

İSLAM DOSTU TURİZM VE HELAL TURİZM PAZARLAMASI

Serkan Gün - İsmail Gün

İSLAM DOSTU TURİZM VE HELAL TURİZM PAZARLAMASI

Serkan Gün - İsmail Gün

Yayın No.: 1505
ISBN: 978-625-398-333-8
E-ISBN: 978-625-398-334-5
Basım Sayısı: 1. Basım, Haziran 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

NOBEL BİLİMSEL ESERLER bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulferm@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Gün, Serkan, Gün, İsmail

İslam Dostu Turizm ve Helal Turizm Pazarlaması / Serkan Gün, İsmail Gün

1. Basım, VIII + 186 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-398-333-8

E-ISBN: 978-625-398-334-5

1. Helal Turizm 2. İslam Dostu Turizm Uygulamaları

3. Helal Turizm ve Konaklama İşletmeleri

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519

Beştepe Köy Yolu No: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
I. BÖLÜM: İSLAMİ TURİZM: İSLAM DİNİ VE TURİZM	
İLİŞKİSİ	vi
GİRİŞ	vi
1.1. İslam Dini ve Turizm.....	vii
1.2. İslami Turizmin Başlıca Bileşenleri.....	2
1.2.1. Helal Otel.....	2
1.2.2. Muhafazakâr Turist	4
1.2.3. Helal Seyahat	7
1.2.4. Helal Gıda	8
1.2.5. Helal Taşımacılık ve Ulaşım.....	11
1.2.6. Helal Finans.....	12
1.3. İnanç Turizmi.....	14
1.4. Helal Turizm	17
KAYNAKÇA.....	21
II. BÖLÜM: DİNÎ VE İSLAMİ TURİZM	
DESTİNASYONLARI	26
GİRİŞ	26
2.1. Din	27
2.2. Din ve Turizm İlişkisi	28
2.3. İslami Destinasyon	31
2.3.1. İslami Destinasyon İmajı	34
2.3.2. İslami Destinasyon Markası	36
2.3.3. İslami Destinasyon Turist Memnuniyeti	38
2.3.4. İslami Destinasyon Bağlılığı.....	40
2.4. En Çok Tercih Edilen İslami Destinasyonlar.....	42
KAYNAKÇA.....	46

III. BÖLÜM: TURİZMDE HELAL TURİZMİN YERİ VE ÖNEMİ	52
GİRİŞ	52
3.1. Helal Turizm	53
3.2. Helal Turizmin Önemi	55
3.3. Türkiye’de Helal Turizm ve Önemi	58
3.4. Dünyada Helal Turizm ve Önemi.....	63
KAYNAKÇA	69

IV. BÖLÜM: HELAL TURİZM STANDARDİZASYONU VE AKREDİTASYONU	72
GİRİŞ	72
4.1. Standardizasyon.....	73
4.2. Akreditasyon	75
4.3. Helal Turizm Standardizasyonu ve Akreditasyonu.....	76
4.3.1. Helal Turizmi Uygulamak İçin İdeal Standartlar.....	81
KAYNAKÇA	85

V. BÖLÜM: HELAL GASTRONOMİ VE İNANÇ TURİZMİ	88
GİRİŞ	88
5.1. Gastronomi ve Turizm İlişkisi.....	89
5.2. Helal Gastronomi.....	93
5.2.1. Helal ve Haram Yiyecekler.....	95
5.2.3. Hayvan Kesimi	96
5.2.4. Gıda İşleme ve Pişirme.....	98
5.2.5. Hijyen ve Sanitasyon	99
5.2.6. Alkol.....	100
5.2.7. Helal Gıda Kalitesi.....	101
5.3. İnanç Turizmi.....	102
KAYNAKÇA	107

VI. BÖLÜM: HELAL TURİZM PAZARLAMASI 110
GİRİŞ 110

- 6.1. Pazarlama Kavramı 111
- 6.2. Turizmde Pazarlama 113
- 6.3. Helal Turizm Pazarlaması 114
- 6.3.1. Helal Turizm Pazarlamasında Ürün 116
- 6.3.2. Helal Turizm Pazarlamasında Fiyat 118
- 6.3.3. Helal Turizm Pazarlamasında Tutundurma 120
- 6.3.4. Helal Turizm Pazarlamasında Yer (Dağıtım) 122
- 6.3.5. Helal Turizmde İnsan 125
- 6.3.6. Helal Turizmde Fiziksel Olanaklar (Çevre) 127
- 6.3.7. Helal Turizmde Süreç 130

KAYNAKÇA..... 133

VII. BÖLÜM: HELAL TURİZM VE SOSYAL MEDYA
PAZARLAMASI 138

GİRİŞ 138

- 7.1. Sosyal Medya 139
- 7.2. Sosyal Medyanın Temel Özellikleri 141
- 7.3. Sosyal Medya Pazarlaması 142
- 7.4. Helal Turizmde Sosyal Medya Pazarlaması 148

KAYNAKÇA..... 151

VIII. BÖLÜM: İSLAMİ MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ
PAZARLAMASI (ICRM) 154

GİRİŞ 154

- 8.1. Pazarlama 155
- 8.2. Müşteri İlişkileri Yönetimi 156
- 8.3. Müşteri İlişkileri Pazarlaması 158

8.4. İlişkisel Pazarlamanın Faydaları.....	164
8.5. İslami Müşteri İlişkileri Pazarlaması.....	166
KAYNAKÇA.....	170

IX. BÖLÜM: HELAL TURİZMDE KONAKLAMA

İŞLETMELERİ.....	172
-------------------------	------------

GİRİŞ	172
--------------------	------------

9.1. Turizmde Konaklama İşletmeleri	173
---	-----

9.2. Helal Turizmde Konaklama İşletmeleri	174
---	-----

9.3. Helal Konaklama İşletmelerinin Özellikleri	176
---	-----

9.3.1. Genel Otel Faaliyetleri	178
--------------------------------------	-----

9.3.2. Odalar	178
---------------------	-----

9.3.3. Yiyecek ve İçecek Hizmetleri.....	179
--	-----

9.3.4. Eğlence ve Rekreasyon Faaliyetleri	179
---	-----

9.3.5. Personel Özellikleri	180
-----------------------------------	-----

9.3.6. İşletme Operasyonları	181
------------------------------------	-----

9.3.7. Ortak Kullanım Alanları.....	181
-------------------------------------	-----

KAYNAKÇA.....	182
----------------------	------------

I. BÖLÜM

İSLAMİ TURİZM: İSLAM DİNİ VE TURİZM İLİŞKİSİ

GİRİŞ

İslam ile bir dereceye kadar ilişkilendirilen yeni bir sosyal fenomen olarak İslami turizm, 1980'lerin sonlarına kadar uzanmaktadır. Bu çalışmalar, özellikle dünya nüfusunun neredeyse dörtte birini oluşturan Müslümanların hatırı sayılır oranda temsil edildiği koşullarda her zaman pragmatik bir niteliğe sahip olmuştur ve olacaktır. İslam ve turizmin hayalî kaynaşması, İslam maneviyyatının unsurlarını yeniden üreten dini turizm, manevi turizm, helal turizm ve hac gibi coğrafi hareketliliğin farklı yönlerine yansımaktadır (Gabdrakhmanov vd., 2016, s. 45-46).

Günümüzde İslam kavramı, yiyecek ve içecek ürünlerinden finansa ve yaşam tarzına kadar küresel ekonomide bir trend hâline gelmiştir. Yeni bir yaşam tarzı akımı olarak birçok ülke helal veya İslami yönelimli turizm ürünlerini tanıtmaya çaba sarf etmektedirler. Çoğunluğu Müslüman olmayan Kore, Japonya, Avustralya, Tayland, Yeni Zelanda ve benzeri ülkeler bile İslami turizm beklentileri ve ürünlerinin geliştirilmesine yardımcı olmaktadır. İslami turizm terminolojisinin hâlâ net sınırları olmamakla birlikte, helal turizm, helal dostu turizm destinasyonu, helal seyahat, Müslüman dostu seyahat destinasyonları, helal yaşam tarzı ve daha fazlası gibi çeşitli terminolojiler kullanılmaktadır (Abdullah, Awang & Abdullah, 2020, s. 197). Turizmin her çeşidi gibi İslami turizmin de kendisine özel bir kitlesi bulunmaktadır. Dinî inançları gereği ya da buna uygun bir şekilde seyahat etme ve konaklama faaliyetlerini içeren İslami turizm son zamanlarda daha popüler bir konu olarak görülmeye başlamıştır.

KAYNAKÇA

- Abdullah, A. A., Awang, M. D. & Abdullah, N. (2020). Islamic Tourism: The Characteristics, Concept and Principles. ICIEHI-International Conference on Islam, Economy, and Halal Industry, 196-215.
- Ahmed, M. J. & Akbaba, A. (2020). Halal Tourism: Definitional, Conceptual And Practical Ambiguities. Journal Of Tourism Research İnstitute, 1(2), 83-100.
- Akbaba, A. & Çavuşoğlu, F. (2017). Helal Otel Kavramı Ve Türkiye’De Helal Otel Sertifikasyonu. International Journal of Contemporary Tourism Research, 1(1), 48-58.
- Akmaz, A. (2020). Helal Turizm Kavramı ve Türkiye’deki Helal Turizm Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 13(74), 398-405.
- Akyurt, H. (2020). Muhafazakâr Turistler Açısından İslami Otel Seçim Kriterlerinin Önem Derecesine Göre Belirlenmesi: Antalya İli Örneği. AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 8(2), 141-158.
- Ayaz, N. & Eren, M. (2020). Türkiye’de İnanç Turizmi Üzerine Nitel Bir Araştırma. Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi, 5(2), 284-300.
- Azam, S. E., Abdullah, M. A. & Razak, D. A. (2019). Halal Tourism: Definition, Justification, And Scopes Towards Sustainable Development. International Journal of Business, Economics and Law, 18(3), 23-31.
- Bader, M. (2012). Religious Tourism in Jordan: Current situation, future developments and prospects. Eichstätt: Katholischen Universität.
- Bastama, A. (2019). Exploratory Analysis Of Halal Hotel Services: Based On Practices Of Halal Hotels In Three Countries. Advances in Economics, Business and Management Research(100), 69-74.
- Battour, M. & Ismail, M. N. (2016). Halal Tourism: Concepts, Practises, Challenges And Future. Tourism Management Perspectives(19), 150-154.
- Battour, M. (2018). Muslim Travel Behavior in Halal Tourism. Mobilities, Tourism and Travel Behavior - Contexts and Boundaries. içinde InTechOpen.
- Boğan, E. (2020). Halal Tourism: The Practices of Halal Hotels in Alanya, Turkey. Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 8(1), 29-42.
- Çalık, A. & Adam, A. (2020). Helal Turizm: Teorik Bir İnceleme. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(50), 487-502.
- Çalık, İ. & Pekerşen, Y. (2020). Helal Konseptli Otel Yöneticilerinin Helal Otelcilik Farkındalıkları Üzerine Nitel Bir Araştırma. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24(1), 397-414.

- Çalışkan, U. (2018). İnanç Turizmi ve Türkiye İle Gürcistan Arasında “Muhtemel” İnanç Turizm Rotaları. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(3), 379–388.
- Dikici, E. & Sağır, A. (2012). Antalya’da İnanç Turizminin Sosyolojik Çözümlemesi: Demre-Myra Örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(22), 35-43.
- Din, K. H. (1989). Islam And Tourism: Patterns, Issues, And Options. *Annals of Tourism Research*, 16(4), 542-563.
- Diñer, F. İ. & Bayram, G. E. (2017). İslami Bakış Açısıyla Helâl Turizm. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 26-42.
- Doğan, B. & Baydar, V. (2014). 2000’Li Yıllardan Sonra Türkiye’de Mütebedyin Sınıfın Tatil Anlayışı Ve Konaklama Sektörüne Etkileri: Arz Kaynaklı Bakış. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 5(11), 155-166.
- Duman, T. (2011). The Value of Islamic Tourism . *İslam and Civilisational Renewal*.
- Dwiyitno. (2008). Halal Food In The Global Market: Benefits, Concerns And Challenges. *INOVASI*, 10(20), 75-85.
- El-Gohary, H. (2016). Halal tourism, is it really Halal? *Tourism Management Perspectives*(19), 124-130.
- Gabrakhmanov, N. K., Biktimirov, N. M., Rozhko, M. V. & Mardanshina, R. M. (2016). Features Of Islamic Tourism. *Academy of Marketing Studies Journal*, 20(1), 45-50.
- Hacıoğlu, N., Oflaz, M., Buzlukçu, C. & Kılıç, A. (2015). Yerli Turistlerin Helal (Muhafazakâr) Konseptli Otelere Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi: Afyonkarahisar Termal Otelleri Örneği. I. Avrasya Uluslararası Turizm Kongresi Güncel Konular, Eğilimler ve Göstergeler. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Imady, O. & Seibel, H. D. (2006). Principles and Products of Islamic Finance. Köln: University of Cologne.
- Jaelani, A. (2017). Halal Tourism Industry in Indonesia: Potential and Prospects. *International Review of Management and Marketing*, 7(3), 25-34.
- Jafari, J. & Scott, N. (2014). Muslim World And İts Tourisms. *Annals of Tourism Research*, 44(1), 1-19.
- Karahan, H. & Ersoy, H. (2016). Faizsiz Finansın Temel Prensipleri ile Türkiye’de Reel Kesimde Kullanılması. *Maliye Finans Yazıları*(105), 93-114.
- Küçük, M. A. (2013). İnanç Turizminde Tercan. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*(1), 80-100.
- Lee, H.-Y., Hwang, H.-J. & Kim, D.-H. (2019). Issues of Halal Supply Chain Management: Suggestion for Korean Traders. *Journal of Korea Trade*, 23(8), 132-144.

- Marbun, S. (2018). Ideologies Behind the Halal Tourism Sector. Preprints.
- Martín, J. C., Orden-Cruz, C. & Zergane, S. (2020). Islamic Finance and Halal Tourism: An Unexplored Bridge for Smart Specialization. *Sustainability*, 12(5736), 1-15.
- Ngah, A. H., Gabarre, S. & Thurasamy, R. (2022). Halal Transportation Adoption Among SMEs Malaysia. *Halal Logistics and Supply Chain Management*. içinde Routledge.
- Ngah, A. H., Zainuddin, Y. & Thurasamy, R. (2014). Barriers and enablers in adopting Halal transportation services: A study of Malaysian Halal Manufacturers. *International Journal of Business and Management*, 2(2), 49-70.
- Nurrachmi, R. (2017). The Global Development of Halal Food Industry: A Survey. *TIFBR-Tazkia Islamic Finance and Business Review*, 11(1), 39-56.
- Oktadiana, H., Pearce, P. L. & Chon, K. (2016). Muslim travellers' needs: What don't we know? *Tourism Management Perspectives*(20), 124-130.
- Rejman, K., Maziarz, P., Kwiatkowski, C. A. & Haliniarz, M. (2016). Religious Tourism As A Tourism Product. *World Scientific News*(57), 562-575.
- Riaz, M. N. & Chaudry, M. M. (2004). Halal Food Laws And Regulations. *Halal Food Production*. içinde Washington: CRC Press.
- Saad, H. E., Ali, B. N. & Abdel-Ati, A. M. (2014). Sharia-Compliant Hotels in Egypt: Concept and Challenges. *Advances in Hospitality and Tourism Research*, 2(1), 1-15.
- SESRIC. (2018). Strategic Roadmap For Development Of Islamic Tourism. Ankara: Statistical, Economic and Social Research and Training Centre for Islamic Countries .
- Smith, V. (1989). *Hosts and Guests: The Anthropology of Tourism*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Subarkah, A. R. (2018). Halal Tourism: Potency and Prospect towards Improving Local Economy (Case Study: NTB). ACIR- Airlangga Conference on International Relations.
- Suid, I. S., Nor, N. A. & Omar, H. (2017). A Review on Islamic Tourism and the Practical of Islamic Attributes of Destination in Tourism Business. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 7(12), 255-269.
- Suleman, S., Sibghatullah, A. & Azam, M. (2021). Religiosity, halal food consumption, and physical well-being: An extension of the TPB. *Cogent Business & Management*(8), 1-17.
- Şimşek, A., Çetinkaya, N. & Yıldız, S. (2019). Turizm Lisans Öğrencilerinin Helal Gıdaya Yönelik Tutum ve Davranışları. 2. International Halal Tourism Congress. Antalya: Kastamonu Üniversitesi.

- Turan, Y. (2020). Kutsalın Ziyareti: İnanç Turizminin Altında Yatan Güdüler ve Karadeniz Bölgesi İnanç Turizmi Potansiyeli. *ODÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 153-163.
- Uysal, D. (2019). A Research On The Investigation Of The Attitudes Of The Local People In Eskişehir Towards Faith Tourism. *International Journal of Contemporary Tourism Research*(1), 28-42.
- Yılmaz, L. & Güler, M. E. (2012). Türkiye’de Muhafazakâr Değerler Bağlamında Turizm ve Tatil algısında Değişme. II. Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
- Yılmaz, M. K. & Kamacı, H. M. (2020). Tüketicilerin Etik Konumlarının Helâl Turizme Bakış Açılırları İle İlişkisi Samsun İli Örneği. *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi*, 6(2), 146-183.
- Yozukmaz, N., Kılıç, B. & Esen, F. Ö. (2018). Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin “Helal” Konseptli Otellerde Çalışma Deneyimi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(4), 714-732.
- Zengin, B., Ulama, Ş., Dursun, C. & Eroğul, C. (2017). Helal Turizm Konseptli Otel İşletmelerinin Tanıtımında Yönetici Görüşlerinin Değerlendirilmesi: İstanbul Örneği. I. Helal Turizm Kongresi. Kastamonu Üniversitesi.

II. BÖLÜM

DİNÎ VE İSLAMÎ TURİZM DESTİNASYONLARI

GİRİŞ

İslam ve turizm arasındaki kesişme noktaları, destinasyon yöneticilerini ve turizm akademisyenlerini büyük ölçüde ilgilendirmektedir. İslami turizmi anlamak için İslam'daki turizme dini bakışı anlamak gerekmektedir (Hanafiah, Hasan & Som, 2022, s. 908). İslam, tüm insanlığın iyileştirilmesine vurgu yapmakta ve kutsal Kur'an-ı Kerim ve sünnet herkese kapsamlı rehberlik sağlamaktadır. Bu, toplumun refahını sağlamak ve korumak içindir. Bununla birlikte turizm, İslam'ın tanıdığı ve insanlığı dâhil olmaya teşvik ettiği insan faaliyetleri külliyyatının bir parçasıdır (Ruzulan, Jamaludin & Hashim, 2022, s. 2). Din, bazı insanların davranışlarını ve eğlence ve turizm faaliyetleri dâhil olmak üzere günlük meselelerini etkileyen hayati faktörlerden biridir. Müslümanlar için din, tüm insani faaliyetlerde rehberlik sağlamaktadır. Şeriat, Müslümanlara helal olan yiyecek ve içeceklerden, giyimde tevazudan, eğlence ve davranış biçimlerinden Müslümanların hayatın her alanında uymaları gereken kuralları ifade eden Arapça bir kelimedir. Böylece din, Müslüman turistlerin seçimlerinin, tutumlarının, davranışlarının, algılarının ve boş zaman uygulamalarının yönünü etkilemektedir (Hamed & El-moghazy, 2018, s. 1).

Leiper (1995), destinasyonları, insanların belirli özellikleri veya karakteristikleri deneyimlemek için bir süre kalmayı seçtikleri ve bir çeşit algılanan çekicilik olarak gördükleri yerler olduğunu ifade etmektedir. Günümüzün küresel turizm endüstrisi son derece dinamik ve rekabetçidir. İyi planlanmış ve dikkatlice geliştirilmiş bir turizm ürününe veya

KAYNAKÇA

- Abdrakhmanova, S. & Moghavvemi, S. (2022). Muslim Friendly Services in Muslim and Non-Muslim Destinations: Benchmarking. *International Journal of Tourism, Culture and Spirituality*, 5(2), 73-87.
- Al-Ansi, A. & Han, H. (2019). Role Of Halal-Friendly Destination Performances, Value, Satisfaction, And Trust In Generating Destination İmage And Loyalty. *Journal of Destination Marketing & Management*(13), 51-60.
- Al-Ansi, A., Olya, H. G. & Han, H. (2018). Effect Of General Risk On Trust, Satisfaction, And Recommendation İntention For Halal Food. *International Journal of Hospitality Management*(83), 210-219.
- Almanshur, F., Slamet, S. & Mahmudi, Z. (2019). Halal Tourism Destination Branding, Is It Important? *IQTISHODUNA Jurnal Ekonomi Islam*, 15(2), 247-255.
- Asthana, P. & Pandey, P. (2019). A Study Of Relationship Between Religious Tourism And Individual's Satisfaction. *Journal Of Tourism – Studies And Research İn Tourism*(28), 1-7.
- Atsız, N. & Türkmen, S. (2020). Destinasyon Aşkının Destinasyon Sadakati Üzerindeki Etkisi: Bozcaada Örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 2018-2030.
- Barnes, S., Mattsson, J. & Sørensen, F. (2014). Destination Brand Experience And Visitor Behavior: Testing A Scale In The Tourism Context. *Annals of Tourism Research*(48), 121-139.
- Battour, M. M., Ismail, M. N. & Battor, M. (2011). The İmpact Of Destinationattributes On Muslim Tourist's Choice. *International Journal of Tourism Research*, 13(6), 527–540.
- Battour, M. M., Ismail, N. M. & Battor, M. (2010). Toward a Halal TourismMarket. *Tourism Analysis*, 15(4), 461–470.
- Battour, M. & Ismail, M. N. (2014). The Role of Destination Attributes in Islamic Tourism. *SHS Web of Conferences*. Malaysia: EDP Sciences.
- Battour, M., Battor, M. & Bhatti, M. A. (2013). Islamic Attributes of Destination: Construct Development and MeasurementValidation, and Their Impact on Tourist Satisfaction. *International Journal of Tourism Research*, 16(6), 1-9.
- Bigné, E., Sánchez, M. I. & Sánchez, J. (2001). Tourism İmage, Evaluation Variables And After Purchase Behaviour: Inter-Relationship. *Tourism Management*(22), 607-616.
- Briena, A., Razlib, I. A., Senalasaric, W., Djatnikad, T. & Suhaenie, T. (2022). Is Muslim Tourist Satisfaction in Muslim Destination and Non-Muslim Destination Different? *International Journal Of Applied Business Research*, 4(2), 115-132.

- Chen, J. S. & Gürsoy, D. (2001). An Investigation of Tourists' Destination Loyalty and Preferences. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 13(2), 79-85.
- Chiu, W., Zeng, S. & Cheng, P. S. (2016). The Influence Of Destination İmage And Tourist Satisfaction On Tourist Loyalty: A Case Study Of Chinese Tourists In Korea. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 10(2), 223-234.
- Collins-Kreiner, N. & Wall, G. (2015). *Tourism and Religion: Spiritual Journeys and Their Consequences. The Changing World Religion Map: Sacred Places, Identities, Practices and Politics.* içinde New York: Springer.
- COMCEC. (2016). *Muslim Friendly Tourism: Understanding the Demand and Supply Sides in the OIC Member Countries.* Ankara: COMCEC Coordination Office.
- Demirtaş, M. (2015). Wilfred Cantwell Smith'in "Din Ve İslam" Kavramına Bakışı. *Route Educational and Social Science Journal*, 2(2), 530-545.
- Dick, A. & Basu, K. (1994). Customer Loyalty- Toward an Integrated Conceptual Framework. *Journal of The Academy of Marketing Science*, 22(2), 99- 113.
- Ekiz, E. H. & Oter, Z. (2017). Tourism Development In Saudi Arabia:Challenges And Opportunities. *International Tourism Development & the Gulf Cooperation Council States: Challenges & Opportunities*, 124-139.
- Eravcı, A. (2017). Helâl Turizmde Destinasyon Özelliklerinin Destinasyon Seçim Sürecine Etkisi. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 155-181.
- Erdem, H. (1999). *Bazı Felsefe Meseleleri.* Konya: Hü-Er Yayınları.
- Fang, M., Yodmanee, T. & Muzaffer, U. (2008). Measuring Tourist Satisfaction By Attribute And Moti-Vation: The Case Of A Nature-Based Resort. *Journal ofVacation Marketing*, 14(1), 41-56.
- Fatima, U., Naeem, S. & Rasool, F. (2016). The Relationship between Religious Tourism and Individuals' Perceptions : A case study of Hazrat Data Ghanj Bakhsh's shrine. *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*, 4(1), 59-69.
- Hallowell, R. (1996). The Relationships of Customer Satisfaction, Customer Loyalty, and Profitability: An Empirical Study. *International Journal of Service Industry Management*, 7(4), 27-42.
- Hamed, H. M. & Elmoghazy, M. A. (2018). The Influence Of Place Of Residence On The Muslim Tourist'S Destination Choice When Favoring Between Muslim-Friendly Destinations And Other Tourist Destinations. *European Journal of Hospitality and Tourism Research*, 6(1), 1-28.
- Hanafiah, M. H., Hasan, M. R. & Som, A. P. (2022). Managing Modern Muslim Travellers: Emerging Trends and Issues for Islamic Tourism Destinations. *Tourism and Hospitality*(3), 908-918.

- Haque, A. & Chowdhury, N. (2019). Muslim Consumers' Purchase Behavior Towards Shariah Compliant Hotels in Malaysia. *Reprints And Permissions*, 5(1), 121–138.
- Hoeffler, S. & Keller, K. L. (2003). The Marketing Advantage Of Strong Brands. *Journal of Brand Management*, 10(6), 421–445.
- Ibrahim, S., Albattat, A. & Khatibi, A. (2021). Examining Destination Image And Muslim Tourists' Behavioral Intention Using The Theory Of Planned Behavior. *International Research Journal of Science, Technology, Education, and Management*, 1(2), 97-107.
- Jackowski, A. & Smith, V. L. (1992). Polish Pilgrim-Tourists. *Annals of Tourism Research*, 19(1), 92–106.
- Jani, D. & Han, H. (2014). Testing the Moderation Effect of Hotel Ambience on the Relationships Among Social Comparison, Affect, Satisfaction, and Behavioral Intentions. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 31(6), 731-746.
- Juliansyah, A. F., Putri, A. E., Suryadana, L., Endyana, C. & Wardhana, A. K. (2021). Global Muslim Response to Bandung Halal Tourism Branding. *International Journal of Applied Sciences in Tourism and Events*, 5(2), 197-206.
- Kasapi, I. & Cela, A. (2017). Destination Branding: A Review of the City Branding Literature. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 8(4), 129-142.
- Khan, A. H., Haque, A. & Rahman, M. S. (2013). What Makes Tourists Satisfied? An Empirical Study on Malaysian Islamic Tourist Destination. *Middle-East Journal of Scientific Research*, 14(12), 1631-1637.
- Kim, B., King, B. E. & Kim, S. S. (2019). Religious Tourism Studies: Evolution, Progress, And Future Prospects. *Tourism Recreation Research*, 45(4), 1-19.
- Konecnik, M. & Gartner, W. (2007). Customer-Based Brand Equity For A Destination. *Annals of Tourism Research*, 34(2), 400-421.
- Kovjanic, G. (2014). Islamic Tourism as a Factor of the Middle East Regional Development. *Turizam*, 18(1), 33–43.
- Lawson, F. & Baud Bovy, M. (1977). *Tourism And Recreational Development*. London: Architec-Tural Press.
- Leiper, N. (1995). *Tourism Management*. Melbourne: RMIT Press.
- Lopesi, S. D. (2011). Destination image: Origins, Developments and Implications. *Pasos. Revista de Turismo y Patrimonio Cultural*, 9(2), 305-315.
- Marlinda, A. P., Cipto, F. A.-F. & Jubba, H. (2022). Halal Tourism As A Strategic Optionfor South Korean Tourism. *Journal of Islamic Marketing*, 1-15.
- Metin, K. &. (2000). Tourist Satisfaction Withmallorca, Spain, As An Off-Season Holiday Destination. *Journal of Travel Research*, 38(3), 260–269.

- Mohamad, M. A., Ali, A. & Ghani, A. G. (2011). A Structural Model of Destination Image, Tourists' Satisfaction and Destination Loyalty. *International journal of business and management studies*, 3(2), 1631-1637.
- Mohamed, M., Battour, M. M. & Battor, M. I. (2012). The Mediating Role Of Tourist Satisfaction: A Study Of Muslim Tourists In Malaysia. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 29(3), 279-297.
- Mohamed, M., Patwary, A. K. & Abumandil, M. S. (2021). Measuring Travel Satisfaction Among Muslim Tourists In Malaysia. *South Asian Journal of Social Sciences and Humanities*, 2(6), 137-151.
- Nurdiansyah, A. (2016). Halal Certification and Its Impact on Tourism in Southeast Asia: A Case Study Halal Tourism in Thailand. *KnE Social Sciences*, 3(5), 26-43.
- Nurrachmi, R. (2019). The Potential Industry Of Islamic Tourism In Asean Countries. *IJIBE (International Journal of Islamic Business Ethics)*, 4(2), 627-639.
- Ong, M. H., H., R., Burhanuddin, M. A., Nawawi, W. N. & Ramli, N. (2019). Validating Model of Travellers' Intention to Revisit of an Islamic Destination via Consistency Partial Least Square (PLSc). *Int. J Sup. Chain. Mgt*, 8(5), 99-104.
- Pereira, R. L., Correia, A. L. & Schutz, R. L. (2012). Destination Branding: A Critical Overview. *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 13(2), 81-102.
- Pike, S. (2010). Destination Branding Case Study: Tracking Brand Equity For An Emerging Destination Between 2003 and 2007. *Journal of Hospitality and Tourism Research*, 34(1), 124-139.
- Preko, A., Mohammed, I. & Allaberganov, A. (2021). Antecedents Of Brand Equity On Halal Tourism Destination. *Journal of Islamic Marketing*, 1-18.
- Rahayu, S. (2018). Factors Influencing Travel To Islamic Destinations: An Empirical Analysis Of Sunan Ampel Religious Tourism Area Surabaya. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research (ASSEHR)*(186), 208-211.
- Rahman, M. K. (2014). Motivating factors of Islamic Tourist's Destination Loyalty: An Empirical Investigation in Malaysia. *Journal of Tourism and Hospitality Management*, 2(1), 63-77.
- Rahman, M. M., Moghavvemi, S., Thirumoorthi, T. & Rahman, M. (2020). The Impact Of Tourists' Perceptions On Halal Tourism Destination: A Structural Model Analysis. *Tourism Review*, 75(3), 575-594.
- Rahman, M., Rana, M., Hoque, M. & Rahman, M. (2019). Brand Perception Of Halal Tourism Services And Satisfaction: The Mediating Role Of Tourists' Attitudes. *International Journal of Tourism Sciences*, 19(1), 18-37.

- Rashid, N. N., Wangbenmad, C. & Mansor, K. A. (2020). Halal Tourism: Lessons For Destination Managers Of Nonmuslim Majority Countries. *International Journal of Business and Society*, 21(1), 473–490.
- Rashid, N. R., Wangbenmad, C. & Mansor, K. A. (2020). Halal Tourism: Lessons For Destination Managers Of Non-Muslim Majority Countries. *International Journal of Business and Society*, 21(1), 473-490.
- Ruzulan, Z., Jamaludin, M. A. & Hashim, K. S.-Y. (2022). Dealing with the Locality at the Islamic Tourism Destination from the Islamic Perspective in Malaysia. *Proceedings*, 82(39), 1-8.
- Sargut, C. (2018). İslam, İman, İhsan, İnsan. İstanbul: Nesef Yayınları.
- Satriana, E. D. & Faridah, H. D. (2018). Halal Tourism: Development, Chance and Challenge. *Journal of Halal Product and Research*, 1(2), 32–43.
- SESRIC. (2018). Strategic Roadmap For Development Of Islamic Tourism In Oic Member Countries. Ankara: The Statistical, Economic and Social Research and Training Centre for Islamic Countries (SESRIC)
- Sudigdo, A., Khalifa, G. S. & Abuelhassan, A. E. (2019). Driving Islamic Attributes, Destination Security Guarantee & Destination Image To Predict Tourists' Decision To Visit Jakarta. *International Journal On Recent Trends In Business And Tourism*, 3(1), 59-65.
- Suhartanto, D., Dean, D., Wibisono, N., Astor, Y., Muffih, M., Kartikasari, A., . . . Hardiyant, N. (2020). Tourist Experience İn Halal Tourism: What Leads To Loyalty? *Current Issues in Tourism*, 24(14), 1-15.
- Suid, I. S., Nor, N. A. & Omar, H. (2017). A Review on Islamic Tourism and the Practical of Islamic Attributes of Destination in Tourism Business. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 7(12), 255-269.
- Şen, E. (2018). İslam İnanç Esasları. F. Çakmak (Dü.) içinde, Kuramdan Uygulamaya Sınıf Öğretmenliği Seti: İlkokulda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi. Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- TDK. (1988). Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını.
- TER. (1987). The Encyclopedia of Religion. New York.
- Türkeri, İ. (2020). Ziyaretçilerin Destinasyon Sadakatı, Bilinirliği, Deneyimi Ve Ardiyeti Algılarının Demografik Özellikleri ve Tatil Deneyimleri Açısından Değerlendirilmesi. *ÇATALHÖYÜK International Journal of Tourism and Social Research*(5), 27-59.
- Websters. (1951). New World Dictionary. New York.
- Yagmur, Y. & Aksu, A. (2020). Destination İmage Of Antalya From The Perspectives Of Tourists Staying İn Hospitality Establishments With The Concept Of Halal Tourism. *Journal of Tourism Services*, 21(11), 103-128.

- Yuliviona, R., Abdullah, M., Alias, Z. & Sefnedi. (2019). The Role of Muslim Tourist Satisfaction as a Mediating Factor in the Relationship Between Islamic Attributes of Destination and Service Quality on Destination Loyalty. *Journal of Environmental Treatment Techniques*, 7(4), 808-813.
- Yuliviona, R., Alias, Z., Abdullah, M. & Azliyanti, E. (2019). The Relationship Of Halal Tourism, Islamic Attributes, Experiential Value, Satisfaction And Muslim Revisit Intention In Framework: A Systematic Literature Review. *International Journal of Tourism & Hospitality Reviews*, 6(1), 50-57.

III. BÖLÜM

TURİZMDE HELAL TURİZMİN YERİ VE ÖNEMİ

GİRİŞ

Turizm, küresel olarak büyüyen bir endüstridir. İklim, peyzaj, sosyokültürel miras, gelenekler ve yiyeceklerden oluşan ve tümü turistler için bir deneyim olarak ulaşım, oteller, restoranlar ve cazibe merkezleri gibi kompakt müşteri hizmetleri ile tamamlanan kaynak tabanlı bir endüstridir. Son birkaç on yılda turizm geniş ilgi görmekte ve küresel ekonomiye katkı potansiyeli nedeniyle potansiyel bir ekonomik kaynak olarak görülmektedir (Slamet, Abdullah & Laila, 2022, s. 2). Turizm faaliyetleri devlet gelirlerini artırmak için kullanılması gereken bir fırsattır. Bu nedenle çeşitli ülkeler potansiyel Müslüman turistleri çekmek için birbirleriyle rekabet etmektedirler. İslam'da turizm faaliyetleri şiddetle tavsiye edilmektedir. İslam'da turizm, belirli aylarda hac yapma emri ve yıl boyunca Beytullah'a yapılan umre gibi bir ibadet şekli olarak kabul edilmektedir. İlim ve öğrenimi aramak ve yaymak, tefekkür etmek ve Allah'ın yarattıklarına olan hayranlığı paylaşmak için de turizm Müslümanlar için gereklidir (Ahmad, Hermintoyo & Maghfiroh, 2021, s. 1).

Helal turizm, tur operatörlerinin Müslüman turistlerin ihtiyaçlarına yönelik artan ilgisine ve İslam ülkelerinde Müslümanların artan refahına bağlı olarak önümüzdeki yıllarda milyarlarca dolarlık bir paya sahip olacağı öngörülmektedir. Artan Müslüman sayısı ile birlikte helal ürünlere olan talep her yıl artış göstermektedir. Ancak helal ürünler ve hizmetler, sadece Müslümanlar arasında değil aynı zamanda diğer inanç ve felsefelere sahip insanlar arasında da popülerdir. Dünyanın önemli turizm pazarları, İslami turizme güçlü bir ilgi göstermektedir. Ancak helal turizm pazarı

KAYNAKÇA

- Adnan, N. A. & Abdul, A. H. (2021). The Development of Halal Tourism Industry for the Muslim Community in Langkawi, Kedah. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 11(11), 467-474.
- Ahmad, N. F., Hermintoyo, M. & Maghfiroh, A. (2021). Knowledge of Tourism Related to Halal Tourism in the City of Semarang in the Era of Pandemic. *ICENIS(317)*, 1-9.
- Ahmed, M. J. & Akbaba, A. (2020). Halal Tourism: Definitional, Conceptual And Practical Ambiguities. *Journal Of Tourism Research İnstitute*, 1(2), 83-100.
- Akmaz, A. (2019). Helal Turizmin Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Journal of International Social Research*, 12(67), 808-813.
- Al Jallad, N. (2008). The Concepts Of Al-Halal And Al-Haram İn The Arab-Muslim Culture: A Translational And Lexicographical Study. *Language Design*, 10(1991), 77-86.
- Battour, M. (2018). Muslim Travel Behavior in Halal Tourism. *Mobilities, Tourism and Travel Behavior*. içinde IntechOpen.
- Battour, M. & Ismail, M. (2016). Halal Tourism: Concepts, Practises, Challenges And Future. *Tourism Management Perspectives*, 19, 150-154.
- Battour, M., Salaheldeen, M., Mady, K. & Elsotouhy, M. (2021). Halal Tourism: What Is Next For Sustainability? *Journal Of İslamic Tourism(1)*, 79-90.
- Baysal, D. (2017). Türkiye’de Helal Turizm. *Karadeniz Dergisi(36)*, 89-103.
- Biancone, P. P., Secinaro, S., Radwan, M. & Kamal, M. (2019). Halal Tourism: An Opportunity For The Global Tourism Industry. *Tourism Analysis*, 24(3), 1-19.
- Biancone, P. P., Secinaro, S., Radwan, M. & Kamal, M. (2019). Halal Tourism: An Opportunity For The Global Tourism Industry. *Tourism Analysis(24)*, 395-404.
- Boğan, E. (2020). Halal Tourism: The Practices of Halal Hotels in Alanya, Turkey. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(1), 29-42.
- Boğan, E. & Saruşıık, M. (2019). Halal Tourism: Conceptual And Practical Challenges. *Journal of Islamic Marketing*, 10(1), 87-96.
- Chandra, G. R. (2014). Halal Tourism; A New Goldmine For Tourism. *International Journal of Business Management & Research (IJBMR)*, 4(6), 45-62.
- Churiyah, M., Pratikto, H., Susanti, E., Filianti, Wibowo, L. A. & Voak, A. (2021). Halal Tourism, Implementation and What is Needed: Indonesia Case. *Advances in Economics, Business and Management Research(193)*, 1-8.

- Çalık, A. & Adam, A. (2020). Helal Turizm: Teorik Bir İnceleme. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(50), 487-502.
- Çelik, U. S. (2011). Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Burhaniyenin Alternatif Turizm Potansiyeli. Marmara Coğrafya Dergisi(24), 332-353.
- Demirkol, Ş. & Oktay, K. (2004). Turizm Politikalarına Alternatif Yaklaşımlar (1. b.). Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- DinarStandard & CrescentRating. (2012). Global Muslim Lifestyle Travel Market 2012: Landscape&Consumer Needs Study For Airlines . Destinations&Hotels/Resorts Executive Summary.
- Durbarry, R. (2004). Tourism and economic growth: The case of Mauritius. Tourism Economics, 10(4), 389-401.
- El-Gohary, H. (2016). Halal tourism, is it really Halal? Tourism Management Perspectives(19), 124-130.
- FMI. (2022). Halal Tourism Market Snapshot (2022-2032). Future Market Insights: <https://www.futuremarketinsights.com/reports/halal-tourism-industry-overview> adresinden alındı
- Hakim, R. & Muslikhati. (2019). A Review on Halal Tourism: an Analysis on the Parameters. Jurnal Ilmiah Ekonomi Islam, 5(3), 166-172.
- İçöz, O. (2005). Turizm Ekonomisi. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Jenkins, L. J. (1997). An Introduction to Tourism. Butterworh-Heinemann: Oxford.
- Kandemir, O. & Gökbeşe, E. (2017). Helal Turizmin Türkiye İçin Önemi ve Bölgesel Potansiyelin Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma: Kastamonu İli Örneği. Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4(12), 299-314.
- Kettani, H. (2010). 2010 World Muslim Population. Proceedings of the 8th Hawaii International Conference on Arts and Humanities.
- McConnor, E. (2022). GMTI Rankings: Top 20 OIC & NON OIC Destinations. <https://www.crescentrating.com/magazine/all/4081/gmti-2022-reports-top-20-oic-non-oic-destinations-gmti-rankings.html> adresinden alındı
- MÜSİAD. (2017). Türkiye Turizmi İçin Stratejik Bir Vizyon: Helâl Turizm. Antalya: MÜSİAD Antalya Şube Başkanlığı.
- Nursanty, E. (2012). Halal Tourism, The New Product In Islamic Leisuretourism And Architecture. Indonesia: Üniversity Islamic Bandung.
- Ozdemir, Y. & Demirel, T. (2018). Prioritization of Tourism Strategies in Turkey Using a SWOT-AHP Analysis. International Journal of Business and Industrial Marketing, 3(2), 34-45.
- Pamukçu, H. (2017). Konaklama İşletmelerinde Helâl Turizm Standardizasyonu Önerisi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.

- Scott, N. & Jafari, J. (2010). Introduction: Islam and Tourism. *Tourism in the Muslim World*. Bingley, UK : Emerald Group Publishing.
- Slamet, Abdullah, I. & Laila, N. Q. (2022). The Contestation Of The Meaning Of Halal Tourism. *Heliyon*(8), 1-9.
- Tekin, Ö. A. (2014). İslami Turizm: Dünyadaki ve Türkiye'deki Genel Durum Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 29(7), 750-766.
- TUİK. (2022). İstatistik Veri Portalı. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Egitim,-Kultur,-Spor-ve-Turizm-105> adresinden alındı
- Warsito, T., Maksun, A. & Herningtyas, R. (2019). Tourism Relations from the Perspective of Foreign Policy. *International Journal of Innovation*, 9(6), 89-100.
- Wibawa, B. M., Pranindyasari, C., Bhawika, G. W. & Mardhotillah, R. R. (2021). Discovering The Importance Ofhalal Tourism For Indonesianmuslim Travelers: Perceptions Andbehaviors When Traveling To A Non-Muslim Destination. *Journal of Islamic Marketing*, 1-21.
- Widyastuti, S., Parenrengi, S. & Tuzzahara, F. (2019). Crafting Green Halal Tourism: Enhancing the Nation's Competitiveness. *International Journal of Innovation, Creativity and Change*, 8(11), 210-226.
- Yan, L. S., Zahari, N. A., Ismail, A. S. & Zain, N. M. (2017). Halal Tourism: A New World For Tourism Industry. *International Journal of Asian Social Science*, 7(8), 643-657.
- Yu, J. & Lee, T. J. (2014). Impact Of Tourists İntercultural İnteractions. *Journal of Travel Research*, 53(2), 225–238.
- Yusuf, I. (2015). *The Middle East and Muslim Southeast Asia: Implications of the Arab Spring*. OxfordCentre for Islamic Studies, 7(5).

IV. BÖLÜM

HELAL TURİZM STANDARDİZASYONU VE AKREDİTASYONU

GİRİŞ

Helal turizm, İslam hukukunun öğretilerine uygun olarak turizm faaliyetlerinde gerçekleştirilen her türlü faaliyet veya olaydır. Helal turizm, İslami öğretilerin değerlerine bağlı olan turizmdir. Günümüzde helal turizm endüstrisi, gelecek için çok umut verici beklentilerle turizm sektörü içerisinde bir trend hâline gelmiştir. Bu eğilim, dünyanın çeşitli yerlerinden turla seyahat eden Müslüman turist sayısının artmasından kaynaklanmaktadır. En azından dünya çapında yaklaşık 170 milyon Müslüman turist helal destinasyonlarda dolaşmaktadırlar (Yulitasari, Febriandika & ImronRosyadi, 2021, s. 55-58).

Tüm dünyada Müslüman turist sayısı her geçen gün artış göstermektedir. Buna bağlı olarak ülkeler ve destinasyonlar Müslüman turistleri kendilerine çekmek için birbirleriyle rekabet etmektedirler. Müslüman turistlerin tercihlerinde dinsel inanışları gereği helal ve haram kavramları çok önemli bir yer tutmaktadır. Helal olan her şey Müslümanlar için caiz haram olan her şey de Müslümanlar için caiz değildir. Buradan hareketle Müslüman turistlerin faydalanacakları ürün ve hizmetlerin şeriat kurallarına uygun ve helal olmaları gerekmektedir. Müslüman turistlere sunulan ürün ve hizmetlerin şeriat kanunlarına uygun ve helal oldukları da belgelendirilmelidir. Sadece belgelendirmekle kalmalı aynı zamanda sürekli olarak helal standartların karşılanıp karşılanmadığı da denetlenmelidir. Tüm dünya üzerinde helal standardizasyonu ve akreditasyonu çok önemli bir gereklilik olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Annabi, C. A. & Ibadapo-Obe, O. O. (2017). Halal Certification Organizations in The United Kingdom: An Exploration Of Halal Cosmetic Certification. *Journal of Islamic Marketing*, 8(1), 107-126.
- Bozkurt, A. (2012). Tourism Industry and Standardisation: Possibilities and Opportunities. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 146-156.
- Bunakov, O. A., Semenova, L. V., Zokhidov, F. F. & Eidelman, B. M. (2021). Accreditation of Tour Guides: The World Experience and the Implementation in Russian Hospitality Industry. *International Journal of Financial Research*, 12(1), 232-241.
- Demirel, Y. & Yasarso, E. (2017). Exploring Consumer Attitudes Towards Halal Products. *Journal of Tourismology*, 3(1), 34-43.
- Golob, A. & Jakulin, T. J. (2014). Standardization And Classification Of Events in Tourism Based On A Systems Approach. *SJAS*, 11(1), 67-73.
- Halalrc. (2023). Accreditation of Halal Certification Bodies. <http://www.halalrc.org/images/Research%20Material/Literature/Accreditation%20of%20Halal%20Certification%20Bodies.pdf> adresinden alındı
- Kalkınma Bakanlığı. (2018). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023). Ankara: Kalkınma Bakanlığı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu.
- Khan, M. I. & Haleem, A. (2016). Understanding “Halal” and “Halal Certification & Accreditation System”- A Brief Review. *Saudi Journal of Business and Management Studies*, 1(1), 32-42.
- Mwambalasa, S. C. (2016). The Role Of Standardization In Knowledge Organization. Tanzania: Mzumbe University.
- Németh, P. G. (2015). The Role Of Process Standardisation And Customisation In Hotel Management. *Pannon Management Review*, 4(1), 79-109.
- Novelli, M., Klatte, N. & Dolezal, C. (2016). The ASEAN Community-Based Tourism Standards: Looking Beyond Certification. *Tourism Planning & Development*, 14(2), 260-281.
- Özdemir, A. (2018). Helâl Otel Sertifikası Kurallarının Fıkhî İlkeler Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Social Sciences Studies Journal (SSSJournal)*, 4(24), 4872-4880.
- Pamukcu, H. & Sarişik, M. (2020). Suggestions For Standardization of Halal Tourism İn Hospitality Industry. *Journal of Islamic Marketing*.
- Pamukçu, H. (2017). Konaklama İşletmelerinde Helâl Turizm Standardizasyonu Önerisi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.

- Putra, F. S. & Tucunan, K. P. (2021). The Concept Of Halal Tourism And The Fulfillment Of Muslim Tourist Needs In Halal Tourism. *Halal Research*, 1(2), 56-62.
- Ribnikar, I. (1998). *ABC Ekonomskih Izrazov*. Slovenian: Dafis.
- Sandela, I., Bintang, S. & Mansur, T. M. (2019). The Standards to Implement Halal Tourism in Indonesia. *IOSR Journal Of Humanities And Social Science (IOSR-JHSS)*, 24(7), 1-5.
- Suharko, S., Khoiriati, S. D., Krisnajaya, M. & Dinarto, D. (2018). Institutional Conformance Of Halal Certification Organisation In Halal Tourism Industry: The Cases Of Indonesia And Thailand. *TOURISM Review*, 66(3), 334-348.
- Şimşek, M. (2019). Helal Turizmın Temel Ögesi Olarak Helal Otel Konsepti. *Journal of Halal Life Style*, 1(1), 35-43.
- Taylor, D., Rosemann, I. & Prosser, G. (2000). *The Effect of Accreditation on Tourism Business Performance An Evaluation*. Australia: Centre for Regional Tourism Research.
- Tuna, M. & Çelen, O. (2019). Turizm Eğitiminde Akreditasyon: Turak Örneği. *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*, 3(4), 526-540.
- Walas, B. & Celuch, K. (2014). Certification In Tourism As An Element Of Quality Management –Theoretical Aspects And Entrepreneurs' Attitudes. *International Journal Of Bonuses Quantitative Economics And Applied Management Research*, 1(2), 62-71.
- White, D. (2005). European Standardization: No Panaceas in Sight. *Security Industry News*, 10-13.
- Yulitasari, N. S., Febriandika, N. R. & ImronRosyadi. (2021). Implementation And Developmentof Halal Tourism In Banjarmasin Floating Market. *International Conference on Islamic Economics, Islamic Finance & Islamic Law (ICIEIFIL)*. Waktu: Selasa: ICIEIFIL.
- Zengin, B. & Sariipek, S. (2019). Helal Turizm. S. Karacan (Dü.) içinde, *Turizm Okumaları III*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

V. BÖLÜM

HELAL GASTRONOMİ VE İNANÇ TURİZMİ

GİRİŞ

Turizm faaliyetleri içerisinde gastronomi çok önemli bir yer tutmaktadır. Yeme ve içme insan yaşamının ayrılmaz bir parçası olduğundan dolayı gastronomi turizmin en önemli unsurlarından birisidir. Her bölgeye ve ülkeye özgü yiyecek ve içecekler bulunmaktadır. İnsanlar sadece gastronomi amacıyla da seyahat edebilmektedirler. Tüm bunlarla birlikte Müslüman olan bireyler dinî inançları gereği helal olmayan yiyecek ve içeceklerden uzak durmaktadırlar. Buradan hareketle Müslüman turistlere hitap edecek olan yerlerin helal yiyecek ve içecek hizmetlerini vermeleri çok önemlidir. Helal yiyecek ve içeceklerin ön plana çıkması ile birlikte helal gastronomi kavramı önem kazanmaya başlamıştır.

İnsanlar yaşamlarını inandıkları dinin gerekliliklerine göre biçimlendirmek istemektedirler. Dinî hassasiyetle hareket eden Müslümanlar yaşamlarının her anında Allah'ın kendilerine yönelik buyruklarını gerçekleştirmeye ve Kur'an-ı Kerim'de yasaklanmış olan her şeyden uzak durmaya çalışmaktadırlar. Helal din açısından Müslümanlara serbest olan ve günahı olmayan fiilleri ifade etmektedir. Haram ise dinen yasaklı olan, yapılması uygun görülmeyen ve yapıldığı takdirde günah olan fiilleri ifade etmektedir. Helal gıdalar, çiftlikten sofraya kadar tüm aşamalarının İslam'ın kurallarına uygun bir şekilde gerçekleştirilmesini ifade etmektedir. Helal gıdalar, gıdanın üretim aşamasından tüketilene kadar diğer bir ifade ile ürünlerin üretildikleri yerlerden sofraya gelene kadar ki tüm süreçlerde işleme tabi tutulan her uygulamanın İslami şartlara uygun olarak gerçekleştirilmesini ifade etmektedir (Yıldırım & Özbay, 2019, s. 327).

KAYNAKÇA

- Abhari, S., Jalali, A., Jaafar, M. & Mohammad, D. (2022). Halal Food İmage With Relevance To Tourist Satisfaction İn The Asian Region: A Systematic Review. *International Food Research Journal*, 29(4), 740-751.
- Affi, M. F., Mohsin, A. & Farouk, M. (2021). Halal Hospitality Goes Global: Challenges Of (Not) Serving Alcohol İn An Islamic Tourist Destination: A Case Study Of Egypt. *Tourism Critiques: Practice and Theory*, 2(2), 134-152.
- Aghwan, Z. A. (2019). Ritual And Traditional Slaughter Practices For Meat Production. *Journal of Islamic, Social, Economics and Development* (, 14(19), 224-230.
- Aidaros, H. (2013). Proper Application Of Halal Slaughter. 12th Conference of the OIE Regional Commission for the Middle East. Jordan: World Organisation for Animal Health.
- Batu, A. (2022). Helal Gastronomi Ve Helal Sertifikalı Gıda (Beslenme) Kültürü. Helal ve Etik Araştırmaları Dergisi, 4(1), 44-61.
- Beşirli, H. (2010). Yemek, Kültür ve Kimlik. *Milli Folklor*, 22(87), 159-169.
- Bon, M. & Hussam, M. (2010). Halal food and tourism: Prospects and Challenges. N. Scott & J. Jafari (Dü) içinde, *Tourism in the Muslim World, Bridging Tourism Theory and Practice*, Volume 2. Emerald Group Publishing Limited.
- Carmen, I. M. (2020). Religious Tourism - Between Content And Desire In Economic And Social Development. *The Journal Contemporary Economy*, 5(4), 170-179.
- Çakır, M. U. & Özbay, G. (2022). The Role of Brand Image in Gastronomic Destinations: An Analysis on Turkey and Malaysia Website. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 6(1), 40-53.
- Çalışkan, O. & Yılmaz, G. (2016). *Gastronomy and Tourism. R. Efe içinde, Global Issues and Trends in Tourism*. Sofia: ST. Kliment Ohridski University Press .
- Fuseini, A., Wottoni, S. B., Hadley, P. J. & Knowles, T. G. (2017). The Compatibility Of Modern Slaughter Techniques With Halal Slaughter: Areview Of The Aspects Of 'Modern' Slaughter Methods That Divide Scholarlyopinion Within The Muslim Community. *Animal Welfare*(26), 301-310.
- Griffin, K. A. & Raj, R. (2017). Editorial : The Importance of Religious Tourism and Pilgrimage: reflecting on definitions, motives and data. *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*, 5(3).
- Guruge, M. C. (2020). Conceptual Review on Gastronomy Tourism. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 10(2), 318-325.

- Hariani, D. (2016). Halal Japanese Culinary as Attraction for Muslim Travellers to Visit Japan. *Advances in Economics, Business and Management Research*(28), 174-176.
- Jongmeewasin, S. (2016). *Religious Tourism, Pilgrimage, and Cultural Tourism*. Silpakorn University.
- Kivela, J. & Crofts, J. C. (2006). Tourism and Gastronomy: Gastronomy's Influence on How Tourists Experience A Destination. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 30(3), 354-377.
- Kivela, J. & Crofts, J. C. (2009). Understanding Travelers' Experiences of Gastronomy Through Etymology and Narration. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 33(2), 161-192.
- Mak, A. H., Lumbers, M., Eves, A. & Chang, R. C. (2012). Factors Influencing Tourist Food Consumption. *International Journal of Hospitality Management*(31), 928-936.
- Pine, B. J. & Gilmore, J. H. (1999). *The Experience Economy: Work is Theatre and Every Business a Stage*. Boston : MA: Harvard Business School Press.
- Raheem, S. F. & Demirci, M. N. (2018). Assuring Tayyib From A Food Safety Perspective İn Halal Food Sector: A Conceptual Framework. *MOJ Food Processing & Technology*, 6(2), 170-179.
- Rahim, S. I., Mansor, S. K., Yakob, M. A. & Ismail, N. (2018). Food Safety, Sanitation And Personal Hygiene In Food Handling: An Overview From Islamic Perspective. *International Journal of Civil Engineering and Technology*, 9(9), 1524–1530.
- Ramadhanu, M. A., Rani, L. N. & Enggari, S. (2021). Hybrid DSS For Recommendations Of Halal Culinary Tourism West Sumatra. *IAES International Journal of Artificial Intelligence*, 10(2), 273-283.
- Richards, G. (2002). *Gastronomy: An Essential Ingredient İn Tourism production And consumption? Tourism and Gastronomy*. içinde Routledge.
- Rojo, D. M. (2007). *Religious tourism: the way to Santiago*. MA European Tourism Management. Bournemouth University.
- Santich, B. (2004). The Study of Gastronomy and Its Relevance to Hospitality Education and Training. *Hospitality Management*(23), 15-24.
- Sarıoğlan, M., Avcıkurt, C. & Ofaz, M. (2020). Yabancı Turistlerin Destinasyon Tercihlerinde Helal Gastronomi Konseptinin Önemine Yönelik Bir Araştırma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*(4), 609-621.
- Seyitoğlu, F. (2019). Gastronomy Scholars' Perspectives towards the Gastronomy Term: A Metaphorical Analysis. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7(2), 688-699.

- Silva, G. B. & Junior, S. M. (2016). Factors Affecting Residents' Support For Religious Tourism Development: The Case Of Santa Cruz (Rn), Brazil. *Rev. Bras. Pesq. Tur*, 10(3), 497-515.
- Soeroso, A., Turgarini, D. & Yogyakarta, S. (2020). Culinary Versus Gastronomy Argumentum Ad Populum Elimination. *E-Journal of Tourism*, 7(2), 193-204.
- Talib, H. A., Ali, K. A. & Jamaludin, K. R. (2008). Quality Assurance in Halal Food Manufacturing in Malaysia:A Preliminary Study. *Proceedings of International Conference on Mechanical & Manufacturing Engineering*. Malaysia: Faculty of Mechanical & Manufacturing Engineering, Universiti Tun Hussein Onn Malaysia (UTHM).
- UHF. (2016). *Guidelines For The Preparation Of Halal Foods*. Nepal: UHF Certification Council.
- Uysal, D. (2019). A Research On The Investigation Of The Attitudes Of The Local People In Eskişehir Towards Fath Tourism. *International Journal of Contemporary Tourism Research*(1), 28-42.
- Vargas Sánchez, A. & Moral Moral, M. (2019). Halal Tourism: The Importance Of Halal Food. *Alimentação e Turismo: Oferta e Segmentos Turísticos*. Brazil: CCTA.
- Wahab, A. R. (2004). *Guidelines For The Preparation Of Halal Food And Goods For The Muslim Consumers*. AmalMerge.
- Yıldırım, T. & Özbay, G. (2019). Türkiye'de Faaliyet Gösteren Helal Konseptli Otel İşletmelerinin Hizmet Kriterleri ve Helal Mutfak Belgelendirme Düzeylerine Yönelik Bir Araştırma. *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*, 3(2), 324-345.
- Yılmaz, G. (2015). *Turizm Destinasyonlarında Restoran Biçimleşmeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma: Kapadokya Örneği*. Sosyal BilimlerEnstitüsü. Antalya: Akdeniz Üniversitesi.
- Zahari, M. S., Jalis, M. H., Zulffly, M. I., Radzi, S. M. & Othman, Z. (2009). *Gastronomy: An Opportunity for Malaysian Culinary Educators*. *International Education Studies*, 2(2), 66-71.

VI. BÖLÜM

HELAL TURİZM PAZARLAMASI

GİRİŞ

İslami pazarlama, İslam âlimleri tarafından İslam hukukuna uymak isteyen ve ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan Müslüman müşterinin ihtiyaçlarını anlamak için geliştirilmiştir. Helal ürün ve hizmetler artık internet ve sosyal medya aracılığıyla çevrim içi olarak da tanıtılmaktadır. Başka bir açıdan helal turizmin manevi açıdan dinî bir önemi vardır ve önemi İslam'da helal ve harama dayanmaktadır. Müslümanlar sadece helal gıda yiyebilmektedir. İslam'da haram büyük bir günahlardandır ve haram yemek yiyen veya haram ticareti yapanların haramdan vazgeçmedikçe korkunç bir ceza ile karşı karşıya kalabilecekleri bilinmektedir. Bu kurallar Müslümanların hayatının bir parçasıdır ve turizm destinasyonları Müslümanların manevi ihtiyaçlarını karşılamak için helal ürün ve hizmetler sağlamalıdır (Harahsheh, Haddad & Alshorman, 2018, s. 5-6).

Helal turizm, İslam'ın değerlerine bağlı kalan turizm türüdür. Müslümanlar için tasarlanan ve onlara yönelik tüm ürün geliştirme ve pazarlama çabalarının hem endüstri hem de akademik araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Helal turizm tüketicileri, Helal uyumlu olması beklenen mal ve hizmetlerin son kullanıcılarıdır ve bu nedenle bu pazarın ihtiyaçlarının başarılı bir şekilde karşılanması gerekmektedir ve sektör tarafından haklarına ve çıkarlarına saygı gösterilmelidir (Mohsin, Ramli & Alkhulayfi, 2016, s. 138). Genel olarak iyi planlanmış bir pazarlama stratejisinin endüstrinin tüketicileri olarak Müslüman turistlerle ilgili olarak hayati olduğunu gösteren kanıtlar vardır. Pazarlama karması, ürün/hizmet, fiyat, yer, tutundurma, insan, fiziksel olanaklar ve süreç olmak üzere yedi pazarlama unsurundan oluşmaktadır (Anwar vd., 2021, s. 128).

KAYNAKÇA

- Abuznaid, S. (2012). Islamic Marketing: Addressing the Muslim Market. *An-Najah University Journal for Research*, 26(6), 1473-1503.
- Abuznaid, S. (2012). Islamic Marketing: Addressing the Muslim Market. *An - Najah Univ. J. Res. (Humanities)*, 26(6), 1473-1503.
- Addina, F. N., Santoso, I. & Sucipto. (2020). Concept Of Halal Food Development To Support Halal Tourism: A Review. *International Conference on Green Agro-industry and Bioeconomy*(475), 1-7.
- Akyol, M. & Kılınc, Ö. (2014). Internet And Halal Tourism Marketing. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(8), 171-186.
- Anwar, I. F., Yusoff, Y., Abdullah, M., Nordin, S. N. & Salikin, N. (2021). A Review of Halal Tourism Marketing Strategies During The COVID-19 Pandemic. 3 *International Halal Management Conference. IHMC*.
- Armstrong, G. & Kotler, P. (2006). *Marketing: An Introduction* . NewYork: Prentice Hall Addmour.
- Asnawi, N., Sukoco, B. M. & Fanani, M. A. (2018). Halal Products Consumption İninternational Chain Restaurantsamong Global Moslem Consumers. *International Journal of Emerging Markets*, 13(5), 1273-1290.
- Bahari, M. A., Faizal, Yue, M. & Anwar. (2012). Marketing Mix From Islamic Marketing Perspective. *SSRN*.
- Basalamah, M. R. & Maward, C. M. (2022). The Development of the Tourism Sector in Improving the Regional Economic Growth of Mojokerto Regency. *Golden Ratio of Marketing and Applied Psychology of Business*, 2(2), 1-16.
- Battour, M. M., Ismail, M. N. & Battor, M. (2010). Toward A Halal Tourism Market. *Tourism Analysis*(15), 1-10.
- Chanin, O. (2016). The Conceptual Framework For A Sustainable Halal Spa Business In The Gulf Of Thailand. *International Journal of Mardin Studies*, 23(2), 83-95.
- Cirikovic, E. (2014). Marketing Mix In Tourism. *International Conference -Fostering Sustainable Development through Creation of Knowledge Society. CSARA - Center for Science, Academic Research and Arts*.
- Demirel, Y. & Yasarsoy, E. (2017). Exploring Consumer Attitudes Towards Halal Products. *Journal of Tourismology*, 3(1), 34-43.
- DinarStandard. (2012). *Global Muslim Lifestyle Travel Market 2012:.* New York City: Landscape & Consumer NeedsStudy For Airlines, Destinations & Hotels/Resorts, Executive Summary.

- Firmansyah, F. (2017). Value Creation Strategy in Tourism : An Islamic Perspective. INOBIS: Jurnal Inovasi Bisnis dan Manajemen Indonesia, 1(1), 68-80.
- Ganatra, V., Utama, G. S., Pawar, P., Verma, S., Pandey, R., Whiryanwan, J., . . . Chen, L. S. (2021). Marketing Strategies of Travel and Tourism Industry. International Journal of Applied Business and International Management, 6(3), 43-52.
- Grönholm, T. (2012). Marketing Concepts In Practise Case Study: Company X. Finland: Lahti University Of Applied Sciences.
- Grzinic, J. & Zanketic, P. (2008). Tourist Attractions As Products Of A Tourist Destination. Croatia: University Juraj Dobrila.
- Gupta, R., Singh, N., Kirar, I. & Bairwa, M. (2015). Hospitality And Tourism Management . Noida: Vikas Publishing House.
- Harahsheh, S., Haddad, R. & Alshorman, M. (2018). Implications Of Marketing Jordan As A Halal Tourism Destination. Journal of Islamic Marketing, 1-20.
- Hasan, M. & Islam, M. F. (2020). The Effect of Marketing Mix (7Ps') on Tourists' Satisfaction: A Study on Cumilla. The Cost And Management, 48(2), 30-40.
- Hirankitti, P., Mechinda, P. & Manjing, S. (2009). Marketing Strategies Of Thai Spa Operators In Bangkok Metropolitan. Malta: The International Conference on Applied Business Research ICABR Valletta.
- Ishak, M. S. & Abdullah, O. C. (2012). Islamic Perspective On Marketing Mix. International Journal Of Business And Management Studies, 4(2), 121-131.
- Iwu, C. G. (2009). What is Marketing? University of the Western Cape.
- Johann, M. (2015). Services Marketing. Warsaw School of Economics.
- Jönsson, C. (2005). Tourism Marketing Basics. Marketing Basics for the Caribbean. içinde Kingston: Ian Randle.
- Karim, R., Latip, N. A., Marzuki, A., Haider, S., Nelofar, M. & Muhammad, F. (2021). The Impact of 4Ps Marketing Mix in Tourism Development in the Mountain Areas: A Case Study. International Journal of Economics and Business Administration, 9(2), 231-245.
- Kaur, S. (2014). Role And Effectiveness Of Marketing Services In Tourism. Poland: Alcide De Gasperiuniversity Of Euroregional Economyjózefów.
- Khan, M. T., Khan, A. & Khan, S. (2020). Halal Food Products and their Market Extent - Opportunities in the World. International Review of Management and Business Research, 9(4), 95-107.
- Kotler, P. & Armstrong, G. (2007). Principle of Marketin. Eleventh Edition.
- Makuzva, W. & Ntloko, N. J. (2018). Tourism Product As A Measure To Determine The Key Elements That Influence Tourists' Decisions To Visit Victoria Falls, Zimbabwe. African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure, 7(3), 1-12.

- Memiş, S. (2017). Halal Tourism Practices As A Marketing Type: The Example Of Birun Kümbet Mountain Hotel. *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 9(35), 45-50.
- Mohsin, A., Ramli, N. & Alkhulayfi, B. A. (2016). Halal tourism: Emerging opportunities. *Tourism Management Perspectives*(19), 137–143.
- Muala, A. A. & Qurneh, M. A. (2012). Assessing the Relationship between Marketing Mix and Loyalty through Tourists Satisfaction in Jordan Curative Tourism. *American Academic & Scholarly Research Journal*, 4(2), 1-14.
- Nasir, N. F., Roslin, R. M., Nasir, M. A. & Nasir, M. N. (2020). Marketing Strategies From The Islamic Perspective: Reviewing The Relevance Of Elements Of The Marketing Mix. *Journal of Emerging Economies & Islamic Research*, 8(3), 84–96.
- Palácios, H., De Almeida, M. & Sousa, M. (2021). A Bibliometric Analysis Of Trust In The Field Of Hospitality And Tourism. *International Journal of Hospitality Management*(95).
- Pillai, R. (2010). Seven Ps Spectrum of Marketing in Tourism. *Indian J. of Tourism & Hospitality Management*, 1(2), 84–97.
- Rahnama, R. & Beiki, A. H. (2013). Modern Marketing, Concepts And Challenges. *Arabian Journal of Business and Management Review*, 2(6), 143-155.
- Ropiah, E. S. (2016). Marketing Mix In Islamic Perspective. Cirebon: Fakultas Ekonomi Islam Pascasarjana IAIN Syekh Nurjati Cirebon.
- Rosita, R., Manullang, M., Kusumastuti, R., Pramayanti, D. I. & Sitorus, S. A. (2022). Online Marketing On Pricing Strategies For The Indonesian Tourism Industry Products During The Covid-19 Pandemic. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 43(3), 1022-1029.
- Sanabria-Díaz, J., Aguiar-Quintana, T. & Araujo-Cabrera, Y. (2021). Public strategies to rescue the hospitality industry following the impact of COVID-19: A case study of the European Union. *International Journal of Hospitality Management*(97).
- Sodawan, A. & Hsu, R. L.-W. (2022). Halal-Friendly Attributes and Muslims' Visit Intention: Exploring the Roles of Perceived Value and Destination Trust. *Sustainability*(14), 1-23.
- Sofronov, B. (2019). The Development Of Marketing In Tourism Industry. " *Annals of Spiru Haret University. Economic Series*,, 19(1), 117-127.
- Sulaiman, A. & Hindardjo, A. (2019). The Effect Of The Sharia Marketing Mix On Tourist Satisfaction After Earthquake In North Lombok Regency. *Jurnal Ekonomi dan Perbankan Syariah*, 7(1), 37-52.
- Syafril, S. & Hadziq, F. (2021). Islamic Principles in Marketing: An Overview of Islamic Marketing mix in Social-Media Campaign. *El-Qish: Journal of Islamic Economics*, 1(1), 69-82.

- Syauqi, M., Ratnasari, R. T. & Herianingrum, S. (2018). The Effects of Islamic Marketing Mix on Consumer Satisfaction and Consumer Loyalty. 2nd International Conference Postgraduate School. ICPS .
- Volgger, M., Taplin, R. & Aebli, A. (2021). Recovery of domestic tourism during the COVID-19 pandemic: An experimental comparison of interventions. *Journal of Hospitality and Tourism Management*(48), 428-440.
- Xie, J. (2009). *Marketing Plan For Kuuskajaskari Island* . Finland: Satakunta University .
- Xu, S., Zhou, X. & Ahmad, Z. (2022). Measuring the Psychological Behavior of Tourism Service Providers in Low-Income Regions: Implementing Effective Service Marketing and Performances Strategies. *Sustainability*(14), 1-18.
- Yahya, S. & Ariffin, S. K. (2021). Influencing Factors Of 7PS On Consumer Purchase Intention Of Halal Tourism In Kano-Nigeria. *BIMP-EAGA Journal for Sustainable Tourism Development*, 10(1), 59-74.
- Yildirgan, R. & Zengin, B. (2014). Turizm Ürünlerinin Pazarlamasında Fiziksel Kanıt Stratejileri. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*(2), 69-83.
- Yusuf, M. M., Mohammad, N. & Yahaya, I. S. (2020). The impact of physical evidence in service delivering as marketing tools that foreseen profitability for private Universities in Nigeria. *Journal of Management Theory and Practice (JMTP)*, 1(1), 14-18.
- Zengim, B. & Şen, L. M. (2020). Turizm Pazarlamasında Fiyatlandırma (PRICE). *Değişen Pazar Dinamikleri Işığında Turizm Pazarlaması* . içinde Değişim Yayınları

VII. BÖLÜM

HELAL TURİZM VE SOSYAL MEDYA PAZARLAMASI

GİRİŞ

İnternet günümüzde insan yaşamının ayrılmaz bir parçası konumunda bulunmaktadır ve her geçen gün kullanıcı sayısı artış göstermektedir. İnternetin bu denli ön planda olduğu çağımızda hemen hemen tüm işletmeler ve sektörler tanıtım ve pazarlama faaliyetlerini burada gerçekleştirmektedirler. Özellikle turizm sektöründe internet çok önemli bir yer tutmaktadır. İnternetle birlikte sosyal medya platformlarının da popülerlikleri artmıştır. Sosyal medya platformları hedef kitleye ulaşabilmek açısından pazarlamacıların en önemli tanıtım araçlarından birisidir. Özellikle helal turizm pazarlamasında hedef kitlede yer alan Müslüman bireylere ulaşabilme ve onları helal destinasyonlara çekebilme açısından sosyal medya platformları çok önemlidir.

Nasıl helal turizm Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in yasak olarak belirttikleri diğer bir ifade ile haram olarak kabul edilen hiçbir şeye müsaade etmiyorsa aynı şekilde helal turizm pazarlamasında sosyal medya platformlarının kullanılmasında haram ve helal konusuna özen gösterilmesi gerekmektedir. Haram olarak kabul edilen hiçbir şeyin sosyal medya platformlarında paylaşılması ve yer almaması ve sadece helal olarak kabul edilen şeylerin sosyal medyada paylaşılması ve yer alması gerekmektedir. Özellikle yanıltıcı, aldatici ve abartılı bilgilere asla yer verilmemelidir. Hedef kitleye sunulacak helal ürün ya da hizmetin gerçekçi ve doğru şekilde anlatılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akyol, M. & Kılınç, Ö. (2014). Internet And Halal Tourism Marketing. *Turkish Studies*, 9(8), 171-186.
- Alvarez, O. G., Mancero, C. H., Cajas, H. A. & Garzon, D. P. (2020). Marketing Social Media Para Posicionamiento. *Mktdescubre*, 1(3), 161-170.
- Bansal, R., Masood, R. Z. & Dadhich, V. (2014). Social Media Marketing-A Tool of Innovative Marketing. *Journal of Organizational Management*, 3(1), 1-7.
- Davis, J. L. (2015). Social Media. *The International Encyclopedia of Political Communication*. içinde John Wiley & Sons, Inc.
- Demirsoy, A. & Karakoç, E. (2016). Contribution Of Social Media To Agenda Setting Approach. *Atatürk İletişim Dergisi*(10), 137-147.
- Farida, F., Zulaikha, Z. & Putro, H. E. (2019). Use of Social Media In The Development of Halal Tourism In Madura. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*(339), 12-18.
- Hacıoğlu, N., Çözeli, F. E. & Acun, A. (2017). Helal Konseptli Şehir Otellerinin Web Siteleri Üzerinden Değerlendirilmesi, Türkiye, Malezya, Bae Karşılaştırmalı Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(50), 986-1004.
- Haule, S. D. & Swallehe, O. (2021). The Effects of Social Media Marketing on Business Performance of Supermarkets in Tanzania. *Journal of Business School*, 4(3), 234-249.
- Hu, H. & Lin, D. (2013). Feature Analysis of the Social Media. *International Workshop on Computer Science in Sports*, 186-190.
- Husin, B., Zainal, V. R., Subagja, I. K., R. I. & Kristopo. (2020). The Effect of Social Media Marketing on Intention to Visit of Muslim Tourists in Halal Tourist Destinations in Indonesia. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 24(9), 2972-2983.
- Ibrahim, S. & Ganeshbabu, P. (2018). A Study on the Impact of Social Media Marketing Trends on Digital Marketing. *Shanlax International Journal of Management*, 6(1), 120-125.
- Kasturi, S. K. & Vardhan, B. (2014). Social Media: Key Issues And New Challenges - A Study Of Nalgonda District. *Global Media Journal-Indian Edition*, 5(1), 1-12.
- Madakam, S. & Tripathi, S. (2021). Social Media/Networking: Applications, Technologies, Theories. *Journal of Information Systems and Technology Management*(18), 1-19.
- Nadaraja, R. & Yazdanifard, R. (2013). Social Media Marketing: Advantages And Disadvantages.

- Needle, F. (2022). Essential Social Media Marketing Statistics for 2022. <https://blog.hubspot.com/blog/tabid/6307/bid/23865/13-mind-bending-social-media-marketing-statistics.aspx> adresinden alındı
- Ravi, B. & Kumar, S. (2021). Social Media Marketing: A Conceptual Study. *International Journal of Research and Analytical Reviews (IJRAR)*, 8(1), 63-71.
- Shah, S. A., Fianto, R. S., Ahmad, M. A., Usman, I. U. & Mallah, W. A. (2019). Effects of Halal social media and customer engagement on brand satisfaction of Muslim customer. *Journal of Islamic Marketing*, 1-19.
- Sharma, K. (2018). The Impact of Social Media Marketing Strategies On Consumer Purchase Intention. *Multi-Knowledge Electronic Comprehensive Journal For Education And Science Publications*(5), 172-182.
- Sodawan, A. & Hsu, R. L.-W. (2022). Halal-Friendly Attributes and Muslims' Visit Intention: Exploring the Roles of Perceived Value and Destination Trust. *Sustainability*(14), 1-23.
- Soegoto, E. S. & Utomo, A. T. (2019). Marketing Strategy Through Social Media. *INCITEST*(662), 1-7.
- Wang, Z. & Kim, H. G. (2017). Can social media marketing improve customer relationship capabilities and firm performance? Dynamic capability perspective. *Journal of Interactive Marketing*, 39(3), 15-26.
- Wolf, M., Sims, J. & Yang, H. (2018). Social Media? What Social Media? *UK Academy for Information Systems*(3), 1-18.

VIII. BÖLÜM

İSLAMİ MÜŞTERİ İLİŞKİLERİ PAZARLAMASI (ICRM)

GİRİŞ

CRM konsepti, şirketin müşteri ihtiyaçlarını ve isteklerini tahmin etmesine yardımcı olarak güçlü müşteri ilişkileri geliştirmesine yardımcı olmaktadır. CRM, müşterileri anlama ve müşteri ihtiyacı ve isteklerinin sağlanması yoluyla müşteri beklentilerini tatmin etmeye ve aşmaya yönelik bir çalışma sürecidir. Sürekli değişen pazar koşullarında yalnızca müşteri ihtiyaçlarına yanıt vermenin yeterli olmadığı düşünülmektedir. Şirketlerin CRM'e yönelik daha "proaktif bir yaklaşım" benimsemeleri ve gelecekteki müşteri ihtiyaçlarını tahmin edip bunlara yanıt vermeleri gerekmektedir. CRM, müşteri kazanımını, müşteriyi elde tutmayı, müşteri taahhüdünü ve müşteri kârlılığını geliştirmek için etkili iletişim kullanarak müşteri davranışını anlayan ve etkileyen kurumsal bir yaklaşımdır (Azam, 2021, s. 61).

Pazarlama alanında meydana gelen değişimler, gelişmeler ve teknolojik ilerlemeler sonucunda ilişkisel pazarlama kavramı ortaya çıkmıştır. Bu alandaki araştırmacılar ve yazarlar, bu kavramı ve bunun kuruluş ile müşterileri arasındaki ilişkiyi güçlendirmedeki önemini vurgulamışlardır. İlişki pazarlaması, bu tür ilişkileri destekleyen ve güçlendiren en yeni ve en önemli pazarlama yaklaşımlarından biridir. Bu bağlamda, birçok pazarlama lideri ve araştırmacı, bir müşteriyi kaybetmenin yeni bir müşteriyi çekmek için kuruluşa beş kat daha pahalıya mal olacağı konusunda hemfikirlerdir. İşletmelerin müşterileriyle yalnızca onlara daha iyi hizmet verme ve ikram etme açısından değil aynı zamanda iyi niyeti teşvik etme açısından

KAYNAKÇA

- Aldaihani, F. M. & Ali, N. A. (2019). Impact Of Relationship Marketing On Customers Loyalty Of Islamic Banks In The State Of Kuwait. *International Journal Of Scientific & Technology Research*, 8(44), 788-802.
- Al-Hersh, A. M., Aburoub, A. S. & Saaty, A. S. (2014). The Impact of Customer Relationship Marketing on Customer Satisfaction of the Arab Bank Services. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 4(5), 67-100.
- Azam, Z. (2021). Impact Of Customer Relationship Management On Islamic Banks And Takaful Companies: A Case Study Of Pakistan. *Journal of Integrated Sciences*, 2(1), 57-90.
- Berry, L. L. & Parasuraman, A. Q. (1991). *Marketing Services*. New York: The Free Press.
- Buttle, F. A. & Maklan, S. (2015). *Customer relationship management CRM: Introduction To CRM*. South America: Routledge.
- Chittaie, R. (2012). Customer Relationship Management And Business Strategies. *International Journal of Organizational Leadership*, 1(1), 13-22.
- Dewi, L. K., Dewi, A. S. & Sujadi, D. (2022). Effect of Digital Marketing and Customer Relationship Marketing on Consumer Satisfaction and Consumer Loyalty at Gypsy Belles Jewelry Bali. *Budapest International Research and Critics Institute-Journal*, 5(3), 28487-28494.
- Galbreath, J. (1998). Relationship Management Environments. *Credit World*, 87(2), 14-21.
- Gremler, N. & Brown, S. W. (1999). The Loyalty Ripple Effect: Appreciating the Full Value of Customers. *International Journal of Service Industry Management*, 10(3), 271-93.
- Grönholm, T. (2012). *Marketing Concepts In Practuse*. Finland: Lahti University of Applied Sciences.
- Grundey, D. (2010). The Marketing Philosophy And Challenges For The New Millennium. *Scientific Bulletin – Economic Sciences*, 9(15), 169-180.
- Gui, S., Feng, W. & Zhang, Z. (2009). Evaluate the performance of CRM in logistics enterprises based on AnyLogic simulation. 2009 International Conference on Management and Service Science.
- Haseeb, M., Ali, J., Shaharyar, M. & Butt, S. (2016). Impact of Customer Relationship Marketing on Customer Value Creation and Customer Loyalty in Mobile Service Providers Market: A Case Study of Pakistan. *International Journal of Business and Management Invention*, 5(9), 13-19.
- Kawsar, J. (2016). *Customer Relationship Marketing In The Uk Muslim Smes: An Islamic Perspective*. UK: University of Salford.

- Korachi, M. E. & Lerssem, L. (2015). Customer Relationship Management from an Islamic Perspective. *Revue Marocaine de recherche en management et marketing*(12), 242-249.
- Kotler, P. & Amstrong, G. (2013). *Principles of Marketing* (11. b.). New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Lancaster, G. & Reynolds, P. (2005). *Management of Marketing* . Burlington : Elsevier Butterworth-Heinemann.
- Mulindwa, C. (2005). Relationship marketing and customer retention in the printing equipment industry: a case study of Heidelberg East Africa Ltd. Uganda: Makerere University.
- Nwakanma, H., Jackson, A. S. & Burkhalter, J. N. (2007). Relationship Marketing: An Important Tool For Success In The Marketplace. *Journal of Business & Economics Research*, 5(2), 55-64.
- Palmatier, R. W. (2008). *Relationship Marketing*. United States of America: Marketing Science Institute Cambridge.
- Perwangsana, N. I. (2016). Creating Customer Relationship Management Based On Islamic Values: A Case Study Of Pt. Bank Muamalat Indonesia Tbk. *RJOAS*, 10(58), 60-70.
- Rafiki, A. (2019). Customer Relationship Management Practices in Islamic Banks. *Customer Relationship Management and IT. içinde* intechopen.
- Rosnerova, Z. & Hraskova, D. (2021). The Application and Importance of Marketing and its Tools in the Conditions of Non-profit Organizations on a Global Scale. *SHS Web of Conferences*. Globalization and its Socio-Economic Consequences.
- Sağlam, M. & Montaser, S. E. (2021). The Effect Of Customer Relationship Marketing In Customer Retention And Customer Acquisition. *International Journal of Commerce and Finance*, 7(1), 191-201.
- Soliman, H. S. (2011). Customer Relationship Management and Its Relationship to the Marketing Performance. *International Journal of Business and Social Science*, 2(10), 166-182.
- Thompson, K., Ryals, L., Knox, S. & Maklan, S. (2000). Developing Relationship Marketing Through The Implementation Of Customer Relationship Management Technology. 6th IMP-conference in Bath. UK.
- Velnampy, T. & Sivesan, S. (2012). Customer Relationship Marketing and Customer Satisfaction: A Study on Mobile Service Providing Companies in Srilanka. *Global Journal of Management and Business Research*, 12(18), 1-7.
- Ylinen, J. (2014). *Managing Customer Relationships*. Filland: Centria University Of Applied Sciences.

IX. BÖLÜM

HELAL TURİZMDE KONAKLAMA İŞLETMELERİ

GİRİŞ

Helal turizm, Müslüman turistleri hedef kitlesine alan ve İslami kurallara uygun hizmetlerin verildiği bir turizm faaliyetidir. Helal turizm kapsamında helal hizmetleri ile konaklama işletmeleri ön plana çıkmaktadır. Helal konaklama işletmeleri faaliyetlerinde ve verdikleri hizmetlerde İslami kurallara uygun hareket etmek, helal ürün ve hizmetler sunmak ve haram olan ürün ve hizmetlerden uzak durmak zorundadırlar. Helal otel sadece yiyecek ve içeceklerin helal olması ile ilgili değildir ve otelin tüm ürün, ekipman, hizmet ve faaliyetlerinin de helal konseptine uygun olması gerekmektedir.

Seyahat ederken Müslüman turistlerin talepleri, İslam'ın şartları tarafından yönlendirilmektedir. Bunun nedeni, bir Müslümanın İslam'ın şartlarına göre hareket etmesi ve bunlara inanması gerektiğidir. İslam bir yaşam biçimi olduğu için bir Müslümanın günde beş vakit namaz gibi dinî sorumluluklarını yerine getirmesi ve gittiği her yerde helal gıda tüketmesi beklenmektedir. Bu, otel işletmecilerinin Müslüman müşterilerin normal dini sorumluluklarını yerine getirmelerine olanak tanıyan bu tür kolaylıkları sağlama konusunda özen göstermesini gerektirmektedir (Hashim & Fauzi, 2022, s. 68).

Muhafazakâr turistlerin gezme, dinlenme, sosyalleşme vb. gibi turizm gereksinimlerini karşılayabilmeleri amacıyla gündeme gelen çıkan helal turizm, turizm faaliyetleri arasında çok önemli bir yere sahiptir. İnanç turizminden değişik olarak seyahat edilen yerlerin dinle herhangi bir ilişkisinin olmasına gerek yoktur. Ancak

KAYNAKÇA

- Bastaman, A. (2019). Exploratory Analysis Of Halal Hotel Services: Based On Practices Of Halal Hotels In Three Countries. *Advances in Economics, Business and Management Research*(100), 69-74.
- Battour, M. M., Ismail, M. N. & Battor, M. (2010). Toward a halal tourism market. *Tourism Analysis*(15), 1-10.
- Buyruk, L. & Aydemir, D. A. (2022). The opinions of hotel managers about halal hotel concept: A research in Cappadocia. *Journal of multidisciplinary academic tourism*, 7(1), 31-40.
- Che Ahmat, N. H., Ahmad Ridzuan, A. H. & Mohd Zahari, M. S. (2012). Dry hotel and Syariah compliant practices: Concepts, challenges and reality in Malaysia. *International Conference on Innovation. Management and Technology Research (ICIMTR2012)*, 107–111.
- DinarStandard. (2017). Muslim Friendly Tourism: Regulating Accommodation Establishments in the OIC Member Countries. https://www.comcec.org/adresinden_almi
- Eja, E., Otu, J., Agbor, E. & Inyang, I. (2013). The Catalytic Role of Hotel Industry in Sustainable Tourism Development in Calabar, Nigeria. *Journal of Sustainable Development Studies*, 2(2), 182-196.
- Goryushkina, N. Y., Shkurkin, D. V., Petrenko, A. S., Demin, S. Y. & Yarovaya, N. S. (2016). Marketing Management in the Sphere of Hotel and Tourist Services. *International Review of Management and Marketing*, 6(6), 207-213.
- Han, H., Al-Ansi, A., Olya, H. G. & Kim, W. (2019). Exploring halal-friendly destination attributes in South Korea: Perceptions and behaviors of Muslim travelers toward a non-Muslim destination. *Tourism Management*(71), 151-164.
- Hashim, N. I. & Fauzi, N. M. (2022). Muslim-Friendly Hotel in Malaysia: The Development, Operating Concept and Associated Issues. *Online Journal of Research in Islamic Studies*, 9(1), 67-76.
- Hussain, A., Jamaluddin, M. A. & Hashim, K. S.-Y. (2021). Study on Muslim-Friendly Hotel in Malaysia: A Conceptual Framework. *Journal Of Halal Industry & Services*, 4(1), 1-19.
- Idris, J. & Razali, A. R. (2016). A study of consumer behaviour towards Islamic hotel: Assessing on knowledge and religiosity. *2nd International Conference on Economics & Banking 2016 (2nd ICEB)*, (s. 1–12).
- Mahamood, S. F., Fikri, A. & Nor, N. S. (2018). Modelling Grand BlueWave Hotelin Managing Challenges of Islamic Hotel Performance (IHP): An Overview of the Islamic Spirituality Instilled. *3rd International Halal Conference (INHAC)*. Singapore: Springer Nature .

- Pavia, N. & Floricic, T. (2015). Importance Of Modern Hospitality Business In Destinations Of Cultural Tourism. Cultural tourism and destination impacts. içinde Pula: Juraj Dobrila University.
- Rosenberg, P. & Choufany, H. M. (2009). Spiritual lodging – The Sharia-compliant hotel concept. HVS Global Hospitality Services- Dubai,, 1–7.
- Saad, H. E., Ali, B. N. & Abdel-Ati, A. M. (2014). Sharia compliant hotels in Egypt: Concept and challenges. *Advances in Hospitality and Tourism Research (AHTR)*, 2(1), 1–15.
- Saffinee, S. S., Hashim, K. S.-Y., Mahamod, L. H., Jamaludin, M. A., Muffih, B. K. & Othman, R. (2017). The Standard Elements for Muslim Friendly Accommodation Premises. *Journal of Colloid and Interface Science*, 3(2), 121-134.
- Samori, Z., Salleh, N. Z. & Khalid, M. M. (2016). Current trends on Halal tourism: Cases on selected Asian countries. *Tourism Management Perspectives*(19), 131-136.
- Sandıkcı, Ö. & Ger, G. (2007). Constructing And Representing The Islamic Consumer In Turkey. *Fashion Theory*, 11(2/3), 189-210.
- Soybalı, H. H., Boyraz, M. & Dikmen, H. (2017). Helâl Konseptli Konaklama İşletmelerini Kriter Ve Uygulamalarının Karşılaştırılması. 1. International Halal Tourism Congress. Alanya.
- Soydaş, M. E. (2020). Halal Tourism And Halal Concept Hotels. *Academic Studies In Social Sciences* (s. 491-509). içinde Ivpe Cetinje.
- Suci, A., Junaidi, N. S., Kadaryantob, B. & Van, L. L. (2020). Muslim-friendly assessment tool for hotel: How halal will you serve? *Journal of Hospitality Marketing and Management*, 1–41. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 30(2), 201-241.
- Usman, H., Sobari, N. & Hasan, F. A. (2020). The Impact of Sharia Compliance on Sharia Hotel Services and Customers Satisfaction. *Journal of Business, Economics and Environmental Studies*, 10(3), 5-12.
- Zengin, B., Ulama, Ş., Dursun, C. & Eroğul, C. (2017). Helal Turizm Konseptli Otel İşletmelerinin Tanıtımında Yönetici Görüşlerinin Değerlendirilmesi: İstanbul Örneği. 1. Halal Tourism Congress. Alanya.
- Zulkiffi, W. S., Rahman, A. S., Awang, K. & Man, Y. B. (2013). Developing the Framework for Halal Friendly Tourism in Malaysia. *International Business Management*(6), 295-302.

BLOK ZİNCİRİ TEKNOLOJİSİ

PAZARLAMA YÖNLÜ BİR YAKLAŞIM

Dr. Öğr. Üyesi Kamer Ilgın Çakıroğlu

BLOK ZİNCİRİ TEKNOLOJİSİ PAZARLAMA YÖNLÜ BİR YAKLAŞIM

Dr.Öğr.Üyesi Kamer İlgin Çakıroğlu

Yayın No.: 1523
ISBN: 978-625-398-370-3
E-ISBN: 978-625-398-371-0
Basım Sayısı: 1. Basım, Mart 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülferm Dursun -gulferm@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seda Polat -sedapolat@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Çakıroğlu, Kamer İlgin.

Blok Zinciri Teknolojisi Pazarlama Yönlü Bir Yaklaşım / Kamer İlgin Çakıroğlu
1. Basım, III + 76 s., 13,5x19,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-398-370-3
E-ISBN: 978-625-398-371-0

1. Blok zincir teknolojisi 2. Pazarlama yönetimi 3. Tedarik zinciri 4. Dijitalleşme

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezh, Odak, Pandora, Prefix, Remzi

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
BLOK ZİNCİRİ TEKNOLOJİSİ PAZARLAMA YÖNLÜ BİR	
YAKLAŞIM.....	1
GİRİŞ	1
1. Blok Zinciri Teknolojisine Giriş	2
1.1. Blok Zincir Teknolojisinin Önemi	5
1.2. Blok Zincir Teknolojisi Kuşakları.....	7
1.2.1. Dijital Para Birimi.....	8
1.2.2. Akıllı Sözleşmeler	9
2. Blok Zinciri Teknolojisi Nasıl Çalışır?.....	11
2.1. Blok Zincir Teknolojisinin Özellikleri	13
2.2. Blok Zinciri Teknolojisinin Temel Modeli	18
2.3. Blok Zinciri Türleri.....	20
3. Blok Zinciri Teknolojisinin Sektörlere Göre	
Uygulamaları ve Avantajları.....	23
3.1. Tedarik Zinciri Açısından Blok Zincir Uygulamaları ve Avantajları	29
3.2. Finansal Hizmetler Açısından Blok Zincir Uygulamaları ve Avantajları	32
3.3. Sağlık Hizmetlerinde Blok Zincir Uygulamaları ve Avantajları	33
3.4. Turizm Açısından Blok Zincir Uygulamaları ve Avantajları	34
3.5. Sınır Ötesi Ticaret Açısından Blok Zincir Uygulamaları ve Avantajları	34
4. Blok Zinciri Teknolojisinin Benimsenmesindeki Zorluklar	36
5. Blok Zinciri Teknolojisi ve Pazarlamadaki Önemi	42
5.1. Tedarik Zinciri ve Lojistikte Blok Zinciri Teknolojisi	47
5.1.1. Tedarik Zincirinde Güveni ve Şeffaflığı Sağlamak	49
5.2. Blok Zincir Teknolojisinin Tedarik Zincirine Faydaları.....	51
6. Uluslararası Ticarete Blok Zinciri Teknolojisi	53
6.1. Blok Zinciri Teknolojisi ile Ticaret Finansmanı/İhracat Finansmanı.....	53
6.2. Uluslararası Ticaret Sürecinde Blok Zincirinin Sunduğu Yararlar	55
6.3. Uluslararası Ticaret ve Karşılaşılabilen Riskler.....	57
7. Sınır Ötesi Ticareti Kolaylaştırma.....	58
7.1. Sınır Ötesi Elektronik Ticaret (E-Ticaret).....	60
7.2. Blok Zincirine Dayalı Sınır Ötesi E-Ticaret Platformunun Yapısı	63
8. Blok Zincirine Dayalı Sınır Ötesi Tedarik Zinciri ve Lojistik.....	64
SONUÇ	69
KAYNAKÇA	71

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, S. (2021). The impact of blockchain in marketing. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*, 10, 66-97.
- Akram, S. V., Malik, P. K., Singh, R., Anita, G., & Tanwar, S. (2020). Adoption of blockchain technology in various realms: Opportunities and challenges. *Security and Privacy*, 3(5), e109.
- Al-Jaroodi, J., & Mohamed, N. (2019). Blockchain in industries: A survey. *IEEE Access*, 7, 36500-36515.
- Ali, O., Ally, M., & Dwivedi, Y. (2020). The state of play of blockchain technology in the financial services sector: A systematic literature review. *International Journal of Information Management*, 54, 102199.
- Attaran, M., & Gunasekaran, A. (2019). Applications of blockchain technology in business: challenges and opportunities. *Springer Briefs in Operations Management*. Cham, Switzerland. ISBN 978-3-030-27797-0.
- Attaran, M. (2022). Blockchain technology in healthcare: Challenges and opportunities. *International Journal of Healthcare Management*, 15(1), 70-83.
- Bezovski, Z., Jovanov, T., & Temjanovski, R. (2021). The impact and the potential disruption of the blockchain technology on marketing. *Journal of Economics*, 6(1), 13-23.
- Bhagal, T., & Trivedi, A. (2019). *International trade finance: A pragmatic approach*. Springer Nature. Second Edition.
- Breckova, P., & Karas, M. (2020). Online technology and promotion tools in SMEs. *Innovative marketing*, 16(3), 85-97.
- Cassia, F., & Magno, F. (2022). Cross-border e-commerce as a foreign market entry mode among SMEs: the relationship between export capabilities and performance. *Review of International Business and Strategy*, 32(2), 267-283.
- Chang, Y., Iakovou, E., & Shi, W. (2020). Blockchain in global supply chains and cross border trade: a critical synthesis of the state-of-the-art, challenges and opportunities. *International Journal of Production Research*, 58(7), 2082-2099.
- Chen, Y. (2018). Blockchain tokens and the potential democratization of entrepreneurship and innovation. *Business horizons*, 61(4), 567-575.
- Chernov, A., & Chernova, V. (2018). Global blockchain technology market analysis-current situations and forecast. *Economic and Social Development: Book of Proceedings*, 143-152.

- David, A., Kumar, C. G., & Paul, P. V. (2022). Blockchain technology in the food supply chain: Empirical analysis. *International Journal of Information Systems and Supply Chain Management (IJISSCM)*, 15(3), 1-12.
- Dieterich, V., Ivanovic, M., Meier, T., Zäpfel, S., Utz, M., & Sandner, P. (2017). Application of blockchain technology in the manufacturing industry. *Frankfurt School Blockchain Center, Germany*, 1-23.
- Duy, P. T., Hien, D. T. T., Hien, D. H., & Pham, V. H. (2018). A survey on opportunities and challenges of Blockchain technology adoption for revolutionary innovation. In *Proceedings of the 9th International Symposium on Information and Communication Technology* (pp. 200-207).
- Elia, S., Giuffrida, M., Mariani, M. M., & Bresciani, S. (2021). Resources and digital export: An RBV perspective on the role of digital technologies and capabilities in cross-border e-commerce. *Journal of Business Research*, 132, 158-169.
- Elliot, V., Floden, J., Overland, C., Raza, Z., Staron, M., Woxenius, J., Basu, A., Rajput, T., Schneider, G. & Stefansson, G. (2021). CEOs' understanding of blockchain technology and its adoption in export-oriented companies in West Sweden: a survey. *Journal of Global Operations and Strategic Sourcing*. <https://doi.org/10.1108/JGOSS-07-2020-0038>.
- Ertemel, A. V. (2018). Implications of blockchain technology on marketing. *Journal of international trade, logistics and law*, 4(2), 35-44.
- Ganne, E. (2018). *Can Blockchain revolutionize international trade?* Geneva: World Trade Organization.
- Gupta, S., Modgil, S., Gunasekaran, A., & Bag, S. (2020). Dynamic capabilities and institutional theories for Industry 4.0 and digital supply chain. In *Supply Chain Forum: An International Journal*, 21(3), Taylor & Francis.
- Hasan, M. K., Alkhalifah, A., Islam, S., Babiker, N. B., Habib, A. A., Aman, A. H. M., & Hossain, M. A. (2022). Blockchain technology on smart grid, energy trading, and big data: security issues, challenges, and recommendations. *Wireless Communications and Mobile Computing*, 2022, 1-26.
- Hongmei, Z. (2021). A cross-border e-commerce approach based on blockchain technology. *Mobile Information Systems*, 2021, 1-10.
- Huang, J., Li, S., & Thürer, M. (2019). On the use of blockchain in industrial product service systems: A critical review and analysis. *Procedia CIRP*, 83, 552-556.
- Iansiti, M., & Lakhani, K. R. (2017). The truth about blockchain. *Harvard business review*, 95(1), 1-9.
- Issaoui, Y., Khiat, A., Bahnasse, A., & Ouajji, H. (2019). Smart logistics: Study of the application of blockchain technology. *Procedia Computer Science*, 160, 266-271.

- Jraisat, L., Jreissat, M., Upadhyay, A., & Kumar, A. (2022, June). Blockchain technology: the role of integrated reverse supply chain networks in sustainability. In *Supply Chain Forum: An International Journal* (pp. 1-14). Taylor & Francis.
- Kotamraju, S. K., Arepalli, P. G., Vejendla, L. N., & Kanumalli, S. S. (2021). Implementation patterns of secured internet of things environment using advanced blockchain technologies. *Materials Today: Proceedings*. <https://doi.org/10.1016/j.matpr.2020.11.492>
- Kshetri, N. (2018). 1 Blockchain's roles in meeting key supply chain management objectives. *International Journal of information management*, 39, 80-89.
- Kumar, G., Saha, R., Buchanan, W. J., Geetha, G., Thomas, R., Rai, M. K., Kim, T., & Alazab, M. (2020). Decentralized accessibility of e-commerce products through blockchain technology. *Sustainable Cities and Society*, 62, 1-9.
- Kurpayanidi, K. I., & Ilyosov, A. A. U. (2020). Problems of the use of digital technologies in industry in the context of increasing the export potential of the country. *Theoretical & Applied Science*, (10), 113-117.
- Lakkakula, P., Bullock, D., & Wilson, W. (2020). Blockchain technology in international commodity trading. *The Journal of Private Enterprise*, 35(2), 23-46.
- Lemos, C., Ramos, R. F., Moro, S., & Oliveira, P. M. (2022). Stick or twist—The rise of blockchain applications in marketing management. *Sustainability*, 14(7), 4172.
- Liu, W., Shao, X. F., Wu, C. H., & Qiao, P. (2021). A systematic literature review on applications of information and communication technologies and blockchain technologies for precision agriculture development. *Journal of Cleaner Production*, 298, 1-22.
- Liu, Y. (2022). Effect of digital marketing capabilities and blockchain technology on organizational performance and psychology. *Frontiers in Psychology*, 12, 1-9.
- Mathew, D., Shukla, V. K., Chaubey, A., & Dutta, S. (2021). Artificial Intelligence: Hope for Future or Hype by Intellectuals?. In 2021 9th international conference on reliability, infocom technologies and optimization (trends and future directions)(ICRITO) (1-6). IEEE.
- McDaniel, C. A., & Norberg, H. C. (2019). Can blockchain technology facilitate international trade?. *Mercatus Research, Mercatus Center at George Mason University*, 1-21.
- Nakamoto, S. (2008). Bitcoin: A peer-to-peer electronic cash system. *Decentralized business review*, 21260.
- Peck, M. E. (2017). Blockchains: How they work and why they'll change the world. *IEEE spectrum*, 54(10), 26-35.
- Peres, R., Schreier, M., Schweidel, D. A., & Sorescu, A. (2022). Blockchain meets marketing: Opportunities, threats, and avenues for future research. *International Journal of Research in Marketing*.

- Rejeb, A., Keogh, J. G., & Treiblmaier, H. (2020). How blockchain technology can benefit marketing: Six pending research areas. *Frontiers in Blockchain*, 3, 1-12.
- Raja Santhi, A., & Muthuswamy, P. (2022). Influence of blockchain technology in manufacturing supply chain and logistics. *Logistics*, 6(1), 15.
- Sarker, S., Henningsson, S., Jensen, T., & Hedman, J. (2021). The use of blockchain as a resource for combating corruption in global shipping: an interpretive case study. *Journal of Management Information Systems*, 38(2), 338-373.
- Saurabh, S., & Dey, K. (2021). Blockchain technology adoption, architecture, and sustainable agri-food supply chains. *Journal of Cleaner Production*, 284, 1-13.
- Seebacher, S., & Schüritz, R. (2017). Blockchain technology as an enabler of service systems: A structured literature review. In *Exploring Services Science: 8th International Conference, IESS 2017, Rome, Italy, May 24-26, 2017, Proceedings 8 (12-23)*. Springer International Publishing.
- Shi, X., Yao, S., & Luo, S. (2021). Innovative platform operations with the use of technologies in the blockchain era. *International Journal of Production Research*, 1-19.
- Sihi, D. (2020). Impacts of blockchain technology in marketing. In *Advances in Digital Marketing and eCommerce: First International Conference, 2020 (25-30)*. Springer International Publishing.
- Tian, X., Zhu, J., Zhao, X., & Wu, J. (2022). Improving operational efficiency through blockchain: evidence from a field experiment in cross-border trade. *Production Planning & Control*, 1-16.
- Toorajipour, R., Oghazi, P., Sohrabpour, V., Patel, P. C., & Mostaghel, R. (2022). Block by block: A blockchain-based peer-to-peer business transaction for international trade. *Technological Forecasting and Social Change*, 180, 1-10. 121714.
- Tyan, I., Yagüe, M. I., & Guevara-Plaza, A. (2020). Blockchain technology for smart tourism destinations. *Sustainability*, 12(22), 9715.
- Vikaliana, R., Rasi, R. Z. R. M., & Pujawan, I. N. (2021). Traceability system on mangosteen supply chain management using blockchain technology: a model design. *Studies of Applied Economics*, 39(4), 1-10.
- Vincent, N. E., Skjellum, A., & Medury, S. (2020). Blockchain architecture: A design that helps CPA firms leverage the technology. *International journal of accounting information systems*, 38, 1-13.
- Vorotyntseva, T., Nemirova, G., & Vinichenko, A. (2020). Problems of application of digital technologies in international trade. In "New Silk Road: Business Cooperation and Prospective of Economic Development"(NSRBCPED 2019) (pp. 452-456). Atlantis Press.
- Wamba, S. F., & Queiroz, M. M. (2022). Industry 4.0 and the supply chain digitalisation: a blockchain diffusion perspective. *Production Planning & Control*, 33(2-3), 193-210.

-
- Wang, Y., Singgih, M., Wang, J., & Rit, M. (2019). Making sense of blockchain technology: How will it transform supply chains?. *International Journal of Production Economics*, 211, 221-236.
- Wang, H., Zhang, M., Ying, H., & Zhao, X. (2021). The impact of blockchain technology on consumer behavior: A multimethod study. *Journal of Management Analytics*, 8(3), 371-390.
- Wang, F., Linwei, Y. & Chen, W. (2023). Analysis on innovation path of cross-border export e-commerce platform model based on block chain. *Proceedings of the 2022 International Conference on Artificial Intelligence, Internet and Digital Economy (ICAID 2022)*, 393-402.
- Wittine, Z., Franc, S., & Barišić, A. (2022, May). Blockchain Technology Potential to Transform Global Value Chains. In *Decision Support Systems XII: Decision Support Addressing Modern Industry, Business, and Societal Needs: 8th International Conference on Decision Support System Technology, ICDSST 2022, Thessaloniki, Greece, May 23–25, 2022, Proceedings* (pp. 3-15). Cham: Springer International Publishing.
- Yang, L., Ni, Y., & Ng, C. T. (2022). Blockchain-enabled traceability and producer's incentive to outsource delivery. *International Journal of Production Research*, 1-18.
- Zhao, C., & Meng, X. (2019). Research on innovation and development of blockchain technology in financial field. In *2019 International Conference on Pedagogy, Communication and Sociology (ICPCS 2019)*, 315, (pp. 421-424). Atlantis Press.
- Zhu, P., Hu, J., Li, X., & Zhu, Q. (2021). Using blockchain technology to enhance the traceability of original achievements. *IEEE Transactions on Engineering Management*, 1-15.

1. Basım

21. YÜZYILDA BARIŞ VE GÜVENLİĞİN KÜRESEL VE BÖLGESEL İNŞASI

Editör: Dr. Öğr. Üyesi Murat Jane

21. YÜZYILDA BARIŞ VE GÜVENLİĞİN KÜRESEL VE BÖLGESEL İNŞASI

Editör: Dr. Öğr. Üyesi Murat Jane

Yayın No.: 1655
ISBN: 978-625-398-626-1
E-ISBN: 978-625-398-627-8
Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

"Makalelerdeki görüşler yazarların görüşlerini yansıtmaktadır.
Makaleler hakkındaki sorumluluk yazarlara aittir"

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülferm Dursun -gulferm@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Mine Metin -mine@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Jane, Murat.

21. Yüzyılda Barış ve Güvenliğin Küresel ve Bölgesel İnşası / Murat Jane

1. Basım, XII + 298 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-398-626-1

E-ISBN: 978-625-398-627-8

1. Küreselleşme 2. Güvenlik 3. Uluslararası ilişkiler

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com - E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No: 46519
Beştepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	iii
ÖN SÖZ.....	ix
THE ANALYSIS OF THE EFFECTS OF THE IRREGULAR MIGRATION FROM AFGHANISTAN ON EUROPEAN SECURITY	1
<i>Ashhan Yalaz</i>	
Introduction.....	1
1. Copenhagen School and Security.....	2
2. Irregular Afghan Migration.....	5
3. Impacts of Irregular Afghan Migration on European Security.....	11
Conclusion.....	18
REFERENCES.....	19
ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ VE BARIŞ İNŞASINDA KADIN SİYASİ LİDERLER: ANGELA MERKEL VE JACINDA ARDERN ÖRNEKLERİ	25
<i>Aycan Cesim Başaran ve Şeyma Tok</i>	
Giriş.....	25
1. Feminizm Perspektifinden Güvenlik, Barış, Dış Politika.....	27
1.1. Feminizm ve Toplumsal Cinsiyet.....	27
1.2. Feminizm ve Uluslararası İlişkiler.....	28
1.3. Feminizm, Güvenlik ve Barış.....	31
1.4. Dış Politika Analizi, Liderlik ve Feminizm.....	39
2. Kadın Siyasi Liderler: Angela Merkel ve Jacinda Ardern Örnekleri.....	41
2.1. Kişilik Özellikleri ve Liderlik Tarzları.....	42
2.2. Yönettikleri Krizler.....	45
2.3. Dış Politika Yaklaşımları ve Barış İnşasına Katkıları.....	47
Sonuç.....	49
KAYNAKÇA.....	50
NECROPOLITICS APPLIED BY THE UNITED STATES OF AMERICA IN THE MIDDLE EAST AND SECURITIZATION	57
<i>Büşra Doğru</i>	
Introduction.....	57
1. Iraq.....	59
Conclusion.....	69
REFERENCES.....	70

GÖÇÜN GÜVENLİKLEŞTİRİLMESİ VE İNSAN GÜVENLİĞİ AÇISINDAN YOL AÇTIĞI SORUNLAR	71
<i>Gözde Çağlar</i>	
Giriş.....	71
1. Teorik Perspektif: Güvenlikleştirme Teorisi ve İnsan Güvenliği.....	72
1.1. Güvenlikleştirme Teorisi	72
1.2. İnsan Güvenliği	78
2. Göçün Güvenlikleştirilmesi ve İnsan Güvenliği: Suriyeli Göçmenler Örneği	83
Sonuç.....	92
KAYNAKÇA	94
KORONAVİRÜS SALGIN KRİZİ: AVRUPA BİRLİĞİ VE DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ ETKİNLİKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI.....	99
<i>Hande Mezgil</i>	
Giriş.....	99
1. Literatür Taraması.....	100
2. Neo-liberal Teorinin Tartışmaları.....	102
3. Koronavirüs Salgını Döneminde Dünya Sağlık Örgütü'nün Etkinliği ve Müdahalesi	105
4. Avrupa Birliği'nin Etkinliği ve Müdahalesi.....	109
Sonuç.....	114
KAYNAKÇA	117
İNSAN GÜVENLİĞİ DIŞ POLİTİKA İLİŞKİSİNİ ANLAMAK: KANADA, JAPONYA VE TÜRKİYE ÖRNEKLERİ	121
<i>Önder Kara</i>	
Giriş.....	121
1. Yöntem	126
2. Bulgular ve Yorumlar.....	127
2.1. Japonya.....	135
2.2. Kanada.....	136
2.3. Türkiye.....	136
Sonuç.....	137
KAYNAKÇA	139
2015 YILI SONRASI AVRUPA PARLAMENTOSU'NUN TERÖR VE SINIR GÜVENLİĞİ BAĞLAMINDA DÜZENSİZ GÖÇ POLİTİKASINDAKİ ROLÜ	141
<i>Onur Gürel</i>	
Giriş.....	141

1. Avrupa Parlamentosu	142
1.1. Avrupa Parlamentosu'nun Düzensiz Göç Bağlamındaki Rolü	145
1.1.1. Cezai Konularda Adli İş Birliği.....	146
1.1.2. Dış Sınırların Yönetimi	147
1.1.3. İltica Politikası	149
1.1.4. Kişisel Verilerin Korunması.....	150
1.1.5. Medeni Konularda Adli İş Birliği	151
1.1.6. Polis İş Birliği.....	152
1.2. Avrupa Parlamentosu'nun Düzensiz Göç, Terör ve Sınır Güvenliği Bağlamında 2015 Yılı Sonrası Plan ve Uygulamaları	153
Sonuç.....	156
KAYNAKÇA	158
SİBER UZAYDA ABD-RF İLİŞKİLERİNE REALİST GÜVENLİK PERSPEKTİFİNDEN BAKIŞ	165
<i>Onur Yılmaz</i>	
Giriş.....	165
1. Kuramsal Çerçeve: Realizm ve Neo-Realizm	166
2. Yeni Bir Güvenlik Sorunsalı Olarak Siber Alan/Uzay	170
3. Realist Perspektiften ABD-RF İlişkilerinin Siber Alandaki Seyri.....	174
Sonuç.....	177
KAYNAKÇA	179
ÇİN'İN EKONOMİK DAYANIŞMA ZEMİNİ: KUŞAK VE YOL PROJESİNİN EKONOMİK POLİTİĞİ	183
<i>Seda Gözde Tokatlı</i>	
Giriş.....	183
1. Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi (KYG)	184
2. Kuşak ve Yol Girişimi: Çin'in Bir İç Politika Stratejisi mi?	185
3. KYG Projesi: Çin'in Kazan-Kazan Stratejisi mi?	188
4. KYG Projesi: Çin'in Dış Politika Stratejisi mi?	188
5. KYG Projesi: Çin'in Borç Tuzağı Stratejisi mi?.....	190
6. KYG Projenin Finansman Ayağı: Asya Altyapı Yatırım Bankası (AIIB)	191
Sonuç.....	194
KAYNAKÇA	195
AFGANİSTAN'IN DEVLETLEŞME SÜRECİ VE İKİNCİ TALİBAN DALGASI.....	199
<i>Sertaç Demirkaya</i>	
Giriş.....	199
1. Afganistan'ın 19. Yüzyıla Kadar Devletleşme Çalışmaları ve Britanya İşgali.....	201

2. Afganistan'ın Bağımsızlık Mücadelesi ve SSCB İşgali	205
3. SSCB'nin Çekilmesi, Mücahitler Dönemi ve Taliban'ın Yükselişi.....	211
4. Taliban-El Kaide İlişkisi ve 11 Eylül Sonrası Afganistan	216
5. İkinci Taliban Dalgası: Hamid Karzai ve Eşref Gani Dönemleri	218
Sonuç.....	221
KAYNAKÇA	222

ULUSLARARASI BARIŞIN KORUNMASINDA NATO'NUN TAMAMLAYICI ROLÜNE BİR ÖRNEK: KOSOVA MÜDAHALESİ..... 225

Simay S. Doğan

Giriş.....	225
1. Uluslararası Barış ve Güvenliğin Tesisinde Uluslararası Örgütlerin Rolü.....	227
2. NATO	229
2.1. NATO'nun Amacı, Hedefi ve Görevleri	229
2.2. NATO ve BM.....	231
2.3. NATO'nun Uluslararası Krizleri Önleme Kapasitesi	233
2.4. Yeni Tehditlere Karşı NATO'nun Evrimi: Bölgeselden Küresele	235
3. NATO'nun Kosova Müdahalesi.....	238
3.1. Kosova Uyuşmazlığı.....	238
3.2. Kosova'daki İnsan Hakları İhlalleri.....	239
3.3. Kosova'daki İnsan Hakları İhlallerine Karşı NATO Müdahalesinin Değerlendirilmesi	240
3.4. NATO'nun Kosova'da İnsan Hakları İhlallerini Engellemedeki Başarısının İnsancıl Müdahale Bağlamında Değerlendirilmesi	242
3.5. NATO'nun Kosova Müdahalesinin Uluslararası Barış ve Güvenliğin Tesisi Bağlamında Değerlendirilmesi	243
Sonuç.....	244
KAYNAKÇA	246

BİR ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİSİ OLARAK TRANSCEND YAKLAŞIMI

Zehra Aydın İşcan

Giriş.....	251
1. Barış.....	253
1.1. Pozitif ve Negatif Barış.....	255
2. Transcend Yaklaşımı	256
Sonuç.....	266
KAYNAKÇA	268

SIRBİSTAN'IN TOPLUMSAL GÜVENLİK BAĞLAMINDA VOYVODİNA ÖZERK BÖLGESİNDEKİ ETNİK MACARLARA YÖNELİK POLİTİKALARI.....	271
<i>Zeynep Paralı</i>	
Giriş.....	271
1. Kopenhag Okulu	272
2. Toplumsal Güvenlik Kavramı.....	275
3. Voyvodina'nın Siyasi Tarihi	278
3.1. Slobodan Miloseviç Döneminde Voyvodina.....	280
3.2. Miloseviç Sonrası Dönemden Günümüze Voyvodina'daki Gelişmeler.....	283
Sonuç.....	288
KAYNAKÇA	289
ÖZ GEÇMİŞLER	293

THE ANALYSIS OF THE EFFECTS OF THE IRREGULAR MIGRATION FROM AFGHANISTAN ON EUROPEAN SECURITY

Aslıhan Yalaz ¹

Introduction

In the post-Cold War period, particularly after the terrorist attacks of September 11, 2001, irregular migration is perceived as a threat to the sovereignty of states and tends to be “securitized”. In other words, in parallel with the general perception in the international system, it is noticed that irregular migration is perceived as a security problem by the European Union (EU), and it is securitized. This situation has worsened further with the “Irregular Migration Crisis” that occurred within the borders of the EU in 2015. Since the member states could not take joint decisions regarding the crisis and revealed different approaches, this division within the EU dissuaded concrete steps from being taken towards the situation and led to an increase in populist campaigns and anti-immigrant movements within the Union.

While the EU was attempting to overcome the consequences of the 2015 Irregular Migration Crisis, the developments in Afghanistan as of 2021 were perceived as the footsteps of a new irregular migration crisis. Consequently, EU institutions and member states, which consider irregular migration a security threat, have closely observed the situation.

1. Yüksek Lisans Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, aslihanyalazz@gmail.com

As a result, the issue of migration has been successfully placed in the security area by removing it from being a political area for the EU. Thus, like every other subject in the international system, the EU's securitization of its policies on immigration and asylum applications originating from Afghanistan means the same as successfully legitimizing the harsh measures it has taken or will take in this area. Because given the assumption that the securitized issues are vital and need to be resolved immediately, the EU promises to somehow solve the problem by defining it within the scope of securitization.

REFERENCES

- Akçay, E. Y. (2019). Avrupa Birliği'nin Göç Politikası: Göçün İnsani Olmayan Güvenikleştirilmesi. Telatar G. Kedikli U. (Ed.). Uluslararası Göç ve Güvenlik (s. 181-207) içinde. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Akgül-Açıkmese, S. (2011). Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri. Uluslararası İlişkiler, 8 (30), 3-73.
- Anadolu Ajansı. 2021. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ab-yuksek-temsilcisi-borrell-afganlari-avrupaya-gocunu-onlemede-turkiyenin-cok-onemli-olacagini-savundu/2338787>
- Arı, T. (2021). Uluslararası İlişkiler Teorileri: Modern ve Post-modern Teoriler. Bursa: Aktüel Yayıncılık.
- Augustova, K., Hakimi, H. (2021). Migration from Afghanistan under the Taliban: Implications and Strategies in the Neighbourhood and Europe. Friedrich Ebert-Stiftung (FES), 1-22.
- BBC. (2021). Erişim adresi: <https://www.bbc.com/news/world-asia-58283177>
- BBC. (2021). Erişim adresi: <https://www.bbc.com/news/world-asia-59202880>
- Buonanno, L. (2017). The European Migration Crisis. In D. Dinan, N. Nugent, W. E. Patterson (Eds.), The European Union in Crisis (p. 100-130). London: Palgrave Macmillan.
- Buzan, B. (2016). People, States & Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era. ECPR Press.
- Buzan, B., Little, R. (2000). International Systems in World History: Remaking the Study of International Relations, Oxford: Oxford University Press.

- Buzan, B., Waever, O., Wilde, J. (1998). Security: A New Framework for Analysis. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Cankara, Y., Çerez, O. (2020). Tarihsel Süreç İçerisinde Afganistan'ın Göç Sorunu ve Türkiye'ye Yansımaları. Türk Dünyası Araştırmaları (TDA), 124 (245), 447-460.
- Colville R. (1997). Refugees Magazine Issue 108 (Afghanistan : The Unending Crisis) - The Biggest Caseload in the World. UNHCR. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/publications/refugeemag/3b680fbfc/refugees-magazine-issue-108-afghanistan-unending-crisis-biggest-caseload.html#:~:text=By%20the%20end%20of%201979,of%20refugees%20in%20the%20world>
- Corriere della Sera. (2021). Erişim adresi: https://www.corriere.it/english/21_agosto_30/borrell-afghanistan-was-catastrophe-europe-must-share-responsibility-3c8a0f46-08f2-11ec-92ce-f1aac6dc2317.shtml
- EASO. (2021). Afghanistan Security Situation Update: Country of Origin Information Report. European Union.
- EEAS. (2021). Afghanistan: Press Remarks by the High Representative Josep Borrell after Extraordinary Videoconference of the EU Foreign Ministers. Erişim adresi: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/103139/afghanistan-press-remarks-high-representative-josep-borrell-after-extraordinary_en
- EUAA. (2021). Afghans Lodge 72 % More Asylum Applications in the EU+. Erişim adresi: <https://euaa.europa.eu/news-events/afghans-lodge-72-more-asylum-applications-eu>
- EUAA. (2021). Latest Asylum Trends – August 2021. Erişim adresi: <https://euaa.europa.eu/latest-asylum-trends-asylum>
- Euronews. (2022). Erişim adresi: <https://tr.euronews.com/2022/01/12/as-r-yoksul-afganlar-organlar-n-satarak-hayatta-kalmaya-cal-s-yor>
- European Commission. (2021). Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. Brussels: European Commission. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2021-04/27042021-eu-strategy-voluntary-return-reintegration-com-2021-120_en.pdf
- European Commission. (2022). Afghanistan: EU Supports the Education, Health and Livelihoods of the Afghan People with €268.3 Million. Brussels: European Commission. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_382

- European Commission. (t.y.). Erişim adresi: https://ec.europa.eu/home-affairs/pages/glossary/irregular-migration_en
- European Commission. (t.y.). Erişim adresi: https://ec.europa.eu/home-affairs/policies/schengen-borders-and-visa/border-crossing/eurosur_en
- European Commission. (t.y.). Erişim adresi: https://ec.europa.eu/home-affairs/policies/law-enforcement-cooperation/passenger-name-record-pnr_en
- European Commission. (t.y.). Erişim adresi: https://knowledge4policy.ec.europa.eu/dataset/ds00008_en
- European Council. (2021). Afghanistan: Declaration by the High Representative on Behalf of the European Union. Erişim adresi: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/08/17/afghanistan-declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-european-union/>
- European Parliament. (2021). Evacuation of Afghan nationals to EU Member States. 1-6. Erişim adresi: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698776/EPRS_BRI\(2021\)698776_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698776/EPRS_BRI(2021)698776_EN.pdf)
- FRONTEX. (2016). General Report 2015. Erişim adresi: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/474bb018-b537-11e6-9e3c-01aa75ed71a1>
- FRONTEX. (t.y.). Erişim adresi: <https://frontex.europa.eu/about-frontex/who-we-are/foreword>
- Geyik Yıldırım, S. (2018). Göç ve Afganlar: İstikrarlı Mülteciler. Göç Araştırmaları Dergisi, 4 (2). 128-159.
- IOM. (2019). Glossary on Migration. Geneva: IOM. Erişim adresi: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf
- Koser, K. (2005). Irregular Migration, State Security and Human Security. Global Commission on International Migration (GCIM). Erişim adresi: https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/policy_and_research/gcim/tp/TP5.pdf
- Münster, V. R. (2005). Logic of Security: The Copenhagen School, Risk Management and the War on Terror. Political Science Publications. 1-19.
- National Geographic. (2012). Afghan Migration After the Soviet Invasion. Erişim adresi: https://media.nationalgeographic.org/assets/file/afghan_MIG.pdf

- Noor, S. (2006). Afghan Refugees After 9/11. *Pakistan Horizon*, 59 (1), 59-78.
- Özdal, B. (2021). Avrupa Birliği'nin Göç Politikası ve Türkiye'nin Tam Üyelik Süreci. B. Özdal (Ed.). *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye* (s. 263-289) içinde. Bursa: Dora Yayınları.
- Özdal, B., Vardar Tutan, E. (2021). Avrupa Birliği'nin Düzenli Göç Politikası'nın Türkiye'ye Etkileri. B. Özdal (Ed.). *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye* (s. 291-311) içinde. Bursa: Dora Yayınları.
- Özer, S. (2021). Göç ve Uluslararası Güvenlik. A. Eminoglu, M. Ülgül (Ed.). *Uluslararası Güvenliğe Giriş* (s. 413-457) içinde. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Reuters. (2021). Erişim adresi: <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/eus-borrell-brands-afghanistan-events-a-catastrophe-nightmare-2021-08-19>
- Reuters. (2022). Erişim adresi: <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/european-union-re-establishes-physical-presence-afghanistan-spokesman-2022-01-21/>
- Ruiz, H. A. (2002). Afghanistan: Conflict and Displacement 1978 to 2001. *Forced Migration Review* (FMR), içinde (pp 8-10). Erişim adresi: <https://www.fmreview.org/sites/fmr/files/FMRdownloads/en/september-11th-has-anything-changed/ruiz.pdf>
- Sayed N., Sadat E., Khan H., (2021). Will the Taliban's Takeover Lead to a New Refugee Crisis from Afghanistan?. *Migration Policy Institute*, Erişim adresi: <https://www.migrationpolicy.org/article/taliban-takeover-new-refugee-crisis-afghanistan>
- Selm, J. V. (2003). Perceptions of Afghan Refugees. Buckley M., Fawn R. (Eds.). *In Global Responses to Terrorism: 9/11, Afghanistan and Beyond* (p. 265- 275). London: Routledge.
- Sivrioğlu, T., Türkoğlu, A. J. (2017). *Başlangıçtan Günümüze Afganistan Tarihi*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Şahal Çelik, D., Şemşit, S. (2019). Kale Avrupası Yaklaşımı ve Düzensiz Göç. *PARADOKS Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 15(2), 279-294.
- UNHCR. (1997). UNHCR CDR Background Paper on Refugees and Asylum Seekers from Afghanistan, Erişim adresi: <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=printdoc&docid=3ae6a6440>
- UNHCR. (2001). UNHCR Afghan Refugee Statistics 10 Sep 2001, Erişim adresi: <https://reliefweb.int/report/afghanistan/unhcr-afghan-refugee-statistics-10-sep-2001>

- UNHCR. (2002). Afghan Asylum Statistics, Erişim adresi: <http://briguglio.asgi.it/immigrazione-e-asilo/2002/giugno/unhcr-afghan.-statistiche.pdf>
- UNHCR. (2021). Onward Movements of Afghan Refugees: January-February 2021, Erişim adresi: <https://reporting.unhcr.org/sites/default/files/UNHCR%20Statistical%20Fact%20sheet%20-%20Onward%20movements%20of%20Afghan%20refugees%20January%20-%20February%202021.pdf>
- UNHCR. (t.y.). Refugee Data Finder, Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=YHK6bb>
- UNHCR. (t.y.). Refugee Data Finder, Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=p6pByo>
- UNHCR. (t.y.). Refugee Data Finder, Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=thxW53>
- World Bank. (t.y.). Erişim adresi: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=AF>
- Yazan Koç, Y. (2020). Avrupa Birliği'nin Yasadışı Gç Politikası: Türkiye rneği çerçevesinde İnsan Hakları Sorunsalı. İstanbul: Milenyum Yayınları.

ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ VE BARIŞ İNŞASINDA KADIN SİYASİ LİDERLER: ANGELA MERKEL VE JACINDA ARDERN ÖRNEKLERİ

Aycan Cesim Başaran¹ ve Şeyma Tok²

Giriş

Uluslararası sistemde güvenliğin tesisi için çatışmaların çözümü ve barış inşası en önemli meselelerden biridir. Fakat kadınların katılmadığı, göz ardı edildiği mekanizmalar ile çatışma çözümünün başarı şansı azalmakta ve kalıcı barışın sağlanması güçleşmektedir. Buna rağmen uzun yıllar Uluslararası İlişkiler literatüründe özellikle de güvenlik konularında kadınların rolü büyük oranda göz ardı edilmiştir. Ancak son yıllarda kadınların çatışma sırasında ve sonrasında oynadığı rol önemli bir konu olarak kabul görmüş ve çoğunlukla feminist araştırmacılar tarafından önemli çalışmalar ortaya konulmuştur.

Geleneksel olarak savaş, çatışma, şiddet, güç, devlet gibi kavramlar erkeklik ile ilişkilendirilirken, barış kavramı ile kadınlar arasında bağlantı kurulmuştur. Kadınlar sadece savaşın mağdurları, korunması gerekenleri olarak görülmüştür. Bu tarz indirgemeci söylemlerin aksine kadınlar için

1. Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, aycancesim@gmail.com

2. Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, seymatok@hotmail.com

Geleneksel kanı kadın liderlerin dış politikada daha erkeksi ve saldırgan şekillerde hareket etme eğiliminde olduğunu ortaya koyarken, çalışmamızda ele aldığımız örnekler olarak Angela Merkel ve Jacinda Ardern, kadın liderlerin başarılı olmak için erkeksi roller üstlenmek zorunda olmadığını ortaya koymuşlardır. Kendilerine has çizdikleri liderlik tarzları ile krizlere etkin cevaplar üretmiş, uluslararası güvenlik ve barışın anlamının genişlemesine katkı sunmuşlardır. Toplumsal cinsiyet rollerinin sınırlarını aşan ve karar alma mekanizmasının en üst noktasında yer alan kadın siyasi liderler olarak siyaseti ve uluslararası alanı dönüştürmüşlerdir. Bıraktıkları miras ile kadınların siyasal alanda temsilini güçlendirmişlerdir.

Feminizmin Uluslararası İlişkiler disiplini içindeki yolculuğu devam etmektedir ve bu yolculuk devam ettiği sürece kadın siyasi liderler uluslararası ilişkileri dönüştürmeye devam edeceklerdir.

KAYNAKÇA

- Aggestam, K., & True, J. (2021). Political Leadership And Gendered Multilevel Games in Foreign Policy. *International Affairs*, 97(2), 385–404. <https://doi.org/10.1093/ia/iiaa222>
- Aggestam, K., Bergman Rosamond, A., & Kronsell, A. (2019). Theorising Feminist Foreign Policy. *International Relations*, 33(1), 23–39. <https://doi.org/10.1177/0047117818811892>
- Akgül, Ö. (2020). Methodological Diversity of Research on Leaders and International Conflict: a Review. *International Journal of Social Inquiry*, 13(1), 27–59. <https://doi.org/10.37093/ijsi.746406>
- Anadolu Ajansı. (2021). New Zealand Calls for ‘more Open and Inclusive’ Trade. Online. <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/new-zealand-calls-for-more-open-and-inclusive-trade/2374460>
- Ann Tickner, J. (1999). Why Women Can’t Run the World: International Politics According to Francis Fukuyama. *International Studies Review*, 1(3), 3–11. <https://doi.org/10.1111/1521-9488.00162>
- BBC News. (2020). Jacinda Ardern: Dünyanın övdüğü Yeni Zelanda Başbakanı ülkesinde neden eleştiriliyor? Online. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54537671>

- Bilgin Aytaç, G. (2018). Carol Cohn. E. Büyükkakıncı (Ed.). Barış Çalışmaları. Ankara: Adres Yayınları.
- Bilgin Aytaç, G. (2019). Toplumsal Cinsiyet Perspektifinde Barış Kuramları, Feminist Teoriler ve Pratikler. Kadın/Woman 2000, Journal for Women's Studies, 20(2), 111–135. <https://doi.org/10.33831/jws.v20i2.86>
- Birdal, S. (2014). Feminizm. Ş. Kardaş ve A. Balcı (Ed.). Uluslararası İlişkilere Giriş. İstanbul: Küre Yayınları.
- Biter, İ. T. (2017). Uluslararası İlişkilerde Feminist Dış Politika Söylemi ve İşveç Örneği. Alternatif Politika, 9(3), 495–524.
- Blackwell G. (2020). Jacinda Ardern: 'Political leaders can be both Empathetic and Strong' The Guardian. Online Interview. <https://www.theguardian.com/world/2020/may/31/jacinda-ardern-political-leaders-can-be-both-empathetic-and-strong>
- Bloomberg. (2020). Jacinda Ardern's Masterclass in Crisis Management. Online. <https://www.bloomberg.com/news/newsletters/2020-10-16/jacinda-ardern-s-masterclass-in-crisis-management>
- BM (2011), "Güvenlik Konseyi'nin 1325 Sayılı Kararı: Kadınlar, Barış ve Güvenlik", <http://www.peacewomen.org/assets/file/TranslationInitiative/1325/1325turkish.pdf> (10.05.2017).
- Brooke A. Ackerly, Maria Stern, A. J. T. (2006). Feminist Methodologies for International Relations. Cambridge University Press.
- Burguières, M. K. (1990). Feminist Approaches to Peace: Another Step for Peace Studies. Millennium: Journal of International Studies, 19(1), 1–18.
- Caroline K. (2017). Cinsiyet ve Güvenlik. (N. Uslu, Çev.), A. Colins (Ed.). Çağdaş Güvenlik Çalışmaları içinde (s. 117-130). İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.
- Charlesworth, H. (2008). Are Women Peaceful? Reflections On The Role Of Women In Peace-Building. Feminist Legal Studies, 16(3), 347–361. <https://doi.org/10.1007/s10691-008-9101-6>
- Civelek, H. Y. (2016). Feminizm ve Güvenlik. Hasret Çomak vd. (Ed.). Uluslararası Güvenlik (s. 65-79) içinde. İstanbul: Beta.
- Confortini, C. C. (2006). Galtung, Violence, and Gender: The Case for a Peace Studies/Feminism Alliance. In Peace and Change (p. 333–367) <https://doi.org/10.1111/j.1468-0130.2006.00378.x>

- Devaney S. (2020). 7 Defining Charachteristics Of Jacinda Ardern's Leadership Style. Vogue. Online. <https://www.vogue.co.uk/news/article/jacinda-ardern-leadership-style>
- Dilber, M. (2014). Feminizm ve Güvenlik içinde. E. Çıtak ve O. Şen (Ed.), Uluslararası İlişkilerde Güvenlik (s.169-192) içinde. Ankara: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi
- Doğan, F., & Özlük, D. (2016). Feminist Uluslararası İlişkiler ve Uluslararası İlişkiler Eleştirisi: Cinsiyet, Devlet Ve Güvenlik. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 16(32), 53–70. <https://doi.org/10.30976/susead.302135>
- Fukuyama, F. (1998). Women and of World the Evolution Politics. Foreign Affairs, 77(5), 24–40.
- Griffiths, M. & S. C. Roach & M.S. Salamon. (2011). (Cesran, Çev.). Feminizm. Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Gupta, M. S. (2022). Women's Day: Female Role Models from around the World. Prestige Online. <https://www.prestigeonline.com/my/people-events/people/womens-day-special-female-role-models-from-around-the-world/>
- Gürpınar, B. (2017). Feminist Uluslararası İlişkilerde Güvenlik ve Barış: Suriye İç savaşı Ve Kadınlar. Alternatif Politika, 9(3), 471–494.
- Hall, N ve Harris M. (2018). How to Narrow the Gap between Ardern's Foreign Policy Aspirations and Domestic Debate. The Conversation. Online. <https://theconversation.com/how-to-narrow-the-gap-between-arderns-foreign-policy-aspirations-and-domestic-debate-106230>
- Head, A. (2020). Women Leaders Acted 'more Quickly and Decisively' to Stop Covid-19 Outbreak. Marie Claire. Online. <https://www.marieclaire.co.uk/news/celebrity-news/women-leaders-more-decisive-coronavirus-708020>
- Head, A. (2021). 14 Reasons Why Jacinda Ardern is Such A Successful Leader, According to the Experts. Marie Claire. Online. <https://www.marieclaire.co.uk/entertainment/people/jacinda-ardern-popularity-715953>
- Huggler, J. (2022). Angela Merkel 'should return as Mediator with Russia' to end Ukraine Invasion. The Telegraph. Online. <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2022/03/02/calls-angela-merkel-act-mediator-russia-end-ukraine-invasion/>

- İmançer, D. (2002). Feminizm ve Yeni Yönelimler. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*–Dünya Neyi Tartışıyor?-II Yeni Düşünce Hareketleri, 5 (19).
- Jansson, M., & Eduards, M. (2016). The politics of gender in the UN Security Council resolutions on women, peace and security. *International Feminist Journal of Politics*. <https://doi.org/10.1080/14616742.2016.1189669>
- Jones, S. (2020). Jacinda Ardern: A Role Model for Empathetic Crisis Leadership. *Management Today*. Online. <https://www.managementtoday.co.uk/jacinda-ardern-role-model-empathetic-crisis-leadership/leadership-lessons/article/1680490>
- Klot, J. F. (2007). Independent Expert Paper: Women and Peacebuilding. *Social Science Research Council*. <https://doi.org/10.2307/4066023>
- Koyuncu, Ç. A. (2012). Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Güvenlik Konusunun Analizi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67(1), 111–139.
- Mushaben, J. M. (2022). Against All Odds: Angele Merkel, Ursula von der Leyen and Angret Kramp-Karrenbauer and German Paradox of Female CDU Leadership. *German Politics*, 31:1, 20-39, DOI: 10.1080/09644008.2021.2000599
- News Hub. (2021). Jacinda Ardern on Gaza Conflict: Israel's 'Encroachment, Settlements and Evictions' Avert Two-State Solution. Online. <https://www.newshub.co.nz/home/politics/2021/05/jacinda-ardern-on-gaza-conflict-israel-s-encroachment-settlements-and-evictions-avert-two-state-solution.html>
- Newsroom. (2018). Full text: PM's speech to the United Nations. Online. <https://www.newsroom.co.nz/full-text-pms-speech-to-the-united-nations>
- Özdemir, Ö. (2016). Değişen Uluslararası Güvenlik İnşasında Toplumsal Cinsiyet Meselesi. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 5(2), 33–59.
- Özerdem, A. (2013). *Barış İnşası Kuram ve Uygulaması*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Packer, G. (2014). The Quiet German: The Astonishing Rise of Angela Merkel, The Most Powerful Woman in the World. *The New Yorker*. Online. <https://www.newyorker.com/magazine/2014/12/01/quiet-german>
- Peterson, V. S. (1992). Gendered States. In *Gendered States: Feminist (Re)Visions of International Relations Theory* (s. 1–30) içinde.

- Pleitgen, F. (2021). Angela Merkel saw Germans through Crisis after Crisis: Now They Wonder Who'll fill the Void. CNN. Online. <https://edition.cnn.com/2021/09/23/europe/never-underestimate-merkel-intl-cmd/index.html>
- Porter, E. (2003). Women, Political Decision-Making, and Peace-Building. *Global Change, Peace & Security*, 15(3), 245–262. <https://doi.org/10.1080/0951274032000124965>
- Ramsey-Marshall, D. (2008). Women Building Peace : What They Do , Why It Matters. *International Journal on World Peace*, 25(1), 112–116.
- Rohac, D. (2021). The Merkel Legacy: Avoiding Conflict For 16 Years. *Spectator*. Online. <https://spectator.clingendael.org/en/publication/merkel-legacy-avoiding-conflict-16-years>
- Romya Bilgin, K. (2018). Barış Çalışmaları. Erhan Büyükkakıncı (Ed.). (s. 172-207) içinde. Ankara: Adres Yayınları.
- Staff P. (2021). Elements of Negotiation Style: Angela Merkel. Harvard Law School. Online. <https://www.pon.harvard.edu/daily/international-negotiation-daily/the-german-chancellor-seizes-the-day-with-hesitation-nb/>
- Stone, L. A. (2014). Women Transforming Conflict: A Quantitative Analysis of Female Peacemaking. *SSRN Electronic Journal*, 1–39. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2485242>
- Sylvester, C. (2004). *Feminist International Relations An Unfinished Journey*. Cambridge University Press.
- Taş, G. (2016). Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri. *Akademik Hassasiyetler*, 3(5), 163–175.
- Tharoor, I. (2019). New Zealand shooting: The world is Praising Jacinda Ardern's Response to Terrorist Attack. *Independent*. Online. <https://www.independent.co.uk/news/world/australasia/new-zealand-shooting-jacinda-ardern-video-reaction-world-praise-a8832186.html>
- Tickner, A. J. (1999). Searching For The Princess? *Harvard International Review*, 21(4), 1–4.
- Tickner, A. J. (1995). Introducing Feminist Perspectives into Peace and World Security Courses. *Women's Studies Quarterly*, 23(3), 48–57. <http://www.jstor.org/stable/40003499> <http://www.jstor.org/stable/40003499>

- Towns, A. E., & Aggestam, K. (2018). Gendering Diplomacy and International Negotiation. In *Gendering Diplomacy and International Negotiation*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-58682-3>
- True, S. E. D. and J. (2019). The Oxford Handbook of Women, Peace, and Security. S. E. D. and J. True (Ed.), In *Landscape as Infrastructure*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.4324/9781315629155-1>
- Tür, Ö. & Koyuncu, Ç.A. (2014). Uluslararası İlişkilerde Toplumsal Cinsiyet. E. Balta (Ed.). *Küresel Siyasete Giriş* (s. 221-237) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları
- Tür, Ö., & Koyuncu, Ç. A. (2010). Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı: Temelleri, Gelişimi, Katkı ve Sorunları. *Uluslararası İlişkiler*, 7(26), 3–24.
- Ünlü, A. D. (2020). Uluslararası İlişkilerde Kadınların Barış Hareketi: Barış ve Özgürlük için Uluslararası Kadın Birliği. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi*, 107–128. <https://doi.org/10.26650/iu-kad.2020.783439>
- Üstündağ, N. (2014). Feminist Bir Bakış Açısından Barış Süreci. Murat Aktaş (Ed.). *Çatışma Çözümleri ve Barış* (s. 357- 382) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları
- Väyrynen, T., Parashar, S., Féron, élise, & Confortini, C. C. (2021). Routledge Handbook Of Feminist Peace Research. In *Routledge Handbook of Feminist Peace Research*. <https://doi.org/10.4324/9780429024160>
- Why Women, Peace and Security. (2021). <http://www.peacewomen.org/why-WPS>
- Wibben, A. T. R. (2011). *Feminist Security Studies A narrative approach*. Routledge.
- Women's Participation in Peace Processes. (2021) <https://www.cfr.org/womens-participation-in-peace-processes/>
- Yöney, S. (1996). *Uluslararası İlişkiler, Feminizm ve Türkiye*. F. Sönmezoglu (Der.). *Değişen Dünya ve Türkiye* (s.103-121) içinde. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

NECROPOLITICS APPLIED BY THE UNITED STATES OF AMERICA IN THE MIDDLE EAST AND SECURITIZATION

Büşra Doğru¹

Introduction

Iraq is a socio-culturally diverse country with many different religions and races, which periodically causes internal and external problems. It was politically unstable, and with the election of Saddam as prime minister, a new era started in Iraq that would last 24 years. In 1980, Iraq attacked Iran, and the United States of America supported Iraq in this battle. The Iraq-Iran war was ended in 1988 at the request of the United Nations; however, in 1990, Iraq invaded another neighbouring country: Kuwait. Contrary to the Iraq-Iran war, the United States did not support Iraq in the Kuwait invasion. Moreover, the U.S. warned Saddam to withdraw from Kuwait. Iraq had the majority of oil reserves when it invaded Kuwait, and therefore, it was convicted of the economic interests of the United States in the Middle East. Therefore, when the threat of appropriating the oil reserves in Kuwait arose, a “humanitarian mission” to liberate Iraq was undertaken by the United States of America.

1. Arş. Gör., İstanbul Aydın Üniversitesi, bdogru@aydin.edu.tr

face to face with death every day, unable to express their opinions and not being able to live freely. They are alive, yet, it does not mean they have a quality of life to live. For Mbembe (2019), “the slave condition results from a triple loss: loss of a ‘home,’ loss of rights over one’s body, and loss of political status. is triple loss is identical to absolute domination, natal alienation, and social death ‘expulsion from humanity altogether” (p. 74-75). Therefore, Middle Easterners, within this framework, may be described as “living dead”.

REFERENCES

- Aarts, P. and Renner, M. (1991). Oil and the Gulf War. Middle East Report, 171, 25–47.
- Brands, H. W. (2004). George Bush and the Gulf War of 1991. Presidential Studies Quarterly, 34(1), 113–131.
- Chilcot, J. (2016). Report of the Iraq Inquiry. GOV.UK. Retrieved June 30, 2022, from <https://www.gov.uk/government/publications/the-report-of-the-iraq-inquiry>.
- Farouk-Sluglett, M. and Sluglett P. (1958). From Revolution to Dictators. I.B. Tauris Publishers.
- Guardian News and Media. (2003). Full Text: Bush’s Speech. Guardian. Retrieved June 30, 2022, <https://www.theguardian.com/world/2003/mar/18/usa.iraq>.
- Jones, T. C. (2012). America, Oil, and War in the Middle East. Journal of American History, 99(1), 208–218.
- Lafeber, W. (2009). e Rise and Fall of Colin Powell and the Powell Doctrine. Political Science Quarterly, 124 (1), 71–93. Mbembe, J.-A. (2019). Necropolitics: eory in Forms. Duke University Press. National Archives. (n.d.). Statement on the Iran-Iraq War. Ronald Reagan. Retrieved June 30, 2022, <https://www.reaganlibrary.gov/archives/speech/statement-iran-iraq-war>
- Ricks, T. E. (2007). Fiasco: the American military adventure in Iraq. Penguin UK.
- Yoo, J. (2003). International Law and the War in Iraq. American Journal of International Law, 97 (3), 563–576.

GÖÇÜN GÜVENLİKLEŞTİRİLMESİ VE İNSAN GÜVENLİĞİ AÇISINDAN YOL AÇTIĞI SORUNLAR

Gözde Çağlar¹

Giriş

Uluslararası ilişkiler literatüründe uzun zaman boyunca güvenlik denilince akla ilk önce devlet güvenliği gelmiştir. Soğuk Savaş'ın bitimiyle güvenlik algısı değişmiş ve güvenliğin kapsamı genişlemiştir. Devletin güvenliğin referans nesnesi olarak gösterilmesi sorgulanmış güvenliğin sadece devletle sınırlı olmadığı, insan güvenliğinin de önemli olduğu vurgulanmaya başlamış, insan güvenliği kavram olarak uluslararası ilişkiler literatürüne girmiştir. İnsan güvenliği daha önce insan hakları söylemleriyle beraber tartışılmış olsa da asıl gündeme gelmesi 1990'lar ile birlikte olmuştur. Çünkü tehditler artık küreselleşmekte ve sadece devlete yönelik olmamaktadır. Salgınlar, çevresel sorunlar gibi sınır aşan tehditler insan hayatını etkilemektedir. İnsanın güvende olmadığı bir durumda devletin güvenliğinden de bahsetmek mümkün değildir. Fakat bazı durumlarda devletlerin güvenlikleştirici politikaları da insan güvenliği açısından sorunlara yol açabilmektedir.

1. Arş. Gör., İstanbul Aydın Üniversitesi, gcaglar@aydin.edu.tr

kaybetmesine yol açar. Ayrıca göçün güvenikleştirilmesi ile uygulanan politikalar göçmenlerin göçmen kaçakçılarının eline düşmesine de yol açmaktadır. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın göçün güvenikleştirilmesi insan güvenliği açısından tehlike yaratmaktadır ve insan güvenliği sadece vatandaşlara uygulanan bir güvenlik değildir. Tüm insanları kapsayıcı bir güvenlik algılaması olmalıdır. Bu nedenle güvenikleştirici politikalar yerine bütünleştirici ve uyuma yol açan politikaların geliştirilmesi sorunların çözümünde daha insancıl olacaktır.

KAYNAKÇA

- Adger, W. Neil, Et Al. (2014). Human Security. Field, C.B., V.R. Barros et. Al. (Eds.). Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Part A: Global and Sectoral Aspects. Contribution of Working Group II to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change içinde (s. 755-791), United Kingdom, New York: Cambridge University Press.
- Adhikari, P (2012). The Plight Of The Forgotten Ones: Civil War And Forced Migration, *International Studies Quarterly*, 56 (3), 590-606.
- Akçapar, Ş. K. (2012). İhlamur Güne Ş. G. ve Şirin Öner Ş. A. (Ed.). Uluslararası Göç Alanında Güvenlik Algılamaları ve Göçün İnsani Boyutu içinde (s. 563-575). İstanbul, İletişim Yayınları.
- Akgül-Açıkmeşe, S (2011). Algı Mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 8 (30), 43-73.
- Aleksandrova, B (2014). Security İn Times Of Migration: Towars A Glocal Definition and Practice of Security: The Case of the Syrian Refugees in Bulgaria. *Balkan Social Science Review*, 227-253.
- Baklacioğlu, N. O. (2017). Gendering Migration Across Euro-Mediterranean Borders: Syrian Refugee Women On The Way To The Europe. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 4 (2), 75-101.
- Baysal, B. ve Lülecı, Ç. (2015). Kopenhag Okulu ve Güvenikleştirme Teorisi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11 (22), 61-96.
- Bigo, D. (2002). Security and Immigration: Toward A Critique of the Governmentality of Unease. *Alternatives*, 27 (1), 63-92.

- Bilgin, P. (2010). Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları. *Sarem Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 8 (14), 69-96.
- Booth, K. (1991). Security and Emancipation. *Review Of International Studies*, 17 (4), 313-326.
- Buzan, B. ve Hansen, L. (2009). *The Evolution of International Security Studies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Buzan, B. ve Wæver, O. (1997). Slippery? Contradictory? Sociologically Untenable? The Copenhagen School Replies. *Review of International Studies*, 23 (2), 241-250.
- Buzan, B., et. Al. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers, 1998.
- Buzan, B. (1991). New Patterns of Global Security in The Twenty-First Century. *International Affairs*. 67 (3), 431-451.
- Buzan, B. (2008). *People, States & Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. Ecpr Press.
- Chamarbagwala, R. ve Moran, H. E. (2011). The Human Capital Consequences of Civil War: Evidence From Guatemala. *Journal of Development Economics*, 94 (1), 41-61.
- Chroni, S. (2021). *Securitization of Migration, The Case Of refugee Crisis in Greece*. (Yüksek Lisans Tezi, Utrecht Üniversitesi). Erişim adresi: <https://studenttheses.uu.nl/handle/20.500.12932/156>
- Clarke, J. ve Edwards, G. (Eds). (2004). *Global Governance in the Twenty-First Century*. New York: Palgrave Macmillan
- Collier, P. (1999). On The Economic Consequences of Civil War. *Oxford Economic Papers*, 51 (1), 168-183.
- Çolakoğlu, E. (2019). Avrupa'da Mülteciler, Yükselen Aşırı Sağ ve Seçim Süreçleri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33 (3), 933-962.
- De Haas, H., Castles, S. ve Miller, M.J. (2019). *The Age Of Migration: International Population Movements in the Modern World*. Bloomsbury Publishing.
- EU Budget For The Future: Migration And Border Management, European Commission, May 2, 2018.
- Evangelinidis, A. (2016). The Greek States Response to The Refugee Crisis and The Solidarity Movement. *Contemporary Southeastern Europe*. 3 (1), 32-36.

- Farhat, J. B., Et Al. (2018). Syrian Refugees in Greece: Experience with Violence. Mental Health Status, and Access to Information During the Journey and While in Greece. *Bmc Medicine*. 16 (1), 1-12.
- Gkionakis, N. (2016). The Refugee Crisis İn Greece: Training Border Security, Police, Volunteers and Aid Workers in Psychological First Aid. *Intervention*, 14 (1), 73-79.
- Gök, G. O. (2016). Kimin Güvenliği? Uluslararası Göç-Güvelik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 31, 65-82.
- Hampson, F. O. ve Penny, C. K. (2008). *Human Security. The Oxford Handbook On The United Nations*. 2008.
- İlğit, A. ve Çetiner, Ö. (2020). Suriye Krizi Döneminde Avrupa'ya Yönelik Göçlerin Güvenlikleştirilmesi: Avrupa Birliği Kurumlarının Söylemleri Kapsamında Bir İnceleme. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*. 18 (2), 493-533.
- Kaya, A. (2016). Ülkemize Suriye'den Sığınanlar ve Onların İnsan Onuru. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 7 (28), 173-205.
- Kirişçi, K. (2003). The Question of Asylum and illegal Migration in European Union-Turkish Relations. *Turkish Studies*, 4 (1), 79-106.
- Knudsen, A. J, Strand, A. ve Paasche, E. (2013). War and Migration. Ness, I. (Ed.). *The Encyclopedia of Global Human Migration*.
- Koser, K. ve Wilkinson, P. (2007). *International Migration: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- Mandacı, N. ve Özerim , G. (2013). Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 10 (39), 105-130.
- Maroukis, T. (2010). Irregular Migration in Greece: Size And Features, Causes And Discourses. Triandafyllidou (Ed.). *Irregular Migration in Europe: Myths and Realities içinde* (s. 93-113), Routledge.
- Yıldırım Mat, T. ve Özdan, S. (2018). AB ile Türkiye Arasındaki Geri Kabul Anlaşması'nın İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 24 (1), 36-49.
- Mcdonald, M. (2008). Securitization and the Construction of Security. *European Journal Of International Relations*, 14 (4), 563-587.
- Meç, S. N. (2018). Göçün Güvenlikleştirilmesi: Almanya'da Aşırı Sağ Parti Afd'nin Yükseliş ve Suriyeli Mülteci Krizi. *Viraverita E-Dergi*, 8, 123-150.

- Nancheva, N. (2016). Bulgaria's Response to Refugee Migration: Institutionalizing the Boundary of Exclusion. *Journal of Refugee Studies*, 29 (4), 549-567.
- Newman, E. (2010). *Critical Human Security Studies*. *Review of International Studies*, 36 (1), 77-94.
- Newman, E. (2001). Human Security and Constructivism. *International Studies Perspectives*, 2 (3), 239-251.
- Oberleitner, G. (2005). Human Security: A Challenge to International Law?, *Global Governance: A Review Of Multilateralism and International Organizations*. 11 (2), 185-203.
- Ovalı, A. Ş. Ütopya ile Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırması. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 3 (10). 3-52.
- Özlem, K. (2020). Göçün Güvenlikleştirilmesi Bağlamında Bulgaristan'ın Suriyeli Göçmenlere Yönelik Politikası. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16 (35): 555-594.
- Policy On Emergency Preparedness And Response 2019, (Çevrimiçi), Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/5f5f64f44>.
- Sandıklı, A. ve Emeklier, B. (2012). Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm. Sandıklı, A. (Ed.). *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri içinde* (s. 3-70). İstanbul: Bilsam Yayınları.
- Stritzel, H. (2007). Towards A Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond. *European Journal of International Relations*, 13 (3), 357-383.
- Suhrke, A. (1999). Human Security and The Interests of States. *Security Dialogue*, 30 (3), 268-273.
- Taylor, O. (2004). Challenges and Opportunities for Defining and Measuring Human Security. *Disarmament Forum*, 3, 15-24.
- Uktan, M. Ö. (2016). *Avrupa Birliği'nde Yasa Dışı Göçün Önlenmesi ve Ülke Uygulamaları*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- United Nations Development Programme (1994), *Human Development Report, 1994*, New York: Oxford University Press.
- Vietti, F. ve Scribner, T. (2013). Human Insecurity: Understanding International Migration From A Human Security Perspective. *Journal On Migration And Human Security*, 1 (1), 17-31.
- Wæver, O. (2004). *Aberystwyth, Paris, Copenhagen New School's in Security Theory and their Origins between Core and Periphery*, International Studies Association, Montreal, March 17-20.

- Wæver, O. (2008). Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi. Uluslararası İlişkiler Dergisi, 5 (18), 151-178.
- Wæver, O. (1993). Securitization and Desecuritization. Copenhagen: Centre For Peace And Conflict Research.
- Yazgan, P., Eroglu Utku, D. ve Sirkeci, İ. (2015). Syrian Crisis and Migration. Migration Letters, 12 (3), 181-192.
- Yunanistan Zeplinli Plan (2022). Erişim adresi: <https://www.Cnnturk.Com/Video/Dunya/Yunanistandan-Zeplinli-Plan>
- 2 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.aljazeera.com/news/2016/2/25/bulgarian-army-to-guard-border-to-prevent-refugee-flows> adresinden erişildi.
- Bulgaria to deploy 600 troops to Turkish-Bulgarian border against illegal migration (2017). Erişim adresi: <https://www.dailysabah.com/eu-affairs/2017/08/17/bulgaria-to-deploy-600-troops-to-turkish-bulgarian-border-against-illegal-migration>
- A Europe that protects our borders and delivers on a comprehensive migration policy (2019). Erişim adresi: https://ec.europa.eu/commission/press-corner/detail/en/fs_20_660
- Bulgaristan'dan sınıra hareketlenen mültecilerle ilgili açıklama! (2020). Erişim adresi: <https://www.haberturk.com/bulgaristan-dan-sinira-hareketlenen-multecilerle-iligili-aciklama-2598299>
- Yunan Sahil Güvenlik ekibi Türk karasularında dehşet saçtı! (2015). Erişim adresi: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/yunan-sahil-guvenlik-ekibi-turk-karasularinda-dehset-sacti-2101405>
- Syria emergency, Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/syria-emergency.html>
- History of UNHCR Syria, Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/sy/history-of-unhcr-syria>
- Syria Refugee Crisis, Erişim adresi: <https://www.unrefugees.org/emergencies/syria/#:~:text=About%20the%20Crisis%20in%20Syria&text=An%20estimated%2014.6%20million%20people,million%20internally%20displaced%20inside%20Syria>
- Greek government blamed for hunger crisis in refugee camps (2022). Erişim adresi: <https://www.theguardian.com/world/2022/jan/24/greek-government-blamed-for-hunger-crisis-in-refugee-camps>
- Düzensiz Göç İstatistikleri. Erişim adresi: <https://www.sg.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikleri>

KORONAVİRÜS SALGIN KRİZİ: AVRUPA BİRLİĞİ VE DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ ETKİNLİKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Hande Mezgil

Giriş

Küresel güvenliğı tehdit eden pandemi krizleri incelendiğinde Koronavirüs salgını kadar yıkıcı ve her sektöre etkisi olan bir salgınla karşılaşılmadığı iddia edilebilir. Bu açıdan Koronavirüs salgın krizinin incelenmesi oldukça önemlidir. Koronavirüs salgın krizinin yönetimi incelendiğindeyse uluslararası örgüt olarak Avrupa Birliğı ve Dünya Sağlık Örgütü eylemleriyle ve çabalarıyla öne çıkmaktadır. Literatür taraması sonucu Dünya Sağlık Örgütü ve Avrupa Birliğı'nin tam olarak karşılaştırılmasının yapıldığı bir çalışmayla karşılaşılmadığından bu çalışma, literatüre özgün bir katkı sağlamaktadır. Makalede ilk olarak mesele Neo-liberal teori bazında incelendiğinden iş birliğı, sağlık politikaları, uluslararası sistemde uluslararası örgütlerin ve devletin yeri gibi meselelerin tartışmaları incelenmiştir. Sonrasında ise Dünya Sağlık Örgütü ve Avrupa Birliğı ayrı başlıklar altında Koronavirüs salgın krizi yönetiminde alınan önlemler, Koronavirüs testi, aşı ve ekipmanların tedariki ve ulaştırılması konusunda uluslararası örgütlerin müdahaleleri krize

KAYNAKÇA

- Boffey, D. (2020, Mayıs 18). Merkel and Macron propose €500bn EU rescue fund. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2020/may/18/merkel-and-macron-propose-500bn-eu-rescue-fund> adresinden alınmıştır.
- Brooks, E., de Ruijter, A., ve Greer, S. L. (2021). THE EUROPEAN UNION CONFRONTS COVID-19: Another European Rescue of the Nation-State? İçinde: S. L. Greer, E. J. King, E. M. da Fonseca, ve A. Peralta-Santos (Eds.), *Coronavirus Politics: The Comparative Politics and Policy of COVID-19* (s. 237, 238, 240, 241). Michigan, Amerika: University of Michigan Yayınevi.
- Chatterjee, S. (2003). Neo-realism, Neo-liberalism and Security. *International studies*, 40(2), 132, 143.
- “Contributors,” (2019). <https://open.who.int/2018-19/contributors/contributor> adresinden alınmıştır.
- “Coronavirus: Trump moves to pull US out of World Health Organization” (2020, Temmuz 7). *BBC*. <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-53327906> adresinden alınmıştır.
- “COVAX,” (t.y.) <https://www.who.int/initiatives/act-accelerator/covax> adresinden alınmıştır.
- Davies, S. E., ve Wenham, C. (2020). Why the COVID-19 response needs International Relations. *International Affairs*, 96(5), 1234, 1251.
- Demmers, J., Fernández Jilberto, A.E., ve Hogenboom, B. (Eds.). (2004). Good Governance and democracy in a World of neoliberal regimes. İçinde: Demmers, J., Jilberto, A.E., Hogenboom, B. (Eds.) *Good Governance in the Era of Global Neoliberalism*. (s. 14, 24) Londra, Birleşik Krallık: Routledge.
- Deters, H., ve Zardo, F. (2022). The european commission in Covid-19 vaccine cooperation: leadership vs coronationalism? *Journal of European Public Policy*, 14.
- “Division of competences within the European Union” (t.y.) <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/division-of-competences-within-the-european-union.html> adresinden alınmıştır.
- “European Commission apologises to Italy for lack of help in coronavirus crisis” (2020, Nisan 4). *France24*. <https://www.france24.com/en/20200403-european-commission-italy-ursula-van-der-ley-en-apology-coronavirus-covid19-giuseppe-conte> adresinden alınmıştır.

- European Commission (2020, Haziran 17). Coronavirus: Commission unveils EU vaccines strategy. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1103 adresinden alınmıştır.
- Eylemer, S., ve Özsoy, N. K. (2021). The European Union's Response to COVID-19 as an Existential Threat. *International Journal of Contemporary Economics and Administrative Sciences*, 11(2), 500, 508.
- Fraundorfer, M., ve Winn, N. (2021). The emergence of post-Westphalian health governance during the Covid-19 pandemic: the European Health Union. *Disasters*, 45(1), 514-515.
- Giuffrida, A., Carroll, R. ve Jones, S. (2020, Kasım 5). Europe's second wave: anger in Italy as Covid restrictions bite across continent. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2020/nov/05/europes-second-wave-anger-in-italy-as-covid-restrictions-bite-across-continent> adresinden alınmıştır.
- Hanrieder, T. (2015). The path-dependent design of international organizations: Federalism in the World Health Organization. *European journal of international relations*, 21(1), 216.
- Hernandez, J.C. ve Gorman, J. (2021, Haziran 16). On W.H.O. Trip, China Refused to Hand Over Important Data, *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2021/02/12/world/asia/china-world-health-organization-coronavirus.html> adresinden alınmıştır.
- Howard, J. (2020, Mart 31). WHO stands by recommendation to not wear masks if you are not sick or not caring for someone who is sick. *CNN*. <https://edition.cnn.com/2020/03/30/world/coronavirus-who-masks-recommendation-trnd/index.html> adresinden alınmıştır.
- “Infographic - COVID-19: the EU's contribution to global vaccine solidarity” (t.y.). <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/covid-covax-global-vaccine-solidarity/> adresinden alınmıştır.
- Kavanagh, M. M., Singh, R., ve Pillinger, M. (2021). PLAYING POLITICS: The World Health Organization's Response to COVID-19. In S. L. Greer, E. J. King, E. M. da Fonseca, & A. Peralta-Santos (Eds.), *Coronavirus Politics: The Comparative Politics and Policy of COVID-19* (s. 35-37). Michigan, Amerika: University of Michigan Yayinevi.
- Keohane, R.O. (1989). Neoliberal Institutionalism: A Perspective on World Politics. İçinde: Keohane, R.O. (ed.) *International Institutions and State Power: Essays in International Relations Theory*. (s. 2, 5). Londra, Birleşik Krallık: Routledge.

- Ladi, S., ve Tsarouhas, D. (2020). EU economic governance and Covid-19: policy learning and windows of opportunity. *Journal of European Integration*, 42(8), s. 1050.
- McMurtry, A. ve Zampano, G. (2020, Nisan 8). COVID-19: What went wrong in Italy and Spain? *AA*. <https://www.aa.com.tr/en/europe/covid-19-what-went-wrong-in-italy-and-spain/1797461> adresinden alınmıştır.
- Nye, J. S., ve Keohane, R. O. (1971). Transnational Relations and World Politics: An Introduction. *International Organization*, 25(3), s. 344, 339-340. <http://doi.org/10.1017/S0020818300026187>
- “Our Work” (t.y.) <https://www.who.int/our-work> adresinden alınmıştır.
- Paccas, A. M., ve Weimer, M. (2020). From diversity to coordination: A European approach to COVID-19. *European Journal of Risk Regulation*, 11(2), s. 292, 293, 295.
- Purnhagen, K. P., De Ruijter, A., Flear, M. L., Hervey, T. K., ve Herwig, A. (2020). More Competences than You Knew? The Web of Health Competence for European Union Action in Response to the COVID-19 Outbreak. *European Journal of Risk Regulation*, 11(2), s. 303-304. <http://doi.org/10.1017/err.2020.35>
- “REACT-EU” (t.y.) https://ec.europa.eu/regional_policy/en/newsroom/coronavirus-response/react-eu/ adresinden alınmıştır.
- Rushton, S. Ve Williams, O.D. (2012) Frames, Paradigms and Power: Global Health Policy-Making under Neoliberalism, *Global Society*, 26(2), s. 150, 164. Doi: 10.1080/13600826.2012.656266
- Simon, J. ve Mahoney, R. (2022, Nisan 25). How China’s Response to COVID-19 Set the Stage for a Worldwide Wave of Censorship. *The New Yorker*. <https://www.newyorker.com/news/news-desk/how-chinas-response-to-covid-19-set-the-stage-for-a-worldwide-wave-of-censorship> adresinden alınmıştır.
- South China Morning Post. (2020, Şubat 11). Lawyer Chen Qiushi documenting coronavirus epicentre disappears. https://www.youtube.com/watch?v=Iwpr55PZEJ8&ab_channel=SouthChinaMorningPost adresinden alınmıştır.
- “SURE” (t.y.) https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/financial-assistance-eu/funding-mechanisms-and-facilities/sure_en adresinden alınmıştır.
- “Trump claims to have evidence coronavirus started in Chinese lab but offers no details” (2020, Mayıs 1). *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/us-news/2020/apr/30/donald-trump-coronavirus-chinese-lab-claim> adresinden alınmıştır.

“Timeline of EU action,” (t.y.) https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response/timeline-eu-action_en adresinden alınmıştır.

“Timeline: WHO’s COVID-19 response” (t.y.) <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/interactive-timeline#event-132> adresinden alınmıştır.

Tondo, L. ve Giuffrida, A. (2020, Mart 3). Italy’s large elderly population bearing brunt of coronavirus. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/03/italy-elderly-population-coronavirus-risk-covid-19> adresinden alınmıştır.

Tondo, L. ve Jones, S. (2020, Kasım 17). Italy and Spain report highest daily Covid deaths of second wave. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2020/nov/17/italy-spain-report-highest-daily-covid-deaths-second-wave> adresinden alınmıştır.

Uluslararası Sağlık Tüzüğü (International Health Regulations) (2005) Madde 6 ve Madde 10. <https://www.who.int/publications/item/9789241580410> adresinden alınmıştır.

Van Hecke S, Fuhr H, Wolfs W. (2021). The politics of crisis management by regional and international organizations in fighting against a global pandemic: the member states at a crossroads. *International Review of Administrative Sciences*. 87(3), 676-677. doi:10.1177/0020852320984516

Velásquez, G. (2022). The World Health Organization Reforms in the Time of COVID-19. İçinde: Velásquez, G. (ed.) *Vaccines, Medicines and COVID-19: How Can WHO Be Given a Stronger Voice?* (s. 98) Cenevre, İsviçre: Springer

“What is the ACT-Accelerator” (t.y.). <https://www.who.int/initiatives/act-accelerator/about> adresinden alınmıştır.

WHO (2020a) Report of the WHO-China Joint Mission on Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/who-china-joint-mission-on-covid-19-final-report.pdf?sfvrsn=fce87f4e_2 adresinden alınmıştır.

WHO (2020b, Haziran 5). Advice on the use of masks in the context of COVID-19. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/332293/WHO-2019-nCov-IPC_Masks-2020.4-eng.pdf adresinden alınmıştır.

“World Health Assembly” (t.y.) <https://www.who.int/about/governance/world-health-assembly> adresinden alınmıştır.

İNSAN GÜVENLİĞİ DIŞ POLİTİKA İLİŞKİSİNİ ANLAMAK: KANADA, JAPONYA VE TÜRKİYE ÖRNEKLERİ

Önder Kara¹

Giriş

Yirminci yüzyılın sonlarına doğru güvenlik kavramı hem tehditlerin hem de güvenliğin referans nesnesinin dönüşüm geçirdiği bir süreç girmiştir. Güvenliğin referans nesnesi olarak, devletin yerine bireyin konulması hususunun gündemde yer tutmaya başlamıştır. Devletlerin kimi zaman vatandaşlarının güvensizliğinden bizzat sorumlu olmaları ve güvensizlik sorununun çözümünden çok parçası olmaları gibi nedenlerle, güvenliğinin referans nesnesinin birey olarak kabul edilmesi gerektiği sıklıkla ifade edilmeye başlanmıştır. Bilgin (2003:203), güvenlik kavramına yönelik güncel yaklaşımların ortaya çıkmasındaki esas nedenin, vatandaşlarının güvenliğini sağlaması doğrultusunda başvurulanan devletin, zamanla güvenliğinin tesis edilmesi gereken temel süje durumuna gelmesi olduğunu savunmaktadır.

Geleneksel yaklaşımlara bakıldığında güvenlik kavramının, askerî-stratejik seviyede ele alındığı görülmektedir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, güvenliğin yalnızca askerî tehditlerin tespiti ve bertaraf

1. Dr., Marmara Üniversitesi, onderkara@marun.edu.tr

Küresel İnsani Yardım Raporu'na göre gerçekleştirdiği 8,036 milyar Dolar tutarındaki insani yardımla, ABD'nin ardından ikinci sırada yer alan ve gayrisafı milli gelirinin %0,98'ini insani yardıma tahsis ederek dünyanın en cömert ülkesi konumuna yükselen Türkiye, girişimci ve insani dış politikasını, İnsan Güvenliği temelinde planlayarak hem ulusal çıkarlarını güvence altına almayı hem de insanlığın ortak hedeflerine katkıda bulunmayı sağlayabilir.

Türkiye'nin girişimci ve insani dış politika anlayışına kavramsal bir zemin oluşturma potansiyeli olan İnsan Güvenliği kavramı sayesinde hedeflediği daha adil bir dünya ile daha kapsayıcı ve şeffaf bir çok taraflı sistem talebine dair gündem geliştirilebilir.

İnsan Güvenliğinin 2.0 versiyonunun, uluslararası organizasyonların, devletlerin ve akademisyenlerin ilgi duyacağı bir yaklaşım olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Acharya, A ve Acharya, A. (2000). Human Security in Asia Pacific: Puzzle, Panacea or Peril?, Canadian Consortium for Asia Pacific Security [CAN-CAPS] Bulletin 27.
- Axworthy, L. (2001). Human Security and Global Governance: Putting People First. *Global Governance*, 7 (1), 19-23. <http://www.jstor.org/stable/27800284>
- Bell, A. J. ve Nuzzo, B. J. (2021). Global Health Security Index: Advancing Collective Action and Accountability Amid Global Crisis.
- Bilgin, P. (2003). Individual and Societal Dimensions of Security. *International Studies Review*, 5 (2), 203-222. <https://doi.org/10.1111/1521-9488.502002>
- Buzan B. (2004). A Reductionist, Idealistic Notion that Adds Little Analytical Value. *Security Dialogue*, 35 (3) 369-370. doi:10.1177/096701060403500326
- Chennoy, A.M. ve Tadjbakhsh, S. (2007). *Human Security: Concepts and Implications*. New York: Routledge.
- Commission On Human Security. (2003). *Human Security Now*. New York: Communications Development Incorporated.

- Chandler, D. (2008). Human Security: The Dog That Didn't Bark [Review of Human Security: Concepts and Implications; A Decade of Human Security: Global Governance and New Multilateralisms, by S. Tadjbakhsh, A. M. Chenoy, S. J. MacLean, D. R. Black, & T. M. Shaw]. *Security Dialogue*, 39(4), 427–438. doi: 10.1177/0967010608094037
- Johns Hopkins University. Covid-19 Dashboard, Coronavirus Resource Center, Erişim adresi: <https://coronavirus.jhu.edu/map.html>
- Krause, K. (2004). The Key to a Powerful Agenda, if Properly Delimited. *Security Dialogue*, 35(3), 367–368. doi:10.1177/096701060403500324
- Liotta, P. H. ve Owen, T. (2006). Why Human Security?, *The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations*, 7 (1), 37-54.
- Ogata, S. (2004). The Human Security Commission's Strategy. *Peace Review*, 16 (1), 25-28. doi: 10.1080/1040265042000210111
- Ovalı, A. Ş. (2006). Ütopya İle Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırması. *Uluslararası İlişkiler*, 3 (10), 3-52.
- Paris, R. (2001). Human Security: Paradigm Shift or Hot Air?, *International Security*, 26 (2), 87–102. doi: 10.1162/016228801753191141
- SIPRI. SIPRI Arms Transfers Database, Erişim adresi: <https://armstrade.sipri.org/armstrade/page/toplist.php>
- UNDP. (1994). *Human Development Report 1994*. New York: Oxford.
- UNGA, (2018). *A/73/350/Add.1*
- UNHCRa. (2022). Türkiye Bilgi Notu Şubat 2022. Erişim adresi: https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2022/03/Bi-annual-fact-sheet-2022-02-Turkey-ENG-Final-210322_TR_PI.pdf
- UNHCRb. Mid-Year Trends 2021. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/618ae4694/mid-year-trends-2021.html>
- UNHCRc. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=9BbQLH>
- UNHCRd. Refugee Data Finder. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=Lz0vH0>
- WBa. Refugee Population by Country or Territory of Asylum. Erişim adresi: https://data.worldbank.org/indicator/SM.POP.REFG?end=2020&most_recent_value_desc=true&start=1960&view=chart
- WBb. Erişim adresi: https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?end=2020&locations=TR-CA-JP-1W&name_desc=false&start=1960&view=chart

2015 YILI SONRASI AVRUPA PARLAMENTOSU'NUN TERÖR VE SINIR GÜVENLİĞİ BAĞLAMINDA DÜZENSİZ GÖÇ POLİTİKASINDAKİ ROLÜ¹

Onur Gürel²

Giriş

Soğuk Savaş döneminin kapanması ile birlikte dünya gündeminin en önemli sorunlarından birisi hâline gelen düzensiz göçlerin artış göstermesinde, iletişim ile ulaşım olanaklarının ilerlemesi, politik çalkantılar ve ulusal sınırların öneminin azalması gibi küreselleşme sürecine bağlı olarak oluşan gelişmelerin etkisi yüksektir. Ayrıca demografik artış, ekonomik, kültürel, sosyal sorunlar ve güvenliğe bağlı endişeler, düzensiz göçün artmasına neden olmuş olan diğer etkenlerdir. Dünya genelinde yaşanan bu hareketliliğe en fazla maruz kalanların başında ise AB gelmektedir. Özellikle düzensiz göçlere karşı insan hakları açısından değerlendirildiğinde AB organları, teorik olarak iyimser yaklaşım sergilese de süreç içerisinde, realist politikaların etkisiyle beraber 'Kale Avrupa'sı anlayışına evrilen politikalar izlemişlerdir. Katı uygulamalarla karşılan düzensiz göçmenler ise farklı güzergâhlar vasıtasıyla sınır geçişlerini

1. Bu çalışma, Prof. Dr. Barış ÖZDAL'ın danışmanlığında, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yürütülen, doktora tez çalışmasından üretilmiştir.
2. Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, 711716010@ogr.uludag.edu.tr

zekânın, polis ve adli makamlar tarafından cezai konularda kullanılması gerekliliği vurgulanmıştır. AP, insan ticaretinin önlenmesine ve mücadele edilmesine dikkat çekmiştir. İnsan ticareti mağdurlarının korunması gerektiği üzerinde durmuştur. AP tarafından, siber suç veya siber güvenlik konularında cezai konularda elektronik kanıtlar için e-gizlilik reformu ve elektronik iletişimin gizliliğine dikkat çekilmiştir.

Çalışmadan çıkan sonucun tartışma kısmı olarak değerlendirilebilecek, Doğu'nun Batı'ya olan bakış açısını yansıtan çıkarımlara göre ise AP'nin rolü, sadece yeni yasaların çıkarılması değil, aynı zamanda yasaların uygulanmasını da içermelidir. Göç akışlarının uygun şekilde yönetilebilmesi için düzensiz göç ile mücadele, terör ve sınır güvenliğine yönelik tedbirler konusunda daha dikkatli davranılmalıdır. Yaşanan 'Aylan Bebek' hadisesi ya da Yunanistan'a ait olan kolluk kuvvetlerinin düzensiz göçmenlere yönelik şiddete varan uygulamaları ya da yaklaşımları bu duruma örnektir. Ayrıca Birlik üyesi olmayan devletler ile olan yakın iş birliğinin hakkaniyetli olması gerekmektedir. Örneğin, çifte standart uygulamalara dikkat çekilmelidir. Ukrayna'dan gelenler ile Orta Doğu'dan gelenlere karşı farklı yaklaşımlar sergilenmesi, AB'nin temelini oluşturan argümanlar ile uyuşmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akşemsettinöğlü, G. (2020). Avrupa Parlamentosu Seçimlerinde 40 Yıl: 1979 – 2019. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21(1), 163-185.
- Aydemir, N. (2022). Avrupa Parlamentosunda İltica Tartışmaları: Siyasi İdeolojilerin Etkisi. Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(1). 13-25.
- Berlinghoff, M., (2007). Migration and Cultural Integration in Europe, ifa-Edition Culture and Foreign Policy, Conference Report, Brussels, 11 December 2013, Bertozzi Sandro, Legal Migration, A Time for Europe to Play Its Hand CEPS Working Document, 257/February.
- D'Haenens, L., & Bink, S. (2007). Islam in the Dutch Press: With Special Attention to the Algemeen Dagblad, Media Culture Society, 29, 135-149.

- Estevens, J. (2018). Migration Crisis in the EU: Developing a Framework for Analysis of National Security and Defence Strategies, *Comparative Migration Studies*, 6, 1-21.
- İşcan, İ. H. (2021). İngiltere'nin Avrupa Birliğinden Ayrılış Sürecinde Göç Faktörünün Etkisi. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 484-503.
- Kaya, A., Aydın-Düzgüt, S., Gürsoy, Y., Onursal Beşgüli, Ö. (Der.). (2020). *Avrupa Birliği'ne Giriş, Tarih, Kurumlar ve Politikalar*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kiriş, H. M. (2020). Avrupa Parlamentosu 2019 Seçimleri: Siyasal Gruplar, Ulusal Partiler ve Yeni Eğilimler. *Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 51, 134-152.
- Kuschminder, K., Bresser, J., Siegel, M. (2015). Irregular Migration Routes to Europe and Factors Influencing Migrants Destination Choices, *Maastricht: Maastricht Graduate School of Governance (MGSoG)*, 1-92.
- Özdal, B. (2021). *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye*, Bursa: Dora Yayınları.
- Özdal, B. (2020). *Avrupa Birliği Siyasi Bir Cüce, Askeri Bir Solucan mı? Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası ile Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası Oluşturma Süreçlerinin Tarihsel Gelişimi*, Bursa: Dora Yayınları.
- Reçber, K. (2013). *Avrupa Birliği Hukuku ve Temel Metinleri*, Bursa: Dora Yayınları.
- Ülger, İ. K. (2022). Rusya'nın Ukrayna Saldırısı ve AB İçerisinde Yeniden Yapılanma Arayışları, *Bilge Strateji*, 13(23), 9-17.

İNTERNET KAYNAKLARI

- “Annual Risk Analysis 2021”, [frontex_annual_risk_analysis_2021.pdf](https://www.statewatch.org/observatories/frontex/frontex-publications/risk-analyses/). (2022), erişim adresi: <https://www.statewatch.org/observatories/frontex/frontex-publications/risk-analyses/>
- “Annual Risk Analysis 2020”, [frontex_annual_risk_analysis_2020.pdf](https://reliefweb.int/report/world/frontex-annual-risk-analysis-2020). (2022), erişim adresi: <https://reliefweb.int/report/world/frontex-annual-risk-analysis-2020>
- “Annual Risk Analysis 2019”, [frontex_annual_risk_analysis_2019.pdf](https://www.statewatch.org/observatories/frontex/frontex-publications/risk-analyses/annual-risk-analysis-2019/). (2022), erişim adresi: <https://www.statewatch.org/observatories/frontex/frontex-publications/risk-analyses/annual-risk-analysis-2019/>

- “Annual Risk Analysis 2018”, frontex_annual_risk_analysis_2018.pdf. (2022), erişim adresi: <https://reliefweb.int/report/world/frontex-annual-risk-analysis-2018>
- “Annual Risk Analysis 2017”, frontex_annual_risk_analysis_2017.pdf. (2022), erişim adresi: <https://frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/frontex-publishes-risk-analysis-for-2017-CpJiC8>
- “Annual Risk Analysis 2016”, frontex_annual_risk_analysis_2016.pdf. (2022), erişim adresi: <https://data.europa.eu/data/datasets/ara-2016?locale=en>
- “European Border and Coast Guard: 02.000-Strong Standing Corps by 2027”. (2022), erişim adresi: <https://www.Europarl.Europa.eu/news/en/press-room/20190402IPR37530/European-border-and-coast-guard-02-000-strong-standing-corps-by-2027>
- “New Pact on Migration and Asylum: Agreement reached on the new European Union Agency for Asylum”. (2022), erişim adresi: https://ec.Europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_21_3241
- “EU border controls and managing migration”. (2022), erişim adresi: <https://www.eppo.int/>
- “Inter-parliamentary Committee meeting on the Evaluation of Eurojust Activities”. (2022), erişim adresi: <https://www.Europarl.Europa.eu/committees/en/inter-parliamentary-committee-meeting-on/product-details/20201123MNP00641>
- “Council Framework Decision 2002/584/JHA of 13 June 2002”. (2022), erişim adresi: <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vitgbgib3tzk>
- “European Parliament resolution of 30 May 2018 on the annual report on the functioning of the Schengen area”. (2022), erişim adresi: <https://eur-lex.Europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52018IP0228>
- “Personal Data Protection”. (2022), erişim adresi: <https://www.Europarl.Europa.eu/factsheets/en/sheet/157/personal-data-protection>
- “MEPs spell out their priorities for the Digital Services Act”. (2022), erişim adresi: <https://www.Europarl.Europa.eu/news/en/press-room/20200925IPR87924/meps-spell-out-their-priorities-for-the-digital-services-act>
- “Hague Conference on Private International Law - HCCH”. (2022), erişim adresi: <https://www.hcch.net/en/home>

- “MEPs to debate fight against terrorism, freedom of expression and education”. (2022), erişim adresi: <https://www.Europarl.Europa.eu/news/en/agenda/briefing/2020-11-11/7/meps-to-debate-fight-against-terrorism-freedom-of-expression-and-education>
- “Election Results 2019”. (2022), erişim adresi: <https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/en>
- “Europol”. (2022), erişim adresi: <https://www.europol.europa.eu/>
- “Security Union: A Counter-Terrorism Agenda and Stronger Europol to Boost the EU's Resilience”. (2022), erişim adresi: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2326
- “European Parliament Resolution of 28 April 2022 on Soil Protection”. (2022), erişim adresi: https://www.Europarl.Europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0143_EN.html
- “Migration and Asylum: a Challenge for Europe”. (2022), erişim adresi: [https://www.Europarl.Europa.eu/RegData/etudes/PERI/2017/600414/IPOL_PERI\(2017\)600414_EN.pdf](https://www.Europarl.Europa.eu/RegData/etudes/PERI/2017/600414/IPOL_PERI(2017)600414_EN.pdf)
- “EU Asylum Reform”. (2022), erişim adresi: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-migration-policy/eu-asylum-reform/>
- “Avrupa Birliği Konseyi”. (2022), erişim adresi: www.ab.gov.tr/45630.html
- “Conventions, Protocols and Principles”. (2022), erişim adresi: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions>
- “Reform of the Dublin System”. (2022), erişim adresi: [https://www.Europarl.Europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI\(2016\)586639](https://www.Europarl.Europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=EPRS_BRI(2016)586639)
- “Europe's Migration Crisis”. (2022), erişim adresi: <https://www.Europarl.Europa.eu/news/en/headlines/society/20170629STO78631/Europe-s-migration-crisis>
- “Migration: a common challenge”. (2022), erişim adresi: <https://www.Europarl.Europa.eu/news/en/headlines/priorities/migration>
- “Migration in Europe”. (2022), erişim adresi: <https://www.Europarl.Europa.eu/news/en/headlines/priorities/migration/20170629STO78632/migration-in-Europe>
- “The EU response to the migrant challenge”. (2022), erişim adresi: <https://www.Europarl.Europa.eu/news/en/headlines/society/20170629STO78629/the-eu-response-to-the-migrant-challenge>

- “Reform of the Dublin System”. (2022), erişim adresi: <https://www.Europarl.Europa.eu/news/en/headlines/society/20170627STO78419/eu-border-controls-and-managing-migration>
- “Integration of refugees in Europe”. (2022), erişim adresi: <https://www.Europarl.Europa.eu/news/en/headlines/society/20170629STO78628/integration-of-refugees-in-Europe>
- “Migratory Map”. (2022), erişim adresi: <https://frontex.europa.eu/we-know/migratory-map/>
- “Göçmenlerin umudu Avrupa”. (2022), erişim adresi: <https://businessht.bloomberght.com/guncel/haber/1125496-gocmenlerin-umudu-avrupa>
- “Judicial Cooperation in Criminal Matters”. (2022), erişim adresi: <https://www.Europarl.Europa.eu/factsheets/en/sheet/155/judicial-cooperation-in-criminal-matters>
- “Immigration Policy”. (2022), erişim adresi: <https://www.Europarl.Europa.eu/factsheets/en/sheet/152/immigration-policy>
- “European and Mediterranean Plant Protection Organization”. (2022), erişim adresi: <https://eur-lex.Europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52018IP0228>
- “European Parliament resolution of 12 April 2016 on the situation in the Mediterranean and the need for a holistic EU approach to migration”. (2022), erişim adresi: https://eur-lex.Europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2018.058.01.0009.01.ENG&toc=OJ:-C:2018:058:TOC
- “European Parliament resolution of 19 June 2020 on the situation in the Schengen area following the COVID-19 outbreak”. (2022), erişim adresi: [https://www.Europarl.Europa.eu/RegistreWeb/search/simple.htm?references=P9_TA\(2020\)0175&searchLanguages=EN&sortAndOrder=DATE_DOCU_DESC](https://www.Europarl.Europa.eu/RegistreWeb/search/simple.htm?references=P9_TA(2020)0175&searchLanguages=EN&sortAndOrder=DATE_DOCU_DESC)
- “Management of the External Borders”. (2022), erişim adresi: <https://www.Europarl.Europa.eu/factsheets/en/sheet/153/management-of-the-external-borders>
- “Personal data protection”. (2022), erişim adresi: <https://www.Europarl.Europa.eu/factsheets/en/sheet/157/personal-data-protection>
- “Police Cooperation”. (2022), erişim adresi: <https://www.Europarl.Europa.eu/factsheets/en/sheet/156/police-cooperation>

- “The Situation in the Mediterranean and the Need for a Holistic EU Approach to Migration”. (2022), erişim adresi: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2018.058.01.0009.01.ENG&toc=OJ:C:2018:058:TOC
- “Asylum Policy”. (2022), erişim adresi: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/151/asylum-policy>
- “Judicial Cooperation in Civil Matters”. (2022), erişim adresi: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/154/judicial-cooperation-in-civil-matters>
- “An area of freedom, security and justice: general aspects”. (2022), erişim adresi: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/150/an-area-of-freedom-security-and-justice-general-aspects>
- “Amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community”. (2022), erişim adresi: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:0002:0002:EN:PDF>
- “EP after the Lisbon Treaty: Bigger Role in Shaping Europe”, (2022). erişim adresi: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/powers-and-procedures/the-lisbon-treaty>
- “Members of the European Parliament”. (2022), erişim adresi: <https://www.europarl.europa.eu/meps/en/home>
- “Treaty of Rome (EEC)”. (2022), erişim adresi: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-rome>
- “Secretariat”. (2022), erişim adresi: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/organisation-and-rules/secretariat>, (11.02.2022).
- “Avrupa Parlamentosu”. (2022), erişim adresi: https://www.ab.gov.tr/avrupa-parlamentosu_45628.html
- “Treaty on European Union”. (2022), erişim adresi: https://europa.eu/europeanunion/sites/europa.eu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf

SİBER UZAYDA ABD-RF İLİŞKİLERİNE REALİST GÜVENLİK PERSPEKTİFİNDEN BAKIŞ

Onur Yılmaz¹

Giriş

Uluslararası İlişkiler; özünde realist kuramın hâkim olduğu ve bunun bir yansıması olarak da realist savların uzun dönemler bu alanı disipline ettiği bir hüviyete sahip olmuştur. Realist savların Uluslararası İlişkiler 'de aktör olarak devleti, temel amaç olarak ise hayatta kalma meselesini önceleme güvenlik okumalarında da bu düsturu önemli bir konuma getirmiştir. Realist gelenekten özünü almış klasik güvenlik paradigması da böylece; güvenliği devlet özelinde bir mesele olarak ele almakta ve güvenlik tehditlerinin bir devletten bir devlete yönelik ve ekseriyetle askerî unsurlar ile sağlanacak bir durum olarak ele almaktadır.

Günümüzde güvenlik meselesinin de değişim ve dönüşümlere tabi olduğu, birçok farklı eleştirel güvenlik çalışmasında belirtilmektedir. Kimlik, siyaset, sağlık, toplumsal meseleler de artık güvenliğin birer unsuru olmaya başlamıştır. Bilhassa küreselleşme sonrası dönemde ise tehditlerin artarak devam ettiği anlaşılmaktadır. Teknolojideki değişim

1. Arş. Gör., İstanbul Aydın Üniversitesi, onuryilmaz19@aydin.edu.tr

KAYNAKÇA

- Abigail Abrams, A. (2019). Here's What We Know So Far About Russia's 2016 Meddling. Erişim adresi: <https://time.com/5565991/russia-influence-2016-election/>
- Ağır, B. S. (2011). Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11 (22), 97-131.
- Ajir, M., Haas, S. ve Vaillant, B. (2018). Russia Information Warfare & Implication for Deterrence Policy. Erişim adresi: <https://stratcomds.com/wp-content/uploads/2018/04/UNO-Team-Paper-Russian-Information-Warfare.pdf>
- Akın, A. (2019). Russian Digital Media and Information Ecosystem in Turkey. Center for Economics and Foreign Policy Studies [EDAM], Cyber Governance and Digital Democracy.
- Akyeşilmen, N. (2016). Siber Güvenlik ve İnsan Hakları: Yeni Bir Paradigma İhtiyacı Mı?. *Siber Politikalar Dergisi*, 1 (1).
- Altuğ Alsan, A. (2016). Wikileaks Belgeleri: Trump-Rusya İlişkisi. Erişim adresi: https://diplomatikgozlem.com/_haber/wikileaks-belgeleri-trump-rusya-iliskisi
- Aydın, M. (2004). Uluslararası İlişkilerin "Gerçekçi" Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği. *Uluslararası İlişkiler*. 1 (1), 33-60.
- Baezner, M. ve Patrice, P. (2007). Hotspot Analysis: Cyber Conflict Between United States of America and Russia. Center for Security Studies (CSS) ETH Zürich.
- Bakan, S. ve Şahin, S. (2018). Uluslararası güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler. *The Journal Of International Lingual,-Social and Educational Science*. 4 (2), 135-152.
- Baylis, J. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 5 (18), 69-85.
- Bilgiç, A. (2011). "Güvenlik İkilemi"ni Yeniden Düşünmek: Güvenlik Çalışmalarında Yeni Bir Perspektif. *Uluslararası İlişkiler*, 8 (29), 123-142.
- Çetinkaya, Ş. (2012). Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenliğe Bakış Açuları. *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 241-260.
- Demiray, M. ve Hakkı İşcan, İ. H. (2008). Uluslararası Sistemde Güvenlik Kavramının Değişimi Ekonomik ve Jeopolitik Arka Planı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 141-170.

- Duygu, N. (2015). Tuic Akademi. Erişim adresi: <http://www.tuicakademi.org/uluslararası-sistem-acısından-güvenlik-ve-güvenlik-algisında-yasanan-değişmeler/>
- G8 Initiative for Public-Private Partnership to Counter Terrorism. (2006). Erişim adresi: https://www.files.ethz.ch/isn/90482/2006-11-28_G8-Initiative-for-PPPs.pdf
- Gady F. S. ve Greg, A. (2010). Russia, The United States. And Cyber Diplomacy: Opening The Doors. EastWest Institute. Erişim adresi: <https://www.eastwest.ngo/idea/russia-united-states-and-cyber-diplomacy-opening-doors>
- Joint Statment on Common Security Challenges at the Threshold of the Twenty-First Century.Administration. (1998). Erişim adresi: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/WCPD-1998-09-07/pdf/WCPD-1998-09-07-Pg1696.pdf>
- Karagül, S. ve Özkan, M. F. (2015). Bilgi Teknolojileri ve Uluslararası İlişkilerde Fırsat-Tehdit Paradoksu. Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi. 10 (1), 115-127.
- Korhan, S. (2017). Siber Uzayda Aktör-Güç İlişkisi. Siber Politikalar Dergisi, 2 (4), 75-104.
- Mueller Raporu: ABD Adalet Bakanı Barr: Rusya'yla İşbirliğine ve Trump'ın Adaletin Tesisini Engellediğine Dair Kanıt Yok. (2019). Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47976296>
- Önaçan, M. B. K. ve Atan, H. (2016). Siber Güvenlikte Lisansüstü Eğitim: Deniz Harp Okulu Örneği. Trakya University Journal of Engineering Sciences, 17 (1). 13-21.
- Pen Gude, P. (2017). Russia's 5th Column". Center for American Progress. Erişim adresi: <https://www.americanprogress.org/issues/security/reports/2017/03/15/428074/russias-5th-column/>
- Raik, K., Aaltola, M., Kallia, J. ve Pynnöniemi, K. (2018). The Security Strategies of the US, China, Russia and the EU. Finnish Institute of International Affairs Report, 56.
- Roscini, M. (2014). Cyber Operation and the Use of Force in International Law. Oxford: Oxford University Press.
- Sancak, K. (2013). Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6, 123-134.

- Sandıklı, A. ve Emekler, B. (2011). 21. Yüzyılda Yeni Güvenlik Anlayışları ve Yaklaşımları. Çomak, H. Ve Sancaktar, C. (Ed.). 21'inci Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanlar'ın Güvenliği içinde (s. 21-41). Kocaeli.
- Schaap, A. J. (2009). Cyber Warfare Operations: Development and Use Under International Law. *Air Force Law Review*, 64, 123-142.
- The Department of Defense, DoD Cyber Strategy. (2015). Erişim adresi: https://archive.defense.gov/home/features/2015/0415_cyber-strategy/final_2015_dod_cyber_strategy_for_web.pdf
- Uğrasız, B. (2003). Uluslararası İlişkilerde İki Farklı Yaklaşım: İdealizm ve Realizm. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (2), 139-145.
- Ünver, M. ve Canbay, C. (2010). Ulusal ve Uluslararası Boyutlarıyla Siber Güvenlik. *Elektrik Mühendisliği Dergisi*, 458, 94-103.
- Wearesocial.com. (2020). Erişim adresi: <https://www.turnitin.com/?svr=26&session-id=&lang=tr&r=18.6308205589146>
- Yılmaz, E. N., Ulus, H. İ. ve Gönen, S. (2015). Bilgi Toplumuna Geçiş ve Siber Güvenlik. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*. 8 (3), 133-146.
- Yılmaz, O. (2017). Küreselleşme Sürecinde Dönüşen Güvenlik Algısı ve Siber Güvenlik. *Cyber Politik Journal*, 2 (4), 22-43.

ÇİN'İN EKONOMİK DAYANIŞMA ZEMİNİ: KUŞAK VE YOL PROJESİNİN EKONOMİK POLİTİĞİ

Seda Gözde Tokatlı¹

Giriş

Çin'in çok yönlü artan ekonomik girişimleri çok merkezli ekonomik düzenin yeniden inşa edilmesine yol açmıştır. Küresel sistem içerisinde ortaya çıkan yeni alternatif oluşumlar sistem içerisinde devletlerin benimsediği politika ve stratejilerinin de yönünü değiştirmektedir. Çin, bölgesel düzeyde istikrar, barış ve karşılıklı güven ağını inşa etmeye çalışırken, küresel düzlemde ise ekonomik ve siyasi çıkarlarını temsil edebilecek oluşumları teşvik etmektedir. Çin hükûmeti, neo-liberal ekonomik politikalar çatısı altında ifade edilen "Washington Uzlaşısı" yerine "Pekin Uzlaşısı" nı ihraç ederek gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri için alternatif bir model oluşturmuştur. Çin'in yeni iş birliği oluşumları veya altyapı projeleri hizmet, sermaye ve üretimin yönünü değiştirirken, devletlerin sistem içerisinde yürüteceği politikaların da seyrini değiştirmektedir. Dünya üzerindeki güç dağılımının merkezi Avrupa ve ABD kıtasından, Asya Kıtasına doğru ilerlemektedir.

1. Dr., Ege Üniversitesi, sedagozde@hotmail.com

giderebilecek olması iki taraf için kazanç temelli bir girişim örneğidir. Çin, artan çeşitli projeleri kapsamında dünyanın tedarik noktasında merkez bir ülke olmayı hedeflemektedir. Çin'in, Kuşak ve Yol projesi dünya ekonomisine nüfus edebilmesi yönünde önemli bir basamak olarak algılanırken, karşılıklı bağımlılık ilişkisi çerçevesinde ülkelerarasında karşılıklı ilişkilerin gelişmesi ve bu olumlu ilişkilerin ticaret alanında da yansımaları olacağı iddia edilmektedir (Tuncel, 2017). Çin'in, serbest ticaretin, uluslararası yatırımların veya küresel üretimin merkezi olması uluslararası yapıda çok ses getirmeye başlamıştır. Çin gelişmekte olan ülkelerin ekonomik gelişimi ve iktisadi yönde kalkınmaları için çok yönlü reformlar çalışmalarına devam etmektedir. Çin, özellikle Kuşak ve Yol Girişimi (KYG) veya Asya Alt Yapı ve Yatırım Bankası(AIIB) gibi oluşumlar ile Batı tarafından inşa edilen düzene karşı alternatif rotalar oluşturmakta, ikame kurumlar inşa etmekte ve bu oluşumlar içerisinde alternatif ideolojinin yayılmasını sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Belt and Road Portal (2018). Çin ve Avrupa Demiryolu Ekspresi. BRI.
- Bennett, I. (2020). The Rise of Renminbi: The Role of One Belt One Road, TCG.
- Cai, K.G. (2018). The One Belt One Road and the Asian Infrastructure Investment Bank: Beijing's New Strategy of Geoeconomics and Geopolitics, Journal of Contemporary China, 27 (114), 831-847.
- Cai, P. (2017). Understanding China's Belt and Road Initiative, Lowy Institute.
- Callaghan, M. and Hubbard.P. (2016). The Asian Infrastructure Investment Bank: Multilateralism on the Silk Road, China Economic Journal, 9(2), 116-139.
- Chung, Chien.P. (2018). What are the Strategic and Economic Implications for South Asia of China's Maritime Silk Road Initiative?, The Pacific Review, 31, 315-332.
- DW, Made for Minds (2020). Pire Limanı Çinlilere satıldı, Erişim adresi <https://www.dw.com/tr/pire-liman%C4%B1-%C3%A7inlilere-sat%C4%B1ld%C4%B1/a-19173959>.

- Grey, E. (2018). The Story of Hambantota Port: A Flunking Token of Political Corruption, Erişim adresi: ship-technology.com/analysis/hampantota-port-china-sri-lanka/
- Haiquan, L. (2017). The Security Challenges of the One Belt, One Road, Initiative and China's Choices. *Croatian International Relations Review*, 23 (78), 129-147.
- Hu, W. (2019). Xi Jinping's Major Country Diplomacy: The Role of Leadership in Foreign Policy Transformations. *Journal of Contemporary China*, 28 (115), 1-14.
- Jones, L. (2020). Does China's Belt and Road Initiative Challenge the Liberal, Rules Based Order?, *Fudan Journal of Humanities and Social Sciences*, 13, 113-133.
- Karaca, R. K. (2020). Kuşak ve Yol Çin için Küresel askeri güç olma aracı mı?, Erişim Adresi: <https://fikirturu.com/jeo-strateji/kusak-ve-yol-projesi-cin-icin-kuresel-askeri-guc-olma-araci-mi>.
- Koçakoğlu, M. A. (2020). Kuşak ve Yol Bağlamında Çin'i Anlamak, İstanbul: Truva Yayınları.
- Lin, Y. (2019). *China's Rejuvenation and the Belt and Road Initiative*, London: Routledge Press.
- Ming, C. (2018). China's Mammoth Belt and Road Initiative could increase debt risk for 8 countries Erişim Adresi: <https://www.cnbc.com/2018/03/05/chinas-belt-and-road-initiative-raises-debt-risks-in-8-nations.html>
- NDRC. (2015). *Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road*.
- NDRC. (2018). *Report on the Implementation of the 2015 Plan for National Economic and Social Development and on the 2016 Draft Plan for National Economic and Social Development*.
- Perlez, J. (2015). China Creates a World Bank of Its Own, and the U.S. Balks. Erişim Adresi: <https://www.nytimes.com/2015/12/05/business/international/china-creates-an-asian-bank-as-the-us-stands-aloof.html>
- Reed, T. and S. Trubetskoy.(2019). *Assessing the Value of Market Access from Belt and Road Projects*. World Bank Policy Research working paper; no. WPS 8815.
- Ren, X. (2016). China as an Institution-Builder: the Case of the AIIB, *The Pacific Review*, 29 (3), 435-442.

- Sandıklı, A. ve Güllü, İ. (2013). Geleceğin Süper Gücü Çin Uzakdoğu'daki Entegrasyonlar ve Şanghay İş Birliği Örgütü, Bilgi Strateji, 1, 40-51
- Tekir, O. ve Tekir, N. (2018). The Impact of the New Silk Road Project on the Global System as an Economic and Political Instrument, Sosyo Ekonomi Dergisi, 191-206.
- Temiz, K. ve Uçar, H. (2018). Çin'in Kuşak ve Yol Projesinde Sorunlar Artıyor, Anadolu Ajansı. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/cin-in-kusak-ve-yol-girisiminde-sorunlar-artiyor/1307053>
- Tsui, S. Wong, E. Chi L and Tiejun, W. (2017). One Belt, One Road: China's Strategy for a new Global Financial Order, Monthly Review, 68, 36-45.
- Tuncel. C.O. (2018). Bir Kuşak Bir Yol: 21. Yüzyılın En Büyük Kalkınma Projesi, Erişim Adresi: <https://www.aydinlik.com.tr/dunya/2017-mayis/bir-kusak-bir-yol-21-yuzyilin-en-buyuk-kalkinma-projesi,2017>.
- Utikad, Hayfa Limanı'nı 2021'den itibaren Çin işletecek (2021) <https://www.utikad.org.tr/Detay/Sektor-Haberleri/26685/-hayfa-limani-ni-2021%E2%80%99den- itibaren-cin-isletecek>
- Zhang,F. (2015). China as a Global Force, Asia and The Pasific Studies, 3(1), 120-128.

AFGANİSTAN'IN DEVLETLEŞME SÜRECİ VE İKİNCİ TALİBAN DALGASI

Sertaç Demirkaya¹

Giriş

Afganistan konumu, kültürü ve tarihi ile geçmişten günümüze büyük bir öneme sahip olmuştur. Yüzyıllar boyunca istikrar sağlayamayan bu bölge birçok iç ve dış çatışmaların etkisinde kalmış ve birçok defa işgale maruz kalmıştır. Tarihsel anlamda birçok devletin ve medeniyetin hükmünde kalan Afganistan toprakları günümüz hâline İngilizler ile yaşadıkları egemenlik mücadelesi ile ulaştığı söylenebilir. Ancak işgallerden kurtulamayan bu coğrafya millî şuur ve toplumsal birlikteliğini kuramamasından bir türlü devletleşmemiştir. Her ne kadar bugün sınırları ile bir bütün olduğunu düşünsek de Afganistan devletleşme sürecinde birçok sancı yaşamıştır. Bununla beraber özellikle dini motifi uluslararası terör listelerinde yer alan terör unsurlarına ev sahipliği yapması ve bu terör unsurlarına yardım etmesi anlamında uluslararası alanda da birçok sorunla karşılaşmıştır. Bu bağlamda Afganistan'ın devletleşme süreci sekete uğramıştır. Özellikle İngilizlere karşı verilen bağımsızlık mücadelesi sonrası devletleşme sürecinde büyük adım atılmıştır. Lakin bu süreç çok

1. Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Aydın Üniversitesi, sertacdemirkaya@hotmail.com

kurulmuş, çok sayıda işgale uğramış, çok sayıda fikirsel farklıklar yaşanmıştır. Bu yaşananların hepsinde de devletleşmenin tamamlanmadığını söyleyebiliriz. Bununla beraber başarısızlıkların ardından 11 Eylül saldırıları sonrası El Kaide ile beraber Taliban bir terör unsuru görülüp işgal edilmiştir. Hamid Karzai ve Eşref Gani dönemlerinde batılı anlamda bir devletleşme çalışmalarına girilse bile yöneticiler halktan uzaklaşmıştır. Bu anlamda halk ile yöneticiler arasındaki kopukluk Taliban güçlerinin işine yaramıştır. Bu süreç içerisinde Taliban güçlenerek ve dalga dalga çatışmalar ile kırsal yönetimleri ele geçirmiş ardından da ABD ve NATO kuvvetlerinin çekilme süreci ile Afganistan'da yönetimi ele almıştır. Bu anlamda Afganistan yeni bir devletleşme sürecine girmiştir. Bu devletleşme sürecini de gelecek dönemlerde yaşananlar üzerinden görebilme imkânına sahip olacağız.

KAYNAKÇA

- Akhgar, T. (2021). Australia closes its embassy in Kabul, others scale back. Erişim adresi: <https://www.independent.co.uk/news/australia-closes-its-embassy-in-kabul-others-scale-back-australia-joe-biden-afghanistan-kabul-nato-b1853476.html>
- Akkurt, M. (2004). Afganistan'ın Yapılanmasında Siyasi ve Ekonomik Stratejiler. İstanbul: Iq Kültür Sanat Yayıncılık.
- Alama A. H. (1346). Tarih Muhteser Afganistan az Zemane hayi Kadim ta İstiklal, De Kitab Çapevelu Musisa ba Hemkari Encumeni Tarih. Kabil: Afganistan.
- Atai, M. İ. (2005). Nigah-i Be Tarih-i Muasır-ı Afganistan
- Atılğan, G. ve Aytekin, E. A. (2020). Siyaset Bilimi. İstanbul: Yordam Kitap.
- Behroz, A. (2020). Afganistan Siyasi Coğrafyası Ekseninde Tarih ve Toplum. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Karabük)
- Bosworth, A. B. (2005). Büyük İskender'in Yaşamı ve Fetihleri, Fetih ve İmparatorluk. Ankara: Dost yayınları.
- Çangizade, G.ve Sahrayee, M. R. (2005). 2001 Bonn Anlaşması sonrası Afganistan'daki barış sürecini değerlendirmek. Pazhoesh Rahburdi Seyasat, 44 (14).

- Emini, M. E. (1996). Afganistan'da Yönetim Arayışları ve Anayasal Görünüm. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 5(1-2), 70-89.
- Esmer, C. (2005). Yeniden Ayağa Kalkmaya Çalışan Ülke: Afganistan. TİKA Avrasya Bülteni, 28-37.
- Farrell, T. (2017). Unwinnable, Britain's war in Afghanistan, 2001–2014. England: Bodely Head.
- Fukuyama, F. (2015). Devlet İnşası. (T. Çolak, Çev.). İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Gall, S. (2012). War Against The Taliban: Why It All Went Wrong in Afghanistan, Londra, CPI Group.
- Gohari, M. J. (2000). The Taliban: Ascent to Power. New York: Oxford University Press.
- Johnson, T. H. /Mason, M. C. (2007). Understanding the Taliban and Insurgency in Afghanistan. Foreign Policy Research Institute, Elsevier.
- Kafesoğlu, İ. (1953). Mahmûd Gaznevî. Sultan Melikşâh Devrinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu (s. 173-183). İstanbul: İslam Ansiklopedisi.
- Kiran, A. (2012). Afganistan'ın yeniden yapılandırmasında Türkiye'nin rolü. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul).
- Kocaoğlu, T. (2002). Afganistan Ulusal Sorununun Uluslararası Boyutları. A. Ahmetbeyoğlu (Der.) Afganistan Üzerine Araştırmalar. İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı (TATAV) Yayınları.
- Mesbahzade S. M. B. (1387). Tarih Siyasi Muhteseri Afganistan, Merkezi Pujuhîş hayi Aftab, İran: Meşhed.
- Muhamamed, M. G. (2001). Afganistan Der Mesir-i Tarih. Kabil: Mayvend Matbaa.
- Oğuz E. (2002). Hedef Ülke Afganistan, İstanbul: Doğan Yayınları.
- Oğuz, E. (1999). Afganistan, Cep Kitapları, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Özcan, M. (2002). Büyük Oyun II: Taliban Sonrası Afganistan. A. Ahmetbeyoğlu (Der.) Afganistan Üzerine Araştırmalar. İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı (TATAV) Yayınları.
- Puri, B. N. (1994). The Kushans" History of Civilizations of Central Asia. History of civilizations of Central Asia, v. 2: The Development of sedentary and nomadic civilizations, 700 B.C. to A.D. 250 (Cilt 2). Unesco. Erişim adresi: www.unesco.org
- Rahimi M. K. (2018). Afganistan'da SSCB Müdahalesiyle Başlayan Savaş Yılları ve Barışı Koruma Çabaları (1979-2014) (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir).

- Rashid, Ahmed (2008). *Descent into Chaos, The US and The Disaster in Pakistan, Afghanistan and Central Asia*. New York: Penguin Books.
- Raşid, A. (2001). *Taliban: İslamiyet, Petrol ve Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun*. İstanbul: Everest.
- Rubin, B. R. (1995). *The Search for Peace in Afghanistan: From Buffer State to Failed States*. New Haven, Yale University Press.
- Sander, O. (1998). *Siyasi Tarih (1914-1994)*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Saray M. (2019). *Afganistan*. Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/afganistan>, 408-411.
- Saray, M. (2002). *Afganistan ve Türkler. Atatürk ve Türk Dünyası içinde (s. 19-69)*. Ankara: T.T.K. Basımevi.
- Silinsky, M. (2014). *The Taliban: Afghanistan's Most Lethal Insurgents*, Santa Barbara: Praeger Security International.
- Sopko, J. F. (2018). *Quarterly Report of the Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction to the United States Congress*.
- Sopko, J. F. (2019). *Special Inspector General for SIGAR Afghanistan Reconstruction, January 30, 2019*
- Stephen, T. (2002). *Afghanistan, a military history from Alexander the Great to the fall of Taliban*. New York: Da Capo Press.
- Tereki, M. O. (2018). *Tereki, Peştun ha Merdumi ba Azemet bi Vatan?*, Aryana Afganistan Online.
- Tolman, H. C. (1893). *A Guide to the Old Persian Inscriptions: Behistun II*. New York: American Book Company.
- Uysal, H. (1996). *Adı Afganistan*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Uzgel, İ. (2001). *1980–1990 ABD'yle İlişkiler*. B. Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Günümüze Olgular, Belgeler, Yorumlar*. İstanbul: İletişim yayınları.
- Ülger, İ. K. (1999). *Taliban: Afganistan'da Pax American'nın İslamcı Militanı*. *Avrasya Dosyası*, 4 (3-4).

ULUSLARARASI BARIŞIN KORUNMASINDA NATO'NUN TAMAMLAYICI ROLÜNE BİR ÖRNEK: KOSOVA MÜDAHALESİ

Simay S. Doğan¹

Giriş

Uluslararası barış ve güvenliğin tesisinde önemli bir öneme sahip olan uluslararası örgütlerden Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization-NATO), hem gerçekleştirdiği askerî operasyonlarla dünya siyasetini şekillendirmekte hem de 21. yüzyıldaki tehditlerle etkin şekilde mücadele etmektedir. Soğuk Savaş'tan hemen sonra büyük bir dönüşüm geçiren NATO, Varşova Paktı gibi feshedilmemiş ve tehdit algılarını üye devletlere göre genişletmiştir. Liberal yazarlar NATO'nun Soğuk Savaş'tan sonra uluslararası barış ve güvenliği korumada etkin bir örgüt olabileceği yönünde olumlu bir tablo çizmiş, NATO konusunda daha şüpheci yazarlar ise NATO ittifakının artık işlevini yitirdiği yorumunu yapmıştır (Karaosmanoğlu, 2014, s. 4). NATO'nun kendini feshetmemesi onu bir dönüşüm geçirmeye zorlamıştır. Yeni tehditlerin de ortaya çıkması NATO'ya hayatta kalmak için genişlemekten başka çare

1. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, simaysdogann@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5461-1104

gerçekleştirdiği hava operasyonları örgütün hem askerî güç açısından hem de hızlı ve etkin müdahale etme açısından uluslararası barış ve güvenliği tesis etmede oldukça yeterli bir uluslararası örgüt olduğunu göstermiştir. NATO operasyonunun BM Güvenlik Konseyi kararıyla durdurulması ve daha sonra BM ile iş birliği içinde bölgedeki yeniden inşa faaliyetlerine yardım edilmesi NATO'nun BM'nin yanındaki rolünü pekiştirmiştir. Operasyonun süresi, hızı ve etnik temizliğin engellenmesi amacına ulaşılması da NATO'nun uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında etkin bir örgüt olmaya devam edeceğinin sinyallerini daha Kosova operasyonunda vermiştir. NATO uluslararası konjektürdeki yerini aynı şekilde dönüştürmeye devam ederse ilerleyen dönemlerde çok daha fazla üyeye sahip olan ve uluslararası barışa ve güvenliğe çok daha fazla katkı yapan bir örgüt olacağı aşikârdır. 21.Yüzyılda uluslararası barış ve güvenliğin uluslararası örgütler olmadan tesis edilmesinin imkânsız olduğu dünya siyasetinde NATO, Kosova operasyonu ile yalnızca uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında etkin bir örgüt olduğunu değil aynı zamanda dünya siyasetine de bu yönde şekil verdiğini de kanıtlamıştır.

KAYNAKÇA

- Acar, Z. S. (2015). Doktrinleşme Sürecindeki İnsani Müdahale: Nato'nun Kosova Müdahalesi ve Koruma Sorumluluğu Kavramı. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 119-137.
- Adanmış, Z. Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Güvenli Yaklaşımında Yaşanan Dönüşüm. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 6(2), 91-116.
- Ağır, B. S. (2017). Bağımsızlık Sonrası Dönemde Kosova'da Barış. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 14(53), 69-90.
- Arslan, İ. (2006). Kosova Sorunu: Tarihsel Perspektiften Bir Değerlendirme. *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, (15), 45-67.
- Bağbaşıoğlu, A. (2016). Güncelliğini Yitirmeyen Bir Sorun Olan Yük Paylaşımına Yeni Bir Çözüm Arayışı: Akıllı Savunma ve NATO. *Gazi Akademik Bakış*, 10(19), 209-225.

- Bıçakçı, S. (2014). NATO'nun Gelişen Tehdit Algısı: 21. Yüzyılda Siber Güvenlik. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 10(40), 100-130.
- Bilgin, K. R. BM Ve NATO'nun Barış Operasyonları Doktrinlerinin Karşılaştırılmalı Analizi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(12), 176-194.
- BM Güvenlik Konseyi Kararı, S/RES/1199 (1998).
- BM Güvenlik Konseyi Kararı, S/RES/1203 (1998).
- Çapar, G. (2006). NATO'nun Kosova'ya Müdahalesinin Birleşmiş Milletler Kurucu Andlaşması Açısından Analizi. Doktora Tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.1-122.
- Çelik, Ü. (2013). Soğuk Savaş'tan Libya Operasyonu'na NATO-Avrupa Birliği İlişkileri. *History Studies*, 5(5), 63-92.
- Çevikbaş, A. (2011). Müttefik Güç Harekâtı İnsani Müdahalelerin Bir İstisnası mıdır? NATO'nun Kosova'ya Yönelik Harekâtının Uluslararası Hukuk ve Askeri Bakış Açılarında Değerlendirilmesi. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 10(2), 18-57.
- Demir, S. (2016). 21. Yüzyılda Barış ve Güvenliğin Tesisinde NATO'nun Rolü. *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 9(18), 235.
- Doğan, N. (2005). NATO'nun Örgütsel Değişimi, 1946-1999: Kuzey Atlantik İttifakından Avrupa-Atlantik Güvenlik Örgütü. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 60(03), 69-108.
- Eker, A. A. (2007). İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türk Dış Politikasındaki Gelişmeler ve Türkiye'nin NATO'ya Giriş Süreci (1945-1952). Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı. 1-101.
- Eminoğlu, A. & Demir, S. (2018). Küresel Rekabetin Karşılaştırmalı Bir Analizi: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) Ve Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ). Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (52), 115-142. 9
- Endre Sebok. (28 Eylül 2018). NATO-BM İlişkileri: 10 Yıldır Genişleyen İşbirliğinin Geleceği. NATO. <https://www.nato.int/docu/review/tr/articles/2018/09/28/nato-bm-iliskileri-10-yildir-genisleyen-isbirliginin-gelecegi/index.html> .
- Ereker A. F. (2019). Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü – NATO. Güvenlik Yazıları Serisi. No.28. 1-8.

- Ertuğrul, Ü. E. (2016). Koruma Sorumluluğu: İnsani Müdahaleyi Makyajlamak. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 20(2), 441-470.
- Gül, M. (2015). Kuruluşundan 21. Yüzyıla: 1990'larda NATO'da Devamlılık ve Dönüşüm. Akademik İncelemeler Dergisi, 10(1), 247-265.
- Güneş, B. (2018). Libya İç Savaşı ve Kriz Yönetimi. Güvenlik Bilimleri Dergisi, 7(2), 263-291.
- Güvenç, S. (2015). NATO'nun Evrimi ve Türkiye'nin Transatlantik Güvenliğe Katkıları. Uluslararası İlişkiler Dergisi, 12(45), 101-119.
- Gvosdev, N. K. (2020). The Effect of COVID-19 on the NATO Alliance. Foreign Policy Research Institute. <https://www.fpri.org/article/2020/03/the-effect-of-covid-19-on-the-nato-alliance/> Erişim Tarihi: 06.05.2022.
- İşeri, E. & Dilek, A. O. (2012). Yeni Enerji Jeopolitiğinde NATO'nun Enerji Güvenliğinde Tamamlayıcı Rolü ve Türkiye'nin Potansiyel Katkıları. Gazi Akademik Bakış, 5(10), 229-248.
- Karademir, H. (2008). AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı)'ın Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümündeki Rolü; Kosova Krizi. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı. 1-169.
- Karakoç, J. (2006). ABD'nin Soğuk Savaş Sonrası Hegemoya Çabaları Etkisinde NATO'nun Kosova Müdahalesi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(1). 1-15.
- Karasmanoğlu, A. L. (2014). NATO'nun Dönüşümü. Uluslararası İlişkiler Dergisi, 10(40), 2-38.
- Kaya, H. E. (2017). Uluslararası Örgütlerin İşlevleri: OPEC Örneği. III. IBANESS Kongreler Serisi. (624-629).
- Kayrak, M. (2006). Yolsuzlukla Mücadelede Uluslararası Örgütler. Sosyoekonomi, 4(4). 84-104.
- Kolasi, K. (2013). Soğuk Savaşın Barışçıl Olarak Sona Ermesi ve Uluslararası İlişkiler Teorileri. SBF Dergisi. 68(2). 149-179.
- Kovancı, E. ve Karakoç, D. Y. 2019. Bir Güvenlik Tehdidi Olarak İklim Değişikliği. ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi. 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı. 344-357.
- Kuşoğlu, B. (2012). Libya: Arap Baharı'na NATO "Katkısı". Yasama Dergisi, (22), 99-118.

- Peksarı, D. G. (2006). NATO'nun Değişen Konsepti. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı. 1-208.
- Salamon, L. M. & Anheier, H. K. (1996). The international classification of nonprofit organizations: ICNPO-Revision 1, 1996. Baltimore: Johns Hopkins University Institute for Policy Studies.1-24.
- Sözcü 18. "Fransa Libya'yı Vurdu". 03.05.2022. <https://www.sozcü18.com/fransa-libyayi-vurdu-3023h.htm> .
- Taşdemir, F. & Yürür, P. (1999). Kosova sorunu: Tarihi ve Hukuki bir Değerlendirme. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(3), 135-152.
- Tokmak, E. (2010). Yugoslavya'nın dağılma sürecinde Kosova Sorunu Ve Kosova Basını. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı. 1-146
- Ülger, İ. K. (2016). Kosova'nın Bağımsızlığının Self Determinasyon Çerçevesinde Analizi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (31), 39-64.
- Üzgel, İ. (2004). İstanbul NATO Zirvesi. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 59(03). 255-260.
- Yıldırım, S. A. K. (2015). Uluslararası Hukukta İnsancıl Müdahale ve Libya Örneği: Suriye'de Yaşanan ya da Yaşanacaklar için Dersler. Uluslararası İlişkiler Dergisi, 11(44), 121-153.
- Zejnnullahi, V. (2017, October). Kosova Sorununun Çözümünde Uluslararası Kuruluşların ve Yabancı Medyanın Rolü. In ICPESS (International Congress on Politic, Economic and Social Studies) (No. 3). 77.

BİR ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİSİ OLARAK TRANSCEND YAKLAŞIMI

Zehra Aydın İşcan¹

Giriş

Barış ve savaş, Uluslararası İlişkiler disiplininin en temel kavramlarıdır. Disiplin, I. Dünya Savaşı'ndan sonra, 'Savaş neden çıktı?', 'Savaşın temel sebepleri nelerdi?', 'Devletlerin birbiriyle savaşma nedeni nedir?', 'Savaşlar nasıl önlenir?', 'Kalıcı barış nasıl tesis edilebilir?' gibi soruların cevaplarını araştırmak üzere varlığını inşa etmiştir (Gözen, 2017: 67). Esasında uluslararası ilişkiler teorileri de savaş ve barış durumlarının şartlarını ortaya koymaya çalışmış ve bu kavramları açıklayabildikleri ölçüde başarılı addedilmişlerdir. Ne var ki barışın bu önemli yerine rağmen Uluslararası İlişkiler içerisinde bir barış modeli ya da teorisi geliştiril(e)memiştir. Her ne kadar Uluslararası İlişkilerin kendisi barış ve savaş kaygıları üzerine kurulmuş olsa da doğrudan bu kavramlar odağında çalışan bir model yoktur. Bu da mevcut teorilerin, karar vericilere barışı sağlamada ve çatışmaları “dönüştürmede” izleyebilecekleri politika önerileri sunamamalarına sebep olmaktadır. Kaldı ki disiplinin ve altındaki uluslararası ilişkiler teorilerinin bugün hâlâ 1919 ve 1945

1. Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, aydinzhra1@gmail.com

KAYNAKÇA

- Arı, T. (2013). Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği. Bursa: MKM Yay.
- Carr, E. H. (1946). The Twenty Years' Crisis, 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations. Londra: Macmillan&Co. Ltd.
- Cox, R. (1981). Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory. Millenium: Journal of International Studies. 10 (2), 126-155.
- Donaghy, J. (Kasım, 2014). "Building Long Term Sustainable Peace." <https://edsi.org.uk/2014/11/27/building-long-term-sustainable-peace/>. Erişim tarihi: 01.06.2022.
- Ersoy, E. (2017). Realizm. R Gözen (Der.). Uluslararası İlişkiler Teorileri içinde (s. 159-187), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Galtung J. (1967). Theories of Peace: A Synthetic Approach To Peace Thinking. Oslo: International Peace Research Institute.
- Galtung J. (1969). Violence, Peace, and Peace Research. Journal of Peace Research. 6 (3), 167-191.
- Galtung J. (Ağustos, 1990). Cultural Violence. Journal of Peace Research. 27 (3), 291-305.
- Galtung J. (2007). Peace By Peaceful Conflict Trasformation- The Transcend Approach. C. Webel ve J. Galtung (Ed.). Handbook Of Peace And Conflict Studies içinde (s. 14-32) Oxford: Routledge Yay.
- Galtung J. (2012). Peace, Positive And Negative. D. J. Christie. (Ed.). The Encyclopedia Of Peace Psychology. Blackwell Yay.
- Galtung J., Fischer D. (2013). Johan Galtung Pioneer of Peace Research. SpringerBriefs on Pioneers in Science and Practise 5. DOI: 10.10007/978-3-642-32481-9_3.
- Gözen, R. (2017). İdealizm. R Gözen (Der.). Uluslararası İlişkiler Teorileri içinde (s. 67-119), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özgöker C. U. ve Batı G. F. (2017). Avrupa Birliği'nin Balkanlar Genişlemesi ve Balkan Ülkelerinde "Barış ve Refaha" Katkıları. Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi. 3, 28-36.
- Özpek, B. B. (2017). Liberalizm ve Uluslararası İlişkiler. R Gözen (Der.). Uluslararası İlişkiler Teorileri içinde (s. 121-157), İstanbul: İletişim Yayınları.

- Ramsbotham O., Woodhouse T. ve Miall H. (2011). *Contemporary Conflict Resolution*. Cambridge: Polity Yay.
- Viotti, P. R., Kauppi, M.V. (2012). *International Relations Theory*. Pearson.
- Ongur, H. Ö., Yavçan, B. (2017). Uluslararası İlişkilerde Marksist Yaklaşımlar. R. Gözen (Der.). *Uluslararası İlişkiler Teorileri içinde* (s. 257-290), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Okur, M. A., Ongur H. Ö. (2017). Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Teori. R. Gözen (Der.). *Uluslararası İlişkiler Teorileri içinde* (s. 291-324), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Küçük, M. (2017). Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık. R. Gözen (Der.). *Uluslararası İlişkiler Teorileri içinde* (s. 325-378), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kardaş, T., Erdağ, R. (2017). Postyapısalcılık ve Uluslararası İlişkiler. R. Gözen (Der.). *Uluslararası İlişkiler Teorileri içinde* (s. 379-404), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Keyman, E. F. (2013). Eleştirel Düşünce: İletişim, Hegemonya, Kimlik/Fark. A. Eralp, vd. (Ed.), *Devlet Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar içinde* (s. 227-260), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Polat, N. (2013). Post-Yapısalcı Yaklaşımlar. A. Eralp, vd. (Ed.), *Devlet Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar içinde* (s. 261-290), İstanbul: İletişim Yayınları.

SİRBİSTAN'IN TOPLUMSAL GÜVENLİK BAĞLAMINDA VOYVODİNA ÖZERK BÖLGESİNDEKİ ETNİK MACARLARA YÖNELİK POLİTİKALARI

Zeynep Paralı¹

Giriş

Soğuk Savaş döneminin hâkim yaklaşımı olan geleneksel güvenlik anlayışına göre güç ve güvenlik kavramları arasında doğrudan bir bağlantı bulunmaktadır. Uluslararası sistemin anarşik yapısından kaynaklı olarak güç arayışı içerisinde olan devlet, bu gücü kazandığında güvenlik gereksinimleri gidermek amacıyla tüm imkânlara sahip olacaktır. Geleneksel güvenlik anlayışına göre güvenliğin tek referans nesnesi devlettir. Bu bağlamda devlet bekasını koruyabilmek için silahlanmak ve çıkabilecek olası bir savaşa karşı hazır olmak durumundadır (Arman ve Bozdağlıoğlu, 2018: 133-134). Ancak geleneksel güvenlik anlayışı Soğuk Savaş sonrası dönemde küreselleşen dünya ile birlikte değişen uluslararası sistemi açıklama konusunda yetersiz olmuş ve eleştirilere maruz kalmıştır.

Geleneksel güvenlik anlayışına eleştiri olarak ortaya çıkan Kopenhag Okulu'nun güvenlik alanında ayrı bir yeri ve önemi olmuştur. Güvenlik kavramının yeniden ele alınması, üzerinde düşünülmesi ve tanımlanması yolundaki en önemli ilerleme Buzan öncülüğündeki Kopenhag

1. Doktora Öğrencisi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, zeyneparali@hotmail.com

Sırpların herhangi bir savaşın yaşanmadığı Voyvodina'ya göç etmesi de hâlihazırdaki Sırp nüfusunun daha da artmasına neden olmuştur. Dolayısıyla bölgede toplumsal güvenlik kavramına tehdit oluşturan göç, yatay rekabet ve dikey rekabet gibi tehditlerle çeşitli zaman dilimlerinde karşı karşıya kalındığı açıkça görülmektedir. Buna karşı da Macar azınlık kimliklerini korumak/haklarını savunmak amacıyla gruplaşmaya/partileşmeye başlamıştır. Bu durum aslında Macar azınlığın varlıklarına yönelik olarak algıladıkları tehdide karşı aldıkları bir savunma mekanizması olarak değerlendirilebilir.

Son olarak, Sırbistan'ın 2000'li yıllarda Avrupalılaşıma sürecine girmesi ve 2012'de AB'ye aday ülke statüsü elde etmesi akabinde 2014'te başlatılan müzakereler sonucunda Voyvodina'daki azınlık haklarında çeşitli düzenlemeler yapıldığı görülmüştür. Yukarıda da aktarıldığı gibi 2009'da Sırp parlamentosunda Voyvodina için kabul edilen tüzük ve 2013-2020 yılları arasında incelenen AB Sırbistan İlerleme Raporlarında azınlıklık hakları konusunda yapılan düzenlemeler birtakım iyileştirmelerin yapıldığının göstergesi olmuştur. Ancak AB ilerleme raporlarında da incelendiği gibi azınlık haklarıyla ilgili AB'nin öngördüğü gibi kapsamlı bir çalışmanın olmaması ve bölgenin statüsüyle ilgili henüz nihai bir çözüme varılamamış olması siyasal haklar bağlamında azınlıklara yönelik hâlâ devam eden bir toplumsal güvensizliğin olduğunu gözler önüne sermektedir.

KAYNAKÇA

- Ağır, B. S. (2013). Güvenlik Çalışmaları Alanında Kopenhag Okulu'nun Toplumsal Güvenlik Kavramsallaştırması Çerçevesinde Bir Etnik Çatışma Örneği Olarak Kosova Sorunu. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Ağır, B.S. (2014). Kosova Cumhuriyeti. Arman, M.N., Mandacı, N. (Ed.), Çağdaş Balkan Siyaseti: Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme, içinde (s. 269-304). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Akgül-Açıkmeşe, S. (2001). Algı mı Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçeklikte Güvenlik Tehditleri. Uluslararası İlişkiler, 8 (30), 43-73.

- Arman, M. N., Bozdağlıoğlu, Y. (2018). Uluslararası Politika- I, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Baylis, J. (2018). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı. Uluslararası İlişkiler, 5 (18), 69-85.
- Baysal, B. ve Lüleci, Ç. (2015). Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 11 (22), 61-96
- Bieber, F. ve Winterhagen, J. (2006). Ethnic Violence in Vojvodina: Glitch or Harbinger of Conflicts to Come?. European Center For Minority Issues, Working Paper: 27, 1-46.
- Bora, T. (2018). Miliyetçiliğin Provakasyonu: Yugoslavya. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Briza, J. (2000). Minority Rights in Yugoslavia. Minority Rights Group International Reports, 3-31.
- Buzan, B. (2015). İnsanlar, Devletler ve Korku. (Çıtak, E. Çev.), Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık.
- Buzan, B., Wæver, O. (2003). Regions and Powers. Cambridge: Cambridge University Press.
- Çiçekçi, C. (2012). Uluslararası Güvenlik Çalışmalar: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Güvenlik Kuramı. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Ekinci, M. U. (2014). Sırbistan Siyasetini Anlama Klavuzu. İstanbul: SETA Yayıncılık.
- Ertem-Sarı, H. (2012), Kimlik ve Güvenlik İlişisine Konstrüktivist Bir Yaklaşım: “Kimliğin Güvenliği” ve “Güvenliğin Kimliği”. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 8(16), 177-237.
- European Comission (2013). Serbia 2013 Progress Report. Erişim Tarihi 20 Mayıs 2022, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/serbia-progress-report-2013_en
- European Comission (2014). Serbia 2014 Progress Report. Erişim Tarihi 20 Mayıs 2022, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/serbia-progress-report-2014_en
- European Comission (2015). Serbia 2015 Progress Report. Erişim Tarihi 20 Mayıs 2022, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/serbia-report-2015_en
- European Comission (2016). Serbia 2016 Progress Report. Erişim Tarihi 20 Mayıs 2022, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2018-12/20161109_report_serbia.pdf

- European Commission (2019). Serbia 2019 Progress Report. Erişim Tarihi 20 Mayıs 2022, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2019-05/20190529-serbia-report.pdf>
- European Commission (2020). Serbia 2020 Progress Report. Erişim Tarihi 20 Mayıs 2022, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2020-10/serbia_report_2020.pdf
- Günal, A. (2014). Sırbistan Cumhuriyeti. Arman, M.N., Mandacı, N. (Ed.), Çağdaş Balkan Siyaseti: Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme, içinde (s. 121-148). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hungarian Human Rights Foundation (2004). Chronology of Recent Anti-Minority Incidents in Vojvodina, Erişim Tarihi 20 Mayıs 2022, https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/autres/hhrf_report_/hhrf_report_en.pdf
- Huysmans, J. (1998). Revisiting Copenhagen: Or, On the Creative Development of a Security Studies Agenda in Europe. *European Journal of International Relations*, 4 (4), 479-505.
- Karabulut B. (2015). Güvenlik: "Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek. Ankara: Barış Kitabevi.
- Krliç, M. (2007). Milliyetçilik ve Etnik Milliyetçilik : Sırbistan ve Karadağ Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Malcolm, M. (1998). Kosova: Balkanları Anlamak İçin. (Arıkan, Ö. Çev.), İstanbul: Sabah Kitapçılık.
- McSweeney, B. (1999). *Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Miller, N.J. (2011). A Failed Transition: The case of Serbia. *Politics, Power and the Struggle for Democracy and in South-East Europe*, 146-188.
- Övet, T. (2009). Avrupa 'Öteki'si. Türk Asya Statejik Araştırmalar Merkezi (TASAM), Erişim Tarihi 6 Mayıs 2022, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/1095/avrupa_otekisi
- Petsinis, V. (2019). *National Identity in Serbia: Vojvodina and a Multiethnic Society Between the Balkans and Central Europe*. New York: I.B. Tauris,
- Poulton, H. (1991). *The Balkans: Minorities and States in Conflict*. London: Minority Rights Publications.
- Pozun, B. J. (2000). A New Sky over Serbia. *The Fortnightly Journal of Central and European Politics, Society and Culture*, 2 (41).

- Roe, P. (2017). Toplumsal Güvenlik. Collins, A., (Ed.), (Uslu, N. Çev.), Çağdaş Güvenlik Çalışmaları, içinde (s. 176-189). Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık.
- Saral, E. (2004). Voyvodina Meselesi Üzerine Güncel Bir İnceleme-I. Karadeniz Araştırmaları, 3 (3), 128-138.
- Saral, E. (2005). Voyvodina Meselesi Üzerine Güncel Bir İnceleme-II. Karadeniz Araştırmaları, 4 (4), 100-112.
- Uzgel, İ. (1992). Sosyalizmden Ulusçuluğa: Yugoslavya'da Ulusçuluğun Yeniden Canlanması. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 47 (1-2), 217-244.
- Uzgel, İ. (2002). Bağlantısızlıktan Yalnızlığa Yugoslavya'da Milliyetçilik ve Dış Politika. Türkeş, M., Uzgel, İ. (Ed.), Türkiye'nin Komşuları içinde (s. 117-170) Ankara: İmge Kitabevi.
- Waeber, O. (2008). Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi. Uluslararası İlişkiler Dergisi, 5 (18), 151-178.

HARMANLANMIŞ ÖĞRENME GÜÇLERİN BİRLEŞİMİ

Dr. Hasan Ceyhun Can

Editörler:

Prof. Dr. Erdal Zorba & Prof. Dr. Ayşe Türksöy Işım

HARMANLANMIŞ ÖĞRENME: Güçlerin Birleşimi

Dr. Hasan Ceyhun Can

Editörler: Prof. Dr. Erdal Zorba & Prof. Dr. Ayşe Türksöy İşim

Yayın No.: 4785

Spor ve Beden Eğitimi No.: 107

ISBN: 978-625-397-154-0

E-ISBN: 978-625-397-155-7

Basım Sayısı: 1. Basım, Nisan 2023

© Copyright 2022, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Selma Günaydın -selma@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Can, Hasan Ceyhun.

Harmanlanmış Öğrenme: Güçlerin Birleşimi / Hasan Ceyhun Can

1. Basım, VI + 82 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-397-154-0

E-ISBN: 978-625-397-155-7

1. Harmanlanmış Öğrenme 2. Geleneksel Öğrenme 3. E-Öğrenme

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi, Yeryüzü

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519

Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZiii

İÇİNDEKİLER..... v

Bölüm I: Harmanlanmış Öğrenmeye Giden Yol..... 1

Geleneksel Yaklaşımla Öğrenme ve Öğretme	4
Öğrenme Ortamı	5
Güçlü Yönleri	6
Sınırlılıkları	7
E-öğrenmeyle Öğrenme ve Öğretme.....	8
Öğrenme Ortamı	8
Güçlü Yönleri	10
Sınırlılıkları	11
Güçlerin Birleşimi	12
Özet	15
Değerlendirme Soruları	16
Bölüm Kaynakçası.....	17

Bölüm II: Harmanlanmış Öğrenmeye Genel Bir Bakış 23

Neden Önemli?.....	26
Harmanlanmış Öğrenme Nedir?.....	27
Güçlü Yönleri Nelerdir?.....	31
Sınırlılıkları Nelerdir?	33
Özet	34
Değerlendirme Soruları	36
Bölüm Kaynakçası.....	37

Bölüm III: Harmanlanmış Öğrenmenin Tasarımı.....	41
Etkili Bir Tasarım Nasıl Gerçekleştirilir?.....	44
Harmanlanmış Öğrenme Ortamları	46
Öğrenme Ortamında Kullanılabilecek Araçlar	48
Eş Zamanlı ve Eş Zamansız Uygulamalar	50
Uygulamaların Dengelenmesi.....	52
Harmanlanmış Öğrenmenin Değerlendirilmesi	53
Özet	55
Değerlendirme Soruları	57
Bölüm Kaynakçası.....	58
Bölüm IV: Harmanlanmış Öğrenme Modelleri.....	61
Model Yaklaşımı.....	64
Rotasyon Modeli.....	65
İstasyon Rotasyon.....	66
Laboratuvar Rotasyon.....	68
Ters Yüz Sınıf.....	69
Bireysel Rotasyon	70
Esnek Model	72
Seçimli Model (A la Carte).....	73
Zenginleştirilmiş Sanal Model.....	74
Uygulama Süreci	75
Özet	78
Değerlendirme Soruları	81
Bölüm Kaynakçası.....	82

Bölüm I

Harmanlanmış Öğrenmeye Giden Yol

Bölüm Kaynakçası

- Akkoyunlu, B. & Soylu, M. Y. (2006). A study on students' views on blended learning environment. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 7, 43–56.
- Al Rawashdeh, A. Z., Mohammed, E. Y., Al Arab, A. R., Alara, M., & Al-Rawashdeh, B. (2021). Advantages and disadvantages of using e-learning in university education: Analyzing students' perspectives. *Electronic Journal of E-learning*, 19(3), 107-117.
- Alammary, A. (2019) Blended learning models for introductory programming courses: A systematic review. *Plos One*, 14(9).
- Alexander, B., Ashford-Rowe, K., Barajas-Murphy, N., Dobbin, G., Knott, J., McCormack, M., & Weber, N. (2019). Educause horizon report: 2019 Higher education edition. Louisville: Co: Educause.
- Alshammari, M. T. (2020). An adaptive framework for designing secure e-exam systems. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 20(5), 189-196
- Anthonyamy, L., Ah-Choo, K., & Soon-Hin, H. (2019). Development and validation of an instrument to measure the effects of self-regulated learning strategies on online learning performance. *Journal of Advanced Research in Dynamical & Control Systems*, 11(10), 1093–1099. <https://doi.org/10.5373/JARDCS/V11SP10/20192910>.
- Bachman, C., & Scherer, R. (2015). Promoting Student Autonomy and Competence Using a Hybrid Model for Teaching Physical Activity. *International Journal of Instruction*, 8(1), 3-18.
- Blömeke, S., Olsen, R. V., & Suhl, U. (2016). Relation of student achievement to the quality of their teachers and instructional quality. *Teacher Quality, Instructional Quality and Student Outcomes*, 2, 21-50.
- Borich, G. D. (2017). *Etkili öğretim yöntemleri: Araştırma temelli uygulama* (B. Acat, Çev. ed.). Nobel: Ankara.
- Bozkurt, A., & Sharma, R. C. (2020). Emergency remote teaching in a time of global crisis due to CoronaVirus pandemic. *Asian Journal of Distance Education*, 15(1), 1-6.
- Burns, M. (2011). *Distance education for teacher training: Modes, models, and methods*. Washington: Education Development Center.
- Cahapay, M. B. (2020). Rethinking education in the new normal post-covid-19 era: A curriculum studies perspective. *Aquademia*, 4(2). <https://doi.org/10.29333/aquademia/8315>
- Can, H. C., Özdemir, H. & Türksoy Işım, A. (2020). E-öğrenme beden eğitimi öğretmen adayları için ne ifade ediyor: Karma yöntem araştırması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21 (3), 1374-1386. DOI: 10.17679/inuefd.811165
- Carmona-García, L. G., Méndez-González, J. E., López-Guzmán, M. L. A., & Álvarez-Loya, L. (2020). The “Flipped Classroom”: A tool for higher education in times of confinement. *Saudi Journal of Business and Management Studies*, 269-274.
- Castro-Gil, R., & Correa, D. (2021). Transparency in previous literature reviews about blended learning in higher education. *Education and Information Technologies*, 1-28.

- Christensen, C. M., Horn, M. B., & Staker, H. (2013). Is K-12 blended learning disruptive? An introduction to the theory of hybrids. Clayton Christensen Institute for Disruptive Innovation. Retrieved from <http://www.christenseninstitute.org/publications/hybrids/>
- Cleveland-Innes, M., & Wilton, D. (2018). Guide to blended learning. Burnaby, Canada: Commonwealth of Learning. Retrieved from <http://oasis.col.org/handle/11599/3095>
- Dabbagh, N., & Bannan-Ritland, B. (2005). Online learning: Concepts, strategies, and application. New Jersey: Prentice Hall.
- Das, D. (2021). Redefining teaching in the post-covid-19 era: A new age challenges for teachers. *E-Learning-Teaching Strategies and Teachers' Stress in Post Covid-19*, 57.
- Daum, D. N., & Buschner, C. (2014). Research on teaching blended and online physical education. In R. Ferdig & K. Kennedy (Eds.). *Handbook of research on K-12 online and blended learning* (pp. 201–221). Pittsburgh, PA: ETC Press.
- Demirel, Ö. (2017). *Öğretim ilke ve yöntemleri: Öğretme sanatı*. Ankara: Pegem.
- Demirhan, G. (2006). *Spor eğitiminin temelleri*. Ankara: Bağırçan.
- Dumford, A. D., & Miller, A. L. (2018). Online learning in higher education: Exploring advantages and disadvantages for engagement. *Journal of Computing in Higher Education*, 30(3), 452-465.
- Ellis, K., A. (2015). *Eğitim programı modelleri*. (Arı, A. Çev. Ed.). Eğitim: Konya.
- Erden, M. (2017). *Eğitim bilimlerine giriş*. Ankara: Arkadaş.
- Evans, J. C., Yip, H., Chan, K., Armatas, C., & Tse, A. (2020). Blended learning in higher education: Professional development in a Hong Kong university. *Higher Education Research & Development*, 39(4), 643-656.
- Flores, M. A., & Gago, M. (2020). Teacher education in times of COVID-19 pandemic in Portugal: National, institutional and pedagogical responses. *Journal of Education for Teaching*, 46(4), 507-516.
- Garrison, D. R. (2011). *E-learning in the 21st century: A framework for research and practice*. New York: Routledge.
- Garrison, D. R., & Vaughan, N. D. (2008). *Blended learning in higher education: Framework, principles, and guidelines*. San Francisco: John Wiley & Sons.
- Gepp, A., & Kumar, K. (2020). How to improve teaching using blended learning. In *Theoretical and practical approaches to innovation in higher education* (pp. 80-90). Pennsylvania: IGI Global.
- Giordan, A. (2008). *Öğrenme* (Baştürk, M., Bozavlı, E., Tulan., M. Çev.). De ki: Ankara.
- Gredler, M. E. (2017). *Öğrenme ve öğretme: Kuramdan uygulamaya* (Çev. Ed. Polat, Ö.). Nobel: Ankara.
- Griff E.R. & Matter S.F. (2013) Evaluation of an adaptive online learning system. *British Journal of Educational Technology*, 44, 1, 170-176. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-8535.2012.01300.x>
- Halverson L. R., Spring K. J., Huyett S., Henrie C. R., & Graham C. R. (2017). Blended learning research in higher education and k-12 settings. In Spector M., Lockee B., Childress M. (eds) *Learning, Design, and Technology*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-17727-4_31-1
- Hewitt T. W. (2018). *Eğitimde program geliştirme: Neyi neden öğretiyoruz* (S. Arslan Çev. Ed.). Ankara: Nobel.
- Holmes, B. & Gardner, J. (2006). *E-Learning: Concepts and Practice*. London: SAGE.

- Jahng, N., Krug, D., & Zhang, Z. (2007). Student achievement in online distance education compared to face-to-face education. *European Journal of Open, Distance and E-Learning*, 10(1).
- Joshua, D., Obille, K., John, E., & Shuaibu, U. (2016). E-Learning platform system for the department of library and information science, Modibbo Adama University of Technology, Yola: A Developmental plan. *Information Impact: Journal of Information and Knowledge Management*, 7(1), 51-69.
- Karoğlu, A. K. K., Çetinkaya, K. B., & Çimşir, E. (2020). Toplum 5.0 sürecinde Türkiye’de eğitimde dijital dönüşüm. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 147-158.
- Keskin, E. (2020). Acil uzaktan öğretim sürecinde ders tasarımı. (F. Tanhan & H. İ. Özok, Eds.) *Pandemi ve Eğitim*. Ankara: Anı.
- Khalaf, B. K., & Zin, Z. B. M. (2018). Traditional and Inquiry-Based Learning Pedagogy: A Systematic Critical Review. *International Journal of Instruction*, 11(4), 545-564. <https://doi.org/10.12973/iji.2018.11434a>
- Lau, J., Yang, B., & Dasgupta, R. (2020). Will the coronavirus make online education go viral. *Times Higher Education*. Retrieved from <https://www.timeshighereducation.com/>
- Ligorio, M. B. (2021). Time to blend: Why and how education should adopt the blended approach. In *Proceedings of the First Workshop on Technology Enhanced Learning Environments for Blended Education*, Foggia, Italy.
- Livari, N., Sharma, S., & Ventä-Olkkonen, L. (2020). Digital transformation of everyday life—How COVID-19 pandemic transformed the basic education of the young generation and why information management research should care?. *International Journal of Information Management*, 55, 102-183.
- Marc, J. R. (2002). Book review: E-learning strategies for delivering knowledge in the digital age. *Internet and Higher Education*, 5, 185-188.
- Mason, R. (2005). Blended learning. *Education, Communication & Information*, 5(3), 217-220.
- Means, B., Toyama, Y., Murphy, R., & Baki, M. (2013). The effectiveness of online and blended learning: A meta-analysis of the empirical literature. *Teachers College Record*, 115(3), 1-47.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). Beden eğitimi ve spor dersi öğretim programı. <http://mufredat.meb.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.
- Norberg, A., Dziuban, C., & Moskal, P. (2011) A time based blended learning model. *On the Horizon*, 19(3): 207-216. <http://dx.doi.org/10.1108/10748121111163913>
- Osguthorpe, R. T., & Graham, C. R. (2003). Blended learning environments: Definitions and directions. *Quarterly Review of Distance Education*, 4(3), 227-33.
- Panda, S. & Mishra, S. (2007). E-Learning in a Mega Open University: Faculty attitude, barriers and motivators. *Educational Media International*, 44(4), 323-338, DOI: 10.1080/09523980701680854
- Pelletier, K., Brown, M., Brooks, D. C., McCormack, M., Reeves, J., Arbino, N., ... Mondelli, V. (2021). 2021 EDUCAUSE horizon report teaching and learning edition. Retrieved from <https://library.educause.edu/>

- Potra, S., Pugna, A., Pop, M. D., Negrea, R., & Dungan, L. (2021). Facing COVID-19 challenges: 1st-year students' experience with the Romanian hybrid higher educational system. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(6), 3058.
- Pozdnyakova, O., & Pozdnyakov, A. (2017). Adult students' problems in the distance learning. *Procedia Engineering*, 178, 243-248.
- Rahrouh, M., Taleb, N., & Mohamed, E. A. (2018). Evaluating the usefulness of e-learning management system delivery in higher education. *International Journal of Economics and Business Research*, 16(2), 162-181.
- Raspopovic, M., Cvetanovic, S., Medan, I., & Ljubojevic, D., (2017). The effects of integrating social learning environment with online learning. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 18(1), 141-160.
- Sarı, T., & Nayır, F. (2020). Pandemi dönemi eğitim: Sorunlar ve fırsatlar. *Turkish Studies*, 15(4), 959-975. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.44335>
- Schunk, D. H. (2014). *Öğrenme teorileri* (M, Şahin Çev.). Ankara: Nobel.
- Senemoğlu, N. (2018). *Gelişim öğrenme ve öğretim*. Ankara: Anı.
- Silva, R. C. A., Silva, V. L. D. F., & Silva, A. P. (2019). Distance learning for teaching in physical education. *Motriz: Revista de Educação Física*, 25(1). <http://dx.doi.org/10.1590/S1980-6574201900010002>
- Singh, G. (2014). Emerging trends and innovations in teacher education. *Indian Journal of Applied Research*, 4(5), 166-168.
- Sobirova, S. U., & Karimova, R. (2021). Advantages and disadvantages of traditional and non-traditional lessons, goals, objectives and types. *European Journal of Innovation in Nonformal Education*, 1(2), 233-236.
- Şentürk, C. (2021). Effects of the blended learning model on preservice teachers' academic achievements and twenty-first century skills. *Education and Information Technologies*, 26(1), 35-48.
- Tang, C. M., & Chaw, L. Y. (2016). Digital literacy: A prerequisite for effective learning in a blended learning environment? *The Electronic Journal of e-Learning*, 14(1), 54-65.
- Tayebinik, M., & Puteh, M. (2012). Blended learning or e-learning? *International Magazine on Advances in Computer Science and Telecommunications (IMACST)*, 3(1), 103-110.
- TEDMEM. (2020). *COVID-19 sürecinde eğitim: Uzaktan öğrenme, sorunlar ve çözüm önerileri (TEDMEM Analiz Dizisi 7)*. Ankara: Türk Eğitim Derneği.
- Topkaya, İ. (2011). *Hareket beden eğitimi ve spor öğretiminde öğrenme ve öğretmenin temelleri*. Ankara: Nobel.
- Tran, B. (2016). Educational experiences with traditional, online and hybrid learning environments. *Journal of Education & Social Policy*, 3(3), 60-63.
- Unesco, (2020). Dealing with obstacles to distance learning. Retrieved from <https://en.unesco.org/news/dealing-obstacles-distance-learning>

- Vaughan, N. D., Cleveland-Innes, M., & Garrison, D. R. (2013). *Teaching in blended learning environments: Creating and sustaining communities of inquiry*. Athabasca University Press.
- Villegas-Ch, W., Palacios-Pacheco, X., Roman-Cañizares, M., & Luján-Mora, S. (2021). Analysis of educational data in the current state of university learning for the transition to a hybrid education model. *Applied Sciences*, 11(5), 2068.
- Viner, R. M., Russell, S. J., Croker, H., Packer, J., Ward, J., Stansfield, C., ... & Booy, R. (2020). School closure and management practices during coronavirus outbreaks including COVID-19: A rapid systematic review. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 4, 397-404.
- Willett, J., Brown, C., & Danzy-Bussell, L. A. (2019). An exploratory study: Faculty perceptions of online learning in undergraduate sport management programs. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 25, 100-206.
- Yang, H. H., & MacLeod, J. (2019). Blended learning in teacher education. *Oxford Research Encyclopedia of Education*. Retrieved from <https://oxfordre.com/>
- Yeigh, T., Lynch, D., Fradale, P., Lawless, E., Turner, D., & Willis, R. (2021). *Improving schools with blended learning: How to make technology work in the modern classroom*. London: Routledge.
- Yen, S. C., Lo, Y., Lee, A., & Enriquez, J. (2018). Learning online, offline, and in-between: Comparing student academic outcomes and course satisfaction in face-to-face, online, and blended teaching modalities. *Education and Information Technologies*, 23(5), 2141-2153.

Bölüm II

Harmanlanmış Öğrenmeye
Genel Bir Bakış

Bölüm Kaynakçası

- Alammary, A., Sheard, J., & Carbone, A. (2014). Blended learning in higher education: Three different design approaches. *Australasian Journal of Educational Technology*, 30(4), 440-454.
- Arslangilay, A. S. (2019). 21st century skills of ceit teacher candidates and the prominence of these skills in the ceit undergraduate curriculum. *Educational Policy Analysis and Strategic Research*, 14(3), 330-346.
- Ashraf, M. A., Yang, M., Zhang, Y., Denden, M., Tlili, A., Liu, J., ...Burgos, D. (2021). A Systematic Review of Systematic Reviews on Blended Learning: Trends, Gaps and Future Directions. *Psychology Research and Behavior Management*, 14, 1525-1541.
- Atmacasoy, A., & Aksu, M. (2018). Blended learning at pre-service teacher education in Turkey: A systematic review. *Education and Information Technologies*, 23(6), 2399-2422.
- Beers, S. (2011). 21st century skills: Preparing students for their future. Retrieved from http://cosee.umaine.edu/files/coseeos/21st_century_skills.pdf
- Bowyer, J., & Chambers, L. (2017). Evaluating blended learning: Bringing the elements together. *Research Matters: A Cambridge Assessment Publication*, 23, 17-26.
- Bicen, H., Ozdamli, F., & Uzunboylu, H. (2014). Online and blended learning approach on instructional multimedia development courses in teacher education. *Interactive Learning Environments*, 22(4), 529-548.
- Cleveland-Innes, M., & Wilton, D. (2018). Guide to blended learning. Burnaby, Canada: Commonwealth of Learning. Retrieved from <http://oasis.col.org/handle/11599/3095>
- Christensen, C. M., Horn, M. B., & Staker, H. (2013). Is K-12 blended learning disruptive? An introduction to the theory of hybrids. Clayton Christensen Institute for Disruptive Innovation. Retrieved from <http://www.christenseninstitute.org/publications/hybrids/>
- Gepp, A., & Kumar, K. (2020). How to improve teaching using blended learning. In *Theoretical and Practical Approaches to Innovation in Higher Education* (pp. 80-90). Pennsylvania: IGI Global.
- Göksün, D. O., & Kurt, A. A. (2017). Öğretmen adaylarının 21. yy. öğrenen becerileri kullanımları ve 21. yy. öğreten becerileri kullanımları arasındaki ilişki. *Eğitim ve Bilim*, 42(190), 107-130.
- Graham, C. R. (2019). Current research in blended learning. In M. G. Moore & W. C. Diehl (Eds.), *Handbook of distance education* (pp. 173-188). New York: Routledge.
- Graham, C. R., Woodfield, W., & Harrison, J. B. (2013). A framework for institutional adoption and implementation of blended learning in higher education. *The Internet and Higher Education*, 18, 4-14.
- Güzer, B., & Caner, H. (2014). The past, present and future of blended learning: An in depth analysis of literature. *Procedia-social and behavioral sciences*, 116, 4596-4603.
- Halverson, L. R., Graham, C. R., Spring, K. J., Drysdale, J. S., & Henrie, C. R. (2014). A thematic analysis of the most highly cited scholarship in the first decade of blended learning research. *The Internet and Higher Education*, 20, 20-34.

- Hamarat, E. (2019). 21. yüzyıl becerileri odağında Türkiye'nin eğitim politikaları. *Seta Analiz*, 272, 1-24.
- Hošková-Mayerová, Š., & Rosická, Z. (2015). E-learning pros and cons: active learning culture?. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 191, 958-962.
- Hrastinski, S. (2019). What do we mean by blended learning? *TechTrends*, 63(5), 564-569. <https://doi.org/10.1007/s11528-019-00375-5>
- Jani, J., Muszali, R., Nathan, S., & Abdullah, M. S. (2018). Blended learning approach using frog vle platform towards students' achievement in teaching games for understanding. *Journal of Fundamental and Applied Sciences*, 10(5S), 1130-1141.
- Kang, J. J. (2014). Learning to teach a blended course in a teacher preparation program. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 14(1), 54-71.
- Kokoç, M. (2019). Yükseköğretimde uzaktan eğitim ağırlıklı karma öğrenme modeline geçiş süreci: Pedagojik deneyimlere dayalı bir çözümleme. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 648-677.
- Kumtepe, A. T. (2019). *Yetişkin eğitiminde harmanlanmış öğrenme modeli*. Ekin: Ankara.
- Lai, E. R., & Viering, M. (2012). *Assessing 21st century skills: Integrating research findings*. Vancouver: Pearson.
- Lim, D. H., & Morris, M. L. (2009). Learner and instructional factors influencing learning outcomes within a blended learning environment. *Journal of Educational Technology & Society*, 12(4), 282-293.
- Mason, R. (2005). Blended learning. *Education, Communication & Information*, 5(3), 217-220.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2017). Öğretmen mesleği genel yeterlilikleri. <http://oygm.meb.gov.tr/sayfasından-erişilmiştir>.
- Mirriahi, N., Alonzo, D., McIntyre, S., Kligyte, G., & Fox, B. (2015). Blended learning innovations: Leadership and change in one Australian institution. *International Journal of Education and Development using ICT*, 11(1), 4-16.
- Nacu, D., Martin, C. K., & Pinkard, N. (2018). Designing for 21st century learning online: A heuristic method to enable educator learning support roles. *Educational Technology Research and Development*, 66(4), 1029-1049.
- Nieuwoudt, J. E. (2020). Investigating synchronous and asynchronous class attendance as predictors of academic success in online education. *Australasian Journal of Educational Technology*, 36(3), 15-25.
- Norberg, A., Dziuban, C., & Moskal, P. (2011) A time based blended learning model. *On the Horizon*, 19(3), 207-216. <http://dx.doi.org/10.1108/10748121111163913>
- Oh, E., & Park, S. (2009). How are universities involved in blended instruction?. *Journal of Educational Technology & Society*, 12(3), 327-342.
- Oxford. (2021). Learner's Dictionaries. England: Oxford. Retrieved from <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>
- Racheva, V. (2019). Top three models of blended learning: Examples, pros, and cons. Erişim adresi: <https://www.schoology.com/>

- Raes, A., Detienne, L., Windey, I., & Depaepe, F. (2020). A systematic literature review on synchronous hybrid learning: Gaps identified. *Learning Environments Research*, 23(3), 269-290.
- Rasheed, R. A., Kamsin, A., & Abdullah, N. A. (2020). Challenges in the online component of blended learning: A systematic review. *Computers & Education*, 144, 103701.
- Rose, R., & Ray, J. (2011). Encapsulated presentation: A new paradigm of blended learning. *The Educational Forum*, 75(3), 228-243.
- Santos, S. S., González, M. J. P., & Muñoz-Sepúlveda, J. A. (2021). Blended teaching through flipped classroom in higher education. *Revista de Educación*, 391, 119-142.
- Schleicher, A. (2012). Preparing teachers and developing school leaders for the 21st century: Lessons from around the world. Lessons from around the World, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264>
- Schreurs, J., & Al-Huneidi, A. (2012, November). Blended e-learning process for professional and on distance learners. In *Proceedings of 2012 International Conference on Interactive Mobile and Computer Aided Learning (IMCL)* (pp. 141-147). IEEE.
- Singh, G. (2014). Emerging trends and innovations in teacher education. *Indian Journal of Applied Research*, 4(5), 166-168.
- Şentürk, C. (2021). Effects of the blended learning model on preservice teachers' academic achievements and twenty-first century skills. *Education and Information Technologies*, 26(1), 35-48.
- Tadlaoui, M. A., & Chekour, M. (2021). A blended learning approach for teaching python programming language: Towards a post pandemic pedagogy. *International Journal of Advanced Computer Research*, 11(52), 3-22. Doi:10.19101/IJACR.2020.1048120.
- Tayebinik, M., & Puteh, M. (2012). Blended learning or e-learning? *International Magazine on Advances in Computer Science and Telecommunications (IMACST)*, 3(1), 103-110.
- Walne, M. B. (2012). *Emerging blended-learning models and school profiles*. Houston: Community Foundation.
- Wang, M. J. (2010). Online collaboration and offline interaction between students using asynchronous tools in blended learning. *Australasian Journal of Educational Technology*, 26(6), 830-846.
- Wang, Y., Han, X., & Yang, J. (2015). Revisiting the blended learning literature: Using a complex adaptive systems framework. *Educational Technology & Society*, 18 (2), 380-393.
- Watson, J. (2008). Blended learning: The convergence of online and face-to-face education. North American Council for Online Learning. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED509636.pdf>
- Winthrop, R. (2020). Top 10 risks and opportunities for education in the face of COVID-19. Retrieved from <https://www.brookings.edu/>
- Yüksek Öğretim Kurumu. (2021). Eğitim ve öğretim süreçlerine yönelik uygulamalar rehberi. https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar_sayfasından_erişilmiştir.
- Zhonggen, Y. (2015). Blended learning over two decades. *International Journal of Information and Communication Technology Education (IJICTE)*, 11(3), 1-19. Doi:10.4018/IJICTE.2015070101

Bölüm III

Harmanlanmış Öğrenmenin Tasarımı

Bölüm Kaynakçası

- Alammary, A., Sheard, J., & Carbone, A. (2014). Blended learning in higher education: Three different design approaches. *Australasian Journal of Educational Technology*, 30(4), 440-454.
- Alexander, B., Ashford-Rowe, K., Barajas-Murphy, N., Dobbin, G., Knott, J., McCormack, M., & Weber, N. (2019). *Educause horizon report: 2019 Higher education edition*. Louisville: Co: Educause.
- Baldwin-Evans, K. (2006). Key steps to implementing a successful blended learning strategy. *Industrial and Commercial Training*, 38(3), 156–163.
- Bati T. B., Gelderblom H., & Van Biljon J. A. (2014). Blended learning approach for teaching computer programming: design for large classes in Sub-Saharan Africa. *Computer Science Education*, 24(1), 71–99.
- Bell, K. (2015). *The teacher's guide to google classroom*. Texas: Shake Up Learnig, LLC.
- Bates, T. (2016). Teaching in a digital age. Retrieved from <https://opentextbc.ca/teachinginadigitalage>
- Bernard, R. M., Borokhovski, E., Schmid, R. F., Tamim, R. M., & Abrami, P. C. (2014). A metaanalysis of blended learning and technology use in higher education: From the general to the applied. *Journal of Computing in Higher Education*, 26(1), 87–102. Doi:10.1007/12528-013-9077-3
- Bersin, J. (2004). *The blended learning book: Best practices, proven methodologies, and lessons learned*. San Francisco: John Wiley & Sons.
- Blackboard, (2020). About Blackboard. Retrieved from <https://www.blackboard.com/tr>
- PowerSchool, (2020). About PowerSchool. Retrieved from <https://www.powerschool.com/company/about-us/>
- Boelens, R., De Wever, B., & Voet, M. (2017). Four key challenges to the design of blended learning: A systematic literature review. *Educational Research Review*, 22, 1-18. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2017.06.001>
- Borich, G. D. (2017). *Etkili öğretim yöntemleri: Araştırma temelli uygulama* (B. Acat, Çev. ed.). Nobel: Ankara.
- Bowyer, J., & Chambers, L. (2017). Evaluating blended learning: Bringing the elements together. *Research Matters: A Cambridge Assessment Publication*, 23, 17-26.
- Calderón, A., Scanlon, D., MacPhail, A., & Moody, B. (2020). An integrated blended learning approach for physical education teacher education programmes: Teacher educators' and pre-service teachers' experiences. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 1-16.
- Cleveland-Innes, M., & Wilton, D. (2018). Guide to blended learning. Burnaby, Canada: Commonwealth of Learning. Retrieved from <http://oasis.col.org/handle/11599/3095>
- Çırak Kurt, S., Yıldırım, İ., & Cüçük, E. (2018). The effects of blended learning on student achievement: A meta-analysis study. *Hacettepe University Journal of Education*, 33(3), 776-802.
- Dos, B. (2014). Developing and evaluating a blended learning course. *z*, 17(1), 121-128.
- Edmodo, (2020). About Edmodo. Retrieved from <https://go.edmodo.com/about/>

- Fathoni, A. F. (2018, May). The role of blended learning on cognitive step in education of sport teaching by adjusting the learning style of the students. In *International Seminar on Public Health and Education 2018 (ISPHE 2018)*. Atlantis Press.
- Gepp, A., & Kumar, K. (2020). How to improve teaching using blended learning. In *Theoretical and Practical Approaches to Innovation in Higher Education* (pp. 80-90). Pennsylvania: IGI Global.
- Graham, C. R. (2019). Current research in blended learning. In M. G. Moore & W. C. Diehl (Eds.), *Handbook of distance education* (pp. 173–188). New York: Routledge.
- Hannon, J., & Macken, C. (2014). Blended and online curriculum design toolkit. La Trobe University. Retrieved from <https://www.latrobe.edu.au/>
- Hewitt T. W. (2018). *Eğitimde program geliştirme: Neyi neden öğretiyoruz* (S. Arslan Çev. Ed.). Ankara: Nobel.
- Hilvoorde, I., & Koekoek, J. (2018). Digital technologies: A challenge for Physical Education. In *12th Fédération Internationale d'Éducation Physique (FIEP) European Congress: Changes in Childhood and Adolescence: Current Challenges for Physical Education* (54-63). Logos Verlag Berlin GmbH.
- Jiang, W. (2017). Interdependence of roles, role rotation, and sense of community in an online course. *Distance Education*, 38(1), 84-105.
- Jumabaeva, C., Sait Kyzy, A., Baryktabasov, K., & Ismailova, R. (2020). Kırgızistan'da hibrit eğitim uygulaması. *Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi (BEST Dergi)*, 4(1), 23-30.
- Karoğlu, A. K. K., Çetinkaya, K. B., & Çimşir, E. (2020). Toplum 5.0 sürecinde Türkiye'de eğitimde dijital dönüşüm. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 147-158.
- Keogh, J. W., Gowthorp, L., & McLean, M. (2017). Perceptions of sport science students on the potential applications and limitations of blended learning in their education: A qualitative study. *Sports Biomechanics*, 16(3), 297-312.
- Kumtepe, A. T. (2019). Yetişkin eğitiminde harmanlanmış öğrenme modeli. Ekin: Ankara.
- Liberona, D., & Fuenzalida, D. (2014). Use of Moodle platforms in higher education: A Chilean case. In *International Workshop on Learning Technology for Education in Cloud* (pp. 124–134). Springer. Retrieved from https://doi.org/10.1007/978-3-319-10671-7_12
- Ma'arop, A. H., & Embi, M. A. (2016). Implementation of blended learning in higher learning institutions: A review of the literature. *International Education Studies*, 9(3), 41-52.
- Majeski, R. A., Stover, M., & Ronch, J. (2016). Making asynchronous online learning more learner-oriented: An integrated conceptual model with applications for course design and instruction. *Educational Gerontology*, 42(2), 109-119.
- Mason, R. (2005). Blended learning. *Education, Communication & Information*, 5(3), 217-220.
- Mısırlı, Z. (2016). Integrating technology into teaching and learning using variety of models. *Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 37-48
- Moodle, (2020). About Moodle. Retrieved from https://docs.moodle.org/38/en/About_Moodle
- Nieuwoudt, J. E. (2020). Investigating synchronous and asynchronous class attendance as predictors of academic success in online education. *Australasian Journal of Educational Technology*, 36(3), 15-25.

- Norberg, A., Dziuban, C., & Moskal, P. (2011). A time based blended learning model. *On the Horizon*, 19(3), 207-216. <http://dx.doi.org/10.1108/10748121111163913>
- Owston, R., York, D. N., & Malhotra, T. (2019). Blended learning in large enrolment courses: Student perceptions across four different instructional models. *Australasian Journal of Educational Technology*, 35(5), 29-45.
- Patrick, S., Kennedy, K., & Powell, A. (2013). Mean what you say: Defining and integrating personalized, blended and competency education. International Association for K-12 Online Learning. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED561301.pdf>
- Pombo, L., & Moreira, A. (2012). Evaluation framework for blended learning courses: A puzzle piece for the evaluation process. *Contemporary Educational Technology*, 3(3), 201-211.
- Rose, R., & Ray, J. (2011). Encapsulated presentation: A new paradigm of blended learning. *The Educational Forum*, 75(3), 228-243.
- Sailer, M., Murböck, J., & Fischer, F. (2021). Digital learning in schools: What does it take beyond digital technology? *Teaching and Teacher Education*, 103, 103-346.
- Sánchez, R. A., & Hueros, A. D. (2010). Motivational factors that influence the acceptance of Moodle using TAM. *Computers in Human Behavior*, 26(6), 1632-1640. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2010.06.011>
- Schleicher, A. (2012). Preparing teachers and developing school leaders for the 21st century: Lessons from around the world. Lessons from around the World, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264>
- Schunk, D. H. (2014). *Öğrenme teorileri* (M. Şahin Çev.). Ankara: Nobel.
- Sharma, P. (2010). Blended learning. *ELT journal*, 64(4), 456-458.
- Selçuk, Z., Palancı, M., Kandemir, M., & DüNDAR, H. (2014). Eğitim ve bilim dergisinde yayınlanan araştırmaların eğilimleri: İçerik analizi. *Eğitim ve Bilim*, 39(173), 430-453.
- Şenkal, O., & Dinçer, S. (2012). Geleneksel sınıfların uzaktan eğitim platformuna dönüştürülmesi: Bir model çalışması. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 5(1), 13-18.
- Tonbuloğlu, İ. & Tonbuloğlu, B. (2021). Eğitimde Dijital Dönüşüm Harmanlanmış Öğrenme (Analiz Raporu: 2021/09). İstanbul: İlke.
- Yen, S. C., Lo, Y., Lee, A., & Enriquez, J. (2018). Learning online, offline, and in-between: Comparing student academic outcomes and course satisfaction in face-to-face, online, and blended teaching modalities. *Education and Information Technologies*, 23(5), 2141-2153.
- Wang, M. J. (2010). Online collaboration and offline interaction between students using asynchronous tools in blended learning. *Australasian Journal of Educational Technology*, 26(6), 830-846.
- Wang, Q., & Huang, C. (2018). Pedagogical, social and technical designs of a blended synchronous learning environment. *British Journal of Educational Technology*, 49(3), 451-462.

Bölüm IV

**Harmanlanmış Öğrenme
Modelleri**

Bölüm Kaynakçası

- Ashraf, M. A., Yang, M., Zhang, Y., Denden, M., Tlili, A., Liu, J., ... & Burgos, D. (2021). A systematic review of systematic reviews on blended learning: Trends, gaps and future directions. *Psychology Research and Behavior Management*, 1525-1541.
- Blended Learning. (2020). Blended learning models. Retrieved from <https://www.blendedlearning.org/models>
- Bowyer, J., & Chambers, L. (2017). Evaluating blended learning: Bringing the elements together. *Research Matters: A Cambridge Assessment Publication*, 23, 17-26.
- Christensen, C. M., Horn, M. B., & Staker, H. (2013). Is K-12 blended learning disruptive? An introduction to the theory of hybrids. Clayton Christensen Institute for Disruptive Innovation. Retrieved from <http://www.christenseninstitute.org/publications/hybrids/>
- Cleveland-Innes, M., & Wilton, D. (2018). Guide to blended learning. Canada: Commonwealth of Learning. Retrieved from <http://oasis.col.org/handle/11599/3095>
- Godwin-Jones, R. (2018). Six models of blended learning. Retrieved from <https://blog.softchalk.com/six-models-of-blended-learning-part-1>
- Graham, C. R. (2019). Current research in blended learning. In M. G. Moore & W. C. Diehl (Eds.), *Handbook of distance education* (pp. 173–188). New York: Routledge.
- Hannon, J., & Macken, C. (2014). Blended and online curriculum design toolkit. La Trobe University. Retrieved from <https://www.latrobe.edu.au/>
- Maxwell, C., & White, J. (2017). Blended (R)evolution: How 5 teachers are modifying the station rotation to fit students' needs. Clayton Christensen Institute for Disruptive Innovation. Retrieved from <https://www.christenseninstitute.org/>
- Porter, W. W., Graham, C. R., Spring, K. A., & Welch, K. R. (2014). Blended learning in higher education: Institutional adoption and implementation. *Computers & Education*, 75, 185–195. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2014.02.011>
- Staker, H., & Horn, M. B. (2012). Classifying K-12 blended learning. Retrieved from <Http://Files.Eric.Ed.Gov/Fulltext/Ed535180.Pdf>
- Walne, M. B. (2012). *Emerging blended-learning models and school profiles*. Houston: Community Foundation.
- Wang, Y., Han, X., & Yang, J. (2015). Revisiting the blended learning literature: Using a complex adaptive systems framework. *Educational Technology & Society*, 18(2), 380–393.
- White, J. (2019). Is the enriched virtual blended-learning model the future of high school? Retrieved from <https://www.blendedlearning.org/>
- Yang, H. H., & MacLeod, J. (2019). Blended Learning in Teacher Education. *Oxford Research Encyclopedia of Education*. Retrieved from <https://oxfordre.com/education/>

GÖREV BAZLI RİSK ANALİZİ

ÇALIŞANI ESAS ALAN YENİ BİR YÖNTEM

Levent İncedere

GÖREV BAZLI RİSK ANALİZİ: Çalışanı Esas Alan Yeni Bir Yöntem

Levent İncedere

Yayın No.: 1577
ISBN: 978-625-398-469-4
E-ISBN: 978-625-398-470-0
Basım Sayısı: 1. Basım, Mayıs 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak
faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında
yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Mine Metin -mine@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

İncedere, Levent

Görev Bazlı Risk Analizi Çalışanı Esas Alan Yeni Bir Yöntem / Levent İncedere

1. Basım, VI + 100 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-398-469-4

E-ISBN: 978-625-398-470-0

1. Risk Analizi 2. Çalışan Merkezli Yaklaşım 3. Sağlıkta İSG

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com - E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Ödak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	iii
ÖN SÖZ	v
1. GİRİŞ	1
2. SAĞLIK HİZMETLERİNDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ.....	5
2.1. Sağlık Hizmetlerinde İş Sağlığı ve Güvenliğinin Genel Durumu	5
2.1.1. Sağlık Hizmetleri ve Hastaneler	7
2.1.1.1. Sağlık Hizmetleri.....	7
2.1.1.2. Sağlık Kurumları	9
2.1.1.3. Hastaneler	11
2.1.2. Sağlık Çalışanları	14
2.2. İş Sağlığı ve Güvenliği.....	18
2.2.1. Tehlike Kavramı.....	20
2.2.2. Risk Kavramı ve Risk Kontrolü.....	21
2.2.3. Riske Neden Olan Faktörler	23
2.2.4. İş Kazası.....	24
2.2.5. Meslek Hastalıkları	26
2.2.6. Risk Değerlendirmesi	28
2.2.7. Risk Değerlendirme Yöntemleri	31
2.2.8. 6331 Sayılı İSG Kanunu'na Göre İSG Uygulamaları	33
2.2.9. İSG Yönetim Sistemleri.....	38
2.3. Hastanelerde İş Sağlığı ve Güvenliği.....	39
2.3.1. Hastanelerde Karşılaşılan Risk Faktörleri	44
2.3.1.1. Hastanelerde Karşılaşılan Fiziksel Risk Faktörleri	49
2.3.1.2. Hastanelerde Karşılaşılan Kimyasal Risk Faktörleri	51
2.3.1.3. Hastanelerde Karşılaşılan Biyolojik Risk Faktörleri	52
2.3.1.4. Hastanelerde Karşılaşılan Ergonomik Risk Faktörleri.....	55
2.3.1.5. Hastanelerde Karşılaşılan Psikososyal Risk Faktörleri	56

2.3.2. Türkiye’de Özel Hastanelerde İşin Yürütümü ve İş Sağlığı ve Güvenliği Açısından Yapılan Teftişler	58
2.3.2.1. Özel Hastanelerde İş Kanunu Açısından Durum	59
2.3.2.2. Özel Hastanelerde İSG Kanunu Açısından Durum.....	61
3. ÖZEL HASTANELERDE RİSK DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI: İSG PROFESYONELLERİ BU KONUDA NE DÜŞÜNÜYOR ?	65
4. RİSK DEĞERLENDİRMELERİ NASIL İNCELENMELİ? BİR YÖNTEM ÖNERİSİ.....	73
4.1. Risk Değerlendirmelerinin Tehlike, Risk ve Önlem Sayılarının Tespit Edilmesi	73
4.2. Risk Değerlendirmelerinin Risk Değerlendirmesi Check-List Metodu ile Analizi	75
5. ÇALIŞANLARIN SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ İÇİN NEDEN “GÖREV BA-ZLI RİSK ANALİZİ” KULLANILMALI?.....	81
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	87
KAYNAKÇA	89
KISALTMALAR	99
YAZAR HAKKINDA	100

KAYNAKÇA

1. Öçal M, Çiçek Ö. “Türkiye ve Avrupa Birliği’nde İş Kazası Verilerinin Karşılaştırmalı Analizi”, Emek ve Toplum, 2017, 6 (16).
2. Wall K. “The Trouble with Risk Matrices”, Harv Bus Rev, 2009, 87, (10):16. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bth&AN=44281862&site=ehost-live>. Erişim tarihi : 07.07.2018
3. Zencir M. “Mesleki Bulaşıcı Hastalıklar: Sağlık Çalışanlarının Sağlığı Örneği”, TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, 2014;(7).
4. Merih DY, Kocabey YM ve ark. “Bir Devlet Hastanesinde 3 Yıl İçerisinde Görülen Kesici-Delici Alet Yaralanmalarının Epidemiyolojisi ve Korunmaya Yönelik Önlemler”, Klinik Araştırma, 2009,40;11-15.
5. Taner MT, Mihci H, Sezen B, Kağan G. “A Comparative Study Between Human Development Index and Work Accidents in Turkey and the EU Member Countries”, Journal of Research in Business, Economics and Management 2015;4(1):274–88.
6. Healthcare Illness and Injury Statistics, Health and Safety Authority. http://www.hsa.ie/eng/Your_Industry/Healthcare_Sector/Healthcare_Illness_and_Injury_Statistics/. Erişim tarihi 05.06.2018.
7. TÜİK. 5510 Sayılı Kanununun 4-1/a Maddesi Kapsamındaki Sigortalılardan İş Kazası Geçiren ve Meslek Hastalığına Tutulan Sigortalı Sayılarının Ekonomik Faaliyet Sınıflamasına ve Cinsiyete Göre Dağılımı, 2016.
8. Kacır E, Taçgın E. “6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Kapsamında Proaktif Yaklaşım Üzerine Risk Değerlendirme ve Bazı Öneriler”, Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2017;(12):1–16.
9. WHO | World Health Organization. <http://www.who.int/mediacentre/events/2016/wha69/en/> Erişim tarihi 09.09.2018
10. WHO | World Health Organization. Ağ Sitesi : <http://www.who.int/primary-health/en/> 2018 Erişim 09.09.2018
11. WHO. A global profile: Health workers 2006. http://www.who.int/whr/2006/06_chap1_en.pdf. Erişim tarihi : 17.07.2018
12. Ateş M. “Sağlık Hizmetleri, Sağlık İşletmeciliği”. 2. baskı . Beta . İstanbul; 2012. p. 4.
13. Yazgan M. Sağlık İşletmelerinde, Hizmet Kalitesinin Sağlık Hizmeti Sunan Ve Sağlık Hizmeti Alan Taraflarca Değerlendirilmesi (Tez). Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. 2009

14. Sağlık Bakanlığı. Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Sağlık Bakanlığı Yönergesi. 2005. http://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&id=240. Erişim tarihi : 08.08.2018
15. Çoban H. Sağlık Ekonomisi ve Türkiye’de Sağlık Hizmetlerinin Ueniden Yapılandırılması (Tez). Dokuz Eylül Üniversitesi. Maliye Anabilim Dalı Doktora Tezi ; 2009
16. Somunoğlu S, Ağırbaş İ ve ark. Sağlık Kurumları Yönetimi - I. 1. Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi; 2012.
17. MEB. “Hasta ve Yaşlı Hizmetleri Tedavi Hizmetleri”. 2015. http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Tedavi_Hizmetleri.pdf. Erişim tarihi : 24.08.2018
18. Sağlık Bakanlığı. “Sağlık Uygulama Tebliği. Türkiye,” SGK, 2013.
19. Başol E. “Gelişmekte Olan Ülkelerde Strateji: Sağlık Sisteminde Sevk Zinciri”. BJSS Balk J Soccal Scences / Balk Sos Bilimler Dergisi 2015;4(8).
20. TÜRK DİL KURUMU. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5b9f7bf5129946.94517435. Erişim tarihi 17.09.2018
21. Finch J. “Hospitals: definition and classification. In: Speller’s Law Relating to Hospitals” Boston, MA: Springer US. 1994 p. 1–17.
22. Sağlık Bakanlığı. Yataklı Tedavi Kurumları İşletme Yönetmeliği. 2005;(1):1315–445.
23. Danacı B. Üniversite ve Özel Hastanelerin Yataklı Birimlerinde Görev Yapan Hemşirelerin İş Tatminlerinin Karşılaştırılması.(Tez) Dumlupınar Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi ; 2010
24. Can A, İbicioğlu H. “Yönetim ve Yöneticilik Yönünden Üniversite Hastanelerinin Değerlendirilmesi”. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 2008;13(3):253–75.
25. T.C. Sağlık Bakanlığı Sağ İstatistikleri Yıllığı 2016. Basım Yılı 2017. 245 p.
26. Erol H, Özdemir A. “Türkiye’ de Sağlık Reformları ve Sağlık Harcamalarının Değerlendirilmesi”. Sosyal Güvenlik Derg. 2014;4(1):9–34.
27. Güneş C, Ünlü M . “Türkiye’de Sağlık Hizmetleri Talebinin Sayma Veri Modelleriyle İncelenmesi: İçsellik Sorunu” Dergipark Akademi Dergi 2016;24(30):113–28.
28. EUROPA - Competition - List of NACE codes. http://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/index/nace_all.html. Erişim tarihi 17.09.2018
29. Milli Eğitim Bakanlığı. “Mesleki Gelişim İş Sağlığı ve Güvenliği “Ankara: MEB; 2017 http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/İş_Sağlığı_ve_Güvenliği.pdf. Erişim tarihi 04.08. 2018
30. Yılmaz S, Sezen A, Ergül C. “6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu’nun Sağlık Sektörüne Etkileri”, Sağlık Akademisyenleri Dergisi, 2015; 2, (2): 60-66

31. Çalışma Bakanlığı. İş Sağlığı ve Güvenliğine İlişkin İşyeri Tehlike Sınıfları 28602 Resmî Gazete; 2013. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/03/20130329-4.htm>. Erişim Tarihi: 02.04.2018
32. Yılmaz İA. “İş Sağlığı ve Güvenliğinde Kaza Zinciri Teorisinin Önemi ile Açık İşletmelerdeki Tehlikeli Hareket ve Tehlikeli Durumlar” Yeraltı Kaynakları Dergisi 2013;2(3).
33. SGK. “SGK İstatistik Yıllıkları”. Ankara; 2016.
34. İTK. “2016 Yılında İş Sağlığı ve Güvenliği Yönünden Gerçekleştirilen Programlı Teftişlerin Sonuç Raporu Özetleri” .2016. Ağ Sitesi: www.itkb.gov.tr .Erişim 05.08.208
35. Danacı B. Sağlık Bakanlığı, Üniversite ve Özel Hastanelerin Yataklı Birimlerinde Görev Yapan Hemşirelerin İş Tatminlerinin Karşılaştırılması (Tez) Dumlupınar Üniversitesi İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2010
36. Taş B. Ameliyathane Çalışanlarında İş Sağlığı ve Güvenliği.(Tez) Beykent Üniversitesi; İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, 2016.
37. Kavuncubaşı Ş. “Hastane Organizasyonu”. Hastane Yönetimi, Nobel Tıp Kitapevleri yayını, İstanbul, 2013. p. 39–41.
38. YÖK. “Türkiye’de Sağlık Eğitimi ve Sağlık İnsangücü Durum Raporu (Kurumların Öğrenci ve Akademik Personel, Fiziki Mekân ve Kapasite, Cihaz ve Donanım Durumu)”, Ankara; 2010. http://www.yok.gov.tr/documents/10279/30217/turkiyede_saglik_egitimi/3eef8efe-9fbe-4e66-bc05-15262a6ec747 Erişim tarihi 17.06.2018
39. Sağlık Bakanlığı. “Sağlık Meslek Mensupları İle Sağlık Hizmetlerinde Çalışan Diğer Meslek Mensuplarının İş ve Görev Tanımlarına İlişkin Yönetmelik”. Ankara Resmî Gazete; 2014. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/05/20140522-14.htm>. Erişim Tarihi: 10.06.2018
40. WHO “Sources and classification of health workforce statistics”. 2014,http://www.who.int/hrh/statistics/workforce_statistics/en/. Erişim tarihi : 12.06.2018
41. Özkılıç Ö. İş Sağlığı ve Güvenliğinde Risk Değerlendirmesi İş Sağlığı ve Güvenliği Dergisi, 2008; 8:(40) , 6-9
42. Geldi M. Ülkemizde Sağlık Kurumlarında İş Sağlığı ve Güvenliği (Tez), Fırat Üniversitesi Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi 2017
43. TMMOB İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Raporu. Ankara ; 2017. www.tmmob.org.tr Erişim tarihi: 23.06.2018
44. TMMOB. “Makina Müh Odası Raporu İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği”. Ankara; 2018.
45. Sağlık Çalışanlarının Sağlığı Çalışma Grubu. İstanbul Sağlık Çalışanları Sağlığı Meclisi 3 Mayıs 2015 İstanbul ; 2015. www.ttb.org.tr . Erişim tarihi :24.08.2018
46. Ceylan H. “Türkiye’deki İş Kazalarının Genel Görünümü ve Gelişmiş Ülkelerle Kıyaslanması”. Int J Eng Res Dev. 2011;3(2):18–24.

47. D.C.Breeding. “What Is Hazardous? -- Occupational Health Safety”. OHSONLINE. 2011. <https://ohsonline.com/articles/2011/07/01/what-is-hazardous.aspx>. Erişim Tarihi : 03.06.2018
48. Ceylan H, Başhelvacı SV. “Risk Değerlendirme Tablosu Yöntemi İle Risk Analizi: Bir Uygulama.” International Journal of Engineering Research and Development, Vol.3, No.2, Haziran 2011
49. ÇSGB. 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu Ankara, 6331 resmi gazete; 2012. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120630-1.htm>, Erişim tarihi : 15.02.2018
50. ÇSGB: İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirme Yönetmeliği <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121229-13.htm>, Erişim tarihi : 15.02.2018
51. Calp MH, Akcayol MA.”Yazılım Projelerinde Karşılaşılan Risk Faktörleri ve Risk Yönetim Süreci”, Marmara Fen Bilimleri Dergisi 2015, 1: 1-13
52. ILO. “Introduction To Occupational Health And Safety”. http://training.italco.it/actrav_cdrom2/en/osh/intro/inmain.htm. Erişim Tarihi: 03.06.2018
53. Toygar ŞA. Maden İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Politikalarının Politika Haritalama Yöntemi İle Analiz Edilmesi (Tez) Gazi Üniversitesi İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi; 2017.
54. TMMOB. “İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Raporu”.Ankara; 2014.
55. SGK. “Çalışma Gücü Ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliği 2008”. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/10/20081011-10.htm>. Erişim Tarihi :10.05.2018
56. Akarsu H, Ayan B, Çakmak E ve ark, Meslek Hastalıkları, T.C Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim Araştırma Merkezi Meslek Hastalıkları Dergisi 2013;53(9):1689–99.
57. Akpınar T. İş Sağlığı ve Güvenliği Açısından İşverenlerin Risk Değerlendirme Yükümlülüğü Giriş. 2014;273–304. <http://www.mom.gov.sg/Documents/safety->. Erişim tarihi 24.06.2018
58. ENISA. “Risk Assessment, European Union Agency for Network and Information Security”. <https://www.enisa.europa.eu/topics/threat-risk-management/risk-management/current-risk/risk-management-inventory/rm-process/risk-assessment> Erişim Tarihi: 25.06.2018
59. Lichtenstein S. “Factors in the selection of a risk assessment method”. Information Management & Computer Security journal , Monash University, Melbourne ,Vol. 4., 1996. p. 20–5.
60. Özkiliç Ö. “İş Sağlığı ve Güvenliği, Yönetim Sistemleri ve Risk Değerlendirme Metodolojileri” 2005. 219 p. http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ana&ana_id=57. Erişim Tarihi: 20.06.2018

61. Moraru RI. “Current Trends and Future Developments in Occupational Health and Safety Risk Management”. Intech open journal . 2018;2:64.
62. Yanturalı B. İş Sağlığı ve Güvenliğinde Risk Değerlendirmesi ve Bir Uygulama Çalışması. (Tez) Balıkesir Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2015.
63. Cem Kılıç, Güray Bülbül. “İş Sağlığı ve Güvenliğinde Geline Nokta ve Devam Eden Aksaklıklar” Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası Dergisi 2013;27,6. www.ceis.org.tr/dergi. Erişim Tarihi 24.06.2018
64. Ahmet Saltık.” 6331 Sayılı İş Sağlığı Güvenliği Yasası'nın Eleştirisi – Prof. Dr. Ahmet Saltık 2014” <http://ahmetsaltik.net/2014/08/04/6331-sayili-is-sagligi-guvenligi-yasasinin-elestirisi/> Erişim tarihi : 24.08.2018
65. İlker Acar. “İSG Profesyonellerinin Çalışma Koşulları ÇSGB İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü”, 2014. <https://www.csgb.gov.tr/media/2002/ilkeracar.pdf>. Erişim tarihi : 24.08.2018
66. Alpagut G. “6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun Genel Esasları. 2014”; LXXII(2):31–46. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/97914>. Erişim tarihi 27.08.2018
67. ÇSGB. “İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulları Hakkında Yönetmelik”., <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/01/20130118-3.htm>. Erişim tarihi: 16.04.2018
68. ÇSGB. “Sağlık ve Güvenlik İşaretleri Yönetmeliği”, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/09/20130911-6.htm>. Erişim tarihi: 16.04.2018
69. ÇSGB. “İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri Yönetmeliği,” <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/12/20141218-5.htm> Erişim tarihi: 16.04.2018
70. ÇSGB. “İşyerlerinde Acil Durumlar Hakkındaki Yönetmelik”, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/06/20130618-8.htm>. Erişim tarihi: 16.04.2018
71. Sağlık Bakanlığı.”İlkyardım Yönetmeliği”. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/07/20150729-2.htm>. Erişim tarihi: 16.04.2018
72. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı. “Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği” <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/05/20100512-3.htm>. Erişim tarihi: 27.8.2018
73. ÇSGB. “TKHK-İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Bildirimi Yönergesi”, <https://khgm.saglik.gov.tr/Dosyalar/b2c16c048e3947a59307cfe0e3e57583.pdf>. Erişim tarihi: 16.09.2017
74. ÇSGB. “6331 Sayılı Kanuna Göre Uygulanacak 2017 Yılı İdari Para Cezaları” Ankara; 2017. https://www.csgb.gov.tr/media/3997/ipc_2017.xls. Erişim tarihi: 15.06.2018
75. ILO. “Occupational Safety and Health Management Systems (Occupational Safety and Health)” <https://www.ilo.org/safework/areasofwork/occupational-safety-and-health-management-systems/lang--en/index.htm>. Erişim tarihi : 17.09.2018

76. Kaya Ecer HB. Riskli Bölümlerde Çalışan Sağlık Personellerinin İş Sağlığı ve Güvenliği Önlemleri : Mersin Şehir Hastanesi Örneği (Tez), Mersin Üniversitesi İş Sağlığı ve Güvenliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2017.
77. Alli BO. “Fundamental principles of occupational health and safety. In: IloInt” ,2009. http://www.ilo.int/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/article/wcms_098126.pdf. Erişim tarihi :14.04.2018
78. Intertek Türkiye. :<http://www.intertek-turkey.com/Pages/ISO45001> Erişim tarihi 25.08.2018
79. Yaman M, K.” Adım Adım İş Sağlığı ve Güvenliği İSG - Türk Yönetim Sistemi”. 1. baskı. İstanbul: Arvin Yayınevi; 2016.
80. Blacklaws DM. “Occupational Health in a Hospital Setting”. 2001;32–6.
81. OSHA. “How Safe Is Your Hospital for Workers? Learn More and Take Action” www.osha.gov .Erişim tarihi 04.08.2018
82. Deveci N. Özel Sağlık İşletmelerinde İş Sağlığı ve Güvenliği (Tez), Dokuz Eylül Üniversitesi Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Doktora Tezi; 2007
83. Dressner MA. “Hospital workers: an assessment of occupational injuries and illnesses 2017”. <https://stats.bls.gov/opub/mlr/2017/article/pdf/hospital-workers-an-assessment-of-occupational-injuries-and-illnesses.pdf>. Erişim 26.08.2018
84. Harrison J, Dawson L. “Occupational Health: Meeting the Challenges of the Next 20 Years. Health Work” 2016;7(2):143–9.:<http://dx.doi.org/10.1016/j.shaw.2015.12.004>. Erişim tarihi 05.06.2018
85. Sağlık Bakanlığı. “Hasta ve Çalışan Güvenliğinin Sağlanmasına Dair Yönetmelik”, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110406-3.htm> Erişim tarihi : 20.08.2018
86. Kahraman G, Özyiğit G, Kaya S. “Hastanelerin Radyoloji, Radyoterapi ve Nükleer Tıp Biriminde Çalışan Sağlık Personelinin Çalışan Güvenliği Konusundaki Farkındalığı”, Sağlık İdaresi Dergisi 2016;19(3):305–24. <http://fs.hacettepe.edu.tr/saglikidaresidergisi/dosyalar/19.3.10.pdf>. Erişim Tarihi 02.06.2018
87. Dücker M, Faber M ve ark. “Safety and Risk Management Interventions in Hospitals: A Systematic Review of the Literature” Vol. 66, Med Care Res Rev. 2009. 90S-119 p. http://mcr.sagepub.com/cgi/content/abstract/66/6_suppl/90S%5Cnhttp://patientsafety.health.org.uk/sites/default/files/resources/safety_and_risk_management_in_hospitals.pdf.Erişim tarihi :20.04.2018
88. Solmaz M, Solmaz T. “Hastanelerde İş Sağlığı ve Güvenliği” Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi 2017;6(3):147–56.
89. Yavuz Aİ. Sağlık İşletmelerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Kapsamında Çalışanlara Yönelik Şiddet (Tez). Beykent Üniversitesi Hastane Ve Sağlık Kurumları Yönetimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi; 2014.

90. OSHA. Guidelines for Preventing Workplace Violence for Healthcare and Social Service Workers. www.osha.gov Erişim tarihi : 25.08.2018
91. NPC Library. "Protective Noise Levels".<http://www.nonoise.org/library/levels/levels.htm> .Erişim tarihi 25.08.2018
92. Yılmaz N, Şenol MB. "İş Sağlığı ve Güvenliği Risk Değerlendirme Süreci İçin Bulanık Çok Kriterli Bir Model ve Uygulaması." J Fac Eng Archit Gazi Univ. 2017;32(1):77–87.
93. Akarsu H. Sağlık Sektöründe Tehlike ve Riskler. (Tez) ÇSGB Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Eğitim Ve Araştırma Merkezi Uzmanlık Tezi, 2016.
94. Government of Alberta. "Handbook of Occupational Hazards and Controls for Laboratory Workers". 2011;(February):1–68. <https://work.alberta.ca/documents/OHS-WSA-handbook-laboratory-workers.pdf>. Erişim tarihi: 13.05.2018
95. Kıyak M, Editor. "Sağlık Sektöründe İş Sağlığı ve Güvenliği Riskleri". 2. baskı. İstanbul; 2014.
96. Tarantola A, Golliot F ve ark. "Occupational blood and body fluids exposures in health care workers." American Journal of Infection Control. Vol. 31,2003.
97. Çanta N, Topsakallar F. "Sağlık Sektöründe İş Sağlığı Güvenliği Riskleri". 2006. barisyilmaz.yolasite.com/resources/maks/nurgul%20çanta.docx, Erişim tarihi : 03.09.2017
98. Quinn MM, Henneberger PK ve ark. "Cleaning and disinfecting environmental surfaces in health care: Toward an integrated framework for infection and occupational illness prevention. Am J Infect Control". 2015;43(5):424–34. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ajic.2015.01.029>.Erişim tarihi :02.04.2018
99. Güler T, Yıldız T ve ark. "Hastane Ergonomik Koşullarının Hemşirelerin Mesleki Kas İskelet Sistemi Rahatsızlıkları Üzerine Etkisi" IAAOJ, Scientific Science 2015;3(1):1–7.
100. Zadeh RS, Shepley MMC ve ark. "The impact of windows and daylight on acute-care nurses' physiological, psychological, and behavioral health". Heal Environ Res Des Journal. 2014;7(4):35–61.
101. Karsavuran S. "Sağlık Sektöründe Tükenmişlik: Ankara'dak Sağlık Bakanlığı Hastaneler Yöneticilerin Tükenmişlik Düzeyler" Cilt. 2014;32(2):133–65. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/88697> Erişim tarihi: 27.08.2018
102. Yiğitbaş Ç, Devci SE." Sağlık Çalışanlarına Yönelik Mobbing" Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, 2011; 11(42), 23-28
103. Tekingündüz S, Kurtuldu A ve ark. "Sağlık Hizmetlerinde Eşitsizlik ve Etik ",Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2016;8(4):32–43.
104. Doğan BŞ. "Türkiye'de Sağlık Hizmetlerinin Özelleştirilmesi: Sağlıkta Dönüşüm Projesi". 2017 http://2017.econanadolu.com/admin1/dn_content/590644791dc85.pdf Erişim tarihi: 18.08.2018

105. Çolak A. “Türkiye’de Kamu Kesiminin Taşeronlaşma Eğilimi”. 2015;3(3). <http://dergipark.gov.tr/ijsser> .Erişim tarihi : 19.08.2018
106. ÇSGB. “İş Teftiş Kurulu Başkanlığı. Özel Hastane İşyerlerinde Çalışma Ortam ve Koşullarına Yönelik Programlı Teftiş Sonuç Raporu. 2017”. https://www.csgeb.gov.tr/media/6966/ozelhastanedegerlendirmeraporu_tum.pdf. Erişim tarihi: 17.06.2018
107. ÇSGB. “İş Teftiş Kurulu Başkanlığı. Özel Sağlık Kuruluşlarında Çalışma Koşullarının İyileştirilmesi Programlı Teftişi 2013” http://www3.csgeb.gov.tr/csgebPortal/ShowProperty/WLPRepository/itkb/dosyalar/yayinlar/yayinlar2014/2014_69. Erişim tarihi: 17.06.2018
108. Greene JC, Caracelli VJ ve ark.”Toward a Conceptual Framework for Mixed-Method Evaluation Designs. *Educ Eval Policy Anal.*” 1989 23;11(3):255–74. <http://journals.sagepub.com/doi/10.3102/01623737011003255>. Erişim tarihi: 25.08.2018
109. Burke Johnson, Onwuegbuzie ve ark. “Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose Time Has Come. *Educ Res*” 1963;33(7):14–26. <https://pdfs.semanticscholar.org/3e4f/9a38532f14b90fac842335c78e0951adbdcf.pdf>. Erişim tarihi: 25.08.2018
110. Hesse - Biber. “Mixed Methods Research: Merging Theory with Practice. *Can J Progr Eval*” 2013;27(1):123–5. <https://evaluationcanada.ca/system/files/cjpe-entries/27-1-123.pdf>. Erişim tarihi 22.08.2018
111. Johnson B, Christen L.”Mixed Methods Research:A research paradigm whose time has come” *American Educational research association*. 2004,vol 33 no 7 :534–76.
112. İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü Özel Hastaneler, <http://istanbulism.saglik.gov.tr/TR,54027/ozel-hastaneler.html>. Erişim tarihi 01.07.2017
113. Özdemir E. “Bilgisayar Destekli 10. Sınıf Modern Fizik Ünitesi Öğretiminin Öğrencilerin Kavramsal ve Duyuşsal Değişimlerine Etkisi. (Tez) Balıkesir Üniversitesi Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı Doktora Tezi ; 2015.
114. Uma A. “İlköğretim Matematik Öğretmenliği Öğrencİllerinin Bilgisayarla İlgili Öz-Yeterlik Algısı Perceived Computer Self-Efficacy Of The Students”. 2000; 1–8.
115. ÇSGB. İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu. 2015
116. Turan İ, Şimşek Ü ve ark. “Eğitim Araştırmalarında Likert Ölçeği ve Likert-Tipi Soruların Kullanımı ve Analizi” *Sakarya Üniversitesi Eğitim fakültesi Dergisi* 2015;(30):186–203.
117. Sağlam-Arslan A, Avcı N ve ark. “ Physics Prospective Teachers’ Perception Levels Concerning Alternative Evaluations Methods”. *DÜ Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Derg.* 2008;11:115–28.
118. Özdemir E, Coramik M. “Reasons of student difficulties with right-hand rules in electromagnetism”. *Journal of Baltic Science Education*, 17(2) 2018;(April).
119. Government Australia. “Risk management checklist”. <http://ppr.det.qld.gov.au> .Erişim tarihi: 18.06.2018

120. Lyon BK, Bruce H. "Risk Assessments. Professional Safety". Wiley,2012;158(21):323.
121. Lewandowski CM. "Textbook Risk management checklist". Vol. 1. 2015.
122. Kalaycı Ş. "SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri". Asil yayın, Ankara; 426 p.
123. Fatih YK." Duygusal Şemalar Ve Leahy Duygusal Şema Ölçeği'nin Türkçe Uyarlaması, Geçerlik ve Güvenirligi." S.B. Ankara Dışkapı Yıldırım Beyazıt Eğitim Ve Araştırma Hastanesi; 2009.
124. Çalışma Bakanlığı. "İş Güvenliği Uzmanlarının Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik".2017;(1):3–8.
125. Takaoglu ZB, Kaya EÇ ve ark. "İş Güvenliği Uzmanlarının Yaşadığı Sorunlar" Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi. 2018;7(2):1–9.
126. ÇSGB. "İş Sağlığı ve Güvenliği Profili Türkiye". 2016.
127. Akboğa Ö, Baradan S, ve ark. "İş Güvenliği Uzmanlığı : Sistemin İşleyişinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma Çalışması". BAUN Fen Bilimleri Ens. Dergisi ,2015;(38168).
128. Arslan V. Ulubeyli S. "İş Güvenliği Uzmanlarının Sorunları na Yönelik Bir Saha Araştırması". Çalışma ve Toplum Dergisi, 2016 /3.
129. Koltan A, Orhan Y ve ark. "Risk Değerlendirmede Kullanılan L Tipi Karar Matrisi Yönteminin İşçi Sağlığına Uygunluğunun Değerlendirilmesi". Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Derg. 2010;38:40–52.
130. Özkılıç Özlem. "İş Sağlığı ve Güvenliği, Yönetim Sistemleri ve Risk Değerlendirme Metodolojileri". Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu; 220 p.
131. SES. Sağlık Çalışanlarının Sağlığı Çalışmaları. 2016
132. SGK. 2016 Yılı iş kazaları ve meslek hastalıkları istatistikleri 2017 .http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari Erişim tarihi : 15.03.2018
133. Bozkaya M. ."Sağlık Hizmetlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği". Uluslararası Mesleki ve Çevresel Hastalıklar Kongresi. 2017.
134. Sağlık Çalışanlarının Sağlığı Çalışma Grubu- TTB. "Sağlık Çalışanlarında İş Kazası ve İşe Bağlı Hastalıklara Yaklaşım". İstanbul; 2016.
135. Hakan C. "Hastanelerde İş Kazaları Ve Çalışan Güvenliği: Karabük Şehir Merkezi Örneği." Uluslararası İşletme ve Yönetim Derg. 2013;1(1):62–82.
136. Ankara ILO. "İş Güvenliği Uzmanlarının Görev ve Sorumluluklarının Yürütülmesi İle İlgili Araştırma". 27.07.2017.
137. Öztürk GS. "İş Sağlığı ve Güvenliği Yükümlülüklerini İhlalin Hukuki Sonuçları". Marmara Üniversitesi Dergisi; 2013.

138. Redmill F. "Risk analysis - a subjective process". Eng Manag Journal 2002;12(2):91
139. Wall K. "The Trouble with Risk Matrices". Harv Bus Rev. 2009;87(10):16.
140. Demirkan CB. "Sağlık Hizmetleri Sektöründe Risk Değerlendirmesi: Hastane Merkez Laboratuvarı Örneği". Trakya Üniversitesi Dergisi; 2015.
141. Mattila MK. "Job load and hazard analysis: a method for the analysis of workplace conditions for occupational health care". Br J Ind Med. 1985;42(10):656-66.
142. Ramona SE. "Advantages and Disadvantages of Quantitative and Qualitative Information Risk Approaches", Chinese Business Review, December 2011, Vol. 10, No. 12, 1106-1110.
143. Yılmaz M, Yıldız S ve ark. "Bir bütün olarak iş sağlığı güvenliği ve yapı denetim mevzuatı: Yapı denetim görevlilerinin kamu inşaatlarında iş sağlığı güvenliği denetimine etkileri" Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Mühendislik Dergisi. 2016;8(3):433-42.
144. Jilcha K, Kitaw D. "Industrial occupational safety and health innovation for sustainable development." Eng Sci Technol an Int J. 2017;20(1):372-80.

SOSYAL MEDYA BAĞIMLILIĞI İLE OBEZİTE FARKINDALIĞI İLİŞKİSİ: KONYA ÖRNEĞİ

Dr. Rufen Oral & Prof. Dr. Vedat akır

Sosyal Medya Bağımlılığı ile Obezite Farkındalığı İlişkisi: Konya Örneği

Dr. Rufen Oral & Prof. Dr. Vedat Çakır

Yayın No.: 1604

E-ISBN: 978-625-398-517-2

Basım Sayısı: 1. Basım, Mayıs 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik

ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Oral, Rufen., Çakır, Vedat

Sosyal Medya Bağımlılığı ile Obezite Farkındalığı İlişkisi: Konya Örneği / Rufen Oral, Vedat Çakır

1. Basım, IX + 134 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.

E-ISBN: 978-625-398-517-2

1. Sosyal Medya Bağımlılığı 2. Obezite 3. Obezite ve Sosyal Medya İlişkisi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,

Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519

Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL MEDYA, KURAMSAL YAKLAŞIMLAR VE BAĞIMLILIK

1.1. Medyadan Sosyal Medyaya Tarihsel Süreç	5
1.2. Sosyal Medyanın Özellikleri	13
1.3. Sosyal Medya Ortamları	15
1.4. Kuramsal Yaklaşımlar Bağlamında Sosyal Medya.....	21
1.4.1. Kullanımlar ve Doyumlar Bağlamında Sosyal Medya	21
1.4.2. McLuhan'ın Teknolojik Yaklaşımı Bağlamında Sosyal Medya	27
1.4.3. Sosyal Medyanın Uyuşturan Etkisi	29
1.4.4. Medya Bağımlılığı Teorisi Bağlamında Sosyal Medya	30
1.5. Bağımlılık	35
1.6. Bağımlılık Türleri.....	38
1.6.1. Maddesel Bağımlılıklar	39
1.6.2. Davranışsal Bağımlılıklar	41
1.7. Sosyal Medya Bağımlılığı ve Türleri.....	43

İKİNCİ BÖLÜM

OBEZİTE VE SOSYAL MEDYA BAĞIMLILIĞI

2.1. Obezite ve Önemi	45
2.2. Obeziteyi Ölçme Yöntemleri.....	46
2.3. Obeziteye Neden Olan Faktörler	48
2.4. Obezitenin Neden Olduğu Sağlık Sorunları	49
2.5. Obezite İle Mücadele ve Farkındalık.....	49
2.6. Obezitenin Tedavisi	51
2.7. Obezite ve Teknoloji Bağımlılığı	52
2.8. Obezite ve Sosyal Medya Bağımlılığı	53

2.9. Obezitenin Görülme Sıklığı ve İstatistikler	53
2.9.1. Küresel Boyutuyla Obezite ve İstatistikler	54
2.9.2. Türkiye’de Obezite ve İstatistikler	56
2.9.3. Çocuklar ile Gençlerde Obezite ve İstatistikler	58
2.10. Sosyal Medya Bağımlılığı ile Obezite Üzerine Seçilmiş Bazı Araştırmalar	59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL MEDYA BAĞIMLILIĞI İLE OBEZİTE FARKINDALIĞI İLİŞKİSİ ÜZERİNE YAPILAN ALAN ARAŞTIRMASI VE BULGULAR

3.1. Araştırmanın Metodolojisi	71
3.1.1. Araştırmanın Sorunu	71
3.1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	72
3.1.3. Araştırmanın Tasarımı ve Yöntemi	73
3.1.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	74
3.1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	74
3.1.6. Alan Araştırmasının Kurgusu ve Anket Formunun Tasarımı	74
3.1.7. Verilerin Analizi ve Kullanılan Testler	76
3.1.7.1. Tek Yönlü Varyans (ANOVA) Analizi	77
3.1.7.2. Bağımsız Örneklem t Testi	77
3.1.7.3. Korelasyon	77
3.1.7.4. Regresyon Analizi	78
3.1.8. Araştırma Soruları ve Hipotezler	78
3.1.9. Etik Kurul Onayı	81
3.2. Bulgular ve Tartışma	81
3.2.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bilgiler	81
3.2.2. Katılımcıların İnternet ve Sosyal Medya Kullanımına İlişkin Analizler	84
3.2.3. Katılımcıların Sosyal Medya Bağımlılığına İlişkin Analiz Sonuçları	90
3.2.4. Katılımcıların Fiziksel Özelliklerine İlişkin Analiz Sonuçları	98
3.2.5. Katılımcıların Obezite Farkındalık Ölçeğine İlişkin Analiz Sonuçları	100
3.2.6. Sosyal Medya Bağımlılığı ve Obezite Arasındaki İlişki ve Etki Analizleri	105
SONUÇ ve ÖNERİLER	109
KAYNAKÇA	117

KAYNAKÇA

- Acılar, A., & Mersin, S. (2015). Üniversite Öğrencilerinin Facebook Kullanımı İle Mahremiyet Kaygısı Arasındaki İlişki. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(54), 103-114.
- Agee, W.K., Ault, P.H., & Emery, E. (1985). *Introduction to Mass Communacation*. New York: Harper and Row Publishers, Inc.
- Akbaş, S. (2002). Down Sendromlu Çocuklarda Serum Leptin Düzeyleri ve Obezite İlişkisi. *Tıpta Uzmanlık Tezi*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Biyokimya Ana Bilim Dalı.
- Akbulut, Y. (2010). *Sosyal Bilimlerde SPSS Uygulamaları*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Aktaş, B., & Bostancı Daştan, N. (2021). Covid-19 Pandemisinde Üniversite Öğrencilerindeki Oyun Bağımlılığı Düzeyleri ve Pandeminin Dijital Oyun Oynama Durumlarına Etkisi. *Bağımlılık Dergisi*, 22 (2), 129-138.
- Akyazı, E., & Kara, T. (2013). Üniversitelerin Bir İletişim Kanalı Olarak Sosyal Medya Kullanımı Türkiye'deki Yükseköğretim Kurumları Üzerine Bir Araştırma, II. İntrenational Symposium On Language and Communication Exporing Novelities Book of Proceedings, Volume: 4, ss.1889-1900.
- Akyazı, E. (2015). Sosyal Medyanın Tüketici Davranışları Üzerine Etkileri: Ünlülerin Twitter Hesapları Üzerine Bir Araştırma. (Editör: Deniz Yengin). *Sosyal Medya Araştırmaları*. İstanbul: Paloma Yayınevi, 313-330.
- Akyüz, A. (2017). Sosyal Medya, Müşteri Etkileşimi ve Sosyal CRM. (Editör: Ali Büyükaslan ve Ali Murat Kırık). *Sosyal Medya Araştırmaları 1*. Konya: Çizgi Kitabevi, 285-300.
- Allen, A. (2011). *Effects of Educational İntervention on children's Knowledge Of Obesity Risk*. Phd Thesis, Carroll College.
- Altan, H.Z. (2015). Sosyal Medyanın Kullanımlar Ve Doyumlar Haritası: YouTube, Facebook ve Twiter, İçinde, *Sosyal Medya Araştırmaları 2 (sosyalleşen olgular)*, (77-116). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Alter, A. (2018). *Karşı Konulmaz, Bağımlılık Yapıcı Teknolojinin Yükselişi ve Bizim Ona Esir Edilişimiz*. Paloma.
- APA, (2013). *Amerikan Psikiyatri Birliği Ruhsal Bozuklukların Tanısal Ve İstatistiksel El Kitabı (5. Baskı)*. Washington.
- Apay, S.A. ve Pasinlioğlu, T. (2009). Obezite ve Gebelik. *TAF Prev Med Bull*. 8(4), 345-350.
- Andreassen, C. (2015). Online Social Network Site Addiction: A Comprehensive Review. *Springer International Publishing*, 2, 175-184.
- Andreassen, C.S., & et al., (2012). Development of a Facebook Addiction Scale. *Psychological Reports*, 2012. 110 (2), p. 501-517.
- Andreassen, S.C. & Pallesen, S. (2014). Social Network Site Addiction-An Overview. *Current Pharmaceutical Design*. 20 (25), p. 4053-4061.

- Arslan, A. (2015). Eğitim ve Öğretimde Sosyal Medyanın Kullanımı, Sosyal Medya Araştırmaları 2 (sosyalleşen olgular), içinde (Editör: A. Büyükaslan, A. M. Kırık). (191-220). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Arslan, M., Akkaya, T., & Şar, S. (2020). Eczacılık Fakültesi Öğrencilerinin Obeziteye Yönelik Farkındalıkları. Lokman Hekim Dergisi, 8171-178.
- Arslan, M., Başkal, N., & Çorakçı, A. (1999). Ulusal Obezite Rehberi, Türkiye Endokrinoloji ve Metabolizma Derneği Yayını 1999.
- Asena, M.B. (2009). Gıda Reklamlarının Okul Öncesi Çocuklar Üzerindeki Etkilerinin Anneler Tarafından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, BÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Asibong, U., John, C., Inyang, O., Essien, A., Omoronyia, O., & Owoidoho, O. (2020). Psychological Distress And Social Media Usage: A Survey Among Undergraduates Of A University In Calabar, Niger Postgrad Med J. Apr-Jun; 27(2): 115-121. doi: 10.4103/npmj.npmj_169_19
- Aslanyürek, M. (2015). İnternet Güvenliği ve Çevrim içi Gizlilik Alanlarında Yaşanan Sorular: İnternet ve Sosyal Medya Kullanıcılarının İnternet Güvenliği ve Çevrim içi Gizlilik ile İlgili Kanaatleri ve Farkındalıkları Üzerine Bir Araştırma. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atabay Uysal, E. (2020). Lise Öğrencilerinin Yaşam Memnuniyeti Yeme Bozukluğu Ve Sosyal Medya Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Doktora Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- Aydın, S., Koçak, O., Thomas A., Shaw, B., Akpınar, E.Z., & Mustafa, Z. Younis (2021). Sosyal Medya Bağımlılığının Depresyonlu Yetişkinler Üzerindeki Etkisinin Araştırılması. Journals Healthcare Nisan; 9 (4): 450
- Ayğar Bakır, B. & Uzun, B. (2018). Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışmaları. Addicta: The Turkish Journal on Addictions, (5), 507-525.
- Aygündüz, P. (2020). 18-30 Yaş Arası Bireylerin Vücut Kitle İndekslerine Göre İnternet Bağımlılığı Ve Yeme Alışkanlıkları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Bağımlılık Danışmanlığı Ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı.
- Ayhan, B., Çavuş, S. (2014). İzleyici Araştırmalarında Değişim: Kullanımlar ve Doyumlardan Bağımlılığa, Selçuk İletişim Dergisi, 2014, 8 (2), 32-60.
- Avcı Aydın İ., Altın A., & Oz O. (2016). Lise Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı ile Obezite ve Fiziksel Yakınma Sıklığı Arasındaki İlişki. Türkiye Klinikleri Journal of Public Health Nursing-Special Topics. 2, 4-40
- Babaoğlu, K. & Hatun, Ş. (2002). Çocukluk Çağında Obezite. Sted 2002. Cilt 11, Sayı: 1.
- Bachleda, C. & Darhiri, L. (2018). Internet Addiction And Mental And Physical Fatigue. Int Technol Manag Rev., 7 (1), 25-33.
- Baek SI, So, WY. (2011). Association Between Times Spent On The İnternet And Weight Status İn Korean Adolescents. Iranian Journal of Public Health 2011;40 (4):37-43.

- Bağcı Bosi, A. T. & Özcebe H. (2014). Türkiye Çocukluk Çağı (7-8 yaş) Şişmanlık Araştırması (cositur) 2013. (Editörler: Seçil Özkan, Hilal Özcebe, Nazım Yardım, Ayşe Tülay Bağcı Bosi). Ankara: Sistem Ofset.
- Bağrıaçık N, Onat H, İlhan B, Tarakci T, Oşar Z, Özyazar M, Hatemi H ve Yıldız G, (2009). Obesity Profile in Turkey, *International Journal of Diabetes and Metabolism*, 17, 5-8.
- Balcı, Ş., & Baloğlu, E. (2018). Sosyal Medya Bağımlılığı ile Depresyon Arasındaki İlişki: Üniversite Gençliği Üzerine Bir Saha Araştırması Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi, 209-234.
- Balcı, Ş., Bekiroğlu, O., & Yeles, S. (2019). Sosyal Medya Bağımlılığının Bir Belirleyicisi Olarak Öz Saygı: Konya Örneğinde Bir Araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı: 48.
- Balcı, Ş., & Gölcü, A. (2013). Türkiye’de Üniversite Öğrencileri Arasında Facebook Bağımlılığı: “Selçuk Üniversitesi Örneği” *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* Sayı: 34.
- Balcı, Ş., Karakoç, E., & Ögüt, N. (2020). Sağlık Çalışanları Arasında Sosyal Medya Bağımlılığı: İki Boyutlu Benlik Saygısının Rolü. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 33, 296-317.
- Balcı, Ş., & Koçak, M.C. (2017). Sosyal Medya Kullanımı İle Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. 1. Uluslararası İletişimde Yeni Yönelimler Konferansı.
- Balcı, Ş., & Sarıtaş, H. (2019). Sosyal Medya Kullanımının Bir Belirleyicisi Olarak Narsisizm: Konya’da Yaşayan Kullanıcılar Üzerine Bir İnceleme. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. (AKİL) Haziran 31, 689-709.
- Balcı, Ş. Gülnar, B. (2009). Üniversite Öğrencileri Arasında İnternet Bağımlılığı ve İnternet Bağımlılığının Profili. *Selçuk İletişim Dergisi* 5(4), 62-82.
- Balle, F., & Eymery, G. (1991). Yeni Medyalar. Mehmet Selami Şakiroğlu (Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ball-Rokeach, S.J. (1998). A Theory of Media Power and a Theory of Media Use: Different Stories, Questions, and Ways of Thinking, *Mass Communication and Society*.
- Baranowski, T., Baranowski, J., Thompson, D., Buday, R., Jago, R., Griffith, M. J., et al. (2011). Video Game Play, Child Diet, And Physical Activity Behavior Change: A Randomized Clinical Trial. *American Journal of Preventive Medicine*, 40 (1), 33-38.
- Barnes, L. (2008). Podcasting for Profit: A Proven 7-Step Plan to Help Individuals and Businesses Generate Income Through Audio and Video Podcasting. Florida: Maximum Press.
- Baudrillard, J. (2004). Tam Ekran, Bahadır Gülmez (Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bayrak, T. (2015). Sosyal Ağ Uygulaması Olarak Vine. (Editör: Deniz Yengin). *Sosyal Medya Araştırmaları içinde* (445-468) İstanbul: Paloma Yayınevi.
- Bedir, E. (2016). Bağımlılığın Derinlemesine Analizi. *Addicta: The Turkish Journal On Addictions*. 3 (3), 476-479.
- Bergman, S. M., Ferrington, M. E., Davenport, S. W., & Bergman, J. Z. (2011). Millennials, Narcissism and Social Networking: What Narcissists Do on Social Networking Sites and Why. *Personality and Individual Differences*, 50, 706-711.

- Bilgin M. (2018). Ergenlerde Sosyal Medya Bağımlılığı ve Psikolojik Bozukluklar Arasındaki İlişki. *The Journal of International Scientific Researches*, 3(3), 237-247.
- Binark, M. (2007). *Yeni Medya Çalışmaları*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Birch, L L., & Fisher J. (1998). Development of Eating Behaviors Among Children and Adolescents, *Pediatrics*. 101, 539-549.
- Boungneres, P. (2002). Genetics and Obesity And Type 2 Diabetes: Tracking Pathogenic Traits During the Predisease Period. *Diabetes*, 51, 3-5.
- Bozkurt, H., Özer, S., Şahin, S. & Sönmezgöz, E. (2017). İnternet Use Patterns And Internet Addiction İn Children And Adolescents With Obesity, *Pediatric Obesity*, 2017 March:13 (5), 301-306.
- Boyd, D. M., & Ellison, N. (2008). Social Network Sites: Definition, History and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication* 13, 210–230.
- Brambilla, P., Bedogni, G., Moreno, LA., Goran, MI., Gutin, B., Fox, KR., Peters, DM., Barbeau, P., De Simone, M., & Pietrobelli, A. (2006). Çocuklarda İç Organ Ve Deri Altı Yağ Dokusunun Değerlendirilmesi İçin Antropometrinin Manyetik Rezonans Görüntülemeye Karşı Çapraz Doğrulaması. (2006). *Int J Obes (Londra)* 30, 23-30.
- Buglass, S.L., & et al. (2017). Motivators of Online Vulnerability: The İmpact Of Social Network Site Use and FOMO. *Computers in Human Behavior*. 66: p. 248-255.
- Büyükgebiz, E. (2018). Sosyal Medya Bağımlılığının Öğrencilerin Performanslarına Etkileri Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Büyükşener, E. (2009). Türkiye’de Sosyal Ağların Yeri ve Sosyal Medyaya Bakış. inet-tr’09 - XIV. Türkiye’de İnternet Konferansı Bildirileri. 12-13 Aralık 2009 Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Caplan, S.E. (2002). Problematic Internet Use and Psychosocial Well-Being: Development Of A Theory-Based Cognitive–Behavioral Measurement Instrument. *Computers in Human Behavior*. 18 (5), p. 553-575.
- Cargill, M. (2019). The Relationship Between Social Media Addiction, Anxiety, The Fear Of Missing Out, and Interpersonal Problems. In *Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Doctor of Philosophy*. The Graduate Faculty of The University of Akron.
- Castells, M. (2005). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür - Ağ Toplumunun Yükselişi*, Ebru Kılıç (Çev.), (Cilt 1). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Caterson, I.D., & Gill, T.P. (2002). Obesity: Epidemiology and Possible Prevention. *Best Practice & Research Clinical Endocrinology and Metabolism*. 16 (4), 595-610.
- Cerçi, S. (2019). *Sosyal Medya*, İstanbul: Onto Yayınları.
- Ceyhun, B., & vd. (2001). Madde Kullanma Eğilimi Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenilirliği, *Klinik Psikiyatri Dergisi*, Sayı:4
- Chapman, I. (2008). Obesity in Old Age, Obesity and Metabolism. (36), ss. 97-106.
- Chen, H.T. & Kim, Y. (2013). Problematic Use Of Social Network Sites: The İnteractive Relationship Between Gratifications Sought And Privacy Concerns. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 16, 806-812.

- Choi, K., & et al., (2009). Internet Overuse And Excessive Daytime Sleepiness In Adolescents. *Psychiatry And Clinical Neurosciences*, 63 (4), 455-462.
- Christakis, N A., & Fowler, J.H. (2007). The Spread Of Obesity in a Large Social Network Over 32 Years. *N. EnglJMed* 357, 370-9.
- Chu, N. F. (2005). National Prevalence of Obesity Prevalence of Obesity in Taiwan, *Obesity Reviews*. 6, 271–274.
- Cleland, V. J., Schmidt, M. D., Dwyer, T., & Venn, A. J. (2008). Television Viewing And Abdominal Obesity In Young Adults: Is The Association Mediated By Food And Beverage Consumption During Viewing Time Or Reduced Leisure-Time Physical Activity? *The American Journal of Clinical Nutrition*, Volume 87, Issue 5, Pages, 1148-1155.
- Cole, T J., Bellizzi, MC., Flegal, KM., & Dietz., WH. (2000). Dünya Çapında Çocuk Fazla Kilosu Ve Obezitesi İçin Standart Bir Tanım Oluşturmak: Uluslararası Araştırma. *BMJ*. 320, 1240-1243.
- Correa, T., Hinsley, A. W., & De Zuniga, H. G. (2010). Who Interacts On The Web? The Intersection Of Users, Personality And Social Media Use. *Computers in Human Behavior*, 26 (2), 247-253.
- Çakır, H., & Arslan, İ. (2013). Mobil Cihazlar İçin Ders İçerik Paketinin Geliştirilmesi. *Bilişim Teknolojileri Dergisi* 6 (3), 24-34.
- Çakır, V., & Çakır, V. (2010). Televizyon Bağımlılığı. *Literatürk Yayıncılık*.
- Çakmak, S. (2020). Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığının Obezite ve Beden Algısı ile İlişkinin İncelenmesi. *Yeditepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beslenme ve Diyetetik ABD, Master Tezi*.
- Çam, H.H. (2014). Adölesanlarda İnternet Bağımlılığı Prevalansı İle Psikopatolojik Semptomlar Ve Obezite Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Doktora Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*.
- Çarkçı, Z. (2019). Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi. Ufuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bilim Dalı*.
- Çelik, T. (2017). Paydaşların Gözünden Sosyal Medyanın Yarar Ve Risklerine Yönelik Bir İnceleme. *Doktora Tezi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İlköğretim Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı*.
- Çetinöz, N. (2013). Sosyal Medya. (Editör: V.Yüzer ve M.E. Mutlu). *Yeni İletişim Teknolojileri içinde (156-176). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını*.
- Çiftçi, H. (2018). Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığı. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi* (7), 4.
- Çizmeci, E. (2014). “Danah Boyd’da Sosyal Ağlar ve Gençlik”. *Yeni Medyaya Eleştirel Yaklaşımlar. İstanbul: Doğu Kitabevi*.
- Çömlekçi, M.F. & Başol, O. (2019). Gençlerin Sosyal Medya Kullanım Amaçları ile Sosyal Medya Bağımlılığı İlişkinin İncelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt, 17 (4), 173-188*.

- Dağıtmaç, M. & Özbay, O. (2017). Dijital Haçlı Seferleri. İstanbul: Motto Yayınları.
- de Wilde JA, Verkerk PH, Middelkoop B. (2014). Declining and stabilizing trends in prevalence of overweight and obesity in Dutch, Turkish, Moroccan and South Asian children 3–16 years of age between 1999 and 2011 in the Netherlands. *Arch Dis Child*. 99 (1), 46–51.
- Dilmen, N. E., & Öğüt, S. (2010). Sosyalleşmenin Yeni Yüzü: Sosyal Paylaşım Ağları. Marmara Üniversitesi Yeni Medya Ve Etkileşim Konferansı Bildiri Kitapçığı, 237-242.
- Doğru Tezcan, F.(2022). İntörn Doktorların Obezite Konusundaki Farkındalıklarının, Obezite Ön Yargılarına Etkisi. Tıpta Uzmanlık Tezi. T.C. Sağlık Bilimleri Üniversitesi Tepecik Sağlık Uygulama Ve Araştırma Merkezi Aile Hekimliği Kliniği.
- Doğruer, G. (2021). Orta Öğretim Öğrencilerinin İnternet Bağımlılıklarının Fiziksel Aktivite Düzeyleri Üzerine Etkilerinin İncelenmesi: Aydın İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Ve Spor Eğitimi Yüksek Lisans Programı
- Duiveststein, S., & Bloem, J. (2013). The Dark Side Of Social Media. Sogeti VINT, Research Institute for New Technology.
- Duman, Ö.D. (2019). Sosyal Medya Bağımlılığı: Erzurum İli Üzerine Bir İnceleme. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- Duran, S., Çetinbaş, A., Başaran, T., Kara, A., Elgün, B., & Keklik, N. (2019). Üniversite Öğrencilerinde Stres ve Sosyal Medya Kullanımının Yeme Davranışları Üzerine Etkisi. *Euras J Fam Med* 8 (4), 149-54
- Elagizi, A., Kachur, S., & Lavie, C.J. (2018). An Overview And Update On Obesity And The Obesity Paradox İn Cardiovascular Diseases. *Progress in Cardiovascular Diseases*, 61, 142-150.
- Eliacik, K., Bolat, N., Koçyiğit, C., Kanik, A., & Selkie E. (2016). Internet Addiction, Sleep And Healthrelated Life Quality Among Obese Individuals: A Comparison Study Of The Growing Problems İn Adolescent Health, Eating and Weight Disorders, 21(4), 709–717.
- Elrefai, M., Hasanberg, T., Diouf, S., Kienle, P., & Otto, M.(2017). Quality of Life After Bariatric Surgery: Comparison of Four Different Surgical Procedures. *Bariatric Surgical Practice And Patient Care*, 12 (2), 61-66.
- Echeburúa, E., & Corral, P. De. (2010). Addiction to New Technologies and to Online Social Networking in Young People: A New Challenge. *Adicciones*, 22, 91-95.
- Erbaşlar, G. (2013). Sosyal Medya'da Mısınız? Asosyal Medya'da Mısınız? Nobel Yayın.
- Erdoğan, İ., & Alemdar, K. (1990). İletişim ve Toplum- Kitle İletişim Kuramları Tutucu ve Değişimci Yaklaşımlar, Ankara: Bilgi.
- Erdoğan, M. (2021). İktisadi, İdari Ve Sosyal Bilimler Teori, Güncel Araştırmalar ve Yeni Eğilimler-3, (Editör: H. Babacan). 154-174.
- Erem, C. (2015). Prevalence of Overweight and Obesity in Turkey. *IJC Metabolic & Endocrine*, (8), pp. 38-41.
- Eren, E. (1993), Yönetim Psikolojisi, (4.Baskı), İstanbul: Beta Yayımcılık,

- Erkayhan, Ş. (2013). Küresel ve Yerel Ölçekte Ağ Kültürü ve Sosyal Medya, Sosyal Medya ve Ağ Toplumu 2. Kültür, Kimlik, Siyaset (içinde), (Editör: Bilgili, C., Şener, G.) İstanbul: Grafik Tasarım Yayıncılık, s. 1538.
- Fejes, F. (2005). Eleştirel Kitle İletişim Araştırmaları Ve Medya Etkileri: Yok Olan İzleyici Sorunu, Medya İktidar İdeoloji, (Derleyen: Mehmet Küçük). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Finkelstein, E.A., Khoujou, O.A., Thompson, H., Trogolan, J.G., Pan, L., Sherry, B., & Dietz, W. (2012). Obesity and Severe Obesity Forecasts Through 2030. *Am. J. Prev. Med.*, 42(6), 563-570.
- Fiske, J. (2003). İletişim Çalışmalarına Giriş. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Floros, G., & Siomos, K. (2013). The Relationship Between Optimal Parenting, Internet Addiction And Motives For Social Networking İn Adolescence. *Psychiatry Research*, 209 (3), 529-534.
- Gezgin, D.M., Şahin, Y.L., & Yıldırım, S. (2017). Sosyal Ağ Kullanıcıları Arasında Nomofobi Yaygınlığının Çeşitli Faktörler Açısından İncelenmesi, Eğitim Teknolojisi Kuram Ve Uygulama Dergisi, 7 (1), 1-15.
- Goodwin, K. (2018). Dijital Dünyada Çocuk Büyütmek. Tülin Er (Çev.) İstanbul: Aganta Kitap Yayınevi.
- Goodarzi, MO. (2018). Genetics of Obesity: What Genetic Association Studies Have Taught Us About The Biology Of Obesity And Its Complications. *The Lancet Diabetes & Endocrinology* 6 (3): 223-236.
- Gordon, M. (1999). Sosyoloji Sözlüğü. Osman Aknhay, Derya Kömürcü (Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Gönenli, G., & Hürmeriç, P. (2012). Sosyal Medya Akademi, (Editörler: Tolga Kara-Ebru Özgen), İçinde, Sosyal Medya: Bir Alan Çalışması Olarak Facebook, (ss.219-224), İstanbul: Beta Yayınları,
- Griffiths MD. (2013). Social Networking Addiction: Emerging Themes and Issues. *J Addict Res Ther*, 4, 118.
- Griffiths, MD. (1995). Technological Addictations. *Clinical Psychology Forum* 195, (76), 14-19.
- Griffiths, MD., Kuss, DJ., & Z. Demetrovics. (2014). Social Networking Addiction: An Overview of Preliminary Findings Behavioral Addictions Criteria, Evidence, and Treatment New York, Pages, 119-141.
- Güçlü, S., Tabak, R.S., Tütüncü, İ., & Yılmaz, F. (2016). İnternet Bağımlılığı: Gerçekten Obeziteye Neden Olur Mu? Uluslararası Hakemli Beslenme Araştırmaları Dergisi (7), 49-63.
- Güleç, D. (2019). Sosyal Medya Kullanımı İle Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Ve Risk Faktörleri İlişkisi. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı Sağlık Kurumları Yönetimi Bilim Dalı.
- Güleç, G., Köşger, F., & Eşsizoglu A. (2015). DSM5'te Bağımlılık-Alkol Ve Madde Kullanım Bozuklukları, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, (7), 448-460.
- Gülner, B., & Balcı, Ş. (2011). Yeni Medya ve Kültürleşen Toplum. Konya: Literatürk Yayıncılık.

- Gülşen, M. (2018). Is Digital Addiction A Reason For Obesity? *Annals of Medical Research* . 25 (3), 472-5.
- Gündüz, U., & Engin, Y. (2016). Sosyal Medya ve Dijital Kimlik Olgusu. (Editör: A. Büyükaslan, A. M.Kırık). İçinde, *Sosyal Medya Araştırmaları 3: Gözlenen Toplumdan Gözlenen Bireye* (ss. 43-60) Konya: Çizgi Kitabevi.
- Güneş, S. (1996). *Medya ve Kültür: Sessiz Yığınların Kültürel İntiharı*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Güngör, N. (2011). *İletişim Kuramlar-Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gürsakal, N. (2009). *Sosyal Ağ Analizi*. Bursa: DoraYayıncılık.
- Harari, Y.N. (2019). *21.Yüzyıl İçin 21 Ders*. (Türkçesi: Selin Sıral), İstanbul: Kolektif Kitap.
- Harris, E. (2017). Predicting Disordered Eating Behaviors With Internet Addiction, Social Media Use, And Fomo. B. A., University of West Florida, Department of Psychology College of Health The University of West Florida In Partial Fulfillment Of The Requirements For The Degree of Master of Arts.
- Haynes, A. F., Watts, A. W., Loth, K. A., Pearson, C. M., & Neumark-Stzainer, D. (2016). Factors Predicting And Escalation Of Restrictive Eating During Adolescence. *Journal of Adolescent Health*, 59, 391-396.
- Hazar, M. (2011). Sosyal Medya Bağımlılığı-Bir Alan Araştırması Gazi Üniversitesi İletişim Kuram ve Araştırmaları Dergisi, Sayı: 32 s.162.
- Hermida, A. (2017). Herkese Söyle-Sosyal Medya'da Neden Paylaşımında Bulunuruz, Ahmet A. Sabancı (Çev.) Kafka Epsilon Yayınevi.
- Holden, C. (2001). Behavioral Addictions: Do they exist? *Science*, 294 (5544), 980-982.
- Holden, C. (2001). Behavioral Addictions: Do they exist? *Science*, s. 294-298.
- Horvath, C.W. (2004). Measuring Television Addiction "Journal of Broadcasting & Electronic Media" 48: 3, pp. 378-398.
- Huck, S.W. (2008). *Reading Statistics and Research* (5.edition). Boston: Pearson.
- Ilgaz, M. (2018). Sosyal Medya Bağımlılığı: Lise Ve Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Turkish Journal of Marketing*. 3 (3), 238-257.
- Issa L. (2015). Prevalence and risk factors of obesity and overweight among Taif University Students, Taif, Saudi Arabia. *Int J Public Health Epidemiol*. 4, pp. 98-106.
- Işık, U. (2007). *Medya Bağımlılığı Teorisi Doğrultusunda İnternet Kullanımının Etkileri Ve İnternet Bağımlılığı*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnal, A. (1996). *Haber Okumak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.
- Jarvis, J. (2012). *E-Sosyal Toplum, Dijital Çağda Sosyal Medyanın İş ve Gündelik Hayata Etkisi*. Çağlar Kök. (Çev.), MediaCat.
- Jumbe, S. E. (2017). *Post-Surgical Cliff After Weight Loss Surgery: Accounts Of Patients And Their Health Care Professionals*. Professional Doctorate in Health Psychology, University of the West of England, Bristol.
- Jung, Y., & Kang, H. (2010). User Goals in Social Virtual Worlds: A Means-End Chain Approach, *Computers in Human Behavior*, 26 (2), 218-225.

- Kafkas, M.E., & Özen, G. (2014). Obezite Farkındalık Ölçeği'nin (OFO) Türkçe'ye Uyarlanması: Bir Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. İnönü Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. (1),1-15.
- Khajehieian, D., & Colabi, A. M. (2018). Effect of Social Media on Child Obesity: Application of Structural Equation Modeling with the Taguchi Method. Int J Environ Res Public Health. Jul;15 (7), 1343.
- Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2010). Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media. Business Horizons, 53 (1), 59-68.
- Kardefelt-Winther, D. (2014). A Conceptual And Methodological Critique Of İnternet Addiction Research: Towards a Model Of Compensatory İnternet Use. Computers in Human Behavior, (31), 351-354.
- Karal, H., & Kokoç, M. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Ağ Siteleri Kullanım Amaçlarını Belirlemeye Yönelik Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. Turkish Journal of Computer and Mathematics Education, 1(3), 251-263.
- Karaman, M.K., & Kurtoglu, M. (2009). Öğretmen Adaylarının İnternet Bağımlılığı Hakkındaki Görüşleri Akademik Bilişim. 09-XI. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, Şanlıurfa: Harran Üniversitesi.
- Kastorini, C.M., Millonis, H.J., Esposito, K., Giugliano, D., Gudevenos, J.A., & Panagiotakos, D.B. (2011). Adherence to the Mediterranean Diet İn Relation To Acute Coronary Syndrome Or Stroke Non Fatal Events: A Comparative Analysis Of A Case Study. American Heart Journal, 162 (4), 717-724.
- Kautiainen, S., Koivusilta, L., Lintonen, T., Virtanen, S. M., & Rimpelä, A. (2005). Use of İnformation And Communication Technology And Prevalence Of Overweight And Obesity Among Adolescents. International Journal of Obesity, 29 (8), 925.
- Kemp S. Digital in 2022. <https://datareportal.com/reports/digital-2022-changes-in-metas-reporting>. Erişim Tarihi: 11.12. 2022
- Koçak, G. (2012). Bireylerin Sosyal Medya Kullanım Davranışlarının ve Motivasyonlarının Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı Bağlamında İncelenmesi: Eskişehir'de Bir Uygulama. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi.
- Kendir, S. (2021). Üniversite Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinde Öz Denetim, Dürtüsellik, Akıllı Telefon Bağımlılığı Ve Obezite Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kıran, S., Küçükbozancı, H., & Emre, İ.E. (2020). Sosyal Medya Kullanımının Kişiler Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi. Bilişim Teknolojileri Dergisi, 13 (4), 435-441.
- Kırık, A.M., Arslan, A., Çetinkaya, A., & Mehmet, G. (2015). Türkiyedeki Gençlerin Sosyal Medya Bağımlılık Düzeylerine Yönelik Nicel Bir Araştırma. International Journal of Science Culture and Sport, 3 (13), 108-118.
- Kırık, A.M. (2013). Gelişen Web Teknolojileri ve Sosyal Medya Bağımlılığı. (Editör: A. Büyükaslan, A. M. Kırık). İçinde, Sosyal Medya Araştırmaları 1: "Sosyalleşen Birey" (ss. 77-101). İstanbul: Çizgi.

- Kırık, A.M., & Arvas, N. (2015). Sosyal Medyanın Kültürel Yabancılaşma Olgusundaki Rolü. (Editör: A. Büyükaslan, A. M. Kırık). İçinde, Sosyal Medya Araştırmaları 2: "Sosyalleşen Olgular"(ss.131-158) Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kırık, A. M., Arslan, A., Çetinkaya, A. & Gül, M. (2015). "A Quantitative Research on the Level of Social Media Addiction among Young People in Turkey". International Journal of Science Culture and Sport. 3 (3), 108-122.
- Kırık, A.M., & Orkan, S. (2016). Değişen İletişim Pratikleri Çerçevesinde Sosyal Medyada Sanal Dedikodu Etkisi. (Editör: A. Büyükaslan, A. M.Kırık). İçinde, Sosyal Medya Araştırmaları 3: "Gözlenen Toplumdan Gözlenen Bireye (ss.17-42) Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kırık, M.A. (2017). Gelişen Web Teknolojileri ve Sosyal Medya Bağımlılığı. (Editör: Ali Büyükaslan ve Ali Murat Kırık). İçinde, Sosyal Medya Araştırmaları 1. Konya: Çizgi Kitabevi, 69-102.
- Kietzmann, J. H., Hermkens, K., McCarthy, I. P. & Silvestre, B. S. (2011). Social Media? Get Serious! Understanding the Functional Building Blocks of Social Media. Business Horizons, 54, 241-251.
- Köseoğlu, Y., & Al, H. (2013). Bir Siyasal Propaganda Aracı Olarak Sosyal Medya. Akademik İncelemeler Dergisi, 8(3), 103-125.
- Köseoğlu, Y. (2020). Siyasal Toplumsallaşma Sürecinde Sosyal Medya. Turkish Studies - Social, 15 (7), 201-213.
- Kubey, R., & Csikszentmihalyi, M. (2002). Television Addiction. Scientific American, 286 (2), 74-81.
- Kuss Daria J. & Griffiths M.D. (2017). Social Networking Sites and Addiction: Ten Lessons Learned Public Health, (14), 311.
- Kuss DJ, Griffiths MD. (2011). Online Social Networking And Addiction: A Review Of The Psychological Literature. Int J Environ Res Public Health (8), 3528-3552.
- Kuşay, Y. (2013). Sosyal Medya Ortamı Olarak Facebook'un Çekiciliği Ve Ergenlerde Bağımlılık Düzeyi. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı.
- Kuyucu, M. (2016). Türkiye'deki Popüler Müzik Yorumcularının Twitter Kullanımına Yönelik Bir Araştırma. (Editör: A. Büyükaslan, A.M, Kırık,). İçinde, Sosyal Medya Araştırmaları 3 (ss.249-304), Konya: Çizgi Kitabevi.
- Laird, T. (2014). Using Social Media In Education For Classroom Teaching Student Learning And Educator Professional Devolepment, A Project Submitted To The Faculty of Eucation in Comformity With The Requirements For The Degree Of Master Of Education, Queen's University Kingston, Ontario, Canada.
- Langer, F.B., Hoda, M.A.R., Bohdjalian, A., Felberbauer, F.X., Zacherl, J., & Wenzl, E. (2005). Sleeve Gastrectomy And Gastric Banding: Effects On Plasma Ghrelin Levels, Obesity Surgery, 15 (7), 1024-1029.
- Lazarsfeld, P.F., & Merton R K. (1948). Mass Communication, Popular Taste And Organized Social Action. İçinde. Mass Culture: The Popular Arts in America. B. Rosenberg and D.M. White (Eds.) (1957). New York: The Free Press.

- Leung, L. (2013). Generational Differences in Content Generation in Social Media: The Roles of the Gratifications Sought and of Narcissism. *Computers in Human Behavior*, 29 (3), 997-1006.
- Lister, M., & Dovey, J., Giddings, S., Grant, I., & Kelly, K. (2009). *New Media: A Critical Introduction*. London: Routledge.
- Liu, Y. (2016). From Social Media Uses and Gratifications to Social Media Addiction: A Study of the Abuse of Social Media Among College Students. Submitted to William Allen White School of Journalism and Mass Communications And The Graduate Faculty Of The University Of Kansas In Partial Fulfillment Of The Requirements For The Degree Of Master Of Science.
- Longstreet, P., & Brooks, S. (2017). Life Satisfaction: A key to Managing İnternet & Social Media Addiction. *Technology in Society*, 50, 73-77.
- Lull, J. (2000). *Media, Communication, Culture*, New York: Columbia University Press.
- Maher, C., Olds, T. S., Eisenmann, J. C., & Dollman, J. (2012). Screen Time İs More Strongly Associated Than Physical Activity With Overweight And Obesity İn 9 to 16 year old Australians. *Acta Paediatrica*, 101 (11), 1170-1174.
- Manovich, L. (2001). *The Language of New Media*. Cambiridge: Massachusetts Institute of Technology.
- McLuhan, M. (2001). *Global Köy*. İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. O. Akinhay ve D. Kömürcü (Çev.) İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Maslow, A. H. (1970). *Motivation and Personality*, 2nd. ed., New York, Harper & Row.
- Mayfield, A. (2008). What is social media? iCrossing. http://www.icrossing.co.uk/fileadmin/uploads/eBooks/What_is_Social_Media_Crossing_ebook.pdf.
- McCarthy, H.D., Ellis, S.M., & Cole, T.J. (2003). 11-16 Yaş Arası İngiliz Gençliğinde Merkezi Aşırı Kilo Ve Obezite: Bel Çevresinin Kesitsel Araştırmaları. *BMJ*. 2003; 326:624. doi:10. 1136/bmj.326.7390.624.
- McLuhan, M., & Fiore, Q. (2012). *Medya Mesajı Medya Masajıdır*. İstanbul: MediaCat.
- McLuhan, M. (2001). *Gutenberg Galaksisi Tipografik İnsanın Oluşumu*. Gül Çağalı Güven (Çev.), YKY: İstanbul.
- McQuail, D., & Windahl, S. (1993). *İletişim Modelleri-Kitle İletişim Çalışmalarında K.Yumlu* (Çev.), Ankara: İmge Kitabevi.
- McQuail, D. (2005). *McQuail's Mass Communion Theory, Fifth Edition*, London: Sage.
- McQuail, D. (2010). *McQuail's Mass Communion Theory, 6. Edition*, Thousand Oaks, CA: Sage.
- Mehdizadeh, S. (2010). Self-Presentation 2.0: Narcissism and Self-Esteem on Facebook, *Cyberpsychology, Behaviour and Social Networking*, 13 (4), 357-364.
- Menglong, L., Yunlong, D., Yujia, R., Shaodan, Guo., & Xiaoqin, H. (2014). Obesity Status of Middle School Students in Xiangtan and its Relationship with Internet Addiction, *Obesity Journal*, 2014 Feb; 22 (2), 482-7.

- Mitchell, J. A., Rodriguez, D., Schmitz, K.H., Audrain., & McGovern, J. (2013). Greater Screen Time Is Associated With Adolescent Obesity: A Longitudinal Study of the BMI Distribution From Ages 14 to 18. *Obesity*, 21 (3), 572-575.
- Moreno, M.A., & et al (2013). Associations Between İnternet Use And Fitness Among College Students: An Experience Sampling Approach. *Journal Of Interaction Science*, 1 (1), 4.
- Morris, M.J., Beilharz, J.E., Maniam, J., Reichelt, A.C., & Westbrook, R.F. (2015). Why Is Obesity Such A Problem İn The 21st Century The İntersection Of Palatable Food, Cues And Reward Pathways, Stress, And Cognition. *Neurosci Biobehav Rev*. 58, 3645.
- Mota, J., Ribeiro, J., Santos, M.P., & Gomes, H. (2006). Obesity, Physical Activity, Computer Use, And Tv Viewing İn Portuguese Adolescents. *Pediatric Exercise Science*, 18 (1), 113-121.
- Murer, SB et al. (2014). Pediatric adiposity stabilized in Switzerland between 1999 and 2012. *Eur J Nutr*. 53 (3), 865-75.
- Nadkarni, A., & Hofmann, S.G. (2012). Why do people use Facebook Article in *Personality and Individual Differences* February 2012:52 (3), (pp.243-249). DOI: 10.1016/j.paid.2011.11.007 Source: PubMed.
- Oberst, U., Wegmann, E., Stod, B., Brand, M., & Chamarro, A. (2017). Negative Consequences From Heavy Social Networking İn Adolescents: The Mediating Role Of Fear Of Missing Out. *Journal Of Adolescence*, 55, 51-60.
- Odabaşı, Y. (2010). Tüketicilikte Dönüşümler. (Editör: F. Odabaşı). *Bilgi ve İletişim Teknolojileri Işığında Dönüşümler*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 103- 118.
- Ortega, F. B., Ruiz, J. R., & Sjörström, M. (2007). Physical Activity, Overweight And Central Adiposity İn Swedish Children And Adolescents: The European Youth Heart Study. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 4 (1), 61.
- Oskay, Ü. (2000). XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri Kuramsal Bir Yaklaşım. *Der Yayınları*.
- Öke, Y. (2018). Alternatif Bir Medya Olarak Sosyal Medyanın Yeni Toplumsal Hareketler Üzerindeki Etkisi. *Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergi*. Cilt 1, Sayı 1, 52 - 61, 30.05.2018.
- Önal, Z., & Adal, E. (2014). Çocukluk Çağında Obezite, Okmeydanı Tıp Dergisi, 30 (Ek sayı 1), 39-44.
- Özkan, İ., Adıbelli, D., İlaslan, E., & Taylan, S. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Obezite Farkındalıkları ile Beden Kitle İndeksleri Arasındaki İlişki. *ACU Sağlık Bilimleri Dergisi*, 120-126.
- Öztürk, A., Buğrul, N., Metintaş, S. ve Kalyoncu, C. (2012). Lise Öğrencilerinin Kendi Bildirdikleri Ağırılık Ve Boy Değerlerinin Geçerliliği. 15. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, Bursa.
- Öztürk, M.C. (2013). Sosyal Medya (içinde) (Editör: Zeynep Özata). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2877 Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1834 Eskişehir.
- Özutku, F., Çopur, H., Sığın, İ., İlter, K., Küçükylmaz, M.M., & Arı, Y. (2014). Sosyal Medyanın ABC'si (1. Baskı). İstanbul: Melisa Matbaacılık.
- Pallant, J. (2001). SPSS Survial Manual. Maidenhead, PA: Open University Press.

- Polat, F., & Karasu, F. (2020). Bir Üniversitede Öğrenim Gören Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Obezite Durumu İle İnternet Kullanımı Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi, Sağlık Bilimleri Dergisi, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Araştırma Yazısı, 29, 34-41.
- Punyanunt-Carter, N. M., De La Cruz, J.J., & Wrench, J.S. (2017). Investigating The Relationships Among College Students' Satisfaction, Addiction, Needs, Communication Apprehension, Motives, And Uses & Gratifications with Snapchat. *Computers in Human Behavior*, 75, 870-875.
- Putnam, R. (2000). *Bowling Alone: The Collapse And Revival of American Community*, New York: Simon & Schuster.
- Roulstone, S., & Lindsay, G. (2010). *The Perspectives of Children and Young People who have speech, Language and Communication Needs and Their Parents*. Coventr: University of Warwick.
- Rubin, A.M., & Windahl, S. (1986). The Uses and Dependency Model of Mass Communion, *Critical Studies in Mass Communion*, 3 (2), 184-199.
- Ryan, T., Chester, A., Reece, J., Xenos., S. (2014). The uses and abuses of Facebook: A review of Facebook addiction *Journal of Behavioral Addictions*, *Journal of Behavioral Addictions*. Volume 3: Issue 3.
- Saaïd, S. A., Al-Rashid, N. A. A. & Abdullah, Z. (2014). The İmpact Of Addiction To Twitter Among University Students. *Future Information Technology*, New York: Springer, 231-236.
- Safko, L. (2010). *The Social Media Bible*, New Jersey: John Wiley and Sons.
- Sampasa-Kanyiga, H., Chaput, J., & Hamilton, H. A. (2015). Associations Between The Use Of Social Networking Sites And Unhealthy Eating Behaviours And Excess Body Weight İn Adolescents. *British Journal of Nutrition*, 114, 1941-1947. doi:10.1017/S0007114515003566
- Sançar, B. & Özcanarlan, F. (2021). Akademisyenlerin Obezite Farkındalıklarının Belirlenmesi: Toros Üniversitesi Örneği, *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7 (2), 5-14.
- Sanlav, Ü. (2016). Sosyal Medya Nedir? YEGİTEK - T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü Dergisi, 16, 6-9.
- Sanlav, Ü. (2014). *Sosyal Medya Savaşları*, Hayat Yayınları.
- Sassi, F. (2010). *Obesity and The Economics of Prevention: Fit Not Fat*. OECD.
- Satman, İ. (2016). Türkiye'de Obezite Sorunu, *Türkiye Klinikleri Journal of Gastroenterohepatology Special Topics*, 9, (2), 71 -75.
- Satman, İ., Yumuk, V.D., Bayram, F., Bahçeci, M., Araz, M., Sönmez, A., Peker, Y., & Küçükerdönmez, Ö. (2017). *Obezite Tanı Ve Tedavi Klavuzu*. Türkiye Endokrinoloji Ve Metabolizma Derneği, Ankara.
- Savcı, M., & Aysan, F. (2017:b). Social-Emotional Model Of İnternet Addiction. *Psychiatry Clinical Psychopharmacol*, (27), 349-358.

- Savcı, M., Ercengiz, M., & Aysan, F. (2018). Ergenlerde Sosyal Medya Bozukluğu Ölçeği'nin Türkçe Uyarlaması. *Arch Neuropsychiatry*, 55.
- Savcı, M. ve Aysan, F. (2017:a). Teknolojik Bağımlılıklar ve Sosyal Bağlılık: İnternet Bağımlılığı, Sosyal Medya Bağımlılığı, Dijital Oyun Bağımlılığı ve Akıllı Telefon Bağımlılığının Sosyal Bağlılığı Yordayıcı Etkisi. *Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 30 (3), 202-216.
- Sayımer, İ. (2008). *Sanal Ortamda Halkla İlişkiler*, İstanbul: Beta Yayıncılık
- Seabra, L., Loureiro, M., Pereira, H., Monteiro, S., Afonso, M., Esgalhado, G. (2017). Relationship between Internet Addiction and Self-Esteem: Cross Cultural Study in Portugal and Brazil. *Interacting with Computers*, 29 (5), 767-778.
- Seabrook, E.M., Kern, M.L. & Rickard, N.S. (2016). Social Networking Sites, Depression, And Anxiety: A Systematic Review. *JMIR Mental Health*, 3(4).
- Severin, J. W. & Tankard, W. J. (1994). İletişim Kuramları: Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları, Ali Atuf Bir ve N. Serdar Sever (Çev.), Eskişehir: Kibebe Sanat Merkezi.
- Serter R. (2003). *Obezite Atlası*. Ankara: Karakter Color.
- Shercan, W., Nepal, S., & Paris., C. (2013). A Survey of Trust in Social Networks. *ACM Computing Surveys*, 45 (4), 1-33.
- Shields, M.K., & Behrman, R.E. (2000). Children and Computer Technology: Analysis and Recommendations. *The Future of Children*, 10 (2), 4-30.
- Siguencia, L. O., Herman, D., Marzano, G., & Rodak, P. (2017). The Role of Social Media in Sports Communication Management: An Analysis of Polish Top League Teams' Strategy. *Procedia Computer Science* (104), 73-80
- Simon, D., Kriston L., Loh, A., Spies, C., Scheibler, F., Wills, C. & Harter, M. (2010). Confirmatory Factor Analysis and Recommendations For İmprovement Of The Autonomy-Preference-Index (API). *Health Expectations*, 13 (3), 234-243.
- Skaik, Y. (2015). The bread and butter of Statistical analysis "t-test": Uses and misuses. *Pak J Med Sci* 31(6), 1-2.
- Sözen, H., & Bebek, G. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Obezite Farkındalığının Belirlenmesi. *ICPESS*, 28-30 June.
- Średniawa A, Jarczewska DŁ, Źabicka K, Ulman M, Pilarska A, (2015). Internet Addiction Among Graduates Of General Secondary Schools İn Cracow And İts Correlation With Body Mass İndex And Other Health Problems *Pol Merkur Lekarski*, 39 (229), 31-36.
- Sofiah, S. Z. S., Omar, S. Z., Bolong, J., & Osman, M. N. (2011). Facebook Addiction Among Female University Students. *Revista De Administratie Publica Si Politici Sociale*, 3 (7), 95.
- Stice, L., Stojek, M., Beach, S., Vandellen, M., & Mackillop, J. (2017). Multidimensional Assessment of Impulsivity in Relation to Obesity and Food Addiction. *Appetite*, 112, 59-68.
- Strack, F., Werth, L., & Deutsch, R. (2006). Reflective and İmpulsive Determinants Of Consumer Behavior. *Journal of Consumer Psychology*, 16, 205-216.

- Şardağ Karabulut, M. (2015). Küçük Ve Orta Büyüklükteki İşletmelerde Sosyal Medya Pazarlaması: Sinop İlinde Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şengel, K. (2021). 18-65 Yaş Aralığındaki Bireylerin Obezite Farkındalık Durumları ve Obezite Risklerinin Değerlendirilmesi. Bahçeşehir Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi.
- Şentürk, E. (2017). Sosyal Medya Bağımlılığının, Depresyon, Anksiyete Bozukluğu, Karışık Anksiyete ve Depresif Bozukluk Hastaları ile Kontrol Grubu Arasında Karşılaştırılması ve Kullanıcıların Kişilik Özellikleriyle İlişkinin Araştırılması. Tıpta Uzmanlık Tezi. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı.
- Şimşek, F., Ulukol, B., Berberoğlu, M., Gülnar, S.B., & Öcal, G. (2005). Ankara'da Bir İlköğretim Okulu ve Lisede Obezite Sıklığı Rolü, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, Türkiye Diyabet ve Obezite Dergisi, 2, 54-62.
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2013). Türk Halk Sağlığı Kurumu, Obezite Diyabet ve Metabolik Hastalıklar Dairesi Başkanlığı, Türkiye Çocukluk Çağı (7-8 Yaş) Şişmanlık Araştırması-2014, (COSI-TUR) Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Yayın No: 921.
- T.C. Sağlık Bakanlığı (2020). Sağlık İstatistikleri Yıllığı.
- T.C.Sağlık Bakanlığı (2018). Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Obezite Merkezlerinin Açılması, Tescil Edilmesi, Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Genelge. Sayı: 19602659, 2018 /29.
- Thadani, D., & Cheung, C. (2011). Exploring the Role Of Online Social Network Dependency İn Habit Formation. Thirty Second International Conference on Information Systems, Shanghai.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). Using Multivariate Statistics (6th ed.). Boston, MA: Pearson Publications.
- Talayhan, H.Z. (2012). Sosyal Paylaşım Sitelerinin Meslek Lisesi Öğrencilerinin Sosyalleşmeleri Üzerindeki Etkisi. Yeditepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler EnstitüsüYayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Tao, R., Huang, X., Wang, J., Zhang, H., Zhang, Y. & Li, M. (2010). Proposed Diagnostic Criteria for Internet Addiction, *Addiction*, 105 (3), 556–564.
- Tarhan, N., & Nurmedov, S. (2013). Bağımlılık: Sanal veya Gerçek. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tatar, S. (2018). Obez Bireylerde Sosyal Medya Bağımlılığı Sıklığı. Tıpta Uzmanlık Tezi. Ankara Dışkapı Yıldırım Beyazıt Eğitim Ve Araştırma Hastanesi. Aile Hekimliği Ana Bilim Dalı.
- TBM. (2015). Türkiye Bağımlılıkla Eğitim Mücadele Programı. Klavuz Kitabı, İstanbul: Kültür Sanat Basımevi.
- TEMD. (2017). Obezite Tanı ve Tedavi Klavuzu, Ankara: Miki Matbaacılık
- Tekinalp, Ş., & Uzun, R. (2004). İletişim Araştırmaları Ve Kuramları. İstanbul: Derin Yayınları.
- Tektaş, N. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Ağları Kullanımlarına Yönelik Bir Araştırma. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)* 7 (17), 851-870.
- Thompson, J.B. (2008). Medya ve Modernite. (Türkçesi: Serdar Öztürk). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Tıp Enstitüsü (Institute of Medicine - IOM) (2013). Challenges and Opportunities for Change in Food Marketing to Children and Youth: Workshop Summary. Washington.

- Tiryaki, S. (2015). Toplumsal Yaşamda Facebook Bağımlılığı: Konya Örneğinde Bir Saha Araştırması. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı.
- Toffler, A. (2008). Üçüncü Dalga, Selim Yeniçeri (Çev.), İstanbul: Koridor Yayıncılık.
- Toprak, A., Yıldırım, A., Aygül, E., Binark, M., Börekçi, S. & Çomu, T. (2009). Toplumsal Paylaşım Ağı Facebook: “Görülüyorum Öyleyse Varım” İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Topçu, Ç. (2021). Siyasal Bilgi Açığı: Demografik Değişkenler, Siyasal Tutumlar ve Sosyal Medya Kullanımı, Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Sinema Ana Bilim Dalı Radyo Ve Televizyon Bilim Dalı.
- Tosyalı, H., & Sütçü, C.S. (2016). Sağlık İletişiminde Sosyal Medya Kullanımının Bireyler Üzerindeki Etkileri. Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi 3(2), 3-22
- Tuncer, A.S. (2013). Sosyal Medya (içinde) (Editör Zeynep Özata) T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2877 Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1834 Eskişehir.
- Tutgun Ünal, A. (2015). Sosyal Medya Bağımlılığı: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Ana Bilim Dalı.
- TÜİK. (2021). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, www.tuik.gov.tr. E.Tarihi: 02.05.2022.
- Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması, TBSA. (2010). Sağlık Bakanlığı, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Rapor.
- Türkiye Hanehalkı Sağlık Araştırması, THSA (2017). Sağlık Bakanlığı, Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Bölge Ofisi.
- Tüzün, M. (1995). Obezite Tanım, Sıklık, Tanı, Sınıflandırma, Tipleri, Dereceleri ve Komplikasyonları. (Editör: C. Yılmaz), Nobel Tıp Kitabevleri.
- Travers, J., & Milgram, S. (2010). The Small World Problem. *Psychology Today, Sociometry*, Vol.32, No. 4 (pp.425-443) Published by: American Sociological Association.
- Uğur, G. (2013). Yeni Medya İle Şekillenen Siyasi Görünürlük, Yeni Medya Üzerine (Editör: Müge Demir). Konya: Literatürk Yayıncılık.
- Üçer, N. (2016). Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı Bağlamında Gençlerin Sosyal Media Kullanımına Yönelik Niteliksel Bir Araştırma. *Global Media Journal TR Edition*, 6 (12), 1-26.
- van den Eijnden, R.J.J.M., Lemmens, J.S., & Valkenburg, P.M. (2016). The Social Media Disorder Scale. *Computers in Human Behavior*, 61, 478-487. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.03.038>
- Vandelandotte, C., Sugiyama, T., Gardiner, P., & Owen, N. (2009). Associations Of Leisure-Time Internet And Computer Use With Overweight And Obesity, Physical Activity And Sedentary Behaviors: Cross-Sectional Study. *J Med Internet Research* Jul 27, 11(3)
- Wan, C. (2009). Gratifications & Loneliness as Predictors of Campus-SNS Websites Addiction & Usage Pattern among Chinese College Students. (Doctoral dissertation, The Chinese University of Hong Kong).
- Wang, C., Lee, M.K.O. and Hua, Z. (2015). A Theory of Social Media Dependence: Evidence from Microblog Users. *Decision Support Systems*, 69, 40-49.

- Wartella, E.A. (2013). Medya, Beslenme ve Çocukluk Obezitesi. (Çevirmen: Pınar Şengözer Şiraz Editör:Hakan Toker), I. Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi, Bildiriler Kitabı (2. Cilt), İstanbul:Çocuk Vakfı Yayınları:105 Yayın Dizisi: 6
- Wendel, E. L. (2008) New Potentials for “Independent” Music - Social Networks, Old and New, and the Ongoing Struggles to Reshape the Music Industry, master thesis, Department of Comparative Media Studies, Massachusetts Institute of Technology (MIT).
- Wendel, E. L. (2008) New Potentials for “Independent” Music - Social Networks, Old and New, and the Ongoing Struggles to Reshape the Music Industry, master thesis, Department of Comparative Media Studies, Massachusetts Institute of Technology (MIT).
- Wendel, E. L. (2008) New Potentials for “Independent” Music - Social Networks, Old and New, and the Ongoing Struggles to Reshape the Music Industry, master thesis, Department of Comparative Media Studies, Massachusetts Institute of Technology (MIT)
- Whiting, A., & Williams, D. (2013).Why People Use Social Media: A Uses And Gratifications Approach. Qualitative Market Research. An International Journal, 16 (4), 362-369.
- WHO. (2004). World Health Organization.Global Strategy on Diet, Physical Activity and Health Solarex. <https://www.who.int/publications/i/item/9241592222>
- WHO. (2007). The Challenge Of Obesity İn The European Region And The Strategies For Response, Ed. Francesco Branca, Haik Nikogosian ve Tim Lobstein, Denmark.
- Wilson, K., Fornasier, S., & White, K.M. (2010). Psychological Predictors of Young Adults’ Use of Social Networking Sites. CyberPsychology, Behavior and Social Networking, 13 (2), 173-177.
- Vural Akıncı, Z. B., & Bat, M. (2010). Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma. Journal of Yasar University E-Dergisi, 20 (5), 3348-3382.
- Yaylagül, L. (2016). Kitle İletişim Kuramları. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Yazıcıoğlu, Y., & Erdoğan, S. (2004). SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri Ankara: Detay Yayıncılık
- Yengin, D. (2012). Yeni Medya ve Dokunmatik Toplum, İstanbul: Derin Yayınları.
- Yıldız, Ü. (2014). Üniversite Öğrencilerinde Obezite Oluşumunda İnternet Bağımlılığının Etkisinin Saptanması, Tıpta Uzmanlık Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi. Aile Hekimliği Ana Bilim Dalı.
- Young, K.S., (1998). Caught İn The Net: How to Recognize The Signs Of İnternet Addiction-And A Winning Strategy For Recovery. John Wiley & Sons.
- Yung K., Eickhoff , E., Davis, D., Klam , W., & Doan , A. (2015). İnternet Addiction Disorder And Problematic Use Of Google Class İn Patient Treated at a Residential Substance Abuse Treatment Program, Addictive Behaviors 41 (2015):58-60; Eng, James, “Google Glass Addiction? Doctors Report First Case of Disorder,” NBC News, 14 Ekim 2014.
- Zhou, S.J., Tang, Z.H., Peng, Y. (2009). İnternet-Related Behavior Characteristics of Adolescents with İnternet Addiction. Chin J Clin Psychol. 17, 150-153.

İnternet Kaynakları

<https://www.yesilay.org.tr/tr/bagimlilik/bagimlilik-nedir>.E.Tarihi: 08.01.2021

<https://www.digitalnewsreport.org/survey/2020/overview-key-findings>. E.Tarihi:08.01.2021

<https://www.tuseb.gov.tr/enstitu/tacese/-statistiksel-b-lge-birimleri-nomenklat-r-nuts>.
E.Tarihi: 15.06.2021

<https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/obezite/turkiyede-obezitenin-gorulme-sikligi.html>,
E.Tarihi: 15.06.2021

<http://saglikliturkiye.org/proje/hareketli-hayati-tesvik-projesi/>, E.Tarihi: 10.06.2021

<http://www.sggm.saglik.gov.tr/TR,4065/kampanya-hakkinda.html>, E.Tarihi: 13.06.2021

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2020-37221> E. Tarihi: 11.10.2021

<http://www.turkpsikiyatri.org/blog/2013/01/02/dsm-ilk-defa-bagimlilik-davranisi-kavramini-tanidi>. E.Tarihi: 08.02.2021

<https://sozluk.gov.tr/> E.Tarihi: 06.04.2021

DİNİN GELECEĞİ

Prof. Dr. Ali Köse

DİNİN GELECEĞİ

Prof. Dr. Ali Köse

Yayın No.: 4876
Beşeri Bilimler/Sosyoloji No.: 212
ISBN: 978-625-397-339-1
E-ISBN: 978-625-397-340-7
Basım Sayısı: 1. Basım, Temmuz 2023

© Copyright 2023, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfer@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Selma Günaydın -selma@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Köse, Ali.

Dinin Geleceği / Ali Köse
1. Basım, XII + 330 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-397-339-1
E-ISBN: 978-625-397-340-7
1. Dinin Geleceği 2. Yeni Nesil ve Din 3. Transhümanizm

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com - E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beştepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	v
ÖN SÖZ	vii
YENİ DÜNYA / DİN NEREYE?	1
DİNİN DÜŞÜŞÜ / BÜYÜK KOPUŞ.....	9
BİLİM, DİNİN ELİNDEN NELERİ ALDI?	31
KÜLTÜREL EVRİM / BÜYÜ BOZUMU	51
Güvenli Ortam, Dini Zayıflatıyor mu?.....	65
Bireyselliğin Yükselişi	69
Otoriter Ahlak Yeni Nesle Uygun Değil mi?.....	79
Kadın Doğurganlığı / Cinsellik	83
ZAMANIN RUHU / DİN NEREDE?.....	95
Önce Ahlak Vardı	108
Konfor / Bize Tanrı Yeter	125
Elverişli Bir Çatışma Aracı	132
Politikaya Eklemlenme.....	141
Tarihsel Bagaj / Yükler	152
YENİ NESİL VE DİN.....	183
YENİ DİN / NO RELIGION.....	203
Apateistler / Apateizm.....	208
İlgisizler / Indifferents	211
Ladiniler / Religious Nones.....	213
BİLİM, TEKNOLOJİ VE DİN.....	239

TRANSHÜMANİZM / YARIN ELBET BİZİM!.....	249
ÜÇ KİTABIN MANASI.....	271
Tanrı Yanılgısı / Richard Dawkins.....	272
Homo Deus / Yuval Harari.....	282
İnsanlık 2.0 / Ray Kurzweil.....	294
SON SÖZ.....	303
KAYNAKÇA.....	309
ÖZ GEÇMİŞ.....	329

KAYNAKÇA

- Abayhan, Yasemin (2017), “Bir Cemaat Terör Örgütüne Nasıl Dönüştü?”, *Liberal Düşünce Dergisi*, (87), 5-32.
- Abrams, Samuel (2023), “Perspective: Why Even Secular People Should Worry About Gen Z’s Lack of Faith”, 5 March, deseret.com
- Adams, Douglas (1998), “Is there an Artificial God?”, Eylül 1998’de Cambridge Magdelene Gollege’de yaptığı konuşma. <https://www.youtube.com/watch?v=Dr3beElb2EA>, 04.01.2012.
- Ali, Ayaan Hirsi (2007), *Infidel*, New York: Free Press.
- Allen, John (2009), “Pope Cites Teilhardian Vision of the Cosmos as a Living Host”, *National Catholic Reporter*, July 28, nconline.org
- Alper, Becka (2022), “How Religion Intersects With Americans’ Views on the Environment”, pewresearch.org, 17 November.
- Amos, Jonathan (2022), “Nasa’s Dart Spacecraft Changed Path of Asteroid”, 12 October, bbc.com
- Appleyard, Bryan (1992), *Understanding the Present: Science and the Soul of Modern Man*, London: Doubleday.
- Arf, Cahit (1959), “Makine Düşünebilir mi ve Nasıl Düşünebilir?”, Atatürk Üniversitesi 1958-59 Öğretim Yılı Halk Konferansları-1” s. 91-103, Emir Öngürer Hususi Arşivi, Erzurum.
- Atış, Oğuzcan (2022), “İstanbul-New York Arası 2 Saat! Havada Kuralları Değiştirecek”, 22 Haziran, milliyet.com.tr
- Baggett, Jerome (2019), *The Varieties of Nonreligious Experience: Atheism in American Culture*, New York University Press.
- Balazka, Dominik (2020), “Mapping Religious Nones in 112 Countries: An Overview of European Values Study and World Value Survey Data (1981-2020)”, July, researchgate.net
- Barber, Nigel (2011), “A Cross-national Test of the Uncertainty Hypothesis of Religious Belief”, *Cross-Cultural Research*, 45(3), 318-333.
- Baynes, Megan (2023), “Church of England Votes to Offer Blessings to Same-Sex Couples”, 9 February, news.sky.com
- Beaman, Lori – Tomlins, Steven (2015) (ed), *Atheist Identities: Spaces and Social Contexts*, New York: Springer.
- Bella, Timothy (2022), “Pat Robertson says Putin was ‘compelled by God’ to invade Ukrain to fulfilled Armageddon Prophecy”, March 1, washingtonpost.com

- Bellah, Robert ve arkadaşları (1985), *Habits of the Heart: Individualism and the Commitment in American Life*, Berkeley: University of California Press.
- Bellah, Robert (2017), *İnsan Evriminde Din*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bellos, Alex (1999), “Helder Camara: Brazilian Cleric Who Eschewed Pomp in his Battle against Injustice and Inequality”, August 31, theguardian.com
- Benek, Christopher (2014), “Religion+ for Humanity+”, 25 March, hplusmagazine.com
- Berger, Peter (1996/2014a), “Sekülerizmin Gerilemesi”, Ali Köse (ed), *Kutsalın Dönüşü*, Timaş Yayınları, s. 40-59.
- Berger, Peter (2014b), “Dinin Krizinden Sekülerizmin Krizine”, Ali Köse (ed), *Kutsalın Dönüşü*, s. 100-115.
- Berger, Peter (2014c), “Küresel Kültürün Dört Yüzü”, Ali Köse (ed), *Kutsalın Dönüşü*, s. 243-257.
- Berry, Sam (2022), “Darwin Tanrı’yı Öldürdü mü?”, Russell Stannard (ed), *21. Yüzyıl için Tanrı*, Fol yayınları, s. 55-58.
- Beshears, Robert (2017), “Atheism: Engaging the Western Pantheon of Spiritual Indifference”, *Evangelical Missiological Society Series*, 1(25), 257-275.
- Blackmore, Sue (2009), “Are We Better Off Without Religion?”, *The Guardian*, 8 December, theguardian.com
- Blain, Loz (2022), “Russia’s Elon Musk is Developping Hypersonic Rocket Cargo Planes”, newatlas.com, 9 February.
- Blankholm, Joseph (2022), *The Secular Paradox: On the Religiosity of the Not Religious*, New York University Press.
- Booth, Robert ve arkadaşları (2022), “England and Wales Now Minority Christian Countries, Census Reveals”, 29 November, theguardian.com.uk
- Booth, Robert – Goodier, Michael (2023), “Census Data Suggests UK Faces ‘Non-Religious Future’ Say Campaigners”, 30 January, theguardian.com
- Borelli, Gabriel (2022), “About Six-in-Ten Americans Say Legalization of Same-Sex Marriage is Good for Society”, pewresearch.org, 15 November.
- Bostrom, Nick (2005), “A History of Transhumanist Thought”, *Journal of Evolution and Technology*, 14(1), April.
- Botton, Alain De (2012), *Ateistler için Din*, Sel Yayıncılık.
- Braidotti, Rosi (2018), *İnsan Sonrası*, Kolektif Kitap.
- Brauer, Simon (2018), “The Surprising Predictable Decline of Religion in the United States”, *Journal for the Scientific Study of Religion*, s. 1-22.
- Brechon, Pierro (2017), “Measuring Religious Indifference in International Sociological Quantitative Surveys (EVS and ISSP)”, Quack, Johannes - Schuh, Cora (ed), *Religious Indifference*, Zurich: Springer, s. 143-170.

- Brian, Paul – Sixsmith, Ben (2018), “Apatheism is More Damaging to Christianity Than Atheism and Antitheism”, 13 August, thepublicdiscourse.com
- Brierley, Peter (2019), “Does the 2030 Future Have a Church?” Kent UK: ADCB Publishers.
- Brinkerhoff, Merline – Burke, Kathryn (1980), “Disaffiliation: Some Notes on Falling From Faith”, *Sociological Analysis*, 41(1), 41-54.
- Brockhaus, Hannah (2023), “Pope Francis: Marriage is a Lifelong Union Between a Man and a Woman”, 27 January, ncregister.com
- Brooks, David (2013), “The Philosophy of Data”, *The New York Times*, February 4.
- Brown, Callum (2009), *The Death of Christian Britain: Understanding Secularisation 1800-2000*, London: Routledge.
- Bruce, Steve (1995), *Religion in Modern Britain*, Oxford University Press.
- Bruce, Steve (2002), *God is Dead: Secularization in the West*, Oxford: Blackwell Publishing.
- Bruce, Steve (2014), “Late Secularization and Religion as Alien”, *Open Theology*, 17 July, degruyter.com
- Bullivant, Stephen (2015), “Believing to Belong: Non-religious Belief as a Path to Inclusion”, Lori Beaman - Steven Tomlins (ed), *Atheist Identities: Spaces and Social Contexts*, New York: Springer, s. 101-115.
- Bullivant, Stephen (2017), “The ‘No Religion’ Population of Britain”, St. Mary’s University, Twickenham, London/Benedict XVI Centre for Religion and Society.
- Bullivant, Stephen (2019), *Mass Exodus: Catholic Disaffiliation in Britain and America since Vatican II*, Oxford University Press.
- Bullivant, Stephen ve arkadaşları (2019), “Understanding Unbelief: Atheists and Agnostics Around the World”, stmarys.ac.uk
- Bullivant, Stephen (2022), *Nonverts: The Making of Ex-Christian America*, Oxford University Press.
- Bullock, Josh – Bullivant, Stephen (2021), “Non-Religion and Europe”, Davie, Grace, Leustean, Lucian (ed), *The Oxford Handbook of Religion and Europe*, s. 551-567.
- Burge, Ryan (2020), “How Many ‘Nones’ Are There? Explaining the Discrepancies in Survey Estimates”, *Review of Religious Research*, 17 February.
- Burge, Ryan (2021a), “Generation Z and Religion-The Most Recent Data”, 19 July, religioninpublic.blog
- Burge, Ryan (2021b), *The Nones: Where They Came From, Who They Are, and Where They Are Going*, Minneapolis: Fortress Press.
- Burgess, Kaya (2023), “Only a Third of People Under 26 are Christian”, January 30, The Times.

- Cabral, Sam (2022), “Twins Born From Embryos Frozen 30 Years Ago”, [bbc.com](https://www.bbc.com/news/health-61888888), 22 November.
- Campbell, David ve arkadaşları (2021), *Secular Surge: A New Fault Line in American Politics*, Cambridge University Press.
- Can, Seyithan (2022), *Transhümanizm ve İnancın Geleceği: Transhümanizm Üzerine Kelam Polemikleri*, Tezkire Yayınları.
- Carey, Joseph (1989), “Christianity as an Enfolding Circle (Conversation with Jaroslav Pelikan)”, *U.S. News & World Report*, 26 June, 106(25), 57.
- Catto, Rebecca (2017), “Interfaith Dialogue and the Challenge of Indifference”, Quack, Johannes - Schuh, Cora (ed), *Religious Indifference*, Zurich: Springer, s. 65-82.
- Chaput, Charles (2017), *Strangers in a Strange Land: Living the Catholic Faith in a Post-Christian World*, New York: Henry Holt.
- Chaves, Mark (2011/2017), *American Religion: Contemporary Trends*, Princeton University Press.
- Chelini-Pont, Blandine (2021), “France”, Davie, Grace, Leustean, Lucian (ed) (2021), *The Oxford Handbook of Religion and Europe*, s. 617-635.
- Chen, Stephen (2022), “Chinese Scientists Create AI Nanny to Look After Babies in Artificial Womb”, *South China Morning Post*, 31 January, [scmp.com](https://www.scmp.com)
- Clements, Ben – Gries, Peter (2017), “Religious Nones in the United Kingdom: How Atheists and Agnostics Think about Religion and Politics”, *Politics and Religion*, 10, s. 161-185.
- Cline, Austin (2019), “Atheist: Definition”, 14 April. [web.archive.org](https://www.web.archive.org)
- Cooperman, Alan (2022), “Religious ‘Switching’ Patterns will Help Determine Christianity’s Course in U.S.”, 29 September, [pewresearch.org](https://www.pewresearch.org)
- Cornwell, Rupert (2005), “Bush: God told me to Invade Iraq”, *Independent*, 7 October.
- Cotter, Christopher (2015), “Without God Yet Not Without Nuance: A Qualitative Study of Atheism and Non-Religion Among Scottish University Students”, Lori Beaman - Steven Tomlins (ed), *Atheist Identities: Spaces and Social Contexts*, New York: Springer, s. 171-193.
- Cox, Harvey (1979), *Turning East*, London: Penguin Books.
- Cox, Daniel (2022), “Generation Z and the Future of Faith in America”, 24 March. [americansurveycenter.org](https://www.americansurveycenter.org)
- Cragun, Ryan (2015), “Who Are the New Atheists?”, Lori Beaman - Steven Tomlins (ed), *Atheist Identities: Spaces and Social Contexts*, New York: Springer, s. 195-211.
- Crane, Leah (2022), “Furthest Star Ever Seen Offers Glimpse 12.8 billion Years into Past”, 30 March, [newscientist.com](https://www.newscientist.com)

- Cutter, Asher (2023), "Synthetic Gene Drives as an Anthropogenic Evolutionary Force", *Trends in Genetics*, 28 March, 39(5), 347-357, cell.com; "Genetic Welding: Unleashing Evolution's Future or Playing With Ethical Fire?", <http://sscitechdaily.com/genetic-welding-unleashing-evolutions-future-or-playing-with-ethical-fire>.
- Dağ, Ahmet (2021), *İnsansız Dünya Transhümanizm*, Ketebe Yayınları.
- Dallas, Kelsey (2022), "The State of Faith: Faith in America", *Deseret News*, 21 March, www.deseret.com
- Damasio, Antonio (2021), *Descartes'in Yanılgısı: Duygu, Akıl ve İnsan Beyni*, Odtü Yayıncılık.
- Davie, Grace (1994), *Religion in Britain since 1945: Believing without Belonging*, Oxford: Blackwell.
- Davie, Grace (2000), *Religion in Modern Europe*, Oxford University Press.
- Davie, Grace (2002), *Europe: The Exceptional Case*, London: Darton, Longman, and Tort.
- Davie, Grace (2006), "Religion in Europe in the 21st Century: The Factors to Take into Account", *European Journal of Sociology*, 47(2), 271-296.
- Davie, Grace (2014), "Avrupa bir İstisna mı?", Ali Köse (ed), *Kutsalın Dönüşü*, Timaş Yayınları, s. 201-215.
- Davie, Grace (2015), *Religion in Britain: A Persistent Paradox*, Oxford: Wiley Blackwell.
- Davie, Grace (2021), "Religion, Secularity, and Secularization in Europe", *The Oxford Handbook of Religion and Europe*, s. 268-286.
- Davie, Grace, Leustean, Lucian (ed) (2021), *The Oxford Handbook of Religion and Europe*, Oxford University Press.
- Dawkins, Richard (1976/2007), *Gen Bencildir*, Tübitak Yayınları.
- Dawkins, Richard (2008), *Tanrı Yanılgısı*, Kuzey Yayınları. https://www.youtube.com/watch?v=zF5bPI92-5o&ab_channel=FixedPointFoundation
- Dawkins Richard vs Lennox, John (2017), "The God Delusion Debate", 8 February. https://www.youtube.com/watch?v=zF5bPI92-5o&ab_channel=FixedPointFoundation
- Dawkins, Richard (2019), *Tanrıyı Aşmak*, Kuzey Yayınları.
https://www.youtube.com/watch?v=RKjiSu4zD5Y&ab_channel=Channel4News
https://www.youtube.com/watch?v=OVEuQg_Mglw&ab_channel=FixedPointFoundation
- Deane-Drummond, Celia (2022), "Genetik Mühendisliği: Dost mu Düşman mı?", Russell Stannard (ed), *21. Yüzyıl için Tanrı*, Fol yayınları, s. 107-110.

- Deckman, Melissa (2020), “Generation Z and Religion: What New Data Show”, 10 February. religioninpublic.blog
- Delaney, Carol (2001), Tohum ve Toprak, İletişim Yayınları. <https://docplayer.biz.tr/151580860-Carol-delaney-tohum-ve-toprak.html>
- Demir, Talip (2021), “Transhümanizm ve Sekülerleşme: Bildiğimiz Dinin Sonu mu?”, Talip Demir (ed), *Din ve Transhümanizm*, Eskiyeni Yayınları, s. 17-54.
- Dennett, Daniel (2007), *Breaking the Spell: Religion as a Natural Phenomenon*, Penguin Books.
- Dennett, Daniel – LaScola, Linda (2010), “Preachers Who Are Not Believers”, *Evolutionary Psychology*, 8(1), 122-150.
- Dennett, Daniel – LaScola, Linda (2015), *Caught in the Pulpit: Leaving Belief Behind*, Durham NC: Pitchstone Publishing.
- Devlin, Hannah (2023), “Synthetic Human Embryos Created in Groundbreaking Advance”, 14 June, theguardian.com
- Diamant, Jeff – Mohamed Besheer (2023), “What the Data Says about Abortion in the U.S.”, 11 January, pewresearch.org
- Diamond, Jared (1995), “Father’s Milk”, 19 January, discovermagazine.com, s. 83-87.
- Diamond, Jared (2015), *Düne Kadar Dünya: Eski Toplumlardan Ne Öğrenebiliriz?*, Ankara: Akılçelen Kitaplar.
- Diñç, Gökçen Beyinli (2008), “Görkemli Çirkin”, *K Dergisi*, 18 Nisan, (81), 26-29.
- Downey, Allen (2014), “Religious Affiliation, Education and Internet Use”, 21 March, <http://arxiv.org/abs/1403.5534>
- Dunbar, Robin (2022a), *How Religion Evolved: And Why it Endures*, Oxford University Press.
- Dunbar, Robin (2022b), “Do we still need religion?”, *The Guardian*, 28 March.
- Durrani, Jamie (2020), “What is Crispr and Why Did It Win the Nobel Prize?”, *Chemistry World*, 7 October.
- Eagleton, Terry (2007), “Din Asla Pes Etmez”, *Birikim Dergisi*, Nisan.
- Eagleton, Terry (2018), *Tanrı’nın Ölümü ve Kültür*, Yordam Kitap.
- Eagleton, Terry (2021), *Akıl, İnanç ve Devrim: Tanrı Tartışması Üzerine Düşünceler*, Tellekt Yayınları.
- Easterbrook, Gregg (2022), “Anlamın Geri Dönüşü”, Russell Stannard (ed), *21. Yüzyıl için Tanrı*, Fol yayınları, s. 49-52.
- Eberstadt, Mary (2013), *How the West Really Lost God: A New Theory of Secularization*, Templeton Press.
- Eliade, Mircea (2003), *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, Kabalıcı Yayınları.

- Epstein, Greg (2010), *Good Without God: What a Billion Nonreligious People Do Believe*, Harper Collins.
- Epstein, Mikhail (2019), "Postatheism and the Phenomenon of Minimal Religion in Russia", Justin Beaumont (ed), *The Routledge Handbook of Postsecularity*, New York: Routledge, s. 73-85.
- Ferraro, Thomas (2007), "Bush Vetoes Stem-Cell Bill", 21 June, reuters.com
- Field, Clive (2017), *Secularization in the Long 1960s: Numerating Religion in Britain*, Oxford University Press.
- Field, Clive (2022), *Counting Religion in Britain, 1970-2020: Secularization in Statistical Context*, Oxford University Press.
- Firestone, Shulamith (1970), *The Dialectic of Sex*, New York: Bantam Book.
- Fischer, Claude – Hout, Micheal (2008), *Century of Difference: How America Changed in the Last Hundred Years*, New York: Russell Sage Foundation.
- Fleishman, Jeffrey (2003), "Where Nothing is Sacred", *Los Angeles Times*, 14 July.
- Ford, Liz (2018), "Why Do Women Still Die Giving Birth?", 24 September, theguardian.com
- Frazer, James (1922/1976), *Golden Bough*, London: Macmillan Press.
- Freed, David – Kahloon, Idrees (2019), "Beliefs and Lifestyle", The Crimson's Survey of the Class, features.thecrimson.com
- Fromm, Erich (2004), *Hayatı Sevmek*, Arıtan Yayınları.
- Fuentes, Agustin (2019), *Why We Believe: Evolution and the Human Way of Being*, Yale University Press.
- Fukuyama, Francis (2009), "Transhumanism", *Foreign Policy*, 23 October, s. 42-43, foreignpolicy.com
- Fuller, Robert (2001), *Spiritual But Not Religious: Understanding Unchurched America*, Oxford University Press.
- Furseth, Inger (2021), Nordic Europe, Davie, Grace, Leustean, Lucian (ed) (2021), *The Oxford Handbook of Religion and Europe*, s. 697-712.
- Gabbatt, Adam (2023), "Losing Their Religion: Why US Churches Are on the Decline", 22 January, theguardian.com
- Gallagher, James (2022), "Lab-Grown Blood Given to People in the World-First Clinical Trial", 7 November, bbc.com
- Galli, Mark (2019), "Trump Should Be Removed From the Office", *Christianity Today*, 19 December, christianitytoday.com
- Ganiel, Gladys – Steven, Martin (2021), "Ireland and United Kingdom", Davie, Grace - Leustean, Lucian (ed), *The Oxford Handbook of Religion and Europe*, s. 648-664.
- Gledhill, Ruth (2013), "Church is One Generation away from Extinction, Warns ex-Archbishop", *The Sunday Times*, 19 November, thetimes.co.uk

- Graham, Elaine (2021), “Sekülerötesi İmgelemede İnsanötesinin Tezahürü”, *Pasajlar Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 7, s. 49-71.
- Graham, Jennifer (2022), “Perspective: We are Watching ‘Post-Christian America’ Unfold in Real Time”, *Deseret News*, March 22.
- Graham, Jennifer (2022), “Young Adults are Losing Their Religion. Are Their Parents to Blame?”, 24 April, *deseret.com*
- Grant, Josh (2022), “Census Data Shows B.C. is the Most Secular Province in Canada”, 30 October, *CBC News*, *cbc.ca*
- Greely, Henry (2016), *The End of Sex and the Future of Human Reproduction*, Harvard University Press.
- Griffiths, Bede (1979), *The Golden String: An Autobiography*, London: Fount.
- Grose, Jessica (2023), “Lots of Americans are Losing Their Religion. Have You?”, 19 April, *nytimes.com*
- Grossman, Catty (2009), “Most Religious Groups in USA Have Lost Ground, Survey Finds”, *USA Today*, 9 March, *usatoday.com*
- Habermas, Jürgen – Joseph Ratzinger (2005), *The Dialectics of Secularization: On Reason and Religion*, San Francisco, Ignatius Press.
- Hackett, Conrad ve arkadaşları (2018), *The Age Gap in Religion Around the World*, Pew Online Book.
- Haeckel, Ernst (1899/2016), *The Riddle of the Universe at the Close of the Nineteenth Century*, London: Watts and Co.
- Hallsell, Grace (2003), *Tanrı'yı Kıyamete Zorlamak*, Kim yayınları.
- Harari, Yuval (2016), *Homo Deus*, Kolektif Yayınları.
- Harari, Yuval (2016a), “The Future of Humanity” başlıklı konuşma, The Royal Institution, 28 September, <https://www.youtube.com/watch?v=XOmQqBX6Dn4>
- Harari, Yuval (2017a), “Sapiens ve Homo Deus’un Ana Fikri” başlıklı röportaj, Serdar Kuzuloğlu, 16 Şubat, <https://www.youtube.com/watch?v=427Dxb2kL0Y>
- Harari, Yuval (2017b), “Harari: Dinlerin Geleceği” başlıklı röportaj, Serdar Kuzuloğlu, 16 Şubat, <https://www.youtube.com/watch?v=Ers8l8JYIWA>
- Harari, Yuval (2017c), “Homo Deus: A Brief History of Tomorrow” başlıklı konuşma, University of California Television, 24 April, <https://www.youtube.com/watch?v=4ChHc5jhZxs>
- Harari, Yuval, (2018), *21. Yüzyıl için 21 Ders*, Kolektif Yayınları.
- Harris, Sam (2006), *Letter to a Christian Nation*, New York: Knopf. <https://www.youtube.com/watch?v=Hj9oB4zPHww> (Şubat 2010 tarihli TED konuşmaları / Bilim Ahlaki Soruları Yanıtlayabilir).
- Harris, Sam (2014), *İnançın Sonu*, Kuzey Yayınları.

- Harris, Mark (2017), "Inside the First Church of Artificial Intelligence", 15 November, wired.com
- Harrison, Peter – Wolyniak, Joseph (2015), "The History of Transhumanism", *Notes and Queries*, 62(3), 465-7.
- Haynes, Jeff (1998), *Religion in Global Politics*, London: Longman.
- Heelas, Paul – Woodhead, Linda (2005), *The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality*, Oxford: Blackwell Publishing.
- Henaio, Luis (2022), "Poll: Religious Americans Less Worried About Climate Change", apnews.com, 17 November.
- Henriksen, Jan-Olav – Repstad, Pal (2023), *God After the Church Lost Control*, London: Routledge.
- Herbert, Frank (2020), *Çöl Gezegeni Düne*, Sarmal Yayınları.
- Hervieu-Leger, Daniele (2000), *Religion as a Chain of Memory*, Cambridge: Polity Press.
- Hitchens, Christopher (2003), "Mommie Dearest", *Slate*, 20 October, slate.com
- Hitchens, Christopher (2007), *God is not Great: How Religion Poisons Everything*, Toronto: McClelland and Stewart Ltd. https://www.youtube.com/watch?v=cRsaxXrjk3w&ab_channel=playinhard. https://www.youtube.com/watch?v=9V85OykSDT8&ab_channel=UniversityofNotreDame. https://www.youtube.com/watch?v=Xc0kbM4tBYE&ab_channel=BerkleyCenter https://www.youtube.com/watch?v=9V85OykSDT8&ab_channel=UniversityofNotreDame https://www.youtube.com/watch?v=kwiHkM126bk&t=1276s&ab_channel=ChristopherHitchslap
- Hitchens, Christopher (2010), "A Fault Is not a Sin", *Slate*, 17 January, slate.com
- Hitchens, Christopher - Dawkins, Richard - Harris, Sam - Dennett, Daniel (2019), *Dört Atlı*, Kuzey Yayınları.
- Hout, Michael – Fischer, Claude (2002), "Why More Americans Have No Religious Preference: Politics and Generations", *American Sociological Review*, 67(2), 165-190.
- Hout, Michael – Fischer, Claude (2014), "Explaining why More Americans Have No Religious Preference: Political Backlash and Generational Succession, 1987-2012", *Sociological Science*, 1, 423-447.
- Hudson, John (2010), "Pat Robertson Blames Natural Disaster Victims", *The Atlantic*, January 14, theatlantic.com
- Hughes, James (2002), "The Politics of Transhumanism", <http://www.changesurfer.com/>
- Huxley, Julian (1957), *New Bottles for New Wine*, London: Chatto & Windus.

- Huxley, Julian (1968), "Transhumanism", *Journal of Humanistic Psychology*, 8(1): 73-76.
- Inglehart, Ronald (1977), *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics*, Princeton University Press.
- Inglehart, Ronald – Welzel, Christian (2005), *Modernization, Cultural Change, and Democracy*, Cambridge University Press.
- Inglehart, Ronald (2018), *Cultural Evolution: People's Motivations are Changing and Reshaping the World*, Cambridge University Press.
- Inglehart, Ronald (2020), "Giving Up On God: The Global Decline of Religion", *Foreign Affairs* (Sept/Oct).
- Inglehart, Ronald (2021), *Religion's Sudden Decline: What is Causing it and What Comes Next?*, Oxford University Press.
- Istvan, Zoltan (2017), "The Future of LGBT Movement May Involve Transhumanism", 6 December, huffpost.com
- İbn Warraq (1995), *Why I am not a Muslim*, New York: Prometheus Books.
- Jeeves, Malcolm "Ruha Ne Oldu?", Russell Stannard (ed), *21. Yüzyıl İçin Tanrı*, Fol yayınları, s. 148-150.
- Jefferson, Thomas (1814), "Letter to Horatio G. Spafford", <https://founders.archives.gov/documents/Jefferson/03-07-02-0167>
- Jenkins, Philip (2007), *God's Continent: Christianity, Islam and Europe's Religious Crisis*, Oxford University Press.
- John, Dan (2022), "What If Women Never Had to Give Birth Again?", bbc.com, 8 February, <https://www.bbc.com/reel/video/p0bmqfk9/what-if-women-never-had-to-give-birth-again->
- Jones, Jeffrey (2021a), "How Religious Are Americans?", 23 December. news.gallup.com
- Jones, Jeffrey (2021b), "U.S. Church Membership Falls Below Majority for the First Time", 29 March. news.gallup.com
- Jones, Jeffrey (2022), "Belief in God in U.S. Dips to 81%, a New Low", 17 June, news.gallup.com
- Judt, Tony (2012), *Körülük Kol Gezerken*, İstanbul: YKY.
- Jurgensmeyer, Mark (2002), "Anti-Fundamentalizm", Ali Köse (ed), *Sekülerizm Sorgulanıyor*, Ufuk Yayınları, s. 223-246.
- Karni, Annie (2022), "Same-Sex Marriage Bill Passes Senate After Bipartisan Breakthrough", 29 November, nytimes.com
- Kahneman, Daniel (2011), *Thinking, Fast and Slow*, New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Kasselstrand, Isabella ve arkadaşları (2023), *Beyond Doubt: The Secularization of Society*, New York University Press.

- Kindi, Yakup ibn İshak (1974), *Al-Kindi's Metaphysics (On the First Philosophy / er-Risale fi'l-felsefeti'l-ülâ)*, Albany: State University of New York Press.
- Kinnaman, David – Lyons, Gabe (2007), *UnChristian: What a New Generation Really Thinks About Christianity... And Why it Matters*, Michigan: Grand Rapids.
- Kinnaman, David (2021), *Beni Kaybettin: Genç Hristiyanlar Neden Kiliseyi Terkedip İnancı Sorguluyor?*, İz Yayıncılık.
- Knott, Matthew – Thomson, Angus (2022), “Abandoning God: Christianity Plummets as Non-religious Surges in Census”, *The Sydney Morning Herald*, 28 June, smh.com.au
- Korosec, Kirsten (2021), “Anthony Levandowski Closes His Church of AI”, 19 February, techcrunch.com
- Kosmin, Barry ve arkadaşları (2008), “American Nones: The Profile of No Religion Population, A Report Based on the American Religious Identification Survey 2008”, (ARIS), digitalrepository.trincoll.edu
- Köse, Ali (ed) (2006), *Sekülerizm Sorgulanıyor*, Ufuk Yayınları.
- Köse, Ali (ed) (2006), *Laik Ama Kutsal*, Etkileşim Yayınları.
- Köse, Ali – Küçükcan, Talip (ed) (2008), *Avrupa Birliği Ülkelerinde Din Devlet İlişkisi*, TDV İsam Yayınları.
- Köse, Ali (ed) (2014a), *Kutsalın Dönüşü: 21. Yüzyılda Dinin Geleceği*, Timaş Yayınları.
- Köse, Ali (2014b), “Modernleşme, Sekülerleşme ve Din İlişkisi üzerine Yeni Paradigmalar”, Ali Köse (ed) *Kutsalın Dönüşü*, s. 11-39.
- Köse, Ali (2014c), “Sekülerden Kutsala Yolculuk”, Ali Köse (ed), *Kutsalın Dönüşü*, s. 128-145,
- Köse, Ali (2014d), “Sekülerleşme Teorileri Bağlamında Türkiye’de Din ve Modernleşme”, Ali Köse (ed), *Kutsalın Dönüşü*, s. 171-181.
- Köse, Ali (2015), “XXI. Yüzyıl Türkiye’sinde Gelenekle Modernite Arasında Din Algıları ve Dindarlık Formları: Sosyolojik Bir Bakış”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 49, s. 5-27.
- Köse, Ali (2020), “Depremin Teopolitiği: İlahi Belirleyicilik Rolünü Üstlenmek”, *Diyanet Dergi*, Şubat.
- Köse, Ali (2021a), *Freud ve Din*, İz Yayıncılık.
- Köse, Ali (2021b), *Milenyum Tarikatları*, Timaş Yayınları.
- Köse, Ali (2021c), “Yeni Nesil Mehdiyi Beklemek istemiyor”, *Lacivert Dergi*, 18 Mayıs, lacivertdergi.com
- Köse, Ali - Ayten, Ali (2021), *Din Psikolojisi*, Timaş Yayınları.
- Köse, Ali (2022), “Transhümanizm: Yarın Elbet Bizim!”, *Pasajlar Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs, sy. 11, s. 189-208.

- Kuntz, Adam (2021), "Apatheism: A Primer", 9 May, adamscottkuntz.com
- Kurt, İsmail (2021), *Transhümanizm ve Tekillik Bağlamında Dinin Geleceği*, Eskiyei Yayınları.
- Kurzweil, Ray (2005), Ted Talks: The Accelerating Power of Technology. https://www.ted.com/talks/ray_kurzweil_the_accelerating_power_of_technology?language=tr#t-348947.
- Kurzweil, Ray (2015), *Bir Zihin Yaratmak: İnsan Düşüncesinin Esrarı*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. <https://www.bilimkurgukulubu.com/genel/bilim-teknoloji/google-yoneticisi-ray-kurzweil-tekillik-2029-yilinda-gerceklesecek/>.
- Kurzweil, Ray (2016), *İnsanlık 2.0: Tekillğe Doğru Biyolojisini Aşan İnsan*, Alfa Yayınları.
- Küçükcan, Talip – Köse, Ali (2000), *Doğal Afetler ve Din*, TDV İsam Yayınları.
- Lattin, Don (2003), "Living the Religious Life of a None", 4 December, sfgate.com
- Ledford, Heidi - Callaway Ewen (2020), "Pioneers of Revolutionary CRISPR Gene Editing Win Chemistry Nobel", Nature, 15 October, s. 346.
- Lee, Lois (2017), "Religion, Difference, and Indifference", Quack, Johannes - Schuh, Cora (ed), *Religious Indifference*, Zurich: Springer, s. 101-121.
- Lee, MJ ve arkadaşları (2022), "Biden Signs into Law Same-sex Marriage Bill, 10 Years After His Famous Sunday Show on the Issue", 13 December, edition.cnn.com
- Liedl, Jonathan (2023), "Why Half a Million Germans Left the Catholic Church in 2022", 28 June, nregister.com
- Lim, Chaeyoon ve arkadaşları (2010), "Secular and Liminal: Discovering Heterogeneity Among Religious Nones", *Journal for the Scientific Study of Religion*, 49(4), 596-618.
- Livesay, Jacob (2022), "When was Same-Sex Marriage Legalized?" 21 June, usatoday.com
- Lohmeyer, Suzette (2022), "A Mass Exodus From Christianity is Underway in America. Here's Why", 17 December, grid.news
- Lomena, Andres (2012/13) "Transhumanism: Nick Bostrom and David Pearce Talk to Andres Lomena", *Literal: Latin American Voices*, Winter, s. 5-8.
- Luckman, Thomas (2003), *Görünmeyen Din*, Rağbet Yayınları.
- Lynn, Richard – Harvey John – Nyborg Helmut (2009), "Average Intelligence Predicts Atheism Rates across 137 Nations", *Intelligence*, 37, 11-15.
- Madge, Nicole – Hemming, Peter (2017), "Young British Religious Nones: Findings from the Youth on Religion Study", *Journal of Youth Studies*, 20 (7): 872-888.

- Malinowski, Bronislaw (1925/1990), *Büyük Bilim ve Din*, Kabcacı Yayınvevi.
- Manning, Brennan (2005), *The Ragamuffin Gospel*, New York: Multnomah Books.
- Maqbool, Aleem (2022), “Pope Francis: Did the Pontiff’s Apology in Canada Go Far Enough?” 30 July, [bbc.com](https://www.bbc.com)
- Mathijssen, Brenda – Venhorst, Claudia (2019), *Funerary Practices in the Netherlands*, Emerald Publishing.
- Mauss, Armand (1969), “Dimensions of Religious Defection”, *Review of Religious Research*, 10(3), 128-135.
- McArthur, Neil (2023), “Gods in the Machine? The Rise of Artificial Intelligence May Result in New Religions”, 15 March, [theconversation.com](https://www.theconversation.com)
- McCarthy, John (2012), “Republicans Use Religion as a Political Tool”, 7 September, [huffpost.com](https://www.huffpost.com)
- McCarthy, Mary (2013), *Memories of a Catholic Girlhood*, New York: Open Road.
- McClure, Paul (2017), “Tinkering with Technology and Religion in the Digital Age: The Effects of Internet Use on Religious Belief, Behavior, and Belonging”, *Journal for the Scientific Study of Religion*, s. 1-17.
- McLeod, Hugh (2007), *The Religious Crisis of the 1960s*, Oxford University Press.
- Messerly, John (2015), “The End of Religion: Technology and the Future”, <https://archive.ieet.org/articles/messerly20151221.html>, 21.12.2015.
- Metzl, Jamie (2019) *Hacking Darwin: Genetic Engineering and the Future of Humanity*, Illinois: Sourcebooks.
- Miller, Corey (2019), “How We Lost the Universities?”, *Christian Research Journal*, 22 August, [equip.org](https://www.equipo.org)
- Monahan, Neil – Ahmed, Saeed (2019), “There Are Now as Many Americans Who Claim No Religion as There Are Evangelicals and Catholics, a Survey Finds”, 26 April, [edition.cnn.com](https://www.edition.cnn.com)
- Montalbano, William (1992), “Vatican Finds Galileo ‘Not Guilty’”, November 1, [washingtonpost.com](https://www.washingtonpost.com)
- More, Max (1990), “Transhumanism: Towards a Futurist Philosophy”, web.archive.org.
- More, Max (2010), “The Overhuman in the Transhuman”, *Journal of Evolution and Technology*, 21(1), 1-4.
- Moss, Lauren (2023), “Census Data Reveals LGBT+ Populations for the First Time”, 6 January, [bbc.com](https://www.bbc.com)
- Movsesian, Mark (2023), “American Values Decline with American Community”, 3 April, [lawliberty.org](https://www.lawliberty.org)
- Mukherjee, Sy (2022), “The First CRISPR Gene-Editing Drug is Coming-Possibly As Soon As Next Year”, 1 July, [fastcompany.com](https://www.fastcompany.com)

- Neuman, Scott (2015), "Obama: Supreme Court Same-Sex Marriage Ruling 'A Victory for America'", 26 June, npr.org
- Norris, Pippa – Inglehart Ronald (2004/2011), *Sacred and Secular: Religion and Politics Worldwide*, Cambridge University Press.
- Northcot, Micheal (2022), "Klonlama: Ölümsüzlük Vaadi mi Yoksa Tehdit mi?", Russell Stannard (ed), *21. Yüzyıl İçin Tanrı*, Fol yayınları, s. 111-114.
- Nosta, John (2017), "The Pastor who Found God in Technology", *Psychology Today*, 15 May.
- Nucci, Larry (2017), "Children's Conceptions of Morality, Societal Convention, and Religious Prescription", Carol Harding (ed), *Moral Dilemmas and Ethical Reasoning*, London: Routledge, s. 163-207.
- O'Gieblyn, Meghan (2017), "God in the Machine: My Strange Journey into Transhumanism", *The Guardian*, 18 April.
- O'Gieblyn, Meghan (2023), *Tanrı, İnsan, Hayvan, Makine*, Altın Kitaplar.
- Oswalt, Conrad (2014), "Seküler Çan Kuleleri", Ali Köse (ed), *Kutsalın Dönüşü*, Timaş Yayınları, s. 182-200.
- Parker, Kim - Igielnik, Ruth (2020), "On the Cusp of Adulthood and Facing an Uncertain Future: What We Know About Gen Z So Far", 14 May. pewresearch.org
- Paul, Gregory (2009), "The Chronic Dependence of Popular Religiosity upon Dysfunctional Psychosociological Conditions", *Evolutionary Psychology*, 73(3), 398-441.
- Paul-Choudhury, Sumit (2019), "Tomorrow's Gods: What is the Future of Religion?", 2 August, bbc.com, Türkçesi: "Yarının Tanrıları: Dinin Geleceğinde Neler Var? Geleceğin Dinleri Şu Anda İnşa Ediliyor Olabilir mi?", 6 Mayıs 2022, evrimagaci.org
- Perper, Rosie – Snodgrass, Erin (2022), "The 32 Countries Around the World Where Same-Sex Marriage is Legal", 31 October, businessinsider.com
- Petrillo, Denny (2012), "The Nones", *Gospel Advocate*, November, gospeladvocate.com
- Phillips, Macon (2009), "President Barack Obama's Inaugural Address", January 21, <https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2009/01/21/president-barack-obamas-inaugural-address>
- Phillips, Sean (2013), "Should We Care Whether God Exists?", 7 November, web.archive.org
- Poushter, Jacob – Kent, Nicholas (2020), "The Global Divide on Homosexuality Persists", 25 June, pewresearch.org
- Poushter, Jacob ve arkadaşları (2023), "How People in 24 Countries View Same-sex Marriage", 13 June, pewresearch.org

- Pullella, Philip (2016), "Pope Says He Believes Ban on Female Priests is Forever", 1 November, reuters.com
- Pullella, Philip (2019a), "Pope: Church Should Admit History of Abuse of Women, Male Domination", 2 April, reuters.com
- Pullella, Philip (2019b), "Pope Francis Promises 'Concrete Action' against Sexual Abuse by Catholic Priests", 22 February, independent.co.uk
- Putnam, Robert – Campbell David (2010), *American Grace: How Religion Divides and Unites Us*, New York: Simon and Schuster.
- Quack, Johannes (2017), "Bio- and Ethnographic Approaches to Indifference, Detachment, and Disagreement in the Study of Religion", Quack, Johannes - Schuh, Cora (ed), *Religious Indifference*, Zurich: Springer, s. 193-217.
- Quack, Johannes – Schuh, Cora (ed) (2017), *Religious Indifference: New Perspectives from Studies on Secularization and Nonreligion*, Zurich: Springer.
- Ramsey, Michael (1963), "Archbishop of Canterbury Raps Book by Bishop of Woolwich", *The Witness*, 23 May, Tunkhannock, PA.
- Rauch, Jonathan (2003), "Let It Be: Three Cheers for Atheism", *Atlantic Monthly*, May.
- Reedy, Christianna (2017), "Kurzweil Claims that the Singularity Will Happen by 2045: Get Ready for Humanity 2.0", 10 May, futurism.com;
- Rees, Tomas (2009), "Is Personal Insecurity a Cause of Cross-National Differences in the Intensity of Religious Belief?", *Journal of Religion and Society*, 11, 1-24.
- Rommel, Atko (2017), "Religion Interrupted? Observations on Religious Indifference in Estonia", Quack, Johannes - Schuh, Cora (ed) (2017), *Religious Indifference*, Zurich: Springer, s. 123-142.
- Renan, Ernest (1951), *Bilimin Geleceği I-II*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Restivo, Sal (2021), *Society and the Death of God*, London: Routledge.
- Roberts, Alison (2023), "More Than 4800 Victims of Sexual Abuse Uncovered in Portugal's Catholic Church", 13 February, bbc.com
- Robinson, John (1963), *Honest to God*, Philadelphia: The Westminster Press.
- Rocca, Francis (2022), "German Catholic Leaders Press Pope Francis on Married Priests, Women's Ordination", *The Wall Street Journal*, 4 February.
- Rochman, Bonnie (2017), *The Gene Machine: How Genetic Technologies are Changing the Way We Have Kids-and the Kids We Have*, New York: Scientific American.
- Roof, Wade (1999), *Spiritual Marketplace: Baby Boomers and the Remaking of American Religion*, New Jersey: Princeton University Press.
- Rorty, Richard (2009), "Dinsel Zümre Karşıtlığı ve Ateizm", Rorty, Richard – Vattimo, Gianni (2009), *Dinin Geleceği*, Ayrıntı Yayınları, s. 32-44.

- Rorty, Richard – Vattimo, Gianni (2009), *Dinin Geleceği*, Ayrıntı Yayınları.
- Saad, Lydia (2015), “Support for Nontraditional Candidates Varies by Religion”, 24 June, gallup.com
- Sagan, Carl (1997), *Pale Blue Dot (Soluk Mavi Nokta)*, Ballentine Books Edition.
- Sagan, Carl (1999), *Karanlık Bir Dünyada Bilimin Mum Işığın*, Tübitak Yayınları. https://www.youtube.com/watch?v=U8HEwO-2L4w&ab_channel=bailesie. Carl Sagan’s last Interview with Charlie Rose 27.05.1996.
- Salcedo, Andrea (2022), “For Years, a Catholic Priest Used One Wrong Word During Baptism. The Church Now Says the Rituals Were Invalid”, *Washington Post*, 14 February.
- Schofield, Hugh (2021), “French Church Abuse: 216.000 Children Were Victims of Clergy-Inquiry”, 5 October, bbc.com
- Sherkat, Darren (2008), “Beyond Belief: Atheism, Agnosticism, and Theistic Certainty in the United States”, *Sociological Spectrum*, 28(5), 438-459.
- Sherwood, Harriet (2021), “Three in Four Britons Back Assisted Dying for Terminally ill”, 4 August, theguardian.com
- Sherwood, Harriet (2023), “Church of England Votes in Favour of Blessings for Same-Sex Unions”, 9 February, theguardian.com
- Shimron, Yonat (2018), “Losing Their Religion: Younger Adults are Less Religious, and not Only in the US”, 13 June, religionnews.com
- Shimron, Yonat (2020), “Former Christianity Today Editor Mark Galli Converts to Catholicism”, *The Christian Century*, 21 September, christiancentury.org
- Siegers, Pascal (2017), “Religious Indifference and Religious Rites of Passage”, Quack, Johannes - Schuh, Cora (ed), *Religious Indifference*, Zurich: Springer, s. 171-192.
- Sinnott-Armstrong, Walter (2012), *Tanrısız Ahlak*, Ayrıntı Yayınları.
- Smith, Gregory (2021), “About Three-in-Ten U.S Adults Are Now Religiously Unaffiliated”, pewforum.org, 14 December.
- Smith, Gregory ve arkadaşları (2022), “45% of Americans Say U.S. Should Be a Christian Nation”, pewresearch.org, 27 October.
- Smith, Mark (2015), *Secular Faith: How Culture Has Trumped Religion in America*, University of Chicago Press.
- Stackhouse, John (2002), “Where Religion Matters”, *American Outlook*, Fall, s. 40-44.
- Stanley, Alessandra (2000), “Pope Asks Forgiveness for Errors of the Church Over 2.000 Years”, *The New York Times*, 13 March.
- Stannard, Russell (ed) (2022), *21. Yüzyıl İçin Tanrı*, Fol Yayınları.

- Stark, Rodney (1985), "Europe's Receptivity to Religious Movements", *Religious Movements: Genesis, Exodus, and Numbers*, (ed) R. Stark, New York: Pragon House, s. 301-343.
- Starr, Chelsea ve arkadaşları (2019), "Digital Irreligion: Christian Deconversion in an Online Community", *Journal for the Scientific Study of Religion*, 58(2), 494-512.
- Storm, Ingrid (2009), "Halfway to Heaven: Four Types of Fuzzy Fidelity in Europe", *Journal for the Scientific Study of Religion*, 48(4), 702-718.
- Stuvland, Aaron (2020), "The Politics of Religious Nones: Exploring the Relationship Between Religious Affiliation and Political Loyalty", March, researchgate.net
- Suarez, Ray (2009), *The Holy Vote: The Politics of Faith in America*, Rayo.
- Swatos, William – Christiano Kevin (2002), "Sekülerleşme Teorisi: Bir Kavramın Serüveni", Ali Köse (ed), *Sekülerizm Sorgulanıyor*, Ufuk Yayınları, s. 95-121.
- Swerling, Gabriella (2022), "More Than 400 Churches Close in a Decade Amid Shocking Threat to Parishes", 3 January, telegraph.co.uk
- Tarm, Michael – Foody, Kathleen (2023), "Catholic Clergy Sexually Abused Illinois Kids Far More Often Than Church Acknowledged, State Finds", 24 May, apnews.com
- Taylor, Charles (2014/2007), *Seküler Çağ*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Taylor-Coleman, Jasmine (2016), "The Americans Who 'Adopt' Other People's Embryos" bbc.com, 18 July.
- Teilhard, Pierre de Chardin (1955), *The Phenomenon of Man*, Harper Perennial.
- Tekin, Mustafa – Özdemir Muhammet (ed) (2021), *Transhumanizm ve Posthümanizm*, Eskiyei Yayınları.
- Thomson, Anderson - Aukofer, Clare (2011), *Why We Believe in God(s)*, Virginia: Pitchstone Publishing.
- Thompson, Nicole (2022), "More Canadian Than Ever Have No Religious Affiliation, Census Shows", *The Canadian Press*, 26 October, thestar.com
- Tirosh-Samuels, Hava (2012), "Transhumanism as a Secular Faith", *Zygon*, 47/4, December, s. 710-734.
- Tomlins, Steven – Beaman, Lori (2015), "Introduction", Lori Beaman - Steven Tomlins (ed), *Atheist Identities: Spaces and Social Contexts*, New York: Springer, s. 1-18.
- Totenberg, Nina – McCammon, Sarah (2022), "Supreme Court Overturns Roe v. Wade, Ending Right to Abortion Upheld for Decades", 24 June, npr.org
- Twenge, Jean (2009), *Ben Nesli*, Kaknüs Yayınları.
- Twenge, Jean (2018), *i-Nesli*, Kaknüs Yayınları.
- Urban, Tim (2023), *What's Our Problem? A Self-Help Book for Societies*, Claymont DE: Wait But Why, Inc.

- Unsworth, Amy – Voas, David (2021), “The Dawkins Efect?”, *Public Understanding of Science*, (30)4: 434-454.
- Xie, Echo (2023), “Respect Them Says He Jiankui, Creator of World’s First Gene-Edited Humans”, *South China Morning Post*, 7 February, scmp.com
- Vattimo, Gianni (2009), “Yorum Çağı”, Rorty, Richard – Vattimo, Gianni (ed.), *Dinin Geleceği*, Ayrıntı Yayınları, s. 45-56.
- Vernon, Glenn (1968), “The Religious ‘Nones’: A Neglected Category”, *Journal for the Scientific Study of Religion*, 7(2): 219-29.
- Vico, Giambattista (2007), *Yeni Bilim*, Ankara: Doğu-Batı yayınları.
- Voas, David – Crockett, Alasdair (2005), “Religion in Britain: Neither Believing Nor Belonging”, *Sociology*, 39(1), 11-28.
- Voas, David (2009), “The Rise and Fall of Fuzzy Fidelity in Europe”, *European Sociological Review*, 25(2), 155-168.
- Voas, David – Chaves Mark (2016), “Is the United States a Counterexample to the Secularization Thesis?”, *American Journal of Sociology*, 121(5), 1517-1556.
- Walker, Andy ve arkadaşları (2016), *Super You: How Technology is Revolutionizing What it Means to be Human*, Indiana: Que.
- Wallis, Simeon (2014), “Ticking no Religion: A Case Study amongst Young Nones”, *Journal of the British Association for the Study of Religions*, 16(2): 70-87.
- Warburton, Moira (2022), “U.S. Congress Passes Landmark Bill Protecting Same-Sex Marriage”, 8 December, reuters.com
- Ward, Keith (2006), *Is Religion Dangerous*, Oxford: Lion.
- Weber, Max (1965/1922), *The Sociology of Religion*, London: Mathew and Co Ltd.
- Wehner, Peter (2019), “The Deepening Crisis in Evangelical Christianity: Support for Trump Comes at a High Cost for Christian Witness”, *The Atlantic*, 5 July, theatlantic.com
- Weigel, George (2005), *The Cube and the Cathedral: Europe, America, and Politics Without God*, New York: Basic Books.
- Weintraub, Karen (2022), “Man Receives first-ever Heart Transplantation from a Gene-edited Pig”, *USA Today*, 11 January.
- West, Vincent (2023), “Spanish Cathedral Holds Mass for Victims of Clerical Sex Abuse” 25 March, reuters.com
- Westover, Tara (2021), *Talebe*, Domingo Yayınları.
- Wike, Richard ve arkadaşları (2022), “What Makes Someone a Good Member of Society?”, pewresearch.org, 16 November.

- Wilkins-Laflamme, Sarah (2022), "Religion at the Edge: Nature, Spirituality, and Secularity in the Pacific Northwest", NSRN Blog (Nonreligion and Secularity Research Network) , thensrn.org, 10 November.
- Wilkins-Laflamme, Sarah (2023), *Religion, Spirituality, and Secularity among Millennials: The Generation Shaping American and Canadian Trends*, Oxford: Routledge.
- Wilson, Andrew (1999), *God's Funeral: Decline of Faith in Western Civilization*, New York: Norton.
- Wilson, Bryan (1982). *Religion in Sociological Perspective*, Qxford University Press.
- Wilson, Bryan (1976), *Contemporary Transformation of Religion*, Oxford: Clarendon Press.
- Winfield, Nicole (2023), "The AP Interview: Pope Says Homosexuality is not a Crime", 26 January, apnews.com
- Winston, Robert (2016), *Tanrı'nın Öyküsü: Tanrı mı İnsanı, İnsan mı Tanrı'yu Yarattı?*, Say Yayınları.
- Wood, Jade – Mccarthy, Justin (2017), "Majority of Americans Remain Supportive of Euthanasia", 12 June, gallup.com
- Woodhead, Linda (2016) "Why 'No Religion' is the New Religion", *Prospect Magazine*, 16 May, prospectmagazine.co.uk
- Wuthnow, Robert (1998), *After Heaven: Spirituality in America since the 1950s*, University of California Press.
- Wynne-Jones, Jonathan (2007a), "Rowan Williams Hits Out at Atheist Dawkins", *The Telegraph*, October 14.
- Wynne-Jones, Jonathan (2007b), "Floods are Judgement on Society, says bishops", *The Telegraph*, July 1.
- Wynne-Jones, Jonathan (2011), "Clergy Told to Take On the 'New Atheists'", *The Telegraph*, February 6.
- Yancey, Philip (1997), *What is So Amazing About Grace?*, Michigan: Grand Rapids.
- Yang, Maya (2022), "Man Who Received Landmark Pig Heart Transplant May Have Died of Pig Virus", 16 May, theguardian.com
- Yeşilmen, Halit (2022), *Teknolojik Hinterland ve Din: Sekülerizmin Dijital Zaferi*, Çizgi Kitabevi.
- Yeşilyurt, Muhammet (2020), "Hristiyanlığın 'Imago Dei' Öğretisinin Transhümanizmle Uzlaştırılmasının İmkani", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9(5), 3624-3650.
- Yeşilyurt, Muhammet (2021), "Hristiyan Transhümanizmi: Hristiyanlığın Tekno-Eskatolojik Yeni Yorumu", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 21(2): 821-851.

- Yeşilyurt, Muhammet (ed) (2023), *Dinler ve Transhümanizm*, Ankara: Sonçağ Yayıncılık.
- Zabala, Santiago (2009), “Teistleri ve Ateistleri Olmayan Bir Din”, Rorty, Richard – Vattimo, Gianni, *Dinin Geleceği*, Ayrıntı Yayınları, s. 9-31.
- Yoars, Marcus (2013), “‘Ragamuffin Gospel’ Author Brennan Manning Dies”, 13 April, charismanews.com
- Zajac, Andrew (2010), “Pat Robertson Links Haiti Quake to Pact with Devil”, 13 January, latimes.com
- Zuckerman, Phil (2007), “Atheism: Contemporary Rates and Patterns”, Micheal Martin (ed), *The Cambridge Companion to Atheism*, University of Cambridge Press, s. 47-68.
- Zuckerman, Phil (2008), *Society without God: What the Least Religious Nations Can Tell Us about Contentment*, New York University Press.
- Zuckerman, Phil (2009), “Why Are Danes and Swedes So Irreligious?” *Nordic Journal of Religion and Society*, 22(1), 55-59.
- Zuckerman, Phil (2012), *Faith No More: Why People Reject Religion*, Oxford University Press.
- Zuckerman, Phil (2023), “Why America’s Secularization is Good for American Democracy?”, 02 August, religionnews.com
- Zuckerman, Phil - Galen, Luke - Pasquale, Frank (2016), *The Nonreligious: Understanding Secular People and Societies*, Oxford University Press.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK AÇISINDAN ETİK TİCARET PLATFORMLARI VE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK DENETİMLERİ

Dr. Ayşem Ece Yalçınkaya

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK AÇISINDAN ETİK TİCARET PLATFORMLARI VE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK DENETİMLERİ

Dr. Ayşem Ece Yalçınkaya

Yayın No.: 1584
ISBN: 978-625-398-482-3
E-ISBN: 978-625-398-483-0
Basım Sayısı: 1. Basım, Mayıs 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır. "NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seda Polat -sedapolat@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Emine Sırakaya -emine@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yalçınkaya, Ayşem Ece

Sürdürülebilirlik Açısından Etik Ticaret Platformları ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk Denetimleri /
Ayşem Ece Yalçınkaya

1. Basım, IX + 206 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-398-482-3

E-ISBN: 978-625-398-483-0

1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk 2. Sürdürülebilirlik 3. Python Makine Öğrenmesi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com - E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
EKLER LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM: KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK.....	3
1.1. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK.....	3
1.2. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK TEORİ VE MODELLERİ.....	17
1.2.1. Neoklasik Görüş, Sosoekonomik KSS Modeli (1950).....	18
1.2.2. Paydaş Teorisi (1970-1980).....	19
1.2.3. Carroll'ın KSS Piramidi (1980-1990).....	20
1.2.4. Kurumsal Sosyal Performans Modeli (1980-1990).....	22
1.2.5. Üçlü Temel Hat (3P) Modeli (1990).....	23
1.2.6. Rekabet Avantajı Modeli (1996).....	24
1.2.7. İnsan Hakları Temelinde KSS Modeli (2000).....	25
1.2.8. Üç Alanlı KSS Modeli (2003).....	26
1.2.9. Stratejik KSS Modeli (2000 sonrası).....	31
İKİNCİ BÖLÜM: KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK ÖLÇÜM ARAÇLARI.....	35
2.1. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK ÖLÇÜM ARAÇLARINA GENEL BAKIŞ.....	35
2.2. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK STANDARTLARI, ETİK TİCARET PLATFORMLARI VE DENETİMLER.....	48
2.3. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK DENETİM PROBLEMLERİ VE FAYDALARI.....	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK.....	69
3.1. KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	69
3.2. KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLARI	74
3.2.1. Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporlama Çerçevesi.....	78
3.2.1.1. Uluslararası Finans Kurumu Performans Standartları (IFC)	78
3.2.1.2. OECD Çok Uluslu Şirketler Genel İlkeleri.....	79
3.2.1.3. Global Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative-GRI)	79
3.2.1.4. Birleşmiş Milletler Global İlkeler Sözleşmesi (UNGC).....	85
3.2.1.5. Karbon Saydamlık Projesi (Carbon Disclosure Project-CDP)	86
3.2.1.6. Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi (IIRC)	87
3.2.2. KS Raporlama Standartları	88
3.2.3. KS Raporlama Endeksleri.....	89
3.3. ULUSLARARASI KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI	92
3.4. ULUSAL KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI	93
3.5. KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK İLİŞKİSİ	93
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: SÜRDÜRÜLEBİLİR TEDARİK ZİNCİRİ	101
4.1. SÜRDÜRÜLEBİLİR TEDARİK ZİNCİRİ.....	101
4.2. SÜRDÜRÜLEBİLİR TEDARİK ZİNCİRİ VE İŞLETME PERFORMANSI ÖLÇÜM ARAÇLARI	113
BEŞİNCİ BÖLÜM: SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK AÇISINDAN ETİK TİCARET PLATFORMLARI VE SOSYAL UYGUNLUK DENETİMLERİ.....	131
5.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	134
5.2. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	141
5.3. UYGULAMA AŞAMALARI	142
SONUÇ	177
KAYNAKÇA.....	183
EKLER.....	201

KAYNAKÇA

- Ahmedova, S. (2015). Factors for increasing the competitiveness of small and medium-sized enterprises (SMEs) in Bulgaria. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 195(1): 1104-1112.
- Akkoyunlu, G. ve Kalyoncuoğlu, S. (2014). İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Çalışmalarının Marka Algısı Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(3): 125-144.
- Aksoy, Ç. (2013). Sürdürülebilirlik Performansının Değerlendirilmesine Yönelik Ölçek Önerisi Ve Türkiye'deki İşletmelerde Uygulaması (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aktaş, R., Kayalidere, K. ve Karğın, M. (2013). Corporate sustainability reporting and analysis of sustainability reports in Turkey. *International Journal of Economics and Finance*, 5(3): 113-125.
- Alghababsheh, M. ve Galleary, D. (2022). Social Sustainability in the Supply Chain: a Literature Review of the Adoption, Approaches and (un) Intended Outcomes. *Management & Sustainability: An Arab Review*.
- Ali, M. (2020). PyCaret: An open source, low-code machine learning library in Python. PyCaret version, 2. [Online]. Available: <https://www.pycaret.org>.
- Alfi, D. P. (2022). Analisis Pelaporan Corporate Social Responsibility Perbankan Syariah Dalam Perspektif Syariah Enterprise Theory (Studi Pada Laporan Tahunan Bank Bri Syariah Dan Bank Syariah Mandiri Periode 2019-2020) (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Islam Negeri Raden Intan Lampung.
- Alpaydin, E. (2020). *Introduction to Machine Learning*. MIT press.
- Altuntaş, C. ve Türker, D. (2012). Sürdürülebilir Tedarik Zincirleri: Sürdürülebilirlik Raporlarının İçerik Analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(3): 39-64.
- Andrade, V. F. D. ve Bizzo, W. A. (2018). Comparative Analysis of Social Responsibility Management Standards and Their Comprehensiveness. *Gestão & Produção*, 25, 807-825.
- Aras, G., Tezcan, N. ve Furtuna, Ö. K. (2018). Çok Boyutlu Kurumsal Sürdürülebilirlik Yaklaşımı İle Türk Bankacılık Sektörünün Değerlemesi: Kamu-Özel Banka Farklılaşması. *Ege Akademik Bakis*, 18(1): 47-61.
- Asiaei, K., Bontis, N., Barani, O. ve Jusoh, R. (2021). Corporate Social Responsibility and Sustainability Performance Measurement Systems: Implications for Organizational Performance. *Journal of Management Control*, 32(1): 85-126.

- Avram, E. ve Avasilcai, S. (2014). Business Performance Measurement in Relation to corporate social responsibility: A conceptual model development. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 109, 1142-1146.
- Ay, C., Kahraman, A. ve Kacar, İ. (2012). Türkiye'deki Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projelerinin İncelenmesi: Türkiye'nin En Büyük 100 İşletmesi Üzerinde Bir Araştırma.
- Balatbat, M., Siew, R. ve Carmichael, D. (2012). ESG scores and its influence on firm performance: Australian evidence. In *Australian School of Business School of Accounting, School of Accounting Seminar Series Semester (Vol. 2, pp. 1-30)*. Australia: University of New South Wales, India.
- Bansal, S. (2018). Impact of Corporate Social Responsibility on Firm's Financial Performance-A Case Study of Some Indian Companies. *EPRJ Journals of Multidisciplinary Research*, 4(10).
- Battaglia, M., Testa, F., Bianchi, L., Iraldo, F. ve Frey, M. (2014). Corporate Social Responsibility and Competitiveness Within SMEs of the Fashion Industry: Evidence from Italy and France. *Sustainability*, 6(2): 872-893.
- Battal, F. ve Le Duyen, C. T. (2018). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algisi Üzerine Bir Çalışma: Türkiye Ve Vietnam Örneği. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42): 225-244.
- Bekki, N. ve Turker, D. (2022). Measuring sustainability of suppliers Strategies for competing institutional logics. *Journal of Cleaner Production*, 132226.
- Bekmezci, M., Orçanlı, K. ve Eroğlu, K. (2020). Entelektüel Sermayenin Örgütsel Performansa Etkisinde Bilgi Paylaşımının Düzenleyici Rolü. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(2): 1585-1604.
- Bernal-Conesa, J. A., Briones-Peñalver, A. J. ve Nieves-Nieto, C. (2017). Impacts of the CSR Strategies of Technology Companies on Performance and Competitiveness. *Tourism & Management Studies*, 13(4): 73-81.
- Berzau, L. (2011). The Business Social Compliance Initiative: A system for the Continuous Improvement of Social Compliance in Global Supply Chains. *Zeitschrift fuer Wirtschafts-und Unternehmensethik*, 12(1): 139.
- Beske-Janssen, P., Johnson, M. P. ve Schaltegger, S. (2015). 20 Years of Performance Measurement in Sustainable Supply Chain Management—What Has Been Achieved?. *Supply chain management: An international Journal*.
- Bice, S. (2017). Corporate Social Responsibility as Institution: A Social Mechanisms Framework. *Journal of Business Ethics*, 143(1): 17-34.
- Bircan, N. G. (2020). İç Denetimde Yapısal Değişim ve Dönüşüm: İç Denetçilerin Farkındalığı ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi*, (63): 67-83.
- Bozdoğan, R. (2005). Sürdürülebilir gelişme düşüncesinin tarihsel arka planı. In *Journal of Social Policy Conferences (No. 50, pp. 1011-1028)*.

- Boje, D., Maynard-Patrick, S. ve Elias, S. (2012). Swapping stories: How firms and stakeholders use blogs as narrative discourse to create efficacy and meaning for corporate social responsibility In A. Lindgreen, P. Kotler, J. Vanhamme & F. Maon. *A Stakeholder Approach To Corporate Social Responsibility*, 45-57.
- Bowen, H. R. (1953). *Social responsibilities of the businessman*. New York: Harper and Row. <https://bit.ly/3k1rE2A>, (28.06.2021).
- Brandenburg, M. ve Rebs, T. (2015). Sustainable supply chain management: A modeling perspective. *Annals of Operations Research*, 229(1): 213-252.
- Brandenburg, M., Govindan, K., Sarkis, J. ve Seuring, S. (2014). Quantitative Models for Sustainable Supply Chain Management: Developments and directions. *European Journal of Operational Research*, 233(2): 299-312.
- Brundtland, G. H. (1987). Report of the World Commission on environment and development:” Our Common Future.” UN. <https://www.are.admin.ch/are/en/home/media/publications/sustainabledevelopment/brundtland-report.html> (13.07.2022).
- Bulut, F. (2016). Determining Heart Attack Risk Ration Through AdaBoost/AdaBoost ile Kalp Krizi Risk Tespiti. *Celal Bayar University Journal of Science*, 12(3): 459-472.
- Büyükoçkan, G. ve Göçer, F. (2018). Digital Supply Chain: Literature review and a proposed framework for future research. *Computers in Industry*, 97, 157-177.
- Camilleri, MA (2012). *Creating Shared Value Through Strategic CSR in Tourism*. Ph. D. Dissertation University of Edinburgh, Edinburgh, UK. <https://era.ed.ac.uk/bitstream/handle/1842/6564/Camilleri2012.pdf>.
- Camilleri, M. A. (2017). *Corporate Sustainability And Responsibility Creating Value For Business, Society And The Environment*. *Asian Journal of Sustainability and Social Responsibility*, 2(1): 59-74.
- Camilleri, M. A. (2018). The corporate sustainability and responsibility proposition: A review and appraisal. *Operations and Service Management: Concepts, Methodologies, Tools, and Applications*, 1371-1385.
- Carroll, A. B. (1979). A three-dimensional conceptual model of corporate performance. *Academy of Management Review*, 4(4): 497-505.
- Carroll, A. B. (1991). The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward The Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*, 34(4): 39-48.
- Carroll, A. B. (1999). Corporate Social Responsibility: Evolution Of A Definitional Construct. *Business & Society*, 38(3): 268-295.
- Carroll, A. (2008). *Corporate Social Responsibility (CSR) and Corporate Social Performance (CSP)*. *Encyclopedia of Business Ethics and Society*. London: Sage,
- Carroll, A. B. (2008). *A History of Corporate Social Responsibility: Concepts and Practices*. *The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility*, 1.

- Carroll, A. B. (2021). Corporate Social Responsibility: Perspectives on the CSR Construct's Development and Future. *Business & Society*, 00076503211001765.
- Carter, C. R. ve Rogers, D. S. (2008). A Framework of Sustainable Supply Chain Management: Moving Toward new Theory. *International journal of physical Distribution & Logistics Management*.
- Carter, C. R. ve Easton, P. L. (2011). Sustainable Supply Chain Management: Evolution and Future Directions. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*.
- Caymaz, E., Saran, S. ve Erenel, F. (2014). The Relationship in Between Corporate Sustainability and Corporate social Responsibility in Business: Global Compact Turkey. *Journal of Management Marketing and Logistics*, 1(3): 208-217.
- Cengiz, E. ve Aksoy, H. (2017). Tedarik Zinciri Elemanları Arasında Güven İlişkisi, Etik Kurallar Ve Bilgi Paylaşımının Tedarik Zinciri Performansı Üzerine Etkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18(2): 1-22.
- Childerhouse, P. ve Towill, D. R. (2011). Effective supply chain research via the quick scan audit methodology. *Supply Chain Management: An International Journal*.
- Commission of the European Communities. (2001). Green Paper: Promoting a European Framework for Corporate Social Responsibility. Commission of the European Communities.
- Conesa, M., Manzano, M., Jorge, M. ve Soto-Acosta, P. (2014). Corporate Social Responsibility and its effect on Organizational Innovation and firm performance: An Empirical Research in SMEs. University of Murcia, Spain.
- Crowther, D. ve Aras, G. (2008). Corporate social responsibility. Bookboon.
- Davis, I. (2005). What is the Business of Business. *McKinsey Quarterly*, 3(1): 104-113.
- Dewi, K. ve Monalisa, M. (2016). Effect of corporate social responsibility disclosure on financial performance with audit quality as a moderating variable. *Binus Business Review*, 7(2), 149-155.
- Dhar, B. K., Harymawan, I. ve Sarkar, S. M. (2022). Impact of corporate social responsibility on financial expert CEOs' turnover in heavily polluting companies in Bangladesh. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*.
- Dobers, P. (2009). Corporate social responsibility Management and Methods. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 16(4): 185-191.
- Dorfleitner, G., Halbritter, G. ve Nguyen, M. (2015). Measuring the Level and Risk of Corporate Responsibility—An Empirical Comparison of Different ESG Rating Approaches. *Journal of Asset Management*, 16(7): 450-466.
- Ebner, D. ve Baumgartner, R. J. (2006, September). The Relationship Between Sustainable Development and Corporate Social Responsibility. In *Corporate Responsibility Research Conference (Vol. 4, No. 5.9, p. 2006)*. Queens University, Belfast Dublin.

- ElHawary, E. (2021). Audit committee effectiveness and company performance: Evidence from Egypt. *Journal of Governance and Regulation*, 10(2).
- El-Kassar, A. N., Messarra, L. C. ve El-Khalil, R. (2017). CSR, organizational identification, normative commitment, and the moderating effect of the importance of CSR. *The Journal of Developing Areas*, 51(3): 409-424.
- Ericbrownastin, (2021). Machine Learning With Pycaret and the home Price. <https://ericbrownanalytics.com/pycaret-and-machine-learn>
- Fallah Shayan, N., Mohabbati-Kalejahi, N., Alavi, S. ve Zahed, M. A. (2022). Sustainable Development goals (SDGs) as a Framework for Corporate Social Responsibility (CSR). *Sustainability*, 14(3): 1222.
- Fatima, T. ve Elbanna, S. (2022). Corporate Social Responsibility (CSR) Implementation: a Review and a Research Agenda Towards an Integrative Framework. *Journal of Business Ethics*, 1-17.
- Figge, F., Hahn, T., Schaltegger, S. ve Wagner, M. (2002). The Sustainability Balanced Scorecard—Linking Sustainability Management to Business Strategy. *Business Strategy and the Environment*, 11(5): 269-284.
- Gallego-Álvarez, I., Prado-Lorenzo, J. M. ve García-Sánchez, I. M. (2011). Corporate social responsibility and innovation: A resource-based theory. *Management Decision*, 49(10): 1709-1727.
- Gallego-Álvarez, I. ve Pucheta-Martínez, M. C. (2022). The moderating effects of corporate social responsibility assurance in the relationship between corporate social responsibility disclosure and corporate performance. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 29(3): 535-548.
- Garbie, I. H. (2014). An Analytical Technique to Model and Assess Sustainable Development Index in Manufacturing Enterprises. *International Journal of Production Research*, 52(16): 4876-4915.
- García Villena, E., Gracia Villar, S., Dzul López, L. A., Álvarez, R. M., Delgado Noya, I. ve Luís Vidal Mazón, J. (2021). Approach to a Project Framework In The Environment Of Sustainability And Corporate Social Responsibility (Csr): Case Study Of A Training Proposal To A Group Of Students In A Higher Education Institution. *Sustainability*, 13(19): 10880.
- Gedik, Y. (2021). Sürdürülebilir Tedarik Zinciri Yönetimi Ve Sürdürülebilirliğin Tedarik Zincirleri Üzerindeki Etkileri: Kavramsal Bir Değerlendirme. *Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 17(3): 5-15.
- Geetha, K., Tomar, P. ve Jain, A. (2022). Customer Churn Prediction. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT)*: 13(2): 944-948.
- Gnanaweera, K. A. K. ve Kunori, N. (2018). Corporate sustainability reporting: Linkage of corporate disclosure information and performance indicators. *Cogent Business & Management*, 5(1): 1423872.

- Gold, S., Seuring, S. ve Beske, P. (2010). Sustainable Supply Chain Management and Inter-Organizational Resources: a Literature Review. *Corporate Social Responsibility And Environmental Management*, 17(4): 230-245.
- Govindan, K., Rajeev, A., Padhi, S. S. ve Pati, R. K. (2020). Supply chain sustainability and performance of firms: A meta-analysis of the literature. *Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review*, 137, 101923.
- Govindan, K. (2022). Theory Building Through Corporate Social Responsibility 4.0 for Achieving SDGs: A Practical Step Toward Integration of Digitalization With Practice-Based View and Social Good Theory. *IEEE Transactions on Engineering Management*.
- Gültepe, Y. (2019). Makine öğrenmesi algoritmaları ile hava kirliliği tahmini üzerine karşılaştırmalı bir değerlendirme. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (16): 8-15.
- Hack, L., Kenyon, A. J. ve Wood, E. H. (2014). A critical corporate social responsibility (CSR) timeline: How should it be understood now. *International Journal of Management Cases*, 16(4): 46-55.
- Hamidu, A., Haron, M. ve Amran, A. (2015). Corporate Social Responsibility: A Review on Definitions, core Characteristics and Theoretical Perspectives. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6(4): 83-95.
- Haque, M. Z. ve Azmat, F. (2015). Corporate Social Responsibility, Economic Globalization and Developing Countries: A case Study of the Ready Made Garments industry in Bangladesh. *Sustainability Accounting, Management and policy journal*.
- Hasan, I., Karavitis, P., Kazakis, P. ve Leung, W. S. (2019, January). Corporate social responsibility and profit shifting. In *Proceedings. Annual Conference on Taxation and Minutes of the Annual Meeting of the National Tax Association (Vol. 112, pp. 1-69)*. National Tax Association.
- He, F., Qin, S., Liu, Y. ve Wu, J. G. (2022). CSR and Idiosyncratic Risk: Evidence from ESG Information Disclosure. *Finance Research Letters*, 102936.
- Hess, D. W. (2014). The Framework for CSR Assessment, Measurement, and Reporting. In *Christian ethics and Corporate Culture (pp. 177-192)*. Springer, Cham.
- Holland, J. (2022). Corporate Social Responsibility, Problems, Behaviour, and Change in Financial Firms.
- Hopkins, M. (2004). *Corporate Social Responsibility: an Issues Paper*.
- Hopkins, M. (2005). Measurement of Corporate Social Responsibility. *International Journal of Management and decision Making*, 6(3-4): 213-231.
- Hosseinpour, M., Nezakati, H., Ann, H. J., Bojei, J. ve COncEPr, S. (2016). Sustainability: the effective Role of NGOs on Firms. *Universiti Putra Malaysia Press Serdang*.
- Höllerer, M. A. (2012). Between Creed, Rhetoric Façade, and Disregard: Dissemination and Theorization of Corporate Social Responsibility in Austria (p. 257). *Peter Lang International Academic Publishers*.

- ISO. (2022). Certification, Verification, Assessment. Internet: <https://iso26000.info/certification/>, 22.06.2022.
- Iqbal, F. B., Biswas, S. ve Urba, R. (2021). Performance Analysis of Intrusion Detection Systems Using the PyCaret Machine Learning library on the UNSW-NB15 Dataset (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Brac University.
- Jabbour, C. J. C., Fiorini, P. D. C., Ndubisi, N. O., Queiroz, M. M. ve Piato, É. L. (2020). Digitally-enabled sustainable supply chains in the 21st century A review and a research agenda. *Science of the Total Environment*, 725, 138177.
- Jain, A., Islam, M. A., Keneley, M. ve Kansal, M. (2021). Social Contagion and the Institutionalisation of GRI-based Sustainability Reporting Practices. *Meditari Accountancy Research*.
- Jia, F., Zuluaga-Cardona, L., Bailey, A. ve Rueda, X. (2018). Sustainable Supply Chain Management in Developing Countries: An Analysis of the Literature. *Journal of Cleaner Production*, 189, 263-278.
- Jin, Y., Hu, Q., Kim, S. W. ve Zhou, S. X. (2019). Supplier Development and Integration in Competitive Supply Chains. *Production and Operations Management*, 28(5): 1256-1271.
- Jonikas, D. (2014). Value Created Through CSR Measurement Possibilities. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 156, 189-193.
- Joshi, P., Hearty, J., Sjardin, B., Massaron, L. ve Boschetti, A. (2016). Python: Real world machine learning. Packt Publishing Ltd.
- Juarez, L. E. V. (2017). Corporate Social Responsibility: Its effects on SMEs. *J. Mgmt. & Sustainability*, 7, 75.
- Kadhim, K. G., Harun, A., Hamawandy, N. M., Qader, K. S., Jamil, D. ve HM, F. B. J. S. (2021). Corporate Social Responsibility Activities Factors and Their Affecting on Maintaining Customer Satisfaction and Loyalty in Hypermarket Industry in Malaysia. *Journal of Contemporary Issues in Business and Government* 27(1).
- Kanji, R. ve Agrawal, R. (2016). Models of corporate social responsibility comparison, evolution and convergence. *IIM Kozhikode Society & Management Review*.
- Kaplan, R. S. ve Norton, D. P. (2005). The Balanced Scorecard: Measures that drive Performance. *Harvard Business Review*, 83(7): 172.
- Karasu, S., Altan, A., Saraç, Z. ve Hacıoğlu, R. (2018, May). Prediction of Bitcoin Prices with Machine Learning methods Using Time Series Data. In 2018 26th signal processing and communications applications conference (SIU) (pp. 1-4). IEEE.
- Kasongo, S. M. ve Sun, Y. (2020). Performance Analysis of Intrusion Detection Systems Using a Feature Selection Method on the UNSW-NB15 Dataset. *Journal of Big Data*, 7(1): 1-20.
- Kates, R. W. (2011). What Kind of a Science is Sustainability Science?. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 108(49): 19449-19450.

- Khalid, M. K., Agha, M. H., Shah, S. T. H. ve Akhtar, M. N. (2020). Conceptualizing Audit Fatigue in the Context of Sustainable Supply Chains. *Sustainability*, 12(21): 9135.
- Khalid, B., Shahzad, K., Shafi, M. Q. ve Paille, P. (2022). Predicting Required and Voluntary Employee Green Behavior Using the Theory of Planned Behavior. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*.
- Kim, B. ve Kim, B. G. (2021). An Explorative Study of Korean Venture Companies: Do CSR and Company Competitiveness Improve Non-Financial and Financial Performance?. *Sustainability* 2021, 13, 13106. *Corporate Social Responsibility*, 93.
- Klinkenberg, M. (2021). Sustainable Supplier Motivations. IDENTIFYING Motivations of suppliers to be actively engaged with CSR, and Exploring the Role that Incentives Can Play to Trigger an Increment of their Sustainability policies.
- Kolb, R. W. (Ed.). (2018). *The Sage encyclopedia of business ethics and society*. SAGE Publications 768.
- Kotler P., Wong V., Saunders J., Armstrong G (2007): *Moderní marketing*. Praha: Grada Publishing, 2007. 1041 p. ISBN 978-80-247-1545-2.
- Kotler, P. ve Maon, F. (2016). *A Stakeholder Approach to Corporate Social Responsibility: Pressures, Conflicts, and Reconciliation*. Routledge.
- Laermann, M. (2016). The Significance of ESG Ratings for Socially Responsible Investment Decisions: An examination from a market perspective. Available at SSRN 2873126.
- Larsen, E., MacVittie, K. ve Lilly, J. (2021). Intrusion Detection: Machine Learning Baseline Calculations for Image Classification. arXiv preprint arXiv:2111.02378.
- Lembet, Z. (2006). Markalar ve kurumsal sosyal sorumluluk. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 1-24.
- Lioui, A. ve Sharma, Z. (2012). Environmental corporate social responsibility and financial performance: Disentangling direct and indirect effects. *Ecological Economics*, 78, 100-111.
- Liu, M. T., Wong, I. A., Shi, G., Chu, R. ve Brock, J. L. (2014). The impact of corporate social responsibility (CSR) performance and Perceived Brand Quality on Customer-Based Brand Preference. *Journal of Services Marketing*.
- Liu, W., Bai, E., Liu, L. ve Wei, W. (2017). A framework of sustainable service supply chain management A literature Review and Research Agenda. *Sustainability*, 9(3): 421.
- Low, M. P. (2016). Corporate Social Responsibility and the Evolution of Internal Corporate Social Responsibility in 21st Century. *Asian Journal of Social Sciences and Management Studies*, 3(1): 56-74.
- Loew, T., Ankele, K., Braun, S. ve Clausen, J. (2004). Bedeutung der internationalen CSR-Diskussion für Nachhaltigkeit und die sich daraus ergebenden Anforderungen an Unternehmen mit Fokus Berichterstattung. *Future e. V.-verantwortung unternehmen*.

- Lu, J., Liang, M., Zhang, C., Rong, D., Guan, H., Mazeikaite, K. ve Streimikis, J. (2021). Assessment of Corporate Social Responsibility by Addressing Sustainable Development Goals. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 28(2): 686-703.
- Luque González, A., Coronado Martín, J. Á., Vaca-Tapia, A. C. ve Rivas, F. (2021). How Sustainability Is Defined: An Analysis of 100 Theoretical Approximations. *Mathematics*, 9(11): 1308.
- MacGregor, S. P. ve Fontrodona, J. (2008). Exploring the fit between CSR and Innovation.
- Mahboub, R. M. ve Fawaz, L. I. (2022). Impact Of Corporate Social Responsibility Practices On Financial Performance: Evidence From Selected Mena Region Commercial Banks. *Bau Journal-Creative Sustainable Development*, 3(2), 3.
- Martínez, P., Pérez, A. ve Rodríguez del Bosque, I. (2013). Measuring corporate social responsibility in tourism: Development and validation of an efficient measurement scale in the hospitality industry. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 30(4): 365-385.
- McWilliams, A. ve Siegel, D. (2000). Corporate Social Responsibility and Financial Performance: Correlation or Misspecification?. *Strategic Management Journal*, 21(5): 603-609.
- McWilliams, A. ve Siegel, D. (2001). Corporate social responsibility: A theory of the firm perspective. *Academy Of Management Review*, 26(1): 117-127.
- McWilliams, A. ve Siegel, D. S. (2011). Creating and capturing value: Strategic corporate social responsibility, resource-based theory, and sustainable competitive advantage. *Journal of management*, 37(5): 1480-1495.
- Meehan, J., Meehan, K. ve Richards, A. (2006). Corporate Social Responsibility: the 3C-SR Model. *International journal of Social Economics*.
- Mehera, A. R. (2017). Shared value literature review: Implications for future research from stakeholder and social perspective. *J. Mgmt. & Sustainability*, 7, 98.
- Meixell, M. J. ve Luoma, P. (2015). Stakeholder Pressure in Sustainable Supply Chain Management: A Systematic Review. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*.
- Mensah, J. (2019). Sustainable development: Meaning, history, principles, pillars, and Implications for Human Action: Literature Review. *Cogent social sciences*, 5(1): 1653531.
- Merk, J. ve Zeldenrust, I. (2005). The Business Social Compliance Initiative (BSCI): A Critical Perspective. *Clean Clothes Campaign, Amsterdam*. Available online at www.cleanclothes.org/ftp/05-050bsci_paper.pdf.
- Mishra, D. R. (2017). Post-innovation CSR performance and firm value. *Journal of Business Ethics*, 140(2): 285-306.
- Mitsuzuka, K., Ling, F. ve Ohwada, H. (2017, February). Analysis of CSR activities affecting corporate value using machine learning. In *Proceedings of the 9th International Conference on Machine Learning and Computing* (pp. 11-14).

- Moharekar, T. T., Vadar, M. P. S., Pol, U. R., Bhaskar, P. C. ve Moharekar, M. T. J. (2022). Thyroid Disease Detection Using Machine Learning and Pycaret.
- Moisescu, O. I. (2015). Development and validation of a measurement scale for customers' perceptions of corporate social responsibility. *Management & Marketing Journal*, 13(2).
- Montiel, I. ve Delgado-Ceballos, J. (2014). Defining and measuring corporate sustainability: Are we there yet?. *Organization & Environment*, 27(2): 113-139.
- Mwibanda Wekesa, K. ve Kimutai, G. (2018). Corporate Social Responsibility and Firm Performance; Effect of Sustainability Management Systems in Selected Kenyan Sugar Companies.
- Nguyen, T. L. A. ve Le VO, T. H. (2019). CSR implementation for the sustainable supply chain performance: A system dynamic approach. *IFAC-PapersOnLine*, 52(13), 1949-1954.
- Nicolăescu, E., Alpopi, C. ve Zaharia, C. (2015). Measuring corporate sustainability performance. *Sustainability*, 7(1): 851-865.
- Niño-Muñoz, D., Galán-Barrera, J. ve Álamo, P. (2019). Implementation of a holistic corporate social responsibility method with a regional scope. *Innovar*, 29(72), 11-29.
- Oginni, O. S. ve Omojowo, A. D. (2016). Sustainable development and corporate social responsibility in sub-Saharan Africa: Evidence from industries in Cameroon. *Economies*, 4(2): 10.
- Olanipekun, A. O., Omotayo, T. ve Saka, N. (2021). Review of the use of corporate social responsibility (CSR) tools. *Sustainable Production and Consumption*, 27, 425-435.
- Once, S., Onay, A. ve Yesilcelebi, G. (2015). Corporate sustainability reporting and situation in Turkey. *Journal of Economics Finance and Accounting*, 2(2).
- Onyekwelu, U. L., Eneh, G. ve Okechukwu, E. (2018). Analytical review of the effect of corporate social reporting disclosures on performance of firms in the financial sector in Nigeria. *Research Journal of Finance and Accounting*, 9(6), 31-39.
- Osagie, E. R., Wesselink, R., Blok, V., Lans, T. ve Mulder, M. (2016). Individual competencies for corporate social responsibility: A literature and practice perspective. *Journal of business ethics*, 135(2): 233-252.
- O'Sullivan, G. (2020). The Role of CSR and Corporate Governance in the Sustainable Development of the World. In *Social Responsibility and Corporate Governance* (45-93). Palgrave Macmillan, Cham.
- Orlitzky, M., Schmidt, F. L. ve Rynes, S. L. (2003). Corporate social and financial performance: A meta-analysis. *Organization Studies*, 24(3), 403-441.
- Ozturk, D. ve Tekin, M. (2020). The Effect of Supply Chain Management on Business Performance: An Application in Food Sector. *Research Journal of Business and Management*, 7, 56-66.
- Özçelik, F. ve Öztürk, B. A. (2014). A research on barriers to sustainable supply chain management and sustainable supplier selection criteria. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2): 259-279.

- Özdemir, E. D., Härdtlein, M., Jenssen, T., Zech, D. ve Eltrop, L. (2011). A confusion of tongues or the art of aggregating indicators—Reflections on four projective methodologies on sustainability measurement. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 15(5): 2385-2396.
- Panayiotou, N. A., Aravossis, K. G. ve Moschou, P. (2009). A new Methodology Approach for Measuring Corporate Social Responsibility Performance. *Water, Air, & Soil Pollution: Focus*, 9(1): 129-138.
- Peng, Y., Zhang, X., van Donk, D. P. ve Wang, C. (2022). How can suppliers increase their buyers' CSR engagement: the role of internal and relational factors. *International Journal of Operations & Production Management*.
- Perrini, F., 2005. Building a European portrait of corporate social responsibility reporting. *European Management Journal*, 23(6): 611-627
- Phuong, N. T. T. ve Hung, D. N. (2020). Impact Of corporate governance on corporate value: Research in Vietnam. *Research in World Economy*, 11(1): 161-170.
- Platonova, E., Asutay, M., Dixon, R. ve Mohammad, S. (2018). The impact of corporate social responsibility disclosure on financial performance: Evidence from the GCC Islamic banking sector. *Journal of Business Ethics*, 151(2): 451-471.
- Rasche, A.; Morsing, M.; Moon, J. (2017). *Corporate Social Responsibility. Strategy, Communication, Governance*; Cambridge University Press: Cambridge, UK, 2017.
- Resmi, S. I., Begum, N. N. ve Hassan, M. M. (2018). Impact of CSR on firm's financial performance: a study on some selected agribusiness industries of Bangladesh. *American Journal of Economics, Finance and Management*, 4(3): 74-85.
- Reuter, C., Foerstl, K. A. I., Hartmann, E. V. I. ve Blome, C. (2010). Sustainable global supplier management: the role of dynamic capabilities in achieving competitive advantage. *Journal of supply chain management*, 46(2): 45-63.
- Ruggie, J. G. (2013). *Just business: Multinational corporations and human rights* (Norton global ethics series). WW Norton & Company. https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=nJqoTmuD6uoC&oi=fnd&pg=PR11&dq=ruggie+2013&ots=A1eq6Cd3bW&sig=UwrkGdfWoyyMqoAX2G0mkuBB_U8&redir_esc=y#v=onepage&q=ruggie%202013&f=false (1.07.2021).
- Saban, M., Küçüker, H. ve Küçüker, M. (2017). Kurumsal Sürdürülebilirlik İle İlgili Raporlama Çerçevesi Ve Sürdürülebilirlik Raporlamasında Muhasebenin Rolü. *İşletme Bilimi Dergisi*, 5(1): 101-115.
- Saha, P. K., Akhter, S. ve Hassan, A. (2021). Framing Corporate Social Responsibility to Achieve Sustainability in Urban Industrialization: Case of Bangladesh Ready-Made Garments (RMG). *Sustainability*, 13(13): 6988. doi:10.3390/su13136988
- Sahu, M. P. K., Mahapatra, R. N. ve Mishra, U. S. (2021). Review Of Literature On Sustainable Supply Chain Management-An Emerging Economy. *Nveo-Natural Volatiles & Essential Oils Journal NVEO*, 5521-5536.

- Saleh, M., Zulkifli, N. ve Muhamad, R. (2010). Corporate social responsibility disclosure and its relation on institutional ownership: Evidence from public listed companies in Malaysia. *Managerial Auditing Journal*.
- Samy, M., Odemilín, G. ve Bampton, R. (2010). Corporate social responsibility: a strategy for sustainable business success. An analysis of 20 selected British companies. *Corporate Governance: The international journal of business in society*, 10(2): 203-217.
- Sancha Fernández, C. (2015). Extending sustainable practices along the supply chain (Yınlanmamış Doktora Tezi). Universitat Ramon Llull).
- Sánchez-Flores, R. B., Cruz-Sotelo, S. E., Ojeda-Benitez, S. ve Ramírez-Barreto, M. E. (2020). Sustainable supply chain management—a literature review on emerging economies. *Sustainability*, 12(17): 6972.
- Sansar, N. G. (2015). Sürdürülebilirlik ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk Açısından Sermaye Piyasasının Etkinliği ve Borsa İstanbul Örneği. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Santos, A. I. ve Serpa, S. (2020). Literacy: Promoting sustainability in a digital society. *J. Educ. Teach. Soc. Stud*, 2(1).
- Sartori, S., Latronico, F. ve Campos, L. (2014). Sustentabilidade e Desenvolvimento Sustentável: Uma Taxonomia no Campo da Literatura. *Ambiente & Sociedade*, 17, 01-22.
- Sartor, M., Orzes, G., Di Mauro, C., Ebrahimpour, M. ve Nassimbeni, G. (2016). The SA8000 social certification standard: Literature review and theory-based research agenda. *International Journal of Production Economics*, 175, 164-181.
- Sasikumar, P. ve Kannan, G. (2009). Issues in reverse supply chain, part III: classification and simple analysis. *International Journal of Sustainable Engineering*, 2(1): 2-27
- Savall, H., Zardet, V., Péron, M. ve Bonnet, M. (2014). Potential contribution of the socio-economic approach to management to a better integration of CSR norms and economic standards: Case study of a pastry company. *Society and Business Review*.
- Schwartz, M. S. ve Carroll, A. B. (2003). Corporate Social Responsibility: A Three-Domain Approach. *Business Ethics Quarterly*, 13(4): 503-530.
- Searcy, C. (2012). Corporate Sustainability Performance Measurement Systems: A Review and Research Agenda. *Journal of Business Ethics*, 107(3): 239-253.
- Serpa, S. ve Ferreira, C. M. (2019). Society 5.0 and sustainability digital innovations: A social process. *Journal of Organizational Culture, Communications and Conflict*, (2): 1-14.
- Seuring, S. ve Müller, M. (2008). From a literature review to a conceptual framework for sustainable supply chain management. *Journal of cleaner Production*, 16(15): 1699-1710.
- Shah, S. A., Raza, H. ve Hashmi, A. M. (2022). Corporate Governance and Corporate Financial Failures: Evidence From Pakistan Stock Exchange (PSX). *International Journal of Management Research and Emerging Sciences*, 12(1).

- Sharma, R. B., Sharma, A., Ali, S. ve Dadhich, J. (2021). Corporate social responsibility and financial performance: Evidence from manufacturing and service industry. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 10(3): 301-301.
- Sheehy, B. ve Camilleri, M. A. (2021). Corporate Sustainability and Responsibility.
- Shibin, K. T., Gunasekaran, A. ve Dubey, R. (2017). Explaining sustainable supply chain performance using a total interpretive structural modeling approach. *Sustainable Production and Consumption*, 12:104-118.
- Sikdar, S. K. (2003). Sustainable development and sustainability metrics. *AIChE journal*, 49(8): 1928-1932.
- Silvestre, B. S. (2015). Sustainable supply chain management in emerging economies Environmental turbulence, institutional voids and sustainability trajectories. *International Journal of Production Economics*, 167, 156-169.
- Sinkovics, N., Hoque, S. F. ve Sinkovics, R. R. (2016). Rana Plaza collapse aftermath: are CSR compliance and auditing pressures effective?. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*.
- Soobaroyen, T., Ramdhony, D., Rashid, A., & Gow, J. (2022). The Evolution and Determinants of Corporate Social Responsibility (CSR) Disclosure in a Developing Country: Extent and Quality. *Journal of Accounting in Emerging Economies*, (ahead-of-print).
- Srinivasan, M. S., & Srinivasan, T. (2022). Confirmatory Factor Analysis for CSR perception on stakeholders in SMEs. *Journal of Positive School Psychology*, 4660-4671.
- Stanislavska, L., Margarisoava, K. ve Stastna, K. (2010). International Standards of Corporate Social Responsibility. *AGRIS on-line Papers in Economics and Informatics*, 2(665-2016-44847): 63-72.
- Steinerová, M. ve Makovski, D. (2008). Koncept CSR v Praxi, Průvodce Odpovědným Podnikáním. In *Business Leaders Forum*.
- Starmanns, M. (2010). The grand illusion? Corporate Social Responsibility in global Garment Production Networks (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Universität Köln).
- Strateji, T. C. ve Başkanlığı, B. (2019). Sürdürülebilir kalkınma amaçları değerlendirme raporu. Ankara: TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü Bilgi ve Belge Yönetimi Dairesi Başkanlığı.
- Subasi, A. (2020). *Practical Machine Learning for Data Analysis Using Python*. Academic Press.
- Sütöová, A. ve Kóča, F. (2022). Corporate Social Responsibility Standards: Is it Possible to Meet Diverse Customer Requirements?. *Management Systems in Production Engineering*, 30(1): 54-61.
- Sweeney, L. (2009). A study of Current Practice of Corporate Social Responsibility (CSR) and an Examination of the Relationship Between CSR and financial Performance Using Structural Equation Modelling (SEM).
- Szczuka, M. (2015). Social Dimension of Sustainability in CSR Standards. *Procedia Manufacturing*, 3, 4800-4807.

- Szekely, F. ve Knirsch, M. (2005). Responsible Leadership and Corporate Social Responsibility Metrics for Sustainable Performance. *European Management Journal*, 23(6): 628-647.
- Szwajca, D. A. N. U. T. A. (2013). Corporate Social Responsibility Versus Marketing–Theoretical and Practical Perspective. *Human Resources Management & Ergonomics*, 7(1): 100-114.
- Talayero, A. P., Yürüşen, N. Y., Ramos, F. J. S. ve Gastón, R. L. (2022, April). Machine learning based met data anomaly labelling. In *Journal of Physics: Conference Series* (Vol. 2257, No. 1, p. 012015). IOP Publishing.
- Taticchi, P., Tonelli, F. ve Pasqualino, R. (2013). Performance Measurement of Sustainable Supply Chains: A literature Review and a Research Agenda. *International Journal of Productivity and Performance Management*.
- Tavanti, Marco (2015). “Global Sustainability Reporting Initiatives: Integrated Pathways for Economic, Environmental, Social, and Governance Organizational Performance” In Agata Stachowicz-Stanusch (Ed.) *Corporate Social Performance: Paradoxes, Pitfalls and Pathways To The Better World* (pp. 301-323). *Contemporary Perspectives in Corporate Social Performance and Policy book Series*, Charlotte, NC: Information Age Publishing (IGI).
- Terwindt, C. ve Armstrong, A. (2019). Oversight and Accountability in the Social Auditing Industry The role of social Compliance Initiatives. *International Labour Review*, 158(2): 245-272.
- Tilakasiri, K. K. (2012). *Corporate Social Responsibility and Company Performance Evidence From Sri Lanka*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Victoria Üniversitesi.
- Tilt, C. A. (2009). Corporate responsibility, accounting and accountants. In *Professionals’ Perspectives of Corporate Social Responsibility* (pp. 11-32). Springer, Berlin, Heidelberg.
- Tiwari, M. (2019). Corporate Social Responsibility vis-a-vis Corporate Environmental Responsibility. *Indian JL & Just.*, 10, 99.
- Tran, T. N., Nguyen, T. T., Nguyen, V. C. ve Vu, T. T. H. (2020). Energy consumption, Economic Growth and Trade Balance in East Asia: A panel Data Approach. *International Journal of Energy Economics and Policy*, 2020, 10(4): 443-449
- Turhan, G. D., Özen, T. ve Albayrak, R. S. (2018). Kurumsal sürdürülebilirlik kavramı, stratejik önemi ve sürdürülebilirlik performansı ölçümü. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 9(1): 17-37.
- Türker, D. (2015). Contrasting instrumental views on corporate social responsibility: short-term versus long-term profit orientation approach. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 207, 568-576.
- Turker, D. ve Altuntas, C. (2014). Sustainable Supply Chain Management in the fast Fashion Industry: An Analysis of Corporate reports. *European Management Journal*, 32(5): 837-849.
- Üner, T. ve Baş, M. (2018). Carroll’ın kurumsal sosyal sorumluluk modeli kullanılarak geliştirilen toplumsal Pazarlama Ölçeği Çalışması. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10(4): 304-332.

- Valdez-Juárez, L. E., Gallardo-Vázquez, D. ve Ramos-Escobar, E. A. (2018). CSR and the Supply Chain: Effects on the Results of SMEs. *Sustainability*, 10(7), 2356.
- Van Marrewijk, M. (2003). Concepts and definitions of CSR and corporate sustainability: Between agency and communion. *Journal of business ethics*, 44(2): 95-105.
- Van Linh, N., Hung, D. N., Binh, D. T., Van, V. T. T., & Anh, N. T. M. (2019). The effects of business efficiency to disclose information of sustainable development: The case of vietnam. *Asian Economic and Financial Review*, 9(4): 547-558.
- Van Linh, N., Hung, D. N., & Binh, T. Q. (2022). Relationship between sustainability reporting and firm's value: Evidence from Vietnam. *Cogent Business & Management*, 9(1): 2082014.
- Visser, W. (2008). *The new era in Corporate Sustainability and Responsibility. CSR Inspiration Series*, 1.
- Visser, W. (2012). *Corporate Sustainability Responsibility: an Introductory Text on CSR Theory. Practice-Past, Present; Future*.
- Wagner, M. (2010). Corporate social performance and innovation with high social benefits: A quantitative analysis. *Journal of Business Ethics*, 94(4): 581-594.
- Wang, L. (2011). *Factors Affecting Perceptions Of Corporate Social Responsibility Implementation: An Emphasis On Values. Dissertationes Forestales* 130.
- Wang, Z. ve Sarkis, J. (2013). Investigating the relationship of sustainable supply chain management with corporate financial performance. *International Journal of Productivity and Performance Management*.
- Wang, C., Hu, R., & Zhang, T. C. (2020). Corporate social responsibility in international hotel chains and its effects on local employees: Scale development and empirical testing in China. *International Journal of Hospitality Management*, 90, 102598.
- Wartick, S. L. ve Cochran, P. L. (1985). The evolution of the corporate social performance model. *Academy of Management Review*, 10(4): 758-769.
- Weber, M. (2008). The Business case for Corporate social Responsibility A Company-level Measurement approach for CSR. *European Management Journal*, 26(4): 247-261.
- Weiss, J. (2003) *Business Ethics: A Stakeholder and Issues Management Approach*, 3rdedn. Thomson – SouthWestern .Ohio, p-133.
- Wen, X., Jaxa-Rozen, M., & Trutnevyte, E. (2022). Accuracy Indicators for Evaluating Retrospective Performance of Energy System Models. *Applied Energy*, 325, 119906.
- Wilson, M. (2003). Corporate sustainability: What is it and where does it come from. *Ivey Business Journal*, 67(6): 1-5.
- Wood, D. J. (2010). Measuring Corporate Social Performance: A review. *International Journal of Management Reviews*, 12(1): 50-84.
- Wren, B. (2022). Sustainable Supply Chain Management in the Fast Fashion Industry A Comparative study of Current Efforts and best Practices to Address the climate crisis. *Cleaner Logistics and Supply Chain*, 4, 100032.

- Yalçın, Y. (2018). Türkiye’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamalarının İşletmelerin Kurumsal İtibarına Etkileri: İşletme Yöneticilerinin Algıları Üzerine Bir Araştırma. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Yıldız, A. (2018). Endüstri 4.0 İle Bütünleştirilmiş Dijital Tedarik Zinciri. *Business and Management Studies: An International Journal*.
- Younus, A. M. (2021). Supply Chain Based on the Core Processes and Corporate Social. *JournalNX*, 7(08): 64-76.
- Yu, S. H. ve Liang, W. C. (2020). Exploring the determinants of strategic corporate social responsibility: An empirical examination. *Sustainability*, 12(6): 2368.
- Zheng, X., Wang, R., Hoekstra, A. Y., Krol, M. S., Zhang, Y., Guo, K., ... & Wang, C. (2021). Consideration of culture is vital if we are to achieve the Sustainable Development Goals. *One Earth*, 4(2): 307-319.
- Zu, L. (2008). Corporate Social Responsibility, Corporate Restructuring and Firm’s performance. Springer.
- Companies Act 2006 - [https://www.legislation.gov.uk › ukpga_20060046_en:196](https://www.legislation.gov.uk/ukpga_20060046_en:196)

OBEZ ÇOCUKLARA UYGULANAN AEROBİK EGZERSİZİN ANTIOKSİDAN VE OKSİDAN SİSTEM ÜZERİNE ETKİLERİ

Dr. Nuray Satılmış

Editörler: Doç. Dr. Yahya Polat - Doç. Dr. Behzat Çimen

OBEZ ÇOCUKLARA UYGULANAN AEROBİK EGZERSİZİN ANTIOKSİDAN VE OKSİDAN SİSTEM ÜZERİNE ETKİLERİ

Dr. Nuray Satılmış

Editörler: Doç. Dr. Yahya Polat - Doç. Dr. Behzat Çimen

Yayın No.: 1602

E-ISBN: 978-625-398-516-5

Basım Sayısı: 1. Basım, Mayıs 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayımladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Meliha Uysal -meliha@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Mehmet Çakır -mehmet@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Satılmış, Nuray.

Obez Çocuklara Uygulanan Aerobik Egzersizin Antioksidan ve Oksidan Sistem Üzerine Etkileri/ Nuray Satılmış

1. Basım, XV + 118 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.

E-ISBN: 978-625-398-516-5

1. Çocukluk Obezitesi 2. Antioksidan 3. Egzersiz

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519

Beştepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR.....	xiii
1. GİRİŞ VE AMAÇ.....	1
2. GENEL BİLGİLER.....	5
2.1. OBEZİTENİN TANIMI.....	5
2.2. OBEZİTENİN SINIFLANDIRILMASI.....	6
2.2.1. Yağ Dokusunun Dağılımına ve Anatomik Özelliklere Göre Sınıflandırılması.....	6
2.2.2. Obezitenin Başlama Yaşına Göre Sınıflandırılması.....	7
2.2.2.1. Obez İnfantların Özellikleri.....	7
2.2.2.2. Obez Çocukların Özellikleri.....	8
2.2.2.3. Obez Adölesanların Özellikleri.....	8
2.2.2.4. Erişkin Dönemde Başlayan Obezite.....	8
2.2.3. Etiyolojide Rol Oynayan Faktörlere Göre Sınıflandırılması.....	8
2.2.3.1. Basit Obezite (Ekzojen Obezite).....	8
2.2.3.2. Sekonder Obezite.....	9
2.3. ETİYOLOJİ.....	9
2.3.1. Obeziteyi Etkileyen Risk Faktörleri.....	10
2.3.1.1. Yaş.....	10
2.3.1.2. Cinsiyet.....	10
2.3.1.3. Genetik Faktörler.....	11
2.3.1.4. Psikososyal ve Çevresel Faktörler.....	11
2.3.1.5. Enerji Alımı.....	12
2.3.1.6. Fiziksel Aktivite (FA).....	12
2.3.1.7. Diyet ve Beslenme Alışkanlıkları.....	13
2.3.1.8. İntrauterin Etkiler.....	13
2.3.1.9. Psikolojik Faktörler.....	13
2.4. OBEZİTENİN ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ.....	14
2.4.1. Vücuttaki Yağın Direkt Ölçümünü Sağlayan Metotlar.....	14
2.4.2. Vücuttaki Yağın İndirekt Ölçümü.....	15
2.4.2.1. Antropometrik Ölçümler.....	15
2.4.2.1.1. Rölatif Ağırlığın (Boya Göre Ağırlık) Ölçümü.....	15

2.4.2.1.2. Deri Kıvrım Kalınlığı.....	17
2.4.2.1.3. Bel-Kalça Oranı.....	18
2.5. OBEZİTENİN KOMPLİKASYONLARI	18
2.5.1. Obezitenin Medikal Komplikasyonları	18
2.5.1.1. Kardiyovasküler Sistem Komplikasyonları.....	18
2.5.1.2. Hipertansiyon.....	19
2.5.1.3. Gastrointestinal Sistem Komplikasyonları.....	20
2.5.1.4. Solunum Sistemi Komplikasyonları	20
2.5.1.5. Endokrinolojik Komplikasyonlar	20
2.5.1.6. Nörolojik Komplikasyonlar.....	21
2.5.1.7. Ortopedik Komplikasyonlar	21
2.5.1.8. Kanser Riski	21
2.5.1.9. İmmunolojik Komplikasyonlar	21
2.5.1.10. Psikososyal Komplikasyonlar.....	21
2.6. ÇOCUKLUK ÇAĞI OBEZİTESİNDE TEDAVİ YÖNTEMLERİ	22
2.6.1. Diyet	23
2.6.2. Davranış Tedavisi	24
2.6.3. İlaç Tedavisi	25
2.6.4. Cerrahi Tedavi	25
2.6.5. Fiziksel Aktivite.....	25
2.7. OBEZİTENİN ANTİOKSİDAN VE OKSİDAN SİSTEMİ ÜZERİNDE ETKİLERİ.....	26
2.7.1. Obezite ve Yağ Dokusu	26
2.7.2. Obezite ve Kan Lipidleri	28
2.7.2.1. HDL (Yüksek Yoğunlukta Lipoproteinler).....	28
2.7.2.2. LDL (Düşük Yoğunlukta Lipoproteinler)	28
2.7.2.3. VLDL (Çok Düşük Yoğunlukta Lipoproteinler)	29
2.7.2.4. Trigliserid (TG)	29
2.7.2.5. Total Kolesterol	30
2.7.3. Oksidatif Stres.....	31
2.7.4. Serbest Radikaller.....	32
2.7.4.1. Serbest Radikallerin Sınıflandırılması.....	33
2.7.4.2. Serbest Radikallerin Kaynakları.....	34
2.7.4.3. Serbest Radikal Oluşumunu Etkileyen Faktörler	35
2.7.4.4. Serbest Radikallerin Etkileri.....	35
2.7.4.4.1. Serbest Radikallerin Pozitif Etkileri.....	35
2.7.4.4.2. Serbest Radikallerin Negatif Etkileri	35

2.7.5. Obezite, Lipid Peroksidasyonu ve MDA	35
2.7.6. Obezite ve Protein Oksidasyonu.....	37
2.7.7. Antioksidan Savunma Sistemi	39
2.7.7.1. Süperoksit Dismutaz (SOD).....	40
2.7.7.2. Katalaz (CAT)	41
2.7.7.3. Glutasyon Peroksidaz (GPx)	41
2.7.7.4. Paraoksonaz.....	42
2.7.8. Obezite ve Nitrik Oksit	43
2.7.9. Obezite ve Kreatin Kinaz (CK)	45
2.7.10. Obezite ve CK-MB	47
2.7.11. Obezite ve T3 - T4.....	47
2.8. DÜZENLİ EGZERSİZİN PARAMETRELERE OLAN ETKİSİ	50
2.8.1. Egzersiz, Kan Lipitleri ve TG.....	51
2.8.2. Egzersiz, Oksidatif Stres, Serbest Radikaller ve Antioksidan Savunma Sistemi	52
2.8.3. Egzersiz, SOD, CAT, GPX ve Paraoksonaz	55
2.8.4. Egzersiz, Lipit Peroksidasyonu ve MDA	56
2.8.5. Egzersiz ve Protein Oksidasyonu.....	57
2.8.6. Egzersiz ve Nitrik Oksit.....	58
2.8.7. Egzersiz ve CK, CK-MB	59
2.8.8. Egzersiz ve T3 - T4.....	61
3. GEREÇ VE YÖNTEM	63
3.1. MATERYAL	63
3.1.1. Çalışmanın Popülasyonu	63
3.1.2. Kullanılan Kimyasal Maddeler.....	66
3.1.3. Kullanılan Cihaz ve Malzemeler	67
3.2. METOTLAR.....	67
3.2.1. Süperoksit Dismutaz Aktivitesi Ölçüm Yöntemi	67
3.2.2. Katalaz Aktivitesi Ölçüm Yöntemi	68
3.2.3. Glutasyon Peroksidaz Aktivitesi Ölçüm Yöntemi	69
3.2.4. Malondialdehit Ölçüm Yöntemi.....	70
3.2.5. Nitrik Oksit Ölçüm Yöntemi.....	71
3.2.6. Karbonil Grubu Ölçüm Yöntemi:.....	72
3.2.7. Paraoksonaz Ölçüm Yöntemi:	73
3.2.8. Protein Ölçüm Yöntemi	74
3.2.9. Rutin Biyokimyasal Ölçümler:	75
3.3. İSTATİSTİK.....	75

4. BULGULAR	77
4.1. GRUPLARIN SOSYODEMOGRAFİK VE KLİNİK ÖZELLİKLERİ	77
4.2. SON ÖLÇÜM SONUÇLARI	77
4.3. CAT ÖLÇÜM SONUÇLARI.....	78
4.4. GPx ÖLÇÜM SONUÇLARI	79
4.5. MDA ÖLÇÜM SONUÇLARI.....	80
4.6. NO [•] ÖLÇÜM SONUÇLARI.....	82
4.7. KARBONİL ÖLÇÜM SONUÇLARI.....	84
4.8. PARAOKSONAZ AKTİVİTESİ ÖLÇÜM SONUÇLARI	85
4.9. RUTİN BİYOKİMYA ANALİZLERİ.....	86
4.9.1. CK Aktivitesi Ölçüm Sonuçları.....	86
4.9.2. CK-MB Aktivitesi Ölçüm Sonuçları.....	86
4.9.3. Total Kolesterol Ölçüm Sonuçları	87
4.9.4. LDL - Kolesterol Ölçüm Sonuçları	87
4.9.5. HDL - Kolesterol Ölçüm Sonuçları	88
4.9.6. Trigliserit Ölçüm Sonuçları.....	89
4.9.7. T3 Ölçüm Sonuçları.....	90
4.9.8. T4 Ölçüm Sonuçları.....	91
4.10. OBEZLERİN EGZERSİZ ÖNCESİ VE SONRASI İLE KONTROL GRUBUNUN ORTALAMA BİYOKİMYASAL DEĞERLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	91
5. TARTIŞMA VE SONUÇ	93
KAYNAKLAR	105
EKLER	115

KAYNAKLAR

- 1 - Demirdağ G. 2002-2005 Arası Obezite Nedeniyle Gelen Hastaların 2009-2010'da Metabolik Parametrelerinin ve Obezitesinin Tekrar Değerlendirilmesi, Uzmanlık Tezi, Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara 2010: 60
- 2 - Çetin İ. Obez Çocuk ve Ebeveynlerinde Small Dense LDLi Lipokalin-2, İnsülin Direnci ve Oksidatif Stres Parametrelerinin Değerlendirilmesi, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri 2012: 103
- 3 - Yalın S, Gök H. Egzersiz ve lipidler. Türk Kardiyol Dern Arş 2001; 29: 762-769
- 4 - Dağlıoğlu Ö. Elit Yüzücülerde ve Sedanterlerde Aerobik ve Anaerobik Egzersizin Oksidatif Stres Üzerine Etkisi, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2009: 87
- 5 - Şermin İ, Kayatekin MB, Gönenç S. ve ark. Antrene farelerde bir saatlik egzersizin ince barsak, böbrek ve kas dokusunda lipid peroksidasyonuna ve antioksidan enzimlere etkisi. Hacettepe J. Of Sport Sciences 1998; (9): 4: 33-40
- 6 - Polat D. Paraoksanz 1(PON 1) Gen Polimorfizmlerinin Çocukluk Çağı Obezitesinde Metabolik ve Antropometrik Parametreler İle Olan İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir 2014: 76
- 7 - Kahraman A, Çakar H, Vuramaz A. ve ark. Ağır egzersizin oksidatif stress üzerine etkisi. Kocatepe Tıp Dergisi 2003; 2: 33-38
- 8 - Taş M, Kıyıcı F, Akyüz M, Kışalı NF. Farklı türdeki egzersizlerin nitric oksit üzerine akut ve kronik etkisi. Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi 2011; 13 (1): 26-30
- 9 - Nuviala RJ, Roda L, Lapieza MG, et al. Serum enzymes activities at rest and after a marathon race. J Sports Med Phys Fitness 1992; 32: 180-186
- 10 - Çakmakçı S. Farklı Branşlardaki Sporcularda Anaerobik Egzersizin Bazı Hormon Düzeylerine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya 2013: 56
- 11 - Yavuz R, Tontuş ÖH. Erişkin, adolesan ve çocukluk yaş grubunda obeziteye klinik yaklaşım. Journal Of Experimental and Clinical Medicine Deneysel ve Klinik Tıp Dergisi 2013; 30: 69-74
- 12 - Parlak A, Çetinkaya Ş. Çocuklarda obezitenin oluşumunu etkileyen faktörler, 42. Türk Pediatri Kongresi Bildiri Kitabı, s 24-35, 15-20 Mayıs 2006, Antalya
- 13 - Guyton AC, Hall JE. Tıbbi fizyoloji (11. Basım) Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 2007: (65. ve 67. bölümler).
- 14 - Köşker M. Obez Çocuklarda Antropometrik, Metabolik ve Hormonal Parametrelerin Retrospektif Olarak Değerlendirilmesi, Uzmanlık Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi, Isparta 2009: 63
- 15 - Alkan A. Obez olan ve Spor Yapan Çocukların Kardiyak Fonksiyonları ve Kalp Hızı Değişkenliğinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde 2012: 79

- 16 - Öncü İ. Çocukluk Çağı Obezitesinde Metabolik Parametrelerin Diyet ve Egzersizle İlişkisi, Uzmanlık Tezi, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi, Adana 2009: 132
- 17 - Yılmaz D. Çocuklarda, Obezite Tanısında Kullanılabilecek Yöntemler ve Aralarındaki İlişki, Uzmanlık Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aydın 2006: 110
- 18 - Chan YL, Leung SS, Lam WW, et al. Body fat estimation in children by magnetic resonance imaging, bioelectrical impedance, skinfold and body mass index: a pilot study. *J Pediatr Child Health* 1998; 34: 22-8
- 19 - Kiess W, Galler A, Reich A, et al. Clinical aspects of obesity in childhood and adolescence. *Obesity Reviews* 2001; 2: 29-36
- 20 - Speiser PW, Rudolf MC, Anhalt H, et al. Childhood obesity. *Journal of Clinical Endocrinol Metabolism* 2005; 90:(3): 1871-87
- 21 - Bray GA, Dahms WT, Swerdloff RS, et al. The Prader-Willi syndrome: a study of 40 patients and a review of the literature. *Medicine (Baltimore)* 1983; 62:(2): 59-80
- 22 - Reinehr T, Hinney A, de Sousa G, et al. Definable somatic disorders in overweight children and adolescents. *J Pediatr* 2007; 150:(6): 618-22
- 23 - Robert C, Whitaker MD, Jeffrey A, et al. Predicting obesity in young adulthood from childhood and parental obesity. *N Eng J Med* 1997; 337:(13): 869-73
- 24 - Wabitsch M. Overweight and obesity in European children and adolescents: causes and consequences, treatment and prevention: An introduction. *Eur J Pediatr* 2000; 159:(1): 5-7
- 25 - Must A, Jacques PF, Dallal GE, et al. Long term morbidity and mortality of overweight adolescents: a follow-up of the Harvard Growth Study of 1922 to 1935. *N Eng J Med* 1992; 327: 1350-5
- 26 - Durukan P. Fiziksel Aktivite ve Psikososyal Faktörlerin Obezite Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi, Uzmanlık Tezi, Sağlık Bakanlığı Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Ankara 2001: 54
- 27 - Trost SG, Kerr LM, Ward DS, Pate RR. Physical activity and determinants of physical activity in obese and non- obese children. *International Journal of Obesity* 2001; 25: 822-829
- 28 - Maffei C. Aetiology of overweight and obesity in children and adolescents. *Eur J Pediatr* 2000; 159:(1): 35-44
- 29 - Sedula MK, Ivery D, Coates RJ, et al. Do obese children become obese adults? A review of the literature. *Prev Med* 1993; 22: 167-77
- 30 - Peker İ, Çiloğlu F, Buruk İ, Bulca Z. Egzersiz biyokimyası ve obesite, Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul, 2000: s 83-97
- 31 - Günöz H. Çocuk ve adolesanlarda obezite. *Aktüel Tıp* 2001; 6: 58-62
- 32 - Birch LL, Fisher JO. Development of eating behaviors among children and adolescents. *Pediatrics* 1998; 101: 539-549
- 33 - Şarbat G, Demirkol M. Obezite. Ed: Ekşi A, Ben Hasta Değilim, Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul, 1999: s 441-50
- 34 - Babaoğlu K, Hatun Ş, Çocukluk çağında obezite. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi* 2002; 11:(1): 8-10

- 35 - Robinson TN. Reducing childrens television viewing to prevent obesity. *Jama* 1999; 282: 1561-1567
- 36 - Örnek Z. 5-15 Yaş Grubu Obez Çocuklarda Leptin Reseptör Gln223Arg Gen Polimorfizmi ve Kan Leptin Düzeylerinin Metabolik Sendrom Ölçütleri ile İlişkisi, Uzmanlık Tezi, Kara Elmas Üniversitesi Tıp Fakültesi, Uzmanlık Tezi, Zonguldak 2008: 75
- 37 - Gönç EN. Çocuklarda obezite değerlendirilmesinde kullanılan antropometrik ölçümler. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi Obezite Özel Sayısı* 2012; 1:(2): 37-47
- 38 - Şıklar Z. Çocuk ve adolesanlarda obezite komplikasyonları ve metabolik sendrom. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi Obezite Özel Sayısı* 2012; 1:(2): 48-56
- 39 - Ergül Ş, Kalkım A. Önemli bir kronik hastalık: Çocukluk ve ergenlik döneminde obezite. *TAF Prev Med Bull* 2011; 10:(2): 223-230
- 40 - Merdol TK. Obezitede diyet tedavisi temel ülkeleri ve eğitim. *Turkish Journal of Endocrinology and Metabolism* 2003; 2: 33-38
- 41 - Şenay M. Obezitede Biyomedikal ve Biyopsikososyal Tedavi Yaklaşımlarının Karşılaştırılması, Uzmanlık Tezi, Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara 2007: 104
- 42 - Nazlıcan E. Adana İli Solaklı ve Karataş Merkez Sağlık Ocağı Bölgesinde Yaşayan 20-64 Yaşları Arası Kadınlarda Obezite ve İlişkili Risk Faktörlerinin İncelenmesi, Uzmanlık Tezi, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi, Adana 2008: 151
- 43 - Yüce Hİ. Okul Çocuklarında Metabolik Sendrom Risk Faktörü Olarak Obesite ve Hipertansiyon Taraması. Uzmanlık Tezi, Sağlık Bakanlığı Şişli Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul 2007: 84
- 44 - Campia U, Tesauro M, Cardillo C. Human obesity and andothelium-depent responsiveness. *Br J Pharmacol.* 2012; 165: 561-73
- 45 - Frühbeck G, Gomez-Ambrosi J, Muruzabal FJ, Burrel MA. The adipocyte: A model for integration of endocrine and metabolic signalling in energy metabolism regulation. *Am J Physical Endocrime Metab* 2001; 280: 827-47
- 46 - Fernandez-Sanchez A, Madrigal-Santillan E, Bautista M, et al. Inflammation, oxidative stres and obesity, *Int J Mol Sci* 2011; 12: 3117-32
- 47 - Sánchez F, García R, Alarcón F, Cruz M. Adipocinas, tejido adiposo y su relación con células del sistema inmune. *Gac Méd Méx* 2005; 141: 505-12
- 48 - Fried SK, Bunkin DA, Greenberg AS. Omental and ssubcutaneous adipose tissues of obese subjects release interleukin-6: Depot difference and regulation by glucocorticoid. *J Clin Endocrinol Metab* 1998; 83: 847-50
- 49 - Kluth O, Mirhashemi F, Scherneck S, et al. Dissociation of lipotoxicity and glucotoxicity in a Mouse model of obesity associated diabetes: Role of forkhead box O1 (FOXO1) in glucose-induced beta cell failure. *Diabetologia* 2011; 54: 605-16
- 50 - Peker İ, Çiloğlu F, Buruk İ, Bulca Z. Egzersiz biyokimyası ve obesite, Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul, 2000: s 111-118

- 51 - Taşkın C. 10-12 Yaş Obez Çocuklarda 12 haftalık Düzenli Egzersizin Vücut Kompozisyonu ve Kan Lipid Düzeyleri Üzerine Etkisi, Yüksek Lisan Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep 2007: 65
- 52 - Parmaksız H. Yetişkin Obezlerde Fiziksel Aktivite Seviyesinin Belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir 2007: 76
- 53 - Bezci Ş. Elit Taekwondoculara Antrenman Öncesi ve Sonrası Bazı Hematolojik ve Biyokimyasal Parametrelerin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya 2007: 113
- 54 - Guo H, Jin D, Zhang Y, et al. Lipocalin 2 deficiency impairs thermogenesis and potentiates diet-induced insulin resistance in mice. *Diabetes* 2010; 59: 1376-85
- 55 - <http://woongbee.com/StressMarker/anti-Aging%20biomarkers.pdf>. (02.03.2015).
- 56 - Çavdar C, Sifil A, Çamsarı T. Reactive oxygen particles and antioxidant defence. *Office Journal Of The Turkish Nephrology Association* 1997; 3: 92-5
- 57 - Pihl E, Zilmer K, Kullisaar T, et al. Atherogenic inflammatory and oxidative stress markers in relation to overweight values in male former athletes. *Int J Obesity* 2006; 30: 141-6
- 58 - Chrysohoou C, Panagiotakos DB, Pitsavos C, et al. The implication of obesity on total antioxidant capacity apparently healthy men and women: The Attica study. *Nutr Metab Cardiovasc Dis* 2007; 17: 590-7
- 59 - Patel C, Ghanim H, Ravishankar S, et al. Prolonged reactive oxygen species generation and Nuclear Factor- κ B activation after a high-fat, high-carbohydrate meal in the obese. *J Clin Endocrinol Metab* 2007; 92: 4476-9.
- 60 - Revan S. Farklı Dayanıklılık Antrenmanlarının Oksidatif Stres Oluşumu Stres Oluşumu ve Antioksidan Düzeyleri Üzerine Etkisi, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2007: 89
- 61 - Inal M, Akyüz F, Turgut A, Getsfrid WM. Effect of aerobic and anaerobic metabolism on free radical generation swimmers. *MedSci Sports Exerc* 2001; 33(4): 564-7
- 62 - Fehrenbach E, Northoff H. Free radicals, exercise, apoptosis and heat shock proteins. *Exerc Immunol Rev* 2001; 7: 66-89
- 63 - Frederiks WM, Bosch KS. The role of xanthine oxidase in ischemia-reperfusion damage of rat liver. *Histol Histopathol* 1995; 10: 111-6
- 64 - Thompson-Gorman SL, Zweier JL. Evaluation of the role of xanthine oxidase in myocardial reperfusion injury. *J Biol Chem* 1990; 265(12): 6656-63.
- 65 - Uz A. Akut Egzersizin Kalp Dokusu Üzerine Etkilerinin Araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri 2001: 81
- 66 - Grotto D, et al. Importance of the lipid peroxidation biomarkers and methodological aspects for malondialdehyde Quantification. *Quim. Nova*, 2009; 32: (1): 169-174
- 67 - Bilazer CA. Mekonyum Boyalı Yeni doğanlarda Kordon Kanı MDA Konsantrasyonları ve Perinatal Döneme Ait Faktörlerle İlişkisi, Uzmanlık Tezi, T.C. Sağlık Bakanlığı Bakırköy Dr. Sadi Konuk Eğitim ve Araştırma Hastanesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, İstanbul 2006: 59

- 68 - Şahin T. Subkronik Tiner İnhalasyonunun Ratlarda DNA Hasarı, Protein Oksidasyonu, Lipid Peroksidasyonu ile Bazı Biyokimyasal Parametrelerdeki Değişimleri ve Bunlara -Lipoikasinin Etkisinin Araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Afyon 2008: 98
- 69 - Yılmaz A. Asetik Asit İle Kolit Geliştirilmiş Sıçanlarda N-Asetilsisteinin Protein Oksidasyonu Üzerine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Edirne 2009: 69
- 70 - Çakatay U, Kayalı R, Protein oksidasyonunun klinik önemi. Cerrahpaşa J Med 2004; 35: 140-9
- 71 - Dekkers C, Doornen VL, Kemper HCG. The role of antioxidant vitamins and enzymes in the prevention of exercise-induced muscle damage. Sports Med 1996; 21: 213-238
- 72 - Urso ML, Clarkson PM. Oxidative stress, exercise and antioxidant supplementation. Toxicology 2003; 189(1-2): 41-54
- 73 - Young IS, Woodside JV. Antioxidants in health and disease. J Clin Pathol 2001; 54: 176-86
- 74 - McCord JM, Fridovich I. Superoxide dismutase. An enzymic function for erythrocyte (hemocuprein). J Biol Chem 1969; 244:(22): 6049-55
- 75 - Antunes F, Han D, Cadenas E. Relative contributions of heart mitochondria glutathione peroxidase and catalase to H₂O₂ detoxification in in vivo conditions. Free Radic Biol Med 2002; 33: 1260-7
- 76 - Cuzzocrea S, Reiter R. J. Pharmacological action of melatonin in shock, inflammation and ischemiarreperfusion injury. European Journal of Pharmacology 2001; 426: 1-10
- 77 - Fuhrman B, Volkova N, Aviram M. Postprandial serum triacylglycerols and oxidative stress in mice after consumption of fish oil, soy oil or olive oil: Possible role for paraoxonase-1 triacylglycerol lipase-like activity. Nutrition 2006; 22: 922-30
- 78 - Efrat M, Rosenblat M, Mahmood S, Vaya J, Aviram M. Di-oleoyl phosphatidylcholine (PC-18:1) stimulates paraoxonase 1 (PON1) enzymatic and biological activities: in vitro and in vivo studies. Atherosclerosis 2009; 202: 461-9
- 79 - Aslan M, Horoz M, Sabuncu T, Çelik H, Selek S. Serum paraoxonase enzyme activity and oxidative stress in obese subjects. Pol Arch Med Wewn 2011; 121: 181-6
- 80 - Ferretti G, Bacchetti T, Moroci C, et al. Paraoxonase activity in high-density lipoproteins: a comparison between healthy and obese females. J Clin Endocrinol Metab 2005; 90: 1728-33
- 81 - Sumegova 'K, Nagyova 'Z, Waczulikova 'I, Zitnanova 'I, Durackova Z. Activity of paraoxonase 1 and lipid profile in healthy children. Physiol Res 2007; 56: 351-7
- 82 - Ünver PB. Obezitede Nitrik Oksit, Homosistein, Leptin ve Miyoglobin Düzeylerinin Araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2009: 66
- 83 - Türköz Y, Özerol E. Nitrik oksit'in etkileri ve patolojik rolleri. Journal of Turgut Özal Medical Center 1997; 4:(4): 453-461
- 84 - Katz SD, Khan T, Zeballos GA, et al. Decreased activity of the L-arginine-nitric oxide metabolic pathway in patients with congestive heart failure. Circulation 1999; 99: 2113-2117

- 85 - Tretjakovs P, Kalnins U, Dabina I, et al. Plasma HDL-cholesterol has an effect on nitric oxide production and arachidonic acid metabolism in the platelet membranes of coronary heart disease patients without LDL-hypercholesterolemia. *Clin Invest Med Sci Moint* 2000; 6:(3): 507- 511
- 86 - Maniscalco M, Laurentis G, Zedda A, et al. Exhaled nitric oxide in severe obesity: Effect of weight loss. *Respiratory Physiology & Neurobiology* 2007; 156:(3): 370-373
- 87 - Jang EH, Park CS, Lee SK, et al. Excessive nitric oxide attenuates leptin-mediated signal transducer and activator of transcription 3 activation. *Life Sci* 2007; 80:(7): 609-617
- 88 - Durante W, Johnson FK, Johnson RA. Arginase: A critical regulator of nitric oxide synthesis and vascular function. *Clin Exp Pharmacol Physiol* 2007; 34:(9): 906-911
- 89 - Kılıç Ş. Deneysel Olarak Elektrik Yaralanması Oluşturulan Ratlarda Serum Prokalsitonin ve Kreatin Kinaz Düzeyleri İle Doku Histopatolojisi Arasındaki İlişki, Tıpta Uzmanlık Tezi, Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi, Kayseri 2006: 54
- 90 - Alibeyoğlu A. Düzenli Spor Yapmayan Genç Erkeklerde Akut Dayanıklılık Egzersizi Sonrası Hematolojik ve Serum Enzim Değerlerindeki Değişikliklerin İncelenmesi, Yüksek Lisan Tezi, Kafkas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kars 2008: 75
- 91 - Gedik DK. Şişman Çocuk ve Adolesanlarda İyodotironin Deiyodinaz Enzim Gen Polimorfizmlerinin Tiroid Fonksiyonlarına Etkisi, Uzmanlık Tezi, İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi, İstanbul 2011: 162
- 92 - Jeyakumar M, Webb P, Baxter JD, et al. Quantification of ligand-regulated nuclear receptor corepressor and coactivator binding, key interactions determining ligand potency and efficacy for the thyroid hormone receptor. *Biochemistry* 2008; 47:(28): 7465-76
- 93 - Yılmaz A. Düzce Üniversitesi Aile Hekimliği Polikliğine Başvuran Obez Hastaların Tiroid Hormon Düzeylerinin ve Tiroid Ultrasonlarının Değerlendirilmesi, Tıpta Uzmanlık Tezi, Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi, Düzce 2013: 78
- 94 - Yağbasan A. Farklı Obezite Evrelerinde Hipotalamo-Hipofizer-Adrenal ve Tiroid Hormon Akımlarının Obezite Parametreleri ve İnsülin Direnci İle İlişkisinin Değerlendirilmesi, Uzmanlık Tezi, Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi, Bursa 2009: 48
- 95 - al-Adsani H, Hoffer LJ, Silva JE. Resting energy expenditure is sensitive to small dose changes in patients on chronic thyroid hormone replacement. *J Clin Endocrinol Metab* 1997; 82:(4):1118-25
- 96 - Jakicic JM. The role of physical activity in prevention and treatment of body weight gain in adults. *J Nutr* 2002; 132: 3826-9.
- 97 - Torrance GM, Hooper MD, Reeder BA. Trends in overweight and obesity among adults in canada (1970-1992): Evidence from national surveys using measured height and weight. *Int J Obes Relat Metab Disord* 2002; 26: 797-804
- 98 - Gürsoy Ş. Düzenli Spor Yapan Öğrenci Gruplarında Egzersizin Total Antioksidan Kapasite ve Serum Lipit Profili Üzerine Etkisi, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya 2008: 83

- 99 - Tran ZV, Weltman A. Differential effects of exercise on serum lipid and lipoprotein levels seen with changes in body weight: a meta-analysis. *JAMA* 1985; 254: 919-24
- 100 - Williams PT, Krauss RM, Stefanick ML, et al. Effects of low-fat diet, calorie restriction, and running on lipoprotein subfraction concentrations in moderately overweight men. *Metabolism* 1994; 43: 655-63
- 101 - Güllü E. Sedanterlerde ve Dayanıklılık Sporcularında Maksimal ve Submaksimal Egzersiz Sonrası Oluşan Oksidan Stres ve Antioksidan Düzeylerinin Karşılaştırılması, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2007: 71
- 102 - Ignarro LJ, Balestrieri ML, Napoli C. Nutrition, physical activity, and cardiovascular disease: An update. *Cardiovascular Research* 2007;73: 326-340
- 103 - Kıyıcı F. Alp Disiplini Kayakçılarında Sürat Egzersizleri Sonrası Serum Süperoksit Dismutaz, Katalaz ve Melondialdehit Düzeylerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum 2006: 66
- 104 - Eren HS. Sıçanlarda Melatonin Desteğinin Akut(Hafif ve Ağır) Egzersizle Çeşitli Dokularda Oluşan Lipid Peroksidasyonu ve Antioksidan Durum Üzerine Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya 2008: 39
- 105 - Göçmen AY, Özkaya G, Yazar H. ve ark. Diyabette egzersizin paraoksonaz-1 aktivitesi ve lipid peroksidasyonu üzerine etkisi, *Bozok Tıp Dergisi* 2011; 1:(2): 13-21
- 106 - Nalçakan G. Premenapozal Bayanlarda Düzenli Aerobik Egzersizlerin Kan Paraoksonaz ve Aril Esteraz Aktiviteleri İle Kan Lipid ve Lipoproteinleri Üzerine Etkileri ve Bu Etkilerde PON1-192 Polimorfizminin Rolü, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir 2008: 86
- 107 - Liu J, Yeo HC, Overvik-Douki E, et al. Chronically and acutely exercised rats: biomarkers of oxidative stress and endogenous antioxidants. *J Appl Physiol* 2000; 89:(1): 21-8
- 108 - Çelik A. Varol R. Akut egzersizin futbolcularda antioksidan sistem parametrelerine etkisi, *Sporometre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 2007; 4: 167-172
- 109 - Mor S. Tek ve Birden Fazla Epizod Geçirmiş Major Depresif Bozukluk Hastalarında Malondialdehit, Protein Oksidasyonu, Total Antioksidan Kapasite ve Paraoksonaz Düzeylerinin Karşılaştırılması, Uzmanlık Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi, Samsun 2012: 55
- 110 - Gürakan U. Preeklampitik Gebelerde Serum Nitrik Oksit, Asimetrik Dimetilarginin (ADMA), Homosistein Düzeyleri ve Protein Oksidasyonu İlişkisinin Araştırılması, Uzmanlık Tezi, Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara 2011: 135
- 111 - Akgün A. Nitrik Oksit Yüklenmesinin Dayanıklılık Performansı Üzerine Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Bolu 2005: 104
- 112 - Smith LW, Smith JD, Criswell DS. Involvement of nitric oxide synthase in skeletal muscle adaptation to chronic overload. *JAP* 2002; 92: 2005-2011
- 113 - Stamler JS, Meissner G. (2001). Physiology of Nitric Oxide in skeletal muscle. *Physiological Reviews* 2001; 81: (1): 209-237

- 114 - Dinç N. Aerobik Egzersizin ve Multivitamin Kullanımının Lipid, Homosistein ve Antioksidan Metabolizması Üzerine Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Manisa 2006: 82
- 115 - Gürger M. Acil Serviste Akut İskemik Stroklu Hastaların Tanısında Kreatin Kinaz, Kireatin Kinaz MB, Troponin I, D-Dimer Değerlerinin Kullanılması, Uzmanlık Tezi, Fırat Üniversitesi Tıp Fakültesi, Elazığ 2007: 40
- 116 - Denvir MA, Galloway PJ, Meighan AS. Changes in skeletal and cardiac muscle enzymes during the scottish coast to coast triathlon. *Scott Med J* 1999; 44: 49-51
- 117 - Ponraj D, Gopalakrishnakone P. Establishment of an animal model for myoglobinuria by use of a myotoxin from *pseudechis australis* (king brown snake) venom in mice. *Lab Anim Sci* 1996; 46: 393-398
- 118 - Noakes TD. Effect of exercise on serum enzyme activities in humans. *Sports Med* 1987; 4: 245-267
- 119 - Serrao VF, Foerster B, Spada S, et al. Functional changes of human quadriceps muscle injured by eccentric exercise. *SCI* 2003; 36: 781-786
- 120 - Hyatt JP, Clarkson PM. Creatine kinase release and clearance using M.M variants following repeated bouts of eccentric exercise. *Med Sci Sports Exerc* 1998; 30: 1059-1065
- 121 - Koutedakis Y, Raafat A, Sharp NC, et al. Serum enzyme activities in individuals with different levels of physical fitness. *J Sports Med Phys Fitness* 1993; 33: 252-257
- 122 - Hartmann U, Mester J. Training and overtraining markers in selected sports events. *Med Sci Sports Exerc* 2000; 32(1): 209-215
- 123 - Zorba E, Saygın Ö, Fiziksel Aktivite ve Uygunluk, İnceler Ofset, Ankara 2009
- 124 - Özer K, Fiziksel Uygunluk, 2. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2006.
- 125 - Yi-Sun, Oberley LW, Li Y. A simple method for clinical assay of superoxide dismutase, *Clin Chem* 1988; 34:(3): 497-500
- 126 - Yasmineh WG, Kaur TP, Blazar BR, Theologides A. Serum catalase as marker of graft-vs-host disease in allogeneic bone marrow transplant recipients:pilot study. *Clin Chem* 1995; 41:(11): 1574-1580
- 127 - Paglia DE, Valentina WN, Studies on quantitative and qualitative characterization of erythrocyte glutathione peroxidase, *J Lab Clin Med* 1967; 70:158-169
- 128 - Yoshiko T, Kawada K, Shimada T. Lipid peroxidation in maternal and cord blood and protective mechanism against active-oxygen toxicity in the blood. *Am J Obstet Gynecol* 1979; 135: 372-376
- 129 - Rhodes PM, Leone AM, Francis PL, Struthers AD and Moncada S. The L-arginine:nitric oxide pathway is the major source of plasma nitrite in fasted humans. *Biochem Biophys Res Commun* 1995; 209: 590-6
- 130 - Smarason AK, Alman KG, Young D, Redman CW. Elevated levels of serum nitrate, a stable end product of nitric oxide, in women with pre-eclampsia, *Br J Obstet Gynaecol* 1997; 104:(5):538-43

- 131 - Evans P, Lyras L, Halliwell B, et all. Measurement of Potein carbonyls in human brain tissue. *Metods Enzymol* 1999; 300 145-156
- 132 - Levine BL, Garland D, Oliver CN, et all. Determination of carbonyl content in oxidatively modified proteins. *Methods in Enzimology* 1990, 186: 464-78
- 133 - Abraham Z, Reznik, Packer L, et all. Oxidative damage to proteins: spetrophotometric metod for carbonyl assay *Metod in Enzymology* 1994; 233
- 134 - Eckerson HW, Romson J, WYTE C, Ladu BN. The human serum paraoxonase polymorphism: identification of phenotypes by their response to salts. *Am J Hum Genet* 1983; 35: 214-27
- 135 - Lowry OH, Rosebrough NJ, Far, AL, Randall RJ. Protein measurement with the folin phenol reagent, *J Biol Biochem* 1951; 193: 145-157
- 136 - Çolakoğlu FF, Karacan S. Genç bayanlar ile orta yaş bayanlarda aerobik egzersizin bazı fizyolojik parametrelere etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi* 2006; 14: (1): 277-284
- 137 - Çolakoğlu FF, Şenel Ö. Sekiz haftalık aerobik egzersiz programının sedanter orta yaşlı bayanların vücut kompozisyonu ve kan lipidleri üzerine etkileri.
- 138 - Akbulut E. Sedanter Bayanlarda Aerobik Egzersiz programının Kan Lipitlerine ve Vücut Kompozisyonu Üzerindeki Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya 2011: 43
- 139 - Çakmakçı E, Pulur A. Milli takım kamp döneminin bayan taekwondocularıda bazı biyokimyasal parametreler üzerine etkileri. *S.Ü. BES Bilim Dergisi* 2008; 10: (1): 39-47
- 140 - Tuna Z. Antrene ve Sedanter Genç Erkeklerde Submaksimal Bir Egzersizin Plazma Stokin, Oksidan ve Antioksidan Düzeylerine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2010: 79
- 141 - Özçelik O, Karataş F. Şiddeti düzenli olarak artan işe karşı yapılan egzersizin obezlerde serum malondialdehid ve vitamin A, E, C düzeyleri üzerine olan etkisi. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2008; 22: (6): 337-341
- 142 - Gönenç S. Çocuklarda 4 Haftalık Yüzme Egzersizinin Antioksidan Enzimler Lipid Peroksidasyonuna Etkisi, Uzmanlık Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, İzmir 1995: 76
- 143 - Marzatico F, Pansarasa O, Bertorelli L, Somenzini L, Della VG. Blood freeradical antioxidant enzymes and lipid peroxides following long-distance and lactacidemic performances in highly trained aerobic and sprint athletes. *J Sports Med* 1997; 37: 235-239
- 144 - Lovlın R, Cottle W, Pyke I, et al. Are indices of free radical damage related to exercise intensity. *Eur J Appl Physiol* 1987; 56:313-316
- 145 - Düzova H, Emre MH, Karakoç Y. ve ark. Orta ve yüksek düzeyde treadmill egzersizinin sıçanların kas ve eritrosit oksidan/antioksidan sistemine etkisi. *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 2006; 13:(1): 1-5
- 146 - Cuzzolin L, Lussignoli S, Crivellente F, et al. Influence of an acute exercise on neutrophil and platelet adhesion, nitric oxide plasma metabolites in inactive and active subjects. *Int J Sports Med* 2000; 21(4):289-93

- 147 - Revan S, Erol AE. Farklı dayanıluluk antrenmanlarının oksidatif stres oluşumu ve antioksidan düzeyleri üzerine etkisi. S.Ü. BES Bilim Dergisi 2008; 10: (1): 11-20
- 148 - Tiidus PM, Pushkarenko J, Houston ME. Lack of Antioxidant Adaptation to ShortTerm Aerobic Training Inhuman Muscle. Am J Physiol 1996; 271: 832–836
- 149 - Rokitzki L, Logemann E, Sagredos AN, et al. Lipid Peroxidation and Antioxidative Vitamins under Extreme Endurance Stress. Acta Physiol 1994; 151: 149–158
- 150 - Aguilo A, Tauler P, Gimeno I, Fuentespina E, Pons A. Changes in erythrocyte antioxidant enzymes during prolonged submaximal exercise. Biofactors 2000; 11: 27-30
- 151 - Miyazaki H, Kizakit OT, Toshinai K, Haga SS, Jil L, Ohno H. Strenuous endurance training in humans reduces oxidative stress following exhausting exercise. Eur J Appl Pysiol 2001; 84:1-6

**BİR TÜKETİM PRATIĞİ OLARAK
HANEHALKININ İSRAF DAVRANIŞLARININ
SOSYOLOJİK ANALİZİ**

Ufuk Ay - Müjdat Özmen

Bir Tüketim Pratiği Olarak Hanehalkının İsrاف Davranışlarının Sosyolojik Analizi

Ufuk Ay - Müjdat Özmen

Yayın No.: 1786
ISBN: 978-625-398-875-3
E-ISBN: 978-625-398-874-6
Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürüt-
mekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Yıldız Çil -yildiz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Emine Sırakaya -emine@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Satılmış, Nuray.

Bir Tüketim Pratiği Olarak Hanehalkının İsrاف Davranışlarının Sosyolojik Analizi/ Ufuk Ay - Müjdat Özmen

1. Basım, X + 176 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-398-875-3

E-ISBN: 978-625-398-874-6

3 ANAHTAR KELİME YAZINIZ

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
BeYTEPE Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
EKLER LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
ÖN SÖZ.....	ix

1. BÖLÜM

GIDA İSRAFINA GENEL BİR BAKIŞ

1.1. GIDA İSRAFI.....	3
1.2. GIDA KAYBI VE İSRAFI: TANIMI VE TÜRLERİ	5
1.3. GIDA İSRAFI LİTERATÜRÜ.....	10
1.3.1. Demografik Faktörler.....	11
1.4. GIDA İSRAFI LİTERATÜRÜNDE BASKIN OLAN İKİ TEMEL ONTOLOJİ	15
1.4.1. Planlı Davranış Teorisi	16
1.4.2. Planlı Davranış Teorisi ve Gıda İsrافی	19
1.4.3. PDT'nin Gıda İsrافını Açıklamak Hususundaki Açmazları.....	25
1.4.4. Gıda İsrافının Açıklamaya Yönelik Sosyolojik Katkılar	27
1.4.5. Pratik Teorisi.....	27
1.4.6. Gıda İsrافını Sosyal Pratikler Kuramı Üzerinden Temellendirmeye Yönelik Girişimler.....	29
1.5. GIDA İSRAFI İLE İLGİLİ TEMEL PRATİKLER.....	32
1.5.1. Planlama	33
1.5.2. Alışveriş	34
1.5.3. Muhafaza	34
1.5.4. Pişirme.....	35
1.5.5. Yeme.....	35
1.5.6. Artakalanları Yönetme	36

2. BÖLÜM

PRATİK TEORİSİ

2.1. PRATİK TEORİSİNE GENEL GİRİŞ.....	37
2.2. PRATİK TEORİSİNİN SOSYAL TEORİ İÇİNDEKİ YERİ	42

2.2.1. Edimsellik Yaklaşımı	45
2.2.2. Aktör - Ağ Kuramı	46
2.3. PRATİK TEORİSİNİN FELSEFİ TEMELLERİ	51
2.3.1. Martin Heidegger'in Pratik Teorisine Katkıları	52
2.3.1.1. Dasein	55
2.3.2. Ludwig Wittgenstein'in Pratik Teorisine Katkıları	58
2.3.2.1. Birinci Dönem Wittgenstein: Tractatus Logico Philosophicus.....	58
2.3.2.2. İkinci Dönem Wittgenstein: Felsefi Soruşturmalar.....	60
2.4. PRATİK TEORİSİNİN SOSYOLOJİK TEMELLERİ.....	63
2.4.1. Anthony Giddens'in Pratik Teorisine Katkıları	64
2.4.2. Pierre Bourdieu'nun Pratik Teorisine Katkıları	69
2.5. ÇAĞDAŞ PRATİK TEORİSYENLERİNİN KATKILARI.....	73
2.5.1. Theodore Schatzki'nin Pratik Teorisine Katkıları	74
2.5.2. Andreas Reckwitz'in Pratik Teorisine Katkıları	76
2.5.3. Elizabeth Shove'un Pratik Teorisine Katkıları	80
2.6. PRATİK TEORİSİ VE TÜKETİM.....	82
2.7. PRATİK TEORİSİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TÜKETİM	85
2.8. PRATİK TEORİSİ VE GIDA İSRAFI	86

3. BÖLÜM

ARAŞTIRMA

3.1. ARAŞTIRMA YAKLAŞIMI	89
3.2. FELSEFİ DÜNYA GÖRÜŞÜ.....	91
3.3. ARAŞTIRMANIN DESENİ.....	94
3.3.1. Bağlam.....	96
3.3.2. Araştırmacının Rolü.....	99
3.4. ARAŞTIRMANIN KISITLARI	101
3.5. ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ	103
3.5.1. Veri Toplama ve Katılımcı Profili.....	103
3.5.2. Veri Analizi	106
3.6. BULGULAR.....	108
3.6.1. Materyalite.....	108
3.6.1.1. Gıda.....	108
3.6.1.2. Ekmeğin Öyküsü.....	113
3.6.1.3. Buzdolabı: Materyal-Semiyotik bir Araf.....	119
3.6.1.4. Bir Beden Pratiği Olarak Beslenme Rejimleri.....	123
3.6.2. Anlam.....	127

3.6.2.1. Dini Değerler: “Yiyiniz, içiniz, israf etmeyiniz”	127
3.6.2.2. Geçmişteki Yoksulluk	130
3.6.2.3. İsrarla İlişkili Duygular	134
3.6.2.4. Müdavimlik.....	137
3.6.3. Kabiliyet	139
3.6.3.1. Pratiğe katılım derecesi	140
3.6.3.2. İsrarı Engelleme Pratikleri	141
3.6.3.3. Hayvanlar.....	144

4. BÖLÜM

SONUÇ VE TARTIŞMA

4.1. SONUÇ.....	147
4.2. MATERYALİTE	149
4.3. ANLAM.....	152
4.4. KABİLİYET	155
KAYNAKÇA.....	161
EKLER	171

KAYNAKÇA

- Ajzen, I. (1991), "The Theory of Planned Behavior", *Organizational Behavior And Human Decision Processes*, C:50, No: 2, ss. 179-211.
- Akıncı, S. ve Kıymalıoğlu, A. (2014). "Planlı Davranış Teorisi", Derleyen İ. M. Yağcı, S. Çabuk, *Pazarlama Teorileri*, MediaCat, İstanbul.
- Alhonnoro, L. (2014), "Practice as A Patterned Network of Heterogeneous Materials-An Actor Network Approach to Practice Theory", *Kulutustutkimus*, C:8, No:2, ss.7- 28
- Ambler-Edwards, S., Bailey, K. S., Kiff, A., Lang, T., Lee, R., Marsden, T., Simons, D. ve Tibbs, H. (2009). "Food Futures: Rethinking UK Strategy. A Chatham House Report", <http://orca.cf.ac.uk/20465/1/r0109foodfutures.pdf>.
- Bajde, D. (2013), "Consumer Culture Theory (Re)Visits Actor-Network Theory: Flattening Consumption Studies", *Marketing Theory*, C:13, No:2, ss.227-242.
- Başdemir, H.Y. (2005). İskoç Aydınlanma Etiği: Hutcheson, Hume ve Smith, (Çevrimiçi) <http://www.liberal.org.tr/upresimler/makaleler/iskoc-aydinlanma-etigi.pdf>, 20 Mart 2019.
- Benton, T. ve Craib, I. (2018). *Sosyal Bilim Felsefesi: Toplumsal Düşüncenin Felsefi Temelleri*, (Çev. Ümit Tatlıcan ve Berivan Binay) Sentez Yayıncılık, Bursa.
- Berg, B. L. (2001). *Qualitative Research Methods for the Social Science*, Pearson, Boston: MA.
- Blake, J. (1999), "Overcoming The 'Value-Action Gap'in Environmental Policy: Tensions Between National Policy and Local Experienced", *Local environment*, C:4, No:3, ss.257-278.
- Bolaane, B. ve Ali, M. (2004), "Sampling Household Waste at Source: Lessons Learnt in Gaborone", *Waste management & research*, C:22, No: 3, ss.142-148.
- Boulstridge, E. ve Carrigan, M. (2000), "Do Consumers Really Care About Corporate Responsibility? Highlighting The Attitude Behaviour Gap", *Journal Of Communication Management*, C:4, No: 4, ss. 355-368.
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a Theory of Practice*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Bourdieu, P. (1980). *The Logic of Practice*, Stanford University Press,
- Bourdieu, P. (1989), "Social Space and Symbolic Power", *Sociological theory*, C:7, No: 1, ss.14-25.
- Bourdieu, P. (1990). *In other words: Essays towards a reflexive sociology.*, Stanford University Press, Stanford, California.
- Bourdieu, P. (2015). *Ayırım*, (Çev. Derya Fırat Şannan ve Ayşe Günce Berkkurt), Heretik Yayınları, Ankara.

- Bruce, S ve Yearley, S. (2006). *The Sage Dictionary of Sociology*, Sage. London.
- Butchvarov, P. (1999). "Metaphysics", Derleyen: R. Audi, *The Cambridge Dictionary of Philosophy*, Cambridge University Press, New York.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge, New York.
- Butler, J. (2010), "Performative Agency," *Journal of Cultural Economy*, C:3, No: 2, ss.147-161.
- Callon, M. (1984), "Some Elements of A Sociology of Translation: Domestication of The Scallops and The Fishermen of St Brieuc Bay", *The sociological review*, C: 32, ss.196-233.
- Callon, M. ve Latour, B. (1981). "Unscrewing the big Leviathan: how actors macro- structure reality and how sociologists help them to do so", Derleyen: Knorr-Cetina, K., Cicourel, A., *Advances in Social Theory and Methodology: Toward an Integration of Micro and Macro-Sociologies*, Routledge: London.
- Callon, M. ve Muniesa, F. (2005), "Peripheral Vision: Economic Markets as Calculative Collective Devices", *Organization Studies*, C:26, No: 8, ss. 1229–1250.
- Cappellini, B. (2009), "The Sacrifice of Re-Use: The Travels Of Leftovers And Family Relations". *Journal of Consumer Behaviour*, C: 8, No: 6, ss.365-375.
- Cappellini, B. ve Parsons, E. (2012), "Practising Thrift at Dinnertime: Mealtime Leftovers, Sacrifice and Family Membership", *The Sociological Review*, C: 60, No: 2, ss.121-134.
- Cecere, G., Mancinelli, S. ve Mazzanti, M. (2014), "Waste Prevention and Social Preferences: The Role of Intrinsic and Extrinsic Motivations", *Ecological Economy*, C:107, ss.163-176.
- Cevizci, A. (2012). *Felsefe Sözlüğü*, Say Yayınları, İstanbul.
- Christensen, J. H., Hewitson, B., Busuioic, A., Chen, A., Gao, X., Held, R., Jones, R., Kolli, R. K., Kwon, W. K., Laprise, R., Magana Rueda, V., Mearns, L., Menendez, C. G., Räisänen, J., Rinke, A., Sarr, A., Whetton, P., Arritt, R., Benestad, R., Beniston, M., Bromwich, D., Caya, D., Comiso, J., de Elia, R. ve Dethloff, K. (2007). *Regional climate projection, Climate Change, 2007: The Physical Science Basis. Contribution of Working group I to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, University Press, Cambridge, Chapter 11, 847-890.
- Cochoy, F. (2008), "Calculation, Qualculation, Calculation: Shopping Cart Arithmetic, Equipped Cognition and The Clustered Consumer", *Marketing theory*, C:8, No: 1, ss.15-44.
- Creswell, J.W. (2017). *Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*, (Çev. Ed. Selçuk Beşir Demir) Eğiten Kitap, Ankara.
- Çakmak, M.N. (2020). "Spor Aracılığıyla Bedenin Göstergeleşmesi: Eskişehir'de Body-Fitness Yapanlara Yönelik Sosyolojik Bir Saha Araştırması", *Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi*.

- De Landa, M. (2018). *Yeni Bir Toplum Felsefesi: Öbeleşme Kuramı ve Toplumsal Karmaşıklık*, (Çev. Sercan Çalıcı), Kolektif Kitap, İstanbul.
- Deleuze, G., Guattari, F. (1990). *Kapitalizm ve şizofreni: Bin yayla*, (Çev. Ali Akay) Bağlam, İstanbul.
- Delley, M. ve Brunner, T. A. (2017), “Foodwaste within Swiss Households: A Segmentation of The Population and Suggestions for Preventive Measures”, *Resources, Conservation and Recycling*, C: 122, ss. 172-184.
- Demir, Ö. (2012). *Bilim Felsefesi*, Sentez Yayıncılık: İstanbul.
- Denzin, N.K. (1978). *Sociological methods: A sourcebook*. McGraw-Hill, New York, NY.
- Direk, Zeynep. “Martin Heidegger - Zeynep Direk İle Felsefe Vakti”, 20 Mart 2020, <https://www.youtube.com/watch?v=p2ihdhGqJz0>.
- Dölekoğlu, C. Ö., Giray, F. H. ve Şahin, A. (2014), “Mutfaktan Çöpe Ekmek: Tüketim ve Değerlendirme”, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (44).
- Etil, H. ve Demir, M. (2014), “Pierre Bourdieu’nün Bilim Sosyolojisine Katkısı: Alan Teorisi, Habitus” *Cini ve Refleksivite Talebi*. *Cogito*, C:76, ss.312-349.
- Evans, D. (2011), “Blaming The Consumer—Once Again: The Social And Material Contexts of Everyday Food Waste Practices in Some English Households”, *Critical Public Health*, C:21, No:4, ss.429-440.
- Evans, D. (2012), “Beyond The Throwaway Society: Ordinary Domestic Practice and A Sociological Approach to Household Food Waste”, *Sociology*, C:46, No:1, ss.41- 56.
- FAO. (2011). “Global Food Losses And Food Waste – Extent, Causes And Prevention”. Rome.
- Fishbein, M. ve Ajzen, I. (1975). *Belief, Attitude, Intention and Behavior: An Introduction to Theory and Research*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Ganglbauer, E., Fitzpatrick, G. ve Comber, R. (2013), “Negotiating Food Waste: Using A Practice Lens to Inform Design”, *ACM Transactions on Computer-Human Interaction*, C:20, No: 2, ss. 1-25.
- Ger, G. (2009), “Tüketici Araştırmalarında Nitel Yöntemler Kullanmanın İncelikleri ve Zorlukları”, *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, C:1, No:1, ss.1-19.
- Giddens, A. (1984). *The Constitution of Society: Outline of the theory of structuration*, Polity Press, Cambridge.
- Glock, H. J. (1996). *A Wittgenstein dictionary*, Blackwell, Oxford.
- Graham-Rowe, E., Jessop, D. C. ve Sparks, P. (2014), “Identifying Motivations And Barriers to Minimising Household Food Waste”, *Resources, Conservation And Recycling*, C:84, ss.15-23.

- Graham-Rowe, E., Jessop, D. C. ve Sparks, P. (2015), "Predicting Household Food Waste Reduction Using An Extended Theory of Planned Behaviour", *Resources, Conservation and Recycling*, C:101, ss. 194-202.
- Griffin, M., Sobal, J. ve Lyson, T. A. (2009), "An Analysis of a Community Food Waste Stream", *Agriculture and Human Values*, C:26, ss.67-81.
- Gustavsson, J., Cederberg, C., Sonesson, U., Van Otterdijk, R., Meybeck, A., 2011. Global Food Losses and Food Waste. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Rom. <http://www.fao.org/docrep/014/mb060e/mb060e00.pdf>.
- Halkier, B., Katz-Gerro, T. ve Martens, L. (2011), "Applying Practice Theory to The Study of Consumption: Theoretical And Methodological Considerations", *Journal of Consumer Culture*, C:11, No:1, ss. 3-13.
- Hamerman, E. J., Rudell, F. ve Martins, C. M. (2018), "Factors That Predict Taking Restaurant Leftovers: Strategies for Reducing Food Waste", *Journal of Consumer Behaviour*, C:17, No:1, ss.94-104.
- Hargreaves, T. (2011), "Practice-ing Behaviour Change: Applying Social Practice Theory to Pro-Environmental Behaviour Change", *Journal of consumer culture*, C:11, No: 1, ss.79-99.
- Hebrok, M. ve Boks, C. (2017), "Household Food Waste: Drivers and Potential Intervention Points for Design-An Extensive Review", *Journal of Cleaner Production*, C:151, ss. 380-392.
- Heidegger, M. (2018). *Varlık ve Zaman*, (Çev. Kaan Ökten) Alfa, İstanbul.
- Invagen, P. V. (1999). "Substance", Derleyen: Robert Audi, *The Cambridge Dictionary of Philosophy*, Cambridge University Press, New York.
- Inwood, M. (1999). *A Heidegger Dictionary*, Blackwell Publishers, Oxford.
- İşlek, M. S. (2019). "Anadolu Pazar Sisteminde Alıcı Ve Satıcı İlişkilerinin Analizi", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi.
- Karakayalı, N. (2015), "Two Ontological Orientations in Sociology: Building Social Ontologies and Blurring The Boundaries of The 'Social'", *Sociology*, C: 49, No: 4, ss.732-747.
- Katsarova, I. (2014). "Tackling Food Waste: The EU's Contribution to a Global Issue", report, European Parliamentary Research Service, Strasbourg, France.
- Kayhan, V. (2006), "Kur'an'a Göre İsrar Ve İktisat", *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C:6, No: 3, ss. 149-195.
- Kendall, G. ve Wickham, G. (2016). *Foucault'nun Yöntemlerini Kullanmak*, (Çev. Umut Yener Kara ve Turgay Sivrikaya) İslık Yayınları, İstanbul.

- Koivupuro, H. K., Hartikainen, H., Silvennoinen, K., Katajajuuri, J. M., Heikintalo, N., Reinikainen, A. ve Jalkanen, L. (2012). "Influence Of Socio-Demographical, Behavioural and Attitudinal Factors on The Amount Of Avoidable Food Waste Generated in Finnish Households", *International Journal of Consumer Studies*, C:36, No: 2, ss.183-191.
- Konya Ticaret Odası, <http://www.kto.org.tr/tarim-449s.htm>. 20 Aralık 2020.
- Kvale, S. (1983), "The qualitative research interview", *Journal of phenomenological psychology*, C:14, No: 1-2, ss.171-196.
- Latour B. (1999). *Pandora's Hope: Essays on the Reality of Science Studies*, Harvard University Press, Cambridge.
- Latour, B. (1988). *The Pasteurization of France*, Harvard University Press, Cambridge
- Latour, B. (1993). *We Have Never Been Modern*, (Trans. C. Porter) Harvard University. Cambridge:
- Latour, B. (2005). *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network Theory*, Oxford University Press, Oxford.
- Latour, B. ve Strum, SC. (1986), "Human Social Origins: Oh Please, Tell Us Another Origin Story", *Journal of Social and Biological Structures* C:9, No: 2, ss.169–187.
- Law, J. (1984), "On the Methods Of Long-Distance Control: Vessels, Navigation And The Portuguese Route To India", *The Sociological Review*, C: 32, ss.234–263.
- Law, J. (2009). "Actor Network Theory and Material Semiotics", Derleyen: John L. Turner, B., S., *The New Blackwell Companion to Social Theory*, Wiley-Blackwell: West Sussex
- Layder, D. (2014). *Sosyal Teoriye Giriş*, (Çev. Ümit Tatlıcan), Küre Yayınları, İstanbul.
- Lazell, J. (2016), "Consumer Food Waste Behaviour in Universities: Sharing as A Means of Prevention", *Journal of Consumer Behaviour*, C:15, No:5, ss.430-439.
- Leal Filho, W. ve Kovaleva, M. (2015). *Food Waste and Sustainable Food Waste Management in The Baltic Sea Region*. Springer, Hamburg,
- Liao, C., Hong, J., Zhao, D., Zhang, S. ve Chen, C. (2018), "Confucian Culture as Determinants Of Consumers' Food Leftover Generation: Evidence from Chengdu, China", *Environmental Science and Pollution Research*, C:25, No: 15, ss.14919-14933.
- Lury, C. (2012). *Consumer Culture*, Polity Press, Cambridge.
- Magaudda, P. (2011), "When Materiality 'Bites Back': Digital Music Consumption Practices in The Age Of Dematerialization", *Journal of Consumer Culture*, C:11, No:1, ss.15-36.
- Malcolm, N., Wright, G. H. ve Wittgenstein, L. (2001). *Ludwig Wittgenstein: A memoir by Norman Malcolm*, Oxford University Press: New York.

- Marx, K. ve Engels, F. (1976). *Alman İdeolojisi*, (Çev. Sevim Belli) Sol Yayınları, İstanbul.
- McCarthy, B. ve Liu, H. B. (2017), "Waste Not, Want Not' Exploring Green Consumers' Attitudes towards Wasting Edible Food And Actions to Tackle Food Waste". *British Food Journal*, C:119, No: 12, ss.2519-2531.
- Melbye, E. L., Onozaka, Y. ve Hansen, H. (2017), "Throwing It All Away: Exploring Affluent Consumers' Attitudes towards Wasting Edible Food", *Journal of Food Products Marketing*, C:23, No. 4, ss. 416-429.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma*, (Çev. Editörü: Selahattin Turan) Nobel Yayınları, Ankara.
- Mourad, M. (2016), "Recycling, Recovering and Preventing "Food Waste": Competing Solutions For Food Systems Sustainability In The United States And France. *Journal of Cleaner Production*, C: 126, ss. 461 - 477
- Mutluel, O. (2012), "İslam Düşüncesinde Ahlaki Bir Kavram Olarak Orta Yol", *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C:12, No: 27, ss. 239–253.
- Neff, R. A., Spiker, M. L. ve Truant, P. L. (2015), "Wasted Food: US Consumers' Reported Awareness, Attitudes, and Behaviors", *PloS one*, C:10, No: 6, ss. 1-16.
- Nielsen, D.A. (2005). "Social Facts", Derleyen: George Ritzer, *Encyclopedia of Social Theory*, Sage: Thousand Oaks, Calif.
- Ökten, K. (2006). *Heidegger Kitabı*, Agora Kitaplığı: İstanbul.
- Özdemir, Ş., Torlak, Ö. ve Vatandaş, C. (2016). *Aile Yaşam Döngüsü ve Tüketim*, Sekam, İstanbul.
- Özmen, M. (2019), "Sosyo-Materyal Bir Yapı Olarak Pazar: Pazarın Bilim-Teknoloji-Toplum İncelemeleri Bakış Açısıyla İncelenmesi", *Pazarlama Teorisi ve Uygulamaları Dergisi*, C: 5, No: 2, ss.303-338.
- Pakpour, A. H., Zeidi, I. M., Emamjomeh, M. M., Asefzadeh, S. ve Pearson, H. (2014), "Household Waste Behaviours among A Community Sample in Iran: An Application of The Theory of Planned Behaviour", *Waste management*, C:34, No: 6, ss.980-986.
- Parfitt, J., Barthel, M. ve Macnaughton, S. (2010), "Food Waste within Food Supply Chains: Quantification and Potential for Change to 2050", *Philosophical Transactions Of The Royal Society B: Biological Sciences*, C: 365, No: 1554, ss. 3065-3081.
- Parizeau, K., von Massow, M. ve Martin, R. (2015), "Household-Level Dynamics of Food Waste Production and Related Beliefs, Attitudes, And Behaviors in Guelph, Ontario", *Waste Management*, C:35, ss.207-217.
- Porpino, G., Parente, J. ve Wansink, B. (2015), "Food Waste Paradox: Antecedents of Food Disposal in Low Income Households", *International Journal of Consumer Studies*, C: 39, No: 6, ss. 619-629.

- Porpino, G., Wansink, B. ve Parente, J. (2016), "Wasted Positive Intentions: The Role Of Affection and Abundance on Household Food Waste", *Journal of food products marketing*, C:22, No: 7, ss.733-751.
- Priefer, C., Jörissen, J. ve Bräutigam, K. R. (2016), "Food Waste Prevention in Europe—A Cause-Driven Approach to Identify The Most Relevant Leverage Points for Action", *Resources, Conservation and Recycling*, C: 109, 155-165.
- Principato, L., Secondi, L. ve Pratesi, C. A. (2015), "Reducing Food Waste: An Investigation on The Behaviour of Italian Youths", *British Food Journal*, C:117, No: 2, ss.731-748.
- Qi, D. ve Roe, B. E. (2016), "Household Food Waste: Multivariate Regression and Principal Components Analyses of Awareness and Attitudes Among US Consumers". *PloS one*, C: 11, No: 7, ss. 1-19.
- Quested, T. E., Marsh, E., Stunell, D. ve Parry, A. D. (2013), "Spaghetti Soup: The Complex World Of Food Waste Behaviours", *Resources, Conservation and Recycling*, C:79, ss.43-51.
- Reckwitz, A. (2002), "Toward A Theory of Social Practices: A Development in Culturalist Theorizing", *European Journal of Social Theory*, C:5, No:2, ss.243-263.
- Reckwitz, A. (2007), "Practice theory", Derleyen: G. Ritzer, *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*, Blackwell Publishing, New York.
- Ritzer, G. (2011). *Modern Sosyoloji Kuramları*, (Çev. Himmet Hültür) De Ki, Ankara.
- Røpke, I. (2009), "Theories of Practice - New Inspiration for Ecological Economic Studies on Consumption", *Ecological economics*, C: 6, No:10, ss.2490-2497.
- Saldaña, J. (2019). *Nitel Araştırmacılar İçin Kodlama El Kitabı*, (Çev. Ed. Aysel Tüfekçi Akcan ve Süleyman Nihat Şad) Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Sayer, A. (2005), "Class, Moral Worth And Recognition", *Sociology*, C: 3, No: 5, ss.947-963.
- Sayes, E. (2014), "Actor-Network Theory And Methodology: Just What Does It Mean to Say That Nonhumans Have Agency?" *Social Studies of Science*, C:44, No:1, ss. 134-149.
- Schanes, K., Dobernig, K. ve Gözet, B. (2018), "Food Waste Matters-A Systematic Review of Household Food Waste Practices And Their Policy Implications", *Journal of Cleaner Production*, C: 182, ss. 978-991.
- Schatzki, T. R. (1996). *Social practices: A Wittgensteinian approach to human activity and the social*, Cambridge University Press, New York.
- Schatzki, T. R. (2005), "Peripheral Vision: The Sites of Organizations", *Organization Studies*, C: 26, No: 3, ss. 465-484.
- Schatzki, T., R. (2016). "Practice Theory as Flat Ontology", Derleyen: G. Spaargaren, D. Weening ve M. Lamers, *Practice Theory and Research: Exploring the Dynamics of social life*, Routledge Publication, New York.

- Schwartz, S. H. (1977), "Normative Influences on Altruism", *Advances in experimental social psychology*, C:10, No:1, ss. 221-279.
- Secondi, L., Principato, L., Laureti, T. (2015), "Household Food Waste Behaviour in EU- 27 Countries: A Multilevel Analysis". *Food Policy*, C:56, ss.25-40.
- Shove, E. ve Pantzar, M. (2005), "Consumers, Producers And Practices: Understanding The Invention And Reinvention of Nordic Walking", *Journal of consumer culture*, C: 5, No: 1, ss.43-64.
- Shove, E., Pantzar, M. ve Watson, M. (2012). *The dynamics of social practice: Everyday life and how it changes*. Sage, Londra.
- Silvennoinen, K., Katajajuuri, J. M., Hartikainen, H., Heikkilä, L. ve Reinikainen, A. (2014), "Food Waste Volume And Composition in Finnish Households", *British Food Journal*, C:116, No: 6, ss.1058-1068.
- Southerton, D. ve Yates, L. (2015), "Exploring food waste", Derleyen: K.M. Ekström, *Waste Management and Sustainable Consumption: Reflections on Consumer Waste*, Routledge, New York.
- Stancu, V., Haugaard, P. ve Lähteenmäki, L. (2016), "Determinants of Consumer Food Waste Behaviour: Two Routes to Food Waste", *Appetite*, C:96, ss.7-17.
- Stanford Encyclopedia of Philosophy. *Ludwig Wittgenstein*, (Çevrimiçi) <https://plato.stanford.edu/entries/wittgenstein/#NatuPhil>, 20 Mart 2020.
- Stefan, V., Van Herpen, E., Tudoran, A. A. ve Lähteenmäki, L. (2013), "Avoiding Food Waste by Romanian Consumers: The Importance of Planning And Shopping Routines", *Food Quality and Preference*, C:28, No: 1, ss. 375-381.
- Stern, P. C., Dietz, T., Abel, T., Guagnano, G. A. ve Kalof, L. (1999), "A Value-Belief- Norm Theory Of Support for Social Movements: The Case Of Environmentalism", *Human Ecology Review*, C:6, No: 2, ss.81-97.
- T.C. Ticaret Bakanlığı (Çevrimiçi), https://tuketici.ticaret.gov.tr/data/5e6b33e913b876e4200a0101/Turkiye_Israf_Rapor_u_2018.pdf, 17 Mart 2019.
- Takla, T. N. ve Pape, W. (1985), "The Force Imagery in Durkheim: The Integration of Theory, Metatheory, and Methods", *Sociological Theory*, C:3, No:1, ss.74-88.
- Tatlidil, F.F., Dellal, İ ve Bayramoğlu, Z. (Çevrimiçi), <http://www.fao.org/3/a-au824e.pdf>, 20 Mart 2020.
- Terpstra, M. J., Steenbekkers, L. P. A., De Maertelaere, N. C. M. ve Nijhuis, S. (2005), "Food Storage and Disposal: Consumer Practices and Knowledge", *British Food Journal*, C:107, No:7, ss.526-533.
- Terzi, H. (2016). "Müslüman Tüketicilerin İsrâf Davranışlarının Rasyonel Tüketim VeGösterişçi Tüketim Bağlamında İncelenmesi: Kùltürlerarası Bir Karşılaştırma", Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi.

- Thompson, C. J., Locander, W. B. ve Pollio, H. R. (1989), "Putting Consumer Experience Back into Consumer Research: The Philosophy and Method of Existential-Phenomenology", *Journal of consumer research*, C: 16, No:2, ss.133-146.
- Thyberg, K. L. ve Tonjes, D. J. (2016)," Drivers of Food Waste And Their İmplications for Sustainable Policy Development", *Resources, Conservation and Recycling*, C:106, ss.110-123.
- Toprak Mahsülleri Ofisi (2014). "Ekmek İsrافی ve Tüketici Alışkanlıkları", (Çevrimiçi) <https://www.tmo.gov.tr/Upload/Document/ekmek/tmobrosuryeni2.pdf>, 17 Mart 2019.
- Torlak, Ö., Özmen, M., Tiltay, M.A., İşlek, M.S. ve Ay, U. (2019), "Ritual As Assemblage: Feast Of Sacrifice Experiences of Turkish Consumers", *Journal of Islamic Marketing*, C: 16, No: 2, ss. 476-494.
- Truninger, M. (2011), "Cooking with Bimby in A Moment of Recruitment: Exploring Conventions and Practice Perspectives", *Journal of Consumer Culture*, C:11, No: 1, ss.37-59.
- Tucker, C. A. ve Farrelly, T. (2016), "Household Food Waste: The İmplications Of Consumer Choice in Food from Purchase to Disposal", *Local Environment*, C:21, No: 6, ss.682-706.
- Tülüce, H. Â. (2016), "Martin Heidegger'de Dasein Kavramı", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* , C:16, No:1, ss.245-259.
- Türk Dil Kurumu, (Çevrimiçi), <https://sozluk.gov.tr/>, 21. Ekim 2020.
- Türkiye İstatistik Kurumu, (Çevrimiçi), <https://cip.tuik.gov.tr/#> 20 Aralık 2020.
- Türkiye İstatistik Kurumu, (Çevrimiçi), <https://cip.tuik.gov.tr/#>. 20 Aralık 2020.
- Türkiye İstatistik Kurumu, (Çevrimiçi), <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Bitkisel-Uretim-Istatistikleri-2020-33737>. 20 Aralık 2020.
- United States Food and Agriculture Organization, *Global Food Losses And Food Waste – Extent, Causes And Prevention*, 2011, (Çevrimiçi) <http://www.fao.org/3/a-i2697e.pdf>, 23 Ocak 2019.
- Van Ittersum, K. ve Wansink, B. (2012), "Plate Size and Color Suggestibility: The Delboeuf Illusion's Bias on Serving and Eating Behavior," *Journal of Consumer Research*, C:39, No:2, ss.215–28.
- Vanham, D., Bouraoui, F., Leip, A., Grizzetti, B. ve Bidoglio, G. (2015,. "Lost Water and Nitrogen Resources Due to EU Consumer Food Waste", *Environmental Research Letters*, C: 10, No: 8.
- Vermeir, I. ve Verbeke, W. (2006), "Sustainable Food Consumption: Exploring The Consumer "Attitude–Behavioral Intention" Gap", *Journal of Agricultural and Environmental ethics*, C:19, No: 2, ss.169-194

- Visschers, V.H., Wickli, N. ve Siegrist, M. (2016), “Sorting Out Food Waste Behaviour: A Survey on The Motivators and Barriers Of Self-Reported Amounts of Food Waste in Households”, *Journal of Environmental Psychology*, C: 45, ss. 66-78.
- Wansink, B. ve Van Ittersum, K. (2013), “Portion Size Me: Plate-Size Induced Consumption Norms and Win-Win Solutions for Reducing Food Intake And Waste”, *Journal of Experimental Psychology: Applied*, C:19, No: 4, ss.320–332.
- Warde, A (2003). *Eating Out: Social Differentiation, Consumption and Pleasure*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Warde, A ve Welsh D. (2015), “Theories of Practice and sustainable consumption”, Derleyen: J. Thøgersen ve L. Reisch, *Handbook of Research on Sustainable Consumption*, Edward Elgar Publishing: Cheltenham
- Warde, A. (2005), “Consumption and Theories of Practice”, *Journal of consumer culture*, C: 5, No: 2, 131-153.
- Warde, A. (2016). *The Practice of Eating*, Polity Press, Cambridge.
- Weenink, D. ve Spaargaren, G. (2016). “Emotional agency navigates a world of practices”, Derleyen: G. Spaargaren, D. Weening ve M. Lamers, *Practice Theory and Research: Exploring the dynamics of social life*, Routledge, New York.
- Wenlock, R. W., Buss, D. H., Derry, B. J. ve Dixon, E. J. (1980), “Household Food Wastage in Britain”, *British Journal of Nutrition*, C:43, No: 1, ss.53-70.
- Wenlock, R. W., Buss, D. H., Derry, B. J. ve Dixon, E. J. (1980), “Household Food Wastage in Britain”, *British Journal of Nutrition*, C:43, No:1, ss.53-70
- Williams, H., Wikström, F., Otterbring, T., Löfgren, M. ve Gustafsson, A. (2012), “Reasons For Household Food Waste with Special Attention to Packaging”, *Journal of Cleaner Production*, C:24, ss.141–148.
- Winch, P. (2020). *Sosyal Bilim Düşüncesi ve Felsefe*, (Çev.Ömer Demir ve Mehmet Murat Şahin) Vadi Yayınevi, İstanbul.
- Wittgenstein, L. (2020). *Felsefi Soruşturmalar*, (Çev. Haluk Barışcan), Metis, İstanbul.
- Wittgenstein; L. (2017). *Tractatus Logico-Philosophicus*, (Çev. Oruç Aruoba) Metis :İstanbul
- Yıldırım, A. (2008). “Wittgenstein Felsefesinin İki Dönemindeki Fikri Farklılıklar”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi.

DİJİTAL ÇAĞ VE KAMU YÖNETİMİ

Dr. Senem Demirkıran

DİJİTAL ÇAĞ VE KAMU YÖNETİMİ

Dr. Senem Demirkıran

Yayın No.: 1787
ISBN: 978-625-398-877-7
E-ISBN: 978-625-398-876-0
Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik

ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürüt-
mekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulferm@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Nurcan Çağman -nurcan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Demirkıran, Senem.

Dijital Çağ Ve Kamu Yönetimi / Senem Demirkıran
1. Basım, XVI + 264 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-398-877-7

E-ISBN: 978-625-398-876-0

1. Dijital Yönetişim 2. Dijital Çağda Kamu Yönetimi 3. Kamuda Dijitalleşme
4. e-Devlet 5. Dijital Dönüşüm

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Ödak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yerüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ÖN SÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
HARİTALAR LİSTESİ	xiv
GRAFİKLER LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: DİJİTAL ÇAĞ İLE DÖNÜŞEN KAMU YÖNETİMİ	9
1.1. Dönüşen Kamu Yönetimi	10
1.1.1. Dijital Çağa Kadar Kamu Yönetimi	12
1.1.1.1. Kamu Yönetimi ve Yönetişim	20
1.1.2. Dijital Çağın Kamu Yönetimine Etkileri	24
1.1.2.1. Yeni Medya Teknolojileri ve Kamu Yönetimi	30
1.1.2.1.1. <i>Web 1.0'dan Web 6.0'a</i>	35
1.1.2.1.2. <i>Kablosuz İletişim Teknolojileri 5G (Beşinci Nesil) ve 6G (Altıncı Nesil)</i>	38
1.1.2.2. e-Devletin Ortaya Çıkışı ve e-Devletten Dijital Yönetişime Geçiş	40
1.1.2.2.1. <i>e-Devletin Ortaya Çıkışı</i>	42
1.1.2.2.2. <i>e-Devletten Dijital Yönetişime Geçiş</i>	48
2. BÖLÜM: DİJİTAL YÖNETİŞİM	57
2.1. Dijital Yönetişim	57
2.1.1. Dijital Yönetişimin Tanımı	59
2.1.2. Dijital Yönetişimin Boyutları	61
2.1.3. Dijital Yönetişim Modelleri	62
2.1.3.1. Yayma Modeli-Geniş Yayma Modeli	64
2.1.3.2. Kritik Akış Modeli	66
2.1.3.3. Karşılaştırmalı Analiz Modeli	68
2.1.3.4. Elektronik Güvenlik /Mobilizasyon ve Lobicilik Modeli (Baskı Grubu Modeli)	69
2.1.3.5. Etkileşimli Hizmet Modeli	71

2.2. Dijital Yönetişim Analizi	72
2.2.1. Dijital Yönetişimi Yönetmek	74
2.2.1.1. Dijital Yönetişimin Yönetim Alanları	75
2.2.1.1.1. <i>Dijital Yönetişim İçin Kaynakların Yönetimi</i>	76
2.2.1.1.2. <i>Dijital Gizlilik ve Güvenlik (Siber Güvenlik/Dijital Güvenlik) Risklerinin Yönetimi</i>	77
2.2.1.1.3. <i>Dijital Yönetişim Performansının Yönetimi</i>	79
2.2.1.1.3.1. <i>Performans Yönetiminde Dijital Değerlendirme Uygulaması</i>	82
2.2.1.1.4. <i>Dijital Yönetişim İçin BİT Performansının Yönetimi</i>	83
2.3. Dijital Yönetişimin Geleceği.....	84
3. BÖLÜM: DİJİTAL ÇAĞ VE SONRASINDA KAMU YÖNETİMİ	87
3.1. Kamu Hizmetlerini İyileştirmek İçin Dijital Teknolojilerin Uygulanması....	87
3.1.1. e-Devlet Uygulamaları	88
3.1.1.1. Devletten Devlete	90
3.1.1.2. Devletten Çalışana	95
3.1.1.3. Devletten İşletmeye	96
3.1.1.4. Devletten Vatandaşa	97
3.1.2. Nesnelerin İnterneti	98
3.1.2.1. Nesnelerin İnterneti ve Dijital Çağda Kamu Yönetimi ..	102
3.1.3. Büyük Veri	103
3.1.4. Algoritmik Yönetişim	105
3.1.4.1. Algoritmik Yönetişim Tipleri	108
3.1.4.2. Yasal Durum ve Girişimler.....	109
3.2. Dijital Demokrasiye Geçiş	111
3.2.1. Demokrasi, Elitizm ve Halk Katılımı	118
3.2.1.1. Halk Katılımının Önemi	123
3.2.1.2. İnternetin Gelişimi ve Siyasal Katılım	125
3.2.1.3. Elektronik Katılım	128
3.2.2. Hesap Verebilirlik ve Hizmetlere Erişimde Eşitlik	129
3.2.3. BİT'ler ve Kadın ve Azınlıklara Yetki Devri Durumu	131
3.3. Dijital Çağda Vatandaş Merkezli Dijital Yönetişim	133
3.3.1. Kamu Yönetiminde Vatandaşlara Yönelik Müşteri Standartları Oluşturma	134
3.3.1.1. Toplam Kamu Yönetimi ve Müşteri İlişkileri Yönetimi ...	137
3.3.1.2. Vatandaş İlişkileri Yönetimi	139
3.3.1.3. Sanal Öğrenme	141
3.4. Kamu Yönetiminin Geleceği	142
4. BÖLÜM: TÜRKİYE'DE YÖNETİMİNE DİJİTAL ÇAĞIN ETKİLERİ	145
4.1. Türkiye'de Kamu Yönetiminin Dijital Dönüşümü	146
4.1.1. Dijital Devlet Ekosistemi	147

4.1.1.1. Stratejiler	147
4.1.1.2. Mevzuat.....	151
4.1.1.3. Organizasyon Yapısı.....	151
4.1.1.4. Kurumlar Üstü Yönetim	153
4.1.1.5. İzleme ve Değerlendirme	153
4.1.1.6. İstatistikler.....	154
4.1.2. Yönetim ve Yaygınlaştırma	154
4.1.2.1. Bütçe ve Planlama.....	154
4.1.2.2. Kurumsal Yönetim	154
4.1.2.3. Kamu Bilişim Personeli.....	155
4.1.2.4. Denetimler	155
4.1.2.5. Tanıtım.....	156
4.1.2.6. Teşvik	156
4.1.3. Hizmetler ve Rehberler	156
4.1.3.1. Ortak Altyapılar.....	156
4.1.3.2. Ulusal Portal.....	158
4.1.3.3. Dijital Hizmetler	158
4.1.3.3.1. Elektronik Vergi Sistemleri	158
4.1.3.3.2. Elektronik Gümrük Sistemleri.....	159
4.1.3.3.3. Elektronik Sağlık Sistemleri	159
4.1.3.3.4. Elektronik Eğitim Sistemleri	159
4.1.3.3.5. Elektronik Adalet Sistemleri.....	160
4.1.3.3.6. Tek Durak Hizmet Uygulaması.....	160
4.1.3.4. Dijital İnovasyon	160
4.1.4. Elektronik Katılım	160
4.1.4.1. Güncel Bilgi Sunma.....	161
4.1.4.2. Geri Bildirim	161
4.1.5. Açık Veri / Açık Devlet	162
4.1.5.1. Açık Veri / Devlet Politikası	162
4.1.5.2. Açık Veri Portalı.....	163
4.1.5.3. Açık Veri Uygulamaları.....	163
4.1.6. Siber Güvenlik (Dijital Güvenlik)	163
4.1.6.1. Siber Güvenlik (Dijital Güvenlik) Politikası.....	163
4.1.7. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi.....	164
4.1.7.1. Dijital Dönüşüm Ofisinin Görevleri	165
4.1.7.2. Kamu Dijital Dönüşüm Lideri.....	166
4.1.7.3. Dijital Dönüşüm Ofisinin Hizmet Birimleri ve Görevleri.....	167
4.1.7.4. Kapsamı	172
4.1.7.5. Projeler.....	175
4.2. Türkiye’de Dijital Kamu Yönetimi ve Dijital Yönetişim Analizi.....	177

5. BÖLÜM: DİJİTAL YÖNETİŞİMİN ANALİZİ VE MODEL ÖNERİSİ.....	187
5.1. Dijital Yönetişim Analizi	188
5.1.1. Dijital Yönetişimin Güçlü-Zayıf Yönleri, Fırsatları ve Tehditleri ..	188
5.1.1.1. Merkezi Yönetim Dijital Yönetişimin Analizi	189
5.1.1.2. Yerel Yönetim Dijital Yönetişimin Analizi.....	195
5.1.2. Dijital Yönetişimin Siyasi, Ekonomik, Sosyal, Teknolojik, Yasal, Çevresel, Etik ve Siber Güvenlik Faktörlerinin Analizi	197
5.1.3. Dijital Yönetişimin Analizi	202
5.1.4. Türkiye’de Dijital Yönetişim	204
5.2. Dijital Çağ Kamu Yönetimi Modeli Önerisi	213
5.2.1. Dijital Çağ Kamu Yönetimi Modeli (Pırlanta Yönetim Modeli)....	214
5.2.1.1. Stratejileri	214
5.2.1.1.1. <i>Merkezî Yönetim</i>	216
5.2.1.1.2. <i>Yerel Yönetim</i>	221
5.2.1.2. Uygulama ve İşleyiş.....	223
5.2.1.2.1. <i>Merkezî Yönetim</i>	226
5.2.1.2.2. <i>Yerel Yönetim</i>	231
5.2.1.3. Model Kapsamında Ortaya Çıkabilecek Sorunlar ve Çözümü	234
SONUÇ.....	237
KAYNAKÇA.....	245

KAYNAKÇA

- Adejuwon, K. (2012). From E-Government To E-Governance: Whither African Public Administration?. *Science Education Development Institute*, 2 (1), 63-75.
- Affairs, D. O. (2020). *United Nations e-Government Survey 2020: Digital Government In The Decade Of Action For Sustainable Development*. New York: United Nations.
- Aghaei, S., Nematbakhsh, M. A. (2012). Evolution Of The World Wide Web: From Web 1.0 To Web 4.0. *International Journal of Web & Semantic Technology (IJWesT)*, 3(1), 1-10.
- Agrawal, M. (2004). Customer Relationship Management (CRM) & Corporate Renaissance. *Journal of Services Research*, 3 (2), 149-171.
- Al-Hourani, A. (2016). *Measuring The Quality Of E-Government Services*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Okan Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Almeida, F. (2017). Concept and Dimensions of Web 4.0. *International journal of Computers and Technology*, 16 (7), 7040-7046.
- Almeida, V., Gaetani, F., Filgueiras, F. (2019). Principles and Elements of Governance of Digital Public Services. *IEEE*, 48-53.
- Almeida, V., Gaetani, F., Filgueiras, F. (2020). Digital Governance and the Tragedy of the Commons. *IEEE*, 41-46.
- Alsaif, M. (2013). *Factors Affecting Citizens' Adoption of E-government Moderated by Socio-cultural Values in Saudi Arabia*. (Yayınlanmamış doktora tezi). A thesis submitted to the University of Birmingham for the degree of *Doctor Of Philosophy*. Birmingham.
- Apostol, A.M., Stan, M.I. (2021). Comparative study on the analysis of digital governance in Romania and Bulgaria. *Technium Social Sciences Journal*, Vol.24, 38-53.
- Arora, E. (2011). Knowledge Management In Public Sector. *Journal of Arts Science & Commerce*, 165-171.
- Awan, M. (2007). Dubai e-Government: An Evaluation of G2B Websites. *Journal of Internet Commerce*, 115-129.

- Bakker, T., Vreese, C. (2011). Good News for the Future? Young People, Internet Use, and Political Internet Use, and Political. *Communication Research* 38(4), 451-470.
- Baležentis, A., Paražinskaitė, G. (2012). The Benchmarking Of The Government To Employee (G2e) Technology Development: Theoretical Aspects Of The Model. *Social Technologies*, (2)1,53-56.
- Barb, G., Ottesteanu, M. (2020). 4G/5G: A Comparative Study and Overview on What to Expect from 5G. *IEEE*, 37-40.
- Bennet, W.L. (2007). Civic Life Online: Learning how digital media can engage youth. W. Lance Bennett (Ed.), *Changing citizenship in the digital age* (s. 1-24). Cambridge: The MIT Press.
- Berce, J., Lanfranco, S., Vehova, V. (2008). eGovernance: Information and Communication Technology, Knowledge Management and Learning Organisation Culture. *Informatika* 32, 189-205.
- Bevir, M. (2012). *Governance: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford.
- Bevir, M., Rhodes, R. A., Weller, P. (2003). Traditions of Governance: Interpreting the Changing Role of the Public Sector. *Public Administration*, 1-17.
- Białyzyt, W. (2017). Digital Era Governance – A New Chapter Of Public. *Mazowsze Studia Regionalne* , 117-129.
- Bıçkıl, D., Sobacı, M. (2011). Yerel Yönetimden Yerel Yönetişime : Post-Fordizm Bağlamında Yerel Yönetimleri Anlamak. *Yönetim Bilimleri Dergisi* , Cilt 9, Sayı 2, 215-233.
- Bimber, B. (1998). The Internet and Political Transformation: Populism, Community, and Accelerated Pluralism. *The University Of Chicago Press On Behalf Of The Northeastern Politicalscience Association*, 134-160.
- Bouckaert, G. (2020). From Public Administration in Utopia. Geert Bouckaert and Werner Jann (Ed.), *European Perspectives for Public Administration: The Way* (s. 71-83). Leuven: Leuven University Press.
- Bounabat, B. (2017). From E-Government To Digital Government: Stakes and Evolution Models. *e-TI, Numéro 10*, 8-21.
- Briscoe, G., Sadedin, S., De Wilde, P. (2011). Digital Ecosystems: Ecosystem-Oriented Architectures. *Springer Science+Business Media*, 1143–1194.

- Bruszt, L. (2008). Multi-level Governance—the Eastern Versions: Emerging Patterns of Regional Developmental Governance in the New Member States. *Regional & Federal Studies*, 18:5, 607-627.
- Cameron, W. (2004). Public accountability: Effectiveness, equity, ethics. *Australian journal of public administration (AJPA)*, 63 (4), 59-67.
- Canedo, E.D. , Morais do Vale, A.P. , Patrão, R.L., Camargo de Souza, L., Gravina, R.M., Eloy dos Reis Fábio Lúcio Lopes Mendonça, V. and de Sousa Jr, R.T. (2020). Information and Communication Technology (ICT) Governance Processes: A Case Study. *Information*, 11(462),1-28.
- Carter, L. A. (2004). *Citizen Adoption of Electronic Government Initiatives*. Proceedings of the 37th Hawaii International Conference on System Sciences, Hawaii.
- Clavier, A. (2020). *Big Data et Démocratie : La gouvernance numérique de la Ville de Barcelone*, Mémoire présenté en vue de l'obtention du grade de maîtrise ès sciences, Science de la gestion (Intelligence d'affaires). HEC Montréal.
- Chang, H. (2007). Critical Factors and Benefits in the Implementation of Customer Relationship Management. *Total Quality Management*, 483-508.
- Chen, I., Popovich, K. (2003). Understanding Customer Relationship Management (CRM): People, Process And Technology. *Business Process Management Journal*, 9(5), 672-688.
- Chen, M., Davis, C. (2007). Current Approaches to Federal E-Government in the United States. Ari-Veikko Anttiroiko and Matti Malkia (Eds), *Encyclopedia of digital government* (s. 265-270). Hershey ve London: Idea Group Inc.
- Chen, Y. (2017). *Managing digital governance: Issues, challenges, and solutions*. New York: Routledge.
- Chen, Y., Hsieh, J. (2009). Advancing E-Governance: Comparing Taiwan and the United States. *Public Administration Review*, 69, 151-158.
- Claridge, T. (2004). *Designing Social Capital Sensitive Participation Methodologies*. New Zealand: This research was carried out and fully funded by Social Capital.
- Costake, N. (2007). From E-Government to E-Governance. Ari-Veikko Anttiroiko and Matti Mälkiä (Eds), *Encyclopedia of digital government* (s. 853-859). Hershey: Idea Group Reference (an imprint of Idea Group Inc.).

- Criado, J. (2021). Digital Public Administration in Latin America: Digitalization, Public Innovation, and the Future of Technologies in the Public Sector. J. Criado (Ed), *The Emerald Handbook of Public Administration in Latin America* (s. 343–374). Emerald Publishing Limited.
- Culbertson, S. (2004). Building E-Government: Organizational and Cultural Change in Public Administration. Larry Sanders and Lynn Oliver (Eds), *E-Government Reconsidered: Renewal of Governance for the Knowledge Age* (s. 59-75). Saskatchewan: Canadian Plains Research Center.
- Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi. (2020). <https://cbddo.gov.tr/mevzuat/>
- Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında 1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. (Yayımlandığı Resmî Gazetenin Tarihi –Sayısı : 10/7/2018 –30474).
- Chung, C. S., Choi, H., & Cho, Y. (2022). Analysis of Digital Governance Transition in South Korea: Focusing on the Leadership of the President for Government Innovation. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 8(1), 2.
- Cuyck, A. (2013). L'open data comme nouvelle forme de gouvernance numérique : enjeux, marchés, modèles, idéologies.. *XIX° colloque international franco-roumain " Culture et Responsabilité sociale dans la communication des organisations "*, Mar 2013, Bucarest, Roumanie. <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-00963337/document>
- Cvetkovich, G., Earle, T. (1994). `Environmental hazards and the public. *Journal of Social Issues* 48, 1-20.
- Dahlberg, L. (2001). Democracy via cyberspace: Mapping the Rhetorics and Practices of Three Prominent Camps. *New Media & Society*, 3 (2), 157-177.
- Danaher, J., Hogan, M., Noone, C., Kennedy, R., Behan, A., De Paor, A., Felzmann, A., Haklay, H., Khoo, M., Morison, S.M., Murphy, J., O'Brolchain, M.H., Schafer, N., Shankar, B., (2017). Algorithmic governance: Developing a research agenda through the power of collective intelligence. *Big Data & Society*, 4 (2), 1-21.
- Dang, S., Amin, O., Shihada, B. A. (2020). What should 6G be? *Nature Electronics*, 3, 20-29.
- Daniel, M. (2014). Electronic government: A case for Papua New Guinea. *Contemporary PNG Studies: DWU Research Journal*, 21, 154-165.

- David, C., Brown, G. (2017). Information governance in digitized public administration. *Canadian Public Administration / Administration Publique Du Canada*, 60 (4), 581-604.
- Davies, R. (2015). *eGovernment, Using Technology To Improve Public Services And Democratic Participation. In-Depth Analysis*. European Parliamentary Research Service.
- Dawes, S. (2009). Governance in the digital age: A research and action framework for an uncertain future. *Government Information Quarterly*, 19, 257-264.
- De Haes, S., Caluwe, L., Huygh, T., & Joshi, A. (2020). *Governing Digital Transformation: Guidance for Corporate Board Members*. Cham, Switzerland: Springer.
- Demiral, B. (2017). *Yönetim, Ekonomi, Siyaset Sarmalında Bölge*. İstanbul: Paradigma Akademi Yayınları.
- Demirel, D. (2010). Yönetişimde Yeni Boyut: E-Yönetişim. *Türk İdare Dergisi* 466, 65-94.
- Desouza, K., Jacob, B. (2017). Big Data in the Public Sector: Lessons for Practitioners and Scholars. *Administration & Society*, 49(7), 1043–1064.
- Dias, R., Gomes, M. (2021). From Electronic Government to Digital Governance: Transformation Governance Models and Strategies. *Public Sciences & Policies*, 119-143.
- Dimeski, B. (2019). New Public Management and Digital Era Governance. *Journal of Public Administration*, 1(1), 48-54.
- Doğan, K. (2017). Kamu Yönetimi Disiplini Üzerindeki Etkileri Bakımından Dwight Waldo. *ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi/ Journal of Institute of Social Sciences*, 114-136.
- Dunleavy, P. M. (2015). Design Principles for Essentially Digital Governance. *Paper at the 111th Annual Meeting of the American Political Science*. San Francisco.
- Dunleavy, P., Margetts, H. (2010). The second wave of digital era governance. *American Political Science Association Conference*, (s. 1-33). Washington DC, USA: (Unpublished) <http://eprints.lse.ac.uk/27684/>.
- Dunleavy, P., Margetts, H., Bastow, S., Tinkler, J. (2005). New Public Management Is Dead—Long. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 467-494.

- Dunleavy, P., Margetts, H., Bastow, S., & Tinkler, J. (2006). *Digital Era Governance: IT Corporations, The state and E-Government*. New York: Oxford University Press.
- Dunsire, A. (1973). *Administration: The Word and the Science*. Martin Robertson, London.
- Eijkman, Q. (2013). Digital Security Governance and Accountability in Europe: Ethical Dilemmas in Terrorism Risk Management. *Journal of Politics and Law*, 6 (4), 34-45.
- Eric, D. (2001). Advancing Public Management: New Developments in Theory, Methods, and Practice. *The American Political Science Review*, 994-995.
- Erkut, B. (2020). From Digital Government to Digital Governance: Are We There Yet?, *Sustainability*, 12, 1-13.
- Erten, Ş. (2021). Kamu Değeri: Tanımı ve Ölçülmesi Üzerine Bir İnceleme, *Ömer*
- Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,14 (1),104-125.
- European Commission. (2021). Shaping Europe's digital future: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/open-data-portals> adresinden alındı.
- Fahnbulleh, N. (2005). The future of electronic government. *Futurics*, 7-12.
- Fan, J., Zhang, P., Yen, D. (2014). G2G information sharing among government agencies. *Information & Management*, 120-128.
- Franco, V.R. (2021). *Three steps toward a digital governance framework*, <https://catalyst.concentrix.com/blog/2021/09/digital-governance-framework/>
- Farazmand, A. (2001). Küreselleşme ve Kamu Yönetimi. *Mülkiye*, 245-278.
- Farazmand, A. (2012). Sound Governance: Engaging Citizens through Collaborative Organizations. *Public Organization Review*, 223-241.
- Farazmand, A. (2013). Governance in the Age of Globalization: Challenges and Opportunities for South and Southeast Asia. *Public Organization Review*, 349-363.
- Filgueiras, F., Almeida, V. (2021). *Governance for the Digital World: Neither More State nor More Market*. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Floridi, Luciano (2018). *Soft Ethics and the Governance of the Digital*, *Philosophy & Technology Review*, vol. 31, no 1,1-8.

- Fountain, J. (2001). Paradoxes of Public Sector Customer Service. *Wiley Online Library*, 55-73.
- Fountain, J. (2004). Digital Government And Public. *Preventing Chronic Disease: Public Health Research, Practice and Policy*, 1-5.
- Frederickson, H. (2004). *Institute of Governance Public Policy and Social Research. Whatever Happened To Public Administration? Governance, Governance Everywhere*. Institute of Governance Public Policy and Social Research, Belfast: Queen's University Belfast.
- Frederickson, H. G. (1996). Comparing The Reinventing Government Movement With The New Public Administration. *Public Administration Review*, 263-271.
- Frederickson, H., Smith, K., Larimer, C., & Licari, M. (2012). *The Public Administration Theory Primer*. Boulder: Westview Press.
- Friedland, L. (1996). Electronic democracy and the new citizenship, *Media Culture & Society*, 18(2),185-212.
- Friedman, L., Friedman, H. (2008). The New Media Technologies: Overview and Research Framework. *n SSRN Electronic Journal*, 1-28.
- Gajendra, S., Xi, B., Wang, Q. (2012). E-Government: Public Participation and Ethical Issues. *Journal of E-Governance*, 35, 195-204.
- Gamito, M. C., Ebers, M. (2020). Algorithmic Governance and Governance of Algorithms: An Introduction. Martin Ebers and Marta Cantero Gamito (Eds), *Algorithmic Governance and Governance of Algorithms: Legal and Ethical Challenges*, (s. 2-18). Cham: Springer.
- Garg, H. (2016). Digital Governance. *International Journal of Humanities and Management Sciences (IJHMS)*, 4 (4), 371-374.
- Gascó, M. (2003). New Technologies and Institutional Change in Public Administration. *Social Science Computer Review*, 21 (1), 6-14.
- Garcia, G., Ramon, J. A. (2005). E-Government Success Factors: Mapping Practical Tools To Theoretical Foundations. *Government Information Quarterly*, 22, 187-216.
- Gasser, U., & Almeida, V. (2022). Futures of digital governance. *Communications of the ACM*, 65(3), 30-32.
- Gitelman, L., Pingree, G. (2003). *What's new about new media? In L. New Media*, Cambridge: The MIT Press.

- Gökçe, O., Örselli, E. (2012). E-Demokrasi Vatandaşların Siyasete İlgilerinin ve Katılımlarının Artmasının Bir Aracı Mı?. Mehmet Zahid Sobacı ve Mete Yıldız (Ed), *E-Devlet, Kamu Yönetimi ve Teknoloji İlişkisinde Güncel Gelişmeler*, (s. 39-64). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Gözler, K. (2020). *Referandum Mu, Plebisit Mi?* . <http://www.anayasa.gen.tr/>: <http://www.anayasa.gen.tr/plebisit.htm> adresinden alındı
- Gray, A., Jenkins, B., Leeuw, F., & Mayne, J. (2003). *Collaboration in Public Services: The Challenge for Evaluation*. London: Routledge.
- Grönlund, Å. (2007). Electronic Government. A. Anttiroiko ve M. Malkia (Eds), *Encyclopedia of digital government* (s. 634-541). Hershey PA: Idea Group Reference.
- Gupta, Z. A. (2020). Foundation of IoT: An Overview. Mansaf Alam (Ed), *Internet of Things (IoT): Concepts and Applications* (s. 3-24). Cham: Springer.
- Gurumurthy, A. (2004). GENDER and ICTs Overview Report. Institute of Development Studies September.
- Gül, H. (2018). Dijitalleşmenin Kamu Yönetimi ve Politikaları ile Bu Alanlardaki Araştırmalara Etkileri. *Yasama Dergisi*, 5-26.
- Gül, H., Kiriş, H. (2018). State and Administrative Reforms in Turkey and Their Implications. Ali Farazmand (Ed), *Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance* (s. 5761-5768). Cham, Switzerland: Springer.
- Gül, S., Zeren, H. E. (2016). Küreselleşmenin İtici Gücü Olarak Ulus-Devlet: Yeni Kamu Yöneti(şi)Minene Farklı Yaklaşımlar. *International Journal of Management Economics & Business*, 217-227.
- Gülhan, A. R., İnceefe, M. A. (2018). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023):Bilgi Ve İletişimteknolojileri*. Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı.
- http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/8d69f40906679a9_ek.pdf?tipi=14&sube=. adresinden alındı
- Hacker, K., Van Dijk, J. (2000). What Is Digital Democracy?. Hacker, Kenneth L. and van Dijk, Jan (Eds), *Digital Democracy: Issues of Theory And Practice* (s. 1-9). CA: Thousand Oaks, Sage Publications.
- Hafkin, N. (2002). *Gender Issues in ICT Policy in Developing Countries: An Overview*. Seoul, Republic of Korea: United Nations.

- Hampton, G. (1999). Environmental equity and public participation. *Policy Sciences* 32, 163-174.
- Haque, M. (1999). Relationship between citizenship and public administration: a reconfiguration. *International Review of Administrative Sciences*, 65, 309-325.
- Holzer, M., Monooharan, A., Van Ryzin, G. (2010). Global Cities on the Web: An Empirical Typology of Municipal Websites. *International Public Management Review*, 11 (3), 103-121.
- Hoon Lee, K. (2011). The Knowledge Evolution Of American Public Administration: A Concept, Content, And Historical Analysis Of introductory Textbooks. *A Dissertation Submitted To The Graduate Faculty In Partial Fulfillment Of The Requirements For The Degree Of Doctor Of Philosophy*. Oklahoma, Norman: University Of Oklahoma Graduate College.
- Höchtel, J., Parycek P., Schöllhammer, R. (2016). Big data in the policy cycle: Policy decision making in the digital era , *Journal of Organizational Computing and Electronic Commerce*, vol. 26, no 1-2, 147-169
- Hsien, S. C., Tsaib, A., Hsua, L. C. (2010). The TQM extension: Total customer relationship management. *Total Quality Management*, 21 (1), 79 -92.
- Huang, C., Chao, M. H. (2001). Managing WWW in public administration: Uses and misuses. *Government Information Quarterly* 18, 357-373.
- Hung, S., Chang, C., Chen, K., Tang, K., Chou, C. (2011). Buyer Acceptance of G2B E-government Services: An Empirical Study of Inter-Entity Supply Contracts. *The DATA BASE for Advances in Information Systems*, 42 (4), 81-97.
- ICT Development Index - Turkey (2021). ITU: <https://www.itu.int/net4/ITU-D/idi/2017/index.html> adresinden alındı.
- ISO/IEC 38500:2015 Information technology - Governance of IT for the organization (2015). ISO: <https://www.iso.org/standard/62816.html> adresinden alındı. *Individuals Using The Internet Index - Turkey*. (2021). Word Bank: <https://data.worldbank.org/indicator/IT.NET.USER.ZS?end=2019&locations=TR&start=1990&view=chart> adresinden alındı
- Iyer, L., Singh, R., Salam, A. V. (2006). Knowledge Management for Government-to-government (G2G) process coordination. *Electronic Government*, 3 (1), 1-18.

- Janssen, M., Charalabidis, Y., Zuiderwijk, A. (2012). Benefits, Adoption Barriers and Myths of Open Data and Open Government, Information Systems Management. *Information Systems Management*, 29(4), 258-268.
- Kagaari, J., Munene, J., Ntayi, J. (2010). Performance management practices, information and communication technology (ICT) adoption and managing performance. *Quality Assurance in Education*, 18(2), 106-125.
- Kakabadse, A., Kakabadse, N. (2003). Outsourcing Best Practice: Transformational and Transactional Considerations. *Knowledge and Process Management*, 10(1), 60-71.
- Kalpokas, I. (2019). *Algorithmic Governance: Politics and Law in the Post-Human Era*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Kambil, A. (2008). What is your Web 5.0 strategy? *Journal of Business Strategy*, 29(6), 56-58.
- Kamu BİT Yatırımları. (2019). Sektörler ve Kamu Yatırımları Genel Müdürlüğü, Bilgi ve İletişim Teknolojileri Dairesi, 1-12.
- Kannabiran, G., Xavier, M. J., Anantharaj, A. (2005). Enabling E-Governance Through Citizen Relationship Management: Concept, Model And Applications. *Journal of Services Research; Gurgaon*, 4 (2), 238-240.
- Karkın, N. (2015). *Kamu Değeri Kavramı ve Kamu Değeri Yönetiminin Kamu Yönetimi Kuramı Bağlamındaki Yeri*, Kamu Yönetiminde Paradigma Arayışları Yeni Kamu İşletmeciliği ve Ötesi. Bursa: Dora Basım Yayın. 249-272.
- Katzenbach, C., Ulbricht, L. (2019). Algorithmic governance. *Internet Policy Review Journal On Internet Regulation*, 8(4), 1-18.
- KAYFOR. (2010). *Kamu Yönetimi ve Teknoloji*. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE).
- Kemp, S. (2021). *Digital 2021: Turkey*. Datareporter: <https://datareportal.com/reports/digital-2021-turkey> adresinden alındı
- Kickert, W., Stillman, R. (1996). Changing European State; Changing Public Administration. *Public Administration Review*, 56(1), 65.
- Kim, C. (2005). Public Administrators' Acceptance Of The Practices Of Digital

- Democracy: A Model Explaining The Utilization Of Online Policy Forums In South Korea. (Yayımlanmamış doktora tezi). The State University of New Jersey / Philosophy Graduate Department of Public Administration, New Jersey.
- Kolsaker, A. (2007). Understanding E-Government (G2C) In The Knowledge Society. *Int. J. Information Technology and Management*, 6, 138-147.
- Köse, H. (2007). Küreselleşmenin Devlet Ve Kamu Yönetimi Üzerindeki Etkileri Ve Türk Kamu Yönetimine Yansımaları. Asım Balcı ve Ahmet Nohutçu (Ed), *Bilgi Çağında Türk Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması II*, (s. 1-28). İstanbul: Beta.
- Köseoğlu, Ö., Sobacı, M. (2015). *Kamu Yönetiminde Paradigma Arayışları Yeni Kamu İşletmeciliği ve Ötesi*. Bursa: Dora Basım Yayın.
- Król, K. (2020). Evolution Of Online Mapping: From Web 1.0 To Web 6.0. *Geomatics, Land management and Landscape*, 1, 33-51.
- Kumrotomo, W. (2019). Envisioning Agile Government: Learning from the Japanese Concept of Society 5.0 and the challenge of Public Administration in Developing Countries. *Advances in Economics, Business and Management Research*, 122, 144-163.
- Kunviroteluck, B., & Sae-Lim, P. (2022). Does Digital Governance do Exist in Thai Organizations? Maturity and Its Determinants.
- Landmore, H. (2017). Deliberative Democracy as Open, Not (Just) Representative Democracy. *The American Academy of Arts and Sciences*, 146(3), 51-63.
- Layne, K., Lee, J. (2001). Developing Fully Functional E-Government: A Four-Stage Model. *Government Information Quarterly*, 18(2), 122-136.
- Levi-Faur, D. (2012). *Chapter 1: From "Big Government" To "Big Governance"?*, *Governance*, Edited By: David Levi-Faur. New York: Oxford University Press.
- Li, P., Lai, J. (2019). LaT-Voting: Traceable Anonymous E-Voting on Blockchain. *Network and System Security (13th International Conference, NSS 2019)* (s. 234-254). Sapporo: Springer.
- Lindgren, I. A. (2013). Electronic services in the public sector: A conceptual framework. *Government Information Quarterly*, 163-172.

- Lindgren, I., Veenstra, A. (2018). Digital Government Transformation: A Case Illustrating Public E-Service Development As Part Of Public Sector Transformation. *DGO '18 Proceedings of the 19th Annual International Conference on Digital Government Research* (s. 1-8). Delft, Netherlands: Linköping University.
- Linje, A., Thakathi, D. R., & Maramura (2022). Digital Governance Implementation: Exploring Challenges Affecting Councilors in Shinyanga Municipality and Nzega District Council.
- Lloyd, R. M. (2002). Electronic government. *Business & Economic Review*, 48(4), 5-17.
- Loader, B., Mercea, D. (2011). Networking Democracy? Information. *Information, Communication and Society*, 14, 757-769.
- Luecke, J., Reiner mann, H. (2001). "Speyerer Definition von Electronic Government," *Ergebnisse des Forschungsprojektes Regieren und Verwalten im Informationszeitalter*. Online-Publikation, <http://www.joernvonlucke.de/ruvii/Sp-EGov.pdf>.
- Lynn, L. E. (2008, Jan). New Frontiers of Public Administration: The Practice of Theory and the Theory of Practice. *PS, Political Science & Politics*, 3-9.
- Maciejewski, M. (2017). To-Do More, Better, Faster And More Cheaply: Using Big Data In Public Administration. *International Review of Administrative Sciences*, 83 (1), 120–135.
- Macintosh, A. (2004). Characterizing E-Participation in Policy-Making. *Proceedings of the 37th Hawaii International Conference on System Sciences*, (s. 1-10). Hawaii.
- Mahmood, M. (2018). *Does Digital Transformation of Government Lead to Enhanced Citizens' Trust*. Switzerland: Springer.
- Mahmood, M. (2019). *Does Digital Transformation of Government Lead to Enhanced Citizens' Trust and Confidence in Government?*, Doctoral Thesis accepted by Brunel University. London: Springer Theses.
- Malina, A. (1999). Perspectives on citizen democratisation and alienation in the virtual public sphere. Barry N. Hague and Brian D Loader (Eds) *Digital Democracy: Discourse and Decision Making in the Information Age* (s. 23-39). London and New York: Routledge.
- Malkia, M. (2006). *Encyclopedia of Digital Government*. Finland: IGI Global.

- Manoharan,A.P., Melitski, J., Holzer, M. (2022). Digital Governance: An Assessment of Performance and Best Practices. *Public Organization Review*, <https://doi.org/10.1007/s11115-021-00584-8>
- Manovich, L. (2003). New Media from Borges to HTML. *The MIT Press*, 1-29.
- Margetts, H. (1999). *Information Technology in Government: Britain and America*. London and New York: Routledge.
- Margetts, H., Dunleavy, P. (2013). The Second Wave of Digital Era Governance. *Annual Meeting of the American Political Science Association*, 1-32.
- Marques, I., Leitão, J., Carvalho, A., Pereira, D. (2021). Public Administration and Values Oriented to Sustainability: A Systematic Approach to the Literature. *Sustainability*,13, 1-27.
- Mawela, T. (2016). Exploring The Role Of Social Media In The G2C Relationship: A South African Perspective. *Information Development*, 1-16.
- Mehra, B., Merkel, C., Bishop, A. P. (2004). The Internet For Empowerment Of Minority And Marginalized Users. *New Media & Society*, 6(6), 781-802.
- Meijer, A., Bolívar, M., Garcia, G. J. (2018). From E-Government to Digital Era Governance From E-Government to Digital Era Governanceto Information and Communications Technology in the Public Sector. *Journal of Public Administration Research And Theory*, 1-6.
- Meijer, A., Koops, B., Pieterse, W., Overman, S. (2012). Government 2.0: Key Challenges to Its Realization. *Electronic Journal of e-Government*. 10, 59-69.
- Mergel, I., Edelman, N., Haug, N. (2019). Defining digital transformation: Results from expert interviews. *Government Information Quarterly*,36,1-16.
- Mickoleit, A. (2014). *Social Media Use by Governments: A Policy Primer to Discuss*. Paris: OECD Working Papers on Public Governance No. 26.
- Milakovich, M. (2006). Comparing Bush-Cheney vs. Clinton-Gore Performance Management Strategies. *Public Administration*, 84 (2), 461-478.

- Milakovich, M. (2012). *Digital Governance, New Technologies for Improving Public Service and Participation*. New York ve London: Routledge.
- Mishra, A. (2018). *Fundamentals of Network Planning and Optimisation 2G/3G/4G: Evolution to 5G, Second Edition*. India: John Wiley & Sons Ltd.
- Moon, M. (2002). The Evolution of E-Government among Municipalities: Rhetoric or Reality? . *Public Administration Review*, 62(4), 424-433.
- Moore, M. (2018). *Democracy Hacked: Political Turmoil and Information Warfare in the Digital Age*. London: A Oneworld Book.
- Moore, R. (1999). Democracy and cyberspace. Barry N. Hague and Brian D Loader (Eds), *Digital Democracy: Discourse and Decision Making in the Information Age* (s. 39-62). London and New York: Routledge.
- Mosher, F., Chapman, B., Page, E. (2020). *Public Administration*. Britannica: <https://www.britannica.com/topic/public-administration> adresinden alındı
- Müller-Birn, C., Dobusch, L., Herbsleb, C. (2013). Work to rule: the emergence of algorithmic governance in Wikipedia. *Proceedings of the 6th International Conference on Communities and Technologies*, 80-89.
- Nam, T. (2014). Determining The Type Of E-Government Use., *Government Information Quarterly*, 31, 211-220.
- Nath, V. (2002). Digital Governance Models: moving towards good governance in Developing Countries. *E-Commerce*, 2 (4) , 12-29.
- Newman, A., Zysman, J. (2004, January). Transforming Politics in a Digital Era, BRIE Working Paper 166.
- Ni, A., Chen, C. (2016). A Conceptual Model of Information Technology Competence for Public Managers: Designing Relevant MPA Curricula for Effective Public Service. *Journal of Public Affairs Education*, 22 (2), 193-212.
- Nickols, F. (2010). *The Knowledge in Knowledge Management*. nickols: https://nickols.us/knowledge_in_KM.pdf adresinden alındı
- Ntulo, G., Otiike, J. (2013). E-Government: Its Role, Importance And Challenges. *School of Information Sciences. Moi University. Eldoret, Kenya*, 1-16.
- Obama, B. (2020). *White House Archives*. <https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/omb/egov/digital-government/digital-government.html> adresinden alındı.

- O'Brien, M. G. (2015). *Epistemology and networked governance: An actor-network approach to network governance*. Florida: Doktora Tezi, Florida Atlantic University.
- OECD, *Digital Government Index (2021)*. <https://www.oecd.org/gov/digital-government/latestdocuments/> adresinden alındı.
- Ondo, B.M. (2019). Critique de la gouvernance numérique, *Communication, technologies et développement*, 5 | 2018, mis en ligne le 02 janvier 2018, consulté le 21 avril 2019.
- Özen, A., Gürel, F. (2020). Kamu Denetiminde Dijital Dönüşüm: Dijital İki Z Yöntemi. *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (1), 16-23. .
- Özer, M. (2017). Yönetişimden Dijital Yönetişime: Paradigma Değişiminin Teknolojik Boyutu. *Emek ve Toplum*, 457-479.
- Osborne, P.S. (2010). *The New Public Governance? Emerging Perspectives on the theory and practice of public governance*. New York: Routledge.
- Parent, M., Vandebeek, C., Gemino, A. (2005). Building Citizen Trust Through E-Government. *Government Information Quarterly*, 22, 720–736.
- Paskaleva, K. (2006). Transitioning From E-Government To E-Governance In The Knowledge Society: The Role Of The Legal Framework For Enabling The Process In The European Union's Countries. *Proceedings of the 7th Annual International Conference on Digital Government Research, DG.O 2006, San Diego, May 21-24*. (s. 181-190). California, USA: IntelCities.
- Patel, K., Patel, S. (2016). internet of things-IOT: Definition, Characteristics, Architecture, Enabling Technologies, Application & Future Challenges. *International Journal of Engineering Science and Computing*, 6/5, 6122-6131.
- Pegnato, J. (1997). Is a Citizen a Customer? *Public Productivity & Management Review*, 20 (4), 397-404.
- Pencheva, I., Esteve, M., Mikhaylov, S. (2018). Big Data and AI – A transformational shift for government: So, what next for research?. *Public Policy and Administration*, 1-21.
- Penington, D. (2015). Public Administration and Management in a Changing World. *Review of Public Administration and Management*, 1-3.

- Petković, M., Jonker, W. (2007). Privacy and Security Issues in a Digital World. E. P. Jonker (Ed) , *Security, Privacy, and Trust in Modern Data Management* (s. 3-10). New York: Springer-Verlag Berlin Heidelberg.
- Polat, R. (2005). The Internet and Political Participation. *European Journal of Communication*, 20(4), 435-459.
- Prabhu, C. (2013). *E-Governance: Concepts and Case Studies*. New Delhi: PHI Learning Private Limited.
- Quintelier, E., Vissers, S. (2008). The Effect of Internet Use on Political Participation: An Analysis of Survey Results for 16-Year-Olds in Belgium. *Social Science Computer Review*, 26 (4), 411-427.
- Rana, M., Ali, J., Saha, A. (2016). Contemporary Theory of Management: A Comparative Study on Quantitative Approach, System Approach and Contingency Approach. *International Journal of Business and Management Invention*, 5(5), 14-22.
- Ranerup, A. (1999). Internet-Based Applications And Democratisation. E. B. Heeks (Ed), *Reinventing Government in the Information Age* (s. 177-193). London and New York: Routledge.
- Rao, V. (2017). Improving Government to Employee (G2E) Services through Mobile Technology - A Survey. *International Journal of Computer Applications*, 6, 33-45.
- Realini, A. (2004). G2G E-Government: The Big Challenge for Europe. *Master's Thesis, Department of the Informatics University of Zurich, Dr R. Riedl*. Switzerland.
- Rhodes, R. A. (1997). *Understanding Governance: Policy Networks, Governance, Reflexivity and Accountability*. Philadelphia: PA: Open University Press.
- Riaz, S. (2010). Effects of New Media Technologies on Political Communication. *Journal of Political Studies*, 1 (2), 161-173.
- Robbins, M., Simonsen, B., Feldman, B. (2008). Citizen and Resource Allocation: Improving Decision Making with Interactive Web-Based Citizen Participation, New Perspective on E-Government. *Public Administration Review*, 68(3), 564-575.
- Romero, J., Baldassarre, M., Rodríguez, M., Runeson, P., Höst, M., Piattini, M. (2021). Governance and Management of Green IT: A Multi-Case Study. *Information and Software Technology*, 129, 1-13.

- Rubio, F. (2005). El audiovisual en la telefonía móvil 3G. Consideraciones formales para una comunicación eficaz (Audiovisuals on the 3G mobile phone. Formal considerations for efficient communication). *Zer*, 19, 127-143.
- Rutgers, M. (2010). Theory and Scope of Public Administration: An Introduction to the Study's Epistemology. *PAR*, 1-37.
- Saka, E. (2017). Türkiye'de İnternet. Korkmaz Alemdar (Ed), *Türkiye'de Kitle İletişimi Dün-Bugün-Yarın Cilt 1* (s. 957-982). Ankara: Gazeteciler Cemiyeti.
- Saklı, A. (2013). Kamu Yönetimi Disiplininin Kökenleri: Prusya Ekolü. *Ege Akademik Bakış*, 285-294.
- Salman, A., Saad, S. (2015). Online Political Participation: A Study of Youth Usage of New Media. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 88-91.
- Schellong, A. (2007). Citizen Relationship Management. Ari-Veikko Anttiroiko and Matti Mälkiä (Eds), *Encyclopedia of digital government* (s. 174-182). Hershey ve London: Idea Group Inc.
- Schumpeter, J. (1943). *Schumpeter, Capitalism, Socialism and Democracy*. London and New York: Routledge.
- Schwanholz, J., Graham, T. (2018). Digital Transformation: New Opportunities and Challenges for Democracy?. Schwanholz, Julia, Graham, Todd S., Stoll, Peter-Tobias (Eds.), *Managing Democracy in the Digital Age: Internet Regulation, Social Media Use, and Online Civic Engagement* (s. 1-10). içinde Cham, Switzerland: Springer International Publishing.
- Sergeevna, I. (2020). Web 1.0, Web 2.0, Web 3.0: Этапы Развития Веб-Технологий (Web 1.0, Web 2.0, Web 3.0: Stages Of Development Of Web Technologies). *педагогические (pedagogical)*, 1(30), 19-21.
- Sethi, R., Vatsa, V., Chhapparwal, P. (2020). Identification And Mitigation Of Algorithmic Bias Through Policy Instruments. *International Journal of Advanced Research*, 1515-1522.
- Sharma, G., Nepal, D. (2020). Digital Governance in Nepal. *Journal of Management Research*, 41-57.
- Sharma, M., Kumar, S., Goyal, P. (2019). *IAS Mains Paper 4 Ethics Integrity & Aptitude 2020*. India: Arihant Publications India limited.

- Sharma, S. (2004). Assessing E-government Implementations,. *Electronic Government Journal*, 1(2), 198-212.
- Spicer, M. (2004). *Public Administration, The History Of Ideas, And The Reinventing Government Movement*. *Public Administration Review*, 353-361.
- Steen, M. V. (2020). What Dutch Public Administration Professionals Say About Their Field. Geert Bouckaert and Werner Jann (Eds.), *European Perspectives for Public Administration:: The Way Forward* (s. 407-410). Leuven: Leuven University Press.
- Stillman, R. (1997). American vs. European Public Administration: Does Public Administration Make The Modern State, or Does The State Make Public Administration?. *Public Administrative Review*, 332-338.
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2021), <https://bilgem.tubitak.gov.tr/tr/urunler/2016-2019-ulusal-e-devlet-stratejisi-ve-eylem-planı> adresinden alındı
- TDGI. (2020). The Digital Governance Initiative. <https://www.digitalgovernance.org/index.php/models/broadcasting> adresinden alındı
- Tiwari, S. P. (2022). Organizational Competitiveness and Digital Governance Challenges.
- Tokyo, U. O. (2019, Apr). *Public Administration; Study Results from the University of Tokyo Provide New Insights into Public Administration (Citizen Perceptions of Public Management: Hybridisation and Post-new Public Management In Japan and New Zealand)*. Atlanta: News Rx.
- Toni, G.L.A., Meer, D. G. (2014). e-Democracy: Exploring the Current Stage of e-Government. *Journal of Information Policy*, 4,489-506.
- Topakkaya A., Ö. Ş. (2015). Sakıncalı Rejim Demokrasi: Platon-Aristoteles Örneği. *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, 193-213.
- Tsagarousianou, R. (1999). *Electronic Democracy: Rhetoric and Reality*. *Communications. The European Journal of Communication Research (Gruiter)*,24 (2), 189-208.
- TÜBİTAK Dijital Akademi. (2021). <https://www.dijitalakademi.gov.tr/hakkimizda> adresinden alındı
- TÜİK. (2021). *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması 2020*: [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2020-33679](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2020-33679) adresinden alındı

- United Nations E-Government Survey (2021). UN Department of Economic and Social Affairs.
- United Nations. E-Government Development Index (2021), <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data-Center>, adresinden alındı
- United Nations. E-Participation Index (2021), <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data-Center>, adresinden alındı
- Solms, R. V., van Niekerk, J. (2013). From information security to cyber security. *Computers & Security*,38, 97-102.
- Voroniuc, I. (2017). New Tendencies In Public Administration Development- Complexity Of Publicadministration In The Liability Area. *Law Review*, 200-207.
- Vries, J. (2010). Is New Public Management Really Dead? *OECD Journal on Budgeting*, 1-6.
- Vij, S., & Vij, P. (2022). Sustainable Digital Governance vis-à-vis Employees' Perspective: Empirical Evidences from Indian Higher Education. In *2nd International Conference on Sustainability and Equity (ICSE-2021)* (pp. 115-121). Atlantis Press.
- Wal, Z. V. (2020). Public Administration And The Public Manager Of The Twenty-First Century. Geert Bouckaert and Werner Jann (Eds.), *European Perspectives for Public Administration: The Way*. Leuven: Leuven University Press, 410-415.
- Walker, J. (1966). A Critique of the Elitist Theory of Democracy. *The American Political Science Review*, 60 (2), 285-295.
- Welchman, L. (2015). *Managing Chaos: Digital Governance by Design*. Barcelona: Rosenfeld Media.
- West, D. M. (2004). E-Government and the Transformation of Service. *Public Administration Review*, 64 (1),15-27.
- West, D. M. (2007). Global E-Government. *The American Political Science Review*,63(3), 880-899.
- Whitford, A. (2016). *Estimation Of Several Political Action Effects Of Energy Prices*. Athens: Alexander M. Crenshaw Professor of Public Policy Department of Public Administration and the Policy University of Georgia.
- Wintrop, N. (1992). Elite Theory and Neo-Elite Theory Understandings of Democracy: An Analysis and Criticism. *Australian Journal of Political Science*, 27, 462-477.
- Wong, V., Schober, R., Ng, D., Wang, L. (2017). Overview of New Technologies for 5G Systems. Columbia University Libraries. <https://www.cambridge.org/core/terms>.<https://doi.org/10.1017/9781316771655.002>, 1-24.

- Wu, B. (2020). *Government Performance Management in China: Theory and Practice*. Gateway East, Singapore: Springer.
- Yang, K., Hsieh, J. Y. (2007). Managerial Effectiveness Of Government Performance measurement: Testing A Middle-Range Model. *Public Administration Review*, 67(5), 861-879.
- Yang, T., Pardo, T., Wu, Y. (2014). How Is Information Shared Across The Boundaries Of Government Agencies?. An E-Government Case Study. *Government Information Quarterly*, 31, 637-652.
- Yani, A. A. (2018). Reframing Concept of Governance in Public Administration Researches: A Philosophical Discussion. *International Journal of Administrative Science & Organization*, 1-7.
- Yavuz, N. (2015). Dijital Çağ Yönetişimi. "Kamu Yönetiminde Paradigma Arayışları: Yeni Kamu İşletmeciliği ve Ötesi". Özer Köseoğlu Ve Mehmet Zahid Sobacı (Ed.) "Kamu Yönetiminde Paradigma Arayışları: Yeni Kamu İşletmeciliği ve Ötesi", 273-293.
- Yen, W. (2020). Taiwan's COVID-19 Management: Developmental State, Digital Governance, and State-Society Synergy. *Asian Politics & Policy*, 12(3), 455-468.
- Yıldız, M. (2007). E-Government Research: Reviewing The Literature, Limitations, And Ways Forward. *Government Information Quarterly*, 24(3), 646-665.
- Ysa, T., Albarada, A., Forberger, S. (2014). What Is Governance, Reframing Addictions: Policies, Processes And Pressures. Anderson Peter, Bühringer Gerhard, Gual Toni (Eds.), *What is governance?* Publisher: ALICE-RAP:8-16.
- Yu, H., Lee, H., Jeon, H. (2017). What is 5G? Emerging 5G Mobile Services and Network Requirements. *Sustainability*, 9, 1-22.
- Zandstra, G. (2007). *Public Administration Theory And Views Of The Human Person*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Western Michigan University, Kalamazoo, Michigan.
- Zhang, J. (2013). *Towards A Citizen-Centered E-Government: Exploring Citizens' Satisfaction With E-Government In China*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Northern Illinois University. Dekalb, Illinois.

SUBJEKTİF AĞIRLIKLANDIRMA TEMELLİ ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME TEKNİKLERİ: TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ UYGULAMALARI

Editör: Dr. Öğr. Üyesi Yasin Mercan

"Bazı bölümlerdeki uygulamaların hesaplamaları excel programı ile gerçekleştirilmiştir. Bölümlerin excel çözümlerine yandaki karekod ile ulaşabilirsiniz."

Subjektif Ağırlıklandırma Temelli Çok Kriterli Karar Verme Teknikleri: Tedarik Zinciri Yönetimi Uygulamaları

Editör: Dr. Öğr. Üyesi Yasin Mercan

Yayın No.: 1685
ISBN: 978-625-398-665-0
E-ISBN: 978-625-398-666-7
Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik

ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulferm@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Dilek Gezgin -dilek@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Mercan, Yasin.

Subjektif Ağırlıklandırma Temelli Çok Kriterli Karar Verme Teknikleri: Tedarik Zinciri Yönetimi Uygulamaları /

Editör: Dr. Öğr. Üyesi Yasin Mercan

1. Basım, VI + 180 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-398-665-0

E-ISBN: 978-625-398-666-7

1. Tedarik Zinciri Yönetimi 2. Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) 3. Subjektif Ağırlıklandırma

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, OdaK, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v

BÖLÜM 1: ÇKKV

ÇOK KRİTERLİ KARAR VERME.....	1
<i>Gökhan Turan</i>	

BÖLÜM 2: AAS YÖNTEMİ

AAS YÖNTEMİ İLE YEŞİL DEPO YERİ SEÇİMİ KRİTERLERİNİN AĞIRLIKLANDIRILMASI	19
<i>Rasih Boztepe</i>	
<i>Necdet Özçakar</i>	
<i>Berk Küçükaltan</i>	

BÖLÜM 3: AHP YÖNTEMİ

BİR GIDA ÜRETİM İŞLETMESİNDE SATIN ALMA KARARLARINI ETKİLEYEN KRİTERLER VE TEDARİKÇİ SEÇİMİNİN AHP YÖNTEMİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ	37
<i>H. Handan Öztemiz</i>	

BÖLÜM 4: BULANIK FUCOM YÖNTEMİ

BULANIK FUCOM (FUCOM-F) YÖNTEMİ İLE TEDARİKÇİ SEÇİMİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	55
<i>Muhammet Atalay</i>	

BÖLÜM 5: DEMATEL YÖNTEMİ

DEMATEL YÖNTEMİ İLE TEDARİK PERSONELİ SEÇİMİNE İLİŞKİN KRİTERLERİN ÖNEM AĞIRLIKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	87
<i>K. Kaan Göncü</i>	

BÖLÜM 6: FUCOM YÖNTEMİ

FUCOM YÖNTEMİ İLE LOJİSTİK SEKTÖRÜNDE TEDARİKÇİ SEÇİM KRİTERLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	97
<i>Ali Şimşek</i>	

BÖLÜM 7: LBWA YÖNTEMİ

LBWA YÖNTEMİ İLE ÜRÜN TEDARİK KRİTERLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	115
<i>Ferhat Baş</i>	

BÖLÜM 8: MACBETH YÖNTEMİ

MACBETH YÖNTEMİ İLE TEDARİKÇİLERİN INFLUENCER SEÇİMİ	129
<i>Ağâh Başdeğirmen</i>	

BÖLÜM 9: SIMOS YÖNTEMİ

SIMOS YÖNTEMİ İLE YEŞİL TEDARİKÇİ SEÇİM KRİTERLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	149
<i>Elif Gilanlı</i>	

BÖLÜM 10: SWARA YÖNTEMİ

SWARA YÖNTEMİ İLE DEPO YERİ SEÇİM KRİTERLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	167
<i>Tülin Mercan</i>	

BİRİNCİ BÖLÜM: ÇKKV

Çok Kriterli Karar Verme

Gökhan Turan¹

1. GİRİŞ

Karar; kişisel, yönetsel veya örgütsel hedeflere ulaşmak için mevcut alternatifler arasından en iyisinin seçilmesi olarak tanımlanabilir. Karar verme süreci, herhangi bir kişinin yaşamını ya da organizasyonun faaliyetlerini yönetmenin en önemli aşaması olup modern yönetimin ayrılmaz bir parçasıdır.

İşletmelerin faaliyetlerini sürdürebilmeleri için gerekli olan, yüksek kârlılık, düşük maliyet, artan verimlilik vb. parametrelerin gerçekleştirilmesi yöneticilerin alacağı doğru kararlar ile mümkündür. Karar verme sürecinin aşamalarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Amaç ya da sorunu belirleme
- Bilgileri toplama
- Alternatifleri belirleme
- Alternatifleri değerlendirme
- Alternatiflerin arasından seçim yapma

Kararları düzeylerine göre;

- Stratejik
- Yönetimsel
- Operasyonel

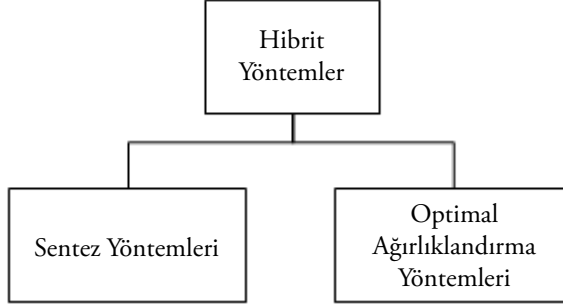
kararlar olarak sınıflandırılabilirler (Roch vd., 2019).

1. Dr., Beşiktaş Belediyesi, gturan1975@yahoo.com, ORCID: 0009-0002-3322-4003

sayısı 7 olup, hibrit teknikler “yedi artı veya eksi iki kuralına göre” 5-9 arasında kriter eş zamanlı olarak değerlendirilecek maksimum kriter sayısıdır (Miller, 1956).

Diğer şart ise kriterlerin değerlendirilmesinde kullanılan yöntemlerdir. Bu yöntemler; Doğrudan derecelendirme (Direct rating) ve Niteliksel sıralamadır (Qualitative rating).

Aşağıdaki şekilde temel hibrit ağırlıklandırma yöntemleri verilmiştir.

Şekil 4: Hibrit Ağırlıklandırma Yöntemleri

Sentez Yöntemleri: Bu yöntemler çarpım ve toplam olarak, iki temel başlıkta incelenebilir. Subjektif ve objektif yöntemlerin, ağırlıklar hesaplanırken bu yöntemlerden bazılarının birbirlerinin çarpılması sonucu elde edilen ağırlıklar çarpım sentez yöntemi, toplanması sonucu olanlar ise toplam sentez yöntemleri olarak adlandırılır (Odu, 2019).

Optimal Ağırlıklandırma Yöntemleri: Bu yöntemlerde ise kareler toplamının temel alındığı, minimum sapmaların dikkate alındığı ve ilişki derecelendirme katsayılarının hesaplamada kullanıldığı yöntemler olup elde edilen ağırlıklar hem subjektif hem de objektif ağırlıklandırma yöntemlerinin birer kombinasyonu olarak ifade edilir (Odu, 2019).

KAYNAKLAR

- Can, M. (2014). Karar Verme. B. F. Yıldırım ve E. Önder içinde *Operasyonel, Yönetimsel ve Stratejik Problemlerin Çözümünde Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri* (6-14), Bursa: Dora Matbaacılık.
- Costa, C. A. E ve Vansnick, J. C. (1994). MACBETH – An Interactive Path Towards the Construction of Cardinal Value Functions, *International Transactions in Operational Research*, 1(4), 489-500.

- Diakoulaki, D., Mavrotas, G., ve Papayannakis, L. (1995). Determining Objective Weights in Multiple Criteria Problems: The Critic Method, *Computers and Operations Research*, 22(7), 763-770.
- Elham, F., L. Zulkifli ve S. Shahryar, (2012). Casual Strategy Mapping Using Integrated BSC and MCDM-DEMATEL. *Journal of American Science*. 8(5), 424-428.
- Gabus, A. ve Fontella, E. (1972). World Problems, An Invitation to Further Thought within The Framework of DEMATEL. *Battelle Geneva Research Centre*, Geneva, Switzerland, 1972.
- Ginevicius, R ve Podvezko, V. (2005). Objective and Subjective Approaches To Determining The Criterion Weight in Multicriteria Models. *Proceedings of International Conference RelStat. Transport and Telecommunication*, 6(1), 133-137.
- Halaç, O. (1991). *Kantitatif Karar Verme Teknikleri (Yöneylem Araştırması)*. İstanbul: Evrim Basım Yayım Dağıtım.
- Jahan, A., Mustapha, F., Sapuan, S. M., Ismail, Y., ve Bahraminasab, M. (2012). A Framework For Weighting of Criteria in Ranking Stage of Material Selection Process. *The International Journal of Advanced Manufacturing Technology*, 58, 411-420.
- Kersulienė, V., Zavadskas, E. K. ve Turskis, Z. (2010). Selection of Rational Dispute Resolution Method By Applying New Step-Wise Weight Assessment Ratio Analysis (SWARA). *Journal of Business Economics and Management*, 11(2), 243-258.
- Köksalan, M., Wallenius, J., ve Zionts, S. (2011). The Early History of MCDM. *Multiple Criteria Decision Making: From Early History to 21st Century*, World Scientific Publishing. 1-15.
- Miller, G. A. (1956). The Magical Number Seven, Plus Or Minus Two: Some Limits on Our Capacity For Processing Information. *The Psychological Review*, 63, 81-97.
- Odu, G.O. (2019). Weighting Methods for Multi-Criteria Decision Making Technique, *Journal of Applied Science. Environmental Management*, 23(8), 1449-1457.
- Pamučar, D., Stević, Ž., ve Sremac, S., (2018). A New Model For Determining Weight Coefficients of Criteria in MCDM Models: Full Consistency method (FU-COM). *Symmetry*, 10(9), 1-22.
- Pamučar D., Deveci, M., Canitez, F., ve Božanić, D., (2020). A fuzzy Full Consistency Method-Dombi-Bonferroni model for prioritizing transportation demand management measures. *Applied Soft Computing*, 87.
- Roch, S., Smith, B., ve Fowler, J., (2019). *Information Systems for Business and Beyond*, Ontario: Ontario Press Books.
- Saaty, T., (1977). A Scaling Method for Priorities in Hierarchical Structures. *Journal of Mathematical Psychology*, 15, 234-281.

- Singh, M., ve Pant, M. (2021). A Review of Selected Weighing Methods in MCDM With A Case Study. *International Journal of System Assurance Engineering and Management*, 12(1), 126-144.
- Turan, G. (2014). Çok Kriterli Karar Verme. B. F. Yıldırım ve E. Önder içinde *Operasyonel, Yönetmel ve Stratejik Problemlerin Çözümünde Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri (15-20)*, Bursa: Dora Matbaacılık.
- Tzeng, G. H. ve Huang, J. J. (2011). *Multiple Attribute Decision Making: Methods and Applications*. New York, NY: CRC Press.
- Vassilev, V., Genova, K., ve Vassileva, M., (2005). A Brief Survey of Multicriteria Decision Making Methods and Software Systems. *Cybernetics And Information Technologies*, 5(1), 3-13.
- Zardari, N. H., Ahmed, K., Shirazi, S.M., ve Yusop, Z.B., (2015). *Weighting Methods And Their Effects on Multi-Criteria Decision Making Models Outcomes in Water Resources Management*, London: Springer.
- Zizovic, M. ve Pamucar, D., (2019). New Model For Determining Criteria Weights: Level Based Weight Assessment (LBWA) Model. *Decision Making: Applications in Management and Engineering*, 2(2), 1-20.

İKİNCİ BÖLÜM: AAS YÖNTEMİ

AAS Yöntemi ile Yeşil Depo Yeri Seçimi Kriterlerinin Ağırlıklandırılması³

Rasih Boztepe⁴
Necdet Özçakar⁵
Berk Küçükaltan⁶

1. GİRİŞ

Analitik Ağ Süreci (AAS) Thomas L. Saaty tarafından çok kriterli karar verme (ÇKKV) problemlerinin çözümü için geliştirilmiş bir yöntemdir (Saaty, 1996). Bu yöntem daha önce geliştirilmiş olan Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS) yönteminin daha genelleştirilmiş hâli olarak da tanımlanabilir. AHS hiyerarşik bir yapı sunarken, AAS etkileşimleri de dikkate alan bir yöntemdir. AAS yöntemi, karar probleminin bileşenleri arasındaki karmaşık ilişki ve etkileşimleri gözetin ve böylece amaç, kriter, alternatif, karar vericiler ve aktörleri tek bir model içinde toplayarak bunlar arasındaki etkileşim ve geri bildirimlerin grup içi ve gruplar arası düzeyde gösterilmesini mümkün kılan bir yöntemdir (Tjader vd., 2014).

AAS'de bir küme içerisindeki kriterler ve alternatifler birbirleriyle etkileşim içinde olduğu gibi kümeler arasında da etkileşimler bulunabilmektedir.

3. Bu çalışma Rasih Boztepe tarafından yazılan “Yeşil Lojistikte Depo Yeri Seçimi” isimli doktora tezinden türetilmiştir.
4. Dr., Reysaş A.Ş., rasih@reysas.com, ORCID: 0000-0002-4527-6495
5. Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, necdet@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2829-2909
6. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, berkkucukaltan@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2766-3248

Aldığı Işınım Değeri” 11. sırada ve “F.2 Bölgenin Yıllık Güneşlenme Saati” 14. sıradadır. “Depo Yeri Seçimine Etki Eden Solar Kriterler” altı ana kriter içerisinde %6,1 ağırlık ile 5. sıradadır.

Metodolojik açıdan bakıldığında, AAS ile gerçekleştirilen bu analiz sonucunda kriterler arasındaki ilişkiler ileriki çalışmalarda bu oluşturulan model için DEMATEL yöntemi AAS ile entegre edilebilir. ANP çalışmalarında genel olarak uzman sayısındaki sınırlama ile ilgili bir kısıt bulunmaktadır. Bu uygulamada da benzer şekilde bir kısıt bulunmaktadır. ÇKKV çalışmalarında çeşitli yöntemler kullanılmaktadır, bu çalışmada kullanılan yöntemler dışında başka kriter ağırlıklandırma yöntemleri de kullanılabilir. ÇKKV çalışmalarında kullanılan yöntemin ne olduğunun yanında, metodoloji ve konunun özgünlüğü de önemlidir. İleriki çalışmalarda metodoloji bakımından benzer modeller DEMATEL kullanılarak gerçekleştirilebilir.

KAYNAKLAR

- Agarwal, A., Shankar, R., & Tiwari, M. K. (2006). Modeling the metrics of lean, agile and leagile supply chain: An ANP-based approach. *European Journal Of Operational Research*, 173(1), 211-225.
- Boztepe, H. R. (2018). Yeşil lojistikte depo yeri seçimi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Chung, S. H., Lee, A. H., & Pearn, W. L. (2005). Analytic network process (ANP) approach for product mix planning in semiconductor fabricator. *International Journal Of Production Economics*, 96(1), 15-36.
- Cheng, E. W., & Li, H. (2004). Contractor selection using the analytic network process. *Construction Management and Economics*, 22(10), 1021-1032
- Çetin O., Önder E. (2015). Tedarikçi seçiminde analitik ağ süreci yönteminin kullanılması, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi KAÜ İİBF Dergisi*, 6(10), 2015.
- Dağdeviren, M., Dönmez, N., & Kurt, M., (2006). Bir işletmede tedarikçi değerlendirme süreci için yeni bir model tasarımı ve uygulaması. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 21(2), 247-255.
- Göncü, K. K., Çetin, O. (2022). A decision model for supplier selection criteria in healthcare enterprises with dematel ANP Method. *Sustainability.*, 14(21), 13912. <https://doi.org/10.3390/su142113912>.

- Görener, A. (2014). Depolama faaliyetleri için lojistik servis sağlayıcı seçiminde önemli değerlendirme kriterlerinin belirlenmesi, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 10(22).
- Huang, C. Y., & Tzeng, G. H. (2011). The fuzzy DEMATEL based job accommodation strategy definitions for operators with hearing impairments. *IEEE International Conference on Fuzzy Systems (FUZZ-IEEE)* (pp. 1664-1669). IEEE.
- Karsak, E. E., & Sözer, S. (2002). Alptekin S. E., "Production planning in quality function deployment using a combined analytic network process and goal programming approach". *Computers and Industrial Engineering*, 44(1).
- Küçükaltan, B., Irani, Z., & Aktas, E. (2016). A decision support model for identification and prioritization of key performance indicators in the logistics industry. *Computers in Human Behavior*, 65, 346-358.
- Küçükaltan, B., & Topçu, Y. I. (2019). Assessment of key airline selection indicators in a strategic decision model: Passengers' perspective. *Journal of Enterprise Information Management*, 32(4), 646-667.
- Mercan, Y. & Çetin, O. (2022). Green supplier selection with integrated multi-criteria decision making techniques. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergisi*, 11(1), 42-61. DOI: 10.47934/tife.11.01.04.
- Önder, E. (2014). *Analitik hiyerarşi süreci, çok kriterli karar verme yöntemleri*. Editörler: Bahadır Fatih Yıldırım ve Emrah Önder, Dora Yayıncılık, 75.
- Raisinghani, M. S. (2001). A balanced analysis approach to strategic electronic commerce decisions: A framework of the evaluation method. *In Information Technology Evaluation Methods and Management* (pp. 185-197). IGI Global.
- Ravi, V., Shankar, R., & Tiwari, M. K. (2005). Analyzing alternatives in reverse logistics for end-of-life computers: ANP and balanced scorecard approach. *Computers & Industrial Engineering*, 48(2), 327-356.
- Saaty, Thomas L. (1996). *Decision making with dependence and feedback: the analytic network process*. RWS Publications, 1996, Pittsburg, PA.
- Saaty, T. L. (2001). *Decision making with the analytic network process (ANP) and its super decisions software: The national missile defense (NMD) example*. ISAHF proceedings, 2-4.
- Saaty, Thomas L. (2005). *Theory and applications of the analytic network process: Decision making with benefits, opportunities, costs, and risks*. RWS Publications, Pittsburg, PA, USA.
- Timor, M. (2011). *Analitik hiyerarşi prosesi*, Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- Tjader, Y., May, J. H., Shang, J., Vargas, L. G., & Gao, N. (2014). Firm-level outsourcing decision making: A balanced scorecard-based analytic network process model. *International Journal of Production Economics*, 147, 614-623.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: AHP YÖNTEMİ

Bir Gıda Üretim İşletmesinde Satın Alma Kararlarını Etkileyen Kriterler ve Tedarikçi Seçiminin AHP Yöntemi ile Değerlendirilmesi

H. Handan Öztemiz⁷

1. GİRİŞ

Firmaların faaliyetlerindeki başarıları maliyet minimizasyonu, kârlılık ve müşteri memnuniyeti üçgeninde şekillenirken, maliyet minimizasyonu kârlılığın bir öncülüdür. Müşteri memnuniyeti de dolaylı olarak kârlılığı sağlamaktadır. Firmanın ana hedefi olan kârlılığa yönelik en büyük yardımcılarından birisi ise faaliyetlerinin sürekliliğine yönelik sürdürmek zorunda olduğu etkin ve başarılı tedarik zinciri yönetimidir. Etkin ve başarılı bir tedarik zinciri yönetimi firmanın faaliyetlerinin sürekliliğini sağlarken, üretiminde istenilen standartların oluşmasına, yeni ürün geliştirilmesine, kaynak verimliliğine, etkin stok yönetimine ve rekabet üstünlüğünü de doğrudan ya da dolaylı olarak etki etmektedir. Özellikle artan küresel pazar baskısı, dünyanın her yerindeki ürüne kolay ulaşım, gümrük ve ithalat prosedürlerindeki gevşeme ve müşteri taleplerinin sık aralıklarla farklılaşması, yüksek rekabet koşullarına uyum sağlamak, tüm firmaların tedarikçiyle olan ilişkisini alım-satım ilişkisinden iş ortaklığına dönüştürmüştür. İş ortaklığı uzun dönemli, güvenli ve her iki tarafı içinde avantajlar sağlayan bir süreçtir. Bu bağlamda uzun dönemli söz konusu iş ortağı olan tedarikçinin seçimi de son derece kritiktir.

7. Arş. Gör. Dr., Bülent Ecevit Üniversitesi, handan.oztemiz@beun.edu.tr, ORCID: 0000.0002.4446.6887

KAYNAKLAR

- Barbarosoğlu, G. & Yazgaç, T. (1997). An application of the analytic hierarchy process to the supplier selection problem. *Production and Inventory Management Journal*. 38(1). 14-21.
- Bhutia, P. W. & Phipon, R. (2012). Application of AHP and TOPSIS method for supplier selection problem. *IOSR Journal of Engineering*. 2(10). 43-50.
- Chan, F. T., Kumar, N., Tiwari, M. K., Lau, H. C. & Choy, K. (2008). Global supplier selection: a fuzzy-AHP approach. *International Journal of production research*. 46(14). 3825-3857.
- De Felice, F., Deldoost, M. H., Faizollahi, M., & Petrillo, A. (2015). Performance measurement model for the supplier selection based on AHP. *International Journal of Engineering Business Management*. 7. 17.
- Deng, X., Hu, Y., Deng, Y. & Mahadevan, S. (2014). Supplier selection using AHP methodology extended by D numbers. *Expert Systems with Applications*. 41(1). 156-167.
- Demirkol, İ. (2021). *International Supplier Selection Using AHP Method*. Third Sector Social Economic Review. 56(1). 353-370.
- Dickson, G. W. (1966). An Analysis Of Vendor Selection Systems And Decisions. *Journal of Purchasing*. 2(1). 5–17. doi:10.1111/j.1745-493x.1966.tb00818.x
- Hwang, H. S., Moon, C., Chuang, C. L., & Goan, M. J. (2005). Supplier selection and planning model using AHP. *International Journal of the Information Systems for Logistics and Management*. 1(1). 47-53.
- Heberling, M. E. (1993). The rediscovery of modern purchasing. *International Journal of Purchasing and Materials Management*. 29(3). 47-53.
- Kapar, K. (2013). Bir üretim işletmesinde analitik hiyerarşi süreci ile tedarikçi seçimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28(1), 197-231.
- Liu, F. H. F. & Hai, H. L. (2005). The voting analytic hierarchy process method for selecting supplier. *International Journal of Production Economics*. 97(3). 308-317.
- Nebol, E., Uslu, T. & Uzel, E. (2013). *Tedarik Zinciri ve Lojistik Yönetimi*. Beta Yayınları. İstanbul.
- Saaty, T. L., (1980). *The Analytic Hierarchy Process*. New York: McGraw-Hill.
- Saaty, R. W. (1987). *The analytic hierarchy process—what it is and how it is used*. *Mathematical Modelling*. 9(3-5). 161-176.
- Saaty, T. L. (2008). *The Analytic Network Process*. <http://www.iors.ir/journal/article-1-27-en.pdf>. Erişim Tarihi: 20.03.2023

- Schiele, H. (2019). Purchasing and supply management. Zijm, H., M.Klump, A. Regattieri & S. Heragu (Eds.) In *Operations. logistics and supply chain management* (pp. 45-73). Springer. Cham.
- Şekerci, A. Z. & Yazıcıoğlu, O. (2019). AHP yöntemi ile tedarikçi seçimi: gıda sektöründe bir uygulama. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 3(2). 23-41.
- Pal, O., Gupta, A. K. & Garg, R. K. (2013). Supplier selection criteria and methods in supply chains: A review. *International Journal of Economics and Management Engineering*, 7(10), 2667-2673.
- Tam, M. C. & Tummala, V. R. (2001). An application of the AHP in vendor selection of a telecommunications system. *Omega*. 29(2). 171-182.
- Vaidya, O. S. & Kumar, S. (2006). Analytic hierarchy process: An overview of applications. *European Journal of Operational Research*. 169(1). 1-29.
- Weigel, U. & Ruecker, M. (2017). *Principles of Modern Purchasing. In: The Strategic Procurement Practice Guide*. Management for Professionals. Springer. Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-57651-0_1

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:

BULANIK FUCOM YÖNTEMİ

Bulanık FUCOM (FUCOM-F) Yöntemi ile Tedarikçi Seçiminde Etkili Olan Faktörlerin Değerlendirilmesi

Muhammet Atalay⁹

1. GİRİŞ

Yönetim bilimlerinde etkin karar verme; karar elemanlarına ait verileri, organizasyonun ve paydaşlarının kapasitesini ve çıkarlarını, etik ve yasal kısıtlamaları ve kararı etkileyen diğer tüm koşulları içerecek şekilde olmalıdır. Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV) yöntemleri, bu oldukça heterojen hususları sentezleyebilen metodolojilerdendir (Linkov vd., 2020). Karar problemlerinde karar elemanlarına ait verilerin uzman ve deneyimli kişilerin görüşlerinden elde edildiği durumlarda, bu yöntemlerin subjektif metotları kullanılır. Subjektif bir yaklaşımda, karar verici veya uzmanlar, tercih sistemlerine göre belirli bir karar verme süreci için kriterlerin önemi hakkında fikir verirler. Kriterlerin önemi, kriter ağırlıkları hesaplanarak ölçülebilir hâle getirilirler. Bu ağırlıklar kullanılarak sonrasında farklı karar alternatiflerinin sıralanması ve seçilmesi söz konusu olabilmektedir (Yurdakul ve Tansel İç, 2009). Bu yöntemler, birden fazla uzman görüşüne dayalı olarak verilecek kararlarda tüm görüşleri entegre edebilme yeteneğine de sahiptir (Yue, 2012). Her bir yöntem çeşitli yaklaşımlar içerse de verilecek kararın fayda veya zararlarını ve farklı tercih alternatiflerini dikkate

9. Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, atalay@klu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3960-500X

kriterleri dâhil edilerek tüm alt kriterler için yerel ve global ağırlıklar belirlenebilir. Belirlenen ağırlıklar firmaların tedarikçi seçim ve değerlendirme süreçlerine uygulanabilir. Bunun için yine ÇKKV yöntemlerinden sıralama metotlarıyla (TOPSIS, ARAS, WASPAS, vb.) ve bunların bulanık mantıkla entegre metotlarıyla (bulanık TOPSIS, küresel bulanık MULTIMOORA, sezgisel bulanık COPRAS, vb.) tedarikçi alternatifleri sıralanabilir.

EK:

Bu çalışma için oluşturulan FUCOM-F çözümlerini içeren MS Excel ve LINGO dosyalarına aşağıdaki link üzerinden erişilebilir:

<https://github.com/matalay1/fucom-f>

KAYNAKLAR

- Abdel-Basset, M., Manogaran, G., Gamal, A., & Smarandache, F. (2018). A hybrid approach of neutrosophic sets and DEMATEL method for developing supplier selection criteria. *Design Automation for Embedded Systems*, 22 (3), 257-278. <https://doi.org/10.1007/S10617-018-9203-6/TABLES/16>
- Abdel-Basset, M., Mohamed, M., Zhou, Y., & Hezam, I. (2017). Multi-criteria group decision making based on neutrosophic analytic hierarchy process. *Journal of Intelligent & Fuzzy Systems*, 33(6), 4055-4066. <https://doi.org/10.3233/JIFS-17981>
- Amallynda, I., Hidayatulloh, R. A. T., & Utama, D. M. (2022). Supplier selection utilizing fuzzy-AHP and PROMETHEE: A case study in garment industry. *AIP Conference Proceedings*, 2453(1), 20041. <https://doi.org/10.1063/5.0094601/2824792>
- Atalay, M. (2015). *Zaman Serilerinde Yapay Sinir Ağları ve Bulanık Mantığa Dayalı Tahmin ve Bir Uygulama* [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayadi, H., Hamani, N., Kermad, L., & Benaissa, M. (2021). Novel fuzzy composite indicators for locating a logistics platform under sustainability perspectives. *Sustainability* 2021, Vol. 13, Page 3891, 13(7), 3891. <https://doi.org/10.3390/SU13073891>

- Baroto, T., Marsetiya Utama, D., & Person, K. (2021). Integrasi AHP dan SAW untuk Penyelesaian Green Supplier Selection. *Prosiding SENTRA (Seminar Teknologi dan Rekayasa)*, 0(6), 38-44. <https://doi.org/10.22219/SENTRA.V0I6.3895>
- Baroto, T., Utama, D. M., & Ibrahim, M. F. (2022). Green supplier selection and order allocation using AHP-SAW and goal programming. *AIP Conference Proceedings*, 2453(1). <https://doi.org/10.1063/5.0094252/2824744>
- Baykal, N., & Beyan, T. (2004). *Bulanık Mantık, İlke ve Temelleri*. Bıçaklar Kitabevi.
- Blagojevic, A., Kasalica, S., Stevic, Z., Trickovic, G., & Pavelkic, V. (2021). Evaluation of Safety Degree at Railway Crossings in Order to Achieve Sustainable Traffic Management: A Novel Integrated Fuzzy MCDM Model. *SUSTAINABILITY*, 13(2). <https://doi.org/10.3390/su13020832>
- Boyukaslan, A., & Ecer, F. (2021). Determination of drivers for investing in cryptocurrencies through a fuzzy full consistency method-Bonferroni (FUCOM-F'B) framework. *TECHNOLOGY IN SOCIETY*, 67. <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2021.101745>
- Büyükozkan, G., & Ifi, G. (2012). A novel hybrid MCDM approach based on fuzzy DEMATEL, fuzzy ANP and fuzzy TOPSIS to evaluate green suppliers. *Expert Systems with Applications*, 39(3), 3000-3011. <https://doi.org/10.1016/J.ESWA.2011.08.162>
- Chan, F. T. S., & Chan, H. K. (2010). An AHP model for selection of suppliers in the fast changing fashion market. *International Journal of Advanced Manufacturing Technology*, 51(9-12), 1195-1207. <https://doi.org/10.1007/S00170-010-2683-6/METRICS>
- Chen, C. T., Lin, C. T., & Huang, S. F. (2006). A fuzzy approach for supplier evaluation and selection in supply chain management. *International Journal of Production Economics*, 102(2), 289-301. <https://doi.org/10.1016/J.IJPE.2005.03.009>
- Chen, G., & Pham, T. T. (2001). *Introduction to Fuzzy Sets, Fuzzy Logic, and Fuzzy Control Systems*. CRC Press LLC.
- Chen, S.-H. (1985). Operations on fuzzy numbers with function principle. *Tamkang Journal of Management Science*, 6(1), 13-25.
- Chou, S. Y., & Chang, Y. H. (2008). A decision support system for supplier selection based on a strategy-aligned fuzzy SMART approach. *Expert Systems with Applications*, 34(4), 2241-2253. <https://doi.org/10.1016/J.ESWA.2007.03.001>
- Demir, G., Damjanovic, M., Matovic, B., & Vujadinovic, R. (2022). Toward Sustainable Urban Mobility by Using Fuzzy-FUCOM and Fuzzy-CoCoSo Methods: The Case of the SUMP Podgorica. *SUSTAINABILITY*, 14(9). <https://doi.org/10.3390/su14094972>

- Demirtaş, Ö., Zaralı, F., Doğan, S., (2020). Bulanık ortamda tedarikçi seçimi. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Fen Bilimleri Dergisi*, 36(3), 456-471. <https://dergipark.org.tr/en/pub/erciyesfen/issue/59314/685734>
- Dewi, R. K., Hanggara, B. T., & Pinandito, A. (2018). A Comparison Between AHP and Hybrid AHP for Mobile Based Culinary Recommendation System. *International Journal of Interactive Mobile Technologies (ijIM)*, 12(1), 133-140. <https://doi.org/10.3991/IJIM.V12I1.7561>
- Ecer, B. (2021). Kararsız Bulanık Dilsel Terimler Temelli SWARA Yöntemi ile Ülke Değerlendirme Kriterlerinin Ağırlıklandırılması. İçinde M. Kabak & B. Erdebilli (Ed.), *Bulanık Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri-MS Excel® ve Software Çözümlü Uygulamalar* (ss. 217-230). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ecer, F. (2020). *Çok Kriterli Karar Verme Geçmişten Günümüze Kapsamlı Bir Yaklaşım*. Seçkin Yayıncılık.
- Ecer, F. (2021). Bulanık FUCOM (FUCOM-F) ile Hastane Yeri Seçimi. İçinde M. Kabak & B. Erdebilli (Ed.), *Bulanık Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri- MS Excel® ve Software Çözümlü Uygulamalar* (1. bs, ss. 455-465). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ecer, F., & Torkayesh, A. E. (2022). A Stratified Fuzzy Decision-Making Approach for Sustainable Circular Supplier Selection. *IEEE Transactions on Engineering Management*, 1-15. <https://doi.org/10.1109/TEM.2022.3151491>
- Fahmi, A., Kahraman, C., & Bilen, Ü. (2016). ELECTRE I method using hesitant linguistic term sets: An application to supplier selection. *New pub: Atlantis Press*, 9(1), 153-167. <https://doi.org/10.1080/18756891.2016.1146532>
- Fazeli, H. R., & Peng, Q. (2023). Integrated approaches of BWM-QFD and FUCOM-QFD for improving weighting solution of design matrix. *Journal of Intelligent Manufacturing*, 34(3), 1003-1020. <https://doi.org/10.1007/S10845-021-01832-W/FIGURES/8>
- Garg, H., Majumder, P., & Nath, M. (2022). A hybrid trapezoidal fuzzy FUCOM-AHP approach and their application to identification of monkeypox risk factors. *COMPUTATIONAL & APPLIED MATHEMATICS*, 41(8). <https://doi.org/10.1007/s40314-022-02085-w>
- Ghorabae, M. K., Zavadskas, E. K., Amiri, M., & Turskis, Z. (2016). Extended EDAS method for fuzzy multi-criteria decision-making: An application to supplier selection. *International Journal Of Computers Communications & Control*, 11(3), 358-371. <https://www.univagora.ro/jour/index.php/ijccc/article/view/2557>
- Golcuk, I., Durmaz, E. D., & Sahin, R. (2022). Interval type-2 fuzzy development of FUCOM and activity relationship charts along with MARCOS for facilities layout evaluation. *APPLIED SOFT COMPUTING*, 128. <https://doi.org/10.1016/j.asoc.2022.109414>

- Golcuk, I., Durmaz, E. D., & Sahin, R. (2023). Prioritizing occupational safety risks with fuzzy FUCOM and fuzzy graph theory-matrix approach. *Journal Of The Faculty Of Engineering And Architecture Of Gazi University*, 38(1), 57-69.
- Güneri, B., & Deveci, M. (2023). Evaluation of supplier selection in the defense industry using q-rung orthopair fuzzy set based EDAS approach. *Expert Systems with Applications*, 222, 119846. <https://doi.org/10.1016/J.ESWA.2023.119846>
- Güngör, A., Coşkun, S., Durur, G., & Güner Gören, H. (2010). A supplier selection, evaluation and re-evaluation model for textile retail organizations. *Textile and Apparel*, 20(3), 181-187.
- Haeri, S. A. S., & Rezaei, J. (2019). A grey-based green supplier selection model for uncertain environments. *Journal of Cleaner Production*, 221, 768-784. <https://doi.org/10.1016/J.JCLEPRO.2019.02.193>
- Hajiaghaei-Keshteli, M., Cenk, Z., Erdebilli, B., Selim Özdemir, Y., & Gholian-Jouybari, F. (2023). Pythagorean Fuzzy TOPSIS Method for Green Supplier Selection in the Food Industry. *Expert Systems with Applications*, 224, 120036. <https://doi.org/10.1016/J.ESWA.2023.120036>
- Haqbin, A. (2022). Comparing best-worst method and full consistency method in a fuzzy environment. *Decision Science Letters*, 11(2), 181-192. <https://doi.org/10.5267/dsl.2021.11.002>
- Hashemkhani Zolfani, S., Görçün, Ö. F., & Küçükönder, H. (2023). Evaluation of the Special Warehouse Handling Equipment (Turret Trucks) Using Integrated FUCOM and WASPAS Techniques Based on Intuitionistic Fuzzy Dombi Aggregation Operators. *Arabian Journal for Science and Engineering*. <https://doi.org/10.1007/s13369-023-07615-0>
- Hatami-Marbini, A., & Tavana, M. (2011). An extension of the Electre I method for group decision-making under a fuzzy environment. *Omega*, 39(4), 373-386. <https://doi.org/10.1016/J.OMEGA.2010.09.001>
- Hezer, S. (2021). Üçgen Bulanık Sayıları Dikkate Alan Bulanık PROMETHEE Yöntemi ile Tedarikçi Seçimi. İçinde Mehmet Kabak & B. Erdebilli (Ed.), *Bulanık Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri- MS Excel® ve Software Çözümlü Uygulamalar*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ilieva, G. (2020). Fuzzy Group Full Consistency Method for Weight Determination. *Cybernetics And Information Technologies*, 20(2), 50-58. <https://doi.org/10.2478/cait-2020-0015>

- Ivanović, B., Mitrović Simić, J., Bogdanović, V., Mirović, V., Kumar Das, D., & Jankovljević, V. (2022). A Novel Integrated Model under Fuzzy Environments as Support for Determining the Behavior of Pedestrians at Unsignalized Pedestrian Crossings. *Mathematical Problems in Engineering*, 2022. <https://doi.org/10.1155/2022/8118952>
- Keshavarz Ghorabae, M., Amiri, M., Salehi Sadaghiani, J., & Hassani Goodarzi, G. (2014). Multiple criteria group decision-making for supplier selection based on COPRAS method with interval type-2 fuzzy sets. *International Journal of Advanced Manufacturing Technology*, 75(5-8), 1115-1130. <https://doi.org/10.1007/S00170-014-6142-7/METRICS>
- Keshavarz Ghorabae, M., Zavadskas, E. K., Amiri, M., & Esmacili, A. (2016). Multi-criteria evaluation of green suppliers using an extended WASPAS method with interval type-2 fuzzy sets. *Journal of Cleaner Production*, 137, 213-229. <https://doi.org/10.1016/J.JCLEPRO.2016.07.031>
- Khan, A. U., & Ali, Y. (2022). Enhancement of resilience and quality of cold supply chain under the disruptions caused by COVID-19: A case of a developing country. *Australian Journal of Management*. https://doi.org/10.1177/03128962221095596/ASSET/IMAGES/LARGE/10.1177_03128962221095596-FIG3.JPEG
- Khan, F., & Ali, Y. (2022). Implementation of the circular supply chain management in the pharmaceutical industry. *Environment, Development and Sustainability*, 24(12), 13705-13731. <https://doi.org/10.1007/S10668-021-02007-6/FIGURES/4>
- Khosravi, M., Haqbin, A., Zare, Z., & Shojaei, P. (2022). Selecting the most suitable organizational structure for hospitals: an integrated fuzzy FUCOM-MARCOS method. *Cost Effectiveness And Resource Allocation*, 20(1). <https://doi.org/10.1186/s12962-022-00362-3>
- Kılıç, R., & Erkayman, B. (2023). Multi-criteria analysis through determining production technology based on critical features of smart manufacturing systems. *Soft Computing*. <https://doi.org/10.1007/s00500-023-08012-3>
- Liao, H., Wu, X., Liang, X., Xu, J., & Herrera, F. (2018). A new hesitant fuzzy linguistic ORESTE method for hybrid multicriteria decision making. *IEEE Transactions on Fuzzy Systems*, 26(6), 3793-3807. <https://doi.org/10.1109/TFUZZ.2018.2849368>
- Ling, L., Anping, R., & Di, X. (2023). Proposal of a hybrid decision-making framework for the prioritization of express packaging recycling patterns. *Environment, Development and Sustainability*, 25(3), 2610-2647. <https://doi.org/10.1007/s10668-022-02145-5>

- Linkov, I., Moberg, E., Trump, B. D., Yatsalo, B., & Keisler, J. M. (2020). *Multi-criteria decision analysis: case studies in engineering and the environment*. CRC Press.
- Liu, G., & Wang, X. (2023). A Trapezoidal Fuzzy Number-Based VIKOR Method with Completely Unknown Weight Information. *Symmetry* 2023, Vol. 15, Page 559, 15(2), 559. <https://doi.org/10.3390/SYM15020559>
- Liu, H., & Rodríguez, R. M. (2014). A fuzzy envelope for hesitant fuzzy linguistic term set and its application to multicriteria decision making. *Information Sciences*, 258, 220-238. <https://doi.org/10.1016/J.INS.2013.07.027>
- Mahata, G. C., & Goswami, A. (2013). Fuzzy inventory models for items with imperfect quality and shortage backordering under crisp and fuzzy decision variables. *Computers & Industrial Engineering*, 64(1), 190-199. <https://doi.org/10.1016/J.CIE.2012.09.003>
- Majumder, P. (2023). An integrated trapezoidal fuzzy FUCOM-TOPSIS method to determine alternatives' ranking and utilization in the water treatment plant. *Environmental Progress & Sustainable Energy*, e14096. <https://doi.org/10.1002/EP.14096>
- Mirmousa, S., & Dehnavi, H. D. (2016). Development of Criteria of Selecting the Supplier by Using the Fuzzy DEMATEL Method. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 230, 281-289. <https://doi.org/10.1016/J.SBSPRO.2016.09.036>
- Nadarajan, D., Ahmed, S. A. M., & Noor, N. F. M. (2023). Seaport Network Efficiency Measurement Using Triangular and Trapezoidal Fuzzy Data Envelopment Analyses with Liner Shipping Connectivity Index Output. *Mathematics* 2023, Vol. 11, Page 1454, 11(6), 1454. <https://doi.org/10.3390/MATH11061454>
- Ocampo, L. (2022). Full consistency method (FUCOM) and weighted sum under fuzzy information for evaluating the sustainability of farm tourism sites. *Soft Computing*, 26(22), 12481-12508. <https://doi.org/10.1007/s00500-022-07184-8>
- Özgen, D., Önüt, S., Gülsün, B., Tuzkaya, U. R., & Tuzkaya, G. (2008). A two-phase possibilistic linear programming methodology for multi-objective supplier evaluation and order allocation problems. *Information Sciences*, 178(2), 485-500. <https://doi.org/10.1016/J.INS.2007.08.002>
- Öztürk, B. A., & Özçelik, F. (2014). Sustainable Supplier Selection with A Fuzzy Multi-Criteria Decision Making Method Based on Triple Bottom Line. *Business and Economics Research Journal*, 5, 129-147. www.berjournal.com
- Pajić, V., Kilibarda, M., & Andrejić, M. (2023). A Novel Hybrid Approach for Evaluation of Resilient 4PL Provider for E-Commerce. *Mathematics* 2023, Vol. 11, Page 511, 11(3), 511. <https://doi.org/10.3390/MATH11030511>

- Pamučar, D., Deveci, M., Canitez, F., & Bozanic, D. (2020). A fuzzy Full Consistency Method-Dombi-Bonferroni model for prioritizing transportation demand management measures. *APPLIED SOFT COMPUTING*, 87. <https://doi.org/10.1016/j.asoc.2019.105952>
- Pamučar, D., & Ecer, F. (2020). Prioritizing the Weights of the Evaluation Criteria Under Fuzziness: The Fuzzy Full Consistency Method – FUCOM-F. *Facta Universitatis, Series: Mechanical Engineering*, 18(3), 419-437. <https://doi.org/10.22190/FUME200602034P>
- Pamučar, D., Ecer, F., & Deveci, M. (2021). Assessment of alternative fuel vehicles for sustainable road transportation of United States using integrated fuzzy FUCOM and neutrosophic fuzzy MARCOS methodology. *Science Of The Total Environment*, 788. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2021.147763>
- Pamučar, D., Stević, Ž., & Sremac, S. (2018). A New Model for Determining Weight Coefficients of Criteria in MCDM Models: Full Consistency Method (FUCOM). *Symmetry* 2018, Vol. 10, Page 393, 10(9), 393. <https://doi.org/10.3390/SYM10090393>
- Panjavongroj, S., & Phruksaphanrat, B. (2022). Selection of ERP system and the best practice by hybrid method: A case study of Thai automotive supply chain network. *Journal Of Intelligent & Fuzzy Systems*, 43(6), 7617-7631. <https://doi.org/10.3233/JIFS-221476>
- Rehman, O. U., Ali, Y., & Sabir, M. (2022). Risk assessment and mitigation for electric power sectors: A developing country's perspective. *International Journal Of Critical Infrastructure Protection*, 36. <https://doi.org/10.1016/j.ijcip.2021.100507>
- Sandeep, M., Kumanan, S., & Vinodh, S. (2011). Application of fuzzy SMART approach for supplier selection. *International Journal of Services and Operations Management*, 9(3), 365-388. <https://doi.org/10.1504/IJSOM.2011.041104>
- Saputro, T. E., Figueira, G., & Almada-Lobo, B. (2022). A comprehensive framework and literature review of supplier selection under different purchasing strategies. *Computers & Industrial Engineering*, 167, 108010. <https://doi.org/10.1016/J.CIE.2022.108010>
- Saputro, T. E., Figueira, G., & Almada-Lobo, B. (2023). Hybrid MCDM and simulation-optimization for strategic supplier selection. *Expert Systems with Applications*, 219, 119624. <https://doi.org/10.1016/J.ESWA.2023.119624>
- Senvar, O., Tuzkaya, G., & Kahraman, C. (2014). Multi criteria supplier selection using fuzzy PROMETHEE method. *Studies in Fuzziness and Soft Computing*, 313, 21-34. https://doi.org/10.1007/978-3-642-53939-8_2/COVER

- Sevklı, M. (2010). An application of the fuzzy ELECTRE method for supplier selection. *International Journal of Production Research*, 48(12), 3393-3405. <https://doi.org/10.1080/00207540902814355>
- Shirinfar, M., & Haleh, H. (2011). Supplier Selection and Evaluation by Fuzzy Multi-Criteria Decision Making Methodology. *International Journal of Industrial Engineering & Production Research*, 22(4), 271-280. <http://ijiepr.iust.ac.ir/article-1-370-en.html>
- Simic, J. M., Stevic, Z., Zavadskas, E. K., Bogdanovic, V., Subotic, M., & Mardani, A. (2020). A Novel CRITIC-Fuzzy FUCOM-DEA-Fuzzy MARCOS Model for Safety Evaluation of Road Sections Based on Geometric Parameters of Road. *Symmetry-Basel*, 12(12). <https://doi.org/10.3390/sym12122006>
- Stevic, Z., Korucuk, S., Karamasa, C., Demir, E., & Zavadskas, E. K. (2022). A Novel Integrated Fuzzy-Rough MCDM Model for Assessment of Barriers Related to Smart Logistics Applications and Demand Forecasting Method in the COVID-19 Period. *International Journal Of Information Technology & Decision Making*, 21(05), 1647-1678. <https://doi.org/10.1142/S0219622022500274>
- Tang, C., Xu, D., & Chen, N. (2021). Sustainability prioritization of sewage sludge to energy scenarios with hybrid-data consideration: a fuzzy decision-making framework based on full consistency method and fusion ranking model. *Environmental Science and Pollution Research*, 28(5), 5548-5565. <https://doi.org/10.1007/S11356-020-10544-2/FIGURES/8>
- Tavakoli, M., Alam Tabriz, A., Farahani, R., & Rezapour, E. (2013). Application of Fuzzy Goal Programming & F-Promethee Approaches in Evaluating and Selecting the Best Suppliers in Supply Chain. *J. Basic. Appl. Sci. Res*, 3(2), 1115-1127. www.textroad.com
- Tong, L., Pu, Z., Chen, K., & Yi, J. (2020). Sustainable maintenance supplier performance evaluation based on an extend fuzzy Promethee II approach in petrochemical industry. *Journal of Cleaner Production*, 273, 122771. <https://doi.org/10.1016/J.JCLEPRO.2020.122771>
- Utama, D. M., Maharani, B., & Amallynda, I. (2021). Integration Dematel and ANP for The Supplier Selection in The Textile Industry: A Case Study. *Jurnal Ilmiah Teknik Industri*, 20(1), 119-130. <https://doi.org/10.23917/JITI.V20I1.13806>
- Utama, D. M., Parameswari, R. P., & Mubin, A. (2022). Evaluation and Performance Analysis using ANP and TOPSIS Algorithm. *Journal of Physics: Conference Series*, 2394(1), 012005. <https://doi.org/10.1088/1742-6596/2394/1/012005>

- Veskovic, S., Stevic, Z., Nunic, Z., Milinkovic, S., & Mladenovic, D. (2022). A novel integrated large-scale group MCDM model under fuzzy environment for selection of reach stacker in a container terminal. *Applied Intelligence*, 52(12), 13543-13567. <https://doi.org/10.1007/s10489-021-02914-1>
- Vukasovic, D., Gligovic, D., Terzic, S., Stevic, Z., & Macura, P. (2021). Novel Fuzzy Mcdm Model For Inventory Management In Order To Increase Business Efficiency. *Technological And Economic Development Of Economy*, 27(2), 386-458. <https://doi.org/10.3846/tede.2021.14427>
- Wan, S. ping, Zou, W. chang, Zhong, L. gen, & Dong, J. ying. (2020). Some new information measures for hesitant fuzzy PROMETHEE method and application to green supplier selection. *Soft Computing*, 24(12), 9179-9203. <https://doi.org/10.1007/S00500-019-04446-W/TABLES/6>
- Wang, K. Q., Liu, H. C., Liu, L., & Huang, J. (2017). Green Supplier Evaluation and Selection Using Cloud Model Theory and the QUALIFLEX Method. *Sustainability 2017*, Vol. 9, Page 688, 9(5), 688. <https://doi.org/10.3390/SU9050688>
- Web of Science. (2023, Nisan 28). *Web of Science Search*. Web of Science Core Collection. <https://www.webofscience.com/wos/woscc/basic-search>
- Willis, T. H., Huston, C. R., & Pohlkamp, F. (1993). Evaluation measures of just-in-time supplier performance. *Production and Inventory Management Journal*, 34(2), 1. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/evaluation-measures-just-time-supplier/docview/199921069/se-2?accountid=25077>
- Xu, D., Ren, J., Dong, L., & Yang, Y. (2020). Portfolio selection of renewable energy-powered desalination systems with sustainability perspective: A novel MADM-based framework under data uncertainties. *Journal of Cleaner Production*, 275, 124114. <https://doi.org/10.1016/J.JCLEPRO.2020.124114>
- Xu, J., & Shen, F. (2014). A new outranking choice method for group decision making under Atanassov's interval-valued intuitionistic fuzzy environment. *Knowledge-Based Systems*, 70, 177-188. <https://doi.org/10.1016/J.KNOSYS.2014.06.023>
- Yadav, V., & Sharma, M. K. (2016). Multi-criteria supplier selection model using the analytic hierarchy process approach. *Journal of Modelling in Management*, 11(1), 326-354. <https://doi.org/10.1108/JM2-06-2014-0052/FULL/PDF>
- Yenilmez, K. (2001). *Bulanık Doğrusal Programlama Problemleri için Yeni Çözüm Yaklaşımları ve Duyarlılık Analizi* [Doktora Tezi]. Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yue, Z. (2012). Approach to group decision making based on determining the weights of experts by using projection method. *Applied Mathematical Modelling*, 36(7), 2900-2910. <https://doi.org/10.1016/J.APM.2011.09.068>

- Yurdakul, M., & Tansel İç, Y. (2009). Application of correlation test to criteria selection for multi criteria decision making (MCDM) models. *International Journal of Advanced Manufacturing Technology*, 40(3-4), 403-412. <https://doi.org/10.1007/S00170-007-1324-1/METRICS>
- Zadeh, L. A. (1965). Fuzzy sets. *Information and Control*, 8(3), 338-353. [https://doi.org/10.1016/S0019-9958\(65\)90241-X](https://doi.org/10.1016/S0019-9958(65)90241-X)
- Zhang, S., Wei, G., Gao, H., Wei, C., & Wei, Y. (2019). EDAS method for multiple criteria group decision making with picture fuzzy information and its application to green suppliers selections. *Technological and Economic Development of Economy*, 25(6), 1123-1138. <https://doi.org/10.3846/TEDE.2019.10714>
- Zhong, L., & Yao, L. (2017). An ELECTRE I-based multi-criteria group decision making method with interval type-2 fuzzy numbers and its application to supplier selection. *Applied Soft Computing*, 57, 556-576. <https://doi.org/10.1016/J.ASOC.2017.04.001>
- Zsidisin, G. A. (2003). A grounded definition of supply risk. *Journal of Purchasing and Supply Management*, 9(5-6), 217-224. <https://doi.org/10.1016/J.PUR-SUP.2003.07.002>

BEŞİNCİ BÖLÜM: DAMATEL YÖNTEMİ

DEMATEL Yöntemi ile Tedarik Personeli Seçimine İlişkin Kriterlerin Önem Ağırlıklarının Değerlendirilmesi

K. Kaan Göncü¹⁰

1. GİRİŞ

Karar Verme Deneme ve Değerlendirme Laboratuvarı biçiminde açılımı olan DEMATEL, karmaşık sistemleri analiz etmek ve sistemin çeşitli bileşenleri arasındaki ilişkilere dayalı kararlar vermek için kullanılan bir tekniktir. DEMATELde sistemle ilgili bir dizi kriter veya faktör belirlenir ve bunlar arasındaki ilişkiler anket veya mülakat yapılarak kurulur. Anket verileri daha sonra faktörler arasındaki ilişkileri gösteren bir neden-sonuç diyagramı veya matrisi oluşturmak için kullanılır.

Karar vericilerin bir sistemin çeşitli bileşenleri arasındaki karşılıklı bağımlılıkları ve nedensel ilişkileri anlamalarına yardımcı olan DEMATEL yöntemi, birbiriyle ilişkili birçok faktöre sahip karmaşık bir konu hakkında karar verilmesi gereken durumlarda özellikle yararlı olmaktadır.

DEMATEL yönteminin en önemli avantajlarından biri, karar vericilerin bir sistemdeki en kritik faktörleri belirlemesine yardımcı olabilecek, faktörler arasındaki ilişkilerin görsel bir temsilini sağlayabilmesidir. Ek olarak yöntem, problemleri çözmekten ziyade sorunların temel nedenlerini ele alan çözümler

10. Öğr. Gör. Dr., Trakya Üniversitesi, kkaangoncu@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4810-6336

SONUÇ

İşletmelerin alacağı stratejik kararlarda önemli rol oynayan konulardan bir tanesi de kilit iş görenlerden birisi olarak tanımlayacağımız satınalma personelinin, insan kaynakları departmanı tarafından değerlendirilmesi sürecidir. Çalışmada, firmaların insan kaynakları planlaması bakımından önem taşıyan satınalma personelinin değerlendirilmesi amaçlı kriterlerin önem dereceleri ve bu kriterler arası ilişkilerin değerlendirildiği bir ÇKKV modeli sunulmuştur.

Çalışma sonuçlarına göre satınalma personeli seçimi konusunda karar vericilerin dikkate aldığı en önemli kriter “X6 - Referansları” kriteri olmuştur. X6 kriterinden sonra önem verilen kriterler sırasıyla, “X3 - İş Tecrübesi”, “X1- Genel Görünümü”, “X5- Bilgisayar Bilgisi”, “X2- Eğitim Seviyesi”, “X7- İşe Girme İsteğindeki Davranış” ve “X4- Yabancı Dil Bilgisi” olmuştur.

Analiz sonucu değerlendirme şansı bulduğumuz bir diğer konu da kriterler arası ilişkilerin kuvveti ve yönüdür. (D_i-R_j) sonuçlarına göre negatif değer veren “X1- Genel Görünümü” ve “X6- Referansları” kriterleri etkilenen diğer tüm kriterler etkileyen pozisyondadır. Yine analiz sonuçlarına göre diğer tüm kriterlerle etkileşime girerek en fazla etkileyen kriter pozisyonunda “X3- İş Tecrübesi” gelmektedir.

KAYNAKLAR

- Aksakal, E., & Dağdeviren, M. (2010). ANP ve DEMATEL Yöntemleri ile Personel Seçimi Problemine Bütünleşik Bir Yaklaşım. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 25(4), 905-913.
- Barrioo, M. O., Jimenez, H. F., & Isaza, S. N. (2014). Comparative analysis between Anp And Anp-Dematel for six sigma project selection process in a healthcare provider. *Lecture Notes in Computer Science (Including Subseries Lecture Notes in Artificial Intelligence and Lecture Notes in Bioinformatics)*, 413-416.
- Falatoonitoosi, E., Leman, Z., Sorooshian, S., & Salimi, M. (2013). Decision-Making Trial and Evaluation Laborator. *Research Journal of Applied Sciences, Engineering and Technology*, Vol. 5, 3476-3480.
- Gabus, A., & Fontela, E. (1972). *World Problems an Invitation to Further Thought within the Framework of DEMATEL*. Geneva: Battelle Geneva Research Centre.
- Huang, C. Y., Shyu, J. Z., & Tzeng, G. H. (2007). Reconfiguring The Innovation Policy Portfolios For Taiwan's SIP Mall Industry. *Technovation*, 27(12), 744-765 .

- Lin, C. J., & Wu, W. W. (2008). A causal analytical method for group decision-making under fuzzy environment. *Expert Systems with Applications*, 34(1), 205-213.
- Liou, J. J., & Chuang, Y. T. (2010). Developing A Hybrid Multi-Criteria Model For Selection Of Outsourcing Providers. *Expert Systems With Applications*, 37(5), 3755-3761.
- Liou, J. J., Yen, L., & Tzeng, G. H. (2008). Building An Effective Safety Management System For Airlines. *Journal of Air Transport Management*, 14(1), 20-26.
- Timor, M. (2011). *Analitik Hiyerarşi Prosesi*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Yang, Y. O., Shieh, J. D., Leu, J., & Tzeng, G. (2008). A Novel Hybrid MCDM Model Combined with DEMATEL and ANP with Applications. *International Journal of Operations Research*, Vol. 5, 160-168.

ALTINCI BÖLÜM: FUCOM YÖNTEMİ

FUCOM Yöntemi ile Lojistik Sektöründe Tedarikçi Seçim Kriterlerinin Değerlendirilmesi

Ali Şimşek¹¹

1. GİRİŞ

Tedarik zinciri, müşteri talebini yerine getirmek için doğrudan veya dolaylı tüm tarafları içermekte olup, sadece üretici ve tedarikçileri değil, aynı zamanda taşıyıcıları, depoları, perakendecileri ve müşterileri de kapsamaktadır. Ayrıca müşteri talebini almak ve karşılamakla ilgili tüm işlevleri (ör. yeni ürün geliştirme, pazarlama, operasyonlar, dağıtım, finans, müşteri hizmetleri vb.) yerine getirmektedir (Chopra ve Meindl, 2016: 13). Chopra ve Meindl (2016)'ya göre tedarik zincirinde; müşteriler, perakendeciler, distribütörler (toptancılar), üreticiler ve tedarikçiler yer almaktadır. Meredith ve Shafer (2016)'ya göre tedarik zinciri (ör. depolar, nakliyeciler, üreticiler, imalatçılar, toptancılar, perakendeciler ve müşteriler); genellikle son kullanıcıya bir ürün ve/veya hizmet tedarik etmekle ilgili tüm faaliyetleri ifade etmektedir. Christopher (2011)'e göre; tedarik zinciri genelinde maliyeti azaltarak üstün müşteri değeri sunulması için tedarikçilere ve müşterilere yönelik yukarı ve aşağı doğru ilişkilerin yönetilmesi gerekmektedir. Tedarik zinciri düzeyinde alınan kararlar (ör. hangi tedarikçilerin kullanılacağı, hangi pazarlara hizmet verileceği, ürünlerin nerede üretileceği, hangi lojistik

11. Öğr. Gör., Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, alisimsek@isparta.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6066-7147

veya belli bir standardın altında tutamayan şirketler devamlılıklarını sağlamakta zorluk çekebilirler. Kalite, bir ürünün/hizmetin müşterinin beklentilerini/ihtiyaçlarını (performans, tasarım, dayanıklılık, işlevsellik, kullanım kolaylığı ve güvenliği) karşılayabilme durumudur. Kalite, müşteri memnuniyeti ve şirket itibari ile doğrudan ilişkilidir. Teslimat, bir ürünün/hizmetin müşteriye (zamanında, güvenli bir şekilde ve beklentileri karşılayacak kalitede) ulaştırılmasıdır. Teslimat, müşteri memnuniyeti, şirket itibari ve rekabet avantajıyla ilişkilidir. Kapasite, bir ürünün/hizmetin maksimum üretim yapabileceği miktardır. Kapasite, düşürülebilir veya artırılabilir. Bu durum şirketlerin stratejiyle paralellik göstermektedir. Uzman görüşüne göre bir işletme için en az öneme sahip kriter olarak elde edilmiştir. Bu konuyla ilgili araştırma yapmayı planlayan araştırmacılar için:

- ⇒ İlgili literatürden yararlanarak başka kriterler kullanılması,
- ⇒ Başka subjektif ÇKKV Yöntemleri kullanılarak karşılaştırılması,
- ⇒ MS Excel dışında başka programlar ile çözümlenmesi ve
- ⇒ Lojistik sektörü dışında başka sektörlerde uygulanması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Akyüz, G. (2012). Bulanık VIKOR Yöntemi ile Tedarikçi Seçimi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(1), 197–215.
- Başdeğirmen, A., & Işıldak, B. (2018). Ulaştırma Sektöründe Faaliyet Gösteren İşletmelerin Performanslarının Gri İlişkisel Analiz ile Değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2), 563-577.
- Boran, F. E., Genç, S., Kurt, M., & Akay, D. (2009). A Multi-Criteria Intuitionistic Fuzzy Group Decision Making for Supplier Selection with TOPSIS Method. *Expert Systems with Applications*, 36(8), 11363–11368.
- Callarman, T., Fowler, J., Gel, E., Pfund, M., & Shunk, D. (2004). Creating A Research Agenda Framework for Semiconductor Supply Network Integration. In Y. S. Chang, H. C. Makatsoris, & H. D. Richards (Eds.), *Evolution of Supply Chain Management: Symbiosis of Adaptive Value Networks and ICT* (First, pp. 161–188). Boston: Kluwer Academic Publishers.

- Cao, Q., Esangbedo, M. O., Bai, S., & Esangbedo, C. O. (2019). Grey SWARA-FUCOM Weighting Method for Contractor Selection MCDM Problem: A Case Study of Floating Solar Panel Energy System Installation. *Energies*, *12*(2481), 1–30.
- Chakraborty, S., Sarkar, B., & Chakraborty, S. (2022). A FUCOM-MABAC-based Integrated Approach for Performance Evaluation of the Indian National Parks. *OPSEARCH*, (60), 125–154.
- Chang, J. F., Lai, C. J., Wang, C. N., Hsueh, M. H., & Nguyen, V. T. (2021). Fuzzy Optimization Model for Decision-Making in Supply Chain Management. *Mathematics*, *9*(312), 1–16.
- Chang, Y., & Mcfarlane, D. (2004). Supply Chain Management Using Auto-ID Systems. In Y. S. Chang, H. C. Makatsoris, & H. D. Richards (Eds.), *Evolution of Supply Chain Management: Symbiosis of Adaptive Value Networks and ICT* (First, pp. 367–392). Boston: Kluwer Academic Publishers.
- Chopra, S., & Meindl, P. (2016). *Supply Chain Management: Strategy, Planning, and Operation* (Sixth). Harlow: Pearson Education Limited.
- Christopher, M. (2011). *Logistics & Supply Chain Management* (Fourth). Harlow: Pearson Education Limited.
- Dağdeviren, M., & Eraslan, E. (2008). PROMETHEE Sıralama Yöntemi ile Tedarikçi Seçimi. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, *23*(1), 69–75.
- Demirtaş, Ö., Zaralı, F., & Doğan, S. (2020). Bulanık Ortamda Tedarikçi Seçimi. *Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, *36*(3), 456–471.
- Ekel, P., Pedrycz, W., & Jr., J. P. (2020). *Multicriteria Decision-Making under Conditions of Uncertainty: A Fuzzy Set Perspective* (First). Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.
- Erceg, Ž., Starčević, V., Pamučar, D., Mitrović, G., Stević, Ž., & Žikić, S. (2019). A New Model for Stock Management in Order to Rationalize Costs: ABC-FUCOM-Interval Rough CoCoSo Model. *Symmetry*, *11*(1527), 1–29.
- Gençtürk, Z. (2023). Üniversite Öğrencilerinin Yaşlı Ayrımcılığına İlişkin Tutumlarının Belirlenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *28*(1), 55-78.
- Ghodsypour, S. H., & O'brien, C. (1998). A Decision Support System for Supplier Selection Using an Integrated Analytic Hierarchy Process and Linear Programming. *International Journal of Production Economics*, *56–57*(September), 199–212.

- Gökler, S. H. (2023). Hibrit FUCOM-Pareto Analizi-Rastgele Orman Yöntemi Kullanılarak COVID-19 Onaylanmış Vaka Sayısının Tahmin Edilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 29(1), 45–57.
- Gökmenoğlu, M., & Yavuz, İ. S. (2022). Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Kırılğan Beşli Örneği. *Mehmet Akif Ersoy İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 1094-1118.
- Göncü, K. K., & Çetin, O. (2022). A Decision Model for Supplier Selection Criteria in Healthcare Enterprises with Dematel ANP Method. *Sustainability*, 14(13912), 1–16.
- Heizer, J., Render, B., & Munson, C. (2017). *Principles of Operations Management: Sustainability and Supply Chain Management* (Tenth). Harlow: Pearson Education Limited.
- Hugos, M. (2003). *ESSENTIALS of Supply Chain Management* (First). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Jain, N., Singh, A. R., & Upadhyay, R. K. (2020). Sustainable Supplier Selection Under Attractive Criteria Through FIS And Integrated Fuzzy MCDM techniques. *International Journal of Sustainable Engineering*, 13(6), 441–462.
- Kannan, D., Khodaverdi, R., Olfat, L., Jafarian, A., & Diabat, A. (2013). Integrated Fuzzy Multi Criteria Decision Making Method and Multi-Objective Programming Approach for Supplier Selection and Order Allocation in A Green Supply Chain. *Journal of Cleaner Production*, 47(May), 355–367.
- Lima Junior, F. R., Osiro, L., & Carpinetti, L. C. R. (2014). A Comparison Between Fuzzy AHP and Fuzzy TOPSIS Methods to Supplier Selection. *Applied Soft Computing Journal*, 21(August), 194–209.
- Meredith, J. R., & Shafer, S. M. (2016). *Operations and Supply Chain Management for MBAs* (Sixth). New Jersey: John Wiley & Sons.
- Ömürbek, N., & Tunca, M. Z. (2013). Analitik Hiyerarşi Süreci ve Analitik Ağ Süreci Yöntemlerinde Grup Kararı Verilmesi Aşamasına İlişkin Bir Örnek Uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(3), 47-70.
- Özkan Tükel, G. & Önem, H. B. (2020). Solving a Non-Linear Constrained Portfolio Optimization Problem; Applications of Lagrange Kuhn-Tucker Method. *Journal Social Research and Behavioral Sciences*, 6(12), 209-222.
- Özkuş, G., & Bozkurt, A. A. (2019). Kırsal Kalkınmada TKDK'nın ROLÜ: İPARD I Programına İlişkin Isparta İlinde Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 10(25), 536-554.

- Pamučar, D., Stević, Ž., & Sremac, S. (2018). A New Model for Determining Weight Coefficients of Criteria in MCDM Models: Full Consistency Method (FU-COM). *Symmetry*, 10(393), 1–22.
- Pedrycz, W., Ekel, Petr., & Parreiras, R. (2011). *Fuzzy Multicriteria Decision-Making: Models, Methods and Applications* (First). United Kingdom: John Wiley & Sons Ltd.
- Ren, P., Xu, Z., & Gou, X. (2016). Pythagorean Fuzzy TODIM Approach to Multi-Criteria Decision Making. *Applied Soft Computing*, 42(May), 246–259.
- Rezaei, A., Masoud, R. G., Mansoorzadeh, S., & Rafiei, M. F. (2020). Supplier Selection and Order Allocation with Lean Manufacturing Criteria: An Integrated MCDM and Bi-objective Modelling Approach. *Engineering Management Journal*, 32(4), 253–271.
- Rezaei, J. (2016). Best-Worst Multi-Criteria Decision-Making Method: Some Properties and A Linear Model. *Omega*, 64(C), 126–130.
- Senvar, O., Tuzkaya, G., & Kahraman, C. (2014). Multi Criteria Supplier Selection Using Fuzzy PROMETHEE Method. In C. Kahraman & B. Öztayşi (Eds.), *Supply Chain Management Under Fuzziness: Recent Developments and Techniques* (First, pp. 21–34). Heidelberg: Springer.
- Simchi-Levi, D., Simchi-Levi, E., & Kaminsky, P. (2007). *Designing and Managing the Supply Chain: Concepts, Strategies, and Cases* (Third). New York: McGraw-Hill.
- Supçiller, A. A., & Çapraz, O. (2011). AHP-TOPSIS Yöntemine Dayalı Tedarikçi Seçimi Uygulaması. *Ekonometri ve İstatistik*, (13 (12. Uluslararası Ekonometri, Yöneylem Araştırması, İstatistik Sempozyumu Özel Sayısı)), 1–22.
- Tsai, C. M., Lee, H. S., & Gan, G. Y. (2021). A New Fuzzy DEA Model for Solving the MCDM Problems in Supplier Selection. *Journal of Marine Science and Technology (Taiwan)*, 29(1), 89–95.
- Ulutas, A. (2019). Supplier Selection by Using a Fuzzy Integrated Model for a Textile Company. *Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics*, 30(5), 579–590.
- Veenstra, A. W. (2019). International Trade, Global Supply Chains and Compliance. In H. Zijm, M. Klumpp, A. Regattieri, & S. Heragu (Eds.), *Operations, Logistics and Supply Chain Management* (pp. 131–164). Cham: Springer International Publishing.
- Zakeri, S., Yang, Y., & Konstantas, D. (2022). A Supplier Selection Model Using Alternative Ranking Process by Alternatives' Stability Scores and the Grey Equilibrium Product. *Processes*, 10(917), 1–28.
- Zijm, H., Klumpp, M., Heragu, S., & Regattieri, S. (2019). Operations, Logistics and Supply Chain Management: Definitions and Objectives. In H. Zijm, M. Klumpp, A. Regattieri, & S. Heragu (Eds.), *Operations, Logistics and Supply Chain Management* (Frist, pp. 27–44). Cham: Springer International Publishing.

YEDİNCİ BÖLÜM: LBWA YÖNTEMİ

LBWA Yöntemi ile Ürün Tedarik Kriterlerinin Değerlendirmesi

Ferhat Baş¹²

1. GİRİŞ

Çok kriterli bir karar verme (ÇKKV) probleminde kriterlerin öneminin belirlenmesi, karar verme sürecinde kritik bir adımdır. Çok kriterli karar vermede ağırlıklandırma, seçenekleri veya alternatifleri değerlendirmek için kullanılan farklı kriterlere veya faktörlere göreceli önem atama işlemidir. ÇKKV probleminde ağırlıklandırma genellikle gereklidir, çünkü kriterler eşit derecede önemli olmayabilir veya nihai karar üzerinde farklı seviyelerde etkiye sahip olabilir. Kriterlere atanan ağırlıklar, nihai kararda her bir kriterin göreceli önemini yansıtır ve nihai kararın sonucu üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilirler. Nihai kararın karar vericinin hedeflerini ve tercihlerini doğru bir şekilde yansıttığından emin olmak için kriterlerin ağırlıklarını dikkatlice belirlemek önemlidir. İkili karşılaştırmalar gibi öznel yaklaşımlar ve çok kriterli analiz gibi nesnel yaklaşımlar kriterlerin ağırlıklarını belirlemek için kullanılmaktadır.

Öznel yaklaşımlar, bir karar vericinin öznel düşüncesini ve sezgisini yansıtır. Bu yaklaşımda, kriterlerin ağırlıkları, karar vericilerden veya karar verme sürecinde yer alan uzmanlardan elde edilen bilgilere dayanarak belirlenir. İkili karşılaştırmalara dayanan öznel yöntemler, ÇKKV probleminde kriterlerin

12. Dr., Ankara Etlik Şehir Hastanesi, sidmaa@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1595-1656

KAYNAKLAR

- Božanić, D., Randelović, A., Radovanović, M., & Tešić, D. (2020). A hybrid LBWA-IR-MAIRCA multi-criteria decision-making model for determination of constructive elements of weapons. *Facta Universitatis. Series: Mechanical Engineering*, 18(3), 399-418.
- Chatterjee, K., Pamucar, D., & Zavadskas, E. K. (2018). Evaluating the performance of suppliers based on using the R'AMATEL-MAIRCA method for green supply chain implementation in electronics industry. *Journal of cleaner production*, 184, 101-129.
- Çetin, H., & Demir, F. (2016). Tablet bilgisayar seçiminde ana ve alt kriterlerin önem düzeylerinin BAHF ile belirlenmesi. *Kafkas University. Faculty of Economics and Administrative Sciences. Journal*, 7(12), 89.
- Demir, G. (2020). LBWA Method. In (pp. 137-158).
- Dickson, G. W. (1966). An analysis of vendor selection systems and decisions. *Journal of purchasing*, 2(1), 5-17.
- Karakaşoğlu, N., & Ertuğrul, İ. (2010). Electre ve bulanık AHP yöntemleri ile bir işletme için bilgisayar seçimi.
- Pamucar, D., & Ecer, F. (2020). Prioritizing the weights of the evaluation criteria under fuzziness: The fuzzy full consistency method–FUCOM-F. *Facta Universitatis. Series: Mechanical Engineering*, 18(3), 419-437.
- Pekkaya, M., & Aktogan, M. (2014). Dizüstü Bilgisayar Seçimi: Dea, Topsis ve Vikor İle Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 107-125.
- Vesković, S., Milinković, S., Abramović, B., & Ljubaj, I. (2020). Determining criteria significance in selecting reach stackers by applying the fuzzy PIPRECIA method. *Operational Research in Engineering Sciences: Theory and Applications*, 3(1), 72-88.
- Zhu, G.-N., Hu, J., Qi, J., Gu, C.-C., & Peng, Y.-H. (2015). An integrated AHP and VIKOR for design concept evaluation based on rough number. *Advanced Engineering Informatics*, 29(3), 408-418.
- Žižović, M., & Pamucar, D. (2019). New model for determining criteria weights: Level Based Weight Assessment (LBWA) model. *Decision Making: Applications in Management and Engineering*, 2(2), 126-137.

SEKİZİNCİ BÖLÜM: MACBETH YÖNTEMİ

MACBETH Yöntemi ile Tedarikçilerin Influencer Seçimi

Agâh Başdeğirmen¹³

1. GİRİŞ

Yönetim alanında ve yöneylem çalışmalarında araştırma alanlarının bir alt dalı olan Çok Kriterli Karar Verme (ÇKKV), karar analizinin ve karar teorisinin en yaygın biçimde kullanılan yöntemler arasında yer almaktadır (Özdağoğlu vd., 2022). Buna göre ÇKKV yöntemi, birden çok alternatif için genellikle birbiriyle çelişen karar kriterlerinin varlığında, uygulanabilir alternatiflerin tümü arasından en iyi görüşü bulmayı ifade eder. Niteliklerine göre tanımlanan bir dizi karar verme alternatifinin tabiatı gereği karar verme problemleriyle ilgilenen kapsamlı bir yöneylem araştırması modelleri sınıfının bir dalıdır. Öncelik tabanlı, sıralama, mesafe tabanlı ve karma yöntemler mevcut yöntemlerin birincil sınıfları olarak kabul edilebilir (Gürbüz vd., 2012). Karar verme sürecinde ÇKKV yöntemleri, karar vericilere alternatifleri değerlendirme açısından yardımcı olurken, diğer yandan işletmelerin kaynakları etkin kullanımına katkı sağlamaktadır (Ömürbek ve Şimşek, 2014).

Alternatifler arasında bir seçim yaklaşımı olarak nitelendirilen “karar verme” (Connor ve Becker, 2003) ile “karar” ifadesi çelişmektedir (Lee vd., 1999). Bu iki kavram arasında temel yaklaşım karar ifadesi çıktıya yönelik bir davranış,

13. Dr. Öğr. Üyesi, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, agahbasdegirmen@isparta.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7471-7977

KAYNAKLAR

- Bana e Costa, C. A. & Chagas, M. P. (2004). A Career Choice Problem: An Example of How to Use MACBETH to Build a Quantitative Value Model Based on Qualitative Value Judgments, *European Journal of Operational Research*, 153, 323-331.
- Bana e Costa, C. A. & Vansnick, J. C. (1999). *The MACBETH Approach: Basic Ideas, Software, and an Application*. Advances in Decision Analysis, Springer, 131-157.
- Bana e Costa, C. A., Corte, J.-M., & Vansnick, J.-C. (2005). *On the mathematical foundations of Macbeth*, Chapter Multiple Criteria Decision Analysis, pp. 421-463.
- Bana e Costa, C. A., De Corte, J.M. & Vansnick, J.C. (2012). MACBEH, *International Journal of Information Technology & Decision Making*, 11(2), 359-387.
- Bana e Costa, C.A., Da Silva, P. A. & Correia, F. N. (2003). *Multicriteria evaluation of flood control measures: The case of Riberia do Livramento*. London: Working Paper.
- Brorsson, A., & Plotnikova, V. (2017). Choosing the right social media influencer, Master Thesis.
- Brown, D., & Hayes, N. (2008). *Influencer marketing*, 1st ed. Taylor and Francis.
- Çakın, E. (2020). MACBETH, *Çok Kriterli Karar Verme: Bilgisayar Uygulamalı Çözümler* (Ed. Ejder Ayçin), Genişletilmiş 2. Baskı, Nobel Akademik Yayınevi, Ankara.
- Campbell, C. & Farrell, J. R. (2020). *More than meets the eye: The functional components underlying influencer marketing*, *Business Horizon*, 63, 469-479.
- Carnero, M. C. & Gomez, A. (2017). Maintenance strategy selection in electric power distribution systems. *Energy*, 129, 255-272.
- Connor, P. E & Becker, B.W. (2003). Personel value systems and decision-making styles of public managers, *Public Personel Management*, 32(1), 155-180.
- Coşkun, B., Yıldız, M. S. & Bayraktar, M. (2022). Sürdürülebilir tedarik zinciri yönetiminde tedarikçi değerlendirme kriterlerinin Dematel yöntemiyle incelenmesi ve ahşap sektöründe bir uygulama, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 18(2), 618-648.
- Delouyi, F. L., Ghodsypour, S. H., Ashrafi, M. & Saifoddin, A. (2022). Environmental analysis for the selection of long-distance natural gas pipeline routes using MACBETH. *Management of Environmental Quality*, 33(2).
- Forman, E. H. & Selly, M. A. (2001). *Decision by objectives: How to convince others that you are right*, World Scientific.

- Gandhi, M., Muruganatham, A. (2015). Potential influencers identification using multi-criteria decision-making methods. *3rd International Conference on Recent Trends in Computing*, 1179-1188.
- Gokasar, I., Pamucar, D., Deveci, M. & Ding, W. (2023). *A novel rough number based extended MACBETH method for the prioritization of the connected autonomous vehicles in real-time traffic management*, *Expert Systems with Applications*, 211.
- Gürbüz, T., Alptekin, S. E., Alptekin, G. I. (2012). A hybrid MCDM methodology for ERP selection problem with interacting criteria, *Decision Support Systems*, 54, 206-214.
- Hsu, C. W., Kuo, T. C., Chen, S. H. & Hu, A. H. (2013). Using Dematel to develop a carbon management model of supplier selection in green supply chain management. *Journal Of Cleaner Production*, 56, 164-172.
- Karen, P. & Chakraborty, S. (2014). A facility layout selection model using MACBETH Method, *International Conference on Industrial Engineering and Operations Management*, Indonesia.
- Karende, P. & Chakraborty, S. (2013). Using MACBETH Method for Supplier Selection in Manufacturing Environment, *International Journal of Industrial Engineering Computations*, 4, 259-272.
- Kundakçı, N. (2016). Combined multi-criteria decision-making approach based on Macbeth and multi-moora methods, *Alphanumeric Journal*, 4(1), 17-26.
- Lavoie, R. Deslandes, J. & Proulx, F. (2016). Assessing the ecological value of wetlands using MACBETH approach in Quebec City. *Journal of Nature Conservation*, 30, 67-75.
- Lee, D., Newman, P. & Price, R. (1999). *Decision making in organisations*, Prentice Hall: Financial Times Management.
- Liu, T., Deng, Y. & Chan, F. (2018). Evidential supplier selection based on Dematel and game theory, *International Journal of Fuzzy Systems*, 20(4), 1321-1333.
- Mercan, Y., & Çetin, O. (2019). Copras ve Vikor Yöntemleri ile BIST elektrik endeksindeki firmaların finansal performans analizi, *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 5(9), 123-139.
- M-MACBETH Kullanım Kılavuzu, <http://www.m-macbeth.com>, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2023).
- Montignac, F. Noirot, L. & Chaudourne, S. (2009). Multi-criteria evaluation of on-board hydrogen store technologies using MACBETH approach, *International Journal of Hydrogen Energy*, 34(10), 4561-4568.

- Ömürbek, N., & Şimşek, A. (2014). Analitik hiyerarşi süreci ve analitik ağ süreci yöntemleri ile online alışveriş site seçimi, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 22, 306-327.
- Özdağoğlu, A., Işıldak, B. & Keleş, M. K. (2022). Havayolu sektörü çalışanları bakış açısından havalimanlarının çok kriterli karar verme yöntemleriyle değerlendirilmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 13(33), 34-56.
- Rollinson, D. (2004). *Organisational behavior and analysis: An integrated approach*, Third edition, Prentice Hall: Pearson Education.
- Roubens, M., Rusinowska, A. & Swart, H. (2006). Using MACBETH to determine utilities of governments to parties in coalition formation, *European Journal of Operational Research*, 172(2), 588-603.
- Saçan, B. C., & Eren, T. (2022). Dijital pazarlama strateji seçimi: SWOT analizi ve çok ölçütlü karar verme yöntemleri, *Politik Dergisi*, 25(4), 1411-1421.
- Simon, H. A. & Barnard, C. I (1976). *Administrative behavior a study decision making process in administrative organization*, Third edition, New York: Free Press.
- Tavares, R. S., Meza, L A., Rangel, L A. D. & Anna, A. P. S. (2021). Interdisciplinary graduate programs: application of the MACBETH multicriteria method for assessing their performances. *Annals of Operations*, 316, 1383-1399.
- Vodak, J., Novyzedlak, M., Cakanova, L. & Pekar, M. (2019). Who is influencer and how to choose the right one to improve brand reputation? *Managing Global Transistions*, 17(2), 149-162.
- Zhang, Y., Moe, W. W., & Schweidel, D. A. (2016). Modeling the role of message content and influencers in social media rebroadcasting, *Internatioal Journal of Research Marketing*.

DOKUZUNCU BÖLÜM: SIMOS YÖNTEMİ

SIMOS Yöntemi ile Yeşil Tedarikçi Seçim Kriterlerinin Değerlendirilmesi

Elif Gilanlı¹⁴

1. GİRİŞ

Çok kriterli karar verme (ÇKKV) yöntemleri hem nicel hem de nitel verileri değerlendirmektedir. Bu bölümde sübjektif ÇKKV yöntemlerinden biri olan kriterlerin önem sıralamasını belirlemeye yardımcı olan SIMOS yönteminin ilk hâli ve revize edilmiş hâli örnek yardımıyla açıklanmaktadır.

SIMOS yöntemi alternatifler arasında seçim yapabilmek için kriterlerin en önemsizden en önemliye doğru önem sıralaması yapmasını, kriterler arasında önem farklarının ne kadar olduğunun belirlenmesini sağlamaktadır. SIMOS yöntemi kullanılarak kriterlerin sıralandığı çalışma sayısı çok azdır. Özellikle yerli literatürde çok sınırlıdır.

Bu bölümde SIMOS yönteminin neden uygulandığı, aşamaları örneklerle anlatılmış olup, literatürde SIMOS yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen yerli ve yabancı araştırmalardan bahsedilmiştir. SIMOS yöntemi kullanılarak otomotiv yan sanayinde yeşil tedarikçi seçiminde önemli olan kriterlerin önem sıralamasının yapılması ile ilgili uygulama yapılmıştır.

14. Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, elifgilanli@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8803-3736

ÇKKV yöntemlerinden olan, kriterlerin önem sıralaması açısından kullanılan SIMOS yöntemi özellikle yerli literatürde çok fazla kullanılmamıştır. Bu yöntem kriterlerin önem sıralamasında ve kriterlerin önemleri arasındaki farkın kaç kat olduğunu belirlenmesi açısından araştırmalarda daha fazla uygulanabilir.

KAYNAKLAR

- Aghamammadli, F. (2019). Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkelerinin Küresel Rekabetçilik Durumunun Waspas Yöntemi ile Değerlendirilmesi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Akpınar, N. (2003). Sürdürülebilir Alan Kullanım Planlamasında Alan Kullanım Tiplerine Ait Önceliklerin SIMOS Prosedürü ve Electre 1 Yöntemi ile Belirlenmesi. *Tarım Bilimleri Dergisi*, 9(2), 234-242.
- Alvarez, P. A., Valdez, C., & Dutta, B. (2022). Analysis of the Innovation Capacity of Mexican Regions with the Multiple Criteria Hierarchy Process. *Socio-Economic Planning Sciences*, 84, 101418, 1-13
- Antoniou, F. & Aretoulis, G. (2019). A Multi-Criteria Decision-Making Support System for Choice of Method of Compensation for Highway Construction Contractors in Greece. *International Journal of Construction Management*, 19(6), 492-508.
- Ashari, H. & Parsaei, M. (2014). Application of the Multi-Criteria Decision Method ELECTRE III for the Weapon Selection. *Decision Science Letters*, 3(4), 511-522.
- Aşılıoğlu, F. (2011). *Ekolojik – Kültürel Alt Bölge Kavramı: Frig Vadisi*. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara
- Aşılıoğlu, F., & Memlük, Y. D. (2017). Determining and Mapping Eco-cultural Subregions Using GIS and SIMOS Procedure. *Journal of the Indian Society of Remote Sensing*, 45, 553-567.
- Aşılıoğlu, F. (2021). Sürdürülebilir Peyzaj Tasarımı Değerlendirmesinde Bir Katsayı Yöntemi. *Kent Akademisi*, 14(3), 616-633.
- Balaji, K., & Kumar, V. S. (2016). Multicriteria Inventory ABC Classification in an Automobile Rubber Components Manufacturing Industry. *Procedia CIRP*, 17, 463-468.
- Erbıyık, H., Kabakçı, G. & Erdil, A. (2021). Electre yöntemi ile otomotiv sektöründe tedarikçi seçimi: yeşil tedarikçi seçimi uygulaması. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (24), 421-429.
- Figueira, J. & Roy, B. (2002). Determining the Weights of Criteria in the Electre Type Methods with a Revised SIMOS Procedure. *European Journal of Operational Research*, 139, 317-326.

- Gendreau, E. J. (2018). *An Investigation into the Usability of an Innovation Management Assessment Tool*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). South Carolina: Clemson University.
- Ghasemi, B. & Valmohammadi, C. (2021). Identification and prioritization of critical success factors of knowledge management implementation using a novel hybrid group decision-making model. *VINE Journal of Information and Knowledge Management Systems*
- Kontoglou, V., Papathanasiou, J., Moschidis, O., ve Ladopoulou, P. (2013). A Comparative Analysis of Greek Universities Presence on The World Wide Web Using an Analytical MCDM Methodology. *International Journal of Multicriteria Decision Making*, 4(3), 1-20.
- Marzouk, M., Nouh, A. & El-Said, M. (2014). Developing Green Bridge Rating System Using SIMOS' Procedure. *Housing and Building National Research Center (HBRC Journal)*, 10 (2), 176-182.
- Özcan, T., Çelebi, N. & Esnaf, Ş. (2011). Comparative Analysis of Multi-Criteria Decision Making Methodologies and Implementation of a Warehouse Location Selection Problem. *Expert Systems with Applications*, 38(8), 9773-9779.
- Ribas, J. R. & da Silva Rocha, M. (2015). A Decision Support System for Prioritizing Investments in an Energy Efficiency Program in Favelas in The City of Rio de Janeiro. *Journal of Multi-Criteria Decision Analysis*, 22 (1-2), 89-99
- Siskos, E. & Tsotsolas, N. (2015). Elicitation of Criteria Importance Weights Through the SIMOS Method: A Robustness Concern. *European Journal of Operational Research*, 246 (2), 543-553.

ONUNCU BÖLÜM: SWARA YÖNTEMİ

SWARA Yöntemi ile Depo Yeri Seçim Kriterlerinin Değerlendirilmesi

Tülin Mercan¹⁵

1. GİRİŞ

İşletmeler, belirli amaçlara ulaşmak için tedarik zincirini verimli hâle getirmeye çalışmaktadırlar ve bundan dolayı, tedarik zinciri yönetimi kavramı önem kazanmaktadır. Tedarik zinciri yönetimi kavramı, yer seçimi ve ürün kalitesinden büyük ölçüde etkilenir. Tedarik zinciri yönetimi temel olarak mal akışı, ne üretilceği, ne kadar üretilceği ve farklı düzeylerde bilgi paylaşımı ile ilgili faaliyetleri kapsamaktadır. Bunun yanında, tüm süreç boyunca ne kadar depolanacağı ve en önemlisi depo için yer seçimi ile ilgili kararların alınması faaliyetlerini de içermektedir. Bu nedenle işletmeler için, bir deponun yerleşimi, yeri ve tasarımı hakkında çeşitli kararlar alması önemli hâle gelmektedir. Yerel veya küreselleşmiş tedarik zincirinin en önemli halkası depolardır. Tedarik zincirinin etkinliğini ve hızını depoların konumu belirlemektedir. Bu bağlamda tedarik zincirleri arasındaki rekabet açısından teslimat süresi ve genel ürün maliyeti en önemli kriterlerdir. Depolar, ham maddelerin veya mamul malların satış için dağıtılmadan önce depolanabileceği büyük bir binadır. Malzeme akışlarının artan hızına katkı sağlar. İşletmelerin ihtiyaç duyulan talepleri karşılamada başarı sağlamaları için depoya sahip olmaları gerekir (Singh, Chaudhary ve Saxena, 2018).

15. Öğr. Gör., Kırklareli Üniversitesi, tulinmercan@klu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8405-6420

KAYNAKLAR

- Aghdaie, M. H., Zolfani, S. H., & Zavadskas, E. K. (2013). Decision making in machine tool selection: An integrated approach with SWARA and COPRAS-G methods. *Engineering Economics*, 24(1), 5-17.
- Aktepe, A., & Ersöz, S. (2014). AHP-Vikor ve Moora yöntemlerinin depo yeri seçim probleminde uygulanması. *Endüstri Mühendisliği*, 25(1), 2-15.
- Aktepe, A., & Ersöz, S. (2014). AHP-Vikor ve Moora yöntemlerinin depo yeri seçim probleminde uygulanması. *Endüstri Mühendisliği*, 25(1), 2-15.
- Al Amin, M., Das, A., Roy, S., & Shikdar, M. I. (2019). Warehouse selection problem solution by using proper mcdm process. *Int. J. Sci. Qual. Anal*, 5(2), 43-51.
- Demircan, M. L., & Özcan, B. (2021). A proposed method to evaluate warehouse location for 3PL cold chain suppliers in Gulf countries using neutrosophic fuzzy EDAS. *International Journal of Computational Intelligence Systems*, 14(1), 202.
- Ehsanifar, M., Wood, D. A., & Babaie, A. (2021). UTASTAR method and its application in multi-criteria warehouse location selection. *Operations Management Research*, 14, 202-215.
- Ergün, M., Korucuk, S., & Memiş, S. (2020). Sürdürülebilir afet lojistiğine yönelik ideal afet depo yeri seçimi: Giresun ili örneği. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 144-165.
- Kaplan, S. N., Üner, Ü. C., Danişan, T., & Eren, T. Süt ve süt ürünleri için depo seçimi Selection of suitable warehouse for milk and dairy products.
- Keršulienė, V., Zavadskas, E. K., & Turskis, Z. (2010). Selection of rational dispute resolution method by applying new step-wise weight assessment ratio analysis (SWARA). *Journal of business economics and management*, 11(2), 243-258.
- Mercan, Y. (2022). Endüstri 4.0'ın Depolama Fonksiyonu Üzerindeki Etkileri, A. R. SÖNMEZ ve T. ALA (Ed.). İçinde, *İşletme Biliminde Güncel Konulara Bütünsel Bakış: Teori, Uygulama ve Yaklaşımlar*, (283-305), Ankara: Orion Kitabevi.
- Nursena, O. R. A. L., Yumuşak, R., & Tamer, E. R. E. N. (2021). AHP ve ANP yöntemleri kullanılarak tehlikeli madde depo yeri seçimi: Kırıkkale ilinde bir uygulama. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 10(1), 115-124.
- Odu, G. O. (2019). Weighting methods for multi-criteria decision making technique. *Journal of Applied Sciences and Environmental Management*, 23(8), 1449-1457.

- Raut, R. D., Narkhede, B. E., Gardas, B. B., & Raut, V. (2017). Multi-criteria decision making approach: a sustainable warehouse location selection problem. *International Journal of Management Concepts and Philosophy*, 10(3), 260-281.
- Roh SY, Shin YR, Seo YJ. "The Pre-positioned warehouse location selection for international humanitarian relief logistics". *The Asian Journal of Shipping and Logistics*, 34(4), 297-307, 2018.
- Saha, A., Pamucar, D., Gorcun, O. F., & Mishra, A. R. (2023). Warehouse site selection for the automotive industry using a fermatean fuzzy-based decision-making approach. *Expert Systems with Applications*, 211, 118497.
- Singh RK, Chaudhary N, Saxena N. "Selection of warehouse location for a global supply chain: A case study". *IIMB Management Review*, 30, 343-356, 2018.
- Singh, R. K., Chaudhary, N., & Saxena, N. (2018). Selection of warehouse location for a global supply chain: A case study. *IIMB management review*, 30(4), 343-356.
- Stanujkic, D., Karabasevic, D., Zavadskas, E.K. (2015). A framework for the selection of a packaging design based on the SWARA method. *Inzinerine ekonomika-Engineering Economics*, 26(2), 181-187.
- Vlachopoulou, M., Silleos, G., & Manthou, V. (2001). Geographic information systems in warehouse site selection decisions. *International journal of production economics*, 71(1-3), 205-212.
- Yapıcı, S., Yumuşak, R., & Tamer, E. R. E. N. (2020). Çok kriterli karar verme yöntemleri ile medikal depo yeri seçimi. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (2), 203-221.
- Zolfani, S. H., Salimi, J., Maknoon, R. ve Simona, K. (2015). Tecknology foresight about R&D projects selection; Application of SWARA method at the policy making level. *Inzinerine Ekonomika- Engineering Economics*, 26(5), 571-580.
- Zolfani, S., Yazdani, M. ve Zavadskas, E. K. (2018). An extended stepwise weight assessment ratio analysis (SWARA) method for improving criteria prioritization process. *Soft Computing*, 22, 7399-7405.

2. Basım

AZERBAYCAN MİLLİYETÇİLİĞİ
Azerbaycan'ı Cumhuriyete Götüren Süreç

Dr. Öğr. Üyesi Orkhan Valiyev

Azərbaycan Milliyətçiliği
Azərbaycan'ı Cumhuriyete Götürən Süreç
Dr. Öğr. Üyesi Orkhan Valiyev

Yayın No.: 4987
Uluslararası İlişkiler No.: 231
ISBN: 978-625-397-554-8
E-ISBN: 978-625-397-553-1
Basım Sayısı: 2. Basım, Aralık 2023

© Copyright 2023, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Meliha Uysal -meliha@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Valiyev, Orkhan.

Azərbaycan Milliyətçiliği Azərbaycan'ı Cumhuriyete Götürən Süreç / Orkhan Valiyev
2. Basım, XIV + 196 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-397-554-8
E-ISBN: 978-625-397-553-1
1. Azərbaycan Milliyətçiliği 2. Cumhuriyet

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

YAZAR HAKKINDA	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
ÖN SÖZ.....	ix
İKİNCİ BASIMA ÖN SÖZ.....	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM MİLLET VE MİLLİYETÇİLİK

Modernite, Birey ve Millet Kavramları.....	7
Milliyetçiliğin Doğuşu	15
Milliyetçilik Teorileri.....	20
Miroslav Hroch'un Küçük Millet Modeli.....	28

İKİNCİ BÖLÜM ULUSLAŞMANIN İLK EVRESİNDE MODERN BİR MAARİFÇİ OLARAK MİRZA FETELİ AHUNDZADE

Mirza Feteli Ahundzade'de Din, Dil ve Tarih Ekseninde Modernleşme	41
Aydınlanma Düşüncesinde Din Problemi ve Ahundzade	42
İlerlemeci Tarih Anlayışı ve Ahundzade.....	53
Ahundzade'nin Alfabe Reformu.....	56
Ahundzade'nin Uluslaşmaya Etkisi	63
Aydınlanma Hayranı Bir Müslüman.....	68
A Evresinin Değerlendirmesi.....	69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ULUSLAŞMANIN İKİNCİ EVRESİNDE ROMANTİZM ETKİSİ VE ALİ BEY HÜSEYİNZADE

Aydınlanmanın Evrenselliğine Romantik Bir Başkaldırı.....	71
Romantizmin Toplumsal Felsefesi	72
Epistemik Azınlıklar/Aydınlar ve Millî Canlanış	80
Matbuat ve Millî Bilincin İşlenmesi	88
Yenilikçi Okullar ve Modern Eğitim	93

B Evresinde Vatan Kavramının Oluşumu: Ermeni-Müslüman Çatışması ve Romantizm Etkisi	96
Ali Bey Hüseyinzade'nin Romantik Türkçülüğü	105
Romantik Bir Türk Milliyetçisi Olarak Ali Bey Hüseyinzade	107
B Evresinin Değerlendirmesi	123

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLAŞMANIN SON EVRESİNDE DEVLETİN OLUŞUMU VE MEHMET EMİN RESULZADE

Mehmet Emin Resulzade ve Azerbaycan Milliyetçiliğinin Doğuşu	127
Azerbaycancılık ve Millî İdeal	133
Modern Devlet Bağlamında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Oluşumu	147
Millî Hareketin Politik Hedefinin Oluşumu	152
Bağımsızlığa İlk Adım: Transkafkasya Federasyonu	156
Cumhuriyet: Ulusu Ol(a)mayan Devlet	165
C Evresinin Değerlendirmesi	175
SONUÇ	179
KAYNAKLAR	185

KAYNAKLAR

Kitaplar

- Abramson, J. (2012). *Minevra'nın Baykuşu*. (İ. Yıldız, Çev.) Ankara, Dipnot Yayınları.
- Agamben, G. (2013). *Kutsal İnsan*. (İ. Türkmen, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları. Ağaoğlu, A. (2013). *Üç Medeniyet*. İstanbul: Doğu Kitabevi.
- Ağaoğulları, M. A. (2010). *Ulus - Devlet*. Ankara: İme Kitabevi. Axundzadə, M. F. (2005a). *Əsərləri I*. (N. Məmmədov, Dü.) Bakı: Şərq Qərb.
- Axundzadə, M. F. (2005b). *Əsərləri II*. (A. Mirəhmədov, Dü.) Bakı: Şərq Qərb. Axundzadə, M. F. (2005c). *Əsərləri III*. (H. Məmmədov, Dü.) Bakı: Şərq Qərb. Axundzadə, M. F. (2014). *Seçilmiş Əsərləri*. Bakı: Kitab Klubu.
- Akçura, Y. (2007). *Türkçülük*. (B. Bozkurt, Dü.) İstanbul: İlgi Kültür Sanat. Akpınar, Yavuz; Türkyılmaz, Selçuk; Özkaya, Yılmaz;. (2017). *Mehmet Emin Resulzade*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Aksakal, H. (2015). *Türk Politik Kültüründe Romantizm*. İstanbul: İletişim. Aktürk, Ş. (2013). *Türkiye'nin Kimlikleri*. İstanbul: Etkileşim.
- Anderson, B. (2017). *Hayali Cemaatler*. (İ. Savaşır, Çev.). İstanbul : Metis.
- Arai , M. (2003). *Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği*. (T. Demirel , Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arendt, H. (1998). Azınlıkların Ulusu ve Devletsiz Halklar. J. Leca içinde, *Uluslar ve Milliyetçilikler* (s. 127-129). İstanbul: Metis.
- Arendt, H. (2011). *İnsanlık Durumu*. (B. S. Şener, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arendt, H. (2014). *Formasyon, Sürgün, Totalitarizm*. (İ. Yıldız, Çev.) Ankara: Dipnot.
- Aristoteles. (1996). *Politika*. (M. Tuncay, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Arslan, H. (2015). *Epistemik Cemaat*. İstanbul: Paradigma Yayınları.

- Atabaki, T. (2010). Başkasını Redderek Kendini Yenilemek: Pan-Türkçülük ve İran Milliyetçiliği. W. v. Schendel, & J. E. Zürher içinde, *Orta Asya ve İslam Dünyasında Kimlik Politikaları* (s. 89-113). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Balayev, A. (2014). 20. Yüzyılın Başlarında Azerbaycan Türklerinde Ulusal Kimlik ve İdeolojinin Oluşumu. A. S. Özkan, ve V. İmanbeyli içinde, *Azerbaycan'da Din ve Kimlik* (s. 73-97). İstanbul: Kürü Yayınları.
- Balibar, E. (2013). Ulus Biçimi: Tarih ve İdeoloji. E. Balibar, & İ. Wallerstein içinde, *İrk Ulus Sınıf* (N. Ökten, Çev., s. 107-131). İstanbul: Metis.
- Bayat, A. H. (1998). *Hüseyinzade Ali Bey*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Baykara, H. (1966). *Azerbaycan'da Yenileşme Hareketleri*. Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü.
- Baykara, H. (1975). *Azerbaycan İstiklak Mücadelesi Tarihi*. İstanbul: Azerbaycan Halk Yayın.
- Bayramlı, O. (2006). *Türk Dilinin Vezifeyi Mədəniyyəsi*. (B. Nəbiyev, & T. Kərimli, Dü) Bakı: Çarşıoğlu.
- Belge, M. (1993). *Türkiye Dünyanın Neresinde*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Beiser, F. C. (1987). *The Fate of Reason*. Harvard University Press: Cambridge, Massachusetts, and London, England.
- Beiser, C. F. (2018). *Aydınlanma, Devrim ve Romantizm*. (A. Önal, Çev.) İstanbul: Ayrıntı.
- Benda, J. (2006). *Aydınların İhaneti*. (C. Soydemir, Çev.) Ankara: Doğu Batı. Bennigsen, Alexandre; Lemercier-Quelquejey, C.; (1981). *Step'te Ezan Sesleri*. (N. Uzel, Çev.) İstanbul: Kent Basımevi.
- Berlin, I. (2004). *Romantikliğin Kökleri*. (H. Hardy, Dü., & M. Tunay, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Berman, M. (2013). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*. (B. Peker, & Ü. Altuğ, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bölükbaşı, S. (2010). Azerbaycan'da Ulusun İnşası: Sovyet Mirası ve Karabağ Sorunu'nun Etkileri. W. Schendel, & J. E. Zürcher içinde, *Orta Asya ve İslam Dünyasında Kimlik Politikaları* (s. 49-89). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Brancourt, J.-P. (2013). Estat'ardan devlete. Bir sözcüğün evrimi. C. B. Akal içinde, *Devlet Kuramı* (B. Haleva, & P. Güzelyürek, Çev., s. 177-190). Ankara: Dost.

- Braud, P. (2013). Devlet: Hukuki Öğretinin İklemleri. C. B. Akal içinde, *Devlet Kuramı* (s. 359-379). Ankara: Dost.
- Breuil, J. (1993). *Nationalism and the State*. Manchester: Manchester University Press.
- Bumin, T. (2016). *Tartışılan Modernlik: Descartes ve Spinoza*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Calhoun, C. (2009). *Milliyetçilik*. (B. Sütçüoğlu, Çev.) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cassirer, E. (2005). *Devlet Efsanesi*. (N. Arat , Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Cəfərov, M. (1963). *Azərbaycan Ədəbiyyatında Romantizm*. Bakı: Azərbaycan SSRİ Elmlər Akademiyası Nəşrləri.
- Cevizci, A. (2001). *Onyedinci Yüzyıl Felsefesi Tarihi*. Bursa: ASA. Cevizci, A. (2002). *Aydınlanma Felsefesi*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Chatterjee, P. (1996). *Milliyetçi Düşünce ve Sömürge Dünyası*. (S. Oğuz, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Connor, W. (1984). *The National Question in Marxist-Leninist Theory*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Cornell, S. (2011). *Azerbaijan Since Independence*. London: M.E Sharpe.
- Çiğdem, A. (2012). *Bir İmkan Olarak Modernite*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dellaloğlu, B. F. (2010). *Romantik Muamma*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çağla, C. (2002). *Azərbaycan'da Milliyetçilik ve Politika*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- D'Holbach, B. (2010c). Doğa Sistemi. A. Alatl (Dü.) içinde, *Batı'ya Yön Veren Metinler* (s. 1013-1020). Kapadokya: Kadokya MYO.
- Descartes, R. (1998). *Felsefenin İlkeleri*. (M. Akın , Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Devlet, N. (1998). *Rusya Türklerinin Milli Mücadele Tarihi (1905-1917)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Diderot, D. (2010c). İlk Mukaddime. A. Alatl (Dü.) içinde, *Batı'ya Yön Veren Metinler* (s. 986-991). Nevşehir: Kapadokya MYO.
- Duguit, L. (2013). Egemenlik ve Özgürlük. C. B. Akal içinde, *Devlet Kuramı* (s. 379-3403). Ankara: Dost.
- Dumont, L. (2013). Bireycilik üzerine denemeler: Doğu, XIII. yüzyıldan başlayarak siyaset kategorisi ve devlet. C. B. Akal (Dü.) içinde, *Devlet Kuramı* (H. Tufan , Çev., s. 141-177). Ankara: Dost.
- Dupre, L. (1993). *Passage to Modernity*. New Haven and London: Yale University Press.

- Dupre, L. (2004). *The Enlightenment and the Intellectual Foundations of Modern Culture*. New Haven and London: Yale University Press.
- Eco, U. (2009). *Avrupa Kültüründe Kusursuz Dil Arayışı*. (K. Atakay, Çev.) İstanbul: Literatür.
- Erözden, O. (1997). *Ulus-Devlet*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Fichte, J. G. (2006). Alman Ulusuna Söylev. E. A. Kılıçaslan, & G. Ateşoğlu (Dü.) içinde, *Fichte* (K. H. Ökten, Çev., s. 321-330). Ankara: Doğu Batı.
- Figes, O. (2009). *Nataşa'nın Dansı*. (F. Dereli, Çev.) İstanbul: İnkilap.
- Foucault, M. (2015). *Kelimeler ve Şeyler*. (M. A. Kılıçbay, Çev.) İstanbul: İmge kitabevi.
- Gellner, E. (1969). *Thought and Change*. London: Weidenfld and Nicolson.
- Gellner, E. (1983). *Nations and Nationalism*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Gellner, E. (1998). *Milliyetçiliğe Bakmak*. (S. Coşar, S. Öztürk, ve N. Soyarik, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gellner, E. (2013). *Dil ve Yalnızlık*. (G. A. Oğuz, Çev.) İstanbul: Kabcacı Yayınevi.
- Genceli, M. (2011). *Azerbaycanlı Şair Mehemed Hadi*. İstanbul: Ötüken.
- Giddens, A. (2008). *Ulus Devlet ve Şiddet*. (C. Atay, Çev.) İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Gökalp, Z. (1976). *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*. (İ. Kutluk, Dü.) Ankara: Devlet Kitaplığı.
- Gökalp, Z. (1986). *Türkçülüğün Esasları*. (M. Kaplan, Dü.) Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Gökalp, Z. (1996). *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*. İstanbul: Kamer Yayınları.
- Gökberk, M. (2010). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Greenfeld, L. (2001). *The Spirit of Capitalism*. Cambridge: Harvard University Press.
- Greenfeld, L. (2006). *Nationalism and the Mind: Essays on Modern Culture*. Oxford: One World.
- Greenfeld, L. (2017). *Milliyetçilik*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Alfa.
- Greenfeld, L. (2019). *Nationalism*. Washington: Brooking Institution Press.
- Habermas, J. (2014). *Kamusal Yaşamın Yapısal Dönüşümü*. (T. Bora, & M. Sancar, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

- Hadi, M. (2005). *Seçilmiş Əsərləri*. (A. Hüseyinov, A. Mirəhmədov, ve A. Hüseyini, Dü) Bakı: Şərq Qərb.
- Halilov, S. (2008). *Doğu'dan Batı'ya Felsefe Köprüsü*. (A. Üregen, ve E. Süleymanov, Çev.) İstanbul: Ötügen.
- Heyd, U. (2002). *Türk Ulusçuluğunun Temelleri*. (K. Günay, Çev.) Ankara: Hilmi Usta Matbaacılığı.
- Heywood, A. (2014). *Siyasi İdeolojiler*. (A. K. Bayram, T. Tüfekçi, H. İnanç, Ş. Akın, & B. Kalkan, Çev.) İstanbul: Liberte.
- Hobsbawm, E. (2010). *Millletler ve Milliyetçilik*. (Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Höffe, O. (2008). *Felsefenin Kısa Tarihi*. (N. O. Aytolu, Çev.) İstanbul: İnkilap. Hroch, Miroslav (2011). *Avrupa'da Milli Uyanış*. Çev. A. Özdemir. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hüseyinzadə, B. Ə. (2007). *Seçilmiş Əsərləri*. (O. Bayramlı, & A. Turan , Dü) Bakı: Şərq Qərb.
- Hüseyinov, H. (2007). *Azərbaycanda XIX. Əsr İctimai ve Fəlsəfi Fikir Tarixindən*. Bakı: Şərq Qərb.
- Israel, J. I. (2001). *Radical Enlightenment*. Oxford: Oxford University Press.
- Kant, İ. (2015). *İmmanuel Kant*. (N. Bozkurt, Dü., & N. Bozkurt, Çev.) İstanbul: Sentez.
- Karpat, K. (2009). *İslam'ın Siyasallaşması*. (Ş. Yalçın, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Karpat, K. H. (2011). *Kimlik ve İdeoloji*. (Güneş Ayas, Dü., & G. Ayas, Çev.) İstanbul: Timaş.
- Kedourie, E. (1971). *Avrupa'da Milliyetçilik*. (M. H. Timurtaş, Çev.) Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Kemal, N. (1988). *Vatan Yahut Silistre*. (K. Akyüz , Dü.) Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Koyre, A. (1994). *19. Yüzyıl Başlarında Rusya'da Batıcılık, Ulusçuluk ve Felsefe*. (Çev.) İstanbul: Belge Yayınları.
- Köçərli, F. B. (2005). *Azərbaycan Ədəbiyyat Tarixi I ve II* . Bakı: Avrasya Pres.
- Lenin, V. İ. (2004). *Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı*. İstanbul: Eriş Yayınları.
- Locke, J. (2016). *Hükümet Üzerine Birinci İnceleme*. (F. Bakırcı, Çev.) Ankara: İmaj Yayınevi.
- MacIntyre, A. (2001). *Ethik'in Kısa Tarihi*. (H. Hünler, & S. Z. Hünler, Çev.) İstanbul: Paradigma.

- Maksudyan, N. (2007). *Türklüğü Ölçmek*. İstanbul: Metis.
- Mardin, Ş. (2013). *Türkiye, İslam ve Sekülerizm*. (E. Gen, & M. Bozluolcay, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Maynor, W. J. (2003). *Republicanism In The Modern World*. Cambridge: Blackwell Publishing.
- Mehmetov, İ. (2009). *Türk Kafkası 'nda Siyasi ve Etnik Yapı*. (E. N. Necef, ve Ş. Necefov, Çev.) İstanbul: Ötüken.
- Mehdiyev, N. (2019). *Bir Bilme Teorisi*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Məmmədquluzadə, C. (2004d). Əsərləri. Bakı: Öndər Nəşriyyatı.
- Mehmetzade, M. B. (1991). *Milli Azərbaycan Hareketi*. (A. Karaca, Dü.) Ankara: Azerbaycan Kültür Derneği Yayınları.
- Mehdiyev, R. (2001). *Azərbaycan: Tarixi Miras ve Müstəqillik Fəlsəfəsi*. Bakı: Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəşriyyatı.
- Mehmetzade, M. B. (2002). *Azerbaycan Misak-ı Millisi*. (A. Aleskerli, ve E. Mahmudov, Dü) Ankara: Azerbaycan Kültür Derneği Yayınları.
- Nesibli, N. L. (2019). *Azerbaycan Tarihi*. Ankara: Altınordu Yayınları.
- Nietzsche, F. (2015). *İyinin ve Kötünün Ötesinde*. (A. İnam, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Öğün, S. S. (2000). *Türk Politik Kültürü*. İstanbul: Alfa.
- Öğün, S. S. (1992). *Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Ökten, K. H. (2006). *Siyasal Tarih İle Felsefenin Kesişim Noktası: Fichte'nin Alman Ulusuna Söylevler'i*. E. A. Kılıçaslan, & G. Ateşoğlu (Dü) içinde, *Alman İdealizmi I* (s. 400-428). Ankara: Doğu Batı.
- Osmanlı, V. (2010). *Azərbaycan Romantizmi Cilt. 1*. Bakı: Elm Nəşriyyatı.
- Özkırımlı, U. (2008). *Milliyetçilik Kuramları*. İstanbul: Doğu Batı.
- Özkırımlı, U. (2010). *Milliyetçilik Üzerine Güncel Tartışmalar*. (Y. Başkavak, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özlem, D. (2001). *Tarih Felsefesi*. İstanbul: İnkilap.
- Özlem, D. (2016). *Tarih Felsefesi*. İstanbul: Notus Kitap Yayınevi.
- Pierson, C. (2014). *Mondern Devlet*. (N. Burcu Erdoğan, Çev. N. Kutluğ ve B. Erdoğan.) İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi.
- Pilbeam, P. M. (1995). *Republicanism in Nineteenth-Century France, 1814-1871*. London: Macmillan.
- Pipes, R. (1964). *The Formation of the Soviet Union*. Cambridge, Massachusetts : Harvar University Press.

- Poggi, G. (2002). *Modern Devletin Gelişimi*. (Ş. Kut , & B. Toprak , Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Poole, R. (1993). *Ahlak ve Modernlik*. (M. Küçük , Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Renan, E. (2016). *Ulus Nedir?* (G. Yavaş, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayın.
- Resulzade, M. Ə. (1978). *Milli Tesanüd*. Ankara: Kardeş Matbaası.
- Resulzade, M. E. (1990). *Azerbaycan Cumhuriyeti*. (Y. Akpınar, İ. M. Yıldırım, & S. Çağın, Dü) İstanbul: Azerbaycan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları.
- Rəsulzadə, Ə. M. (1991). Əsrimizin Səyavuşu, Çağdaş Azərbaycan Ədəbiyyatı, Çağdaş Azərbaycan Tarixi. (A. Acalov, Çev.) Bakı: Gənclik.
- Resulzade, M. E. (1993). *Kafkasya Türkleri*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı.
- Rəsulzadə, M. Ə. (1998). *Azərbaycan Davası*. (N. Yaqublu, Ed., ve N. Yaqublu, Çev.) Bakı: Ay Ulduz.
- Rəsulzadə, M. Ə. (2012a). Əsərləri III. Bakı: Təhsil.
- Rəsulzadə, M. Ə. (2012b). *Panturanizm*. (Y. Türkəl, Çev.) Bakı: Təknur.
- Rəsulzadə, M. Ə. (2014a). Əsərləri I. (Ş. Hüseynov., Dü.). Bakı: Təhsil.
- Rəsulzadə, M. Ə. (2014b). Əsərləri II. (Ş. Hüseynov., Dü.). Bakı: Təhsil.
- Rəsulzadə, M. Ə. (2014c). Əsərləri IV . (Ş. Hüseynov., Dü.). Bakı: Təhsil.
- Rəsulzadə, M. Ə. (2014d). Əsərləri V. (Ş. Hüseynov., Dü.). Bakı: Təhsil.
- Russ, J. (2016). 18. Yüzyılda Fransız Düşüncəsi. A. Baudart, B. Bourgeois, F. dagognet, F. Farago, S. Goyard-Fabre, J. D'hondt, vb., J. Russ (Dü.) içinde, *Akılın Zaferi* (İ. Yerguz, Çev., s. 15-63). İstanbul: İletişim.
- Rüstəmov, R. (2014). 1918'lere Doğru Azərbaycan'da Milli Kimlik Oluşumu Sürecinin Üç Bileşeni. S. A. Özcan , & V. İmambeyli içinde, *Azerbaycan'da Din ve Kimlik* (s. 31-53). İstanbul: Küre Yayınları.
- Safranski, R. (2013). *Romantik*. (A. Nalbant, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Schmitt, C. (2013). Somut ve çağa bağlı bir kavram olarak devlet. C. B. Akal içinde, *Devlet Kuramı* (s. 245-257). Ankara: Dost.

- Seton-Watson, H. (1977). *Nations and States*. London: Methuen & Co. Ltd.
- Seyidzadə, D. (1998). *Azərbaycan XX əsrin əvvəllərində: müstəqilliyə aparan yollar*. Bakı: Azərbaycan Respublikası Kitab Cəmiyyəti.
- Shayegan, D. (1993). *Yaralı Bilinç*. (H. Bayrı , Çev.) İstanbul: Metis.
- Shissler, A. H. (2005). *İki İmparatorluk Arasında*. (T. U. Belge, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sieyès, E.-J. (2005). *Üçüncü Sınıf Nedir?* (İ. Birkan, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- Smith, A. D. (1994). *Milli Kimlik*. (B. S. Şener, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Smith, A. D. (1999). *Myth and Memories of the Nation*. Oxford: Oxford University Press.
- Smith, A. D. (2010). *Nationalism*. Cambridge: Polity Press.
- Strauss, L. (2000). *Politik Felsefe Nedir?* (S. Z. Hünler, Çev.) İstanbul: Paradigma.
- Süleymanlı, E. (2006). *Milletleşme Sürecinde Azerbaycan Türkleri*. İstanbul: Ötüken.
- Swietochowski, T. (1988). *Müslüman Cemaatten Ulusal Kimliğe Rus Azerbaycanı 1905-1920*. (N. Mert , Çev.) İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Swietochowski, T. (1996). National Consciousness and Political Orientations. G. R. Suny içinde, *Transcaucasia, Nationalism, and Social Change* (s. 211-241). Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Tamir, Y. (1993). *Liberal Nationalism*. Princeton: Princeton University Press.
- Tamir, Y. (2019). *Why Nationalism*. Princeton: Princeton University Press.
- Taylor, C. (1999). Nationalism and Modernity. In R. Beiner, *Theorizing Nationalism* (pp. 219-247). New York: State University of New York Press.
- Taylor, C. (2006). *Modern Toplumsal Tahayyüller*. (H. Koyukan, Çev.) İstanbul: Metis.
- Taylor, C. (2012). *Benliğin Kaynakları*. (B. B. Selma Aygül Baş, Çev.) İstanbul: Küre Yayınları.
- Taylor, C. (2014a). Çokkültürcülük. (A. Gutmann, Ed., ve Y. Salman, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Taylor, C. (2014b). *Seküler Çağ*. (D. Körpe, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Trusted, J. (1995). *Fizik ve Metafizik*. (S. Yılmaz , Çev.) İstanbul: İnsan yayınları.
- Turnaoğlu, B. (2017). *The Formation of Turkish Republicanism*. Princeton: Princeton University Press.

- Ülken, H. Z. (1998). İnsani Vatandaşlık. İstanbul: Ülken Yayınları.
- Ülken, H. Z. (2013). *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ülken, H. Z. (2016a). *Millet ve Tarih Şuuru*. (L. E. Sakar, Dü.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ülken, H. Z. (2016b). *Uyanış Devrinde Tercümenin Rolü*. (R. Kızılar, Dü.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Üstel, F. (2008). *Makbul Vatandaş’ın Peşinde*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Voltaire. (2002). *Candide*. (N. S. Örik, Çev.) İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Voltaire. (2011). *Felsefe Sözlüğü*. (L. Ay , Çev.) İstanbul: İnkilap Yayınları.
- West, D. (1998). *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş*. (A. Cevizci, Çev.) İstanbul: Paradigma.
- Yıldız, A. (2001). “*Ne Mutlu Türküm Diyebilene*”. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yılmaz, L. (2010). *Modern Zamanların Tarihi*. (M. E. Özcan, Çev.) İstanbul: Metis.
- Yüksel, İ. (1988). *Azerbaycan’da Fikir Hayatı ve Basın*. İstanbul: Acar Yayınları.
- Zenkovsky, S. A. (1983). *Rusya’da Pan-Türkizm ve Müslümanlık*. (İ. Kandemir, Çev.) İstanbul: Üçdal Neşriyat.

Sürelî Yayınlar

- Adeeb, K. (2006). What Jadidism Was, and What it Wasn’t: The Historiographical Adventures of a Term. *Central Eurasian Studies Review*, 5(2), 3-7.
- Ahmadoghlu, R. (2015). *Nationalism, Secularism, and Islam: Azerbaijani Turks in Azerbaijan and Iran*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Cincinnati : Cincinnati Univeristy.
- Aktürk, Ş. (2006). Etnik Kategori ve Milliyetçilik. *Doğu Batı*, 9(38), s. 23-57.
- Aktürk, Ş. (2007). Incompatible Visions of Supra-Nationalism: National Identity in Turkey and the European Union. *European Journal of Sociology*, 48(02), 348-372.
- Altstadt, A. L. (1986). Azerbaijani Turks’ Response to Russian Conquest. *Studies in Comparative Communism*, 19(3/4), 267-286.
- Armaoğlu, F. (1963). Bolşevik İhtilali ve Self Determinasyon Prensipleri. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, XVII(2), 211-250.

- Arslan, H. (2003). Aydınlanmış Devlet Himayesinde Bilim:1933 Türk Üniversite Devrimi ve Alman Sürgün Bilim Adamları . *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 127-148.
- Asker, A. (2015a). Azerbaycan'da Milli Kimlik İnşasında Sosyo-Ekonomik Et-kenler ve Millet Olgusunun Fikri Temelleri (19. Yüzyılın Sonu - 20. Yüzyılın Başı). *Yeni Türkiye*, 53, 516-535.
- Asker, A. (2015b). Azerbaycan'da ulus inşasının onay aşaması (1918-1920) ve önemi üzerine. *Yeni Türkiye*, 75, 536-546.
- Aydoğan, H. (2015). Toplumsal Yapıların Oluşumuna Dair Etik Bir Anlatı: İkinci Doğa. *Politik Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 25-32.
- Balayev, A. (2015). Mamed Emin Rasulzadeh and the establishment of the Azerbaijani state and nation in the early twentieth Century . *Caucasus Survey*, 3(2), 136-149.
- Bezci, B. (2005). Kant ve Hegel'in Felsefesinde Etik Anlayışı. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar*, 5, 49-61.
- Foucault, M. (2007). Aydınlanma Nedir? Çev. Eda Özgül ve Özlem Oğuzhan. *Toplum Bilim*, Sayı 11. 69-77.
- Greenfeld, L. (2005). Nationalism and the mind . *Nations and Nationalism*, 325- 341.
- Greenfeld, L. (2011). The Globalization of Nationalism and the Future of the Nation-State. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 24(1-2).
- Haşlak, İ. (2000). Milliyetçilik ve Modernleşme: XIX. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu Örneği. *Bilgi*, 3(2), 49-61.
- Hroch, M. (1995). National Self-Determination from a Historical Perspective. *Canadian Slavonic Papers*, 37(3/4), 283-299.
- Hroch, M. (1996). From National Movement to the Fully-formed Nation: The Nation-building Process in Europe. G. Balakrishnan içinde, *Mapping the Nation* (s. 78-98). London: Verso.
- Hroch, M. (2004). From Ethnic Group toward the modern nation: the Czech case. *Nations and Nationalism*, 10 (1/2), 95-107.
- Hroch, M. (2013). Writing National History for Small Nations. *Studies on National Movements*, 1, 7-16.
- Hroch, M. (2020). The nation as the cradle of nationalism and patriotism. *Nations and Nationalism*, 26 (1), 5-21.
- Kadioğlu, A. (1993). Devletini Arayan Millet: Almanya Örneği. *Toplum ve Bilim*, 95-112.

- Kaufmann, E. (2016). Complexity and nationalism. *Nations and Nationalism*, 1-20
- Kia, M. (1995). Mirza Fath Ali Akhundzade and the Call for Modernization of the Islamic World. *Middle Eastern Studies*, 31(3), 422-448.
- Kohn, H. (1950, October 4). Romanticism and the Rise of German Nationalism. *The Review of Politics*, 12(4), 443-472.
- Lazzerini, E. T. (1975). Gadidism at the Turn of the Twentieth Century: A View from Within. *Cahiers du Monde russe et soviétique*, 16(2), 245-277.
- Maxwell, A. (2010, November). Twenty-five years of A-B-C: Miroslav Hroch's impact on nationalism studies. *Nationalities Papers*, 38(6), 773-776.
- Mehdiyev, N. (2016). Bilme Kipleri Olarak Tarih ve Felsefe. *Fəlsəfə və Sosial Elmlər*, 1(38). 72-85.
- Nesibli, N. (2001). Azərbaycan'ın Milli Kimlik Sorunu. *Avrasya Dosyası*, 132- 160.
- Özdoğan, G. G. (1993). Türk ulusçuluğu ve Türki Cumhuriyetler: Kuramsal ve tarihsel bir yaklaşım. *Toplum ve Bilim*, 62, 57-78.
- Poole, R. (2008). Memory, history and the claims of the past. *Memory Studies*, 149-167.
- Rüstemli, N. (2016). M. F. Ahundzade'nin Arap Alfabesinin İslahıyla İlgili Yeni Alfabe Layihası. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 16(3), 161-187.
- Sümer, B. A. (2012). Erken Alman Romantiklerinin Aydınlanmaya'ya İlişkin Tutumları Üzerine. *Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 52(1), 133- 145.
- Timuçin, A. (2007). Aydınlanma Düşüncesi. *Toplum Bilim*, Sayı 11. 51-57.
- Todorova, M. (2005). The Trap of Backwardness: Modernity, Temporality, and the Study of Eastern European Nationalism. *Slavic Review*, 64(1), 140-164.
- Üskül Engin, Z. (2014). Birey Kavramının Gelişimi ve İnsan Hakları. *İÜHFİM*, LXXI(1), 201-218.
- Valiyev, O. (2020). Milletini ve Devletini Arayan Bir Etnik Grup: Azerbaycan Örneği (1850-1920). *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 1-15.

TURKIC STATES ECONOMY

Edited by Prof. Dr. Vusal Gasimli

TURKIC STATES ECONOMY

Edited by Prof. Dr. Vusal Gasimli

Publishing No.: 4963
Economy No.: 273
ISBN: 978-625-397-513-5
E-ISBN: 978-625-397-514-2
Edition: 1st Edition, September 2023

© Copyright 2023, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
All rights for this edition are reserved for Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, including photocopying, electronically or mechanically recording or by any information storage or retrieval system, without permission of Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.

Nobel Publishing Group has been operating nationwide since 1984 and worldwide since 2011. Nobel publications are included in the catalogs of higher education institutions at national and international levels.

The responsibility of the chapters in the book belongs to the authors.

Executive Editor: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Publishing Coordinator: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Interior Designer: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Proofreader: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-
Cover Designer: Elvira Zeynalova

Library Information Card

Gasimli, Vusal.

Turkic States Economy / Edited by Prof. Dr. Vusal Gasimli
1st Edition. X + 438 p. 16,5x24 cm. Includes references, no index.
ISBN: 978-625-397-513-5
E-ISBN: 978-625-397-514-2

1. Organization of Turkic States 2. Regional Value Chain 3. Zangezur Corridor

General Distribution

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Address: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Phone: +90 312 278 50 77 - **Fax:** 0 312 278 21 65

Sales: siparis@nobelyayin.com- **E-Sales:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Points of Delivery and Sales: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi

Printing and Binding: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

CONTENTS

CONTENTS.....	vii
PREFACE.....	ix
INTRODUCTION	1

CHAPTER I

MACRO AND MICRO LEVEL ANALYSIS AND COMPARATIVE APPROACH OF SITUATION IN THE TURKIC WORLD.....	11
--	----

INSTITUTIONAL BASIS FOR ECONOMIC COOPERATION IN THE TURKIC STATES AND TURKIC WORLD VISION-2040	13
---	----

THE FACTORS AFFECTING TURKIC STATES' MULTILATERAL TRADE FLOW: A GRAVITY MODEL APPROACH.....	23
--	----

FOREIGN DIRECT INVESTMENT AND TRADE DYNAMICS IN TURKIC WORLD IN THE CONTEXT OF SOCIAL NETWORK ANALYSIS AND GRAPH THEORY	33
---	----

THE ECONOMIC IMPACT OF ZANGEZUR CORRIDOR ON CENTRAL ASIAN AND SOUTH CAUCASUS REGION AND THE PERSPECTIVES OF ECONOMIC RELATIONS BETWEEN THE CENTRAL ASIA, SOUTH CAUCASUS AND THE EU.....	41
--	----

CHAPTER II

ANALYTICAL DESCRIPTION OF TURKIC STATES	61
---	----

COUNTRY SPECIFIC PROFILE OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN	63
--	----

COUNTRY SPECIFIC PROFILE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	101
---	-----

COUNTRY SPECIFIC PROFILE OF THE KYRGYZ REPUBLIC	157
---	-----

COUNTRY SPECIFIC PROFILE OF THE REPUBLIC OF TÜRKİYE	197
---	-----

COUNTRY SPECIFIC PROFILE OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	277
--	-----

COUNTRY SPECIFIC PROFILE OF HUNGARY	321
---	-----

COUNTRY SPECIFIC PROFILE OF TURKMENISTAN	377
--	-----

CONCLUSION	399
------------------	-----

RESOURCES.....	411
----------------	-----

INTRODUCTION

Prof. Dr. Vusal Gasimli

*Executive Director of the Center for
Analysis of Economic Reforms and
Communications of the Republic of Azerbaijan*

The book you are holding in your hand is a roadmap for Turkic States economic cooperation and development. The question of whether economic integration among the members of the Organization of Turkic States (OTS) is necessary and viable arises in a world where two opposing trends, globalization and fragmentation, are in competition.

The new world economic order represents a transformative period in the global economy, driven by globalization, power shifts towards emerging economies, technological advancements and climate change. As the world navigates these changes, it is crucial OTS countries to adapt and harness the opportunities presented by this new era. By embracing innovation, promoting inclusivity, and adopting sustainable practices, we can shape a more prosperous and equitable future for all. After the Cretaceous–Paleogene extinction event, which occurred approximately 66 million years ago, some organisms managed to adapt and survive. Just as organisms adapt to changes in their environment, economies must also adjust to the evolving global economic landscape. By fostering economic cooperation, promoting technology and innovation, supporting sustainable development, encouraging cultural exchange, and facilitating political cooperation among member states OTS's efforts could contribute to the adaptation and resilience of member economies in the new world order (Figure 1 and Figure 2).

INSTITUTIONAL BASIS FOR ECONOMIC COOPERATION IN THE TURKIC STATES AND TURKIC WORLD VISION-2040

Dr. Ramil Huseyn

Deputy Director of the Center for Analysis of Economic Reforms and Communications of the Republic of Azerbaijan

INTRODUCTION

The institutional basis for economic cooperation in the Turkic States has been shaped by a range of factors, including historical and cultural backgrounds, geopolitical contexts, and levels of economic development. Türkiye is the largest and most developed economy among these states. Azerbaijan is an oil-rich country that has been experiencing rapid economic growth in recent years, and whose government has implemented economic reforms aimed at diversifying the economy and reducing its dependence on oil revenues. Kazakhstan is the largest economy in Central Asia and has been implementing economic reforms to attract foreign investment and improve its business environment. Uzbekistan has recently undergone significant economic reforms aimed at liberalizing the economy and attracting foreign investment. Kyrgyzstan is a small economy with a heavy reliance on agriculture, and the government has been implementing economic reforms aimed at attracting foreign investment and improving the business environment.

The Turkic States are widely represented in numerous global and regional organizations, including the United Nations (UN), which has six Turkic States as members. The UN is the largest global organization dedicated to upholding international peace and security. Currently, five Turkic States have united within the framework of the Commonwealth of Independent States. All six Turkic States actively participate as members of the Organization of Islamic Cooperation.

THE FACTORS AFFECTING TURKIC STATES' MULTILATERAL TRADE FLOW: A GRAVITY MODEL APPROACH

Rashad Huseynov

*Deputy Director of the Center for Analysis of Economic Reforms and
Communications of the Republic of Azerbaijan*

*Foremost gratitude is extended to Ms. Afsana Haydarova
for her invaluable contribution*

INTRODUCTION

International trade is recognized as a driver of inclusive economic growth and poverty reduction in the 2030 Agenda for Sustainable Development, as well as an important means of achieving the SDGs (UNCTAD).

This part of the book explores the determinants of trade flows between Turkic States. To this aim, a gravity model is applied to annual bilateral trade between six countries throughout 2000–2021. The model is augmented with variables that are relevant in determining the volume and direction of trade using random effects approach. It is expected that this study will make contribution to the literature in terms of the following points. It is the first estimations made with the largest panel data set for Turkic States using the gravity model. Second, this study employs dummy variables created by considering economic and social conjuncture.

LITERATURE REVIEW

Although there has been a large volume of research conducted to examine the determinants of bilateral trade in case of many countries, trade blocks, regions etc., to best of our knowledge there are no academic paper has been published that aims to assess the determinants of the bilateral trade among Turkic States. Nonetheless, for some of the Turkic States there are few analyses are available in academic literature.

FOREIGN DIRECT INVESTMENT AND TRADE DYNAMICS IN TURKIC WORLD IN THE CONTEXT OF SOCIAL NETWORK ANALYSIS AND GRAPH THEORY

Joshgun Jafarov

Chief Specialist of the Center for Analysis of Economic Reforms and Communications of the Republic of Azerbaijan

INTRODUCTION

Economic integration and global economic activities heavily rely on trade and foreign direct investment (FDI) flows. Understanding and analyzing these dynamics are crucial for fostering economic ties and identifying opportunities for growth. This paper explores the dynamics of FDI in the Turkic World using social network analysis and graph theory. The aim is to investigate the mutual investments and trade relations among Turkic States and identify key players in the network.

In this paper, graph theory is introduced as a versatile tool to study economic networks, including trade and financial networks. Social network analysis and graph theory are applied to analyze FDI and trade networks in the Turkic World, where nodes represent countries and edges represent investment or trade connections. Thus, the centrality measures employed in the analysis, such as degree centrality (input and output), closeness centrality, betweenness centrality, and eigenvector centrality. These measures allow for the evaluation of node influence, distance, bridging roles, and relative effects within the networks.

The results demonstrate the centrality measures of Turkic States in both FDI and trade networks. Azerbaijan emerges as the main FDI hub, followed by Kazakhstan and Kyrgyzstan. In trade relations, Türkiye stands out as the central node due to its high degree centrality, indicating a wide variety of exported goods. The analysis also highlights the relationship between centrality and the relative comparative advantage index in trade.

THE ECONOMIC IMPACT OF ZANGEZUR CORRIDOR ON CENTRAL ASIAN AND SOUTH CAUCASUS REGION AND THE PERSPECTIVES OF ECONOMIC RELATIONS BETWEEN THE CENTRAL ASIA, SOUTH CAUCASUS AND THE EU

Ayaz Museyibov
PhD c. at UNEC

Ayhan Satiji
Head of Turkic World Research Center at the
Center for Analysis of Economic Reforms and
Communications of the Republic of Azerbaijan, Phd c. at UNEC

INTRODUCTION

The South Caucasus and Central Asia region primarily encompasses land-locked nations due to their geographical positioning. This attribute presents a significant prospect for fostering enhanced regional connectivity among the countries of South Caucasus and Central Asia. With the aim of achieving regional integration and cooperation within the economic sphere, these states are diligently working towards establishing the foundational components necessary to bolster economic collaboration through a diverse array of institutional frameworks and developmental strategies. A pivotal institutional and operational structure that the countries in the South Caucasus and Central Asia have embraced involves the active promotion of economic corridors within the region. The establishment of these multifaceted connectivity corridors functions as a catalyst for the expansion of trade relations and the cultivation of deeper cooperation among the nations in the region. These efforts are enabled by their collective initiatives.

COUNTRY SPECIFIC PROFILE OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

AZERBAIJAN COUNTRY SPECIFIC PROFILE

Dr. Agil Asadov

*Head of Department at the Center for Analysis of Economic Reforms and
Communications of the Republic of Azerbaijan*

GENERAL OVERVIEW OF AZERBAIJAN ECONOMY (2010-2021 PERIOD)

The Republic of Azerbaijan has undergone a significant developmental trajectory since gaining independence. Researchers have classified the economic progress and achieved dynamics of the country into various stages based on different criteria. In the initial years following the restoration of state independence, Azerbaijan faced numerous challenges, including war, the influx of over one million refugees and internally displaced persons due to Armenia's military aggression, the deterioration of trade relations between former Soviet Union republics, and subsequent sharp socio-economic decline. Regional instability, inadequate economic management, and inefficiency of existing economic institutions further exacerbated the economic crisis during this period.

Upon the return of the national leader Heydar Aliyev to political power, strategic reforms were implemented to restore political stability, transition to a market economy, and establish effective economic relations. These reforms laid the groundwork for favorable conditions that facilitated high-quality and dynamic economic growth.

Land reforms on a large scale, privatization of state property, and the development of small and medium enterprises formed a solid foundation for strengthening and advancing market-based economic relations in the country.

MONETARY AND FISCAL POLICY IN AZERBAIJAN

Prof. Dr. Fuad Ganbarov

*Head of Division, Institute of Economy of Azerbaijan
National Academy of Science (ANAS)*

Monetary Policy: Monetary policy in the Republic of Azerbaijan is one of the main tools for achieving macroeconomic stability. The institution that implements the monetary policy in the country is the Central Bank of the Republic of Azerbaijan.

The monetary policy tools implemented by the Central Bank are reflected in Article 29 of the Law of the Republic of Azerbaijan “On the Central Bank of the Republic of Azerbaijan.” The main instruments of monetary policy are the following:

- ◆ Open market operations;
- ◆ Determination of interest rates;
- ◆ Mandatory reserve norms;
- ◆ Refinancing of credit institutions;
- ◆ Deposit operations; and so on.

Open market operation is the main instrument for regulating the money supply in developed countries. This operation is carried out by buying and selling government bonds to the population, and Central Bank notes to commercial banks. When the Central Bank implements a strict money credit policy, it reduces the money supply in circulation, especially the money reserves of commercial banks, by selling government securities to the population and commercial banks, thereby reducing economic activity in the country. Such a policy is usually implemented when inflation is high in the country. At the same time, when the Central Bank supports economic activity, the mentioned process is reversed. In this regard, let's take a look at the table below regarding the open market operation.

COUNTRY SPECIFIC PROFILE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Ruslan Sultanov

Chairman of the Board, Economic Research Institute JSC

Dolores Tyulebekova

Director of the World Economy Research Centre, Economic Research Institute JSC

Bayan Abdrakhmanova

Director of the Centre for Strategic Analysis, Economic Research Institute JSC

Yernar Serik

Director of the Center for Trade Policy Development, Economic Research Institute JSC

Kymbat Akhmetzhanova

Deputy Director of the Centre for Strategic Analysis, Economic Research Institute JSC

Indira Beisekeyeva

Deputy Director of the World Economy Research Centre, Economic Research Institute JSC

Aziza Kassenova

*Head of the Secretariat of the Kazakhstan National Contact Point,
Economic Research Institute JSC*

INTRODUCTION

The Republic of Kazakhstan is one of the largest states in the Turkic World. Having proclaimed state sovereignty on 16 December 1991, Kazakhstan chose the path of building a democratic and rule-of-law state based on a market model of economy. Over the 30 years of independence, the country has carried out a number of reforms in all sectors of the economy and other aspects of the functioning of the state.

In 2012, the country's leadership set a goal for Kazakhstan to become one of the 30 strongest economies in the world. The emergence of a new development strategy was driven by geopolitical changes in the world and a slowdown in the global economy, which posed new challenges and opportunities for the country.

COUNTRY SPECIFIC PROFILE OF THE KYRGYZ REPUBLIC

Yugay Larisa Vikentievna

*Researcher, National Institute for Strategic Studies
under the President of the Kyrgyz Republic*

Dr. Koychueva Merim Turarovna

Head of Department at the National Academy of Sciences of the Kyrgyz Republic

Abdiev Ilimbek Atantayevich

Researcher at the National Academy of Sciences of the Kyrgyz Republic

Foremost gratitude is extended to Dr. Matanat Musayeva and Vusala Jafarova for their invaluable contributions as coordinators in crafting the country-specific profile of the Kyrgyz Republic.

The world is searching for a new paradigm for the transition from a linear to a regenerative economy, to technologies that will stop destroying the environment and use environmentally friendly processes and materials through changes in industry, transport, and urban economy.

Since the 2000s, the center of the world economy has shifted in a natural way and is moving to a new, integral world economic structure with the center in Southeast Asia.

The growing role of Russia and China in global politics testifies to the emergence of a polycentric world. This process accompanies the reformatting of the international system, the reorientation of priority vectors of interregional interaction, the emergence of a new ideological and scientific worldview.

COUNTRY SPECIFIC PROFILE OF THE REPUBLIC OF TÜRKİYE

AN ASSESSMENT OF GDP PER CAPITA IN TÜRKİYE

Prof. Dr. Mehmet Yüce

*Dean of Faculty of Economics of the Turkic World at Azerbaijan State
University of Economics (UNEC)*

Dr. Muhammed Çelik

Research Assistant at Bursa Uludag University

GENERALLY GDP AND SITUATION IN TÜRKİYE

Gross Domestic Product (GDP) is the total monetary value of final goods and services produced within a given period. GDP is significant because it provides essential information about the size and performance of the economy. GDP, which can be expressed as everything in an economy, includes all outputs produced within the borders of the country in the calculation. These calculations include non-market elements such as government-provided defense or training services. However, not all production activities are included in GDP. For example, unpaid work at home or by volunteers and black market activities are not included in the calculation because they are difficult to measure and accurately assess. In this case, a bakery that produces bread for its customers will contribute to GDP, but if it bakes the same loaf for its family, it will not contribute to GDP. However, the materials to be used in cooking this product can be included in the GDP.

DIRECT FOREIGN INVESTMENTS: EVALUATION OF TÜRKİYE'S YEARS OF 2011-2021

Prof. Dr. Mehmet Yüce

Dean at UNEC

Dr. Neslihan Kızılar

Lecturer at Bursa Uludag University

INTRODUCTION

The global economy is comprised of “economic units that consist of differentiated production and consumption patterns as per different states.” There is a different distribution of labor and capital between countries as well (Gerber, 2018; Karagül, 2018). Changes in the economic, cultural, and technological areas after the 1980s have also changed how companies conduct business. The presence and growth efforts of businesses have become more difficult under competitive conditions. This situation has caused companies to look for different ways (Farina & Gegez & Küçükaslan, & Er, 2013). Changes in transportation, production technology, incentive policies regarding international integration formations, and the races of countries to attract domestic and foreign capital to their countries in this process, desires to gain access to wider markets facilitated businesses’ access to international markets (Keegan & Green, 2013).

In general, countries look for investments due to various reasons such as entering new markets, making use of production factors cheaply, and increasing their political impact on other countries (Aydın, 2018). On the other hand, countries also enter foreign markets by using “exports” as a strategic tool. But the advantages that cannot be obtained by means of exports are provided with foreign direct investments. Particularly, foreign investments economically contribute to the invested

FINANCIAL POLICY PURSUED IN TÜRKİYE: 2010-2021

Prof. Dr. Mehmet Yüce
Dean at UNEC

INTRODUCTION

Fiscal policy can be defined as the adjustments to be made in terms of the magnitude and composition of public expenditures and revenues to achieve basic macroeconomic objectives in an economy. Fiscal policy is the sum of policies implemented by the government to create full employment, economic stability, and a fair distribution of wealth and income in the economy by using fiscal policy tools (public expenditures, taxes, debts, and budget).

The definition of fiscal policy is based on two key elements:

- Specific economic and social objectives to be achieved,
- Financial instruments of which magnitude and composition must be adjusted accordingly.

Fiscal policy has been at the forefront of the political instrument clusters that have been used in almost all countries since Keynes. It is possible to express the significance of fiscal policy by summing it up under three headings.

- First of all, it is derived from the importance of fiscal policy objectives in the overall economy.
- The second is the power of financial instruments. As it is known, the degree of influence of firms on economic decisions under perfect competition conditions is negligible. However, the state, which is in a position to act in line with autonomous political decisions regardless of the price mechanism, can affect the general economy by using financial instruments.

THE POTENTIAL OF FOREIGN TRADE AND LOGISTICS SECTOR IN TÜRKİYE

Associate Professor Yüksel Okşak

*Bursa Uludag University, Inegol Faculty of Business Administration,
International Business and Trade*

INTRODUCTION

Throughout the historical process, the science of economics has sought solutions for meeting unlimited human needs with limited resources. Resources are not equally distributed all over the world, so people resorted to barter to meet their needs. With the development of transportation vehicles and possibilities, the barter method has evolved into the concept of foreign trade over time. Foreign trade is a major source of income for countries. Since the limited trade could not develop the phenomenon of foreign trade, liberalization steps in trade were taken over time. The World Trade Organization (WTO) is one of the biggest steps taken in the name of trade liberalization. Free trade; brings countries closer to each other, converging countries become able to follow each other more closely and thus countries can contribute to their level of development. Developing countries create positive results in the direction of increasing per capita income. The increase in per capita income causes the diversification of individuals' tastes and preferences. This is one of the reasons that push countries to foreign trade. Moving the trade to the international dimension has made it possible to use the existing limited resources more effectively and efficiently. The transportation of products from one country to another has undoubtedly revealed the logistics factor, and the logistics sector, which has developed over time, has played an important role in the development of international trade.

TÜRKİYE'S RELATIONSHIPS WITH THE TURKIC WORLD

Prof. Dr. Mehmet Yüce
Dean at UNEC

INTRODUCTION

The concept of the Turkic World refers to the Turkic States and Turkic peoples that are widely spread over the lands of Middle Asia, Anatolia, Caucasia, Russia-Siberia, the Middle East, Iran, and the Balkans. This geographical area, located in Asia and Europe, is a distinguished region in the geopolitical heart of the world, stretching along the passageway of commerce between the East and the West. With its population of over 300 million, internal revenue of 1,6 trillion dollars, and foreign trade volume of 1 billion dollars, the Turkic World holds a significant socioeconomic power. The term Turkic World encompasses not only the independent Turkic States but also the autonomous republics and the Turkic communities living in different countries. However, the present study will approach the mutual relationships only between the countries that are members and/or observers of the Organization of Turkic States in general terms. While the Turkish Republic of Northern Cyprus is an observer member of the Organization of Turkic States, it is not included in the present study due to its specific condition.

The Organization of Turkic States, composed of states of the same family nourished by a shared history and civilization, was formed due to a long and meticulous work and great effort with its institutionalism process still going on. The Turkic Republics that declared their independence upon the dissolution of the USSR were institutionalized as the Cooperation Council of Turkic Speaking Countries (shortly the Turkic Council) with the Nakhchivan Agreement in 2009 after a long process of summits that had been started in 1992 and hosted by Ankara. The founding members of the Turkic Council are Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, and Türkiye. In the 7th Summit held in Baku in 2019, Uzbekistan joined the Council as a full member.

COUNTRY SPECIFIC PROFILE OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Dr. Khakimov Obid The head of the group of authors,
the Director of the Center for Economic
Research and Reforms (CERR)

Asadov Khurshed Deputy Director of CERR

Kholmukhamedov Muhsinjon Deputy Director of CERR

Mamirov Aziz Head of Division at CERR

Usmonov Qabramon Former Head of Division at CERR

Artikov Afzal Senior Researcher at CERR

Olimjonov Odil Senior Researcher at CERR

Kutbitdinov Yuri Senior Researcher at CERR

ANALYSIS OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF UZBEKISTAN

GDP, GDP Growth, GDP by PPP, GDP Per Capita

In 2021, the Gross Domestic Product (GDP) of the Republic of Uzbekistan in current prices amounted to \$69.2 billion. Compared to 2020, it increased in real terms by 7.4%.

Over the past eleven years (2021 compared to 2010), the country's GDP increased in real terms by 90.9%, while the average annual economic growth for 2011-2021 was 6.1%.

Compared to 2010 (\$49.8 billion) nominal GDP in USD terms increased by 39.2% (average annual growth for 2011-2021 4.1%).

COUNTRY SPECIFIC PROFILE OF HUNGARY

Prof. Dr. László Vasa

Professor, Senior Researcher

Hungary Institute of International Affairs and Budapest Metropolitan University

Péter Bárkányi

Ph.D. Candidate, Researcher

*Széchenyi István University, Doctoral School of Regional
and Business Administration Sciences*

COUNTRY SPECIFIC PROFILE OF HUNGARY

INTRODUCTION

In 2018, Hungary reached a high point in its institutionalized relationship with the Turkic Council by becoming an observer member at the Cholpon-Ata summit in Kyrgyzstan. A year later in September 2019, the Turkic Council's European Representation Office was officially opened with the participation of member states' Foreign Ministers, where Hungary demonstrated its representation of the community's interest in Europe, and its dedication to further institutional development.

The Hungarian government also pledged to open embassies in every country of the council and establish a strategic partnership with them at a bilateral level. This goal has been recently accomplished. The Organization of Turkic States (OTS), a group of Central Asian and Caucasian Turkic-speaking countries, is a key economic partner for Hungary. Despite criticism, cooperation with these countries is a logical and organic aspect of Hungary's multivectoral foreign economic policy.

COUNTRY SPECIFIC PROFILE OF TURKMENISTAN

Associate Professor Ph.D. Gunay Guliyeva

*Head of Department at the Center for Analysis of Economic Reforms and
Communications of the Republic of Azerbaijan*

The territory of Turkmenistan, situated in the heart of the Eurasian continent, spans 488,099 square kilometers and is home to a population of 6,031 million. According to the World Bank's classification, Turkmenistan has been categorized as an upper-middle income country since 2012. It shares borders with Kazakhstan to the north, Uzbekistan to the northeast, Afghanistan to the southeast, Iran to the south, and the oil-rich Caspian Sea to the west. The official state language of Turkmenistan is Turkmen, and its national currency is the Turkmen new manat (TMT).

Turkmenistan, characterized as a desert nation, boasts a flourishing agricultural sector and substantial reserves of natural gas and oil. It is estimated to possess approximately 10 percent of the world's gas reserves, ranking it as the fourth largest gas resource globally. Notably, cotton and wheat cultivation play a significant role in the country's agricultural practices. In addition to cotton and natural gas, Turkmenistan is abundant in petroleum, sulfur, iodine, salt, bentonite clays, limestone, gypsum, and cement, which serve as potential raw materials for the chemical and construction industries. Due to its predominantly arid environment, agriculture primarily relies on intensive cultivation practices conducted on irrigated lands, with approximately half of the irrigated land dedicated to cotton production.

CONCLUSION

TURKIC ECONOMIC COOPERATION: SOME CONCLUDING REMARKS AND FUTURE DIRECTIONS

Dr. Erhan Türbedar

*Vice-President of the Turkic Academy
eturbedar@gmail.com*

FACING THE CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY

Interdependence is what governs international relations in today's world. Countries are inevitably tied together by global value chains, investments, trade, transport and energy infrastructure, innovations, people, and much more. Further, resolving issues whose nature and dimension exceed the national borders, such as conflicts, migrations, organized crimes, terrorism, human trafficking, environmental threats, and diseases like the COVID-19 pandemic, requires transnational cross-border cooperation. These are the challenges that no country can handle alone, and this interdependence calls for the corresponding modern approaches in foreign policymaking and the socio-economic programs of countries worldwide.

However, in recent years, multilateral cooperation has not produced effective results at the desired levels. Some countries have tended to ignore their commitments to international organizations and the international norms. In recent years, it is as if history was heading back toward the era of great-power politics, interstate rivalries, and geo-economic competition. Therefore, the architecture of rules-based global economic governance established in the 20th century is at risk. Some believe that changes in the existing world order are inevitable, that transition

RESOURCES

1. Abc.az. (2019, May 30). The Trans-Caspian backbone project Agreement was approved by the Government of Kazakhstan. Retrieved from <https://abc.az/en/news/27573>
2. Abdulkerimov, B., & Keskin, O. (2022, February 17). Uzbekistan and Türkiye are aiming for a trade turnover of \$5 billion. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/>
3. Abulfat, İ. (2021, December 7). Baş direktor Zəngəzur dəhlizinin əhəmiyyətindən DANIŞDI. Retrieved December 23, 2021, from <https://oxu.az/economy/553121>
4. Abulfat, İ. (2021, December 7). Departament rəsmisi: “Zəngəzur koridoru vasitəsi ilə TIR-ların döv-riyyəsinə artırmaq olacaq”. Retrieved December 23, 2021, from <https://oxu.az/economy/553121>
5. Acharya, A., & Johnston, A. I. (Eds.). (2007). *Crafting Cooperation: Regional International Institutions in Comparative Perspective*. Oxford University Press.
6. Agency for Strategic Planning and Reforms of the Republic of Kazakhstan. (2021). “Bureau of National Statistics”. Retrieved from <https://www.stat.gov.kz/important/classifier>
7. Akan, Ü. (2021). Foreign trade and logistics factor in Türkiye (Master’s thesis, Pamukkale University Institute of Social Sciences).
8. Akçigit, U., & Akgündüz, Y. E. (2020). “Geographical and Sectoral Spread of Covid-19 Driven Demand Shocks in Türkiye”. University of Chicago Working Paper, 1-28.
9. Akdag, S. (2013). “Uluslararası Doğalgaz Boru Hatları Projeleri”. Retrieved from <https://suatakdag.wordpress.com/2013/12/25/uluslararası-dogalgaz-boru-hatları-projeleri/>
10. Akıncı, H. (2021). Türk Dünyasının Jeopolitiği ve Türk Dış Politikasındaki Yeri. Retrieved from <https://kriterdergi.com/dosya-turk-dunyasi/turk-dunyasinin-jeopolitiği-ve-turk-dis-politikasındaki-yeri>
11. Aliyeva, J. (2021, November 8). Expert: Opening of Zangazur corridor to contribute to prosperity of entire region. Report News Agency. Retrieved January 1, 2022, from <https://report.az/en/karabakh/expert-opening-of-zangazur-corridor-to-contribute-to-prosperity-of-entire-region/>

12. Amreyev, B. (2022) Towards a stronger, better integrated and closer united Turkic World. Baku: 12 November 2022, Azertac. [online]. [Cited 05 January 2023]. <https://azertag.az/xeber/2372813>
13. Amreyev, B. (n.d.). Towards Stronger, Better Integrated and More United Turkic World. Organization of Turkic States. Retrieved from <https://www.turkicstates.org/>
14. Ankara Center for Crisis and Policy Studies. (2022). “Turkmenistan foreign policy”. Retrieved from <https://www.ankasam.org/turkmenistan-foreign-policy-and-permanent-neutrality-status-on-the-30th-anniversary-of-its-independence/?lang=en>
15. Antonucci D. and S. Manocchi (2006), “Does Turkey have a special trade relation with the EU? A gravity model approach”, *Economic Systems*, V. 30, pp. 157–169.
16. Ark, B. V. (2005). “Europe’s productivity gap: Catching up or getting stuck. In International Symposium: Productivity, Competitiveness And Globalisation, November 2005», (pp. 187-203).
17. Asian Development Bank (2021). “Turkmenistan”, 1-4. Retrieved from <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/27807/tkm-2021.pdf>
18. Asian Development Bank (2022). “Turkmenistan and ADB”. Retrieved from <https://www.adb.org/where-we-work/turkmenistan>
19. Asian Development Bank (2023). Asian Economic Integration Report 2023, 1-276. Retrieved from <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/859946/asian-economic-integration-report-2023.pdf>
20. Asian Development Bank Institute. (2021). Assessing Demand-Side Development from Europe. Unlocking transport connectivity in the Trans-Caspian corridor. p.95. Retrieved from <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/743006/adbi-unlocking-transport-connectivity-092921-web.pdf>
21. Asian Development Bank Institute. (2021). The Middle Corridor. Unlocking transport connectivity in the Trans-Caspian corridor. p.16. Retrieved from <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/743006/adbi-unlocking-transport-connectivity-092921-web.pdf>
22. Aslan, N., & Kambur, A. (n.d.). “Purchasing power parity approach after 1980 in Türkiye. *Marmara University Journal of Economics and Administrative Sciences*”, 23(S2), 9-43.
23. Aslanlı, A. (2020, August 10). «10. Yılında Azerbaycan-Türkiye Stratejik Ortaklık Anlaşması ve Ortak Askeri Tatbikatlar». Anadolu Ajansı. Retrieved January 3, 2022, from <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/10-yilinda-azerbaycan-turkiye-stratejik-ortaklik-anlasmasi-ve-ortak-askeri-tatbikatlar/1937068>
24. Aslanlı, A., Kurban, V. (2016), “Azerbaycan-Türkiye İlişkileri ve Sivil Toplum Kuruluşları”, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Cilt III, Sayı 1 (Bahar 2016), ss. 31-43.
25. Aydemir, C., Arslan, İ., Uncu, F., (2012). “The Development of Foreign Direct Investments in the World and in Türkiye”, *Journal of Kocaeli University Faculty of Social Sciences*, 23, 69-104.

26. Aydın, N. (2018). "Foreign Direct Investments and Exports in Türkiye", *Journal of Finance Political Economic Comments*, 55, 638, 59-77.
27. Ayşen, K., A. (2006). "Specialization in Manufacturing Industry Exports: Türkiye-European Union Analysis (1991-2003)". *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 6(2), 73-82.
28. Azərbaycan Dəmir Yolları (2021). Astara (Azərbaycan) - Astara (Iran) / istifadəyə verilmiş xətlər. Retrieved January 19, 2022, from <https://corp.ady.az/infrastruktur/istifadeye-verilmis-xetler/astara-azerbaycan-astara-iran>
29. Azərbaycan Dəmir Yolları. (2021, November 15). Yeni xətlərin tikintisi. Retrieved January 19, 2022, from <https://corp.ady.az/infrastruktur/yeni-xetlerin-tikintisi>
30. Azərbaycan Dövlət İnformasiya Agentliyi. (2021, November 28). Aşqabadda iqtisadi Əməkdaşlıq təşkilatının XV Zirvə Toplantısı Keçirilib azərbaycan prezidenti ilham əliyev toplantıda iştirak Edib YENİLƏNİB-4 VİDEO. AZƏRTAC –Retrieved January 1, 2022, from https://azertag.az/xeber/Asqabadda_Iqtisadi_Amekdasliq_Teski-latinin_XV_Zirve_Toplantisi_kechirilib_Azerbaycan_Prezidenti_Ilham_Aliyev_to-plantida_istirak_edib_YENILANIB_4_VIDEO-1937396
31. Azərbaycan Dövlət İnformasiya Agentliyi. (2021, November 28). Aşqabadda iqtisadi Əməkdaşlıq təşkilatının XV Zirvə Toplantısı Keçirilib azərbaycan prezidenti ilham əliyev toplantıda iştirak Edib YENİLƏNİB-4 VİDEO. AZƏRTAC –Retrieved January 1, 2022, from https://azertag.az/xeber/Asqabadda_Iqtisadi_Amekdasliq_Teski-latinin_XV_Zirve_Toplantisi_kechirilib_Azerbaycan_Prezidenti_Ilham_Aliyev_to-plantida_istirak_edib_YENILANIB_4_VIDEO-1937396
32. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti (2019, November 19). Azərbaycanın və Qazaxıstanın Baş nazirləri Aktauda İki ölkə Arasında fiber-optik rabitə xəttinin təməlqoyma mərasimində iştirak ediblər. Retrieved January 2, 2022, from <https://cabmin.gov.az/az/article/615/>
33. Azərbaycan Respublikası Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyi. "Trans-Avrasiya Super İnformasiya Magistralı" (TASİM). Retrieved January 3, 2022, from <https://mincom.gov.az/az/view/pages/83/>
34. AzerNews.az. (2021, July 2). Zangezur corridor has huge significance not only in region but also beyond - analyst. Retrieved January 19, 2022, from <https://www.azernews.az/business/180813.html>
35. Azernews (2021, November 6). Russian analyst: Zangazur Corridor - irreversible reality of South Caucasus. Retrieved January 19, 2022, from <https://www.azernews.az/nation/185314.html>
36. AZƏRTAC – Azərbaycan Dövlət İnformasiya Agentliyi. (2019, November 28). Azərbaycanla Türkmənistan Xəzərin dibi ilə fiber-optik kabel xəttinin çəkilməsinə dair dövlətlərarası sənəd imzalayıb. Retrieved January 3, 2022, from https://azertag.az/xeber/_Azerbaycanla_Turkmenistan_Xezerin_dibi_ile_fiber_optik_kabel_xettinin_chekilmesine_dair_dovletlerarasi_sazis_imzalayib-1360860

37. AZERTAC Azerbaijan State News Agency. (2012). "Türkmenistanın gələcəyi bütün regionun gələcəyidir!". Retrieved from https://azertag.az/xeber/Turkmenistanin_geleceyi_butun_regionun_geleceyidir-162049
38. AzərTelekom Azərbaycandan Qazaxıstana Xəzərin dibi ilə fiberoptik - KABEL ÇƏKİR. (2019, April 10). Retrieved January 2, 2022, from <https://fed.az/az/ikt/azer-telekom-azerbaycandan-qazaxistana-xezerin-dibi-ile-fiberoptik-kabel-cekir-54400>
39. Baghirov, O., (2021). The Impact of the Opening of Zangezur Corridor on Regional Transportation and Communication Lines. AIR Center, October, pp. 1-9.
40. Baku-Tbilisi-Erzurum gas pipeline. Transportation • SOCAR. Retrieved January 19, 2022, from <https://socar.az/socar/en/activities/transportation/baku-tbilisi-erzurum-gas-pipeline>
41. Benedictis, L., Nenci, S., Santoni, G., Tajoli, L., & Vicarelli, C. (2014). Network analysis of World Trade using the BACI-CEPII dataset. SSRN Electronic Journal, 14.doi:10.2139/ssrn.2374354
42. Bihari, A., & Pandia, M. (2015). Eigenvector centrality and its application in research professionals' relationship network. In 2015 1st International Conference on Futuristic Trends in Computational Analysis and Knowledge Management, ABLAZE 2015 (pp. 1-6). doi:10.1109/ABLAZE.2015.7154915.
43. Bloomberg. (2015, October 18). "Central banks' independence dilemma". Retrieved from <https://business.bloomberght.com/guncel/haber/1150721-merkez-banklari-independent-seruveni>
44. BP Azerbaijan. Bakı-Tbilisi-Ceyhan Boru kəməri: BP Azərbaycan. Retrieved January 19, 2022, from https://www.bp.com/az_az/azerbaijan/home/who-we-are/operations/projects/pipelines/btc.html
45. Britannica. (2023). "Trade of Turkmenistan". Retrieved from <https://www.britannica.com/place/Turkmenistan/Trade>
46. Brock, T., & Rathburn, P. (2022). "Per Capita GDP Defined: Applications and Highest Per Country". The Investopedia Team.
47. BTI. (2022). "Turkmenistan Country Report 2022",1-40. Retrieved from https://bti-project.org/fileadmin/api/content/en/downloads/reports/country_report_2022_TKM.pdf
48. BTI 2022 "Country Report". Turkmenistan. https://bti-project.org/fileadmin/api/content/en/downloads/reports/country_report_2022_TKM.pdf
49. BTI Transformation Index. (2022). "Economic Transformation". Retrieved from <https://bti-project.org/en/reports/country-report/TKM#pos9>
50. BTI Transformation Index. (2022). "Monetary and Fiscal Stability". Retrieved from <https://bti-project.org/en/reports/country-report/TKM#pos11>
51. BTI Transformation Index. (2022). "Socioeconomic Development". Retrieved from <https://bti-project.org/en/reports/country-report/TKM#pos9>

52. BTI transformation index. (2022). “Turkmenistan Country Report 2022”. Retrieved from <https://bti-project.org/en/reports/country-report/TKM#pos7>
53. Bureau of National Statistics, Agency for Strategic Planning and Reforms of the Republic of Kazakhstan. (2023). “VAT rate from 1995 to 2023.” Retrieved July 24, 2022, from <https://uchet.kz/stavki/NDS>
54. Callen, T. (2020a, February 24). “Gross Domestic Product: An Economy’s All”. International Monetary Fund (IMF).
55. Callen, T. (2020b, February 24). “Purchasing Power Parity: Weights Matter”. International Monetary Fund (IMF).
56. Candan, Ekrem. (2007). “Performance auditing in the Turkic budget system”. Ankara: Ministry of Finance Strategy Development Department.
57. CAREC, (2019). CAREC 2030: Connecting the region for shared and sustainable development. Asian Development Bank. Retrieved December 2, 2021, from <https://www.adb.org/documents/carec-2030-connecting-region-sustainable-development>.
58. CAREC, (2021). CAREC region corridors. Retrieved from https://www.carecprogram.org/uploads/CAREC_DRC_map_February_2021.pdf
59. Carlson, S. C. (2022, December 23). graph theory. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/graph-theory>
60. Cebecioğlu, P., A., and F.(n.d.).”The Impact of the Covid-19 Pandemic on E-Commerce in Türkiye”. In M. Baş & İ. E. Tarakçı (Eds.), *Multidisciplinary Studies in Social Sciences: Theory, Practice and Analysis* (1st ed., pp. 177-198). İstanbul: Efe Akademi.
61. Center for Analysis of Economic Reforms and Communications. (2023). Turkic Economic Outlook, 1-20. Retrieved from https://ereforms.gov.az/files/te_review/pdf/en/c7bfab137abc64a6561424bf41a2d618.pdf
62. Central Bank of the Republic of Azerbaijan. (2021). “Dynamics of monetary aggregates, billion AZN”. Retrieved from <https://www.cbar.az/>
63. Central Bank of the Republic of Azerbaijan. (2021). “Dynamics of the monetary base”. Retrieved from <https://www.cbar.az/>
64. Central Bank of the Republic of Azerbaijan. (2021). “Inflation (in % compared to the corresponding period of the previous year)”. Retrieved from <https://www.cbar.az/>
65. Central Bank of the Republic of Azerbaijan. (2021). “Mandatory reserve requirements of the Central Bank, in %”. Retrieved from <https://www.cbar.az/home?language=en>
66. Central Bank of the Republic of Azerbaijan. (2021). “Nominal and real effective exchange rate of AZN against foreign currencies”. Retrieved from <https://www.cbar.az/>
67. Central Bank of the Republic of Azerbaijan. (2021). “Open market operation (million manats)”. Retrieved from <https://www.cbar.az/home?language=en>
68. Central Bank of the Republic of Azerbaijan. (2021). “Reserves of CBAR and SOFAZ (bln USD)”. Retrieved from <https://www.cbar.az/home?language=en>

69. Central Bank of the Republic of Azerbaijan. (2021). “Transfers from the State Oil Fund to the State Budget”. Retrieved from <https://www.cbar.az/>
70. Central Bank of the Turkic Republic. (2022). “Balance of Payments Statistics Metadata”. Retrieved from <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Odemeler+Dengesi+ve+Ilgili+Istatistikler/Odemeler+Dengesi+Istatistikleri/>
71. Centralasia.news. (2020, November 3). Uzbekistan and Kazakhstan have announced their intention to increase trade turnover to \$10 billion. Retrieved from <https://centralasia.news/>
72. Choi, D., Chung, C.Y., Young, J., (2019). Are economic distance and geographic remoteness important in sustainable trade? Evidence from the bilateral trade between China and Kazakhstan. *Sustainability* (Switzerland) 11 (21), 1–20. <https://doi.org/10.3390/su11216068>.
73. CIS Legislation. (2022). “Concept of foreign policy of Turkmenistan as a neutral state (December 1995)”. Retrieved from <https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=9356>
74. CNNTÜRK. (2022). Retrieved from <https://www.cnnturk.com/>
75. Consulate of the Republic of Kazakhstan in Turkmenbashi city. (2022). “All materials”. Retrieved from <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa-turkmenbashi/press/ar%20t%20i%20c%20l%20e%20/%20details/12689?lang=en>
76. Çakmaklı, et al. (n.d.). «Covid-19 and Emerging Markets: A Sir Model, Demand Shocks and Capital Flows». National Bureau Of Economic Research (NBER) Working Paper No. 27191, 2-54.
77. Daily Sabah. (2022). Daily Sabah - Latest & Breaking News from Türkiye. Retrieved from <https://www.dailysabah.com/>
78. Data of The World Bank. (2022, June). GDP based on purchasing-power-parity (PPP) per capita. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD>
79. Deregözü, M. (2020). “*Türkiye-Macaristan İlişkileri*”, 1. Baskı. İstanbul: SETA Yayınları, 159.
80. DHMI (General Directorate of State Airports Authority). (2021). “Airports Freight Traffic Statistics in Türkiye (2002-2021)”.
81. DSK (2022). “*Foreign trade of Azerbaijan - 2022*”, 47-73. <https://www.stat.gov.az/>
82. Economic Cooperation Organization (ECO). (2023). Economic Cooperation Organization. [online]. [Cited 04 Marc 2023]. <https://www.eco.int/index.php>
83. Eğilmez, M. (2018). *Türkiye in the Process of Change*, Remzi Bookstore, 16th Edition.
84. Embassy of the Republic of Kazakhstan in Turkmenistan. (2020). “Trade and economic cooperation”. Retrieved from <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa-ashgabat/press/article/details/7617?lang=en>

85. Emsen, Ö. S., & Değer, M. K. (n.d.). Commercial and political liberalization and economic growth relations: the experience of transition economies. *Atatürk University Journal of Economics and Administrative Sciences*, 21(2), 161-195.
86. Ergocun, G. (2021, September 26). Businesses optimistic on Istanbul-Tehran-Islamabad freight line reopening. Anadolu Agency. Retrieved January 5, 2022, from <https://www.aa.com.tr/en/economy/businesses-optimistic-on-istanbul-tehran-islamabad-freight-line-reopening/2375431>
87. Erkan, B. (2014). "Logistics Sector and Competitiveness in Türkiye", *ASSAM International Refereed Journal*, Vol: I/1, 44-65.
88. Eurasia Diary. (2020, December 22). Islamabad-Tehran-Istanbul train to launch in 2021. Retrieved January 5, 2022, from <https://ednews.net/en/news/world/446151-islamabad-tehran-istanbul-train-to-launch-in-2021>
89. Eurasian Research Institute. (2016). "A Brief Look at the Fiscal Management of the Economy of Turkmenistan", 1-2. Retrieved from <https://eurasian-research.org/wp-content/uploads/2020/06/Weekly-e-bulletin-01-03-2016-07-03-2016-No-57.pdf>
90. Eurasian Research Institute. (2021). "TÜRKMEN GAZINI AVRUPA PAZARINA ULAŞTIRMAK: TRANS-HAZAR DOĞALGAZ BORU HATTI", 1-2. Retrieved from <https://www.eurasian-research.org/wp-content/uploads/2021/10/Haftalik-e-bulten-04.10.2021-10.10.2021-No-323.pdf>
91. European Commission. (2020). European Union and Central Asia: Trade in Goods, Billion Euro. Retrieved from https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/central-asia_en
92. Eurostat. (2022). "Minimum Wage Statistics". Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/earn_mw_cur/default/table?lang=en
93. Export-Import Bank of the United States. (2022). Retrieved from <https://www.exim.gov/>
94. Facts and Details. (2016). "Economy of Turkmenistan". Retrieved from https://factsanddetails.com/central-asia/Turkmenistan/sub8_7d/entry-4839.html
95. Farina, I. A., Gegez, E. , Ekmekçi, A. K., Er, İ, (2013). *Global Marketing*, (Ed. Sevgi Ayşe Öztürk, Nezihe Figen Ersoy), Anadolu University Open Education Faculty Publication No: 1779, Eskişehir.
96. Farzaliyev, S. (2021, November 28). Aşqabadda Azərbaycan, iran və Türkmənistan Arasında Qaz Mübadiləsinə Dair müqavilə imzalanıb. APA. Retrieved January 19, 2022, from <https://apa.az/az/xeber/xarici-siyaset/asqabadda-azerbaycan-iran-ve-turkmenistan-arasinda-qaz-mubadilesine-dair-muqavile-imzalanib-673034>
97. Foreign Economic Relations Board. (2022). "TÜRK DEVLETLERİ İLE TİCARET SERBESTLEŞMELİ". Retrieved from <https://www.deik.org.tr/basin-aciklamalari-ticaret-bakani-mehmet-mus-turk-devletleri-ile-ticaret-serbestlesmeli>

98. Frede, Julian and Yetkiner, Hakan (2017). The regional trade dynamics of Turkey: a panel data gravity model. *The Journal of International Trade & Economic Development*. Volume 26, 2017-Issue 6.
99. Freeman, L. C. (1979). Centrality in networks: I. Conceptual clarification. *Social Networks*, 1, 215-239.
100. Fry, G. (2000). A Coming Age of Regionalism? In G. Fry & J. O'Hagan (Eds.), *Contending Images of World Politics* (pp. 117-131). Palgrave.
101. General Directorate of Civil Aviation. (2021). "SİVİL HAVACILIK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ FAALİYET RAPORU", 1-127. Retrieved from <https://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/kurumsal/faaliyet/2021.pdf>
102. General Directorate of Turkic State Railways Administration. (2020). «Railway Industry Report 2020».
103. General Directorate of Turkic State Railways Administration. (2020). "Railway Sector Report 2020",1-130. Retrieved from <https://static.tcdd.gov.tr/webfiles/userfiles/files/istrapor/2020sektor.pdf>
104. General Directorate of Turkic State Railways. (2020). "Annual Report 2020", 1-191. Retrieved from <https://static.tcdd.gov.tr/webfiles/userfiles/files/istrapor/2020faaliyet.pdf>
105. Gerber, J. (2018). (Trans. Ed. Nihal Tuncer Terregrossa), *International Economics*, Nobel Academic publishing Education Consultancy Inc., translation from the 6th Edition.
106. Ghemawat, P. (2007). Why the World Isn't Flat. *Foreign Policy*, 159, 54-60.
107. Goldberg, P. K., & Reed, T. (2023). Growing Threats to Global Trade. *Finance & Development*, June, 4-9.
108. Government of Hungary. (2021). "Economic Protection Action Plan (EPA)". Retrieved from <https://kormany.hu/hirek/gazdasagvedelmi-akcioterv-januartol-ujraindul-a-kutatasi-fejlesztési-es-innovációs-szektor-bertamogatása>
109. Government of Hungary. (2022). "Convergence Programme of Hungary 2022-2026", 1-79. Retrieved from https://commission.europa.eu/system/files/2022-07/convergence_programme_of_hungary_2022_en.pdf
110. Government of Hungary. (2022). Ministry of Foreign Affairs and Trade. Retrieved from <https://kormany.hu/kulgazdasagi-es-kulugyminiszterium>
111. Greenaway, Wyn, D., M. & Wright, P. (2007). "Trade Liberalisation and Growth in Developing Countries". *Journal of Development Economics*, 67(C), 229-244.
112. Hamzaoğlu, H. (2020). Kazakhstan'ın "2020-2030 Dış Politika Konsepti"nin analizi", *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(52), ss. 978-985.
113. Harrison, Lawrence E., Samuel P. Huntington (2000). *Culture Matters*, Basic Books.
114. Harper, J. (2021, March 26). Suez blockage is holding up \$9.6 billion of goods a day. BBC News. Retrieved January 1, 2022, from <https://www.bbc.co.uk/news/business-56533250>
115. HIPA: Investments in Hungary Reached New Highs in 2021 Yet Again

116. Hızıroğlu, A. A., Köksal, S., & Uysal, G. (2020). "The Destructive Effect of the Covid-19 Epidemic on Household Incomes". Bahçeşehir University Economic and Social Research Center (BETAM), Research Note: 20/254, 1-11.
117. Hungarian Chamber of Commerce and Industry. (2022). "Hungarian Chamber of Commerce and Industry". Retrieved from <https://mkik.hu/>
118. Hungarian Chamber of Commerce and Industry. (2022). "Hungarian-Turkic and Central Asian sections". Retrieved from <https://mkik.hu/en>
119. Hungarian Chamber of Commerce and Industry. (2022). Official Website. Retrieved from <https://mkik.hu/en>
120. Hungarian Export Promotion Agency. (2022). Retrieved from <https://hepa.hu/en>
121. Huseyn, R. (2022). The impact of the implementation of the "Turkic World Vision 2040" on economic development. *Journal of Economic Reforms*. 3(4), 2022, p.11-18.
122. HYDROCARBONS TECHNOLOGY. (2022). "Central Asia-China Gas Pipeline, Turkmenistan to China". Retrieved from <https://www.hydrocarbons-technology.com/projects/centralasiachinagasp/>
123. I., D. (n.d.). "The Pandemic Adds Momentum To The Deglobalisation Trend". Retrieved from <https://new.cepr.org/voxeu/columns/pandemic-adds-momentum-deglobalisation-trend>
124. IMF. (2016). "Republic Of Azerbaijan 2016 Article IV Consultation - Press Release; Staff Report; And Informational Annex". IMF Country Report No. 16/296, 1-21.
125. Index of Economic Freedom 2023. (2023). "Turkmenistan". Retrieved from <https://www.heritage.org/index/country/turkmenistan>
126. Industry High-level Group. (2019). "Aviation Benefits Report", 1-71. Retrieved from <https://www.icao.int/sustainability/Documents/AVIATION-BENEFITS-2019-web.pdf>
127. Information and legal system of normative legal acts of the Republic of Kazakhstan. (2021, 26 February). On amendments to the Decree of the President of the Republic of Kazakhstan dated February 15, 2018 No. 636 "On approval of the Strategic Development Plan of the Republic of Kazakhstan until 2025 and invalidation of some decrees of the President of the Republic of Kazakhstan". Retrieved from <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U2100000521>
128. Information and legal system of normative legal acts of the Republic of Kazakhstan. (2019, 31 December on approval of the State Program for Infrastructure Development "Nurly Zhol" for 2020- 2025. Retrieved from <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1900001055>
129. Information and legal system of normative legal acts of the Republic of Kazakhstan. (2015, 26 April). On approval of the State Program for Infrastructural Development "Nurly Zhol" for 2015- 2019 and making additions to the Decree of the President of the Republic of Kazakhstan dated March 19, 2010 No. 957 "On Approval of the List of State Programs". Retrieved from <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U1500001030>

130. Information and legal system of normative legal acts of the Republic of Kazakhstan. (2019, 8 February). Convention on the Legal Status of the Caspian Sea/ Retrieved from <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1900000222>
131. Information and legal system of normative legal acts of the Republic of Kazakhstan. (2020, 6 March). On the Concept of Foreign Policy of the Republic of Kazakhstan for 2020-2030. Retrieved from <https://adilet.zan.kz/eng/docs/U2000000280>
132. Information and legal system of normative legal acts of the Republic of Kazakhstan. (2022, 15 July). On approval of the Concept of the investment policy of the Republic of Kazakhstan until 2026. Retrieved from <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2200000482#z157>
133. International Bank for Reconstruction and Development. (2022). “Economic Memorandum on Azerbaijan”, 1-305. Retrieved from <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099100109222241014/pdf/P175326058504d07d0b6df0510aeb761254.pdf>
134. International Monetary Fund. (2019). The Coordinated Direct Investment Survey (CDIS). Retrieved from <https://data.imf.org/?sk=388dfa60-1d26-4ade-b505-a05a-558d9a42#>
135. International Monetary Fund. (2022). “World Economic Outlook”. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/WEO>
136. International Monetary Fund. (2023). Global Financial Stability Report: Safeguarding Financial Stability amid High Inflation and Geopolitical Risks, April 2023.
137. International Monetary Fund. (2023). World Economic Outlook, April 2023 update. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/April>
138. International Trade Centre (2020). Trade Map - Bilateral trade between China and Türkiye in 2020. Retrieved January 1, 2022, from [https://www.trademap.org/Bilateral.aspx?nvpm=1%7C156%7C%7C792%7C%7CTOTAL%7C%7C%7C2%7C1%7C1%7C2%7C1%7C1%7C1%7C1%7C1%7C](https://www.trademap.org/Bilateral.aspx?nvpm=1%7C156%7C%7C792%7C%7CTOTAL%7C%7C%7C2%7C1%7C1%7C2%7C1%7C1%7C1%7C1%7C1%7C1%7C)
139. İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi. (2021). Transportation and logistics relations. “Economic reforms” scientific and analytical journal, p.82. Retrieved from <https://ereforms.gov.az/files/publications/pdf/az/2ae90ac9d3f7718ef-3c59ea81c8df231.pdf>
140. İran. SARMAT GROUP / CAPMAT ГРҮҮІІІ. Retrieved January 19, 2022, from <http://sarmatgroup.com/en/iran/>
141. İyibozkurt, E. (1994). *Türkiye - European Community Customs Union*, Ezgi Bookstore, Bursa.
142. Jafarov, J. (2021). Interest in Zangezur Corridor growing, Asian countries realizing new opportunities. Trend News Agency. Retrieved from <https://menafn.com/1102592933/Interest-in-Zangezur-Corridor-growing-Asian-countries-realizing-new-opportunities>
143. Jafarov, J., (2021). Regional Countries Are Also Highly Interested in Zangezur Corridor. CAERC. Retrieved from <https://ereforms.gov.az/en/ekspert-yazilari/zengezur-dehlizinde-region-olkelerinin-de-maragi-yuksekdir-59>.

144. Karagul, M. (2018). *With the Threats and Opportunities of the World Economy*, Nobel Publishing, 4th Edition.
145. Karakurt, B. (2010). The role of fiscal policy in preventing the global financial crisis and Türkiye's fiscal policy response to the crisis. *Atatürk University Journal of Economics and Administrative Sciences*, 2(2), 167-195.
146. Karluk, R. (2003). *International Economics Theory and Politics*, Beta Publishing Inc., 7th Edition.
147. Kaya, N., E. (2020). "Trans Adriyatik Boru Hattı'nda ticari gaz akışı başladı". AA Ekonomi. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/trans-adriyatik-boru-hattinda-ticari-gaz-akisi-basladi-/2094835>
148. Keegean, W. J., Green M. C., (2013), *Global Marketing* (Ed. Rezan Tatlıdil), Nobel Akademik Yayıncılık A.Ş, Translation from the 7th Edition.
149. Kenderdine, T., and Bucsky, P. (2021, June 4). Middle Corridor-policy development and trade potential of the Trans-Caspian International Transport Route. Asian Development Bank. Retrieved March 11, 2022, from <https://www.adb.org/publications/middle-corridor-policy-development-trade-potential>
150. Khayat, S. (2019). A gravity model analysis for trade between the GCC and developed countries. *Cogent Economics & Finance*, 7(1).
151. Khitakhunov, A., Mukhamediyev, B. & Pomfret, R. (2017) Eurasian Economic Union: present and future perspectives. *Econ Change Restruct* 50, 59–77. <https://doi.org/10.1007/s10644-016-9182-1>
152. Kimsanova, B., & Herzfeld, T. (2002). Policy analysis with Melitz-type gravity model: Evidence from Kyrgyzstan. *Journal of Asian Economics*, Volume 80.
153. Kol, Emine Nida; Karaçor, Zeynep (2012), "2001 Transition to a Strong Economy Program and Its Effects on Employment", *Journal of Finance*, Issue 162 (January -June 2012), pp.379-395.
154. Koshmaganbetov, S. (August 24, 2022). "The transportation potential of goods from Transcaucasia to Kazakhstan is estimated to be 4 million tons per year". Retrieved from https://www.inform.kz/ru/potencial-perevozok-kazahstanskih-gruzov-po-transkaspiskomu-marshrutu-ocenivaetsya-v-4-mln-tonn-v-god_a3970631
155. KPMG. (2021). "An Overview of the Transportation and Logistics Sector from the Perspective of KPMG 2021". Retrieved from <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/tr/pdf/2021/09/kpmg-perspektifinden-tasimacilik-ve-lojistik-sektorune-bakis-2021.pdf>
156. Kursiv Media. (2020, July 7). "Kazakhstan seeks investment in exploration". Retrieved from <https://kz.kursiv.media/2020-07-07/kazakhstan-ischet-investicii-v-geologorazvedku/>
157. Kuzucu, S. (n.d.). "An Evaluation of the Central Bank of the Republic of Türkiye's Monetary Policy Against the Covid-19 Pandemic". *Doğuş University Magazine*, 23(Covid-19), 265-279.

158. Lagarde, C. (2023, April 17). Central Banks in a Fragmenting World. European Central Bank. Retrieved from <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2023/html/ecb.sp230417~9f8d34fbd6.en.html> and Grant, A., & Haider, Z. (2023, March 9). Geopolitical Risk: Navigating a World in Flux. McKinsey & Company. Retrieved from <https://www.mckinsey.com/capabilities/risk-and-resilience/our-insights/geopolitical-risk-navigating-a-world-in-flux#>
159. Lai, L. G., Quynh, N. T., & Bayhaqi, A. (2022). The FDI Network, Global Value Chain Participation, and Economic Upgrading
160. Law of the Republic of Azerbaijan. (2004). “On the Central Bank of the Republic of Azerbaijan.” Retrieved July 24,2022, from <https://e-qanun.az/framework/5530>
161. Leijen, M. (2018, July 17). A tour through Iran as a rail freight transit country. Retrieved January 19, 2022, from <https://www.railfreight.com/corridors/2018/07/17/a-tour-through-iran-as-a-rail-freight-transit-country/?gdpr=accept>
162. Linn, J. (2018). Recent Threats to Multilateralism. *Global Journal of Emerging Market Economies*, 9(1-3), 101-103.
163. LLP “Republican newspaper “Egemen Kazakhstan” (2019,June), Retrieved from <https://kazpravda.kz/n/ot-rynochnoy-ekonomiki-k-trety-modernizatsii/>
164. LLOYDS Bank. (2023). Turkmenistan: “Economic Outline”. Retrieved from <https://www.lloydsbanktrade.com/en/market-potential/turkmenistan/economy>
165. Ma, Y. (2021, April 1). EU trade balance with China 2020. Statista. Retrieved January 19, 2022, from <https://www.statista.com/statistics/257155/eu-trade-with-china/>
166. Mammadov, S. (2021, April 29). Another route from China to Europe in the South Caucasus. Chinadaily.com.cn. Retrieved January 19, 2022, from <https://www.chinadaily.com.cn/a/202104/29/WS608a5c75a31024ad0babb4e9.html>
167. Mammadova, L. (2019, February 28). Azerbaijani ministers meet managers of Huawei, China Telecom. Azernews. Retrieved from <https://www.azernews.az/business/146520.html>
168. Martínez-López, B., Perez, A. M., & Sánchez-Vizcaíno, J. M. (2009). Social Network Analysis. Review of General Concepts and Use in Preventive Veterinary Medicine. *Transboundary and Emerging Diseases*, 56(4), 109–120. doi:10.1111/j.1865-1682.2009.01073.x
169. Martinho, V. J. P. D. (2021). “Impact of Covid-19 on the Convergence of GDP Per Capita in OECD Countries”. *Regional Science Policy & Practice*, 13(1), 55-72.
170. Middle East Center for Strategic Studies. (2012). “The Future of the Organization for Economic Cooperation (EIT)”.
171. Middle east free zone. Middle East Free Zone | Middle East Free Zone. Retrieved January 19, 2022, from <http://www.middleeastfreezone.com/Default/Index>
172. Ministry of Economy and Commerce of the Kyrgyz Republic. (2022). Foreign and mutual trade of the Kyrgyz Republic by countries for January-December 2021. Retrieved from <https://mineconom.gov.kg/ru/direct/13>

173. Ministry of Finance (2016). 2016 Central Government Budget Realizations and Expectations Report, Ankara.
174. Ministry of Finance (2017). Annual Economic Report 2017, Ankara.
175. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye. (2023). Retrieved from <https://www.mfa.gov.tr/default.tr.mfa>
176. Ministry of Foreign Affairs of Turkmenistan. (2021). “Turkmenistan and Kyrgyzstan dynamically develop bilateral relations”. Retrieved from <https://www.mfa.gov.tm/en/news/2700>
177. Ministry of Foreign Affairs of Turkmenistan. (2022). “Economy”. Retrieved from <https://www.mfa.gov.tm/en/articles/4>
178. Ministry of Industry and Infrastructure Development of the Republic of Kazakhstan. (2022, 26 August). Civil Aviation. Retrieved from <https://www.gov.kz/memleket/entities/aviation/activities/254?lang=ru>
179. Ministry of Interior of the Republic of Türkiye. (2021). “2022 TBMM PLAN VE BÜTÇE KOMİSYONU”, 1-397. Retrieved from https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/icerikYonetimi/haberler/2021/11/2022_butce_final_kucuk.pdf
180. Ministry of National Education of the Republic of Türkiye. (2011). “HAVAY-OLU TAŞIMACILIĞI”, 1-96. Retrieved from http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Hava%20Yolu%20Ta%C5%9F%C4%B1mac%C4%B1%C4%B1%C4%9F%C4%B1.pdf
181. Ministry of National Education of the Republic of Türkiye. (2011). Transportation Service Area: Air Freight. Ankara.
182. Ministry of Transport, Maritime Affairs, and Communications. (2013). “BORU HATLARI ÇALIŞMA GRUBU RAPORU”, 1-205. Retrieved from <https://sgb.uab.gov.tr/uploads/pages/11-ulasirma-surasi/11-ulasirma-surasi-sektor-raporlari-boru-hatlari.pdf>
183. Ministry of Treasury and Finance (2018). Annual Economic Report 2018, Ankara.
184. Ministry of Treasury and Finance. (2022). “Covid-19 Economic Stability Shield Package”. Retrieved from https://www.medikalkume.com/content/upload/anns/covid-19-ekonomik-istikra-20200414141_043.PDF
185. Moody’s analytics. (2017). “Turkmenistan - Economic Indicators”. Retrieved from <https://www.economy.com/turkmenistan/indicators>
186. Musabay Baki, P. (2022). PERCEPTIONS. Spring-Summer 2022, Volume XXVII, Number 1, 26-52.
187. Museyibov, A. (2019, December 31). ‘The Energy Silk Road’ launched. The ball is now in Europe. Daily Sabah. Retrieved from <https://www.dailysabah.com/opinion/2019/12/31/the-energy-silk-road-launched-the-ball-is-now-in-europe>.
188. Museyibov, A. (2021, August 12). The Alat Free Economic Zone’s Role in Azerbaijan’s Long-Term Geo-Economic Strategy. The Jamestown Foundation. Retrieved January 19, 2022, from https://jamestown.org/?post_type=program&p=90302

189. Mussurova, M. (2020). “*Kazakistan’ın Dış Politikasında Çok Taraflılık ve Uluslararası Örgütler*” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde Ömer Halis Demir Sosyal Bilimler Enstitüsü.
190. Mustofaev, M. (2022). The Organization of Turkic States: A New Approach to Global and Regional Challenges,1-16. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2559564>
191. Narodnoe slovo newspaper. (2022, March 30). “A modern power plant has been put into operation, the construction of another one has been launched.” Retrieved from <https://xs.uz/ru/post/vvedena-v-stroj-sovremennaya-elektrostantsiya-dan-start-stroitelstvu-eschyo-odnoj>
192. National Statistical Committee of the Kyrgyz Republic. (2021). Dynamics of changes in GDP and GDP growth rates at PPP in the Kyrgyz Republic for the period 2010-2021. Retrieved from <http://stat.kg/en/statistics/nacionalnye-scheta/>
193. National Statistical Committee of the Kyrgyz Republic. (2021). Dynamics of changes in GDP at PPP per capita and their growth rates for the period 2010-2021. Retrieved from <http://stat.kg/en/statistics/nacionalnye-scheta/>
194. National Statistical Committee of the Kyrgyz Republic. (2021). Structure of the GDP of the Kyrgyz Republic for the period 2010-2021, in %. Retrieved from <http://stat.kg/en/statistics/nacionalnye-scheta/>
195. National Statistical Committee of the Kyrgyz Republic. (2022). External trade. Retrieved from <http://stat.kg/ru/statistics/vneshneekonomicheskaya-deyatelnost/>
196. National Statistical Committee of the Kyrgyz Republic. (2022). Geographic distribution of exports of the Kyrgyz Republic. Retrieved from <http://www.stat.kg/ru/statistics/vneshneekonomicheskaya-deyatelnost/>
197. National Statistical Committee of the Kyrgyz Republic. (2022). Geographic distribution of imports of the Kyrgyz Republic. Retrieved from <http://www.stat.kg/ru/statistics/vneshneekonomicheskaya-deyatelnost/>
198. NEWS CENTRAL ASIA. (2022, January 17). “Turkmenistan Uzbekistan friendship and good neighborliness inviolable”. Retrieved from <http://www.newscentralasia.net/2022/01/17/turkmenistan-uzbekistan-friendship-and-good-neighborliness-inviolable/>
199. News website “Zakon.kz” Retrieved from https://https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30778227&pos=3;20#pos=3;20
200. Nippon Telegraph and Telephone Corporation (NTT). (2022). 2021 Global Managed Services Report. Retrieved from <https://services.global.ntt>.
201. Nuriddinov, U. (2022, October 29). “Bilateral Cooperation Between Uzbekistan and Kazakhstan: Will the Dynamics Continue?” Cabar Asia. Retrieved from <https://cabar.asia/en/bilateral-cooperation-between-uzbekistan-and-kazakhstan-will-the-dynamics-continue>.

202. OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). (2022). “Foreign Direct Investment”. Retrieved from <https://stats.oecd.org/>
203. OECD. (2012). “National Accounts of OECD Countries: 3. GDP Per Capita”. Paris: OECD Publishing.
204. OECD. (2020). *Capacity For Remote Working Can Affect Lockdown Costs Differently Across Places*. Paris: OECD Publishing.
205. OECD (2021). Evaluation criteria. Retrieved January 19, 2022, from <https://www.oecd.org/dac/evaluation/daccriteriaforevaluatingdevelopmentassistance.htm#relevance-block>
206. OECD. (2021). “Official Development Assistance (ODA) - ODA Data and Trends 2021”. Retrieved from <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/official-development-assistance.htm>
207. OECD. (2021b). “OECD Economic Surveys: Türkiye 2021”. Paris: OECD Publications.
208. OECD. (2022a). “Paying the Price of War”. OECD Economic Outlook, Interim Report. Paris: OECD Publishing.
209. OECD. (2022b). “STAN Database for Structural Analysis”. Retrieved from <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=STAN>; https://www.oecd-ilibrary.org/industry-and-services/data/stan-oecd-structural-analysis-statistics_stan-data-en
210. Office of the President of the Republic of Uzbekistan. (n.d.). “The President of the Republic of Uzbekistan receives the Chairman of the Milli Majlis of the Republic of Azerbaijan”. Retrieved from <https://president.uz/en/lists/view/5102>
211. Official information resource Prime Minister of the Republic of Kazakhstan (2021, January), Retrieved from <https://primeminister.kz/ru/media/infographic/itogi-socialno-ekonomicheskogo-razvitiya-rk-i-ispolnenie-respublikanskogo-byudzhetaza-2020-god-1201741>
212. Official information resource Prime Minister of the Republic of Kazakhstan (2022, March), Retrieved from <https://primeminister.kz/ru/news/reviews/v-minnacekonomiki-podveli-itogi-za-2021-god-i-podelilis-planami-raboty-na-predstoyashchiy-period-42556>
213. Official website of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan (2020, 06 February). Retrieved from <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa/press/article/1?directions=93&lang=ru&title=%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D1%80%D0%B1%D0%B0>
214. Official website of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Kazakhstan (2020, 06 February). Retrieved from <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa/press/article/details/3850?directionId=93&lang=ru>
215. Official website of the President of the Republic of Azerbaijan. (2020, February 25). Azerbaijan, Türkiye signed bilateral documents. Retrieved January 19, 2022, from <https://president.az/articles/35963>

216. Official website of the President of the Republic of Azerbaijan. (2021, November 28). Ilham Aliyev attended the 15th Summit of Economic Cooperation Organization in Ashgabat. Retrieved from <https://president.az/en/articles/view/54432>
217. Official website of the President of the Republic of Azerbaijan. (2017, October 30). Ilham Aliyev attended the opening ceremony of Baku-Tbilisi-Kars railway. Retrieved January 19, 2022, from <https://president.az/en/articles/view/25639>
218. Official website of the President of the Republic of Azerbaijan. (2020, January 15). Ilham Aliyev received Minister of Transport, Communications and High Technologies. Retrieved January 19, 2022, from <https://president.az/en/articles/view/35615>
219. Official website of the President of the Republic of Azerbaijan. (2020, November 10). Statement by the President of the Republic of Azerbaijan, Prime Minister of the Republic of Armenia and President of the Russian Federation. Retrieved from <https://president.az/en/articles/view/45923>
220. Official website of the President of the Republic of Kazakhstan (2012, December). “Kazakhstan-2050 Strategy. Retrieved from https://www.akorda.kz/en/official_documents/strategies_and_programs
221. Official website of the President of the Republic of Kazakhstan (2018, 19 February). “Kazakhstan-2050 Strategy. Retrieved from https://www.akorda.kz/ru/legal_acts/decrees/ob-utverzhdennii-strategicheskogo-plana-razvitiya-respubliki-kazakhstan-do-2025-goda-i-priznanii-utrativshimi-silu-nekotoryh-ukazov-prezidenta
222. Official website of the President of the Republic of Kazakhstan (2022, 24 August). Retrieved from <https://www.akorda.kz/ru/kasym-zhomart-tokaev-i-ilham-aliev-proveli-peregovory-v-rasshirennoy-formate-247307>
223. Official website of the President of the Republic of Kazakhstan (2022, 10 May). Retrieved from <https://www.akorda.kz/ru/kasym-zhomart-tokaev-i-redzhep-tayyip-erdogan-dogovorilis-vyvesti-vzaimootnosheniya-mezhdu-kazakhstanom-i-turciye-na-uroven-rasshirennogo-strategicheskogo-partnerstva-1045142>
224. Oğuz, İ. H., & Oğuz, D. (2019). “Journal of Logistics in Turkic Economy, International Business and Economic Studies”, Vol.1, P.2, 65-74.
225. Oh, J., Yuldashev, B., & Moon, S. H. (2018). Where is Uzbekistan’s trade and where should it be directed? Gravity analyses for being doubly landlocked. *International Area Studies Review*, 21(1), 68–84. <https://doi.org/10.1177/2233865917745959>.
226. Organization of Turkic States (OTS). (2023a). Organization of Turkic States. [online]. [Cited 05 June 2023]. <https://www.turkicstates.org/en/turk-konseyi-hakkinda>
227. Organization of Turkic States (OTS). (2023b). Organization Chart [online]. [Cited 06 June 2023]. <https://www.turkicstates.org/en/organizasyon-semasi>
228. Organization of Turkic States. (2019). Declaration of the Seventh Summit of the Cooperation Council of Turkic Speaking States, Baku, 15 October 2019. Retrieved from https://www.turkicstates.org/assets/pdf/temel_belgeler/seventh-summit-declaration-14-en.pdf

229. Organization of Turkic States. (2021). Declaration of the Eighth Summit of the Organization of Turkic States, Istanbul, 12 November 2021. Retrieved from https://www.turkicstates.org/assets/pdf/temel_belgeler/eighth-summit-declaration-15-en.pdf
230. Organization of Turkic States. (2022). Samarkand Declaration of the Ninth Summit of the Organization of Turkic States, Samarkand, 11 November 2022. Retrieved from https://www.turkicstates.org/assets/pdf/temel_belgeler/ninth-summit-declarataion-16-en.pdf
231. Organization of Turkic States. (n.d.). Turkic World Vision – 2040. Retrieved from <https://turkicstates.org/assets/pdf/haberler/turkic-world-vision-2040-2396-97.pdf>
232. ORSAM (Center for Middle Eastern Studies). (2012). “THE FUTURE OF THE ECONOMIC COOPERATION ORGANIZATION (ECO)”, 33-46. Retrieved from https://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/Analiz_108_tr.pdf
233. Piratdin Allayarov, Bahtiyar Mehmed, Sazzadul Arefin, Norbek Nurmatov. (2018). The Factors Affecting Kyrgyzstan’s Bilateral Trade: A Gravity-model Approach. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 5(4), 95-100.
234. Polat, B., & Payaslıoğlu, C. (2015). Determinants of Foreign Direct Investment to Türkiye. *Topics in Middle Eastern and North African Economies*, 17, Middle East Economic Association and Loyola University Chicago. Retrieved from <http://www.luc.edu/orgs/meea/>
235. Pöyhönen, P. (1964). *Toward a general theory of international trade*: Institute of economics, University of Helsinki.
236. Pradhan, R. (2017). China’s Rise In Central Asia: THE NEW SILK ROAD ECONOMIC BELT. *World Affairs: The Journal of International Issues*, 21(3), 50–61. <https://www.jstor.org/stable/48531352>
237. Pravda Vostoka” newspaper. (2022, March 31). №64 and “Yangi Uzbekiston” newspaper website. (2021, March 31). Retrieved from <https://yuz.uz/ru/news/uzbekistan---turtsiya-ekonomicheskoe-sotrudnichestvo-v-novx-realiyax>
238. Presidency of the Republic of Türkiye. (2022). Retrieved from <https://www.tccb.gov.tr/en/>
239. President. (2022, June 22). “Azərbaycan-Özbəkistan sənədləri imzalanıb.” Retrieved from <https://president.az/az/articles/view/56481>
240. President of the Republic of Azerbaijan Ilham Aliyev. (2022). “Ilham Aliyev attended the 6th Summit of Heads of State of Caspian littoral states Summit in Ashgabat”. Retrieved from <https://president.az/en/articles/view/56573>
241. President of the Republic of Azerbaijan. (1999). “On the Establishment of the State Oil Fund of the Republic of Azerbaijan.” Retrieved July 24,2022, from <https://e-qanun.az/framework/5261>
242. President of the Republic of Azerbaijan. (July 15, 2016). The Financial Stability Council. Retrieved July 24,2022, from <https://president.az/az/articles/view/20613>

243. President of the Republic of Azerbaijan. (2000). "The confirmation of the Charter of the State Oil Fund of the Republic of Azerbaijan." Retrieved July 24,2022, from <https://e-qanun.az/framework/148>
244. President of the Republic of Azerbaijan. (2022). "About the Approval of the Socio-Economic Development Strategy of the Republic of Azerbaijan for 2022-2026." Retrieved July 24,2022, from <https://e-qanun.az/framework/50013>
245. President of the Republic of Uzbekistan. (2021). "President of Uzbekistan, Shavkat Mirziyoyev, speaking at a summit of the Cooperation Council of Turkic-Speaking States". Retrieved from <https://president.uz/ru/lists/view/4758>
246. President of the Republic of Uzbekistan. (2021). "Speech by the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev at the Third Consultative Meeting of the Heads of States of Central Asia". Retrieved from <https://president.uz/en/lists/view/4534>
247. President of the Republic of Uzbekistan. (2021). "Strategic Partnership Enriched By New, Even More Significant Practical Substance". Retrieved from <https://president.uz/en/lists/view/4670>
248. President of the Republic of Uzbekistan. (2021). "The Presidents of Uzbekistan and Kazakhstan Confirm the Readiness to Increase Cooperation". Retrieved from <https://president.uz/en/lists/view/4808>
249. President of the Republic of Uzbekistan. (2021). "Twenty-Two Documents Signed During the Visit". Retrieved from <https://president.uz/en/lists/view/4221>
250. President of the Republic of Uzbekistan. (2022, January 28). "Decree of the President of the Republic of Uzbekistan No. 60". Retrieved from <https://lex.uz/ru/docs/5841077>
251. President of the Republic of Uzbekistan. (2022). "Priorities Set for Development of the Uzbek-Turkic Strategic Partnership". Retrieved from <https://president.uz/en/lists/view/5087>
252. Purtaş, F. (2022), *Krizleri Fırsata Dönüştüren İş Birliği Türk Devletleri Teşkilatı*, 1. Baskı, Ankara: SETA Yayınları 209.
253. Radziyevska, S., & Us, I. (2020). Regionalization of the world as the key to sustainable future, 1-9. Retrieved from https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/pdf/2020/26/e3sconf_icsf2020_13016.pdf
254. Republic of Azerbaijan Ministry of Foreign Affairs. (2021). "Turkmenistan". Retrieved from <https://www.mfa.gov.az/en/category/asiya-ve-okeaniya/turkmenistan>
255. Republic of Türkiye Ministry of Transport and Infrastructure General Directorate of Highways. (2023). "Road Network Information". Retrieved from <https://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Kurumsal/YolAgi.aspx>
256. Republic of Türkiye Ministry of Transport and Infrastructure, General Directorate of Maritime Affairs. (2021). «Ro-Ro Vehicle Statistics 2021».
257. Republic of Türkiye Ministry of Transport and Infrastructure. (2022). «2022 Budget Presentation».

258. Republic of Türkiye Ministry of Commerce. (2022, June 24). “Number of export and import companies”. Retrieved from <https://ticaret.gov.tr/data/5d63d89d13b8762f-7c43a738/21%20Ihracat%20ve%20Ithalat%20Yapan%20Firma%20Sayilari.pdf>
259. Republic of Türkiye Ministry of Transport and Infrastructure. (2021). “Reaching and Accessing Türkiye 2021”. Retrieved from <https://sgb.uab.gov.tr/uploads/pages/yayinlar/ulasan-ve-erisen-turkiye-2021.pdf>
260. Review.uz. (2021, November 15). Speech by the President of Uzbekistan Shavkat Mirziyoyev at the Summit of the Turkic Council (November 12, 2021). <https://review.uz/post/ozbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyoyevning-turkiy-tilli-davlatlar-hamkorlik-kengashi-sammitidagi-nutqi>
261. Sarica., V., & Özbay, G. (2022). “A Research on Pandemic Period Customer Complaints in Food and Beverage Package Services”. *Journal of Management and Economy*, 29(3), 583-602.
262. Sachs, J. (2000). Notes on a new sociology of economic development. *Culture matters: How values shape human progress*, 29-43.
263. Salikhov, A. (2021, November 15). “Uzbekistan pays special attention to deepening trade relations with member countries of the Organization of Turkic States.” Retrieved from <https://review.uz/post/turkiy-davlatlar-tashkiloti-doirasidagi-hamkorlikning-ustuvor-yonalishi-bu-davlatlar-bilan-savdoni-chuqurlashtirish>
264. Salikhov, A. (2021, November 15). A.Salikhov, chief researcher at the Institute for Strategic and Interregional Studies under the President of the Republic of Uzbekistan. Review.uz. Retrieved from <https://review.uz/post/turkiy-davlatlar-tashkiloti-doirasidagi-hamkorlikning-ustuvor-yonalishi-bu-davlatlar-bilan-savdoni-chuqurlashtirish>
265. Samarkand Declaration. (2022). Samarkand Declaration of the Ninth Summit of the Organization of Turkic States. [online]. [Cited 03 April 2023]. <https://www.turkkon.org/assets/pdf/haberler/semekant-bildirisi-2679-164.pdf>
266. Scamadviser. (2022). Retrieved from <https://www.scamadviser.com/check-website/stringfixer.com>
267. Schnitzer, A. (2017). The Cooperation Council of Turkic Speaking States (The Turkic Council). How A Regional Organization Uses South-South Cooperation To Promote Regional and Global Development. *South-South in Action*. - <https://www.turkkon.org/assets/dokuman/Final-Turkic-Council-Report-Interactive-High-Res.pdf>
268. Secretariat of the Organization of Turkic States. (2021). “The Leaders of the Turkic World convened the Summit of Organization of Turkic States”, 1-10. Retrieved from <https://turkicstates.org/assets/pdf/haberler/press-release-of-secretariat-of-the-organization-of-turkic-states-2399-102.pdf>
269. Seong, J., White, O., Woetzel, J., Smit, S., Devesa, T., Birshan, M., & Samandari, H. (2022). *Global flows: The ties that bind in an interconnected world*, (1-40). Retrieved from <https://www.mckinsey.com/capabilities/strategy-and-corporate-finance/our-insights/global-flows-the-ties-that-bind-in-an-interconnected-world>

270. Sez “Aktau Seaport”. СЭЗ “Морпорт Актау”. Retrieved January 19, 2022, from <https://www.sez.kz/en/>
271. Shafie, Termeh. (2015). A Multigraph Approach to Social Network Analysis. *Journal of Social Structure*. 16. 10.21307/joss-2019-011.
272. Shusha Declaration. (2021). Azerbaijan, Türkiye signed Shusha Declaration on allied relations. Shusha, 15 June 2021. [online]. [Cited 11 May 2023]. <https://e-qanun.az/framework/49147>
273. Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü. (2022). “HAVAYOLU UÇAK FİLOSU İSTATİSTİKLERİ”. Retrieved from <https://web.shgm.gov.tr/tr/kurumsal/4547-istatistikler>
274. Southern Gas Corridor. About Us. Retrieved January 19, 2022, from <https://www.sgc.az/en/page/1>
275. State Committee of the Republic of Uzbekistan on Statistics. (2022). <https://stat.uz/uz/>
276. State Oil Fund of the Republic of Azerbaijan. (2021). “SOFAZ revenues and the average selling price of oil”. Retrieved from <https://www.oilfund.az/>
277. State Oil Fund of the Republic of Azerbaijan. (2021). “The structure of SOFAZ revenues in 2010-2021”. Retrieved from <https://www.oilfund.az/>
278. Statista - The Statistics Portal. (2021). “Türkiye’s GDP at Current Prices (2011-2021)”. Retrieved from <https://www.statista.com/>
279. Statista - The Statistics Portal. (2022). Retrieved from <https://www.statista.com/>
280. Strategy and Budget Department. (2021). “Annual Economic Report 2021”. Ankara.
281. Strategy. (2022) 2022-2026 Organization of Turkic States Strategy, Samarkand, 2022.
282. Stringfixer. (2022). “Trans Caspian Gas Pipeline”. Retrieved from https://stringfixer.com/tr/Trans-Caspian_Gas_Pipeline
283. TANAP. (2022). Retrieved from <https://www.tanap.com/tanap-projesi>
284. T.C. Ticaret Bakanlığı. (2022). “Kırgızistan Ülke Profili.” Retrieved from https://ticaret.gov.tr/data/5ed8e6c613b876d8ec73d58f/K%C4%B1rg%C4%B1zistan_2022.pdf
285. T, M. (2020). “2008 Changes in Monetary and Fiscal Policies After the Global Financial Crisis”. In S. Boğa (Ed.), *Economic Crises with Political, Social and Institutional Aspects* (1st ed., pp. 371-420). Ankara: Gazi Kitabevi.
286. T.R. Presidential Investment Office 2021-2023 Türkiye International Direct Investment Strategy Report.
287. *The Competitive Advantage of Nations*, By: M. E. Porter Format:Print | Pages:875
288. The European Commission. Central Asia-Trade-European Commission. Retrieved January 19, 2022, from <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/central-asia/>
289. The General Directorate of State Airports Authority.(2022). “Havalimanları Karşılaştırmalı İstatistikleri”. Retrieved from <https://www.dhmi.gov.tr/Sayfalar/Istatistikler.aspx>

290. The Ministry of Foreign Affairs of the Kyrgyz Republic. (2022). “Trade and Economic Cooperation”. Retrieved from <https://mfa.gov.kg/en/Menu---Foreign/--uslugi/Trade-and-Economic-Cooperation/radeand-economic-cooperation-5c0f83ceeabfc>
291. The Ministry of Trade of the Republic of Türkiye. (2022). “Single Window Documents”. Retrieved from <https://www.turkiye.gov.tr/gumruk-ve-ticaret-tek-pencere>
292. The Ministry of Transport and Infrastructure of the Republic of Türkiye. (2022). “Ro-Ro Vehicle Statistics”. Retrieved from <https://denizcilikistatistikleri.uab.gov.tr/ro-ro-arac-istatistikleri>
293. The National Bank of the Kyrgyz Republic. (2021). Structure of international reserves (at the end of the period). Retrieved from <https://www.nbkr.kg/index1.jsp?item=137&lang=RUS>
294. The National Bank of the Kyrgyz Republic. (2021). Structure of Sterilization Operations NBKR. Retrieved from <https://www.nbkr.kg/index1.jsp?item=137&lang=RUS>
295. The National Bank of the Kyrgyz Republic. (2021). The National Bank of the Kyrgyz Republic on monetary policy for the year 2022, 1-5. Retrieved from <https://www.nbkr.kg/DOC/30122021/000000000057901.pdf>
296. The National Bank of the Kyrgyz Republic. (2021). Volume of transactions on the domestic interbank credit market. Retrieved from <https://www.nbkr.kg/index1.jsp?item=137&lang=RUS>
297. The National Bank of the Republic of Kazakhstan. (2021). “Continuous growth of FDI”. Retrieved July 24,2022, from <https://www.nationalbank.kz/en/page/statistika>
298. The National Reform Programme of Hungary 2022
299. The Presidency of the Republic of Türkiye Investment Office. (2022). Retrieved from <https://www.invest.gov.tr/en/library/publications/pages/default.aspx>
300. The State Statistics Committee of the Republic of Azerbaijan. (2021). “Dynamics of Gross Domestic Product (2010-2021 period)”. Retrieved from https://www.stat.gov.az/source/system_nat_accounts/
301. The State Statistics Committee of the Republic of Azerbaijan. (2022). “GDP of the Republic of Azerbaijan (Billion USD)”. Retrieved from https://www.stat.gov.az/source/system_nat_accounts/
302. The State Statistics Committee of the Republic of Azerbaijan. (2022). “GDP per capita (USD)”. Retrieved from https://www.stat.gov.az/source/system_nat_accounts/
303. The State Statistics Committee of the Republic of Azerbaijan. (2022). “GDP per capita, PPP, USD”. Retrieved from https://www.stat.gov.az/source/system_nat_accounts/
304. The State Statistics Committee of the Republic of Azerbaijan. (2022). “GDP Dynamic, compared with the previous year in percent”. Retrieved from https://www.stat.gov.az/source/system_nat_accounts/
305. The State Statistics Committee of the Republic of Azerbaijan. (2021). Dynamics of foreign trade turnover of the Republic of Azerbaijan. Retrieved from <https://stat.gov.az/source/trade/?lang=en>

306. The State Statistics Committee of the Republic of Azerbaijan. (2021). "Foreign Trade Turnover of Azerbaijan, mln USD". Retrieved from <https://stat.gov.az/source/trade/?lang=en>
307. The State Statistics Committee of the Republic of Azerbaijan. (2021). "Geographical structure of imports in Azerbaijan, mln. USD". Retrieved from <https://stat.gov.az/source/trade/?lang=en>
308. The State Statistics Committee of the Republic of Azerbaijan. (2021). "Geographical structure of exports in Azerbaijan, mln. USD". Retrieved from <https://stat.gov.az/source/trade/?lang=en>
309. The State Statistics Committee of the Republic of Azerbaijan. (2021). "Trade turnover with OTS of the Republic of Azerbaijan, million US dollars". Retrieved from <https://stat.gov.az/source/trade/?lang=en>
310. The State Statistics Committee of the Republic of Azerbaijan. (2020). "Import and export of OTS members comparatively, billion in US dollars". Retrieved from <https://stat.gov.az/source/trade/?lang=en>
311. The State Statistics Committee of the Republic of Azerbaijan. (2020). "Import and export of Azerbaijan (first ten), bln. in US dollars (in ascending order by export)". Retrieved from <https://stat.gov.az/source/trade/?lang=en>
312. The State Statistics Committee of the Republic of Azerbaijan. (2021). "Expenditures of the state budget". Retrieved from <https://stat.gov.az/source/finance/>
313. The State Statistics Committee of the Republic of Azerbaijan. (2021). "Revenues of the state budget". Retrieved from <https://stat.gov.az/source/finance/>
314. The World Bank. (2018). "The World Bank in Turkmenistan: Country Context". Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/country/turkmenistan/overview>
315. The World Bank. (2018). Regional Integration. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/topic/regional-integration/overview>
316. The World Bank (2020). GDP (current US\$). Data. (2020). Retrieved January 19, 2022, from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>
317. The World Bank. (2021). "Dynamics of Gross Domestic Product (2010-2021 period). Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?locations=AZ>
318. The World Bank. (2022). "The World Bank and Turkmenistan". Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/country/turkmenistan/overview#2>
319. The World Bank. (2022). "GDP per capita,PPP,USD." Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?locations=AZ>
320. The World Bank. (2022). Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/home>
321. The World Bank.(2022). "Turkmenistan Overview". <https://www.worldbank.org/en/country/turkmenistan/overview>

322. The World Trade Organization (WTO). (2023). WTO | What Is the WTO? [online]. [Cited 23 January 2023]. https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/whatis_e.htm
323. Tinbergen, J. (1962). Shaping the world economy; suggestions for an international economic policy.
324. TOBB (2011), Economic Report 2010, TOBB Publication No: 2011/135, Ankara.
325. TOBB (2013), Economic Report 2010, TOBB Publication No: 2013/198, Ankara.
326. TOBB (2014), Economic Report 2010, TOBB Publication No: 2014/225, Ankara.
327. TOBB (2021), Economic Report 2020, TOBB Publication No: 2021/008, Ankara.
328. Trade Agreement. (2020). Law of the Republic of Azerbaijan on approval of the Preferential Trade Agreement between the Government of the Republic of Azerbaijan and the Government of the Republic of Türkiye. Baku, 31 May 2020 [online]. [Cited 31 May 2023]. <https://e-qanun.az/framework/45319>
329. Trade Map. (2021). "Development of Hungarian exports and imports, Türkiye, 2010-2021". Retrieved from <https://www.trademap.org/Index.aspx>
330. Trade Map. (2021). "Dynamics of Hungarian export from OTS states, 2012-2021". Retrieved from <https://www.trademap.org/Index.aspx>
331. Trade Map. (2021). "Dynamics of Hungarian import from OTS states, 2010-2021". <https://www.trademap.org/Index.aspx>
332. Trade Map. (2021). "Hungarian exports to Türkiye, 2021". Retrieved from <https://www.trademap.org/Index.aspx>
333. Trade Map. (2021). Retrieved from <https://www.trademap.org/Index.aspx>
334. Trade Map. (2021). "Development of Hungarian exports and imports, Azerbaijan, 2010-2021". Retrieved from <https://www.trademap.org/Index.aspx>
335. Trade Map. (2021). "Development of Hungarian exports and imports, Kazakhstan, 2010-2021". Retrieved from <https://www.trademap.org/Index.aspx>
336. Trade Map. (2021). "Development of Hungarian exports and imports, Uzbekistan, 2010-2021". Retrieved from <https://www.trademap.org/Index.aspx>
337. Trade Map. (2021). "Development of Hungarian exports and imports, Kyrgyzstan, 2010-2021". Retrieved from <https://www.trademap.org/Index.aspx>
338. Trade Map. (2021). "Development of Hungarian exports and imports, Turkmenistan, 2010-2021". Retrieved from <https://www.trademap.org/Index.aspx>
339. Trade Map. (2021). "Hungarian exports to Azerbaijan, 2021". Retrieved from <https://www.trademap.org/Index.aspx>
340. Trade Map. (2021). "Hungarian exports to Kazakhstan, 2021". Retrieved from <https://www.trademap.org/Index.aspx>
341. Trade Map. (2021). "Hungarian exports to Kyrgyzstan, 2021". Retrieved from <https://www.trademap.org/Index.aspx>

342. Trade Map. (2021). "Hungarian exports to Turkmenistan, 2021". Retrieved from <https://www.trademap.org/Index.aspx>
343. Trade Map. (2021). "Hungarian exports to Uzbekistan, 2021". Retrieved from <https://www.trademap.org/Index.aspx>
344. Trade Map. (2021). "Hungarian imports from Azerbaijan, 2021". Retrieved from <https://www.trademap.org/Index.aspx>
345. Trade Map. (2021). "Hungarian imports from Kazakhstan, 2021". Retrieved from <https://www.trademap.org/Index.aspx>
346. Trade Map. (2021). "Hungarian imports from Kyrgyzstan, 2021". Retrieved from <https://www.trademap.org/Index.aspx>
347. Trade Map. (2021). "Hungarian imports from Turkmenistan, 2021". Retrieved from <https://www.trademap.org/Index.aspx>
348. Trade Map. (2021). "Hungarian imports from Uzbekistan, 2021". Retrieved from <https://www.trademap.org/Index.aspx>
349. Trans Adriatic Pipeline (TAP). Retrieved January 19, 2022, from <https://www.tap-ag.com/>
350. Trans-Anatolian Natural Gas Pipeline (TANAP). Retrieved January 19, 2022, from <https://www.tanap.com/>
351. Trans-Caspian International Transport Route. (2017). "Agreement on the Establishment of a Coordination Committee for the Development of the Trans-Caspian International Transport Route". Retrieved from <https://middlecorridor.com/en/>
352. Trans-Caspian International Transport Route Middle Corridor. (2021, November 12). Retrieved January 19, 2022, from <https://middlecorridor.com/en>
353. TRT Avaz. (2021, November 12). "Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev, Türk Konseyi Devlet Başkanları 8. Zirvesi'nde konuştu." Retrieved from <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avasyadan/azerbaycan-cumhurbaskani-aliyev-turk-konseyi-devlet-baskanlari-8-zirvesindek/618e88c301a30a898c53f471>
354. TSI. (2022). "Periodic Gross Domestic Product, IV. Quarter: October-December 2021". Published: 28.02.2022, Issue: 45548.
355. Turan Informasiya Agentliyi. (2021, September 30). Erdogan on the Zangezur Corridor. Retrieved January 19, 2022, from https://www.turan.az/ext/news/2021/9/free/politics_news/en/8186.htm/001
356. Turgunov, E. (2021). Zengezur Koridorunun Azerbaycan ve Bölge için Önemi. Eurasian Research Institute. Retrieved from <https://www.eurasian-research.org/publication/zengezur-koridorunun-azerbaycan-ve-bolge-icin-onemi/?lang=tr>
357. Turkic Council. (2019). Turkic council 10th anniversary of the Nakhchivan agreement. Baku: 2019, [online]. [Cited 05 March 2023]. <https://www.turkkon.org/assets/pdf/yayinlar/ozel-yayin-turk-konseyi-nahcivan-anlasmasinin-10-yil-donumu-11-tr.pdf>

358. Turkic Council. (2020). The Cooperation Council of Turkic Speaking States (Turkic Council). World of diplomacy. Journal of the Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan. № 56, 2020. <https://www.turkkon.org/assets/pdf/yayinlar/azerbaycan-cumhuriyeti-disisleri-bakanliginin-yayini-diplomasi-dunyasi-dergisi-turk-konseyi-ozel-sayisi-12-tr.pdf>
359. Turkic Airlines. (2021). “9A’21 SONUÇ ÖZETİ”, 1-34. Retrieved from <https://investor.Turkicairlines.com/documents/sunumlar/ir-presentation-3q21tr.pdf>
360. Turkic Cargo. (2022). “Turkic Cargo, Tüm Operasyonel Süreçlerini Yeni Evi SMARTIST’te Birleştirdi”. Retrieved from <https://www.Turkiccargo.com.tr/tr/hakkimizda/kurumsal/haberler/Turkic-cargo-tum-operasyonel-sureclerini-yeni-evi-smartistte-birlestirdi>
361. Turkic Language Institution (Turkic Language Association). (2022). “TDK Dictionary”. Retrieved from <https://sozluk.gov.tr/>
362. Turkic Statistical Institute. (2022, June 23). “Foreign trade by years and months according to the general trade system, 2013-2022”. Retrieved from <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=Genel%20ticaret%20sistemine%20g%C3%B6re%20y%C4%B1llara%20ve%20aylara%20g%C3%B6re%20d%C4%B1nC5%9F%20ticaret>
363. TUSIAD, (2012). “Foreign Trade Logistics Processes in Türkiye: Cost and Competitive Factors”, TUSIAD, www.tusiad.com, (25.07.2022).
364. Türk Keneşi. (2020, September 28). “Türk Konseyi Genel Sekreteri’nin Beyanatı.” Retrieved from https://www.turkkon.org/tr/haberler/turk-konseyi-genel-sekreterinin-beyanati_2075
365. Türk Keneşi. (2020a, October 22). “Türk Konseyi Genel Sekreteri Gence Şehrini Ziyaret Etti.” Retrieved from https://www.turkkon.org/tr/haberler/turk-konseyi-genel-sekreteri-gence-sehrini-ziyaret-etti_2087
366. Tümer, Ö. CNNTÜRK. (2022, August 2). “İsrail ile enerjide nerede kalınmıştır? TANAP’a bağlanabilir”. <https://www.cnnturk.com/dunya/israil-ile-enerjide-nerede-kalinmisti-tanapa-baglanabilir>
367. Tyulebekova D. (2021). Transit potential of Central Asia. Nur-Sultan: Eurasian National University.143
368. UIC Communications (2020, February 4). Iran: Launching the Istanbul-Tehran- Islamabad (ITI) container train. Retrieved January 19, 2022, from https://uic.org/com/enews/nr/677/article/iran-launching-the-istanbul-tehran-islamabad-iti-container-train?page=modal_enevs
369. U.S. Department of State. (2022). “U.S. Relations With Turkmenistan”. Retrieved from <https://www.state.gov/u-s-relations-with-turkmenistan/>
370. USAID. (2022, June). “Operational Assessment of transit Central Asia Corridor Through Caspian Sea”. Retrieved from https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00ZSX5.pdf

371. UN. (2022, March 22). World Moving Backwards on Sustainable Development Goals, Secretary-General Tells Economic and Social Council, Deploring Fundamental Lack of Solidarity. United Nations. Press Release No. SG/SM/21196.
372. UNCTAD. (2021). “Review of Maritime Transport 2021”. Retrieved from <https://unctad.org/publication/review-maritime-transport-2021>
373. UNCTAD. (2022). “Definitions and sources”. Retrieved from https://unctad.org/system/files/official-document/wir2007p4_en.pdf
374. UNCTAD. (2022). “International Trade”. Retrieved from <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx>
375. UNCTAD. (2022). World Investment report.
376. UNDAF. (2016). “United Nations- Turkmenistan Partnership Framework for Development 2016-2020”, 1-52. Retrieved from https://unece.org/DAM/operact/Technical_Cooperation/Delivering_as_One/UNDAF_country_files/UNDAF_files_2015-2020/Turkmenistan-UNDAF-2016-2020-Final.pdf
377. Union of International Associations (Ed.). (2021). Yearbook of International Organizations 2022-2023. Brill.
378. United Nations Conference on Trade and Development. (2021). “Foreign Direct Investment Inflows to Türkiye (2011-2021)”. Retrieved from https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_referer=&sCS_ChosenLang=en
379. United Nations Conference on Trade and Development. (2021). Agenda for Sustainable Development. Retrieved from <https://unctad.org/topic/trade-analysis/trade-and-SDGs>
380. United Nations Conference on Trade and Development. (2021). “Foreign Direct Investment Outflows from Türkiye (years of 2011-2021)”. Retrieved from https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_referer=&sCS_ChosenLang=en
381. United Nations Conference on Trade and Development. (2022). World Investment Report 2022,1-220. Retrieved from https://unctad.org/system/files/official-document/wir2022_en.pdf
382. United Transport and Logistics Company – Eurasian Rail Alliance. (2021). “Traffic Volume, Thousand TEUs.” Retrieved from <https://www.utlc.com/en/>
383. UTIKAD. (2017). “BİR KUŞAK BİR YOL (ONE BELT ONE ROAD) PROJESİNDE TÜRKİYE’NİN ÖNEMİ”. Retrieved from <https://www.utikad.org.tr/Detay/Sektor-Haberleri/14489/bir-kusak-bir-yol-one-belt-one-roadprojesinde-turkiye-nin-onemi>
384. UTIKAD. (2021). “Yüzyılın konsepti-Bir kuşak bir yol” Retrieved from <https://www.21yyte.org/tr/merkezler/yuzyilin-konsepti-bir-kusak-bir-yol>
385. UTIKAD.(2022). “Railway Industry Report 2018” Retrieved from <https://www.utikad.org.tr/images/BilgiBankasi/tcdddemiryolusektorraporu-2239.pdf>
386. Vision 2040. (2021). Turkic World Vision 2040 [online]. [Cited 26 January 2023]. <https://www.turkkon.org/assets/pdf/haberler/turk-dunyasi-2040-vizyonu-2396-98.pdf>

387. Voica, M. C., et al. (2021). Foreign Direct Investment and Trade: Between Complementarity and Substitution - Evidence from European Union Countries. *Journal of Risk and Financial Management*, 14(559), 1-16.
388. Voyvoda, Ebru (2012), An Evaluation on the Relationship between Public Fiscal Policies and Growth in the Turkic Economy, Discussion Paper, No. 2012/72, Turkic Economic Association, Ankara.
389. Qasımlı, V. (2021, June 14). Böyük Güclər də “Zəngəzur Dəhlizi”ndə Maraqlıdırlar. Retrieved January 19, 2022, from <https://ereforms.gov.az/az/media/xeberler/vusal-qasimli-boyuk-gucler-de-zengezur-dehlizi-nde-maraqlidirlar-90>
390. Waters, D. (2003). *Logistics An Introduction to Supply Chain Management*, (Edited by Donald Waters), Palgrave Macmillian, New York.
391. Weitz, R. (2008). “Kazakhstan and the New International Politics of Eurasia, Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Program.” Silk Road Paper, Washington.
392. World Bank. (2020). *Global Economic Prospects*, June 2020 (p. 5). Washington, DC: World Bank.
393. World Bank. (2022). “GDP growth (annual %) - Türkiye, Azerbaijan, Turkmenistan, Kyrgyz Republic, Kazakhstan, Uzbekistan”. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2021&locations=TR-AZ-TM-KG-KZ-UZ&start=2010>
394. World Bank. (2022). “GDP growth (annual %) - Türkiye, European Union, OECD members”. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2021&locations=TR-EU-OE&start=2010>
395. World Bank. (2022). “GDP per capita (constant 2015 US\$) - Türkiye, Azerbaijan, Uzbekistan, Turkmenistan, Kyrgyz Republic, Kazakhstan”. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD?end=2021&locations=TR-AZ-UZ-TM-KG-KZ&start=2010>
396. World Bank. (2022). “GDP per capita (current US\$) - Türkiye, European Union, OECD members”. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=TR-EU-OE>
397. World Bank. (2022). “GDP per capita, PPP (constant 2017 international \$) - Türkiye, European Union, OECD members”. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.KD?end=2021&locations=TR-EU-OE&start=2010>
398. World Bank. (2022). “GDP per capita, PPP (constant 2017 international \$) - Türkiye, Azerbaijan, Uzbekistan, Turkmenistan, Kyrgyz Republic, Kazakhstan”. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.KD?end=2021&locations=TR-AZ-UZ-TM-KG-KZ&start=2010>
399. World Bank. (2022a). “The World Bank in Türkiye”. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/country/Türkiye/overview>

400. World Bank. (2022b). “The World Bank in Türkiye: Recent Economic Developments”. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/country/Türkiye/overview#3>
401. World Economic Forum (2023). The Global Risks Report 2023, 1-98. Retrieved from https://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2023.pdf
402. World Trade Organization – Trade Profiles. (2022). “Turkmenistan”, 1-2. Retrieved from https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/daily_update_e/trade_profiles/TM_e.pdf
403. Wunderlich, J.-U. (2007). *Regionalism, Globalisation and International Order: Europe and Southeast Asia*. Ashgate.
404. WTO. (2019, November 29). Overview of Developments in the International Trading Environment: Annual Report by the Director-General. World Trade Organization. WT/TPR/OV/22.
405. Y., M. (2022). *Central Asian Turkic Republics and Relations with Türkiye* (1st ed.). Istanbul: SETA Publications.
406. Yalçınkaya, A. ve Abidzhanov, K. (2020). “Özbekistan ve Kırgızistan’daki Anklav/Eksklav alanlarının çözüm süreci.” *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(4), 2653-2667.
407. Yavan, N. (2012) Nuri, “Türkiye’s Direct Investments Abroad: Historical and Spatial Perspective”, *Bilig Magazine*, 63, pp.237-270.
408. Yesevi, Ç. G. (2022). Examining the Organization of Turkic States: A Teacher and Norm-Creator. PERCEPTIONS, Spring-Summer 2022, Volume XXVII, Number 1, 2-25.
409. Yüce, Ç, M & M. (2022). “COVID-19 Measures in Public Procurement: Regulations for Sustainable Procurements”. *Istanbul Hukuk Mecmuası*, 80(3), 967-1000.
410. Yüce, M. (2021). “Kazakistan’ın Ekonomik Yapısı ve Türkiye İle Ekonomik İlişkileri.” In H. Acar (Ed.), *Türkiye-Kazakistan İlişkiler [Türkiye-Kazakhstan Relations]* (pp. 211-243). Bursa: Nobel Yayıncılık.
411. Yüce, M. (2021a). *Sosyo-Ekonomik Yönüyle Kırgızistan ve Kırgız Türkleri*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
412. Yüce, M. (2022). *Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye İlişkileri*. Bursa: Türk Ocakları Derneği Bursa Şubesi.
413. Yüce, M. (2022a). *Türkiye-Azerbaycan: Kardeşliğin Bayraklara Yansımaları*, 1. Basım, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, Bakü.
414. Zangazur corridor becomes a reality, an important part of the East-West and North-South corridors - Azerbaijani President. (2021, November 28). Retrieved January 19, 2022, from <https://apa.az/en/xeber/official-news/zangazur-corridor-becomes-a-reality-an-important-part-of-the-east-west-and-north-south-corridors-azerbaijani-president-362778>
415. Zeynalov, L. (2022). “SOCAR BTC vasitəsilə Qazaxıstandan neft tədarükünə dair”. Retrieved from <https://www.trend.az/business/energy/3537240.html>

DİSİPLİNLER ARASI BİR BAKIŞLA AFET YÖNETİMİ

Editör: Salih Altun

DİSİPLİNLER ARASI BİR BAKIŞLA AFET YÖNETİMİ

Editör: Salih Altun

Yayın No.: 1731

ISBN: 978-625-398-770-1

E-ISBN: 978-625-398-771-8

Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Meliha Uysal -meliha@nobelyayin.com-

Kapak Tasarımı: Selin Düzgider - selinduzgider@gmail.com-

Kapak Düzenleme: Seyhan Küçüksarıyıldız - seyhan.kucuk11@gmail.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Altun, Salih.

Disiplinler Arası Bir Bakışla Afet Yönetimi/ Editör: Salih Altun

1. Basım, XII + 170 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-398-770-1

E-ISBN: 978-625-398-771-8

Afet Yönetimi, Risk Yönetimi, Kamu Yönetimi.

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezh, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	iii
İÇİNDEKİLER	v
ÖN SÖZ.....	ix

AFET YÖNETİMİNİN GENEL ÇERÇEVESİ VE AFETLERİN SONUÇLARI

GİRİŞ	1
1. Afet Kavramı	4
2. Afet Yönetimi Nedir?.....	5
3. Türkiye’de Afet Yönetimi Aktörleri ve Organizasyon Yapısı	14
3.1. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD).....	16
3.2. AFAD Merkezî Örgütlenme	17
3.3. Taşra Örgütlenmesi	20
3.4. Türkiye’de Etkili Afet Yönetimi için Kullanılan Teknolojiler.....	21
4. Afetlerin Sonuçları	23
4.1. Fiziki Sonuçları	23
4.2. Ekonomik Sonuçları	24
4.3. Sosyal Sonuçları	26
4.4. Psikolojik Sonuçları.....	27
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	28
KAYNAKÇA.....	35

AFET YÖNETİMİNDE PANİK ALGISI

GİRİŞ	39
1. Afet Yönetiminde Panik	40
1.1. Panik Süreci.....	42
1.1.1. Bireysel Panik Yönetimi.....	46
1.1.2. Afet Görevlilerinin Panik Yönetimi	47
1.2. Afetlerde Panik Algısının Azaltılması Amacıyla Teknolojinin Kullanılması	49
2. Afet Durumlarının Ortak Özellikleri ve Panik Davranışları	49
2.1. Panik Tanımları	50
2.2. Panik Davranışlarının Nadir Yaşanması.....	50
2.3. Tahliye için Geç Kalma	51
2.4. Afet Sendromunun Yaşanması.....	51
2.5. Afetzedelerin Arama ve Kurtarma Faaliyetlerinde Yer Alması	51
2.6. İlk Müdahale Alanları ve Sağlık Merkezlerinin Yoğunlaşması.....	52
2.7. Kayıp ve Yaralılar Hakkında Bilgi Arayışı	52
2.8. Gönüllülük Çalışmaları ve Gönüllüler	52

2.9. Yardım ve Bağışların Planlanması.....	52
2.10. Kan Bağışları ve Diğer Sağlık Hizmetleri.....	53
SONUÇ.....	53
KAYNAKLAR.....	54

AFET SÜRECİNDE BİREYLERİN KARAR VERME SÜRECİ

GİRİŞ	57
1. Afet ve Tehlike Anında Karar Verme Süreci	58
1.1. Riskin Tanımlanması.....	60
1.2. Risk Değerlendirmesi.....	61
1.3. Riskin İndirgenmesi/Azaltılması.....	62
2. Davranış Temelli Acil Durum Eylem Planlaması	62
2.1. Acil Durum Sistemleri	63
2.2. Eğitim Programları.....	65
2.3. Yönetim ve Liderlik.....	67
SONUÇ.....	67
KAYNAKLAR.....	68

AFET VE ACİL DURUMLAR SONRASINDA ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERE YÖNELİK REHABİLİTASYON HİZMETLERİ

GİRİŞ	69
1. Özel Gereksinimli Bireylerin Afet veya Acil Durum Hâlinde Rehabilitasyonu ve Önemi.....	70
1.1. Rehabilitasyonun Kapsamı.....	70
1.2. Afet veya Acil Durum Sonrası Yaşanan Güçlükler.....	71
2. Özel Gereksinimli Bireylerin Afet veya Acil Durumlara Hazırlanması	74
2.1. Hazırlık ve Planlama	74
2.2. Duygusal Güçlendirme	75
3. Afet veya Acil Durum Sonrasında Kriz Yönetimi	78
3.1. Akut Durumda Rehabilitasyon	78
3.2. Afet veya Acil Durum Sonrasında Rehabilitasyon	78
SONUÇ.....	79
KAYNAKLAR.....	80

ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERDE AFET VE ACİL DURUM YÖNETİMİ

GİRİŞ	83
1. Afet Yönetimi Açısından Özel Gereksinimli Bireyler.....	85
2. Kapsayıcı Afet Risk Yönetimi Planlarının Önemi.....	87
3. Özel Gereksinimli Bireyler için Afet Öncesi Hizmetlerin Planlanması	89
4. Özel Gereksinimli Bireyler için Afet ve Acil Durum Planlarının Geliştirilmesi: Kapsayıcı ve Etkin Stratejilerin Oluşturulması	93
5. Afet ve Acil Durumlarda Özel Gereksinimli Bireylere Sunulacak Hizmetler.....	95

5.1. Tahliye ve Barınma	95
5.2. Erişilebilir Bilgi ve İletişim	97
5.3. Sağlık Hizmetleri ve Tıbbi Destek	98
5.4. Eğitim ve Farkındalık	99
5.5. Sosyal Hizmetler ve Destek	100
5.6. Ulaşım ve Hareketlilik	101
SONUÇ VE ÖNERİLER	102
KAYNAKLAR	103

AFETLERDE KLİNİK SOSYAL HİZMET

GİRİŞ	107
1. Afetlerde Klinik Sosyal Hizmet	108
2. Afetlerde Klinik Sosyal Hizmette Kullanılabilecek Yaklaşımlar	108
2.1. Güçlendirme İlkesi	109
2.2. Biyopsikososyal ve Manevi Yaklaşım	110
2.3. Kognitif Terapi	111
2.4. Bilişsel Davranışçı Terapi (BDT)	111
2.5. Şema Terapi (ŞT)	111
2.6. EMDR Terapisi	112
2.7. Logoterapi	112
3. Afetlerde Klinik Sosyal Hizmet Uygulaması	113
SONUÇ	115
KAYNAKLAR	116

AFETLERDE İKİNCİL HASTALIK VE ÖLÜMLERİN ÖNLENMESİ

GİRİŞ	119
1. Yaşamsal Sorun: Ulaşım	120
1.1. Çözüm Önerileri	121
2. Afet Sonrası Sık Karşılaşılan Sağlık Sorunları	122
2.1. Kardiyovasküler Hastalıklar	122
2.2. Afet Sonrası Dönem Bulaşıcı Hastalıklar	123
2.2.1. Bulaşıcı Hastalıklar Kontrol Önlemleri	126
2.2.2. Bulaşıcı Hastalık Sürveyans ve Erken Uyarı Sistemi	126
2.2.3. Çevre Sağlığı Hizmetleri	126
2.2.4. Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri	128
2.3. Afet Sonrası Psikiyatrik Hastalıklar	130
SONUÇ	131
KAYNAKLAR	133

LİZBON DEPREMİ VE İKTİSADİ SONUÇLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

GİRİŞ	137
1. Deprem Öncesi Portekiz Ekonomisine Genel Bir Bakış.....	139
2. 18'inci Yüzyılın Ortasında Başkent Lizbon'da Siyasal Atmosfer.....	141
3. Deprem'in İktisadi Sonuçları.....	142
SONUÇ.....	146
KAYNAKLAR	147

AFET YÖNETİMİNDE EĞİTİM

GİRİŞ	149
1. Afet Farkındalığı ve Afet Bilinci.....	150
2. Afet Yönetim Döngüsü.....	151
3. Afet Eğitimi.....	154
4. Öğretim Programlarında Afet.....	157
5. Günümüzde Afet Eğitimi ve Öneriler.....	163
KAYNAKLAR	165
ÖZ GEÇMİŞLER.....	167

AFET YÖNETİMİNİN GENEL ÇERÇEVESİ VE AFETLERİN SONUÇLARI

Salih Altun¹

GİRİŞ

Afetler, doğal ya da insan kaynaklı olarak dünyanın her yerinde meydana gelebilen beklenmedik olaylardır. Afetler; hayatı, ekonomiyi ve toplumun genel düzenini olumsuz yönde etkiler. Afetlerin birçoğu öngörülemeyen olaylar olsa da iyi bir afet yönetimi altında planlanmış müdahale sistemleri ile afetlerin etkileri en aza indirilebilir ve toplumların hızlı bir şekilde toparlanması sağlanabilir.

Afet yönetimi; afetlerin öncesinde, sırasında ve sonrasında gerçekleştirilen tüm faaliyetleri içeren bir süreci ifade etmektedir. Afet yönetimi, afetlerin fiziksel, ekonomik, sosyal ve psikolojik sonuçlarını azaltmak amacıyla planlama, koordinasyon, uygulama ve değerlendirme aşamalarından oluşmaktadır. Afet yönetimi, afetlerin etkisini en aza indirmek ve toplumların afetlere hazırlıklı olmasını sağlamak açısından büyük önem arz etmektedir.

Etkili bir afet yönetimi, birçok disiplinin birlikte çalışması ile gerçekleştirilir. Bu disiplinler arasında mühendislik, coğrafya, psikoloji, sosyoloji, hukuk, tıp ve iletişim gibi alanlar yer almaktadır. Afet yönetimi; afetlerin önceden tahmin edilmesinden hazırlık planlarının oluşturulmasına, kurtarma çalışmalarının yürütülmesinden hasarın tespit edilmesi ve onarım çalışmalarının yapılmasına kadar birçok süreci içermektedir.

Doğal afet, doğal olayların neden olduğu zarar ve kayıplara verilen isimdir. Bu olaylar, yeryüzündeki doğal güçlerin etkisiyle meydana gelir. Doğal afetler arasında depremler, volkanik patlamalar, kasırgalar, tayfunlar, tsunamiler, sel ve heyelanlar, çığlar, fırtınalar, kuraklık ve yangınlar gibi birçok farklı olay yer alabilir.

1 Vali Yardımcısı, T.C. Eskişehir Valiliği, ORCID: 0009-0008-6852-5336

KAYNAKÇA

- AFAD. (2018). *T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi*. 5 1, 2023 tarihinde Teşkilat Şeması: <https://www.afad.gov.tr/teskilat-semasi> adresinden alındı.
- AFAD. (t.y.). *Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü*. 03. 28. 2023 tarihinde Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi: <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu> adresinden alındı.
- Arca, D. (2012). Afet yönetiminde coğrafi bilgi sistemi ve uzaktan algılama. *Karadöğüş Fen ve Mühendislik Dergisi*, 2(2), 53-61.
- Austin, L. L., & Jin, Y. (2017). *Social Media and Crisis Communication*. UK: Taylor & Francis.
- Bayraktar, K. (2008). HAARP yüksek frekans aktif auroral araştırma programı. Edirne: Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Benson, C. (2004). *Understanding the Economic and Financial Impacts of Natural Disasters*. USA: World Bank.
- Coppola, D. P. (2015). *Introduction to International Disaster Management*. Netherlands: Elsevier Science.
- Dasgupta, R. (2007). *Disaster Management and Rehabilitation*. India: Mittal Publications.
- Doğuş, S. (2019). Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) temelli afet lojistiğı çalışmaları : Adapazarı İlçesi, Yağcılar Mahallesi örneğı. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Elliott, A., & Hsu, E. L. (2016). *The Consequences of Global Disasters*. UK: Taylor & Francis.
- Ergünay, O. (2002). *Afete hazırlık ve afet yönetimi*. Ankara : Türkiye Kızılay Derneğı Genel Müdürlüğü Afet Operasyon Merkezi (AFOM).
- Erkal, T., & Değeriuyurt, M. (2009). Türkiye’de afet yönetimi. *Doğuş Coğrafiya Dergisi*, 14(22), 147-164.
- Gleser, G. C., Green, B. L., & Winget, C. (2013). *Prolonged Psychosocial Effects of Disaster A Study of Buffalo Creek*. UK: Elsevier Science.
- Gökdayı, İ. (2019). İklim Savaşları: İklim Mülteciliğinin Arka Planında Süper Güçlerin Yeni Oyun Alanı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(95), 232-252.
- Hallegatte, S. (2014). *Natural Disasters and Climate Change An Economic Perspective*. Germany: Springer International Publishing.
- Hornmoen, H., & Backholm, K. (2018). *Social Media Use in Crisis and Risk Communication Emergencies, Concerns and Awareness*. UK: Emerald Publishing Limited.

- IFRC. (t.y.). *The International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies (IFRC)*. 4 17, 2023 tarihinde What is a disaster?: <https://www.ifrc.org/our-work/disasters-climate-and-crisis/what-disaster> adresinden alındı.
- Jacobs, G. A., & Reyes, G. (2006). *Handbook of International Disaster Psychology: Interventions with special needs populations*. UK: Praeger Publishers.
- Kadıoğlu, M. (2020). *Afet Yönetimi: Beklenmeyeni Beklemek En Kötüsünü Yönetmek* (3. Baskı b.). İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- Karaman, Z. T. (2018). Afetlerde erken uyarı ve toplumsal farkındalık yaratmada etkili kamu politikaları. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 493-517.
- Kern, W. S. (2010). *The Economics of Natural and Unnatural Disasters*. USA: W. E. Upjohn Institute for Employment Research.
- Modh, S. (2009). *Introduction to Disaster Management*. Macmillan Publishers India Limited.
- Murphy, A. D., & Jones, E. C. (2009). *The Political Economy of Hazards and Disasters*. Ukraine: AltaMira Press.
- Nimpuno, K. (1998). *Disaster management glossary*. Netherland: Disaster and Emergency Reference Center.
- Partigoç, N. S. (2022). Afet Risk Yönetiminde Yapay Zekâ Kullanımının Rolü. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 15(4), 401-411.
- Paton, D., & James, H. (2016). *The Consequences of Disasters Demographic, Planning, and Policy Implications*. USA: Charles C. Thomas, Publisher Limited.
- Paul, B. K. (2011). *Environmental Hazards and Disasters Contexts, Perspectives and Management*. USA: Wiley.
- Pedersen, T., Gustavsson, B., Mishin, E., MacKenzie, E., Carlson, H. C., Starks, M., & Mills, T. (2009). Optical ring formation and ionization production in high-power HF heating experiments at HAARP. *Geophysical Research Letters*, 36(18).
- Phillips, B. D. (2020). *Disaster Volunteers: Recruiting and Managing People Who Want to Help*. Amsterdam: Elsevier Science.
- Rose, J., Spitz, H. I., Schein, L., Burlingame, G., & Muskin, P. R. (2018). *Psychological Effects of Catastrophic Disasters Group Approaches to Treatment*. USA: Taylor & Francis.
- Sarı, B. (2022). Afet Yönetiminde Temel Ve Stratejik Ortaklar Arası Koordinasyonun Analizi. I. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Afet Yönetimi Anabilim Dalı Afet Yönetimi Doktora Programı Doktora Tezi.
- Smith, K. (2012). *Environmental Hazards Assessing Risk and Reducing Disaster*. UK: Taylor & Francis.

- Tatano, H., & Kajitani, Y. (2021). *Methodologies for Estimating the Economic Impacts of Natural Disasters*. Singapore: Springer Nature .
- UNDHA. (1992). *Internationally agreed glossary of basic terms related to disaster management*. Geneva: United Nations Department of Humanitarian Affairs.
- Vartanyan, A., Milikh, G., Mishin, E., Parrot, M., Galkin, I., Reinisch, B., Papadopoulos, K. (2012). Artificial ducts caused by HF heating of the ionosphere by HAARP. *Journal of Geophysical Research: Space Physics*, 117(A10).
- Wu, X., & Guo, J. (2021). *Economic Impacts and Emergency Management of Disasters in China*. Singapore: Springer Nature .

AFET YÖNETİMİNDE PANİK ALGISI

Sebahattin Kılınc²

GİRİŞ

Afetler, dünyanın genelinde giderek daha fazla yaşanmaya başlanmıştır. Özellikle iklim değişikliği, yoğun ve yüksek düzeyde şehirleşme, devletler arası rekabet ve çekişmelerden kaynaklanan faktörler başta doğal afetler olmak üzere insanlığı birçok tehlike ve acil durumla karşı karşıya bırakmaktadır (Meulenbelt ve Nieuwenhuizen, 2015). Karşılaşılan bu tehlike ve acil durumlara karşı gelişmiş ülke vatandaşları da dâhil olmak üzere insanlığın yeterli hazırlık seviyesine, algı ve bilgiye sahip olduğu söylenemez. Bunun yanında kamusal otoritelerin de vatandaşları için koruyucu tedbirler alma konusunda yeterli olduğu söylenememektedir (Carter vd., 2018). Yaşanılan doğal afetler, tehlike ve acil durumlarda verilen kayıplar hem kamusal hazırlık ve koruyucu tedbirlerin hem de bireysel bilinç düzeyinin yetersiz olduğunu teyit etmiştir. Ülkeler ve insanlar nasıl bir afet, tehlike veya acil durumla karşılaşabileceklerini tahmin edememektedirler. Afetler, tehlikeler ve acil durumlar giderek daha fazla çeşitlenmekte ve farklılaşmaktadır. Afetlerin değişen ve dönüşen yapısı, hazırlık ve koruyucu çalışmalar için farklı stratejileri ve alternatifleri gerekli kılmaktadır. Bireylerin genel olarak hazırlık, tepki ve rehabilitasyon süreçleri iyileştirilmesi için etkin stratejilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun farkında olan gelişmiş ülkeler ve uluslararası kuruluşların bazı adımlar attığını görüyoruz. Özellikle acil durum iletişim stratejilerinin yaygınlaştırılması için Dünya Sağlık Örgütü'nün 2018 yılında yayınlamış olduğu bir kılavuz, eğitim için yönlendirici bir araç olmuştur. Bu kılavuzun da belirttiği gibi acil durum iletişimde psikososyal faktörlerin rolü çok önemlidir. Birleşmiş Milletlerin 2015 yılında Japonya'nın Sendai kentinde düzenlemiş olduğu Sendai Afet Risk Azaltma Forumu, bu alanda yapılan çalışmalara bir çerçeve çizmiş

2 Doç. Dr. Sebahattin Kılınc Millî Savunma Bakanlığı, kujase69@gmail.com, ORCID Numarası: 0000-0003-4451-9309

afet yönetimi sürecinde bilgilendirilmeleri, neler olup bittiğini anlamalarına ve bu duruma hazırlanmalarına yardımcı olabilir. Bu şekilde insanların paniğe kapılması engellenebilir ve afet yönetimi süreci daha etkili hâle getirilebilir. Teknoloji, çağımızın her alanında kullanıldığı gibi afet anında panik oluşumunu ve artışını engellemek amacıyla da kullanılabilir. Bu konuda başarılı uygulamaların örnek alınması ve gelecek planlamalarının yapılması ülkesel düzeyde faydalı etkiler oluşturabilir.

KAYNAKLAR

- Abramson, M. Chao, W., Macker, J., Mittu, R. (2006). Coordination in Disaster Management and Response: a Unified Approach. <https://pdfs.semanticscholar.org/9b01/89ca4d9b056139f3c24d027ebc6f394be712.pdf>.
- Basher, R. (2013). Science and Technology for Disaster Risk Reduction: A review of application and coordination needs. Accessed 22/01/2015 <http://www.preventionweb.net/posthfa/documents/Science-and-Technology-for-Disaster-Risk-Reduction.pdf> [01 February 2023].
- Carter, H. Louis Gauntlett, G. James Rubin, David Russell, Melissa Genereux, Louise Lemyre, Peter Blain, Mark Byers & Richard Amlôt (2018) Psychosocial and behavioural aspects of early incident response: outcomes from an international workshop, *Global Security: Health, Science and Policy*, 3:1, 28-36, DOI: 10.1080/23779497.2018.1556112.
- Clarke L. (2002). Panic: myth or reality? Contexts (American Sociological Association). Fall 2002:21–26. www.asanet.org/contexts.
- Cutter, S. L., C. T. Emrich, B. J. Adams, C. K. Huyck, and R. T. Eguchi. (2007). New Information Technologies in Emergency Management. Emergency Management: Principles and Practice for Local Government, 2nd ed., edited by W. L. Waugh Jr. and K. Tierney. Washington, DC: ICMA Press.
- Dalgın, Y. M. ve Doğru, A. Ö. (2015). Mobil Sensörlerin Afet Anında Kullanım Alanları. *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 15. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı*, 25-28 Mart, 2015, Ankara.
- Dwirahmadi, F., (2015). Disaster Risk Reduction and climate change adaptation partnership through collaborative governance to build urban community resilience to flood risks in Jakarta. Griffith University, Doctoral Thesis.
- Gantt, P. (2008). *Hazardous materials: Regulations, response and site operations* (2nd ed.). Florence, KY: Delmar Cengage Learning.
- Gantt, P. and Gantt, R. (2008). Disaster Psychology. Dispelling the Myths of Panic, Professional Safety, 2012, August.

- GSM Association (2005). The Role of Mobiles in Disasters and Emergencies
- Guttenberg M.G., Asaeda G., Cherson A., Richmond N., Gonzalez D., Clair J. (2002). Utilization of ambulance resources at the World Trade Center: Implications for disaster planning. *Annals of Emergency Medicine*. Oct 2002; 40(4):S92.
- Kapucu, N. (2008). Collaborative emergency management: Better community organizing, better public preparedness and response. Disasters: *The Journal of Disaster Studies, Policy, and Management*, 32(2), 239–262.
- Landry, M. D., Sheppard, P. S., Leung, K., Retis, C., Salvador, E. C., & Raman, S. R. (2016). The 2015 Nepal Earthquake(s): Lessons Learned From the Disability and Rehabilitation Sector's Preparation for, and Response to, Natural Disasters. *Physical Therapy*, 96(11), 1714-1724.
- Mawson, A. (2005). Understanding mass panic and other collective responses to threat and disaster. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes*, 68(2), 95-113.
- Meulenbelt, S.E., & Nieuwenhuizen, M.S. (2015). Non-stateactors' pursuit of CBRN weapons: From motivation to potential humanitarian consequences. *International Review of the Red Cross*, 97, 831–858. Doi:10.1017/S1816383116000011.
- Park, Y. & Miller, J. (2006). The social ecology of Hurricane Katrina: Rewriting the discourse of “natural” disasters. *Smith College Studies in Social Work*, 76(3) 9-24. Doi:10.1300/J497v76n03_02
- Scanlon T. J. (1992). *Disaster Preparedness: Some Myths and Misconceptions: The Easingwold Report*. Wallasey, UK: Eaton Press.
- Thompson, S. M., Green, Altay Walter Joanne Lapetina, N. G., Altay, N., Green, W. G., & Lapetina, J. (2006). Improving Disaster Response Efforts with Decision Support Systems. *International Journal of Emergency Management*, 3(4), 250–263. <https://doi.org/10.1504/IJEM.2006.011295>
- Quarantelli, E. (2008). Conventional beliefs and counterintuitive realities. *Social Research: An International Quarterly*, 75(3), 873-904.
- Türk,A. (2022). Deprem Özelinde Engelli Bireylere Duyarlı Afet Yönetimi Modeli. *Afet ve Risk Dergisi* 5(1).61-77
- WCDRR (2015) The Third World Conference on Disaster Risk Reduction, Sendai, March.

AFET SÜRECİNDE BİREYLERİN KARAR VERME SÜRECİ

Serdar Yener³

GİRİŞ

2022 Dünya Afet Raporu genel olarak salgın hastalıklara ve bunların hazırlık çalışmalarına odaklanmış olmakla birlikte raporun yayınlanmasından günümüze kadar birçok doğal afet yaşanmıştır. Son yıllarda afetlere maruz kalma ihtimali geçmişle karşılaştırıldığında giderek artmıştır. Aynı zamanda afetlerin türü ve içeriği de değişmeye başlamıştır. Sosyal bilimciler açısından postmodernist zamanın tüm özellikleri kendini göstermeye başlamıştır. Postmodernist yaklaşımda da vurgulandığı gibi karşılaşılan koşullar ve durumsal faktörler, değişmekte; farklı müdahale ve tepkiler gerekmektedir. Bütün dünyanın acı bir şekilde deneyimlediği COVID-19 pandemisi, bunu bütün insanlığa öğretmiştir. Ülkelerin kendi coğrafyalarında yaşadıkları doğal afetlerin yanında bu şekilde bütün insanlığı etkileyen diğer afetlerin de tahmin edilmesi zorlaşmış, hazırlık ve reaksiyon stratejilerinin oluşturulması ise imkânsızlaşmıştır. Devletlerin veya bağlantılı diğer resmî ulusal ve uluslararası kuruluşların merkezi politika ve hazırlık çalışmalarının tek başına afetlere hazırlık ve karşı koymada etkin rol oynayabileceği şüphelidir. Pandemi sürecinde görüldüğü üzere hemen hemen tüm devlet ve uluslararası kuruluşların yetersiz olduğu da tecrübe edilmiştir. Afet başlıklarının giderek çeşitlenmesi ve tahmin edilememesi dikkate alındığında süreç daha da karmaşıklaşmaktadır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ne kadar yüksek olursa olsun yaşanan deneyimler, insanlığın afetlere karşı savunmasız ve hazırlıksız olduğunu göstermektedir. Bunun yanında en zayıf halka yani en gelişmemiş ülkelerin afetlere hazırlık düzeyi ve stratejilerinin diğer ülkelerin durumunu da etkilediği tecrübe edilmiştir. Tüm bu birbirinden bağımsız etkenler, ülkeleri ve toplumları afetler

3 Doç. Dr. Serdar Yener Sinop Üniversitesi, serdar_yener@hotmail.com ORCID Numarası: 0000-0003-1413-7422

KAYNAKLAR

- Dwiramadi, F., (2015). Disaster Risk Reduction and climate change adaptation partnership through collaborative governance to build urban community resilience to flood risks in Jakarta. Griffith University, Doctoral Thesis.
- Gantt, P. (2008). *Hazardous materials: Regulations, response and site operations* (2nd ed.). Florence, KY: Delmar Cengage Learning.
- Gantt, P. and Gantt, R. (2012). Disaster Psychology. Disaster Psychology: Dispelling the Myths of Panic. *Professional Safety*, 57(08), 42-49.
- Gerdan, S. (2019). GIS-based Decision-Support System Applications in Disaster Management, *Yönetim ve Ekonomi*, 2018, 28(3). 962-981.
- Kapucu, N. and V. Garayev. (2011). Colaborative Decision-Making in Emergencyand Disaster Management. *International Journal of Public Administration*. 34:366-375, DOI: 10.1080/01900692.2011.561477.
- Mawson, A. (2005). Understanding mass panic and other collective responses to threat and disaster. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes*, 68(2), 95-113.
- Park, Y. & Miller, J. (2006). The social ecology of Hurricane Katrina: Rewriting the discourse of “natural” disasters. *Smith College Studies in Social Work*, 76(3) 9-24. doi:10.1300/J497v76n03_02
- Quarantelli, E. (2008). Conventional beliefs and counterintuitive realities. *Social Research: An International Quarterly*, 75(3), 873-904.
- World Disasters Report (WDR). (2022). The International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies.

AFET VE ACİL DURUMLAR SONRASINDA ÖZEL GEREK SINIMLI BİREYLERE YÖNELİK REHABİLİTASYON HİZMETLERİ

Gizem Yıldız⁴

GİRİŞ

Bireysel farklılıkları nedeniyle toplum içerisinde farklı özellikleri bulunan grup ve bireyler, tarih boyunca var olmuşlardır. Fiziksel, duygusal, zihinsel, davranışsal veya öğrenme özellikleri açısından normdan farklılaşan, akranlarından farklı özellikler gösteren bireyler “özel gereksinimli bireyler” olarak tanımlanmaktadır (Heward vd., 2006). Özel gereksinimli bireyler, toplumun azınlığını oluşturan dezavantajlı gruplardan biridir. Bu bireyler, pek çok açıdan tipik gelişen bireylere göre daha hassas ve savunmasızdırlar.

Özel gereksinimli bireyler, tüm gelişim alanlarındaki farklı özellikleri nedeniyle öğrenme güçlükleri ve davranışsal güçlükler yaşarlar. Yaşadıkları bu güçlükler, afet ve acil durumlarda daha belirgin hâle gelmektedir. Afet veya diğer acil durumlar, tüm insanlar için olağanüstü bir hâl oluştururken özel gereksinimli bireyler için durum, çok daha zor bir hâl almaktadır. Deprem, sel, yangın, savaş gibi acil durum ve afet hâlleri tüm insanlar için fiziksel ve psikolojik tehlike oluşturmaktadır. Dolayısıyla özel gereksinimli bireyleri bu tehlikelerden korumak için onları acil durum ve afet hâllerine fiziksel ve duygusal açıdan hazırlamak hayati önem taşımaktadır.

Özel gereksinimli bireylerin acil durum ve afet hallerinden tipik gelişen bireylere kıyasla daha fazla etkilendiği, fiziksel ve psikolojik hasar ve travmalara maruz kaldıkları araştırmalarla da ortaya konmuştur (Kurt vd., 2021). Bu nedenle özel gereksinimli bireylerin acil durum ve afet hâllerine hazırlanması, sözü edilen hasarlarla

⁴ Dr. Öğr. Üyesi Gizem Yıldız, Anadolu Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü, gizemy@anadolu.edu.tr
ORCID Numarası: 0000-0003-2693-6264

rakmaktadır (Bilik ve Akdağ, 2023). Bu süreç, özel gereksinim bireyler için çok daha zorlayıcı geçmektedir. Kendi ihtiyaçlarını karşılamayacak durumda olan bu bireyler, afet anında ve sonrasında akranlarına kıyasla daha yoğun ve daha nitelikli desteklere gereksinim duyarlar. Bu destek gereksinimlerinin önceden tespit edilmesi ve afetlere hazırlıklı olunması bu noktada en önemli önleyici uygulamadır. Ayrıca müdahale ekiplerinde özel eğitim uzmanlarının bulunması, eğer bu mümkün değilse gruplara özel gereksinimli bireylerle iletişim, etkileşim ve müdahale konusunda eğitim verilmesi alınması gereken önemli tedbirlerden biridir.

Akut dönem ve sonrası için yukarıda söz edilen müdahale süreçlerine ilişkin öneriler dışında, özel gereksinimli bireylerin ve ailelerinin duygusal olarak güçlendirilmesi, uzun dönemde düzenli psikolojik destek alabilmeleri için politika geliştirilmesi ve mevzuata yansıtacak şekilde önlemler alınması gerekmektedir. Deprem, yangın, sel, savaş gibi afet veya acil durum hâllerinin özel gereksinimli bireylere nasıl anlatılacağı, olay anında ve olay sonrasında neler yapılacağına ilişkin bir kılavuz hazırlanmalı ve ülke genelinde kullanılacak standart yol haritaları belirlenmelidir.

KAYNAKLAR

- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). (2017). Hakkında. <https://www.afad.gov.tr/tr/2211/AFADHakkında>
- American Red Cross. (2017). Preparing for disaster for people with disabilities and other special needs. Erişim tarihi: 20.04.2023 http://www.redcross.org/images/MEDIA_CustomProductCatalog/m4240199_A4497.pdf
- Alexander, D., Gaillard, J. C., & Wisner, B. (2012). *Disability and disaster*. The Routledge handbook of hazards and disaster risk reduction, 1, 413-423.
- Bilik, M. B. ve Akdağ, M. (2023). Özel Gereksinimli Bireyler ve Ebeveynleri Açısından Afet Zorlukları: 2011 Van Depremi Örneği. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(1), 243-256.
- Çimşir, E. (2019). Özel gereksinimli bireylerin acil durum ve afet hallerinde rehabilitasyonu. O. Kurt (Ed.), *Özel Gereksinimli Bireyler İçin Afet ve Acil Durum Yönetimi*, (s. 189-197). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- FEMA. (2018). Disaster Preparedness for People with Disabilities. <https://www.fema.gov/press-release/20210318/disaster-preparedness-people-disabilities>.
- Heward, W. L., Alber, S. R. & Konrad, M. (2006). *Exceptional children: An introduction to special education*. Pearson Education/Merrill/Prentice Hall.
- Kurt, O., Tün, M., Kurnaz, E. ve Çavuşoğlu, T. (2021). *Özel gereksinimli bireyler depreme hazır mı? Türkiye için bir durum ve gereksinim tespiti çalışması*. Alpaslan Otizm Vakfı Yayınevi.

- Mills, J. A., Durhom, J., & Packirisamy, V. (2017). Rehabilitation services in disaster response. *Bulletin of the World Health Organization*, 95, 162-164.
- Paoletti, P., Di Giuseppe, T., Lillo, C., Anella, S., Santinelli, A. (2022). Le Dieci Chiavi della Resilienza. Link: <https://fondazionepatriziopaoletti.org/10-chiavi-resilienza/>
- Paoletti, P., Di Giuseppe, T., Lillo, C., Dotan Ben-Soussan, T., Bozkurt, A., Tabibnia, G., Kelmendi, K., Warthe, G.W., Leshem, R., Bigo, V., Ireri, A., Mwangi, C., Bhattacharya, N., Perasso, G. (2022). *What can we learn from the Covid-19 pandemic? Resilience for the future and neuropsychopedagogical insights. Frontiers in Psychology*. Open Access.
- Türk, A. (2022). Deprem Özelinde Engelli Bireylere Duyarlı Afet Yönetimi Modeli. *Afet ve Risk Dergisi*, 5(1), 61-77.
- World Health Organization (2005). Disasters, disability and rehabilitation. Retrieved from http://www.who.int/violence_injury_prevention/other_injury/en/disaster_disability.pdf
- WorldHealthOrganization.(2013).Guidancenoteondisabilityemergencyriskmanagementfor health. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/90369/9789241506243_eng.pdf

ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERDE AFET VE ACİL DURUM YÖNETİMİ

Erkan Kurnaz⁵

GİRİŞ

Afetlerin insan altyapısı, yaşamları ve geçim kaynakları üzerinde büyük bir etkisi bulunmaktadır. Afetler; doğal nedenlerden (depremler, seller, kasırgalar vb.) veya insan etkisiyle oluşan faktörlerden (iklim değişikliği ve çatışmalar gibi) kaynaklanabilmekte ve gıda güvensizliğine, bununla birlikte büyük nüfusların yerinden edilmesine yol açabilmektedir. Afetlerin ortaya çıkmasında insan etkisinin anlaşılması ve azaltılması önemini korurken doğal nedenlerle oluşan afetler, varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Herhangi bir afetin etkisi sadece tehlikenin büyüklüğüne değil aynı zamanda yaşamlarımız ve çevremiz için yaptığımız seçimlere de bağlıdır. Yiyeceklerimizi nasıl yetiştirdiğimiz, evlerimizi nerede ve nasıl inşa ettiğimiz, ülkelerimizin zenginliğinin nasıl dağıtıldığı, okullarda ne öğrettiğimize kadar tümü bu seçimlere örnek olabilmektedir. Ancak en önemlisi, bu seçimleri yapabilmek için herkesin bilgiye eşit şekilde erişebilmesini nasıl sağlayacağımızdır. Bunların etkisini azaltmanın anahtarı, insanların zarar görebilirliğini azaltmaktır. İnsani kalkınma planlarına ve yoksulluğu azaltma programlarına dâhil edilen kapsayıcı afet riskini azaltma (ARA) programları aracılığıyla riskler azaltılabilir ve toplumların afetlere karşı direnci güçlendirilebilir. Afet yönetimi, afet zararlarının azaltılması ve afetlere hazırlık konularını kapsamaktadır. Bununla birlikte afet risklerinin azaltılması sürdürülebilir kalkınmanın bir parçasıdır. BM Engelli Hakları Sözleşmesi'nin 11 ve 32. maddeleri doğrultusunda özel gereksinimliliği kapsayıcı ARA, tüm toplumu göz önünde bulundurmaktadır.

5 Dr. Öğr. Üyesi Erkan Kurnaz, Anadolu Üniversitesi Engelliler Araştırma Enstitüsü, erkankurnaz@anadolu.edu.tr, ORCID Numarası: 0000-0001-8905-8011

KAYNAKLAR

- Aldrich, N. ve Benson, W. F. (2008). Disaster preparedness and the chronic disease needs of vulnerable older adults. *Preventing Chronic Disease*, 5(1), A27.
- Alexander, A. C., Ali, J., McDevitt-Murphy, M. E., Forde, D. R., Stockton, M., Read, M., ve Ward, K. D. (2018). Racial differences in posttraumatic stress disorder vulnerability following hurricane Katrina among a sample of adult cigarette smokers from New Orleans. *Journal of Racial and Ethnic Health Disparities*, 5(2), 233-242.
- Alexander, D. (2002). *Principles of emergency planning and management*. Edinburgh: Terra Publishing.
- Alexander, D., Gaillard, J. C. ve Wisner, B. (2014). Disability and disaster. In *Handbook of Hazards and Disaster Risk Reduction and Management*.
- Arora, P., Boyer, E. W., Shalin, V. L. ve Grock, A. (2015). The golden hour of disaster response: Utilizing emergency department principles for disaster medicine education. *Western Journal of Emergency Medicine*, 16(6), 913.
- Banks, L. M., Kuper, H. ve Polack, S. (2017). Poverty and disability in low-and middle-income countries: A systematic review. *PLoS One*, 12(12), e0189996.
- Barnes, P., Clayton, A. ve Subryan, A. (2018). Building disability-inclusive societies in Asia and the Pacific: Systematic change for inclusive society. *Asia and the Pacific Policy Studies*, 5(3), 647-659.
- Benedek, D. M., Fullerton, C. ve Ursano, R. J. (2017). First responders: Mental health consequences of natural and human-made disasters for public health and public safety workers. *Annual Review of Public Health*, 38, 55-68.
- Blaikie, P., Cannon, T., Davis, I., & Wisner, B. (2014). *At Risk: Natural Hazards, Peoples Vulnerability and Disasters*. London: Routledge.
- Chan, E. Y., Kim, J. H., Lin, C., Cheung, E. Y. ve Lee, P. P. (2010). Is previous disaster experience a good predictor for disaster preparedness in extreme poverty households in remote Muslim minority based community in China? *Journal of Immigrant and Minority Health*, 12(6), 816-823.
- Coppola, D. P. (2015). *Introduction to international disaster management*. Amsterdam: Elsevier.
- FEMA. (2013). *Developing and Maintaining Emergency Operations Plans: Comprehensive Preparedness Guide (CPG) 101*. Federal Emergency.
- Hamra, J., Arora, M. ve Wilkinson, S. (2017). An Evaluation of the Factors that Affect the Seismic Vulnerability of Buildings for People with Disabilities. *Procedia Engineering*, 198, 299-310.

- Holloway, S., Mueller, J., Stratigos, T. ve Foley, D. (2017). *Australian natural disaster resilience index: Handbook*. Australian Government, Bushfire and Natural Hazards Cooperative Research Centre.
- Izumi, T., Shaw, R. ve Ishiwatari, M. (2016). Inclusive disaster risk reduction through participatory action of persons with disabilities. In S. M. Murshed (Ed.), *Disability inclusive community development: Voices from the field* (pp. 37-45). CBM.
- Kelman, I. ve Stough, L. M. (2015). *Disability and disaster: Explorations and exchanges*. New York: Palgrave Macmillan.
- Kendra, J. M., Clay, L. A. ve Gill, K. B. (2020). Resilient response and recovery: lessons from the 2010 Haiti earthquake for U.S. EMS agencies. *Prehospital and Disaster Medicine*, 35(1), 86-92.
- Kosa, S. D., Monaghan, P. F. ve Al-rousan, T. M. (2017). Disasters and disability: Implications for disaster nursing. *Journal of Emergency Nursing*, 43(4), 324-330.
- Kumar, R. ve Kar, S. K. (2020). Inclusive disaster risk reduction: A need for people with disabilities. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 14(4), 467-468.
- Landes, S. D., Stevens, G. D. ve Turk, M. A. (2019). The relationship of type of healthcare delivery and disaster preparedness among individuals with disabilities. *Disability and Health Journal*, 12(3), 402-407.
- Mardiah, A. N., Olshansky, R. B. ve Bisri, M. B. (2022). *Post-Disaster Governance in Southeast Asia*. Springer.
- McLinden, D., Slaten, E., Fugate, J. ve Jamison, K. R. (2018). An exploratory study of inclusive education for students with disabilities during natural disasters. *Disability and Rehabilitation*, 40(8), 966-972.
- Mileti, D. S. (1999). *Disasters by design: A reassessment of natural hazards in the United States*. Washington, DC: Joseph Henry Press.
- Mizutori, M. (2019). Disability-inclusive disaster risk reduction. *International Journal of Disaster Risk Science*, 10(2), 149-152.
- Njelesani, J., Tataryn, M., Cleaver, S., Nixon, S. ve Polack, S. (2018). Mainstreaming disability in international development policy: Lessons learned from the United Kingdom. *Disability and Rehabilitation*, 40(26), 3198-3206
- North, C. S., Pfefferbaum, B., Hong, B. A., Gordon, M. R., Kim, Y. S., Lind, L. ve Pollio, D. E. (2011). The business of healing: Focus group discussions of readjustment to the post-9/11 work environment among employees of affected agencies.
- Opoku, M. P., Alhassan, E. K. ve Sakara, A. (2016). Disaster management in Ghana: The case of floods among persons with disabilities. *Jambá: Journal of Disaster Risk Studies*, 8(1), 1-8.

- Peek, L., Tobin, J., Adams, R., Wu, H. ve Mathews, M. (2018). Engaging youth with disabilities in emergency management: Implementing the whole community approach. *Journal of Disability Policy Studies*, 29(1), 40-48.
- Peek, L. ve Stough, L. M. (2010). Children with disabilities in the context of disaster: A social vulnerability perspective. *Child Development*, 81(4), 1260-1270.
- Rowland, J. L., White, G. W., Fox, M. H. ve Rooney, C. (2017). Emergency preparedness and response for disabled individuals: Implications for policy and practice. *Journal of Disability Policy Studies*, 28(1), 3-12.
- Stough, L. M., Sharp, A. N., Resch, J. A., Decker, C. ve Wilker, N. (2016). Barriers to the long-term recovery of individuals with disabilities following a disaster. *Disasters*, 40(3), 387-410.
- Stough, L. M. ve Kang, D. (2015). The Sendai framework for disaster risk reduction and persons with disabilities. *International Journal of Disaster Risk Science*, 6(2), 140-149.
- Twigg, J. (2004). *Disaster risk reduction: Mitigation and preparedness in development and emergency programming*. Humanitarian Practice Network, Overseas Development Institute, London.
- United Nations. (2016). New Urban Agenda. United Nations Conference on Housing and Sustainable Urban Development.
- Villeneuve, M., Robinson, A., Pertiwi, P. P., Kilham, S. ve Llewellyn, G. (2017). The role and capacity of Disabled People's Organisations (DPOs) as policy advocates for disability inclusive DRR in Indonesia. *Disaster Risk Reduction in Indonesia: Progress, Challenges, and Issues*, 335-356.
- Wolbring, G., Rybchinski, T. ve Yumakulov, S. (2019). Including people with disabilities in emergency planning and disaster risk reduction. *Disability ve Society*, 34(5), 807-824.
- World Health Organization. (2011). World report on disability. World Health Organization.

AFETLERDE KLİNİK SOSYAL HİZMET

Feyza Beki⁶

GİRİŞ

Afetler, rutin hayatın normal düzenini değiştiren ve karmaşaya neden olan doğa olaylarıdır. Günümüzde afetlere karşın toplumlar, hazırlıksız yakalanmakta ve birçok olumsuz sonuçla karşılaşmaktadır. Afetler, doğal ve insan kaynaklı olarak ikiye ayrılmaktadır. Kentsel alanlarda afet denince daha çok deprem, sel vb. doğa olayları algılanmaktadır. Doğaya karşı koymanın imkânsız olması, bireyleri ve toplumu çaresizliğe itmektedir. Sanayileşme, hızlı nüfus artışı, denetimsiz yapılaşma, afetlere ilişkin farkındalığın azlığı, toplumun zarar görebilirliğini artırmaktadır. Bireyin ve toplumun afetlerle mücadeledeki bilgisizliği ve yetersizliği de eklendiğinde afetlere karşı savunmasız toplumlar ortaya çıkmaktadır.

Afet ve benzeri yaşamsal kriz oluşturan durumlarda bireyler, ciddi travmalar yaşamakta ve yaşadıklarını anlamlandırmakta zorluk çekmektedirler. Bu tür travmaların asgari seviyeye indirilebilmesi için afet öncesinde, afet sırasında ve afetten sonra gerçekleştirilmesi gereken sosyal hizmet uygulamaları bulunmaktadır. Afet öncesi bireylerin afete hazırlıklı olmaları noktasında farkındalık düzeylerinin artırılması, koruyucu önleyici tedbirlerin alınması afetten en az zararla kurtulmaya vesile olacaktır. Afet esnası ve sonrasında afetzede bireylerin temel ihtiyaçları olan beslenme, barınma, giyim, güvenlik ihtiyaçları gibi birincil ihtiyaçları karşılandıktan sonra psikolojik ve sosyal bağlamda ikincil ihtiyaçları gündeme gelmektedir. Bu kapsamda afetlerde bireylere yönelik psikososyal destek bağlamında sosyal hizmetin bir alt dalı olan klinik sosyal hizmet uygulamaları oldukça önem taşımaktadır. Afetzede bireylerin ikincil ihtiyaçlarını karşılama noktasında klinik sosyal hizmet uygulaması, holistik bir bakış açısı ile (biyopsikososyal ve manevi) gerçekleştirilmelidir. Bu çalışmada da afetlerde;

6 Dr. Öğr. Üyesi İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü feyza.beki@medipol.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7656-1566

gibi klinik uygulamalar vakanın durumuna göre uygulanmalıdır. Klinik uygulamaların haftada en az bir veya iki periyotla düzenli olarak uygulanmaya devam etmesi, afetzedede bireylerin iyileşmeleri için gereklidir. Klinik sosyal hizmet alanında alanyazında yayınlar yeterli değildir. Ülkemizde klinik sosyal hizmet alanında daha fazla akademik yayın ve saha deneyimine ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar, İ. (2013). Tek Ebeveynli Ailelerde Psikolojik Tepkiler ile Psikolojik Destek Almanın Klinik Sosyal Hizmet Açısından Analizi: Yalova Örneği (*Yüksek Lisans Tezi*). Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Anuradha, K. (2004). Empowering families with mentally ill members: A strengths perspective. *International Journal for the Advancement of Counseling*, 26(4), 383-391.
- ASWB, (2018). Association of Social Work Boards. *Model Social Work Practice Act*. <https://www.aswb.org/wp-content/uploads/2020/12/Model-law-for-web.pdf> [09.11.2022].
- Barker, R. L. (1999). *The Social Work Dictionary*, (4th Ed.). Washington DC: NASW Press.
- Beki, F. (2023). “Klinik Psikoloji ve Klinik Sosyal Hizmet İlişkisi”, İçinde “Disiplinlerarası Sosyal Hizmet Holistik Perspektif” Ed. Mehmet Gedik, 1. Basım, İstanbul: Nobel Yayınevi, 127-145. ISBN: 978-625-398-161-7. E-ISBN: 978-625-398-162-4.
- Borrell-Carrió, F., Suchman, A. L. & Epstein, R. M. (2004). The Biopsychosocial Model 25 Years Later: Principles, Practice, and Scientific Inquiry. *Ann. Fam. Med.*, 2, 576–582.
- Bulut, I. (1993). *Ruh Sağlığının Aile İşlevlerine Etkisi*. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı: Ankara.
- CSWE, (2009). Council on Social Work Education. *Advanced social work practice in clinical social work practice*. Washington, DC: Council on Social Work Education.
- Daaleman, T. P., & Nease, D. E. (1994). Patient attitudes regarding physician inquiry into spiritual and religious issues. *Journal of Family Practice*, 39, 564–568.
- Duyan, V. (2010). *Sosyal Hizmet: Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri*, Ankara: Nar Yayınevi.
- Ehman, J. W., Ott, B. B., Short, T. H., Ciampa, R. C., & Hansen-Flaschen, J. (1999). Do patients want physicians to inquire about their spiritual or religious beliefs if they become gravely ill? *Archives of Internal Medicine*, 159, 1803–1806.
- EMDR, (2022). EMDR Nedir?, <https://www.emdr-tr.org/emdr-nedir/> [07.11.2022].
- Engel, G. L. (1977) The need for a new medical model: A challenge for biomedicine. *Science*, 196, 129–136.
- Engel, G. L. (1978). The biopsychosocial model and the education of health professionals. *Ann. N. Y. Acad. Sci.*, 310, 169–187.

- Ergünay, O. (1996). *Afet Yönetimi Nedir? Nasıl Olmalıdır?*, TÜBİTAK Deprem Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Ankara: TÜBİTAK, 263-272.
- Ergünay, O. (2009). *Afet Yönetimi; Genel İlkeler, Tanımlar, Kavramlar*. Ankara: Afet İşleri Genel Müdürlüğü.
- Fabry, J. (1982). *The Frontiers of Logotherapy*. G. E. Rice (Ed.), *Franklian Psychology: An Introduction to Logotherapy*. Teksas: Viktor Frankl Institute of Logotherapy, 116-122.
- Frankl, V. E. (2005). "The Future of Logotherapy". G. E. Rice (Ed.), *Franklian Psychology: An Introduction to Logotherapy*. Teksas: Viktor Frankl Institute of Logotherapy, 60-65.
- Hacney, H. ve Cormier, S. (2008). *Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri: Psikolojik Yardım Süreci El Kitabı*, (Çev. T. Ergene ve S. A. Sevim). Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Hepworth, D. H., vd. (2006). *Direct Social Work Practice: Theory and Skills*, (7th Ed.), Belmont, CA: Thomson Brooks/Cole.
- Katerndahl, D. A. (2008). Impact of Spiritual Symptoms and Their Interactions on Health Services and Life Satisfaction. *Ann. Fam. Med*, 6, 412-420.
- King, D. E. (2000). *Faith, spirituality and medicine: Toward the making of a healing practitioner*. Binghamton, NY: Haworth Pastoral Press.
- King, D. E., & Bushwick, B. (1994). Beliefs and attitudes of hospitalized patients about faith healing and prayer. *Journal of Family Practice*, 39, 349-352.
- Kirst Ashman, K. K. & Hull, G. H. (1999). *Understanding Generalist Practice*. USA: Nelson-Hall Inc.
- Krill, D. F. (1996). *Existential social work*. F. J. Turner (Ed.), *Social Work Treatment: Interlocking Theoretical Approaches* (pp. 250-281). New York: Free Press.
- McGinn, L. K. & Young, J. E. (1996). *Schema-focused therapy*. P. M. Salkovskis (Ed.), *Frontiers of cognitive therapy* (pp. 182-207). The Guilford Press.
- McKee, D. D. & Chappel, J. N. (1992). Spirituality and medical practice. *Journal of Family Practice*, 35, 201, 205-208.
- Myss, C. (1997). *Anatomy of the spirit: The seven stages of power and healing*. New York: Random House.
- Moadel, A., Morgan, C., Fatone, A., Grennan, J., Carter, J., Laruffa, G., et al. (1999). Seeking meaning and hope: Self-reported spiritual and existential needs among an ethnically-diverse cancer patient population. *Psycho-Oncology*, 8, 378-385.
- NASW, (2005). National Association of Social Worker. *NASW Standards for Clinical Social Work in Social Work Practice*. NASW Press: Washington.

- Özdemir, U. (1999). Psikiyatri tedavi ekibinin “ekip çalışması” kavramına ilişkin kendi bilgilerinin ve çalıştıkları psikiyatri tedavi kurumlarını değerlendirmeleri. *Kriz Dergisi*, 7(2), 17-24.
- Parsons, R. J., Gutierrez, L. M. & Cox, E. O. (1998). *A model for empowerment practice*. (In) Empowerment in social work practice: A sourcebook. (Ed), Guitierrez L. M., R. J. Parsons & E. O. Cox., (1-23), Pacific Grove, CA: Brooks/Cole Publishing Company.
- Rafaeli, E., Bernstein, D. P. & Young, J. (2010). *Schema therapy: Distinctive features*. Routledge.
- Ramsey, P. (1970). *The patient as person*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Ronen, T. & Freeman, A. (2007). *Cognitive Behavior Therapy in Clinical Social Work Practice*. (Ed.), New York: Springer Publishing Company.
- Saleebey, D. (1997). *The strengths perspective in social work practice*. New York: Longman.
- Shapiro, F. (1989). Efficacy of the Eye Movement Desensitization procedure in the treatment of traumatic memories. *Journal of Traumatic Stress*, 2(2), 199–223.
- Shapiro, F. (2001). *Eye Movement Desensitization and Reprocessing: Basic Principles, Protocols and Procedures*, 2nd Edition, Guilford Press, Newyork.
- Shapiro, F. (2016). *EMDR Göz Hareketleriyle Duyarsızlaştırma ve Yeniden İşleme*, (Çev.), M. Şaşzade ve I. Şansoy (Ed.), Yurtsever, A., Zat, Z., Canoğulları, İ. ve Özmeşdan, Z. Okuyan Us Yayınları, İstanbul.
- Sheafor, B. W. & Horejsi, C. R. (2003). *Techniques and Guidelines for Social Work Practice*, (6th Ed.), Boston: Allyn & Bacon.
- Sulmasy, D. P. (2002). A Biopsychosocial-Spiritual Model for the Care of Patients at the End of Life. *Gerontologist*, 42, 24–33.
- Turner, F. J. (2005). *Encyclopedia of Canadian Social Work*. Canada: Wilfrid Laurier University Press.
- Weil, A. (1995). *Spontaneous healing: How to discover and embrace your body's natural ability to maintain and heal itself*. New York: Knopf.
- WHOQOL Group, WHO, Div of Mental Health, Geneva. (1995). The World Health Organization Quality of Life Assessment (WHOQOL): Position paper from the World Health Organization.
- Young, J. E., Klosko, J. S. & Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's guide*. Guilford Press.
- Zubaroglu Yanardağ, M. ve Özmete, E. (2017). Bir Mesleki Uygulama Alanı Olarak Geçmişten Geleceğe Klinik Sosyal Hizmet, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 28(1), 203-225.

AFETLERDE İKİNCİL HASTALIK VE ÖLÜMLERİN ÖNLENMESİ

Fatma Deniz Sayiner⁷

Esra Çömezoğlu⁸

GİRİŞ

Büyük ölçekli afetler; halk sağlığı, sağlık altyapısı ve sağlık hizmetlerinin sunulması üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Afetlerin her ne kadar afete maruz kalan bölgeyi etkilediği düşünülse de afetler çoğu zaman ulusal ve uluslararası etkilere sahiptir. Bu olaylardan kaynaklanan can kayıpları ve sakatlanmaların yanında yaşanan ekonomik kayıplar, milyarlarca dolara ulaşarak hem sosyal kalkınmayı hem de zor elde edilmiş sağlık kazanımlarını geriletir (DSÖ,2006; Beek vd., 2019).

Afetler, beklenmedik zamanlarda meydana gelirken şiddetinin öngörülemezliği nedeni ile yıkıcı etkiye sahiptirler. Gerek doğal afetlerde gerek savaş gibi insan yapımı afetlerde en çok zarar görenler; hareket kabiliyeti daha zayıf olan kadınlar, çocuklar, engelliler ve yaşlı bireylerdir. Örneğin 17 Ocak 1995'te Japonya'yı vuran Büyük Hanshin-Awaji (Kobe) depreminde yaşamını yitirenlerin %59'nun kadın olup çoğunluğunun 60 yaş ve üzeri, evinde yalnız yaşayan kişilerden oluştuğu bildirilmiştir (Kunii vd., 1995).

Afetler sırasında veya hemen sonrasında yaralanmalar ve ölümler; anlık, hızlı veya gecikmeli olarak sınıflandırılabilir. Anlık ve hızlı ölümler genellikle doğrudan kırıklar, laserasyonlar, künt travma, ezilme yaralanmaları, mermi yaralanmaları, yanık yaralanmaları, boğulma nedeni ile gerçekleşir (Kouadio vd., 2012).

7 Prof. Dr. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, dsayiner@ogu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9287-989X

8 Doktora Öğrencisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ebelik Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-6102-0078

KAYNAKLAR

- Akgün, D. (2009). Batman'da sel sonrası hastalık sürveyans çalışmalarının değerlendirilmesi/ Evaluation of diseases surveillance studies after flood disaster in Batman province. *Dicle Tıp Dergisi*, 36(1), 1.
- Alexander, D. (1985). Death and injury in earthquakes. *Disasters*, 9(1), 57-60. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7717.1985.tb00911.x>
- Ekşi, A. (2016). Afetlerden sonra ortaya çıkabilecek çevresel risklerin yönetimi. *Hastane Öncesi Dergisi*, 1(2), 15-25.
- Beek, K., McFadden, A. ve Dawson, A. (2019). The role and scope of practice of midwives in humanitarian settings: a systematic review and content analysis. *Human Resources for Health*, 17(1), 1-16.
- Canbulat, Ş. (2023). Doğal Afetler Ve Olağanüstü Durumlarda Görülen Salgın Hastalıkların Yayılımı. *Tarsus Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1) , 47-64 .
- Carr, V. J. Lewin, T. J. , Webster, R. A., Hazell, P. L., Kenardy, J. A., Carter, G. L.(1995). Psychosocial sequelae of the 1989 Newcastle earthquake: I. Community disaster experiences and psychological morbidity 6 months post-disaster. *Psychol. Med.* 25, 539-555.
- Contis, G., & Foley Jr., T. P. (2015). Depression, suicide ideation, and thyroid tumors among Ukrainian adolescents exposed as children to Chernobyl radiation. *Journal of Clinical Medicine Research*, 7(5), 332.
- Cousins, S. (2016). Nepal's silent epidemic of suicide. *Lancet*, 387(10013), 16-17. Doi:10.1016/s0140-6736(15)01352-5
- Dündar, O., Dündar, R. A., Özölçer, İ. H., & Aksoy, B. (2018). Afet ve acil durumlarında su ihtiyacının belirlenmesi ve yönetimi. *Natural Hazards and Disaster Management*, 04-06.
- Esin A.S., Oğuzhan T., Kaya K.C., Ergüder T., Özkan A.T., Yüksel İ. (2001). Afetlerde Sağlık Hizmetleri Yönetimi kurs notları.2001. Erişim http://www.umke.org/images/dosyalarim/afetlerde_saglik_hizmetleri_yonetimi.pdf
- Goenjian, A. K., Najarian, L. M., Pynoos, R. S., Steinberg, A. M., Petrosian, P., Setrakyan, S., Fairbanks, L. A. (1994). Posttraumatic stress reactions after single and double trauma. *Acta Psychiatr. Scand.* 90, 214-221.
- Güler, Ç., Çobanoğlu, Z. (1997). Afetlerde Çevre Sağlığı Önlemleri. *Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi*, 39.

- Kar, N. (2006). Psychosocial issues following a natural disaster in a developing country: a qualitative longitudinal observational study. *International Journal of Disaster Medicine*, 4(4), 169-176.
- Kario, K., Matsuo, T., Kobayashi, H., Yamamoto, K., Shimada, K. (1997). Earthquake-induced potentiation of acute risk factors in hypertensive elderly patients: possible triggering of cardiovascular events after a major earthquake. *Journal of the American College of Cardiology*, 29(5), 926-933. <https://www.jacc.org/doi/epdf/10.1016/S0735-1097%2897%2900002-8>
- Kim, Y., & Akiyama, T. (2011). Post-disaster mental health care in Japan. *The Lancet*, 378(9788), 317-318.
- Kouadio, I. K., Aljunid, S., Kamigaki, T., Hammad, K., Oshitani, H. (2012). Infectious diseases following natural disasters: prevention and control measures. *Expert Review of Anti-infective Therapy*, 10(1), 95-104.
- Kunii, O., Akagi, M., & Kita, E. (1995). Medical and public health response to the great hanshin-awaji earthquake in Japan: a case study in disaster planning. *M. AND GS*, 2, 214-226.
- Leor J, Poole WK, Kloner RA. (1996). Sudden cardiac death triggered by an earthquake. *N. Engl. J. Med.*, 334:413–419. doi: 10.1056/NEJM199602153340701
- Makwana N. (2020) Public health care system's preparedness to combat epidemics after natural disasters. *J. Family Med. Prim. Care*, 9:5107-12. https://doi.org/10.4103/jfmpc.jfmpc_895_19
- Mavrouli M., Mavroulis S., Lekkas E., Tsakris A. (2023). The Impact of Earthquakes on Public Health: A Narrative Review of Infectious Diseases in the Post-Disaster Period Aiming to Disaster Risk Reduction. *Microorganisms*. 11(2):419. <https://doi.org/10.3390/microorganisms11020419>.
- Mielke, R. ve Prepas, R. (2019). When Disaster Strikes in Rural America - Call the Midwife! *The Journal of Perinatal ve Neonatal Nursing*, 33(3), 205-208. doi: 10.1097/JPN.0000000000000417.
- Norwood, A. E., & Ursano, R. J. (1997). Psychiatric intervention in post-disaster recovery. *Directions in Psychiatry*, 17, 247-262.
- Sinyor, M., Tse, R., & Pirkis, J. (2017). Global trends in suicide epidemiology. *Curr. Opin. Psychiatry.*, 30(1), 1-6. doi:10.1097/ycp.0000000000000296.
- Tanaka, K., Nakayama, M., Kanno, M., Kimura, H., Watanabe, K., Hayashi, Y., Watanabe, T. (2013). Aftercare for the prevention of a secondary health disaster in survivors of major earthquakes. *Hypertension Research*, 36(9), 759-761.

- Taştan, R. (2018). Tek Sağlık: Küresel İklim Değişikliğini ve Yeniçikan Zoonotik Hastalıkları Önlemenin Vazgeçilmez Seçeneği. *1. Uluslararası Marmara Fen ve Sosyal Bilimler Kongresi*, 23-25.
- Trichopoulos D., Katsouyanni K., Zavitsanos X., Tzonou A., Dalla-Vorgia P., (1981). Psychological stress and fatal heart attack: the Athens (1981) earthquake natural experiment. *Lancet* 1983; 1: 441–444.
- Uçku, R., (2001). Doğal Afetlerde ve Olağan Üstü Durumlarda Görülen İnfeksiyon Hastalıkları Kontrol Yöntemleri. *Ankem Dergi* 15 (No.3):651-656.
- Watson J. T., Gayer M., Connolly M. A. (2007). Epidemics after natural disasters. *Emerg Infect Dis.* Jan, 13(1):1-5. Doi: 10.3201/eid1301.060779. PMID: 17370508; PMCID: PMC2725828.
- World Health Organization (2006). Communicable Diseases Following Natural Disasters: Risk Assessment And Priority Interventions. Geneva. <https://www.who.int/publications/i/item/communicable-diseases-following-natural-disasters> (Erişim tarihi: 03.05.2023).
- World Health Organization. (1999). Development of a disaster preparedness tool kit for nursing and midwifery: report on a WHO meeting, Coleraine, United Kingdom 20-21 August 1999. In Development of a disaster preparedness tool kit for nursing and midwifery: report on a WHO meeting, Coleraine, United Kingdom 20-21 August 1999.
- Yamamoto, T., Kato, M., & Shirabe, S. (2011). Life, health, and community in a tsunami-affected town. *The Lancet*, 378(9788), 318..

LİZBON DEPREMİ VE İKTİSADİ SONUÇLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Mustafa İslamođlu⁹

GİRİŞ

6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Maraş merkezli iki deprem, 50 binden fazla insanın canına mal olmuştur. Asrın felaketi olarak nitelendirilen doğal afetin üzerinden çok uzun bir zaman geçmemiş olması nedeniyle ülke ekonomisine etkisi henüz tam olarak ortaya çıkmamış olsa da yaşanan bu doğal afetin iktisadi sonuçlarının olması kaçınılmazdır. Bunun ötesinde Türkiye ekonomisinde büyük çapta bir konut stokunun yok olmasının millî gelirden yaratacağı kaybın telafisinin kısa vadede mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Öte yandan hayvancılık ve tarımda bölgesel üretimde görülen daralmanın deprem öncesinde de yüksek seyreden gıda enflasyonunu daha da yukarıya çıkarması beklenmektedir. Maraş ve çevresini sarsan felaket, 1999 Gölcük ve 1939 Erzincan depremlerini akıllara getirmişti. Anadolu ve İstanbul'da sismik olaylar yalnızca cumhuriyet tarihinde değil Osmanlı Dönemi'nde de belirli aralıklarla etkisini göstermiştir. Fatih Camii ve Kapalıçarşı'nın yeniden inşasına neden olan 1766 ve 1894 İstanbul depremleri bunlardan en bilinenleridir.

Büyük tahribat yaratmış depremler geçmişte yalnızca Osmanlı topraklarını değil dünyanın farklı bölgelerini de etkisi altına almıştır. O dönem Avrupa'nın en zengin başkentlerinden birisi olan Lizbon'u 18'inci yüzyılın ortasında sallayan deprem, kimi kaynaklarda modern zamanların ilk doğal afeti olarak anılmaktadır (Lopes, 2014: 279). Bu büyük doğal afet, "O güne dek Avrupa tarihinde görülen en feci deprem" olarak kabul edilmektedir (Boer ve Sanders, 2005:88). İber Yarımadası'nı etkisi altına alan deprem, Voltaire ve Jean-Jacques Rousseau gibi Fransız entelektüeller başta

⁹ Dr. Öğr. Üyesi Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi İktisat Bölümü İktisat Tarihi Ana Bilim Dalı, mislamoglu@bandirma.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2058-7585

kaybetmiştir. Olay yalnızca Tanrı'nın gazabı olarak görülmemiş aynı zamanda ihmal-ler değerlendirilerek hatalar ve eksikle giderilmeye çalışılmıştır. Bu da kuşkusuz Aydınlanma hareketinin ve yaymış olduğu hümanist ve rasyonalitenin bir tezahürüdür.

Lizbon depremi, Portekiz ekonomisi için bir dış şoktur. Dinsel yapıların %86'sının çökmesine neden olan deprem, Portekiz'in millî gelirinde %32 ile %48 arasında bir daralmaya neden olmuştur. Fiyatlar ve ücretler, felaketi takip eden yıl içerisinde artış göstermiştir. Vasıfsız işçilerde görülen ücret artışı, kısa vadeli olmakla birlikte vasıflı ustaların ücretleri, kalıcı bir şekilde yükselmiştir. Kısa vadede ekonomiye zarar verse de Lizbon'da yaşanan felaket, uzun vadede pozitif etki ortaya koymuştur. Savaş ve Dışişleri Bakanı Pombal, bu doğal afeti hem İngilizlerin hem de dinsel kurumların Portekiz Krallığı ve Portekiz ekonomisi üzerindeki gücünü kırmak için bir fırsata çevirmeyi başarmıştır. Bunun neticesinde Lizbon'un yeniden inşası için ek vergiler konulabilmiştir. İngiltere'ye karşı merkantilist politikalara geçilebilmesi de yine depremin getirdiği olağanüstü koşullarda mümkün olabilmıştır. Portekiz'in 1760'lardaki ihracat ve ithalat rakamları, bu olguyu doğrulamaktadır. Son olarak Lizbon'un yeniden inşası sürecinde rasyonel bir bürokrasiden destek alan Pombal'ın davranış şekillerinin Weberyen literatürün temel kavramlarından olan karizmatik otoritenin bir örneği sayılabileceğini belirtmek yanlış olmayacaktır.

KAYNAKÇA

- Aguirre, B.E. (2012). Better disaster statistics: the Lisbon earthquake, *Journal of Interdisciplinary History*, 43 (1), 27-42.
- Boer, J.Z. & Sanders, D.T. (2005). *Earthquakes in human history: the far-reaching effects of seismic disruptions*. N.J.: Princeton University Press.
- Boxer, C.R. (1955). "Pombal's Dictatorship and the Great Lisbon Earthquake, 1755", *History Today*, 25 (2), 729-36.
- Chevalier, M. (1870), Le marquis de Pombal, *Revue des Deux Mondes (1829-1971)*, 89 (1), 156-180.
- Descripton de la ville de Lisbonne (1730). Paris: Pierre Prault.
- Dynes, R. R. (1999). "The Dialogue Between Voltaire and Rousseau on the Lisbon Earthquake: The Emergence of a Social Science View", *University of Delaware Disaster Research Center*, Preliminary Paper No:293.
- Fisher, H.E.S. (1963). Anglo-portuguese trade, 1700-1770. *The Economic History Review*, 16(2), 219-233.
- Hélié, J. (2021). *Petit atlas historique des temps modernes*. Paris: Armand Colin.

- Johnston, A. C. (1996). "Seismic Moment Assessment in Earthquakes in Stable Continental Regions. New Madrid 1811-1812, Charleston 1886, and Lisbon", *Geophysical Journal International*, 126, 314-44.
- Lopes, M. P. (2014). Rebuilding Lisbon in the aftermath of the 1755 earthquake: Max Weber revisited. *Journal of Management History*, 20 (3), 278-291.
- Oliveira Marques, A.H. de (1998). *Histoire du Portugal et de son empire colonial*. M.-H. Baudrillart (Çev.). Paris: Karthala.
- Phan, B. (2017). *Colonisation et décolonisation (XVIIe-XXe siècle)*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Poirier, J.-P. (2005), *Le Tremblement de terre de Lisbonne*. Paris: Odile Jacob.
- Rodrigues, L.L. & Craig, R. (2008). Recovery amid destruction: Manoel de Maya and the Lisbon Earthquake of 1755, *Libraries & the Cultural Record*, 43 (4), 397-410.
- Solares, J.M.M. & Arroyo, A.L. (2014). The great historical 1755 earthquake. Effects and damages in Spain, *Journal of Seismology*, 8, 275-94.
- Strömberg, D. (2007). Natural disasters, economic development, and humanitarian aid, *The Journal of Economic Perspectives*. 21 (3), 199-222.
- Valério, Nuno (2002). Portuguese Economic Performance, 1250-2000. *13th International Congress of Economic History*, Buenos Aires.
- Whitfield, P. (2005). *Cities of the world: a history in maps*. Berkeley: University of California Press.
- Whitworth, C. (1969). *State of the Trade of Great Britain in Its Imports and Exports Progressively From the Year 1697*. Westmead: Gregg International Publishers.

AFET YÖNETİMİNDE EĞİTİM

Ersin Karademir¹⁰

GİRİŞ

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde, insan yaşamı için temel teşkil eden nefes alma, yemek yeme, su içme vb. fizyolojik ihtiyaçların hemen sonrasında güvenlikle ilgili ihtiyaçlar yer almaktadır. Bu sebeple bireylerin güvenlik veya güvenli yaşam ihtiyacının tam olarak oluşabilmesi için bireylerin acil durumlara, afetlere, ani olaylara ve tehlikelere karşı bilinçli, eğitilmiş ve farkında olması gerekmektedir.

Şekil 1. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerşisi (Maslow, 1943).

¹⁰ Doç. Dr. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Fakültesi ekarademir@ogu.edu.tr, ORCID Numarası: 0000-0002-8519-622X,

KAYNAKLAR

- AFAD. (2021). Birey ve Aileler için Afet Bilinci Eğitimi, T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
- AFAD. (2022). Türkiye Afet Risk Azaltma Planı (TARAP). T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
- Başbuğ-Erkan, B. B., Özmen, B. & Güler, H. (2011, Ekim). *Türkiye’de afet zarar azaltımını sürdürülebilir eğitimle sağlamak. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı’nda sunulmuş bildiri*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara. http://www.tdmd.org.tr/TR/Genel/26.Oturum/1.TDMSK_115.pdf.
- Bulu, D. (2023). Sınıf öğretmenlerinin afet bilinci algı düzeylerinin belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Çelik, A. A. (2020). İlkokul Öğretmenlerinin Afete Hazırlık Düzeyleri İle Afet Eğitiminin Eğitim Programlarındaki Yeri Yönelik Görüşleri. Yüksek Lisans Tezi (Yayımlanmamış), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirdelen, S., & Çakıcı, A. B. (2021). İlkokul/ortaokul öğretmenlerinin doğal afet okuryazarlık düzeyleri: Osmaniye ili örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(3), 532-541.
- Demirhan, N. (2021). Sosyal Bilgiler Dersinde Afet Eğitimi ve Yönetimine İlişkin Öğretmen Görüşleri. Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erkal, T. ve Değerliyurt, M. (2009). Türkiye’de afet yönetimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14 (22), 147-164.
- Faupel, C. E., & Styles, S. P. (1993). Disaster education, household preparedness, and stress responses following Hurricane Hugo. *Environment and Behavior*, 25(2), 228-249.
- İnal, E. (2015). Acil durumlara/afetlere bireysel hazırlığı değerlendirmek için sağlık inanç modeli ’ne dayalı ölçek geliştirme. *Doktora Tezi, Hacettepe Halk Sağlığı Enstitüsü*.
- Karademir, E. (2017). *Fen Öğretiminde Disiplinlerarası Beceri Etkileşimi*. Pegem Yayıncılık.
- Kemaloğlu, M. (2015). Türkiye’de afet yönetiminin tarihi ve yasal gelişimi. *Akademik Bakış Dergisi*, 52, 126-147.
- Kiraz, B. (2021). Öğretmen Adaylarının Afet Farkındalıklarının ve Afet Farkındalığı Geliştirme İçerikli Etkinliklere Yönelik Görüşlerinin Belirlenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50, 370-396.
- Mızrak, S. (2018). Eğitim, afet eğitimi ve afete dirençli toplum. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 56-67.

- Muttarak, R., & Pothisiri, W. (2013). The role of education on disaster preparedness: case study of 2012 Indian Ocean earthquakes on Thailand's Andaman Coast. *Ecology and Society*, 18(4).
- Özmen, B., & İnce, Z. D. (2017). Okul tabanlı afet eğitimi. *Resilience*, 1(1), 21-29.
- Sönmez, V. (2007). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Anı Yayınevi.
- Şahin, Ş. (2019). Türkiye'de afet yönetimi ve 2023 hedefleri. *Türk Deprem Araştırma Dergisi*, 1(2), 180-196.
- Şahin, Ş. ve Üçgül, İ. (2018). Türkiye'de afet yönetimi ve iş sağlığı güvenliği. *Afet ve Risk Dergisi* 2(1), 43-63.
- Warfield, C. (2008). The Disaster Management Cycle. (Erişim adresi) URL: http://www.gdrc.org/uem/disasters/1-dm_cycle.html.
- Yılmaz, S. (2015). Sorgulayıcı araştırma odaklı Fen ve Teknoloji uygulamaları: afetten korunma ve güvenli yaşam ara disiplini (*Yükseklisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*).

1. Basım

AFRİKA VE SİVİL TOPLUM

Sosyal Politikalardan Toplumsal Hareketlere

Ensar Küçükaltan

**Afrika ve Sivil Toplum:
Sosyal Politikalardan Toplumsal Hareketlere**
Ensar Küçükaltan

Yayın No.: 1739
ISBN: 978-625-398-780-0
E-ISBN: 978-625-398-779-4
Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet
yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Meliha Uysal -meliha@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Küçükaltan, Ensar.

Afrika ve Sivil Toplum: Sosyal Politikalardan Toplumsal Hareketlere / Ensar Küçükaltan
1. Basım, VI + 134 s., 13,5x19,5 cm. Kağıtkaça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-398-780-0
E-ISBN: 978-625-398-779-4
1. Afrika 2. Sivil Toplum 3. Sosyal Politikalar

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar	vi
GRAFİKLER	vi
HARİTALAR	vi
GİRİŞ	1
1. Bölüm: Afrika'da Bağımsızlık Sonrası Sosyal Politikalar	7
2. Bölüm: Sosyal Politikalar Bağlamında Bugüne Bakmak	15
3. Bölüm: Sivil Toplum Tartışmaları	19
4. Bölüm: Afrika'da Sivil Toplum Algısı ve Dış Aktörler	25
5. Bölüm: Afrika'nın "Batılı" Müttefikleri ve Onların Sivil Toplum Kuruluşları	35
6. Bölüm: Doğudan Esen Yeni Bir Rüzgâr Olarak Sivil Toplum ve Sosyal Politikalar	43
6.1. Çin'in Afrika İlişkileri	43
6.1.1. 20. Yüzyılda Çin'in Afrika Politikası	45
6.2. Çin'in Devlet Merkezli Sivil Toplumu	53
6.3. Rusya-Afrika İlişkileri	59
6.4. Rusya'nın Afrika Politikası ve Kamu Diplomasisi	62
7. Bölüm: Afrika Ülkelerindeki Çalışmalarıyla Türk Sivil Toplum Kuruluşları	71
7.1. Bir Yumuşak Güç Aracı Olarak İnsani Yardım	72
7.2. Türkiye'nin Dönüşen Dış Politikası ve Afrika Eylem Planı	74
7.3. Türk Sivil Toplum Kuruluşlarının Uluslararası Standartlara Entegrasyonu	75
7.3.1. Sahadaki Entegrasyon	76
7.3.2. Planlamadaki Entegrasyon	79
7.4. Bağışçı Refleksleri	81

8. Bölüm: Afrika'da Sivil Alanın Önündeki Engeller.....	85
9. Bölüm: Afrika'da Sivil Alan Savunusu.....	95
10. Bölüm: Afrika'daki Toplumsal Hareketler ve Yeni Bağımsızlık.....	99
10.1. Toplumsal Hareketler Nasıl Oluşuyor?.....	101
10.2. Gençlerin Aktivizmi ve Yeni Bağımsızlık.....	109
SONUÇ.....	117
KAYNAKÇA.....	123
YAZAR HAKKINDA.....	133

TABLolar

Tablo 1: Kamu Harcamaları ve Sosyal Politika Giderleri.....	11
Tablo 2: Afrika Ülkelerinde Yaşam Beklentisi ve Temel İhtiyaçlar Endeksi.....	12
Tablo 3: Afrika Halklarının Çin'e Sempati Duyma Nedenleri.....	48
Tablo 4: 2007-2011 Arası Protesto Yaşanan Afrika Ülkeleri.....	103

GRAFİKLER

Grafik 1: 1997-2020 Arasında Afrika'daki Protestolar ve Ayaklanmalar	108
--	-----

HARİTALAR

Harita 1: Çinli Sivil Toplum Kuruluşlarının Çalışma Alanları.....	56
Harita 2: Türk Sivil Toplum Kuruluşlarının Çalışma Sahaları (İHH ve Hüdayi Vakfı üzerinden)	78
Harita 3: 2004'ten Bu Yana Afrika Ülkelerindeki Sivil Toplum Karşıtı Yasalar	92

KAYNAKÇA

- ACHPR. (2014). *Report of the Study Group on Freedom of Association and Assembly in Africa*. https://achpr.au.int/files/special-mechanisms/human-rights-defenders/report_of_the_study_group_on_freedom_of_association__assembly_in_africa.pdf: African Commission on Human and Peoples' Rights.
- Adésinà, J. O. (2009). Blackwell Publishing Ltd Social policy in sub-Saharan Africa: a glance in the rear-view mirror. *International Journal of Social Welfare*, 18, 37-51.
- African, N. (2018, Mart 15). *NGOS IN AFRICA: A TAINTED HISTORY*. New African Magazine: https://newafricanmagazine.com/16536/adresinden_alindi
- Afrika Birliği. (2003). *Social Policy Framework*. ACTS Consultancy: <http://www.acts-consultancy.com/docs/AU%20Social%20Policy%20Framework%20-%20Implementation%20Strategy%20-%20revised%204-11-10.pdf> adresinden alındı
- Afrobarometer. (2022). *Confronting threats to civic spaces*. Afrobarometer.
- Almeida, P. (2019, Mayıs 7). *Cycles of Protest*. Oxford Bibliographies: <https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780199756223/obo-9780199756223-0086.xml> adresinden alındı
- Bebbington, A., & Riddell, R. (2013). "Heavy Hands, Hidden Hands, Holding Hands? Donors, Intermediary NGOs and Civil Society Organizations. E. Michael, & H. David içinde, *NGOs, States and Donors: Too Close for Comfort?* London: Palgrave Macmillan .
- Berazneva, J., & Lee, D. R. (2013). Explaining the African food riots of 2007–2008: An empirical analysis. *Food Policy*, 39, 28-39.

- Bobbio, N. (1993). Gramsci ve Sivil Toplum Kavramı. J. Kean içinde, *Sivil Toplum ve Devlet*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bodewes, C. (2013). *Civil Society in Africa: The Role of a Catholic Parish in a Kenyan Slum*. Cambridge : Cambridge Scholars Publishing.
- Bosch, T. (2017). Twitter activism and youth in South Africa. *Information Communication and Society*, 20(2), 221-232.
- Bratton, M., & Walle, N. v. (1997). *Democratic Experiments in Africa. Regime Transitions in Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brautigam, D. (2010). *The Dragon's Gift: The Real Story of China in Africa*, New York: Oxford University.
- Bullock, A., & Trombley, S. (1999). *The New Fontana Dictionary of Modern Thought*. London: Harper Collins.
- Bumin, K. (1982). *Sivil Toplum ve Devlet*. İstanbul: Yazko.
- Carsten, P. (2017, Aralık 13). *Nigeria NGOs Slam Civil Society Bill as Grave Threat to Freedoms*. Reuters: <https://www.reuters.com/article/us-nigeria-rights/nigeria-ngos-slam-civil-society-bill-as-grave-threat-to-freedoms-idUSKBN1E72CO> adresinden alındı
- CFPA. (2011, Haziran 1). *The International Development Project*. China Foundation for Poverty Alleviation: <http://www.cfpa.org.cn/project.cn?projectId=f44f3ff91d974dc18edc097526d11617&p=ff7df> adresinden alındı
- CFPA. (2013). *CFPA International Project*. December 9, 2014 tarihinde China Foundation for Poverty Alleviation: <http://www.cfpa.org.cn/project.cn?projectId=f44f3ff91d974dc18edc097526d11617&p=ff7dfa5d-ca964a20b66b145f6e97817c> adresinden alındı
- CFPA. (2013, Aralık 9). *CFPA International Project*. China Foundation for Poverty Alleviation: <http://www.cfpa.org.cn/project.cn?projectId=f44f3ff91d974dc18edc097526d11617&p=ff7dfa5d-ca964a20b66b145f6e97817c> adresinden alındı
- Chadwick, V., & Roby, C. (2019, Haziran 21). *Turmoil for international aid groups in Burundi over ethnic quotas*. Devex: <https://www.devex.com/news/turmoil-for-international-aid-groups-in-burundi-over-ethnic-quotas-94125> adresinden alındı

- Chazan, N. (1992). Africa's Democratic Challenge. *World Policy Journal*, 9(2).
- Cheeseman, N. (2015). *Democracy in Africa: Successes, Failures, and the Struggle for Political Reform*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cheeseman, N., & Dodsworth, S. (2023). Defending Civic Space: When are Campaigns against Repressive Laws Successful? *The Journal of Development Studies*, 59(5), 619-636.
- CIVICUS. (2016, Mart 24). *Joint Submission to UN Universal Periodic Review: Republic of South Sudan*. CIVICUS: <http://www.civicus.org/images/South%20Sudan%20UPR.pdf> adresinden alındı
- ControlRisks. (2021, Mayıs 7). *Freeing Senegal? Where next as democracy falters*. ControlRisks: https://www.controlrisks.com/our-thinking/insights/freeing-senegal-where-next-as-democracy-falters?utm_referer=https://www.google.com adresinden alındı
- Council, U. N. (2012). *Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association, Maina Kiai*. UN.
- Çaha, Ö. (2016). *Sivil Toplum ve Devlet*. Ankara: Orion.
- Dahir, A. L. (2018, Ağustos 30). *A low-profile, Chinese handset maker has taken over Africa's mobile market*. Ocak 11, 2019 tarihinde Quartz Africa: <https://qz.com/africa/1374404/chinas-transsion-dominates-africas-phone-market-with-tecno-itel/> adresinden alındı
- Daimond, L. (1999). *Developing Democracy: Toward Consolidation*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Demeke, M., Pangrazio, G., & Maetz, M. (2009). *Country Response to the Food Security Crisis: Nature and Preliminary Implications of the Policies Pursued*. Rome: FAO.
- Diamond, L. (1994). Toward Democratic Consolidation. *Journal of Democracy*, 5(3).
- Diamond, L. (1997). *Prospects for Democratic Development in Africa*. Stanford: Hoover Institution Press.
- DUMA. (2023, Mart 19). *Russia and African countries want equal world without imposition of Western paradigm of consciousness*. DUMA: <http://duma.gov.ru/en/news/56645/> adresinden alındı

- East African. (2019, Haziran 12). *Foreign NGOs leave Burundi as ethnicity law takes effect*. East African: <https://www.theeastafrican.co.ke/news/ea/Foreign-NGOs-leave-Burundi-as-ethnicity-law-takes-effect/4552908-4932450-12fgcajz/index.html> adresinden alındı
- Ermağan, İ., & Giray, F. (2014). Çin'in Afrika Politikası. İ. Ermağan (Der.), *Dünya Siyasetinde Afrika 1*, Ankara: Nobel, 63-65.
- Essoungou, A.-M. (2013, Aralık). *The rise of civil society groups in Africa*. UN: <https://www.un.org/africarenewal/magazine/december-2013/rise-civil-society-groups-africa> adresinden alındı
- Federation, M. o. (2023, Mart 31). *The Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation*. MFA of the Russian Federation: https://mid.ru/en/foreign_policy/fundamental_documents/1860586/ adresinden alındı
- Hook, L. (2012). *Zuma warns on Africa's ties to China*. Financial Times. <http://www.ft.com/content/33686fc4-d171-11e1-bbbc-00144feabdc0>
- Gönenç, A. A. (2001). *Sivil Toplum Düşünsel Temelleri ve Türkiye Perspektifi*. Alt Kitap.
- Gyimah-Boadi, E., Logan, C., & Josephine Appiah-Nyamekye, S. (2021). Africans' Durable Demand for Democracy. *Journal of Democracy*, 136-151.
- Hadenius, A., & Ugglå, F. (1996). "Making Civil Society Work, Promoting Democratic Development: What Can Donors Do?" *World Development*, 24(10).
- Hasmath, R. (2016, Mart 23). *China's NGOs Go Global*. The Diplomat: <https://thediplomat.com/2016/03/chinas-ngos-go-global/> adresinden alındı
- Hook, L. (2012, Temmuz 19). *Zuma warns on Africa's ties to China*. Financial Times: <http://www.ft.com/content/33686fc4-d171-11e1-bbbc-00144feabdc0> adresinden alındı
- ILO. (2021). *Africa Regional Social Protection Strategy, 2021-2025*. Geneva: International Labour Organization.
- Info Office of State Council. (2014). *China's Foreign Aid White Paper*. Information Office of the State Council The People's Republic of China. http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2014/08/23/content_281474982986592.htm

- Jaafari, S. (2019, Nisan 10). *Here's the story behind the iconic image of the Sudanese woman in white*. The World: <https://theworld.org/stories/2019-04-10/heres-story-behind-iconic-image-sudanese-woman-white> adresinden alındı
- Jinping, X. (2015, Aralık 4). *Open a New Era of China-Africa Win-Win Cooperation and Common Development*. Department International Relations and Cooperation Republic of South Africa: www.dirco.gov.za/docs/speeches/2015/xi1204.htm adresinden alındı
- Jobarteh, M. (2023, Haziran 5). *Understanding the Situation in Senegal: Defend Democracy*. The Alkamba Times: <https://alkambatimes.com/understanding-the-situation-in-senegal-defend-democracy/> adresinden alındı
- Kelley, T. (2011). Wait! That's Not What We Meant by Civil Society!: Questioning the NGO Orthodoxy in West Africa. *Brooklyn Journal of International Law*, 993-1010.
- Khmilevskaya, E. (2021, Mayıs 22). *Russkiy Mir Expanding its Activities into Asia and Africa*. Modern Diplomacy: <https://moderndiplomacy.eu/2021/05/22/russkiy-mir-expanding-its-activities-into-asia-and-africa/> adresinden alındı
- Kiyonga, D. (2020, Aralık 6). *In the Name of National Security, or Silencing Civil Society?* Monitor: <https://www.monitor.co.ug/uganda/magazines/people-power/in-the-name-of-national-security-or-silencing-civil-society--3220434> adresinden alındı
- Kubania, J. (2015, Haziran 23). *Muslim Human Rights Group Accuses Kenyan Government of Harassment*. The Guardian: <http://www.theguardian.com/world/2015/jun/23/muslim-human-rights-group-accuses-kenyan-government-of-harassment> adresinden alındı
- Kulkova, O. S. (2021). Russian Soft Power on North East Africa. *Politics and Religion*, 1(15), 105-130.
- Kuyok, A. K. (2023, Mayıs 17). *Sudan's university students have a long history of political activism*. The Conversation: https://theconversation.com/sudans-university-students-have-a-long-history-of-political-activism-205706?utm_medium=Social&utm_source=Twitter#Echobox=1684415291 adresinden alındı

- Lahtinen, A. (2018). *China's Diplomacy and Economic Activities in Africa*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Laplace, M., & Sangare, B. (2021, Ekim 19). 'France and Mali are an old couple, there may be disputes but there's no divorce' says Choguel Maïg. The African Report: <https://www.theafricareport.com/137705/mali-whats-surprising-about-us-wanting-to-strengthen-our-collaboration-with-russia-says-choguel-maiga/> adresinden alındı
- Large, D. (2010). *Africa and the New World Era*, New York City: Palgrave Macmillan.
- Larsen, K. P., & Hansen, F. S. (2022, Şubat 17). *Russia's comprehensive approach and the increased use of the Wagner Group challenges the West in Africa*. Danish Institute for International Studies: <https://www.diis.dk/en/research/russias-comprehensive-approach-and-the-increased-use-of-the-wagner-group-challenges-the> adresinden alındı
- Lekorwe, M., Chingwete, A., Okuru, M., & Samson, R. (2016). *China's Growing Presence in Africa Wins Largely Positive Popular Reviews*, Accra: Afrobarometer.
- Lewis, B. (2003). *Demokrasinin Türkiye Serüveni*. (H. Aydoğan, & E. Ermert, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Makumbe, J. (1998). Is there a civil society in Africa? *International Affairs*, 74(2), 305-317. Friedrich Ebert Stiftung: <https://library.fes.de/libalt/journals/swetsfulltext/2980288.pdf> adresinden alındı
- Marx, K. (2013). *Yabudi Sorunu*. Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K. (2016). *1844 El Yazmaları*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Marx, K., & Engels, F. (2013). *Alman İdeolojisi*. Evrensel Basım Yayın: İstanbul.
- Masina, L. (2018, Aralık 7). *Malawi NGOs Protest Amended NGO Bill*. VOA: <https://www.voanews.com/a/malawi-ngos-protest-amended-ngo-bill/4691149.html> adresinden alındı
- Mazrui, A. (2019). *Africa's International Relations – the Diplomacy of Dependency and Change*. New York: Routledge.
- Miao, Y. (2015). *The Role of China's Public Diplomacy- A Study of Chinese NGOs' Engagement Developing Area*. Aalborg: Aalborg University.

- Mueller, L. (2018). *Political Protest in Contemporary Africa*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Musila, G. (2019). *The Spread of Anti-NGO Measures in Africa: Freedoms Under Threat*. Washington: Freedom House.
- Naim, M. (2009, Ekim 13). *What Is a GONGO?* Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2009/10/13/what-is-a-gongo/> adresinden alındı
- Niloy, S. H. (2022, 18 Kasım). *HOW CAN WE MANAGE TOILETS BETTER IN LARGE EMERGENCIES? COX'S BAZAR SHOWS US THE WAY*. Oxfam: <https://views-voices.oxfam.org.uk/2022/11/manage-toilets-better-emergencies/> adresinden alındı
- Nyerere, J. (1967). *Arusha Declaration*. Arusha.
- Obiorah, N. (2008). *Rise and Rights in China-Africa Relations*. Lagos: SAIS.
- Okot, J. (2023, Haziran 19). *'They want to silence us': Uganda cracks down on anti-oil protests*. Context: <https://www.context.news/climate-risks/they-want-to-silence-us-uganda-cracks-down-on-anti-oil-protests> adresinden alındı
- OXFAM. (2016). *Putting citizens' voice at the center of development Challenging shrinking civic space across Africa*. International Centre for Not-for-Profit Law (ICNL).
- Piveteau, A. (2019, Ekim 30). *What is the reality of Chinese humanitarian aid in Africa ?* Defis Humanitaires: <https://defishumanitaires.com/en/2019/10/30/what-is-the-reality-of-chinese-humanitarian-aid-in-africa/> adresinden alındı
- Rantala, J. (2016). "Hidrunisa Samora": Invocations of a dead political leader in Maputo rap. *Journal of Southern African Studies*, 42(6), 1161–1177.
- RCSCAA. (2018, Ekim 22). *Rossiisko-Afrikanskii Obshchestvennyi Forum 2018*. RCSCAA: <http://rcscaa.org/russian-african-social-forum-rasf-2018/> adresinden alındı
- Robinson, M. (1995). Strengthening Civil Society in Africa: The Role of Foreign Political Aid. *IDS*, 26(2).
- Russian Council. (2020, Kasım 6). *II. Russian-African Public Forum 2020*. Russian Council: <https://russiancouncil.ru/en/news/ii-russian-african-public-forum-2020/> adresinden alındı

- Sanches, E. R. (2022). Zooming in on Protest and Change in Africa. E. R. Sanches içinde, *Popular Protest, Political Opportunities and Change in Africa* (s. 1-18). London: Routledge.
- Sasson, A. (1987). *Gramsci's Politics*. Minneapolis: University of Minnesota.
- Shelton, G. (2016). The FOCAC Process and Sino-African Strategic Partnership. *China Quarterly of International Strategic Studies*, 2(2): 259-276.
- Shinn & Eisenman Laqueur, W. (1971). *A Dictionary of Politics*, London: Weidenfeld and Nicolson.
- Siegle, J. (2021). Russia and Africa: Expanding Influence and Instability. G. P. Herd içinde, *Russia's Global Reach*. Garmisch-Partenkirchen: George C. Marshall European Center for Security Studies.
- Simons, G. (2018). The Role of Russian NGOs in New Public Diplomacy. *Journal of Political Marketing*, 17(2), 137-160.
- Smith, E. (2022, Mart 3). *African leaders condemn Russia, but some remain silent as Moscow's influence hits home*. CNBCAFRICA: <https://www.cnbcfrica.com/2022/african-leaders-condemn-russia-but-some-remain-silent-as-moscows-influence-hits-home/> adresinden alındı
- Smidt, W. (2001). A Chinese in the Nubian and Abyssinian Kingdoms (8th Century). *International Journal of Archeology and Social Sciences in the Arabian Peninsula*. <https://cy.revues.org/33#quotation> [12 Aralık 2018].
- Somolekae, G. (1998). *Democracy, Civil Society and Governance in Africa The Case of Botswana*. Senegal: Development Policy Management Forum.
- Tajudeen, A.-R. (1997). Is Africa being recolonised? *Southern African Political and Economic Monthly*, 10(8), 5-7.
- Tansey, O. (2016). The Problem With Autocracy Promotion. *Democratization*, 23(1), 141-163.
- Taşdemir, F. (2022, Temmuz 27). *Türkiye, en çok insani yardım yapan ülke sıralamasında zirvedeki yerini korudu*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/turkiye-en-cok-insani-yardim-yapan-ulke-siralamasinda-zirvedeki-yerini-korudu/2646685#:~:text=Ankara,%C4%B0ngiltere%20merkezli%20%22Development%20Initiatives%22%20kurulu%C5%9Fu%20taraf%C4%B1ndan%20haz%C4%B1rlanan%20K%C3%BC> adresinden alındı

- Taylor, I., & Wu, Z. (2013). China's Arm Transfers to Africa and Political Violence. *Journal Terrorism and Political Violence*, 25(3): 457-475.
- Thomas, B. (1985). *Participation and Poverty: Development through Self Help in Kenya*. Boulder: Westview Press.
- TİKA. (2013). *Somali Raporu*. Ankara: TİKA.
- UK, R. E. (2016). *Russian Foreign Policy Concept*. Russian Embassy UK: https://www.rusemb.org.uk/rp_insight/ adresinden alındı
- UNECA. (2021, Eylül 7). *Poverty, Inequality and Social Policy*. United Nations Economic Comissions for Africa: <https://www.uneca.org/poverty-inequality-and-social-policy> adresinden alındı
- Waruru, M. (2022, Haziran 30). *Russia in renewed drive for African students*. The Pie News: <https://thepienews.com/news/russia-renewed-drive-african-students/> adresinden alındı
- Weingast, B. (1997). The Political Foundations of Democracy and the Rule of the Law. *American Political Science Review*, 245-263.
- Whitaker, B. E., & Clark, J. F. (2018). *Africa's International Relations: Balancing Domestic & Global Interests*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Whitaker, B. E., & Clark, J. F. (2018). *Africa's International Relations: Balancing Domestic & Global Interests*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- WHO. (2014, Ağustos 01). *WHO and Embassy of Russia donate consignment of items to support Ebola outbreak response*. WHO: <https://www.afro.who.int/news/who-and-embassy-russia-donate-consignment-items-support-ebola-outbreak-response> adresinden alındı
- Wu, Y. (2006). *China and Africa*, Beijing: China International Press.S
- Xu, Y. (2018). *China, Africa and Responsible International Engagement*. New York: Routledge.
- Yarwood, J. (2016). The struggle over term limits in Africa: The power of protest. *Journal of Democracy*, 27(3), 51–60.
- Zhang, J. (2017). China's Aid to Africa. In H. Zhou, & H. Xiong (Eds.), *China's Foreign Aid: 60 Years in Retrospect*, Singapore: Springer, 97-170.

2. Basım

**MEISNER TEKNİĞİ
VE
OYUNCULUK SANATINDA AN**

**1. KİTAP
GERÇEKTEN YAŞAMAK**

Ali Barışık

Meisner Tekniği ve Oyunculuk Sanatında An
1. Kitap: Gerçekten Yaşamak
Ali Barışık

Yayın No.: 4930
Beşeri Bilimler No.: 525
ISBN: 978-625-397-447-3
E-ISBN: 978-625-397-448-0
Basım Sayısı: 2. Basım, Kasım 2023

© Copyright 2023, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfer@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Nurcan Çağman -nurcan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Barışık, Ali.

Meisner Tekniği ve Oyunculuk Sanatında An 1. Kitap Gerçekten Yaşamak / Ali Barışık
2. Basım, VI + 222 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-397-447-3
E-ISBN: 978-625-397-448-0
1. Meisner 2. Tiyatro 3. Oyunculuk 4. Gerçeklik

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA Tel: 0312 385 54 10

İÇİNDEKİLER

İçindekiler	v
1-Neden Meisner?	1
2- İlk Egzersiz.....	15
3- Basit Tekrar	29
4- Temel Tekrar	51
5- Psikolojik Tekrar	83
6- Bağımsız Aktivite	127
7- Kapıyı Çal	145
8- Duygusal Hazırlık	179
9- Dün ve Bugün Meisner.....	199
Son Notlar	201

SON NOTLAR

1. BÖLÜM

- 1 Alberto Giacometti, *Yazılar*, çev. Aykut Derman (İstanbul :Yapı Kredi Yayınları, 2005; 111)
- 2 Detaylı okuma için bkz. EbruSoyuerden, “Sanford Meisner ve Oyunculuk Tekniği”, *Oyuncunun Yolculuğu* içinde, ed. Selda Ergün, (İstanbul: Mitos Boyut Yayınları, 2015; 321-328)
- 3 Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting* (New York: A Vintage Original, 1987; 46)
- 4 Bu kitapta İngilizce dilinden kullanılan kaynaklar tarafımdan dilimize çevrilmiştir.
- 5 Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 169)
- 6 Detaylı okuma için bkz. Aileen Gonsalves- Tracy Irish, *Shakespeare and Meisner*, (London: The Arden Shakespeare, 2021; 13-22)
- 7 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 8-9)
- 8 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 42-44)
- 9 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 44-47)
- 10 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor’s Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 8)
- 11 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 3-8)
- 12 Guy Finley, *Vazgeçebilmek*, çev. Olcay Avcı, (İstanbul: Destek Yayınları, 2019; 186)

2.BÖLÜM

- 13 Julia Cameron, *Sanatçının Yolu*, çev. Günseli Aksoy, (İstanbul: Butik Yayıncılık, 2019; 98)
- 14 “Balık Sürüsü (Shoal of Fish)” egzersizinden yola çıkarak Jackie Snow, *Movement Training for Actors*, (London: Bloomsbury Methuen Drama, 2012; 18)
- 15 Peter Brook, *Boş Mekan*, çev. Ülker İnce, (İstanbul: Hayalbaz Kitap, 2010; 66)
- 16 Bruce Lee’den aktaran Royce Sparks, *The Authentic Leader*, (New York: Routledge, 2001; giriş sayfası)
- 17 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 12-13)
- 18 *Feeling For Each Other* egzersizi yorumlanmıştır. Jackie Snow, *Movement Training for Actors*, (London: Bloomsbury, 2014; 17-18)
- 19 Melissa Bruder vd., *Oyuncu için Pratik El Kitabı*, çev.Deniz Ölmez, (İstanbul: Metis Yayıncılık, 2014; 58)
- 20 Melissa Bruder vd., *Oyuncu için Pratik El Kitabı*, çev.Deniz Ölmez, (İstanbul: Metis Yayıncılık, 2014; 58)
- 21 Stanislavski’den aktaran John Gillett, *Acting Stanislavski*, (London: Bloomsbury Methuen Drama, 2014; 51)
- 22 Detaylı okuma için bkz. John Gillett, *Acting Stanislavski*, (London: Bloomsbury Methuen Drama, 2014; 51- 71)

3.BÖLÜM

- 23 Detaylı okuma için bkz. Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 71)
- 24 Henri Matisse, (çevrimiçi), <https://www.e-motivasyon.net/bir-seyey-daha-once-hic-gormemiscesine-bakmak-cesaret-ister-henri-matisse.html>, (18.10.2022)
- 25 Detaylı okuma için bkz. Aileen Gonsalves- Tracy Irish, *Shakespeare and Meisner*, (London: The Arden Shakespeare, 2021; 31)
- 26 Detaylı okuma için bkz. Aileen Gonsalves- Tracy Irish, *Shakespeare and Meisner*, (London: The Arden Shakespeare, 2021; 32-34)

- 27 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 121)
- 28 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 142-143)
- 29 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London, A Nick Hern Book, 2014; 11-12)
- 30 Detaylı okuma için bkz. Larry Silverberg, *The Sanford Meisner Approach Workbook One*, (NH: A Smith and Kraus Book, 1994; 11-12)
- 31 Larry Silverberg, *The Sanford Meisner Approach Workbook One*, (NH: A Smith and Kraus Book, 1994; 24)
- 32 Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 20)
- 33 Larry Silverberg, *The Sanford Meisner Approach Workbook One*, (NH: A Smith and Kraus Book, 1994; 15)
- 34 Peter Brook, *Açık Kapı*, çev. Metin Balay, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004; 31)
- 35 Detaylı okuma için bkz. Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 22)
- 36 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 16-17)
- 37 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 105)
- 38 Guy Finley, *Vazgeçebilmek*, çev. Olcay Avcı, (İstanbul: Destek Yayınları, 2018; 41)
- 39 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London, A Nick Hern Book, 2014; 17-19)
- 40 Detaylı okuma için Bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 194)
- 41 Detaylı okuma için Bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 38)
- 42 Detaylı okuma için Bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 240)
- 43 J. Krishnamurti'den aktaran Julia Cameron, *Sanatçının Yolu*, çev. Günseli Aksoy, (İstanbul: Butik Yayıncılık, 2019; 236)

- 44 Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 48)
- 45 Julia Cameron, *Sanatçının Yolu*, çev.Günseli Aksoy, (İstanbul: Butik Yayıncılık, 2019; 39)
- 46 Julia Cameron, *Sanatçının Yolu*, çev.Günseli Aksoy, (İstanbul: Butik Yayıncılık, 2019; 70)
- 47 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 62-63)
- 48 Peter Brook, *Boş Mekan*, çev. Ülker İnce, (İstanbul: Hayalbaz Kitap, 2010; 39)
- 49 Peter Brook, *Boş Mekan*, çev. Ülker İnce, (İstanbul: Hayalbaz Kitap, 2010; 182)
- 50 Julia Cameron, *Sanatçının Yolu*, çev.Günseli Aksoy, (İstanbul: Butik Yayıncılık, 2019; 68)
- 51 Julia Cameron, *Sanatçının Yolu*, çev.Günseli Aksoy, (İstanbul: Butik Yayıncılık, 2019; 83)
- 52 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 76)
- 53 Eckhart Tolle, *Var Olmanın Gücü*, çev. Handan Ünlü Haktanır, (İstanbul: Diyojen Yayıncılık, 2019; 79)
- 54 Eckhart Tolle, *Var Olmanın Gücü*, çev. Handan Ünlü Haktanır, (İstanbul: Diyojen Yayıncılık, 2019; 35)
- 55 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 44)
- 56 Claude Bernard 'tan aktaran Julia Cameron, *Sanatçının Yolu*, çev.Günseli Aksoy, (İstanbul: Butik Yayıncılık, 2019; 204)
- 57 Julia Cameron, *Sanatçının Yolu*, çev.Günseli Aksoy, (İstanbul: Butik Yayıncılık, 2019; 68)
- 58 Michelle Shea'den aktaran Julia Cameron, *Sanatçının Yolu*, çev.Günseli Aksoy, (İstanbul: Butik Yayıncılık, 2019; 128)
- 59 Peter Brook, *Boş Mekan*, çev. Ülker İnce, (İstanbul: Hayalbaz Kitap, 2010; 150)

- 60 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 109-110)
- 61 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 167)
- 62 Juan Gris'ten aktaran Julia Cameron, *Sanatçının Yolu*, çev.Günseli Aksoy, (İstanbul: Butik Yayıncılık, 2019; 266)
- 63 Eckhart Tolle, *Şimdi'nin Gücü*, çev. Semra Ayanbaşı, (İstanbul: Akaşa Yayın, 2019; 106)
- 64 Julia Cameron, *Sanatçının Yolu*, çev.Günseli Aksoy, (İstanbul: Butik Yayıncılık, 2019; 213- 214)
- 65 Julia Cameron, *Sanatçının Yolu*, çev.Günseli Aksoy, (İstanbul: Butik Yayıncılık, 2019; 214)
- 66 Peter Brook, *Boş Mekan*, çev. Ülker İnce, (İstanbul: Hayalbaz Kitap, 2010; 165)
- 67 Peter Brook, *Açık Kapı*, çev. Metin Balay, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004; 48)
- 68 Stanislavski'den aktaran Larry Silverberg, *The Sanford Meisner Approach Workbook One*, (NH: A Smith and Kraus Book, 1994; 131)
- 69 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 88-89)
- 70 Guy Finley, *Vazgeçebilmek*, çev.Olcay Avcı, (İstanbul: Destek Yayınları, 2018; 180)
- 71 Guy Finley, *Vazgeçebilmek*, çev.Olcay Avcı, (İstanbul: Destek Yayınları, 2018; 49)
- 72 C.G. Jung, (çevrimiçi), <https://www.ozdeyis.net/iki-kisiligin-bulusmasi-iki-kimyasal-maddenin-temasi-gibidir-herhangi-bir-reaksiyon-varsa-ikisi-de-donusur-carl-gustav-jung/> (20.10.2022)
- 73 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 200-201)
- 74 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 84)
- 75 Detaylı okuma için bkz. Aileen Gonsalves- Tracy Irish, *Shakespeare and Meisner*, (London: The Arden Shakespeare, 2021; 41)

4.BÖLÜM

- 76 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 64-70)
- 77 Detaylı okuma için bkz.Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 45)
- 78 Detaylı okuma için Bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 59)
- 79 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 71-79)
- 80 Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 29)
- 81 Melissa Bruder vd., *Oyuncu için Pratik El Kitabı*, çev. Deniz Ölmöz, (İstanbul: Metis Yayıncılık, 2014; 59)
- 82 Detaylı okuma için (çevrimiçi), <https://www.loveinartsz.com/michelangelonun-davut-heykeli/> (24.10.2022)
- 83 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 98)
- 84 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 99)
- 85 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 99-103)
- 86 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 103)
- 87 Eckhart Tolle, *Şimdi'nin Gücü*, çev. Semra Ayanbaşı, (İstanbul: Akaşa Yayın, 2019; 144)
- 88 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 45)
- 89 Marshall B. Rosenberg, *Şiddetsiz İletişim*, çev.Gizem Alav Şapçı, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2019; 110)
- 90 Marshall B. Rosenberg, *Şiddetsiz İletişim*, çev.Gizem Alav Şapçı, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2019; 110-111)
- 91 Marshall B. Rosenberg, *Şiddetsiz İletişim*, çev.Gizem Alav Şapçı, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2019; 112)
- 92 Jean-Luc Nancy, "On Listening", *The Improvisation Studies Reader* içinde, ed. Rebecca Caines- Ajay Heble, (NY: Routledge, 2015; 17-23)

- 93 Peter Brook'un "Boş Mekân" adlı kitabında "Olmak ya da Olmamak, işte sorun burada" cümlesi dilimizde yaygın olarak kullanılan "Olmak ya da Olmamak, işte sorun bu" haliyle değiştirilerek kullanılmıştır.
- 94 Peter Brook, *Boş Mekân*, çev. Ülker İnce, (İstanbul: Hayalbaz Kitap, 2010; 148)
- 95 Charlie Chaplin'den aktaran William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 197)
- 96 Norma Jean Harsi'ten aktaran Julia Cameron, *Sanatçının Yolu*, çev. Günseli Aksoy, (İstanbul: Butik Yayıncılık, 2019; 277)
- 97 Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 34)
- 98 Tolstoy'dan aktaran Julia Cameron, *Sanatçının Yolu*, çev. Günseli Aksoy, (İstanbul: Butik Yayıncılık, 2019; 176)
- 99 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 30-31)
- 100 Melissa Bruder vd., *Oyuncu için Pratik El Kitabı*, çev. Deniz Ölmez, (İstanbul: Metis Yayıncılık, 2014; 59)
- 101 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 145-148)
- 102 Detaylı okuma için bkz. Aileen Gonsalves- Tracy Irish, *Shakespeare and Meisner*, (London: The Arden Shakespeare, 2021; 34-35)
- 103 Eckhart Tolle, *Var Olmanın Gücü*, çev. Handan Ünlü Haktanır, (İstanbul: Diyojen Yayıncılık, 2019; 239)
- 104 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Guide to Creating a Character*, (New York: Anchorbooks, 2014; 5)
- 105 Detaylı okuma için bkz. Malcolm Gladwell, *Blink*, çev. Dilan Sarıoğlu, (İstanbul: Maltepe Üniversitesi Kitapları, 2019; 10)
- 106 Peter Brook, *Açık Kapı*, çev. Metin Balay, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004; 58-59)
- 107 Peter Brook, *Boş Mekan*, çev. Ülker İnce, (İstanbul: Hayalbaz Kitap, 2010; 129)
- 108 Eckhart Tolle, *Şimdi'nin Gücü*, çev. Semra Ayanbaşı, (İstanbul: Akaşa Yayın, 2019; 69)
- 109 Eckhart Tolle, *Şimdi'nin Gücü*, çev. Semra Ayanbaşı, (İstanbul: Akaşa Yayın, 2019; 70)

- 110 Eckhart Tolle, *Şimdi'nin Gücü*, çev. Semra Ayanbaşı, (İstanbul: Akaşa Yayın, 2019; 70)
- 111 Eckhart Tolle, *Şimdi'nin Gücü*, çev. Semra Ayanbaşı, (İstanbul: Akaşa Yayın, 2019; 79)
- 112 Eckhart Tolle, *Şimdi'nin Gücü*, çev. Semra Ayanbaşı, (İstanbul: Akaşa Yayın, 2019; 95)
- 113 Eckhart Tolle, *Şimdi'nin Gücü*, çev. Semra Ayanbaşı, (İstanbul: Akaşa Yayın, 2019; 103)
- 114 Eckhart Tolle, *Dinginliğin Gücü*, çev. Semra Ayanbaşı, (İstanbul: Akaşa Yayın, 2019), s.24.
- 115 Peter Brook, *Açık Kapı*, çev. Metin Balay, (İstanbul: Yarı Kredi Yayınları, 2004; 54)
- 116 Peter Brook, *Açık Kapı*, çev. Metin Balay, (İstanbul: Yarı Kredi Yayınları, 2004; 54)
- 117 Peter Brook, *Açık Kapı*, çev. Metin Balay, (İstanbul: Yarı Kredi Yayınları, 2004; 68)
- 118 Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 116)
- 119 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 92-98)
- 120 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 238-239)

5.BÖLÜM

- 121 Meisner, (çevrimiçi), https://www.azquotes.com/author/21776-Sanford_Meisner (25.10.2022)
- 122 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 55)
- 123 Detaylı okuma için John Gillett, *Acting Stanislavski*, (London: Bloomsbury Methuen Drama, 2014; 116-120)
- 124 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 58)
- 125 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 57)

- 126 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 57-58)
- 127 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 114)
- 128 Julia Cameron, *Sanatçının Yolu*, çev.Günseli Aksoy, (İstanbul: Butik Yayıncılık, 2019; 232)
- 129 Guy Finley, *Vazgeçebilmek*, çev.Olcay Avcı, (İstanbul: Destek Yayınları, 2018; 94)
- 130 Guy Finley, *Vazgeçebilmek*, çev.Olcay Avcı, (İstanbul: Destek Yayınları, 2018; 142)
- 131 Detaylı Okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 114)
- 132 Beckett, (çevrimiçi), <https://tr.pinterest.com/pin/801922277370454197/>, (12.04.2023)
- 133 Guy Finley, *Vazgeçebilmek*, çev.Olcay Avcı, (İstanbul: Destek Yayınları, 2018; 159-160)
- 134 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 193)
- 135 Larry Silverberg, *The Sanford Meisner Approach Workbook One*, (NH: A Smith and Kraus Book, 1994; 56)
- 136 Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 164)
- 137 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 265)
- 138 Guy Finley, *Vazgeçebilmek*, çev.Olcay Avcı, (İstanbul: Destek Yayınları, 2018; 54)
- 139 William Shakespeare, *Hamlet*, çev.Sabahattin Eyüboğlu, (İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2014; 77)
- 140 Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 87)
- 141 Eckhart Tolle, *Dinginliğin Gücü*, çev. Semra Ayanbaşı, (İstanbul: Akaşa Yayın, 2019; 44)
- 142 Eckhart Tolle, *Dinginliğin Gücü*, çev. Semra Ayanbaşı, (İstanbul: Akaşa Yayın, 2019; 71)

- 143 Larry Silverberg, *The Sanford Meisner Approach Workbook One*, (NH: A Smith and Kraus Book, 1994; 24-25)
- 144 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 54)
- 145 William Esper, Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 54)
- 146 Detaylı okuma için bkz.Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 42)
- 147 Detaylı okuma için bkz.Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 75)
- 148 Guy Finley, *Vazgeçebilmek*, çev.Olcay Avcı, (İstanbul: Destek Yayınları, 2018; 161)
- 149 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 118)
- 150 Detaylı okuma için bkz. Aileen Gonsalves- Tracy Irish, *Shakespeare and Meisner*, (London: The Arden Shakespeare, 2021; 27)
- 151 Eckhart Tolle, *Var Olmanın Gücü*, çev. Handan Ünlü Haktanır, (İstanbul: Diyojen Yayıncılık, 2019; 114-115)
- 152 Eckhart Tolle, *Var Olmanın Gücü*, çev. Handan Ünlü Haktanır, (İstanbul: Diyojen Yayıncılık, 2019; 115)
- 153 Guy Finley, *Vazgeçebilmek*, çev. Olcay Avcı, (İstanbul: Destek Yayınları, 2018; 164)
- 154 Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 170)
- 155 Larry Silverberg, *The Sanford Meisner Approach Workbook One*, (NH: A Smith and Kraus Book, 1994; 57)
- 156 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 52)
- 157 William Esper, Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 52)
- 158 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *The Authentic Leader*, (New York: Routledge, 2001; 84-87)
- 159 Jung'tan aktaran Julia Cameron, *Sanatçının Yolu*, çev. Günseli Aksoy, (İstanbul: Butik Yayıncılık, 2019; 51)

- 160 Detaylı okuma için bkz. Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 30)
- 161 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 33)
- 162 Detaylı okuma için bkz. Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 30)
- 163 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 148-149)
- 164 Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 101)
- 165 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 54-63)
- 166 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 161)
- 167 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 126-138)
- 168 Eckhart Tolle, *Var Olmanın Gücü*, çev. Handan Ünlü Haktanır, (İstanbul: Diyojen Yayıncılık, 2019; 127)
- 169 Detaylı okuma için bkz. Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 73)
- 170 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 140)
- 171 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 148)
- 172 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 148)
- 173 Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 118)
- 174 Eckhart Tolle, *Şimdi'nin Gücü*, çev. Semra Ayanbaşı, (İstanbul: Akaşa Yayın, 2019; 42)
- 175 Eckhart Tolle, *Şimdi'nin Gücü*, çev. Semra Ayanbaşı, (İstanbul: Akaşa Yayın, 2019; 43)
- 176 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 141)

- 177 Eckhart Tolle, *Dinginliğin G¼c¼*, ev. Semra Ayanbaşı, (İstanbul: Akaşıa Yayın, 2019; 30)
- 178 Peter Brook'tan aktaran Larry Silverberg, *The Sanford Meisner Approach Workbook One*, (NH: A Smith and Kraus Book, 1994; 57)
- 179 Larry Silverberg, *The Sanford Meisner Approach Workbook One*, (NH: A Smith and Kraus Book, 1994; 107)
- 180 John Barton'dan aktaran, Aileen Gonsalves- Tracy Irish, *Shakespeare and Meisner*, (London: The Arden Shakespeare, 2021; 101)
- 181 Detaylı okuma için bkz. Aileen Gonsalves- Tracy Irish, *Shakespeare and Meisner*, (London: The Arden Shakespeare, 2021; 45)
- 182 Detaylı okuma için bkz. Aileen Gonsalves- Tracy Irish, *Shakespeare and Meisner*, (London: The Arden Shakespeare, 2021; 56-57)
- 183 Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 109)
- 184 Melissa Bruder vd., *Oyuncu için Pratik El Kitabı*, ev.Deniz ¼lmez, (İstanbul: Metis Yayıncılık, 2014; 56)
- 185 Detaylı okuma için bkz Melissa Bruder vd., *Oyuncu için Pratik El Kitabı*, ev.Deniz ¼lmez, (İstanbul: Metis Yayıncılık, 2014; 56-58)
- 186 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 41)
- 187 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 77)
- 188 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 64)
- 189 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 46)
- 190 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 46)
- 191 Meisner'den aktaran, William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 97)
- 192 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 7)
- 193 Eckhart Tolle, *Dinginliğin G¼c¼*, ev. Semra Ayanbaşı, (İstanbul: Akaşıa Yayın, 2019; 55)

- 194 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (İstanbul: Anchorbooks, New York, 2007; 7)
- 195 Stanislavski'den aktaran, William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 89)
- 196 Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 162)
- 197 Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 146)
- 198 Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 162)
- 199 Peter Brook, *Açık Kapı*, çev. Metin Balay, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004; 14)
- 200 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 21)
- 201 Guy Finley, *Vazgeçebilmek*, çev. Olcay Avcı, (İstanbul: Destek Yayınları, 2018; 188)
- 202 Einstein, (çevrimiçi), <https://www.e-motivasyon.net/bana-hayir-diyenlere-sukran-duyuyorum-hayatta-kendim-ne-basardimsa-onlarsayesinde-basardim-albert-einstein.html> (26.10.2022)
- 203 Meisner'den aktaran, William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 18)
- 204 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 19)
- 205 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 199)
- 206 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 94)
- 207 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 95)
- 208 Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 134)
- 209 Julia Cameron, *Sanatçının Yolu*, çev. Günseli Aksoy, (İstanbul: Butik Yayıncılık, 2019; 116)
- 210 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 204)

- 211 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 100)
- 212 Marshall B. Rosenberg, *Şiddetsiz İletişim*, çev. Gizem Alav Şapçı, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2019; 20)
- 213 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 173-175)

6.BÖLÜM

- 214 Larry Silverberg, *The Sanford Meisner Approach Workbook One*, (NH: A Smith and Kraus Book, 1994; 1)
- 215 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 80)
- 216 Daha detaylı bilgi için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 22-23)
- 217 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 23)
- 218 Larry Silverberg, *The Sanford Meisner Approach Workbook One*, (NH: A Smith and Kraus Book, 1994; 55)
- 219 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 72)
- 220 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 72)
- 221 Detaylı okuma için William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 105)
- 222 Detaylı okuma için bkz. Aileen Gonsalves- Tracy Irish, *Shakespeare and Meisner*, (London: The Arden Shakespeare, 2021; 24)
- 223 Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 24)
- 224 Meisner'den aktaran, Larry Silverberg, *The Sanford Meisner Approach Workbook One*, (NH: A Smith and Kraus Book, 1994; 60)
- 225 Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 16)
- 226 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 75)

- 227 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 73)
- 228 Eflatun'dan aktaran Julia Cameron, *Sanatçının Yolu*, çev.Günseli Aksoy, (İstanbul: Butik Yayıncılık, 2019; 249)
- 229 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 231)
- 230 Detaylı okuma için bkz. Aileen Gonsalves- Tracy Irish, *Shakespeare and Meisner*, (London: The Arden Shakespeare, 2021; 43)
- 231 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 81 82)
- 232 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 93)
- 233 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 115)
- 234 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 116)
- 235 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 86)
- 236 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 87)
- 237 Stanislavski'den aktaran Larry Silverberg, *The Sanford Meisner Approach Workbook One*, (NH: A Smith and Kraus Book, 1994; 61)
- 238 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 100)
- 239 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 184)
- 240 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 206-208)
- 241 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 104)
- 242 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 105)
- 243 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 116)

- 244 Detaylı okuma için bkz. Aileen Gonsalves- Tracy Irish, *Shakespeare and Meisner*, (London: The Arden Shakespeare, 2021; 30)
- 245 Detaylı okuma için bkz. Aileen Gonsalves- Tracy Irish, *Shakespeare and Meisner*, (London: The Arden Shakespeare, 2021; 50)

7.BÖLÜM

- 246 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 109)
- 247 Detaylı okuma için bkz. Larry Silverberg, *The Sanford Meisner Approach Workbook One*, (NH: A Smith and Kraus Book, 1994; 50-51)
- 248 Michael Chekhov'dan aktaran John Gillett, *Acting Stanislavski*, (London: Bloomsbury Methuen Drama, 2014; 76)
- 249 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 17)
- 250 Stanislavski'den aktaran John Gillett, *Acting Stanislavski*, (London: Bloomsbury Methuen Drama, 2014; 73)
- 251 Detaylı okuma için John Gillett, *Acting Stanislavski*, (London: Bloomsbury Methuen Drama, 2014; 73-87)
- 252 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 82-83)
- 253 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 84)
- 254 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 134)
- 255 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 94)
- 256 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 90)
- 257 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 91-95)
- 258 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 111)
- 259 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 111)

- 260 Detaylı okuma için bkz. Larry Silverberg, *The Sanford Meisner Approach Workbook One*, (NH: A Smith and Kraus Book, 1994; 121)
- 261 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 111)
- 262 Detaylı okuma için bkz. Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 46)
- 263 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 132)
- 264 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 127)
- 265 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 274)
- 266 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 272-273)
- 267 Detaylı okuma için bkz. Aileen Gonsalves- Tracy Irish, *Shakespeare and Meisner*, (London: The Arden Shakespeare, 2021; 52-55)
- 268 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 117)
- 269 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 119)
- 270 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 95)
- 271 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 101)
- 272 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 102)
- 273 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 109)
- 274 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 103-111)
- 275 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 119)
- 276 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 121-122)

- 277 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 122)
- 278 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 122)
- 279 Detaylı okuma için bkz., William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York : Anchorbooks, 2007; 108-109)
- 280 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 117)
- 281 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 117)
- 282 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 193)
- 283 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 123)
- 284 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 123)
- 285 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 123-124)
- 286 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 167)
- 287 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 178)
- 288 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 179)
- 289 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 179)
- 290 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 184)
- 291 Martha Graham'dan aktaran William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 184)
- 292 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 274)
- 293 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 119-121)

- 294 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 133)
- 295 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 138)
- 296 Detaylı okuma için bkz. Peter M. Boenisch- Thomas Ostermeier, *The Theatre of Thomas Ostermeier*, (New York: Routledge, 2016; 149- 154)
- 297 Detaylı okuma için bkz. Aileen Gonsalves- Tracy Irish, *Shakespeare and Meisner*, (London: The Arden Shakespeare, 2021; 50-51)
- 298 Detaylı okuma için bkz. Aileen Gonsalves- Tracy Irish, *Shakespeare and Meisner*, (London: The Arden Shakespeare, 2021; 61-62)

8.BÖLÜM

- 299 Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 128)
- 300 Stanislavski'den aktaran John Gillett, *Acting Stanislavski*, (London: Bloomsbury Methuen Drama, 2014; 91)
- 301 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 131)
- 302 Detaylı okuma için bkz. Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 121)
- 303 Detaylı okuma için bkz. Aileen Gonsalves- Tracy Irish, *Shakespeare and Meisner*, (London: The Arden Shakespeare, 2021; 64)
- 304 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 132-134)
- 305 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 197)
- 306 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 198)
- 307 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 114-115)
- 308 Detaylı okuma için bkz. William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 198-199)
- 309 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 199-200)

- 310 Detaylı okuma için bkz William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 200-204)
- 311 Detaylı okuma için bkz William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 204)
- 312 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 204-205)
- 313 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 205)
- 314 Carl Sagan, (çevrimiçi), https://www.brainyquote.com/quotes/carl_sagan_131315 (30.10.2022)
- 315 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 209)
- 316 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 209-210)
- 317 William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 214-215)
- 318 Detaylı okuma için bkz. Nick Moseley, *Meisner in Practise*, (London: A Nick Hern Book, 2014; 114-115)
- 319 Detaylı okuma için bkz. Troy L. Dobosiewicz, *Teaching Acting With Practical Aesthetics*, (NY: Routledge, 2020; 13-14)
- 320 Detaylı okuma için bkz. Melissa Bruder vd., *Oyuncu için Pratik El Kitabı*, çev. Deniz Ölmez, (İstanbul: Metis Yayıncılık, 2014; 42-43)
- 321 Melissa Bruder vd., *Oyuncu için Pratik El Kitabı*, çev. Deniz Ölmez, (İstanbul: Metis Yayıncılık, 2014; 44)
- 322 Melissa Bruder vd., *Oyuncu için Pratik El Kitabı*, çev. Deniz Ölmez, (İstanbul: Metis Yayıncılık, 2014; 44-45)
- 323 Detaylı okuma için bkz. Melissa Bruder vd., *Oyuncu için Pratik El Kitabı*, (İstanbul: Metis Yayıncılık, 2014; 45-47)
- 324 Detaylı okuma için bkz. Aileen Gonsalves- Tracy Irish, *Shakespeare and Meisner*, (London: The Arden Shakespeare, 2021; 69-70)
- 325 Detaylı okuma için bkz. Aileen Gonsalves- Tracy Irish, *Shakespeare and Meisner*, (London: The Arden Shakespeare, 2021; 69-70)
- 326 Detaylı okuma için William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 223-224)

- 327 Detaylı okuma için William Esper- Damon DiMarco, *The Actor's Art and Craft*, (New York: Anchorbooks, 2007; 222-223)
- 328 Detaylı okuma için bkz. Sanford Meisner- Dennis Longwell, *Sanford Meisner on Acting*, (New York: A Vintage Original, 1987; 141)
- 329 Detaylı okuma için bkz. Aileen Gonsalves- Tracy Irish, *Shakespeare and Meisner*, (London: The Arden Shakespeare, 2021; 117-124)
- 330 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 217-221)
- 331 Detaylı okuma için bkz. Aileen Gonsalves- Tracy Irish, *Shakespeare and Meisner*, (London: The Arden Shakespeare, 2021; 117-118)
- 332 Katya Bloom vd., *The Laban Workbook For Actors*, (UK: Methuen Drama, 2018; 86)
- 333 Detaylı Okuma için bkz. Katya Bloom vd., *The Laban Workbook For Actors*, (UK: Methuen Drama, 2018; 86-87)
- 334 Detaylı okuma için bkz. Royce Sparks, *Meisner and Mindfulness*, (New York: Routledge, 2023; 222)
- 335 Detaylı okuma için bkz. Aileen Gonsalves- Tracy Irish, *Shakespeare and Meisner*, (London: The Arden Shakespeare, 2021; 74)
- 336 Detaylı okuma için bkz. Aileen Gonsalves- Tracy Irish, *Shakespeare and Meisner*, (London: The Arden Shakespeare, 2021; 74-75)

GÖÇMENLERDE YAŞLILIK, BESLENME, ÜREME SAĞLIĞI VE FİZİKSEL AKTİVİTE

Editörler:

Gökben Özbey, Edibe Piriñçi

Göçmenlerde Yaşlılık, Beslenme, Üreme Sağlığı ve Fiziksel Aktivite

Editörler: Gökben Özbey, Edibe Pirinççi

Yayın No.: 1734
E-ISBN: 978-625-398-776-3
Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik

ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürüt-
mekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Bayraktar -mehtap@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Özbey, Gökben. Pirinççi, Edibe.

Göçmenlerde Yaşlılık, Beslenme, Üreme Sağlığı ve Fiziksel Aktivite / Editörler: Gökben Özbey, Edibe Pirinççi

1. Basım, VIII + 90 s., 13,5x19,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

E-ISBN: 978-625-398-776-3

1. Göçmenler 2. Yaşlılık 3. Üreme Sağlığı

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com - E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Baytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iii
ÖN SÖZ	vii
1. GÖÇMENLERDE YAŞLILIK	1
1.1. Göç ve Göçmen Kavramı	1
1.2. Yaşlanma ve Yaşlılık Kavramı	5
1.3. Dünyada Yaşlı Göçmen Epidemiyolojisi	7
1.4. Türkiye’de Yaşlı Göçmen Epidemiyolojisi	8
1.5. Göçmenlerde Yaşlılık	8
1.5.1. Yaşlı Göçmenlerde Göç Öncesi Dönemde Karşılaşılan Sorunlar	10
1.5.2. Yaşlı Göçmenlerde Göç Esnasında Karşılaşılan Sorunlar	11
1.5.3. Yaşlı Göçmenlerde Göç Sonrası Karşılaşılan Sorunlar	11
1.5.3.1. Dil Sorunları	12
1.5.3.2. Uyum Sorunları	12
1.5.3.3. Ekonomik Sorunlar	13
1.5.3.4. Sağlık Sorunları	13
1.5.3.5. Sosyal Sorunlar	15
KAYNAKLAR	16
2. GÖÇMENLERDE BESLENME	23
2.1. Beslenmenin Tanımı ve Önemi	23
2.2. Yeterli ve Dengeli Beslenme ve Önemi	24
2.3. Beslenme ve Sağlık İlişkisi	25
2.4. Göçmenlerde Beslenme	26
KAYNAKLAR	31
3. GÖÇMEN KADINLARDA ÜREME SAĞLIĞI	37
3.1. Giriş	37
3.2. Göçmen Kadınlarda Gebelik ve Doğum Özellikleri	38
3.3. Aile Planlamasına Erişim	41
3.4. Cinsel Yolla Bulaşan Enfeksiyonlar	44

3.5. Göçmen Kadınlarda Üreme Sağlığı Sorunları	48
3.5.1. Erken Yaşta Evlilikler	49
3.5.2. Yoksulluk	51
3.5.3. Fiziksel ve Cinsel Şiddet.....	52
3.6. Göçmen Kadınlarda Üreme Sağlığının Korunması ve Geliştirilmesi	54
KAYNAKLAR	57
4. GÖÇMENLERDE FİZİKSEL AKTİVİTE	67
4.1. Fiziksel Aktivite Nedir?	67
4.2. Fiziksel Aktivite Türleri	67
4.2.1. Dayanıklılık (Aerobik) Egzersizleri.....	68
4.2.2. Kuvvet (Kas Güçlendirme) Egzersizleri	68
4.2.3. Esneklik Egzersizleri.....	68
4.2.4. Denge Egzersizleri.....	69
4.2.5. Çok Bileşenli Fiziksel Aktivite Programları.....	69
4.3. Fiziksel Aktivitenin Bileşenleri	69
4.3.1. Aktivitenin Frekansı.....	69
4.3.2. Aktivitenin Tipi	69
4.3.3. Aktivitenin Şiddeti	69
4.3.4. Aktivitenin Süresi	71
4.3.5. Aktivitenin İlerleyişi.....	71
4.4. Sağlığı Korumak İçin Hangi Sıklıkta Fiziksel Aktivite Yapılmalıdır?	71
4.5. Dünya Sağlık Örgütünün Yaş Gruplarına Göre Fiziksel Aktivite Önerileri.....	72
4.6. Hamile ve Doğum Sonrası Kadınlar	73
4.7. Fiziksel Aktivitenin Toplumsal Önemi.....	73
4.8. Fiziksel Aktivitenin Yararları.....	74
4.9. Fiziksel Aktiviteyi Etkileyen Faktörler	74
4.9.1. Biyolojik Ve Demografik Etkenler.....	75
4.9.2. Sosyal ve Kültürel Etkenler	75
4.9.3. Bilişsel, Emosyonel ve Psikolojik Etkenler	75
4.9.4. Sağlıkla İlgili Etmenler.....	75
4.9.5. Fiziksel Çevre İle İlgili Etmenler	75
4.10. Göçmenlerde Fiziksel Aktivite.....	76

4.11. Göçmenlerde Fiziksel Aktivite Düzeyini Etkileyen Faktörler	78
4.11.1. Kültür ve Din	78
4.11.2. Zaman	79
4.11.3. Saygı Duyulan Figürler	80
4.11.4. Sağlıkla İlgili Etkiler.....	81
4.11.5. Erişilebilirlik Sorunları	81
4.11.6. Maliyetler	81
4.11.7. Konum	82
4.11.8. Organize Fiziksel Aktivite	82
4.11.9. Programların Farkındalığı	82
4.11.10. Dil Engelleri	82
4.11.11. Dış Ortam	83
4.11.12. Göçmenlik Deneyimi	83
KAYNAKLAR	84

1. GÖÇMENLERDE YAŞLILIK

Berivan Küçük, Edibe Pirinççi** & Gökben Özbey****

1.1. Göç ve Göçmen Kavramı

İnsanlık tarihi boyunca insanlar yaşadıkları sorunlar veya yaşam kalitesini artırmak gibi nedenlerle göç etmiştir. Göç, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından basitçe “*Tek bir kişinin ya da birden fazla kişinin uluslararası bir sınırı geçerek ya da bir devlet sınırları içerisinde yer değiştirmesi*” şeklinde tanımlanmıştır.^{1,2} Daha ayrıntılı tanımıyla göç; yerinden edilmiş kişiler, mülteciler ve ekonomik göçmenleri de kapsayacak şekilde yapısı, süresi ve nedeni (dinî, ekonomik, siyasi, toplumsal vb.) “*ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri*”, “*uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi*” olarak tanımlanabilir.^{1,2}

Günümüzde küresel olarak dünya nüfusunun neredeyse sekizde biri nüfusa denk gelen yaklaşık 1 milyar göçmen bulunmaktadır. IOM Dünya Göç Raporu sonuçlarına göre, uluslararası göçmen sayısı 2000 yılı raporunda 173 milyon iken (2000 yılındaki dünya nüfusunun %2,8’i) 2022 raporuna göre 281 milyona (dünya nüfusunun %3,6’sı) çıkmıştır.³ IOM tahminlerine göre, dünya genelindeki göçmenleri 281 milyonu (135 milyon kadın, 146 milyon erkek) uluslararası göçmendir ve 89,3 milyon kişi çatışma, şiddet, insan hakları

* Diyetisyen, Elazığ İl Sağlık Müdürlüğü, e-mail:berivan.kucuk92@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6585-8564

** Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, e-mail:edibepirincci@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-1344-4562

*** Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, e-mail: gokben.ozbey@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-8983-1286

ilgili çalışmalar yaparken yaşlı göçmenlerin gereksinimlerinin de göz önünde bulundurularak düzenlemeler yapılması yaşlı göçmenlerin göç ettikleri ülkeye daha kolay uyum sağlamalarını ve yaşayacakları zorlukları daha kolay aşmalarını sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

1. IOM, 2009. Göç Terimler Sözlüğü. Erişim adresi, [https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/goc_terimleri_sozlugu\(1\).pdf](https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/goc_terimleri_sozlugu(1).pdf) Erişim tarihi, 02.08.2022.
2. Guner AE, Hatipoglu M, Kocayigit E, et al. Health Offered at Immigrant Health Centers in Istanbul Evaluation of Services. *TJFMPC* 2022;16(2): 321-329.
3. IOM, 2021. *World Migration Report 2022*. Erişim adresi, <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022> Erişim tarihi, 02.08.2022.
4. WHO. *Refugee and migrant health*. Erişim adresi, https://www.who.int/health-topics/refugee-and-migrant-health#tab=tab_1 Erişim tarihi, 03.08.2022.
5. UNHCR. *Refugee data finder*. Erişim adresi, <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/> Erişim tarihi, 03.08.2022.
6. United Nations Population Division. *International Migrant Stock*. Erişim adresi, <https://www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock> Erişim tarihi, 05.08.2022.
7. UNHCR. *Registered Syrian Refugees*. Erişim adresi, <https://data.unhcr.org/en/situations/syria/location/113> Erişim tarihi, 05.08.2022.
8. UNHCR, 2022. *Turkey Fact Sheet*. Erişim adresi, <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2022/03/UNHCR-Turkey-Factsheet-February-2022.pdf> Erişim tarihi, 05.08.2022.
9. Göç İdaresi Başkanlığı. *Geçici Koruma İstatistikleri*. Erişim adresi, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> Erişim tarihi, 07.03.2023

10. Wu S, Renzaho AM, Hall BJ, et al. Time-Varying Associations of Pre-migration and Post-migration Stressors in Refugees' Mental Health During Resettlement: A Longitudinal Study in Australia. *The Lancet Psychiatry* 2020; 8(1): 36-47.
11. Günay E, Atılğan D, Serin E. Dünya'da ve Türkiye'de göç yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 2017;7(2):37 – 60.
12. Yaman H, Tuncel G. Göç ve Kimlik: Türkiye'den Avrupa'ya Göç Eden İnsanların Siyasi Kimlikleri Üzerine Bir Araştırma. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2020; 30: 287-310.
13. Hatap F, Yeltin H. Göçün Güvenleştirilmesi Bağlamında Avrupa Birliği'nin Belarus Göçmen Krizine Yaklaşımı. *Uluslararası Eşitlik Politikası Dergisi* 2022; 2(1): 99-117.
14. Tunga Y, Engin G, Cagiltay K. A Literature Review on the Issues Encountered in Educating Syrian Children in Turkey. *Inonu University Journal of the Faculty of Education* 2020; 21(1): 317-333.
15. Oral B, Çetinkaya F. Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç, Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramları. *Türkiye Klinikleri J Public Health-Special Topics* 2017;3(1): 1-8
16. Aksoy, Z. Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2012;5(20): 292-303.
17. Barışık S. Göç Kavramı, Tanımı ve Türleri. Barışık S (Editör). *Küreselleşen Dünyada Fırsat Eşitliği Arayışında Uluslararası Göç ve Türkiye'nin Suriye Deneyimi*, 1. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2020: 1-24.
18. Yılmaz A. Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Electronic Turkish Studies* 2014;9(2): 1685-1704.
19. İskan Kanunu. Erişim adresi, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5543.pdf> Erişim tarihi, 20.08.2022.
20. Eren V, Çakran Ş. Mülteci Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2017;14(39): 1-30.
21. Fargues P, Rango M. *Migration in West and North Africa and across the Mediterranean*. Geneva: International Organization for Migration. 2020

22. Carroll H, Luzes M, Freier LE, Bird MD. The Migration Journey And Mental Health: Evidence From Venezuelan Forced Migration. *SSM - Population Health* 2020;10:100551. doi: 10.1016/j.ssmph.2020.100551
23. IOM. Fatal Journeys Tracking Lives Most during Migration. Cenevre: International Organization for Migration.2014
24. Beogo I, Darboe A, Adesanya AO, Rojas, BM. Critical assessment of refugees' needs in post-emergency context: the case of Malian war refugees settled in Northern Burkina Faso. *BMC International Health and Human Rights* 2018;18(1): 1-10.
25. Karin S, Chowdhury MA, Shamim I. Status of Rohingya Refugees in Bangladesh: A Comparative Study with Emphasis on Aspects of Women and Girls in Camps of Kutupalong, Cox's Bazar, Bangladesh. *Open Access Library Journal* 2020;7(1): 1-14.
26. Varga, E. Refygee Problem in Europe - Case Studies. *Eurasian Journal of Social Science* 2015;3(4): 37-45.
27. Akıncı B, Nergiz A, Gedik E. Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç Ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi* 2015;1(2): 58-83.
28. Ercan L, Gürkan U, Akdemir NT.(2019). Göç Sürecinde Göçmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar. *International Social Sciences Studies Journal* 2019;5(43):4785-4792.
29. Erol M. Ersever OG.(2014). Göç Krizi Ve Göç Krizine Müdahale. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi* 2014;24(1):47-68.
30. Mamuk R, Şahin NH. İstanbul'da Düzensiz Göçmen Olarak Yaşayan Kadınların Sosyodemografik Özellikleri ve Yaşadıkları Sorunlar. *Journal of Human Sciences* 2016;13(3):5174-5188.
31. Sarıtaş E, Şahin Ü, Çatalbaş G. İlkokullarda Yabancı Uyruklu Öğrencilerle Karşılaşılan Sorunlar. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2016;25(1): 208-229
32. Baraković S, Husić JB, Hoof JV, et all. Quality of Life Framework for Personalised Ageing: A Systematic Review of ICT Solutions. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 2020;17(8): 1-20.

33. WHO, 2002. *Active Ageing*. Erişim adresi, https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/67215/WHO_NMH_NPH_02.8.pdf;jsessionid=927B014F63E10E1AB0542D611845D019?sequence=1_Erişim tarihi, 01.09.2022.
34. T.C. Sağlık Bakanlığı. *Yaşlı Sağlığı Bilgi Notları*. Erişim adresi, <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/yasli-sagligi/liste1/yasli-sagligi-bilgi-notlari.html> Erişim tarihi, 01.09.2022.
35. Bölükbaş RP. Yaşlanma Teorileri ve Geriatrik Değerlendirme. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi. 2019.
36. Jayanthi P, Joshua E, Ranganathan K. Ageing and its implications. *Journal of Oral & Maxillofacial Pathology* 2010; 14(2): 48-51.
37. UN, 2019. *World Population Ageing 2019*. Erişim adresi, <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2019-Highlights.pdf>_Erişim tarihi, 01.09.2022.
38. Population Reference Bureau. *Elderly Immigrants in the United States. Today's Research on Aging* 2013; 29:1-9.
39. Mizoguchi N, Walker L, Trevelyan E, Ahmed B. 2019. *American Community Survey Reports The Older Foreign-Born Population in the United States: 2012–2016*. Erişim adresi, <https://www.census.gov/content/dam/Census/library/publications/2019/acs/acs-42.pdf>_Erişim tarihi, 01.09.2022.
40. Yaylagül NK, Aslan M. Yaşlılık, Mültecilik Ve Sosyal Dışlanma: Suriyeli Yaşlı Mültecilerin Deneyimleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2020;29(4): 406-422.
41. Apak H. Göç ve Kesişimsel Dezavantajlılık: Suriyeli Yaşlı ve Engelli Göçmenler. Sakız H, Apak H (Editörler). *Türkiye'de göçmen kapsayıcılığı Sorundan Fırsata Dönüşüm Önerileri*, 2. Baskı Pegem Akademi, Ankara, 2020: 99-118.
42. Esendemir Ş. Türkiye'de Yerde Yaşlanma ve Mekân Gerontolojisinin Temel Parametreleri. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi* 2016; 36(2): 411-429.

43. Demir SA. Sakarya'daki Yaşlı Suriyelilerin Göç Deneyimleri ve Sorunları. *Göç Dergisi* 2018; 5(2): 205-218.
44. Palaz FS. Sosyal Politikalarda Yaşlı Ve Yaşlanan Göçmenleri Yeniden Tartışmak: Avrupa Örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 2021; 53: 795-826.
45. Holecki T, Rogalska A, Sobczyk K, Woźniak-Holecka J, Romaniuk P. Global elderly migrations and their impact on health care systems. *Frontiers in Public Health*. 2020;8: 386-391
46. Park HJ, Kim CG. Ageing in an inconvenient paradise: The immigrant experiences of older Korean people in New Zealand. *Australasian Journal on Ageing*. 2013;32(3):158-162
47. Teshuva K, Wells Y. Experiences of ageing and aged care in Australia of older survivors of genocide. *Ageing & Society* 2014; 34(3): 518-537.
48. Byrow Y, Pajak R., McMahan T, Rajouria A, Nickerson A. Barriers to Mental Health Help-Seeking Amongst Refugee Men. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 2019;16(15): 2634 1-15.
49. Rasmussen A, Cramer M, Baser RE, Chu T, Gany F. Onset of Posttraumatic Stress Disorder and Major Depression Among Refugees and Voluntary Migrants to the United States. *Journal of Traumatic Stress* 2021; 25(6): 705–712.
50. Cañardo G, Gálvez J, Jiménez J, et al. Health status of rescued people by the NGO Open Arms in response to the refugee crisis in the Mediterranean Sea. *Conflict and Health* 2020;14(21): 1-10.
51. McMahon S, Sigona N. Boat migration across the Central Mediterranean: drivers, experiences and responses. *MEDMIG Research Brief* 2020; 3: 497-514
52. Guo M, Stensland M, Li M, Dong X, Tiwari A. Is migration at older age associated with poorer psychological well-being? Evidence from Chinese older immigrants in the United States. *The Gerontologist* 2019; 59(5): 865-876.
53. Kartal B, Alptekin D. Ulus aşırı göç süreci ve yaşlılık: Almanya'da birinci kuşak Türk göçmenler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2015;8: 595-612.

54. Stewart M, Shizha E, Makwarimba E, et all. Challenges and barriers to services for immigrant seniors in Canada: “You are among others but you feel alone”. *International journal of Migration, Health and Social care* 2011; 7(1): 16-32.
55. Czapka EA, Sagbakken M. “It is always me against the Norwegian system.” barriers and facilitators in accessing and using dementia care by minority ethnic groups in Norway: a qualitative study. *BMC Health Services Research* 2020; 20:1-15.
56. Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu, 2018. *Göç ve Uyum Raporu*. Erişim adresi, https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2018/04/resources_goc_ve_uyum_raporu.pdf Erişim tarihi, 28.09.2022.
57. T.C. Sağlık Bakanlığı. Göç ve Sağlık. T.C. Sağlık Bakanlığı Yayın No: 1147, Ankara, 2019.
58. Aslan Ş, Ulutaş DA. Sağlık Açısından Göç ve Yaşlılık. *Göç Araştırmaları Dergisi* 2018; 4(1): 10-29.
59. Strong J, Varady C, Chahda N, Doocy S, Burnham G. Health status and health needs of older refugees from Syria in Lebanon. *Conflict and health* 2015; 9(12): 1-10.
60. Taşcı C, Kahraman F. Yaşlı Mültecilerin Gündelik Yaşam Deneyimleri: İzmir Üzerine Bir Araştırma. *Göç Dergisi* 2021; 8(3): 513-531.

2. GÖÇMENLERDE BESLENME

Burçin Aygün Çevik & İrem Bulut***

2.1. Beslenmenin Tanımı ve Önemi

Beslenme; 20. yüzyıldan bu yana gelen bilimsel araştırmalarla bir bilim dalı olarak ve vücut işleyişindeki fonksiyonelliklerini, besinlerin fiziksel ve kimyasal özelliklerini, içeriklerini, üretim esnasından tüketime kadar yapılan işlemlerin besin kalitesine nasıl etkilediğini, yaş, cinsiyet gibi faktörleri, birey ya da grubun içinde bulunduğu durumları göz önüne alarak beslenme düzenlerinin oluşturulmasını inceler. Kısaca “*beslenme, besinlerin üretiminden hücrenin besinleri kullanmasına kadar geçen tüm etaplarda insan-besin ilişkisini inceleyen bir bilim dalıdır.*”¹

Kişilerin büyük çoğunluğu beslenmeyi yeme içme etkinliği olarak düşünüp sadece karın doyurmak amacıyla yapılan bir faaliyet olarak tanımlamaktadırlar. Ama beslenme karnı doyurmak ya da açlık duygusunu yatıştırmak değildir.²

Beslenmeyle ilgili birçok tanım vardır. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir:

Beslenme, insanın büyüme-gelişmesi, üretken ve sağlıklı olarak uzun bir ömür yaşaması için ihtiyaç duyulan öğelerin vücuda alınıp kullanmasıdır. Bir başka ifadeyle beslenme, sağlıklı bir yaşam için gerekli olan enerji ve maddenin karşılanmasıdır. Alınan besin öğeleri büyüme, onarım ve enerjinin karşılanmasında kullanılır.³

* Diyetisyen, Elâzığ İl Sağlık Müdürlüğü, e-mail:burcinaygun@windowslive.com, ORCID: 0009-0009-3089-4790

** Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi, e-mail: irem_oz@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-6954-7886

Sonuç olarak dünyadaki göçmen sayısı her geçen gün yükselmektedir bu da göçmenler konusunda yaşanan sorunlara daha önem verilmesi gerektiğini düşündürmektedir. Göçmenlerin yaşadığı önemli sorunlarından biri de beslenmedir. Göçmenlerde beslenme üzerine yapılan çalışmalarından elde edilen istatistikî bilgiler halk sağlığı açısından çok değerlidir. Göçmenlerin beslenme durumlarının düzeltilmesi onların sağlığının iyileştirilmesi, geliştirilmesi ve sürdürülmesi için önem arz etmektedir. Halk sağlığı açısından önem arz eden beslenme ve göçmen sağlığı konularını inceleyen çalışmaların artırılması, göçmenlerin beslenme durumlarının ve sorunlarının belirlenmesi, göçmenlerde beslenme tutum ve davranışlarının olumlu yönde ilerlemesi için göçmenlere yönelik eğitimlerin artırılması, bununla ilgili politikaların geliştirilmesi oldukça önemlidir.

KAYNAKLAR

1. Baysal A. Beslenme, 13. Baskı, Hatipoğlu Basın ve Yayıncılık, Ankara, 2011.
2. Arslan M. Beslenme alışkanlıkları ve fiziksel aktivite düzeylerinin analizi: Marmara üniversitesi öğretim üyeleri üzerine bir çalışma. Dicle Tıp Dergisi 2018; 45(1): 59-69.
3. On Dokuz Mayıs Üniversitesi. *Beslenme*. Erişim adresi, <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/tinkilic/120977/Beslenme.pdf> Erişim Tarihi, 09.03.2023.
4. Aracı H. Okullarda Beden Eğitimi. 6 Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2006.
5. T.C. Sağlık Bakanlığı. Türkiye Beslenme Rehberi (TÜBER)-2015. 2. Baskı, T.C. Sağlık Bakanlığı Yayın No:1031, Ankara, 2019.
6. Kiefer I, Rathmanner T and Kunze M . Eating and dieting differences in men and women. The Journal of Men's Health and Gender 2005; 2 (2), 194-201.
7. Kaleli S, Kılıç N, Erdoğan M, Erdoğan N. Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Beslenme Alışkanlıkları. Online Türk Sağlık Bilimleri Dergisi 2017;2(2): 12-18

8. Eren E, Özer İ. Eski Anadolu toplumlarında beslenme alışkanlıkları. *Güncel Turizm Dergisi* 2018; 2(Ek.1): 308-323
9. TC. Sağlık Bakanlığı Sağlık Eğitimi Müdürlüğü. Beslenme modülleri. Eğitimciler için eğitim rehberi. Sağlık Bakanlığı Yayın No: 722 , Ankara, 2008.
10. Baysal A. Diyet El Kitabı, 2. Baskı, Hatipoğlu Yayıncılık, Ankara,2008 : 257-288.
11. Demirci M. Beslenme. Rebel Yayıncılık Basım, Tekirdağ, 2003.
12. Pekcan G. Beslenme Durumunun Saptanması. 2. Baskı, Sağlık Bakanlığı Yayın No: 726, Ankara, 2012.
13. Erdoğan S. Beslenme ve besin teknolojisi, 1. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara,2004.
14. T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2004. *Türkiye'ye Özgü Beslenme Rehberi*. Erişim Adresi, <https://www.fao.org/3/as697tr/as697tr.pdf> Erişim tarihi, 09.09.2022.
15. Tedik S. Fazla kilo/obezitenin önlenmesinde ve sağlıklı yaşamın desteklenmesinde hemşirenin rolü. *Turkish Journal of Diabetes and Obesity* 2017; 2:54-62.
16. Rush EC, Yan MR. Evolution not revolution: Nutrition and obesity. *Nutrients* 2017; 9(5):1-8)
17. Carrara A, Schulz PJ. The role of health literacy in predicting adherence to nutritional recommendations: A systematic review. *Patient Educ Couns* 2018;101(1):16-24.
18. Arslan P, Bozkurt N, Karaağaoğlu N, Mercanlıgil S, Erge SA. Yeterli-Dengeli Beslenme ve Sağlıklı Zayıflama Rehberi, 1. Baskı, Özgür Yayınları, İstanbul, 2001: 144.
19. Baş M, Sağlam D. Yetişkinlerde Ağırlık Yönetimi. Tüfekçi Alphan E (Editör).Hastalıklarda Beslenme Tedavisi, 1. Baskı, Hatipoğlu Yayınevi, 2013;135-276.
20. Çayır A, Atak N, Köse SK. Beslenme ve Diyet Kliniğine Başvuranlarda Obezite Durumu ve Etkili Faktörlerin Belirlenmesi, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası 2011; 64(1):13-9

21. Gündoğdu S. Adana ilinde görev yapan okulöncesi öğretmenlerinin beslenme bilgi düzeyleri ve alışkanlıklarının araştırılması (Tez). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Uzmanlık Tezi; 2009.
22. Borlu A, Ener D. Göçlerin toplum beslenmesine etkileri. Türkiye Klinikleri Halk Sağlığı Özel Dergisi 2017; 3(1):22-26.
23. United Nations (UN). *Universal Declaration of Human Rights*. Erişim adresi, <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> Erişim tarihi, 10.09.2022.
24. Rondinelli AJ, Morris MD, Rodwell TC, et al. Under- and Over-Nutrition Among Refugees in San Diego County, California. *Journal of Immigrant and Minority Health* 2011;13(1):161–168.
25. El Harake M , Kharroubi S, Hamadeh S, Jomaa L. Impact of a pilot school-based nutrition intervention on dietary knowledge, attitudes, behavior and nutritional status of Syrian refugee children in the Bekaa, Lebanon. *Nutrients* 2018;10:913. Doi:10.3390/nu10070913
26. FAO, 2006. *Changing Policy Concepts of Food Security*. Erişim adresi, <https://reliefweb.int/report/world/policybrief-food-security-issue-2-june-2006> Erişim tarihi, 10.09.2022.
27. FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO, 2021. *The State of Food Security and Nutrition in the World 2021. Transforming food systems for food security, improved nutrition and affordable healthy diets for all*. Rome, FAO; 240. Erişim adresi, <https://www.fao.org/3/cb4474en/cb4474en.pdf> Erişim tarihi; 15.09.2022
28. Alsayed R, Kahraman EM. Suriyeli mülteci ailelerin çocuklarının beslenme ve gıda güvenliği durumunun belirlenmesi “İstanbul-Avcılar örneği”. *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi* 2020;16(61):99-132.
29. Patil CL, McGown M, Nahayo PD, Hadley C. Forced migration: Complexities in food and health for refugees resettled in the United States. *NAPA Bull* 2010;34(1):141– 60
30. Castaneda-Gameros D, Redwood S, Thompson JL. Low nutrient intake and frailty among overweight and obese migrant women from ethnically diverse backgrounds ages 60 years and older: a mixed-methods study. *J Nutr Educ Behav* 2017; 49 (1): 3-10 .

31. Işık T. Laktasyon dönemindeki Suriyeli kadınların beslenme durumunun değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2018.
32. Ortega-Velez MI, Castañeda-Pacheco PA. Acculturation and Dietary Change in MexicanAmerican Immigrant Women. *Open Journal of Social Sciences* 2017; 5: 211-243
33. Regev-Tobias H, Reifen R, Endevelt R, et al. Dietary acculturation and increasing rates of obesity in Ethiopian women living in Israel. *Nutrition*. 2012; 28 (1): 30–34
34. Türk Tabipleri Birliği. Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu, 1. Baskı, Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ankara, 2014.
35. Abris GP, Kim NH, Provideo SMP, Hong S, Yu SH, Lee CB, Lee JE. Dietary diversity and nutritional adequacy among married Filipino immigrant women: The Filipino Women's Diet and Health Study (FILWHEL). *BMC Public Health*. 2018;18(1):359.
36. Koçtürk TO. Food habit changes in a group of immigrant Iranian women In Uppsala. *Women's Health and Urban Life: An International and Interdisciplinary Journal*. 2004; 3 (2): 27-33.
37. Burns C. Effect of migration on food habits of Somali women living as refugees in Australia. *Ecol Food Nutr* 2004; 43(3): 213–229
38. Derince D. Suriyeli mülteci çocuklar özelinde: savaş mağduru çocuklar ve çocuk sağlığı sorunları. *Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi / Journal of Health Sciences and Research SABAD* 2017; 1(1):57-70
39. AFAD, 2017. *Suriye Raporları*. Erişim adresi, <https://www.afad.gov.tr/tr/25296/SuriyeRaporları> Erişim tarihi, 05.10.2022
40. Şeker BD, Aslan Z. Eğitim sürecinde mülteci çocuklar: sosyal psikolojik bir değerlendirme, *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi* 2015; 8(1):86-105.
41. Huizinga RP, Van Hoven B. Everyday geographies of belonging: Syrian refugee experiences in the Northern Netherlands. *Geoforum* 2018;96:309–17.
42. Lawlis T, Islam W, Upton P. Achieving the four dimensions of food security for resettled refugees in Australia: A systematic review: Refugee food security: A systematic review. *Nutr Diet* 2017;75(2):182–92.

43. McKay FH, Dunn M. Food security among asylum seekers in Melbourne. *Aust N Z J Public Health* 2015;39(4):344–349.
44. Kahkpour M, Sadeghi L, Jenzer H, Martins S, et al. The impact of socio-economic and cultural factors on refugee households' food insecurity: A snapshot of the food security status of Afghan refugees in Switzerland. *FASEB J* 2017;1(1):e791.13.
45. Dharod JM, Xin H, Morrison SD, Young A, Nsonwu M. Lifestyle and food-related challenges refugee groups face upon resettlement: do we have to move beyond job and language training programs? *J Hunger Environ Nutr.* 2013;8(2):187–99.
46. Vatanparast H, Koc M, Farag M, Garcea J, Engler-Stringer R, Qarmout T, Henry CJ, Racine L, White J, Iqbal R, Khakpour M, Dasarathi S, D'Angelo S. Exploring food security among recently resettled Syrian refugees: results from a qualitative study in two Canadian cities. *International Journal of Migration, Health and Social Care*, 2020;16, 527-542.

3. GÖÇMEN KADINLARDA ÜREME SAĞLIĞI

Eda Yakıt Ak, Mehmet Ali Şen** & Edibe Pirincci****

3.1. Giriş

Günümüz toplumu küresel nedenlerle hareketlidir.¹ Nüfus hareketleriyle ilgili yasal değişiklikler ve ekonomik politikalar birkaç kıtadaki siyasi istikrarsızlıkla birleştiğinde doğum yerlerinden göç eden insan sayısında artışa neden olmuştur.² Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine (UNHCR) göre, dünya çapında yaklaşık 80 milyon insan kendi ülkeleri içinde ya da ulusal sınırlarının ötesinde yerinden edilmiştir.² Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı (UN-DESA) 2013 yılı verileri, 232 milyon insanın kendi ülkelerinin dışında yaşadığını göstermiştir.¹ Göçmen nüfusun yaklaşık yarısını kadınların oluşturduğu ve bu kadınların büyük bir kısmının üreme çağında olduğu bilinmektedir.^{1,3}

Kapsayıcı üreme sağlığı hizmetleri birey, aile ve toplum refahı için kritik öneme sahiptir. Gebeliği önleyici yöntemlerin etkin kullanımı, kadınların gelecek yaşantılarında eğitim, istihdam ve ekonomik hedeflerine ulaşmasını sağlar.³⁵ Gebe kadınların yeterli doğum öncesi bakım alması, anne ve bebek sağlığının sağlanmasının anahtarıdır. Cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar (CYBE) ve üreme organları kanserlerinin taraması gibi önleyici hizmetler, pelvik inflamatuvar hastalık (PID), düşük ve ölü doğumlar, serviks kanseri ve buna bağlı ölüm oranları dâhil olmak üzere kadın sağlığını olumsuz

* Dr. Öğr. Gör., Dicle Üniversitesi, e-mail:edayakit@gmail.com, ORCID:0000-0003-1846-1123

** Dr. Öğr. Üyesi, Dicle Üniversitesi, e-mail:mehmet.sen@dicle.edu.tr, ORCID:0000-0001-6193-0525

*** Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, e-mail:edibepirincci@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-1344-4562

- Göçmenler için ev ziyaretlerinin yapılması,
- Çalışan göçmenler için işyeri ziyaretleri yapılması,
- Ücretsiz kondom sağlama hizmetleri,
- Göçmen grupların dillerinde danışmanlık ve materyallerin hazırlanması,
- El broşürleri ve kitapçıkların yaygın olarak kullanılması,
- Tercüman desteği sağlanması ve özellikle kendi etnik kökenlerinden destek elemanı ya da gönüllülerden yararlanılması gerekmektedir.³⁵

Üreme sağlığının korunması ve geliştirilmesinde toplum çalışmaları büyük önem arz etmektedir. Göçmenlere hizmet veren kuruluşların üreme sağlığı hizmetleri konusunda bilinçlendirilmesi ve birlikte çalışılması özellikle büyük topluluklara erişimde olanak sağlayacaktır. Üreme sağlığının geliştirilmesinde kampanyaların, kamu spotlarının ve broşürlerin hazırlanması, hızlı danışmanlığın temelini sağlamaktadır. Hizmet sunumundaki eksiklerin belirlenmesi, toplum tabanlı projelerin geliştirilmesi ve finansal destek alınması için kanıt oluşturmaktadır.³⁵ Politika yapıcılar göçmenlerin sağlık ihtiyaçları konusunda birinci elden bilgilendirecek raporlar hazırlanmalıdır. Göçmen toplulukları içeren sivil toplum kuruluşları ile ortaklıklar ve ağlar geliştirilmelidir.³⁵

KAYNAKLAR

1. United Nations Department of Economic and Social Affairs (UN-DESA), 2014. Number of International Migrants Rises Above 232 Million. Erişim Tarihi, 19.08.2022. Erişim adresi, <http://www.un.org/en/development/desa/news/population/number-ofinternational-migrants-rises.html>.
2. UNHCR. 2021. Compounding misfortunes – refugee women and girls lose even more ground during the COVID-19 pandemic. Erişim Tarihi, 15.07.2022. Erişim adresi, <https://www.unhcr.org/blogs/compounding-misfortunes-refugee-women-and-girls-lose-even-more-ground-during-the-covid-19-pandemic/>

3. WHO, 2018. *Report on the health of refugees and migrants in the WHO European Region: No public health without refugee and migrant health*. World Health Organization: Copenhagen. Erişim Tarihi, 19.08.2022. Erişim adresi, <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/3111347/9789289053846-eng.pdf>
4. Correa-Velez, I., & Ryan, J. (2012). *Developing a best practice model of refugee maternity care*. *Women and Birth*, 25(1), 13–22
5. Byrskog, U., Essen, E., Olsson, P., & Klinberg-Allvin, R.N. (2016). Moving on' violence, wellbeing and questions about violence in antenatal care encounters. a qualitative study with Somali-born refugees in Sweden. *Midwifery*, 40, 10-17.
6. Carolan, M. (2010). *Pregnancy health status of sub-Saharan refugee women who have resettled in developed countries: a review of the literature*. *Midwifery*, 26(4), 407–414.
7. Malin M, Gissler M, 2009. Maternal care and birth outcomes among ethnic minority women in Finland. *BMC Public Health* 2009;9:84.
8. Badshah S, Mason L, McKelvie K, Payne R, Lisboa PJ, 2008. Risk factors for low birthweight in the public-hospitals at Peshawar, NWFP-Pakistan. *BMC Public Health* 2008;8:197.
9. Drysdale H, Ranasinha S, Kendall A, Knight M, Wallace EM, 2012. Ethnicity and the risk of late-pregnancy stillbirth. *Med J Aust* 2012;197(5):278–81.
10. Tyuryukanova EV, 2011. Zenshini-migranti iz stran SNG v Rossii [Female migrants from CIS countries in Russia]. Moscow. Erişim Tarihi, 16.08.2022. Erişim adresi, <https://www.hse.ru/pubs/share/direct/document/81010041>, accessed 30 October 2018).
11. Essén B, Bödker B, Sjöberg N-O, Langhoff-Roos J, Greisen G, Gudmundsson S et al, 2002. Are some perinatal deaths in immigrant groups linked to suboptimal perinatal care services? *BJOG*. 2002;109:677–82.
12. Naimy Z, Grytten J, Monkerud L, Eskild A, 2015. The prevalence of pre-eclampsia in migrant relative to native Norwegian women: a population-based study. *BJOG*. 2015;122(6):859–65.
13. Brehm Christensen M, Fredsted Villadsen S, Weber T, Wilken-Jensen C, Nybo Andersen AM. 2016. Higher rate of serious perinatal events in non-western women in Denmark. *Dan Med J*. 2016;63(3):A5197.

14. Acunzo M, Autuori MC, Cortinovis I, Marconi AM, 2018. Pregnancy and birth: the role of migration. *Reprod Sci.*2018;25:306A–7A.
15. Deneux-tharoux C, Saucedo M. 2017. Épidémiologie de la mortalité maternelle en France, 2010–2012. *Gynecol Obstet Fert Senol.* 2017;45(12):S8–21.
16. PA Royer, LM Olson, B Jackson, LS Weber, L Gawron, JN Sanders, et al. 2020. “In Africa, there was no family planning, every year you just give birth”: family planning knowledge, attitudes, and practices among Somali and Congolese refugee women after resettlement to the United States. *Qualitative Health Res*, 30 (2020), pp. 391-408, 10.1177/1049732319861381<https://doi.org/>
17. A Russo, B Lewis, R Ali, A Abed, G Russell, S. Luchters. Family planning and Afghan refugee women and men living in Melbourne, Australia: new opportunities and transcultural tensions *Culture, Health & Sexuality*,22(2020),pp.937-953, 10.1080/13691058.2019.1643498<https://doi.org/>
18. Kulu H, Hannemann T, Pailhé A, Neels K, Krapf S, González-Ferrer A, et al. 2017. Fertility by birth order among the descendants of immigrants in selected European countries. *Population and Development Review* 2017;43(1):31–60.
19. Office for National Statistics. Total Fertility Rates (TFR) for UK and non UK born women in the UK, 2004 to 2015. 2016; Available Erişim Tarihi, 20.08.2022. Erişim adresi, <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/conceptionandfertilityrates/adhocs/006295totalfertilityratesftrforukandnonukbornwomenintheuk2004to2015>.
20. TNSA, (2018).Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2018. Erişim Tarihi, 18.02.2023. Erişim adresi, https://hips.hacettepe.edu.tr/tr/2018_turkiye_nufus_ve_saglik_arastirmasi-55
21. Erdoğan M, 2019. Suriyeliler Barometresi 2019. Erişim Tarihi, 18.08.2022. Erişim adresi, <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2020/09/SB2019-TR-04092020.pdf>
22. Şirin B, Ersoy S, Pala E, 2019. Suriyeli Geçici sığınmacılar ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının gebelik ve doğum sonuçlarının karşılaştırılması: 3. basamak bir hastanede yapılmış vaka kontrol çalışması. *SMYRNA Tıp Dergisi*, 2020;1: 25-32.

23. Lane J, & Cole G, 2013. Pregnancy, prenatal care and delivery perceptions and beliefs of resettled African refugee women in the western United States. *Contraception*, 88(2), 313.
24. Shafiei T, Small R, McLachlan H, 2012. Women's views and experiences of maternity care: a study of immigrant Afghan women in Melbourne, Australia. *Midwifery* 2012;28:198–203.
25. Keygnaert I, Guieu A, Ooms G, Vettenburg N, Temmerman M, Roelens K, 2014. Sexual and reproductive health of migrants: does the EU care? *Health Policy*. 2014;114(2–3):215–25.
26. Kandasamy T, Cherniak R, Shah R, Yudin MH, & Spitzer R, 2014. Obstetric Risks and Outcomes of Refugee Women at a Single Centre in Toronto. *Journal of Obstetrics and Gynaecology Canada*, 36(4), 296–302.
27. Heslehurst N, H. Brown, A. Pemu, H. Coleman, J. Rankin. 2018. Perinatal health outcomes and care among asylum seekers and refugees: a systematic review of systematic reviews. *BMC Med.*, 16 (2018), p. 89, 10.1186/s12916-018-1064-0
28. H. Bayrampour, A.P. Hapsari, J. Pavlovic, 2018. Barriers to addressing perinatal mental health issues in midwifery settings, *Midwifery* 59 (2018) 47–58.
29. AJ Hawkey, JM Ussher, J Perz, 2018. If You Don't Have a Baby, You Can't Be in Our Culture": Migrant and Refugee Women's Experiences and Constructions of Fertility and Fertility Control Women's Reproductive Health, 5 (2018), pp. 75-98, 10.1080/23293691.2018.1463728https://doi.org/
30. Raben L, Muijsenbergh M. 2018. Inequity in contraceptive care between refugees and other migrant women?: A retrospective study in Dutch general practice *Family Practice*, 35 (2018), pp. 468-474, 10.1093/fampra/cmz133
31. Measure Evaluation, 2017. The Importance of Gender in Family Planning and Reproductive Health Data (2017) Retrieved from Chapel Hill, NC 27517 USA Erişim Tarihi, 20.08.2022. Erişim adresi, <https://www.measureevaluation.org/resources/publications/fs-17-205b>
32. Schwarz EB, Braughton MY, Riedel JC, et al. 2017. Postpartum care and contraception provided to women with gestational and preconception diabetes in California's Medicaid program. *Contraception*. 2017;96(6):432-438.

33. Goosen S, Uitenbroe, D, Wijzen C, & Stronks K, 2009. Induced abortions and teenage births among asylum seekers in The Netherlands: analysis of national surveillance data. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 63(7), 528–533.
34. Wiebe E, 2013. Contraceptive practices and attitudes among immigrant and nonimmigrant women in Canada. *Can Fam Physician*. 2013; 59(10): e451-e455.
35. FPA (2007). Sexual health, asylum seekers and refugees. <file:///Users/edayakit/Desktop/Sexual-health-asylum-seekers-and-refugees.pdf>
36. UNFPA (2018). Among Syrian Refugees, Dispelling Myths about Contraceptives. Erişim Tarihi, 17.08.2022. Erişim Tarihi 20.02.2023. Erişim adresi, <https://www.unfpa.org/news/among-syrian-refugees-dispelling-myths-about-contraceptives>
37. Department of Statistics (DOS), ICF. 2019. Jordan Population and Family and Health Survey 2017-18. Amman, Jordan, and Rockville, Maryland, USA
38. WHO, 2021. Sexually transmitted infections (STIs). Erişim Tarihi, 11.08.2022. Erişim adresi, [https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/sexually-transmitted-infections-\(stis\)](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/sexually-transmitted-infections-(stis))
39. Stauffer WM., Painter J., Mamo B., Kaiser R., Winberg M., Berman S. Sexually Transmitted Infections in Newly Arrived Refugees: Is Routine Screening for Neisseria gonorrhoeae and Chlamydia trachomatis Infection Indicated? *Am J Trop Med Hyg*. 2012; 86(2): 292–295.
40. Morof DF, S. Sami, M. Mangeni, C. Blanton, B.L. Cardozo, B. Tomczyk. 2014. A cross-sectional survey on gender-based violence and mental health among female urban refugees and asylum seekers in Kampala, Uganda. *Int. J. Gynaecol. Obstet.*, 127 (2014), pp. 138-143, 10.1016/j.ijgo.2014.05.014
41. Vu A., A. Adam, A. Wirtz, K. Pham, L. Rubenstein, N. Glass, et al. 2014. The prevalence of sexual violence among female refugees in complex humanitarian emergencies: a systematic review and meta-analysis. *PLoS Curr.*, 6 (2014), 10.1371/currents.dis.835f10778fd80ae031aac12d3b533ca7

42. S.G. Russell, S. Lim, P. Kim, S. Morse. 2016. The legacy of gender-based violence and HIV/AIDS in the postgenocide era: stories from women in Rwanda Health Care Women Int., 37 (2016), pp. 721-743, 10.1080/07399332.2015.1083026
43. WHO, 2020. Global and regional estimates of violence against women Erişim Tarihi, 18.08.2022. Erişim adresi, <https://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/9789241564625/en/>
44. Chen, M.I., von Roenne, A., Souare, Y. et al. Reproductive health for refugees by refugees in Guinea II: sexually transmitted infections. *Confl Health* 2, 14 (2008). <https://doi.org/10.1186/1752-1505-2-14>
45. CDC, 2021. Sexual and Reproductive Health Screening during the Domestic Medical Examination for Newly Arrived Refugees. Erişim Tarihi, 15.07.2022. Erişim adresi, <https://www.cdc.gov/immigrantrefugeehealth/guidelines/domestic/sexually-transmitted-diseases/index.html#>
46. Mehta P.K, K. Saia, D. Mody, S.S. Crosby, A. Raj, S. Maru, et al. 2018. Learning from UJAMBO: Perspectives on gynecologic care in african immigrant and refugee women in Boston, Massachusetts. *J. Immigr. Minor. Health*, 20 (2018), pp. 380-387, 10.1007/s10903-017-0659-4
47. Well-Woman Visit | ACOG n.d. Erişim Tarihi, 16.08.2022. Erişim adresi, <https://www.acog.org/clinical/clinical-guidance/committee-opinion/articles/2018/10/well-woman-visit>
48. Reese Masterson A, J. Usta, J. Gupta, A.S. Ettinger. 2014. Assessment of reproductive health and violence against women among displaced Syrians in Lebanon. *BMC Womens Health*, 14 (2014), p. 25, 10.1186/1472-6874-14-25
49. Tadesse A, Geda A. Why Syphilis Infection is High Among Pregnant Women in Refugee Camps? A Case in Ethiopia. *Int J Womens Health*. 2022;14:481-489
50. Geremew H, Geremew D. Sero prevalence of syphilis and associated factors among pregnant women in Ethiopia: A Systematic Review and Meta Analysis. *Syst Rev*. 2021;10(1):1-9.
51. Hossain, M. M., Sultana, A., Mazumder, H., & Munzur-E-Murshid. (2018). Sexually transmitted infections among Rohingya refugees in Bangladesh. *The Lancet HIV*, 5(7), e342. doi:10.1016/s2352-3018(18)30140-1

52. UN SDG, (2021). Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri. Erişim Tarihi, 12.08.2022. Erişim adresi, <https://turkiye.un.org/tr/sdgs>
53. UNHCR, 2017. Evaluation of UNHCR's Child Protection Programming (2017–2019) Erişim Tarihi, 12.08.2022. Erişim adresi, <https://www.unhcr.org/61f1441c4.pdf>
54. UNFPA, 2021. Addressing Child Marriage In Humanitarian Settings Erişim Tarihi, 14.08.2022. Erişim adresi, <https://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/Child-marriage-humanitarian-settings-technical-guide-2021-v2.pdf>
55. Suleymanov, A., Sonmez, P., Unver, F. D., & Akbaba, S. M. 2017. International Migration and Children (Uluslararası Göç ve Çocuklar): Transnational Press London.ss.304.
56. UNICEF, 2018. Child marriage in Humanitarian settings: Spotlight on the situation in the Arab region <https://www.unicef.org/mena/sites/unicef.org.mena/files/2018-08/CM%20in%20humanitarian%20settings%20MENA.pdf>
57. Women's Refugee Commission. A girl no more: The changing norms of child marriage in conflict. 2016. 36 p. Erişim Tarihi, 21.08.2022. Erişim adresi, <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Changing-Norms-of-Child-Marriage-inConflict.pdf>.
58. AFAD, 2014. Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar. (Syrian Women in Turkey) Retrieved from Ankara: Erişim Tarihi, 26.08.2022. Erişim adresi, https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/17935/xfiles/afadsuriyekdn_eng_1_.pdf
59. UNICEF, 2020. Preventing and Responding to Child Marriage in Humanitarian Settings: The Global Programme Approach. Erişim Tarihi, 13.08.2022. Erişim adresi, <https://www.unicef.org/media/71781/file/GP-2020-Child-Marriage-in-Humanitarian-Settings-FactSheet.pdf>
60. The World Bank, 2021. Monitoring Social and Economic Impacts of COVID-19 on Refugees in Uganda: Results from the High-Frequency Phone Survey Erişim Tarihi, 13.08.2022. Erişim adresi, <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/682171613766616044/monitoring-social-and-economic-impacts-of-covid-19-on-refugees-in-uganda-results-from-the-high-frequency-phone-survey-first-round>

61. Rade DA, Crawford G, Lobo R, Gray C, Brown G, 2018. Sexual health help-seeking behavior among migrants from sub-Saharan Africa and South East Asia living in high income countries: a systematic review. *Int J Environ Res Public Health*. 2018;15(7):22.
62. Pierce H, 2019. Reproductive health care utilization among refugees in Jordan: Provisional support and domestic violence. *Women Health*. 2019;15:1–10.
63. Kim K, Kim S, Chung Y, 2019. A qualitative study exploring factors associated with pap test use among north Korean refugees. *Health Care Women Int*. 2017;38(10):1115–29.
64. Banke-Thomas A, Agbemenu K, Johnson-Agbakwu C. Factors associated with access to maternal and reproductive health care among Somali refugee women resettled in Ohio, United States: a cross-sectional survey. *J Immigr Minor Health*. 2019;21(5):946–53.
65. United Nations University (UNU) 2015. Protecting Female Refugees against Sexual and Gender-based Violence in Camps. Erişim Tarihi, 12.08.2022. Erişim adresi, <https://www.bbc.com/news/world-africa-31386340>
66. Gürkan Çelik, Ş. 2009. Lise öğrencilerinde cinsel/üreme sağlığı sorunları ve risk davranışları. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
67. WHO (2017). Sexual Violence Against Refugee Women on The Move to and within Europe. Erişim Tarihi, 11.08.2022. Erişim adresi, https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0018/319311/9-Sexual-violence-refugee-women.pdf
68. UNFPA, 2020. Regional Situation Report For Syria Crisis Erişim Tarihi, 12.08.2022. Erişim adresi, <https://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/UNFPA%20Regional%20SitRep%201%20-%2030%20September%202014%20-%20%2025%20.pdf>
69. Murray L, Elmer S, Elkhair J. 2018. Perceived barriers to managing medications and solutions to barriers suggested by Bhutanese former refugees and service providers. *J Transcult Nurs*. 2018;29(6):570–7.
70. Whitmill J, Blanton C, Doraiswamy S, Cornier N, Schilperood M, Spiegel P, et al, 2016. Retrospective analysis of reproductive health indicators in the United Nations High Commissioner for Refugees post-emergency camps 2007 – 2013. *Confl Health*. 2016:1–13

71. Almeida LM, Caldas J, Ayres-de-Campos D, Salcedo-Barrientos D, Dias S. 2013. Maternal healthcare in migrants: a systematic review. *Matern Child Health J.* 2013;17(8):1346–54. <https://doi.org/10.1007/s10995-012-1149-x>.
72. Duman FN, Gölbaşı Z. Pandemi Süreci Postpartum Bakımda Teletıp Uygulamaları. 4. Uluslararası 5. Ulusal Doğum Sonu Bakım Kongresi, Pamukkale, Denizli, 29-30 Eylül, 1 Ekim 2022.
73. WHO, 2022. WHO recommendations on antenatal care for a positive pregnancy experience. Erişim Tarihi, 11.08.2022. Erişim adresi, <https://www.who.int/publications/i/item/9789240046009>
74. Tanabe, M., Myers, A., Bhandari, P. et al. Family planning in refugee settings: findings and actions from a multi-country study. *Confl Health* 11, 9 (2017). <https://doi.org/10.1186/s13031-017-0112-2>

4. GÖÇMENLERDE FİZİKSEL AKTİVİTE

Keşer Tuncer, Sümeyye Keleş***

4.1. Fiziksel Aktivite Nedir?

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından fiziksel aktivite, iskelet kaslarının enerji harcaması sonucu oluşan tüm vücut hareketlerini kapsayan bir terim olarak tanımlanmıştır.¹ Bu hareket ile enerji tüketimi bazal seviyenin üzerine çıkmaktadır. Fiziksel aktivite; çalışma, ulaşım, ev işi yapma, oyun oynama, rekreatif aktiviteler veya sağlık amacıyla yapılan tüm hareketleri ifade eder. Bu hareketler yürümek, koşmak, bisiklete binmek, yüzmek, oturup kalkmak, boyun, beden ve ekstremiteler hareketleri gibi ana beden hareketlerinin tümünü ya da bir bölümünü kapsayan türlü spor dalları, egzersiz, dans, oyun ve günlük aktivitelerdir.^{2, 3} Genellikle spor ve egzersiz kelimeleri fiziksel aktivite ile eş anlamlı gibi kullanılsa da bu kavramların anlamları birbirinden farklıdır.⁴ Egzersiz istemli, tasarlanmış, sistemli ve belli tekrarları olan fiziksel aktivitelere verilen addır. Egzersiz ile kişinin fiziksel uygunluğunun (efor kapasitesi, fiziksel fitness) artırılması hedeflenmektedir. Spor ise belirli kurallar çerçevesinde, beceri ve yetenek gerektiren yarışma amacıyla yapılan fiziksel aktivitelerdir.⁵

4.2. Fiziksel Aktivite Türleri

Fiziksel uygunluğu iyileştirme özelliğine göre çeşitli fiziksel aktivite türleri vardır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi, e-mail: keversertuncer@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6138-5838

** Fizyoterapist, Elazığ Fethi Sekin Şehir Hastanesi, e-mail: fztsumaydin@gmail.com, ORCID: 0009-0009-4092-106X

tamamlayacaktır. Göçmenlerin fiziksel aktivite düzeylerini etkileyen faktörlerin çoğu, diğer popülasyonların deneyimledikleri faktörlerle ortaklık gösterirken (örneğin, zaman kısıtlamaları), kültür ve din ile yakından ilişkili bazı faktörler ise göçmenlere spesifiktir.⁶⁹

KAYNAKLAR

1. WHO, 2021 Physical Activity. Erişim adresi, <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/physical-activity>, Erişim tarihi, 25.01.2022.
2. Nguyen HQ, Ackermann RT, Maciejewski M, et al. Managed-Medicare health club benefit and reduced health care costs among older adults. *Prev Chronic Dis* 2008; 5(1): A14.
3. Miller ME, Rejeski WJ, Reboussin BA, Ten Have TR, Ettinger WH. Physical activity, functional limitations, and disability in older adults. *J Am Geriatr Soc* 2000; 48(10): 1264.
4. Caspersen CJ, Pereira MA, Curran KM. Changes in Physical Activity Patterns in the United States, by Sex and Cross-Sectional Age. *Medicine & Science in Sports & Exercise* 2003; 32(9): 1601-1609.
5. Polat MG. Fiziksel Aktivite/Egzersiz Riskleri. *Türkiye Klinikleri J Physiother Rehabil-Special Topics* 2016; 2(1): 24-29.
6. Demirel H, Kayıhan H, Özmert EN, Doğan A (Editörler). *Türkiye Fiziksel Aktivite Rehberi*, 2. Basım, T.C. Sağlık Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2014: Yayın No: 940.
7. Erdem HR, Sayan M, Gökğöz Z, Ege MR. Yaşlılarda Fiziksel Aktivite: Derleme. *Yüksek İhtisas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2021; 2: 16-22.
8. Saint-Maurice PF, Troiano RP, Matthews CE, Kraus WE. Moderate-to-Vigorous Physical Activity and All-Cause Mortality: Do Bouts Matter? *J Am Heart Assoc* 2018; 7(6).
9. Sparling PB, Howard BJ, Dunstan DW, Owen N. Recommendations for physical activity in older adults. *BMJ* 2015; 350: h100.
10. CDC. Physical activity. Erişim adresi, <https://www.cdc.gov/physicalactivity/index.html> Erişim tarihi, 28.08.2022.

11. Piercy KL, Troiano RP, Ballard RM, et al. The physical activity guidelines for Americans. *JAMA* 2018; 320(19): 2020-2028.
12. Jones M, Bright P, Hansen L, Ihnatsenka O, Carek PJ. Promoting Physical Activity in a Primary Care Practice: Overcoming the Barriers. *Am J Lifestyle Med* 2019; 15(2):158-164.
13. Wang Y, Xu D. Effects Of Aerobic Exercise On Lipids And Lipoproteins. *Lipids in Health and Disease* 2017; 16: 32.
14. Bouchart C, Blair SN, Haskell LW (eds), *Physical Activity and Health*, 1st. Ed, United States of America: Sheridan Books, 2006.
15. Çelebi MM. Isınma ve Germe Egzersizlerinin Proprioepsiyon ve Denge Üzerine Etkisi Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası 2017; 70(2): 83-89.
16. Sherrington C, Fairhall NJ, Wallbank GK, et al. Exercise for preventing falls in older people living in the community. *Cochrane Database Syst Rev* 2019; 1(1).
17. Strath SJ, Kaminsky LA, Ainsworth BE, et al. Guide to the assessment of physical activity: Clinical and research applications: a scientific statement from the American Heart Association. *Circulation* 2013; 128(20): 2259-79.
18. Ardıç F. Egzersiz Reçetesi. *Türk Fiziksel Tıp Rehabilitasyon Dergisi* 2014;60 (2):1-8.
19. Wattanapisit A, Wattanapisit S, Wongsiri S. Overview of Physical Activity Counseling in Primary Care. *Korean J Fam Med* 2021; 42(4): 260-268.
20. Yang YJ. An Overview of Current Physical Activity Recommendations in Primary Care. *Korean J Fam Med* 2019; 40(3):135-142, 2019.
21. *Physical Activity Guidelines for Americans*. 2 nd ed. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services; 2018. Erişim: https://health.gov/report/pdf/PAG_Advisory_Committee_Report. (Erişim tarihi:22.12.2019)
22. Ainsworth BE, Haskell WL, Herrmann SD, et al. 2011 Compendium of Physical Activities: a second update of codes and MET values. *Med Sci Sports Exerc* 2011; 43(8): 1575-81.

23. Tudor-Locke C, Han H, Aguiar EJ, et al. How fast is fast enough? Walking cadence (steps/min) as a practical estimate of intensity in adults: A narrative review. *Br J Sports Med* 2018; 52(12): 776-788.
24. Tudor-Locke C, Aguiar EJ, Han H, et al. Walking cadence (steps/min) and intensity in 21-40 year olds: CADENCE-adults. *Int J Behav Nutr Phys Act* 2019; 16(1): 1-11.
25. Nahas M.V, Goldfine B, Collins M.A. Determinants of physical activity in adolescents and young adults: the basics for high school and college physical education to promote active lifestyles. *Physical Educator* 2003; 60(1): 42-56.
26. Bull FC, Al-Ansari SS, Biddle S, et al. World Health Organization 2020 guidelines on physical activity and sedentary behaviour. *Br J Sports Med* 2020; 54: 1451-1462.
27. Kırgız C, (2012). Türkiye’de Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okullarında Görev Yapan Öğretim Elemanlarının Fiziksel Aktivite Ve Yaşam Kalitelerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
28. Wattanapisit A, Tuangratananon T, Thanamee S. Physical activity counseling in primary care and family medicine residency training: A systematic review. *BMC Med Educ* 2018; 18(1): 159.
29. Fowles JR, O’Brien MW, Solmundson K, Oh PI, Shields CA. Exercise is medicine Canada physical activity counselling and exercise prescription training improves counselling, prescription, and referral practices among physicians across Canada. *Appl Physiol Nutr Metab* 2018; 43(5):535-539.
30. Spiteri K, Broom D, Bekhet AH, et al. Barriers and Motivators of Physical Activity Participation in Middle-aged and Older-adults - A Systematic Review. *J Aging Phys Act* 2019:27(6); 929-944.
31. McPhail SM, Schippers M, Marshall AL, Waite M, Kuipers P. Perceived barriers and facilitators to increasing physical activity among people with musculoskeletal disorders: a qualitative investigation to inform intervention development. *Clin Interv Aging* 2014; 9; 2113-2122.
32. Warburton DER, Bredin SSD. Health benefits of physical activity: a systematic review of current systematic reviews. *Curr Opin Cardiol*. 2017;32(5):541-56.

33. Bauman A, Merom D, Bull FC, Buchner DM, Fiatarone Singh MA. Updating the evidence for physical activity: summative reviews of the epidemiological evidence, prevalence, and interventions to promote “active aging”. *Gerontologist*. 2016;56 (Suppl)
34. Guthold R, Stevens GA, Riley LM, Bull FC. Worldwide trends in insufficient physical activity from 2001 to 2016: a pooled analysis of 358 population-based surveys with 1.9 million participants. *Lancet Global Health*. 2018;6(10):E1077–86.
35. Joshi S, Jatrana S, Paradies Y. Are immigrants more physically active than native-born Australians and does it changes over time? Evidence from a nationally representative longitudinal survey. *J Phys Act Health*. 2017;14(2):145–154.
36. Mahmood B, Bhatti JA, Leon A, Gotay C. Leisure time physical activity levels in immigrants by ethnicity and time since immigration to Canada: findings from the 2011-2012 Canadian community health survey. *J Immigrant Minority Health*. 2019;21(4):801–810.
37. Caperchione CM, Kolt GS, Mummery WK. Physical activity in culturally and linguistically diverse migrant group to Western society. *Sports Med*. 2009;39(3): 167–177.
38. Caperchione CM, Kolt GS, Mummery WK. Examining physical activity service provision to culturally and linguistically diverse communities in Australia: a qualitative evaluation. *PLoS One*. 2013;8(4):1–8.
39. O’Driscoll T, Banting LK, Borkoles E, Eime R, Polman R. A systematic literature review of sport and physical activity participation in culturally and linguistically diverse migrant populations. *J Immigr Minor Health*. 2014;16(3):515–530.
40. El Masri A, Kolt GS, George ES. Country of birth differences in lifestyle-related chronic disease among middle-aged and older adults of Lebanese ethnicity. *Aust N Z J Public Health*. 2019;43(5):429–435.
41. Kristensen JK, Bak JF, Wittrup I, Lauritzen T. Diabetes prevalence and quality of diabetes care among Lebanese or Turkish immigrants compared to a native Danish population. *Prim Care Diabetes*. 2007;1(3):159–65.

42. Bennet L, Lindström M. Self-rated health and social capital in Iraqi immigrants to Sweden: the MEDIM population-based study. *Scand J Public Health*. 2018;46(2):194–203.
43. Abuelezam NN, El-Sayed AM, Galea S. Differences in health behaviors and health outcomes among non-Hispanic whites and Arab Americans in a population-based survey in California. *BMC Public Health*. 2019;19:1–7.
44. Astell-Burt T, Feng X, Croteau K, Kolt GS. Influence of neighbourhood ethnic density, diet and physical activity on ethnic differences in weight status: a study of 214,807 adults in Australia. *Soc Sci Med*. 2013;93:70–77.
45. El Masri A, Kolt GS, Astell-Burt T, George ES. Lifestyle behaviours of Lebanese-Australians: cross-sectional findings from the 45 and up study. *PLoS One*. 2017;12(7):1–15.
46. Södergren M, Sundquist K, Johansson S-E, Sundquist J, Hagströmer M. Associations between health-enhancing physical activity and country of birth among women. *J Phys Act Health*. 2010;7(5):613–621.
47. Aqtash S, Servellen GV. Determinants of health-promoting lifestyle behaviors among Arab immigrants from the region of the Levant. *Res Nurs Health*. 2013;36(5): 466–477.
48. Tailakh AK, Evangelista LS, Morisky DE, Mentis JC, Pike NA, Phillips LR. Acculturation, medication adherence, lifestyle behaviors, and blood pressure control among Arab Americans. *J Transcult Nurs*. 2016;27(1):57–64.
49. Hardan-Khalil K. Factors affecting health-promoting lifestyle behaviors among Arab American women. *J Transcult Nurs*. 2020;31(3):267–275.
50. Jadalla AA, Hattar M, Schubert CC. Acculturation as a predictor of health promoting and lifestyle practices of Arab Americans: a descriptive study. *J Cult Divers*. 2015;22(1):15–22.
51. Qahoush R, Stotts N, Alawneh MS, Froelicher ES. Physical activity in Arab women in Southern California. *Eur J Cardiovasc Nurs*. 2010; 9(4): 263–271.
52. Méjean C, Traissac P, Eymard-Duvernay S, Delpeuch F, Maire B. Influence of acculturation among Tunisian migrants in France and their past/present exposure to the home country on diet and physical activity. *Public Health Nutr*. 2009;12(6):832–841.

53. Eldoumi H, Gates G. Physical activity of Arab Muslim mothers of young children living in the United States: barriers and influences. *Ethnicity Dis.* 2019;29(3):469–476.
54. El Masri A, Kolt GS, George ES. The perceptions, barriers, and enablers to physical activity and minimising sedentary behaviour among Arab-Australian adults aged 35 to 64 years. *Health Promot J Austr.* 2020.
55. Caperchione CM, Kolt GS, Tennent R, Mummery WK. Physical activity behaviours of culturally and linguistically diverse women living in Australia: a qualitative study of socio-cultural influences. *BMC Public Health.* 2011;11:1–10.
56. Jörgensdotter Wegnelius C, Petersson E-L. Cultural background and societal influence on coping strategies for physical activity among immigrant women. *J Transcult Nurs.* 2018;29(1):54–63.
57. Kahan D. Arab American college students' physical activity and body composition: reconciling Middle East-west differences using the socioecological model. *Res Q Exerc Sport.* 2011;82(1):118–128.
58. Lawton J, Ahmad N, Hanna L, Douglas M, Hallowell N. I can't do any serious exercise: barriers to physical activity amongst people of Pakistani and Indian origin with type 2 diabetes. *Health Educ Res.* 2006;21(1):43–54. <https://doi.org/10.1093/her/cyh042>.
59. Srisantharajah J, Kai J. Promoting physical activity among south Asian women with coronary heart disease and diabetes: what might help. *Fam Pract.* 2007;24(1):71–6. <https://doi.org/10.1093/fampra/cml066>.
60. Caperchione CM, Chau S, Walker GJ, Mummery WK, Jennings C. Gender-associated perceptions of barriers and motivators to physical activity participation in south Asian Punjabis living in western Canada. *J Phys Act Health.* 2015;12(5):686–93. <https://doi.org/10.1123/jpah.2013-0208>.
61. Sawrikar P, Muir K. The myth of a 'fair go': barriers to sport and recreational participation among Indian and other ethnic minority women in Australia. *Sport Manage Rev.* 2010;13(4):355–67. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2010.01.005>
62. Nicolaou M, Benjelloun S, Stronks K, van Dam RM, Seidell JC, Doak CM. Influences on body weight of female Moroccan migrants in the Netherlands: a qualitative study. *Health Place.* 2012;18(4):883–891.

63. Olaya-Contreras P, Balcker-Lundgren K, Siddiqui F, Bennet L. Perceptions, experiences and barriers to lifestyle modifications in first-generation middle eastern immigrants to Sweden: a qualitative study. *BMJ Open*. 2019;9:1–9.
64. Romeike K, Abidi L, Lechner L, de Vries H, Oenema A. Similarities and differences in underlying beliefs of socio-cognitive factors related to diet and physical activity in lower-educated Dutch, Turkish, and Moroccan adults in the Netherlands: a focus group study. *BMC Public Health*. 2016;16:1–15.
65. Saleh ZT, Elshatarat RA, Alhurani AS, Maharmeh M, Salami I, Alduraidi H, Alasad J. Perceptions related to cardiovascular disease and physical activity behavior in Arab men: a qualitative study. *Heart Lung*. 2018;47(4):345–350.
66. Taylor T, Toohy K. Perspectives on sport: voices of women from non-English speaking backgrounds. *ACHPER Healthy Lifestyles J*. 1998;45(1):5–9.
67. Burgess CP, Johnston FH, Bowman DM, Whitehead PJ. Healthy country: healthy people? Exploring the health benefits of indigenous natural resource management. *Aust N Z J Public Health*. 2005;29(2):117–22.
68. Bautista-Valarezo E, Duque V, SánchezAEV, Dávalos-Batallas V, Michels NR, Hendrickx K, et al. Towards an indigenous definition of health: an explorative study to understand the indigenous Ecuadorian people's health and illness concepts. *I Int J Equity Health*. 2020;19(1):1–8.
69. El Masri A, Kolt GS, George ES. A systematic review of qualitative studies exploring the factors influencing the physical activity levels of Arab migrants. *Int J Behav Nutr Phys Act*. 2021 Jan 6;18(1):2.

KÜRESEL ZEYTİNYAĞI PİYASASINDA TÜRKİYE'NİN REKABET GÜCÜ

Abdulmusa Sönmüş

Küresel Zeytinyağı Piyasasında Türkiye'nin Rekabet Gücü

Abdalmusa Sönmüş

Yayın No.: 1777
E-ISBN: 978-625-398-859-3
Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Sönmüş, Abdalmusa.

Küresel Zeytinyağı Piyasasında Türkiye'nin Rekabet Gücü/Abdalmusa Sönmüş

1. Basım, XIII + 112 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, izin yok.

E-ISBN: 978-625-398-859-3

1. Zeytinyağı Piyasası 2. Rekabet Gücü 3. Zeytinyağı Ticareti

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77-**Faks:** 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com-esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com-info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezh, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi/Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

TAKDİM.....	iii
ÖN SÖZ.....	v
ÖZET	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	2
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	3
2. ZEYTİNYAĞININ TARİHÇESİ, ÜRETİM SÜRECİ VE PİYASASI	5
2.1. Zeytin, Zeytinyağı ve İktisadi Önemi.....	5
2.2. Zeytinin ve Zeytinyağının Tarihçesi	6
2.3. Zeytinyağı Üretim Süreci	7
2.3.1. Öğütme.....	8
2.3.2. Rafine Etme	8
2.3.3. Ambalajlama ve Pazarlama.....	9
2.4. Zeytinyağı Çeşitleri ve Kalite Standartları	10
2.5. Zeytinyağı Piyasası	11
2.6. İlgili Ulusal ve Uluslararası Kurumlar ve Literatür Özeti.....	12
2.6.1. Uluslararası Zeytinyağı Konseyi (IOC).....	14
2.6.2. Avusturalya Zeytinyağı Birliği (AOA)	14
2.6.3. İspanya İhracat Gözetim, Sertifika ve Regülasyon Ofisi (SOIVRE).....	15
2.6.4. Kanada Gıda ve Deneleme Kurumu (CFIA)	15
2.6.5. ABD Kalite Denetleme Programı (QMP).....	15
3. KÜRESEL ZEYTİNYAĞI PİYASASI.....	17
3.1. Küresel Zeytinyağı Üretimi ve Tüketimi.....	17
3.1.1. Zeytinyağı Üretimi	18
3.1.2. Zeytinyağı Tüketimi	19
3.1.2.1. Bölgelere ve Ülkelere Göre Tüketim	20
3.1.2.2. Zeytinyağı Tüketim Alanları ve Nedenleri.....	21
3.1.2.3. Tüketimi Etkileyen Faktörler	22
3.2. Küresel Zeytinyağı Ticareti	25
3.2.1. Ulusal ve Uluslararası Mevzuat	27

3.2.2. Zeytinyağı Ticaret Politikaları	30
3.2.2.1. Gümrük Tarifeleri	32
3.2.2.2. Tarife Dışı Engeller	33
3.2.2.3. Küresel Piyasada Zeytin ve Zeytinyağı Teşvikleri	34
3.2.3. Küresel Zeytinyağı İhracatı	38
3.2.4. Küresel Zeytinyağı İthalatı	39
3.2.5. Zeytinyağı Ticaretinde Eğilimler	40
3.3. Küresel Zeytinyağı Piyasasının Yapısı ve Özellikleri	41
3.3.1. Küresel Zeytinyağı Piyasasında Arz ve Talep	47
3.3.2. Küresel Zeytinyağı Piyasasında Fiyatın Belirlenmesi	49
4. TÜRKİYE'DE ZEYTİNYAĞI PİYASASI	53
4.1. Türkiye'de Zeytincilik ve Zeytin Üretimi	53
4.2. Türkiye'de Zeytinyağı Üretimi	54
4.2.1. Firma Sayısı ve Kapasiteleri	55
4.2.2. Üretim Süreci	55
4.2.3. Üretim Maliyetleri ve Ölçek Ekonomileri	56
4.2.4. Devlet Teşvikleri	58
4.3. Türkiye'de Zeytinyağı Tüketimi	59
4.4. Türkiye'de Zeytinyağı İhracatı ve İthalatı	59
4.5. Türkiye'de Zeytinyağı Piyasası	61
4.5.1. Türkiye'de Zeytinyağı Piyasasının Yapısı	61
4.5.2. Türkiye'de Zeytinyağı Piyasasında Avantajlar ve Sorunlar	64
4.5.3. Markalaşma ve Pazarlama	66
4.5.4. Zeytinyağı Arzı ve Talebi	66
4.5.5. Fiyatın Belirlenmesi	67
5. ZEYTİNYAĞI PİYASASINDA TÜRKİYE'NİN REKABET GÜCÜ: SEÇİLMİŞ ÜLKELERLE KARŞILAŞTIRMALI AMPİRİK BİR ANALİZ	69
5.1. Rekabet Gücünün Ölçülmesi: Global Rekabet Edebilirlik Endeksi	70
5.2. Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler	70
5.3. Rekabet Gücünün Ölçülmesi	72
5.3.1. Açıklanmış Karşılaştırmalı Avantaj (RCA)	72
5.3.2. Karşılaştırmalı İhracat Performansı (CEP)	77
5.3.3. Micheal Porter Yaklaşımı	78
5.4. Rekabet Gücünün Ölçülmesi Üzerine Bir Literatür Taraması	80
5.5. Panel Veri Analizi	85
5.5.1. Veri Seti	86
5.5.2. Verilerin Analizi	87
5.5.3. Rekabet Gücünü Etkileyen Faktörlerin Analizi ve Yorumlanması	89
SONUÇ VE ÖNERİLER	99
KAYNAKLAR	107

KAYNAKLAR

- Abay, C. ve Türkekul, B. (2006). *Dünya zeytinyağı piyasasında rekabet analizi*. Antalya: Türkiye Tarım Ekonomisi Kongresi Yayınları.
- Anania, G. and Rosaira, M. (2008). *The global market for olive oil: Actors, trends, policies, prospects and research needs*. Italy: University of Calabria.
- Ashkar, H. A. (2006). Olive oil comparative advantages. *NAPC Researcher*, no:19.
- Bakırlıoğlu, D. (2006). *Avrupa Birliği'ndeki önemli zeytinyağı ihracatçıları ve Türkiye*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Bakkalcı, A. C. (2013). Yeni Ticaret Teorileri'nin makroekonomik doğası ve Türk ekonomisi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 69-98.
- Balkan, B. A. ve Meral, S. (2017). *Olive oil industry dynamics: the case of Turkey* (ss. 1-26). United States of America: International Conference of the System Dynamics Society Press.
- Bashimov, G. (2017). Türkiye'nin tarımsal ürünlerdeki rekabet gücü: Orta Asya ülkeleri ile karşılaştırmalı analizi. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi* 4(4), 393-401.
- Benedicts, L. (2001). *A note on the balassa index of revealed comparative advantage*. Italy: Macerara University.
- Benedicts, L. (2006). *Three decades of Italian comparative advantages*. Italy: Macerata University.
- Birişik N. (2016). *Türkiye zeytincilik sektör raporu*, (30), 1-25. İzmir: Zeytincilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Yayınları.
- Bonaccio, M. (2012). *Low income is associated with poor adherence to a Mediterranean diet and a higher prevalence of obesity: Cross-sectional results from the moli-sani study*. Italy: BMJ.
- Breton, C. M. (2014). Origin and history of the olive. *Journal of Biogeography*, 126, 64-71.
- Canada, J. and Escobar, F. (2012). Research, innovation and transfer in the olive oil sector in Spain: an analysis based on in-person expert panels. *Locale*, 37, 45-66.
- Carbone, A. and Cacchiarelli, L. (2018). Exploring quality and its value in the Italian olive oil market: a panel data analysis. *Agricultural and Food Economics*, 6(6), 2-15.

- Cordes, A. and Gehrke, B. (2016). *Identifying revealed comparative advantages in an EU regional context*. Vienna: The Vienna Institute for International Economic Studies.
- Country Report. (2015). *Turkey*. England: Economist Intelligence Unit United Kingdom.
- Çoban, O. ve Peker, A. E. (2011). Türk tarımının Avrupa Birliği ülkeleri karşısındaki sektörel rekabet gücü. *İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10(20), 247-266.
- Çukur, F. ve Demirbaş, N. (2017). International competitiveness of Turkish olive oil sector. *Journal of Agriculture and Food Sciences*, 31(3), 162-168.
- Deloitte Touche Tohmatsu. (2016). *Global manufacturing competitiveness index*. Deloitte.
- Duran, M. (2006). *Zeytinyağı sektör raporu*. Ankara: Dış Ticaret Uygulama Servisi Yayınları.
- Emmanouilides, C. and Fousekis, P. (2014). *Price dependence in the principal European Union olive oil markets*. Greece: Aristotle University of Thessaloniki.
- European Commission. (2012). *Economic analysis of olive oil sector*. European Commission: Directorate General Agriculture and Rural Development.
- Exports, Olive Oil. (2019). *Olive oil exports*. Spain: International Olive Oil Council.
- Genç, Ö. (2004). *Zeytinyağı sektör araştırması*. İstanbul: Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.
- Granabetter, D. (2016). *Revealed comparative advantage index: an analysis of export trade in the Austrian district of Burgenland*. Burgenland: University of Applied Sciences.
- Gümrük ve Ticaret Bakanlığı. (2015). *Zeytin ve zeytinyağı raporu*. Ankara: Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü.
- Gürkan, N. P. (2015). *Türk zeytin ve zeytinyağı sektörel yenilik sistemi: Fonksiyonel-yapısal bir analiz*. Yayınlanmamış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Gürpınar, K. (2007). Uluslararası rekabetçilik analizinde Micheal Porter'in elmas modeli yaklaşımı: Türkiye'deki bazı endüstrilerdeki uygulanabilirliğin ve sonuçlarının araştırılması. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 8(15), 105-125.
- Hatırlı, S. A. ve Özkan, B. (2004). *Competitiveness of Turkish fruits in the world market*. Germany: Acta Horticulturae.
- Iliopoulos, C. and Gerez, S. (2012). *Case study report: Structure and strategy of olive oil cooperatives: Comparing Crete, Greece to Andalusia, Spain*. Spain: University of Almeria.
- Infante, J. (2012). *The ecology and history of the Mediterranean olive grove: The Spanish great expansion 1750-2000*. England: Cambridge University Press.

- International Olive Oil Council. (2015). *International olive oil production costs study*. Spain: International Olive Oil Council.
- Junker, J. C. (2016). *Amending regulation on the characteristics of olive oil and olive-residue oil and on the relevant methods of analysis*. European Union: Commission Delegated Regulation.
- Kapaj, A. M. and Kapaj, I. (2010). University of Tirana. *Assessing the comparative advantage of Albanian olive oil production*. Trana: International Food and Agribusiness Management Review, University of Tirana.
- Karipidis, P. and Tabakis, N. (2005). The Greek olive oil market structure. *Agricultural Economics Review*, 6(1).
- Kıvrak, M. (2018). *Zeytincilik ve zeytin işleme teknolojisi programı*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Erdemir Meslek Yüksekokulu.
- Kountouri, I. and Prodromidis, P. (2017). Estimating household demand for olive oil in Greece. *South-Eastern Europe Journal of Economics*, 33-45.
- Loumou, A. and Giourga, C. (2003). Olive groves: The life and identity of the Mediterranean. *Agriculture and Human Values Research Library*, 20(1), 87-95.
- Lynch, B. and Rozema, A. (2013). *Olive oil: Conditions of competition between U.S. and major foreign supplier industries*. United States of America: U.S. International Trade Commission.
- Martino, W. (2019). *Quality, authenticity and technology of olive oil*. Spain: Instituto De La Grasa, CSIC.
- Mete, M. (2015). *Türkiye'nin daha kârlı zeytinyağı ihracatı yapabilmesi için ticari istihbarat ve hedef pazar seçiminin önemi: Örnek bir uygulama*. Gaziantep: Gaziantep University Journal of Social Sciences.
- Mili, S. (2006). *Market dynamics and policy reforms in the EU olive oil industry: an exploratory assessment*. Spain: Spanish Council for Scientific Research.
- Mylonas, P. (2015). *Olive oil: Establishing the Greek brand*. Greece: National Bank of Greece Sectoral Report.
- Nonejad, M. ve Zamani, S. (2013). Effects of comparative advantage on exports: a case study of Iranian industrial subsectors. *Journal of Economics and Behavioral Studies*, 5(5), 252-259.
- O'Connell, L. (2019). *Trends in global export volume of trade in goods*. United States of America: Statista.
- OECD, Data. (2019). *Annual reports on jobs and employment in OECD countries*. OECDiLibrary.

- Onurlubaş, E. (2007). *Dünya'da ve Türkiye'de zeytinyağı ticaretinin mevcut durumu ve gelişim seyri*. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi yayınları.
- Özdoğan, D. (2018). *Türkiye'de zeytinyağında kalite ve markalaşmanın incelenmesi*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi yayınları.
- Özkan, Zerrin. (2018). *Tarım ürünleri piyasaları: Zeytinyağı*. Ankara: Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü, Tagem.
- Pampanini, R. and Marchini, A. (2010). *A quantitative analysis of olive oil market in Italy*. Perugia: Department of Economics and Food, University of Perugia.
- Pauwels, P. and Fotiadis, S. (2014). *The key success factors of exporting: the case of Greek olive oil and olive products*. Belgium: Hasselt University Press.
- Pedroni, P. (2001). *Purchasing power parity test in cointegrated panels*. United States of America: Department of Economics Working Papers, Williams College.
- Perakis, M. (2010). *An Eastern Mediterranean economy under transformation: Crete in the late Ottoman Era 1840-1898*. Crete: University of Crete.
- Porter, M. E. (1998). *Competitive advantage: Creating and sustaining superior performance with a new introduction*. New York: Free Press.
- Reddy, V. (2019). *Growth of olive oil market attributed to thriving food and beverages industry*. IndustryARC Analytics, Research and Consulting.
- Regmi, A. (2004). *Globalisation and income growth promote the mediterranean diet*. United State of America: Economic Research Service, US Department of Agriculture.
- Report, D. (2014). *Market study and marketing strategy of olive sector in Irbid*. Switzerland: International Labor Organization.
- Ronen, E. (2017). *The trade-enhancing effects of non-tariff measures on virgin olive oil*. Germany: München Personal Repec Archive.
- Sabbatini, V. (2014). *The supply function of olive oil: a case study of Italy*. Italy: International Conference on Applied Economis.
- Santeramo, F. G. (2014). *Integrating agricultural risks management strategies in selected EU partner countries: Syria, Tunisia and Turkey*. Romania: *Romanian Journal of European Affairs*.
- Schwab, K. (2018). *The global competitiveness report*. Switzerland: World Economic Forum.
- Schwab, K. (2019). *The global competitiveness report*. Switzerland: World Economic Forum.
- Seçer, A. ve Emeksiz, F. (2012). *Doğu Akdeniz bölgesinde zeytin ve zeytinyağı üretimi, pazarlaması ve bölgede zeytinciliği geliştirme olanakları*. Ankara: Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü.

- Seçer, A. ve Emeksiz, F. (2018). Doğu Akdeniz bölgesinde zeytin ve zeytinyağı pazarlama organizasyonu etkinliğinin değerlendirilmesi. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 34(1), 47-56.
- Serin, V. ve Civan, A. (2008). Revealed comparative advantage and competitiveness: a case study for Turkey towards the EU. *Journal of Economics and Social Research*, 10(2), 25-41.
- Smith, A. (1776). *The wealth of nations*. New York: Modern Library Press.
- Soyyigit, S. ve Yavuzaslan, K. (2018). Complex network analysis of international olive oil market. *Turkish Journal of Agricultural Economics*, 24(2), 117-129.
- Şimşek, N. ve Seymen, D. (2007). *Turkey's competitiveness in the EU market: a comparison of different trade measures*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Ticaret, M. (2007). *Kanada zeytinyağı pazar araştırması*. Kanada: T.C. Ottawa Büyükelçiliği.
- Topçu, B. A. ve Sarıgül, S. S. (2015). Comparative advantage and the product mapping of exporting sectors in Turkey. *The Journal of Academic Social Science*, 3(14), 260-277.
- Torayeh, N. M. (2013). The competitiveness of the Egyptian agricultural export in the EU market: Should Egypt diversify its trade pattern? *Applied Econometrics and International Development*, 13(2).
- Trading Economics. (2019). *Spain, Turkey, Italy and Greece GDP*. United States of America: Trading Economics Statistics.
- Türkekul, B. ve Günden, C. (2007). *A market share analysis of virgin olive oil producer countries with special respect to competitiveness*. Mediterranean Agro-Food Social Scientists.
- Türkekul, B. ve Günden, C. (2010). Competitiveness of Mediterranean countries in the olive oil market. *New Mediterranean*, (9), 41-46.
- Türkekul, B. ve Günden, C. (2010). *The competitiveness of Turkish olive oil on the world market*. WFL Publisher Science and Technology.
- Türkiye Cumhuriyeti. (2019). *Yıllara göre dış ticaret*. Ankara: Ticaret Bakanlığı yayınları.
- Uluslararası Zeytin Raporu. (2018). *Uluslararası zeytin ve zeytinyağı ticareti*. İstanbul: İstanbul Ticaret Borsası, Araştırma Proje ve İş Geliştirme.
- United Nations. (2016). *Yearbook of International Trade Statistics*. New York: United Nations Press.

- United States Department of Agriculture. (2010). *United States standards for grades of olive oil and olive-pomace oil*. United States of America: U.S. Department of Agriculture press.
- Vlachos, I. P. (2001). Comparative advantage and uncertainty in the international trade of Mediterranean agricultural products: an empirical analysis. *Mediterranean*, 714-719.
- Wang, S. and Moscatello, B. (2013). *Consumer attitudes on olive oil*. United States of America: Olive Center at the Robert Mondavi Institute.
- Xiong, B. and Mathews, W. (2014). *New demand for old good: the U.S. demand for olive oil*. United States of America: Agricultural Issues Center, University of California.
- Yercan, M. ve Işıklı, E. (2006). *International competitiveness of Turkish agriculture: a case for horticultural products*. İzmir: Ege Üniversty, Department of Agricultural Economics.
- World Bank. (2019). *Current health expenditure*. United States of Amerika: World Bank. <http://data.worldbank.org>.
- Yunus, M. M. ve Mohamed, Z. (2010). *Revealed comparative advantage of Malaysian manufacturing: Malaysia and Singapore*. Malaysia: Prosiding Persidangan Kebangsaan Ekonomi Malaysia Ke V.

ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE UYGULAMALARLA MEDYA OKURYAZARLIĞI

Editörler:

Dr. Şule Alıcı

Dr. Raziye Sancar

Erken Çocukluk Eğitiminde Uygulamalarla Medya Okuryazarlığı

Editörler: Dr. Şule Alıcı, Dr. Raziye Sancar

Yayın No.: 1790
ISBN: 978-625-398-883-8
E-ISBN: 978-625-398-882-1
Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Mine Metin -mine@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Alıcı, Şule. Sancar, Raziye

Erken Çocukluk Döneminde Uygulamalarla Medya Okuryazarlığı/ Editörler: Dr. Şule Alıcı, Dr. Raziye Sancar

1. Basım, XIV + 358 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-398-883-8

E-ISBN: 978-625-398-882-1

1. Erken Çocukluk Eğitimi 2. Medya Okuryazarlığı 3. Medya Okuryazarlığı ile İlgili Uygulamalar

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA Tel: 0312 385 54 10

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	v
EDİTÖRLERİN ÖN SÖZÜ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
BÖLÜM YAZARLARI.....	xiii

I. KISIM:

ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE MEDYA OKURYAZARLIĞI: TEORİK KISIM

BÖLÜM 1: MEDYANIN GELİŞİMİ VE MEDYA TÜRLERİ.....	3
ÖZET.....	3
GİRİŞ.....	5
Medyanın Tanımı ve Kavram Olarak Ortaya Çıkışı.....	5
Medyanın Kavramsal Gelişimi.....	6
Medya Türleri ve Medyanın Gelişimi.....	7
Basılı Medya.....	8
İşitsel Medya.....	10
Görsel Medya.....	11
Etkileşimli Medya.....	13
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	15
KAYNAKÇA.....	15
BÖLÜM 2: MEDYA OKURYAZARLIĞI NEDİR?.....	21
ÖZET.....	21
GİRİŞ.....	23
Neden Medya Okuryazarlığı?.....	24
Medya Okuryazarlığı: Tanımlar ve Tartışmalar.....	26
Medya Okuryazarlığının Gelişimi.....	30
Türkiye’de Medya Okuryazarlığının Gelişimi.....	33
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	35
KAYNAKÇA.....	37
BÖLÜM 3: MEDYA OKURYAZARLIĞI VE KURAMLARI.....	41
ÖZET.....	41
GİRİŞ.....	43
Ana Akım İletişim Çalışmaları ve Gerbner’in Yetiştirme Kuramı.....	43
Eleştirel İletişim Çalışmaları.....	46
Marshall McLuhan ve İletişime Teknoloji Üzerinden Bakmak.....	49
Yapılandırmacı Yaklaşımlar.....	51
Sosyal Öğrenme Kuramından Sosyal Bilişsel Kurama Albert Bandura.....	53
Ekolojik Yaklaşım ve Urie Bronfenbrenner’in Ekolojik Sistemler Kuramı.....	55
Benjamin Samuel Bloom’un Sınıflandırması.....	57

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	58
KAYNAKÇA.....	59

BÖLÜM 4: ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ VE MEDYA	63
ÖZET.....	63
GİRİŞ: ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE GELİŞİM.....	65
Erken Çocukluk Döneminde Bilişsel Gelişim	65
Erken Çocukluk Döneminde Dil Gelişimi	69
Erken Çocukluk Döneminde Sosyal-Duygusal Gelişim.....	72
Erken Çocukluk Döneminde Motor Gelişim	76
Erken Çocukluk Döneminde Medyanın Etkileri	78
Özel Gereksinimli Çocuklar ve Medya	82
Medya Okuryazarlığı ve Önemi.....	83
SONUÇ VE ÖNERİLER	84
KAYNAKÇA.....	84

BÖLÜM 5: MEDYA OKURYAZARLIĞI VE ÇOCUK RUH SAĞLIĞI	87
ÖZET.....	87
GİRİŞ.....	89
Çocuk ve Medya Etkileşimi.....	90
Medyanın Çocuk Ruh Sağlığı ile İlişkisi	92
Medya Okuryazarlığının Çocuk Ruh Sağlığı Açısından Önemi	99
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	103
KAYNAKÇA.....	105

BÖLÜM 6: MEDYA OKURYAZARLIĞI VE MEDYANIN (İNTERNETİN)	
GÜVENLİ KULLANIMI	113
ÖZET.....	113
GİRİŞ.....	115
Medya Kavramları	116
Medya Okuryazarlığı ve Erken Çocukluk Dönemi	116
2-4 Yaş Arası Çocuklar ve Medya Okuryazarlığı Eğitimi.....	122
5 Yaş Üstü Çocuklar ve Medya Okuryazarlığı Eğitimi	124
Dijital Medya Okuryazarlığı.....	124
Dijital Vatandaşlık.....	127
Yaşlara göre Medyanın Kullanımı	128
Medya Okuryazarlığı ve Ebeveynlerin Rolü	130
Medyanın (İnternetin) Güvenli Kullanımı	131
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	135
KAYNAKÇA.....	139

BÖLÜM 7: MEDYA OKURYAZARLIĞININ ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ.....	141
ÖZET	141
GİRİŞ.....	143

Medya Okuryazarlığının Amacı, Prensipleri ve Temel Yetkinlikleri	144
Sorgulama Alışkanlıklarının Geliştirilmesi	147
İfade Becerilerinin Geliştirilmesi.....	156
Erken Çocukluk Eğitiminde Nasıl Uygulamalar Yapılmalı?	158
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	162
KAYNAKÇA	163

BÖLÜM 8: ÇOCUĞU ÇEVRELEYEN PAYDAŞLAR VE MEDYA OKURYAZARLIĞI	167
ÖZET	167
GİRİŞ	169
Evde Medya Kullanımı ve Ailenin Rolü.....	170
Okulda Medya Kullanımı ve Öğretmenin Rolü.....	172
Çocukların Kamusal Alanda Medya ile Etkileşimi ve Kurumların Rolü.....	176
Çocuğu Çevreleyen Paydaşlar Açısından Medya Okuryazarlığı	180
SONUÇ VE ÖNERİLER	181
KAYNAKÇA	182

II. KISIM:

ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE MEDYA OKURYAZARLIĞI: UYGULAMALAR

BÖLÜM 9: AFİŞ, BROŞÜR VE İNFOGRAFİK OLUŞTURMA	189
ÖZET	189
GİRİŞ	191
Afiş, Broşür ve İnfografik Arasındaki Temel Farklılıklar	191
Eğitimde Afiş, Broşür ve İnfografik Kullanımı	193
Örnek Bir İnfografğin Mesaj Tasarımı Açısından İncelenmesi.....	197
Canva ile Örnek İnfografik Tasarımı.....	200
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	219
KAYNAKÇA.....	219

BÖLÜM 10: DİJİTAL KİTAPLARDA MESAJ TASARIMI: ÇEVRE EĞİTİMİNE

YÖNELİK BİR ÖRNEK.....	221
ÖZET.....	221
GİRİŞ	223
Dijital Kitap ve Erken Çocukluk Döneminde Dijital Kitapların Kullanımı	224
Dijital Kitaplarda Mesaj Tasarımı	225
Çevre Eğitiminde Mesaj Tasarımı	227
Çevre Eğitimi Bağlamında Tasarlanmış Dijital Bir Kitaba Eleştirel Bakış	229
‘Storyjumper’ Ortamında Dijital Kitap Oluşturma Süreci	232
Uygulama ve Değerlendirme Aşaması.....	244
SONUÇ VE ÖNERİLER	244
KAYNAKÇA.....	245

BÖLÜM 11: HABER VE ÇOCUK.....	249
ÖZET	249
GİRİŞ	251
Çocuk Hakları ve Çocukların Haberlerde Temsili.....	251
Çocuklara İlişkin Haberlerin Dili Nasıl Olmalı, Nasıl Görseller Tercih Edilmeli?	254
Medya Okuryazarlığı Nedir ve Dijital Çağın Çocukları Nasıl Medya Okuryazarı Olur?	257
Çocuklara Yönelik Teknolojileri İnceleyen İnternet Siteleri ve Çocuklar İçin Hazırlanan Haber Okuyucu Uygulamalarına Örnekler.....	259
Çocuklar için Geliştirilen Teknolojileri Derecelendiren Bir Web Sitesi Örneği: Common Sense Media	260
Çocuklar İçin Hazırlanan Haber Okuyucu Uygulamasına Örnek (News-O-Matic)	262
Okul Öncesi Ebeveynlerine Yönelik Hazırlanan Bir Gazete Haberinin Tasarım Süreci.....	265
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	266
KAYNAKÇA.....	268
BÖLÜM 12: REKLAMLAR VE REKLAMLARDA MESAJ TASARIMI	271
ÖZET	271
GİRİŞ	273
Bir Medya Unsuru Olarak Reklamlar	273
Erken Çocukluk Döneminde Reklamlar.....	274
Reklamların Öğrenme ve Öğretme Sürecindeki Yeri	276
Algoritmik Düşünme Becerisine Yönelik Reklamların Kullanımı	277
Mesaj Tasarımı Bağlamında Örnek Bir Reklamın İncelenmesi	278
Powtoon Ortamında Örnek Bir Reklamın Geliştirilmesi	280
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	289
KAYNAKÇA.....	290
BÖLÜM 13: ÇİZGİ FİLM VE ANİMASYONLAR	293
ÖZET	293
GİRİŞ	295
Bir Medya Unsuru Olan Çizgi Filmler ve Duygular.....	296
Duygular.....	297
Erken Çocukluk Döneminde Duygular.....	300
Duyguların Öğretiminde İçerik Türüne Dayalı Mesajın Tasarlanması.....	302
Duyguların Öğretiminde Bir Çizgi Film İncelemesi: Rafadan Tayfa.....	304
Duyguların Öğretiminde Kullanılmak Üzere Bir Animasyon Geliştirme Süreci	308
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	317
KAYNAKÇA.....	318
BÖLÜM 14: DİJİTAL OYUNLAR.....	321
ÖZET	321
GİRİŞ	323
Mesaj Tasarım İlkelerine Göre Oyun Analizi	325
Örnek Oyun Tasarımı	334
Oyunun Programlanması	337
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	342
KAYNAKÇA.....	344
ÖZ GEÇMİŞLER.....	345

BÖLÜM YAZARLARI

I. KISIM: ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE MEDYA OKURYAZARLIĞI: TEORİK KISIM

Bölüm 1: Medyanın Gelişimi Ve Medya Türleri

Seçil Yücelyiğit

Dr. Öğr. Üyesi, TED Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü,

ORCID: 0000-0002-6886-5997

Bölüm 2: Medya Okuryazarlığı Nedir?

Beris Artan Özoran

Doç. Dr., Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü,

ORCID: 0000-0002-1814-4323

Bölüm 3: Medya Okuryazarlığı ve Kuramları

Nilüfer Pınar Kılıç

Dr., Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü,

ORCID: 000-0001-7133-7442

Bölüm 4: Erken Çocukluk Dönemi ve Medya

Aziz Küçükkeleşçe

Öğr. Gör., İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü,

ORCID: 0000-0002-7200-9392

Arzu İpek Yükselen

Prof. Dr., İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü,

ORCID: 0000-0002-3522-865x

Bölüm 5: Medya Okuryazarlığı ve Çocuk Ruh Sağlığı

Ayça Ülker

Dr., Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü,

ORCID: 0000-0003-1893-9115

Bölüm 6: Medya Okuryazarlığı ve Medyanın (İnternetin) Güvenli Kullanımı

Alev Üstündağ

Doç. Dr., Sağlık Bilimleri Üniversitesi Gülhane Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü,

ORCID: 0000-0001-5832-6810

Bölüm 7: Medya Okuryazarlığının Öğretim Yöntemleri

Şule Alıcı

Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Abi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü,

ORCID: 0000-0002-2944-2318

Bölüm 8: Çocuğu Çevreleyen Paydaşlar ve Medya Okuryazarlığı

Emine Hande Aydos

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Kültür Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Fakültesi,

ORCID: 0000-0002-9975-0236

Ayça Ülker

Dr., Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü,

ORCID: 0000-0003-1893-9115

II. KISIM: ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE MEDYA OKURYAZARLIĞI: UYGULAMALAR

Bölüm 9: Afiş, Broşür ve İnfografik Oluşturma

Ozan Filiz

Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü,

ORCID: 0000-0001-8527-9079

Burcu Burçak Erdal

Doç. Dr., Sinop Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Resim Bölümü,

ORCID: 0000-0003-2492-3988

Bölüm 10: Dijital Kitaplarda Mesaj Tasarımı: Çevre Eğitimine Yönelik Bir Örnek

Deniz Atal

Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü,

ORCID: 0000-0001-8030-9996

Burcu Çabuk

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü,

ORCID: 0000-0003-1166-9773

Bölüm 11: Haber ve Çocuk

Ebru Kuşcu

Doç. Dr., Biruni Üniversitesi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık,

ORCID: 0000-0002-1859-0286

Bölüm 12: Reklamlar ve Reklamlarda Mesaj Tasarımı

Erhan Güneş

Doç. Dr., Kırşehir Abi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü,

ORCID: 0000-0002-4268-4645

Raziye Sancar

Dr. Kırşehir Abi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü,

ORCID: 0000-0002-2875-9233

Bölüm 13: Çizgi Film ve Animasyonlar

Raziye Sancar

Dr. Kırşehir Abi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü,

ORCID: 0000-0002-2875-9233

Melek Merve Yılmaz

Arş. Gör. Dr., Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü,

ORCID: 0000-0002-4553-7448

Bölüm 14: Dijital Oyunlar

Devkan Kaleci

Doç. Dr., İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü,

ORCID: 0000-0001-5642-4396

Zeynep Arıca

İnönü Üniversitesi, Millî Eğitim Bakanlığı

BÖLÜM 1: MEDYANIN GELİŞİMİ VE MEDYA TÜRLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Seçil Yücelyiğit

ÖZET

Medya, insanın yaşamında hiç olmadığı kadar önemli bir yere sahiptir. Dünya nüfusunun büyük bir bölümü, vaktinin çoğunu medya ile etkileşim içinde geçirmektedir. Bu nedenle sosyal bilimler alanında medya çalışmaları başlığı altında farklı uzmanlıklar ışığında değerli araştırmalar yapılmaktadır. Yapılan araştırmalar, medyanın ne olduğu, nasıl bir süreçten geçtiği, etkilerinin neler olduğu, ne yönde faydalı olabileceği gibi konuları açığa kavuşturup medyanın geleceğine dair öngörüler geliştirmeye yardımcı olmayı hedeflemektedir. Kitabın bu bölümünde medya teriminin kelime anlamından yola çıkarak medyanın gelişimi ve bu gelişim sürecinde ortaya çıkan medya türleri açıklanacaktır. Henüz ‘medya’ olarak isimlendirilmediği dönemlerden günümüze kadar gelen sözlü, yazılı, sesli, basılı, görsel ve etkileşimli medya örnekleri ve bu örneklerin oluşturduğu etkiler eğitim odağıyla incelenecektir. Bu bölüm kapsamında gelişim süreci boyunca ortaya çıkan medya türleri ve etkileri temel alınarak okuyucuların medyanın eğitim alanındaki geleceğine dair öngörüler geliştirmesine katkı sağlanacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yakın ve uzak gelecekte medya kullanımının artarak devam etmesi kaçınılmaz görünmektedir. Bu noktadan hareketle medyanın insan yaşamındaki yeri ve öneminin de zaman içinde artması beklenebilir. Bu durum medyanın özellikle çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerine yönelik var olan kaygıların da devam etme olasılığını ortaya çıkarmaktadır. Çocukların medyayı doğru ve etkili kullanmayı öğrenmelerini sağlamak onları birer medya okuryazarı hâline getirmek bu noktada atılacak en önemli adım olacaktır. Medya okuryazarı olmaları çocukların medya aracılığıyla oluşturularak paylaşılan ya da alınan mesajları eleştirel bir bakış açısıyla sorgulayıp değerlendirebilmeleri için gerekli beceri ile donatacaktır. Eğitim yaşantısı ile başlayıp sorumlu bir vatandaş olarak devam eden süreçte, aktif katılımın önemli bir unsur oluşturduğu günümüz dünyasında çocukları küçük yaştan itibaren kendilerini ifade etmelerine olanak tanıyan medya araçları ile tanıştırmak ve onlara medyadan yararlanarak yeni ürünler ortaya koyma fırsatı tanımak gerekmektedir (Hobbs ve Jensen, 2009; Jenkins, 2006). Bu bağlamda eğitimde erken dönemden itibaren basılı, işitsel, görsel ve de etkileşimli medyadan yararlanmanın, medya kullanımının riskleri nedeniyle oluşan kaygılardan korunma yollarını öğreterek çocukları etkileşimli medya araçlarını kendi amaçları doğrultusunda kullanmalarını sağlayacak bilgi ve becerilerle donatmanın bir ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Adelantado-Renau, M., Moliner-Urdiales, D., Cavero-Redondo, I., Beltran-Valls, M.R., Martínez-Vizcaíno, V., & Álvarez-Bueno, C. (2019). Association Between Screen Media Use and Academic Performance Among Children and Adolescents A Systematic Review and Meta-analysis, *JAMA Pediatrics*, 173(11), 1058-1067. doi:10.1001/jamapediatrics.2019.3176
- Akgül, B. & Ayer, Z. (2018). Sanayi 4.0 Sürecinde Medyada Sektörel Dönüşüm. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16), 2310-2327
- Alav, O. (2020). *Kitle İletişim Araçları-Medya:Medyanın Birey ve Toplumsal Yapıya Etkileri..* Hiper Yayın.
- Allen, M. S., & Vella, S. A. (2015). Screen-based sedentary behaviour and psychosocial well-being in childhood: Cross-sectional and longitudinal associations. *Mental Health and Physical Activity*, 9, 41–47. <https://doi.org/10.1016/j.mhpa.2015.10.002>
- Altun, A. (2011). Unesco'nun Medya Okuryazarlığı Eğitimi Faaliyetlerine Toplu Bir Bakış, *Milli Eğitim*, 191, 86-107. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/442533>

- Anderson, D.R., Huston, A.C., Schmitt, K.L., Linebarger, D.L., & Wright, J.C. (2001). Early childhood television viewing and adolescent behavior: The recontact study. *Monographs of Society for Research in Child Development*, 66(1), 1-154.
- Bates, A.W. (2019). *Dijital Çağda Öğretim – İkinci Baskı*. Tony Bates Associates Ltd. <https://pressbooks.bccampus.ca/teachinginadigitalagev2/>
- Birkok, M. C. (2008). Bir toplumsallaştırma aracı olarak eğitimde alternatif medya kullanımı: Sinema filmleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5 (2), 1-12.
- Bourbour, M. & Davoud Masoumi. (2017). Practise What You Preach: The Interactive Whiteboard in Preschool Mathematics Education. *Early Child Development and Care* 187 (11): 1819–1832. <https://doi.org/10.1080/03004430.2016.1192617>.
- Briggs, A. & Burke, P. (2009). *A Social History of the Media*. Polity Press.
- Calvert, S.L. & Wilson, B.J. (2008). *Handbook of Children, Media and Development*, Blackwell Publishing Ltd.
- Carlsen, M., Ingvald, E, Hundeland, P.S., & Monaghan, J. (2016). Kindergarten Teachers' Orchestration of Mathematical Activities Afforded by Technology: Agency and Mediation. *Educational Studies in Mathematics* 93 (1): 1–17. doi:<https://doi.org/10.1007/s10649-016-9692-9>.
- Cappello, G., Fellini, D. & Hobbs, R. (2011). Reflections on Global Development in Media Literacy Education: Bridging Theory and Practice, *Journal of Media Literacy Education*, 3(2). 66-73.
- Common Sense (2021). www.common sense media.org
- Chapman, J. (2005). *Comparative Media History. An Introduction: 1789 to the Present*. Polity Press.
- Çelik Varol, M. & Varol, E. (2019). Kavram ve Kuramlarıyla Marshall McLuhan'a Bakış: Günümüzün Egemen Medya Araçları Ekseninde Bir Değerlendirme. *International Journal of Cultural and Social Studies*, 5(1), 137-158.
- Domagk, S., Schwartz, R.N. & Plass, J. L. (2010). Interactivity in multimedia learning: An integrated model, *Computers in Human Behavior* 26 (2010), 1024–103. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2010.03.003>
- Dooley, B. (2015). Media and History. In J. D. Wright (Ed), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (2nd. ed., pp. 11-18), Elsevier, <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.62144-X>
- Durbridge, N. (1982) *Audio-cassettes in Higher Education*. Milton Keynes: The Open University (mimeo)
- Gitelman, L. (2006). *Always Already New: Media, History and the Data of Culture*, MIT Press.
- Greenfield, P.M. & Beagles-Roos, J. (1988). Radio vs. television: Their cognitive impact on different socio-economic groups. *Journal of Communication*, 38, 71-92.
- Greenfield, P.M., Farrar, D., & Beagles-Roos, J. (1988). Is the medium the message? An experimental comparison of the effects of radio and television on imagination. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 7, 201-218.

- Gremmen, M. C., Molenaar, I., & Teepe, R. (2016). Vocabulary development at home: A multimedia elaborated picture supporting parent-toddler interaction. *Journal of Computer Assisted Learning*, 32, 548–560. <https://doi.org/10.1111/jcal.12150>
- Hamidi, F., Kharamideh, Z. M., & Ghorbandordinejad, F. (2011). Comparison of the Training Effects of Interactive Multimedia (CDs) and Non-Interactive Media (films) on Increasing Learning Speed, Accuracy and Memorization in Biological Science Course. *Procedia Computer Science* 3 (2011), 144–148. <http://dx.doi.org/10.1016/j.procs.2010.12.025>
- Hannafin, M. J., & Peck, K. L. (1988). *The design, development and evaluation of instructional software*. MacMillan.
- Hazar, Ç. & Işık, U. (2017). Çocuk Medyası ve Doğan Kardeş Dergisi, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi 45, 124-140. <https://web.p.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=38045ab0-7360-48f0-9bf3-f25ad54b3a94%40redis>
- Hobbs, R. (2011). *Digital and Media Literacy*. Sage Publications.
- Hobbs, R., & Jensen, A. P. (2009). The past, present and future of media literacy education. *Journal of Media Literacy Education*, 1(1), 1–17.
- Huston, A.C., Wright, J.C. (1998). Mass media and children's development. In W. Damon , I. Sigel, & A. Renniger(Eds.), *Handbook of child psychology*, Wiley
- Jenkins, H. (2006). *Convergence culture: Where old and new media collide*. New York University Press.
- Kabali, H. K., Irigoyen, M. M., Nunez-Davis, R., Budacki, J. G., Mohanty, S. H., Leister, K. P., & Bonner, R. L. (2015). Exposure and use of mobile media devices by young children. *Pediatrics*, 136(6), 1044–1050. <https://doi.org/10.1542/peds.2015-2151>
- Kapucu, M.S. (2014). Fen ve Teknoloji Dersinde Görsel Medya Kullanımına Yönelik Fen Bilgisi Öğretmenlerin Görüşleri, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 4(2), 75-90. <https://doi.org/10.14527/pegegog.2014.010>
- Kennedy, G.E. (2004). Promoting cognition in multimedia interactivity research. *Journal of Interactive Learning Research*, 15, 43-61.
- Kortti, J. (2019). *Media in History: An Introduction to the Meanings and Transformations of Communication over Time*. Bloomsbury Publishing.
- Korzensky, T. (2015). Bir Anadil Olarak Dans ve Şarkı Okul Öncesinde Drama Çalışmalarında Geleneksel Masallar, Çocuk Tekerlemeleri, Şarkılar ve Oyunlar, *Yaratıcı Drama Dergisi*, 10(1), 117-134. <https://doi.org/10.21612/yader.2015.011>
- Lauricella, A. R., Barr, R., & Calvert, S. L. (2014). Parent–child interactions during traditional and computer storybook reading for children's comprehension: Implications for electronic storybook design. *International Journal of Child-Computer Interaction*, 2(1), 17–25. <https://doi.org/10.1016/j.ijcci.2014.07.001>
- Lister, M., Dovey, J., Giddings, S., Grant, I. & Kelly, K. (2009). *New Media: A Critical Introduction*, 2nd Edition, Routledge.

- Lule, J. (2013). *Understanding Media and Culture: An Introduction to Mass Communication*, Saylor Foundation. <https://resources.saylor.org/wwwresources/archived/site/textbooks/Understanding%20Media%20and%20Culture.pdf>
- Mayer, R. E. & Moreno, R. A. (1998). Cognitive theory of multimedia learning: Implications for design principles. *Journal of Educational Psychology*, 91(2), 358-368.
- McGlynn-Stewart, M., Brathwaite, L., Hobman, L., Maguire, N., Mogyorodi, E. & Park, Y.U. (2017). Inclusive Teaching with Digital Technology: Supporting Literacy Learning in Play-Based Kindergartens. *LEARNing Landscapes* 11 (1): 199–216. <https://doi.org/10.36510/learnland.v11i1.932>.
- McLuhan, M. (1962). *The Gutenberg galaxy: the making of typographic man*. Toronto University Press. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2017.01.002>
- MEB. (2013). *Okul Öncesi Eğitim Programı*. <https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooororam.pdf>
- Moreno, R.A., & Mayer, R. E. (2005). Role of guidance, reflection, and interactivity in an agent-based multimedia game. *Journal of Educational Psychology*, 97 (1) pp. 117-128
- Myers, L. J., LeWitt, R. B., Gallo, R. E., & Maselli, N. M. (2016). Baby FaceTime: Can toddlers learn from online video chat? *Developmental Science*, 20(4), e12430. <https://doi.org/10.1111/desc.12430>
- Nosseck, H., Adoni, H. & Nimrod, G. (2015). Is Print Really Dying? The State of Print Media Use in Europe, *International Journal of Communication*, 9, 365-385.
- Outhwaite, L. A., Gulliford, A., & Pitchford, N. J. (2017). Closing the gap: Efficacy of a tablet intervention to support the development of early mathematical skills in UK primary school children. *Computers & Education*, 108, 43-58. doi:10.1016/j.compedu.2017.01.011
- Peters, B. (2009). And lead us not into thinking the new is new: A bibliographic case for new media history. *New media & Society* 11(1&2), 13–30. <https://doi.org/10.1177/1461444808099572>
- Potter, W.J. (2010). The State of Media Literacy. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 54(4), 675-696, <https://doi.org/10.1080/08838151.2011.521462>
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants Part 2: Do they really think differently? *On the Horizon*, 9(6), 1–6. <https://doi.org/10.1108/10748120110424843>
- Renkl, A. & Atkinson, R.K. (2007). Interactive learning environments: Contemporary issues and trends. An introduction to the Special Issue *Educational Psychology Review*, 19, 235-238.
- Richter, A., & Courage, M. L. (2017). Comparing electronic and paper storybooks for preschoolers: Attention, engagement, and recall. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 48, 92–102. c10.1016/j.appdev.2017.01.002
- Rideout, V. (2017). *The common sense census: Media use by kids age zero to eight*. Sense Media.
- Schacter, J., & Jo, B. (2016). Improving low-income preschoolers mathematics achievement with Math Shelf, a preschool tablet computer curriculum. *Computers in Human Behavior*, 55, 223-229. doi:10.1016/j.chb.2015.09.013

- Shawcroft, J.E., Gale, M., Workman, K., Leiter, V., Jorgensen-Wells, M. & Jensen, A.C. (2022). Screen-play: An observational study of the effect of screen media on Children's play in a museum setting, *Computers in Human Behavior*, 132, 107254. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2022.107254>.
- Sığırtmaç, A. (2002). Okul Öncesi Dönemde Müzik Eğitimi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (9), 30-39. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cusosbil/issue/4366/59716>
- Sims, R. (1997). Interactivity: A forgotten art? *Computers in Human Behavior*, 13(2), 157–180.
- Stöber, R. (2004). What Media Evolution Is: A Theoretical Approach to the History of New Media. *European Journal of Communication*, 19 (4). 483–505. <https://doi.org/10.1177/0267323104049461>
- Strouse, G. A., & Ganea, P. A. (2017). Parent–toddler behavior and language differ when reading electronic and print picture books. *Frontiers in Psychology*, 8, 677. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.00677>
- TDK. (2022). *Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/>
- TUIK. (2021). *Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanim-Arastirmasi-2021-41132>.
- Turan, F. & Ulutaş, İ. (2016). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Resimli Öykü Kitaplarının Özellikleri ile Öğretmenlerin Bu Kitapları Kullanma Durumlarının İncelenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 21-45.
- Undheim, M. (2022). Children and teachers engaging together with digital technology in early childhood education and care institutions: a literature review, *European Early Childhood Education Research Journal*, 30(3), 472-489, <https://doi.org/10.1080/1350293X.2021.1971730>
- UNESCO. (2021). *Media and information literate citizens: think critically, click wisely!* <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377068>
- Uzuntiryaki, E. & Boz, Y. (2006). Öğretmen Adaylarının Ders Kitabı Kullanımıyla İlgili Görüşleri, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 212-220.
- Yelland, Nicola. (2018). A Pedagogy of Multiliteracies: Young Children and Multimodal Learning with Tablets. *British Journal of Educational Technology* 49 (5), 847–858. <https://doi.org/10.1111/bjet.12635>.
- We are social, (2022). *Digital 2022 Global Overview Report*. <https://wearesocial.com/uk/blog/2022/01/digital-2022-another-year-of-bumper-growth-2/>
- Wiener, N. (1993) *Invention: The Care and Feeding of Ideas*. MIT Press.
- Zafer, C. & Vardarlier, P. (2019). Medya ve Toplum. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22 (2), 355-361.

BÖLÜM 2: MEDYA OKURYAZARLIĞI NEDİR?

Doç. Dr. Beris Artan Özoran

ÖZET

Kitle iletişim araçlarında yaşanan dönüşümle birlikte “medya okuryazarlığı” daha çok tartışılan bir kavram hâline gelmiştir. Medya okuryazarlığı hem medyanın sunduğu olanaklardan yararlanmak hem de zararlı etkilerinden korunmak için önemli bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Kitle iletişim araçlarının dönüşümü, egemen kitle iletişim çalışmaları çerçevesinde medya okuryazarlığı tanımları ve kapsamının da değiştiği ve çeşitlendiği görülmektedir. Bu bölümde öncelikle “neden medya okuryazarlığı” sorusunun yanıtı aranacak, daha sonra farklı medya okuryazarlığı tanımları üzerinde durulacaktır. Daha sonra kavramın dünyada ve Türkiye’deki gelişimi incelenecek ve son olarak medya okuryazarlığının gelişimi tartışılacaktır.

getirmektedir. Oluşturulacak yeni öğretim programının yalnızca medya içeriklerini yorumlamaya odaklanmaması aynı zamanda eylemi odağa alması gerekmektedir.

Son olarak, medya okuryazarlığının durağan değil, yaşayan/hareketli bir kavram olduğu söylenebilir. İletişim araçlarında yaşanan gelişmeler, bireylerin bu araçları yorumlama ve kullanma biçimleri esas alınarak hem medya okuryazarlığı kavramına yönelik tanımlar hem de bu alanda gerçekleştirilen girişimler sürekli bir devinim hâlinindedir. Son yıllarda dijital medya teknolojilerinin yaygınlaştığı ve medya kullanım alışkanlıklarının değiştiği görülmektedir. Medya okuryazarlığı kavramı 1990'larda güncel bir tartışma konusu olmaya başladığında, medyada tekelleşme ve eşik beklileri konuları tartışılmaktaydı. Medyadan söz edildiğinde öncelikle televizyon, reklamcılık, gazetecilik, halkla ilişkiler, yayıncılık ve pazarlama gibi mesleklerin alt kümeleri kastedilmekteydi. O dönemin ana fikri, insanların aldatılması için başkaları tarafından oluşturulan medya mesajlarını eleştirel olarak okumak için bir yol yaratmaktı. O dönemde televizyon etkileşimli değildi, telefonlar akıllı değildi ve her ofiste, okulda, bankada, evde bilgisayar bulunmuyordu. Ancak şimdi medya okuryazarlığını bugünün karmaşık dünyasında değerlendirmek gerekmektedir (Cherow-O'leary, 2018). Artık cep telefonlarıyla anlık bilgiye ulaşılabilen, sanal evrende yer alan avatarına Nike'in çıkardığı NFT şeklinde satılan ayakkabıyı almak için para harcayan, Instagram üzerinden hayatını paylaşan yeni bir nesli ve yeni bir medya sistemini değerlendirmek gerekmektedir. Değişen medya anlayışı, medya okuryazarlığı eğitimi içeriğini ve eğitimin verildiği platformların da yeniden gözden geçirilmesini gerektirmektedir.

KAYNAKÇA

- Adams, D. & Hamm M. (2001). *Literacy in a Multimedia Age*. Norwood, MA: Christopher-Gordon Publishers
- Altun, A. (2008). Türkiye'de Medya Okuryazarlığı. *İlköğretmen Eğitimci Dergisi*, 16, 30-34.
- Anderson, J. A. (1981). Receivership Skills: An Educational Respons. *Education for the Television Age* (Ed. Milton Ploghoft and James A. Anderson). Springfield, IL: Charles Thomas.
- Aufderheide, P. (1993). *National leadership conference on media literacy*. Conference report. Washington, DC: Aspen Institute.
- Avşar, Z. (2013). Medya Okuryazarlığı. *İletişim ve Diplomasi*, (2), 5-17.
- Başer, H. F. (2021). Televizyon en çok İzmir'de, en az Ankara'da İzlendi. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/televizyon-en-cok-izmirde-en-az-ankarada-izlendi/2443765#:~:text=%22D%C3%BCnyada%20televizyon%20izleme%20ortalamas%C4%B1%20g%C3%BCnl%C3%BCk,ise%202%2C5%20saatin%20alt%C4%B1nda.adresinden%20erişilmiştir>.

- Bazalgette, C. (1997). An Agenda for the Second Phase of Media Literacy development. *Media Literacy in the Information Age: Current Perspectives, Information and Behavior* (Ed. Robert Kubey). New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Bulger, M., & Davison, P. (2018). *The Promises, Challenges, and Futures of Media Literacy*. Data & Society Research Institute. https://datasociety.net/pubs/oh/DataAndSociety_Media_Literacy_2018.pdf. adresinden erişilmiştir.
- Cherow-O'leary, R. (2018, 16 Temmuz). The Future Of Media Literacy: Advances In The Human-Machine Connection. <https://milunesco.unaoc.org/mil-articles/the-future-of-media-literacy-advances-in-the-human-machine-connection/>. adresinden erişilmiştir.
- European Comission. (2007). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: A European approach to media literacy in the digital environment. COM/2007/0833 final, Brussels.
- Fedorov, A. (2008). Media Education around the World: Brief History. *Acta Didactica Napocensia*, 1(2), 56-68.
- The Grünwald Declaration on Media Education. (1982). *Educational Media International*, 20:3, 26-26.
- Hasdemir, T. A., & Demirel, F. G. (2012). İletişim Eğitimi Ve Medya Okuryazarlığı: Türkiye'deki Uygulamadan Bir Kesit. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (17), 176-191.
- Hepkoni Z. & Aydın, O. Ş. (2005). Medya Okuryazarlığına Politik Bir Bakış: Medya Okuryazarlığı. *Medya Okuryazarlığı* (Ed. Nurçay Türkoğlu & Melda Cinman Şimşek). İstanbul: Kalemus.
- Hobbs, R. (1996). Media Literacy, Media Activism. *Telemedium, The Journal of Media Literacy*, 42: iii.
- Hobbs, R. (2007). Approaches to Instruction and Teacher Education in Media Literacy. *United Nations Literacy Decade Research paper prepared for the UNESCO Regional Conferences in Support of Global Literacy*, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000161133>, adresinden erişilmiştir.
- İnceoğlu, Y. (2005). Medyayı Doğru Okumak. *Medya Okuryazarlığı* (Ed. Nurçay Türkoğlu & Melda Cinman Şimşek). İstanbul: Kalemus.
- Kalan, Ö. G. (2010). Medya Okuryazarlığı Ve Okul Öncesi Çocuk: Ebeveynlerin Medya Okuryazarlığı Bilinci Üzerine Bir Araştırma. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi. Istanbul University Faculty Of Communication Journal*, 1(39), 59-73.
- Mackey, M. (2007). *Literacies Across Media*. Routledge.
- Maigret, R. (2012). *Medya ve İletişim Sosyolojisi*. İletişim Yayınları.
- Meyrowitz, J. (1998). Multiple Media Literacies. *Journal of Communication*, 48: 96–108.

- Nalçaoğlu, H. (2003). Medya ve toplum ilişkisini anlamak üzere bir çerçeve. *Medya ve Toplum*. (Ed. Sevda Alankuş). IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Özçetin, B. (2010). “Kullanımlar Ve Doyumlar”dan İzlerkitle Sosyolojisine: Türkiye’de İzlerkitle Çalışmaları. *İletişim Araştırmaları*, 8(2), 9-46.
- Potter, W. J. (2013). *Review of Literature on Media Literacy*. *Sociology Compass*, 7(6), 417-435.
- Recro Digital Marketing (2022, 28 Ocak). We Are Social 2022: Dünyada ve Türkiye’de İnternet-Sosyal Medya Kullanımı. <https://recrodigital.com/dunyada-ve-turkiyede-internet-sosyal-medya-kullanimi-2022/>. adresinden erişilmiştir.
- Rosenbaum, J. E., Beentjes, J. W., & Konig, R. P. (2008). Mapping media literacy key concepts and future directions. *Annals of the International Communication Association*, 32(1), 313-353.
- RTÜK (2016, 11 Ekim). Türkiye’de Medya Okuryazarlığı. https://www.medyaokuryazarligi.gov.tr/menu_goster.php?Guid=E56CE034-6CEB-41AE-A12C-B618EBEA461B&MenuId=2. adresinden erişilmiştir.
- RTÜK (2019). Radyo Dinleme Eğilimleri Araştırması. <https://www.rtuk.gov.tr/Media/FM/Birimler/KAMUOYU/radyo-dinleme-egilimleri-arastirmasi2020basilmis-versiyon.pdf>. adresinden erişilmiştir.
- Rupert, W. (2017, 24 Nisan). Post Truth: the Internet, Education and Democracy. www.rupertwegerif.name/blog/post-truth-the-internet-education-and-democracy. adresinden erişilmiştir.
- Sargant, N. (2004). Why Does Media Literacy Matter? *Adults Learning*, 16(4), 28-30.
- Sarı, E. (2015). Türkiye’de Medya Okuryazarlığı Eğitimi ve Nefret Söylemi. *İletişim Araştırmaları*, 33-66.
- Sayar, B. (2022). Türkiye’de Medya Okuryazarlığı Eğitimi Üzerine Bir İnceleme. *Medya Okuryazarlığı Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 7-15.
- Scheibe, C. L. (2004). A deeper sense of literacy curriculum-driven approaches to media literacy in the k-12 classroom. *American Behavioral Scientist*, 48(1), 60-68.
- Schwarz, G. (2005). Overview: What is media literacy, who cares, and why?. *Teachers College Record*, 107(13), 5-17.
- Sholle, D. & Denski, S. (1994). *Media Education and the (Re)production of Culture*. Westport, CT: Bergin and Garvey.
- Silverblatt, A. (1995). *Media Literacy: Keys to Interpreting Media Messages*. Westport, CT: Praeger.
- Silverblatt, A. & Eliceiri, E. (1997). *Dictionary of Media Literacy*. Westport, CT: Greenwood Press.
- Statistica. Average daily time spent listening to the radio per adult in the United States from 1st quarter 2015 to 1st quarter 2020. <https://www.statista.com/statistics/761889/daily-time-spent-radio/#:~:text=In%20the%20first%20quarter%20of,the%20corresponding%20quarter%20of%202019>. adresinden erişilmiştir.

- Şirzad, N . (2022). Kovid-19 Sürecinde Aşı Kararsızlığı: Aşı Karşıtı Tweetlere İlişkin Bir Analiz. *TRT Akademi*, 7(14), 58-81.
- Taşkıran, N. Ö. (2007). *Medya Okuryazarlığına Giriş*. Beta Basım.
- Türkoğlu, N. (2005). Sunuş. *Medya Okuryazarlığı* (Ed. Nurçay Türkoğlu & Melda Cinman Şimşek). Kalemus.
- Uzun, R. (2007). *İletişim Etiği: Sorunlar ve Sorumluluklar*. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi.
- WHO. (n.d.). Infodemic. https://www.who.int/health-topics/infodemic#tab=tab_1. adresinden erişilmiştir.
- WHO. (2020). An ad hoc who technical consultation managing the Covid-19 call for action. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/334287/9789240010314-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden erişilmiştir.
- Word of The Year (2016). <https://languages.oup.com/word-of-the-year/2016/>. adresinden erişilmiştir.
- Yaylagül, L. (2013). *Kitle İletişim Kuramları: Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*. Dipnot Yayınları.
- Yıldız, M. N. (2019). History of Media Literacy. *The International Encyclopedia of Media Literacy* (Ed. Renee Hobbs & Paul Mihailidis). USA: John Wiley & Sons.
- YÖK. (n.d.). Okul Öncesi Öğretmenliği Lisans Programı, https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/Okul_Oncesi_Ogretmenligi_Lisans_Programi.pdf. Erişim tarihi: 24.05.2023.
- Zettl, H. (1998). Contextual media aesthetics as the basis for media literacy. *Journal of Communication*, 81-95.

[1] *İnfodemi, insanların yararına veya zararına “her türlü bilginin paylaşılmasının, insanların güvenilir kaynak ve rehberlik arayışlarını zorlaştırması” olarak ifade edilmektedir (WHO, 2020).*

BÖLÜM 3: MEDYA OKURYAZARLIĞI VE KURAMLARI

Dr. Nilüfer Pınar Kılıç

ÖZET

Medya içeriklerine erişme, söz konusu içerikleri anlama ve analiz etme becerilerinin yanı sıra içerik üretmeyi ve farklı seçenekleri içeren kanallar yaratmayı kapsayan medya okuryazarlığına disiplinler arası alanda yapılan birçok çalışma ve kuram temel oluşturmaktadır. Bu bölümde iletişim alanında gerçekleştirilen ana akım iletişim araştırmaları ve Gerbner'in Yetiştirme Kuramı, eleştirel iletişim araştırmaları ve iletişime teknoloji üzerinden bakan Marshall McLuhan'ın önermeleri açıklanmıştır. Ayrıca sosyal psikolog Albert Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı, gelişim psikoloğu Urie Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistemler Kuramı, eğitim psikoloğu Benjamin Bloom'un Sınıflandırması ve yapılandırmacı yaklaşımlar özetlenmiştir.

Yeni iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte medyadan uzak durmanın olanaksız olduğu bir dönem yaşanmaktadır. Artık şiddet içerikli bir film izlemenin veya ideolojik olarak yapılandırılmış bir haber okumanın yanı sıra internet bağlantısı olan bir araçla sanal müze gezilebiliyor, alışveriş yapabiliyor, kütüphane taraması yaparak bir kaynağa erişilebiliyor, oyun oynayabiliyor ve saymadığımız başka birçok etkinliği gerçekleştirebiliyoruz. Rahatlıkla içerik üretmenin ve paylaşmanın söz konusu olduğu bu ortamda hayatımıza veri bilinci, mahremiyet, algoritmalar, öfkeli akış, bilgi düzensizliği, siber uşaklaştırma, sharenting ve sexting gibi birçok kavram girmiştir. Bütün bu gelişmeler ışığında medya okuryazarlığı alanında yeni soru(n) alanlarını belirleyerek araştırmalar yapmak ve çözümler üretmek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akınoğlu, O. (2020). Yapılandırmacılık. Behçet Oral (der.), Öğrenme Öğretme Kuram ve Yaklaşımları içinde (6. Baskı, ss.485-502). Pegem Akademi.
- Altay, D. (2005). Küresel Köyün Medyatik Mimarı Marshall McLuhan. N. Rigel (der), içinde *21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar, Kadife Karanlık*. (2. Baskı, ss. 9-74). Su Yay.
- Anderson, L. W., Krathwohl, D.R., Airasian P.W., Cruikshank K.A., Mayer, R.E., Pintrich P.R., Raths J. ve Wittrock, M.C. (2001). *A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives*. Longman
- Arslan, M. (2007). Eğitimde Yapılandırmacı Yaklaşımlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 40 (1),41-61.
- Arslan, M.S., Genç, E., Kaya, N. Ve Azer, H. (2008). *Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Bandura A. (2001). Social Cognitive Theory of Mass Communication. *Media Psychology*, 3(3), 265-299. https://doi.org/10.1207/S1532785XMEP0303_03
- Bayrakçı, M. (2007). Sosyal Öğrenme Kuramı ve Eğitimde Uygulanması. *SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(14), 198-210.
- Bilici, İ.E. (2014). *Medya Okuryazarlığı ve Eğitimi*. Nobel Yayınları.
- Binark, M. ve Gencek Bek, M. (2007). *Eleştirel Medya Okuryazarlığı Kuramsal Yaklaşımlar ve Uygulamalar*. Kalkedon.
- Bloom, B., Engelhart M.D., Furst, E. J., Hill W.H. ve Krathwohl D.R. (1956). *Taxonomy of Educational Objectives*. Longman.
- Çetin, M. ve Bilmez, A. (2021). Kitle İletişiminde Etki Kuramları. H. Hülür ve C. Yaşın (der.), içinde *Yeni Medya Toplum ve İletişim Biliminin Dönüşümü*. (ss. 95-110). Siyasal Kitabevi.

- Evin Gencil, İ. (2020). Erken Çocuklukta Deneysel Öğrenme Kuramı ve Biyo-Ekolojik Kuram: Kolb ve Brofenbrenner. G. Yıldırım ve G. Özyılmaz (der.), içinde *Erken Çocuklukta Öğrenme Yaklaşımları* (ss. 172-199). Pegem Akademi.
- Gençtanırım, D. (2020). Bireysel Farklılıklar. Ş. Işık (der.), içinde *Eğitim Psikolojisi* (8. Baskı, ss. 259-295). Pegem Akademi.
- Gerbner, G. (1998a). Introduction: Why the Cultural Environment Movement?. *Gazette* (Leiden, Netherlands), 60(2), 133–138. <https://doi.org/10.1177/0016549298060002002> adresinden erişilmiştir.
- Gerbner, G. (1998b). Cultivation Analysis: An Overview. *Mass Communication and Society*, 1, 175-194. <https://doi.org/10.1080/15205436.1998.9677855> adresinden erişilmiştir.
- Gerbner, G. (2010). Kitle İletişim Araçları ve İletişim Kuramı. E. Mutlu (der.), içinde *Kitle İletişim Kuramları* (ss. 75-100). Ütopya Yay. (Orijinal metin, Mass media and human communication theory, İçinde F.E.X. Dance (der.), Human Communication Theory (ss. 40-57). Holt, Rinehart ve Winston Publ. 1967.)
- Hall, S. (2017). Kodlama, Kodaçımama. Ş. Yavuz (der.) içinde *Medya ve İzleyici Bitmeyen Tartışma*. (ss. 85-98). Vadi Yay. (Orijinal metin Encoding, Decoding. İçinde S. Doring (der.). *The Cultural Studies Reader* Sage. 1993.)
- Kandemir, M. (2020). Bilişsel Gelişim. Ş. Işık (der.) içinde *Eğitim Psikolojisi* (8. Baskı, ss.85-138). Pegem Akademi.
- Kandır, A. ve Türkoğlu D. (2018). Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımı. N. Aral ve T. Duman (der.) içinde *Eğitim Psikolojisi* (2. Baskı, ss. 404-423). Pekem Akademi
- Kellner ve Douglas (2010). Kültür Endüstrileri. E. Mutlu (der.) içinde, *Kitle İletişim Kuramları* (ss. 233-239). Ütopya Yay. (Orijinal metin Critical Theory, *Marxism and Modernity*, The John Hopkins University Press. Baltimore, 1989.)
- Kuskis, A. (2015). The media literacy movement's debt to Marshall McLuhan. *Explorations in Media Ecology*. 14(3-4), 305-316. https://doi.org/10.1386/eme.14.3-4.305_1.
- Lang, K. (2010). İletişim Araçlarının Kökenleri ve Gelişmesi. E. Mutlu (der.) içinde *Kitle İletişim Kuramları* (ss. 27-41). Ütopya Yay. (Orijinal metin *International Encyclopedia of Communications*, Oxford University Press.1989.)
- McLuhan M. (2014). *Gutenberg Galaksisi Tipografik İnsanın Oluşumu*. Çev. Gül Çağalı Güven. 3. Baskı. Yapı Kredi Yay.
- McLuhan, M. (1994). *Understanding Media The extensions of man*. Routledge.
- Özçetin, B. (2018). *Kitle İletişim Kuramları Kavramlar, Okullar, Modeller*. İletişim Yayınları.
- Özer, Ö. (2021). Yetiştirme Kuramı ve Sosyal Medya. H. Hülür ve C. Yaşın (der.) içinde *Yeni Medya Toplum ve İletişim Biliminin Dönüşümü*. (ss. 517-536). Siyasal Kitabevi.
- Potter, J. ve Thai, C. (2016). Medya Okuryazarlığı Müdahaleleriyle İlgili Testlerin Tasarlanması: Kavramsal Zorluklar. E. Küçük Durur (der.) içinde *Medya Okuryazarlığı* (ss. 49-87). Siyasal Kitabevi.
- Shelton, L.G. (2019). *The Bronfenbrenner Primer A Guide to Develceology*. Routledge.

- Stevenson, N. (2008). *Medya Kültürleri Sosyal Teori ve Kitle İletişimi*. Ütopya Yay.
- Taylor, S.E., Peplau, L.A. ve Sears, D.O. (2010). *Sosyal Psikoloji*. (2. Baskı). Çev. A. Dönmez. İmge.
- The New York Times. (1933, 27 Şubat). Mothers Protest Bogeyman on Radio. <https://www.nytimes.com/1933/02/27/archives/mothers-protest-bogeyman-on-radio-scarsdale-parents-who-put-hotdog.html> adresinden erişilmiştir.
- Yaylagül, L. (2010). *Kitle İletişim Kuramları, Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*. Dipnot Yayınları.
- Yurdakul B. (2020). Yapılandırmacılık. Özcan Demirel (der.). içinde *Eğitimde Yeni Yönelimler* (8. Baskı, ss.41-68). Pegem Akademi.

[1] *Bu dönemde sadece sinema değil radyoya yönelik eleştiriler de olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde 1933 yılında Scarsdale'de yaşayan ebeveyn grupları "Ether Bogeyman" adlı radyo programının çocukların kâbus görmelerine ve başka duygusal sorunlara neden olması yüzünden sonlandırılmasını istemişlerdir (The New York Times, 1933).*

[2] *Burada açıklanan kuram ve modeller sadece sınırlı örneklerdir. Bu dönemde psikologlar tarafından iletişim ve tutumlarla ilişkili farklı model ve kuramlar geliştirilmiştir: Leon Festinger'in Bilişsel Uyum Kuramı, Theodor Newcomb'un ABX Denge Modeli, Westley ve MacLean'ın Aracılanmış İletişim Modeli gibi*

[3] *Cultivation sözcüğü Türkçede ekme ya da külvitasyon olarak da kullanılmaktadır.*

[4] *Ayrıntılı bilgi için bakınız: The Annenberg School for Communication at University of Pennsylvania, George Gerbner Archive, Cultural Environment Movement. <https://web.asc.upenn.edu/gerbner/archive.aspx?sectionID=20>.*

[5] *Çalışmanın sınırlılıkları açısından bölümde yer vermek mümkün olmasa da yapısalılık içinde yer alan dilbilimci Ferdinand de Saussure'un dil [langue] ve konuşma/söz [parole] ayrımı, geliştirdiği işaret ve sembollerin incelendiği semiyoloji (ya da göstergebilim) bilimi önemlidir. Claude Levi-Strauss'un kültürü yapısal olarak incelemesi ve ardından Roland Barthes'in kültürün semiyotik analizini yapması ve geliştirdiği düz anlam ve yan anlam ayrımı hem medya okuryazarlığı ve medya metinlerinin analizi açısından hem de Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi çalışmaları açısından ufuk açıcıdır (Yaylagül, 2010).*

[6] *Antonio Gramsci 'ye göre egemen sınıf iktidarını kurarken bir yandan fiziksel güç kullanırken diğer yandan kültürel ve ideolojik aygıtlar kullanır. Hegemonya dediği egemen sınıfın dünya görüşünü yaymada din görevlileri, öğretmenler ve medya çalışanlarının da bir yeri bulunur. Yani medya, kitlelere egemen sınıfın değerlerini aktaran ve hegemonyanın yeniden üretilmesine yardımcı olan bir araçtır. Çalışmaları yapısalcı gelenek içinde yer alan Althusser de yürüttüğü ideoloji tartışmasında devletin ideolojik ve baskı aygıtları ayrımını yapmış ve medyayı devletin ideolojik aygıtı olarak konumlandırmıştır (Yaylagül, 2010).*

BÖLÜM 4: ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ VE MEDYA

Öğr. Gör. Aziz Küçükkeleşçe

Prof. Dr. Arzu İpek Yükselen

ÖZET

Medyanın kullanım oranı her geçen gün artmaktadır. Bu durum beraberinde birçok olumlu ve olumsuz sonuç ortaya çıkarmaktadır. Şüphesiz bu sonuçlar en fazla çocukları etkilemektedir. Amaç çocukların hayatından medyayı çıkarmak değildir. Çocukların bilinçli medya kullanmasını sağlamak ve medyanın zararlı etkilerinden korumak nihai amaçtır. Bunu yapabilmek için çocukların gelişim dönemlerinde medyadan nasıl etkilendiklerini bilmek çok önemlidir. Bunun içinde öncelikle çocuğun gelişimi hakkında bilgiler edinilmelidir. Bu bölümde erken çocukluk döneminde gelişim özellikleri, erken çocukluk döneminde medyanın etkileri, özel gereksinimli çocuklar ve medya, medya okuryazarlığı ve önemi, sonuç ve öneriler kısmı yer almaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yukarıdaki kısımlarda erken çocukluk dönemi bebeklik dönemi ve ilk çocukluk dönemi olarak iki dönemde açıklanmış ve bu dönemlerde medyanın olumlu ve olumsuz etkileri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Bu bilgiler ışığında çocukların medyadan etkilenmesinde medyanın kullanım süresinin ve içeriğinin önemli olduğu söylenebilir. Bu bağlamda erken çocukluk dönemindeki çocuklar için medya ile ilgili aşağıdaki öneriler verilebilir:

- Teknolojik aletlerin çocuğa ödül ya da ceza olarak sunulması bu aletlerin daha cazip hâle gelmesine neden olmaktadır. Bundan dolayı teknolojik aletlerin ödül ya da ceza olarak sunulması yerine bu aletlerin kontrollü, süre sınırı koyularak nitelikli kullanılmasına imkân sağlanmalıdır.
- Çocuklara sunulan içerikler ebeveyn denetiminde olmalıdır. Çocukların gelişimine ve eğitimine katkıda bulunacak içerikler seçilmelidir. Bu içerikler seçilirken çocukların ilgileri de göz önünde bulundurulmalıdır.
- Çocukların yaratıcılıklarını destekleyecek, dikkatlerini geliştirecek içerikler seçilmelidir.
- Çocukların hem eğlenmesini hem öğrenmesini sağlayan belgeseller ve sanal müzeler kullanılabilir.
- Çocuklar için etkinlikler planlanırken medyanın zengin içeriğinden yararlanıp çocuğun gelişimi desteklenebilir.
- Çocuğun gelişim takibi için medya araçları kullanılabilir.
- Şiddet içerikli, çocukların kaygı düzeyini arttıran içeriklerden uzak durulmalıdır.
- Ebeveynler medya kullanımı konusunda çocuklara rol model olmalıdır.
- Çocuklara medya tamamen yasaklanmamalı, süre sınırı koyulmalıdır.
- Çocuklar ağlama davranışı gösterdiğinde çocuğun sakinleşmesini sağlamak için medya araçları çocuğa sunulmamalıdır.
- Uyku, oyun ve yemek zamanlarında çocuklar ekrana maruz bırakılmamalıdır (Güneş ve Durualp, 2021).

KAYNAKÇA

Akoğlu, G. (2014). Okul öncesi dönemde dil gelişimi ve erken okuryazarlık. F. Turan ve A. Yükselen (Ed.), *Her yönüyle okul öncesi eğitim-1 çocuk gelişimi 2 okul öncesi döneminde gelişim* içinde (255-274). Ankara: Hedef Yayıncılık.

- Aksoy, P. ve Baran, G. (2017). Dil gelişimi. A. Köksal Akyol, (Ed.), *Erken çocukluk döneminde gelişim I* içinde (267-294). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Alisınanoğlu, F. (2009). Bebeklik dönemi(0-2 yaş) ve yeni yürüme döneminde(2-3 yaş) gelişim. A. Ataman, (Ed.), *Gelişim ve öğrenme* 4. baskı içinde (79-99). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Arı, R. (2020). Freud'un psikoseksüel gelişim kuramı. Ö. Doğan, (Ed.), *Gelişim kuramları* içinde (40-61). Ankara: Hedef Yayıncılık.
- Arslan, S., Korkmaz, H., Koçarslan, N. ve Ceyhun, A. T. (2020, 27-29 Haziran). Vaka çalışması: otizm spektrum bozukluğu olan bir çocuğa tablet kullanarak istek bildirme becerisinin öğretimi (Bildiri özeti). Ulusal disiplinlerarası erken çocuklukta müdahale kongresi, UDEMKO-2020).
- Aytekin, Ç. (2016). Fiziksel büyüme ve motor gelişim. E. N. Baysal Metin, (Ed.), *Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi* içinde (55-82). Ankara: Pegem Akademi.
- Barbara E. Chandler. (2010). *Early Childhood: Occupational Therapy Services for Children Birth Through 5*. AOTA Press.
- Bayhan, P. ve Artan, İ. (2011). Çocuk gelişimi ve eğitimi. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Berk, L. (2015). *Child development*. Pearson Higher Education AU.
- Berk, L. E. (2013). *Bebekler çocuklar: doğum öncesinden orta çocukluğa* (7.baskı). (N. Işıkoğlu Erdoğan, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 2013.)
- Berry, R. (2018). *Discovering Child Development*. New Orleans: White Press Academics.
- Can Yaşar, M. ve Kaya, Ü. Ü. (2016). Sosyal ve duygusal gelişim. N. Aral (Ed.), *Çocuk gelişimi* içinde (58-95). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Çakmak, A. ve Akıncı Demirbaş, E. (2020). Piaget'nin bilişsel gelişim kuramı. Ö. Doğan, (Ed.), *Gelişim kuramları* içinde (86-110). Ankara: Hedef Yayıncılık.
- Demircioğlu, H. (2016). Sosyal duygusal gelişim. E. N. Baysal Metin, (Ed.), *Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi* içinde (163-198). Ankara: Pegem Akademi.
- Diren, Ü. (2020, 27-29 Haziran). Tablet bilgisayar uygulamalarını kullanarak hazırlanmış etkinlik çizelgelerinin otizm spektrum bozukluğu gösteren bireylerin serbest zaman becerilerine etkisinin incelenmesi (Bildiri özeti). Ulusal disiplinlerarası erken çocuklukta müdahale kongresi, UDEMKO-2020).
- Durgungöz, F. C. ve Durgungöz, A. (2020, 27-29 Haziran). Tablet bilgisayar kullanımının özel gereksinimli çocuklar üzerindeki Etkisi (Bildiri özeti). Ulusal disiplinlerarası erken çocuklukta müdahale kongresi, UDEMKO-2020).
- Gallahue, D. L., & Ozmun, J. C. (2014). Motor development in young children. In *Handbook of research on the education of young children* (pp. 123-138). Routledge.
- Gander, M., & Gardiner, H.W. (2015). Çocuk ve ergen gelişimi. (8. Baskı) B. Onur, A. Dönmez, N. Çelen, (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

- Görgü, E. (2019). Sosyal duygusal gelişim. G. Güven (Ed.), *Bebeklik döneminde gelişim ve eğitim* içinde (153-172). Ankara: Eğiten Kitap
- Güneş, L. C. ve Durualp, E. (2021). Çocuk ve gelişim. S. Yıldırım ve A. Doğutaş (Ed.), *Çocuk, medya ve sosyal medya* içinde (1-30). Ankara: Eğiten Kitap.
- Levey, S. (2019). *Introduction to Language Development, Second Edition: Vol. Second edition*. Plural Publishing, Inc.
- Media Smarts (2023). *Digital & media literacy*. Retrieved from <https://mediasmarts.ca/digital-media-literacy/general-information/digital-media-literacy-fundamentals>
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). *0-36 ay çocuklar için eğitim programı*. Ankara: MEB.
- Murray, J. P., & Murray, A. D. (2008). Television in infancy and early childhood uses & effects. *Encyclopedia of infant and early childhood development* (309-318). Amsterdam: Elsevier Academic Press.
- Özözen Danacı, M. (2020). Erik Erikson'un psikososyal gelişim kuramı. Ö. Doğan, (Ed.), *Gelişim kuramları* içinde (62-85). Ankara: Hedef Yayıncılık.
- Radich, J. (2013). Technology and interactive media as tools in early childhood programs serving children from birth through age 8. *Every Child*, 19(4), 18-19.
- Sanderson, N. (2018). *Handbook of Child Psychology and Developmental Science, Theory and Practice*. White Press Academics.
- Seven, S. (2019). Dil gelişimi. S. Seven, (Ed.), *Çocuk gelişimi* içinde (77-100). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Şahin, S. (2016). Bilişsel gelişim. E. N. Baysal Metin, (Ed.), *Doğum öncesinden ergenliğe çocuk gelişimi* içinde (83-122). Ankara: Pegem Akademi.
- Taştepe, T. ve Yavuz, E. C. (2021). Erken çocuklukta dijital medya: gelişimsel bir bakış. S. Yıldırım ve A. Doğutaş (Ed.), *Çocuk, medya ve sosyal medya* içinde (31-48). Ankara: Eğiten Kitap.
- Temel, Z. F., Kaynak Ekici, B. ve İmir, M. (2018). Dil gelişimi. N. Aral ve Z. F. Temel (Ed.), *Çocuk gelişimi*. içinde (200-235). Ankara: Hedef Yayıncılık.
- Tepeli, K. (2019). 0-36 aylık çocuklarda gelişim. G. Güven (Ed.), *Bebeklik döneminde gelişim ve eğitim* içinde (85-114). Ankara: Eğiten Kitap.
- Üstündağ, A. (2020). *Çocuk ve ekran: dijital medya ve çocuk gelişimi*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Yavuzer, H. (2018). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazıcı, D. Koçarslan, N. ve Ceyhun, A. T. (2020, 27-29 Haziran). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara replikli öğretim ile karşılıklı iletişim becerisinin kazandırılması (Bildiri özeti). Ulusal disiplinlerarası erken çocuklukta müdahale kongresi, UDEMKO-2020).
- Yıldız Bıçakçı, M. ve Durualp, E. (2016). Sosyal ve duygusal gelişim. N. Aral (Ed.), *Çocuk gelişimi* içinde (128-157). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

BÖLÜM 5: MEDYA OKURYAZARLIĞI VE ÇOCUK RUH SAĞLIĞI

Dr. Ayça Ülker

ÖZET

Araştırmalar, medyanın çocuk ruh sağlığı üzerinde görelî etkileri olabildiğini göstermektedir. Bu bölümde, medya kullanımının çocuk ruh sağlığı üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini açıklamak ve medya okuryazarlığının çocuk ruh sağlığı üzerindeki koruyucu etkisini tartışmak amaçlanmaktadır. Aile, okul, toplum ve en genel anlamıyla medya kültürünün, medya okuryazarlığı aracılığıyla çocuk ruh sağlığına sunacakları katkılar değerlendirilmektedir. Son olarak çocuk ruh sağlığını desteklemek üzere medya okuryazarlığı eğitimlerine ilişkin öneriler sunulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akçay, D. ve Akçay, D.B. (2016). Çocuk ve ergenlerde elektronik medya kullanımının etkisi: Saldırganlık, dikkat problemleri ve sosyal izolasyon. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 23 (3), 257-266.
- Akçay, D., ve Emiroğlu, O. N. (2020). The effect of motivational interviewing with mothers on media interaction and aggression behaviours of preschool-aged children. *Comprehensive Child and Adolescent Nursing*, 43(3), 217-232.
- American Academy of Pediatrics. (2001). Children, Adolescents, and Television. *Pediatrics*, 107(2), 423-426
- American Academy of Pediatrics. (2016). Media and young minds. *Pediatrics*. <http://doi.org/10.1542/peds.2016-2591>
- American Academy of Pediatrics. (2020). Media use in school-aged children and adolescents. *Pediatrics* <https://pediatrics.aappublications.org/content/early/2016/10/19/peds.2016-2592>.
- Anderson, D. R., ve Hanson, K. G. (2009). Children, media, and methodology. *American Behavioral Scientist*, 52(8), 1204-1219.
- American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.). Arlington, VA: Author.
- Aufderheide, P. (1993). *National Leadership Conference On Media Literacy. Conference report*. Washington, DC: Aspen Institute.
- Aytulun, G., ve Sunal, A. B. (2020). Medya karakterleriyle kurulan parasosyal etkileşim. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12(4), 494-506.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-hall.
- Barkin S, Ip E, Richardson I, Klinepeter S, Finch S, Krcmar M. (2006). Parental media education styles for children aged 2 to 11 years. *Arch Pediatr Adolesc Med*; 160, 395-401.
- Bar-on Me. (2000). The effects of television on child health: Implications and recommendations. *Arch Dis Child* 83, 289-92.
- Bencik Kangal, S ve Özkızıklı, S. (2015). Teknoloji ve Eğitim, P.Bayhan (E.d.), *Okul Öncesi Eğitimde Teknolojinin Rolü* içinde (s.18), Ankara: Hedef Yayıncılık.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *Ecology Of Human Development*. Harvard University Press.
- Buckingham, D. (2009). *Media Education Literacy Learning and Contemporary Culture*. Cambridge: Polity Press.
- Bulger, M., ve Davison, P. (2018). The promises, challenges, and futures of media literacy. *Journal of Media Literacy Education*, 10(1), 1-21.
- Calvert, S. L., Putnam, M. M., Aguiar, N. R., Ryan, R. M., Wright, C. A., Liu, Y. H. A., ve Barba, E. (2020). Young children's mathematical learning from intelligent characters. *Child Development*, 91(5), 1491-1508.

- Chan, P. A., ve Rabinowitz, T. (2006). A cross-sectional analysis of video games and attention deficit hyperactivity disorder symptoms in adolescents. *Annals of general psychiatry*, 5(1), 1-10.
- Chang, F. C., Chiu, C. H., Chen, P. H., Chiang, J. T., Miao, N. F., Chuang, H. Y., ve Liu, S. (2019). Children's use of mobile devices, smartphone addiction and parental mediation in Taiwan. *Computers in Human Behavior*, 93, 25-32.
- Cliff, D. P., Howard, S. J., Radesky, J. S., McNeill, J., ve Vella, S. A. (2018). Early childhood media exposure and self-regulation: Bidirectional longitudinal associations. *Academic Pediatrics*, 18(7), 813-819.
- Common Sense Media (2018). Common Sense and SurveyMonkey poll parents on YouTube and technology addiction. <https://www.commonsensemedia.org/about-us/news/press-releases/commonsense-and-surveymonkey-poll-parents-on-youtube-and-technology>
- Connors-Burrow, N. A., McKelvey, L. M., ve Fussell, J. J. (2011). Social outcomes associated with media viewing habits of low-income preschool children. *Early Education and Development*, 22(2), 256-273.
- Courage, M. L., ve Troseth, G. L. (2016). Infants, toddlers and learning from screen media. <http://www.child-encyclopedia.com/sites/default/files/textes-experts/en/4738/infants-toddlers-and-learning-from-screen-media.pdf>. adresinden alınmıştır.
- Cox, R., Skouteris, H., Rutherford, L., Fuller-Tyszkiewicz, M., ve Hardy, L. L. (2012). Television viewing, television content, food intake, physical activity and body mass index: A cross-sectional study of preschool children aged 2-6 years. *Health Promotion Journal of Australia*, 23(1), 58-62.
- Çakır, V., ve Çakır, V. (2011). Yalnızlık ve televizyon kullanımı. *Selçuk İletişim*, 7(1), 131-147.
- Çimke, S., Gürkan, D. Y., ve Polat, S. (2018). Sosyal medyada çocuk hakkı ihlali: Sharenting. *Güncel Pediatri*, 16(2), 261-267.
- de Bérail, P., Guillon, M., ve Bungener, C. (2019). The relations between YouTube addiction, social anxiety and parasocial relationships with YouTubers: A moderated-mediation model based on a cognitive-behavioral framework. *Computers in Human Behavior*, 99, 190-204.
- Derrick JL, Gabriel S, Hugenberg K (2009) Social surrogacy: How favored television programs provide the experience of belonging. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45, 352-362.
- Domoff SE, Borgen AL, Radesky JS. (2020). Interactional theory of childhood problematic media use. *Hum Behav ve Emerg Tech*. 2, 343-353. <https://doi.org/10.1002/hbe2.217>
- Dursun, C. (2019). Ebeveynlerin çocuklarını sosyal medyada teşhiri: Çocuk hakları bağlamında bir değerlendirme. *Çocuk ve Medeniyet*, 4(8), 195-208.

- Eales, L., Gillespie, S., Alstat, R. A., Ferguson, G. M., ve Carlson, S. M. (2021). Children's screen and problematic media use in the United States before and during the COVID-19 pandemic. *Child Development*, 92, e866–e 882.
- Enagandula, R., Singh, S., Adgaonkar, G. W., Subramanyam, A. A., ve Kamath, R. M. (2018). Study of internet addiction in children with attention-deficit hyperactivity disorder and normal control. *Industrial Psychiatry Journal*, 27(1), 110.
- Ertürk Y.D. (2011). Çocukluk Çağı Gelişim Dönemlerine Göre Medya Kullanımı. M. R. Şirin (ed.). *Çocuk Hakları ve Medya* içinde (ss.49-89). Çocuk Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Fischer-Grote, L., Kothgassner, O. D., ve Felnhöfer, A. (2019). Risk factors for problematic smartphone use in children and adolescents: A review of existing literature. *Neuropsychiatrie*, 33, 179–190.
- Gencer, R. (2018). *Medya çocuk ilişkisi bağlamında mevcut duruma ilişkin çalışma sonuçlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gentile, D. A., Bailey, K., Bavelier, D., Brockmyer, J. F., Cash, H., Coyne, S. M., ... ve Young, K. (2017). Internet gaming disorder in children and adolescents. *Pediatrics*, 140(Supplement_2), S81-S85.
- Goldschmidt, K. (2020). The COVID-19 pandemic: Technology use to support the wellbeing of children. *Journal of Pediatric Nursing*, 53, 88-90.
- Goodrow, C. (2017, February 27). You know what's cool? A billion hours. Youtube Official Blog. <https://blog.youtube/news-and-events/youknow-whats-cool-billion-hours>
- Gökçeşlan, S., Mumcu, F. K., Haslam, T., ve Çevik, Y. D. (2016). Modelling smartphone addiction: The role of smartphone usage, self-regulation, general self-efficacy and cyberloafing in university students. *Computers in Human Behavior*, 63, 639–649.
- Gündüz Kalan, Ö. (2010). Medya okuryazarlığı ve okul öncesi çocuk: ebeveynlerin medya okuryazarlığı bilinci üzerine bir araştırma. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1(39), 59-73.
- Hobbs R. (2004). Medya Okuryazarlığı Hareketinde Yedi Büyük Tartışma, M. Türkân Bağlı (Çev.), *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37 (1), 122-140.
- Hoffner, C. (1996). Children's wishful identification and parasocial interaction with favorite television characters. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 40, 389 – 402.
- Hsieh YP, Shen ACT, Wei HS, Feng JY, Huang SCY, Hwa HL. Associations between child maltreatment, PTSD, and internet addiction among Taiwanese students. *Comput Hum Behav*. 2016;56(6):209-14
- İskender, M., ve Akin, A. (2010). Social self-efficacy, academic locus of control, and internet addiction. *Computers ve Education*, 54(4), 1101–1106.
- Jolls T.ve Thoman E. (2008). *21. Yüzyıl Okuryazarlığı: Medya Okuryazarlığına Genel Bir Bakış ve Sınıflı Etkinlikler*. Cevat Elma ve Alper Kesken (Çev. Ed.) Ankara: Ekinoks Yayınevi.

- King, D. L., Delfabbro, P. H., Zwaans, T., ve Kaptsis, D. (2014). Sleep interference effects of pathological electronic media use during adolescence. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 12(1), 21-35.
- Khang, H., Kim, J. K., ve Kim, Y. (2013). Self-traits and motivations as antecedents of digital media flow and addiction: The internet, mobile phones, and video games. *Computers in Human Behavior*, 29(6), 2416–2424.
- Koltay, T. (2011). The media and the literacies: Media literacy, information literacy, digital literacy. *Media, Culture ve Society*, 33(2), 211-221.
- Lane, R., ve Radesky, J. (2019). Digital media and autism Spectrum disorders: Review of evidence, theoretical concerns, and opportunities for intervention. *Journal of Developmental ve Behavioral Pediatrics*, 40(5), 364–368.
- Lieberman, D. A. (2015). Using digital games to promote health behavior change. *The handbook of the psychology of communication technology*, 507-527. Wiley.
- Lucas G. Gago Galvagno, María C. De Grandis, Luis C. Jaume ve Angel M. Elgier (2022). Home environment and its contribution to early childhood regulatory capabilities, *Early Child Development and Care*, 192(5), 710-723, Doi: 10.1080/03004430.2020.1796655
- Macun, A. (2021). Sosyal duygusal gelişimin kesişim noktaları 8: Dijital teknolojiler ve çocuk. İçinde *Sosyal Duygusal Gelişim* (Ed. Hülya Gülay Ögelman). Eğitim Kitap.
- Masterman, Len (2001). A Rationale for Media Education. Media Literacy in the Information Age: Information & Behavior. Ed. Robert Kubey. New Brunswick and London: Transaction Publishers
- McCutcheon, L. E. Lange, R. ve Houran, J. (2002). Conceptualization and measurement of celebrity worship. *British Journal of Psychology*, 93, 67– 87.
- Madigan, S., Browne, D., Racine, N., Mori, C., ve Tough, S. (2019). Association between screen time and children's performance on a developmental screening test. *Pediatrics*, 173(3), 244-250.
- Marshall, S. J., Biddle, S. J., Gorely, T., Cameron, N., ve Murdey, I. (2004). Relationships between media use, body fatness and physical activity in children and youth: a meta-analysis. *International Journal of Obesity*, 28(10), 1238-1246.
- Morahan-Martin, J., ve Schumacher, P. (2000). Incidence and correlates of pathological Internet use among college students. *Computers in Human Behavior*, 16(1), 13-29.
- NAEYC. (2012). Technology and Interactive Media as Tools in Early Childhood Programs Serving Children from Birth through Age 8. Joint position statement. Washington, DC: NAEYC; Latrobe, PA: Fred Rogers. Center at St. Vincent College. www.naeyc.org/content/technologyand-young-children.
- Nathanson, A. I., ve Beyens, I. (2018). The role of sleep in the relation between young children's mobile media use and effortful control. *British Journal of Developmental Psychology*, 36(1), 1-21.

- OECD (2018). Children & Young People's Mental Health in the Digital Age: Shaping the Future. OECD. <https://www.oecd.org/els/health-systems/Children-and-Young-People-Mental-Health-in-the-Digital-Age.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Özkan, A. (2016). *Dijital Medya ve Çocuk: Sosyalleşmenin Yeni Boyutları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi.
- Pedrotti, B. G., Mallmann, M. Y., Almeida, C. R. S., Marques, F. M., Vescovi, G., Riter, H. da. S., Almeida, M. L., Pieta, M. A. M., ve Frizzo, G. B. (2022). Infants' and toddlers' digital media use and mothers' mental health: A comparative study before and during the COVID-19 pandemic. *Infant Mental Health Journal*, 43, 24–35. <https://doi.org/10.1002/imhj.21952>
- Piotrowski, J. T. (2017). The parental media mediation context of young children's media use. İçinde *Media exposure during infancy and early childhood* (pp. 205-219). Springer, Cham.
- Potter, W. J. (2010). The State Of Media Literacy. *Journal of Broadcasting ve Electronic Media*, 54(4), 675-696.
- Radesky JS, ve Christakis DA. (2016). Increased screen time: implications for early childhood development and behavior. *Pediatric Clinics*, 63(5), 827-839.
- Radesky, J. S., Silverstein, M., Zuckerman, B., ve Christakis, D. A. (2014). Infant self-regulation and early childhood media exposure. *Pediatrics*, 133(5), e1172–e1178.
- Radesky, J. S., Kistin, C. J., Zuckerman, B., Nitzberg, K., Gross, J., KaplanSanoff, M., ... Silverstein, M. (2014). Patterns of mobile device use by caregivers and children during meals in fast food restaurants. *Pediatrics*, 133(4), e843–e849.
- Radesky, J. S., Kistin, C., Eisenberg, S., Gross, J., Block, G., Zuckerman, B., ve Silverstein, M. (2016a.). Parent perspectives on their mobile technology use: The excitement and exhaustion of parenting while connected. *Journal of Developmental ve Behavioral Pediatrics.*, 37(9), 694–701.
- Radesky, J. S., Peacock-Chambers, E., Zuckerman, B., ve Silverstein, M. (2016b.). Use of mobile technology to calm upset children: Associations with social-emotional development. *JAMA Pediatrics.*, 170(4), 397–399.
- Radesky, J., Leung, C., Appugliese, D., Miller, A. L., Lumeng, J. C., ve Rosenblum, K. L. (2018). Maternal mental representations of the child and mobile phone use during parent-child mealtimes. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics*, 39(4), 310–317.
- Radesky, J. S., Weeks, H. M., Ball, R., Schaller, A., Yeo, S., Durnez, J., ... Barr, R. (2020). Young children's use of smartphones and tablets? *Pediatrics*, 146(1), e20193518.
- Rideout, V. (2016). Measuring time spent with media: The Common Sense census of media use by US 8- to 18-year-olds. *Journal of Children and Media*. <http://doi.org/10.1080/17482798.2016.1129808>.
- Rideout, V., ve Robb, M. B. (2020). The Common Sense census: Media use by kids age zero to eight. Common Sense Media.

- Rigel, N. (2008). TV, Çocuk ve Şiddet Araştırmalarında 50 Yıl. İçinde *Medya ve Çocuk Rehberi*. (Ed. İnceoğlu, Y.G. ve Akiner, N). Konya: Eğitim Kitabevi, 131-142.
- Rogow, F. (2014). Media literacy in early childhood education: Inquiry-based technology integration. In *Technology and digital media in the early years* (pp. 91-103). Routledge.
- Rojo-Mota, G., Pedrero-Pérez, E. J., ve Huertas-Hoyas, E. (2017). Systematic review of occupational therapy in the treatment of addiction: Models, practice, and qualitative and quantitative research. *The American Journal of Occupational Therapy*, 71(5), 7105100030p1-7105100030p11.
- Rosen, L. D., Lim, A. F., Felt, J., Carrier, L. M., Cheever, N. A., Lara-Ruiz, J. M., ... ve Rokkum, J. (2014). Media and technology use predicts ill-being among children, preteens and teenagers independent of the negative health impacts of exercise and eating habits. *Computers in Human Behavior*, 35, 364-375.
- RTÜK. (2018). Türkiye'de Çocukların Medya Kullanım Alışkanlıkları Araştırması. www.Rtuk.gov.tr adresinden alınmıştır.
- Scantlin, R. (2008). Media use across childhood: Access, time, and content. *The handbook of children, media, and development*, 51-73.
- Serin, H. (2019). Sosyal Medyada Çocuk Hakları İhlalleri: Ebeveynler ve Öğretmenler Farkında mı?. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 1005-1031.
- Shifflet, R., Toledo, C., ve Mattoon, C. (2012). Touch tablet surprises: A preschool teacher's story. *YC Young Children*, 67(3), 36.
- Staples, A., Hoyniak, C., McQuillan, M., Molfese, V., ve Bates, J. (2021). Screen use before bedtime: Consequences for nighttime sleep in young children. *Infant Behavior and Development*, 62, 101522. doi: 10.1016/j.infbeh.2020.101522
- Şahin, V. (2021). Medyanın Çocuk Sağlığı Üzerindeki Etkileri. İçinde *Çocuk ve Medya* (Ed. Şükran Kılıç). Pegem A Yayıncılık.
- Tekin, H., ve Erdoğan, N. I. (2020). Okul öncesi öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının medya okuryazarlığı algıları ile medya alışkanlıklarının incelenmesi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 130-151.
- Thoman, E. (2003). Skills And Strategies For Media Education. <http://www.medialit.org/reading-room/skills-strategiesmedia-education> adresinden erişilmiştir.
- UNICEF (2017), How does the time children spend using digital technology impact their mental well-being, social relationships and physical activity? An evidence-focused literature review, <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/Children-digital-technology-wellbeing.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Vahedi, Z., Sibalis, A., ve Sutherland, J. E. (2018). Are media literacy interventions effective at changing attitudes and intentions towards risky health behaviors in adolescents? A meta-analytic review. *Journal of Adolescence*, 67, 140-152.
- Xie, X., Gai, X., ve Zhou, Y. (2019). A meta-analysis of media literacy interventions for deviant behaviors. *Computers & Education*, 139, 146-156.

- Wartella, E., Rideout, V., Lauricella, A. R., ve Connell, S. (2013). Parenting in the age of digital technology. Report for the center on media and Human development school of communication Northwestern University.
- Wong, K. M., ve Neuman, S. B. (2019). Learning vocabulary on screen: A content analysis of pedagogical supports in educational media programs for dual-language learners. *Bilingual Research Journal*, 42(1), 54-72.
- Yaşam Boyu Medya Okuryazarlığı Hakkında Brüksel Deklerasyonu. (2011). Erişim:19 Mayıs 2022, www.medyaokuryazarligi.org.tr/documents/yayinlar/bruksel_deklerasyonu.pdf
- Yegen, C. (2013). Demokratik ve yeni bir kamusal alan olarak sosyal medya. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 119-135.
- Yetim, N. ve Yetim, Ü. (2008). *TV, Çocuk ve Şiddet Araştırmalarında 50 Yıl. İçinde Medya ve Çocuk Rehberi*. (Ed. İnceoğlu, Y.G. ve Akiner, N). Konya: Eğitim Kitabevi, 131-142.
- Yılmaz, A., ve Şen, M. (2021). Dijital medya kullanımında aile ve öğretmenin rolü. *İçinde Çocuk ve Medya*. (Ed. Şükran Kılıç). Pegem A Yayıncılık.
- Young, K. S., ve Rodgers, R. C. (1998, April). Internet addiction: Personality traits associated with its development. In the *69th Annual meeting of the Eastern Psychological Association* (pp. 40-50).

BÖLÜM 6: MEDYA OKURYAZARLIĞI VE MEDYANIN (İNTERNETİN) GÜVENLİ KULLANIMI

Doç. Dr. Alev Üstündağ

ÖZET

Medya ve internet günümüzde her yaş grubundan birey için vazgeçilmez hâle gelmiştir. İnternetin sunduğu olanaklar sürekli ilerlemeye devam edecek ve hayatımızdan çıkmayacaktır. Bu nedenle çocukların internetten uzaklaşmalarını ve kullanmamalarını istemek doğru bir yaklaşım olmamaktadır. Çocuklar her gün farklı medya türleri aracılığıyla birçok içeriğe maruz kalmakta, bu da çocukların sunulan içeriklerde neyin gerçek ve neyin gerçek olmadığını anlamalarını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle medya okuryazarlığı eğitimi ile çocukların medyanın sundukları arasında inanacakları ve sorgulayacakları şeyleri nasıl belirleyeceklerini öğrenmeleri temel yaşam becerisi hâline gelmiştir. Söz konusu yaşam becerisi aynı zamanda çocukların güvenli internet kullanmalarını da sağlayacaktır. Ayrıca medya okuryazarlığı eğitimine başlamak için şimdiden daha iyi bir zaman da bulunmamaktadır. Erken yaştan itibaren medya okuryazarlığı eğitiminin verilmesi çocukların medyayı bilinçli kullanmalarının yanı sıra medyanın olası olumsuz içeriklerinden de mümkün olduğunca az etkilenmelerini sağlayabilmek açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

- Alberta. (2012). *Digital citizenship policy development guide*. Edmonton, Canada: Alberta Education School Technology Branch.
- Amerikan Pediatri Akademisi. (2016). *Beyond screen time: A parent's guide to media use*. <https://lakeviewpediatrics.net/The-Media-and-Your-Family-Television-and-Other-Scr>
- Anderson, D. R. & Pempek, T. A. (2005). Television and very young children. *Am Behav Sci*. 48(5), 505–522.
- Association for Media Literacy (AML) (2020). *Eight key concepts of media literacy*. Retrieved from <https://aml.ca/resources/eight-key-concepts-media-literacy/>
- Aydın, A. (2015). Dijital vatandaşlık. *Türk Kütüphaneciliği*, 29(1), 142-146.
- Bandura, A. (2001). Social cognitive theory of mass communication. *Media Psychology*, 3, 265-299
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191.
- Calvert, S. L., & Richards, M. (2014). *Children's parasocial relationships with media characters*. In A. Jordan, & D. Romer (Eds.), *Media and the well-being of children and adolescents* (pp. 187–200). New York, NY: Oxford University Press.
- Common Sense Media. (2020). *News and media literacy*. Retrieved from <https://www.common SenseMedia.org/news-and-medialiteracy/age/preschoolers>
- Coyne, S. M., Padilla-Walker, L. M., Fraser, A. M., Fellows, K., & Day, R. D. (2014). Media time: family time: Positive media use in families with adolescents. *J Adolesc Res* 29(5), 663–668.
- Deniz, A. Ç., & Hülür, B. (2016). *Yeni medya ve toplum*. Konya: Sebat Ofset Matbaacılık.
- Feigelman, S. (2016). *Middle childhood*. In: Kliegman RM, Stanton BF, St. Geme JW, Schor NF, eds. *Nelson Textbook of Pediatrics*. 20th ed. Philadelphia, PA: Elsevier
- Gerbner, G. (1998). Cultivation analysis: An overview. *Mass Communication and Society*, 3(4), 175-194.
- Green, L., Brady, D., Olafsson, K., Hartley, J., & Lumby, C. (2011). Risks and safety for Australian children on the internet. *Cultural Science Journal*, 4(1), 1-73.
- Hague C., & Payton S. (2010). *Digital literacy across the curriculum*, *Futurelab*. Retrieved from: <http://www.nfer.ac.uk/publications/FUTL06/FUTL06.pdf>
- Internet Safety (2020). *Age-based guidelines*. <https://internetsafety101.org/agebasedguidelines>
- İspirli, M. (2000). *Medya gerçeği ve haberciler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaiser Family Foundation. (2010). *Daily media use among children and teens up dramatically from five years ago*. <https://www.kff.org/disparities-policy/pressrelease/daily-media-use-among-children-and-teens-up-dramatically-from-fiveyears-ago/>
- Kaşıkcı, D. N., Çağıltay, K., Karakuş, T., Kurşun, E., & Ogan, C. (2014). Türkiye ve Avrupa'daki çocukların internet alışkanlıkları ve güvenli internet kullanımı. *Eğitim ve Bilim*, 39(171).

- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., & Ólafsson, K. (2011). *Risks and safety on the internet: The perspective of European children*.
- McClure, E. R., Chentsova-Dutton, Y. E., Barr, R. F., Holochwost, S. J., & Parrott, W. G. (2016). Facetime doesn't count: video-chat as an exception to media restrictions for infants and toddlers. *Int J Child Comput Interact*, 6, 1–6.
- Media Smarts. (2020). *Digital & media literacy*. Retrieved from <https://mediasmarts.ca/digital-media-literacy>
- Moreno, M. A., Jelenchick, L., Cox, E., Young, H., & Christakis, D. A. (2011). Problematic Internet use among US youth: a systematic review. *Arch Pediatr Adolesc Med*, 165(9), 797–805.
- Morley, D. (1986). *Family television: Cultural power and domestic leisure*. London: Comedia.
- Nevski, E., & Siibak, A. (2016). The role of parents and parental mediation on 0-3-year olds' digital play with smart devices: Estonian parents' attitudes and practices. *Early Years*, 36(3), 227–241.
- Obar, J. A., & Wildman, S. (2015). Social media definition and the governance challenge: An introduction to the special issue. *Telecommunications Policy*, 39(9), 745-750.
- Park, Y. (2016). *8 digital skills we must teach our children*. Retrieved from <https://www.weforum.org/agenda/2016/06/8-digital-skills-we-must-teach-our-children/>
- Pavlik, J., & MacIntoch, S. (2015). *Converging media*. 4th Edition. New York, NY: Oxford University Press.
- Radesky, J. S., Silverstein, M., Zuckerman, B., & Christakis, D. A. (2014). Infant self-regulation and early childhood media exposure. *Pediatrics*, 133(5), 1172–1178.
- Radich, J. (2013). Technology and interactive media as tools in early childhood programs serving children from birth through age 8. *Every Child*, 19(4), 18.
- Roseberry, S., Hirsh-Pasek, K., & Golinkoff, R. M. (2014). Skype me! Socially contingent interactions help toddlers learn language. *Child Dev*, 85(3), 956–970.
- Safe Kids. (2020). Family contract for online safety. <http://www.safekids.com/family-contract-for-online-safety/>
- Taylor, E., & Rooney, T. (2017). *Digital playgrounds: growing up in the surveillance age, in Surveillance Futures: Social and Ethical Implications of New Technologies for Children and Young People*, eds E. Taylor and T. Rooney. Abingdon: Routledge.
- UNESCO (2020). *Media and information literacy*. Retrieved from <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/media-development/medialiteracy/online-mil-and-intercultural-dialogue-courses/>
- Üstündağ, A. (2020). *Çocuk ve ekran. Dijital medya ve çocuk gelişimi*. Ankara: Eğiten Kitap

BÖLÜM 7: MEDYA OKURYAZARLIĞININ ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Şule Alıcı

ÖZET

Bu bölümde öncelikle medya okuryazarlığının amacından, prensiplerinden ve hangi temel yetkinlikleri desteklemeyi hedeflediğinden bahsedilecektir. Bu yetkinlikler doğrultusunda hangi pedagojilerin, öğretim yaklaşımlarının, yöntem ve tekniklerinin kullanılabileceği açıklanacaktır. Sorgulama ve eleştirel düşünmeyi teşvik etmek için hangi medya okuryazarlığı sorularının sorulabileceğine, bu soruların kapsamına ve medya okuryazarlığı yetkinliklerini nasıl desteklediğine değinilecektir. Son olarak da erken çocukluk eğitiminde medya okuryazarlığının hangi boyutlarının olduğu incelenip öğretmenlere bu konuda önerilerde bulunacaktır.

lerini desteklemek için öğretmenlerimizin kullanabileceği soruları ve bu soruları hangi amaçlara ulaşabilmek için kullanabileceklerini örneklerle açıkladık. Son olarak da erken çocukluk eğitiminde yer alması gereken medya okuryazarlığı eğitiminin boyutlarına değinip bu boyutları örneklere inceledik. Bu bölümü tamamlamadan önce medya okuryazarlığı eğitimi yürütecek siz eğitimcilerle birkaç öneriyi paylaşmak istiyorum:

- Medya okuryazarlığı eğitimi bir medya reformu ya da devrimi yapmak değildir. Medya okuryazarlığı, eleştirel düşünmeyi ve sorgulamayı teşvik eder ve eleştirel kuramdan yararlanır ancak politik bir hareket değil bir disiplindir. Öte yandan medya okuryazarlığı eğitiminin medyanın kalitesi ve politikasını etkileyen sonuçları olabilir (Scheibe ve Rogow, 2012).
- Daha önce de belirtildiği gibi çocukların sorgulama alışkanlıklarını ve ifade becerilerini geliştirmek için Tablo 2’de ve 3’te yer alan sorulardan yararlanabilirsiniz. Ancak Scheibe ve Rogow, (2012)’e göre medya analizlerinde çok sığ ve az soru sormaktan kaçınmalısınız. Aksi takdirde medya okuryazarlığı eğitiminin temelini oluşturan sorgulamayı ve eleştirel düşünmeyi desteklememiş olursunuz.
- Medya okuryazarlığı ile ilgili eğitime “medya zaten başlı başına bir problem”, “hayatımızı ele geçirmiş durumda ondan bir şekilde korunmalıyız” düşünceleriyle başlamamalıyız. Evet medya hayatımızın her alanına nüfuz etmiş durumda ancak pek çok yararı ve de kolaylaştırıcı yanları da bulunmaktadır. O nedenle bu kadar medya ile donanmış bir dünyada nasıl yolumuzu bulacağımızı öğrenmeliyiz ve öğretmeliyiz. Ancak bu doğrudan anlatım yoluyla değil çocukların bizzat kendilerinin aktif olduğu ve onlara kazandıracığımız deneyim yoluyla gerçekleşmelidir ki biz yanlarında olmadığımızda da yollarını bulabilsinler (Scheibe ve Rogow, 2012).
- Sınıfınızdaki çocukların medya kullanımlarıyla ilgili araştırma yapmadan (ailelerinden bilgi almadan ve gözlem yapmadan) genel geçer varsayımlarda bulunmamalısınız. Özellikle bu konuyla ilgili yapılmış olan çalışmalardan yararlanmadan önce tarih aralıklarını kontrol etmeniz de sizin için faydalı olacaktır (Scheibe ve Rogow, 2012). Bütün bu incelemelerin ışığında hangi öğretim materyalini (çizgi filmi, hangi karakterleri) sınıfınızda analiz edebileceğinize kolaylıkla karar verebilirsiniz.

KAYNAKÇA

Aufderheide, P. (1992). *Media literacy. A Report of the National Leadership Conference on Media Literacy*. Aspen Institute.

- Hobbs, R. (2010). *Digital and media literacy: a plan of action*. the aspen institute.
- Kellner, D., ve Share, J. (2007). Critical media literacy, democracy, and the reconstruction of education. In D. Macedo ve S.R. Steinberg (Eds.), *Media literacy: a reader* (pp. 3-23). Peter Lang Publishing.
- Kellner, D., ve Share, J. (Ed.) (2019). *The Critical Media Literacy Guide Engaging Media and Transforming Education*. Brill Sense.
- Livingstone, S. (2004). What is media literacy? *Intermedia*, 32 (3), 18-20.
- NAMLE (National Association for Media Literacy Education). (2007). Core principles of media literacy education in the United States. <http://namle.net/wpcontent/uploads/2009/09/NAMLE-CPMLE-wquestions2.pdf> adresinden erişilmiştir.
- NAMLE (National Association for Media Literacy Education). (2009). Core Principles of Media Literacy Education in the United States. NAMLE. www.namle.net/core-principles adresinden erişilmiştir.
- National Association for the Education of Young Children (NAEYC) & Fred Rogers Center (2012). Key messages of the NAEYC/Fred Rogers Center Position Statement on Technology and Interactive Media in Early Childhood Program. www.naeyc.org/sites/default/files/globally-shared/downloads/PDFs/resources/topics/12_KeyMessages_Technology.pdf adresinden erişilmiştir.
- Partnership for 21st Century Skills (2008). 21st century skills, education & competitiveness a resource and policy guide. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED519337.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Project Look Sharp & Rogow, F. (2017). Developing habits of inquiry: key questions to ask when analyzing media messages and developing habits of reflection: key questions to ask when creating media messages. <https://www.projectlooksharp.org/Resources%202/keyquestions.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Rogow, F. (2015). Media literacy in early childhood education: Inquiry-based technology integration. In C. Donohue, (Ed.). *Technology and digital media in the early years: Tools for teaching and learning*. Routledge and NAEYC.
- Rogow, F.(2022). *Media literacy for young children teaching beyond the screen time debates*. National Association for the Education of Young Child.
- Scheibe, C., ve Rogow, F. (2012). *The teacher's guide to media literacy: Critical thinking in a multimedia world*. Thousand Oaks: Corwin
- Taşçı,D. , Kirel, Ç. ve Kıyık Kıcı, G. (2016). Medya endüstrisinde kamu ve özel sektör çalışanlarının, örgütsel bağlılık konusu bağlamında karşılaştırmalı analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (3), 129-152.
- Vasquez, V. (2003). *Getting beyond" I like the book": Creating space for critical literacy in K 6 classrooms*. International Reading Association.

BÖLÜM 8: ÇOCUĞU ÇEVRELEYEN PAYDAŞLAR VE MEDYA OKURYAZARLIĞI

Dr. Öğr. Üyesi Emine Hande Aydos

Dr. Ayça Ülker

ÖZET

Çocukların medya aracılığıyla doğru bilgiye erişmesi için aileler, okullar, eğitimciler, kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri gibi paydaşlar önemli rol oynamaktadır. Her bir paydaş çocuklara erken yaşlardan itibaren rehberlik ederek maruz kaldıkları medya içeriklerini seçme konusunda gereken bilgi, beceri ve deneyimi kazandırmada sorumluluk sahibidir. Bu bağlamda, bu bölümde, bireylerin eriştiği medya içeriklerini eleştirel bir şekilde analiz etme, birleştirme, değerlendirme olarak tanımlanan medya okuryazarlığı kapsamında paydaşların rol ve sorumlulukları tartışılacak ve ilgili paydaşlara yönelik öneriler sunulacaktır.

- Okullar diğer paydaşlarla iş birliği içerisinde medya okuryazarlığına yönelik projeler, atölyeler ve etkinlikler düzenleyerek çocukların kuramsal bilgilerini uygulamaya aktarabileceği deneyimler kazanmalarını sağlayabilirler.
- RTÜK gibi kamu kurumları, medya içeriklerinin kalitesini ve uygunluğunu sistemli bir şekilde denetleyerek, medya okuryazarlığını desteklemek için yanıtıcı veya zararlı içeriklerin yayınlanmasını engelleyebilir ve medya hizmet sağlayıcılarına yönelik eğitim programları hazırlayarak rehberlik edebilir.
- STK'lar, medya okuryazarlığı konusunda diğer kurum ve paydaşlarla iş birliği yapabilir ve ortak projeler gerçekleştirebilir, böylece bireylerin medya okuryazarlığı becerilerine katkı sağlayabilirler.
- STK'lar, medya okuryazarlığı konusunda farkındalık yaratma, eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri yürütebilir, toplumu medya manipülasyonu, yanlış bilgiler ve çevrim içi güvenlik konusunda bilinçlendirmek için kampanyalar düzenleyebilirler.
- Tüm paydaşlar medya ve çocuk konusu etrafında bir araya gelerek, erken yaşlardan itibaren çocukların medya okuryazarlık bilgi ve becerilerini geliştirmek için kaynaklar, araştırmalar ve materyaller geliştirip sunabilir ve bunu sürdürülebilir hâle getirmek için çözümler üretebilirler.
- Son olarak bu alanda çalışan araştırmacıların; nitelikli medya okuryazarlığı programlarının geliştirilmesi ve yürütülmesi, medya okuryazarlığı becerilerinin önleyici ve koruyucu etkileri, paydaşların rolü ve medya okuryazarlığı becerilerinin değerlendirilmesi, öğretmen yetiştirme süreçlerine entegre edilecek etkili stratejiler geliştirilmesi gibi konularda müdahale içeren ve boylamsal çalışmalarla alana katkı sağlaması söz konusu olabilir.

KAYNAKÇA

- Aktulun, Ö. U., ve Elmas, R. (2019). 21. yüzyıl okul öncesi öğretmenleri için sosyal medya araçları: Muhtemel faydalar. *Temel Eğitim*, 1(4), 6-20. <https://dergipark.org.tr/en/pub/temelegitim/issue/49907/639213>
- American Academy of Pediatrics. (2016). Media and young minds. *Pediatrics*. <http://doi.org/10.1542/peds.2016-2591>
- Anderson, D.R. ve Pempek, T.A. (2005). Television and very young children. *The American Behavioral Scientist*, 48(5), 505-522.
- Atalay, G. E. (2019). Sosyal medya ve çocuk: "Babishko Family Fun TV" isimli Youtube kanalının eleştirel bir analizi. *Erciyes İletişim Dergisi*, (1), 179-202.
- Aubrey, C., ve Dahl, S. (2013). Building Creative Partnerships through image and text. *Thinking Skills and Creativity*, 9, 1-15.

- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-hall.
- Banerjee, R., ve Dittmar, H. (2008). Individual differences in children's materialism: The role of peer relations. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34(1), 17-31.
- Barr, R. (2019). Growing up in the digital age: Early learning and family media ecology. *Current Directions in Psychological Science*, 28(4), 341-346.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *Ecology of Human Development*. Harvard University Press.
- Buckingham, D. (2006). Defining digital literacy. *Nordic Journal of Digital Literacy*, 4(1), 263-276.
- Choi, G. Y., ve Lewallen, J. (2018). "Say Instagram, kids!": Examining sharenting and children's digital representations on Instagram. *Howard Journal of Communications*, 29(2), 144-164.
- Courage, M. L., ve Troseth, G. L. (2016). Infants, toddlers and learning from screen media. <http://www.child-encyclopedia.com/sites/default/files/textes-experts/en/4738/infants-toddlers-and-learning-from-screen-media.pdf>. adresinden alınmıştır.
- Çiçek , R. ve Şahin, V. (2022). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıfta ekran medyası kullanım şekilleri ve tercihlerinin incelenmesi. *Yaşadıkça Eğitim*, 36(2), 472-490.
- Çimke, S., Gürkan, D. Y., ve Polat, S. (2018). Sosyal medyada çocuk hakkı ihlali: Sharenting. *Güncel Pediatri*, 16(2), 261-267.
- Donelle, L., Facca, D., Burke, S., Hiebert, B., Bender, E., ve Ling, S. (2021). Exploring Canadian Children's Social Media Use, Digital Literacy, and Quality of Life: Pilot Cross-sectional Survey Study. *JMIR Formative Research*, 5(5), e18771.
- Dursun, C. (2019). Ebeveynlerin çocuklarını sosyal medyada teşhiri: Çocuk hakları bağlamında bir değerlendirme. *Çocuk ve Medeniyet*, 4(8), 195-208.
- Duygulu, S. (2019). Sosyal medyada çocuk fotoğrafları paylaşmanın mahremiyet ihlali ve çocuk istismarı açısından değerlendirilmesi. *TRT Akademi*, 4(8), 428-487.
- Erişir, R. M., ve Erişir, D. (2018). Yeni medya ve çocuk: Instagram özelinde "sharenting" "paylaşanabalık" örneği. *Yeni Medya*, (4), 50-64.
- Fırat, F. (2016). Çocuk odak'sız' habercilik: İnternet gazetelerinde çocuk içerikli haberlerin sunumu ve etik ihlaller. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. 2(4), ss. 817-833.
- Gaudreau C, King YA, Dore RA, Puttre H, Nichols D, Hirsh-Pasek K and Golinkoff RM. (2020). Preschoolers Benefit Equally From Video Chat, Pseudo-Contingent Video, and Live Book Reading: Implications for Storytime During the Coronavirus Pandemic and beyond. *Frontiers in Psychology*, 2158.
- He, M., Irwin, J. D., Bouck, L. M. S., Tucker, P., ve Pollett, G. L. (2005). Screen-viewing behaviors among preschoolers: Parents' perceptions. *American Journal of Preventive Medicine*, 29(2), 120-125.
- Hirsh-Pasek, K., Zosh, J. M., Golinkoff, R. M., Gray, J. H., Robb, M. B., ve Kaufman, J. (2015). Putting education in "educational" apps: Lessons from the science of learning. *Psychological Science in the Public Interest*, 16(1), 3-34.

- Hobbs, R. (2010). *Digital and Media Literacy: A Plan of Action. A White Paper on the Digital and Media Literacy Recommendations of the Knight Commission on the Information Needs of Communities in a Democracy*. Aspen Institute, Washington.
- Hobbs, R., Moen, M., Tang, R., ve Steager, P. (2022). Measuring the implementation of media literacy instructional practices in schools: community stakeholder perspectives. *Learning, Media and Technology*, 1-16.
- İnal, K. (2011). Çocuklar Niçin Medya Okuryazarı Olmalı?. *Türkiye Çocuk Hakları Kongresi. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları-88, Yayın Dizisi, 13*, 417-426.
- İplikçi, H. G. ve Batu, M. (2018). Dijital iletişim ve çocuk: Türkiye’de çocuk web sitelerindeki reklamlara yönelik bir içerik analizi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (30), 242-256
- Jago R, Stamatakis E, Gama A, et al. (2012). Parent and child screen-viewing time and home media environment. *Am J Prev Med*. 43(2):150–158.
- Lam, L. T., ve Wong, E. M. (2015). Stress moderates the relationship between problematic internet use by parents and problematic internet use by adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 56(3), 300–306.
- Lieberman, D. A., Bates, C. H., ve So, J. (2009). Young children’s learning with digital media. *Computers in the Schools*, 26(4), 271-283.
- MEB (2013). Okul Öncesi Eğitim Programı. <https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooororam.pdf> adresinden erişilmiştir.
- MEB (2018). Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı. Temel Eğitim Genel Müdürlüğü, <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=410> adresinden erişilmiştir
- Myers, L. J., LeWitt, R. B., Gallo, R. E., ve Maselli, N. M. (2017). Baby FaceTime: Can toddlers learn from online video chat?. *Developmental Science*, 20(4), e12430.
- NAEYC. (2012). Technology and Interactive Media as Tools in Early Childhood Programs Serving Children from Birth through Age 8. Joint position statement. Washington, DC. www.naeyc.org/content/technologyand-young-children adresinden erişilmiştir.
- OECD (2015). Students, Computers and Learning. Making the Connection. Paris: OECD. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264239555-en> adresinden alınmıştır.
- PEDOK (2017). Pedagojik Dokümantasyon. www.pedok.org
- Parlak Yorgancı, D. (2018) Çocukların sosyal medya kullanımına yönelik yetişkin tutumları üzerine nitel bir inceleme. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(5): 182-202.
- Pembecioğlu, E. N., Gündüz, U., ve Akın, A. (2021). The importance of media literacy and infollution in the context of the impact of health news on children: The case of Covid-19. *Medical Informatics* (pp.1095-1147), Istanbul University Press.
- DeGaetano, G. (2007). *Medya Çağında İyi Anne Baba Olmak: Çocuklarımızı İnsan Kılmak*. (Çev. Pembecioğlu Öcel, N.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Rogow, F. (2014). Media literacy in early childhood education: Inquiry-based technology integration. In *Technology and digital media in the early years* (pp. 91-103). Routledge.
- RTÜK (2022). RTÜK Çocuk Web Sitesi. https://www.rtuk.gov.tr/aile-cocuk_47 adresinden alınmıştır.
- Santomero, A. (2018). *Preschool Clues*. New York: Touchstone.
- Schriever, V. (2021). Early childhood teachers' management of their changing roles regarding digital technologies in kindergarten: A grounded theory study. *Australasian Journal of Early Childhood*, 46(1), 32-49.
- Serin, H. (2019). Sosyal Medyada Çocuk Hakları İhlalleri: Ebeveynler ve Öğretmenler Farkında mı?. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 1005-1031.
- Subrahmanyam, K., ve Greenfield, P. (2008). Online communication and adolescent relationships. *The Future of Children* 18(1), 119-146
- Şen, M., Demir, E., Teke, N., ve Yılmaz, A. (2020). Erken çocukluk ebeveyn medya aracılık ölçeği geliştirme çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(53), 228-265.
- Şirin, M. R. (2013). Çocuk ve medya: Eşitsizlikler dünyası. *İletişim ve Diplomasi*, (2), 181-187.
- Telli Yamamoto, S. G., Demiray, U. ve Kesim, M. (2010). *Türkiye'de e-öğrenme: Gelişmeler ve uygulamalar*. Efil Yayınevi.
- Tigga, R. (2009). *Rise, decline, and re-emergence of media literacy education in the United States: 1960-2000*. Doktora tezi. Faculty of the Graduate School, Marquette University.
- Ulusoy, H.Ö. (2019). Yerel basında çocuk odaklı habercilik: Akdeniz Gerçek ve Antalya Gündem gazeteleri üzerine bir araştırma. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 9(18).
- Vanderloo, L. M., Carsley, S., Aglipay, M., Cost, K. T., Maguire, J., ve Birken, C. S. (2020). Applying harm reduction principles to address screen time in young children amidst the COVID-19 pandemic. *J Dev Behav Pediatr*, 41(5), 335-336.
- Vargo, D., Zhu, L., Benwell, B., ve Yan, Z. (2021). Digital technology use during COVID-19 pandemic: A rapid review. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 3(1), 13-24.
- Veziroğlu-Çelik, M., Acar, İ.H., Bilikci, C.A., Şahap, G. ve Yalvaç, B.M. (2018). Çocuk, teknoloji ve medya: okul öncesi ve sınıf öğretmenlerinin görüşleri üzerine bir çalışma. *Turkish Studies Information Technologies ve Applied Sciences Volume*, 13(6), 147-164.
- Warren, R. (2001). In words and deeds: Parental involvement and mediation of children's television viewing. *The Journal of Family Communication*, 1(4), 211-231.
- Wiederhold, B. K. (2020). Children's screen time during the COVID-19 pandemic: boundaries and etiquette. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 23(6), 359-360.

- Wood, E. (2009). *Media literacy education: Evaluating media literacy education in Colorado Schools*. Degree Master of Art in Mass Communication. Faculty of Social Sciences University of Denver.
- Xu, Y., Yau, J. C., ve Reich, S. M. (2021). Press, swipe and read: Do interactive features facilitate engagement and learning with e-Books?. *Journal of Computer Assisted Learning*, 37(1), 212-225.
- Yay, M. (2019). Dijital ebeveynlik (2. Basım). *Yeşilay Yayınları*.
- Yeğen, C. (2013). Demokratik ve yeni bir kamusal alan olarak sosyal medya. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 119-135.
- Yılmaz, A., ve Şen, M. (2021). Dijital medya kullanımında aile ve öğretmenin rolü. *In Çocuk ve Medya*. (Ed. Şükran Kılıç). Pegem A Yayıncılık.
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK) (2018). Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları. https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari/AA_Sunus_%20Onsoz_Uygulama_Yonergesi.pdf

BÖLÜM 9: AFİŞ, BROŞÜR VE İNFOGRAFİK OLUŞTURMA

Dr. Öğr. Üyesi Ozan Filiz
Doç. Dr. Burcu Burçak Erdal

ÖZET

Ulusal ve uluslararası birçok rapor çocukların dijital teknolojilerle erken yaşlarda tanıştığını çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu durumda özellikle erken çocukluk döneminden başlamak üzere tüm öğrenim kademelerinde öğretmenlere önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu sorumlulukların başında ise dijital teknolojilerin keyif ve eğlence amacının yanında bilgilenme, öğrenme ve yaratma amaçları açısından da nasıl kullanılabilceğinin çocuklara öğretilmesi gelmektedir. İlgili bölüm bu sorumluluğa katkı getirmesi bakımından önemli görülmektedir. Günümüzde birçok dijital teknoloji, her yaşta kullanıcının tüketici değil aynı zamanda üretici olmasını da sağlayacak kolaylıkta bir kullanım olanağı sunmaktadır. Bu doğrultuda bu bölümde ilk olarak yaygın olarak kullanılan görsel materyal türlerinden afiş, broşür ve infografik temel farklılıkları ve eğitimde kullanım durumları açısından değerlendirilmiştir. Buna ek olarak görsel içerik oluşturma teknolojilerinden biri olan Canva üzerinde yazarlar tarafından geliştirilmiş örnek bir infografik, grafik tasarımı açısından incelenmiş ve sonrasında aynı infografiğin geliştirilme süreci, Canva'dan ekran görüntüleri kullanılarak anlatılmıştır. Bölümün öğretmen ve öğretmen adaylarına nitelikli görsel materyallerin eğitim amaçlı kullanımına ilişkin hem tasarım hem de öğrenme boyutlarında bilgiler vermesi amaçlanmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde eğitimde yaygın olarak kullanılan görsel materyaller arasında yer alan afiş, broşür ve infografik oluşturma hakkında bilgiler verilmiştir. Bir infografiğin Canva'da nasıl tasarlanabileceğine ilişkin ayrıntılı anlatımlar yapılmıştır. İnfografiğe benzer şekilde afiş ve broşür de Canva üzerinde benzer işlem adımlarına dikkat edilerek oluşturulabilmektedir. Önemli olan, afiş, broşür ve infografik arasındaki temel farklar bölümünde ele alınan ayrıntılara dikkat edilerek farklı tasarım boyutlarında çalışabilirlik konusunda esneklik kazanmaktır. Canva, hazır şablonlar sunarak bu esneklik konusunda kullanıcılarına büyük kolaylık sağlamaktadır. Bu doğrultuda ilk bölümde afiş, broşür ve infografik arasındaki temel farklar ele alınmıştır. Canva ayrıca, eğitimcilere sunduğu destek, Türkçe arayüz kullanımı, zengin içerik kütüphanesi, zengin paylaşma seçenekleri gibi arttırılabilecek birçok özelliği ile görsel materyal tasarım ihtiyacına çözüm sağlayan bir uygulamadır. Bu doğrultuda Canva içerisinde yer alan afiş, broşür, infografik ve birçok farklı materyal türünün eğitimde nasıl kullanılabileceğine ilişkin farkındalığın arttırılması ve örnek uygulamaların gerçekleştirilmesi önemlidir. İkinci bölüm afiş, broşür ve infografiğin eğitimde kullanımına odaklanmaktadır.

Görsel materyal tasarımında önemli olan diğer bir husus, grafik tasarımın temel ilkelerine hâkim olmaktır. Bu konuda PAT modeli kılavuz olması açısından faydalı görülmektedir. Bir tasarımda algıyı kontrol etmek için hangi ilkelerin kullanıldığı, algıyı etkileyen eylem ilkelerinin neler olduğu ve tüm tasarım süreçlerinde hangi tasarım öğelerinden yararlandığı PAT modelinin kapsamını oluşturmaktadır. Buna ilişkin ayrıntılı bilgiler, gerçekleştirilen infografik tasarımının mesaj tasarımı açısından incelenmesi başlıklı üçüncü bölümünde verilmiştir. Son bölümde ise Canva kullanılarak gerçekleştirilen örnek bir infografik tasarım süreci aktarılmıştır. Bu süreçte Canva'nın tasarım araçları ve içerik kütüphanesi hakkında ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir. Örnek infografik tasarım süreci, adım adım anlatılmış ve dikkat edilmesi gereken noktalara ilişkin öneriler paylaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Canva. (2013). Canva hakkında. https://www.canva.com/tr_tr/about/
- Canva. (2022). İnfografik nasıl hazırlanır? https://www.canva.com/tr_tr/yapma/infografik/
- Chaudron, S., Di Gioia, R., & Gemo, M. (2018). *Young children (0–8) and digital technology, a qualitative study across Europe*. European Union: Joint Research Center.
- Erdal, B., B. (2021). İnfografik tasarımında kullanılan web teknolojilerinin karşılaştırılması. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 11(3), 797–812. <https://doi.org/10.7456/11103100/004>

- Henson, E. (2022). Poster vs Infographic - Difference Between. Diffbt.com. <https://www.diffbt.com/poster-vs-infographic/>
- Herdzina, J. & Lauricella, A. R. (2020). *Media literacy in early childhood report*. Chicago, IL: Technology in Early Childhood (TEC) Center, Erikson Institute.
- Koç Akran, S. & Kocaman, İ. (2019). Görselleştirmeye dayalı etkinliklerin okul öncesi çocuklarının duygusal zekâ düzeyine etkisi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 5 (1), 113-123.
- Kos, B.A., & Sims, E. (2014). *Infographics: The new 5-paragraph essay*. Paper presented at the Rocky Mountain Celebration of Women in Computing 2014, Laramie, WY, USA
- Lippert, A. (2017, August 18). What is a poster? | Poster House. Poster House. <https://posterhouse.org/blog/what-is-a-poster/>
- Lohr, L. L. (2008). *Creating Graphics for Learning and Performance: Lessons in Visual Literacy* (2nd ed.). Pearson College Div.
- O'Bannon, B., Puckett, K., & Rakes, G. (2006). Using technology to support visual learning strategies. *Computers in the Schools*, 23(1-2), 125-137. https://doi.org/10.1300/j025v23n01_11
- Pettersson, R. (2012). Introduction to message design. *Journal of Visual Literacy*, 31(2), 93-104. <https://doi.org/10.1080/23796529.2012.11674702>
- Smiciklas, M. (2012). *The power of infographics: Using pictures to communicate and connect with your audiences*. Indianapolis, IN: Pearson Education, Inc.
- Ramlatchan, M. (2019). Chapter 1: Message Design for Instructional Designers - An Introduction. https://digitalcommons.odu.edu/instructional_message_design
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2022). Motorlu kara taşıtları. 24.07.2022 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Motorlu-Kara-Tasitlari-Nisan-2022-45707> adresinden erişilmiştir.
- Vanichvasin, P. (2013). *Enhancing the quality of learning through the use of info-graphics as visual communication tool and learning tool*. Paper presented at the Proceedings ICQA 2013 International Conference on QA Culture: Cooperation or Competition, Bangkok, Thailand, (pp. 135-142). Bangkok: The Office for National Education Standards and Quality Assessment.
- Williams, R. (2015). *The non-designer's design book: Design and typographic principles for the visual novice*. Pearson Education.
- Yeh, H.-T., & Cheng, Y.-C. (2010). The influence of the instruction of visual design principles on improving pre-service teachers' visual literacy. *Computers & Education*, 54(1), 244-252. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2009.08.008>

BÖLÜM 10: DİJİTAL KİTAPLARDA MESAJ TASARIMI: ÇEVRE EĞİTİMİNE YÖNELİK BİR ÖRNEK

Doç. Dr. Deniz Atal
Dr. Öğr. Üyesi Burcu Çabuk

ÖZET

Okuryazar bir toplum yararmak için atılması gereken önemli adımlardan birisi de erken çocukluk döneminden itibaren çocuklarla birlikte kitap okumaktır. Bu dönemdeki çocukların teknoloji içine doğduğu ve hevesli birer medya tüketicisi oldukları düşünüldüğünde, dijital teknolojilerin gücünü kitaplarla bir araya getiren dijital kitaplardan yararlanmak son derece önem kazanmaktadır. Dijital kitaplardaki mesaj tasarım özellikleri hakkındaki bu kitap bölümünün ilk kısmında, özellikle erken çocukluk dönemdeki çocuklara yönelik olarak hazırlanan dijital kitapların nasıl tasarlanması gerektiği açıklanmış, dijital kitapların mesaj tasarım ilkeleri aktarıldıktan sonra, erken çocukluk döneminde vurgulanması önem arz eden çevre eğitimi bağlamında tasarlanmış olan dijital bir kitabın eleştirisi yapılmıştır. İkinci kısımda ise benzer bir konuda uygun özelliklere göre hazırlanan bir dijital kitabın geliştirilme süreci basamaklar hâlinde açıklanmıştır. Son olarak sürecin sonuçları belirtilerek ilgililere öneriler verilmiştir.

göstermek gerekir. Bu noktada eğitimciler çocuk kitaplarında çevre mesajlarının nasıl tasarlanması gerektiği boyutlarını göz önünde bulundurarak iş birlikli tasarımlar geliştirebilir, kendi öğrencileriyle ve hatta velileriyle tasarlandıkları kitapları yine çevrim içi olarak paylaşabilirler. Her ne kadar bu kitap bölümü kapsamında yalnızca bir tasarım ortamı tanıtılmış olsa da çok çeşitli Web 2.0 ortamlarını ve ücretsiz web uygulamalarını kullanarak bu süreçleri yapılandırmaları olanaklıdır.

KAYNAKÇA

- Arpin, I. F. (2021). Developing an interactive storybook application 'Jack and the Dirty Smelly Beast' for English language proficiency among children. *The International Journal of Multimedia & Its Applications (IJMA) Vol, 13(4)*, 1-20. <https://doi.org/10.5121/ijma.2021.13401>
- Brito, R., & Dias, P. (2017). Digital technologies, learning and school: Practices and perceptions of young children (under 8) and their parents. *The Online Journal of New Horizons in Education*, 7(1), 64-76.
- Çabuk, B., Baş, T. ve Teke, N. (2017). Resimli öykü kitaplarındaki görseller ve metinler masum mu? - İletilen doğal çevre mesajları. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(3), 984-1016. <https://doi.org/10.14686/buefad.310561>
- Dardanou, M., Unstad, T., Brito, R., Dias, P., Fotakopoulou, O., Sakata, Y., & O'Connor, J. (2020). Use of touchscreen technology by 0-3-year-old children: Parents' practices and perspectives in Norway, Portugal and Japan. *Journal of Early Childhood Literacy*, 20(3), 551-573. <https://doi.org/10.1177/1468798420938445>
- De Jong, M. T., & Bus, A. G. (2004). The efficacy of electronic books in fostering kindergarten children's emergent story understanding. *Reading Research Quarterly*, 39, 378-393. <https://doi.org/10.1598/RRQ.39.4.2>
- Dobrin, S. I. (2004). *It's not easy being green*. İçinde *Wild Things: Children's Literature and Ecocriticism*, 232-253.
- Druin, A. (2005). What children can teach us: Developing digital libraries for children with children. *The Library Quarterly*, 75(1), 20-41.
- Fernandez, P. (2020). Books online: E-books, e-paper, and e-readers. *Library Hi Tech News*, 37(4), 19-22. <https://doi.org/10.1108/LHTN-01-2020-0009>
- Geist, E. (2014). Using tablet computers with toddlers and young preschoolers. *Young Children*, 69(1), 58.
- Handler, D., & Epstein, A. S. (2010). Nature education in preschool. *Highscope Extensions*, 25(2), 1-7.
- Hoel, T., Stangeland, E. B., & Schulz-Heidorf, K. (2021). What happens before book reading starts? An analysis of teacher-child behaviours with print and digital books. *Frontiers in Psychology*, 11, 43-54. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.570652>

- Hourcade, J. P., Bederson, B. B., Druin, A., Rose, A., Farber, A., & Takayama, Y. (2003). The international children's digital library: Viewing digital books online. *Interacting with Computers*, 15(2), 151-167. [https://doi.org/10.1016/S0953-5438\(03\)00005-5](https://doi.org/10.1016/S0953-5438(03)00005-5)
- Kachorsky, D. (2022). Digital children's literature: Current understandings and future directions. K. Coats, D. Stevenson, V. Yenika-Agbaw (Ed.) *A Companion to Children's Literature* (s.258-270) içinde. John Wiley & Sons.
- Kawas, S., Kuhn, N. S., Tari, M., Hiniker, A., & Davis, K. (2020, June). "Otter this world" can a mobile application promote children's connectedness to nature? İçinde *Proceedings of the Interaction Design and Children Conference* (pp. 444-457).
- Korat, O., & Shamir, A. (2004). Do Hebrew electronic books differ from Dutch electronic books? A replication of a Dutch content analysis. *Journal of Computer Assisted Learning*, 20(4), 257-268. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2729.2004.00078.x>
- Kozminsky, E., & Asher-Sadon, R. (2013). Media type influences preschooler's literacy development: E-book versus printed book reading. *Interdisciplinary Journal of E-Learning and Learning Objects*, 9(1), 233-247.
- Ly, C. N. (2019). *Where are we now? Reconsidering interactive text features and their role in the classification of digital books as considerate or inconsiderate*. Yayınlanmamış doktora tezi, Boston Üniversitesi.
- Martín, N. M., Hageman, J. L., Montgomery, S. E., & Rule, A. C. (2019). A content analysis of thirty children's picture books about ecology. *Journal of STEM Arts, Crafts, and Constructions*, 4(1), 83-120.
- Mayer, R.E. (Ed.). (2005). *The Cambridge handbook of multi-media learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mayer, R.E. (2009). *Multimedia learning* (2nd ed.). New York, USA: Cambridge University Press.
- MEB (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. Ankara: MEB Yayınları.
- McCann, M. (2020). *Environmental representation in children's books*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Prescott College.
- Neumann, M. M., & Neumann, D. L. (2017). The use of touch-screen tablets at home and pre-school to foster emergent literacy. *Journal of Early Childhood Literacy*, 17(2), 203-220. <https://doi.org/10.1177/146879841561>
- Ofcom, (2021). *Children and parents: media use and attitudes report 2020/21*. Retrieved from https://www.ofcom.org.uk/__data/assets/pdf_file/0025/217825/children-and-parents-media-use-and-attitudes-report-2020-21.pdf
- Paciga, K. A. (2015). Their teacher can't be an app: Preschoolers' listening comprehension of digital storybooks. *Journal of Early Childhood Literacy*, 15(4), 473-509. <https://doi.org/10.1177/1468798414552510>
- Panchenko, L. F., Vakaliuk, T. A., & Vlasenko, K. V. (2020, November). Augmented reality books: Concepts, typology, tools. CEUR Workshop Proceedings. <http://ceur-ws.org/Vol-2731/paper16.pdf>

- Peterson, C. (2003). Bringing ADDIE to life: Instructional design at its best. *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia*, 12(3), 227-241.
- Phadung, M., Suksakulchai, S., & Kaewprapan, W. (2012, October). The design framework of interactive storybook support early literacy learning for ethnic minority children. İçinde *Proceedings of the 2012 World Congress on Engineering and Computer Science* (pp. 24-26).
- Raiser, R. A., & Dempsey, J. V. (2007). *Trends and issues in instructional design and technology*. Second Edition. New Jersey: Pearson Merrill Prentice Hall.
- Rideout, V., & Robb, M. B. (2020). *The Common sense census: Media use by kids age zero to eight*. Retrieved from https://www.commonsensemedia.org/sites/default/files/uploads/research/2020_zero_to_eight_census_final_web.pdf
- Roskos, K., Brueck, J., & Widman, S. (2009). Investigating analytic tools for e-book design in early literacy learning. *Journal of interactive online learning*, 8(3), 218-240.
- dRussell, L., & Barley, R. (2016). *Ethics, Education and Ethnography; working with young people and children*. In: Engaging Children and Young People: Creative Methods and Research Ethics, 20th - 21st June, University of Huddersfield.
- Segers, E., & Verhoeven, L. (2002). Multimedia support of early literacy learning. *Computers & Education*, 39(3), 207-221. [https://doi.org/10.1016/S0360-1315\(02\)00034-9](https://doi.org/10.1016/S0360-1315(02)00034-9)
- Silva, E. P., Vieira, N., Amorim, G., Mousinho, R., Guedes, G., Ghinea, G., & Dos Santos, J. A. (2021). Using multisensory content to impact the quality of experience of reading digital books. *ACM Transactions on Multimedia Computing, Communications, and Applications (TOMM)*, 17(4), 1-18. <https://doi.org/10.1145/3458676>
- Smeets, D. J., & Bus, A. G. (2012). Interactive electronic storybooks for kindergartners to promote vocabulary growth. *Journal of Experimental Child Psychology*, 112(1), 36-55. <https://doi.org/10.1016/j.jecp.2011.12.003>
- Strouse, G. A., Newland, L. A., & Mourlam, D. J. (2019). Educational and fun? Parent versus preschooler perceptions and co-use of digital and print media. *AERA open*, 5(3), 1-14. <https://doi.org/10.1177/2332858419861085>. Sun, H., & Ng, E. L. (2021). Home and school factors in early English language development. *Asia Pacific Journal of Education*, 41(4), 657-672. <https://doi.org/10.1080/02188791.2021.1932742>
- Takacs, Z. K., Swart, E. K., & Bus, A. G. (2015). Benefits and pitfalls of multimedia and interactive features in technology-enhanced storybooks: A meta-analysis. *Review of Educational Research*, 85, 698-739. <https://doi.org/10.3102/0034654314566989>
- Troseth, G. L., & Strouse, G. A. (2017). Designing and using digital books for learning: The informative case of young children and video. *International Journal of Child-Computer Interaction*, 12, 3-7. <https://doi.org/10.1016/j.ijcci.2016.12.002>

- Walker, S., Black, A., Bessemans, A., Bormans, K., Renckens, M., & Barratt, M. (2018). Designing digital texts for beginner readers: performance, practice and process. M. Barzillai, J. M. Thomson, S. Schroeder, ve P. W. Broek (Ed.), *Learning to read in a digital world. Studies in written language and literacy* (s. 31-56) içinde. John Benjamins.
- Wu, Q. (2016). *Comparing Children's and Parents' Preferences Regarding E-books for Children*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, University of Oulu.
- Zweiffel, M. (2021). Digital revolution and place of printed books. *International Journal of Business and Social Science Research*, 2(12), 8-11. <https://doi.org/10.47742/ijbssr.v2n12p2>

BÖLÜM 11: HABER VE ÇOCUK

Doç. Dr. Ebru Kuşcu

ÖZET

Dijital araçların günümüzde yaygın ve yoğun kullanılması ve dijital araç erişiminin iki yaşın altına düşmesi, okul öncesi çocukların da haberler dâhil pek çok medya içeriği ile karşılaşma olasılığını arttırmıştır. Çocukların bu ortamlarda sıklıkla karşılaştığı güncel haberler ya da son dakika anonsuyla verilen sarsıcı olaylar çocukları psikolojik olarak zorlayabilir. Bu nedenle gerek ana akım medyada gerekse sosyal medyadaki haberlerin çocuklar üzerindeki olumsuz etkisini en aza indirmek için çocukların, ebeveynlerin ve öğretmenlerin medya okuryazarı olması oldukça önemlidir. Buna ek olarak medya içeriği üretenler ve yayınlayanların da “çocuk odaklı haber” bakış açısı ile haber yapmaları beklenmektedir. Bu bağlamda haber hazırlayan gazetecilerin ve bu haberleri seçen editörlerin çocukların hakları, iyi oluşları ve psikolojik gelişimlerini dikkate alan bir dil ve içeriği tercih etmeleri önem kazanmaktadır.

Bu kitap bölümünün amacı ebeveynlere, okul öncesi öğretmenlerine ve medya çalışanlarına çocuk odaklı haberin nasıl olması gerektiğine ilişkin bir farkındalık oluşturmak ve eleştirel medya okuryazarlığı yeterliğini geliştirmelerine destek olmaktır. Bu bağlamda “çocukların medyada nasıl temsil edildiği”, “nasıl tanımlandığı” ve “haberlerde çocuk haklarını ihlal eden bir dilin kullanılıp kullanılmadığı”, “çocukların haberlerde temsilinin nasıl olması gerektiği”, “dijital çağda medya okuryazarı çocukların nasıl yetiştirilebileceği” ve “0-3 yaş aralığında çocuğu olan ebeveynlerin dijital ortamlar ve medyayı çocuklarıyla birlikte nasıl daha sağlıklı kullanabileceklerine” ilişkin soruların yanıtları aranmaktadır. Buna ek olarak henüz ulusal ölçekte bir örneği olmayan ancak dünya çapında beş farklı dilde içerik sunan ve çocuklar için hazırlanmış bir haber uygulaması olan News-O-Matic ve çocuklar için hazırlanan medya ve teknolojileri inceleyip derecelendiren bir kuruluş olan Common Sense Medya incelenmiştir.

ca ebeveyn ve öğretmenlere filmlerin, TV dizilerinin, uygulamaların ve video oyunlarının çocukların yaşlarına ve ailenin değerlerine uygun olup olmadığına karar vermede yardımcı olması için CSM gibi siteleri/platformları kullanmalarını önermektedir.

Ulusal ölçekli haber sağlayıcı web siteleri ve haber içeriği sunan uygulamalar incelendiğinde özellikle çocuklar için hazırlanmış haber kaynaklarının olmadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle News-O-Matic gibi sadece çocuklar için geliştirilen haber uygulamalarının ulusal ölçekte de hayata geçirilmesi önerilebilir. Türkçe olarak ve sadece çocuklar için ve çocuk odaklı bir anlayışla hazırlanan haber uygulamaları sayesinde çocukların doğru ve uygun içeriklerle sunulan haberlere ulaşmaları sağlanabilir. Ayrıca bu uygulamalarla çocukların psikolojileri zarar görmeden gündemi takip edebilmeleri ve sonuç olarak medya okuryazarlık becerilerini geliştirmeleri desteklenebilir. Elbette bu haber içeriklerini hazırlayan gazeteciler ve haber editörlerinin de sorumlulukları göz ardı edilemez bir gerçektir. Bu bağlamda iletişim ve yeni medya bölümlerinin müfredatlarına çocukların hakları, iyi oluşları ve psikolojik gelişimlerini dikkate alan, çocuk odaklı haber anlayışını kazandıracak derslerin eklenmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Alankuş, S. (2012). *Çocuk Odaklı Habercilik*, İPS iletişim vakfı yayınları, İstanbul
- BMÇHS, (1989). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>, 22.08.2022 tarihinde erişilmiştir.
- American Academy of Pediatrics (2022). Beyond Screen Time: Help Your Kids Build Healthy Media Use Habits, *Beyond Screen Time: Help Your Kids Build Healthy Media Use Habits - HealthyChildren.org* 22.08.2022 tarihinde ulaşılmıştır.
- Buluş, B. (2017). Yetişkin yeni medya okuryazarlığı: Avrupa Birliği ve Türkiye örnekleri (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- Burnett, C., & Merchant, G. (2011). Is there a space for critical literacy in the context of social media? *English Teaching: Practice and Critique*, 10(1), 41–57.
- Karakış, G. (04.11.2020). *Ayda nasıl hayatta kaldı? Depremin 91. saatinde gerçekleşen mucize kurtuluşun detayları*, *Ayda nasıl hayatta kaldı? Depremin 91. saatinde gerçekleşen mucize kurtuluşun detayları*. 23.01.2023 tarihinde ulaşılmıştır.
- Common Sense Media (2019). https://www.common SenseMedia.org/sites/default/files/research/report/2019_cs-sm_summarytoplines_release.pdf
- Cüceloğlu D. (1999). İnsan ve Davranışı. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Doğrucan, A., & Yıldırım, Z. (2011). Yazılı basında çocuk istismarı haberlerinin incelenmesi:(Cumhuriyet, Hürriyet, Posta, Sabah, Yeni Şafak ve Zaman gazeteleri örneğinde). *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 176-194.

- Erdem, C., & Erişti, B. (2022). Implementation and Evaluation of a Media Literacy Skills Curriculum: An Action Research Study. *International Journal of Modern Education Studies*, 6(1). 22.08.2022 tarihinde <https://ijonmes.net/index.php/ijonmes/article/view/155> adresinden erilmıştır.
- Dijk, J.V. (2012). Ağ Toplumu çev. Ö. Sakin (İstanbul: Epsilon Yayıncılık, 2016).
- Gesiler, D. (2022). Bedenim Bana Ait, (Çeviren, K. Özdağan). Gergadan Yayınları, Ankara
- Gölcü, A. ve Dağlı, A.N. (2017). *Haber söyleminde 'öteki'yi aramak: Suriyeli mülteciler örneği*. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 28, 1-11.
- IFJ, (2003). Promoting Children's Rights in the Media – Workshop Report, (12-14 September, 2003) <https://www.ifj.org/media-centre/news/detail/article/promoting-childrens-rights-in-the-media-workshop-report.html>
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Cemalcılar, Z. (2017). *Dünden bugüne insan ve insanlar sosyal psikolojiye giriş (20.Baskı)*. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Kellner, D., & Share, J. (2007). *Critical media literacy, democracy and the reconstruction of education*. In *Media literacy: A reader* (pp. 3–23). Peter Lang Publishing.
- Mutlu, B., & Bek, M. G. (2007). *Eleştirel Medya Okuryazarlığı*. İstanbul, Kalkedon Yayınları.
- Özel, E. K., Deniz, Ş., & Pakkan, Ş. (2021). Çocuğu 'Haber'den Silmek: Çocuk Haberlerinde Gazetecilik Etiği İçin Yeni Bir Fırsat Olarak Unutulma Hakkı. *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences*, (61), 127-160.
- Ponte, C. (2005). Our Child and the Others: Pictures of Children in the News Media. *Kültür ve İletişim*, 8(2), 17-43. file:///C:/Users/ebruo/Downloads/Cristina_Ponte_Our_Child_and_the_Others.pdf adresinden 22.08.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Ponte, Cristina (2007). Mapping News On Children In The Mainstream Press, *European Societies*, 9:5, 735 - 754 To link to this article: DOI: 10.1080/14616690701412855
- Stokes, A., Magnier, K., & Weaver, R. (2011). What is the use of fieldwork? Conceptions of students and staff in geography and geology. *Journal of Geography in Higher Education*, 35(01), 121-141. <https://doi.org/10.1080/03098265.2010.487203>
- Thoman, E., & Jolls, T. (2004). Media literacy: A national priority for a changing world. *American Behavioral Scientist*, 48(1), 18–29.
- Thoman, E., & Jolls, T. (2005). Literacy for the 21st century: An overview & orientation guide to media literacy education. Center for Media Literacy Education. www.medialitkit.org/medialitkit
- Tok, A. İ., Güneş, N., Güngör, İ. ve Aytekin, Ç. (2019). *Yazılı basında çocuk haberlerinin sunumu*. IBAD Sosyal Bilimler Dergisi, (5), 542-554.
- TUİK (2021). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2021-45633>
- Zhang, X., Luo, L., & Skitmore, M., (2015). Household carbon emission research: an analytical review of measurement, influencing factors and mitigation prospects. *Journal of Cleaner Production*, 103, 873-883. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2015.04.024>

BÖLÜM 12: REKLAMLAR VE REKLAMLARDA MESAJ TASARIMI

Doç. Dr. Erhan Güneş

Dr. Raziye Sancar

ÖZET

Her yaştan bireyin günün hemen her anında türlü teknolojiler aracılığıyla reklamlara maruz kaldığı yadsınamaz bir gerçektir. Örneğin, yolda yürürken bir açık hava reklamına (billboard) maruz kalabilirsiniz ya da sosyal medyada zaman geçirirken beğeni ve video, podcast vb. izlemelerinize göre reklamlara maruz kalabilirsiniz. Bu durum yetişkinler için bile görece zor olsa da çocuklar için özellikle de erken çocukluk dönemindeki çocuklar için yönlendirilmeye açık ve savunmasız biçimde reklamlara maruz kalmaya yol açmaktadır. Bu nedenle yaygın medya türlerinden biri olan reklamlara ilişkin farkındalık geliştirilmesi erken çocukluk dönemindeki temel becerilerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Medya okuryazarlığı eğitimi alan çocukların medyanın pasif alıcısı olmaktan çok etkin ve bilinçli kullanıcıları ve hatta geliştiricileri olmaları olanaklıdır. Bu bölüm kapsamında erken çocukluk döneminde reklamlar özellikle 21. yüzyıl becerileri arasında yer alan algoritmik düşünme becerisi bağlamında ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Medya unsuru olarak reklamların tanıtılması, erken çocukluk döneminde reklamların kullanımı, reklamların bu dönemde öğrenme-öğretme sürecindeki rolüne ilişkin alt başlıklara yer verilmiştir. Yazarlar tarafından geliştirilmiş bir örnek reklam kesiti mesaj tasarımı bağlamında incelenmiştir. Ayrıca yine yazarlar tarafından algoritmik düşünme becerisini desteklemeyi amaçlayan bir eğitim seti geliştirilmiş ve bu setin tanıtımının yaygın kullanılan web 2.0 araçlarından birisi olan Powtoon ortamında hazırlanması süreci ayrıntılı biçimde aktarılmıştır. Bölüm içerisinde reklamların eğitim öğretim sürecine kaynaştırılmasına ilişkin özellikle öğretmen adaylarına ve öğretmenlere yönelik önerilere yer verilmiştir.

düzeyin ötesinde eleştirel bir bakış açısı ile alan uzmanlığı geliştirebilmek ve buna koşut materyalleri üretebilmektir. Dahası geliştirilen bu materyalleri eğitim öğretim sürecinde etkin biçimde işe koşabilmektir.

Bu bölüm kapsamında ele alınan algoritmik düşünme becerisinin erken çocuklukta geliştirilebilmesi için uygulayıcılara, özellikle öğretmenlere ve öğretmen adaylarına yönelik önerilere yer verilmiştir. Bilginin bu denli hızlı yayılım sağladığı bir dönemde artık önemli olan edinilen bilginin uygun zaman ve koşullarda nasıl işlevsel biçimde kullanılacağı olmalıdır. Dolayısıyla erken çocukluk dönemi dâhil tüm bireylere bilginin etkin işlenmesi, üretilmesi ve paylaşılması becerisinin özenle kazandırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Bers, M. U., Flannery, L., Kazakoff, E. R., & Sullivan, A. (2014). Computational thinking and tinkering: Exploration of an early childhood robotics curriculum. *Computers & Education*, 72, 145-157.
- Bers, M. U. (2018). *Coding as a playground: Programming and computational thinking in the early childhood classroom*. Routledge.
- Blades, M., Oates, C., Blumberg, F., & Gunter, B. (Eds.). (2014). *Advertising to children: New directions, new media*. Springer.
- Boerman, S. C., & Van Reijmersdal, E. A. (2020). Disclosing influencer marketing on YouTube to children: The moderating role of para-social relationship. *Frontiers in Psychology*, 10, 3042.
- Correia, N., Camilo, C., Aguiar, C., & Amaro, F. (2019). Children's right to participate in early childhood education settings: A systematic review. *Children and Youth Services Review*, 100, 76-88.
- Esteban-Bravo, M., Vidal-Sanz J. M., Yıldırım G., (2015), Historical impact of technological change on the US mass media advertising expenditure, *Technological Forecasting & Social Change* 100, 306–316
- European Commission (2006). Key Competencies for Lifelong Learning: a European Reference Framework. Directorate-General for Education and Culture.
- García-Valcárcel-Muñoz-Repiso, A., & Caballero-González, Y. A. (2019). Robotics to develop computational thinking in early Childhood Education. *Comunicar. Media Education Research Journal*, 27(1), 63-72.
- Grideanu, N. (2014). Advertising management. *Review of General Management*, 19(1), 95-105.
- Gülbahar, Y., Kert, S. B., & Kalelioğlu, F. (2019). Bilgi işlemsel düşünme becerisine yönelik öz yeterlik algısı ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT)*, 10(1), 1-29.

- Hsu, T.C.; Chang, S.C.; Hung, Y.T. (2018). How to learn and how to teach computational thinking: Suggestions based on a review of the literature, *Computers & Education* 126, 296–310.
- Hobbs, R., Mihailidis, P., Cappello, G., Ranieri, M., & Thevenin, B. (Eds.). (2019). *The international encyclopedia of media literacy*. Hoboken, NJ: Wiley-Blackwell.
- Hobbs, R. (2021). *Media literacy in action: Questioning the media*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Kzakoff, E., Sullivan, A. and Bers, M.U. (2013). The effect of a classroom-based intensive robotics and programming workshop on sequencing ability in early childhood, *Early Childhood Education Journal*, 41(4), 245–255
- Kiss, G., & Arki, Z. (2017). The influence of game-based programming education on the algorithmic thinking. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 237, 613-617.
- Livingston, S. (2004). Media literacy and the challenge of new information and communication technologies. *Communication Review*, 1(7), 3-14
- Mayer, R.E. (2009). *Multimedia learning* (2nd ed.). New York, USA: Cambridge University Press.
- O'Reilly T (2005) What Is Web 2.0: Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software. MPRA Paper No. 4578. https://mpra.ub.uni-muenchen.de/4578/1/mpra_paper_4578.pdf
- Papadakis, S., Kalogiannakis, M., & Zaranis, N. (2016). Developing fundamental programming concepts and computational thinking with ScratchJr in preschool education: a case study. *International Journal of Mobile Learning and Organisation*, 10(3), 187-202.
- Parette, Howard P; Quesenberry, Amanda C.; & Blum, Craig. (2010). Missing the boat with technology usage in early childhood settings: A 21st century view of developmentally appropriate practice. *Early Childhood Education Journal*, 37, 335–343
- Ramalingam, V., Palaniappan, B., Panchanatham, N., & Palanivel, S. (2006). Measuring advertisement effectiveness - a neural network approach. *Expert systems with applications*, 31(1), 159-163.
- Rasi, P., Vuojärvi, H., & Ruokamo, H. (2019). Media literacy education for all ages. *Journal of Media Literacy Education*, 11(2), 1-19.
- Smith, R., Kelly, B., Yeatman, H., & Boyland, E. (2019). Food marketing influences children's attitudes, preferences and consumption: a systematic critical review. *Nutrients*, 11(4), 875.
- Syarah, E. S., Mayuni, I., & Dhieni, N. (2020). Understanding Teacher's Perspectives in Media Literacy Education as an Empowerment Instrument of Blended Learning in Early Childhood Classroom. *Jurnal Pendidikan Usia Dini*, 14(2), 201-214.
- Valkenburg, P. M., & Cantor, J. (2001). The development of a child into a consumer. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 22(1), 61-72.

- Van Reijmersdal, E. A., Rozendaal, E., Smink, N., Van Noort, G., & Buijzen, M. (2017). Processes and effects of targeted online advertising among children. *International Journal of Advertising*, 36(3), 396-414.
- Voronina, L. V., Sergeeva, N. N., & Utyumova, E. A. (2016). Development of algorithm skills in preschool children. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 233, 155-159.
- Wells, W., Burnet, J., & Moriarty, S. (2003). *Advertising principles and practice*. India: Pearson Education.
- Wing, J. M. (2006). Computational thinking. *Communications of the ACM*, 49(3), 33-35.
- Yadav, A., Stephenson, C., & Hong, H. (2017). Computational thinking for teacher education. *Communications of the ACM*, 60(4), 55-62.

BÖLÜM 13: ÇİZGİ FİLM VE ANİMASYONLAR

Dr. Raziye Sancar
Dr. Melek Merve Yılmaz

ÖZET

Sosyal gelişim ve etkileşimin sağlıklı olarak ilerlemesinde erken çocukluk dönemi oldukça önemlidir. Bu bölümde erken çocukluk döneminde sosyal gelişimin önemli parçalarından biri olan duygusal gelişime odaklanılarak, söz konusu dönemde yaygın olarak izlenen medya araçlarından biri olan çizgi filmler ve animasyonlar birlikte incelenmiştir. Öncelikle duygular ve temel duygu türlerinden bahsedilmiş ve ardından erken çocukluk döneminde duyguların yeri ve önemine değinilmiştir. Yaygın kullanılan bir medya unsuru olan çizgi film ve animasyonlarda duyguların işlenmesine değinilerek özellikle en çok izlenen çizgi filmlerden birisi olan Rafadan Tayfa üzerinden duygu aktarımının nasıl gerçekleştirildiği incelenmiştir. Son olarak yaygın olarak tercih edilen web 2.0 araçlarından *Animaker* kullanılarak erken çocukluk döneminde duyguların öğretimini amaçlayan bir animasyonun geliştirilme süreçleri ayrıntılandırılmıştır. Geliştirilen materyalin eğitim öğretim süreçlerinde kullanımına ilişkin öneriler ile bölüm sonlandırılmıştır.

KAYNAKÇA

- Adams, S., Kuebli, J., Boyle, P. A., & Fivush, R. (1995). Gender differences in parent-child conversations about past emotions: A longitudinal investigation. *Sex Roles, 33*, 309-323.
- Bakırcıoğlu, R. (2012). Ansiklopedik psikoloji sözlüğü. Anı yayıncılık.
- Bednar, A., & Levie, W. H. (1993). Attitude-change principles. in M. Fleming & W. H. Levie (Eds.), *Instructional message design* (pp. 283-302). Englewood Cliffs, nJ: Educational Technology Publications.
- Berk, E. L. (2013). Bebekler ve çocuklar. (N. Işıkoğlu-Erdoğan, Çev.). Nobel Yayıncılık
- Berridge, K. C., & Kringelbach, M. L. (2016). From pleasure to happiness. "Liking" and "wanting" in mind and brain. In M. Lewis & J.L. Haviland-Jones (Eds.), *Handbook of emotions* (pp. 133-145). New York: Guilford Press.
- Bowlby, J. (1980). *Loss, sadness and depression*. Basic Books.
- Christakis, D. A., Garrison, M. M., Herrenkohl, T., Haggerty, K., Rivara, F. P., Zhou, C., & Liekweg, K. (2013). Modifying media content for preschool children: a randomized controlled trial. *Pediatrics, 131*(3), 431-438.
- Courtney, A. E., & Whipple, T. W. (1983). *Sex stereotyping in advertising*. Lexington, MA: Heath.
- Denham, S. A. ve Burton, R. (2003). *Social and emotional prevention and intervention programming for preschoolers*. Kluwer-Plenum.
- Denham, S. A., Blair, K. A., DeMulder, E., Levitas, J., Sawyer, K., Auerbach-Major, S., & Queenan, P. (2003). Preschool emotional competence: Pathway to social competence? *Child development, 74*(1), 238-256.
- Diener, E., Scollon, C. N. & Lucas, R. E. (2004). The evolving concept of subjective well-being: The multifaceted nature of happiness. In P. T. Costa & I. C. Siegler (Ed.), *Advances in cell aging and gerontology*, (pp.187-220). Elsevier.
- Durmus, K. & Övür, A. (2021). Medya etkileri bağlamında okul öncesi dönem çocuklarının yeni medya kullanımının analizi. *Yeni Medya Elektronik Dergisi, 5*(2), 136-155. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ejnm/issue/62010/842707>
- England, D. E., Descartes, L., & Collier-Meek, M. A. (2011). Gender role portrayal and the Disney princesses. *Sex roles, 64*, 555-567.
- Fleming, M. L., & Levie, W. H. (1978). *Instructional message design: Principles from the behavioral sciences*. Educational Technology.
- Friedrich, L. K., & Stein, A. H. (1973). Aggressive and prosocial television programs and the natural behavior of preschool children. *Monographs of the Society for Research in Child Development, 1*-64.
- Gerrig, R. J., Zimbardo, P. G., Campbell, A. J., Cumming, S. R., & Wilkes, F. J. (2015). *Psychology and life*. Pearson Higher Education AU.

- Goleman, D. (2014). Duygusal zeka neden IQ'dan daha önemlidir. (Çev. B.Seçkin). Varlık Yayınları.
- Gülay, H. & Akman, B. (2009). *Okul öncesi dönemde sosyal beceriler*. Pegem Akademi Yayınları.
- Han, S., Jiang, Y., & Humphreys, G. W. (2007). Watching cartoons activates the medial prefrontal cortex in children. *Chinese Science Bulletin*, 52(24), 3371-3375.
- Harris, P.L. (2000). Understanding emotion. In M. Lewis & J.L. Haviland-Jones (Eds.), *Handbook of emotions* (2nd ed.) (pp. 281–292). New York: Guilford Press.
- Hentges, B. & Case, K. (2013) Gender representations on Disney Channel, Cartoon Network, and Nickelodeon broadcasts in the United States, *Journal of Children and Media*, 7(3), 319-333.
- Johnson-Laird, P. N., & Oatley, K. (2008). Emotions, music, and literature. In M. Lewis, J. M. Haviland-Jones, & L. Feldman Barrett (Eds.), *Handbook of emotions* (pp. 102–113). Guilford Press.
- Kahlenberg, S. G., & Hein, M. M. (2010). Progression on Nickelodeon? Gender-role stereotypes in toy commercials. *Sex Roles*, 62(11-12), 830-847.
- Kalaycı, N. (2015). Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından bir çizgi film çözümlemesi: Pepee. *Eğitim ve Bilim*, 40(177), 243-270.
- Kolbe, R. H., & Muehling, D. (1995). Gender roles and children's television advertising. *Journal of Current Issues & Research in Advertising*, 17(1), 49-64.
- Kuşcu, E. (2020). Dijital Çağa Doğanların Ebeveyni Olmak: Teknopozitif Ebeveynlik. (Editörler: M. Erdem ve F. Sarsar). *Dijital Teknoloji Aracılı Düşünme Öğretimi- içinde* (ss. 593-610). Ankara: Pegem Akademi.
- Lagattuta, K. H., & Wellman, H. M. (2002). Differences in early parent-child conversations about negative versus positive emotions: implications for the development of psychological understanding. *Developmental Psychology*, 38(4), 564.
- Matsumoto, D., Keltner, D., Shiota, M., O'Sullivan, M., & Frank, M. (2008). Facial expressions of emotions. In M. Lewis, J. M. Haviland-Jones, & L. Feldman Barrett (Eds.), *Handbook of emotions* (pp. 211–234). Guilford Press.
- McGarr, O., Mifsud, L., & Colomer Rubio, J. C. (2021). Digital competence in teacher education: comparing national policies in Norway, Ireland and Spain. *Learning, Media and Technology*, 46(4), 483-497.
- Öhman, A. (2008). Fear and anxiety: Overlaps and dissociations. In M. Lewis, J. M. Haviland-Jones, & L. Feldman Barrett (Eds.), *Handbook of emotions* (pp. 709–730). Guilford Press.
- Rideout, M. A., Roberts, D. F., & Foehner, U. G. (2005). *Generation M: Media in the lives of 8–18 year olds*. Henry J. Kaiser Family Foundation.
- Rieffe, C., Terwogt, M. M., & Cowan, R. (2005). Children's understanding of mental states as causes of emotions. *Infant and Child Development*, 14(3), 259-272.

- San-Bayhan, P. & Artan, İ. (2011). Çocuk gelişimi ve eğitimi. Morpa Yayıncılık.
- Schiau, S., Plitea, I., Gusiță, A., Pjekny, S., & Iancu, I. (2013). How do cartoons teach children? A comparative analysis on preschoolers and schoolchildren. *Journal of Media Research*, 3(17), 37-49.
- Seven, S. (2008). Çocuk ruh sağlığı. Ankara: Pegem Yayınları.
- Sever, S. (2008). Çocuk ve edebiyat. Tudem.
- Southam-Gerow, M. A. & Kendall, P. C. (2002). Emotion regulation and understanding: Implications for child psychopathology and therapy. *Clinical Psychology Review*, 22(2), 189-222.
- Spielberger, C. D., Crane, R. S. & Kearns, W. D. (Eds.). (1991). Anger and anxiety in essential hypertension. *Stress and emotion: Anxiety, anger and curiosity*. Taylor & Francis.
- Thompson, R. A. ve Lagattuta, K. H. (2006) Feeling and Understanding: Early Emotional Development. K. McCartney ve D. Phillips (Eds.) *Blackwell Handbook of Early Childhood Development* içinde (ss. 317-337). Blackwell Publishing Ltd, Oxford.
- Thompson, T. L., & Zerbinos, E. (1995). Gender roles in animated cartoons: Has the picture changed in 20 years?. *Sex Roles*, 32(9-10), 651-673.
- TÜİK (2022). İstatistiklerle çocuk. Türkiye İstatistik Kurumu. https://www.tuik.gov.tr/medial/announcements/istatistiklerle_cocuk_2021.pdf
- Yıldız, C. (2016). 3-6 yaş çocuklarının tercih ettikleri çizgi filmlerdeki şiddet içeriklerinin analizi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2), 698-716.

BÖLÜM 14: DİJİTAL OYUNLAR

Doç. Dr. Devkan Kaleci
Zeynep Arıca

ÖZET

Mesaj, genel olarak göndericiden alıcıya iletilen bilgi içeriği olarak ifade edilebilir. Mesaj günümüzde daha çok görsel ve yazılı medya ile bağdaştırılsa da tüm iletişim araçları için geçerlidir. Mesaj bir gazetede veya sosyal medyada hem kelimeler hem de resimler için kullanılabilirken, bir televizyon yayında yazılar, sözcükler, sesler, müzikler olabilir. İyi tasarlanmış mesajlar basit, akılda kalıcı, kolay anlaşılır ve hedef kitle için anlamlı olmalıdır. Bu nedenle mesaj tasarımı disiplinler arası bir alanıdır. Öğretimsel mesaj tasarımı, teknolojiyi kullanarak bilgiyi etkili bir şekilde iletmek için öğrenme teorilerinin kullanılmasıdır. Öğretimsel mesaj tasarımı, öğretim durumlarına ve öğrenci ihtiyaçlarına göre çeşitli medya ve dağıtım sistemlerinin daha etkili bir şekilde kullanılmasını araştırır.

Bu bölümde öncelikle mesaj ve mesaj tasarımı ile ilgili temel kavramlar açıklanmış, öğretimsel mesaj tasarımından bahsedildikten sonra öğretimsel mesaj tasarımı ile ilişkili temel kuramlar anlatılmıştır. Bölümün ikinci kısmında mesaj tasarımının üç temel ilkesi olan motivasyon ilkesi, algı ilkesi ve öğrenme ilkesi bağlamında 4 yaş ve üstü çocuklar için programlama becerisi kazandırmak amacıyla tasarlanmış “Kodable” oyununun değerlendirilmesine yer verilmiştir. Son kısımda ise dijital oyun tasarım sürecinden bahsedilmiş ve erken çocukluk dönemi çocuklarına kodlama becerileri kazandırmak amacıyla geliştirilmiş olan “Ördek Duffy” adlı oyunun tasarım aşamaları ayrıntıları ile sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Bennett, C., Ryall, J., Spalteholz, L., & Gooch, A. (2007). *The aesthetics of graph visualization*. Paper presented at the CAe.
- Bishop, M. (2014). Instructional message design: Past, present, and future relevance. In *Handbook of research on educational communications and technology* (pp. 373-383): Springer.
- Dale, E. (1946). *Audio-Visual Methods in Teaching*. New York: Dryden Press.
- Hong, S., & Eades, P. (2016). Symmetric Graph Drawing. In: Citeseer.
- Kobourov, S. G., Mchedlidze, T., & Vonessen, L. (2015). *Gestalt principles in graph drawing*. Paper presented at the International Symposium on Graph Drawing.
- Martin, C., Cooper, M., & Kavakli, M. Review of Gestalt Principles used in Computer Games.
- Mayer, R. E. (2008). Applying the science of learning: evidence-based principles for the design of multimedia instruction. *American psychologist*, 63(8), 760.
- Mayer, R. E. (2011). Applying the science of learning.
- Mayer, R. E. (2014). Incorporating motivation into multimedia learning. *Learning and instruction*, 29, 171-173.
- Pettersson, R. (2002). *Information design: An introduction* (Vol. 3): John Benjamins Publishing.
- Pettersson, R. (2007). Visual literacy in message design. *Journal of Visual Literacy*, 27(1), 61-90.
- Pettersson, R. (2012). Introduction to message design. *Journal of Visual Literacy*, 31(2), 93-104.
- Ramlatchan, M. (2019). Message Design for Instructional Designers-An Introduction.
- Ramlatchan, M. (2021). Instructional Message Design: Theory, Research, and Practice (Volume 2).
- Sorden, S. D. (2012). The cognitive theory of multimedia learning. *Handbook of educational theories*, 1(2012), 1-22.
- Sweller, J. (2011). Cognitive load theory. In *Psychology of learning and motivation* (Vol. 55, pp. 37-76): Elsevier.
- Wertheimer, M., & Riezler, K. (1944). Gestalt theory. *Social Research*, 78-99.
- KALECİ, D., & KAPIDERE, M. (2014). Moodle için web tabanlı SCORM paketi tasarımı: Soru ve sınav hazırlama örneği. *Journal of Instructional Technologies and Teacher Education*, 3(2), 29-38.
- Kaleci, D., & Tepe, T. (2017). Design, development, and marketing process of video games. In *Mobile Technologies and Augmented Reality in Open Education* (pp. 306-320): IGI Global.
- Kolb, D. A. (2014). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. FT press.

DİJİTAL DÜNYADA DEĞİŞEN YÖNETİM NORMLARI

Editörler:

Dr. Öğr. Üyesi Nida Palabıyık

Dr. Mustafa Altıntaş

Dijital Dünyada Değişen Yönetim Normları

Editörler: Dr. Öğr. Üyesi Nida Palabıyık, Dr. Mustafa Altıntaş

Yayın No.: 1788
ISBN: 978-625-398-879-1
E-ISBN: 978-625-398-878-4
Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulferm@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Mine Metin-mine@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Palabıyık, Nida. Altıntaş, Mustafa.
Dijital Dünyada Değişen Yönetim Normları/Editörler: Dr. Öğr. Üyesi Nida Palabıyık, Dr. Mustafa Altıntaş
1. Basım, XII + 280 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-398-879-1
E-ISBN: 978-625-398-878-4
1. Dijital Yönetim 2. İtibar Yönetimi 3. Sürdürülebilirlik Yönetimi
4. Yeşil Yönetim 5. Yalın Yönetim 6. Bilgi Yönetimi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	v

Bölüm I DİJİTAL YÖNETİM

Doç. Dr. Gökben Bayramoğlu / Hitit Üniversitesi

GİRİŞ	1
1. Dijital Dönüşüm	3
2. Dijital Dönüşümün Temel Teknolojileri	6
2.1. Bulut Bilişim	6
2.2. Büyük Veri	8
2.3. Yapay Zeka	9
2.4. Nesnelerin İnterneti	11
3. Dijital Dönüşümün Temel Strateji Alanları	12
3.1. Müşteriler	13
3.2. Rekabet	14
3.3. Veri	14
3.4. Değer	15
3.5. İnovasyon	15
4. Dijital Dönüşümün Aşamaları	17
SONUÇ	19
KAYNAKÇA	19

Bölüm II İTİBAR YÖNETİMİ

Dr. Emre Uysal / Hitit Üniversitesi

GİRİŞ	23
1. Kurumsal İtibarın Tanımı ve Kapsamı	24
2. Kurumsal İtibarın İlişkili Olduğu Kavramlar	28
2.1. Kurumsal Kimlik	29
2.2. Kurumsal İmaj	29
2.3. Kurum Markası	30
2.4. Güven	31
2.5. Kurum Kültürü	31
3. Kurumsal İtibarın Unsurları	32

4. Kurumsal İtibar Yönetimi	34
5. Kurumsal İtibarın Ölçülmesi	40
SONUÇ.....	42
KAYNAKÇA.....	44

Bölüm III

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK YÖNETİMİ

Dr. Filiz Karpuz / Emlak Yönetim Hizmetleri ve Ticaret A.Ş.

GİRİŞ	49
1. Sürdürülebilirlik Kavramı ve Sürdürülebilirlik Yaklaşımı	50
1.1. Çevresel (Ekolojik) Sürdürülebilirlik	52
1.2. Sosyal Sürdürülebilirlik	53
1.3. Ekonomik Sürdürülebilirlik	54
2. Sürdürülebilirliğin Gelişimi	55
3. Sürdürülebilirlik Uygulamalarının Hedef ve Amaçları	57
SONUÇ.....	59
KAYNAKÇA.....	60

Bölüm IV

YEŞİL YÖNETİM

Dr. Ahmet Karkı / Hitit Üniversitesi

GİRİŞ	63
1. Yeşil Yönetim Kavramı.....	64
2. Yeşil İnsan Kaynakları Yönetimi.....	66
2.1. Yeşil İnsan Kaynakları Boyutları	68
2.1.1. İşe Alma ve Seçme.....	69
2.1.2. Çalışan Eğitimi	70
2.1.3. Yeşil Çalışan Değerlendirmesi ve Performans Yönetimi.....	71
2.1.4. Yeşil Çalışan Ücretlendirme ve Ödüllendirme	71
2.1.5. Yeşil Çalışan Katılımı	72
3. Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi.....	72
3.1. Yeşil Satın Alma.....	75
3.2. Yeşil Dağıtım.....	75
3.3. Yeşil Üretim.....	76
3.4. Tersine Lojistik.....	76
4. Yeşil Pazarlama	77
SONUÇ.....	78
KAYNAKÇA.....	79

Bölüm V

YALIN YÖNETİM

Dr. Aslı Öztürk / Çankırı Karatekin Üniversitesi

GİRİŞ	85
1. Yalın Yönetim Kavramı	86
2. Yalın Yönetimin Tarihsel Gelişimi	87
3. Yalın Yönetimde 3M (Muri, Mura ve Muda)	89
4. Yalın Yönetim Anlayışının Temel İlkeleri	89
4.1. Değer Kavramı	90
4.2. Değer Akışı Kavramı	90
4.3. Akış Prensibi	90
4.4. Çekme Prensibi	91
4.5. Mükemmellik Prensibi	91
5. Yalın Yönetim Teknikleri	91
5.1. 5S Sistemi	92
5.2. Kaizen	93
5.3. Altı Sigma	93
5.4. Değer Akışı Haritalama	94
5.5. Toplam Kalite Yönetimi	95
5.6. Tam Zamanlı Üretim (Just in Time)	95
5.7. Hata Önleme (Poka-Yoke)	96
5.8. Balık Kılçığı Diyagramı	96
SONUÇ	97
KAYNAKÇA	98

Bölüm VI

BİLGİ YÖNETİMİ

Dr. Öğr. Üyesi Arzu Özkanan / Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

GİRİŞ	103
1. Bilgi ve Bilginin Sınıflandırılması	104
1.1. Bilgi ve Bilginin Yapı Taşları	104
1.1.1. Veri	104
1.1.2. Enformasyon	105
1.1.3. Bilgi	105
1.2. Bilginin Sınıflandırılması	106
1.2.1. Örtük Bilgi	107
1.2.2. Açık Bilgi	107
2. Bilgi Yönetimi	108
2.1. Bilgi Yönetimi	108
2.2. Bilgi Yönetimi Süreci	109

2.2.1. Bilginin Oluşturulması	111
2.2.2. Bilginin Sınıflandırılması ve Depolanması.....	112
2.2.3. Bilginin Paylaşılması ve Kullanılması	113
2.2.4. Bilginin Değerlendirilmesi ve Ölçülmesi	114
3. Bilgi Yönetiminin Örgütlere Sağladığı Faydalar	115
SONUÇ.....	116
KAYNAKÇA.....	117

Bölüm VII

İŞ YERİNDE DİJİTAL İLETİŞİM YÖNETİMİ

Öğr. Gör. Esra Akay / Yozgat Bozok Üniversitesi

GİRİŞ	121
1. Dijitalleşme	122
2. Dijital Dönüşüm	124
3. Dijital İletişim ve Özellikleri.....	125
4. İş Yerinde Dijital İletişimin Temel Araçları: E-Posta ve Video Konferans	128
4.1. E-Posta	128
4.2. Video Konferans.....	130
5. İş Yerinde Dijital İletişim Yönetimi: Dijital Liderlik.....	132
SONUÇ	135
KAYNAKÇA	137

Bölüm VIII

PROJE YÖNETİMİ

Prof. Dr. Ufuk Karadavut / Karabük Üniversitesi

GİRİŞ	141
1. Proje Döngüsü ve Yönetimi	144
2. Proje Döngüsü Yönetiminin Faydaları	146
3. Projelerin Başlatılma Süreci	147
3.1. Proje Planlama Aşaması.....	147
3.2. Proje Beyannamesinin Hazırlanması	148
3.3. Proje Başlatma Belgesinin Hazırlanması.....	148
3.4. Paydaşların Tanımlanması	149
3.5. İş Kırılım Yapısının Oluşturulması.....	149
3.6. Proje Planlama Çizelgesi Hazırlama ve Yönetme	151
3.7. Görev Tanımlarının Yapılması.....	151
3.8. Kontrol Takviminin Hazırlanması.....	151
3.9. Tedariklerin Gerçekleştirilmesi	152
3.10. Paydaş Katılımının Yönetilmesi	152
4. Projenin Yürütülmesi.....	153

4.1. Proje Entegrasyonu Çalışmalarının Yürütülmesi	153
4.2. Proje Kapsam Çalışmalarının Yürütülmesi	154
4.3. Proje Zaman Çalışmalarının Yürütülmesi.....	154
4.4. Proje Maliyet Çalışmalarının Yürütülmesi.....	156
4.5. Proje Kalite Çalışmalarının Yürütülmesi.....	157
4.6. Proje İnsan Kaynakları Çalışmalarının Yürütülmesi	158
4.7. Proje İletişim Çalışmalarının Yürütülmesi	159
4.8. Proje Risk Yönetimi Çalışmalarının Yürütülmesi.....	159
4.9. Proje Tedarik Yönetimi Çalışmalarının Yürütülmesi	161
5. Projelerin İzlenmesi ve Kontrollerinin Yapılması.....	161
5.1. Kapsam Kontrollerinin Yapılması.....	161
5.2. Zaman Kontrollerinin Yapılması	162
5.3. Maliyet Kontrollerinin Yapılması	162
5.4. Kalite Kontrollerinin Yapılması	162
5.5. İletişim Kontrollerinin Yapılması.....	162
5.6. Risk Kontrollerinin Yapılması	163
5.7. Tedarik Kontrollerinin Yapılması.....	163
5.8. Paydaş Kontrollerinin Yapılması.....	164
6. Projelerin Bütünleşik (Entegrasyon) ve Değişiklik Kontrollerinin Yapılması	164
7. Projenin Kapatılması	166
SONUÇ.....	167
KAYNAKÇA.....	168

Bölüm IX

İNOVASYON YÖNETİMİ

Dr. Havva Değirmenci Tarakçı / Hitit Üniversitesi

GİRİŞ	175
1. İnovasyon.....	176
2. İnovasyon Engelleri	178
3. İnovasyon Türleri	179
3.1. Yönetim İnovasyonu.....	179
3.2. Stratejik İnovasyon	180
3.3. Ürün İnovasyonu	180
3.4. Örgütsel İnovasyon	180
3.5. Süreç İnovasyonu	181
3.6. Kavramsal İnovasyon.....	181
3.7. Pazarlama İnovasyonu	182
3.8. Hizmet İnovasyonu.....	182
4. İnovasyon ile İlişkili Kavramlar.....	182
4.1. Buluş.....	183
4.2. Yaratıcılık	183

4.3. Girişimcilik	184
4.4. Araştırma Geliştirme (Ar-Ge).....	184
5. İnovasyon Yönetimi	184
5.1. İnovasyon Yönetimi Sürecinin Aşamaları.....	187
5.2. İnovasyon Yönetimini Engelleyen Faktörler	188
6. İnovasyon Stratejileri	189
SONUÇ.....	190
KAYNAKÇA.....	191

Bölüm X

MEDYA YÖNETİMİ

Prof. Dr. Remziye Terkan / Onbeş Kasım Kıbrıs Üniversitesi

GİRİŞ	195
1. Teknoloji, İnternet ve Yeni Dünya	196
2. Sosyal Medya.....	197
2.1. Sosyal Medyanın Etkilediği Alanlar.....	199
2.2. Medyanın Gelişim Süreci	200
2.3. Sosyal Medyanın Gelişimi ve Etkisi.....	201
3. Medya ve Etik	202
4. Küreselleşme.....	205
5. Sosyal Medya ve İletişimin Evrilen Boyutu	206
5.1. Yeni Medyayı Cazip Kılan Faktörler.....	206
5.2. Sosyal Medya ve Kişi Olgusu.....	210
5.3. Sosyal Medya ile Algılama, Yorumlama ve Yaklaşım Becerileri	212
5.4. Sosyal Medyanın Kişisel ve Toplumsal İlişkileri Etkilemesi.....	215
6. Sosyal Medyanın Birey, Toplum ve Kültür Üzerindeki Etkileri	217
SONUÇ.....	219
KAYNAKÇA.....	220

Bölüm XI

VERİ YÖNETİMİ

Dr. İbrahim Yıkılmaz / Kocaeli Üniversitesi

GİRİŞ	223
1. Verilerin İş Yaşamındaki Yeri.....	224
1.1. Veri ve İlişkili Olduğu Kavramlar	225
1.2. İş Yaşamında Önemli Bir Varlık Olarak Veri	228
1.3. İşletmeleri Veri Yönetimine Yönelten Etkenler.....	232
2. Veri Yönetimi	233

2.1. Veri Yönetimi Çerçevesi	236
2.2. Etkin Veri Yönetiminin Önündeki Engeller	239
SONUÇ.....	240
KAYNAKÇA.....	243

Bölüm XII **DEĞİŞİM YÖNETİMİ**

Dr. Öğr. Üyesi Hülya Ateşoğlu / İstanbul Gelişim Üniversitesi

GİRİŞ	247
1. Değişim Kavramı	248
1.1. Değişim Sürecinde Temel İlkeler	249
1.2. Değişim Yönetiminde Direnç ve Çözüm Yolları	249
1.3. Değişim Yönetimi Modelleri	250
1.3.1. Lewin'in Değişim Modeli.....	250
1.3.2. Kotter'in 8 Aşamalı Değişim Modeli.....	252
1.3.3. Prosci ADKAR Modeli	254
1.3.4. Lippitt, Watson, Westley'in Değişim Yönetimi Modeli.....	254
1.4. Değişim Stratejisi Geliştirme	255
1.5. Değişim Sürecinin Planlanması ve Uygulanması.....	256
1.5.1. Değişim Vizyonu Oluşturma	256
1.5.2. Değişim Hedeflerinin Belirlenmesi	257
1.5.3. Risk Değerlendirmesi ve Risk Yönetimi.....	258
1.5.4. Değişim Yönetimi Ekiplerinin Oluşturulması	258
1.5.5. Değişim Planının Hazırlanması ve Uygulanması	259
1.5.6. Değişim Sürecinin İletişimi ve Paydaş Yönetimi	260
1.5.7. Değişim Sürecinde İzleme ve Değerlendirme	261
1.6. Değişim Kültürü Oluşturma	262
1.7. Değişim Yönetimi ve Liderlik.....	263
1.8. Değişim Yönetimi ve İnsan Kaynakları.....	264
SONUÇ.....	265
KAYNAKÇA.....	267
EDİTÖRLER HAKKINDA	273
YAZARLAR HAKKINDA.....	275

Bölüm I

DİJİTAL YÖNETİM

Gökben Bayramoğlu

GİRİŞ

Goodwin (2019, s. 17-18), dünyayı etkileyen üç temel değişimden bahsetmektedir. İlk olarak dünya her zamankinden daha güçlü ve giderek daha da hızlanan değişimlere tanık olmaktadır. Bu süreç içerisinde birçok işletmenin, müşteri beklentilerine ve iş çevresinin taleplerine hızlı bir biçimde cevap vermek için kendisini yeniden yapılandırarak ya da başka yollarla değişime uyum sağlayacak kadar çevik bir yapıya sahip olmadığı görülmüştür. İkinci olarak daha önce önemli üstünlükler sağladığı kabul edilen büyüklük ve ölçek ekonomisi (düşük maliyet, nitelikli eleman, düşük işletme giderleri vb.) giderek etkisini kaybetmektedir. Hatta tam tersi bir zamanlar işletmeleri büyük yapan şeyler (varlıklara, uzmanlığa, büyük iş gücüne, tarihî markalara sahip olma) işletmeler açısından giderek yük olmaya ve değişimi zorlaştırmaya başlamıştır. Son olarak ise dijital çağın yapısına uygun olarak kurulan yeni ve asi işletmeler, pazarın yapısını değiştirmektedir. Temelini teknolojiye dayandıran bu işletmeler, kanun/yönetmeliklerin etrafından dolanmış, yasaları görmezden gelmiş ya da mümkün olduğunca eğip bükmüşlerdir. Farklı iş modelleri geliştiren bu işletmeler, yasal ve sosyal sorumlulukları dışsal unsurlar olarak değerlendiren yeni ekonomik ilkeleri takip etmektedir. Düşük işletme maliyetleriyle çalışabilen bu işletmeler; hızla adapte olabilmekte ve tüm pazardan değer elde edebilmektedir. İş modellerinin temelini en yeni ve en son teknolojiyi koyan bu işletmeler, büyüme için örnek bir yapı sunmaktadır. Bu üç değişim (hızlı küresel değişim, büyüklüğün önemini yitirmesi ve asi işletmelerin yükselişi), yöneticilerin yaptıkları işi yeniden düşünmelerini, değişim adımlarını atma konusunda cesur davranmalarını ve kendilerine meydan okumalarını gerektirmektedir.

başarıyla tamamlanması için bu aşamanın son derece önemli olduğunun altının çizilmesinde yarar vardır (Matt vd., 2015).

c) Dijital Dönüşümün Uygulanması

Dijital dönüşümün sahada uygulanması, önemli bir ön hazırlık ve rehberlik gerektirmektedir. Ancak uygulama, tüm bu dönüşüm projesinin en somut aşamasını oluşturmaktadır. Değişim hissedilecek ve farklı paydaşlar tarafından görülebilir olacaktır. Bu değişimin ne kadar hızlı somutlaşacağı, paydaşların dijitalleşme idealine yönelik motivasyon düzeylerine ve sürecin uygulanması konusundaki kararlılıklarına bağlıdır (Zaoui ve Souissi, 2020).

SONUÇ

Dijital dönüşüm; geri döndürülemez, devrimci ve giderek ivmelenen yapısıyla uzun bir süre yöneticilerin en önemli gündemi olmaya devam edecek gibi görünmektedir. Teknolojinin ve veri analitiğinin gerektirdiği becerilere yeterince sahip olmadığını düşünmenin yarattığı gerginlikle, dijital dönüşümü sadece bilgi teknolojileri bölümünün bir sorumluluğu olarak algılamak ise yöneticilerin yapacağı hataların başında gelmektedir. Dijital dönüşüm, stratejik bir karar olup sanki ilk kez işe başlanıyormuş gibi mevcut süreçlerin tamamen bir tarafa konularak işletmenin yaptığı tüm işlerin temelde yeniden düşünülmesini gerektirmektedir. İşletmenin yaptığı işe ve gereksinimlerine en uygun olan yapay zekâ çözümlerinin ne olduğunu araştırmak, sürece hangi projelerle ve hangi alanlardan başlanması gerektiğine karar vermek tamamen stratejik bir değerlendirme süreci gerektirmektedir. Ayrıca dijital dönüşümün, mevcut süreçlere dijital tozlar serpiştirerek, kendine dijital havası vermenin çok ötesinde bir mental ve örgütsel değişim gerektirdiği de unutulmamalıdır.

Dijital dönüşüm, müşteri gereksinimlerini merkeze alan, müşteri deneyimini en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen bir süreçtir. Bu süreçte işletmelerin elindeki en önemli araçlar, müşteri deneyimine ilişkin anlık veri akışı sağlayan nesnelerin interneti ve bu sensörlerden alınan verilerden önemli öngörüler elde edilmesini olanaklı kılan yapay zekâ araçlarıdır. Bu teknolojiler, her sektörü farklı düzeylerde etkileyecek olmakla birlikte mutlaka etkileyeceği bir gerçektir. Bu açıdan yöneticilerin, kendi sektörleri için henüz tehlike çanları çalmasa bile proaktif davranmaları ve en kısa sürede dijital yol haritalarını çizmeleri önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Abolhassan, F. (2017). *Pursuing digital transformation driven by the cloud*. F. Abolhassan (Ed.), *The drivers of digital transformation: Why there's no way around the cloud* (s. 1-13) içinde. Switzerland: Springer.

- Banger, G. (2018). *Endüstri 4.0: Uygulama ve dönüşüm rehberi*. Eskişehir: Dorlion Yayınları.
- Behmann, F. ve Wu, K. (2015). *Collaborative internet of things (C-IoT) for future smart connected life and business*. United Kingdom: Wiley.
- Borek, A. ve Prill, N. (2021). *Veri ve yapay zekâyla dijital dönüşüm: İşletmelerde dijital dönüşüm, makine öğrenimi ve yapay zekâ*. (D. Gülmez Aydın, M. Demirekin ve Ö. N. Küskün, Çev.) İstanbul: The Kitap.
- Davenport, T. H. (2014). *Big data @ work: Dispelling the myths, uncovering the opportunities*. Boston: Harvard Business School Publishing Corporation.
- Davenport, T. H. (2019). *İş dünyasında yapay zekânın durumu*. L. Göktem (Çev.), Dijital dönüşüm: Yapay zekâ (s. 7-19) içinde. İstanbul: Optimist Yayıncılık.
- Demirel, E. ve Çelik, S. (2022). Dijital dönüşüm hakkında yanlış bilinen 7 unsur. *Harvard Business Review Türkiye*. Erişim adresi: <https://hbrturkiye.com/blog/dijital-donusum-hakkinda-yanlis-bilinen-7-unsur> adresinden alındı
- DK. (2021). *Teknoloji nasıl çalışır: Görsel olarak açıklanan gerçekler*. (A. F. Yıldırım, Çev.), İstanbul: Alfa Yayınları.
- Felicetti, A. M., Corvello, V. ve Ammirato, S. (2023). Digital innovation in entrepreneurial firms: A systematic literature review. *Review of managerial science*, 1-48. Doi: doi.org/10.1007/s11846-023-00638-9.
- Furr, N. ve Shipilov, A. V. (2021). *Dijitalleşme mutlaka yıkıcı olmak zorunda değil*. Ü. Şensoy (Çev.), HBR's 10 must read: Dijital dönüşüm (s. 39-55) içinde. İstanbul: Optimist Yayınları.
- Goodwin, T. (2019). *Dijital darwinizm: İş dünyasının dijital sonrası çağa uyum kılavuzu*. (K. Y. Us, Çev.) İstanbul: Siyah Kitap.
- Greenway, A., Terret, B., Bracken, M. ve Loosemore, T. (2018). *Digital transformation at scale: Why the strategy is delivery*. London: London Publishing Partnership.
- Haldorai, A., Ramu, A. ve Suirya, M. (2020). *Enterprise architecture for iot: challenges and business trends*. A. Haldorai, A. Ramu, ve S. A. Rehman (Ed.), Business intelligence for enterprise internet of things (s. 123-139) içinde. Switzerland: Springer.
- Höttges, T. (2017). *The drivers of digital transformation: Why there's no way around the cloud*. F. F. Abolhassan (Ed.), Switzerland: Springer.
- Hugos, M. H. ve Hulitzky, D. (2010). *Business in the cloud: What every business needs to know about cloud computing*. New Jersey: John Wiley ve Sons, Inc.
- Leśniak-Łebkowska, G. (2023). *Industry 4.0: Social impacts and operation management challenges*. P. Buta, ve N. Bogdan (Ed.), The future of management: industry 4.0 and digitalization (s. 9-21) içinde. Kraków: Jagiellonian University Press.
- Marks, E. A. ve Lozano, B. (2010). *Executive's guide to cloud computing*. New Jersey: John Wiley ve Sons, Inc.

- Marr, B. (2017). *Veri stratejisi: Büyük veri ve nesnelerin interneti nasıl kâr getirir?* İstanbul: MediaCat.
- Marr, B. (2021). *Yapay zekâ devrimi: Dijital dönüşüm işinizi nasıl etkileyecek?* İstanbul: Akbank Yayınları.
- Marston, S., Li, Z., Bandyopadhyay, S., Zhang, J. ve Ghalsasi, A. (2011). Cloud computing: The business perspective. *Decision Support Systems*, 176-189.
- Matt, C., Hess, T. ve Benlian, A. (2015). Digital transformation strategies. *Business Ve Information Systems Engineering*, 57(5), 339-343.
- McGrath, R. ve McManus, R. (2021). *Keşfe dayalı dijital dönüşüm*. Ü. Şensoy (Çev.), HBR's 10 must reads: Dijital dönüşüm (s. 7-25) içinde. İstanbul: Optimist Yayınları.
- Mohanty, S. ve Vyas, S. (2018). *How to compete in the age of artificial intelligence: Implementin a collaborative human-machine strategy for your business*. India: Apress.
- Pagani, M. (2013). Digital business strategy and value creation: Farming the dynamic cycle of control points. *Mis Quarterly*, 37(2), 617-632.
- Palabıyık, N. ve Bayramoğlu, G. (2022). *Blockchain teknolojisi ve büyük veri*. E.B. Ceyhan ve O. Yılmaz (Ed.), *Blockchain teknolojisi: Güncel teknolojilerle ilişkisi* (s. 181-212) içinde. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Reddy, S. ve Reinartz, W. (2017). Digital transformation and value creation: Sea change ahead. *Value in the Digital Era*, 9(1), 10-17.
- Rogers, D. L. (2016). *The digital transformation playbook: Rethink your business for the digital age*. New York: Columbia Business School Publishing.
- Saleh, I., Ammi, M. ve Szonieczky, S. (2018). *Challenges of the internet of things: Technology, use, ethics*. New Jersey: Wiley.
- Schwab, K. (2016). *Dördüncü sanayi devrimi*. Z. Dicleli (Çev.), İstanbul: Optimist Yayınları.
- Shaughness, H. (2018). Creating digital transformation: Strategies and steps. *Strategy ve Leadership*, 46(2), 19-25.
- Siebel, T. M. (2020). *Dijital dönüşüm: Kitlesel yok oluş*. B. Bayındır, D. Yengin ve T. Bayrak (Çev.), İstanbul: Paloma.
- Singh, A., Korkmaz, B., Kendi, C., Cesy, C. ve Demirağ, E. (2020). *Future of work: Turkey's talent transformation in the digital era*. McKinsey ve Company.
- Taylor, P. (2022). Data volume of internet of things (IoT) connections worldwide in 2019 and 2025. Erişim adresi: <https://www.statista.com/statistics/1017863/worldwide-iot-connected-devices-data-size/>
- Tunç, B. (2022). Sentez: Dijital dönüşüm. *Harvard Business Review Türkiye*. Erişim adresi: <https://hbrturkiye.com/blog/sentez-dijital-donusum>.
- Zaoui, F. ve Souissi, N. (2020). Roadmap for digital transformation: A literature review. *Procedia Computer Science*, 175, 621-628.

Bölüm II

İTİBAR YÖNETİMİ

Emre Uysal

GİRİŞ

Örgütlerin başarısı, maddi kaynakların yanı sıra güven, itibar, sadakat, etik değerler ve kurumsal sosyal sorumluluk gibi soyut kavramlara da bağlıdır. Maddi kaynaklar, örgütlerin faaliyetlerini yürütmek, büyümek ve rekabet etmek için önemli bir temel oluştururken soyut kavramlar ise, örgütlerin sürdürülebilirliği ve uzun vadeli başarısı için hayati öneme sahiptir. İyi bir itibara sahip olan örgütler, müşterileri ve paydaşları arasında güven oluşturarak sadık bir müşteri tabanı oluşturma ve iş birliği fırsatları yakalama üstünlüğüne sahiptir. Ayrıca olumlu bir itibar, örgütlerin rekabet ortamında öne çıkmasını sağlar, marka değerini artırır ve işletme itibarını korur. İtibar ve güven, işletme performansını etkileyen unsurlar arasında stratejik bir unsur olarak kabul edilir ve örgütlerin başarısında önemli bir etkidir.

İtibar kavramı, bireyler ve işletmeler açısından büyük öneme sahiptir ve doğru bir şekilde yönetilmediğinde kolayca zarar görebilen bir olgudur. İnsan doğasında yer alan sürekli takdir edilme ve beğenilme isteği, iyi bir itibar oluşturma ve yönetme becerisiyle doğrudan ilişkilendirilebilir. Bu nedenle etkin bir itibar yönetimi uygulamak, itibarı oluşturmak, sürdürmek ve başarıyla yönetmek son derece önemlidir.

İşletmeler açısından da kurumsal itibar büyük bir rekabet ölçütü olarak kabul edilir ve işletmelerin sürekliliğine önemli katkı sağlar. Kurumsal itibar, tüm sosyal paydaşların işletme hakkındaki algılarından oluşur. Bu durum, paydaşların sempatisini kazanma ve koruma konusunda işletmelere birçok fayda sağlar. İyi bir kurumsal itibar; müşteri güvenini artırır, marka değerini yükseltir, rekabet üstünlüğü sağlar ve işletmenin uzun vadeli başarısına katkıda bulunur. Ayrıca, çalışanların motivasyonunu artırır, işletmenin çekiciliğini artırır ve finansal performansı olumlu etkiler.

kurumlar, sürekli olarak itibarlarını izlemeli, değerlerine uygun davranışlar sergilemeli, etkili iletişim stratejileri geliştirmeli ve paydaşların beklentilerini karşılamaya yönelik çabalarda bulunmalıdır. Kurumsal itibar yönetimi, kurumun toplumsal etkisini artırırken aynı zamanda marka değerini yükseltir ve işletmenin uzun vadeli başarı yolunda önemli bir role sahiptir.

KAYNAKÇA

- Afandi, P. (2016). *Concept ve indicator: Human resources management for management research*. Yogyakarta: Deepublish.
- Akutoğlu, I. K. (2004). *Marka yönetimi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Anderson, C. ve Shirako, A. (2008). Are individuals' reputations related to their history of behavior? *Journal of Personality and Social Psychology*, 92(2), s. 320-333.
- Armstrong, G. ve Kotler, P. (2005). *Marketing: An Introduction*. New Jersey: Prentice Hall.
- Barlett, J. L., Pallas, J. ve Frostenson, M. (2015). Reputation and legitimacy: Accreditation and rankings to assess organizations. C. E. Carroll (Dü.) içinde, *The handbook of communication and corporate reputation*. Manhattan: John Wiley & Sons.
- Barney, J. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. *Journal of Management*, 17(1), s. 99-120.
- Bergami, M. ve Bagozzi, R. P. (2000). Self-categorization, affective commitment and group self-esteem as distinct aspects of social identity in the organization. *British Journal of Social Psychology*, 39(4), s. 555-577.
- Boyalı, H. ve Atmaca, H. (2023). Kamuda kurumsallaşma olgusunun kurumsal itibar ve etik yönetim ilkeleri perspektifinden analizi. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), s. 700-731.
- Bromley, D. B. (2001). Relationships between personal and corporate reputation. *European Journal of Marketing*, 35(3), s. 316-334.
- Brown, R. (2010). Reputation management. *Business Information Review*, 27(1), s. 56-64.
- Çağlar, İ. (2013). *Küresel normlu çağdaş değişim yönetimi aracı olarak örgüt geliştirme*. Ankara: Nobel.
- Çiftçioglu, A. (2009). *Kurumsal itibar yönetimi*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Davies, G. ve Miles, L. (1998). Reputation management: Theory versus practice. *Corporate Reputation Review*, 2, s. 16-27.
- Davies, G., Chun, R., da Silva, R. V. ve Roper, S. (2001). The personification metaphor as a measurement approach for corporate reputation. *Corporate reputation review*, 4(2), s. 113-127.

- Dayanç Kıyat, G. B. (2012). *Kurumsal itibar katsayısı ve marka sadakati ilişkisi: Telekomünikasyon sektöründe faaliyet gösteren kurumlar üzerine bir araştırma*. (Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- De Castro, G. M., López, J. N. ve Sáez, P. L. (2006). Business and social reputation: Exploring the concept and main dimensions of corporate reputation. *Journal of Business Ethics*, 63(1), s. 361-370.
- Dichter, E. (1985). What's in an image? *Journal of Consumer Marketing*, 2(1), s. 75-81.
- Dowling, G. R. (1993). Developing your company image into a corporate asset. *Long Range Planning*, 26(2), s. 101-109.
- Dowling, G. R. (2004). Corporate reputations: Should you compete on yours? *California Management Review*, 46(3), s. 19-37.
- Dörtok, A. (2004). *Kurumsal itibarınızdan kaç sıfır atabilirsiniz?* İstanbul: Rota Yayınları.
- Dutton, J. E., Dukerich, J. M. ve Harquail, C. V. (1994). Organizational images and member identification. *Administrative Science Quarterly*, 39(2), s. 239-263.
- Er, G. (2008). *Sanal ortamda itibar yönetimi*. İstanbul: Cinus Yayınları.
- Fan, Y. (2005). Ethical branding and corporate reputation. *Corporate Communications: An International Journal*, 10(4), s. 341-350.
- Fombrun, C. J. (1996). *Reputation: Realizing value from the corporate image*. Cambridge: Harvard Business School Press.
- Fombrun, C. J. ve Shanley, M. (1990). What's in a name? Reputation building and corporate strategy. *Academy of Management Journal*, 33(2), s. 233-258.
- Fombrun, C. J. ve Van Riel, C. (2004). *Fame and fortune: How successful companies build winning reputations*. New Jersey: Pearson Education.
- Fombrun, C. J., Gardberg, N. ve Sever, J. (2000). The reputation quotient: A multi-stakeholder measure of corporate reputation. *Journal of Brand Management*, 7(4), s. 241-255.
- Gao, Z., Zuzul, T., Jones, G. ve Khanna, T. (2017). Overcoming institutional voids: a reputation-based view of long run survival. *Strategic Management Journal*, 38(11), s. 2147-2167.
- Gardberg, A. N. ve Fombrun, J. C. (2002). The global reputation quotient project. First steps towards a cross-nationally valid measure of corporate reputation. *Corporate Reputation Review*, 4(4), s. 303-307.
- Gotsi, M. ve Wilson, A. (2001). Corporate reputation management: Living the brand. *Management Decision*, 39(2), s. 99-104.
- Gray, E. R. ve Balmer, J. M. (1998). Managing corporate image and corporate reputation. *Long Range Planning*, 31(5), s. 695-702.

- Green, P. S. (1996). *Şirket ününü koruma yolları*. (A. Ersoy, Çev.) İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Highhouse, S., Lievens, F. ve Sinar, E. F. (2003). Measuring attraction to organizations. *Educational and Psychological Measurement*, 63(6), s. 986-1001.
- İrge, N. T. (2022). *Kurumsal itibar yönetimi*. İstanbul: Nobel Yayınevi.
- Işık, M. (2016). *Kurumsal itibar algısının iş tatminine etkisinde örgütsel özdeşleşmenin aracı rolü ve bir araştırma*. (Doktora Tezi). Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.
- Jackson, P. (1997). Reputation management. Who needs an image? *Techniques: Making Education and Career Connections*, 72(6), s. 26-27.
- Jo Hatch, M. ve Schultz, M. (1997). Relations between organizational culture, identity and image. *European Journal of Marketing*, 31(5-6), s. 356-365.
- Kadıbeşegil, S. (2006). *İtibar yönetimi*. İstanbul: MadiaCat.
- Karaköse, T. (2007). Örgütlerde itibar yönetimi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 11(9), s. 1-12.
- Karaköse, T. (2012). *Kurumların DNA'sı ve itibar yönetimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karatepe, S. (2008). İtibar yönetimi: Halkla ilişkilerde güven yaratma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(23), s. 77-97.
- Kartalia, J. (2000). Reputation at risk? *Risk Management*, 47(7), s. 51-58.
- Kenedi, J., Satriawan, B. ve Khaddafi, M. (2022). The effect of organizational culture on employee performance. *International Journal of Educational Review, Law and Social Sciences (IJERLAS)*, 2(6), s. 817-826.
- Kim, Y. (2001). Measuring the economic value of public relations. *Journal of Public Relations Research*, 13(1), s. 3-26.
- Kotha, S., Rajgopal, S. ve Rindova, V. (2001). Reputation building and performance: An empirical analysis of the top-50 pure internet firms. *European Management Journal*, 19(6), s. 571-586.
- Kujur, F. ve Singh, S. (2020). Visual communication and consumer-brand relationship on social networking sites-uses & gratifications theory perspective. *Journal of Theoretical and Applied Electronic Commerce Research*, 15(1), s. 30-47.
- Kuyucu, B. A. (2003). Kurumlarda başarılı ve etkin itibar yönetimi. *İçinde, İtibar yönetimi* (s. 13-20). İstanbul: Arge Danışmanlık Yayınları.
- Luoma-aho, V. (2007). Natural reputation and public sector organizations. *Corporate Reputation Review*, 10(2), s. 124-143.
- Mahon, F. J. (2002). Corporate reputation: A research agenda using strategy. *Business & Society*, 41(4), s. 415-441.

- Mason, J. C. (1993). What image do you project? *Management Review*, 82(11), s. 10-16.
- Money, K., Saraeva, A., Garnelo-Gomez, I., Pain, S. ve Hillenbrand, C. (2017). Corporate reputation past and future: A review and integration of existing literature and a framework for future research. *Corporate Reputation Review*, 20, s. 193-211.
- Oktar, Ö. F. ve Çarıkçı, İ. H. (2012). Farklı paydaşlar açısından itibar Algılamaları: Süleyman Demirel Üniversitesi'nde bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (15), s. 127-149.
- Okur, M. E. (2006). Kurumsal saygınlık yönetimi. *Öneri Dergisi*, 7(26), s. 143-146.
- Omar, M., Williams, R. ve Lingelbach, D. (2009). Global brand market-entry strategy to manage corporate reputation. *Journal of Product & Brand Management*, 18(3), s. 177-187.
- Payne, D. ve Dimanche, F. (1996). Towards a code of conduct for the tourism industry: An ethics model. *Journal of Business Ethics*, 15, s. 997-1007.
- Pomeroy, A. ve Johnson, L. W. (2009). Constructing a corporate social responsibility reputation using corporate image advertising. *Australasian Marketing Journal*, 17(2), s. 106-114.
- Ponzi, L. J., Fombrun, C. J. ve Gardberg, N. A. (2011). RepTrak™ pulse: Conceptualizing and validating a short-form measure of corporate reputation. *Corporate Reputation Review*, 14(1), s. 15-35.
- Ramovš, M. ve Milfender, B. (2023). The importance of educational service quality for customer satisfaction and organizational reputation. *Naše Gospodarstvo/Our Economy*, 69(2), s. 29-40.
- Rao, H. (1994). The social construction of reputation: Certification contests, legitimation, and the survival of organizations in the American automobile industry: 1895–1912. *Strategic Management Journal*, 15(1), s. 29-44.
- Ravasi, D., Rindova, V., Etter, M. ve Cornelissen, J. (2018). The formation of organizational reputation. *Academy of Management Annals*, 12(2), s. 574-599.
- Saxton, K. (1998). Where do reputations come from? *Corporate Reputation Review*, 1(4), s. 393-399.
- Schultz, H. B. ve Werner, A. (2005). *Reputation management*. Haziran 15, 2023 tarihinde https://www.academia.edu/4540410/Reputation_Management_in_Human_Resources_Management adresinden alındı
- Schultz, M., Mouritsen, J. ve Gabrielsen, G. (2001). Sticky reputation: Analyzing a ranking system. *Corporate Reputation Review*, 4(1), s. 24-41.
- Smith, K. T., Smith, M. ve Wang, K. (2010). Does brand management of corporate reputation translate into higher market value? *Journal of Strategic Marketing*, 18(3), s. 201-221.

- Sumardjo, M. ve Supriadi, Y. N. (2023). Perceived organizational commitment mediates the effect of perceived organizational support and organizational culture on organizational citizenship behavior. *Calitatea*, 24(192), s. 376-384.
- Van Riel, C. B. (1997). Research in corporate communication: An overview of an emerging field. *Management Communication Quarterly*, 11(2), s. 288-309.
- Vitezić, N. (2011). Corporate reputation and social responsibility: An analysis of large companies in Croatia. *International Journal of Economics and Business Research*, 8(10), s. 85-96.
- Walker, K. (2010). A systematic review of the corporate reputation literature: Definition, measurement, and theory. *Corporate Reputation Review*, 12(4), s. 357-387.
- Weigelt, K. ve Camerer, C. (1998). Reputation and corporate strategy: A review of recent theory and applications. *Strategic Management Journal*, 9(5), s. 443-454.
- Zangaro, G. A. (2001). Organizational commitment: A concept analysis. *Nursing Forum*, 36(2), s. 14-22.

Bölüm III

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK YÖNETİMİ

Filiz Karpuz

GİRİŞ

Sanayi devriminin ardından üretim hızında ve dünya nüfusunda hızlı bir artış yaşanmıştır. Tüketimin aşırı boyutlara çıkmasına bağlı olarak sera gazı emisyon artışı neticesinde küresel ısınma ve iklim krizi önlem alınması gereken konular olarak ön plana çıkmıştır. Tüm bu gelişmeler sürdürülebilirlik teması ve beraberinde oluşan kavramlara önem kazandırmıştır.

Sürdürülebilirlik uluslararası düzeyde doğal kaynak kullanımı, çevre, hava kirliliği, kalkınma, ekonomi konularında insan edimleriyle ilişkili kavramlarla beraber kullanılmaya başlanmıştır (Akgül, 2010, s. 134). İşletmelerde çalışanlar ve müşteriler her zaman var olmanın ve sürdürülebilir faaliyetlerin ana kaynağı olarak görülmüştür (Karpuz, 2021, s. 89). Böylece sürdürülebilirlik konusunda yalnız işletmelere değil bireylere önemli sorumluluklar düşmüştür. Sürdürülebilirlik kavramının ilkelere doğrultusunda davranış sergileyerek gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayacak kaynakların tamamını tüketmeksizin etkin ve verimli kullanılması içinde bulunan dönemin en popüler teması hâline gelmiştir. Tüm bu gelişmeler sürdürülebilirliğin yansımalarını küresel seviyelere taşımakla beraber çevresel, sosyal ve ekonomik faaliyetler yürütmenin hem günümüze hem de geleceğe önemli katkılar sağlaması tüm toplumların beklentisi hâline gelmiştir.

Kitabın bu bölümünde literatür taramasına dayalı olarak sürdürülebilirlik yönetimi (*sustainability management*) incelenmiştir. İlk olarak, sürdürülebilirlik kavramı ile sürdürülebilirlik yaklaşımına yer verilmiştir. Sürdürülebilirlik yaklaşımı içerisinde çevresel sürdürülebilirlik, sosyal sürdürülebilirlik ve ekonomik sürdürülebilirlik olarak ifade edilen sürdürülebilirlik yönetiminin üç ana bileşenine yer verilmiştir. İkinci

İsrafi önleme, yardımlaşma ve paylaşma gibi baskın kültürel değerler sürdürülebilir alışkanlıkları olumlu yönde etkileme potansiyeline sahip davranışlardır. Tüketicilerin sürdürülebilir davranışları benimsemesi için eğitim programları ile davranışların kalıcı olması yönlendirilmelidir. Hükûmetlerin ve hizmet alınan örgütlerin görsel ve yazılı medya üzerinden yapacakları çalışmalar üretici ve tüketicilerin davranışlarını teşvik edecektir. Küresel sürdürülebilirlik sorunlarını çözmeye yönelik hükûmet politikaları geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, S. (2021). Sürdürülebilirlik raporlarının sürdürülebilir insan kaynakları yönetimi yönüyle incelenmesi: Bist sürdürülebilirlik endeksi örneği. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12 (23), 347-368.
- Akgül, U. (2010). Sürdürülebilir kalkınma: uygulamalı antropolojinin eylem alanı. *Antropoloji*, 24, 133-164.
- Akın, C. S. ve Aytun, C. (2022). *Sürdürülebilirlik*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Audiovisual Library of International Law. (2023). Historic Archives. Environmental Law. Erişim adresi: <https://legal.un.org/avl/ha/dunche/dunche.html>
- Barkemeyer, R., Holt, D., Preuss, L. ve Tsang, S. (2014). What happened to the 'development' in sustainable development? Business guidelines two decades after brundtland. *Sustainable Development*, 22 (1), 15-32.
- Beyhan, E. (2008). Sürdürülebilir kalkınma-çevre ve yerel yönetimler. *Yerel Siyaset Aylık Bilimsel Siyasi Dergi*, 35, 12-17.
- Boston, J. (2021). *Parliamentary commissioner for the environment, New Zealand*. In M. Cordonier Segger, M. Szabó, ve A. Harrington (Ed.), *Intergenerational justice in sustainable development treaty implementation: advancing future generations rights through national institutions (Treaty implementation for sustainable development, 434-460)*. Cambridge: Cambridge University Yayınları.
- Broughton, E. (2005). The bhopal disaster and its aftermath: a review. *Environmental Health*, 4 (6), 1-6.
- Cernic, J. L. (2008). Corporate responsibility for human rights: a critical analysis of the OECD guidelines for multinational enterprises. *Hanse Law Review*, 3, 1.
- Colantonio, A. (2009). Social sustainability: a review and critique of traditional versus emerging themes and assessment methods. In: Horner, M., Price, A., Bebbington, J. ve Emmanuel, R., (Ed.), *Sue-mot conference 2009: second international conference on whole life urban sustainability and its assessment: conference proceedings*. Loughborough University, Loughborough, s. 865-885.

- Doane, D. ve MacGillivray, A. (2001). Economic sustainability: the business of staying in business. *New Economics Foundation*, 1-52.
- Du Plessis, C. (1998). *The meaning and definition of sustainable development in the built environment*. (Doctoral dissertation). Universiteit van Pretoria.
- Elkington, J. (2006). Governance for sustainability. *Corporate Governance: An International Review*. 14 (6), 522-529.
- Ergen, A. (2014). *Maddi değerler, gönüllü sade yaşam biçimi, çevre bilgisi: sürdürülebilir tüketim davranışı açısından bir araştırma*. (Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gedik, Y. (2020). Sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarla sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3(3), 196-215.
- Green, R. E., Balmford, A., Crane, P. R., Mace, G. M., Reynolds, J. D. ve Turner, R. K. (2005). A framework for improved monitoring of biodiversity: responses to the world summit on sustainable development. *Conservation Biology*, 19(1), 56-65.
- Günaltay, A. ve Türkan, N. (2023). Fukushima nükleer santral kazası gazete manşetlerinin içerik yönünden incelenmesi ve enerji gazeteciliğinin Türkiye'deki durumu. *Obs Academy*. 6(1), 1-13.
- Karpuz, F. (2021). *The Association between the concepts of socio-cultural dimensions, sustainable-performance and financial-performance in the Northern Cyprus banking sector*. (Doktora Tezi). Lefkoşa, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti: Yakın Doğu Üniversitesi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Lebacqz, T., Baret, P. V. ve Stilmant, D. (2013). Sustainability indicators for livestock farming. a review. *Agronomy for Sustainable Development*, 33, 311-327.
- Littig, B. ve Griessler, E. (2005). Social sustainability: a catchword between political pragmatism and social theory. *International Journal of Sustainable Development*, 8(1-2), 65-79.
- Longman. (2023). Longman İngilizce Sözlük. Erişim adresi: https://www.ldoconline.com/dictionary/sustainable#sustainable__3
- Meadows, D. H., Meadows, D.L., Randers, J. ve Behrens III, W. W. (1972). *The limits to growth: A report for the club of Rome's project on the predicament of mankind*. New York: Universe Books.
- Mihailidou, E. K., Antoniadis, K. D., ve Assael, M. J. (2008). The 319 major industrial accidents since 1917. *International Review of Chemical Engineering*, 4(6), 529-540.
- Moldan, B., Janoušková, S. ve Hák, T. (2012). How to understand and measure environmental sustainability: indicators and targets. *Ecological Indicators*, 17, 4-13.

- Morelli, J. (2011). Environmental sustainability: A definition for environmental professionals. *Journal of Environmental Sustainability*, 1(1), 2.
- Najam, A. (1999). World business council for sustainable development: the greening of business or a greenwash?. *Yearbook of International Co-Operation on Environment and Development*. 1999-2000, 65-75.
- Özgül, B. ve Gürol, Y. (2019). Kurumsal sürdürülebilirlikte sürdürülebilir insan kaynakları yönetiminin rolü üzerine bir içerik analizi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 20(1), 107-126.
- Sadatsafavi H. ve Walewski J. (2012). Corporate sustainability: the environmental design and human resource management interface in healthcare settings. *HERD: Health Environments Research ve Design Journal*, 2013; 6(2): 98-118.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019). *Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Değerlendirme Raporu 2019*. Ankara T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı web sitesinden erişilen adres: <https://www.sbb.gov.tr/>
- Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre: teorik bir inceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 57-73.
- Tokgöz, N. ve Önce, S. (2009). Şirket sürdürülebilirliği: geleneksel yönetim anlayışına alternatif. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 249-275.
- Torum, O. ve Yılmaz, A. K. (2009). Havacılıkta sürdürülebilirlik yönetimi: Türkiye'deki hava limanları için sürdürülebilirlik uygulamaları araştırması. *Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi*, 4 (2), 47-58.
- United Nations (UN). (2020). SDG indicators, global indicator framework for the sustainable development goals and targets of the 2030 agenda for sustainable development.
- United Nations Environment Programme (1972). Declaration on the United Nations conference on the human environment. 5-16 Haziran. Stockholm. Erişim adresi: <http://www.unep.org>
- World Commission on Environment and Development (WCED). (1987). *Our common future*. Oxford: Oxford University Press.
- World Health Organization (WHO). (2023). Millennium Development Goals (MDGs).
- Zabihi, H. ve Habib, F. (2012). Sustainability in building and construction: Revising definitions and concepts. *International Journal of Emerging Science*, 2(4), 570.

Bölüm IV

YEŞİL YÖNETİM

Abmet Karkı

GİRİŞ

Yirminci yüzyılın sonlarından itibaren devletler, ticari işletmeler, sivil toplum kuruluşları ve bunlardan bağımsız olarak dünya genelindeki insanlar tarafından çevre sorunları hakkında artan bir farkındalık meydana gelmeye başlamış ve çevresel kaygılara karşı ilgi giderek artan bir gündem hâlini almıştır. Özellikle Kyoto (1997), Bali (2007) ve Kopenhag (2009) gibi iklim değişikliğiyle mücadeleye yönelik yapılan anlaşmalar son zamanlarda çevresel sorunlara karşı meydana gelen küresel ilginin kaynağı olmuştur (Ahmad, 2015, s. 2). Dünya, uzun süredir devam eden endüstriyel gelişimin çevresel sonuçlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Son yıllarda meydana gelen küresel ısınma, orman yangınları, hava kirliliği, su kaynaklarının azalması, ozon tabakasında meydana gelen incelme gibi çevresel sorunların acil bir çözüm gerektirdiği geniş bir çevrede kabul görmektedir. Doğal kaynakların şuarsuzca ve sınırsız olduğu düşüncesiyle tüketiminin bu tür felaketlerin temel nedenlerinden biri olduğu düşünülmektedir. Doğal kaynakların bu şekilde bilinç dışı kullanımı nedeniyle çevrenin daha fazla bozulmasını önlemek için, sürdürülebilir bir kalkınmayı planlamak ve çevresel gelişimi desteklemek kuruluşların ve ticari işletmelerin sorumluluğu hâline gelmektedir (Mishra, 2017, s. 763).

İklim değişikliği nedeniyle çevrenin giderek kötüleşmesi ve dünyada yaşanan trajik çevresel olaylar, şirketlerin toplum nezdinde iyi birer kurumsal vatandaş olarak kabul edilmeleri için yasal uyumun ötesinde davranışlarda bulunulması gerektiğini işaret etmektedir. Doğal çevredeki kaynakların tüketilmesinde ticari işletmeler sorumluluk bakımından ilk sıralarda yer aldıklarından genellikle tüm sürdürülebilirlik tartışmalarının merkezinde de ticari işletmeler bulunmaktadır. Dolayısıyla ticari

faaliyetlerinde ve yönetsel kararlarda çevresel konuları dikkate almaktadırlar. İşletmeler yeşil yönetim uygulamalarını benimserken yalnızca toplumsal baskı ve kabul edilebilirlik nedeniyle yeşil yönetim uygulamalarını benimsememeli, daha ziyade örgütün stratejik hedeflerini iletmesi ve rekabet avantajı sağlaması gibi olumlu getirileri için benimsemelidir. Bunun yanı sıra yeşil yönetim uygulamalarından yeşil insan kaynakları yönetiminin işletmelere, çalışanların motivasyonunu artırmada, yüksek kaliteli çalışanları işe almada ve nitelikli insan kaynağını elinde tutmalarına yardımcı olabileceği düşünülürken, yeşil tedarik zinciri yönetiminin ise üretim maliyetini düşürebileceği öngörülmektedir. Diğer bir yeşil yönetim girişimi olarak yeşil pazarlama uygulamasıyla da bilinçli tüketicinin dikkatinin ve ilgisinin çekilerek pazarda rekabet avantajı sağlanabileceği düşünülmemektedir. İşletmelerde yeşil yönetimin uygulamalarının hayata geçirilmesiyle birlikte sürdürülebilirlik performansını da artıracığı öngörülmektedir.

Sonuç olarak insan taleplerinin sınırsız, kaynakların ise sınırlı olduğu bir ortamda, işletmeler için kaynakları verimli ve etkin bir şekilde kullanarak ve sürdürülebilirliği sağlayarak örgütü amaç ve hedeflerine ulaştırmak önemlidir. İşletmeleri hedeflerine ulaştırma noktasında yardımcı olacak olan anahtar kavram ise yeşil yönetim yaklaşımıdır.

KAYNAKÇA

- Adekoya, O. D. (2022). *Responsible management: promoting worklife balance through social sustainability and Green HRM* (Doktora Tezi). University of East London.
- Ahmad, S. (2015). Green human resource management: policies and practices. *Cogent Business & Management*, 2(1), 1-13.
- Alagöz, S. B. (2007). Yeşil pazarlama ve eko etiketleme. *Akademik Bakış*, 11(10.01), 1-13.
- Amrutha, V. ve Geetha, S. (2019). A systematic review on green human resource management: Implications for social sustainability. *Journal Of Cleaner Production*, 11-64.
- Arulrajah, A. A., Opatha, H. ve Nawaratne, N. (2015). Green human resource management practices: a review. *Sri Lankan Journal Of Human Resource Management*, 5(1), 1-16.
- Bansal, P. ve Roth, K. (2000). Why companies go green: A model of ecological responsiveness. *Academy Of Management Journal*, 43(4), 717-736.
- Beamon, B. M. (1999). Designing the green supply chain. *Logistics Information Management*, 12:4, 332-342.
- Bempong, A. K. (2021). *Being green is being competitive manufacturing supply chain perspective*. (Doktora Tezi). Coventry University.

- Büyüközkan, G. ve Vardaloğlu, Z. (2008). Yeşil tedarik zinciri yönetimi. *Lojistik Dergisi*, 8, 66-73.
- Cherian, J. ve Jacob, J. (2012). A study of green hr practices and its effective implementation in the organization: a review. *International Journal of Business and Management*, 7(21), 25-33.
- Chien, M. K. ve Shih, L. H. (2007). An empirical study of the implementation of green supply chain management practices in the electrical and electronic industry and their relation to organizational performances. *Int. J. Environ. Sci. Tech.*, 4 (3), 383-394.
- Chuang, M. L. ve Shaw, W. H. (2000). Distinguishing the critical success factors between e-commerce, enterprise resource planning, and supply chain management. *In Engineering Management Society, EMS-2000 (Cat. No. 00CH37139)*, 596-601.
- Cronstam, O. ve Grönberg, J. (2017). Influencing factors in the implementation of green management practices: A qualitative study regarding Swedish SMES in logistics. *Jönköping University International Business School*, 1-45.
- Faisal, S. (2023). Green human resource management-A Synthesis. *Sustainability*, 15(3), 1-21.
- Grewal, D. ve Levy, M. (2008). *Marketing*. New York: McGraw-Hill/Irwin.
- Groening, C., Sarkis, J. ve Zhu, Q. (2017). Green marketing consumer-level theory review: a compendium of applied theories and further research directions. *Journal of Cleaner Production*, (172), 1848-1866.
- Güzel, D. ve Demirdöğen, O. (2015). Yeşil tedarik zinciri yönetimi. *The International New Issues In Social Sciences*, 1(1), 45-70.
- Haden, S. S., Oyler, J. D. ve Humphreys, J. H. (2009). Historical, practical, and theoretical perspectives on green management an exploratory analysis. *Management Decision*, 47(7), 1041-1055.
- Hagman, O., Segerqvist, I. ve Wahlström, S. (2017). Credibility of green marketing in the fast fashion industry. *Jönköping University International Business School*, 1-102.
- Hervani, A. A., Helms, M. M. ve Sarkis, J. (2005). Performance measurement for green supply chain management. *Benchmarking: An International Journal*, 12 (4), 330-353.
- Hettiarachchi, A. B. (2020). *Role of green human resource management (ghrm) to achieve sustainable construction industry* (Doktora Tezi). Queensland University of Technology.
- Jabbour, C. J. (2013). Environmental training in organisations: From a literature review to a framework for future research. *Resources, Conservation and Recycling*, (74), 144-155.
- Karakuş, G. ve Erdirençelebi, M. (2018). İşletmelerin yeşil yönetim algılarının işletme performansı üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10/4, 681-704.

- Kim, Y. J., Kim, W. G., Choi, H.-M. ve Phetvaroon, K. (2019). The effect of green human resource management on hotel employees' ecofriendly behavior and environmental performance. *International Journal of Hospitality Management*, 76, 83-93.
- Kuhlman, T. ve Farrington, J. (2010). What is sustainability? *Sustainability*, 2(11), 3436-3448.
- Kwizera, J. ve Touray, N. (2022). *Private sectors' impacts on environmental sustainability in developing countries: a case study on manufacturing companies in Rwanda & Gambia* (Yüksek Lisans Tezi). Umeå University.
- Li, X., Yang, J., Liu, H. ve Zhuang, X. (2021). Entrepreneurial orientation and green management in an emerging economy: The moderating effects of social legitimacy and ownership type. *Journal of Cleaner Production*, 316, 128293.
- Mampra, M. (2013). Green HRM: Does it help to build a competitive service sector? A study." *Proceedings of Tenth AIMS International Conference on Management*, 3(8), 1273-1281.
- Manjunath, G. ve Manjunath, D. G. (2013). Green marketing and its implementation in Indian business organizations. *Asia Pacific Journal of Marketing & Management Review*, 2(7), 75-86.
- Masri, H. ve Jaaron, A. (2017). Assessing green human resources management practices in Palestinian manufacturing context: An empirical study. *Journal of Cleaner Production*, 143, 474-489.
- Milliman, J. ve Clair, J. (1996). Best environmental HRM practices in the US. W. Wehrmeyer (Ed.), *Greening people: human resource and environmental management* (ss. 49-74). Sheffield, UK.: Greenleaf Publishing.
- Mishra, P. (2017). Green human resource management A framework for sustainable organizational development in an emerging economy. *International Journal of Organizational Analysis*, 25(5), 762-788.
- Molina-Azorín, J. F., Claver-Cortés, E., López-Gamero, M. D. ve Tarí, J. J. (2009). Green management and financial performance: a literature review. *Management Decision*, 47(7), 1080-1100.
- Mwita, K. (2019). Conceptual review of green human resource management. *East African Journal of Social and Applied Sciences*, 1(2), 13-20.
- Nikbakhsh, E. (2009). Green supply chain management. Farahani, R. Z., Asgari, N. ve Davarzani, H. (Ed.). *Supply Chain and Logistics in National, International and Governmental Environment: Concepts and Models*, 195-220.
- Ninlawan, C., Seksan, P., Tossapol, K. ve Pilada, W. (2012). The implementation of green supply chain management practices in electronics industry. *International Association of Engineers*, 4-6, 2182, 1563-1568.

- Opatha, H. H. (2013). Green human resource management a simplified introduction. *Proceedings of the Hr Dialogue, 1-1*, 11-21.
- Opatha, H. H. ve Arulrajah, A. A. (2014). Green human resource management: simplified general reflections. *International Business Research, 7(8)*, 101–112.
- Öncer, A. Z. (2019). Örgütlerde yeşil insan kaynakları yönetimi uygulamaları: Teorik bir inceleme. *İş ve İnsan Dergisi, 6(2)*, 199-208.
- Papadas, K., Avlonitis, G. ve Carrigan, M. (2017). Green marketing orientation: Conceptualization, scale development and validation. *Journal of Business Research, 80*, 236-246.
- Pleming, K. J. (2016). *Consumers' perceptions and attitudes towards firms' green marketing initiatives: How do they influence green consumption?* (Doktora Tezi) Queensland University of Technology.
- Ranganathan, H. V. ve Premkumar, H. R. (2012). *Improving supply chain performance through lean and green: A study at Volvo group in India and Sweden.*(Yüksek Lisans Tezi). Mälardalen University School of Innovation, Design and Engineering.
- Ren, S., Tang, G. ve Jackson, S. E. (2018). Green human resource management research in emergence: a review and future directions. *Asia Pacific Journal of Management, 35*, 769-803.
- Renwick, D. W., Redman, T. ve Maguire, S. (2013). Green human resource management: A review and research agenda. *International Journal Of Management Reviews, 15(1)*, 1-14.
- Rogers, D. ve Tibben-Lembke, R. (1999). *Going Backwards: Reverse Logistics Trends And Practices.* Pittsburgh: RLEC Press.
- Sarkis, J. (2003). A strategic decision making framework for green supply chain management. *Journal of Cleaner Production, 11(4)*, 397-409.
- Shafaei, A., Nejati, M. ve Yusoff, Y. M. (2020). Green human resource management A two-study investigation of antecedents and outcomes. *International Journal of Manpower, 41(7)*, 1041-1060.
- Simula, H., Lehtimäki, T. ve Salo, J. (2009). Managing greenness in technology. *Journal of Systems and Information Technology, 11(4)*, 331-346.
- Skibińska, W. ve Kott, I. (2015). Green management in companies policies and activities. *In WEI International Academic Conference Proceedings*, 220-226.
- Srivastava, S. K. (2007). Green supply-chain management: a state-of-the-art literature review. *International Journal of Management Reviews, 9(1)*, 53-80.
- Sulistio, J. ve Rini, T. A. (2015). A structural literature review on models and methods analysis of green supply chain management. *Procedia Manufacturing, 4*, 291-299.

- Tang, G., Chen, Y., Jiang, Y., Paille, P. ve Jia, J. (2018). Green human resource management practices: Scale development and validity. *Asia Pacific Journal of Human Resources*, 56(1), 31-55.
- Uçar, Z. ve Işık, M. (2019). Yeşil insan kaynakları yönetimi ve uygulamaları. Ç. Orçun ve O. B. Sezgin (Ed.) *Yeşil İşletmecilik*, (215-238). Bursa: Ekin Yayınevi
- Vázquez-Carrasco, R. ve López-Pérez, M. (2013). Small & medium-sized enterprises and corporate social responsibility: a systematic review of the literature. *Quality & Quantity*, 47, 3205-3218.
- Wehrmeyer, W. (1996). *Greening people: Human resources and environmental management*. Sheffield, England: Greenleaf Publishing.
- Wilkerson, T. (2005). Best practices in implementing green supply chains. *North America Supply Chain World Conference and Exposition Vol.5*.
- Yaprak, İ. ve Doğan, N. Ö. (2019). Yeşil tedarik zinciri yönetimi: İlgili literatüre dayalı bir mevcut durum analizi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 15(4), 1143-1165.
- Yusiana, R., Widodo, A. ve Hidayat, A. M. (2019). Green marketing: Perspective of 4p's. *Advances in Economics, Business and Management Research*, 105-109.
- Zaid, A. A., Bon, A. T. ve Jaaron, A. A. (2018). Green human resource management bundle practices and manufacturing organizations for performance optimization: a conceptual model. *International Journal of Engineering & Technology*, 7.3.20, 87-91.
- Zhao, Y. (2016). *Green supply chain management drivers/pressures, practices and performance in chinese construction industry* (Doktora Tezi). Anglia Ruskin University.

Bölüm V

YALIN YÖNETİM

Aslı Öztürk

GİRİŞ

Yalın kavramı, gösteriştten arınmış olmak ve sadeleşmek anlamına gelmektedir. Yönetim açısından ele alındığında ise yalın kavramı, üretim ve yönetim süreçlerinde emek, para gibi kaynakların israfına yol açan ve bu süreçlerde değer oluşturmayan durumların ortadan kaldırılarak mevcut kaynakların verimli bir biçimde kullanılmasını açıklamaktadır.

Yalın yönetim (lean management), yönetim süreçlerinde ve yönetimin tüm kademelerinde bütüncül bir yaklaşım ile israfı ortadan kaldıracak şekilde hem sadeleşmeye giderek hem de emek ve para tasarrufu sağlayarak değer ortaya çıkarmayı amaç edinen bir yaklaşımdır. Yalın yönetim sistemini uygulayan işletmeler; aşırı üretim, uygun olmayan işlemler, fazla bekleme süreleri, ürünün taşınması sırasında yaşanan hasarlar, gereğinden fazla hareket, aşırı envanter, iş gücünden doğru biçimde yararlanamama gibi israfları ortadan kaldırmalıdır.

Yalın yönetim felsefesinin temelleri, Japonya'da Toyota üretim sisteminde değer oluşturmayan süreçlerin azaltılmasıyla ortaya çıkmıştır. Yalın sistemler, işletmenin her faaliyetinde var olan israf ve aksamaları ortadan kaldırarak işletmenin yarattığı değeri en yüksek düzeyde tutmayı amaçlayan üretim sistemleridir. Yalın yönetim felsefesi; işletmelerin üretim stratejisi, süreç tasarımı, teknoloji kullanımı, tedarik zinciri, envanter yönetimi gibi pek çok konuyu kapsar. Yalın yönetim felsefesini benimseyen işletmelerde üretim bölümü, mal ve hizmetlerin üretilmesinden tedarikçilere kadar tüm süreçlerde paydaşları ile yakın ilişki içinde olmalı; pazarlama bölümü, pazarın beklentisine uygun mal ve hizmeti yüksek kalitede, müşterinin istediği

sektöründe ortaya çıkan ve israfı ortadan kaldırıp katma değerli faaliyetleri artırarak sürekli iyileştirme ile verimliliğe ulaşmayı amaçlayan yalın yönetim uygulamaları, günümüzde farklı kuruluşların ve sektörlerin ilgisini çekmiş ve yalın sistemin tasarlandığı otomotiv sektörünün çok ötesine geçmiştir. Yalın yönetim teknikleri; üretim, konaklama, sağlık ve inşaat dâhil olmak üzere çeşitli sektörlerde verimlilikte önemli gelişmelerin yaşanmasını, atıkların azalmasını ve kârlılığın artmasını sağlamıştır. Bu bağlamda, birçok üst düzey yöneticinin kritik ve uzun vadeli iş başarısı elde etmesine yardımcı olacağı düşüncesiyle yalın yönetim, anlaşılması ve uygulanması gereken bir kavram olarak görülmektedir (Emiliani, 2006, s. 169).

Yalın yönetim uygulaması işletmelere; israfı azaltarak, performans göstergelerini iyileştirerek, zamandan ve maliyetten tasarruf sağlayarak kalite, verimlilik ve rekabet gücü boyutlarında önemli katkılar sunabilmektedir. Yalın yönetimde en önemli noktalardan birisi, uygulanacak tekniğin belirlenmesidir. En uygun yalın yönetim tekniğinin doğru bir şekilde uygulanması, yalın yönetimin başarısında anahtar bir role sahiptir. İşletmelerde en uygun yalın araç setinin doğru bir şekilde uygulanması, genel olarak şirketlerde yalın yönetimin doğru şekilde uygulanmasını sağlayacaktır. Bununla birlikte, işletmelerde yalın yönetim anlayışında karşılaşılan en önemli sorunlar arasında uygun teknikleri seçmede yaşanan zorluklar yer almaktadır. Yalın yönetim tekniklerinin yanlış uygulanması; kaynak verimsizliklerinin artmasına, çalışanların yalın yönetime olan güvenlerinin azalmasına, üretim hattında verimliliğin düşmesine neden olabilir. Bu nedenle, israfı azaltabilecek ve üretim verimliliğini artıracak en uygun yalın yönetim tekniğinin belirlenmesi büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Abbas, J. (2020). Impact of total quality management on corporate green performance through the mediating role of corporate social responsibility. *Journal of Cleaner Production*, 242, 1-12. Doi: 10.1016/j.jclepro.2019.118458.
- Abed, A. M., Elattar, S., Gaafar, T. S. ve Alrowais, F. (2020). Artificial Poka-Yoke increases process reliability via a hybrid of the neural network with arima results. *International Journal of Mechanical and Production Engineering Research and Development*, 10(2), 931-954. Doi: 10.24247/ijmperdapr202092.
- Akpınar, Y. ve Hatunoğlu, Z. (2021). Sürekli iyileştirme-geliştirme anlayışıyla kaynak tüketim muhasebesi: Bir uygulama. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 24(1), 217-241. Doi: 10.29249/selcuksbmyd.895780
- Ballard, G. ve Iris, T. (2011). Lean management methods for complex projects. *The Engineering Project Organization Journal*, 2, 85-96. Doi: 10.1080/21573727.2011.641117.

- Banuelas, R. ve Antony, J. (2004). Six sigma or design for six sigma? *The TQM Magazine*, 16(4), 250-263. Doi: 10.1108/09544780410541909.
- Bayar, M. (2020). Yalın yönetim anlayışının, çalışanların görev performansına etkilerine yönelik bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 1984-2001. Doi: 10.20491/isarder.2020.957.
- Belokar, R. M., Kumar, V. ve Kharb, S. S. (2012). An application of value stream mapping in automotive industry: A case study. *International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering (IJITEE)*, 1(2), 152-157.
- Bilgiç Gedik, D. (2021). Hastanelerde yalın yönetim ve dijital dönüşüm sinerjisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Botezatu, C., Condre, I., Oroian, B., Hrițuc, A., Ețcu, M. ve Slătineanu, L. (2019). Use of the Ishikawa diagram in the investigation of some industrial processes. 10th International Conference on Advanced Manufacturing Technologies (s. 1-8). Bucharest, Romania: IOP Publishing. Doi:10.1088/1757-899X/682/1/012012.
- Braglia, M., Carmignani, G. ve Zammori, F. (2006). A new value stream mapping approach for complex production systems. *International Journal of Production Research*, 44(18-19), 3929-3952. Doi: 10.1080/00207540600690545.
- Brundel, F. (2020). *Lean management: A rapid response to the COVID-19 crisis: The case of Dutch manufacturing companies in the graphical industry*. Granada: Universidad De Granada.
- Cebe Sengir, S. (2021). Yalın yönetim kapsamında 2. basamak hizmet hastanelerinde kısa dönem yatan ve sık rastlanan hastalıklarda maliyet yönetimi: Tuzla Devlet Hastanesi örneği. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) İstanbul: T.C. Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Chan, H. K., Yin, S. ve Chan, F. T. (2010). Implementing just-in-time philosophy to reverse logistics systems: A review. *International Journal of Production Research*, 48(21), 293-6313. Doi: 10.1080/00207540903225213.
- Çelebi Gürsoy, G. ve Yıldız, M. S. (2021). Bir tekstil işletmesinde yalın altı sigma ile süreç iyileştirmeye yönelik bir örnek olay çalışması. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 1553-1573. Doi: 10.20491/isarder.2021.1215
- Çilhoroz, Y. ve Arslan, İ. (2018). Yalın yönetim yaklaşımı ve sağlık hizmetlerinde uygulamaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(32), 156-185.
- Dave, P. Y. (2020). The history of lean manufacturing by the view of Toyota-Ford. *International Journal of Scientific ve Engineering Research*, 11(8), 1598-1602.
- Dekier, Ł. (2012). The origins and evolution of lean management system. *Journal of International Studies*, 5(1), 46-51. Doi: 10.14254/2071-8330.2012/5-1/6.

- Deniz, D., Ünlü, T. N. ve Sevimli, E. (2021). Sağlık kuruluşlarında yalın yönetim ve yalın uygulama örnekleri. *Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, 18(1), 41-60.
- Derin, N. (2008). Çalışanların algılamalarına göre, yalın yönetimin iç imaja etkisi: Türkiye'deki özel hastanelerde bir araştırma. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Malatya: T.C. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Durward, K. ve Lang, M. (2010). Lean healthcare: Current state and future directions. IIE Annual Conference Proceedings, 1-6.
- Emiliani, M. L. (2006). Origins of lean management in America: The role of Connecticut businesses. *Journal of Management History*, 12(2), 167-184. Doi: 10.1108/13552520610654069.
- Eraydın, C., Tezcan, B. ve Koç, Z. (2019). Hasta düşmelerinin değerlendirilmesinde balık kılıçığı yöntemi ile kök neden analizi. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, 3(6), 266-272. Doi:10.5222/SHYD.2019.82905.
- Kadarova, J. ve Demecko, M. (2015). New approaches in lean management. 3rd Global Conference on Business, Economics, Management and Tourism 26-28 November 2015, (s. 11-16). Rome, Italy. Doi: 10.1016/S2212-5671(16)30234-9.
- Kaswan, M. S., Rathi, R., Singh, M., Garza-Reyes, J. A. ve Antony, J. (2022). Exploration and prioritization of just in time enablers for sustainable health care: An integrated GRA-Fuzzy TOPSIS application. *World Journal of Engineering*, 19(3), 402-417. Doi: 10.1108/WJE-09-2020-0414.
- Lasa, I. S., Laburu, C. O. ve Vila, R. d. (2008). An evaluation of the value stream mapping tool. *Business Process Management Journal*, 14(1), 39-52. Doi: 10.1108/14637150810849391.
- Liker, J. (2004). *The Toyota way. 14 management principles from the World's greatest manufacturer*. New York: McGraw Hill Press.
- Liliana, L. (2016). A new model of Ishikawa diagram for quality assessment. 20th Innovative Manufacturing Engineering and Energy Conference (IManEE 2016) 23-25 September 2016 (s. 1-6). Kozani: IOP Conference Series: Materials Science and Engineering. Doi:10.1088/1757-899X/161/1/012099.
- Lv, Z., Guo, J. ve Lv, H. (2023). Safety poka yoke in zero-defect manufacturing based on digital twins. *IEEE Transactions on Industrial Electronics*, 19(2), 1176-1184. Doi:10.1109/TII.2021.3139897.
- Maarof, M. G. ve Mahmud, F. (2016). A review of contributing factors and challenges in implementing kaizen in small and medium enterprises. *Procedia Economics and Finance*, 35, 522-531. Doi: 10.1016/S2212-5671(16)00065-4.
- Milewski, D. (2022). Managerial and economical aspects of the just-in-time system "Lean management in the time of pandemic". *Sustainability*, 14(3), 1-19. Doi: 10.3390/su14031204.

- Montgomery, D. C., ve Woodall, W. H. (2008). An overview of six sigma. *International Statistical Review*, 76(3), 329-346.
- Netland, T. ve Powell, D. (2016). *A lean world*. T. Netland, ve D. Powell (Ed.), The routledge companion to lean management (s. 1-14). New York: Routledge.
- Nguyena, T. L. ve Nagase, K. (2019). The influence of total quality management on customer Satisfaction. *International Journal of Healthcare Management*, 12(4), 277-285. Doi: 10.1080/20479700.2019.1647378.
- Ohno, T. (1998). *Toyota ruhu Toyota üretim sisteminin doğuşu ve evrimi* (2 b.). (C. Feyyat, Çev.) İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Palabıyık, N. ve Akay, E. (2021). *Dijitalleşme sürecinde yalın yönetim ve yalın liderlik*. D. Hıdıroğlu (Ed.), Yalın yönetim, yalın liderlik, yalın üretim ve yalın girişimcilik (s. 165-186) içinde. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Pambrenia, Y., Khatibi, A., Azama, F. ve Tham, J. (2019). The influence of total quality management toward organization performance. *Management Science Letters*, 9, 1397-1406. Doi: 10.5267/j.msl.2019.5.011.
- Pepper, M. P. ve Spedding, T. A. (2010). The evolution of lean six sigma. *International Journal of Quality ve Reliability Management*, 27(2), 138-155. Doi: 10.1108/02656711011014276.
- Pieńkowski, M. (2014). Waste measurement techniques for lean companies. *International Journal of Lean Thinking*, 5(1), 1-16.
- Poksinska, B. (2010). The current state of lean implementation in health care: Literature review. *Quality Management in Health Care*, 19(4), 319-329. Doi: 10.1097/QMH.0b013e3181fa07bb.
- Rother, M. ve Shook, J. (1999). *Learning to see: Value stream mapping to add value and eliminate muda*. Brookline: Lean Enterprise Institute.
- Saleem, M., Khan, N., Hameed, S. ve Abbas, M. (2012). An analysis of relationship between total quality management and kaizen. *Life Science Journal*, 9(3), 31-40.
- Shoua, W., Wang, J., Wua, P., Wang, X. ve Chong, H.-Y. (2017). A cross-sector review on the use of value stream mapping. *International Journal of Production Research*, 55(13), 3906-3928. Doi: 10.1080/00207543.2017.1311031.
- Suarez-Barraza, M., Ramis-Pujol, J. ve Kerbache, L. (2011). Thoughts on kaizen and its evolution three different perspectives and guiding principles. *International Journal of Lean Six Sigma*, 2(4), 288-308. Doi: 10.1108/20401461111189407.
- Şarkbay, Ö. F. (2021). Yalın yönetim anlayışının, işletmelerin hizmet kalitesi ve hizmeti alan taraflara etkileri: Sağlık sektöründe bir uygulama. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: T.C. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

- Şimşek İlkım, N. ve Derin, N. (2016). Dünyadan ve Türkiye'den örneklerle sağlık hizmetlerinde yalın yönetim. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 19(4), 481-502.
- Tanyıldızı, İ. (2020). Sağlık kurumlarında yalın yönetim: Fırat Üniversitesi Hastanesi Genel Cerrahi Anabilim Dalı örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Elâzığ: T.C. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Thangarajoo, Y. ve Smith, A. (2015). Lean thinking: An overview. *Industrial Engineering ve Management*, 4(2), 1-5. Doi: 10.4172/2169-0316.1000159.
- Tikici, M. ve Aksoy, A. (2006). Toplam kalite yönetiminin radikal unsurlarından birisi olarak yalın yönetim. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(15), 20-33.
- Tütüncü, Ö., Korkmaz Orhan, B. ve Özdemir Akgül, S. (2020). Turizm ve rekreasyon araştırmalarında çoklu oylama, pareto analizi ve balık kılçığı tekniklerinin kullanımı. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 31(3), 299-306. Doi: 10.17123/atad.843965.
- Umar, R. Z., Tiong, J. Y., Ahmad, N. ve Dahalan, J. (2023). Development of framework integrating ergonomics in Lean's Muda, Muri, and Mura concepts. *Production Planning ve Control*, 1-9. Doi: 10.1080/09537287.2023.2189640.
- Wijaya, S., Hariyadi, S., Debora, F. ve Supriadi, G. (2020). Design and implementation of poka-yoke system in stationary spot-welding production line utilizing internet-of-things platform. *Journal of ICT Research and Applications*, 14(1), 34-50. Doi: 10.5614/itbj.ict.res.appl.2020.14.1.3.
- Womack, J. ve Jones, D. (2017). *Yalın düşünce*, (O. Yamak, Çev.). İstanbul: Optimist Yayınları.
- Yücel, M. ve Oskaloğlu, E. (2021). Süreç iyileştirmede değişimin üç yüzü: Kaizen, kaikaku, kakushin. 7th International Mardin Artuklu Scientific Researches Conference (s. 796-828). Mardin: Farabi Publishing House.

Bölüm VI

BİLGİ YÖNETİMİ

Arzu Özkanan

GİRİŞ

Geçmişin beden işçiliği yerini bilgiye bırakmıştır ve rekabet avantajı sağlayabilmenin yolu bilgiyi yönetmekten geçmektedir. Örgütlerin başarısı makineleşme ve uzun süreler ile çalışma yerine bilgi ve sağladığı faydalar ile mümkün olabilmektedir. Günümüzde başarılı olabilen örgütler, bilgiyi yönetebilen ve kullanabilen örgütlerdir. Bu hâliyle bilgi örgütlerin ellerinde bulundurdıkları en değerli üretim faktörü hâlini almıştır.

Bilgi yönetimi (*knowledge management*) örgütlerin en etkin kararları alabilmeleri, stratejik planlar yaparak rekabet avantajı sağlayabilmeleri için bilgiyi oluşturmaları, kullanmaları, depolamaları ve paylaşmaları ile oluşan bir süreçtir. Bu süreç içerisinde sadece örgütsel bilginin değil çalışanların bilgilerinin de açığa çıkarılması ve işlevsel hâle dönüştürülmeleri gerekmektedir.

Geçmişin zorlu bilgi paylaşımlarının yanı sıra teknolojinin gelişimi ile birlikte zaman ve mekân kısıtlaması olmaksızın bilgi kolaylıkla paylaşılabilir hâle gelmiştir. Bu kolaylık bilginin önemini ve yönetmenin zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir. Teknoloji ile birlikte kolaylaşan bilgi paylaşımı özellikle örgütlere rekabet avantajı sağlayan bilginin saklanması yani örtük bilgi hâline dönüştürülmesinde de yine bilgi yönetimine olan ihtiyacı göstermektedir.

Yaşanan hızlı değişim ortamlarında örgütlerin ayakta kalabilmeleri için değişime uyum sağlayabilmeleri gerekmektedir. Örgütler her değişimden edindikleri bilgilerden faydalanarak oluşturacakları öngörüler sayesinde değişimden kazanç ile kabileceklerdir. Bu durum aynı zamanda öğrenmeyi ve gelişimi de sağlamış olacaktır.

Hızlı değişimin yaşandığı ortamda örgütlerin etkin bir kaynak olarak bilgiyi kullanarak değişen koşullara hızlı bir uyum sağlamaları mümkün olabilmektedir. Çevreye hızlı uyum sağlayabilen örgütler de önemli bir rekabet avantajı sağlamış olmaktadır. Yeni fırsatlar geliştirebilmek, değer yaratabilmek, rekabet avantajı elde edebilmek, örgütlerin amaçlarına ve ortaya çıkan ihtiyaçlarına ulaşabilmeleri için performanslarını iyileştirebilmek için bilgiyi yönetmeleri gerekmektedir. Aynı zamanda bilgi yönetimi ile birlikte yönetsel kademelerde azalmaya giderek yalın bir örgüt yapısı oluşturulabilmekte ve böylece değişime hızlı bir şekilde uyum sağlanabilmektedir.

Yaşanan yoğun rekabet, küresel yaşam, bilinçli tüketici ve teknolojik yenilikler örgütleri bilgiyi sadece rekabet edebilmek için değil yenilikçi olmak adına da kullanmaları gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu durum örgütlerin *sadece çevik değil aynı zamanda akıllı yapılar olmaları* (Gupta, Iyer, ve Aronsan, 2000, s. 20) zorunluluğunu da beraberinde getirmektedir. Örgütlerin değerli varlıkları olan bilgiyi fark ederek kullanmaları ve işlevsel hâle dönüştürmeleri hem çevik hem de akıllı olmalarını sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdullah, R.; Selamat, M. H.; Sahibuddin, S. ve Alias, R. A. (2005). A Framework for knowledge management system implementation in collaborative environment for higher learning institution. *Journal of Knowledge Management Practice*, 39-54.
- Aktan, C. C. ve Vural, İ. Y. (2005). Bilgi Çağında Bilginin Yönetimi, C. C. Aktan ve İ. Y. Vural (Ed.). *Bilgi Çağı, Bilgi Yönetimi ve Bilgi Sistemleri* içinde, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Anand, A. ve Singh, M. D. (2011). Understanding knowledge management: A literature review, *International Journal of Engineering Science and Technology*, 3(2), 926-939.
- Atlı, D. (2014). *Bilgi çağında işletmeler açısından bilgi yönetimi ve stratejik önemi*, Akademik Bilişim'14-XVI, Akademik Bilişim Konferans Bildirileri, Mersin Üniversitesi, 631-637.
- Awad, E. M. ve Ghaziri, H. M. (2008). *Knowledge management*, India: Pearson Education.
- Barutçugil, İ. (2002). *Bilgi yönetimi*, İstanbul: Kariyer Yayınları
- Bate, S. P. ve Robert, G. (2002). Knowledge management and communities of practice in the private sector: Lessons for modernizing the national health service in England And Wales, *Public Administration*, 80(4), 643-663.
- Beijerse, R. P. (1999). Questions in knowledge management: defining and conceptualising a phenomenon, *Journal of Knowledge Management*, 3(2), 94-109.
- Blair, D. (2002). Knowledge management: Hype, hope, or help?, *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 53(12), 1019-1028.

- Brown, J. S. ve Duguid, P. (1998). Organizing knowledge, *California Management Review*, 40(3), 90-111.
- Buckman, R. (2004). *Building a knowledge – driven organization*. U.S.A.: McGraw-Hill Companies Pub.
- Celep, C. ve Çetin, B. (2003). *Bilgi yönetimi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Certo, S.C. (1989). *Principles of modern management function and systems*, Boston: Allyn and Bacon
- Çakır, R. ve Yükseltürk, E. (2010). Bilgi toplumu olma yolunda öğrenen organizasyonlar, bilgi yönetimi ve e-öğrenme üzerine teorik bir çözümleme, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(2), 501-512.
- Çapar, B. (2003), *Bilgi yönetimi: Nasıl bir insangücü?* II. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı, Kocaeli Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İzmit, 421-432.
- Çivi, E. (2000). Knowledge management as a competitive asset: a review, *Marketing Intelligence ve Planning*, 18(4), 166-174.
- Dalkir, K. (2011). *Knowledge management in theory and practice*. 2. Bs., London, England: The MIT Press Cambridge, Massachusetts.
- Darroch, J. ve McNaughton, R. (2002), Examining the link between knowledge management practices and types of innovation, *Journal of Intellectual Capital*, 3(3), 210-222.
- Davenport, T. H.; De Long, D. W. ve Beers, M. C. (1998). Successful knowledge management projects, *Sloan Management Review*, 39(2), 43-57.
- Davenport, T. ve Prusak, L. (2001). İş dünyasında bilgi yönetimi, İstanbul: Rota Yayın.
- Demarest, M. (1997). Understanding knowledge management, *Long Range Planning*, 30(3), 374-384.
- Dixon, N. (2000). *Common knowledge*. Harvard: Harvard Business School Press.
- Dretske, F. (1981). *Knowledge and the flow of information*, Cambridge: MIT Press.
- Durna, U. ve Demirel, Y. (2008). Bilgi yönetiminde bilgiyi anlamak, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30, 129-156
- Eker, S. E. (2014). *Bilgi Yönetimi*, YBS Ansiklopedi, 1(2), 10-17
- Erkal, Z. (2006). *Entelektüel sermaye*, İstanbul: Derin Yayınları, 2006
- Fowler, A. ve Pryke, J. (2003). Knowledge management in public service provision: The child support agency, *International Journal of Service Industry Management*, 14(3), 254-283.
- Greiner, M. E.; Böhmman, T. ve Krcmar, H. (2007). A Strategy for knowledge management, *Journal of Knowledge Management*, 11(6), 3-11.
- Gupta, B.; Iyer, L. S. ve Aronsan, J. E. (2000). Knowledge management: practices and challenges, *Industrial Management ve Data Systems*, 100(1), 17-21.

- Güçlü, N. ve Sotirofski, K. (2006). Bilgi yönetimi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(4), 351-371.
- Kakabadse, N. K.; Kouzmin, A. ve Kakabadse, A. (2001). From tacit knowledge to knowledge management: leveraging invisible assets, *Knowledge and Process Management*, 8(3), 137-154.
- Kalkan, V. D. (2006). Örgütsel öğrenme ve bilgi yönetimi, *Elektronik sosyal Bilimler Dergisi*, 5(16), 22-36.
- Kalpana, D. ve Premkumar, B. (2008). Knowledge management basics for emerging economies, *Communications of The IBIMA*, 5, 113-125.
- Koenig, M. E. (1999). Education for knowledge management. *Information Services ve Use*, 19(1), 17-31.
- Lee, C. ve Yang, J. (2000). Knowledge value chain, *The Journal of Management Development*, 19, 783-793.
- Machlup, F. (1980). *Knowledge: Its creation, distribution, and economic significance*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Malhotra, Y. (2000). Knowledge management and new organization forms: A framework for business model innovation. *Information Resources Management Journal*, 13(1), 5-14
- Malhotra, Y. (2003). Is knowledge the ultimate competitive advantage? *Business Management Asia*. September, 66-69.
- Marwick, A. D. (2001). Knowledge management technology, *IBM Systems Journal*, 40(4), 814-830.
- McAdam R. ve McCreedy, S. (1999). A critical review of knowledge management models, *The Learning Organization*, 6(3), 91-100.
- McInerney, C. (2002). Knowledge management and the dynamic nature of knowledge, *Journal of The American Society For Information Science and Technology*, 53(12), 1009-1018.
- Nickols, F. (2000). *The knowledge in knowledge management*, New Jersey: The Distance Consulting Company
- Nonaka, I. (1994). A dynamic theory of organizational knowledge creation, *Organization Science*, 5(1), 14-37
- Nonaka, I. (1998). *The knowledge creating company*. Harvard Business Review On Knowledge Management, USA: Harvard Business School Press.
- Nonaka, I. ve Takeuchi, H. (1995). *The Knowledge-creating company – How Japanese companies create the dynamics of innovation*, Oxford: Oxford University Press.
- Odabaş, H. (2005). Bilgi yönetimi sistemi. C. C. Aktan ve İ. Y. Vural (Ed.), *Bilgi çağı bilgi yönetimi ve bilgi sistemleri içinde*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Odabaş, H. (2006). Bilgi yönetimi, H. Odabaş ve H. Anameriç (Ed.), *Bilgi... içinde* (99-108), Ankara: Referans Yayıncılık.

- O'Dell, C. ve Grayson, C.J.J. (1998). *If only we knew what we know: The transfer of internal knowledge and best practice*, New York: The Free Press
- Özer, M. A. (2013). Bilgi yönetimi aracılığıyla bilginin etkin kullanımı, *Mukaddime*, 7, 69-99
- Polanyi, M. (1983). *The tacit dimension*. Gloucester, MA: Peter Smith.
- Selvi, Ö. (2012). Bilgi toplumu, bilgi yönetimi ve halkla ilişkiler, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 3, 191-214
- Senge, P. (1999), Bilgi çağı, *Executive Excellence*, 7-12.
- Serban, A. M. ve Luan, J. (2002). Overview of knowledge management, *New Directions for Institutional Research*, 113, 5-16.
- Stankosky, M. A. (2004). *Criteria for measuring knowledge management efforts in organizations* (Doktora Tezi). The George Washington University.
- Tekin, M.; Güleş, H. K. ve Burgess, T. (2000). *Değişen dünyada teknoloji yönetimi*, Konya: Damla Ofset.
- Tutar, H. (2006). *Yönetim bilgi sistemi*, Ankara: Seçkin Yayınları
- Türk, M. (2003). *Küreselleşme sürecinde işletmelerde bilgi yönetimi*, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Uzun, H. ve Durna, U. (2008). İşletmelerde rekabet unsuru olarak bilgi yönetimi, Niğde Üniversitesi, İİBF Dergisi, 1(1), 33-40
- Van Beveren, J. (2002). A model of knowledge acquisition that refocuses knowledge management, *Journal of Knowledge Management*, 6(1), 18-22.
- Vance, D. M. (1997). Information, knowledge and wisdom: The epistemic hierarchy and computer-based information system, B. Perkins and I. Vessey (eds.) in *Proceedings of the Third Americas Conference on Information Systems, Indianapolis, IN*
- Willke, H. (1998), *Systemisches Wissensmanagement*, Verlag, Stuttgart: Lucius and Lucius
- Yahya, S. ve Goh, W. K. (2002), Managing Human resources toward achieving knowledge management, *Journal Knowledge Management*, 6(5), 457-468.
- Yang, J.T. ve Wan, C. S. (2003). Advancing organizational effectiveness and knowledge management implementation, *Tourism Management*, 25(5), 593-601
- Yazıcıoğlu, O.; Varol, K. ve Borat, O. (2011). Bilgi yönetimi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 10(20), 15-32.
- Yeniçeri, Ö. ve İnce, M. (2005). *Bilgi yönetim stratejileri ve girişimcilik*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık
- Yıldırım, M. (2010). Kamu yönetiminde bilgi yönetiminin gerekliliği üzerine bir inceleme, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1311-1334.
- Zaim, H. (2005). *Bilginin artan önemi ve bilgi yönetimi*, İstanbul: İşaret Yayınları

Bölüm VII

İŞ YERİNDE DİJİTAL İLETİŞİM YÖNETİMİ

Esra Akay

GİRİŞ

Günümüzün hızlı gelişen, birbirine daha bağlı ve karmaşık ilişki ağlarıyla çevrili dünyasında dijital iletişim, iş yeri dinamiklerini şekillendiren güçlü bir kuvvet olarak karşımıza çıkmaktadır. Teknolojik gelişmeler, hayatımızın çeşitli yönlerini dönüştürmeye devam ederken örgütler; sorunsuz bilgi alışverişi, iş birliği ve karar alma süreçlerini kolaylaştırmak için dijital iletişim araçlarına giderek daha fazla güvenmektedir.

Dijital iletişimin ortaya çıkışı; bireylerin etkileşim, fikir paylaşımı ve iş yapma biçimlerini yeniden tanımlayarak geleneksel iş yeri ortamında devrim niteliğinde değişimler ortaya çıkarmıştır. Yalnızca yüz yüze görüşmelere ve kâğıt tabanlı yazışmalara dayanan örgütsel iletişim araçları yerine e-posta ve video konferans gibi dijital iletişim kanallarının yaygın kullanımı, iletişim etkileşimini coğrafi engellerin ötesine taşımıştır. Dijital iletişimin işlevsel araçlarının pratik doğası, bir yandan verimliliği ve üretkenliği artırmış diğer yandan uzaktan çalışma ve küresel iş birliği kültürünü teşvik etmiştir. Ancak tüm bu olumlu etkilerin yanında söz konusu yeni iletişim yöntemleri ve araçları hem bireysel hem de örgütsel iletişim şekillerimiz için pek çok tehdidi beraberinde getirmiştir.

Dijital iletişimin iş yerindeki etkilerini anlamak, hem çalışanlar hem de örgütler için çok önemlidir. Günümüz modern iş yaşamının ayrılmaz bir parçası hâline gelen dijital iletişim yönetimi anlayışı; iletişim kurma, iş birliği yapma ve iş yapma

KAYNAKÇA

- Bailenson, J. N. (2020). Nonverbal overload: A theoretical argument for the causes of zoom fatigue. *Technology, Mind, and Behavior*, 2(1), 1-6.
- Barley, S. R., Meyerson, D. E. ve Grodel, S. P. (2011). E-mail as a source and symbol of stress. *Organization Science*, 22(4), 887-906.
- Barry J. R., Lee E. A. ve Messerschmitt D. G. (2004). *Digital communication*. New York: Kluwer Academic Publishers.
- Beißwenger, M. (2015). *Sprache und Medien: Digitale Kommunikation*. Erişim adresi: http://www.michael-beisswenger.de/pub/beisswenger_digikomm_preview.pdf
- Bellotti, V., Ducheneaut, N., Howard, M. ve Smith, I. (2003). Taking email to task: The design and evaluation of a task management centered email tool. V. Bellotti (Ed.), *Proceedings of The CHI 2003 Conference on Human Factors in Computing Systems* (s. 1-8) içinde. New York: ACM
- Bellotti, V. ve Smith, E. I. (2000). Informing the design of an information managementsystem with iterative fieldwork. *Proceedings of DIS00: Designing Interactive Systems: Processes, Practices, Methods, & Techniques* (s. 227-237) içinde. New York: ACM.
- Bellotti, V., Ducheneaut N., Howard, M., Smith, I. Ve Grinter, R. (2005). Quality versus quantity: E-mail-centric task management and its relation with overload. *Human-Computer Interaction*, 20(6), 89-138.
- Bennett, N. ve Lemoine, G. J. (2014). What a difference a word makes: Understanding threats to performance in a VUCA world. *Business Horizons*, 57(3), 311-317.
- Bermn S. J. (2012). Digital transformation: Opportunities to create new business models. *Strategy & Leadership*, 40(2), 16-24.
- Brennen J.S. ve Kreiss D. (2016). Digitalization. K. B. Jensen ve R. T. Craig (Ed.) *The International Encyclopedia of Communication Theory and Philosophy* (s. 1-5) içinde. John Wiley & Sons.
- Castells, M. (2008). *Afterword, in handbook of mobile communications studies*. London: The MIT Press.
- Demirkan H., Spohrer J. C. ve Welsler J. J. (2016). Digital innovation and strategic transformation. *IT Professional*, 11(18), 14-18.
- Fauville, G., Luo, M., Queiroz, A. C. M., Bailenson, J. N. ve Hancock, J. (2021). Zoom exhaustion & fatigue scale. *Computers in Human Behavior Reports*, 4, 1-10.
- Goble, M. M. (2018). Digital strategy and digital transformation. *Research-Technology Management*, 61(5), 66-71.
- Haffke, I., Kalgovas B. ve Benlian A. (2017). The transformative role of bimodal IT in an era of digital business. *Proceedings of The 50th Hawaii International Conference On System Sciences* (s. 5460-5468) içinde, Hawaii, USA: AIS Electronic Library (AISel).

- Hensellek, S. (2020). Digital leadership: A framework for successful leadership in the digital age. *Journal Of Media Management And Entrepreneurship*, 2(1), 55-69.
- İsmail, M. H., Khater, M. ve Zaki M. (2017). Digital business transformation and strategy: What do we know so far? *Cambridge Service Alliance*, 1-35.
- Jain, K. K. ve Sherry, A. M. (2004). E-mail surveillance at workplace. *Paradigm*, 8(1), 98-113.
- Klein M. (2020). İşletmelerin dijital dönüşüm senaryoları: Kavramsal bir model önerisi, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (74), 997-1019.
- Mackay, W. E. (1988). More than just a communication system: Diversity in the use of electronic mail. *Proceedings of the ACM Conference on Computer-supported Cooperative Work (CSCW'88)* (s. 344-353) içinde, New York: ACM.
- Madhow, U. (2008). *Fundamentals of digital communication*. California: Cambridge University Press.
- Markus, M.L. (1994). Finding a happy medium: Explaining the negative effects of electronic communication on social life at work. *ACM Transactions on Information Systems*, 12(2), 119-49.
- Matt C., Hess T. ve Benlian A. (2015). Digital transformation strategies. *Business & Information Systems Engineering*, 57(5), 339-343.
- Palabıyık, N. ve Akay, E. (2021). Dijitalleşme sürecinde yalın yönetim ve yalın liderlik. D. Hıdıroğlu (Ed.), *Yalın Yönetim, Yalın Liderlik, Yalın Üretim ve Yalın Girişimcilik* (s. 165-186) içinde, Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Parviainen, P., Kääriäinen, J., Tihinen, M. ve Teppola, S. (2017). Tackling the digitalization challenge: How to benefit from digitalization in practice. *International Journal of Information Systems and Project Management*, 5(1), 63-77.
- Proakis, J. G. ve Salehi M. (2007). *Digital communications*. New York: Published By Mcgraw-Hill.
- Rogers, E. M. (1986). *Communication technology: The new media in society*. New York, London: Free Press.
- Romm, C.T. ve Pliskin, N. (1997). Toward a virtual politicking model. *Communications of The ACM*, 40(11), 95-102.
- Schrum, L. ve Benson, L. (2002). The evolution of workplace tools for group communications and collaboration. *Advances in Developing Human Resources*, 4(4), 479-492.
- Schultze U. ve Vandenbosch B. (1998). Information overload in a groupware environment: now you see it, now you don't. *Journal of Organizational Computing And Electronic Commerce*, 8(2), 127-148.
- Schwab K. (2016). *The fourth industrial revolution*. Cologny, Geneva: World Economic Forum,

- Soucek R. ve Moser K. (2010). Coping with information overload in email communication: Evaluation of a training intervention. *Computers in Human Behavior*, 26, 1458-1466.
- Westerman, G., Calm ejane, C., Bonnet, D., Ferraris, P. ve McAfee, A. (2011). Digital transformation: A road-map for billion-dollar organizations. *Cambridge MA & Paris: MIT Center for Digital Business & Capgemini Consulting*. Erişim Adresi: https://www.capgemini.com/wpcontent/uploads/2017/07/Digital_Transformation__A_Road-Map_for_Billion-Dollar_Organizations.pdf.
- Whittaker, S. ve Sidner, C. (1996). Email overload: Exploring personal information management of email. *CHI '96: Conference Companion on Human Factors in Computing Systems* (s. 276-283) içinde, New York: Association for Computing Machinery.
- Wiederhold, B. K. (2020). Connecting through technology during the coronavirus disease 2019 pandemic: Avoiding “zoom fatigue”. *Cyberpsychology, Behavior, And Social Networking*, 23(7), 437-438.

Bölüm VIII

PROJE YÖNETİMİ

Ufuk Karadavut

GİRİŞ

Çalışma hayatında kişiler, pek çok konuda kafasındaki sorulara cevap bulmak ister. Bulunmak istenen soruların cevapları için planlı ya da plansız bazı çalışmaların yapılması gerekebilir. Bazen çok basit işlemlerle soruların cevaplarını bulabilirken bazı durumlarda ise çok zor, zahmetli ve uzun süreli işlemlerin yapılması gerekebilir. Araştırılan ve vurgulanmak istenen her zaman için insanlara değerli bir şey sunmak için belirli bilgi, beceri, araç ve tekniklerin kullanılmasıdır. İyileştirilmiş bir iş süreci için yazılım geliştirme, bir binanın inşası, bir doğal afet sonrası yardım çalışmaları, satışların yeni bir coğrafi pazara genişletilmesinden en basit anlamda bir laboratuvar deneyi yapmak veya bir masa yapmak da bir projedir. Projenin büyüklüğü ya da küçüklüğü önemli değildir. Önemli olan ona verilen önemin ve sonuçlarının kime neler kazandırabildiğinin bilinmesidir (Ballard, 2008). Proje, insanlar için önemli başlangıçların öncüsü olarak değerlendirildiğinde daha çok öne çıkmakta ve buna göre değeri artmaktadır. Projenin değerini aslında projeyi yapanlar belirlemektedirler. Her proje özeldir. Bunun farkına varılabılırsa gereken özeni ve önemi göstermek de kolaylaşacaktır. Projenin kimin olduğu ya da içeriğinin ne olduğu elbette önemlidir. Ancak kişi, bir projede görev aldıysa çalışmaya kendini bütün benliğiyle vermesi gerekecektir.

Proje yapabilmek için projenin konusundan önce proje yönetimini (project management) anlamak çok daha önemlidir. Projeyi, nelerin oluşturduğunun bilinmesi için derinlemesine incelemek gerekir. Projeler, her zaman benzersiz ürünler, hizmetler ve süreçler aracılığıyla değer yaratmaya yönelik çabalar bütünüdür (Bayar, 1990). Bazı projeler, sorunları hızlı bir şekilde çözmek için tasarlanmıştır ve çok daha

gereken konuyu açıklığa kavuşturmak için yapılan çalışmaları bilimsel hâle getirmek anlamına gelecektir. Yapılan işlemler, problem çözmenin yanında bireylerin geleceğe yönelik yetiştirilmesine, sorunları kavrama, sonuç çıkarma ve değerlendirme yeteneklerinin geliştirilmesinde önemli dönüm noktaları olarak değerlendirilmektedir. Araştırmacıların sorun önermelerini doğru bir şekilde yapabilmeleri, aslında sorunun çözümünün büyük oranda anlaşılması anlamına gelmektedir. Ancak bunun için belli bir bilgi birikimi ve deneyime gerek duyulmaktadır. Projeler, bunları sağlayabilmektedir. Araştırmacılar; proje sayesinde disiplinli bir şekilde gözlemler yapmakta, ölçümler yaparak veriler toplamakta ve bunları düzenlemektedirler. Gözlemler yaparken her zaman ölçüm cihazı kullanarak nicel çalışma yapılamamakta, aynı zamanda duygu, düşünce ve deneyime bağlı olarak nitel gözlemler de yapılabilmektedir. Bilgi birikimi ve deneyim düzeyi ne kadar yüksek olursa nitel araştırmalardaki başarı oranı o kadar artmaktadır. Çünkü bunlar, çalışmacının hata yapma olasılıklarını azaltmaktadır.

Araştırmacılar proje yaparken, çalışmalar için hipotez kurabilmeyi de öğrenmekte ve geliştirmektedirler. Doğru hipotez kurmak, sorunu doğru tespit etmek demektir. Yanlış hipotezle doğru sonuca varmak mümkün değildir. Hipotez, sorunların tümünü kapsayıcı olacağından çözüm de buna göre başarılı sonuçlar verebilecektir. Hipotez, çözüm önermesidir ve önermenin iyi yapılması, sonuçların da iyi olmasını beraberinde getirebilecektir. Proje hazırlayarak belli planlamalar ve organizasyonlar yapılırken, aynı zamanda ileriye yönelik olarak tahminler de yapılabilmektedir. Yapılacak olan tahminlerin başarısı, sahip olunan deneyim ve bilgi birikimlerine bağlı olarak değişecektir. Her araştırmacı, proje yaparak sorunların çözümünü bulmaya çalışır. Genel olarak değerlendirildiğinde her bireyin, işlemleri yaparken farkında olmadan veya adı konulmamış projeler yürüttüğü görülebilir. Proje hazırlama ve yönetimi, günümüzde önemli konular arasında yerini korurken, gelecekte de önemli olmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

- Akyüz, A., Eser, İ. ve Kurma, E., (2007), *Proje döngüsü yönetimi II: AB fonları, bütçeleme ve raporlama*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Atkinson, R. (1999). Project management: cost, time and quality, two best guesses and a phenomenon, its time to accept other success criteria. *Int. J. Proj. Manage.* 17, 337–342
- Ayanoğlu, K., Düzyol, C., İltar, N. ve Yılmaz, C. (1996). *Kamu yatırım projelerinin planlanması ve analizi*. Ankara: DPT Yayınları.
- Baccarini, D. (1996). The concept of project complexity - a review. *Int. J. Project Manage.* 14, 201–204.

- Baccarini, D. (1999). The logical framework method for defining project success. *Proj. Manage. J.*, 30, 25–32.
- Baker, B.N., Murphy, D.C. ve Fisher, D. (2008). *Factors affecting project success*. D. I. Cleland ve W. R. King (Ed.), *Project Management Handbook* (s. 902-919) içinde, New York: John Wiley & Sons Inc.
- Ballard, G. (2008). The lean project delivery system: an update. *Lean Construction Journal*, 5(1), 1–19.
- Barkley, B. ve Taylor J., (2001). *Customer – driven project management*. Building Quality into Project Processes, McGraw-Hill.
- Baum, W. (1978). The world bank project cycle. *Finance and Development*, 15(4), 10-17.
- Bayar, D. (1990). *Yatırım ve proje değerlemesi*. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları Bir Değerlendirme Modeli (s. 230) içinde, İstanbul: İTÜ.
- Bilen, G. ve Kabukçuoğlu, S. (2005). *Proje süreci yönetimi ve mantıksal çerçeve matrisi hazırlama ilkeleri*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Brown, A. ve Adams, J. (2000). Measuring the effect of project management on construction outputs: A new approach. *Int. J. Project Manage.* 18, 327-335.
- Bryde, D. (2008). Perceptions of the impact of project sponsorship practices on project success. *Int. J. Project Manage.* 26, 800–809
- Burke, R. (1993). *Project management: Planning and control*, chichester, New York: J. Wiley.
- Can, E. ve Kocagül, D. (2008) *Avrupa Birliği'nde Bölgesel Politikanın Gelişimi ve Yapısal Fonlar*, Ankara: TEPAV Yayınları.
- Chen, W. H. ve Chiang, A.H. (2011). Network agility as a trigger for enhancing firm performance: A case study of a high-tech firm implementing the mixed channel strategy. *Ind. Mark. Manag.* 40(4), 643-651.
- Chiasson, M. ve Dexter, A.S. (2001). System development conflict during the use of an information systems prototyping method of action research. *Information Technology & People*, 14(1), 28-45.
- Chow, T. ve Cao, D.B. (2008). A survey study of critical success factors in agile software projects. *J. Syst. Softw.* 81, 961-971.
- Cleland, D. (1999). *Project management: Strategic design and implementation*. New York: McGraw-Hill.
- Cleland, D.I. ve Ireland, L.R. (2002). *Project management, strategic decision and implementation*. Boston: McGrawHill.
- Conforto, E.C. ve Amaral, D.C. (2010). Evaluating an agile method for planning and controlling innovative projects. *Proj. Manage. J.*, 41, 73-80.

- Conforto, E.C., Salum, F., Amaral, D.C., Da Silva, S.L. ve De Almeida, L.F.M. (2014). Can agile project management be adopted by industries other than software development? *Proj. Manage. J.*, 45, 21-34.
- Cooke-Davies, T. (2002). The “real” success factors on projects. *Int. J. Proj. Manage.* 20, 185-190.
- Creque, S. (2023). What is project cycle management? Everything you need to know. Erişim adresi: https://www-simplilearn-com.translate.goog/what-is-project-cycle-management-article?_x_tr_sl=tr&_x_tr_tl=en&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=wapp
- Deci E. L., Connell J. P. ve Ryan R. M. (1989). Self-determination in a work organization. *Journal of Applied Psychology*, 74(4), 580–590.
- DSÖ (2023). Kalite yönetimi. Dünya Sağlık Örgütü. Erişim adresi: <https://extranet.who.int/lqsi/tr/content/kalite-y%C3%B6netimi-0>
- Ece, E. ve Kovancı, A., (2004). Proje yönetimi ve insan kaynakları ilişkisi. *Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi*, 1(4), 75-85.
- Ellemers N., De Gilder D. ve Haslam S. A. (2004). Motivating individuals and groups at work: A social identity perspective on leadership and group performance. *Academy of Management Review*, 29(3), 459-478.
- Eskerod, P. ve Huemann, M. (2013). Sustainable development and project stakeholder management: What standards say. *Int. J. Manag. Proj. Bus.* 6, 36-50.
- Eslek, S. (2015). Fen bilgisi öğretmen ve öğrencilerinin proje hazırlama konusundaki bilgi ve becerilerinin araştırılması: bu benim eserim proje çalışması. (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Ewerett, M.D. (1986). A simplified guide to capital investment risk analysis. *Planning Review*, 14, 32-36.
- Fernandez, D.J. ve Fernandez, J.D. (2008). Agile project management-Agilism versus traditional approaches. *J. Comput. Inf. Syst.*, 49, 10-17.
- Fortune, J. ve White, D. (2006). Framing of project critical success factors by a systems model. *Int. J. Project Manage.*, 24, 53-65.
- Fortune, J., White, D., Jugdev, K. ve Walker, D. (2011). Looking again at current practice in project management. *Int. J. Managing Proj. Bus.*, 4, 553-572.
- Frame, J., (1995), *Managing projects in organizations: How to market the best use of time*, San Fransisco: Jossey-Bass Publishers.
- Gil, N. (2009). Developing project client-supplier cooperative relationships: How much to expect from relational contracts?. *California Management Review*, 51(2), 144-69.
- Gray, C. ve Larson, E. W. (2002). *Project management: The complete guide for every manager*, New York: McGraw-Hill.

- Gülbay, F.K. (2018). *Proje entegrasyon yönetimi*. Erişim adresi: <https://medium.com/t%C3%BCrkiye/proje-entegrasyon-y%C3%B6netimi-21d29bac8e9c>.
- Ha'llgren, M. ve Maaninen-Olssen, E. (2005). Deviation, ambiguity and uncertainty in a project-intensive organization. *Project Manage J.*, 36(3), 17-26
- Härting, R., Reichstein, C. ve Schad, M. (2018). Potentials of digital business models—empirical investigation of data driven impacts in industry. *Procedia Computer Science*, 126, 1495-1506.
- Hass, K.B. (2007). The blending of traditional and agile project management. *PM World Today*, 9, 1-8.
- HBR (2005). Harvard business review on managing Project. *Harvard Business Scholl Press*.
- ISG (2023). *Risk Kontrol Adımları Nelerdir?* Erişim adresi: <https://www.isgnedir.com/risk-kontrol-adimlari-nelerdir/>.
- Jugdev, K. ve Müller, R. (2005). A retrospective look at our evolving understanding of project success. *Proj. Manage. J.*, 36, 19-31.
- Kaçarlar, (2023). *Kaçarlar makina*. Erişim adresi: <https://www.kacarlarmakina.com/proje-yonetimi.html>
- Ketchen, D.J. ve Hult, G.T.M. (2007). Bridging organization theory and supply chain management: The case of best value supply chains. *J. Oper. Manag.*, 25(2), 573-580.
- Khanzode, A. (2011). *An integrated, virtual design and construction and Lean (IVL) method for coordination of MEP*. Center for Integrated Facility Engineering, Stanford University, Technical Report No. 187, February 2010, Stanford, CA.
- Kliem, R.L. ve Ludin, I.S. (2018). *Reducing project risk*. London: Routledge.
- Lawrence, P. ve Lorsch, J. (1967). Differentiation and integration in complex organizations. *Administrative Science Quarterly*, 12, 1-30.
- Levitt, R. (2011). Towards project management 2.0. *Eng. Proj. Organ. J.*, 1, 197-210.
- Lynch, M. ve Roecker, J. (2007). *Project managing e-learning: A handbook for successful design, delivery and management*. Oxon: Routledge.
- Matthews J., Love, P. E. D., Heinemann, S., Chandler, R., Rumsey, C. ve Olatunji, O. A. (2015). Real time progress management: Re-engineering processes for cloud-based BIM in construction. *Automation in Construction*, 58, 38-47.
- Mcmanus, J. ve Wood-Harper, T. (2003). *Information systems project management: Methods, tools and techniques*. Harlow: Financial Times Prentice Hall.
- Meredith, J. ve Mantel, S. (2003). *Project management: A managerial approach*. New York, Chichester: Wiley.
- Miller, R. ve Lessard, D. (2000). *The strategic management of arch engineering projects: Shaping institutions, risk and governance*, Cambridge, MA: MIT Press.

- Milosevic, D. ve Patanakul, P. (2005). Standardized project management may increase development projects success. *Int. J. Project Manage.*, 23, 181-192.
- Mir, F.A. ve Pinnington, A.H. (2014). Exploring the value of project management: Linking project management performance and project success. *Int. J. Project Manage.*, 32, 202-217.
- MS (2023). *Proje zaman çizelgesi*. Microsoft. Office, Microsoft 365. Erişim adresi: <https://templates.office.com/tr-tr/proje-zaman-%C3%A7izelgesi-tm00000005>
- Müller, R. ve Jugdev, K. (2012). Critical success factors in projects, Pinto, Slevin, and Prescott-the elucidation of project success. *Int. J. Manag. Proj. Bus.*, 5, 757-775.
- Müller, R. ve Turner, R. (2007). The influence of project managers on project success criteria and project success by type of project. *Eur. Manag. J.*, 25, 298-309.
- Nicholas, J., (2004). *Project management for business and engineering: Principles and practice*. Amsterdam, Boston: Elsevier.
- OS (2023). *Maliyet hesaplama excel. Ofis data*. Erişim adresi: <https://ofisdata.com/maliyet-hesaplama-excel>
- Öktem, G. (2013). Firmalar arası proje yönetimi etkinliği: Uygulamalı bir çalışma. *Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi*, 2(3), 48-62.
- Özel, M. ve Akyol, C. (2016). Bu benim eserim projeleri hazırlamada karşılaşılan sorunlar, nedenleri ve çözüm önerileri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36(1), 141-173.
- Öztürk, S. (2004). *Avrupa Birliği kaynaklı proje ve programların izleme ve değerlendirmesi* (Uzmanlık Tezi). Avrupa Birliği Genel Sekreterliği.
- Petersen, K. ve Wohlin, C. (2009). A comparison of issues and advantages in agile and incremental development between state of the art and an industrial case. *J. Syst. Softw.*, 82(9), 1479-1490.
- Pheng, L.S. ve Chuan, Q.T. (2006). Environmental factors and work performance of project managers in the construction industry. *Int J Project Manage.*, 24, 24-37.
- Pinto, J.K. ve Slevin, D.P. (1988). Project success: definitions and measurement techniques. *Proj. Manage. J.*, 19, 67-72.
- PYM (2017). *Proje iletişim yönetimi*. Erişim adresi: <http://www.projeyonetimmerkezi.com/proje-iletisim-yonetimi/>
- Robichaud, L.B. ve Anantatmula, V.S. (2011). Greening project management practices for sustainable construction. *J. Manag. Eng.*, 27, 48-57.
- Sánchez, M.A. (2015). Integrating sustainability issues into project management. *J. Clean. Prod.*, 96, 319-330.
- Saynisch, M. (2010). Mastering complexity and changes in projects, economy, and society via project management second order (PM-2). *Proj. Manage. J.*, 41, 4-20.

- Schieg, M (2006). Risk Management in Construction Project Management. *Journal of Business Economics and Management*, 5(2), 77-83.
- Schmidt, R., Möhring, M., Härting, R., Reichstein, C., Neumaier, P. ve Jozinović, J. (2015). *Industry 4.0—potentials for creating smart products*. W. Abramowicz ve A. Kokkinaki (Ed.), 18th International Conference BIS (s. 16-27) içinde, Poznan, Poland.
- Shahin, A. ve Jamshidian, M. (2006). Critical success factors in project management: a comprehensive review. *Proceedings of 1st International Project Management Conference*, 1-14.
- Shenhar, A.J., Dvir, D., Levy, O. ve Maltz, A.C. (2001). Project success: A multidimensional strategic concept. *Long Range Plan.*, 34, 699-725.
- Sherehiy, B. ve Karwowski, W. (2014). The relationship between work organization and workforce agility in small manufacturing enterprises. *Int. J. Ind. Ergon.*, 44, 466-473.
- Silvius, A.G.; Schipper, R. ve Nedeski, S. (2012). Sustainability in project management: Reality bites. *PM World J.*, 2, 1-14.
- Slevin, D., Clelend, D. ve Pinto, J. (2004). *Innovations: project management research 2004*. Project Management Institute.
- Tang, S. (2003). *Moder construction project management*. Hong Kong: Hong Kong University Press.
- Thamhain, H.J (2004). Linkages of project environment to performance: Lessons for team leaderships. *Int J Project Manage.*, 22(7), 533-44.
- Thiry, M. (2004). How can the benefits of PM training programs be improved? *Int J Project Manage.*, 22(1), 13-8.
- Timur, B. ve Çetin, N. İ. (2017). Fen ve teknoloji öğretmenlerinin proje geliştirmeye yönelik yeterlikleri: Hizmet içi eğitim programının etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 97-111.
- Turner, R. ve Mueller, R. (2005). The project manager's leadership style as a success factor on projects: a literature review. *Project Manage.*, 36(1), 49-61.
- Wall T. D., Corbett J. M., Martin R. ve Clegg C.W. (1990). Advanced manufacturing technology, work design, and performance: A change study. *Journal of Applied Psychology*, 75(6), 691-697.
- Williams, T.M. (1999). The need for new paradigms for complex projects. *Int. J. Project Manage.*, 17, 269-273.
- Williams, T.M. (2005). Assessing and building on project management theory in the light of badly over-run projects. *IEEE Trans Eng Manage.*, 52(4), 497-508.
- Xu X., Ding L., Luo H. ve Ma L. (2014). From building information modeling to city information modeling. *Journal of Information Technology in Construction*, 19, 292-307.

- Yentürk, N. ve Aksakoğlu, Y. (2006). *Proje döngüsü yönetimi 1, proje teklifi yazma, izleme ve değerlendirme*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yurtcan, E. (2008). *Kamuda proje yönetimi uygulamasında etkinlik sorunu: Eskişehir’de bir araştırma* (Yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Zwerman, B. ve Thomas, J. (2006). *Professionalization of project management: what does it mean for practice?* P. C. Dinsmore ve J. Cabanis-Brewin (Ed.), *The AMA handbook of project management* (s. 236-247) içinde. New York: AMACOM.

Bölüm IX

İNOVASYON YÖNETİMİ

Havva Değirmenci Tarakcı

GİRİŞ

İçinde yaşadığımız çağda meydana gelen değişimler bireylerin, örgütlerin veya devletlerin gözlerini kapatıp dışında kalmak isteyeceği opsiyonel bir durumun çok ötesine geçmiştir. Pazar, geçmiş yıllara göre hiç olmadığı hızla genişlemekte ve değişmektedir. Teknolojik buluşlar ve icatlar insan hayatının konforunu artırdığı gibi işletmeleri sürekli yenisini yapmaya zorlayan kaotik bir durumun içine sokmuştur.

Öte yandan inovasyon, küçük ölçekli işletmelerden makroekonomik yapılara kadar her alanda takip edilmesi zorunlu etmenlerden biridir. Tarihsel süreç içerisinde yeniliğin yapılması ve takip edilmesi günümüz bilgi ve teknoloji çağına kadar hiç bu denli hayati öneme sahip olmamıştır. Artan rekabet ortamında inovatif düşünme ve inovatif yönetim önemini her geçen gün yükselen bir ivme ile artırmaktadır.

Ekonomik anlamda dünya devi olan ülkelerin ve şirketlerin yenilikçi hamleleri izlendiğinde, inovasyonda da dünya lideri oldukları görülmektedir. Çünkü ülkelerin rekabet gücü inovasyon ve teknolojik gelişme derecelerine göre belirlenmektedir. Bu bağlamda, yaşadığımız düzende ekonomik büyümenin inovatif hareketlerle yakında ilgili olduğu açıkça görülmektedir. İnovasyon endeksi, ülkelerin inovasyon performansının değerlendirilmesinde etkili bir araçtır.

Dünya Fikir Mülkiyeti (WIPO) tarafından her yıl hazırlanan Küresel İnovasyon Endeksi raporunda en yenilikçi ekonomiler listesi sunulmaktadır. Sonuncusu 2022 yılında yayınlanan rapora göre dünya genelinde en yenilikçi ekonomiye sahip ülkeler listesinde ilk 5'te sırasıyla; İsviçre, Amerika Birleşik Devletleri, İsveç, İngiltere ve Hollanda yer almaktadır. Aynı raporda Türkiye bir önceki rapordan

yaparken ar-ge faaliyetlerine gerekli yatırımı yapmak durumundadırlar. Buluş, icat ve patentlerin gerek ekonomik gerekse toplumsal faydası göz önüne alındığında yenilikçi yaklaşımla hareket etmek ve değişime öncü olmak pazarda kalabilmek adına büyük önem arz etmektedir. Ayrıca şirketlerin inovatif faaliyetleri esnasında kapasitelerinin farkında olması, makul riskler alması ve en önemlisi bu süreçte bilgi ve teknolojiden ayrılmaması sürecin başarı ile sonuçlanması açısından önemlidir. Doğru stratejiler uygulamak, doğru ekiple bir araya gelmek, parçaları doğru birleştirmek ve hedeflerin şirketin vizyon ve misyonu ile uyumlu olması da başarı açısından dikkat edilmesi gereken noktalardandır.

Sonuç olarak, inovasyon yönetimi, örgütlerin hayat devamlılığı için ihtiyaç duyduğu avantajları sağlar. Bu sebeple örgütlerin süreci yönetirken inovasyonla ilgili riskleri ve fırsatları doğru değerlendirmesi olumlu sonuçlar doğuracaktır. Çünkü sürecin başarısı, şirketlerin gelecekteki büyüme başarıları ile doğru orantılı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, B. (2012). İnovasyon ve İnovasyon Yönetimi: Steve Jobs Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ak, G. (2023). *Otel İşletmelerinde Dönüştürücü Liderlik ve İnovasyon Yönetimi İlişkisi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Bandırma: Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi.
- Aktaş, E. (2018). *İnovasyon Yönetimi ve İşletmelerde İnovasyon Yönetimine Yönelik Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Al-Mashari, M., ve Zairi, M. (2000). Information and business process equality: the case of SAP R/3 implementation. *The Electronic Journal of Information Systems in Developing Countries*, 2(1), 1-15.
- Altınok, H. (2021). *Lojistik Organizasyonların Performansını Artırmada Örgütsel İnovasyonun Rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altunışık, H. (2022). *Ar ge Siz Olur Kültürsüz Olmaz*. H. Altunışık, A. Benli, ve E. Çetinkaya (Dü) içinde, *Sosyal Bilimlerde Yeni Araştırmalar- VII* (s. 137-148). Berikan Yayınevi.
- Barker, A. (2001). *Yenilikçiliğin Simyası*. (A. Kardam, Çev.) İstanbul: Mess Yayınları,.
- Basadur, M. S. (1994). *Managing The Creative Process in Organizations*. M. Runco içinde, *Problem Finding, Problem Solving and Creativity* (s. 237-268). Greenwood.
- Bekkers, V., Duivenboden, H., ve Thaens, M. (2006). *Information and communication technology and public innovation: assessing the ICT-driven modernization of public administration*, (12). IOS Press.
- Beswick, C., Bishop, D., ve Geraghty, J. (2018). *Bir İnovasyon Kültürü İnşa Etmek*. (B. İ. Özçelik, Çev.) İstanbul: Optimist Yayın Grubu.

- Certo, S. (2000). *Modern management diversity, quality, ethics ve the global environment*. Prentice Hall International Inc.
- Committee, S. A. (2005). *Knowledge Management–A Guide*, AS 5037-2005. Standards Australia Committee.
- Cooper, R. G. (2005). *Product Leadership*. USA: Basic Books.
- Covin, C. G., ve Covin, T. J. (1990). Competitive Aggressiveness, Environmental Context and Small Firm Performance, . *Entrepreneurship Theory and Practice*, 14(4), 35-50.
- Damanpour, F. (1991). Organizational innovation: a meta analysis of effects of determinants and moderators. *Academy of Management Journal*, 34, 555-590.
- Davenport, T. H., ve Short, J. E. (1990). The new industrial engineering: Information technology and business process redesign. *Sloan Management Review*, 31(4), 11-27.
- Drucker, P. F. (1985). The discipline of innovation. *Harvard business review*, 63(3), 67-72.
- Drucker, P. F. (2002). The discipline of innovation. *Harvard Business Review*, 80, 95-104.
- Drukcer, P. F. (2003). *Yenilikçilik İçerisinde Yenilikçilik Disiplini*. (A. Kardam, Çev.) İstnabul: Mess Yayınları.
- Ercan, T. (2016). Yapım firmalarında inovasyon alanlarının örgüt performansına etkisinin irdelenmesi. *MEGARON, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E-Dergisi*, 11(2), 300-308.
- Eveleens, C. (2010). Innovation management; a literature review of innovation process models and their implications. *Science*, 900, 1-16.
- Gebauer, H., Krempl, R., Fleisch, E., ve Friedli, T. (2008). Innovation of product-related services. *Managing Service Quality: An International Journal*, 18(4), 387-404.
- Gökçe, S. G. (2010). İnovasyon Kavramı ve İnovasyonun Önemi. *Fırat Kalkınma Ajansı*, 1(1), 1-5.
- Greenhalgh, C., ve Rogers, M. (2010). *Innovation, Intellectual Property and Economic Growth*. Princeton: Princeton University Press.
- Güleş, H. K., ve Bülbül, H. (2004). *Yenilikçilik: İşletmeler için stratejik rekabet aracı*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Gümüşlüoğlu, L. (2009). İnovasyon ve Liderlik. *Savunma Sanayi Müsteşarlığı Dergisi*, 36-37.
- Hamel, G. (1998). Strategy innovation and the quest for value. *Sloan Management Review*, 39(2), 7-14.
- Hamel, G., ve Bren, B. (2007). *The Future of Management*. Harvard Business School Press.
- Hancıoğlu, Y., ve Yeşilaydın, G. (2016). Stratejik Yönetimde Yeni Bir Rekabet Yaklaşımı: Stratejik İnovasyon. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12(29), 105-124.
- Herstatt, C., Tiwari, R., Ernst, D., ve Buse, S. (2008). India's national innovation system: key elements and corporate. *East West Center Working Papers*, 96(5).

- Hogan, S. J., ve Coote, L. V. (2014). Organizational culture, innovation, and performance: A test of Schein's model. *Journal of Business Research*, 67(8), 1609-1621.
- İraz, R. (2010). *Yaratıcılık ve Yenilik Bağlamında Girişimcilik ve Kobiler*. Konya, Çizgi Kitabevi.
- Karacan, A. İ., ve Nurdağ, M. (2021). Duygusal Zekanın İnovasyon Yönetimi ve Performans İle İlişkisi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü Working Paper Series Dergisi, 2(1), 54-78.
- King, N. (1992). Modelling the innovation process: An empirical comparison of approaches. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 65(2), 89-100.
- Kline, S. J. ve Rosenberg, N. (2010). An overview of innovation. *Studies on science and the innovation process: Selected works of Nathan Rosenberg*, 173-203.
- Kongar, E. N. (1995). İnovasyon: yenilik. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Makine Fakültesi, Endüstri Mühendisliği.
- Luecke, R. (2008). İş dünyasında yenilik ve yaratıcılık. (T. Parlak, Çev.) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Markides, C., ve Charitou, C. (2003). Responses to disruptive strategic innovation. *MIT Sloan Management Review*, 44(2), 55-63.
- Martensen, A., ve Dahlgaard, J. J. (1999). Integrating business excellence and innovation management: Developing vision, blueprint and strategy for innovation in creative and learning organizations. *Total Quality Management*, 10(4-5), 627-635.
- Mesci, M. (2011). *Bilgi Yönetimi, Yenilik ve İşletme Performansı Arasındaki İlişkide Ara Değişkenlerin Etkisi: Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Araştırma*. Doktora Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- OECD . (2010). *OECD Science, Technology and Industry Scoreboard*. OECD Publishing.
- OECD. (2006). *Oslo kılavuzu: yenilik verilerini toplanması ve yorumlanması için ilkeler*. Paris: OECD.
- OECD-EUROSTAT. (2005). *Oslo Kılavuzu, Yenilik Verilerinin Toplanması ve Yorumlanması İçin İlkeler*. Paris: Oecd ve Eurostat Ortak Yayımı.
- Ozan, Ö. (2009). İşletmelerde Yenilik Yapma ve Yönetme. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Örücü, E., Kılıç, R., ve Savaş, A. (2011). KOBİ'lerde inovasyon stratejileri ve inovasyon yapmayı etkileyen faktörler: bir uygulama. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 12(1), 58-73.
- Özerbaş, M. A. (2011). Yaratıcı Düşünme ve Öğrenme Ortamının Akademik Başarı ve Bilgilerin Kalıcılığına Etkisi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3), 675-705.
- Rainey, D. L. (2005). *Product innovation: leading change through integrated product development*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Sakaryalı, A. D. (2016). İnovasyon. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Schumpeter, J. (1978). *The Theory of Economic Development*. Oxford Univ. Pres.
- Smale, G. (1998). *Managing Change Through Innovation*. The Stationary Office,.
- Şimşek, M., ve Akın, H. (2003). *Teknoloji Yönetimi ve Örgütsel Değişim*. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Taşkın, H., ve Adalı, M. R. (2003). *Teknolojik zeka ve rekabet stratejileri*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Tidd, J., ve Bessant, J. (2005). *Managing Innovation - Integrating Technology Change Management*. Hoboken,: NJ: John Wiley ve Sons, Ltd.
- Tiftik, C. (2020). İnovasyon Yönetiminin İşletme Performansına Etkisi: Dams Makine Örneği. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi(Özel Sayı)*, 180-201.
- Trott, P. (2002). *Innovation Management and New Product Development*. Prentice Hall.
- Trott, P. (2008). *Innovation Management and New Product Development* (4. b.). Pearson Education.
- Turan, H. (2021). *Yenilik yönetimi. Disiplinlerarası Girişimcilik ve Yenilikçilik Çalışmaları*. İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- Türkalp, E. (2019). İnovasyon Yönetiminin İşletme Performansına Etkileri: Değirmen Makinası İmalatı Yapan Firmalara Yönelik Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Konya: KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ubiebor, M. R. (2012). *Modernisation and Innovation Management: Developing a Digital Society. An investigation into public sector modernisation and innovation management in its introduction of wireless technology*. Bradford: University of Brad.
- Uzkurt, C. (2008). *Pazarlamada Değer Yaratma Aracı Olarak Yenilik Yönetimi ve Yenilikçi Örgüt Kültürü* (1. Basım). (1. Basım b.). İstanbul: Beta Yayınları.
- Varadarajan, R. (2009). Fortune at the bottom of the innovation pyramid: The strategic logic of incremental innovations. *Business Horizons*, 52, 21-29.
- Windrum, P., Koch, P. ve Koch, P. (2008). *Innovation in public sector services: entrepreneurship, creativity and management*. Edward Elgar Publishing.
- WIPO. (2022). *Global Innovation Index 2022*. Switzerland: WIPO.
- Yalçın, İ. (2009). *Research and Development*. ETCF –EU TRAINING PROGRAMME.
- Yapar, İ. (2015). *Kobilerde İnovasyon ve İnovasyonun Önemi: Kayseri İli Örneği*. Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,.
- Zaltman, G., Duncan, R., ve Holbeck, J. (1973). *Innovations and organizations*. London. London: John Wiley veSons.Bölüm X

Bölüm X

MEDYA YÖNETİMİ

Remziye Terkan

GİRİŞ

Günümüzde geleneksel medyanın yerini sosyal medya almıştır. Geleneksel medyanın yönetimi belli kalıplar içerisinde yapılabiliyorken bugün sosyal medyanın yönetimi takip edilemez olmuş ve bazı güçlerin kontrolü altında kontrolsüz bir yol almaya başlamıştır. Sosyal medya ve sosyal medyanın şekillendirdiği iletişim biçimleri, bunun kişilere dolayısı ile topluma yansımaları günümüz dünyasında büyük önem taşımaktadır.

Sosyal medya ve iletişimde etkileri incelenirken medya ve etik, küreselleşme, medya ve küreselleşme ilişkisi, bu ilişki içerisindeki kültür, dijitalleşmenin medya ve iletişime etkisi, yeni medyayı bağımlı kılan faktörler, kişi/kişiler ve toplumsal yapı, sosyal medyanın kişi ve toplumsal yapıya etkileri, sosyal medya ile algılama, yorumlama ve yaklaşım becerileri, sosyal medyanın kişisel ve toplumsal ilişkileri nasıl etkilediği dikkate alınmalıdır.

İletişimde kültür, kişilerin ve toplumların yaşam biçimleri, sosyal yapıları ve değerleri dijital dünya ile dinamik bir yapı içinde hızla hareket etmektedir. Sosyal medya yönetiminde (*media management*) iletişimde kültüre de dikkat edilerek akışı ona göre yönlendirmek gerekmektedir.

Sosyal medya hem kişilerin hem de toplumların arasında iletişimin gelişerek sürdürülmesinde önemli rol oynamaktadır. İletişimin, kişisel ve toplumsal değerleri harekete geçiren dinamik bir olgu olduğu sözünden yola çıkarak sosyal medyanın da bu değerleri küresel olarak ve süratle yönlendirdiği ve şekillendirdiği söylenebilir.

İletişim başta toplumun en küçük birimi olan insanın dolayısı ile toplumun yaşam tarzı, kimliği, kültürü, değerlerinin yayılımını, değişim ve gelişimini, yaşamını sürdürmesini sağlarken bu önemli işlevi sosyal medya ile etkileşim içinde gerçekleştirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Alav, O. (2020). *Kitle iletişim araçları medya. Medyanın birey ve toplumsal yapıya etkileri*. İstanbul: Hiperlink yayınları.
- Aydın, M. S., Erdoğan M., Sarıbay A.Y., Bolay S. H. ve Altan, M. (2002). *Küreselleşme: siyasi, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla küreselleşmeye genel bir bakış*, sosyal bilimler dizisi 3, Ufuk Kitapları.
- Aydoğan, F. ve Kırık, A. M. (2012). Alternatif medya olarak yeni medya. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (18), 58-69.
- Aziz, A. (2010). *İletişime giriş* (3. Bs.). İstanbul: Hiperlink.
- Barret, O. ve Braham, P. (1995). *Media, knowledge and power*. London: Routledge
- Çağlı, A. (2017). *Sosyal medya ile dijital pazarlama*. İstanbul: Dikeyksen Yayın Dağıtım.
- Dijk Jan Van, (2012). *Ağ toplumu. Alternatif medya ve toplumsal hareketler*. Sage Publications.
- Dreyfus, R. (2002). *Bilgi otobanında nihilizm: günümüz çağında anonimlik karşısında bağlılık*. Cogito, 100-118.
- Eşgi, N. (2013). Dijital yerli çocukların ve dijital göçmen ebeveynlerinin internet bağımlılığına ilişkin algılarının karşılaştırılması, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(3), 181-194.
- Erol, G. (2012). *İletişim ve etik*. (1. Baskı). İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Genel, M. G. (2019). *İletişim çağında dijital kültür*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Geray, H. (2003). *İletişim ve teknolojileri uluslararası birikim düzeninde yeni medya politikaları*. Ankara: Ütopya
- Gezgin, S. (2018). *Dijital çağda iletişim*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Gezgin, S. (2018). *Medya ve iletişime diyalektik bakış*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Gezgin, S. İralı, A. E. (2017). *Yeni medya analizleri*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Gider H. Ö. (2014). *Dört s satış "sarpa sarınca" saçmalamaları*. Ankara
- Günaşlan, E. (2019). *Yeni medya çağında sosyal medya dönüşümü atölyesi*. Bilim Eğitim Kültür Araştırmaları Merkezi. (BEKAM).
- Hermida, A. (2014). *Herkes söyle. Sosyal medya'da neden paylaşımda bulunuyoruz*. Alternatif medya ve toplumsal hareketler. Epsilon Yayınevi. Kafka.
- Işık M. (2019). *İletişim ve etik* (5. Baskı). Eğitim Yayınevi.
- Jefferson T. (2014). *The papers of Thomas Jefferson*. Princeton, N.J.: Woodstock: Princeton University Press.
- Karaca, M. (2007). *Aileyi tehdit eden yeni bir tehlike: sanal ilişkiler*. Humanities Sciences 2 (3).

- Karacabey, A. A. ve Sanı, F. O. Ü. (2019). *İşletmeye giriş* (1. Bs.). İstanbul Arel Üniversitesi Yayınları 1. İstanbul: Hiperyayın.
- Kayalar, M. ve Genç, Y. E. (2020). *Üniversiteli gençlerde sosyal medya davranışları*. İstanbul: Hiperyayın.
- Koçyiğit, M. (2019). *Sınıf yönetimi*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Mattoni, A. Trere, E. (2014). Media practices, mediation processes, and mediatization in the study of social movements. *Communication Theory*, 24 (3), 252-271.
- Nyag, S. (2002). *Globalleşmenin kavramsallaştırılması*. H. Karakaş-Keleş (Çev.), Globalleşme bir aldatmaca mı? İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Savran, S. (2011). *Kod adı küreselleşme: 21. Yüzyılda emperyalizm* (2. Bs.). İstanbul: Yordam Kitap. Pasifik Ofset.
- Scannel, P. (1992). *Culture and power: A media, culture and society reader*. London: Sage
- Sezer, N. ve Sert, N. Y. (2019). *Medya okuryazarlığı üzerine*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Stein, R. (2005). *Media Power: Who is shaping your picture of the world?* Lincoln: Universe.
- Şengül O. (2017). *2 saatte A'dan Z'ye dijital pazarlama*. İstanbul: Ceres Yayınları.
- Şimşek M., Şerif, Ç. A. ve Akgemci T. (2019). *Davranış bilimleri*. (Yenilenmiş 10. Bs.). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Uslu, Z. K. (2007). Yeni İletişim araçları ve toplumsal etkileri. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 1, 224-234.
- Virillo, P. (2000). *The information bomb*. London and New York: Verso
- Yaşaroğulları, S. ve Altekin, S. (2018). *İdealist* (2. Bs.), İstanbul: Ceres Yayınları.
- Yorulmaz, B. (2017). *Ailede değerler eğitimi*. İstanbul: Erkam Yayınları.

Bölüm XI

VERİ YÖNETİMİ

İbrahim Yıkılmaz

GİRİŞ

İşletmeler değişen çevre koşullarına uyum sağlama adına her geçen gün daha fazla dijital ortamda iş ve süreçlerini yürütmektedirler. Özellikle covid-19 pandemisi sonrası süreçte artan dijital dönüşüm uygulamaları, işletmelerin önemli ölçüde veri üretmesine zemin hazırlamıştır. Sadece işletmelerin değil, uzaktan çalışma veya esnek iş modellerinin benimsenmesi de sosyal medya tutkusuna eklenince, iç ve dış paydaşlara ilişkin veri miktarı akıl almaz boyutlara ulaşmaya başlamıştır. Küresel olarak oluşturulan, toplanan, kopyalanan ve tüketilen toplam veri miktarının 2020'de 64,2 zettabayta ulaştığı ve 2025'te 180 zettabayta çıkması beklenmektedir (www.statista.com). Veri hacmindeki güçlü büyümeye rağmen 2020'de üretilen ve tüketilen verilerin yalnızca %2'si 2021'de anlamlı bir şekilde saklanabilmiştir. Ancak, kurulu depolama kapasitesi altyapısının 2020'den 2025'e kadar yıllık %19,2'lik bileşik büyüme oranıyla artarak 2025'e ulaşacağı tahmin edilmektedir (Taylor, 2022). Verinin artışı iki önemli süreci üst yönetim ve politika belirleyicilerinin önüne getirmektedir. Birincisi, verinin etkin bir şekilde yönetilmesi ikinci ise, gizliliği ve korunmasıdır. Bu noktada yasal düzenlemeler artmakta ve veriye ilişkin yükün önemli bir kısmı işletmeler üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Veri, işletmeler için hayati öneme sahip kurumsal bir varlık olarak ön plana çıkmaktadır. Bu öneminin arkasında, işletme içerisindeki süreçlere ve gelecek vizyonuna olan işletme kararlarının etkinliğindeki rolü yer almaktadır. İşletmelerin pazarlama süreçlerinde, işletme içi operasyonların optimal bir verimlilik düzeyinde yürütülmesinde, rakiplerin doğru bir şekilde analiz edilmesinde, genel maliyet ve giderlerin azaltılmasında önemli katkıları yer almaktadır (Rialti vd., 2019; Cappa vd.,

kaynakları departmanları kendi eksikliklerinin belirlenmesine yönelik tarama analizleri yaparak iş gücü ihtiyaçlarını belirlemelidirler. Bu çerçevede işletme ölçeğinde eksikliklerin belirlenmesi ve iç ve dış kaynaktan eğitim alınması ile sürdürülebilir veri yönetimi mümkün olacaktır.

İşletmeler açısından veri, bugünün ve geleceğin mimarı oldukça kıymetli bir varlık ve stratejik üstünlük unsurudur. Bu varlığın yaşam döngüsünün doğru bir şekilde işletilmesi, mevcut değerinin ötesinde hem işletme hem de değer zincirindeki her bir katılımcı unsur için ticari bir değer ortaya koyabilmesi adına etkin bir veri yönetimi şarttır. İşletmelerin yukarıda paylaşılan hususlar üzerinde önemle durmasının veri yönetimi ve sürdürülebilir rekabet üstünlüğü açısından önemli olduğu değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abbady, M., Akkaya, M ve Sarı, A. (2019). Big data governance, dynamic capability and decision-making effectiveness: Fuzzy sets approach. *Decision Science Letters*, 8(4), 429-440.
- Awad, E. M. ve Ghaziri, H. M. (2004). *Knowledge Management*, Upper Saddle River, NJ, Pearson Education International.
- Baskarada, S. ve Koronios, A. (2013). Data, information, knowledge, wisdom (DIKW): A semiotic theoretical and empirical exploration of the hierarchy and its quality dimension. *Australasian Journal of Information Systems*, 18(1).
- Bocij, P., Chaffey, D., Greasley, A. ve Hickie, S. (2003). *Business Information Systems: Technology, Development and Management for the e-Business*, Harlow, FT Prentice Hall.
- Boddy, D., Boonstra, A. ve Kennedy, G. (2005). *Managing Information Systems: An Organizational Perspective*, Harlow, FT Prentice Hall
- Cappa, F., Franco, S. ve Rosso, F. (2021). Citizens and cities: leveraging citizen science and big data for sustainable urban development. *Bus. Strat. Environ.* 31(2), 648-667
- Chaffey, D. ve Wood, S. (2005). *Business Information Management: Improving Performance Using Information Systems*, Harlow, FT Prentice Hall.
- Check Point 2023 Cyber Security Report (2023). Erişim adresi: <https://www.checkpoint.com/press-releases/check-point-software-releases-its-2023-security-report-high-lighting-rise-in-cyberattacks-and-disruptive-malware/#:~:text=According%20to%20the%20report%2C%20cyberattacks,attacks%20per%20organization%20being%20recorded.>
- Cheng, B., Ioannou, I. ve Serafeim, G. (2014). Corporate social responsibility and access to finance. *Strategic management journal*, 35(1), 1-23.

- Chisholm, R. M. (1982). *The Foundations of Knowing*, Minneapolis, University of Minnesota Press
- Cotton, R. (2023). *The Data-Information-Knowledge-Wisdom Pyramid* Erişim adresi: <https://www.datacamp.com/cheat-sheet/the-data-information-knowledge-wisdom-pyramid>
- DAMA-DMBOK (2015). *Data Management Body of Knowledge* Erişim adresi: <https://www.dama.org/cpages/body-of-knowledge>
- Deloitte (2021). *Data as a strategic asset* Erişim adresi: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/us/Documents/technology/us-ai-institute-data-as-a-strategic-asset.pdf>
- Domo (2022). *Data Never Sleeps 10.0*. Erişim adresi: <https://www.domo.com/data-never-sleeps>
- Falkenberg, J. ve Brunsæl, P. (2011). Corporate social responsibility: a strategic advantage or a strategic necessity?. *Journal of business ethics*, 99, 9-16.
- Farrier, E. (2022). *What Is Metadata: Definition and Meaning*. Erişim adresi: <https://www.avast.com/c-what-is-metadata>
- Foundry's 2022 Data ve Analytics Study (2022). *Data ve Analytics Study* Erişim adresi: https://1624046.fs1.hubspotusercontent-na1.net/hubfs/1624046/R-ES_DataAnalytics22_Final1.pdf
- Galler, S. (2020). *Data Is The Biggest Asset On Your Balance Sheet: How Well Do You Manage It?* Erişim adresi: <https://www.forbes.com/sites/sap/2020/09/15/data-is-the-biggest-asset-on-your-balance-sheet-how-well-do-you-manage-it/?sh=13e3d2a4b25e>
- Haug, A., Zachariassen, F. ve Van Liempd, D. (2011). The cost of poor data quality. *Journal of Industrial Engineering and Management*, 4(2), 168-193
- ISO/IEC 11179. Information technology - Metadata registries (MDR) - Part 4: Formulation of data definitions. Erişim adresi: <https://www.iso.org/standard/35346.html#:~:text=ISO%2FIEC%2011179%2D4%3A2004%20specifies%20requirements%20and%20recommendations,the%20purposes%20of%20this%20standard.>
- Jessup, L. M. ve Valacich, J. S. (2003). *Information Systems Today*, Upper Saddle River, NJ, Prentice Hall.
- Khan, M., Serafeim, G. ve Yoon, A. (2016). Corporate sustainability: First evidence on materiality. *The accounting review*, 91(6), 1697-1724.
- KPMG (2019). Data as an asset: Initiate your journey to unlock data's full potential. Erişim adresi: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/xx/pdf/2019/10/data-as-an-asset.pdf>
- Laudon, K. C. ve Laudon, J. P. (2006). *Management Information Systems: Managing the Digital Firm*, Upper Saddle River, NJ, Pearson Prentice Hall.

- Nisar, Q.A., Nasir, N., Jamshed, S., Naz, S., Ali, M. ve Ali, S. (2021). Big data management and environmental performance: role of big data decision-making capabilities and decision-making quality, *Journal of Enterprise Information Management*, 34(4), 1061-1096.
- O'Brien, T. (2015). Accounting for data quality in enterprise systems. *Procedia Computer Science*, 64, 442-449.
- Olavsrud, T. (2023). *Why data leaders struggle to produce strategic results* Erişim adresi: <https://www.cio.com/article/465451/why-data-leaders-struggle-to-produce-strategic-results.html>
- Ontotext (2023). *What is the Data, Information, Knowledge, Wisdom (DIKW) Pyramid?* Erişim adresi: <https://www.ontotext.com/knowledgehub/fundamentals/dikw-pyramid/>
- Otto, B. ve Weber, K. (2011). *Data Governance*. In: Hildebrand, K., Gebauer, M., Hinrichs, H., Mielke, M. (eds) *Daten- und Informationsqualität*. Vieweg+Teubner. https://doi.org/10.1007/978-3-8348-9953-8_16
- Panian, Z. (2010) Some practical experiences in data governance. *World Acad Sci Eng Technol Manag*, (62):939-946
- Rialti, R., Zollo, L. ve Alon, I. (2019). Big data analytics capabilities and performance: evidence from a moderated multi-mediation model. *Technol. Forecast. Soc. Change*, 149:119781
- Rowley, J. (2007). The wisdom hierarchy: representations of the DIKW hierarchy. *Journal of Information Science*, 33, 163-180
- Sakpal, M. (2021). *How to Improve Your Data Quality* erişim adresi: <https://www.gartner.com/smarterwithgartner/how-to-improve-your-data-quality>
- Schmarzo, B. (2020). *Schmarzo's Economic Digital Asset Valuation Theorem Formulas* Erişim adresi: <https://www.datasciencecentral.com/schmarzo-s-economic-digital-asset-valuation-theorem-formulas/>
- Schmarzo, B. (2021). *How to monetise your data to fuel growth in your business: Chat with Bill Schmarzo* Erişim adresi: <https://hyperight.com/how-to-monetise-your-data-to-fuel-growth-in-your-business-chat-with-bill-schmarzo/>
- Sebastian-Coleman, L. (2012). *Measuring data quality for ongoing improvement: a data quality assessment framework*. Newnes.
- Servaes, H. ve Tamayo, A. (2013). The impact of corporate social responsibility on firm value: The role of customer awareness. *Management science*, 59(5), 1045-1061.
- Sleiman, F. (2022). *Data—The Game-Changing Asset*. Erişim adresi: <https://www.pwc.com/m1/en/blog/data-the-game-changing-asset.html>

- Taylor, P. (2022). *Amount of data created, consumed, and stored 2010-2020, with forecasts to 2025*. Erişim adresi: <https://www.statista.com/statistics/871513/worldwide-data-created/>
- Think Tank Chief Data Officer Grubu (2023). *The Value of Data* Erişim adresi: https://f.hubspotusercontent20.net/hubfs/4041825/The%20Data%20Value%20Ecosystem%20eBook.pdf?__hstc=258840533.b05f85f4a0ba810474894de33c3676d3.1690664725190.1690664725190.1690664725190.1&__hssc=258840533.2.1690664725190&__hsfp=186390242
- Turban, E., Rainer, R. K. ve Potter, R. E. (2005). *Introduction to Information Technology*, New York, Wiley.
- URL 1: <https://asq.org/quality-resources/quality-glossary/d>
- URL 2: <https://www.forbes.com/lists/global2000/?sh=35aa63225ac0>
- URL 3: <https://www.ifrs.org/search-results/?query=asset&isPhrase=false>
- URL4: <https://www.oxfordreference.com/search?q=data&searchBtn=Search&isQuickSearch=true>
- URL 5: <https://www.statista.com/statistics/871513/worldwide-data-created/>
- Warren, J. W. (2015). Zen and the Art of Metadata Maintenance, *Journal of Electronic Publishing*, 18(3)
- Yikilmaz, I. (2023). *A Dynamic Capability to Determine Business Performance in the Post-COVID-19 Era: Organizational Agility*. In *Change Management During Unprecedented Times* (pp. 206-227). IGI Global.
- Yikilmaz, I. ve Cekmecelioglu, H. G. (2023). *Organizational Agility as a Key Driver of Innovation Performance in SMEs and Large Enterprises*. In *New Perspectives and Possibilities in Strategic Management in the 21st Century: Between Tradition and Modernity* (pp. 209-238). IGI Global.
- Zettelmeyer, F. ve Bolling, M. (2014). *Big data doesn't make decisions, leaders do: The six steps to build organizational muscle in analytics*. Northwestern University, Kellogg School of Management.
- Zhang, J. ve Li, H. (2022). The impact of big data management capabilities on the performance of manufacturing firms in asian economy during COVID-19: the mediating role of organizational agility and moderating role of information technology capability. *Frontiers in Psychology*, 13, 833026.

Bölüm XII

DEĞİŞİM YÖNETİMİ

Hülya Ateşoğlu

GİRİŞ

Günümüzde hızla değişen iş dünyasında, örgütlerin başarılı olabilmeleri ve sürdürülebilir büyümeyi gerçekleştirebilmeleri amacıyla iç ve dış çevrelerindeki değişimi yönetmeleri gerekmektedir. Örgütsel değişim, çoğunlukla çalışanlar arasında dirençle karşılanmakta ve süreç başarısızlıkla sonuçlanabilmektedir. Bu bağlamda değişim yönetimi örgütler için çok önemli bir rol üstlenmektedir.

Değişim yönetimi, örgütlerin değişim süreçlerini başarılı bir şekilde yönetmelerini kapsamaktadır. Bu süreçte örgütlerin lider ve yöneticileri, amaçlanan hedeflere ulaşılması için gerekli olan değişiklikleri planlamakta, uygulamakta ve kontrol etmektedirler.

Değişim yönetimi; iletişim, liderlik, eğitim ve risk yönetimi gibi pek çok farklı konuyu içeren kapsamlı bir süreçtir. Başarılı bir değişim yönetimi stratejisi, örgütün değişim nedenlerini açıkça ileterek çalışanları bilgilendirmektedir. Örgütün rekabet avantajının ve verimliliğinin artmasına katkı sağlamaktadır. Öte yandan bu süreç pek çok zorluğu ve riski de içerisinde barındırmaktadır. Değişime direnç gösteren çalışanlar, iletişim sorunları, sürecin yanlış yönetilmesi ve üst yönetim desteğinin yetersizliği gibi pek çok faktör, değişimin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesinin önünde önemli engeller olarak ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle değişim yönetimi, iyi planlama, verimli uygulama, etkin kontrol, etkili iletişim ve örgüt çalışanlarının sürece tam katılımının sağlanmasını gerektirmektedir. Başarılı bir şekilde yönetilen değişim stratejisi, örgütün değişim sürecine uyum sağlamanın en önemli şartıdır.

değişen dijital ortamda kendilerini uzun vadeli başarı ve büyüme için konumlandırabilirler. Dijital teknolojinin çalışan üretkenliği, verimliliği ve esnekliği üzerinde önemli etkisi olduğu ancak bazı çalışanların yeni teknolojilere uyum sağlamada zorluklar yaşadığı, bu nedenle dijital dönüşümden maksimum fayda sağlayabilmek için eğitim ve destek de dâhil olmak üzere etkili değişim yönetimi stratejilerine ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır. Başarılı dijital dönüşümü teşvik etmede etkili iletişim, iş birliği ve destekleyici bir kültürün önemli olduğu da bilinmektedir. Dijital teknolojinin verimlilik artışı, üretkenlik ve inovasyon da dâhil olmak üzere örgütsel performans üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu ancak bu faydaları gerçekleştirmek için etkili değişim yönetimi uygulamalarına ihtiyaç duyulduğu ifade edilmektedir. Değişim yönetimi, dijital dönüşüm sürecindeki örgütler için önemli bir rehberdir. Bu bağlamda başarılı adaptasyon ve gelişmiş örgütsel performansı sağlamak için çalışan eğitimi ve gelişimine yatırım yapmanın, destekleyici ve iş birlikçi bir kültür oluşturmının değişim yönetimiyle mümkün olacağı ifade edilmektedir (Kahfi, 2022, s. 42).

Değişim yönetimi, çalışanların motivasyonunu artırırken sürece dirençlerini de azaltır. Değişim sürecinin iyi planlanması, çalışanların yapılacak değişiklikleri olumlu bir şekilde karşılayarak, değişimin bir parçası olmalarını sağlamaktadır.

Bu bağlamda, değişim yönetimi örgütlerin başarıyı yakalamalarında oldukça önemlidir. Örgütler, değişimi etkili bir şekilde yöneterek sürekli gelişim hedefiyle, rekabet avantajı ve sürdürülebilir büyüme sağlayabilmektedir. Değişim yönetimi, örgütün geleceğin belirsiz durumlarına uyum sağlamasını ve günümüzün hızlı değişen iş hayatında rekabetçi pozisyona sahip olmasını sağlayarak uzun vadeli, sürdürülebilir büyüme için başat bir unsur olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aladwani, A. M. (2001). Change management strategies for successful ERP implementation. *Business Process Management Journal*, 7(3), 266-275.
- Al-Ali, A. A., Singh, S. K., Al-Nahyan, M. ve Sohal, A. S. (2017). Change management through leadership: The mediating role of organizational culture. *International Journal of Organizational Analysis*, 25(4), 723-739.
- Aslan, M. (2020). *Değişim Yönetimi*. Çalık, A. (Ed.) Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar (s. 45-70) içinde. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Bayar, M. (2022). *Culture of change in the institutionalization of family firms*. O. Yazıcı (Ed.), organizational behavior and management in family businesses (s. 110-122) içinde, New Castle upon Tyne: Cambridge Scholas Publishing.

- Belias, D. ve Koustelios, A. (2014). The impact of leadership and change management strategy on organizational culture. *European Scientific Journal*, 10(7), 451-470.
- Belias, D. ve Trihas, N. (2022). *Human resource training of front office employees and change management in hospitality sector during crisis*. Proceedings of the 4th International Conference on Finance, Economics, Management and IT Business, *FEMIB*, 101-106.
- Brock, J., Peak, K. ve Bunch, P. (2019). Intuitively leading change: Completing a kinesiology department-to-school transformation using Kotter's 8-stage change model. *Journal of Physical Education and Sports Management*, 6(2), 14-24.
- Brown, E. L., Ruggiano, N., Allala, S. C., Clarke, P. J., Davis, D., Roberts, L., Framil, C. V., Munoz, M. T. H., Hough, M. S. ve Bourgeois, M. S. (2023). Developing a memory and communication app for persons living with dementia: An 8-step process. *JMIR Aging*, 6, 1-9.
- Bullock, R. J. ve Batten, D. (1985). It's just a phase we're going through: a review and synthesis of OD phase analysis. *Group and Organization Studies*, 10, 383-412.
- Burnes, B. (2004). *Managing Change: A Strategic Approach to Organisational Dynamics* (4. Bs.). Harlow: Prentice Hall.
- By, R. T. (2005). Organisational change management: A critical review. *Journal of Change Management*, 5(5), 369-380.
- Chiguvu, D. (2022). The challenges faced by management in managing employee resistance to change in the mining sector. *International Journal of Development and Sustainability*, 11(6), 202-209.
- Chinniah, N., Taylor, S. ve Proches, C. G. (2023). Developing capabilities for the workforce to embrace technological change at a logistics company in Durban, South Africa. *Current Topics on Business, Economics and Finance*, 3, 99-111.
- Christensen, M. (2014). Communication as a strategic tool in change processes. *International Journal of Business Communication*, 51(4), 359-385.
- Coetsee, L. (1999). From resistance to commitment. *Public Administration Quarterly*, 23(2), 204-222.
- Cummings, T. G. ve Worley, C. G. (2009). *Organization Development & Change* (9. Bs.), Mason: South Western Cengage Learning.
- Doten-Snitker, K., Margherio, C., Ltizler, E., Ingram, E. ve Williams, J. (2020). Developing a shared vision for change: Moving toward inclusive empowerment. *Research in Higher Education*, 62, 206-229.
- El-Dirani, A., Houssein, M. ve Hejase, H. (2020). An exploratory study of the role of human resources management in the process of change. *Open Journal of Business and Management*, 8(1), 156-174.

- Epton, T., Currie S. ve Armitage, C. J. (2017). Unique effects of setting goals on behavior change: Systematic review and meta-analysis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 85(12), 1182-1198.
- Firmansyah, A. (2017). Penerapan manajemen perubahan pada manajemen proyek erp di universitas xyx dengan metoda prosci adkar. *Sigma Jurnal Teknologi Pelita Bangsa*, 8(4), 275-280.
- Ford, J. D., Ford, L. W. ve D'Amelio, A. (2008). Resistance to change: The rest of the story. *Academy of Management Review*, 33(2), 362-377.
- Ford, W. M. ve Greer B. M. (2006). Profiling change: An empirical study of change process patterns. *Journal of Applied Behavioral Science*, 42(4), 420-446.
- Graetz, F. (2000). Strategic change leadership. *Management Decision*, 38(8), 550-562.
- Greiner, L. E. ve Bhambri, A. (1989). New CEO intervention and dynamics of deliberate strategic change. *Strategic Management Journal*, 10, 67-86.
- Gupta, P. (2011). Leading innovation change: The Kotter way. *International Journal of Innovation Science*, 3(3), 141-150.
- Haas, M. R. C., Munzer, B. W., Santen, S. A., Hopson, L. R., Haas, N. L., Overbeek, D., Peterson, W. J., Cranford, J. A. ve Huang, R. D. (2020). Didactics revolution: Applying Kotter's 8-step change management model to residency didactics. *Western Journal of Emergency Medicine*, 21(1), 65-70.
- Hargrave, T. J. ve Van de Ven, A. H. (2006). A collective action model of institutional innovation. *Academy of Management*, 31(4), 864-888.
- Hayes, J. (2014). *The Theory and Practice of Change Management (4th eds)*. Hampshire: Palgrave McMillan.
- Idow, A. H., Baya, S. Y. ve Muchunku-Mwenda, I. (2021). Employees' perceptions towards internal communication during organizational change management at Multimedia University of Kenya. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 11(8), 464-477.
- Jalagat, R. C. (2016). The impact of change and change management achieving corporate goals and objectives: Organizational perspective. *International Journal of Science and Research*, 5(11), 1233-1239.
- Kahfi, F. (2022). Exploring the impact of digital technology on employee adaptation and organizational performance. *Journal of Management and Administration Provision*, 2(2), 37-43.
- Klein, S. M. (1996). A management communication strategy for change. *Journal of Organizational Change Management*, 9(2), 32-46.
- Kleingeld, A., van Mierlo, H. ve Arends, L. (2011). The effect of goal setting on group performance: A meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*, 96, 1289-1304.

- Kusuma, B. ve Kautsar, A. (2020). How human resources management practice and change management contribute to the small medium enterprises performance. *Warmadewa Management and Business Journal*, 2(1), 41-47.
- Laig, R. B. D. ve Abocejo, F. T. (2021). Change management process in a mining company: Kotter's 8-step change model. *Journal of Management, Economics, and Industrial Organization*, 5(3), 31-50.
- Lanning, H. (2001). *Planning and Implementing Change in Organisations – A Construct for Managing Change Projects*. Helsinki: Helsinki University of Technology, Industrial Management and Work and Organizational Psychology.
- Margherio, C., Litzler, E. ve Doten-Snitker, K. (2017). Developing a shared vision for change: New results from the revolutionizing engineering departments participatory action research. *ASEE Annual Conference & Exposition 24-28 June 2017*, American Society for Engineering Education, Paper ID #18147.
- Mdletye, M. A., Coetzee, J. ve Ukpere, W. I. (2014). The reality of resistance to change behaviour at the department of correctional services of South Africa. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 5(3), 548-561.
- Mento, A. J., Jones, R. M. ve Dirndorfer, W. (2002). A change management process: Grounded in both theory and practice. *Journal of Change Management*, 3(1), 45-59.
- Mitchell, G. (2013). Selecting the best theory to implement planned change. *Nursing Management*, 20(1), 32-38.
- Mukamusoni, J. ve Ogbe, A. (2022). Monitoring and evaluation practices and the project performance of twigire muhinzi project at rulindo district, Rwanda. *Global Scientific Journal*, 10(11), 438-457.
- Neumann, J., Robson, A. ve Sloan, D. (2018). Monitoring and evaluation of strategic change programme implementation: Lesson from a case analysis. *Evaluation and Program Planning*, 66, 120-132.
- Pearce, C. L. ve Sims, H. P. (2002). Vertical versus shared leadership as predictors of the effectiveness of change management teams: An examination of aversive, directive, transactional, transformational, and empowering leader behaviors. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 6(2), 172-197.
- Power, M. (2009). The risk management of nothing. *Accounting, Organizations and Society*, 34, 849-855.
- Schein, E. H. (1996). Kurt Lewin's change theory in the field and in the classroom: Notes towards a model of management learning. *Systems Practice*, 9(1), 27-47.
- Sensuse, D. I., Sipahutar, R. J., Jamra, R. K., Suryono, R. R. ve Kautsarina, K. (2020). Challenges and recommended solutions for change management in Indonesian e-commerce. *2020 International Conference on Information Technology Systems and Innovation (ICITSI)*, Bandung - Padang, October 19 – 23 October, 250-255.

- Stouten, J., Rousseau, D. M. ve De Cremer, D. (2018). Successful organizational change: Integrating the management practice and scholarly literatures. *Academy of Management Annals*, 12(2), 752-788.
- Sujova, A. ve Rajnoha, R. (2012). The management model of strategic change based on process principles. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 62, 1286-1291.
- Şen, E. (2020). Global virus of the digital village covid-19 and senism. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 176-204.
- Uher, T. E. ve Toakley, A. R. (1999). Risk management in the conceptual phase of a project. *International Journal of Project Management*, 17(3), 161-169.
- Vodonick, J. (2018). The key to organizational sustainability: Nurturing a culture of change. *System Research and Behavioral Science*, 35(4), 458-468.
- Weiss, P. G. ve Li, Su-Ting T. (2020). Leading change to address the needs and well-being of trainees during the COVID-19 pandemic. *Academic Pediatrics*, 20(6), 735-742.

TÜRKİYE GAYRİMENKUL PİYASASI VE FİNANSMAN MODELLERİ

Dr. Hakan Akbulut

Türkiye Gayrimenkul Piyasası ve Finansman Modelleri

Dr. Hakan Akbulut

Yayın No.: 1795
ISBN: 978-625-398-896-8
E-ISBN: 978-625-398-895-1
Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

NOBEL BİLİMSEL ESERLER bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülferm Dursun -gulferm@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Nurcan Çağman -nurcan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezal Özden -sezal@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Akbulut, Hakan.

Türkiye Gayrimenkul Piyasası ve Finansman Modelleri / Dr. Hakan Akbulut

1. Basım, VI + 170 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-398-896-8

E-ISBN: 978-625-398-895-1

1. Gayrimenkul 2. Gayrimenkul Çeşitleri 3. Finansman Matematiği 4. Mortgage 5. Yapı Tasarruf Sandığı 6. Arsa Satışı Karşılığı
7. Gelir Paylaşımı Modeli

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No: 46519
BeYTEPE Köy Yolu No: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iii
ÖZET	vii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM:	
GAYRİMENKUL KAVRAMI VE DEĞERLEMESİ.....	3
1.1. Gayrimenkul Tanımı.....	3
1.1.1. Gayrimenkul Üzerindeki Haklar.....	5
1.1.1.1. Tam Ayni Hak.....	5
1.1.1.2. Sınırlı Ayni Haklar	5
1.1.2. Gayrimenkul Çeşitleri.....	7
1.1.2.1. Arazi ve Arsalar	12
1.1.2.2. Binalar	18
1.1.2.3. Projeler	26
1.2. Gayrimenkul Değerlemesi.....	28
1.2.1. Gayrimenkul Değerine Etki Eden İlkeler	29
1.2.2. Değerlemenin Gerekli Olabileceği Durumlar.....	30
1.2.3. Gayrimenkul Değerlemesinde Kullanılan Başlıca Kavramlar	32
1.2.4. Değerleme Faaliyetini Etkileyen Unsurlar	38
1.2.5. Gayrimenkul Değerlemesinin Kullanıldığı Alanlar	38
1.3. Değerleme Yapılırken Kullanılan Yaklaşımlar	39
1.3.1. Maliyet Yaklaşımı.....	40
1.3.1.1. Yeniden İnşa Maliyeti	40
1.3.1.2. Yerine Koyma (İkame) Maliyeti	41
1.3.2. Emsal Bedel / Pazar Yaklaşımı	42
1.3.2.1. Karşılaştırılabilir İşlemler Yöntemi	43
1.3.2.2. Borsadaki Kılavuz Emsaller Yöntemi.....	44
1.3.3. Gelir Yaklaşımı.....	44
1.3.3.1. Direkt Kapitalizasyon Metodolojisi	45
1.3.3.2. İndirgenmiş Nakit Akışları (İNA) Yöntemi	47

2. BÖLÜM:

FİNANSAL PİYASALAR VE FİNANS MATEMATİĞİ	49
2.1. Finansal Piyasalar	49
2.1.1. Vadelerine Göre Finansal Piyasalar	50
2.1.1.1. Sermaye Piyasaları.....	50
2.1.1.2. Para Piyasaları.....	54
2.1.2. İşlem Aşamasına Göre Finansal Piyasalar.....	57
2.1.2.1. Birincil Piyasalar	57
2.1.2.2. İkincil Piyasalar.....	57
2.1.3. Uygulanan Kurallara Göre Finansal Piyasalar	57
2.1.3.1. Organize Piyasalar	57
2.1.3.2. Organize Olmayan Piyasalar	58
2.1.4. İşlem Türüne Göre Finansal Piyasalar.....	58
2.1.4.1. Spot Piyasalar	58
2.1.4.2. Türev Piyasalar.....	59
2.2. Finans Matematiği	63
2.2.1. Faiz.....	63
2.2.1.1. Basit Faiz	66
2.2.1.2. Bileşik Faiz.....	67
2.2.1.3. Bileşik Faiz Oranı İle Basit Faize Ulaşmak.....	68
2.2.1.4. Nominal Faiz.....	68
2.2.1.5. Reel Faiz	69
2.2.1.6. Bugünkü Değer / Şimdiki Değer	69
2.2.1.7. Gelecek Değer	70
2.2.1.8. Anüite	71
2.2.1.9. İç Verim Oranı	73
2.2.1.10. İskonto	73

3. BÖLÜM:

GAYRİMENKUL FİNANSMAN YÖNTEMLERİ	77
3.1. Doğrudan Finansman Yöntemi	78
3.2. Mevduat Finansman Yöntemi	78
3.3. İpoteğe Dayalı Krediler / Mortgage	79
3.3.1. Sabit Faizli Mortgage Kredisi	82
3.3.2. Değişken Taksitli / Dereceli Mortgage Kredisi.....	83
3.3.3. Balon Ödemeli Mortgage Kredisi.....	83
3.3.4. İki Aşamalı Mortgage Kredisi.....	83
3.3.5. Değer Artışı Paylaşımlı Mortgage Kredisi.....	84

3.3.6. Değişken Faizli Mortgage Kredisi.....	84
3.3.7. Fiyat Seviyesine Endeksli Mortgage Kredisi.....	84
3.3.8. İki Oranlı Mortgage Kredisi	85
3.3.9. Ayarlanabilir Faizli Mortgage Kredisi	85
3.3.10. Katkı Paylı Mortgage Kredisi	86
3.3.11. Yinelenen Mortgage Kredisi.....	86
3.3.12. Tersine Taksitli Mortgage Kredisi	86
3.3.13. Kaydırılabilir Mortgage Kredisi.....	86
3.4. Menkul Kıymetleştirme	87
3.4.1. İpotekli Konut Kredilerine Dayalı Menkul Kıymetleştirme Yöntemleri	92
3.4.1.1. Ödeme Aktarmalı Menkul Kıymetler	93
3.4.1.2. Teminatlı İpotek Yükümlülükleri	93
3.4.1.3. Getirisi Ayrılan İpotekli Konut Kredilerine Dayalı Menkul Kıymetler	94
3.4.1.4. İpotekli konut kredilerine Dayalı Tahviller.....	95
3.4.1.5. ABD’de İpotekli Konut Kredileri ve Menkul Kıymetleştirilmesi.....	95
3.5. Gayrimenkul Finansmanında Sermaye Piyasası Araçları	100
3.5.1. Gayrimenkul Sertifikaları.....	100
3.5.2. Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	104
3.5.3. Gayrimenkul Yatırım Fonları	107
3.5.4. Kira Sertifikaları / Sukuk.....	109
3.5.4.1. Mal Satımına Dayalı Sukuk	111
3.5.4.2. Menfaate Dayalı Sukuk.....	111
3.5.4.3. Ortaklık Esasına Dayalı Sukuk	111
3.6. Yapı Tasarruf Sandığı.....	111

4. BÖLÜM:

TÜRKİYE GAYRİMENKUL PİYASASI	121
4.1. Türkiye Gayrimenkul Sektörünün Tarihsel Gelişimi.....	121
4.2. Türkiye Gayrimenkul Sektörünü Etkileyen Faktörler.....	129
4.2.1. Nüfus	130
4.2.2. Kentleşme ve Göç.....	133
4.2.3. Yabancı Ülke Vatandaşlarına Satış	136
4.2.4. Kentsel Dönüşüm	139
4.2.5. Ekonomi.....	140

4.3. Gayrimenkul Proje Geliştirme Yöntemleri	147
4.3.1. Kat Karşılığı Proje Geliştirme Modeli	148
4.3.2. Arsa Satışı Karşılığı Gelir Paylaşımıyla Proje Geliştirme Modeli	149
4.3.3. Anahtar Teslimi Götürü Bedel İle Proje Geliştirme Modeli	151
5. BÖLÜM:	
SONUÇ VE ÖNERİLER	153
5.1. Yapı Tasarruf Sandığı.....	153
5.1.1. Yapı Tasarruf Sandığı Sistemin Avantajları.....	154
5.1.2. Yapı Tasarruf Sandığı Sisteminin Uygulamadaki Zorlukları.....	155
5.2. Gayrimenkul Sertifikaları.....	155
5.2.1. Kentsel Dönüşümde Gayrimenkul Sertifikası.....	156
5.2.2. Sistemin Avantajları	157
5.3. Menkul Kıymetleştirme	158
5.3.1. Sistemin Avantajları	158
5.4. Arsa Satışı Karşılığı Gelir Paylaşımli Proje Geliştirme Yöntemi	159
5.4.1. Kentsel Dönüşümde ASKGPM	160
5.4.2. Sistemin Avantajları	161
KAYNAKLAR.....	163
İNTERNET KAYNAKLARI	167
YAZAR HAKKINDA.....	169

KAYNAKLAR

1. Akbulut, H., (2017), “Makro Veriler Ve Türkiye Ekonomisi Çerçevesinde Kentsel Dönüşüm”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Okan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, TÜRKİYE
2. Akman, S., (1987), “Yapı Malzemeleri Ders Notu”, İstanbul Teknik Üniversitesi, İnşaat Fakültesi, İstanbul, TÜRKİYE
3. Aksel, A., (1995) “Risk Yönetimi Aracı Olarak Futures Piyasaları, Yapısı, İşleyiş Mekanizmaları ve Bazı Ülke Örnekleri”, SPK Yayınları, Ankara, TÜRKİYE
4. Aktuğ, O., (2019), “Türk Bankacılık Sisteminde Kredi Risk Yönetiminde Takibe Dönüşüm Oranlarında Gerçekleştirilen İyileştirmelerin Ekonomik Göstergeler Üzerine Etkisi”, Doktora Tezi, İstanbul Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, TÜRKİYE
5. Alioğlu, E., (2019), “Arsa Satışı Karşılığı Gelir Paylaşımı Yöntemi”, İstanbul Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, TÜRKİYE
6. Alp, A., Yılmaz M. U., (2000), Gayrimenkul Finansmanı ve Değerlemesi, (1.Baskı), İstanbul Borsası Yayınları, İstanbul, TÜRKİYE
7. Arslan, M., (2008), “Yapı Teknolojileri-1-“, (1.Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara, TÜRKİYE
8. Avrupa İpotek Federasyonu 2020 yılı ipotek ve Konut Piyasası Raporu
9. Ayan, E., (2014), “Konut Finansmanı ve değerlemesi”, (1.Baskı), Beta Basım Yayım, İstanbul, TÜRKİYE
10. Aydın, N., (2014), “Finans Matematiği”, (2.Baskı), Detay Yayıncılık, Ankara, TÜRKİYE
11. Bal, H., (2012), “Gayrimenkul Yatırımları ve Gayrimenkul Yatırım Ortaklıklarının Analizi” (1. Baskı), Gazi Kitapevi, Ankara, TÜRKİYE
12. Baran, L. H., (2020), “Türkiyede Gayrimenkul Finansmanı Yönünden Gayrimenkul Sertifikaları”, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, TÜRKİYE

13. Bayındır, S., (2014), “İslam Hukuku Penceresinden Para Ve Sermaye Piyasası İşlemleri”, (1.Baskı), Süleymaniye Vakfı yayınları, İstanbul, TÜRKİYE
14. Berktaş, İ., (1989), “Betonarme I Taşıma Gücü ve Kesit Hesapları”, (1.Baskı), TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, İstanbul, TÜRKİYE
15. BDDK Çalışma Tebliği, (Ağustos / 2008), ABD Mortgage Krizi, üçüncü sayı,
16. Bulmuş, İ., (2013), “Mikro İktisat”, (7.Baskı), Gazi Yayınevi, Ankara, TÜRKİYE
17. Burkhart, A.M., (1999), “Lenders And Land”, (İssue 2), Missouri Law Review, Volume 64, Spring, ABD
18. Chaplin, H.W., (1890), “The Story Of Mortgage Law, Harward Law Rewiev”, Volume 4, No 1, ABD
19. Çiftçi, M. İ., (2021), “Finansal Piyasalarda Riskin Hesaplanmasında Stokastik Tekniklerin Kullanılması”, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul, TÜRKİYE
20. Coşgun, Y., (2013), “Türkiye’deki Kurumsal Konut Finansman Sisteminin Analizi”, Doktora Tezi Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 207-208.
21. Demirci, E., (2004), “Faizin Vade Yapısı Teorileri Ve Türkiye deki Faizin Vade Yapısının Kesitsel Olarak İncelenmesi”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
22. Demirdöven, M., (2009), “Türkiye de Gayrimenkul Sektörünün Gelişimi Ve Gayrimenkul Finansmanı”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, TÜRKİYE
23. Erdem, E., (2021), “Para Banka ve Finansal Sistem”, Detay Yayıncılık, Ankara, Türkiye
24. Erdönmez, P. A., (2006), “Aktif Menkul Kıymetleştirilmesi”, Bankacılar Dergisi Sayı 5
25. Ergüven, M., (2020), “Tasarrufa Dayalı Finans Sistemi İle Yapı Tasarruf Sandığı Sistemi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma”, Doktora Tezi, Azteca University, Mexico city,
26. ERSAN, T., (2009), “Gayrimenkul Sektörünün Yatırım Potansiyeli ve Geleceği”, (1.Baskı), Mekik Yayınları, İzmir, TÜRKİYE

27. Foan, C., (2003), “Gayrimenkul Geliştirmede Finansman, Para Yönetimi, Kârlılık Analizi ve Türkiye Değerlendirmesi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, TÜRKİYE
28. Gelekçi, C., (2016), “1960 Sonrası Dönemde Türkiye’de Nüfus Yapısı ve Bazı Temel Özellikleri Üzerine Tespitler”, Sosyoloji Konferansları No 52
29. Gemici, Ş. A., (2008), “Gayrimenkul Değerlemesi, Maliyet Yaklaşımına Dayalı Bina Değer Tahmin Yöntemi Ve İstanbul İli İçin Bir Uygulama”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, TÜRKİYE
30. Gümrükçüoğlu, Z., (2018), “Türkiyede Gayrimenkul Piyasası ve Bir Yatırım aracı olarak Gayrimenkul”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık Ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul, TÜRKİYE
31. Günceler, B., Kesebir, M., (2018), “Menkul Kıymetleştirme Banka Kredilerine Kıyasla Firmalar İçin Alternatif Fonlama Kaynağı Olabilir mi? Türkiye’de Hizmet Sağlayan Şirketlere Uygulanabilirliği Bakımından İncelenmesi”, International Jurnal Entrepreneurship and Management Inquiries Dergisi, Cilt 2, Sayı 3,
32. Güngör, E., (2019), “İpotek Teminatlı Menkul Kıymetler ve Türkiye Uygulamalarına İlişkin Değerlendirmeler”, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Dönem projesi, Ankara, TÜRKİYE
33. Han, K., (2020) , “Türkiye Ekonomisinde Gayrimenkul Sektörünün Rolü ve 2000 Yılından Sonraki Gelişiminin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara TÜRKİYE
34. Hepşen, A., (2010), “Gayrimenkul Piyasaları ve Finansmanı”, (1.Baskı), Literatür Yayınları, İstanbul, TÜRKİYE
35. Işık, Ş., (2005), “Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri”. Ege Coğrafya Dergisi, 14
36. Karapınar, A., Bayırlı, R., Bal, H., Bal, E., Ç., Altay, A., Torun, S., (2010), “SPK Gayrimenkul-Konut Değerleme Uzmanlığı Lisanslama Sınavlarına Hazırlık”, (8.Baskı), İstanbul, TÜRKİYE
37. Kaya, F., (2011), “Gayrimenkul Değerlemeleri ve Değerlemelerin Vergi Üzerindeki Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, TÜRKİYE
38. Mollaahmetoğlu, E., (2020), “Finansal Piyasalarda Risk İştahi”, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, TÜRKİYE

39. Önce, S., (1995) “Türev Ürünlerin Muhasebe Sorunları ve Bankalar için Muhasebeleştirme Şekilleri”, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Eskişehir, TÜRKİYE
40. Özcan, H., (2019), “Yük Taşımacılık Sigortaları ve Kullanımı Üzerine Bir Araştırma”, Kriter Yayınevi, 1.Basım, İstanbul, TÜRKİYE
41. Özdemir, S., (2018), “Gayrimenkul Sektöründeki Yasal Düzenlemelerin Yabancı Yatırımcılar Üzerindeki Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
42. Parasız, M. İ., (2015), “İktisadın ABC’ si”, (1. Baskı), Ezgi Kitapevi Yayını, Bursa, TÜRKİYE
43. Savaşır, C., (2013), “Taşınmaz Mal Değerleme Yöntemlerinin Analizi Evka 3 Bölgesi örneği”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, TÜRKİYE
44. Tanrıvermiş, H., (2016), “Gayrimenkul Değerleme Esasları, Lisanslama Sınavları Çalışma Kitapları”, Ankara, TÜRKİYE
45. Tapan, F. M., (2020), “Gayrimenkul Finansmanı Ve Gayrimenkul Projelerinin Derecelendirme Teknikleri”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Finans Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, İstanbul, TÜRKİYE
46. Teker, M. B., (1996), “Sermaye Piyasası Araçları Yoluyla Gayrimenkul Finansmanı Ve yatırımı”, (1.baskı), Sermaye Piyasası kurulu Yayını, Ankara, TÜRKİYE
47. Türker, A., (1989), “Proje Analizi”. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Cilt:39. Sayı:3
48. Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği
49. Topaloğlu, M., (2017), “Konut Finansmanı Mortgage Hukuku İle İlgili Makaleler”, (1.Baskı), vedat Kitapçılık, İstanbul, TÜRKİYE
50. Uludağ, İ., (1997), “Konut Üretiminde Bölgesel Koşullara Uygun Alternatif Finansman Sistemleri Ve Teknikleri”, (1.Baskı), İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, TÜRKİYE
51. Ülger, C., (2015), “Taşınmaz Değerleme Ders Notu”, İstanbul Okan Üniversitesi, İstanbul, TÜRKİYE
52. Ülger, C., Ülger, E., Yıldız, N., (2019), “Taşınmaz Değerlemesi”, (1.Baskı), Yem Yayın, İstanbul, TÜRKİYE
53. Ülger, N. E., Ülger. C., (2015), “İstanbul İli 1/25.000 Ölçekli Arazi Yönetimi ve Kullanımı Amaçlı Envanter Çalışması ve Buna Esas Analiz-Sentez ve Ön Fizibilitelerin Yapımı”, Yönetici Özeti, Aralık, 2015

54. Ünal, M., Başpınar, V., (2020), “Şekli Eşya Hukuku”, (11.Baskı), Savaş Yayınevi, Ankara, TÜRKİYE
55. Ünal, T., Tunalı, Ç. B., (2011), “Mikro Ekonomi”, (1.Baskı), Der Yayınları, İstanbul, TÜRKİYE
56. Yalçınar, K., (2006), “İpotek Karşılığı Menkulleştirilmiş Krediler”, (1.Baskı), Gazi Kitepevi, Ankara, TÜRKİYE
57. Yetgin, F., (2007), “Mortgage Sistemi TÜRKİYE”, (1.Baskı), Dünya Yayıncılık, İstanbul, TÜRKİYE
58. Yetgin, F., Eroğlu, E., (2009), “Proje Değerleme:Örnek Uygulamalar ile Gayrimenkul Değerlemesi”, (1.Baskı), Creative Yayıncılık, İstanbul, TÜRKİYE
59. Yılmaz, H., (Temmuz / 2011), “Menkul Kıymetleştirme Şirketleri Fannie Mae ve Freddie Mac Nasıl Kurtarılabılır”, Muhasebe ve Finansman Dergisi
60. Yılmaz, N. K., (2018), “Teoride Ve Uygulamada Gayrimenkul Finansmanı”, (1.Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara, TÜRKİYE

İNTERNET KAYNAKLARI

1. <http://tkgm.gov.tr/tr/icerik/tapu-sicili-tuzugu>
2. <https://www.tspb.org.tr/tr/uluslararası-değerleme-standartları-yayımlandı-2>
3. <https://www.bddk.org.tr/Veri/Detay/162>
4. <http://www.borsaistanbul.com › datum › imkbbdergi>
5. <https://sozluk.gov.tr>
6. TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109>
7. https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2022/03/Ekonomi_Sunumu-2.pdf
8. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yapi-Izin-Istatistikleri>
9. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri>
10. <https://sanayi.gov.tr/istatistikler/yatirim-istatistikleri/mi0803011615>

11. [https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Istihdam,-Issizlik-ve-Ucret-108,](https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Istihdam,-Issizlik-ve-Ucret-108)
12. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Konut-Satis-Istatistikleri>
13. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yapi-Izin-Istatistikleri>
14. <https://biruni.tuik.gov.tr/yapiizin/giris.zul>
15. <https://toki.gov.tr>
16. Kaynak:<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/326237/umfrage/marktanteile-der-finanzierungsgruppen-im-deutschen-wohnungsbau/?locale=de>
17. <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/38105/umfrage/bausparsumme-der-bausparkassen-in-deutschland/?locale=de>
17/02/2023
18. <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/368930/umfrage/wohnungsbaukredite-der-bausparkassen-in-deutschland-an-privathaushalte/?locale=de>

**KÜLTÜR, DÜĞÜN
VE
TOPLUMSAL YAPILANMA**

Dr. Merve Çetin Kılıç

Kültür, Düşün ve Toplumsal Yapılanma

Dr. Merve Çetin Kılıç

Yayın No.: 1789

ISBN: 978-625-398-881-4

E-ISBN: 978-625-398-880-7

Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır. "NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Meliha Uysal -meliha@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Sezal Özden -sezai@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Çetin Kılıç, Merve.

Kültür, Düşün ve Toplumsal Yapılanma / Dr. Merve Çetin Kılıç

1. Basım, VIII + 194 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-398-881-4

E-ISBN: 978-625-398-880-7

Düşün, Gelenek ve Görenek, Toplumsal Yapılanma.

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com - E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,

Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519

Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ	5
1.1. Araştırmanın Tasarımı.....	5
1.1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	5
1.1.2. Araştırmanın Önemi.....	7
1.1.3. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları.....	8
1.1.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	9
1.1.5. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri.....	10
1.2. Yöntem Hakkında Genel Değerlendirme.....	12
1.2.1. Nitel Saha Araştırmasının Özelliği	13
1.2.2. Fenomenolojik Yaklaşım	16
1.2.3. Etnografik Yöntem	18
1.2.4. Veri Toplama Teknikleri: Gözlem ve Görüşme	19

2. BÖLÜM

TOPLUMSALLAŞMA SÜRECİ.....	23
2.1. Toplumsallaşma Kavramı	23
2.2. Toplumsallaşma Kuramları.....	32
2.2.1. Toplumsallaşmaya İlişkin Etkileşimci Kuramlar	33
2.2.1.1. Herbert Blumer: Sembolik Etkileşimcilik.....	33
2.2.1.2. Charles Harton Cooley: Ayna Benlik.....	35
2.2.1.3. George Herbert Mead: Ben (I) ve Beni/Bana (Me) Ayrımı. 37	
2.2.1.4. Erving Goffman: Benlik Sunumu	40
2.2.2. Anthony Giddens: Toplumsal Yapılaşma Kuramı	45
2.2.3. Peter Ludwig Berger ve Thomas Luckmann: Sosyal İnşacılık Kuramı	49

2.3. Toplumsallaşmayı Sağlayan Faktörler	51
2.3.1. Aile	52
2.3.2. Eğitim	55
2.3.3. Din	58
2.3.4. Ekonomi	61
2.3.5. Diğer Çevresel Faktörler	63
2.3.5.1. Akran ve Arkadaş İlişkileri	63
2.3.5.2. Teknoloji ve Yeni Medya	65
2.4. Toplumsallaşma ve Kültür İlişkisi	68
2.4.1. Kültürü Oluşturan Unsurlar	72
2.4.1.1. Değerler	73
2.4.1.2. Sosyal Normlar	75
2.4.1.3. Ritüeller	79
3. BÖLÜM	
DÜĞÜN	81
3.1. Düğün Olgusu	81
3.1.1. Düğün Olgusunun Kültürü Oluşturan Parçalar ile İlişkisi	85
3.1.1.1. Görücülük ve Dünürçülük	86
3.1.1.2. Söz Kesimi	87
3.1.1.3. Nişan	88
3.1.1.4. Nikâh	89
3.1.1.5. Kına	89
3.1.1.6. Düğün Töreni	90
3.1.2. Düğün ve Popüler Kültür	92
3.1.3. Düğün Sektörü, Reklamlar ve Yeni Medya	96
4. BÖLÜM	
KIRIKKALE İLİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ	99
4.1. Coğrafi Konum ve Doğal Özellikler	99
4.2. Tarihî Yapı	102
4.3. Demografik Yapı	104
4.4. Ekonomik Yapı	108
4.5. Sosyokültürel Yapı	112

5. BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI	119
5.1. Katılımcıların Özellikleri.....	119
5.2. Düğün Hazırlık Sürecine Ait Toplumsal Yapılanmanın Etkisi.....	122
5.2.1. Ailenin Düğün Hazırlık Sürecindeki Rolü	124
5.2.2. Ekonominin Düğün Hazırlık Sürecindeki Rolü	140
5.2.3. Teknoloji ve Yeni Medyanın Düğün Hazırlık Sürecindeki Rolü.....	152
5.2.4. Kültürel Unsurların Düğün Hazırlık Sürecindeki Rolü	155
SONUÇ.....	167
KAYNAKÇA	175
EKLER.....	191

KAYNAKÇA

- Ağdemir, S. (1991). Aile ve eğitim, *Sosyal Politikalar Dergisi*, 1(1). 11-13
- Ahiler Kalkınma Ajansı (2017). Kırıkkale 2017-2023 Yılları Yatırım Destek ve Tanıtım Stratejisi Raporu.
- Akın, M. H. (2018). Bir kültür bilimi olarak sosyoloji ve kültür sosyolojisi içinde Alver, K. ve Doğan, N Köksal Alver (Edt.), *Kültür sosyolojisi*(ss. 103-112). Konya: Çizgi Kitapevi.
- Akın, M. H. (2019). Sosyal etkileşim ve sosyal benlik kaynağı olarak aile, *Medeniyet Ve Toplum Dergisi*, 3(1), 1-14.
- Aktan, E. (2018). Üniversite öğrencilerinin sosyal medya bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi, *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(4), 405-421.
- Aktepe, C. ve Karacaoğlan, S. (2019). Türkiye düğün sektörünün büyüklüğü ve tüketici eğilimleri, II. International Congress of Business, Economic and Marketing, İstanbul.
- Akturan, U. ve Ataçarapınar, M. Ve Ünverdi K. B. (2008). Gözlem. İçinde T. Baş ve U. Akturan (Edt.), *Nitel Araştırma Yöntemleri* (99-102), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Akturan, U. ve Dinçer, D. (2008). Etnografya içinde T. Baş ve U. Akturan (Edt.) *Nitel araştırma yöntemleri* (ss 41-63), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Akturan, U. ve Esen, A. (2008). Fenomenoloji. İçinde T. Baş ve U. Akturan (Edt.), *Nitel Araştırma Yöntemleri* (ss. 83-98), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Aksoy, Ö.A. (1953). *Atasözleri ve deyimler hakkında IV*, Ankara: TDK Yayınlar
- Altın, Y. (2009). *Kırıkkale*, Ankara: Pusula Gazetesi Yayını.
- Altın, Y. (2012). *Geçmişten günümüze her yönüyle Kırıkkale*, Kırıkkale: Kale Haber
- Altuntek, N. S. (2015). *Yöntembilim Üzerine Antropolojik Okumalar*, İstanbul: Dipnot Yayınları

- Alver, K. (2018). Siyasal bir eylem alanı olarak kültür İçinde Alver, K. ve Doğan, N Köksal Alver (Edt.), Kültür sosyolojisi (ss.157-186). Konya: Çizgi Kitapevi.
- Arabacı, F.(2003). Türkiye’de dini sosyalleşmenin temel etkenleri, *Dini Araştırmalar Dergisi*, 6(16), 39-54.
- Araz, N. ve Günay, U. Ve Tan N. Ve Tongar K. Ve Öksüz, E. Ve Seyidoğlu, B. (1990). *21. Yüzyılın eşliğinde örf ve âdetlerimiz (Türk töresi)*, İstanbul: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı.
- Arıkan, G. ve Poyraz, T. (2002). Geçmişten geleceğe sosyoloji: Bir bilimi yeniden yapılandırma örneği İçinde Ç. Özdemir (Edt.), *Sosyoloji üzerine*(ss. 89-94). Ankara: Eylül Kitap Yayınevi.
- Arslantürk, Z. ve Amman, M. (2013). *Sosyolojiye giriş kavramlar, kurumlar, süreçler teoriler, İstanbul: Çamlıca Yayınları.*
- Arslantürk, Z. ve Arslantürk, E. H. (2013). *Uygulamalı sosyal araştırma kavramlar, teknikler, metotlar, bilgisayar uygulamaları*, spss. İstanbul: Çamlıca Yayınları
- Artun, E. (2018). *Türk halkbilimi*, Adana: Karahan Kitapevi.
- Aslıyüce, E. (1974). *Her yönüyle Kırıkkale*, Kırıkkale: Kırıkkale Kalkındırma Ve Güzelleştirme Derneği, Emel Matbaacılık.
- Atalay, B. (1983). *Sanayileşme ve sosyal değişme (Kırıkkale araştırması)*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.
- Ataman, S. Y. (1992). *Eski Türk düşünleri ve evlenme ritleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Atasoy, F. (2007). Kültürler üzerinde bilişim devriminin etkileri, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 163-178.
- Atasoy, f. (2019). Küreselleşmenin kültürün biçimlenmesine etkisi, *TurkishStudiesSocialSciences*, 14(3), 295-310
- Aydemir, A. (2013). Türk dünyasında bazı düşün terimleri ve ‘al duvak’ geleneği üzerine. *Electronic TurkishStudies*, 8(9). 619-655.
- Aydın, M. (2018). Kültür sosyolojisinin temel kavramları İçinde Alver, K., Doğan, N. ve Köksal Alver (Edt.), Kültür sosyolojisi (ss. 39-58). Konya: Çizgi Kitapevi.
- Aydın, S. ve Atay, T. (2009). *Halk bilimi toplumsal uygulamalar törenler ve ritüelleri geçiş törenleri*. Türkiye Cumhuriyeti, Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi, 2-16, Ankara.

- Aytaç, Ö. ve Tan, M. (2020). Arkadaşlık ilişkilerinde yaşanan değişim: Mardin örneği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(25), 3233-3259.
- Aziz, A. (1982). *Toplumsallaşma ve kitlesel iletişim*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın-Yayın Yükksekokulu Yayınları.
- Bahar, H. İ. (2009). *Sosyoloji* (3. baskı). Ankara: Uşak Yayınları.
- Balkan, Y. (2014). Kırıkkale eğitim tarihi (1923-2014), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- Balkız, B. ve Ögütte, V. S. (2012). Peter L. Berger ve Thomas Luckmann'ın "Gerçekliğin sosyal inşası" teorisi ve eleştirisi. *Sosyoloji Dergisi*, (27), 33-49.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Abi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Baltacı, A. (2020). Araştırmaların raporlaştırılması: Bir tez veya bilimsel makale nasıl yazılır. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-Dergisi*, 3(2), 6-39.
- Baş, T. (2008). Araştırma süreci içinde T. Baş ve U. Akturan (Edt.) *Nitel Araştırma Yöntemleri* (ss. 10-25), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Baş, T. Atak, İ. Uludağ, C. Ve Güler, A. (2008). NVIO programının kullanımı. İçinde T. Baş ve U. Akturan (Edt.) *Nitel araştırma yöntemleri* (ss. 127-176), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Baş, T. Usta, Y. ve Uyar, E. Ö. (2008). Derinlemesine görüşme. İçinde T. Baş ve U. Akturan (Edt.) *Nitel Araştırma Yöntemleri* (ss. 111-115), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Başak, S. (2003). Kuramsal yaklaşımlarda yapıya ilişkin temel ikilemler, *Ankara Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 5(3), 133-160.
- Başlar, G. (2013). Yeni medyanın gelişimi ve dijitalleşen kapitalizm, *Akademik Bilişim*, 4(11), 823-831.
- Baştok, Ö. G. (2016). Türkiye'de tüketim kültürü çerçevesinde yeniden şekillenen evlilik ritüelleri üzerine bir inceleme, *İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi*, 5(10), 13-35.
- Baudrillard, J. (2004). *Tüketim toplumu* (Çev: H. Deliceçaylı Ve F. Keskin). *İstanbul: Ayrıntı Yayınları*.
- Bauman, Z. (1999). Çalışma, tüketicilik ve yeni yoksullar, (Çev: Ü. Öktem), *İstanbul: Sarmal Yayınevi*.

- Bayoğlu, A. (2002). *Türkojji ve Türk tarihi araştırmaları özel sayısı III: Türk kültüründe ve günümüz Türkiye'sinde evlilik geleneği*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Berber, O. (2009). Türk kültüründe eğlence ve birlik unsuru olarak düğünler, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (10), 1-11.
- Berger, P. L. (1993). *Dinin sosyal gerçekliği*, (Çev: A. Coşkun), İstanbul: İnsan Yayınları.
- Berger, P. L. ve Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin sosyal inşası*, (Çev: Vefa Saygın Öğütle). İstanbul: Paradigma Yay.
- Beşirli, H. (2013). *Gençlik sosyolojisi: Politik toplumsallaşma ve gençlik*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Beşpınar, F. U. (2014). Türkiye aile yapısı araştırması, tespitler, öneriler içinde M. Turgut, Ve S. Feyzioğlu (Edt), *Türkiye'de evlilik* (ss, 112-167), Ankara: TC Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Ankara.
- Binark, M. (2002). *Yirmi birinci yüzyıl- 1: Tekno-kültürde yaşamaya hazırlanmak: son tango siber uzamda yazılan çok kişisel bir deneme*.Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Blumer, H. (1969). *Symbolicinter actionism: perspective and method*. Univ of californiapress.
- Boden, S. (2003). *Consumerism, RomanceAndTheWeddingExperience*. Springer.
- Bock, P. K. (2001). İnsan davranışının kültürel temelleri: psikolojik antropoloji, (Çev. N. S. Altuntek), İstanbul: İmge Yayınevi.
- Bozkurt, V. (2009). *Değişen dünyada sosyoloji*, Bursa: Ekin Basım Yayın.
- Bulut, M. (2018). Dönüşen düğüne tanıklık etmek, *Folklor/Edebiyat*, 24(95), 35-56.
- Cangızbay, K. (2002). Sosyoloji üzerine. İnde Ç. Özdemir (Edt.), *Sorgulanan sosyoloji* (ss. 31-36). Ankara: Eylül Kitap Yayınevi.
- Cooley, C. H. (1902). *Human natureandthesocialorder*. TransactionPublishers.
- Coser, L. (2009). Sosyolojik düşüncenin ustaları, (Çev: H. Hülür, S. Toker ve İ. Mazman), Ankara: De Ki Basım Yayım
- Coser, L. (2011). Sosyolojik düşüncenin ustaları, (Çev: H. Hülür), Ankara: De Ki Basım Yayım.

- Creswell, J. W. (2013). Nitel Çalışma Tasarımı. İçinde M. Bütün ve S.B. Demir, *Trans.(Eds.), Nitel araştırma yöntemleri* (ss, 42-67), İstanbul: Siyasal Kitapevi
- Çarpar, M. C. (2020). Sosyolojide iki niteliksel desen: fenomenolojik ve etnografik araştırma, *The Journal of social science*, 4(8), 689-704.
- Çoştı, Y. (2009). Toplumsallaşma kavramı üzerine sosyolojik bir değerlendirme, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. 9(3) , 117-140.
- Çayboylu, İ. (2002). *2001 Yılı Aile Raporu*. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara.
- Çekirge, S. (2013). Sanayileşmenin Kentleşmeye Etkisi, Kırıkkale Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kırıkkale.
- Çelik, E. (2017). Toplum-anlam ilişkisi açısından anlamın sosyalliği, *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(1), 191-215.
- Çetin, B. N. (2014). Yeniden anlamlandırma aracı olarak reklam, *Electronic Turkish Studies*, 9(5), 559-573.
- Çetin, C. (2008). Türk düğün gelenekleri ve kutsal evlilik ritüeli. *Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 48(2). 111-126.
- Çetin, E. (2013). *Gündelik hayat sosyolojisi: Türkiye’de modernleşme ve gündelik hayat*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Çolak, A. (2012). Hadis temelli Anadolu düğün âdetleri, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 147-188.
- Çopuroğlu, Y. C. (2000). Fırat havzası evlilik kültürü I: Düğün öncesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 163-193.
- Demirkazan, Y. K. Kalık, G. ve Oğuz A. (2021). Şehrimiz Kırıkkale, Temel Eğitim Genel Müdürlüğü.
- Doğan, İ. (2016). *Sosyoloji: Kavramlar ve sorunlar*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dömbekci, H. A. ve Erişen, M. A. (2022). Nitel araştırmalarda görüşme tekniği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 141-160.
- Duman, M. (2013). Türkiye’de Sanayi İle Birlikte Doğan Kentlerde Kentleşme Ve Kimlik Problemi (Kırıkkale Örneği). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kırıkkale.

- Durkheim, E. (2013). *Toplumbiliminin yöntem kuralları*, (Çev. Ö. Ozankaya), İstanbul: Cem Yayınevi.
- Durkheim, E. (2016). *Ahlak ve toplum* (Çev. D. Çenesiz). İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Düvenci, A. (2012). Ağ Neslinin İnternet Kullanımı Üzerindeki Sosyal Medya Etkisinin Sosyal Sapma Yaklaşımı İle İncelenmesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, *Marmara Üniversitesi*, İstanbul.
- Düzgün, D. (2021). Tarihi seyri içinde yüklendikleri anlam ve işlevler bakımından töre ve örf kavramları. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (66), 309-336.
- Eliot, T. S (1987). *Kültür üzerine düşünceler*, (Çev. S. Kantarcıoğlu), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Ekinci, H. (2018). *Okulda ve aile de değerler eğitimi*, İstanbul: Kayihan Yayınları.
- Elkin, F. (1995). *Çocuk ve toplum: Çocuğun toplumsallaşması*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Emiroğlu, K. ve S. Aydın. (2003) *Antropoloji sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat.
- Erbaş, H. (1992), Sosyolojide fenomenoloji, *Araştırma Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, Cilt: 14. 159-166
- Erdoğan, İ. ve Alemdar K. (2005). *Popüler kültür ve iletişim*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Erdoğan, Z. (1989), Sosyal ilişkilere analitik bir bakış, Yayımlanmamış Ders Notları, Elazığ.
- Ergil, D. (2012). *Toplum ve insan*, İstanbul: Hayat Akademi.
- Ergun, D. (1984). *100 soruda sosyoloji el kitabı*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Ergun, P. (2015). Aile Yazıları 7 içinde, Edt. S. Sakaoğlu Ve M. Aça Ve P. Ergun (Edt), *Ailede Kültür Eğitimi* (ss, 79-86) Ankara: T.C. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile Ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü,
- Eroğlu, E. (2015). Geçmişten günümüze sosyal normlar, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (50), 299-308.
- Eroğlu, F. (1995). *Davranış bilimleri*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Esgin, A. (2008). *Anthony Giddens sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Elias, N. (2016). *Sosyoloji nedir?*(Çev. O. Değirmenci), İstanbul: Olvido Kitap
- Esgin, A. (2016). Sosyolojik soruşturmalar: Gündelik olanın analizinden kesitler. Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Fay, B. (2005). Çağdaş sosyal bilimler felsefesi, (Çev: İ. Türkmen), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fichter, J. (1990), *Sosyoloji nedir?* (Çev: N. Çelebi), Konya: Selçuk Ün. Fef Yayınları.
- Geertz, C. (1973). The interpretation of cultures. içinde The impact of the concept of culture on the concept of man, (s.49), New York: Basic Books.
- Gedik, E., Çakır, H., ve Coşkun, A. (2020). Bir inşaa süreci olarak erkeklik: Yozgat örneği. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 84-95.
- Giddens, A ve Sutton, P. W. (2014). *Sosyolojide temel kavramlar*, (Çev. A. Esgin), Ankara: Phoenix Yayınları.
- Giddens, A. (1999). *Toplumun kuruluşu: yapılaşma kuramının ana hatları*. (Çev. H. Özel), Ankara: Bilim Ve Sanat Yayınları.
- Giddens, A. (2003). *Sosyolojik yöntemin yeni kuralları*, (Çev: Ü. Tatlıcan ve B. Balkız), İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*, (Çev: C. Güzel), İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Giddings, F. H. (1897). *The theory of socialization: A syllabus of sociological principles*, New York: The Macmillan Company.
- Goffman, E. (2014). *Günlük yaşamda benliğin sunumu*, (Çev. B. Cezar), İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Goffman, E. (2017). *Kamusal alanda ilişkiler*, (Çev. M.F. Karakaya), Ankara: Heretik Yayınları.
- Goffman, E. (2018). *Toplum içinde davranmak*, (Çev. A. Bölükbaşı), Ankara: Heretik Yayınları.
- Gökçe, B. (1976). Aile ve aile tipleri üzerine bir inceleme. *Hacettepe Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 8(1-2), 46-67.
- Gökulu, G. (2019). Sembolik etkileşimci teorinin gündelik yaşam sosyolojisine katkıları, *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl 23, (80), 173-190.
- Gönç Ş, T. (2009). Nicel ve nitel araştırma tekniklerinde kullanılan araştırma teknikleri. İçinde N. Suğur (Edt.), *Sosyolojide araştırma yöntem ve teknikleri*. (ss. 64– 104), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Gönç, Ş. T. (2013). Fenomenoloji ve fenomenolojik sosyoloji. İçinde S. Suğur (Edt), *Modern sosyoloji tarihi* (ss. 116– 142). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları

- Gömeç, S.(2006). *Türk kültürünün ana hatları*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gulbenkian Komisyonu (2014). *Sosyal bilimleri açm: sosyal bilimlerin yeniden yapılanması üzerine rapor*, (Çev. Ş. Tekeli), İstanbul: Metis Yayınları
- Günay, Ü. (1998). *Din sosyolojisi*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Günay, Ü. (2006). Dindarlığın sosyolojisi. İçinde Ü. Günay Ve C. Çelik (Edt.), *Dindarlığın sosyo-psikolojisi*(ss. 1-59). Adana: Karahan Kitabevi.
- Güngör, E. (1993). *Dünden bugünden tarih-kültür-milliyetçilik*, İstanbul: Ötüken Neşriyat
- Güngör, E. (1980). *Kültür değişmesi ve milliyetçilik*, Ankara: Töre Devlet Yayınevi
- Güngör, E. (1996). *Kültür değişmesi ve milliyetçilik (10. baskı)*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güngör, E. (1997). *Türk kültürü ve milliyetçilik*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güngör, E. (1998). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar: ahlâk psikolojisi*, İstanbul: Ötüken Neşriyat
- Güngör, E. (2010), *Değerler psikolojisi üzerinde araştırmalar*, İstanbul: Ötüken Yay.
- Gürer, B. (2015). Aile Yazıları 7, Ailede din ve ahlak eğitimi s.65-78 (Edt. S. Sakaoğlu ve M. Aça ve P. Ergun), T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara
- Güvenç, B. (1979). İnsan ve kültür, *İstanbul: Remzi Kitabevi*.
- Güzel, M. (2018). *Gelenek görenek ve inançlar: konya ilinde "yenge olma" ritüeli*, 9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Hawi N. S. ve Samaha. M. (2016). TheRelationsAmongSocial Media Addiction, Self-Esteem, and Life Satisfaction in UniversityStudents, *SocialScienceComputerReview*, 35(5), 576–586.
- İçli, G. (2017). *Sosyolojiye giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık
- İsen, G. Ve Batmaz, V. (2002). *Ben ve toplum: sosyal psikoloji*, İstanbul: Om Yayınevi.
- İşman, A. (2001). Teknolojinin felsefi temelleri, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1). 1-19.
- Jung, C. G. (2012). *Keşfedilmemiş benlik*, (Çev. İ. Kırımlı)İstanbul: Sayfa Yayınları

- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Cemalcılar, Z. (2014). *Dünden bugüne insan ve insanlar: sosyal psikolojiye giriş*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kant, I. (2013). *Eğitim üzerine: Ruhun eğitimi-Ahlaki eğitim-Pratik eğitim*. (3. Baskı), (Çev: A. Erdoğan). İstanbul: Say Yayıncılık.
- Kara, Ç. (2009). Evlenme Geleneğinin Temel Dinamikleri. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 2(3-4), 333-343.
- Karadeniz, E. (2006). Kırıkkale'de Şehirselleşme, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- Karakaya, İ. (2009). Bilimsel araştırma yöntemleri. İçinde A. Tanrıoğen (Edt.), *Bilimsel araştırma yöntemleri*(ss. 57-83), Ankara: Anı Yayınları.
- Karmaz, E. (2021). Gündelik hayat ve kültür, İçinde D. Şenol ve G. Yıldız (Edt.), *Gündelik hayat sosyolojisi-teoriden uygulamaya* (ss.3-50), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kartal, A. (2017). Türk kültürü içinde bozkır (Konya) düğün geleneğinin değerlendirilmesi. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 36(36), 34-46.
- Kasap, Ö. (2021). Ritüel/ ritüellik kavramları ve ritüelliğin anlamsal değişimi üzerine. *Millî Folklor*, 17(131), 123-130.
- Kaya, D. (1996). Düğünlerimizle İlgili Terimler Ve Bunların Fonksiyonel Özellikleri. *Millî Folklor, Bahar-Yaz*, (23-30).
- Keskin, E. (2016). Kentleşme sürecinde ailenin değişimi: Bursa'da bir alan araştırması, *Paradoks Ekonomi Sosyoloji Ve Politika Dergisi*, (11), 158-189
- Kneller, G. F., ve Tezcan, M. (1977). Kültür, kişilik ve eğitim. *Ankara University Journal Of Faculty Of Educational Sciences (Jfes)*, 10(1), (257-279)
- Kılıç, Ç. M. (2021). Gündelik hayat ve düğün. İçinde D. Şenol ve G. Yıldız (Edt.), *Gündelik hayat sosyolojisi-teoriden uygulamaya* (ss.235-280), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kıray, M. B. (2005). *Tüketim normları üzerine karşılaştırmalı bir araştırma*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kırıkkale Çalışma Ve İş Kurumu İl Müdürlüğü. (2021). İl İstihdam Ve Mesleki Eğitim Kurulu Faaliyet Raporu.
- Kırıkkale Valiliği (2018). *Kırıkkale İli Karma Endüstri Bölgesi Fizibilite Raporu*, Kırıkkale Bilim Sanayi Ve Teknoloji İl Müdürlüğü, Kırıkkale.

- Kırıkkale Valiliği (2020). İl Ekonomik Görünüm Raporu, Kırıkkale Valiliği Ticaret İl Müdürlüğü, Kırıkkale.
- Kırıkkale Valiliği, (2022). Kırıkkale. [Http://www.kirikkale.gov.tr/jeolojik-yapi-iklim](http://www.kirikkale.gov.tr/jeolojik-yapi-iklim), İndirilme Tarihi: 15.09.2022.
- Kızılcelik, S. (1996). *Sosyoloji teorileri*, İzmir: Saray Kitapevleri.
- Kocadaş, B. (2016). *Toplum, toplumsal yapı ve kurumlar*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Kocaman, T. (2008). *Türkiye’de iç göçler ve göç edenlerin nitelikleri (1965–2000)*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.
- Köksal, A. (1961). Mevzii Coğrafya Yönünden Kırıkkale–Delice Ve Keskin, *Ankara Üniversitesi Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 2, 219–250.
- Köksal, A. (1963). Kızılırmak Doğusunda Ankara’nın Üç İlçe Merkezi, *Türk Coğrafya Dergisi*, (22-23), 169-186.
- Köktürk, M. (2018). *Kültür Sosyolojisi* İçinde Kültür Sosyolojisinin Temel Meseleleri (s.11-38), (Edt. Alver, K.,& Doğan, N Köksal Alver), Çizgi Kitapevi.
- Köse, S. (2021). Ritüel bellek, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14(33), 57-70.
- Köse, N. (2003). Türk düğünlerinde gerdek sonrası duvak geleneği, *Milli Folklor*, 8(60), 92-109.
- Kurtbeyoğlu, T. (2005). Kırıkkale İl Merkezinde Faaliyet Gösteren Hemşehri Dernekleri Ve Bu Derneklerin İlin Sosyal, Kültürel Ve Siyasal Yapısına Etkileri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kırıkkale.
- Kurtkan, A. (1976). *Genel sosyoloji*. İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Kurtkan, A. (1980). *Sosyoloji, lise ders kitapları*, (3. Basılış). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kurtkan, A. (1985). *Din sosyolojisi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Küçük, Ö., ve Girgin, O. (2022). Sosyoloji, bireycilik ve modern toplum: Liberal bireycilik öğretilerine karşı özgünlük bireyciliği, *Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 62(2), 1416-1444.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Layder, D. (2006). *Sosyal teoriye giriş*, (Çev. Ü. Tatlıcan), İstanbul: Küre Yayınları.
- Layder, D. (2014). *Sosyal teoriye giriş*, (Çev. Ü. Tatlıcan), İstanbul: Küre Yayınları.

- Malinowski, B. (1945). *The dynamics of culture change: an inquiry into racial relations in africa*. New Haven, Conn. Yale University Press, McPhee, P.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*, (Çev. O. Akinhay ve D. Kömürçü), Ankara: Bilim Ve Sanat Yay.
- Mead, G. H. (1913). The social self. *The Journal of Philosophy, Psychology and Scientific Methods*, 10(14), 374-380.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, self and society* (Vol. 111). Chicago: University Of Chicago Press.
- Mill, J.S. (1906). *Utilitarianism*, (Thirteenth London Edition), Chicago: The University Of Chicago Press.
- Milliyet (2022). Kültürlere göre selamlaşma biçimi. <https://www.milliyet.com.tr/molatik/galeri/kulturlere-gore-10-farkli-selamlasma-bicimi-73883/> İndirilme Tarihi: 02.02.2022
- Murtezaoğlu, S. (2012). Kültürel belleğin ritüel yoluyla kuruluşu. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 5(9), 344-350.
- Mutlu, E. (2005). *Globalleşme, popüler kültür ve medya*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Morva, O. (2014). Goffman'ın dramaturjik yaklaşımı ve dijital ortamda kimlik tasarımı: Sosyal paylaşım ağı Facebook üzerine bir inceleme içinde S. Çakır (Edt.) *Medya ve Tasarım* (ss.231-255), İstanbul: Urzeni Yayıncılık
- Nahya, Z. N. ve Harmanşah, R. (2018). *Etnografik hikâyeler Türkiye'de alan araştırması deneyimleri*, İstanbul: Metis Yayınları
- Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar*, (Çev.S. Özge) Ankara: Yayınodası Yayıncılık.
- Ozankaya Ö. (1986) *Toplumbilim*, (6. Baskı), Ankara: Tekin Yay.
- Ozankaya, Ö. (1975). *Toplumbilime giriş*. Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fak.
- Ögel, B. (2001). *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Örnek, S. V. (1977) *Türk halk bilimi*. (Folklor Dizisi 4). Ankara: İş Bankası Kültür.
- Özalp, A. (2021). Gündelik yaşamda cinsel kimliğin sunumu: Sembolik etkileşimci bir bakış, *NOSYON: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, (7), 1-13.
- Özcan, K. (2020). Cumhuriyet dönemi sanayi kentinin biyografisi: Kırıkkale, *Coğrafya Dergisi*, (40), 119-134.

- Özdemir, Y. & Çor, F. (2007). Küreselleşmenin ergen gelişimine yansımaları, (Ed. Ebru Oğuz ve Ayfer Yakar), içinde *Küreselleşme ve eğitim* Ankara: Dipnot Yayınları.
- Özkalp, E. Edt. (2004). Toplumsallaşma (3. Baskı). İçinde *davranış bilimlerine giriş* (ss.75-92), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları
- Özalp, A. ve Ergen, R. (2017). Husserl'in Fenomenolojisinde Sembolik Etkileşimciliğin Kökenleri ve Din. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 6(1), 204-212.
- Özkan, A. (2014). *Reklam yönetimi*, İstanbul: Aktif Matbaa
- Öztürk, A. (2017). Pazarlama İlkeleri, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Özlem, D. (2000). *Kültür bilimleri ve kültür felsefesi*, İstanbul: Notos Kitap Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Ve Sanal Hizmetler Tic. Ltd. Şti.
- Pekgöz, İ. (2002) Kırıkkale İl Coğrafyasındaki Aşiretler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kırıkkale.
- Poloma, M. (2012). Çağdaş sosyoloji kuramları, (Çev: H. Erbaş) Ankara: Palme Yayıncılık.
- Poloma, M. M. (1993). Çağdaş sosyoloji kuramları, (Çev: H. Erbaş), Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Punch, K. F. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş: nicel ve nitel yaklaşımlar*, (Çev. Z. ETÖZ), Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Ritzer, G. (2011). *Modern sosyoloji kuramları*(Çev. H. Hülür), Ankara: De Ki Basım.
- Sakallı, Bayram (2003); *Kırıkkale'nin tarihi yerleri ve turizm değerleri, 21. Yüzyılın Başında Kırıkkale Sempozyumu*, (Ed. A.VuralÖrsemir, M. Erdoğan Ve D. Bülbül), Çelik-İş Sendikası Yayınları, Devran Matbaası, Ankara
- Sakallıoğlu, S., Aça, M Ve Ergun, P. (Edt) (2015). T.C. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile Ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Aile Yazıları 7, İçinde *Ünal Şentürk "Türk Aile Tarihi"*, S.13-28, Ankara.
- Sarp, Ç. (2013). Pareto'yu okumak -mantıklı olmayan davranış ve seçkinler teorisi-, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 98-113.
- Sarp, Ç. (2016). Sosyo-Kültürel Bütünleşme Açısından Farklılıkların Bir Arada Yaşamasında Din Olgusunun Yeri Şanlıurfa İli Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi. *Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Kırıkkale.*

- Sayın, Ö. (1990). *Aile sosyolojisi*, İzmir: Ege Üniv. Edebiyat Fak. Yayınları.
- Schutz, A. (2018). *Fenomenoloji ve toplumsal ilişkiler. Türkçe Söyleyenler*, (Çev: A. Akan, S. Kesikoğlu). Ankara: Heretik.
- Selçuk, A. (2005). Kültürlerarası iletişim açısından gündelik iletişim davranışları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (13), 1-17.
- Simmel, G. (1909). The Problem Of Sociology, *American Journal Of Sociology*, 15(3), 289-320.
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve kültür*, (Çev: T. Birkan), İstanbul: Metis Yayınları.
- Slattery, M. (2015). *Sosyolojide temel fikirler*, (Çev: Ü. Tatlıcan Ve G. Demiriz), İstanbul: Sentez Yayınları.
- Soydan, T (2007). Küreselleşme Sürecinin Eğitim Alanına Etkiler içinde E. Oğuz ve A. Yakar (Edt.), (s.182) *Küreselleşme Ve Eğitim*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Spencer, H. (1911). *Education: Intellectual, moral, and physical*. (Third Impression), London: CoventGarden.
- Swingewood, A. (1998). *Sosyolojik düşüncenin kısa tarihi*. (Çev: O. Akınhay) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Şahin, A. ve Özer, B. Ş. (2006). Beslenme kültüründeki farklılıkların bayan tüketicilerin gıda ürünleri satın alma davranışları üzerindeki etkileri, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(1), 127-145.
- Şen, H. Turğuter, E. A (2014). Anthony Giddens'ın sosyolojik teorisinin epistemolojik arka planı. *Sosyoloji Dergisi*, (30), 89-104.
- Şenol, D. (2002). *3 temmuz 1997 tarihli patlama ve Kırıkkale*, Kırıkkale: Yardımcı Ofset.
- Şenol, D. (2017a). Sembolik etkileşim. Ankara: Net Kitaplık Yayıncılık.
- Şenol, D. (2018). Değişen toplumda boşanmış aileler ve problemleri-Kırıkkale ili kadın örnekleri ile. *SocialSciencesStudiesJournal*, 4(18), 1812-1824.
- Şenol, D. ve Sarp, Ç. (2018). Kadın ve erkeklerin değerlendirmeleri ile toplumsal cinsiyet rolleri-Kırıkkale örneği. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Yıl 16, Sayı 31. 17-38.
- Şenol, D. (2017b), Küreselleşen dünyada Türk ailesindeki değişim. *Türk Yurdu Dergisi*, (357), 34-36.

- Şentürk Ü. (2015). Aile Yazıları 7: Türk Aile Tarihi. (Edt. S. Sakaoğlu ve M. Aça ve P. Ergun), T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Şentürk, Ü. (2008). Aile kurumuna yönelik güncel riskler, *Aile Ve Toplum*, 4(14), 7-32.
- Şimşek, S. (2002). Günümüzün kimlik sorunu ve bu sorunun yaşandığı temel çatışma eksenleri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3), 29-39
- Şişman, B. (2018). *Gelenek görenek ve inançlar: çağdaş kentlin düşün algısı ve düşün organizasyon şirketleri*, 9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Tanrıbuyurdu, G. (2016). Klâsik türk şiirinde bir sembol dili olarak” kına”, *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 102-115.
- TDK (1932). *Türkçe sözlük*, (2. Cilt) Ankara: Tük Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, H. H. (2006). Nitel araştırma yönteminin bir veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(13), 101-116.
- Tekindal, M. ve Uğuz, A. Ş. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1), 153-172.
- Tezcan, M. (1991). Sanayileşme sürecinde halk kültürü ve Kırıkkale örneği. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 24(2), 315-333.
- Tezcan, M. (1996). *Eğitim sosyolojisi*, Ankara: Feryal Matbaası.
- Tezcan, M. (1997). *Kültürel antropoloji*, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Tezcan, M. (2000). *Türk ailesi antropolojisi*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Tezcan, M. (2015). *Sosyolojiye giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tolan, B. (1990). Geleneksel aileden çağdaş aile yapısına doğru dünyada ve Türkiye’de aile yapısının evrimi, *M.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi*, C7,S(1-2), 237-250.
- Tolan, B. (1991). *Toplum bilimlerine giriş*, Ankara: Adım Yayıncılık
- Topses, G. ve Topses, M. D. (2010). *Toplumsal olayların bilimi: toplumbilime giriş*, Ankara: Anı Yayınları.
- Topsümer, F.,& Elden, M. (2013). *Reklamcılık kavramlar, kararlar, kurumlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Turgut, M. Edt. (2010). *Türkiye’de aile değerleri araştırması*, T.C Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Turhan, M. (2016). *Kültür değişimleri: Sosyal psikoloji bakımından bir tetkik*, Ankara: Altınordu Yayınları.
- Turner, J. H. (1981). *Sociology: Studying the human system*. (Second Edition), Santa Monica: Goodyear Publishing Company.
- Türkdoğan, O. (1988). *Değişme-kültür ve sosyal çözümme*, (2.Baskı) İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Türkkahraman, M. (2009). Teorik ve fonksiyonel açıdan toplumsal kurumlar ve kurumlar arası ilişkiler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 25-46.
- Uluç, G. ve Yarcı, A. (2017). Sosyal medya kültürü, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 52, 88-102.
- Uslu, İ. (2011). *Türkiye’de aile yapısı araştırması 2011*. Ankara, Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Ülken, H. Z. (1969). *Sosyoloji sözlüğü*. İstanbul: Meb Yayınları.
- Varlık, R. (2021). *Üniversite Öğrencilerinin Tüketim Davranışlarına Sosyal Medyanın Etkisi: Pamukkale Üniversitesi Örneği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Denizli.
- Wallace, R.A. Wolf, A. (2012). Çağdaş sosyoloji kuramları: klasik geleneğin geliştirilmesi, (Çev: M. R. Ayas ve L. Elburuz), Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- WeAreSocial 2022 Türkiye Sosyal Medya Kullanımı Verileri. (2022). <https://recrodigital.com/we-are-social-2022-turkiye-sosyal-medya-kullanimi-verileri/> indirilme tarihi: 12.11.2022.
- Weber, M. (1995). *Toplumsal ve ekonomik örgütlenme kuramı*. (Çev: Ö. Ozankaya), Ankara: İmge Kitabevi.
- Weber, M. (1996). *Sosyoloji Yazıları*, (Çev: T. Parla). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Weber, M. (2012). *Ekonomi ve toplum*. (Cilt I) (Çev: L. Boyacı). İstanbul: Yarın Yayınları.
- Yakıcı, A. (1991). Düğün kelimesi ve kültürümüzdeki yeri üzerine, *Millî Folklor Dergisi* (11), 39-63.
- Yanardağ, A. (2017). Örf ve adetler sosyolojisi. *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (9), 39-63.

- Yavuz, Y. (2007). Yapılandırmacı yaklaşım çerçevesinde yeni ilköğretim programlarının değerlendirilmesi. İçinde E. Oğuz Ve A. Yakar (Edt.), Küreselleşme Ve Eğitim (s.301), Ankara: Dipnot Yayınları.
- YAZICI, M. (2016). Değerler ve toplumsal yapıda sosyal değerlerin yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 209-223.
- Yeşil, Y. (2014). Türk Dünyası'nda geçiş dönemi ritüelleri üzerine tespitler. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(9), 117-136.
- Yıldırım, A. (1999a). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 112, 7-17.
- Yıldırım, D. (2010). Kırıkkale Ve Göç. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Kırıkkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kırıkkale.
- Yıldırım, E. (1999b). Anthony Giddens'in yapılanma teorisi, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 25-44.
- Yıldırım, N. (2015). Yaşam döngüsünde aile, aile bireyleri ve akrabalıklar. İçinde S. Sakallıoğlu, M. Aça ve P. Ergun (Edt.) *Aile Yazıları* 7, (ss. 35-62). Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Yılmaz, Ş. (2020). Kına gecesi ritüelinde anlamsal işleyiş: çağrışımlar, düşünyapılar, dönüşümler. *Milli Folklor*, 32(125), s.163-176
- Yücedağ, İ. (2011). Yapı-eylem düalizminden toplumsal alanlar teorisine. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 10(4), 1475 -1491
- Yücedağ, İ. (2013). Bir sentez girişimi olarak gerçekliğin sosyal inşası. *Journal Of Graduate School Of Social Sciences*, 17(2). 15-26.
- Zorlu, A. (2006). *Üretim kapitalizminden tüketim kapitalizmine: üretim ve tüketim teorileri*, Ankara: Glocal Yayınları.

YOKSULLUK, SOSYAL DIŞLANMA VE YAŞAM KALİTESİ

Yunus Budak

Yoksulluk, Sosyal Dışlanma ve Yaşam Kalitesi

Yunus Budak

Yayın No.: 1796
ISBN: 978-625-398-898-2
E-ISBN: 978-625-398-897-5
Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Budak, Yunus.
Yoksulluk, Sosyal Dışlanma ve Yaşam Kalitesi / Yunus Budak
1. Basım, VIII + 140 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-398-898-2
E-ISBN: 978-625-398-897-5
ANAHTAR KELİMELELER

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Beştepe/Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	v
ÖN SÖZ.....	vii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: YOKSULLUĞUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ VE ÖZELLİKLERİ	5
1.1. Yoksulluk Kavramı ve Yoksulluk Türleri.....	5
1.1.1. Yoksulluk Kavramı	5
1.1.2. Mutlak Yoksulluk	8
1.1.3. Göreli Yoksulluk.....	9
1.1.4. Kırsal-Kentsel Yoksulluk.....	10
1.1.5. Objektif-Subjektif Yoksulluk	11
1.1.6. İnsani Yoksulluk	13
1.2. Yoksulluğu Oluşturan Etkenler	14
1.2.1. Yoksulluk Sorununa Sosyolojik ve İktisadi Bakış Açısı	16
1.2.2. Gelir Dağılımı, Büyüme ve Enflasyonun Yoksulluğa Etkisi	17
1.2.3. Sosyal Dışlanma Faktörü ve Yoksulluk.....	19
1.2.4. Demografik Faktörlerin Yoksulluğa Etkisi.....	23
1.2.4.1. Nüfus	23
1.2.4.2. Hanehalkı.....	24
1.2.4.3. Eğitim	25
1.2.4.4. Göç	26
1.2.4.5. Yerleşim Yeri ve Coğrafi Nedenler	27
1.3. Yoksulluğu Ölçme Yöntemleri.....	28
1.3.1. Kafa Sayısı Endeksi (Head Count İndex).....	28
1.3.2. Sen Endeksi.....	30
1.3.3. Yoksulluk Açığı Endeksi	31
1.3.4. Foster, Greer ve Thorbecke (Fgt) Endeksi	32
1.4. Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk.....	33
1.4.1. Dünyada Yoksulluğun Görünümü.....	33
1.4.2. Türkiye’de Yoksulluğun Görünümü	37
2. BÖLÜM: SOSYAL DIŞLANMA, YAŞAM TATMİNİ VE LİTERATÜR	39
2.1. Sosyal Dışlanmanın Kavramsal Çerçevesi	39
2.2. Sosyal Dışlanmanın Gelişimi.....	42
2.3. Sosyal Dışlanmanın Nedenleri ve Sosyal Dışlanmaya Neden Olan Faktörler.....	43
2.3.1. Yapısal Faktörler	44
2.3.1.1. Küreselleşme Süreci.....	44

2.3.1.2. Gelir Dağılımı	46
2.3.1.3. Göç	47
2.3.1.4. Sosyal Güvenlik	48
2.3.1.5. Ekonomik ve Sosyal Eşitsizlikler	49
2.3.2. Bireysel Faktörler	50
2.3.2.1. “Aile” Kavramının Değişimi	50
2.3.2.2. Cinsiyet Temelli Faktörler	51
2.3.2.3. Yaş	51
2.4. Sosyal Dışlanmanın Yer Aldığı Alanlar	52
2.4.1. Ekonomik Alan	53
2.4.2. Toplumsal Alan	53
2.4.3. Siyasal Alan	55
2.5. Yaşam Tatmini	56
2.5.1. Yaşam Tatmini Ölçümü	57
2.5.2. Yaşam Tatminine Etki Eden Faktörler	58
2.6. Literatür	58
3. BÖLÜM: YOKSULLUĞUN SOSYAL DIŞLANMA VE YAŞAM	
TATMİNİNE ETKİSİNE YÖNELİK İSTATİSTİKSEL ANALİZ	67
3.1. Araştırmanın Amacı	67
3.2. Araştırmanın Önemi	68
3.3. Araştırmanın Modeli Ve Hipotezleri	68
3.4. Örneklem Seçimi	69
3.5. Varsayımlar ve Kısıtlar	71
3.6. Veri Toplama Aracı	72
3.7. Araştırma Yöntemi	72
3.8. Araştırmanın Bulguları ve Yorumları	73
3.8.1. Anketin Güvenilirlik Analizi	73
3.8.2. Demografik Özelliklere ve Genel Bilgilere İlişkin Sıklık Dağılımları	73
3.8.3. Ölçeklere Yönelik Sıklık Dağılım ve Tanımsal İstatistik Bilgiler	79
3.8.4. Yoksulluk Algı Ölçeğine Yönelik Geçerlik-Güvenilirlik Analizleri	97
3.8.4.1. Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları	99
3.8.4.2. Doğrulamalı Faktör Analizi Sonuçları	102
3.8.5. Grup Farklılığı Analizleri	106
3.8.6. Kendall's Tau-B İlişki Analizi	117
3.8.7. Doğrulamalı Faktör Analizi Sonuçları Ve Uyum İyilikleri	117
3.8.8. Yapısal Eşitlik Modeli (Yem)	122
SONUÇ	127
KAYNAKÇA	131

KAYNAKÇA

- Adaman, Fikret ve Keyder, Çağlar Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, İstanbul, Avrupa Komisyonu, *Sosyal Dışlanma İle Mücadele Mahalli Topluluk Eylem Planı Programı 2002-2006*, 2006, s. 8
- Adato, M; Carter, M.R ve May, J.: Exploring Poverty Traps And Social Exclusion İn South Africa Using Qualitative And Quantitative Data, *The Journal of Development Studies*, 42(2), 2006, ss. 226-247.
- Aiyedogbon, John. O. ve. Ohwofasa, Bright O,: “*PovertyandYouthUnemployment in Nigeria: 1987-2011*”, InternationalJournal of Business andSocialScience, Vol.3, No. 20, 2012, ss. 269-279.
- Akalın, Güneri: *Kamu Ekonomisi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fak. Yayını, No: 554, Ankara, 1986, s.301.
- Allock: *Understanding Poverty*, The Macmillan Press Ltd., s.3
- Appasamy, Paul; Guhan, S.; Hema, R.: “*Social Exclusionfrom a Welfare Perspective*”, Geneva, International InstituteforLaborStudies, Vol. X, 1996, s.133.
- Arabacı, Yüksel: Sosyal Politika, “*Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*”, Editörler: Aysen Tokol ve Yusuf Alper, Bursa Dora Yayınları, 5. Baskı, 2014, ss.187-190.
- Arpacıoğlu, Özge ve Yıldırım, Metin: “Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi”, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2011, c. 4, s. 2, ss. 60-76.
- Aydın, Aylin: Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Etkileri: Kırıkkale İli Örneği, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Anabilim Dalı, 2013, ss. 42-43.
- Aytaç, Ömer: “Yoksulluk, Kentsel Sınıf altı ve Sosyal Dışlanma: Modern Kentlerde Sınıfsal/ Mekânsal Yarılma ve Suçlaştırılma Mekanizmaları”, *Kentsel Yoksulluğun Yeniden Düşünmek*, Ed. Ömer Aytaç ve Süleyman İlhan, Ankara, 2013, s.83.
- Bağdadıoğlu, Enis: *Sosyal Hizmetler Sempozyumu*, Yoksulluk ve Sosyal Hizmetler, Ankara, Enis Yayınlayan: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu, 2006, s.90.
- Başlevant, Cem: Sosyal Yardımlar, İktisat ve Toplum, 53, 2015, ss. 37-41.
- Bayhan, Vehbi: Demokrasi ve Sivil Toplum Örgütlerinin Engelleri: Patronaj ve Nepotizm, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 26 No: 1, Sayı: 1-13, Mayıs, 2002, s.2.

- Bayhan, Vehbi Bayram, Nuran, Serpil Aytaç, Mustafa Aytaç, Neslihan Sam,: “Yaşam Tatmini ve Sosyal Dışlanma.”, ‘İŞGÜÇ’ Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt 12, Sayı 4, 2010, s. 79-92.
- Bekmezci, Mustafa ve Sert, İbrahim Sani: Yaşam Tatmini Ölçeğinin Türkçe Geçerliliği ve Güvenilirliği Çalışması, Toros Üniversitesi İİBSE, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 5, Sayı:8, 2018.
- Beken, Hikmet Gülçin: *Yoksulluk Olgusuna Kavramsal Bir Bakış*, İstanbul Üniversitesi S.B.E. İktisat Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Bıçkı, Doğan: *Kentsel Yoksulluğun Kültüralist Okumaları*, *Kentsel Yoksulluğu Yeniden Düşünmek*, Ed. Ömer Aytaç ve Süleyman İlhan, Ankara, Birleşik Yayınevi, 2013, s.146.
- Bollen, K.A.: *Structural Equations With Latent Variables*, New York: John Wiley And Sons Pbc, 1989.
- Böhnke, Petra: “NothingLefttoLose? PovertyandSocialExclusion in Comparison: Empiricalevidences on Germany”, *SocialScienceResearch Center*, Berlin, FS 111-402, 2011.
- Bölükbaşı, Betül: Türkiye’de Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Çalışma Ekonomisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008, s.9.
- Buğra, Ayşe: “*Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*”, İstanbul, İletişim Yayınları, 7. Baskı, 2015, s.57.
- Cardoso, Eliana: “*InflationandPoverty*”, NBER WorkingPapers Series, WorkingPaper No. 4006, 2001, s.2.
- Casas, Pena Roman ve Mia, Latta: “Working Poor in the European Union”, *European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions*, Dublin, 2004, s.60.
- Castillo, I.D.Y.: A Comparative Approach to Social Exclusion: Lessons From France & Belgium, *International Labour Review*, Sayı: 133, No: 5–6, 1994, s. 623.
- Cheng, J. ve Chuang, C.: “Impact of Social Allowances on the Elderly Poverty in Taiwan: 2002-2008”, *Journal of Asian Public Policy*, Vol.4, No.2, 2011, ss. 241-249.
- Chossudovsky, Michel: “İstikrar, Yapısal Uyum, IMF ve Yoksulluk”, *İktisat Dergisi*, Sayı: 67, Mart1994, s. 67-71.
- Cohen, J.: *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences* , 2nd Edition, Lawrence Erlbaum Associates Pbc., 1988, USA.
- Costello, Anna ve Osborne, Jason: “Best Practices in Exploratory Factor Analysis: Four Recommendations For Getting The Most From Your Analysis”, *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 10(7), 2005.

- Çakır, Özlem: “Sosyal Dışlanma”, *Dokuz Eylül Üni. SBE Dergisi*, Cilt:4, Sayı:3, 2002, s. 91.
- Çelıkay, Ferdi ve Gümüş, Erdal: Sosyal Harcamaların Yoksulluk Üzerine Etkileri: Ampirik Bir İnceleme, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013, ss.127-138.
- Çokluk, Ömay; Şekercioğlu, Güçlü ve Büyüköztürk, Şener: *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları*, Pegem Akademi, 2012, s. 36.
- Demir Şeker, Sırma: Türkiye’de Sosyal Transferlerin Yoksulluk Üzerindeki Etkileri, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008, s.7.
- Demir, Alper: Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmanın Yaşlıların Yaşam Tatmini Üzerine Etkisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2018.
- Devlet Planlama Teşkilatı: *VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı*, Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu, Ankara, 2000.
- Dinçoflaz, N. Janset: *Kentteki Kadının Yoksulluğu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü’nün Kadın Yoksulluğuyla Mücadele Politikaları*, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara, T.C Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, 2009, ss.34-35.
- Doğan, İsmail: “Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar”, İstanbul: Sistem Yayınları, 2000, s. 250.
- Du, Y. ve Park, A.: “The Effect of Social Assistance on Poverty Reduction: Evidence from Household Surveys in Urban China”, http://www.networkideas.org/ideasact/jun07/Beijing_Conference_07/Du_Yang.pdf, 2006.
- Dumanlı, R.: *Yoksulluk ve Türkiye’deki Boyutları*, DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No: DPT: 2449, Ankara, s.35.
- Easterly, William ve Fischer, Stanley: “InflationandthePoor”, *Journal of Money, CreditandBanking*, Volume 33, Issue2, 2001, s.2.
- Ensari, Siddık: “TÜİK’in Yoksulluk Analizleri Üzerine”, *Güncel Dergisi*, Sayı:87, 2010, s.9.
- Eşkinat, Ran: “Aile Ekonomisi”, *Anadolu Üniversitesi Yayınları*, Yayın No: 2657, 2009, ss.21-23.
- Evans, Peter ve Deluca, Marcela: *Social Exclusion and Children – Creating Identity Capital: Some Conceptual Issues and Practical Solutions*, 2000, s.1.
- Fan, L. ve Habibov N.N.: *Social Assistance and the Challenges of Poverty and Inequality in Azerbaijan, a low-income country in transition*, *The Journal of Sociology & Social Welfare*, 33, 2006, ss.203-226.
- Farrington, F.: *Towards a Useful Definition: Advantages and Criticisms of SocialExclusion*, 2002, s.1-2
- Ferreira, F.G.H; P. G. Leite ve M. Ravallion: “Poverty reduction without economic growth? Explaining Brazil’s poverty dynamics 1985-2004”, *Journal of Development Economics*, Vol.93, 2010, ss. 20-36.

- Flik, R.J ve Vanpraag, B.M.S.: “ Subjective Poverty Line Definitions”, *De Economist*, Sayı: 139(3), 1991, ss.311-330.
- Francis, Elizabeth: Poverty: Causes, Responses and Consequences in Rural South Africa, *London: Development Studies Institute London School of Economics Houghton St (Chronic Poverty Research Centre)*
- Gallie, D; Paugam, S; ve Jacobs, S.: Unemployment, Poverty And Social İsolation: Is There A Vicious Circle Of Social Exclusion?. *European Societies*, 5(1), 2003, ss.1-32.
- Giddens, Anthony: *Elimizden Kaçan Giden Dünya: Küreselleşme Hayatımızı Nasıl Yeniden Şekillendiriyor?*, Çev. O. Akınhay, İstanbul, Alfa Yayınevi, 2000.
- Gönel, Feride Doğaner: *Kalkınma Ekonomisi*, 1. Baskı, Elif Yayınevi, Ankara, ss.38-39.
- Green, Maia ve David, Hulme: “From Correlates and Characteristics to Cause: Thinking About Poverty from a Chronic Poverty Perspective”, *World Development*, Vol.33, No.6, 2004, ss. 867-879.
- Gündoğan, Naci: *Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele*, Ankara, Ankara Sanayi Odası, 2008, s.1
- Gündüz, A. Yılmaz: “Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Üzerine Bir İnceleme”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 5, 2006, s.37.
- Güneş, Samet: *Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Uygulamaları ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Proje Destekleri*, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara, 2009, s.16.
- Gwatkin, D.R.: Reducing Health Inequalities in Developing Countries, *Oxford Textbook Of Public Health*, Fourth Edition, 2002, ss.16-18.
- Haan, Arjan De: “Social Exclusion: Enriching the Understanding of Deprivation”, *Studies in Social and Political Thought*, Issue 2, 2000, s. 22-40.
- Hacımahmutoğlu, Hande: “Türkiye’deki Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi”, DPT-Uzmanlık Tezi: Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara, 2009, s. 13.
- Haughton, Jonathan ve Khandker, Shahidur R.: *Handbook on Poverty and Inequality*, Washington D.C., 2009, The World Bank, s. 67.
- Heikkinen, Minna: “Social Networks of the Marginal Young: A Study Of Young People’s Social Exclusion In Finland”, *Journal Of Youth Studies*, Vo1.3, No:4, 2000.
- Henninger, Norbert: Mapping and Geographic Analysis of Human Welfare and Poverty: Review and Assessment, Washington, USA: *World Resources Institute*, 1988.
- Hohfeld, W.N. ve Walter, W.C.: *Fundamental Legal Conceptions as Applied in Judicial Reasoning and Other Legal Essays*, Yale University Press, New Haven, London, 1919.

- Humbleton, R. K. ve Patsula, L.: Increasing the validity of adapted tests: Myths to be avoided and guidelines for improving test adaptation practices *Journal of Applied Testing Technology*, 1, 1999, ss 1-30.
- Işığışık, Erhan: “Türkiye’de Gelir Dağılımı ve 1987-1994 Gelir Dağılımı Araştırmalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 16(1), 1998
- Ivancev, O. ve Jovicic, M.: “The effects of social policy on income inequality in Serbia”, *Post-Communist Economies*, Vol.23, No.3, 2011, ss. 327-342.
- İncedal, Sümer: Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları Mücadele Politikaları ve Mücadele Araçları, Ankara: T.C. Aile Sosyal ve Politikalar Bakanlığı, 2013, ss. 38-39
- Kaçmazoğlu, H. Bayram : Doğu-Batı Çatışması Açısından Globalleşme. *Eğitim Araştırmaları* 6, 2002, ss. 44-55.
- Kaplan, D.: Evaluating And Modifying Structural Equation Models. Structural Equation Modeling: Foundations And Extensions. 1st Ed. Thousand Oaks, Ca: Sage Pbc, 2000.
- Karakaş, Mehmet: Küresel Yoksulluğun Öteki Yüzü: Yeni Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. XII, 2, 2000, ss.1-18.
- Karataşoğlu, Soner: Gelir Seviyesinin Sosyal Dışlanmaya Etkisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ABD, *Yayımlanmış Doktora Tezi*, Sakarya, 2014.
- Karayılmazlar, Ekrem: “Küreselleşme Sürecinde Yoksulluk ve Eğitim”, *Hacattepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(2), 2006, ss. 213-217.
- Kaya, Ayhan: Yurttaşlık, Azınlıklar ve Çok kültürlülük, *Gündoğan Yayınları*, Ankara, 2000, s.135-170.
- Kazgan, Gülten: İktisadi Düşünce Tarihi veya Politik İktisadın Evrimi, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1993, s.52.
- Kazgan, Gülten: İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984, ss.40-96.
- Kelloway, E.K.: Using LISREL for structural equation modeling: A researcher’s guide, New York: Sage Pbc, 1998.
- Kenworthy, L.: Do Social-Welfare Policies Reduce Poverty? A Cross- National Assesment, *The University of North Carolina Press*, 77(3), 1999, ss.1119-1139.
- Kenyon, S., Lyons, G., Rafferty, J.: “Transport and Social Exclusion: Investigating the Possibility of Promoting Inclusion Through Virtual Mobility”, *Journal of Transport Geography*, Cilt: 10, Sayı: 3, 2002, s. 207-219.
- Khan, Mahmood Hasan: Rural Poverty in Developing Countries: Issues and Policies, *IMF Working Paper*, 2000, ss. 3-30.

- Kılıç, Selim: Çevre Sorunları ve Yoksulluk, *International Journal of Alanya Faculty of Business*, 5(1), 2013, ss. 9-20.
- Kızılar, Neslihan : «Türkiye’de Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Transfer Harcamaları”, *Dergi Park*, C:4, S.1, 2010, ss. 77-100.
- Kline, B.R.: Principles And Practice Of Structural Modeling, London: The Guilford Press, 2005, ss.78-79.
- Kocacık, Faruk ve Gökçaya, B. : “Türkiye’de Çalışan Kadınlar ve Sorunları”, *C.Ü. İİB. Dergisi*, Cilt: 6,Sayı: 1, 2005, s. 195-196.
- Long, J.S: Confirmatory Factor Analysis A Preface To Lisrel. London: Sage Pbc. 1989, s.45.
- Mabughi, Nyiwul ve Tarek, Selim: “Poverty as Social Deprivation: A Survey”, *Review of SocialEconomy*, Vol.64, No.2, 2006, ss. 181-204.
- Malthus, Thomas Robert: *Nüfus Sorunu ve Malthus*, Çev: Oya Yaylalı, 1. Baskı, Sol Yayınları, 1971, s.14.
- Marks, Gary N.: «IncomePoverty, SubjectivePovertyand Finansal Stress”, *Australian Government SocialPolicyResearchPaper* No:29, 2005, ss.15.
- Marks, Karl: Kapital, 1.Cilt, 3.Baskı, Çev: Aleaddin Bilgi, İstanbul, Sol Yayınları, 1986, s.779.
- Marshall: *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 1999, ss. 825-826.
- Maxwell, Simon: The Meaning and Measurement of Poverty, *OdiPoverty Briefing*, 1999.
- Mingione, Enzo: “İleri Endüstriyel Dünyada Kentsel Yoksulluk: Kavramlar, Analizler ve Tartışmalar (Çeviren: Süleyman İlhan)”, *Kentsel Yoksulluğu Yeniden Düşünmek*, Editör: Ömer Aytaç ve Süleyman İlhan, Birleşik Yayınevi, Ankara, 2013, s.10.
- Mingione, Enzo: “Güney Avrupa Refah Modeli ve Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmaya Karşı Mücadele”, *Sosyal Politika Yazıları*, (Der. Ayşe Buğra, Çağlar Keyder), İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s. 261.
- Nallari, Raj ve Griffith, Breda : Understanding Growth and Poverty, Washington D.C, *The World Bank*, E- Book.
- Nelson, Kenneth: Soccial Assistance and EU Poverty Thresholds 1990-2008. Are European Welfare Systems Providing Just and Fair Protection Against Low Income, *European Social Review*, 29(2), 2011, ss. 386-401.
- Odabaşı, Ferhat : Yoksullukla Mücadelede İstihdamın Rolü, *T.C Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü İstatistik Araştırma ve Tanıtım Dairesi Başkanlığı*, Ankara, 2010, s.11.
- Özhasar, B.: Yoksul Hanelerde Sosyal Dışlanmanın Boyutları: Aydın İli Örneği, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*, Aydın, 2013, s.11.

- Özmen, Suna Kaymak: Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37 (2), 2004, ss.27-39.
- Öztürk, Mustafa ve Çetin, Başal Işıl: «Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar», *Journal of Yaşar University*, 2009, c. 3, s.11, ss. 2661-2698.
- Pantazis, C; Gordon, D. ve Levitas, R.: Poverty and Social Exclusion in Britain. Bristol, *The Policy Press*, 2006.
- Perruchoud, R. ve Redpath, J.: *Göç Terimleri Sözlüğü*, Uluslararası Örgütü, 2013, ss.35-36.
- Pierson, John: “Tackling Social Exclusion” Florence, KY, *USA:Routeledge*, 2001, s.21
- Prajapati, B; Dunne, M ve Armstrong R. : “Sample Size Estimation and Statistical Power Analysis”, *Optometry Today*, 16(7), 2010, 1-9.
- Rodgers, Gerry ; Gore, Charles G.; Figueiredo, Jose B.: *SocialExclusion: Rhetoric, Reality, Responses*, Geneva, *InstituteforLabourStudies*, 1995.
- Santana, P.: Poverty, Social Exclusion And Health İn Portugal, *Social Science & Medicine*, 55(1), 2002, ss. 33-45.
- Sapancalı, Faruk : Avrupa Birliği’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri, Çalışma ve Toplum - Ekonomi ve Hukuk Dergisi, İstanbul, 2005, s.65.
- Sapancalı, Faruk : Sosyal Dışlanma, *Dokuz Eylül Yayınları*. 1. Baskı, İzmir, 2005a, ss. 29-30.
- Saraceno, Chiara: “Social Exclusion: Cultural Roots and Diversities of a PopularConcept”, *Columbia: Columbia University Press*, 2002.
- Sarısoy, İdris ve Koç, Selçuk: Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonomik Analizi, *Maliye Dergisi*, 158, 2010, ss.326-348.
- Schirle, T.: What is the Impact of Social Assistance Programs on Income Inequality in Canada, *Master Thesis*, Dalhousie University Department of Economics, Canada, 2000.
- Sen, Amartya: Özgürlükle Kalkınma, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2004
- Seyyar, Ali ve Genç, Y.: “*Sosyal Hizmet Terimleri (Ansiklopedik Sosyal Pedagojik Çalışma Sözlüğü*”, Sakarya Kitabevi, Sakarya, 2010, s. 645
- Sharma, S.: *Applied Multivariate Techniques*, New York: John Wiley And Sons Pbc, 1996.
- Silver, H.: Reconceptualizing social disadvantage: Three paradigms of Social Exclusion. *Social Exclusion: Rhetoric, Reality, Responses*, Ed: Gerry Rodgers vd, International Institute for Labour Studies, Geneva, 1995, s. 57-80.
- Sipahi, Esra Banu: “Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Kentsel Yoksulluk: Ekonomik ve Sosyal Boyutlarıyla Konya Örneğinde Yoksulluk”, *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S:11, 2006, ss.173-189.
- Sirgy, M. Joseph : “ThePsychology of SubjectiveQuality of Life: HedonicWell-being, Life Satisfaction, andEudaimonia Second Edition”, Dordecht, Springer, 2012: 37.

- Spicker, Paul ve Booth, Charles: *The Examination of Poverty. Social Policy and Administration*, 24, 1990, ss.21-38
- Spigel, H. Wiiliam: *The Growth of Economic Thought*, Duke University Pres, Durhan, North Carolina, 1971, s.385.
- Stevens, J.P: Applied multivariate statistics for the social sciences (4th ed.). Hillsdale, NS: Erlbaum Pbc. 2002.
- Sürüel, Tolga: “Göç ve Sosyal Dışlanma İlişkisinin Sosyal Politika Açısından Analizi (İstanbul-Sultanbeyli Örneği)”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s.67.
- Szulc, A.: “Social Policy and Poverty”, *Eastern European Economics*, Vol.50, No.5, 2012, ss. 66-92.
- Şahin, Tijen: “Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi”, *T.C Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Hakemli Araştırma Dergisi Yardım ve Dayanışma*, Yıl:1 Cilt:1 Sayı:2, Temmuz-Aralık, 2010, ss. 71-72.
- Şenol, Esin: İşsizliğin Sosyal Dışlanma Üzerindeki Etkileri. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, *Doktora Tezi*, Ankara, 2010.
- Şenses, Fikret: *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*, İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2013, s. 65.
- Şenses, Fikret: *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*, İletişim Yayınları, İstanbul, 6. Baskı, 2013, ss. 145-148.
- Taş, H. Yunus ve Özcan, Selami: Türkiye’de ve Dünyada Yoksulluk Üzerine Bir araştırma: A study on Poverty in Turkey and in the World, *International Conference on Eurasian Economies*, 2012.
- Thompson, B.: Exploratory And Confirmatory Factor Analysis, Washington: American Psychological Association, 2004, s.56.
- Tomruk, Gülhan: *21. Yüzyılda Kalkınma Stratejileri ve Yoksulluğun Azaltılması: Türkiye Uygulaması*, Kayseri, Erciyes Üniversitesi S.B.E İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.23.
- Topgül, Seda: Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması, 14(1), *Sivas, Cumhuriyet Üniversitesi İktisat ve İdari Bilimler Dergisi*, 2013, 277-296.
- Tsakoglou, P. ve Papadopoulos, F.: Identifying Population Groups at High Risk of Social Exclusion: Evidence from the ECHP (European Community Household Panel), IZA, Discussion Paper No. 392, 2001.
- Tüsiad: *Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: AB ile Karşılaştırma*, İstanbul, Tüsiad-T/ 2000-12, Aralık, s. 101

- Uçar, Ceren: *Kadının Yoksulluğu ile Mücadele Sosyal Politika Araçları ve Etkinlikleri*, Ankara, T.C Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, 2011, s.11.
- Veenhoven, Ruut: “How Universal is Happiness?”, *International Differences in Well-Being*, Ed. by. E. Diener, D. Kahneman, & J. F. Helliwell, New York, *Oxford University Press*, 2009, pp. 328-350.
- Walker, Alan ve Walker, Carol: “Britain Divided: The Growth of Social Exclusion in the 1980s and 1990s”, *London: Child Poverty Action Group*, 1997, s.8.
- Włodarczyk, W. Cezary: Report on Health, Council Of Europe, Human Dignity And Social Exclusion (HDSE) Reports, *Tematic Reports*, 1998, ss. 2-3.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S.: SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Detay Yayıncılık, 2004, s.50.
- Yentürk, Nurhan: Türkiye’de Yoksullara Yönelik Sosyal Harcamalar, *ODTÜ Geliştirme Dergisi*, 40, 2013, ss. 433-464.
- Yılmaz, Sibel: *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yoksullukla Savaşım Politikaları İçindeki Yeri Eskişehir Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Eskişehir, 2006, s.261.
- Yüksel Arabacı, Rabihan: “Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi”, Çağlar Mustafa Özdemir ve Emel İslamoğlu (Ed.); *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, Kavram- Teori- Uygulama*, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık: Ankara, 2017, ss. 143-159
- Zygmunt, Bauman: “Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar” (çev. Ümit Oktem), *Sarmal Yayınevi*, İstanbul, 1999, s.71.

BİR GAZETECİNİN KALEMİNDEN CUMHURİYET BURSA'SI

Musa Ataş'ın Bilinmeyen Hâkimiyet-i Milliye Yazıları

Şafak Etike

Bir Gazetecinin Kaleminden Cumhuriyet Bursa'sı
Musa Ataş'ın Bilinmeyen Hâkimiyet-i Milliye Yazıları
Şafak Etike

Yayın No.: 1784
ISBN: 978-625-398-873-9
E-ISBN: 978-625-398-872-2
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Bahar Yanbolulu -baharyanbolulu@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Nazmi Ekin Vural
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Etike, Şafak.

Bir Gazetecinin Kaleminden Cumhuriyet Bursa'sı
Musa Ataş'ın Bilinmeyen Hâkimiyet-i Milliye Yazıları /Şafak Etike

1. Basım, X + 136 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-398-873-9

E-ISBN: 978-625-398-872-2

1. Bursa 2. Bursa Mektupları 3. Musa Ataş 4. Hâkimiyet-i Milliye

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No: 7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA Tel: 0312 385 54 10

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	ix
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
CUMHURİYET AYDINI OLARAK GAZETECİ: “BURSA MEKTUPLARI”NIN YAZARI MUSA ATAŞ	11
İKİNCİ BÖLÜM	
BİR ANADOLU KENTİNİN MODERNLEŞME ÖYKÜSÜ: HÂKİMİYET-İ MİLLİYE’DE CUMHURİYET BURSA’SI	39
SONUÇ.....	111
KAYNAKÇA.....	113
EKLER	115

KAYNAKÇA

- ALEMDAR, Korkmaz (2023). "100. yılında Cumhuriyet'in İletişim Politikaları: Unutulan Geçmiş ve Köy Enstitüleri ile Ortak Kader", *Etkileşim*, 11, 388-405.
- ALTIOK, Akın. "Dağ Sporları Kulübü", <https://bursadagcilikkulubu.com/dag-sporlari-kulubu/>.
- AKKILIÇ, Yılmaz (2002). "ATAŞ, Musa", *Bursa Ansiklopedisi Cilt I. BURDEF Yay-No:3*
- AKKILIÇ, Yılmaz (2002). "Gazeteciler Cemiyeti", *Bursa Ansiklopedisi Cilt II. BURDEF Yay-No:3*
- AKKILIÇ, Yılmaz (2006). "'Korner Espri'lerle Kırk Yıl Öncesinin Anıları (1)", *Bursa'da Yakın Zamanlar, Bursa Ticaret Borsası ile Bursa Gazeteciler Cemiyeti'nin Ortak Yayını*.
- AKKILIÇ, Yılmaz (1987). "Atatürk'ün Bursa Gezileri" *Bursa Belleteni*, s.67-76. *Kültür Yayınları*.
- ATAŞ, Musa (1944). *Bursa Kılavuzu. Cumhuriyet Matbaası. İstanbul.* ATAŞ, Musa (1960). *50 Yıl Önce Bursa. Emek Matbaası. Bursa.*
- ATATÜRK'ÜN Söylev ve Demeçleri I-III (1989). *Türk Tarih Kurumu Basım Evi.*
- BGC (1997). *Bursa Gazeteciler Cemiyeti 50. Yıl Gazetesi. BGC Yayını.*
- BOLLUK, Hadiye; GÜRAN Kurtuluş (2008). *Kurtuluş Savaşı'nın İdeolojisi Hakimiyet-i Milliye Yazıları. İstanbul: Ulusal Kanal Tanıtım Hizmetleri.*
- DOĞRAMACIOĞLU, Hüseyin (2007). *Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi Üzerine Bir İnceleme. Haccettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.*
- EMRE, A. Elif (2009). "Ankara Gazeteciliğinin İlkokulu: *Hakimiyet-i Milliye*", *Türkiye'de Kitle İletişimi Dün – Bugün – Yarın*, Der. Korkmaz Alemdar. *Ankara: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.*
- ETİKE, Şafak (2017). "Türk Modernleşmesi ve Basın: Musa Ataş'ın Bilinmeyen Hakimiyet-i Milliye Yazıları". *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, sayı 44, ss. 311-330.
- KALIPÇI, İlknur (1198). *Atatürk, Basın ve Bursa. F. Özsan Matbaacılık Sanayi LTD. ŞTİ.*

- KAPLANOĞLU, Raif (2002). “Türkiye'nin İlk Dağcı ve Kayakçı Kulübü” *Bursa Hakimiyet Gazetesi*, 31.03.2002 Pazar İlavesi.
- MERİH, Ayla (1957, Kasım). “Atatürk'ün Gazeteciliği”. Cumhuriyet, 27 Kasım 1957: s. 4.
- OVA, Nalan (2005). Harf İnkılabı ve Türk Basını (1928-1929): Vakit, İkdam ve Hakimiyet-i Milliye örnekleri. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ORAL, Fuat Süreyya (1970). Türk Basın Tarihi. İstanbul: Doğu Matbaacılık.
- ÖNDER Mehmet (Mart 1991). “Milli Mücadele'nin Gazetesi Hakimiyet-i Milliye Nasıl Çıkarıldı?”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, S.20, C. 7. <http://atam.gov.tr/milli-mucadelenin-gazetesi-hakimiyet-i-milliyeye-nasil-cikarildi/>
- ÖZKAYA, Yücel (Mart 1985). “Milli Mücadelede Anadolu Ajansının Kuruluşu ve Faaliyetlerine Ait Bazı Belgeler”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, S.2, C. 1. <http://atam.gov.tr/milli-mucadelede-anadolu-ajansinin-kurulusu-ve-faaliyetlerine-ait-bazi-belgeler/>
- ŞAPOLYO, Enver Behnan (1971). Türk Gazeteciliği Tarihi. Ankara: Güven Matbaası.
- TAMER, Aytül (2003). Kurtuluş Savaşının İlk Resmi Basın Organı İrade-i Milliye. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- TİMUR, Taner (1971). Türk Devrimi ve Sonrası, Ankara: Doğan Yayınları.
- TONAK, Hacı (2007). “BGC'nin İlk Başkanı Musa Ataç: Kalem ve Kılıç Sahibiydi” BGC Bursa Gazeteciler Cemiyeti Yayın Organı BGC. Yıl:1 Sayı:1 Ekim 2007.
- TOPUZ, Hıfzı (2003). II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Dergi ve Gazeteler

BGC, 50. Yıl Gazetesi

Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi 1928-1934

1. Basım

**İŞ YERİ KISKANÇLIĞI:
AKADEMİK BİR ÖRGÜTTE UYGULAMA**

Dr. Öğr. Üyesi Hale Eda Akduru

İş Yeri Kiskançlığı:
Akademik Bir Örgütte Uygulama
Dr. Öğr. Üyesi Hale Eda Akduru

Yayın No.: 1792
ISBN: 978-625-398-890-6
E-ISBN: 978-625-398-889-0
Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır. "NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Nurcan Çağman -nurcan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezal Özden -sezal@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Akduru, Hale Eda.

İş Yeri Kiskançlığı: Akademik Bir Örgütte Uygulama /

Dr. Öğr. Üyesi Hale Eda Akduru

1. Basım, X + 94 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-398-890-6

E-ISBN: 978-625-398-889-0

1. İş Yeri Kiskançlığı 2. Akademik Kiskançlık 3. Negatif Örgütsel Davranış 4. İş Yerinde İstenmeyen Davranışlar

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com - E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezh, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beypazarı Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
BİRİNCİ BÖLÜM NEGATİF ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ	1
NEGATİF ÖRGÜTSEL DAVRANIŞLARIN BOYUTLARI.....	2
Kötüye Kullanma Davranışları.....	2
Üretimden Sapma Davranışları.....	2
Sabotaj Davranışları.....	3
Hırsızlık Davranışları.....	3
Geri Çekilme Davranışları.....	3
NEGATİF ÖRGÜTSEL DAVRANIŞLARIN OLUŞUMUNU TETİKLEYEN FAKTÖRLER.....	4
Bireysel Faktörler.....	4
Durumsal Faktörler.....	6
NEGATİF ÖRGÜTSEL DAVRANIŞLARIN ÇEŞİTLERİ.....	7
Saldırgan Davranışlar /Şiddete Başvurma.....	7
Dedikodu Yapma.....	8
Yalan Söyleme.....	8
Dalkavukluk Yapma.....	9
Özel Yaşama Müdahale Etme.....	9
Kaytarma.....	9
Şikâyet Etme.....	11
Bencillik (Ben Merkezçilik).....	11
Dışla(n)ma.....	12
Kıskançlık.....	12
İKİNCİ BÖLÜM FENOMENOLOJİK OLARAK KISKANÇLIK	13
KISKANÇLIK KAVRAMI.....	13
KISKANÇLIKLA KARIŞTIRILAN KAVRAMLAR.....	14
Haset.....	14
Özenme-Gıpta Etme (İmrenme).....	15

KISKANÇLIĞIN PSİKOLOJİK TEMELLERİ	16
KISKANÇLIĞIN SOSYOLOJİK TEMELLERİ	18
KISKANÇLIĞIN KÜLTÜREL TEMELLERİ	19
KISKANÇLIK KAVRAMINA İLİŞKİN ÇEŞİTLİ KURAMSAL SINIFLANDIRMALAR.....	21
Psikodinamik Kuram	21
Evrimsel Kuram	22
Transaksiyonel Kuram.....	24
Sosyal Kıyaslama (Karşılaştırma) Kuramı	26
BİREYLERDE KISKANÇLIK DUYGUSUNUN OLUŞUMUNA NEDEN OLAN FAKTÖRLER.....	27
Bireysel Faktörler	28
<i>Biyolojik Faktörler</i>	28
<i>Fiziksel Faktörler</i>	28
<i>Psikolojik Faktörler</i>	28
<i>Geçmiş Tecrübeler</i>	29
Sosyal Faktörler.....	29
<i>Aile</i>	29
Çevresel Faktörler	30
KISKANÇLIK KAVRAMINA İLİŞKİN ÇEŞİTLİ SINIFLANDIRMALAR	31
Neticeleri Açısından Kıskançlık.....	31
<i>Yapıcı Kıskançlık</i>	31
<i>Yıkıcı Kıskançlık</i>	32
Durumsal Değişkenler Açısından Kıskançlık.....	34
<i>Cinsel Kıskançlık</i>	34
<i>Duygusal Kıskançlık</i>	35
<i>İlişkilerde Kıskançlık</i>	41
<i>Romantik Kıskançlık</i>	43
<i>Romantik Olmayan Kıskançlık</i>	47
<i>Kardeş Kıskançlığı (Sibling Jealousy)</i>	47
<i>Çocuk-Ebeveyn Kıskançlığı (Child-Parent Jealousy)</i>	50
<i>Anne-Çocuk Kıskançlığı</i>	51
<i>Baba-Çocuk Kıskançlığı</i>	53
<i>Arkadaş Kıskançlığı</i>	55
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM İŞ YERİ KISKANÇLIĞI VE AKADEMİK BİR ÖRGÜTTE UYGULAMA.....	57
İŞ YERİ KISKANÇLIĞI	57

İŞ YERİ KISKANÇLIĞININ TÜRLERİ	59
İşe İlişkin Maddi Kıskançlık	59
İşe İlişkin Gayrimaddi Kıskançlık	60
İşe İlişkin Olmayan Maddi Kıskançlık	60
İşe İlişkin Olmayan Gayrimaddi Kıskançlık.....	60
İşe İlişkin Kişiler Arası Kıskançlık	60
İşe İlişkin Olmayan Kişiler Arası Kıskançlık.....	60
İŞ YERİ KISKANÇLIĞIYLA BAŞA ÇIKMA YÖNTEMLERİ.....	61
AKADEMİK KISKANÇLIK.....	62
ARAŞTIRMA	64
Araştırma Amacı	64
Yöntem	64
Soru Formu	65
Verilerin Analizi	66
Bulgular ve Tartışma	66
Sonuç ve Öneriler	74
Kısıtlar.....	82
KAYNAKÇA	83

KAYNAKÇA

- Ainsworth, M.D.S., Blehar, M.C, Waters, E. & Wall, S. (1978). *Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Ainsworth, M.D.S. (1989). Attachments beyond infancy, *American Psychologist*, 44, 709-716.
- Akan, Y. (2019). Arkadaş Kıskançlık Ölçeği'nin (AKÖ) Geliştirilmesi: Geçerlik Güvenirlik Çalışması. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 7(5), 133-140 .
- Akyüz, A. M., Durmuş, İ. (2021). Akademisyenlerin Akademik Başarı Çabası İle Yöneticilerin Etik Liderlik Davranışı, Yöneticiye Sadakat, Kuruma Sadakat ve Akademik Kıskançlık Davranışı Arasındaki İlişkiler Üzerine Bir Araştırma. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(22), 227-263.
- Akın, M., Özdevecioğlu, M. (2021). İş Yerindeki Dışlanmanın, İş Yerindeki Sapkın Davranışlar Üzerindeki Etkisi: Personelin Düzenleyici Odağının Rolü. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 13(4), 2916-2926.
- Altan Sarıkaya, N., Koyunoğlu, Y., Kaya, M. (2020). Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Romantik İlişkilerindeki Duygusal Kıskançlık Düzeyleri ve Baş Etme Yöntemleri . *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* , 10 (3) , 488-493 .
- Ankles, T. M. (1939). *A study of jealousy as differentiated from envy*. Stockwell.
- Arnocky, S., Sunderani, S., Miller, J. L., Vaillancourt, T. (2012). Jealousy mediates the relationship between attractiveness comparison and females' indirect aggression. *Personel Relationships*, 19(2), 290-303.
- Aydın Küçük, B., Taştan, S. (2019). İş Yerinde Kıskançlık Duygusunun Bireysel Sonuçlar Olarak Üretkenliğe Aykırı Çalışma Davranışları Ve Bağlamsal Performans Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi: Öz-Denetim Algısının Rolü. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(3), 735-766.
- Ball, G. A., Trevino, L. K., & Sims Jr, H. P. (1994). Just and Unjust Punishment: Influences on Subordinate Performance and Citizenship, *Academy of Management Journal*, 37(2), 299-322.
- Basow, S. A. (1992). *Gender: Stereotypes and roles* (3rd ed.). Thomson Brooks/ Cole Publishing Co.

- Başaran, İ. E. (2000). *Örgütlerde Davranış. İnsanın Üretim Gücü*. Feryal Matbaası. Üçüncü Basım. Ankara.
- Bayram Arlı, N., Aydemir, M., Çelik, E. (2019). The relationship between employee jealousy, job satisfaction, burnout and vigor: A study of white-collar employees. *Journal of Economy Culture and Society*, 59, 31-43.
- Binboğa, G., Eğin, E., Gülova, A. (2018). Örgütsel Davranışın Karanlık Yüzü ve Türkçe Literatürün İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Finans, Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 382-399.
- Blanchard, A. L., Henle, C. A. (2008). Correlates of different forms of cyberloafing: The role of norms and external locus of control. *Computers in Human Behavior*, 24,1067–1084.
- Bringle, R. G. (1991). Psychosocial aspects of jealousy: A transactional model. In P. Salovey (Ed.), *The psychology of jealousy and envy* (pp. 103–131). Guilford Press.
- Brody, G. H., Stoneman, Z., Gauger, K. (1996). Parent-Child Relationships, Family Problem-Solving Behavior, and Sibling Relationship Quality: The Moderating Role of Sibling Temperaments. *Child Developments*, 67(3), 1289-1300.
- Brown, S. P., Cron, W. L., & Slocum, J. W. (1998). Effects of Trait Competitiveness and Perceived Intraorganizational Competition on Salesperson Goal Setting and Performance. *Journal of Marketing*, 62(4), 88–98.
- Bryson, J. B. (1991). Modes of response to jealousy-evoking situations. In P. Salovey (Ed.), *The psychology of jealousy and envy* (pp. 178–207). Guilford Press.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss: Volume I Attachment* (2.nd. Ed). New York: Basic Books.
- Boyacıoğlu, İ. , Uysal, M. S. & Erdugan, C. (2020). Psikolojik Şiddetin Ölçümü: Psikolojik İstismar Profili'nin ve Kadına Kötü Muamele Envanteri'nin Türkçe'ye Uyarlanması . *Psikoloji Çalışmaları*, 40 (1), 19-55 .
- Bulut Genç, C., Topkaya, N. (2019). Romantik ilişki yaşayan bireylerde çok boyutlu kıskançlık ile ilişkili değişkenler. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(3), 1447-1483.
- Buss, D. M., Larsen, R. J., Westen, D., & Semmelroth, J. (1992). Sex Differences in Jealousy: Evolution, Physiology, and Psychology. *Psychological Science*, 3(4), 251–256.

- Buss, D. M., & Shackelford, T. K. (1997). Human aggression in evolutionary psychological perspective. *Clinical Psychology Review*, 17(6), 605–619.
- Buunk, B. P. (1991). Jealousy in close relationships: An exchange-theoretical perspective. In P. Salovey (Ed.), *The psychology of jealousy and envy* (pp. 148–177). Guilford Press.
- Clanton, G. (1996). A Sociology of Jealousy. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 16 (9/10), 171-189.
- Cobb, J. (1979). Morbid jealousy. *British Journal of Hospital Medicine*, 21, 511–518.
- Collins, R. L. (2000). Among the better ones: Upward assimilation in social comparison. In J. Suls & L. Wheeler (Eds.), *Handbook of social comparison: Theory and research* (pp. 159–171). Kluwer Academic Publishers.
- Curun, F. & Çapkın, M. (2014). Romantik Kıskançlığın Bağlanma Stilleri, Benlik Saygısı, Kişilik Özellikleri ve Evlilik Doyumu Açısından Yordanması. *Psikoloji Çalışmaları*, 34(1), 1-22.
- Cüceloğlu, D. (2021). *Var Mısın?* 15. Baskı. İstanbul: Kronik Kitap.
- Çelebi, F. , Gül, H. & Akkuş, D. B. (2021). Örgütsel İmrenme ve İmrenilme: Akademisyenler Üzerinde Bir Araştırma ve Ölçek Uyarlaması . *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 23(40), 72-97.
- Çelikten, M. (2003). Akademisyenlerin mesleki yardımlaşması: Erciyes üniversitesi örneği. *Amme idaresi Dergisi*, 36(1), 101-111.
- Çiçek, B., Kaynak, İ. (2022). Örgüt İçi Rekabetin Örgütsel Kıskançlığa Etkisinde Öz Saygının Rolü: Sivil Havacılık Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. *İzmir İktisat Dergisi*, 37(1), 110-134.
- DeHart, G. B. (1999). Conflict and averted conflict in pre-schoolers' interactions with siblings and friends. In W. A. Collins & B. Laursen (Eds.), *Relationships as developmental contexts*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Demir, N. (2009). Tükenmişlik Sendromunun Örgütsel Bağlılık Ve İş Tatmini Üzerindeki Etkisi . *Öneri Dergisi*, 8 (32), 193-202 .
- Demirtaş, H. A., Dönmez, A. (2006). Yakın İlişkilerde Kıskançlık: Bireysel, İlişkisel ve Durumsal Değişkenler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(3),181-191.

- Demirtaş Madran, A. (2008). Duygusal ve cinsel kıskançlık açısından temel cinsiyet farklılıkları: evrimsel yaklaşım ve süregelen tartışmalar. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19(3), 300-309.
- Demirtaş Madran, A. (2011). Understanding coping with romantic jealousy: Major theoretical approaches. 153-167, In *Re- Constructing Emotional Spaces*, Ed. (Radek Trnka, Karel Balcar, Martin Kuska), Prague: Prague College of Psychological Studies Press.
- DeSteno, D. A., Salovey, P. (1996). Evolutionary Origins of Sex Differences in Jealousy?: Questioning the “fitness” of the Model. *Psychological Science*, (7), 367-372.
- Doğan, K., Vecchio, R.P. (2001). Managing envy and jealousy in the workplace, *Compensation and Benefits Review*, 32(2), 57-64.
- Duffy, M. K., Shaw, J. D. (2000). The Salieri Syndrome: Consequences of Envy in Groups. *Small Group Research*, 31(1), 3-23.
- Duffy, M. K., Shaw, J. D., & Schaubroeck, J. M. (2008). Envy in organizational life. *Envy: Theory and research*, 2, 167-189.
- Durmaz, M.G., Gümüştekin, G. (2021). Negatif Duyguların Bir Yansıması Olarak İş Yeri Kıskançlığı. *Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi (IJBEMP)*, 5(2), 716-731.
- Durmuş, İ. (2019). Çalışanların Bencillik Davranışlarının Motivasyonları Üzerindeki Etkisinde Performanslarının Aracı Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22(2) , 853-866.
- Eder R, Mangelsdorf S. (1997). The emotional basis of early personality development: Implications for the self concept, *Handbook of Personality Psychology*.
- Eidelson, R. J. ve Epstein, N. (1982). Cognition and relationships maladjustment: Development of a measure of dysfunctional relationships beliefs. *Journal of Counseling and Clinical Psychology*, 50, 715-720.
- Elçi, M., Şener, İ., Erdilek Karabay, M. & Erman, H. (2021). İş Yerinde Kıskanma ve Kıskanılma: Ölçek Uyarlama ve Ölçüt Bağımlı Geçerliliği. *İş ve İnsan Dergisi*, 8(2), 209-224.
- Enoch, M. D., Trethowan, W. H. (1979). *Uncommon Psychiatric Syndromes* (2nd edn), pp. 25–40. Bristol: John Wright.
- Erikson, E. H. (1994). *Identity and The Life Cycle*. New York-London: W. W. Norton & Company.

- Ezmeçi, F., Parpuçcu N., & Akman, B. (2022). The mediating role of self-regulation skills in the relationship between social skills and problem behaviors in the early childhood period. *Psycho-Educational Research Reviews*, 11(3), 738-750.
- Festinger L. (1954). The social comparison theory. *Human Relations* 7(2), 117–140.
- Fletcher, T. D., Nusbaum, D. N. (2010). Development of the Competitive Work Environment Scale: A Multidimensional Climate Construct. *Educational and Psychological Measurement*, 70 (1), 105–124.
- Freud, S. (1955). *Some neurotic mechanisms in jealousy, paranoia and homosexuality*. In J. Strachey (Ed.), Standard Edition (Vol. 18) London: Hogarth Press. (Original work published 1922).
- Friday, N. (1986). *Jealousy*. London: Collins.
- Guerrero, L. K. (2008). Attachment-style differences in the experience and expression of romantic jealousy. *Personel Relationships*, 5(3), 273-291.
- González-Navarro, P., Zurriaga-Llorens, R., Tosin Olateju, A., Llinares-Insa, L.I. (2018). Envy and Counterproductive Work Behavior: The Moderation Role of Leadership in Public and Private Organizations. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15, 1455-1472.
- Hansen, G. L. (1983). Marital satisfaction and jealousy among men. *Psychological Reports*, 52(2), 363-366.
- Harvey, J. H., Wenzel, A., & Sprecher, S. (2004). *The handbook of sexuality in close relationships*. London: Psychology Press.
- Hepburn, J. M. (2009). In: Jealous. Eds. Weiner IB, Craighead WE, *The Corsini Encyclopedia of Psychology*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Hill, R. , Davis, P. (2000). ‘Platonic jealousy’: A conceptualization and review of the literature on non-romantic pathological jealousy. *British Journal of Medical Psychology*, 73(4), 505-517.
- Hisli Şahin, N, Basım, N., Çetin, F. (2009). Kişiler Arası Çatışma Çözme Yaklaşımlarında Kendilik Algısı ve Kontrol Odağı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(2), 153-163.
- Hofstede, G., Neuijen, B., Ohayv, D. D., Sanders, G. (1990). Measuring Organizational Cultures: A Qualitative and Quantitative Study Across Twenty Cases. *Administrative Science Quarterly*, 35(2), 286-316.

- Holland J. L. (1997). *Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments* (3rd ed.). Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Houser, A., G. (2009). Evli bireylerin sahip oldukları iletişim çatışması türü, romantik kıskançlık ve duygusal zeka düzeylerinin evlilik doyumları üzerine etkisi. *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Hupka, R.B. (1981). Cultural determinants of jealousy. *Alternative Lifestyles*, 4, 310-356.
- İçerli, L. (2010). Örgütsel Adalet: Kuramsal Bir Yaklaşım. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 5(1), 67-92.
- İmamoğlu, A., Çelik, Y. (2009). Evlilik Hayatında Kıskançlık - Dindarlık İlişisine Psikolojik Yaklaşım. *Dini Araştırmalar*, 12(35), 7-30.
- Jacob, D., Neuhäuser, C. (2018). Workplace Democracy, Market Competition and Republican Self-Respect. *Ethical Theory Moral Practise*, 21, 927-944 .
- Kantarci, D. (2009). Evli Bireylerin Bağlanma Stilllerine Göre Adatma Eğilimleri Ve Çatışma Yönetim Biçimlerinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi SBE, İstanbul.
- Kara, B., Çakmaklı, P., Nacak, E., Türeci, F. (2001). Doğum Sonrası Depresyon. *STED*, 10(9), 333-334.
- Karabakkal, H., Torun, A. (2020). Kamu Ar-Ge Merkezi Çalışanlarının Çatışma Nedenleri ve İşlevsel Çatışma Yönetimi Becerileriyle İlgili Görüşleri. *Bucak İşletme Fakültesi Dergisi*, 3(1), 7-27 .
- Karataş, Z., Tagay, Ö., & Uzun, K. (2022). Kıskanç olmak mı olmamak mı? Akademik pencereden bir bakış. F. Savi-Çakar, M. Kılınç, C. Çiftçiabaşı & M. Karabal (Ed.), *6th International education and innovative sciences congress full text book* içinde (ss. 95-119). Adıyaman: IKSAD GLOBAL Publications.
- Karen, R. (1998). *Becoming attached*, Oxford University Press, New York.
- Kaya Örk, E. (2021). Bağlanma kuramı çerçevesinde aldatma ve boşanma. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 248-263.
- Kaplan, H. I., Sadock, B. J., & Grebb, J. A. (1994). *Kaplan and Sadock's synopsis of psychiatry: Behavioral sciences, clinical psychiatry* (7th ed.). Williams & Wilkins Co.

- Kenrick, D. T., Trost, M. R. (1997). Evolutionary approaches to relationships. In S. Duck (Ed.), *Handbook of personal relationships: Theory, research, and interventions* (2nd ed., pp. 156–177. Chichester, England: Wiley.
- Kıral, E., Ödemiş Keleş, N. (2019). *Eğitim Araştırmaları, Öğretim Elemanlarının Kıskançlığa İlişkin Algıları*, ss. 69-101. Ankara: EYUDER Yayınları.
- Kıral, B., Karaman Kepenekci, Y. (2021). Örgüt İklimini Bozan İşgören Davranışları. *Süirt Eğitim Dergisi*, 1(2), 17-29.
- Kızıldağ, S., Yıldırım, İ. (2017). Developing the spouse emotional jealousy scale. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 17(1), 175-190.
- Kızıldağ Şahin, S., Yerlikaya, İ. (2020). Yakın İlişkilerde Kıskançlık: Akılcı Olmayan İnançlar Ve Sosyal Yetkinlik Beklentisi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 194-204 .
- Kingham, M., & Gordon, H. (2004). Aspects of morbid jealousy. *Advances in Psychiatric Treatment*, 10(3), 207-215.
- Klein, M. (1999). *Haset ve Şükran*. Çev. Orhan Koçak ve Yavuz Erten. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Kravitz, D. A., Martin, B. (1986). Ringelmann rediscovered: The original article. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50(5), 936–941.
- Korucu, A. A. (2019). Freudyen ve Jungiyen Yaklaşımlarla Anne Olgusu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 23 (1) , 133-143 .
- Lange, J., Redford, L., & Crusius, J. (2019). A Status-Seeking Account of Psychological Entitlement. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 45(7), 1113–1128.
- Lucas, R. E. (2007). Adaptation and the Set-Point Model of Subjective Well-Being: Does Happiness Change After Major Life Events? *Current Directions in Psychological Science*, 16(2), 75–79.
- Macerguis, M. A. ve Adams, G. R. (1980). Erikson stage resolution: The relationship between identity and intimacy. *Journal of Youth and Adolescence*, 9(2), 117-126.
- Marazziti, D., Consoli, G., Albanese, F., Laquidara, E., Baroni, S., & Dell’Osso, M. C. (2010). Romantic attachment and subtypes/dimensions of jealousy. *Clinical Practice And Epidemiology in Mental Health*, 8(6), 53-58.
- Melamed, B. (1991). TES: A Class of Methods for Generating Autocorrelated Uniform Variates. *ORSA Journal on Computing*, 3(4), 317-329.

- Metiner, S. (2017). Beliren yetişkinlik ve yetişkinlik döneminde kıskançlık düzeyi ile bağlanma davranışı, benlik saygısı, duygusal zekâ arasındaki ilişkinin İncelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Maltepe Üniversitesi SBE, İstanbul.
- Mikulincer, M., Bizman, A. & Aizenberg, R. (1989). An attributional analysis of social-comparison jealousy. *Motivation And Emotion*, 13, 235–258.
- Miner, F. C, Jr. (1990). Jealousy on the job. *Personnel Journal*, 69, 88–95.
- Mishra, P. (2009). Green-Eyed Monsters in the Workplace: Antecedents And Consequences Of Envy. In *Academy of Management Proceedings*, 1, ss. 1-6). Briarcliff Manor, NY 10510: Academy of Management.
- Moberg, Dennis J. (1997). On Employee Vice, *Business Ethics Quarterly*, 7 (4),41-60.
- Mullen, P. E. (1990). A Phenomenology of Jealousy, *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 24(1), 17-28.
- Mumford, Michael D. (1983). Social Comparison Theory and the Evaluation of Peer Evaluations: A Review and Some Applied Implications. *Personnel Psychology*,36, 867-881.
- Neff, K. D. (2003). The development and validation of a scale to measure self-compassion. *Self and Identity*, 2(3), 223-250.
- Parrott, W. G., Smith, R. H. (1993). Distinguishing The Experiences of Envy and Jealousy, *Journal of Personality and Social Psychology*, 64(6), 906.
- Pfeiffer, S. M. ve Wong, P. T. (1989). Multidimensional jealousy. *Journal of Social and Personal Relationships*, 6, 181-196.
- Pines, A. ve Aronson, E. (1983). Antecedents, correlates and consequences of sexual jealousy. *Journal of Personality*, 51(1), 108-136.
- Pines, A. M., Bowes, C. F. (1992). Romantic jealousy. *Psychology Today*, 25 (2), 48-56.
- Pines, A. M., Friedman, A. (1998). Gender differences in romantic jealousy. *The Journal of Social Psychology*, 138, 54-71.
- Pines, A.M., Zaidman, N. Gender, Culture, and Social Support: A Male–Female, Israeli Jewish–Arab Comparison. *Sex Roles*, 49, 571–586.
- Polat, Y. B. (2017). Haset, İmrenme ve Kıskançlık Duygu Durumlarının Ayırıştırılması. *Aydın Toplum ve İnsan Dergisi*, 3(2), 29-42.

- Rentzsch, K., Schröder-Abé, M., & Schütz, A. (2015). Envy mediates the relation between low academic self-esteem and hostile tendencies. *Journal of Research in Personality*, 58, 143-153.
- Robbins, S. P., Judge, T. A. (2012). *Organizational Behavior/ Örgütsel Davranış*. Translation Editor: İnci Erdem, Ankara, Nobel Yayıncılık.
- Roberts, B. W., Mroczek, D. (2008). Personality Trait Change in Adulthood. *Current Directions in Psychological Science*, 17(1), 31–35.
- Robinson, S. L., Bennett, R. J. (1995). A Typology of Deviant Workplace Behaviors: A Multidimensional Scaling Study, *Academy of Management Journal*, 38(2), 555-572.
- Sabatier, M., Carrere, M. & Mangematin, V. (2006). Profiles of Academic Activities and Careers: Does Gender Matter? An Analysis Based on French Life Scientist CVs. *Journal of Technology Transfer*, 31, 311-324.
- Sakız, G. (2013). Başarıda Anahtar Kelime: Öz Yeterlilik. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 185-209.
- Sharpsteen, D. J. (1995). The Effects of Relationship and Self-Esteem Threats on the Likelihood of Romantic Jealousy. *Journal of Social and Personal Relationships*, 12(1), 89–101.
- Shavelson, R. J., Hubner, J.J., Stanton, G. C. (1976) Self-Concept: Validation of Construct Interpretations. *Review of Educational Research*, 46(3), 407- 441.
- Skarlicki, D. P., Folger, R. (1997). Retaliation in The Workplace: The Roles of Distributive, Procedural, and Interactional justice, *Journal of Applied Psychology*, 82(3), 434.
- Salovey, P. ve Rodin, J. (1986). Differentiation of social-comparison jealousy and romantic jealousy. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 1100-1112.
- Smith, R. H. ve Kim, S. H. (2007). Comprehending envy. *Psychological Bulletin*, 133(1), 46-64.
- Spielman, P. M. (1971). Envy and Jealousy an Attempt at Clarification. *The Psychoanalytic Quarterly*, 40(1), 59-82.
- Spector, P. E., Fox, S., & Domagalski, T. (2006). *Emotions, Violence and Counterproductive Work Behavior*. Handbook of Workplace Violence, 29-46.

- Stackert, R. A. ve Bursik, K. (2003). Why I unsatisfied? Adult attachment style, gendered irrational relationship beliefs, and young adult romantic relationship satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 34, 1419- 1429.
- Solmuş, T. (2005). İş Yaşamında Travmalar: Cinsel Taciz Ve Duygusal Zorbalık/ Taciz (Mobbing). *İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 7(2), 1-14.
- Sullivan, B. F. ve Schwebel, A.I. (1995). Relationship belief and expectations of satisfaction in marital relationships: Implications for family practitioners. *Family Journal*, 3(4), 298-305.
- Sümer, S. (2017). *Romantik İlişkilerde Bağlanma Stilleri, Romantik Kıskançlık Ve İlişki Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Tai, K., Narayanan, J., & McAllister, D. J. (2012). Envy as pain: Rethinking the nature of envy and its implications for employees and organizations. *Academy of Management Review*, 37, 107–129.
- Taner, B. & Ercan İştin, A. (2017). Çalışma Ortamında Sosyal Kaytarma. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(3), 25-41.
- Tarhan, N. (2018). *Duyguların Psikolojisi*. (Yirmikinci baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Taştan, S., Aydın Küçük, B. (2019). Üretkenliğe Aykırı Çalışma Davranışlarını Açıklayan Psikososyal Yapılar Olarak İş Yerinde Kıskançlık Duygusu Ve Strese Yönelik Esnekliğin İncelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(1), 55-79.
- Tezcan, A. E., Ülkeröğlü, F. (1995). Patolojik Bir Kıskançlık Vakası. *Düşünen Adam*, 8(3), 15-17.
- Tezel Şahin, F. (2007). Sosyal değişim sürecinde değişen baba rolü. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 1015, 765-773.
- Türk Ceza Kanunu (TCK). (2023). Ed. Remzi Özmen, 54. Baskı, İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2023). Güncel Türkçe Sözlük. Erişim Adresi: <http://sozluk.gov.tr/>, (02.02.2023)
- Thanh, L. V. (2016). Relationship at Work as a Cause of Occupational Stress: The Case of Academic Women in Vietnam. *International Journal of Mental Health Systems*, 10(42), 1-15.

- Thompson, J. A. ve Halberstadt, A. G. (2008). Children's accounts of sibling jealousy and their implicit theories about relationships. *Social Development, 17* (3), 488-511.
- Toohey, P. (2016). *Edebiyatta, sanatta ve popüler kültürde kıskançlık. [Jealousy]* (B. Kovulmaz, Trans.). (1th ed.). İstanbul: Doğan Kitap.
- Uslukaya, A. & Demirtaş, Z. (2020). Öğretmen Algılarına Göre İş Yerinde Dışlama: Eğitim Kurumlarında Nitel Bir Araştırma . *Eğitim Ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori Ve Uygulama, 11*(22) , 229-256.
- Odman, M. T., Odman, L. (2017). *Erkekler de şiddet mağdurdu*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Önsal, N. (2012). *Endüstri İlişkileri Sözlüğü*. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu. Ankara: Aydoğdu Ofset.
- Otrar, M., ve Kurt Kaya, B. (2021). Marmara Kardeş Kıskançlığı Ölçeği kısa formu: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* , 53(53), 157-181.
- Özdemir, S., Erdem, R. (2020). Akademinin yeşil gözlü canavarı: kıskançlığın nedenleri ve sonuçları üzerine fenomenolojik bir çalışma. *Nitel Sosyal Bilimler, 2*(1), 19-39.
- Özdemir, S. (2021). Kıskançlık Olgusu ve Akademik Örgütlere Yansımaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi* , 12 (30), 652-676.
- Özen, S. (2007). İş Yerinde Psikolojik Şiddet Ve Nedenleri. *İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 9(3), 1-24.
- Özkalp, E., Aydın, U., & Tekeli, S. (2012). Sapkın örgütsel davranışlar ve çalışma yaşamında yeni bir olgu: Sanal kaytarma (cyberloafing) ve iş ilişkilerine etkileri. *Çimento İşveren Sendikası Dergisi*, 26(2), 18-33.
- Özsoy, E., Yıldız, G. (2013). Kişilik Kavramının Örgütler Açısından Önemi: Bir Literatür Taraması. *İşletme Bilimi Dergisi*, 1 (2) , 1-12.
- Özşahin, S. (2019). Bir Freud Masalı: Çocuk Masumluluğu. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 3(6) , 129-137.
- Öztürk Çiftci, D., Erkanlı, H. (2021). Liderlik Yönelimlerinin Çatışma Çözme Stratejileri Üzerindeki Etkisi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(4), 3930-3946.
- Van De Ven, N., Zeelenberg, M., & Pieters, R. (2009). Leveling Up and Down: The Experiences of Benign and Malicious Envy. *Emotion, 9*(3), 419.

- Van de Ven, N., Zeelenberg, M. ve Pieters, R. (2011). Why envy outperforms admiration. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37 (6), 784-795.
- Vecchio, R. P. (1995). It's not easy being green: jealousy and envy in the workplace. *Research in Personnel and Human Resources Management*, 13, 201-244.
- Vecchio, R. P. (2000). Negative Emotion in the Workplace: Employee Jealousy and Envy, *International Journal of Stress Management*, 7(3), 161-179.
- Williams, R. (1993). *Kültür*. (E. Başer, Çev.). Ankara: İletişim Yayınları. (Orijinali 1981'de yayımlanmıştır).
- White, G. L. (1981). Relative involvement, inadequacy, and jealousy: A test of a causal model. *Alternative Lifestyles*, 4, 291-309.
- Yan, Y., Zhou, E., Long, L. ve Ji, Y. (2014). The influence of workplace ostracism on counterproductive work behavior: The mediating effect of state self-control. *Social Behaviour and Personality*, 42(6), 881-890.
- Yavuzer, H. (1998). *Bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimiyle çocuğunuzun ilk 6 yılı*. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*. (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, H., Develi, A. (2018). Çalışanların Yalan Söyleme Eğiliminin Bir Öncülü Olarak Örgütsel Dışlanma. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (18), 141-148.
- Yüksek Usta, S., Köçer, G. (2022). Kardeş kıskançlığı ve kardeşe uyum sorunu yaşayan çocuklar için Bibliyoterapi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 6(1), 204-228.

**STRATEJİK YÖNETİM AÇISINDAN KAMU
KURUMLARININ MARKALAŞMASI
MARKA ÜLKE MARKA KENT MARKA ÜNİVERSİTE**

M. Serdar Erbaş

Stratejik Yönetim Açısından Kamu Kurumlarının Markalaşması Marka Ülke Marka Kent Marka Üniversite

M. Serdar Erbaş

Yayın No.: 1794

ISBN: 978-625-398-894-4

E-ISBN: 978-625-398-893-7

Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik

ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürüt-
mekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Süleyman Gezgin -suleyman@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Erbaş, M. Serdar.

Stratejik Yönetim Açısından Kamu Kurumlarının Markalaşması Marka Ülke Marka Kent Marka Üniversite /
M. Serdar Erbaş

1. Basım, XII + 144 s., 16,5x24 cm. Dizin ve kaynakça var.

ISBN: 978-625-398-894-4

E-ISBN: 978-625-398-893-7

1. Marka ve Markalaşmanın Kavramı
2. Türk Kamu Kurumlarında Marka
3. Dünya Kamu Kurumlarında Marka

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519

Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
GÖRSEL DİZİNİ.....	xi
TABLO DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

MARKA VE MARKALAŞMANIN KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVESİ	7
1.1. Marka	7
1.1.1. Marka Unsurları ve Marka ile İlgili Kavramlar	8
1.1.1.1. Marka Adı.....	9
1.1.1.2. Marka Kişiliği	10
1.1.1.3. Marka İmajı	10
1.1.1.4. Marka Kimliği	11
1.1.1.5. Marka Değeri.....	11
1.1.1.6. Marka Denkliği.....	12
1.1.1.7. Marka Sadakati	12
1.1.1.8. Marka Savunucusu.....	13
1.1.1.9. Marka Farkındalığı.....	13
1.1.1.10. Marka Bilinirliği.....	14
1.1.1.11. Marka Konumlandırması	14
1.1.1.12. Marka Sulandırması	14
1.1.1.13. Markanın Korunması.....	15
1.1.1.14. Marka İletişimi.....	16
1.1.1.15. Marka Genişlemesi.....	17
1.1.1.16. Kalite	17
1.1.1.17. Marka ve Mekân	18
1.1.1.18. Yeşil Marka.....	18
1.1.1.19. Jenerik Marka.....	18
1.1.1.20. Yer Markası	18
1.1.1.21. Marka Stratejisi	19
1.1.1.22. Marka Yöneticisi.....	19
1.1.2. Marka Türleri	19
1.1.2.1. Ülke Markası.....	20
1.1.2.2. Kent Markası.....	21
1.1.2.3. Marka Şahıs.....	22
1.1.2.4. Dijital Marka	24
1.1.2.5. Kurumsal Marka	24

1.1.3. Markalaşma	25
1.1.4. Pazarlama	26
1.1.5. Reklam	27
1.2. Stratejik Yönetim	28
1.3. Milli Marka Duyarlılığı ile Yerli ve Milli Ürün	28
1.4. Markanın Hukuksal Dayanağı	29
1.4.1. Paris Sözleşmesi	29
1.4.2. Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı (WIPO)	30
1.4.3. Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPS)	30
1.4.4. Madrid Sistemi	30

2. BÖLÜM

TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE KAMU KURUMLARI VE ŞİRKETLERİNİN

MARKALAŞMASI VE MARKALAŞMANIN TEŞVİKİ	33
2.1. Kamu Kurum ve Şirketlerinde Markalaşmaya Dair Yasal ve Yönetmelik Düzenlemeler	36
2.1.1. Turquality	36
2.1.2. Türkiye Markasının Güçlendirilmesi Rehberi	38
2.1.3. Türkiye 2023 Turizm Stratejisi	38
2.2. Kamu Kurumlarında Markalaşma	38
2.2.1. Kamu Kurumlarında Marka Örnekleri	41
2.2.1.1. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)	41
2.2.1.2. Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA)	42
2.2.1.3. Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ)	42
2.2.1.4. Kamu Hastaneleri ve Sağlık Hizmetleri	43
2.2.1.4.1. Kamu Hastaneleri	47
2.2.1.4.2. Kamu Hastanelerinde Doktorların Kişisel Markalaşması	48
2.2.2. Kamu Kurumlarında Kurumsal Kimlik Çalışmaları	49
2.3. Marka Kentler	49
2.3.1. Kentlerin Markalaşması ve Belediyeler	54
2.3.2. Marka Kent Örnekleri	55
2.3.2.1. İstanbul	56
2.3.2.2. Bursa	57
2.3.2.3. Gaziantep	58
2.3.2.4. Akyaka	59
2.3.3. Turizm Bölgeleri ve Destinasyonlar	59
2.4. Kamuya Ait Markalı Mobil Uygulamalar	61
2.5. Kamu Şirketlerinde Markalaşma	61
2.5.1. Türk Hava Yolları	62
2.5.2. Türkiye Otomobil Gelişim Grubu TOGG	64
2.5.3. Tarım Kredi Marketleri	66
2.5.4. PETLAS	68
2.5.5. Türk Savunma Sanayi Şirketleri	68

2.5.5.1. ASELSAN	68
2.5.5.2. ROKETSAN.....	69
2.5.5.3. Makine ve Kimya Endüstrisi A.Ş.....	69
2.5.5.4. TUSAŞ A.Ş.....	70
2.5.5.5. TEI	71
2.6. Kamu Bankaları	72
2.6.1. Vakıfbank	72
2.6.2. Halk Bank	72
2.6.3. Ziraat Bankası.....	73
2.7. Üniversitelerde Markalaşma	73
2.7.1. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (Mekteb-i Mülkiye)	77
2.7.2. Orta Doğu Teknik Üniversitesi	78
2.8. Kamu Yayın Sektörü.....	78
2.9. Kamu Sigorta Sektörü	79
2.10. Kamu Kurumları Tarafından Markalaşmanın Teşvik Edilmesi	79
2.10.1. KOSGEB Başkanlığı.....	81
2.10.2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin (KOBİ) Markalaşması	82
2.10.3. Turquality.....	83
2.11. Kamu Yönetiminde Markalaşmada Dikkat Edilecek Konular.....	84
2.12. Kamu Yönetiminde Markalaşmanın Önündeki Engeller	89
3. BÖLÜM	
DÜNYADA KAMU KURUMLARINDA MARKALAŞMA	91
3.1. Ulus Markalama	93
3.2. Türkiye Ulus Markası.....	96
3.3. Küresel Bağlamda Markalaşma Çalışması Yapan Ülke ve Kamu Kurumu Örnekleri.....	101
3.3.1. Almanya	101
3.3.2. Avustralya	101
3.3.3. Fransa Ulusal Yönetim Okulu (ENA-L'Ecole Nationale d'Administration).....	102
3.3.4. Diğer Örnekler	103
3.4. Küresel Düzeyde Marka Şehir Örnekleri.....	104
3.4.1. New York.....	105
3.4.2. Paris.....	105
3.5. Markalaşma Çalışması Yapan Uluslararası Kuruluşlar	106
3.6. Marka Kamu Kurumu ve Kamu Şirketlerinin Ülkelerine Etkileri	107

4. BÖLÜM

STRATEJİK YÖNETİM VE KAMU KURUMLARININ MARKALAŞMASI.....	109
4.1. Stratejik Yönetim.....	109
4.2. Marka Stratejisi	111
4.3. Stratejik Yönetim Açısından Kamu Kurumlarının Markalaşması ve Yararları	112
4.4. Stratejik Yönetim Açısından Kamu Kurumlarının Markalaşmasının Sakıncaları	115
4.5. Markalaşma-Kurumsallaşma İlişkisi	115
4.6. Markalaşma-Kurumsal Risk Yönetimi İlişkisi	117
4.7. Markalaşma-Dijitalleşme ve Yapay Zeka İlişkisi	117
4.8. Markalaşma Kamu Yönetimi İçin Yeni Bir Trend Olabilir mi?	118
SONUÇ.....	121
KAYNAKÇA.....	131
YAZARIN ÖZ GEÇMİŞİ	143

KAYNAKÇA

- Aaker, David A, (1991, Türkiye’de yayım: 2009). *Managing Brand Equity-Marka Değeri Yönetimi Bir Marka İsminin Değerinden Yararlanmak*, Çeviri: Ender Orfanlı, İstanbul: Kapital Medya MediaCat Yayınları.
- Aaker, David A. (1996, Türkiye’de Yayım Tarihi: 2012). *Building Strong Brands-Güçlü Markalar Yaratmak*, Çeviri: Erdem Demir, İstanbul: Kapital Medya MediaCat Yayınları.
- Aaker, David A. (2014). *Markalama Başarıya Ulaştıran 20 Temel İlke*, Çeviri: Nadir Özata, İstanbul: Kapital Medya MediaCat Yayınları.
- Abadlı, Hichem (2022). *Importance Of Brand Positioning In Value Creation: A Case Study Of Apple Smartphones*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı.
- Akdere, Numan (2023). *Dijital Reklamlarda Ünlü Kullanımının Tüketici Temelli Marka Değerine Etkisi*, Yüksek lisans Tezi, Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Akın, Sibel (2022). *İnternet Bankacılığı Kullanan Tüketicilerin Duygusal Marka Deneyimlerinin Tüketici Temelli Marka Değerine Etkisi*, Doktora Tezi, Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı.
- Akram, Aslıhan (2023). *Yeniliğin Yayılımı Teorisinde Dijital Markaların Marka Sadakati İle İlgili Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Aksoy, Ersin (2008). *Ülkelerin ve Coğrafi Bölgelerin Markalaşması*, Uzmanlık Tezi, Ankara: Türk Patent Enstitüsü.
- Aksoy, Hasan (2023). “The Effect of Government Support On Global Branding Strategies: Evidence From Turkey”, *OPUS Journal of Society Research*, opusjournal.net; 25.07.2023.
- Aktürk, Hatice (2022). *The Role Of Local Food Festivals In Destination Branding, Denizli Example*, Doktora Tezi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Turizm Yönetimi Anabilim Dalı.
- Anadolu Ajansı (2018). *Türkiye’nin ‘Lale’ Figürlü Tanıtım Logosu Değişiyor*, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyenin-lale-figurlu-tanitim-logosu-degisiyor-/1326526#>; 20.07.2023.
- Anadolu Ajansı (2020). *PETLAS Lastik Fabrikası*, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/kirshirden-dunyanin-110dan-fazla-ulkesine-lastik-ihracati/1718010>; 22.07.2023.

- Anadolu Ajansı (2022). *Türkiye Yüzyılı Logosu*, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/ak-partiden-turkiye-yuzyili-logosu/2718294>; 25.07.2023.
- Anadolu Ajansı (2023). *YÖK'ten QS'in 2024 Dünya Üniversite Sıralaması Açıklaması (04.07.2023)*, <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/yokten-qsin-2024-dunya-universite-siralaması-aciklaması-ilk-500e-giren-turk-universitelerinin-sayısı-3e-yükseldi/2936814>; 24.07.2023.
- Alabedi, Hussein (2022). *Green Branding Movements And Greenwashing In The Fashion Retail Industry in The Middle East: Evaluation From A Consumer Perspective*, Bahçeşehir Üniversitesi, Pazarlama Anabilim Dalı.
- Altıparmak, Ayşe Kübra (2023). *Milletlerarası Özel Hukukta Markanın Korunması*, Doktora Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı.
- Altuna, Oylum Korkut (2015). “*Duyusal Markalama*”, Masamızda Marka Sohbetleri, Editör: F. Müge ARSLAN, İstanbul: Beta Basım.
- Arslan Koçkaya, Figen (2018). *Yerli Tarım Makinalarında Markalaşma ve Satın Alma Davranışları Üzerine Bir Çalışma: Türkiye Örneği*, Doktora Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Arı, Abdullah Sait (2015). *Kamu Yöneticilerinin Yetiştirilmesi: Türkiye ve Fransa Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı.
- Aselsan (2023). *Hakkımızda*, <https://www.aselsan.com/tr/hakkımızda>; 22.07.2023.
- Aslan, Emin (2022). *The Effects of Turkish Public Diplomacy In Sub Saharan Francophone African Countries on The Brand Image of Turkish Airlines: A Quantitative Research About Turkish Airlines As A Soft Power Tool*, Yüksek lisans Tezi, İbni Haldun Üniversitesi, Havacılık Ulaşım Yönetimi Anabilim Dalı
- Aslan, Ertan (2023). *Sağlık Turizmde Bölgesel Markalaşmanın Sürdürülebilir Sosyo-Ekonomik Kalkınma Üzerine Etkisi: Pamukkale Ve Balçova Termal Turizm Bölgelerinde Bir Uygulama*, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı.
- Ateş, Alangova Ayşegül (2021). *Siyasi Parti ve Siyasi Parti Liderlerinin Markalaşma Çalışmaları*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Lisansüstü Programlar Enstitüsü.
- Atılğan, Aylin (2011). *Aile Şirketlerinde Kurumsallaşma ve Markalaşma Türkiye’de İleri Gelen Aile Şirketlerinin Kurumsallaşma ve Markalaşma Örnekleri İle Türk Hazır Giyim Sektöründe Bir Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Doğuş Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Australian Government (2022). *Australian Government Branding*, <https://www.pmc.gov.au/sites/default/files/resource/download/australian-government-branding.pdf>; 20.07.2023.

- Ayaz, Mehmet (2017). *Sağlık Sektöründe Kişisel Markalaşma: Tercih Edilen Doktorun Markalaşmasının Hastane Tercihine Etkisi*, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Aydın, Ali Fikret (2017). “Sosyal Medya Kullanımı ve Kurumsal Markalaşma: Vodafone Örneği”, *Global Media Journal*, TR Edition, 8(15) Güz/Fall 2017.
- Aytürk, Toluç Elif (2023). Ünlü Oyuncuların Giyim Markalarının Televizyon Reklam Yüzü Olmalarının Z Kuşağındaki Gençlerin Marka Tercihi ve Satınalma Davranışı Üzerindeki Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Babür Tosun, Nurhan (2017). *Marka Yönetimi*, 3. Baskı, İstanbul: Beta Basım.
- Balmer, John M.T; Gray, Edmund R. Gray (2003).”Corporate Brands: What Are They? What of Them?”, *European Journal of Marketing*, Vol. 37 Iss 7/8 pp. 972-997.
- Barut, Koray (2023). *Otomobil Satın Alımında Marka Savunuculuğunun Ülke Menşei ve Satın Alma Niyetine Etkisi*, Doktora Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Uluslararası Ticaret Anabilim Dalı.
- Beqırı, Xhevat (2022). *How To Successfully Build And Manage A Sustainable Online Branding?*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Uluslararası Dış Ticaret Anabilim Dalı.
- Boşat Sönmez, Merve (2022). *Sağlık Hizmetlerinde Marka Deneyimi Ve Marka Denkliğinin Tekrar Satın Alma Niyetine Etkisi*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı.
- Bozkurt, Paşa (2017). *Türk Kamu Yönetiminde Stratejik Yönetim ve Politığı: Bir Kamu Kurumu Örneğinde*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı.
- Brand Finance Turkey100 (2023). *Türkiye'nin En Değerli ve Güçlü Markaları*, brand-finance-turkey-100-2023-full-report.pdf (brandirectory.com), (20.07.2023).
- Brand Week İstanbul (2018). *Ideas Without Borders*, İstanbul: Promat Basım Sanayi (Mediacat.com).
- Cumhurbaşkanlığı (2020). “Cumhurbaşkanlığı Armasının Kullanımına Dair Usul ve Esaslar”, Cumhurbaşkanlığının 09 Haziran 2020 tarihli ve 20647 sayılı yazısı, <https://www.tccb.gov.tr/assets/dosya/resmisisimgeler/arma.pdf>; 23.07.2023.
- Çakırer, Mehmet Akif (2013). *Marka Yönetimi ve Marka Stratejileri*, Bursa: Ekin Yayınevi.
- Çavuşoğlu, Bora (2011). *Marka Yönetimi ve Pazarlama Stratejileri*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Çelimli, Azime Ayşenur (2022). *Markaların Sosyal Medyada Fomo Kullanımı: Marka Stratejileri Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı.

- Demir, Hayrülnisa (2019). *Şehir Markalaşması ve Şehir Markalaşma Sürecinde Gaziantep Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim ve Toplumsal Dönüşüm Anabilim Dalı.
- Demirel, Damla Nur (2023). *Markalara Yönelik Etiksel Algılamaların Tüketici-Marka Etkileşimi, Marka Aşkı ve Marka Sadakati Üzerine Olan Etkileri ve Muhtemel Çıktıları*, Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Dilek, Abdülkadir Uras (2023). *Algılanan Marka İmajı ve Marka Sadakatinin, Yolcu Satın Alma Kararına Etkileri: İç Turizme Katılan Kişiler Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı.
- Dinnie, Keith (2008). *Nation Branding, Concepts, Issues, Practice*, Oxford: BH.
- Duncan, Bruce; Harvey, David (2008, Çeviri Yayım: 2010). *Marka Bilmecesi, Markanızın Sırlarını Çözmek*, Çeviren: Aslı Özer, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Dülger, Mevlüt (2022). *Marka Kimliği Oluşturmanın Markalaşmaya Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Altınbaş Üniversitesi, Stratejik Pazarlama ve Marka Yönetimi Anabilim Dalı.
- Düzcü, Tuba (2019). *Sağlık Hizmet Ve Ürünlerinin Markalanmasında Yeni Medyanın Yeri*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Elhacdadı, Sana (2019). *Personal Branding on Instagram: The Effect of Influencers On Consumer Decision-Making Process*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Ege, Tayfur (2019). *KOBİ'lerin Markalaşma ve Kurumsallaşma Sürecinde KOSGEB Desteklerinin Rolü: TR71 Bölgesinde Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Erasmus Project, European Commission (2015). *Branding and Extroversion Handbook: A Guide for SMES*, [https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/aada0b7a-192b-4d28-9b37-a59a1e6f2dfe/Branding%20EU%20Handbook%20EN%20\(A5\).pdf](https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/aada0b7a-192b-4d28-9b37-a59a1e6f2dfe/Branding%20EU%20Handbook%20EN%20(A5).pdf), 21.07.2023.
- Erbaş, M. Serdar (2022). "Kamu Kurumlarının Kurumsallaşması ve Markalaşması", *Ombudsman Akademik Dergisi*, Sayı: 16, S: 215-256.
- Erbaş, M. Serdar (2021). "Kamu Politikalarında Uluslararası Şirketlerin Rolü", *Uluslararası Kamu Politikaları, Kavram, Teori, Aktörler, Uygulamalar*, Editör: Kutlu, Önder; Sayın, Yusuf; Utsa, Sefa, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Erbaş, M. Serdar (2023a). "Londra, New York, İstanbul ve Ankara Büyükşehir Belediyeleri Stratejik Planlarının Birleşmiş Millelerin Şehirlerde Planlama Yaklaşımı ile Birlikte Değerlendirilmesi", *Ombudsman Akademik Dergisi*, Yıl:9, Sayı: 18. s:165-211.

- Erbaş, M. Serdar (2023b). “Türk Kamu Yönetiminde Stratejik Yönetim ve Dijital Dönüşüm Bağlamında Yapay Zekânın Kullanımı”, *Türk İdare Dergisi*, 2023 Haziran, 496. Sayı, s: 185-215.
- Erdem Kurt, Asena (2022). *Markalı Mobil Uygulamalarda Marka Mutluluğu: Biliş-Duygu-Davranış Modeli Çerçevesinde Öncüller ve Sonuçlar*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı.
- Ermann, Ulrich & Klaus-Jürgen Hermanik (2018). *Introduction. Branding the Nation, the Place, the Product*. Ermann, Ulrich & Klaus-Jürgen Hermanik (eds.). *Branding the Nation, The Place, the Product*. London & New York: Routledge, 1-13.
- Ermisket, Evren Güncel (2011). “Kamu Kurumlarında Risk Yönetimi, Bir Uygulama Önerisi”. *Denetim Dergisi*, 7. Sayı.
- Godin, Seth (2002). *Mor İnek Farklılaşarak İşinizi Sürdürün*, Çeviri: Levent Göktem, İstanbul: Kapital Medya Hizmetleri MediaCat.
- Government of South Australia (2023). *Branding Guidelines*, https://www.dpc.sa.gov.au/_data/assets/pdf_file/0014/32072/Government-of-South-Australia-Branding-Guidelines.pdf; 21.07.2023.
- Gökaslan, Mehmet Oktay; AKATAK, Ahmet (2018). *Kentlerin Markalaşması ve Türkiye’deki Markalaşan Kentler Üzerine Bir Araştırma*, <https://www.researchgate.net/publication/357310217>; 25.07.2023.
- Göktepe, Murat (2022). *Bir Şehrin Markalaşması ve Pazarlama Süreci Çankırı İli Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Munzur Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı.
- Görgülü, Yusuf (2019). “Kentlerin Markalaşması Sürecinde Logoların Kimlik İnşası: (Antalya Örneği) Göstergebilimsel Bir Çözümleme”, *CİDER*, Cilt: 1 Sayı:3, s: 65-83.
- Günay, Ö. Faruk (2004). *Üst Düzey Kamu Yöneticilerinin Yetiştirilmesi*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı.
- Haber Global (2022). *THY’nin TOGG’u Güney Amerika’ya Taşımaya Dair TV Haberi Ekran Görüntüsü*, <https://www.youtube.com/watch?v=GrTlppmj9k>, 20.07.2023.
- Haigh, David; İlgüner, Muhterem (2012). *Marka Değeri*, 1. Baskı, İstanbul: Markating Yayınları.
- Halımı, Asmae (2022) *Urban Design as a Vehicle of City Branding: Case Study Of Rabat*, Yüksek Lisans Tezi, Altınbaş Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı.
- Handayani, Bintang; Rashid, Basri (2013). “Conceptualisation of Nation Brand Image”, *IJMS* 20(1), p:165-183.

- Hanover Research (2014). *Higher Education Branding and Public Relations*, <https://www.hanoverresearch.com/media/Higher-Education-Branding-and-Public-Relations.pdf>; 21.07.2023.
- Harmancı, Haşım (2023). *Turistik Bir Ürün Olarak Şehir ve Marka Değeri: Mardin Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Anabilim Dalı.
- Hatunoğlu, Şeyda (2019). *Sponsorluğun Markalaşmaya Olan Katkısı: Sağlık Sektörü Üzerine Bir İnceleme*, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı.
- Herman, Dan (2006). *Marka Olmak İstiyorum*, 1. Basım, Çeviri: Toros Altuntuğ, İstanbul: Alteo Yayım.
- İhracat Destekleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararı (2022). https://www.turquality.com/Media/Default/Pdfler/5973_karar/5973_Ihracat_Destekleri_Hakkinda_Karar.pdf; 18 Ağustos 2022 tarihli ve 31927 sayılı Resmi Gazete.
- İlaslan, Süleyman (2019). “Kamu Hizmeti Yayıncılığında Markalaşma Yönelimi ve Piyasa İlişkileri Temelinde Ortaya Çıkan Çelişkiler”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt/Vol:19, Sayı/No:3(1-18).
- İnaç, Hüsamettin; Yacan, İbrahim (2018). “Ülkelerin Markalaşma Süreci ve Marka Kavramı”, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, Yıl: 2018, Cilt: 1, Sayı: 3, ss.317-331.
- İnce, Burak (2019). *Türkiye'nin Dış Yardımlarında Bir Ulus Markalama Aracı Olarak Diyanet Dış Yardımları*, Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.
- İslamlı, Nigar (2022). *Sağlık Sektöründe Markalaşma: Hastanelerin Markalaşma Süreci*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı.
- Kalkınma Bakanlığı (2018). *11. Kalkınma Planı (2019-2023) Kamuda Kurumsal Yönetim ve Yenilikçilik Özel İhtisas Komisyon Raporu*, KamudaKurumsalYönetim_ve_YenilikçilikOzellhtisasKomisyonuRaporu.pdf (sbb.gov.tr); (23.05.2023).
- Kangal Demir, Ayça (2022). *Sosyal Medya Marka Angajmanı, Marka Etkileşim Faydası ve Marka Güveni Arasındaki İlişkiler*, Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı.
- Kara, Merve (2023). *Elektronik Perakende Sektöründe Marka İlişki Kalitesi ve Marka Değeri Boyutlarının Tüketici Satın Alma Davranışına Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Karadamar, Ahmet Akif (2023). *Turizmde Yeni Ürün Geliştirme: Kültürel Destinasyon Marka Değeri Modeli Önerisi*, Doktora Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı.

- Karaduman, İlkay (2016). *Kişisel Marka Yönetimi*, 1. Baskı, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kayacan, İlhan (2023). *Marka Aşkıının Oluşmasında Marka İmajı, Hedonik Tüketim ve Marka Değerinin Etkisi Üzerine Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Keke, Mehmet Emin (2020). *Üniversitelerde Markalaşmanın Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Tercihlerine Etkisi: İstanbul'daki Özel Okullarda Bir Uygulama*, Doktora Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Kenya Government (2020). *Communication And Branding Strategy (2020-2024)*, <https://publicservice.go.ke/index.php/publications/communication-and-branding-strategy>; 22.07.2023.
- Kılıç, Ahmet (2020). *Markalaşma ve Marka Bağlılığı Analizi*, Yüksek Lisans tezi, Gebze Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Kılıç, Hazal (2023). *Sakin Şehir Akyaka'nın Destinasyon Marka Kişiliğinin Destinasyon Marka Sadakati Üzerine Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası Ticaret ve Finansman Anabilim Dalı.
- Kırgız, Ayça Can (2017). *Pazarlama Estetiği: Marka Şehir İstanbul*, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Koroğlu, Ali (2023). *Marka Sulandırmasının Marka Değeri Ve Satın Alma Niyeti Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama*, Doktora Tezi, Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Kubilay, Ramazan (2020). *Biyopolitika Ve Yönetimsellik Bağlamında Yapay Zekânın İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Kurt, Gözde (2011). *Nation Branding As One Of The New Branding Strategies: The Case Of Turkey*, Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü.
- Kutlu, Önder; Göksel, Zarf Songül (2014), "Kent Kültürü Oluşturma Aracı Olarak Kültürel Belediyecilik: Selçuklu Örneği", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Dr. Mehmet YILDIZ Özel Sayısı*, 2014, s: 75-91.
- Küçükcaymaz, Esmâ (2022). *Marka Şehir Olarak İstanbul'un Marka İmajının İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul İbni Haldun Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı.
- Li, Yan-Song; Jiang, Wen Qin (2017). "Study on the Marketing Strategy of Government Public Service Based on People's Livelihood Demand Orientation", *Advances in Economics, Business and Management Research*, Volume 21, rd Annual International Conference on Management, Economics and Social Development (ICMESD 2017).
- Madill, Judith J (1998). "Marketing in Government, Optimum", *The Journal of Public Sector Management*, Vol.28, No.4 (9-18). <http://www.optimumonline.ca/pdf/28-4/marketing.pdf>;

- Manisa, Rabia (2023). *Uluslararası E-Ticaret Sitelerinde Marka Sadakati Geliştirmede Algılanan Kalite, Müşteri Memnuniyeti ve Marka Benzerliğinin Rolü*, Yüksek Lisans Tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gümrük İşletme Anabilim Dalı.
- Millman, Debbie (2011). *Marka Kültürü Seth Godin'den Malcolm Gladwell'e Birçok Ustanın Görüşü*, Çeviri: Zeynep Gökçaya, İstanbul: Kapital Medya, MediaCat Kitapları.
- MKE, Makine ve Kimya Endüstrisi (2023). *Hakkımızda*, <https://www.mke.gov.tr/tr/mke-kurumsal/sayfalar/24-07-2021-hakkimizda/>; 22.07.2023.
- Mülayim, Baki Oğuz (2023), "Avrupa Ve Ülkemizde Toplu İş Sözleşmesi Kapsama Oranı Ve Bu Oranı Etkileyen Faktörler", *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi (2023/1)*, S: 110-153.
- Nas, Alpaslan (2017a). *Ulus Markalama Dünyadan Örneklerle Kuram ve Uygulama*, 1. Baskı, İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Nas, Alpaslan (2017b), "Branding and National Identity: The Analysis of "Turkey: Discover The Potential" Campaign", *Bilig*, Autumn, 2017, Number: 83, p:201-224.
- Öksüz, Burcu; Güler İplikçi, Handan (2018). "Üniversitelerde Markalaşma Süreci", *Yerelden Globale Stratejik Araştırmalar 4*, Editörler: Gökbnar, Alırıza; Ercan, Cuma; Yıldırım, Yavuz Tansoy, IJOPEC Publication, No: 2018/39.
- Önder, Burçin (2022). *Kurucuların Marka Mirası ve Marka Sermayesi Üzerine Etkileri: Karşılaştırmalı Bir Vaka Analizi*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı.
- Önder, Murat; Saygılı, Hilal (2018). "Yapay Zekâ ve Kamu Yönetimine Yansımaları", *Türk İdare Dergisi*, Yıl:90, Aralık/2018, 487. Sayı.
- Özbek, Muhammet Furkan (2018). *Markalaşma ve Pazarlamanın Markalaşmaya Katkısı*, Türk Hava Yolları, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Ana Bilim Dalı.
- Özdamar, Mustafa (2019). *Türk Kamu Yönetiminde Stratejik Planlama: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Özer, Sebahat Aybike (2023). *Sosyal Medya Influencerlarının Y ve Z Kuşağında Marka Güveni Ve Satın Alma Niyetine Etkisi: Hazır Giyim Sektörü Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı.
- Özsaçmacı, Bülent (2018). *Marka Birleşmeleri, Tüketici Satın Alma Kararına İlişkin Bir Uygulama*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Öztürk, Remziye (2019). *Ulus Markalama ve Türkiye'deki Ulus Markalama Girişimleri*, Yüksek Lisans Tezi, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.

- Papuççu, Tuğba (2022). *Yerli Üretim Algısı ve Milli Marka Duyarlılığının Algılanan Marka Değeri Ve Satın Alma Niyetine Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Bayburt Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı.
- Parlak, Halil İbrahim (2023). *Marka İletişiminde Marka Gazeteciliğinin Yeri: Konya Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Reklamcılık Anabilim Dalı.
- Pringle, Hamish; Gordon, William (2001). *Marka Kültürü ve Markayı Yaşayan Bir Şirket Olabilmek*, Çeviren: Neşe Olcaytu, İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Rıvkın, Steve; Sutherland, Fraser (2011). *Bir Marka Adı Satın Aldığımız Markaların Kaynağından Öyküleri*, Çeviri: Uğur Mehter, Deniz Arı, İstanbul: Brand Age Yayınları.
- Roketsan (2023). *Hakkımızda*, <https://www.roketsan.com.tr/tr/biz-kimiz/hakkimizda>; 22.07.2023.
- Roll, Martin (2006). *Asian Brand Strategy*, New York: Palgrave MacMillan.
- Safran, Nebibe (2019). *Türk Konut Piyasasında Markalaşma Süreci*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı.
- Sağlık Bakanlığı (2023). Sağlık Hizmetlerinde Tanıtım ve Bilgilendirme Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik, 29 Temmuz 2023 tarihli ve 32263 sayılı Resmi Gazete.
- Saraç, Hakan (2023). *The Effects Of Social Media Marketing Activities On Brand Credibility And Purchase Intention in The Airline Industry:A Fuzzy Set Qualitative Comparative Analysis*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Sartayeva, Zhuldyz (2023). *Türkistan'ın Marka Kent Olma Potansiyelinin Kent Turizmi Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı.
- Seren, Nabi (2023). *Marka Kişiliğinin Büyük Veri Kapsamında Tüketici Duygu Analizi Yöntemiyle Belirlenmesi*, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Serrat, Olivier (2010). *Marketing in the Public Sector*. Washington: Asian Development Bank.
- Sibbick, Joseph B. and Previte, Josephine A. and Russell-Bennett, Rebekah (2007). *Is Government Branding 'Just Wall Paper' or Does It Enhance Product Acceptance: Conceptualising Brand Influence in Social Marketing*, International Non-profit and Social Marketing Conference, 27-28 September 2007, Brisbane.
- Stevens, Vidar; Klijn, Erik Hans; Warsen, Rianne (2020). "Branding as a Public Governance Strategy: A Q Methodological Analysis of How Companies React to Place Branding Strategies", Symposium Article, *Public Administration Review*, June, 2020.

- Strategic Gears, Management Consultancy, (2023). *Public Sector Branding in Saudi Arabia Measuring the Effectiveness&Efficiency of Current Practices*, <https://strategicgears.com/images/report/Public-Sector-Branding.pdf>; 22.07.2023.
- Şentürk, Esmâ Ebru (2020). *Küresel Çerçevde Marka Ülke Türkiye: Yerelden Genele Kent Markalaşması Bağlamında Bir Model Önerisi*, Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı.
- Şendoğan, Fatma (2023). *Instagram'da Marka Savunuculuğu: Marka Hayran Hesaplarına Yönelik Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, medya ve İletişim Anabilim Dalı.
- Şimşekalp Bilgin, Ece (2023). *Global Marka Yaratma Süreci, Turquality Programı ve Türk Markalarının Uluslararası Alanda Korunması*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İşletmecilik Anabilim Dalı.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı (2022). *Türkiye Markasının Güçlendirilmesi Rehberi*, 03.02.2022 tarihli ve 161825 sayılı yazı, <https://www.gto.org.tr/uploads/editor/Upload/TIK-LAYINIZ..pdf>; 06.07.2023.
- Takalak, Nejla (2022). *Sağlık İşletmelerinde Markanın Oluşumunda Sağlık Personelinin İşlevleri ve Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Esenyurt Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı.
- TEI (TUSAŞ Engine Industries Inc.-TUSAŞ Motor Sanayi A.Ş.). *Hakkımızda*, <https://www.tei.com.tr/tr/kurumsal/hakkimizda>; 21.07.2023.
- Temporal, Paul (2011). *İleri Düzey Marka Yönetimi Değişen Dünyada Markaları Yönetmek*, 2. Baskı, Çeviri ekibi: Alev Kuruoğlu ve diğerleri, İstanbul: Brand Age Yayınları.
- The Place Brand Observer -TPBO(2020). *Turkey as Nation Brand*, <https://placebrandobserver.com/turkey-country-performance-brand-image-reputation/>; 25.07.2023.
- Tontuş, Abdullah Anıl (2023). *Dijital Pazarlamanın Marka Denkliği İle İlişkisi: Gsm Sektörüne Yönelik Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Topak, Vildan (2023). *Markalaşan Mekânlar Üzerinden Perakende Mağaza Değerlendirmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı.
- Tosyalı, Hikmet; Öksüz, Merve (2020). "Şehir Markalaşmasında Sosyal Medya Kullanımının Yeri ve Önemi", *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 2020, 8 (2), s:92-1509.
- Trout, Jack (2001,2. Baskı:2008). *Big Brands Big Trouble (Büyük Markalar Büyük Hatalar)*, Çeviri: Zeynep Yaman, İstanbul: Kapital Medya MediaCat Yayınları.

- Usta, Sefa; Bilici, Gökhan (2022), “İletişim Becerileri ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin Üniversite Öğrencileri Üzerinden İncelenmesi”, *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi (JEBPIR)* 2022, 8(2), s: 269-282.
- Uyar, Ahmet (2018). “Marka Şehir Kavramı ve Türkiye ile Dünyadaki Marka Şehir Çalışmaları Üzerine Bir Araştırma”, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, Yıl: 2018, Cilt: 1, Sayı:3, s.467-479.
- Uzkesici, Dora (2022). *Marka Faydası ve Marka Kişiliğinin Marka Bağımlılığı Üzerindeki Etkisinde Marka Özdeşleşmesinin Aracılık Rolü*, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı.
- Van Den Bergh, Joeri; Behrer, Mattias (2016). *Markalar Nasıl Genç Kalır Y ve Z Kuşakları İçin Markalama*, Çeviri: Canan Vaner, İstanbul: Kapital Medya MediaCat Kitapları.
- Vardar, Nükhet (2007). *Marka Fotoğrafları*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Winfield-Pfefferkorn, Julia (2005). *The Branding of Cities Exploring City Branding and the Importance of Brand Image*, Masters Thesis, Master of Arts in Advertising Design at the Graduate School of Syracuse University.
- Yağmurlu, Aslı (2019). “Kamu Diplomasisi ve Ulus Markalaşması: Bir Elmanın İki Yarısı mı?”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı 49 / Güz 2019 Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi Süreli Elektronik Dergi, S:124-136.
- Yazgan, Sevgi (2010). *Marka, Markalaşma Süreci ve Aile Şirketlerinin Markalaşmaya Bakış Açısı*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı.
- Yılmaz, Semih (2022). *Marka Özgünlüğünün Marka Tercihine Etkisi ve Marka Denkliliğinin Aracı Rolü: Tarım Kredi Kooperatif Marketlerinin Müşterilerine Yönelik Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı.
- Yürekli, Merve (2023). *Marka Şehir Olma Sürecinde Bursa: Türkiye’de Bursa Algısı Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Anabilim Dalı.

SMART CITIES

“CASES AND IMPLICATIONS”

Dr. Musab Talha Akpınar

Smart Cities
“Cases and Implications”
Dr. Musab Talha Akpınar

Publishing No.: 1793
ISBN: 978-625-398-892-0
E-ISBN: 978-625-398-891-3
Edition: 1st Edition, October 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

All rights for this edition are reserved for Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, including photocopying, electronically or mechanically recording or by any information storage or retrieval system, without permission of Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.

Nobel Publishing Group has been operating nationwide since 1984 and worldwide since 2011. Nobel publications are included in the catalogs of higher education institutions at national and international levels.

‘NOBEL BİLİMSEL ESERLER’ is a Nobel Akademik Yayıncılık brand.

Executive Editor: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Publishing Coordinator: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Interior Designer: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Proofreader: Mine Metin -mine@nobelyayin.com-
Cover Designer: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-

Library Information Card

Akpınar, Musab Talha.

Smart Cities “Cases and Implications” / Dr. Musab Talha Akpınar

1st Edition. X + 162 p. 16,5x24 cm. Includes index and references.

ISBN: 978-625-398-892-0

E-ISBN: 978-625-398-891-3

1. Smart Cities 2. Artificial Intelligence 3. Management Information Systems

General Distribution

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adress: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Phone: +90 312 278 50 77 - **Fax:** 0 312 278 21 65

Sales: siparis@nobelyayin.com- **E-Sales:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Points of Delivery and Sales: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Print and Binding: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA Tel: 0312 385 54 10

TABLE OF CONTENTS

ACKNOWLEDGEMENT	iii
FOREWORD	v
TABLE OF CONTENTS	vii
INTRODUCTION	1
CHAPTER 1	
THE EVOLUTION OF HUMAN SETTLEMENTS: FROM NOMADIC HUNTING TO 20TH CENTURY URBANIZATION	5
1.1. From Nomadic Tribes to Sedentary Agriculture	7
1.2. The Emergence and Expansion of Cities	11
1.3. Urbanization and Industrialization in the Contemporary Age	15
1.4. Case Study: The Historical Growth of Istanbul, Turkey	17
References	23
CHAPTER 2	
ASSESSING URBAN PROGRESS: AN EXAMINATION OF MODERN CITIES	25
2.1. Defining the Modern City and Metropolis	26
2.2. Metrics of Urban Progress from Global to Digital Cities	31
2.3. Developing Life in the Urban Landscape	35
2.4. Case Study: The Digital Transformation of Seoul, South Korea	38
References	41
CHAPTER 3	
SMART CITIES THROUGH TIME: TRACING THEIR PAST, PRESENT, AND FUTURE	43
3.1. Early Conceptions of Smart Cities	44
3.2. Contemporary Examples and Achievements	46
3.3. Envisioning the Smart City of Tomorrow	51
3.4. Case Study: The Evolution of Barcelona, Spain into a Smart City	52
References	56
CHAPTER 4	
DATA-DRIVEN URBANISM: THE ROLE OF DATA IN SMART CITIES	59
4.1. The Importance of Data Collection and Analysis	61
4.2. Tools for Data-Driven Urban Planning	63

4.3. Privacy and Ethical Considerations	65
4.4. Case Study: Data Utilization in New York City, USA.....	67
References	69

CHAPTER 5

INFORMATION TECHNOLOGY INFRASTRUCTURE

IN THE SMART CITY.....	71
5.1. The Role of IT in Smart Cities.....	73
5.2. Effective IT Infrastructure and Cyber Security.....	74
5.3. The Future of IT in Smart City Development	76
5.4. Case Study: The IT Infrastructure of Singapore’s Smart Nation Initiative.....	78
References	81

CHAPTER 6

IMPLEMENTING ARTIFICIAL INTELLIGENCE:

AN OVERVIEW OF SMART CITY APPLICATIONS.....	83
6.1. Futuristic Technologies behind Smart Cities	85
6.2. Key Areas of AI Application	87
6.3. Smart City Applications and Digital Twins	89
6.4. Case Study: AI Applications in Tokyo, Japan	90
References	94

CHAPTER 7

NAVIGATING THE FUTURE: INTELLIGENT

TRANSPORT SYSTEMS IN SMART CITIES.....	97
7.1. The Need for Intelligent Transport Systems	99
7.2. Circular Smart Transportation Systems and Applications.....	100
7.3. Evaluating the Impact of Intelligent Transport Systems	102
7.4. Case Study: The Intelligent Transport System of Copenhagen, Denmark.....	104
References	107

CHAPTER 8

GOVERNANCE AND CIVIC PARTICIPATION

IN SMART CITIES.....	109
8.1. The Importance of Governance in Smart Cities	111
8.2. Fostering Civic Participation	112
8.3. Technologies for Smart City Decision Support Systems.....	115
8.4. Case Study: Governance in the Smart City of Helsinki, Finland.....	117
References	120

CHAPTER 9

TOWARDS SUSTAINABLE URBANIZATION:

THE INTERPLAY BETWEEN SMART CITIES AND SUSTAINABILITY..... 123

- 9.1. The Importance of Sustainable Urbanization 125
- 9.2. Smart Cities as a Tool for Sustainability 126
- 9.3. Good Applications of Sustainable Smart Cities 128
- 9.4. Case Study: The Sustainable Urbanization of Vienna, Austria..... 131

References 133

CHAPTER 10

THREATS AND CHALLENGES IN THE

DEVELOPMENT OF SMART CITIES..... 135

- 10.1. Potential Risks for Digital Technologies in Cities..... 136
- 10.2. Addressing Technological and Social Challenges..... 138
- 10.3. Strategies for Overcoming Smart City Challenges 140
- 10.4. Case Study: Overcoming Threats in Dubai’s Smart City Initiatives 141

References 144

CHAPTER 11

DREAMSCAPES: IMAGINING THE IDEAL

CITIES OF THE FUTURE 147

- 11.1. Historical Conceptions of Utopian Cities..... 149
- 11.2. Modern Visions of Future Cities..... 150
- 11.3. Balancing Idealism and Realism in Urban Planning with Technology 152
- 11.4. Case Study: The Idealistic Vision of Neom, Saudi Arabia..... 154

References 158

THE SYMPHONY OF INTELLIGENT CITIES AND LIVING MINDS..... 161

CHAPTER 1

THE EVOLUTION OF HUMAN SETTLEMENTS: FROM NOMADIC HUNTING TO 20TH CENTURY URBANIZATION

The story of human habitation is one of evolution and flexibility. Over thousands of years, our ancestors transitioned from nomadic hunters and gatherers to city dwellers. This progression from simple communities to the complex society we know today is proof of the human spirit's ingenuity, adaptability, and resiliency. The change from nomadic tribes to sedentary agriculture, the birth and development of cities, the impact of urbanization and industrialization in the 20th century, and a case study of Istanbul's historical development provide an interesting look at the constantly changing nature of human settlements.

Our ancestors first traveled the planet in tiny groups, pursuing herds of animals, hunting for food-producing plants, and looking for the materials they needed to survive. Survival depends on the group's ability to cooperate, adjust to shifting circumstances, and make use of the resources available in the environment. For thousands of years, this way of existence predominated human history and was built on a nomadic lifestyle that needed constant movement and adaptability. Humans gained a close relationship with the land and a thorough grasp of their surroundings as they migrated from place to place. Early human cultures, beliefs, and behaviors were fundamentally shaped by this kinship with nature and the land.

Some human tribes started experimenting with a new way of life as time went on. They learned that they could stay put and develop the land rather than continuously wandering around in quest of sustenance. This shift from sedentary agriculture to nomadic tribes represented a crucial turning point in human history. People were able to establish more stable and dependable sources of food and

REFERENCES

- Bairoch, P. (1988). *Cities and Economic Development: From the Dawn of History to the Present*. University of Chicago Press.
- Batty, M. (2013). *The New Science of Cities*. MIT Press.
- Behar, C. (1996). The Ottoman City of Istanbul in the 16th and 17th Centuries. *The Islamic City: Historical Perspectives*, 77-102.
- Bettencourt, L. M. (2013). The Origins of Scaling in Cities. *Science*, 340(6139), 1438-1441.
- Brenner, N., & Schmid, C. (2014). The 'Urban Age' in Question. *International Journal of Urban and Regional Research*, 38(3), 731-755.
- Castells, M. (1977). *The Urban Question: A Marxist Approach*. MIT Press.
- Castells, M. (1989). *The Informational City: Information Technology, Economic Restructuring, and the Urban-Regional Process*. Blackwell.
- Çelik, Z. (1993). *The Remaking of Istanbul: Portrait of an Ottoman City in the Nineteenth Century*. University of California Press.
- Childe, V. G. (1950). The Urban Revolution. *Town Planning Review*, 21(1), 3-17.
- Durth, R. (1995). *Istanbul and the Civilization of the Ottoman Empire*. University of Oklahoma Press.
- Eldem, E., Goffman, D., & Masters, B. (1999). *The Ottoman City Between East and West: Aleppo, Izmir, and Istanbul*. Cambridge University Press.
- Florida, R. (2005). *Cities and the Creative Class*. Routledge.
- Freely, J. (1996). *Istanbul: The Imperial City*. Viking.
- Glaeser, E. (2011). *Triumph of the City: How Our Greatest Invention Makes Us Richer, Smarter, Greener, Healthier, and Happier*. Penguin Press.
- Goodwin, G. (2003). *Lords of the Horizons: A History of the Ottoman Empire*. Henry Holt and Company.
- Guilaine, J. (1979). The earliest Neolithic in the West Mediterranean: a new appraisal. *Antiquity*, 53(207), 22-30.
- Gündüz, Z. Y. (2000). *The Europeanization Process of Istanbul: From the Empire to the European Union*. IOS Press.
- Hall, P. (1998). *Cities in Civilization*. Weidenfeld & Nicolson.
- Hodder, I. (2006). *The Leopard's Tale: Revealing the Mysteries of Çatalhöyük*. London: Thames & Hudson.

- Hollands, R. G. (2008). Will the real smart city please stand up? *City*, 12(3), 303-320.
- Jacobs, J. (1969). *The Economy of Cities*. Vintage.
- Kafescioğlu, N. (1996). *Constantinopolis/Istanbul: Cultural Encounter, Imperial Vision, and the Construction of the Ottoman Capital*. Pennsylvania State University Press.
- Keyder, C. (1999). *Istanbul: Between the Global and the Local*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Mansel, P. (2010). *Constantinople: City of the World's Desire, 1453-1924*. John Murray Press.
- Mumford, L. (1961). *The City in History: Its Origins, Its Transformations, and Its Prospects*. Harcourt, Brace & World.
- Neill, W. J. V. (1995). Lipstick on the Gorilla: The Failure of Image-led Planning in Colemanstown. *Town Planning Review*, 66(3), 287.
- Sassen, S. (2001). *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton University Press.
- Sessa, K. (2018). *Daily life in late antiquity*. Cambridge University Press.
- Schmidt, K. (2010). Göbekli Tepe – the Stone Age Sanctuaries: New results of ongoing excavations with a special focus on sculptures and high reliefs. *Documenta Praehistorica*, XXXVII, 239-256.
- Sherwood, A. N. (2000). *Roman Architectural Influence in Provincia Asia: Augustus to Severus Alexander*. Princeton University.
- Sweatman, M. B., & Coombs, A. (2018). Decoding European Palaeolithic art: Extremely ancient knowledge of precession of the equinoxes. *arXiv preprint arXiv:1806.00046*.
- Tekin, A. Toplanma Alanı Teorisinin Göbekli Tepe Örneği Üzerinden Değerlendirilmesi. *Mayıs 2021 Sayı: 14*, 29.
- Topçu, S., Küçükşahin, A., & Polatoğlu, A. (2016). Urbanization Process of Istanbul. *The Arab World Geographer*, 19(1-2), 126-140.
- Townsend, A. M. (2013). *Smart Cities: Big Data, Civic Hackers, and the Quest for a New Utopia*. W. W. Norton & Company.
- Turok, I., & Mykhnenko, V. (2007). The Trajectories of European Cities, 1960–2005. *Cities*, 24(3), 165-182.
- UN-Habitat. (2016). *World Cities Report 2016: Urbanization and Development – Emerging Futures*. United Nations Human Settlements Programme.
- Watson, V. (2009). Seeing from the South: Refocusing Urban Planning on the Globe's Central Urban Issues. *Urban Studies*, 46(11), 2259-2275.
- Zukin, S. (2010). *Naked City: The Death and Life of Authentic Urban Places*. Oxford University Press.

CHAPTER 2

ASSESSING URBAN PROGRESS: AN EXAMINATION OF MODERN CITIES

The journey of human civilization has resulted in the evolution of urban spaces, from the earliest recorded settlements to today's sprawling megacities. As societies grew more complex, communities arose to function as centers of social, economic, and political activity. The requirements and aspirations of their inhabitants, as well as the broader sociocultural and technological contexts, have altered the nature of cities over time. This chapter will examine the contemporary concept of cities, the metrics used to measure urban progress, and the evolution of life within these urban landscapes.

Initially, it is essential to comprehend what a modern city is and how it differs from other types of human settlements. Defining the "Modern City and Metropolis" will examine the characteristics that define a city in the modern era. As a result of the rise of globalization, the concept of a city has expanded beyond its traditional geographical boundaries. Currently, a city is characterized by its vitality, connectivity, and capacity to integrate diverse cultures and resources. As cities expand, they frequently give rise to metropolises, which are urban conglomerates that incorporate neighboring regions to form a vast, interconnected urban area. This section will discuss the distinguishing characteristics of contemporary cities and metropolises and how they differ from other settlements.

As described in "Metrics of Urban Progress from Global to Digital Cities", measuring urban progress has always been a multifaceted endeavor. Urban development encompasses a broad range of indicators that collectively contribute to the overall growth of a city, in addition to economic growth. These metrics consist of infrastructure enhancements, technological advances, social inclusion, environmental sustainability, and cultural vitality. In recent years, the emergence of digital cities, where information and

REFERENCES

- Ahvenniemi, H., Huovila, A., Pinto-Seppä, I., & Airaksinen, M. (2017). What are the Differences between Sustainable and Smart Cities? *Cities*, 60, 234-245.
- Albino, V., Berardi, U., & Dangelico, R. M. (2015). Smart Cities: Definitions, Dimensions, Performance, and Initiatives. *Journal of Urban Technology*, 22(1), 3-21.
- Anthopoulos, L. (2017). *Understanding Smart Cities: A Tool for Smart Government or an Industrial Trick?* Springer.
- Batty, M., Axhausen, K. W., Giannotti, F., Pozdnoukhov, A., Bazzani, A., Wachowicz, M., ... & Portugali, Y. (2012). Smart cities of the future. *The European Physical Journal Special Topics*, 214(1), 481-518.
- Bibri, S. E. (2018). *Smart Sustainable Cities of the Future: The Untapped Potential of Big Data Analytics and Context-Aware Computing for Advancing Sustainability.* Springer.
- Caragliu, A., Del Bo, C., & Nijkamp, P. (2011). Smart cities in Europe. *Journal of Urban Technology*, 18(2), 65-82.
- Chourabi, H., Nam, T., Walker, S., Gil-Garcia, J. R., Mellouli, S., Nahon, K., ... & Scholl, H. J. (2012). Understanding Smart Cities: An Integrative Framework. In *Proceedings of the 45th Hawaii International Conference on System Sciences*, pp. 2289-2297.
- Desouza, K. C., & Flanery, T. H. (2013). Designing, Planning, and Managing Resilient Cities: A Conceptual Framework. *Cities*, 35, 89-99.
- Giffinger, R., & Gudrun, H. (2010). Smart Cities Ranking: An Effective Instrument for the Positioning of Cities? *ACE: Architecture, City, and Environment*, 4(12), 7-26.
- Greenfield, A. (2017). *Radical Technologies: The Design of Everyday Life.* Verso Books.
- Hall, R. E. (2000). The Vision of a Smart City. In *Proceedings of the 2nd International Life Extension Technology Workshop*, Paris.
- Harrison, C., Eckman, B., Hamilton, R., Hartswick, P., Kalagnanam, J., Paraszczak, J., & Williams, P. (2010). Foundations for Smarter Cities. *IBM Journal of Research and Development*, 54(4), 1-16.
- Hollands, R. G. (2008). Will the Real Smart City Please Stand Up? *City*, 12(3), 303-320.
- Kim, B., Yoo, M., Park, K. C., Lee, K. R., & Kim, J. H. (2021). A value of civic voices for smart city: A big data analysis of civic queries posed by Seoul citizens. *Cities*, 108, 102941.

- Kim, K. (2022). Exclusion and Cooperation of the Urban Poor Outside the Institutional Framework of the Smart City: A Case of Seoul. *Sustainability*, 14(20), 13159.
- Kitchin, R. (2014). The Real-Time City? Big Data and Smart Urbanism. *GeoJournal*, 79(1), 1-14.
- Komninos, N. (2011). Intelligent Cities: Variable Geometries of Spatial Intelligence. In: Deakin, M. (ed.) *Smart Cities: Governing, Modelling and Analysing the Transition*. Routledge, pp. 56-77.
- Lydon, M., & Garcia, A. (2015). *Tactical Urbanism: Short-term Action for Long-term Change*. Island Press.
- March, H., & Ribera-Fumaz, R. (2016). Smart Contradictions: The Politics of Making Barcelona a Self-sufficient City. *European Urban and Regional Studies*, 23(4), 816-830.
- Nam, T., & Pardo, T.A. (2011). Conceptualizing Smart City with Dimensions of Technology, People, and Institutions. In *Proceedings of the 12th Annual International Digital Government Research Conference: Digital Government Innovation in Challenging Times*, pp. 282-291. ACM.
- Neirotti, P., De Marco, A., Cagliano, A. C., Mangano, G., & Scorrano, F. (2014). Current trends in Smart City initiatives: Some stylised facts. *Cities*, 38, 25-36.
- Schaffers, H., Komninos, N., Pallot, M., Trousse, B., Nilsson, M., & Oliveira, A. (2011). Smart Cities and the Future Internet: Towards Cooperation Frameworks for Open Innovation. In *The Future Internet*, pp. 431-446. Springer, Berlin, Heidelberg.
- Söderström, O., Paasche, T., & Klauser, F. (2014). Smart Cities as Corporate Storytelling. *City*, 18(3), 307-320.
- Townsend, A. M. (2013). *Smart Cities: Big Data, Civic Hackers, and the Quest for a New Utopia*. W. W. Norton & Company.
- Vanolo, A. (2014). Smartmentality: The Smart City as Disciplinary Strategy. *Urban Studies*, 51(5), 883-898.
- Wigley, E., & Rose, G. (2020). *Will the real smart city please make itself visible* (pp. 301-311). Milton Park: Routledge.
- Zubizarreta, I., Seravalli, A., & Arrizabalaga, S. (2016). Smart city concept: What it is and what it should be. *Journal of Urban Planning and Development*, 142(1), 04015005.

CHAPTER 3

SMART CITIES THROUGH TIME: TRACING THEIR PAST, PRESENT, AND FUTURE

This chapter examines the fascinating and intricate idea of smart cities through the prism of time, charting the evolution of smart cities from their past to their present to their potential future. The purpose of this chapter is to investigate the underpinnings of the smart city concept, how it has developed into contemporary reality, and what the prospects are for the continued incorporation of technology into public places. This chapter begins with an investigation into the earliest notions of smart cities and then proceeds to investigate the roots of the concept of a smart city as well as the early influences that formed it. The purpose of this article is to give readers an understanding of how smart cities came to be as a result of the convergence of urbanization, advances in technology, and shifting societal requirements. In the following section, “Early Conceptions of Smart Cities,” we will investigate historical concepts and ideals that have contributed to the formation of the contemporary concept of smart cities. By delving into these early ideas, we can get a better understanding of where the idea of smart cities came from and how it has developed over the years.

The chapter then moves on to the modern day, where it discusses “Contemporary Examples and Achievements,” in which it presents real-world instances of smart cities and the achievements they have accomplished. The readers will be able to grasp how the ideas and principles that were created in the early conceptions of smart cities have been put into effect if they look at the successes of contemporary smart cities. This section presents tangible proof of the practical applications of smart city principles as well as the impact these concepts have on urban life. In the section of the chapter titled “Envisioning the Smart City of Tomorrow,” the author

REFERENCES

- Ahvenniemi, H., Huovila, A., Pinto-Seppä, I., & Airaksinen, M. (2017). “What are the differences between sustainable and smart cities?”. *Cities*, 60, 234-245.
- Alawadhi, S., Aldama-Nalda, A., Chourabi, H., Gil-Garcia, J. R., Leung, S., Mellouli, S., ... & Walker, S. (2012). “Building understanding of smart city initiatives”. *Electronic Government*, 11, 365-378.
- Albino, V., Berardi, U., & Dangelico, R. M. (2020). “Smart Cities: Definitions, Dimensions, Performance, and Initiatives”. *Journal of Urban Technology*, 27(1), 3-21.
- Allam, Z. (2018). “The emergence of anti-privacy and control at the nexus between the concepts of safe city and smart city”. *Cities*, 79, 53-57.
- Angelidou, M. (2015). “Smart cities: A conjuncture of four forces”. *Cities*, 47, 95-106.
- Anthopoulos, L. G., & Reddick, C. G. (2016). “Understanding electronic government research and smart city: A framework and empirical evidence”. *Information Polity*, 21(1), 99-117.
- Ashton, K. (2008). “That ‘internet of things’ thing”. *RFiD Journal*, 22(7), 97-114.
- Bakıcı, T., Almirall, E., & Wareham, J. (2013). “A Smart City Initiative: The Case of Barcelona”. *Journal of the Knowledge Economy*, 4(2), 135-148.
- Batty, M., Axhausen, K. W., Giannotti, F., Pozdnoukhov, A., Bazzani, A., Wachowicz, M., ... & Portugali, Y. (2012). “Smart cities of the future”. *The European Physical Journal Special Topics*, 214(1), 481-518.
- Bibri, S. E., & Krogstie, J. (2019). “Generating a vision for smart sustainable cities of the future: a scholarly backcasting approach”. *European Journal of Futures Research*, 7(1), 1-28.
- Caragliu, A., Del Bo, C., & Nijkamp, P. (2011). “Smart cities in Europe”. *Journal of Urban Technology*, 18(2), 65–82.
- Chourabi, H., Nam, T., Walker, S., Gil-Garcia, J. R., Mellouli, S., Nahon, K., Pardo, T. A., & Scholl, H. J. (2012). “Understanding smart cities: An integrative framework”. In *Proceedings of the 45th Hawaii International Conference on System Sciences* (pp. 2289–2297).
- Dirks, S., & Keeling, M. (2009). “A vision of smarter cities: How cities can lead the way into a prosperous and sustainable future”. IBM Global Business Services.
- European Commission. (2014). “Smart cities”. *European Innovation Partnership on Smart Cities and Communities*.

- Gascó-Hernandez, M. (2018). Building a smart city: Lessons from Barcelona. *Communications of the ACM*, 61(4), 50-57.
- Gasco-Hernandez, M., Nasi, G., Cucciniello, M., & Hiedemann, A. M. (2022). The role of organizational capacity to foster digital transformation in local governments: The case of three European smart cities. *Urban Governance*, 2(2), 236-246.
- Giffinger, R., Fertner, C., Kramar, H., & Meijers, E. (2007). "City-ranking of European medium-sized cities". Centre of Regional Science, Vienna UT.
- Hall, R. E. (2000). "The vision of a smart city". In Proceedings of the 2nd International Life Extension Technology Workshop (p. 3-7). Paris, France.
- Harrison, C., Eckman, B., Hamilton, R., Hartswick, P., Kalagnanam, J., Paraszczak, J., & Williams, P. (2010). "Foundations for Smarter Cities". IBM Journal of Research and Development, 54(4), 1-16.
- Hollands, R. G. (2008). "Will the real smart city please stand up? Intelligent, progressive or entrepreneurial?". *City*, 12(3), 303-320.
- Kim, S. C., Hong, P., Lee, T., Lee, A., & Park, S. H. (2022). Determining strategic priorities for smart city development: Case studies of south Korean and international smart cities. *Sustainability*, 14(16), 10001.
- Kitchin, R. (2014). "The real-time city? Big data and smart urbanism". *GeoJournal*, 79(1), 1-14.
- Nam, T., & Pardo, T. A. (2011). "Conceptualizing smart city with dimensions of technology, people, and institutions". In Proceedings of the 12th Annual International Digital Government Research Conference: Digital Government Innovation in Challenging Times (pp. 282-291).
- Neirotti, P., De Marco, A., Cagliano, A. C., Mangano, G., & Scorrano, F. (2014). "Current trends in smart city initiatives: Some stylised facts". *Cities*, 38, 25-36.
- Noori, N., Hoppe, T., & de Jong, M. (2020). Classifying pathways for smart city development: Comparing design, governance and implementation in Amsterdam, Barcelona, Dubai, and Abu Dhabi. *Sustainability*, 12(10), 4030.
- Schaffers, H., Komninos, N., Pallot, M., Trousse, B., Nilsson, M., & Oliveira, A. (2011). "Smart cities and the future internet: Towards cooperation frameworks for open innovation". In The Future Internet Assembly (pp. 431-446).
- Townsend, A. (2013). "Smart cities: Big data, civic hackers, and the quest for a new utopia". WW Norton & Company.
- Yigitcanlar, T., & Kamruzzaman, M. (2018). "Does smart city policy lead to sustainability of cities?". *Land Use Policy*, 73, 49-58.

CHAPTER 4

DATA-DRIVEN URBANISM: THE ROLE OF DATA IN SMART CITIES

The importance of data in designing urban landscapes has grown as we move towards the era of smart cities and data-driven urbanism. Continuously gathering and analyzing data from multiple sources yields priceless insights that can enable more responsive and effective city management by guiding decision-making, urban planning, and decision-making. We will examine the various functions of data in smart cities in this chapter, including the significance of data collection and analysis, the tools and technologies used for data-driven urban planning, the privacy and ethical issues related to data usage, and a case study demonstrating how data is used in New York City, a real-world smart city.

The first section, “The Importance of Data Collection and Analysis”, explores how data serves as the foundation for programs aimed at creating smart cities. For better decision-making and a knowledge of complex urban processes, data is essential. It gives city planners and policymakers a factual foundation for their decisions, empowering them to create interventions that address the particular problems that their cities face. The gathering and analysis of data in real-time also enables quick responses to urban problems like traffic jams or infrastructure problems. Data improves the evaluation of urban projects, encourages citizen engagement and participation, and optimizes resource allocation. We will delve into the many advantages of data collecting and analysis for the growth of smart cities in this part.

We shall look at the many tools and technology that make data-driven urban planning possible in section “Tools for Data-Driven Urban Planning “ of this article. These resources include advanced analytics and machine learning methods, sensor networks, and Internet of Things (IoT) gadgets. Continuous data collection

REFERENCES

- Angelidou, M. (2017). The role of smart city characteristics in the plans of fifteen cities. *Journal of Urban Technology*, 24(4), 3-28.
- Batty, M., Axhausen, K. W., Giannotti, F., Pozdnoukhov, A., Bazzani, A., Wachowicz, M., ... & Portugali, Y. (2012). Smart cities of the future. *The European Physical Journal Special Topics*, 214(1), 481-518.
- Bettencourt, L. M. A., & West, G. (2010). A unified theory of urban living. *Nature*, 467, 912-913.
- Caragliu, A., Del Bo, C., & Nijkamp, P. (2011). Smart cities in Europe. *Journal of urban technology*, 18(2), 65-82.
- Chourabi, H., Nam, T., Walker, S., Gil-Garcia, J. R., Mellouli, S., Nahon, K., ... & Scholl, H. J. (2012). Understanding smart cities: An integrative framework. In 2012 45th Hawaii International Conference on System Sciences (pp. 2289-2297). IEEE.
- Cocchia, A. (2014). Smart and digital city: A systematic literature review. In *Smart city* (pp. 13-43). Springer, Cham.
- Department of City Planning (DCP). (2023). NYC Zoning Resolution. Available at: <https://zr.planning.nyc.gov/>
- Department of Environmental Protection (DEP). (2023). Water Quality Report. Available at: <https://www1.nyc.gov/site/dep/environment/water-quality-reports.page>
- European Data Protection Supervisor (EDPS). (2018). Opinion 4/2017 on the Proposal for a Directive on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content. Retrieved from https://edps.europa.eu/sites/edp/files/publication/17-03-14_opinion_digital_content_en.pdf
- European Parliament and Council of the European Union. (2016). Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). *Official Journal of the European Union*, L119, 1-88. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>
- European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). (2018). Handbook on European data protection law. Retrieved from https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-handbook-data-protection_en.pdf
- Giffinger, R., Fertner, C., Kramar, H., Kalasek, R., Pichler-Milanović, N., & Meijers, E. (2007). Smart cities: Ranking of European medium-sized cities. Vienna University of Technology.

- Greenfield, A. (2013). Against the smart city: The city is here for you to use. Do projects.
- Harrison, C., Eckman, B., Hamilton, R., Hartswick, P., Kalagnanam, J., Paraszczak, J., & Williams, P. (2010). Foundations for Smarter Cities. *IBM Journal of Research and Development*, 54(4), 1-16.
- Hollands, R. G. (2008). Will the real smart city please stand up? Intelligent, progressive or entrepreneurial? *City*, 12(3), 303-320.
- Information Commissioner’s Office (ICO). (2018). Guide to the General Data Protection Regulation (GDPR). Retrieved from <https://ico.org.uk/media/for-organisations/guide-to-data-protection/guide-to-the-general-data-protection-regulation-gdpr-1-0.pdf>
- Karimi, Y., Haghi Kashani, M., Akbari, M., & Mahdipour, E. (2021). Leveraging big data in smart cities: A systematic review. *Concurrency and Computation: Practice and Experience*, 33(21), e6379.
- Mayor’s Office of Data Analytics (MODA). (2023). Data Strategy. Available at: <https://www1.nyc.gov/site/analytics/index.page>
- Mayor’s Office of Sustainability (MOS). (2023). OneNYC 2050. Available at: <https://onenyc.cityofnewyork.us/>
- Metropolitan Transportation Authority (MTA). (2023). MTA Performance Dashboard. Available at: <https://new.mta.info/dashboard/performance>
- Neirotti, P., De Marco, A., Cagliano, A. C., Mangano, G., & Scorrano, F. (2014). Current trends in Smart City initiatives: Some stylised facts. *Cities*, 38, 25-36.
- New York Police Department (NYPD). (2023). CompStat 2.0. Available at: <https://www1.nyc.gov/site/nypd/stats/crime-statistics/crime-statistics-landing.page>
- NYC Open Data Portal. (2023). Available at: <https://opendata.cityofnewyork.us/>
- Pal, D., Triyason, T., & Padungweang, P. (2018). Big data in smart-cities: Current research and challenges. *Indonesian Journal of Electrical Engineering and Informatics (IJEI)*, 6(4), 351-360.
- Sarker, I. H. (2022). Smart City Data Science: Towards data-driven smart cities with open research issues. *Internet of Things*, 19, 100528.
- Sarker, M. N. I., Khatun, M. N., Alam, G. M., & Islam, M. S. (2020, September). Big data driven smart city: way to smart city governance. In *2020 International Conference on Computing and Information Technology (ICCIIT-1441)* (pp. 1-8). IEEE.
- Townsend, A. M. (2013). Smart cities: Big data, civic hackers, and the quest for a new utopia. WW Norton & Company.

CHAPTER 5

INFORMATION TECHNOLOGY INFRASTRUCTURE IN THE SMART CITY

Cities all over the world have been compelled to adopt smart technology, fundamentally changing urban settings, due to the fast urbanization and the growing demand for sustainable development. The Information Technology (IT) infrastructure that drives and supports these cutting-edge applications is at the heart of these smart city initiatives. The entirety of the hardware, software, networks, and facilities needed to create, test, provide, oversee, and support IT services is referred to as IT infrastructure. It serves as the foundation for smart city projects and makes it possible to gather, analyze, and respond to data in real-time, which is what makes a smart city.

IT is essential to the creation of smart cities. City governments can use IT infrastructure to analyze data from many sources, including IoT devices, smartphones, and social media, in order to make wise decisions. Then, with this data, cities manage energy use, promote public safety, optimize traffic flow, and much more. To fully realize the potential of a smart city, IT must be integrated into urban infrastructure. In order to enable smooth communication with various technical elements like sensors, cameras, and other connected devices, it provides the framework that supports such elements. Due to this interconnection, real-time data analysis and exchange are possible, allowing cities to react to problems more rapidly and increase efficiency in general.

In e-governance, IT infrastructure is equally crucial. Administrative procedures can be streamlined and automated to increase their efficiency and transparency. Digital platforms can be utilized to interact with the public and offer them more convenient and accessible public services. These platforms can facilitate more

REFERENCES

- Albino, V., Berardi, U., & Dangelico, R. M. (2015). Smart Cities: Definitions, Dimensions, Performance, and Initiatives. *Journal of Urban Technology*, 22(1), 3-21.
- Ang-Tan, R., & Ang, S. (2022). Understanding the smart city race between Hong Kong and Singapore. *Public Money & Management*, 42(4), 231-240.
- Angelidou, M. (2017). The Role of Smart City Characteristics in the Plans of Fifteen Cities. *Journal of Urban Technology*, 24(4), 3-28.
- Anthopoulos, L. G., & Janssen, M. (2015). Architectural shifts in smart cities: a comparison of four smart city concepts. In *Proceedings of the 16th Annual International Conference on Digital Government Research* (pp. 50-61).
- Anthopoulos, L. G., & Janssen, M. (2015). Architectural shifts in smart cities: a comparison of four smart city concepts. In *Proceedings of the 16th Annual International Conference on Digital Government Research* (pp. 50-61).
- Caragliu, A., Del Bo, C., & Nijkamp, P. (2011). Smart Cities in Europe. *Journal of Urban Technology*, 18(2), 65-82.
- Cavada, M., Tight, M. R., & Rogers, C. D. (2019). A smart city case study of Singapore—Is Singapore truly smart?. In *Smart city emergence* (pp. 295-314). Elsevier.
- Greenfield, A. (2013). Against the smart city. Do projects.
- Hashem, I. A. T., Chang, V., Anuar, N. B., Adewole, K., Yaqoob, I., Gani, A., Ahmed, E., & Chiroma, H. (2016). The role of big data in smart city. *International Journal of Information Management*, 36(5), 748-758.
- Joo, Y. M. (2023). Developmentalist smart cities? The cases of Singapore and Seoul. *International Journal of Urban Sciences*, 27(sup1), 164-182.
- Kitchin, R. (2014). The real-time city? Big data and smart urbanism. *GeoJournal*, 79(1), 1-14.
- Kruger, C. P., & Hancke, G. P. (2016). Implementing the internet of things vision in industrial wireless sensor networks. *IEEE Transactions on Industrial Informatics*, 12(6), 2670-2679.
- Kummitha, R. K. R. (2018). Smart Cities and Entrepreneurship: An Assessment of Policies and Practices in Amsterdam. *Journal of Urban Technology*, 25(2), 85-103.
- Piro, G., Cianci, I., Grieco, L. A., Boggia, G., & Camarda, P. (2014). Information-centric services in Smart Cities. *Journal of Systems and Software*, 88, 169-188.

- Toppeta, D. (2010). *The Smart City Vision: How Innovation and ICT Can Build Smart, Livable, Sustainable Cities*. The Innovation Knowledge Foundation.
- Townsend, A. M. (2013). *Smart cities: Big data, civic hackers, and the quest for a new utopia*. WW Norton & Company.
- Trifu, A. R., & Ivan, A. (2020). Smart City Development and Residents' Well-being: A Factor Analysis Approach. *Sustainability*, 12(7), 2986.
- Urban, F., & Nordensvard, J. (2018). Smart city and the forgotten bottom billion. In *Digital Geographies* (pp. 159-169). Sage Publications.
- Zanella, A., Bui, N., Castellani, A., Vangelista, L., & Zorzi, M. (2014). Internet of things for smart cities. *IEEE Internet of Things Journal*, 1(1), 22-32.

CHAPTER 6

IMPLEMENTING ARTIFICIAL INTELLIGENCE: AN OVERVIEW OF SMART CITY APPLICATIONS

Globally, smart cities are emerging quickly as a result of the growing role of digital technology and data analytics in urban planning. These “smart cities” make use of data and digital technology to raise living standards, promote sustainability, and boost economic output. The use of artificial intelligence (AI), which has allowed cities to become smarter and more responsive to the constantly changing needs of its residents, is a key factor driving this development. The development of smart city applications, which are essential for streamlining numerous elements of urban life, heavily relies on artificial intelligence. It is impossible to exaggerate the role artificial intelligence (AI) plays in the creation of apps for smart cities. The unmatched data analysis capabilities that artificial intelligence (AI) provides are among the main causes. Cities produce enormous amounts of data from a variety of sources, including public health, traffic, weather, and more. With the help of AI algorithms, this vast amount of data can be sorted through in real time to find trends, anticipate issues, and even address them before they arise. Making decisions is another crucial component. After the data has been reviewed, artificial intelligence (AI) can help make wiser judgments that enhance a city’s operation in a number of ways. AI, for instance, can more precisely control public utilities like energy and water, deploy emergency services more quickly, and optimize traffic light sequences to reduce congestion. Due to the sheer number of variables involved, this type of decision-making is essential to a city’s operational effectiveness and frequently exceeds human capacity. Furthermore, one of AI’s advantages is automation. AI can automate tasks that take a lot of time and complexity for humans. For example, AI is ideally suited for

REFERENCES

- Albino, V., Berardi, U., & Dangelico, R. M. (2015). Smart cities: Definitions, dimensions, performance, and initiatives. *Journal of Urban Technology*, 22(1), 3-21.
- Allam, Z., & Dhunny, Z. A. (2019). On big data, artificial intelligence and smart cities. *Cities*, 89, 80-91.
- Bibri, S. E., & Krogstie, J. (2017). Smart sustainable cities of the future: An extensive interdisciplinary literature review. *Sustainable Cities and Society*, 31, 183-212.
- Caragliu, A., Del Bo, C., & Nijkamp, P. (2011). Smart cities in Europe. *Journal of Urban Technology*, 18(2), 65-82.
- Chourabi, H., Nam, T., Walker, S., Gil-Garcia, J. R., Mellouli, S., Nahon, K., ... & Scholl, H. J. (2012, January). Understanding smart cities: An integrative framework. In *2012 45th Hawaii International Conference on System Sciences* (pp. 2289-2297). IEEE.
- Dignum, V. (2018). *Responsible Artificial Intelligence: How to Develop and Use AI in a Responsible Way*. Springer.
- Gaffar, A., & Elhariri, E. (2019). Application of artificial intelligence techniques for smart cities development. *Alexandria Engineering Journal*, 58(2), 411-423.
- Gaur, A., Scotney, B., Parr, G., & McClean, S. (2019). Smart city architecture and its applications based on IoT. *Procedia computer science*, 159, 979-986.
- Hashem, I. A. T., Yaqoob, I., Anuar, N. B., Mokhtar, S., Gani, A., & Khan, S. U. (2017). Big Data: History, Importance, and Current Challenges of Big Data. In *Big Data Techniques and Technologies in Geoinformatics* (pp. 23-35). CRC Press.
- Ilyas, M. (2021, December). IoT applications in smart cities. In *2021 International Conference on Electronic Communications, Internet of Things and Big Data (ICEIB)* (pp. 44-47). IEEE.
- Jiang, H., Vaidya, J., & Balapalle, S. K. (2020). Protecting location privacy for outsourced spatial data in public cloud storage. *Information Systems*, 92, 101529.
- Kumar, A., & Rattan, J. S. (2020). A journey from conventional cities to smart cities. In *Smart cities and construction technologies*. IntechOpen.
- Li, X., Zhang, D., Liang, X., Bie, R., Zhao, W., & Yan, J. (2018). Deep reinforcement learning for intelligent transportation system: An overview. *IEEE Transactions on Intelligent Transportation Systems*, 21(8), 3243-3263.
- Nitti, M., Girau, R., & Atzori, L. (2018). Trustworthiness Management in the Social Internet of Things. *IEEE Transactions on Knowledge and Data Engineering*, 30(9), 1747-1760.

- Ortega-Fernández, A., Martín-Rojas, R., & García-Morales, V. J. (2020). Artificial intelligence in the urban environment: Smart cities as models for developing innovation and sustainability. *Sustainability*, 12(19), 7860.
- Pashchenko, A. F. (2021). Smart Management for Smart Cities-Synchronized Solutions. *IFAC-PapersOnLine*, 54(13), 732-737.
- Shin, D. H. (2017). Theory and reality of integrated smart cities: Case studies of Seoul, San Francisco & Amsterdam. *Telematics and Informatics*, 34(7), 1623-1637.
- Sun, Y., Song, H., Jara, A. J., & Bie, R. (2016). Internet of Things and Big Data Analytics for Smart and Connected Communities. *IEEE Access*, 4, 766-773.
- Tokyo Metropolitan Government. (2017). Tokyo Smart City Project. [Online] Available at: <https://www.metro.tokyo.lg.jp/english/index.html> [Accessed 20 June 2023].
- Townsend, A. M. (2013). Smart cities: Big data, civic hackers, and the quest for a new utopia. WW Norton & Company.
- Vermesan, O., & Friess, P. (2013). Internet of things: Converging technologies for smart environments and integrated ecosystems. River Publishers.
- Yigitcanlar, T., Kamruzzaman, M., Buys, L., Ioppolo, G., Sabatini-Marques, J., Moreira da Costa, E., & Yun, J. J. (2018). Understanding 'smart cities': Intertwining development drivers with desired outcomes in a multidimensional framework. *Cities*, 81, 145-160.
- Zhang, D., Yang, L. T., Huang, H., Liu, C., & Cheng, S. (2020). Survey on Artificial Intelligence for the Internet of Things. *Journal of Network and Computer Applications*, 149, 102519.
- Zhang, Y., & Qiu, M. (2019). A survey on the communication architectures in the internet of things. *Computer Networks*, 148, 241-261.
- Zhang, Y., & Ren, J. (2019). Security and privacy in smart cities: Challenges and opportunities. *IEEE Access*, 7, 84427-84443.

CHAPTER 7

NAVIGATING THE FUTURE: INTELLIGENT TRANSPORT SYSTEMS IN SMART CITIES

The transportation matrix has emerged as one of the most pressing challenges of our time amidst the urbanization tapestry. It is a conundrum intricately intertwined with the exponential development of urban populations around the world and the corresponding need for safe, efficient, and sustainable mobility solutions. As urbanization continues, the importance of Intelligent Transport Systems (ITS) in choreographing the performance of contemporary cities increases. This book's seventh chapter discusses the critical role of intelligent transport systems (ITS) in influencing the future of smart cities. As cities continue to expand and urbanize, the significance of an efficient and sustainable transportation infrastructure becomes more apparent. The vast network of roads, highways, and public transportation systems that connect the various sections of a city are instrumental in determining the overall efficiency and quality of life within the urban environment. Intelligent transport systems leverage advanced technologies such as the Internet of Things (IoT), artificial intelligence, and big data analytics to optimize urban transportation systems, improve traffic flow, reduce pollution, increase safety, and enhance the overall quality of life in cities. This chapter explores the various aspects of intelligent transport systems, including their significance, applications, impact, and actual implementations.

The first section, "The Need for Intelligent Transport Systems," discusses the factors that have contributed to the growing significance of ITS in the context of contemporary urban development. As urban areas across the globe continue to experience accelerated population growth, the difficulties associated with managing transportation systems also increase. Congestion, pollution, inefficiency in public

REFERENCES

- Alam, A., Mehmood, R., Katib, I., & Albeshri, A. (2019). Analysis of Eight Data Mining Algorithms for Smarter Internet of Things (IoT). *Procedia Computer Science*, 141, 158-165.
- Banister, D. (2008). The sustainable mobility paradigm. *Transport Policy*, 15(2), 73-80.
- Behrisch, M., Bieker, L., Erdmann, J., & Krajzewicz, D. (2011). SUMO—Simulation of Urban Mobility: An overview. *Third International Conference on Advances in System Simulation (SIMUL)*, 63-68.
- Bjørner, T. (2021). The advantages of and barriers to being smart in a smart city: The perceptions of project managers within a smart city cluster project in Greater Copenhagen. *Cities*, 114, 103187.
- Ghosh, T., Baig, Z., Thakur, G., & Garg, S. (2020). Deep learning in edge computing for big data analysis in vehicular networks. *Future Generation Computer Systems*, 110, 382-392.
- Giffinger, R., Fertner, C., Kramar, H., Kalasek, R., Pichler-Milanovic, N., & Meijers, E. (2007). *Smart cities: Ranking of European medium-sized cities*. Centre of Regional Science, Vienna UT.
- Gupta, S., Jain, R., & Vasardani, M. (2020). A survey of smart parking solutions. *Journal of Advanced Transportation*, 2020.
- Hall, R. P. (2002). The vision of a smart city. In *2nd International Life Extension Technology Workshop*, Paris, France.
- Harrison, C., & Donnelly, I. A. (2011). A theory of smart cities. *Proceedings of the 55th Annual Meeting of the ISSS*.
- Hviid Trier, S., & Jenkins, T. (2020, December). Participatory sensing in the speculative smart city. In *Proceedings of the 32nd Australian Conference on Human-Computer Interaction* (pp. 462-470).
- Ipsen, K. L., Zimmermann, R. K., Nielsen, P. S., & Birkved, M. (2019). Environmental assessment of Smart City Solutions using a coupled urban metabolism–life cycle impact assessment approach. *The International Journal of Life Cycle Assessment*, 24, 1239-1253.
- Khatoon, A., & Gupta, D. (2019). V2V communication: A review of vehicle-to-vehicle techniques and protocols. *Wireless Networks*, 26, 4855-4876.
- Kitchin, R. (2014). The real-time city? Big data and smart urbanism. *GeoJournal*, 79(1), 1-14.

- Kutty, A. A., Wakjira, T. G., Kucukvar, M., Abdella, G. M., & Onat, N. C. (2022). Urban resilience and livability performance of European smart cities: A novel machine learning approach. *Journal of Cleaner Production*, 378, 134203.
- Litman, T. (2014). Evaluating transportation equity: Guidance for incorporating distributional impacts in transportation planning. Victoria Transport Policy Institute.
- Liu, H., & Li, G. (2018). Deep learning architectures for prediction in intelligent transportation systems: principles and applications. *IEEE Transactions on Intelligent Transportation Systems*, 20(12), 4443-4457.
- Marr, B. (2016). How the Fourth Industrial Revolution is impacting the future of work. World Economic Forum.
- Nguyen, D., & Jang, H. (2020). Efficient public transportation management for smart cities using Internet of Things. *Future Generation Computer Systems*, 107, 224-234.
- Rios-Torres, J., & Malikopoulos, A. A. (2017). A survey on the coordination of connected and automated vehicles at intersections and merging at highway on-ramps. *IEEE Transactions on Intelligent Transportation Systems*, 18(5), 1066-1077.
- Song, Z., & Chissom, B. (2019). Deep-learning: A way to intelligent transportation future. *Journal of Traffic and Transportation Engineering (English Edition)*, 6(5), 416-431.
- Tang, T. Q., & Shang, H. Y. (2019). A review of intelligent traffic prediction: Deep learning and traditional methods. *Information Fusion*, 52, 157-167.
- Townsend, A. M. (2013). *Smart cities: Big data, civic hackers, and the quest for a new utopia*. WW Norton & Company.
- Transport and Traffic Management. (2017). City of Copenhagen.
- Vazquez, D. A., Steichen, M., & Radusch, I. (2018). Integration of shared and public transport in an agent-based model of a real-world mobility setting. *Journal of Advanced Transportation*, 2018.
- Wu, J., Sun, J., & Zhang, C. (2020). IoT-based Intelligent Perception and Access of Urban Public Transport. *Journal of Network and Computer Applications*, 166, 102690.
- Yang, J., & Coughlin, J. F. (2014). *Smart cities of the future: Creating tomorrow's education, healthcare, transportation, and energy systems*. MIT AgeLab, Massachusetts Institute of Technology.
- Zhang, Z., He, H., & Ni, L. M. (2018). Aggregating Live Traffic Data from Multiple Sources. *IEEE Transactions on Intelligent Transportation Systems*, 19(8), 2513-2522.

CHAPTER 8

GOVERNANCE AND CIVIC PARTICIPATION IN SMART CITIES

As smart cities continue to develop and grow, the need of efficient government and active civic participation cannot be overstated. Smart cities are communities that strive to improve urban living standards, boost sustainability, and foster innovation by using the power of technology and data. However, in order to accomplish these aims, a strong governance structure that promotes active civic engagement would be required. In the context of smart cities, the terms “rules,” “policies,” and “decision-making processes” are collectively referred to as “governance.” These elements serve to direct the design, implementation, and management of smart city initiatives. This involves a wide variety of tasks, such as the formulation of rules and regulations, the distribution of resources, the carrying out of projects, and the evaluation of the results. Transparency, accountability, inclusivity, and the flexibility to adapt to changing circumstances are the hallmarks of effective government in a smart city.

The choices and activities of governing bodies should be accessible and understandable to all stakeholders, including people, businesses, and organizations. This is something that may be ensured by transparency. It is the responsibility of governing authorities to answer for their decisions and actions, particularly with regard to the distribution of resources and the results of smart city programs. Accountability refers to this responsibility. The term “inclusivity” refers to the practice of including all important stakeholders in the decision-making process, with a particular focus on those who will be directly impacted by the initiatives. The capacity of governing bodies to adjust their policies in response to shifting conditions, such as advances in technology or shifting requirements of the community, is referred to as adaptability.

REFERENCES

- Bifulco, L., Tregua, M., Amitrano, C. C., & D’Auria, A. (2017). ICT and sustainability in smart cities management. *International Journal of Public Sector Management*.
- Castelnuovo, W. (2016). Open government data-driven public service innovation: a conceptual framework of smart government. *Information Polity*, 21(3), 299-309.
- Corsar, D., & Edwards, P. (2016). Semantic sensor web architectures for smart cities. In *Smart Cities* (pp. 189-210). Springer, Cham.
- de Lange, M., & de Waal, M. (2013). Owning the city: New media and citizen engagement in urban design. *First Monday*, 18(11).
- Dreiling, A., Rosemann, M., van der Aalst, W., & Sadiq, S. W. (2019). From conceptual process models to running systems: A holistic approach for the automated execution of BPMN 2.0. *Information Systems Frontiers*, 21(2), 297-319.
- Gil-Garcia, J. R., Zhang, J., & Puron-Cid, G. (2016). Conceptualizing smartness in government: An integrative and comprehensive perspective. *Government Information Quarterly*, 33(3), 524-534.
- Hartley, J. (2019). Innovations in governance and public services: Past and present. *Public Money & Management*, 39(5), 310-318.
- Hämäläinen, M. (2020). A framework for a smart city design: digital transformation in the Helsinki smart city. *Entrepreneurship and the community: a multidisciplinary perspective on creativity, social challenges, and business*, 63-86.
- Hämäläinen, M. (2021). Urban development with dynamic digital twins in Helsinki city. *IET Smart Cities*, 3(4), 201-210.
- Hernández, L. S., & Marjamäki, L. (2019). How much City does the Smart City make? Open innovation and planning policy in the City of Helsinki. *Kart og plan*, 112(3), 194-211.
- Hossain, M. S., Muhammad, G., & Alamri, A. (2015). Smart city architecture: A technology guide for the design of smart city frameworks. *Future Generation Computer Systems*, 76, 80-91.
- Jiang, H. (2021). Smart urban governance in the ‘smart’era: Why is it urgently needed?. *Cities*, 111, 103004.
- Jiang, H., Geertman, S., & Witte, P. (2020). Smart urban governance: An alternative to technocratic “smartness”. *GeoJournal*, 1-17.
- Nam, T., & Pardo, T. A. (2011, June). Smart city as urban innovation: Focusing on management, policy, and context. In *Proceedings of the 5th international conference on theory and practice of electronic governance* (pp. 185-194).

- Saarikko, T., Westergren, U. H., & Blomquist, T. (2019). The path is made by walking: Toward a processual theory of the digital transformation of organizations. *Business & Information Systems Engineering*, 61(4), 403-419.
- Shapiro, J. M. (2006). Smart cities: quality of life, productivity, and the growth effects of human capital. *The review of economics and statistics*, 88(2), 324-335.
- Trencher, G., Yarime, M., & Kharrazi, A. (2013). Co-creating sustainability: Cross-sector university collaborations for driving sustainable urban transformations. *Journal of Cleaner Production*, 50, 40-55.
- van Waart, P., Mulder, I., & de Bont, C. (2016). A participatory approach for envisioning a smart city. *Social Science Computer Review*, 34(6), 708-723.
- Viale Pereira, G., Cunha, M. A., Lampoltshammer, T. J., Parycek, P., & Testa, M. G. (2017). Increasing collaboration and participation in smart city governance: a cross-case analysis of smart city initiatives. *Information Technology for Development*, 23(3), 526-553.
- Wang, S., Carayannis, E. G., & Campbell, D. F. (2015). Assessing the impact of the Triple Helix of university-industry-government relations on regional innovation systems: a conceptual framework. *Technological Forecasting and Social Change*, 92, 360-368.

CHAPTER 9

TOWARDS SUSTAINABLE URBANIZATION: THE INTERPLAY BETWEEN SMART CITIES AND SUSTAINABILITY

The goal of achieving sustainable urbanization is becoming increasingly important as cities continue to grow and change. In its most fundamental form, sustainability can be seen as a multidimensional concept that places an emphasis on the coordinated integration of economic, social, and environmental factors. Therefore, the goal of sustainable urbanization is to design cities in such a way that they encourage social inclusion, promote economic growth, and reduce environmental deterioration to the greatest extent possible. Cities have the potential to protect the health of our planet while also working toward the goal of providing a good quality of life for all of their citizens if they adopt sustainable practices.

The Sustainable Development Goals (SDGs) of the United Nations place an even greater emphasis on the significance of urbanization that is environmentally responsible. The Sustainable Development Goals (SDGs) are a series of 17 interconnected goals that aim to solve the most important concerns facing the world today, including poverty, inequality, climate change, and the destruction of the environment. Goal 11 of the Sustainable Development Goals focuses primarily on achieving sustainable cities and communities. It has a vision of cities that are welcoming to all people, safe, resilient, and environmentally friendly. To realize this goal, a strategy to urban development that is comprehensive and integrated is required. This approach must take into account the interdependencies that exist between the many different urban systems and stakeholders.

The intersection of smart cities and environmentally friendly practices is the focus of Chapter 9. It investigates how sustainable urbanization and the broader

REFERENCES

- Ahvenniemi, H., Huovila, A., Pinto-Seppä, I., & Airaksinen, M. (2017). What are the differences between sustainable and smart cities?. *Cities*, 60, 234-245.
- Bibri, S. E. (2020). Smart sustainable cities of the future: The untapped potential of big data analytics and context-aware computing for advancing sustainability. Springer.
- Borsekova, K., Nijkamp, P., & Guevara, P. (2018). Smart Cities and the Challenge of Urban Sustainability. *Cities and the Environment*, 11(1), 1-16.
- Brandl, J., & Zielinska, I. (2020). Reviewing the smart city Vienna framework strategy's potential as an eco-social policy in the context of quality of work and socio-ecological transformation. *Sustainability*, 12(3), 859.
- Bulkeley, H., & Betsill, M. M. (2013). Revisiting the urban politics of climate change. *Environmental Politics*, 22(1), 136-154.
- Chourabi, H., Nam, T., Walker, S., Gil-Garcia, J. R., Mellouli, S., Nahon, K., ... & Scholl, H. J. (2012, January). Understanding smart cities: An integrative framework. In 2012 45th Hawaii international conference on system sciences (pp. 2289-2297). IEEE.
- Dameri, R. P., & Rosenthal-Sabroux, C. (2016). Smart City: How to Create Public and Economic Value with High Technology in Urban Space. Springer.
- European Commission. (2021). Sustainable Urban Mobility: European Good Practices. Publications Office of the European Union.
- Gaffney, C., & Robertson, C. (2018). Smarter than smart: Rio de Janeiro's flawed emergence as a smart city. *Journal of Urban Technology*, 25(3), 47-64.
- Hashem, I. A. T., Chang, V., Anuar, N. B., Adewole, K., Yaqoob, I., Gani, A., ... & Chiroma, H. (2016). The role of big data in smart city. *International Journal of Information Management*, 36(5), 748-758.
- Kamal-Chaoui, L., & Robert, A. (2009). Competitive Cities and Climate Change. OECD Regional Development Working Papers.
- Khansari, N., Mostashari, A., & Mansouri, M. (2012). A conceptual framework for assessment of urban sustainability in developing countries using a Fuzzy Inference System. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 53, 42-51.
- Kramers, A., Höjer, M., Lövehagen, N., & Wangel, J. (2014). Smart sustainable cities—Exploring ICT solutions for reduced energy use in cities. *Environmental Modelling & Software*, 56, 52-62.

- Lombardi, P., Giordano, S., Farouh, H., & Yousef, W. (2012). Modelling the smart city performance. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 25(2), 137-149.
- Madreiter, T., Djuric, A., Summer, N., & Woller, F. (2020). Smart city Wien: A sustainable future starts now. *Handbook of Smart Cities*, 1-25.
- Madreiter, T., Djuric, A., Summer, N., & Woller, F. (2021). Smart City Wien: A Sustainable Future Starts Now. *Handbook of smart cities*, 313-337.
- Meijer, A., & Bolívar, M. P. R. (2016). Governing the smart city: a review of the literature on smart urban governance. *International Review of Administrative Sciences*, 82(2), 392-408.
- Mohanty, S. P., Choppali, U., & Kougianos, E. (2016). Everything you wanted to know about smart cities: The Internet of things is the backbone. *IEEE Consumer Electronics Magazine*, 5(3), 60-70.
- Neirotti, P., De Marco, A., Cagliano, A. C., Mangano, G., & Scorrano, F. (2014). Current trends in smart city initiatives: Some stylised facts. *Cities*, 38, 25-36.
- Roblek, V. (2019). The smart city of Vienna. In *Smart city emergence* (pp. 105-127). Elsevier.
- Shahrokni, H., Lazarevic, D., & Brandt, N. (2015). Smart urban metabolism: Towards a real-time understanding of the energy and material flows of a city and its citizens. *Journal of Urban Technology*, 22(1), 65-86.
- Silva, B. N., Khan, M., & Han, K. (2018). Towards sustainable smart cities: A review of trends, architectures, components, and open challenges in smart cities. *Sustainable cities and society*, 38, 697-713.
- Treude, M., & Schüle, R. (2021). Sustainable smart city: the path of Vienna.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2019). *World Urbanization Prospects: The 2018 Revision (ST/ESA/SER.A/420)*. New York: United Nations.
- Vienna City Administration. (2021). *Smart City Wien Framework Strategy*. City of Vienna.
- Yigitcanlar, T., Kamruzzaman, M., & Foth, M. (2018). Sustainable urbanization in digital earth: Smart and sustainable city analytics. *International Journal of Digital Earth*, 11(2), 176-198.
- Zygiaris, S. (2013). Smart City Reference Model: Assisting Planners to Conceptualize the Building of Smart City Innovation Ecosystems. *Journal of the Knowledge Economy*, 4(2), 217-231.

CHAPTER 10

THREATS AND CHALLENGES IN THE DEVELOPMENT OF SMART CITIES

In this book, the tenth chapter discusses the dangers and difficulties that arise during the process of developing smart cities. The fast expansion of urban areas has been a driving force behind the creation of smart cities, which make use of information and communication technology to improve the quality of life in urban areas and the effectiveness with which resources are utilized. However, the process of establishing a smart city is riddled with possible hazards and obstacles that need to be carefully managed in order to accomplish the goal of creating an urban environment that is both truly smart and sustainable.

The potential for digital technology to violate users' privacy and undermine their safety is one of the most significant dangers associated with the development of smart cities. In the following section "Potential Risks for Digital Technologies in Cities", we investigate the potential dangers that may arise due to the widespread adoption of digital technology in urban areas. For instance, the utilization of sensors and data analytics creates worries over the privacy of data, the state of cybersecurity, and the possibility of data being misutilized. As cities grow more interconnected, there is also a greater potential for increased surveillance as well as a loss of personal privacy. The problems also include the possibility of unequal access to technology, the danger of the formation of digital divides, and the ramifications of greater automation on employment and economic growth.

The integration of a wide variety of digital technologies into smart cities presents a number of obstacles, both in terms of technology and society. In section "Addressing Technological and Social Challenges", we explore the primary difficulties encountered by smart cities. These difficulties include both technological issues,

REFERENCES

- Albino, V., Berardi, U., & Dangelico, R. M. (2015). Smart Cities: Definitions, Dimensions, Performance, and Initiatives. *Journal of Urban Technology*, 22(1), 3–21.
- Al-Taleb, N., Saqib, N. A., & Dash, S. (2020). Cyber threat intelligence for secure smart city. *arXiv preprint arXiv:2007.13233*.
- AlZaabi, K. A. J. A. (2019). The value of intelligent cybersecurity strategies for Dubai smart city. In *Smart Technologies and Innovation for a Sustainable Future: Proceedings of the 1st American University in the Emirates International Research Conference–Dubai, UAE 2017* (pp. 421-445). Springer International Publishing.
- Batty, M. (2013). Big data, smart cities and city planning. *Dialogues in Human Geography*, 3(3), 274–279.
- Caragliu, A., Del Bo, C., & Nijkamp, P. (2011). Smart cities in Europe. *Journal of urban technology*, 18(2), 65-82.
- Dirks, S., Gurdgiev, C., & Keeling, M. (2010). Smarter cities for smarter growth: How cities can optimize their systems for the talent-based economy. IBM Global Business Services.
- Eskhita, R., Manda, V. K., & Hlali, A. (2021). Dubai and Barcelona as Smart Cities: Some Reflections on Data Protection Law and Privacy. *Environmental Policy and Law*, 51(6), 403-407.
- Foth, M., Choi, J. H. J., & Satchell, C. (2011). Urban informatics. *ACM*, 54(3), 26–27.
- Hoan, N. T., & Thanh, N. V. (2015). Building a smart city: A systematic approach. *Smart Home and Health Telematics*, 9102, 335-342.
- Hollands, R. G. (2008). Will the real smart city please stand up? Intelligent, progressive or entrepreneurial? *City*, 12(3), 303-320.
- Karaarslan, E., & Babiker, M. (2021, December). Digital twin security threats and countermeasures: An introduction. In *2021 International Conference on Information Security and Cryptology (ISCTURKEY)* (pp. 7-11). IEEE.
- Khalifa, E. (2019). Smart cities: Opportunities, challenges, and security threats. *Journal of Strategic Innovation and Sustainability*, 14(3), 79-88.
- Khan, Z., Anjum, A., Soomro, K., & Tahir, M. A. (2015). Towards cloud based big data analytics for smart future cities. *Journal of Cloud Computing: Advances, Systems and Applications*, 4(1), 2.
- Kitchin, R. (2014). The real-time city? Big data and smart urbanism. *GeoJournal*, 79(1), 1-14.

- Liu, Y., & Lu, M. (2019). Critical challenges in implementing and operating smart city systems. *Journal of Management in Engineering*, 35(2), 04019002.
- Mokhtar, M., Al-Jaroodi, J., & Mohamed, N. (2016). Smart city security challenges. In *IEEE/ACS 13th International Conference of Computer Systems and Applications (AICCSA)*, Agadir, Morocco, pp. 1-7.
- Uhlmann, V. (2016). Dubai's path to smart city eminence. Retrieved from <https://www.itp.net/607203-dubais-path-to-smart-city-eminence>
- Wong, P. F., Chia, F. C., Kiu, M. S., & Lou, E. C. W. (2020, March). The potential of integrating blockchain technology into smart sustainable city development. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (Vol. 463, No. 1, p. 012020). IOP Publishing.

CHAPTER 11

DREAMSCAPES: IMAGINING THE IDEAL CITIES OF THE FUTURE

Imagination has continuously been one of the most important factors contributing to the development of cities throughout history. From the earliest civilizations to the most advanced cities of today, creative thinkers have imagined what it would be like for cities to be perfect, complete with advanced technologies, peaceful social relationships, and environmentally conscious policies. This thought-provoking topic is investigated in depth in Chapter 11, which dives into historical concepts of utopian cities, contemporary views of future cities, and the delicate balance that must be maintained between idealism and realism in urban design in relation to technology. The chapter comes to a close with a case study that examines the lofty goals that were set for the planned city of Neom in Saudi Arabia.

The historical ideas of utopian cities are traced back to their ancestors in paragraph “Historical Conceptions of Utopian Cities” of this section. From Plato’s philosophical thoughts in “Republic” to Sir Thomas More’s “Utopia,” this chapter examines how historical thinkers envisioned perfect cities as centers of virtue, knowledge, and social peace. The readings range from “Republic” by Plato to “Utopia” by Sir Thomas More. The investigation proceeds with the principles of the Enlightenment and the subsequent growth of garden cities in the early decades of the 20th century. These historical examples demonstrate how urban thinkers have struggled with the tension between the ideal and the actual in the field of city planning for a very long time.

In subparagraph “Modern Visions of Future Cities”, the discussion switches to contemporary concepts of how future cities could look. Cities have taken on new appearances and purposes as a direct result of the development of new technologies and

REFERENCES

- “NEOM: A Vision of the Future”. (2018). Retrieved from <https://www.neom.com/>.
- “Saudi Arabia’s Crown Prince Mohammed bin Salman unveils plans for futuristic city NEOM”. (2017). ABC News. Retrieved from <https://www.abc.net.au/news/2017-10-25/saudi-arabia-plans-utopian-city-powered-by-renewable-energy/9083940>.
- “Vision 2030: Saudi Arabia – The heart of the Arab and Islamic worlds, the investment powerhouse, and the hub connecting three continents”. (2018). Retrieved from <https://www.vision2030.gov.sa/en>.
- Abercrombie, S. (1933). “Town and Country Planning”. Oxford University Press.
- Al-Sayed, A., Al-Shammari, F., Alshutayri, A., Aljojo, N., Aldhahri, E., & Abouola, O. (2022). The Smart City-Line in Saudi Arabia: Issue and Challenges. *Postmodern Openings*, 13(1 Sup1), 15-37.
- Alam, T., Khan, M. A., Gharaibeh, N. K., & Gharaibeh, M. K. (2021). Big data for smart cities: a case study of NEOM city, Saudi Arabia. *Smart cities: a data analytics perspective*, 215-230.
- Alatawi, A. S., Youssef, A. A., Abaza, M., Uddin, M. A., & Mansour, A. (2022, April). Effects of atmospheric turbulence on optical wireless communication in NEOM smart city. In *Photonics* (Vol. 9, No. 4, p. 262). MDPI.
- Batty, M., Axhausen, K.W., Giannotti, F., Pozdnoukhov, A., Bazzani, A., Wachowicz, M., ... & Portugali, Y. (2012). “Smart cities of the future”. *The European Physical Journal Special Topics*, 214(1), 481-518.
- Burdett, R., & Sudjic, D. (2020). *Living in the Endless City: The Urban Age Project* by the London School of Economics and Deutsche Bank’s Alfred Herrhausen Society. Phaidon Press.
- Calvillo, C., Sanchez-Miralles, A., & Villar, J. (2019). Future Cities: Concepts, Technologies, and Data. *Applied Sciences*, 9(20), 4372.
- Cugurullo, F. (2018). Exposing smart cities and eco-cities: Frankenstein urbanism and the sustainability challenges of the experimental city. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 50(1), 73-92.
- Datta, A. (2015). New urban utopias of postcolonial India: ‘Entrepreneurial urbanization’ in Dholera smart city, Gujarat. *Dialogues in Human Geography*, 5(1), 3-22.
- de Jong, M., Joss, S., Schraven, D., Zhan, C., & Weijnen, M. (2015). Sustainable–smart–resilient–low carbon–eco–knowledge cities; making sense of a multitude of concepts promoting sustainable urbanization. *Journal of Cleaner Production*, 109, 25-38.

- Fagehi, H., & Hadidi, H. M. (2022). Toward buildings with lower power demand in the smart city of NEOM-incorporating phase change material into building envelopes. *Sustainable Energy Technologies and Assessments*, 53, 102494.
- Farag, A. A. (2019). The story of NEOM city: Opportunities and challenges. *New cities and community extensions in Egypt and the Middle East: Visions and challenges*, 35-49.
- Fishman, R. (1982). "Urban utopias in the twentieth century: Ebenezer Howard, Frank Lloyd Wright, and Le Corbusier". Basic Books.
- Foth, M., Brynskov, M., & Ojala, T. (2015). Citizen's Right to the Digital City: Urban Interfaces, Activism, and Placemaking. Springer.
- Glaeser, E. (2021). *Survival of the City: Living and Thriving in an Age of Isolation*. Penguin Press.
- Hall, P. (2002). "Cities of Tomorrow: An Intellectual History of Urban Planning and Design in the Twentieth Century". Blackwell Publishing.
- Harvey, D. (2000). "Spaces of Hope". University of California Press.
- Hollands, R. G. (2018). Will the real smart city please stand up? Intelligent, progressive or entrepreneurial?. *City*, 12(3), 303-320.
- Jacobs, J. (1961). "The Death and Life of Great American Cities". Vintage.
- Kitchin, R. (2020). *The Programmable City*. MIT Press.
- Lindsay, G. (2015). *Cities of the Future*. National Geographic Society.
- Madakam, S., & Bhawsar, P. (2020). NEOM smart city: The city of future (the urban Oasis in Saudi desert). *Handbook of smart cities*, 1-23.
- McCann, E. (2017). The Urban Policy Lab: Experimental Regionalism and the Practices of Experimental Governance. *Regional Studies*, 51(2), 1-12.
- Satterthwaite, D. (2009). "The implications of population growth and urbanization for climate change". *Environment & Urbanization*, 21(2), 545-567.
- Saunders, T., & Baeck, P. (2019). *Rethinking Smart Cities from the Ground Up*. NESTA.
- Sennett, R. (1990). "The Conscience of the Eye: The Design and Social Life of Cities". W. W. Norton & Company.
- Shepard, M. (2018). Future Publics: The Rest Can and Should Be Done by the People. *Architectural Design*, 85(3), 14-19.
- Söderström, O., Paasche, T., & Klauser, F. (2014). Smart cities as corporate storytelling. *City*, 18(3), 307-320.
- Sorkin, M. (Ed.). (1992). "Variations on a Theme Park: The New American City and the End of Public Space". Hill and Wang.

- T. Nuseir, M., Basheer, M. F., & Aljumah, A. (2020). Antecedents of entrepreneurial intentions in smart city of Neom Saudi Arabia: Does the entrepreneurial education on artificial intelligence matter?. *Cogent Business & Management*, 7(1), 1825041.
- Townsend, A.M. (2013). “Smart Cities: Big Data, Civic Hackers, and the Quest for a New Utopia”. W. W. Norton & Company.
- Wright, F.L. (1932). “The Disappearing City”. William Farquhar Payson.
- Yigitcanlar, T., Kamruzzaman, M., Buys, L., Ioppolo, G., Sabatini-Marques, J., Moreira Da Costa, E., & Yun, J. J. (2018). Understanding ‘smart cities’: Intertwining development drivers with desired outcomes in a multidimensional framework. *Cities*, 80, 89-103.

KENTSEL PAYLAŞIM VE DÜNYADAN KENTSEL PAYLAŞIM ÖRNEKLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Zuhal Önez Çetin

Kentsel Paylaşım ve Dünyadan Kentsel Paylaşım Örnekleri

Dr. Öğr. Üyesi Zuhal Önez Çetin

Yayın No.: 1791
ISBN: 978-625-398-887-6
E-ISBN: 978-625-398-885-2
Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik

ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet

gürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulferm@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Süleyman Gezgın -suleyman@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Önez Çetin, Zuhal

Kentsel Paylaşım ve Dünyadan Kentsel Paylaşım Örnekleri / Dr. Öğr. Üyesi Zuhal Önez Çetin

1. Basım, IV + 124 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-398-887-6

E-ISBN: 978-625-398-885-2

1. Kent 2. Paylaşım 3. Kentsel Paylaşım

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com - E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezh, Ödak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093

Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA Tel: 0312 385 54 10

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iii
1. PAYLAŞIM VE PAYLAŞIM EKONOMİSİ KAVRAMLARINA GENEL BİR BAKIŞ	1
2. PAYLAŞIM EKONOMİSİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ, ORTAYA ÇIKIŞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE ETKİSİ	9
3. PAYLAŞIM EKONOMİSİ VE KENTLER: PAYLAŞAN KENTLER.....	19
4. ULUSLARARASI KENTSEL PAYLAŞIM PROGRAM, PROJE VE GİRİŞİMLERİ	29
4.1. Paylaşım Şehirleri İsveç Programı (Sharing Cities Sweden/ A National Program For The Sharing Economy in Cities)	29
4.2. Kentsel Paylaşım-Fazla Ekonomiden Erişim Ekonomisine Projesi (Urban Sharing-From Excess Economy To Access Economy)	47
4.2.1. Kentsel Paylaşım Kenti Berlin	48
4.2.2. Kentsel Paylaşım Kenti Londra	49
4.2.3. Kentsel Paylaşım Kenti San Francisco	50
4.3. Kentsel Paylaşım Projesi (Urban Sharing Project)	51
4.3.1. Kentsel Paylaşım Amsterdam	53
4.3.1.1. <i>Amsterdam Alan Paylaşımı</i>	58
4.3.1.2. <i>Amsterdam Hareketlilik Paylaşımı (Mobility Sharing)</i>	59
4.3.1.3. <i>Amsterdam Fiziksel Malların Paylaşımı</i>	59
4.3.2. Kentsel Paylaşım Toronto.....	60
4.3.2.1. <i>Toronto'da Alan Paylaşımı</i>	63
4.3.2.2. <i>Toronto'da Hareketlilik Paylaşımı</i>	65
4.3.2.3. <i>Toronto'da Fiziksel Malların Paylaşımı</i>	65
4.3.3. Kentsel Paylaşım Şangay	67
4.3.3.1. <i>Şangay Alan Paylaşımı</i>	70
4.3.3.2. <i>Şangay'da Hareketlilik Paylaşımı</i>	70
4.3.4. Kentsel Paylaşım Melbourne	72
4.3.4.1. <i>Melbourne Alan Paylaşımı</i>	74
4.3.4.2. <i>Melbourne Fiziksel Mal Paylaşımı</i>	74

4.3.5. Kentsel Paylaşım Seul.....	76
4.3.5.1. <i>Seul Alan Paylaşımı</i>	78
4.3.5.2. <i>Seul Hareketlilik Paylaşımı</i>	78
4.3.5.3. <i>Seul Ev Eşyalarını Paylaşmak</i>	79
4.4. Paylaşılan Kentler: Yaratıcı İvme Programı (Shared Cities: Creative Momentum)	80
4.5. Paylaşım Kentleri Eylemi (Sharing Cities Action)	83
4.5.1. Platform Ekonomisi Karakterizasyon Çerçevesi: Paylaşım Yıldızı (The Platform Economy Characterization Framework: the Sharing Star)	87
4.6. Paylaşım Kentleri Avrupa Birliği (AB) Projesi (Sharing Cities EU Project: Horizon 2020)	88
4.7. Paylaşım Kenti (SHARECITY)	93
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	101
KAYNAKLAR.....	111

KAYNAKLAR

- Agyeman, Julian, McLaren, Duncan, ve Schaefer-Borrego, Adrienne. (2013). Briefing: Sharing Cities. *Friends of the Earth*, (September), 1-32. http://media.onthepatform.org.uk/sites/default/files/agyeman_sharing_cities.pdf
- Agyeman, Julian ve McLaren, Duncan. (2017). Sharing Cities, *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, 59 (3).ss.22-27. <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/00139157.2017.1301168?needAccess=true&role=button>
- Amsterdam Action Plan Sharing Economy. (2018). Amsterdam Action Plan Sharing Economy. https://circulareconomy.europa.eu/platform/sites/default/files/amsterdamactionplan_sharing_economy-160415102156.pdf
- Andersson, Magnus, Hjalmarsson, Anders ve Avital, Michel. (2013). Peer-to-Peer Service Sharing Platforms: Driving Share and Share Alike on a Mass-Scale. In *34th International Conference on Information Systems, Milan 2013*, (ss. 1-15).
- Belk, Russell. (2014). You Are What You Can Access: Sharing And Collaborative Consumption Online. *Journal of Business Research*, 67(8), 1595-1600. doi:10.1016/j.jbusres.2013.10.001.
- Berlin.de. (2023). Sharing. <https://www.berlin.de/special/sharing/> (Erişim Tarihi 15.07.2023).
- Bernardi, Monica ve Diamantini, Davide. (2018). Shaping The Sharing City: An Exploratory Study On Seoul And Milan. *Journal of Cleaner Production*. 203: 30-42.
- Berg, John C. (2017). Sharing Cities: A Case for Truly Smart and Sustainable Cities. *New Political Science*, 39 (3): 417-419.
- Botsman, Rachel. (2013). The Sharing Economy Lacks A Shared Definition. <http://www.fastcoexist.com/3022028/the-sharing-economy-lacks-a-shared-definition> (Erişim Tarihi 09.07.2023).

- City of Amsterdam. (2019). Amsterdam The Sharing Economy Action Plan. City of Amsterdam. <https://emf.thirdlight.com/link/5qub9c8aucf8-vy18tc/@/preview/1?o> (Erişim Tarihi 10.07.2023).
- CFI Team. (2023). Sharing Economy. <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/economics/sharing-economy/> (Erişim Tarihi 16.07.2023).
- Codagnone, Cristiano ve Martens, Bertin. (2016). Scoping the Sharing Economy: Origins, Definitions, Impact and Regulatory Issues. JRC Technical Reports: Institute For Prospective Technological Studies Digital Economy Working Paper 2016/ 01, European Commission. <https://joint-research-centre.ec.europa.eu/system/files/2016-05/JRC100369.pdf>.
- Cohen, Boyd ve Munoz, Pablo. (2016). Sharing Cities And Sustainable Consumption And Production: Towards An İntegrated Framework. *Journal of Cleaner Production* 134: 87-97.
- CORDIS. (2022a). SHARECITY: Assessing the practice and sustainability potential of city-based food sharing economies. <https://cordis.europa.eu/project/id/646883> (Erişim Tarihi 20.07.2023).
- CORDIS. (2022b). SHARECITY: Assessing the practice and sustainability potential of city-based food sharing economies. Reporting. <https://cordis.europa.eu/project/id/646883/reporting> (Erişim Tarihi 20.07.2023).
- Curtis, Steven. (2020). Sharing Platform Workbook: Describing Business Model Choices İn The Sharing Economy. IIIIEE, Lund University.
- Curtis, Steven Kane ve Mont, Oksana. (2020a). Sharing Economy Business Models For Sustainability. *Journal of Cleaner Production*. 266 (1): 1-15. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.121519>.
- Curtis, Steven ve Mont, Oksana. (2020b). Toronto, City Reports, Sharing in Toronto-Reflections on the Second City Report. <http://www.urbansharing.org/new-blog/2020/7/13/sharing-in-toronto-reflections-on-the-second-city-report>. (Erişim Tarihi 21.07.2023).
- Echardt, Giana M. ve Bardhi, Fleura. (2015). The Sharing Economy Isn't About Sharing At All. Harvard Business Review. <https://hbr.org/2015/01/the-sharing-economy-isnt-about-sharing-at-all>. (Erişim Tarihi 10.08.2023).

- Eurofund. (2023). ShareNL. <https://www.eurofound.europa.eu/sr/data/platform-economy/initiatives/sharenl>, (Erişim Tarihi 09.07.2023).
- European Commission. (2017). Guide: Introduction to Sharing and Collaborative Consumption. Creatuse https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/1ee057b8-a-7a2-454b-bf8c-fd143fdb5cf4/01%20-%20IO1%20-%20Guide_Sharing_EN.pdf
- European Union. (2013). The Sharing Economy, Accessibility Based Business Models for Peer-to-Peer Markets. Case Study 12. European Commission.
- European Union. (2022a). Sharing Cities. <https://cordis.europa.eu/project/id/691895>, (Erişim Tarihi 09.07.2023).
- European Union. (2022b). Sharing Cities Reporting. <https://cordis.europa.eu/project/id/691895/reporting>, (Erişim Tarihi 09.07.2023).
- Fuster Morell, M. ve Espelt, Ricard. (2019). A Framework to Assess the Sustainability of Platform Economy: The Case of Barcelona Ecosystem, *Sustainability*, 11(22), ss. 1-20.
- Goethe Institut. (2020). How Culture Works, Shared Cities: Creative Momentum. sharedcities.eu/wp-content/uploads/2020/01/Goethe_Evaluationsreihe_Shared_Cities_13-mail-.pdf
- Gorenflo, Neal. (2012). San Francisco Announces Sharing Economy Working Group. <https://www.shareable.net/san-francisco-announces-sharing-economy-working-group/>, (Erişim Tarihi 05.08.2023).
- Görög, Georgina. (2018). The Definitions of Sharing Economy: A Systematic Literature Review. *Management*, 13 (2): 175-189.
- Gullström, Charlie, Bergman, Olle ve McCormick, Kes. (2021). "Stockholm: Developing a citizen engagement laboratory for a local climate goal and the sharing economy". In I. Wang, H. Ninomiya, & B. Gussen (Eds.), *Sharing Cities 2020*, içinde (ss. 113-117). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-15-8037-6_28
- Gurak, Anna Rutkowska ve Adamska, Agata. (2019). Sharing Economy and The city. *International Journal of Management and Economics*, 55 (4): 346-368.
- Hamari, Juho, Sjöklint, Mimmi ve Ukkonen, Antti. (2015). The Sharing Economy: Why People Participate in Collaborative Consumption. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 67 (9): 2047-2059, DOI:10.1002/asi.23552

- Harmaala, Minna M. (2016). The Sharing City as a platform for a more sustainable city environment. *International Journal of Environment and Health*, 7(4): 309-328.
- Hira, Andy ve Reilly, Katherine. (2017). The Emergence of the Sharing Economy: Implications for Development. *Journal of Developing Societies*, 33(2):175-190, DOI:10.1177/0169796X17710071.
- IRS. (2023). Gig Economy Tax Center. <https://www.irs.gov/businesses/gig-economy-tax-center>, (Erişim Tarihi 10.07.2023).
- Laurell, Christofer ve Sandström, Christian. (2017). The Sharing Economy in Social Media: Analyzing Tensions Between Market and Non-market Logics. *Technological Forecasting and Social Change*, 125: 58-65.
- Leonette, Juliet, Bergman Olle ve McCormick, Kes. (2020). "Malmö: Connecting the sharing economy to urban planning processes". I. Wang, H. Ninomiya, & B. Gussen (Eds.), *Sharing Cities 2020* içinde (ss. 79-81). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-15-8037-6_19
- Lund, Tove, Bergman, Olle ve McCormick, Kes. (2021). "Getting an overview of the sharing economy with the smart map". I. Wang, H. Ninomiya, & B. Gussen (Eds.), *Sharing Cities 2020* içinde (ss. 49-52). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-15-8037-6_14
- Lund University. (2023). Urban Sharing. From Excess Economy to Access Economy. Lund University, The International Institute for Industrial Environmental Economics. <https://www.iiee.lu.se/urban-sharing> (Erişim Tarihi 20.07.2023).
- Martin, Chris, J. (2016). The Sharing Economy: A Pathway to Sustainability or Nightmarish Form of Neo-liberal Capitalism, *Ecological Economics* 121: 149-159.
- Mccormick, Kes ve Leire, Charlotte. (2019). *Sharing Cities: Exploring the Emerging Landscape of the Sharing Economy in Cities*. Lund University.
- Mccormick, Kes ve Leire, Charlotte. (2020). *Cities and Consumption: Sharing cities and achieving the sustainable development goals*. Lund University.
- Mccormick, Kes and Leire, Charlotte. (2021). *Sharing Cities Sweden: Key Findings and Amplifying Impacts*. (Viable Cities Report Series; Vol. 2021, No. 8). Lund University.
- Ministry of Finance. (2018a). *The Sharing Economy Framework*. Ministry of Finance <https://files.ontario.ca/sharing-economy-framework-en.pdf>.

- Ministry of Finance. (2018b). The Home Sharing Guide For Ontario Municipalities. Ministry of Finance, <https://files.ontario.ca/home-sharing-guide-for-ontario-municipalities.pdf>
- Mont, Oksana, Plepys, Andrius, Voytenko Palgan, Yuliva, Singh, Jagdeep, Curtis, Steven, Zvolska, Lucie ve Arbelaez Velez, Ana Maria. (2019). Urban Sharing in Amsterdam. Lund University (Media-Tryck).
- Mont, Oksana, Palgan, Yuliya Voytenko, Bradley, Karin ve Zvolska, Lucie. (2020). A Decade Of The Sharing Economy: Concepts, Users, Business And Governance Perspectives. *Journal of Cleaner Production*, 269:122215:1-16.
- Moon, M. Jae. (2017). Government-driven Sharing Economy: Lessons from the Sharing City Initiative of the Seoul Metropolitan Government, *Journal of Developing Societies*. 33(2): 223-243.
- Morell, Mayo Fuster. (2018). "Introduction in Sharing Cities" (Mayo Fuster Morell (Ed.) Sharing Cities, A worldwide cities overview on platform economy policies with a focus on Barcelona içerisinde (ss.1-22), Dimensions Research Group.
- Näslund, Philip, Bergman, Olle, and McCormick, Kes. (2021). "Umeå: Contributing to sustainable growth and inclusivity through the sharing economy". I. Wang, H. Ninomiya, & B. Gussen (Eds.), *Sharing Cities 2020* içinde (ss. 143-145). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-15-8037-6_
- OECD. (2021). The Impact of the Growth of the Sharing and Gig Economy on VAT/GST Policy and Administration. OECD. <https://www.oecd.org/tax/consumption/the-impact-of-the-growth-of-the-sharing-and-gig-economy-on-vat-gst-policy-and-administration-51825505-en.htm>, (Erişim Tarihi 17.07.2023).
- Owyang, Jeremiah. (2014). Framework: Collaborative Economy Honeycomb. *Jeremiah Owyang Blog*. <http://www.web-strategist.com/blog/2014/05/05/framework-collaborative-economyhoneycomb-osfest14/>, (Erişim Tarihi 15.06.2023).
- Palgan, Yuliya Voytenko. (2020). Data Collection on Urban Sharing in Shanghai. <http://www.urbansharing.org/new-blog/2020/4/15/data-collection-on-urban-sharing-in-shanghai>, (Erişim Tarihi 15.06.2023).
- Palm, Jenny, Södergen, Karolina ve Bocken, Nancy. (2019). The Role of Cities in The Sharing Economy: Exploring Modes of Governance in Urban Sharing Practices. *Energies*, 12 (24) :1-12.

- Puschmann, Thomas ve Alt, Rainer. (2016). Sharing Economy. *Business and Information Systems Engineering* 58(1), ss: 93-99.
- REFLOW. (2019). The Reflow Handbook. Reflow. Co-creating Circular Resource Flows in Cities. https://zenodo.org/record/3588252/files/REFLOW_D4.1_The_REFLOW_Handbook_v1.0.pdf?download=1, (Erişim Tarihi 10.08.2023).
- Salvia, Giuseppe, Morello, Eugenio ve Arcidiacono, Andrea. (2019). Sharing Cities Shaping Cities. (Eds. Giuseppe Salvia Eugenio Morello Andrea Arcidiacono) Sharing Cities Shaping Cities içinde (ss.1-5). MDPI.
- Shareable. (2013). Policies For Shareable Cities, A Sharing Economy Policy Primer For Urban Leaders. Shareable. Sustainable Economies Law Center. https://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/theselec/pages/209/attachments/original/1394836950/policies_for_shareable_cities_selc_9_9_13.pdf?1394836950, (Erişim Tarihi 10.08.2023).
- SHARECITY. (2023a). Share City Home. <https://sharecity.ie/>, (Erişim Tarihi 15.08.2023).
- SHARECITY. (2023b). Overview. <https://sharecity.ie/about/overview-aims/>, (Erişim Tarihi 15.08.2023).
- SHARECITY. (2023c). Food Sharing Futures. <https://sharecity.ie/research/food-sharing-futures/>, (Erişim Tarihi 15.08.2023).
- SHARECITY. (2023d). Concepts, <https://sharecity.ie/research/concepts-typologies-governance/>, (Erişim Tarihi 15.08.2023).
- SHARECITY. (2023e). Share City Profiles. <https://sharecity.ie/research/city-profiles/>, (Erişim Tarihi 15.08.2023).
- SHARECITY Profile. (2017a). SHARECITY Profile Athens. <https://sharecity.ie/wp-content/uploads/2017/02/Athens-final.pdf>
- SHARECITY Profile. (2017b). SHARECITY Profile Barcelona. <https://sharecity.ie/wp-content/uploads/2017/02/Barcelona-final.pdf>
- SHARECITY Profile. (2017c). SHARECITY Profile Dublin. <https://sharecity.ie/wp-content/uploads/2017/02/Dublin-final.pdf>
- SHARECITY Profile. (2017d). SHARECITY Profile Melbourne. <https://sharecity.ie/wp-content/uploads/2017/02/Melbourne-final.pdf>
- SHARECITY Profile. (2017e). SHARECITY Profile San Francisco. <https://sharecity.ie/wp-content/uploads/2017/02/San-francisco-final.pdf>

- SHARECITY Profile. (2017f). SHARECITY Profile Singapore. <https://sharecity.ie/wp-content/uploads/2017/02/Singapore-final.pdf>
- SHARECITY Profile. (2017g). SHARECITY Profile New York. <https://sharecity.ie/wp-content/uploads/2017/02/New-York-final.pdf>
- ShareNL, (2022). Amsterdam Sharing City. <http://www.sharenl.nl/amsterdam-sharing-city>, (Erişim Tarihi 16.06.2023).
- Sharp, Darren. (2018). Sharing Cities for Urban Transformation: Narrative, Policy and Practice. *Urban Policy and Research*. 36(4), ss.513-526.
- Shared Cities. (2019a). Shared Cities: The Finale, https://www.sharedcities.eu/wp-content/uploads/2019/10/SharedCities-Finale_Presskit_EN.pdf
- Shared Cities. (2019b). Shared Cities: The Finale Flyer. https://www.sharedcities.eu/wp-content/uploads/2019/07/190917_FINAL_Programme-Flyer_DIGITAL.pdf
- Shared Cities. (2020). Shared Cities: Creative Momentum Flyer. https://www.sharedcities.eu/wp-content/uploads/2017/04/SCCM2020_flyer.pdf
- Shared Cities. (2023a). About. <https://www.sharedcities.eu/about/index.html>. (Erişim Tarihi 16.06.2023).
- Shared Cities. (2023b). Prague. <https://www.sharedcities.eu/city/prague/index.html>, (Erişim Tarihi 16.06.2023).
- Shared Cities. (2023c). Belgrade. <https://www.sharedcities.eu/city/belgrade/index.html>, (Erişim Tarihi 17.06.2023).
- Shared Cities. (2023d). Berlin. <https://www.sharedcities.eu/city/berlin/index.html>, (Erişim Tarihi 17.06.2023).
- Shared Cities. (2023e). Bratislava. <https://www.sharedcities.eu/city/bratislava/index.html>, (Erişim Tarihi 17.06.2023).
- Shared Cities. (2023f). Warsaw. <https://www.sharedcities.eu/city/warsaw/index.html>, (Erişim Tarihi 17.06.2023).
- Share City Manifesto. (2021). Share City Manifesto. https://cordis.europa.eu/docs/results/h2020/646/646883_PS/sharecity-manifesto-h-sm.png

- Sharing Behaviour. (2023a). Sharing Behaviour. Sharing Cities Sweden. <https://static1.squarespace.com/static/59e86b55aeb625e2140eec1a/t/5c486f157924e8130faf18c0/1548250905050/Snapshot+Strat+Proj+Behaviour.pdf>
- Sharing Behaviour. (2023b). Sharing Behaviour. Sharing Cities Sweden. https://static1.squarespace.com/static/59e86b55aeb625e2140eec1a/t/5fa40281093b666f3ed90a49/1604584071700/Sharing+Behaviour+Story_Bleed_FINAL+201105.pdf
- Sharing Business Models. (2020). Sharing Business Models, Final Report 2020. Sharing Cities Sweden. <https://static1.squarespace.com/static/59e86b55aeb625e2140eec1a/t/60926c9499664609a4f00216/1620208791330/Sharing+Business+Models+FINAL+reduced.pdf>
- Sharing Business Models. (2023). Sharing Business Models. <https://static1.squarespace.com/static/59e86b55aeb625e2140eec1a/t/5c3468740e2e721148d320a7/1546938489434/Sharing+Business+Models+Strategic+Project.pdf>
- Sharing Cities. (2017a). Smart City Baseline Report Bordeaux. Sharing Cities. <http://anyflip.com/zerr/sxef/>, (Erişim Tarihi 17.06.2023).
- Sharing Cities. (2017b). Smart City Baseline Report Burgas. Sharing Cities. <http://anyflip.com/zerr/johs/>, (Erişim Tarihi 17.06.2023).
- Sharing Cities. (2022a). What is Sharing Cities. https://sharingcities.eu/wp-content/uploads/sites/6/2022/07/SharingCitiesLeaflet_final_web.pdf
- Sharing Cities. (2022b). Smart Cities in Action: Lessons From Fellow Cities. https://sharingcities.eu/wp-content/uploads/sites/6/2022/07/ReplicationHandbook_Dec2020.pdf
- Sharing Cities Action. (2019). Sharing Cities Action: Cities Action on Challenges and Opportunities of Platform Economy, Report, An Overview of Public Policies of the Sharing Economy by Cities. <https://www.sharingcitiesaction.net/wp-content/uploads/2019/09/REPORT-SHARING-CITIES-SUMMIT-2018.pdf>
- Sharing Cities Action. (2023a). Sharing Cities Action Task Force: A Network of Global Cities. <https://www.sharingcitiesaction.net/cities-task-force/sharing-cities-action-task-force-a-network-of-global-cities/>, (Erişim Tarihi 20.06.2023).

- Sharing Cities Action. (2023b). Declaration of Common Principles and Commitments for Sharing Cities. <https://www.sharingcitiesaction.net/cities-task-force/declaration-of-common-principles-of-sharing-cities/>, (Erişim Tarihi 20.06.2023).
- Sharing Cities Action. (2023c). Declaration of Sharing Cities. <https://www.sharingcitiesaction.net/declaration/>, (Erişim Tarihi 20.06.2023).
- Sharing Cities Action. (2023d). 2016 Amsterdam& 2017 New York. <https://www.sharingcitiesaction.net/sharing-cities-summit/previous-editions/>, (Erişim Tarihi 20.06.2023).
- Sharing Cities Action. (2023e). What is the Summit 2018. <https://www.sharingcitiesaction.net/programme/what-is-the-summit-2018/>, (Erişim Tarihi 21.06.2023).
- Sharing Cities Action. (2023f). Seoul 2020. <https://www.sharingcitiesaction.net/sharing-cities-summit/next-summit/>, (Erişim Tarihi 21.06.2023).
- Sharing Cities Action. (2023g). Sharing Star. <http://www.sharingcitiesaction.net/sharing-star/#why>, (Erişim Tarihi 21.06.2023).
- Sharing Cities Alliance. (2022a). A Shared Future. <https://www.sharingcitiesalliance.com/>, (Erişim Tarihi 10.08.2023).
- Sharing Cities Alliance. (2022b). About Us. <https://www.sharingcitiesalliance.com/about-us>, (Erişim Tarihi 10.08.2023).
- Sharing Cities Declaration. (2018). Sharing Cities Declaration: Cities Common Principles and Commitments For City Sovereignty Regarding The Platform Economy. <http://www.sharingcitiesaction.net/wp-content/uploads/2019/05/Sharing-Cities-Declaration-1.pdf>
- Sharing Cities London. (2023). London. <https://sharingcities.eu/city-london/>, (Erişim Tarihi 05.08.2023).
- Sharing Cities Summit. (2019). Sharing Cities Summit 2016: Amsterdam. <https://sharingcitiesalliance.knowledgeowl.com/help/sharing-cities-summit-2016-amsterdam>, (Erişim Tarihi 10.08.2023).
- Sharing Cities Sweden. (2015). A National Program For the Sharing Economy in Cities. <https://static1.squarespace.com/static/59e86b55aeb625e2140eec1a/t/5af19d646d2a738b7ff5cb5a/1525783913546/Sharing+Cities+Sweden+an+introduction.pdf>

- Sharing Cities Sweden. (2018). Sharing Cities Compass, Navigating the the Sharing Economy in Cities. Sharing Cities Sweden. <https://static1.squarespace.com/static/59e86b55aeb625e2140eec1a/t/5cf7b6dbd-39b6c00019a5bce/1559738098865/Sharing+Cities+Compass+-+Navigating+the+SE+in+Cities+Port+et+al.pdf>
- Sharing Cities Sweden. (2022a). Sharing Cities Sweden: A National Program For The Sharing Economy in Cities. Welcome to Sharing Cities Sweden. <https://www.sharingcities.se/>, (Erişim Tarihi 10.07.2023).
- Sharing Cities Sweden. (2022b). Collaborating. <https://www.sharingcities.se/collaborating>, (Erişim Tarihi 10.07.2023).
- Sharing Cities Sweden. (2022c). Investigating. <https://www.sharingcities.se/investigating>, (Erişim Tarihi 10.07.2023).
- Sharing Cities Sweden. (2022d). Learning. <https://www.sharingcities.se/learning>, (Erişim Tarihi 10.07.2023).
- Sharing Cities Sweden. (2023a). Sharing Cities Sweden, Exploring the emerging landscape of the sharing economy in cities. <https://static1.squarespace.com/static/59e86b55aeb625e2140eec1a/t/5c5d-54c9fa0d6079dda4ee45/1549620440287/Sharing+Cities+Sweden+-+overview+snapshot.pdf>
- Sharing Cities Sweden. (2023b). Sharing Cities Göteborg. <https://www.sharingcities.se/goteborgtestbed>, (Erişim Tarihi 20.07.2023).
- Sharing Cities Sweden. (2023c). Sharing City Stockholm. <https://www.sharingcities.se/stockholmtestbed>, (Erişim Tarihi 20.07.2023).
- Sharing Cities Sweden. (2023d). Sharing City Malmö. <https://www.sharingcities.se/malmoestestbed>, (Erişim Tarihi 20.07.2023).
- Sharing Cities Sweden. (2023e). Sharing City Umeå. <https://www.sharingcities.se/umeaestestbed>, (Erişim Tarihi 21.07.2023).
- Sharing City Göteborg Snapshot. (2023). Sharing City Göteborg. Sharing Cities Sweden. https://static1.squarespace.com/static/59e86b55aeb625e2140eec1a/t/5df3a420b7f79f2f33ff2c91/1576248362132/Snapshot_Story_Gothenburg_FINAL_no+bleed.pdf
- Sharing City Malmö Snapshot. (2023). Sharing City Malmö Snapshot. https://static1.squarespace.com/static/59e86b55aeb625e2140eec1a/t/5df3a45592c2512f27bedde0/1576248417419/Snapshot_Story_Malmo_FINAL_no+bleed.pdf

- Sharing City Stockholm Snapshot. (2023). Sharing City Stockholm. https://static1.squarespace.com/static/59e86b55aeb625e2140eec1a/t/5df3a3e03806ad43aba8832b/1576248296055/Snapshot_Story_Stockholm_FINAL_no+bleed.pdf
- Sharing City Umeå Snapshot. (2023). Sharing City Umeå Snapshot. https://static1.squarespace.com/static/59e86b55aeb625e2140eec1a/t/5df3a38693135176b0798ac4/1576248216612/Snapshot_Story_Umea%CC%8A_FINAL_no+bleed.pdf
- Sharing Communities. (2021). Sharing Communities, Final Report 2021. Sharing Cities Sweden. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1576084/FULLTEXT01.pdf>
- Sharing Communities. (2023). Sharing Communities. <https://static1.squarespace.com/static/59e86b55aeb625e2140eec1a/t/5df3a14c92c2512f27be8a62/1576247631917/Sharing+Communities+Snapshot+Flyer2.pdf>
- Sharing Digital Platforms. (2023). Sharing Digital Platforms. <https://static1.squarespace.com/static/59e86b55aeb625e2140eec1a/t/5c34678640ec9a9a469d3d3c/1546938252458/Sharing+Digital+Platforms+Strategic+Project.pdf>
- Sharing Economy UK. (2023) Our Priorities. <https://www.sharingeconomyuk.com/about>, (Erişim Tarihi 10.08.2023).
- Sharing Futures. (2023). Sharing Futures. https://static1.squarespace.com/static/59e86b55aeb625e2140eec1a/t/5dfa3d3b12633f569b7f2b54/1576680768551/Sharing+Futures_flyer.pdf
- Sharing Towns. (2023). Sharing Towns. <https://static1.squarespace.com/static/59e86b55aeb625e2140eec1a/t/5c3468fb0e2e721148d3237d/1546938621992/Sharing+Towns+Strategic+Project.pdf>
- Tucci, Linda ve Laskowski, Nicole. (2022). Sharing Economy, Techtar- get. <https://www.techtarget.com/searchcio/definition/sharing-economy#:~:text=The%20sharing%20economy%2C%20also%20known,than%20buy%20and%20own%20them.> (Erişim Tarihi 10.08.2023).
- Urban Sharing. (2023a). Urban Sharing-From Excess Economy To Access Economy. <http://www.urbansharing.org/project-1>, (Erişim Tarihi 10.08.2023).

- Urban Sharing. (2023b). About Urban Sharing Project. <https://www.urbansharing.org/project> (Erişim Tarihi 10.08.2023).
- Urban Sharing. (2023c). Sustainability. <http://www.urbansharing.org/sustainability>, (Erişim Tarihi 10.08.2023).
- Urban Sharing. (2023d). Design of Business Models. <http://www.urbansharing.org/design>, (Erişim Tarihi 10.08.2023).
- Urban Sharing. (2023e). Institutionalisation. <http://www.urbansharing.org/institutionalisation>, (Erişim Tarihi 10.08.2023).
- Urban Sharing. (2023f). Sharing in Shanghai. <http://www.urbansharing.org/shanghai>, (Erişim Tarihi 10.08.2023).
- Urban Sharing. (2023g). Sharing in Melbourne. <http://www.urbansharing.org/melbourne> (Erişim Tarihi 10.08.2023).
- Urban Sharing. (2023h). Sharing in Seoul. <http://www.urbansharing.org/seoul>, (Erişim Tarihi 10.08.2023).
- Urban Sharing in Amsterdam Snapshot. (2019). Urban Sharing in Amsterdam Snapshot, City Report No. 1 Urban Sharing Team. <https://static1.squarespace.com/static/581097b4e3df28ce37b24947/t/5da46c7b6b739e6f84c8528a/1571056875497/Cityreport1Amsterdam.pdf> (Erişim Tarihi 20.07.2023).
- Urban Sharing in Berlin Snapshot. (2017). Urban Sharing in Berlin. <https://static1.squarespace.com/static/5dc3ce040a1e873c89721166/t/5dc51dbdf8dfb6b3abc6e5e/1573199300545/Urban+Sharing+in+Berlin+-+Snapshot.pdf>
- Urban Sharing in London Snapshot. (2017). Urban Sharing in London. <https://static1.squarespace.com/static/5dc3ce040a1e873c89721166/t/5dc51f51fd8dfb6b3abc7f3b/1573199706353/Urban+Sharing+in+London+-+Snapshot.pdf>
- Urban Sharing in Melbourne. (2022). Urban Sharing City Report Melbourne, City Report No 4 Urban Sharing Team. https://static1.squarespace.com/static/581097b4e3df28ce37b24947/t/63355959dd415e557c79cab8/1664440667717/Melbourne+_2021_FINAL_220818.pdf
- Urban Sharing in Melbourne Snapshot. (2021). Urban Sharing in Melbourne. https://static1.squarespace.com/static/581097b4e3df28ce37b24947/t/6315eb61a69ff749ab0e2dc2/1662380902494/Snapshot_FINAL.pdf

- Urban Sharing in San Francisco Snapshot. (2017). Urban Sharing in San Francisco Snapshot. <https://static1.squarespace.com/static/5dc3ce040a1e873c89721166/t/5dc5203fe446601ca9a-2aa40/1573199948733/Urban+Sharing+in+San+Francisco+-+Snapshot.pdf>
- Urban Sharing in Seoul. (2023). Urban Sharing in Seoul, City Report No.5, <https://static1.squarespace.com/static/581097b4e3df28ce-37b24947/t/64a47c8e797f684c08bab3d0/1688501414718/Seoul+report.pdf>
- Urban Sharing in Seoul Snapshot.(2022). Urban Sharing in Seoul Snapshot. https://static1.squarespace.com/static/581097b4e3df28ce-37b24947/t/64a4764e48452f7607f26b69/1688499794298/Seoul_Snapshot_FINAL_230628.pdf
- Urban Sharing in Shanghai. (2020). Urban Sharing in Shanghai City Report No 3 Urban Sharing Team. <https://static1.squarespace.com/static/581097b4e3df28ce37b24947/t/6055e1a72998f-4194fe73111/1616241064945/Shanghai+report-komprimerad.pdf>
- Urban Sharing in Shanghai Snapshot. (2020). Urban Sharing in Shanghai Snapshot, City Report No.3. https://static1.squarespace.com/static/581097b4e3df28ce37b24947/t/5f5b3bf59c9d-5235419d97f2/1599814652769/Shanghai+-+Snapshot_FINAL.pdf
- Urban Sharing Sustainability and Institutionalisation. (2022a). Sharing Economy Definition. <http://www.urbansharing.org/sharing-economy-our-definition> (Erişim Tarihi 10.07.2023).
- Urban Sharing Sustainability and Institutionalisation. (2022b). Why Urban Sharing. <http://www.urbansharing.org/why-urban-sharing> (Erişim Tarihi 10.07.2023).
- Urban Sharing in Toronto. (2020). Urban Sharing in Toronto City Report No: 2 Urban Sharing Team. https://static1.squarespace.com/static/581097b4e3df28ce37b24947/t/5f0c1d23792782130c6c4883/1594629426451/Toronto+report_FINAL_web.pdf (Erişim Tarihi 10.07.2023).
- Urban Sharing in Toronto Snapshot. (2020). Urban Sharing in Toronto Snapshot. <https://static1.squarespace.com/static/581097b4e3df-28ce37b24947/t/5e2ee3949cbdd23a7d78d585/1580131229023/Toronto+-+Snapshot+FINAL.pdf>

- World Economic Forum. (2017). Collaboration in Cities: From Sharing to Sharing Economy. White Paper, World Economic Forum.
- Vergara, Jose Ignacio Sanches, Ginieis, Matias ve Papaikononmou, Eleni. (2021). The emergence of the sharing city: A systematic literature review to understand the notion of the sharing city and explore future research paths, *Journal of Cleaner Production*, 295: ss:1-20.
- Vinka, Ulrika. (2022). Conclusions for Urban Sharing in Melbourne. <http://www.urbansharing.org/new-blog/2022/11/16/conclusions-from-urban-sharing-in-melbourne>, (Erişim Tarihi 14.07.2023).
- Vith, Sebastian, Oberg, Achim, Höllerer, Markus A. ve Meyer, Renate E. (2019). Envisioning the Sharing City: Governance Strategies for the Sharing Economy, *Journal Of Business Ethics*, 159, ss.1023-1046.
- Yaraghi, Niam ve Ravi, Shamika. (2017). The Current and Future State of the Sharing Economy. Brookings India, Quality Independence Impact, Impact Series, No:032017, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/12/sharingeconomy_032017final.pdf

İŞSİZLERİN REFAHI

Kamu İstihdam Hizmetleri Açısından Bir Model Önerisi

Dr. Ayşe Şeyma Turgut Arıkan

İşsizlerin Refahı
Kamu İstihdam Hizmetleri Açısından Bir Model Önerisi
Dr. Ayşe Şeyma Turgut Arıkan

Yayın No.: 1827
ISBN: 978-625-398-949-1
E-ISBN: 978-625-398-950-7
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürüt-
mekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Meliha Uysal -meliha@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Turgut Arıkan, Ayşe Şeyma.
İşsizlerin Refahı Kamu İstihdam Hizmetleri Açısından Bir Model Önerisi / Dr. Ayşe Şeyma Turgut Arıkan
1. Basım, XII + 212 s., 16,5x24 cm. Dizin ve kaynakça var.
ISBN: 978-625-398-949-1
E-ISBN: 978-625-398-950-7
1. İşsizlik 2. Sosyal Politika 3. Sosyal Hizmet

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beştepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
TABLO DİZİNİ	xi
ŞEKİL DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM BİR KAVRAM VE MAKROİKTİSADİ SORUN OLARAK İŞSİZLİK	5
1.1. İşsizliğin Tanımlanması ve Ölçülmesi	5
1.2. İşsizliğin Türleri	9
1.2.1. Gizli İşsizlik	9
1.2.2. Açık İşsizlik.....	11
1.2.2.1. Geçici (Frikسیونel/Arizi) İşsizlik	11
1.2.2.2. Yapısal (Bünyevi) İşsizlik.....	11
1.2.2.3. Konjonktürel (Devri/Devresel) İşsizlik.....	12
1.2.2.4. Mevsimsel İşsizlik	12
1.2.2.5. Teknolojik İşsizlik.....	14
1.2.3. Sürekli Durgunluk.....	14
1.3. İşsizliğe İlişkin Teoriler	14
1.3.1. Klasik/Neoklasik Yaklaşım	14
1.3.2. Keynesçi Yaklaşım.....	16
1.3.3. Marxist Teori	19
1.3.4. İş Arama Teorisi	21
1.3.5. İçerdekiler-Dışardakiler Teorisi.....	21
1.3.6. Jahoda'nın Gizli Yoksunluk Modeli.....	22
1.3.7. Warr'ın Vitamin Modeli	23
1.3.8. Beklenti-Değer Teorisi	26
1.3.9. Yükleme Teorisi.....	26
1.3.10. Selfdeterminasyon Teorisi	27
1.4. Çok Boyutlu Bir Sorun Olarak İşsizliğin Nedenleri ve Sonuçları	28
1.4.1. İşsizliğin Nedenleri	28
1.4.2. İşsizliğin Sonuçları	30
1.4.3. Kırılma Bağılamında İşsizlik Olgusu.....	36
2. BÖLÜM İŞSİZLİKLE MÜCADELE POLİTİKALARI, KAMU İSTİHDAM	
SERVİSLERİ VE İŞSİZLERE YÖNELİK PSİKOSOSYAL DESTEK UYGULAMALARI	39
2.1. Aktif ve Pasif İş Gücü Piyasası Politikası.....	39
2.1.1. Aktif İş Gücü Piyasası Politikaları.....	39

2.1.1.1. Ücret ve İstihdam Sübvansiyonları.....	40
2.1.1.2. Girişimcilere Destek Programları.....	42
2.1.1.3. Doğrudan Kamu İstihdamı Yoluyla İş Yaratımı.....	43
2.1.1.4. Mesleki Eğitim Programları.....	44
2.1.1.5. Eşleştirme ve İstihdam Danışmanlığı Hizmetleri.....	46
2.1.2. Pasif İş Gücü Piyasası Politikaları.....	48
2.1.2.1. İşsizlik Sigortası (İşsizlik Ödeneği).....	48
2.1.2.2. İşsizlik Yardımı (Sosyal Yardımlar).....	50
2.1.2.3. Kıdem Tazminatı ve İş Kaybı Tazminatı.....	50
2.2. Kamu İstihdam Servisleri.....	52
2.2.1. Türk Kamu İstihdam Servislerinde İş ve Meslek Danışmanlığı.....	55
2.2.2. Uluslararası Kamu İstihdam Servislerinin Bazı Örnek Uygulamaları.....	57
2.3. İşsizlere Yönelik Psikososyal Destek Uygulamaları.....	61
3. BÖLÜM ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE BULGULARI.....	73
3.1. Araştırmanın Deseni.....	73
3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu.....	74
3.2.1. Araştırmanın Çalışma Grubuna İlişkin Tanıtıcı Bilgiler.....	75
3.3. Verilerin Toplanma Süreci.....	77
3.4. Etik Konular.....	79
3.5. Analiz Süreci ve Raporlama.....	82
3.5.1. Araştırmaya İlişkin COREQ Kontrol Listesi.....	84
3.6. Bulgular ve Tartışma.....	88
3.6.1. İşsizliğe İlişkin Genel Bulgular.....	89
3.6.2. İşsiz Bireylerin Kişilik Özellikleri.....	112
3.6.3. Boş Zaman Aktivitelerine İlişkin Bulgular.....	116
3.6.4. Gelecek Beklentilerine İlişkin Bulgular.....	119
3.6.5. Destek Mekanizmalarına İlişkin Bulgular.....	121
3.6.6. Sahip Olunan İhtiyaçlara İlişkin Bulgular.....	123
3.6.7. İşsizliğin Nasıl Anlamlandırıldığına İlişkin Bulgular.....	126
3.6.8. İşsiz Danışanlar ve Ailelerinin Profillerine İlişkin Bulgular.....	134
3.6.9. Sisteme Dair Eleştirilere İlişkin Bulgular.....	139
4. BÖLÜM SONUÇ VE ÖNERİLER.....	151
4.1. İşsiz Katılımcılardan Elde Edilen Bulgulara İlişkin Sonuç ve Öneriler.....	153
4.2. İş ve Meslek Danışmanı Katılımcılardan Elde Edilen Bulgulara İlişkin Sonuç ve Öneriler... 160	
4.3. Türkiye İçin Bir Model Önerisi.....	165
4.3.1. Modelin Amacı ve Yapısı.....	165
4.3.2. Modelin İşleyişi ve Çıktıları.....	166
KAYNAKÇA.....	185
EKLER.....	209

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Ak, R., Türk, A. ve Ak Bingül, B. (2018). Yoksulluğun Ölçülmesi. G. Cerev ve B. Yenihan (Ed.), Yoksulluk: Farklı Boyutlarıyla içinde (1-14). Bursa: Dora Basım-Yayın Dağıtım.
- Akbaş, S. (2017). Aktif iş gücü piyasası politikalarının etki değerlendirmesi: Denizli ili örneği. (1. Baskı). Ankara: Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi.
- Andaç, F. (1999). İşsizlik sigortası. Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası.
- Asenjo, A. ve Pignatti, C. (2019). Unemployment insurance schemes around the world: Evidence and policy options. International Labour Office.
- Aysan, M. F. ve Aysan, U. (2017). The Effect of Employment Status on Life Satisfaction in Europe 335-347. Springer
- Bailey, K. D. (1994). Methods of social research. (4. Baskı). New York: The Free Press.
- Başterzi, S. (1996). İşsizlik sigortası. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Bell, J. (2005). Doing your research project Maidenhead. Open University Press.
- Biçerli, M. K. (2003). Çalışma ekonomisi. Kırklareli: Beta Basın Yayın Dağıtım.
- Bilgin, M. H. ve Arı, S. (2010). ABD deneyimi ışığında emek piyasası reformu ve işsizliği azaltıcı politikalar. İstanbul Ticaret Odası.
- Bilgisay, H., 2010. "Yerel Yönetim Reformu ve İl Özel İdareleri: Bursa Perspektifinde Bir Analiz", Yerel Yönetimler Yerel Siyaset ve Kentsel Politikalar, Ed.: Bekir Parlak, Dora Yayınları: Bursa.
- Budd, J.W. (2016). Çalışma Düşüncesi (1. Baskı). Çev: Fuat Man. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bulutay, T. (1995). Employment, unemployment and wages in Turkey, Ankara: ILO.
- Burstein, F., ve Holsapple, C. W. (Eds.). (2008). Handbook on decision support systems 2: variations. Springer Science ve Business Media.
- Charmaz, K. (2001). Grounded Theory. In R.M. Emerson (Ed.), Contemporary field research: Perspectives and formulations (2nd ed.). (00.335-352). Prospect Heights, IL: Waveland Press.
- Cobb, S. ve Kasl, S. (1977). Termination: The consequences of job loss (Research Report No. 77-224). National Institute for Occupational Safety and Health.

- Coffey, A. ve Atkinson, P. (1996). Making sense of qualitative data: Complementary research strategies. Sage Publications, Inc.
- Cordonnier, L. (2017). Garibanlara Merhamet Yok: İşsizlik Üzerine İktisadi Teoriler (Çev. L. Şimşek). İstanbul: İletişim Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2000.)
- Creswell, J. W. (2020). Nitel Araştırma Yöntemleri. [Qualitative research methods]. M. Bütün ve SB Demir, Trans.(Eds.). İstanbul: Siyasal Kitapevi.
- Demir, F. (2018). En Son Yargıtay Kararları Işığında İş Hukuku ve Uygulaması (İş Hukuku). Albi Yayınları: İzmir.
- Denzin, N. K., ve Lincoln, Y. S. (2011). Introduction: The discipline and practice of qualitative research. In N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln (Eds.), The Sage handbook of qualitative research (pp. 1–19). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Doeringer, P. B. ve Piore, M.J. (1970). Internal Labor Markets and Manpower Analysis, USA Department of Labor: Eric.
- Duyan, V. (2012). Sosyal Hizmet Temelleri Yaklaşımları Müdahale Yöntemleri. Ankara: SHUDER Yayınları.
- Erlanson, D. A., Harris, E. L., Skipper, B. L., ve Allen, S. D. (1993). Doing naturalistic inquiry: A guide to methods. Sage.
- Fischer, Manfred M. ve Nijkamp, Peter (2014). Handbook of Regional Science || Job Search Theory. (Chapter 8), 59–73.
- Ford, M. (2020). Robotların Yükselişi: Yapay Zekâ ve İşsiz Bir Gelecek Tehlikesi. (7. Baskı). İstanbul: Kronik Kitap.
- Freud, S. (1961). Civilization and its discontents. New York: Norton (Orijinal çalışma basım tarihi 1930).
- Furnham, A., ve Lewis, A. (1986). The economic mind: The social psychology of economic behaviour. Wheatsheaf.
- Göztepe, Ö. (2012). “Yeni Dönemin Satırbaşları”. Şu kitapta: Özyay Göztepe. Güvencesizleştirme: Süreç, Yanılgı, Olanak. Ankara: NotaBene Yayınları, 15-61.
- Gündoğan, N. (2016). “İşsizlik”. Şu kitapta: Naci Gündoğan ve M. Kemal. Biçerli. Çalışma Ekonomisi II. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi, 134-156.
- Healy, K. (2005). Under reconstruction: Renewing critical social work practices. In S. Hick, J. Fook, ve R. Pozzuto (Eds.), Social work: A Critical turn (pp. 219-230). Toronto: Thompson Educational.
- Işığışok, Ö. (2018). “Temel Sosyal Politika Sorunları: İstihdam ve İşsizlik”. Şu kitapta: Aysen Tokol ve Yusuf Alper. Sosyal Politika. Bursa: Dora Basın-Yayın, 121-160.

- İMD [İş ve Meslek Danışmanları Derneği]. (2011). İş ve Meslek Danışmanlığı. (1. Basım). Ankara: Altan Özyurt Matbaacılık.
- Jahoda, M. (1982). *Employment and Unemployment: A Social-psychological Analysis*. London: Cambridge University Press.
- Jahoda, M. (1983). *Wieviel Arbeit braucht der Mensch? Arbeit und Arbeitslosigkeit im 20. Jahrhundert [How much work does man need? Employment and unemployment in the 20th century]*. Weinheim: Beltz.
- Jahoda, M., Lazarsfeld, P. F. ve Zeisl, H. (1933). *Marienthal: The Sociography of an Unemployed Community*. (English translation, 1971). Chicago: Aldine.
- Janoski, T. (1996). "Explaining State Intervention to Prevent Unemployment: The Impact of Institutions on Active Labour Market Policy Expenditures in 18 Countries", (içinde) *International Handbook of Labour Market Policy and Evaluation*, Edit: Günter SCHIMID vd., Edward Elgar, Cambridge, s.697-723.
- Kaczynski, T. J. (2010). *Technological Slavery: The Collected Writings of Theodore J. Kaczynski, Aka" The Unabomber"*. Feral House.
- Katz, L. F. (1996). *Wage subsidies for the disadvantaged (No. w5679)*. National Bureau of Economic Research.
- Keynes, J.M. (1964). *The General Theory of Employment, Interest and Money*.: McMillan and Company Limited.
- Knapp, H. (2010). *Introduction to social work practice: a practical workbook*. Sage Publications.
- Köhler, G. (2006). "The Global Stratification of Unemployment and Underemployment", Argentine Center of International Studies Working Papers, Programa Teoría de las Relaciones Internacionales.
- Kutlu, D. (2018). *Sosyal Yardım Alanlar: Emek, Geçim, Siyaset ve Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. (1. Baskı). Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Lafargue, P. (2014). *Tembellik Hakkı*. (1. Baskı), İstanbul: Palto Yayınevi.
- Lewis, O. (1971). *Sançez'in Çocukları*. (Çev: Leyla Ragıp), İstanbul: E Yayınları.
- Lincoln, Y. S. ve Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Newbury Park: Sage Publications.
- Lindbeck, A. ve Snower, D. (2002). "The Insider-Outsider Theory: A Survey". IZA Discussion Paper No. 534, Bonn.
- Lordoğlu, K. ve Özkaplan, N. (2014). *Çalışma İktisadı*. Der Yayınları: İstanbul.
- Lordoğlu, K., Özkaplan, N. ve Törüner, M. (1999). *Çalışma İktisadı*. İstanbul: Beta Basın Yayın Dağıtım.

- Lorey, I. (2016). Kırılganların Yönetimi. (Çev. N. Köklü). İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Mahiroğulları, A. ve Korkmaz, A. (2013). İşsizlikle Mücadelede Emek Piyasası Politikaları-Türkiye ve AB Ülkeleri. (3. Basım). Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- Marshall, A. (2004). "Labour Market Policies and Regulations in Argentina, Brazil and Mexico: Programmes and impacts", ILO Employment Strategy Papers 2004/13, Geneva.
- Martin John P. (1998). "What Works Among Active Labour Market Policies: Evidence from OECD Countries' Experiences", Labour Market and Social Policy Occasional Papers No. 35, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris.
- Marx, K. (2010). Kapital: ekonomi politiğin eleştirisi. (Çev. M. Selik ve N. Satlıhan). İstanbul: Yordam Kitap. (Orijinal çalışma basım tarihi 1867.)
- Marx, K. (2018). Ücretli Emek ve Sermaye. (1. Baskı). (Ç. Tülek, Çev.). İstanbul: Kor Kitap. (Orijinal çalışma basım tarihi 1891.)
- Miles, B. ve Huberman, M. (2019). Genişletilmiş bir kaynak kitap: nitel veri analizi (3. Baskı). (Çev. Ed: Sadegül Akbaba Altun-Ali Ersoy). Ankara: Pegem Akademi.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Nolen, P. (2006). "Unemployment and Family-Values: A Household Distribution Sensitive Measure of Unemployment and Some Applications". CAE Working Paper 05-03RR.
- Öngen, T. ve Hiperlink (Firm). (2014). Prometheusun sönmeyen ateşi: günümüzde işçi sınıfı. İstanbul.
- Patton, M. Q. (1987). How to use qualitative methods in evaluation (No. 4). Sage.
- Patton, M. Q. (2014). Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri. Qualitative research and evaluation methods].(Trans. Eds. M. Butun ve SB Demir). Ankara: Pegem Akademi.
- Pignatti, C., ve Van Belle, E. (2018). Better together: Active and passive labour market policies in developed and developing economies. International Labour Organization.
- Price, R. H., Choi, J. N. ve Lim, S. (2006). Beyond the iron rice bowl: Life stage and family dynamics in unemployed Chinese workers. Unemployment in China: Economy, human resources and labor markets, 108-127.
- Price, R. H., ve Vinokur, A. D. (2014). The JOBS program: impact on job seeker motivation reemployment, and mental health. Oxford handbook of job loss and job search, 575-590.
- Richards, L. ve Morse, J. M. (2012). Readme first for a user's guide to qualitative methods. Sage.

- Rothbard, M. N. (1972). *America's great depression. America 's Great Depression*; Mises Institute: Auburn, USA.
- Rutkowski, J. (2006). "Labor Market Developments during Economic Transition", World Bank Policy Research Working Paper, 3894, World Bank, Washington, DC.
- Saldana, J. (2013). *The coding manual for qualitative researchers* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Sarsby, A. (2016). *SWOT analysis: A guide to SWOT for business studies students.* : Spectaris Ltd., ISBN 0993250424.
- Schumpeter, J.A. (1982). *The theory of economic development: An inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle.* Vol. 55. Transaction Publishers.
- Stovicek, K., ve Turrini, A. (2012). *Benchmarking unemployment benefit systems* (No. 454). Directorate General Economic and Financial Affairs (DG ECFIN), European Commission.
- Sümer, N., Solak, N. ve Harma, M. (2013). *İşsiz yaşam: İşsizliğin ve iş güvencesizliğinin birey ve aile üzerindeki etkileri.* Koç Üniversitesi Yayınları.
- Şahin, Ç. (2000). *Kapitalizm ve Yoksulluk.* İstanbul: Çiviyazıları.
- Şen, M. (2018). *Türkiye'de işsizlikle Mücadelede Uygulanan Pasif İşgücü Piyasası Politikalarının Değerlendirilmesi.* Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimleri Sempozyumu Tam Metin Kitabı, 1178-1188.
- Talas, C. (1997). *Toplumsal Ekonomi-Çalışma Ekonomisi.* Ankara: İmge Kitabevi.
- Törüner, M. ve Lordoğlu, K. (1991). *Çalışma ekonomisi.* İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Vinokur, A. D., Price, R. H., Caplan, R. D., van Ryn, M., ve Curran, J. (1995). *The Jobs I preventive intervention for unemployed individuals: Short- and long-term effects on reemployment and mental health.* In L. R. Murphy, J. J. Hurrell, Jr., S. L. Sauter, ve G. P. Keita (Eds.), *Job stress interventions* (p. 125–138). American Psychological Association.
- Warr, P. (1987). *Work, Unemployment, and Mental Health,* Oxford: Clarendon Press.
- Weiner, B. (2010). "Attribution theory". *The Corsini encyclopedia of psychology*, 1-2.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* (7. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zaim, S. (1997). *Çalışma Ekonomisi.* İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Zastrow, C. (2016). *Sosyal Hizmete Giriş.* (4. Baskı). (D.B. Çiftçi, Çev.). Ankara: Nika Yayınevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 1996).

Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

- Acar, O. ve Kazancı-Yabanova, E. (2017). Aktif İşgücü Piyasası Politikaları Çerçevesinde Kütahya İŞKUR'un Mesleki Eğitim Faaliyetlerinin İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4 (2), 85-111.
- Açıklın, N. (2008). Yoksulluk ve Genç Kuşakların Toplumsal Hareketlilik Şansları: İstanbul ve Gaziantep Örnekleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1/3, 34-54.
- Akgeyik, T. (2019). İstifa ve İşten Çıkarmayı Etkileyen Faktörler (Bir Kimya Fabrikası Örnekleme Üzerine Ampirik Bir Araştırma). *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi*, 9 (1), 11-28.
- Akgün, R. (2020). Adam Öldüren Kadınlara Farklı Bir Perspektiften Bakış. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (6), 154-168.
- Aksakal, H. İ. (2017). Dr. Refik Saydam Önderliğinde Cumhuriyet Dönemi Sağlık Hizmetlerini Modernleştirme Çabaları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1), 219-232.
- Alataş, G., Karaoğan, A., Arslan, M., ve Yanık, M. (2009). Toplum Temelli Ruh Sağlığı Modeli ve Türkiye'de Toplum Ruh Sağlığı Merkezleri Projesi. *Archives of Neuropsychiatry/Noropsikiatri Arsivi*, 46.
- Alola, A. A., Arikewuyo, A. O., Akadiri, S. S., ve Alola, M. I. (2020). The role of income and gender unemployment in divorce rate among the OECD countries. *Journal of Labor and Society*, 23(1), 75-86.
- Alparslan, E. ve Orhan, K. (2016). İşgücü kaybının nedenleri, etkileri ve alınabilecek önlemler: Denizli kablo ve tel üreticisi bir firmada araştırma. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 7(2), 41-64.
- Álvaro, J. L., Garrido, A., Pereira, C. R., Torres, A. R., ve Barros, S. C. (2019). Unemployment, self-esteem, and depression: Differences between men and women. *The Spanish Journal of Psychology*, 22, E1.
- Anderberg, D., Rainer, H., Wadsworth, J., ve Wilson, T. (2016). Unemployment and domestic violence: Theory and evidence. *The Economic Journal*, 126(597), 1947-1979.
- Anderberg, D., Rainer, H., Wadsworth, J., ve Wilson, T. (2016). Unemployment and domestic violence: Theory and evidence. *The Economic Journal*, 126(597), 1947-1979.
- Arnout, B. A. (2020). A structural equation model relating unemployment stress, spiritual intelligence, and mental health components: Mediators of coping mechanism. *Journal of Public Affairs*, 20(2), e2025.

- Aşkın U. ve Aşkın, E. Ö. (2018). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Ve Yoksulluk İlişkisi: Aile İçi Şiddet Mağduru Kadınlar Üzerine Bir Araştırma. *Kapadokya Akademik Bakış*, 1(2), 16-37.
- Ata, A. Y. (2011). Ücretler, işsizlik ve suç arasındaki ilişki: Yatay-kesit analizi. *Çalışma ve Toplum*, 4(31), 113-134.
- Ataman, Ü. (2014). Kıdem Tazminatı Tartışmaları Üzerine. *DİSK-AR Dergisi*. Kış Sayısı.
- Attepe-Özden, S. A., Tekindal, M., Gedik, T. E., Ferman, E. R. İ. M., Ahmet, E. G. E., ve Tekindal, M. A. (2022). Nitel Araştırmaların Rapor Edilmesi: COREQ Kontrol Listesinin Türkçe Uyarlaması. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (35), 522-529.
- Aydemir, İ. ve Yurtkulu, F. (2012). Çocuğa yönelik cinsel istismarla mücadelede: Çocuk İzlem Merkezi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(2), 151-165.
- Bakırtaş, İ. (1998). Politik-Ekonomik Dalgalanmalar Kuramı Kapsamında Türkiye'deki Politik Yapının Ekonomi Üzerindeki Etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13 (2), 47-63.
- Bassuk, E., Dawson, R., ve Huntington, N. (2006). Intimate partner violence in extremely poor women: Longitudinal patterns and risk markers. *Journal of Family Violence*, 21, 387-399.
- Bayrakdar, S. (2019). İşsizliğin çözümünde uygulanan aktif istihdam politikalarının etkinliği üzerine genel bir değerlendirme. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33(1), 339-358.
- Becker, G. S. (1968). Crime and punishment: An economic approach. *Journal of political economy*, 76(2), 169-217.
- Bennington, L., ve Tharenou, P. (1996) "Older Workers: Myths, Evidence and Implications for Australian Managers," *Asia Pacific Journal of Human Resources*, 34(3), 63-76.
- Berg, G. J. V. D. (1990). "Nonstationarity in Job Search Theory". *The Review of Economic Studies*, 57(2), 255-277.
- Beylik, U., Kayral, İ. H., ve Çıraklı, Ü. (2015). 13. yüzyıldan 21. yüzyıla Türk sağlık sisteminin gelişim süreci üzerine bir derleme. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 2(4), 183-189.
- Blanchard, O.J., Diamond, P. (1989). "The flow approach to labor market". *American Economic Review*, 82, 1-76.
- Bolton, W., ve Oatley, K. (1987). A longitudinal study of social support and depression in unemployed men. *Psychological Medicine*, 17(02), 453.
- Bölükbaş, M. (2019). Türkiye'de Genç İşsizlik ve Yoksulluk İlişkisi: Bölgeler Düzeyinde Bir İnceleme. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 7(18), 213-233.

- Bradshaw, M. ve Ellison, C.G. (2010). "Financial Hardship and Psychological Distress: Exploring the Buffering Effects of Religion." *Social Science ve Medicine* 71(1), 196–204.
- Caplan, R. D., Vinokur, A. D., Price, R. H., ve Van Ryn, M. (1989). Job seeking, reemployment, and mental health: a randomized field experiment in coping with job loss. *Journal of applied psychology*, 74(5), 759.
- Carlier, B. E., Schuring, M., ve Burdorf, A. (2018). Influence of an interdisciplinary re-employment programme among unemployed persons with mental health problems on health, social participation and paid employment. *Journal of occupational rehabilitation*, 28(1), 147-157.
- Castaño, M. S., Méndez, M. T., ve Galindo, M. Á. (2015). The effect of social, cultural, and economic factors on entrepreneurship. *Journal of business research*, 68(7), 1496-1500.
- Ceylan-Ataman, B. (1998). "İşsizlik Sorununa Yeni Yaklaşımlar", *AÜ SBF Dergisi*, 53(1), 59-72.
- Chandrashekar, Y., ve Anand, I. S. (1991). Exercise as a coronary protective factor. *American heart journal*, 122(6), 1723-1739.
- Choi, J.W., Kim, T.H., Shin, J. ve Han, E. (2019). Poverty and suicide risk in older adults: A retrospective longitudinal cohort study. *Int J Geriatr Psychiatry*. 34:1565–1571.
- Clark, A. E. (2003). Unemployment As a Social Norm: Psychological Evidence from Panel Data. *Journal of Labor Economics*. 21(2). 323–351.
- Clark, A. E., Georgellis, Y. and Sanfey, P. (2001) "Scarring: The Psychological Impact of Past Unemployment" *Economica* 68, 221-241.
- Creed, P. A. ve Evans, B. M. (2002). "Personality, well-being and deprivation theory". *Personality and Individual Differences*, 33(7), 1045–1054.
- Creed, P. A. ve Macintyre, S. R. (2001). "The relative effects of deprivation of the latent and manifest benefits of employment on the well-being of unemployed people". *Journal of Occupational Health Psychology*, 6(4), 324-347.
- Creed, P. A., Hicks, R. E. ve Machin, M. A. (1998). Behavioural plasticity and mental health outcomes for long-term unemployed attending occupational training programmes. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 71(2), 171-191.
- Creed, P. A., Machin, M. A., ve Hicks, R. E. (1999). Improving mental health status and coping abilities for long-term unemployed youth using cognitive-behaviour therapy based training interventions. *Journal of Organizational Behavior*, 20(6), 963-978.

- Crépon, B., Duflo, E., Gurgand, M., Rathelot, R., ve Zamora, P. (2013). Do labor market policies have displacement effects? Evidence from a clustered randomized experiment. *The quarterly journal of economics*, 128(2), 531-580.
- Çiçek, Y. (2014). Geçmişten Günümüze Türkiye’de Yerel Yönetimler. *Kabramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (1), 53-64.
- Çivilidağ, A. (2019). İşsizlik Sorununa Fenomenolojik Bir Yaklaşım: Üniversite Mezunu Genç İşsizlerin Görüşlerine Göre İşsizlik Sorunu. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 9(2), 197-217.
- Da Motta Veiga, S. P. ve Gabriel, A. S. (2016). “The role of self-determined motivation in job search: A dynamic approach”. *Journal of Applied Psychology*, 101(3), 350–361.
- Dambrun, M. ve Dubuy, A. L. (2014). A positive psychology intervention among long-term unemployed people and its effects on psychological distress and well-being. *Journal of Employment Counseling*, 51(2), 75-88.
- Danckert, B. (2017). Facing Unemployment: Personal and Vicarious Unemployment Experiences Generate Favourable Perceptions of Unemployed People. *European Sociological Review*, 33(6), 779–790.
- Darity Jr., W. (1999). “Who Loses from Unemployment”. *Journal of Economic Issues*, 33(2), 491-496.
- Daşlı, Y. (2018). Yoksullukla mücadele aracı olarak sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(2), 525-542.
- De Koning, J. (1993). Measuring the placement effects of two wage-subsidy schemes for the long-term unemployed. *Empirical Economics*, 18(3), 447-468.
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (2000). “The “What” and “Why” of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior”. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268.
- Della-Posta, C. ve Drummond, P. D. (2006). Cognitive behavioural therapy increases re-employment of job seeking worker’s compensation clients. *Journal of Occupational Rehabilitation*, 16(2), 217-224.
- Doğan, S. (1995). Rehberlik ve araştırma merkezlerinin dünü, bugünü ve yarını: gelişmeler ve sorunlar. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(75-85).
- Doi, S., Fujiwara, T., Isumi, A., ve Ochi, M. (2019). Pathway of the association between child poverty and low self-esteem: Results from a population-based study of adolescents in Japan. *Frontiers in Psychology*, 10, 937.
- Dolton, P., ve O’Neill, D. (2002). The long-run effects of unemployment monitoring and work-search programs: experimental evidence from the United Kingdom. *Journal of labor economics*, 20(2), 381-403.

- Donaldson, J. R., Piacentino, G., ve Thakor, A. (2019). Household Debt Overhang and Unemployment. *The Journal of Finance*.
- Eckhard, J. (2022). Gender differences in the social consequences of unemployment: How job loss affects the risk of becoming socially isolated. *Work, Employment and Society*, 36(1), 3-20.
- Edgerton, D. (2011). In praise of Luddism. *Nature*, 471(7336), 27-29.
- Emirgil, B. F., Zeynep, A. C. A., ve Işığışık, Ö. (2014). Türkiye’de İş ve Meslek Danışmanlığının Etkinliği: Sorun Alanları ve Beklentiler Bursa İşkur Örneği. *Çalışma ve Toplum*, 1(40), 139-162.
- Erdoğan, N. (2011) “İş ve Meslek Danışmanlığı”, İş ve Meslek Danışmanlığı Derneği Dergisi, İş ve Meslek Danışmanlığı, Ankara: İŞKUR, 6-23.
- Ersoy-Kart, M., ve Erdost, H. E. (2008). Unemployment Worries Among Turkish University Students. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 36(2), 275–288.
- Farré, L., Fasani, F., ve Mueller, H. (2018). Feeling useless: the effect of unemployment on mental health in the Great Recession. *IZA Journal of Labor Economics*, 7(1), 1-34.
- Feather, N. T. (1992). “Expectancy-value theory and unemployment effects”. *Journal of Occupational and Organisational Psychology*, 65, 315–320.
- Friedman, B. A. (2011). The relationship between governance effectiveness and entrepreneurship. *International Journal of Humanities and Social Science*, 1(17), 221-225.
- Furnham, A. (1982). Explanations for unemployment in Britain. *European Journal of Social Psychology*, 12(4), 335-352.
- Furnham, A. (1984). “Unemployment, Attribution Theory, and Mental Health: A Review of the British Literature”. *International Journal of Mental Health*, 13(1-2), 51–67.
- Gallie, D., Paugam, S., ve Jacobs, S. (2003). Unemployment, Poverty And Social Isolation: Is there a vicious circle of social exclusion? *European Societies*, 5(1), 1–32.
- Garcia, A.O. ve Sanchez, P.M. (2017). Analysis of the vicious circle of poverty and social exclusion of the gypsy woman in the neighbourhood of Los Rosales, Murcia. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 618 – 625.
- Garg, R., Kapadia, Y., ve Sengupta, S. (2021). Using the lenses of emotion and support to understand unemployment discourse on Reddit. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, 5(CSCW1), 1-24.
- Goldsmith, A. H., Veum, J. R., ve Darity, W. (1997). Unemployment, joblessness, psychological well-being and self-esteem: Theory and evidence. *The Journal of Socio-Economics*, 26(2), 133–158.

- Görmüş, A. (2019). “Türkiye’de Yetersiz İstihdam: Cinsiyet Temelli Bir Lojistik Regresyon Modeli”. *Çalışma ve Toplum*, 61(2), 1005-1028.
- Greenwood, A. M. (1999). “International definitions and prospects of underemployment statistics”. Proceedings for the Seminario sobre Subempleo, *Bogota*, 8(12), 1-18.
- Grotlüschen, A., Buddeberg, K., Redmer, A., Ansen, H., ve Dannath, J. (2019). Vulnerable subgroups and numeracy practices: How poverty, debt, and unemployment relate to everyday numeracy practices. *Adult education quarterly*, 69(4), 251-270.
- Gün, S. (2013). Toplum yararına çalışma programı: İşsizlikle mücadelede yeni bir yöntem mi? *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi*, 3(2), 76-95.
- Günay, D. (2002). Sanayi ve sanayi tarihi. *Mimar ve Mühendis Dergisi*, 31(2002), 8-14.
- Haatainen, K., Tanskanen, A., Kylmä, J., Antikainen, R., Hintikka, J., ve Honkalampi, K., et al. (2003). Life events are important in the course of hopelessness: A 2-year follow-up study in a general population. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 38, 436-441.
- Hainmueller, J., Hofmann, B., Krug, G., ve Wolf, K. (2016). Do lower caseloads improve the performance of public employment services? New evidence from German employment offices. *The Scandinavian Journal of Economics*, 118(4), 941-974.
- Harris, E., Lum, J., Rose, V., Morrow, M., Comino, E., ve Harris, M. (2002). Are CBT interventions effective with disadvantaged job-seekers who are long-term unemployed?. *Psychology, health ve medicine*, 7(4), 401-410.
- Hastings, O. P., ve Roeser, K. K. (2020). Happiness in hard times: Does religion buffer the negative effect of unemployment on happiness?. *Social Forces*, 99(2), 447-473.
- Haynes, P. L., Wolf, R. L., Howe, G. W., ve Kelly, M. R. (2021). Unemployed individuals reporting hindrance work stress at previous job have increased likelihood of insomnia disorder. *International journal of behavioral medicine*, 28, 39-47.
- Hindin, M. J., ve Adair, L. S. (2002). Who’s at risk? Factors associated with intimate partner violence in the Philippines. *Social science ve medicine*, 55(8), 1385-1399.
- Houssemand, C., Thill, S. ve Pignault, A. (2020). Understanding Unemployment Normalization: Individual Differences in an Alternative Experience With Unemployment. *Frontiers in Psychology*. 11. 3653.
- Hulsegge, G., Otten, W., van de Ven, H. A., Hazelzet, A. M., ve Blonk, R. W. B. (2022). Employers’ attitude, intention, skills and barriers in relation to employment of vulnerable workers. *Work*, 72(4), 1215-1226.
- Huttunen, K., Pirttilä, J., ve Uusitalo, R. (2013). The employment effects of low-wage subsidies. *Journal of Public Economics*, 97, 49-60.

- Iemmi, V., Bantjes, J., Coast, E., Channer, K., Leone, T., McDaid, D., Palfreyman, A., Stephens, B. ve Lund, C. (2016) Suicide and poverty in lowincome and middle-income countries: a systematic review. *The Lancet Psychiatry*, 3 (8), 774-783.
- İlhan Tunç, A. (2009). Kız Çocuklarının Okula Gitmeme Nedenleri Van İli Örneği. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 237-269.
- İŞKUR (2016). Özel Politika Gerektiren Grupların İstihdamında İŞKUR. İstihdamda 3İ Dergisi, 21, 1-132.
- İŞKUR (2021). İş ve Meslek Danışmanı Nasıl Çalışır?. İŞKUR Meslek Seçimine Destek Dergisi, 7, 12-13.
- Jahoda, M. (1981). Work, employment and unemployment: values, theories and approaches in social research. *American Psychologist*, 36, 184-191.
- Jahoda, M. (1984). "Social institutions and human needs: a comment on Fryer and Payne". *Leisure Studies*, 3(3), 297-299.
- Jeurissen, T. ve Nyklíček, I. (2001). "Testing the Vitamin Model of job stress in Dutch health care workers". *Work ve Stress*, 15(3), 254-264.
- Jones, S. R. G. ve Riddell, W. C. (1999). "The Measurement of Unemployment: An Empirical Approach". *Econometrica*, 67(1), 147-161.
- Kallio, J., Blomberg, H., ve Kroll, C. (2013). Social workers' attitudes towards the unemployed in the Nordic countries. *International journal of social welfare*, 22(2), 219-229.
- Kapar, R. (2006). Aktif İşgücü Piyasası Politikaları. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 55(1), 341-371.
- Karabulut, Ö. (2008). Kıdem Tazminatı Fonu Yasa Tasarısı. *Hukuk Gündem Dergisi*, 9, 77-81.
- Karakartal, D. ve Yalçınkaya, M. (2019). Cezaevinde Yatan Mahkumlara Sunulan Psiko-Sosyal Destek Hizmetlerinin İncelenmesi. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 5(10), 207-222.
- Karaküçük, S., Ayyıldız Durhan, T. ve Çakır, M. (2020). Türkiye'de Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Boş Zaman Davranışları. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (41), 510-52.
- Karataş, K. (2002). Engellilerin Toplumla Bütünleşme Sorunları: Bir Sosyal Politika Yaklaşımı, Cilt 2, Sayı 2, 43-55, Kasım 2002. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 2(2).
- Karataş, Z. (2017). Çocuklara Yönelik Denetimli Serbestlik Uygulamalarında Sosyal Hizmet Müdahalesinin Önemi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 1-20.
- Kawohl, W., ve Nordt, C. (2020). COVID-19, unemployment, and suicide. *The Lancet Psychiatry*, 7(5), 389-390.

- Kessler, R. C., House, J. S., ve Turner, J. B. (1987). Unemployment and health in a community sample. *Journal of health and social behavior*, 51-59.
- Khezri, N., Rezaei, M., ve Aram, M. (2020). Injustice, uselessness, and illness: A qualitative study of unemployed graduates' lives in Iran. *Education and Urban Society*, 52(1), 70-91.
- Kingdon, G., Knight, J. (2006). "The measurement of unemployment when unemployment is high". *Labour Economics*, 13(3), 291-315.
- Kitapçı, İ. (2017). "Rasyonaliteden İrrasyonaliteye: Davranışsal İktisat Yaklaşımı ve Bilişsel Önyargılar". *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 85-102.
- Kluve, J. (2010). The effectiveness of European active labor market programs. *Labour Economics*, 17(6), 904-918.
- Knabe, A., ve Rätzl, S. (2010). Better an insecure job than no job at all? Unemployment, job insecurity and subjective wellbeing. *Economics Bulletin*, 30(3), 2486-2494.
- Kocabaş, F. ve Canbey-Özgüler, V. (2019). Pasif İşgücü Piyasası Politikaları: İşsizlik Ödeneği ve İşsizlik Yardımı Uygulamaları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (28), 266-283.
- Konstantakopoulos, G., Pikouli, K., Ploumpidis, D., Bougonikolou, E., Kouyanou, K., Nystazaki, M. Ve Economou, M. (2019). The Impact of Unemployment on Mental Health Examined in A Community Mental Health Unit During the Recent Financial Crisis in Greece. *Psychiatrike= Psychiatriki*. 30(4., 281-290.
- Koopman, M. Y., Pieterse, M. E., Bohlmeijer, E. T., ve Drossaert, C. H. (2017). Mental health promoting Interventions for the unemployed: a systematic review of applied techniques and effectiveness. *International Journal of Mental Health Promotion*, 19(4), 202-223.
- Kökalan-Çımrın, F. (2023). Tez Yazımı İçin Bir Rehber: Ontolojiden Metodolojiye Genel Bir Bakış. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25 (1), 317-332.
- Kreuzfeld, S., Preuss, M., Weippert, M. ve Stoll, R. (2013). Health effects and acceptance of a physical activity program for older long-term unemployed workers. *International Archives of Occupational and Environmental Health*, 86(1), 99-105.
- Kumaş, H. ve Çağlar, A. (2017). "Tabakalı İşgücü Piyasası Teorisine Göre Türkiye'de Özel-Hizmet Sektöründe İstihdamın Kalitesi". *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 19(1), 49-86.
- Kurniawaty, K., Ramly, M., ve Ramlawati, R. (2019). The effect of work environment, stress, and job satisfaction on employee turnover intention. *Management science letters*, 9(6), 877-886.

- Lasi, H., Fettke, P., Kemper, H. G., Feld, T. ve Hoffmann, M. (2014). Industry 4.0. *Business ve Information Systems Engineering*, 6(4), 239–242.
- LeCompte, M. D.; Goetz, J. P. (1982). Problems of Reliability and Validity in Ethnographic Research. *Review of Educational Research*, 52(1), 31–60.
- Lee, J. H., Sohn, S. Y. ve Ju, Y. H. (2011). How effective is government support for Korean women entrepreneurs in small and medium enterprises?. *Journal of Small Business Management*, 49(4), 599-616.
- Limon, R. (2015). Türkiye de Kıdem Tazminatının Tarihi Gelişimi ve Kıdem Tazminatı Fonu. *İş ve Hayat*, 1(1), 147-170.
- Lund C. (2012). Poverty and mental health: a review of practice and policies. *Neuropsychiatry*. 2(3), 213–9.
- Machin, M. A. ve Creed, P. A. (2003). Understanding the differential benefits of training for the unemployed. *Australian Journal of Psychology*, 55(2), 104-113.
- Malgaç, H. ve Ünlü, E. Ö. (2017). Neo-Liberal Emek Yönetiminde Devletin Rolü: Türkiye’de Özel İstihdam Büroları. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2), 233-278.
- Matt, G. E., Bellardita, L., Fischer, G. ve Silverman, S. (2006). Psychological resources and mental health among the difficult-to-employ: Can a pre-employment training program make a difference? *Journal of Vocational Rehabilitation*, 24(1), 33-43
- McClelland, A. (1993). Long-term unemployment: costs and responses. *Australian Economic Review*, 26-26.
- Merakou, K., Tsoukas, K., Stavrinou, G., Amanaki, E., Daleziou, A., Kourmoussi, N., ... ve Barbouni, A. (2019). The effect of progressive muscle relaxation on emotional competence: Depression–anxiety–stress, sense of coherence, health-related quality of life, and well-being of unemployed people in Greece: An intervention study. *Explore*, 15(1), 38-46.
- Moen, P. (1979). Family impacts of the 1975 recession: Duration of unemployment. *Journal of Marriage and the Family*, 561-572.
- Mohammad Ali, S., ve Lindström, M. (2006). Psychosocial work conditions, unemployment, and leisure-time physical activity: a population-based study. *Scandinavian journal of public health*, 34(2), 209-216.
- Mohanty, M. S. (2010). Effects of positive attitude and optimism on employment: Evidence from the US data. *The Journal of Socio-Economics*, 39(2), 258-270.
- Murphy, G. C. ve Athanasou, J. (1999). The effect of unemployment on mental health. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 72, 83-99.

- Nagtegaal, R., de Boer, N., van Berkel, R., Derks, B., ve Tummers, L. (2023). Why Do Employers (Fail to) Hire People with Disabilities? A Systematic Review of Capabilities, Opportunities and Motivations. *Journal of Occupational Rehabilitation*, 1-12.
- Niang, M. M. (2014). "Gender Gaps in Recurrence and Concentration of Unemployment: Evidence from Youth Leaving France's Education System". *IZA Journal of European Labor Studies*, 3(14), 1-25.
- Nickell, S., Wadhvani, S. (1990). "Insider forces and wage determination". *The Economic Journal*, 100(401), 496-509.
- Obaji, N. O., ve Olugu, M. U. (2014). The role of government policy in entrepreneurship development. *Science Journal of Business and Management*, 2(4), 109-115.
- Ondigi, A.N. ve Ondigi, S. (2012). The Influence of Poverty and Well Being of the Elderly People in Nyanza Province, Kenya. *Asian Social Science* 8(2), 2011-220.
- Öz, H., Dönmez, B., ve Akdağ, G. (2021). İş Yerinde Cinsel Taciz ile İş Doyumu ve İşten Ayrılma Niyeti İlişkileri: Kadın Mutfak Çalışanları Örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(4), 3842-3854.
- Özdamar, Ö., Kılınç, Z. S. ve Giovanis, E. (2021). Türkiye'de İşsizliğin Ekstra Maliyeti ve İşsizlik Ödeneklerinin Maddi Yoksunluk Üzerine Etkisi. *İzmir İktisat Dergisi*, 36 (3), 535-554.
- Pamuk, N. S. ve Soysal, M. (2018). Yeni sanayi devrimi endüstri 4.0 üzerine bir inceleme. *Verimlilik Dergisi*, (1), 41-66.
- Papps, K., ve Winkelmann, R. (2000). Unemployment and crime: New evidence for an old question. *New Zealand Economic Papers*, 34(1), 53-71.
- Parolin, Z., ve Wimer, C. (2020). Forecasting estimates of poverty during the COVID-19 crisis. *Poverty and Social Policy Brief*, 4(8), 1-18.
- Patrickson, M., ve Ranzijn, R. (2003). Employability of older workers. *Equal opportunities international*, 22(5), 50-63.
- Paul, S. (1992). "An Illfare Approach to the Measurement of Unemployment", *Applied Economics*, 24, 739-43.
- Pearlin, L. I., ve Schooler, C. (1978). The structure of coping. *Journal of health and social behavior*, 2-21.
- Peedicayil, A., Sadowski, L. S., Jeyaseelan, L., Shankar, V., Jain, D., Suresh, S., ... ve IndiaSAFE Group. (2004). Spousal physical violence against women during pregnancy. *BJOG: An International Journal of Obstetrics ve Gynaecology*, 111(7), 682-687.

- Pelzer, B., Schaffrath, S. ve Vernaleken, I. (2014). Coping With Unemployment: The Impact of Unemployment on Mental Health, Personality and Social Interaction Skills. *Work*, 48(2), 289-295.
- Peterie, M., Ramia, G., Marston, G., ve Patulny, R. (2019). Social isolation as stigma-management: Explaining long-term unemployed people's 'failure' to network. *Sociology*, 53(6), 1043-1060.
- Pignault, A. ve Houssemand, C. (2017). Normalizing Unemployment: A New Way to Cope With Unemployment? *Basic and Applied Social Psychology*, 39(6), 372-386.
- Pignault, A. ve Houssemand, C. (2018). An Alternative Relationship to Unemployment: Conceptualizing Unemployment Normalization. *Review of General Psychology*, 22(3), 355-366.
- Price, R. H., Friedland, D. S., ve Vinokur, A. D. (1998). Job loss: Hard times and eroded identity. *Perspectives on loss: A sourcebook*, 303-316.
- Price, R. H., Van Ryn, M., ve Vinokur, A. D. (1992). Impact of a preventive job search intervention on the likelihood of depression among the unemployed. *Journal of Health and Social Behavior*, 158-167.
- Proudfoot, J., Guest, D., Carson, J., Dunn, G., ve Gray, J. (1997). Effect of cognitive-behavioural training on job-finding among long-term unemployed people. *The Lancet*, 350(9071), 96-100.
- Pulkkinen, L. (2009). Personality—a resource or risk for successful development. *Scandinavian Journal of Psychology*, 50(6), 602-610.
- Purutçuoğlu, E. ve Doğan, İ. (2017). Engelli Yakınlarının Engelli Yoksulluğuna İlişkin Düşünceleri ve İnançları: Ankara Keçiören Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(49), 348-361.
- Rashid, M. H., ve Islam, M. A. (2020). Impacts of unemployment on graduates in Bangladesh: a case study. *Br. J. Arts Humanit*, 2(5), 87-94.
- Reçber, B. (2018). Türkiye'de Şiddet Önleme Ve İzleme Merkezleri Etkin Mi?. *Journal of Management and Economics Research*, 16(4), 367-376.
- Reynolds, C., Barry, M. M. ve Nic Gabhainn, S. (2010). Evaluating the impact of the winning new jobs programme on the re-employment and mental health of a mixed profile of unemployed people. *International Journal of Mental Health Promotion*, 12(2), 32-41.
- Reynolds, C., Barry, M. M., ve Nic Gabhainn, S. (2010). Evaluating the impact of the winning new jobs programme on the re-employment and mental health of a mixed profile of unemployed people. *International Journal of Mental Health Promotion*, 12(2), 32-41.

- Rose, V. K., Perz, J. ve Harris, E. (2012). Vocationally oriented cognitive behavioural training for the very long-term unemployed. *Occupational medicine*, 62(4), 298-300.
- Rözer, J. J., Hofstra, B., Brashears, M. E., ve Volker, B. (2020). Does unemployment lead to isolation? The consequences of unemployment for social networks. *Social Networks*, 63, 100–111.
- Rüsch, N., Staiger, T., Waldmann, T., Dekoj, M., Brosch, T., Gabriel, L., Bahemann, A., Oexle, N., Klein, T., Nehf, L., ve Becker, T. (2019). Efficacy of a peer-led group program for unemployed people with mental health problems: Pilot randomized controlled trial. *International Journal of Social Psychiatry*, 65(4), 333–337.
- Sam, N. (2008). Yoksulluğa Bir Yaklaşım: Kapasite Yaklaşımı. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(17), 59-70.
- Sapancalı, F. (2007). Türkiye’de iş gücü piyasası, sorunlar ve politikalar. Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası (TÜHİS). *İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 21(2-3), 8-30.
- Sardoni, C. (1986). “Marx and Keynes on effective demand and unemployment”, *History of Political Economy*, 18, 419-441.
- Seçer, B. ve Çınar, E. (2019). İş ve Meslek Danışmanlarının Bakış Açısından İşsizlik ve Danışmanlık. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2019(2), 975-1004.
- Selenko, E., Batinic, B., Paul, K. (2011). “Does latent deprivation lead to psychological distress? Investigating Jahoda’s model in a four-wave study”. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 84(4), 723-740.
- Sengupta, M. (2009). “Unemployment Duration and the Measurement of Unemployment”, *Journal of Economic Inequality*, 7, 273–94.
- Sessions, J. G. (1994). Unemployment Stigma and Multiple Labour Market Equilibria: A Social-Psychological Interpretation of Hysteresis. *Labour*, 8(3), 355–376.
- Shorrocks, A. (2009a). “On the measurement of unemployment”. *Journal of Economic Inequality*, 7(3), 311–327.
- Shorrocks, A. (2009b). “Spell Incidence, Spell Duration and the Measurement of Unemployment”, *Journal of Economic Inequality*, 7, 295–310.
- Soares, J. J. F., Macassa, G., Grossi, G., ve Viitasara, E. (2008). Psychosocial Correlates of Hopelessness Among Men. *Cognitive Behaviour Therapy*, 37(1), 50–61.
- Susanlı, Z. B. (2017). “Underemployment in the Turkish Labor Market”. *Sosyoekonomi*, 25(3), 157-173.
- Şener, Ü. (2012). Kadın yoksulluğu. *Mülkiye Dergisi*, 36(4), 51-67.

- Taş, H.Y. (2012). İŞKUR'un Mesleki Eğitim Faaliyetlerinin İstihdam Üzerine Etkileri: Yalova İŞKUR Örneği. *Journal of Social Policy Conferences*, 0 (61), 153-176.
- Taylor, P., ve Walker, A. (1998) "Policies and Practices Toward Older Workers: A Framework for Comparative Research," *Human Resources Management Journal*, 8(3), 61-76.
- Tekindal, M. ve Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı ve Sürecine Yönelik Bir Derleme. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 20 (1), 153-172.
- Temin, P. (2010). The Great Recession ve the Great Depression. *Daedalus*, 139(4), 115–124.
- Topbaş, F., ve Serdar, K. U. R. T. (2007). İşsizlik ve boşanma ilişkisi: 1970–2005 Var analizi. *Journal of Management and Economics Research*, 5(7), 30-43.
- Uşan, M.F. (1995). İş Kaybı Tazminatı. *KAMU-İŞ*, 4(1), 103-115.
- Uysal, S. D., ve Pohlmeier, W. (2011). Unemployment duration and personality. *Journal of economic psychology*, 32(6), 980-992.
- Van den Berg, G. J. and Van der Klaauw, B. (2006), Counseling and Monitoring of Unemployed Workers: Theory and Evidence from a Controlled Social Experiment, *International Economic Review* 47, 895–936.
- Vansteenkiste, V., Lens, W., Witte, H. ve Feather, N. T. (2005). "Understanding unemployed people's job search behaviour, unemployment experience and well-being: A comparison of expectancy-value theory and self-determination theory". *British Journal of Social Psychology*, 44(2), 269–287.
- Viinikainen, J., ve Kokko, K. (2012). Personality traits and unemployment: Evidence from longitudinal data. *Journal of Economic Psychology*, 33(6), 1204-1222.
- Vinokur, A. D., ve Schul, Y. (2002). The web of coping resources and pathways to reemployment following a job loss. *Journal of occupational health psychology*, 7(1), 68.
- Vinokur, A. D., Schul, Y., Vuori, J., ve Price, R. H. (2000). Two years after a job loss: long-term impact of the JOBS program on reemployment and mental health. *Journal of occupational health psychology*, 5(1), 32-47.
- Vinokur, A., ve Caplan, R. D. (1987). Attitudes and Social Support: Determinants of Job-Seeking Behavior and Well-Being among the Unemployed1. *Journal of Applied Social Psychology*, 17(12), 1007–1024.
- Von Tunzelmann (2003). Historical coevolution of governance and technology in the industrial revolutions., 14(4), 0–384.
- Vuori, J., ve Silvonen, J. (2005). The benefits of a preventive job search program on re-employment and mental health at 2-year follow-up. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 78(1), 43-52.

- Vuori, J., Silvonen, J., Vinokur, A. D., ve Price, R. H. (2002). The Työhön Job Search Program in Finland: Benefits for the unemployed with risk of depression or discouragement. *Journal of occupational health psychology*, 7(1), 5-19.
- Waldfoegel J. (1994). The effect of criminal conviction on income and the trust “reposed in the workmen”. *J Hum Resour*, 29, 62–81
- Wang, Y., Zhang, L., Kong, X., Hong, Y., Cheon, B. ve Liu, J. (2016). Pathway to Neural Resilience: Self-Esteem Buffers Against Deleterious Effects of Poverty on the Hippocampus. *Human Brain Mapping* 37:3757–3766.
- Warr, P. (1994). “A conceptual framework for the study of work and mental health”. *Work ve Stress*, 8(2), 84–97.
- Wiafe, E. A. (2021). Willingness of employers to employ ex-convicts among selected SMEs in the western region of Ghana. *Cogent Social Sciences*, 7(1), 1868670.
- Williams, G. C., Saizow, R., Ross, L. ve Deci, E. L. (1997). “Motivation underlying career choice for internal medicine and surgery”. *Social Science ve Medicine*, 45(11), 1705–1713.
- Winefield, A. H., Tiggemann, M., ve Winefield, H. R. (1992). Spare time use and psychological well-being in employed and unemployed young people. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 65(4), 307–313.
- Winter, S.C. ve May, P.J. (2001): “Motivation for Compliance with Environmental Regulation”. *Journal of Policy Analysis ve Management*, 20(4): 675-98.
- Wolpin, K. I. (1987), “Estimating a structural job search model: the transition from school to work”, *Econometrica*, 55, 801-818.
- Wyatt, H. R., Peters, J. C., Reed, G. W., Barry, M. A. R. Y., ve Hill, J. O. (2005). A Colorado statewide survey of walking and its relation to excessive weight. *Medicine ve Science in Sports ve Exercise*, 37(5), 724-730.
- Xu, Y. M., Li, C., Zhu, R., ve Zhong, B. L. (2022). Prevalence and correlates of insomnia symptoms in older Chinese adults during the COVID-19 outbreak: a classification tree analysis. *Journal of Geriatric Psychiatry and Neurology*, 35(2), 223-228.
- Yanar, B., Budworth, M. H., ve Latham, G. P. (2009). The effect of verbal self-guidance training for overcoming employment barriers: A study of Turkish women. *Applied Psychology*, 58(4), 586-601.
- Yavuz, H. (2017). Aktif İşgücü Piyasası Politika Uygulamalarının Etkilerinin Değerlendirilmesi: Bir Meta Analiz Çalışması. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7 (13), 497-523.

- Yavuz, H. A. (2012). Denetimli serbestliğin Türk ceza adalet sistemi içerisindeki genel görünümü üzerine. *Adalet dergisi*, 42, 58-75.
- Yıldız, K. ve Çiloğlu-Yörübulut, M. (2017). Türkiye’de İş ve Meslek Danışmanlığı Sisteminin İşlerliği. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 12(1), 97-109.
- Yılmaz, F., Çelik, C. ve Tekin, R.E. (2014). Investigating The Effects Of Poverty On Health And Quality Of Life In Poor People Aged 65 And Over In EtiMesgut District, Ankara. *Turkish Journal of Geriatrics*, 17 (4) 397-403.
- Yüksel, İ. (2005). İşsizlik Olgusunun Psikolojik Boyutu: Görgül Bir Araştırma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 60(3).255-274.
- Zagorsky, J. L. (1996). “The Effect of Definitional Differences on US and Canadian Unemployment Rates”. *Canadian Business Economics*, 4, 13-21.
- Zimmermann K. F., Biavaschi C., Eichhorst W., Giulietti C., Kendzia M. J., Muravyev A., Pieters J., Rodríguez-Planas N. ve Schmidl R. (2013), “Youth Unemployment and Vocational Training”, *Foundation and Trends in Microeconomics* 9, 1–157.

Tezler ve Resmî Raporlar

- Andersen, T., Feiler, L., ve Schulz, G. (2015). The role of employment service providers. Guide to anticipating and matching skills and jobs, 4.
- Bördös, K., Csillag, M., ve Scharl, A. (2015). What works in wage subsidies for young people: A review of issues, theory, policies and evidence. ILO Working Papers, (994898973402676).
- Bouyon, S., ve Musmeci, R. (2016). Two dimensions of combating over-indebtedness: Consumer protection and financial stability (No. 11930). Centre for European Policy Studies.
- Büyükakten, E. (2022). Spor bilimleri fakülteleri mezunu kadınların istihdam ve işsizlik deneyimleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi.
- Culp, Ken III; Eastwood, Christy; Turner, Susan; Goodman, Melissa; and Ricketts, Kristina G., “Using a SWOT Analysis: Taking a Look at Your Organization [2016]” (2016). Community and Economic Development Publications. 3.
- Çapar-Diriöz, S. (2012). İstihdamın Arttırılmasında Aktif İşgücü Politikalarının Rolü, T.C Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Dion, M. R., Hershey, A. M., Zaveri, H. H., Avellar, S. A., Strong, D. A., Silman, T., ve Moore, R. (2008). Implementation of the building strong families program (No. f3 2144116ff8406bbef29b0379f26cbe). Mathematica Policy Research.

- Fachelli, S., Ronconi, L., ve Sanguinetti, J. (2006). Poverty and employability effects of workfare programs in Argentina. Poverty and Economic Policy (PEP) Research Network: Call for Research Proposals.
- Feinstein, L. (2000). The relative economic importance of academic, psychological, and behavioural attributes developed in childhood. CEP Discussion Paper dp0443.
- Gülüm, A. ve Karakaş, S. (2020). Türkiye’de Genç İşsizliği: NEET Gençliğinin Analizi. Toplum Gönüllüleri Vakfı.
- Hatun, Ş. (2002). Çocuk Hakları Sözleşmesinin 13. Yılında Yoksulluk ve Çocuklar Üzerine Etkileri. Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi, Ankara.
- Heinesen, E., Winter, S.C., Bøge, I.R. ve Husted, L. (2004): Kommunernes integrationsindsats og integrationssucces. Institute of Local Government Studies and the Danish National Institute of Social Research. Copenhagen: AKF Forlaget.
- IFSW [International Federation of Social Workers] (2002). Definition of Social Work (in 16 languages). Berne, Switzerland: Author.
- ILO (2007). Evaluation of The Implications of Introducing A Wage Subsidy Scheme in South Africa, Geneva.
- International Labour Office [ILO] (1998a). “World Employment Report 1998-99: Global financial crisis to hike world unemployment,” World of Work, No. 27.
- International Labour Organization [ILO] (1998b). Report of the Sixteenth Conference of Labour Statisticians, Geneva: ILO.
- Kayım, H. (2017). Ücret Sübvansiyonu Özelinde İstihdam Teşvikleri, Ülke Örneklerinin İncelenmesi ve İŞKUR İçin Öneriler. T.C. Uzmanlık Tezi. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.
- Knabe, A., ve Rätzl, S. (2008). Scarring or Scaring? The psychological impact of past unemployment and future unemployment risk. CESifo Working Paper Series No. 2457.
- Koç, V. (2020). Türkiye’de Kamu İstihdam Kurumlarının Dönüşüm Sürecinde İş ve Meslek Danışmanlığı: Taşra Teşkilatına İlişkin Bir Model Önerisi. Yayınlanmamış doktora tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Lagerström, J. (2011). How important are caseworkers-and why? New evidence from Swedish employment offices (No. 2011: 10). Working Paper.
- Nasel, D. (2004). Spiritual orientation in relation to spiritual intelligence: Aconsideration of traditional Christianity and New Age/individualisticspirituality. Adelaide, Australia: The University of SouthAustralia

- Pedersen, J. M., M. Rosholm, and M. Svarer (2012). "Experimental Evidence on the Effects of Early Meetings and Activation." IZA Discussion Paper no. 6970, Institute for the Study of Labor. Research Conference of the Association for Public Policy and Management in Washington, D.C. SFI – The Danish National Institute of Social Research. Copenhagen.
- Schierenbeck, I. (2003): *Bakom välfärdsstatens dörrar*. Umeå: Boréa.
- Smith, C. D. (2021). *Exploring the Employability of Ex-Offenders: Employer Perspectives* (Doctoral dissertation, Walden University).
- Sökmen-Kılınç, V. (2012). *İşsizliğin Aile İlişkilerine Etkilerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Treanor, M. (2012). *Impacts of poverty on children and young people*. Scottish Child Care and Protection Network.
- Ulbricht, D., Al-Umaray, K. S., Butenob, M., Hebebrand, L., Kranz, V., Stähr, D., ve Ulikowski, C. (2016). *iff-Überschuldungsreport 2016: Überschuldung in Deutschland* (No. 2016). iff-Überschuldungsreport.
- UNDP (1997). *Human Development Report 1997*. New York, Oxford University Press.
- UNICEF. (2006). *The state of the world's children 2007: women and children: the double dividend of gender equality* (Vol. 7). Unicef.
- Van den Berg, G. J., Kjærsgaard, L., ve Rosholm, M. (2012). *To meet or not to meet (your case worker)–That is the question*.
- Weatherall, C. D., ve Markwardt, K. S. (2010). *Caseworker behavior and clients' employability*. Social Policy and Welfare Services, Working Paper, 4, 2010.
- Weber, T. (2011). *Profiling systems for effective labour market integration*. Thematic synthesis paper presented at the conference on Profiling systems for effective labour market integration, Brussels, 11 and 12 May 2011.
- Winter, S.C. (2005): *Effects of Casework: The Relation between Implementation and Social Effects in Danish Integration Policy*. Paper prepared for presentation at the 2005.
- Zaveri, H., ve Hershey, A. (2010). *Initial Implementation of a Couples-Focused Employment Program* (No. 6878e640db0948b6b32d0916566cc884). Mathematica Policy Research.

Kanun ve Yönetmelikler

- Aktif İşgücü Hizmetleri Yönetmeliği, Resmî Gazete Tarihi: 12.03.2013 Resmî Gazete Sayısı: 28585.
- İnsan Kaynaklarının Değerlendirilmesinde Mesleki Eğitim ve Yönlendirmenin Yeri Hakkında Sözleşme, Resmî Gazete Tarihi: 12.12.1992 Resmî Gazete Sayısı: 21433.
- İşsizlik Sigortası Kanunu, Resmî Gazete Tarihi: 08.09.1999 Resmî Gazete Sayısı: 23810.
- Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliğinde, Resmî Gazete Tarihi: 14.08.2020 Resmî Gazete Sayısı: 31213.
- Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik, Resmî Gazete Tarihi: 17.03.2016.
- Türkiye İş Kurumu İşgücü Uyum Hizmetleri Yönetmeliği, Resmî Gazete Tarihi: 31.12.2008 Resmî Gazete Sayısı: 27097.
- Türkiye İş Kurumu Kanunu, Resmî Gazete Tarihi: 25.06.2003 Resmî Gazete Sayısı: 25159.

Elektronik Kaynaklar

- Adalet Bakanlığı (2020). Adalet Bakanlığı 2019 Faaliyet Raporu. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/bitstream/handle/1/1707/16720201409152019yüzde 20Yüzde C4yüzde B1lyüzde C4yüzde B1yüzde 20Bakanlyüzde C4yüzde B1kyüzde 20Faaliyetyüzde 20Raporu.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, erişim tarihi: 06.05.2023.
- AMATEM (2016). Amatem Nedir? <http://www.amatem.org/amatem/amatem-nedir/>. Erişim tarihi: 1 Haziran 2023.
- ASHB (2023b). Çocuk Destek Merkezleri, Çocuk Evleri ve Çocuk Hakları. <https://www.aile.gov.tr/sss/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/cocuk-destek-merkezleri-evleri-haklari/>, erişim tarihi: 16.05.2023.
- ASHB (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı) (2023a). Sosyal Hizmet Merkezleri. <https://www.aile.gov.tr/sss/aile-ve-toplum-hizmetleri-genel-mudurlugu/sosyal-hizmet-merkezi/>, erişim tarihi: 16.05.2023.
- ASHB (b.t.). Tarihçe. <https://www.aile.gov.tr/bakanlik/hakkinda/tarihce/>, erişim tarihi: 06.05.2023.
- Bates Ramirez, V. (22 Şubat 2023). This 3D Printed Community Is Printing One House per Week for a Year, <https://singularityhub.com/2023/02/22/a-3d-printed-homes-community-is-going-up-in-kenya-and-its-first-phase-is-now-complete/> erişim tarihi: 03.03.2023.

- CVGT Australia (2020). Why work? 10 benefits of being employed. <https://www.cvgt.com.au/why-work-10-benefits-of-being-employed/>, Erişim tarihi: 27 Ekim 2021.
- IFSW [International Federation of Social Workers] (2014). Global Definition of Social Work. <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>, Erişim tarihi: 2 Haziran 2023.
- ILO (2015). Decent work. <https://www.ilo.org/global/topics/decent-work/lang--en/index.htm>, Erişim tarihi: 27 Ekim 2021.
- İŞKUR (b.t.). Tarihçe. <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/tarihce/>, erişim tarihi: 23.03.2023.
- MEB (2015). Millî Eğitim Bakanlığının Kısa Tarihçesi. <https://www.meb.gov.tr/milli-egitim-bakanliginin-kisa-tarihcesi/duyuru/8852>, erişim tarihi: 06.05.2023.
- Nath, J. (2020). The 10 Benefits of Having a Job. <https://www.jobscan.co/blog/benefits-having-job/>, Erişim tarihi: 27 Ekim 2021.
- Özmenteş, G. (2014). Nitel Araştırmalarda Genelleme Üzerine, <https://gozmentes.blogspot.com/2014/05/nitel-arastirmalarda-genelleme-uzerine.html>, erişim tarihi: 29.06.2021.
- TÜİK (2012). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması. Erişim tarihi: 6 Mayıs 2023, Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Income-and-Living-Conditions-Survey-2012-13594>.
- TÜİK (2019). İşgücü İstatistikleri Mikro Veri Seti, <https://www.tuik.gov.tr/media/microdata/pdf/isgucu.pdf>, erişim tarihi: 19.11.2020.
- Watson, B. (2015). Economic inequality for women costs \$9tn globally, study finds. <https://www.theguardian.com/sustainablebusiness/2015/jan/23/womeninequality-income-p>, Erişim tarihi: 20 Nisan 2020.

Kişisel Görüşmeler

Sosyal Hizmet Uzmanı Mazlum Gül, Kişisel Görüşme, 10 Mayıs 2023.

PSİKİYATRİ HEMŞİRELERİNDE PSİKODRAMA UYGULAMASI

Dr. Şennur Günay Aksoy

Psikiyatri Hemşirelerinde Psikodrama Uygulaması

Dr. Şennur Günay Aksoy

Yayın No.: 1892
ISBN: 978-625-393-062-2
E-ISBN: 978-625-393-063-9
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik

ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Nurcan Çağman -nurcan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Günay Aksoy, Şennur.

Psikiyatri Hemşirelerinde Psikodrama Uygulaması / Dr. Şennur Günay Aksoy

1. Basım, VIII + 96 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-393-062-2

E-ISBN: 978-625-393-063-9

1. Grup Terapisi 2. Psikodrama 3. Hemşirelik

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com - E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezhin, Ödak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
BeYTEPE Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	v
TEŞEKKÜR	vii
ÖN SÖZ	ix
GİRİŞ	1
1. GENEL BİLGİLER PSİKİYATRİ HEMŞİRELİĞİ	3
1.1. Psikiyatri Hemşireliğinin Tarihçesi.....	4
1.2. Psikiyatri Hemşireliğinde Sertifikasyon:	11
1.3. Psikiyatri Hemşiresinin Uygulama Alanları	11
1.4. Psikiyatri Hemşiresinin Kişisel Öncelikleri	11
1.5. Psikiyatri Hemşiresinin Rollerini	12
1.6. Psikiyatri Hemşiresinin İşlevleri	12
1.7. Psikiyatri Hemşiresinin Çalışma Alanları.....	14
2. PSİKODRAMA	15
2.1. PSİKODRAMA İLE İLGİLİ ÖNEMLİ KAVRAMLAR.....	17
2.1.1. Sahne ve Dekor.....	17
2.1.2. Protagonist.....	18
2.1.3. Psikodrama Yöneticisi / Terapist	18
2.1.4. Yardımcı Egolar.....	19
2.1.5. Grup.....	20
2.2. PSİKODRAMANIN İŞLEVİ	20
2.2.1. Arınma (Katarsis) Sağlama ve İçgörü Kazanma.....	20
2.2.2. Gerçeği Test Etme ve Alternatif Düşünceler Geliştirme	21
2.2.3. Psikodramada Öğrenme/Davranış Değişikliği.....	21
2.3. PSİKODRAMA OTURUMUNDA AŞAMALAR.....	23
2.3.1. Isınma Aşaması	24
2.3.2. Oyun Aşaması.....	24
2.3.3. Paylaşım Aşaması	25
2.4. PSİKODRAMANIN TEMEL TEKNİKLERİ	25
2.4.1. Eşleme	25

2.4.2. Rol Değiştirme.....	26
2.4.3. Ayna	26
3. HEMŞİRELİK VE PSİKODRAMA	29
4. GRUP HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	31
5. GRUP SÜRECİ VE OTURUMLAR	33
6. SONUÇ	81
KAYNAKLAR.....	93
YAZAR HAKKINDA	95

KAYNAKLAR

- Adams, I. T. (1989). The Evaluation of Psychiatric/Mental Health Nursing. Birkhead, L. H. (Ed.). *Psychiatric Mental Health Nursing: The Therapeutic Use of Self*. Lippincott Company, Philadelphia, 3-14.
- Ancelin-Schützenberger, A. (1995). Le jeu de rôle. *ESF Editeur, Coll. Formation permanente en sciences humaines*, 17.
- Birkhead, L. H. (1989). The Development and Differentiation of the Professional Role of the Nurse. Birkhead, L. H. (Ed.). *Psychiatric Mental Health Nursing: The Therapeutic Use of Self*. Lippincott Company, Philadelphia, 15-28.
- Carson, V. B., Arnold, E. N. (1996). *Mental Health Nursing: The Nurse-Patient Journey*. W.B. Saunders, USA, 11-29.
- Ceyhun B, (1996) Grup Psikoterapilerine Giriş, Grup Psikoterapileri Derneği Yayını No:6
- Dokur M (2004) Aile Çift Terapisi ve Psikodrama Entegrasyonu, psikodrama Tezi, İstanbul
- Dökmen Ü, (1995) Sosyometri ve Psikodrama, Sistem Yayıncılık AŞ
- Erer, M. T., Akbaş, M., & YILDIRIM, G. (2017). Hemşirelik sürecinin evrimsel gelişimi hemşirelik süreci. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 7(1), 1-5.)
- Kipper, D.A. and Uspiz (1987) Emotional and Cognitive Responses in Role Playing. *Journal of Group Psychotherapy, Psychodrama and Sociometry*, 39(4), 131-142
- Martin C and Drek WC, (2000) Reducin Distress in First Level and Student Nurses; a reviee of the appliedstress management literatur, *Journal Of Advanced Nursing*, 32 (1), 66-74
- Moreno, J.L. (1977) *Psychodrama*, Vol.III, Beacob, N.Y.:Beacon House Ic..
- Naar N, (1993) Grup psikoterapisine İlk Adım, Çeviren: Nesrim hisli şahin, İmge Kitabevi, Ankara
- Otong, D. A. (2003). *Psychiatric Nursing: Biological&Behavioral Concepts*. Thomson, USA, 3-21.

- ÖZBAŞ, D., & Buzlu, S. (2011). Geçmişten günümüze psikiyatri hemşireliği. *Florence Nightingale Journal of Nursing*, 19(3), 187-193.
- Özbek, A ve Leutz, G. (1987). Psikodrama: Grup Psikoterapisinde sahnesele etkileşim. Has-Soy Matbaası, Ankara.
- Pisa A, Lukens H (1975) A Multifaceted approach the psychodrama in a day treatment center, *Hosp, Community Psychiatry*, Jul;26(7):444-7
- Pişmişoğlu E (2006) Hemşirelik ve Psikodrama, Psikodrama Tezi, İzmir
- Stuart, G. W., Sundeen, S. J. (1991). Principles and Practice of Psychiatric Nursing. Mosby Year Book, USA, 4-35.
- Tanığ, Y. (1996). Psikiyatri hemşireliğinin uluslararası boyutlarda incelenmesi. Yayınlanmamış *Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.*
- Ünsal, G., Karaca, S., Arnik, M., Öz, Y. C., Elif, A. Ş. I. K., KIZILKAYA, M., ... & ŞİPKİN, S. (2014). Psikiyatri kliniğinde çalışan hemşirelerin psikiyatri hemşiresinin rollerine ilişkin görüşleri. *Clinical and Experimental Health Sciences*, 4(2), 90-95.
- Varcarolis, E. M., Halter, M. J. (2009). Essentials of Psychiatric Mental Health Nursing: A Communication Approach to Evidence Based Care. Saunders Elseiver, China.
- Yalom I, (2002) Grup Psikoterapilerinin Teori ve pratiği . Çeviren Doç.Dr. Ataman Tangör- Dr. Özgür Karaçam, Kabalcı Yayınevi
- Yılmaz, M., & Özcan, A. (2016). Psikiyatri hemşireliğinin geleceği. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(1), 53-59.

Türkiye ile Rusya Arasında Siyasi Krizlerin Ekonomilerine Yansıması

Melahet Berikan

Türkiye ile Rusya Arasında Siyasi Krizlerin Ekonomilerine Yansımaları

Melahet Berikan

Yayın No.: 1890
ISBN: 978-625-393-046-2
E-ISBN: 978-625-393-047-9
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik

ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Berikan, Melahet.

Türkiye ile Rusya Arasında Siyasi Krizlerin Ekonomilerine Yansımaları / Melahet Berikan

1. Basım, XVIII + 338 s., 13,5x19,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-393-046-2

E-ISBN: 978-625-393-047-9

1. Siyasi ve Ekonomik Kriz 2. Türkiye-Rusya ilişkileri 3. Uçak Krizi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com - E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,

Nezih, Ödak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093

Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA Tel: 0312 385 54 10

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ/TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	v
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM ULUSLARARASI KRİZLER VE EKONOMİK ETKİLERİ	17
1.1. Krizler, Siyasallaşması ve Uluslararasılaşması	17
1.1.1. Kavramsal Açından Kriz	17
1.1.1.1. <i>Kriz Kavramı ve Tanımı</i>	17
1.1.1.2. <i>Kriz Türleri</i>	23
1.1.2. Krizlerin Siyasallaşması	47
1.1.2.1. <i>Siyasi Kriz Kavramı ve Tanımı</i>	47
1.1.2.2. <i>Siyasi Kriz Türleri</i>	51
1.1.2.3. <i>Siyasi Krizin Aktörleri</i>	58
1.1.2.4. <i>Siyasi Krizin Nedenleri</i>	66
1.1.2.5. <i>Siyasi Krizin Boyutları</i>	72
1.1.3. Krizlerin Uluslararasılaşması	79
1.1.3.1. <i>Uluslararası Kriz Kavramı ve Tanımı</i>	79
1.1.3.2. <i>Uluslararası Siyasi Krizlerin Oluşumu</i>	85
1.2. Kriz Yönetimi ve Ekonomik Uygulamalar	88
1.2.1. Kriz Yönetimi	88
1.2.2. Kriz Yönetimi ve Müdahale.....	93
1.2.3. Uluslararası Düzeyde Kriz Yönetimi	96
1.2.4. Kriz Yönetiminde Ekonomik Uygulamalar.....	101
2. BÖLÜM TÜRKİYE VE RUSYA ARASINDAKİ SİYASİ KRİZLER.....	105
2.1. İkili İlişkilerin Tarihsel Arka Planı: SSCB Dönemi İlişkiler	105
2.2. Türkiye ve Rusya Federasyonu Arasındaki İlişkilerin Analizi	118

2.2.1. Türkiye ve Rusya Federasyonu Arasında Siyasi İlişkiler: Siyasi Krizler ve Onların Ekonomide Yansımaları (1991-2020)	118
2.2.1.1. Ermenistan-Azerbaycan Arasındaki Dağlık Karabağ Sorunu Çerçevesinde Türkiye-Rusya İlişkilerinin Analizi	120
2.2.1.2. Türkiye'nin Türk Dünyasını Birleştirme Girişimleri Çerçevesinde Türkiye-Rusya İlişkilerinin Analizi	126
2.2.1.3. Türkiye'nin Çeçenistan'a Yardımı Sonucu Rusya'nın PKK Desteği Çerçevesinde Türkiye-Rusya İlişkilerinin Analizi	131
2.2.1.4. Türkiye'nin Azerbaycan ve Gürcistan'ın Batıyla Geliştirilen İş Birliğine Desteği Çerçevesinde Türkiye-Rusya İlişkilerinin Analizi ..	135
2.2.1.5. Ermenistan-Türkiye Yaklaşımı Çerçevesinde Türkiye-Rusya İlişkilerinin Analizi	145
2.2.1.6. Türkiye-Rusya Arasında Yaşanan Siyasi Gerilimin Onarılmaya Çalışılması	149
2.2.2. Türkiye ve Rusya Federasyonu Arasında Ekonomik İş Birliği ve Yeni Enerji Projeleri	152
2.2.3. Türkiye ve Rusya Federasyonu Arasında Sosyal-Kültürel İlişkiler .	174
2.2.4. Türkiye ve Rusya Federasyonu Arasında Askeri-Güvenlik İlişkileri	178
3. BÖLÜM UÇAK KRİZİNİN TÜRKİYE VE RUSYA EKONOMİLERİNE YANSIMASI.....	185
3.1. Türkiye ve Rusya Federasyonu Arasında Siyasi Kriz Olarak Uçak Krizinin Analizi.....	185
3.1.1. Uçak Krizinin Suriye Krizi Çerçevesinde Analizi	185
3.1.2. Siyasi Kriz Olan Uçak Krizinin Ekonomik Krize Dönüşmesi	193
3.2. Uygulanan Yaptırımların Ekonominin Çeşitli Alanlarına Etkileri	195
3.2.1. Uçak Krizi Nedeniyle Uygulanan Yaptırımların Dış Ticarete Etkileri	195
3.2.2. Uçak Krizi Döneminde Türkiye Dış Ticaret Endekslerinin Analizi	204
3.2.3. Uçak Krizi Nedeniyle Uygulanan Yaptırımların Turizme Etkileri.....	220
3.2.4. Uçak Krizi Nedeniyle Uygulanan Yaptırımların Doğrudan Yabancı Yatırımlara Etkileri.....	227
3.2.5. Uçak Krizinin İki Ülke Arasındaki Enerji Projeleri Üzerindeki Etkileri.....	231

4. BÖLÜM TÜRKİYE VE RUSYA ARASINDAKİ SİYASİ KRİZLERİN EKONOMİLERİNE YANSIMASININ EKONOMETRİK ANALİZİ.....	239
4.1. Literatür Taraması	239
4.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	248
4.3. Araştırmanın Hipotezi.....	249
4.4. Metodoloji.....	250
4.4.1. Birim Kök veya Durağanlık	250
4.4.2. Geleneksel Birim Kök Testler	252
4.4.2.1. <i>Dickey ve Fuller (1981) ADF Birim Kök Testi</i>	252
4.4.2.2. <i>Kwiatkowski vd. (1992) KPSS Birim Kök Testi</i>	255
4.4.3. Fourier Birim Kök Testleri	256
4.4.3.1. <i>Enders ve Lee (2012) Fourier ADF Birim Kök Testi</i>	257
4.4.3.2. <i>Becker vd. (2006) Fourier KPSS Birim Kök Testi</i>	259
4.5. Fourier Otoregresif Gecikmesi Dağıtılmış Kointegrasyon	260
4.6. Uygulama.....	262
4.6.1. Ampirik Analiz Sonuçları.....	262
SONUÇ.....	271
KAYNAKÇA.....	287
ÖZ GEÇMİŞ.....	337

KAYNAKÇA

- Abbasov, E. (2017). Rossiysko-Turechkiye Otnosheniye v Godı pravleniya Partii Spravedlivostı i Razvitya (2003-2017), *Byulleten Mezhdunarodnyh Dogovorov*, 4, 72-83.
- Abdullah, A. & Babaç, E. (2016). Ekonomik Açıdan Rusya'ya Uygulanan Yatırımlar ve Türkiye ile Yaşanan Uçak Krizinin Etkileri, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(7), 2134-2143.
- Abdullah, A. & Hüseyinli, T. (2013). XXI Yüzyılda Rusya'nın Sanayi Sektörünün Yapısal Analizi. *TuranSam*, 5(18), 3–11.
- Abdullah A., Hüseyinli, T. & Aktuğ, S. S. (2016). Rusya Federasyonu'nda İşsizliğin Özellikleri ve Mücadele Yolları. *Karadeniz Araştırmaları* (46), 79-97.
- Akkuş, B. (2015). Türkiye Cumhuriyeti'nde Sosyalizm: Türkiye Komünist Partisi'nin Cumhuriyet Halk Partisi'ne Bakışı ve Özgün Bir Düşünür ve Siyaset Adamı Olarak Mehmet Ali Aybar, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(40), 239-252.
- Ak, M. Z., Dindar, M. & Altıntaş, N. (2017). Türkiye'de Terörizm ile İktisadi Büyüme İlişkisinin Nedensellik Analizi. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 20-31.
- Aksenenko, A.G. & Kerimzade, R.İ. (1990). Turetskaya Respublika: spravoçnik (Türkiye Cumhuriyeti: referans kitabı), İnstitut Vostokovedeniya (Akademii Nauk) SSSR, Nauka.
- Aksoy N. & Arslantaş H. (2010). Ulus, Ulusçuluk ve Ulus devlet, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 0(28), 31- 39.
- Aktan, C. C. & Tamer, A. (2019). *Liberteryenizm ve Anarko-Kapitalizm*, SOBİAD Hukuk ve İktisat Araştırmaları Yayınları, 23
- Aktan, C. C. & Şen, H. (2001). Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri, *Yeni Türkiye, Ekonomik Kriz Özel Sayısı*, 42(II), 1225-1230.

- Aktoprak, E. (2008). *Batı Avrupa'da Ulus İnşa Süreçleri ve Ulusal Azınlık Sorunları*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aleksandrova, A.Y. (2017). Geografiya Turistskikh Potokov v Rossiyskoy Federatsii: Statistika, Trendi, Problemi (Rusya Federasyonu'nda Turistik Hareketlerin Coğrafyası: İstatistikler, Trendler, Sorunlar), *Nauka O Zemle*, 1, 95-108.
- Alikhani, S. & Khominich, İ. (2021). Vliyaniye Ekonomicheskix Sankchii Na Ekonomiku Staranı (Ekonomik Yaptırımların Bir Ülkenin Ekonomisini Üzerinde Etkisi), *Rusya Ekonomi Üniversitesi Dergisi*, 5, 93-100, Moskova
- Aliyev, İ. (2014). Yenidenkurma Dövründe Sovyetler İttifakında Millî Mesele ve Etnik Konfliktler, *Geo Strategiya Dergisi*, 1, 16-21.
- Aliyev M. & Hüseyinov, N. (2008). Küreselleşme Sürecinde Sosyal Güvenlik ve Azerbaycan da Sosyal Güvenlik Alanında Değişimler,” *Journal Qafqaz*, 22, 25–38.
- Alpaslan, İ.B. (2012). *Suriye Krizi Türkiye Ekonomisini Nasıl Etkiler?* Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı.
- Amirbek, A., Anuarbekuly, A. & Makhanov, K. (2017). Türk Dili Konuşan Ülkeler Entegrasyonu: Tarihsel Geçmişi ve Kurumsallaşması, *ANKASAM, Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 1 (3), 164-204
- Amour, O. P. (2018). *Middle East Reloaded: Revolutionary Changes, Power Dynamics, and Regional Rivalries Since the Arab Spring*, Washington, DC: Academica Press.
- Arı, T. (2005). *Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi*, Bursa Alfa Akademi Basım Yayım, 7. Baskı, Bursa
- Arı, T. (2009). ABD'nin Soğuk Savaş Sonrası Politikası ve Türk-Amerikan İlişkileri, *Türk Dış Politikası: Uluslararası III. Türk Dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri*, (Ed: Sedat Laçiner, vd.), Ankara: USAK Yayınları.
- Armaoğlu, F. (2016). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi: 1914-1995*, I-II, Genişletilmiş 11. baskı, Ankara: Alkım Yayınları.

- Arslan, A. (2009). “Kriz yönetiminde liderlik”, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 18, 1-12
- Asadov, M. (2021). *Türkiye'nin Gürcistan Politikasında Rusya Faktörü*, Akademik Sosyal Araştırmalar Yıl:5, 17, 255-278.
- Asmussen, J. (2008). *Cyprus at War: Diplomacy and Conflict during the 1974 Crisis*, London and New York: I.B. Tauris.
- Asker, A. & Memmedli, M. (2016). Arap Baharı'nda Rusya'nın Libya Politikası: Moskova'nın Çifte Tutumu, *Yeni Türkiye: Orta Doğu Özel Sayısı*, 22(87), 584-590.
- Ataay, F. (2020). *Ekonomik kriz, siyasi kutuplaşma ve terör gölgesinde 1977 seçimleri. Yüzüncü yılında TBMM: Oluşumu, çalışma şartları ve işlevleri içinde*, Ankara: TBMM Yayınları, 537-561.
- Atar, Y. (2002). *Türk Anayasa Hukuku*, Mimoza Yayınları, Konya.
- Athanassopoulou, E. (2014). *Strategic Relations between the US and Turkey, 1979-2000: Sleeping with a Tiger*, New York: Routledge.
- Atılgan, G., Aytekin, E.A., Ozan, E. D., Saraçoğlu, C., Şener, M., Uslu, A. & Yeşilbağ, M. (2015). *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Siyasal Hayat*, İstanbul: Yordam Kitap.
- Austvik, O.G. & Rzayeva, G. (2017). Turkey in the geopolitics of energy, *Energy Policy*, 107, 539-547.
- Avatkov, V., Vunokurov, V., Vorobyev, S., Zadoxın A., Zakaurcheva, T., Kashirina, T., Litvinova, YU., Feofanova, K. & Shkolarskaya, T. (2020). *Mejdunarodnyje Organizachii i ix Rol V Uregulirovanii Konfliktov*, Uchebnoye Posobiye, İzdatelsko- Tordovaya Korporachiya “Dashkov i K”, ISBN 978-5-394-03791-7, 206,
- Aydın, İ.C. (2020). Nuclear energy debate in Turkey: Stakeholders, policy alternatives, and governance issues, *Energy Policy*, 136(111041), 1-17.
- Aydın, N. & Öztürk Derici, K. (2021). *Siyasi, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle Türkiye ve Rusya*, Editor Köse, O., Berikan Yayınevi, Ankara, 13-28
- Aykaç, B. (2001). *Kamu Yönetiminde Kriz ve Kriz Yönetimi*, Gazi Üniversitesi İ. İ. B. F. Dergisi, (2), 123-124

- Bahadıroğlu, Y. (2015). Anılarımdaki Türkiye, İstanbul: Nesil Digital Yayınları.
- Bakan, S. & Tuncel, G. (2012). Küreselleşmenin Ulus Devlet Üzerindeki Etkisi, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 58-60.
- Bal, İ. (2004). *Turkish Foreign Policy in Post-Cold War Era*, Florida, USA: Brown Walker Press.
- Bal, H. (2004). Brest-Litovsk Antlaşması'ndan Sonra Türkiye ve Ermeniler, *İstanbul Üniversitesi Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 35-36
- Balcı, A. (2013). *Türkiye Dış Politikası: İlkeler, Aktörler, Uygulamalar*, İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Başaran, A. (2019). *Dış Siyasi, İktisadi İlişkiler Etkileşimi Çerçevesinde Yeltsin Dönemi Rusya Federasyonu-Türkiye İlişkileri: 1992-2000*, Ankara: İmaj Yayınevi.
- Başaran, A. (2019). Moskova Büyükelçiliği Basın Müşavirliği Haber-Yorum Koleksiyonuna Göre Karadeniz Yüzeyinden ve Dibinden Petrol ve Gaz Nakli, 2000-2010, *Asya Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 266.
- Batmaz, N., İrmış, A. & Durak, İ. (2011). Küreselleşme ve Bölgeselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisindeki Gelişmeler (1980-2010), *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 39-40.
- Batmaz, T. (2019). Küreselleşme-Bölgeselleşme Sürecinin Yerel Ekonomiler Üzerinde Oluşturduğu Etkiler: Denizli Örneği, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 37, s. 281-300.
- Bauman, Z. (2020). Küreselleşme Toplumsal Sonuçları, (Globalization The Human Consequences), (Çev: Yılmaz A.), Ayrıntı Yayınları, 62
- Bayraktar, H. (1994). *Türkiye-Azerbaycan İlişkileri (1918-1920)*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Beardsley, K. (2008). Agreement without Peace? International Mediation and Time Inconsistency Problems, *American Journal of Political Science*, 52 (4), 723-978
- Becker, R., Enders, W. & Lee A. J. (2006). A Stationarity Test in The Presence of An Unknown Number Of Smooth Breaks. *Journal Of Time Series Analysis* 27 (3), 382-409.

- Beissinger, R. M. (2009). Nationalism and the Collapse of Soviet Communism, *Contemporary European History*, 18(3), 331-347.
- Benhür, Ç. (2004). Stalin Dönemi Türk-Sovyet İlişkileri, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 15, 325-337.
- Benhür, Ç. (2008). 1920'li Yıllarda Türk-Sovyet İlişkileri: Kronolojik Bir Çalışma, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 24, 277-313.
- Berikan, M. & Hüseyinli, T. (2017). "Petrol Fiyatlarındaki Düşüşün Rusya Ekonomisi Üzerine Etkileri," *İktisadi Yenilik Dergisi*, 4;(2), 30-45.
- Bercovitch, J. (1996). *Understanding Mediation's Role in Preventive Diplomacy*, Negotiation Journal July, Plenum Publishing Corporation, 249
- Bercovitch J., Wille, D. L. & Anagnoson T.J. (1991). *Some Conceptual Issues and Empirical Trends in the Study of Successful Mediation in International Relations*, Journal of Peace Research, 28 (1), 7-17
- Bilgiç, M.S., Koydemir, F.S. & Akyürek, S. (2014). Türkiye'de Kimlikler Arası Kutuplaşmanın Sosyal Mesafe Üzerinden Ölçümü ve Toplumsal Güvenliğe Etkisi, *Bilge Strateji*, 6(11), 163-205.
- Bilgin, H.P. (2000). *Regional Security in the Middle East: A Critical Security Studies Perspective*, PhD Thesis, University of Wales, Aberystwyth.
- Bilgin, T. & Çelik, C. (2016). *Uçak Krizinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkisinin Dış Ticaret Verileriyle Değerlendirilmesi*, International Conference of Strategic Research in Social Science and Education (ICoSReSSE), Ed. Tüfekci, N., Antalya 101-115.
- Bill, P. (2012). *Modern Turkey: People, State and Foreign Policy in Globalised World*, London and New York: Routledge.
- Bingöl, O. (2012). Krizlerin Uluslararasılaşması: Rejime Karşı Protestolardan Bölgesel Çatışmaya: Suriye Örneği, *Krizler ve Kriz Yönetimi: Temel Yaklaşımlar, Aktörler, Örnek Olaylar*, (Ed: M.S. Erol ve E. Efeğil), Ankara: Barış Kitap.
- Bizhe, E. (1965). *1920-1939 yılları içinde Sovyet Türkiye ekonomik ilişkileri*, Bakü: Az SSC Bilimler Akademisi Yayınları.

- Blank, S. (2009). From Neglect to Duress: The West and the Georgian Crisis Before the 2008 War, *The Guns of August 2008: Russia's War in Georgia* (Ed: Svante E. Cornell ve Frederick S. Starr), New York: M.E. Sharpe.
- Blight, J.G. (1992). *The Shattered Crystal Ball: Fear and Learning in the Cuban Missile Crisis*, Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Bocutoğlu, E. (2019) Marx ve İktisadi Kriz Teorileri: 2007 Küresel Finansal Krizi Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Analiz, *Fiscaoeconomia*, *Special Issue (1)* 129-161
- Boczek, A. B. (2005). *International Law: A Dictionary*, Lanham, Maryland: The Scarecrow Press, Inc.
- Bogdanov, A.A. (1989). *Tektologiya: Vseobşaya organizacionnaya nauka* (Tektoloji: Evrensel örgüt/yönetim bilimi), 2 Kitapta: Kitap 1, (Ed: L.İ. Abalkin), Moskova: SSCB Elmler Akademisi Ekonomi Enstitüsü.
- Boin, A.; 't Hart, P. & van Esch, F. (2012). Political Leadership in Times of Crisis: Comparing Leader Responses to Financial Turbulence, *Comparative Political Leadership*, (Ed: L. Helms), L o n d o n : Palgrave Macmillan, DOI:10.1057/9781137264916_6
- Borisova, S. & Tolmacheva, V. (2016) Antikrizisnoye Upravleniye Organizachiy: Osobennost, Diognostika, Vıbor Strategii, *Vestnik MGUP İmeni İvana Fedorova*, УДК 004.023, (3), 13-17
- Bozkuş, D. Y. (2016). Küresel ve Bölgesel Gelişmeler Işığında Dağlık Karabağ Sorunu, *TYB Akademi*, 17, 137-158.
- Boztepe, H. (2014). Halkla İlişkiler Perspektifinden Güven Kavramı: Katilimcilik, Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik. İlkelerinin Kamu Kurumlarına Yönelik Güvenin Oluşmasındaki Rolü, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2013/II 45, 53-74.
- Brand, K.W. (2015). Green Marxism/Critical Political Ecology, *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (Second Edition), (Ed: James D. Wright), USA: Elsevier.

- Brecher, M. & Wilkenfeld, J. (1997). *A study of crisis*, University of Michigan Press, 4-5
- Brecher, M. & Wilkenfeld, J. (2003). *International Crisis Behavior Project, 1918–2001* Inter-university Consortium for Political and Social Research, Part 2: ICB2: Foreign Policy Crises, *Michigan*
- Brenner, R. & Pröbsting, M. (2011). *Marksist Kriz Teorisi ve Kredi Krizi*, (Çev:Şahin, Ç.S. & Taşbaşı, A.Ş.), İstanbul: Yordam Kitap.
- Bugajski, J. (2010). *Georgian Lessons: Conflicting Russian and Western Interests in the Wider Europe*, Washington: CSIS Press.
- Buluş, A. & Kabaklarlı, E. (2010). 1929 Ekonomik Buhrani İle Son Dönem Global Krizin Karşılaştırılması, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10 (19), 1, 11
- Burak, B. (2011). Osmanlı'dan Günümüze Ordu-Siyaset İlişkileri, *History Studies International Journal of History*, 3(1), 45-67.
- Cafarella, J. & Zhou, J. (2019). *Russia's Dead-End Diplomacy in Syria*, Washington: Institute for the Study of War.
- Can, A. (2017). Sivil Toplum ve Uluslararası Uyuşmazlıkların Çözümü: Dini Aktörlerin Sürecindeki Rolü, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (2), 125-134. DOI: 10.18037/ausbd.417249
- Can, E., Yıldırım Özmütlü, S. & Aykaç, C. (2018). Politik İklim Değişikliklerinin Ülkelerarası Ticaretle İlişkisi: Türkiye Rusya Uçak Krizi Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme, *SIYASAL: Journal of Political Sciences*, 28(1),1–18 DOI: 10.26650/siyasal.2019.28.1.0001
- Cardenas, J.P., Vidal, G., Urbina, C., Olivares, G., Rodrigo, P. & Fuentes, M. (2018). *Social Crises: Signatures of Complexity in a Fast-Growing Economy*, Hindawi, Wiley.
- Cemilli, E. (2007). *ABD'nin Güney Kafkasya Politikası*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Chamorel, P. (2019). Macron versus the Yellow Vests, *Journal of Democracy*, 30(4), 48-62.

- Chomsky, N. (2004). *Korsanlar ve İmparatorlar*, (Çev: F. Unsal), 2. Baskı, İstanbul: Yeni Zamanlar Yayınları.
- Chuev, F. & Resis, A. (1993). *Molotov Remembers: Inside Kremlin Politics: conversation with Felix Chuev*, (Ed: Albert Resis), Chicago: İvan R. Dee, Inc.
- Clarke, S. (1994). *Marx's Theory of Crisis*, London: Palgrave Macmillan.
- Comfort, L.K. (2007). Crisis Management in Hindsight: Cognition, Communication, Coordination, and Control, *Public Administration Review*, 67, 189-197.
- Cornell, E. S., Popjanevski, J. & Nilsson, N. (2008). *Russia's War in Georgia: Causes and Implications for Georgia and the World: Policy Paper*, Washington: Central Asia-Caucasus Institute&Silk Road Studies Program-A Joint Transatlantic Research and Policy Center.
- (Ed) Cornell, E. S. & Starr, S. F. (2009). *The Guns of August 2008: Russia's War in Georgia*, New York: M.E. Sharpe.
- Çağlar, T. M. & Aksu, F. (2019). Suriye Krizinde Aktörler, Uyuşmayan Talepler Ve Çatışan Çözümler, *International Journal of Social Inquiry*, 12 (2), 507-544
- Çakmak, U. (2006). *2001 Krizinin Anatomisi, Krizin Kökenlerinin ve Oluşumunun Bir Analizi, İç ve Dış Tasarruf Açığının Sürdürülebilirliğine İlişkin Kantitatif Çalışmalar ve Yorumlar*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çalış, H. Ş. (2017). *Turkey's Cold War: Foreign Policy and Western Alignment in the Modern Republic*, London and New York: IB Tauris.
- Çatalbaş, N. (2022). 1980-2020 Döneminde Türkiye'de İhracat, İthalat ve Ekonomik
- Büyüme Arasındaki Eşbütünlük ve Nedensellik İlişkileri, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 73, 15-32, Doi: 10.51290/Dpusbe.1034504
- Çelikkın, O. (2012). Uluslararası Kriz Yönetimi, *Krizler ve Kriz Yönetimi: Temel Yaklaşımlar, Aktörler, Örnek Olaylar*, (Ed: M.S. Erol ve E. Efeğil), Ankara: Barış Kitap.

- Çelikpala, M. (2019). Bugüne Tarih Olarak Bakmak: Türkiye-Rusya İlişkilerinin Serencamı ve Geleceği, *EDAM: Dış Politika&Güvenlik*, 5, 1-31.
- Çeşko, S.V. (2000). *Raspad SSSR: etnopolitişeskiy analiz* (SSCB'nin dağılması: etnik analiz), 2. Baskı, Moskova: İEA RAN.
- Çetin, H. (2003). Siyasetin Evrensel Sorunu: İktidarın Meşruiyeti-Meşruiyetin İktidarı, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 58(3), 61-88.
- Çevik, B. S. & Seib, P. (2015). *Turkey's Public Diplomacy*, New York: Palgrave Macmillan.
- Çiftçi, K. (2007). *Siyasal Kimlik Algılamalarının Türk Dış Politikasının Oluşumuna Etkisi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çil Yavuz, N. (2015), *Finansal Ekonometri*, Der yayınları, İstanbul
- Davies, S., Kah, S. & Woods, C. (2010). *Regional Dimensions of the Financial and Economic Crisis*, Glasgow: European Policies Research Centre.
- Copuroğlu, Ö. (2017). Krizlerin Yön Verdiği Türk - Rus İlişkilerine Uçak Krizine Kadar Analitik Bir Bakış: 2004 – 2016, *Süleyman Demirel ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Y.2017, C.22, S. 2, s. 465-48.
- De Waal, T. (2003). *Black Garden: Armenia and Azerbaijan: Through Peace and War*, New York: New York University Press.
- Demirer, M.A. (2015). *İkinci Dünya Savaşı ve Sonrasında Türkiye*, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Demirtaş, H. (2000). Kriz Yönetimi, *Kurum ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 353-373.
- Demez, S., Kızılkaya, F. & Turan, İ. (2019). NIC ülkelerinde politik istikrar ve ekonomik büyüme ilişkisi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 485-499.
- Dickey, F. & Fuller, W. A. (1981). Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series with a Unit Root, *Econometrica*, *Published by: The Econometric Society*, 49 (4), 1057-1072.

- Doğan, K.C. & Yılmaz, N. (2013). Küresel Sermayeye Ddayalı Yeni Ekonomik Düzendeki Ulus devletinin Egemenlik Krizi, *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 2(3), 12-19.
- Doğanay, H. (1995). Türk Dünyasının Siyasi Sınırları, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 3, 23-56.
- Domanska, M. (2017). Crisis in Russia: the Degradation of the model of economic governance, (Ed: Katarzyna Kazimierska), *OSW Studies*, 61. Warsaw.
- Dominelli, L. (2012). *Green Social Work: From Environmental Crises to Environmental Justice*, UK: Polity Press.
- Duman, M.Z. (2019). Türkiye’de Ordu-Siyaset İlişkileri ve Askeri Darbelerin İdeolojik Kökenleri, *İnsan&İnsan*, 6(20), 145-164.
- Duman, M. & Samadov, N. (2003). Türkiye ile Rusya Federasyonu Arasındaki İktisadi ve Ticari İlişkilerin Yapısı Üzerine Bir İnceleme, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 25-47.
- Durgun, S. (2018). Kültürpark: Soğuk Savaş’ın Mikrokozmos Kültürel Belleği, *İzmir Akdeniz Akademisi Dergisi*, 4(kış), 69-76.
- Ediger, V.Ş. & Durmaz, D. (2017). Energy in Turkey and Russia’s Roller-Coaster Relationships, *İnsight Turkey*, 19(1), 135-155
- Efron, S. (2018). *The Future of Israeli-Turkish Relations*, Santa Monica, Calif: Rand Corporation.
- Elanchenny, S. & Maraşlıyan, N. (2012). *Breaking the Ice: the Role of Civil Society and Media in Turkey-Armenia Relations: An Evaluation of the “Dialogue-Building between Turkey and Armenia” Project*, Istanbul Kültür University Publication No. 170.
- Elzaanin, A.A.A.E, Ahadiat, A. & Jimad, H. (2020). Linking Crisis And Emergency Management In Strategic Management Process Of Ngos In Gaza Strip *International Journal of Economics, Business and Entrepreneurship Vol.3, No. 2*
- Enders, W. & Lee, J. (2012). The Flexible Fourier Form and Dickey–Fuller Type Unit Root Tests, *Economics Letters*, 117, pp.196-199

- Ercan, A. & Tezcan, L. R. (2021). Rusya'nın Suriye Politikasının Geçmişten Günümüze Etkileri, *KOSBED Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 42, 67-89
- Eraydın, A. (2013). Bölgesel Ekonomik Uyum Kapasitesi: Türkiye'deki Bölgelerin Ekonomik Krizler ve Sonrasındaki Başarımlarını Belirleyen Etkenler, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 40 (2), 179-208
- Erdağ, M.E. (2009). *Krizlerden Sonra Uygulanan Politikalar (Uluslararası Politik Ekonomi Yönünden Bir Değerlendirme)*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Eren, E. (2022). Turgut Özal'ın Orta Asya (Türkistan) Politikası, *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 9
- Eren, S.S. & Özden, Y. (2014). Temsili Demokrasinin Krizi ve Bir İleri Demokrasi Talebi Olarak Gezi Parkı Eylemleri, *Birey ve Toplum*, 4(7), 161-196.
- Erkin, F.C. (1968). *Türk Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi*, Ankara: Başnur Matbaası.
- Erşen, E. (2017). Evaluating the Fight Jet Crisis in Turkish-Russian Relations, *Insight Turkey*, 19(4: Reclaiming the Region), 85-103.
- Ertugay, F. (2022). Türkiye'de Politik Kutuplaşmanın Tarihsel Kökenleri/ Kolektif Hafıza, *AHBVÜ Amme İdaresi Dergisi*, 55(2), 27-62
- Eylasov, N. (2022). *Türkiyede Çevresel Kuznets Eğrisi Hipotezinin ARDL Modeli ile Tahmini ve Fourier Toda Yamamoto Nedensellik Analizi*, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans
- (Ed.) Farazmand, A. (2014). *Crisis and Emergency Management: Theory and Practice*, Second Edition, New York: CRC Press.
- Fedorov, M. (2015). Органы Управления В Сфере Опбо Ес: Структура И Специфика Функционирования, (The Institutional System Of The Common Security And Defence Policy (Csdp) Of The European Union: Structure And Mechanics), Rusya Bilim Vakfı 14-18-02973, 191.

- Felshtinsky.Y. (1991). SSCB-Almanya. 1939--1941: Belgeler ve Dökümanlar, Mskovskiy Raboçiy(Fond Pravdı).BBK 63.3(2)721 O-37
- Fawcett, L. (2005). Regionalism from an Historical Perspective, *Global Politics of Regionalism: Theory and Practice* (Ed: Mary Farrell, Björn Hettne ve Luk Van Langenhove), London: Chase Publishing Services Ltd.
- Felgenhauer, P. (2009). After August 7: The Escalation of the Russia-Georgia War, *The Guns of August 2008: Russia's War in Georgia* (Ed: Svante E. Cornell ve Frederick S. Starr), New York: M.E. Sharpe.
- Fukuyama, F. (1998). *Güven: Sosyal Erdemler ve Refahın Yararlanması*, (Çev: A. Buğdaycı), Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gadzhiev, V. (2010). Globalnıy Krizis: prichını, napravleniya i puti preodaleniya (Küresel kriz: nedenleri, yönleri ve üstesinden gelme yollar), *Vek globalizachii. V 1. Moskov*
- Gasımlı, M. (2013). *Türkiye-Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği İlişkileri 1960-1980*, (Türkçeye aktaran: Alpertunga Altaylı), Ankara: AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi.
- Genç, N. (2017). Türkiye'de Askeri Müdahaleler ve Kriz Yönetimi, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(16), 219-240.
- George, L. A. (1991). *Avoiding War: Problems of Crisis Management*, Boulde: Westview Press.
- Gevorgyan, K. (2014). Concept of State Sovereignty: Modern Attitudes, *Materials of conference devoted to 80th of the Faculty of Law of the Yerevan State University*, Yerevan: YSU Press.
- Gillespie, N. (2019). Everyone Agrees Government Is a Hot Mess, So Why Does It Keep Getting Bigger Anyway? *Reason*, 51-59.
- Gokay, B. (2006). *Soviet Eastern Policy and Turkey, 1920-1991: Soviet Foreign Policy*, New York: Routledge.
- Gordadze, T. (2015). Georgian-Russian Relations in the 1990s, *The Guns of August 2008: Russia's War in Georgia* (Ed: Svante E. Cornell ve Frederick S. Starr), New York: M.E. Sharpe.

- Gökay, B. (1993). The Turkish Communist Party: The Fate of the Founders, *Middle Eastern Studies*, 29(2), 220-235.
- Göksu, T. (2008). Kamuda Kriz Yönetimi ve Türkiye’de Kriz Yönetimi Teşkilatlanması, *Türk İdare Dergisi*, 459, 37-64.
- Gönenç, L. (2001). Meşruiyet Kavramı ve Anayasaların Meşruiyeti Problemi, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 50(1), 131-152.
- Görgülü, A. (2008). *Türkiye-Ermenistan İlişkileri: Bir Kısır Döngü*, TESEV Yayınları, Dış Politika Analiz Serisi 8.
- Görgülü, A. & Krikorian, O. (2012). *Türkiye’nin Güney Kafkasya Politikası: Devlet ve Sivil Toplum Aktörlerinin Rolü*, TESEV Yayınları, Eurasia Partnership Foundation.
- Göze Kaya, D. & Durgun, A. (2009). 1923–1938 Dönemi Atatürk’ün Maliye Politikaları: Bütçe ve Vergi Uygulamaları, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi Mayıs*, 19, 233-249.
- (Ed.) Gözen Ercan, P. (2017). *Turkish Foreign Policy: International Relations, Legality and Global Reach*, Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Güriş, S. (2021). *Ekonometri Ekonometrik Okuryazarlık*. İstanbul: DER Yayınları, 509-510.
- Güriş, S., Çağlayan, A. E. & Bülbül, H. (2020). Enflasyon Yakınsamasının Fourier Birim Kök Testleri İle İncelenmesi: Kırılğan Beşli Örneği. *Social Sciences Research Journal*, 9(3), 85-92.
- Gürsakal, S. (2009). *Finansal Zaman Serileri Analizine Frekans Boyutu Yaklaşımı: Dalgacıklar Yöntemi ve İMKB’De Bir Uygulama*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Greçko, A.A. (1975). *İstoriya Vtoroy Mirovoy Voynı 1939-1945, T. 5: Proval Agresivnikh Planov Faşistkogo Bloka* (İkinci Dünya Savaşı 1939-1945, C. 5: Faşist Bloğunun Agresif Planlarının Başarısızlığa Uğraması), Moskova: Ordena Trudogogo Krasnogo Znameni Voennoe İzdatelstvo Ministerstva Oboroni SSSR.

- Grevi, G., Helly, D. & Keohane, D. (2009). *ESDP: The First 10 Years (1999-2009)*, European Union Institute for Security Studies, Paris, 13, 20.
- Gromiko, A.A. (1977). *Dokumenti Vneshney Politiki SSSR 1 Yanvarya-31 Dekabrya 1938.G.* (SSCB Dış Politika Belgeleri 1 Ocak-31 Aralık 1938 Y.), C. XXI, Moskova: İzdatelstvo Politiceskoy Literaturi Yayınları.
- Gujarati, D. N. (2010). *Temel Ekonometri*, (Çev: Şenesen, Ü. ve Günlük Şenesen, G.), Literatur yayınları, İstanbul
- Gurbanov, S. (2012). *Hollanda Hastalığı (Teori ve Ülke Örnekleri)*, 1. Baskı, İstanbul: Kitap Yayıncılık San.Tic.A.Ş.
- Gül, M. K. (2016). *WW1&WW2 Dünya Savaşları*, İstanbul: Kafekültür Yayıncılık.
- Güler, Ç. M. (2019). *Türkiye-Rusya İlişkileri, 2019'da Türkiye*, SETA Foundation.
- Güllü, I. & Yazıcı, M. (2016). Describing Turkey-Israel Relationships With Its Trade Dimension, *International Journal of Economics, Commerce and Management*, 4(10), 103-114.
- Güngör, C. (2007). Devrim Üzerine, *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 3(11), 71-98.
- Gürboğa, N., Demirel, A., Adadağ, Ü., Durgun, S., Taşkın, Y., Akça, İ. & Koraltürk, M. (2003). *Türk Siyasal Hayatı*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Haksoo, K. (2010). Political Stability and Foreign Direct Investment, *International Journal of Economics and Finance*, 2(3), 59-71.
- Hale, W. (2003). *Türk Dış Politikası 1774-2000*, (Çev: Petek Demir), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Harvey, D. (2010). *Sermaye Muamması: Kapitalizmin Krizleri*, (Çev: Sungur Savran), İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Hayrettinova, D. (2021). Regionalnaya Ustoychevost: Strategii Regirovaniya Rossiyskix RegionalnihPravitelstv na Ekonomicheskiye Krizisi(primer tekushhegokrizisa pandemii) Yüksek Lisan Tezi, Ulusal Araştırma Üniversitesi, Sankt Petersburg.

- Has, K. (2013). *Erdoğan'ın Rusya Ziyareti: Rus Yakınlaşması ve Bölgesel Boyutları*, Ankara: USAK Analiz, 25.
- Hasanlı, J. (2011). Krizis v Period “Holodnoy Voyny” i Respubliki Yuzhnoo Kavkaza (“Soğuk Savaş” Krizi ve Güney Kafkasya Cumhuriyetleri), *Kavkaz & Globalizachiya*, 2 (4), 139-140
- Hasanlı, J. (2011). *Stalin and the Turkish Crisis of the Cold War, 1945-1953*, United Kingdom: Lexington Books.
- Hasanov, A. (2005). *Müasir Beynelhalk Münasibetler ve Azərbaycanın Harici Siyaseti, Derslik*, Bakü: Azərbaycan neşriyyatı.
- Hatahet, S. (2019). *Russia and Iran: Economic Influence in Syria*, Research Paper, London: Chatham House.
- Hatemi, H. (1999). Krizin Kritiği, *Düşünen Siyaset: Kriz Özel Sayısı*, 1(1), 17-18.
- He, K. (2016). *China's Crisis Behavior: Political Survival and Foreign Policy after Cold War*, UK: Cambridge University Press.
- Heywood, A. (2007). *Siyasi İdeolojiler: Bir Giriş*, (Çev: A.K. Bayram vd.), Ankara: Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2014). *Küresel Siyaset*, (Çev: N. Uslu ve H. Özdemir), 3. Baskı, Ankara: Adres Yayınları.
- Hill, F., Kirişçi, K. & Moffatt, A. (2015). Armenia and Turkey: From Normalization to Reconciliation, *Turkish Policy Quarterly*, 13(4), 127-138.
- Hinnebusch, R. (2003). *The International Politics of the Middle East*, Manchester and New York: Manchester University Press.
- Howard, A. D. (2016). *The History of Turkey*, Second Edition, Santa Barbara, California: Greenwood.
- Hoffman, A.M. (2002). A Conceptualization of Trust in International Relations, *European Journal of International Relations*, 8(3), 375-401.
- Holsti, K.J. (1996). *The State, War & the State of War*, Cambridge: Cambridge University Press.

- Houben, M. (2004). *International Crisis Management: The Approach of European States*, Londra: Routledge Yayın Evi.
- Hufbauer, G.C., Schott, J.J., Elliott, K.A. & Cosic, M. (2011). *Case Studies in Economic Sanctions and Terrorism, Case 60-3, US v. Cuba (1960- : Castro)*, Peterson Institute for International Economics.
- Hufbauer, G.C., Schott, J.J., Elliott, K.A. & Oegg, B. (2007). *Economic Sanctions Reconsidered*, 3rd Edition, Washington: Peterson Institute for International Economics.
- Huntington, S. P. (1966). Siyasal Gelişme ve Siyasal Bozulma, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (Çev: Özbudun, E), (1989), 55-107, 24- 25
- Hüseyinli, N. (2012). *Azerbaycan'ın Sosyal Güvenlik Sistemi*, Ankara.
- Hüseyinli, N. (2020). *İş Hukukunda Dinlenme ve İzin Hakları (Karşılaştırmalı Hukuk ve Türk İş Hukukunda)*, Ankara.
- Hüseyinli, N., Abdullah, A. & Aktuğ, S. (2014). İş Sözleşmesinin Sona Erme Halleri, (Rusya Federasyonu Örneği). *Journal of Black Sea Studies*, (40), 17-35.
- İbragimov, A.G. (2018). Turchiya i Rossiya: Vozmojno li Strategicheskoe Partnerstvo? (Türkiye ve Rusya: Stratejik Ortaklık Mümkün mü?), *Postsovetskie İslodovaniya*, 1 (3), 298-303
- İlyina, Y.V. (2015). Vliyaniye sanktsii na ekonomiku Rossii (Yaptırımların Rusya ekonomisine etkisi), *Vestnik Ekonomii, Prava i Sociologii* (Ekonomi, Hukuk ve Sosyoloji Bülteni), 4, 34-38.
- İmanbeyli, V. (2015). 'Uçak Krizi' ve Türkiye-Rusya İlişkileri, *SETA Perspektif*, 119, 1-6.
- İnat, K. (2019). *Orta Doğuda Siyaset*, (Ed: Dursun D., Arı, T.), T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3035, Eskişehir.
- İsraelyan, V.L. (1985). *Diplomatiya V Godi Voyni: 1941-1945* (Savaş Yıllarında Diplomasi: 1941-1945), Moskova: Mejdunarodnaya Otnosheniya Yayınları.

- İşcan, İ.H. (2010). Finansal Liberalizasyon ve 2008 Küresel Mali Kriz İlişkisi, Liberal Politikaların Geleceği, *Politik İktisat ve Adam Smith*, (Ed: Kapucu H. vd.), İstanbul: Yön Yayınları,
- İşcan, İ.H. (2018). “2008 Finansal Krizi: Neo- Liberal Finansal Sistemin İflası Ve Uluslararası Para Fonu’kurumsal Sorgusu. *Finansal Politik & Ekonomik Yorumlar*(641), Temmuz 2018:103-132, *Dergipak*
- İşeri, E. (2015). Türkiye-Rusya Doğal Gaz Ticari İlişkilerinde Asimetrik Bağımlılık, *Journal Of Yaşar University*, 5, 1-40
- İşyar, Ö.G. (2008). Definition and Management of International Crisis, *Perceptions: Journal of International Affairs*, 13(4), 1-49.
- (Ed.) İvanov, İ.S. (2002). *Oçerki İstorii Ministerstva İnostrannikh Del Rossii* (Rusya Dışişler Bakanlığının Tarih Çalışmaları), V trekh tomakh (3 ciltte), Moskova: Olma-Press.
- İvanova, İ. (2019). Turtsiya v sentralnoy Azii: partner ili ospernik? (Türkiye Orta Asya’da: ortak veya rakip? *Aziya i Afrika Segodnya* (Asya ve Afrika Bugün), 7, 39-47.
- (Ed.) İyikan, N. (2011). *Orta Asya Güney Kafkasya Siyasi Gelişmeler 1991-2010*, 1. Baskı, İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- İzzetgil, E. (2016). Kafkasya’nın Jeopolitiği ve Rusya’nın Bölgeye Yönelik Stratejisi, *Gazi Üniversitesi Bölgesel Çalışmalar Dergisi*, 1(1), 51-85.
- Jervis, R. (1998). Review Work: A Study of Crisis by Michael Brencher, Jonathan Wilkenfeld, *Canadian Journal of Political Science*, 31(4), 826-827.
- Jessop, B. & Knio, K. (2019). *The pedagogy of economic, political and social crises dynamics, construals and lessons*, Londra: Routledge Yayın Evi.
- Jilberto, A.E.F. & Mommen, A. (2002). *Regionalization and Globalization in the Modern World Economy: Perspectives on the Third World and transitional economies*, New York: Taylor&Francis.
- Jukov, V.Y. (2006). *Noveşyaya İstoriya Rossii: Perestroyka i perekhodniy period 1985-2005* (Rusya’nın en yeni tarihi: Yeniden kurma ve geçit dönemi 1985-2005), Sankt-Petersburg: Sankt-Petersburg Devlet Mimarlık ve İnşaat Mühendisliği Üniversitesi Tarih Fakültesi Yayını.

- Kainikara, S. (2018). *In the Bear's Shadow: Russian Intervention in Syria*, Australia: Air Power Development Centre.
- Kakışım, C. (2019). Karşılıklı Bağımlılık Kapsamında Türkiye-Rusya Enerji İlişkilerinin Analizi, *Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentsel Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 67-89.
- Kandemir, O., Purtul, S. & Ayhan, D. (2018). Siyasi Kriz Sürecinde Türkiye-Almanya Ekonomik İlişkileri: Dış Ticaret, Doğrudan Yatırım ve Turizm, *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 633-645.
- Kantar, G. (2018). Siyasal Krizler Karşısında Liderlerin Davranışları ve Ekonomiye Etkileri, *Maltepe Üniversitesi İletişim Bölümü Dergisi*, 5(1), s. 5-19.
- Kal, H. S. (2019). 2003-2018 Dönemi Türk Ekonomisinde Dolarizasyon, Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri ve Kur Oynaklığı İlişkisi, *İstanbul İktisat Dergisi*, 69, 357-377.
- Kamalov, İ. (2010). *Komşuluktan Stratejik İşbirliğine: Türk-Rus İlişkileri*, Ankara: ORSAM Rapor No: 18, The Black Sea International, Rapor No: 3.
- Kambeck, M. & Ghazaryan, S. (2013). *Europe's Next Avoidable War: Nagorno-Karabakh*, London: Palgrave Macmillan.
- Karakuş, E. (1999). *İngiliz Belgelerinde İkinci Dünya Savaşı Öncesi Türk-İngiliz İlişkileri (1938-1939)*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karluk, R. (2017). *Avrupa Birliği'nin Alternatifi Avrasya Gümrük Birliği Olamaz*, Başkent Üniversitesi Türkiye-AB İlişkilerinin Geleceği Paneli, Ankara.
- Karpenko, A. (2006). Regionalization And Identity: The Subjectivity Of Kaliningrad, *Unmsci Discussion Papers*, 10, 277-286.
- Kasalak, K. & Uçar, F. (2014). Türk Siyasetinde Cepheleşme/Kutuplaşma Olgusunun Dinamikleri ve Milliyetçi Cephe Hükümetleri, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 41-54.

- Kasapoğlu, C. (2019). Turkish-Russian Defence Cooperation: Political-Military Scope, Prospects and Limits, *EDAM, Foreign Policy&Security*, 4, 1-25.
- Kasım, K. (2009). *Soğuk Savaş Sonrası Kafkasya*, 1. Baskı, Ankara: USAK Yayınları.
- Kasım, K. (2009). Türkiye'nin Kafkasya Politikası: Fırsatlar ve Güvenlik Problemleri, *Türk Dış Politikası: Uluslararası III. Türk Dış Politikası Sempozyumu Tebliğleri*, (Ed: Sedat Laçiner, vd.), Ankara: USAK Yayınları.
- Kaya, F. & Göral, E. (2016). Türkiye'nin Nükleer Enerji Politikası, *Akademik Bakış Dergisi*, 57, 433
- Kekilli, E. (2019). Askeri ve Siyasi Çözüm Arasında: Libya Krizinin Geleceği, *SETA Analiz*, 282(Mayıs), İstanbul: SETA Yayınları.
- Kemaloğlu, İ. (2015). Komşuluktan Stratejik İşbirliğine: Türk-Rus İlişkileri, *Soğuk Savaştan Günümüze Türk-Rus İlişkileri*, II. Çalıştay Bildirileri, St. Petersburg, 28-29 Eylül 2010, (Çev: İlyas Kemaloğlu ve İrina Svistunova), Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Kemaloğlu, İ. (2017). *Rusya Federasyonu, Bağımsızlıklarının 25. Yılında Türk Cumhuriyetleri*, (Ed: Abdulvahap Kara ve Fahri Solak), İstanbul: Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayınları.
- Kenez, P. (2016). *A History of the Soviet Union from the beginning to the end*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Kesimli, G. İ. (2011). Turizm Perspektifinden Politik Krizlerin Ekonomiye Yansımaları, *Electronic Journal of Vocational Colleges*, Aralık, 25-42.
- Khan, O. (2010). The Regionalization vs. Globalization Debate on Internationalization: An Analysis and Direction for Future Research, *Global Partnership Management Journal*, Vol. 1,1-2
- Kızılkaya, O. & Sofuoğlu, E. (2018). *Türkiye'de Cari İşlemler Açığı Sorunu ve Enerji Politikaları – Teorik ve Güncel Bilgiler*, İstanbul: Nobel Bilimsel Eserler.
- Kırmızı, E. & Hüseyinli, N. (2019). Sosyal Güvenlik Hakkının Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme, *Çalışma ve Toplum*, 2 (61), 1203-1236.

- Kiraz, S. (2020). Türkiye'nin Doğrudan Müdahale Öncesi Dönemde Suriye İç Savaşı'na Yönelik Dış Politikasının Analizi, *Türkiye Orta Doğu Çalışmaları Dergisi*, 2, 99-141
- Kireev, N.G. (2007). *İstoriya Turtsii XX Vek (Türkiye Taihi XX. Yüzyul)*, Moskova: Kraft İV RAN.
- Koçak, C. (2007). *Türkiye'de Millî Şef Dönemi (1938-1945)*, C. II, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Koçak, M. (2017). "Türkiye-Rusya İlişkileri", *SETA: Analiz*, Ankara: SETA.
- Kolobov, A. O., Kornilov, A. A. & Özbay, F. (2004). *Sovremennie turetsko-rossiyskie otnoşeniya: problemi sotrudniçestva i perspektivi razvitiya* (Modern Türk-Rus ilişkileri: iş birliği sorunları ve gelişim perspektifleri), Nizhniy Novgorod ve İstanbul: İSİ NNGU.
- Kolay, A., Tataroğlu, B., & Postacıoğlu, E. (2013). Turkey, Bridge Between Two Poles: A Brief Study of Turkey's State During the Cold War Era, <https://www.tuicakademi.org>
- Konak, A. (2019). Kırım'ın İlhakı ile Sonuçlanan Ukrayna Krizi ve Ekonomik Etkileri, *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 4 (8), 80-93.
- Koolae, E. & Goodarzi, M. (2014). Turkey-Armenia Rapprochement and Its Impact on Iran-Armenia Relations, *PL ISSN 023 hemISP*, 30, 57-74.
- Kortunov, A. & Erşen, E. (2018). Predisoviye (Giriş), *Doklad: Uglubleniye Rossiysko-Turetskikh Otnoşeniy (Rapor: Rusya-Türkiye İlişkilerinin Derinleşmesi)*, 41, (Ed: İ.S. Ivanova), Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi ve Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı bünyesindeki Sratejik Araştırmalar Merkezi, Moskova.
- Köse, Ö. H. (2003). Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü, *Sayıştay Dergisi*, 49, 3-49.
- Köse, T. (2019). 2019'da Türkiye-Rusya İlişkilerinin Yönü, *Kriter Dergisi*, 3(31), 76-79.
- Köstem, S. (2018). The political economy of Turkish-Russian relations: Dynamics of assymetric interdependance, *Perceptions*, XXIII (2), 10-32.

- Kreutz, A. (2010). Syria: Russia's Best Asset in the Middle East, *Russie.Nei. Visions*, 55, Paris: Russia/NIS Center.
- Kurban, V. (2014). 1950-1960 Yıllarında Türkiye ile Sovyetler Birliği Arasındaki İlişkiler, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIV/28, ss. 227-256.
- Kurban, V. & Cabbarlı, H. (2019). Türkiye-Rusya İlişkileri ve Uçak Krizinin Rus-Türk Kamuoyundaki Yansısı, *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 10 (2).
- Kurt, S. (2017). Dağlık Karabağ Sorunu'nun Güvenikleştirme Teorisi Çerçevesinde Analizi, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 6(2), 1-22.
- Kurtbağ, Ö. (2020). ABD Liderliğindeki Liberal Uluslararası Düzenin Sonu Tartışması: Liberalizmin Krizi ve Geleceği, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 8 (2), 379-403, DOI: 10.14782/marmarasbd.710696
- Kurtcephe, İ. & Beden, A. (2015). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, 5. Baskı, Konya: Eğitim Yayınevi.
- Khan, H.A. (2018). *Globalization and the Challenges of Public Administration: Governance, Human Resources Management, Leadership, Ethics, E-Governance and Sustainability in the 21st Century*, Arkansas, USA: Palgrave Macmillan.
- Kiriş, M.H. (2010). *Türk Parti Sistemlerinde 1980 Sonrası Kutuplaşma ve Dinamikleri*, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Kışlalı, A.T. (2000). *Siyasal Sistemler: Siyasal Uzlaşma ve Çatışma*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Korkmaz, A. (2012). Krizler ve İstihbaratın Fonksiyonu: Küba Krizi Örneği, *Krizler ve Kriz Yönetimi: Temel Yaklaşımlar, Aktörler, Örnek Olaylar*, (Ed: M.S. Erol ve E. Efeğil), Ankara: Barış Kitap.
- Koryakin, N.D. (2017). *Antikrizisnoye Upravleniye* (Kriz yönetimi), Moskova: Yurayt Yayın Evi.

- Kriesi, M. (2016). Political mobilization in times of crises: the relationship between economic and political crises, *Austerity and protest: Popular contention in times of economic crisis*, (Ed: M. Giugni vd.), Burlington: Ashgate.
- Kutlay, M. (2011). *Küresel Ekonomik Kriz ve Yükselen Toplumsal Şiddet: Avrupa İçin "Polanyi Anı" mı?* USAK Avrupa Birliği Araştırmaları Merkezi: USAK Analiz, 15.
- Lamrani, S. (2013). *The Economic War Against Cuba: A Historical and Legal Perspective on the US Blockade*, New York: Monthly Review Press.
- Landau, M. J. (1995). *Pan-Turkism: From Irredentism to Cooperation*, Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Larrabee, F. S. (2008). *Turkey as a US security partner*, Santa Monica, CA: Rand Corporation.
- Layfield, D. (1988). *Marxism and Environmental Crises*, Edmunds: Arena Books.
- Leiby, A. R. (1999). *The Unification of Germany: 1989-1990*, London: Greenwood Press.
- Leffler, P. M & Painter, S. D. (1994). *Origins of the Cold War: An International History*, Second Edition, New York: Routledge.
- Linets, S.İ. (2009). *Severnyy Kavkaz na kanune i v period nemetskoy okkupatsii: sostoyaniye i osobennosti razvitiya: iyul 1942-oktyabr 1943 gg.* (Kuzey Kafkas Alman işgalinden önce ve işgal döneminde: durum ve gelişim özellikleri: Temmuz 1942-Ekim 1943 y.), Gosudarstvenniy Lingvistichekiy Universitet.
- Liuhto, K. (2008). Strategic Sectors of The Russian Economy: Implications for Developing New Northern Dimension Partnerships, *The New Northern Dimension of The European Neighbourhood* (Ed: Pami A. Alto vd.), Brussels: Center for European Policy Studies.
- Luke, C. (2019). *A Pearl in Peril: Heritage and Diplomacy in Turkey*, New York: Oxford University Press.
- Lütem, E. Ö. (2010). Facts and Comments, *Review of Armenian Studies*, 21, 7-60.

- Makarov, V.G. & Khristoforov, V.S. (2009), *Generalı i Ofitseri Vermakhta: Raskazivayut, Dokumenti İz Sledstvennikh Del Nemetskikh Voyennoplennikh 1944-1951* (Vermahtın General ve Memurları Anlatıyor: Alman Savaş Esirlerinin İşi ile İlgili Belgeler 1944-1951), Moskova: MFD Yayınları.
- Malkoç, E.S. (2017). Siyasi Yönetimde Meşruiyet Sorunu, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(15), 85-97.
- Mamedov, R. & Lukyanov, G. (2018). Rossiya i Turtsiya: podkhodi k regionalnoy bezopasnosti na Blizhnem Vostoke (Rusya ve Türkiye: Orta Doğu'da bölgesel güvenlik yaklaşımları), *Doklad: Uglublenniye Rossiysko-Turetskikh Otnoşeniy* (Rapor: Rusya-Türkiye İlişkilerinin Derinleşmesi), 41, (Ed: İ.S. İvanova), Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi ve Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı bünyesindeki Sratejik Araştırmalar Merkezi, Moskova.
- Manisalı, E. (2000). *Dünden Bugüne Kıbrıs*, İstanbul: Yeni Gün Yayıncılık.
- Ma'oz, M. (2004). *Damascus vs Washington: Between the "Axis of Evil" and "Pax Americana, Inventing the Axis of Evil: The Truth About North Korea, Iran, And Syria*, (Ed: Bruce Cumings vd.), New York: The New Press.
- Mar, K. 1986. *Capital, A Critical Analysis of Capitalist Productuon*, Volume 1. (Çev: Bilgi, A.) Sosyal yayınları, Baskı 3.
- Mavi, D. & İnkaya, A. Ç. (2020). "Covid-19: Immunopathogenesis", *Flora Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Dergisi*, 25 (2), 121-131,
- McCormick, J.M. (1978). International Crises: A Note on Definition, *The Western Political Quarterly*, 31(3), 352-358.
- Meadows, D.H., Meadows, D.L., Randers, J. & Behrens III, W. W. (1972). *The Limits to Growth*, Universe Books, New York, s. 125-127
- Mehdiyeva, N. (2011). *Power Games in the Caucasus: Azerbaijan's Foreign and Energy Policy towards the West, Russia, and the Middle East*, London: I.B. Taurus.

- Merkel, W. (2013). Avrupa'da Demokrasi ve Katılımcılık Krizi Var mı? (Çev: E. Türk), *Demokrasi ve Siyasal Katılım Uluslararası Konferans 23-24 Haziran 2012*, 1. Baskı, İstanbul: Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği.
- Mert, M. & Çağlar, A. E. (2019). *Evriş ve Gauss Uygulamalı Zaman Serileri Analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Meşeryakov, K.E. (2012). *Vneşnyaya Politika Rossii na Yuzhnom Kavkaze: problemi i tendensii razvitiya, puti modernizatsii c tselyu povisheniya effektivnosti* (Rusya'nın Güney Kafkasya'da Dış Politikası: sorunlar ve gelişim eğilimleri, verimliliğin artırılması amacıyla modernleşme arayışları), Sankt-Petersburg: Skifiya-print.
- Metintaş. M.Y. (2020). İkinci Dünya Savaşı Başlarken Türkiye'nin Dış Politikası (1939), *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, 4 (7), 72-79.
- May, R. M. (1972). "Will a Large Complex System be Stable?" *Nature*, 238 (5364), 413-414
- Meyer, M. (1997). *Rossiya i Turtsiya na isxode XX v.* (Rusya ve Türkiye XX. yüzyılın sonlarında), *Rossiya i Turtsiya na poroge XXI veka: na puti v Evropu ili v Evraziyu?* (Rusya ve Türkiye XXI. yüzyılın eşğinde: Avrupa'ya mı, Avrasya'ya mı?), (Ed: İ. Kobrinskaya), Moskova: Moskovskiy Sentr Karnegi.
- Meyer, M.S. (2012). 520 Let Diplomaticheskim Otnoşeniyam Rossii i Turtsii (Rusya-Türkiye diplomatik ilişkilerinin 520 yılı), *İstoriçeskiye, kulturnie i ekonomičeskie svyazi mezhdur Turtsiey i Rossiey: materialy mezhdunarodnogo simpoziuma* (Türkiye ve Rusya arasında tarihsel, kültürel ve ekonomik ilişkiler: uluslararası sempozyum materyalleri), İstanbul: Turetsko-Russkiy Kulturniy Sentr (Türkiye-Rusya Kültür Merkezi).
- Mikail, H. E. (2007). *Yeni Çarlar ve Rus Dış Politikası*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Mikhelidze, N. (2010). *The Turkish-Armenian Rapprochement at the Deadlock*, Istituto Affari Internazionali, Documenti IAI 10.

- Minahan, J. (2004). *The Former Soviet Union's Diverse Peoples: A Reference Sourcebook*, California: ABC CLIO.
- Minassian, G. (2008). Armenia, a Russian Outpost in the Caucasus?, *Russie Nei Visions*, 27, Russia: NIS Center Report.
- Moiseyev, P.P., Gasratyan, M.A. & Şamsutdinov, A.M. (1968). *Noveyshaya İstoriya Turtsii* (Türkiye'nin En Yeni Tarihi), Moskova: Nauka Yayınları.
- Mooney, G. (2014). *Ulusların Sağlığı: Yeni Bir Ekonomi Politığı Doğru*, 206, Yordam Kitap.
- Muradyan, İ. (2008). *Regionalnaya politika SSHA i Velikobritanii: Turtsiya-İran-Yuzhniy Kavkaz-Chernoye more* (ABD ve Büyük Britanya'nın bölgesel politikası: Türkiye-İran-Güney Kafkasya-Karadeniz), Erivan: Antares Yayınları.
- Müller, W. & Neusüss, C. (1971). Die Sozialstaatsillusion und der Widerspruch von Lohnarbeit und Kapital, *Probleme Des Klassenkampfes*, Özel Sayı 1, Westberlin, Erlangen, 7-70.
- Nassir, I. (2018). The Border Crisis Between Ethiopia and Eritrea (Etiyopya ve Eritre Arasındaki Sınır Krizi), *ANKASAM Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 121-144.
- Nation, R. C. (2015). Russia and the Caucasus, *Connections the Quarterly Journal*, Vol.14(2), 1-12.
- Naumkin, V.V. (2010). *SSSR i Strani Vostoka Nakanune i v Godi Mirovoy Voyni* (SSCB ve Doğu ülkeleri: Dünya Savaşı yıllarında ve bu yıllar arifesinde), Moskova: Rusya Bilimler Akademisi Doğu Bilimler Enstitüsü Yayınları.
- Neuhaus, M. (2005). *The Impact of FDI on Economic Growth: An Analysis for the Transition Countries of Central and Eastern Europe*, New York: Physica-Verlag.
- Newell, P. & Wheeler, J. (2006), *Rights, resources and the politics of Accountability*, Zed Books.

- Nichol, J. (2009). *Armenia, Azerbaijan, and Georgia: Political Developments and Implications for US Interests*, Congressional Research Service.
- Nikitin, P. (2012). *Ekonomi Politik*, (Çev: H. Konur), Ankara: Sol Yayınları.
- Norman K.S. (2002). *Crisis Theory and World Order: Heideggerian Reflections*, USA: New York Press.
- Novikova, D. (2009). *Noviye instrumenti mezhdunarodnogo krizisnogo uregulirovaniya: opit Yevropeyskogo Soyuza*, Moskva: Moskova Devlet Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Yayını.
- Nuriyeva, İ. (2015). *Azerbaycan Tarihi (en eski zamanlardan-XXI.yüzyılın başlarına)*, Bakü: Mütercim.
- Nygren, B. (2008). *The Rebuilding of Greater Russia: Putin's foreign policy towards the CIS countries*, London: Routledge.
- Obydenkova, A.V. & Libman, A. (2019). *Authoritarian Regionalism in the World of International Organizations: Global Perspectives and the Eurasian Enigma*, Oxford: Oxford University Press.
- Okumuş, E. (2016). Orta Doğu'da Toplumsal Meşruiyette Kriz, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 16(3), 9-36.
- Öğüt, S. & Ülkü, R. (2023). Türkiye'nin II. Karabağ Savaşı'ndaki Rolünün Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 22(1), 310-325
- Özdemir, H. (2012). Ulus Devlet ve Ulusçuluğun Küreselleşmeyle Etkileşimi: Vazgeçilemeyen Ulus Devlet, Yükselen Ulusçuluk, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1).
- Özdemir L. & Uçara Y. (2020). Kriz Yönetimi Etkinlik Sistemine Yönelik Bir Öneri, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19. Uluslararası İşletmecilik Kongresi Özel Sayısı, 132-164
- Özmete, E., Yıldırım, H., & Serdarhan, D. U. R. U. (2018). Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18, 191-209.

- Öztemiz, H. H. (2021). Türkiye İhracat Birim Değer Endeksi ve İhracat Miktar Endeksinin Markov Süreçleri ile Uzun Dönem Analizi, *Gümrük Ticaret Dergisi*, 8(25), 50-61.
- Öztürk, S. & Sözdemir, A. (2010). *Küresel Krizin Ekonomik Etkileri: Küreselleşmenin Krizi*, 2155-2168. <https://www.researchgate.net/publication/326683888>
- Oliveira, C.J.S. (2017). The Place of the Region in IR, *Contexto Internacional*, 39(1), 97-115.
- Orallı, L.E. (2012). Uluslararası Soruşturma Komisyonlarının Uluslararası Krizlerin Çözümündeki Rolü, *Krizler ve Kriz Yönetimi: Temel Yaklaşımlar, Aktörler, Örnek Olaylar*, (Ed: M.S. Erol ve E. Efeğil), Ankara: Barış Kitap.
- Ovalı, A. Ş. (2021). Türkiye-Nato İlişkilerinde Veto Krizleri: Benzerlikler Ve Farklılıklar Üzerine Bir Değerlendirme, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 76 (2), 413 – 435, DOI: 10.33630/ausbf.1192846
- Ölmezoğulları, N. (2012). *Ekonomik Sistemler ve Küreselleşen Kapitalizm*, Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Öncü, S. A. (2014). Türkiye ve Ukrayna İlişkilerinin Başlaması ve İlk Yılları Üzerine Bir Bakış (1991-1994), *Karadeniz Araştırmaları*, 41, 39-60.
- Öz, S. (2007). *Türkiye'nin Dış Ticaret Açığının Boyutu, Yapısı ve Nedenleri*, *REF Taslak Makale*, TÜSİAD-Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu.
- Özbay, F. (2010). Türkiye-Rusya İlişkileri: Stratejik Ortaklık mı? *21. Yüzyılda Çağdaş Türk Dış Politikası ve Diplomasisi*, (Ed: Hasret Çomak), 1. Basım, Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Özbudun, E. (1964). M.Duverger'in Siyasal Partileri ve Siyasal Partilerin İncelenmesinde Bazı Metodolojik Problemler, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21(1-4), 23-51.
- Özdal, H., Özertem, S. H., Has, K. & Demirtepe, M. T. (2013). *Türkiye-Rusya İlişkileri: Rekabetten Çok Yönlü İşbirliğine*, Ankara: USAK Yayınları.

- Özdemir, Ç. (2016). Suriye’de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi? *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 81-102
- Özdemir, E. (2016). Türk Dış Politikası Açısından Bir Kriz Örneği: I. Körfez Savaşı ve Türkiye’ye Gelen Iraklı Kürt Sığınmacılar (1991), *Bölgesel Çalışmalar*, 1(1), 217-249.
- Özel, S. & Uçar, G. B. (2019). Türkiye-Rusya İlişkilerinin Ekonomik Boyutu, *Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi*, 11 (Temmuz), Chrest Foundation.
- Özkaya, Ö. (2021). Egemenlik Kavramının Gelişim Serüveni: Klasikten Küresele, *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi*, 4, (1), 46-61.
- (Ed.) Özşahin, M. C. & Battır, O. (2019). *Arap Baharı sonrası Orta Doğu: Bölgesel dönüşüm ve reaksiyonlar*, İstanbul: Hiper Yayın.
- Özüçetin, Y. (2016). Meşruiyet Kavramı ve Bu Bağlamda Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Üyeleri Tarafından Ortaya Konulan Yaklaşımlar, *International Journal of Social Science*, 47, 37-49, DOI: 10.9761/JASSS3528
- (Ed.) Papadakis, Y., Peristianis, N. & Welz, G. (2006). *Divided Cyprus: Modernity, History, & An Island In Conflict*, Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Park, B. (2012). *Modern Turkey: People, state and foreign policy in a globalized world*, New York: Routledge.
- Pergamenshik, L. (2004). Krizisnaya Psikhologiya (Kriz Psikolojisi), *Kurs Lekchiy*, Minsk.
- Petrenko O.V. (2009). Politicheskoy Krizis Kak Nauchnoye Ponyatiye (Bilimsel bir kavram olarak siyasi kriz), *Armiya i Obşestvo*, 2, 41-46
- Phillips, D.L. (2017). An Uncertain Ally: Turkey under Erdogan’s Dictatorship, Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey.
- Phillips, W. & Rimkunas, R. (1978). The Concept of Crisis in International Politics, *Journal of Peace Research*, 15(3), 259-272.
- Piketty, T. (2014). *21. Yüzyılda Kapital*, (Çev.: Cimitoğlu, H.K.) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,

- Pluzhnikov, V.G. & Shikina, S.A. (2016). *Antikrizisnoye upravleniye* (Kriz yönetimi), Çelyabinsk: Güney Ural Devlet Üniversitesi Yayın Merkezi.
- Polat, C. & Külter, B. (2008). Genç seçmenler gözüyle siyasal ürün (siyasi lider) özellikleri: Ankara'daki üniversite öğrencileri üzerine bir çalışma, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-31.
- Polat, D. Ş. (2019). Kafkasya'da Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan İttifakının Bölgesel Güvenliğe Etkileri, *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (2), 248-265.
- Polatoğlu, M. G. (2019). Türkiye ile Sovet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Arasında 1963-1975 Döneminde Gerçekleştirilen Ekonomik İş Birliği ve Yapılan Yatırımlar, *Atatürk Üniversitesi Türkiye Araştırmalar Enstitüsü Dergisi*, TAED-65, 477-496.
- Polian, P. (2004). *Against their will: the history and geography of forced migrations in the USSR*, Budapest: Central European University Press.
- Potskhveriya, B.M. (1976). *Venşnyaya Politika Turtsii Posle Vtoroy Mirovoy Vöynü* (İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türkiye'nin Dış Politikası), Moskova: İzdatelstvo "Nauka".
- Pronoza, P.V. (2013). Suşnost Ponyatiya "Krizis" i Klassifikasiya Ego Vidov (Kriz kavramının tanımı ve türlerinin klasifikasyonu), *UDK*, 338.124.4, 19-33.
- Purtaş, F. (2015). Türk-Rus İlişkilerinin Gelişiminin Anahtarı: İyi Komşuluk, *Soğuk Savaştan Günümüze Türk-Rus İlişkileri*, II. Çalıştay Bildirileri, St. Petersburg, 28-29 Eylül 2010, (Çev: İlyas Kemalöğlu ve İrina Svistunova), Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Raszewski, S. (2016). Dichotomy of Energy Policies in the Caspian: Where Two Strive Another Benefits? *Security in Shared Neighbourhoods Foreign Policy of Russia, Turkey and the EU*, (Ed: Remi Piet), New York: Palgrave Macmillan.
- Rogozyan, O. (2006). Politicheskii Krizis: Analiz i Tekhnologii Uregulirovaniya (Na Primere Krasnodarskogo Kraya), Siyaset Bilimi Doktora Tezi, 23.00.02.- Krasnodar, RGB DOC, 61 07-23/23.

- Rogov, İ. & Faraponova, T. (2020). Sırıyski Faktor v Rassisko- Turechkih Otnosheniyah (Rusya-Türkiye İlişkilerinde Suriye Faktörü), *Gosudarstvennoye i Munichipalnoye Upravleniye, Ucheniye Zapiski*, УДК 327.2, 327.82, 1, 208-215, DOI: 10.22394/2079-1690-2020-1-1-208-215
- Röpke, W. (1950). *The Social Crisis of Our Time*, Chicago, Illinois: The University of Chicago Press.
- Ruintan, S. (2016). *XXI Yüzyılda ABD ve Rusya'nın Güney Kafkasya'da Güç Politikaları: "Yumuşak Güç", "Sert Güç"*, VIII. Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi Küresel ve Bölgesel Sistemde Devlet ve Devletdışı Aktörler Özet Kitapçığı, DORA Basım-Yayın Dağıtım Ltd. Şti, Bursa.
- Sabuncu, Y., Emre, C. & Karasu, K. (2006). *Yurttaşlık ve Çevre Bilgisi*, 1. Baskı, (Ed: Canan Uluyağcı), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Sağlam, D. (1981). Devletçilik İklesinin Gelişmesi ve Günümüzdeki Sonuçları, *Atatürk'ün Ekonomik Kalkınma Politikası ve Devlet İşletmeciliği Konferansı Bildiriler Kitabı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Devlet İşletmeciliği Enstitüsü.
- Sakkas, J. & Zhukova, N. (2013). *The Soviet Union, Turkey and the Cyprus Problem, 1967-1974*, Les Cahiers Sirice, no: 10, UMR Sirice, 123-135.
- Sakwa, R. (1999). *The Rise and Fall of the Soviet Union: 1917-1991*, London and New York: Routledge.
- Sakwa, R. (2012). Conspiracy Narratives as a Mode of Engagement in International Politics: The Case of the 2008 Russo-Georgian War, *The Russian Review*, 71(4), 581-609.
- Sakwa, R. (2017). *Russia Against the Rest: The Post-Cold War Crisis of World Order*, New York: Cambridge University Press.
- Samuelson, J. R. (2000). The Double Edge of Globalization, *New Perspectives Quarterly*, 17(2), 10-13,
- Sarı, İ. (2016). *Büyük Deha Atatürk*, Antalya: Nokta E-Kitap.
- Sarı, İ. (2017). *Türklerin Başuçu Kitabı*, Antalya: Nokta E-Book Publishing.

- Saygılı, A. (2010). Modern Devlet'in Çıplak Sureti, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 59(1), 61-97.
- Sayılgan, A. (2009). *Türkiye'de Sol Hareketler*, 5. Baskı, İstanbul: Ofset Yayın Matbaacılık.
- Schaefer, W. R. (2010). *The Insurgency in Chechnya and the North Caucasus: From Gazavat to Jihad*, California: Praeger.
- Schneider, F. & Frey, B. S. (1985). Economic and political determinants of foreign direct investment, *World Development*, 13(2), 161–175.
- Seçkin, M.A. (2020). İnteresi Rossii i Turtsii v voenno-tekhnicheskom sotrudnichestve (Rusya ve Türkiye'nin askeri-teknik iş birliğinde çıkarları), *Mezhdunarodnaya torgovlya i torgovaya politika*, 1(21), 156-163.
- Seligman, A.B. (1997). *The Problem of Trust*, New Jersey: Princeton University Press.
- Semeko, A. (2003). Rol i Funkchii Vto v Regulirovanii Mejdunarodnoy Torgovli (Uluslararası Ticaretin Düzenlenmesinde DTÖ'nün Rolü ve İşlevi), <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-i-funksii-vto-v-regulirovanii-mezhdunarodnoy-torgovli.pdf>
- Serbest, H. (2018). *ABD Gölgesinde Arap Baharı ve Mısır*, İstanbul: Parana Yayınları.
- Sevüktekin, M. & Çınar, M. (2017). *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi. Eviews Uygulamalı*, Bursa: Dora Yayıncılık
- Seyyedi, J. (2015). *Orta Doğu'da Güç Mücadelesi (Bölge Dışı ve Bölge Aktörler Açısından; ABD-Rusya, Türkiye-İran)*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Shiriyev, Z. & Davies, C. (2013). The Turkey-Armenia-Azerbaijan Triangle: The Unexpected Outcomes of the Zurich Protocols, *Perceptions*, Cilt XVIII (1), ss. 185-206.
- Shlykov, P.V. (2019). Turetsko-Amerikanskiye otnoşeniya v zerkale blizhnevostoçnogo i yevro-atlantičeskogo izmereniy (Türkiye-ABD ilişkileri Orta Doğu ve Avrupa-Atlantik boyutu çerçevesinde analiz), *İNİON RAN*, 184-228, DOI: 10.31249/ape/2019.01.09

- Shondina, A.V. (2016). *Antikrizisnoye upravleniye* (Kriz yönetimi), Ust-Katav: Güney Ural Devlet Üniversitesi Yayın Merkezi.
- Simons, G.L. (1999). *Imposing Economic Sanctions: Legal Remedy or Genocidal Tool?*, London and Sterling: Pluto Press.
- Smith, J. (2005). *The Fall of Soviet Communism: 1985-1991*, New York: Palgrave Macmillan.
- Solimano, A. (2005). *Political Crises, Social Conflict and Economic Development: The Political Economy of the Andean Region*, Cheltenham, UK ve Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing Limited.
- Solomon, R.C. & Flores, F. (2001). *Building Trust: In Business, Politics, Relationship, and Life*, Oxford and New York: Oxford University Press.
- Sotchinenko, A.A. (2011), Turtsiya: Geopolitiçeskaya os Yevrazii (Türkiye: Avrasya jeopolitik eksenini), *Geopolitika: Turtsiya (Jeopolitik: Türkiye)*, Moskova: Lomonosov adına Moskova Devlet Üniversitesi Yayını.
- Sönmez, A. S. (2010). Yakın Çevre Doktrini Bağlamında Yeltsin Dönemi Rusya Federasyonu'nun Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkeleriyle İlişkileri, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 278-279
- Stiglitz, E. J. (2002). Globalization and Its Discontents, *Economic Notes*, 32(1), 123-142.
- Suny, G. R. (1993). *Looking Toward Ararat: Armenia in Modern History*, USA: Indiana University Press.
- Sultanov, F., Hüseyinli, N. & Hüseyinli, T. (2020). Analysis of the citizenship of Azerbaijan concerning Turkish textile and apparel goods from the perspective of customer satisfaction, 11 (39), 324 – 340.
- Suny, G. R. (1995). *Armenia, Azerbaijan, and Georgia country studies*, (Ed: Glenn E. Curtis), Washington: Federal Research Division, Library of Congress.
- Suny, G. R. (1998). *The Soviet Experiment: Russia, the USSR, and the Successor States*, New York: Oxford University Press.

- Swietochowski, T. (1985). *Russian Azerbaijan, 1905-1920: The Shaping of National Identity in a Muslim Community*, New York: Cambridge University Press.
- Şanlı, B. (2008). Ekonomik Entegrasyon Teorisi Çerçevesinde Avrasya Birliği'nin Olabilirliği, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22 (1)
- Şahin, Ç. (2016). "5. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay", Haydar Çakmak (Ed.), Cumhurbaşkanı ve Dış Politika, Kripto Kriplar, Ankara, 73-140.
- Şahin, M., Tinas, M., Sarı, B., İrdem, İ., Şahin, Y., Kıyıcı, H. & Öztürk, M. (2019). *FETÖ As An International Threat: Turkish National Police Academy 2nd International Security Symposium Report*, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Şen, H. (2010). Küreselleşme ve Demokrasi Krizi, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(bahar), 145-161.
- Şener, B. (2011). *Türk Dış Politikasında Güç Kullanma Seçeneği*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şentürk, İ. H. (2014). *Türk Hukukunda Siyasi Parti Sicillerinin Tutulması, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 4, 459-495
- Shangarayev, R. & Nogmova, A. (2016). *Politizachiya Torgovo-Ekonomicheskogo Sodrudnichestva Rossii i Turchii* (Rusya ve Türkiye Arasındaki Ticari ve Ekonomik Ortaklığın Siyasallaştırılması), *Obozrevatel*, 3, 42-51, УДК: 327.8.
- Shubchova, L. (2011). Gosudarstvennoe Antikrizicnoye Upravleniye: Sistemnyy Podxod (Kamusal Kriz Yönetimi Yönetim: Sistemsel Bir Yaklaşım), *Приоритеты Расы* УДК 354, 5 (98)
- Şihaliyev, E. & Mustafayev, B. (2016). Türkiye-Rusya İlişkilerinde Dağlık Karabağ Sorunu: Çözüm Yolunda Engeller ve Öngörüler, *TYB Akademi*, 17, 109-136.
- Şihmantepe, A. (2013). Kardak Krizi Sürecinin Kriz Yönetim Prensipleri Açısından İncelenmesi, *Güvenlik Stratejileri*, 9(17), 127-155.
- Tainter, J. A. (1988). *The Collapse of Complex Societies*, Published by the Press Syndicate of the University of Cambridge, 31-38

- Tarı, Recep. (2020). *Ekonometri*, 14. Baskı, Umut Yayınları, Kocaeli.
- Tekerek. M. (2021). Kurtuluş Savaşı'nda Azerbaycan ve Rusya'nın Türkiye'ye Maddi Yardımları, *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, Volume VI/ Issue II, Nevşehir, 173-174.
- Tekin, A. & Williams, A. P. (2011). *Geo-Politics of the Euro-Asia Energy Nexus*, New York: Palgrave Macmillan.
- Tellal, E. (2010). Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65(3), 189-236.
- Terzi, M. (2011). *Irak ve Lübnan Krizlerinde Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği'nin Kriz Yönetim Politikaları: 2000-2010*, Doktora Tezi, Kara Harp Okulu, Ankara.
- Terzioğlu, O. & Çağla, C. (2021). Büyük Buhran ve Amerika'da Sosyal Politika, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(41), 871- 926.
- Teyyuboglu, R. & Hüseyinli, T. (2016). Economic integration of the CIS countries in modern conditions, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5 (7), 1879-1891.
- Teyyuboğlu, R. & Hüseyinli, T. (2015). Enerji Kaynakları İhracatçı Ülkeleri Olarak Rusya ve Azerbaycan'ın Günümüz Koşullarında İş birliği Olanakları, *Turan – Sam*, 7 (28), 63-72.
- Thrimurthulu, V. (2016). Social Crisis and Its Management, *Journal of Educational Research & Extension*, 53(3), 35-39.
- Tisminec, S.A. (1946). *Vneshnaya Politika SSR: Sbornik Dokumentov 1935-1941 G.*, C. IV, Moskova: "Tipografiya Gazeti Pravda" Yayınları.
- Tokgöz, E. (2011). Dünden Bugüne Türkiye-Rusya Ekonomik İlişkilerinde Üç Büyük Dönem, *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 6-14.
- Tonak, E. A. (2009). Krizi Anlarken, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 1, 29-44.
- Topsakal, İ. (2016). Tarihi Süreçte Rusya-Türkiye İlişkileri, *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, III (2), 33-53.
- Torbakov, I. (2008). *The Georgia Crisis and Russia-Turkey Relations*, The US: The Jamestown Foundation.

- Torres, R. (2011). Crisis responses: International and regional perspectives, *The Global Crisis: Causes, Responses and Challenges*, Geneva: International Labour Office.
- Tsing, A.L. (2005). *Friction: An Ethnography of Global Connection*, Published by: Princeton University Press, XIII.
- Tsygankov, P. A. (2010). *Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity*, Second Edition, United Kingdom: Rowman&Littlefield Publisers, Inc.
- Tuncer, B. (1975). External Financing of the Turkey Economy, *Turkey's Foreign Policy in Transition: 1950-1974*, (Ed: Kemal H. Karpat), Leiden: E.J.Brill.
- Turhan, M. (2003). Değişen Egemenlik Anlayışının Hak ve Özgürlüklerin Korunmasına Etkileri ve Türk Anayasa Mahkemesi, *Anayasa Yargısı Dergisi*, 20, 1-37.
- Türkkahraman, M. & Tutar, H. (2009). Sosyal Değişme, Bütünleşme ve Çözülme Bağlamında Toplumda Farklı Kültür ve Anlayışların Yeri Ve Önemi, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 1-16.
- Tüysüzöğlü, G. (2018). Rusya-Türkiye İlişkilerindeki Değişimin, Rusya-Ermenistan İlişkilerine Olan Yansımaları, *Karadeniz Araştırmaları*, XV(58), 216-239.
- Uğurlu, E. (2023). *Ekonometri uygulamaları Kılavuzu*, LAP Lambert Academic Publishing, Moldova.
- Ulçenko, N. (2016). Torgovo-Ekonomičeskie Svyazi Rossii i Turtsii v Postsovetskiy Period, (Türkiye ve Rusya'nın Sovyet-sonrası Dönemler Ticari-Ekonomik İlişkileri), *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, III(2), 121-138.
- Uslaner, M. E. (2006). *The Civil State: Trust, Polarization, and the Quality of State Government*, Public Opinion in State Politics, Stanford Üniversitesi Yayıncılığı, Ağustos, s. 2.
- Uslu, N. (2006). *Türk dış politikası yol ayrımında*, 1. Baskı, İstanbul: Anka Yayınları.

- Ustabulut, B. (2018). Temsilde Adalet ve Yönetimde İstikrar İlkeleri Çerçevesinde Türkiye’de Ülke Seçim Barajı Uygulaması, *İnsan&İnsan*, 5(18), 341-358.
- Uygur, E. (2012). Doğrudan Yabancı Yatırımı Beklerken, *Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Metni*, 55, 87-109.
- Uzun, C.D. (2014). *Siyasi Partilerin Finansmanı: Devlet Yardımı, Sınırlamalar ve Mali Denetim*, SETA Analiz, Sayı 110, İstanbul: SETA, 8
- Ünal, S. Ö. (2009). *Döviz Kuru Oynaklığının Öngörülmesi ve Risk Yönetimi: Türkiye Örneği*, TCMB, Ankara.
- Van Eekelen.W. (2006). *From Words to Deeds: The Continuing Debate on European Security*, Brüksel: CEPS yayınları.
- Vasina. E.B. (2015). Mirovye-Finansovye-Krizisy(dünya Finansal Krizler ve Türleri), Moskova Devlet Uluslararası İlişkiler Enstitüsü (Üniversite) Rusya Dışişleri Bakanlığı. Rusya, *Mirovaya Ekonomika Dergisi*, 272,275
- Veliyev, C. (2017). Azerbaycan-Türkiye Münasibetleri: 1991-2016, *Azerbaycan Respublikasının Xarici Siyasetinin Esas İstiqametleri (1991-2016)*, Bakü: Poliart MMC.
- Veltman, M.P. (1921). *Revolutsionnaya Turtsiya*, Moskova: Gosudarstvennoye İzdatelstvo Yayınları.
- Wallsh, D. (2013). Syrian Alliance Strategy in the Post-Cold War Era: The Impact of Unipolarity, *The Fletcher Forum of World Affairs*, 37(2), 107-122.
- Walt, M. S. (1990). *The Origins of Alliances*, New York: Cornell Paperbacks.
- Weinber, C. (2013). Türkiye’de Demokrasiye Dışarıdan Bakış, *Demokrasi ve Siyasal Katılım Uluslararası Konferans 23-24 Haziran 2012*, 1. Baskı, İstanbul: Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği.
- Wheeler, N.J. (2012). Trust-Building in International Relations, *Peace Prints: South Asian Journal of Peacebuilding*, 4(2), 1-13.
- White, L.T. (2005). *Legitimacy: Ambiguities of Political Success or Failure in East and Southeast Asia*, Singapore: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.,

- White, P.B. (2017). Crises and Crisis Generations: The Long-term Impact of International Crises on Military Political Participation, *Security Studies*, 26(4), 575-605.
- Wilkenfeld, J., Young, K., Quinn, D. & Asal, V. (2005). *Mediating International Crises*, London ve New York: Routledge.
- Yapıcı, U. (2015). Türkiye'nin Güney Kafkasya Politikası (1989-1993): Batı'nın Belirleyiciliği, *Alternatif Politika Dergisi*, 7(3), 429-443.
- Yanar, S. (2002). *Türk-Rus İlişkilerinde Gizli Güç: Kafkasya*, İstanbul: İQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Yaşar, Y. & Yaşar, G. Y. (2012). Neoliberal Küreselleşme ve Sosyal Politikada Dönüşüm, *Mülkiye*, XXXVI (274), 63-92.
- Yay, T., Yay, G.G. & Yılmaz, E. (2001). *Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler*, 1. Baskı, İstanbul: İTO Yayınları.
- YAZICI, A. (2012). Rusya'nın Suriye Politikası, *Suriye Krizi'nde Bölgesel ve Küresel Aktörler (Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri)*, (Ed: Birol Akgün), SDE Analiz.
- YAZICI, S. & Dursunoğlu, İ. (2019). Tarihsel Süreçten Günümüze Meclisin Devlet Yönetimi ve Karar Alma Üzerine Etkisi, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(1), 91-111, DOI: 10.17218/hititsosbil.472294
- Yel, S. (2015). 1936 Yılından Sonra Değişen Dünya Şartları, Rusya Federasyonu ve Türkiye Arasında Boğazlar Meselesi, *Soğuk Savaş'tan Günümüze Türk-Rus İlişkileri, II. Çalıştay Bildirileri, St. Petersburg, 28-29 Eylül 2010*, (Çev: İlyas Kemaloğlu ve İrina Svistunova), Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Yenişehirlioğlu, E., Salha, H. & Şahin, S. (2016). Politik Krizlerin Turizm Talebi Üzerindeki Etkisine Yönelik Bir Araştırma: Rusya'nın Değişen Yüzü ve Bu Değişimin Türkiye Turizmine Etkileri, *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 74-83.
- Yergin, D. (2011). *The Quest: Energy, Security, and the Remaking of the Modern World*, New York: The Penguin Press.

- Yegorov, V. (2003). Krizis i Kachestvo Mejdunarodnix Otnosheniy, Annomachiya *Nauchnoy Stati po İstori i Arxelogii*, ББК 66.4(0)6, 172
- Yigit, M., Güner, Ü. & Subaşı, D.B. (2007). Küreselleşme ve Tarım Politikaları Bağlamında Küba Ekonomisi, *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 13(Ekim), 1-17.
- Yıldız, A. (2010). *Ulus Devletin Bunalımı: Türkiye’de Federalizm ve Kürt Meselesi*, İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Yıldız, N. (2019). Habermas’ın Meşruiyet Krizi Teorisi ve Türkiye, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(22), 159-173.
- Yılmaz, E. (2010). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk-Rus İlişkileri, *Journal of Management and Economics Research*, 8 (13), 27-42
- Yılmaz, R. & Sayın, F. (2013). Azerbaycan Dış Politikasını Belirleyen Ögeler ve Denge Politikasına Yansımaları, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4(1), 23-42.
- Yılmaz, S. (2017). İstisna Hali Üzerinden Bir Egemenlik Kavramı Tartışması: Schmitt ve Agamben’in Teorileri Hakkında Bir Çalışma, *TBB Dergisi*, 132, 383-410.
- Yılmaz, S. (2019). Ekonomi-politiğin geleceği; Saatsiz Devlet ve insan çağının sonu, *academia.edu*, 1-27.
- Yorulmaz, R. (2018). ABD Yaptırımları ve Kur Krizinin Bölge Ekonomilerine Yansımaları, *Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Analiz*, 218 (Eylül), Ankara.
- Yukl, G. (2013). *Leadership in Organizations*, 8th Edition, New Jersey: Pearson-Prentice Hall.
- Yücel, T. F. (2015). *Cumhuriyet Türkiye’sinin Sanayileşme Öyküsü*, Türkiye teknoloji geliştirme vakfı, Ankara
- Zhiltsov, S. S., Zonn, S. I. & Kostianoy, G. A. (2016). *Oil and Gas Pipelines in the Black-Caspian Seas Region*, Switzerland: Springer.
- Zorlu, K. (2013). Yeni Avrasyacılık Ekseninde Gümrük Birliği Süreci, *Asya Birliği?: Siyaset, Güvenlik, Ekonomi ve Kültür Parametreleri*, (Ed: Almagül İsina), İstanbul: Tasam Yayınları.

Zub, A.T. (2015). Menedzhment Problem i Krizisniy Menedzhment: Dva Podkhoda k Upravleniyu Organizatsionnimi Trudnostyami (Sorun yönetimi ve kriz yönetimi: örgütsel zorlukları yönetmek için iki yaklaşım), *Gosudarstvennoe Upravleniye Elektronniy Vestnik* (Devlet Yönetimi Elektronik Haber Dergisi), 52 (Ekim), 144-162.

Gazeteler

Komünist Gazetesi, 3 Şubat 1943, s. 2.

The New York Times, 17 Mayıs 1984.

Raporlar ve Belgeler

BM. (1948). İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi.

European Commission, Directorate-General for Energy. (2020). *Energy 2020: A Strategy for Competitive, Sustainable and Secure Energy*, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

European Commission. (2020). *EU energy in figures: Statistical Pocketbook 2019*, Poland: Drukornia Interak SP ZOO.

European Commission. (2013). *The urban and regional dimension of the crisis: Eighth progress report on economic, social and territorial cohesion*, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Dünya Bankası (The World Bank). “Foreign direct investment, net inflows – Russian Federation, Turkey”, <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?end=2019&locations=RU-TR&start=2002&view=chart>

Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu Raporları. <https://www.epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-95/aylik-sektor-raporu>.

Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu. (2020). *Doğal Gaz Piyasası Sektör Raporu*, Ankara.

- Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu. (2020). *Petrol Piyasası Sektör Raporu*, Ankara.
- Federalnaya Slujba Gosudarstvennoy Statistiki (Federal Devlet İstatistik Hizmeti). <https://rosstat.gov.ru/>
- Kaya, S. (yıl yok). *Türkiye-Rusya Federasyonu İthalat İhracat Raporu*.
- Kocaeli Ticaret Odası. (2019). *Rusya Federasyonu Ülke Raporu*.
- Official Journal of the European Union. (2012). Energy policy: cooperation with partners beyond our borders, 12 Haziran 2012 tarihli, 2012/20029(INI) sayılı Avrupa Parlamentosu kararnameşi.
- İntergovernmental Panel on Climate Change, (2019), *Global Warming of 1.5°C*, IPCC, www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2022/06/SR15_Full_Report_HR.pdf
- OPEC. (2019). *2020 OPEC Annual Statistical Bulletin*, 55th Edition, Austria: Organization of the Petroleum Exporting Countries.
- ORSAM (Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi), (2012). Türk Siyasal Partilerinin Hatay'daki Suriyeli Sığınmacılar Konusundaki Açıklamaları Ve Hatay'daki Siyasi Parti Temsilcileri İle Hareketlerin Suriye Olaylarına Yaklaşımları (Mart-Aralık 2011), *Rapor No: 99*, Ankara.
- Rusya Federasyonu Merkez Bankası. (2014). Po Stranicham Arxivnikh Fondov Sentralnogo Banka Rossiyskoy Federatsii, S. 15: *Voprosi Denejnogo Odraşeniya (1919-1982 Godı)*, Moskova.
- SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. (2016). Türkiye'nin Enerjide Merkez Ülke Olma Arayışı, SETA Yayınları 60, 1. Baskı, İstanbul
- SSCB Dış Ticaret Bakanlığı Ekonomi Planlama İdaresi. (1967). *Vneşnyaya trgovlya SSSR: statističeskiy sbornik 1918-1966*, Moskova: Mezhdunarodnie Otnoşeniya.
- SSCB Dış Ticaret Bakanlığı Ekonomi Planlama İdaresi. (1986). *Vneşnyaya trgovlya SSSR: statističeskiy sbornik: v 1985 g.*, Moskova: Mezhdunarodnie Otnoşeniya.

- TCMB. <https://www.tcmb.gov.tr/>
- TCMB (Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası). (2016). *Finansal İstikrar Raporu*, 23, Ankara: TCMB.
- TCMB. (2020). *Ödemeler Dengesi İstatistikleri*, İstatistik Genel Müdürlüğü.
- TCMB. (y.y.). *Ödemeler Dengesi İstatistiklerine İlişkin Yöntemsel Açıklama*, İstatistik Genel Müdürlüğü.
- TCMB. (2020a). *Uluslararası Yatırım Pozisyonu*, İstatistik Genel Müdürlüğü.
- Ticaret Bakanlığı. (2020). *Yurtdışı Yatırım Raporu-2020, Serbest Bölgeler, Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğü*.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-249706/2016.html>.
- T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2017). *Orta Dönemli Petrol ve Doğal Gaz Arz-Talep Projeksiyonu*, Petrol İşleri Genel Müdürlüğü.
- The Department of State. (October 6, 1958). *Bulletin*, Vol. XXXIX, No. 1006, Publication 6709, US, Washington.
- TİM (Türkiye İhracatçılar Meclisi). (yıl yok). *Avrasya Ekonomik Birliği ve Türkiye*, Ekonomik Araştırmalar Şubesi.
- TİRE Ticaret Odası. (2017). *Rusya Federasyonu Ülke Raporu*.
- Türkiye Barolar Birliği (2006), *Türkiye ve Terörizm Raporu*, Birinci Baskı, Ankara
- Türkiye'nin BM Daimi Temsilciliği. (2015). *Letter of The Permanent Mission of Turkey to the United Nations to the President of the United Nations Security Council* (Türkiye'nin BM Daimi Temsilciliğinin BMGK Başkanına mektubu).
- Türk Dil Kurumu. (2019).
- TÜİK. <http://www.tuik.gov.tr/Start.do>
- UN. (2011). *The Global Social Crisis: Report on the World Social Situation 2011*, Department of Economic and Social Affairs, New York: United Nations.
- UNCTAD. (2016). *World Investment Report 2018: Investment and New Industrial Policies*, UN.

- UNCTAD. (2017). *World Investment Report 2017: Investment and Digital Economy*, UN.
- UNCTAD. (2018). *World Investment Report 2016: Investor Nationality: Policy Challenges*, UN.
- UNDP. (2022). *Global Multidimensional Poverty Index 2019: Unpacking deprivation bundles to reduce multidimensional poverty Illuminating Inequalities*. S. 3-4.10
- UNWTO (Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü). (2019). *International Tourism Highlights 2019 Edition*, İspanya: UNWTO.
- US Department of the Interior. (1992). *Minerals Yearbook: Mineral Industries of the Middle East*, Washington, DCB: Bureau of Mines.
- US Department of Commerce, Bureau of Foreign Commerce. (1956). *Investment in Turkey: basic information for United States Businessmen*, Washington: US Government Printing Office.
- World Bank. (2020). *Global Economic Prospects: Slow Growth, Policy Challenges*, Washington: World Bank Group.
- World Meteorological Organization, (2019). *WMO Statement on the State of the Global Climate in 2019*, WMO
- World Trade Organization. (2016). *World Trade Statistical Review 2016*, WTO.
- World Trade Organization. (2017). *World Trade Statistical Review 2017*, WTO.

Elektronik Kaynaklar

- AC DİK. (2021). Enerjetika: 2007-2021 yıllar üzere Enerji Balansı. Enerji mehsullarının istehsalı, https://www.stat.gov.az/source/balance_fuel/, (20.11.2022).
- Ebola Virus Disease, <https://www.who.int/news-room/>, (22.03.2023)
- Kaplan, Y. (2000). Siyaset ve Meşruiyet Krizi, *Yenişafak Gazetesi*,

- <https://www.yenisafak.com/yazarlar/yusufkaplan/siyaset-ve-meruiyet-krizi-48022>.
- Kılıç, M. (2019). Siyasetin varlık ve imkân koşulu: Beka meselesi, *Sabah Gazetesi*,
- <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/muharrem-kilic/2019/03/16/siyasetin-varlik-ve-imkan-kosulu-beka-meselesi> (25.09.2019).
- UN. (2019). After making peace, Ethiopia and Eritrea now focus on development, *Africa Renewal*, December 2018-March 2019,
- <https://www.un.org/africarenewal/magazine/december-2018-march-2019/after-making-peace-ethiopia-and-eritrea-now-focus-development> (10.10.2019).
- “AhmetOzal: Soviet Union Killed My Father”, <http://web.archive.org/web/20160305014108/http://todayzaman.com/news-33134-ahmet-ozal-soviet-union-killed-my-father.html>, (12.06.2020).
- Balta, E. (2020). Türkiye-Rusya İlişkilerinde Tarihi Güven(sizlik) Sorunu, <https://www.perspektif.online> (21.02.2020)
- Barker, A. (2008). “Turkey Threatens Russian Trade Curbs,” *Financial Times*, August 30, <http://web.ft.com/content/c0a80360-761a-11dd-99ce-0000779fd18c> (28.05.2021).
- Büyük Rus Ensiklopedisi (Bolşaya Rossiyskaya Ensiklopediya). (2005-2019). https://bigenc.ru/domestic_history/text/2330846 (28.02.2020).
- Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, <https://www.epdk.org.tr/Anasayfa/Anasayfa>
- Federalnaya Slujba Gosudarstvennoy Statistiki (Federal Devlet İstatistik Hizmeti), <https://www.gks.ru/>
- İstoriya projekta (Proje tarihçesi), <http://www.akkunpp.com/istoriya-proekta>, (22.05.2020)
- Kursı valyut za period do 01.07.1992 (01.07.1992 tarihine kadarki döviz kurları), https://www.cbr.ru/currency_base/OldVal/ (20.04.2020)
- Mersin, Türkiye'nin enerjisine enerji katacak, <http://www.akkunpp.com/mersin-turkiyenin-enerjisine-enerji-katacak>, (22.05.2020)

- Musina, A. Rasiya: Kakovo Relanoye Vliyanie Sankchiy Na Ekonomiku? (Rusya: Yaptırımların Ekonomi Üzerindeki Gerçek Etkisi Nedir?), <https://russian.eurasianet.org>, (15.04.2023).
- Nükleer mühendislik heyecanı yeniden başlıyor, <http://www.akkunpp.com/nukleer-muhendislik-heyecani-yeniden-basliyor>, (23.05.2020).
- Resul Yağın'la mülakat, <https://eurasia.expert/vstuplenie-turtsii-v-eaes-polozhilo-by-konets-slukham-o-vozhzhdenii-sssr-turetskiy-ekspert/> (10.06.2020).
- Russian Defense Ministry Video Proves Su-24 Never Entered Turkish Airspace, <https://sputniknews.com/military/201511241030695406-mod-su-24-flight-path/>, (01.07.2020).
- Sentr issledovaniya Turtsii i possiysko-turetskikh otnosheniy (Türkiye ve Rus-Türk ilişkilerinin araştırma merkezi), <https://spbu.ru/centr-issledovaniy-sovremennoy-turcii-i-rossiysko-tureckih-otnosheniy>, (01.05.2020)
- S-400 Krizinde yeni perde: Türkiye'nin önündeki seçenekler neler, bundan sonra ne olacak?, <https://tr.euronews.com/2020/05/01/s-400-krizinde-yeni-perde-turkiye-nin-onundeki-secenekler-neler-bundan-sonra-ne-olacak>, (01.06.2020).
- Şahinoğlu, E. (2010). Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesinin Güney Kafkasyaya olası etkileri, <http://hca-anc.org/?p=178>, (20.06.2020).
- The World Bank, Foreign direct investmen, net inflows-Russian Federation, Turkey, <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?end=2019&locations=RU-TR&start=2002&view=chart> (25.05.2020)
- Türkiye Cumhuriyeti Moskova Büyükelçiliği. (11.01.2019). Türkiye-Rusya Federasyonu Ekonomik ve Ticari İlişkileri, <http://moskova.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/219659> (20.05.2020)
- Türkiye İstatistik Kurumu, <http://www.tuik.gov.tr/Start.do>

- Türk Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Başkanlığı. (2015). Basın Açıklaması 24 Kasım 2015, https://web.archive.org/web/20151124152949/http://www.tsk.tr/3_basin_yayin_faaliyetleri/3_1_basin_aciklamalari/2015/ba_97.html (01.07.2020).
- TÜRSAB. (2019). Rusya Turizm Pazar Raporu, <https://www.turizmguzel.com/sites/turizmguzel/uploads/Rusya%20Pazar%20Raporu%20Kitapcik-2019.pdf> (22.05.2020).
- “Ukrainian Ambassador Andrii Sybiha: As a leading country in the region, Turkey is a key partner for Ukraine”, <https://turkey.mfa.gov.ua/news/5476-ukrainian-ambassador-andrii-sybiha-as-a-leading-country-in-the-region-turkey-is-a-key-partner-for-ukraine>, (30.05.2020).
- Urcosta, B. R. (2018). Prospects for a Strategic Military Partnership Between Turkey and Ukraine, *Eurasia Daily Monitor*, 15(170), <https://jamestown.org/program/prospects-for-a-strategic-military-partnership-between-turkey-and-ukraine/> (28.05.2020).
- Yakış, Y. (2017). Mozhet li Türtsiya vstupit v EAES? (Türkiye AEB’e katılabilir mi?”, <http://eurasian-studies.org/archives/1878> (10.06.2020).
- Zorlu, K. (2019). Türk Konseyi tarihi bir dönüm noktasında, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turk-konseyi-tarihi-bir-donum-noktasinda/1585009> (10.06.2020).
- 2019’da Türkiye’ye hangi ülkeden kaç turist geldi?, <https://www.turizmguzel.com/haber/turkiyeye-2019-yilinda-kac-turist-geldi> (22.05.2020).
- Russian resistance torpedoes United Nations resolution on Syria, <https://www.latimes.com/world/la-xpm-2013-aug-28-la-fg-wn-syria-united-nations-resolution-20130828-story.html> (08.07.2020).
- Borba za Siriyskuyu neft (Suriye petrolü uğruna mücadele), <https://inosmi.ru/politic/20191211/246413230.html>, (05.07.2020).
- Turkey PM Erdogan issues Syria border warning, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-18584872> (01.07.2020).

Turkey Downs Warplane From Syria After Warning, <https://www.nytimes.com/2014/03/24/world/europe/syria.html> (01.07.2020)

Türkiye Ekim Ayında Rusya'yı Beş Kez Uyardı, <https://www.haberler.com/turkiye-ekim-ayinda-rusya-yi-bes-kez-uyardi-7905849-haberi/> (01.07.2020).

Russian Defense Ministry Video Proves Su-24 Never Entered Turkish Airspace, <https://sputniknews.com/military/201511241030695406-mod-su-24-flight-path/>, (01.07.2020).

RF Cumhurbaşkanı Kararnamesi, 28.11.2015, №583, <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102382754&intelsearch=28.11.2015> (02.07.2020).

RF Hükûmeti Kararı, 30.11.2015, №1296, <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102382933&intelsearch=30.11.2015> (02.07.2020).

Rossiya priostonovila rabotu mezhpravkomissii po trgovle s Turtsiie (Rusya Türkiye ile hükûmetlerarası ticaret komisyonunun işini durdurdu), (<https://ria.ru/20151201/1333739356.html>) (02.07.2020).

Rossiya otvetila Turtsii za sbitiy samolet ekonomičeskimi merami (Rusya Türkiye'ye vurulmuş uçağa göre ekonomik yaptırımlarla cevap verdi), <https://tass.ru/ekonomika/2489793> (02.07.2020).

Akt Agressii: kak izmenilis otnoşeniya Rossii i Turtsii posle insidentu s Su-24M (Saldırı olayı: Su-24M olayından sonra Rusya ve Türkiye ilişkileri nasıl değişti), <https://tass.ru/politika/2479307> (02.07.2020).

Pravitelstvo opublikovalo pereçen zapreşennikh Turetskikh produktov (Hükûmet yasaklanmış Türk ürünlerinin listesini açıkladı), <https://www.interfax.ru/business/482652> (02.07.2020).

Rusya, yarından itibaren 5 Türk şirketine daha domates yasağını kaldırma kararı aldı, <https://tr.sputniknews.com/ekonomi/201804231033147804-rusya-bes-turk-sirketine-daha-domates-yasagini-kaldiriyor/> (02.07.2020).

Kompanii kontroliruemie Turetskimi grazhdanami popali pod sanksii RF (Türk atandaşları tarafından yönetilen şirketler RF yaptırımlarına uğradılar), <https://ria.ru/20151228/1350462434.html> (02.07.2020).

- 28 Kasım 2015 tarih ve 583 sayılı RF Devlet Başkanı Kararnamesi, <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102382754&intelsearch=28.11.2015> (02.07.2020)
- 30 Kasım 2015 tarih ve 1296 sayılı RF Hükümeti Kararnamesi, <http://static.government.ru/media/files/GRARiHdNIWbl10wUg3LyPSAJPIDeTnLX.pdf> (10.08.2020)
- Rusya'ya yarından itibaren 5 Türk şirketi daha domates satabilecek, <https://tr.sputniknews.com/ekonomi/201804231033147804-rusya-bes-turk-sirketine-daha-domates-yasagini-kaldiriyor/> (02.07.2020).
- Rusya Türkiye ile hükümetlerarası ticaret komisyonunun faaliyetini durdurdu, <https://ria.ru/20151201/1333739356.html> (02.07.2020).
- Rusya, Türkiye'ye vurulan uçağa göre ekonomik yaptırımlarla cevap verdi, <https://tass.ru/ekonomika/2489793> (02.07.2020).
- 30 Kasım 2015 tarih ve 1296 sayılı RF Hükümet Kararnamesinin redaktesiz hali (yürürlükten kaldırılmış maddelere burada bakılabilir), <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102382933&intelsearch=30.11.2015> (02.07.2020).
- Putin'in kararı yürürlüğe giriyor: bir kısım Türkiye vatandaşları için vize uygulaması iptal ediliyor, <https://eadaily.com/ru/news/2019/08/07/ukaz-putina-vstupet-v-silu-dlya-chasti-grazhdan-turcii-vizovyy-rezhim-otmenyon>
- 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren T.C. vatandaşlarının işe alımının kısıtlanması hakta karardan muhaf tutulacak işverenler ve iş yaptırınlar listesi, http://base.garant.ru/71296162/#block_1000
- 22 Temmuz 2016 tarih ve 706 sayılı RF Hükümeti Kararnamesi, <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&prevDoc=102382933&backlink=1&nd=102404469>
- 21 Aralık 2019 tarih ve 1745 sayılı RF Hükümeti Kararnamesi, http://base.garant.ru/73324489/#block_1
- Turkey Bankruptcies, <https://tradingeconomics.com/turkey/bankruptcies>
- TurkStream Gas Pipeline, <https://www.gazprom.com/projects/turk-stream/> (01.09.2020)

- Russia ranks first in gas reserves globally, <https://www.aa.com.tr/en/economy/russia-ranks-first-in-gas-reserves-globally/1882722> (10.09.2020)
- Türkiye'nin bulduğu doğal gaz neyi değiştirecek? İşte cevabı, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/turkiyenin-buldugu-dogal-gaz-neyi-degistirecek-iste-cevabi-6288678> (10.09.2020)
- Turkey's Erdogan announces discovery of large natural reserve off its Black Sea coast, <https://www.euronews.com/2020/08/21/turkey-s-erdogan-announces-discovery-of-large-natural-gas-reserve-off-its-black-sea-coast> (10.09.2020)
- Cumhurbaşkanı Erdoğan: Karadeniz'de doğal gaz keşfettik, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskani-erdogan-karadenizde-dogalgaz-kesfettik-510522.html> (10.09.2020)
- How significant is Turkey's gas discovery?, <https://www.eurotopics.net/en/246398/how-significant-is-turkey-s-gas-discovery#> (10.09.2020)
- Uzun vadeli doğal gaz sözleşmeleri: Avrupa'da kimse kalmadı sıra Türkiye'de, <https://www.yenisafak.com/ekonomi/turkiyenin-uzun-sureli-dogalgaz-sozlesmeleri-3504702> (10.09.2020)
- Pipeline poker: high stakes in Central Asia, <https://repository.library.georgetown.edu/handle/10822/552643> (12.09.2020)
- Britannica Ensiklopedisi, <https://www.britannica.com/place/Middle-East> (15.09.2020).
- Russia's Strategy in Libya, https://insamer.com/en/russias-strategy-in-libya_3078.html (17.09.2020)
- Rossiya i Turtsiya zaklyuchili sdelku po Sirii. Kto viigral?, <https://www.bbc.com/russian/news-50138765> (16.09.2020)
- İstochnik: Rossiya ne podderzhala zayavleniye SB OON po operatsii Turtsii v Sirii, <https://ria.ru/20191012/1559711198.html> (16.09.2020)
- Putin and Erdogan Reach Accord to Halt Fighting in Syria, <https://www.nytimes.com/2020/03/05/world/europe/putin-erdogan-syria.html> (16.09.2020)

Russia, Turkey implement cease-fire in northwestern Syria, <https://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2020/03/06/Russia-Turkey-implement-cess-fire-in-northwestern-Syria-.html> (16.09.2020)

Turkey's operation in Libya: Targeting gas reserves, <https://www.dw.com/en/turkeys-operation-in-libya-targeting-gas-reserves/a-51883874> (17.09.2020)

Putin Russia in its Place: Israel's Pipeline Will Foil Moscow, <https://www.zenger.news/2020/08/11/israel-set-to-send-natural-gas-to-europe/> (17.09.2020)

New pipeline deal gives Europe access to Eastern Mediterranean gas reserves, angering Turkey, <https://www.forbes.com/sites/scottcarpenter/2020/01/02/new-gas-pipeline-deal-gives-europe-access-to-eastern-mediterranean-reserves-angering-turkey/#31b47d321c69> (17.09.2020)

September 2020 Monthly Forecast: Syria, <https://www.securitycouncilreport.org/monthly-forecast/2020-09/syria-23.php> (16.09.2020)

September 2020 Monthly Forecast: Libya, <https://www.securitycouncilreport.org/monthly-forecast/2020-09/libya-16.php> (16.09.2020)

The United States Sanctions Turkey under CAATSA 231, <https://www.state.gov/the-united-states-sanctions-turkey-under-caatsa-231/>, 05.01.2021).

Cumhuriyet'in 100. Yılında Gelenekselden Dijitale

**EKONOMİDE
GÜNCEL TARTIŞMALAR**

Editör: Dr. Alican Umut

Cumhuriyet'in 100. Yılında Gelenekselden Dijitale Ekonomide Güncel Tartışmalar

Dr. Alican Umut

Yayın No.: 1828

E-ISBN: 978-625-398-962-0

Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır. "NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Mine Metin -mine@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Umut, Alican.

"Cumhuriyet'in 100. Yılında Gelenekselden Dijitale" Ekonomide Güncel Tartışmalar / Dr. Alican Umut

1. Basım, VIII + 158 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.

E-ISBN: 978-625-398-962-0

1. Türkiye Ekonomisi 2. Geleneksel Ekonomi 3. Dijital Ekonomi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

YAZARLAR LİSTESİ

Editör: Alican Umut

Dr., Trakya Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, 0000-0003-4184-3015, alicanumut@trakya.edu.tr

OSMANLI KENT İKTİSADINDA ÜRETİM BUHRANLARININ BAŞLICA SEBEPLERİ: RUHA ÖRNEĞİ

Murat Polat

Dr., Osmaniye Mehmet Aki Ersoy Ortaokulu, osmaniyelimuratpolat@gmail.com

TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE DIŞ TİCARETİN GELİŞİMİ

Perihan Hazel Kaya

*Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü,
perihaner@selcuk.edu.tr*

Mustafa Göktuğ Kaya

*Doç. Dr., Danışman, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı - Misafir Öğr. Üyesi,
Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi KTO Karatay Üniversitesi,
0000-0003-4124-4733, goktug.kaya@aile.gov.tr*

MERKEZ BANKASI'NIN PARA POLİTİKALARI VE FAİZ KARARLARI: EKONOMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Ayşen Bakkaloğlu

*Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, İİSBF, Ekonomi Bölümü,
0000-0002-2500-146X, ayсен.bakkaloglu@nisantasi.edu.tr*

2018-2021 KUR KRİZLERİNDE MERKEZ BANKASI POLİTİKALARININ ETKİNLİĞİ

Murat Akşahin

Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat ABD, themurataksahin@gmail.com

SİYASİ İSTİKRARIN DÖVİZ KURLARI ÜZERİNE ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Orkun Aktaç

Arş. Gör., Trakya Üniversitesi İİBF, İktisat Bölümü, orkunaktac@trakya.edu.tr

Sadi Uzunoğlu

Prof. Dr., Trakya Üniversitesi İİBF, İktisat Bölümü isadiuzunoglu@trakya.edu.tr

BİST İMALAT SEKTÖRÜNDE FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU BELİRLEYİCİLERİNİN TESPİT EDİLMESİNDE BENEISH M-SKOR MODELİNİN KULLANILMASI

İlkut Elif Kandil Göker

*Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi İİBF, İşletme Bölümü Muhasebe-Finansman ABD,
elifkandil@kku.edu.tr*

Bahadır Uysal

*Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü Muhasebe-Finansman ABD.,
bahadiruysal@kku.edu.tr*

AB VE TÜRKİYE'DE SAĞLIK HARCAMALARININ FİNANSMANI

Filiz Gölpek

Prof. Dr., Hasan Kalyoncu Üniversitesi İİSBF İktisat Bölümü, filiz.golpek@hku.edu.tr

SUÇ ORANLARI İLE MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ NEDENSELLİK İLİŞKİSİ: SEÇİLİ AB ÜLKELERİ ÖRNEĞİ

İbrahim Çütçü

Doç. Dr., Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İİSBF, İktisat Bölümü, ibrahim.cutcu@hku.edu.tr

Dilan Dündar

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İktisat ABD, dilan.ikra01@gmail.com

İÇİNDEKİLER

YAZARLAR LİSTESİ.....	iii
İÇİNDEKİLER	v

OSMANLI KENT İKTİSADINDA ÜRETİM BUHRANLARININ BAŞLICA SEBEPLERİ: RUHA ÖRNEĞİ

GİRİŞ	1
1. SİYASİ OLAYLAR NEDENİYLE YAŞANILAN DARLIK BUHRANLARI	3
2. TABİİ AFETLER NEDENİYLE YAŞANILAN DARLIK BUHRANLARI	6
2.1. Ruha Şehir İktisadını Etkileyen Salgın Hastalıklar	7
2.2. Ruha Şehir İktisadını Etkileyen Semavi Afetler	8
SONUÇ.....	10
KAYNAKÇA.....	11
Arşiv Kaynakları	11
Tetkik Eserler	12

TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE DIŞ TİCARETİN GELİŞİMİ.....

GİRİŞ	15
1. TANZİMAT ÖNCESİ DÖNEMDE OSMANLI DEVLETİ'NDE DIŞ TİCARET.....	17
2. TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E OSMANLI DEVLETİ'NDE DIŞ TİCARET	18
3. CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE DIŞ TİCARET	22
3.1. 1923-1929 Dönemi	22
3.2. 1929-1939 Dönemi	24
3.3. 1945-1960 Dönemi	26
3.4. 1960-1980 Dönemi	28
3.5. 1980'den Günümüze Türkiye'de Dış Ticaret	29
SONUÇ.....	32
KAYNAKÇA.....	33

MERKEZ BANKASI'NIN PARA POLİTİKALARI VE FAİZ KARARLARI: EKONOMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....

GİRİŞ	37
1. TCMB, GÖREVLERİ PARA POLİTİKASI ARAÇLARI	39
2. TCMB'NİN GÖREVLERİ.....	40
3. TCMB'NİN PARA POLİTİKASI ARAÇLARI.....	41
4. DOĞRUDAN (DİREKT) ARAÇLAR	44

5. DOLAYLI (ENDİREKT) ARAÇLAR.....	46
6. PARA POLİTİKALARININ PİYASA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	46
7. PARA POLİTİKALARI VE PİYASA FAİZİ	47
8. PARA POLİTİKALARI VE FİYAT İSTİKRARI.....	49
9. PARA POLİTİKALARI VE BANKALAR KANALIYLA OLUŞAN ETKİLER	50
10. MERKEZ BANKASI VE PİYASA FAİZ DENGESİZLİĞİNİN SONUÇLARI	54
SONUÇ.....	57
KAYNAKÇA.....	61

2018-2021 KUR KRİZLERİNDE MERKEZ BANKASI POLİTİKALARININ

ETKİNLİĞİ.....	65
GİRİŞ	65
1. KRİZ TANIMI VE FİNANSAL KRİZ TÜRLERİ.....	67
1.1. Finansal Kriz Türleri.....	68
1.1.1. Para Krizleri.....	68
1.1.2. Bankacılık Krizleri	68
1.1.3. Sistematik Finansal Krizler.....	68
1.1.4. Dış Şoklar Sonucu Ortaya Çıkan Krizler.....	68
2. 2001 EKONOMİK KRİZİ SONRASI İLK CİDDİ KUR ŞOKLARI: 2018 VE 2021	
KUR KRİZLERİ.....	69
2.1. 2001-2018 Arası Türkiye Ekonomisi	69
2.2. 2018-2021 Kur Krizleri ve Merkez Bankası Politikaları	71
SONUÇ	79
KAYNAKÇA.....	82

SİYASİ İSTİKRARIN DÖVİZ KURLARI ÜZERİNE ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ..... 85

GİRİŞ	85
1. LİTERATÜR	86
2. SİYASİ İSTİKRAR İNDEKSİ.....	87
3. UYGULAMA.....	89
3.1. Metodoloji	89
3.1.1. ADF Birim Kök Testi.....	89
3.1.2. Phillips- Perron (PP) Birim Kök Testi	89
3.1.3. Lee-Strazicich İki Kırlımlı Birim Kök Testi (2004)	90
3.1.4. EKK Regresyon Modeli	91
3.2. Veri Seti, Yöntem ve Bulgular.....	91
3.2.1. Birim Kök ve Durağanlık Analizleri	93
3.3. Regresyon Modellerinin Tahmini.....	95
3.3.1. Regresyon Modeli Tahmin Sonuçları:	95

SONUÇ.....	97
KAYNAKÇA.....	97

**BİST İMALAT SEKTÖRÜNDE FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU
BELİRLEYİCİLERİNİN TESPİT EDİLMESİNDE BENEISH M-SKOR
MODELİNİN KULLANILMASI..... 99**

GİRİŞ	99
1. BENEISH M-SKOR MODELİ	101
2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI.....	104
3. METODOLOJİ.....	107
SONUÇ	121
KAYNAKÇA	123

AB VE TÜRKİYE'DE SAĞLIK HARCAMALARININ FİNANSMANI..... 125

GİRİŞ	125
1. AB VE TÜRKİYE'DE SAĞLIK HARCAMALARI VERİLERİ.....	126
SONUÇ.....	134
KAYNAKÇA.....	135

**SUÇ ORANLARI İLE MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ
NEDENSELLİK İLİŞKİSİ: SEÇİLİ AB ÜLKELERİ ÖRNEĞİ..... 137**

GİRİŞ	137
1. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI.....	143
2. EKONOMETRİK ANALİZ VE METODOLOJİ.....	146
2.1. Yatay Kesit Analizi.....	147
2.2. Homojenite Testi.....	148
2.3. Panel Birim Kök Testi.....	149
3. PANEL NEDENSELLİK TESTİ	153
SONUÇ.....	154
KAYNAKÇA.....	156

OSMANLI KENT İKTİSADINDA ÜRETİM BUHRANLARININ BAŞLICA SEBEPLERİ: RUHA ÖRNEĞİ

Murat Polat

GİRİŞ

Osmanlı Devleti teşekkül ettikten ve hızlı bir gelişme süreci kaydedip büyüdüktan sonra bazı zamanlarda ülkenin tamamında ya da bazı yerlerinde istihsal buhranlarından kaynaklı sıkıntılarla karşılaşmıştır. İktisadî hayat, dış etki edicilere ve onlardan doğan sarsıntılara açıktır (Ülgener, 2006, s. 14). Osmanlı Devleti'nde; farklı zamanlarında farklı coğrafyalarında ortaya çıkan buhranların çıkış noktaları birbiriyle farklı sebeplere dayandığı gibi bazı buhranlar, bazı buhranların tetiklenmesiyle ortaya çıkmıştır. Celâlî isyanları kaçgunluk denilen (göç-hicret) olaylara sebebiyet vermiştir (Akdağ, 1995). Reaya yaşadıkları bölgeleri boşaltarak, üretimi terk ederek farklı yerlere göç etmişlerdir. Bu aslında; reayanın üretimi bırakması ve gittiği yerlerde tüketici olması yani üretenin tüketen olması, mahsulün az bulunur hâle gelmesi nedeniyle ziraî ürünün fiyatının artması, pahalılığın oluşması anlamına geliyordu. Karayazıcı ve Kalenderoğlu isyanları arkasından ortaya çıkan kıtlık ve pahalılık (kaht u gâlâ) siyasi karışıklıkların tetiklediği olgulardır (Divitçioğlu, 1999, s. 143).

Siyasi olaylar dışında kuraklık ve kıtlık da şehir iktisadî hayatını ağır bir şekilde hırpalamıştır. Darlık buhranlarının oluş şekil ve biçimleri şehrin iktisadî ve teknik yapısı, sosyal ve demografik bünyesine göre farklılık gösterir. Orta büyüklükteki şehirlerde iktisadî dengesizliğin başlıca kaynağı tabii ve siyasi olaylardır (Ülgener, 2006, s. 14). Kıtlık, kuraklık ve şehrin ablukaya alınması şehrin iktisadî

neden olan darlık buhranlarının bir ya da birkaçı aynı dönemde birlikte yaşandığında darlık buhranının boyutları tek başına meydana gelen darlık buhranlarından daha fazla olmuştur. Ruha'da rant kapitalizmi şeklinde ifade edilebilecek tutumlar, darlığa kapı aralayan bir durum oluşturmuştur. Rant kapitalizmi; Ruha tımar ve mukataalarını ele geçirenlerin bu alanda izlemiş oldukları tekelci davranış biçimleridir.

Ruha'da üretimi yavaşlatan unsurlardan bir tanesi de kentin salgın hatalığa maruz kalmasıyla yaşanmıştır. Salgın hastalıktan dolayı insanlar evlerinden çıkmamış, alış veriş kesmişlerdir. Böylece kentte ziraat faaliyetleri azalmış, ticaret durma noktasına gelmiştir. Ruha'da üretimin yavaşlaması kentin canlı, hızlı ekonomisini yavaşlatmıştır.

Son olarak yağmurun yağmaması nedeniyle de ziraî üretimde azalma olmuştur. Kuraklık sebebiyle Ruha kent iktisadında zirai üretimde azalma kıtlığa kıtlık pahalılığa dönüşmüştür. Yukarıda aktarıldığı üzere Ruha'daki ziraî rekolteyi etkileyen üretim buhranları kentte kıtlık ve pahalılığa sebebiyet vermiş ve bu durumun Ruha halkına ve devlete çeşitli açılardan zararı dokunmuştur.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

- BOA. A. DVNS. MHM. d. 1. 407.
BOA. A. DVNS. MHM. d. 1. 726.
BOA. A. DVNS. MHM. d. 132. 26.
BOA. A. DVNS. MHM. d. 139. 1370.
BOA. A. DVNS. MHM. d. 26. 251.
BOA. A. DVNS. MHM. d. 26. 624.
BOA. A. DVNS. MHM. d. 26.4.
BOA. A. DVNS. MHM. d. 33. 132.
BOA. A. DVNS. MHM. d. 34. 151.
BOA. A. DVNS. MHM. d. 73.79.
BOA. A. DVNS. MHM. d. 79. 741.
BOA, A. DVNS. ŞKT. d. 72. 276. s. 545.

- BOA. HR. MKT. 299.28.
BOA. AE. SABH I. 286/19244.
BOA. AE. SHMHD. I. 186. 14408.
BOA. AE. SMHD. I. 192. 14979. 1. 1.
BOA. AE. SMHD. I. 195. 15278.
BOA. AE. SMHD. I. 213. 16845.
BOA. AE. SSLM. III. 207. 12305. 1. 1.
BOA. A. MKT. UM.369. 82.
BOA. HR. MKT. 299. 28.
BOA. C. AS. 1013. 44400.
BOA. C. AS. 782. 33095.
BOA. C. DH. 244. 12160.
BOA. C. DH. 261.13026.
BOA. C. DH. 42. 2093.
BOA. C. DH. 9.432.1.1.
BOA. C. EV. 648. 32662. 1. 1.
BOA. C. ML. 689- 28260.
BOA. C. ZB. 33. 1624.
BOA. C. ZB. 33. 1624. 1. 1.
BOA. C. ZB. 50. 2478.
BOA. HAT. 14. 516.
BOA. HAT. 14. 527.
BOA. HAT. 14. 528.
BOA. HAT. 15.608.
BOA. HAT. 72. 3003.
BOA. TS. MA. e. 37. 1. 1.

Tetkik Eserler

- Akdağ, M. (1995). *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası "Celâli İsyânları"*. Cem Yayınevi.
- Akyay, N. (1974). Türkiye'de Veba Salgınları ve veba Hakkında Eski Yayınlar. *Mikrobiyoloji Bülteni*, 8(2), 209-219.

- Aydiner, M. (2006). Küresel Isınma Tartışmalarına Tarihten Bir Katkı: Arşiv Belgeleri Işığında XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Diyarbakir ve Çevresinde Meydana Gelen Büyük Kıtık ve Alınan Tedbirler. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM*, 19(19), 123-138.
- Dinç, F. (2020). Kaht u Galâda Kaht-ı Rical: Merkezî Yönetim ve Musul Vilayet İdaresinin 1879-1880 Kıtığıyla İmtihani. *Türkiyat Mecmuası*, 30(2), 477-503.
- Divitçioğlu, S. (1999). Oyun Teorisi Bağlamında Celalî isyanları (1596-1611). *Cogito*, 19, 137-145.
- Ekinci, A., & Polat, M. (2022). XVIII. Yüzyılda Şark Valilerinin İktidar Oyunları ve Bir Feodalın Güç Devşirmesi: Millilü Timur Paşa. *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 0(14), 95-118. <https://doi.org/10.21021/osmed.1084394>
- El-Şeyh Resul el-Kerküklü. (t.y.). *Duhâtu el-Vüzer'a Fi Târih Vekâyi-i Bağdat el-Vüzerâ*. Mektebeti el-Nahda.
- Güner, S. (2012). *Osmanlı Arabistanı'nda Kıyam ve Tenkil Vehhâbî-i Suûdiler (1744-1819)*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kurt, B., & Yaşayanlar, İ. (Ed.). (2017). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Salgın Hastalıklar ve Kamu Sağlığı*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Naima Mustafa Efendi. (2014). *Nâimâ Tarihi 2: C. II* (M. İpşirli, Ed.; 2. bs). Türk Tarih Kurumu.
- Na'imâ Mustafa Efendi. (2014). *Târih-i Na'imâ: C. VI* (M. İpşirli, Ed.; 2. bs). Türk Tarih Kurumu.
- Özer, S. (2016). *Anadolu'da Görülen Çekirge İstilaları ve Halk Üzerindeki Etkisi (1914-1945)*. Türk Tarih Kurumu.
- Tholozan, J.-D. (1874). *Désiré. Histoire de la Peste Bubonique en Perse: Ou Détermination de son Origine, de sa Marche, du Cycle de ses Aparitions et de la Cause de son Extinction Spontanée*. G. Masson.
- Ülgener, F. S. (2006). *İktisadî Çözülmenin Ahlâk ve Zihniyet Dünyası*. Derin Yayınları.

TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE DIŞ TİCARETİN GELİŞİMİ

Perihan Hazel Kaya
Mustafa Göktağ Kaya

GİRİŞ

Dünya tarihinde yaklaşık 600 yıllık ömrü ile Osmanlı Devleti yüzyıllar içerisinde önemli ticaret yolları üzerinde bulunarak doğudan Avrupa'ya taşınan malların transit bölgesi durumundaydı. Dış ticaret sayesinde ülke içerisinde üretilmeyen malları Doğu'dan ve Batı'dan sağlayan Osmanlı ekonomisinde dış ticaret önemli paya sahip olmakla beraber iç ticaret geride kalmıştır. Klasik dönemde Osmanlı Devleti'nin ticaretinin temelini iaœencilik ilkesi gereği halkın temel geçimini sağlayacak mallar oluşturmuştur. Bu doğrultuda ihracata kısıtlamalar getirilmiőt, ithalata izin verilmiőt, ticaret sürekli kontrol altında tutularak güçlü bir sermaye sınıfının oluőtumu engellenmiőtir.

Klasik dönem sonrası dönemde Tanzimat'tan günümüze dış ticaretinin gelişiminde uygulanan politikalar farklılık göstermektedir. Türk dış ticaretini geçmiőtten günümüze incelerken Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı Devleti'nin dış ticaretinde önemli bir yeri bulunan Balta Limanı Ticaret Anlaőtması'na kısaca değinmek gerekir.

1838 yılında Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında imzalanan Balta Limanı Ticaret Anlaőtması ile Osmanlı Devleti'nin dışa açık bir devlet olması amaçlanırken bu anlaşma ile uluslararası alanda yarı sömürge bir devlet hâline dönüşmüştür. Anlaőtmanın hükümlerine göre ilk önce İngiltere ve ardından diğer Avrupa devletlerine tanınan imtiyazlar ile yabancı tüccarlara getirilen ticari ayrıcalıklar yerli

KAYNAKÇA

- Akgündüz, A. ve S. Öztürk (1999) Bilinmeyen Osmanlı, İstanbul: OSAV Yayını.
- Akyıldız H. & Eroğlu D. (2004). “Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Uygulanan İktisat Politikaları”. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(1):43-62.
- Alkinoğlu L. (1999). “Türkiye’de Uygulanan İstikrar Politikaları Ve Sonuçları”. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (15), 307-319.
- Altıparmak, Aytekin. (2002), “Türkiye’de Devletçilik Döneminde Özel Sektör Sanayi Gelişimi”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:13, ss.35-59.
- Alpaydın, Y., Tunalı, H. (2011), 2000 Sonrası Türkiye İktisadının Değişimi, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul.
- Baskıcı, M. M. (2005). 1800-1914 Yıllarında Anadolu’da İktisadi değişim. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Başkaya, Fikret. (2004), Devletçilikten 24 Ocak Kararlarına Türkiye Ekonomisinde İki Bunalım Dönemi, Özgür Üniversite Yayınları, 2. Baskı, Ankara.
- Boratav, Korkut. (1990), Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985, 3.Baskı, Gerçek Yayınevi, Yeni Dizi:1, İstanbul
- Boratav K. (2015). Türkiye İktisat Tarihi, İmge Kitabevi, Baskı, Ankara.
- Bulut, M. (2012). “Osmanlı Ekonomi Politikası’na Yeniden Bir Bakış”. Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Yaz 2012(62), 63-96.
- Çalışkan, A. (2023), “Türkiye’de 1960 Sonrası Uygulanan Sanayileşme Stratejilerinin Dış Ticaret Üzerine Etkileri”, MAKÜ-Uyg. Bil. Derg., 7(1), 67-83
- DPT, Devlet Planlama Teşkilatı (1979). “Kalkınma Planı (Dördüncü Beş Yıl) 1979 — 1983”, (<http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/D%C3%B6rd%C3%BCnc%C3%BC-Be%C5%9F-Y%C4%B1l%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1979-1983%E2%80%8B.pdf>).
- Dura, C., & Altıparmak, A. (2000). “1838 Osmanlı İngiliz Ticaret Antlaşması: Nedenleri ve Sonuçları”. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi(16), 17-30.
- Emiroğlu A. & Koçyiğit N. & Kesici S. (2012). “Demokrat Parti Yönetiminde Ekonomik Politikalar”, Tarih’in Peşinde-Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8: 73-92.
- Eroğlu, N. (2007). “Atatürk Dönemi İktisat Politikaları.”, Marmara Üniversitesi, İİBF Dergisi,23(2): 63-73.

- Genç, M. (2013). Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi. İstanbul: Ötügen yayıncılık.
- Gökçen, Ahmet M. (1998), “Cumhuriyet Döneminde İktisadi Gelişme”, Yeni Türkiye Dergisi, Sayı:23-24, Cumhuriyet Özel Sayısı V, ss.3255-3269.
- Gündüz A. (1999). “Türkiye Ekonomisindeki Yapısal Değişiklikler ve 1980 Sonrası Uygulanan İstikrar Politikaları”, Erciyes Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (15), 277-288
- Güven, T. C.(1998). “Cumhuriyet’imizin 75. Yıldönümünde Dış Ticaretimizin Geçmiş ve Bugünü”, Dış Ticaret Dergisi, Özel Sayı, Ekim.
- Hiç,M.(1980), Türkiye Ekonomisi Analizi-Başlıca Ekonomik Göstergelerle, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul.
- Hobsbawn, Eric. J (1987), Sanayi ve İmparatorluk, Y.Gülerman ve A. Ersoy (Çev.), Dost Yayınları, Ankara
- İnalçık, H. (2009) Devlet-i Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Arastırmalar-I, (30. Baskı), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Karataş, M. (1998), “Türkiye Cumhuriyeti Ekonomisinin Temellerinin Atılmasında İzmir İktisat Kongresinin Yeri ve Önemi”, Yeni Türkiye Dergisi, Sayı:23-24, Cumhuriyet Özel Sayısı V, ss.3317-3324.
- Karlık,S.R.(1981), Türkiye’de İhracata Yönelik Dış Ticaret Politikası ve İhracatın Yapısal Analizi, Eskişehir: İTİA.
- Kepenek, Y. & Yentürk, N. (2011). “Türkiye Ekonomisi”, Remzi Kitabevi, 24. Basım, İstanbul.
- Kundak, S. (2015) Türkiye’de İmalat Sanayinin İthalata Bağımlılığının Analizi, Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Oğuz, F. ve Bayar, F. (2003), “1923-2003 Türkiye Ekonomisi”, Hazine Dergisi, Cumhuriyetin 80. Yıl Özel Sayısı, Aralık, ss:3-40.
- Oktar S. & Varlı A. (2010). “Türkiye’de 1950-54 Dönemi’nde Demokrat Parti’nin Tarım Politikası”, Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 28, Sayı: 1.
- Özkale, Lerzan, Kayalica, Özgür M (2008). “Dış Ticaretin Yapısal Değişimi”, Çeşitli Yönleriyle Cumhuriyetin 85’inci Yılında Türkiye Ekonomisi, Ed. Gülen Elmas Arslan, Ankara, ss. 355-382.
- Özsoy, İ. (1995) “1838 Balta Limanı Ticaret Antlaşması’ndan Gümrük Birliği’ne”, *Çerçeve Dergisi*, 15(Ağustos/Ekim), 134-139.
- Pamuk, Ş.(1994) Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme 1820-1913 İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

- Pamuk, Ş. (2005). Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi (1500-1914). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pamuk, Ş. (2010), Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914, 6. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Pamuk, Ş. (2016). Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi, Türkiye İş Bankası Yayınları, 6. Baskı, İstanbul.
- Pamuk Ş. (2017). Osmanlı'dan Cumhuriyete Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme, Türkiye İş Bankası Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
- Palamut, M. E., Giray, F. (2001). "Cumhuriyetten Günümüze Yaşanan Mali Krizler ve Uygulanan Politikalar", Yeni Türkiye Ekonomik Kriz Özel Sayısı I, Yıl: 7, Sayı: 41, ss. 20-34.
- Parasız, İ. (1998), Türkiye Ekonomisi, 1923'den Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Parasız, İ. (2004). Türkiye Ekonomisi, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Puryear, J. Vernon (1969), International Economics and Diplomacy in The Near East, A Study of British Commercial Policy in The Levant 1834-1853, Archon Boks.
- Savrul, B. K., Özel H. A., C. Kılınç (2013), "Osmanlı'nın Son Döneminden Günümüze Türkiye'de Dış Ticaretin Gelişimi", Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi (8:1)
- Soyak A. (2003): "Türkiye'de İktisadi Planlama: Devlet Planlama Teşkilatına İhtiyaç Var Mı"? Journal Of Doğuş University, 4(2): 167-182.
- Şahin, I.F. Orkunoğlu, (2022), "Türkiye'nin 1980-2021 Dönemi Dış Ticaret Gelişiminin İrdelenmesi", Gümrük Ticaret Dergisi, Y.9, S.27
- Şenel, Ş. (2016). Osmanlılarda Ticaret Anlayışı ve Ticaret Teşkilatında Yeni Bir Yapılanma: Hayriye Tüccarı. Türk Tarihi ve Tarih Araştırmaları, <https://www.altayli.net>
- Şener S. (2005), "Türkiye Ekonomisinde İkinci Dönem Liberal İktisat Politikaları" Yönetim Bilimleri Dergisi, 3(1):141-148.
- Şenkardeşler, R. A. (2018), "Cumhuriyetten Günümüze Türkiye'nin Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme İlişkisi Üzerine Nedensellik Analizi", Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies 4/1 (2018) 108-129
- Takım A. (2011). "Türkiye'de 1960-1980 Yılları Arasında Uygulanan Kalkınma Planlarında Maliye Politikaları", Maliye Dergisi, 160(1): 154-176.
- Tezel, Yahya S. (1994), Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi, 3. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Timur, Taner (1985), "Osmanlı Devleti, İngiltere ve Rusya; 1838 Ticaret Anlaşmasını Doğru Değerlendirdik mi?", Yapıt, 10, 4-26.

- Uçar, K. (2020), Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Dış Ticaretin Gelişimi, Researchgate
- Yaşa, M. (1979), Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi 1923-1978, Akbank Yayınları, İstanbul.
- Yavi, E. (2001), Batırılan Bir Ülke Nasıl Kurtarılır? Günümüz Türkiyesine Kıssadan Hisseler, Yazıcı Yayınevi, İzmir.
- Yerasimos, S. (1977), Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye Bizans'tan Tanzimat'a (3.Baskı), Cilt 1, Gözlem Yayınları, İstanbul.

MERKEZ BANKASI'NIN PARA POLİTİKALARI VE FAİZ KARARLARI: EKONOMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Ayşen Bakkaloğlu

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), ülkenin para ve faiz politikalarının şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamakta ve böylece Türkiye'nin makroekonomik istikrarı ve büyümesi üzerinde derin bir etkiye sahip olmaktadır. TCMB'nin temel görevlerinden biri, 1970 tarihli ve 1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu'nda belirtildiği üzere fiyat istikrarını sağlamaktır. Bu görev, bankanın düşük ve istikrarlı enflasyon oranlarına ulaşma ve sürdürme, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınmaya elverişli bir ortamı teşvik etme taahhüdü ile uyumludur (TCMB, 2021).

TCMB, görevlerini yerine getirmek için, faiz politikasını temel bir mekanizma olarak ortaya çıkarmakla birlikte, çeşitli araçlar kullanmaktadır. TCMB'nin para politikası kararları, makroekonomik koşulları değerlendirmek ve uygun politika eylemlerini belirlemek üzere düzenli aralıklarla toplanan Para Politikası Kurulu (PPK) tarafından yönetilmektedir. TCMB, bir hafta vadeli repo ihale faiz oranı ve geç likidite penceresi faiz oranı gibi politika faiz oranlarını, finansal sistemdeki likiditeyi yönetmek ve böylece ekonomideki borçlanma ve borç verme oranlarını etkilemek için bir araç olarak kullanmaktadır (TCMB, 2021). TCMB, görevini yerine getirirken para politikasında ileriye dönük bir yaklaşım benimsemekte, enflasyon dinamiklerini etkileyebilecek yurt içi ve yurt dışı gelişmeleri yakından takip etmektedir. Banka, enflasyon beklentileri, döviz kuru hareketleri, maliye politikaları ve küresel ekonomik eğilimler gibi göstergeleri dikkate alarak nicel ve nitel analizlerin bir sentezini kullanmaktadır. Bu değerlendirmeler, TCMB'nin

destekleyerek sürdürülebilir ekonomik büyümeyi destekleyebilir ve fiyat istikrarına olan bağlılığını sürdürebilir.

KAYNAKÇA

- Acharya, V. V., Engle III, R. F., & Pierret, D. (2015). *Testing macroprudential stress tests: The risk of regulatory risk weights*. Journal of Monetary Economics, 76, S53-S76.
- Adrian, T., Crump, R. K., & Moench, E. (2019). *Pricing the term structure with linear regressions*. Journal of Financial Economics, 134(2), 392-419.
- Ahmad, P.R. (2016). *Role of Central Banks In The Economy*. Polgari Szemle, 12(1): 1-15.
- Bank for International Settlements. (2017). *Unconventional monetary policies: A re-appraisal*. BIS Papers, 88.
- Bank for International Settlements. (2020). *Interest rates, market behaviour and central bank actions*. BIS Papers, 115.
- Bernanke, B. S., & Blinder, A. S. (1992). *The Federal Funds Rate and the Channels of Monetary Transmission*. American Economic Review, 82(4), 901-921.
- Bernanke, B. S., & Gertler, M. (1995). *Inside the Black Box: The Credit Channel of Monetary Policy Transmission*. Journal of Economic Perspectives, 9(4), 27-48.
- Blanchard, O., & Fischer, S. (1989). *Lectures on Macroeconomics*. MIT Press.
- Borio, C. (2014). *The financial cycle and macroeconomics: What have we learnt?* Journal of Banking & Finance, 45, 182-198.
- Borio, C., & Disyatat, P. (2009). *Unconventional Monetary Policies: An Appraisal*. International Journal of Central Banking, 5(1), 1-45.
- Borio, C., & Disyatat, P. (2011). *Global imbalances and the financial crisis: Link or no link?*. International Journal of Central Banking, 7(4), 141-168.
- Borio, C., & Zhu, H. (2012). *Capital Regulation, Risk-Taking and Monetary Policy: A Missing Link in the Transmission Mechanism?* Journal of Financial Stability, 8(4), 236-251.
- Bruno, V., & Shin, H. S. (2015). *Assessing macroprudential policies: Case of South Korea*. International Journal of Central Banking, 11(1), 95-130.
- Carney, M. (2017). *The Outlook, Uncertainty, and Monetary Policy*. Speech at the Bank of England Inflation Report Press Conference, February 2, 2017.
- Carvalho, C., Ferrero, A., & Nechio, F. (2020). *Demographics and Monetary Policy*. Journal of Monetary Economics, 116, 296-313.

- Ceylan, E. (2010). *Para Politikası Amaçları, Araçları, Türkiye’de 1980 Sonrası İzlenen Para Politikası Uygulamaları ve 2000 Yılı Sonrası Türk Dış Ticaretindeki Gelişmeler*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Claeys, G., & Vasicek, B. (2014). *Measuring the Effect of the Zero Lower Bound on Monetary Policy Transmission in the Euro Area*. ECB Working Paper Series, No. 1710.
- Clarida, R., Gali, J., & Gertler, M. (2000). *Monetary Policy Rules and Macroeconomic Stability: Evidence and Some Theory*. The Quarterly Journal of Economics, 115(1), 147-180.
- Çağlav, E.D. (2014). *Para Politikası Araçlarının Etkinliği Çerçevesinde Türkiye’deki Para Politikası Uygulamaları 1990-2012*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Çavuşoğlu, F. (2010). *Para Politikası Faiz Oranlarından Mevduat ve Kredi Faiz Oranlarına Geçişkenlik: Türkiye Örneği*, Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü Uzmanlık Yeterlilik Tezi.
- Demirgüç-Kunt, A., Klapper, L., Singer, D., & Van Oudheusden, P. (2018). *The Global Findex Database 2017: Measuring Financial Inclusion and the Fintech Revolution*. World Bank Policy Research Working Paper No. 8299.
- Eğilmez, M. (2014). *Getiri Eğrisi Yatay Olursa Ne Olur?* <https://www.mahfiegilmez.com/2014/11/getiri-egrisi-yatay-olursa-ne-olur.html>
- Eggertsson, G. B., & Woodford, M. (2003). *The Zero Bound on Interest Rates and Optimal Monetary Policy*. Brookings Papers on Economic Activity, 34(1), 139-235.
- Gali, J. (2015). *Monetary Policy, Inflation, and the Business Cycle: An Introduction to the New Keynesian Framework and Its Applications*. Princeton University Press.
- Gurkaynak, R. S., Sack, B. P., & Wright, J. H. (2007). *The U.S. Treasury yield curve: 1961 to the present*. Journal of Monetary Economics, 54(8), 2291-2304.
- Gurkaynak, R. S., Sack, B., & Swanson, E. T. (2007). *Market-Based Measures of Monetary Policy Expectations*. Journal of Business & Economic Statistics, 25(2), 201-212.
- Gurkaynak, R. S., Kozak, S., & Swanson, E. T. (2010). *The Sensitivity of Long-Term Interest Rates to Economic News: Evidence and Implications for Macroeconomic Models*. American Economic Review, 100(2), 427-431.
- Hanson, S. G., & Stein, J. C. (2015). *Monetary policy and long-term real rates*. Journal of Financial Economics, 115(3), 429-448.
- Havraneck, T., Horvath, R., & Zeynalov, A. (2017). *Natural Resources and Economic Growth: A Meta-Analysis*. World Development, 88, 134-151.

- Holston, K., Laubach, T., & Williams, J. C. (2017). *Measuring the Natural Rate of Interest: International Trends and Determinants*. Journal of International Economics, 108(S1), S39-S75.
- Kara, H. (2019). *Central Banking and Policy Analysis with Matrices*. Cambridge University Press.
- Krugman, P. (1998). *It's Baaack: Japan's Slump and the Return of the Liquidity Trap*. Brookings Papers on Economic Activity, 29(2), 137-205.
- Merkez Bankası Kanunu No. 1211. (1970). Resmi Gazete, No. 13455, 14 Temmuz 1970.
- Mian, A., Sufi, A., & Verner, E. (2017). *Household debt and business cycles worldwide*. The Quarterly Journal of Economics, 132(4), 1755-1817.
- Mishkin, F. S. (2007). *Monetary Policy Strategy*. National Bureau of Economic Research Working Paper Series, No. 13566.
- Obstfeld, M., & Rogoff, K. (2000). *The Six Major Puzzles in International Macroeconomics: Is There a Common Cause?*. NBER Macroeconomics Annual, 15(1), 339-390.
- Oliner, S. D., & Rudebusch, G. D. (1992). *Sources of the Financing Hierarchy for Business Investment*. Journal of Business, 65(3), 379-403.
- Önder, T. (2005). Para Politikası: Araçları, Amaçları ve Türkiye Uygulaması. Ankara: TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi.
- Reifschneider, D., Wascher, W., & Wilcox, D. (2015). *Aggregate supply in the United States: Recent developments and implications for the conduct of monetary policy*. Brookings Papers on Economic Activity, 47(1), 271-344.
- Reifschneider, D., Wascher, W., & Wilcox, D. (2015). *Aggregate supply in the United States: Recent developments and implications for the conduct of monetary policy*. Brookings Papers on Economic Activity, 47(1), 271-344.
- Reinhart, C. M., & Rogoff, K. S. (2009). *This Time Is Different: Eight Centuries of Financial Folly*. Princeton University Press.
- Reinhart, C. M., & Rogoff, K. S. (2009). *This Time Is Different: Eight Centuries of Financial Folly*. Princeton University Press.
- Summers, L. H. (2015). *Demand side secular stagnation*. American Economic Review: Papers & Proceedings, 105(5), 60-65.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB). (2021). Para Politikası Çerçevesi. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/EN/TCMB+EN/Main+Menu/MONETARY+POLICY/Monetary+Policy+Framework/>

- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB). (2023a). “Genel Bakış”, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Genel+Bakis>
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB). (2023c). “Merkez Bankası Para Politikası Çerçevesi”, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/temel+faaliyetler/para+politikasi/para+politikasi+cerceve>
- Woodford, M. (2003). *Interest and Prices: Foundations of a Theory of Monetary Policy*. Princeton University Press.
- Yellen, J. L. (2017). *The Economic Outlook and Conduct of Monetary Policy*. Speech at the Executives’ Club of Chicago, March 3, 2017.

2018-2021 KUR KRİZLERİNDE MERKEZ BANKASI POLİTİKALARININ ETKİNLİĞİ

Murat Akşahin

GİRİŞ

Türkiye ekonomisinin tarihsel gelişim sürecinde döviz kurları her dönemde kritik bir gösterge olmaktadır. Özellikle 1980’li yıllarda Dünya’da globalleşme eğiliminin hâkim olması ekonomileri birbirine daha bağımlı ve yaşanabilecek olası dış şoklardan etkilenebilecek hâle getirmiştir. Aynı dönemde Türkiye ekonomisinde liberal ekonomiye geçiş adımları atılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda dışa açık bir ekonomi anlayışının izlenmesi ülke ekonomisi için kurları önemli bir konuma taşımaktadır. Hem bütün makro değişkenleri etkilemesi, hem de mikro ölçekte bakıldığında firmaların ileriye dönük karar alma ve fiyatlandırma konusunda ki davranışlarında da belirleyici olması anlamında, “kurlar” Türkiye ekonomisi tarihinde her zaman önemli bir yere sahip olmuştur.

Yerli paranın yabancı para karşısında ki değerine kur denmektedir. Bu kurların belirlenmesinde Merkez bankaları tarafından farklı kur rejimleri kullanılmaktadır. Bunlar sabit, esnek ve dalgalı kur rejimleridir. Türkiye’de 1980’li yıllara gelene kadar sabit kur rejimi uygulanmıştır. Sabit kur rejimlerinde ulusal paranın yabancı para karşısında ki değeri Merkez Bankası tarafından belirlenmektedir. 1980 yılından sonra döviz kurlarının piyasada belirlendiği ancak merkez bankasının sürekli olarak müdahalede bulunduğu müdahaleli döviz kuru rejimine geçilmiştir. 2001 krizine kadar bu rejim kullanılmıştır. 2001 krizi sonrasında fiyatların piyasalarda belirlendiği dalgalı kur rejimine geçilmiştir. Her ne kadar dalgalı kur rejimine geçilmiş olsa da döviz kurlarında oluşabilecek aşırı oynaklıklara Merkez Bankası döviz alım satım uygulamalarıyla müdahale etmektedir.

KAYNAKÇA

- Ay, Ahmet, T. Yokuş (2020), “Kur Krizleri ve Türkiye: 2006-2018 Dönemi”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Volume: 18, 1, s. 295-316
- Aytaç, A., D. Emin (2016), “Predicting Currency Crises: How Do Indicators Differ According to Crisis Definition”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, Volume: 6, issue: 2, s. 85-102
- Aytekin, İ., O. Uçan (2022), “Döviz Kuru Enflasyon ve Dış Ticaret Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Bir Analizi: Türkiye Örneği”, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Volume: 15, issue: 2, s. 460-475
- Darıcan, M. F. (2013), “Ekonomik Krizler ve Türkiye”, *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, Volume: 5, issue: 17, s. 39-46
- Doğanlar, M., H. Bal (2007), “Döviz Krizi Modelleri”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Volume: 16, issue: 1, s. 253-276
- Güngen, A. R. (2018), “Türkiye’nin 2018 Krizi: Nereden Nereye?”, *Mülkiye Dergisi*, Volume: 42, issue: 3, s. 449-452
- Güngen, A. R., Ü. Akçay (2019), “The Making of Turkey’s 2018-2019 Economic Crisis”, *Institute for International Political Economy Berlin*, 2019, issue: 120, s. 1-19
- Karataş, T. (2022), “Türkiye Ekonomisinde Rekabetçi Kur Söylemi Faiz-Kur Sarmalı”, *Güncel İktisadi Araştırmalar*, Orion Akademi, s. 3-62, 1.Baskı, Ankara,
- Orhangazi, Ö. (2019), “Türkiye Ekonomisinin Yapısal Sorunları, Finansal Kırılganlıklar ve Kriz Dinamikleri”, *Mülkiye Dergisi*, Volume: 43, issue: 11, s. 111-137
- Resmi Gazete, Web: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/06/20090616-1.html>, Erişim Tarihi: 05.01.2023
- Sezal, L. (2020), “2018 Ağustos Krizinin Türk Bankacılık Sektörüne Etkisi”, *Journal of Economics Research*, Volume: 1, issue: 1, s. 17-32
- Şanlı, O. (2021), “Türkiye’de 1994, 2001 ve 2018-2021 Kur Krizlerinin Yeni Nesil Kriz Teorileri Çerçevesinde İncelenmesi”, *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, Volume: 6, issue: 2, s. 117-158
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Enflasyon. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Enflasyon+Verileri/>, Erişim Tarihi: 13.01.2023
- TCMB EVDS, <https://evds2.tcmb.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 13.01.2023
- TÜİK, Enflasyon. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Enflasyon-ve-Fiyat-106>, Erişim Tarihi: 13.01.2023

- World Government Bonds, <http://www.worldgovernmentbonds.com/cds-historical-data/turkey/5-years/#:~:text=The%20Turkey%205%20Years%20CDS,%2D0.66%25%20during%20last%20year>, Erişim Tarihi: 12.01.2023
- Yeldan, E. (2009), “Kapitalizmin Yeniden Finansallaşması ve 2007/2008 Krizi: Türkiye Krizin Neresinde”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2009, issue: 1, s. 11-28
- Yılmaz, Ensar (2022), “Yeni İktidar Modeli: Makro İstikrarı Eşitsizlikle Sağlamak”, <https://www.gazeteduvar.com.tr/yeni-iktidar-modeli-makro-istikrari-esitsizlikle-saglamak-haber-1559001>, Erişim: 13.01.2023
- Yücel, F., H. Kalyoncu (2010), “Finansal Krizlerin Öncü Göstergeleri ve Ülke Ekonomilerini Etkileme Kanalları: Türkiye Örneği”, *Maliye Dergisi*, 2010, issue: 159, s. 53-69 (TÜİK, 2023)

SIYASİ İSTİKRARIN DÖVİZ KURLARI ÜZERİNE ETKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Orkun Aktaç
Sadi Uzunoglu

GİRİŞ

Siyasi istikrarın ülke ekonomisi üzerindeki etkileri oldukça önemlidir. Siyasi istikrar, politikacıların karar alma süreçlerini etkiler ve bu da ekonomik politikaların istikrarlı bir şekilde uygulanmasını sağlar. Bu istikrar, iş dünyasının ve yatırımcıların güvenini artırır, yatırımları teşvik eder ve ekonomik büyümeyi destekler. Ayrıca, siyasi istikrar ekonomik politikaların tutarlılığını ve sürekliliğini sağlar, bu da piyasaların öngörülebilirlik ve istikrar ortamında işlemesini sağlar. Bununla birlikte, siyasi istikrarsızlık dönemleri, politika belirsizliği ve değişkenlik yaratır, piyasalarda volatiliteye yol açar ve yatırımcı güvenini azaltır. Bu da ekonomik performansı olumsuz etkileyebilir, yatırımları ve ekonomik büyümeyi zayıflatabilir, döviz kurunda dalgalanmalara ve enflasyonist baskılara neden olabilir. Bu nedenle, siyasi istikrarın sağlanması, ekonomik performansın sürdürülebilirliği ve büyümenin teşvik edilmesi açısından büyük öneme sahiptir.

Siyasi istikrar ve döviz kurları arasındaki ilişki uzun zamandır ekonomistler ve siyaset bilimcilerin ilgisini çekmektedir. Döviz kurları, uluslararası ticaret, yatırım ve sermaye akışında önemli rol oynarken, siyasi istikrar ekonomik büyüme ve kalkınmada kilit faktör olarak görülmektedir. Bu iki faktörün etkileşimi hem yerel hem de uluslararası finansal piyasalar için önemli sonuçlar doğurmaktadır.

Siyasi istikrar ve döviz kurları arasındaki ilişkiyi açıklamak için çeşitli teorik çerçeveler önerilmiştir. Geleneksel yaklaşımlar, siyasi istikrarın yabancı yatırı-

SONUÇ

Sonuç olarak siyasi istikrarın, özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik istikrarın göstergelerinden biri olan döviz kuru üzerinde oldukça etkili olduğu görülmektedir. Analizimizde Türkiye’de de siyasi istikrarsızlığın açık biçimde döviz kuru hareketleri üzerinde etkili olduğu ortaya konmuştur.

Hiç kuşkusuz, analizde kullandığımız siyasi istikrar endeksi birçok açıdan siyasi istikrarı ölçmektedir. Dolayısı ile sadece ekonomide uygulanan politikalarla döviz kuru istikrarını sağlamak mümkün görünmemekte; meşruiyet, kurumlarla ilişkiler, parlamento yapısı ve etkinliği, dış politik aktörlerle ilişkiler, siyasi şiddet gibi birçok faktör, kur üzerinde etkili olmaktadır. Döviz kurunda istikrar için siyasi istikrarın zorunlu olduğu çalışmamızda gösterilmiştir.

Türkiye için döviz kuru istikrarının enflasyondan cari açığa kadar makroekonomik denge ve değişkenleri yakından etkilediği birçok çalışmada gösterilmiştir. Döviz kuru istikrarına yönelik uygulanan parasal ve ekonomik önlemlerin geçici olduğu ve döviz rezervlerini azaltma dışında kalıcı bir istikrar yaratmadığı 2017’den bu yana deneyimlenmiştir. Döviz kuru istikrarını sağlamak için yalnızca parasal ve ekonomik önlemler yeterli değildir. Çalışmamızda gösterildiği gibi siyasi istikrarı içeren birçok altyapıda da istikrarın sağlanması gerekmektedir. Bir diğer çalışma ile siyasi istikrarı oluşturan alt faktörlerin hangisinin döviz kuru üzerinde daha etkili olduğu araştırılmalıdır. Ancak bulgularımız siyasi istikrarın döviz kuru istikrarı üzerinde genelde etkili olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Alesina, A., Özler, S., Roubini, N., & Swagel, P. (1996). Political instability and economic growth. *Journal of Economic growth*, 1, 189-211.
- Cukierman, A., Edwards, S., & Tabellini, G. (1989). Seigniorage and political instability.
- Çağlayan, E, Saçaklı, İ., (2006). Satın Alma Gücü Paritesinin Geçerliliğinin Sıfır Frekansta Spektrum Tahmincisine Dayanan Birim Kök Testleri ile İncelenmesi. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(1),122-137.
- Dickey, D. A. ve Fuller W. A. (1979). Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series With a Unit Root. *Journal of the American Statistical Association*, 74(366). 427-431.
- Dursun Güvenbaş, S. (2021). Faiz oranlarının enflasyon ve ekonomik faaliyetlere etkisi: Türkiye örneği.

- Freeman, J. R., Hays, J. C., & Stix, H. (2000). Democracy and markets: The case of exchange rates. *American Journal of Political Science*, 449-468.
- Granger, C. W., & Newbold, P. (1974). Spurious regressions in econometrics. *Journal of econometrics*, 2(2), 111-120.
- Gujarati, D. (2015). *Econometrics by Example* (2nd Ed.). London, United Kingdom
- Özer, M. ve Kocaman M. (2019). Politik istikrarsızlık ve makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkinin bootstrap panel nedensellik testi ile analizi. *Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi*, 3(2) , 239-252.
- Ozler, S., & Tabellini, G. (1991). *External debt and political instability*.
- Schlitzer, G. (1995). Testing the stationarity of economic time series: further Monte Carlo evidence. *Ricerche Economiche*, 49(2), 125-144.
- Uzunoglu, S., Özdurak, C., & Dursun, S. (2020). Dış politik aktörlerle ilişkiler, döviz kuru ve cds arasındaki ilişki: Türkiye örneği 2007-2020. *Maliye ve Finans Yazıları*, (114), 129-128.
- Wooldridge, J. M. (2013). Correlated random effects panel data models. *IZA Summer School in Labor Economics* (http://www.iza.org/conference_files/SUMS_2013/viewProgram).

BIST İMALAT SEKTÖRÜNDE FİNANSAL BİLGİ MANİPÜLASYONU BELİRLEYİCİLERİNİN TESPİT EDİLMESİNDE BENEISH M-SKOR MODELİNİN KULLANILMASI

İlktut Elif Kandil Göker
Bahadır Uysal

GİRİŞ

Finansal tablolar, şirket paydaşları ve potansiyel yatırımcılarının şirketin mali durumu ve performansı hakkında bilgi alabileceği en temel kaynaklardır. Bu nedenle şirketlerin finansal bilgiyi doğru ve güvenilir şekilde hazırlayıp sunması beklenir. Ancak literatür, büyüklük fark etmeksizin pek çok şirketin finansal tablolarında hileye başvurulduğunu göstermektedir. Repousis (2016), finansal tablolarda hile yapılmasının Enron, Worldcom, Adelphia ve Xerox gibi büyük skandalların öncesine dayandığını, bahse konu skandalların öncesinde küçük ölçekli şirketlerde bile büyük bir problem olarak nitelendirildiğini belirtmektedir. 1996 yılından bugüne 20.000’den fazla hile vakasını analiz eden Sertifikalı Hile Araştırmacıları Birliği (ACFE) tarafından açıklanan en güncel raporda 2022 yılında dünyada yapılan hilelerin en büyük kısmının %86 oranında “varlıkların zimmete geçirilmesi” ile gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Her ne kadar yapılan hilelerin en düşük payı %9 ile finansal tablo hileleri olarak belirtilse de bu hilenin ortalama 100.000 \$’a mal olan “varlıkların yanlış tahsisi” nin neredeyse 6 katına, ortalama 593.000 \$’a mal olduğu belirtilmiştir (ACFE, 2022).

Finansal bilgi manipülasyonu denildiğinde ilk akla gelen faktörlerin amortisman giderleri ve borçlanma olduğu bilinmektedir. Ancak analiz sonuçları göstermektedir ki imalat sanayi firmaları amortisman ve borçlanma uygulamalarını bir manipülasyon unsuru olarak kullanmamaktadır.

Bu çalışma bulguları, BIST imalat sektörü şirketlerine yatırım yapmayı düşünen potansiyel yatırımcılara temel analiz aşamasında özellikle brüt satışlar, ticari alacaklar, sürdürülen faaliyet karları ve faaliyetlerden sağlanan nakit akışları kalemlerindeki değişimlere dikkat etmeleri gerektiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, H. (2018). Muhasebe literatüründe kazanç yönetimi teknikleri, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, 2018-1, 63-76.
- Association of Certified Fraud Examiners ACFE, (2022), Occupational Fraud 2022: A Report to the nations, erişim adresi: chrome-extension://efaidnbmnnnibpajpcglclefindmkaj/https://acfe-public.s3.us-west-2.amazonaws.com/2022+Report+to+the+Nations.pdf, erişim tarihi, 22.04.2023.
- Benligiray, S., Onay, A. (2020). Finansal Bilgi Manipülasyonu Bağlamında Bağımsız Denetçi Raporlarının ve SPK Bültenlerinin İncelenmesi, Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi (İŞFAD), 2(2), 13-42.
- Bezirci M., Karahan, N.S. (2015). Muhasebe kayıt sürecindeki manipülasyonların neden ve sonuç ilişkisinin değerlendirmesi, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 29, 216-240.
- Curtis, P. and Thalassinou, J. (2005), "Equity fund raising and 'creative' accounting practices": indications from Athens Stock Exchange for the 1999-2000 period", European Research Studies, 8, 2-10.
- Erdoğan, M. and Erdoğan, E.O. (2020). Financial Statement Manipulation: A Beneish Model Application, Grima, S., Boztepe, E. and Baldacchino, P.J. (Ed.) Contemporary Issues in Audit Management and Forensic Accounting (Contemporary Studies in Economic and Financial Analysis, Vol. 102), Emerald Publishing Limited, Bingley, pp. 173-188. <https://doi.org/10.1108/S1569-375920200000102014>.
- Fındık, H., Öztürk, E. (2016). Finansal Bilgi Manipülasyonunun Beneish Modeli Yardımıyla Ölçülmesi: BIST İmalat Sanayi Üzerine Bir Araştırma. İşletme Araştırmaları Dergisi, 8(1), 483-499.

- Halilbegovic, S., Celebic, N., Cero, E., Buljubasic, E., Mekic, A. (2020). Application of Beneish M-score model on small and medium enterprises in Federation of Bosnia and Herzegovina, *Eastern Journal of European Studies*, 11(1), 146-163.
- Holda, A. (2020). Using the Beneish M-score model: Evidence from non-financial companies listed on the Warsaw Stock Exchange, *Investment Management and Financial Innovations*, 17(4), 389-401. [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.17\(4\).2020.33](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.17(4).2020.33)
- Lev, B., Thiagarajan, R. (1993). Fundamental Information Analysis, *Journal of Accounting Research*, 31(2): 190-215.
- Repousis, S. (2016). Using Beneish model to detect corporate financial statement fraud in Greece, *Journal of Financial Crime*, 23(4), 1063-1073, DOI 10.1108/JFC-11-2014-0055
- Kamal, M.E.M., Salleh, M.F., Ahmad, A. (2016). Detecting Financial Statement Fraud by Malaysian Public Listed Companies: The Reliability of the Beneish M-Score Model, *Jurnal Pengurusan* 46, 23- 32.
- Khatun, A., Ghosh, R., Kabir, S. (2022). Earnings manipulation behavior in the banking industry of Bangladesh: the strategical implication of Beneish M-score model, *Arab Gulf Journal of Scientific Research*, 40(3), 302-328, DOI 10.1108/AGJSR-03-2022-0001
- Küçüksözen, C. (2004). Finansal Bilgi Manipülasyonu: Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma Örnek, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öcal, N., Atasoy, Y., & Öcal, Ö. (2017). Muhasebe Bazlı Kazanç Manipülasyonunun Tespitinde Kullanılan Beneish Modelinin Test Edilmesi, 21. Finans Sempozyumu, Balıkesir.
- Özcan, A. (2018). The Use of Beneish Model in Forensic Accounting: Evidence from Turkey, *Journal of Applied Economics and Business Research JAEBR*, 8(1):57-67
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Using Multivariate Statistics* (5th ed.). New York: Allyn and Bacon.
- Tarjo, Herawati, N. (2015). Application of Beneish M-Score Models and Data Mining to Detect Financial Fraud, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 211, 924 – 930.
- Taşpınar, M. (2017). Sosyal bilimlerde SPSS uygulamalı nicel veri analizi
- Varıcı, İ., Er, B. (2013). Muhasebe Manipülasyonu ve İşletme Performansı İlişkisi: İMKB Uygulaması. *Ege Akademik Bakış*, 13(1), 43-52.
- Warshavsky, M. (2012). Analyzing Earnings Quality As A Financial Forensic Tool, *FVLE Issue*, 39: 16-20.

AB VE TÜRKİYE'DE SAĞLIK HARCAMALARININ FİNANSMANI

Filiz Gölpek

GİRİŞ

Son yıllarda yaşanan Covid-19, fiziksel sağlığı önemli ölçüde etkilemiş, küresel ekonomi ve toplumsal refah için bir tehdit oluşturmuş ve dünyanın dört bir yanında insanların yaşamlarını etkilemiştir. Avrupa Birliği (AB) ve OECD ekonomileri bu salgından kritik şekilde etkilenmiş, ekonomik ve sosyal görünüm-leri değişmiştir. Bu değişimler, Covid-19 hastaları dışındakiler için bakımı aksatmadan bu salgının etkisini ve olumsuz sonuçlarını en aza indirmek, daha esnek ve etkili sağlık sistemleri ile finansman yapısını oluşturacak politika değişikliğini zorunluluk hâline getirmiştir (Constant et al, 2020).

Ancak bu zorunluluk, AB'de ve Türkiye'de bu dönemi kapsayan sağlık hizmetleri uygulamalarının genel bir değerlendirilmesi ile mümkün olmaktadır. Bu değerlendirmede, sağlık harcamalarının büyüklüğü ile ilgili verilere ihtiyaç duyulmaktadır (European Commission, 2021).

Covid-19'un sağlık harcamaları üzerindeki etkisi, genel sağlık hizmetleri ile türlerine göre sağlık hizmetlerinin analizi ile mümkün olmaktadır. Bu analiz, Avrupa ülkelerinde sağlık hizmetlerinin nasıl finanse edildiğini de kapsamaktadır. 2020'de Covid-19 salgını, sağlık sistemlerinde büyük aksamalara neden olmuş, sağlık harcamaları çoğu ülkede önemli ölçüde artmış ve çok fazla birinci basamak tedavi hizmetlerine ve ilaçlara harcama yapılmıştır (EXPH, 2022).

Bununla birlikte, bu sağlık krizinin sonuçları genel olarak dünyada ve Avrupa ülkelerinde ekonomiyi etkileyerek Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'da (GSYİH) ge-

ortalama yaşam süresinin salgın öncesi seviyeye kıyasla bir yıldan fazla azalmış, bu durum, 2. Dünya Savaşı’ndan bu yana çoğu AB ülkesinde gözlemlenen en büyük düşüş olmuştur. Böyle bir gelişme, bu salgının öncesini ve sonrasını kapsayan sağlık harcamalarının bir değerlendirilmesinin yapılmasını, hem sağlık arz eden ile talep edenler açısından hem de politika yapımcıları tarafından önemli hâle getirmektedir.

Bu çerçevede bu değerlendirmede kullanılan OECD (2022) sağlık harcamaları verilerine göre, salgının en başında AB’de kişi başı sağlık harcaması ortalama 3.159 \$ ve Türkiye’de 908 \$’dir. Covid-19’un sağlık harcamalarını etkilemiş, 2019/2020’de AB ülkelerinde kişi başına düşen sağlık harcamasında büyüme yaklaşık %6 olmuştur.

Bu salgın döneminde, sağlık harcamalarının çoğunluğu kamu kaynaklarından karşılanmış ve sağlık harcamalarındaki büyüme oranı artarken, GSYİH %4.61’e gerilemiştir.

Bu veriler birlikte değerlendirildiğinde, salgının AB’de sağlık harcamalarını arttırırken millî geliri azalttığını ve toplumsal refah kaybını önlemek için sağlık hizmetlerinde bir finansman politikası geliştirilmesi gerektiğini açıkça göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Constant, A., Conserve, D.F, Morva, K. & Raudeal, J. (2020). Socio-cognitive factors associated with lifestyle changes in response to the Covid-19 epidemic in the general population: Results from a cross-sectional study in France. *Frontiers in Psychology*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.579460>.
- European Commission (2021). The healthylifestyle4all initiative. <https://sport.ec.europa.eu/initiatives/>
- European Commission (2022). Facing the impact of post-Covid-19 condition (long covid) on health systems. https://health.ec.europa.eu/system/files/2022-12/031_longcovid_en.pdf.
- EXPH (2022). Expert panel on effective ways of investing in health, draft opinion: Facing the impact of post Covid-19 condition on health systems. https://health.ec.europa.eu/system/files/2022-12/031_longcovid_en.pdf
- Morgan, D. & Xiang, F. (2022). Improving data on pharmaceutical expenditure in hospitals and other health care settings. OECD Health Working Papers, No. 139, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/6c0d64a2-en>.

- Mueller, M. & Morgan, D. (2018). Deriving preliminary estimates of primary care spending under the SHA 2011 framework. OECD: Paris, <https://www.oecd.org/health/health-systems/>
- OECD (2022a). Ready for the next crisis? Investing in resilient health systems. OECD Health Policy Studies, OECD Publishing, Paris.
- OECD/Eurostat/WHO (2017). A system of health accounts 2011: Revised edition. OECD Publishing. Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264270985-en>.
- OECD (2022b). Health at a glance: Europe 2022. www.oecd.org/about/publishing/corrigenda.htm.
- OECD (2017). Health at a glance. www.oecd.org
- Rocard, E., Sillitti, P. & Llana-Nozal, A. (2021). Covid-19 in long-term care: Impact, policy responses and challenges. OECD Health Working Papers, No. 131. OECD Publishing: Paris. <https://doi.org/10.1787/b966f837-en>.
- Stockwell, S., Trott, M., Tully, M.A. & Shin, J. (2021). Changes in physical activity and sedentary behaviours from before to during the COVID-19 pandemic lockdown: a systematic review. *BMJ Open Sp Ex Med*, 7: 960-968. <https://doi.org/10.1136/bmjsem-2020-000960>.
- WHO (2022). Global health expenditure database.

SUÇ ORANLARI İLE MAKROEKONOMİK DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ NEDENSELLİK İLİŞKİSİ: SEÇİLİ AB ÜLKELERİ ÖRNEĞİ¹

İbrahim Çütcü
Dilan Dünder

GİRİŞ

Suç, toplumların birlik olup yaşam koşullarına itiraz etmesi ve toplumsal bir saldırı düzenlemesidir ve bu durumdan kurtulmak mümkün değildir. İnsanların bir kısmı etkili bir şekilde toplumsallaşamamakta değerlerinden uzak bireyler ve toplumsal kurallara aykırı sapmaya neden olan davranışlar üretmektedir. Gelişmiş ülkelerde farklı kültürden birçok insan bir arada bulunmaktadır. Böylece toplumun değer ve normlarına aykırı eylemler ortaya çıkmaktadır. Durkheim (1968) suçun bu nedenlerden dolayı ortaya çıktığını ve kaçınılmaz bir durum olduğunu ileri sürmüştür.

1960'lı yıllardan önce suçlu bireyler normal güdülere sahip olmayan sapkın kişiler olarak nitelendirilmiştir (Çakmak, 2015: 24). Suçu açıklamaya çalışan ekonomik teoriler genel olarak suçu herhangi bir faaliyetten farklı olarak ele almakta ve suçun kar amacıyla işlendiğini ileri sürmektedirler. Bu teoriler suç oranlarını azaltabilmek için suç sonucunda elde edilecek faydalara oranla suçun maliyetinin arttırılmasını gerektiğini savunmaktadırlar (Yıldız vd., 2011: 17). Becker

¹ Bu çalışma yazarlardan Dilan Dünder'in Hasan Kalyoncu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İktisat ABD'da, danışmanlığını Doç. Dr. İbrahim Çütcü'nün yaptığı, "Suçun Ekonomik Belirleyicileri: Seçili Avrupa Birliğine Üye Ülkelerin Panel Veri Modeli ile Ekonometrik Analiz" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilerek ve geliştirilerek hazırlanmıştır.

seçilerek kişi başına gelirin arttırılması, enflasyon oranlarının düşürülmesi, işsizliğin azaltılması mala karşı işlenen suç oranlarının da azalmasına neden olacaktır. Bu politikalar uzun dönemde işsizlik ve enflasyon arasında değişme olmadığından uzun dönem için daha önemli sonuçların ortaya çıkmasına katkı sağlayacaktır. Suç analizlerinde suç olasılığının yüksek olduğu bölgeler seçilmeli ve o bölgelerdeki işlenen suç türleri tespit edilmelidir. Günümüz koşullarında gelişen teknoloji ile yoğun suç işlenen bölgeler takip edilmeli ve suçların önlenmesi için gerekli önlemler alınmalıdır. Bu bölgelerdeki polis sayıları arttırılabilir. Günümüzde teknolojik gelişme ile birlikte hızla gelişen sanayileşme ile işsizlere iş imkânları sunulmalı ve gerekli eğitim verilerek suç oranlarının azaltılmasına katkı sağlanmalıdır. İşsizlik sorununun çözümü için politika geliştiriciler tarafından işsizler için çalışma alanları düzenlenebilir ve çalışanların çalışma ortamları iyileştirilerek işsizlik ve suç oranları önemli ölçüde azaltılabilir.

KAYNAKÇA

- Aksu, H. ve Y. Akkuş (2010). “Türkiye’de Mala Karşı Suçların Sosyo Ekonomik Belirleyicileri Üzerine Bir Deneme: Sınır Testi Yaklaşımı”, *Sosyo Ekonomi Dergisi*, 6 (11), s. 191-210.
- Becker, G. S. (1968). “Crime and Punishment: An Economic Approach”, *Journal of Political Economy*, 76(2), s.169-217.
- Becsi, Z. (1999). “Economics and Crime in the States”, *Economic Review-Federal Reserve Bank of Atlanta*, 84(1), s.38-56.
- Breusch, T. S. and A.R. Pagan (1980). “The Lagrange Multiplier Test and Its Applications to Model Specification in Econometrics”, *Review of Economic Studies*, 47(1), s.239-253.
- Burnham, R., R.M. Feinberg and T.A. Husted (2004). “Central City Crime and Suburban Economic Growth”, *Applied Economics*, 36(9), s.917-922.
- Cohen, L. E., J.R. Kluegel and K.C. Land (1981). “Social Mequality and Predatory Criminal Victimization: An Exposition and Test of a Formal Theory”, *American Sociological Review*, 46 (5), s.505- 524.
- Cömertler, N. ve M. Kar (2007). “Türkiye’de Suç Oranlarının Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri: Yatay Kesit Analizi”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 62 (2), s.37-57.
- Çakmak, İ. (2015). İktisadi Yapı Suç Ekonomisi Teorileri ve Suç: Türkiye Üzerine Bir Ampirik Analiz.(Yayınlanmamış YL tezi), Gazi üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat ABD, Ankara.

- Durkheim, E. (1968). *Kriminalitaet Als Normales Phaenomen in: Kriminalsoziologie* (Hrsg. F. Sack-R. König), Frankfurt a. M.
- Dumitrescu, E.I. and C. Hurlin (2012). “Testing for Granger Non-Causality in Heterogeneous Panels. *Economic Modelling*”, 29, s.1450-1460.
- Durusoy, S., S. Köse ve O. Karadeni (2008). “Başlıca Sosyo-Ekonomik Sorunlar Suçun Belirleyicisi Olabilir Mi? Türkiye’de İller Arasında Bir Analiz”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(23), s. 172-198.
- Ehrlich, I. (1973). “Participation in Illegitimate Activities: A Theoretical and Empirical Investigation”, *The Journal of Political Economy*, 81 (3), s. 521-565.
- Ehrlich, I. (1996). “Crime, Punishment, and the Market of Offenses”, *Journal of Economic Perspectives*, 10 (1), s.43-67.
- Eren, M. ve S. Özkilbaç (2020). “Türkiye’de Genç İşsizliği İle Suç Düzeyi Arasındaki İlişki: Düzey 1 Bölgeleri Üzerine Bir Uygulama”, *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 9(7): 13-20.
- Goulas, E. and A. Zervoyianni (2015). “Economic Growth and Crime: Is There an Asymmetric Relationship?”, *Economic Modelling*, 49, s.286-295.
- Gould, E.D., B.A. Weinberg and D.B. Mustard (2002). “Crime Rates and Local Labor Market Opportunities in the United States”, *Review of Economics and Statistics*, 84 (1), s.45-61.
- Gültekin, H. ve A.Öğuzhan (2021). “Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Suç Üzerine Etkisi: Düzey-2 Bölgeleri Mekânsal Panel Veri Analizi”, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (31), s.293-310.
- Güvel, E.A. (2004). *Suç ve Ceza Ekonomisi*. Roma Yayınları, 1.Baskı, Ankara.
- Huang, L.H. and Y.T. Huang (2015). “Impact of Unemployment on Crime in Europe”, *The Romanian Economic Journal*, 18 (57), s. 3-36.
- Jennings, W., S. Farrall and S. Bevan (2012). “The Economy, Crime and Time: An Analysis of Recorded Property Crime in England & Wales”, *International Journal of Law, Crime and Justice*, 40 (3), s.192-210.
- Kaya, M.V. ve İ. Bozkurt (2011). “İşsizlik, Kişi Başına Gelir(Yoksulluk), Suç Oranı ve Yeşil Kart: 1993-2009 Türkiye Örneği”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (30), s.133-140.
- Kaya, Ş. M. (2021). Türkiye’de kamu sosyal harcamalarının suç üzerindeki etkisi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat ABD, Niğde.

- Narayan, P.K. and R. Smyth (2004). "Crime Rates, Male Youth Unemployment and Real Income in Australia: Evidence From Granger Causality Tests", *Applied Economics*, 36(18), s. 2079- 2095.
- Pesaran, M. H. (2004). "General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels. CESifo Working Paper Series No. 1229; IZA Discussion Paper No. 1240.
- Pesaran, M.H. (2007). "A Simple Panel Unit Root Test in the Presence of Cross Section Dependence", *Journal of Applied Economics*, 22, s.265-312.
- Pesaran, M. H., A. Ullah and T. Yamagata (2008). "A Bias-Adjusted LM Test of Error Cross-Section Independence", *Econometrics Journal*, 11, s. 105-127.
- Pesaran, M. H. and T. Yamagata. (2008). "Testing Slope Homogeneity in Large Panels", *Journal of Econometrics*, 142, s.50-93.
- Soares, R. R. (2004). "Crime Reporting as a Measure of Institutional Development", *Economic Development and Cultural Change*, 52 (4), s. 851-871.
- Tang, C.F.and H.H. Lean (2007). "Will Inflation Increase Crime Rate? New Evidence from Bounds and Modified Wald Tests", *Global Crime*, 8 (4), s.311-323.
- Tunca, H. (2019). "Suçun Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri: Panel Veri Analizi", *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*,8 (4), s. 2767-2784.
- Tümer, T. (2019). Suç ekonomisi teorileri ve Türkiye için suçun ekonomik belirleyicileri. (Yayınlanmamış YK tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat ABD, Trabzon.
- Ulucak, Z. ve F. Bilgili (2020). "Suçun İktisadi Analizi: Türkiye ve Avrupa Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama", *Sosyoekonomi*, 28(46), s. 349-370.
- Ünver, M. ve İ. Bakırtaş (2008). "Suçun Ekonomik Analizi: Genel Bir Değerlendirme". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, s.35-56.
- Yıldız, F. (2020). "Türkiye'de Gelir Eşitsizliği Suç İlişkisi Panel Veri Analizi Yaklaşımı", *İnsan ve Toplum*, 10(4), s. 111-144.
- Yıldız, R., O. Öcal ve E. Yıldırım (2011). "Suçun Sosyo Ekonomik Belirleyicileri: Kayseri Üzerine Bir Uygulama", *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, 36, s.15-31.
- Yılmaz, M. (2020). "Suç Ekonomisi ve İşsizlik Üzerine Bir Uygulama", *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), s.103-124.

TÜRK KÜLTÜRÜNDE ERDEMLİ LİDERLİK MODELİ

Dr. Seher Yastıoğlu

Türk Kültüründe Erdemli Liderlik Modeli

Dr. Seher Yastioğlu

Yayın No.: 1891
ISBN: 978-625-393-048-6
E-ISBN: 978-625-393-049-3
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti'ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Meliha Uysal -meliha@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yastioğlu, Seher.

Türk Kültüründe Erdemli Liderlik Modeli / Dr. Seher Yastioğlu
1. Basım, XII + 176 s., 16,5x24 cm. Dizin ve kaynakça var.
ISBN: 978-625-393-048-6
E-ISBN: 978-625-393-049-3
1. Liderlik 2. Erdem 3. Erdemli Liderlik

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
BeYTEPE Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	ix
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM İNSANIN İYİ OLAN YANI: ERDEMLER.....	5
1.1. Erdem Kavramı ve Tanımlamaları	5
1.2. Doğu-Batı Filozofları ve Pozitif Psikologlara Göre Erdem Tasnifleri	7
1.2.1. Temel Erdemler	12
1.2.1.1. <i>Adalet</i>	12
1.2.1.2. <i>Cesaret / Yiğitlik / Şecaat</i>	13
1.2.1.3. <i>Cömertlik</i>	14
1.2.1.4. <i>Hikmet / Bilgelik</i>	14
1.2.1.5. <i>Ölçülülük / İffet</i>	15
1.2.1.6. <i>İnsanîyet</i>	16
2. BÖLÜM LİDERLİK VE ERDEMLER: ERDEMLİ LİDERLİK.....	19
2.1. Liderliği Anlamak.....	19
2.1.1. Liderlik ve Karakter	21
2.1.2. Liderlik ve Erdemler	23
2.1.2.1. <i>Erdemler ve Liderlik Yaklaşımları Arasındaki İlişki</i>	25
2.2. Erdemli Liderliği Anlamak.....	35
2.3. Lider Karakteri ve Erdemleri Sınıflandırmaları – Erdemli Liderlik Modelleri.....	38
2.3.1. Sarros ve Barker – Erdemli Liderlik Boyutları	40
2.3.2. Alexandar Havard – Erdemli Liderlik Modeli	41
2.3.3. Thun ve Kelloway – Karakter Temelli Liderlik Modeli	42
2.3.4. Wang ve Hackett – Erdemli Liderlik Modeli	42
2.3.5. Gini ve Green – Seçkin Liderlerin 10 Erdemi	43
2.3.6. Crossan, Mazutis, Rena ve Rea – Erdemli Karaktere Dayalı Liderlik Modeli.....	45
2.3.7. Riggio, Zhu, Reina ve Maroosis – Liderlik Erdemleri Modeli	48
2.3.8. Caldwell, Hasan ve Smith – Erdemli Liderlerin Altı Özelliği.....	49
2.4. Liderlik Erdemlerinin – Erdemli Liderliğin Çalışanlar ve Örgütler için Önemi	51
2.4.1. Erdemli Liderliğin Örgütler için Önemi	52
2.4.2. Erdemli Liderliğin Yöneticiler için Önemi	54
2.4.3. Erdemli Liderliğin Çalışanlar için Önemi	56

3. BÖLÜM TÜRK KÜLTÜRÜNDE ERDEMLİ LİDERLİK ÖLÇEĞİ VE MODELİNİN GELİŞTİRİLMESİ..... 63

3.1. Problem Durumu ve Yöntem	63
3.2. Araştırma 1: Türk Kültüründe Öncelikli Erdemli Liderlik Özelliklerinin Tespiti ve Erdemli Liderlik Ölçeğinin Taslağını Oluşturma	65
3.2.1. Araştırmanın Amacı	65
3.2.2. Araştırmanın Yöntemi.....	66
3.2.2.1. Araştırmanın Örneklemei	66
3.2.2.2. Veri Toplama Yöntemi ve Aracı	68
3.2.2.3. Veri Analiz Yöntemi.....	70
3.2.3. Bulgular.....	70
3.2.3.1. Türk Kültüründe Öncelikli Liderlik Erdemleri-Erdemli Liderlik Özellikleri 71	
3.2.3.2. Erdemli Liderlik Ölçeği (Taslak Forumu) Geliştirme Süreci.....	75
3.2.3.2.1. Madde Havuzunun Oluşturulması	76
3.2.3.2.2. Ölçeğe Dair Kapsam Geçerliliği – Uzman Görüşü.....	86
3.2.3.2.3. Deneme Ölçme Aracının Hazırlanması ve Deneme Uygulaması.....	90
3.3. Araştırma 2: Erdemli Liderlik Ölçeği Pilot Çalışması.....	91
3.3.1. Araştırmanın Amacı	91
3.3.2. Araştırmanın Yöntemi.....	91
3.3.2.1. Veri Toplama Yöntemi ve Örneklem	91
3.3.2.2. Veri Analiz Yöntemi.....	92
3.3.3. Keşfedici Faktör Analizi Bulguları.....	92
3.4. Araştırma 3: Türk Kültüründe Erdemli Liderlik Modelinin Ortaya Konulması	95
3.4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	95
3.4.2. Araştırmanın Hipotezleri	96
3.4.3. Araştırmanın Yöntemi.....	97
3.4.3.1. Araştırmanın Örneklemei ve Veri Toplama Yöntemi	97
3.4.3.2. Veri Toplama Araçları, Geçerlilik ve Güvenilirlik.....	98
3.4.3.2.1. Erdemli Liderlik Ölçeği	99
3.4.3.2.2. İş Yerinde Mutluluk Ölçeği	99
3.4.3.2.3. Duygusal Bağlılık Ölçeği.....	101
3.4.3.2.4. Tam Serbestlik Tanıyan Liderlik ve İstisnalarla Pasif Yönetim Ölçeği	103
3.4.3.2.5. Narsist Liderlik ve İstismarcı Yönetim Ölçeği.....	106
3.4.3.3. Veri Analiz Yöntemi.....	109
3.4.4. Bulgular.....	109
3.4.4.1. Erdemli Liderlik Ölçeği Yapı Geçerliliği (DFA) ve Güvenilirlik	109
3.4.4.1.1. Erdemli Liderlik Ölçeği Birinci Düzey Çok Faktörlü Doğrulamayı Faktör Analizine Dair Bulgular.....	111

3.4.4.1.2. Erdemli Liderlik Ölçeği İkinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizine Dair Bulgular.....	113
3.4.4.1.3. Erdemli Liderlik Ölçeğine Dair Güvenilirlik.....	115
3.4.4.2. Ölçüt Bağımlı Geçerlilik (Kriter Geçerliliği).....	116
3.4.4.3. Hipotez Testleri – Yapısal Eşitlik Modeli.....	118

SONUÇ VE TARTIŞMA	125
KAYNAKÇA	139
EKLER	169
TABLolar DİZİNİ.....	171
ŞEKİLLER DİZİNİ	173
KISALTMALAR DİZİNİ	175

KAYNAKÇA

- Adair, J. (2014). Konfüçyüs ve liderlik (2. baskı). (Çev. U. Öztürk). Babıali Kültür Yayıncılığı.
- Adewale, A. (2020). A model of virtuous leadership in Africa: Case study of a Nigerian firm. *Journal of Business Ethics*, 161(4), 749–762. doi: 10.1007/s10551-019-04340-3
- Aguiling, M. A. ve Racelis, A. (2021). Virtuous leadership for the new normal: Identifying leadership virtues in a Philippine Leadership Program. *Philippine Academy of Management*, 4(1), 23–34.
- Akatay, A., Yücekaya, P. ve Kisat, N. Ç. (2016). Yöneticilerin etik liderlik davranışlarının, örgütsel adalet ve sinizm üzerine etkileri: Çanakkale İl Emniyet Müdürlüğü'nde bir araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 14(28), 483-509.
- Aksu, İ. (2018). *Farabi'de temel erdemler*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Allen, R. S., Evans, W. R. ve White, C. S. (2011). Affective organizational commitment and organizational citizenship behavior: Examining the relationship through the lens of equity sensitivity. *Organization Management Journal*, 8, 218–228. doi: 10.1057/omj.2011.40
- Alparslan, A. M. (2016). Emek işçilerinde fazladan rol davranışının öncülü: İş doyumumu mu işyerinde mutluluk mu? *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 30(1), 203-215.
- Alparslan, A. M., Yastioğlu, S. ve Taş, M. A. (2017). İş görenleri mutlu eden yönetici davranışlarını belirlemeye yönelik bir saha araştırması, *5.Örgütsel Davranış Kongresi Bildiriler Kitabı*, (s.565-573), İstanbul.
- Alparslan, A. M. ve Yastioğlu, S. (2018). Mutlu çalışanlar için öncelikli yönetici erdemleri: Bir saha araştırması. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 16(32), 629-650.
- Alparslan, A. M., Yastioğlu, S. ve Taş, M. A. (2019). Mutlu eden yöneticiler: Pozitif psikoloji bağlamında araştırmalar ve öneriler. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Amabile, T. M. ve Kramer, S. J. (2018). Küçük kazanımların gücü. (Çev. L. Göktem). *HBR duygusal zekâ serisi: Amaç, anlam ve tutku* (s. 105-148) içinde. Optimist Yayınları.

- Anastasi, A. ve Urbina, S. (2021). Psikolojik testlerin kullanımı. (Çev. Ed. M. Baloğlu). Nobel Akademik Yayıncılık. (Orijinal yayın tarihi, 1997).
- Anderson, J. C. ve Gerbing, D. W. (1988). Structural equation modeling in practice: A review and recommended two-step approach. *Psychological Bulletin*, 103(3), 411–423. doi: 10.1037/0033-2909.103.3.411
- Anderson, P., Black, A., Machin, D., Marcouse, I. ve Watson, N. (2019). İşletme kitabı: Büyük fikirleri kolayca anlayın (3. baskı) (Çev. T. Göbekçin). Alfa Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 2014).
- Aquinas (2006). Aquinas on nature and grace selections from the Summa Theologica. (Çev. Ed. A. M. Fair Weather). Westminster John Knox Press. (Orijinal yayın tarihi, 1954)
- Ardelt, M. (2003). Empirical assessment of a three-dimensional wisdom scale. *Research on Aging*, 25(3), 275–324. doi: 10.1177/0164027503025003004
- Ardelt, M. (2004). Wisdom as expert knowledge system: A critical review of a contemporary operationalization of an ancient concept. *Human Development*, 47(5), 257–285. doi: 10.1159/000079154
- Aristoteles (2014). Nikomakhos'a Etik (Ethika Nikomakheia) (Çev. Z. Özcan). Sentez Yayıncılık.
- Arjoon, S. (2000). Virtue theory as a dynamic theory of business. *Journal of Business Ethics*, 28(2), 159-178.
- Ashkenas, R. ve Manville, B. (2019). Liderin el kitabı: Etki yaratmak, ilham vermek ve geleceğe hazırlamak (1. Baskı). (Çev. L. Göktem). Optimist Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 2018)
- Avolio, B. J. ve Bass, B. M. (1995). Individual consideration viewed at multiple levels of analysis: a multi-level framework for examining the diffusion of transformational leadership. *The Leadership Quarterly*, 6(2), 199–218. doi: 10.1016/1048-9843(95)90035-7
- Avolio, B. J., Luthans, F. ve Walumba, F. O. (2004). Authentic leadership: Theory building for veritable sustained performance. Working paper: Gallup Leadership Institute, University of Nebraska-Lincoln.
- Avolio, B. J. ve Bass, B. M. (2004). Multifactor leadership questionnaire. Manual and sampler set (3rd ed.). Mindgarden.
- Avolio, B. J. ve Bass, B. M. (2002). Developing potential across a full range of leadership: Cases on transactional and transformational leadership. Lawrence Erlbaum.

- Aycan, Z., Kanungo, R., Mendonca, M., Yu, K., Deller, J., Stahl, G. ve Kurshid, A. (2000). Impact of culture on human resource management practices: A 10-country comparison. *Applied Psychology*, 49(1), 192-221. doi: 10.1111/1464-0597.00010
- Aycan, Z. (2001). Paternalizm: Yönetim ve liderlik anlayışına ilişkin üç görgül çalışma. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 11-31.
- Aycan, Z. (2006). Paternalism: Towards conceptual refinement and operationalization. K. S. Yang, K. K. Hwang ve U. Kim (Eds.), *Indigenous and cultural psychology: Understanding people in context* (s. 445-466) içinde. Springer.
- Aycan, Z., Kanungo, R. N. ve Mendonça, M. (2014). Organizations and management in cross-cultural context. Sage.
- Aydın, İ. H. (2008). İbn Sinâ'da Erdemli Yaşam. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (29), 1-22.
- Aydın, M. (1973). Fârâbî'nin siyasî düşüncesinde saadet kavramı. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21(1), 303-315.
- Ayre, C. ve Scally, A. J. (2014). Critical values for Lawshe's content validity ratio: Revisiting the original methods of calculation. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 47(1), 79-86. doi:10.1177/0748175613513808
- Ayten, A. (2014). Erdeme dönüş: Psikoloji ve mutluluk yolu. İz Yayıncılık.
- Bakker, A. B., Hakanen, J. J., Demerouti, E. ve Xanthopoulou, D. (2007). Job resources boost work engagement, particularly when job demands are high. *Journal of Educational Psychology*, 99(2), 274-284. doi: 10.1037/0022-0663.99.2.274
- Balcı, A. (1995). Sosyal bilimlerde araştırma. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Baltaş, A. (2011). Türk kültüründe yönetmek: Yerel değerlerle küresel başarıları kazanmak (3. Baskı). Remzi Kitapevi.
- Bandura, A. (1976). Social learning theory. Prentice-Hall.
- Barbuto, J. E. ve Hayden, R. W. (2011). Testing relationships between servant leadership dimensions and leader member exchange (LMX). *Journal of Leadership Education*, 10(2), 22-37.
- Barbuto, J. E. ve Wheeler, D. W. (2006). Scale Development and construct clarification of servant leadership. *Group & Organization Management*, 31(3), 300-326. doi: 10.1177/1059601106287091
- Barker, C. ve Coy, R. (2003). The 7 heavenly virtues of leadership. Management Today Series. McGraw-Hill

- Barlow, C. B., Jordan, M. ve Hendrix, W. H. (2003). Character assessment: An examination of leadership levels. *Journal of Business and Psychology*, 17(4), 563–584. doi: 10.1023/A:1023408403204
- Bass, B. M. (1985). Leadership: Good, better, best. *Organizational dynamics*, 13(3), 26–40.
- Bass, B. M. (1990). Bass and Stogdili's handbook of leadership. Free Press.
- Bass, B. M. ve Steidlmeier, P. (1999). Ethics, character, and authentic transformational leadership behavior. *The Leadership Quarterly*, 10(2), 181-217. doi: 10.1016/S1048-9843(99)00016-8
- Bass, M. B. ve Riggio, E. G. (2006). Transformational leadership (2. baskı). Psychology Press.
- Bataineh, K. A. (2019). Impact of work-life balance, happiness at work on employee performance. *International Business Research*, 12(2). doi.org/10.5539/ibr.v12n2p99.
- Baumeister, R. F. ve Exline, J. J. (1999). Virtue, personality and social relations: Self-control as the moral muscle. *Journal of Personality*, 67(6), 1 165-1194. doi:10.1111/1467-6494.00086
- Bennis, W., Goleman, D. ve J. O'Toole (2008). Transparency: How leaders create a culture of candor. Jossey-Bass.
- Bennis, W. (1999). Müthiş grupların sırları. F. Hesselben, P. M. Cohen (Eds.), *Liderden lidere* (s. 337-346) içinde. BZD Yayıncılık.
- Bernardin, J. C. (1984). Role of the religious leader in the development of public policy. *Journal of Law and Religion*, 2(2), 369-379.
- Beyza, E. (2021). İşyeri mutluluğunun öncülleri ve sonuçları üzerine nitel bir çalışma. *Pamukkale Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 215-229.
- Bingham, C., Black, J. S. ve Felin, T. (2000). An interview with John Pepper: What it takes to be a global leader. *Human Resource Management*, 39(2/3), 287–292. doi:10.1002/1099-050X
- Bischak, D. P. ve Woiceshyn, J. (2016). Leadership virtues exposed: Ethical leadership lessons from leading in rock climbing. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 23(3), 248-259. doi: 10.1177/1548051815617629.
- Blau, P. M. (1964). Exchange and power in social life. Wiley.
- Block, P. (2013). Stewardship: Choosing service over self-interest (2. baskı). Berrett-Koehler.
- Bostan, Y. (2015). Ragıb el-isfahâni'nin ahlak ilmine yaklaşımı. *International Journal of Science Culture and Sport*, Special Issue 4, 55-63. doi:10.14486/IJSCS357

- Boyatzis, R.E. ve McKee, A. (2005). Resonant leadership: renewing yourself and connecting with others through mindfulness, hope, and compassion. Harvard Business School Press.
- Bragues, G. (2006). Seek the good life, not money: The Aristotelian approach to business ethics. *Journal of Business Ethics*, 67(4), 341-57.
- Briggs, S. R. (1992). Assessing the five-factor model of personality description. *Journal of personality*, 60(2), 253-293.
- Bright, D. S., Cameron, K. S. ve Caza, A. (2006). The amplifying and buffering effects of virtuousness in downsized organizations. *Journal of Business Ethics*, 64(3), 249–269. Doi: 10.1007/s10551-005-5904-4
- Bright, D. S., Stansbury, J., Alzola, M. ve Stavros, J. M. (2011). Virtue ethics in positive organizational scholarship: An integrative perspective. *Canadian Journal of Administrative Sciences/Revue Canadienne des Sciences de l'Administration*, 28(3), 231-243.
- Brooks, E. (2021). A new generation of wise thinkers and good leaders. *The Journal of Character & Leadership Development*, 8(2), 32-44.
- Brown, M. E., Treviño, L. K. ve Harrison, D. A. (2005). Ethical leadership: A social learning perspective for construct development and testing. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 97(2), 117–134. doi: 10.1016/j.obhdp.2005.03.002
- Bruhn, J. G. (2001). How trust and distrust work in organizations. J. G. Bruhn (Ed.), *Trust and the health of organizations* (s. 81-105) içinde. Springer.
- Bruno, L. F. (2015). Nooleadership or virtuous leadership and its impact on organizational performance. *E-Leader*, 1-28, Prague.
- Burns, J. M. (1978). Leadership. Harper & Row.
- Byrne, B. M. (2016). Structural equation modeling with Amos: Basic concepts, applications, and programming (4.baskı). Routledge.
- Cahn, S. M. (2004). The happy immoralist. *Journal of Social Philosophy*, 35(1), 1-20. doi: 10.1111/j.1467-9833.2004.t01-1-00203.x
- Calabrese, R. L. ve Roberts, B. (2002). Character, school leadership, and the brain: learning how to integrate knowledge with behavioral change. *International Journal of Educational Management*, 16(5), 229–238.
- Caldwell, C. ve Dixon, R. D. (2010). Love, forgiveness, and trust: Critical values of the modern leader. *Journal of Business Ethics*, 93(1), 91-101.
- Caldwell, C., Hasan, Z. ve Smith, S. (2015). Virtuous leadership—insights for the 21st century. *Journal of Management Development*, 34(9), 1181-1200. doi: 10.1108/JMD-11-2014-0148

- Cameron K. (2011). Responsible leadership as virtuous leadership. N. M. Pless ve T. Maak (Eds.), *Responsible leadership*. Springer. doi: 10.1007/978-94-007-3995-6_4
- Cameron, K. (2013). Pozitif liderlik: Olağanüstü bir performans için stratejiler. (T. Çekinirer, Çev.) Arıtan Yayınevi.
- Cameron, K. S. (2016). Pozitif liderlik uygulamaları: Olağanüstü sonuçlar yaratan alıştırmalar ve öneriler. (Çev. T. Çekinirer). Arıtan Yayınevi
- Cameron, K. (2012). Positive leadership: Strategies for extraordinary performance. Berrett-Koehler Publishers.
- Cameron, K. S. (2003). Organizational virtuousness and performance. K. S. Cameron, J. E. Dutton ve R.E. Quinn (Eds.), *Positive organizational scholarship* içinde (s. 48-65). Berrett-Koehler.
- Cameron, K. S. (2011). Responsible leadership as virtuous leadership. *Journal of Business Ethics*, 98(1), 25-35. doi: 10.1007/s10551-011-1023-6
- Cameron, K. S., Bright, D. ve Caza, A. (2004). Exploring the relationships between organizational virtuousness and performance. *American Behavioral Scientist*, 47(6), 766-790. doi: 10.1177/0002764203260209
- Cameron, K. S., Dutton, J. E. ve Quinn, R. E. (2003). An introduction to positive organizational scholarship. K. S. Cameron, J. E., Dutton R. E. Quin (Eds.), *Positive organizational scholarship* (s. 3-13) içinde. Berret-Koehler.
- Cameron, K. ve Caza, A. (2002). Organizational and leadership virtues and the role of forgiveness. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 9(1), 33-48.
- Cameron, K., Quinn, R. E. ve Caldwell, C. (2017). Positive leadership and adding value - a lifelong journey. *International Journal of Public Leadership*, 13(2), 59-63. doi: 10.1108/IJPL-12-2016-0055
- Cameron, K.S. ve Winn, B. (2012). Virtuousness in Organizations. Cameron, K.S., Spreitzer, G.M. (Eds.), *The Oxford handbook of positive organizational scholarship* içinde. Oxford University Press,
- Campbell, K. A. (2015). Can effective risk management signal virtue-based leadership? *Journal of Business Ethics*, 129(1), 115-130. doi: 10.1007/s10551-014-2129-4
- Canan, S. ve Pir, S. (2021). İnsan odaklı liderlik: Olmadığın yere götüremezsin (3. Baskı). Nefes Yayıncılık.
- Carey, J. ve Vitz, R. (2020). Mencius, Hume, and the virtue of humanity: sources of benevolent moral development. *British Journal for the History of Philosophy*, 28(4), 693-713. doi: 10.1080/09608788.2019.1671310

- Carr, A. (2016). Pozitif psikoloji. (Çev. Ü. Şendilek). Kaknüs Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 2011)
- Cawley, M. J. III, Martin, J. E. ve Johnson, J. A. (2000). A virtues approach to personality. *Personality and Individual Differences*, 28(5), 997–1013. doi: 10.1016/S0191-8869(99)00207-X
- Celep, C. (2004). Dönüşümsel liderlik. Anı Yayıncılık.
- Chan, W. T. (1955). The evolution of the confucian concept Jên. *Philosophy East and West*, 4(4), 295–319. doi: 10.2307/1396741.
- Cheng, B. S., Chou, L. F., Wu, T. Y., Huang, M. P. ve Farh, J. L. (2004). Paternalistic leadership and subordinate responses: Establishing a leadership model in Chinese organizations. *Asian Journal Of Social Psychology*, 7(1), 89-117. doi: 10.1111/j.1467-839X.2004.00137.x.
- Chhokar, J. S., Brodbeck, F. C. ve House, R. J. (2007). Culture and leadership across the world: The GLOBE book of in-depth studies of 25 societies. Lawrence Erlbaum Associates.
- Choi, Y. ve Mai-Dalton, R. R. (1999). The model of followers' responses to self-sacrificial leadership: An empirical test. *The Leadership Quarterly*, 10(3), 397–421. doi: 10.1016/S1048-9843(99)00025-9
- Christensen, L. B., Johnson, R. B. ve Turner, L. A. (2020). *Araştırma yöntemleri: Desen ve analiz* (3. Baskı). (Çev. Ed. A. Aypay). Anı Yayıncılık. (Orijinal yayın tarihi, 2014).
- Cinnioğlu, H. (2018). *Etkileşimci liderlik, dönüşümcü liderlik, hizmetkâr liderlik, iş tatmini ve işten ayrılma niyeti ilişkisi: Yiyecek içecek işletmelerinde bir araştırma*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Ciulla, J. B. (2004). Ethics and leadership effectiveness. J. Antonakis, A. T. Cianciolo, and R. J. Sternberg (Eds.), *The nature of leadership* (s. 302-327) içinde. Sage Publications.
- Clark, L. A. ve Watson, D. (1995). Constructing validity: Basic issues in objective scale development. *Psychological Assessment*, 7(3), 309–319. doi: 10.1037/1040-3590.7.3.309
- Clark, T. R. (2019). Liderlik ve karakter (2. baskı). (Çev. S. Bursa). Arıtan Yayınevi. (Orijinal yayın tarihi, 2018).
- Collins, J. (2002). 'İyi'den 'mükemmel' şirkete: Kalıcı başarıya ulaşmanın yolları (11. Baskı). (Çev. L. Cineme). Boyner Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 2001).

- Comte-Sponville, A. (2001). A small treatise of the great virtues (Çev. C. Temerson). Metropolitan Books. (Orijinal yayın tarihi, 1995).
- Conger, J. A. (1999). Charismatic and transformational leadership in organizations: An insider's perspective on these developing streams of research. *The Leadership Quarterly*, 10(2), 145–179. doi: 10.1016/S1048-9843(99)00012-0
- Costigan, R. D. S., İltter, S ve Berman, J. J. (1998). A multi-dimensional study of trust in organization. *Journal of Managerial Issues*, 10(3), 303- 318.
- Covey, S. R. (1991). Principle-centered leadership. Summit Books.
- Covey, S. R. (2004), The 8th habit: from effectiveness to greatness. Free Press.
- Covey, S. R. (2012). The 3rd alternative: Solving life's most difficult problems. Free Press.
- Covey, S. R., Merrill, A. R. ve Merrill, R. R. (1999). first things first: To live, to love, to learn, and to leave a legacy. Simon & Schuster.
- Creswell, J. W. (2016). Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları (2.baskı). (Çev. Ed. S. B. Demir). Eğiten Kitap.
- Crossan, M., Seijts, G. ve Gandz, J. (2015). Developing leadership character. Routledge.
- Crocker, L. ve Algina, J. (1986). Introduction to classical and modern test theory. Holt, Rinehart and Winston.
- Cropanzano, R., Byrne, Z. S., Bobocel, D. R. ve Rupp, D. E. (2001). Moral virtues, fairness heuristics, social entities, and other denizens of organizational justice. *Journal of Vocational Behavior*, 58(2), 164–209. doi: 10.1006/jvbe.2001.1791
- Crossan, M. M., Byrne, A., Seijts, G. H., Reno, M., Monzani, L. ve Gandz, J. (2017). Toward a framework of leader character in organizations. *Journal of Management Studies*, 54(7), 986-1018. doi: 10.1111/joms.12254
- Crossan, M., Mazutis, D., Seijts, G. ve Gandz, J. (2013). Developing leadership character in business programs. *Academy of Management Learning & Education*, 12(2), 285-305. doi: 10.5465/amle.2011.0024A
- Csikszentmihalyi, M. (2020). Finding flow: the psychology of engagement with everyday life. Hachette.
- Çağrıçlı, M. (1995). Fazilet. TDV İslâm Ansiklopedisi (12. Cilt), s. 269-271. İstanbul.
- Çağrıçlı, M. (2000). İffet. TDV İslâm Ansiklopedisi (21. Cilt), s. 506-507. İstanbul.
- Çağrıçlı, M. (2011). Tehzibü'l-ahlâk. TDV İslâm Ansiklopedisi (40. Cilt), s. 328-330. İstanbul.
- Çakıroğlu, Ü. Gökoğlu, S. ve Çebi, A. (2015). Öğretmenlerin teknoloji entegrasyonlarına yönelik temel göstergeler: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(3), 507-522.

- Çetinkaya, B. A. (2017). Felsefe Tarihi. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çokluk, Ö., Şekercioglu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2014). Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve Lisrel uygulamaları. Pegem Yayınları.
- Daft, R. L. (2005). The leadership experience (3. baskı). Thomson/South-Western.
- Dahlsgaard, K., Peterson, C. ve Seligman, M. E. (2005). Shared virtue: The convergence of valued human strengths across culture and history. *Review of general psychology*, 9(3), 203-213. doi: 10.1037/1089-2680.9.3.203
- Davenport, B. (2015). Compassion, suffering and servant-leadership: Combining compassion and servant-leadership to respond to suffering. *Leadership*, 11(3), 300-315. Doi: 10.1177/1742715014532481
- Day, C. (2004) The passion of successful leadership. *School Leadership & Management*, 24(4), 425-437. doi: 10.1080/13632430410001316525
- De Araújo, M. S. G. ve Lopes, P. M. P. R. (2015). Virtuous leadership, organizational commitment and individual performance. *Tekhne Review of Applied Management Studies*, 12(1), 3-10. doi: 10.1016/j.tekhne.2015.01.008
- Deming, W.E. (2000). Out of the Crisis. MIT Press. E-book ISBN: 978-0-2622-5056-6.
- DeVellis, R. F. (2021). Ölçek geliştirme: Kuram ve uygulamalar. (Çev. Ed. T. Totan). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Dilek, H. (2005). *Liderlik tarzlarının ve adalet algısının; örgütsel bağlılık, iş tatmini ve örgütsel vatandaşlık davranışı üzerine etkilerine yönelik bir araştırma*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü.
- Dirks, K. T. (1999). The effects of interpersonal trust on work group performance. *Journal of Applied Psychology*, 84(3), 445-455.
- Dirks, K. T. ve Ferrin, D. L. (2002). Trust in leadership: Meta-analytic findings and implications for research and practice. *Journal of Applied Psychology*, 87(4), 611-628. doi: 10.1037/0021-9010.87.4.611
- Doğan, S. (2005). Çalışan ilişkileri yönetimi. Kare Yayınları.
- Drury, S. L. (2004). Servant leadership and organizational commitment. *Servant Leadership Research Roundtable*. Erişim adresi: https://coloweb.site.regent.edu/acad/global/publications/sl_proceedings/2004/drury_servant_leadership.pdf
- Duchon, D. ve Drake, B. (2009). Organizational narcissism and virtuous behavior. *Journal of Business Ethics*, 85(3), 301-308. doi: 10.1007/s10551-008-9771-7.
- Durak, N. (2009). Platon ve Fârâbî felsefesinde erdem kavramı. Fakülte Yayınevi.
- Dvir, T. ve Shamir, B. (2003). Follower developmental characteristics as predicting transformational leadership: A longitudinal field study. *The Leadership Quarterly*, 14(3), 327-344. doi: 10.1016/S1048-9843(03)00018-3

- Ekşili, N. ve Alparslan, A. M. (2021). Hizmet sektöründe pozitif liderlik ölçeği geliştirme çalışması. *Journal of Organizational Behavior Review*, 3(1), 88-112.
- el-İsfahânî, R. (2015). Erdemli yol. (Çev. M. Tan.) İstanbul: İz Yayıncılık.
- Engin, D. (2019). *Gazâlî'de ahlâk ve ruh sağlığı*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erkuş, A. (2013). Bilimsel araştırma süreci (4. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Erten, H. (2017). İş yerinde mutluluğun bilimi. *Harvard Business Review Türkiye*, 1-4. Erişim adresi: <https://hbrturkiye.com/blog/isyerinde-mutlulugun-bilimi>.
- Fârâbî. (1987). *Fusûlü'l-medenî* (Çev. H. Özcan). Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 1987).
- Fârâbî. (2016). İdeal Devlet. (Çev. A. Arslan). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Fârâbî. (2018). Mutluluğun kazanılması (2. Baskı). (Çev. A. Arslan). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Fârâbî, *Fusûlun Munteze'a*, Thk. Fevzi Mıtrî Neccâr (Beyrut: Dâru'l-Meşrik, 1971), 65-66.
- Farh, J. L. ve Cheng, B. S. (2000). A cultural analysis of paternalistic leadership in chinese organizations. J. T. Li, A. S. Tsui ve E. Walton (Eds.), *Management and organizations in Chinese context* (s. 84-127) içinde. London: Macmillan.
- Fatima, A., Imran, R. ve Noreen, U. Antecedents and outcomes of employee wellbeing: A path model approach. *Journal of Innovative Research in Education and Management*, 1(1), 40-50.
- Fındıklı, M. M. A., Gözde, O. ve Sığırı, Ü. (2019). Karanlık liderlik ölçeği: Çalışanların algısı üzerine bir ölçeklendirme çalışması. *Nitel Sosyal Bilimler*, 1(1), 89-115.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. Sage Publications.
- Fowers, B. J. (2008). From continence to virtue: Recovering goodness, character unity, and character types for positive psychology. *Theory and Psychology*, 18(5), 629-653. doi: 10.1177/0959354308093399.
- Fraenkel, J. R. ve Wallen, N. E. (2006). *How to design and evaluate research in education* (6. baskı). McGraw-Hill.
- Fredrickson, B. L. ve Losada, M.F. (2005). Positive affect and the complex dynamics of human flourishing. *American Psychologist*, 60(7), 678-686. doi:10.1037/0003-066X.60.7.678
- Fredrickson, B.L. (2001). The role of positive emotions in positive psychology: the broaden-and-build theory of positive emotions. *American Psychologist*, 56(3), 218-226.

- Fry, L. W. (2003). Toward a theory of spiritual leadership. *The leadership quarterly*, 14(6), 693-727. doi: 10.1016/j.leaqua.2003.09.001
- Fry, L. W., Hannah, S. T., Noel, M. ve Walumbwa, F. O. (2011). Impact of spiritual leadership on unit performance. *The Leadership Quarterly*, 22(2), 259-270. doi: 0.1016/j.leaqua.2011.02.002
- Fung Yu Lan (2019). Çin felsefesi tarihi (Çev. F. Aydın). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 1997).
- Gable, S. L. ve Haidt, J. (2005). What (and why) is positive psychology? *Review of General Psychology*, 9(2), 103-110. doi: 10.1037/1089-2680.9.2.103
- Gardner, H., Damon, W. ve Csikszentmihalyi, M. (2001). Good work: When excellence and ethics meet. Basic Books.
- Garland, R. (1991). The mid-point on a Likert rating scale: Is it desirable?. *Marketing Bulletin*, 2, 66-70.
- Gavin, J. H., Quick, J. C., Cooper, C. L. ve Quick, J. D. (2003). A spirit of personal integrity: The role of character in executive health. *Organizational Dynamics*, 32(2), 165-179. Doi: 10.1016/S0090-2616(03)00016-0
- Gazzâlî, İ. (1992). İhyau Ulümi'd Din. (Çev. A. Arslan). Akit Yayınları.
- George, B. (2003). Authentic leadership: Rediscovering the secrets of creating lasting value. Jossey-Bass.
- Gini, A. ve Green, R. M. (2013). 10 virtues of outstanding leaders: Leadership and character (Cilt 5). John Wiley & Sons.
- Gittell, J. H., Cameron, K., Lim, S. ve Rivas, V. (2006). Relationships, layoffs, and organizational resilience: airline Industry responses to September 11. *Journal of Applied Behavioral Science*, 42(3), 300-329. doi: 10.1177/0021886306286466
- Glickman, J. (2011). Be generous at work. Harvard Business Review. Erişim adresi: <https://hbr.org/2011/06/be-generous-at-work>
- Golden-Biddle, K. ve Mao, J. (2012), Implementing positive change in Golden-Biddle. K. and Mao, J. (Eds.), *The Oxford handbook of positive organizational scholarship* (s. 763-772) içinde. Oxford University Press.
- Goleman, D. (2020). Sonuç alıcı liderlik. (Çev. M. İnan). *İnsan yönetimi* (s. 7-42) içinde. Optimist Yayınları.
- Goodwin, D. K. (1999). Ten lessons From presidents. F. Hesselbein, P. M. Cohen (Eds.), *Leader to Leader: Enduring insights on leadership from the Drucker Foundation's award-winning journal* (s. 25-36) içinde. San Francisco: Jossey-Bass.

- Gotsis, G. ve Grimani, K. (2015). Virtue theory and organizational behavior: An integrative framework. *Journal of Management Development*, 34(10), 1288–1309. doi: 10.1108/JMD-02-2015-0021
- Gouldner A.W. (1960). The norm of reciprocity: A preliminary statement. *American Sociological Review* 25(2), 161–178.
- Greenleaf, R. K. (1977). *Servant leadership: A journey into the nature of legitimate power and greatness*. Paulist Press.
- Greenstein, M. ve Holland, J. (2015). *Lighter as we go: Virtues, character strengths, and aging*. Oxford University Press.
- Grimani, A. ve Gotsis, G. (2020). Fostering inclusive organizations through virtuous leadership. J. Marques (Ed.), *The Routledge companion to inclusive leadership* (s. 78-98) içinde. Taylor and Francis.
- Grimani A. ve Gotsis, G. (2021). Leading with a moral compass. Virtuous leadership and health management in turbulent times. Marques, J. (Ed.), *Innovative leadership in times of compelling changes: Strategies, reflections and tools* (s. 201-218) içinde. Springer.
- Groysberg, B., Kelly, L. K. ve Macdonald, B. (2011). The new path to the C-suite. *Harvard Business Review*, 89(3), 60–68.
- Guillén, M. ve González, T. F. (2001). The ethical dimension of managerial leadership two illustrative case studies in TQM. *Journal of Business Ethics*, 34(3), 175-189.
- Gürbüz, S. (2019). AMOS ile yapısal eşitlik modellemesi. Seçkin Yayıncılık.
- Hackett, R. D. ve Wang, G. (2012). Virtues and leadership: An integrating conceptual framework founded in Aristotelian and Confucian perspectives on virtues. *Management Decision*, 50 (5), 868-899. doi: 10.1108/00251741211227564
- Haden, K. N. ve Jenkis, R. (2020). *31 days with the virtues: Practicing the habits of exceptional leaders*. [Özel PDF sürümü]. Erişim adresi: <https://www.acd.org/wp-content/uploads/31-Days-with-the-Virtues-Complimentary.pdf>
- Haden, N. K. (2019). The Virtue of Leadership. *Journal of Dental Education*, 83(7), 10-12. Doi: 10.21815/JDE.019.117. PMID: 31262734.
- Hannah, S. T. ve Avolio, B. J. (2011). The locus of leader character. *The Leadership Quarterly*, 22(5), 979-983. doi: 10.1016/j.leaqua.2011.07.016
- Harrington, D. (2009). *Confirmatory factor analysis*. Oxford University Press.
- Harris, H. (2001). Content analysis of secondary data: A study of courage in managerial decision making. *Journal of Business Ethics* 34(3), 191–208. doi: 10.1023/A:1012534014727

- Harrison, D. A., Newman, D. A. ve Roth, P. L. (2006). How important are job attitudes? Meta-analytic comparisons of integrative behavioral outcomes and time sequences. *Academy of Management Journal*, 49(2), 305–325. doi.org/10.5465/AMJ.2006.20786077
- Harvard Business Review (HBR), (2017). Yöneticinin el kitabı: Liderleri öne çıkaran 17 beceri. (Çev. Levent Göktem). Optimist Yayınları.
- Havard, A. (2014). Virtuous leadership: An agenda for personal excellence (2. Baskı). Scepter Publishers.
- Hefferon, K. ve Boniwell, I. (2014). Pozitif psikoloji kuram, araştırma ve uygulamalar (1.baskı). (Çev. Ed. T. Doğan). Nobel Akademik Yayıncılık. (Orijinal yayın tarihi, 2011).
- Hellstrom, T. (2014). Leading happiness: Leadership and happiness at work in certified b corporations, a qualitative study of leaders and employees to understand the influence of shared leadership on worker happiness within certified benefit corporations. Capstone Collection. 2707. <https://digitalcollections.sit.edu/capstones/2707>
- Hendriks, M., Burger, M., Rijsenbilt, A., Pleeging, E. ve Commandeur, H. (2020a). Virtuous leadership and employee flourishing: The mediating role of work engagement. *Manuscrito Não Publicado*, 1-39.
- Hendriks, M., Burger, M., Rijsenbilt, A., Pleeging, E. ve Commandeur, H. (2020b). Virtuous leadership: a source of employee well-being and trust. *Management Research Review*, 43(8), 951-970. doi: 10.1108/MRR-07-2019-0326
- Hessel, I. L. D. (2013). Developing a virtuous aspect of leadership: A case study of the virtues project's approach to leadership development [Yüksek lisans tezi, Oslo Üniversitesi]. Erişim adresi: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/36814/Hessel-master.pdf?isAllowed=y&sequence=1>
- Hinkin, T. R. (1995). A review of scale development practices in the study of organizations. *Journal of Management*, 21(5), 967–988. doi: 10.1177/014920639502100509
- Hogan, R., Curphy, G. J. ve Hogan, J. (1994). What we know about leadership: Effectiveness and personality. *American Psychologist*, 49(6), 493–504. doi: 10.1037//0003-066x.49.6.493
- Hooijberg, R., Lane, N. ve Diversé, A. (2010). Leader effectiveness and integrity: Wishful thinking? *International Journal of Organizational Analysis*, 18 (1), 59-75. doi:10.1108/19348831011033212
- Hooper, D., Coughlan, J. ve Mullen, M. (2008). Evaluating model fit: A synthesis of the structural equation modelling literature. *In 7th European Conference on Research Methodology for Business and Management Studies*, (s. 195-200).

- Hopton, C., Barling, J. ve Turner, N. (2013). It's not you, it's me: Transformational leadership and self-deprecating humor. *Leadership & Organization Development Journal*, 34, 4-19.
- House, R. J., Hanges, P. J., Javidan, M., Dorfman, P. W. ve Gupta, V. (Eds.). (2004). Culture, leadership, and organizations: The GLOBE study of 62 societies. (1. baskı). Sage.
- Hu, L. T. ve Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55.
- Hurst, J., Leberman, S. ve Edwards, M. (2018). Women managing women: An holistic relational approach to managing relationships at work. *Journal of Management & Organization*, 24(4), 500-516. doi:10.1017/jmo.2017.10
- Hursthouse, R. (1999). On Virtue Ethics. Oxford University Press.
- Hursthouse, R. (2007). Virtue ethics. The on-line Stanford encyclopaedia of philosophy. Stanford, CA: Metaphysics Research Lab, Center for the Study of Language and Information, Stanford University. from <http://plato.stanford.edu/>.
- Hutcheson, G. D. ve Sofroniou, N. (1999). The multivariate social scientist: Introductory statistics using generalized linear models. Sage.
- Irving, J. ve McIntosh, T. (2010). Investigating the value of and hindrances to servant leadership in the Latin American context: Initial findings from Peruvian leaders. *Journal of International Business and Cultural Studies*, 2, 1-16.
- Irwin, T. (1999). Nicomachean Ethics/Aristotle: Translated with introduction, notes, and glossary. Hackett Publishing.
- Isen, A. M., Daubman, K. A. ve Nowicki, G. P. (1987). Positive affect facilitates creative problem solving. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(6), 1122-1131. doi: 0.1037/0022-3514.52.6.1122.
- İbn Sînâ. (2014). Risale fi'l birr ve'l ism. (Çev. G. Deniz). Diyanet İlmî Dergi, 50(1), 229- 244.
- Jöreskog, K. G. ve Sörbom, D. (1996). LISREL8: User's reference guide. Scientific Software.
- Juurikkala, O. (2012). Likeness to the divinity? Virtues and charismatic leadership. *Electronic Journal of Business Ethics and Organization Studies*, 17(2), 4-15.
- Kahn, W. (1990). Psychological conditions of personal engagement and disengagement at work. *Academy of Management Journal*, 33(4), 692-724.

- Kanungo, R. N. (2001). Ethical values of transactional and transformational leaders. *Canadian Journal of Administrative Sciences/Revue Canadienne des Sciences de l'Administration*, 18(4), 257-265. doi:10.1111/J.1936-4490.2001.TB00261.X.
- Kapp, E. A. (2012). The influence of supervisor leadership practices and perceived group safety climate on employee safety performance. *Safety Science*, 50(4), 1119-1124. doi: 1016/j.ssci.2011.11.011
- Karagöz, Y. (2019). Spss-Amos-Meta uygulamalı istatistiksel analizler (2. Baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karagöz, Y. ve Bardakçı, S. (2020). Bilimsel araştırmalarda kullanılan ölçme araçları ve ölçek geliştirme (1. Baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karaman, H. (2013). İslam ahlakında temel erdemler. M. S. Saruhan (Ed.), *İslam ahlak esasları ve felsefesi* içinde. Grafiker Yayınları.
- Kaufmann, E. (2016). The four virtues of a leader: Navigating the Hero's journey through risk to results. Sounds True.
- Kerfoot, K. M. (2019). Chaos, teamwork, compassion, and leadership: Disasters and nursing's finest hours. *Nursing Economics*, 37(5), 265-267.
- Kınalızade A. Ç. (2007). Ahlâk-ı alâî. Klasik Yayınları.
- Kiel, F. (2015). Return on character: The real reason leaders and their companies win. Harvard Business Review Press.
- Kilburg, R. (2012). Virtuous leaders: strategy, character and influence in the 21st century. *American Psychological Association*. doi: 10.1037/13494-000
- Kirkpatrick, S. A. ve Locke, E. A. (1996). Direct and indirect effects of three core charismatic leadership components on performance and attitudes. *Journal of Applied Psychology*, 81(1), 36-51. doi: 10.1037/0021-9010.81.1.36
- Kline, R. B. (2016). Principles and practice of structural equation modeling (4th ed.). Guilford Press.
- Koehn, D. (2017). Aesthetic dimensions of virtue ethics: Implications for business ethics. A. J. G. Sison, G. R. Beabout, I. Ferrero (Eds.), *Handbook of virtue ethics in business and management* (s.13-22) içinde. Springer.
- Konfüçyüs (2014). Analektler. (Çev. M. Azad). Arya Yayıncılık.
- Kooskora, M. (2012). Ethical leadership: The role of the leader. *Cases of Organizational Ethics*, Vilnius University, 23-38.
- Kouzes, J. M. ve Posner, B. Z. (2002). The leadership challenge (3. baskı). Jossey-Bass.
- Kouzes, J. M. ve Posner, B. Z. (2003). Encouraging the heart: A leader's guide to rewarding and recognizing others. Jossey-Boss.

- Kouzes, J. M. ve Posner, B. Z. (2017). The leadership challenge workbook: How to make extraordinary things happen in organizations (6. baskı). John Wiley & Sons.
- Kouzes, J. M. ve Posner, B. Z. (2018). Olağanüstü liderlik: Şirketlerde büyük işler başarmak. (Çev. M. Benveniste). MediaCat. (Orijinal yayın tarihi, 2017).
- Koydemir S. ve Bulgan, G. (2017). Mutluluk 2.0. Elma Yayınevi.
- Krekel C, Ward G, De Neve J-E (2019) Employee wellbeing, productivity, and firm performance. Saïd Bus School WP 4. <http://eureka.sbs.ox.ac.uk/7348/1/2019-04.pdf>
- Kuhnert, K. W. ve Lewis, P. (1987). Transactional and transformational leadership: A constructive/developmental analysis. *Academy of Management review*, 12(4), 648-657.
- Kuvaas, B. (2006). Work performance, affective commitment, and work motivation: The roles of pay administration and pay level. *Journal of Organizational Behavior*, 27(3), 365-385. doi: 10.1002/job.377
- Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity. *Personnel psychology*, 28(4), 563-575. doi: 10.1111/j.1744-6570.1975.tb01393.x
- Lean, E. R. ve Ganster, D. C. (2017). Is there a common understanding of spiritual leader behaviors? *Journal of Management, Spirituality & Religion*, 14(4), 1-23. doi: 10.1080/14766086.2017.1315316.
- Lee, F., Edmondson, A. C., Thomke, S. ve Worline, M. (2004). The mixed effects of inconsistency on experimentation in organizations. *Organization Science*, 15(3), 310-326. doi: 10.1287/orsc.1040.0076
- Leimon, A. ve McMahan, G. (2018). Pozitif psikoloji: For dummies. (Çev. E. Tanıl). Nobel Yaşam. (Orijinal yayın tarihi, 2012).
- Lencioni, P. (2017). İdeal ekip oyuncusu. (Çev. E. Kızıldağ). Timaş Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 2017).
- Lennick, D. ve Kiel, F. (2008). Moral intelligence: Enhancing business performance & leadership success. Wharton Business School Publishing.
- Leroy, H., Palanski, M. E. ve Simons, T. (2012). Authentic leadership and behavioral integrity as drivers of follower commitment and performance. *Journal of Business Ethics*, 107(3), 255-264. doi: 10.1007/s10551-011-1036-1
- Li, C. W., Wu, K., Johnson, D. E. ve Wu, M. (2012). Moral leadership and psychological empowerment in China. *Journal of Managerial Psychology*, 27(1), 90-108. doi: 10.1108/02683941211193875
- Lilius, J. M., Worline, M. C., Maitlis, S., Kanov, J., Dutton, J. E. ve Frost, P. (2008). The contours and consequences of compassion at work. *Journal of Organizational*

- Behavior: The International Journal of Industrial, Occupational and Organizational Psychology and Behavior*, 29(2), 193-218. doi: 10.1002/job.508
- Lok, P. ve Crawford, J. (2004). The effect of organizational culture and leadership style on job satisfaction and organizational commitment: a cross-national comparison. *Journal of Management Development*, 23(4), 321-338. doi: 10.1108/02621710410529785
- Luthans, F. ve Avolio, B. J. (2003). Authentic leadership: A positive developmental approach. K. S. Cameron, J. E. Dutton ve R. E. Quinn (Eds.), *Positive organizational scholarship* (s. 241-261) içinde. San Francisco: Barrett-Koehler
- Luthans, F. ve Youssef, C. M. (2004). Human, social, and now positive psychological capital management: Investing in people for competitive advantage. *Organizational Dynamics*, 33(2), 143-160. doi: 10.1016/j.orgdyn.2004.01.003
- Lyubomirsky, S., King, L. ve Diener, E. (2005). The Benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success? *Psychological Bulletin*, 131(6), 803-855. doi: org/10.1037/0033-2909.131.6.803
- MacIntyre, A. (2007). *After Virtue: A study in moral theory* (3. baskı). University of Notre Dame Press.
- MacKenzie, S. B., Podsakoff, P. M. ve Rich, G. A. (2001). Transformational and transactional leadership and salesperson performance. *Journal of the Academy of Marketing Science* 29(2), 115-134. doi:10.1177/ 03079459994506
- Malti, T. (2021). Kindness: a perspective from developmental psychology. *European Journal of Developmental Psychology*, 18(5), 629-657. doi: 10.1080/17405629.2020.1837617
- Manz, C. C., Manz, K. P., Adams, S. B. ve Shipper, F. (2011). Sustainable performance with values-based shared leadership: a case study of a virtuous organization. *Canadian Journal of Administrative Sciences/Revue Canadienne des Sciences de l'Administration*, 28(3), 284-296. doi: 10.1002/cjas.184
- Martin, R. A., Puhlik-Doris, P., Larsen, G., Gray, J. ve Weir, K. (2003). Individual differences in uses of humor and their relation to psychological well-being: Development of the humor styles questionnaire. *Journal of Research in Personality*, 37(1), 48-75. doi: 10.1016/S0092-6566(02)00534-2.
- Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. Harper.
- Mckee, A. (2017). *Happiness*. Harvard Business Review Press.
- Maxwell, J. C. (1993). *Developing the leader within you*. Thomas Nelson.

- Maxwell, J. (2020). Reddedilemez 21 liderlik yasası: Liderlik yasaları. (Çev. A. Pınarbaşı). Beyaz Yayınları.
- Maxwell, J. C. (2007). The 21 Irrefutable laws of leadership workbook: revised and updated. Harper Collins Leadership.
- May, R. (2013). Yaratma cesareti. (Çev. A. Oysal). Metis Yayınları.
- McAllister, D. J. (1995) Affect and cognition-based trust as foundations for interpersonal cooperation in organizations. *Academy of Management Journal*, 38(1), 24-59. doi: 10.2307/256727.
- McCloskey, M. (2014). Learning leadership in a changing world: Virtue and effective leadership in the 21st century. Springer.
- McCullough, M.E., Emmons, R.A. ve Tsang, J. (2002). The grateful disposition: A conceptual and empirical topography. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 112-127. doi: 10.1037//0022-3514.82.1.112
- McCullough, M. E. ve Snyder, C. R. (2000). Classical sources of human strength: Revisiting an old home and building a new one. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 19(1), 1-10. doi: 10.1521/jscp.2000.19.1.1.
- McDermott, R. (2011). Internal and external validity. Cambridge handbook of experimental political science. Cambridge University Press.
- McKenna, B., Rooney, D. ve Boal, K. (2009). Wisdom Principles as a meta-theoretical basis for evaluating leadership. *The Leadership Quarterly*, 20(2), 177-190. doi: /10.1016/j.leaqua.2009.01.013
- Melé, D. (2005). Ethical education in accounting: Integrating rules, values and virtues. *Journal of Business Ethics*, 57(1), 97-109. doi: 10.1007/s10551-004-3829-y
- Mencius 4A:12 and 5A:2 (2003). D. C. Lau (Trans.), Mencius. Penguin Books.
- Mendonca, M. (2001). Preparing for ethical leadership in organizations. *Canadian Journal of Administrative Sciences/Revue Canadienne des Sciences de l'Administration*, 18(4), 266-276.
- Mercurio, Z. A. (2015). Affective commitment as a core essence of organizational commitment: An integrative literature review. *Human Resource Development Review*, 14(4), 389-414.
- Messick, D. (2006). Ethical judgment and moral leadership. D. L. Rhode (Ed.), *Moral leadership: The theory and practice of power, judgement and policy* içinde. John Wiley & Sons.
- Metin, Mustafa. (2014). Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri. Pegem Akademi Yayıncılık.

- Meyer, J. P., Allen, N. J. ve Smith, C. A. (1993). Commitment to organizations and occupations: extension and test of a three-component conceptualization. *Journal of Applied Psychology*, 78(4), 538-551. doi: 10.1037/0021-9010.78.4.538
- Meyer, J. P., Stanley, D. J., Herscovitch, L. ve Topolnytsky, L. (2002). Affective, continuance, and normative commitment to the organization: A meta-analysis of antecedents, correlates, and consequences. *Journal of Vocational Behavior*, 61(1), 20-52. doi: 10.1006/jvbe.2001.1842
- Miska, C., Hilbe, C. ve Mayer, S. (2014). Reconciling different views of responsible leadership: A rationality-based approach. *Journal of Business Ethics*, 125(2), 349-360. doi: 10.1007/S10551-013-1923-8
- Miskeveyh, İ. (1983). Ahlakı olgunlaştırma (Çev. A. Şener, İ. Kayaoğlu, C. Tunç). Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Miskeveyh, İ. (2013). Tehzîbu'l-ahlak- Ahlak eğitimi (Çev. A. Şener, İ. Kayaoğlu, C. Tunç). Büyüyenay Yayınları.
- Monzani, L., Seijts, G. H. ve Crossan, M. M. (2021). Character matters: The network structure of leader character and its relation to follower positive outcomes. *PLoS ONE* 16(9), 1-25. e0255940. doi: 10.1371/journal.pone.0255940
- Moorman, R. H., Darnold, T. C. ve Priesemuth, M. (2013). Perceived leader integrity: Supporting the construct validity and utility of a multi-dimensional measure in two samples. *The Leadership Quarterly*, 24(3), 427-444. doi: 10.1016/j.leaqua.2013.02.003.
- Muthén, L. K. ve Muthén, B. (2012). 1998-2012. Mplus user's guide (7. baskı). Muthén & Muthén.
- Nassif, A. G., Hackett, R. D. ve Wang, G. (2021). Ethical, virtuous, and charismatic leadership: An examination of differential relationships with follower and leader outcomes. *Journal of Business Ethics*, 172(3), 581-603. doi: 10.1007/s10551-020-04491-8
- Ndalamba, K. K., Caldwell, C. ve Anderson, V. (2018). Leadership vision as a moral duty. *Journal of Management Development*. 37(3). 309-319. doi: 10.1108/JMD-08-2017-0262
- Nelson, B. (1999). Enerji dolu bir iş yeri yaratmak. F. Hesselben, P. M. Cohen (Eds.), *Liderden lidere* (ss. 283-294) içinde. BZD Yayıncılık.
- Howarth, M. D. ve Rafferty, A. E. (2009). Transformational leadership and organizational change: The impact of vision content and delivery. *Academy of Management Annual Meeting Proceeding*. 1, 1-6. doi: 10.5465/AMBPP.2009.44243043.

- Neubert, M. J., Carlson, D. S., Kacmar, K. M., Roberts, J. A. ve Chonko, L. B. (2009). The virtuous influence of ethical leadership behavior: Evidence from the field. *Journal of Business Ethics*, 90(2), 157-170. doi: 10.1007/s10551-009-0037-9
- Newstead, T., Dawkins, S., Macklin, R. ve Martin, A. (2020). The virtues project: An approach to developing good leaders, *Journal of Business Ethics*, 167(1), 605-622. doi: 10.1007/s10551-019-04163-2
- Newstead, T., Dawkins, S., Macklin, R. ve Martin, A. (2021). We don't need more leaders–We need more good leaders. Advancing a virtues-based approach to leader(ship) development. *The Leadership Quarterly*, 32(5), 1-11. doi: 10.1016/j.leaqua.2019.101312
- Nunnally, J. C. (1978). An overview of psychological measurement. *Clinical Diagnosis of Mental Disorders*, 97-146.
- O'Connell, W. ve Bligh, M. (2009). Emerging from ethical scandal: Can corruption really have a happy ending? *Leadership* 5(2), 213-235. doi: 10.1177/1742715009102935
- Ocak, H. (2011). Bir ahlak felsefesi problemi olarak erdem kavramına yüklenen anlamın İlkçağ'dan Ortaçağ'a evrimi. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi (FLSF)*, 11, 79-101.
- Oğuz E. (2011), Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları ile yöneticilerin liderlik stilleri arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17 (3), 377-403.
- Oktay, E. ve Gül, H. (2003). Çalışanların duygusal bağlılıklarının sağlanmasında Conger ve Kanungo'nun karizmatik lider özelliklerinin etkileri üzerine Karaman ve Aksaray emniyet müdürlüklerinde yapılan bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 403-428.
- Olsson, U. H., Foss, T., Troye, S. V. ve Roy D. Howell (2000). The performance of ML, GLS, and WLS estimation in structural equation modeling under conditions of misspecification and nonnormality. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 7 (4), 557-595. doi: 10.1207/S15328007SEM0704_3
- Omaji, P.O. (2015). Audacity of leading right: An odyssey toward virtuous leadership. Paul Omojo Omaji.
- Organ, D. W. (1988). Organizational citizenship behavior: The good soldier syndrome. Lexington Books.
- Organ, D. W. ve Konovsky, M. (1989). Cognitive versus affective determinants of organizational citizenship behavior. *Journal of Applied Psychology*, 74(1), 157-164. doi: 10.1037/0021-9010.74.1.157
- Osiemo, L. B. (2012). Developing responsible leaders: The university at the service of the person. *Journal of Business Ethics*, 108(2), 131-143. doi: 10.1007/s10551-011-1087-3

- Owens, B. P. ve Hekman, D. R. (2016). How does leader humility influence team performance? Exploring the mechanisms of contagion and collective promotion focus. *Academy of Management Journal*, 59(3), doi: 1088-1111. 10.5465/amj.2013.0660
- Owens, B. P., Johnson, M. D. ve Mitchell, T. R. (2013). Expressed humility in organizations: Implications for performance, teams, and leadership. *Organization Science*, 24(5), 1517-1538. doi: 10.1287/orsc.1120.0795
- Owens, B. P., Wallace, A. S. ve Waldman, D. A. (2015). Leader narcissism and follower outcomes: The counterbalancing effect of leader humility. *Journal of Applied Psychology*, 100(4), 1203–1213. doi: 10.1037/a0038698
- Özdamar, K. (2016). Eğitim, sağlık ve davranış bilimlerinde ölçek ve test geliştirme yapısal eşitlik modellemesi. Nisan Yayıncılık.
- Özgen, M. K. (1997). Fârâbî'de mutluluk ve ahlak ilişkisi. İnsan Yayınları.
- Padavic, I. ve Earnest, W. R. (1994). Paternalism as a component of managerial strategy. *The Social Science Journal*, 31(4), 389-405. doi: 10.1016/0362-3319(94)90031-0.
- Palanski, M. E. ve Vogelgesang, G. (2011). Virtuous creativity: The effects of leader behavioural integrity on follower creative thinking and risk taking. *Canadian Journal of Administrative Sciences*, 28(3), 259–269. doi: 10.1002/CJAS.219.
- Palanski, M. E. ve Yammarino, F. J. (2009). Integrity and leadership: A multi-level conceptual framework. *The Leadership Quarterly*, 20(3), 405-420. doi: 1016/j.leaqua.2009.03.008
- Palanski, M. E., Cullen, K. L., Gentry, W. A. ve Nichols, C. M. (2015). Virtuous leadership: Exploring the effects of leader courage and behavioral integrity on leader performance and image. *Journal of Business Ethics*, 132(2), 297–310. doi: 10.1007/s10551-014-23172
- Pallant, J. (2017). Spss kullanma kılavuzu: Spss ile adım adım veri analizi. (Çev. S. Balcı, B. Ahi). Anı Yayıncılık. (Orijinal yayın tarihi, 2016).
- Papadopoulos, I., Lazzarino, R., Koulouglioti, C., Aagard, M., Akman, Ö., Alpers, L. M., ... Zorba, A. (2021). The importance of being a compassionate leader: the views of nursing and midwifery managers from around the world. *Journal of Transcultural Nursing*, 32(6) 1-13. doi: 10436596211008214.
- Patterson, K. A. (2003). Servant leadership: A theoretical model. Regent University.
- Peabody, D. ve L. R. Goldberg (1989). Some determinants of factor structures from personality-trait descriptors. *Journal of Personality and Social Psychology* 57(3), 552–567.

- Pearce, C. L., Waldman, D. A. ve Csikszentmihalyi, M. (2006). Virtuous leadership: A theoretical model and research agenda. *Journal of Management, Spirituality & Religion*, 3(1/2), 60–77. doi: 10.1080/14766080609518611
- Peterson, C. ve Park, N. (2004). Classification and measurement of character strengths: implications for practice. P. A. Linley ve S. Joseph (Eds.), *Positive Psychology in Practice* (s. 433–446) içinde. John Wiley & Sons.
- Peterson, C. ve Park, N. (2009). Classifying and measuring strengths of character. S. J. Lopez ve C. R. Snyder (Eds.), *Oxford handbook of positive psychology* (2. baskı), (s. 25–33) içinde. Oxford University Press.
- Peterson, C. ve Seligman, M. E. (2004). Character strengths and virtues: A handbook and classification (Cilt 1). Oxford University Press.
- Peterson, C., Park, N. ve Seligman, M. E. (2006). Greater strengths of character and recovery from illness. *The journal of positive psychology*, 1(1), 17-26. doi: 10.1080/17439760500372739.
- Piccolo, R. F. ve Colquitt, J. A. (2006). Transformational leadership and job behaviors: The mediating role of core job characteristics. *Academy of Management Journal*, 49(2), 327–340. doi: 10.5465/AMJ.2006.20786079
- Platon (2017). Devlet. (Çev. S. Eyüboğlu, M. A. Cimcoz). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Podsakoff, P. M., Mackenzie, S. B., Paine, J. B. ve Bachrach, D. G. (2000). Organizational citizenship behaviors: A critical review of the theoretical and empirical literature and suggestions for future research. *Journal of Management*, 26(3), 513-563. doi: 10.1016/S0149-2063(00)00047-7
- Polit, D. F. ve Beck, C. T. (2006). The content validity index: are you sure you know what's being reported? Critique and recommendations. *Research in nursing & health*, 29(5), 489-497. doi: 10.1002/nur.20147
- Popli S. ve Rizvi IA. (2016). Drivers of employee engagement: The role of leadership style. *Global Business Review*. 17(4), 965-979. doi:10.1177/0972150916645701
- Popov, L. K. ve Smith, K. (2005). The virtues project educator's guide: Simple ways to create a culture of character. Ontario College of Teachers.
- Porter, L. W., Steers, R. M., Mowday, R. T. ve Boulian, P. V. (1974). Organizational commitment, job satisfaction, and turnover among psychiatric technicians. *Journal of Applied Psychology*, 59(5), 603-609. doi: 10.1037/h0037335
- Primawidi, S. ve Mangundjaya, W. L. (2020). Organizational justice and affective commitment to change in employees of multifinancial service company. *Jurnal Psikologi*, 19(1), 51-60.

- Quinn, R. E. (1996). *Deep Change: Discovering the leader within*. Jossey-Bass.
- Quinn, R. E. (2005). Moments of greatness. *Harvard Business Review*, 83(7/8), 74-83.
- Racelis, A. (2013). Developing a virtue ethics scale: Exploratory survey of Philippine managers. *Asian Journal of Business and Accounting*, 6(1), 15-37.
- Rath, T. and Conchie, B. (2008). *Strengths based leadership: Great leaders, teams, and why people follow*. Gallup Press.
- Rawls, J. (1999). *A theory of justice*. China Social Sciences Publishing House & Chengcheng Books Ltd.
- Rego, A. ve Cunha, M. P. (2011). *Liderança, a virtude esta no meio*. Editora Actual.
- Rego, A., Cunha, M. P. ve Clegg, S. R. (2012). *The virtues of leadership: Contemporary challenges for global managers*. Oxford University Press.
- Rhoades, L., Eisenberger, R. ve Armeli, S. (2001). Affective commitment to the organization: The contribution of perceived organizational support. *Journal of Applied Psychology*, 86(5), 825-836. doi: 10.1037/0021-9010.86.5.825
- Riggio, R. E., Zhu, W., Reina, C. ve Maroosis, J. A. (2010). Virtue-based measurement of ethical leadership: The Leadership virtues questionnaire. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 62(4), 235-250. doi: 10.1037/cpb0000032
- Salas-Vallina, A. ve Alegre, J. (2021). Happiness at work: Developing a shorter measure. *Journal of Management & Organization*, 27(3), 460-480. doi:10.1017/jmo.2018.24
- Sandage, S. J. ve Hill, P. C. (2001). The virtues of positive psychology: The rapprochement and challenges of an affirmative postmodern perspective. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 31(3), 241-260. doi: 10.1111/1468-5914.00157
- Sarros, J. ve Barker, C. (2003). Virtuous leadership scale: Australian management character survey. *Australian Institute of Management/Monash University Study*.
- Sarros, J., Cooper, B. ve Hartican, A. (2006). Leadership and character. *Leadership & Organizational Development Journal*, 27, 682-699. doi: 10.1108/0143773061070929
- Sarros, J. C. ve Cooper, B. K. (2006). Building character: A leadership essential. *Journal of Business and Psychology*, 21(1), 1-22. doi: 10.1007/s10869-005-9020-3
- Saruhan, M. (2015). Erdemlerin erdemi: Adâlet. *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 1-12.
- Saruhan, M. S. (2012). İslam felsefesi tarihi I. Grafiker Yayınları.
- Sayın, K. (2018). Kurumsal skandal, strateji ve performans ilişkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 275-296.

- Schaufeli, W. B. (2015). Engaging leadership in the job demands-resources model. *The Career Development International*, 20(5), 446–463. doi: 10.1108/CDI-02-2015-0025
- Schumacker, R. E. ve Lomax, R. G. (2004). A beginner's guide to structural equation modeling. Psychology Press.
- Seçer, İ. (2015). SPSS ve LISREL ile pratik veri analizi (2. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Seijts, G., Espinoza, J. A. ve Carswell, J. (2020). Utility analysis of character assessment in employee placement. *Leadership & Organization Development Journal*, 41(5), 703–720. doi: 10.1108/LODJ-07-2019-0314
- Seijts, G., Gandz, J., Crossan, M. ve Reno, M. (2015). Character matters: Character dimensions' impact on leader performance and outcomes. *Organizational Dynamics*, 44(1), 65–74. doi: 10.1016/j.orgdyn.2014.11.008
- Seligman, M. E. P. (2019). Gerçek mutluluk (2. Baskı). (Çev. S. Kunt Akbaş). Eksi Kitaplar.
- Seligman, M. E. P. (2007). Coaching and positive psychology. *Australian Psychologist*, 42(4), 266-267. doi: 10.1080/00050060701648233
- Seligman, M. E. P. (2002). Positive psychology, positive prevention, and positive therapy. C. R. Synder ve S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of positive psychology* (s. 3–9) içinde. Oxford University Press.
- Seligman, M. E. P. ve Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*, 55(1), 5–14. doi: 10.1037/0003-066X.55.1.5
- Seligman, M. E., Steen, T., Park, N. ve Peterson, C. (2005). Positive psychology progress. *American Psychologist*, 60(5), 410-421. doi: 10.1037/0003-066X.60.5.410
- Sendjaya, S., Sarros, J. C. ve Santora, J. C. (2008). Defining and measuring servant leadership behaviour in organizations. *Journal of Management Studies*, 45(2), 402-24. doi: 10.1111/j.1467-6486.2007.00761.x
- Senthilnathan, S. (2019). Usefulness of correlation analysis. *SSRN Electronic Journal*. Available at SSRN 3416918. doi: 10.2139/ssrn.3416918
- Shamir, B. ve Eilam, G. (2005). What's your story? A life-stories approach to authentic leadership development. *The Leadership Quarterly*, 16(3), 395–417. doi: 10.1016/j.leaqua.2005.03.005
- Shamir, B., House, R. J. ve Arthur, M. B. (1993). The motivational effects of charismatic leadership: A self-concept based theory. *Organization science*, 4(4), 577-594.
- Shuck, B., Alagaraja, M., Immekus, J., Cumberland, D. ve Honeycutt-Elliott, M. (2019). Does compassion matter in leadership? A two-stage sequential equal status mixed method exploratory study of compassionate leader behavior and connections to performance in human resource development. *Human Resource Development Quarterly*, 30(4), 537-564. doi: 10.1002/hrdq.21369

- Singh, P. ve Bhandarker, A. (1990). Corporate success and transformational leadership. New Age International.
- Singh, P., Bhandarker, A. ve Rai, S. (2015). The leadership odyssey: From darkness to light. Sage.
- Sinha, J.B.P. (1995). The cultural context of leadership and power. Sage.
- Sirota, D., Mischkind, L.A. ve Meltzer, M.I. (2005). The enthusiastic employee. Wharton School Publishing.
- Skirbekk, G. ve Gilje, N. (1971). Antik Yunan'dan modern döneme felsefe tarihi. (Çev. E. Akbaş, Ş. Mutlu). Üniversite Kitabevi.
- Small, C. ve C. Lew. (2021). Mindfulness, moral reasoning a responsibility: Towards virtue in ethical decision-making. *Journal of Business Ethics*, 169(1) 103-117. doi:10.1007/s10551-019-04272-y
- Smith, L. T. (2006) Choosing the margins: The role of research in indigenous struggles for social justice. N. K. Denzin ve M. D. Giardina (Eds.), *Qualitative inquiry and the conservative challenge: Confrontin methodological fundamentalism* içinde. Left Coast Press.
- Solomon, R. (1999). A better way to think about business: How personal integrity leads to corporate success. Oxford University Press.
- Solomon, R. (1992). Ethics and excellence. Oxford University Press.
- Sosik, J. J. ve Cameron, J. C. (2010). Character and authentic transformational leadership behavior: Expanding the ascetic self toward others. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 62(4), 251–269. doi: 10.1037/a0022104.
- Sosik, J. J., Chun, J. U., Ete, Z., Arenas, F. J. ve Scherer, J. A. (2019). Self-control puts character into action: Examining how leader character strengths and ethical leadership relate to leader outcomes. *Journal of Business Ethics*, 160(3), 765–781. doi: 10.1007/s10551-018-3908-0.
- Sosik, J. J., Gentry, W. A. ve Chun, J. U. (2012). The value of virtue in the upper echelons: A multisource examination of executive character strengths and performance. *The Leadership Quarterly*, 23(3), 367–382. doi: 10.1016/j.leaqua.2011.08.010
- Spears, L. C. (2004). Practicing servant leadership. *Leader to Leader*, 34, 7–11. doi: 10.1002/ltl.94
- Spinoza. (2017). Ethica (5. Baskı). (Çev. Ç. Dürüşken). Alfa Yayınları.
- Spreitzer, G. M. ve Sonenshein, S. (2003). Positive deviance and extraordinary organizing. K. S. Cameron, J.E. Dutton and R.E. Quinn (Eds.), *Positive organizational scholarship* (s. 207-224) içinde. Berrett Koehler.

- Stam, D. A., van Knippenberg, D. ve Wisse, B. (2010). The role of regulatory fit in visionary leadership. *Journal of Organizational Behavior*, 31(4), 499–518. doi: 10.1002/job.624
- Streiner, D. L. (1994). Sample-size formulae for parameter estimation. *Perceptual and motor skills*, 78(1), 275-284. doi: 10.2466/pms.1994.78.1.275
- Sturm, R. E., Vera, D. ve Crossan, M. (2017). The entanglement of leader character and leader competence and its impact on performance. *The Leadership Quarterly*, 28(3), 349–366. doi: /10.1016/j.leaqua.2016.11.007
- Sung, W. (2020). Xin: Being trustworthy. *International Philosophical Quarterly*, 60(3), 271-286. doi: 10.5840/ipq2020715151
- Şeker, H. ve Gençdoğan, B. (2014). Psikolojide ve eğitimde ölçme aracı geliştirme (2. Basım). Nobel Yayıncılık.
- Şenturan, Ş. (2005). İşletmelerde küçülme politikalarının insan kaynakları uygulamaları üzerindeki etkileri. *Kamu-İş Dergisi*, 8(3), 79-91.
- Şimşek, H. (1997). 21. Yüzyılın eşğinde paradigmlar savaşı: Kaostaki Türkiye. Sistem Yayıncılık.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). Using multivariate statistics (6. baskı). Pearson Education.
- Taş, O. (2006). *İbni Sinâ'nın ahlak felsefesinde mutluluk*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi].
- Taşpınar, Y. ve Eryeşil, K. (2021). Erdemli liderlik algısının, birey-örgüt uyumu ve iş tatminine etkisi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, Yönetim ve Organizasyon Özel Sayısı*, 18, 1223-1255.
- Tavşancıl, E. (2014). Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi (5. Baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Tepper, B. J. (2007). Abusive supervision in work organizations: Review synthesis, and research agenda. *Journal of Management*, 33(3), 261–289. doi: 10.1177/0149206307300812
- The New Merriam-Webster Dictionary. (1989). Merriam-Webster Inc.
- Thun, B. ve Kelloway, E. K. (2011). *Virtuous leaders: Assessing character strengths in the workplace*. *Canadian Journal of Administrative Sciences/Revue Canadienne des Sciences de l'Administration*, 28(3), 270-283. doi: 10.1002/cjas.216
- Toksöz, H. (2016). Fârâbî düşüncesinde ilâhî cömertlik (cûd) ve adalet. *Diyanet İlmî Dergi*, 52(1), 81-100.

- Topp, C. W., Østergaard, S. D., Søndergaard, S. ve Bech, P. (2015). The WHO-5 Well-Being Index: A systematic review of the literature. *Psychotherapy and psychosomatics*, 84(3), 167-176. doi: 10.1159/000376585
- Trevino, L. K., Brown, M. E. ve Hartman, L. P. (2003). A qualitative investigation of perceived executive ethical leadership: Perceptions from inside and outside the executive suite. *Human Relations*, 56(1), 5-37. doi: 10.1177/0018726703056001448
- Trevino, L. K., Hartman, L. P. ve Brown, M. (2000). Moral person and moral manager: How executives develop a reputation for ethical leadership. *California management review*, 42(4), 128-142. doi: 10.2307/41166057
- Turan, R. (2015). İbn Miskeveyh'de erdem kavramı ve temel erdemler. *Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 7-35.
- Turriago-Hoyos, A., Thoene, U. ve Arjoon, S. (2016). Knowledge workers and virtues in Peter Drucker's management theory. *SAGE Open*. doi:10.1177/2158244016639631
- Tusî, N. (2007). Ahlâk-ı nâsirî. (Çev. T. Özakkaş, A. Gafarov, Z. Şükürov). Litera Yayınları. Türk Dil Kurumu. *Türk Dil Kurumu sözlükleri*. Erişim tarihi: 23 Eylül 2021, <https://sozluk.gov.tr/>
- Türker, Ö. ve Aksu, İ. (2018). Fârâbî Felsefesinin Temel Erdemleri. *Edebali İslamiyat Dergisi*, 2(4). 25-51.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2021). *İl bazında gayrisafi yurt içi hasıla, 2019*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Il-Bazinda-Gayrisafi-Yurt-Ici-Hasila-2019-33663>
- Türkiye İstatistik Kurumu (2 Şubat 2021). *Sürdürülebilir kalınma göstergeleri, 2010-2019*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sustainable-Development-Indicators-2010-2019-37194>
- Ulaş, S. E. (2002). Felsefe sözlüğü. Bilim Sanat Yayınları.
- Uysal, E. (2007). İbn Hazm'ın Müdâvâr'ında ahlâka ilişkin görüşleri. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16(2), 59-78.
- Ülgen, H. ve Mirze, S. K. (2007). İşletmelerde stratejik yönetim. Arıkan Yayınları.
- van Dierendonck, D. ve Nuijten, I. (2011). The servant leadership survey: Development and validation of a multidimensional measure. *Journal of business and psychology*, 26(3), 249-267. doi: 10.1007/s10869-010-9194-1
- van Dierendonck, D. ve Patterson, K. (2015). Compassionate love as a cornerstone of servant leadership: An integration of previous theorizing and research. *Journal of Business Ethics*, 128(1), 119-131. doi: 10.1007/s10551-014-2085-z
- van Dierendonck, D., Haynes, C., Borrill, C. ve Stride, C. (2004). Leadership behavior and subordinate well-being. *Journal of Occupational Health Psychology*, 9, 165-175. doi: 10.1037/1076-8998.9.2.165

- Verplanken, B. ve Holland, R. W. (2002). Motivated decision making: effects of activation and self-centrality of values on choices and behavior. *Journal of personality and social psychology*, 82(3), 434 – 447. doi: 10.1037//0022-3514.82.3.434
- Walton, C. (1988). *The Moral Manager*. Harper & Row.
- Walumbwa, F. O., Avolio, B. J., Gardner, W. L., Wernsing, T. S. ve Peterson, S. J. (2008). Authentic leadership: Development and validation of a theory-based measure. *Journal of management*, 34(1), 89-126. doi: 10.1177/0149206307308913
- Wang, G. ve Hackett, R. D. (2016). Conceptualization and measurement of virtuous leadership: Doing well by doing good. *Journal of Business Ethics*, 137(2), 321-345. doi: 10.1007/s 10551 -015-2560-1
- Wang, Q. I. (2011). *A conceptual and empirical investigation of leader virtues and virtuous leadership*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. McMaster Üniversitesi.
- Wang, Y. ve Li, H. (2019) Moral leadership and unethical pro-organizational behavior: A moderated mediation model. *Frontiers in Psychology*, 10, 2640. doi: 10.3389/fpsyg.2019.02640
- Warr, P. (1990). The measurement of well-being and other aspects of mental health. *Journal of occupational Psychology*, 63(3), 193-210.
- Wasti, S. A. (2000). Meyer ve Allen'in üç boyutlu örgütsel bağlılık ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik analizi. 8. *Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı* (s. 401-410), Nevşehir.
- Wasti, S. A., Tan, H. H. Brower, H. H. ve Önder, Ç. (2007). Cross-cultural measurement of supervisor trustworthiness: An assessment of measurement invariance across three cultures. *The Leadership Quarterly*, 18(5), 477-489. doi: 10.1016/j.leaqua.2007.07.004
- Weaver, G. (2006). Virtue in organizations: Moral identity as a foundation for moral agency. *Organization Studies*, 27(3), 341-368. doi: 10.1177/0170840606062426
- Westwood, R. (1997). Harmony and patriarchy: The cultural basis for paternalistic leadership among the overseas Chinese. *Organization studies*, 18(3), 445-480. doi: 10.1177/017084069701800305
- Williams, B., Onsmann, A. ve Brown, T. (2010). Exploratory factor analysis: A five-step guide for novices. *Australasian Journal of Paramedicine*, 8(3), 1-13. doi: 10.33151/ajp.8.3.93
- Wittmer, D. ve O'Brien, K. (2014). The virtue of "virtue ethics" in business and business education. *Journal of Business Ethics Education*, 11, 1-18. doi: 10.5840/jbee20141113

- Wollard, K. K. ve Shuck, B. (2011). Antecedents to employee engagement: A structured review of the literature. *Advances in Developing Human Resources*, 13(4), 429-446. doi: 10.1177/1523422311431220
- Wong, C. A. ve Laschinger, H. K. S. (2012). Authentic leadership, performance, and job satisfaction: The mediating role of empowerment. *Journal of Advanced Nursing*, 69(4), 947-959. doi: 10.1111/j.1365-2648.2012.06089.x
- Xie, K. (2015). Kindness ethics: A possible approach to virtue ethics. *Education Journal*, 4(5), 189-193.
- Yazır, Elmalılı M. Hamdi, (2000). Hak Dini Kur'an Dili, sad: İ. Karaçam, E. Işık, N. Bolelli, A. Yücel, İstanbul trz, II.
- Yıldırım, M. (2021). Örneklem ve örnekleme yöntemleri (2. Baskı). S. Şen, İ. Yıldırım (Eds.), *Eğitimde araştırma yöntemleri* (s. 61-96) içinde. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (10. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, F. ve Yılmaz, F. (2015). Ahlaki kimlik ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(4), 111-134. doi: 10.18026/cbusos.35372
- Yukl, G. (2012). Effective leadership behavior: What we know and what questions need more attention. *The Academy of Management Perspectives*, 26(4), 66–85. doi: 10.5465/amp.2012.0088
- Yukl, G. A. (2002). Leadership in organizations (5. baskı). Prentice Hall.
- Yurdabakan, İ. ve Çüm, S. (2017). Scale development in behavioral sciences (based on exploratory factor analysis). *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 11(2), 108-126.
- Zehir, C. (2000). *İşletmelerde Örgütsel küçülme stratejisi (downsizing) ve Türkiye'de örgütsel küçülme uygulamaları*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zel, U. (1997). Harekete geçirici liderlik ve işe yönelik liderlik. *Verimlilik Dergisi*, 4(13), 64-69.
- Zetlin, M. (2019). *Here's how 3 of the World's worst ceos almost killed their companies by creating a toxic culture*. Inc. Erişim adresi: <https://www.inc.com/minda-zetlin/worst-ceos-toxic-culture-uber-papa-johns-wells-fargo.html>
- Zhang, G., Bai, Y., Caza, A. ve Wang, L. (2014). Leader integrity and organizational citizenship behaviour in China. *Management and Organization Review*, 10(2), 299–319. doi: 10.1111/more.12023

- Zhu, W., May, D. R. ve Avolio, B. J. (2004). The impact of ethical leadership behavior on employee outcomes: The roles of psychological empowerment and authenticity. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 11(1), 16–26. do i: 10.1177/107179190401100104
- Zopiatis, A. ve Orphanides, N. (2009). Investigating occupational burnout of food and beverage employees: The case of Cyprus. *British Food Journal*. 111(9), 930-947. doi: 10.1108/00070700910992853

GÜNCEL YAKLAŞIMLARLA GELENEKSEL VE YENİ MEDYADA BEDEN

Editör:
Dr. Yeşim Argın

Güncel Yaklaşımlarla Geleneksel ve Yeni Medyada Beden

Editör: Dr. Yeşim Argın

Yayın No.: 1893
E-ISBN: 978-625-393-081-3
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır. "NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com
Redaksiyon: Mine Metin -mine@nobelyayin.com
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com

Kütüphane Bilgi Kartı

Argın, Yeşim.

Güncel Yaklaşımlarla Geleneksel ve Yeni Medyada Beden / Editör: Dr. Yeşim Argın

1. Basım, XIV + 200 s., 15,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

E-ISBN: 978-625-393-081-3

1. Geleneksel Medya 2. Yeni Medya 3. Beden

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
BeYTEPE Köy Yolu No.: 3 06800 Bİlkent-Çankaya/ANKARA

YAZARLAR LİSTESİ

2000 VE SONRASI TÜRK KOMEDİ SİNEMASINDA ÖTEKİ ERKEKLİK TEMSİLLERİ

Mustafa Çetinkaya

Öğr. Gör., Hitit Üniversitesi, mustafacetinkaya@hitit.edu.tr

ZENNE VE BİLMEMEK FİMLERİ ÖZELİNDE EŞCİNSELLİĞİN TÜRK SİNEMASINDA TEMSİLİ

Mustafa Yağbasan

*Prof. Dr. Öğr. Üyesi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi Sanat Tasarımı ve Mimarlık Fakültesi
Görsel İletişim Tasarımı Bölümü*

Sibel Yardım

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İletişim
Bilimleri ABD*

TÜRK SİNEMASINDA KADIN VE AKIL HASTALIĞI TEMSİLLERİ: BEYZA'NIN KADINLARI FİLMİNİN ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ

Yeşim Arğın

Dr., Bağımsız Araştırmacı, yesim.argin@ozal.edu.tr

DİJİTAL KÜLTÜRDE KİMLİK İNŞASI VE BEDENİN SUNUMU: INSTAGRAM ÖRNEĞİ

İsmail Baydili

*Öğr. Gör. Dr., Fırat Üniversitesi Teknik Bilimler MYO Radyo ve Televizyon Programcılığı
Programı, 0000-0001-8563-8342 ibaydili@firat.edu.tr*

BEDEN, GÖZETİM VE SOSYAL MEDYA PERSPEKTİFİNDEN MAHREMİYETİN ÇÖKÜŞÜNE YÖNELİK NİTEL BİR YAKLAŞIM

Emrah Arğın

Doç. Dr., Malatya Turgut Özal Üniversitesi Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Görsel İletişim

Tasarımı Bölümü, eargin@firat.edu.tr

Mehmet Zülfü Er

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi İletişim Bilimleri Anabilim Dalı,
mzer@firat.edu.tr*

DIJİTAL ÇAĞDA YENİ MEDYAYLA DEĞİŞEN GÜZELLİK ANLAYIŞI: SOSYAL AĞLARDA DAYATILAN YENİ GÜZELLİK TRENDLERİ

Nesrin Öztürk Salgar

*Doktora Öğrencisi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Medya ve İletişim Anabilim Dalı Medya ve
İletişim Çalışmaları Bölümü, Nsrn-ztrk@hotmail.com*

Feridun Nizam

*Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü,
fnizam@firat.edu.tr*

İÇİNDEKİLER

YAZARLAR LİSTESİ	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
ÖN SÖZ.....	ix

GELENEKSEL MEDYADA BEDEN TEMSİLLERİ

2000 VE SONRASI TÜRK KOMEDİ SİNEMASINDA ÖTEKİ ERKEKLİK TEMSİLLERİ	3
GİRİŞ	3
TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMI.....	6
TOPLUMSAL CİNSİYET DÜZENİ VE İKTİDAR İLİŞKİLERİ	7
Kavram Olarak Erkek ve Erkeklik	10
Bir İktidar Mekanizması Olarak Erkeklik.....	12
Hegemonik ve Öteki Erkeklik	15
Beden Sosyolojisi Bağlamında Hegemonik ve Öteki Erkeklik	18
2000 SONRASI TÜRK KOMEDİ FİLMLERİNDE ÖTEKİ ERKEKLİĞİN TEMSİLİ	21
<i>VIZONTELE</i>	21
<i>G.O.R.A.</i>	27
<i>RECEP İVEDİK</i>	32
SONUÇ	36
KAYNAKÇA.....	39

<i>ZENNE VE BİLMEMEK</i> FİMLERİ ÖZELİNDE EŞCİNSELLİĞİN TÜRK SİNEMASINDA TEMSİLİ	43
GİRİŞ	43
KURAMSAL, KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR	46
Kimlik Kavramı Olgusu	46
Ötekileştirilen Kimlikler	47
Toplumsal Cinsiyet Kavramı.....	48

Sinema-Toplum İlişkisi	52
Queer Kuramı	53
ARAŞTIRMA	54
Sorun, Amaç ve Önem.....	54
Evren, Örneklem Sınırlılıklar ve Hipotezler	55
Metodoloji.....	56
BULGULAR	59
<i>Zenne</i> Filminin Göstergibilimsel ve İçerik Analizi	59
<i>Bilmemek</i> Filminin Göstergibilimsel ve İçerik Analizi	64
SONUÇ	68
KAYNAKÇA.....	72

TÜRK SİNEMASINDA KADIN VE AKIL HASTALIĞI TEMSİLLERİ:

<i>BEYZA'NIN KADINLARI</i> FİLMİNİN ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ.....	75
GİRİŞ	75
Akıl Hastalığının Tanım ve Kapsamı	79
Akıl Hastalığının Tarihsel Serüveni	83
Sinemada Akıl Hastalığı Temsilleri.....	87
Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Sinemada Akıl Hastalığı Temsilleri	90
YÖNTEM	92
Araştırma Modeli.....	92
Çalışma Kümesi, Kapsam ve Sınırlılıklar	92
Verilerin Toplanması ve Analizi	93
Makro Yapı	94
Mikro Yapı.....	94
Kadın ve Akıl Hastalığına Yönelik Öne Çıkan Sözcük ve Söz Dizimlerinin Değerlendirilmesi.....	94
<i>Beza'nın Kadınları</i> Filminin Eleştirel Söylem Çözümlemesi	95
Makro Yapı	96
Filmdeki Ana Temalar.....	97
Filmin Açılış Sekansı.....	97
Filmin Olay Örgüsü.....	99
Karakter ve Tiplerinin Temsili.....	100
Mikro Yapı.....	101

Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Ötekileştirme ve Damgalama Biçimleri	101
Akıl Hastası Beyza'nın Toplumsal Yapıdaki Yeri ve Toplumsal İlişkileri.....	105
Cinsiyet Rollerini Bağlamında İktidar ve Güç Kullanım Pratikleri.....	107
Kadın ve Akıl Hastalığına Yönelik Öne Çıkan Sözcük ve Söz Dizimlerinin Değerlendirilmesi.....	109
Sinematografik Unsurlar	110
SONUÇ	114
KAYNAKÇALAR	116

YENİ MEDYADA BEDENİN SUNUMU

DİJİTAL KÜLTÜRDE KİMLİK İNŞASI VE BEDENİN SUNUMU: INSTAGRAM ÖRNEĞİ	123
GİRİŞ	123
Kimlik ve Kimlik İnşası	124
Sanal Kimlik İnşası ve Sanal Kimlikler	129
Instagram ve Bedenin Sunumu	132
Yöntem	135
Bulgular	137
SONUÇ	143
KAYNAKÇA	146

BEDEN, GÖZETİM VE SOSYAL MEDYA PERSPEKTİFİNDEN MAHREMİYETİN ÇÖKÜŞÜNE YÖNELİK NİTEL BİR YAKLAŞIM	149
GİRİŞ	149
SOSYAL MEDYA VE MAHREMİYET	153
Sosyal Medyanın Yükselişiyile Birlikte Gelen Mahremiyetin Yeniden Dönüşümü.....	154
Sosyal Medyada Mahremiyetin İhlaline Hukuki Bir Boyuttan Yaklaşırken	157
Gözetim Toplumu Sosyal Medya ve Mahremiyetin İhlali	158
YÖNTEM	161
Araştırmanın Modeli.....	161
Çalışma Kümesi.....	162
Kapsam ve Sınırlılıklar	162

Veri Toplama Tekniği	163
Verilerin Analizi	164
BULGULAR VE YORUMLAR	166
Katılımcıların Sosyal Ağlarda Görünür Olma Çabasının Nedenleri.....	166
Sosyal Medyanın Mahremiyetin İhlal Edilmesindeki Rolü	169
Sosyal Ağların Benliğin ve Özel Hayatın Sunumunda Mahremiyetin Sağladığı Dezavantajların Bilincinde Olma Durumu	171
Sosyal Ağların Gözetim Toplumunda Yarattığı Değişiklikler	174
SONUÇ	175
KAYNAKÇA	177
DİĞİTAL ÇAĞDA YENİ MEDYAYLA DEĞİŞEN GÜZELLİK ANLAYIŞI: SOSYAL AĞLARDA DAYATILAN YENİ GÜZELLİK TRENDLERİ	179
GİRİŞ	179
GÜZELLİK KAVRAMININ TANIMI VE GÜZELLİK UNSURUNA YÜKLENEN ANLAMLAR	182
Sosyal Medya Değişen Güzellik Trendleri.....	187
SONUÇ	193
KAYNAKÇA	195
ÖZ GEÇMİŞLER	197

2000 VE SONRASI TÜRK KOMEDİ SİNEMASINDA ÖTEKİ ERKEKLİK TEMSİLLERİ¹

Mustafa Çetinkaya

GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet, genetik veya biyolojik olarak açıklanabilecek bir kavramdan ziyade çevresel faktörlere, yani içinde bulunan toplumun psikolojik, sosyal ve kültürel yapısına göre şekillenen ve anlamlandırılan bir kavramdır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, toplum tarafından kadın ve erkek için belirlenen kalıp rolleri ifade etmektedir. Bu bakımdan toplumsal cinsiyet, eril ve dişil diye adlandırılan zıtlık üzerine kurulan bir sistemdir. Toplumun, “*kadın gibi kadın, erkek gibi erkek*”, “*kadınsı erkek*”, “*erkeksi kadın*” diye sınır çizdiği cinsiyet kalıpları, kadın ve erkeğin cinsiyet davranışlarını sınırlandırılmaktadır. Ortaya çıkan bu sosyolojik durum, kaçınılmaz olarak sinema anlatısına da yansımaktadır.

2000 sonrası Türk sinemasında dram filmlerinden komedi filmlerine kadar ve özellikle erkeği merkeze alan filmlerin söz konusu olduğu ve ataerkilliğin veya eril iktidarın tahakkümünü onaylayan, aynı zamanda erkeklik krizini

1 Bu çalışma Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı’nda 2018 yılında tamamlanan “2000 Sonrası Türk Komedi Sinemasında “Öteki” Erkekliğin Temsili” başlıklı Yüksek lisans tezinin bir bölümünün yeniden gözden geçirilmesi ve geliştirilmesiyle hazırlanmıştır.

2008 yılı yapımı Recep İvedik filminde, Recep İvedik, Kamyoncu Halil, Rejisör karakterleri mizah unsurları çerçevesinde “öteki” konumundaki tiplerdir. Recep İvedik karakteri, lümpen, küfür etme ve bağırma, kaba davranma, genel olarak hem cinslerine karşı homofobik tutum sergileme, iri beden ve tüylü vücut gibi özellikleri ile mizahi bir şekilde öteki erkek olarak konumlandırılmıştır. Kamyoncu Halil karakteri, eşcinsel kimlik ve tercihle ilintili olarak mizahi anlatımla “öteki erkek” olarak konumlandırılmıştır. Karakterin cinsel tercihi mizah unsuru olarak kullanılmıştır. Porno film çeken Rejisör karakteri ise yaptığı işle ilintili olarak “öteki erkek” kategorisindedir. Karakteri mizahi hâle getiren unsur pornodur.

Genel bir anlatımla Vizontele, G.O.R.A. ve Recep İvedik filmlerinde mizahi üsluplarla “öteki” olarak konumlandırılan erkek karakter ve tipler, cinsel kimlik ve cinsel tercihler, icra edilen meslek veya iş, fiziksel görünüm, bilgi ve yetenek, davranış biçimleri başlıkları altında oluşturulmuştur. Bu bakımdan “öteki erkek” sadece cinsel tercih veya cinsiyet üzerinden değil, demin ifade edilen başlıklar altında da oluşturulmuştur. Filmlerdeki “öteki erkek” tipler ve temsil biçimleri toplumun sosyolojik bir iz düşümüdür. Çünkü sinema gibi görsel metinlerin esin kaynağı, zaman içerisinde toplumun inşa ettiği sosyokültürel durumlar ve olaylardır. Çalışmadaki karakter tipler ve temsillerine bakıldığında, “öteki erkek”in azınlıkta olduğunu, bununla birlikte hegemonik erkeği onaylayan, yücelten ve bu manada inşa eden bir olgu olduğunu ve “hegemonik erkek”in de “öteki erkek”i olumsuzlama çerçevesinde inşa ettiğini söylemek yerinde olur. Kısacası hegemonik ve öteki erkek birbirini anlamlandırır ve inşa eder. Biri olmadan diğeri anlamlı kılınmaz. “tek” olan “yok” olandır.

KAYNAKÇA

Akça, B, E. ve Ergül, S. (2014). Televizyon Dizilerinde Erkeklik Temsili: Kuzey Güney Dizisinde Hegemonik Erkeklik ve Farklı Erkekliklerin Mücadelesi. *Global Media Journal: TR Edition*, 32 (8), 13-39.

- Arpacı, M. (2012). Modernitenin Eşiğinde Toplumsal Cinsiyet Rejimi: Pastoral İktidar, Beden Politikaları ve Evlilik. *Doğu Batı*, 63, 131-146
- Bayhan, V. (2012). Beden Sosyolojisi ve Toplumsal Cinsiyet. *Doğu Batı Dergisi*, 63, 147-164
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet Bize Yüklenen Roller* (Çev. Kader Ay). İstanbul.
- Connell R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. (Çev. Cem Soydemir) İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Demren, Ç. (2001). *Ataerkillik ve erkeklik biçimlerinin karşılıklı ilişkileri ve etkileşimleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Demren, Ç. (2008). Erkeklik Ataerkillik ve İktidar İlişkileri. *Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi*, 1-10.
- Dökmen Y. Dökmen, (2009); *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, İstanbul.
- Erbalaban Gürbüz, Ö. N. (2016). Korkuyorum Anne’de hegemonik erkekliğin yapı söküümü. *İlef dergi*, 125-142.
- Foucault, M. (2007). *Cinselliğin Tarihi*. (Çeviren Hülya Uğur Tanrıöver). İstanbul.
- Giddens, A. (2015). *Sosyoloji* (Çev. Zeynep Mercan). İstanbul.
- Işık, E.(1998). *Beden ve Toplum Kuramı*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kimmel, M. S. (2013). Homofobi Olarak Erkeklik: Toplumsal Cinsiyet Kimliğinin İnşasında Korku, Utanç ve Sessizlik (Çev. Mehmet Bozok), *Fe Dergi*, 5(2), 92-107.
- Köse, H.(2016). Bourdieu Düşüncesinde Tahakküm-İtaat İlişkisi ve Sosyo-Politik Beden. *Ankara Üniversitesi İlef Dergisi*, 3(2), 173-199
- Marshall, G.(1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü). Ankara.
- Odabaş, S. (2012). *İnternette Erkeklik, Cinsel Sağlık Politikası ve Ticareti*. *Doğu Batı*, Sayı 63. 185-204.
- Oktan, A. (2008). Türk Sinemasında Hegemonik Erkeklikten Erkeklik Krizine: Yazı-Tura ve Erkeklik Bunalımının Sınırları. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 5(2), 152-166.
- Özbay, C. (2010). *Neoliberalizm ve Erkekliğin Halleri*. İçinde Armağan Öztürk (Ed.), *Yeni sol, yeni sağ* (ss.101-132). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Özbay, C. (2012). Türkiye’de Hegemonik Erkeği Aramak. *Doğu Batı*, 63, 185-204

- Özmkas, U. (2012). Foucault: İktidardan Biyoiktidara. *Cogito Yapıkkredi Yayınları Üç Aylık Düşünce Dergisi*, 70-71,53-81.
- Öztürk, A. (2012). Eril Bedenselleşme: Hegemonik Erkek Bedeninin İnşası. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 39-53.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkansız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. İstanbul.
- Sankır, H. (2010). Eril Tahakküm ve Üstün Erillik Olgusunun Plâstik Sanatlar Alanında Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Oluşumuna Etkileri Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*, 1-17
- Sayer, H. (2011). Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı. (T.C Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü), Ankara
- Segal, L. (1992). *Ağır Çekim Değişen Erkeklikler Değişen Erkekler*. (Çev. Volkan Ersoy) İstanbul
- Şener, Y. (2020). Ayrımcılık, Şiddet, Direniş: Dijital Kız Kardeşlik Olgusu Bağlamında Sosyal Medyada Feminist Dayanışma Pratikleri. M. C. Sadakaoğlu-E. Arğın-E. G. Erol (ed.), *Dijital Kültür ve Sosyal Medya Okumaları içinde* (s.262). İstanbul: Hiper Yayıncılık.
- Şener, Y. (2021). Müslüm Filmi Özelinde 2000 Sonrası Popüler Türk Sinemasında Aile içi Şiddet Olgusu. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 0(35), 423-443. DOI: 10.31123/akil.887010
- Türk Dil Kurumu (2018). Erkek kavramının tanımı. <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim tarihi 02.01. 2018.
- Uçan, G.(2016). Toplumsal Cinsiyetin Öteki Yüzü-Erkek. , https://www.researchgate.net/publication/314577360_Toplumsal_Cinsiyetin_Oteki_Yuzu-Erkek
- Yavuz, Ş. (2014). İktidar Olma Sürecinde Erkeklerin Erkeklikle İmtihanı. *Milli Folklor*, 104, 110-127.

ZENNE VE BİLMEMEK FİLMLERİ ÖZELİNDE EŞCİNSELLİĞİN TÜRK SİNEMASINDA TEMSİLİ

Mustafa Yağbasan
Sibel Yardım

GİRİŞ

Tarihsel süreç içerisinde eşcinsellik pek çok toplumda genel olarak ‘sapkın’ bir davranış olarak nitelendirilmiş ve bu eğilimdeki bireyler sosyal yaşamdan soyutlanmışlardır. Soruna teolojik yaklaşımla bakıldığında üretilen sonuçlanmayan cinsel girişimlerin cinsel sapkınlık olarak değerlendirildiği görülmektedir. Aynı cinsiyette olanlara karşı bireyi cinsel dürtüye veya ilişkiye sevk etmesi gibi sonuçlar doğurması, bireyin toplumsal ve sosyal yaşamdan dışlanmasına sebebiyet verebilmektedir. Sosyal bir problematiğe tekabül eden sıra dışı bu durum, izomorfik cinsiyetler arasındaki duygululuk veya eşeyssel tropizm olarak tanımlanmaktadır. Strickland bu yönelimi; “... bireyin kendisiyle aynı cinsiyette olan kişilere yönelik olmasına eşcinsellik (homoseksüellik) adı verilir” ifadesiyle tanımlamaktadır (Akt. Alkan, 2014, s. 22).

İlgili literatüre göre bu eğilimlerin Türkiye ölçeğinde sıra dışı kalmasının temel nedeni, homofobik yaklaşımın en yaygın olduğu ülkelerden biri olmasıdır (Öz, 2020). Buna rağmen günümüzde pek çok aktivist organizasyon tarafından serbesti ve eşitlikçi aksiyonlar yürütülmekte ve ön

KAYNAKÇA

- Alkan E. (2014). Farklı Cinsel Yönelime Sahip Bireylerin Yaşam Doyumu, Stresle Başa Çıkma Stratejileri ve Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinin Karşılaştırılması, Yayınlanmamış Y. Lisans tezi, A. Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Ankara.
- Altunpolat R. (2017). Lgbt'lere Yönelik Ayrımcılığı Tarihsel ve Politik Temelde Kavramak. *Ttb Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 17 (64), 2-14. Retrieved From <https://dergipark.org.tr/En/Pub/Msg/Issue/49187/627870>
- Arabacı K. M. (2019). *Türk Sinemasında Yan Karakter Olarak Lgbti Temsilleri* (Master's Thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü). 6
- Aslan M. (2018). Türk Sinemasında Öteki Karakter: Üçüncü Sayfa Filminde Ötekilik. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 65-76. DOI: 10.30803/adusobed.44335
- Aydoğdu H. (2004). Modern kimlikte öznenin ölümü. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (10).
- Biricik İ. (2020). Romanlarda Ötekileştirilen Kimlik: Dış Türkler. *Türkoloji Dergisi*, 24 (1), 8-28. Retrieved From <https://dergipark.org.tr/En/Pub/Turkoloji/Issue/55799/630004>
- Çakı C. (2019).** Mao Zedong'un Kült Liderlik Propagandasında Kullanılan Posterlerin Göstergibilimsel Analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 189-210.
- Çilingir A. (2017). İletişim Alanında İçerik Analizi Yöntemi Kullanılarak Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri Üzerine Bir İnceleme. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(1), 148-160.
- Dalbay R. S. (2018). "Kimlik" Ve "Toplumsal Kimlik" Kavramı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 161-176. Retrieved From <https://dergipark.org.tr/En/Pub/Sbe/Issue/38551/365264>
- Gazi M. A. vd. (2021). 1980 Nikaragua Okuryazarlık Kampanyası'ndaki Propaganda Posterlerinin Kitap Okuma Boyutunda İncelenmesi, *Türk Kütüphaneciliği*, 35 (1) , 64-88. DOI: 10.24146/tk.873618
- Gazi M. A. vd. (2020). Çin Halk Cumhuriyeti Kültür Devrimi Sürecinde Okuma Alışkanlığının Propaganda Posterlerinde Sunumu, *Türk Kütüphaneciliği*, 34 (3), 406-431. DOI: 10.24146/tk.778685

- Kineşçi E. (2018). Queer Kurama Katkıları Bağlamında Judith Butler Düşüncesi. *Felsefe Ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*.
- Kundakçı F. S. (2013). Heteroseksizm ve Ötekileştirme Eleştirisi. *Liberal Düşünce Dergisi*, (71), 65-79. retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/liberal/issue/48163/609371>
- Özensel E. (2020). Farklılıkların Bir Arada Yaşamada Bir Sorun Alanı Olarak Ötekinin Ötekileştirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 0 (43), 369-378. DOI: 10.21497/sefad.756095
- Öztürk F. E. (2021). İnternet Alt Kültürü Bağlamında Hegemonik Erkelik Söyleminin Dijital Dönüşümü:# erkekyerinibilsin Hashtag Örneği. *Global Media Journal TR Edition*, 11(22), 101-123.
- Rifat M. (2013). Açıklamalı Göstergibilim Sözlüğü: Kavramlar, Yöntemler, Kuramcılar, Okullar. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Saraç S. (2013). *Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları / edited by Lerzan Gültekin [et al.]*. Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Selçuk. S. S. (2012). Postmodern Dönemde Farklılığın Kutsanması ve Toplumun Parçacılaştırılması: “Öteki” ve “Ötekileştirme”. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 15 (2), 77-99. Retrieved from
- Saygılıgil F. (2016) *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Şimşek S. (2002). Günümüzün Kimlik Sorunu ve Bu Sorunun Yaşandığı Temel Çatışma Eksenleri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Ed. Fak. Sos. Bil. Dergisi*, 3 (3), 29-39. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/sosbilder/issue/23121/246971>
- Tezel T. (2009). *Türkiye Sinemasında Eşcinsel Cinsel velveya Duygusal Yönelime Sahip Birey ya da Bireylerin Temsili* (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi).
- Tok N. (2003). *Kültür, kimlik ve siyaset*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Turan S. L. (2021) Queer Teori ve Aktivist Sanat. *International Journal Of Arts And Social Studies*, 4(7), 158-173. (161)
- Ulusay N. (2011). Yeni queer sinema: Öncesi ve sonrası. *Fe dergi*, 3(1).
- Vatandaş C. (2011). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 0 (35), 29-56. Retrieved From [Https://dergipark.org.tr/Tr/Pub/İusoskon/Issue/9517/118909](https://dergipark.org.tr/Tr/Pub/İusoskon/Issue/9517/118909)

- Yanık C. (2013). Etnisite, Kimlik ve Milliyetçilik Kavramlarının Sosyolojik Analizi. Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, (20), 225-237.
- Yavuz G. (2017). “Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Kapsamında Popüler Türk Mizah Kültürü’nde Cinsiyetler Arası Mizah Algılarının Farklılaşması” Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Yeğın M. O. (2021). Irkçılık Bağlamında ‘Elite’dizi Filminin Eleştirel Söylem Analizi. *OPUS International Journal Of Society Researches*, 17(34), 1487-1521.

İnternet Kaynakları

- <http://apa.org> (American Psychological Association, 2016), Erişim Tarihi: 11.07.2023
- <http://lgbti.altervista.org/>, Erişim Tarihi: 06.05.2023
- <https://psikiyatri.org.tr/502/tpd-ve-cetad-ortak-basin-aciklamasi-yapti-escinsellik-hastalik-degildir>, Erişim Tarihi: 20.08.2023
- https://tr.wikipedia.org/wiki/istanbul_sözleşmesi, Erişim Tarihi: 26.07.2023

TÜRK SİNEMASINDA KADIN VE AKIL HASTALIĞI TEMSİLLERİ: *BEYZA'NIN KADINLARI* FİLMİNİN ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ

Yeşim Arğın

GİRİŞ

Hem toplumsal hem de bireysel bir anlam taşıyan beden normal bir görünüm sergilemesiyle birlikte var olmaktadır. Bedenin veya aklın normalliği, yaşam kalitesinin odağında yer alarak düzensizliğin önüne geçmektedir. Bedensel veya akılsal bir düzensizliğin olması ise, bir ötekilik biçimini beraberinde getirmektedir. İlk çağlardan modern çağa kadar gerek davranışlarıyla gerekse de fiziksel kusurlarıyla içerisinde bulunulan toplumun çoğunluğundan farklı bir görünüm sergileyen bedenler bir öteki olarak görülmüştür. Bu durum daha çok bir toplumda genel kabul görmüş kurallar çerçevesinde şekillenmektedir. Zira her toplumda iyiyi, kötüyü, doğruyu ve yanlış tanımlayan ve toplum hayatını düzenleyen örf ve adetler, kanunlar ve belirli ahlâki normlar bulunmaktadır. Bunların ortak noktası ise, bir sınır çizmek ve belirlenen bir yasak çerçevesinde yaptırım uygulamaktır. Dolayısıyla bir toplumdaki anormallik durumu görünürde birbirinden farklı olsa da hemen hepsinin ortak noktası, kabul edilemezliğin sınırlarında olmasıdır. Bu nedenle toplum tarafından onaylanan ve uyulan davranışlar *normal*

larının dışına çıkararak bir akıl hastası olarak temsil edilmesi, kadın olmanın sınırlarına dair bir ipucu sunarak beden üzerinden bir iktidar kurma çabasını da göstermektedir. Diğer bir anlatımla Beyza'nın, kadın bedeninin vermiş olduğu imkânlar sayesinde güzelliğinin ve çekiciliğinin yanı sıra toplumsal rollerini yerine getirememesi ve aklın sınırlarının dışına çıkararak bir akıl hastası olması beden üzerinden bir iktidar biçiminin varlığını göstermektedir.

Genel olarak incelenen film bağlamında akıl hastası olarak sunulan kadın karakterlerin, toplumsal cinsiyet rollerinin alternatif bakışıyla şekillendiği ve kadının erkeğin karşısında edilgen hâle geldiği görülmüştür. Bununla birlikte kadın ve erkeğe düşen rollere dikkat çekilerek ve cinsiyete dayalı eşitsizliklerin söz konusu olduğu, ataerkil ideoloji ve söylemin yeniden üretildiği anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra Beyza karakterinin kurbanı dönüştüğü, saf, masum bir karakter olarak sunulduğu görülmektedir. Dolayısıyla filmde akıl hastası olarak temsil edilen kadının eril bakışın altında yer alarak kurbanı dönüştüğü ortaya çıkmaktadır. Öte yandan bu çalışma 2000 sonrası Türk sinemasında kadın ve akıl hastalığı konusuna yaklaşması bakımından ilgili konuda yapılacak olan çalışmalara ışık tutması açısından önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akın H. (2014). *Antikçağ'dan Yeniçağ'a Delilik, Melankoli ve Cinlenme Avrupa'da Aykırı Olma Halleri Üzerine Tarihsel Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ankara.
- Arboleda-Florez, J. (2002). What Causes Stigma?. *World Psychiatry*, 1(1), 25-26.
- Arğın, E. ve Çetinkaya, M. (2019). "Yabancı Dil Öğreniminde İnternet ve Sosyal Medya Kullanımı Üzerine Nitel Bir Araştırma" *International Journal of Language Academy*. c.7, s.4, 221-231
- Barış, L. (2008). *Sosyal Olgular ve Toplumsal Etkileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

- Beachum, L. (2010). The Psychopathology of Cinema: How Mental Illness and Psychotherapy Are Portrayed in Film. *Honors Projects*, 56, 1-36.
- Berg, B. L., Ve Lune, H. (2019). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 9. Baskı, (Çev. Asım Arı), Eğitim Yayınevi.
- Berktaş, F. (2022). “*Deli Kadın*” İmgesi Erişim Adresi: <https://kockam.ku.edu.tr/Deli-Kadin-İmgesi-Fatmagul-Berktaş/>.
- Berritta, G. (2015). The Implications of Using Mental Illness Within A Cinema Narrative. *International Journal of Humanities and Cultural Studies (Ijhcs) Issn 2356-5926*, 2(1), 132-141.
- Cervello, S., Arfeuillère, S., and Caria, A. (2017). Schizophrenia in Movies: on-Screen Representations and Fight Against Stigma. *L'information Psychiatrique*, 93(6), 507-516.
- Cevizci, A. (1999). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Chatman, S. (2008). Öykü ve Söylem, Filmde ve Kurmacada Anlatı Yapısı. (Çev. Özgür Yaren) Ankara: De Ki Basım ve Yayım.
- Çelik, H. ve Ekşi, H. (2008). Söylem Analizi, *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27, 99-117.
- Delacampagne, C. (2010). *20. Yüzyıl Felsefe Tarihi*. (Çev. Devrim Çetinkasap). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Doğru, D. (2020). Beyza'nın Kadınları Filmi ve Disosiyatif Bozukluklara Bakış. <https://bublogta.com/Beyzanin-Kadinlari-Ve-Disosiyatif-Bozukluklara-Bakis/>
- Foucault, M. (2006). *Deliliğin Tarihi* (4. Baskı). (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay). Ankara: İmge Yayınevi.
- Foucault, M. (2011). *Büyük Kapatılma*. (3.Baskı). (Çev. Işık Ergüden ve Ferda Keskin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2012). İktidarın Gözü. (3. Baskı). (Çev. Işık Ergüden), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2013). *Akıl Hastalığı ve Psikoloji*. (Çev. Emre Bayoğlu). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hunjet, A. and Ivančić, J. (2018). The Impact Of Colour Psychology On The Cridens Design. *International Journal Vallis Aurea*, 4(2), 19-28.
- İmançer, D. (2004). TÜRK SİNEMASINDA SUSKUN KADIN İMGESİ. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 203-211.

- Leader, D. (2016). *Delilik Nedir?* (Çev. Barış Engin Aksoy). İstanbul: Encore Yayınları.
- Mangala, R. and Thara, R. (2009). Mental Health in Tamil Cinema. *International Review of Psychiatry*, 21 (3), 224-228.
- Özer, Ö. (2018). *Gökyüzüne Çıglık Öncüllerden Eleştirel Söylem Analizi ve Özgün Çözümlemeler*. İstanbul: Literatürk Yayınları.
- Pavlovic, R. Y. and Pavlovic, A. M. (2011). Movies and Mental Illness Stigma-A European Cinematic Perspective. *European Psychiatry*, 26(S2), 564-564.
- Platon (2007). *Yasalar*. (Çev. Candan Şentuna ve Saffet Babürkinci). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Puisys, L. (2014). *Representations of Madness in the Cinema: Three Contemporary Cases*. (Master's Thesis). The University Of Bergen.
- Sancak, B., Özer Ağırbaş, Ü., ve Çeri, V., (2015, Ocak). *Sinema Filmlerinde Ruhsal Hastalıklara Yönelik Tutum ve Damgalama*, Conference: Tpd 19. Yıllık Toplantısı ve Klinik Eğitim Sempozyumu. Doi: 10.13140/Rg.2.2.25153.17769
- Scull, A. (2020). *Uygarlık ve Delilik*. (4. Baskı). Çev. Nurettin Elhüseyini). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sharma, B. and Malik, M. (2013). Bollywood Madness and Shock Therapy: A Qualitative and Comparative Analysis of Depiction of Electroconvulsive Therapy in Indian Cinema and Hollywood. *International Journal of Culture and Mental Health*, 6(2), 30-140. <https://doi.org/10.1080/17542863.2012.669769>.
- Sijll, J. V. (2013). *Sinematik Hikâye Anlatımı Her Sinemacının Bilmesi Gereken 100 Geleneksel Yöntem*. (Çev. Gökhan Rızaoğlu). İstanbul: Seçil Ofset.
- Sohini, C. (2020). Bollywood On The Brain: Gender And Mental Health İn Hindi Cinema. *The Lancet Psychiatry*, 7(11), 939-942.
- Szasz, T. S. (2007). Deliliğin İmalatı, Engizisyon ve Akıl Sağlığı Hareketi Üzerine Karşılaştırmalı İnceleme. (Çev. Gözde Genç). İstanbul: Yerdeniz Yayınları.
- Şar, V. (2014). Beyza'nın Kadınları. <https://www.vedatsar.com/Beyzanin-Kadinlari/>
- Tamam, L., Özpoyraz, N. ve Ünal, M. (1996). Çoğul Kişilik Bozukluğu (Dissosiyatif Kimlik Bozukluğu): Bir Gözden Geçirme. *3p Dergisi*, 1 (4), 45- 53.
- TCK, (2022). Türk Ceza Kanunu. 2018: Md. 32/1. Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>
- TCK, (2023). Türk Ceza Kanunu. 2018: Md. 57/1. Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>; Erişim Tarihi: 01. 02. 2023

- Tuğan, N. H. (2014). *Türk Sinemasında Beden ve Hastalık Temsilleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Tuğan, N. H. (2015). Son Dönem Türk Sinemasında Hastalık Temsilleri: 'Saç' Filminin Eleştirel Söylem Çözümlemesi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 40, 48-76.
- Türk Dil Kurumu (2023). Akıl Hastalığı. <https://sozluk.gov.tr/>
- Tüysüz, D. (2020). Mental Illness And Women İn Cinema: "Beautiful And Troubled Women". In *International Perspectives On Feminism And Sexism İn The Film Industry* (Pp. 41-58). IGI Global.
- Uçar, A. K. (2019). *Yoksulluk ve Hayaller: Toplumsal Atmosferin Aktarıcısı Olarak Sinema*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Giresun.
- Ussher, Jane M. (2011). *The Madness Of Women: Myth And Experience*. London: Routledge.
- Velioglu Metin, Ö. (2019). Foucault ve Onuncu Köy: Türk Sinemasının Doğruyu Söyleyen "Deli"leri. *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*, 14, 7-29.
- Dokuz, Z. (1966). *Adli Psikiyatri* (Akıl Hastalıkları ve Toksikomani Mevzuatımız), İstanbul.

DİJİTAL KÜLTÜRDE KİMLİK İNŞASI VE BEDENİN SUNUMU: INSTAGRAM ÖRNEĞİ

İsmail Baydili

GİRİŞ

Geleneksel dünyadan farklı olarak sanal dünya bize birçok yenilik sunmaktadır. Bunlardan belki de en önemlisi Castells'in vurguladığı sanal ağlarla örülü dünyanın sunduğu imkanlar ve Harvey'in açıkladığı zaman ve mekân kavramında meydana gelen değişimlerdir. Bu iki kavram âdeta insanın tüm iletişim kalıplarını yeniden şekillendirmiştir. İçinde bulunduğumuz dönem teknolojik ilerlemelerle beraber bize konforlu bir yaşam sunmaktadır. Fakat teknolojik ilerlemelerin insana her açıdan fayda sunduğunu iddia etmek gereksiz bir iyimserlik olacaktır. Teknolojinin insana getirdiği zararlar konusunda birçok düşünür farklı yorumlar yapmış olsa da bazı konular üzerinde neredeyse fikir birliği vardır. Bu konulardan birisi de sosyal medyaların bireyin kimlik oluşum sürecini şekillendirdiği ve yeni bir kimlik (sanal kimlik) ortaya çıkardığıdır. Geleneksel toplumlardan postmodern toplumlara kadar kimlik konusu hep tartışmalı olmuş olsa da günümüzdeki kadar yoğun şekilde gündeme gelmemiştir. Çünkü içinde bulunduğumuz çağ Beck'in ifadesiyle bir risk toplumdur.

KAYNAKÇA

- Arğın, E. ve Çetinkaya, M. (2019). Yabancı Dil Öğreniminde İnternet ve Sosyal Medya Kullanımı Üzerine Nitel Bir Araştırma. *International Journal of Language Academy*, 7, (4), 221-231.
- Akça, G. (2005). Moderninden Postmoderne Kültür ve Kimlik. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 15, 1-24.
- Aktaş, E., & Çiydem, E. (2016). Modernite ve Kimlik. 21. *Asrın Penceresinden Medeniyet ve Kimlik Uluslararası Sempozyum Malzemeleri*, (s. Mayıs 26-28). Bakü, Azerbeycan.
- Alhabash, S., & Ma, M. (2017). A Tale Four Platforms: Motivations and Uses of Facebook, Twitter, Instagram and Snapchat Among College Students? *Social Media+ Society*.
- Anık, M. (2012). *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım.
- Aslam, S. (2023). <https://www.omnicoreagency.com/instagram-statistics/> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 02.08.2023
- Barbarosoğlu, F. K. (2006). *Şov ve Mahrem*. İstanbul: Timaş.
- Bauman, Z. (2010). *Küreselleşme*. İstanbul: Ayrıntı yay.
- Biçer, S., & Şener, Y. (2020). Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı Bağlamında Üniversite Öğrencilerinin YouTube Kullanım Alışkanlıkları. *Selçuk İletişim*, 13(2), 589-627.
- Budak, S. (2003). *Psikoloji Sözlüğü*. İstanbul: Bilim Sanat yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, S., & Demirel, F. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Castells, M. (2006). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Kimliğin Gücü*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chmiliar, I. (2010). Multiple-case designs. J. Mills, G. Eurepas, & E. Wiebe içinde, *Encyclopedia of case study research* (s. 582-584). SAGE.
- Coster, L. (2012). *Sosyolojik Düşüncenin Ustaları*. (H. Hülür, S. Toker, & İ. Mazman, Çev.) Ankara: De ki Basım.
- Coşkun, H. (2019). Modern ve Postmodern Toplumlarda Kimlik ve Din İlişkisi. M. Ü. Memiş, & S. Öz (Dü.), *International European Conference on Interdisciplinary Scientific Researches* içinde (s. 7-15). Paris, France: Farabi Publishing House.

- Çakır, P., & Temir, E. (2022). Sosyal Medyada Benlik Sunumu ve Mahremiyet Kavramı ile İlişkisi: Nicel Bir Araştırma. *Yeni Medya*, 205-228.
- Dalbay, R. S. (2018). Kimlik ve Toplumsal Kimlik Kavramı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 31, 161-176.
- Dunn, R. G. (1998). *Identity Crises: A Social Critique of Postmodernity*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Ersoy, E. (2014). Tüketim Aynasında “Göz”e Yansıyan Seyirlik ve Sembolik Kimlikler. *İstanbul Journal of Sociological Studies* (49), 47-74.
- Girgin, Ü. H. (2018). Gelenekten Postmoderne Kimlik İnşa Süreci ve Yeni Medya: Facebook Örneği. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi* 3(5), 202-230.
- Goffman, E. (2009). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. (B. Cezar, Çev.) Ankara: Metis Yayınları.
- Güçlü, İ. (2019). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel.
- Güven, S. (2015). Postmodern Kimliklerin Kurulumu. *Selçuk İletişim* 9 (1), 266-286.
- Habermas, J. (1980). Modernity-an incomplete Project. S. P. Hier içinde, *Contemporary Sociological Thought Themes and Theories*. Toronto: Canadian Scholars' Press Inc.
- Hall, S. (1998). Eski ve Yeni Kimlikler, Eski ve Yeni Etniklikler. K. D. Antony (Dü.) içinde, *Kültür Küreselleşme ve Dünya sistemi* (G. Seçkin, Çev., s. 63-96). İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Horzum Taylor, I. (2015). Facebook and The Being Liked Motive. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(4), 1216-1227.
- Jin, S. A. (2013). Peeling Back The Multiple Layers of Twitter's Private Disclosure: The Roles of Virtual Identity Discrepancy and Personality Traits in Communication Privacy Management on Twitter. *New Media & Society*, 813-833.
- Kaçar, F. (2023). Fatih Akın'ın Filmlerinde Kimlik, Ötekilik ve Göç Olgusu. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 305-320.
- Karaduman, S. (2010). Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapsal Dönüşümü. *Journal Of Yasar University* 17(5), 2886-2899.
- Kurbatov, V. I., Volkov, Y. G., & Vodenko, K. V. (2019). Youth subculture in online communities: youth priorities in social networks and the transformation of social information behavior. *Humanities, socio-economic and social sciences*, (10), 87-97.

- Lacan, J. (2013). *Psikanalizmin Dört Temel Kavramı*. İstanbul: Metis yayınları.
- Marwick, A. E. (2015). Instafame: Luxury Selfies in the Attention Economy. *Public Culture*, 137-160.
- Möngü, B. (2013). Postmodernizm ve Postmodern Kimlik Anlayışı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 17 (2), 27-36.
- Özgüngör, S. (2009). Postmodern Değerler, Kimlik Oluşumu ve Yaşam Doyumu. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 31-49.
- Pogorelov, D. N., & Rylskaya, E. A. (2022). The Development and Psychometric Characteristics of the "Virtual Identity of Social Media Users" Test. *Psychol Russ*, 101-126.
- Ritzer, G. (2012). *Sosyoloji Kuramları*. (N. Doğan, Çev.) Ankara: De ki Basım.
- Soldatova, E. L., & Pogorelov, D. N. (2018). The phenomenon of virtual identity: the current state of the problem. *The Education and Science Journal*, 20(5), 105-124.
- Şener, G. (2010). Sosyal Ağlarda Kimlik ve Cemaat 62(5). *Mostar Dergi*, 1-20.
- Timisi, N. (2005). Sanallığın Gerçekliği: İnternetin Kimlik ve Topluluk Alanlarına Girişi, İnternet Toplum ve Kültür. M. Binark, & B. Kılıçbay içinde, *İnternet Toplum Kültür* (s. 89-105). Ankara: Epos yayınları.
- Willoughby, R. (2017). Key ConCept: identity. M. Wetherell, & C. T. Mohanty içinde, *Educations Studies* (s. 53-58). Routledge.
- Yavuz, N., & Zavalısız, Y. S. (2015). Postmodern Dönemde Kimliğin Belirleyicisi Olarak Tüketim (Tüketilmiş Kimlikler). *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 126-152.
- Yenilmez Kaçar, G. (2023). Instagram as o One Tool, Two Stages: Self-Presentational Differences Between Main Feed and Story on Instagram. *Atlantic Journal of Comunication*, 1-16.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zinderen, İ. E. (2020). Yeni Medyada Kimlik İnşası: YouTuber Kimliğine İlişkin Bir İnceleme. *Erciyes İletişim Dergisi*, 415-434.

BEDEN, GÖZETİM VE SOSYAL MEDYA PERSPEKTİFİNDEN MAHREMİYETİN ÇÖKÜŞÜNE YÖNELİK NİTEL BİR YAKLAŞIM

Emrah Arğın
Mehmet Zülfü Er

GİRİŞ

İnsan, yaşamaya başladığı ilk andan itibaren toplumsallaşmakta ve o toplumun çeşitli kurallarını öğrenmektedir. Toplumsal davranış kuralları kendi dışımızdaki kişilerin varlıklarını dikkate alarak yaşama şeklidir. Genel bir anlatımla toplumsal bir varlık olan insan, toplum hayatını düzenleyen kurallar hususunda hayatını idame ettirmektedir. Dolayısıyla insan yaşamına devam ederken din, görgü, ahlak ve hukuk kurallarını dikkate almak zorundadır. Elbette ki hukuk kuralları dışındaki kurallar manevi yaptırımlı olsa da bireylerin ayıplanma, kınanma, eleştirilme vb. gibi davranışlarla muhatap olmaması adına yaşamı boyunca diğer kuralar bütünüyle de uyumlu bir şekilde davranması gerekmektedir.

İdealize edilmiş toplumsal kuralların varlığına rağmen yaşadığımız çağda devasa bir gelişme gösteren ve bireyler tarafından kolaylıkla kullanım imkânına sahip olan *sosyal medya*, birtakım ahlaki normların ve toplumsal davranış kurallarının sarsılmasına yol açmıştır. Sosyal medyanın gelişmesiyle

KAYNAKÇA

- Akikol, R . (2018). Kadın Dijital Göçmenlerin Facebook Kullanımı ve Mahremiyet İlişkisi . *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences*, (54) , 1-36 .
- Akyazı, A.(2019). Mahremiyetin Dönüşümü: Ünlülerin Instagram Paylaşımları Üzerine Bir Araştırma, *Gaziantep University Journal Of Social Sciences*, 18 (1), 197-216.
- Batur, M. (2022). Yeni İletişim Teknolojileri Çerçevesinde Uzaktan Eğitimde İletişim Ve Etkileşim. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 1501-1518.
- Baydili, İ. (2021). Covid-19 sürecinin sosyal medyaya yansımaları (bir meta-sentez çalışması). *Erciyes İletişim Dergisi*, 8(2), 551-573.
- Bentham, J. (2016). *Panoptikon Gözün İktidarı. Panoptikon ya da Gözetim Evi* (ss, 9-67). (2. Baskı) (Çev. Barış Çoban ve Zeynep Özasan). İstanbul: Su Yayınevi.
- Biçer, S. ve Şener, Y. (2020). Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı Bağlamında Üniversite Öğrencilerinin Youtube Kullanım Alışkanlıkları. *Selçuk İletişim*, 13 (2) , 589-627 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/josoc/issue/55089/697809>
- Budak, H. (2018). Sosyal Medya İletişiminde Mahremiyetin Serüveni. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 7 (1), 146-170.
- Chul Han, B. (2019). Psikopolitika, Neoliberalizm ve Yeni İktidar Teknikleri, (Çev. Haluk Barışcan). 1. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları.
- Demir, A. (2017). Panopticon Ve Synopticon Geriliminde Özgürlük Paradoksu. *Kayı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (28), 55-65.
- Eldeniz, L. & Sepetçi, N. (2017). Sosyal Medyada Mahremiyet Algısının Çöküşü “Instagram Üzerine Bir Araştırma”. *Medyayı Okumak*, Eda Balkaş Erdoğan Nesrin Tan Akbulut Mine Artu Mutlugün (Ed.), Cinius Yayınları: İstanbul.
- Esen, A. (2018). Sosyal Medyada Mahremiyetin İfşası: Namık Kemal Üniversitesi Akademisyenleri Üzerine Yapılan Bir Araştırma. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.*, Kayseri.
- Gezgin, S. & Ülker İ. (2017). Yeni/Sosyal Medyanın Geleneksel Medyaya Etkisi. *Medyayı Okumak*, Eda Balkaş Erdoğan, Nesrin Tan Akbulut, Mine Artu Mutlugün (Ed.), Cinius Yayınları: İstanbul.

- Goffman, E. (2009). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. (Çev. Barış Cezar). İstanbul: Metis Yayınları.
- Kalaman, S. (2019). Yeni Medya Ve Dijital Gözetim: Türkiye'deki Sosyal Medya Kullanıcıları Üzerine Bir Araştırma, *Yönetim Ve Ekonomi*, 26 (2).
- Kalan, Ö. (2014). Foucault'un Biyopolitika Kavramı Bağlamında Moda Ve Beden: Vouge Dergisi Üzerinden Bir Söylem Analizi. *Selçuk İletişim*, 8(3), ss.140-162.
- Karahisar, T. (2015). Yeni Medya, Mahremiyet Ve Unutulma Hakkı.
- Karaoğlu, G. (2010)., Kamusal Ve Özel Alan Ekseninde Medya Ve Mahremiyet, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Madden Mary., Lenhart Amanda., Cortesi Sandra., Gasser Urs., Duggan Maeve., Smith Aaron., Beaton Meredith., (2013). *Teens, Social Media, And Privacy*. Pew Research Center For Internet & Society At Harvard University. Washington.
- Okmeydan, S. B. (2017). Yeni İletişim Teknolojilerini Sorgulamak: Etik, Güvenlik Ve Mahremiyetin Kesiştiği Nokta. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(1)., 347- 372.
- Öztürk, S. (2013). Filmlerle Görünürlüğün Dönüşümü: Panoptikon, Süperpanoptikon, Sinoptikon. *İletişim Kuram Ve Araştırma Dergisi*, 36, 132-151.
- Postman, N. (1994). *Televizyon: Öldüren Eğlence*. (O. Akınhay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Semiz-Türkoğlu, H. (2018). Sosyal medya üzerinden mahremiyet farkındalığı ve değişimin ölçümlenmesine yönelik bir araştırma. *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences*, 54, 163-189 <https://doi.org/10.26650/CONNECTIST408216>
- Uyanık, F. (2013). Sosyal Medya: Kurgusalılık ve Mahremiyet. Kocaeli Üniversitesi Yeni Medya Kongresi 7 Mayıs 2013 Bildiri.
- Yağbasan, M. ve Şener, Y. (2019). İhtiyaçlar Hiyerarşisi Ekseninde Çevrimiçi Sanal Oyunların demografik Değişkenler Açısından Karşılaştırmalı Analizi (Elazığ İli Özelinde Bir Alan Araştırması). *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 9 (2), 136-161. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/e-kiad/issue/51167/656612>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

DİJİTAL ÇAĞDA YENİ MEDYAYLA DEĞİŞEN GÜZELLİK ANLAYIŞI: SOSYAL AĞLARDA DAYATILAN YENİ GÜZELLİK TRENDLERİ⁸

*Nesrin Öztürk Salgar
Feridun Nizam*

GİRİŞ

Güzellik kavramı geçmişten günümüze üzerinde düşünülen bir kavram olmuş hemen hemen her çağda özellikle kadın ve bedeni üzerinden anlatılmıştır. Güzellik Antik Yunan filozoflarının üzerine düşüncelerini kaleme aldıkları bir konuyken günümüzde medyanın tüketim değerlerinin büyümesinde bir araç olarak kadın ve bedeni üzerinde üretilen meta hâline gelmiştir. Yeni medyayla birlikte kozmetik endüstrisine reklam ve tanıtım için yeni kapılar açılmıştır. Çağlar boyunca güzellik unsuru içinde birçok anlamı barındırmış güzellik üzerine yapılan tanımlamalar soyuttan somuta doğru bir yol almıştır. Güzel kavramı eski dönemlerde felsefi temellere dayandırılarak anlatılmıştır. Kadınlarda, güzellik anlayışı her dönem değişmiştir. İlk çağda insanlar, yiyeceğe o kadar zor ulaşıyorlardı ki balık etli olmak önemli bir şeydi

8 Bu çalışma 18-19 Ekim 2018 tarihlerinde Mersin Üniversitesi İletişim Fakültesi ev sahipliğinde MEÜ İletişim Fakültesi, İletişim Araştırmaları Derneği (İLAD) ile İletişim Fakülteleri Dekanlar Konseyi (İLDEK) iş birliği çerçevesinde gerçekleştirilen “Uluslararası Dijital Çağda İletişim Sempozyumu (CIDA) ’na sözlü olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Arğın, E. ve Çetinkaya, M. (2019). “Yabancı Dil Öğreniminde İnternet ve Sosyal Medya Kullanımı Üzerine Nitel Bir Araştırma” International Journal of Language Academy. c.7, s.4, 221-231
- Baudrillard, J. (2010). *Tüketim Toplumu*. (H. Deliceçaylı, & F. Keskin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Berger, J. (1986). *Görme Biçimleri*. (Y. Salman, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Biçer, S. ve Şener, Y. (2020). Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı Bağlamında Üniversite Öğrencilerinin Youtube Kullanım Alışkanlıkları. *Selçuk İletişim*, 13 (2) , 589-627 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/josc/issue/55089/697809>
- Eco, U. (2006). *Güzelliğin Tarihi*. (A. C. Akkoyunlu, vd.Çev.) İstanbul: Doğan Kitap.
- Kim Ki-duk (Yönetmen). 2007. *Shi gan (zaman)*. Prodüksiyon Şirketi: sony pictureess classics
- Morris , L. (2009). Şarlatanlığın Tarihi. (A. Kumrular & F. Özdemir. Çev.) İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Ozansoy, N. (2012) *Tüketim Toplumunda Güzellik İmajının Üretimi*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özdemir, G. (2016, Haziran). Botticelli'nin ilkbaharı. *C.Ü Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt 40 (sayı 1)
- Postman, N. (2016). *Televizyon: Öldüren Eğlence*. (O. Akınhay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Tunalı, İ. (1970). *Grek Estetiği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 1022.
- Zeytinoglu, E. (2012). Güzeli Kavramı 18 yy.'da mı Keşfedilmişti?. *Sanat Tasarım Dergisi*, Cilt 1 (sayı 3)

İnternet Kaynakları

<https://www.instagram.com/selenesenertezman/> E.T 31.08.2023

<https://www.youtube.com/channel/UCkewu0OaiZLPiSibPniM3Wg>
E.T 11.09.2018

<https://www.youtube.com/channel/UCCynR92V2j46NAvgLoWQY0A>
E.T 11.09.2018

Güncel Yaklaşımlarla Geleneksel ve Yeni Medyada Beden

<https://www.youtube.com/channel/UCtNHYBLpYs8BoPugEjF8I4A>
E.T 11.09.2018

<http://www.beyazperde.com/filmler/film-123261/Estetik> E.T 11.09.2018

<https://www.youtube.com/channel/UC4O7QI2bLUBpn4xLoG63G6w>
E.T 12.09.2018

<https://www.youtube.com/watch?v=rLGjDJ5n8kY> E.T:12.09.2023)

Ahlâki Liderlik Teorisi Bağlamında

**EĞİTİMDE
LİDERLİK VE AHLÂK**

Nurettin Topçu - Erol Güngör Örneği

Ahmet Kılıç

**Ahlâki Liderlik Teorisi Bağlamında Eğitimde Liderlik ve Ahlâk
Nurettin Topçu - Erol Güngör Örneği**
Ahmet Kılıç

Yayın No.: 1920
ISBN: 978-625-393-137-7
E-ISBN: 978-625-393-138-4
Basım Sayısı: 1. Basım, Kasım 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Meliha Uysal -meliha@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Erkılıç, Gökalp Selvişik.
Ahlâki Liderlik Teorisi Bağlamında Eğitimde Liderlik ve Ahlâk Nurettin Topçu - Erol Güngör Örneği /
Ahmet Kılıç
1. Basım, XII + 300 s., 16,5x24 cm. Dizin ve kaynakça var.
ISBN: 978-625-393-137-7
E-ISBN: 978-625-393-138-4
1. Eğitim 2. Nurettin Topçu 3. Erol Güngör

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR DİZİNİ.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM LİDERLİK.....	9
1.1. Kavramsal Açıdan Liderlik	9
1.2. Liderlik Alanları	16
1.2.1. Din ve Mitolojide Liderlik	17
1.2.2. Devlet Yönetiminde Liderlik	19
1.2.3. Ailede Liderlik	21
1.2.4. Okullarda Liderlik	24
1.2.5. Dinî Kurumlarda Liderlik	26
1.2.6. Sivil Toplum Kuruluşlarında Liderlik	27
1.3. Liderlik Alanlarıyla İlgili Kavramlar	28
1.4. Liderlik Tarzları	29
1.4.1. Demokratik Liderlik	29
1.4.2. Otokratik Liderlik	30
1.4.3. Serbest Bırakıcı Liderlik	31
1.5. Liderlik Yaklaşımları.....	32
1.5.1. Liderin Özellikleri Yaklaşımı (MÖ 450-1950)	33
1.5.2. Liderin Davranışları Yaklaşımları (1950-1970).....	35
1.5.3. Liderin Durumsal Yaklaşımları (1970-1980).....	37
1.5.4. Modern Liderlik Teorileri (-2000)	37
1.5.4.1. Etkileşimci (Transaksiyonel) Liderlik.....	38
1.5.4.2. Dönüşümcü (Transformasyonel) Liderlik	38
1.5.4.3. Vizyoner Liderlik	39
1.5.4.4. Stratejik Liderlik	41
1.5.4.5. Öğretimsel Liderlik	41
1.5.4.6. Sistem Liderlik	42
1.5.4.7. Karizmatik Liderlik	43
1.5.4.8. Otantik Liderlik	44
1.5.4.9. Ruhani (Spiritüel) Liderlik	45
1.5.4.10. Mentör Liderlik.....	48
1.5.4.11. Hizmetkâr Liderlik.....	49
1.5.4.12. Dağıtımcı Liderlik.....	50
1.5.4.13. Narsistik Liderlik.....	51

1.5.4.14. İstismarcı (Yıkıcı/Kötü) Liderlik.....	53
1.5.4.15. E-Liderlik.....	54
1.5.4.16. Simbiyotik Liderlik	57
1.5.4.17. Paternalist (Babacan) Liderlik.....	58
1.5.4.18. Filozof Liderlik.....	58
1.5.4.19. Sanat Liderliği	61
2. BÖLÜM AHLÂKİ LİDERLİK.....	63
2.1. Kavramsal Açıdan Ahlâki Liderlik.....	63
2.1.1. Bölgesel Ahlâki Liderlik	70
2.1.2. Ulusal Ahlâki Liderlik	70
2.1.3. Küresel (Evrensel) Ahlâki Liderlik.....	71
2.2. Ahlâki Liderlikte Temel Faktörler.....	72
2.2.1. Eğitim	72
2.2.2. Ahlâk.....	74
2.2.3. Öğretmen	76
2.2.4. Müfredat	82
2.2.5. Ahlâki Zekâ	89
2.3. Ahlâki Liderlikle İlgili Kavramsal Çerçevelerin Analizi.....	91
3. BÖLÜM NURETTİN TOPÇU VE EROL GÜNGÖR'DE AHLÂKİ LİDERLİK KAVRAMI ANALİZİ	99
3.1. Nurettin Topçu ve Erol Güngör'de Ahlâki Liderliğin Kavramsal Çerçevesi	99
3.1.1. Liderlik.....	99
3.1.1.1. Nurettin Topçu ve Erol Güngör'ün Liderlik Anlayışı.....	99
3.1.2. Ahlâk.....	105
3.1.2.1. Din ve Ahlâk Kavramı	106
3.1.2.2. Bireysel Ahlâk	116
3.1.2.3. Toplumsal Ahlâk	120
3.1.2.4. Devlet Ahlâkı	125
3.1.2.5. Sanat ve İlim Ahlâkı	133
3.1.2.6. Tasavvuf Ahlâkı.....	142
3.1.3. Eğitim	153
3.1.3.1. Din ve Ahlâk Eğitimi	153
3.1.3.2. Din Adamları	158
3.1.3.3. Öğretmen (Muallim)	164
3.1.3.4. Öğrenci (Talebe)	169
3.1.3.5. Okul (Mektep, Medrese)	172
3.1.3.6. Müfredat (Program)	180
3.1.4. Kültür ve Medeniyet	186
3.1.4.1. Millet ve Milliyetçilik	186
3.1.4.2. Millî Kültür ve Medeniyet	194
3.1.4.3. Aydın (Çağdaş, Münevver)	202

4. BÖLÜM NURETTİN TOPÇU VE EROL GÜNGÖR'E GÖRE AHLÂKİ LİDER OLARAK ÖĞRETMEN	207
4.1. Nurettin Topçu ve Erol Güngör'ün Ahlâki Liderlik Yönleri	209
4.2. Nurettin Topçu ve Erol Güngör'e Göre Ahlâki Lider Olarak Öğretmenin Nitelikleri	219
4.2.1. Meslek Ahlâkına Sahip Olmak	219
4.2.2. Liyakat Sahibi Olmak	223
4.2.3. Âimplere Saygı Duymak	227
4.2.4. İtidalli (Ölçülü) Olmak	232
4.2.5. Vatan Sevgisine Sahip Olmak	234
4.2.6. Hoşgörülü Olmak	238
4.2.7. Öğretmenlikte Kadının Değerini Bilmek	242
4.2.8. Sanatı Mesleğe Yansıtma	246
SONUÇ VE ÖNERİLER	251
EKLER	255
KAYNAKÇA	261
İSİM DİZİNİ	289
KAVRAM DİZİNİ	295

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. 1. Eski ve yeni lider tanımları	13
Tablo 1. 2. Kur'an-ı Kerim'de lider tipleri	15
Tablo 1. 3. Liderlik alanlarıyla ilgili kavramların tablosu	28
Tablo 1. 4. Astarına yaklaşımına göre liderlik biçimleri	32
Tablo 1. 5. Mentörün sahip olması gereken kişisel ve mesleki özellikler	49
Tablo 4. 1. MITB faktörleri ve örnek davranışları	242

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2. 1. Ahlâk pusulası	91
Şekil 2. 2. İslâmî liderlik modeli	92
Şekil 2. 3. İslâm'da manevî seviyeler	92
Şekil 2. 4. Ahlâki amacın hayata geçirilmesine ilişkin perspektifler	94
Şekil 2. 5. İslâmî okul liderliğin kavramsal çerçevesi	95
Şekil 2. 6. Sosyodinî dinamikler ve lider müdür arasındaki ilişkilerin kavramsal çerçevesi	96
Şekil 2. 7. Liderlik sürecinde okullardaki sosyodinî dinamiklerin şekilleri	97
Şekil 2. 8. Örgün eğitim kurumlarında ahlâki liderliğin kavramsal çerçevesi	98

KAYNAKÇA

- “Araştırma: Türkiye, son 5 yılda öğretmenlerin en çok değer kaybettiği üç ülkeden biri oldu”, <https://tr.euronews.com/2018/11/09/turkiye-de-ogretmenlerin-itibari-erozyona-ugradi-oecd-pisa-testi-varkey-vakfi> erişim 04 Eylül 2019.
- Abun, Damianus. Mirriam Tabur and Frederick Agoot. “Leadership Skills of Administrators of Divine Word Colleges in Region I, Philippines as Perceived by the Employees and Employees’ Work Engagement.” *IJRDO-Journal of Applied Management Science* 3. Issue. 12 (2017): 1-23.
- Ackerman R. A., Edward A. Witt, M Brent Donnellan, Kali H. Trzesniewski, Richard W. Robins ve Deborah A Kashy. “What Does the Narcissistic Personality Inventory Really Measure?”. *Assessment* 18, Issue. 1 (2011): 67-87.
- Adair, John ve Peter Reed. *Patronlar Değil Liderler*. Babıali kültür yayıncılığı: İstanbul, 2008.
- Adair, John. Hz. Muhammed Örneğinden Hareketle Lider. Çev. Ali Çavuşoğlu. İstanbul: Ufuk Yayınları, 2012.
- Adair, John. *Etkili Stratejik Liderlik*. Çev. Salih Fatih Güneş. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı, 2005.
- Adair, John. *Kışkırtıcı Liderlik*. Çev. Pelin Ozaner. Ankara: Alteo Yayıncılık, 2005.
- Ahmed, Nizam. “Kuşlar”. *Hareket Dergisi*. S 7 (1939): 116.
- Akar, İlhan. İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun Eğitim ve Kültür Görüşleri Üzerine Bir Araştırma. Ankara: Siyasal Kitabevi, 1994.
- Akçakaya, Murat. *Türk İslâm Tarihinde Yönetim Bilgeleri*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2018.
- Akdemir, Ali. *Liderlik ve Vizyon Yönetimi*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2018.
- Akduman, Gülbeniz. “Ruhsal Liderlik”. 21. Yüzyılda Liderlik Yaklaşımları. Ed. Alper Gürer, 105-126. İstanbul: Hiper Yayın, 2019.
- Akgündüz, Ahmed. *Bilinmeyen Bir Dahi Bediüzzaman Said Nursi*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2017.
- Akgündüz, Ahmed. *Tabular Yıkılıyor 5*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, 2010.
- Akiş, Yeşim Toduk. *Vizyon sahibi ve yenilikçi liderler*. *CEO’s Dergisi* 05, (2003): 1-9.
- Akman, Yener. “Yıkıcı Liderlik ile Mesleki Tükenmişlik Arasındaki İlişki: Öğretmenler Üzerine Bir Araştırma”. *Eğitimde Kuram ve Uygulama* 12, S 3 (2016): 627-653.
- Aktay, Yasin. *Türk Sosyoloji Tarihine Katkı*. İstanbul: Küre Yayınları, 2013.
- Akyurt, Ali. “Recep Ertürk’le Erol Güngör Üzerine”. *Fayrap*, S 60 (2014): 32.

- Alemdar, iğdem. İlkokul Hayat Bilgisi Ders Kitabı 1. Ankara: Pasifik Yayınları, 2020.
- Alghraibeh, Ahmad M. and Amal M. Alotaibi, "Spiritual Intelligence and Its Correlation with Life Satisfaction Among Gifted Students". *Journal of Education and Practice* 8, Issue. 36 (2017), 19-29.
- Alkan, Ahmet Turan. "Halefi Olmayan Bir İlim Adamı: Erol Güngör". *Doğu Batı*, S 11 (2000): 159-166.
- Alkan, Ahmet Turan. *Ateş Tecrübeleri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1996.
- Altılar, Niyazi. *Geleceğin Lideri*. İstanbul: Diya Kitap Yayınları, 2012.
- Altıntaş, Hayrani. "İslám Tasavvufunun Meseleleri'nin Bir Değerlendirmesi". Erol Güngör İçin. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1988.
- Altunay, Esen. "Ortaöğretim ğretmenlerinin ğretimsel Liderlik Rollerine İlişkin Görüşleri". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2, S 21 (2017): 473-503.
- Amar, Amar Dev. "Leading for innovation through symbiosis". *European Journal of Innovation Management* 4, Issue. 3 (2001): 126-133.
- Anello, Eloy ve Juanita Hernandez. *Moral Leadership*. Santa Cruz: Nr University, 1996.
- ARICI, Ali Fuat ve Mustafa Başaran. *İdeal Türk Eğitimde İdeal İnsan ve Millilik Arayışları*, İstanbul: TEDEV Yayınları, 2019.
- ARICI, Ali Fuat. *Büyük Eğitmciler*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2020.
- Arıkan, Semra. "İşletmelerde Sosyal Sorumluluk ve İş Ahlakı", H. . İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 13. s.y. (1995): 171-180.
- Arslanbenzer, Hakan. "Erol Güngör'e Göre Aydın - Halk atışması". *Fayrap*, S 60 (2014): 33-35.
- Arvasi, Seyyid Ahmet. *İlmi Tavır ve tesi*. İstanbul: Burak Yayınevi, 1996.
- Aslan, şbnem. *Duygusal Zekâ ve Dönüşümcü, Etkileşimci Liderlik*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2009.
- Aslanargun, Engin. *Eğitim Bilinci*. Genç Kitab: İstanbul, 2020.
- Ateş, Mehmet Emin. Mehmet Veysi Babayığit, zlem Altun ve Mehmet Necati Cizrelioğulları. "Sanat Eğitimi, Ahlák Eğitiminin Gelişiminde Etkili Midir?". Samarkand: 1st ECLSS International Online Conference on Economics and Social Sciences (2020): 326-330.
- Ateş, Mustafa. "Erol Güngör'n Ardından". *Türk Edebiyatı Dergisi*, S 116 (1983): 18-19.
- Atsız, Hüseyin Nihal. "Bir Felsefe ğretmeninin Yanlışları", *Makaleler III* (İstanbul: İrfan Yayıncılık, 2018): 393-403.
- Atsız, Nihal. *Makaleler II*. İstanbul: İrfan Yayıncılık, 2018.
- Atsız, Yağmur. *mrmn İlk 65 Yılı*. İstanbul: Türk Edebiyatı Yayınları, 2006.
- Avcı, Emine Karasu ve Bilgin nal İbret. "Vatanseverlik Değerine İlişkin Okul ncesi ğretmen Adaylarının Görüşlerinin İncelenmesi". *Kastamonu Eğitim Dergisi* 24,

S 5 (2016): 2501-2518.

- Avcı, Mehmet. “Erol Güngör ve Nurettin Topçu’ya Göre İnsan ve İnsanın Eğitimi”. Yüksek Lisan Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2019.
- Ay, Mehmet Emin. *Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi*. İstanbul: Beyza Kitap, ty.
- Ayaz, Yahya. Osmanlı Toplumunda Çocuk Olmak. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2017.
- Aydın, Mehmet S. Varoluş Yolunda Sayılı Yıllar. İstanbul: Kapı Yayınları, 2019,
- Aydın, Mehmet Zeki. Ailede Ahlâk Eğitimi. İstanbul: Timaş Yayınları, 2015.
- Aydın, Mehmet Zeki. “Ahlâk Eğitim ve Öğretimi”. Din Eğitimi. Ed. Recai Doğan ve Remziye Ege. 151-192. Ankara: Grafiker Yayınları, 2013.
- Aydın, Mehmet Zeki. Değerler Sandığı Okulda Değerler Eğitimi Materyalleri Liderlik ve Cesaret. Ankara: Nobel Akadem, 2015.
- Aydın, Mustafa. “Erol Güngör”. Sosyoloji Divanı Sosyoloji Dergisi. S 1 (2013): 149-152.
- Aydın, Mustafa. Eğitim Yönetimi. Ankara: Gazi Kitabevi, 2014.
- Aydoğan, İsmail. *Eğitimin Türkçesi*. Ankara: Pegem Akademi, 2018.
- Aydoğan, İsmail. Kültür Temelli Eğitim. Ankara: Harf Yayınları, 2017.
- Aydoğdu, Cengiz. “Memlekettten Metropole Bir Nida: Erol Güngör”. Fayrap, S 60 (2014): 28-31.
- Aynî, Mehmet Ali. *Türk Ahlâkçuları*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2019.
- Aypay, Ahmet. *Eğitim Politikası*. Ankara: Pegem Akademi, 2015.
- Aytaç, Tufan. *Eğitim Yönetiminde Yeni Paradigmalar Okul Merkezli Yönetim*. Ankara: Nobel Yayınları, 2013.
- Ayvazoğlu, Beşir. Erken Kayan Yıldız Erol Güngör. İstanbul: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, 2022.
- Ayvazoğu, Beşir. Defterimde Kırk Suret. İstanbul: Kapı Yayınları, 2008.
- Ayverdi, Samiha. *Maârif Dâvamız*. İzmir, Sobe Matbaası, 1970.
- Ayverdi, Samiha. O da Bana Kalsın: Anketler, Röportajlar. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2013.
- Bacanlı, Hasan. “Eğitim, Başarı ve Ders Kitapları”. Türk Yurdu Dergisi. S 360 (2017): 29-32.
- Bach, Phe. “The Art Of Living According To Spiritual Leaders”. The Journal Of The International Association Of Buddhist Universities 8, Issue. 1 (2015): 90-94.
- Bakan, İsmail ve İnci F. Doğan. Liderlik Güncel Konular ve Yaklaşımlar. Ankara: Gazi Kitabevi, 2013.
- Balay, Refik. “Moral Erdemler Ölçeğinin Yükseköğretimde Uygulanabilirliği”. Eğitim Bilimleri Araştırma Dergisi 1, S 2 (2011): 99-118.
- Balay, Refik. “The Applicability of the Moral Virtues Scale in Higher Education”. *Eğitim Bilimleri Araştırma Dergisi* 1, Issue. 2 (2011): 99-118.
- Balcı, Ali. *Açıklamalı Eğitim Yönetimi Terimler Sözlüğü*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2010.

- Balım, Ali İhsan. “İdealist İnsan Topçu”. Nurettin Topçu’ya Armağan. 188-189. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1992.
- Balkar, Betül ve Sevilay Şahin. “Aday Öğretmenlere Yönelik Mentorluk Programının Uygulanmasına İlişkin Eğitimcilerin Görüşleri”. *International Journal of Social Science III*, S 29 (2014): 83-100.
- Baloğlu, Nuri ve Engin Karadağ. “Ruhsal Liderlik Üzerine Teorik Bir Çözümleme”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 15, S 58 (2009), 165-190.
- Baltacı, Ali. “Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?” *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5, S 2 (2019): 368-388.
- Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı. *Pedagojide İhtilal*. İstanbul: Y.y., 1964.
- Baltaş, Acar. *Bir Yolculuk Olarak Liderlik*. Remzi Kitabevi: İstanbul, 2018.
- Baltaş, Acar. *Türk Kültüründe Yönetmek Yerel Değerlerle Küresel Başarılar Kazanmak*. Remzi Kitabevi: İstanbul, 2015.
- Banarlı, Nihad Sâmî. *İman ve Yaşama Üslûbu*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2008.
- Banarlı, Nihad Sâmî. *Türkçe'nin Sırları*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2011.
- Baraçlı, Hayri. *Bilgi ve Yenilik Çağında Yönetimde Dörtler İşletme, Ürün, Yönetim, İnsan*. İstanbul: Kopernik Kitap, 2018.
- Baran, Şule Çapraz ve Elif Diren. *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı 5*. Ankara: Anıttepe Yayıncılık, 2020.
- Barkçin, Savaş Ş., *Kalbin Akıllı Medeniyet Üzerine Yazılar*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2016.
- Barutçugil, İsmet. *Liderlik*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık, 2014.
- Bass, Bernard M. “From Transactional to Transformational Leadership: Learning to Share the Vision”, *Organizational Dynamics* 18, S 3 (1990): 19-31.
- Başaran, Mustafa. “Nurettin Topçu’da İdeal İnsan - İdeal Öğretmen”. *İdeal Türk Eğitimde İdeal İnsan ve Millîlik Arayışları*. ed. Ali Fuat Arıcı ve Mustafa Başaran. 453-465. İstanbul: TEDEV Yayınları, 2019.
- Baykal, Elif. “Spiritüelite (Ruhsallık) ve İş Ortamında Anlam Arayışı”. *Alanya Akademik Bakış Dergisi* 2, S 1 (2018): 11-25.
- Bayraklı, Bayraktar. *İslâm ve Eğitim*. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2015.
- Bedir, Osman Nuri. “Kamu Yönetimi Bağlamında Diyanet İşleri Başkanlığı’na Paydaşların Etkileri”. *Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi, 2018.
- Bektaş, Çetin, “Liderlik Yaklaşımları ve Modern Liderden Beklentiler”, *Selçuk Üniversitesi Akşehir Meslek Yüksekokulu Sosyal Bilimler Dergisi* 2, S 7 (2016): 43-53.
- Bıyıklı, Mahmut. *Yaşayan Hatıralar*. İstanbul: Okur Kitaplığı, 2018.
- Biçer, Birol. “Mevlâna Algısı: Şair mi, Yaşam Koçu mu, Veli mi?”. *Lacivert Dergisi*, s.y. 63 (2019): 20-24.
- Bildirici, Hatice. “Öğretmenin Rolü Tamamen Değişecek”. *ya/da Dergisi*, S 5 (2020): 18-23.

- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Yüksek İslâm Ahlakı*. İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1964.
- Birinci, Ali. “Sevdiğim ve Tanıyabildiğim Hocam”. Nurettin Topçu’ya Armağan. 190-191. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1992.
- Birinci, Ali. Bir İnsanla Karşılaşmak Nurettin Topçu’nun Sohbetlerinden Kalanlar. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020.
- Bloch, Susan ve Philip Whiteley. *Kusursuz Liderlik*. İstanbul: Optimist Yayınları, 2007.
- Bridge, Berna. *Eğitimde Vizyoner Liderlik ve Etkin Yöneticilik*. İstanbul: Beyaz Yayınları, 2003.
- Bolat, Ömer. *Hükmedicilikten Hizmetkârlığa Liderlik Gönül İşidir*. Ankara: Hayat Yayınları, 2015.
- Bolay, Süleyman Hayri. “Erol Güngör (1938-1983)”. Erol Güngör. Ed. Murat Yılmaz 132-159. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006.
- Bolay, Süleyman Hayri. “Erol Güngör’e Dair Hatıralarım”. Selçuk Bakış Prof. Dr. Erol Güngör Hatırasına, S 42 (2017): 66-69.
- Bolay, Süleyman Hayri. *Batı Aklına Karşı Türkiye*. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2018.
- Bora, Tanıl. *Cereyanlar Türkiye’de Siyasi İdeolojiler*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.
- Bora, Yasemin. “Nurettin Topçu ve Erol Güngör’ün Eğitim Anlayışları”. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2007.
- Bornovalı, Lütfü. “Nurettin Topçu”. Nurettin Topçu’ya Armağan. 171-172. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1992.
- Boylan, Mark. “Deepening System Leadership: Teachers Leading from Below”. *Educational Management Administration & Leadership* 44, Issue. 1 (2013): 57-72.
- Bozcan, Tuba. *Lider Kim?* İstanbul: Yumurcak Yayınları, 2021.
- Bozdoğan, Kerem ve Mesut Sağnak. “İlköğretim Okulu Müdürlerinin Liderlik Davranışları İle Öğrenme İklimi Arasındaki İlişki”. *AİBÜ, Eğitim Fakültesi Dergisi* 11, S1 (2011): 137-145.
- Bridge, Berna. *Eğitimde Vizyoner Liderlik ve Etkin Yöneticilik*. İstanbul: Beyaz Yayınları, 2003.
- Brooks, C. Melanie and Agus Mutohar. “Islamic School Leadership: A Conceptual Framework”. *Journal of Educational Administration and History*, s.y. (2018): 1-15.
- Brooks, C. Melanie. Jeffrey S. Brooks, Agus Mutohar and Imam Taufiq. “Principals as Socio-Religious Curators: Professive And Conservative Approaches İn Islamic Schools”, *Journal of Educational Administration* (2020): <https://doi.org/10.1108/JEA-01-2020-0004>
- Brown, Michael E. Linda K. Treviño and David A. Harrison “Ethical Leadership: A Social Learning Perspective For Construct Development And Testing”. *Organizational Behavior And Human Decision Processes* 97, Issue. s.y. (2005): 117-134.
- Buhari, İmam. *Hadislerle Müslümanın Edep ve Ahlakı*, thk: Muhammed Fuad Abdulkaki.

- İstanbul: elik Yayınevi, İstanbul, 2014.
- Bûhârî, “İlim”-12. *Hadislerle İslam*, C 1. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.
- Bûhârî, “İlim”-2. *Hadislerle İslam*, C 3. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.
- Buluç, Bekir. “Sınıf Öğretmenlerinin Algılarına Göre Okul Müdürlerinin Liderlik Stilleri İle Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 15, S 57 (2009): 5-34.
- Buluç, Bekir. “İlköğretim Okullarında Bürokratik Okul Yapısı ile Okul Müdürlerinin Liderlik Stilleri Arasındaki İlişki”. *Eğitim ve Bilim Dergisi* 34, S 152 (2009): 71-86.
- Burns, John H. *Psikoloji ve Liderlik*. Çev. Şükrü Ünsal. İstanbul: K. K. K. İstanbul Askeri Basımevi, 1956.
- Bush, Tony. “Understanding instructional leadership”. *Educational Management Administration & Leadership* 43, Issue. 4 (2015): 487-489.
- Buyrukoğlu, Selçuk. Doğan Bozdoğan ve Altuğ Murat Köktaş. “Paternalist Devlet Anlayışının Bir Gereği Olarak Günah Vergileri: Türkiye Örneği”. *Niğe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 9, S 3 (2016): 15-31.
- Bygdéus, Pia. “Artistic leadership: The Design of a study for making visible mediating tools for choir.” U. Geisler, & K. Johansson içinde, *Choir in Focus*. 74-87. Göteborg: Bo Ejeby förlag., 2011.
- Can, Metin. *Dijitalde İz Bırakan 100 Lider*. İstanbul: Ceres Yayınları, 2020.
- Canan, Sinan ve Mustafa Acungil. *Dijital Gelecekte İnsan Kalmak*. İstanbul: Tuti Kitap, 2018.
- Canan, Sinan ve Sesil Pir. *İnsan Odaklı Liderlik*. İstanbul: Tuti Kitap, 2020.
- Canses.net, Asım’ın Nesli Mehmet Akif, Erişim Tarihi: 17 Aralık 2020, <https://www.canses.net/asim-in-nesli-ve-mehmet-akif/123534/>
- Cebecioğlu, Ethem. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. Ankara: Otto Yayınları, 2014.
- Cemaloğlu, Necati. “Okulda Liderliği Paylaştıran Lider: Dağıtımcı Lider”. Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2019, <http://www.kamudanhaber.net/okulda-liderligi-paylastiran-lider-dagitimci-lider-makale,3339.html>
- Cevizci, Ahmet. *Eğitim Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları, 2010.
- Cevizci, Ahmet. *Uygulamalı Etik*. İstanbul: Say Yayınları, 2016.
- Ceylan, Sabri. Kadir Duru, Gülten Erkek ve Murat Patutmaz. *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı* 6. Ankara: Devlet Kitapları, 2020.
- Chamorro-Premuzic, Tomas. *Neden Bu Kadar Yeteneksiz Erkek Lider Oluyor?* Çev. M. Murtaza Özeren. İstanbul: Orenda Kitap, 2019.
- Chomsky, Noam. *Demokrasi ve Eğitim*, Edt. C. P. Otero. İstanbul: bgst Yayınları, 2007.
- Clayton, Jennifer K. Karen L. Sanzo and Steve Myran. “Understanding Mentoring In Leadership Development: Perspectives of District Administrators and Aspiring Leaders”. *Journal of Research on Leadership Education* 8, Issue. 1 (2013): 77-96.

- Claudet, Joseph G., “Deconstructing the Breakthrough Leadership Thinking of Visionary Social Change Agents”, *Advances in Applied Sociology* 6, Issue 6 (2016): 271-318.
- Chibber, M. L. ve Nehru Fellow, Sai Baba’dan Mahavakya Liderlik. Çev. Nasip Akasya. İstanbul: Dharma Yayınları, 2007.
- Civelek, Davut. D. Yılmaz Gündüz ve Fatma Karafilik. İlkokul Türkçe 1 Ders Kitabı. Ankara: Devlet Kitapları, 2020.
- Civelek, Muzaffer. “Ahlâk Dersi”, Nurettin Topçu’ya Armağan. 152-156. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1992.
- Civelek, Muzaffer. Kırk Yıl Sonra Dün Gibi Nurettin Topçu. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.
- Clark, Timotyh R. *Liderlik ve Karakter*. Çev. Süreyya Bursa. İstanbul: Arıtan Yayınevi, 2018.
- Coşan, M. Es’ad. *Tarihi ve Tasavvufi Şahsiyetler*. İstanbul: Server İletişim, 2015.
- Coşun, Bilal. “Din Eğitimi Açısından Kur’an-ı Kerim’de Mesleki Ahlak Eğitimi”. Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, 2020.
- Cote, Robert. “Vision of Effective Leadership”. *International Journal of Business Administration* 8, Issue 6 (2017): 1-10.
- Cunliff, Ann L. “The Philosopher Leader: On Relationalism, Ethics and Reflexivity-A Critical Perspective to Teaching Leadership”. *Management Learning* 40, Issue. 1 (2009): 87-101.
- Cüçük, İbrahim. Ayet ve Hadislerle Peygamberimizin Yaşayışı, Ahlakı, Prensipleri. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2008.
- Çaha, Havva. Sare Aydın ve Ömer Çaha, Değişen Türkiye’de Kadın. İstanbul: Kadem Yayıncılık, 2014.
- Çakan, İsmail Lütfi. “İnsan ve Değerler Eğitimi Açısından Hz. Peygamber ve Ahlâk”. Son Dönem Osmanlı Ahlâk Terbiyecileri ve Ahlâk Terbiyesi. Ed. M. Faruk Bayraktar. 27-42. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Çakan, İsmail Lütfi. Raşit Küçük, Zekeriya Güler, Esra Şahyar, Bekir Kuzudişli ve Mehmet Efendioğlu. *Anadolu İmam Hatip Lisesi Hadis*. Ankara: Devlet Kitapları, 2020.
- Çalık, Fazıl Mustafa. “Güneş Tutulması”. *Hamle*, S 17 (1983): 17.
- Çalışkan, Nurgül ve Aziz Gökhan Özkoç. “Örgütlerde Paternalist Liderlik Algısına Etki Eden Ulusal Kültür Boyutlarının Belirlenmesi”. *Journal of Yasar University* 11, S 44 (2016): 240-250.
- Çam, Nusret. *Aşk Dini*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2011.
- Çam, Nusret. *İslâm’da Sanat Sanatta İslâm*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2016.
- Çapa, Yeşim ve Nesrin Çil. “Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi”. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 18, S 18 (2000): 69-73.
- Çelik, Abbas. *Din Eğitimi Tarihi*. İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2013.

- Çelik, Mehmet. “Diyânet’in Kısa Hikâyesi”. *Derin Tarih Dergisi*, S 66 (2017): 44-49.
- Çelik, Vehbi. *Eğitimsel Liderlik*. Ankara: Pegem Akademi, 2015.
- Çelik, Vehbi. *Okul Kültürü ve Yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi, 2012.
- Çelikkaya, Elif. Fatma Gürel ve Nazile Özcan. *Hayat Bilgisi İlkokul Ders Kitabı 3*. Ankara: Devlet Kitapları, 2020.
- Çelikkaya, Hasan. *Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi Pedagojik Formasyon Amaçlı*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020.
- Çetin, Altan. *Tarihten Tefekküre Nurettin Topçu, Erol Güngör ve Nevzat Kösoğlu’nda Tarih*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2016.
- Çetin, Fatih ve Ali Fıkrıhoca. “Rol Ötesi Olumlu Davranışları Kişisel ve Tutumsal Faktörlerle Öngörülebilir Mi?”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 65, S 4 (2010): 41-66.
- Çetin, Nesrin Gökben ve Ertan Beceren. “Lider Kişilik: Gandhi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3, S 5 (2007): 110-132.
- Çetintaş, İbrahim. “Ahlakî Yozlaşma İle Aksiyolojik (Değersel) Verimlilik Arasındaki İlişki”. *Adam Akademi Dergisi* 5, S 2 (2015): 5-13.
- Çınar, Metin. *Anadoluculuk ve Tek Parti CHP’de Sağ Kanat*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.
- Çığ, Muazzez İ. *Kur’an, İncil ve Tevrat’ın Sümerde’ki Kökeni*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2018.
- Çiçek, Ömer. “Nurettin Topçu’nun Sosyal Değişme Yaklaşımının Analizi”. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2019.
- Çil, Halit. “Hz. Ömer’in Liderliği”. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2019.
- Çil, Halit. *Ömer’ini Arayan Yüzyıl*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2017.
- Çokum, Sevinç. “Erol Güngör Bir Horasan Eriydi...”. *Kültür Dünyası Dergisi*, S 12 (1998): 32-34.
- Daft, Richard L. *Management*. New York: The Dryden Press, 1991.
- Dârimî, “Mukaddime”. *Hadislerle İslam*, C 1. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.
- Daryal, Ali Murat. *İslâm’ın “Değer”lerini ve Yorumları*. İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2016.
- Daryal, Ali Murat. *İslâm’ın Doğuş ve İlk Yayılışının Psiko-Sosyal Açından Tahlili*. İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2018.
- Değermenci, Ali. *Öyle Geçer Ki Zaman Teoman Duralı Kitabı*. İstanbul: Turkuvaz Kitap, 2020.
- Deliorman, Altan. *Türk Yurdunun Bilgeleri Portreler*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2009.
- Demircan, Adnan. *Cahiliyeden İslam’a Kadın ve Aile*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2017.
- Demir, Sevda. “Simbiyotik Liderlik”. 21. Yüzyılda Liderlik Yaklaşımları. Ed. Alper Gürer.

- 139-157, İstanbul: Hiper Yayınevi, 2019.
- Demirci, Muhsin. Kur'an'ın Ana Konuları. İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2017.
- Demirel, İhsan Nuri. 2000 Soruda Eğitim Bilimleri ve Yönetimi. Ankara: Maya Akademi Yayınları, 2011.
- Develi, Kısmet. "Sınıf Öğretmeni Adaylarının Öğretmenlik Mesleği Konusundaki Görüşleri ve Geleceğe Yönelik Beklentileri". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 51, (2021): 393-427.
- DİB, İlmihal II-İslam ve Toplum. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.
- Dierendonck, Dirk van. "Servant Leadership: A Review and Synthesis". *Journal of Management* 37, Issue. 4 (2011): 1228-1261.
- Dinçer, Dilek. "Erol Güngör'ün Özelinde de Aydın ve Din Problemi". Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, 2018.
- Diyanet, "Kuruluş ve Tarihi Gelişim". Erişim Tarihi: 15 Ocak 2019, <https://www.diyamet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay//1/diyamet-isleri-baskanligi-kurulus-ve-tarihcesi>
- Dagognet, François. Büyük Filozoflar ve Felsefeleri. Çev. Zeynep Durukal. İstanbul: YKY Yayınları, 2007.
- Doğan, Adem. "Erol Güngör'de Dini Düşünce Boyutu". Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2018.
- Doğan, Alpaslan. Liderlik, Örgüt Kültürü ve Üretkenlik Karşısı İş davranışları. İstanbul: Partiot Yayınları, 2018.
- Doğan, D. Mehmet. Dil Kültür Yabancılaşma. Ankara: Yazar Yayınları, 2011.
- Doğan, D. Mehmet. İki Yol Açıcı: Nureddin Topçu ve Necip Fazıl Kısakürek. Ankara: Yazar Yayınları, 2016.
- Doğan, Türkan ve Aysel Eren Çoban, "Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları ile Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Eğitim ve Bilim* 34, S 153 (2009): 157-168.
- Dokumacı, Asude. N. Özdemir Gök ve Zinnur Dokumacı. Hayat Bilgisi Ders Kitabı 2. İzmir: Devlet Kitapları, 2020.
- Dönmez, Mehmet. "Erol Güngör'de Kültür, Aydın, Millet". Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, 1996.
- Droit, Roger-Pol. 20. Yüzyıla Yön Veren 20 Büyük Filozof. Çev. İsmail Yerguz. İstanbul: Say Yayınları, 2011.
- Duralı, Ş. Teoman. Omurgasızlaştırılmış Türlük. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017.
- Dursun, Haluk. İncir Çekirdeği Hereke'den Çıktım Yola. İstanbul: Timaş Yayınları, 2014.
- Ege, Ahmet Yakup. "Erol Güngör ve Nurettin Topçu'nun Milliyetçilik Anlayışları". Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2021.
- Eğitimhane, Örnek ve Öncü Şahsiyetler Tanıtım Kulübü Dokümanları, erişim 17 Aralık

- 2020, <https://www.egitimhane.com/ornek-ve-oncu-sahsiyetleri-tanitim-kulubu-dokumanlari-d251852.html>
- Eğribozi, Ali İrfan. *Mufassal Ahlâk-ı Medenî*. İstanbul: Artin Asaduryan ve Mahdumları Matbaası, 1327.
- Einarsen, Stale. Merethe Schanke Aasland and Anders Skogstad, “Destructive Leadership Behaviour: A Definition and Conceptual Model”, *The Leadership Quarterly* 18, Issue (2007): 207-216.
- El-İsfahânî, Râğıb. Erdemli Yol. Çev. Muharrem Tan. İstanbul: İz Yayıncılık, 2019.
- El-İsfahani, Râğıb. Müfredât. Çev. Yusuf Türker. İstanbul: Pınar Yayınları, 2018. “Rabbe” md., 586.
- ElKaleh, Eman and Eugenie A. Samier. “The Ethics of Islamic Leadership: A Cross-Cultural Approach for Public Administration”. *Administrative Culture* 14, Issue 2 (2013): 188-211.
- Elmalılı M. Hamdi Yazır. *Hak Dini Kur’an Dili*, C 5. İstanbul: Azim Dağıtım, 1992.
- Enginertan, Tuncer. “Çağdaş Bir Mistiğin Hayatına Dair Bazı Notlar”. Nurettin Topçu. Ed. İsmail Kara. 91-105. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2009.
- Erbay, Fethiye. *Sanat Yönetimi’nin Boyutları*. İstanbul: TC İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, 2009.
- Ercilasun, Bilge. “Kaybımız Çok Büyük... Tesellisi Yok”. *Hamle*, S 17 (1983): 15.
- Erçetin, Şule. *Lider Sarmalında Vizyon*. Ankara: Nobel Yayınları, 2000.
- Erdem, Hüsameddin. *Son Devir Osmanlı Düşüncesinde Ahlâk*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2006.
- Erdin, Halil İbrahim. “John Lochke’un Perspektifinden Türkiye’de Devlet-Din İlişkisi ve Diyanet İşleri Başkanlığı”. *Yüksek Lisans Tezi*, Kocaeli Üniversitesi, 2015.
- Erdoğan, İrfan. *Gelenekten Geleceğe Eğitim Bilimi Kuram ve Uygulama*. İstanbul: Sümer Kitabevi, 2017.
- Eren, Erol. *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*. İstanbul: Beta Yayınları, 2008.
- Ergezer, Bahattin. *Liderlik ve Özellikleri*. Ankara: Ocak Yayınları, 1992.
- Erginer, Aysun. “A Relational Analysis Between Mentorship And Akhi Organisation”. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 1, Issue. y.y (2009): 224-229.
- Erişim Tarihi: 30 Ocak 2020, https://www.vit.vic.edu.au/__data/assets/pdf_file/0018/35604/Code-of-Conduct-2016.pdf
- Eroğlu, Feyzullah. *Davranış Bilimleri*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2017.
- Ersoy, Mehmet Akif. *Safabat-1*. Haz: Ömer Faruk Huyugüzel, Rıza Bağcı ve Fazıl Gökçek. İstanbul: Feza Gazetecilik, t.y.
- Ertürk, Abbas ve Emrah Dönmez. “Ruhsal Liderlik ve Eğitimdeki Yansımaları”. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi* 4, S 1 (2017): 11-19.

- Ertürk, Selahattin. Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Meteksan Lmt. Şti, 1982.
- Erverdi, Ezel. Nurettin Topçu Düinden Kalanlar ve Geleceğe Umutlar. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020.
- Eseliöglu, Hilal. Sıdika Set ve Ayşe Yücel. Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı 8. Ankara: Devlet Kitapları, 2020.
- Evans, Robert L. The Human Face Of Reform: Meeting the Challenge of Change Through Authentic Leadership. Wellesley: The Human Relations Service, 1992.
- Eyuboğlu, İsmet Zeki. Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü. İstanbul: Say Yayınları, 2017.
- Fârâbi. El-Medînetü'l Fâzıla-Üstün Ülke, çev. Seyfi Say. İstanbul: Kurtuba Kitap, 2012.
- Fazlıoğlu, İhsan. Akıllı Türk Makul Tarih. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2018.
- Fındıkçı, İlhami. Bir Gönül Yolculuğu Hizmetkâr Liderlik. İstanbul: Alfa Yayınları, 2009.
- Fullan, Michael. Understanding Change: Leading in a Culture of Change. San Francisco: Jossey-Bass, 2001.
- Genç, Mehmet. "Arkadaşı Erol Güngör'ü Anlatıyor". Erol Güngör. Ed. Murat Yılmaz. 62-67. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006.
- Genç, Nurullah. İşletme-Yönetim-Organizasyon Başarı Bedel İster, Timaş Yayınları, İstanbul 2012.
- Genç, Nurullah. Yönetim ve Organizasyon -Çağdaş Sistemler ve Yaklaşımlar-. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007.
- Genç, Salih Zeki. Eğitim Sürecinde Aile Okul ve Toplum. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2016.
- Gerçek, Merve. "Yöneticilerin Babacan (Paternalist) Liderlik Davranışlarının Psikolojik Sözleşme Bağlamındaki Beklentileri Üzerindeki Etkilerine Yönelik Bir Çalışma". Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi 13, S 2 (2018): 101-118.
- Gezer, İbrahim. Nasıl Bir Eğitim & Eğitimde Alternatif Arayışlar. İstanbul: Bakış Yayınları, 2007.
- Ghaemi, Nassır. Birinci Sınıf Delilik. Çev. Yavuz Alogan. İstanbul: İthaki Yayınları, 2019.
- Göka, Erol. Psikiyatri ve Felsefe. İstanbul: Hayat Yayınları, 2008.
- Göka, Erol. Türklerin Psikolojisi. İstanbul: Timaş Yayınları, 2008.
- Göka, Erol. *Türklerde Liderlik ve Fanatizm Yedi Düvele Karşı*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2014.
- Gökçe, Akbay Tuğan. "Tanıdığım Erol Güngör". Türk Edebiyatı Dergisi, S 116 (1983): 27.
- Gökdağ, Fatih. "Mana Adamı Nurettin Topçu". Nurettin Topçu'ya Armağan. 194-195. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1992.
- Gören, İbrahim Ethem. Emin Işık ile Fethi Gemuhluoğlu Üzerine Konuştuk, erişim 10 Nisan 2021, <https://www.dunyabizim.com/soylesi/emini-isik-ile-fethi-gemuhluoglu-uzerine-konustuk-h24883.html>
- Greenfield, William D. "Moral Leader in Schools" Journal of Education 42, Issue. 2 (2004):

174-196.

- Greenleaf, Robert K. *The Servant As Leader*. Indianapolis: Center For Servant Leader, 1970.
- Gu, Qinxuan. Thomas Li-Ping Tang and Wan Jiang. "Does Moral Leadership Enhance Employee Creativity? Employee Identification with Leader and Leader-Member Exchange (LMX) in the Chinese Context". *Journal of Business Ethics* 126, s.y. (2015): 513-529.
- Gül, Ali. "Nurettin Topçu'da Anadoluçuluk Düşüncesi". Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2006.
- Gül, Esan. *Peygamberlerin Çocuk Eğitimi*. İstanbul: Çıra Yayınları, 2016.
- Gül, Hülya. Nilgül Yalçınoğlu ve Zahide Ceren Atlı. "Türkiye'de Çalışma Yaşamında Kadının Konumu ve Sorunları". *TAF Preventive Medicine Bulletin* 13, S 2 (2014): 169-176.
- Günay, Durmuş. *Türkiye'nin Üniversite Sorunu*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2019.
- Gündüz, Hasan Basri ve Sinem Konuk, "İlkokul Öğretmenlerin Karşılaştıkları İstenmeyen Davranışlar ile Baş Etme Stratejileri". *YILDIZ Journal of Educational Research* 1, Issue 1. (2016): 37-54.
- Gündüz, Mustafa. "Eğitim Tarihimiz Tecrübesinde Müderristen Muallime: Muallimden Öğretmene: Öğretmenliğin İtibar, Statü ve Değer". *Eğitime Bakış Eğitim Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi* 13. S 41 (2017): 6-17.
- Gündüz, Mustafa. *İstanbul'un 100 Eğitimcisi*. İstanbul: İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Kültür A. Ş. Yayınları, 2018.
- Gündüz, Yüksel ve Senem Ezgi Dedekorkut. "Yıkıcı Liderlik". *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 10, S 1(2014): 95-104.
- Gündüz, Şinasi. *Din ve İnanç Sözlüğü*. İstanbul: Vadi Yayınları, 2017.
- Gündüz, Şinasi. "Kutsal Hakkında Konuşmak: Dinsel Söylemde Mitoz", *Milel ve Nihal İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi* 6, S 1 (2009): 9-26.
- Güner, Ahmet. "İki Yakını Erol Güngör'ü Anlatıyor". *Yeni Düşünce Dergisi*, S 82 (1983): 5.
- Güney, Salih. *Liderlik*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2015.
- Güney, Sema. "Ahlaki Liderliğin Kavramsallaştırılması ve Ahlaki Yönetimde Liderliğin Rolü". *Yönetim ve Ekonomi* 13, S 1 (2006): 135-149.
- Güngör, Erol. *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2010.
- Güngör, Erol. *Doktor, Doçentlik, Profesörlük Tezleri*. İstanbul: Yer-Su Yayıncılık, 2018.
- Güngör, Erol. *Dünden Bugünden Tarih Kültür Milliyetçilik*. Ankara: Mayaş Yayınları, 1984.
- Güngör, Erol. *İslâm Tasavvufunun Meseleleri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1982.
- Güngör, Erol. *İslâm'ın Bugünkü Meseleleri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1983.
- Güngör, Erol. *Kelâmî Sahada Estetik Yapı Organizasyonu*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1999.
- Güngör, Erol. *Sosyal Meseleler ve Aydınlar*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1994.
- Güngör, Erol. *Tarihte Türkler*. İstanbul: Yer-Su Yayıncılık, 2019.

- Güngör, Erol. *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*. İstanbul: İrfan Matbaası, 1975.
- Güngör, Erol. *Türkiye’de Misyoner Faaliyetleri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1999.
- Gürlek, Dursun. “Camideki Rektör: Erol Güngör”. *Kültür Dünyası Dergisi*, S 12 (1998): 37-39.
- Gürlek, Dursun. *Kültür Dünyamızdan Manzaralar*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2017.
- Gürten, Ela. “Sahne Sanatlarında Yönetim ve Etkileşim Şekli”. *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi, 2009.
- Güvenç, Bozkurt. *Nereden Başlayalım Eğitimin ABC’Sİ*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2018.
- Hacıeminoğlu, Necmettin. “Bir Meşale Söndü”. *Yeni Düşünce Dergisi*, S 82 (1983): 4.
- Hacıeminoğlu, Necmettin. “Mütefekkir Erol Güngör”. *Türk Edebiyatı Dergisi*, S 116 (1983): 20.
- Hadislerle İslam, C 3. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.
- Hadislerle İslam, C 4. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.
- Hadislerle İslam, C 7. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.
- Hamle, “Kaybettik”, S 17 (1983): 13.
- Hanson, Kirk O. “Perspectives on global moral leadership”. *Moral Leadership: The Theory and Practice of Power, Judgment and Policy*. Ed. Deborah L. Rhode. 291-300. San Francisco: Jossey-Bass, 2006.
- Hargreaves, Andrew. Gábor Halász and Beatriz Pont. “The Finnish approach to system leadership”. *Improving School Leadership*, ed. Beatriz Pont, Deborah Nusche and David Hopkins, 69-109. France: OECD Publishing, 2008.
- Hart, Michael H. *Dünya Tarihine Yön Veren En Etkin 100*, çev. Nurşan Üstüntaş. İstanbul: Neden Kitap, 2009.
- Hâtemi, Hüseyin Pervez. *İslâm Açısından Sosyalizm*. İstanbul: Hareket Yayınları, 1967.
- Hatonuğlu, Emine. “Toplumsal değişme ve Türk muhafazakârlığı: Nurettin Topçu ve Erol Güngör üzerinden bir değerlendirme”. *Yüksek Lisans Tezi*, Mersin Üniversitesi, 2023.
- Heifetz, Ronald. Alexander Grashow ve Marty Linsky. *Uyum Sağlayan Liderlik Uygulamaları*. Çev. Edip Mert Arslan. Ankara: Bilgi Yayınevi, 2020.
- Hopkins, David and Rob Higham, “System leadership: mapping the landscape”. *School Leadership and Management* 27, Issue. 2 (2007): 147-166.
- Hoy, Wayne K. and Cecil G. Miskel, *Eğitim Yönetimi Teori, Araştırma ve Uygulama*. Çev. Selahattin Turan. Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara, 2015.
- House, Robert J. “Theory Of Charismatic Leadership”. *Southern Illinois University Fourth Biennial Leadership Symposium* (1976): 06-76.
- http://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_11/08144011_KANUN.pdf erişim 26 Ağustos 2019.

<https://www.nisanyansozluk.com/?k=e%C4%9Fitim> erişim 24 Eylül 2019.

- Huitt, William G. and Jennifer L. Robbins. "An Introduction to Spiritual Development". Paper presented at the 11th Annual Conference: Applied Psychology in Education, Mental Health, and Business, Valdosta, GA. (2003): 1-19.
- Ilaltdinova, Elena Yu. Svetlana V. Frolova and Irina V. Lebedeva. "Top Qualities of Great Teachers: National and Universal", Linguistic and Cultural Studies: Traditions and Innovations. Ed. Andrey Filchenko and Zhanna Anikina. 44-52. Tomsk: Springer International Publishing, 2017.
- Irvine, Angela. Judy L. Lupart, Tim Loreman and Donna McGhie-Richmond. "Educational Leadership to Create Authentic Inclusive Schools: The Experiences of Principals in a Canadian Rural School District". *Exceptionality Education International* 20, Issue. 2 (2010): 70-88.
- Işık, Emin. "Hatıralar", 40 Yıl Sonra Nurettin Topçu, Ed. M. Kâzım Arıcan vd. 316-317. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 2016.
- Işık, Emin. "İçimdeki Erol'a". *Türk Edebiyatı*. S 128 (1984): 53-56.
- Işık, Emin. "Nurettin Hoca ve Din Adamları". Nurettin Topçu'ya Armağan. 173-176. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1992.
- Işık, Emin. *Nurettin Topçu Çağdaş Bir Dervişin Dünyası*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2019.
- İbn Hazm. *Peygamberlerde İsyân Ahlakı*. Çev. Nurullah Gülsever. Muhayyel Yayıncılık: İstanbul, 2020.
- İbn Mâce, "Sünnet"-17. *Hadislerle İslam*, C 1. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.
- İlker, Mücahid. "Bu Son Model mi Rol Model mi?". *Modern Hurafeler*. Haz. Davut Bayraklı ve Mehmet Erikli. 125-131. İstanbul: Mostar Yayınları, 2016.
- İmam Gazali. İhyâu 'Ulûmî'd-dîn, Çev. Mehmed A. Müftüoğlu, C 3. İstanbul: Pırlanta Yayınevi, t.y.
- İnce, Adem. *Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: Bir Yayıncılık, 2019.
- İnce, Cemal. "Demokratik Liderlik İle İhtiyaçlar Hiyerarşisi Arasındaki İlişkiye Yönelik 5 Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Araştırma". *Akademik Bakış Dergisi*, S 35 (2013): 1-15.
- İrğat, Muhammet. "Nurettin Topçu'da İrade Kavramı". Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2011.
- İzğören, Ahmet Şerif. *İş Yaşamında 100 Kanguru*. Ankara: Bilim ve Sanat Kitapevi, 1999.
- James, Bird J. Chuang Wang, Jim R. Watson and Louise Murray. "Relationships among Principal Authentic Leadership and Teacher Trust and Engagement Levels". *Journal of School Leadership* 19, Issue. 2 (2009): 153-171.
- Jung, Dong I.. Chee Chow and Anne Wu, "The Role Of Transformational Leadership In Enhancing Organizational Innovation: Hypotheses and Some Preliminary

- Findings”, The Leadership Quarterly 14, Issue. 4-5 (2003): 525-544.
- Kabaklı, Ahmet. “Prof. Dr. Erol Güngör İçin...”. Prof. Dr. Erol Güngör’ün Anısına Armağan. Haz. Ahmet Sevgi. 260-261. Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 1998.
- Kaçmazoğlu, H. Bayram. “Nurettin Topçu (1909-1975)”. Türkiye’de Sosyoloji (İsimler-Eserler)-1, Der: M. Çağatay Özdemir. 783-820. Ankara: Phoenix Yayınevi, 2008.
- Kaçmazoğlu, H. Bayram. Türk Sosyolojisinde Temalar 1 Türkçülük İslâmcılık Muhazafakârlık. İstanbul: Doğu Kitabevi, 2016.
- Kadiş, Ayşegül ve Ümit Özduran. Ortaöğretim Yönetim Bilimi Dersi. Ed. Mustafa Yavuz. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2015.
- Kalın, İbrahim. *Akıl ve Erdem*. İstanbul: Küre Yayınları, 2013.
- Kalyoncu, Hamdi. Liderlere Tapınma Psikolojisi. İstanbul: Anti Tasavvuf Yayınları, 2016.
- Kandemir, Yaşar. Öğretmenlerimizle Başbaşa. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2018.
- Kanoğlu, Mehmet. Ahlâki Zekâ. İstanbul: Hayat Yayınları, 2018.
- Kanten, Pelin. “Narsistik Kişilik Özelliğinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerindeki Etkisinde Örgüt İkliminin Düzenleyici Rolü”. İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi-25, S 76 (2014): 160-184.
- Karabacak, Mustafa ve Şebnem Aslan. “İslâm Düşüncesinde Kadın Liderlik”. İslâm Düşüncesinde Yönetim ve Liderlik. 225-267. ed. Şebnem Aslan. Konya: Eğitim Yayınevi, 2016.
- Kara, İsmail. “Ahlâk Meselesinde Nurettin Topçu İstisnai Bir Yerde Duruyor”. Düşünce Dergisi, S 4 (2016): 62-71.
- Kara, İsmail. “Din ile Devlet Arasında Sıkışmış Bir Kurum: Diyanet İşleri Başkanlığı”. M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, S 18 (2000): 29-55.
- Kara, İsmail. Amel Defteri. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015.
- Kara, İsmail. *Sözü Dilde Hayâli Gözde*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013.
- Kara, İsmail. *Müslüman Kalarak Avrupalı Olmak*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017.
- Kara, İsmail. *Nurettin Topçu Hayatı ve Bibliyografyası*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013.
- Kara, İsmail ve Ali Birinci. *Bir Eğitim Tasavvuru Olarak Mahalle/Sıbyan Mektepleri Hatıralar-Yorumlar-Tenkitler*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012.
- Kara, Mustafa. *Buhara Bursa Bosna Şehirler Süfîler Tekkeler*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018.
- Kara, Mustafa. “Nurettin Topçu Bir Süfi mi idi?”. 40 Yıl Sonra Nurettin Topçu ‘Nurettin Topçu Bize Ne Söyler?’. Ed. Musa Kâzım Arıcan, Mustafa Orçan ve Muhammed Enes Kalan. 229-236. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 2016.
- Kara, Mustafa. “Sosyal Hayatta Tasavvufun Yeri”. Prof. Dr. Erol Güngör’ün Anısına Türkiye’de Değişim Sempozyumu Sosyal-Kültürel-Siyasal-Ekonomik-Dinsel Açıdan. Ankara: Gazi Üniversitesi Rektörlüğü, 2010.

- Kara, Mustafa. *Gönül Mektupları*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.
- Kara, Mustafa. *Yıldırım'ın Huzurunda Nurettin Topçu*. Bursa: Yıldırım Belediyesi Kültür Yayınları, 2022.
- Karaaziz, Meryem ve Erdem Atak. “Narsisizm ve Narsisizmle İlgili Araştırmalar Üzerine Bir Gözden Geçirme”. *Nesne 1*, S 2 (2013): 44-59.
- Karabekir, Kâzım. *Çocuk Davamız*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2015.
- Karaduman, Barış Ekin. Erman Özdemir ve Onur Yılmaz. *Türkçe İlkokul Ders Kitabı 3*. Ankara: Devlet Kitapları, 2020.
- Karaman, Hüseyin. *Nurettin Topçu*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2010.
- Karataş, Şaban. “İki Yakını Erol Güngör’ü Anlatıyor”. *Yeni Düşünce Dergisi*, S 82 (1983): 5.
- Kayalı, Kurtuluş. “Kendi Çağının ve Sonrasının Hazmedemediği Bir Entelektüel: Nurettin Topçu”. *Türk Yurdu Dergisi*, S 345 (2016): 37-41.
- Kayışlı, Buket. “Nurettin Topçu ve Hilmi Ziya Ülken’in Eğitim Düşünceleri ve Eğitim Felsefeleri Üzerine Düşünceleri”, *Yüksek Lisans Tezi*, Fırat Üniversitesi, 2012.
- Kaymakcan, Recep ve Hasan Meydan. *Ahlâk, Değer ve Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları, 2016.
- Kemal, Necmeddin. “Nurettin Topçu’nun Düşüncesinin Kaynakları”. *Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya Üniversitesi, 2009.
- Keskin, İsmail ve Taha Yazar. “Milli Eğitim Şuralarında Değer, Ahlak Ve Karakter Eğitimi İle İlgili Alınan Kararların Değerlendirilmesi”. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 8*, s.y. (2018): 386-405.
- Kılıç, Ahmet. “Sanat Liderliği: (Mûsikîde Necdet Yaşar, Mimarîde Turgut Cansever)”. *Dijital Communication Journal 5*, Sayı: 5 (2021): 59-82.
- Kılıç, Ahmet ve Macid Yılmaz. “Eğitimde Ahlâki Liderlik Teorisi: Nitel Bir Araştırma”. *Değerler Eğitimi Dergisi 21*, S 45 (2023): 101-127.
- Kılıç, Ahmet. “Nurettin Topçu’nun Eserlerinde ‘Ruh Afeti’ Yaşayanlar”. *Nüktedan Dergisi*. S 21 (2021): 37-39.
- Kılıç, Ahmet. *Bilinmeyen Yönleriyle Türk Filozofu Nurettin Topçu*. İstanbul: Motto Yayınları, 2020.
- Kılıç, Elife Doğan ve Hüseyin Serin. “Süreç Olarak Mentorluk”. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi 3*, S 2 (2017): 1-8.
- Kılınç, Ali Çağatay ve Servet Özdemir. *Liderlik Kapasitesi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2016.
- Kırel, Çiğdem. “Liderlik Davranış Biçimleri Konusuna Yeni Bir Yaklaşım: Karizmatik Liderlikten Dönüşümsel Liderliğe”, *Sosyal Bilimler Dergisi 1*, S 01 (2000-2001), 43-59.
- Kıroğlu, Kasım. “Bir Meslek Olarak Öğretmenlik”. *Eğitim Bilimine Giriş..* ed. Özcan Demirel ve Zeki Kaya. 345-372. Ankara: Pegem Akademi, 2015.

- Kısakürek, Necip Fazıl. Bâbüâli. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2015.
- Koç, Oktay. Kim Lider Olamaz? İzmit: Umuttepe Yayınları, 2018.
- Konukman,ERCÜMENT. “Nurettin Topçu”. Hece Dergisi, S 109 (2006): 460-466.
- Korkmaz, Sezai. “Din Psikolojisine Değerler Yaklaşımı Çerçevesinde Erol Güngör’ün Katkıları”. Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2015.
- Kouzes, James ve Barry Posner. Liderliği Öğrenmek. Çev. İclal Büyükdevrim Özçelik. İstanbul: Optimist Yayınları, 2018.
- Koytak, Elyesa. “Kültür Savaşında İsyân Kıvılcımı”, Fayrap, S 60 (2014): 26-26.
- Köksal, Onur. “Bir Kültürel Liderlik Paradoksu: Pateryanilizm”. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 8, S 15 (2011): 101-122.
- Köksal, Onur. “Organizasyonel Etkinliği Sağlamanın Yeni Yolu: Simbiyotik Liderlik”. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi 12, S 11 (2011): 55-72.
- Köse, Meliha ve Ebru Demir. “Öğretmenlerin Rol Modelliği Hakkında Öğretmen Görüşleri”. Akademik Bakış Dergisi, S 53 (2016): 38-57.
- Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020.
- Kur’an-ı Kerim ve Kelime Meâli, M.H.Y. Elmalılı. İstanbul: Merve Yayınları, 2018.
- Kurt, Türker. “A Model to Explain Teacher Leadership: The Effects of Distributed Leadership, Organizational Learning and Teachers’ Sense of Self-Efficacy on Teacher Leadership”. Education and Science 41, Issue. 183 (2016): 1-28.
- Kurtulmuş, Mehmet. Rasim Tösdemir ve Ayhan Gündoğdu. “İlköğretim 1. Kademe Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 12, S 27 (2014): 281-305.
- Kurucu, Ali Ulvi. Gümüş Tül. İstanbul: Ahmed Said Matbaası, 1962.
- Kurucu, Ali Ulvi. Hatıralar-3. Haz. M. Ertuğrul Düzdağ. İstanbul: Gonca Yayınevi, 2018.
- Kutlu, Hüseyin Ali. Meslek Etiği. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 2015.
- Kutlu, Mustafa. “Nurettin Topçu’nun Hikâyeleri: Taşralı”. Nurettin Topçu’ya Armağan. 123-128. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1992.
- Kutlu, Mustafa. Sabahattin Ali. İstanbul: Hareket Yayınları, 1972.
- Kutsal Kitap, Eski Antlaşma (Tevrat ve Zebur).
- Liderleri Takip Edelim Grup Etkinliği, erişim 14 Mayıs 2021, <https://www.okuloncesidestek.com/blog/liderleri-takip-edelim-grup-etkinligi/23>
- Livingstone, David. “Neden Tiranları Severiz”. Çev. Meltem Alkur. *Düşünbil Dergisi* 13. S 82 (2019): 20-24.
- Macit, Sadullah. Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Ders Kitabı 7. Ankara: FCM Yayıncılık, 2020.
- Mahiroğlu, Ahmet. “Öğretmenlik Mesleği ve Öğretmen Yetiştirmede Gelişmeler Ve Yenilikler”. Eğitim Bilimine Giriş, ed. Özcan Demirel ve Zeki Kaya, 373-420.

- Ankara: Pegem Akademi, 2015.
- Maldonado, Nancy L. and Candace H. Lacey. "Defining Moral Leadership: Perspectives of 12 Leaders". *Florida Journal of Educational Research* 41, Issue. 1 (2001): 79-101.
- MEB. Yardımcı Kaynak Materyali. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2020.
- Memduhoğlu, Hasan Basri. Kürşad Yılmaz ve Ebru Oğuz. *Yönetimde Yeni Yaklaşımlar*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2013.
- Meriç, Cemil. *Bu Ülke*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.
- Meriç, Cemil. *Jurnal-1*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.
- Mertz, Norma T. "What's a Mentor, Anyway?". *Educational Administration Quarterly* 40, Issue. 4 (2004): 541-560.
- Millî Eğitim Temel Kanunu, Erişim Tarihi 26 Ağustos 2019. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>
- Minaz, M. Baki. "Liderlik". *Etik Liderlik*. Ed. M. Ali Akın, 11-54. Ankara: Pegem Akademi, 2018.
- Mollaer, Fırat. *Liberal Muhafazakârlık Karşısında Nurettin Topçu*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.
- Mollaer, Fırat. *Ruhun Metafizik Ayaklanması "İsyan Ahlâkı" Kavramının Etik-Felsefî Temelleri ve Nurettin Topçu'nun Felsefesi*. İstanbul: Yedi İklim Dergisi Yayını, 2006.
- Moorosi, Pontšo and Bongani D. Bantwini. "School district leadership styles and school improvement: evidence from selected school principals in the Eastern Cape Province". *South African Journal of Education* 36, Issue. 4 (2016): 1-9.
- Muallim Naci. *Çocukların Eğitimi*. Haz. İlknur Kirenci. İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2017.
- Musk, Elon. *Geleceği İnşa Eden Adam*. Çev. Öykü Toros Irvana. İstanbul: Zeplin Kitap, 2019.
- Müftüoğlu, Atasoy. "Sessiz ve Derin Bir Kişilik". *Hece Dergisi*, S 109 (2006): 367-368.
- Müftüoğlu, Atasoy. *Evensel Ufkun İmkânları*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2017.
- Müftüoğlu, Ferruh. *Maârif Meseleleri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2004.
- Naktiyok, Atılhan, "E-Liderlik: E-Liderlik Özelliklerinin İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma", *İşletme Fakültesi Dergisi* 7, S 1 (2006): 19-40.
- Nasr, Seyyid Hüseyin. *Modern Dünyada Geleneksel İslâm*. Çev. Sara Büyükduru. İstanbul: İnsan Yayınları, 2016.
- Ndalamba, Ken Kalala. Cam Caldwell and Verl Anderson. "Leadership vision as a moral duty", *Journal of Management Development* 37. Issue. 3 (2018): 309-319.
- Nezihoğlu, Gülay Özkılınç ve Ali Sabancı, "İlköğretim Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Göre Öğrencilerin İstenmeyen Davranışları ve Bu Davranışlarla Başa Çıkma Yöntemleri". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi II*, S 28 (2010): 41-53.

- Noor, Ismail. *Altruist Service Leadership: Prophet Muhammad's Leadership*. Singapore: Partridge Publishing Singapore, 2015.
- Northhouse, Peter G. *Liderlik Kuram Ve Uygulamalar*. Çev. Cengiz Şimşek. İzmir: Sürat Üniversite Yayınları, 2014.
- Okakın, Neslihan ve Pınar Titiz. *Orta Kademe Yöneticilerinin Liderlik Tarzlarına Yönelik Bir Çalışma: Bankalarda Şube Müdürlerinin Liderlik Tarzları*. Akt: Ali Akdemir. 21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu: İstanbul, 1997.
- Okay, M. Orhan. "Bir İdealistin Ölümü". Nurettin Topçu'ya Armağan 147-151. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1992.
- Okay, M. Orhan. *Anadolu'dan Hatıralarla Nurettin Topçu'nun Mektupları*. Ankara: Cümle Yayınları, 2015.
- Okay, M. Orhan. "Öğretmen ve Eğitimci Olarak Nurettin Topçu". Nurettin Topçu'ya Armağan. 80-86. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1992.
- Okulhaberleri.net, Örnek ve Öncü Şahsiyetler Tanıtım Kulübü Söyleşileri, Erişim Tarihi: 17 Aralık 2020.
- Okumuş, Ejder. "Güngör, 'Bize Gelmeyin Kendinize Gelin' Derdi". *Star Gazetesi*, 9 Aralık 2018.
- Okuyan, Yaşar. "21. Yüzyılın Eşiğindeki Türkiye'nin İlmin Aydınlığına, İlim Adamının Rehberliğine İhtiyacı". Prof. Dr. Erol Güngör'ün Anısına Armağan. Haz. Ahmet Sevgi 196-198. Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 1998.
- Öncü Okul Yöneticileri Derneği, Türkiye Okul Yöneticileri Raporu. Öncü Okul Yöneticileri Derneği Yayınları: İstanbul, 2019.
- Ortaylı, İlber. *Zaman Kaybolmaz*. Söyleşi: Nilgün Uysal. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.
- Owen, Jo. *Liderlik Mitleri*. Çev. Hilal Dikmen. Ankara: Bilgi Yayınevi, 2019.
- Öcal, Mustafa. *Genç Din Eğitimcisine Mektuplar*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Öğün, Süleyman Seyfi. "Zor Zamanda İlkeli Düşünmek Ya Da Nurettin Topçu ve Mehmet Ali Aybar". *Türkiye Günlüğü*, S 22 (1993): 29-39.
- Öğün, Süleyman Seyfi. *Politika ve Kültür*. Bursa: Dora Yayınları, 2010.
- Öksüz, İskender. *Alt Akıl: Aptallar ve Diktatörler*. Ankara: Panama Yayıncılık, 2017.
- Ökten, Sadettin. "Merhum Topçu'dan Birkaç Hatıra". Yıldırım'ın Huzurunda Nurettin Topçu, Ed. Mustafa Kara. 39-42. Bursa: Yıldırım Belediyesi Kültür Yayınları, 2017.
- Ökten, Sadettin. "Nurettin Topçu, Maarifimiz ve Medeniyetimiz". *Medeniyet Tasavvuru*, S 1 (2014): 34-38.
- Önal, Bengü. *Sivil Toplum Örgütleri ve Bir Sivil Toplum Örgütü Örneği Mehir Vakfı*. Konya: Mehir Vakfı Yayınları, 2000.
- Önay, Mustafa Nadir. "Erol Güngör'ün Aydınlatığı Dünya". *Kültür Dünyası Dergisi*, S 12 (1998): 35-36.

- Örsdemir, Fatma. “Nurettin Topçu ile Türk Eğitim Sistemini Yeniden Düşünmek”. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2019.
- Öz, Nedim. “Kimlik Ve Karakter Oluşumunda Okulun Rolü”. *Diyanet İlmî Dergi* 55, S 1 (2019): 197-215
- Özarpınar, Yılmaz. “İnsanlığın Bugünkü Meseleleri ve İnsan Zihninin Niteliği”. Prof. Dr. Erol Güngör’ün Anısına Armağan. Haz. Ahmet Sevgi 199-208. Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 1998.
- Özarpınar, Yılmaz. *İnsan Düşüncesinin Boyutları*. İstanbul: Ötügen Yayınları, 2014.
- Özarslan, Ersin. “Ailesi Erol Güngör’ü Anlatıyor”. Erol Güngör. Ed. Murat Yılmaz. 30-53. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006.
- Özarslan, Ersin. “Erol Güngör Kronolojisi”. Erol Güngör. Ed. Murat Yılmaz. 12-27. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006.
- Özbay, Okan ve Murat Dağıtmaç. *Dijital Haçlı Seferleri*. İstanbul: Motto Yayınları, 2017.
- Özbaydar, Sabri. “Hocam Erol Güngör”. Erol Güngör. Ed. Murat Yılmaz. 74-75. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006.
- Özçer, Sema. *Verimliliğe Etkileri Açısından Sanayi İşletmelerinde Örgüt Yapıları Ve Liderlik Biçimleri*. Ankara: MPM Yayınları, 1988.
- Özdemir, Murat. “Dağıtım Liderlik Envanterinin Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 8, S 4 (2012): 575-598.
- Özdemir, Safiye. *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitabı 6*. Ankara: Dörtel Yayıncılık, 2020.
- Özden, Yüksel. *Eğitimde Yeni Değerler Eğitimde Dönüşüm*. Ankara: Pegem Akademi, 2013.
- Özdevecioğlu, Mahmut. “Örgütlerarası Vatandaşlık Davranışları: Teorik Çerçeve ve Bir Ölçek Geliştirme Çalışması”. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S 33 (2009): 47-67.
- Özel, Mustafa. *Stratejik Liderlik*. Küre Yayınları: İstanbul, 2016.
- Özel, Mustafa. *Yöneticilik Dersleri*. İstanbul: Küre Yayınları, 2016.
- Özel, Mustafa. *Yönetilebilen Türkler 12 Girişimciden 144 Ders*. İstanbul: Küre Yayınları, 2018.
- Özel, İsmet. *Kalın Türk*. İstanbul: Tiyo Yayıncılık, 2019.
- Özer, Bayram. Necati Bozkurt ve Abdulkadir Tunca. “İstenmeyen Öğrenci Davranışları ve Öğretmenlerin Kullandıkları Başa Çıkma Stratejileri”. *Turkish Journal of Educational Studies* 1, S 2 (2014): 152-189.
- Özer, Dursun. “Nurettin Topçu’dan Bazı Hatıralar”. *Nurettin Topçu’ya Armağan* 196-200. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1992.
- Özkan, Metin. “Liderlik Hangi Sıfatları, Nasıl Alıyor? Liderlik Konulu Makalelerin İncelenmesi”. *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 15, S 2 (2016): 615-639.

- Özkardaş, Kâzım. “İbrahim Kalın: Önce Kendimiz Olmaya Karar Vermeliyiz”. Muhit Dergisi, 11 (2020): 67-72.
- Özlem, Doğan. Etik Ahlâk Felsefesi. İstanbul: Notos Kitap, 2013.
- Öztürk, Emine ve Abdülsemel Taluk, “Ortaöğretim Öğrencilerinin Yeni Modelleri Olarak Dizi Karakterleri”, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, S 21 (2011): 177-202.
- Öztürkçü, Abdülkerim. Kul Liderlik. İstanbul: Karma Kitaplar, 2015.
- Pals, Daniel L. 9 Din Kuramı. Çev. Abdülvahap Taştan. Çev Edt: Mustafa Ulu ve Özcan Akdağ. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2019.
- Parri, Denise Linda and Jon Welty Peachey. “A Systematic Literature Review of Servant Leadership Theory in Organizational Contexts”. Journal of Business Ethics 113, Issue. 3 (2013): 377-393.
- Pişgin, Yasin. Kur’an’da Karakter İnşası. İstanbul: Timaş Yayınları, 2020.
- Polat, Soner and Zehra Öztoprak-Kavak. “Aesthetic Leadership (AL): Development and Implementation of Aesthetic Leadership Scale (ALS) of The School Directors”. Educational Research and Reviews 6, Issue 1 (2011): 50-61.
- Poyraz, Hakan. “Erol Güngör’e Tanıklık: Minör Bir Katkı”. Millî Mecmûa, S 12 (2020): 15-19.
- Poyraz, Hakan. Ahlâk Felsefesi Yazıları. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015.
- Raghupathy, Shobhna. “Ethics and moral leadership in project management”, erişim 26 Mart 2021.
- Ramalepe, Matome L. “Moral Purpose Driven Leadership: A Framework For Enacting Moral Purpose”, International Journal of Recent Advances in Multidisciplinary Research 03, Issue. 08 (2016). 1774-1780.
- Reyşehrî, Muhammedî. İmamet ve Rehberiyet Felsefesi. Ankara: Endişe Yayınları, 1991.
- Rodgers, Nigel ve Mel Thompson. Sıradışı Filozoflar. Çev. Nur Küçük. İstanbul: İthaki Yayınları, 2007.
- Roux, Jean-Paul. Kral Mitler ve Simgeler. Çev. Nuri Fudaylı Kıcıroğlu. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020.
- Russell, Bertrand. *Aylaklığa Övgü*. Çev. Mete Ergin. İstanbul: Cem Yayınevi, 2018.
- Ryan, Johnny. İnternetin Geçmişi. Çev. Birsen Keleş. Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları, 2019.
- Safa, Peyami. Sanat Edebiyat Tenkit Objektif 02. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2019.
- Safa, Peyami. Yazarlar, Sanatçılar, Meşhurlar. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2016.
- Sağdıç, Mustafa ve Genç Osman İlhan. “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının ‘Vatan’ Kavramı İlişkin Algıları”. International Journal of Geography and Geography Education 38, (2018): 104-118.
- Sakman, Mazhar. “Erol Güngör İçin...”. Türk Edebiyatı Dergisi, S 116 (1983): 20.
- Sapre, Padmakar M. and Mridula D. Ranade. “Moral leadership in education: An Indian

- perspective”. *International Journal of Leadership in Education* 4, Issue 4 (2001), 367-381.
- Sarıtaş, Mehmet. “Nurettin Topçu”. *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce Muhafazakârlık-5.* ed. Ahmet Çiğdem. 261-266. İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.
- Sayar, Kemal ve Feyza Bağlan. *Koruyucu Psikoloji*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.
- Sayar, Kemal ve Süreyya Aysun. “Ahlaki Bir Lider Olarak Öğretmen”. *Eğitime Bakış* 7, S 19 (2011): 9-12.
- Saydam, Ali. “Nurettin Topçu’nun Yeniden Keşfi...”, erişim 04 Nisan 2021, <http://www.ali-saydam.com/kendisi-istemese-de-korunmalı.html>
- Sefercioğlu, Necmeddin. *Tanıdığım Ünlüler Türkçüler*. Ankara: Altınordu Yayınları, 2017.
- Sevil, İdil. *Türk’ün Akli Nasıl Çalışır?* İstanbul: Hümanist Kitap Yayıncılık, 2019.
- Sevinç, Şengül. “İmam Hatip Okul Müdürlerinin Liderlik Anlayışları”. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, 2018.
- Seyyidi, Ali. *Ahlâk-ı Dinî*. İstanbul: Kanaat Matbaası, 1329.
- Sezen, Yümni. *İslâm’ın Sosyolojik Yorumu*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2018.
- Sezgin, Fuat. *Bilim Tarihi Sohbetleri*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2017.
- Sherratt, Yvonne. *Hitler’in Filozofları*. Çev. Özge Eldaş. İstanbul: Say Yayınları, 2014.
- Sıbai, Mustafa. *İslâm Sosyalizm*. Çev. Yaşar Nuri Öztürk. İstanbul: Yeni Boyut Yayınları, 2010.
- Sılay, Mehmet. “Nurettin Topçu’nun İdeali”. *Hece Dergisi*, S 109 (2006): 396-432.
- Sılay, Mehmet. *Fikir Dünyamızın Yıldızlarından Nureddin Topçu*. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2010.
- Siegrist, Gerald. “Educational Leadership Must Move beyond Management Training to Visionary and Moral Transformational Leaders”. *Education* 120, Issue 2. (1999): 297-303.
- Sifil, Ebubekir. *İslam ve Modern Çağ*. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2004), 153.
- Silivri.meb.gov.tr, Silivri Kaymakamlığı İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü Sosyal Kültürel Sportif Etkinlikler Kitabı 2020-2021, Erişim Tarihi: 17 Aralık 2020, http://silivri.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_11/17110314_sos.kult.etk.kapakly.pdf
- Simonton, Dean Keith. *Dâhiler Neden Dâhiler*. Çev. Şükrü Muştu. İstanbul: Sola Unitas, 2020.
- Sinirkent.com, *Söyleşi ve İmza Günü Düzenlendi*, erişim 17 Aralık 2020, <http://www.sinirkent.com/soylesi-ve-imza-gunu-duzenlendi/15621/>
- Solinger, Omar N., Paul G. W. Jansen and Joep P. Cornelissen. “The emergence of moral leadership”. *Academy of Management Review* 4, Issue 3 (2020): 504-527.
- Songar, Ayhan. *Ruh Hekiminin Hatıraları*. İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, 2016.
- Songül, Asena. “Prof. Dr. Erol Güngör’e Göre Kültür ve Din İlişkisi”. Yüksek Lisans Tezi,

- Marmara Üniversitesi, 2019.
- Soydemir, Suat. “Erol Güngör ve Atilla İlhan’da Aydın Sorunu (Sosyolojik Bir Karşılaştırma)”. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2007.
- Soyucak, Rabia. Ahlâkta Evrensellik ve Değişme. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2019.
- Sönmez, Kâmil. Türkiye’de Yönetim Becerileri. Anı Yayıncılık: Ankara, 2017.
- Söylemez, Aydın. Mustafa Koç and Büşra Söylemez. “The Adaptation of Integrated Spiritual Intelligence Scale into Turkish”. Journal of Family, Counseling, and Education 1, Issue. 1 (2016): 18-24.
- Sözen, Edibe. “Erol Güngör”. Modern Türkiye’de Muhafazakârlık 5. Ed. Tanıl Bora ve Murat Gültekin. 204-211. İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.
- Sparks, George A. “Charismatic Leadership: Findings Of An Exploratory Investigation Of The Techniques Of Influence”. Journal of Behavioral Studies in Business 7, September (2014): 3-11.
- Stroll, A. A., A. A. Long, V. J. Bourke ve R. Campbell. Etik Kuramları. Çev. Mehmet Türkeri. Antalya: Lotus Yayınevi, 2017.
- Sungur, Mustafa ve Said Özdemir. Risale-i Nur ve Bediüzzaman Hakkında Türk Hâkiminin Millet Adına Verdiği Kararlar. Derl: Avukat Bekir Berk. Ankara: Ehl-i Vukuf Raporları, 1962.
- Sühreverdi, Ebu Necip. Yönetenlerin Yönetimi. ed. Çığır Doğu Zorlu. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, 2015.
- Sürgeç, Celal. “Diyaret İşleri Başkanlığı ve Eğitim Faaliyetleri”. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2010.
- Şahbaz, Yunus. Akıntıya Karşı Bir Aydın. Ankara: Kadim Yayınları, 2022.
- Şahiner, Necmeddin. *Nurs Yolu*. İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1977.
- Şahinoğlu, Elva Tekcan. “Sanat Yönetimi ve Kurumsal Örneklem Olarak Sanat Müzeleri”, Akademist Dergisi Sanat Yönetimi Özel Sayısı 8 (2004).
- Şamil İslâm Ansiklopedisi, C 1. İstanbul: Şamil Yayınevi, 2000.
- Şanal, Mustafa ve Eray Alaca. “Tanzimat’tan Günümüze Öğretmen Yetiştirme”. Kronolojik ve Tematik Türk Eğitim Tarihi, Ed. Mustafa Gündüz, 283-305. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2018.
- Şasa, Ayşe. Bir Ruh Macerası. Haz. Leyla İpekçi, Meryam İlayda Atlas, Elif Betül Demirci İstanbul: Timaş Yayınları, 2022.
- Şehsuvaroğlu, Lütfü. Nurettin Topçu. Ankara: Alternatif Yayınları, 2002.
- Şimşek, Cengiz ve Seniha Tuzluca. “Yetişkinlerin Düşünce Hayatında Olumlu İz bırakan Öğretmenlerin Ortak Kişilik Ve Davranış Özellikleri”. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi-4. S (2015): 131-141.
- Şirin, Selçuk. *Bir Türkiye Hayali*. İstanbul: Doğan Kitap, 2017.
- Şişman, Mehmet. Eğitim Bilimine Giriş. Ankara: Pegem Akademi, 2015.

- Şişman, Mehmet. *Öğretim Liderliği*. Ankara: Pegem Akademi, 2014.
- Takala, Tuomo. “Charismatic Leadership and Power”. *Problems and Perspectives in Management*, Issue. 3 (2005), 45-57.
- Tanişır, Ferzande ve Elif K. Tanişır. *Değerler Dizisi 12-Liderlik*. İstanbul: Tanişır Yayıncılık, 2020.
- Tansel, Fevziye A. *Ziya Gökalp Külliyyati-II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989.
- Tarı, Gültekin. “Ölümden Dirilişe...”. *Türk Edebiyatı Dergisi*, S 116 (1983): 30-31.
- Taslak, Soner. “Göreve İlişkin Çatışmalarda Etkileşimci Ve Dönüşümcü Liderlik Üzerine Etiksel Bir Değerlendirme”. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S 31 (2008): 121-144.
- Taşgetiren, Ahmet. “İslâm’ın Bugünkü Meseleleri”. *Türk Edebiyatı Dergisi*, S 97 (1981): 37-39.
- Taşkın, Osman. *Öğrencilere Göre Dinî ve Ahlâki Bir Model Olarak Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmeni*. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler, 2020.
- Taştekin, Osman. *Din Eğitiminin 200’ü*. Ankara: Otto Yayınları, t.y.
- Tavukçuoğlu, Mustafa ve Hüsamettin Erdem. *Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2005.
- TDK, “Filozof” md., Erişim Tarihi: 23 Ağustos 2019, <http://sozluk.gov.tr/>
- TDK, “Lider” md., erişim 30 Ağustos 2019, <http://sozluk.gov.tr/>
- TDK, Türk Dil Kurumu Sözlükleri, Erişim Tarihi: 04 Ağustos 2019, <https://sozluk.gov.tr/>
- TDK, “Karizma” md., erişim 24 Mayıs 2019, <http://sozluk.gov.tr/>
- Tekin, Mehmet. *Kur’ân’da Toplumların Liderlere Tepkileri*. İstanbul: Ravza Yayınları, 2018.
- Telli, Sibel. Perry den Brok and Jale Çakıroğlu. “Teachers’ and Students’ Perceptions of the Ideal Teacher”. *Education and Science* 33, Issue. 149 (2008): 118-129.
- Tezcan, Mahmut. *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2015.
- Thomson, Lindsay J. “Moral Leadership in a Post Modern World”. *Journal of Leadership & Organizational Studies* 11, Issue. 1 (2004): 27-37.
- Timuçin, Afşar. *Ahlâksızlık Üzerine Kendimle Konuşmalar*. İstanbul: Bulut Yayınları, 2010.
- Timuçin, Afşar. *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Bulut Yayınları, 2019.
- Timuçin, Afşar. “Macit Gökberk Hocamızın Ardından”. *Felsefe Dünyası*, S 9 (1993): 21-24.
- Tirmizi, “İlim”. *Hadislerle İslam*, C 1. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.
- Toduk, Yeşim. *Türkiye’nin Liderlik Haritası*. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık, 2017.
- Topaloğlu, Bekir. “Gönlümün Dilinden”. *Nurettin Topçu’ya Armağan*. 143-146. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1992.
- Topaloğlu, Cafer. “Yönetim Kuramları ve Örgütsel Çatışmalar”. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, S 6 (2011): 249-265.

- Topbaş, Mümtaz Turgut. “Milletle İçice Bir İlim Adamı”. *Türk Edebiyatı Dergisi*, S 116 (1983): 24-25.
- Topçu, Nurettin. “Dinde Reform”, *Dinde Reformcular*, Haz. Eşref Edib, 42-43. İstanbul: Sebilürreşad Neşriyatı, 1959.
- Topçu, Nurettin. “Gümüş Tül”. *Yeni İstiklâl*, S 91 (1962): 1-8.
- Topçu, Nurettin. *Ahlâk Nizamı*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014.
- Topçu, Nurettin. *Ahlâk*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015.
- Topçu, Nurettin. *Amerikan Mektupları Düşünen Adam Aramızda*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015.
- Topçu, Nurettin. *Büyük Fetih*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015.
- Topçu, Nurettin. *Felsefe*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017.
- Topçu, Nurettin. *İradenin Dâvası Devlet ve Demokrasi*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014.
- Topçu, Nurettin. *İslâm ve İnsan Mevlâna ve Tasavvuf*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015.
- Topçu, Nurettin. *İsyan Ahlâkı Notlu Nurettin Topçu Tercümesi ve Eski Harfli Orijinali*. Haz: İsmail Kara, M. Fatih Birgül ve Rıdvan Özdiç. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.
- Topçu, Nurettin. *İsyan Ahlâkı*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015.
- Topçu, Nurettin. *Kültür ve Medeniyet*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014.
- Topçu, Nurettin. *Mehmet Âkif*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013.
- Topçu, Nurettin. *Millet Mistikleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013.
- Topçu, Nurettin. *Psikoloji*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017.
- Topçu, Nurettin. *Sosyoloji*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014.
- Topçu, Nurettin. *Taşralı*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017.
- Topçu, Nurettin. *Türkiye'nin Maarif Dâvası*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014.
- Topçu, Nurettin. *Var Olmak*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018.
- Topçu, Nurettin. *Yarıncı Türkiye*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014.
- Toprak, Mustafa ve Mehmet Karakuş. “Teachers’ Moral Intelligence: A Scale Adaptation into Turkish and Preliminary Evidence”. *European Journal of Educational Research* 7, Issue. 4 (2018): 902-911.
- Türk, Rahim. *Liderliğin Kitabını Yazdım*. İstanbul: Çatı Kitapları, 2016.
- Türkmenoğlu, Gözde. “Öğretmenlik Meslek Etiği”. *Eğitimde Ahlâk ve Etik* Ed. A. Faruk Levent, 113-129. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2019.
- Tüzeer, Mehmet Sırrı. “Nurettin Topçu”. *Nurettin Topçu’ya Armağan*. 177-182. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1992.
- Tüzel, Emel. “Liderlik ve Kadın”. *Eğitim Yönetiminde Liderlik*. Ed. Nezahat Güçlü ve Serkan Coşar, 405-426. Ankara: Pegem Akademi, 2016.

- Uçman, Abdullah. “Erol Güngör Ağabey İçin”, *Türk Edebiyatı Dergisi*, S 116 (1983): 26
- Uludağ, Süleyman. *İbn Haldun Hayatı-Eseri-Fikirleri*. Ankara: Harf Yayınları, 2015.
- Ural, Kemal. “İnsan Nurettin Topçu”. *Hece Dergisi*, S 109 (2006): 369-370.
- Uslukaya, Alper. “Nurettin Topçu’nun Eğitim Anlayışının Felsefi Yaklaşımlar Açısından Bir Değerlendirmesi”. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2006.
- Uyanık, Mevlüt. *Ebu Hanife ve Said Nursi’de Sivil İtaatsizlik*. İstanbul: Ufuk Yayınları, 2015.
- Uyanık, Mevlüt. “Türkiye Cumhuriyeti Kuruluş Dönemi ve Anadoluculuk Felsefesi – Nurettin Topçu Ve Aksiyon Felsefesi Merkezli Bir İnceleme”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi* 1, S 3 (2018): 1-32.
- Ülken, Hilmi Ziya. *Ahlâk*. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2016.
- Ülken, Hilmi Ziya. *Aşk Ahlâkı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012.
- Ünal, Mesud. “Bilgi Çağında Değişim ve Liderlik”. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, S 1 (2012): 297-310.
- Ünlü, Filiz. “Nurettin Topçu Felsefesinde Sezgi Kavramının Yeri ve Önemi”. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2019.
- Vakkasoğlu, Vehbi. *Başkasının Günahına Ağlayan Adam*. İstanbul: Nesil Yayınları, 2005.
- Vayni, Cafer. “Bu Ülkenin Aydını: Erol Güngör”. *Kültür Dünyası Dergisi*, S 12 (1998): 40-41.
- Vinkhuyzen, Onno M. and Sylvia I. Karlsson-Vinkhuyzen. «The role of moral leadership for sustainable consumption and production». *Proceedings: Global Research Forum on Sustainable Consumption and Production Workshop*. Rio de Janeiro, Brazil, June 13-15 (2012): 1-13.
- Vliert, Van de Evert and Stale Einarsen. “Cultural Construals of Destructive versus Constructive Leadership in Major World Niches”. *International Journal of Cross Cultural Management* 8, Issue. 3 (2007): 275-295.
- Wadsworth, Walter J. *Liderlik-Atak Yöneticinin Rehberi* 5. Çev. E. Sabri Yarmalı. İstanbul: Hayat Yayınları, 2004.
- Walters, J. Donald. *Destekleyici Liderlik Sanatı*. Çev. F. Nagehan Öztürk, İstanbul: Ganj Kitap, 2006.
- Watt, W. Montgomery. *Hazreti Muhammed Peygamber ve Devlet Adamı*. Çev. Erdem Türközü. İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.
- West-Burnham, John. “Moral leadership”, erişim 18 Mart 2021, https://www.unrwa.org/userfiles/file/leading_4_the_future/module1/moral-
- Whetstone, J. Thomas. “Personalism and Moral Leadership: The Servant Leader With a Transforming Vision”. *Business Ethics* 11, Issue. 4 (2008): 385-392.
- Wong, Kam-cheung. “Culture and Moral Leadership in Education”, *Peabody Journal of Education* 73, Issue. 2 (1998): 106-125.

- Yalçınova, Ömer. “Gençlik Hareketlerinde Düğümlenen Sosyal Meseleler ve Aydınlar”. Fayrap, S 60 (2014): 39-41.
- Yaman, Cem Ali. “Nurettin Topçu’da Sosyal Gerçeklikler”. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2018.
- Yanık, Oktay. “Ahlâki Liderliğin Çalışanların İş Tatminine, Örgütsel Bağlılığına Ve İşten Ayrılma Niyetine Etkisi: Örgütsel Güven Ve Örgütsel Adalet Algısının Aracı Rolü”. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2014.
- Yanık, Orhan. Atılhan Naktiyok ve Bülent Güven. “Ethical Context And Ethical Leadership”. *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal 1*, Issue . 41 (2016): 514-522.
- Yaran, Cafer Sadık. İslâm Ahlâk Felsefesine Giriş. İstanbul: Dem Yayınları, 2011.
- Yardım, Ali. Peygamberimiz’in Şemâili. İstanbul: Damla Yayınevi, 2011.
- Yardımcıoğlu, Hamza. Köleler ve Efendiler. İstanbul: Şila Yayınları, 2020.
- Yaşaroğlu, Kâmil. Anadolu İmam Hatip Lisesi Hitabet ve Meslekî Uygulama. Ankara: Devlet Kitapları, 2020.
- Yayla, Atilla. “Filozof Algısında Hitler Ve Felsefi Düşünceye Etkisi”. *Düşünbil Dergisi 13*. S 82 (2019): 26-29.
- Yeniçeri, Özcan. Kula Kulluk Sorunu. Ankara: Kripto Kitaplar, 2018.
- Yeşilot, Okan ve Bihter Gürışık Köksal. “Sunuş”. *Türk Tarihinde Liderler*. Ed. Okan Yeşilot ve Bihter Gürışık Köksal. 7-8. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2019.
- Yetim, Fahri. Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Türk Düşüncesinde Arayışlar. İstanbul: Tezkire Yayıncılık, 2017.
- Yetim, Zafer. “İlköğretim Kurumlarında Dağıtımçı Liderlik İle Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki (Seydikemer Örneği)”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 9*, S 43 (2016): 1565-1572.
- Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008.
- Yıldırım, Bilal. “Eğitim Örgütlerinde Kültür, Liderlikle Meslek Ahlak İlişkisi”. *Sosyal Bilimler Dergisi 8*, S 13 (2005): 218-238.
- Yıldız, Murat. “Liderlik Yaklaşımları ve Türk Kamu Yönetiminde Liderlik Araştırmaları”. *Türk İdare Dergisi 74*, S 435 (2002): 221-246.
- Yılmaz, Durali. “Erol Ağabey”. *Hamle*, S 17 (1983): 17.
- Yılmaz, Hüseyin. “Hz. Peygamber ve Öğretmenlik”. *Geçmişten Geleceğe Öğretmen Ve Öğretmenlik*, Ed. Adem Güneş. 47-77. İstanbul: Otto Yayınları, 2020.
- Yılmaz, Macid. “Okullarda Ahlâki Liderlik”. *İlahiyat Akademi*, S 9 (2019): 129-144.
- Yılmaz, Murat. “Ailesi Erol Güngör’ü Anlatıyor”. Erol Güngör. Ed. Murat Yılmaz. 30-53. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006.
- Yılmaz, Yasin. “Hz. Peygamber Dönemi Eğitimine Genel Bir Bakış”. *Dini Araştırmalar 15*, S 40 (2012): 203-221.

- Yiğit, Hulusi, Abdullah Açık, Emine Öğülmüş Doğan, Elif Emine Dirlik ve Ayşe Macid. *Ortaokul Din Kúltürü ve Ahlák Bilgisi 5. Sınıf*. Ankara: Devlet Kitapları, 2020.
- Ylimaki, Rose and Stephen Jacobson. "School leadership practice and preparation: Comparative perspectives on organizational learning (OL), instructional leadership (IL) and culturally responsive practices (CRP)". *Journal of Educational Administration* 51, Issue. 1 (2013): 6 - 23.
- Yüksel, A. Nuri. "Mektep İnsan N. Topçu". *Fikir ve Sanatta Hareket Dergisi*, S 112 (1976): 78-79.
- Zaim, Sabahattin. *Bir Ömrün Hikâyesi*. İstanbul: İşaret Yayınları, 2008.
- Zel, Uğur. *Kişilik ve Liderlik*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2011.
- Zohar, Danah. "Exploring Spiritual Capital: An Interview with Danah Zohar". *Spirituality in Higher Education Newsletter* 5, Issue. 5 (2010): 1-8.

STRUCTURE EVOLUTION IN STEELS OF RAILWAY WHEELS AT MANUFACTURE AND OPERATIONS

Authors:

Igor Alex Vakulenko, Leonid Vakulenko, Serkan Dal,
Khanqardash Asgarov, Dariay Bolotova, Bülent Kurt

Editor:

Serkan Dal

Structure Evolution in Steels of Railway Wheels at Manufacture and Operations

Authors: Igor Alex Vakulenko, Leonid Vakulenko, Serkan Dal,
Khanqardash Asgarov, Dariay Bolotova, Bülent Kurt

Editor: Serkan Dal

Publishing No.: 1878

ISBN: 978-625-393-056-1

E-ISBN: 978-625-393-057-8

Edition: 1st Edition, October 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

All rights for this edition are reserved for Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, including photocopying, electronically or mechanically recording or by any information storage or retrieval system, without permission of Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.

Nobel Publishing Group has been operating nationwide since 1984 and worldwide since 2011. Nobel publications are included in the catalogs of higher education institutions at national and international levels.

'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' is a Nobel Akademik Yayıncılık brand.

Executive Editor: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Publishing Coordinator: Gülfem Dursun -gulferm@nobelyayin.com-

Interior Designer: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Proofreader: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-
Cover Designer: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-

Library Information Card

Dal, Serkan.

Structure Evolution In Steels Of Railway Wheels At Manufacture And Operations/

Authors: Igor Alex Vakulenko, Leonid Vakulenko, Serkan Dal, Khanqardash Asgarov, Dariay Bolotova, Bülent Kurt
Editor: Serkan Dal

1st Edition. VIII + 270 p. 16,5x24 cm. Includes index and references.

ISBN: 978-625-393-056-1

E-ISBN: 978-625-393-057-8

1. Railway Wheels 2. Manufacturing 3. Steel

General Distribution

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adress: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Phone: +90 312 278 50 77 - **Fax:** 0 312 278 21 65

Sales: siparis@nobelyayin.com- **E-Sales:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Points of Delivery and Sales: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezh, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Print and Binding: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

CONTENT

CONTENT	v
FOREWORD	vii
INTRODUCTION	1
CHAPTER I THE TECHNOLOGY OF MANUFACTURE ALL- ROLLED RAILWAY WHEELS AND RELEVANT STRUCTURE TRANSFORMATIONS OF METAL.....	5
1.1. Hot Crimping Work Piece at Manufacture of All - Rolled Railway Wheel.....	6
1.2. The Development of Secondary Recrystallization Processes in Single- and Two-Phase Alloys.....	13
1.3. Influence of Heating Temperature on Austenite Structure Carbon Steel of Railway Wheel.....	19
1.4. Effect of Degree Hot Compression on Grain Size Austenite of Carbon Steel of Railway Wheels	23
1.5. Influence Non-Metallic Inclusions During Hot Deformation on Structure of Carbon Steel	32
1.6. Thermal Strengthening of the Railway Wheel Elements According to Existing Technologies.....	39
BIBLIOGRAPHY FOR CHAPTER 1	44
CHAPTER 2 THE STRUCTURAL TRANSFORMATIONS IN STEEL OF RAILWAY WHEEL DURING HOT DEFORMATION AND ACCELERATED COOLING.....	49
2.1. Structural Transformations at the Controlled Decrease in Temperature of Hot Deformation Workpiece of the Wheel	50
2.2. Influence Degree of the Hot Deformation and Duration of the Pause After Completion on Austenite Structure Steel of the Railway Wheel	58
2.3. Estimation Influence Concentration of the Chemical Elements Carbon Steel on Strength Stress of the All-Rolled Railway Wheels.....	63
2.4. Structural Transformations Under Conditions of Isothermal and Continuous Cooling of The Carbon Steel	66
BIBLIOGRAPHY FOR CHAPTER 2.....	78
CHAPTER 3 MECHANISM OF INFLUENCE PARAMETERS FERRITE-PERLITE STRUCTURE ON CHARACTERISTICS STRENGTH OF CARBON STEEL AT DIFFERENT LOAD CONDITIONS	81
3.1. Influence of Ferrite Grain Size and Disperse of Perlite Colony on Parameters of Deformation Hardening at Static Loading Carbon Steel.....	81
3.2. Influence Grain Size of Structurally Free Ferrite on the Mechanism of Structural Transformations at Cyclic Loading Carbon Steel	91
3.3. Structural Transformations in a Pearlite Colony at Cyclic Loading of Carbon Steel.....	95
3.4. Influence of Perlite Colony Dispersion on Carbon Steel Fatigue Processes	99
3.5. Assessment of the Influence Carbon Content on Steel Damage at Fatigue	114
BIBLIOGRAPHY FOR CHAPTER 3	123
CHAPTER 4 FORMATION DEFECTS AT OPERATION OF RAILWAY WHEELS OF DIFFERENT LEVEL OF STRENGTH	131
4.1. Influence of Structural Condition and Carbon Content in Steel on Formation of Damages Rolling Surface	133

4.2. The Mechanism Formation of Damage Rolling Surface of Railway Wheels Different Strength Levels.....	147
4.3. The Mechanism of Influence Non-Metallic Inclusions on the Formation Damage to Rolling Surface of Railway Wheels.....	151
4.4. Analysis of the Development Wears Processes of Railway Wheels During Operation.....	168
BIBLIOGRAPHY FOR CHAPTER 4.....	177

CHAPTER 5 DEVELOPMENT OF MEASURES TO INCREASE RESISTANCE OF METAL TO DAMAGE SURFACE ROLLING OF THE RAILWAY WHEELS DURING OPERATION 185

5.1. Thermal Method to Increasing Resistance of the Metal Formation Damage Rolling Surface of the Wheel.....	185
5.2. Influence Processing by Electric Impulses on Structure and Properties Metal of a Rim Railway Wheel.....	189
5.2.1. Equipment and Mode Selection for Electric Pulse Processing of a Fragment of a Railway Wheel Rim	190
5.2.2. Influence Treatment at Electric Current Pulses on the Structure and Properties Metal of the Railway Wheel Rim.....	192
5.3. Influence Pulse of Shock Wave on the Structure and Properties Carbon Steel.....	200
5.3.1. Assessment Influence Shock Wave Treatment on the Behavior Carbon Steel Under Cyclic Loading.....	201
5.3.2. Influence Shock Wave on the Nature Formation Surface of Fracture at Fatigue Carbon Steel	213
5.3.3. Influence Shock Wave Treatment on Particles Non-Metallic Inclusions of Carbon Steel	224
BIBLIOGRAPHY FOR CHAPTER 5.....	232

CHAPTER 6 TECHNOLOGIES INCREASING PROPERTIES ELEMENTS OF ALL-ROLLED RAILWAY WHEEL 237

6.1. Increasing Mechanic Properties Metal of the Rim Railway Wheel.....	237
6.1.1. Analysis Causes of Damage Rim Railway Wheel During Operation	237
6.1.2. Technological Solutions to Increase Resistance Metal to the Formation Damage Rolling Surface of the Railway Wheel.....	240
6.1.3. Determining Nature of the Influence Process Accelerated Cooling on the Structural Transformations in Metal of the Railway Wheel Rim	241
6.1.4. Influence of Carbon Content on Rim Properties After Accelerated Cooling Using Hot Plastic Deformation Heat	248
6.2. Increasing Resistance of the Disk to the Formation of Damage During Operation Railway Wheel.....	254
6.2.1. Influence of the Shape and Scheme Hot Bending of Disk On Structural Transformations in Metal of the Railway Wheel.....	254
6.2.2. Accelerated Cooling a Disk of the Railway Wheel	259
BIBLIOGRAPHY FOR CHAPTER 6.....	267

CHAPTER I

THE TECHNOLOGY OF MANUFACTURE ALL-ROLLED RAILWAY WHEELS AND RELEVANT STRUCTURE TRANSFORMATIONS OF METAL

During operation, railway wheels on the rolling surface, from interaction with the rails, are subjected to significant degrees of cold plastic deformation. As a result, defects of crystal structure metal accumulate in layers near rolling surface. For most metallic materials, including carbon steels railway wheel, this effect is accompanied by increase hardness with simultaneous decrease in plastic characteristics and resistance to emergence of the cracks [1]. Given existence limit of the maximum allowable concentration of accumulation defects of crystal structure in carbon steels [2], process hardening metal of the wheel on rolling surface is accompanied by its continuous approach to that critical state. Based on this, increasing degree of deformation (hardening) will promote transition metal of the wheel in a state with lower resistance to damages. In addition to degree of hardening from deformation, the transition metal of the railway wheels to a brittle state of a certain importance are ambient temperature and operating modes [3]. Simultaneous decrease in temperature and increase degree of plastic deformation accelerate accumulation defects in the crystal structure and, as a consequence, increase probability formation of fractures in metallic materials with different structural state [1]. A similar effect is observed with increasing rate deformation of the metal, for example, under shock load [4]. Some influence on the metal resistance of railway wheels to formation defects on rolling surface, in addition to degree of hardening from cold plastic deformation, should be expected from heating and cooling of the wheel during operation. Thus, when braking rolling stock, even small

effect on behavior of the rim during operation railway wheels. This position is due to increase level of residual stresses of disk, which has a positive imprint on the stress state of rim metal. As shown in [16, 17], due to the use of thermal hardening, the increase in fatigue strength by approximately 30% is accompanied by increase at endurance by cyclic loading by approximately three times. At first approximation, accelerated cooling several elements of a wheel (disk, rim) simultaneously or sequentially can be considered as a kind of volume hardening. According to specified of technology adjustable supply of the cooler separately on each element at wheel is provided. The positive effect is due to formation a system of residual internal stresses, which are increases resistance of metal against formation of sites destruction during operation railway wheels. Regardless technology of thermal hardening, after completion of accelerated cooling, the railway wheel by temper at the average temperature range (450-500 °C) [14, 15]. Given dependence final set of metal properties from parameters of microstructure different elements railway wheel after completion all technology operations, for purpose to determine resource of improving properties, it is necessary to separately investigate development of structural transformations during hot deformation workpiece, after accelerate cooling and tempering of railway wheel.

BIBLIOGRAPHY FOR CHAPTER 1

1. Defekti zaliznichnikh kolis / I.O.Vakulenko, V.G.Anofriev, M.A.Grithenko ta in. – Dn-sjk: Makoveckiyj. 2009. – 112s.
2. Babich V.K., Gulj Yu.P., Dolzhenkov I.E. Deformacionnoe starenie stali - M.:Metallurgiya. – 1972. – 320s.
3. Vliyanie ciklichnosti nagruzheniya na kharakteristiki trethinostoyjkosti staley / V.T, Trothenko, V.V. Pokrovskiyj, Yu.S. Skorenko i dr. // Problemih prochnosti, 1980, №11, S.3-10.
4. Vakulenko I.A., Boljshakov V.I. Morfologiya strukturih i deformacionnoe uprochnenie stali. – Dn-vsk: Makoveckiyj. 2008. - 196s.
5. Parshin V.A. Sovershenstvovanie tekhnologii proizvodstva zheleznodorozhnikkh koles // Materialih 1-yj Rossijskoyj konferencii po kuznechno-shtampovochnomu proizvodstvu «Kuznecih Urala-2005». Kuznechno-shtampovochnoe proizvodstvo: perspektivih i razvitie. – Ekatiriburg, 2005. – 804s.

6. Vliyanie usloviy deformirovaniya pri prokatke na velichinu zerna stali celjnokatanihkh koles / I.G.Uzlov, G.A. Blazhnov, Yu.V.Andreev i dr. // Sb.Termicheskaya obrabotka metallov. – M.: Metallurgiya. 1977. №5. s.106 – 108.
7. Uzlov I.G., Perkov O.N., Vakulenko I.A. Vliyanie skhemih goryachey deformacii zagotovki na svoystva metalla oboda celjnokatanihkh zhelezodorozhnihkh koles / Fundamentalnihe i prikladnihe problemih chernoy metallurgii - K.: Naukova dumka. 2002, vihp.5, s.196-199.
8. Termicheskoe uprochnenie prokata / K.F.Starodubov, I.G.Uzlov, V.Ya.Savenkov i dr. - M.: Metallurgiya, 1970, - 368s.
9. Vliyanie temperaturih i usloviy okhlazhdeniya pri prokatke na strukturu i svoystva celjnokatanihkh zhelezodorozhnihkh koles / I.G.Uzlov, G.A. Blazhnov, Yu.V. Andreev i dr. // Termicheskaya obrabotka metallov: Tematicheskij otraslevoy sb. - M.: Metallurgiya. 1974, - №3, – S.29-31.
10. Shifrin M.Yu., Andreev Yu.V., Likhoshvay V.A. Vliyanie deformacii zagotovki na pressakh i v kolesoprokatnom stane na mekhanicheskie svoystva diska i oboda celjnokatanihkh koles // Kuznechno-shtampovochnoe proizvodstvo. 1970, №8, S.7-11.
11. Proizvodstvo zhelezodorozhnihkh koles / G.A. Bibik, A.M. Ioffe, A.V. Prazdnikov i dr. – M.: Metallurgiya. 1982. – 232s.
12. Bernshteyn M.L. Struktura deformirovannihkh metal lov. - M.: Metallurgiya. 1977. – 431s.
13. Nott Dzh. Osnovih mekhaniki razrusheniya. - M.: Metallurgiya. 1978. – 256s.
14. Larin T. V., Parihshev Yu. M. Puti povysheniya nadezhnosti i dolgovechnosti celjnokatanihkh koles // Zhelezodorozhniy transport, 1973, S. 56-59.
15. Markov D. P. Optimizaciya kolesno-reljsovoy tribosistemih. – M.: Vestnik VNIIZhT, 2004, №6, S. 32-38.
16. Zakharov S. M., Shur E. A. Kontaktno-ustalostnihe povrezhdeniya koles i reljsov i sposobih ikh ustraneniya // Sovremennihe problemih vzaimodeystviya podvizhnogo sostava i puti. – M. Metallurgiya. 2003, S. 47-50.
17. Danchenko N.I., Perkov O.N., Gladkova T.A. Zavisimostj ustalostnoy prochnosti i udarnoy vyazkosti kolesnoy stali ot ee strukturnogo sostoyaniya // Teoriya i praktika termicheskoy obrabotki prokata. – M.: Metallurgiya, 1984, S. 43-45.
18. Ob abnormalnom raspade pereokhlazhdenogo austenita uglerodistihkh i legirovannihkh staley / V.V.Parusov, I.I. Dolzhenkov, L.V. Podobedov, I.A. Vakulenko // Izv. AN SSSR «Metallih». 1980. №5. S.159-162.

19. Khornbogen E., Kester I. Rekrystallizatsiya dvukhfaznykh splavov. // V kn. Rekrystallizatsiya metallicheskikh materialov. – M.: Metallurgiya. – 1982. – S.165-202.
20. Gorelik S.S. Rekrystallizatsiya metallov i splavov. – M.: Metallurgiya, 1978. – 568s.
21. Dzugutov M.Ya. Plasticheskaya deformatsiya vysokolegirovannykh staley i splavov. – M.: Metallurgiya, 1977. – 480s.
22. Diagrammih goryachey deformatsii, struktura i svoystva staley: Sprav. Izd. / M.L. Bernshteyn, S.V. Dobatkin, L.M. Kaputkina i dr. – M.: Metallurgiya, 1989. – 544s.
23. Shtyuve Kh.P. Dvizhushie i tormoznyye siliy pri rekrystallizatsii. V kn. Rekrystallizatsiya metallicheskikh materialov. – M.: Metallurgiya. – 1982. – S.23-33.
24. Doehrti Z.D. Zarozhdenie novykh zeren. V kn. Rekrystallizatsiya metallicheskikh materialov. – M.: Metallurgiya. – 1982. – S.33-71.
25. Gleiter H., Chalmers V. High – Grain Boundaries / Progress in Materials Science. – 1972. – V. 16. – P. 375-381.
26. Panchenko E. V., Skakov Yu. A., Krimer B. I. Laboratoriya metallografii. – M.: Metallurgiya, 1965, - 439s.
27. Vakulenko I.A., Perkov O.N., Bolotova D.M. Vliyaniye velichiny i temperatury goryachey plasticheskoy deformatsii na razmer zerna austenita uglerodistykh stali // Tezisy dokladov 74 Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii «Problemy i perspektivy razvitiya zheleznodorozhnogo transporta», Dnepropetrovsk, 2014, S.373-374.
28. Verner R. Izmelcheniye zerna pri goryachey deformatsii. // Chernyye metally, 1969, №7, S.34-44.
29. Bernshteyn M.L. Termomekhanicheskaya obrabotka metallov i splavov. – M.: Metallurgiya, 1968, t.1,2, - 1171s.
30. Vliyaniye formy zheleznodorozhnogo koleasa na uroveny napryazheniy v mestakh sopryazheniya ego ehlementov // I.A. Vakulenko, O.N. Perkov, A.G. Reydemeyster i dr. // Sb. «Oborudovaniye i tekhnologii termicheskoy obrabotki metallov i splavov» - Khar'kov: NNC «KhFTI», 2006, t.1, S.328-330.
31. Vakulenko I., Perkov O., Stradomski Z. Vliyaniye temperatury velichiny goryachey deformatsii na razmer zerna austenita pri izgotovlenii zheleznodorozhnykh koleas // Collective monograph KhVI International

Scientific Conference. «New technologies and achievements in metallurgy, material engineering and production engineering », Czestochowa, 2015, series: Monographs, № 48, S.365 – 368.

32. Vakulenko I.O., Perkov O.M., Bolotova D.M. Vpliv temperaturi i velichini garyachoi plastichnoi deformacii na rozmir zerna austenitu stali suciljnokatanogo zaliznichnogo koleasa // Materiali KhIII Vseukraïnsjkoï naukovopraktichnoi konferencii, KPI, Kiïv (21.04.2015r.) «Specialjna metalurgiya: vchora, sjogodni, zavtra». NTUU «KPI», Kiïv, 2015, S.184 – 191.
33. Vakulenko I.A., Zdorovec S.A. Formoizmenenie suljfidov marganca pri goryacheyj deformacii uglerodistoyj stali // Fundamentaljnihe i prikladnihe problemih chernoyj metallurgii. 2001, Vihp.4, S.273-277.
34. Vinograd M.I. Nemetallicheskie vklyucheniya v sharikopodshipnikovoyj stali. – M.: Metallurgizdat, 1954, – 123s.
35. Beljchenko G.I., Gubenko S.G. Nemetallicheskie vklyucheniya i kachestvo stali. – K.: Tekhnika, 1980, – 168s.
36. Malinochka Ya.N., Kovaljchuk G.Z. Suljfidih v stalyakh i chugunakh. – M.: Metallurgiya, 1988, – 248s.
37. Shpis Kh.I. Povedenie nemetallicheskih vklyuchenij v stali pri kristallizacii i deformacii. – M.: Metallurgiya, 1971, – 125s.
38. Vliyanie prirodih suljfidnoyj fazih na kachestvo neprerihvnolitihk zagotovok / Ya.N.Malinochka, M.A.Olikhova, N.Yu.Kogadeeva i dr. // Stalj, 1990, №2, S.39-41.
39. Influence of Nonmetallic Inclusions on Microbreaks Formation in Wheel Steel and Railway Wheels. / S. Gubenko, Yu Proidak, A.Kozlovsky, etc. // Transport Problems, 2008, v.3, №3, R.77-81.
40. Bochvar A.A., Davihdov V.A., Druzhinin L.K. Sverkhplastichnostj chuguna i stali // Dokladih AN SSSR, 1976, T.230, №2, S.318-321.
41. Kayjbihshev O.A. Sverkhrlastichnostj promihshlennihk splavov. – M.: Metallurgiya, 1984, – 264s.
42. Gudremon Eh. Specialjnihe stali. – M.: Metallurgizdat, 1959, – 952s.
43. Vakulenko I.O., Bolotova D.M., Vakulenko L.I. at all. Sposib vigotovlennya suciljnokatanogo zaliznichnogo koleasa. Patent na korisnu modelj №127187 Byul.№ 14 vid 25.07.2018

44. Vakulenko.I.O., Proiydak S.V., Vakulenko L.I., Grishenko N.A. Sottening of hardened medium-carbon steel during heating. Nauka ta progres transportu. Visnik Dnipropetrovsjkoogo nacionaljnogo universitetu zaliznichnogo transportu imeni akademika V. Lazaryana. - 2019. - № 1(79). - S. 94-101.
45. Perkov O.M., Vakulenko I.O. Vpliv operacii vidpusku na vnutrishnyu budovu kolisnoi stali pislya termichnogo zmicnennya. Praci VIII Mizhnarodnoi naukovo-praktichnoi konferencii Metalurgiya 2019,s.326-328.
46. I.Vakulenko, N.Kuzin, L.Vakulenko at al. Improving the performance parameters of railway wheels with the help of optimal design technologies of their electric pulse processing. MATEC:Web of Conferences 294,05004 (2019) EOT-2019 <https://doi.org/10.1051/mateconf/201929405004>
47. I.Vakulenko, S.Proiydak, A.Tchaikovsky, H.Askerov. On Formation multiphase structures of carbon steel. Problemi ta perspektivi rozvitku zaliznichnogo transportu: Tezi 80 Mizhnarodnoi naukovo-praktichnoi konferencii (Dnipro,23-24 kvitnya 2020g.) – D.: DNUZT, 2020, s.200-201.

CHAPTER 2

THE STRUCTURAL TRANSFORMATIONS IN STEEL OF RAILWAY WHEEL DURING HOT DEFORMATION AND ACCELERATED COOLING

One of the ways to increase safety of operation all-rolled railway wheels is using high-quality low-alloy steels for their production. Technological solutions are aimed at reducing of contamination of steel by non-metallic inclusions, by limiting concentration of chemical elements that belong to category of harmful impurities, etc. As experience industrial production of railway wheels for various purposes shows, technological solutions that based on changes at chemical composition of steels practically have already exhausted resource of improving set properties of the metal wheels. Given significant impact on properties of rolled metal from thermal hardening, changing structural state metal of railway wheel during accelerated cooling can be considered an effective technology that achieves a high level of strength and significant resistance of the wheel metal to damage during operation.

At process of accelerated cooling rim of railway wheel in volumes of metal at certain distance from cooling surface, it is almost impossible to achieve critical cooling rates. However, formation of a temperature gradient along cross section of the rim at accelerated cooling leads to causes corresponding changes on structure steel of railway wheel. Thus, development proposals for introduction of a certain type of thermal strengthening treatment simultaneously or sequentially of different elements of the wheel (rim, disc) will change the level and distribution of internal stresses, which, in turn, will determine resistance of metal to damage during operation of railway wheels.

BIBLIOGRAPHY FOR CHAPTER 2

1. Vakulenko I.A., Perkov O.N., Grithenko N.N. Optimal'noe strukturnoe sostoyanie metalla zheleznodorozhnykh koles i rel'sov. Cherniye metallih (Stahl und Eisen), fevralj 2010, S.20-23.
2. Gleiter H. High – Grain Boundaries // Progress in Materials Science. 1972. Vol. 16. p. 375-381.
3. Vliyanie temperaturih i dlitel'nosti otpuska na parametrah tonkokristallicheskogo stroeniya metala termicheski uprochnennogo zheleznodorozhnogo kolesa / S.V. Proyidak, A.Kovalek, I.A. Vakulenko, O.M.Perkov. Collective monograph KhVII International Scientific Conference. «New technologies and achievements in metallurgy, material engineering and production engineering » / Czestochowa, Poland- 2016,- series: Monographs No 56, - S.334 – 338.
4. Perkov O.N., Vakulenko I.A., Kuz'michev V.M. Vliyanie velichin ih i temperaturih goryacheyj deformacii na razmer zerna austenita uglerodistoyj stali / Materiali KhIV Vseukraïns'koï naukovo- praktichnoï konferencii, KPI, Kiïv, 21.04.2015, «Special'na metalurgiya: vchora, sjogodni, zavtra», NTUU, KPI, Kiïv, 2016, S.783-785
5. Defekti zaliznichnikh kolis / I.O.Vakulenko, V.G.Anofriev, M.A.Grithenko ta in. – Dn-sjk: Makovec'kiyj. 2009. – 112s.
6. Danchenko N. I., Perkov O. N., Gladkova T. A. Zavisimostj ustalostnoy prochnosti i udarnoy vyazkosti kolesnoy stali ot ee strukturnogo sostoyaniya // Teoriya i praktika termicheskoy obrabotki prokata. – M.: Metallurgiya, 1984, s. 43-45.
7. Vliyanie temperaturih okonchaniya uskorenno go okhlazhdeniya na razvitie processov uprochneniya v uglerodistoyj stali / I.A.Vakulenko, M.Knapinski, N.A.Grithenko, Yu.L.Nadezhdin // Collective monograph KhVII International Scientific Conference. «New technologies and achievements in metallurgy, material engineering and production engineering » / Czestochowa, Poland- 2016,- series: Monographs No 56, - S.366 – 369.
8. Vakulenko I.O., Perkov O.M., Chabak Yu.G. Zalezhnistj vlastivosteyj metalu obodu sucil'nokatanogo zaliznichnogo kolesa vid umov garyachogo obtiskuvannya. // Sbornik materialov mezhdunarodnoy nauchno- tekhnicheskoy konferencii «Universitetskaya nauka-2015», Mariupolj, 2015, S.127-129
9. Boljshakov V.I. Termicheskaya i termomekhanicheskaya obrabotka staley // Dn- vsk: Sich. – 1994. – 232s.

10. Vakulenko I.O. Vpliv shvidkosti okholodzhennya na micnistj obodu zaliznichnogo koleasa. Fiziko-khimichna mekhanika materialiv. 2015, t.51, №6, S.80-82.
11. Gridnev V.N., Gavrilyuk V.G., Meshkov Yu.Ya. Prochnostj i plastichnostj kholodnodeformirovannoyj stali.– Kiev: Naukova dumka, 1974, - 232s.
12. Vakulenko I.O., Chayjkovskij O.O. Zalezhnistj kompleksu vlastivosteyj elementiv zaliznichnikh kolis vid strukturnogo stanu metalu. MTOM, 2011, №4, S.48-52.
13. Vakulenko I.O., Perkov O.M., Bolotova D.M. Vpliv temperaturi i velichini garyachoi plastichnoi deformacii na rozmir zerna austenitu stali suciljnokatanogo zaliznichnogo koleasa // Materiali KhIII Vseukraïnskoi naukovo- praktichnoi konferencii, KPI, Kiïv, 21.04.2015, «Specialjna metalurgiya: vchora, sjogodni, zavtra» NTUU, KPI, Kiïv, 2015, S.184-191
14. Babich V.K., Gulj Yu.P., Dolzhenkov I.E. Deformacionnoe starenie stali - M.: Metallurgiya. – 1972. – 320s.
15. Bernshteyn M.L. Termomekhanicheskaya obrabotka metallov i splavov. – M.: Metallurgiya, 1968, - 1171s.
16. Kinetika prevratheniya austenita v reljsovihkh stalyakh marok M74 i 75KhGSM pri neprerivnom okhlazhdenii / V.G. Efremenko, F.K. Tkachenko, S.O. Kuzjmin i dr. // Visnik Dnipropetr. Nac.. un-tu zalizn.. transp. Im.. akad.. V.Lazaryana. Dn-sjk, 2009, vip..29, S.198-201.
17. Cvarka v mashinostroenii. Spravochnik. M. Mashinostroenie, 1978.
18. Boljshakov V.I. i dr. Metallovedenie i svarka stroiteljnihkh staleyj. Kiev, UMK VO, 1989.
19. Prikhodjko Eh.V. Sistema nepolyarizovannihkh ionnihkh radiusov i ee ispoljzovanie dlya analiza ehlektronnoho stroeniya i svoystv vethestv. – K: «Naukova dumka». 1973. – 62s.
20. Masoumi M., Edwan Anderson E., Ariza Echeverri A. et al. Improvement of wear resistance in a pearlitic rail steel via quenching and partitioning processing. Sci Rep. 2019; 9: 7454. Published online 2019 May 15. doi: 10.1038/s41598-019-43623-7.
21. Shumizu N., Tamura I. Effect of discontinuous change in cooling rate during continuous cooling on pearlitic transformation behavior of steel. – Trans. Iron & Steel Inst. of Japan, 1977, v.17, №8, p.469-476.
22. Umemoto M., Horiuchi K., Tamura I. Transformation kinetics of bainite during isothermal holding and continuous cooling. - Trans. Iron & Steel Inst. of Japan, 1982, v.22, №11, p.854-861.

23. Пирогов В.А., Марцинив Б.Ф., Вакуленко И.А. Ас. СССР, №1421768, заявка №4204160. Приоритет от 12.12.1986г. Оpubл. 07.09.88, бюл.№33.
24. Gensamer M., Pearsall E.B., Pellini W.S., Low J.R. The tensile properties of pearlite, bainite and spheroidite. Trans. Amer. Society for Metals. 1942, v.XXX, p.983-1020.
25. Baskakov A.P. Skorostnoyj bezokislitel'nyh nagrev i termicheskaya obrabotka v kipyatym sloe. M.: Metallurgiya, 1968, -223s.
26. Boljshakov V.I., Vakulenko I.A., Chaykovskiy O.A. Vliyanie prirosta temperaturih pri izotermicheskom prevrathenii austenita na dispersnostj perlita. MTOM, 2004, №4, s.47-51.
27. Schastlivcev V.M., Yakovleva I.L. Ehlektronmikroskopicheskoe issledovanie strukturnihkh prevratheniy v perlite. FMM, 1974, t.38, vihp.3, s.571-579.
28. Ohmori Y., Davenport A.T., Honeycombe W.K. Crystallography of pearlite. Trans. Iron and Steel Institute, 1972, №12, r.128-137.
29. Ohmori Y. Some problem of bainitic transformation and properties of bainite. Tetsu to hagane. Journ. Iron and Steel Institute, 1979, v/65, №1, r.126-137.
30. Pirogov W.A., Marziniv B.F. Chernenko W.T. Termomechanische Verfestigung der Walzerzeugnisse durch gebrochene Hartung. Strukturelle Grundlagen. Thermomechanische Behandlung von Stahl. Kuzzfassungen der Posterbeiträge. Dresden, 18-20 Mai, 1987, №34, Academie der Wissenschaften der DDR, s. 132-137.
31. Parusov V.V., Dolzhenkov I.I., Podobedov L.V., Vakulenko I.A. Ob abnormalnom raspade pereokhlazhdennogo austenita u glerodistihkh i legirovannihkh staley. Metalliz. 1980, №4, s.159-162.
32. Vakulenko I. et al. Structure and properties of the steel railway wheel disc after forced cooling. Scientific journal of silesian university of technology. Series transport 2018, v98, r.173-180.
33. Vakulenko L.I., Grischenko M.A., Proiydak S.V., Vakulenko I.O. Strength of fatigue carbon steel after accelerate cooling. Problemih i perspektivih razvitiya zheleznodorozhnogo transporta: Tezish 78 Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferencii (Dnepropetrovsk, 17-18 maya 2018g.) – D.: DNUZhT, 2017, s.279-280
34. I. Vakulenko, D. Bolotova, S. Proiydak, H. Askerov et al. Formation of carbon steel structure during hot plastic deformation. Science and Transport progress N3(88), 2020, p.94-104.

CHAPTER 3

MECHANISM OF INFLUENCE PARAMETERS FERRITE- PERLITE STRUCTURE ON CHARACTERISTICS STRENGTH OF CARBON STEEL AT DIFFERENT LOAD CONDITIONS

3.1. Influence of Ferrite Grain Size and Disperse of Pearlite Colony on Parameters of Deformation Hardening at Static Loading Carbon Steel

At cooling rates carbon steels used for the manufacture of railway wheels, even at a small distance from the surface of intensive cooling is quite difficult to achieve critical values of the rate cooling. For these volumes of metal, a structure is formed by the diffusion mechanism of austenite transformation. As a result, the structure (Fig. 3.1) consists of structurally free ferrite grains (*F*) and pearlite colonies (*P*).

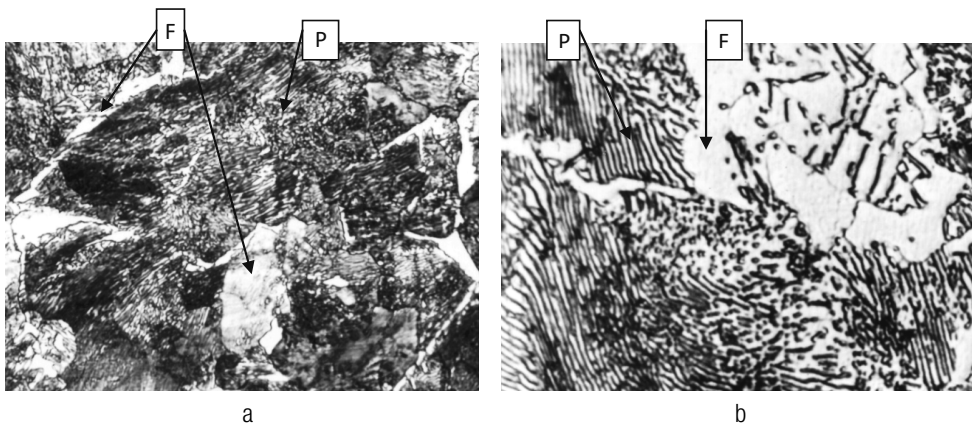

Fig.3.1. Structure of steel at 0.6% C near rolling surface after accelerated cooling to a temperature of 650°C (a) and at a distance of 25 mm (b). Magnification is 800 - (a), 1000 - (b).

stages formation embryo of fracture, nature of the behavior carbon steels at fatigue will be determined by ratio between processes of hardening and softening. Under cyclic loading, resulting heterogeneity in the distribution of internal stresses will decrease with increasing distance from the fracture surface. In summary, it determined that already at stages before incubation period of the destruction side formation, appearance of volumes with heterogeneous distribution of defects crystal structure in the micro volumes of metal should be considered as places of future metal damage. The increase in carbon content from 0.65 to 07% C under conditions of cyclic loading steel with a structure of lamellar perlite is accompanied by an increase fatigue limit by approximately 40%. At the same time, there is an acceleration transition of the metal from stage formation of reversible damages internal structure to irreversible, which is confirmed by increase angular coefficient of “French curves”.

BIBLIOGRAPHY FOR CHAPTER 3

1. Gorelik S.S. Rekrystallizatsiya metallov i splavov. – M.: Metallurgiya, 1978. – 568s.
2. Vakulenko L.I., Anofriev V.G. Povrezhdaemostj pri ehkspluatacii katanihkh zheleznodorozhnhkh koles povihshennoj prochnosti // Visn. Dnipropetr. nac. un-tu zalozn. transp. im. akad. V. Lazaryana. – Dnipropetrovsjk, 2012, Vip. 40, S. 231–234.
3. Hollomon, John H. Tensile Deformation // AIME, 1945, V. 162, P. 268–290.
4. Babich V.K., Gulj Yu.P., Dolzhenkov I.E. Deformacionnoe starenie stali - M.: Metallurgiya. 1972, – 320s.
5. Vakulenko I.A., Pirogov V.A., Babich V.K. O svyazi velichinih krivoyj deformacii s parametrami uravneniya Kholla – Petcha // Metallofizika, 1986, T. 8, № 6, C. 61–64.
6. Vakulenko I. A. Struktura i svojstva uglerodistoyj stali pri znakoperemennom deformirovanii. – Dnepropetrovsk: Gaudeamus, 2003, - 94s.
7. Gridnev V.N., Gavrilyuk V.G., Meshkov Yu.Ya. Prochnostj i plastichnostj kholodnodeformirovannoyj stali. – Kiev: Naukova dumka, 1974, - 232s.
8. Reed-Hill R.E., Gribb W.R., Monteiro S.N. Concerning the Analysis of Tensile Stress-strain Data Using Logd/d versus Log Diagrams. // Met. Trans. 1973, v.4, p.2665-2667.

9. Morrison V.B., Miller R.L. Plastichnostj splavov so sverkhmelkim zernom // Sverkhmelkoe zerno v metallakh – M.: Metallurgiya, 1973, S.181 – 205.
10. Vliyanie usloviy deformirovaniya pri prokatke na velichinu zerna stali celjnokatanihkh koles / I.G.Uzlov, G.A. Blazhnov, Yu.V.Andreev i dr. // Sb.Termicheskaya obrabotka metallov. – M.: Metallurgiya. 1977. №5. s.106 – 108.
11. Zakharov S. M., Shur E. A. Kontaktno-ustalostnihe povrezhdeniya koles i reljsov i sposobih ikh ustraneniya // Sovremennihe problemih vzaimodeystviya podvizhnogo sostava i puti. – M. Metallurgiya, 2003, S. 47-50.
12. Bochvar A.A., Davihdov V.A., Druzhinin L.K. Sverkhplastichnostj chuguna i stali. // Dokladih AN SSSR, 1976, T.230, №2, S.318-321.
13. Pikeriing F.B. Fizicheskoe metallovedenie i razrabotka staleyj. – M: Metallurgiya, 1982, – 184s.
14. Vakulenko I.A., Boljshakov V.I. Morfologiya strukturih i deformacionnoe uprochnenie stali. – Dn-vsk: Makoveckiyj. 2008. - 196s.
15. Smith R.L., Spangler G., Brick R.M. Effect of Grain Size and Carbon Content on the Low Temperature Tensile Properties of High Purity Fe-C Alloys. Trans. AIME. 1954, V.XLVI, p.973-997.
16. Babachenko A.I. Nadezhnostj i dolgovechnostj zheleznodorozhnihkh koles i bandazheyj. – Dn-vsk: GVUZ «PGASA», 2015. - 350s.
17. Kuslickiyj A.B. Nemetallicheskie vklyucheniya i ustalostj stali. – K.: Tekhnika. 1976. – s.128.
18. Nicholson R.D. Strengthening of Steels by Second-phase Particles. Effect Second-Phase Particles Mechanical Properties Steel. London, 1971, 1-8, Discuss, p.60-67.
19. Ball C.J. The Texture and Mechanical Properties of Iron. J. Iron Steel Institute, 1959, v.191, part 3, p.232-236.
20. Crist, B. W. Comparison of the Hall – Petch parameters of Zone – refined Iron Determined by the Grain Size and Extrapolation Methods / B. W Crist // Acta Metallurgica. – 1967. – Vol. 15, № 5. – P. 809–816.
21. Nott,Dzh. Osnovih mekhaniki razrusheniya - M.: Metallurgiya. 1978. – 256s.
22. Holzman, M. Determination of Friction stress in BCC polycrystals / M. Holzman, J. Man // J. of the Iron and Steel Inst. – 1966. – Vol. 204, № 3. – P. 230–239.
23. Bergstrom J. Aronsson B. The Application of a Dislocation Model to the Strain and Temperature Dependence of the Strain Hardening Exponent n in Ludwik’s Relation Between Stress and Strain in Mild Steels. // “Inst. Metallforsk [Rapps]”, 1971, v.753, R.27-39.

24. Knott J.F. Notch Brittleness in Mild Steel at -196 C. // J. of the Iron and Steel Inst., 1967, v.205, part 3, R.285-287.
25. Knott J.F. Effect of Notch Depth of Mild Steel Specimens After General Yield. // J. of the Iron and Steel Inst., 1967, v.205, part 3, R.288-291.
26. Vakulenko I. A. O faktorakh, vzhivayutikh plasticheski nestabiljnoe techenie uglerodistoy stali. – Izv. VUZov. Chernaya metallurgiya, 1994, № 9, S. 27-29.
27. Kanji O. Strain-Hardening Equations and Uniform Strain. // Met. Trans. 1972, v.3, R.749-751.
28. Khessner F., Fofmann S. Migraciya bolsheuglovivkh granic zeren. // Rekristallizaciya metallicheskih materialov. – M.: Metallurgiya, 1982, S.71-103
29. Verner R. Izmenenie zerna pri goryachey deformacii. // Cherniye metalli, 1969, №7, s.34-44.
30. Bolshakov V.I. Termicheskaya i termomekhanicheskaya obrabotka staley// Dn-sjk: Sich. – 1994. – 232s.
31. Vakulenko I.A., Dementjeva Zh.A., Mikhaylec L.A. Vliyanie stepeni i temperaturih deformacii austenita na svoystva stali 35 posle termicheskogo uprochneniya // Povichshenie kachestva termicheski obrabotannogo prokata. – M.: Metallurgiya, 1986, S.84-86.
32. Kottrell A.Kh. Dislokacii i plasticheskoe techenie v kristallakh. – M.: Metallurgizdat, 1958, - 267s.
33. Mecking H, Kirch F. Recrystallization of Metallic Materials. Ed.F. Haebner, Dr. Riederer-Verlag, Stuttgart, I.Ed, 1971, p.257.
34. Gil-Sevillano J., Aernoudt E. Of the Influence of The Mode of Deformation on the Hardening of Iron at Low Temperature and Large Strains. // Met. Trans., 1975, v.6A, R.2163-2164.
35. Vakulenko I.A., Perkov O.N., Bolotova D.M. Vliyanie velichin i temperaturih goryachey plasticheskoy deformacii na razmer zerna austenita uglerodistoy stali // Tezisy dokladov 74 Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferencii «Problemih i perspektivih razvitiya zheleznodorozhnogo transporta», Dn-sk, 2014, S.373-374.
36. Norman S.S. Vliyanie legirovaniya na kharakteristiki razrusheniya. // Razrushenie metallov. T.6. – M.: Metallurgiya, 1976, S.11-89.
37. Malinochka Ya.N., Kovalchuk G.Z. Sulfidih v stalyakh i chugunakh. – M.: Metallurgiya, 1988. – 248s.

38. Vinograd M.I. Nemetallicheskie vklyucheniya v sharikopodshipnikovoyj stali. – M.: Metallurgizdat, 1954, – 123s.
39. Thompson A.W. Yield and Fatigue Strength Dependence on Grain Size. // Scripta Met. 1971, v.5, R.859-863.
40. Babich V.K., Vakulenko I.A., Pirogov V.A. Zavisimostj velichinih krivoyj rastyazheniya ot strukturih i skorosti deformirovaniya metalla. // Dokladih AN USSR. Materialovedenie, 1987, t.37, s.75-79.
41. Gurevich S.E. Issledovanie nekotorykh zakonornosteyj rasseyaniya ehnergii pri ustalosti v zavisimosti ot urovnya prilozhennogo napryazheniya. // Ustalostj metallov i splavov. – M.: Nauka, 1971, s.23-31.
42. Ivanova V.S., Botvina L.R., Maslov L.I. Prognozirovanie vyazkosti razrusheniya i drugikh mekhanicheskikh svoystv s ispolzovaniem kriteriev podobiya. // Ustalostj i vyazkostj razrusheniya metallov. – M.: Nauka, 1974, S.3-35.
43. Oding I.A. Dopuskaemihe napryazheniya v mashinostroenii i ciklicheskaya prochnostj metallov. – M.: Mashgiz, 1962, - 260s.
44. Trothenko V.T. Ustalostj i neuprugostj metal lov. – K.: Naukova dumka, 1971, - 268s.
45. Ustalostj i khрупkostj metallicheskih materialov / V.S.Ivanova, S.E.Gurevich, I.M.Koptev i dr.. - M.: Nauka, 1968, - 213s.
46. Medvedev S.F. Ciklicheskaya prochnostj metallov. – M.: Mashgiz, 1961, - 303s.
47. Vakulenko I.O. Vtoma metalevikh materialiv v konstrukciyakh rukhomogo skladu. – Dn-sjk: Makovecjkiyj Yu.V., 2012, - 152s.
48. The Tensile Properties of Pearlite, Bainite and Spheroidite / M.Gensamer, E.B.Pearsall, W.S.Pellini at al. // Trans.ASM, 1942, v.XXX, p.983-1020.
49. Morrison W.B. The effect of grain size on the stress-strain relationship in low-carbon steel. // Trans.ASM, 1966, v.59, R.824-846.
50. Vakulenko I.A., Pirogov V.A., Babich V.K. Plasticheskoe techenie stali so sverkhmelkim zernom ferrita. // Izv. ANSSSR. Metallih, 1989, №4, S.145-147.
51. Babich V.K., Pirogov V.A., Vakulenko I.A. Ob opredelenii parametrov uprochneniya stali. // Zavodskaya laboratoriya, 1976, №10, s.1246-1248.
52. Morrison W.B. Effect of changes in temperature and strain rate on the double in behavior of alpha-iron. // Met. Trans., 1971, v.2, R.331-332.
53. Babich V.K., Pirogov V.A., Vakulenko I.A. K voprosu o parametrah uprochneniya, opredelyaemih po krivoyj rastyazheniya. // Problemih prochnosti, 1977, №7, S.58-60.

54. Babich V.K., Pirogov V.A., Vakulenko I.A. Vliyanie sodержaniya ugleroda i strukturnogo sostoyaniya na kharakteristiki deformatsionnogo uprochneniya uglerodistikh staley. // Problemih prochnosti, 1984, №4, S.52-56.
55. Babich V.K., Pirogov V.A., Vakulenko I.A. Strain-hardening parameters determined from the stress-strain curve. // Strength of Materials, 1977, v9, №6, p.704-707.
56. Morrison W.B. Discussion of “On the double-n behavior of iron” // Met. Trans., 1971, v.2, R.2948-2949.
57. Vakulenko I., Pirogov V., Mikhaylets L. Properties of carbon steel with an ultrafine ferrite grain. // In materials of Congress “Heat treatment and technology of surface coatings”, Moscow, 1990, December 11-14, v.2, R.284-289.
58. Vakulenko I.A., Razdobreev V.G. O deformatsionnom uprochnenii malouglerodistoy stali v oblasti mikrotekuchesti. // Metallih, 2002, №2, S.100-102.
59. Vakulenko I.A., Razdobreev V.G. Svyaz velichin kriticheskogo raskrihtiya trethin s parametrami deformatsionnogo uprochneniya uglerodistoy stali. // Metallih, 2003, №1, S.73-77.
60. Pirogov V.A., Fetisov V.P., Vakulenko I.A. Vliyanie strukturnikh parametrov na deformatsionnost uglerodistikh staley. // Stal, 1986, №10, S.73-76.
61. Bernshteyn M. L., Zaymovskiy V.A. Mekhanicheskie svoystva metallov. – M.: Metallurgiya, 1979, – 495 s.
62. Vakulenko I. O., Grithenko M.A., Perkov O.M. Doslidzhennya etapiv zarozhennya ta zrostannya trithin pri naturnomu viprobuvanni na vtomlenistj. // Visn. Dnipropetr. nac. un-tu zalozn. transp. im. akad. V. Lazaryana. – Dn-sjk., 2008, Vip. 21, S. 266–268.
63. Vakulenko I. O. Pro vzaemozv'yazok strukturnikh peretvorenj pri vtomi vuglecevoï stali z osoblivostyami budovi poverkhonj ruyjnuvannya // Visn. Dnipropetr. nac. un-tu zalozn. transp. im. akad. V. Lazaryana. – Dn-sjk, 2010, Vip. 32, S. 242–245.
64. Ivanova V. S., Marjyanovskaya T.S., Terentjev V.F. Uskorennihj metod postroeniya linii Frencha s primeneniem ehnergeticheskikh kriteriev ustalosti // Zavod. lab. 1966, № 2, S. 225–228.
65. Serensen, S. V. Soprotivlenie materialov ustalostnomu i khrupkomu razrusheniyu. – M. : Atomizdat, 1975, – 192 s.

66. Shur E. A. Metodika opredeleniya «zhivuchesti» pri ispihtanii na ciklicheskiy izgib / E. A. Shur, S. A. Kolotushkin // Zavod. lab. – 1969. – T. XXXV, № 6. – S. 728–730.
67. Atkinson, J. D. The Work – hardening of Copper – Silica: IV. The Bauschinger Effect and Plastic Relaxation / J. D. Atkinson, L. M. Brown, W. B. Stobs // Philosophical Magazine. – 1974. – Vol. 30, № 6. – P. 1247–1280.
68. Li, J. C. M. Consequence of asymmetric energy barriers to dislocation motion / J. C. M. Li // Acta Met. – 1970. – Vol. 18, № 10. – P. 1099–1105.
69. Pickard, S. M. Strain – ageing behavior of fatigued Fe-N-C alloys / S. M. Pickard // Acta Met. – 1990. – Vol. 38, № 3. – P. 397–401.
70. Vakulenko, I. A. Effect of the morphology and size of iron carbide on the fatigue strength of carbon steels / I. A. Vakulenko, O. N. Perkov // Russian Metallurgy. – 2008. – Vol. 2008, № 3. – R. 225–228.
71. Kishi T., Gokyu I. Bauschinger Effect and Work Hardening of Iron and Steel. Proc. Int. conf. “The Science and Technology of Iron and Steel” Tokyo, Sep. 7-11, 1970, part II, p.475-480.
72. Kishi T., Gokyu I. A new Relationship Between Pre-strain and Yield Stress Drop Due to Bauschinger Effect. Met.Trans. 1973, v.4, p.390-392.
73. Vakulenko I. A., Grishenko N.A. Structural changes in a railway wheel rim during operation. // Russian Metallurgy (Metally) v.2010, №5, p. 408-411.
74. Vakulenko I.O. Influence of cooling rate on the strength of the rims of railway wheel. // Materials Science, 2016, v.51, №6, p.839-842.
75. Vakulenko I.O., Bolotova D.M., Perkov O.M., Lisniak O.G. Influence of hot reduction parameters on the steel austenite structure of a railway wheel. // Scientific journal of Silesian university of technology. Series transport 2016, v93, r.141-148.
76. Vakulenko I.O, Lisniak O.G., Perkov O.M. Strength properties of carbon steel of railway wheel after the speed-up cooling. // Scientific Bulletin of National Mining University, 2016, N5, (155), p.36-42
77. Defekti zaliznichnikh kolis / I.O.Vakulenko, V.G.Anofriev, M.A.Grithenko, Perkov O.M. – D-sk: Makovecjkij, 2009, - 112s.
78. Vakulenko I, Perkov O., Grishchenko N.. Optimal structural state of metal for railroad wheels and rails. // Stahl und Eisen, 2009, №9,p.
79. Boljshakov, V.I. Atlas struktur metallov i splavov / V.I.Boljshakov, G.D.Sukhomlin, N.Eh.Pogrebnaya N.Eh. – Dnepropetrovsk: Gaudeamus, 2001, - 113 c.

80. Holt L. Dislocation cell formation in metals. // J. Appl. Phys., 1970, v.41, p. 3197-3202.
81. Vakulenko I.O., Bolotova D.M., Perkov O.M. Vpliv dispersnosti perlitu na vtomu vuglecevoi stali za rznogo stupenya ciklichnogo navantazhennya. Praci VIII Mizhnarodnoi naukovo-praktichnoi konferencii Metalurgiya 2019,s.258-260.
82. H.Askerov, I.Vakulenko. Evaluation of the influence of dispersion of pearlite on the fatigue of carbon steel. Materials Science.2020 v56 N2 p.71-74.
83. I.Vakulenko, S.Proydak, H.Askerov. The calculation of stress intensity factor steel of railway wheels. Sci Journal of Silesian University of Technology. Series Transport.2020.v109 p.187-193.
84. Vakulenko.I., Kawalek A., Vakulenko L., Proiydak S. Influence of pearlite dispersion of carbon steel on the fatigue. Metal Forming vol XXIX N3 (2018) p.p. 243-252.

CHAPTER 4

FORMATION DEFECTS AT OPERATION OF RAILWAY WHEELS OF DIFFERENT LEVEL OF STRENGTH

During operation, rim and tire of railway wheels on rolling surface are subjected to large enough total plastic deformations [1], with a high degree of heterogeneity distribution [2]. Effect deformation manifested by increasing hardness of the metal, while reducing plastic properties [3]. This phenomenon is due to existence of limit on the allowable concentration of accumulated defects crystalline structure during cold plastic deformation. The exceeding this limit leads to emergence of cracks and formation other damage to metallic materials [4]. Based on this, we can assume that during operation railway wheel, a consistent increase degree of cold hardening rim on the rolling surface contributes to the consistent approach metal to a state with low resistance to crack formation. In addition to degree of hardening on the rolling surface, the ambient temperature and operating modes acquire a certain value for transition metal of railway wheels to a brittle state [5].

Thus, at case of simultaneous decrease in temperature and an increase degree of plastic deformation of metal, there is a natural acceleration formation embryo of destruction on the rolling surface of the wheel [3]. A similar effect can be observed from increase at rate loading of metal [4]. In addition to magnitude of plastic deformation, processes accumulation of damage in elements of railway wheels from the cyclic change stages of heating and cooling during operation wheels acquire certain significance. Thus, when breaking the rolling stock, even minor deviations from conditions of simultaneous operation of the braking devices can lead to very rapid heating of the wheel metal in volumes near rolling surface to temperatures beginning of the phase

BIBLIOGRAPHY FOR CHAPTER 4

1. Andreyjko I.M., Kulik V.V., Prokopecj V.I. Doslidzhennya poskodzhuvanosti poverkhni kochennya zaliznichnikh kolis. // Mashinoznavstvo, 2011, №2, S.30 – 33.
2. Defekti zaliznichnikh kolis / I.O.Vakulenko, V.G.Anofriev, M.A.Grithenko, O.M. Perkov. // Dn-sjk: Makovecjkij, 2009, – 112s.
3. Vakulenko I.A., Boljshakov V.I. Morfologiya strukturih i deformacionnoe uprochnenie stali. – Dn-sk: Makoveckij, 2008, - 196s.
4. Babich V.K., Gulj Yu.P., Dolzhenkov I.E. Deformacionnoe starenie stali. // M.: Metallurgiya, 1972, – 320s.
5. Vliyanie ciklichnosti nagruzheniya na kharakteristiki trethinostoyjkosti stalej / V.T. Trothenko, V.V. Pokrovskij, Yu.S. Skorenko i dr. // Problemih prochnosti, 1980, №11, S.3-10.
6. Kutishenko O.V., Donchenko A.V., Sheleyjko T.V. Poskodzhuvanistj kolis vantazhnikh vagoniv v ekspluatacii. Vagonnihj park, 2012, №2, S.12 – 15.
7. Issledovanie prichin obrazovaniya defektov na poverkhnosti kataniya vihsokoprochnihkh koles v processe ehkspluatacii / A.I. Babachenko, A.A.Kononenko, Zh.A.Dementjeva i dr.// Zaliznichnij transport Ukraïni, 2010, №5, S.35 – 38.
8. Boyarshina L.A. Puti povihsheniya resursa kolesnihkh par podvizhnogo sostava. // Vagonnihj park, 2011, №3, S. 38 – 39.
9. Bogdanov V.M., Zakharov S.M. Sovremennihe problemih sistemih koleso – reljs. // Zheleznodorozhniyj transport, 2004. - №1. - S.57 – 62.
10. Bernshteyjn M.L. Termomekhanicheskaya obrabotka metallov i stalej. // - M.: Metallurgiya, 1968. - 1171s.
11. Vakulenko L.I., Anofriev V.G. Povrezhdaemostj pri ehkspluatacii katanihkh zheleznodorozhnihh koles povihshennoj prochnosti. // Visn. Dnipropetr. nac. un-tu zalizn. transp. im. akad. V. Lazaryana. – Dn-sjk, 2012, vip. 40, S. 231–234.
12. Vakulenko I.O, Lisniak O.G., Perkov O.M. Strength properties of carbon steel of railway wheel after the speed-up cooling. Scientific Bulletin of National Mining University 2016, N5, (155), R.36-42.
13. Vpliv temperaturi samovidpusku na micnistj disku zaliznichnogo kolesa pislya priskorenogo okholodzhennya / L.I. Vakulenko, D.M. Bolotova, S.V. Projydak ta in.. // Nauka ta progres transportu. Visnik Dn-sjkogo nacionaljnogo universitetu zaliznichnogo transportu imeni akademika V. Lazaryana, 2016, № 2, S. 109-118.

14. Krivosheev V.N. Rezul'tatih issledovaniya ehkspluatsionnoy stoykosti cel'nokatanihkh koles passazhirsikh i gruzovihkh vagonov. // Voprosih proizvodstva i ehkspluatsii zheleznodorozhnikh koles i oseyj. – Dn-sk, 1971, S.101 – 106.
15. Gudchenko V.M., Lyutcau V.G. Strukturnihe izmeneniya poverkhnostnihkh sloev stali ShKh-15 v usloviyakh puljsiruyuthego kontaktnogo nagruzheniya. V kn. Vihsokoskorostnaya deformatsiya. – M.: Nauka, 1971, S.92-95.
16. Romaniv O.M., Zima Yu.V., Karpenko G.V. Elektronna fraktografiya zmichenikh staleyj. – K.: Naukova dumka, 1974, - 208s.
17. Lozinskiy M.G., Lyutcau V.G., Tananov A.I. O specifike stroeniya «belihkh faz» obrazuyuthikhsya v processe vihsokoskorostnogo soudareniya metallov. V kn. Vihsokoskorostnaya deformatsiya. – M.: Nauka, 1971, S.88-92.
18. Pinegin S.V., Gudchenko V.M., Sedov V.I. Vliyanie kasatel'nykh usilij na napryazheniya i prochnost' materialov v zone puljsiruyuthego kontakta. V kn. Kontaktnihe zadachi i ikh inzhenernihe prilozheniya. – M.: NIIMASh, 1969.
19. Ivanov S.G. Osnovnihe napravleniya po povihsheniyu nadezhnosti i uvelicheniyu resursa cel'nokatanihkh koles. //V kn.: «Sovremennihe problemih vzaimodeystviya podvizhnogo sostava i puti. Koleso – rel's 2003». – M.: Intekst, 2003, S.124 – 127.
20. Larin T.V. Iznos i puti prodleniya sroka sluzhbih bandazheyj zheleznodorozhnikh koles. // M.: Transzheldorizdat, 1958. - 125s.
21. Vakulenko L.I., Nadezhdin Yu.L.. Ocinka stupenya znemichennya pri vidpusku zagartovanoi kolisnoi stali. // Visn. Dnipropetr. nac. un-tu zalizn. transp. im. akad. V. Lazaryana. – Dn-sjk, 2010, vip. 31, S. 259–261.
22. Kuzin O.A., Yacyuk R.A. Metaloznavstvo ta termichna obrobka metaliv. // K.: Osnova, 2005, - 324s.
23. Shmihkov A.A. Spravochnik termista. // M.: GNTI, 1952, - 287s.
24. Vakulenko L.I., Nadezhdin Yu.L. Ocenka vliyaniya sodержaniya ugleroda v stali na formirovanie defektov na poverkhnosti kataniya zheleznodorozhnikh koles. // Visn. Dnipropetr. nac. un-tu zalizn. transp. im. akad. V. Lazaryana. – Dn-sjk, 2012, vip. 41, S. 226–229.
25. Vakulenko I.A., Nadezhdin Yu.L., Emel'yanov V.M.. O vliyanii razmera zerna ferrita i ob'hyomnoy doli austenita na zavisimost' skorosti rasprostraneniya zvukovihkh kolebaniy ot tvyordosti stali. // Defektoskopiya, 1993. - №7. – S. 32-36.

26. Influence of grain size ferrite on speed of distribution sonic vibration in alloy steel / I.A. Vakulenko, Yu.L. Nadezhdin, V.A. Sokirko et al. // China Stainless Steel Market, 2016, №2, R.38-40.
27. Vliyanie razmera zerna ferrita v nizkouglerodistoyj goryachekatanoyj stali na skorostj rasprostraneniya zvukovihkh kolebaniyj v processe nagruzheniya. / I.A. Vakulenko, O.A. Chayjkovskoyj, D.V. Loshkaryov i dr. // Fundamentaljnihe i prikladnihe problemih chernoyj metallurgii. – Dn-sk, 2004, vihp. 9, S. 198-202.
28. Vakulenko L.I., Proyjdak S.V., Nadezhdin Yu.L. O vliyanii urovnya prochnosti zheleznodorozhnihh koles na formirovanie vitherbin. // Visn. Dnipropetr. nac. un-tu zalizn. transp. im. akad. V. Lazaryana. – Dn-sjk, 2012, vip. 42, S. 156–159.
29. Medvedev S.F. Ciklicheskaya prochnostj metallov.– M.: Mashgiz, 1961, - 303s.
30. Trothenko V.T. Ustalostj i neuprugostj metallov. – K.:Nakova dumka, 1971, - 267s.
31. Dzhus V.S., Kulichenko A.Ya. Koefficienti napruzhenj i deformacij u rukhomikh vuzlakh zaliznichnikh vagoniv. // Naukovi notatki: Zbirnik Lucjkogo derzh. tekhnichnogo un-tu, 2003, vip.13, S.116 – 122.
32. Dzhus V.S., Kulichenko A.Ya. Dinamichne navantazhennya na reyjki zaliznichnoï kolii u miscyakh ikh stikuvannya. // Visn. Dnipropetr. nac. un-tu zalizn. transp. im. akad. V. Lazaryana. – Dn-sjk, 2007, vip. 14, S.115–118.
33. Vakulenko I.O. Influence of cooling rate on the strength of the rim of railway wheel. Materials Science, 2016, v.51, №6, R.839-842.
34. Vodyannikov Yu.Ya., Kukin S.V., Nithenko A.E. Issledovaniya povrezhdaemosti kolesnihkh par gruzovihkh vagonov v ehkspluatacii pri vozdeystvii tormoznoj sistemih. // Visn. Dnipropetr. nac. un-tu zalizn. transp. im. akad. V. Lazaryana. – Dn-sjk, 2007, vip. 14, S. 112–114.
35. Myamlin S.V., Vakulenko L.I. Vliyanie usloviyj ehkspluatacii na vnutrennee stroenie metalla zheleznodorozhnihh koles. // Visn. Dnipropetr. nac. un-tu zalizn. transp. im. akad. V. Lazaryana. – Dnipropetrovsjk, 2013, vip. 42, S. 164–166.
36. Drayjgor D.A., Vayjchuk G.I. Vliyanie iznosa na ustalostnuyu prochnostj stali. – K.: AN USSR, 1962, - 111s.
37. Bunina L.N. Povihshenie konstruktivnoj prochnosti nizkolegirovannoyj stali dlya pokovok. Dis. k.t.n. 05.02.01. – Zaporozhje, 2012, - 134s.

38. Fizicheskoe metallovedenie. Pod redakciej R.Kana. Vihp. 3. Defektih kristallicheskogo stroeniya mekhanicheskie svoystva metallov i splavov. - M.: Mir, 1968, - 484s.
39. Kuslickiy A.B. Nemetallicheskie vklyucheniya i ustalostj stali // K.: Tekhnika. - 1976. - 128s.
40. Gubenko S.I., Parusov V.V., Derevyanchenko I.V. Nemetallicheskie vklyucheniya v stali. // Dn-sk: ART – PRESS,2005, – 310s.
41. Polutranko, I.B., Yarema S.Ya., Duragin V.A. Vliyanie vodih i ee ingibirovaniya na kinetiku ustalostnihkh trethin v splave V95 i stali 65G. // Fiziko – khimicheskaya mekhanika materialov, 1981, №2, S.10 – 15.
42. Mekhanika razrusheniya i prochnostj materialov: Spravochnoe posobie v 4 tomakh / Pod obtheyj redakciej V.V. Ponasyuka. – K.: Naukova dumka. – 1988 – 1990. – T.4. Ustalostj i ciklicheskaya trethinostoyjkostj konstrukcionnihkh materialov / O.N. Romaniv, S.Ya. Yarema, G.N. Nikiforchin i dr., 1990, – 680s.
43. Romaniv O.N., Nikiforchin G.N., Andrusiv B.N. Ehffekt zakrihtiya trethin i ozenka ciklicheskoj trethinostoyjkosti konstrukcionnihkh splavov // Fiziko-khimicheskaya mekhanika materialov. 1983, №3, S.47-61.
44. Ozenka kachestvennihkh pokazatelej zheleznodorozhnikhh koles, izgotovlennihkh razlichnihmi sposobami proizvodstva. / A.I. Babachenko, A.V. Knishsh, A.A. Kononenko i dr. // Zaliznichnij transport Ukraini, 2014, № 5, S. 12–19.
45. Vakulenko L.I., Roslik A.V. O vliyanii ugleroda na formirovanie povrezhdenij zheleznodorozhnikhh koles pri ehkspluatacii. // Problemi ta perspektivi rozvitku zaliznichnogo transportu: Tezi 72 Mizhn. nauk. - prakt. konf. – Dn-sjk, 2012, S. 253–254.
46. Gubenko, S. Influence of nonmetallic inclusions on microbreaks formation in wheel steel and railway wheels / S. Gubenko, Y. Proidak, A. Kozlovsky [et. al] // Transport problems. – 2008. – V3. – part 3. – P.77 – 81.
47. Gubenko S., Proidak Y. Investigation of wear mechanism of tread during operation of railway wheels.//Transport problems. – 2012. – V7. – № 3. – P.119 – 125.
48. Finkelj, V.M. Nemetallicheskie vklyucheniya i prochnostj stali / V.M. Finkelj, O.P. Esina, V.A. Zraychenko // Dokladih Akademii nauk SSSR, 1968. - t.183. - №3. - S.576 – 579.

49. Malinov V.L. Povichshenie iznosostoyjkosti metastabiljnogo austenitnogo khromomargancevogo naplavlennogo metalla // Visn. Dnipropetr. nac. un-tu zalozn. transp. im. akad. V. Lazaryana. – Dnipropetrovsjk, 2012. – Vip. 40. – S. 239–242.
50. Vakulenko, L.I. Napryamki pidvithennya konstruktivnoï micnosti zaloznichnikh kolis / L.I. Vakulenko, O.M. Perkov // Tezi dopovidej 71 Mizhnarodnoï naukovo – praktichnoï konferencii «Problemi ta perspektivi rozvitku zaloznichnogo transportu», Dnipropetrovsjk, 2011, s.354 – 355.
51. Myamlin, S.V. Umovi formuvannya ushkodzenj po poverkhni kochennya zaloznichnikh kolis i bandazhiv / S.V. Myamlin, L.I. Vakulenko // Tezi dopovidej 71 Mizhnarodnoï naukovo – praktichnoï konferencii «Problemi ta perspektivi rozvitku zaloznichnogo transportu», Dnipropetrovsjk, 2011, s. 367 – 368.
52. Bunina L.N., Volchok I.P. Povichshenie konstrukcionnoj prochnosti margancevihkh staley. / Visnik DNUZT, 2011, vip.38, s.207 – 212.
53. Fraktografiya i atlas fraktogramm. Spravochnik / Pod redakciej Dzh. Fellouza// M.: Metallurgiya. – 1982. – 489s.
54. Leboshkin, B.M. Ehvoluciya strukturih i fazovogo sostava stali St2kp pri slozhnihkh usloviyakh nagruzheniya. Substrukturno – fazovihe prevratheniya pri smene sposoba deformirovaniya //B.M. Leboshkin, Yu.F. Ivanov, V.E. Gromov [i dr.]/ Izv.VUZov. Chernaya metallurgiya. – 2002. – №2. – S.24 – 30.
55. Shapovalova, O.M. Vliyanie tekhnologii proizvodstva na raspredelenie serih v slitkakh kolesnoj stali/ O.M. Shapovalova, A.V Deyjnega.// Metallovedenie i termich. obrabotka metallov. – 2008. – №3. – S.34 – 37.
56. Shapovalova, O.M. Vliyanie formih slitka i vakuumirovaniya na sodержanie serih v kolesnoj stali KP – 2./ O.M. Shapovalova, A.V Deyjnega.// Visn. Dnipropetr. nac. un-tu zalozn. transp. im. akad. V. Lazaryana. – Dnipropetrovsjk, 2007. – Vip. 28. – S. 189–193.
57. Patent na korisnu modelj №18369, vid 15.11.06, Byul.№11 2006. Sposib ocinki strukturnoï neodnorodnosti polikristaliv.
58. Patent na korisnu modelj №41818, vihd 10.06.09, Byul.№11 2009 Sposib ocinki deformacijnogo zmicnennya mikroob'emiv zeren polikristaliv.
59. Nott, Dzh. Osnovih mekhaniki razrusheniya //M.: Metallurgiya. – 1978. – 256s.

60. Babachenko, A.I. Ocenka kachestvennykh pokazatelej zheleznodorozhnykh koles, izgotovlennykh razlichnymi sposobami proizvodstva. / A.I. Babachenko, A.V. Knihs, A.A. Kononenko i dr. // Zaliznichnij transport Ukraïni. – 2014. – № 5. – S. 12–19.
61. Boljshakov, V.I. Pereorientirovannihe strukturih v uglerodistihkh stalyakh / V.I. Boljshakov, I.A. Vakulenko // Dnepropetrovsk: PGASiA. – 2005. – 99s.
62. Vliyanie nemetallicheskih vklyucheniij na prochnostj stali /V.M. Finkelj, O.P. Esina, V.A. Zaraychenko [i dr.] // Metallovedenie i termicheskaya obrab. Metallov. – 1971. - №4. - S.26 - 30.
63. Vakulenko, L.I. Izmenenie vnutrennego stroeniya metalla zheleznodorozhnogo kolesa pri ehkspluatácii / L.I. Vakulenko, Yu.L. Nadezhdin // Tezi dopovidej XV Mizhnarodnoï molodizhnoï naukovo-praktichnoï konferencii «Lyudina i kosmos», Dnipropetrovsjk, 2013, s.539.
64. Vakulenko, L.I. Vliyanie nemetallicheskih vklyucheniij na uprochnenie matricih metalla pri plasticheskom deformirovanii / L.I. Vakulenko, O.A. Chaykovskij, S.V. Projidak //Metallovedenie i termicheskaya obrab. metallov. – 2013. - №1 (60). - S.28 - 33.
65. Mekhanizm formirovaniya povrezhdenij pri ehkspluatácii zheleznodorozhnykh koles / L. Vakulenko, S. Projidak, Dihya Kh i dr. //KhIV International scientific conf. «New technologies and achievements in metallurgy, materials engineering and production engineering». 2013, Monografie. - char.1. – Czestochova, R.333-336.
66. Myamlin, S.V. O raspredelenii deformacii v metalle zheleznodorozhnogo kolesa vblizi globulyarnoj chasticih nametallicheskogo vklyucheniya / S.V. Myamlin, L.I. Vakulenko // Tezi dopovidej 73 Mizhnarodnoï naukovo – praktichnoï konferencii «Problemi ta perspektivi rozvitku zaliznichnogo transportu», Dnipropetrovsjk, 2013, s.269 – 271.
67. Fridelj Zh. Dislokacii. – M.: Mir, 1967, - 644s.
68. Koshkin N.I., Shirkevich M.G. Spravochnik po ehlementarnoj fizike. – M.: Nauka, 1972, - 255s.
69. Breyer, N.N. The yield – point phenomenon in strain – aged martensite.// Trans. Metallurg. Soc. AIME. - 1966. – V.236. – 8. - P.1198 – 1202.
70. Shmihkov, A.A. Spravochnik termista / A.A. Shmihkov // M.: GNTI,1952. - 287s.
71. Aleksandrov, V.M. Vvedenie v mekhaniku kontaktnykh vzaimodejstvij / V.M. Aleksandrov, M.I. Chebakov. – Rostov-na-Donu: Izd-vo OOO «CVVR», 2007, – 114 s.

72. Shadur, L.A. Vagonih / L.A. Shadur, I.I. Chelnokov, L.N. Nikoljskiyj i dr. - M.: Transport, 1980. - 439s.
73. Kurdyumov, G.V. Prevrateniya v zheleze i stali / G.V. Kurdyumov, L.M. Uteviskiyj, R.I. Ehntin - M.: Nauka, 1977, - 236s.
74. Larionov, V.P. Khladostoyjostj i iznos detaley mashin t svarnihkh konstrukcij / V.P. Larionov, V.A.Kovaljchuk - Novosibirsk: Nauka, 1976. - 206s.
75. Hayes, R.W. On the mechanism of delayed discontinuous plastic flow in an age-hardened nickel alloy / R.W. Hayes, W.C. Hayes // Acta Met. – 1982. - V.30. - P.1295 – 1301.
76. Vakulenko, L. Razuprochnenie uglerodistoyj stali zheleznodorozhnogo kolea posle ehlektricheskoyj impul'snoyj obrabotki / L.Vakulenko, S.Myamlin, A.Kovalek // KhVI International scientific conf. «New technologies and achievements in metallurgy, materials engineering and production engineering» - Czestochova – 2015. - series: Monografie. - Nr 48. - P.369-372.
77. Vakulenko, L.I. Povrezhdaemostj pri ehkspluatácii celjnokatanihkh zheleznodorozhnhkh koles povihshennoj prochnosti / L.I.Vakulenko, V.G.Anofriev // Vagonnihyj park. – 2013. - №4(73). - C.10 – 12.
78. Myamlin, S.V. Formirovanie povrezhdenijj poverkhnosti kataniya zheleznodorozhnhkh koles / S.V.Myamlin, S.V.Proydak, L.I.Vakulenko // Vagonnihyj park. – 2014. - №1(82). - C.7 – 9.
79. Vakulenko I., Vakulenko.L., Proydak S. The influence of nonmetallic inclusion on strain hardening carbon steel. Scientific journal of Silesian University of Technology. Transp. 2019; 103, p.193-198.
80. K.Askerov, I.Vakulenko, N.Hryshchenko. Insights into factors of damage of subface rolling of railway wheels during operations. Scientific journal of Silesian University of Technology. Transp. 2019; v105 , p.27-33.
81. I.A.Vakulenko, L.I.Vakulenko, S.V.Proydak. Reason of destruction side frame of the trolley. Metaloznavstvo ta obrobka metaliv 2019, №4 s.21-25.
82. I.A.Vakulenko, N.O.Kuzin, L.I.Vakulenko. Fractographic analysis of the destroyed side frame of the truck of a wreight wagon. Forensic Expertise Contemporary Problems and Development Prospects Ljviv, 2020, s.306-310.
83. Vakulenko I., Kurt B., Bolotova D., Colova O. Structural changes at metal of railway wheel along rolling surface. 6-nd Intren. Conf. on Material Science and Technology in Capadocia (IMSTEC, 2021, nov.26-28, p.65-68.

CHAPTER 5

DEVELOPMENT OF MEASURES TO INCREASE RESISTANCE OF METAL TO DAMAGE SURFACE ROLLING OF THE RAILWAY WHEELS DURING OPERATION

At the conditions operation railway wheels of different level strength, the hardening at plastic deformation of metal on a rolling surface is inevitable result interaction of a wheel and rail. This phenomenon is accompanied not only by a change in hardness, but also by a rather heterogeneous distribution of plastic deformation at volumes near the rolling surface. Based on this, the cyclical nature formation of intrusions and extrusions, among other negative influences, is the main reason decrease resistance metal to the formation microcracks and damage to the railway wheel. On other hand, there are various measures to reduced rate of accumulation defects crystal structure in metal of the wheel, helping to increase duration of its operation [1].

5.1. Thermal Method to Increasing Resistance of the Metal Formation Damage Rolling Surface of the Wheel

The increase at heating temperature cold-formed or after hardening of carbon steel is accompanied by decrease accumulated number defects of crystal structure [2, 3]. Given that the number and location defects determine resistance of the metal to occurrence irreversible damage, can be possibility by special local the heated of the wheel rim after formation of slider to reduce its negative impact. As a result, the heating to a certain temperatures carbon steel of the wheel after strengthening will reduce excessive level of strength characteristics and increase the stock of plastic properties [4]. Using the known dependence degree softening of the metal on heating temperature

Table 5.5. Concentration of chemical elements (%) in points of Fig. 5.24a.

Inclusion	№ point	C	O	S	Si	Ca	Fe
Fig.5.24a	015	31,67	2,40	2,87	0,39	5,08	56,76

BIBLIOGRAPHY FOR CHAPTER 5

1. Bernshteyjn, M.L. Termomekhanicheskaya obrabotka metallov i staleyj.// M.: Metallurgiya. – 1968. – t.1,2. - 1171s.
2. Kuzin O.A., Yacyuk R.A. Metaloznavstvo ta termichna obrobka metaliv. // K.: Osnova, 2005. - 324s.
3. Vakulenko L.I., Nadezhdin Yu.L. Ocinka stupenya znemichennya pri vidpusku zagartovanoï kolisnoï stali // Visn. Dnipropetr. nac. un-tu zalozn. transp. im. akad. V. Lazaryana. – Dnipropetrovsjk, 2010. – Vip. 31. – S. 259–261.
4. Vakulenko I.A., Boljshakov V.I. Morfologiya strukturih i deformacionnoe uprochnenie stali. – Dnepropetrovsk: Makoveckij, 2008, - 196s.
5. Myamlin S.V., Vakulenko L.I. Vliyanie usloviyj ehkspluatatsii na vnutrennee stroenie metalla zheleznodorozhnikh koles. // Visn. Dnipropetr. nac. un-tu zalozn. transp. im. akad. V. Lazaryana. – Dnipropetrovsjk, 2013. – Vip. 42. – S. 164–166.
6. Perkov O.N., Vakulenko I.A., Reyjdemeyjster G.V. Strukturnihe izmeneniya v metalle zheleznodorozhnikh koles pri formirovanii termicheskikh trethin. // Zaloznichnij transport Ukraïni, 2006. - №1. - S.44 – 45.
7. Bhadeshia, H. K. D. H. Bainite in Steels. – Cambridge : The University Press, 2001. – 454 p.
8. Bernshteyjn M.L., Pustovoyjt V.N. Termicheskaya obrabotka stalnihkh izdeliyj v magnitnom pole. - M.: Mashinostroenie, 1987, - 256s.
9. Troickij O.A. Fundamentaljnihe i tekhnologicheskie issledovaniya deystviya toka na plasticheskuyu deformaciju metalla// 1-aya Vsesoyuznaya konferenciya «Deystvie ehlektromagnitnihkh polej na plastichnostj i prochnostj metallov i splavov». Sb. tezisov dokladov. - Yurmala, 1987. s.5.
10. Spicihn V.I., Troickij O.A. Ehlektroplasticheskaya deformaciya metallov. - M.: Nauka. 1985.-160s.
11. Sprecher A.F., Mannan S.L., Conrad H. On the mechanisms for the electroplastic effect in metals. – Acta Met. 1986, v.34, P.1145-1162.

12. Conrad, H. Effects of electric current on solid state phase transformations in metals / *Materials Science and Engineering : A.* – 2000. – Vol. 287. – № 2. – P. 227–237.
13. Experimental study of electroplastic effect on stainless steel wire 304L / G. Tang, J. Zhang, M. Zheng [et al.] // *Materials Science and Engineering : A.* – 2000. – Vol. 281. – №. 1–2. – P. 263–267.
14. A research on electroplastic effects in wire-drawing process of an austenitic stainless steel / K F. Yao, J. Wang, M. Zheng [et al.] // *Scripta Materialia.* – 2001. – Vol. 45. – № 15. – P. 533–539.
15. Garofalo F. Factors affecting the propagation of a Luders band and the lower yield and flow stresses in iron. – *Met. Trans.* 1971, v. 2, P.2315-2317.
16. Comparison of the structural properties and residual stress of AlN films deposited by dc magnetron sputtering and high power impulse magnetron sputtering at different working pressures / K. Ait Aissa, A. Achour, J. Camus [et al.] // *Thin Solid Films.* – 2014. – Vol. 550. – P. 264–267.
17. Numerical simulation of high voltage electric pulse comminution of phosphate ore / S. M. Razavian, B. Rezai, M. Irannajad [et al.] // *Intern. J. of Mining Sci. and Tech.* – 2015. – Vol. 25. – №. 3. – P. 473–478.
18. Morgan W. L., Rosocha L. A. Surface electrical discharges and plasma formation on electrolyte solutions. // *Chemical Physics of Low-Temperature Plasmas.* – 2012. – Vol. 398. – P. 255–261.
19. Izmenenie mekhanicheskikh svoystv svarnikh soedineniy uglerodistikh i nizkolegirovannikh staley pod vliyaniem ehlektromagnitnikh vozdeystviy / A.K. Caryuk, V.Yu. Skuljskiy, S.I. Moravskiy, V.A. Sokirko // *Avtomaticeskaya svarka*, 2008. - №9. - S.28 – 32.
20. Electric pulse treatment of welded joint of aluminum alloy / I. A. Vakulenko, Yu. L. Nadezhdin, V. A. Sokirko [et al.] // *Nauka ta progres transp. Visn. Dnipropetr. nac. un-tu.* – 2013. – № 4 (46). – P. 73–82.
21. Vakulenko L.I., Sokirko V.A., Nadezhdin Yu.L. Ehlektricheskaya impulsnaya obrabotka metalla oboda zheleznodorozhnogo koleasa posle ehkspluatacii. // «Nauka ta progres transportu». *Visnik Dnipropetr. nac. un-tu zalizn. transp. im. akad. V.Lazaryana.* 2013. – №1 (43). –D.: Vid-vo DNUZT, - S. 126–132.
22. Vakulenko L.I. Znemichennya neklepanogo metalu zaliznichnogo koleasa pri elektrichniy impulsniy obrobcu. // «Problemi koroziyjno-mekhanichnogo ruyjnuvannya, inzheneriya poverkhni, diagnostichni sistemi: materiali konferencii KMN – 2013». 2013. - Ljviv: Vid-vo Fiziko-mekhanichnogo institutu, - S.187 – 190.

23. Vakulenko L., Myamlin S., Kovalek A. Razuprochnenie uglerodistoyj stali zheleznodorozhnogo kolesa posle ehlektricheskoyj impuljsnoy obrabotki. // KhVI International scientific conf. «New technologies and achievements in metallurgy, materials engineering and production engineering» - Czestochova – 2015. - series: Monografie. - Nr 48. - P.369-372.
24. Fridelj Zh. Dislokacii. – M.: Mir, 1967, -643s.
25. Rid V.T. Dislokacii v kristallakh. – M.: GNTI, 1957, -279s.
26. Ginje, A. Rentgenografiya kristallov. – Moskva : Fizmatlit, 1961. – 604c.
27. Nott Dzh. F. Osnovih mekhaniki razrusheniya. – Moskva : Metallurgiya, 1978. – 256 s.
28. Udarnihe volnih i yavleniya vihsokoskorostnoy deformacii metallov / pod red. M. A. Meyjersa i L. B. Murra. – M. : Metallurgiya, 1984. – 510 s.
29. Chachin, V. N. Ehlektrogidravlicheskaya obrabotka mashinostroiteljnihkh materialov. – Minsk: Nauka i tekhnika, 1978. – 184 s.
30. Vakulenko I. A., Proydak S. V. The Influence Mechanism of Ferrite Grain Size on Strength Stress at the Fatigue of Low-Carbon Steel // Nauka ta progres transp. Visn. Dnipropetr. nac. un-tu. – 2014. – № 1 (49). – P. 97–104.
31. O mekhanizme plasticheskoyj deformacii v siljnihkh udarnihkh volnakh / V.M. Volchkov, A.I. Pavlov, P.O. Pashkov i dr. // V kn. Vihsokoskorostnaya deformaciya. – M.: Nauka, 1971, S.56-59.
32. Gelunova Z.M. Yavleniya v zakalennihkh stalyakh pri obrabotke udarnihmi volnami. // V kn. Vihsokoskorostnaya deformaciya. – M.: Nauka, 1971, S.68-72.
33. Kottrell A.Kh. Dislokacii i plasticheskoe techenie v kristallakh. – M.: GNTI, 1958, -267s.
34. Ustalostj i khрупkostj metallicheskih materialov / V.S.Ivanova, S.E.Gurevich, I.M.Koptev i dr.. - M.: Nauka, 1968, - 213s.
35. Ivanova V.S., Marjyanovskaya T.S., Terentjev V.F. Uskorennihyj metod postroeniya linii Frencha s primeneniem ehnergeticheskikh kriteriev ustalosti // Zavod. lab. 1966, № 2, S. 225–228.
36. Shur E.A., Kolotushkin S.A. Metodika opredeleniya «zhivuchesti» pri ispihtanii na ciklicheskiy izgib. // Zavod. lab. – 1969. – T. XXXV, № 6. – S. 728–730.
37. Mogilevskiy M.A. Dvoynikovanie v cinke pri vzrihvnom nagruzhenii. // V kn. Vihsokoskorostnaya deformaciya. – M.: Nauka, 1971, S.72-75.

38. Fraktonrafiya i atlas fraktogram. Spravochnik. Pod redakciej Dzh. Fellouza. – M.: Metallurgiya, 1982, - 489s.
39. Vakulenko I.O. Vtoma metalevikh materialiv v konstrukciyakh rukhomogo skladu.- Dn-sjk: Makovecjkij Yu.V. 2012, - 152s.
40. Vihnoslivostj sredneuglerodistoyj stali pri ciklicheskom nagruzhenii posle obrabotki impuljsami ehlektricheskogo razryada v zhidkosti / I.A.Vakulenko, A.G. Lisnyak, Kh.Dihya, Nadezhdin Yu.L. // Collective monograph KhVII International Scientific Conference. «New technologies and achievements in metallurgy, material engineering and production engineering » / Czestochowa,Poland- 2016,- series: Monographs No 56, - S.476 – 479.
41. Vakulenko I.A., Lisnyak A.G. Influence voltage pulse electrical discharge in the water at the endurance fatigue of carbon steel // Mechanics Materials Science &Engineering/2016. V2. R.14-22.
42. Vpliv obrobki udarnoyu khvileyu na vitrivalistj vuglecevoi stali pri vtomi / I.O.Vakulenko, O.G.Lisnyak, O.M.Perkov, V.G.Efremenko // Conference. proceedings International Scientific and Technical conference. «University science- 2015» 19-20 may 2015, Mariupol, vol.4 48, - p.46 –48.
43. Vliyanie udarnoyj volnih v zhidkosti na ogranichennuyu vihnoslivostj uglerodistoyj stali / I.A.Vakulenko, A.G.Lisnyak, O.N.Perkov, V.G.Efremenko. // Visnik Priazovsjkogo Derzhavnogo tekhnichnogo universitetu,2015, vip.30, s.153-158.
44. Influence of shock voltage from the electric discharge on the fatigue endurance of carbon steel in water / I. A. Vakulenko, A. G. Lisnyak, O. N. Perkov, Xu Xiao Hai // Nauka ta progres transportu. Visnik Dnipropetrovsjkogo nacionaljnogo universitetu zaliznichnogo transportu. - 2015. - № 5(59). - S. 107-114.
45. Ocinka vplivu elektro gidravlichnoi impuljsnoi obrobki na povedinku vuglecevoi stali v umovakh ciklichnogo navantazhennya / I.O. Vakulenko, O.G. Lisnyak, O.O. Chayjkovskij, O.N.Perkov. MTOM,2015,№1,s.36-40.
46. Vakulenko I.O., Lisnyak A., Griaznova L., Bolotova D. Influence of the shock wave treatment on fatigue carbon steel. Proc. Eluterdisciplinary Sci. Conf.”Multifactor approaches to the formation of a comfortable environment. ,Netanya , Israel , 2017,r.142-154
47. Vakulenko I.O., Bolotova D.M., Grishenko M.A. Influence of the snock wave of electric discharge on the fatigue characteristics of thermally hardened steel. Materials Science, vol.54, N1, july 2018,p.78-81.

48. Vakulenko.I., Kurt Bulent., Racsha S., Askerov K. The effect of stress pulses on the cyclic endurance of steel axle wheel-set. Proceedings JMSMATEC, Cappadocia , Nevsehir, Turkey 21-23 Jun ,2019, p.341-345.
49. I.Vakulenko, B.Kurt, D.Bolotova, L.Vakulenko, H.Askerov. Influence pulses of stress for softening of cold-deformed carbon steel. Problemi ta perspektivi rozvitku zaliznichnogo transportu: Tezi 80 Mizhnarodnoi naukovo-praktichnoi konferencii (Dnipro,23-24 kvitnya 2020g.) – D.: DNUZT, 2020, s.199-200.
50. L.Vakulenko, A.E.Erdogdu, I.Vakulenko, H.Askerov. The soften of hardened carbon steel at knurling. Problemi ta perspektivi rozvitku zaliznichnogo transportu: Tezi 80 Mizhnarodnoi naukovo-praktichnoi konferencii (Dnipro,23-24 kvitnya 2020g.) – D.: DNUZT, 2020, s.197-198.
51. I.Vakulenko, B.Kurt, D.Bolotova, L.Vakulenko, H.Askerov. Influence pulses of stress for softening of cold-deformed carbon steel. Problemi ta perspektivi rozvitku zaliznichnogo transportu: Tezi 80 Mizhnarodnoi naukovo-praktichnoi konferencii (Dnipro,23-24 kvitnya 2020g.) – D.: DNUZT, 2020, s.199-200.

CHAPTER 6

TECHNOLOGIES INCREASING PROPERTIES ELEMENTS OF ALL-ROLLED RAILWAY WHEEL

At current conditions operation of railway transport, development of proposals to increase load on axle of the wheel pair, or increase operational safety is possible only through the analysis processes formation damage elements of the wheel. Even under conditions fulfillment restrictions on defects of metallurgical production, at operation of wheels there are cases formation of various damages, testify to urgency of a question.

6.1. Increasing Mechanic Properties Metal of the Rim Railway Wheel

6.1.1. Analysis Causes of Damage Rim Railway Wheel During Operation

During operation of railway wheels, formation of damage to the rolling surface is most common cause of premature removal of the wheel from service. Damage caused by operation of the wheels can be united by external signs. Occurrence of metal stratification at a certain depth from the rolling surface causes the rim to crushing (Fig. 6.1, designation by arrow). The defect is a local influx of metal at chamfer rim in size that exceeds allowable norm.

at first towards an external lateral surface of a rim, and then in the opposite direction up to necessary form, will allow to increased crack resistance of a disk in places of transition to a rim and a nave.

BIBLIOGRAPHY FOR CHAPTER 6

1. Defekti zaliznichnikh kolis / I.O.Vakulenko, V.G.Anofriev, M.A.Grithenko, O.M.Perkov. – D-sk: Makoveckiyj, 2009, - 112s.
2. Vliyanie temperaturih i usloviy okhlazhdeniya pri prokatke na strukturu i svoystva celjnokatanikh zhelezodorozhnikh koles / I.G.Uzlov, G.A. Blazhnov, Yu.V. Andreev i dr. // Termicheskaya obrabotka metallov: Tematicheskij otraslevoy sb. - M.: Metallurgiya. – 1974. - №3. – S.29-31.
3. Shifrin M.Yu. Vliyanie deformacii zagotovki na pressakh i v kolesoprokatnom stane na mekhanicheskie svoystva diska i oboda celjnokatanikh koles / M.Yu. Shifrin, Yu.V. Andreev, V.A. Likhoshvayj // Kuznechno-shtampovochnoe proizvodstvo. – 1970. - №8. – S.7-11.
4. Vakulenko I.A., Boljshakov V.I. Morfologiya strukturih i deformacionnoe uprochnenie stali. – D-sk: Makoveckiyj, 2008, - 196s.
5. Gridnev V.N., Gavrilyuk V.G., Meshkov Yu.Ya. Prochnostj i plastichnostj kholodnodeformirovannoy stali. – Kiev: Izd. Naukova dumka, 1974. – 231s.
6. Babachenko A.I. Nadezhnostj i dolgovechnostj zhelezodorozhnikh koles i bandazheyj. – Dn-vsk: GVUZ «PGASA». – 2015. – 350s.
7. Kinetika prevratheniya austenita v reljsovihkh stalyakh marok M74 i 75KhGSM pri neprerihvnom okhlazhdenii / Efremenko V.G., Tkachenko F.K., Kuzjmin S.O. ta in // Visn. Dnipropetr. nac. un-tu zalizn. transp. im. akad. V. Lazaryana. – Dnipropetrovsjk, 2009. – Vip. 29. – S. 198–201.
8. Kinetika raspada pereokhlazhdenogo austenita stali dlya zhelezodorozhnikh koles pri neprerihvnom okhlazhdenii. / A.I.Babachenko, A.V. Knihs, A.A. Kononenko i dr. // Stroiteljstvo, materialovedenie, mashinostroenie: Sb. nauchn. tr. – Dnepropetrovsk: GVUZ «PGASA». – 2014. - Vihp. 73. - S. 65–69.
9. Ocenka kachestvennihkh pokazatelej zhelezodorozhnikh koles, izgotovlennihkh razlichnihmi sposobami proizvodstva. / A.I. Babachenko A.V. Knihs, A.A. Kononenko i dr. // Zaliznichnij transport Ukraini. – 2014. – № 5. – S. 12–19.

10. Osobennosti vliyaniya mikrostrukturih metalla oboda zheleznodorozhnogo kolesa na kriticheskiy koefitsient intensivnosti napryazheniy. / A. I. Babachenko, A.V. Knish, A. A. Kononenko i dr. // Fundamentalniye i prikladniye problemih chernoy metallurgii: Sb. nauchn. tr. – Dnepropetrovsk: Vizion, 2014 – Vihp. 28. – S. 287–294.
11. Konceptualniye osnovih vihpora khimicheskogo sostava stali dlya zheleznodorozhnykh koles. / A.I. Babachenko, D.N. Togobickaya, A.S. Kozachok, L.N. Golovko L.A. i dr. // Materialoznavstvo ta termichna obrobka metaliv. – 2014. – № 4. – S. 34–48.
12. Mezghosudarstvenniy standart. GOST 10791 – 2011. Kolesa celjnokatanihe. Tekhnicheskie usloviya. – M.: IPK Iz-vo standartov. – 2004. – 28s.
13. Zavisimostj svoystv stali oboda zheleznodorozhnykh koles ot parametrov goryachey deformacii / I. Vakulenko, D. Bolotova, Kh. Dihya i dr. // Collective monograph KhVI International Scientific Conference. «New technologies and achievements in metallurgy, material engineering and production engineering » / Czestochowa,- 2015,- series: Monographs No 48, - S.260 – 263
14. Vakulenko I., Perkov O., Stradomski Z. Vliyanie temperaturih, velichinih goryachey deformacii na razmer zerna austenita pri izgotovlenii zheleznodorozhnykh koles / I. Vakulenko, // Collective monograph KhVI International Scientific Conference. «New technologies and achievements in metallurgy, material engineering and production engineering » / Czestochowa,- 2015,- series: Monographs No 48, - S.365 – 368.
15. Vakulenko I.A., Perkov O.N., Bolotova D.M. Izmenenie strukturih i svoystv pri otpuske zakalennyj sredneuglerodistoy stali. // Novi materiali i tekhnologii v metalurgii ta mashinobuduvanni. – 2014. - № 2. – S.23 – 25.
16. Perkov O.N., Vakulenko I.A., Kuzjmichev V.M. Ciklicheskaya prochnostj stali zheleznodorozhnogo kolesa v zavisimosti ot usloviy ehkspluatatsii. Problemih i perspektivih razvitiya zheleznodorozhnogo transporta: Tezisih 75 Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferencii. (Dnepropetrovsk. 14-15 maya 2015g) – D.:DIIT, 2015. – S.413 – 415.
17. Vpliv strukturnogo stanu metalu na vlastivosti zaliznichnikh kolis / I.O. Vakulenko, M.A. Grithenko, D.M. Bolotova ta in. // Problemih i perspektivih razvitiya zheleznodorozhnogo transporta: Tezisih 74 Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferencii. (Dnepropetrovsk. 15-16 maya 2014g) – D.:DIIT, 2014. – S.379 – 380.

18. Proizvodstvo zheleznodorozhnikh koles / G.A. Bibik, A.M. Ioffe, A.V. Prazdnikov i dr. – M.: Metallurgiya. – 1982. – 232s.
19. Nizjko temperaturna ciklichna trithinostiykistj stalej zaliznichnikh kolis / O.P. Ostash, I.M. Andreyko, V.V. Kulik, V.I. ta in. // Fiziko – khimichna mekhanika materialiv. – 2008. – №4. – S.52 – 57.
20. Reydemeyster G.V., Vakulenko I.O., Perkov O.M. Zaliznichne koleso dlya rukhomogo skladu ta sposib yjogo vigotvlennya. Patent na vinakhid №83987. Byul.№12. vid 15.12.2008.
21. Vakulenko I.O., Perkov O.M., Bolotova D.M. Sposib vigotvlennya sucilnokatanogo zaliznichnogo kolesa. Patent na korisnu modelj №96845. Byul. №4 vid 25.02.2015r.
22. Diagrammih goryacheyj deformacii, struktura i svoystva stalej: Spravochnoe izd. // M.L. Bernshteyn, S.V. Dobatkin, L.M. Kaputkina i dr. – M.: Metallurgiya. – 1989. – 544s.
23. Khornbogen E., Kester I. Rekrystallizaciya dvukhfaznikh splavov. // V kn. Rekrystallizaciya metallicheskich materialov. – M.: Metallurgiya. – 1982. – S.165-202.
24. Verner R. Izmeljenie zerna pri goryacheyj deformacii. // Cherniye metalli. – 1969. - №7. – S.34-44.
25. Vliyanie usloviy deformirovaniya pri prokatke na velichinu zerna stali celjnokatanikh koles / I.G. Uzlov, G.A. Blazhnov, Yu.V. Andreev i dr. // Termicheskaya obrabotka metallov: Tematicheskij otraslevoy sb. - M.: Metallurgiya. – 1977. - №5. – S.106-108.
26. Novikov I.I. Teoriya termicheskoy obrabotki metallov. - M.: Metallurgiya. – 1986. – 480s.
27. Vakulenko L.I., Nadezhdin Yu.L. Ocinka stupenya znemcnennya pri vidpusku zagartovanoj kolisnoj stali. // Visn. Dnipropetr. nac. un-tu zalizn. transp. im. akad. V. Lazaryana. – Dnipropetrovsjk, 2010. – Vip. 31. – S. 259–261.
28. Boljshakov V.I., Sukhomlin G.D., Pogrebnaya N.Eh. Atlas struktur metallov i splavov. – D-sk: Gaudeamus, 2001, - 113c.
29. Bhadeshia, H.K.D.H. Bainite in steels. Cambridge: The University Press, 2001, - 454p.
30. Vakulenko, I., Proiydak S., Raksha S., et al. The transformation of structure steel with thermal strengthening of the disk railway wheel. The proceedings of fourth chiter aron and steel symposium (UDCS19), april (4-6 2019, Karabuk University, Karabuk Turkey. p.504-507.

31. L.Vakulenko, A.E.Erdogdu, I.Vakulenko, H.Askerov. The soften of hardened carbon steel at knurling. Problemi ta perspektivi rozvitku zaliznichnogo transportu: Tezi 80 Mizhnarodnoi naukovo-praktichnoi konferencii (Dnipro,23-24 kvitnya 2020g.) – D.: DNUZT, 2020, s.197-198.
32. Pristriyj dlya zmichennya diska zaliznichnogo koleasa. Patent na vinakhid, №124367, 2021, Byul.№35.

DİJİTAL ÇAĞDA MEDYA VE İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

Editörler:

Mustafa Yalçın

Cenk Demirkıran

Dijital Çağda Medya ve İletişim Çalışmaları

Editörler: Mustafa Yalçın, Cenk Demirkıran

Yayın No.: 1919
ISBN: 978-625-393-131-5
E-ISBN: 978-625-393-132-2
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Mine Metin -mine@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yalçın, Mustafa. Demirkıran, Cenk
Dijital Çağda Medya ve İletişim Çalışmaları / Editörler: Mustafa Yalçın, Cenk Demirkıran
1. Basım, XII + 264 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-131-5
E-ISBN: 978-625-393-132-2
1. Dijitalleşme 2. Medya 3. İletişim

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezh, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

YAZARLAR LİSTESİ

EKONOMİ POLİTİK BAĞLAMDA YENİ MEDYA

Yasin Bulduklu

Prof. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Medya ve İletişim Bölümü, yasin.bulduklu@ikcu.edu.tr, Orcid No: 0000-0001-9997-8663

KÜRESEL MEDYA VE DİJİTAL DÖNÜŞÜM: KAPİTALİZM VE KÜRESELLEŞME PERSPEKTİFİ

Ümit Aydoğan

Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Medya ve İletişim Bölümü, umit.aydogan@ikcu.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-9395-5361

GERÇEK VERSUS YALAN: DİJİTAL ÇAĞDA YALAN HABERİN YÜKSELİŞİ

Mehmet Emin Satır

Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Medya ve İletişim Bölümü, mehmeteminsatir@gmail.com, Orcid No: 0000-0001-5353-8742

KİTLE FONLAMALI GAZETECİLİK FİNANSAL BAĞIMSIZLIĞIN ANAHTARI MI? CÜNEYT ÖZDEMİR-PATREON ÖRNEĞİ

Elif Korap Özel

Prof. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Medya ve İletişim Bölümü, elif.korap.ozel@ikcu.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-1332-5715

Rabia Serttaş

Arş. Gör., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, rabia.serttas@ikcu.edu.tr, Orcid No: 0000-0003-0061-4590

VERİ GAZETECİLİĞİ EĞİTİMİNDE EĞİTİMCİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Rabia Serttaş

İLETİŞİM ARAŞTIRMALARINA YENİ BİR YAKLAŞIM: NÖROPAZARLAMA

Erdem Geçit

Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Medya ve İletişim Bölümü, erdem.gecit@ikc.edu.tr, Orcid No: 0000-0001-6077-0910

Fatma Şendoğan

Doktora Öğrencisi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Medya ve İletişim Çalışmaları Anabilim Dalı, fatmasendgn@gmail.com, Orcid No: 0000-0002-8209-9336

ULUSAL YAZINDA DİJİTAL HALKLA İLİŞKİLER: TR DİZİN'DE İNDEKSLENEN
ÇALIŞMALARIN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

Mustafa Yalçın

*Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Medya ve İletişim
Bölümü, mustafa.yalcin@ikc.edu.tr, Orcid No: 0000-0003-1269-4540*

DİJİTAL MEDYADA MAKRO ETKİLEYİCİLERİN ELEKTRONİK AĞIZDAN AĞIZA
İLETİŞİM PRATİKLERİ: INSTAGRAM ÖRNEĞİ

Gözde Bilir Özsvaşıcı

*Doktora Öğrencisi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Medya ve İletişim Çalışmaları Anabilim Dalı,
gozdebilir95@gmail.com, Orcid No: 0000-0001-7518-7445*

COVID-19 PANDEMİ DÖNEMİNDE SEYAHAT ACENTALARINDA DİJİTAL KRİZ
İLETİŞİMİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Melis Yalçın

*Dr. Öğr. Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım
Bölümü, melis.yalcin@cbu.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-6546-4813*

DİJİTAL DİPLOMASİ PERSPEKTİFİNDEN KÖRFEZ ÜLKELERİ VE TÜRKİYE
DIŞIŞLERİ BAKANLIĞI TWITTER KULLANIMLARI

Esra Tüylüoğlu

*Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Medya ve İletişim
Bölümü, esra.tuyluoglu@ikcu.edu.tr, Orcid No: 0000 0002 8554 6293*

GÖRSEL EFEKTİN EVRİMİ: TELEVİZYONDAN ONLİNE PLATFORMLARA
DÖNÜŞÜM VE TÜRKİYE'DE YERLİ YAPIMLARIN GÖRSEL EFEKTE UYUM SÜRECİ

Ahmet Akgül

amtakgl@gmail.com

Halit Kartal

*Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Medya ve İletişim
Bölümü, halit.kartal@ikc.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-8266-7604*

DİJİTAL PLATFORMLAR VE SANAT SİNEMASI İLİŞKİSİ: MUBİ

Hüseyin Enes Balcı

*Arş. Gör., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Medya ve İletişim
Bölümü, huseyinenes.balci@ikc.edu.tr, Orcid No: 0009-0000-7067-245X*

İÇİNDEKİLER

YAZARLAR LİSTESİ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
ÖN SÖZ.....	xi
BÖLÜM 1	
EKONOMİ POLİTİK BAĞLAMDA YENİ MEDYA.....	1
GİRİŞ.....	1
1. Ekonomi Politik ve Geleneksel Medya.....	2
2. Yeni Medyanın Ekonomi Politikği.....	14
SONUÇ.....	25
KAYNAKÇA.....	26
BÖLÜM 2	
KÜRESEL MEDYA VE DİJİTAL DÖNÜŞÜM: KAPİTALİZM VE KÜRESELLEŞME	
PERSPEKTİFİ.....	29
GİRİŞ.....	29
1. Küreselleşme Kavramı ve Medya İlişkisi.....	32
1.1. Küreselleşme, Dijital Dönüşüm ve Medya.....	34
2. Yeni Medya, Kapitalizm ve Mülkiyet.....	37
SONUÇ.....	38
KAYNAKÇA.....	42
BÖLÜM 3	
GERÇEK VERSUS YALAN: DİJİTAL ÇAĞDA YALAN HABERİN YÜKSELİŞİ.....	43
GİRİŞ.....	43
1. Dijital Kültür.....	44
2. Yalan Haber.....	47
3. Dijital Çağda Yalan Haberin Yükselişi ve Dijital Kültür.....	49
SONUÇ.....	54
KAYNAKÇA.....	56

BÖLÜM 4

KİTLE FONLAMALI GAZETECİLİK FİNANSAL BAĞIMSIZLIĞIN ANAHTARI MI?

CÜNEYT ÖZDEMİR-PATREON ÖRNEĞİ.....	59
GİRİŞ	59
1. Gazetecilikte Dönüşüm ve Yeni Gelir Modeli Arayışı	60
2. Gazetecilikte Kitle Fonlama	63
3. Araştırma.....	68
3.1. Amacı ve Önemi	68
3.2. Patreon.....	68
3.3. Cüneyt Özdemir	69
3.4. Yöntem ve Örneklem	69
4. Bulgular.....	70
4.1. Okuru Ödemeye Yapmaya İten Motivasyon	71
4.1.1. Bağımsız Gazeteciliği-Özgür Basını Desteklemek.....	71
4.1.2. Finansal Zorlukları Aşmak	71
4.2. Kitle Fonlama Modeli ve Finansal Şeffaflık	72
4.3. Gelir Çeşitlendirme.....	74
SONUÇ	75
KAYNAKÇA	77

BÖLÜM 5

VERİ GAZETECİLİĞİ EĞİTİMİNDE EĞİTİMCİ ÜZERİNE

BİR DEĞERLENDİRME	79
GİRİŞ	79
1. Dijitalleşme ve Veri Gazeteciliği.....	80
2. Gazetecilik Eğitiminde Dijitalleşmenin Etkisi	82
3. Yöntem	83
4. Bulgular.....	85
4.1. Veri Gazeteciliği Eğitiminde Eğitimcinin Önemi ve Özellikleri	85
4.1.1. Eğitimcide Bulunması Gereken Özellikler	85
4.1.2. Eğitimcinin Uzmanlaşması	87
SONUÇ.....	91
KAYNAKÇA.....	91

BÖLÜM 6

İLETİŞİM ARAŞTIRMALARINA YENİ BİR YAKLAŞIM: NÖROPAZARLAMA.....

GİRİŞ	95
1. İletişim Araştırmaları	96
1.1. Kitle İletişim Araştırmalarında Teori ve Kuramların Gelişimi.....	97

1.2. Türkiye’de İletişim Araştırmaları.....	99
2. İletişim Araştırmalarında Kullanılan Geleneksel Araştırma Yöntemleri.....	100
2.1. Nitel Araştırma Yöntemleri ve Özellikleri.....	101
2.2. Nicel Araştırma Yöntemleri ve Özellikleri.....	104
2.3. Karma Araştırma Yöntemi.....	105
3. İletişim Araştırmalarına Yeni Bir Yaklaşım: Nöropazarlama.....	106
3.1. Nöropazarlama Kavramı	106
3.2. Nöropazarlama Araştırmalarının Yöntem ve Teknikleri	110
3.2.1. Merkezi Sinir Sistemi Ölçüm Yöntemleri	112
3.2.2. Otonom Sinir Sistemi Ölçüm Yöntemleri	115
3.2.3. Somatik Sinir Sistemi Ölçüm Yöntemleri.....	116
SONUÇ.....	118
KAYNAKÇA.....	119

BÖLÜM 7

ULUSAL YAZINDA DİJİTAL HALKLA İLİŞKİLER: TR DİZİN’DE İNDEKSLENEN ÇALIŞMALARIN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ.....	127
GİRİŞ	127
1. Kuramsal Zemin.....	128
1.1. Dijitalleşme Öncesinde Halkla İlişkiler	128
1.2. Dijitalleşen Dünyada Yeni Halkla İlişkiler.....	131
2. Metodoloji.....	135
2.1. Araştırmanın Amacı	135
2.2. Araştırmanın Yöntemi	135
2.3. Araştırma Sınırlılığı.....	137
2.4. Araştırma Bulguları	137
SONUÇ.....	143
KAYNAKÇA.....	145

BÖLÜM 8

DİJİTAL MEDYADA MAKRO ETKİLEYİCİLERİN ELEKTRONİK AĞIZDAN AĞIZA İLETİŞİM PRATİKLERİ: INSTAGRAM ÖRNEĞİ	149
GİRİŞ	149
1. Ağızdan Ağıza İletişim	150
2. Elektronik Ağızdan Ağıza İletişim	154
3. Elektronik Ağızdan Ağıza İletişim Motivasyonları	156
3.1. Elektronik Ağızdan Ağıza İletişim Arama Motivasyonları	157
3.1.1. Satın Almayla İlgili Bilgi Elde Etme	157
3.1.2. Bilgi Yoluyla Sosyal Oryantasyon	157

3.1.3. Ürünün Nasıl Tüketileceği Bilgisi	158
3.1.4. Topluluk Üyeliği	158
3.1.5. Ekonomik Teşvik	158
3.2. Elektronik Ağızdan Ağıza İletişim Sağlama Motivasyonları	159
3.2.1. Diğerlerini Düşünme	159
3.2.2. Şirkete Yardımcı Olma	159
3.2.3. Sosyal Fayda.....	159
3.2.4. Tavsiye Arama.....	160
3.2.5. Kendini Geliştirme	160
3.2.6. Olumsuz Duyguların Ortaya Çıkması	160
3.2.7. Platform Yardımı	160
3.2.8. Ekonomik Teşvik	161
4. E-Etkileyici Kavramı	161
5. E-Etkileyicilerin Sınıflandırılması	164
6. Dijital Medyada Makro Etkileyicilerin Elektronik Ağızdan Ağıza İletişim Pratikleri:	
Instagram Örneği	165
SONUÇ.....	168
KAYNAKÇA.....	169

BÖLÜM 9

COVID-19 PANDEMİ DÖNEMİNDE SEYAHAT ACENTALARINDA DİJİTAL KRİZ İLETİŞİMİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA	177
GİRİŞ	177
1. Dijital Kriz İletişimi.....	178
2. Seyahat Acentalarında Covid-19 Pandemi Krizi	180
3. Covid-19 Pandemi Döneminde Seyahat Acentalarında Dijital Kriz İletişimine Yönelik Bir Araştırma	183
3.1. Araştırmanın Amacı	183
3.2. Araştırma Yöntemi	183
3.3. Araştırma Örnekleme ve Sınırlılığı.....	184
3.4. Araştırma Bulguları	185
SONUÇ.....	188
KAYNAKÇA	189

BÖLÜM 10

DİJİTAL DİPLOMASİ PERSPEKTİFİNDEN KÖRFEZ ÜLKELERİ VE TÜRKİYE DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI TWITTER KULLANIMLARI.....	191
GİRİŞ	191
1. Dijital Diplomasi.....	192

2. Twitter Diplomasisi	195
3. Körfez İşbirliği Konseyi Ülkeleri ve Türkiye Dışişleri Bakanlıklarının Twitter Kullanımları	198
4. Twiplomasi Analizi	199
SONUÇ.....	202
KAYNAKÇA.....	203

BÖLÜM 11

GÖRSEL EFEKTİN EVRİMİ: TELEVİZYONDAN ONLINE PLATFORMLARA DÖNÜŞÜM VE TÜRKİYE'DE YERLİ YAPIMLARIN GÖRSEL EFEKTE UYUM SÜRECİ.....

GİRİŞ	205
1. Görsel Efekt Kavramı	206
1.1. Görsel Efektin Tarihi	207
1.2. Görsel Efekt Teknolojileri ve Teknikleri.....	211
1.2.1. İki Boyutlu (2D) Görsel Efekt Teknolojileri ve Teknikleri	211
1.2.1.1. Dijital Birleştirme.....	211
1.2.1.2. Rotoskop.....	213
1.2.1.3. Hareket Eşleme ve Takip Etme	214
1.2.1.4. Dijital Mat Boyama.....	215
1.2.1.5. Mavi ve Yeşil Perde Tekniği	216
1.2.2. Üç Boyutlu (3D) Görsel Efekt Teknolojileri ve Teknikleri.....	217
1.2.2.1. Üç Boyutlu Modelleme (3D Modelling)	217
1.2.2.2. Rig ve Animasyon (Rigging and Animation)	218
1.2.2.3. Hareket Yakalama (Motion Capture).....	220
1.2.2.4. 3D Kaplama ve Işıklandırma (3D Texturing & Lighting)	221
1.2.2.5. Sanal Gerçeklik (Virtual Reality-VR)	222
2. Online İçerik Sağlayıcıların İzleme Alışkanlıklarında Yarattığı Değişimler	224
3. Online İçerik Sağlayıcıların Türkiye'de Hizmet Vermeye Başlamasının Yerli Yapımların Görsel Efekt Kullanımına ve Sektöre Etkileri.....	227
3.1. Çalışmanın Önemi.....	228
3.2. Çalışmanın Varsayımı.....	229
3.3. Çalışmanın Yöntemi.....	230
3.4. Çalışmanın Evren ve Örneklemi	230
SONUÇ.....	231
KAYNAKÇA.....	238

BÖLÜM 12

DİJİTAL PLATFORMLAR VE SANAT SİNEMASI İLİŞKİSİ: MUBI.....	241
GİRİŞ	241
1. Dijital Platformlar	242
2. Sanat Sineması	244
3. Dijital Platformlar ve Sanat Sineması.....	247
4. MUBI	250
5. Yöntem ve Örneklem.....	252
6. Bulgular.....	252
SONUÇ.....	254
KAYNAKÇA.....	256
ÖZ GEÇMİŞLER.....	259

BÖLÜM 1

EKONOMİ POLİTİK BAĞLAMDA YENİ MEDYA

Prof. Dr. Yasin Bulduklı

GİRİŞ

Ekonomi politik başlangıçta bugünkü iktisat bilimi anlamında kullanılan ve insan ihtiyaçlarını karşılamak için kaynakların kullanımı ile ilgilenen bir disiplindir. Esasen ekonomi kaynaklar ile ilgiliyken politika bu kaynakların kullanım kararlarını verme yetkisini kimlerin nasıl kullanacağına yönelik uygulamaları, strateji ve kararları içinde barındıran bir alandır. Üretim, dağıtım, değişim ve paylaşımın nasıl yönetileceği hangi kaynakların kimler tarafından nasıl kullanılacağı kararlarını bütünsel olarak inceleyen bir alan olarak ekonomi politik, Adam Smith'in *Ulusların Zenginliği* kitabı ile bir disiplin olma yolunda ilk adımları atmıştır. Sonrasında Smith'in çalışmaları yanında David Ricardo ve John Stuart Mill'in çalışmaları ile kapitalizmin bir siyasal sistem olarak yaygınlaşmasının önü açılmıştır. Gelineen noktada ekonomi politik, kitle iletişim alanında içerik üretimini, medya ürünlerinin ortaya çıkışında etkili olan unsurları eleştirel bir bakışla ele almakta ve Marx'ın yaklaşımlarına temellenen eleştirel paradigma içine konumlanmaktadır.

Medyanın ekonomi politiği alanında çok sayıda çalışma yapılmış; kaynak sahipliği, güç, iktidar, rızanın imalatı, medya endüstrisi, manipülasyon, izleyici metası, propaganda, kültürel emperyalizm ve gerçeğin inşası konuları bu paradigmada sıklıkla araştırılmıştır. Özellikle 1970 ve 80'li yıllarda geleneksel kitle iletişim araçlarına yönelik eleştirel biçimde ve artan sıklıkla yürütülen bu

incelenirken onun da ekonomik ve politik yönleri ihmal edildi, ikincilleştirildi. Gelinen noktada yeni medyadan bazı beklentilerin ütöpik olduğu, onun yarattığı yeni toplum düzeninin ekonomik süreçlerden ve politikadan bağımsız düşünülmeceği ortaya çıktı. Kapitalizmin sermaye, pazar ve birikim duyarlılıklarının yeni medyayla dönüştüğü veya yeni medyaya dönüştüğü açık biçimde görülmektedir.

Yeni medyanın yarattığı trendler, reklamı kolaylaştırıcı ve yaygınlaştırıcı işlevler, piyasanın ya da pazarın ve onların koşulları, sahibinin doğrudan görünür olmayışı, kimin çıkarına hizmet ettiğinin belirsizliği onu devam eden mücadelenin görünmeyen kahramanı olarak kurgulamıştır. Hizmetleri bir araya getirerek her bir mecra ya ayrı yatırım yapmak, reklamverenleri yüksek maliyetlerden kurtarmak, iletilerin hedefi bulmasını şansa bırakma riski yerine hedefi homojen bir yapıda konumlandırmak, güç sahiplerini daha da güçlü kılmıştır. Bugün araştırılması gereken yeni medyayla birlikte iktidarın nasıl kurgulandığı, kullanıcının nasıl kamplaştırıldığı, yankı odalarına hapsedildikleri, izleyiciyi etkilemeye çalışan avcılarının nasıl av oldukları, büyük ekran ve geniş görüntüde sahnenin kime hizmet ettiği esas hususlardır. Yeni medyayla birlikte gücün yapılandırılması, iktidarın akışkan hâle getirilmesi, farklılaştırılması, alternatiflerin sunulması, meta süreçleri, gizil alanlar olarak arkada bırakılmıştır.

KAYNAKÇA

- Bagdikian, B. H. (2000). *The Media Monopoly*, Boston: Beacon Press,
- Castells, M. (2009). *The Rise of The Network Society* (2nd ed.). New Jersey, NJ: Wiley-Blackwell.
- Chandler, D. (2023). "Marxist Media Theory", <https://cym.ie/documents/chandler.pdf>, 28.8. 2023
- Fuchs, C. (2014a) Dallas Smythe reloaded: critical media and communication studies today, *The Audience Commodity in A Digital Age: Revisiting Critical Theory Of Commercial Media* (Eds: L. McGuigan & V. Manzerolle), New York Peter Lang. pp. 267-288.
- Fuchs C. (2014b). *Social Media a Critical Introduction*, London: SAGE Publications Ltd.
- Fuchs C. (2014c). 'Digital Prosumption Labour on Social Media in The Context of The Capitalist Regime of Time' *Time & Society* 23 (1) 97-123.
- Fuchs, C. (2017). 'Günther Anders' Undiscovered Critical Theory of Technology in the

- Age of Big Data Capitalism'. *tripleC* 15(2): 584-613.
- Golding, P. & Murdock, G. (1978). 'Theories of Communication and Theories of Society', *Communication Research* 5(3): 339-356.
- Herman, E. & Chomsky, N. (2006). A Propaganda Model, *Media and Cultural Studies KeyWorks*, (M. G. Durham & D. M. Kellner, Eds.). Oxford: Blackwell Publishing, 257-294.
- Kıyan, Z. (2015). Eski(meyen) Bir Tartışma: İzleyici Metası. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 15; 230-255.
- Kocabay Şener, N. (2020). İletişimin Ekonomi Politikğine Dallas W. Smythe'ın Perspektifinden Bakmak. *İnsan&İnsan*, 26;25-39. DOI: <https://doi.org/10.29224/insanveinsan>.
- Mansell, R. (2004). Political Economy, Power And New Media. *New Media, Culture and Society*, 6(1), 74–83.
- McPhail, T. (1981). *Electronic Colonialism: The Future Of International Broadcasting And Communication*. Newsbury Park: Sage
- Mosco, V. (2009). *The Political Economy of Communication* (2nd edn.), London: Sage
- O'Connor J. (2010). *The Cultural and Creative Industries: A Literature Review*, (2nd ed.), Newcastle: Creativity, Culture and Education.
- Schiller, D. (2000), *Digital Capitalism: Networking The Global Market System*, Cambridge, MA: The MIT Press.
- Smythe, D. W. (1977). Communications: Blindspot of Western Marxism. *Canadian Journal of Political and Social Theory*. 1(3): 1-28.
- Smythe, D. W. (1981). 'On the audience commodity and its work' In *Dependency Road: Communications, Capitalism, Consciousness, and Canada*, pp. 22–51. Norwood, NJ: Ablex.
- Williams, R. 2003. *Television: Technology and Cultural Form* . London: Routledge Classics.
- Yar'Adua, SM., Namadi, H.M. & Msughter, A.E. (2021). An Appraisal of Political Economy of New Media in Nigerian Context. *International Journal of English Literature and Culture*. 9(4):109-117
- Yaylagül, L. (2018). Dallas W. Smythe'ın İletişimin Ekonomi Politikği Alanına Katkısı. *İNİF E-DERGİ*, 3(2), 63-74.

İnternet Kaynağı

<https://www.businessofapps.com/> ET:29.08.2023.

BÖLÜM 2

KÜRESEL MEDYA VE DİJİTAL DÖNÜŞÜM: KAPİTALİZM VE KÜRESELLEŞME PERSPEKTİFİ

Dr. Öğr. Üyesi Ümit Aydoğan

GİRİŞ

İletişim teknolojilerindeki gelişmeler ve diğer dinamikler dünyayı tarihte eşi benzeri görülmemiş bir şekilde, âdeta baş döndürücü bir hızla değiştirmekte ve yeniden yapılandırmaktadır. Başta teknolojik gelişmeler olmak üzere politik, ekonomik ve sosyal gelişmelerin yön verdiği bu sürece küreselleşme adı verilmektedir. Yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren teknolojide yaşanan hızlı gelişme ve bu gelişmelerin günlük yaşam pratiğine nüfuzu üretim ilişkilerinde de büyük bir değişime neden olmuştur. Bu durum ham madde ve nihai ürünün belirleyici ekonomik üstünlük ve güç unsuru olduğu endüstri çağından çok daha farklı bir dönemin kapılarını açmıştır. Bilgi bu yeni dönemde temel güç olarak karşımıza çıkar. Bilginin güç ögesi olarak anılması ile toplumlarda sanayi toplumu olmaktan çıkıp enformasyon toplumu olarak anılmaya başlar. Yüksek teknoloji ile bilgi, sınırların ve dil engellerinin ötesine geçmekte, insanları birleştirmekte ve küresel ölçekte toplumlara şekillendirmekte kullanılmaktadır.

Bu çerçevede medya bilginin aktarılmasında ana taşıyıcı unsur hâline gelmiş, diller kültürler ve farklı coğrafyalar arasında bilgi paylaşımının gerçekleştirilmesinde ana araç olmuştur. Bilgiye dayalı bu yeni dönem, medyanın geleneksel rollerini de yeniden şekillendirmiştir. Bilgi çağında, yayıncılık ve gazetecilik artık sadece bilgi sunma işlevi değil, aynı zamanda bilgiyi analiz etme, şifre çözme

KAYNAKÇA

- Anderson, A. (2020). Media Ownership in the Digital Age. *Journal of Media Studies*, 45(2) s.72
- Brown, B. (2018). The Influence of Media Corporations on Content. *Media Research Journal*, 12(3), s109
- Clark, C. (2021). New Media Landscape: Challenges and Opportunities. *Digital Media Today*, 34(1) s.56
- Dirik Ç., (2007). *Küreselleşme Çerçevesinde Küresel Medya-Türk Medyası İlişkisi*, İzmir, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Eroğlu, Ö, Albeni, M, (1997). *Küreselleşme, Ekonomik Krizler ve Türkiye*, İstanbul, Bilim Kitabevi Yayınları.
- Eser, U. (2000). *Piyasa Ekonomisi, Devlet ve Demokrasi*, Demokrasi Dosyası, Haz.: Kâmil B. Raif, B. Jülide Mollaoglu, Ankara, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- Giddens, Anthony (1997), *Çağdaş Temel Kuramlar*. Çev, Ahmet Demirhan, Vadi Yayınları.
- Erdoğan, İ. (1995), *Dünyanın Çarpık Düzeni Uluslararası İletişim*. İstanbul: Kaynak Yayınları,
- Johnson, J. (2019). Advertising's Impact on Media Content. *Communication Studies*, 28(4).
- Koray, M. (2005). Reel Küreselleşme veya Küreselleşmenin Realitesi. *Çalışma ve Toplum Birleşik Metal İş Ekonomisi ve Hukuk Dergisi*, 7.
- Niray, N., Bayram, Y., (2009). *Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum ve İslam*, Siyasal Kültür Yazıları, Der.N. Niray, İstanbul Derin Yay.
- Petras, J, Veltmeyer, H., (2006). *21. Yüzyılda Emperyalizm Maskesi Düşürülen Küreselleşme Çeviren*: Özkan Akpınar, Mephisto Yayıncılık, İstanbul.
- Smith, S. (2020). Media Ownership and Its Implications. *Journal of Mass Communication*, 15(2).
- Şaylan, G. (1995). *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*. İmge Kitabevi: Ankara, s.19
- Uluç Güliz (2002). Medya Yapılarının Küreselleşmesi. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 18.
- Wilson, W. (2019). Independent Content Producers in New Media. *Journal of Digital Media*, 8(3).

BÖLÜM 3

GERÇEK VERSUS YALAN: DİJİTAL ÇAĞDA YALAN HABERİN YÜKSELİŞİ

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Emin Satır

GİRİŞ

Her toplumsal yapı, kendi kültürel dinamikleri ve anlam şeması ekseninde varlığını sürdürmektedir. Kültür, bireylere ve toplumlara anlam evreni sunarken aynı zamanda yaşamın sürekliliğinin sağlanması için gereken koordinat noktalarını belirtmektedir. Dolayısıyla kültür, genelde toplumu özelden ise sosyal bir varlık olan insanı var eden temel unsurlardan birisidir. Tarihsel süreç içerisinde kültürün farklılaştığı ve yeni bir biçime büründüğü önemli dönüm noktaları meydana gelmiştir. Bu dönüşüm ve farklılaşmaların son uğrak noktalarından birisinin ise dijital kültür olduğu ifade edilebilir. Temelde internet tabanlı teknolojilerin yükselişe geçmesiyle yaygınlaşan dijital kültür, günümüzde toplumsal yaşamın her alanında kendisini göstermektedir. Kitle iletişimi, kişilerarası iletişim, eğitim, sağlık, finans vb. birçok alanda ciddi kabul edilebilecek etkilere sahip olan dijital kültür, modern dönemin egemen kültürel yapısı olarak değerlendirilebilir. Dijital araçların yaygınlaşması ile birlikte yükselişe geçen dijital kültür, gerek toplumların gerekse de bireylerin genel davranış kalıplarında önemli değişiklikler yaratmıştır. Dolayısıyla dijital kültürü, kültürel devrimin son halkası olarak değerlendirmek günümüz toplumsal yapılarını anlamak için son derece önemlidir.

Dijital kültürü anlamak ve anlamlandırmak noktasında geniş bir perspektife ihtiyacımız vardır. Dijital kültür beraberinde getirmiş olduğu avantajlar

Özellikle sosyal medya ve diğer internet tabanlı mecralarda yaygınlaşan yalan haberler, hızlı bir biçimde hedef kitle tarafından tüketilmektedir. Nitekim bu durum da bahsedilmiş olduğu üzere “post truth” tartışmalarında yeni bir pencere açmaktadır. Post truth tartışmalarında yalanın, gerçek üzerinde kurmuş olduğu tahakküm ilişkisinin bu denli belirginleşmesi ve yaygınlaşması dijitalleşmenin getirmiş olduğu bir sorun olarak değerlendirilebilir. Bu noktadan hareketle yapılacak olan çalışmalarda yalan haber meselesini dijital kültürün temel dinamikleri ekseninde incelemek ve anlamlandırmaya çalışmak yalan haberin toplumsal alandaki dolaşımını anlamlandırmak noktasında işlevsel olabilir. Ayrıca yalan haber ve risk toplumu arasındaki ilişki üzerinde durularak modern dönemin risklerini ele alan çalışmalarla da yalan haber meselesi açıklığa kavuşturulabilir. Son kerte de yalan haberler toplumlar için büyük risk barındırmakta ve birçok toplumsal kurumu tehdit etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akaş, C. (1998). Bireysel Hak, Toplumsal Görev ve Kaçınılmaz Durum Olarak Yalan. *Cogito Dergisi*, 16, 230-235.
- Allcott, H. ve Gentzkow, M. (2017). Social Media and Fake News in the 2016 Election. *Journal of Economic Perspectives*, 31(2), s. 211-236.
- Arendt, H. (2018). *Siyasette Yalan*. (İ. Oranlı & B. Şeker, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık
- Bermudez, J. P. (2018). The Post-Truth Temperament: What Makes Belief Stray from Evidence? And What Can Bring Them Back Together. In *America's Post-Truth Phenomenon: When Feelings and Opinions Trump Facts and Evidence*. (C. G. Prado, Ed.). California: Praeger Press, 87-110.
- Castells, M. (2013). *Ağ Toplumunun Yükselişi Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür*. (E. Kılıç, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Derakhshan, H. & Wardle, C. (2017). Information Disorder: Definitions. *Understanding and Adressing the Disinformation Ecosystem*. 5-13.
- Gere, C. (2019). *Dijital Kültür*. (A. Akın, Çev.). İstanbul: Salon Yayınları
- Hari, J. (2022). *Çalman Dikkat: Neden Odaklanamıyoruz?* (B. E. Aksoy, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları
- Hashemi, M. & Bagherpour, A. R. (2018). A Theory of Religious Knowledge in a Post-Revolutionary Iran: And a New Frontier for Sociology of Knowledge. In *Relativism & Post-Truth in Contemporary Society: Possibilities and Challenges*. (M. Stenmark, S. Fuller & U. Zackariasson, Ed.). Cham: Palgrave Macmillan, 71-83.

<https://wearesocial.com/uk/>

<https://www.derby.ac.uk/magazine/issue-12/influence-of-fake-news/> Erişim Tarihi: 18.08.2023

<https://www.who.int/director-general/speeches/detail/munich-security-conference> Erişim Tarihi: 19.08.2022

Kiernan, L. (2017). 'Frondeurs' and Fake News: How Misinformation Ruled in 17th-Century France. <https://theconversation.com/frondeurs-and-fake-news-how-misinformation-ruled-in-17th-century-france-81196> Erişim Tarihi: 18.08.2023

Linden, S. V. D. (2017). Beating the Hell Out of Fake News. *Ethical Record*. 122(6), 4-8.

Manguel, A. (2015). *Okumanın Tarihi*. (F. Elioğlu, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Mcintyre, L. (2018). *Post-Truth*. Cambridge: MIT Press.

Petratos, P. N. & Faccia, A. (2023). Fake News, Misinformation, Disinformation And Supply Chain Risks And Disruptions: Risk Management And Resilience Using Blockchain. *Annals of Operations Research*. 327, 735-762.

Poepsel, M. (2018). *Media, Society, Culture and You*. Montreal: Rebus Community

Portmess, L. (2018). Post-Truth: Marcuse and New Forms of Social Control. In *America's Post-Truth Phenomenon: When Feelings and Opinions Trump Facts and Evidence*. (C. G. Prado, Ed.). California: Praeger Press, 59-72.

Postman, N. (2020). *Televizyon: Öldüren Eğlence*. (O. Akinhay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Rab, Á. (2007). *Digital Culture – Digitalised Culture And Culture Created On A Digital Platform*. Budapest: Gondolat Publishing

Sim, S. (2019). *Post-Truth, Scepticism & Power*. Cham: Palgrave Macmillan

Virilio, P. (2003). *Enformasyon Bombası*. (K. Şahin, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları

Vosoughi, S., Roy, D. & Aral, S. (2018). The Spread of True and False News Online. *Science*. 359(6380), 1146-1151.

Yavaşgel, E. & Turdubaeva, E. (2021). Digital Culture and Power. In *Digital Siege* (E. K. Doruk, S. Mengü & E. Ulusoy, Ed.). İstanbul: İstanbul University Press, 1-31.

BÖLÜM 4

KİTLE FONLAMALI GAZETECİLİK FİNANSAL BAĞIMSIZLIĞIN ANAHTARI MI? CÜNEYT ÖZDEMİR-PATREON ÖRNEĞİ

Prof. Dr. Elif Korap Özel
Araş. Gör. Rabia Serttaş

GİRİŞ

Gazetecilikte finansal sürdürülebilirlik, günümüzde bir dizi zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. Geleneksel medya kuruluşlarının reklam ve satışa dayalı geleneksel gelir modelinde gelirler azalırken, bağımsız gazeteciler ve medya profesyonelleri, finansal krizler, siyasi baskılar ve dijitalleşmenin yarattığı artan rekabet gibi nedenlerle yeni gelir modellerine yönelmiştir. Reklamın yanında kitle fonlama, ödeme duvarı, hibe ve sponsorluklar gibi alternatif finansman kaynakları, gazetecilik sektöründe finansal sürdürülebilirliği sağlamayı desteklemekte ve bağımsız medya profesyonellerinin çalışmalarını devam ettirmelerine yardımcı olmaktadır.

Bu yeni gelir modelleri, gazetecilikte gelir çeşitlendirmeyi teşvik ederek, habercilik kalitesini ve bağımsızlığını koruma potansiyeli sunsa da bu modellerin başarılı olabilmesi için içerik üreticilerinin okuyucuları ve destekçileriyle yakın bir ilişki kurmaları ve kaliteli içerikler sunmaları, okurun da haber içeriğini ödeme yapmaya istekli olması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağca, E. M. (2021). Gazetecilikte Yeni Yönelimler: Kitle Fonlu Gazetecilik Örneği. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Aitamurto, T. (2015). The role of crowdfunding as a business model in journalism: a five-layered model of value creation in crowdfunding the future: media industries. B. Chin, L. Bennett ve B. Jones (Ed.), *Ethics and Digital Society* içinde. (189-205). New York: Peter Lange.
- Aitamurto, T. (2019). Crowdfunding for journalism. *The international encyclopedia of journalism studies*, 1-4.
- Bannerman, S. (2013). Crowdfunding culture. *Wi Journal of Mobile Media*, 7(1), Erişim adresi: <http://wi.mobilities.ca/crowdfunding-culture>.
- Beaulieu, T., Sarker, S. and Sarker, S. (2015). A conceptual framework for understanding crowdfunding, *CAIS*, 37, 1-31.
- Castrataro, D. (2012). "Crowdfunding Platforms: To Each Their Own." Twintangibles. Accessed May 10, 2022. Erişim adresi <http://twintangibles.co.uk/crowdfunding-platforms-to-each-their-own/>
- Çetinkaya, A. (2020). Çevrimiçi Gazetecilikte Alternatif Bir Gelir Modeli Olarak Kitle Fonlar. Erkmén, B., Ataman, B. ve Çoban, B. (Der.), *Yeni Gazetecilik: Mecralar, Deneyimler, Olanaklar içinde*, (82-113), İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- De Buysere, K., Gajda, O., Kleverlaan, R., Marom, D., & Klaes, M. (2012). A Framework for European Crowdfunding. European Crowdfunding Network (ECN).
- De Correspondent. (2013). About us. Erişim adresi <https://decorrespondent.nl/over>
- Demir, D. (2019). Kitle Fonlamalı Dijital Gazetecilik. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi*, (12), 44-60. Erişim adresi <https://dergipark.org.tr/tr/pub/euifdyhed/issue/51506/647166>
- Demir, S. A. (2019b). Türkiye'de Dijital Doğumlu Gazeteler ve İş Modelleri. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Deniz, Ş., ve Özel, E. K. (2018). Bana Okurunu Söyle, Sana Manşetini Söyleyeyim: Gazete Web Sitelerinde İçerik Hiyerarşisini ve Gündemi Belirlemede Okurun Değişen Rolü. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(3), 915-940.
- Erdoğan İ. & Alemdar K. (2010). Öteki Kuram. Yenilenmiş 3. Baskı. Erk Yayınları.
- Geçit, E. (2021). Reklamlarda Korku Çekiciliği. İksad Yayınları. Ankara
- Jian, L. & Shin, J. (2015). Motivations Behind Donors' Contributions to Crowdfunded Journalism, *Mass Communication and Society*, 18:2, 165-185, DOI: 10.1080/15205436.2014.911328

- Kurban, D., & Sözeri, C. (2013). *Türkiye’de özgürve bağımsız bir basın için siyasa önerileri*. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı.
- Kuti, M. & Madarász, G. (2014). Crowdfunding. *Public Finance Quarterly*, 59(3), 355.
- Mollick, E. (2013). The dynamics of crowdfunding: Determinants of success and failures. *Journal of Business Venturing* 29(1), January 2014, 1–16.
- Nevill, G. (2014). Funding news freedom: How reporting is paying its way. *Index on Censorship*. 43. 63-66.
- Nicholls, T., Shabbir, N., & Nielsen, R. (2016). Digital-born news media in Europe. Reuters Institute for the Study of Journalism: Digital News Reports.
- Pakkan, Ş. (2022). Geleneksel gazeteciliğin sonu mu? Ana akım medyadan ayrılan gazetecilerin dijital yayıncılık modelleri üzerine bir inceleme. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 229-260.
- Patreon. (2023). Hakkında. Erişim adresi, <https://www.patreon.com/about> (Erişim: 04.09.2023)
- Saka, E. (2017). Dijital Dönüşüm ve Gazetecilik İçin Yeni İş Modelleri. Yeni Medya Çalışmaları IV, İstanbul: Taş Mektep Yayınları.
- Uzunoglu, S. ve Uyar, V. (2021). Türkiye’nin Dijital Haber Odalarının Gelir Modelleri. Erişim adresi <https://www.newslabturkey.org/dijital-haber-odalarinin-gelir-modelleri/>
- Ünal, R. (2017). Yeni Medyada Yeni Habercilik ve İş Modeli Arayışları: Medyascope Örneği. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 26, 83- 107. DOI: 10.16878/gsuilet.324206.
- Vural, A. (2019). Girişimciler için Yeni Nesil Bir Finans Modeli “Kitle Fonlaması-Crowdfunding”: Dünya ve Türkiye Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme ve Model Önerisi. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Wagemans, A., Witschge, T. & Deuze, M. (2016) Ideology as Resource in Entrepreneurial Journalism, *Journalism Practice*, 10:2, 160-177, DOI: 10.1080/17512786.2015.1124732
- Wimmer, Roger D. and Joseph R. Dominick (2000). *Mass Media Research: An Introduction*. Belmont: Wadsworth Publishing Company.
- Yıldız, A. (2018). Gazeteciliğin Geleceği Açısından Türkiye’de “Patronsuz” Gazetecilik. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (47).
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

BÖLÜM 5

VERİ GAZETECİLİĞİ EĞİTİMİNDE EĞİTİMCİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Arş. Gör. Rabia Serttaş

GİRİŞ

Teknolojik gelişmeler ışığında gazetecilik sektörel olarak pek çok değişime maruz kalmış ve bu durum da geleneksel gazeteciliğin bakış açısını dönüştürmüş, özellikle internetin yaygınlaşması ile gazetecilik pratikleri yeniden şekillenmiştir.

Gazetecilikte haber üretim ve dağıtım süreçlerinin değişen yüzü veri gazeteciliği adı altında yeni bir haber pratiğinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Veri gazeteciliği, büyük veri yığınları içerisinde çekilen bilgilerin bilgisayar destekli programlama yöntemleri ile işlenerek görselleştirilip, anlamlı bir bütün hâlinde hikayeleştirilerek haber formatına sokulmasıdır. Yaklaşık 20 yıllık aşkın bir geçmişe sahip olan veri gazeteciliğinin, zamanla iletişim fakültelerinin gazetecilik ve ilgili bölümlerinde yaygınlaşması ve ders olarak verilmesi, alan açısından da büyük bir öneme sahip olmuştur.

Günümüzde dijitalleşme neticesinde gazetecilik eğitiminin doğasının yeniden şekillenmesi, eğitiminin rolünü de yakından etkilemiş ve veri gazeteciliği gibi alanda yeni bir pratiğin ortaya çıkması hiç kuşkusuz eğitiminin rolünü de dönüştürmüştür. Veri gazeteciliğinde eğitimciye ilişkin özelliklere odaklanan bu çalışmada iletişim fakültesindeki akademisyenlerle görüşülmüş ve görüşmelerden elde edilen bulgular NVIVO 10 programı ile kodlanarak içerik analizine

SONUÇ

Gazetecilikte dijitalleşme, haber yapma ve dağıtma işlevlerini yeniden şekillendirmiş ve alanda yeni gazetecilik pratikleri ortaya çıkmıştır. Sektörde de zaman içerisinde haber odalarında veri gazeteciliğine yer verilmeye başlanmış ve akademik anlamda da konuya yönelim giderek artmıştır.

Veri gazeteciliği pratiğine ilginin artması dersin iletişim fakültelerinin gazetecilik ve ilgili bölümlerin müfredatında yer almasına zemin hazırlamıştır. Bu noktada da veri gazeteciliği eğitiminde eğitimcinin önemini ve nitelikleri ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada, veri gazeteciliği eğitiminde eğitimcinin neden önemli olduğu ve dersi verebilmek için ne gibi yeterliliklere sahip olması gerektiğini açıklamak için iletişim fakültelerinin gazetecilik bölümleri ile ilgili bölümlerdeki veri gazeteciliği dersi veren akademisyenlerle görüşme gerçekleştirilmiştir. Veri gazeteciliği dersini verecek eğitimcinin başta gazetecilik formasyonuna, basit düzeyde de olsa istatistik ya da kodlama becerisine sahip olması gerektiği tespit edilmiştir. Veri gazeteciliği eğitimcisinin uzmanlaşması noktasında katılımcıların çoğu benzer noktayı işaret etmiş ve uzmanlaşmayı gerekli görmüşlerdir. Deneyim noktasında ise “gereklilik” vurgusunda farklı görüşler olsa da genel olarak deneyimin faydalı olacağı kabul görmüştür.

Veri gazeteciliği eğitiminin müfredatlarda yaygınlaşması kadar dersi verecek hocanın konu ile alakalı deneyime sahip olması da gerekmektedir. Ve üniversitelerde sektöre yönelik eleman yetiştirmenin temeli ilgili dersin daha fazla müfredatta yer almasından ve dersi verebilecek hoca sayısının artırılmasından geçmektedir. Bunun için de veri gazeteciliği eğitiminde eğitimci rolüne akademik anlamda daha fazla yönelmek etkili olacaktır.

KAYNAKÇA

- Antonopoulos, N. ve Karyotakis, M. A. (2020). Data Journalism. The SAGE International Encyclopedia of Mass Media and Society, 439-441.
- Appelgren, E. ve Nygren. G. (2014). Data Journalism in Sweden. Digital Journalism, 2:3, 394-405.
- Bhargava, R., Deahl, E., Letouzé, E., Noonan, A., Sangokoya, D., ve Shoup, N. (2015). Beyond data literacy: reinventing community engagement and empowerment in the age of data. Data-Pop Alliance White Paper Series. Data-Pop Alliance (Harvard Humanitarian Initiative, MIT Lad and Overseas Development Institute) and Internews.

- Bulunmaz, B. (2012). Yeni Medya Eski Medyaya Karşı: Savaşı Kim Kazandı Ya Da Kim Kazanacak?. Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi, 4(7), 23-29.
- Çakır, M. ve İrez, S. (2018). Nitel Mülakat Yapma. Bütün, M. ve Demir, B. S. (Çeviri Editörü), Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri içinde, (339-427), Ankara: Pegem Akademi.
- Dağtaş, E. ve Kaymas, S. (1998). Türkiye’de İletişim Eğitimi Üzerine Öneriler. Kültür ve İletişim, 2, 94-110.
- Dede, Y. (2017). Nitel Yöntemler. Demir, B. S. (Çeviri Editörü), Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları içinde, (183-213), Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Değirmencioğlu, G. (2016). Dijitalleşme Çağında Gazeteciliğin Geleceği ve İnovasyon Haberciliği. TRT Akademi, 1(2), 590-606.
- Ergeç, N. E. (2014). Uluslararası Yüksek Öğretim Trendleri Bağlamında İletişim Eğitimi Yeniden Düşünmek. Selçuk İletişim Dergisi, 8 (2), 5-31.
- Geçit, E. (2020). Dijital Çağda Tüketimin Psikolojisi: Sanal Dünyada Alışveriş Dinamikleri. U. Bakır (Ed.), Pazarlama. *İletişimi odağında tüketim psikolojisi* içinde (s. 273-294). Ankara: Nobel Yayınları.
- Karaarslan, İ. A. (2019). Gazetecilik Eğitimin Dijitalleşmesi: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerinde Yapılan Karşılaştırmalı Analiz. Erciyes İletişim Dergisi. 1: s. 105-124.
- Korkmaz, A. (2012). Gazetecilik Eğitimi Alan Öğrencilerin Gazetecilik Eğitimi ve Gazetecilik Mesleğine Bakışı. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, (16), 9-27. Retrieved from: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akil/issue/48079/607886>
- Mensing, D. (2010). Rethinking [Again] the Future of Journalism Education. Journalism Studies, 11 (4), 511-523.
- Nieminen, H. (2018). “In defence of European universities: Scholars and activists, unite!”, içinde: Current Perspectives On Communication And Media Research, ed. Laura Peja, Nico Carpentier, Fausto Colombo, Maria Francesca Murru, Simone Tosoni, Richard Kilborn, Leif Kramp, Risto Kunelius, Anthony McNicholas, Hannu Nieminen, Pille Pruulmann-Vengerfeldted, edition Lumière, Bremen, s.73-82.
- Picard, G. R. (2020). Deficient Tutelage: Challenges of Contemporary Journalism Education. Allen, G., Craft, S., Waddell, C. ve Young, L. M. (ed.), Towards 2020 New Directions in Journalism Education içinde (4-10). Toronto: Ryerson Journalism Research Centre.

- Rogers, S. (2011). "Data Journalism at the Guardian: What is It and How Do We Do It?" The Guardian, July 28. Erişim adresi <http://www.theguardian.com/news/datablog/2011/jul/28/data-journalism>.
- Press, J. (2020). A Campus-Wide J-School: News Literacy as an Avenue for Journalism Schools to Connect with New Students and a New Generation. Allen, G., Craft, S., Waddell, C. ve Young, L. M. (ed.), Towards 2020 New Directions in Journalism Education içinde (111-120). Toronto: Ryerson Journalism Research Centre.
- Stray, J. (2011). A Computational Journalism Reading List. Erişim adresi <http://jonathanstray.com/a-computational-journalism-reading-list> (07 Şubat 2021).
- UNESCO (2007). "Model curricula for journalism education for developing countries ve emerging democracies". Paris: UNESCO. Erişim adresi: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000151209>
- Uzun, R. (2006). Gazetecilikte Yeni Bir Yönelim: Yurttaş Gazeteciliği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 633-656.
- Zinderen, A. (2019). Veri Gazeteciliği ve İnfografik Haber Tasarımına Yönelik Uygulamalı Bir Analiz. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, Erzurum.

BÖLÜM 6

İLETİŞİM ARAŞTIRMALARINA YENİ BİR YAKLAŞIM: NÖROPAZARLAMA

*Dr. Öğr. Üyesi Erdem Geçit
Fatma Şendoğan*

GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski bir olgu olan iletişim, sosyal ve biyolojik yaşamın vazgeçilmez bir parçası olarak ifade edilebilir. İnsanların kendileri ve başkalarıyla haberleşmesi, bilgi alışverişinde bulunması, duygusal paylaşımlar gerçekleştirmesinin en önemli yolu iletişim kurabilmektir. İletişim kavramının insan hayatı için bir fenomen olması, işletmeler için de stratejik bir yönetim sürecine dönüşmesine neden olmuştur. Yalnızca işletmeler için değil bilimsel olarak akademik çevrelerce bir bilim dalı olarak kabul görmesi, iletişimin çok yönlü değerlendirilmesine ve analiz edilmesine yol açtığı söylenebilmektedir. İnsanların iletişim davranışlarının ve bu yöndeki karar alma süreçlerinin bilimsel verilerle saptanabilmesi sonucu insan davranışlarını anlamak dahası insanı keşfetmek için olanak tanımıştır. İletişim davranışlarına yönelik hazırlanan gerek bilimsel gerekse sektörel çalışmalar neden sonuç ilişkisi bağlamında ele alınmış, elde edilen bulgular ışığında kuramlar, modeller ve çıkarımlar ortaya atılmıştır. Antik Yunan filozoflarından bugüne sayısız bilim insanı ve sektör uzmanı iletişim fenomeni üzerine düşünceler geliştirmiş ve araştırmalar yürütmüşlerdir. Sosyal bilimlerin ana konularından biri olan iletişim kavramına ilişkin geçmişten bugüne çok sayıda araştırma gerçekleştirildiği ifade edilebilmektedir. Ancak söz konusu araştırmaların sistematik olarak ilerlemesi sayesinde ile-

nöropazarlama araştırma yöntemleri, insanların bilinç seviyeleriyle değil bilinç-dışı tepkileriyle ilgilenmektedir. Böylelikle, iletişim çalışmalarına ilişkin objektif ve sayısallaştırılmış bulgulara ulaşılabilmektedir. Bugün yüksek çözünürlüklü, eş zamanlı kayıt yapabilen beyin görüntüleme ve biyometrik teknikler sayesinde uyaranlara karşı beyin ve sinir sistemi aktivitelerini tespit edebilmek mümkün hâle gelmiştir. Nöropazarlama araştırmaları ışığında hangi uyaranların dikkat çekici, hangi uyaranların duygusal açıdan daha ikna edici olduğunu belirlemek ve bunları yeni iletişim çalışmalarında kullanmak gerek bilimsel gerekse sektörel düzeyde önemli avantajları beraberinde getirmiştir. Ancak unutulmamalıdır ki birikimli olarak ilerleyen bilim, geleneksel araştırma yöntemleri ile nöropazarlama araştırma yöntemlerinin birbirlerini desteklemesi gerektiğine işaret eder. Yöntemlerin birbirlerine üstün kurmalarından farklı olarak birlikte kullanılmalrı daha faydalı görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Agarwal, S. ve Dutta, T. (2015). Neuromarketing and Consumer Neuroscience: Current Understanding and The Way Forward. *Decision*, 42(4), 457-462.
- Alemdar, K. ve Erdoğan, İ. (1997). *Başlangıcından Günümüze İletişim Kuram ve Araştırmaları*. Ankara: My Yayınları.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı* (6. Baskı). Sakarya: Sakarya Yayıncılık
- Ambler, T., Ioannides, A. ve Rose, S. (2000). Brand on The Brain: Neuro-İmages of Advertising. *Business Strategy Review*, 11(3), 17-30.
- Arıkan, R. (1995). *Araştırma Teknikleri ve Rapor Yazma*. Ankara: Tutibay Ltd. Şti.
- Ariely, D. ve Berns, G.S. (2010). Neuromarketing: The Hope and Hype of Neuroimaging in Business. *Nature Reviews*, 11, 284-292.
- Aslantürk, Z. (1999). *Araştırma Metot ve Teknikleri*. İstanbul: Emre Matbaası.
- Aziz, A. (2006). Dünyada ve Türkiye’de İletişim Araştırmaları. *Kültür ve İletişim*, 9 (1), 9-31.
- Balçı, A. (2001). *Sosyal Bilimlerde Araştırma, Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Batı, U. ve Erdem, O. (2015). *Ben Bilmem Beynim Bilir*. İstanbul: Mediacat Kitapları.
- Bekman, M. (2022). Halkla İlişkiler Uygulamalarında Nicel Araştırma Yöntemi: İlişkisel Tarama Modeli. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6(16), 238-258.

- Bennett, T. (1982). *Politics, Ideology and Popular Culture*. Nazife Güngör (Der.), Popüler Kültür ve İktidar. London: Open University Press.
- Bercea, M.D. (2012). Anatomy of Methodologies for Measuring Consumer Behavior in Neuromarketing Research. Conference Paper.
- Boz, H., Arslan, A. ve Koc, E. (2017). Neuromarketing Aspect Of Tourism Pricing Psychology. *Tourism Management Perspectives*, 23, 119-128.
- Blumler, J. G. ve McQuail, D. (1969). *Television In Politics: Its Uses And Influence*. Chicago: University of Chicago Press.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Özcan, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (21. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Calvert, G.A. ve Brammer, M.J. (2012). Predicting Consumer Behavior: Using Novel Mind-Reading Approaches. *IEEE Pulse*, 3(3), 38-41.
- Canan, S. (2015). *Değişen Beynim*. İstanbul: Tuti Kitap.
- Carter, R. (2013). *Beyin Kitabı* (Çev. Kayacı Sevinç, G.). İstanbul: Alfa Yayıncılık. (Özgün Çalışma, 2009).
- Creswell, J. W., Clark, V. L. P., Gutmann, M. L. ve Hanson, W. E. (2003). Advanced Mixed. *Handbook of mixed methods in social & behavioral research*, 209.
- Creswell, J. W. (2020). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, (Çev. Ed: Bütün, M. ve Demir, S.B.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çepni, S. (2001). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş*. Trabzon: Erol Ofset.
- Çift, P. ve Canan, S. (2017). *Beynin Sırları*. İstanbul: Destek Yayınları.
- Dedeoğlu, A. (2002). Tüketici Davranışları Alanında Kalitatif Araştırmaların Önemi ve Multidisipliner Yaklaşımlar. *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*, 17(2), 75-92.
- Dooley, R. (2012). *Brainfluence. 100 ways to Persuade and Convince Consumers With Neuromarketing*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Dragolea, L., Cotirlea, D. (2011). Neuromarketing-Between Influence And Manipulation. *Polish Journal of Management Studies*, 3, 79-89.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş, Nitel, Nicel ve Eleştirel Kuram Metodolojileri*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Erdemir, O.K. ve Yavuz, Ö. (2016). *Nöropazarlama'ya Giriş*. İstanbul: Brandmap.
- Eyice, Başev, S. (2017). *Nöropazarlama*. İstanbul: Artikel yayınları.
- Fielding, N. ve Fielding, J. (1986). *Linking Data: The Articulation of Qualitative and Quantitative Methods In Social Research*. Sage, London and Beverly Hills.
- Fisher, C.E., Chin, L. ve Klitzman, R. (2010). Defining Neuromarketing: Practices and Professional challenges. *Harv Rev Psychiatry*, 18(4), 230-237.

- Fugate, D.L. (2007). Neuromarketing: A Layman's Look at Neuroscience And Its Potential Application To Marketing Practice. *Journal of Consumer Marketing*, 24(7), 385-394.
- Geçit, E. (2021). *Nöromarkot: Nöropazarlama Perspektifinden Marka Maskotları*. Ankara: İksad Yayınevi.
- Girişken, Y. (2015). *Gerçeği Algıla*. İstanbul: Beta yayıncılık.
- Girişken, Y., Giray, C. ve Ocak, E. (2014). Neural Correlates Of Behavioral Reactions to Gsm Operator's Web Sites Fors Mart Phones. *Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 14, 1-20.
- Graves, P. (2010). *Consumerology*. First published. London: Nicholas Brealey Publishing.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2014). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Haataja, E., Salonen, V., Laine, A., Toivanen, M., Hannula, M.S. (2021). The Relation Between Teacher-Student Eye Contact And Teachers' İnterpersonal Behavior During Group Work: A Multiple-Person Gaze-Tracking Case Study İn Secondary Mathematics Education. *Education Psychology Review*, 33, 51-67.
- Hall, S. (1994) İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulmanın Geri Dönüşü. Mehmet Küçük (der.), *Medya, İktidar ve İdeoloji*, Ankara: Ark Yayınevi, s.57-103
- Hardt, H. (1994). *Eleştirelin Geri Dönüşü ve Radikal Muhalefetin Meydan Okuyuşu: Eleştirel Teori, Kültürel Çalışmalar ve Amerikan Kitle İletişimi Araştırması*", Mehmet Küçük (der.&çev.), *Medya, İktidar, İdeoloji*, İstanbul: Ark Yayınevi.
- Hernandez, E.M. ve Hsu, T.M. (2018). Cognitive Systems Research For Neuromarketing Assessment On Evaluating Consumer Learning Theory With Fmri: Comparing How Two Word-Of-Mouth Strategies Affect The Human Brain Differently After A Product Harm Crisis. *Cognitive Systems Research*, 49, 49-64.
- Hubert, M. (2010). Does Neuroeconomics Give New İmpetus to Economic and Consumer Research?. *Journal of Economic Psychology*, 31, 812-817.
- Hsu, M.Y.T. ve Cheng, J.M.S. (2018). Fmri Neuromarketing And Consumer Learning Theory. *European Journal of Marketing*, 52(1/2), 199-223.
- İlaslan, S. (2015). İletişim Araştırmaları ve Medya Tarihi: Türkiye'de Yayıncılık Tarih Araştırmaları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25 (1), 203-214.
- İrak, H. ve Taşçıoğlu, R. (2021). Türkiye'de İletişim Araştırmaları: 1980'lerden Günümüze Bazı Doktora Tezleri Üzerine Nitel Bir İnceleme. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (25), 111-125.

- Jacob, R.J.K. (1991). The Use Of Eye Movements İn Human-Computer İnteraction Techniques: What You Look At İs What You Get. *ACM Transactions on Information Systems*, 9(3), 152-169.
- Kaptan, S. (1973). *Bilimsel Araştırma Teknikleri*. Ankara: Rehber Yayınevi.
- Kaptan, S. (1991). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*. Ankara: Web Ofset
- Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi temelli sosyal hizmet araştırmaları dergisi*, 1(1), 62-80.
- Kottier, W. (2014). *The Added Value Of Neuromarketing Tools İn The Area Of Marketing Research*. 4th IBA Bachelor Thesis Conference, Enschede, The Netherlands.
- Krajnovic, A., Sikiric, D.ve Jasic, D. (2012). *Neuromarketing And Customers' Free Will*. 13th Management International Conference, 22-24 November, Budapest, Hungary.
- Kwon, M. ve Jung, J. (2015). Reader's Eye Movement Toward Visual Element Of Newspaper: Eye Tracking Experiment Of Three Korean Newspapers. *The Online Journal of Communication and Media*, 1(4), 1-5.
- Lang, K. (1997). İletişim Araştırmaları: Kökenleri ve Gelişmesi. Ankara: Kitle İletişim Kuramları Okuma Parçaları.
- Lang, K. (2005), *İletişim Araştırmaları: Kökenler ve Gelişmesi*. Erol Mutlu (Der.). Kitle iletişim kuramları (s. 27-41). Ankara: Ütopya.
- Lazarsfeld, P. F., Berelson, B. ve Gaudet, H. (1968). *The People's Choice: How The Voter Makes Up His Mind İn A Presidential Campaign*. Columbia University Press.
- Lee, N., Brandes, L., Chamberlain, L. ve Senior, C. (2017). This İs Your Brain On Neuromarketing: Reflections On A Decade Of Research. *Journal of Marketing Management*, 33(11-12), 878-892.
- Lee, N., Broderick, A.J. ve Chamberlain, L. (2007). What İs 'Neuromarketing'? A Discussion And Agenda for Future Research. *International Journal of Psychophysiology*, 63, 199-204.
- Lindstrom, M. (2014). *Buyology*. (Çev. Ümit Şensoy). İstanbul: Optimist.
- Lowery, S. A. ve De Fleur, M. L. (1988). *Milestones İn Mass Communication Research: Media Effects*. London: Longman.
- Marci, C. (2008). Minding The Gap: The Evolving Relationships Between Affective Neuroscience And Advertising Research. *International Journal of Advertising*, 27(3), 473. Mediacat. (2015) Haziran.
- Mattelart, A. (1994). *Comunicação-Mundo: História Das Idéias E Das Estratégias. Petrópolis, RJ: Vozes*.

- McQuail, D. ve Windahl, S. (2006). İletişim modelleri: Kitle İletişim Çalışmalarında. İstanbul: İmge Yayınları.
- Morin, C. (2011). Neuromarketing: The New Science of Consumer Behavior. *Soc*, 28, 131-135.
- Murphy, E.R., Illes, J. ve Reiner, P.B. (2008). Neuroethics of Neuromarketing. *Journal of Consumer Behaviour*, 7, 293-302.
- Myers, M. D. (2019). Qualitative Research in Business and Management. *Qualitative research in business and management*, 1-364.
- Plassmann, H., Venkatraman, V., Huettel, S. ve Yoon, C. (2015). Consumer Neuroscience: Applications, Challenges, and Possible Solutions. *Journal of Marketing Research*, LII, 427-435. DOI: 10.1509/jmr.14.0048.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Pop, A. ve Iorga, A.M. (2012). A New Challenge for Contemporary Marketing- Neuromarketing. *Management & Marketing*, 7(4), 631-644.
- Pradeep, A.K. (2010). *The Buying Brain*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Reimann, M., Schilke, O., Weber, B., Neuhaus, C. ve Zaichkowsky, J. (2011). Functional Magnetic Resonance İmaging in Consumer Research: A Review And Application. *Psychology & Marketing*, 28(6), 608-637.
- Reimann, M., Zaichkowsky, J., Neuhaus, C., Bender, T. ve Weber, B. (2010). Aesthetic Package Design: A Behavioral Neural And Psychological İnterinvestigation. *Journal of Consumer Psychology*, 20, 431-441.
- Renvoise, P. ve Morin, C. (2007). *Neuromarketing*. USA: Thomas Nelson Inc.
- Rose, S. (2008). *21. Yüzyılda Beyin* (Çev. Yılmaz, L.C.). İstanbul: Doğa Basım Yayın. (Özgün çalışma).
- Rossmann, G. B. ve Wilson, B. L. (1994). Numbers And Words Revisited: Being "Shamelessly Eclectic". *Quality and Quantity*, 28(3), 315-327.
- Roth, V.A. (2013). *The Potential of Neuromarketing As A Marketing Tool*. 1th IBA Bachelor Thesis Conference, June 2013, Enschede, The Netherlands.
- Sanchez, L.C.O. ve Egusquiza, A.L.C. (2022). Political Leadership, A Quasi-Experimental Study of Peruvian Voters' Emotional Reaction And Visual Attention To Political Humor. *International Review on Public and Nonprofit Marketing*, 19, 101-126.
- Santos, R.O.J. ve Oliveira, J.H.C., Rocha, J.B., Giraldi, J.M.E. (2015). Eye Tracking İn Neuromarketing: A Research Agenda for Marketing Studies. *International Journal of Psychological Studies*, 7(1), 32-42.

- Schaik, K. (2013). How Neuroscience Contributes to Neuromarketing. 1th IBA Bachelor Thesis Conference, June 2013, Enschede, The Netherlands.
- Seyidoğlu, H. (1997). *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı*. İstanbul: Güzem Yayınları.
- Stasi, A., Songa, G., Mauri, M., Ciceri, A., Diotallevi, F., Nardone, G., Russo, V. (2018). Neuromarketing Empirical Approaches and Food Choice: A Systematic Review. *Food Research International*, 108, 650-664.
- Stewart, D.W. ve Furse, D.H. (1982). Applying Psychophysiological Measures To Marketing And Advertising Research Problems. *Current Issues and Research in Advertising*, 5(1), 1-38.
- Sutherland, M. (2007). *Neuromarketing: What's It All About?.* Australian Neuromarketing Symposium, february, 2007, Melbourne.
- Sümer, Ö., Bozkir, E., Kübler, T., Grüner, S., Utz, S. ve Kasneci, E. (2021). Fake newsperception: An Eye Movement Dataset On The Perceived Believability Of News Stories. *Data in Brief*, 35, 1-9.
- Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Taipale, S. ve Fortunati, L. (2014). Capturing Methodological Trends in Mobile Communication Studies. *Information, Communication & Society*, 17 (5), 627-642. doi:10.1080/1369118X.2013.862562199
- Tokgöz, O. (1972). Türkiye ve Ortadoğu Ülkelerinde Radyo ve Televizyon Sistemleri (ÖZET). *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 27 (02). DOI:10.1501/SBFder_0000001070
- Tokgöz, O. (2014). Türkiye'de İletişim Araştırmaları İçinde 1970'li Yıllarda Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde Yapılan İletişim Konusundaki Doktora Tezlerinin Rolü ve Konumu. *Ankara Üniversitesi İlef Dergisi*, 1(1), 115-142.
- Tokgöz, Z. O. (2006) *Türkiye'de İletişim Araştırmalarında İletişim Eğitiminin Rolü ve Önemi*. [Çevrimiçi]. Erişim adresi: <http://globalmedia-tr.emu.edu.tr>.
- Türkdoğan, O. (2000). *Bilimsel Araştırma Metodolojisi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Touhami, Z.O., Benlafkih, L., Jiddane, M., Cherrah, Y., Malki, H.O., Benomar, A. (2011). Neuromarketing: Where Marketing and Neuroscience Meet. *African Journal of Business Management*, 5(5), 1528-1532.
- Ural, T. (2008). Pazarlamada Yeni Yaklaşım: Nöropazarlama Üzerine Kuramsal Bir Değerlendirme. *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 421-432.
- Uyanık, E. (2016). İletişim Araştırmalarının Tarihçesine Bakış. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (42), 58-76.

- Vargas, Hernandez, G.J. ve Christiansen, B. (2014). *Neuromarketing as A Business Strategy*. In Christiansen, B., Yıldız, S, Yıldız, E. (Ed). *Haandbook Of Research On Effective Marketing İn Contemporary Globalism*. (pp. 146-155). Chapter 9. USA: IGI Global.
- Vecchiato, G., Astolfi, L., Fallani, F.V., Toppi, J., Aloise, F., Bez, F., Wei, D., Kong, W., Dai, J., Cincotti, F., Mattia, D., Babiloni, F. (2011). On the Use of EEG or MEG Brain İmaging Tools İn Neuromarketing Research. *Computational Intelligence and Neuroscience*, 1-12. doi:10.1155/2011/643489.
- Voicu, C.M. (2012). Aspects Regarding Neuromarketing Specific Research Methods. *Challenges of the Knowledge Society*, May, 1471-1476.
- Wang, Y.J. ve Minor, M.S. (2008). Validity, Reliability, And Applicability Of Psychophysiological Techniques İn Marketing. *Psychology & Marketing*, 25(2), 197-232.
- Wang, T.C., Tsai, C.L., Tang, T.W. (2018). Exploring Advertising Effectiveness Of Tourist Hotels' Marketing İmages Containing Nature And Performing Arts: An Eye-Tracking Analysis. *Sustainability*, 10, 1-13.
- Wilson, R.M., Gaines, J. ve Hill, RP. (2008). Neuromarketing and Consumer Free Will. *The Journal of Consumer Affairs*, 42(3), 389-410.
- Yücel, N. (2016). *Nöropazarlama ve Örnek Uygulamaları*. Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Zaltman, G., Zaltman, L.H. (2008). *Marketing Metaphoria*. United States of America: Harvard Business Press.
- Zaltman, G., (2000). Consumer Researchers: Take A Hike. *Journal of Consumer Research*, 26(3), 423-428.
- Zurawicki, L. (2010). *Neuromarketing Exploring The Brain Of The Consumer*. London NewYork: Springer.
- İnternet Kaynakları
- <https://www.ashokcharan.com/Marketing-Analytics/-bm-eye-tracking-applications.php#gsc.tab=0>, Erişim Tarihi, 2 Eylül, 2023.
- [//hub.salford.ac.uk/psytech/psytechsalford/equipment-resources/eye-tracking/](https://hub.salford.ac.uk/psytech/psytechsalford/equipment-resources/eye-tracking/), Erişim Tarihi, 1 Eylül, 2023.
- <https://mrtomografi.com/beyin-tumoru-mr-goruntusu>, Erişim Tarihi, 2 Eylül, 2023.
- <https://www.simplypsychology.org/what-is-an-eeeg.html>, Erişim Tarihi, 2 Eylül, 2023.

BÖLÜM 7

ULUSAL YAZINDA DİJİTAL HALKLA İLİŞKİLER: TR DİZİN'DE İNDEKSLENEN ÇALIŞMALARIN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Yalçın

GİRİŞ

Tüm dünyada yaşanan değişim ve buna bağlı olarak ortaya çıkan dinamikler, halkla ilişkileri hem ulusal hem uluslararası alanda daha stratejik bir konuma taşımıştır. Halkla İlişkiler, 20 yüzyılın başlarında haber takibi yapma ve kamuoyunu bilgilendirme çalışmalarını yürütmekten öteye geçememiştir. Günümüzde ise küreselleşme, bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişim ve insan merkezli yönetim yaklaşımlarının ortaya çıkması ile kurumun üst yönetimini doğrudan yönlendiren, üst yönetim politikalarına doğrudan etki eden ve bu konuda kampanyalar düzenleyebilen proaktif hamleler yapabilen bir stratejik bir birime dönüşmüştür. Özellikle bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, halkla ilişkilerin tek yönlü ve hedef kitleyi pasif kılan boyuttan hedef kitleleriyle etkileşimi esas alan hızlı ve dengeli bir boyuta geçirmiştir. Dijitalleşme süreci, halkla ilişkiler profesyonellerinin geçmişte uygulamada zorlandığı iki yönlü simetrik modelin aktif olarak uygulanmasının yolunu açmıştır. Dolayısıyla dijital halkla ilişkiler, halkla ilişkilerin mükemmeliyetçi yaklaşımının yansıtılmasını kolaylaştırmıştır.

Dijital halkla ilişkiler uygulamaları, tanıma, tanıtma, kurumsal kimlik, imaj ve itibar yönetimi, kriz yönetimi, sosyal sorumluluk, gündem yönetimi ve paydaş iletişimi gibi halkla ilişkilerin tüm uygulama alanlarında önemli bir yere

KAYNAKÇA

- Adeyeye, A. (2012). *Corporate Social Responsibility of Multinational Corporations in Developing Countries*. Cambridge. Cambridge University Press.
- Aronson, M., Spetner D. & Ames C. (2007). *The Public Relations Writer’s Handbook*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Block J. H., & Fisch C. (2020). Eight Tips and Questions For Your Bibliographic Study in Business and Management Research. *Management Review Quarterly*, 70(3), 307-312.
- Buhmann, A., Ihlen, O. & Aaen-Stockdale, C. (2019). Connecting The Dots: A Bibliometric Review of Habermasian Theory İn Public Relations Research. *Journal of Communication Management*, 23(4), 444-467.
- Compte-Pujol, M., Matilla, K. & Salvador H. (2018). Strategy and Public Relations: a Bibliometric Comparative Study. *Revista Latina de Comunicación Social*, 73, 748-765.
- Demir, D. Z., Sümer, F. E. & Karakaya, Ç. (2020). Halkla İlişkiler Modellerinin Bibliyometrik Analiz. *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences*, 58, 105-123.
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee D., Pandey N., & Lim, W. M. (2021). How to Conduct A Bibliometric Analysis: An Overview And Guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285-296.
- Dursun C. & Taşdemir E. (2021). Dijital Halkla İlişkiler Uygulamalarının Otomotiv Sektöründe Kullanımı: Renault ve Fiat’ın Facebook ve Twitter Paylaşımlarının İncelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(2), 662-692.
- Evans, A. Jane, T. & Scott J. (2011). Twitter as a Public Relations Tool, *Public Relations Journal*, 5(1), 1-20.
- Eyrich, N., Padman, M.L. & Sweetser, K.D., 2008. PR Practitioners’ Use of Social Media Tools and Communication Technology. *Public Relations Review*, 34 (4), 412-414.
- Geçit, E. (2020). *Dijital Çağda Tüketicinin Psikolojisi: Sanal Dünyada Alışveriş Dinamikleri*. Bakır, U. (Ed.), Pazarlama İletişimi Odağında Tüketim Psikolojisi, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Gifford, J. (2010). Digital Public Relations: E-Marketing’S Big Secret. *Continuing Higher Education Review*, 74, 62-72.

- Göksel, A. B. & Yurdakul N. B. (2006). *Temel Halkla İlişkiler Bilgileri*. İzmir: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Grunig, J. E. & Hunt, T. (1984). *Managing Public Relations*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Huang, Y.-H. C., Wu, F., & Huang, Q. (2017). Does Research on Digital Public Relations Indicate a Paradigm Shift? An Analysis and Critique of Recent Trends. *Telematics and Informatics*, 34(7), 1364–1376. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2016.08.012>.
- Kasemodel, M. G. C., Makishi, F., Souza, R. C. And Silva, V. L. (2016). Following The Trail of Crumbs: A Bibliometric Study on Consumer Behavior in The Food Science and Technology Field. *International Journal of Food Studies*, 5(1),73-83.
- Ki, Y., Pasadeos Y. & Tugce Ertem-Eray T. (2019). Growth of Public Relations Research Networks: A Bibliometric Analysis. *Journal of Public Relations Research*, 31(1), 5-31.
- Koç, H. İ. & Karanfiloğlu, M. (2022). *Dijitalleşen Halkla İlişkiler: Havayolu Taşımacılığında Dijital Halkla İlişkiler ve Müşteri İlişkileri Yönetimi*. Çerçi, Ü. Ö. (Ed.), Havacılıkta Halkla İlişkiler Çalışmaları, Konya: Palet Yayınları.
- Koçyiğit, M. (2017). *Dijital Halkla İlişkiler ve Online İtibar Yönetimi*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- İlgin Ö. H. & Ulupınar Ş. C. (2020). *Sosyal Sorumluluk Alanı Üzerine Yazılmış Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi*. Topçu Y. G., (Ed.), İletişimde Güncel Çalışmalar, Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Kasemodel, M. G. C., Makishi, F., Souza, R. C. And Silva, V. L. (2016). Following The Trail of Crumbs: A Bibliometric Study on Consumer Behavior in The Food Science and Technology Field. *International Journal of Food Studies*, 5(1),73-83. <https://doi.org/10.7455/ijfs/5.1.2016.a7>
- Oğuz, C. B. (2019). *Sosyal Medya, Büyük Veri ve Yapay Zekanın Dijital Halkla İlişkilerdeki Rolü*. Sarıoğlu, E. B. (Ed.) *Dijital Halkla İlişkiler*, Konya: Eğitim yayınevi, 117-138.
- Okay, A., & Okay, A. (2014). *Halkla İlişkiler: Kavram, Strateji ve Uygulamaları*. İstanbul: Der Yayınları.
- Öztürk, M. C. & Şardağı, E. (2019). Halkla İlişkiler Eğitiminde Dijitalleşme: Türkiye ve ABD’de Bulunan Üniversitelerdeki Halkla İlişkiler Programlarının Karşılaştırılması. *Erciyes İletişim Dergisi*, Özel Sayı 1, 125-142.

- Pasadeos Y. & Renfro B. (2009). A Bibliometric Analysis of Public Relations Research. *Journal of Public Relations Research*, 4, 167-187.
- Pelenk Özel, A. ve Yılmaz Sert, N. (2014). Dijital Halkla İlişkiler Aracı Olarak Kurumsal Bloglar: Türkiye’nin En Büyük 500 Şirketi Üzerine Bir Araştırma, *Global Media Journal: TR Edition*, 5 (9), 303-321.
- Peltekoğlu, F. B. (1998). *Halkla İlişkiler Nedir?*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Peltekoğlu F. B. & Askeroğlu E. D. (2019). Dijital Halkla İlişkiler: Fenomenler Dijital Marka Elçisi Olabilir Mi?. *Selçuk İletişim*, 12 (2): 1044: 1067.
- Permatasari, A. N., Soelistiyowati, E., Suastami, I. G.P. & Johan R. A. (2021). Digital Public Relations: Trend and Required Skills. *Jurnal ASPIKOM*, 6(2), 373-386.
- Uğurlu, F. & Yeşil, S. (2020). Halkla İlişkiler Uygulamalarında Kullanılan Modellerin Hofstede’in Kültür Boyutları ile İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *BEÜ İİBF AİD*, 5(1), 39-55.
- Vercic, D., Vercic, A. T., & Sriramesh, K. (2015). Looking for digital in public relations. *Public Relations Review*, 41(2), 142–152. <https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2014.12.002>.
- Yıldırım, G. (2015). *Temel Kavramlar*. Yıldırım G. & Utma S. (Ed.) Halkla İlişkiler I-II, İstanbul Lisans Yayınevi.

BÖLÜM 8

DİJİTAL MEDYADA MAKRO ETKİLEYİCİLERİN ELEKTRONİK AĞIZDAN AĞIZA İLETİŞİM PRATİKLERİ: INSTAGRAM ÖRNEĞİ

Gözde Bilir Özsvaşıcı

GİRİŞ

İletişim teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde insanlar arasındaki mesafeler giderek kısalmaktadır. Teknolojinin yer mekân sınırlarını ortadan kaldırması, iletişimin anlık ve hızlı gerçekleşmesini sağlamaktadır. Bu durum insanların dünyanın her neresinde olursa olsun yaşanan tüm gelişmelerden anlık olarak haberdar olmasını sağlamaktadır. Yaşadığımız bu dijital dönüşüm ile birlikte mesafelerin ortadan kalkması türlü değişimi de beraberinde getirmiştir.

Tüketicinin marka, ürün ve hizmete ilişkin bilgi ve deneyimlere saniyeler içinde erişebilmesi, günümüz dünyasında pazarlama faaliyetlerinin önemini bir kez daha ortaya çıkarmıştır. Tüketicilerin deneyimledikleri ürün ve hizmetlere yönelik geri bildirimlerini çevrim içi ortamlarda paylaşması ve paylaşma hızının günden güne artması ağızdan ağıza iletişim kavramının elektronik ağızdan ağıza iletişim olarak değişmesine neden olmuştur. Reklam maliyetlerinin artması ile tüketicilerin reklama karşı inançlarının azalmasından dolayı işletmelerde bir strateji olarak sıklıkla uygulanmaktadır.

İşletmeler, kampanya mesajlarında e-etkileyici kullanımı aracılığıyla ürün ve markaları hakkında farkındalık yaratarak, tüketicileri ürünlerini satın almaya motive

markalara ilişkin yapılan paylaşımlar, tüketicilerin beklentilerini, algılarını ve davranışlarını yönlendirebilmektedir (Knoll & Proksch, 2015, s. 401). Tüketiciler, sosyal medyada diğer tüketicileri gözlemler, iletişim ve etkileşim kurar. Bu şekilde tüketiciler kendi davranışlarını şekillendiren bilgiler kazanmaktadırlar (Chan & Ngai, 2011, s. 490). Çünkü marka ve ürünlere yönelik tüketiciler tarafından paylaşılan içerikler, şeffaf, dürüst ve ayrıntılı bilgiler içermektedir (Geçit, 2020, s. 282).

KAYNAKÇA

- Abidin, C. (2016). "Aren't these just young, rich women doing vain things online?": Influencer selfies as subversive frivolity. *Social media+ society*, 2(2).
- Akar, E. (2009). Pazarlama Bağlamında Geleneksel ve İnternette Ağızdan Ağıza İletişim: Kuramsal Bir Çerçeve. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32, 113-134.
- Amelina, D., & Zhu, Y.-Q. (2016). *Investigating Effectiveness of Source Credibility Elements on Social Commerce Endorsement: the Case of Instagram in Indonesia*.
- Amos, C., Holmes, G., & Strutton, D. (2008). Exploring the relationship between celebrity endorser effects and advertising effectiveness: A quantitative synthesis of effect size. *International journal of advertising*, 27(2), 209-234.
- Anderson, N. (1998). The people make the paradigm. *Journal of Organizational Behavior*, 323-328.
- Aslan, A., & Ünlü, D. (2016). nstagram fenomenleri ve reklam ilişkisi: Instagram fenomenlerinin gözünden bir değerlendirme. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 41-65.
- Avcılar, M. Y., Açar, M., & Külter Demirgüneş, B. (2018). nstagram reklamlarında ürün destekçisi olarak sosyal medya fenomeni kullanımının reklama yönelik tutum ve e-wom niyetine etkilerinin incelenmesi. *Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*(21), 1-27.
- Bansal, H., & Voyer, P. (2000). Word-of-mouth processes within a services purchase decision context. *Journal of service research*, 3(2), 166-177.
- Baumeister, R., Bratslavsky, E., Finkenauer, C., & Vohs, K. (2001). Bad is stronger than good. *Review of general psychology*, 5(4), 323-370.
- Belgin, B. (2015). Elektronik Ağızdan Ağıza İletişimin Tüketici Satın Alma Kararına Etkisi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*(609), 63-72.

- Bickart, B., & Schindler, R. (2001). Internet forums as influential sources of consumer information. *Journal of interactive marketing*, 15(3), 31-40.
- Brown , J., & Reingen, P. (1987). Social ties and word-of-mouth referral behavior. *Journal of Consumer research*, 14(3), 350-362.
- Brown, D., & Hayes, N. (2008). *Influencer marketing: Who Really Influences Your Customers?*. Oxford, UK: Butterworth-Heinemann.
- Burgaz, A. (2014). Halkla İlişkilerde Sosyal Medya Kullanımı ve Sosyal Medyada Pazarlama . İstanbul.
- Campbell, C., & Farrell, J. R. (2020). More than meets the eye: The functional components underlying influencer marketing. *Business horizons*, 63(4), 469-479.
- Canca, D. (2018). Dijital Reklamcılıkta Elektronik Ağızdan Ağıza İletişim ve Fenomen Kullanımı Arasındaki İlişki: Bobbi Brown Markasına Yönelik Niteliksek Bir Çalışma. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi .
- Carl, W. J. (2006). What's all the buzz about? Everyday communication and the relational basis of word-of-mouth and buzz marketing practices. *Management Communication Quarterly*, 19(4), 601-634.
- Chan, Y., & Ngai, E. (2011). "Conceptualising Electronic Word-of-Mouth Activity: An Input-Process-Output Perspective". *Marketing Intelligence & Planning*, 29(5), 480-490.
- Cheung, M.-S., Anitsal, M., & Anitsal, I. (2007). Revisiting word-of-mouth communications: a cross-national exploration. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 15(3), 235-249.
- Cova, B., & Cova, V. (2002). Tribal marketing: The tribalisation of society and its impact on the conduct of marketing. *European journal of marketing*, 36(5-6), 595-620.
- Daugherty, T., & Hoffman, E. (2014). eWOM and the importance of capturing consumer attention within social media. *Journal of Marketing Communications*, 20(1-2), 82-102.
- Daugherty, T., & Hoffman, E. (2014). eWOM and the importance of capturing consumer attention within social media. *Journal of Marketing Communications*, 20(1-2), 82-102.
- De Valck, K., Van Bruggen, Gerrit H, & Wierenga, Berend. (2009). Virtual communities: A marketing perspective. *Decision support systems*, 47(3), 185-203.
- Derbaix, C., & Vanhamme, J. (2003). investigation, Inducing word-of-mouth by eliciting surprise--a pilot. *Journal of economic psychology*, 24(1), 99-116.

- Dhar, R., & Nowlis, S. (1999). The effect of time pressure on consumer choice deferral. *Journal of Consumer Research*, 369-384.
- Djafarova, E., & Rushworth, C. (2017). Exploring the Credibility of Online Celebrities' Instagram Profiles in Influencing the Purchase Decisions of Young Female Users. *Computers in human behavior*, 68, 1-7.
- Duncan, B., & Hayes, N. (2008). *Influencer marketing*. Routledge.
- Ennew, C., Banerjee, T., & Li, D. (2000). The meaning of word of mouth communication: empirical evidence from India. *International Journal of Bank Marketing*, 18(2), 75-83.
- Ergün, G. S., & Akgün, Ö. (2016). Ağızdan Ağıza İletişim Kavramının Önemi Üzerine Kuramsal Bir Çalışma: Turizm Araştırmaları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 12, 152-175.
- Fill, C. (1999). *Marketing communications: contexts, contents and strategies*. Prentice Hall London.
- Fleck, N., Korchia, M., & Le Roy, I. (2012). Celebrities in advertising: looking for congruence or likability? *Psychology and Marketing*, 29(9), 651-662.
- Fulgoni, G. M. (2016). In the digital world, not everything that can be measured matters: How to distinguish "valuable" from "nice to know" among measures of consumer engagement. *Journal of Advertising Research*, 56(1), 9-13.
- Geçit, E. (2020). Dijital Çağda Tüketimin Psikolojisi: Sanal Dünyada Alışveriş Dinamikleri. E. Geçit içinde, *Pazarlama İletişimi Odağında Tüketim Psikolojisi* (s. 271-289). Nobel.
- Godes, D., Mayzlin, D., Chen, Y., Das, S., Dellarocas, C., Pfeiffer, B., . . . Verleggh, P. (2005). The firm's management of social interactions. *Marketing letters*, 16, 415-428.
- Güçdemir, Y. (2017). *Sosyal Medya Halkla İlişkiler, Reklam ve Pazarlama*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Gülmez, M. (2011). İnternet üzerinde ağızdan ağıza pazarlama uygulama örnekleri. *Journal of Internet Applications and Management*, 2(1), 29-36.
- Hansen, S. S., & Lee, J. (2013). What Drives Consumers To Pass Along Marketer Generated eWOM in Social Network Games? Social and Game Factors In Play. *Journal Of Theoretical And Applied Electronic Commerce Research*, 88-107.
- Hennig-Thurau, T., & Walsh, G. (2003). Electronic word-of-mouth: Motives for and consequences of reading customer articulations on the Internet. *International journal of electronic commerce*, 8(2), 51-74.

- Hennig-Thurau, T., Gwinner, K. P., Walsh, G., & Gremler, D. D. (2004). Electronic word-of-mouth via consumer-opinion platforms: what motivates consumers to articulate themselves on the internet? *Journal of interactive marketing*, 38-52.
- Hyeon-Cheol, K., & Jae-Yeob, J. (2016). Effect of celebrity endorsement in marketing of musicals: Poster versus social networking site. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 44(8), 1243-1253.
- Jahnke, M. (2018). Ist Influencer-Marketing wirklich neu?
- Jin, S., & Phua, J. (2014). Following Celebrities' Tweets About Brands: The Impact of Twitter-Based Electronic Word-of-mouth on Consumers' Source Credibility Perception, Buying Intention, and Social Identification with Celebrities. *American Academy Advertising*, 43(2), 181-195.
- Jin, S., Hahm, J., & Phua, J. (2017). Celebrity-Endorsed E-Cigarette Brand Instagram Advertisements: Effects on Young Adults' Attitudes towards E-Cigarettes and Smoking Intentions. *Journal of Health Psychology*, 1-12.
- Jin, S.-A. A., & Phua, J. (2014). Following celebrities' tweets about brands: The impact of twitter-based electronic word-of-mouth on consumers' source credibility perception, buying intention, and social identification with celebrities. *Journal of advertising*, 43(2), 181-195.
- Jones, S., Aiken, K., & Boush, D. (2009). Integrating experience, advertising, and electronic word of mouth. *Journal of Internet Commerce*, 8(3-4), 246-267.
- Kalpakiöğlu, N. ü. (2015). Bir pazarlama iletişimi unsuru olarak e-wom'un turizm ürünleri tercihinde etkisi. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 66-90.
- Kang, J. (2011). Social Media Marketing In The Hospitality Industry: The Role Of Benefits In Increasing Brand Community Participation And The Impact Of Participation On Consumer Trust And Commitment Toward Hotel And Restaurant Brands. Iowa State University.
- Karaca, Y. (2010). *Tüketici Satın Alma Kararı Sürecinde Ağızdan Ağıza Pazarlama*. İstanbul: Beta.
- Keller, E., & Berry, J. (2003). *The influentials: One American in ten tells the other nine how to vote, where to eat, and what to buy*. Simon and Schuster.
- Ketelaar, P., Janssen, L., Vergee, M., van Reijmersdal, E., Crutzen, R., & Riet, J. (2016). The success of viral ads: Social and attitudinal predictors of consumer pass-on behavior on social network sites. *Journal of Business Research*, 69(7), 2603-2613.

- Kılıçer, T., & Öztürk, A. (2012). Tüketicilerin Satın Alma Kararlarında Ağızdan Ağıza İletişimin Etkisi: Eskişehir İlinde Bir Uygulama . *Tüketici Yazıları III - Tüpadem*, 25-43.
- Knoll, J., & Matthes, J. (2017). The effectiveness of celebrity endorsements: a meta-analysis. *Journal of The Academy of Marketing Science*, 45, 55-75.
- Knoll, J., & Proksch, R. (2015). Why We Watch Others' Responses to Online Advertising – Investigating Users' Motivations for Viewing User-Generated Content in The Context of Online Advertising. *Journal of Marketing Communication*, 400-412.
- Koçyiğit, M., & Çakırkaya, M. (2018). Pazarlama İletişimi Bağlamında eWOM Arama Motivasyonları ile Tüketici Temelli Marka Değeri Arasındaki İlişkiyi Tespit Etmeye Yönelik Bir Araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 10(4), 46-67.
- Korotina, A., & Jargalsaikhan, T. (2016). *Attitude towards Instagram micro-celebrities and their influence on consumers' purchasing decisions*.
- Kutthakaphan, R., & Chokesamritpol, W. (2013). *The use of celebrity endorsement with the help of electronic communication channel (Instagram): Case study of Magnum ice cream in Thailand*.
- Lam, D., & Mizerski, D. (2005). The effects of locus of control on word-of-mouth communication. *Journal of Marketing Communications*, 11(3), 215-228.
- Lee, M. K., Cheung, C. M., Lim, K. H., & Ling Sia, C. (2006). Understanding customer knowledge sharing in web-based discussion boards: An exploratory study. *Internet research*, 16(3), 289-303.
- Lee, M., & Youn, S. (2009). Electronic word of mouth (eWOM) How eWOM platforms influence consumer product judgement. *International journal of advertising*, 473-499.
- Lopez, M., & Sicilia, M. (2014). Determinants of E-WOM influence: The role of consumers' internet experience. *Journal of theoretical and applied electronic commerce research*, 9(1), 28-43.
- MarketingTürkiye. (2022). 09 03, 2023 tarihinde www.marketingtürkiye.com.tr: <https://www.marketingturkiye.com.tr/haberler/yeni-bir-cilginlik-airfryer/> adresinden alındı
- Marwick, A., & Boyd, D. (2011). To see and be seen: Celebrity practice on Twitter. *The International Journal of Research into New Media Technologies*, 139-158.
- Mauri, A., & Minazzi, R. (2013). Web reviews influence on expectations and purchasing intentions of hotel potential customers. *International journal of hospitality management*, 34, 99-107.

- McWilliam, G. (2000). Building stronger brands through online communities. *MIT Sloan Management Review*, 41(3), 43.
- Morin, D., Ivory, J., & Tubbs, M. (2012). Celebrity and Politics: Effects of Endorser Credibility and Sex on Voter Attitudes, Perceptions, and Behaviors. *The Social Science Journal*, 49(4), 413-420.
- Müftüoğlu, S., Babur, N., & Ülker, Y. (2018). Elektronik ağızdan ağıza iletişim (ewom) kanalı olarak youtube vloggerların satın alma niyeti oluşumundaki rolü. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(9), 231-254.
- Nanji, A. (2017). The State of Influencer Marketing. www.marketingprofs.com.
- Naylor, G., & Kleiser, S. (2000). Negative versus positive word-of-mouth: An exception to the rule. *The Journal of Consumer Satisfaction, Dissatisfaction and Complaining Behavior*, 13, 26-36.
- Odabaşı, Y., & Barış, G. (2003). *Tüketici Davranışı*. İstanbul: MediaCat Akademi.
- Özaltın Türker, G. (2014). Tüketici Satın Alma Karar Sürecinde Ağızdan Ağıza İletişimin Rolü Ve Aaı'nın Etkinlik Düzeyini Belirleyen Faktörlerin İncelenmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32(17), 151-177.
- Özer, L., & Anteplioğlu, P. (2005). Hizmet SATın Alma Sürecinde Kulaktan Kulağa İletişimin Etkisi . *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), 203-224.
- Pieters, R., Warlop, L., & Wedel, M. (2002). Breaking through the clutter: Benefits of advertisement originality and familiarity for brand attention and memory. *Management science*, 48(6), 765-781.
- Rensink, J. (2013). hat motivates people to write online reviews and which role does personality play?: a study providing insights in the influence of seven motivations on the involvement to write positive and negative online reviews and how five personality traits play a ro. *Master Thesis*. University of Twente.
- Scott, C. (2016). Using Micro-Influencers to Create Word of Mouth. *Promotional Marketing*.
- Scott, D. (2007). *he New Rules of Marketing and PR: How to Use News Releases, Blogs, Podcasting, Viral Marketing & Online Media to Reach Buyers Directly*. New Jersey: John Wiley & Sons Inc.
- Sen, S., & Dawn, L. (2007). Why are you telling me this? An examination into negative consumer reviews on the web. *Journal of interactive marketing*, 76-94.
- Sexton, D. E. (2015). Managing brands in a prickly digital world. *Journal of Advertising Research*, 55(3), 237-241.

- Silberman, G. (2006). *Ağızdan Ağıza Pazarlama*. İstanbul: Mediacat.
- Singh, J. (1988). Consumer complaint intentions and behavior: definitional and taxonomical issues. *Journal of marketing*, 52(1), 93-107.
- Sun, T. a., Seounmi , W., & Kuntaraporn, M. (2006). Online word-of-mouth (or mouse): An exploration of its antecedents and consequences. *Journal of computer-mediated communication*, 11(4), 1104-1127.
- Sundaram, D., Mitra, K., & Webster, C. (1998). *Word-of-mouth communications: A motivational analysis*. ACR North American Advances.
- Sung, Y., & Kim, J. (2010). Effects of brand personality on brand trust and brand affect. *Psychology & Marketing*, 27(7), 639-661.
- Till, B., & Busler, M. (2000). The match-up hypothesis: Physical attractiveness, expertise, and the role of fit on brand attitude, purchase intent and brand beliefs. *Journal of advertising*, 29(3), 1-13.
- Ulaş, S., & Alkan, Z. (2020). Marka Etkileşimi ve Influencer (Etkileyici) Lar: Bobby Brown Kampanyası Örneği. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli E-Dergisi*, 6(91).
- WeAreSocial. (2023, 09 02). *We Are Social Digital Report 2023*. We Are Social: <https://datareportal.com/reports/digital-2023-turke> adresinden alınmıştır
- Westbrook, R. A. (1987). Product/consumption-based affective responses and postpurchase processes. *Journal of marketing research*, 24(3), 258-270.
- Wiedmann, K.-P., Hennigs, N., & Langner, S. (2010). Spreading the word of fashion: Identifying social influencers in fashion marketing. *Journal of Global Fashion Marketing*, 142-153.
- Yazıcı, M. U. (2018). Elektronik ağızdan ağıza iletişim: Tüketici motivasyonlarına göre elektronik ağızdan ağıza iletişim platformlarından sosyal medya kullanımı . İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yeh, Y.-H., & Choi, S. M. (2011). MINI-lovers, maxi-mouths: An investigation of antecedents to eWOM intention among brand community members. *Journal of marketing communications*, 17(3), 145-162.
- Yoon, D., & Kim, Y.-K. (2016). Effects of self-congruity and source credibility on consumer responses to coffeehouse advertising. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 25(2), 167-196.

BÖLÜM 9

COVID-19 PANDEMİ DÖNEMİNDE SEYAHAT ACENTALARINDA DİJİTAL KRİZ İLETİŞİMİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA¹

Dr. Öğr. Üyesi Melis Yalçın

GİRİŞ

Tüm dünyada etkisinin görüldüğü Covid-19 pandemisi, küresel bir kriz oluşturarak birçok sektörü olduğu gibi turizm sektörünü de etkilemiştir. Bu süreçte kurumlar, sözü edilen krizin olumsuz etkilerini azaltmak için alternatif çözümler aramaya başlamışlardır. Bilgi iletişim teknolojilerin yaygın kullanımı, kriz yönetim süreçlerinde dijital platformların önemini daha da artırarak, kriz sürecinde tüm alanlarda bilgi iletişim teknolojilerinin aktif kullanılmasına yol açmıştır. Dijital kriz iletişimi, kriz yönetim süreçlerinde vazgeçilmez bir unsur hâline gelmektedir. Kurumların imaj ve itibarlarını korumak ve daha da geliştirmek için etkili kriz iletişim stratejileri uygulamaları gerekmektedir. Paydaşlarla kurulan etkili iletişimde, zamanında ve doğru biçimde bilgilendirme yapılması, şeffaflık ilkesi çerçevesinde hareket edilmesi, proaktif yaklaşım sergilenmesi ve geri bildirimlerin analiz edilmesi, elzem görülmekte, bu durum, kurumları ileriye taşımada aktif rol oynamaktadır. Krizi ortaya çıkaran etmenlerin farkına varılması, krizin hangi evrede yer aldığıнын tespit edilmesi, hangi kriz türünün içinde

¹ Bu çalışma, 2020 yılında Üsküdar Üniversitesi tarafından düzenlenen 8.Uluslararası İletişim Günleri/ Dijital Çağda Kriz İletişimi Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuş ve bildiri kitapçığında özet olarak yayınlanmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; turizm sektöründe yer alan seyahat acentaları, pandemi krizinden belirgin şekilde etkilenmiştir. Şikayetvar.com sitesinde yer alan müşteri şikâyet içeriklerine bakıldığında müşterilerin firmaların pandemi krizinde sundukları hizmeti eleştirerek, personelin ilgisizlik gösterdikleri, yanlış bilgilendirdikleri, çelişkili ve tutarsız ifadeler kullandıkları tespit edilmiştir. En çok şikâyet edilen konu ise rezervasyon iptali ve ücret iade sorunu olmuştur. Müşteriler, seyahat acentalarının bu konuda çoğu zaman net bir bilgi vermediklerini belirtmiştir. Bu durum, müşterilerin daha fazla kaygı ve stres yaşamalarına sebep olmuştur.

Kriz sürecinde yetersiz bilgi, yavaş ya da gecikmeli geri bildirim veren, çözüm odaklı yaklaşmayan ve şeffaf olamayan firmalardan müşteriler şikâyetçi olmuştur. Etkili kriz iletişimi kuramayan firmalar, bu süreçte hedef kitlenin güvenini zedelemiştir. Firmalar arası şikayetvar.com'daki şikâyet sayısına bakıldığında en yüksek şikâyet sayısının Jolly tur'a ait olduğu, sonrasında ise Ets turun geldiği görülmektedir. Diğer yandan en düşük şikâyet sayısına sahip firmanın otelz.com olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Argan, M. T., Arıcı,A. (2019). Sağlık İletişiminde E-Şikayet: Hastaların ve Hasta Yakınlarının Şikayetvar.com Paylaşımları Üzerine Bir Araştırma, *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 31, 339-355.
- Bulduklu, Y., Karaçor, S. (2017). Sağlık Hizmetlerinde Kriz İletişimi ve Yeni Medya, *Atatürk İletişim Dergisi*, Sayı:14, 279-296.
- Coombs, T. W. (2018). *Revising Situational Communication Theory: The Influces of Social Media on Crisis Communication, Theory and Practice (pp. 21-38)*, Social Media and Crisis Communication (Ed. Lucinda Austinand Yan Jin), RoutledgeTaylor and Francis Group New York and London.
- Dhar, S., Bose,I. (2022). Victim Crisis Communication Strategy on Digital Media: A Study of the COVID-19 Pandemic, *Elsevier Decion Support Systems*, Volume: 161, 1-12.
- Didiş, N. , Özcan, Ö. ve Abak, M. (2008). Öğrencilerin Bakış Açısıyla Kuantum Fiziği: Nitel Çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 34, 86- 94.
- Kabadayı, M., Kardeş, N. (2020). Kovid-19'un (Koronavirüsün) Yerli Turist Davranışı ve Seyahat Eğilimlerine Etkileri, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4 (4), 3703-3719.
- Ketter, E., Avraham, E. (2021). #StayHome Today So We Can #TravelTomorrow: Tourism Destinations' Digital Marketing Strategies During the Covid-19 Pandemic, *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 38(8), 819-832.

- Köksoy, E. (2021). Dijital Çağda Kriz İletişimi: Pandemi Etkisi, *International Social Scientist Studies Journal*, 7(87), 3732-3742.
- Koçyiğit, A. (2023). *Dijital Çağda Sosyal Medya Kullanımı ve Kriz İletişimi, Dijital Çağda Halkla İlişkiler*, Editör: Abdülhakim Bahadır Darı, Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Kuşay, Y. (2017). Proaktif ve Reaktif Kriz İletişiminde Alışveriş Merkezlerinin İletişim Stratejileri, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(2), 379-396.
- Li, S., Wang, Y., Filieri, R., Zhu, Y. (2022). Eliciting Positive Emotion Through Strategic Responses to COVID-19 Crisis: Evidence from the Tourism Sector, *Elsevier Tourism Management*, Volume: 90, 1-14.
- Nguyen, M. H., Gruber, J., Fuchs, J., Marler, W., Hunsaker, A., Hargittai, E. (2020). Changes in Digital Communication During the COVID-19 Global Pandemic: Implications for Digital Inequality and Future Research, *Social Media+Society Journal*, July September 2020, 1-6.
- Quality Management Awards (2019). <https://www.turizmebakis.com/turkiyenin-en-buyuk-seyahat-acentalari/>, Erişim Tarihi: 30 Mart 2020.
- Öksüz, B., Batu, M. (2017). Kriz İletişimi ve Turizm: 2016 Yılı Terör Saldırıları, *Egemia*, Sayı: : 1, 85-108.
- Sigala, M. (2020). Tourism and COVID-19: Impacts and Implications for Advancing and Resetting Industry and Research, *Elsevier Journal of Business Research*, Volume: 117, 312-321.
- Tursab, (2020). Covid-19 Sürecinde Türkiye ve Dünya Turizmi Değerlendirmesi, <https://www.tursab.org.tr/assets/assets/uploads/arastirmalar/covid-19-surecinde-turkiye-ve-dunya-turizmi.pdf>, Erişim Tarihi 30 Mart 2020.
- Veil, S., Buehner, T., Palenchar, M. (2011). A Work-In-Process Literature Review: Incorporating Social Media in Risk and Crisis Communication, 19(2), *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 110-122.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

İnternet Kaynakları

<https://www.sikayetvar.com/>, Erişim Tarihi: 30 Mart 2020.

<https://www.etimolojiturkce.com>, Erişim Tarihi: 12.09.2023.

<https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 12.09.20123.

BÖLÜM 10

DİJİTAL DİPLOMASİ PERSPEKTİFİNDEN KÖRFEZ ÜLKELERİ VE TÜRKİYE DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI TWITTER KULLANIMLARI

Dr. Öğr. Üyesi Esra Tüylüoğlu

GİRİŞ

Bundan tam yüzyıl önce 24 Temmuz 1923'te İsviçre'nin Lozan kentinde yapılan barış görüşmeleri sonucunda Lozan Barış Antlaşması, antlaşma taraflarının hükûmetlerinden gereken yetkiyi almalarının ardından Lozan Üniversitesi Salonu'nda düzenlenen törenle imzalandı. Lozan barış görüşmeleri ve antlaşması geleneksel diplomasinin Türkiye tarihi açısından en canlı örneklerindedir.

Bundan doksan dokuz yıl sonra 22 Temmuz 2022'de İstanbul'da Türkiye, Birleşmiş Milletler, Ukrayna ve Rusya temsilcilerinin katılımıyla, dört aylık görüşmelerin sonunda Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması imzalandı. Yine diplomatlar ve devlet adamlarının yer alması ile yüzyıl öncesine benzemekle birlikte bu görüşmelerdeki en büyük farklılık, dijital diplomasinin etkisinin açıkça görülmesiydi. Dolmabahçe Sarayı'nda imzalanan anlaşmayı basın ve medya çalışanları dizüstü bilgisayarlarıyla aktarırken görüşmeler internet üzerinden tüm dünyaya ulaşmaktaydı. Gelişmeler, canlı televizyon bağlantıları ile birlikte sosyal medyaya anında yansıtılmaktaydı. Twitter gibi sosyal medya platformları, görüşmelerin başlangıcından sonuna kadar dijital ve siber diplomasinin araçları olarak kullanılmıştır (BBC, 2022). Günümüzde de dijital ya da siber diplomasinin doğuşuna mı şahitlik ediyoruz sorusu sorulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Anadolu Ajansı. (2023). “Kremlin: Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması durduruldu”, 17.07.2023. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kremlin-karadeniz-tahil-koridoru-anlasmasi-durduruldu/2947583> Erişim Tarihi: 16.08.2023.
- Albayrak, O. (2023). Dijital Diplomasi: Diplomasi 3.0. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22(46), 493-508. doi: 10.46928/iticusbe.1288805
- Al-Mansouri T, Al-Mohannadi H, Feroun. M. (2021). Digital Diplomacy During the First 100 Days: How GCC Ministries Of Foreign Affairs And Ministers Tweeted The Blockade. *QScience Connect* (Special Issue: Thesis), (2):1, s. 1-15. <http://doi.org/10.5339/connect>.
- AsiaNews. (2014). “Twitter’s Growth Among Saudi Users “highest in The World”, 01 Ekim 2014, <https://www.asianews.it/news-en/Twitter's-growth-among-Saudi-users-highest-in-the-world-30000.html> Erişim Tarihi: 20.08.2023.
- BBC. (2022). “Tahıl Koridoru Anlaşması: Beyaz Saray ve AB, İstanbul’daki Anlaşmayı “Memnuniyetle Karşıladi”, 22 Temmuz 2022. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-62261317> Erişim Tarihi: 16.08.2023.
- Bjola, C. (2015). Introduction: Making Sense of Digital Diplomacy. C. Bjola ve M. Holmes. (eds.), *Digital Diplomacy: Theory and practice*, New York: Routledge, 1-10.
- Berlitz. (2023). The Most Spoken Languages in The World, 06 Şubat 2023, <https://www.berlitz.com/blog/most-spoken-languages-world> Erişim Tarihi: 16.08.2023.
- Borondo, J., Morales, A., Losada, J.C., & Benito, R.M. (2012). Characterizing and Modeling An Electoral Campaign in The Context of Twitter: 2011 Spanish Presidential Election as a Case Study. *Chaos: An Interdisciplinary Journal of Nonlinear Science*, 22(2), 023138(2012), doi: 10.1063/1.4729139.
- Calabresi, M. (2016). “How Russia Wants to Undermine the U.S. Election”, *Time*, 29 Eylül 2016. <https://time.com/magazine/us/4512760/october-10th-2016-vol-188-no-14-u-s/>
- Dizard, WP. (2001). *Digital Diplomacy: U.S. Foreign Policy in the Information Age*. Westport: Praeger.
- Fathi, S. (2008). From Generating Awareness to Managing Reputations: Why Your Company Needs To Twitter. *Public Relations Tactics*, 15(10), s. 16.
- Hong, H. (2013). Government Websites and Social Media’s Influence on Government Public Relationships. *Public Relations Review*, 39(4), 346–356. <http://dx.doi.org/10.1016/j.pubrev.2013.07.007>.
- Karagülle, A. (2017). *Digital Diplomacy 101: Digital Media, as an Instrument of Public Diplomacy and Exploring Digital Diplomacy*, Independently Published.

- Lee, E.J., & Oh, S.Y. (2012). To Personalize or Depersonalize? When and How Politicians' Personalized Tweets Affect The Public's Reactions. *Journal of Communication*, 62(6), 932–949. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1460-2466.2012.01681.x>.
- Lee, E.J., & Shin, S.Y. (2012). Are They Talking To Me? Cognitive and Affective Effects of Interactivity In Politicians' Twitter Communication. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 15(10), 515–535. <http://dx.doi.org/10.1089/cyber.2012.0228>.
- Lundby, K. (2009). *Mediatization: Concept, Changes, Consequences*. New York: Peter Lang Publishing Inc.
- Matei, A. (2020). The Age of Blund Diplomacy? Twitter can be Used to Escalate Global Conflict, Study Says, *The Guardian*, 21 Temmuz 2020, <https://www.theguardian.com/technology/2020/jul/21/twitter-global-conflict-study-technology>,_Erişim Tarihi: 16.08.2023
- MFA. (2023). Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi (KİK), <https://www.mfa.gov.tr/korfez-arap-ulkeleri-isbirligi-konseyi.tr.mfa>, Erişim Tarihi:16.08.2023.
- Miller, V. (2011). *Understanding Digital Culture*. London: Sage.
- Potter, E. (2018). The Evolving Complementarity of Nation-Branding and Public Diplomacy: Projecting the Canada Brand through 'Weibo Diplomacy' in China. *Canadian Foreign Policy Journal*, 24(2), 223–37.
- Rao, N. (2017). "Diplomacy in the age of social media", *The Wire*, 19 Temmuz 2017, <https://thewire.in/diplomacy/foreign-relations-diplomacy-social-media>
- Rest of World (2023). What languages dominate the Internet?, 7 Haziran 2023, <https://restofworld.org/2023/internet-most-used-languages/> Erişim Tarih: 17.08.2023.
- Saffer, A.J., Sommerfeldt, E.J., ve Taylor, M. (2013). The Effects Of Organizational Twitter Interactivity On Organization–Public Relationships. *Public Relations Review*, 39(3), 213–215. <http://dx.doi.org/10.1016/j.pubrev.2013.02.005>.
- Statista. (2023). Number of Twitter Users Worldfrom From 2019 To 2024, <https://www.statista.com/statistics/303681/twitter-users-worldwide/> (Erişim Tarihi: 18.08.2023.
- Stieglitz, S., & Dang-Xuan, L. (2013). Emotions and information diffusion in social media—Sentiment of microblogs and sharing behavior. *Journal of Management Information Systems*, 29(4), 217–248. <http://dx.doi.org/10.2753/MIS0742-1222290408>.
- Teprsta, T. v.d. (2012). "Toward A Realtime Twitter Analysis During Crises For Operational Crisis Management", Conference: 9th International ISCRAM Conference, Vancouver: Canada.
- Twiplomacy (2022). World Leader Power Ranking, https://www.twiplomacy.com/_files/ugd/39473c_796ddb90bdd6484484476fdbb98927e2.pdf

BÖLÜM 11

GÖRSEL EFEKTİN EVRİMİ: TELEVİZYONDAN ONLINE PLATFORMLARA DÖNÜŞÜM VE TÜRKİYE’DE YERLİ YAPIMLARIN GÖRSEL EFEKTE UYUM SÜRECİ²

Abmet Akgül
Dr. Öğr. Üyesi Halit Kartal

GİRİŞ

İnsanoğlunun görsel yolculuğu mağara duvarlarına çizilen resimler ile başlamıştır. Her ne kadar hangi amaçla çizildikleri bugün bile kesin olarak belirlenemese de günümüzde bu resimler o döneme ait birer görsel eser ve insanlık tarihinin ilk görsel çalışmaları olarak yerini almaktadır. Mağara duvarlarına çizilen resimler ilerleyen dönemlerde birer sanat eseri olarak kabul edilen resim sanatına dönüşmüştür. Dönemin araçlarını kullanan sanatçılar, farklı materyaller ve teknolojiler kullanarak sanatsal çalışmalarını gerçekleştirmiştir. Kâğıdın icat edilmesi, boya ve fırça üretim tekniklerinin ilerlemesi resim sanatında da yaratıcılığın önünü açmıştır. Fotoğrafın icadı ise insanın görsel yolculuğunun bir başka evresidir. Optiğin devreye girmesi ile hem üretim süreci hem de üretim teknikleri gelişmeye başlamıştır. Fotoğrafın icadı sadece tekniğin gelişmesini beraberinde getirmemiştir. Aynı zamanda sanatsal üretimin daha geniş kitlelere

2 Bu çalışma birinci yazarın “Online İçerik Sağlayıcılarının Türkiye’de Hizmet Vermeye Başlamasının Yerli Yapımların Görsel Efekt Kullanımına Etkisi” adlı tezinden üretilmiştir.

yatırımların yükselmesine sebep olmaktadır. Türkiye’de yapılan yerli üretimlerin kalitesi arttıkça, bu yapımlar uluslararası pazarda daha fazla dikkat çekebilir. Bu durum, ülkenin kültürel zenginliğinin ve kaliteli yapımlarının daha geniş kitlelere ulaşmasına yardımcı olabilir.

Sonuç olarak, yerli yapımların görsel efekt kalitesi yabancı platformların Türkiye’de faaliyet göstermeye başlamasıyla olumlu yönde değişim ve gelişim yaşamıştır. Teknolojinin de bu süreci desteklemesiyle görsel efekt kullanımında son yıllarda önemli bir ilerleme kaydedilmiştir. Bu kazanımların devam ettirilmesi ve görsel efekt sektörünün Türkiye’de geliştirilebilmesi için, devlet ve özel sektör tarafından desteklenmesi, iş gücünün niteliğinin yükseltilmesi, teknolojik altyapının güncellenmesi, eğitimlerin artırılması, İŞKUR vb. devlet kurumlarında görsel efekt sektöründeki uluslararası meslek adlarının ve departmanlarının tanımlanması, kabul görmesi ve dijital pazarlama stratejilerinin etkin bir şekilde kullanılması, Türkiye’deki görsel efekt sektörünün daha da ilerlemesine ve yerli yapımların görsel efekt kalitesinin daha çok artmasına olanak sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

(tarih yok). *Thesaurus for Led Technology*. roevisual.

Brinkmann, R. (2008). *The Art and Science of Digital Compositing, Second Edition: Techniques for Visual Effects, Animation and Motion Graphics*. San Francisco, USA: Morgan Kaufmann.

Bugaj, S. V. (2010). Complete Animation. J. A. Okun, & S. Zwerman içinde, *The VES Handbook of Visual Effects* (s. 737-782). Burlington, USA: Focal Press.

Çalışır, İ. (2015). İnternet Protokolü Televizyon (IPTV) Hizmetinin Yaygınlaşma (ma) Nedenleri: Dünya’da ve Türkiye’de Oyuncuların Çözümlemesi. *İlef*, 3(1), 31-51.

Exploring the History of Motion Capture. (2023, Mart 29). animaders.com: <https://animaders.com/exploring-the-history-of-motion-capture/> adresinden alındı

Fink, M., & Morie, J. F. (2010). *The VES Handbook of Visual Effects: Industry Standard VFX Practices and Procedures*. (J. A. Okun, & S. Zwerman, Dü) Burlington, USA: Elsevier.

Formichella, L. (2011, 01 11). *14 groundbreaking movies that took special effects to new levels*. 2022 tarihinde Insider: www.insider.com adresinden alındı

Güldü, Ö. (2018). Araştırma Yöntem ve Teknikleri. *Veri Kaynakları, Verilerin Toplanmasında Kullanılan Teknikler*. Ankara: acikders.ankara.edu.tr.

- History of 3D modeling: From Euclid to 3D Printing.* (2019). 2022 tarihinde ufo3d.com: <https://ufo3d.com/history-of-3d-modeling/> adresinden alındı
- Howart, J. (2023, 07 27). *Internet Traffic from Mobile Devices.* 08 2023 tarihinde explodingtopics: <https://explodingtopics.com/blog/mobile-internet-traffic#mobile-internet-top-stats> adresinden alındı
- Kazan, H. (2016). Bilimsel Araştırma Teknikleri. *Bilimsel Araştırma Teknikleri.* İstanbul, Türkiye: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Manovich, L. (2001). *The Language of New Media.* Cambridge, USA: MIT Press.
- Rejlander, O. G. (tarih yok). *Two Ways of Life.*
- Rickitt, R. (2000). *Special Effects: The History and Technique.* Billboard Books. 8 2, 2023 tarihinde alındı
- Seibold, H.-J. (tarih yok). Successful Virtual Production Showcase. *Successful Virtual Production Showcase.* MMC Studios.
- Shlapak, H. (2017, 1 15). *A BRIEF HISTORY OF THE ART OF ROTOSCOPING.* 07 2023 tarihinde cgmagonline: <https://www.cgmagonline.com/articles/features/history-art-rotoscoping/> adresinden alındı
- Squires, S. (2010). Post-Prroduction/image manipulation. J. A. Okun, & S. Zwerman içinde, *The Ves Handbook of Visual Effects* (s. 465-589). Burlington, USA: Focal Press.
- Yurdagül, Y., & Zinderen, İ. E. (2011). SİNEMADA ÖZEL EFEKT. *Atatürk İletişim Dergisi*(2), s. 101-123. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniiletisim/issue/2761/36929> adresinden alındı

Görsel Kaynakçası

- Görsel-1, Alfred Clarke, Execution of Mary Queen of Scots filminden ekran görüntüsü olarak alınmıştır. www.loc.gov
- Görsel-2: Oscar Gustav Rejlander, Two Ways of Life, 1857, composite albumen print, 41.0 x 79.0 cm.; The Mountain and the Mole-hill: Julia Margaret Cameron’s Allegories”. https://quod.lib.umich.edu/b/bulletinic/x-07101-und-07/07101_07. University of Michigan Library Digital Collections. [Erişim Tarihi: 09.08 2023]
- Görsel-3: Seibold, Hans-Jörg, Successful Virtual Production Showcase Uses Roe Visual Led Screens, Dijital Fotoğraf, <https://www.roevisual.com/en/what-we-do/roe-visual-led-screens-for-successful-virtual-production-showcase> [Erişim Tarihi: 09.08 2023]

BÖLÜM 12

DİJİTAL PLATFORMLAR VE SANAT SİNEMASI

İLİŞKİSİ: MUBI

Arş. Gör. Hüseyin Enes Balcı

GİRİŞ

İletişim teknolojisindeki gelişmeler, film yapım süreçlerini etkilediği gibi film izleme pratiklerinde de değişime yol açmıştır. Sinematografin icadından günümüze kadar seyir mekanları sürekli olarak gelişim ve değişim hâindedir. Filmler için ana mekânlar, uzun yıllar boyunca kalabalığa, büyük perdeye ve karanlık bir ortama sahip sinema salonları olmuştur. Zamanla, salonlar 3D, IMAX, 4DX, D-Box, Starium, ScreenX gibi teknolojilerle bazı değişimler geçirmiş olsa da ana niteliklerini kaybetmemişlerdir. Televizyonun icadıyla birlikte ortaya çıkan Video kaset, CD, DVD, ev sinema sistemi gibi yenilikler, filmlerin salonlar dışında da izlenmesine olanak sağlamıştır. Yeni medya çağında ise internet teknolojileri ve televizyon arasında gerçekleşen yöndeşme dijital platformları doğurmuştur.

Pandemi dönemiyle birlikte iyice güçlenen dijital platformlar, günümüzde film ve dizi sektörünün en önemli paydaşları hâline gelmişlerdir. 2007 yılında kurulan MUBI ise Netflix, Amazon Prime Video ve Disney+ gibi platformlardan farklı bir vizyona ve misyona sahiptir. MUBI, diğer platformlar gibi ana akıma yönelmeyerek rotasını sanat filmlerine çevirmiştir.

195'ten fazla ülkede izlenebilen, 15 milyonun üzerinde aboneye sahip MUBI, sanat sineması için önemli bir konuma erişmiş durumdadır. Platform;

de görülmektedir. Son dönemde Marvel filmleriyle beraber ana akımın fantastik filmlere olan ilgisi MUBI’de karşılık bulmamaktadır. Platformda, yalnızca 8 film fantastik olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, Hollywood filmlerinde sıkça rastlanan bilim-kurgu, savaş, aksiyon ve macera türlerine platformda nadiren rastlanmaktadır. Seçkide 12 savaş, 8 aksiyon, 6 bilim-kurgu, 2 macera türünde film bulunmaktadır. Bu bağlamda, MUBI seçkisinin ana akım sinemanın zıt yönünde bir tür eğilimine sahip olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, MUBI, seçkisini farklı coğrafyalara ve dönemlere ait filmlerden oluşturmaktadır. Her türden film seçkide yer almaktadır. MUBI’de bazen unutulmaya yüz tutmuş eski bir film, bazen hak ettiği değeri görmemiş, vizyona girememiş bağımsız bir yönetmen filmi, bazen de auteur bir yönetmenin başarıyı günün filmi olabilir. Platform, “itinayla film seçeriz” mottosuna uygun bir tutumla hareket etmektedir. MUBI, gelecek yıllarda sadece sanat filmlerini gösteren bir platform olmakla kalmayıp sanat filmlerinin yapım aşamasına destek veren bir paydaşa dönüşeceği öngörülmektedir. Son olarak, platformun kurucusunun Türk olmasından dolayı, MUBI’nin gelecek yıllarda Türk sanat sinemasına önemli katkılarda bulunacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abisel, N. (1994). *Türk Sineması Üzerine Yazılar*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Acar, A. (2017). *Sessiz Sinema Tarihi*. İstanbul: Doruk Yayınları.
- Aristoteles. (2013). *Poetika Şiir Sanatı Üzerine*. Çev: Rifat, S. İstanbul: Say Yayınları.
- Astruc, A. (2010). Yeni Avangardın Doğuşu: Kamera-Kalem. A. Karadoğan içinde, *Sanat Sineması Üzerine* (s. 21-27). Ankara: De Ki Yayınları.
- Bağır, M. (2018). Aristoteles’in Mimesis Ve Katharsis Kavramları Üzerinden Bir Film İncelemesi: Dogville, *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli E-Dergisi*, (2), 36-55.
- Bordwell, D. (2010b). Sanat Sineması Anlatımı. A. Karadoğan içinde, *Sanat Sineması Üzerine* (s. 125-179). Ankara: De Ki Yayınları.
- Burç, M. (2023). Kültür Endüstrisi Çerçevesinde Dijital Tv Platformlarının Kullanımı Üzerine Bir İnceleme. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Çakarel, E. (2021). Dijital platformlar sinemaları öldürüyor mu? MUBI’nin kurucusu Efe Çakarel yanıtıyor. Eylül 10, 2023 tarihinde <https://www.youtube.com/>

watch?v=WPkzfTR6ugU&ab_channel=BBCNewsT%C3%BCrk%C3%A7e adresinden alındı.

- Dede, Y. (2017). Nitel Yöntemler. Demir, B. S. (Çeviri Editörü), *Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları* içinde, (183-213), Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Değirmencioğlu, G. (2016). Dijitalleşme Çağında Gazeteciliğin Geleceği ve İnovasyon Haberciliği. *TRT Akademi*, 1 (2), 590-606.
- El Sawy, O. Kræmmergaard, P. Amsinck, H. Vinther, A.L. (2016). How LEGO Built The Foundations And Enterprise Capabilities For Digital Leadership. *MIS Quarterly Executive*. 15(2), 2016, 141-166.
- Erkılıç, H. ve Erkılıç, S. (2021). COVID-19 Pandemisi Sürecinde Dijital Platformların Yükselişi: Sinema Değer Zincirindeki Değişim Sinema Endüstrisini Nasıl Etkiler?, *Ankara Üniversitesi İlefl Dergisi*, Özel Sayı, 99-126.
- İslamoğlu, A. H. ve Alnıaçık, Ü. (2014). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, (5. Bs.) İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Kökhan, S. (2021). Dijital Dönüşüm Sürecinde Yaşanabilecek Zorluklar. İçinde İ. Erdoğan Tarakçı & B. Göktaş (Ed.), *Dijital Gelecek Dijital Dönüşüm* (1. bs, s. 93-117). Efe Akademi Yayınevi.
- Medin, B. Ve Kaymak, A. (2022). *Sinema ve Dijital Platformlar*. İstanbul: Doruk Yayınları.
- Oluk, A. (2013). *Klasik Anlatı Sineması*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Richford, R. (2018, Mart 23). Cannes Artistic Director Explains Netflix Competition Ban. Ağustos 15, 2021 tarihinde *The Hollywood Reporter*: <https://www.hollywoodreporter.com/movies/movienews/cannes-artistic-director-banning-netflix-competition-why-he-allowed-streaming-movies-last-year1096800/> adresinden alındı.
- Sarı, Ü. ve Türker, H. (2021). Dijital Platform Kullanıcılarının İzleme Alışkanlıklarına Yönelik Bir Araştırma: Netflix Örneği, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 59-80.
- Sarris, A. (2010). Auteur Kuramı Üzerine Notlar. A. Karadoğan içinde, *Sanat Sineması Üzerine* (s. 41-47). Ankara: De Ki Yayınları
- Saydam, B. (2022). *Türkiye'de Sanat Sineması*. İstanbul: Doruk Yayınları.
- Truffaut, F. (2010). Fransız Sinemasında Belirgin Bir Eğilim. A. Karadoğan içinde, *Sanat Sineması Üzerine* (s. 27-41). Ankara: De Ki Yayınları.

- Tryon, C. (2009). *Reinventing Cinema: Movies In The Age of Media Convergence*. Usa: Rutgers University Press.
- Wollen, P. (2017). *Sinemada Göstergeler ve Anlam*. Çev: Aracagök, Z. & Doğan, B. İstanbul: Metis Yayınları.
- Yılmaz, H. (2020). Auteur Sinema Bağlamında Türkiye’de Yönetmen Sineması Kitapları Literatürü: Bir Tasnif Denemesi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 18 (36), 643-670.
- Zengin, F. (2022). Dijital Akış Platformlarının “Yıkıcı” Etkisi: Sinemanın Geleceğine Dair Güncel Tartışmalar ve Bir Değerlendirme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (47), 194-210. DOI: 10.52642/susbed.1021531.
- İnternet Kaynakları
- Başka Sinema (2023). Erişim adresi: <https://www.baskasinema.com/hakkinda/>. Erişim Tarihi: 08.09.2023.
- Boxoffice Türkiye (2023). Erişim adresi: <https://boxofficeturkiye.com/tum-zamanlar/seyirci-rekorlari/tum-filmler>. Erişim Tarihi: 01.09.2023.
- Tüik (2023). Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sinema-ve-Gosteri-Sanatlari-Istatistikleri-2022-49695>. Erişim Tarihi: 30.08.2023.
- MUBI (2023). Erişim adresi: <https://mubi.com/tr/tr/about>. Erişim Tarihi: 29.08.2023.
- TDK (2023). Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr> Erişim Tarihi: 20.08.2023.

GOSSIP DISCOURSE AS A SOCIAL PRACTICE AMONGST THE ELDERLY

Tuğba Aslan

Gossip Discourse as a Social Practice Amongst the Elderly

Tuğba Aslan

Publishing No.: 1918
ISBN: 978-625-393-127-8
E-ISBN: 978-625-393-128-5
Edition: 1st Edition, October 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO: 20779

All rights for this edition are reserved for Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, including photocopying, electronically or mechanically recording or by any information storage or retrieval system, without permission of Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.

Nobel Publishing Group has been operating nationwide since 1984 and worldwide since 2011. Nobel publications are included in the catalogs of higher education institutions at national and international levels.

'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' is a Nobel Akademik Yayıncılık brand.

Executive Editor: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Publishing Coordinator: Gülferm Dursun -gulferm@nobelyayin.com-

Interior Designer: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Proofreader: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-
Cover Designer: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-

Library Information Card

Aslan, Tuğba.

Gossip Discourse as a Social Practice Amongst the Elderly / Tuğba Aslan

1st Edition. VIII + 130 p. 13,5x21,5 cm. Includes references, no index.

ISBN: 978-625-393-127-8

E-ISBN: 978-625-393-128-5

1. Social Practices 2. Gossip Discourse 3. Gossip Amongst Elderly

General Distribution

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Address: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Phone: +90 312 278 50 77 - Fax: 0 312 278 21 65

Sales: siparis@nobelyayin.com- E-Sales: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Points of Delivery and Sales: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Print and Binding: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA Tel: 0312 385 54 10

CONTENTS

CONTENTS.....	v
ACKNOWLEDGEMENTS.....	vii
1. INTRODUCTION TO THE BOOK.....	1
1.1. The Significance of This Book.....	2
1.2. The Dataset.....	7
1.3. Contents of This Book.....	9
2. THEORETICAL UNDERPINNINGS OF ELDERLY RESEARCH AND GOSSIP.....	11
2.1. Elderly Research.....	11
2.1.1. Nursing Home.....	11
2.1.2. Elderly Interaction.....	15
2.1.3. Nursing Home as a Community of Practice (COP).....	20
2.2. Gossip Discourse.....	24
2.2.1. Etymological Origins and Definition of Gossip.....	25
2.2.2. Topics of Gossip.....	29
2.2.3. 2.2.3. Functions of Gossip.....	31
2.2.4. Morality-Religion-Gossip.....	36
2.2.5. Gossip Studies in Türkiye.....	42
2.3. Interactional Research on Gossip.....	44
2.3.1. Institutional/Non-Institutional Talk.....	48
2.4. Conversation Analysis: A Micro-Analytic Approach to Gossip.....	51
2.4.1. Ethnomethodological Foundations of Conversation Analysis.....	51
2.4.2. Interactional Organisation.....	53
2.5. Author's Insider Role.....	58
3. CONTENT OF GOSSIP TALK: GOSSIPABILITY.....	61
3.1. Gossip as an Action as the Topic of Gossip.....	61
3.2. Beliefs and Morality as the Topic of Gossip.....	64
3.3. Family and Relations as the Topic of Gossip.....	66

3.4. Personality as the Topic of Gossip.....	69
3.5. Behaviour as the Topic of Gossip.....	71
3.6. Appearance as the Topic of Gossip.....	73
3.7. One Single Positive Gossip	76
4. AN ETHNOGRAPHIC DISCUSSION ON THE CONTENT OF GOSSIP TALK	81
4.1. Gossip Topics Amongst The Elderly	81
4.2. Gossip as an Element of (Self/Other) Appraisal.....	84
4.3. Gossip as a Social (DIS) Connection Tool.....	86
4.4. The Evaporation of Teacher Role in the Institution	88
4.5. Proverbs and Their Functions in Gossip	91
5. CONCEPTS OF <i>RELIGION</i> AND <i>MORALITY</i> IN GOSSIP	95
5.1. Religion as a Force to Stop Gossip.....	96
5.2. Gossipee’s Behaviour as an Indicator of Religious Stance.....	97
5.3. The Ideas About Gossip vs. The Actual Behaviours	98
6. GOSSIP AND ELDERLY INTERACTION	103
7. SEMI-INSTITUTIONAL TALK.....	107
8. CONCLUSION	111
8.1. Implications of the Study.....	112
8.2. Recommendations for Future Research	114
APPENDIX: CA TRANSCRIPTION CONVENTIONS.....	115
REFERENCES	117

REFERENCES

- Akgül, M. (2004). Yaşlılık ve Dindarlık: Dindarlık, Hayattan Zevk Alma ve Mutluluk İlişkisi-Konya Huzurevi Örneği. (Old Age and Religiosity: Religiosity, Life Satisfaction and Fulfillment Relationship- Example of Konya Old people's Home). *Dini Araştırmalar*, 7(19), 19-56.
- Almirol, E. B. (1981). Chasing the Elusive Butterfly-Gossip and the Pursuit of Reputation. *Ethnicity*, 8(3), 293-304.
- Anderson, E., Siegel, E. H., Bliss-Moreau, E. & Barrett, L. F. (2011). The Visual Impact of Gossip. *Science*, 332, 1446-1448.
- Arabacı, I. B., Sunkur, M., & Simsek, F. Z. (2012). Öğretmenlerin Dedikodu ve Söylenti Mekanizmasına İlişkin Görüşleri: Nitel Bir Çalışma. (Teachers' Views Regarding Gossip and Rumour Mechanism: A Qualitative Study). *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi (Educational Administration: Theory and Practice)*, 18(2), 171-190.
- Arminen, I. (2005). *Institutional Interaction: Studies of talk at work*. Great Britain: Ashgate.
- Atkinson, J. M. & Drew, P. (1979). *Order in Court*. Springer.
- Baumeister, R. F., Liqing Z., & Vohs, K. D. (2004). Gossip as Cultural Learning. *Review of General Psychology*, 8(2), 111-121.
- Benwell, B. (2001). Male Gossip and Language Play in the Letters Pages of Men's Lifestyle Magazines. *Journal of Popular Culture*. 34(4), 19-33.
- Benwell, B. & Stokoe, E. (2006). *Discourse and Identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Bergmann, J. R. (1993). *Discreet Indiscretions. The social organization of gossip*. New York: Aldine Transaction.

- Bergmann, J. R. (1998). Introduction: Morality in Discourse. *Research on Language and Social Interaction*, 31(3), 279-294.
- Besnier, N. (1989). Information Withholding as a Manipulative and Collusive Strategy in Nukulaelae Gossip. *Language in Society*, 18(3), 315-341.
- Bilmes, J. (1988). The Concept of Preference in Conversation Analysis. *Language in Society*, 17(2), 161-181.
- Blum-Kulka, S. (2000) Gossipy Events at Family Dinners: Negotiating sociability, presence, and the moral order. In Coupland, J. (ed). *Small Talk*. Pearson Education Ltd: England, 213-240.
- Blumberg, H. H. (1972). Communication of Interpersonal Evaluations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 23, 157-162.
- Boden, D., & Bielby, D. D. (1986). The Way it was: Topical organization in elderly conversation. *Language & Communication*, 6(1), 73-89.
- Bolukbasi, N. & Arslan, H. (2003). Huzur Evinde Kalan Yaslıların Psiko-sosyal İncelenmesi. (A Psycho-social investigation of the residents in an old people's home). *Düşünen Adam*, 16(4), 235-239.
- Bott, E. (1957). *Family and Social Network*. London: Tavistock Publications, Ltd.
- Brinton, B., Fujiki, M., Loeb, D. F., Winkler, E. (1986) Development of Conversational Repair Strategies in Response to Requests of Clarification. *Journal of Speech and Hearing Research*, 29, 75-81.
- Capp, D. (2010). Gossip, Humor and the Art of Becoming an Intimate of Jesus. *Journal of Religious Health*, 51, 99-117.
- Caylı, E. (2008). "Populer Bir Tecrube"/ Tahakkum ve Direnisin Aracı Olarak Dedikodu: Türkiye Televizyonlarında Dedikodunun Soylemsel Analizi. ("A Popular Experience" / Gossip as the Mediator of Power and Resistance: The Discursive Analyses of Gossip on Turkish Television). *Kultur ve İletişim*, 11(2), 9-39.

- Chen, J. W. (2013). *Idle Talk: Gossip and Anecdote in Traditional China*. GAIA Books. University of California Press: Los Angeles.
- Chiweshe, M. K., & Gusha, M. (2012). Gendered Dimensions of Old Age Care in a Time of Crisis: Experiences of elderly women at Bako Redonhodzo Old People's Home in Harare, Zimbabwe. *Agenda*, 26(4), 122-130.
- Coie, J. D., McDonald, K. L., Putallaz, M., Grimes, C. L., & Kupersmidt, J. B. (2007). Girl Talk: Gossip, friendship, and sociometric status. *Merrill-Palmer Quarterly*, 53(3), 381-411.
- Coupland, J., Robinson, J. D., & Coupland, N. (1994). Frame Negotiation in Doctor-Elderly Patient Consultations. *Discourse & Society*, 5(1), 89-124.
- Crawshaw, R. (1974). Gossip Wears a Thousand Masks. *Prism*, 2(6), 45-47.
- De Fina, A., Schiffrin, D. & Bamberg, M. (2006). *Discourse and Identity*. UK: Cambridge University Press.
- Dereli, F., Koca, B. Demircan, S. & Tor, N. (2010). Bir Huzurevinde Kalan Yaslilarin Yalnizlik Duzeylerinin Incelenmesi. (The Investigation of the Loneliness Levels of the Residents in an Old People's Home). *Yeni Tip Dergisi*, 27, 93-97.
- Donagan, A. (1974). Whewell's Elements of Morality. *The Journal of Philosophy*, 71(19), 724-736.
- Drew, P. (2005). Conversation Analysis. In Fitch, K. L. & Sanders, R. E. (eds) *Handbook of Language and Social Interaction*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc, 71-102.
- Drew, P. & Heritage, J. (1992). *Talk at Work: Interaction in institutional settings*. Great Britain: Cambridge University Press.
- Dunbar, R. I. M., Marriott, A., & Duncan, N. D. C. (1997). Human Conversational Behaviour. *Human Nature*, 8, 231-246.
- Dunbar, R. I. M. (2004). Gossip in Evolutionary Perspective. *Review of General Psychology*, 8(2), 100-110.

- Dwyer, S. C. & Buckle, J. L. (2009). The Space Between: On Being an Insider-Outsider in Qualitative Research. *International Journal of Qualitative Methods*, 8(1), 54-63.
- Eckert, P. (2006). Communities of Practice. *Encyclopedia of Language and Linguistics*, 2(2006), 683-685.
- Eckert, P. & McConnell-Ginet, S. (1992). Think Practically and Look Locally: Language and gender as community-based practice. *Annual Review of Anthropology*, 21, 461-490.
- Eder, D., & Enke, J. L. (1991). The Structure of Gossip: Opportunities and constraints on collective expression among adolescents. *American Sociological Review*, 56, 494-508.
- Eggs, S. & Slade, D. (1997). *Analysing Casual Conversation*. Equinox Publishing Ltd. London.
- Ellwardt, L., Steglich, C., & Wittek, R. (2012). The Co-evolution of Gossip and Friendship in Workplace Social Networks. *Social Networks*, 34, 623-633.
- Emler, N. (1990). A social psychology of reputation. *European Review of Social Psychology*, 1, 171-193.
- Emler, N. (1994). Gossip, reputation and social adaption. In Goodman, R. F. & Ben-Ze'ev, A. (Eds.) *Good Gossip*. Lawrence: University Press of Kansas, 119-140.
- Epstein, A. L. (1969). Gossip, norms and social network. *Social networks in urban situations*, 117-127.
- Fine, G.A. & Rosnow, R. L. (1978). Gossip, Gossipers, Gossiping. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 4, 161-168.
- Fontenoy, C., Veyrac, G., Nowoczyn, M. & Jolliet, P. (2007). Cohort Study of Serious Adverse Side Effects after Influenza Vaccination in Old People's Home in the Departments of Loire Atlantique and Vendee. *Fundamental & Clinical Pharmacology*, 21(1), 62-62.
- Ford, C. E., Fox, B. A. & Thompson, S. A. (2002). *The Language of Turn and Sequence*. Oxford University Press: New York.

- Foster, E. K. (2004). Research on Gossip: Taxonomy, Methods, and Future Directions. *Review of General Psychology*, 8(2), 78-99.
- Freund, A. M. & Smith, J. (1999). Content and Function of the Self-Definition in Old and Very Old Age. *Journal of Gerontology: Psychological Sciences*. 54(1), 55-67.
- Garfinkel, H. (1967). *Studies in Ethnomethodology*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs.
- Gelles, E. B. (1989). Gossip: An eighteenth-century case. *Journal of Social History*, 22(4), 667-683.
- Gemalmaz, A., Discigil, G. & Basak, O. (2004). Huzurevi Sakinlerinin Yurume ve Denge Durumlarının Degerlendirilmesi. (Evaluation of the Balance and Gait Status in Nursing Home Residents. *Turk Geriatri Dergisi*, 7(1), 41-44.
- Georganta, K., Panagopoulou, E. & Montgomery, A. (2014). Talking Behind Their Backs: Negative gossip and burnout in hospitals. *Burnout Research*, 1, 76-81.
- Gilmore, D. (1978). Varieties of Gossip in a Spanish Rural Community. *Ethnology*, 17(1), 89-99.
- Gluckman, M. (1963). Papers in Honor of Melville J. Herskovits: Gossip and Scandal. *Current Anthropology*, 4(3), 307-316.
- Goffman, E. (1967). *Interaction Ritual*. Chicago: Aldine Publishing.
- Gonzales, B. (2016). How Can I Trust You if You Don't Know Who You Are? The Consequences of a Fluid Identity on Cross-Racial Organizing between African American Women and Latinas in Atlanta. *Societies*, 6(13).
- Goodwin, M. (1980) 'He said/she said: formal cultural procedures for the construction of a gossip dispute activity', *American Ethnologist*, 7, 674-94.
- Goodwin, C. & Heritage, J. (1990). Conversation Analysis. *Annual Review of Anthropology*, 19, 283-307.

- Gottman, J. M. & Mettetal, G. (1986) Speculations about Social and Affective Development: Friendship and acquaintanceship through adolescence. In Gottman, J. M. & Parker, J. G. (Eds), (1986). *Conversations of Friends: Speculations on affective development. Studies in emotion and social interaction*. New York, NY, US: Cambridge University Press, 192-237.
- Grosser, T. J., Lopez-Kidwell, V., Labianca, G. & Ellwart, L. (2012) Hearing it through the Grapevine: Positive and negative workplace gossip. *Organisational Dynamics*, 41, 52-61.
- Gulseren, S., Kocyigit, H., Erol, A., Bay, H., Kultur, S., Memis, A., & Vural, N. (2000). Huzurevinde Yasamakta Olan Bir Grup Yaslida Bilissel Islevler, Ruhsal Bozukluklar, Depresif Belirti Duzeyi ve Yasam Kalitesi. (Cognitive Functions, Mental Disorders, Level of Depressive Symptoms and Quality of Life in Elderly Residents of a Nursing Home). *Geriatrici*, 3(4), 133-140.
- Gupta, A., Morris, G., Thomas, P., Hasan, M. (2000) Influenza vaccination coverage in old people's home in Carmarthenshire, UK, during the winter of 1998/99. *Vaccine*, 18(23), 2471-2475.
- Haidt, J. (2008) Morality. *Perspectives on Psychological Science*, 3(1), 65-72.
- Haidt, J., Koller, S. H., & Dias, M. G. (1993). Affect, Culture, and Morality, or Is It Wrong to Eat Your Dog? *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(4), 613.
- Hannerz, U. (1967). Gossip, Networks and Culture in a Black American Ghetto. *Ethnos*, 32(1), 35-60.
- Hauser, M. D. (2006). *Moral Minds: How nature designed our universal sense of right and wrong*. New York: Ecco.
- Heinik, J. (2006). VA Kral, the Montreal Hebrew Old People's Home, and Benign Senescent Forgetfulness. *History of Psychiatry*, 17(3), 313-332.

- Heritage, J. (1998). Conversation Analysis and Institutional Talk: Analyzing Distinctive Turn Taking Systems. In: S.Cmejrková, J.Hoffmannová, O.Müllerová and J.Svetlá (eds.) *Proceedings of the 6th International Congress of IADA (International Association for Dialog Analysis)*, Tübingen: Niemeyer, 3-17.
- Heritage, J. (2003). Presenting Emanuel Schegloff. In (Eds.) Previgano, C. L. & Thibault, P.J. (2003). *Discussing Conversation Analysis: The work of Emanuel Schegloff*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Heritage, J. (2005). Conversation Analysis and Institutional Talk. *Handbook of Language and Social Interaction*, 103-147.
- Heritage, J. & Clayman, S. (2010). *Talk in Action: Interactions, Identities, and Institutions*. UK: Wiley-Blackwell.
- Herriman, N. (2010). The Great Rumor Mill: Gossip, Mass Media, and the Ninja Fear. *The Journal of Asian Studies*, 69(3), 723-748.
- Holmes, J. & Meyerhoff, M. (1999). The Community of Practice: Theories and methodologies in language and gender research. *Language in Society*, 28, 173-183.
- Houmanfar, R. & Johnson, R. (2014). Organisational Implications of Gossip and Rumour. *Journal of Organisational Behaviour Management*, 23(2), 117-138.
- Işık, C. (2002). *Huzurevi ve Yaşlılık* (Old People's Homes and Old Age. (Master Dissertation, Ege Üniversitesi).
- Jenks, C. J. (2011). *Transcribing Talk and Interaction*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Kanuha, V.K. (2000). "Being" Native versus "Going" Native: Conducting social work research as an insider. *Social Work*, 45(5), 439-447.
- Karaca, F. (2010). Huzurevinde Kalan Yaşlıların Hayata Bakış Açıkları ve Gelecekle İlgili Beklentileri. (Outlook on Life and Future Expectations of Elderly People Living in Nursing Home). *Aile ve Toplum*, 6(22), 50-72.

- Karahan, F. (2006). Bicembilim ve Elestirel Soylem Cozumlemesi Baglaminda Dedikodu Sutunlarina Yonelik Bir Inceleme. (A Critical Discourse Analytic Study of Gossip Columns). *Hacettepe Universitesi Edebiyat Fakultesi Dergisi*, 23(1), 89-118.
- Katzman, N. (1972). Television Soap Operas: What's been going on anyway? *Public Opinion Quarterly*, 36(2), 200-212.
- Kocabay, H. (2007). Bir Dedikodu İletim Mekâni Olarak İnternet Sitelerinin Forumlari (The Forums of Internet Sites as Places to Exchange Gossip). *Milli Folklor*, 75, 121-125.
- Lave, J. & Wenger, E. (1991). *Situated Learning: Legitimate peripheral participation*. USA: Cambridge University Press.
- Lazaraton, A. (1997). Preference Organization in Oral Proficiency Interviews: The Case of Language Ability Assessments. *Research on Language and Social Interaction*, 30(1), 53-72.
- Lehmkuhl, D., Bosch, G., & Steinhart, I. (1987). The mentally ill in nursing and old people's homes. *Social psychiatry*, 22(4), 192-201.
- Levin, J. & Arluke, A. (1985). An Exploratory Analysis of Sex Differences in Gossip. *Sex Roles*, 12(3/4), 281-286.
- Levinson, S. C. (1992). Activity Types and Language. In Drew, P. & Heritage, J. (Eds.), *Talk at Work: Interaction in institutional settings*. GB: Cambridge University Press, 66-100.
- Liddicoat, A. J. (2007). *An Introduction to Conversation Analysis*. Continuum: London.
- Lipscomb, S. (2011). Crossing Boundaries: Women's Gossip, Insults and Violence in Sixteenth-Century France. *French History*, 25(4), 408-426.
- Litman, J. A. & Pezzo, M. V. (2005). Individual Differences in Attitudes towards Gossip. *Personality and Individual Differences*, 38, 963-980.
- Luckmann, T. (1967). *The Invisible Religion: The Problem of Modern Society*. Macmillan Company.

- Machiavelli, N. (1995). *The Prince and Other Political Writings*. London: Everyman. (Original work published 1516)
- Manthorpe, J. (2015). The Abuse, neglect and mistreatment of older people with dementia in care homes and hospitals in England: The potential for secondary data analysis: Innovative practice. *Dementia*, 14(2), 273-279.
- Mattsson, J., Den Haring, M.J. (1999). Communication Dynamics in Therapy: A linguistic study from a nursing home for the elderly. *International Journal of Social Welfare*, 8 (2), 120-130.
- Maykut, P., & Morehouse, R. (1994). *Beginning qualitative researchers: A philosophical and practical guide*. Washington, DC: Falmer.
- McAndrew, F. T., Bell, E. K., & Garcia, C. M. (2007). Who Do We Tell and Whom Do We Tell On? Gossip as a Strategy for Status Enhancement. *Journal of Applied Social Psychology*, 37(7), 1562-1577.
- McHoul, A. & Rapley, M. (2001). *How to Analyse Talk in Institutional Settings: A casebook of methods*. A&C Black.
- McNamara, K. (2011). The paparazzi industry and new media: The evolving production and consumption of celebrity news and gossip websites. *International Journal of Cultural Studies*, 1-16
- Mellencamp, P. (1992). *High Anxiety: Catastrophe, Scandal, Age & Comedy*. USA: Indiana University Press.
- Michelson, G., Iterson, A. & Waddington, K. (2010). Gossip in Organisations: Contexts, Consequences, and Controversies. *Group and Organisation Management*, 35(4), 371-390.
- Nikander, P. (2000). "Old" versus "Little Girl": A discursive approach to age categorisation and morality. *Journal of Aging Studies* 14(4), 335-358.
- Noon, M., & Delbridge, R. (1993). News from behind my Hand: Gossip in organizations. *Organization Studies*, 14(1), 23-36.

- Olin, J. T., Schneider, L. S., Eaton, E. M., Zemansky, M. F., & Pollock, V. E. (1992). The Geriatric Depression Scale and the Beck Depression Inventory as screening instruments in an older adult outpatient population, *Psychological Assessment*, 4(2), 190.
- Paine, R. (1967). What is Gossip About? An Alternative Hypothesis. *Man*, 2(2), 278-285.
- Paquette, S. (2006) Communities of Practice as Facilitators of Knowledge Exchange. In Coakes, E. & Clarke, S. (eds), *Encyclopaedia of Communities of Practice in Information and Knowledge Management*, 68.
- Parker, J. G., Teasley, S. D., Meissner, R. M., & McClellan, T. L. (1994). The Social Construction of Preadolescent Gossip: Content, gender, and interpersonal constraints. In *Annual Symposium of the Jean Piaget Society, Chicago*.
- Parker, N. & O'Reilly, M. (2012). 'Gossiping' as a Social Action in Family Therapy: The pseudo-absence and pseudo-presence of children. *Discourse Studies*, 14, 457-475.
- Peng, X., Li, Y., Wang, P., Mo, L. & Chen, Q. (2015). The Ugly Truth: Negative gossip about celebrities and positive gossip about self-entertain people in different ways. *Social Neuroscience*, 10(3), 320-336.
- Percival, J. (2000). Gossip in Sheltered Housing: Its cultural importance and social implications. *Ageing and Society*, 20, 303-325.
- Peters, K. & Kashima, Y. (2015). Bad Habit or Social Good? How Perceptions of Gossiper Morality are Related to Gossip Content. *European Journal of Social Psychology*, 45(6), 784-798.
- Petrov, I. H., & Vlahlijska, L. A. (1972). Cultural Therapy in the Old People's Home. *The Gerontologist*, 12(4), 429-434.
- Pomerantz, A. (1984). Agreeing and Disagreeing with Assessments: some features of preferred/dispreferred turn shapes. In Ed. Atkinson, M. & Heritage, J. *Structures of Social Action: Studies in Conversation Analysis*. UK: Cambridge University Press.

- Post, R. (1994). The Legal Regulation of Gossip: Backyard chatter and the mass media. In Ben-Ze'ev, A. (Ed), *Good Gossip*. Lawrence: University Press of Kansas. 65-71.
- Prevignano, C. L. & Thibault, P.J. (2003). *Discussing Conversation Analysis: The work of Emanuel Schegloff*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company
- Raymond, F. P. (1996). *In Conversation with Jonah: Conversation Analysis, Literary Criticism, and the book of Jonah*. England: Sheffield Academic Press.
- Raymond, G. (2003). Grammar and social organization: Yes / No interrogatives and the structure of responding. *American Sociological Review*, 68, 939–967.
- Richerson, P. J., & Boyd, R. (2008). *Not by Genes Alone: How culture transformed human evolution*. University of Chicago Press.
- Robinson, J. & Nussbaum, J. F. (2004). Grounding Research and Medical Education about Religion in Actual Physician-Patient Interaction: Church attendance, social support, and older adults, *Health Communication*, 16, 63-85.
- Rose, M. (1985). *When a Writer Can't Write: Studies in writer's block and other composing process problems*. *Perspectives in Writing Research Series*. NY: The Guilford Press.
- Rosnow, R. L. (1977). Gossip and Marketplace Psychology. *Journal of Communication*, 27(1), 158-163.
- Rothwell, N. A., Britton, P. G., & Woods, R. T. (1983). The Effects of Group Living in a Residential Home for the Elderly. *British Journal of Social Work*, 13(1), 639-643.
- Sabini, J., & Silver, M. (1982). *Moralities of Everyday Life*. New York: Oxford University Press.
- Sacks, H. (1970). An Initial Characterisation of the Organisation of Speaker Turn-taking in Conversation. In Ed Lerner, G. H. (2004). *Conversation Analysis: Studies from the first generation*. Philadelphia/Amsterdam: John Benjamins Publishing.

- Sacks, H. (1992). *Lectures on Conversation*. Oxford: Blackwell
- Sacks, H., Schegloff, E. A., Jefferson, G. (1974) A Simplest Systematics for the Organisation of Turn-taking for Conversations. *Language*, 50(4), 696-735.
- Saunders, P. (1999). Gossip in Older Women's Support Group. In (Ed), Hamilton, H. E. *Language and Communication in Old Age: Multidisciplinary Perspectives*. New York: Garland Publishing, Inc.
- Schegloff, E. A. (1991). Reflections on Talk and Social Structure. In D. Boden and D. H. Zimmerman (ed.) *Talk and Social Structure*. pp 44-70. Berkeley: University of California Press.
- Schegloff, E. (1992). On talk and its institutional occasions. In: P. Drew & J. Heritage (eds.), *Talk at Work*. Cambridge: Cambridge University Press, 101-134.
- Schegloff, E. A. (2000). Overlapping Talk and the Organization of Turn-taking for Conversation. *Language in Society*. 29, 1-63.
- Schegloff, E., A. (2007) *Sequence Organisation in Interaction: A Premier in Conversation Analysis*. UK: Cambridge University Press.
- Schegloff, E.A. & Sacks, H. (1973). Opening up closings, *Semiotica*, 8, 289-327.
- Schoeman, F. (1994). Gossip and Privacy. In Ben-Ze'ev, A. (Ed), *Good Gossip*. Lawrence: University Press of Kansas. pp. 215.
- Scott, J. C. (1995). *Domination and the Arts of Resistance: Hidden transcripts*. London: Yale University Press.
- Shweder, R., Much, N., Mahapatra, M., & Park, L. (1997). Divinity and the "Big Three" Explanations of Suffering. *Morality and Health*, 119.
- Sidnell, J. (2009). *Conversation Analysis: Comparative Perspectives*. UK: Cambridge University Press.
- Silverman, D. (1998). *Harvey Sacks: Social Science and Conversation Analysis*. New York: Oxford University Press.

- Skorupski, J. (1993). The Definition of Morality. *Royal Institute of Philosophy Supplement*, 35, 121-144
- Slade, D. (1997). Stories and gossip in English: The macro-structure of casual talk. *Prospect*, 12, 43 – 71.
- Smith, C. (2003). Research Note: Religious Participation and Parental Moral Expectations and Supervision of American Youth. *Review of Religious Research*, 44(4), 414-424.
- Solmaz, B. (2006) Soylenti ve Dedikodu Yonetimi. *Selcuk University Social Sciences Institute Journal*, 16, 563-575.
- Spacks, P. M. (1982). In Praise of Gossip. *The Hudson Review*, 35(1), 19-38.
- Spilton, D. & Lee, L. C. (1977) Some Determinants of Effective Communication in Four-Year Olds. *Child Development*, 48(3), 968-977.
- Stirling, R. B. (1956). Some Psychological Mechanisms Operative in Gossip. *Social Forces*, 34, 262– 267.
- Suls, J. M. (1977). Gossip as Social Comparison. *Journal of Communication*, 27(1), 164-168.
- Susskind, L. (2010). Looking at Negotiation and Dispute Resolution through a CA/DA Lens. *Negotiation Journal*, 26(2), 163-166.
- Taylor, C. G. (1975). Using Rumours for Therapeutic Purposes. *Community Mental Health Journal*, 11, 267-270.
- Tebbutt, M. (1995). *Women's Talk: A Social History of Gossip in Working Class Neighbourhood*. London: Scholar Press.
- ten Have, P. (2007). *Doing Conversation Analysis: A practical guide*. London: Sage Publications. 8-72.
- Turiel, E. (1983). *The Development of Social Knowledge: Morality and convention*. Cambridge University Press.
- Verhallen, W. M. C. M., Gruijter, I. M., Kerkstra, A. & Bensing, J. M. (1999). Factors Related to Nurse Communication with Elderly People. *Journal of Advanced Nursing*, 30(5), 1106-1117.

- Vonnegut, K. (1992). Acceptance Speech for American Humanist Associations's Humanist of the Year Award.
- Wainryb, C. (2006). Moral Development in Culture: Diversity, tolerance, and justice. In (Eds) Killen, M. & Smetana, J. (2006). *Handbook of Moral Development*, London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 211-240.
- Wei, L. & Mayouf, M. A. (2009). The Effects of the Social Status of the Elderly in Libya on the Way They Institutionally Interact and Communicate with Younger Physicians. *Journal of Pragmatics*. 41(1), 136-146.
- Weiss, R. F. & Weiss, J. J. (1970). The Reinforcing Value of Secret Information. *Psychonomic Science*, 18, 127.
- Wenger, E. (1998). *Communities of Practice: Learning, meaning and identity*. USA: Cambridge University Press.
- Wenger, E., McDermott, R. & Snyder, W. M. (2002). *A Guide to Managing Knowledge: Cultivating Communities of Practice*. Boston: Harvard Business School Press.
- Wert, S.R. & Salovey, P. (2004). A Social Comparison Account of Gossip. *Review of General Psychology*, 8(2), 122-137.
- West, J. (1945). *Plainville*. Columbia University Press: USA.
- Whewell, W. (1864). *The Elements of Morality, Including Polity*. Cambridge: Deighton, Bell and Daldy.
- Wood, J. T., & Pearce, W. B. (1980). Sexists, Racists, and Other Classes of Classifiers: Form and function of "... Ist" accusations. *Quarterly Journal of Speech*, 66(3), 239-250.
- Wooffitt, R. (2005). *Conversation Analysis and Discourse Analysis: A comparative and critical introduction*. London: Sage Publications.
- Yerkovich, S. (1977). Gossiping as a Way of Speaking. *Journal of Communication*, 27(1), 192-196.

ANTALYA'DA KIYI ALANLARININ DÖNÜŞÜMÜ

AHMET YAZAR

Antalya'da Kıyı Alanlarının Dönüşümü

Ahmet Yazar

Yayın No.: 1917
ISBN: 978-625-393-133-9
E-ISBN: 978-625-393-134-6
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Nurcan Çağman -nurcan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yazar, Ahmet.

Antalya'da Kıyı Alanlarının Dönüşümü / Ahmet Yazar

1. Basım, X + 154 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-393-133-9

E-ISBN: 978-625-393-134-6

1. Kıyı yönetimi 2. Kıyı Alanları Yönetimi 3. Mekânsal Dönüşüm
4. Turizm Teşvik 5. Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yerüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA Tel: 0312 385 54 10

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vii
ÖN SÖZ.....	ix
GİRİŞ	1
1. MEKÂNI DÖNÜŞTÜREN GÜÇLER VE ARAÇLAR	5
1.1. Mekânın Dönüşümü.....	5
1.2. Mekânın Dönüşümünde Devletin ve Sermayenin Rolü	7
1.2.1. Mekânın Dönüşümünde Devlet ve Sermayenin Ortak Araçları	12
1.2.1.1. Kentsel ve Mekânsal Planlama	13
1.2.1.1.1. Mekânsal Planlama	15
1.2.1.1.2. İmar Planlarının Başkalaşan İşlevi.....	17
1.2.1.1.3. Geleneksel Planlamadan Esnek Planlamaya Doğru.....	21
1.2.1.2. Tahsisler ve Büyük Projeler Odaklı Turizmi Teşvik Anlayışı.....	24
1.2.1.2.1. Turizmi Teşvik.....	25
1.2.1.2.2. Tahsis.....	32
1.2.1.2.2.1. Kıyı Alanlarında Tahsis.....	34
1.2.1.2.2.2. Orman Alanlarında Tahsis.....	40
1.2.1.2.3. Büyük Projeler	44
1.2.1.3. Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi.....	46
2. MEKÂNIN DÖNÜŞÜMÜ: KEMERAĞZI-KUNDU ÖRNEĞİ.....	55
2.1. Antalya Kemeragzi-Kundu Bölgesi Alan Araştırması	55
2.2. Antalya'da Kent Planlamasının Tarihsel Görünümü	57
2.3. Kemeragzi-Kundu Bölgesi Doğal Özellikleri	58
2.4. Kemeragzi-Kundu Bölgesinde Planlama ve Toprak Kullanımı	61
2.5. Turizmi Teşvikle Meydana Gelen Dönüşümün İzleri.....	87
2.5.1. Kemeragzi-Kundu Bölgesinde Tahsisler	97
2.5.2. Kemeragzi-Kundu Bölgesinde Büyük Projeler	118
2.6. Antalya Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetim Planı ve Kemeragzi-Kundu Bölgesi Öngörülleri	123
SONUÇ.....	135
KAYNAKÇA.....	141

KAYNAKÇA

1982 Anayasası

2634 Sayılı Turizm Teşvik Yasası

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu 2942 sayılı Kamulaştırma Yasası

3194 Sayılı İmar Yasası 3621 Sayılı Kıyı Yasası

4848 sayılı T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Yasa
4957 Sayılı Turizm Teşvik Yasası

02.11.1985 tarihli ve 18916 sayılı Resmî Gazete Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik 03.11.2003 tarihli 25278 sayılı Resmî Gazete Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgelerinde ve Turizm Merkezlerinde İmar Planlarının Hazırlanması ve Onaylanmasına İlişkin Yönetmelik

02.05.2013 tarihli ve 28635 sayılı Resmî Gazete Tabiat Varlıkları ve Doğal Sit Alanları ile Özel Çevre Koruma Bölgelerinde Bulunan Devletin Hüküm ve Tasarrufu Altındaki Yerlerin İdaresi Hakkında Yönetmeliği

14.06.2014 tarihli ve 29030 sayılı Resmî Gazete Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği

Akça, N. (2008). “Kıyıda Planlama ve Uygulamanın İlk Adımı Kıyı Kenar Çizgisinin Tespiti”, L. Balas (Ed.), *Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları VII. Ulusal Kongresi Bildiriler Kitabı*, 27-30 Mayıs, Kıyı Alanları Yönetimi Türkiye Millî Komitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Cilt I, Ankara.

Akdeniz, H. (2001). İmar Planlarının Uygulanmasında Arazi ve Arsa Düzenlemesi, Ankara. Akdeniz, H. (2002). Kentsel Planlama Sürecinde Haritacılığın Yeri ve İşlevi, http://www.hgk.msb.gov.tr/images/dergi/makaleler/125_2.pdf (erişim tarihi: 21.08.2016)

Akduran, Ö. ve Temelli, S. (2015). “Politik İktisadın Yeni Gözdesi olarak Teşvik Politikaları: Son Dönem İçerisinden Türkiye'ye Bakış”, *Finansallaşma, Devlet ve Politik İktisat*, H. Mıhçı (Ed.), Notabene Yayinevi, Ankara.

Aktepe, K. ve Demirvuran, G. K. (2010). “Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi”, *Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları VIII. Ulusal Konferansı, Türkiye Kıyıları 10 Bildiriler Kitabı*, Cilt 1, s. 23-35, 27 Nisan-01 Mayıs 2010, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

AKTOB (2014). Türkiye Grup ve Zincir Oteller Gelişim Endeksi Raporu, Antalya.

- Aldan, H. O. (2010). "Kıyı Yerleşimlerinde Turizmin Gelişiminin Bedelini Ödemek", *Kentleri Korumak/Savunmak*, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 33. Kolokiyumu, TMMOB Şehir Plancıları Odası Bildiriler Kitabı, Ankara.
- Aldan, H. O. ve Aldan, M. C. (2011). "Neoliberalizm ve Yoğunluğun Siyaseti", *Planlamanın Dili*, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 34. Kolokiyumu, TMMOB Şehir Plancıları Odası Bildiriler Kitabı, Ankara.
- Altunçekiç Aysel, F. ve Ünverdi, L. (2006). "Yerel Rantın Global Stratejilere Açılımı: Çeşme Yarımadası", *Planlama*, (3): 7-15.
- Antalya Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetim Planı ve Raporu. (2012). http://www.csb.gov.tr/db/mpgm/editordosya/antalya_BKY_2012.rar, (erişim tarihi: 17.06.2016)
- Antalya Büyükşehir Belediyesi. (2008). Antalya Büyükşehir Belediyesi Bütünü 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı Raporu, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Antalya.
- Antalya Büyükşehir Belediyesi. (2015). <https://www.antalya.bel.tr/calismalarimiz/imar-ve-kentsel-iyilestirme-calismalari/expo-kundu-baglantis>, (erişim tarihi: 21.06.2016)
- Antalya Büyükşehir Belediyesi. (2015). <https://www.antalya.bel.tr/calismalarimiz/imar-ve-kentsel-iyilestirme-calismalari/antalya-kruzaziyer-iskelesi>, (erişim tarihi: 20.09.2016)
- Antalya Büyükşehir Belediyesi. (2015). Antalya İli Aksu-Serik İlçeleri Kemerağzı Kundu ve Turizm Koruma Gelişim bölgesi ve Belek Turizm Merkezleri Orman Yangın Yolu Aksu Çayı - Beşgöz Çayı Ulaşım Bağlantısı 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı Plan Açıklama Raporu ve Plan Hükümleri, Ekim 2015, https://www.antalya.bel.tr/Content/UserFiles/Files/rapor_5000.pdf, (erişim tarihi: 21.12.2015)
- Aras, Ö. ve Eke, F. (2010). "Parçayı Planlamak-Planlamayı Parçalamak", *Kentleri Korumak/Savunmak*, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 33. Kolokiyumu, TMMOB Şehir Plancıları Odası Bildiriler Kitabı, Ankara.
- Arüv, C., Yıldırım, M. ve Topkaya, B. (2016) "Antalya Kentindeki Turizm Faaliyetlerinin Kıyı Alanlarına Etkilerinin Belirlenmesi", www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/11094.pdf, (erişim tarihi: 21.06.2016)
- Atik, M., Altan, T. ve Artar, M. (2006). "Turizm ve Doğa Koruma, Güney Antalya Bölgesi, Gelişmeler ve Sonuçları", *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 19(2): 165- 177.
- Aydın Coşkun, A. (2015) "Orman Alanlarının Turizme Tahsisinde Durum", <http://www.foresteconomics.org/turizm.pdf>, (erişim tarihi: 01.06.2015)

- Bal, E. (2008) “Kıyı Kanununda Değişiklik Yapılmasını Öngören Yasal Düzenlemelerin Değerlendirilmesi”, L. Balas (Ed.), *Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları VII. Ulusal Kongresi Bildiriler Kitabı*, 27-30 Mayıs, Kıyı Alanları Yönetimi Türkiye Millî Komitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Cilt I, Ankara.
- Batu, A. (2000). “Eski Mahallelerin Sahibi Kim? Küresel Çağda Tarihi Yeniden Yazmak”, İstanbul: Küresel ile Yerel Arasında, (Çev. S. Savran), (Der.) Çağlar Keyder, Metis Yayınları, İstanbul.
- Bayar, R. (2004). “Cumhuriyet Döneminde Türkiye'nin Arazi Bölünüşü ve Tarım Alanlarındaki Değişmeler”, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2(1): 41-55.
- Boratav, K. (1980). *Tarımsal Yapılar ve Kapitalizm*, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No.454, Ankara.
- Boratav, K. (2010). *Emperyalizm, Sosyalizm ve Türkiye*, İstanbul.
- Burak, S. ve Zeki, S. (2008). “Tatlı Su Kaynakları ve Kıyı Alanlarının Bütünleşik Yönetimi”,
- L. Balas (Ed.), *Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları VII. Ulusal Kongresi Bildiriler Kitabı*, 27-30 Mayıs, Kıyı Alanları Yönetimi Türkiye Millî Komitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Cilt I, Ankara.
- Burawoy, M. (2015). Üretim Siyaseti-Kapitalizm ve Sosyalizmde Fabrika Rejimleri, (Çev. Ç. Gümüşoluk), Ankara.
- Can, M. (2015). Antalya Kent Planlamasına İlişkin Yayınlanmamış Taslak Rapor. Castells, M. (1977). *Urban Question: A Marxist Approach*, Londra.
- Castells, M. (1978) *La Question Urbaine, Urban Question*, London, Edward Arnold Press, Castells M.(1983) *The City and The Grassroots: A cross-cultural Theory of Social Urban Social Movements*, London, Edward Arnold.
- Cicin-Sain, B. (1993). “Sustainable Development and Integrated Coastal Management”, *Ocean & Coastal Management*, 21(1-3): 11-43.
- Cicin-Sain, B. ve Knecht, R.W. (1998). *Integrated Coastal and Ocean Management: Concepts and Practices*, Island Press, Washington.
- Coşkun, B. (2008). “Mahallî İdare Birlikleri ve Kıyı Alanlarının Yönetimi”, L. Balas (Ed.), *Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları VII. Ulusal Kongresi Bildiriler Kitabı*, 27-30 Mayıs, Kıyı Alanları Yönetimi Türkiye Millî Komitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Cilt I, Ankara.
- Çağlar, Y. (2011). Çevreleme-Çevre Üzerine *Sessiz Tartışmalar*, İmge Yayınevi, Ankara.
- Çağlar, Y. (2012). *2Bçileştiremediklerimizden misiniz?*, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Tarım Politikaları Yayın Dizisi 9, Ankara.

- Çakılcıoğlu, M. ve Cebeci, Ö. F. (2011). “Plan Ölçeklerindeki Kopukluk ve Çelişkiler”, *Planlamanın Dili*, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 34. Kolokiyumu, TMMOB Şehir Plancıları Odası Bildiriler Kitabı, Ankara.
- Çelikkilek, A. (2013). “Küresel Kentlerin Dönüşüm Aracı Olarak Büyük Ölçekli Kentsel Projeler”, *Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı 4. Sempozyumu*, Bildiriler Kitabı, Mersin.
- Çeltik, Ö. (2014). *Lara'nın Öyküsü-1*, [http://blog.milliyet.com.tr/lara-nin-oykusu-- 1/ Blog/?BlogNo=449682](http://blog.milliyet.com.tr/lara-nin-oykusu--1/Blog/?BlogNo=449682), (erişim tarihi: 20.08.2016)
- Çopuroğlu, A. (2011). “Üst ve Alt Ölçekli Planlar Arasında Yetki Kayması ile Bu Süreçte Nazım İmar Planlarının İşlev Yitimi”, *Planlamanın Dili*, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 34. Kolokiyumu, TMMOB Şehir Plancıları Odası Bildiriler Kitabı, Ankara.
- Dalgakıran, A. ve Çelik, Z. (2008). “Kıyı Yapılarının Planlanmasında Yasal Sürece Eleştirel Bir Bakış: İzmir Aliağa Örneği”, L. Balas (Ed.), *Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları VII. Ulusal Kongresi Bildiriler Kitabı*, 27-30 Mayıs, Kıyı Alanları Yönetimi Türkiye Millî Komitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Cilt I, Ankara.
- Dalgın, T., Karadağ, L. ve Bingöl, Z. (2015). “Türkiye’de Turizm Girişimciliğinin Gelişimi ve Turizmle İlgili Sağlanan Teşvikler”, *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4(1): 174-184.
- Demir, H. (2009). “Hazine ve Kamu Taşınmazlarının Yatırım Amaçlı Kullanımı”, *Maliye Finans Yazıları*, 23(85): 9-25
- Dipova, N. ve Oğuz, C. (1998). “Lara (Antalya) Kıyı Alanı ve Kumulları”, *Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları II. Ulusal Konferansı*, Ankara.
- Doğan, A. E. (2011). “Mekân Üretimi ve Gündelik Hayatın Birikim ve Emek Süreçleriyle İlişisine Kayseri’den Bakmak”, *Praksis*, (16): 91-122.
- Doğan, A. E. (2001). “Türkiye Kentlerinde 20 Yılın Bilançosu”, *Praksis*, (2): 97-123.
- Doğan, A. E. (2007). *Eğreti Kamusalılık-Kayseri Örneğinde İslamcı Belediyecilik*, İstanbul. Dokuzuncu Kalkınma Planı. (2007). *Yerleşme-Şehirleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013. (2007), Özel İhtisas Komisyonu Raporu, T.C. Başbakanlık DPT, Ankara.
- Dursun, D. ve Kurt, E. (2013). “Erzurum’da Neoliberal Kentleşme Modelinin Yansımaları: Kentsel Dönüşüm Projeleri”, *Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı 4. Sempozyumu*, Bildiriler Kitabı, Mersin.
- Duru, B. (2003). Kıyı Politikası, Kıyı Yönetiminde Bütünleşik Yaklaşımlar ve Ulusal Kıyı Politikası, Doktora Tezi, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları Tezler Dizisi:13, Ankara.

- Eceral, T. Ö., Varol, Ç. ve Alkan, L. (2010). “Kentsel Arazi Değer Artış Süreci Ankara Mustafa Kemal Mahallesi Örneği”, *Toprak Mülkiyeti Sempozyum Bildirileri*, Ankara.
- Eke, F. ve Ataç, E. (2008). “Toplumsal ve Politik Değişimler Işığında Kıyı Mevzuatının Gelişimi”, L. Balas (Ed.), *Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları VII. Ulusal Kongresi Bildiriler Kitabı*, 27-30 Mayıs, Kıyı Alanları Yönetimi Türkiye Millî Komitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Cilt I, Ankara.
- Ekiz, C. ve Somel, A. (2005). “Türkiye’de Planlama ve Planlama Anlayışının Değişimi”, Ankara Üniversitesi GETA Tartışma Metinleri, No.81.
- Eliçin, Y. (2004). “Hangi Planlama? Küreselleşen Kentler, Yerelleşen Planlama”, 8 Kasım Dünya Şebircilik Günü 28. Kolokyumu, Bildiriler Kitabı, Ankara.
- Emekli, G. (2014). “İkinci Konut Kavramı Açısından Turizm Coğrafyasının Önemi ve Türkiye’de İkinci Konutların Gelişimi”, *Ege Coğrafya Dergisi*, 23(1): 25-42.
- Ercan, F. (2009). “Sermayeyi haritalandırmaya Yönelik Kavramsal Düzenekler”, *Praksis*, (19): 9-53.
- Ercan, F. (2012). *Modernizm, Kapitalizm ve Azgelişmişlik*, İstanbul.
- Erdoğan, A., Öz, M., Sert, H. ve Tunç, M. R. (2002). “Antalya-Yamansaz Gölü ve Yakın Çevresinin Avifaunası ve Herpetofaunası”, *Ekoloji Çevre Dergisi*, 10(43): 33-39.
- Erdoğan, N. (2010). “Kıyı ve Deniz Alanlarının Turizm Amaçlı Kullanımına Yönelik Yasal Yapının Doğası”, L. Balas (Ed.), *Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları VIII. Ulusal Kongresi Bildiriler Kitabı*, 27 Nisan-1 Mayıs, Kıyı Alanları Yönetimi Türkiye Millî Komitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Cilt II, Ankara.
- Eren, Ş. G. (2007). Impacts of privatization on urban planning: The Turkish case, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Eren, Ş. G. (2010). “Kamu Arsa ve Arazilerinin Özelleştirilmesi ve Özelleşmesi”, *Toprak Mülkiyeti Sempozyum Bildirileri*, Ankara.
- Erkuş Öztürk, H. ve Terhorst, P. (2013). “Devlet-Girişimci İlişkilerinin (Yeniden) Ölçeklenmesi: Turizm Kapitalizmi ve Mekânsal Etkileri Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme”, *Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı 4. Sempozyumu*, Bildiriler Kitabı, Mersin.
- Ersoy, M. (2012). *Kentsel Planlama Kuramları*, İmge Yayınevi, Ankara. Ertürk, H. ve Sam, N. (2011). *Kent Ekonomisi*, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Ferudun, A. (2009). “Kıyı Alanlarının Hukuki Statüsü”, *Journal of Naval Science and Engineering*, 5(1): 76-93.

- Fırat, S. (2007). "Bir Modernleşme Projesi Olarak Kentsel Gelişimi İzlemek: Antalya Örneği", *20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu Sempozyum Bildirileri*, Cilt I, Akdeniz Üniversitesi Yayınları, Antalya.
- Gezici, F., Yazgan Gül, A. ve Alkay, E. (2010). "Türkiye'de Turizmin Kıyı Gelişim Sürecinin Analizi", L. Balas (Ed.), *Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları VIII. Ulusal Kongresi Bildiriler Kitabı*, 27 Nisan-1 Mayıs, Kıyı Alanları Yönetimi Türkiye Millî Komitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Cilt II, Ankara.
- Gottdiener, M. (2001). "Mekân Kuramı Üzerine Tartışma: Kentsel Praksise Doğru", *Praksis*, (2): 248-269.
- Gökçeoğlu, C. (2015). Kıyı Kenar Çizgisinin Yeniden Tespitine İlişkin Rapor, Lara Turizm Yatırımcıları Birliği, Antalya.
- Google Earth (2023). Lara kıyı şeridi uydu görüntüsü, <https://earth.google.com/web/search/antalya+lara/@36.8613193,30.87382302,1.7143905a,3692.88653515d,35y,0h,0t,0r/data=CigiJgokCfEVrppTBDRAEfEVrppTBDTAGWu89TL8GThAIR7FyzkxVFPA>, (erişim tarihi: 21.09.2023)
- Gökten, S. (2010). "Bütünleşik Kıyı ve Deniz Alanı Yönetiminde Etkin Bir Araç: Koruma ve Kullanma Usul ve Esasları-Plan Hükümleri", L. Balas (Ed.), *Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları VIII. Ulusal Kongresi Bildiriler Kitabı*, 27 Nisan-1 Mayıs, Kıyı Alanları Yönetimi Türkiye Millî Komitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Cilt I, Ankara.
- Görer, N. ve Duru, B. (2016). "Türkiye'de Kıyı Yönetimi Uygulamaları", <http://kentcevre.politics.ankara.edu.tr/durukyonyetimi.pdf>, (erişim tarihi: 21.06.2016)
- Güçlü, S. (2007). "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Kentsel Dönüşüm ve Antalya", *20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu Sempozyum Bildirileri*, Cilt I, Akdeniz Üniversitesi Yayınları, Antalya.
- Gül, İ. (2014). "Danıştay Kararlarında Kamu Yararı Kavramı", *Ankara Barosu Dergisi*, 2: 533-550
- Güler, B. A., *Sosyal Devlet ve Yerleşme*, <http://www.yayed.org/uploads/yuklemeler/msy-2-2.pdf>, (erişim tarihi: 23.11.2016)
- Gülöksüz, E. (2010). "Doğal Kaynağa Dayalı Sermaye Birikimi ve Orman Sayılan Alanlarda Mülkiyet Hakları", *Memleket Siyaset Yönetim*, 5(12): 70-89.
- Güngen, A. R. (2015). "Çevresel Finansallaşma ve Devletin Rolü", *Finansallaşma, Devlet ve Politik İktisat*, (Der.) Hakan Mihçı, Ankara.
- Harita Genel Komutanlığı arşivi, 2015.

- Harvey, David (1985) *The Urbanisation of Capital*, Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Harvey, D. (2003). *Sosyal Adalet ve Şehir*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Harvey, D. (2004). “Yeni Emperyalizm: Mülksüzleşme Yoluyla Birikim”, *Praksis*, 11: 23-48.
- Harvey, D. (2012). *Marks'ın Kapitali İçin Kılavuz*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Harvey, D. (2015). *Sermayenin Mekânları-Eleştirel Bir Coğrafyaya Doğru*, (Çev. B. Kıcır, D. Koç, K. Tanrıyar, S. Yüksel), İstanbul.
- Hayta, M. A. (2007). *Kamulaştırma ve Kamulaştırmaz El Atma Davaları*, Vedat Kitapçılık İstanbul.
- <http://www.spo.org.tr/>
- Karaaslan, Ş. ve Yalçiner Ercoşkun, Ö. (2008). “İklim Değişikliğinin Kent Planlamaya Etkisi: Antalya Örneği”, L. Balas (Ed.), *Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları VII. Ulusal Kongresi Bildiriler Kitabı*, 27-30 Mayıs, Kıyı Alanları Yönetimi Türkiye Millî Komitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Cilt II, Ankara.
- Karasu, M. A. (2010). “Kentsel Rant, İmar Planları ve Syasal Yozlaşma”, *Toprak Mülkiyeti Sempozyum Bildirileri*, Ankara.
- Kars Kaynar, A. (2015). *Sermayenin Coğrafyası-Yayılan Sermayenin Daralan Mekânları*, Nota Bene Yayınları, Ankara.
- Kartal, S. K. (1980). “Türkiye Kentlerinde ve Kıyılarında Toprak Kullanım Düzeni ve Çözümler”, *Kıyı Kentlerimiz Temel Sorunları*, (Haz.) S. K. Kartal-Ö. Çankaya Kartal, Ankara.
- Kaya, D. S. (2016). *Turizm Sektörü Sunumu*, Türkiye İş Bankası, İktisadi Araştırmalar Bölümü.
- Kaya, B. ve Aladağ, C. (2009). “Maki ve Garig Topluluklarının Türkiye'deki Yayılış Alanları ve Ekolojik Özelliklerinin İncelenmesi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22).
- Kaya, G. (2014). *Kentleşmenin Toplumsal Boyutları (Adıyaman Örneği)*, Ankara. Kaypak, Ş. (2012). “Kıyı Alanları Yönetiminde Bütünleşik Politikalar”, L. Balas (Ed.), *Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları IX. Ulusal Kongresi Bildiriler Kitabı*, Kıyı Alanları Yönetimi Türkiye Millî Komitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Cilt I, Ankara.
- Keskin, N. E. (2009). *Türkiye'de Devletin Toprak Üzerinde Örgütlenmesi*, Ankara.
- Keskinok, H. Ç. (1995). “Kentler, Rantlar ve Planlama”, *Özelleştirme Değil Kamulaştırma*, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Keskinok, H. Ç. (1997). *State and the (re)production of urban space*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara.

- Keskinok, H. Ç. (1998). "Kentsel Mekânın Üretiminde Raslantısallık Sorunu Üzerine", *ODTÜ Mühendislik Fakültesi Dergisi*, 18(1-2): 91-102.
- Keskinok, H. Ç. (2006). *Kentleşme Siyasetleri*, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Keskinok, H. Ç. (2010). "Kenti Korumak: Kamusalılığı Yaratmak", *Kentleri Korumak/Savunmak*, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 33. Kolokiyumu, TMMOB Şehir Plancıları Odası Bildiriler Kitabı, Ankara.
- Kılınç, A. (2013). "Serbest Piyasa Ekonomisinde Sermayenin Mekânsal Hareketliliği ve Kentsel Gelişiminin Ekonomik, Sosyal ve Mekânsal Niteliği", *Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı 4. Sempozyumu*, Bildiriler Kitabı, Mersin.
- Kılınçaslan, İ. (2012) "Arazi Spekülasyonu", *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük*, (Der.) Melih Ersoy, Ninova Yayınları, İstanbul.
- Kozak, N. (2012). *Genel Turizm Bilgisi*, Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir.
- Kovel, J. (2005). *Doğanın Düşmanı*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Köksal, T. G. (2010). "Kentsel Koruma: Kim İçin, Neden, Nasıl..?", *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları*, (Der.) Ö. Uğurlu, N. Ş. Pınarcıoğlu, A. Kanbak, M. Şiriner, Örgün Yayınları, İstanbul.
- Kuvan, Y. (2005). "Ormanların Turizm Yatırımlarına Tahsisi (Antalya-Belek Örneği)", İstanbul Üniversitesi *Orman Fakültesi Dergisi*, 55(1): 67-83
- LATUYAB (2015). Kıyı Kenar Çizgisinin Tespitine İlişkin Rapor, Hacettepe Üniversitesi. Lefebvre, H. (1974). *La Production de L'espace*, Paris.
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*, Blackwell, London.
- Lefebvre, H. (2003). *The Urban Revolution*, University of Minnesota Pres, Minneapolis.
- Levent, T. (2010). "Esnek Planlama Yaklaşımları Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme: Bu Yaklaşımların Türkiye Bağlamında Yanılsamaları", *Kentleri Korumak/Savunmak*, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 33. Kolokiyumu, TMMOB Şehir Plancıları Odası Bildiriler Kitabı, Ankara.
- Mamunlu, H. (2010). "İstanbul Kentsel Bölgesinde Sürdürülebilir Gelişme Bağlamında Havza Planlama ve Yönetim Yaklaşımı: Küçükçekmece Göl Havzası Örneği", *Kentleri Korumak/Savunmak*, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 33. Kolokiyumu, TMMOB Şehir Plancıları Odası Bildiriler Kitabı, Ankara.
- Mansuroğlu, S., Gülyavuz, P. ve Taşçıoğlu, S. (2008). "Belek ve Kundu Çevresinde Kara Yolu Sistemlerinin Kıyı Kullanımına Etkileri", L. Balas (Ed.), *Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları VII. Ulusal Kongresi Bildiriler Kitabı*, 27-30 Mayıs, Kıyı

- Alanları Yönetimi Türkiye Millî Komitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Cilt I, Ankara.
- Mansuroğlu, S., Karagüzel, O. ve Ortaçesme V., Antalya Örneğinde Kent Planlama Çalışmalarında Biyotop Haritalarının Önemi, <http://www.e-kutuphane.imo.org.tr/pdf/11177.pdf>, (erişim tarihi: 23.11.2016)
- Marx, K. (1990). *Kapital*, Cilt III, Sol Yayınları, Ankara.
- Merrifield, A. (2002). *Metromarksizm: Şehrin Marksist Bir Hikâyesi*, Phoenix Yayınları, İstanbul.
- Mihçı, H. (2015). “Giriş: Finansallaşma, Devlet ve Politik İktisat”, *Finansallaşma, Devlet ve Politik İktisat*, (Der.) Hakan Mihçı, Ankara.
- Mimarlar Odası Antalya Şubesi, Basın Açıklaması, 2015, <http://www.antmimod.org.tr/images/files/30.04.2015-LARA-KENT-PARKI-BASIN-ACIKLAMASI.docx>, (erişim tarihi: 12.11.2015)
- O’Sullivan, A. (2009). *Urban Economics*, McGraw-Hill Higher Education.
- Önder, İ. (1995). “Vergi Sistemi”, *Özelleştirme Değil Kamulaştırma*, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Özbek, M. (2015). *Kamusal Alan*, Hil Yayınları, İstanbul.
- Özbek Sönmez, İ., Ercan, Ö. ve Demirel, Y. (2008). “İzmir Kıyı Bölgesinde Bütünleşik Yönetimin Gerekliliği”, L. Balas (Ed.), *Türkiye’nin Kıyı ve Deniz Alanları VII. Ulusal Kongresi Bildiriler Kitabı*, 27-30 Mayıs, Kıyı Alanları Yönetimi Türkiye Millî Komitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Cilt I, Ankara, 2008.
- Özbek Sönmez, İ. ve Güner, E. (2010). “Muğla Kıyı Alanları Planlama Süreçleri”, *Kentleri Korumak/Savunmak*, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 33. Kolokiyumu, TMMOB Şehir Plancıları Odası Bildiriler Kitabı, Ankara.
- Özbey, A. G. ve Dilsiz, G., İzmir Bütünleşik Kıyı Alanları Planlaması Sunumu, <http://documentslide.com/documents/buetuenlesik-kiyi-alanlari-planlamasi.html>, (24.06.2016).
- Özdek, Y. (2011). *Şirket Egemenliği Çağı-Sosyal Devletten Ceza Devletine*, Ankara.
- Özel, T. (2008). “Belek Özel Çevre Koruma Bölgesi Evrensel Kıyı Parkı Düzenlemesi”, L. Balas (Ed.), *Türkiye’nin Kıyı ve Deniz Alanları VII. Ulusal Kongresi Bildiriler Kitabı*, 27-30 Mayıs, Kıyı Alanları Yönetimi Türkiye Millî Komitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Cilt I, Ankara.
- Özkanan, A. ve Erdem, R. (2014). “Yönetimde Kayırmacı Uygulamalar: Kavramsal Bir Çerçeve”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(20): 179-206.

- Öztunalı Kayır, G. (2010). “Antalya Kenti, Toprakları Üzerinde Oynanan Oyunlarla Yıkıma Uğratılıyor”, *Toprak Mülkiyeti Sempozyum Bildirileri*, Ankara.
- Özügürlü, M. (2011). *Küçük Köylülüğe Sermaye Kapanı-Türkiye’de Tarım Çalışmaları ve Köylülük Üzerine Gözlemler*, Ankara.
- Özüduru, B. H. ve Varol, Ç. (2010). “Kent Merkezlerine Yeni Bir Alternatif Ankara’daki Alışveriş Merkezlerinin Kentsel ve Mekânsal Gelişime Etkileri”, *Kentleri Korumak/Savunmak*, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 33. Kolokiyumu, TMMOB Şehir Plancıları Odası Bildiriler Kitabı, Ankara.
- Pekpak, H. E. (2012). Kıyı Alanlarında Turizm Odaklı Mekânsal Gelişim: Lara Örneği, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Piketty, T. (2015). *Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital*, (Çev. H. Koçak), İstanbul.
- Poulantzas, N. (2004). *Devlet, İktidar, Sosyalizm* (Çev. T. Ilgaz), Epos Yayınları, Ankara. Promim Proje, http://www.promimproje.com/projects/projeler/park/landscape_park.htm, (erişim tarihi: 20.09.2016)
- Promim Proje, <http://www.promimproje.com/secilmis/08lara.html#cube>, (erişim tarihi: 20.09.2016)
- Promim Proje, <http://www.promimproje.com/secilmis/08lara.html#cubeRandom>, (erişim tarihi: 20.09.2016)
- Przeworski, A. (2014). *Kapitalizmde Devlet ve Ekonomi*, (Çev. E. Kırmızıaltın ve H. A. Öznazik), Ankara.
- Ricardo, D. (1975), *On the Principles of Political Economy and Taxation*, Cambridge Universtiy.
- Sabuktay, A. (2014). *Mülsüzleştiririnin Yönetimi-2000’lerde Türkiye’de Devlet ve Kamu Yönetimi*, Ankara.
- Savran, S. (2013). Ricardo’nun Dehası ve Körlüğü, <https://mkaymak.files.wordpress.com/2013/12/ricardo-savran.pdf>, (02.02.2016)
- Smith, J. ve Barlett, D. (2005). *Coastal Zone Management*, CRC Press.
- Somel, A. (2015). “Mali Sermaye, İktisadi Kriz ve Devletin Müdahale Araçları”, Finansallaşma, *Devlet ve Politik İktisat*, (Der.) Hakan Mıhçı, Ankara, 2015.
- Soyak, M. (1996). “Rant Arama: Türk Tarım Sektöründe Destekleme Politikaları Yoluyla Aktarılan Rantlar Üzerine Bir İnceleme”, *Ekonomik Yaklaşım*, 7(23): 87-112.

- Sönmez, F. (2012). Kapitalist Devlet ve Kentsel Mekânın Dönüşümü: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Sönmez, R. (2010). “Antalya’nın Planlama Sorunları”, Kentleri Korumak/Savunmak, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 33. Kolokiyumu, TMMOB Şehir Plancıları Odası. Bildiriler Kitabı, Ankara.
- Şahin, S. Z. (2013). “Türkiye’de Neo-Liberal Mekânsal Kurgunun Siyasal Yapıtaşları: Yeniden Ölçekleme, Parçalanmış Yasama ve Kentlerin Patronu”, *Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağ 4. Sempozyumu*, Bildiriler Kitabı, Mersin.
- Şeker, D. Z., Tanık, A., Öztürk, İ., Levent, T. B. ve Tavşan, Ç. (2008) “Akçakoca Kıyı İlçesinde Coğrafi Bilgi Sistemi ile Sektörel Çelişki Analizi”, L. Balas (Ed.), *Türkiye’nin Kıyı ve Deniz Alanları VII. Ulusal Kongresi Bildiriler Kitabı*, 27-30 Mayıs, Kıyı Alanları Yönetimi Türkiye Millî Komitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Cilt II, Ankara.
- Şengül, H. T. (2000). “Radikal Kent Kuramları Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme: Alternatif Bir Yaklaşım Doğru”, *Amme İdaresi Dergisi*, 33(1): 27-58.
- Şengül, H. T. (2001). “Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekânı”, *Praksis*, (2): 9-31.
- Şenol, P. (2008). “Koruma-Kullanma İkileminde Türkiye Kıyıları: Çok Aktörlü Bütünsel Kıyı Politikalarının Değerlendirilmesi”, L. Balas (Ed.), *Türkiye’nin Kıyı ve Deniz Alanları VII. Ulusal Kongresi Bildiriler Kitabı*, 27-30 Mayıs, Kıyı Alanları Yönetimi Türkiye Millî Komitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Cilt I, Ankara.
- Şit, M. (2014). “Türkiye’de Turizm Sektörünün Performansına Etki Eden Faktörlerin Ampirik Analizi”, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Malatya.
- T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı (2009). “Kentsel Yoksulluk-Göç ve Sosyal Politikalar Komisyonu Raporu”, *Kentleşme Şurası*, Ankara.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm Yatırımcılarına Kamu Arazisi Tahsis Şartnamesi, 2006/1.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm Yatırımcılarına Kamu Arazisi Tahsis Şartnamesi, 2009/1.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2015). KTKGB ve Turizm Merkezleri, <http://www.ktbayirimisletmeler.gov.tr/TR,9669/ktkgb-ve-turizm-merkezleri.html>, (erişim tarihi: 18.04.2016).

- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü (2015). KTKGB ve Turizm Merkezi İlan, Planlama ve Tahsis Şeması, <http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,9556/ktkgb-ve-tm-ilan-planlama-ve-tahsis-semasi.html>, (erişim tarihi: 19.03.2017)
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2012). <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/4788,turkiyede-turizm-sektorune-saglanan-tesvik-ve-destekler.pdf?0>, (erişim tarihi: 02.03.2017).
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü. (2015). <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,102520/arazi-tahsis.html>, (erişim tarihi: 02.03.2017).
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9548/planlarin-yapimi-ve-onaylanmasi.html>, (erişim tarihi: 03.03.2017)
- T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2015, <http://geodata.ormansu.gov.tr/>, (erişim tarihi: 30.10.2015)
- Tamer, M. (2010). *Yerel Yönetimlerde İmar*, İzmir.
- Tayyare Karaoğlu, E. ve Keskin Yıldız, Z. (2010). “Kentsel Mekânların Yeniden Değerlendirme Sürecinde Tarihi Kamusal Alanların Korunması Üzerine Bir İnceleme: Haydarpaşa Örneği”, *Kentleri Korumak/Savunmak*, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 33. Kolokiyumu, TMMOB Şehir Plancıları Odası Bildiriler Kitabı, Ankara.
- Tekeli, İ. (2009). *Kentsel Arsa, Altyapı ve Kentsel Hizmetler*, İlhan Tekeli Toplu Eserler-6, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Tezcan, M. (2013). “Kamulaştırma Yoluyla Mülkiyet Transferi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 108: 377-382
- Tezcan, A. M. ve Penpecioğlu, M. (2010), “Neoliberal Kentleşme Süreci ve Kıyı Kentlerinde Mutenalaştırma: Alaçatı Üzerine Bir Değerlendirme”, *Kentleri Korumak/Savunmak*, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 33. Kolokiyumu, TMMOB Şehir Plancıları Odası Bildiriler Kitabı, Ankara.
- TMMOB (1996). *Antalya Kıyı Yerleşmeleri. Planlama, Yapılanma, Kullanma ve Sorunları*, TMMOB Mimarlar Odası Antalya Şubesi Yayını, Antalya.
- Tomaskovic-Devey, D. and Miller, S. M. (1984). “Business Rationality and Barriers to Recapitalization”, *Cities in Recession*, I. Szeleyni (Ed.).

- Turan, A. (2008). Türkiye’de Kentsel Rantın Oluşumu ve Bölüşümü: Devlet Mülkiyetinden Özel Mülkiyete Geçiş Süreci, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Turan, M. ve Bayram, M. (2010). “Menkulleştirme”, *Memleket Siyaset Yönetim*, 5(12): 90- 102
- Turhanoglu, A. K. ve Ecevit, M. C. (2010). “Toprak Mülkiyeti Temelinde Eskişehir’in Kentsel Değişim Süreci”, *Toprak Mülkiyeti Sempozyum Bildirileri*, Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2015), Turizm Verileri Derlemesi.
- Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği İstatistikleri, 2012-2014, <http://ttyd.org.tr/tr/turizm-istatistikleri>, (erişim tarihi: 18.04.2017)
- Urry, J. (1999). *Mekânları Tüketmek*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Uysal, Ü. E. (2006). “Soylulaştırma Kuramlarının İstanbul’da Uygulanabilirliği: Cihangir Örneği”, *Planlama*, (2): 77-92.
- Üye, Y. (2016). Kıyı Alanları Yönetimi ve Yasal Durum, [http://eski.jmo.org.tr/resimler/ekler/73803f0f2ebd77d_ek.pdf?dergi=HABERBULTE NI](http://eski.jmo.org.tr/resimler/ekler/73803f0f2ebd77d_ek.pdf?dergi=HABERBULTE%20NI), (erişim tarihi: 12.10.2016)
- Vuruşkan, A. ve Ortaçşme, V. (2010). “Doğal Sit Alanlarının Antalya Kentinin Biyolojik Dokusunun Korunmasındaki Rolü”, *Kentleri Korumak/Savunmak*, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 33. Kolokyumu, TMMOB Şehir Plancıları Odası Bildiriler Kitabı, Ankara.
- Yavan, N. (2012). “Türkiye’de Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Belirleyicileri: Mekânsal ve İstatistiksel Bir Analiz”, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 10(1): 9-37
- Yerel Yönetimler ve 2009 Yerel Yönetimler Seçimleri, Mimarlar Odası Antalya Şubesi, Kasım 2008, <http://www.antmimod.org.tr/.../yerel%20yönetimler%202009%20seçimleri.pdf>, (erişim tarihi:31.01.2010)
- Yetişkul Şenbil, E. ve Aktepe, K. (2010). “Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetim, Bölgesel ve Ulusal Politika Girişimlerine Uluslararası Örnekler”, Lale Balas (Ed.), *Türkiye’nin Kıyı ve Deniz Alanları VIII. Ulusal Kongresi Bildiriler Kitabı*, 27 Nisan-1 Mayıs, Kıyı Alanları Yönetimi Türkiye Millî Komitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Cilt I, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- Yıldırım, M. ve Topkaya, B. (2008). "Turizm Faaliyetlerinden Kaynaklanan Kıyısal Bozulmaların Zamansal Değişim Analizi ile Belirlenmesi: Antalya Örneği", L. Balas (Ed.), *Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları VII. Ulusal Kongresi Bildiriler Kitabı*, 27-30 Mayıs, Kıyı Alanları Yönetimi Türkiye Millî Komitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Cilt I, Ankara.
- Yurtsever, H. (2010). "Rantın Vergilendirilmesi", *Toprak Mülkiyeti Sempozyum Bildirileri*, Ankara.
- Yücel, B. (2008). "Kıyı İşgallerine İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Maliye Dergisi*, 154.

Mahkeme Kararları

- Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı (07.05.2007-E:2006/169 :2007/55) Anayasa Mahkemesi kararı (Esas No.2008/51)
- Danıştay yürütmeyi durdurma kararı (05.12.2006-2005/5371 E.sayılı)
- Danıştay 6. Daire'nin 791 No'lu kararı (Karar No:791, Esas Yılı:1990, Esas No:362)
Danıştay 6. Dairesi kararı (2006/6449 Esas No, 2008/6962)
- Danıştay 6. Dairesi kararı (03.04.2001 tarihli ve E.1999/7003, K.2001/1700)
- Danıştay 6. Dairesi kararı (23.12.1998 tarihli ve E.1997/6678, K.1998/6744) Samsun İdare Mahkemesi kararı (8.3.2006 günlü, E:2005/1524, K:2006/377)

RUS SEYAHATNAMELERİNDE OSMANLI TOPLUMU VE TÜRK İMGESİ

İlsever Rami

Editör: Prof. Dr. Ayla Kaşoğlu

Rus Seyahatnamelerinde Osmanlı Toplumu ve Türk İmgesi

İlsever Rami

Editör: Prof. Dr. Ayla Kaşoğlu

Yayın No.: 1931

ISBN: 978-625-393-149-0

E-ISBN: 978-625-393-150-6

Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik

ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımını yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Meliha Uysal -meliha@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Tuba Akekmekçi

Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümeç -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Rami, İlsever.

Rus Seyahatnamelerinde Osmanlı Toplumu ve Türk İmgesi / İlsever Rami Editör: Prof. Dr. Ayla Kaşoğlu

1. Basım, VI + 244 s., 13,5x21,5 cm. Dizin ve kaynakça var.

ISBN: 978-625-393-149-0

E-ISBN: 978-625-393-150-6

ANAHTAR KELİMELER

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
BeYTEPE Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	iii
ÖN SÖZ.....	v
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

RUS SANATÇILARIN OSMANLI SEYAHATNAMESİ.....	29
1.1. İvan Konstantinoviç Ayvazovski: <i>Konstantinopolis. Rus Ressamın Gezi Yazılarında Derlemeler</i>	38
1.2. Sergey Petroviç Bartenev: <i>Doğuya Yolculuk (Mektuplardan Alıntılar)</i>	45
1.3. Aleksey Pavloviç Bogolyubov: <i>Denizci Ressamın Notları</i>	52
1.4. Moisey Yegoroviç Melikov: <i>Ressamın Notları ve Anıları</i>	63

İKİNCİ BÖLÜM

RUS SEYAHATÇILARIN OSMANLI'DAKİ SAĞLIK SİSTEMİ İLE İLGİLİ İZLENİMLERİ.....	73
2.1. Aleksandr Alekseyeviç Umanets: <i>Osmanlı'da Karantina Sistemi</i>	74
2.2. Artemiy Alekseyeviç Rafaloviç: <i>Doğuya Gönderilen Bir Rus Doktorun Notları</i>	89

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RUS YAZARLARIN SEYAHATNAMESİNDE OSMANLI.....	105
3.1. Nikolay Berg: <i>Yafadan Eve Dönüş</i>	106
3.2. Yevgeniy Lvoviç Markov: <i>Avrupalı Doğu. Gezi Yazıları</i>	117

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

RUS DİPLOMAT VE DEVLET ADAMLARININ OSMANLI İZLENİMLERİ.....	145
4.1. Vladimir Pavloviç Titov: <i>Doğu Hayatı</i>	146
4.2. Vladimir Aleksandroviç Teplov: <i>Anadolu'dan Gezi Notları</i>	166

BEŞİNCİ BÖLÜM

RUS ORDU MENSUPLARININ OSMANLI

İMPARATORLUĞU'YLA İLGİLİ GÖRÜŞ VE İZLENİMLERİ 183

5.1. İ. Filipenko: *Konstantinopolis'ten İzlenimler ve Notlar*184

5.2. K. Smirnov: *Türkiye Seyahatinden İzlenimler*.....198

SONUÇ..... 213

KAYNAKÇA 225

DİZİN 235

KAYNAKÇA

Türkçe Kaynaklar

- Akbulut, U. (2023). “19. Yüzyılın İlk Yarısında Salgın Hastalıklar Karşısında Devlet ve Toplum”, *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 22-40. DOI: 10.29157/etus-bed.1166751
- Asiltürk, B. (2009). “Edebiyatın Kaynağı Olarak Seyahatnameler”, *Turkish Studies. International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4 /1-I, Kış 2009, 911-995.
- Atalay, İ. (2019). *Karşılaştırmalı Edebiyat*. İstanbul: Hiperyayın.
- Damrosch, D. (2010). *Dünya Edebiyatı Nasıl Okunmalı*, çev. Devrim Çetinkasap. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Basım.
- Demiroğlu, H. (2018). “Osmanlı İstanbulu’nda Rusya’nın Nietzsche’si: Konstantin Nikolayeviç Leontyev (1831-1891)”, *VI. Uluslararası Osmanlı İstanbul’u Sempozyumu Bildirileri*, 11-13 Mayıs, İstanbul: 29 Mayıs Üniversitesi, s. 459-477.
- Dünyada Türk İmgesi*. (2016). (Ed. Özlem Kumrular), İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Fidan, G. (2013). *Çin’den Görünen Osmanlı*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü’nün Kuruluşu ve Tarihsel Gelişimi*, <https://www.hssgm.gov.tr/Tarihce>, Erişim tarihi: 12.08.2023.
- İbrahimzade, K. (2012). “Rus ressam Gavril Sergeev’in İstanbul Manzaraları”, *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 332 (32), s. 33-46.

- İnanır, E. (2008). “XIII.-XVIII. Yüzyıl Rus Seyyahların Hatıralarında Doğu ve Osmanlı’ya Dair İzlenimler”, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, sayı 13, s. 1-11.
- İnanır, E. (2013). *Rusların Gözüyle İstanbul*, Kitabevi, s. 105.
- Kabakulak, M. (2019). “N. S. Vsevolovski’nin İstanbul Seyahati (1836)”, *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 46, Güz 2019, s. 167-189.
- Kandemir, H. (2009). *Rus Edebiyatında İstanbul*. Konya: Çizgi Kitabevi, s. 148.
- Kapıcı, Ö. (2018). “19. Yüzyıl Rus Oryantalizminde Şarklı Bir Müsteşrik: Konstantin M. Bazili’nin İstanbul İzlenimleri”, *VI. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu Bildirileri*, 11-13 Mayıs, İstanbul: 29 Mayıs Üniversitesi, s. 323-373.
- Karakulak, M. (2019). “N. S. Vsevolovski’nin İstanbul Seyahati (1836)”, *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 46, Güz, s. 167-189.
- Kaşoğlu, A. (2004). *18. Yüzyıl Rus Aydınlanmacısı Radışçev*, Ankara: Ürün Yayınları, s. 143.
- Kefeli, E. (2006). “Karşılaştırmalı Edebiyat: Tanım, Yöntem ve İncelemeler”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 4, Sayı 8, s. 331-350.
- Kemaloğlu, İ. (2012). *Esir Bir Rus Diplomatın Gözünden İstanbul. Pavel Artemyeviç Levaşov’un Hatıraları (1763-1771)*, İstanbul: Yeditepe.
- Kemaloğlu, İ. (2015). *Rusların Gözüyle Türkler*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Kumrular, Ö. (2008). *Avrupa’da Türk Düşmanlığının Kökeni. Türk Korkusu*, İstanbul: Doğan Kitap, 7. basım.
- Marks, K., & Engels, F. (1977). “Türkiye Sorunu”. *Doğu Sorunu (Türkiye)*, (çev. Yurdakul Fincancı), Ankara: Sol Yayınları, İlk baskı, s. 35-36.
- Muşmal, H. (2009). *Yabancıların İzinde Osmanlı: Konya ve Çevresinde Araştırma Yapan Yabancılar (1876-1914)*, Konya: Mesa Yayınları, s. 138.

- Ortaylı, İ. (2006). *Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Rami, İ. (2020). “Konstantin Bazili'nin Yeni Konstantinopolis Yazıları Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme”, *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 21, s. 105-117.
- Rousseau, A. M., & Pichois, Cl. (1994). *Karşılaştırmalı Edebiyat*, (çev. Mehmet Yazgın), İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Sibgatullina, A. (2009). “XIX-XX. Yüzyıl Başında Rusya'da Basılmış İstanbul'u Tanıtıcı Kitaplar” 7. *Uluslararası Türk Kültürü Kongresi Bildirileri I, İstanbul Tarihi: Medeniyetlerin Buluşma Noktası Olarak İstanbul*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, s. 3073.
- Stanwood, C. (2006). *Gerçek Türkler*, (çev. Hasan Kaya), İstanbul: Mavi ağaç.
- Şahin, G. (2017). *İngiliz Seyahatnamelerinde Osmanlı Toplumunu ve Türk İmgesi*, İstanbul: Gökkuşbe.
- Şirin, İ. (2016). “Seyahatname Metodolojisi Geliştirmenin Zorunluluğu”, *Yabancı Seyahatnamelerde Türkiye*, Ankara: Türk Yurdu Yayınları.
- Uzelli, G. (2018). “Поэтическое своеобразие стамбульского пейзажа в работах русских художников XIX века”, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 37 (37), s. 69-70.
- Üçel-Aybet, G. (2003). *Avrupalı Seyyahların Gözünden Osmanlı Dünyası ve İnsanları (1530-1699)*, İstanbul: İletişim.
- Ünal, F. (2014). “Rus Ressam Zaharov'un Hatıralarında İstanbul”, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 4 (9), s. 16-26.
- Ünal, F. (2018). “Vladimir Petroviç Davidov'un Seyahat Notlarına Göre 1835'de İstanbul”, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Kasım, 8(3), s. 537-556.
- Ünal, F. (2021). “Rus Yazar Milyukov'un Hatıralarında İstanbul (1857)”, *Gazi Türkiyat*, (29), s. 1-29.
- Ünal, F; Karakulak, M; Özkan, M. (2022). “Giriş”, *İstanbul Seyahatnamesi. 19. Yüzyılda Rus Seyyahlarla Osmanlı Topraklarına Yolculuk*, İstanbul: Kronik.

- Voronin, B.E. (2019). “Grand Duke Konstantin Nikolaevich in the Orthodox East and the Arab West in the mid-1840s”, *Russian History*, No. 2, s. 78-97.
- Yabancı Seyahatnamelerde Türkiye*, (Ed. Çağatay Özdemir, Yunus Emre Tekinsoy), Ankara: Türk Yurdu.
- Yıldırım, N. (Erişim tarihi: 1.08.2023). “Miskenler Tekkesi”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/miskenler-tekkesi>
- Zaripova Çetin, Ç. (2009). “Tatar Yazarı Mirgazıyan Yunus’un Seyahatnamelerinde İstanbul”, *I. Uluslararası Türk Edebiyatında İstanbul Sempozyumu Bildirileri (03-05 Nisan, 2008)*, İstanbul: Beşir Kitabevi, s. 261-281.
- Zaripova Çetin, Ç. (2016). “Klasik Rus Kaynaklarında Büyük İpek Yolu”, *Yükselen İpek Yolu*, 3. Cilt, Ankara, s. 229-240.

Rusça Kaynaklar

- Айвазовский, И.К. (1854). “Константинополь. (Из путевых заметок русского художника)”, *Журнал для чтения воспитанникам военно-учебных заведений*, Том 106. № 422, https://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1840-1860/Ajvazovskij_I_K/text1.htm, Erişim Tarihi: 1.08.2023.
- Алексеев, П.В. (2014). “Русский Ориентальный Травелог Как Жанр Путевой Прозы Конца XVIII – Первой Трети XIX Века”, *Филология и Человек*, №2, с. 34–46.
- Базили, К.М. (2006). *Очерки Константинополя. Босфор и новые очерки Константинополя*, Москва: Индрик.
- Бартенев, С.П. (1895). “Поездка на Восток (Выдержки из писем)”, *Русское обозрение*, № 10, https://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1880-1900/Bartenev_S_P/text1.htm, Erişim tarihi: 18.08.2021.
- Бартольд, В. (1925). *История изучения Востока в Европе и России*, Ленинград, 318 с.

- Берг, Н.В. (1867). “Мои скитания по белу свету”, *Русский вестник*, № 9, https://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1860-1880/Berg_N_V/text4.htm, Erişim tarihi: 18.08.2021.
- Берг, Н. В., http://www.hrono.ru/biograf/bio_b/berg_nv.php, Erişim Tarihi 25.05.2023
- Боголюбов, А.П. (1888). “Записки моряка-художника. 1856-1857”, *Русская старина*, № 11, https://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1840-1860/Bogoljubov_A_P/text1.htm, Erişim Tarihi: 18.08.2021.
- Васильков Я.В. & Сорокина М.Ю. (2003). *Люди и судьбы. Библиографический словарь востоковедов - жертв политического террора в советский период (1917-1991)*, СПб.: Петербургское востоковедение, <https://politike.ru/termin/smirnov-konstantin-nikolaevich.html>, Erişim Tarihi: 1.08.2023.
- Грабарь, И. (2005). *Материалы к истории литературы международного права в России (1647-1917)*, Москва: Гарант, https://rusneb.ru/catalog/000199_000009_002757250/, Erişim Tarihi: 15.05.2023.
- Гальцова Е.Д. (2010). “Путешествие на Солнце без возврата: к вопросу о модернизме в русских травелогах первой трети XX века”, *Беглые взгляды [Новое прочтение русских травелогов первой трети XX века]*, (Редактор: Киссель В.С.), Сб. Статей, М.: Новое литературное обозрение, с. 9–34, <https://lit.wikireading.ru/46563>, Erişim Tarihi: 24.08.2021.
- Григорьева, Т. “Записки путешественника: образ Турции в русском искусстве. Обычай и традиции бывшего Османского государства”, *Культура РФ*, <https://www.culture.ru/s/zapiski-puteshestvennika/turciya/>, Erişim Tarihi: 1.08.2023.
- Гуминский, В. “Путешествие Гоголя по святой земле в контексте развития паломнической литературы”, <https://www.domgogolya.ru/science/researches/1385/#>, Erişim Tarihi: 1.08.2023.

- Данциг, Б. (1953). *Очерки по истории русского востоковедения*, Москва: Издательство академии наук СССР.
- Данциг, Б. (1965). *Русские путешественники на Ближнем Востоке*, Москва: Мысль, с.272.
- Данциг, Б. (1968). *Изучение Ближнего Востока в России (XIX — начало XX вв.)*, Москва: Наука, с.212.
- Данциг, Б. (1973). *Ближний Восток в русской науке и литературе (дооктябрьский период)*, Москва: Наука, с. 435.
- Каземирчук, А.Д. (2016). “Колониальная антропология в травелогах XIX века: на примере прозы Н.Н. Каразина и В.В. Верещагина”, *Травелог: реценция и интерпретация: Сборник статей*, Сост., отв. ред. Э.Ф. Шафранская, СПб.: Свое издательство.
- Капарулина, О. А. (2014). “Оригинал или копия? к вопросу об атрибуции акварелей и рисунков Г. С. Сергеева”, *Труды Исторического факультета Санкт-Петербургского университета*, <https://cyberleninka.ru/article/n/original-ili-kopiya-k-voprosu-ob-atributsii-akvareley-i-risunkov-g-s-sergeeva>, (20), 300-308, Erişim Tarihi: 22.08.2023.
- Киселев, В.С. (2012). “...чтобы в России заведена была азиатская Академия”: “Projet d’une Academie Asiatique” С. С. Уварова в истории российского ориентализма”, *Вестник Томского Государственного университета, Филология*, №3 (19), <https://cyberleninka.ru/article/n/chtoby-v-rossii-zavedena-byla-aziatskaya-akademiya-projet-d-une-academie-asiatique-s-s-uvarova-v-istorii-rossiyskogo-orientalizma>, Erişim Tarihi: 22.08.2023.
- Костанян, С.А. (2014). “Сергей Петрович Бартнев”, *Музеи московского кремля. Материалы и исследования, Выпуск 22*, Москва 2014.
- Капарулина, О. А. (2014). “Оригинал или копия? к вопросу об атрибуции акварелей и рисунков Г. С. Сергеева”, *Труды Исторического факультета Санкт-Петербургского университета*, (20), 300.

- Лермонтов в Москве – друзья и знакомые Лермонтова, <http://lermont-moscow.ru/druzya-i-znakomie-lermontova/m-e-melikov.html>, Erişim Tarihi: 24.08.2021.
- Лихачев, Д.С. (1954). “Повести русских послов как памятники литературы”, *Путешествия русских послов XVI - XVII вв. Статейные списки*, М.; Л.: Изд-во АН СССР, s. 319–347.
- Майков, П. М. “Булгаков, Яков Иванович”, http://az.lib.ru/m/majkow_p_m/text_bulgakov_jakov.shtml, Erişim Tarihi: 1.08.2023.
- Марков, Е.Л. (1886). “Европейский восток. Путевые очерки”, *Вестник Европы*, № 3, https://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1880-1900/Markov_E/text4.htm, Erişim Tarihi: 25.11.2022.
- Меликов, М. Е. (1896). “Заметки и воспоминания художника-живописца”, *Русская старина*, № 6, http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1840-1860/Melikov_M/text1.htm, Erişim Tarihi: 18.08.2021.
- Печерская, Т.И. (2016). “Проект “Аннотированный указатель “Русский травелог XVIII - начала XX вв”: к постановке проблемы”, *Русский Травелог XVIII - XX Век: Маршруты, Топосы, Жанры и Нарративы*, Новосибирск: Typography. FSBEI HE “NSPU”, s. 464.
- Рафалович, А. А. (1849). “Краткий отчет о занятиях на Востоке учено-врачебной экспедиции, посланной от Министерства внутренних дел, представленный господину министру доктором Рафаловичем”, *Журнал министерства внутренних дел*, ч. 26.
- Рафалович, А. А. (1846). “Записки русского врача, путешествующего на Востоке”, *Отечественные записки*, № 12, https://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1840-1860/Rafalovics_A_A_II/text1.htm, Erişim Tarihi: 07.08.2023.
- Рафалович, А. А. (1850). *Путешествие по Нижнему Египту и внутренним областям Дельты А. Рафаловича*, СПб.: Типография Я.Трея.

- Русский биографический словарь, <http://www.rulex.ru/>, Erişim Tarihi: 1.08.2023.
- Сенковский. О. (1850). “Путешествие по Нижнему Египту и внутренним областям Дельты А. Рафаловича”, *Библиотека для чтения*, т. 101, ч. 2. Отд. V. Критика, s. 25, 54.
- Смилянская, И.М. (1991). *Сирия, Ливан и Палестина в описаниях российских путешественников, консульских и военных обзорах первой половины XIX века*, Москва: Наука.
- Смирнов, К. (1902). “Из поездки в Турцию”, *Военный Сборник*, № 2, http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XX/1900-1920/Smirnov_K/text1.htm, Erişim Tarihi: 1.08.2023.
- Теплов, В. (1890). “По Малой Азии. Из путевых заметок”, *Вестник Европы*, № 6, https://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1880-1900/Teplov_V/text4.htm, Erişim Tarihi: 15.05.2023.
- Титов, В. (1837). “Восточная жизнь”, *Современник*, Том 8, https://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1820-1840/Titov_V_P/text1.htm, Erişim Tarihi: 15.05.2023.
- Уманец, А. А. (1844). “Исторический взгляд на установление карантинных в Турции. (Из ненапечатанного сочинения д-ра Пещони, сообщено А. А. Уманцем)”, *Журнал министерства внутренних дел*, № 10, https://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1840-1860/Umanec_A_A_III/text2.htm, Erişim Tarihi: 07.08.2023.
- Уманец, А. А. (1844). “Карантинная система”, *Журнал министерства внутренних дел*, № 5, https://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1840-1860/Umanec_A_A_III/text3.htm, Erişim Tarihi: 07.08.2023.
- Уманец, А. А. (1844). “Карантинная система”, *Журнал министерства внутренних дел*, № 8, https://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1840-1860/Umanec_A_A_III/text3.htm, Erişim Tarihi: 07.08.2023.
- Уманец, А. А. (1845). “Медицинское училище в Константинополе. (Из путевых записок русского на Востоке, в 1842–43

- годах)”, *Журнал министерства внутренних дел*, № 4, https://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1840-1860/Umanec_A_A_III/text4.htm, Erişim Tarihi: 07.08.2023.
- Уманец, А. А., <https://runivers.ru/lib/authors/author478175/>, Erişim Tarihi: 07.08.2023.
- Филипенко, И. (1896). “Из Константинополя. (Впечатления и заметки)”, *Русский Вестник*, № 8, https://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Turk/XIX/1880-1900/Filipenko_I/text1.htm, Erişim Tarihi: 1.08 2023.
- Хартанович, М.Ф. (2012). “Граф Сергей Семенович Уваров: от “Проекта Азиатской Академии” до азиатского музея в Кунсткамере”, *Радловский сборник: Научные исследования и музейные проекты МАЭ РАН в 2011 г.* СПб.: МАЭ РАН, Электронная библиотека Музея антропологии и этнографии им. Петра Великого (Кунсткамера) РАН, с. 257–261, <https://lib.kunstkamera.ru/files/lib/978-5-88431-235-7/978-5-88431-235-7.pdf>, Erişim Tarihi: 1.08. 2023.
- Чернышевский, Н. (1939–1953). Полное собрание сочинений: В 15 т., Москва: Гослитиздат, Т.IV. s. 997.
- Чертков, Л. Н. (1972). “Титов В. П.”, *Краткая литературная энциклопедия*, (Гл. ред. А. А. Сурков), М.: Сов. энцикл., s. 517, <http://feb-web.ru/feb/kle/kle-abc/ke7/ke7-5171.htm>, Erişim Tarihi: 15.05.2023.
- Шафранская, Э.Ф. (2016). *Травелогои: рецепция и интерпретация*, (Сост. Шафранская Э.Ф), Сборник статей, СПб.: Свое издание, s. 220.
- Шенле, А. (2004). *Подлинность и вымысел в авторском самосознании русской литературы путешествий. 1790-1840*, СПб., s. 272.
- Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона : в 86 т. (82 т. и 4 доп.)*, СПб., 1890—1907, <https://runivers.ru/lib/book3182/>, Erişim Tarihi 25.05.2023

Ahlâki Liderlerin Kavram Dünyası
NURETTİN TOPÇU VE EROL GÜNGÖR
SÖZLÜĞÜ

Ahmet Kılıç

Ahlâki Liderin Kavram Dünyası
Nurettin Topçu ve Erol Güngör Sözlüğü
Ahmet Kılıç

Yayın No.: 1947
ISBN: 978-625-393-180-3
E-ISBN: 978-625-393-181-0
Basım Sayısı: 1. Basım, Kasım 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet
gürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülferm Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Meliha Uysal -meliha@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Kılıç, Ahmet.

Ahlâki Liderin Kavram Dünyası Nurettin Topçu ve Erol Güngör Sözlüğü / Ahmet Kılıç

1. Basım, XIV + 96 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-393-180-3

E-ISBN: 978-625-393-181-0

1. Sözlük 2. Nurettin Topçu 3. Erol Güngör

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU VE EROL GÜNGÖR'ÜN HAYATI VE ESERLERİ 5

1.1. Nurettin Topçu'nun Hayatı ve Eserleri	7
1.1.1. Nurettin Topçu'nun Hayatı (1909-1975).....	7
1.1.2. Nurettin Topçu'nun Eserleri.....	10
1.2. Erol Güngör'ün Hayatı ve Eserleri.....	13
1.2.1. Erol Güngör'ün Hayatı (1938-1983)	13
1.2.2. Erol Güngör'ün Eserleri	15

2. BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU VE EROL GÜNGÖR SÖZLÜĞÜ 19

Nurettin Topçu Sözlüğü	21		
- A -	Analoji	25	
Ahlâk	23	Anarşi.....	25
Adalet.....	23	Anket metodu	25
Âdil insan	23	Aşk.....	26
Affedilmek.....	23	Aynilik	26
Affetmek	24	- B -	
Ahlâk felsefesi.....	24	Basın	26
Aile	24	Benlik (Sahşiyet).....	27
Akıl	24	Bilen	27
Akıl yürütme.....	24	Bilgi	27
Alçak gönüllülük (Tevazu).....	24	Bilmek	27
Algı	25	Büyük devlet adamı.....	27
Alışkanlık	25	- C -	
Allah	25	Cemaat.....	27

Cemiyet	28	Dogmatizm	33
Cemiyetçilik.....	28	Doğuştan fikirler	34
Cevher	28	Dostluk.....	34
Ceza.....	28	Dua.....	34
Cihat.....	28	Durmak	34
- Ç -		Duygu.....	34
Çelişmezlik.....	28	Duyuların terbiyesi.....	34
Çile	29	Duyum	35
- D -		Düşünen adam.....	35
Dalgınlık.....	29	Düşünmek	35
Dedüksiyon.....	29	Düzensiz bilgiler.....	35
Değer	29	- E -	
Değer hükmü.....	29	Eşitlik.....	35
Demokrasi.....	30	Eşya.....	35
Deney	30	Evenselleşme	36
Derebeylik (Feodalite)	30	Ezberleme.....	36
Ders	30	- F -	
Determinizm.....	30	Fazilet.....	36
Devlet	30	Felsefe	36
Devletçilik.....	31	Felsefe sistemi.....	37
Devlette mesuliyet.....	31	Felsefe zihniyeti	37
Dıştan fikirler.....	31	Fenalık	37
Diktatörlük	31	Fenomen	37
Dikkat.....	31	Ferd.....	37
Dilencilik	31	- G -	
Din	31	Gayz ve Garaz	37
Din adamı.....	32	Gazete	38
Din görevlisi.....	32	Gençlik	38
Din terbiyesi	32	Genelleme.....	38
Dindar	33	Gerçek.....	38
Dindarlık	33	Görgücülük (Ampirizm).....	38
Dindar adam	33	Gözyaşı	38
Disiplin.....	33	Gurur.....	38
Diyaletik materyalizm	33	Gülme.....	39

Güzellik.....	39	İçgüdü.....	45
- H -		İdeal	45
Hafıza	39	İdealizm	45
Hak.....	39	İhtiras.....	45
Hakikat	39	İlhâm	46
Hakikat aşkı	40	İlim	46
Hakîm.....	40	İlim zihniyeti.....	46
Hareket	40	İman	46
Hareket adamı.....	40	İnkılâp.....	46
Hareketin nazariyesi	40	İnkılâpçılık	47
Harp	40	İnsan	47
Hayâl gücü.....	41	İnsan felsefesi	47
Hayat	41	İrade.....	47
Haz ve Acı.....	41	İrşâd	47
Heyecan	41	İrtica	48
Heykel.....	41	İslâm cemaati	48
Hezeyan	41	İslâm tasavvufu.....	48
Hiddet	41	İstibdat.....	48
Hikmet	42	İstiklâl	48
Hizmet.....	42	İsyân.....	48
Hoşgörü.....	42	İş.....	49
Hukuk	42	İtikad	49
Huy.....	42	İyi	49
Huzur.....	42	İzzetinefis	49
Hüküm	43	- K -	
Hülya	43	Kader	49
Hür olmak	43	Kalp	49
Hürmet	43	Kanun	50
Hürriyet	43	Karakter	50
- I -		Karmaşık duygu olayları.....	50
Izdırıp.....	44	Keder	50
- İ -		Kibir	50
İbadet.....	44	Kin.....	50
İç gözlem.....	44	Kişî	51

Komünist	51	Muhafazakârlık.....	57
Komünizm	51	Mukavele.....	57
Korku.....	51	Musiki.....	57
Kur'an	51	Mutlak	57
Kuvvet.....	51	Muvaffakiyet	57
Kültür	51	Mürşid	58
- L -		Müsabaka sporu	58
Lâiklik.....	52	Müslüman Anadolu sosyalizmi	58
- M -		- N -	
Maarif	52	Namus	58
Maharet kazanma	52	Nesnel metotlar	58
Manyak dalgınlar	52	Nizâm	58
Matematik.....	53	Numen.....	58
Medeniyet	53	- O -	
Mektep.....	53	Okul	59
Menfaat.....	53	Oruç	59
Merhamet	53	- Ö -	
Mesuliyet.....	54	Öğrenme.....	59
Mesuliyet adamı	54	Ölüm	59
Mesut insan.....	54	Örf ve âdetler	59
Metafizik.....	54	Öz.....	60
Metot	54	- P -	
Millet	54	Panteizm	60
Millî devlet.....	55	Para	60
Millî tarih.....	55	Pozitivist felsefe	60
Milliyet	55	Pozitivizm	60
Milliyetçilik.....	55	Pragmatizm	60
Milliyette muhafazakârlık.....	56	Pratik ahlâk	61
Miras.....	56	Psikanaliz	61
Miskin.....	56	Psikoloji	61
Mistik	56	- R -	
Morfoloji.....	56	Realist ruhlar.....	61
Muallim	56	Realite duygusu.....	62
Muhabbet.....	57	Refleks.....	62

Romantizm	62	Şartlı cevap	67
Rölatif	62	Şehir	67
Rölativizm	62	Şeref (Haysiyet)	67
Rönesans	62	Şeriat	68
Ruh	63	Şiir	68
Ruh kuvveti	63	Şuur	68
Ruhsal bilgi	63	Şükran	68
Rüya	63	- T -	
- S -		Taassup	68
Saf dogmatizm	63	Tahlil	68
Sahip	63	Taklit	68
Samimi olmak	64	Talebe	69
Samimilik	64	Tam demokrasi	69
Sanat	64	Tasavvuf (Mistisizm)	69
Sanat eseri	64	Tasavvur	69
Sanatkâr	64	Tecrübe	69
Savaş	64	Teknik zihniyeti	69
Sevinç	65	Teknik	69
Sezgi	65	Telkin	70
Sihir	65	Temsil	70
Sirâyet	65	Tenkit	70
Siyaset	65	Teorik ahlâk	70
Siyaset adamı	65	Terbiye	70
Sokak	66	Test	70
Sorumluluk	66	Tırmalanma	71
Sosyalizm	66	-Ticaret	71
Sosyolojizm	66	Tövbe	71
Soysuzlaşma	66	Tropizm	71
Söz	66	Tüccar	71
Spor	66	- U -	
- Ş -		Unutma	71
Şahit	67	Utanma (Haya)	72
Şahsiyet	67	- Ü -	
Şahsiyetsiz adam	67	Ümit	72

Üniversite.....	72	Yapma fikirler.....	74
Üretim	72	Yaptırıcı kuvvet	74
Üst ben	72	Yaptırım	74
- V -		Yemin.....	74
Vahdet-i suhut.....	73	Yeti.....	74
Vahdet-i vücût.....	73	- Z -	
Var olmak.....	73	Zaman.....	75
Vicdan	73	Zekâ.....	75
- Y -		Zekât.....	75
Yalan	73	Zulüm.....	75
Yalınlaşma	74		
Erol Güngör Sözlüğü.....77			
- A -		- F -	
Adalet.....	79	Fazilet (Erdem).....	82
Ahlâk	79	Fıkra.....	82
Ahlâk normları	79	- G -	
Ahlâk şuuru.....	79	Garpcılar	82
Aile	79	Geçmiş.....	83
Akıl sağlığı.....	80	Gelişme.....	83
- B -		- H -	
Bugün	80	Haysiyet	83
- C -		Hukuk	83
Cemiyet	80	Hürriyet	83
- D -		- İ -	
Dayanışma	80	İctihâd.....	83
Değer	81	İnkılâp.....	84
Değer hükümleri	81	İntihar	84
Devlet	81	İslâmcılar.....	84
Din	81	İslâmiyet.....	84
Doğruluk (Dürüstlük).....	81	- K -	
- E -		Kerâmet	84
Edebiyat.....	81	Kitle cemiyeti	84
Eşitlik.....	82	- M -	
Evlilik.....	82	Medeniyet	85

Millet	85	Sosyal varlık	88
Millî ahlâk	85	Sosyalleşme	88
Millî şuur	85	- Ş -	
Milliyetçilik	85	Şahsiyet (Kişilik)	89
Mistik	86	Şeyh	89
Mizah	86	Şuur	89
Mutasavvıf	86	- T -	
Müceddid	86	Tabii hukuk	89
Münevver	86	Tasavvuf	89
Müstehcen	86	Teokratik devlet	90
- O -		Tutum	90
Olgunlaşma	87	Türkçüler	90
- Ö -		Türkçülük	90
Örf ve âdet	87	- V -	
Öz değerlendirme	87	Varoluş	90
Özdeşleşme	87	Vatan	90
- S -		Velîlik makamı	91
Sanat eseri	87	Vicdan	91
Savaş	88	- Y -	
Sezgi	88	Yaptırıcı kuvvet (Müeyyide)	91
Sosyal adalet	88	Yeni devlet	91
KAYNAKÇA			93

KAYNAKÇA

- Akyol, Aygün ve Arslan, İclal. *Tanımlar Kitabı İbn Sînâ*. Ankara: Elis Yayınları, 2019.
- Avni, Cafer. *Türk Düşünce Hayatında Erol Güngör*. İstanbul: Akıl Fikir Yayınları, 2014.
- Birinci, Ali. *Bir İnsanla Karşılaşmak Nurettin Topçu'nun Sohbetlerinden Kalanlar*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020.
- Çiftçi, Adil. *Erol Güngör*. Ankara: Ankara Okulları Yayınları, 2018.
- Demirsoy, Ahmet. "Erol Güngör'ün Eğitim Tarihimizdeki Yeri ve Önemi". Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, 2019.
- Downs, B. Robert. *Dünyayı Değiştiren Kitaplar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2005.
- Erverdi, Ezel. *Nurettin Topçu Düünden Kalanlar ve Geleceğe Umutlar*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020.
- Güngör, Erol. *Ahlâk Psikolojisi ve Sosyal Ahlâk*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2010.
- Güngör, Erol. *Doktor, Doçentlik, Profesörlük Tezleri*. İstanbul: Yer-Su Yayıncılık, 2018.
- Güngör, Erol. *Düünden Bugüne Tarih Kültür Milliyetçilik*. Ankara: Mayaş Yayınları, 1984.
- Güngör, Erol. *İslâm Tasavvufunun Meseleleri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1991.
- Güngör, Erol. *İslâm'ın Bugünkü Meseleleri*. Ankara: Ötüken Neşriyat, 1983.
- Güngör, Erol. *Kelâmî Sahada Estetik Yapı Organizasyonu*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1999.
- Güngör, Erol. *Sosyal Meseleler ve Aydınlar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1994.
- Güngör, Erol. *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*. İstanbul: İrfan Matbaası, 1975.
- Güngör, Hidâyet. "Erol Güngör'ün Hayatı, İlmi ve Fikri Şahsiyeti". *Erol Güngör*, Ed. Murat Yılmaz. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006.

- Işık, Emin. *Nurettin Topçu Çağdaş Bir Dervişin Dünyası*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020.
- Kara, İsmail. *Ahlâk Dâvasına Adanmış Bir Ömür Nurettin Topçu Biyografisi*. Erzurum: Erzurum Büyük Şehir Belediyesi Erzurum Atatürk Üniversitesi, t.y.
- Kara, İsmail. *Nurettin Topçu Hayatı ve Bibliyografyası*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013.
- Karaman, Hüseyin. *Nurettin Topçu*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2010.
- Kılıç, Ahmet. *Bilinmeyen Yönleriyle Türk Filozofu Nurettin Topçu*. İstanbul: Motto Yayınları, 2020.
- Özarslan, Ersin. “Erol Güngör Kronolojisi”, *Erol Güngör*, Ed. Murat Yılmaz. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006.
- Özarslan, Ersin. *Düşünce Ufuklarında Erol Güngör’ün Sanat, Edebiyat, Dil ve Tercüme Hakkındaki Görüşleri*. Ankara: Lotus Yayınevi, 2007.
- Silay, Mehmet. *Fikir Dünyamızın Yıldızlarından Nureddin Topçu*. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2010.
- Sökmen, Cem. *Eski İstanbul Kahvehaneleri*. İstanbul: Ötügen Neşriyat, 2019.
- Şehsuvaroğlu, Lütfü. *Nurettin Topçu*. Ankara: Alternatif Yayınları, 2002.
- Taburoğlu, Özgür. *Tanpınar Sözlüğü Şahsi Bir Masalın Simgeleri*. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2019.
- Topçu, Nurettin. *Ahlâk Nizamı*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014.
- Topçu, Nurettin. *Ahlâk*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015.
- Topçu, Nurettin. *Büyük Fetih*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015.
- Topçu, Nurettin. *Felsefe*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017.
- Topçu, Nurettin. *İradenin Dâvası Devlet ve Demokrasi*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014.
- Topçu, Nurettin. *İslâm ve İnsan Mevlana ve Tasavvuf*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2005.
- Topçu, Nurettin. *İsyan Ahlâkı Notlu Nurettin Topçu Tercümesi ve Eski Harfli Orijinali*. Haz: İsmail Kara vd. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.
- Topçu, Nurettin. *İsyan Ahlâkı*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015.
- Topçu, Nurettin. *Kültür ve Medeniyet*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014.

- Topçu, Nurettin. *Mehmet Âkif*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013.
- Topçu, Nurettin. *Millet Mistikleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013.
- Topçu, Nurettin. *Psikoloji*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017.
- Topçu, Nurettin. *Reha*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.
- Topçu, Nurettin. *Sosyoloji*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014.
- Topçu, Nurettin. *Taşralı*. “Çalgıcılar”. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017.
- Topçu, Nurettin. *Türkiye'nin Maarif Dâvası*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014.
- Topçu, Nurettin. *Var Olmak*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018.
- Topçu, Nurettin. *Var Oluş Felsefesi*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015.
- Topçu, Nurettin. *Yarınki Türkiye*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2014.
- Yazgan, Tahsin. *Bozkırın Mefkuresi Erol Güngör Din ve Toplum Anlayışı*. Ankara: Altınordu Yayınları, 2018.

TÜRKİYE'DEKİ SAKİN ŞEHİRLERDE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

Editör:

Doç. Dr. Sine Erdoğan Mercan

Yardımcı Editör:

Kemal Güneş

Türkiye'deki Sakin Şehirlerde Sürdürülebilir Turizm

Editör: Doç. Dr. Sine Erdoğın Mercan

Yardımcı Editör: Kemal Güneş

Yayın No.: 1938

ISBN: 978-625-393-157-5

E-ISBN: 978-625-393-158-2

Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti'ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik

ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımını yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet

yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çil -yildiz@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Seza! Özden -seza!@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Erdoğan Mercan, Sine. Güneş, Kemal.

Türkiye'de Sakin Şehirlerde Sürdürülebilir Turizm /

Editör: Doç. Dr. Sine Erdoğan Mercan, Yardımcı Editör: Kemal Güneş

1. Basım, XXIV + 350 s., 13,5x19,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-393-157-5

E-ISBN: 978-625-393-158-2

1. Sürdürülebilirlik 2. Turizm 3. Sakin Şehir.

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

KATKIDA BULUNAN YAZARLAR

Bu eser gerek turizm sektöründe gerek akademik alanda tecrübeleri bulunan ve sektörün farklı hizmet alanlarında yetişmiş doktora öğrencilerinin katkılarıyla hazırlanmıştır. Yazarların turizm bilim alanının farklı alanlarında eğitim almış ve tecrübe edinmiş olmaları çalışmaya zengin bir bakış açısı sağlamıştır. Çalışma 8 kısımdan oluşmaktadır. Çalışmaya katkı sunan yazarlar aşağıda belirtilmiştir.

I. KISIM SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Sakin Şehirler ve Sürdürülebilir Turizm

Mehmet Anıl Küçükyaman

Öğretim Görevlisi, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Otel, Lokanta ve İktisat Hizmetleri Bölümü, mehmetkucukyaman@isparta.edu.tr

II. KISIM AKDENİZ BÖLGESİ SAKİN ŞEHİRLERİ

Finike

Yasin Oğuz Özmenekşe

Doktorant, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, oguzozmenekse@gmail.com

Eğirdir ve Yalvaç (Isparta)

Ömer Tufan

Doktorant, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, otufan57@gmail.com

III. KISIM DOĞU ANADOLU BÖLGESİ SAKİN ŞEHİRLERİ

Ahlat / Arapgir / Kemaliye / Uzundere

Mertcan Öztürk

Doktorant, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, ozturk.mertcan@hotmail.com

IV. KISIM EGE BÖLGESİ SAKİN ŞEHİRLERİ

Akyaka / Foça / Köyceğiz / Seferihisar / Yenipazar

Kemal Güneş

Doktorant, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, kemalgunes32@hotmail.com

V. KISIM GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ SAKİN ŞEHİRLERİ

Halfeti

Mertcan Öztürk

Doktorant, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, ozturk.mertcan@hotmail.com

VI. KISIM İÇ ANADOLU BÖLGESİ SAKİN ŞEHİRLERİ

Güdül

Cengiz Han Alabacak

Öğretim Görevlisi, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Otel, Lokanta ve İkrâm Hizmetleri Bölümü, cengizalabacak@isparta.edu.tr

VII. KISIM KARADENİZ BÖLGESİ SAKİN ŞEHİRLERİ

Gerze / Göynük / Mudurnu / Perşembe / Şavşat

Ayşegül Simge Demircioğlu Dalgıç

Doktorant, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, simge48300@gmail.com

VIII. KISIM MARMARA BÖLGESİ SAKİN ŞEHİRLERİ

Gökçeada / İznik / Vize

Ömer Tufan

Doktorant, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, otufan57@gmail.com

İÇİNDEKİLER

KATKIDA BULUNAN YAZARLAR	iii
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xvii
HARİTALAR LİSTESİ.....	xix
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xxi

I. KISIM

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK.....	1
SAKİN ŞEHİRLER VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM	3
GİRİŞ	3
1.1. Sürdürülebilirlik Kavramı.....	5
1.2. Sürdürülebilirlik Tarihçesi.....	7
1.2.1. İnsan ve Çevre Konferansı.....	7
1.2.2. Stockholm Bildirgesi (Stockholm, 1972).....	7
1.2.3. Brundtland Raporu.....	8
1.2.4. Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı.....	8
1.2.5. Rio+5 Forum	9
1.2.6. Kyoto Protokolü	9
1.2.7. Sürdürülebilir Gelişme Dünya Zirvesi.....	10
1.3. Kurumsal Sürdürülebilirlik Boyutları.....	10
1.3.1. Ekonomik Açından Sürdürülebilirlik.....	11
1.3.2. Çevresel Sürdürülebilirlik.....	11
1.3.3. Sosyal Sürdürülebilirlik	12
1.4. Sürdürülebilir Turizm Türleri.....	13
1.4.1. Glamping Turizmi.....	14

1.4.2. Ekoturizm	14
1.4.3. Macera Turizmi	15
1.4.4. Gastronomi Turizmi.....	15
1.4.5. Kırsal Turizm	16
1.4.6. Kültür Turizmi	16
1.4.7. Yayla Turizmi	16
1.5. Sürdürülebilir Turizm Büyüme.....	16
1.6. Turizm İşletmelerinde Sürdürülebilirlik.....	17
1.6.1. Sürdürülebilir Turizm İlkeleri.....	21
1.7. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme.....	23
1.8. Sakin Şehir.....	23
1.8.1. Sakin Şehirlerde Gastronomik Kimlik.....	26
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	27
KAYNAKÇA.....	29

II. KISIM

AKDENİZ BÖLGESİ SAKİN ŞEHİRLERİ	35
EĞİRDİR / FİNİKE / YALVAÇ	37
FİNİKE.....	37
GİRİŞ	37
2.1. Finike Hakkında Genel Bilgiler	39
2.1.1. Finike'nin Kent Tarihçesi	40
2.1.2. Finike'nin Sakin Şehir Olma Süreci.....	42
2.1.3. Finike ve Turizm	43
2.1.3.1. <i>Turizm Arzı</i>	45
2.1.3.1.1. <i>Doğal Tarihi ve Kültürel Değerler</i>	45
2.1.3.1.1.1. <i>Finike'nin Doğal Değerleri</i>	45
2.1.3.1.1.2. <i>Finike'nin Tarihi Değerleri</i>	56
2.1.3.1.1.3. <i>Finike'nin Kültürel Değerleri</i>	60
2.1.3.1.2. <i>Finike'ye Ulaşım</i>	61
2.1.3.1.3. <i>Finike'deki Konaklama İşletmeleri</i>	62
2.1.3.1.4. <i>Finike'deki Seyahat Acenteleri</i>	62

2.1.4. Turizm Talebi.....	62
2.1.5. Finike ve Sürdürülebilir Turizm.....	64
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	65
KAYNAKÇA.....	68
EĞİRDİR VE YALVAÇ (ISPARTA).....	77
2.2. Eğirdir	77
2.2.1. Eğirdir'in Kent Tarihçesi	78
2.2.2. Eğirdir'in Sakin Şehir Olma Süreci.....	78
2.2.3. Eğirdir ve Turizm	79
2.2.3.1. <i>Turizm Arzı</i>	79
2.2.3.1.1. <i>Doğal, Tarihi ve Kültürel Değerler</i>	79
2.2.3.1.2. <i>Eğirdir'e Ulaşım</i>	84
2.2.3.1.3. <i>Eğirdir'deki Konaklama İşletmeleri</i>	84
2.2.3.1.4. <i>Eğirdir'deki Seyahat Acenteleri</i>	85
2.2.4. Turizm Talebi.....	85
2.2.5. Eğirdir ve Sürdürülebilir Turizm.....	85
2.3. Yalvaç	86
2.3.1. Yalvaç'ın Kent Tarihçesi.....	87
2.3.2. Yalvaç'ın Sakin Şehir Olma Süreci	88
2.3.3. Yalvaç ve Turizm	89
2.3.3.1. <i>Turizm Arzı</i>	89
2.3.3.1.1. <i>Doğal, Tarihi ve Kültürel Değerler</i>	89
2.3.3.1.2. <i>Yalvaç'a Ulaşım</i>	91
2.3.3.1.3. <i>Yalvaç'taki Konaklama İşletmeleri</i>	92
2.3.3.1.4. <i>Yalvaç'taki Seyahat Acenteleri</i>	92
2.3.4. Turizm Talebi.....	93
2.3.5. Yalvaç ve Sürdürülebilir Turizm.....	93
KAYNAKÇA.....	94

III. KISIM

DOĞU ANADOLU BÖLGESİ SAKİN ŞEHİRLERİ	97
AHLAT / ARAPGİR / KEMALİYE / UZUNDERE.....	99
GİRİŞ	99

3.1. Ahlat / Bitlis	100
3.1.1. Ahlat'ın Kent Tarihçesi.....	102
3.1.2. Ahlat'ın Sakin Şehir Olma Süreci	103
3.1.3. Ahlat ve Turizm.....	104
3.1.3.1. <i>Turizm Arzı</i>	104
3.1.3.1.1. <i>Doğal, Tarihî ve Kültürel Değerler</i>	104
3.1.3.1.2. <i>Ahlat'a Ulaşım</i>	108
3.1.3.1.3. <i>Ahlat'taki Konaklama İşletmeleri</i>	108
3.1.4. Turizm Talebi.....	109
3.1.5. Ahlat ve Sürdürülebilir Turizm	110
3.2. Arapgir/Malatya.....	111
3.2.1. Arapgir'in Kent Tarihçesi.....	113
3.2.2. Arapgir'in Sakin Şehir Olma Süreci.....	114
3.2.3. Arapgir ve Turizm	114
3.2.3.1. <i>Turizm Arzı</i>	115
3.2.3.1.1. <i>Doğal, Tarihî ve Kültürel Değerler</i>	115
3.2.3.1.2. <i>Arapgir'e Ulaşım</i>	119
3.2.3.1.3. <i>Arapgir'deki Konaklama İşletmeleri</i>	120
3.2.4. Turizm Talebi.....	120
3.2.5. Arapgir ve Sürdürülebilir Turizm.....	121
3.3. Kemaliye/ Erzincan.....	123
3.3.1. Kemaliye'nin Kent Tarihçesi.....	125
3.3.2. Kemaliye'nin Sakin Şehir Olma Süreci	126
3.3.3. Kemaliye ve Turizm.....	126
3.3.3.1. <i>Turizm Arzı</i>	127
3.3.3.1.1. <i>Doğal, Tarihî ve Kültürel Değerler</i>	128
3.3.3.1.2. <i>Ulaştırma Sistemleri</i>	131
3.3.3.1.3. <i>Kemaliye'deki Konaklama İşletmeleri</i>	132
3.3.4. Turizm Talebi.....	132
3.3.5. Kemaliye ve Sürdürülebilir Turizm	133
3.4. Uzundere/ Erzurum	135
3.4.1. Uzundere'nin Kent Tarihçesi	137
3.4.2. Uzundere'nin Sakin Şehir Olma Süreci	138

3.4.3. Uzundere ve Turizm	139
3.4.3.1. Turizm Arzı	139
3.4.3.1.1. Doğal, Tarihi ve Kültürel Değerler	141
3.4.3.1.2. Uzundere'ye Ulaşım	143
3.4.3.1.3. Uzundere'deki Konaklama İşletmeleri	143
3.4.4. Turizm Talebi	144
3.4.5. Uzundere ve Sürdürülebilir Turizm	145
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	148
KAYNAKÇA	151

IV. KISIM

EGE BÖLGESİ SAKİN ŞEHİRLERİ	163
AKYAKA / FOÇA / KÖYCEĞİZ / SEFERİHİSAR / YENİPAZAR	165
GİRİŞ	165
4.1. Akyaka / Muğla	166
4.1.1. Akyaka'nın Kent Tarihçesi	167
4.1.2. Akyaka'nın Sakin Şehir Olma Süreci	169
4.1.3. Akyaka ve Turizm	171
4.1.3.1. Turizm Arzı	172
4.1.3.1.1. Doğal, Tarihi ve Kültürel Değerler	173
4.1.3.1.2. Akyaka'ya Ulaşım	174
4.1.3.1.3. Akyaka'daki Konaklama İşletmeleri	174
4.1.3.1.4. Akyaka'daki Seyahat Acenteleri	175
4.1.4. Turizm Talebi	175
4.1.5. Akyaka ve Sürdürülebilir Turizm	176
4.2. Foça / İzmir	178
4.2.1. Foça'nın Kent Tarihçesi	179
4.2.2. Foça'nın Sakin Şehir Olma Süreci	180
4.2.3. Foça ve Turizm	182
4.2.3.1. Turizm Arzı	183
4.2.3.1.1. Doğal, Tarihi ve Kültürel Değerler	183
4.2.3.1.2. Foça'ya Ulaşım	184
4.2.3.1.3. Foça'daki Konaklama İşletmeleri	185
4.2.3.1.4. Foça'daki Seyahat Acenteleri	186

4.2.4. Turizm Talebi.....	186
4.2.5. Foça ve Sürdürülebilir Turizm	187
4.3. Köyceğiz / Muğla.....	188
4.3.1. Köyceğiz'in Kent Tarihçesi	189
4.3.2. Köyceğiz'in Sakin Şehir Olma Süreci.....	191
4.3.3. Köyceğiz ve Turizm	191
4.3.3.1. <i>Turizm Arzı</i>	192
4.3.3.1.1. <i>Doğal, Tarihî ve Kültürel Değerler</i>	193
4.3.3.1.2. <i>Köyceğiz'e Ulaşım</i>	194
4.3.3.1.3. <i>Köyceğiz'deki Konaklama İşletmeleri</i>	194
4.3.3.1.4. <i>Köyceğiz'deki Seyahat Acenteleri</i>	194
4.3.4. Turizm Talebi.....	195
4.3.5. Köyceğiz ve Sürdürülebilir Turizm.....	196
4.4. Seferihisar / İzmir	198
4.4.1. Seferihisar'ın Kent Tarihçesi	199
4.4.2. Seferihisar'ın Sakin Şehir Olma Süreci.....	201
4.4.3. Seferihisar ve Turizm	201
4.4.3.1. <i>Turizm Arzı</i>	203
4.4.3.1.1. <i>Doğal, Tarihî ve Kültürel Değerler</i>	203
4.4.3.1.2. <i>Seferihisar'a Ulaşım</i>	203
4.4.3.1.3. <i>Seferihisar'daki Konaklama İşletmeleri</i>	204
4.4.3.1.4. <i>Seferihisar'daki Seyahat Acenteleri</i>	205
4.4.4. Turizm Talebi.....	205
4.4.5. Seferihisar ve Sürdürülebilir Turizm	206
4.5. Yenipazar / Aydın	209
4.5.1. Yenipazar'ın Kent Tarihçesi	210
4.5.2. Yenipazar'ın Sakin Şehir Olma Süreci.....	211
4.5.3. Yenipazar ve Turizm	211
4.5.3.1. <i>Turizm Arzı</i>	212
4.5.3.1.1. <i>Doğal, Tarihî ve Kültürel Değerler</i>	212
4.5.3.1.2. <i>Yenipazar'a Ulaşım</i>	213
4.5.3.1.3. <i>Yenipazar'daki Konaklama İşletmeleri</i>	213
4.5.3.1.4. <i>Yenipazar'daki Seyahat Acenteleri</i>	213

4.5.4. Turizm Talebi.....	213
4.5.5. Yenipazar ve Sürdürülebilir Turizm.....	214
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	215
KAYNAKÇA.....	218

V. KISIM

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ SAKİN ŞEHİRLERİ	231
HALFETİ.....	233
GİRİŞ	233
5.1. Halfeti/ Şanlıurfa.....	235
5.1.1. Halfeti'nin Kent Tarihçesi	236
5.1.2. Halfeti'nin Sakin Şehir Olma Süreci.....	237
5.1.3. Halfeti ve Turizm	238
5.1.3.1. Turizm Arzı.....	239
5.1.3.1.1. Doğal, Tarihi ve Kültürel Değerler.....	239
5.1.3.1.2. Halfeti'ye Ulaşım	243
5.1.3.1.3. Halfeti'deki Konaklama İşletmeleri.....	243
5.1.4. Turizm Talebi.....	244
5.1.5. Halfeti ve Sürdürülebilir Turizm.....	245
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	248
KAYNAKÇA	250

VI. KISIM

İÇ ANADOLU BÖLGESİ SAKİN ŞEHİRLERİ.....	255
GÜDÜL	257
GİRİŞ	257
6.1. Güdül / Ankara	258
6.1.1. Güdül'ün Kent Tarihçesi	259
6.1.2. Güdül'ün Sakin Şehir Olma Süreci	260
6.1.3. Güdül ve Turizm	262
6.1.3.1. Turizm Arzı.....	262
6.1.3.1.1. Doğal, Tarihi ve Kültürel Değerler.....	263

6.1.3.1.2. <i>Güdül'e Ulaşım</i>	268
6.1.3.1.3. <i>Güdül'deki Konaklama İşletmeleri</i>	269
6.1.3.1.4. <i>Güdül'deki Seyahat Acenteleri</i>	269
6.1.4. Turizm Talebi.....	270
6.1.5. Güdül ve Sürdürülebilir Turizm	270
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	271
KAYNAKÇA.....	272

VII. KISIM

KARADENİZ BÖLGESİ SAKİN ŞEHİRLERİ	275
GERZE / GÖYNÜK / MUDURNU / PERŞEMBE / ŞAVŞAT.....	277
GİRİŞ	277
7.1. Gerze	278
7.1.1. Gerze'nin Kent Tarihçesi	278
7.1.2. Gerze İlçesinin Sakin Şehir Olma Süreci	279
7.1.3. Gerze ve Turizm	281
7.1.4. Gerze Turizm Arzı ve Turizm Talebi	281
7.1.5. Gerze ve Sürdürülebilir Turizm	282
7.2. Göynük	283
7.2.1. Göynük'ün Kent Tarihçesi	283
7.2.2. Göynük İlçesinin Sakin Şehir Olma Süreci.....	285
7.2.3. Göynük ve Turizm	286
7.2.4. Göynük Turizm Arzı ve Turizm Talebi.....	287
7.2.5. Göynük ve Sürdürülebilir Turizm.....	288
7.3. Mudurnu	289
7.3.1. Mudurnu'nun Kent Tarihçesi	289
7.3.2. Mudurnu İlçesinin Sakin Şehir Olma Süreci	291
7.3.3. Mudurnu ve Turizm.....	292
7.3.4. Mudurnu Turizm Arzi ve Turizm Talebi	293
7.3.5. Mudurnu ve Sürdürülebilir Turizm	295
7.4. Perşembe.....	295

7.4.1. Perşembe'nin Kent Tarihçesi.....	296
7.4.2. Perşembe İlçesinin Sakin Şehir Olma Süreci.....	297
7.4.3. Perşembe ve Turizm	299
7.4.4. Perşembe Turizm Arzi ve Turizm Talebi.....	301
7.4.5. Perşembe ve Sürdürülebilir Turizm.....	303
7.5. Şavşat.....	303
7.5.1. Şavşat'ın Kent Tarihçesi.....	304
7.5.2. Şavşat İlçesinin Sakin Şehir Olma Süreci	305
7.5.3. Şavşat ve Turizm.....	306
7.5.4. Şavşat Turizm Arzi ve Turizm Talebi.....	307
7.5.5. Şavşat ve Sürdürülebilir Turizm.....	308
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	309
KAYNAKÇA.....	310

VIII. KISIM

MARMARA BÖLGESİ SAKİN ŞEHİRLERİ	317
GÖKÇEADA / İZNİK / VİZE.....	319
GİRİŞ	319
8.1. Gökçeada / Çanakkale.....	320
8.1.1. Gökçeada'nın Kent Tarihçesi.....	321
8.1.2. Gökçeada'nın Sakin Şehir Olma Süreci	322
8.1.3. Gökçeada ve Turizm.....	323
8.1.3.1. <i>Turizm Arzı.....</i>	323
8.1.3.2. <i>Doğal, Tarihî ve Kültürel Değerler.....</i>	323
8.1.3.2.1. <i>Gökçeada'ya Ulaşım</i>	325
8.1.3.2.2. <i>Gökçeada'daki Konaklama İşletmeleri</i>	325
8.1.3.2.3. <i>Gökçeada'daki Seyahat Acenteleri</i>	326
8.1.4. Turizm Talebi.....	326
8.1.5. Gökçeada ve Sürdürülebilir Turizm	327
8.2. İznik / Bursa	327
8.2.1. İznik'in Kent Tarihçesi	328
8.2.2. İznik'in Sakin Şehir Olma Süreci.....	329

8.2.3. İznik ve Turizm	330
8.2.3.1. <i>Turizm Arzı</i>	330
8.2.3.1.1. <i>Doğal, Tarihî ve Kültürel Değerler</i>	330
8.2.3.1.2. <i>İznik'e Ulaşım</i>	332
8.2.3.1.3. <i>Konaklama İşletmeleri</i>	332
8.2.3.1.4. <i>İznik'teki Seyahat Acenteleri</i>	333
8.2.4. Turizm Talebi.....	333
8.2.5. İznik ve Sürdürülebilir Turizm	333
8.3. Kırklareli / Vize.....	333
8.3.1. Vize'nin Kent Tarihçesi	334
8.3.2. Vize'nin Sakin Şehir Olma Süreci.....	335
8.3.3. Vize ve Turizm	336
8.3.3.1. <i>Turizm Arzı</i>	336
8.3.3.1.1. <i>Doğal, Tarihî ve Kültürel Değerler</i>	336
8.3.3.1.2. <i>Vize'ye Ulaşım</i>	338
8.3.3.1.3. <i>Konaklama İşletmeleri</i>	339
8.3.3.1.4. <i>Vize'deki Seyahat Acenteleri</i>	339
8.3.4. Turizm Talebi.....	339
8.3.5. Vize ve Sürdürülebilir Turizm.....	340
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	341
KAYNAKÇA.....	342
ÖZ GEÇMİŞLER.....	345

SAKİN ŞEHİRLER VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

Mehmet Anıl Küçükşaman

GİRİŞ

Son yıllarda turizm, sahip olduğu özellikler nedeniyle giderek daha popüler bir alan hâline gelmiştir. Turizm, dünyanın en büyük ve en hızlı büyüyen endüstrileri arasında yer almaktadır. Toplumda yer alan bireyler doğrudan veya dolaylı olarak turizm sektöründen yararlanmaktadır. Küresel anlamda toplumlar ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliği sağlamaya yönelik bir çaba içerisinde. Sürdürülebilirlik felsefesi ile toplumlar ihtiyaçların karşılanmasına yönelik kalkınmayı hedeflemektedir. Öte yandan, kırsal alanlarda bazı zaman dilimlerinde iş eksikliği meydana gelebilmektedir. Kırsal alanlarda istihdam sorunlarından dolayı kırsal alanda yaşayan yerel halk arazi ve evlerini terk etmek zorunda kalabilmektedir. Kırsal veya kent toplumlarında yaşam kalitesini etkileyen çok sayıda sonuç yer almaktadır. Kırsal turizm ile ilgili Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) açıklamalarına göre; kentsel olmayan alanlarda gerçekleşen faaliyetler olarak tanımlanmaktadır. Dünya Turizm Örgütü bireyin genellikle doğa temelli faaliyetlerde yer aldığını ve

- Kırsal veya kent alanlarında meydana gelebilecek ulaşım, trafik, park sorunu gibi çeşitli altyapı sorunlarının çözümüne yönelik sürdürülebilir planlamalar yapılmalıdır.
- Turizm işletmeleri ile toplumlarda yer alan dernek, birlik vb. STK'larla iş birliği içerisinde olunması sürdürülebilirliği destekleyebilir.
- Sonuç olarak turizm hizmetlerinin sürdürülebilirlik felsefesi odaklı uygulama girişimlerinin sağlanması için tüm paydaşların sürece dâhil edilerek verimlilik sağlanabilir.

Aynı zamanda toplumun bir bütün olarak sosyokültürel, ekonomik ve çevresel boyutlarıyla ele alınarak planlanması ve sürdürülebilirliği önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağca, B. (2002). Dünya sürdürülebilir kalkınma zirvesi, [https://www.mfa.gov.tr/dunya-surdurulebilir-kalkinma_zirvesi_johannesburg_-26-agustos---4-eylul-2002_.tr.mfa](https://www.mfa.gov.tr/dunya-surdurulebilir-kalkinma-zirvesi_johannesburg_-26-agustos---4-eylul-2002_.tr.mfa) Erişim Tarihi: 31.10.2022 13.17.
- Ağca, B. (2003) “Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (Johannesburg, 26 Ağustos-4 Eylül 2002)” T.C. Dışişleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupe/ues_7/kalkinmazirvesi.htm.
- Akça, C.A. ve Özcan Korkmaz, Z. (2021). Sakin Şehir Hizmetleri ve Yerel Kalkınma, Nobel Bilimsel Eserler, Ankara.
- Akgül, U. (2010). Sürdürülebilir kalkınma: Uygulamalı antropolojinin eylem alanı. *Antropoloji*, 24, s. 133-164.
- Alagöz, M. (2004), “*Sürdürülebilir kalkınmanın paradigması*”, Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, (8), ss. 1-23.
- Albayrak, A. (2013). *Alternatif turizm*, Detay Yayıncılık, Ankara.

- AVCIKURT, C. (2009). *Turizm sosyolojisi genel ve yapısal yaklaşım*, Detay Yayıncılık, (3. Baskı), Ankara.
- Bal, O. (2017), *Sürdürülebilir ekonomik büyüme kavramına teorik bakış*, Selahattin Sarı, S., Primbaev, J., Gencer, A. H., Turdaliev, A. ve Tufaner, B. (Eds.) International Conference On Eurasian Economics, s. 348-355.
- Baytok, A., Pelit, E., Soybalı, H. H. (2017). “*Alternatif turizm mi turizmde çeşitlilik mi? kavramsal bir değerlendirme*”, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 1, Sayı 4, s.1-14.
- Beyhan, Ş. G. & Ünügür, S. M. (2010). Çağdaş gereksinmeler bağlamında sürdürülebilir turizm ve kimlik modeli. İTÜ Dergisi, 4(2), s. 79-87.
- Brooker, E. & Joppe, M. (2013). *Trends in camping and outdoor hospitality*. An International Review, Journal of Outdoor Recreation and Tourism, pp: 1-6
- Canlı, V. D., (2016). Yavaş Şehir akımı ve sürdürülebilirlik: konaklama işletmeleri açısından değerlendirme Muğla-Akyaka örneği, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Coşar, Y. (2014). *Yavaş şehir olgusunun kentsel yaşam kalitesi üzerindeki algılanan etkisi*, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Cilt 25, Sayı 2, Güz: s. 226 – 240.
- Coşar, Y. (2019). *Yavaş şehir-sürdürülebilir turizm paradoksu üzerine eleştirel bir bakış*. Journal of Tourism Theory and Research, 5(1), s. 40-50.
- Çelenk, H. K. (2020). *Kırsal kalkınma bağlamında yayla turizminin gelişmesine yerel yönetimlerin etkisi: Ordu ilinde bir uygulama*, Avrasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.
- Çelik, N., Bahar, O. & Tatar, S. (2017). *Kırsal kalkınmada glamping turizminin rolü: Club Amazon Bördübet örneği*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Cilt: 10 Sayı: 51, s. 1282- 1287.

- Çubuk, M. (2000). *21. Yüzyılda beşerileşmiş ve sürdürülebilir şehircilik için düşünceler*, Kentsel Çevre ve Sürdürülebilirlik Paneli, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Kentsel Araştırma ve Geliştirme Merkezi.
- Demir, M. (2014). M. Kozak (Ed.) *Sürdürülebilir turizm kavramları uygulamalar*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Dinç, A. (2018). Türkiye'deki *yavaş şehirlerin sürdürülebilir turizm coğrafyası açısından değerlendirilmesi*, TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu, Ankara, s. 12-21.
- Diniz Özlü, S. (2021). Sürdürülebilirlik Ve Yeni Turizm Akımları, Turizm Akademik ve Sektörel Yansımaları Turizm E-Bülteni, Sayı:4, ss: 12-15.
- Dünya Turizm Örgütü (UNWTO). Rural Tourism. <https://www.unwto.org/rural-tourism> (Erişim tarihi: 20.03.2023).
- Gedik, Y. (2020). Sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarla sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma. Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 3 (3) , s. 196 215.
- Gogitidze, G., Nadareishvili, N., Harun, R., Arion, I. D. and Muresan, I. C. (2023). Exploring Residents' Perceptions Towards Tourism Development—A Case Study of the Adjara Mountain Area. Sustainability, 15(1), pp. 492.
- Google Translate, (2022). <https://translate.google.com.tr> Erişim Tarihi: 04.11.2022 13.14.
- Harris, J. M. (2001). *Frontier issues in economic thought: Basic principles of sustainable development*. J. M. Harris, T. A. Wise, K. P. Gallagher, & R. G. Neva içinde, *A survey of sustainable development: Social and economic dimensions* - The Encyclopedia of Life Support Systems (Özmete, E. Çev., Cilt 6). Washington DC: Island Press.
- Hasana, U., Swain, S. K. & George, B. (2022). *A bibliometric analysis of ecotourism: A safeguard strategy in protected areas*, Regional Sustainability, pp. 27-40.

- Hunter, C. (1997). *Sustainable tourism as an adaptive paradigm*. Annals of tourism research, 24(4), pp. 850-867.
- İrigüler, F. (2019). Gastronomik Kimlik Oluşumunda Mutfak Müzelelerinin Rolü: Köstem Zeytinyağı Müzesi Örneği, 20 Ulusal ve 4. Uluslararası Turizm Kongresi, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayın No: 3935 Turizm Fakültesi Yayın No ss. 812-818.
- Karakurt, S. (2022). *Yerel halkın ekoturizme yönelik algısı Alanya Bölgesi örneği*, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekoturizm Rehberliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Giresun.
- Karcioğlu, R. & Öztürk, S. (2021). *Sürdürülebilirlik muhasebesi ve raporlaması*. Gazi Kitabevi.
- Kaypak, Ş. (2010). *Ekolojik turizmin sürdürülebilirliği*, Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, s. 93-114.
- Kozak, N. (2012). *Genel turizm bilgisi*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, (2022). Türkiye'de Yayla Kültürü, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-10150/turkiyede-yayla-kulturu.html> Erişim Tarihi: 11.11.2022 19.58.
- Mason, M., Gos, L. & Moretti, A. (2017). *Motivations, perceived risk and behavioral intentions in hard adventure tourism. A natural park case study*. Sinergie Italian Journal of Management, 34, pp. 181-199.
- Mayer, H., & Knox, P. L. (2006). *Slow cities: sustainable places in a fast world*. Journal Of Urban Affairs, 28(4), pp. 321-334.
- McIntyre, G.(1993). *Sustainable tourism development: Guide for Local Planners*, WTO, Madrid.
- Muller, T., & Cleaver, M., (2000). *Targeting the CANZUS baby boomer explorer and adventure segments*. Journal of Vacation Marketing, 6(2), pp. 154-169.
- Nemli, E. (1998). *Sürdürülebilir kalkınma ve işletmelerin rolü*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(9), s. 292-293.

- Nilsson, J.H., Svard, A.C., Widarsson, A. & Wirell, T. (2011). 'Cittaslow' Eco-gastronomic Heritage as a Tool for Destination Development", *Current Issues in Tourism*, Vol. 14, No. 4, May, pp. 373-386.
- Özkan, M. (2022). *Sürdürülebilirlik raporlaması ve enerji sektöründe kurumsal sürdürülebilirlik performansının topsis yöntemiyle ölçülmesi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- Özmehmet, E. (2008). *Dünyada ve Türkiye sürdürülebilir kalkınma yaklaşımları*. *Journal of Yaşar University*, 3(12), s. 1853-1876.
- Saban, M., Küçüker, H. & Küçüker, M. (2017). *Kurumsal sürdürülebilirlik ile ilgili raporlama çerçeveleri ve sürdürülebilirlik raporlamasında muhasebenin rolü*. *İşletme Bilimi Dergisi*, 5(1), s. 101-115.
- Scarpato, R. (2002). *Tourism and Gastronomy*. İçinde AM Hjalager, G. Richards (eds.) *Gastronomy as a Tourist Product: the Perspective of Gastronomy Studies* (pp: 93-105), Londra, UK: Routledge.
- Sezgin, M. & Ünüvar, Ş. (2011). *Yavaş Şehir: Sürdürülebilirlik ve şehir pazarlaması ekseninde*, Çizgi Kitapevi, Konya.
- Sharpley, R. (2009). *Tourism development and the environment: beyond sustainability?*, Earthscan First Published, UK and USA.
- Simon, B. & Morse, S. (2008). *Sustainability indicators measuring the immeasurable?*, Second Edition, London, Earthscan.
- Şahin, Z., & Çankaya, F. (2018). *Kobi'lerde sürdürülebilirlik raporlaması ve Türkiye örneği*, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(4), s. 117-132.
- Tokgöz, N., & Önce, S. (2009). *Şirket sürdürülebilirliği: Geleneksel yönetim anlayışına alternatif*, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), s. 249-275.
- Turizm: Glamping Örneği, *International Journal of Social Science*, s. 255-265.

- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, (2022). <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 04.11.2022 12.14.
- Tüyen, Z. (2020). İşletmelerde sürdürülebilirlik kavramı ve sürdürülebilirliği etkileyen etmenler, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(37), s. 91-117
- United Nations Environment Programme Division of Technology, Industry and Economics (UNEP). (2005). *Making tourism more sustainable a guide for policy makers*, France.
- Uslu, O. (1997). *Ekonomik ve ekolojik uygulamalarda sürdürülebilir kalkınmanın yeri, sürdürülebilir kalkınmanın uygulaması*, TÇV, Aralık.
- Üyelik Süreci ve Kriterler - Cittaslow Türkiye, (2022). <https://cittaslowturkiye.org/tr/uyelik-sureci-ve-kriterler/> Erişim Tarihi: 07.11.2022 22:19.
- Walde, K. (1999). *Recent Research in Endogenous Growth: A Review of Agbi-on and Howitt's Textbook*, The World Bank, AFTM4, Washington DC, 20433, U. S. A
- Wilson, S., Fesenmaier, D.R., Fesenmaier, J. & Van Es, J.C. (2001). Factors For Success In Rural Tourism Development, University of Illinois, Journal of Travel Research, 40/2, pp. 132-138. Sage Publications
- Yücel, F. (2003). *Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında çevre korumanın ve ekonomik kalkınmanın karşılığı ve birlikteliği*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s. 100-120.
- Yücel, T. S. (2016). *Sürdürülebilirlik ve kurumsal sürdürülebilirlik kavramının incelenmesi ve muhasebe ile ilişkisi: Teorik bir araştırma*. Kesit Akademi Dergisi, (5), s. 158-181.

EĞİRDİR / FİNİKE / YALVAÇ

FİNİKE

Yasin Oğuz Özmenekşe

GİRİŞ

Sakin şehirler kavramı, 1999 yılında İtalya'da başlayan ve dünyaya yayılan bir şehirleşme hareketidir. İtalyancada şehir anlamındaki “citta” ve İngilizce’de yavaş anlamındaki “slow” köklerinin birleştirilmesiyle oluşan bu kavram, 1999 yılında Greve şehrindeki Chianti bölgesinde, Yavaş Yiyecek Birliğine üye olan 30’dan fazla kentin bir araya gelerek başlattığı bir şehirleşme hareketini ifade etmektedir (Özcan, 2016). Sakin şehirler, küreselleşmenin getirdiği hızlı ve stresli yaşam tarzına karşın yerel kültür, doğa, gelenek ve lezzetleri koruyan, sürdürülebilir ve yaşam kalitesi yüksek kentlerdir. Bir kentin sakin şehir sayılabilmesi 7 ana başlığın kapsadığı 72 kriterin en az %50’sinin sağlanmasıyla mümkün olup, başvuru sürecinin tamamlanmasının ardından kent sakin şehirler logosu olan turuncu salyangozu kullanabilmektedir (Sezgin & Ünüvar, 2011: 144).

Sakin şehirler, sürdürülebilirlik ve turizm açısından oldukça önemli bir harekettir. Kültürel değerleri koruyan, çevreyle dost, tek-

turizm plan ve hedeflerinin gerçeklikten uzak bir noktada konumlanabilmesine de yol açabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda Antalya ili Finike ilçesinin turizm ve sürdürülebilir turizminin gelişme göstermesinin istatistiki verilerin varlığıyla doğrudan ilişkili olduğu göz ardı edilmemelidir. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm Tanıtım Ajansı ve Türkiye İstatistik Kurumu gibi kurumların ilçeler özelindeki turizm istatistiklerini sağlıklı ve erişilebilir şekilde sunulması hakkında kapsamlı çalışmalar yapması gerekmektedir.

Finike'nin tarihçesi, sakin şehir olma süreci, değerleri, turizmi ve sürdürülebilir turizminin anlatıldığı bu bölüm; ilçenin bir araştırmacı perspektifinden değerlendirilerek tanıtılması ve ilçe turizmiyle ilgili yapılacak araştırmalara yol göstermek amacıyla kaleme alınmıştır.

KAYNAKÇA

- Acar, İ., & Atılğan, A.K. (2010). *Dünden Bugüne Antalya (2. Cilt)*. Antalya: Antalya Valiliği Yayınları.
- Acıpınar, M. (2017). Güney Anadolu Kıyılarında Hristiyan Korsanlar (1604-1608). *Gazi Akademik Bakış*, (11) 21, 183-208.
- Akdeniz Manşet (2020). *Ailelere ve Kadınlara Hizmet Verecek*. <https://www.akdenizmanset.com.tr/ailelere-ve-kadınlar-hizmet-verecek/172765/> (Erişim Tarihi: 20.05.2023).
- Akyıldız, A. (2012). *Osmanlı Denizaltı Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Anaz, E. (2020). Finike-Fenike Eşleşmesinin Kökenleri ve "Finike" İsmi'nin Günümüze Ulaşması. *History Studies: International Journal of History*, 12(8), 2319-2346.
- Antalya (t.y.). *Gökbük Kanyonu*. <https://antalya.com.tr/tr/kesfet/doga/kanyonlar/gokbuk-kanyonu> (Erişim Tarihi: 20.05.2023).
- Antalya Gezi Rehberi (t.y.a). *Andrea Doria Koyu*. <https://www.antalyagezirehberi.net/andrea-doria-koyu.html> (Erişim Tarihi: 19.05.2023).

- Antalya Gezi Rehberi (t.y.b). *Beyaz Kaya Plajı*. <https://www.antalyagezi-rehberi.net/beyaz-kaya-plaji.html> (Erişim Tarihi: 20.05.2023).
- Antalya Haber (t.y.). *Finike'nin Büyüleyici Doğal Güzellikleri*. <https://antalyahaber.tv/foto-galeri/finikenin-buyuleyici-dogal-guzellikleri-34> (Erişim Tarihi: 17.05.2023).
- Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (t.y.a). *Limyra*. <https://antalya.ktb.gov.tr/TR-67538/limyra.html> (Erişim Tarihi: 24.05.2023).
- Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (t.y.b). *Arykanda*. <https://antalya.ktb.gov.tr/TR-67539/arykanda.html> (Erişim Tarihi: 18.05.2023).
- Antalya Valiliği (t.y.). *Finike*. <http://www.antalya.gov.tr/finike> (Erişim Tarihi: 15.05.2023).
- Antalya-Info (t.y.). *Finike'nin Ekonomisi*. http://www.antalya-info.com/tr/Finike_ekonomi.html (Erişim Tarihi: 16.05.2023).
- Antalya-Info (t.y.). *Finike'nin Kültürel Değerleri*. http://www.antalya-info.com/tr/Finike_kulturel_degerler.html (Erişim Tarihi: 22.05.2023).
- Arkeofili (2019). *Antalya'da Likya Kaya Mezarı Bombalarla Patlatıldı*. <https://arkeofili.com/antalyada-likya-kaya-mezari-bombalarla-patlatildi/> (Erişim Tarihi: 21.05.2023).
- Arslan, M. (2003). İ.Ö 188 Yılından İ.Ö. 67 yılına kadar Lykia, Pamphylia ve Kilikia Trakheia Sahillerindeki Korsanlık Faaliyetleri: Nedenleri ve Sonuçları. *Adalya*, 91-118.
- Arslan, Y. (2022). Tek Alan Zeytinlikler mi? Şimdi de Bodrum'daki Sit Korumasında Olan Zeytinlikler Turizme Açıldı. *Onedio*. <https://onedio.com/haber/alan-zeytinlikler-mi-simdi-de-bodrum-daki-sit-korumasinda-olan-zeytinlikler-turizme-acildi-1075306> (Erişim Tarihi: 21.05.2023).
- Atlas (2020). *Fethiye, Kaş, Finike, Göcek, Lykia Gezilecek Yerler*. <https://www.atlasdergisi.com/atlas-rotalari/fethiye-kas-finike-gocek-likya-patara-ulasim-gezilecek-yerler-ayrintili-rehber.html> (Erişim Tarihi: 21.05.2023).

- Azbişak (t.y.). *Gökbük Kanyonu Finike / Antalya*. <https://www.azbişak.com/gokbuk-kanyonu-hakkında-bilgi/> (Erişim Tarihi: 20.05.2023).
- Batı Akdeniz (2012). *Evliya Çelebi'nin Divitinden Finike Kalesi*. <https://www.batiakdeniztv.com/evliya-celebinin-divitinden-finike-kalesi> (Erişim Tarihi: 21.05.2023).
- Bayburtluoğlu, C., & Özgünel, C. (2003). The Traianeum of Arykanda: A Preliminary Report on the Excavations in 1999 and 2000. *Anatolian Studies*, 53, 1-14.
- Bilgin, A. A. (2010). Osmanlı Döneminde Finike ve Çevresinde Rum Çeşmelerinin Faaliyetleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 18(64), 53-68.
- Birgün (2023). *22'nci 'Sakin Şehir' Finike*. <https://www.birgun.net/haber/22nci-sakin-sehir-finike-429693> (Erişim Tarihi: 16.05.2023).
- Borchhardt, J. (1999). *Limyra Zemuri Taşları*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Cittaslow Türkiye (2023). *Cittaslow Türkiye Ağı*. <https://cittaslowturkiye.org/tr/> (Erişim Tarihi: 16.05.2023).
- Çelebi, E. (2010). *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. S. A. Kahraman (Ed.); Y. Dağlı, (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2023). Antalya İli, Finike İlçesi, Kale Mahallesi Yat Limanı Alanı ve Balıkçı Barınağı Amaçlı Nazım İmar Planı. *Plan Açıklama Raporu*. https://webdosya.csb.gov.tr/db/antalya/duyurular/plan_aciklama_raporu_5000-20190711144853.pdf (Erişim Tarihi: 16.05.2023).
- Çiçek, D., & Sarı, Y. (2018). Yerel Halkın Turizme Olan Desteği: Türkiye'deki Sakin Şehirler Üzerine Bir Araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 29 (2), 185-196.
- Durgun, H. (2017). XIX. yüzyılda Finike'nin İdari ve Sosyo-Ekonomik Yapısı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, (12)2, 35-63.
- Eber, S. (1992). *Beyond the Green Horizon: A Discussion Paper on Principles for Sustainable Tourism*. UK Godalming: Worldwide Fund for Nature.

- Elçin, S., & Karataç, A. (2023). Finike, “Sakin Şehir” Seçilmesinin Ardından Turizmle de Adını Duyurmak İstiyor. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/kultur/finike-sakin-sehir-secilmesinin-ardindan-turizmle-de-adini-duyurmak-istiyor/2875447> (Erişim Tarihi: 16.05.2023).
- Erdem, İ. (1995). XIII. Asrın İkinci Yarısı ile XV. Asrın İlk Yarısı Arasında Göller Bölgesinin Siyasi, İktisadi ve Kültürel Vaziyeti. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, (17) 28, 51-63.
- Erdoğan Morçin, S., & Morçin, İ. (2020). Türkiye’deki Sakin Şehirlerde Düzenlenen Festivaller. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4, 333-348.
- Erol, G. (2020). Kapadokya Bölgesine Gelen Yerli ve Yabancı Turistler Üzerine Dönemsel Bir İnceleme. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 1-16.
- Finike Belediyesi (t.y.a). *Gökliman Plajı*. <http://www.finike.bel.tr/tr/gokliman-plaji> (Erişim Tarihi: 19.05.2023).
- Finike Belediyesi (t.y.b). *Gökliman Koyu*. <https://www.finike.bel.tr/tr/galeri/gokliman-koyu/1> (Erişim Tarihi: 20.05.2023).
- Finike Belediyesi (t.y.c). *Projeler*. <https://www.finike.bel.tr/tr/projeler> (Erişim Tarihi: 24.05.2023).
- Gezi Masalı (2022). *Gökbük Kanyonu Yürüyüş, Giriş Ücreti, Kamp Alanı*. <https://gezimasali.com/gokbuk-kanyon/> (Erişim Tarihi: 20.05.2023).
- Gezi Masalı (2023). *Andrea Doria Koyu Finike’nin Güzelliklerinden*. <https://gezimasali.com/andrea-doria-koyu-finike/> (Erişim Tarihi: 19.05.2023).
- Gezilecek Yerler (2022). *Finike Plajları – Finike’de Denize Girilecek En Güzel 4 Yer*. <https://gezilecekyerlertr.com/finike-plajlari/> (Erişim Tarihi: 19.05.2023).
- Gezinomi (t.y.a). *Finike Tatiline Gideceklere Plaj Rehberi*. <https://www.gezinomi.com/gezi-rehberi/finike-tatiline-gideceklere-plaj-rehberi.html> (Erişim Tarihi: 21.05.2023).

- Gezinomi (t.y.b). *Finike Tatiline Nereden ve Nasıl Gidebilirsiniz?*. <https://www.gezinomi.com/gezi-rehberi/finike-tatiline-nereden-ve-nasil-gidebilirsiniz-.html> (Erişim Tarihi: 22.05.2023).
- Geziyoo (t.y.) *Gökbük Kanyonu Kamp Alanı*. <https://geziyoo.co/listing/gokbuk-kanyonu-kamp-alani/> (Erişim Tarihi: 20.05.2023).
- Google Haritalar (t.y.). *Google Maps*. <https://www.google.com/maps/dir/Finike,+Antalya/Denizli/@36.9548446,28.3761204,8z/data=!3m1!4b1!4m1!4!4m3!1m5!1m1!1s0x14c18a8ee0729cf9:0xa3021a429cb6cbd3!2m2!1d30.146037!2d36.297191!1m5!1m1!1s0x14c72153d6334ac9:0xae0ed24f9b70eb3e!2m2!1d29.2320784!2d37.6128395!3e0?entry=ttu> (Erişim Tarihi: 16.05.2023).
- Güçlü, M. (2011). Doğu Akdeniz'de Bir Liman Kenti: Finike. H. Çoruh, M.Y. Ertaş, M.Z. Köse (Eds.). *Osmanlı Dönemi Akdeniz Dünyası* içinde (s. 415-441) Ankara: Yeditepe Yayınları.
- Güloğlu, Y. (2015). Ormanların Turizm Amaçlı Tahsisinin İdari İşlemin Unsurları Bakımından Değerlendirilmesi. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (4), 45-55.
- Güney Haberci (2020). *Finike'de 33 Tarihi Bina Restore Edilecek*. <https://www.guneyhaberci.com.tr/bolge/finike-de-33-tarihi-bina-restore-edilecek-h38277.html> (Erişim Tarihi: 23.05.2023).
- IM Turkey (2019). *Gökbük Kanyonu Hakkında Bilgi*. <https://imturkey.com/tr/gokbuk-kanyonu> (Erişim Tarihi: 19.05.2023).
- Kalaba, B. (2022). Kültürel Mirasın Sürdürülebilirliği Kapsamında Müzelerin Önemi. *Turizm Ekonomi ve İşletme Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 102-112.
- Kapusuzoğlu, E. (2001). *Tarih-Kültür-Folklor ve Finike*. Antalya: Kayhan Basımevi.
- Kılıçarslan, M. (2022). *Finike'de Gezilebilecek Tarihi Yerler*. <https://turkeyoutdoor.org/2022/07/25/antalya-finike-gezi-rehberi-3-finike-de-gezilebilecek-tarihi-yerler/> (Erişim Tarihi: 20.05.2023).
- KTB (2023). *Güvenli ve Sürdürülebilir Turizm Sertifikalı Tesisler*. <https://www.ktb.gov.tr/genel/sertifikalitesisler.aspx> (Erişim Tarihi: 24.05.2023).

- KTB (t.y.). Finike. *T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı*. <https://www.ktb.gov.tr/EN-36133/finike.html> (Erişim Tarihi: 15.05.2023).
- KUTSO (2023). Finike, Türkiye'nin 22'nci Sakin Şehri. *Kumluca Ticaret ve Sanayi Odası Haberleri*. <http://kumlucatsso.org.tr/haberler/finike-turkiyenin-22nci-sakin-sehri/> (Erişim Tarihi: 18.05.2023).
- Marksteiner, T. (2008). Limyra: A New Approach to the History of an Ancient City in Lycia. *Anatolian Studies*, 58, 1-19.
- Merçil, E. (2013). *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Milliyet (2022). *Portakal Bahçeleri İçinde Turizm*. <https://www.milliyet.com.tr/pazar/portakal-bahceleri-icinde-turizm-6758458> (Erişim Tarihi: 22.05.2023).
- Nokta Bursa (2022). *Ünlü İş İnsanı İçin Bodrum'da Sit Koruması Altındaki Zeytinlikler Turizm İmarına Açıldı*. <https://www.noktabursa.com.tr/2022/06/11/unlu-is-insani-icin-bodrumda-sit-koruması-altındaki-zeytinlikler-turizm-imarına-acildi/> (Erişim Tarihi: 21.05.2023).
- NTV (2023). *"Sakin Şehir" Seçilen Finike'de Turizm Çalışmaları Başlıyor*. <https://www.ntv.com.tr/n-life/gezi/sakin-sehir-secilen-finike-de-turizm-calismalari-basliyor,rKWqCfD8-UCrXzKsfWpGoA> (Erişim Tarihi: 17.05.2023).
- Oğan, Y., & Durlu Özkaya, F. (2021). Artvin'i Ziyaret Eden Turistlerin Gastronomi Deneyimleri Üzerine Bir İnceleme. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 211-227.
- Otelleri (t.y.). *Finike Doğal Güzellikleri*. <https://otelleri.net/finike-dogal-guzellikleri.htm> (Erişim Tarihi: 20.05.2023).
- Öngören, R. (2015). *Finike'de Kuvayı Milliye Mücadelesi*. Antalya: Finike Belediyesi Yayınları.
- Özcan, G. (2016). Hayatı Sakinleştirmek. *Yeni Şafak*. <https://www.yenisafak.com/yazarlar/gokhan-ozcan/hayati-sakinletirmek-28070> (Erişim Tarihi: 15.05.2023).

- Özmen, Ş., Birsen, H., & Birsen, Ö. (2017). Sakin Şehir Yalvaç Örneğinde Sürdürülebilirlik, Sakin Şehirler ve Toplumsal Katılım. *Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 3 (1), 140-158.
- Öztürk, S. (2003). Türkiye'de Temettuat Çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Dergisi*, (1)1, 287- 304.
- Özvar, E. (2003). *Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi: XVIII. Yüzyıl Kazaskerlik Rüşumu Defterleri Işığında Anadolu Eyaleti'nin Sosyo-Ekonomik Yapısı*. İstanbul: İstanbul Kitabevi.
- Portakalal (t.y.). 1. Uluslararası Finike Portakal Festivali. <https://www.portakalal.com/1-uluslararasi-finike-portakal-festivali/> (Erişim Tarihi: 22.05.2023).
- Posta (2018). *Antalya'da Bulunan Suluin Mağarası'na Yıllar Sonra İlk Kez Girilecek*. <https://www.posta.com.tr/galeri/antalyada-bulunan-suluin-magarasina-yillar-sonra-ilk-kez-girilecek-1314800/1> (Erişim Tarihi: 19.05.2023).
- Sağdıç, E. (2022). Motivasyon Kaynağı Olarak Yiyecek ve İçecekler: Gastronomi Şehirleri Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Sezgin, M., & Ünüvar, Ş. (2011). *Sürdürülebilirlik ve Şehir Pazarlaması Ekseninde Yavaş Şehir*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Somuncu, M. (2004). Dağcılık ve Dağ Turizmindeki İkilem: Ekonomik Yarar ve Ekolojik Bedel. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2 (1), 1-21.
- Sönmez, B. (2012). *Türk Turizminin Dünya Turizmindeki Yeri Türkiye Ekonomisine Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- T.C. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (t.y.a). *Finike Denizaltı Dağları*. <https://tvk.csb.gov.tr/finike-denizalti-daglari-i-4747#> (Erişim Tarihi: 21.05.2023).
- T.C. Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (t.y.b). *Finike Denizaltı Dağları Özel Çevre Koruma Bölgesi*. <https://ockb.csb.gov.tr/finike-denizalti-daglari-ozel-cevre-koruma-bolgesi-i-3716> (Erişim Tarihi: 21.05.2023).

- T.C. Finike Kaymakamlığı (2023). *Turizm*. <http://www.finike.gov.tr/ilemizde-turizm-sektr> (Erişim Tarihi: 19.05.2023).
- T.C. Finike Kaymakamlığı (t.y.a). *Suluin Mağarası*. www.finike.gov.tr/suluin-magarasi (Erişim Tarihi: 19.05.2023).
- T.C. Finike Kaymakamlığı (t.y.b). *Finike Tarihçesi*. <http://www.finike.gov.tr/tarihi> (Erişim Tarihi: 18.05.2023).
- Tatilcity (2018). *Andrea Doria Koyu Gezisi*. <https://www.tatilcity.net/things-to-do/andrea-doria-koyu-gezisi/> (Erişim Tarihi: 19.05.2023).
- Tekindağ, Ş. (1977). Teke-Eli ve Teke-Oğulları. *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 7-8, 55-94.
- Texier, C. (2010). *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi (III)*. Ali Suat (Çev.). Ankara: Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı Yayınları.
- TRT Haber (2021). *Finike Denizaltı Dağları Projesi İskoçya'da Tanıtıldı*. <https://www.trthaber.com/haber/yasam/finike-denizalti-daglari-projesi-iskocya-da-tanitildi-625512.html> (Erişim Tarihi: 21.05.2023).
- Tunç, T. (2023). *Antalya-Finike İlçesi Doğal ve Kültürel Peyzaj Değerleri Kapsamında Alternatif Turizme Yönelik Rotaların Belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Turizm Günlüğü (2023). Türkiye'nin 22'nci Sakin Şehri Finike Oldu. *Turizm Günlüğü*. <https://www.turizmgunlugu.com/2023/04/18/sakin-sehir-finike/> (Erişim Tarihi: 17.05.2023).
- Turizm İstatistikleri Sistemi (2023). Konaklama İstatistikleri. *E-Devlet İstatistik Talepleri*. <https://is.kultur.gov.tr/eDevletWelcome.xhtml> (Erişim Tarihi: 12.06.2023)
- Turkey Outdoor (2022). *Türkiye'nin Outdoor Sayfası*. [https://turkeyoutdoor.org/2022/07/16/antalya-finike-gezi-rehberi-1-finike-tanitimi/](https://turkeyoutdoor.org/2022/07/16/antalya-finike-gezi-rehberi-1-finike-tanitim/) (Erişim Tarihi: 16.05.2023).
- TÜİK (2021). *31 Aralık 2021 Tarihli Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (Adnks) Sonuçları*. https://www.tuik.gov.tr/indir/duyuru/favori_raporlar.xlsx (Erişim Tarihi: 17.05.2023).

- Türk Deniz Araştırmaları Vakfı (2013). *Finike Denizaltı Dağları ÖÇK*. <https://tudav.org/calismalar/koruma-alanlari/acik-deniz-koruma-alanlari/finike-denizalti-daglari-ock/> (Erişim Tarihi: 22.05.2023).
- Türkiye Belediyeleri (2021). *Finike Belediyesi*. <https://www.turkiye-belediyeleri.com/finike-belediyesi.html#city> (Erişim Tarihi: 17.05.2023).
- Türkiye Kültür Portalı (t.y.a). Limyra Antik Kenti- Antalya. *Gezilecek Yerler*. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/gezilecekkyer/limyra> (Erişim Tarihi: 18.05.2023).
- Türkiye Kültür Portalı (t.y.b). *Arykanda Antik Kenti – Antalya*. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/gezilecekkyer/arykanda> (Erişim Tarihi: 18.05.2023).
- Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı (t.y.a). *Sürdürülebilir Turizm Programı Hakkında*. <https://www.tga.gov.tr/surdurulebilir-turizm-programi-hakkinda/> (Erişim Tarihi: 23.05.2023).
- Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı (t.y.b). *Türkiye Sürdürülebilir Turizm Endüstri Kriterleri*. <https://www.tga.gov.tr/turkiye-surdurulebilir-turizm-endustri-kriterler/> (Erişim Tarihi: 23.05.2023).
- Uşak Gündem (2023). *Türkiye'nin Turizm Cenneti Sakin Şehir Seçildi! Cittaslow 2023 Listesine Yeni Üye Eklendi*. <https://www.usakgundem.com/turkiye/turkiye-nin-turizm-cenneti-sakin-sehir-secildi-cittaslow-2023-h16065.html> (Erişim Tarihi: 16.05.2023).
- Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü (2023). *Seyahat Acentası Arama*. <http://yatirimisletmeleruygulama.kultur.gov.tr/Acente.Web.Sorgu/Sorgu/acentesorgu> (Erişim Tarihi: 23.05.2023).
- Yıldırım E., Tunç T., & Atik, M. (2022). Three Pillars of Teke Peninsula: Kumluca, Finike and Demre with Regard to Coastal and Tourism Landscapes. A. Altuntaş ve Ş. Alp (Eds.), *Recent Studies in Planning and Design* içinde (s. 25- 57). Ankara: İksad Yayınevi.
- Yıldız, K. (2019). Finike Yöresel Yemeklerinin Beslenme Alışkanlıkları Üzerindeki Etkisi. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 4(1), 1-14.

KAYNAKÇA

- Cittaslow (2022). Üye Kentler, Eğirdir. Erişim Tarihi 3 Mayıs 2022, Erişim Adresi: <https://cittaslowturkiye.org/tr/uye-kentler/>
- Cittaslow Türkiye (2022). Üye Kentler, Erişim Tarihi 12 Mayıs 2022, <https://cittaslowturkiye.org/tr/uye-kentler/>
- Eğirdir Kaymakamlığı (2022). Ulaşım, Erişim Tarihi 3 Mayıs 2022, Erişim Adresi: <http://www.egirdir.gov.tr/>
- Eğirdir Turizm Danışma Bürosu (2022). Kültür ve Turizm Bakanlığı, Erişim Tarihi 3 Mayıs 2022, Erişim Adresi: <https://egirdirturizmdaynismaburosu.ktb.gov.tr/>
- Erdoğan Morçin, S. (2018a). Isparta'da Festival ve Etkinlik Turizmi, Ö. Davras (Ed.), Sektörü Analiz içinde (116-123). Konya: Adım Matbaacılık.
- Erdoğan Morçin, S. (2018b). Isparta'da Kültür Turizmi, Ö. Davras (Ed.) Isparta İli Turizm Sektörü Analiz içinde (92-99). Konya: Adım Matbaacılık.
- Erdoğan Morçin, S. & Güneş, K. (2021). Sakin Şehirlerin Destinasyon Kalitelerinin İncelenmesi: Eğirdir Örneği. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 4 (2), 436-444.
- Erdoğan Morçin, S. & Morçin, İ. (2020). Türkiye'deki Sakin Şehirlerde Düzenlenen Festivaller, Türk Turizm Araştırmaları Dergisi, 4 (1), 333-348.
- Hürmüzlü, B. (Ed.) (2019). Isparta'nın Somut Olmayan Kültürel Mirası. Ankara: Desen Ofset
- Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2022). Eğirdir, Erişim Tarihi 3 Mayıs 2022, Erişim Adresi: <https://isparta.ktb.gov.tr/>
- Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2023). Eğirdir, Erişim Tarihi 10 Mayıs 2023, Erişim Adresi: <https://isparta.ktb.gov.tr/TR-165533/egirdir.html>

- Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2022). Yalvaç. Erişim Tarihi 9 Nisan 2022, Erişim Adresi: <https://isparta.ktb.gov.tr/TR-165541/yalvac.html>
- Isparta Valiliği (2022). Egirdir, Erişim Tarihi 3 Mayıs 2022, Erişim Adresi: <http://www.isparta.gov.tr/egirdir>
- Isparta Valiliği (2022). Yalvaç. Erişim Tarihi: 9 Nisan 2022, Erişim Adresi: <http://www.isparta.gov.tr/yalvac>
- İşler, B.D., Tekin, A.Ö., Davras, M.G., Özcan, K.Z., Bulgan, G., Morçin E.S., Morçin İ. & Aktürk O. (2018), *Isparta Yerel Ekonomik Kalkınma Vizyonu: Isparta İli Turizm Sektörü Analizi*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları.
- Kılınç, O., Ongun, U. & Kılınç, U. (2019). Sakin Şehir, İnanç ve Kırsal Turizm Üçgeni: Yalvaç İlçesi'nin Turizm Potansiyeline Yönelik Swot Analizi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 24(2), 199-213.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2002). Tanıtım. Erişim Tarihi: 18 Nisan 2022, Erişim Adresi: <https://tanitma.ktb.gov.tr/TR-22542/gezilecek-yerler.html>
- Milli Savunma Bakanlığı (2023). Harita Genel Müdürlüğü, Erişim Tarihi 10 Mayıs 2023, Erişim Adresi: <https://www.harita.gov.tr/urun/isparta-mulk-idare-il-haritasi/395>
- Milli Savunma Bakanlığı (2023). Harita Genel Müdürlüğü, Erişim Tarihi 10 Mayıs 2023, Erişim Adresi: <https://www.harita.gov.tr/urun/isparta-mulk-idare-il-haritasi/395>
- Morçin, İ. (2018). Turizm kavramı ve turizmin gelişimi, Ö. Davras (Ed.) Isparta İli Turizm Sektörü Analizi içinde (11-19). Konya: Adım Matbaacılık.
- Sargın, S. (2006). Yalvaç'ta inanç turizmi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16(2), 1-18.

TÜİK Kurumsal (2022). Erişim Tarihi: 9 Nisan 2022, Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500>

Yalvaç Belediyesi (2022). Resmi Web Sitesi. Erişim Tarihi 10 Mayıs 2022, <https://www.yalvac.bel.tr/Tarihce>

AHLAT / ARAPGİR / KEMALİYE / UZUNDERE

Mertcan Öztürk

GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz çağ birçok açıdan “hızlı bir çağ” olarak nitelendirilmektedir. Söz konusu hızlanmanın getirdiği küresel problemler, çeşitli hareketler vasıtası ile çözülmeye çalışılmakta aynı zamanda mevcut değerlerin korunmasına yönelik pratik yaklaşımlar geliştirilmektedir. Bu yaklaşımlar arasında en öne çıkanı sakın şehir yaklaşımıdır (Çıtak, 2016). İtalyanca *cittá* (Şehir) ve İngilizce *slow* (Sakin/Yavaş) kelimelerinin sentezinden oluşan sakın şehir (*Cittaslow*) yaklaşımı, şehirlerdeki yaşam kalitesinin yükseltilmesini, tek düzeliğin engellenmesini, yöresel, bölgesel ve kültürel olgulara yönelik farkındalık oluşturulmasını ve şehir ile çevresinin özgün değerinin vurgulanmasını amaçlamaktadır (Bahtiyar Karadeniz, 2014). Yavaş yemek akımından ilham alınarak geliştirilen sakın şehir akımı, ilk kez 1999 yılında bir birlik vasıtası ile yaygınlaşmaya başlamıştır. 1999 yılında Paolo Saturnini öncülüğünde bir araya gelen dört İtalyan kenti (Orvieto, Greve in Chianti, Bra, Positano) belediye başkanı, sakın şehir akımını kentsel boyuta taşıyacak bir yaklaşım geliştirerek Sakın Şehir Birliğini kurmuşlardır (Ekincek, 2014). 50.000

yeterli konaklama tesisi sayısına sahip değildir (Taş, 2019; Şengel, 2015; Karahan, Akpınar ve Karaman, 2008; Bulgan ve Akşap, 2018; Orhan ve Karahan, 2021). Yeterli sayıda konaklama tesisinin bulunmaması, ziyaretçilerin gezi süreçlerine zarar veren önemli unsurlar arasında nitelendirilmektedir (Poudel, 2013). Yapısı gereği bu destinasyonlar gününbirlik gezilere uygun olsa da sahip oldukları zengin faaliyet yelpazeleri bu destinasyonları uzun konaklamalar için de birer cazibe merkezi hâline getirmektedir. Bu sebeple geliştirilecek projelere konaklama işletmesi sayılarının artırılmasına dair maddeler eklenmesi büyük önem teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahlat Kaymakamlığı (2022). <https://www.ahlat.gov.tr> (Erişim Tarihi: 04.06.2022)
- Akca, C. C. & Korkmaz Özcan, Z. (2021). Yerel Kalkınma Üçgeninde Sakin Şehir Hareketi: Yalvaç Örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 956-972.
- Akkaya, F. A. & Güngör, H. Y. (2016). Kemaliye (EğİN)'de Kültür ve Doğa Turizmi. Güncü, A., Güneş, E., Alagöz, G., Fırat, M. Ç., Canbaba İ. E. ve Başar, B. (Ed.), *I. Ulusal Alternatif Turizm Kongresi Bildiri Kitabı*, içinde (s. 148-157). Erzincan.
- Akkuş, Ç., Akkuş, G. & Bayraktar, Y. (2017). Somut Kültürel Mirası Koruma Çalışmaları: Erzincan Kemaliye Sit Alanı. *Turkish Studies (Elektronik)*, 12(35), 1-12.
- Akpınar, E. (2004). Doğu Anadolu Bölgesi'nde Alternatif Turizm Merkezi Olmaya Aday Bir İlçe: Kemaliye. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (2), 207-236.
- Alataş, M. & Batan, N. (2016). Arapgir İlçesi Malatya Karayosunu Florası. *Biyolojik Çeşitlilik ve Koruma*, 9(2), 102-107.

- Alkan, A. (2020). Yerel Paydaşların Cittaslow Şehir Ağına Yönelik Algı ve Tutumlarına İlişkin Bir Araştırma: Ahlat Cittaslow Şehir Örneği. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 47, 261-280
- Altaş, N. (2014). Fonksiyonel Özellikleri Bakımından Uzundere Kasabası. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(1), 229-247.
- Apaydın, A. (2020). *Anadolu'daki İlk Büyük Türk Şehri: Ahlat*, <http://trdergisi.com/anadoludaki-ilk-buyuk-turk-sehri-ahlat/> (Erişim Tarihi: 06.07.2022)
- Arapgir Belediyesi (2022). <https://www.arapgir.bel.tr> (Erişim Tarihi: 11.07.2022)
- Arapgir Eskişehir Vadisi Kültür ve Doğa Turizmi Fizibilitesi, (2019). https://fka.gov.tr/sharepoint/userfiles/Icerik_Dosya_Ekleri/FKA_FIZIBILITE_RAPORLARI/ARAPG%RAPORU.pdf adresinden alındı.
- Arapgir Kaymakamlığı (2022). <https://www.arapgir.gov.tr> (Erişim Tarihi: 11.07.2022)
- Arınc, K. (1997) Ahlat'ta Doğal Barınaklar (Mağara-Konutlar) ve Bazı Prehistorik Yerleşme İzleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (24), 183-209.
- Arınc, K. (1999). Ahlat'ta Baston Ustalığı ve Üretimi. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (2), 83-100.
- Avşar, A. O. & Güleç, A. (2019). Ahlat Selçuklu Meydan Mezarlığı Mezar Taşları Analiz Çalışmaları ve Konservasyon Önerileri. *Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, 1(22), 3-16.
- Bekir, S. (2008). Çoruh Vadisi, İspir, Uzundere, Yusufeli Kuş Gözlemi Araştırmaları Raporu. *Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi*, Erzurum
- Bilgili, B., Selda, U. C. A. & Karahan, S. (2020). Sakin Şehirler Yerel Halk için de Sakin Mi? Uzundere Örneğinde Yaklaşma-Kaçınma

- Çatışması. *Uluslararası Kırsal Turizm ve Kalkınma Dergisi (Irtad)*, 4(2), 39-48.
- Bitlis İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2022). <https://www.bitlis.ktb.gov.tr> (Erişim Tarihi: 05.06.2022)
- Bitlis İli Doğa Turizmi Master Planı 2013–2023. (2013). <https://docplayer.biz.tr/15119221-Bitlis-ili-doga-turizmi-master-plani.html> adresinden alındı.
- Bitlis Ticaret ve Sanayi Odası (2022). <https://www.bitlistso.org.tr/> (Erişim Tarihi: 04.06.2022)
- Bulgan, G. & Akşap, Y. (2018). Bir Ekoturizm Destinasyonu Olarak Kasnak Meşesi Tabiat ve Koruma Alanınının Değerlendirilmesi. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 215-229.
- Bulut, Z. (2006). *Kemaliye (Erzincan) İlçesi ve Yakın Çevresinin Alternatif Turizm Kapsamında Rekreasyonel Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Fakültesi, Erzurum.
- Cittaslow Türkiye (2022). <http://www.cittaslowturkiye.org> (Erişim Tarihi: 13.07.2022)
- Cnntürk (2022). <http://www.cnnturk.com> (Erişim Tarihi: 08.10.2022)
- Coşar, Y. (2019). Yavaş Şehir–Sürdürülebilir Turizm Paradoksu Üzerine Eleştirel Bir Bakış. *Journal of Tourism Theory and Research*, 5(1), 40-50.
- Çelik, S. & Meriç, S. (2017). Ahlat'ın Rekreasyonel Turizm Potansiyelinin Gzft Analizi ile Değerlendirilmesi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 295-331.
- Çelikmen, F. & Günhan, Ü. (T.Y.). *Kemaliye Eğin Kent Rehberi*. İstanbul: Maket Matbaa.
- Danacı, M. C. & Akkaya, F. A. (2018). Kemaliye (Eğin)'De Sürdürülebilir Turizm Yönetimi Ekseninde Gelecek Projeksiyonu. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDE)*, 11(1), 233-250.

- Darkot, B. (1978). Arapgir. *İslam Ansiklopedisi* İçinde (S. 553-554). Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Davulcu, M. (2015). Ahlat Yöresi Taş Ustalığı Geleneğinin Somut Olmayan Kültürel Miras Açısından Önemi ve Yapı Ustası Tahsin Kalender. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 3(7), 48-80.
- Demir, Ş. Ş. & Karakuş, T. (2015). Evaluation of Tourism Activities in Regional Development Agency. *Journal of Tourism Theory and Research*, 2(1), 30-39.
- Deniz, T. (2017). Hızlı Dünyada Sürdürülebilir Mekânlar: Sakin Kentler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 1399-1412.
- Dinu, A. M. (2018). The Importance of Transportation to Tourism Development. *Academic Journal of Economic Studies*, 4(4), 183-187.
- Dündar, Y. & Sert, A. N. (2018). Yerel Halkın Yavaş (Sakin) Şehir Hakkındaki Algıları: Seferihisar'da Nitel Bir Araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 74-91.
- Ekerim, F. & Tanrısever, C. (2020). Türkiye Gastronomi Festivalleri ve Haritalandırılması. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(3), 2277-2297.
- Ekincek, S. (2015). *Sakin şehir (cittaslow) yöneticilerinin sakin şehir hareketine ve sürdürülebilirliğine yönelik değerlendirmeleri*, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Ekinci, M. B. (2014). The Cittaslow Philosophy in The Context of Sustainable Tourism Development; The Case of Turkey. *Tourism Management*, 41, 178-189.
- Elçi, B. & Erik, S. (2006). Güdül (Ankara) ve Çevresinin Etnobotanik Özellikleri. *Hacettepe University Journal of The Faculty Of Pharmacy*, (2), 57-64.
- Elmastaş, N. (2001). Ahlat Yöresinin Turizm Potansiyeli. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (3), 153-182.

- Elmastaş, N. (2009). Ahlat İlçesinde Tarımsal Arazi Kullanımı. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 1303-94.
- Erdoğan Morçin, S. & Morçin, İ. (2020). Türkiye'deki Sakin Şehirlerde Düzenlenen Festivaller, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1): 333-348.
- Ertuğrul, A. (2009). Hamam Yapıları ve Literatürü. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 7(13), 241-266.
- Erzincan Valiliği (2022). <http://www.erzincan.gov.tr> (Erişim Tarihi: 04.09.2022)
- Erzurum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2022). <https://www.erkurum.ktb.gov.tr> (Erişim Tarihi: 09.04.2022)
- Eyigün, Ö. (2020). *Arapgir ve Çevresinin Tarihi Coğrafyası*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- George, R. (2008). *Marketing Tourism in South Africa*. Cape Town: Oxford University Press.
- Gök, A. & Tuna, H. (2013). Turizm Pazarlaması Açısından Malatya İlının Potansiyelinin Belirlenmesi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2013(1), 1-11.
- Gökmener, H. & Öztürk, A. (2022). Erzurum İli Uzundere İlçesinde Küçükbaş Hayvancılık Faaliyetleri ve Genel Sorunlar. *Babri Dağdaş Hayvancılık Araştırma Dergisi*, 11(1), 21-29.
- Habertürk (2022). <http://www.haberturk.com> (Erişim Tarihi: 08.10.2022)
- Hürriyet (2022). <https://www.hurriyet.com.tr> (Erişim Tarihi: 07.06.2022)
- Hüsrevoğlu, F. (2018). *Kırsal Yerleşim Karakteristiğinin İncelenmesi: Erzincan Kemaliye Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- İmre, N. (2020). Yerel Halkın Turizme Bakış Açısının Belirlenmesi: Kemaliye Örneği. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 1-16.

- İnovasyona Dayalı Turizm Stratejisi ve Eylem Planı (2011). <https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/assets/upload/dosyalar/1-inovasyona-dayali-bolgesel-turizm-stratejisi.pdf> adresinden alındı.
- İskender, C. (1994) *Ağın-Arapgir Çevresinin (Elâzığ Kuzeybatısı) Jeomorfolojisi*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ.
- Kadanalı, E., Saklıca, A. & Dağdemir, V. (2008). Erzurum İli Uzundere İlçesinde Serada Hıyar ve Domates Üretim Maliyeti ve Pazarlama Yapısı. Yavuz, O ve Gürlük, S. (Ed), 8. *Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi*, İçinde (s. 474-486) Bursa
- Karadeniz, C. B. (2014). Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Sakin Şehir Perşembe. *Journal Of International Social Research*, 7(29).
- Karadeniz, C. B. (2014). Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Sakin Şehir Perşembe. *Journal Of International Social Research*, 7(29), 84-107.
- Karahan, F. & Çakır, E. (2010). Uzundere Turizm Master Planı: Vizyon 2023.
- Karahan, F., Akpınar, E. & Karaman, M. (2008). Mimari Mirasımızı Nasıl Korumalıyız? Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nden Bir Örnek: Öşvank Kilisesi. *Sanat Dergisi*, (13), 27-33.
- Karahan, F., Çil, A. & Ercişli, S. (2017). Uzundere Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı (2017-2023).
- Karakaş, E. (2004). Kemaliye'nin Kuruluşu, Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (2), 19-48.
- Kaymaz, Ç. K., Birinci, S. & Camcı, A. (2017). Sürdürülebilir Turizm Açısından Uzundere Sakin (Cittaslow) Şehri. *Gaziantep: Al-Farabi*, 1, 11-14.
- Kaymaz, Ç., K. & Birinci, S. (2018). Agriturizm ve Agroturizmin Tatuta (Tarım-Turizm-Takas) Kapsamında Değerlendirilmesi ve Uzundere-Tortum İlçelerinde Kırsal Kalkınmaya Etkisi. *International Journal of Agricultural and Natural Sciences*, 1(2), 115-126.

- Kemaliye Belediyesi (2022). <http://www.kemaliye.bel.tr> (Erişim Tarihi: 05.09.2022)
- Kemaliye Kaymakamlığı (2022). <http://www.kemaliye.gov.tr> (Erişim Tarihi: 03.09.2022)
- Kemaliyetv (2022). <http://www.kemaliye.net> (Erişim Tarihi: 07.10.2022)
- Keskin, S. (2016). *Geleneksel Kemaliye Evlerinin Ahşap Kapı ve Pencerelerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Kodaş, D. & Dikici, E. (2012). Ahlat, Kırsal Bölgesinde Gastronomi Turizminin Muhtemel Toplumsal Etkileri Üzerine Nitel Bir Çalışma. *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4 (2), 51 – 68.
- Kopar, İ. & Sevindi, C. (2013). Tortum Gölü'nün (Uzundere-Erzurum) Güneybatısında Aktüel Sedimentasyon ve Siltasyona Bağlı Alan-Kıyı Çizgisi Değişimleri. *Türk Coğrafya Dergisi*, (60), 49-66.
- Köşker, H. (2021). Ahlat Halkının Ahlat ve Turizm Kavramına Yönelik Metaforik Algıları. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 53, 419-438
- Köşker, H. (2018). Ahlat'ın Kültürel Turizm Potansiyeli Üzerine Bir Araştırma. *Mukaddime*, 9(1), 189-208.
- Kuenzi, C. & Mcneely, J. (2008). Nature-Based Tourism. In: Ren, O and Walker, K. D. (Ed), *Global Risk Governance* (Pp. 155-178). Dordrecht: Springer
- Küçükali, A. & Şen, U. (2020). Sakin Kent-Turizm İlişkisi Bağlamında Uzundere İlçesinin Değerlendirilmesi. *ETÜ Sentez İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 1(1), 45-46
- Levent, A. & Levent, C. (2021). Arapgirli Ömer Baba ve Müzdevic Muhammes, *Journal Of Social, Humanities And Administrative Sciences*, 7(39):824-836
- López, A. M. (2021). Tourism in The Historical Cities. In: Lou, Y., Camacho, M. A. R., Albertí, F. S., Xing, X. X. and Palmer Tous, T.

- (Ed.), *Prepare The Tourism Booming in China [Recurso Electrónico]*. (P. 78-86). Spain: Universitat De Les Illes Balears.
- Malatya Haber (2022). <https://www.malatyahaber.com> (Erişim Tarihi: 11.07.2022)
- Malatya Söz Gazetesi (2022). <https://www.malatyasoz.com> (Erişim Tarihi: 11.07.2022)
- Malatya Valiliği (2022). <https://www.malatya.gov.tr> (Erişim Tarihi: 10.07.2022)
- Malayta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2022). <https://www.malatya.ktb.gov.tr> (Erişim Tarihi: 09.07.2022)
- Mavuş, F. B. (2021), Erzincan İli Kemaliye (Eğin) İlçesinin Somut Kültürel Miras Değerleri. *Turizm Ekonomi ve İşletme Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 110-120.
- Medya Urfa (2022). <https://www.medyaurfa.com/> (Erişim Tarihi: 03.05.2022)
- Ntv (2022). <http://www.ntv.com.tr> (Erişim Tarihi: 06.10.2022)
- Olçay, B. C. (2014). *Malatya Arapkir Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Orhan, F. & Gömüç, M. (2021). Alternatif Turizm Potansiyeli Açısından Doğa ile Tarihin Buluştuğu Bir Yer İncelemesi: Arapkir (Malatya). Koday, S. ve Sevindi, C. (Ed.), *I. Uluslararası Coğrafya ve Turizm Sempozyumu Bildiriler Kitabı* İçinde (s. 185-224). Erzurum
- Orhan, T. & Karahan, F. (2010). Uzundere İlçesi ve Yakın Çevresinin Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 11 (1), 27-42.
- Özgeriş, M. & Karahan, F. (2021). Turizm Alanlarındaki Rekreasyonel Su Kaynaklarının Sürdürülebilirliği ve Sakin Şehir Politikaları: Uzundere (Erzurum) Örneğinde Bir Değerlendirme. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11(1), 103-117.

- Pektaş, K. (2006). *Kemaliye (EğİN)'De Türk Mimarisi*. Ankara: Tşof Trafik Matbaacılık
- Polat, E. (2021). *Ahlat Şebri'nin Kültürel Miras Turizmi Potansiyeli*, Yüksek Lisans Tezi, İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ağrı.
- Polat, P. & Gömüç, M. (2021). Karşılaşmanın İnsan Yaşamı Üzerindeki Sınırlandırıcı Etkisinin CBS Tabanlı Mekânsal İstatistik Analizleri ile Saptanması (Arapgir-Malatya Platosu). *Türk Coğrafya Dergisi*, (78), 75-90.
- Poudel, S. (2013) *The influence of The Accommodation Sector on Tourism Development and Its Sustainability Case Study: Strand Camping, Larsmo*, Degree Programme Thesis, Centria University Of Applied Sciences, Kokkola.
- Savgın, E. C. & Belli, S. (2017). Bitlis İlinin Turizm Çeşitliliğinin İncelenmesi, *International Journal of Academic Value Studies (Javstudies)*, 3(17), 01-13
- Seferihisar Belediyesi (2022). <http://www.seferihisar.bel.tr/> (Erişim Tarihi: 08.06.2022)
- Selçuk, N. G. (2018). *Yerel Halkın Sakin Şehir (Cittaslow) Bağlamında Erzurum/Uzundere'yi Turizm, Ekonomi, Sosyokültürel ve Çevresel Açıdan Değerlendirmesi*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sırım, V. (2012). Çevreyle Bütünleşmiş Bir Yerel Yönetim Örneği Olarak Sakin Şehir Hareketi ve Türkiye'nin Potansiyeli. *Journal of History Culture and Art Research*, 1(4), 119-131.
- Sırım, V. (2012). Çevreyle Bütünleşmiş Bir Yerel Yönetim Örneği Olarak Sakin Şehir Hareketi ve Türkiye'nin Potansiyeli/Cittaslow Movement as an Example of a Local Administration Integrated with Environment and Turkey's Potential. *Journal of History Culture and Art Research*, 1(4), 119-131.
- Silvan Belediyesi (2022). <https://www.silvan.bel.tr/> (Erişim Tarihi: 11.07.2022)

- Sorupia, E. (2005). Rethinking The Role of Transportation in Tourism. *Proceedings of The Eastern Asia Society for Transportation Studies*, 5(11), 1767-1777.
- Şen, K. (2018). *Arapgir İlçesinin Kültür Varlıkları*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Şen, U. (2017). Çevre Politikaları Kapsamında Sakin Kentlerin Çalışanların Yaşam Tatmini Üzerindeki Etkileri: Uzundere Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum
- T.C. Devlet Demiryolları Taşımacılık (2022). <https://www.tcddtasimacilik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 05.06.2022)
- Tanç, A. (2020). Uzundere İlçesinin Ekoturizm Potansiyelinin Swot Analizi Yöntemi ile Belirlenmesi. *Anadolu Strateji Dergisi*, 2(1), 1-18.
- Taş, M. (2018). *Destinasyon İmaj Algısı ve Sürdürülebilir Destinasyon Pazarlaması: Kemaliye Destinasyonu Örneği*, Doktora Tezi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sakarya
- Torbaoglu, E. (2010). *Özgün Yerleşimlerin Sürekliliği Üzerine Bir Araştırma: Kemaliye Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- TRB1 Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Stratejisi ve Eylem Planı (2012). <https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/assets/upload/dosyalar/trb1-bolgesi-surdurulebilir-turizm-stratejisi-ve-eylem-planı.pdf> adresinden alındı.
- Trenseferleri (2022). <http://www.trenseferleri.com> (Erişim Tarihi: 07.10.2022)
- Türkiye Cumhuriyeti Milli Savunma Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğü (2022). <http://www.harita.gov.tr> (Erişim Tarihi: 25.02.2023)
- Türkiye Kültür Portalı (2022). <https://www.kulturportali.gov.tr> (Erişim Tarihi: 06.06.2022)
- Türkiye Turizm Stratejisi 2023 (2007). <https://www.resmigazete.gov.tr> › 20070302-17-1 adresinden alındı.

- Unesco (2022). <https://www.whc.unesco.org/en/tentativelists/1401/> (Erişim Tarihi: 20.02.2023)
- Uzan, H. A. (2018). *Yerel Halkın Sakin Şehir (Cittaslow) Bağlamında Erzurum/Uzundere'yi Turizm, Ekonomi, Sosyo-Kültürel ve Çevresel Açıdan Değerlendirmesi*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Uzundere Kaymakamlığı (2022). <http://www.uzundere.gov.tr> (Erişim Tarihi: 09.04.2022)
- Vural, K. (2010). *Anadolu'da Ev Kültürünün Gelişimi ve Geleneksel Türk Evine Örnek "Kemaliye Eğin Evleri"*, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yakman, A. (2015) *163 Nolu Arapgir Şer'iyye Siciline Göre Arapgir*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü (2022). <https://www.yigm.ktb.gov.tr> (Erişim Tarihi: 04.06.2022)
- Yenimalatya (2023). <https://www.yenimalatya.com.tr> (Erişim Tarihi: 20.02.2023)
- Yılmaz, M. (2015). Ahlat (Bitlis) İlçesi'nin Nüfus Coğrafyası. *Turkish Studies*, 10(14), 781-810
- Yolcu, B. B. H. (2018). *Kemaliye ve Yöresi Dam Topraklarının İndeks ve Geçirimsizlik Özellikleri*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Yücel, E., Özel, A. N. & Şengün, İ. Y. (2013). Kemaliye Erzincan İlçesinde Gıda Olarak Tüketilen Bitkiler ve Bölgeye Has Diğer Yiyecekler. *Biyolojik Çeşitlilik ve Koruma*, 6(2), 34-44.
- Zengin, B. & Taş, M. (2021). Destinasyon İmaj Algısı: Erzincan-Kemaliye Örneği. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22), 147-178.

*AKYAKA / FOÇA / KÖYCEĞİZ / SEFERİHİSAR /
YENİPAZAR*

Kemal Güneş

GİRİŞ

İnsanların daha iyi yaşam koşulları yaşayacağı, daha fazla gelir elde edeceği düşüncesi ile her geçen gün şehirlere doğru göç etmektedir. Bu hareketle daha kalabalık ve daha hızlı yaşanan şehirler ortaya çıkmaktadır. Şehirlerde oluşan bu hızlı yaşam temposu belirli bir zamandan sonra insanların yaşamlarını da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Cittaslow Türkiye (2023) organizasyonu bu olumsuz etkileri; hava kirliliği, trafik sorunu, yalnızlık duygusu ve sağlıksız yiyecekler olarak sıralamaktadır. Sürekli bir yerlere yetişme durumunda olan bireylerin yemekten zevk almak yerine hızı beslenmek zorunda kaldığı da belirtilmektedir. Bu noktada sakin şehir hareketi, temel hedefinde yavaş yemek felsefesini yaymak ve ekogastronomi kavramını günlük yaşama uygulamak şeklinde ortaya çıkmıştır (Cittaslow International, 2023).

Son yıllarda, sakin şehirler özellikle turistlerin ve ziyaretçilerin ilgisini çeken turistik alanlar olarak popülerlik kazanan destinas-

KAYNAKÇA

- Afacan, G. (2017). *Seferihisar'daki turizm yapılarının sürdürülebilir tasarım ilkeleri doğrultusunda incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Ak, D. (2017). Yavaş Kent (Cittaslow) Hareketi ve Türkiye Örnekleri Üzerine Bir Değerlendirme, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(52), 884-903.
- Ak, D. (2018). Yavaş kent (cittaslow) unvanının sürdürülebilirliğinde belediye başkanının rolü: Yenipazar/Aydın örneği, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 68, 563-580.
- Akça, O. (2019, 16 Mart). *Türkiye'nin 16. 'sakin şehri' Köyceğiz*. AA. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyenin-16-sakin-sehri-koycegiz/1419937>
- Akçay, S., Yüksel, F. Ön, F. & Uzun, B. (2022). Destinasyon aidiyeti ve sürdürülebilirlik ekseninde kite sörf turizmi: Akyaka spotu, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(87), 36-46.
- Akman, E. (2018). Türkiye'deki yavaş şehirlerin politika uygulamaları üzerinden bir analiz, *EKEV Akademi Dergisi*, 22(76), 79-107.
- Akpınar, O. (2018). *Yavaş şehirler (cittaslow) ve kentsel yaşam kalitesi üzerindeki etkileri: Seferihisar halkının algısı üzerine bir araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akyaka Belediyesi (2022), Akyaka tarihi, <http://akyaka.bel.tr/akyakatarih/#%C4%B0lk%20%C3%87a%C4%9F'da%20%C4%B0d-yma>, (Erişim Tarihi: 01.04.2022).
- Akyaka-Gökova Yürüyüş Rehberi (2005). Akyaka-Gökova Yürüyüş Rehberi-18 Gezi. <http://www.akyaka.org/download/adim-adim-gokova-rehberi.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.04.2022).
- Akyaka Turkey (2022), History, <http://akyakaturkey.pbworks.com/w/page/1665116/History>, (Erişim Tarihi: 01.04.2022).

- Alımanoğlu, Ç. & Yazıcı Ayyıldız, A. (2021). Ege Bölgesi'ndeki sakin şehirler üzerine çevrimiçi bir araştırma: TripAdvisor örneği, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 1167-1183.
- Aliyeva, N. & Kurgun, A. (2021). Slow food hareketinin gastronomi turizminin sürdürülebilirliği ile ilişkisi: Foça örneği, *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*, 5(2), 234-251.
- Aslan, A. (2008). Turizm planlamasına yerel toplumun katılımı: Saklı bahçe Akyaka üzerine bir inceleme, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 19(1), 71-83.
- Aslan, F. (2017). Türkiye'de sürdürülebilir yerel kalkınmada yeni bir yönetim ve şehir anlayışı: Cittaslow (sakin şehir) hareketi. Mahmut Güler, Menaf Turan (Edt.) *Belediyelerin geleceği ve yeni yaklaşımlar* içinde (s.248-263). İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.
- Ataberk, E. (2020). *Turizm coğrafyası yaklaşımıyla karşılaştırmalı bir araştırma: Foça, Dikili ve Bergamada turizmin mekansal etkileri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ataberk, E. (2022). Foça ve Dikili'de turizmin coğrafi mekân üzerindeki etkileri: Süreç, dinamikler ve değişimlerin karşılaştırılması, *Turizm Akademik Dergisi*, 9(1), 97-114.
- Aydın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2022) <https://aydin.ktb.gov.tr/Eklenti/81668,6-acenta-istatistik-2021-03pdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 24.06.2022)
- Aydın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2022) <https://aydin.ktb.gov.tr/TR-64353/ilceler.html> (Erişim Tarihi: 24.06.2022)
- Ayhan Kaya, A. (2019). *Batı Akdenizde Ekoturizm, Ekoturizm Uygulamaları ve Kadının Rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balaban, A. Y. (2017). Ekoturizm açısından Türkiye'de yavaş kent hareketi: Seferihisar Belediyesi üzerine bir değerlendirme. Bayar, Y. & Zartıadis, G. (Ed.), *Proceedings of 2th International Conference on*

- Scientific Cooperation for The Future in The Economics and Administrative Sciences* içinde (s. 420-426). Thessaloniki, Greece.
- Baykal, F. & Ataberk, E. (2020). Karşılaştırmalı bir araştırma: Kuramdan uygulamaya Türkiye'de cittaslow hareketi, *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 290-316.
- Bildirici, M. (2008). İdim'a'dan Gökova-Akyaka'ya: Akyaka I, İstanbul.
- Bilgi, M. G. (2013). Türkiye'nin Sakin Şehirlerinde Permakültürel Koruma, Planlama, Yönetim ve Eğitim Pratikleri, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 45-59.
- Bulut Keskin, Ü. & Bozyer, Ü. (2021). Köyceğiz'de yavaş değişimin sosyolojik analizi, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(28), 176-201.
- Buzlukçu, C. & Avcıkurt, C. (2020). Yavaş şehirlerde yerel halkın yer kimliği ve topluluğa bağlılıklarının sürdürülebilir turizm tutumlarına etkisi: Seferihisar'da bir araştırma, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (43), 117-138.
- Cesur, E., Özer, Ç. & Çeken, H. (2021). Alternatif turizm kapsamında aromatik turizm ve gelişimi, *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(3), 1055-1078.
- Cittaslow International (2023) Köyceğiz <https://www.cittaslow.org/network/koycegiz> (Erişim Tarihi: 27.03.2023)
- Cittaslow Türkiye (2022), Akyaka, <https://cittaslowturkiye.org/cittaslow-akyaka>, (Erişim Tarihi: 30.02.2022).
- Cittaslow Türkiye (2022) <https://cittaslowturkiye.org/tr/> (Erişim Tarihi: 13.06.2022)
- Cittaslow Türkiye (2022) <https://cittaslowturkiye.org/tr/> (Erişim Tarihi: 24.06.2022)
- Cittaslow Türkiye (2022) <https://cittaslowturkiye.org/tr/> (Erişim Tarihi: 30.06.2022)
- Coşar, Y. (2013). *Yavaş şehir (cittaslow) olgusunun turist davranışları ve yerel halkın kentsel yaşam kalitesi algısına etkileri*, Yayımlanmamış

- Doktora Tezi, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çakar, D. (2016). *Kültürel Mirası Koruma Bağlamında “Yavaş Şehir” (Cittaslow) Hareketi: Türkiye Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Çıtak, Ş. Ö. (2016). Sakin şehirler hızlı turistler, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 5(8), 2692-2706.
- Demirden, H. E. (2019). *Çok katmanlı kentlerin korunmasında tasarım destekli yöntem arayışları ve önlemsel yaklaşımlar: Eski Foça örneği*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Dinç, A. (2018). Türkiye’deki yavaş şehirlerin sürdürülebilir turizm coğrafyası açısından değerlendirilmesi. *TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, Ankara.
- Doğan, H. & Aktan, V. (2017, Nisan). Sakin şehir, gastronomi ve cezaevi turizmi üçgeninde Yenipazar: Bir ünlünün plansız turizm pazarlaması. *VI Ulusal II. Uluslararası Doğu Akdeniz Turizm Sempozyumu*, Gaziantep.
- Doğan, M, Aksu, M., Çelik, Ö. & Kaymak, H. (2014). Cittaslow markasının turizme etkisi: Seferihisar’daki konaklama işletmeleri yöneticileri üzerine bir araştırma, *International Journal of Social and Economic Sciences*, 4(2), 6-11.
- Dündar, Y. & Sert, A. N. (2018). Yerel halkın yavaş (sakin) şehir hakkındaki algıları: Seferihisar’da nitel bir araştırma, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 74-91.
- Ecemiş Kılıç, S. & Aydoğan, M. (2015). Sustainable tourism and heritage in Sigacık/Seferihisar, *World Academy of Science, Engineering and Technology International Journal of Humanistic and Social Sciences*, 9(1), 310-313.
- Ekincek, S. (2014). *Sakin şehir (cittaslow) yöneticilerinin sakin şehir hareketine ve sürdürülebilirliğine yönelik değerlendirmeleri*, Yayımlan-

- mamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erden, M. Y. (2015). *Marka yaratma süreci ve Yenipazar ilçesi için bir model önerisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdoğan Morçin, S. (2021). Türkiye'de sağlık turizminin potansiyeli ve sağlık turizmi uygulamaları. Ş. Karaca (Ed.), *Multidisipliner yaklaşımla sağlık turizmi* içinde. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Erdoğan Morçin, S. & Güneş, K. (2021). Sakin şehirlerin destinasyon kalitelerinin incelenmesi: Eğirdir örneği, *Journal of Gastronomy Hospitality and Travel*, 4(2), 436-444.
- Erdoğan Morçin, S. & Morçin, İ. (2020). Türkiye'deki sakın şehirlerde düzenlenen festivaller, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 333-348.
- Eroğlu, Z. (1939). *Muğla Tarihi (Tarih, Toplum ve Kültür)*. Marifet Basımevi. (Muğla Belediyesi Kültür Yayınları, 2011).
- Ersavaş Kavanoz, S. (2015). *Cazibe merkezleri yaratma stratejisi olarak yavaş kentler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eser, K. (2018). Turizmin yerel halkın yaşam kalitesi üzerindeki etkileri: Muğla-Akyaka örneği, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 10(2), 60-74.
- Foça Belediyesi (2022) https://foca.bel.tr/fo%C3%A7a_hakk%C4%B1nda-2-Fo%C3%A7a_Hakk%C4%B1nda.aspx (Erişim Tarihi: 30.06.2022)
- Foça Kaymakamlığı (2022) <http://www.foca.gov.tr/tarihce> (Erişim Tarihi: 30.06.2022)
- Genç, K. (2021). Turizm ve sakın şehir paradoksu: Seferihisar örneği, *Tourism and Recreation*, 3(2), 150-157.
- Gözübol, H. (2019). *From Rapidly Growing Cities Towards Slowing Down: Citta Slow Akyaka Case*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Middle East Technical University.

- Güçlütürk, M. (2015). *Sakin/Yavaş kent politikası ve Türkiye'deki uygulamaları*, Yayınlanmamış Tezsiz Yüksek Lisans Bitirme Projesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Günlü, E. (2014). Sürdürülebilir Turizm ve Yönetim. Metin Kozak (Ed.), *Sürdürülebilir turizm kavramlar uygulamalar içinde* (s.61-76). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Haber48 (2019) <https://www.haber48.com.tr/ula/akyaka-da-turizm-4-mevsim-suruyor-h28272.html>
- Habertürk (2021) <https://www.haberturk.com/mugla-haberleri/89186413-sakin-sehir-akyakanin-nufusu-bayramda-20-kat-artti>
- Hürriyet (2019) <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/akyakaya-turist-akini-nufus-patladi-araba-koyacak-yer-kalmadi-41300997>
- <http://www.sakinsehirseferihisar.com/seferihisara-ulasim.html> (Erişim Tarihi: 06.07.2022)
- İHA. (2018). *Köyceğiz'in Cittaslow Macerası Onay Aşamasına Geldi Köyceğiz Cittaslow Dosyası (Sakin Şehir) Onay için İtalya Yolunda*. Habertürk. <https://www.haberturk.com/mugla-haberleri/63421723-koycegizin-cittaslow-macerasi-onay-asamasina-geldikoycegiz-cittaslow-dosyasi-sakin-sehir>
- İlter, M. S. (2021). Kırsal kalkınmada ekoturizmin önemi “Dalyan Örneği”, *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 5(13), 53-74.
- İren, K. & Gürbüz, M. (2005). İdya İlkçağ Kenti ve Çevresi 2004 Yılı Arkeolojik Envanteri ve Yüzey Araştırması, *TÜBA Kültür Envanteri Dergisi*, (4), 7-31.
- İzmir İl Kültür Turizm Müdürlüğü (2022) <https://izmir.ktb.gov.tr/TR-77451/foca.html> (Erişim Tarihi: 30.06.2022)
- İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2022) <https://izmir.ktb.gov.tr/TR-77466/seferihisar.html> (Erişim Tarihi: 05.07.2022)

- İzmir Valiliği (2022) <http://www.izmir.gov.tr/seferihisar> (Erişim tarihi: 03.07.2022)
- İzmir Ticaret Odası (2022) <https://www.izto.org.tr/tr/tg/izmir-merkez-ve-ilcelerinde-turizm-kapasitesi> (Erişim Tarihi: 30.06.2022)
- Karaca, I. (1998). *Seferihisar şehir etüdü*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karataş, A. & Günay, D. (2017). Bir Yerel Kalkınma Modeli Olarak Slow City Hareketi ve Sürdürülebilir Turizm İlişkisi: Akyaka Örneği. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler'de Akademik Araştırmalar-V*, içinde (s.491-508) Ankara: Gece Kitablığı.
- Karatosun, M. & Çakar, D. (2017). Effects of cittaslow movement on conservation of cultural heritage: Case of Seferihisar & Halfeti, Turkey, *Civil Engineering and Architecture*, 5(3), 71-82.
- Korkmaz, H., Mercan, O. & Atay, L. (2014). The role of cittaslow in destination branding: The case of Seferihisar, *Current Issues of Tourism Research*, 4(1), 5-10.
- Köse, H. H. & Özdemir, E. (2019). Sakin şehirlerde yaşayanların misafirperverlik anlayışlarının yerli turistlerin tatmini, tekrar ziyaret niyeti ve sadakati üzerindeki etkisi: Seferihisar örneği, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 1371-1389.
- Kılınç Şahin, S. (2022). Sakin şehir Akyaka'da slow food akımı kapsamında sürdürülebilir mutfak uygulamasına bir örnek: Adile Teyze'nin ekşi mayalı soğuk fermente ekmekleri, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 10(3), 1622-1640.
- Kurgun, O. A. & Tekin Aktaş, D. (2019). Belediyelerin sürdürülebilirlik uygulamalarının turistik hizmet kalitesine etkisi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(1), 211-242.
- Kurnaz, H. A. & İpar, M. S. (2020). Yavaş şehir Akyaka'da aşırı turizm olgusunun esnafın bakış açısıyla değerlendirilmesi, *Journal of Hospitality and Tourism Issues*, 2(1), 39-55.
- Küçükaltan, E. G. & Pirnar, I. (2016). Competitiveness factors of a tourism destination and impact on residents' quality of life: The case

of Cittaslow-Seferihisar, *Journal of Tourism, Heritage & Services Marketing*, 2(1), 22-29.

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2022) Avrupalı seçkin destinasyonlar (EDEN) <https://eden.ktb.gov.tr/TR-127874/izmirseferihisar.html> (Erişim tarihi: 03.07.2022)

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2022) <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html> (Erişim Tarihi: 30.06.2023)

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2022) <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html> (Erişim tarihi: 05.07.2022)

Levent, F. (2019). *Yerel halkın yavaş şehir hareketine ilişkin algıları: Akyaka örneği*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Mavzer, İ. (2018). *Sürdürülebilir turizmde rekabet avantajı yaratması açısından yerel tarım ve gıda ürünlerinin kullanımı: Yenipazar örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Meriç, H. G. (2016). *Slow food and food tourism: Foça earth market case study*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Katip Çelebi University Graduate School of Social Sciences Department of Tourism Management.

Mirza, N. (2016). Slow food hareketinin sürdürülebilir turizm kalkınmasındaki yeri: Foça örneği. Övünç Bardakoğlu & Vahap Tecim (Ed.), *Bölgesel Turizm* içinde (s. 124-131). İzmir: DEUZEM.

Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2022), Genel bilgiler, <https://mugla.ktb.gov.tr/TR-296418/genel-bilgiler.html>, (Erişim Tarihi: 30.03.2022).

Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2022) Genel bilgiler <https://mugla.ktb.gov.tr/TR-296356/genel-bilgiler.html> (Erişim Tarihi: 13.06.2022).

Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2022), Idyma, <https://mugla.ktb.gov.tr/TR-273512/idyma.html>, (Erişim Tarihi: 01.04.2022).

- Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2022) Seyahat acentaları <https://mugla.ktb.gov.tr/TR-271321/seyahat-acentalari.html> (Erişim Tarihi: 13.06.2022).
- Neumann, G. (1988). Beobachtungen an karischen Ortsnamen, (Editör) F. Imparati: *Studi Storia e di Filologia Anatolica dedicati a Giovanni Pugliese Carratell* içinde (ss. 183-191), Florans: Elite.
- NTV (2018) <https://www.ntv.com.tr/seyahat/muglaya-gelen-turist-sayisi-yuzde-32-artti,iw7Z0blznUeufeKjEAWJXg>
- Nurhasanah, I. S. & Persada, C. (2018). Identifying local community's empowerment in developing sustainable tourism in Pahawang Island, Pesawaran Regency, Lampung Province, *Journal of Science and Applicative Technology*, 1(1), 15-20.
- Oğan, O. (2020). *Foça'da ikinci konutların fiziki ve sosyal-ekonomik çevreye etkileri üzerine yerel halkın bakış açısı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Onat, O. (2016). *Sakin Kent (Cittaslow) Üyeliğinin Kamusal Mekanlara Etkisi: Türkiye'deki Sakin Kentler Üzerine Bir İnceleme*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oranlı, E. C. (2022). *Sakin Şehirlerin Sürdürülebilir Destinasyon Pazarlaması Üzerine Etkileri: Perşembe İlçesi Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Ören, F. S. (2020). *"Sakin Şehir" Olmanın Kentsel Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkilerinin Kent Sakinlerinin Algıları Bağlamında İncelenmesi: Akyaka Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özata, M. (2004). *Köyceğiz Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Yapısı (1923-1960)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Özelçi Eceral, T. & Taciroğlu, A. (2017). Doğal ve tarihi/arkeolojik değerlere sahip kentsel kıyı yerleşimlerinin planlama sorunu: Foça örneği, *Meltem İzmir Akdeniz Akademisi Dergisi*, 2(Kış), 68-84.
- Özmen, Ş. Y., Birsen, H. & Birsen, Ö. (2017). Sakin şehir Yalvaç örneğinde sürdürülebilirlik, sakin şehirler ve toplumsal katılım, *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(3), 140-158.
- Özyoldaş Saldıran, E. (2020). *Sürdürülebilirliğin bir aracı olarak eko-kentler: Akyaka (Muğla) örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Öztürk, S. (2012). *Small towns reshaping their urban planning policies joining in the cittaslow international network: The case of Seferihisar in Turkey*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Middle East Technical University The Graduate School of Social Sciences.
- Özüpekçe, S. (2008). *Turizm yerleşmelerinde nüfusun sosyo-ekonomik özelliklerinde ortaya çıkan değişimler ve eğitim üzerindeki etkisi (Foça örneği)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Sabah (2018) <https://www.sabah.com.tr/galeri/ekonomi/sakin-kentin-nufusu-25-katina-cikti-trafik-durdu>
- Saf, H. O. (2022). The importance of rural tourism in the context of sustainable urban development and its impact on rural development: The case of Foça Kozbeyli, *Kent Akademisi*, 15(4), 1835-1854.
- Sandıkçı, M. & Baydeniz, E. (2020). Yavaş şehir restoranlarında yöresel yemeklerin sunum düzeyi: Ege bölgesinde bir araştırma örneği, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, (4), 646-659.
- Sarıbaş, Ö. (2016). Yavaş şehirlerde yaşayan Z kuşağının çevre ve sürdürülebilir kalkınma algıları: Seferihisar örneği, *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 107-119.
- Savaş Yavuzçehre, P. & Donat, O. (2017). Türkiye'de sakın kent (cittaslow) üyeliğinin kamusal mekânlara etkisine yönelik bir inceleme, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27, 299-320.

- Seferihisar Belediyesi (2022) <http://seferihisar.bel.tr/wp-content> (Erişim tarihi: 03.07.2022)
- Seferihisar Kaymakamlığı (2023) <http://www.seferihisar.gov.tr/ilcemiz> (Erişim Tarihi: 03.04.2023)
- Soykan, F. & Emekli, G. (2004). *Tüm yönleriyle Seferihisar*. İzmir: Seferihisar Kaymakamlığı Yayınları.
- Strabon. (2009). *Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika: kitap XII-XIII-XIV)*. Adnan Pekman (Çev.) İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Şahin, H. İ. (2009). Dalyan ve Köyceğiz çevresinde gelenek, turizm ve folklorizm, *Milli Folklor*, 21(82), 50-55.
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2022), Ege'nin gizli hazinesi: Akyaka, <https://csb.gov.tr/ege-nin-gizli-hazinesi-akyaka-makale>, (Erişim Tarihi: 30.03.2022).
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2022) Köyceğiz-Dalyan <https://mugla.csb.gov.tr/koycegiz-dalyan-i-5223> (Erişim Tarihi: 13.06.2022)
- T.C. Milli Savunma Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğü (2023) <https://www.harita.gov.tr/urunler/indirilebilir-il-haritalari/18> (Erişim Tarihi: 01.04.2023)
- Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü (2023) <https://tvk.csb.gov.tr/koycegiz-dalyan-kaplumbaga-korunmasi-ve-izlenmesi-projesi-proje> (Erişim Tarihi: 03.04.2023)
- Tekin, C. (2017). *Yavaş turizm ve yavaş turist: Cittaslow Seferihisar'da karşılaştırmalı bir araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tripadvisor (2023) https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g1221512-d3170245ReviewsKiteboard_GokovaMugla_Mugla_Province_Turkish_Aegean_Coast.html (Erişim Tarihi: 01.04.2023)
- Taşçı, B. & Pekdoğan, T. (2015, Mayıs). Sürdürülebilirlik bağlamında kırsal alanlarda geleneksel konut mimarisinin irdelenmesi: Koz-

- beyli örneği. 2nd *International Sustainable Buildings Symposium*, Ankara.
- Tuna, M. (2020). *Köylüğe Bağlı Tarımın Krizine Karşı Alternatif Bir Kırsal Kalkınma stratejisi Olarak Kırsal Turizm (Muğla Örneği)*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Tunca, U. D. & Akyüz Levi, E. (2021). Kırsal mirasın korunması ve yerel turizm: Foça Kozbeyli örneği, *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11(3), 503-525.
- Tunçer, M. & Olgun, A. (2017). Seferihisar'ın ekonomik ve yapısı üzerinden sakin şehir uygulamalarına ilişkin bir inceleme, *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 3(1), 47-72.
- Türkiye Kültür Portalı (2022) Köyceğiz Gölü – Muğla <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/mugla/gezilecekyer/koycegiz-golu> (Erişim Tarihi: 13.06.2022).
- Yalçın, E. (2019). Küresel Kente Alternatif Olarak Sakin Şehir: Türkiye Sakin Şehirleri Üzerinden Değerlendirme, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 19(38), 202-230.
- Yenipazar Belediyesi (2023) <https://yenipazar.bel.tr/fotograf-galerisi/> (Erişim Tarihi: 03.03.2023)
- Yenipazar Kaymakamlığı (2022) <https://www.yenipazar.gov.tr/sakin-sehir-yenipazar> (Erişim Tarihi: 24.06.2022)
- Yıldız, Ö. E. (2022). Aşırı turizmde yerel halk-ziyaretçi etkileşimi, Foça örneği, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(47), 293-315.
- Yılmaz, H. & Yılmaz, N. (2022). Dünyada ve Türkiye'de dijital sağlık turizmi uygulamaları, *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 9(1), 64-72.
- Yüksel, F, Ön Esen, F., Kılıç, B., Akçay, S. (2020). Paydaşların Gözüyle Yavaş Şehir Akyaka'da Aşırı Turizm, *Turizm Akademik Dergisi*, 7(1), 257-268.
- Uslu, A. (2020). Seyahat Motivasyonlarına İlişkin Çevrimiçi Turist Yorumlarının İçerik Analiziyle İncelenmesi: Cittaslow Köyceğiz

- Üzerine Bir Araştırma, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies, Special Issue* (4), 93-111.
- Uslu, A. & Avcı, U. (2020). Yerel Halkın Cittaslow Hareketine Bakış Açısına Yönelik Bir Araştırma, *Turizm Akademik Dergisi*, 7(1), 117-131.
- Uslu, A. (2020). Seyahat motivasyonlarına ilişkin çevrimiçi turist yorumlarının içerik analiziyle incelenmesi: Cittaslow Köyceğiz üzerine bir araştırma, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, (4), 93-111.
- Uslu, A., Avcı, U. & Karanfiloğlu, H. (2019, Nisan). Türkiye'nin 16. Sakin şehiri (cittaslow) olan Köyceğiz üzerine bir değerlendirme. *VIII. National IV. International Eastern Mediterranean Tourism Symposium*, Anamur/Mersin.
- Uykucu, K. E. (1983). İlçeleriyle birlikte Muğla Tarihi (Coğrafya ve Sosyal Yapı). İstanbul: Gümüş Basımevi.
- Ünal, Ç. (2016). Turizm coğrafyasında yeni bir kavram "Yavaş Şehirler", *Doğu Coğrafya Dergisi*, 21(36), 13-28.
- Ünal, Ç., Yücel, B. & Kenar, F. (2019). Seferihisar'ın sakin kent göstergeleri açısından sürdürülebilirliği. Gonencgil, B., Ertek, T. A., Akova, I. & Elbasi, E. (Ed.), *1st Istanbul International Geography Congress Proceedings Book (291-299)* içinde İstanbul: İstanbul University Press.
- Ünal, V. (2001). *Foça balıkçılığının sosyo-ekonomik analizi ve sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmesi üzerine bir araştırma*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Zgusta, L. (1984). *Kleinasiatische Ortsnamen (Beiträge zur Namenforschung, Beiheft 21)*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.

HALFETİ

Mertcan Öztürk

GİRİŞ

Endüstri devrimini takip eden dönemde makineleşme ve teknoloji olgularında benzerine rastlanmayan bir gelişim ortaya çıkmıştır. Bu gelişim sonucunda bilişim ve ulaşım alanlarında yaşam tarzlarını etkileyen ilerlemeler meydana gelmiş ve bu süreçte içinde yaşadığımız çağ hızlı yaşanan bir çağ olarak nitelendirilmeye başlamıştır (Olca, Giritlioğlu & Özekici, 2017). Çağda meydana gelen bu gelişmeler toplumları tüketimci bir kültüre itmiştir. Bu kültürün oluşması neticesinde yerel değerler ve zenginlikler terkedilmeye başlanmış ve tüm dünyada aynılaştıran yaşam tarzları meydana gelmiştir (Özmen, Birsen & Birsen, 2017). Hızlı yaşam, küresel çapta standartlaşmalar ve yerel değerlerin yok olma ve bozulmalar ile karşı karşıya kalması, sakin şehir akımının başlamasına neden olmuştur. Cittaslow, kentlerin gelenek göreneklerini, yemeklerini, tarihlerini korumalarını öngören aynı zamanda söz konusu kentlerin güçlü ve zayıf yanlarını analiz etmeleri ve sahip oldukları değerler neticesinde bir strateji geliştirmelerini teşvik eden bir yaklaşım ve şehirler birliğidir (Özhancı, Ardahanlıoğlu & Yılmaz, 2013). Bu birliğe üye olan

duğu çalışmalar bulunmaktadır. Bunlar kısaca, altyapı hizmetlerinin iyileştirilmesi, yol, park ve kaldırımlara yönelik proje ve iyileştirmeler, meyve yemekleri festivali, siyah güle yönelik tanıtım çalışmaları, Gap Entegre Kırsal Kalkınma Programı, Cittaslow konferansı, kadınlara yönelik üretim ve eğitimi temel alan halk evleri uygulamaları ve Turizm MYO'nun açılmasıdır (Özbaşı, 2019).

Halfeti için geliştirilen çalışmalar ve eylem planları incelendiğinde doğal, tarihî ve kültürel değerlerinin sürdürülebilir bir yaklaşım çerçevesinde korunup geliştirilmeye çalışıldığı, şehrin daha yaşanılabilir bir dokuya sahip olması için çaba gösterildiği, yerel halkın refah düzeyinin yükseltilmeye çalışıldığı, alternatif turizm olgusuna yönelik bir eğilim geliştirildiği ve tüm bu süreçlerin Cittaslow yaklaşım çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Birçok sakin şehirde olduğu gibi Halfeti'de büyük turizm potansiyelleri barındırmasına rağmen konaklama işletmeleri konusunda sıkıntılar çekmektedir. Şehir barındırdığı potansiyelin çok altında konaklama işletmesi sayısına sahiptir. 2013 yılı itibari ile konukevi, butik oteller ve ev pansiyonları gibi konaklama alternatiflerinin ortaya konması ile konaklayan misafir sayısında artış gözlemlenmesine karşın ilçenin turizm potansiyeli ve yılda 550.000'e yakın misafir ağırlaması dikkate alındığında mevcut tesislerin yetersiz olduğu öne sürülebilmektedir (Yılmaz & Güneş, 2013; Boyraz & Bostancı, 2015). Bu noktada yeni geliştirilecek plan ve projelerde konaklama işletmesi sayılarının arttırılması düşünülmelidir.

KAYNAKÇA

Aslan, D. (2019). *Modern Kent Anlayışına Alternatif Olarak Sakin Şehir: Halfeti*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Aslan, M. (2019). *Yavaş Kent ve Sürdürülebilir Kent Bağlamında Halfeti*, Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Atçı, E. & Akan, H., (2021). Cittaslow Şehri Halfeti'nin (Şanlıurfa) Meyve Yemekleri Festivali'nin Etnobotanik Açısından Değerlendirilmesi. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 11(4): 2537-2548.
- Boyras, Z. & Bostancı, M. S. (2015). Birecik Barajı Sonrası Yer Değiştiren Eski Halfeti'nin (Şanlıurfa) Turizm Potansiyeli. *Journal of World of Turks/Zeitschrift Für Die Welt Der Türken*, 7(3), 53-77
- Boyras, Z. & Bostancı, M. S. (2016). Kuruluş Yeri, Gelişimi ve Fonksiyon Özellikleri Bakımından Yeni Halfeti (Şanlıurfa). *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken/Journal of World of Turks*, 8(1), 83-107.
- Coşkun, A. & Selçuk, S. A. (2018). Sürdürülebilir Bir Çevre İçin Yavaş Kent Yaklaşımı: Halfeti Üzerine Bir Değerlendirme. *Ejons International Journal*, 2(3), 147-162.
- Çokal, Z. & Demirel, N. (2021). Sakin Şehir Perşembe'de Paydaşların Uygulamalara ve Yaklaşımlara Yönelik Görüşleri. *Turizm Akademik Dergisi*, 8(1), 29-44.
- Çuhadar, M. & Kevrankıran, İ. (2015). Turizmin Sürdürülebilirliğine Yönelik Yabancı Turistlerin Algı ve Tutumları: Marmaris Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (36), 139-166.
- Deniz, T. (2017). Hızlı Dünyada Sürdürülebilir Mekânlar: Sakin Kentler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 1399-1412.
- Dinç, A. (2018). Türkiye'deki Yavaş Şehirlerin Sürdürülebilir Turizm Coğrafyası Açısından Değerlendirilmesi, TÜCAUM 30. *Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu, Ankara*.
- Dündar, Y. & Sert, A. N. (2018). Yerel Halkın Yavaş (Sakin) Şehir Hakındaki Algıları: Seferihisar'da Nitel Bir Araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 74-91.

- Ekinci, M. B. (2014). The Cittaslow Philosophy in The Context of Sustainable Tourism Development; The Case of Turkey. *Tourism Management*, 41, 178-189.
- Ekşi, Y. E. & Baz, İ. (2019). Cittaslow-Sakin Şehirlerde Yaşanabilirlik Üzerine Bir Araştırma. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 1(2), 71-76.
- Göçebeler, M. F. (2021). *Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Cittaslow'un Değerlendirilmesi: Halfeti Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Göker, H. (2020). *Sürdürülebilir Kalkınmada Cittaslow (Sakin Kent) Modelinin Kentsel Çekim Gücü Üzerindeki Etkisi: Halfeti Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Güneş, G., Çalışkan Arısoy, E. & Aslan, E. (2015). Cittaslow Ağına Dahil Kentler ve Sürdürülebilir Turizm Kriterlerine Yönelik Bir Analiz. *Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Kongresi, Bildiriler Kitabı*, 311- 324.
- Halfeti Belediyesi (2022). <https://www.halfeti.bel.tr> (Erişim Tarihi: 03.05.2022).
- Halfeti Kaymakamlığı (2022). <https://www.halfeti.gov.tr> (Erişim Tarihi: 03.05.2022).
- Hürriyet (2022). <https://www.hurriyet.com.tr> (Erişim Tarihi: 07.06.2022).
- İkinci, A. & Akmeşe, A. (2022), Kayıp Kent Halfeti'nin Bir Başka Saklı Bitkisi: Yeşil Gül. *Biyolojik Çeşitlilik ve Koruma*, 15(1), 95-102.
- Kodaş, B. & Özçelik, M. (2022). Ziyaretçilerin Yavaş Turizm Motivasyonlarının Belirlenmesi: Halfeti Örneği. *Gsi Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences*, 5(1), 58-72.
- Mayer, H. & Knox, P. (2009). Pace of Life and Quality of Life: The Slow City Charter. *Community Quality-Of-Life Indicators: Best Cases III Book Series*, 1, 21-39.

- Olca, A., Giritlioğlu, İ. & Özekici, Y. K. (2017). Sakin Şehir Prensiplerinin Halfeti'nin Yerel Mutfak Üzerindeki Etkisinde Yerel Halkın Tutumu Üzerine Bir Araştırma. *Journal of International Social Research*, 10(51), 1353-1343.
- Olca, A., Giritlioğlu, İ. & Özekici, Y. K. (2017). Sakin Şehir Prensiplerinin Halfeti'nin Yerel Mutfak Üzerindeki Etkisinde Yerel Halkın Tutumu Üzerine Bir Araştırma. *Journal Of International Social Research*, 10(51), 1330-1343.
- Özbaş, Ö. (2019). *Sosyo-Kültürel Sürdürülebilirliğin Sağlanabilmesinde Sakin Şehir Yaklaşımının Rolü: Gökçeada Örneği*, Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Özhancı, E., Ardahanlıoğlu, Z. B. & Yılmaz, H. (2013). Sakin Şehir Üyelik Süreci Analizi. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 43(2), 163-173.
- Özmen, Ş. Y., Birsen, H. & Birsen, Ö. (2017). Sakin Şehir Yalvaç Örneğinde Sürdürülebilirlik, Sakin Şehirler ve Toplumsal Katılım. *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi*, (3), 140-158.
- Pajo A (2015) Türkiye'deki Cittaslow Kentleri Yerel Yönetimlerinin Destinasyon Pazarlaması Uygulamaları: Vize İlçesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Kırklareli.
- Satıl, F. & Akan, H. (2006). Liliaceae Familyasından Bazı Endemik ve Nadir Geofitler Üzerinde Anatomik Araştırmalar. *Ekoloji*, Çevkor, 58, 21-27
- Şahinalp, M. S., Çiftçi, B. & Günel, V. (2017). Dizi Turizmi Bağlamında Karagül Televizyon Dizisi'nin Eski Halfeti'yi Ziyaret Eden Turistlerin Ziyaret Kararları Üzerindeki Etkisi. *Kesit Akademi Dergisi*, (9), 271-284.
- Şanlıurfa Belediyesi (2022). <https://www.sanlıurfa.bel.tr> (Erişim Tarihi: 02.05.2022).
- Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2022). <https://www.sanlıurfa.ktb.gov.tr> (Erişim Tarihi: 02.05.2022).

- Şanlıurfa Turizm Master Planı (2019). *Şanlıurfâda Tarih Yeniden Canlanıyor Projesi*. <https://sutb.org.tr/upload/Dosya/TurizmA%-C5%9F.pdf> adresinden alındı.
- Şanlıurfa Valiliği (2022). <http://www.sanlıurfa.gov.tr> (Erişim Tarihi: 02.05.2022).
- Şit, M., Kaya, K., Sevinç, M. R., Sevinç, G. & Asoğlu, V. (2015). Kırsal Kalkınma Bağlamında Şanlıurfa İlinin Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *I. Avrasya Uluslararası Turizm Kongresi, Konya*.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı E-Kitap (2022). <https://www.ekitap.ktb.gov.tr> (Erişim Tarihi: 03.05.2022).
- Türkiye Otelciler Birliği (2023). <http://www.turob.com> (Erişim Tarihi: 17.02.2023).
- Yalçın, E. (2019). Küresel Kente Alternatif Olarak Sakin Şehir: Türkiye Sakin Şehirleri Üzerinden Değerlendirme. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 19(38), 202-230.
- Yılmaz, O. & Güneş, G. (2013). Halfeti Örneğinde Sakin Şehir Hareketinin Peyzaj Korumaya Katkısı, *Peyzaj Mimarlığı 5. Kongresi, Adana*.
- Yurddaş, M. (2019). Birecik ve Halfeti'nin (Şanlıurfa) Turizm Potansiyeli. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 282-302.

GÜDÜL

Cengiz Han Alabacak

GİRİŞ

Sakin şehir hareketi kalkınma, toplumsal refah, sürdürülebilirlik ve turizm gibi konularla ilişkilendirilmektedir. Bu sebepten ötürü yerel yönetimleri ve politika yapıcıları oldukça ilgilendirmektedir (Presenza, Abbate & Micera, 2015). Sakin şehir hareketi temellerini Carlo Petrini'nin ortaya koyduğu yavaş yemek hareketinden almıştır ve yavaş yemek hareketi sakin şehir hareketi ile doğrudan alakalıdır. Carlo Petrini, yavaş yemek (slow food) hareketini 1986 yılında Roma şehrinde McDonalds açılması sonrası bir tepki olarak başlatmıştır. Bazı aktivistlerin konuya dikkat çekmesi sonrasında konu hakkında manifesto hazırlanarak hızlı yaşamın hayat üzerindeki olumsuz etkilerine değinilmiştir. Sakin şehir hareketi ise yavaş yemek felsefesinden yola çıkarak kent tasarımları ve planlamaları yapmayı hedefleyen ve İtalya'da ortaya çıkan küçük kasabalar ağıdır (Miele, 2008). Hareketin en temel özelliklerinden biri gelişme yolunda standartlaşan şehirlerin ve yapılarının alternatif yollarla farklı eylemleri temel aldığı faaliyetleri ön plana çıkarmaya çalışmasıdır. Bu kapsamda standart gelişim yollarının dışında turizmi de kulla-

Yukarıda bahsedilen konulardan hareketle GÜDÜL'e altyapı yatırımlarının yapılması, bölge ve yöre yaşayışı ile doğal ve tarihî-güzellikleri hakkında çeşitli reklam çalışmalarının yapılarak tanıtım faaliyetlerinin yönetilmesi gerekmektedir. Bu tür faaliyetler gerçekleştirilmediği sürece GÜDÜL'ün mevcut turizm potansiyeli, potansiyel olmaktan ileri geçemeyecektir.

KAYNAKÇA

- Ankara İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2016). Ankara Rehberi. <https://ankara.ktb.gov.tr/Eklenti/48859,ankararehberi2016pdf.pdf?0> adresinden alındı.
- Ankara İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2021). Ankara'nın 2021 Yılı Kültür ve Turizm Verileri. <https://ankara.ktb.gov.tr/Eklenti/92612,2021-kultur-ve-turizm-verileripdf.pdf?0> adresinden alındı.
- Ankara İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. Ankara Tarihçe ve Diğer Bilgiler. <https://ankara.ktb.gov.tr> adresinden alındı.
- Arslan, D. A. & Arslan, G. (2021). GÜDÜL'ün Demografik Yapısının Sosyolojik Analizi. *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*, 2021(1), 12-63.
- Cittaslow International (2023) https://www.cittaslow.org/sites/default/files/content/page/files/246/cittaslow_list_april_2023.pdf adresinden alındı.
- Cittaslow Türkiye. Üyelik Süreci ve Kriterler. <https://cittaslowturkiye.org/tr/uyelik-sureci-ve-kriterler/> adresinden alındı.
- Demir, N. (2014). The Petroglyphs and Inscriptions Salihler Village (Ankara-GÜDÜL) and Their Historical Background. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 6(1), 7-26.
- Ekinci, M. B. (2014). The Cittaslow Philosophy in The Context of Sustainable Tourism Development; The Case of Turkey. *Tourism Management*, 41, 178-189.

- Grzelak-Kostulska, E., Hołowiecka, B. & Kwiatkowski, G. (2011). Cittaslow International Network: An Example of a Globalization Idea? P. Mácha & T. Drobík (Ed.), *The Scale of Globalization. Think Globally, Act Locally, Change Individual The 21st Century* içinde (s.186-192). Ostrava.
- Güdül Belediyesi Cittaslow Adayı Güdül. Güdül Hakkında. <http://www.sakinsehircudul.net/gudul> adresinden alındı.
- Güneş, S. & Dülger, A. (2018). Kırsal Rekreasyonda Eğitici Aktivitelerin Tarımın Sürdürülebilirliği Açısından Önemi: Ankara-Güdül Tattacıörencik Örneği. *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(20), 477-503.
- Kaplan, H. (2007). Kentsel Sit Alanı Bulunan Anadolu Kasabalarında Turizm Seçeneği Olarak Eko Turizm-Güdül Örneği.
- Lu, J., & Nepal, S. K. (2009). Sustainable Tourism Research: An Analysis of Papers Published in The Journal of Sustainable Tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 17(1), 5-16.
- Miele, M. (2008). Cittaslow: Producing Slowness Against The Fast Life. *Space and Polity*, 12(1), 135-156.
- Oranlı, E. C. (2022). *Sakin Şehirlerin Sürdürülebilir Destinasyon Pazarlaması Üzerinde Etkileri: Perşembe İlçesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük Üniversitesi, Karabük.
- Özer, H. (2016). *Ankara Güdül Kaya Resimlerinin Grafıksel Analizi ve Turizm Sektöründe Kullanılmasının Araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Postma, A., Cavagnaro, E., & Spruyt, E. (2017). Sustainable Tourism 2040. *Journal of Tourism Futures*, 3(1), 13-22.
- Prezenza, A., Abbate, T., & Micera, R. (2015). The Cittaslow Movement: Opportunities and Challenges for The Governance of Tourism Destinations. *Tourism Planning & Development*, 12(4), 479-488.
- Sivil Sayfalar (2020). Güdül, İç Anadolu Bölgesi'nin İlk Cittaslow (Sakin Şehir) Kenti Seçildi. <https://www.sivilsayfalar.org/2020/05/01/>

gudul-ic-anadolu-bolgesinin-ilk-cittaslow-sakin-sehir-kenti-secildi/ adresinden alındı.

Soypak, R. & Kayabaşı, A. (2020). GÜDÜL (Ankara) Yöresi Zeminlerinin Şişme Özelliklerinin Değerlendirilmesi. *Jeoloji Mühendisliği Dergisi*, 44(2), 157-180.

Resmi Gazete, 21 Nisan 2020 tarih ve 2457 sayılı Karar (Ankara İli, GÜDÜL İlçesi Sınırları İçerisinde Bulunan Kirmir Çayı Kenarı Doğal Sit Alanının Koruma Statüsünün Değerlendirilmesi Sonucunda Gösterilen Alanın Kesin Korunacak Hassas Alan Olarak Tescil ve İlan Edilmesi)

T.C. GÜDÜL Kaymakamlığı. Tarihçe. <http://www.gudul.gov.tr/tarihce> adresinden alındı.

Tonk, E. C. & Arslan-Selçuk, S.(2020). Cittaslow Unvanı Alan Kentlerin Sürdürülebilir Ulaşım Bağlamında İncelenmesi Ve Ankara-GÜDÜL İlçesi İçin Öneriler. *Euroasia Journal of Mathematics, Engineering, Natural & Medical Sciences*, 7(8), 188-201.

**GERZE / GÖYNÜK / MUDURNU / PERŞEMBE /
ŞAVŞAT**

Ayşegül Simge Demircioğlu Dalgıç

GİRİŞ

Cittaslow (sakin şehir) Birliği, küreselleşme sonucu birbirinin çok benzeri olan mekânlardan kendini ayrı tutmak isteyen şehirlerin kendilerini farklılaştırıp, yerel kimliklerini koruyarak katıldığı bir birliktir. Bölgeler sahip olduğu sosyoekonomik ve coğrafi potansiyellerini değerlendirerek kalkınmalarına katkıda bulunabilmesi amacıyla sakin şehir ağına katılmaktadır. Bu katılım sayesinde bölgelerin turizm potansiyeli de artmaktadır. Kültürel dokunun korunması, yöresel sanat, folklor ve mutfak değerlerine sahip çıkılarak bu değerlerin gelecek kuşaklara bozulmadan aktarımı sağlanmaktadır.

Bu bölümde Karadeniz Bölgesi'nde bulunan ve sakin şehir ağına katılarak sakin şehir unvanını alan ilçeler; Perşembe, Göynük, Gerze, Mudurnu ve Şavşat sırasıyla coğrafi yapı ve tarihçe, sakin şehir olma süreci, turizm potansiyeli, turizm arzı ve talebi, sürdürülebilir turizm bağlamında incelenerek ele alınmıştır.

Ayrıca ilçede çok sayıda doğal oluşmuş buzul gölleri de bulunmaktadır. Kumsalları ve doğal plajlarıyla ünlü olan Perşembe gürlütü ve görüntü kirliliğinden uzak sakinliği ile turistlerin uğrak noktası hâline gelmiştir. Hoynat adası, yöresel lezzetleri ile dikkat çekmektedir. Mudurnu'da bulunan tarihî mimari yapı ve kaleler, bünyesinde barındırdığı Abant Gölü'nün zengin flora ve fauna çeşitliliği, yaban hayatı gözlemlene için turistlerin tercih ettiği bir ilçedir.

KAYNAKÇA

- Acun, H. (1994). Anadolu Saat Kuleleri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 30, 31.
- Akca, C. C., & Özcan, Z. K. (2021). Yerel Kalkınma Üçgeninde Sakin Şehir Hareketi: Yalvaç Örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 956-972.
- Akçaoğlu, N. K., & Zaman, M. (2021). Çağlayan Şelalesi'nin Rekreatif Potansiyelinin İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25 (Özel Sayı), 87-105.
- Artvin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2022) <https://artvin.ktb.gov.tr/> "Sınır Bülteni" (Erişim Tarihi: 21.06.2022).
- Atalay, İ. & Mortan, K. (2003). Türkiye Bölgesel Coğrafyası. İnkılap Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Ayaş, N. (2007). Çevresel Sürdürülebilir Turizm Gelişmesi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1), 59-69.
- Aytekin, O. (1999). *Ortaçağ'dan Osmanlı dönemi sonuna kadar Artvin'deki mimari eserler* (Vol. 8). TC Kültür Bakanlığı.
- Bekdemir, Ü. (2007). Karadeniz Kıyı Kentleri (Samsun Hopa Arası), Konuya: Çizgi Kitabevi.

- CNN Türk (2022) <https://www.cnnturk.com/turkiye/2020de-bolu-ziyaretci-akinina-ugradi-31-12-2020> “2020 ‘de Bolu ziyaretçi Akınına Uğradı” (Erişim Tarihi: 11.06.2022).
- Cittaslow Türkiye (2022) <https://cittaslowturkiye.org/> “Perşembe” (Erişim Tarihi: 07.06.2022).
- Cittaslow Türkiye (2022) <https://cittaslowturkiye.org/> “Göynük” (Erişim tarihi: 07.06.2022).
- Cittaslow Türkiye (2022) <https://cittaslowturkiye.org/> “Gerze” (Erişim Tarihi: 09.06.2022).
- Cittaslow Türkiye (2022) <https://cittaslowturkiye.org/> “Mudurnu” (Erişim Tarihi: 10.06.2022).
- Cittaslow Türkiye (2022) <https://cittaslowturkiye.org/tr/category/savsat/> “Şavşat” (Erişim Tarihi: 20.06.2022).
- Çetinkaya Usta, M. (2017). Geçiş Toplumunda Dinî Hayat: Göynük Örneği (Master’s thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Çokal, Z., & Demirel, N. (2021). Sakin Şehir Perşembe’de Paydaşların Uygulamalara ve Yaklaşımlara Yönelik Görüşleri. *Turizm Akademik Dergisi*, 8(1), 29-44.
- Demircan, R. K., Kardoğan, P. S. Ö., Pınarlık, M., & Aytekin, O. (2017). Tarihi Şavşat Tbeti Manastırı’nın Sonlu Elemanlar Yöntemi ile Analizi.
- Diakonoff, I. & Kashai, S. (1981). Répertoire Geographique des Textes Cunéiformes IX, Geographical Names According to Urartian Texts.
- Dinç, A. (2018). Türkiye’deki Yavaş Şehirlerin Sürdürülebilir Turizm Coğrafyası Açısından Değerlendirilmesi.
- Dolmacı, N. & Bulgan, G. (2013), “Turizm Etiği Kapsamında Çevresel Duyarlılık”, *Journal of Yasar University*, 29 (9), s. 4853-4871.
- Dural, G. (2019). Aşinalığın Mekânsal Okunabilirliğe Etkisi: Göynük’teki Öznel ve Nesnel İşaret Öğeleri (Yüksek Lisans Tezi), Fatih Sultan

- Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Erdoğdu, İ. (2005). Orta Karadeniz Bölgesinin Tarihi Coğrafyası. *Orta Karadeniz Kültürü Sempozyumu*, 21-33.
- Erdoğan Morçin, S., &Morçin, İ. (2017). Sakin Şehirlerin Tanıtımında Gastronomi Kimliğinin Kullanımı: Türkiye Örneği, Mustafa Doğan ve Farhang Morady (Der.). *Current Debates in Tourism*, 33-46.
- Gerze Belediyesi (2022) <https://www.gerze.bel.tr/sayfa/gerze-hakkinda/> “Gerze Hakkında” (Erişim tarihi: 09.06.2022).
- Gerze Kaymakamlığı (2022) <http://www.gerze.gov.tr/tarih> “Tarih” (Erişim tarihi: 09.06.2022).
- Google (2022) <https://www.google.com/travel/hotels/Per%C5%9Fembe> “Perşembe Otelleri” (Erişim tarihi: 19.04.2022).
- Gössling, S. (1999), “Ecotourism: A Means to Safeguard Biodiversity and Ecosystem Functions?”, *Ecological Economics*, 29, 303-320.
- Göynük Belediyesi (2022) <https://www.goynuk.bel.tr/goynukun-tarihcesi/> “Göynük’ün Tarihçesi” (Erişim tarihi: 07.06.2022).
- Göynük Belediyesi (2022) <https://www.goynuk.bel.tr/ilcemizin-dille-re-destan-guzelligi-uluslararası-alanda-da-tescillendi/> “sakin Şehir Göynük” (Erişim tarihi: 07.06.2022).
- Göynük Belediyesi (2022) <https://www.goynuk.bel.tr/cubuk-golu/> “Göynük ve Turizm” (Erişim tarihi: 08.06.2022).
- Göynük Kaymakamlığı (2022) <http://www.goynukkaymakamligi.gov.tr/goynuk-cografya> “Göynük coğrafi yapı” (Erişim tarihi: 07.06.2022).
- Göynük Kaymakamlığı (2022) <http://www.goynukkaymakamligi.gov.tr/turbeler> “Göynük Kültürü” (Erişim tarihi: 07.06.2022).
- Hoşcan, N. (2008). Orman Köylerinde Doğal ve Kültürel Değerlerin Ekoturizm Etkinliklerinde Kullanılması: Bolu İli, Mudurnu İlçesinde Bir Araştırma (Master’s Thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

- Huybers, A.T.& Bennett, B. .1. (2003), “Lnter-Firm Cooperation at Nature-Based Tourism Destinations”, *Journal of Socio-Economics*, Vol. 32, Pp. 571-587.
- Kabacık, M. (2015). Orta Karadeniz’de Sakin Şehir (Citta Slow) Perşembe: Sakin Şehir Olma Sürecinde Karşılaştığı Sorunlar ve Yöreye Katkıları. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 31-46.
- Karaçar, E., Bayram, A. T., & Bayram, G. E. (2017). Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Yavaş Şehir Gerze. *Proceedings Book*, 187.
- Karadeniz, C. B. (2014). Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Sakin Şehir Perşembe. *Journal Of International Social Research*, 7(29).
- Kurt, S. (1994). Tarihte Mudurnu. Plaka Matbaa.
- Lee, T. H. and Hsieh, H. P. (2016), “Indicators of Sustainable Tourism: A Case Study from a Taiwan’s Wetland”, *Ecological Indicators*, 67, p. 779-787.
- Milli Savunma Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğü (2023) <https://www.harita.gov.tr/> “ Milli Savunma Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğü” (Erişim Tarihi: 10.05.2023).
- Mudurnu Belediyesi (2022) <https://mudurnu.bel.tr/mudurnu/mudurnu-tarihi> “Mudurnu Tarihi” (Erişim Tarihi: 10.06.2022).
- Ordu Belediyesi (2023) www.ordu.bel.tr “Yason Burnu” (Erişim Tarihi: 17.02.2023).
- Ordu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2022) <https://ordu.ktb.gov.tr/TR-106770/persembe.html> “perşembe” (Erişim tarihi: 08.04.2022).
- Ordu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2023) <https://ordu.ktb.gov.tr/TR-106770/persembe.html> “Hoynat Adası” (Erişim Tarihi: 17.02.2023).
- Orhan, F. (2014). Kırsal Turizm Çekicilikleri Yönünden Maden Köyü Ve Yaylası (Şavşat). *Doğu Coğrafya Dergisi*, 19(32), 101-122.
- Orhan, F., & Doğanay, H. (2017). Türkiye’nin sakin şehirlerinden biri olan şavşat’ın turizm potansiyelinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (12), 303-326.

- OtelZ (2022) <https://www.otelz.com/gerze-otelleri> “Gerze Otelleri” (Erişim tarihi: 09.06.2022).
- Özbay, A. (2000). Mudurnu Büyük Camii, Seyrancı ve Kaygana Mahalleleri Tarihi Yerleşim Dokusunun İncelenmesi ve Koruma Geliştirme Önerisi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Ankara, 96 s.
- Özdede, D. (1990). Karçal'dan Sahara'ya Şavşat. Şavşat: Yeni Büyük Dağıtım.
- Özdede, S., & Hazar, D. Sakin Şehir Markalaşması Ardından Şavşat'ta Yaşanan Sosyo-Mekânsal Değişimin Analizi. Sosyal Bilimlerde 2020 Gündemi, 229.
- Özdemir, Ş. (2005). “Takalar ve Tayfalar”, *Orta Karadeniz Kültürü Sempozyumu*, s. 495-511.
- Özışık Yapıcı, O. (2020). Sosyal Değişimin Yaşam Kalitesi Algısı ve Yavaş Şehir Olma Tutumu Üzerindeki Etkisi.
- Öztürk, A., & Öztürk, Y. (2018, April). Sakin Şehir Hareketi ve Sakin Şehirlerin Rekreasyon Alanlarının İncelenmesi. In *Kongre Kitapçığı/ Congress Proceedings Book* (P. 77).
- Öztürk, A., Fatma, İpek, & Kayacan, B. (2023). Cittaslow (sakin şehir) yaklaşımının sürdürülebilir yerel kalkınmaya etkisi: Şavşat örneği. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(1), 187-208.
- Perşembe Belediyesi (2022) <http://www.persembe.bel.tr/2021/01/08/tarihce/> “Tarihçe” (Erişim tarihi: 08.04.2022).
- Perşembe Kaymakamlığı (2022) <http://www.persembe.gov.tr/persembe-sakin-sehir/> “Perşembe Sakin Şehir” (Erişim tarihi: 08.04.2022).
- Sarı, C., (2007). Antalya'nın Alternatif Turizm Kaynakları ve Planlaması, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sarıyıldız, M. (2019). *Sakin kent algısı üzerine bir araştırma: Bolu Göynük örneği* (Master's thesis, Kırıkkale Üniversitesi).

- Sinop Valiliği (2022) <http://www.sinop.gov.tr/turizm> “Sinop ziyaretçi Sayısı” (Erişim Tarihi: 09.06.2022).
- Spenceley, A. (2005). Nature-Based Tourism and Environmental Sustainability in South Africa, *Journal of Sustainable Tourism*, Vol:13, No: 2, Pp. 136-168.
- Şavşat Belediyesi (2022) <https://www.savsat.bel.tr/icerik/tarihce> “Şavşat Tarihçe” (Erişim Tarihi: 20.06.2022).
- Şavşat Kaymakamlığı (2022) <http://www.savsat.gov.tr/turistik-yapisi> “Şavşat Kaymakamlığı” (Erişim Tarihi: 21.06.2022).
- Şengül, S., Bayhan, İ., & Yücel, R. (2018). Turizm Destinasyonlarında Sürdürülebilir Gelişim: Göynük Yerel Turizm Paydaşları Üzerine Bir Araştırma. *Seyahat Ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 15(3), 489-505.
- TÜBİTAK(2022)https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/ut/utp_son_surum.pdf TÜBİTAK, 2003;VİZYON 2023 Raporu (Erişim tarihi: 21.04.2022).
- Türkiye Kültür Portalı (2022) <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/ordu/gezilecekyer/persembe---cittaslow> “Perşembe - Sakin Şehir – Ordu” (Erişim tarihi: 08.04.2022).
- Türkiye Kültür Portalı (2022) <https://kulturportali.gov.tr/turkiye/izmir/TurizmAktiviteleri/deniz-kum-gunes-turizmi> “Turizm Aktivitele-ri” (Erişim tarihi: 19.04.2022).
- Türkiye Kültür Portalı (2022) <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bolu/gezilecekyer/abant-golu> “Abant Gölü” (Erişim Tarihi: 10.06.2022).
- Türkiye Kültür Portalı (2022) www.kulturportali.gov.tr “ Çeçe Sultan Türbesi”(Erişim Tarihi: 17.02.2023).
- Türkiye Nüfusu (2022) <https://www.nufusu.com/iller> “Perşembe Nüfusu-Ordu” (Erişim tarihi: 08.04.2022).

- Tripadvisor (2022) https://www.tripadvisor.com.tr/Restaurants-g12709849-Persembe_Ordu_Province_Turkish_Black_Sea_Coast.html “Perşembe” (Erişim tarihi: 19.04.2022).
- Tripadvisor (2022) https://www.tripadvisor.com.tr/Restaurants-g1468368-Savsat_Artvin_Province_Turkish_Black_Sea_Coast.html “Şavşat Restaurant” (Erişim Tarihi: 21.06.2022).
- Trivago (2022) <https://www.trivago.com.tr> “Şavşat Otelleri” (Erişim Tarihi: 21.06.2022).
- Yasa, A. A., & Soysaldı, A. (2013). Kültürel zenginlikleri ile Göynük. *Göynük El Sanatları Paneli ve Çalıştayı Bildirileri*, Bolu: Göynük Belediyesi Yayın, 17-46.
- Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü (2022) <https://yigm.ktb.gov.tr/> “Çatak Hamamı” (Erişim Tarihi:17.02.2023).
- Yeşiltaş, Murat; Öztürk, İlker (2008). 1. Bölgesel Kalkınma Çerçevesinde Alternatif Turizm Faaliyetlerine Yönelik Bir Değerlendirme: Sivas Örneği. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C. 9, S. 1, s. 1-18.

GÖKÇEADA / İZNİK / VİZE

Ömer Tufan

GİRİŞ

Günümüzde küreselleşmenin etkisiyle birlikte şehirler hızlı çalışılan, hızlı yaşanan ve üretmekten çok tüketen, kendi kendine artık yetmeyen yaşam alanları hâline gelmiştir. Şehirler, kuruluş amaçları olan insanların bir arada güven içinde yaşadıkları yerler olmaktan çıkmış, insanların daha hızlı hareket etmeleri ve daha hızlı çalışmaları için tasarlanan mekânlara dönüşmüştür. İnsanların sosyalleştikleri, el emeklerini birbirlerine sundukları sosyal alanlar olmaktan gittikçe uzaklaşan şehirler, insanların tüketim için yaşadıkları yerler hâline gelmiştir. Yaşamın hızlanması sonucu insanlar daha hızlı yemek yemek, daha hızlı alışveriş yapmak, gidecekleri yere daha hızlı varmak için belli bir tempo içinde koşturup durmaktadırlar. Bu yaşam tarzı bakkallar, manavlar, terziler gibi küçük esnaf yerine alışveriş merkezlerini, çocuklarımızın oyun oynayacağı alanlar yerine otoparkları, daha çok park ve yeşil alan yerine geniş otoyolları hayatımıza sokmuştur (Cittaslow Türkiye, 2023).

Son yıllarda insanın en önemli değeri olan kısıtlı yaşamını sağlıksız yiyecekler, hava kirliliği, trafik, yalnızlık ve tüketimle

KAYNAKÇA

- Cittaslow Türkiye (2022). Üye Kentler, Erişim Tarihi 5 Mayıs 2022, Erişim Adresi:<https://cittaslowturkiye.org/tr/uye-kentler/>
- Cittaslow (2022). Üye Kentler: İznik, Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2022, Erişim Adresi:<https://cittaslowturkiye.org/tr/uye-kentler/>
- Cittaslow (2022). Vize, Erişim Tarihi 10 Ekim 2022, Erişim Adresi: <https://cittaslowturkiye.org/tr/uye-kentler/>
- Çanakkale İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2022). Gökçeada. Erişim Tarihi 5 Mayıs 2022, Erişim Adresi: <https://canakkale.ktb.gov.tr/>
- Çanakkale İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2023). Gökçeada. Erişim Tarihi 10 Mayıs 2023, Erişim Adresi: <https://canakkale.ktb.gov.tr/TR-70540/gokceada.html>
- Erdoğan Morçin, S. (2018a). Isparta'da Festival ve Etkinlik Turizmi, Ö. Davras (Ed.), Sektörü Analiz içinde (116-123). Konya: Adım Matbaacılık.
- Erdoğan Morçin, S. (2018b). Isparta'da Kültür Turizmi, Ö. Davras (Ed.) Isparta İli Turizm Sektörü Analiz içinde (92-99). Konya: Adım Matbaacılık.
- Erdoğan Morçin, S. & Morçin, İ. (2020). Türkiye'deki Sakin Şehirlerde Düzenlenen Festivaller, Türk Turizm Araştırmaları Dergisi, 4 (1), 333-348.
- Gökçeada Belediyesi (2022). Erişim Tarihi 5 Mayıs 2022, Erişim Adresi:<https://www.gokceada.bel.tr/>
- İznik Belediyesi (2022). İznik, Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2022, Erişim Adresi:<https://www.iznik.bel.tr/>
- İznik Kaymakamlığı (2022). İznik, Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2022, Erişim Adresi: <http://www.iznik.gov.tr/>
- Kırklareli Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2022). Kırklareli, Erişim Tarihi 12 Mayıs 2022, Erişim Adresi: <https://kirkclareli.ktb.gov.tr/>

- Kırklareli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2023). Seyahat Acenteleri. Erişim Tarihi 5 Temmuz 2023. Erişim Adresi: <https://kirkklareli.ktb.gov.tr/TR-150180/seyahat-acentelerimiz.html>
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü (2022). İznik, Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2022, Erişim Adresi: <https://tanitma.ktb.gov.tr/TR-22796/iznik.html>
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü (2022). Turizm İstatistikleri, Erişim Tarihi 16 Mayıs 2022, Erişim Adresi: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html>
- Milli Savunma Bakanlığı (2023). Harita Genel Müdürlüğü, Erişim Tarihi 10 Mayıs 2023, Erişim Adresi: <https://www.harita.gov.tr/urun/canakkale-mulk-idare-il-haritasi/429>
- Milli Savunma Bakanlığı (2023). Harita Genel Müdürlüğü, Erişim Tarihi 10 Mayıs 2023, Erişim Adresi: <https://www.harita.gov.tr/urun/kirkklareli-mulk-idare-il-haritasi/373>
- Milli Savunma Bakanlığı (2023). Harita Genel Müdürlüğü, Erişim Tarihi 10 Mayıs 2023, Erişim Adresi: <https://www.harita.gov.tr/urun/bursa-mulk-idare-il-haritasi/431>
- Morçin, İ. (2018). Turizm kavramı ve turizmin gelişimi, Ö. Davras (Ed.) Isparta İli Turizm Sektörü Analizi içinde (11-19). Konya: Adım Matbaacılık.
- Trakya Kalkınma Ajansı (2022). Vize, Erişim Tarihi 12 Mayıs 2022, Erişim Adresi: <https://www.trakyaka.org.tr/>
- TURSAB (2022). Turizm İstatistikleri, Erişim Tarihi 12 Mayıs 2022, Erişim Adresi: <https://www.tursab.org.tr/turkiye-turizm-istatistikleri>
- Vize Belediyesi (2023). Coğrafi Konum, Erişim Tarihi 10 Mayıs 2023, Erişim Adresi: <https://www.vize.bel.tr/sayfa/cografik-konum/>
- Vize Kaymakamlığı (2022). Vize, Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2022, Erişim Adresi: <http://www.vize.gov.tr/>
- Vize Kaymakamlığı (2022). Tarihçe, Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2022, Erişim Adresi: <http://www.vize.gov.tr/tarihce>

EMERGING ISSUES IN TERRORISM STUDIES

Editor:
Ahmet Demirden

Emerging Issues in Terrorism Studies

Editor: Ahmet Demirden

Publishing No.: 1937
ISBN: 978-625-393-194-0
E-ISBN: 978-625-393-183-4
Edition: 1st Edition, October 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO: 20779

All rights for this edition are reserved for Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, including photocopying, electronically or mechanically recording or by any information storage or retrieval system, without permission of Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.

Nobel Publishing Group has been operating nationwide since 1984 and worldwide since 2011. Nobel publications are included in the catalogs of higher education institutions at national and international levels.

'NOBEL BİLİMSEL ESERLER' is a Nobel Akademik Yayıncılık brand.

Executive Editor: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Publishing Coordinator: Gülferm Dursun -gulferm@nobelyayin.com-

Interior Designer: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Proofreader: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-
Cover Designer: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-

Library Information Card

Demirden, Ahmet.

Emerging Issues in Terrorism Studies / Editor: Ahmet Demirden
1st Edition. XII + 112 p. 13,5x21,5 cm. Includes references, no index.
ISBN: 978-625-393-194-0
E-ISBN: 978-625-393-183-4
1. Political Psychology 2. Radicalization 3. Terrorism

General Distribution

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Address: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Phone: +90 312 278 50 77 - **Fax:** 0 312 278 21 65

Sales: siparis@nobelyayin.com- **E-Sales:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Points of Delivery and Sales: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora,
Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Print and Binding: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA Tel: 0312 385 54 10

AUTHORS

SYMBIOTIC RELATION BETWEEN TERRORISM AND ORGANIZED CRIME IN THE LEVANT: CASES OF PKK AND DAESH

Murat Tinas

*Assoc. Prof. Dr., Turkish National Police Academy, Institute of Security Sciences,
Department of International Security,
muratinas@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5844-0808*

FROM ACTIVISM TO TERRORISM: ANTI-GOVERNMENTAL EXTREMISM

Hakan Kıyıcı

*Asst. Prof. Dr. Turkish National Police Academy, Institute of Security Sciences,
kiyicihakani@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-5655-8060*

EXPLOITATION OF CHILDREN IN TERRORIST ORGANIZATIONS

Ahmet Demirden

*Asst. Prof. Dr., Turkish National Police Academy, Forensic Sciences Institute,
Department of Forensic Psychology,
ahmet.demirden@pa.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2864-3692*

THE NON-STATE ACTORS IN COUNTER RADICALISATION

Hakan Kıyıcı

*Asst. Prof. Dr. Turkish National Police Academy, Institute of Security Sciences,
kiyicihakani@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-5655-8060*

INTERNATIONAL ORGANIZATIONS COMBATTING TERRORISM IN PANDEMIC ENVIRONMENT: CASE OF NATO IN THE COVID-19

Buğra Sarı

*Assoc. Prof. Dr., Mersin University, Department of International Relations,
bugrasari1988@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6428-1292*

Murat Tinas

*Assoc. Prof. Dr., Turkish National Police Academy, Institute of Security Sciences,
Department of International Security,
muratinas@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5844-0808*

CONTENTS

AUTHORS.....	v
CONTENTS.....	vii
PREFACE.....	ix

SYMBIOTIC RELATION BETWEEN TERRORISM AND ORGANIZED CRIME IN THE LEVANT: CASES OF PKK AND DAESH	1
1. Introduction	1
2. The Symbiotic Relation Between Terrorism and Organized Crime.....	2
3. Cases in the Levant: PKK and DAESH	7
4. Conclusion	12
REFERENCES	13

FROM ACTIVISM TO TERRORISM: ANTI-GOVERNMENTAL EXTREMISM	17
1. Introduction	17
2. The Historical Process and Patterns	20
3. The AGE and Main Actors	25
3.1. Oath Keepers.....	26
3.2. Russian Imperial Movement (RIM).....	28
3.3. Reichsbürger Movement (Reich Citizens' Movement; RCM)	31
4. Conclusion	33
REFERENCES	35

EXPLOITATION OF CHILDREN IN TERRORIST ORGANIZATIONS	39
1. Introduction	39
2. Exploitation of Children: Motivations	42
3. Methods of Recruitment.....	47
4. Prevention	50
5. Conclusion	56
REFERENCES	58

THE NON-STATE ACTORS IN COUNTER RADICALISATION 61

1. Introduction61

2. Conceptual Framework of Radicalisation Process65

3. Theories of Counter Radicalizations69

4. Role of Non-State Actors in Countering Radicalisation 73

5. Conclusion78

REFERENCES80

INTERNATIONAL ORGANIZATIONS COMBATTING TERRORISM IN PANDEMIC ENVIRONMENT: CASE OF NATO IN THE COVID-19 83

1. Introduction83

2. Evolving Nature of the Concept of Security: Terrorism Threats and Opportunities84

3. Terrorism in Pandemic Environment90

 3.1. Breeding Ground for Violent Extremist Propaganda, Radicalization and Recruitment 92

 3.2. Failed States as Safe Havens for Terrorist Groups.....95

 3.3. Increasing Awareness of Terrorist Groups on the Effects of Bioterrorism 100

4. Implications for NATO 102

5. Conclusion 106

REFERENCES 107

SYMBIOTIC RELATION BETWEEN TERRORISM AND ORGANIZED CRIME IN THE LEVANT: CASES OF PKK AND DAESH

Murat Tinas

1. Introduction

The nexus between criminals and terrorists has always been subject to discussions in academic literature and practice of law enforcement. The recent terrorist attacks in the last decade have demonstrated that a number of perpetrators had also criminal background and they were using their links to illicit networks to facilitate their terrorist activities. The ones both in Türkiye and Europe in the last decade took the attention to the combination of shared social networks and environments between terrorists and organized criminals rather than their opportunistic ad-hoc cooperation.

With the fall of public order in the Levant, terrorist organizations increased their capacities in raising, transferring and laundering money as well as in transnational smuggling and trafficking. This study aspires to address the nature of this hybrid relationship by focusing on two terrorist organizations, namely the PKK and the DAESH.¹ In doing so, it first discusses the evolution of this relation-

1 Both the PKK and the DAESH (ISIS) have been designated as terrorist organizations internationally by numerous states including the members of the European Union, United States, Canada, Australia, Türkiye and international organizations.

REFERENCES

- Adal, L. (2021). *Organized Crime in the Levant: Conflict, transactional relationships and identity dynamics*, Geneva: Global Initiative Against Transnational Organized Crime, 1-74.
- Basra, R. (2019). *Drugs and Terrorism: The Overlaps in Europe*. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction and International Centre for the Study of Radicalisation, 1-60.
- Counter Narcotics Department, Turkish National Police. (2021). *Turkish Drug Report: Trends and Developments*, retrieved on 12.10.2022 from <https://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/TUB%C4%B0M/2021-TURKISH-DRUG-REPORT.pdf>.
- Esen, H. (2017). *PKK drug smuggling network busted in Belgium*, Anadolu Agency, retrieved on <https://www.aa.com.tr/en/europe/pkk-drug-smuggling-network-busted-in-belgium/899976>.
- Europol (2016). *Changes in modus operandi of Islamic State (IS) revisited*. The Hague, Retrieved on 14.10.2022 from https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/modus_operandi_is_revisited.pdf.
- Europol. (2019). *EU Drug Markets Report*, European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, Luxembourg: Publications Office of the European Union, doi: 10.2810/766585, 1-255, retrieved on https://www.emcdda.europa.eu/publications/joint-publications/eu-drug-markets-report-2019_en.
- Gallagher, Martin. (2016). ‘Criminalised’ Islamic State Veterans – A Future Major Threat in Organised Crime Development?, *Perspectives on Terrorism*, 10(5), 51-67.
- Kupatadze, A., and Argomaniz, J. (2019). Introduction to Special Issue – Understanding and conceptualizing European jihadists: Criminals, extremists or both? *European Journal of Criminology*, 16(3), 261-277.
- Ministry of Foreign Affairs, Republic of Türkiye, “Türkiye’s Contributions in the Fight Against Drug Trafficking”, retrieved on https://www.mfa.gov.tr/turkiye_s-contributions-in-the-fight-against--drug-trafficking.en.mfa#:~:text=In%20recent%20years%2C%20the%20Turkish,networks%20along%20the%20Balkan%20route.

- Mullins, S. (2016). The Road to Orlando: Jihadist-Inspired Violence in the West, 2012-2016 *CTC Sentinel*, 9(6), 26-30.
- Napoleoni, L. (2004). The New Economy of Terror: How Terrorism is Financed, *Forum on Crime and Society*, 4(1 and 2), 31-48.
- Nellemann, C., Stock, J. and Shaw, M. (2018). World Atlas of Illicit Flows, International Criminal Police Organization, RHIPTO., Global Initiative Against Transnational Organized Crime, ISBN: 9788269043426.
- Reitano, T., Clarke, C. And Adal, L. (2017) Examining the Nexus between Organized Crime and Terrorism and its implications for EU Programming, retrieved on 24.10.2022 from <https://icct.nl/publication/examining-the-nexus-between-organised-crime-and-terrorism-and-its-implications-for-eu-programming/>.
- Rekawek, K, Szucs, V., Bablkova, M. And Lozka, K. The Input: Pathways to Jihad A Thematic Analysis of 310 Cases GLOBSEC, Retrieved on 13.10.2022 from <https://www.globsec.org/news/pathways-of-radicalization-of-european-jihadis/>.
- Schmid, A. P. (1996). The links between transnational organized crime and terrorist crimes. *Transnational Organized Crime*, 2(4), 40-82.
- Shelley, L. I., et al. (2005). Methods and Motives: Exploring Links between Transnational Organized Crime & International Terrorism, Project supported by Grant No. 2003-IJ-CX-1019 awarded by the National Institute of Justice, Office of Justice Programs, U.S. Department of Justice.
- Shelley, L. I. and Melzer, S. A. (2008) The Nexus of Organized Crime and Terrorism: Two Case Studies in Cigarette Smuggling, *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, Vol.32, no.1, pp. 43-63.
- Tinas, M. And Demirden, A. (2020). Foreign Terrorist Fighters in PKK/YPG in Syria: Violent Extremism Backfires, retrieved on 23.11.2022 from <https://www.pa.edu.tr/Upload/editor/files/FTF.pdf>.
- UNODC. (2010). The Globalization of Crime – A Transnational Organized Crime Threat Assessment, United Nations Office on Drugs and Crime, retrieved on 15.10.2022 from https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tocta/TOCTA_Report_2010_low_res.pdf.

UNSC Resolution, S/2015/366, 21.05.2015.

UNSC Resolution, S/2020/754, 29.07.2020.

US Drug Enforcement Agency (DEA). (202) International Drug Trafficking and Terrorism, Testimony Before the Senate Judiciary Committee Subcommittee on Technology, Terrorism, and Government Information by Asa Hutchinson, retrieved on 21.10.2022 from <https://2001-2009.state.gov/p/inl/rls/rm/9239.htm>.

Van der Veer, R. (2019). The Crime-Terrorism Nexus, *The Netherlands Institute of International Relations Clingendael*, retrieved on 17.10.2022 from <https://www.clingendael.org/pub/2018/strategicmonitor-2018-2019/the-crime-terrorism-nexus>.

Vidino, L., Marone, F. and Entenmann, E. (2017). *Fear Thy Neighbour Radicalization and Jihadist Attacks in the West*, Milan: Ledizioni Ledi Publishing.

FROM ACTIVISM TO TERRORISM: ANTI-GOVERNMENTAL EXTREMISM

Hakan Kıyıcı

1. Introduction

The terrorist attack perpetrated by the Norwegian Andres B. Breivik in 2011 was significant owing to the fact that it demonstrated the capacity for violence that anti-governmental extremism (AGE) has reached. During that time, Labour Party in power in Norway had a pro-immigrant political stance disturbed far-right groups with a certain social base in the country. Norway is one of the centers of attraction for immigrants and refugees with its deep-rooted democratic and human rights tradition and social welfare practices. This situation has led to intensive immigration from the African continent, the Middle East, the Balkans and Asian countries, which are tired of civil wars and conflicts. However, the neo-Nazi movement, which started to recover in the country in the 1990s, turned into a new anti-government form with the effect of the 9/11 terrorist attacks and the 2008 global economic crisis. The manipulation of these developments, which have global implications, by the extreme right-wing is realized through conspiracy theories.

In 2005, Bat Ye'or (the pen name of Gisele Littman) wrote a book titled *Eurabia: The Euro-Arab Axis* in which he argued that Europe is under the siege of Islam and that the developments after

groups during and after Covid-19. Another factor is that, unlike other forms of extremism, AGE includes individuals with extensive armed training experience. The involvement of retired military and law enforcement personnel, as well as people in civil war and conflict zones, in AGE groups can make it more deadly.

Despite this reality, it is still unclear how states will treat AGE as a form of terrorism. Security and intelligence services, which focused on al-Qaeda after 9/11 and DAESH after 2014, started to easily overlook individuals and groups acting with extreme right-wing motivation. In recent years, this situation has led to the emergence of salad bar ideologies, particularly the AGE. Combating this problem, which is seen as domestic terrorism, requires the implementation of a global policy. In addition, the development of counter-terrorism strategies that target extremist discourses and narratives not only in physical radical environments but also on online platforms will make it much easier for states to analyze the problem. Successful counterterrorism requires examining white supremacist violence through terrorism lens.⁶⁷ This perspective may facilitate to discern far-right extremism and its various paradigms that can be instrumental in the prevention of future terror attacks.

REFERENCES

- Bergengruen, Vera. "Germany's QAnon-Inspired Plot Shows How Coup Conspiracies Are Going Global". TIME (December 9, 2022): <https://time.com/6239835/german-coup-qanon-conspiracies/>.
- Bjorgo, Tore & Braddock, Kurt. "Anti-Government Extremism: A New Threat?", *Perspectives on Terrorism* 6, no.16 (2022): 2-8.
- Bjorgo, Tore & Rob Witte. "Introduction". In *Racist Violence in Europe*, edited by Tore Bjorgo, & Rob Witte, 1-17. New York: St. Martin's Press, 1993.

⁶⁷ Byman, "Spreading Hate", 8.

- Breivik, B. Anders. 2083: *A European Declaration of Independence*. PDF Archive, 2011, <http://www.pdfarchive.info/index.php?post/2083-A-European-Declaration-of-Independence>.
- Byman, Daniel. *Spreading Hate: The Global Rise of White Supremacist Terrorism*. New York: Oxford University Press, 2022.
- Counter Extremism Project. *Russian Imperial Movement*. CEP, 2020, <https://www.counterextremism.com/threat/russian-imperial-movement-rim/report>
- Demirden, Ahmet. "The Critical Examination of Social Identity Theory". *The Journal of Political Psychology* 2, no. 1 (2021): 39-56.
- Dixon, Robyn. *Inside White-Supremacist Russian Imperial Movement*. The Washington Post. April 13, 2020. https://www.washingtonpost.com/world/europe/russia-white-supremacist-terrorism-us/2020/04/11/255a9762-7a75-11ea-a311-adb1344719a9_story.html.
- Dongen, Teun, Weijenberg, Gijs, Vugteveen, Martijn, et al. "Foreign Volunteers in Ukraine: Security Considerations for Europe." *ICCT*, May 4, 2022. <https://www.icct.nl/publication/foreign-volunteers-in-ukraine-security-considerations-for-europe>
- Doving, Cora & Emberland, Terje. "Bringing the Enemy Closer to Home: Conspiracy Talk and the Norwegian Far-Right." *Patterns of Prejudice* 4, no. 55 (2021): 375-390.
- Drost, Niels & De Graaf, Beatrice. "Putin and the Third Rome: Imperial-Eschatological Motives As a Usable Past." *Journal of Applied History* no.2 (2022): 28-45.
- Gartenstein-Ross, Daveed, Hodgson, Samuel & Clarke, P. Colin. "The Russian Imperial Movement (RIM) and its Links to the Transnational White Supremacist Extremist Movement." *ICCT*, April 24, 2020. <https://www.icct.nl/publication/russian-imperial-movement-rim-and-its-links-transnational-white-supremacist-extremist>.
- Gattinara, P. Castelli, & Pirro, Andrea. "The Far Right As a Social Movement." *European Societies* 4 no. 21 (2019): 447-462.
- Guhl, Jacob & Hammer, Dominik. "The Reichsbürger Movement". *ISD*, 2022. <https://www.isdglobal.org/explainers/the-reichsbuerger-movement-explainer/>.

- Herbach , Merlina. “Banning, Designating, Disarming? Legal Implications of Countering the Reichsbürger Movement.” *ICCT*, Jun 7, 2023. <https://www.icct.nl/publication/banning-designating-disarming-legal-implications-countering-reichsburger-movement>.
- Jackson, Sam. *Oath Keepers: Patriotism and the Edge of Violence in a Right Wing Antigovernment Group*. New York: Columbia University Press, 2020.
- Jackson, Sam. “What is Anti-Government Extremism?.” *Perspectives on Terrorism* 6, no.16 (2022a): 9-18.
- Jackson, Sam. “Oath Keepers Leaders Were Found Guilty, but the Threat of Antigovernment Extremism Remains.” *Lawfare*, 11 December 2022b. <https://www.lawfaremedia.org/article/oath-keepers-leaders-were-found-guilty-threat-antigovernment-extremism-remains>.
- Kaunert, Christian, MacKenzie, Alex, Leonard, Sarah, et al. “Far-Right Foreign Fighters and Ukraine: A Blind Spot for the European Union?.” *New Journal of European Criminal Law* 2, no.14 (2023): 247-266.
- Koehler, Daniel. “What Does the Halle Attack Say About Far-Right Terrorism in Germany?.” *C-REX Center for Research on Extremism*. October 10, 2019. <https://www.sv.uio.no/c-rex/english/news-and-events/right-now/2019/the-halle-attack.html>.
- Miller-Idriss, Cynthia. “From 9/11 to 1/6.” *Foreign Affairs*, August 24, 2021. <https://www.foreignaffairs.com/articles/untied-states/2021-08-24/war-on-terror-911-jan6>.
- Milton, Daniel & Mines, Andrew. “This is War: Examining Military Experience Among The Capitol Hill Siege Participants.” *Program on Extremism*. 2021. https://extremism.gwu.edu/sites/g/files/zaxdzs5746/files/This_is_War.pdf.
- Mudde, Cas. *The Far Right Today*. Cambridge: Polity Press, 2019.
- Ravndal, A. Jacob, Tandberg, Charlotte, Jupskas, A. Ravik, et al.. “RVT Trend Report: Right Wing Terrorism and Violence in Western Europe 1990-2021.” *C-REX*, 2023. https://www.sv.uio.no/c-rex/english/publications/c-rex-reports/2022/rtv_trend_report_2022.pdf.

- Rekawek, Kacper. *Foreign Fighters in Ukraine: The Brown-Red Cocktail*. New York: Routledge, 2023).
- Ritzmann, Alexander. "The December 2022 German Reichsbürger Plot to Overthrow the German Government". *CTC Sentinel* 3, no.16 (2023): 15-21.
- Rose, Hannah. "Zalenskyy, Denazification and the Redirection of Holocaust Victimhood." *Global Network on Extremism & Technology*, April 7, 2022. <https://gnet-research.org/2022/04/07/zalenskyy-denazification-and-the-redirection-of-holocaust-victimhood/>.
- Russell, Jesse & Cohn, Ronald. *Zionist Occupation Government*. Google Books, 2012. https://books.google.com.tr/books/about/Zionist_Occupation_Government.html?id=HeuaMQEACAAJ&redir_esc=y.
- VAOK. *Reach, Teach, and Inspire. Virginia Oath Keepers Board of Directors*, 2023. <https://viriniaoathkeepers.org/reach-teach-inspire/>.
- Wallner, Claudia. "The Global Far Right and the War in Ukraine: Initial Reactions and Enduring Narratives". RUSI Global Centers. March, 2023. https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep48741.pdf?refreqid=excelsior%3A63fb1310b53685d01a4873ed2979a212&ab_segments=&origin=&initiator=&acceptTC=.
- Webber, Lucas & Bertina, Alec. "The Russian Imperial Movement in the Ukraine Wars: 2014-2023." *CTC Sentinel* 8, no.16 (2023): 23-31.
- Williams, C. Thomas. "The French Origins of 'You Will Not Replace Us'." *The New Yorker*. November 27 2017. <https://www.newyorker.com/magazine/2017/12/04/the-french-origins-of-you-will-not-replace-us>.
- Bat Ye'or, B. *Eurabia: The Euro-Arab Axis*, (Medison:Fairleigh Dickinson University Press, 2005).

EXPLOITATION OF CHILDREN IN TERRORIST ORGANIZATIONS

Abmet Demirden

1. Introduction

Terrorism impact all people in effected areas, but in recent years violent conflicts more often exploit children and their families. In modern counter terrorism (CT) and countering violent extremism (CVE) strategies, children are considered as victims of violent extremisms. The negative consequences of terrorism for children are in fact multifaceted. As it will be elaborated in this chapter in recent decades more terrorist groups have started to target children by either exploiting them as child fighters or in other capacities. While some terrorist groups target children and their families in their attached (e.g., Boko Haram), others strive to mobilized children into their groups as child fighters (e.g., PKK) or focus on children as they are vulnerable to indoctrinating (e.g., FETÖ).

This chapter will first provide a succinct discussion on a historical perspective of children in armed-conflicts and terrorism. Next, the motivations of terrorist organizations for targeting children, social antecedent leading children to become mobilized, and their roles within these groups will be explored. Finally, the prevention of exploitation children by terrorist groups as well as the rehabilitation and reintegration of these children will be discussed.

REFERENCES

- Acun, C., & Keskin, B. (2017). The PKK's branch in Norther Syria PYD-YPG. SETA: Ankara
- Aries, P. (1962). *Centuries of Childhood*. Vintage, New York.
- Cairns, E., & Dawes, A. (1996). Children: Ethnic and Political Violence-A Commentary. *Child Development*, 67(1), 129–139. <https://doi.org/10.2307/1131691>.
- Conley, M., (2009). *From Jack Tar to Union Jack: Representing Naval Manhood in the British Empire, 1870-1918*. Manchester University Press, Manchester.
- Demirden, A. (2021). Returnees Foreign Terrorist Fighters. Turkish National Police Academy: Ankara
- Dolgin, J., (1997). Transforming Childhood: Apprenticeship in American Law, *New England Law Review*, 31: 1113-1191.
- Garbarino, J., Kostelny, K., & Dubrow, N. (1991). *No place to be a child: Growing up in a war zone*. Lexington, MA: Lexington Books
- Harris-Hogan, S., Barrelle, K., & Zammit, A. (2016). What is counter-ing violent extremism? Exploring CVE policy and practice in Australia. *Behavioral Sciences of terrorism and political aggression* 8(1), 6-24.
- Exploring CVE policy and practice in Australia. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 8(1), 6–24. <https://doi.org/10.1080/19434472.2015.1104710>
- International Criminal Court case of The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, judgment of 14 March 2012, para. 612.
- Kıyıcı, H. (2022). Dijital ortamlarda terörizmin oyunlaştırılması. *TRT akademi*, 7(16), 888-915.
- Kızılgul, P. B. (2021). PKK Terör Örgütünün Çocuk Militanlarına Yönelik Bir Analiz. *Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 64-82.
- Rosen, David M. (2013). Child Soldiers: Tropes of Innocence and Terror. *Antropologia*. 13, 93-111.
- Kim, S., Alison, L., & Christiansen, P. (2020). Observing rapport-based interpersonal techniques to gather information from victims. *Psychology, Public Policy, and Law*, 26(2), 166–175. <https://doi.org/10.1037/law0000222>

- Liht, J., & Savage, S. (2013). Preventing violent extremism through value complexity: Being Muslim Being British. *Journal of Strategic Security*, 6(4), 44–66. <https://doi.org/10.5038/1944-0472.6.4.3>
- Murdock, H. (2018). *Children of Terror Left Behind in Iraq*. Washington: Federal Information & News Dispatch, LLC. Retrieved from ProQuest Central <https://libaccess.senecacollege.ca/login?url=https://www.proquest.com/reports/children-terror-left-behind-iraq/docview/1985658370/se-2>
- Pozzulo, J., Bennell, C., Forth, A. (2021). *Forensic Psychology*. Pearson Canada Inc: Toronto
- Saltman, E. & Smith, M. (2011). *Till martyrdom do us part: gender and the ISIS phenomenon*. Institute for Strategic Dialogue: London.
- Brouillette-Alarie, S., Hassan, G., Varela, W., Ousman, S., Kilinc, D., Savard, E. L., Manriaza, P., Harris-Hogan, S., McCoy, J., Rousseau, C., King, M., Venkatesh, V., Borokhovski, E., Pickup, D. (2022). Systematic review on the outcomes of primary and secondary prevention programs in the field of violent radicalization. *Journal for Deradicalization*, 30, 117-168
- Submission of the Observations of the Special Representative of the Secretary General of the United Nations for Children and Armed Conflict pursuant to Rule 103 of the Rules of Procedure and Evidence. (2008). Judicial Document No. ICC-01/04-01/06-1229 annex A, para. 13.
- Syrian Human Rights (2020). <https://www.syriaahr.com/en/wp-content/uploads/2023/07/EN-06.pdf>
- United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division, *World Population Prospects: The 2017 Revision—Key Findings and Advance Tables*, (ESA/P/WP/248).
- UNICEF (2016). *Beyond Chibok*. <https://www.unicef.org/wca/reports/beyond-chibok>
- UNODC (2018). *Handbook on Children Recruited and exploited by terrorist and violent groups: Rule of the justice system* https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/ChildVictims/Handbook_on_Children_Recruited_and_Exploited_by_Terrorist_and_Violent_Extremist_Groups_the_Role_of_the_Justice_System.E.pdf

- UNICEF. (2020). Reintegration of children affected by armed conflict in Syria to Western Europe. <https://www.unicef.org/eca/media/29021/file/Reintegration%20of%20children%20affected%20by%20armed%20conflict%20in%20Syria%20to%20Western%20Europe.pdf>
- US State Department (2020). Human Smuggling Report. <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/06/2020-TIP-Report-Complete-062420-FINAL.pdf>
- US State Department (2021). Human Smuggling Report. <https://www.state.gov/reports/2021-traffickinginpersonsreport/#:~:text=This%20year%27s%20Trafficking%20in%20Persons,already%20oppressed%20by%20other%20injustices.>

THE NON-STATE ACTORS IN COUNTER RADICALISATION¹⁰⁷

Hakan Kıyıcı

1. Introduction

Today, global terrorism has been appeared in many different contexts and dimensions. This state is directly related to the asymmetric capabilities of terrorist organizations.¹⁰⁸ The asymmetric capabilities of terrorist organizations are shaped by three basic elements. Firstly, terrorist groups, regardless of their ideology and motivation for action, are in a constant search to renew their asymmetric capabilities. They can directly copy violent acts that have been successful before them, while they can also develop new tactics and methods themselves. Thus, as of 11 September 2001, they have carried out acts of violence that are difficult to predict and prevent.¹⁰⁹ The second key element is that terrorist organizations do not need

107 This article is based on the thesis completed PhD program in the International Relations Department of Institute of Social Sciences, Ankara Yıldırım Beyazıt University. Hakan Kıyıcı, Counterterrorism Strategy in Civil War Context: The Case of Al-Qaedaism, AYBU Institute of Social Sciences, International Relations Department, Advisor: Prof. Dr. Birol Akgün, Ankara, 2019.

108 Rod Thornton, *Asymmetric Warfare: Threat and Responses in Twenty-First Century* (Cambridge: Polity, 2007).

109 Peter R. Neumann, *Old & New Terrorism* (Cambridge: Polity, 2009).

problem needs to be addressed in local and local dynamics. Nevertheless, as mentioned in the article, civilian actors and institutions can play an active role in the radicalisation processes of terrorist groups acting on a local scale, such as in the fight against this problem, and reduce the risk of terrorism by providing an alternative perspective to individuals at risk and members of the organization. The relationship of trust that civil actors will establish with these individuals can prevent radical thoughts and ideas from turning into violence in a short time and will also make a significant contribution to the level of awareness of the society about extremism. In this context, states need to facilitate the participation of civilian actors in counter-terrorism initiatives. As such, public should be first informed of applicable initiatives as well as and supported in their collaborations.

REFERENCES

- Bjorgo, Tore. "Introduction," In *Root Causes of Terrorism: Myths, Reality, and Ways Forward*, edited by Tore Bjorgo, 1-15. New York: Routledge, 2005.
- Bjorgo, Tore. "Processes of Disengagement from Violent Groups of the Extreme Right," In *Leaving Terrorism Behind: Individual and Collective Disengagement*, edited by Tore Bjorgo & John Horgan, 30-48. New York: Routledge, 2009.
- Borum, Randy. "Rethinking Radicalization." *Journal of Strategic Security* 4, no.4, (2011): 1-6.
- Braddock, Kurt. *Weaponized Words: The Strategic Role of Persuasion in Violent Radicalisation and Counter-Radicalization*. New York: Cambridge University Press, 2020.
- Coolsaet, Rik. "All Radicalisation is Local." *Royal Institute for International Relations*, 2016. <https://www.egmontinstitute.be/app/uploads/2016/05/ep84.pdf?type=pdf>.
- Crossett, Chuck & Jason A. Spitaletta. "Radicalization: Relevant Psychological and Sociological Concepts." *The Johns Hopkins University*, September, 2010. <https://info.publicintelligence.net/US-Army-RadicalizationConcepts.pdf>.

- CTED. "Update on the Impact of the Covid-19 Pandemic on Terrorism, Counter-terrorism, and Countering Violent Extremism." *United Nations Security Council - Counter Terrorism Committee*, June, 2021. https://www.un.org/securitycouncil/ctc/sites/www.un.org/securitycouncil.ctc/files/files/documents/2021/Jun/cted_covid_paper_15june2021_1.pdf
- Demirden, Ahmet. "Risk Analiz Yöntemlerinin Psikoloji Temelli Değerlendirilmesi: Gençler Arasında Şiddet İçeren Radikalleşme Risk Analiz Örneği." *Gençlik Araştırmaları Dergisi* 9, no.23 (2021): 5-17.
- D'Estaing, G. Sophie. "Engaging Women in Countering Violent Extremism: Avoiding Instrumentalization and Furthering Agency." *Gender & Development*, 1, no. 25 (2017): 103-118.
- Grossman, Michelle. "The Role of Families and Civil Society in Detecting Radicalisation and Promoting Disengagement from Violent Extremism" *Konrad Adenauer Stiftung*, (July 18, 2018). https://www.kas.de/documents/288143/288192/Terrorism_Grossman.pdf/6186a3c7-a10e-be16-05bb-7be3d5d09b42.
- Gurr, R. Ted. *Why Men Rebel*. Princeton: The Princeton University Press, 1970.
- Horgan, John. *The Psychology of Terrorism*. New York: Routledge, 2005.
- Horgan, John. *Walking Away From Terrorism: Accounts of Disengagement from Radical and Extremist Movements*. New York: Routledge, 2009.
- Horgan, John. "Individual Disengagement: A Psychological Analysis." In T, *Leaving Behind Terrorism: Individual and Collective Disengagement*, edited by Tore Bjorgo & John Horgan, 17-29. New York: Routledge, 2009.
- Ives, Brandon & Jori Breslawski. "Greed, Grievances, or Graduate? Why Men Rebel?." *Journal of Peace Research* 3, no. 59 (2022): 319-336.
- Koehler, Daniel. *Understanding Deradicalization: Methods, Tools and Programs for Countering Violent Extremism*. New York: Routledge, 2017.
- Kruglanski, W. Arie, Gelfand, M. J., & Belanger et al. "The Psychology of Radicalisation and Deradicalization: How Significance Quest Impacts Violent Extremism." *Advances in Political Psychology* 1, no. 35 (2014): 69-93.

- Kundani, Arun. "Radicalisation: The Journey of a Concept." *Race & Class* 2, no. 54 (2012): 3-25.
- Lid, Stian. "Local Governments' Role in Disengagement, Deradicalisation and Reintegration Initiatives." In *Routledge Handbook of Deradicalisation and Disengagement*, edited by Stig J. Hansen & Stian Lid, 128-43. New York: Routledge, 2020.
- Masferrer, Aniceto & Clieve Walker. "Countering Terrorism and Crossing Legal Boundaries." In *Counter-Terrorism, Human Rights and the Rule of Law*, edited by Aniceto Masferrer & Clieve Walker, 3-17. Cheltenham: Edward Elgar, 2013.
- Mohammed, M. Hafez. *Why Muslims Rebel: Repression and Resistance in the Islamic World*. London: Lynne Rienner Publishers, 2004.
- Neumann, R. Peter. *Old & New Terrorism*. Cambridge: Polity, 2009.
- Öztop, A. Fatma. "Motivational Factors of Turkish Foreign Terrorist Fighters in ISIS." *Middle Eastern Studies* 58, no. 4 (2022): 553-572.
- Sageman, Marc. *Understanding Terror Networks*. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 2004.
- Schmid, P. Alex. "Radicalisation, De-radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review." *The Hague: ICCT*, 2013.
- Spalek, Basia. "Radicalisation, De-Radicalisation, and Counter-Radicalisation to Families: Key Challenges for Research, Policy and Practice." *Security Journal* no.29 (2016): 39-52.
- Taylor, Max & Horgan, John. "A Conceptual Framework for Addressing Psychological Process in the Development of the Terrorist." *Terrorism and Political Violence* , 4, no. 18 (2007): 585-601.
- Thornton, R. (2007). *Asymmetric Warfare: Threat and Responses in Twenty-First Century* . Cambridge : Polity .
- Webber, David & Kruglanski, W. Arie. "Psychological Factors in Radicalization: A 3N Approach." In *The Handbook of the Criminology of Terrorism*, edited by Garry LaFree, & J. D. Freilich, 33-46. West Sussex: Wiley Blackwell, 2017.

INTERNATIONAL ORGANIZATIONS COMBATting TERRORISM IN PANDEMIC ENVIRONMENT: CASE OF NATO IN THE COVID-19¹³⁶

Buğra Sarı
Murat Tınas

1. Introduction

Terrorism has evolved significantly in terms of its nature, goals, tactics, strategies and targets since the end of the Cold War. This makes it difficult to identify, prevent and counter the terrorism threat. In time, terrorist attacks have become more lethal and extensive in terms of their consequences as they have been targeting civilians as much as they do state entities. The motives have also changed and ideological beliefs to legitimize violent acts have become more available. Compared to traditional groups/structures, the organizational structures of terrorist groups have also changed and they are now loosely organized and transnational.

Counter-terrorism is a difficult investment to finalize fully effectively because as states take steps to prevent ongoing radical-

136 This chapter is revised version of the report entitled “NATO in the Covid 19 Environment and the Threat of Terrorism” prepared for Centre of Excellence Defence Against Terrorism (CEO-DAT) and published on 28 August 2020 with document number SC 2020.

curity and related concepts evolved over time, NATO must engage with allies, the international community, non-governmental organizations and civil society to address the grievances and root causes of terrorism through the application of diplomacy and soft power in addition to traditional and conventional tools.

REFERENCES

- Ackerman, Gray, and Hayley Peterson. "Terrorism and COVID19: Actual and Potential Impacts", *Perspectives on Terrorism*, Vol. 14, Issue 3, June 2020.
- "Active Engagement, Modern Defence: Strategic Concept for the Members of the North Atlantic Treaty Organisation", *NATO*, 19 November 2010, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm.
- Al-Tamimi, Aymenn Jawad. "Islamic State Editorial on the Coronavirus Pandemic", *Aymenn Jawad AlTamimi Blog*, 19 March 2020, <http://www.aymennjawad.org/2020/03/islamicstateeditorialonthecoronavirus>.
- Al-Tamimi, Aymenn Jawad. "Jihadist Perspectives on Coronavirus Pandemic: Primary Sources", *Aymenn Jawad AlTamimi Blog*, 25 March 2020, <https://www.aymennjawad.org/2020/03/jihadistperspectivesoncoronaviruspandemic>.
- Artiñano, Mauricio et al., "Adapting and Evolving: The Implications of Transnational Terrorism for UN Field Missions", *Princeton University, Woodrow Wilson School, Graduate Policy Workshop*, April 2014, https://spia.princeton.edu/sites/default/files/content/docs/591c_Adapting_and_Evolving_The_Implications_of_Transnational_Terrorism.pdf.
- Babst, Stefanie. "The coronavirus pandemic hits NATO: Five potential implications", *European Leadership Network*, 14 April 2020, <https://www.europeanleadershipnetwork.org/commentary/thecoronaviruspandemichitsnatofivepotentialimplications/>.
- Banks, William C., and Katja Samuel. "Hybrid Threats, Terrorism, and Resilience Planning", *International Centre for CounterTerror-*

- ismThe Hague*, 17 September 2019, <https://icct.nl/publication/hybridthreatterrorismmandresilienceplanning/>
- Barras, V., and G. Greub, "History of Biological Warfare and Bioterrorism", *Clinical Microbiology and Infection*, Vol. 20, Issue 6, June 2014.
- Basit, Abdul. "The Covid19 Pandemic", *Counter Terrorist Trends and Analyses*, Vol. 12, Issue 3, April 2020.
- "Bioterrorism Overview", Centers for Disease Control and Prevention 28 February 2006, https://emergency.cdc.gov/bioterrorism/pdf/bioterrorism_overview.pdf.
- "British Personnel to Drawdown from Iraq due to Coronavirus", *Euro Weekly News*, 19 March 2020, <https://www.euroweeklynnews.com/2020/03/19/britishpersonneltodrawdownfromiraqueto-coronavirus/>.
- Clarke, Colin P. "Yesterday's Terrorists Are Today's Public Health Providers", *Foreign Policy*, 8 April 2020, <https://foreignpolicy.com/2020/04/08/terroristsnonstateungovernedhealthprovider-scoronaviruspandemic/>.
- Clarke, Giles. "COVID19 threatening global peace and security, UN chief warns", *UN News*, 10 April 2020, <https://news.un.org/en/story/2020/04/1061502>.
- Coggins, Bridget L. "Does State Failure Cause Terrorism? An Empirical Analysis (19992008)", *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 59, Issue 3, April 2015, pp. 455483.
- "Contending with ISIS in the Time of Coronavirus", *International Crisis Group*, 31 March 2020, <https://www.crisisgroup.org/global/contendingisisimecoronavirus>.
- "Coronavirus: Fighting alShabab propaganda in Somalia", *BBC News*, 2 April 2020, <https://www.bbc.com/news/worldafrica52103799>.
- "Council Conclusions on a EU response to situations of fragility", *Council of the European Union*, 2831st External Relations Council Meeting, 1920 November 2007.
- Cowshish, Amit. "Covid19: Recession will take its toll on defence budget", *Financial Express*, 16 April 2020, <https://www.financial-express.com/defence/covid19recessionwilltakeitstollondefence-budget/1930787/>.

- Dönmez, Beyza Binnur. “UN: Terrorists must not exploit postvirus fragilities”, *Anadolu Agency*, 6 June 2020, <https://www.aa.com.tr/en/world/unterroristsmustnotexploitpostvirusfragilities/1901744>.
- Dubey, Souvik, et al. “Psychosocial impact of Covid19”, *Diabetes & Metabolic Syndrome: Clinical Research & Review*, Vol. 14, 2020.
- “European Security Strategy: A Secure Europe in a Better World”, *Council of the European Union*, 2009.
- Friis, Karsten. “Biowar next? Security implications of the coronavirus”, *LSE Ideas*, May 2020.
- George, Justin. “State Failure and Transnational Terrorism: An Empirical Analysis”, *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 62, Issue 3, March 2018, pp. 471496.
- Georgieva, Kristalina. “Confronting the Crisis: Priorities for the Global Economy”, *IMF*, 9 April 2020, <https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/04/07/sp040920SMs2020CurtainRaiser>.
- Hanna, Andrew. “What Islamists Are Doing and Saying on COVID19 Crisis”, *Wilson Center*, 14 May 2020, <https://www.wilsoncenter.org/article/whatislamistsaredoingandsayingcovid19crisis>.
- Hanna, Andrew. “ISIS Offensive Exploits Pandemic”, *Wilson Center*, 8 June 2020, <https://www.wilsoncenter.org/article/isisoffensive-exploitspandemic>.
- Howard, Tiffany. “Failed States and the Spread of Terrorism in SubSaharan Africa”, *Studies in Conflict & Terrorism*, Vol. 33, Issue 11, 2010, pp. 960988.
- “Internet Organized Crime Threat Assessment (IOCTA)”, *European Cybercrime Centre (EUROPOL)*, 2019, <https://www.europol.europa.eu/ioctareport>.
- “ISlinked group urges lone wolves use biological weapons in western countries”, *Site Intelligence Group*, 20 July 2018, <https://ent.siteintelgroup.com/Multimedia/islinkedgroupurgeslonewolvesusebiologicalweaponsinwesterncountries.html>.
- Jalloh, AbuBakarr. “Increased terror attacks in Africa amid coronavirus pandemic”, *Deutsche Welle*, 9 April 2020, <https://www.dw.com/en/increasedterrorattacksinafricaamidcoronaviruspandemic/a53066398>

- Kirdemir, Baris. "Evolution of Violent Extremist and Terrorist Threats on Social Web", *Center for Economics and Foreign Policy Studies*, February 2020, <https://edam.org.tr/en/evolutionofviolentextremistandterroristthreatsonsocialweb/>.
- Kochis, Daniel, and Luke Coffey. "NATO's Role in Pandemic Response", *The Heritage Foundation*, Issue Brief No. 5068, 5 May 2020.
- Koehler, Daniel. "RightWing Extremism and Terrorism in Europe: Current Developments and Issues for the Future", *PRISM*, Vol. 6, Issue 2, 2016.
- Koeze, Ella, and Nathaniel Popper. "The Virus Change the Way We Internet", *The New York Times*, 7 April 2020, <https://www.nytimes.com/interactive/2020/04/07/technology/coronavirusinternetuse.html>.
- McInnes, Collin. "Health" in Paul D. Williams (ed.), *Security: An Introduction*, London: Routledge, 2008, pp. 278279.
- "Member States Concerned by the Growing and increasingly Transnational Threat of Extreme Rightwing Terrorism", *United Nations Security Council, CounterTerrorism Committee Executive Directorate (CTED)*, April 2020, https://www.un.org/sc/ctc/wp-content/uploads/2020/04/CTED_Trends_Alert_Extreme_Right-wing_Terrorism.pdf.
- "National Security Strategy of the United States of America", The White House, December 2017.
- NATO. "Active Engagement, Modern Defence: Strategic Concept for the Members of the North Atlantic Treaty Organisation," *North Atlantic Treaty Organization*, 19 November 2010, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm.
- "NATO Prague Summit Declaration – Press Release", *NATO*, 21 November 2002, <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02127e.htm>.
- "NATO's policy guidelines on counterterrorism", *NATO*, 24 May 2012, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87905.html.
- "NATO's Purpose", *NATO*, 18 April 2018, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_68144.htm.
- Osborne, Simon. "Far left extremists urge riots, looting and violent uprising amid coronavirus chaos", *Express*, 19 March 2020, <https://www.express.co.uk/news/world/1257518/coronavirusgermany-farleftextremistsriotlootingviolence>.

- Perrigo, Billy. "White Supremacist Groups are Recruiting with Help from Coronavirus and a Popular Messaging App", *Time*, 8 April 2020, <https://time.com/5817665/coronavirusconspiracytheorieswhite-supremacistgroups/>.
- Perry, Tom, and Laila Bassam. "Hezbollah deploys medics, hospitals against coronavirus in Lebanon", *Reuters*, 26 March 2020, <https://www.reuters.com/article/ushealthcoronavirushezbollah/hezbollahdeploysmedichospitalsagainstcoronavirusinlebanonidUSKB-N21C3R7>.
- Piazza, J. A. "Draining the Swamp: Democracy Promotion, State Failure, and Terrorism in 19 Middle Eastern Countries", *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol. 30, Issue 6, 2007, pp. 521539.
- Pinto, Violet N. "Bioterrorism: Health sector alertness", *Journal of Natural Science, Biology and Medicine*, Vol. 4, Issue 1, January 2013.
- Rotberg, Robert I. "Failed States in a World of Terror", *Foreign Affairs*, Vol. 81, Issue 4, JulyAugust 2002.
- Shinkman, Paul D. "Aircraft Carrier Directed to Port Amid Spike in Coronavirus Cases", *US News*, 26 March 2020, <https://www.usnews.com/news/nationalnews/articles/20200326/usaircraft-carrierdirectedtoportamidspikeincoronaviruscases>; "Coronavirus: 668 infected on French aircraft carrier Charles de Gaulle", *BBC*, 16 April 2020, <https://www.bbc.com/news/world-europe52308073>.
- "The Impact of Social Distancing on Engagement with Violent Extremist Content Online in the United States", *Moonshot CVE*, 14 April 2020, <http://moonshotcve.com/socialdistancingwhite-supremacy/>.
- Tikuisis, Peter. "On the relationship between weak states and terrorism", *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, Vol. 1, Issue 1, January 2009, pp. 6679.
- United Nations Development Programme (UNDP), *Human Development Report 1993*, New York: Oxford University Press, 1993.
- Van der Veer, Renske. "Terrorism in the Age of Technology", *Clingendael: Netherlands Institute of International Relations*, 4 December 2019, <https://www.clingendael.org/pub/2019/strategicmonitor20192020/terrorismintheageoftechnology/>.

- Walker, Hunter, and Jana Winter. "Federal law enforcement document reveals white supremacists discussed using coronavirus as a bioweapon", *MSN News*, 22 March 2020, <https://www.msn.com/enus/news/us/federallawenforcementdocumentrevealswhitesupremacistsdiscussedusingcoronavirusasabioweapon/arBB11vT0H>.
- Walker, Hunter, and Jana Winter. "Federal law enforcement document reveals White supremacists discussed using coronavirus as a weapon", *Yahoo News*, 22 March 2020, <https://news.yahoo.com/feder-allawenforcementdocumentrevealswhitesupremacistsdiscussedusingcoronavirusasabioweapon212031308.html>.
- "Warsaw Summit Communiqué", *NATO*, 9 July 2016, para. 5 and 87, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm.
- Werleman, CJ. "The coronavirus pandemic is a rallying cry for farright bigots", *TRT World*, 2 April 2020, <https://www.trtworld.com/opinion/thecoronaviruspandemicisarallyingcryforfarrightbigots35053>.
- Wilson, Jason. "Disinformation and blame: how America's far right is capitalizing on coronavirus", *Guardian*, 19 March 2020, <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/19/america-farright-coronavirus-outbreak-trump-alex-jones>.
- Wolfers, Arnold. *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*, Baltimore: John Hopkins University Press, 1962.
- Zandee, Dick, et al. "Defence and Covid19: Why budget cuts should be off the table", *Clingendael: Netherlands Institute of International Relations*, April 2020.

DİSİPLİNLERARASI SOSYAL AĞ ÇALIŞMALARI

Editör: Dr. Öğr. Üyesi Nihal Acar

Disiplinlerarası Sosyal Ağ Çalışmaları

Editör: Dr. Öğr. Üyesi Nihal Acar

Yayın No.: 5149
Beşeri Bilimler No.: 551
ISBN: 978-625-397-903-4
E-ISBN: 978-625-397-904-1
Basım Sayısı: 1. Basım, Kasım 2023

© Copyright 2023, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Mine Metin -mine@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Acar, Nihal.

Disiplinlerarası Sosyal Ağ Çalışmaları / Editör: Dr. Öğr. Üyesi Nihal Acar

1. Basım, VIII + 154 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-397-903-4

E-ISBN: 978-625-397-904-1

1. Disiplinlerarası 2. Sosyal Ağ 3. Çalışma

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezh, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iii
BÖLÜM YAZARLARI	vii

GASTRONOMİ, İLETİŞİM VE SOSYAL MEDYA	1
Özet	1
GİRİŞ	3
1. Yemek ve İletişim.....	4
2. Gastronomi Kavramı ve Tarihsel Süreç	5
3. İnternet ve Sosyal Ağlar-Sosyal Medya Kavramları ve Kullanım Oranları.8	
4. Gastronomi Alanında Sosyal Medyanın-Sosyal Ağların Önemi	14
5. Sosyal Ağlar-Sosyal Medyanın Gastronomi Kavramı Kapsamında Olumlu-Olumsuz Yönleri.....	16
6. Gastronomi Kavramı Çerçevesinde Kullanılan Sosyal Ağlar	17
SONUÇ.....	20
KAYNAKÇA.....	20

SOSYAL AĞLAR VE TOPLUM.....	29
Özet	29
GİRİŞ	31
1. Sosyal Ağların Toplumsal Etkileri.....	33
2. Sosyal Ağların Sosyokültürel Etkileri.....	36
3. Sosyal Ağların Siyasi Etkileri.....	41
4. Sosyal Ağların Ekonomik Etkileri	44
5. Sosyal Ağların Bilime Etkileri	46
SONUÇ.....	48
KAYNAKÇA.....	50

İŞLETMELER AÇISINDAN SOSYAL AĞ PAZARLAMASI	59
Özet	59
GİRİŞ	61
1. Sosyal Ağlar ve Türleri	63

2. Dijital İletişim ve Sosyal Ağlar	64
3. Sosyal Ağ Pazarlaması	66
3.1. Sosyal Ağ Pazarlama Stratejisinin Geliştirilmesi	66
3.1.1. Hedef Kitlenin Araştırılması	66
3.1.2. Kullanılacak Sosyal Medya Platformunun Belirlenmesi.....	67
3.1.3. Anahtar Performans Göstergelerinin Belirlenmesi	67
3.1.4. Rakiplerin Analizi.....	68
3.1.5. Eşsiz ve Bütünleştirici İçerik Oluşturma.....	69
3.1.6. İçerik Paylaşımını Planlama	69
3.2. Sosyal Ağ Pazarlamasında İzlenen Taktikler	70
3.3. Sosyal Ağ Pazarlamasının Avantajları.....	71
3.3.1. Marka İtibarı Oluşturma	71
3.3.2. Marka Farkındalığı ve Tanınırlığı Yaratma.....	71
3.3.3. Marka Topluluklarını Geliştirme.....	71
3.3.4. Marka Zekâsı Yaratma	72
3.3.5. Yeni Bir Pazarlama Kanalı Oluşturma	72
3.3.6. Doğrudan Müşteri İletişimi ve Bilgilendirme.....	73
3.3.7. Rekabet Katkısı.....	73
3.3.8. Maliyet Etkinliği.....	74
3.3.9. Müşteri Yönlendirme Yoluyla Satış Artırma Etkisi.....	74
3.3.10. Web Trafığı Oluşturma	75
3.3.11. Geri Bildirim Temelli Ürün Geliştirme	75
3.4. Sosyal Ağ Pazarlamasının Dezavantajları	76
3.4.1. Kamusal Eleştiriye Açık Olma Sorunu	76
3.4.2. Bilişim Güvenliği Sorunları	76
3.4.3. Özgün İçerik Üretebilme Sorunu.....	77
3.4.4. Sahte İçerik Üretimi ve Troller	77
3.4.5. Teknoloji Maliyetleri	78
3.4.6. Nitelikli İş Gücü Gerekisini.....	78
SONUÇ.....	79
KAYNAKÇA.....	80
SOSYAL AĞ PAZARLAMASININ KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	87
Özet.....	87
GİRİŞ.....	89

1. Sosyal Ağ Pazarlaması Tanımı	91
1.1. Sosyal Ağ Pazarlamasının Gelişimi	94
1.2. Sosyal Ağ Pazarlamasının Faydaları.....	96
1.3. Sosyal Ağ Pazarlamasının Zorlukları.....	99
2. Sosyal Ağ Pazarlamasının Uygulama Pratikleri	103
2.1. Sosyal Medya Profilleri Oluşturma ve Yönetme	104
2.2. Sosyal Medya İçeriği Geliştirme.....	104
2.3. Sosyal Medya Reklamcılığı Kullanmak.....	105
2.4. Sosyal Medya Pazarlamasının Başarısını Ölçmek.....	106
3. Sosyal Ağ Pazarlamasında Etik Unsurlar	107
3.1. Gizlilik.....	108
3.2. Veri Koruma	108
3.3. Spam	109
3.4. Trolleme	109
SONUÇ.....	111
KAYNAKÇA.....	112
TURİZMDE SOSYAL MEDYANIN YERİ VE ÖNEMİ	117
Özet.....	117
GİRİŞ	119
1. Turizm Kavramı ve Gelişimi	119
2. Turizmde Sosyal Medyanın Önemi.....	124
3. Turizmde Sosyal Medyanın Kullanımı	128
3.1. Turizmde Kullanılan Sosyal Medya Platformları	129
3.2. Sosyal Medyanın Turizmde Tüketici Davranışlarına Etkisi	131
3.3. Sosyal Medyanın Turizm Pazarlamasındaki Yeri	132
3.4. Sosyal Medyanın Seyahat Acentalarındaki Yeri.....	136
3.5. Turizmde Sosyal Medyanın Kullanımının Avantaj ve Dezavantajları	138
SONUÇ.....	144
KAYNAKÇA.....	145

BÖLÜM YAZARLARI

GASTRONOMİ, İLETİŞİM VE SOSYAL MEDYA

Meral Yılmaz

Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Turizm Fakültesi Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, meralyilmz@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6150-1640

SOSYAL AĞLAR VE TOPLUM

Mikail Batu

Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, mikailbatu@erbakan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6791-0098

İlkay Burak Taşkıran

Arş. Gör., İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, ilkayburak.taskiran@yeniyuzyil.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9520-9744

İŞLETMELER AÇISINDAN SOSYAL AĞ PAZARLAMASI

Selim Çam

Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Cumhuriyet Sosyal Bilimler MYO Büro Hizmetleri ve Sekreterlik Bölümü, scam@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6131-2871

SOSYAL AĞ PAZARLAMASININ KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Bekir Gökhan Doğan

Öğr. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, bgdogan@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7282-9959

TURİZMDE SOSYAL MEDYANIN YERİ VE ÖNEMİ

Evrin Yıldız

Öğr. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Turizm Fakültesi Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, yildizmd@yandex.com.tr, ORCID: 0000-0002-0407-8783

Neslihan Aybike Hökekleli

Öğr. Gör., Gaziantep Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu Yabancı Diller Bölümü, h.aybike@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-3900-3212

GASTRONOMİ, İLETİŞİM VE SOSYAL MEDYA

Meral Yılmaz

Özet

Gastronomi, bir ülkenin veya bölgenin yemek kültürünü, geleneklerini ve mutfak zenginliklerini inceleyen bir kavramdır. Bu alanda internet kullanımı, hem dünya genelinde hem de Türkiye’de hızla artmaktadır. Dünya genelinde gastronomi amaçlı internet kullanımı, özellikle sosyal medya platformlarının yaygınlaşmasıyla büyük bir ivme kazanmıştır. Bu anlamda yemek blogları ve ilgili internet siteleri önemli bir rol oynamaktadır. Günümüzde insanlar, yemek tariflerini ve fotoğraflarını paylaşmak, restoran tavsiyeleri sunmak, gastronomi hakkında bilgi alışverişinde bulunmak ve mutfak kültürlerini keşfetmek için aktif olarak Instagram, Facebook, Twitter ve YouTube gibi dijital platformları kullanmaktadır. Bu sitelerde, profesyonel aşçılar veya yemek tutkunları, mutfak becerilerini paylaşmakta ve geniş kitlelere ulaşmaktadır.

Bu bölümde iletişim, gastronomi ve sosyal medya kavramları tanımlanarak sosyal medyanın gastronomi alanında kullanımı açıklanmıştır.

SONUÇ

Sosyal ağların-medyanın gastronomi alanındaki etkisi giderek artmaya devam edecektir. İnsanlar, yemeklerin paylaşılabilir deneyimler olduğunu daha çok anlamaktadır ve bu deneyimleri dijital dünyada paylaşma aracı olarak sosyal ağları kullanmaya devam edeceklerdir. Bu bağlamda, sosyal ağlar gastronomiye katkı sağladıkları gibi aynı zamanda yeni trendleri şekillendirmekte ve yemek kültürünü evrimleştirmektedirler. Gastronomi ve sosyal medya arasındaki bu güçlü ilişki, lezzetleri, mutfak kültürünü ve yemek deneyimlerini daha da çeşitlendirmektedir. Bununla birlikte her dijital platformda olduğu gibi gerekli güvenlik önlemlerinin alınması ve amacını uygun kullanılması gerektiği unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Akar Şahinöz, S. (2020). Sosyal Medya ve Gastronomi (Bölüm 4). A. Akbaba ve N. Çetinkaya (Ed.),Gastronomi ve yiyecek tarihi içinde (ss: 234-256), Detay yayıncılık.
- Aktaş, F., Çetiner, H., Keskin, E. (2022). Gastronomi blogları ve tatma davranışı arasındaki ilişkinin analizi. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 873-886.
- App Annie. (2020). The State of Mobile 2020 Report. <https://www.appannie.com/en/go/state-of-mobile-2020/>
- Arman, A. ve Ak, S. (2021). Yemek, kültür ve turizm arasındaki ilişkiler (1. Bölüm). S. Şengül ve A. Kurnaz (Ed.), Gastronomi turizmi içinde (s. 1-24). Detay Yayıncılık.
- Bahar, E. (2016). İletişim (1. Bölüm). İletişim (2. Baskı) içinde. Detay Yayıncılık.
- Bağırhan Özşeker, D. (2016). Gastronomi kavramı: tanımı ve gelişimi (Kısım 1, bölüm 1). H. Kurgun ve D. Bağırhan Özşeker (Ed.), Gastronomi ve turizm içinde (s. 5-24). Detay Yayıncılık.

- Bernal-Jurado, E., Mozas-Moral, A., Fenrandez-Ucles, D. & Medina-Viruel, M.J. (2017). Explanatory factors for efficiency in the use of social networking sites—The case of organic food products. *Psychology & Marketing*, 34(12), 1119-1126.
- Brillat-Savarin, J.A. (2009). The physiology of taste meditations on transcendental gastronomy. F.K. Fisher (Ed.), Everymans Library (Bu kitap ilk olarak Fransa'da 1825 yılında basılmıştır).
- Blackley, S. and Reid, D. (2023) Perspective: Gastronomy. <https://ecampusontario.pressbooks.pub/foodstudies/chapter/gastronomy/#footnote-888-1>
- Bolton, R.N., Parasuraman, A., Hoefnagels, A., Kabadayi, S., Gruber, T., Loureiro, Y.K., Migchels, N. & Solnet, D. (2013). Understanding Gen Y and their use of social media: a review and research agenda. *Journal of Service Management* 24(3), 245-267.
- Boulos, M.N.K. & Wheelert, S., (2007). Blackwell Publishing Ltd The emerging Web 2.0 social software: an enabling suite of sociable technologies in health and health care education. *Health Information and Libraries Journal* 24, 2-23.
- Buhalis, D., & Law, R. (2008): Progress in information technology and tourism management: 20 years on and 10 years after the Internet. *The state of eTourism research, Tourism Management* 29(4), 609-623.
- Cabrera, V., & Gómez-Mena, E. (2017). Why instagram is so attractive for bar and restaurant customers? Application of the uses and gratifications theory. *E-Review of Tourism Research*, 15(4), 318–336.
- Cankül, D., Metin, M., Özvatan, D. (2018) Yiyecek içecek işletmeleri ve sosyal medya kullanımı. *Journal of Gastronomy, Hospitality, and Travel*. 1(1), 29-37.
- Charzynska, E., Sussman, S., Atroszko, P.A. (2021). Profiles of potential behavioral addictions' severity and their associations with gender, personality, and well-being: a person-centered approach. *Addict Behav* 119, 106941.
- Chau, M.M., Burgermaster, M., Mamykina, L. (2018) The use of social media in nutrition interventions for adolescents and young adults-A systematic review. *Int J Med Inform* 120, 77–91.

- Coates, A.E., Hardman, C.A., Halford, J.C.G., Christiansen, P., Boyland, E.J. (2019) The effect of influencer marketing of food and a “protective” advertising disclosure on children’s food intake. *Pediatr Obes* 14(10), e12540.
- Colatruglio, S. & Slater, J. (2014). Food Literacy: Bridging the Gap between Food, Nutrition and Well-Being, in D.F. Falkenberg, T.B. McMillen and L. Sims (Editors), *unstable well-being: Concepts, issues, and educational practices*, 37-55, Winnipeg, MB: ESWB Press.
- Covello, V., & Sandman, P. M. (2001). Risk communication: Evolution and revolution. In A. Wolbarst (Ed.), *Solutions to an Environment in Peril* (164-178). Baltimore: John Hopkins University Press.
- Çakmak, N. (2014). Portakal ağacının son meyvesi “Lokma”. Portakal Ağacı'nın son meyvesi ‘Lokma’ | Aktüel Haberleri (yenisafak.com)
- Deighton, J. A. & Kornfeld, L. (2009). Interactivity’s unanticipated consequences for marketers and marketing. *Journal of Interactive Marketing*, 23(1), 2-12.
- Dökmen, Ü. (2000). İletişim çalışmaları ve empati. Sistem Yayıncılık.
- Evans, R., (2014). The use of web 2.0 technologies in business, Lecture note, Cranfield University, Cranfield, United Kingdom.
- Food Blogger Pro. (2020). Food Blogging Industry Statistics and Trends (2020 Edition). <https://www.foodbloggerpro.com/food-blog-industry-stats/>
- Hegyes, É.G., Máté, B., Vafaei, S.A., Farkas, M.F. (2017). The role of social media in gastronomy industry. *Abstract* 11(3-4), 95-104.
- Hennig-Thurau, T. and Walsh, G. (2003). Electronic word-of-mouth: motives for and consequences of reading customer articulations on the internet. *Int J Electr Commer* 8(2), 51-74.
- Hudson, S. ve Thal, K. (2013), The Impact of Social Media on The Consumer Decision Process: Implications for Tourism Marketing, *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 30(1/2), 156-160.
- İnternet arşivi (2017). <http://www.internetarsivi.metu.edu.tr,2017>

- Instagram. (2020). #food on Instagram. <https://www.instagram.com/explore/tags/food/>
- İşeri Uzunoğlu, M. (2019). Bir iletişim aracı olarak yemek: acı çikolata (Kitap incelemesi: Laura Esquivel, Acı Çikolata (H. Mutlu, Çev.), İstanbul: Can Sanat Yayınları). *Sosyal Bilimler Dergisi* 4 (2), 225-228.
- Jaffe, J. A., & Gertler, M. (2006). Victual vicissitudes: Consumer des-killing and the (gendered) transformation of food systems. *Agriculture and Human Values*, 23(2), 143-162.
- Jansen, B.J., Zhang, M.M., Sobel, K., Chowdury, A. (2009) Twitter power: tweets as electronic word of mouth. *J Am Soc Inf Sci Technol* 60(11), 2169–2188.
- Glasson, C., Chapman, K., & James, E. (2011). Fruit and vegetables should be targeted separately in health promotion programmes: differences in consumption levels, barriers, knowledge and stages of readiness for change. *Public health nutrition*, 14(4), 694-701.
- Golub, B. & Jackson, M.O. (2020). Naïve Learning in Social Networks and the Wisdom of Crowds. *American Economic Journal Microeconomics*, 2(1), 112-149.
- Google Trends. (2020). Google Trends - Food Recipe Searches. <https://trends.google.com/trends/explore?q=food%20recipe&geo=US>
- Görkem, O. ve Sevim, B. (2011). Gastronomi turizmi ve Türkiye’de yükseköğretim düzeyinde mutfak eğitiminin genel görünümü, I. Uluslararası Turizm ve Otelcilik Sempozyumu, 29 Eylül-1 Ekim 2011, ss. 72-83.
- Gupta, P. (2016). Gastronomy on the Go: Food Blogging and the Mobile Internet in India. *Journal of South Asian Studies*, 39(3), 453-469.
- Gürsoy, D. (2014). Deniz Gürsoy’un gastronomi tarihi. Oğlak yayınları.
- Kaplan, A.M. and Haenlein, M. (2010): Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons* 53(1), 59-68.

- Karaca, O.B., Yıldırım, O. ve Çakıcı, C. (2015). Gastronomi turizminde otlar, ot yemekleri ve sağlıkla ilişkisi üzerine bir değerlendirme. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies* 3(3), 27-42.
- Kavanaugh, A., Carroll, J.M., Rosson, M.B., Zin, T.T., Reese, D.D. (2005) Community networks: where ofine communities meet online. *J Comput-Mediat Commun.*
- Khajeheian, D., Colabi, A., Shah, N.A.K., Radzi, C.B.W.M., Jenatabadi, H. (2018). Effect of social media on child obesity: application of structural equation modeling with the taguchi method. *Int J Environ Res Public Health* 15(7), 1343.
- Kirtis, A.K. and Karahan, F. (2011): to be or not to be in social media arena as the most cost efficient marketing strategy after the global recession, 7th International Strategic Management Conference, Procedia Social and Behavioral Sciences, pp. 260-268.
- Kivela, J. and Crotts, J.C. (2006). Tourism and gastronomy: gastronomy's influence on how tourists experience a destination. *Journal of Hospitality & Tourism Research* 30(3), 354-377.
- Lang, T., & Caraher, M. (2001). Is there a culinary skills transition? Data and debate from the UK about changes in cooking culture. *Journal of the HEA*, 8(2), 2-14.
- Lee, M., Lowry, L.L., & Delconte, J.D. (2015). Social media in tourism research: A literature Review. *Tourism Travel and Research Association: Advancing Tourism Research Globally.* 21.
- Li, J.S., Barnett, T.A., Goodman, E., Wasserman, R.C., Kemper, A.R. (2013) Approaches to the prevention and management of childhood obesity: the role of social networks and the use of social media and related electronic technologies: a scientific statement from the American heart association. *Circulation* 127(2), 260-267.
- Lofgren, J. (2013). Food Blogging and Foodrelated Media Convergence, *M/C Journal*, Vol. 16, No. 3.
- Lovelock and Wirtz (2007): *Services Marketing: People, Technology, Strategy*, 6th edition, Pearson: New Jerse.
- Marshall, D. (2012). *The Social Media Marketing Book*. O'Reilly Media, Inc.

- Mangold, W.G. and Faulds, D.J. (2009). Social media: The new hybrid element of the promotion mix. *Bus Horizons* 52(4), 357–365.
- Mayfield, A. (2008). What is Social Media? Retrieved from: http://www.crossing.com/uk/sites/default/files_uk/insight_pdf_files/What%20is%20Social%20Media_iCrossing_ebook.pdf
- Mısırlı, İ. (2016). İletişimle ilgili genel kavramlar (1. Bölüm). *Genel ve Teknik İletişim (8. Baskı) içinde*. Detay Yayıncılık.
- Mostafa, M.M. (2019). Clustering halal food consumers: a Twitter sentiment analysis. *Int J Market Res* 61(3), 320–337.
- Neuhofer, B., Buhalis, D., and Ladkin, A. (2013): Experiences, co-creation and technology: A conceptual approach to enhance tourism experiences', *Tourism and global change: On the edge of something big*. CAUTHE 2013 Conference Proceedings, 546-555.
- Nour, M. M., Rouf, A. S., & Allman-Farinelli, M. (2018). Exploring young adult perspectives on the use of gamification and social media in a smartphone platform for improving vegetable intake. *Appetite*, 120, 547-556.
- OpenTable. (2020). OpenTable User Stats. <https://www.opentable.com/about/stats>
- Poulain, J.P. (2002). *Sociologies de l'alimentation*. Presses Universitaires de France.
- Rimjhim, N.C., Chandra, J., Dandapat, S.K. (2020) Understanding the impact of geographical distance on online discussions. *IEEE Trans Comput Soc Syst* 7(4), 858–872.
- Rodríguez, O.S., Chaisatit, N. and Hernández, A.D.C.B (2015): Marketing through Social Networks in Touristic and Gastronomy Industry in Manzanillo, Colima, México', *Global Review of Research in Tourism, Hospitality and Leisure Management (GRRTHLM) An Online International Research Journal*, 1(1): 268-274.
- Rollin, F., Kennedy, J., & Wills, J. (2011). Consumers and new food technologies. *Trends in Food Science & Technology*, 22(2-3), 99-111.

- Rutsaerta, P., Reganb, A., Pieniaka, Z., McConnonb, A., Moss, A., Wallb, P. and Verbeke, W. (2013). The use of social media in food risk and benefit communication. *Trends in Food Science & Technology* 30, 84-91.
- Rutsaert, P., Pieniak, Z., Regan, Á., McConnon, Á., Kuttschreuter, M., Lores, M. & Verbeke, W. (2014). Social media as a useful tool in food risk and benefit communication? A strategic orientation approach. *Food Policy*, 46, 84-93.
- Ryan, D. (2014): Understanding digital marketing: marketing strategies for engaging the digital generation, 3rd edn. London:Kogan Page.
- OECD (2017) Obesity Update. <https://www.oecd.org/els/health-systems/Obesity-Update-2017.pdf>.
- Oktay, S. (2018). Gastronomi bilimi (1. Bölüm). *Gastronomi bilimine giriş* içinde. DER Yayınları.
- O'Reilly, T. (2005). What is web 2.0. <http://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html>
- Özbay, G. (2019). Düünden bugüne gastronomi (Bölüm 1). M. Sarıışık (Ed.), *Gastronomi bilimi içinde* (ss. 1-40). Deyay yayıncılık.
- Özdemir, N. (2005). Türk eğlence kültürü. Akçay yayınları.
- Öztürk, B. ve Güven, S. (2020). Gastronomi ile ilgili genel kavramlar (1. Bölüm). A. Akbaba ve N. Çetinkaya (Ed.), *Gastronomi ve yiyecek tarihi içinde* (s. 1-30). Detay Yayıncılık.
- Santich, B. (2004). The study of gastronomy and its relevance to hospitality education and training. *Hospitality Management* 23,15-24.
- Sloan, S., Bodey, K., Gyrd-Jones, R. (2015) Knowledge sharing in online brand communities. *Qual Mark Res* 18(3), 320-345.
- So, K.F., King, C. and Sparks, B. (2012): Consumer engagement with tourism brands: scale development and validation. *Journal of Hospitality and Tourism Research* 38(3), 304-329.
- Stajcic, N. (2013). Understanding Culture: Food as a Means of Communication. *Hemispheres* 28, 5-14.
- Statista.com -digital population worldwide- (2023). <https://www.statista.com/statistics/617136/digital-population-worldwide/>

- Statista.com - global-social-networks - (2023). <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-sers/>
- Steils, N. And Obaidalahe, Z. (2020). Food Literacy Co-construction and Distortion on Social Media. *Food Policy* 95, 101932.
- Stevens, T.M., Aerts, N., Termeer, C.J.A.M. and Dewulf, A. (2018). Social media hypes about agro-food issues: Activism, scandals and conflicts, *Food Policy*, 79, 23-34.
- Teichert, T., Rezaei, S., Correa, J.C. (2020). Customers' experiences of fast food delivery services: uncovering the semantic core benefits, actual and augmented product by text mining. *Br Food J* 122(11), 3513–3528.
- Tez, Z. (2015). *Lezzetin tarihi: Geçmişten bugüne yiyecek içecek ve keyif vericiler*. Hayykitap (3. baskı).
- Ventola, C. L. (2014). Social Media and Health Care Professionals: Benefits, Risks, and Best Practices. *Pharmacy and Therapeutics*, 39(7), 491–520.
- Vivek, S.D., Beatty, S.E. and Morgan, R.M. (2012): Consumer engagement: exploring consumer relationships beyond purchase. *Journal of Marketing Theory and Practice* 20(2), 122-146.
- We are Social: <https://www.guvenliweb.org.tr/dokuman-detay/we-a-re-social-subat-2023-turkiye-rapor>.
- Whiting, A. and Williams, D. (2013). Why people use social media: a uses and gratifications approach. *Qual Mark Res* 16(4), 362–369.
- Xiao, N., & Benbasat, I. (2019). Social media engagement with restaurant brands: analysis of facebook activities and user comments. *Journal of Hospitality Marketing & Management* 28(8), 879–903.
- Yelp. (2020). Yelp Factsheet. <https://www.yelp-press.com/company/fast-facts/default.aspx>
- Zinko, R., Furner, C.P., de Burgh-Woodman, H., Johnson, P., Sluhan, A. (2021). The addition of images to eWOM in the travel industry: an examination of hotels, cruise ships and fast food reviews. *J Theor Appl Electron Commer Res* 16(3), 525–541.

Živković, R., Gajić, J. and Brdar, I. (2014): The impact of social media on tourism, Impact of Internet on business activities in Serbia and worldwide - E-business in tourism and hospitality industry, Proceedings, pp. 758-761.

SOSYAL AĞLAR VE TOPLUM

Mikail Batu
İlkay Burak Taşkıran

Özet

20. yüzyılda internetin ve teknolojik cihazların yaygınlaşması, iletişim dünyasında büyük çaplı gelişmeler sağlamıştır. Özellikle çevrim içi sosyal ağ platformlarının yaygın bir şekilde kullanılması, modern yaşamın her yönüne nüfuz ederek günlük hayatın ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. Akıllı teknolojik cihazların erişilebilirliğinin ve işlevselliğinin artmasıyla çeşitlenen sosyal ağ siteleri, hayatın farklı alanlarında birçok etkiyi ortaya çıkartarak bireysel ilişkiler ve toplumlar üzerinde değişimlere neden olmuştur. Bu bağlamda sosyal ağların bireysel yaşamı, günlük hayatı, kişilerarası iletişimi, kültürleri ve kültürlerarası iletişimi etkileyebildiği gibi hayatın ekonomik, siyasal ve bilimsel alanlarında da değişimler yarattığı söylenebilir. Çevrim içi sosyal ağların topluma yönelik etkilerinden ve yararlık üzerinde yarattığı değişimlerden yola çıkan bu çalışma, kavramsal bir nitelik taşımaktadır. Çalışmada çevrim içi sosyal ağ platformlarının toplumsal, sosyokültürel, siyasal, ekonomik ve bilimsel etkileri disiplinler arası bir yaklaşım ile irdelenmiştir. Bununla birlikte sosyal ağların birey ve toplum üzerindeki olumlu ve olumsuz yönleri de her bir alan için ayrı ayrı değerlendirilmiş ve geniş bir bakış açısı sunulmuştur. Bu çalışma ile sosyal ağlar üzerine yapılacak sonraki çalışmalara ışık tutulması ve literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır.

rüttükleri görülmektedir. Ek olarak belli bir fikir çerçevesinde bir araya gelebilen insanların organize olması da yine bu ağlar aracılığı ile kolaylaşmıştır. Bu durumu Arap Baharında görmek mümkün olmuştur. Bu süreçte insanların organize olabilmeleri yanında sayısız yalan haber de yayılmış ve bilgi karmaşası yanında etkinlik içerisinde de siyasi ve sosyal sorunlar çıkabilmiştir. Özellikle birey ve toplumların, kullanırken tüm bilgi ve görüşlerini paylaştıkları diğer bir ifade ile dijital davranışlarını sergiledikleri sosyal ağlar, başta psikologlar ve sosyologlar olmak üzere tüm sosyal bilimciler için bir laboratuvar ortamı hâline gelmiştir. İnsan davranışlarını gözlemek, değerlendirmek ve çıkarımlarda bulunmak için kullanılacak sosyal ağların önümüzdeki uzun yıllarda konuşulması ve dönüşerek metaverse dünyası üzerinden farklı uygulamalara evrilmesi mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akarsu, A. (2016). Sosyal medyanın toplum üzerindeki etkisi. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 10(9), 347-366.
- Alav, O. (2014) Sosyal medyanın birey ve toplumsal yapıya etkileri. *Elektronik Sosyal Bilgiler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 1-22.
- Amedie, J. (2015). The impact of social media on society. *Pop Culture Intersections*, 2, 1-19.
- Asur, S., & Huberman, B. A. (2010). Predicting the future with social media. *International Conference on Web Intelligence and Intelligent Agent Technology*, 492-499.
- Batu, Z., & Batu, M. (2021). *Nutrition and dietetics in new media*. Peter Lang.
- Barber, R. B. (2003). *Strong democracy participatory politics for a new age*. University of California Press.
- Bekdemir, Ü., & Tağrikulu, P. (2018). The academic and social effects of using social media on university students. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 316-348.

- Bell, D. (1976). The coming of the post-industrial society. *The Educational Forum*, 40(4), 574-579.
- Bhatti, A., Bano, T., & Rehman, S.-U. (2019). Social media and consumer satisfaction effect on consumer purchase intention with the moderating role of trust. *International Journal of Business Management*, 4(2), 131-141.
- Boroon, L., Abedin, B., & Erfani, E. (2021). The dark side of using online social networks: a review of individuals' negative experiences. *Journal of Global Information Management*, 29(6), 1-21.
- Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2008). Social network sites: definition, history and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 201-230.
- Brown, S. (2010). From VLEs to learning webs: the implication of web 2.0 for learning and teaching. *Interactive Learning Environments*, 18(1), 1-10.
- Castells, M. (2008). *Enformasyon çağı: ekonomi, toplum ve kültür ağ toplumunun yükselişi*. (E. Kılıç, Çev.; 2. Baskı). Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chaudhary, J. (2023). Impact of social media on youth: a review. *Journal of Emerging Technologies and Innovative Research*, 10(2), 19-22.
- Chen, G.-M. (2012). The impact of new media on intercultural communication in global context. *China Media Research*, 8(2), 1-10.
- Chen, H.-T., & Li, X. (2017). The contribution of mobile social media to social capital and psychological well-being: examining the role of communicative use, friending and self-disclosure. *Computers in Human Behavior*, 75, 958-965.
- Coons, S. (2012). Communication through social media: its potential and pitfalls. *Research Practitioner*, 13(2), 44-45.
- Coyle, C., & Vaughn, H. (2008). Social networking: communication revolution or evolution? *Bell Labs Technical Journal*, 13(2), 13-17.
- Çıldan, C., Ertemiz, M., Tumuçin, H. K., Küçük, E. ve Albayrak, D. (2012). Sosyal medyanın politik katılım ve hareketlerdeki rolü. *Akademik Bilişim Konferansı*, Uşak.

- Çüçen Öke, Y. (2018). Alternatif bir medya olarak sosyal medyanın yeni toplumsal hareketler üzerindeki etkisi. *Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergi*, 1(1), 52-61.
- Darı, A. B. (2018). Sosyal medya ve siyaset: Türkiye'deki siyasi partilerin sosyal medya kullanımı. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 1-10.
- Décieux, J. P., Heinen, A., & Willems, H. (2019). Social media and its role in friendship-driven interactions among young people: a mixed-methods study. *Young*, 27(1), 18-31.
- Dhir, A., Yossatorn, Y., Kaur, P., & Chen, S. (2018). Online social media fatigue and psychological wellbeing - a study of compulsive use, fear of missing out, fatigue, anxiety and depression. *International Journal of Information Management*, 40, 141-152.
- Dijkmans, C., Kerkhof, P., & Beukeboom, C. J. (2015). A stage to engage: social media use and corporate reputation. *Tourism Management*, 47, 58-67.
- Dilber, F. (2012). Siyasal katılımı kitle iletişim araçlarının seçmenler üzerine etkisi; karaman ili seçmenleri üzerine bir alan araştırması. *Humanities Sciences*, 7(3), 154-191.
- Dunu, I. V., & Uzochukwu, C. E. (2015). Social media: an effective tool for social mobilization in nigeria. *Journal Of Humanities And Social Science*, 20(4), 10-21.
- Elola, I., & Oskoz, A. (2008). Blogging: fostering intercultural competence development in foreign language and study abroad contexts. *Foreign Language Annals*, 41(3), 454-477.
- Fourie, I. (2012). Auditing social media: a governance and risk guide. *Online Information Review*, 36(3) 479-480.
- George, J. F., Gupta, M., Giordano, G., Mills, A. M., Tennant, V. M., & Lewis, C. C. (2018). The effects of communication media and culture on deception detection accuracy. *Management Information Systems*, 42(2), 551-575.
- Göker, G. (2015). İletişimin mcdonaldlaşması: sosyal medya üzerine bir inceleme. *Turkish Studies*, 10(2), 389-410.

- Harchekar, J. S. (2017). Impact of social media on society. *International Journal of Engineering Research & Technology*, 6(7), 382-384.
- Hoffman, D., & Fodor, M. (2010). Can you measure the roi of your social media marketing?. *MIT Sloan Management Review*, 52(1), 41-49.
- Hwang, Y. C., Yuan, S. T., & Weng, J. H. (2011). A study of the impacts of positive/negative feedback on collective wisdom - case study on social bookmarking sites. *Information Systems Frontiers*, 13(2), 265-279.
- Jeesmitha, P. S. (2019). The impact of social media. *International Journal of Scientific Research and Engineering Development*, 2(1), 229-235.
- Jiao, Y., Jo, M.-S., & Sarıgöllü, E. (2016). Social value and content value in social media: two paths to psychological well-being. *Journal of Organizational Computing and Electronic Commerce*, 27(1), 3-24.
- Joseph, S. (2011). Social media, human rights and political change. *Boston College International & Comparative Law Review*, 35, 145-188.
- Jurišová, E. (2013). The impact of social networking on business and business ethics. *Management Challenges in the 21st Century: Slovakia*, 403-411.
- Kakırman Yıldız, A. (2012). Sosyal paylaşım sitelerinin dijital yerlilerin bilgi edinme ve mahremiyet anlayışına etkisi. *Bilgi Dünyası*, 13(2), 529-542.
- Kapidzic, S. (2013). Narcissism as a predictor of motivations behind facebook profile picture selection. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 16(1), 14-19.
- Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2010). Users of the World, unite: the challenges and opportunities of social media. *Business Horizons*, 53(1), 59-68.
- Karagülle, A. E., & Çaycı, B. (2014). Ağ toplumunda sosyalleşme ve yabancılaşma. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 4(1), 1-9.

- Kent, M. L., & Taylor, M. (1998). Building dialogic relationships through the world wide web. *Public Relation Review*, 24(3), 321-334.
- Khalid, H. (2017). The effects of social networks on pakistani students. *Journal of Information Technology Software Engineering*, 7(3), 1-6.
- Khanam, A. (2022). The impact of social media on the academic performance of the students in india. *International Journal of Creative Research Thoughts*, 10(6), 350-359.
- Kim, A., Moravec, P. L., & Dennis, A. R. (2019). Combating fake news on social media with source ratings: the effects of user and expert reputation ratings. *Journal of Management Information Systems*, 36(3), 931-968.
- Koçgündüz, L. M. (2011). Ortadoğu'daki ayaklanmalarda bir katalizör olarak al jazeera ve mısır örneği. *Ortadoğu Analiz*, 3(29), 83-92.
- Kolhar, M., Kazi, R. N. A., & Alameen, A. (2021). Effect of social media use on learning, social interactions, and sleep duration among university students. *Saudi Journal of Biological Sciences*, 28(4), 2216-2222.
- Konuk, N. (2019). Sosyal medya kullanımının toplumsal etkileri. Z. Gölen & H. Babacan (Ed.), *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimlerde Akademik Çalışmalar* içinde (s.793-817). İvpe Yayınevi.
- Kuss, D. J., & Griffiths, M. D. (2011). Online social networking and addiction - a review of the psychological literature. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 8(9), 3528-3552.
- La Barbera, D., La Paglia, F., & Valsavoia, R. (2009). Social network and addiction. *Studies in Health Technology and Informatics*, 144, 33-36.
- Leong, L.-Y., Hew, T.-S., Ooi, K.-B., Lee, V.-H., & Hew, J.-J. (2019). A hybrid sem-neural network analysis of social media addiction. *Expert Systems with Applications*, 133, 296-316.
- Liu, Y., & Lopez, R. A. (2014). The impact of social media conversations on consumer brand choices. *Marketing Letters*, 27, 1-13.

- Lusk, B. (2010). Digital natives and social media behaviors: an overview. *The Prevention Researcher*, 17(5), 173-176.
- Lundmark, L., Oh, C., & Verhaal, J. (2017). A little birdie told me: social media, organizational legitimacy, and underpricing in initial public offerings. *Information Systems Frontiers*, 19(6), 1407-1422.
- Maraş, G. B., Batu, Z., & Batu, M. (2021). Personel measure recommendations in the covid-19 pandemic process and its reflections on the digital environment. Z. A. Şentürk ve Y. Kılıncarslan (Eds.), *Communication Studies during the Pandemic Period Interdisciplinary Approaches* içinde (s.111-132). Peter Lang.
- Melkevik, O., Haug, E., Rasmussen, M., Fismen, A. S., Wold, B., Borraccino, A., Sigmund, E., Balazsi, R., Bucksch, J., Inchley, J., de Matos, M. G., & Samdal, O. (2015). Are associations between electronic media use and bmi different across levels of physical activity?. *BMC Public Health*, 15(1), 497.
- Miller, D., Costa, E., Haynes, N., McDonald, T., Nicolescu, R., Sinnan, J., Spyer, J., Venkatraman, S., & Wang, X. (2016). Does social media make people happier?. *How the World Changed Social Media* içinde (s. 193-204). UCL Press.
- Muise, A., Christofides, E., & Desmarais, S. (2009). More information than you ever wanted: does facebook bring out the green-eyed monster of jealousy?. *Cyberpsychological Behavior*, 12(4), 441-444.
- Olan, F., Jayawickrama, U., Arakpogun, E. O., Suklan, J., & Liu, S. (2022). Fake news on social media: the impact on society. *Information Systems Frontiers*, 19, 1-16.
- Ostic, D., Qalati, S. A., Barbosa, B., Shah, S. M. M., Galvan Vela, E., Herzallah, A. M., & Liu, F. (2021). Effects of social media use on psychological well-being: a mediated model. *Frontiers in Psychology*, 12:678766.
- Özdemir, M., & Akar, F. (2011). Lise öğrencilerinin siber-zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 4(4), 605-626.

- Pantic, I. (2014). Online social networking and mental health. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 17(10), 652-657.
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants part 1. *On the Horizon*, 9(5), 1-6.
- Rieger, D., & Christoph, K. (2018). The daily dose of digital inspiration: a multi-method exploration of meaningful communication in social media. *New Media and Society*, 21(1), 97-118.
- Samuel, C. J., & Shamili, S. (2017). A study on impact of social media on education, business and society. *International Journal of Business and Management Invention*, Special Issue - National Conference on Emerging Trends And Innovations In Digital Marketing, 52-56.
- Sawyer, R., & Chen, G.-M. (2012). The impact of social media on intercultural adaptation. *Intercultural Communication Studies*, 21(2), 151-169.
- Schroeder, A., Minocha, S., & Schneider, C. (2010). Social software in higher education: the diversity of applications and their contributions to students' learning experiences. *Communications of the Association for Information Systems*, 26, 547-564.
- Shahjahan, A. T. M. (2014). Social media research and its effect on our society. *International Journal of Information and Communication Engineering*, 8(6), 2009-2013.
- Shirky, C. (2011). The political power of social media. *Foreign Affairs*, 90(1), 28-41.
- Siddiqui, S., & Singh, T. (2016). Social media its impact with positive and negative aspects. *International Journal of Computer Applications Technology and Research*, 5(2), 71-75.
- Sinanan, J. (2017). *Social media in trinidad*. UCL Press.
- Tandoc, E. C. Jr., Ferruci, P., & Duffy, M. (2015). Facebook use, envy, and depression among college students: is facebooking depressing?. *Computers in Human Behavior*, 43, 139-146.
- Tandoc, E. C., Lim, Z. W., & Ling, R. (2018). Defning "fake news." *Digital Journalism*, 6(2), 137-153.

- Taşkıran, İ. B. (2019). Kurumsal iletişim kapsamında gerçek zamanlı pazarlama: markaların logoları üzerinden covid-19'a yaklaşımı. *Sosyal Mucit Academic Review*, 2(1), 1-21.
- Tateno, M., Teo, A. R., Ukai, W., Kanazawa, J., Katsuki, R., Kubo, H., & Kubo, T. A. (2019). Internet addiction, smartphone addiction, and hikikomori trait in japanese young adult: social isolation and social network. *Frontiers in Psychiatry*, 10:455, 1-11.
- Taylan, H. H., & Arklan, Ü. (2008). Medya ve kültür: kültürün medya aracılığıyla küreselleşmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 85-97.
- Technorati. (2013). Digital influence report. <https://www.yumpu.com/en/document/view/16589898/technoratis-2013-digital-influence-report-technorati-media> adresinden 08.08.2023 tarihinde alınmıştır.
- Tiggeman, M., & Slater, A. (2013). NetGirls: The internet, facebook and body image concern in adolescent girls. *International Journal of Eating Disorders*, 46(6): 630–6333.
- Trusov, M., Bucklin, R. E., & Pauwels, K. (2009). Effects of word-of-mouth versus traditional marketing: findings from an internet social networking site. *Journal of Marketing*, 73(5), 90-102.
- Tucker, J. H. (2010). Status update: “I’m so glamorous”. a study of facebook users shows how narcissism and low self-esteem can be interrelated. *Scientific American*, 303(5), 32-32.
- Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2019). Media use is linked to lower psychological well-being: evidence from three datasets. *Psychiatric Quarterly*, 90(2), 311-331.
- Uddin, K., Huda, N., Ali, J., Shabub & Bhuiyan, A. B. (2022). Impact of social media on students' academic performance: a case study of islamic university, bangladesh. *American Economic & Social Review*, 10(1), 1-10.
- Ünal, Ş., & Koçak, H. (2023). Dijital kültürün gündelik yaşama etkileri ve kuşaklar arası karşılaştırmaya yönelik sosyolojik bir analiz. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 9(60), 2120-2128.

- Vallor, S. (2010). Social networking technology and the virtues. *Ethics and Information Technology*, 12, 157-170.
- Vosoughi, S., Roy, D., & Aral, S. (2018). The spread of true and false news online. *Science*, 359(6380), 1146-1151.
- Weimann, G. (2008). The psychology of mass-mediated terrorism. *American Behavioral Scientist*, 52(1), 69-86.
- Whaite, E. O., Shensa, A., Sidani, J. E., Colditz, J. B., & Primack, B. A. (2018). Social media use, personality characteristics, and social isolation among young adults in the united states. *Personality and Individual Differences*, 124, 45-50.
- Wheeler, A., Yeomans, P., & Wheeler, D. (2008). The good, the bad and the wiki: evaluating student-generated content for collaborative learning. *British Journal of Educational Technology*, 39(6), 987-995.
- Zaru, A. J. (2016). Effect of social media on society. *International Journal of New Technology and Research*, 2(11), 39-44.

İŞLETMELER AÇISINDAN SOSYAL AĞ PAZARLAMASI

Selim am

Özet

Bu bölümde, sosyal ağ pazarlaması kavramı ve işletmeler için önemi tartışılmaktadır. Sosyal ağların, işletmeler için arzu edilen homojen bir pazar ortamı yaratmak için düşük maliyetli bir yöntem sağladığı vurgulanmaktadır. Sosyal ağların pazarlamada kullanılması, işletmelerin ortak algılara, eğitim seviyesine, yaşam tarzına, değerlere ve faaliyetlere dayalı olarak belirli sanal toplulukları hedeflemesine olanak tanır. Sosyal ağ pazarlamasının büyük ölçüde kullanıcı tarafından oluşturulan içeriğe dayandığı ve bunun da pazarlama çabalarının inandırıcılığını ve güvenilirliğini artırdığı, bu bölüm ile aktarılmaktadır. Bölümde, temel uygulama adımları ve işletmelere sunduğu avantaj ve dezavantajlar da dâhil olmak üzere literatür destekli sosyal ağ pazarlaması kavramını keşfetmek amaçlanmaktadır. Ayrıca sosyal medya siteleri, bloglar, mikrobloglar, wikiler, podcastler, resimler, videolar, derecelendirmeler ve sosyal imleme gibi sosyal ağlara ve türlerine genel bir bakış sunulmaktadır. Sosyal varlık/medya zenginliği ve kendini ifade etme/açıklık kriterlerine dayalı bir sosyal medya sınıflandırması hakkında bilgiler de yer almaktadır.

KAYNAKÇA

- Agag, G. & Eid, R. (2020). Which consumer feedback metrics are the most valuable in driving consumer expenditure in the tourism industries? A view from macroeconomic perspective. *Tourism Management*, 80, 104109. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2020.104109>
- AMA, 2017 -- <https://www.ama.org/the-definition-of-marketing-what-is-marketing/>
- Ampountolas, A., Shaw, G. & James, S. (2019). The role of social media as a distribution channel for promoting pricing strategies. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, 2(1), 75-91. <https://doi.org/10.1108/JHTI-07-2018-0040>
- Ashley, C. & Tuten, T. (2015). Creative strategies in social media marketing: an exploratory study of branded social content and consumer engagement. *Psychology & Marketing*, 32(1), 15-27. <https://doi.org/10.1002/mar.20761>
- Baber, R. & Baber, P. (2022). Influence of social media marketing efforts, e-reputation and destination image on intention to visit among tourists: Application of S-O-R model. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/JHTI-06-2022-0270>
- Baker, S. (2017). Identifying behaviors that generate positive interactions between science museums and people on Twitter. *Museum Management and Curatorship*, 32(2), 144-159. <https://doi.org/10.1080/09647775.2016.1264882>
- Bharathi, S., Kempe, D. & Salek, M. (2007). *Competitive influence maximization in social networks*. içinde X. Deng & F. C. Graham (Ed.), *Internet and Network Economics* (ss. 306-311). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-540-77105-0_31
- Bolotaeva, V. & Cata, T. (2011). Marketing opportunities with social networks. *Journal of Internet Social Networking and Virtual Communities*, 2011, 1-7.
- Borgatti, S. P. & Cross, R. (2003). A relational view of information seeking and learning in social networks. *Management Science*, 49(4), 432-445. <https://doi.org/10.1287/mnsc.49.4.432.14428>

- Bowman, N. D., Westerman, D. K. & Claus, C. J. (2012). How demanding is social media: Understanding social media diets as a function of perceived costs and benefits – A rational actor perspective. *Computers in Human Behavior*, 28(6), 2298-2305. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.06.037>
- Caldwell, T. (2011). Ethical hackers: Putting on the white hat. *Network Security*, 2011(7), 10-13. [https://doi.org/10.1016/S1353-4858\(11\)70075-7](https://doi.org/10.1016/S1353-4858(11)70075-7)
- Choi, J., Sung, Y. H. & Cho, C.-H. (2018). Public or private products? The impact of cause-related marketing and product conspicuity on consumer response on social networking sites. *Journal of Global Scholars of Marketing Science*, 28(4), 337-357. <https://doi.org/10.1080/21639159.2018.1509363>
- Dwyer, C., Hiltz, S. & Passerini, K. (2007). Trust and privacy concern within social networking sites: A comparison of Facebook and MySpace. *AMCIS 2007 proceedings*, 339.
- Dolega, L., Rowe, F. & Branagan, E. (2021). Going digital? The impact of social media marketing on retail website traffic, orders and sales. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 60, 102501. <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2021.102501>
- Fundin, A. P. & Bergman, B. L. S. (2003). Exploring the customer feedback process. *Measuring Business Excellence*, 7(2), 55-65. <https://doi.org/10.1108/13683040310477995>
- Ghahremani-Nahr, J. & Nozari, H. (2021). A Survey for Investigating Key Performance Indicators in Digital Marketing. *International Journal of Innovation in Marketing Elements*, 1(1), Article 1. <https://doi.org/10.59615/ijime.1.1.1>
- Goel, R., Singh, A. & Ghanbarnejad, F. (2019). Modeling Competitive Marketing Strategies in Social Networks. *Physica A: Statistical Mechanics and Its Applications*, 518, 50-70. <https://doi.org/10.1016/j.physa.2018.11.035>
- Goode, A. (2019). Digital identity: Solving the problem of trust. *Biometric Technology Today*, 2019(10), 5-8. [https://doi.org/10.1016/S0969-4765\(19\)30142-0](https://doi.org/10.1016/S0969-4765(19)30142-0)

- Goswami, S., Nandi, S. & Chatterjee, S. (2019). *Sentiment analysis based potential customer base identification in social media*. in J. K. Mandal, D. Sinha, ve J. P. Bandopadhyay (Ed.), *Contemporary Advances in Innovative and Applicable Information Technology* (ss. 237-243). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-13-1540-4_23
- Gu, L. & Wang, J. (2019). Is WeChat Social Technology Fitting to a WeChat Brand Group? *Issues in Information Systems*, 20(3), 158-164.
- Han, X., Wang, L. & Fan, W. (2023). Cost-effective social media influencer marketing. *INFORMS Journal on Computing*, 35(1), 138-157. <https://doi.org/10.1287/ijoc.2022.1246>
- Hoffman, D. L., Novak, T. P. & Venkatesh, A. (2004). Has the Internet become indispensable? *Communications of the ACM*, 47(7), 37-42. <https://doi.org/10.1145/1005817.1005818>
- Jager, W. (2000). *Modelling consumer behaviour* [Thesis fully internal (DIV)]. s.n.
- Kaplan, A. M. & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media. *Business Horizons*, 53(1), 59-68. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2009.09.003>
- Kim, A. J. & Ko, E. (2012). Do social media marketing activities enhance customer equity? An empirical study of luxury fashion brand. *Journal of Business Research*, 65(10), 1480-1486. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2011.10.014>
- Kimmel, A. J. & Kitchen, P. J. (2015). *WOM and social media: Pre-saging future directions for research and practice*. in *Word of Mouth and Social Media* (1st Edition). Routledge.
- Kırtış, A. K., ve Karahan, F. (2011). To Be or Not to Be in Social Media Arena as the Most Cost-Efficient Marketing Strategy after the Global Recession. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 24, 260-268. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.09.083>
- Li, Z., Xiang, L. & Ge, X. (2022). Age of Information Modeling and Optimization for Fast Information Dissemination in Vehicular Social Networks. *IEEE Transactions on Vehicular Technology*, 71(5), 5445-5459. <https://doi.org/10.1109/TVT.2022.3154766>

- Lin, K.-Y. & Lu, H.-P. (2011). Why people use social networking sites: An empirical study integrating network externalities and motivation theory. *Computers in Human Behavior*, 27(3), 1152-1161. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2010.12.009>
- Matthews, J. & Goerzen, M. (2019). Black hat trolling, white hat trolling, and hacking the attention landscape. companion proceedings of the 2019 *World Wide Web Conference*, 523-528. <https://doi.org/10.1145/3308560.3317598>
- McClintock, C. G. (1978). Social values: their definition, measurement and development. *Journal of Research & Development in Education*, 12(1), 121-137.
- Micu, A., Micu, A. E., Geru, M., & Lixandriou, R. C. (2017). Analyzing user sentiment in social media: implications for online marketing strategy. *Psychology & Marketing*, 34(12), 1094-1100. <https://doi.org/10.1002/mar.21049>
- Monica, B., & Balaş, R. (2014). Social media marketing to increase brand awareness. *Journal of Economics and Business Research*, 20(2), Article 2.
- Muñiz, A. M., & Schau, H. J. (2007). Vigilante marketing and consumer-created communications. *Journal of Advertising*, 36(3), 35-50.
- Murphy, J., Link, M. W., Childs, J. H., Tesfaye, C. L., Dean, E., Stern, M., Pasek, J., Cohen, J., Callegaro, M., & Harwood, P. (2014). Social media in public opinion research: executive summary of the AAPOR task force on emerging technologies in public opinion research. *Public Opinion Quarterly*, 78(4), 788-794. <https://doi.org/10.1093/poq/nfu053>
- Nolcheska, V. (2017). The influence of social networks on consumer behavior. *Cataloging-In-Publication Data*, 95.
- Pan, Z. (2010). Trust, influence, and convergence of behavior in social networks. *Mathematical Social Sciences*, 60(1), 69-78. <https://doi.org/10.1016/j.mathsocsci.2010.03.007>
- Pathak, X. & Pathak-Shelat, M. (2017). Sentiment analysis of virtual brand communities for effective tribal marketing. *Journal of Research in Interactive Marketing*, 11(1), 16-38. <https://doi.org/10.1108/JRIM-09-2015-0069>

- Pilgrim, K. & Bohnet-Joschko, S. (2022). Corporate social responsibility on twitter: a review of topics and digital communication strategies' success factors. *Sustainability*, 14(24), Article 24. <https://doi.org/10.3390/su142416769>
- Plessias, A. A., Nasiopoulos, D. K. & Giakomidou, D. S. (2017). *Modeling of market segmentation in social networks and media*. İçinde A. Kavoura, D. P. Sakas, & P. Tomaras (Ed.), *Strategic Innovative Marketing* (ss. 523-529). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-33865-1_63
- Rakshit, S., Islam, N., Mondal, S. & Paul, T. (2022). An integrated social network marketing metric for business-to-business SMEs. *Journal of Business Research*, 150, 73-88. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2022.06.006>
- Sayed, H., Dafoulas, G. A. & Saleeb, N. (2019). Social networking sites (sns) and digital communication across nations. *2019 14th International Conference on Computer Engineering and Systems (ICCES)*, 228-233. <https://doi.org/10.1109/ICCES48960.2019.9068167>
- Simerpreet, K. (2017). Social media marketing. *Asian Journal of Multi-dimensional Research (AJMR)*, 5(4), 6-12.
- Thelwall, M. (2009). *Social network sites: users and uses*. in *Advances in Computers* (C. 76, ss. 19-73). Elsevier. [https://doi.org/10.1016/S0065-2458\(09\)01002-X](https://doi.org/10.1016/S0065-2458(09)01002-X)
- Tomaiuolo, M., Lombardo, G., Mordonini, M., Cagnoni, S. & Poggi, A. (2020). A survey on troll detection. *Future Internet*, 12(2), Article 2. <https://doi.org/10.3390/fi12020031>
- Tuna, M. F., Kaynar, O. ve Akdoğan, M. Ş. (2021). Otellere ilişkin çevrimiçi geribildirimlerin makine öğrenmesi yöntemleriyle duygu analizi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 13(3), Article 3. <https://doi.org/10.20491/isarder.2021.1258>
- Tuna, M. F. (2022). *Contextualization of opinion mining as a consumer-oriented brand reputation management tool for the banking industry*. in *Digital Transformation and New Approaches in Trade, Economics, Finance and Banking*. Peter Lang.
- Tuten, T. L. & Solomon, M. R. (2017). *Social media marketing*. SAGE.

- Viñán-Ludeña, M. S. & de Campos, L. M. (2021). Analyzing tourist data on Twitter: A case study in the province of Granada at Spain. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, 5(2), 435-464. <https://doi.org/10.1108/JHTI-11-2020-0209>
- Wan, W. S., Dastane, D. O., Mohd Satar, N. S. & Ma'arif, M. Y. (2019). What WeChat can learn from WhatsApp? customer value proposition development for mobile social networking (msn) apps: a case study approach. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology*, 97(4). <https://papers.ssrn.com/abstract=3345134>
- Wang, H., Ko, E., Woodside, A. & Yu, J. (2021). SNS marketing activities as a sustainable competitive advantage and traditional market equity. *Journal of Business Research*, 130, 378-383. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.06.005>
- Wong, L.-H. & Looi, C.-K. (2010). Vocabulary learning by mobile-assisted authentic content creation and social meaning-making: Two case studies. *Journal of Computer Assisted Learning*, 26(5), 421-433. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2729.2010.00357.x>
- Xiong, F., Chapple, L. & Yin, H. (2018). The use of social media to detect corporate fraud: A case study approach. *Business Horizons*, 61(4), 623-633. <https://doi.org/10.1016/j.bus-hor.2018.04.002>

SOSYAL AĞ PAZARLAMASININ KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Bekir Gökhan Doğan

Özet

İnternetin hayatımıza girmesi ve özellikle web2.0 ile etkileşim olanaklarının artması ile tüm yaşam pratiklerinde değişimler ve gelişimler ardı ardına gelmeye başlamıştır. Çok kısa süre içinde dünya nüfusunun büyük kısmının interneti kullanmaya başlaması birçok alanda olduğu gibi pazarlama alanında da köklü değişimleri beraberinde getirmiştir. Yapılan çalışmalar internette geçirilen zamanın büyük kısmının sosyal medya platformları üzerinden yapıldığını göstermektedir. Etkin bir pazarlama faaliyeti yürütmek isteyen firmalar da bu büyük potansiyeli kullanarak işletme hedeflerini gerçekleştirme çabasına girmiştir. Sosyal ağ pazarlaması, geleneksel pazarlama faaliyetleri ile yürütülen fakat günümüzde geleneksel pazarlamanın önüne geçen bir alan hâlini almıştır. Küreselleşme, gelişen teknoloji ve değişen pazar yapıları bu alanda etkin olmayan firmaları rekabet dışında bırakacaktır. Bu yüzden sosyal ağ pazarlamasına yönelik çalışmalar ve çabalar pazarlama faaliyetlerinin en önemli aşamaları hâline gelmiştir. Bu çalışma ile alan hakkında genel bilgiler verilirken, sosyal ağ pazarlaması çalışmalarında dikkat edilmesi gereken önemli noktalara dikkat çekilmek istenmiştir. Çalışmada geniş bir literatür taraması neticesinde özellikle alana yönelik yapılmış ve uygulamaya dayalı akademik çalışmalardan faydalanılmıştır. Sosyal ağ pazarlamasına yönelik olarak yapılan çalışmada pazarlama alanının yanı sıra iletişim ve medya alanlarındaki çalışma

yönelik dikkat edilecek ilk adımlar vurgulanmıştır. Pazarlama faaliyetlerinin önemli bir kanadı hâline gelen sosyal ağ pazarlaması faaliyetleri, sürekli değişen ve gelişen internet ve sosyal medya platformlarının hızına da ayak uydurmalıdır. Çalışmada ismi geçen sosyal medya platformlarının bir kısmı hayatımızda daha fazla yer almaya başlarken bir kısmı ise kısa süre sonra hayatımızdan çıkma potansiyeline sahiptir. Çalışma da bu sebepten dolayı sosyal ağ pazarlaması faaliyetlerini genel bir bakış açısı ile ele almıştır. Bununla birlikte alanda akademik çalışma yapmak isteyen veya uygulama alanlarında faaliyet göstermek isteyen birey yahut firmalara temel bir başlangıç noktası olması hedeflenmiştir. Yapılan araştırmalar neticesinde sosyal ağ pazarlaması faaliyetlerinin aynı anda hem proaktif hem de reaktif özellikler taşıması gerekliliği de görülmüştür.

KAYNAKÇA

- AlSuwaidan, L. & Ykhlef, M. (2016). Toward information diffusion model for viral marketing in business. *Ijacs*, 2(7), 637-646.
- Bonneau, J. & Preibusch, S. (2010). The privacy jungle: on the market for data protection in social networks. *WEIS The Eighth Workshop on the Economics of Information Security*, 121-167.
- Brennan, L. & Previte, J., Fry, M. (2016). Social marketing's consumer myopia. *JSOCM*, 3(6), 219-239.
- Cho, E. & Son, J. (2019). The effect of social connectedness on consumer adoption of social commerce in apparel shopping. *Fash Text*, 1(6), 1-17.
- Ciocodeică, D. & Chivu, R., Popa, I., Mihălcescu, H., Orzan, G., Băjan, A. (2022). The degree of adoption of business intelligence in Romanian companies—the case of sentiment analysis as a marketing analytical tool. *Sustainability*, 14(7518), 1-20.
- Day, G. (2011). Closing the marketing capabilities gap. *Journal of marketing*, 4(75), 183-195.

- Fuciu, M. (2022). Social media profiling for the development of online marketing strategies. *Studies in Business and Economics*, 3(17), 80-89.
- Hafez, M. (2021). The impact of social media marketing activities on brand equity in the banking sector in Bangladesh: the mediating role of brand love and brand trust. *IJBM*, 7(39), 1353-1376.
- Hamouda, M. (2018). Understanding social media advertising effect on consumers' responses. *JEIM*, 3(31), 426-445.
- Heirati, N. & O'Cass, A., Ngo, L. (2013). The contingent value of marketing and social networking capabilities in firm performance. *Journal of Strategic Marketing*, 1(21), 82-98.
- Hopkins, C. & Ferrell, O., Ferrell, L., Hopkins, K. (2021). Changing perceptions of marketing ethics and social responsibility in principles of marketing. *Journal of Marketing Education*, 2(43), 244-259.
- Hutter, K. & Hautz, J., Dennhardt, S., Füller, J. (2013). The impact of user interactions in social media on brand awareness and purchase intention: the case of mini on Facebook. *Journal Of Product And Brand Management*, 5(6(22)), 342-351.
- Kayaduman, A. C. (2020). Sosyal medya trollerinin motivasyonu ve trolleme çeşitleri üzerine bir inceleme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (32), 1-14.
- Khoa, B. & Huynh, T. (2023). The influence of social media marketing activities on customer loyalty: a study of e-commerce industry. *10.5267/j.ijdns*, 1(7), 175-184.
- Koçak Alan, A., Tümer Kabadayı, E. ve Erişke, T. (2018). İletişimin yeni yüzü: dijital pazarlama ve sosyal medya pazarlaması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(66), 493-504.
- Kotler, P. & Armstrong, G. (2011). *Principles of marketing*. Prentice-Hall.
- Lu, Z. & Wen, Y., Cao, G. (2014). Information diffusion in mobile social networks: the speed perspective. *IEEE Conference on Computer Communications, 1932-1940*.

- Ma, H. & Yang, H., Lyu, M., King, I. (2008). Mining social networks using heat diffusion processes for marketing candidates selection. *Proceedings of the 17th ACM conference on Information and knowledge management*, 233-242.
- Musteen, M., Datta, D. & Butts, M. (2014). Do international networks and foreign market knowledge facilitate sme internationalization? Evidence from the Czech Republic. *Entrepreneurship Theory And Practice*, 4(38), 749-774.
- Muthumari, S. (2019). A study of viral marketing on social network in stream line business model of data mining in management. *AJCST*, S1(8), 84-86.
- OECD (2020), OECD Digital economy outlook 2020. Paris: *OECD Publishing*.
- OCED. (2023). https://www.oecd-ilibrary.org/sites/bb16704en/1/3/4/index.html?itemId=/content/publication/bb167041-en&_csp_=509e10cb8ea8559b6f9cc53015e8814d&itemIGO=oecd&itemContentType=book#figure-4-4
- Phelan, K. & Chen, H., Haney, M. (2013). “Like” and “check-in”: how hotels utilize Facebook as an effective marketing tool. *JHTT*, 2(4), 134-154.
- Piya, S. & Adhikari, B. (2023). Relationship between internet scrolling habit and social media marketing. *OCEM J. Mgt Tech. Soc. Sci.*, 2(2), 81-102.
- Pongratte, L. & Liu, J., Putri, M., Paulin, A. (2023). The effect of promotion via Tiktok live streaming on consumers’ buying interest in clothing products. *JSS*, 04(11), 333-347.
- Raji, R. Ra, Rashid, S. & Ishak, S. (2019). The mediating effect of brand image on the relationships between social media advertising content, sales promotion content and behaviuoral intention. *JRIM*, 3(13), 302-330.
- Şahinaslan, Ö., ve Şahinaslan, E., Borandağ, E., ve Can, E. (2010). Güvenlik tehdidi oluşturan spam saldırılarına karşı önlemler. *3. Ağ ve Bilgi Güvenliği Ulusal Sempozyumu Bildirileri*. https://www.emo.org.tr/ekler/eec3e866920d7ac_ek.pdf

- Tran, V. & Trang, H. (2018). Exploring the relationships among social benefits, online social networks dependency, satisfaction and youth's habit formation. *IJIS: Int. J. Inform. Inform. Systems.*, 2(1).
- Zaglia, M. (2013). Brand communities embedded in social networks. *Journal of Business Research*, 2(66), 216-223
- Wearesocial. (2023). <https://wearesocial.com/us/blog/2023/01/the-changing-world-of-digital-in-2023/>
- Zitkiene, R. & Gircys, V., Zitke, M., Bartuseviciene, I. (2021). Model of impact of social networks on internet marketing of enterprises. *SHS Web of Conf.*, 92(2): 09020, 1-9.

TURİZMDE SOSYAL MEDYANIN YERİ VE ÖNEMİ

Evrin Yıldız
Neslihan Aybike Hökeleklİ

Özet

Turizm ürünleri soyut nitelik taşımakta olup potansiyel turistler turistik bir ürünü satın almadan önce deneme fırsatına sahip değildir. Dolayısıyla turizm ürünlerini önceden değerlendirmek zordur. Sosyal medya platformları, daha önce bu ürünleri satın almış ve tecrübe etmiş olan diğer turistlerin yorum ve değerlendirmelerini içerdiğinden, turistler için önemli bir bilgi kaynağı olarak hizmet etmektedir. Konunun öneminden hareketle kitabın bu bölümünde nitel yöntemlerden kaynak taraması tekniği kullanılarak literatürdeki çalışmalar ve basılı kaynaklar incelenmiştir. Elde edilen bulgular değerlendirilerek öncelikle turizm kavramı işlenmiştir. Sonrasında sosyal medyanın turizm sektöründeki önemi ve kullanımı irdelenmiştir. Sonuç olarak sosyal medyanın turizmde özellikle pazarlama ve elektronik ağızdan ağıza iletişim açısından önemli bir araç olduğu söylenebilir. Bu kapsamda turistik talebi artırmak isteyen turizm işletmelerinin, sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanması ve yönetmesi gerektiği önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Acar, N. (2020). *Sosyal medya kullanım motivasyonlarında paradigma değişimi*. Zor, L. (ed.). Sanat ve iletişim araştırmaları. Ankara: Iksad Publications.
- Ahipaşaoğlu, H. S. ve Arıkan, İ. (2005). *Seyahat endüstrisi işletmeleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akoğlan Kozak, M. , Evren, S. ve Çakır, O. (2013). Tarihsel süreç içinde turizm paradigması. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24 (1) , 7-22 .
- Ampountolas, A. (2019). Peer-to-peer marketplaces: a study on consumer purchase behavior. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, 2(1), 37-54.
- Arsal, I. (2008). *The influence of electronic word of mouth in an online travel community on travel decisions: a case study* (Doctoral dissertation, Clemson University).
- Arslan, A., ve Şimşek, G. (2022). Unutulmaz turizm deneyimlerinin sosyal medya paylaşım davranışı ve genel memnuniyet aracılığıyla davranışsal niyetlere etkisi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 744-762.
- Aspasia, V., & Ourania, N. (2014). Social media adoption and managers' perceptions. *International Journal on Strategic Innovative Marketing*, 1(2), 61-63.
- Assenov, I., & Khurana, N. (2012, September). Social media marketing and the hospitality industry: Evidence from Thailand. In *The 2012 International Conference on Business and Management, Phuket-Thailand*, 252, 325-335.
- Auxier, B., & Anderson, M. (2021). Social media use in 2021. *Pew Research Center*, 1, 1-4.
- Ay, L. (2009). Bilgi teknolojisindeki gelişmelerin seyahat acentalarına yansımaları: Online seyahat acentacılığı. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9 (17). 117-136.
- Belber, B. G. ve Eker, S. (2022). Sosyal medyanın destinasyon tercihi-ne etkisi: Kapadokya örneği. *Yeni Medya*, (12), 205-233.

- Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO): www.e-unwto.org/loi/wtobarometereng.
- Blichfeldt, B. S., & Smed, K. M. (2015). 'Do it to Denmark' a case study on viral processes in marketing messages. *Journal of Vacation Marketing*, 21(3), 289-301.
- Buted, D. R., Gillespie, N. S., Conti, J. B., Delgado, B. A., Marasigan, R. M. P., Rubico, S. K. A., & Felicen, S. S. (2014). Effects of social media in the tourism industry of Batangas Province. *Asia Pacific Journal of Multidisciplinary Research*, 2(3), 123-131.
- Cerrahoğlu, S. (2021). Sosyal medya etkileşiminin turizm pazarlamasındaki rolünün değerlendirilmesi. *Turizm Ekonomi ve İşletme Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 21-44.
- Chan, N. L., & Guillet, B. D. (2011). Investigation of social media marketing: how does the hotel industry in Hong Kong perform in marketing on social media websites?. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 28(4), 345-368.
- Chu, S. C., Deng, T., & Cheng, H. (2020). The role of social media advertising in hospitality, tourism and travel: a literature review and research agenda. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 32(11), 3419-3438.
- Chu, S. C., Lien, C. H., & Cao, Y. (2019). Electronic word-of-mouth (eWOM) on WeChat: Examining the influence of sense of belonging, need for self-enhancement, and consumer engagement on Chinese travellers' eWOM. *International Journal of Advertising*, 38(1), 26-49.
- Civelek, M. ve Dalgın, T. (2013). Turizm pazarlamasında sosyal medya, turizm işletmeleri üzerine bir araştırma: Muğla örneği. 14. *Ulusal Turizm Kongresi*, 5(8).
- Dalgın, T. ve Oruç, M. (2015). Turistik tüketicilerin tercihlerinde sosyal medyanın etkisi: amasya ilindeki 4 yıldızlı bir konaklama işletmesinde uygulama. 16. *Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı* (164-180). Çanakkale: Detay yayıncılık.
- De Bruyn, A., & Lilien, G. L. (2008). A multi-stage model of word-of-mouth influence through viral marketing. *International Journal of Research in Marketing*, 25(3), 151-163.

- Demir, A. (2021). *Klasik ve çevrimiçi seyahat acentelerinin sundukları hizmetlerin müşteriler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Demirci, M. K. ve Aydemir, M. (2007). *İşletmelerin küreselleşme stratejileri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Dev, C. S. & Olsen, M. (2000). Marketing challenges for the next decade. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 42(1), 55-62.
- Dina, R., & Sabou, G. (2012). Influence of social media in choice of touristic destination. *Cactus Tourism Journal*, 3(2), 24-30.
- Doğan, S., & Eker, Ş. (2022). Geleneksel seyahat acentelerinin çevrim içi seyahat acentelerini tercihi üzerine bir araştırma. *Journal Of Recreation And Tourism Research*, 9(1), 16-32.
- Dwivedi, Y. K., Kelly, G., Janssen, M., Rana, N. P., Slade, E. L., & Clement, M. (2018). Social media: The good, the bad, and the ugly. *Information Systems Frontiers*, 20, 419-423.
- Edwards, S. M. (2011). A social media mindset. *Journal of interactive advertising*, 12(1), 1-3.
- Eralp, Z. (1983). *Genel turizm*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu.
- Erdoğan, E. (2011). *Ulusal çapta gds portalı yaratılması üzerine bir proje*. (Uzmanlık Tezi). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Eröz, S. S., ve Doğdubay, M. (2012). Turistik ürün tercihinde sosyal medyanın rolü ve etik ilişkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27(1), 133-157.
- Eryılmaz, B., & Zengin, B. (2014). Sosyal medyada konaklama işletmelerine yönelik tüketici yaklaşımları üzerine bir araştırma. *İşletme Bilimi Dergisi*, 2(1), 147-167.
- Fotis, J., Buhalis, D., & Rossides, N. (2012). Social media use and impact during the holiday travel planning process. In *Information and communication technologies in tourism 2012* (13-24). Springer, Vienna.

- George, R. (2021). *Marketing tourism and hospitality: Concepts and cases*. Springer Nature.
- Goeldner, C., Ritchie, J. & Brent, R. (2009). *Tourism: Principles, practices, philosophies*. Eleventh Edition. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Gök, B. (2022). *Turizmde bir dijital pazarlama aracı olarak sosyal medya*. Ed. Baş, M., Erdoğan Tarakçı, İ., ve Aslan, R. *Dijitalleşme içinde* (135-145). İstanbul: Efe Akademi Yayıncılık.
- Gretzel, U., & Yoo, K.-H. (2013). Premises and promises of social media marketing in tourism. In McCabe, S. (Ed.), *The Routledge Handbook of Tourism Marketing*, 491- 504. New York: Routledge.
- Güçlü, A., (2021). *Türkiye’de turizm politikaları kapsamında yerel yönetimlerin turizm sektörüne yönelik uygulamalarına turizm işletmelerinin bakış açısı: Alanya örneği*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Hamouda, M. (2018). Understanding social media advertising effect on consumers’ responses: An empirical investigation of tourism advertising on Facebook. *Journal of Enterprise Information Management*, 31(3), 426-445.
- Holloway, C., J. & Humphreys, C.(2012). *The business of tourism*. Ninth Edition, Pearson.
- Holloway, J. C. (1994). *The business of tourism*. Fourth Edition, London: Pitman Publishing.
- Hudson, S. (2014). *Challenges of tourism marketing in the digital, global economy*. In S. McCabe (Ed.), *The Routledge handbook of tourismmarketing* (pp. 475-490). London: Routledge
- Hudson, S., Roth, M. S., & Madden, T. J. (2012). *Customer communications management in the new digital era*. Center for marketing studies, Darla moore school of business, University of south Carolina, 21.
- Jansen, B. J., Zhang, M., Sobel, K., & Chowdury, A. (2009). Twitter power: Tweets as electronic word of mouth. *Journal of the American society for information science and technology*, 60(11), 2169-2188.

- Jin, M. L., Choi, Y., Lee, C. K., & Ahmad, M. S. (2020). Effects of place attachment and image on revisit intention in an ecotourism destination: Using an extended model of goal-directed behavior. *Sustainability*, 12(18), 7831.
- Johnson, J. Columbia Business School. <https://www8.gsb.columbia.edu/valueinvesting/sites/valueinvesting/files/pictures/BKNG.pdf>
- Jung, H., Lee, G., Hur, K., & Kim, T. T. (2018). Online travel information value and its influence on the continuance usage intention of social media. *Service Business*, 12, 85-120.
- Kang, M., & Schuett, M. A. (2013). Determinants of sharing travel experiences in social media. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 30(1-2), 93-107.
- Kaosiri, Y. N., Callarisa Fiol, L.J., Moliner Tena, M. Á., Rodríguez Artola, R. M. & Sanchez García, J. (2019), User-generated content sources in social media: a new approach to explore tourist satisfaction. *Journal of Travel Research*, 58(2), 253-265.
- Kervankıran, İ. (2011). *Afyonkarahisar ilinin başlıca doğal, tarihi ve kültürel kaynaklarının sürdürülebilir turizm açısından değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Keskinkılıç, M., Ağca, Y. ve Karaman, E. (2016). İnternet ve bilgi sistemleri kullanımının turizm dağıtım kanallarına etkisi üzerine bir uygulama. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 8(4), 445-472.
- Kiráľová, A., & Pavlíčka, A. (2015). Development of social media strategies in tourism destination. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 175, 358-366.
- Kotler, P., Kartajaya, H., & Setiawan, I. (2019). *Marketing 3.0: From products to customers to the human spirit*. Springer, Singapore.
- Kozak, N., Kozak, M. A., ve Kozak, M. (2014). *Genel turizm ilkeler kavramlar (12. Basım)*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kozinets, R. V., De Valck, K., Wojnicki, A. C., & Wilner, S. J. (2010). Networked narratives: Understanding word-of-mouth marketing in online communities. *Journal of Marketing*, 74(2), 71-89.

- Kracht, J., & Wang, Y. (2010). Examining the tourism distribution channel: evolution and transformation. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 22(5), 736-757.
- Law, R., Leung, K., & Wong, R. (2004). The impact of the Internet on travel agencies. *International journal of contemporary hospitality management*, 16(2), 100-107.
- Lee, H., Reid, E., & Kim, W. G. (2014). Understanding knowledge sharing in online travel communities: Antecedents and the moderating effects of interaction modes. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 38(2), 222-242.
- Leung, D., Law, R., Van Hoof, H., & Buhalis, D. (2013). Social media in tourism and hospitality: A literature review. *Journal of travel & tourism marketing*, 30(1-2), 3-22.
- Line, N. D., & Runyan, R. C. (2012). Hospitality marketing research: Recent trends and future directions. *International Journal of Hospitality Management*, 31(2), 477-488.
- Litvin, S. W., Goldsmith, R. E., & Pan, B. (2008). Electronic word-of-mouth in hospitality and tourism management. *Tourism management*, 29(3), 458-468.
- Litvin, S. W., Goldsmith, R. E., & Pan, B. (2018). A retrospective view of electronic word-of-mouth in hospitality and tourism management. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 30(1), 313-325.
- Liu, S. Q. (2005). A theoretic discussion of tourism e-commerce. In *Proceedings of the 7th international conference on Electronic commerce* (1-5).
- Maswera, T., Edwards, J., & Dawson, R. (2009). Recommendations for e-commerce systems in the tourism industry of sub-Saharan Africa. *Telematics and Informatics*, 26(1), 12-19.
- Milne, S., & Ateljevic, I. (2001). Tourism, economic development and the global-local nexus: Theory embracing complexity. *Tourism geographies*, 3(4), 369-393.
- Minazzi, R. (2015). *Social media marketing in tourism and hospitality*. Switzerland: Springer International Publishing.

- Morosan, C., T. Bowen, J., & Atwood, M. (2014). The evolution of marketing research. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 26(5), 706-726.
- Munar, A. M., & Jacobsen, J. K. S. (2014). Motivations for sharing tourism experiences through social media. *Tourism management*, 43, 46-54.
- National Academy of Sciences. (2008). Realizing the information future: The internet and beyond. <http://xerexes.nas.edu:70/1/nap/online/rtif>
- Nusair, K. (2020). Developing a comprehensive life cycle framework for social media research in hospitality and tourism: a bibliometric method 2002-2018. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 32(3), 1041-1066.
- Olalı, H., (1990). *Turizm politikası ve planlaması*, Ankara: İşletme Fakültesi Yayınları.
- Pan, B., MacLaurin, T., & Crofts, J. C. (2007). Travel blogs and the implications for destination marketing. *Journal of travel research*, 46(1), 35-45.
- Pourfakhimi, S., Duncan, T., & Coetzee, W. J. (2020). Electronic word of mouth in tourism and hospitality consumer behaviour: state of the art. *Tourism Review*, 75(4), 637-661.
- Qu, H., Kim, L. H., & Im, H. H. (2011). A model of destination branding: Integrating the concepts of the branding and destination image. *Tourism management*, 32(3), 465-476.
- Rathore, A. K., Ilavarasan, P. V., & Dwivedi, Y. K. (2016). Social media content and product co-creation: an emerging paradigm. *Journal of Enterprise Information Management*, 29(1), 7-18.
- Ružić, D. & Biloš, A. (2010). Social Media In Destination Marketing Organisations (DMOs). *New Trends in Tourism and Hospitality Management*, 20, 178-190.
- Sashi, C. M., Brynildsen, G., & Bilgihan, A. (2019). Social media, customer engagement and advocacy: An empirical investigation using Twitter data for quick service restaurants. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 31(3), 1247-1272.

- Sigala, M. (2016). *Social media and the co-creation of tourism experiences*. In Christou, E. (Ed.) *The handbook of managing and marketing tourism experiences* (85-111). Emerald Group Publishing Limited.
- Singh, S., & Srivastava, P. (2019). Social media for outbound leisure travel: a framework based on technology acceptance model (TAM). *Journal of Tourism Futures*, 5(1), 43-61.
- Sotiriadis, M. D., & Van Zyl, C. (2013). Electronic word-of-mouth and online reviews in tourism services: the use of twitter by tourists. *Electronic Commerce Research*, 13, 103-124.
- Sürücü, A. (2019). *Kent Markası Yönetimi Sürecinde Sosyal Medyanın Rolü: Instagram Özelinde İstanbul-Amsterdam Karşılaştırması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Swarbrooke, J. (2001). *Sustainable tourism management*. New York: CABI Publishing
- Tan, G. W. H., Lee, V. H., Hew, J. J., Ooi, K. B., & Wong, L. W. (2018). The interactive mobile social media advertising: an imminent approach to advertise tourism products and services?. *Telematics and Informatics*, 35(8), 2270-2288.
- Text100 Digital Index: Travel & Tourism study 2012, retrieved from www.text100.com
- Thakran, K., & Verma, R. (2013). The emergence of hybrid online distribution channels in travel, tourism and hospitality. *Cornell Hospitality Quarterly*, 54(3), 240-247.
- Tham, A., Mair, J., & Croy, G. (2020). Social media influence on tourists' destination choice: Importance of context. *Tourism Recreation Research*, 45(2), 161-175.
- Tuna, M., (2016). *Turizm konaklama ve seyahat işletmeciliği*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tussyadiah, I. P., Park, S., & Fesenmaier, D. R. (2011). Assessing the effectiveness of consumer narratives for destination marketing. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 35(1), 64-78.

- Tussyadiah, I. S. P., Kausar, D. R., & Soesilo, P. K. M. (2018). The effect of engagement in online social network on susceptibility to influence. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 42(2), 201–223.
- TÜİK: (<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turizm-Istatistikleri-I.-Ceyrek:-Ocak---Mart,-2023-49602>)
- Uygur, M. S. (2007). *Turizm Pazarlaması*. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Wang, S., Kirillova, K., & Lehto, X. (2017). Travelers' food experience sharing on social network sites. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 34(5), 680-693.
- We are Social: <https://www.guvenliweb.org.tr/dokuman-detay/we-are-social-subat-2023-turkiye-raporu>
- Xiang, Z., & Gretzel, U. (2010). Role of social media in online travel information search. *Tourism management*, 31(2), 179-188.
- Yıldız, Z., ve Kalağan, G. (2008). Alternatif turizm kavramı ve çevresel etkileri. *Yerel Siyaset Dergisi*, 35, 42-44.
- Yoo, K. H., & Gretzel, U. (2011). Influence of personality on travel-related consumer-generated media creation. *Computers in human behavior*, 27(2), 609-621.
- Yoo, M., Lee, S., & Bai, B. (2011). Hospitality marketing research from 2000 to 2009: topics, methods, and trends. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 23(4), 517-532.
- Yüksek, G. (2013). Bilgi teknolojilerinin gelişimi, seyahat işletmeleri ve küresel dağıtım sistemi örneği. *İnternet Uygulamaları ve Yönetimi Dergisi*, 4(1). 53-68.
- Zeithaml, V. A., Bitner, M. J., & Gremler, D. D. (2006). *Services marketing: Integrating customer focus across the firm*. McGraw-Hill/Irwin.
- Zeng, B. (2013). Social media in tourism. *Journal of Tourism & Hospitality*, 2(1), 1-2.
- Zhang, J., Wu, B., Morrison, A. M., Tseng, C., & Chen, Y. (2018). How country image affects tourists' destination evaluations: A moderated mediation approach. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 42(6), 904–930.
- Živković, R., Gajić, J., & Brdar, I. (2014). The impact of social media on tourism. *Singidunum Journal of Applied Sciences*, 758-761.

İLETİŞİM BİLİMLERİNDE SOSYAL AĞ ARAŞTIRMALARI

Editör: Dr. Öğr. Üyesi Nihal Acar

İletişim Bilimlerinde Sosyal Ağ Araştırmaları

Editör: Dr. Öğr. Üyesi Nihal Acar

Yayın No.: 5146
İletişim No.: 154
ISBN: 978-625-397-896-9
E-ISBN: 978-625-397-895-2
Basım Sayısı: 1. Basım, Kasım 2023

© Copyright 2023, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
SERTİFİKA NO.: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Mine Metin -mine@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Acar, Nihal

İletişim Bilimlerinde Sosyal Ağ Araştırmaları / Editör: Dr. Öğr. Üyesi Nihal Acar

1. Basım, VI + 108 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-397-896-9

E-ISBN: 978-625-397-895-2

1. İletişim Bilimleri 2. Sosyal Ağ 3. Araştırma

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iii
BÖLÜM YAZARLARI	v

SOSYAL AĞLAR VE YASAL DÜZENLEMELER	1
Özet	1
GİRİŞ	3
1. Hukuksal Açıdan Sosyal Medya	3
2. Hak ve Özgürlükler Kapsamında Sosyal Medya	5
3. Sosyal Medya ve Kişilik Haklarının Korunması	9
4. Sosyal Medya ve İfade Özgürlüğü	10
5. Sosyal Medya ve Kişisel Verilerin Korunması	11
6. Sosyal Medya Aracılığıyla İşlenen Suçlar	13
7. Sosyal Medya ve İş İlişkileri	15
8. Sosyal Medya ve Kamusal Alan	17
9. Toplum Sözleşmesi Bağlamında Sosyal Medya	19
SONUÇ	23
KAYNAKÇA	25

SOSYAL AĞ VE DİJİTALLEŞME ÜZERİNE FELSEFİ BİR	
ARAŞTIRMA	27
Özet	27
GİRİŞ	29
1. Dijitalleşme Terimi ve Getirdikleri	32
2. Platon'un Mağara Alegorisinden Dijital Tutsaklara	38
3. Dijital İletişimin İnsan Varoluşunu Dağıtan Doğası	42
4. Sosyal Ağlar ve Dijitalleşme Perspektifinden Eski ile Güncel Sorunların Durumu	46
5. Dijitalleşme: Çoklu Ortamlarda Her Şey Taklit Edilebilir	50
SONUÇ: ACI DENEYİMİ ÜZERİNDEN DİJİTAL	
ÇAĞ'IN BİR HARİTASINI ÇIKARMAK	53
KAYNAKÇA	56

YARATICILIĞIN YENİDEN TANIMLANMASI: SOSYAL MEDYA PLATFORMLARINDA YAPAY ZEKÂ DESTEKLİ İÇERİK ÜRETİMİ	63
Özet	63
GİRİŞ	65
1. Yapay Zekânın Kısa Tarihi	66
2. İçerik Oluşturmada Yapay Zekânın Rolü ve Boyutları.....	68
3. Yapay Zekâ Destekli Görsel İçerik Oluşturma.....	73
4. Yapay Zekâ Destekli Ses ve Müzik İçeriği Oluşturma.....	77
SONUÇ.....	82
KAYNAKÇA.....	83
SOSYAL AĞLARDA İÇERİK ÜRETİMİ.....	85
Özet	85
GİRİŞ	87
1. Dijital Dönüşüm ve İletişim	88
2. Kitle İletişimi ve Kitle İletişim Araçları	90
3. İnternet ve Web Teknolojileri.....	93
4. Sosyal Medya.....	95
5. Sosyal Medyada İçerik Üretimi	99
SONUÇ.....	104
KAYNAKÇA.....	105

BÖLÜM YAZARLARI

SOSYAL AĞLAR VE YASAL DÜZENLEMELER

Şebnem Özdemir

Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Medya ve İletişim Bölümü, sozdemir@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0421-0833

Banu Denizli Öztürk

Öğr. Gör. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, bozturk@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4429-4605

SOSYAL AĞ VE DİJİTALLEŞME ÜZERİNE FELSEFİ BİR ARAŞTIRMA

Ferdi Selim

Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, ferdiselim@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2576-4499

YARATICILIĞIN YENİDEN TANIMLANMASI: SOSYAL MEDYA PLATFORMLARINDA YAPAY ZEKÂ DESTEKLİ İÇERİK ÜRETİMİ

Özcan Batcı

Arş. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü, ozcanbatci@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0375-5612

Rümeysa Nalbant

İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Müzikoloji Bölümü, rumeysanalbant@gmail.com, ORCID: 0009-0000-1715-9980

SOSYAL AĞLARDA İÇERİK ÜRETİMİ

Selçuk Sağlam

Yapım ve Yayın Görevlisi Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, selcuk.saglam@trt.net.tr, ORCID: 0000-0002-8858-7779

Mikail Batu

Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, mikailbatu@erbakan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6791-0098

SOSYAL AĞLAR VE YASAL DÜZENLEMELER

Dr. Şebnem Özdemir
Dr. Banu Denizli Öztürk

Özet

Günümüzde internetin yaygınlaşması ile birlikte ortaya çıkan ve hemen her internet kullanıcısının az ya da çok içinde bulunduğu sosyal medya, insanları zaman ve mekâna bağlı kalmaksızın bir araya getiren ve sadece sosyalleşme değil öğrenme, eğlenme, tepki gösterme gibi pek çok işlevi olan bir araç hâline gelmiştir. Sosyal medyanın bir kamusal alan olup olmadığı uzun zamandır tartışılacağı bir konudur. Ancak genel kanının sosyal medyanın kamusal alanın bir uzantısı olarak kabul edilebileceği yönünde olduğunu söylemek yanlış olmaz. Sosyal medyanın kamusal alanın bir uzantısı olduğu kabulü ile kamusal alanda geçerli tüm hukuk kurallarının sosyal medyada da geçerli olduğunu söylemek prensipte doğru bir yaklaşım olacaktır. Bununla beraber internet teknolojilerinin hızlı ilerleyişi ve insanların medya tüketimlerindeki eğilimlerin ve davranış şekillerinin hızlı değişimi mevcut hukuksal düzenlemelerin zaman zaman bu hızın gerisinde kalmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle hukuksal düzenlemelerde değişim ve iyileştirme kaçınılmaz olmaktadır.

“Medeniyetin ilk şartı adalettir.”
Sigmund Freud

rini toplar ve saklar. Bu veriler, suçların önlenmesi, ifade özgürlüğünün korunması ve kişisel verilerin korunması gibi konular da devletler için önemli bir bilgi kaynağıdır. Bu nedenle, sosyal medya platformları ile devletler arasında iş birliği geliştirilerek, bu verilerin etkili bir şekilde kullanılması sağlanmalıdır.

Sosyal medya kullanıcıları için eğitim ve farkındalık çalışmaları yapılmalıdır. Sosyal medya kullanıcıları, sosyal medyanın riskleri ve sorumlulukları konusunda bilinçlendirilmelidir. Bu eğitimler, sosyal medya kullanıcılarının zararlı içeriklerden korunmasına ve sosyal medyayı sorumlu bir şekilde kullanmalarına yardımcı olacaktır.

Sosyal medyanın toplum üzerindeki etkilerini daha iyi anlamak amacıyla yapılacak araştırmalar desteklenmelidir. Bu araştırmalar, sosyal medyayı düzenleyen hukuki düzenlemelerin geliştirilmesine yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Antalya, O. G. (2017). *Medeni hukuk*. İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Aybay, A., & Aybay, R. (2002). *Hukuka giriş*. İstanbul: Aybay Yayınları.
- Carr, C., & Hayes, R. (2015). Social media: defining, developing and divining. *Atlantic Journal of Communication*, 23(1), 46-65.
- Çelik, N., Caniklioğlu, N., Canbolat, T. ve Özkaraca, E. (2022). *İş hukuku dersleri*. İstanbul: Beta.
- Gözler, K. (2013). *Hukuka giriş*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Habermas, J. (1962). *Strukturwandel der öffentlichkeit. untersuchungen zu einer kategorie der bürgerlichen gesellschaft (kamusallığın yapısal dönüşümü)*. Berlin: Luchterhand, Neuwied.
- Helvacı, S., ve Erlüle, F. (2016). *Medeni hukuk*. İstanbul: Legal Yayıncılık.

İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınların Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun. (2007).

Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! the challenges and opportunities of social media. *Business Horizons*, 53(1), 59-68.

Kazaz, M. ve Acar, N. (2021). *Oluşturma yöntemlerine göre yalan haberin incelenmesi: Twitter'da Covid-19. Covid-19 salgınında çok boyutlu etkiler.* (ed). Dr. Öğr. Üyesi Selin Karaköse. Ankara, Iksad Publications, Ankara.

Rousseau, J.-J. (2014). *Toplumsal sözleşme* (Çev: Cenap Karakaya). İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Russo, A., Watkins, J., Kelly, L., & Chan, S. (2010). Participatory communication with social media. *The Museum Journal*, 51(1), 21-31.

Sümer, H. H. (2022). *Hukuka giriş*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). Kanun no: 2709.

Türk Dil Kurumu. (TDK). *Güncel Türkçe* sözlük. sozluk.gov.tr/: <https://sozluk.gov.tr/>

Yargıtay (2023). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*: <https://www.yargitay.gov.tr/documents/AIHM.pdf>

www.kvkk.gov.tr

www.mevzuat.gov.tr

www.yargitay.gov.tr

SOSYAL AĞ VE DİJİTALLEŞME ÜZERİNE FELSEFİ BİR ARAŞTIRMA

Ferdi Selim

Özet

Sosyal medya platformları ve dijital teknoloji, insanların ve kurumların birbirleriyle iletişim kurma ve etkileşimde bulunma biçimlerini temelden değiştirmektedir. Bununla birlikte internetin etkili bir iletişim aracı olarak yükselişi, mevcut bilgi ve haber tüketimi modellerini tahmin edilemeyen bir noktaya getirmiştir. Mevcut bilgi kanalları ve kaynaklarının sayısının artmasının yanı sıra bilgi tüketicileri arasındaki etkileşim ve birlikte veri üretme olanaklarının yaygınlaşması, haber tüketiminden başlayarak insan yaşamının tamamını temelden etkilemiştir. Ayrıca bu durum çok sayıda önemli toplumsal problemi fark edilir biçimde gündeme getirmiştir. Bu bağlamda sosyal medya teknolojileri, rutin olarak dijital refaha yönelik güçlü ve yaygın bir tehdit olarak tanımlanır. Uzatılmış ekran süresi, bildirimler yoluyla kronik dikkat dağınıklığı ve parçalanmış iş akışları, bu teknolojilerin temel insan yetilerini topyekûn yapı sökûme uğratması konusunda suçlanmasında sonuçlanmıştır. Bu çalışmada bu perspektiften bilgi, varlık ve değer açısından ilgili dönüşümler araştırılmış, bireysel tutum, alışkanlıklar, duyu durumları ve iletişim biçimleri bakımından varlık sahası üzerine felsefi değerlendirmeler yapılmıştır. Dijital devrim açısından ise genel olarak toplum ve özel olarak felsefe üzerinde derin etkilerin olduğuna işaret edilmelidir. Dijital felsefe, gelişmekte olan dijital bilimlerin alanının bir parçasıdır. İnanç, deneyim, bilgi, zekâ, biliş, değer, hakikat, gerçeklik, sorumluluk ve mahremiyet gibi

bir hayat yaşama gibi şeyleri kapsadığını ileri sürmektedir. Bu nedenle hazcı yaklaşımlarda eksik olan bir şeyler vardır. Thomas Scanlon'un sözleriyle, "refah büyük ölçüde bir kişinin hayattaki ana amaçlarına ulaşmadaki başarı derecesine bağlıdır" (Scanlon, 1998, s. 124). Daha yakın zamanlarda, Valerie Tiberius (2015), değer temelli bir yaklaşımı savunmuştur. Ona göre, bir kişinin hayatı, kişinin değer verdiği şeylerin peşinden koştuğu, yerine getirdiği veya gerçekleştirdiği ölçüde iyi gider görünmektedir. Tüm bu düşünürler, yalnızca birbiri ardına zevkli deneyimler yaşayarak değil önemsedığımız hedefleri takip ederek iyi yaşadığımız konusunda hemfikirdirler. Anlamlı hedeflerin peşinden koşmak ve bunları gerçekleştirmek hem kendini anlamayı hem de bu hedeflerin anlaşılmasını gerektirir. Duygular bu anlayışı kolaylaştırabilir. Dikkatimizi tuttukları için duygular, bir şeyin gerçekten katkıda bulunup bulunmayacağını değerlendirmek için bizi ayrıcalıklı bir epistemik konuma getirir.

KAYNAKÇA

- Arendt, H. (1998). *The human condition*. London: The University of Chicago Press.
- Arendt, H. (2018). *İnsanlık durumu*. (B. S. Şener, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Baudrillard, J. (2011). *Simülakrlar ve simülasyon*. (O. Adanır, Çev.), Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2013). *Tüketim toplumu*. (A. Şenel, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2015). *Akışkan modern dünyada kültür*. (İ. Çapcıoğlu & F. Ömek, Çev.), Ankara: Atıf Yayınları.
- Bookchin, M., (1996). *Ekolojik bir topluma doğru*. (A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Castells, M. (2005). *Enformasyon çağı: ekonomi, toplum ve kültür, Birinci cilt: Ağ toplumunun yükselişi*. (E. Kılıç, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Castells, M. (2008). *Ağ toplumunun yükselişi I. cilt.* (E. Kılıç, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2009). *The rise of the network society: volume I: the information age: economy, society, and culture*, London: Blackwell Publishing.
- Castells, M. (2013). *İsyen ve umut ağları: İnternet çağında toplumsal hareketler.* (E. Kılıç, Çev.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Cavavero A. in Emilie Whitaker (2014). Social media-narrating and othering our selves. *Social Epistemology Review and Reply Collective*, 3(7), 55-61.
- Chen, C., Meng, X., Xu, Z. ve Lukasiewicz, T. (2017). Location-aware personalized news recommendation with deep semantic analysis. *IEEE Access*, 5, 1624-1638.
- Cocking, D., & van den Hoven, J. (2019). *Evil online*. Wiley-Blackwell.
- Debord, E. G. (2006). *Gösteri toplumu.* (A. Emekçi, O. Taşkent, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Deleuze, G., & Guattari, F. (1987). *A thosunad Plateaus -Capitalism and schizophrenia-*. (B. Massumi, Trans.). University of Minnesota Press.
- Descartes, R. (2017). *Discourse on method*. Broadview Press.
- Deuze, M. (2005). Participation, remediation, bricolage: Considering principle components of a digital culture. *The Information Society*, 22 (2), 63-75.
- Dewey, J. (1968). The development of American pragmatism. *Philosophy and Civilization* Gloucester, MA: Peter Smith.
- Dilthey, W. (1970). *Leben Schleiermachers: auf grund des textes der 1. Auflage von 1870 und der Zusätze aus dem Nachlaß*, ed. M. Redeker, Göttingen: *Vandenhoeck und Ruprecht*, GS 13/1.
- Ehlebracht, M. (2019). Social media and othering: philosophy, algorithms, and the essence of being human. *Consensus*, 40 (1). <https://scholars.wlu.ca/consensus/vol40/iss1/3/>.
- Foer, F. (2017). *World without mind the existential threat of big tech*. New York: Penguin Press.

- Gadamer, H. G. (2002). Metin ve yorum. *Hermeneutik ve hümaniter disiplinler*. (H. Aslan, Çev.). Paradigma Yayınları, 284- 319.
- Gadamer, H. G. (2006). *Truth and method*. (J. Weinsheimer & D. Marshall, Trans.). Continuum Publishing.
- Gearig, C. & Adar, E. ve Hullman, J. (2015). Designing for personalized article content. *Computation + Journalism (C+J)*, 1-5.
- Gere, C. (2008). *Digital culture*. Second edition, London: Reaktion.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. (C. Güzel, Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Goffman, E. (2014). *Günlük yaşamda benliğin sunumu*. (B. Cezar, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Güzel, E. (2016). Dijital kültür ve çevrimiçi sosyal ağlarda rekabetin aktörü: dijital habitus. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 4 (1), 82-103.
- Habermas, J. (2005). *Kamusal yaşamın yapısal dönüşümü*. (T. Bora & M. Sancar, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Han, B. C. (2022). *Infocracia: digitalização e a crise da democracia*. (G. S. Philipson, trans.). Petrópolis, RJ: Vozes.
- Han, B. C. (2022). *Enfokrasi: dijitalleşme ve demokrasinin krizi*. (M. Özdemir, Çev.). İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Haybron, D. M. & Tiberius, V. (2015). Well-being policy: what standard of well-being?. *Journal of the American Philosophical Association*. (4), 712-733.
- Heidegger, M. (1971). *Poetry, language, thought*. (A. Hofstadter, Trans.). New York: Harper & Row.
- Heidegger, M. (1982). *The basic problems of phenomenology*. (A. Hofstadter, Trans.). Bloomington: Indian University Press.
- Heidegger, M. (1998). *Tekniğe ilişkin soruşturma*. (D. Özlem, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Hepp, A. (2015). *Medyatikleşen kültürler*. (Ç. Bozdağ & E. Posos-Devrani, Çev.). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Huxley, A. (2010). *Brave new world revisited*. Rosetta Books.
- Huxley, A. (2021). *Cesur yeni dünya*. (Ü. Tosun, Çev.). İthaki Yayınları.

- Jin, D.Y. (2015). Digital convergence of Korea's webtoons: transmedia storytelling. *Communication Research and Practice*, 1(3): 193-209.
- Kim, W., Sharma P., Lee J., Banerjee S., Tourrilhes J., Lee S.J., Yalagandula P. (2010). Automated and scalable QoS control for network convergence. *INM/WREN*, 10(1), USA: San Jose, CA. https://www.researchgate.net/publication/235246936_Automated_and_Scalable_QoS_Control_for_Network_Convergence.
- Kovach, M. (2010). *Indigenous methodologies: characteristics, conversations and contexts*. Toronto: University of Toronto Press.
- Kyriakidou, V., Michalakelis, C. and Sphicopoulos, T. (2011). Digital divide gap convergence in Europe. *Technology in Society*, 33(3-4), 265-270.
- Lévy, P. (2001). *Cyberculture*. (R. Bonnono, Trans.). Minneapolis: University of Minneapolis Press.
- Lévy, P. (2005). Collective intelligence, a civilisation: towards a method of positive interpretation. *International Journal of Politics, Culture, and Society*. 18(3/4), The New Sociological Imagination, 189-198.
- Liu, Y. (2013). Convergence in the digital age. *Telecommunications Policy*. 37(8), 611-614.
- Liotard, J. F. (1984), *The postmodern condition: a report on knowledge*. (G. Bennington & B. Massumi, Trans.), Manchester: Manchester University Press.
- Makkreel, R. A. and Rodi F. (Eds.). (1985). *Wilhelm Dilthey, selected works*, Princeton: Princeton University Press.
- Matravers, D. (2018). *Philosophy: the nature of persons*, OpenLearn.
- Mayfield, A. (2008). *What is social media?*. (e-book) iCrossing, http://www.icrossing.com.insight_pdf_files, Erişim Tarihi: 29. 01. 2016.
- Montgomery, A. L. & Smith, M. D. (2009). Prospects for personalization on the internet. *Journal of Interactive Marketing*, 23(2), 130-137.

- Morley, D., & Robins, K. (2011). *Kimlik mekânları*. (E. Zeybekoğlu, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Olawuyi, J. and Friday, M. (2012). *Technological convergence*. Science Journal of Physics.
- Orwell, G. (2012). *Bin dokuz yüz seksen dört*. (C. Üster, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
- Öztemel, E. (2020). *Dijital dönüşümü iyi anlamak ve Türkiye'nin dönüşümü*. Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi, İstanbul.
- Pariser, E. (2011). *The filter bubble: what the Internet is hiding from you*. New York: Penguin.
- Pentland A. (2015). *Social physics: how social networks can make us smarter*. New York: Penguin Books.
- Platon (1995). *Devlet*. (S. Eyüboğlu & M.A. Cimcoz, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Postman, N. (2000). The humanism of media ecology. *Proceedings of the Media Ecology Association*, New York, 10-16.
- Postman, N. (2005). *Amusing ourselves to death: public discourse in the age of show business*. Penguin Books.
- Postman, N. (2016). *Televizyon: öldüren eğlence gösteri çağında kamusal söylem*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Powell, J., & Menendian, S. (2016). The problem of othering: towards inclusiveness and belonging. *Othering and Belonging: Expanding the Circle of Human Concern*, 2, 14-39.
- Scanlon, T. (1998). *What we owe to each other*. Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press.
- Sinek, S. (2010). Fitting in: Simon Sinek. *AskMen*. http://www.askmen.com/money/career_400/409_fitting-in-simonsinek.html.
- Smith, B.E. and Shen, J. (2017). Scaffolding digital literacies for disciplinary learning: Adolescents collaboratively composing multimodal science fictions. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 61(1), 85-90.

- Tarnoff, B. (2017). The turn against big tech. *World without Mind the Existential Threat of Big Tech*. (F. Foer, Ed.). New York: Penguin Press.
- Tiberius, V. (2018). *Well-being as value fulfillment: how we can help each other to live well*. Oxford University Press.
- Toffler, A. (1980). *Üçüncü dalga*. (S.Yeniçeri, Çev.). İstanbul: Koridor yayıncılık.
- Toynbee, A. J. (1946). *A study of history*. abridgement of vols. 1–6 by D. C. Somervell. New York and London: Oxford University Press.
- Ünal, Ş. & Koçak, H. (2023). Dijital kültürün gündelik yaşama etkileri ve kuşaklar arası karşılaştırmaya yönelik sosyolojik bir analiz. *International Journal Of Social, Humanites and Administrative Sciences*, 9(60), 2120-2128.
- Wachal, R. (1971). Humanities and computers: a personal view. *The North American Review*, 256(1), 30-33.
- Whitaker, E. (2014). Social media-narrating and othering our selves. *Social Epistemology Review and Reply Collective*. 3(7), 55-61.
- Zuboff, S. (2019). *Gözetleme kapitalizmi çağı*. (T. Uzunçelebi, Çev.). İstanbul: Okuyan Us Yayınevi.

YARATICILIĞIN YENİDEN TANIMLANMASI: SOSYAL MEDYA PLATFORMLARINDA YAPAY ZEKÂ DESTEKLİ İÇERİK ÜRETİMİ

*Özcan Batcı
Rümeysa Nalbant*

Özet

Sosyal ağların ve kullanıcılarının sayısının ciddi rakamlara ulaştığı günümüzde, bu sosyal ağ ve platformların kullanıcıları da içerik üretimi konusunda farklı teknikleri kullanmaktadır. İçerik üretimi konusunda bu alanın profesyonellerinden destek alan sosyal ağ kullanıcıları, teknoloji ve altyapının sağlamış olduğu geliştirmeleri de yakından takip etmektedir. Bu bağlamda her ne kadar uzun süredir teknik ve etik olarak tartışılıyor olsa da yapay zekâ (artificial intelligence), bu alanda kendine çok hızlı yer bulmuştur. Yapay zekâ teknolojisi, sosyal medya platformlarında içeriğin üretimi, düzenlenmesi ve kişiselleştirilebilmesi bağlamında bir devrim niteliğindedir. Fakat bu dönüşümün sağladığı avantajların beraberinde kritik hususların da ortaya çıktığı gözlemlenebilmektedir. Yapay zekâ (AI) platformları, belirli algoritmaları bir düzene koyarak ortaya içerikler çıkarabiliyorken insan duygusunun ve bitiriciliğinin olmamasının yanı sıra etik açıdan da tartışılmaktadır. Öğrenebilen makine olarak adlandırılan yapay zekânın bu alanda, bütün tartışmalara rağmen büyük bir pazar payına ulaşacağı uzmanlar tarafından öngörülmektedir. Bu çalışmada, yapay zekâ ile içerik üretiminin boyutları ve sorumlulukları, sosyal medya platformlarında yer alan ve yapay zekâ tarafından üretilmiş içerikler (görsel ve işitsel) üzerinden tartışılarak anlatılacaktır.

KAYNAKÇA

- Büyükşener, E. (2009). *Türkiye’de sosyal ağların yeri ve sosyal medyaya bakış*. XIV. Türkiye’de İnternet Konferansı Bildirileri, İstanbul.
- Coşkun, F. ve Gülleroğlu, H.D. (2021). Yapay zekânın tarih içindeki gelişimi ve eğitimde kullanılması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 54(3), 947-966.
- Ergen, M. (2019). What is artificial intelligence? technical considerations and future perception. *Anatol J Cardiol Journal*, 22(2), 5-7.
- Gülner, B. ve Acar, N. (2021). Salgın hastalıklar döneminde sosyal medyanın korku algısında meydana getirdiği değişimin incelenmesi: Covid-19. *Nitel Sosyal Bilimler*, 3(1), 140-163.
- <https://www.aepd.es/sites/default/files/2019-12/ai-ethics-guidelines.pdf>
- <https://blog.research.google/2018/05/duplex-ai-system-for-natural-conversation.html?m=1>
- <https://obvious-art.com/portfolio/edmond-de-belamy/>
- https://en.wikipedia.org/wiki/Edmond_de_Belamy
- <https://www.malumatfurus.org/yapay-zekâ-destekli-uygulamalarla-olusturulan-gorseller-nasil-tespit-edilebilir/>
- https://www.youtube.com/watch?v=XUs6CznN8pw&ab_channel=TarynSouthern
- https://www.youtube.com/watch?v=LSHZ_b05W7o&ab_channel=SonyCSL
- İmik, Ü. ve Haşhaş, S. (2020). Müzik nedir ve hayatımızın neresindedir. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 6(2), 196-202.

SOSYAL AĞLARDA İÇERİK ÜRETİMİ⁴

Selçuk Sağlam
Mikail Batu

Özet

İlk insanla başlayan iletişim günümüze kadar şekli, dili ve türü ile değiştiği gibi iletişim kurulan araçlar da zaman içerisinde değişmiş ve iletişim, yeni iletişim teknolojileri aracılığı ile merkezless, sınırlar ötesi bir yapıya sahip olmuştur. Özellikle 21. yüzyılda internet teknolojisi ile birlikte hemen hemen her insanın hayatına giren yeni iletişim teknolojileri, bazı uzmanlar tarafından “dijital çağ”, “internet çağı” gibi içinde bulunulan milenyum çağına adını verebilecek derecede büyük bir öneme sahip olmuştur. Günümüzde bu teknolojilerde herhangi bir hesabın bulunması, sıradan bir hâl almaktadır. Ancak hem bireysel hem de kurumsal anlamda bu ortamda hangi içeriklerin nasıl paylaşılması gerektiği üzerinde düşünülmesi gereken bir konu hâline gelmiştir. Bu çalışmada dünden bugüne iletişim teknolojileri tartışılmış, sosyal ağlar özeline yoğunlaşmış ve bu ağlarda içerik üretimi konusu ele alınmıştır. İçerik üretiminde paylaşımların özenle seçilmesi, hikâye anlatıcılığının bir yöntem olarak ele alınması, basit ve anlaşılır dil kullanılması, empati kurularak etkileşimde bulunulması, eşit yaklaşıma özen gösterilmesi, takipçilerin kendilerini özel hissedecek içeriklerin öne çıkarılması, profesyonel firmalardan veya kişilerden gerek istatistiklere gerek süreçlere ilişkin destek alınması, içeriklerin gerçek bilgilerden oluşması, amaca yönelik içeriklerin hazırlanması, yeni ve benzersiz paylaşımların yapılması gerekmektedir.

4 Bu çalışma, Selçuk Sağlam'ın Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından 2020 yılında kabul edilen dönem projesinden geliştirilerek üretilmiştir.

Sosyal ağlarda içerik üretimi konusunda en çok dikkat edilmesi gereken hususların başında özgün, hedef kitleye göre kodlanmış ve üzerinde zahmetle düşünülmüş üretim gelmektedir. Hedef kitlenin mizacına uygun özenle seçilmiş uygun kelimeler, içeriklerin başarı ve etkileşim oranını yükseltmesini sağlamaktadır. İçeriklerde sadece metin kullanmak yerine konuyu renklendirecek multimedya eklentileri ve görsel araçlar kullanılmalıdır. Yüksek etkileşimli içerikler elde edebilmek için oluşturma sürecinde tanınmış simalar ile destek anlaşması yapmak, hikâye anlatıcılığı yönteminden faydalanmak ve hediye kampanyası düzenlemek, üreticilerin işini kolaylaştırmaktadır. Profesyonel içerik üreticileri, içeriklerini istikrarlı bir şekilde üretmeli ve paylaşmalıdır. Uzun süre veya özel günlerde paylaşım yapılmayan sosyal ağlar tüketiciler tarafından itibar görmemektedir. Hepsinden önemlisi her ne amaçla oluşturulursa oluşturulsun, ortaya konulan içeriklerin doğrulanmış bilgilerden inşa edilmesi gerektiği unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Ateş, S. (2020, 26 Ağustos). *www.bilgihanem.com*. <https://bilgihanem.com/vimeo-nedir-nasil-kullanilir/>
- Aydın, N. (2013). *Kişisel ve kurumsal iletişim*. İstanbul: Kamer Yayınları.
- Aymaz, G. (2018). İletişim araçlarının toplumsal tarihi için bir giriş. *Global Media Journal TR Edition*, 8(16), 124-139.
- Batu, M. ve Kalamın, S. (2018). İletişimde kavramsal çerçeve: 2000 yılı sonrasında türkiye'deki yayınlar üzerine bir inceleme. *Selçuk İletişim*, 11(1), 19-39.
- Batu, M. ve Yanık, A. (2020). *Yeni medyanın dijital toplumu, sosyal medya ve dijital kampanyalar*. Ankara: İksad Yayınları.
- Batu, Z. ve Batu, M. (2021). *Nutrition and dietetics in new media*. Berlin: Peterlang.

- Batu, Z., Batu, M. ve Tos, O. (2022). Zayıflığın popüler kültür temelinde ideal bir mit olarak kimliklendirilmesi: zayıflama ürünlerine yönelik göstergebilimsel bir analiz. *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(30), 41-58.
- Bostancı, M. (2010). *Sosyal medyanın gelişimi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Kayseri Üniversitesi, Kayseri.
- Brandingturkiye.com. (2020). brandingturkiye web sitesi: <https://www.brandingturkiye.com/adan-zye-pinterest-pinterest-nedir-pinterest-nasil-kullanilir-pinterest-niye-onemlidir/>
- britannica.com. (2020). britannica.com: <https://www.britannica.com/topic/LinkedIn>
- Çiftçioğlu, A. (2016). *Online itibar yönetimi*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Dedeoğlu, G. (2016). *Teknoloji iletişim yeni medya ve etik*. İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Duran, K. N. ve Yeniceler, İ. (2019). Gelenekselden yeni medyaya geçiş sürecinde içerik üretiminin dönüşümü. *Yeni Medya Elektronik Dergi*, 3(3), 200-2012.
- Erdoğan, İ. (2002). *İletişimi anlamak*. Ankara: Erk Yayınları.
- Erişti, S. D. (2018). *Yeni medya ve görsel iletişim tasarımı*. Ankara: Pegem Yayınları.
- flickr.com. (2006). flickr.com: <https://www.flickr.com/about>
- Geray, H. (2003). *İletişim ve teknoloji*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Güçdemir, Y. (2017). *Sosyal Medya*. İstanbul: Derin yayınları.
- Hafner, K. (2000). *İnternet tarihi*. İstanbul: Güncel Yayıncılık.
- Hepkon, Z. (2011). *İletişim ve teknoloji*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.
- Kahraman, M. (2014). *Sosyal medya*. İstanbul: Mediacat Yayınları.
- Karaer, S. (2020, 14 Mayıs). *Sosyal Medya İçerik Üretimi ve Yönetimi Nasıl Olmalıdır?* webmaster.kitchen: <https://webmaster.kitchen/sosyal-medya-icerik-uretimi-ve-yonetimi-nasil-olmalidir/>
- Kuş, O. (2016). *İçerik pazarlama*. İstanbul: Pales Yayınları.

- Madsar, S. (2019). *Politik iletişim aracı olarak sosyal medya*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- medyaakademi.com. (2020). medyaakademi.com: <https://medyaakademi.com.tr/2020/02/03/2020-sosyal-medya-kullanici-sayilari/>
- medyaakademi.org. (2020). medyaakademi.org: <http://www.medyaakademi.org/2014/11/06/>
- Memiş, L. (2015). Yerel e-katılımın yeni aracı olarak sosyal ağlar: Facebook ve Twitter örneği . Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5(1), 209-242.
- Mutlu, E. (2012). *İletişim sözlüğü*. Ankara: Sofos Yayınevi.
- Özel, A. P. ve Yılmaz Sert, N. (2014). Dijital halkla ilişkiler aracı olarak bloglar. *Global Media Journal*, 5(9), 303-321.
- Picchi, A. (2023). Meta's Mark Zuckerberg says Threads has passed 100 million signups in 5 days. cbsnews. <https://www.cbsnews.com/news/threads-100-million-users-meta-mark-zuckerberg/>
- Poe, M. (2014). *İletişim tarihi*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pulizzi, J., & Barrett, N. (2009). *Get content get costumers*. New York: Mc Graw Hill Yayınları.
- Sağlam, M. F. (2020, 10 Nisan). *Nitelikli İçerik Üretimi Üzerine Bir Değerlendirme*. www.brandingturkiye.com: <https://www.brandingturkiye.com/nitelikli-icerik-uretimi-uzerine-bir-degerlendirme/>
- Salesforce.com. (2020). Salesforce.com: <http://blogs.salesforce.com/company/2013/06/content-marketing-stats.html,2017>
- Sanlav, Ü. (2014). *Sosyal medya savaşları*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Sever, S. (1998). Dil ve iletişim, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(31) , 51-66.
- Şahin, E. (2016, 29 Şubat). *Webtekno*. webtekno.com: <https://www.webtekno.com/internet/mark-zuckerberg-yaptigi-roportaj-la-facebook-un-kurulus-hikayesini-anlattih14927.html>
- Tosun, N. B. (2014). *Marka yönetimi*. İstanbul: Beta Yayınları.

- TUİK. (2020). *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması*. <http://www.tuik.gov.tr>: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33679>
- twitter. (2023). [help.twitter.com: https://help.twitter.com/en/using-twitter/twitter-blue#:~:text=Twitter%20Blue%20is%20our%20premium,select%20features%2C%20like%20Edit%20Tweet](https://help.twitter.com/en/using-twitter/twitter-blue#:~:text=Twitter%20Blue%20is%20our%20premium,select%20features%2C%20like%20Edit%20Tweet).
- Uğurlu, S. (2018). Sosyal medya sosyal sorumluluk projelerinde, içerik üretimine ve yarattığı etkileşime yönelik bir inceleme. *Asia Minor Studies, AGP Sempozyum Özel Sayısı*, 199-218.
- Vural, B. A. (2006). *Information communication technologies and change*. İzmir: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Vural, B. A. ve Bat, M. (2010) “Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi’ne yönelik bir araştırma”. *Journal of Yaşar University*, (5), 3348-3382.
- Yaylagül, L. (2008). *Medya polpüler kültür ve ideoloji*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Yiğiter, K. , Engin, A. O. ve Yağız, O. (2007). Öğrenme sürecinde bireyler arası iletişim ve etkileşim. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (15), 123-157.
- Yıldırım, G. (2018). Halkla ilişkilerde geleneksel medyada haber üretiminden dijital medyada içerik. *Global Media Journal TR Edition*, 8(16), 256-286.
- Yıldırım, T. (2018). Televizyon haberciliğinde sosyal medyanın rolü. (*Uzmanlık Tezi*). Ankara: RTÜK
- Yücel, G. ve Adiloğlu, B. (2019). Dijitalleşme yapay zeka muhasebe ve beklentiler. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 17(47), 47-60.

SINIR ÖTESİNDEKİ YANKILAR: MÜLTECİLERİN MEDYADAKİ VAROLUŞU

Editör:
Dr. Canan Çetin

Sınır Ötesindeki Yankılar: Mültecilerin Medyadaki Varoluşu

Editör: Dr. Canan Çetin

Yayın No.: 1995
ISBN: 978-625-393-275-6
E-ISBN: 978-625-393-276-3
Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulferm@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Mine Metin -mine@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Çetin, Canan.

Sınır Ötesindeki Yankılar: Mültecilerin Medyadaki Varoluşu / Editör: Dr. Canan Çetin
1. Basım, VIII + 208 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-275-6
E-ISBN: 978-625-393-276-3
1. Göçmen Görünürlüğü 2. Medya 3. Mülteci

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezh, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevi, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iii
ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR	vii

BİRİNCİ KISIM GÖÇMENLER VE ABD SEÇİMLERİ: TRUMP VE BIDEN'İN GÖÇ SÖYLEMLERİ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Ali Berke Canbolat
ORCID:0009-0000-6983-6904,
mail: berkecanbolat@gmail.com

ABSTRACT (ÖZ)	1
1. BÖLÜM	3
1.1. Giriş	3
2. BÖLÜM	4
2.1. Tarihsel Arka Plan	4
2.1.1. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Göç Tarihi	4
2.1.2. Göç Politikalarının Evrimi	5
3. BÖLÜM	7
3.1. Kavramsallaştırma	7
3.1.1. Göçün Kavramsallaştırılması	7
3.1.2. Göç Tanımı	8
3.1.3. Göçmen Tanımı	9
3.2. Literatür Taraması	9
3.3. Operasyon	19
3.4. Hipotezler	20
3.5. Araştırma Metodolojisi	21
3.6. Verilerin Toplanması ve Analizi	22
3.7. Bulgular	30
3.7.1. Güvenikleştirme Kategorisi Kapsamında Karşılaştırma	30
3.7.2. Mağduriyet Algısı Kategorisi Üzerinden Karşılaştırma	32
3.7.3. Ayırıştırıcı Kategorisi Üzerinden Karşılaştırma	33

3.8. Tartışma.....	35
SONUÇ.....	38
KAYNAKÇA	40

İKİNCİ KISIM İSLAMOFOBİ KAPSAMINDA FRANSA'NIN ORTA DOĞULU GÖÇMENLERE YAKLAŞIMI

Betül Yılmaz

ORCID: 0009-0004-3424-7391

mail: btilyilmaz06@hotmail.com

ÖZET.....	47
1. BÖLÜM	49
1.1. Giriş	49
1.2. Araştırmanın Amacı	49
2. BÖLÜM: FRANSA'DA GÖÇ VE İSLAM İLİŞKİSİ.....	50
2.1. Fransa Özelinde Göç Olgusunun Tarihsel Süreci	50
2.2. Göçün Güvenlikleştirilmesi ve Güvenlikleştirme Teorisi	51
2.3. İslamofobi ve Göçmen İlişkisi	52
3. BÖLÜM	54
3.1. Literatür Taraması	54
3.2. Kavramsallaştırma	67
3.3. Operasyon	70
3.4. Hipotezler	72
3.5. Araştırmanın Metodolojisi	73
3.6. Veri Analizi	74
3.7. Araştırma Bulguları	76
3.8. Tartışma	79
SONUÇ	82
KAYNAKÇA.....	84

ÜÇÜNCÜ KISIM
SURİYELİ MÜLTECİLERE DAİR ALGILAR:
GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ VE TÜRK BASININDA YANSIMALARI

Mehmet Akkan

ORCID: 0009-0004-1472-4736

mail: mehmetakkann09@gmail.com

ÖZET	89
1. BÖLÜM	91
1.1. Giriş	91
2. BÖLÜM	93
2.1. Suriyeli Mülteci Krizi ve Medyanın Rolü	93
2.1.1. Suriye İç Savaşı ve Suriyeli Mülteci Göçü	93
2.1.2. Avrupa Birliği ve Türkiye Arasında İmzalanan Göç Mutabakatı	94
2.1.3. Güvenlikleştirme Teorisi ve Göç	97
2.1.4. Görsellerin Güvenlikleştirilmesi	99
2.1.5. Medyanın Kamuoyu Oluşturabilme Gücü	100
3. BÖLÜM	101
3.1. Araştırma Modeli	101
3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	103
3.3. Kavramsallaştırma	104
3.4. Operasyon	106
3.5. Değişkenler.....	108
3.6. Hipotezler	109
3.7. Literatür Taraması	109
3.8. Veri Toplama ve Analizi	128
3.9. Veri Analizi ve Değerlendirme	130
3.10. Araştırmanın Bulguları	131
SONUÇ	137
KAYNAKÇA.....	142
EK 1: Gazetede Kullanılan Kategori Tablosu	147
EK 2: Anova Tablosu	148

DÖRDÜNCÜ KISIM
BREXIT SÜRECİNDE GÖÇ VE GÜVENLİKLEŞTİRME:
BİRLEŞİK KRALLIK'TA GÖÇMEN ALGISININ MEDYA VE ANALİZ
YOLUYLA DEĞERLENDİRİLMESİ

Mehmet Akkan

ORCID: 0009-0004-1472-4736

mail: mehmetakkann09@gmail.com

ÖZET	149
1. BÖLÜM	151
1.1. Giriş	151
2. BÖLÜM: BREXIT VE GÖÇ.....	153
2.1. Brexit Süreci	153
2.2. Brexit Müzakerelerinin Süreç İlerleyişi ve Sonuçlanması	155
2.3. Brexit Sürecinin Göç Olgusuna Etkileri	156
3. BÖLÜM: BREXIT SÜRECİ BAĞLAMINDA İNGİLTERE'NİN GÖÇMENLERE YÖNELİK KİMLİK TEHDİDİ ALGISINI ARAŞTIRMANIN ANALİZİ	157
3.1. Araştırma Modeli	157
3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	159
3.3. Kavramsallaştırma	159
3.4. Operasyon	161
3.5. Değişkenler.....	163
3.6. Hipotezler	164
3.7. Literatür Taraması	164
3.8. Araştırma Metodolojisi	178
3.9. Veri Toplama ve Analizi	179
3.10. Veri Analizi ve Değerlendirme	180
3.11. Araştırmanın Bulguları	181
3.12. Tartışmalar	191
SONUÇ.....	196
KAYNAKÇA.....	199
EK 1: Literatür Taraması Tablo.....	203
EK 2: One-Sample Test	207

BİRİNCİ KISIM

GÖÇMENLER VE ABD SEÇİMLERİ: TRUMP VE BIDEN'İN GÖÇ SÖYLEMLERİ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Ali Berke Canbolat

ABSTRACT (ÖZ)

Bu çalışmada ABD'de Joe Biden ve Donald Trump'ın göçmen söylemleri karşılaştırılmakta ve bu söylemlerin seçim sonuçlarına etkisi araştırılmaktadır. Çalışmada her iki siyasetçinin göç politikaları ve söylemleri incelenmekte ve bu söylemlerin toplum üzerindeki etkileri tartışılmaktadır. Donald Trump, 2016 başkanlık seçim kampanyası sırasında sert bir göçmen karşıtı söylem benimsemiş, göçmenleri ülkeye giren suçlu ve terörist olarak tanımlayarak, sınırları güçlendirmeye ve göçmenleri ülkeden çıkarmaya odaklanmıştır. Biden ise daha ılımlı bir yaklaşım benimsemiş, göçmenlerin haklarına saygı gösterilmesi ve göçmenlerin ülkeye giriş işlemlerinin kolaylaştırılması gerektiğini savunmuştur. Dolayısıyla çalışma doğrultusunda göçmen söylemleri bu iki başkan üzerinden ele alınmaktadır. Göçmen karşıtı söylemlerin bazı seçmenlerin Trump'a oy vermesine neden olduğu ve dolayısıyla seçim sonuçlarını etkilediği gözlemlenmektedir. Bununla birlikte Biden'ın göçmenlere yönelik daha ılımlı söyleminin, bazı seçmenlerin desteğini kazanmasına ve seçim sonuçlarını etkilemesine yardımcı olduğu gözlemlenmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, göçmenlik söylemlerinin politikacıların seçim kampanyaları ve seçim sonuçları üzerindeki etkisini inceleyerek göçmenlik politikalarının ABD siyasetindeki önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçmen, Söylem, ABD Seçimleri, Güvenlikleştirme

kısımında incelenen çalışmaların bulguları da bulgular kısmına dâhil edilmiştir.

Sonuç olarak çalışmanın tartışma kısmında elde edilen bulgular ve daha önce belirlenmiş olan hipotezler karşılaştırılmış, daha sonra bulguların hipotezleri destekler, yanlışlar veya sonuç elde edilemez niteliklerine karar verilmiştir. Bu kapsamda çalışmada yer alan 2 hipotez bulgular tarafından desteklenmiş, 1 hipotez bulgular tarafından yalanlanmış, diğer 2 hipotez için ise bulgulardan sonuç elde edilememiştir. Araştırmanın bulgularına göre Donald Trump'ın sert göçmen söylemlerini benimsediği ve benimsediği bu söylemlerin toplumun göçmen karşıtı olan kısmının onayını aldığı gözlemlenmiştir. Biden ise göçmenler için daha kapsayıcı ve yumuşak söylemlerde bulunmuştur. Bu söylemler ile göçmenlerin haklarını savunan kesimin desteğini almış ve bu destek seçimlerde galip gelmesine belirlenemeyen bir oranda etkili olmuştur.

KAYNAKÇA

- ABC News. (2017). *Nearly 700 Miles of Fencing at the US-Mexico Border Already Exist*. ABC News: <https://abcnews.go.com/US-miles-fencing-us-mexico-border-exist/story?id=45045054> adresinden alındı
- Aksoy, Z. (2012). ULUSLARARASI GÖÇ VE KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM. *Journal of International Social Research*, s. 5(20).
- Anadolu Ajansı. (2017, Kasım 29). *ABD Başkanı Trump'tan İslamofobik paylaşım*. Anadolu Ajansı (AA): <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-baskani-trumphant-islamofobik-paylasim-/985199> adresinden alındı
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, s. 368-388.
- Bayor, R. H. (2014). *Encountering Ellis Island: How European Immigrants Entered America*. Johns Hopkins University Press.

- BBC News Türkçe. (2020, Nisan 22). *Koronavirüs: ABD yeşil kart başvurularını 60 gün süreyle durduruyor*. BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52381460> adresinden alındı
- BBC News Türkçe. (2021, Mayıs 4). *ABD Başkanı Joe Biden yıllık sığınmacı kotasını artırdı*. BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56976676> adresinden alındı
- Bergman, M. M. (2018). The Century of Migration and the Contribution of Mixed Methods Research. *Journal of mixed methods research*, s. 371-373.
- Campbell III, J. A. (2017). Attitudes towards refugee education and its link to xenophobia in the United States. *Intercultural Education*, s. 474-479.
- Castles, S. (2011). Migration, Crisis, and the Global Labour Market. *Globalizations*, s. 311-324.
- Ceyhan, A., & Tsoukala, A. (2002). The Securitization of Migration in Western Societies: Ambivalent Discourses and Policies. *Alternatives* 27, s. 21-39.
- Chavez, F. L., Gonzales-Backen, M. A., & Rueda, A. M. (2022). International migration, work, and cultural values: A mixed-method exploration among Latino adolescents in U.S. agriculture. *Family Relations*, s. 325-351.
- CNN Türk. (2018). *Trump yine tehdit etti: Gerekirse sınırı kapatırız!* CNN Türk: <https://www.cnntrk.com/dunya/trump-yine-tehdit-etti-gerekirse-siniri-kapatiriz> adresinden alındı
- CNN Türk. (2023, Ocak 5). *Biden'in yasa dışı göç ile mücadelede yeni planı*. CNN Türk: <https://www.cnntrk.com/dunya/bidenin-yasa-disi-goc-ile-mucadelede-yeni-plani> adresinden alındı
- Çelik, H., & Ekşi, H. (2008). Söylem Analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, s. 99-117.
- Danso, H. A., Sedlovskaya, A., & Suanda, S. H. (2007). Perceptions of Immigrants: Modifying the Attitudes of Individuals Higher in Social Dominance Orientation. *Personality and Social Psychology Bulletin*, s. 1113-1123.

- Dondurucu, Z. B., & Selçuk, E. K. (2022). Amerika Birleşik Devletleri 2020 Seçimleri Son Başkanlık Münazarasının Eleştirel Söylem Çözümlemesi. *Selçuk İletişim Dergisi*, 15(1), s. 82-109.
- EKİYOR, E. Y., & AÇER, T. M. (2020). “BİZ” VE “ÖTEKİ” NİN SINIRINDA “BİZ” KALABİLMEK: AMERİKA’DA YAŞAYAN TÜRK GÖÇMENLER ÖRNEĞİ. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (HÜTAD)*, s. 33-56.
- Euronews. (2017, Ocak 30). *Trump ABD’de İslamofobi fitilini ateşledi.*. Euronews: <https://tr.euronews.com/2017/01/30/trump-abd-de-islamofobi-fitili-ateslendi> adresinden alındı
- Faist, T. (2006). The Migration-Security Nexus: International Migration and Security Before and After 9/11. T. Faist içinde, *Migration, Citizenship, Ethnos* (s. 103-119). New York: Palgrave Macmillan, New York.
- Gülada, M. O. (2019). Donald Trump’ın Göçmenlere Yönelik İnşa Edilmesi Planlanan Meksika Duvarı ve Propaganda Karikatürlerindeki Sunumu. *Göç Araştırmaları Dergisi*, s. 78-108.
- Güleç, C. (2015). Avrupa Birliği’nin göç politikaları ve Türkiye’ye yansımaları. *Journal of TESAM Akademy*, s. 81-100.
- Hoerder, D. (1999). From Immigration to Migration Systems: New Concepts in Migration History. *OAH Magazine of History*, s. 5-11.
- Hooghe, M., & Dassonneville, R. (2018). Explaining the Trump Vote: The Effect of Racist Resentment and Anti-Immigrant Sentiments. *PS: Political Science & Politics*, 51(3), s. 528-534.
- Horzum, T., Çelik, F., Gök, E., Kumlu, G. D., Şahin, D., Yanış, H., . . . Hacıoğlu, Y. (2016). Sosyal Bilimler Alanlarında Hazırlanan Tezler için Raporlaştırma Önerileri: Bir Tez Nasıl Yazılmalıdır? *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*.
- Ibrahim, M. (2005). The Securitization of Migration: A Racial Discourse. *International Migration*, s. 163-187.
- İçduygu, A., & Aksel, D. B. (2012). *Türkiye’de Düzensiz Göç*. Uluslararası Göç Örgütü Türkiye.

- Kabacaoğlu, S., & Memişoğlu, F. (2021). Siyasal Liderlerin Söylemleri ve Göçün Güvenikleştirilmesi; Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri Karşılaştırması. *İnsan ve Toplum*, s. 1 - 38.
- Kammer, J. (2015, Eylül 30). *Home Report The Hart-Celler Immigration Act of 1965*. Center for Immigration Studies: <https://cis.org/Report/HartCeller-Immigration-Act-1965> adresinden alındı
- Kapaklı, C. (2016). 11 Eylül Saldırılarından Ardından İslamofobinin Yükselişi ve ABD'deki Türk Göçmenler Üzerindeki Etkileri.
- Karakuş, N. (2019). ABD BAŞKANI DONALD TRUMP'IN SÖYLEMLERİNDE İSLAMOFOBİ. *Master's Thesis*. Hasan Kalayoncu Üniversitesi.
- Koçak, O., & Gündüz, R. D. (2016). Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 66-91.
- Manioğlu, O. (2020). ABD SİYASETİNDEKİ TEMEL AYRIŞMA NOKTALARI: CUMHURİYETÇİ PARTİ VE DEMOKRAT PARTİ ARASINDAKİ BEŞ İHTİLAFLI KONU. *ReS-Research Studies Anatolia Journal*, s. 155-167.
- Martin, P. L. (2017). Election of Donald Trump and migration. *Migration Letters*, s. 161-171.
- Merskin, D. (2004). The Construction of Arabs as Enemies: Post-September 11 Discourse of George W. Bush. *Mass Communication and Society*, s. 157-175.
- Morehouse, C., & Blomfield, M. (2011). *Irregular Migration in Europe*. Washington, DC: Migration Policy Institute.
- Morrison, A. R., & Schiff, M. (2007). *The international migration of women*. World Bank Publications.
- Ngai, M. M. (1999, Haziran). The Architecture of Race in American Immigration Law: A Reexamination of the Immigration Act of 1924. *The Journal of American History*, s. 67-92.
- Nguyen, C., & Kebede, M. (2017). Immigrant Students in the Trump Era: What We Know and Do Not Know. *Educational Policy*, 31(6), s. 716-742.

- NTV. (2021, Haziran 10). *ABD sınırındaki göçmen sayısı son 20 yılın zirvesine ulaştı*. ntv.com.tr: https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/abd-sinirindaki-gocmen-sayisi-son-20-yilin-zirvesine-ulasti,_ngjJLkDE0C-RycVtAC71A/b8hT3kuSGky2yy1RmOU4Bw adresinden alındı
- Ogan, C., Pennington, R., Venger, O., & Metz, D. (2018). Who drove the discourse? News coverage and policy framing of immigrants and refugees in the 2016 U.S. presidential election. *Communications*, s. 357-378.
- Özgül, S. (2019). ABD İşgücü Piyasasında Ücretler ve Göç ilişkisi: Neoklasik Göç Teorisi. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, s. 264-276.
- Özerim, G. (2014). Avrupa'da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi ve bir güvenlik Konusunda Dönüşü : Avrupa Göç Tarihinde Yeni Bir Dönem mi? *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, s. 11-48.
- Özkan, R. (2019). Göç Olgusu ve Toplumsal Yapıya Etkisi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 127-145.
- Park, Y. (2008). Making Refugees: A Historical Discourse Analysis of the Construction of the 'Refugee' in US Social Work, 1900–1957. *The British Journal of Social Work*, s. 771-787.
- Pierce, S., & Selee, A. (2017). *Immigration under Trump: A review of policy shifts in the year since the election*. Migration Policy Institute.
- Prøitz, L. (2018). Visual social media and affectivity: the impact of the image of Alan Kurdi and young people's response to the refugee crisis in Oslo and Sheffield. *Information, Communication & Society*, s. 548-563.
- Ries, L. (2020). President Trump and Joe Biden: Comparing Immigration Policies. *he Heritage Foundation*. Retrieved from.
- Stephan, W. G., Diaz-Loving, R., & Duran, A. (2000). Integrated Threat Theory and Intercultural Attitudes: Mexico and the United States. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, s. 240-249.
- Taş, E. N. (2020, Aralık). Göçün Güvenlikleştirilmesi Çerçevesinde Meksika Duvarı Örneği. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, s. 59-70.

- Taştekin, H. (tarih yok). AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ BAŞKANLIK SEÇİMLERİ PROPAGANDA SÜRECİNDE DONALD J. TRUMP'IN AYRIMCILIK İÇEREN SÖYLEMLERİNİN DEĞERLENDİRMESİ. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, s. 168-173.
- The New York Times. (2019, Ağustos 5). *How the Trump Campaign Used Facebook Ads to Amplify His 'Invasion' Claim*. The New York Times: <https://www.nytimes.com/2019/08/05/us/politics/trump-campaign-facebook-ads-invasion.html> adresinden alındı
- The White House. (2023). *Remarks by President Biden on Border Security and Enforcement*. The White House: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2023/01/05/remarks-by-president-biden-on-border-security-and-enforcement/#:~:text=We%20can%20secure%20our%20border,our%20forebearers%2C%20many%20of%20yours.> adresinden alındı
- Tinshe, S., & Junaidi, J. (2019). Who are Americans? Analysis of Obama and Trump's political speeches on immigration. *Celtic : A Journal of Culture, English Language Teaching, Literature and Linguistics*, 6(2), s. 73-87.
- Tok, G. C. (2020). HAKİKATİN ÖNEMSİZLEŞMESİ ÇAĞINDA GÖÇMEN KARŞITI SÖYLEM ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, s. 1-12.
- Treviño-Rangel, J. (2016). What Do We Mean When We Talk About the 'Securitization' of International Migration in Mexico? A Critique. *Global Governanace*, 22 (2), s. 289-306.
- Trump, D. J. (2017). *Donald J. Trump Resmi Twitter Sayfası*. Twitter: <https://twitter.com/realDonaldTrump/status/901802524981817344> adresinden alındı
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM). (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü (IOM).

- USA TODAY. (2019, Ağustos 8). *Trump used words like 'invasion' and 'killer' to discuss immigrants at rallies 500 times: USA TODAY analysis*. USA TODAY: <https://www.usatoday.com/story/news/politics/elections/2019/08/08/trump-immigrants-rhetoric-criticized-el-paso-dayton-shootings/1936742001/> adresinden alındı
- Waldinger, R. (2018, Mart 21). Immigration and the election of Donald Trump: why the sociology of migration left us unprepared ... and why we should not have been surprised. *Ethnic and Racial Studies*, s. 1411-1426.
- White House. (2018). *Remarks by President Trump on the Illegal Immigration Crisis and Border Security*. Whitehouse.gov: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-illegal-immigration-crisis-border-security/> adresinden alındı
- Yılmaz, A. (2014). ULUSLARARASI GÖÇ: ÇEŞİTLERİ, NEDENLERİ VE ETKİLERİ. *Turkish Studies*.
- Zorlu, M., & Yetim, M. (2020, Aralık). Yasa Dışı Göçle Mücadele Bağlamında Avrupa Birliği ve Türkiye Politikalarının Karşılaştırması. *Orta Doğu Etütleri*, s. 325-348.

İKİNCİ KISIM

İSLAMOFOBİ KAPSAMINDA FRANSA'NIN ORTA DOĞULU GÖÇMENLERE YAKLAŞIMI

Betül Yılmaz

ÖZET

İslamofobi, diğer bir adıyla Müslüman düşmanlığı, tarihte yaşanan bazı kırılmalar ile birlikte özellikle Avrupa merkezli olarak yıllar içerisinde giderek artmıştır. Bu çalışmada, İslamofobi, göç ve göçmen olgusu, bu olguların birbiriyle olan etkileşimi ve Fransa'nın bu olgulara yaklaşımından bahsedilmiştir. Çalışmanın amacı okuyucunun birçok Avrupa ülkesi gibi özellikle Fransa'da etkisini gösteren İslamofobi'nin göçmenlere yaklaşımın değişmesindeki etkisini ve İslamofobi'nin Fransa'da bu kadar artmasının sebebini anlamalarında yardımcı olmaktır. Bu araştırma, Fransa'da artan Müslüman karşıtlığı ve göçmen olgusunun yıllar içindeki değişimini ve bu değişimin sebebini Fransa'da oluşum gösteren Le Figaro ve Le Monde haber sitelerindeki veriler ile içerik analizi metodu kullanarak açıklayacaktır. Ana hatlarıyla 3 bölümden oluşan bu çalışma göç ve göçün Fransa'da İslamofobi ile yansımalarıyla oluşan mültecilere yaklaşımından bahsedecektir. En nihayetinde, göç her ne sebepten gerçekleşirse gerçekleşsin ve devletlere her ne etkisi olursa olsun doğru politikalar uygulanabildiği sürece evrensel bir harekettir.

Anahtar Sözcükler: *İslamofobi, Göç, Aşırı Sağ, Göçmen, Frans*

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (2011). *Turks in Europe: from guest worker to transnational citizen*. Berghahn books.
- Abdeslam, A. A. (2019). The Representation of Islam and Muslims in French Print Media Discourse: Le Monde and Le Figaro as Case Studies. s. 569-581.
- Adami, L. (2022, Ocak 22). *Rethinking Refugee Crisis Through A Constructivism Perspective: Syria's Experience*. The Organization for World Peace : <https://theowp.org/reports/rethinking-refugee-crisis-through-a-constructivism-perspective-syrias-experience/> adresinden alındı
- Akdemir, E. (2009). 11 EYLÜL 2001, 11 MART 2004 VE 7 TEMMUZ 2005 TERÖRİST SALDIRILARININ ARDINDAN İSLAM'IN AVRUPA'DA ALGILANIŞI. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, s. 1-26.
- Akıncı, B., Nergiz, A., & Gedik, E. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç araştırmaları dergisi*, s. 58-83.
- Albayrak, A. (2021). Fransa Müslümanları . İHH İnsani Ve Sosyal Araştırmalar Merkezi.
- Aslan, A. (2021). İslamofobi Çalışmalarında Kuramsal Yaklaşımlar: Türkçe Makaleler Üzerine Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 1-26.
- Aydoğan, O., & Şan, M. K. (2021). ULUSLARARASI GÖÇ: TEORİ VE POLİTİKALARIN PARADİGMATİK TEMELLERİ. O. Aydoğan, & M. K. Şan içinde, *21. Yüzyılda KALKINMAYA YENİDEN BAKIŞ*.
- Bekar, N. (2018). Avrupa Birliği Ülkelerinde Yabancı Düşmanlığı ve Avrupa Güvenliğine Etkisi. *Bilge Strateji*, s. 111-142.
- BUEHLER, A. F., & ATALAY, M. (2014). İslamofobi: Batı'nın "Karanlık Tarafı"nın Bir Yansıması. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s. 123-140.
- Buonfino, A. (2013, Eylül). Between unity and plurality: the politicization and securitization of the discourse of immigration in Europe. *New Political Science*, s. 23-49.

- Chouliaraki, L., & Stolic, T. (2017). Rethinking media responsibility in the refugee 'crisis': a visual typology of European news. *Media, Culture & Society*, s. 1162-1177.
- elik, H., & Ekşi, H. (2008). SÖYLEM ANALİZİ. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, s. 99-117.
- Dağ, A. E. (2010). *Ortadoğuda Göç Hareketleri*. İnsani Yardım Vakfı (İHH): <https://ihh.org.tr/haber/ortadoguda-goc-hareketleri-128> adresinden alındı
- d'Appollonia, A. C. (2015). The Securitization of Immigration and Integration Governance. *Springer Link* , s. 15-35.
- Dignan, D. (2010). Europe's melting pot: A century of large-scale immigration into France. *Ethnic and Racial Studies*, s. 137-152.
- Dondurucu, Z. (2022). Fransız Gazetelerinde "İslam"ın Temsili ve İslamofobinin İnşası: Le Figaro, Le Monde ve L'Opinion rneği. *TRT Akademi*, s. 532-573.
- Dondurucu, Z. (2022, Mayıs). Fransız Gazetelerinde "İslam"ın Temsili ve İslamofobinin İnşası: Le Figaro, Le Monde ve L'Opinion rneği. *Dergipark*.
- Erbaş, H. (2019). Güç ve Göçmenler . *Phoenix Yayınevi*.
- Ezikoğlu, . (2021). Avrupa Birliği lkelerinin G Politikalarında Aşırı Sağ Partilerin Etkisi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 715-721.
- GEDİKOĞLU, S. (2018). FRANSA'DA İSLAMOFOBİ. *Kadim Akademi SBD*, s. 135-145.
- Gedikoğlu, S. (2018). Fransa'da İslamofobi . *Kadim Akademi SBD*, s. 135-145.
- Glc, A., & uhadar, M. (2017). Batı Toplumlarında İslamofobi'nin üretilmesinde Medyanın Rolü. *Ombudsman Akademik*, s. 71-99.
- Hafner, P. (2016). The Varying Degrees of Liberalism in Migration and Immigration Policy Within the European Union: Causes, Consequences and Clashes. *Conspectus Borealis*.

- Halhallı, B. (2021). FRANSA ULUSAL BİRLEŞME PARTİSİ VE GÖÇMEN KARŞITLIĞI. İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, s. 170-190.
- HUYSMANS, J. (2000, Aralık). The European Union and the Securitization of Migration. *Journal of Common Market Studies*, s. 751-777.
- Iraz, M. (tarih yok). Hipotez Nasıl Kurulmalı. İstanbul Medeniyet Üniversitesi . İstanbul , Üsküdar, Türkiye.
- Kapaklı, C. (2016). 11 EYLÜL SALDIRILARININ ARDINDAN İSLAMOFOBİNİN YÜKSELİŞİ VE ABD'DEKİ TÜRK GÖÇMENLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ. BURSA.
- Kaygusuz, D. (2021). ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE GÖÇ OLGUSU VE GÖÇÜN GÜVENLİKLEŞTİRİLMESİ. *Akademik Düşünce Dergisi*, s. 60-76.
- Koçak, A., & Arun, Ö. (2006). İÇERİK ANALİZİ ÇALIŞMALARINDA ÖRNEKLEM SORUNU. *Selçuk İletişim*, s. 21-28.
- Lebow, F. R. (2018, Ocak 18). *Realism: Tragedy, Power and the Refugee Crisis*. E-International Relations: <https://www.e-ir.info/2018/01/18/realism-tragedy-power-and-the-refugee-crisis/> adresinden alındı
- Lo, C. Y.-p. (2015). Security: A Revised Framework . *HIV/AIDS in China and India* (s. 15-43). içinde
- Nations, U. (2017). *International Migration Report*. New York.
- Odabaşı, Y. (1999). Anket Yöntemi. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri içinde ed. Ali Atıf Bir. Eskişehir: TC Anadolu Üniversitesi Yayınları*.
- Özdemir, Ö. B. (2012). Fransa'da İslamofobik Söylemin Ana Akımlaşması ve Arap Baharı'nın Etkisi. *Middle East Yearbook/Ortadoğu Yıllığı*.
- Özkan, R. (2019). GÖÇ OLGUSU VE TOPLUMSAL YAPIYA ETKİSİ. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 127-145.
- Paris, T. d. (2016). Eva Połońska-Kimunguyi; Marie Gillespie. *European Journal of Communication*.

- Saban, A. (2007). LİSANSÜSTÜ ÖĞRENCİLERİN NİTEL ARAŞTIRMA METODOLOJİSİNE İLİŞKİN ALGILARI. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 469-485.
- Sayım, G. (2017). Batı'da islamofobi ve medya: Fransa örneği. *Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Seglow, J. (2005). The Ethics of Immigration. *Political studies review*, s. 317-334.
- Semerci, P. U., & Erdoğan, E. (2013). *Farklı Pencereleler, Farklı Manzaralar: Sosyal Bilimlerde Yöntem Tartışmaları* . Hiperlink Yayınları .
- Trepata, X., Chen, Z., & Jacobson, K. (2012). Cell Migration. *Comprehensive Physiology*, s. 2369-2392.
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM). (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü* . Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü (IOM).
- Uzunçayır, C. (2014). Göçmen Karşıtlığından İslamofobiye Avrupa Aşırısı Sağı. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, s. 131-147.
- Üzğün, B. (2016). *Veri Toplama Yöntemleri*. http://www.phderneği.org/wp-content/uploads/2016/03/veri_toplama_yontemleri.pdf. adresinden alındı
- VALK, I. V. (2003). Right-Wing Parliamentary Discourse on Immigration in France. *Sage Publications*, s. 309-348.
- Watson, S. D. (2012). 'Framing' the Copenhagen School: Integrating the Literature on Threat Construction. *Millennium* , s. 279-301.
- Yardıma, M. (2017). Göç ve Entegrasyon Politikaları Işığında Fransa'da Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, s. 100-136.
- Yüksel, S. (2014). SECURITIZATION OF MIGRATION: THE CASE OF TURKEY-EU RELATIONS. *MARMARA JOURNAL OF EUROPEAN STUDIES*.
- Zaborowski, L. C. (2017). Voice and community in the refugee crisis: A Content Analysis of news coverage in Eight European Countries. *International Communication Gazette*, s. 613-635.

ÜÇÜNCÜ KISIM

SURİYELİ MÜLTECİLERE DAİR ALGILAR: GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ VE TÜRK BASININDA YANSIMALARI

Mehmet Akkan

ÖZET

Bu çalışmanın konusu Suriyeli mülteciler özelinde tehdit algısının değerlendirilmesidir. Çalışma uzun yıllardır ülkemizde bulunan Suriyeli mültecilere bakış açısını ve güvenlikleştirme teorisi kapsamında incelenmesi fikri etrafında şekillenmiştir. Çalışmanın amacı Suriyeli mültecilerin ülkemizde geldiği yıllar itibari ile nasıl algılandıkları ve değerlendirildiğini açıklamaktır. Bu amaç ile birlikte Türk kamuoyu için Suriyeli mültecilerin nasıl değerlendirildikleri belirlenecektir. Bu bağlamda teori olarak güvenlikleştirme teorisi seçilmiş olup, çalışma bu teori bakış açısı çerçevesinde ele alınacaktır. Türk yazılı basınında Suriyeli mültecilerin nasıl gösterildiğini ortaya koymak için iki farklı gazete seçilmiştir. Seçilmiş olan gazeteler: Hürriyet ve Habertürk'tür. Yıllar içerisinde Suriyeli mültecilere olan bakış açısının ele alınması için Suriyeli mültecilerin ülkemize geliş yılı olan 2011 yılı seçilmiş ve bu tarihten 2022 yılına kadar olan zaman diliminde Suriyeli mülteciler ile ilgili yapılan haberlerde kullanılan görseller incelenmiştir. Bu bağlamda belirlenmiş yıllar ve gazeteler özelinde yapılan haberlerde kullanılan görseller üzerinden tehdit algısı ele alınacaktır. Buradaki amaç ise güvenlikleştirme yapılırken yalnızca kullanılan kelimeler ve söylemlerin değil, kullanılan görseller ile de güvenlikleştirme yapılarak tehdit algısı yaratılabilmesidir.

***Anahtar Kelimeler:** Suriyeli mülteciler, mültecilerin görünürlüğü, görsel medyada mülteciler, tehdit algısı, güvenlikleştirme.*

KAYNAKÇA

- Aarssen, N. (2017). Re-Orienting Refugee Representation? A Multi-modal Analysis of Syrian Refugee Representation on the Social Media Platform Humans of New York. *Stream: Inspiring Critical Thought*, 2-6.
- Altay, Z. (2019). 2012-2017 Yılları Arasında Türkiye de Suriyeli Göçmenlerin Belgesel Filmlerde Görselleştirilmesi. *T.C. TRAKYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ GÖRSEL KÜLTÜR ANABİLİM DALI YÜKSEK LİSANS TEZİ*. Trakya.
- Amores, J. J., & media, C. A. (2019). Deconstructing the symbolic visual frames of refugees and. *ACM Digital Library*, 1-3.
- Artar, F. (2019). “Medyada Sınıfsal Temsil Mücadelesi: Suriyeli Mülteciler ‘Yardıma Muhtaç’ mı ‘Ucuz Ekmek mi?’”. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 26-30.
- Balca, A. (2021). Görsellik ve Hakikat: Türkiye’deki Suriyelilere Dair Sosyal Medya Görsel Paylaşımlarında Hakikat Üretim Pratikleri. *Kültür ve İletişim*, 38-41.
- Bayır, K. D., & Aksu, F. (2020). Açık Kapı Politikasından Güvenlik Tehdidine: Türkiye’de Suriyeli Sığınmacılar Olgusu”. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 324-327.
- Canyurt, D. (2018). Kazanı Olmayan Savaş “ Suriye İç Savaşı” Neden Bitmedi, Barış Nasıl Gelebilir? *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 1104- 1108.
- Chouliaraki, L., & Stolic, T. (2017). Rethinking media responsibility in the refugee ‘crisis’: a visual typology of European news”. *The London School of Economics and Political Science* , 1-4.
- DENİZ, T. (2014). “Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 175-177.
- Doğan, S. (2007). Avrupa Birliğinde Uluslararası Göçün Güvenlikleştirilmesi. *Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Doğanay, Ü., & Keneş, H. Ç. (2016). “Yazılı Basında Suriyeli ‘Mülteciler’: Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gereççelerinin İnşası”. *Mülkiye Dergisi*, 143-145.

- Drücke, R., Klaus, E., & Moser, A. (2021). Spaces of identity in the context of media images and artistic representations of refugees and migration in Austria. *European Journal of Cultural Studies*, 161-164.
- Eken, İ., & Gezmen, B. (2019). Haber Fotoğraflarında Suriyeli Mültecilerin Temsili: Suriye Olaylarının Anadolu Ajansı Almanaklardaki Fotoğraflar Üzerinden İncelenmesi”. *Turkish Studies-Social Sciences*.
- Ekici, H. (2019). Türk Toplumunda Suriyelilere Yönelik Algılanan Tehditler ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Politika Çalışmaları De*, 709- 713.
- Elmas, S. C. (2022). Söylemler Aracılığıyla Göçün Güvenlikleştirilmesi: Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacı Kadınlar. 11-15.
- Euronews. (2021, 03 18). *Euronews*. <https://tr.euronews.com/2021/03/18/turkiye-ab-s-g-n-mac-mutabakat-n-5-y-l-donumu-taraflar-n-beklentileri-kars-lanabil-di-mi> adresinden alındı
- Euronews*. (2022, 04 25). Euronews: <https://tr.euronews.com/2022/04/25/turkiye-deki-suriyeliler-ulkesine-donmek-istiyor-mu-kalmak-isteyenlerin-sebepleri-ne> adresinden alındı
- Gölcü, A., & Dağlı, A. N. (2017). “Haber Söyleminde ‘Öteki’yi Aramak: Suriyeli Mülteciler Örneği”. *Akdeniz İletişim Dergisi*, 13-16.
- Güllüpınar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politigi ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 54-57.
- Gündoğdu, M. (2007). Bilimsel Yöntem ve Bazı Değişkenler Kavramı. 84-85.
- Heidenreich, T., Eberl, J.-M., & Boomgaarden, F. L. (2020). Political migration discourses on social media: a comparative perspective on visibility and sentiment across political Facebook accounts in Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 1261- 1264.
- İpek, Ö. (2018). Dış Politikada Medyanın Rolü. İstanbul Yeni Yüzyıl University Graduate School of Social Sciences, 159-160.

- İşçi, D., & Uludağ, E. (2019). Sosyal Medyada Suriyeliler Algısı: Youtube Sokak Röportajları Üzerine Bir İnceleme. *Ulisa: Journal of International Studies*, 17-21.
- Karasu, M. A. (2018). TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ SIĞINMACILARIN KENTLERDE NEDEN OLDUKLARI GÜVENLİK RİSKLERİ. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5-6.
- KAVAKLI, N. (2017). "Hak Haberciliği Perspektifinde Çevrimiçi Haberlerde Mülteci Seslerinin Değerlendirilmesi". *Erciyes İletişim Dergisi*, 282-283.
- Kaygusuz, D. (2021). Uluslararası İlişkilerde Göç Olgusu ve Göçün Güvenlikleştirilmesi. *Akademik Düşünce Dergisi*, 3-5.
- Kurt, G. (2019). Yeni Medyada Nefret Söylemi: YouTube'da Suriyeli Mültecilere Karşı Üretilen Nefret Söylemi Üzerine Bir Araştırma. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 2-3.
- Lenette, C., & Cleland, S. (2016). Changing Faces- Visual Representations of Asylum Seekers in Times of Crisis. *CREATIVE APPROACHES TO RESEARCH*, 68-71.
- MANDACI, N., & ÖZERİM, G. (2013). Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi. *Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği | Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 109-112.
- MEÇ, S. N. (2018). Göçün Güvenlikleştirilmesi: Almanya'da Aşırı Sağ Parti AfD'nin Yükselişi ve Suriyeli Mülteci Krizi. *Vira Verita E-Journal: Interdisciplinary Encounters*, 124- 126.
- Mülteci Hakları Derneği* . (2018). UMHD: <https://umhd.org.tr/page/hangi-ulkede-ne-kadar-multeci-var/341> adresinden alındı
- Mülteciler Derneği*. (2023). Mülteciler Derneği: https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/?gad=1&gclid=CjwKCAjwh8m-lBhB_EiwAsztdBNNCAxYqsAHPeYXxTmTmIld48-ifae-HejFwkAsWmF2EDO_5Q9lO2BoCHBAQAvD_BwE adresinden alındı
- Pandır, M. (2021). Mülteci Temsillerinde Kültürel Farklılık İnşası ve Toplumsal Kabule Etkileri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 351-352.

- Pandır, M., Efe, İ., & Paksoy, A. F. (2015). Türk Basınında Suriyeli Sığınmacı Temsili Üzerine Bir İçerik Analizi”. *Marmara İletişim Dergisi* , 1-4.
- Parrott, S., Hoewe, J., Fan, M., & Huffman, K. (2019). “ Portrayals of Immigrants and Refugees in U.S. News Media: Visual Framing and its Effect on Emotions and Attitudes”. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 667-670.
- Rettberg, J. W., & Gajjala, R. (2016). Terrorists or cowards: negative portrayals of male Syrian refugees in social media. *Feminist Media Studies*.
- Rumelili, B., & Karadağ, S. (2017). “Göç ve güvenlik: Eleştirel yaklaşımlar”. *Toplum ve Bilim* , 69-71.
- Rumelili, B., & Karadağ, S. (2017). Göç ve güvenlik:Eleştirel yaklaşımlar. *Toplum ve Bilim*, s. 70-75.
- SARIKAYA, T. (2020). “Çerçeveleme Kuramı Bağlamında Türkiye'nin Suriyeli Göçmenlere Avrupa Sınırlarını Açmasının Gazetelere Yansımaları: Sabah ve Cumhuriyet Gazetesi Örnekleri”. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 402-406.
- Schaik, R. W. (2015). Visual representations of (Syrian) refugees in European newspapers. 8-11.
- Soykan, C. (2015). Mültecilik ve İnsan Hakları. *SBF İnsan Hakları Merkezi*, 3-4.
- SÜLEYMANOĞLU-KÜRÜM, R. (2020). ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE NİTEL YÖNTEMLERLE MAKALE YAZIMI: VAKA ANALİZİ VE İNCELİKLERİ. *Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute*, 150-153.
- ŞAHİNER, M. K., & ÖZBUĞDAY, F. C. (2022). “Oyun Teorisi Bağlamında Suriye İç Savaşının Geleceği”. *Ululararası Çalışmaları Dergisi*, 51-52.
- Şekercioğlu, G. (2019). Bilimsel Araştırmada Değişken Kavramı ve Değişken Türleri. Meb.gov.tr.
- Şimşek, D. (2017). Göç politikaları ve «insan güvenliği» Türkiye'deki Suriyeliler örneği. *Toplum ve Bilim*

- Şimşek, D. (2018). Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları ve Sosyal Sınıf: Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 369- 372.
- Şimşek, D., & İçduygu, A. (2017). "Uluslararası göç, politika ve güvenlik". *Toplum ve Bilim*, 6-8.
- T.C. Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2016). T.C. Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: https://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-arasin-da-18-mart_ta-varilan-mutabakata-iliskin-soru-cevaplar.tr.mfa adresinden alındı
- Taş, E. N. (2020). Göçün Güvenikleştirilmesi Çerçevesinde Meksika Duvarı Örneği. *ULUSLARARASI AFRO-AVRASYA ARAŞTIRMALARI DERGİSİ*, 60-63.
- Taş, O., & Taş, T. (2018). Post-Hakikat Çağında Sosyal Medyada Yalan Haber ve Suriyeli Mülteciler Sorunu. *İleti-ş-im* 29, 185-188.
- Taşdelen, B. (2020). Twitter'da Suriyeli Mültecilere Karşı Çevrimiçi Nefret Söylemi:#suriyelileriistemiyoruz. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*.
- TATAR, V., & ÜLKER, M. (2017). Arap Baharının Türkiye'ye Etkileri: Suriyeli Mülteci Sorunu. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 283-285.
- TEPAV. (2023, Ocak 17). <https://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/10534> adresinden alındı
- Toksoy, N. G., Zeybek, D., & Akdoğan, B. (2020). "Çerçeve"nin Ötesi:Mültecinin Görsel İmgesinde Kaybın Yokluğu. *Kültür ve İletişim*, 186-188.
- TÜRK, E. (2019). Türk Basınında Suriyeli Göçmenlere İlişkin Haberlere Yapılan Yorumların İncelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17-20.
- TÜRKAY, B. (2019). *SURİYELİ MÜLTECİLER, SOSYAL MEDYA VE SİVİL TOPLUM: ENTEGRASYON SÜRECİ VE ÇÖZÜM ARAYIŞLARI*. Ankara: Yüksek Lisans Tezi.
- Ün, M. B., & Paydak, A. (2017). Küreselleşen Dünyada Düzensiz Göç ve Türkiye: Adana İli Yabancılar Misafirhanesi Çalışması. *Anadolu Üniversitesi*, 187-189.

- Ürgen, E. (2021). *Göç Araştırmaları Derneği*. Göç Araştırmaları Derneği: <https://gocarastirmalariderneği.org/tr/calismalar/arastirmalar/ab-tr-mutabakatının-5-yili/197-5-yilinda-avrupa-birli-gi-turkiye-mutabakati> adresinden alındı
- Wilmott, A. C. (2017). The Politics of Photography: Visual Depictions of Syrian Refugees in U.K. Online Media. *Visual Communication Quarterly*, 68-75.
- X Gazete. (2023). Mayıs 05, 2023 tarihinde <https://www.xgazete.com/net-tiraj.php> adresinden alındı
- YEGEN, C. (2014). Medyanın Kamuoyu Oluşturma ve Gündem Belirleme Rolü Üzerine: Sarai Sierra Haberleriyle Oluşturulan Yapay Gündem. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23-26.
- Yurdakul, H. (2016). Medya ve siyaset perspektifinden kamuoyu. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 81-83.
- Zhang, X., & Hellmueller, L. (2017). Visual framing of the European refugee crisis in Der Spiegel and CNN International: Global journalism in news photographs” dir. . *the International Communication Gazette*, 1-5.

EK 1: Gazetede Kullanılan Kategori Tablosu

Gazetelerde kategorik bazda bir farklılaşma görülmezken, haber sayısı bağlamında:

1. Kategori 4,9 ve 12 nolu kategoriye göre
2. Kategori 4,9 ve 12 ye göre
3. Kategori 9 ve 12 ye göre
4. Kategori 1,2,5,7,8 ve 13'e göre
5. Kategori 9 ve 12'ye göre
6. Kategori 9 ve 12ye göre
7. 9 ve 12'ye göre
8. Kategori 9 ve 12ye göre
9. 1,2,3,5,6,7,8 ve 10a göre
10. 12ye göre
11. Kategoride bariz bir farklılaşma yok
12. Kategori 4 ve 9 hariç diğer hepsine göre
13. Kategori 4, 9 ve 12 kategoriye göre bariz farklılaşmaktadır.

DÖRDÜNCÜ KISIM

BREXIT SÜRECİNDE GÖÇ VE GÜVENLİKLEŞTİRME: BİRLEŞİK KRALLIK'TA GÖÇMEN ALGISININ MEDYA VE ANALİZ YOLUYLA DEĞERLENDİRİLMESİ

Melike Aşşar

ÖZET

Bu çalışmanın konusu Brexit sürecinde göçmenlere yaklaşımın değerlendirilmesidir. Çalışma 2016 ve 2020 yılları ele alınarak göçmenlere bakışı medya üzerinden güvenlikleştirme olup olmadığı fikri doğrultusunda şekillenmiştir. Çalışmanın amacı medya üzerinden göçmenlere Brexit süreci özelinde nasıl yaklaşıldığı ve algının yıllar içerisinde değişip değişmediğini değerlendirmektir. Bu bağlamda teori olarak güvenlikleştirme teorisi ele alınarak konuya bu çerçevede etrafında şekillenecektir. Göçmenlere bakışın ortaya konulması açısından Birleşik Krallık yazılı basınından 3 gazete ele alınmıştır. Seçilmiş olan gazeteler: The Guardian, The Daily Mail ve The Daily Express olarak belirlenmiştir. Çalışmada 2016 ve 2020 yılları baz alınarak görseller üzerinden göçmenlere yaklaşım güvenlikleştirme teorisi bağlamında incelenmiştir. Aynı zamanda baz alınan yıllara göre seçilmiş olan gazeteler özelinde başlıklar ele alınarak içerik analizi değerlendirilmiş olup göçmenler ele alınırken hangi kelimelere vurgu yapıldığı ve seçilen kelimelerle göçmenlere yaklaşımın nasıl şekillendiği ortaya konulmuştur. Bu bağlamda ele alınan yıllar ve gazeteler özelinde yapılan haberlerde görseller ve vurgulanan kelimeler doğrultusunda tehdit algısı incelenecektir. Bu çalışmadaki amaç hem görseller üzerinden hem de içerik özelinde göçmenlere tehdit algısı yaratılabilesidir.

Anahtar Kelimeler: *Brexit, Göçmenler, Güvenlikleştirme, Tehdit Algısı, Göçmenlerin Görünürlüğü, Görsel ve Yazılı Basında Göçmenler.*

nürlüğünün belirli süreçlerin sonuçlarında etkili olduğu ve aynı zamanda kişilerin bakış açılarını şekillendirme de önemli olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Mitra, P. (2022). "Immigration, Identity and Security in the Context of Brexit: Examining Linkages Through the Lens of the Copenhagen School", *Jadavpur Journal of International Relations*, 26(1), 43–61.
- Çıtak, E. (2020). "Migration and Securitization: An Assessment in the Context of Human Security", *Journal of Management and Economics Research*, 18 (3), 1-24 .
- Türkmenoğlu, A. T. (2022). "Orientalist Traces in the Brexit Referendum: A Semiotic Analysis on the Brexit Posters", *Erciyes İletişim Dergisi*, 9 (1), 57-75 .
- Aras, İ. & Günar, A. (2018). "Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden Ayrılma Referandumu: Brexit Süreci ve Sonuçları" . *International Journal of Political Science and Urban Studies*, 6 (2), 0-0 .
- Türko, E. S. & Gökçenoğlu, S. (2020). "Avrupa Birliği Tarihinde Bir Geri Adım: Brexit . *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (1), 573-589 .
- Yıldız, A. (2021). "Brexit, Göç ve Avrupa Bütünleşme Süreci". *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* 20 : 69-94.
- İşcan, İ. H. (2021). "İngiltere'nin Avrupa Birliğinden Ayrılış Sürecinde Göç Faktörünün Etkisi". *Bilecik Şeyh Edebalı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (2), 484-503 .
- Çolak, M. & Bozkaya, Ö. (2018). "Birleşik Krallık'taki Göç Karşıtı Söylemlerin Brexit Sürecine Etkisi" . *Journal of Social Policy Conferences*, (75), 185-209 .
- Simpson, K. & Startin, N. (2023). "Tabloid Tales: How the British Tabloid Press Shaped the Brexit Vote", *Journal of Common Market Studies*, 61 (2), 302-322.
- Baysal, B., Lüleci, Ç. (2015). "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi". *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 11 : 61-96.

- Şimşek, D. & İçduygu A. (2017). “Uluslararası Göç, Politika ve Güvenlik” , *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı:140.
- Akın, Ö. & Reyhanoglu, M. (2022). “Benzerlikleri ve Farklılıklarıyla Göçmen Girişimciler ve Mülteci Girişimciler: Bir Tipoloji Önerisi” . Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , 12 (3) , 1-31 .
- Aşkın, M. (2007). “Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler” . *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 10 (2) , 213-220 .
- Allen, W. L. (2016). “A Decade of Immigration in the British Press”. *Migration Observatory report*, COMPAS, University of Oxford, UK.
- Ankara Üniversitesi Açık Ders Malzemeleri. (2017). Erişim Adresi: <https://acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php?id=147799>
- Akarsu, B. & Akarsu, B. (2019). “Bilimsel Araştırma Tasarımı: Nicel, Nitel ve Karma Araştırma Yaklaşımları”, *Cinius Publishing*, ISBN: 978-605-7640-54-3.
- Pointon, D. (2018). *Debating Migration: the Brexit referendum in newspaper opinion pieces*. Masters, Sheffield Hallam University.
- Dennison, J., Davidov, E. & Seddig, D. (2020). “Explaining voting in the UK’s 2016 EU referendum: Values, attitudes to immigration, European identity and political trust”, *Social Science Research*, Volume 92.
- Eberl, J., vd. (2018). “The European media discourse on immigration and its effects: a literature review”, *Annals of the International Communication Association*, 42(3), 207-223.
- Moore, M., & Ramsay, G. (2017). “UK media coverage of the 2016 EU Referendum campaign”. *The Policy Institute at King’s*.
- Sogelola, Deborah (2018) “Brexit, Agenda Setting and Framing of Immigration in the Media: The Case of the Daily Mail”. *LSE Undergraduate Political Review*, 1. pp. 128-142.
- Öner, S. (2021). «Brexit ve Avrupa’da Popülist Radikal Sağın Yükselişi». *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 20 : 95-118.
- Mumcu, S. N. (2019). “Bir Güvenikleştirme Örneği Olarak Brexit Referandum Kampanyası”, *YÖK Ulusal Tez Merkezi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Medeniyet Üniversitesi.

- Sütçü, E. (2021). “Avrupa’da bir güvenlikleştirme konusu olarak göç. KMÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü”, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Karaman.
- Akdoğan, E. & Atalay, M. (2017). “Avrupa Birliği’ni Değişime Zorlayan Güç: Göç”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , Kayfor 15 Özel Sayısı , 2437-2454 .
- Hansen, C. B. N., Kokkinidis, M., & Houselstein, R. (2016). The Justifications of Anti-Immigration Discourse in Pro-Brexit Print Media-A Sociolinguistic Investigation.
- Ceylan Tok, G. (2020). “Hakikatın Önemsizleşmesi Çağında Göçmen Karşısı Söylem Üzerine Bir Değerlendirme” . *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi* , Özel Sayı: Göç , 1-12 .
- DEMİRCİ, Ö. G. D. M. (2022). “Brexit, PESCO, Yükselen Milliyetçilik ve Uluslararası Teoriler Ekseninde Avrupa Birliği”. In *Full Papers Congress E-Book* (p. 87).
- Öz, H. & Yıldırım, K. E. (2022). “İngiltere Politikasında Brexit Öncesi ve Sonrası” . *Anadolu Strateji Dergisi* , 4 (2) , 1-8 .
- KİRAZ, E. (2019). “Sosyal Medya ve Algı Yönetimi: İngiltere’nin Brexit Sürecinde Sosyal Medya Dezenformasyonu”. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 15(1), 1-16.
- ÖZBEY, E. E., & ŞENYUVA, Ö. (2021). “Onlar Kalsın, Biz Gidiyoruz!” Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi’nin Söylemlerinde Popülizm ve Avrupa Şüpheciliği”. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 20, 119-153.
- Küngerü, A. & Uluç, G. (2018). “Yeni Gerçek Ötesi (post-truth) Dönem: Birleşik Krallık Tabloid Gazetelerde Brexit Referandumu İncelemesi”, *Route Education and Social Science Journal*, 21, 1134-1152.
- Marshall, H., & Drieschova, A. (2018). “Post-truth politics in the UK’s Brexit referendum”. *New Perspectives*, 26(3), 89-105.
- Çenberci, E., & Gövdere, B. (2017). “Göç Krizinin, Brexit Kararına ve Avrupa Birliği’nin Geleceğine Muhtemel Etkileri”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Göç Özel Sayısı), 1427-1442.

- Sirkeci, İ., Deniz, U. T. K. U., & Yüceşahin, M. M. (2019). “Göç Çatışma Modelinin Katılım, Kalkınma ve Kitle Açıkları Üzerinden Bir Değerlendirmesi”. *Journal of Economy Culture and Society*, (59), 157-184.
- İlhan, A. R. A. S., & Günar, A. (2018). “Birleşik Krallık’ın Avrupa Birliği’nden ayrılma referandumu: Brexit süreci ve sonuçları”. *International Journal of Political Science and Urban Studies*, 6(2).
- Megaard, S. (2020). “Identity and Fear: The radical right’s framing of immigration in the Brexit debates”. (Bachelor’s thesis, NTNU).
- Wilmott, A. C. (2017). “The politics of photography: Visual depictions of Syrian refugees in UK online media”. *Visual Communication Quarterly*, 24(2), 67-82.
- Shehata, M. S. (2020). “Brexit and Immigration: How Immigration Affects the Political Climate in the UK”.

SIYASAL DAVRANIŞIN PSIKOLOJISI

Doç. Dr. Ferihan Polat

Siyasal Davranışın Psikolojisi

Doç. Dr. Ferihan Polat

Yayın No.: 5189
Psikoloji / Psikolojik Danışma Rehberlik No.: 490
ISBN: 978-625-397-993-5
E-ISBN: 978-625-397-992-8
Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2023

© Copyright 2023, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
SERTİFİKA NO.: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulferm@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Polat, Ferihan.

Siyasal Davranışın Psikolojisi / Doç. Dr. Ferihan Polat

1. Basım, XII + 360 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-397-993-5

E-ISBN: 978-625-397-992-8

1. Siyaset Psikolojisi 2. Siyasal Davranış 3. Sosyal Psikoloji

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beştepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	v
ÖN SÖZ.....	xi
GİRİŞ	1

BÖLÜM 1

KİŞİLİK VE KİMLİK.....	5
1. Zihin Kuramı ve Kimliğin Oluşumu	5
1.1. Kişiliğin Bilinç Dışı Katmanları.....	7
1.1.1. Bilinçli Zihin: Persona	8
1.1.2. Kişisel Bilinç Dışı: Gölge, Anima ve Animus	10
1.1.3. Kolektif Bilinç Dışı: Arketipler ve İçgüdüler	16
1.2. Kolektif Bilinç Dışı ve Siyasi Kimliğin Oluşumundaki Rolü	19
2. Psikişik Açından Kimlik Gelişimi	21
2.1. Geçiş Nesnelere Yolu ile Kendilik Duygusunun Korunması	21
2.2. Dışlaştırma Yolu ile Kendilik Duygusunun Korunması.....	24
2.3. Özdeşim ile Kendiliğin Korunması ve Düzenlenmesi.....	25

BÖLÜM 2

İTAATİN PSİKOLOJİSİ	27
1. İtaat.....	27
2. İtaatin Türleri: Boyun Eğme-Onama	29
3. İtaatin Psikişik Kökenleri.....	31
3.1. Anne-Baba Sevgisi	32
3.2. Kendilik Değeri Yitimi	36
3.3. Hırs	37
4. İtaatin Sosyopsikolojik Kökenleri.....	39
4.1. İnsanın Varoluş Sorununa Ürettiği Geçici Çözümler.....	40
4.2. Bütünleşme ve Topluma Uyum.....	42
4.3. Kapitalizm: Rasyonel Bireyin Güçsüzlüğü.....	44

4.4. İnsanın Var Olma Sorununun Yanıtı: Sevgi	50
5. İtaatsizlik	57

BÖLÜM 3

GRUP PSİKOLOJİSİ	59
1. Grup Oluşumunun Psikolojik Nedenleri	59
2. Grup Kimliği.....	62

BÖLÜM 4

TOPLULUK PSİKOLOJİSİ.....	69
1. Bağımlı Kişilik.....	70
2. Toplumsal Narsisizm	78
3. Toplumsal Paranoya.....	86
4. Kitle Psikolojisi	88

BÖLÜM 5

AHLAKIN PSİŞİK GELİŞİMİ.....	97
1. Ahlak.....	97
2. Ahlaki Gelişimin Psikolojik Temelleri	99
2.1. Psikanalitik Açından Ahlaki Gelişim	101
2.2. Kognitif Açından Ahlaki Gelişim	103
2.2.1. Piaget'in Ahlaki Gelişim Kuramı.....	103
2.2.2. Kolberg'in Ahlaki Yargı Kuramı	105
2.3. Sosyal Öğrenme Teorisi ve Ahlaki Gelişim	110
3. Ahlak Sistemleri: Otoriter Ahlak-Hümanist Ahlak.....	113
3.1. Ahlak Sistemleri ile Siyasal Sistemler Arasındaki İlişki.....	117
3.2. Ahlak Sistemleri ile Ekonomik Sistemler Arasındaki İlişki.....	122
4. Siyaset ile Ahlak Arasındaki İlişki.....	124
5. Siyasal Yozlaşma: Resmî Ahlak ve Resmî Olmayan Ahlak.....	127
6. Siyaset Felsefesinde İki Farklı Siyasal Ahlak Yaklaşımı	129
7. Kamu Yönetiminde Ahlaksal Davranış Tipleri	134
8. Türkiye'de Siyasal Ahlakı Şekillendiren Yapısal Nitelikler.....	139

BÖLÜM 6

TRAVMA VE YAS	145
1. Travma	145
1.1. Travma Sonrası Semptomlar.....	149
1.1.1. Disosiyasyon (Bedeni ve Benliği Kaybetme).....	149
1.1.2. Aleksitimi (Duyguları Anlatacak Kelimelerin Olmaması)...	150
1.1.3. Depersonalizasyon (Kendiniz Olduğunuz Duygusunun Yitimi)	152
1.2. Travmaların Kuşaklar Arası Aktarımı	153
2. Travmanın İyileştirilmesi ve Yasın Tutulması.....	156
2.1. Güvenlik.....	157
2.2. Hatırlama	158
2.3. Yas Tutma.....	161
2.4. Hayatla Yeniden Bağ Kurma	163
3. Travmanın İyileştirilmesinde Grubun Rolü.....	166
4. Travmanın İyileştirilmesinde Bireysel Farklılıkların Rolü	169
5. Travmaların Toplumsal ve Siyasal Çatışmalara Etkisi.....	170

BÖLÜM 7

MİLLİYETÇİLİK VE ETNİKLİĞİN PSİKOLOJİSİ.....	177
1. Milliyetçi Kimlik	178
2. Etnik Kimlik	183
3. Etnik ve Milliyetçi Kimlikleri Besleyen Psikolojik Unsurlar	187
3.1. Seçilmiş Travma.....	188
3.2. Mağduriyet Psikolojisi	191
3.2.1. Tarihsel Düşmanlık.....	193
3.2.2. İnsanlıktan Çıkarma (Dehümanizasyon).....	194
3.2.3. Mağduriyet.....	195
3.3. Seçilmiş Zafer.....	199
4. Milliyetçi ve Etnik Kimliklerde Paranoyanın Rolü	201

BÖLÜM 8	
IRKÇILIĞIN PSİKOLOJİSİ	205
1. Irk ve Irkçılık.....	205
2. Batı'da Irkçılığın Doğuşuna Zemin Hazırlayan Düşünceler.....	206
2.1. Aristokratik Irkçılık Öğretisi.....	207
2.2. Koloniciliğin ve Emperyalizmin Irkçılık Öğretisine Katkısı.....	211
2.3. Göçmen İşçilik ve Yükselen Irkçılık.....	212
2.4. Çağdaş Bilimin Irkçılık Üretme Potansiyeli.....	213
3. Irkçılık Kuramları	215
3.1. Wilhelm Reich'in Irkçılık Kuramı	216
3.2. Adorno ve Arkadaşlarının Irkçılık Kuramı	219
3.3. Krech ve Crutchfield'in Irkçılık Kuramı.....	220
3.4. Ernst Cassier'in Irkçılık Kuramı	221
3.5. Etnosantrizm ve Sosyal Baskınlık Kuramı	222
4. Irkçılığın Psikopatolojisi	223

BÖLÜM 9	
FUNDAMENTALİZMİN PSİKOLOJİSİ.....	225
1. Fundamentalizm.....	225
2. Fundamentalizmin Bilişsel Özellikleri.....	228
3. Fundamentalizmin Psişik Kökeni.....	229
4. Fundamentalistlerin Kişilik Yapısı.....	233
5. Büyük Grup Kimliğinin Gerilemesi Olarak Fundamentalizm	235

BÖLÜM 10	
ŞİDDETİN PSİKOLOJİSİ	245
1. Şiddet	245
1.1. Şiddeti Ortaya Çıkaran Psikolojik Etmenler.....	251
1.1.1. Şiddeti Ortaya Çıkaran Kişilik Yapıları	252
1.1.2. Şiddeti Ortaya Çıkaran Kişilik Bozukluğu	254
1.1.3. Psikolojik Açından Şiddet Türleri.....	256
1.2. Şiddeti Ortaya Çıkaran Toplumsal Etmenler.....	264
1.2.1. Yabancılaşma	266
1.2.2. Anomi	270

1.2.3. Hızlı Toplumsal Değişme.....	272
1.2.4. Modernleşme.....	273
2. Siyasal Şiddet.....	281
2.1. Siyasal Şiddet Türleri	283
2.1.1. Siyasal Hayatın Sıradan Şiddeti	284
2.1.2. Dağınık Toplumsal Şiddet	284
2.1.3. Aşağıdan Yukarıya/Siyasal İktidara Karşı Şiddet	285
2.1.4. Yukarıdan Aşağıya/Devlet Şiddeti	285
2.1.5. İç Savaşlar	287
2.1.6. Etnik Temizlik	287
2.1.7. Soykırım.....	289
2.1.8. Terörizm	293
2.2. Kitle Psikolojisi ve Siyasal Şiddet	294
2.3. Siyasal Şiddet ve Rejimler	296
2.3.1. Faşist Rejimlerde Siyasal Şiddet.....	299
2.3.2. Sosyalist Rejimlerde Siyasal Şiddet	301
2.3.3. Demokratik Rejimlerde Siyasal Şiddet	303

BÖLÜM 11

TERÖRİZMİN PSİKOLOJİSİ..... 313

1. Terörizm.....	313
2. Terörizmin Amacı.....	315
3. Terörizmi Açıklayan Yaklaşımlar	317
3.1. Yaratılışçı Yaklaşım	318
3.1.1. Engelleme-Saldırganlık Kuramı	318
3.1.2. Narsisizm-Saldırganlık Kuramı	318
3.1.3. Psikanalitik-Freudyan Bakış	319
3.2. Durumsalcı Yaklaşım.....	321
3.3. Süreç Yaklaşımı.....	322
4. Terör Türleri	323
4.1. Devlet Terörü	323
4.2. Devlete Karşı Terör.....	326
4.2.1. Siyasal Sistemi Yıkma Yönelik Terör.....	326
4.2.2. Ayrılcı Akımlar ve Terör.....	326

4.2.3. Öç Alma Amacıyla Terör	327
4.2.4. İlginç Beraberlikler	327
5. Terörizmin Kişisel Motivasyonları.....	328
5.1. Mağdurluk ve Ezilmişlik.....	328
5.2. Yaralanmış Narsisizm.....	329
5.3. Bölünme.....	330
5.4. Ait Olma ve Hayatta Kalma	331
5.5. Yansıtımlı Özdeşim.....	331
5.6. Yaşamların Yücelmiş Deneyimi.....	332
5.6.1. Heyecan Arzusu.....	333
5.6.2. Nihai Anlam Arzusu.....	334
5.6.3. Zafer Arzusu	335
6. Terörizmin Dinamiği: Travma ve Paranoya	336
7. Etnik Terörizm	337
8. Kökten(din)ci Terörizm	340
SONUÇ.....	343
KAYNAKÇA.....	347

KAYNAKÇA

- Adorno, T., Frenkel, B., Levinson, D. & Nevitt S. (1950). *The Authoritarian Personality*. New York: Norton & Company.
- Ağaoğulları, M. A. (1993). “*Siyasal Ahlak ve Devlet*”, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, (ED.) Türker Alkan, s:283-289. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Ağaoğulları, M. A. ve Köker L. (2008). *Tanrı Devletinden Kral Devlete*. Ankara: İmge
- Akbulut, İ. (1993). Terör ve Tasnifleri. *Türk İdare Dergisi*, 399, 47-59.
- Alkan, T. (1983). *Saldırganlık, Önyargı ve Yabancı Düşmanlığı*. İstanbul: Hil.
- Alkan, T. (1993). *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Alkan, T. ve Ergil, D. (1980). *Siyaset Psikolojisi*. Ankara: Turhan.
- Arrendt, H. (1997). *Şiddet Üzerine*. İstanbul: İletişim.
- Aydoğan, İ. (2011). Kuantum Fiziğinin Eğitim Bilimlerine Etkisi: Hologram ve Morfik Alanlar. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (31), 189-198.
- Balcıoğlu, İ. (2000). “Şiddetin Politik, Psikolojik, Etik Yönü”, *Biyolojik, Sosyolojik, Psikolojik Açıdan Şiddet*. İstanbul: Yüce.
- Balcıoğlu, İ. (2001). *Şiddet ve Toplum*. İstanbul: Bilge.
- Bandura, A. (1999). Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and Social Psychology Review*, 3, 193-209.
- Baudrillard, J. (2003). Kitle ve Terörizm, *Doğu-Batı Yayınları*. <http://www.derkenar.com/kitapkurdu/ baudrillard.shtml>, erişim tarihi:12.11.2009.
- Beşe, E. (2002). *Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları*.Ankara: Seçkin.
- Beyazyüz, M., Göral Alkan, S. ve Göka, E. (2007). Fundamentalizmin Psikolojisi, *Avrasya Dosyası*, Cilt 13, Sayı: 3, 355-384.

- Bill Buford (1991). *Among the Thugs: Face to Face with English Football Violence* (London: Arrow), s. 207.
- Bion, W. (1961). *Experiences in Groups and Other Papers*. Londra: Tavistock.
- Bjorgo, T. (2005). *Root Causes of Terrorism*, NewYork: Routledge.
- Black D., Harris-Hendricks J. & Mezey G., Newman M. (1997). *Psychological Trauma: Developmental Approach* Edited by London: Gaskell,.
- Boyer, P. (1994). *The Naturalness of Religious Ideas: A Cognitive Theory of Religion*. USA: California University Press.
- Bracher, K. (1985). *The Age of Ideologies*. London, Methuen.
- Breslau, N. & Davis, G. (1987) "Post-traumatic Stress Disorder: The Etiologic Specificity of Wartime Stressors", *American Journal of Psychiatry* 144, pp: 83-578.
- Butler, J. (2004). *Kırılğan Hayat: Yasın ve Şiddetin Gücü*. İstanbul: Me-tis Yayınları.
- Canetti, E. (2006). *Kitle ve İktidar*. İstanbul. Ayrıntı Yayınları.
- Cassirer, E. (1946). *The Myth of the State*. London: Yale University Press.
- Catellini, P. (1995). Political Psychology, In Semin & Fiedler, *Applied Social Psychology*, 282-311, New Jersey, Lawrence Erlbaum Associates.
- Cevizoğlu, H. (2019). *Kitle Psikolojisi*. İstanbul: Bilim ve Sanat Yayın-ları.
- Chirof, S. & McCauley, C. (2006). *Why not Kill Them All? The Logic and Prevention of mass political murder*. Princeton, N.J: Prince-ton University Press.
- Ciğeroğlu-Öztepe, M. (2013). *Kamu Yönetiminde Etik Sorunu: Türk Kamu Yönetiminde Etik Sistemin Eleştirel Çözümlemesi*. (Yayın-lanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Coady, C. A. (1996). Terörün Ahlakı, *Cogito*, Sayı: 6-7, 261-278.
- Cohen, C. (1971). *Democracy, Athens*. University of Georgia Pres,

- Colman, W. (2010). Mourning and the symbolic process. *Journal of Analytical Psychology*, 55. 2. 275-97.
- Connolly, A. (2011). Healing The Wounds of Our Fathers: İntergenerational Trauma, Memory, Symbolization and Narrative, *Journal of Analytical Psychology*, 56, 607-626.
- Cottee, S. & Hayward, K (2018). Terörist (Duygusal) Güdüler: Terörizmin Varoluşsal Cazibeleri. erişim adresi, <https://ayrintidergi.com.tr/terorist-duygusal-guduler-terorizmin-varolussal-cazibeleri/>
- Cottom, L. M., Mastors, E., Preston, T. ve Diez, B. (2017). *Siyaset Psikolojisine Giriş*, çev. Mesut Şenol, Ankara: BB101 Yayınları.
- Craig, W. (1998) The Relationship Among Bullying, Victimization, Depression, Anxiety and Aggression in Elementary School Children, *Personality and Individual Differences*, Vol:24, 123–130.
- Çetin, H. (2003). *İnsan ve Siyaset*. Ankara: Siyasal.
- Çevik, A. (2007). *Politik Psikoloji*. Ankara: Dost.
- Çileli, M. (1981). *Ahlaki Yargının Zihinsel Gelişim Psikolojisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Danieli, Y. (2007). Assessing trauma across cultures from a multigenerational perspective. *In Cross-cultural assessment of psychological trauma and PTSD Springer*, Boston, MA. pp. 65-89.
- Deutsch, M. & Kinnvall, C. (2002). What is Political Psychology, In Monroe (Ed.), *Political Psychology*, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Demir Ö. ve Acar M. (2006). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Ankara: Adres Yayınları.
- Duhm, D. (1996). *Kapitalizmde Korku*, çev. Sargut Şölçün, Ankara: Ayraç.
- Dursun, D. (2005). Siyaset ve Ahlak: Gerçeklikle İdealin Bağdaşmazlığı Sorunu. *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu 18-19 kasım 2005*, Sakarya, s:17-26.
- Edelman, M. (1983). *The Need for Enemies*. Address delivered at the Sixth Annual Meeting of the International Society of Political Psychology. Oxford, July 19-22, 1983.

- Eisenstadt S.N. (1970). "Social Change and Development", *Readings in Social Evolution and Development*, ed: S. N. Eisenstadt, London: Pergamon Pres, 1970, s.3-18.
- Eizerik, C.L. (2010). The past as resistance, the past as constructed. Panel Report. *International Journal of Psychoanalysis*, 9 I, 3, 87-90.
- Ergil, D. (1980). *Türkiye'de Terör ve Şiddet*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Ergil, D. (1991). *Terörizmin Mantiği ve Hedefi, Muammer Aksoya Armağan*, Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını.
- Ergil, D. (2000). The Cultural Roots of Violence, *New Horizons*, June-December 2000. Volume I. Number:2. 1-14.
- Erikson, E.H. (1966). Ontogeny of Ritualization. In Lowenstein, K.M., Newman, L.M., Schur, M., and Solnit, A.J. (eds), *Psychoanalysis - A General Psychology*, International Universities Press, New York.
- Eroğlu, F. (2004). *Davranış Bilimleri*, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Göka, E. (2002). Siyasi Vahşet Gruplarının ve İntihar Eylemcisinin Psikolojisi", Erol Göka ve Işık Kuşçu (der.), *Uluslararası İlişkilerin Psikolojisi*, Ankara: ASAM Yayınları.
- Göka, E., Göral F.S. ve Yüksel, F.V. (2004). Birbirimize Ne Yapıyoruz? İnsan İlişkilerini Kavramanın Bir Aracı Olarak Yansıtılmalı Özdeşim. *Avrasya Dosyası*, Cilt10, No. 1, İlkbahar 2004, ss.279-314.
- Eysenck, H.J. (1954). *The Psychology of Politics*, New York, Frederick A. Praeger Inc,
- Summers, F. (2006). "Fundamentalism, Psychoanalysis and Psychoanalytic Theories", *Psychoanalytic Review*, Cilt 93, No. 2, 2006, s. 345.
- Franz, von M.L. (2016). "Bireyleşme Süreci", *İnsan ve Sembolleri*, çev. Hatice Mukaddes İlgün, İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Freud, S. (2018). *Kitle Psikolojisi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Freud, S. (2001). *Haz İlkesinin Ötesinde: Ben ve İd*, çev. Ali Babaoğlu, İstanbul: Metis Yayınları.

- Freud, S. (2002). *Metapsikoloji*, çev. Emre Kapkın ve Ayşen Tekşen Kapkın, İstanbul: Payel Yayınevi.
- Freud, S. (2009). *Totem ve Tabu*, çev. Akın Kanat, İzmir: İlya Yayınevi.
- Graf, F.W. (1996). "Protestan Köktendinciliği ve Liberal Hukuk Devleti", Çoşkun San (der.), Köktendincilik, 1. Baskı, Ankara: Türk-Alman Kültür İşleri Yayınları.
- Fromm, E. (1994). *Sevginin ve Şiddetin Kaynağı*, Payel Yayınları, İstanbul, Şubat
- Fromm, E. (1995). *Erdem ve Mutluluk*, çev. Ayda Yörükan, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yayın No:325.
- Fromm, E. (1996). *Özgürlükten Kaçış*, çev. Şemsa Yeğin, İstanbul: Payel Yayınları.
- Fromm, E. (2001). *İtaatsizlik Üzerine*, çev. Ayşe Sayın, İstanbul: Kariyer Yayınları.
- Fromm, E. (2003). *Sevme Sanatı*, çev. Işitan Gündüz, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Girard, R. (2005). *Günah Keçisi*. İstanbul. Kanal Kitap.
- Greenacre, P. (1969). The Fetish and transitional object. In *Emotional Growth*, Vol. 1, International Universities Press, New York (1971), pp.315-334.
- Gross, F. (1958). *The Seizure of Political Power*, Philosophical Library, New York, 1958.
- Gruen, Arno (2007). *İçimizdeki Yabancı*, çev. İlknur İgan, İstanbul: Çitlembik Yayınları.
- Gruen, Arno (2010). *Demokrasi Mücadelesi*, çev. İlknur İgan, İstanbul: Çitlembik Yayınları.
- Gurr (1971). *Robert Ted, Why Men Rebel*, Princeton: Princeton University Press.
- Güneş-Ayata, Ayşe (1993). "Siyasette Kollamacılık", *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, ed. Türker Alkan, Ankara: Bilgi Yayınevi, s:384-391.
- Güngör, Erol (1993). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*, İstanbul: Ötügen.

- Hamlin, J., Wynn, K. & Bloom, P. Social evaluation by preverbal infants. *Nature* 450, 557–559 (2007). <https://doi.org/10.1038/nature06288>
- Hazır, Hayati (2019). *Siyasal Şiddet ve Terörizm*, Ankara: Nobel Yayın-Dağıtım,
- Henderson, Joseph L. (2016). “Kadim Mitler ve Modern İnsan”, *İnsan ve Sembolleri*, çev. Hatice Mukaddes İlgin, İstanbul: Kabcacı Yayınları.
- Heper, Metin (1993). “Türkiye’de Siyasal Ahlakın Tarihsel Boyutları”, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, ed. Türker Alkan, Ankara: Bilgi Yayınevi, s:369-372.
- Herman, Judith (2015). *Tavma ve İyileşme*, İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Heywood, A. (2006). *Siyaset*, Ankara: Liberte Yayınları.
- Hikmet, Nazım (1975). *Faşizm Sınıflar ve Emperyalizm*, İstanbul: Özgün Yayınları.
- Hitler, Adolf (2005). *Kavgam*, İstanbul, Emre Yayınları.
- Hoffer, E. (2019). *Kesin İnançlılar*. İstanbul: Olvido Kitap.
- Horgan, John (2003). “Terrorists, Victims and Society: Psychological Perspectives on Terrorism and Its Consequences”, *The Search for The Terrorist Personality*, (ed.), Andrew Silke Chichester, UK: Jon Wiley.
- Horgan, Oslo: Norwegian Institute of International Affairs.
- Houghton, David Patrick (2009). *Political Psychology*, New York: Routledge.
- Houghton, David Patrick (2015). *Siyaset Psikolojisi*. çev. Hüsamettin İnanç ve Duygu Şekeroğlu. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- https://tr.wikipedia.org/wiki/Soyk%C4%B1r%C4%B1m_S%-C3%B6zle%C5%9Fmesi#Soyk%C4%B1r%C4%B1m_tan%C4%B1m%C4%B1.
- https://tr.wikiquote.org/wiki/George_Orwell, erişim tarihi: 06.08.2015.
- Huntington, Samuel P. (2000). *Medeniyetler Çatışması*, Ankara: Vadi Yayınları.

- Huntington, Samuel P. & Jorge I. Dominguez (1975). *Siyasal Gelişme, Siyasi İlimler Derneği Yayınları*, İstanbul.
- Huntington, Samuel P. (1968). *Political Order in Changing Societies*, New Haven, Yale University Pres.
- Ikuenobe, P. (2010). "Citizen and patriotism", *Public Affairs Quarterly*, 24(4), pp: 297-318.
- İkiz, Tefrika (2014). *Küçük Farklılıkların Narsisizmi*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- İnan, Ece, Politik Psikoloji ve Siyasal İletişim, 2010, <http://www.kamu-diplomasi.org/pdf/politikpsikoloji.pdf>, erişim tarihi: 20.08.2015
- İslambay ve Cingöz Ulu (2016). "Milliyetçiliğin Politik Psikolojisi", *Siyaset Psikolojisi II*. cilt, edt. Özlem Dirilen Gümüş, Ankara: Nobel Yayıncılık, s: 293-320.
- Jacobi, Jolande (2002). *C.G. Jung Psikolojisi*, İlhan Yayınevi.
- Jung, Carl Gustav (2001). *İnsan Ruhuna Yöneliş*, çev. Engin Büyükinal, İstanbul: Say Yayınları.
- Jung, Carl Gustav (2016a). *Kırmızı Kitap*, çev. Okhan Gündüz, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Jung, Carl Gustav (2016b). *İnsan ve Sembolleri*, çev. Hatice Mukaddes İlgün, İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Jung, Carl Gustav (2017). *Dört Arketip*, çev. Zehra Aksu Yılmaz, İstanbul: Metis Yayınları.
- Jung, Carl Gustav (2020). *Feminen*, çev. Tuğrul Veli Soylu, İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Keleş, Ruşen ve Artun, Ünsal (1996). "Kent ve Siyasal Şiddet", *Cogito*, Kış-Bahar'96, sayı: 6-7, s.91-104.
- Kernberg, O. (2001). Psychology of Religious Fundamentalist Ideologies, 30 Ekim 2001, <http://theapm.org/cont/Kernbergtext.html>.
- Kılavuz, R. (2003). *Kamu Yönetiminde Etik ve Bir Sorun Alanı Olarak Yozlaşma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kışlalı, A. Taner (2000). *Siyasal Sistemler: Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, Ankara: İmge Kitabevi.

- Kijak, M. & Funtowicz, S. (1982). 'The syndrome of the survivor of extreme situations: definitions, difficulties, hypotheses'. *International Review of Psychoanalysis*, 9, 3-25.
- Kocabaşoğlu, Neşe (2000). "Serotonin ve Şiddet", *Biyolojik, Sosyolojik, Psikolojik Açından Şiddet*, İstanbul: Yüce Yayım, s. 13-17.
- Kuzu, K. & Polat, F. (2022). Types of moral behaviors of public administrators: Pamukkale University ethics research. *KAÜİİBFD*, 13(26), 1093-1128.
- La Boétie, Étienne de (1987). *Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev*, çev. Mehmet Ali Ağaoğulları, Bilim Felsefe ve Sanat Yayınları.
- Le Bon, Gustave (1997). *Kitleler Psikolojisi*. çev. Yunus Ender. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Levine, Peter A. & Frederick, Ann (1997). *Kaplanı Uyandırmak*, çev. Zeynep Yalçınkaya, İstanbul: Butik Yayıncılık.
- Lieberman, B. (2010). "'Ethnic cleansing' versus genocide?". In Bloxham, Donald; Moses, A. Dirk (eds.). *The Oxford Handbook of Genocide Studies*. Oxford University Press. https://tr.wikipedia.org/wiki/Etnik_temizlik.
- Lifton, R. Jay (1967). *Death in Life: Survivors of Hiroshima*, New York: Simon & Schuster.
- Louise, Richardson (2006). *What Terrorists Want: Understanding the Terrorist Threat* (London: John Murray), s. 123.
- Macit, Hanifi (2007). *Faşizm ve Nazizm*, Ankara: Savaş Yayınevi.
- Mahler, M.S. (1968). *On Human Symbiosis and the Vicissitudes of Individuation*. International Universities Press, New York.
- Marc Sageman (2010). "Small Group Dynamics," Sarah Canna, der., içinde *Protecting the Homeland from International and Domestic Terrorism Threats: Current Multi-Disciplinary Perspectives on Root Causes, the Role of Ideology, and Programs for Counter-radicalization and Disengagement*.
- Margaret Mahler, Fred Pine & Anni Bergman (1965). *The Psychological Birth of the Human Infant: Symbiosis and Individuation*, New York, Basic Books, 1975; Donald W. Winnicott, *The Maturation Process and the Facilitating Environment*, New York, International Universities Press, 1965.

- Martha Crenshaw (1986). "The Psychology of Political Terrorism," Margaret G. Hermann, der., içinde *Political Psychology: Contemporary Problems and Issues* (San Francisco: Jossey-Bass), s. 384.
- McGuire, William (2004). *The Poly-Psy Relationship: Three Phases of a Long Affair, Political Psychology*, (Ed. John Jost, Jim Sidanius), New York and Hove, Psychology Press, 26- 38.
- Melanie, Klein (1946). "Notes on Some Schizoid Mechanisms", *International Journal of Psychoanalysis*, Cilt 27, No. 3, ss. 99- 110.
- Mercin, L. (2005). Piaget ve Kohlberg'in Ahlâki (moral) Gelişim Kuramlarının Özellikleri ve Karşılaştırılması. *SBard*, 5, 73-86. <http://www.akader.info/sbard/sayilar/2005Mart/73-86.pdf> erişim tarihi: 11.10.2010.
- Mete, M. ve Gündoğmuş, B. (2021). "Terörizmin Kitle Psikolojisi: PKK Üzerine Psikopolitik Bir İnceleme", *Journal of Academic Value Studies*, 7(2) (2021) 111-126 (<http://dx.doi.org/10.29228/javs.51086>).
- Michaud, Yves (1991). *Şiddet*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mijolla-Mellor & de Sophie (2014). "Milliyetçilik ve Küçük Farklılıkların Narsisizmi", *Küçük Farklılıkların Narsisizmi*, edt. Tefrika İkiz, İstanbul: Bağlam Yayınları, s: 13-25.
- Milgram, S. (2006). "Yetkeye Boyun Eğme ve Karşı Gelmenin Bazı Koşulları", *Otoriteryan Kişilik ve Uyuma*, İstanbul: Salyangoz Yayınları, s:83-108.
- Miller, D. (1984). "The Use and Abuse of Political Violence", *Political Studies*, 32.
- Miller, D. (1987). *The Blackwell Encyclopaedia of Political Thought*, USA: Basil Blackwell Inc,1987.
- Moore, W.E. (1968). *Social Change, International Encyclopedia of Social Sciences*, Macmillian Co., Vol:14.
- Mücek, A.A. (2014). "köktendincilk bireysel tüketime sunulan ithal bir olgu mudur?", 01.09.2014, <http://aakifmucek.tumblr.com/post/96376471904/koktendincilik-bireysel-tuketime-sunulan-ithal-bir> (18.03.2015).

- Nieburg, H.L. (1969). *Political Violence: The Behavioral Process*, New York, st. Martin's Pres, s.13
- Odağ, C. (1997). *Nevrozlar-1*, İzmir: Halime Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Vakfı Yayınları No: 1.
- Ogburn, W.F. (1964). *Social Change*, New York: The Viking Press.
- Onur, B. (2000). *Gelişim Psikolojisi: Yetişkinlik, Yaşlılık Ölüm*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Orwell, G. (1945). Notes on Nationalism. In Orwell, S., and Angus, I. (eds.). *Collected Essay, Journalism and Letters of George Orwell*, Vol. 3, Harcourt Brace Jovanovich, Inc., New York (1968). Pp.361-380.
- Oxford Advanced Learner's Dictionary (1995). New York: Oxford University Press.
- Ömerci, Ozan (2010). "Vamık Volkan: Etnik Çatışmalara Psikolojik Görüş Açısından Yaklaşım", <http://ydemokrat.blogspot.com.tr/2010/11/vamik-volkan-etnik-catismalara.html>, erişim tarihi: 06.08.2015.
- Örmeci, Ozan (2014). "Köktendincilik ve Şiddet", <http://ydemokrat.blogspot.com.tr/2014/07/koktendincilik-ve-siddet.html>, erişim tarihi: 08.05.2015.
- Özbek, Metin (1979). *İnsan ve Irk*, Ankara: Remzi Kitabevi.
- Öztürk, E. ve Derin, G. (2020). Kuşaklararası Travma Geçişi ve Kuşaklararası Travma Aktarımı, *VI. Uluslararası TURKCESS Eğitim ve Sosyal Bilimler Kongresi* 30 Ekim- 1 Kasım 2020/İstanbul Tam Metin Kitabı, 552-559.
- Öztürk, E. (2017). *Travma ve Disosiyasyon, Disosiyatif Kimlik Bozukluğunun Psikoterapisi ve Aile Dinamikleri*, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Öztürk, E. & Şar, V. (2006). The "Apparently Normal" Family: A Contemporary Agent of Transgenerational Traumaand Dissociation. *Journal of TraumaPractice*, 4(3-4), 287-303.
- Parman, Talat (2017). "Nedenbilimsel Bir Unsur Olarak Travma ve Psikanaliz", *Psikanaliz Yazıları*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, s: 19-26.

- Pinderhughes, C.A. (1982). Paired Differential Bonding in Biological, Psychological and Social Systems. *Am. J. Social Psychiat.* 2: 5,14.
- Polat, F. ve Özkan, E. (2018). “Sosyal Darwinist Bir Jön Türk: Rıza Tevfik’in Sosyal ve Siyasal Fikirleri”, *Turkish Studies.* 13/7, 187-205.
- Polat, F. ve Subay, Ö. Ö. (2016). *Çatışma ve Uzlaşma Bağlamında Siyasetin Psikolojisi*. Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Powell, G.B. (1982). *Contemporary Democracies, Participation Stability and Violence*, Cambridge, Harvard University Press.
- Prieto-Ursúa, M. & Echevoyen, I. (2015). ¿Perdón a uno mismo, autoaceptación o restauración intrapersonal? Cuestiones abiertas en Psicología del perdón. *Papeles del psicólogo*, 36(3), 230-237.
- Redhouse İngilizce Türkçe Sözlük (1974). İstanbul: Redhouse.
- Reich, W. (1975). *Faşizmin Kitle Ruhu Anlayışı*, çev. Bertan Onaran, İstanbul: Payel Yayıncılık.
- Riches, D. (1989). *Antropolojik Açıdan Şiddet*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, Ekim.
- Robert Y. (2003). “Psychoanalysis, Terrorism and Fundamentalism”, *Psychodynamic Practice*, Cilt 9, No. 3. 307- 324.
- Robins, R.S. & Post, J.M. (2001). *Politik Paranoya*. çev. İnci Kurmuş, İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Rosenberg, S. (2002). Reconstructing Political Psychology: Current Obstacles and New Direction, In K. R. Monroe Ed., *Political Psychology*, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Roussilon, R. (2017). “Travma ve Simgeleştirme”, çev. A. Lale Orhon Baykal, *Psikanaliz Yazıları*, İstanbul: Bağlam Yayınları, s:39-50.
- Rui J.P. de Figueiredo, Jr. & Barry R. W. (2001). Vicious Cycles: Endogenous Political Extremism and Political Violence, <http://repositories.cdlib.org/igs/WP2001-9>.
- Sanford, N., Milgram, S., Muzaffer Şerif ve Asch, S. (2006). *Otoriteryan Kişilik ve Uyuma*, İstanbul: Salyangoz Yayınları.

- Savrun, B. M. (2000). “Şiddetin Nörobiyolojisi”, *Biyolojik, Sosyolojik, Psikolojik Açıdan Şiddet*, İstanbul: Yüce Yayım. 1-12.
- Schatz, R.T., Staub, E. & Lavine, H. (1999). On The Varieties of national Attachment: Blind Versus Constructive Patriotism, *Political Psychology*, 20 (1). pp: 151-74.
- Searing, D., Schwartz, J. & Lind, A. (1973). The Structuring Principle: Political Socialization and Belief Systems, *American Political Science Review*, 67, 425-442.
- Sevinç Y., Çağla P. & Öztürk E. (2018). “Travma Sonrası Zamanın Donması ve Travmanın Nesiller Arası Aktarımı”, *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 3, s. 21-28.
- Shaw, R.P. ve Wrong, Y. (1989). *Genetic seeds of warfare: Evolution, Nationalism and Patriotism*. Boston: MA: Unwin Hyman.
- Sheldrake, R. (2001). *Yeni Bir Yaşam Bilimi* (Çev: Sezer Soner). İzmir: Ege Meta
- Shermer, M. (2007). *İyilik ve Kötülüğün Bilimi*, çev. Sinem Gül, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Smith, Peter K. (1997). Bullying in Life Span Perspective: What Can Studies of School Bullying and Workplace Bullying Learn From Each Other?, *Journal of Community and Applied Social Psychology*, Vol: 7, 249-255.
- Snowden, R. (2012). *Jung Kilit Fikirler*, çev. Kemal Atakay, İstanbul: Optimist Yayın ve Dağıtım.
- Sorel, G. (2002). *Şiddet Üzerine Düşünceler*. Ankara: Epos Yayınları.
- Staub, E. (2000). Genocide and mass killing: Origins, prevention, healing and reconciliation, *Political Psychology*, 27: 867-894.
- Steinberg, S. ve Austern, D. (1996). *Hükümet Ahlak ve Yöneticiler*, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara.
- Şenel, A. (1993). *İrk ve İrkçilik Düşüncesi*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Şenel, A. (1993). “Siyasal Ahlak: Kapsamı-Açmazları-Tipolojisi”, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, ed. Türker Alkan, Ankara: Bilgi Yayınevi. 257-272.

- Taylor, S. (2020). Irkçılığın Psikolojisi, erişim adresi: <https://kemal-sayar.com/haftanın-yazisi/irkcilik-psikolojisi>, erişim tarihi: 28.04.2023.
- TDK (1983). *Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK Yayınları.
- Tolstoy (2005). *Sevginin Yasası & Şiddetin Yasası*, İstanbul: Metropol Yayınları.
- Toynbee, Arnold (1999). *Tarih Bilinci*, çev. Murat Belge, İstanbul: Bateş Yayınları.
- Turan, Şerafettin (1993). “Tarih Boyunca Siyasal Ahlak”, *Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık*, ed. Türker Alkan, Ankara: Bilgi Yayınevi, s:315-332.
- Ünlü, H. (1990). *Türkçe Sözlük*. İstanbul: Ünlü Kitabevi.
- Ünlü, H. (2020). Şehitlik ve kitle mobilizasyonu: Psiko-sosyal bağlamda Kasım Süleymani suikastı. *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi*, 2(1), 91-108.
- Vamık, V. (1993), *Siyaset Psikolojisi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Vamık, V. (2001). “Some Observations on Religious Fundamentalism and the Taliban”. *Mind and Human Interaction*. Cilt 12, No. 3, ss.1-8;
- Vamık, V. (2005) *Körü Körüne İnanç: Kriz Dönemlerinde Geniş Gruplar ve Liderleri*, İstanbul: OkuyanUs,.
- Vamık, V. (2006). “Köktendincilik ve Toplumlarda Gerileme”. Konferans. Ankara Üniversitesi. 14 Haziran 2006.
- Vamık, V. (2008). *Kıbrıs: Savaş ve Uyum, Çatışan İki Etnik Grubun Psikanalitik Tarihi*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Vamık, V. (2009). “Religious fundamentalism and violence”, in *On Freud's "Future of an Illusion"*, (Eds.) Salman Akhtar, and O'Neil, M., London: Karnac Books. Erişim Adresi: <http://www.vamikvolkan.com/Religious-Fundamentalism-and-Violence.php>, s. 2. Erişim Tarihi: 18.07.2014.
- Vamık, V. (2015). “Büyük Grup Kimliği ve Barışı Sağlama”, *Siyaset Psikolojisi*, edt. Özlem Dirilen Gümüş, Ankara: Nobel Yayınları, s: 91-101)

- Vamık, V. (2019). *Fundamentalism, Violence and Its Consequences*, 30 Ekim 2001, <http://theapm.org/cont/Volkantext.html>.
- Waller, J. (2002). *Becoming Evil: How Ordinary People Commit Genocide and Mass Killing*. Oxford: Oxford University Press.
- Wilkinson, P. (1986). *Terrorism and Liberal State*. London: Mac Millan Press.
- Winnicott, D. (1971). *Playing and Reality: Transitional Objects and Transitional Phenomena*, New York, Basic Books Inc. 3-11.
- Yakupoğlu, M. Mukadder (1997). *Ahlak ve Şiddet*. İstanbul: Göçebe Yayınları.
- Yaşamış, F. D. (1994). “Terör: Türkiye ve ABD’deki Hukuksal Çerçevenin Karşılaştırmalı Bir Çözümlemesi”, *Türk İdare Dergisi*. sayı: 405. 1-33.
- Yaşar Çabuklu (2004). “Kutsal Şiddetten Aydınlanmış Şiddete”, *Birikim*, sayı:187.
- Yayla, A. (2013). Kitle Hareketleri ve Şiddet, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/atillayayla/kitle-hareketleri-ve-iddet-40100>, Erişim tarihi: 26.09.2023.
- Zafer, H. (1999). *Sosyolojik Boyutuyla Terörizm*, Beta Basım-Yayın, İstanbul.
- Zakaria, F. (2007). *Özgürlüğün Geleceği: Yurtta ve Dünyada İlliberal Demokrasi*, İstanbul: Kırmızı Yayınları.

PAZARLAMA YÖNETİMİNDE E-TEKNOLOJİK TRENDLER

Editörler:

Yavuz Selim Gülmez

Ahmet Kayaoğlu

Kenan Güllü

Pazarlama Yönetiminde E-Teknolojik Trendler

Editörler: Yavuz Selim Gülmez, Ahmet Kayaoğlu, Kenan Güllü

Yayın No.: 1965
ISBN: 978-625-393-215-2
E-ISBN: 978-625-393-216-9
Basım Sayısı: 1. Basım, Kasım 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Gülmez, Yavuz Selim. Kayaoğlu, Ahmet. Güllü, Kenan
Pazarlama Yönetiminde E-Teknolojik Trendler /

Editörler: Yavuz Selim Gülmez, Ahmet Kayaoğlu, Kenan Güllü

1. Basım, XII + 274 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-393-215-2

E-ISBN: 978-625-393-216-9

1. Pazarlama Yönetimi 2. Dijital Pazarlama 3. Dijital Dönüşüm

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 **Faks:** 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com-esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com-info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA Tel: 0312 385 54 10

BÖLÜM YAZARLARI

BÖLÜM 1 MARKA-INFLUENCER İŞ BİRLİKLERİ

Yavuz Selim Gülmez

Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, ysgulmez@artuklu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9846-596X.

BÖLÜM 2 YAPAY ZEKÂ

Ahmet Kayaoğlu

Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, ahmetkayaogku@artuklu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7713-7342.

BÖLÜM 3 ARTTIRILMIŞ GERÇEKLİK

Kenan Güllü

Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, kgullu@erciyes.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8604-8798.

Neşe Acar

Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, neseacar@nevsehir.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9830-1463.

BÖLÜM 4 BLOG, VIDEO VE PODCASTLERDE İÇERİK YÖNETİMİ

Yağmur Eren

Doktora Öğrencisi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, yagmureren2023@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9860-670X.

Halil İbrahim Şengün

Doç. Dr., Dicle Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ibrahim.sengun@dicle.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3933-787X.

BÖLÜM 5 BÜTÜNCÜL KANAL PERAKENDECİLİĞİ

Tuğba Kılıçer

Doç. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, tugba.kilicer@gop.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4583-7915.

BÖLÜM 6 SOSYAL MEDYA YÖNETİMİ

Elif Boyraz

Doç. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, elif.boyraz@gop.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4717-1678.

BÖLÜM 7 DİJİTAL ÖDEME YÖNTEMLERİ

Hatice Yılmaz

Bilim Uzmanı, haticeyilmaz1503@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8131-4906.

BÖLÜM 8 WEB SİTESİ VE CHATBOT KULLANIMI

Sakine Çetin

Doktora Öğrencisi, Dicle Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Ana Bilim Dalı, sakine.cetin@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-7668-999X.

BÖLÜM 9 E-POSTA VE E-BÜLTEN YÖNETİMİ

Hanife Yeşilyurt

Öğr. Gör., Mardin Artuklu Üniversitesi, Sürekli Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi, hanifeyesilyurt@artuklu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2140-367X.

BÖLÜM 10 BULUT BİLİŞİM

Erkan Gültür

Dr. Arş. Gör., Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, egultur@firat.edu.tr, ORCID:0000-0002-3503-6455.

BÖLÜM 11 KİŞİSELLEŞTİRİLMİŞ DENEYİM

Yusuf Ozan Yıldırım

Dr. Öğr. Üyesi, Dicle Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, yoyildirim@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0346-2660.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	iii
BÖLÜM YAZARLARI.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii

BÖLÜM 1

MARKA-INFLUENCER İŞ BİRLİKLERİ.....	1
GİRİŞ.....	1
1. Influencer Olgusu ve Influencer Pazarlama.....	2
2. Sosyal Medya Platformları.....	6
3. Takipçiler.....	9
4. İş Birliğinin Sonuçları.....	11
5. Öneriler.....	12
KAYNAKÇA.....	13

BÖLÜM 2

YAPAY ZEKÂ.....	19
GİRİŞ.....	19
1. Yapay Zekâ Kavramı ve Tarihî Gelişimi.....	20
2. Yapay Zekânın Boyutları.....	22
3. Büyük Veri Analitiği.....	24
4. Yapay Zekâ ve Pazarlama.....	25
5. Yapay Zekâ ve Pazarlama Karması.....	28
5.1. Ürün ve Yapay Zekâ.....	28
5.2. Fiyat ve Yapay Zekâ.....	29
5.3. Dağıtım ve Yapay Zekâ.....	30
5.4. Tanıtım ve Yapay Zekâ.....	31
SONUÇ.....	32
KAYNAKÇA.....	32

BÖLÜM 3

ARTTIRILMIŞ GERÇEKLİK.....	37
GİRİŞ.....	37
1. Arttırılmış Gerçeklik.....	37

2. Arttırılmış Gerçeklik Tarihi.....	39
3. Arttırılmış Gerçeklik Türleri	41
4. Arttırılmış Gerçeklik Avantaj ve Dezavantajları.....	42
5. Arttırılmış Gerçeklik İçin Kullanılan Bileşenler.....	43
5.1. Donanım.....	43
5.2. Yazılım	45
5.3. İşaretçi.....	45
6. Arttırılmış Gerçeklik Uygulamaları.....	46
6.1. Turizm Alanında Arttırılmış Gerçeklik.....	46
6.2. Eğitim Alanında Arttırılmış Gerçeklik	48
6.3. Sağlık Alanında Arttırılmış Gerçeklik.....	49
6.4. Pazarlama Alanında Arttırılmış Gerçeklik	50
KAYNAKÇA.....	51

BÖLÜM 4

BLOG, VIDEO VE PODCASTLERDE İÇERİK YÖNETİMİ 55

GİRİŞ	55
1. Sosyal Medya Aracı Olarak Blog, Video ve Podcast.....	57
1.1. Video	60
1.2. Blog.....	62
1.3. Podcast	63
2. Blog, Video ve Podcast'te İçerik Yönetimi	65
3. Sosyal Medya Araçlarından Video, Blog, Podcast Kanallarının Pazarlama Enstrümanı Olarak Kullanılması	68
3.1. YouTuber	74
3.2. Blogger.....	75
3.3. Podcaster	77
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	79
KAYNAKÇA.....	84

BÖLÜM 5

BÜTÜNCÜL KANAL PERAKENDECİLİĞİ 93

GİRİŞ	93
1. Dağıtım Kanalı Yönetiminde Tek Kanallı Stratejiden Bütüncül Kanal Stratejisine Geçiş.....	95
2. Bütüncül Kanal Stratejisine Genel Bir Bakış	98
3. Çoklu Kanal Stratejisi ile Bütüncül Kanal Stratejisini Ayıran Temel Noktalar	101
4. Bütüncül Kanal Uygulamalarında Öne Çıkan Satın Alma Davranışları.....	104

4.1. Showrooming (Mağazada İnceleyip Dijital Platformlardan Satın Alma)	106
4.2. Webrooming (Dijital Platformlarda İnceleyip Mağazadan Satın Alma).....	107
4.3. Tıkla–Topla ve Mağazadan Sipariş Et (Click-Collect and In-Store Order)	108
4.4. Mağaza İçi Teknolojilerden Yararlanma	109
5. Bütüncül Kanal Stratejisinde Fijital Müşteri Deneyimi Tasarlamak	110
SONUÇ.....	112
KAYNAKÇA	114

BÖLÜM 6

SOSYAL MEDYA YÖNETİMİ.....	119
GİRİŞ	119
1. Sosyal Medyanın Tanımı.....	120
2. Sosyal Medya Pazarlamasının Tanımı	123
3. Sosyal Medyanın Tarihçesi	125
3.1. Web 1.0 Dönemi	125
3.2. Web 2.0 Dönemi	126
3.3. Web 3.0 Dönemi (Semantik Web).....	128
4. Sosyal Medya Pazarlamasının Özellikleri ve Geleneksel Pazarlamadan Farkları.....	129
5. Sosyal Medya Pazarlamasının Avantajları ve Dezavantajları.....	132
6. Sosyal Medya Platformları ve Pazarlamada Kullanımları	135
6.1. Bloglar.....	137
6.2. Mikrobloglar	140
6.3. İnternet Forumları.....	142
6.4. İş Birlikçi Projeler.....	143
6.5. Sosyal İşaretleme (İmlleme) Siteleri.....	146
6.6. Sosyal Ağlar.....	149
6.7. Medya Paylaşım Siteleri.....	155
6.8. Sanal Dünyalar.....	157
7. Sosyal Medyada Pazarlama Stratejisi.....	159
SONUÇ.....	169
KAYNAKÇA	170

BÖLÜM 7

DİJİTAL ÖDEME YÖNTEMLERİ.....	177
GİRİŞ	177
1. Dijital Çağda Kullanılan Yeni Ödeme Yöntemleri	178
1.1. Sanal Kart.....	179
1.2. Dijital Para	179

1.3. Kripto Para.....	181
1.4. E-cüzdan.....	182
1.5. Karekod (QR).....	183
1.6. BKM Ekspres.....	184
1.7. Giyilebilir Cihazlar.....	185
1.7.1. Akıllı Saatler.....	186
1.7.2. Ödeme Bileklikleri.....	186
1.7.3. Ödeme Yüzükleri.....	186
SONUÇ.....	187
KAYNAKÇA.....	188

BÖLÜM 8

WEB SİTESİ VE CHATBOT KULLANIMI	191
GİRİŞ	191
1. Web Sitesi.....	192
1.1. Web Sitelerinin İşletmelere Sağladığı Faydalar.....	192
1.2. Web Site Tasarımı.....	193
1.3. Web Sitesi Özellikleri	194
2. Chatbot.....	197
2.1. Tarih.....	199
2.2. Chatbot Literatürü	202
2.3. Chatbot Kullanımı İle Sağlanan Faydalar.....	204
2.4. Chatbot Türleri	206
2.4.1. Yerine Getirdikleri Göreve Göre Chatbot'lar	206
2.4.2. Kullanılan Teknolojiye Göre Chatbot'lar	207
2.5. Chatbot'ların Pazarlama Alanında Kullanım Şekilleri.....	209
SONUÇ.....	210
KAYNAKÇA.....	211

BÖLÜM 9

E-POSTA VE E-BÜLTEN YÖNETİMİ	213
GİRİŞ	213
1. E- Posta Yönetimi	214
1.1. E-Posta.....	217
1.2. Spam E-Postalar	219
1.3. E-Posta Pazarlama	221
1.3.1. E-Posta Pazarlamanın Avantajları	224
2. E-Bülten Yönetimi	228

2.1. E-Bülten Yayınlanmanın Avantajları	230
SONUÇ.....	231
KAYNAKÇA.....	232

BÖLÜM 10

BULUT BİLİŞİM	235
GİRİŞ	235
1. Bulut Bilişim Kavramının Kökeni ve Tanımı	236
2. Bulut Bilişimin Özellikleri	238
3. Bulut Bilişim Servis Modelleri	241
3.1. Bulut Uygulamaları Servisi.....	241
3.2. Bulut Platform Servisi	242
3.3. Bulut Altyapı Servisi.....	242
4. Bulut Bilişimin Avantajları ve Dezavantajları	243
4.1. Bulut Bilişimin Avantajları	244
4.2. Bulut Bilişimin Dezavantajları	246
5. Bulut Bilişim Uygulama Örnekleri	249
SONUÇ.....	253
KAYNAKÇA.....	255

BÖLÜM 11

KİŞİSELLEŞTİRİLMİŞ DENEYİM.....	261
GİRİŞ	261
1. Kişiselleştirilmiş Deneyim.....	262
1.1. Kişiselleştirilmiş Deneyim Uygulamaları.....	265
SONUÇ.....	270
KAYNAKÇA.....	271

BÖLÜM 1

MARKA-INFLUENCER İŞ BİRLİKLERİ

Yavuz Selim Gülmez

GİRİŞ

İşletmeler markalarını yüceltecek olaylara, eylemlere ve faaliyetlere geçmişten beri başvurmaktadır. Markalaşma olgusuna, tarihsel serüveninin başlangıcından itibaren bakıldığında diğerlerinden ayrılmak gerçeğinin tutarlı bir şekilde günümüze kadar gelen en önemli amaç olduğu fark edilmektedir. Nitekim modern zamanda tüketicilerin, rakiplerin ve pazar yerlerinin bu denli fazlaştığı gerçeğinden hareketle diğerlerinden ayrışma gereksinimini karşılayacak eylem ve olayların da spesifikleşmesine önem verilmiştir. Bu türden bir sürecin zaman içinde geldiği noktalardan biri de influencer (fenomen) pazarlamadır.

Influencer pazarlama, kitle hâlinde takip edilen çevrim içi influencerların (ünlüler veya normal insanlar) tavsiyelerine dayanarak tüketicilerin satın aldıkları ürün veya hizmetlerde tutum ve kararlarını etkileyebilmesi nedeniyle sosyal medyada bir ürün veya hizmet hakkında gönderi paylaşan influencerları tazmin etme uygulamasıdır. Paylaşılan gönderinin hedef kitle üzerinde olumlu bir algı yaratması arzu edilmekte, bunun da işletmenin genel veya özel amaçlarına hizmet etmesi beklenmektedir.

Son yıllarda işletmeler tarafından yoğun bir şekilde başvuru alan influencer pazarlamaya ilişkin literatürde nispeten az akademik içgörü bulun-

Craft'ın (2019) raporuna göre; tüketicilerin %63'ü, incfluencerların ürünler hakkındaki görüşlerine, markaların kendileri hakkında söylediklerinden çok daha fazla güvenmektedir. Bunun gibi deliller doğrultusunda, incfluencer pazarlama uygulamalarına giderek daha fazla marka yatırım yaptığından marka kimliğinin kaybolmamasını sağlamak önemlidir. Bir markanın rakipleri karşısında öne çıkmasına ve mümkün olan en yüksek kalitede sonuçlara ulaşmasına yardımcı olmak için incfluencer iş birliklerinin hem rakiplerin faaliyetlerinden hem de markanın kendi yaptığı ücretli tanıtım kampanyalarından farklı bir şekilde ele alınması ve uygun stratejilerin (hedef kitlenin ve incfluencer seçim kriterlerinin belirlenmesi, iş birliğinden, içerik kalitesinden ve etkileşimden beklentiler vb.) geliştirilmesi gerekmektedir.

Gelişen teknoloji ve artan nüfus ile birlikte markalar dünya nüfusunun çok büyük bir kısmının sosyal medyayı aktif bir şekilde kullandığı gerçeğini unutmamalı, satış ve pazarlama stratejileri için içerik üreticilerini etkili bir yöntem olarak görmelidirler. Bu bağlamda hedef kitleye daha doğrudan erişim sağlamak, daha niş bir etkileşim elde etmek ve uygun maliyetli bir pazarlama stratejisi izlemek için iş birliği alanlarını mantıklı bir zeminde araştırmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abidin, C. (2016). Visibility Labour: Engaging with Incfluencers' Fashion Brands and OOTD Advertorial Campaigns on Instagram. *Media International Australia*, 161(1), 86–100.
- Albors, J., Ramos, J. C., & Hervas, J. L. (2008). New Learning Network Paradigms: Communities of Objectives, Crowd-Sourcing, Wikis, and Open Source. *International Journal of Information Management*, 28, 194–202.
- Audrezet, A., De Kerviler, G., & Moulard, J. G. (2020). Authenticity under Threat: When Social Media Incfluencers Need to Go Beyond Self-Presentation. *Journal of Business Research*, 117, 557-569.
- Aw, E. C.-X., & Labrecque, L. I. (2020). Celebrity Endorsement in Social Media Contexts: Understanding the Role of Para-social Interactions and the Need to Belong. *Journal of Consumer Marketing*, 37(7), 895–908.

- Bakshy, E., Hofman, J.M., Mason, W.A., & Watts, D.J. (2011). Everyone's an Influencer: Quantifying Influence on Twitter. *In Proceedings of the Fourth ACM International Conference on Web Search and Data Mining*, 65–74.
- Bastrygina, T., & Lim, W. M. (2023). Foundations of Consumer Engagement with Social Media Influencers. *International Journal of Web Based Communities*, 19(2-3), 222-242.
- Bozkurt, G. Ş. (2021). Pazarlamanın Yeni Silahı Sosyal Medya Fenomenleri: Fenomen Pazarlamanın Marka Algısına Etkisinin Değerlendirilmesi. 25. *Pazarlama Kongresi*, 567-579.
- Brown, D., & Hayes, N. (2008). *Influencer Marketing*. Routledge.
- Campbell, C., & Grimm, P. E. (2019). The Challenges Native Advertising Poses: Exploring Potential Federal Trade Commission Responses and Identifying Research Needs. *Journal of Public Policy and Marketing*, 38(1).
- Campbell, C., & Farrell, J. R. (2020). More Than Meets the Eye: The Functional Components Underlying Influencer Marketing. *Business Horizon*, 1-11.
- Clement, J. (2020). "U.S. TikTok Users by Age 2020", Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2023, <https://www.statista.com/statistics/1095186/tiktok-ususers-age>
- Coco, S.L., & Eckert, S. (2020). #Sponsored: Consumer Insights on Social Media Influencer Marketing. *Public Relations Inquiry*, 9(2): 177–194.
- Craft, E. J. (2019). "5 Key Takeaways from the 2019 Edelman Brand Trust Survey", Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2023, <https://adage.com/article/digital/5-key-takeaways-2019-edelman-brand-trust-survey/2178646>
- CreatorDen. (2023). "2023 Influencer Marketing Durum Raporu", Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2023, <https://creatorden.com/tr/2023-influencer-marketing-durum-raporu/>
- De Veirman, M., Cauberghe, V., & Hudders, L. (2017). Marketing through Instagram Influencers: The Impact of Number of Followers and Product Divergence on Brand Attitude. *International Journal of Advertising*, 36(5), 798–828.
- Dhanesh, G.G. & Duthler, G. (2019). Relationship Management through Social Media Influencers: Effects of Followers' Awareness of Paid Endorsement. *Public Relations Review*, 45(3), 1-13.
- Duffy, B. E. (2017). *(Not) Getting Paid to Do What You Love: Gender, Social Media, and Aspirational Work*, Yale University Press.

- Duffy, B. E. (2020). Social Media Influencers. *The International Encyclopedia of Gender, Media, and Communication*, 1-4.
- eMarketer. (2013). "Advertisers Boost Social ad Budgetsin 2013", Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2023, <https://www.emarketer.com/Webinar/Digital-Advertising-Trends-2013/4000064>
- Freberg, K., Graham, K., McGaughey, K., & Freberg, L. A. (2011). Who are the Social Media Influencers? A study of Public Perceptions of Personality. *Public Relations Review*, 37(1), 90-92.
- Ge, J., & Gretzel, U. (2018). Emoji Rhetoric: A Social Media Influencer Perspective. *Journal of Marketing Management*, 34(15-16), 1272-1295.
- Glucksman, M. (2017). The Rise of Social Media Influencer Marketing on Lifestyle Branding: A Case Study of Lucie Fink. *Elon Journal of Undergraduate Research in Communications*, 8(2), 77-87.
- Guruge, M. C. (2018). Comparison Between Attributes Related to Celebrity Endorsement and Social Media Influencer Marketing: A Conceptual Review. *Sri Lanka Journal of Marketing*, 4(1), 17-37.
- Gümüş, N. (2018). Consumers' Perceptions of YouTubers: The Case of Turkey. *Online Academic Journal of Information Technology*, 9(32), 23-38.
- Haenlein, M., Anadol, E., Farnsworth, T., Hugo, H., Hunichen, J., & Welte, D. (2020). Navigating the New Era of Influencer Marketing: How to be Successful on Instagram, TikTok, & Co. *California Management Review*, 63(1), 5-25.
- Hughes, C., Swaminathan, V., & Brooks, G. (2019). Driving Brand Engagement Through Online Social Influencers: An Empirical Investigation of Sponsored Blogging Campaigns. *Journal of Marketing*, 83(5), 78-96.
- Influencer Marketing Hub. (2021). Influencer Benchmark Report 2020, Erişim Tarihi: 12 Ağustos 2023, <https://influencermarketinghub.com/influencer-marketing-benchmark-report-2020/>.
- Influencer Marketing Hub. (2022). 18 Influencer Marketing Trends to Watch in 2022, Erişim Tarihi: 12 Ağustos 2023, <https://influencermarketinghub.com/influencer-marketing-trends/>.
- Jayasinghe, D. (2021). Social Media and Influencer Marketing Strategies: A conceptual Review on Contemporary Applications. *Global Scientific Journals*, 403-424.

- Jiménez-Castillo, D., and R. Sánchez-Fernández. 2019. The Role of Digital Influencers in Brand Recommendation: Examining Their Impact on Engagement, Expected Value and Purchase Intention. *International Journal of Information Management*, 49, 366–376.
- Joshi, Y., Lim, W. M., Jagani, K., & Kumar, S. (2023). Social Media influencer Marketing: Foundations, Trends, and Ways Forward. *Electronic Commerce Research*, 1-55.
- Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2010). Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 59-60.
- Keller, Ed and Berry, Jon, 2003, *The Influentials: One American in Ten Tells the Other Nine How to Vote, Where to Eat, and What to Buy*, Free Press.
- Ki, C. W. C., & Kim, Y. K. (2019). The Mechanism by which Social Media Influencers Persuade Consumers: The Role of Consumers' Desire to Mimic. *Psychology & Marketing*, 36(10), 905–922.
- Koay, K. Y., Teoh, C. W., & Soh, P. C. (2021). Instagram influencer marketing: Perceived social media marketing activities and online impulse buying. *First Monday*, 26(9), 1-18.
- Lin, R. H., Jan, C., & Chuang, C. L. (2019). Influencer Marketing on Instagram. *International Journal Of Innovation in Management*, 7(1), 33-41.
- Lin, H. C., Bruning, P. F., & Swarna, H. (2018). Using Online Opinion Leaders to Promote the Hedonic and Utilitarian Value of Products and Services. *Business Horizons*, 61(3), 431-442.
- Lindsey-Mullikin, J., & Borin, N. (2017). Why Strategy is Key for Successful Social Media Sales. *Business Horizons*, 60(4), 473-482.
- Loeper, A. S. J. and Stewart, C. (2014). Influential opinion leaders. *Economic Journal*, 124(581), 1,147–1,167.
- Lou, C., and Yuan, S. (2019). “Influencer Marketing: How Message Value and Credibility Affect Consumer Trust of Branded Content on Social Media. *Journal of Interactive Advertising* 19(1), 58–73.
- Lou, C. (2022). Social Media Influencers and Followers: Theorization of a Trans-Parasocial Relation and Explication of its Implications for Influencer Advertising. *Journal of Advertising*, 51, (1), 4–21.
- Martínez-López, F. J., Anaya-Sánchez, R., Fernández Giordano, M., & LopezLopez, D. (2020). Behind Influencer Marketing: Key Marketing Decisions and Their Effects on Followers' Responses. *Journal of Marketing Management*, 36(7-8), 579-607.

- Mumay, E. (2023). Tüketim Gösterileri Bağlamında Instagram'da Etkileyiciler (Influencer) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Peshev, M. (2017). "Influencer Marketing is Growing Faster than Digital Ads. Forbes Media LLC", Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2023, <https://www.forbes.com/sites/quora/2017/05/02/influencer-marketing-is-growing-faster-than-digital-ads/#166a4c527b39>
- Porter, M. E. (2001). Strategy and the Internet. *Harvard Business Review*, 1-19.
- Reinikainen, H., Tan, T. M., Luoma-Aho, V., & Salo, J. (2021). Making and Breaking Relationships on Social Media: The Impacts of Brand and Influencer Betrayals. *Technological Forecasting and Social Change*, 1-9.
- Schade, A. (2014). "Designing for 5 Types of E-Commerce Shoppers" Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2023, <https://www.nngroup.com/articles/ecommerce-shoppers/>
- Scott, D. M. (2015). *The New Rules of Marketing and PR: How to Use Social Media, online Video, Mobile Applications, Blogs, News Releases, And Viral Marketing To Reach Buyers Directly*. John Wiley & Sons.
- Turhan, M. (2023). Dijital Pazarlamada Markaların Influencer Seçimlerinin Z Kuşağı Satın Alma Niyeti Üzerindeki Etkisi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Thomas, V. L., & Fowler, K. (2023). Examining the Outcomes of Influencer Activism. *Journal of Business Research*, 154.
- Urban, G. (2005). Don't Just Relate—Advocate! A Blueprint Forprofit in the Era of Customer Power. WhartonSchool Publishing.
- Woods, S. (2016). "#Sponsored: The Emergence Of Influencer Marketing", University Of Tennessee Honors Thesis Projects.
- Ye, G., Hudders, L., De Jans, S., & De Veirman, M. (2021). The Value of Influencer Marketing for Business: A Bibliometric Analysis and Managerial Implications. *Journal of Advertising*, 50(2), 160-178.
- Zak, S., & Hasprova, M. (2020). The Role of Influencers in the Consumer Decision-Making Process. In *SHS web of conferences*, 74.

BÖLÜM 2

YAPAY ZEKÂ

Abmet Kayaoğlu

GİRİŞ

Yapay zekâ günümüz teknolojileri içerisinde en çok ilgi çeken konulardandır. Beklenti yapay zekânın insanların yaptığı işlerin hepsini yapmasıdır. Bu durumda insanlar bir taraftan özellikle yabancılaştırma yaşanan rutin işlerden kurtulacaklar, bir taraftan da üretim maliyetlerindeki düşüştten faydalanabileceklerdir. Bu madalyonun güzel tarafıdır. Diğer korkulan tarafta da yapay zekânın bilinç kazanarak insanlara rakip olması, birçok bilim kurgu filmine konu olmaktadır.

Tüm bu güzel ve korkulan beklentilerin eşliğinde yapay zekâ uygulamaları günlük hayatın bir parçası olmaya devam etmektedir. Özellikle ürün tanıtımı ve satın alma süreçlerinde yapay zekâ uygulamaları günlük yaşantıda karşılaşılan ve artık alışılan durumlardır. Arama yapılan bir ürüne benzer veya alakalı reklamların her girdiği sitede tüketicinin karşısına çıkması en basit örneklerdendir.

Giderek daha önemli hâle geleceği artık aşikâr olan yapay zekâ konusu akademik çalışmalarında ilgi odağındadır. Her bir alanda yapay zekânın ne olduğunun anlaşılması ve nasıl faydalanılabileceğine yönelik çalışmalar giderek artmaktadır. Pazarlama alanında da yapay zekâ ve bağlantılı konularda çalışmalar giderek artmaktadır. Son zamanlarda yapılan birçok bibliometrik analizler ve sistematik literatür taramaları bunu göstermektedir

tüketicilerin verilerinden hareketle netnografik araştırmalarını kullanabilmektedirler (Shao vd., 2015). Yapay zekâ algoritmaları sosyal medyada yayınlanan mesajlardan, gerçek zamanlı olarak ve doğru duyguları algılayabilmekte, müşterilerle daha iyi etkileşim kurabilmekte ve daha iyi bir etkileşim deneyimi sağlayabilmektedirler (Hartmann vd. 2019; Lee vd. 2018).

SONUÇ

Birçok alanda uygulama imkânı bulan yapay zekâ algoritmaları insanlara günlük hayatlarında dokunmaya başlamıştır. Hayatın bir şekilde parçası olmaya başlayan yapay zekâ pazarlama alanında da geniş bir şekilde araştırılmaktadır. Öncelikle yapay zekânın tam olarak ne olduğu ve pazarlama da nasıl kullanılabileceği konuları öne çıkmaktadır.

Pazarlamanın neredeyse tüm alanlarında yapay zekâ kullanılabilmektedir. Ancak şimdilik sınırlı çözümler sunulabilse bile çok yaygın kullanım alanları bulunabilmiştir. Karmaşık sorunların çözümünde kullanımın artması için daha ileri yapay zekâ algoritmalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Tamamen insanın yerini alabilecek yapay zekâ teknolojisi hâlihazırda mevcut gözükmemektedir (Wirth, 2018).

Geleceğe dönük olarak yapay zekâ çözümlerinin pazarlama değişkenleri üzerindeki etkilerinin araştırılması ufuk açıcı sonuçlar doğurabilir. İnsan davranışlarını yapay olarak daha iyi yerine getirebilen teknolojiler geliştikçe bunların pazarlama alanında nasıl uygulanabileceğine dönük çalışmalarında yol gösterici olabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, O. (2020). Yapay zekâ fırsat mı yoksa tehdit mi?. Kriter Yayınevi.
- Akyılmaz, B. (2022). Yapay zekâ ve tüketici davranışı alanındaki yayınların bibliyometrik analizi, İşletme Araştırmaları Dergisi, 14 (1), 947-963.
- Aycı, A. (2022). Büyük veri analizinin KOBİ'lerin pazarlama faaliyetlerinde kullanılabilirliğine yönelik bir araştırma: Türkiye'de kolay ihracat platformu ve işletme değerlendirme raporu örneği. Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(3), 523–537. <http://doi.org/10.25287/ohuiibf.996540>.

- Amado A., Cortez P., Rita P. & Moro S. (2018) Research trends on Big Data in Marketing: A text mining and topic modeling based literature analysis, *European Research on Management and Business Economics*, 24(1), 1-7. <https://doi.org/10.1016/j.iedeen.2017.06.002>.
- Bayuk, M.N. & Demir, B.N. (2019). “Endüstri 4.0 kapsamında yapay zekâ ve pazarlamanın geleceği”, *Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 5(19): 781-799.
- Bauer, J. & Jannach, D. (2018). Optimal pricing in e-commerce based on sparse and noisy data. *Decision Support Systems*, 106, 53–63.
- Biçkin, P. G., Çiçek, M. & Uncular, M. H. (2021). Teknolojinin pazarlamadaki yeri ve yeni eğilimler: Pegasus hava yolları örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder)*, 9 (1), 225-254.
- Chen, C. P., & Zhang, C. Y. (2014). Data-intensive applications, challenges, techniques and technologies: A survey on Big Data. *Information Sciences*, 275, 314–347.
- Copeland, B. J. (2000). What is artificial intelligence? (Erişim 12-09-2023). http://www.alanturing.net/turing_archive/pages/reference%20articles/what%20is%20ai.html
- Coşkun, F. & Gülleroğlu, H. D. (2021). Yapay zekânın tarih içindeki gelişimi ve eğitimde kullanılması. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 54 (3), 947-966. DOI:10.30964/auebfd.916220
- Çizer, E.Ö. (2022) Pazarlama ve yapay zekâ: Bibliyometrik analiz. *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 23-41.
- Dekimpe, M. (2020). Retailing and retailing research in the age of big data analytics. *International Journal of Research in Marketing*, 37, 3–14.
- Dick, S. (2019). Artificial intelligence. *Harvard Data Science Review*, 1(1), 1-8. DOI: 10.1162/99608f92.92fe150c
- Duran, C. (2021). Yapay zekâ temelli pazarlama: Geleneksel pazarlamanın sonu mu? İyigün, Ö. ve Yılmaz, M.K. (Ed.) içinde, *Yapay Zekâ Güncel Yaklaşımlar ve Uygulamalar* (s. 31-50). Beta Kitap.
- Ekinci, G. & F.G. Bilginer-Özsaatçi (2023). Yapay zekâ ve pazarlama alanındaki yayınların bibliyometrik analizi. *Sosyoekonomi*, 31(56), 369-388.
- Ertuğrul, İ. & Deniz, G. (2018). 4.0 Dünyası: Pazarlama 4.0 ve Endüstri 4.0. *BEÜ SBE Dergisi*, 7(1), 158-70.

- Greenwald, T. (2011). How smart machines like iPhone 4S are quietly changing your industry (Erişim: 15.09.2023). <https://www.forbes.com/sites/tedgreenwald/2011/10/13/how-smart-machines-like-iphone-4s-arequietly-changing-your-Industry/#46547361598f>.
- Grewal, D., Motyka, S. & Levy, M. (2018). The evolution and future of retailing and retailing education. *Journal of Marketing Education*, 40(1), 85–93.
- Gupta, R., & Pathak, C. (2014). A machine learning framework for predicting purchase by online customers based on dynamic pricing. *Procedia Computer Science*, 36, 599-605.
- Gürsakar, N. (2014). *Büyük Veri*. Dora Basım Yayın.
- Gürsoy, U. T. Ş. (2017). *Veri Madenciliğinde Güncel Yaklaşımlar*. Çağlayan Kitabevi.
- Hartmann, J., Huppertz, J., Schamp, C. P. & Heitmann, M. (2019). Comparing automated text classification methods. *International Journal of Research in Marketing*, 36(1), 20–38.
- Huang, MH., Rust, R.T. (2021) A strategic framework for artificial intelligence in marketing. *J. of the Acad. Mark. Sci.* 49, 30–50. <https://doi.org/10.1007/s11747-020-00749-9>
- Keleş, A., Keleş, A. & Akçetin, E. (2017). Pazarlama alanında yapay zekâ kullanım potansiyeli ve akıllı karar destek sistemleri. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkishor Turkic*, 12(11), 115.
- Kuruca Y., Üstüner M. & Şimşek I. (2022) Dijital pazarlamada yapay zekâ kullanımı: Sohbet robotu (Chatbot). *Kültürel Çalışmalar ve Medya Dergisi*, 2(1), 88-113.
- Köroğlu, Y. (2017). *Yapay Zekâ'nın Teorik ve Pratik Sınırları*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Lee, D., Hosanagar, K. & Nair, H. S. (2018). Advertising content and consumer engagement on social media: Evidence from Facebook. *Management Science*, 64(11), 5105–5131.
- Lu, R., Hong, S. H., & Zhang, X. (2018). A dynamic pricing demand response algorithm for smart grid: reinforcement learning approach. *Applied Energy*, 220-230.
- Madakam, S., Ramaswamy, R. & Tripathi, S. (2015) Internet of Things (IoT): A Literature Review. *Journal of Computer and Communications*, 3, 164-173.
- Martínez de Pisón, F. J., Urraca, R., Quintián, H., & Corchado, E. (Eds.)(2017). *Hybrid artificial intelligent systems: Proceedings of the 12th international conference, HAIS 2017, La Rioja, Spain, June 21–23, 2017*. Cham, Springer.

- McCarthy, J., Minsky, M. L., Rochester, N., & Shannon, C. E. (2006). A proposal for the dartmouth summer research project on artificial intelligence. *AI Magazine*, 27(4). <https://doi.org/10.1609/aimag.v27i4.1904>
- McCarthy, J. (2007). From here to human-level AI. *Artificial Intelligence*, 171(18), 1174-1182. <https://doi.org/10.1016/j.artint.2007.10.009>
- Misra, K., Schwartz, E. M. & Abernethy, J. (2019). Dynamic online pricing with incomplete information using multiarmed bandit experiments. *Marketing Science*, 38(2), 226–252.
- Ohlhorst, F. (2013). *Big data analytics: Turning Big data into big money*. New Jersey: Wiley Publicity.
- Sariel, S. (2017). Günümüzde yapay zekâ. *İstanbul Teknik Üniversitesi Vakfı Dergisi*, 75(1), 21-25.
- Shao, W., Jones, R.G. ve Grace, D. (2015) Brandsapes: contrasting corporate-generated versus consumer-generated media in the creation of brand meaning. *Marketing Intelligence & Planning*, 33 (3): 414–443.
- Tambe, P. (2014). Big data investment, skills, and firm value. *Management Science*, 60(6), 1452–1469.
- Turing, A. M. (1950). Computing machinery and intelligence. *Mind a Quarterly Review of Psychology and Philosophy*, (s-433-460). <https://phil415.pbworks.com/f/TuringComputing.pdf>
- URL-1 : <https://www.britannica.com/biography/Charles-Babbage> Erişim: 05-10-2023.
- Vergheese, K. & Lewis, H. (2007). Environmental innovation in industrial packaging: a supply chain approach. *International Journal of Production Research*, 45(18-19), 4381-4401.
- Verma, S., Sharma, R., Deb, S. & Maitra, D. (2021). Artificial intelligence in marketing: systematic review and future research. *International Journal of Information Management Data Insights*, 1(2021), 1-8.
- Wirth, N. (2018). Hello marketing, what can artificial intelligence help you with? *International Journal of Market Research*, 60(5), 435-438. <https://doi.org/10.1177/1470785318776841>
- Worldeconomicforum. (2012). *Big data, big impact: New possibilities for international development*. Erişim adresi: http://www3.weforum.org/docs/wef_tc_mfs_bigdatabigimpact_briefing_2012.pdf.

BÖLÜM 3

ARTTIRILMIŞ GERÇEKLIK

Kenan Güllü
Neşe Acar

GİRİŞ

Teknolojik çevrede meydana gelen hızlı değişimin etkisi teknolojik temelli ürünlerde ve kullanım alanlarında etkin şekilde görülmektedir. Tablet, bilgisayar, akıllı telefon gibi endüstriyel ve kişisel kullanıma yönelik ürünler başta olmak üzere çok çeşitli uygulama alanları ortaya çıkmıştır. Söz konusu teknolojik ürünlerin internet ile bileşimi kullanıcılara daha ileri düzeyde teknolojik imkânlar sunmuştur. Üç boyutlu ve sanal ortamlar bunlardan birisidir. Bu gelişimden hareketle arttırılmış gerçeklik uygulamaları tüketici günlük yaşamının bir parçası hâline gelmiştir. Tüketicilere bilgi, çaba ve zaman başta olmak üzere birçok alanda kolaylıklar sağladığı görülmektedir. Söz konusu sağladığı faydalar ve avantajlarından dolayı günümüzde arttırılmış gerçeklik ortamları pazarlama, eğitim, turizm, sağlık vb. birçok alanda kullanılmaktadır.

1. Arttırılmış Gerçeklik

Türk Dil Kurumu'na göre arttırılmış gerçeklik “gerçek ortam ile sanal ortamın bir arada olduğu etkileşimli ortam” olarak tanımlanmaktadır (sözlük.gov.tr). Gerçek dünya ve içindekilerin bilgisayarda üretilen görüntü, ses, grafik ve GPS verileriyle zenginleştirilmiş yeni görünümü

Tüketiciler tarafından ürün satın alınmadan önce kullanılmak istenen ortama uygun olup olmadığının belirlenebilmesinde de artırılmış gerçeklik uygulamaları yardımcı olabilmektedir.

Kaynak: www.marketingturkiye.com.tr

Örneğin, IKEA firması tarafından mobilya ve her türlü ev eşyasının ev ortamında üç boyutlu olarak gösteren IKEA AR katalog uygulaması söz konusudur.

Artırılmış gerçeklik ile ilgili yapılan çalışmaların sayısının her geçen gün arttığı görülmektedir. Literatürdeki bu ilginin kaynağını artırılmış gerçeklik uygulamalarının akademik ve sektörel alanlarda algılanan değer olarak ifade etmek yanlış olmayacaktır.

KAYNAKÇA

- Adhani, N. I. & Rambli, D. R. A. (2012). A survey of mobile augmented reality applications. 1st International Conference on Future Trends in Computing and Communication Technologies, 89-96.
- Akkuş, G. & Akkuş, Ç. (2018). Tarihi turistik alanlarda kullanılan mobil artırılmış gerçeklik uygulamalarının değerlendirilmesi, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies* 6/1 (2018), 83-104.
- Akkuş, G. & Akkuş, Ç. (2019). Artırılmış gerçekliğin akış deneyimine etkisi: Hatay Arkeoloji Müzesi örneği, 1387-1394.

- Aytekin, P. & Yakın, V. & Çelik, B.H. (2019). Arttırılmış Gerçeklik Teknolojisinin Pazarlamadaki Yeri, *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi* 2019, Fall/Güz – Cilt/Vol: 10 - Sayı/Issue: 39, 87-117.
- Azuma, R. & Baillot, Y. & Behringer, R. & Feiner, S. & Julier, S. & MacIntyre, B. (2001). Recent Advances in Augmented Reality. *IEEE Computer Graphics and Applications*, 21(6), 34–47.
- Boz Yüksekdağ, B. (2021). Sağlık profesyonellerinin eğitiminde arttırılmış gerçeklik uygulamaları. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi (AUAd)*, 7(2), 130-148.
- Cadavieco, J.F. & M.F. Goulao, A.F. Costales (2012). “Using Augmented Reality and M-Learning to Optimize Students Performance in Higher Education”, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, (46), 2970-2977.
- Cheng, K.-H. & Tsai, C.-C. (2013). Affordances of augmented reality in science learning: Suggestions for future research. *Journal of Science Education and Technology*, 22(4), 449–462.
- Craig, Alan B. (2013). *Understanding Augmented Reality, Concepts and Applications*. London vd: Elseiver.
- Demirer, E. & Erbaş, Ş. (2014). Eğitimde Arttırılmış Gerçeklik Uygulamaları: Google Glass Örneği, *Journal of Instructional Technologies & Teacher Education*, Vol. 3 No 2 (2014), 8-16.
- Demirer, V. & Erbaş, Ş. (2015). Mobil Arttırılmış Gerçeklik Uygulamalarının İncelenmesi ve Eğitimsel Açından Değerlendirilmesi, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2015; 11(3), 802-813.
- Demirezen, B. (2019). Arttırılmış gerçeklik ve sanal gerçeklik teknolojisinin turizm sektöründe kullanılabilirliği üzerine bir literatür taraması, *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 3 Sayı: 1 Yıl: 2019, 1-16.
- Ekici, R. & Güven, A. (2017). Sanal gerçeklik teknolojisinin turizm endüstrisindeki rolü. *Eurasian Academy of Sciences Social Science Journal*, December (Special Issue), 403–418.
- Gavish, N. & Gutiérrez, T. & Webel, S. & Rodríguez, J. & Peveri, M. & Bockholt, U. & Tecchia, F. (2015). Evaluating virtual reality and augmented reality training for industrial maintenance and assembly tasks. *Interactive Learning Environments*, 23(6), 778–798.
- Göçmen, P.Ö. (2018). Arttırılmış gerçeklik uygulamaları ile yeni medya reklam tasarımı, *STD* 2018, 175-191.

- Gül, K. & Şahin, S. (2017). Bilgisayar donanım öğretimi için arttırılmış gerçeklik materyalinin geliştirilmesi ve etkililiğinin incelenmesi, *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 4, Ekim 2017, 353-362.
- İçten, T. & Bal, G. (2017). Arttırılmış gerçeklik teknolojisi üzerine yapılan akademik çalışmaların içerik analizi, *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 4, Ekim 2017, 401-415.
- İçten, T. & Bal, G. (2017). Arttırılmış gerçeklik üzerine son gelişmelerin ve uygulamaların incelenmesi, *GU J Sci, Part C*, 5(2): 111-136.
- İstanbulu, A. & Yalçın, B. (2022). "Arttırılmış gerçeklik teknolojisinin kullanım durumunun bibliyometrik analiz ile incelenmesi ve araştırmacılara öneriler" *Pamukkale Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 52, Denizli, 29-45.
- Javornik, A. (2023). [Poster] Classifications of Augmented Reality Uses in Marketing.
- Kılıç, N.P. (2016). Arttırılmış gerçeklik uygulamalarının halkla ilişkiler açısından olanak ve sınırlılıkları, *İletişim: Araştırmaları* • © 2016 • 14(2) • 2017 • 15(1), 87-118.
- Kılınç, H.N. & Uzun, Y. (2022). Beyin cerrahisi için arttırılmış gerçeklik uygulaması gerçekleştirmek. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (33), 290-296.
- Kipper, G. & Rampolla, J. (2013). *Augmented Reality: An Emerging Technologies Guide to AR*, Waltham: Syngress.
- Koşan, L. (2014). Muhasebe eğitiminde arttırılmış gerçeklik uygulamaları, *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt:18. Sayı:2. 37-47.
- Kounavis, C. D. & Kasimati, A. E. & Zamani, E. D. (2012). Enhancing the Tourism experience through mobile augmented reality: Challenges and prospects. *International Journal of Engineering Business Management*, 4(10), 1-6.
- Krevelen, D.W.F. van & Poelman, R. (2010). A survey of augmented reality technologies, applications and limitations, *The International Journal of Virtual Reality*, 2010, 9(2), 1-20.
- Tülü, M. & Yılmaz, M. (2012). "iPhone ile arttırılmış gerçeklik uygulamalarının.", *Akademik Bilişim'12 -XIV. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*,183-186, 1-3 Şubat 2012.
- Milgram, P.& Takemura, H.& Utsumi, A.& Kishino, F. (1994). Augmented reality: A class of displays on the reality-virtuality continuum, In *Proceedings SPIE Vol.2351, Telemanipulator and Telepresence Technologies*, 282-292.

Sertalp, E. (2017). Müzelerin tanıtım kitaplarında arttırılmış gerçeklik (Ag) teknolojisi kullanımı: Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Kitabı Örneği, Sanat Yazıları, 2017; (36): 107-120.

Sırakaya, M. (2016). Arttırılmış gerçekliğin uygulamalı eğitimde kullanımı: Anakart Montajı, Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), Cilt 17, Sayı 3, Aralık 2016, 301-316.

Sözlük.gov.tr

Sucaklı, G. & Güzel, T. (2020). Müze turizminde arttırılmış gerçeklik teknolojisi uygulamaları; Dünya ve Türkiye örnekleri, Journal of tourism research institute, 2020, 1 (2), 71-82.

Uçkun, S. & Sağtaş, S. (2021). Arttırılmış gerçeklik ile deneyimsel pazarlamanın tüketici satın alma niyetine etkisi: Turistik satın alma davranışı uygulaması. Journal of Management Theory and Practices Research, 2(2), 150-174.

Uğur, İ. & Apaydın Ş. C. (2014). Arttırılmış gerçeklik uygulamalarının reklam beğeni düzeyindeki rolü, NWSA-Humanities, 4C0185, 9, (4), 145-156.

Uzun, Y. & Gözel, O. (2022). Arttırılmış gerçeklik uygulamalarının kültürel miras alanlarına etkisi, Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi, (33), 280-284.

Yerden, N.K. & Değerli, B. & Uydacı, M. & Tuncay, İ. E. (2020). Deneyimsel pazarlamada gastronomi turizmi açısından arttırılmış gerçeklik uygulaması kullanımının deneyim değeri üzerine etkisi: Arttırılmış gerçeklik menü uygulaması üzerine bir araştırma, Beykoz Akademi Dergisi, 2020; 8(1), 174-193.

Yılmaz, M. & Karamustafa, K. (2022). Arttırılmış gerçeklik uygulamaları ve turizm, Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi/ Journal of Travel and Hospitality Business, Cilt/Vol:19(3),Yıl/ Year: 2022, 399-422.

www.nsocialtr.com

www.marketingturkiye.com.tr

BÖLÜM 4

BLOG, VİDEO VE PODCASTLERDE İÇERİK YÖNETİMİ

Yağmur Eren
Halil İbrahim Şengün

GİRİŞ

Teknoloji ve internetin gelişmesiyle birlikte farklı ve yeni iletişim platformları türemiştir. Bu platformlara bağlı olarak internet kullanımı daha da yaygınlaşmıştır. Bu yeni platformlar ile artık tüm dünyada sınırlar ortadan kalkmış, bilgiye erişim kolaylaşmış ve artan iletişim olanaklarıyla birlikte ticaret de dâhil olmak üzere birçok alanda insana yarar sağlanmıştır. İnsanlar artık vakitlerinin büyük bir kısmını sosyal medya platformlarında geçirmektedir. Bu sayede kullanıcılar ilgi alanlarına dair yapılan paylaşımları takip edebilir, istedikleri konularda bilgi, deneyim, motivasyon, şikâyet ve isteklerini paylaşabilir; geri bildirimlerde bulunabilirler. Özellikle pandemi döneminde sosyal medya kullanımı dramatik bir biçimde artmıştır. We Are Social 2023 Raporu'na göre, dünya çapında sosyal medya kullanıcı sayısı 4,7 milyara ulaşmış ve bu kullanıcılar sosyal medyada çevrim içi olarak 12,5 trilyon saat geçirmişlerdir. Küresel nüfusun %50'sinden fazlasının sosyal medya kullandığı göz önüne alındığında pazarlamacıların, işletmelerin ve kullanıcıların bu platformlarda etkileşimde bulunma biçiminde büyük değişiklikler görülmektedir. Tüketiciler artık herhangi bir ürün ya da hizmet almadan önce internet, sosyal medya platformları gibi kaynaklara başvurarak ilgilen-

Blog aracılığıyla da müşterilere doğru ve kullanışlı bilgiler sunacak, podcast ile de müşterilere zaman faydası sağlanabilecektir. Diachuk, Britchenko ve Bezpartochnyi (2019), yapmış oldukları çalışmada Ukraynalı işletmelere, Avrupa ve dünya pazarlarında lider konumunu sağlamak amacıyla web sitesi içeriğinin etkin yönetimi için bir içerik pazarlama modeli önerileri sunmuşlardır. Diachuk vd.'nin çalışması kapsamında sosyal medya platformlarında yer alan içeriklerin etkili yönetimi ile şirketlere rekabet avantajı başta olmak üzere birçok avantaj sağlayacağı belirtilmiştir.

Sosyal medya platformlarında işletmelerin var olabilmesi için işletmenin varlığının hedef kitleleri tarafından bilinmesi yani yayılması oldukça önemlidir. Bunun içinde işletmelerin bu platformlarda oluşturdukları içeriklerin doğru bir şekilde yönetilmesi, içeriklerin özgün, farklı ve ilgi çekici olması, bir de bu içeriklerin müşteriye çekmesi gerekmektedir. İçerik yönetiminde içeriğin oluşturulması, yayınlanması ve paylaşılması adına bloglar, podcastler, videolar gibi vasıtalar kullanılmaktadır (Gedik, 2020). İşletmeler kaliteli ve sayıca fazla videolar oluşturarak ayrıca kullanıcılarında video oluşturmalarına imkân sağlayarak video içerik yönetimini etkin bir şekilde kullanacaklardır. Bu şekilde hedef kitleleriyle erişim sağlayarak kendilerini tanıtabileceklerdir (Cıngı, 2015).

KAYNAKÇA

- Ananda, A.S., Hernandez-Garcia, A. ve Lambertı, L., (2014), "RENL: A Framework for Social Media Marketing Strategy", *Research Challenges in Contemporary Management Engineering*, 1st Annual EDIM PhD Conference, ss.1-10.
- Anderson, M., (2015). 5 Facts About Online Video, For YouTube's 10th Birthday. *Pew Research Center*.
- Ansari, S., Ansari, G., Ghori, M.U. ve Kazi, A.G., (2019), "Impact of Brand Awareness and Social Media Content Marketing on Consumer Purchase Decision", *Journal of Public Value and Administration Insights*, JPVAI, S.2(2), ss.5-10.
- Bajpai, V., Pandey, S. ve Shriwas, S., (2012). Social Media Marketing: Strategies & Its Impact, *International Journal of Social Science & Interdisciplinary Research* Vol.1 Issue 7.

- Barefoot, D. ve Szabo, J., (2010). *Friends with Benefits: A Social Media Marketing Handbook*. San Francisco: No Starch Press, Inc.
- BBC Global News (2019). Podcast <https://www.bbc.co.uk/programmes/p02nq0gn/episodes/downloads>.
- Bouncken, R., Roig-Tierno, N. ve Kraus, S., (2019). Knowledge- And Innovation-Based Business Models For Future Growth: Digitalized Business Models And Portfolio Considerations. *Review of Managerial Science*.
- Branding Türkiye, (2023). YouTube İstatistikleri (Güncel), <https://www.brandingturkiye.com/YouTube-istatistikleri-guncel/>.
- Brownstein, E., R. Klein, A. Callahan, M. Strenge, ve L. Dexter. (2005). An educator's guide to blogs. *Conference presentation at National Educational Computing Conference*, Philadelphia, June 27–30, 2005.
- Brownstein, E. ve Klein, R., (2006). Blogs: Applications in Science Education Article in *Journal of College Science Teaching*.
- Bullas, J. (2016). "Blogging Statistics, Facts and Figures İn 2012". Jeff Bullas: <http://www.Jeffbullas.Com/2012/08/02/Blogging-Statistics-Facts-And-Figuresin2012-Infographic>.
- Cambridge, MA: Perseus Publishing.
- Cıngı, M., (2015). Online Pazarlama İletişiminde Kullanılan Video İçeriklerinin Ürün Tanıtımına Etkisi, *Humanities Sciences* (NWSAHS), 4C0198, 10(4): 145-163.
- Chan, N.L. ve Guillet, B.D. (2011). Investigating Social Media Marketing: How Does the Hotel Industry in Hong Kong Fare İn Marketing On Social Media Websites? *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 28, 345–368.
- Chang, S.E. ve Shamburg, M., (2007). An Investigation and Conceptual Models of Podcast Marketing. Institute of Electronic Commerce, National Chung Hsing University, pp. 264–275.
- Chaney, P. (2009). *The digital handshake*. Hoboken. John WileyveSons.
- Chapple, C. ve Cownie, F., (2017). An investigation into viewers' trust in and response towards disclosed paidfor-endorsements by YouTube lifestyle vloggers. *Journal Promot Commun* 5(2):110–136
- Cox, J. L., E. R. Martinez ve K. B. Quinlan (2008). "Blogs and the corporation: managing the risk, reaping the benefits." *Journal of Business Strategy* 29(3): 4-12.

- Current Works, (2023). Video Pazarlama İstatistikleri. <https://currentworks.com.tr/video-pazarlama-istatistikleri/>.
- Çakırkaya, M. (2019). İçerik Pazarlama'sının Müşteri Sadakati Üzerindeki Rolü. Eğitim Yayınevi, 1. Baskı, Konya.
- Çalışkan M. ve Mencik Y. (2015). *Değişen Dünyanın Yeni Yüzü: Sosyal Medya. Akademik Bakış Dergisi*, Sayı:50.
- Çetin, C., Tiltay, M.A. ve Özkara, B.Y. (2020). Sosyal Medya Kullanım Yoğunluğu İle Sosyal Medyada Ünlü Kullanımının Lüks Tüketim Eğilimine Etkisinde Elektronik Ağızdan Ağıza Pazarlamanın (Ewom) Rolüne Yönelik Bir Araştırma. *Pazarlama Ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 3, s. 590-619.
- Dağıtmaç, M., (2015). *Sosyal medya bizi neden kullanır*, Metamorfoz Yayıncılık, İstanbul.
- De Veirman, M., Cauberghe, V. ve Hudders, L. (2017). Marketing Through Instagram Influencers: The Impact of Number of Followers and Product Divergence on Brand Attitude. *International Journal of Advertising*, 36(5):798-828.
- Dhiman, B., (2023). Key Challenges and Opportunities for Podcasters in the Digital Age: A Critical Review, Department of Communication & Media Technology, J.C. Bose University of Science and Technology.
- Diachuk, I., Britchenko, I. and Bezpartochnyi, M. (2019). Content Marketing Model for Leading Web Content Management. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 318: 119-126.
- Dobele, A., Steel, M. ve Cooper, T., (2015), "Sailing The Seven C's Of Blog Marketing: Understanding Social Media And Business İmpact", *Marketing Intelligence & Planning*, Vol. 33 İss 7 pp. –
- Doyle, B. (2019). The first podcast. Theilt.
- Droge, C., Stanko, M.A. ve Pollitte, W.A., (2010). Lead Users And Early Adopters On The Web: The Role Of New Technology Product Blogs. *Journal of Product Innovation Management*, 27, 66–82.
- Edison Research, (2021). Süper Dinleyiciler 2021, <http://www.edisonresearch.com/wpcontent/uploads/2021/02/Super-Listeners-from-Edison-Research-and-Ad-Results-Media-2-16-22.pdf>.
- Edison Resarch and Triton Digital (2021). https://info.tritondigital.com/hubfs/Podcast_DataKit%202021_US.pdf.

- Erdoğan Tarakçı, İ. Ve Baş, M. (2022). *Pazarla-ma Teoriden Pratiğe*, Efeakademi Yayınları 1. Baskı, İstanbul.
- Eru, O., Karapınar Çelik, I., Çelik, S. ve Cop, R., (2018). Kaynak Olarak YouTu-ber'a Güvenilirliğin ve Marka Güveninin Gençlerin Satın Alma Niyetine Etkisi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 14, Yıl 14, Sayı 2.
- Evans, D. (2008). *Social media marketing: An hour a day*. Indianapolis: Wiley Publishing, Inc.
- Fast Company Dergisi (2018). Podcast <https://fastcompany.com.tr/podcast/herkes-dinlesin/>.
- Ferchaud, A., Grzeslo, J., Orme, S. ve La Groue, J., (2017). Parasocial Attributes And YouTube Personalities: Exploring Content Trends Across The Most Subscribed YouTube Channels. *Comput Hum Behav* 80:88–96.
- Flynn, L.R., Goldsmith, R.E. ve Eastman, J.K., (1996). Opinion Leaders And Opinion Seekers: Two New Measurement Scales. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 24(2), 137–147.
- Fogg, B.J., (2002). Stanford Web Trust Guidelines. <http://credibility.stanford.edu/guidelines/index.html>.
- Friis-Jespersen, C. (2017). *Celebrity Endorser's Credibility: Effect on consumers' Attitude toward Advertisement: Factors Influencing Vloggers Credibility among Viewers and Their Relation with Attitude toward Advertisement*. Master's Thesis, Luleå Technology University.
- Gardner, S. (2005). *Buzz Marketing With Blogs For Dummies*. New York: Wiley Publishing Inc.
- Ge, J., Gretzel, U., ve Clarke, R. J. (2013). Strategic use of social media affordances for marketing: A case study of Chinese DMO. In Z. Xiang & I. Tussyadiah (Eds.), *Information and communication technologies in tourism 2014* (pp. 159–174). New York: SpringerWien.
- Gedik, Y., (2020). İçerik Pazarlaması: Teorik Bir Çerçeve, *Türk Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı:1, ss.75-96.
- Gillin, P. (2008). *New Media, New Influencers And Implications For Public Relations. A Research Study By The Society For New Communications Research*. San Jose, CA: SNCR Press.
- Hahn, K.H. ve Lee, E.J., (2014). Effect Of Psychological Closeness On Consumer Attitudes Toward Fashion Blogs: The Moderating Effect Of Fashion Leadership And Interpersonal LOV, *Journal of Global Fashion Marketing: Bridging Fashion and Marketing*, 5(2), ss. 103-121.

Handley, A. and Chapman, C., (2013). *Dijital Çağda İçerik Yönetiminin Kuralları*. İstanbul: MediaCat.

Hinge Research Institute (2012) <https://hingemarketing.com/research-institute>.

Huang, L., Yung, C. ve Yang, E., (2011). How Do Travel Agencies Obtain A Competitive Advantage?: Through A Travel Blog Marketing Channel, *Journal Of Vacation Marketing*, 17: 139.

<https://www.cuepodcasts.com/>.

<https://currentworks.com.tr/video-pazarlama-istatistikleri/>

<https://www.edisonresearch.com/infinite-dial-2018/>

<https://www.edisonresearch.com/the-infinite-dial-2021-2/>.

<https://elitecontentmarketer.com/>

<https://www.forbes.com/sites/theyec/2023/03/24/video-marketing-trends-that-you-cannot-ignore-in-2023/?sh=6ea88fb75aac>

<https://www.hootsuite.com/resources/digital-trends>.

<https://blog.hubspot.com/marketing/state-of-video-marketing-new-data>

<https://www.statista.com/statistics/280685/number-of-monthly-unique-YouTube-users/>

<https://www.statista.com/statistics/715449/social-media-usage-reasons-worldwide/>

IAB, (2021). ABD Podcast Reklam Gelir Raporu: 2021 Mali Yılı Sonuçları ve 2022-2024 Büyüme Tahminleri, <https://www.iab.com/insights/u-s-podcast-advertising-revenue-report-fy-2021-results-2022-2024-growth-projections/>.

İsmail, A.R., (2017), “The Influence of Perceived Social Media Marketing Activities on Brand Loyalty: The Mediation Effect of Brand and Value Consciousness”, *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics*, S.29(1), ss.129-144.

Jacobson J. I. (2009). *42 Rules of Social Media for Small Business*. California: Superstar Press.

Jerslev, A., (2016). Media Times in The Time Of The Microcelebrity: Celebri-fication And The YouTuber Zoella. *International Journal of Communication*, 10:5233–5251.

Jiang, Z., J. Chan, B. C. Y. Tan ve W. S. Chua (2010). “Effects of Interactivity on Website Involvement and Purchase Intention.” *Journal of the Association for Information Systems*(1): 34- 59.

- Jones, K.B., (2008). *Search Engine Optimization: Your Visual Blueprint for Effective Internet Marketing*. Indiana: Wiley Publishing, Inc.
- Kalkan, H., (2023). Podcast'in Pazarlamadaki Yeri. <https://pazarlamailetisimio-kulu.com/pio-ogrencilerinin-kaleminden/podcastin-pazarlamadaki-yeri/>
- Kaplan, A.M., ve Haenlein, M., (2010). Users Of The World, Unite! The Challenges And Opportunities Of Social Media. *Business Horizons*, 53(1), 59–68.
- Kaya, E.Ç. ve Ündil, S.H. (2022). Bilgi Teknolojilerinin Gelişimiyle Dijital Pazarlamanın Doğuşu, *BEYDER* /17:2 (107-137).
- Kaynar, A. (2021). Podcast Dinleme Alışkanlıkları Üzerine Bir İnceleme. *Yeni Medya*, 10, 43-62.
- Kavanaugh, A., Zin, T. T., Carroll, J. M., Schmitz, J., Perez-Quinones, M., ve Isenhour, P. (2006). When opinion leaders blog: New forms of citizen interaction. *In Proceedings of the 2006 international conference on digital government*(pp. 79–88).
- Kim, A. J. ve E. Ko (2012). “Do social media marketing activities enhance customer equity? An empirical study of luxury fashion brand.” *Journal of Business Research* 65: 1480-1486.
- Koçyiğit, M. (2015). “Sosyal ağ pazarlaması: marka bağlılığı oluşturmada yeni bir pazarlama stratejisi”. *Eğitim Yayınevi, Konya.Dergisi*, 3(2), 41-65.
- Lee, J.E., Watkins, B., (2016). YouTube Vloggers' Influence On Consumer Luxury Brand Perceptions And Intentions. *Journal Business Research*, 69:5753–5760.
- Lee, S., T. Hwang ve H. Lee (2006). “Corporate blogging strategies of the Fortune 500 companies.” *Management Decision* 44(3): 316-334.
- Lincoln, S.R., (2009). *Mastering Web 2.0-Transform Your Business Using Key Website and Social Media Tools*. London: Kogan Page.
- Maden, D.(2014). *Lüks Marka Yönetimi: Lüks Tüketim Motivasyonuna Yönelik Bir Analiz*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi.
- Marketsplash, (2023). 500+ Social Media Statistics (2023 Edition), <https://marketsplash.com/social-media-statistics/>.
- Martín-Consuegra, D.N., Diaz, E., Rico, M.G. ve Collado, A.M. (2019). Examining consumer luxury brand-related behavior intentions in a social media context: The moderating role of hedonic and utilitarian motivations, *Physiology & Behavior* 200:104-110.

- McLuhan, M.,(1964). *Understanding Media: Extensions of the Man*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Miguens, J., Baggio, R., ve Costa, C., (2008). Social Media And Tourism Destinations: Tripadvisor Case Study. *In Paper Presented At The Advances in Tourism Research Conference Aveiro*, Portugal, May 26–28.
- Miletsky, J. (2010). *Principles Of Internet Marketing*. Boston: Cengage Learning.
- Miller, M., (2011). *YouTube for Business-Online Video Marketing for Any Business*. Indiana: Que Publishing.
- Nakano, R. (2002). *Web Content Management: A Collaborative Approach*. Boston: Addison-Wesley.
- National Archives and Records Service of South Africa. (2006). *Managing electronic records in governmental bodies: policy, principles and requirements*. Pretoria: National Archives and Records Service of South Africa.
- Nielsen, (2021). *As Podcast Audiences Broaden, So Should Advertiser Engagement With Listeners*. <https://www.nielsen.com/insights/2021/as-podcast-audiences-broaden-so-should-advertiser-engagement-with-listeners/>.
- Norris, C. (2011). *Blog, Podcast, Google, Sell: The Complete Guide to Making Online Profit*. London: Kogan Page.
- Oxford English Dictionary, (2004). *Podcast*. <https://www.oed.com/viewdictionaryentry/Entry/273003>.
- O’Neil-Hart, C., Blumenstein, H., (2016). *Why YouTube Stars Are More Influential Than Traditional Celebrities*. Think With Google. <https://www.thinkwithgoogle.com/consumer-insights/YouTube-stars-influencer/>.
- Perlstein, T., (2017). *Gen Z actually wants your branded content, social first is preferred & influencers are still celebrities*. Fullscreen.<https://fullscreen-media.co/2017/05/23/fullscreen-original-research-results/Pew>.
- Podiolab (2019). https://www.audible.com/pd/Bonus-Boeluem-Medyapod_Podcast_Summit19-Ha-Geldi-Ha-Gelecek-Podcast-Podcast/B08K-V5KZVW
- Powell G., Groves S. ve Dimos J. (2011). *Roi of Social Media:How to Improve the Return on Your Social Marketing Investment*. Singapore: John Wiley & Sons (Asia) Pte. Ltd.

- Rumford, R.L., (2005). What You Don't Know About Podcasting Could Hurt Your Business: How to Leverage & Benefit from This New Media Technology. Podblaze, California, <http://www.podblaze.com/podcasting-business-whitepaper.php>
- Safko, L. ve Brake, D. (2009). The Social Media Bible: Tactics, Tools And Strategies Of Business Success. *The Social Media Bible*. New Jersey: John Wiley And Sons, Inc.
- Safko, L. (2010). *The Social Media Bible*. New Jersey: John Wiley and Sons.
- Schmallegger, D., ve Carson, D. (2008). Blogs in Tourism: Changing Approaches To Information Exchange. *Journal of Vacation Marketing*, 14(2), 99–110.
- Semrush (2022). Top websites ranking. <https://www.semrush.com/website>.
- Singh, T., Veron-Jackson, L., & Cullinane, J., 2008. "Blogging: A New play in Your Marketing Game Plan". *Business Horizons* (51), 281-292.
- Sinha, N., V. Ahuja ve Medury, Y. (2011). "Corporate Blogs-A Web 2.0 approach to increase Consumer Brand Knowledge." *International Journal of Business Economics and Management Research* 2(3): 193-205.
- Siteefy, (2022). Mobil Pazarlama İstatistikleri Ve Gerçekler 2022, <https://siteefy.com/mobile-marketing-statistics/>.
- Social Media Examiner, (2021). <https://www.socialmediaexaminer.com/>.
- Solis, B. ve Breakendridge, D. (2009). "Putting The Public Back İn Public Relations". New Jersey: Pearson.
- Şimşek, B.A., (2021). *Pazarlama İletişiminde Yeni Yaklaşımlar Kapsamında Sosyal Medya Uygulamaları: Lüks Markalara Yönelik Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tekerek, A. ve Bay, Ö.F., (2009). Web İçerik Yönetim Sistemi Tasarımı Ve Gerçekleştirilmesi, *Politeknik Dergisi*, Cilt 12, Sayı 2.
- Thevenot, G., (2007). Blogging As A Social Media, *Tourism and Hospitality Research*, Vol. 7, 3/4, 282–289
- Twist, J. (2005). Podcasting Cries Out For Content. BBC.
- Uğurlu, S., (2016). Marka İletişiminde, Yeni ve Sosyal Medyada İçerik Yönetimi, *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Yıl:2 Sayı:2 s.203-227.
- Uzunoglu, S. ve Kip, S.M., (2014). Brand Communication Through Digital Influencers: Leveraging Blogger Engagement, *International Journal of Information Management* 34 (2014) 592–602.

- Video in Business Benchmark Report (2018). <https://lonebeacon.com/wp-content/uploads/2018/12/2018-Video-in-Business-Benchmark-Report.pdf>.
- Video Marketing Statistics (2020). <https://www.wyzowl.com/video-marketing-statistics-2020/>.
- Yıldız, D. (2021). Dijital Pazarlamanın İşletme Stratejilerine Uygulanması, Dijital Pazarlama, Nobel Yayın, pp.349.
- Yücel, R., (2020). Podcast'in Kısa Tarihi: Doğuşu, Yükselişi, Monetizasyonu, *Erciyes İletişim Dergisi*.
- Zarella, D. (2010). *The social Media Marketing Book*. Sebastopol, Kanada: O'Reilly.
- Waddingham, J., Zachary, M. ve Ketchen J.r, D. (2020). Insights On The Go: Leveraging Business Podcasts To Enhance Organizational Performance. *Business Horizons*, 63(3), pp. 275-285.
- Wagner, C., ve Bolloju, N., (2005). Supporting Knowledge Management İn Organizations With Conversational Technologies: Discussion Forums, Weblogs, And Wikis. *Journal of Database Management*, 16(2), i–viii.
- Walker, J. (2005). Weblog. In Routledge Encyclopedia of Narrative Theory, eds. D. Herman, M. Jahn and M. Ryan, p.45. London and New York: Routledge.
- We are Social (2023). <https://wearesocial.com/uk/blog/2023/01/the-changing-world-of-digital-in-2023/>.
- Weinberg, T., (2009). *The New Community Rules: Marketing on the Social Web*. Sebastopol: O'Reilly Media, Inc.
- Weinberg, B.D., ve Pehlivan, E. (2011). Social Spending: Managing The Social Media Mix. *Business Horizons*, 54, 275–282.
- Wright, D. ve Hinson, M. (2008). How Blogs And Social Media Are Changing Public Relations And The Way it is Practiced. *Public Relations Society Of America*, 2(2), 1-21.

BÖLÜM 5

BÜTÜNCÜL KANAL PERAKENDECİLİĞİ

Tuğba Kılıçer

GİRİŞ

Bilgi çağının tüketicileri olarak her bir satın alma yolculuğumuzda fiziksel ya da dijital farklı kanallardan yararlanmaktayız. Bu kanallara akıllı telefon, tablet, bilgisayar, akıllı saat gibi farklı cihaz kombinasyonlarından yararlanarak ulaşmaktayız. Örneğin, dermatit problemi yaşamaya başlayan bir kadın tüketicinin cildi için uygun kozmetik ürünleri bulma yolculuğunu düşünelim. Tüketici hastalığın teşhis edilmesinin ardından bu hastalıkla ilgili akıllı telefonundan araştırmalar yapmaya başlar. Dijital dünyada bıraktığı ayak izleri sonucunda belirli bir süre sonra bu hastalığın tedavisine yönelik ürün reklamlarıyla karşılaşacaktır. Gün içinde Instagram'da gezinirken dermatit hastalarının kullanabileceği birkaç dermokozmetik markasının reklamıyla karşılaştığını varsayalım. Bu markalardan biri hastalığını teşhis eden dermatoloji hekiminin de önerdiği markalardan biri olsun. Tüketici bu markanın reklamına tıklayarak web sayfasına geçiş yapar. O an çok vakti yoksa markanın bazı ürünlerini daha sonra detaylı incelemek için favorilerine ekler. Evdeki kişisel bilgisayarından markanın ürünleri ilgili daha detaylı bir araştırma yapar. Daha sonra bu markayla ilgili farklı dijital platformlardaki tüketici yorumlarını inceler. Markanın web sayfasında gezinirken karşısına çıkan dijital asistandan, kendi cildine

KAYNAKÇA

- Aichner, T. & Gruber, B. (2017). Managing customer touchpoints and customer satisfaction in B2B mass customization: A case study. *International Journal of Industrial Engineering and Management*, 8 (3), 131-140.
- Aydın, H. & Kazançoğlu, İ. (2017). Çoklu kanal stratejisinden bütüncül kanal stratejisine geçişin tüketiciler tarafından kabulü. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (39), 57-77.
- Aydın, Ö. & Öztürk, A. (2022). *Pazarlamada yeni trend dijital pazarlama*. In M. Kısa (Ed), Sosyal beşeri ve idari bilimler alanında uluslararası araştırmalar IV. (ss.155-168). Eğitim Yayınevi.
- Aydoğuş, S. (2022). *Çok kanallı sistemlerde müşteri yolculuğundaki müşteri deneyimi ve iş sonuçlarına etkisi üzerine bir araştırma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Beck, N. & Rygl, D. (2015). Categorization of multiple channel retailing in multi-, cross-, and omni-channel retailing for retailers and retailing. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 27 (2015), 170–178.
- Bell, D. R., Gallino, S. & Moreno, A. (2018). Offline showrooms in omnichannel retail: demand and operational benefits. *Management Science*, 64 (4), 1629–1651.
- Berman, B. & Thelen, S. (2018). Planning and implementing an effective omnichannel marketing program. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 46 (7), 598-614.
- Brynjolfsson, E., Yu, J. H. & Mohammad, S. R. (2013). Competing in the age of omnichannel retailing. *MIT Sloan Management Review*, 54 (4), 23–29.
- Cao, L. (2014). Business model transformation in moving to a crosschannel retail strategy: A case study. *International Journal of Electronic Commerce*, 18 (4), 69-96.
- Califano, M. (2019). *Omnichannel strategy: evolution and managerial implications with focus on Gucci case*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Luiss Üniversitesi.
- Eru, O. (2019). *Bütünlük (Omni-Channel) Kanallı Pazarlama*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Flavian, C., Gurrea, R. & Orus, C. (2019). Feeling confident and smart with webrooming: Understanding the consumer's path to satisfaction. *Journal of Interactive Marketing*, 47, 459-476.

- Følstad, A. & Kvale, K. (2018). Customer journeys: A systematic literature review. *Journal of Service Theory and Practice*, 28 (2), 196–227.
- Gedik, Y. (2021). Perakende sektöründe bütüncül kanallı pazarlamanın avantajları, zorlukları ve stratejileri üzerine kavramsal bir çerçeve. *Uluslararası Yönetim-Ekonomi ve Felsefe Dergisi*, 9 (2), 89-112.
- Gensler, S., Neslin, S. A. & Verhoef, P. (2017). The showrooming phenomenon: It's more than just about price. *Journal of Interactive Marketing*, 38 (2), 29-43.
- Goraya, M. A. S., Zhub, J., Akram, M. S., Shareef, M. A., Malik, A. & Bhatti, Z. A. (2022). The impact of channel integration on consumers' channel preferences: Do showrooming and webrooming behaviors matter? *Journal of Retailing and Consumer Services*, 65, 1-10.
- Hossain, T. M. T., Akter, S., Kattiyapornpong, U., & Dwivedi, Y. (2020). Reconceptualizing integration quality dynamics for omnichannel marketing. *Industrial Marketing Management*, 87, 225-241.
- Juaneda-Ayensa, E., Mosquera, A. & Sierra Murillo, Y. (2016). Omnichannel customer behavior: key drivers of technology acceptance and use and their effects on purchase intention. *Frontiers in Psychology*, 7, 1-11.
- Kang, J. Y. M. (2018). Showrooming, webrooming, and user-generated content creation in the omnichannel era, *Journal of Internet Commerce*, 17 (2), 145-169.
- Kang, J. Y. M. (2019). What drives omnichannel shopping behaviors? Fashion lifestyle of social-local-mobile consumers. *Journal of Fashion Marketing and Management*, 23 (2), 224-238.
- Kazançoğlu, İ., Ventura, K. ve Aktepe, Ç. (2017). Perakendecilikte omni-kanal uygulamaları: Lojistik faaliyetlere ilişkin zorluklar ve engeller. *UIİD-IJE-AS*, (16. *UIK Özel Sayısı*), 219-236.
- Li, Y., Liu, H., Limb, E.T.K., Goh, J.M., Yang, F. & Lee, M.K.O. (2018). Customer's reaction to cross-channel integration in omnichannel retailing: the mediating roles of retailer uncertainty, identity attractiveness, and switching costs. *Decision Support Systems*, 109, 50–60.
- Marangoz, M. & Aydın, A. E. (2017). Tüketicilerin değişen alışveriş alışkanlıkları ve perakendecilikte bütüncül dağıtım kanalı yaklaşımı. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 9 (1), 71-93.

- Mosquera, A., Olarte-Pascual, C., Ayensa, E. J. & Murillo, Y. S. (2018). The role of technology in an omnichannel physical store: Assessing the moderating effect of gender. *Spanish Journal of Marketing*, 22 (1), 63-82.
- Mishra, S., Malhotra, G., Chatterjee, R. & Shukla, Y. (2023). Consumer retention through phygital experience in omnichannel retailing: role of consumer empowerment and satisfaction, *Journal of Strategic Marketing*, 31 (4), 749-766,
- Neslin, S. A., Grewal, D., Leghorn, R., Shankar, V., Teerling, M. L., Thomas, J. S. & Verhoef, P. C. (2006). Challenges and opportunities in multichannel customer management. *Journal of Service Research*, 9 (2), 95–112.
- Oktay, B. (2021). *Türkiye’de omni kanal perakendecilik: Bir içerik analizi çalışması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Öz, M. & Kazak, M. (2020). Pazarlama 4.0 ekseninde webrooming uygulaması, *Econder International Academic Journal*, 4 (2), 363-374.
- Özbükerci, İ. (2021). *Pazarlamada bütüncül yönetim: omnichannel pazarlama*. In Ö. Tokat ve M. Tokatlı (Ed.), *Pazarlamanın dijital halleri* (ss.357-380). Nobel Yayınevi.
- Özdemir Süzer, Ö. & Taşkın, Ç. (2022). Bütünleşik kanallı pazarlama kapsamında showrooming ve webroominge yönelik niyet üzerine bir araştırma. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 9 (2), 243-271.
- Öztürk, S. & Okumuş, A. (2018). *The birth of omni-channel marketing and new dynamics of consumers’ approach to retail channels*. In S. Öztürkcan and E. Yolbulan Okan (Ed.), *Marketing management in Turkey* (pp.247-272). Emerald Publishing.
- Pangarkar, A., Arora, V. & Shukla, Y. (2022). Exploring phygital omnichannel luxury retailing for immersive customer experience: The role of rapport and social engagement. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 68, 1-11.
- Payne, E. M., Peltier, J. W. & Barger, V. A. (2017). Omni-channel marketing, integrated marketing communications and consumer engagement: A research agenda. *Journal of Research in Interactive Marketing*, 11 (2), 185-197.
- Piotrowicz, W. & Cuthbertson, R. (2014) Introduction to the special issue information technology in retail: Toward omnichannel retailing. *International Journal of Electronic Commerce*, 18 (4), 5-16.

- Reid, L. F., Ross, H. F. & Vignali, G. (2016) An exploration of the relationship between product selection criteria and engagement with 'show-rooming' and 'web-rooming' in the consumer's decision-making process. *International Journal of Business and Globalisation*, 17 (3), 364-383.
- Rigby, D. (2011). The future of shopping. *Harvard Business Review*, 89, 65-76.
- Sahu, K. C., Khan, M. N. & Gupta, K. D. (2021). Determinants of webrooming and showrooming behavior: a systematic literature review, *Journal of Internet Commerce*, 20 (2), 137-166.
- Shi, S., Wang, Y., Chen, X. & Zhang, Q. (2020). Conceptualization of omnichannel customer experience and its impact on shopping intention: A mixed-method approach. *International Journal of Information Management*, 50 (2020), 325-336.
- Tueanrat, Y., Papagiannidis, S. & Alamanos, E. (2021). Going on a journey: A review of the customer journey literature. *Journal of Business Research*, 125, 336-353.
- Şeker, A. (2021). Türkiye'de fiijital (phygital) pazarlama uygulamaları üzerine nitel bir araştırma: Bref'le hijyene yolculuk projesi örneği. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12 (23), 187-206.
- Tichelen, B. V. (2019). *The role and opportunities of phygital in the digital omnichannel strategy*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Louvain School of Management, Charleroi.
- Verhoef, P. C., Kannan, P. K. & Inman, J. J. (2015). From multi-channel retailing to omnichannel retailing introduction to the special issue on multi-channel retailing. *Journal of Retailing*, 91 (2), 174-181.
- Von Briel, F. (2018). The future of omnichannel retail: A four-stage Delphi study. *Technological Forecasting and Social Change*, 132, 217-229.
- Yetkin Özbük, R. M. & Aydın Ünal, D. (2022). *Consumer behavior in omnichannel retailing*. In T. Dirsehan (Ed.), *Managing customer experiences in an omnichannel world: Melody of online and offline environments in the customer journey* (pp.75-95). Emerald Publishing Limited.
- Yolcu, T., Gökdemir Ekici, S., Altunışık, R. & Özkaynar, K. (2017). Online or offline? Investigation of the factors affecting consumer preferences. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, ICMEB17 Özel Sayısı, 1027-1033.

- Yumurtacı Hüseyinoğlu, I. Ö. (2017). Bütüncül kanal (Omni-Channel) stratejisinin incelenmesi: Gıda perakendecisinden bulgular. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Pazarlama Kongresi Özel Sayısı*, Mayıs, 119-133.
- Yunita, D., Adam, M., Wahab, Z., Andriana, I. & Maulana, A. (2022). *Assessing consumers perception on multi-channel integration: A study at department store in Palembang*. 7th Sriwijaya Economics, Accounting, and Business Conference (SEABC 2021) (pp. 340-345). Atlantis Press.
- Valentini, S., Neslin, S. A. & Montaguti, E. (2020). Identifying omnichannel deal prone segments, their antecedents, and their consequences. *Journal of Retailing*, 96 (3), 310-327.
- Wolny, J. & Charoensuksai, N. (2014). Mapping customer journeys in multichannel decision-making. *Journal of Direct, Data and Digital Marketing Practice*, 15 (4), 317–326.
- Zhu, J., Goraya, M. A. S. & Cai, Y. (2018). Retailer–consumer sustainable business environment: How consumers’ perceived benefits are translated by the addition of new retail channels. *Sustainability*, 10 (9), 1-22.

BÖLÜM 6

SOSYAL MEDYA YÖNETİMİ

Elif Boyraz

GİRİŞ

21. yüzyıla damgasını vuran en önemli kavramlardan biri şüphesiz ki dijitalleşmedir. Günlük hayatın her noktasında etkisini hissettiren dijitalleşme çabalarının işletmecilik ve pazarlama alanını da hızlı bir şekilde değiştirdiği ve dönüştürdüğü söylenebilir. Dijitalleşen pazarlama dünyası işletmelerin iş yapış şekillerinde devrim niteliğinde değişimlere sebep olurken bu faaliyetlerin hedef kitlesi olan tüketicilerin davranışlarını, satın alma karar süreçlerini, birbirleriyle etkileşimlerini ve alışkanlıklarını da dönüştürmektedir. Bu sebeple pazarlama faaliyetlerinde dijital çağın fırsatlarını değerlendirebilen işletmeler rekabetçi üstünlükler elde edebilecektir.

Antik çağların agoralarından ilham alan, günümüz mimarisıyla modernize edilen birçok restoranın, kütüphanenin, oyun salonunun, bankanın, alışveriş merkezinin bulunduğu, bir köşesinde her yaştan ve millettten insanın toplanıp sohbet ettiği, fotoğraf çektiği, hobileriyle uğraştığı, kalabalık bir kent meydanını andıran (Kara, 2013: 28) internet ve o kent meydanına açılan en renkli bulvar sosyal medya, işletmelerin tüm faaliyetlerini olduğu gibi pazarlama faaliyetlerini de paydaş davranışlarını da etkilemede önemli bir güce sahiptir. Sosyal medya geleneksel pazarlamanın gücü elinde bulunduran işletmelerini, yarattığı içerikle gücü eline alan tüketiciler tarafından denetlenen, yönlendirilen kurumlara dönüştürmüştür (Boyraz ve Kılıçer, 2016).

Sosyal medya platformları farklı kaynaklarda farklı sınıflandırılmakla birlikte bu çalışmada bloglar, mikrobloglar, internet forumları, sosyal ağlar, iş birliği projeleri, sosyal işaretleme siteleri, medya paylaşım siteleri ve sanal dünyalar başlıkları kapsamında incelenmiştir. Bu platformların pazarlama alanında nasıl kullanıldıkları çalışma kapsamında incelenen konulardandır. İşletmelerin sosyal medya platformlarında bulunma tercihleri hedef kitlenin eğilimleriyle belirlenmelidir. İşletmeler hedef kitlelerinin vakit geçirdikleri platformlarda onların ilgisini çekebilecek içerikler oluşturmalı ve kitleyle çift yönlü iletişime geçmelidir. Hedef kitle ihtiyaç ve beklentileri işletmelerin çok sayıda sosyal medya platformunda görünür olmasını gerektirebilir.

İşletmelerin başarılı sosyal medya stratejileri belirleyebilmek için bir planlama sürecini takip etmeleri gerekmektedir. Bu süreç dinleme, kullanım amaçlarını belirleme, stratejileri belirleme, hedef kitleyi tanımlama, uygulama, izleme ve uyumlama adımlarından oluşmaktadır. Bu adımları takip ederek belirlenen sosyal medya stratejileri işletmelere marka bilinirliğini artırma, müşteri sadakatini pekiştirme, rakipleri izleme, müşteri ihtiyaç ve beklentilerine uygun yeni ürünler geliştirme ve kurumsal itibarı artırma gibi pek çok avantaj sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, M. C. (2023). Havalimanlarında Dijital Pazarlama Uygulamaları Ve Sosyal Medya Yönetimi Üzerine Bir Araştırma: İstanbul Havalimanı Örneği. *Journal of Awareness*, 8 (1), 49-56.
- Açan, B. (2021). Sosyal Medyada Tüketici Davranışları. İçinde Sosyal Medyada Pazarlamanın Gücü Kavramlar, İşleyiş ve Güncel Yaklaşımlar (Ed. Duygu Talih Akkaya ve Şeniz Özhan), Gazi Kitabevi.
- Alalwan, A., Rana, N. P., Dwivedi, Y. K., Algharabat, R. (2017). Social Media in Marketing: A Review and Analysis of the Existing Literature. *Telematics and Informatics*, 34 (7), 1177-1190.
- Arslan, A. (2016). Sosyal Medyada Siber Zorbalık: Eğitim Öğretim Ortamlarından Örnekler. İçinde Gözlenen Toplumdan Gözlenen Bireye Sosyal Medya Araştırmaları 3. (Ed. Ali Büyükaslan ve Ali Murat Kınık), Çizgi Kitabevi, 211-230.

- Arvas, İ. S. (2016). İfade Özgürlüğü Bağlamında Türkiye’de Twitter. İçinde Gözlenen Toplumdan Gözlenen Bireye Sosyal Medya Araştırmaları 3. (Ed. Ali Büyükaslan ve Ali Murat Kınık), Çizgi Kitabevi, 145-188.
- Atay-Avşar, T. & Sarısakaloğlu, A. (2016). Sosyal Medya ve Çocuklar: Düşük Kullanım Düşük Risk. İçinde Gözlenen Toplumdan Gözlenen Bireye Sosyal Medya Araştırmaları 3. (Ed. Ali Büyükaslan ve Ali Murat Kınık), Çizgi Kitabevi, 189-209.
- Aycı, A. (2018). KOBİ’lerin Pazarlama İletişiminde Sosyal Medyanın Rolü, Genç Girişimcilere Yönelik Bir Araştırma. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 2018 Kasım (30), 36-56.
- Baloğlu, A. (2015). Genel Tanımlamalar ve Değişen Devlet Modeli. İçinde Sosyal Medya Madenciliği (Ed. Arzu Baloğlu), Beta: İstanbul, 1-16.
- Barutçu, S. & Tomaş, M. (2013). Sürdürülebilir Sosyal Medya Pazarlaması ve Sosyal Medya Pazarlaması Etkinliğinin Ölçümü. İnternet Uygulamaları ve Yönetimi Dergisi, 4 (1), 5-23.
- Boyd, D. M. & Ellison, N. B. (2007). Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. Journal of Computer-Mediated Communication, 13 (2008), 210-230.
- Boyraz, E. & Kılıçer, T. (2016). Selfie Çağı Narkissosları ve Sosyal Medya Nehrindeki Akisleri: Narsistik Kişilik ve Kişisel Markalama Üzerine Bir Araştırma. 21. Pazarlama Kongresi Bildiriler Kitabı, 6 Ekim 2016, Dumlupınar Üniversitesi.
- Constantinides, E. (2014). Foundations of Social Media Marketing. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 48 (2014), 40-57.
- Constantinides, E. & Fountain, S. J. (2008). Web 2.0: Conceptual Foundations and Marketing Issues. Journal of Direct, Data and Digital Marketing Practice, 9 (3), 231-244.
- Çelik, S. (2014). Sosyal Medyanın Pazarlama İletişimine Etkileri. Erciyes İletişim Dergisi, 3 (3), 28-42.
- Duman, K. (2016). Sosyal Ağ Üzerine Teorisel Çalışmalar ve Sosyal Davranış Teorilerinin İncelenmesi. İçinde Gözlenen Toplumdan Gözlenen Bireye Sosyal Medya Araştırmaları 3. (Ed. Ali Büyükaslan ve Ali Murat Kınık), Çizgi Kitabevi, 93-122.
- Edosomwan, S., Prakasan, S. K., Kouame, D., Watson, J., & Seymour, T. (2011). The history of social media and its impact on business. Journal of Applied Management and entrepreneurship, 16(3), 79.

- Effing, R., & Spil, T. A. (2016). The social strategy cone: Towards a framework for evaluating social media strategies. *International journal of information management*, 36(1), 1-8.
- Erbaşlar, G. (2013). Sosyal Medyada Mısınız? Asosyal Medyada mısınız? Nobel Yayınları.
- Ersöz Karakulakoğlu, S. (2015). Geleceğin Web Teknolojileri: Web 3.0 ve Etkileşim. İçinde İletişimde Sosyal Medya Sosyal Medyada Etkileşim (Ed. Özlem Oğuzhan), Kalkedon Yayınları.
- Esgin, M. S. (2015). Web Teknolojileri Dünyasında Yeni Trendler. İçinde Sosyal Medya Madenciliği (Ed. Arzu Baloğlu), Beta, 17-59.
- Felix, R., Rauschnabel, P. A., & Hinsch, C. (2017). Elements of strategic social media marketing: A holistic framework. *Journal of business research*, 70, 118-126.
- Gilanlı, E. (2021). Sosyal Medyada Pazarlama Karması Bileşenleri. İçinde Sosyal Medyada Pazarlamanın Gücü Kavramlar, İşleyiş ve Güncel Yaklaşımlar (Ed. Duygu Talih Akkaya ve Şeniz Özhan), Gazi Kitabevi.
- Güleç Y., F. (2018). Sosyal Medyacının Galaksi Rehberi Küçük İşletmeler İçin Sosyal Medya. Güncellenmiş 3. Baskı, Abaküs Yayınları.
- Habek, M. (2022). Dijital Pazarlamada Sosyal Medya Yöntemleri. İstanbul Ayvansaray Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Hudson, S. & Hudson, R. (2013). Engaging With Consumers Using Social Media: A Case Study of Music Festivals. *International Journal of Event and Festival Management*, 4 (3), 206-223.
- İralı, A. E. (2016). İnteraktif Sanal Model Sistemlerinin Sosyal Medya Platform Bağlantıları. İçinde Gözlenen Toplumdan Gözlenen Bireye Sosyal Medya Araştırmaları 3. (Ed. Ali Büyükaslan ve Ali Murat Kınık), Çizgi Kitabevi, ss. 415-436.
- Kalsın, B. (2016). Mobil Habercilik ve Sosyal Medya: Haber Yazım Yöntemleri Üzerine Bir Araştırma. İçinde Gözlenen Toplumdan Gözlenen Bireye Sosyal Medya Araştırmaları 3. (Ed. Ali Büyükaslan ve Ali Murat Kınık), Çizgi Kitabevi, 341-366.
- Kaplan, A. M. & Haenlein, M. (2010). Users of The World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media. *Business Horizons*, (2010) 53, 59-68.

- Kara, T. (2013). Sosyal Medya Endüstrisi, 2. Baskı, Beta Yayınları.
- Kasap, M. (2021). Sosyal Medya Yöneticiliği ve Yönetiminin Marka İmajı Üzerine Etkisi; Marmara Bölgesinde Faaliyet Gösteren İşletmelerde Bir Araştırma. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 31 (1), 261-276.
- Kawasaki, G. & Fitzpatrick, P. (2015). Sosyal Medya Sanatı (Çev. Mirel Benveniste). MediaCat.
- Kazançoğlu, İ., Üstündağlı, E. & Baybars, M. (2012). Tüketicilerin Sosyal Ağ Sitelerindeki Reklamlara Yönelik Tutumlarının Satın Alma Davranışları Üzerine Etkisi: Facebook Örneği. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 4 (8), 159-182.
- Kır Elitaş, S. & Işık, T. (2022). Marka, Tüketici ve Etkileşim Uzamında Dijital Bir Yol: Sosyal Medya Pazarlaması. İçinde Pazarlamanın Dijital Halleri (Ed. Özen O. ve Mehmet T.) Nobel Yayınevi, 29-62.
- Klein, M. (2019). İşletme 4.0 Kapsamında Şirket 2.0 İşletme Süreçlerinde Sosyal Yazılım Kullanımı. Nobel Yayınları.
- Koçak Alan, A., Tümer Kabadayı, E. & Erişke, T. (2018). İletişimin Yeni Yüzü: Dijital Pazarlama ve Sosyal Medya Pazarlaması. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 17 (66), 493-504.
- Koçyiğit, M. (2015). Sosyal Ağ Pazarlaması Marka Bağlılığı Oluşturmada Yeni Bir Pazarlama Stratejisi. Eğitim Yayınevi.
- Köksal, Y. & Özdemir, Ş. (2013). Bir İletişim Aracı Olarak Sosyal Medyanın Tutundurma Karması İçerisindeki Yeri Üzerine Bir İnceleme. Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, 18 (1), 323-337.
- Kuyucu, M. (2016). Türkiye'deki Popüler Müzik Yorumcularının Twitter Kullanımına Yönelik Bir Araştırma. İçinde Gözlenen Toplumdan Gözlenen Bireye Sosyal Medya Araştırmaları 3. (Ed. Ali Büyükaslan ve Ali Murat Kınık), Çizgi Kitabevi, 249-304.
- Madhuhansi, W. T. (2019). Impact of social media characteristics on consumer buying decision process in Western Province, Sri Lanka. Global Journal of Management and Business Research, 19(2-E).
- Mangold, G. W. & Faulds, D. J. (2009). Social Media: The New Hybrid Element of the Promotion Mix. Business Horizons, (2009) 52, 357-365.
- Mohammadian, M. & Mohammadreza, M. (2012). Identify the Success Factors of Social Media (Marketing Perspective). International Business and Management, 4 (2), 58-66.

- Nadaraja, R. & Yazdanifard, R. (2013). Social Media Marketing: Advantages and Disadvantages. https://www.researchgate.net/publication/256296291_Social_Media_Marketing_SOCIAL_MEDIA_MARKETING_ADVANTAGES_AND_DISADVANTAGES/link/00b7d52235b90905db000000/download (Erişim tarihi: 07.08.2023)
- Neti, S. (2011). Social Media and Its Role in Marketing. *International Journal of Enterprise Computing and Business Systems*, 1 (2), 1-15.
- Özgen, E. & Doymuş, H. (2013). Sosyal Medya Pazarlamasında Farklılaştırıcı Bir Unsurlar Olarak İçerik Yönetimi Konusuna İletişimsel Bir Yaklaşım. *Online Academic Journal of Information Technology*, 4 (11), 91-103.
- Peters, K., Chen, Y., Kaplan, A. M., Ognibeni, B., & Pauwels, K. (2013). Social Media Metrics — A Framework and Guidelines for Managing Social Media, *Journal of Interactive Marketing*, 27 (2013), 281-298.
- Pham, P. H.M. & Gammoh, B. S. (2015). Characteristics of Social-Media Marketing Strategy and Customer-Based Brand Equity Outcomes: A Conceptual Model. *Int. J. Internet Marketing and Advertising*, 9 (4), 321-337.
- Pistol, L. & Tonış, R. (2017). The „7Ps” &”1G” That Rule in The Digital World the Marketing Mix, *Proceedings of the 11th International Conference on Business Excellence*, 759-769.
- Saraçaydın, M. (2020). Kişisel İmaj Yönetimi Bağlamında Sosyal Medyanın Kullanımı. *Anasay*, 2020 (11), 149-170.
- Saravanakumar, M. & Suganthalakshmi, T. (2012). Social Media Marketing. *Life Science Journal*, 9 (4), 4444-4451.
- Semiz B. B. (2021). Sosyal Medya ve Sosyal Medya Pazarlaması Kavramı. İçinde *Sosyal Medyada Pazarlamanın Gücü Kavramlar, İşleyiş ve Güncel Yaklaşımlar* (Ed. Duygu Talih Akkaya ve Şeniz Özhan), Gazi Kitabevi.
- Sevinç, S. S. (2012). Pazarlama İletişiminde Sosyal Medya. *Optimist*.
- Siddiqui, S. & Singh, T. (2016). Social Media its Impact with Positive and Negative Aspects. *International Journal of Computer Applications Technology and Research*, 5 (2), 71-75.
- Smedescu, D. A. (2013). Social Media Marketing Tools. *Romanian Journal of Marketing*, 4 (2013), 23-29.
- Süllü, Z. (2019). Kurumsal Markalaşma Ve İtibar Yönetimi Sürecinde Sosyal Medyanın Kullanımı. *The Journal of Social Science*, 3 (3), 530-550.

- Şahinsoy, K. (2017). Kriz Yönetimi Açısından Geleneksel Ve Sosyal Medya. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 36 (2017), 1-19.
- Toksarı, M. (2021). Sosyal Medyada Pazarlama Stratejisi. İçinde Sosyal Medyada Pazarlamanın Gücü Kavramlar, İşleyiş ve Güncel Yaklaşımlar (Ed. Duygu Talih Akkaya ve Şeniz Özhan), Gazi Kitabevi.
- Tufan Yeniçıkçı, N. (2016). Halkla İlişkiler Aracı Olarak Instagram: Sosyal Medya Kullanan 50 Şirket Üzerine Bir Araştırma. Selçuk İletişim, 9 (2), 92-115.
- Tufan Yeniçıkçı, N. (2017). Sosyal Medya Facebook ve Twitter Motivasyonları. Literatürk Yayınları.
- Tuncer, A. S. (2013). Sosyal Medya, (Editör: F. Z. Özata) içinde “Sosyal Medyanın Gelişimi” Bölümü. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2877.
- Uğurlu, Ö. & Yakın, M. (2015). Sosyal Medyada Kimlik Temsilinin Mekan Üzerinden Okunması: Foursquare. İçinde İletişimde Sosyal Medya Sosyal Medyada Etkileşim (Ed. Özlem Oğuzhan), Kalkedon Yayınları.
- Ülker-Demirel, E. (2021). Sosyal Medya Platformları. İçinde Sosyal Medyada Pazarlamanın Gücü Kavramlar, İşleyiş ve Güncel Yaklaşımlar (Ed. Duygu Talih Akkaya ve Şeniz Özhan), Gazi Kitabevi.
- Vural, B. & Bat, M. (2010). Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma. Journal of Yasar University, 20 (5), 3348-3382.
- Wibowo, A., Chen, S.C., Wiangin, U., Ma, Y. & Ruangkanjanases, A. (2021). Customer Behavior as an Outcome of Social Media Marketing: The Role of Social Media Marketing Activity and Customer Experience. Sustainability, 13,189.
- Wijaya, A., S. & Chandra, E. (2020). Effectiveness and Challenges of Social Media Marketing. International Journal of Innovative Science and Research Technology, 5 (12), 844-849.

BÖLÜM 7

DİJİTAL ÖDEME YÖNTEMLERİ

Hatice Yılmaz

GİRİŞ

Teknolojinin hızla geliştiği günümüz dünyasında bireylerin tutum ve alışkanlıkları da değişmektedir. Bu değişim internet ve bilgi teknolojisinin her eve girmesi ile daha da hızlanmaktadır. Bu değişim ve gelişim küreselleşmeye yeni bir ivme kazandırmakta ve uluslararası ticaret hacminin giderek artış göstermesine sebep olmaktadır. Buna bağlı olarak bireylerin geleneksel alışveriş alışkanlıkları artık çevrim içi alışveriş alışkanlığına dönüşmektedir.

Dünyada teknoloji alanında yaşanan gelişmeler internetin de her eve girmesine ve kullanımının yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda bireyler alışverişlerini çoğunlukla çevrim içi yani internet aracılığı ile gerçekleştirmektedir. Tüketicilerin bu şekilde alışveriş alışkanlıklarını değiştirmesi nakit olmayan dijital ve yeni ödeme yöntemlerinin tasarlanmasına ve gelişmesine olanak sağlamaktadır.

Dijital ödeme yöntemleri tüketicilerin çoğunlukla çevrim içi alışveriş yapmasına bağlı olarak devamlı olarak gelişmekte ve her geçen gün yeni bir dijital ödeme teknolojisi ortaya çıkmaktadır. Bu ödeme teknolojilerinin birçoğu akıllı telefonlar ve internet gibi yeni olanaklara dayanmaktadır. Bu kapsamda ödemeler çoğunlukla dijital ortamlarda hızlı ve güvenli bir şekilde gerçekleşmektedir.

KAYNAKÇA

- Altıntaş, M. A. (2018). Bankacılıkta risk ve sermaye yönetimi. (Elektronik kitap yayını, 2018).
- Al Mamun, A., Naznen, F., Yang, M., Yang, Q., Wu, M., & Masukujjaman, M. (2023). Predicting The İntention and Adoption Of Wearable Payment Devices Using Hybrid SEM-Neural Network Analysis. Scientific Reports, 13(1).
- Aydemir, E. & Dilsiz, V. (2021). Dijital Ödeme Sistemleriyle Kayıt Dışı Ekonominin Ortadan Kaldırılması ve Artagan Projesi. İstanbulmarka Bilim Topluluğu.
- Aytekin, A. & Yücel, Y. B. (2017). Yeni Ödeme Teknolojilerinin iş Hayatına Etkileri. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 4(12), 11-33.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) (2016). “Tebliğ Taslağı”. Alınan yer https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/mevzuat/duzenleme_taslaklari/13479kartteblig.pdf
- Bankalararası Kart Merkezi. (2020). “BKM Ekspres”. Alınan yer <https://bkm.com.tr/urunler-vehizmetler/bkm-express/>
- BTK. (2020). “Kripto Para Araştırma Raporu”. Alınan yer <https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/arastirma-raporlari/kripto-para-raporu-5f11dfe709c25.pdf>.
- Ceylan, E. (2015). Kredi Kartlarıyla İlgili 6502 Sayılı Yeni Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Getirdiği Yenilikler: Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (117), 233-284.
- Çavuşoğlu, C. (2015). Elektronik Paranın Gelişimi ve Merkez Bankası Bilançosu ile Para Politikası Uygulamaları Üzerine Etkisi. (Uzmanlık yeterlilik tezi). TC Merkez Bankası, Ankara.
- Çölkesen, R. & Kipman, E. (2008). Mobil Se-Cüzdan Mimari Tasarımı ve Uygulaması. Akademik Bilişim, 2008, 517-522.
- Dulupçu, M., Yiyit, M., & Asena, G. (2017). Dijital Ekonominin Yükselen Yüzü: Bitcoin’in Değeri İle Bilinirliği Arasındaki İlişkinin Analizi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(Kayfor 15 Özel Sayısı), 2241-2258.
- Eskici, O. (2020). Gelişen Teknoloji ile Birlikte Mobil Ödeme Yapan Tüketici Satın Alma Davranışlarına Etkisi. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- European Central Bank, (2012). “Virtual Currency Schemes”. Alınan yer <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemes201210en.pdf>
- Freedman. (2000). Monetary Policy Implementation: Past, Present and Future–Will Electronic Money Lead To The Eventual Demise Of Central Banking?. *International Finance*, 3(2), 211-227.
- Girgin, B. (2021). Dijital Para ve Dijital Para Hakkında Hukuki Düzenlemeler. *Ahkâm*, 70.
- Gümüş, U. T., ve Aydın, D. (2019). Elektronik Ödeme Sistemleri, E-Ticaret ve Sanal Paraların Muhasebe Kaydı. *The Journal of Academic Social Science*, 72(72), 166-178.
- Günen, E. (2016). “Visa’dan NFC Destekli Ödeme Yüzüğü”. Alınan yer <http://fintechtime.com/tr/2016/06/visadan-nfc-destekli-odeme-yuzugu/>
- Kalyoncuoğlu, S. (2018). Tüketicilerin Online Alışverişlerindeki Sanal Kart Kullanımlarının Teknoloji Kabul Modeli ile İncelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 193-213.
- Karaçallık, D. (2018). “Dijital Para ile Elektronik Para Arasındaki Ayrım”. Alınan yer <https://fintechtime.com/2018/08/dijital-para-ile-elektronik-para-arasindaki-ayrim/>
- Kayalidereden, D. & Çetiner, M. (2018). Monitoring National Payment Schemes: Some Global Practices And Turkish Payment Scheme–Troy. *Journal Of Business In The Digital Age*, 1(2), 67-75.
- Kirdaban, M. İ., & Karatepe, Y. (2005). Ödeme Sistemlerindeki Gelişmeler ve Ödeme Sistemlerinin Finansal Sistem İstikrarı Üzerindeki Etkileri. (Yayınlanmamış uzmanlık tezi). T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kieseberg, P., Leithner, M., Mulazzani, M., Munroe, L., Schrittwieser, S., Sinha, M. & Weippl, E. (2010). QR code security. In *Proceedings of the 8th International Conference on Advances in Mobile Computing and Multimedia*, pp. 430-435.
- Konuk, F. A. & Yıldırım, E. (2012). Sanal Kart Bilinirliği Üzerine Bir Araştırma: Sakarya İlinde Bir Uygulama. 11. Ulusal İşletmecilik Kongresi.
- Koo, H. S. & Fallon, K. (2017). Preferences In Tracking Dimensions For Wearable Technology. *International Journal of Clothing Science and Technology*, 29(2), 180-199.

- Küstür, S. (2016). “Visa Temassız Ödemede Kullanılabilecek Yüzüğünü Tanıttı”. Alınan yer <https://www.teknoblog.com/visa-temassiz-ode-me-yuzuk-126545/>
- Lee, J., Cho, C. H. & Jun, M. S. (2011). Secure quick response-payment (QR-Pay) system using mobile device. In 13th International conference on advanced communication technology (ICACT2011) (pp. 1424-1427). IEEE.
- Örücü, A. İ. (2013). Bir Vergi Ödeme Aracı Olarak Karekod Teknolojisi. Maliye Dergisi, 164, 259-267.
- Silbert, S. (2018), “What Is a Smartwatch and What Do They Do?”. Alınan yer <https://www.lifewire.com/an-introduction-to-smart-watches-3441381>
- Şahin, A. (2020). Çağdaş Ödeme Sistemleri ve Elektronik Para. (Yüksek Lisans Tezi). Ufuk Üniversitesi, Ankara.
- Yavuz, M. (2019). Ekonomide Dijital Dönüşüm: Blockchain Teknolojisi ve Uygulama Alanları Üzerine Bir İnceleme. Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4(1), 15-29.

BÖLÜM 8

WEB SİTESİ VE CHATBOT KULLANIMI

Sakine Çetin

GİRİŞ

İşletmelerin bütün süreçlerinde olduğu gibi pazarlama faaliyetlerinde de dijital teknolojilerin önemi artmıştır. E-ticarete bağlı ortaya çıkan yeni rekabet ortamında işletmelerin başarı sağlayabilmeleri, müşterilerini internet sitelerinden alışveriş yapmaya teşvik etmelerine bağlıdır. Bu web siteleri, tüketicilerin online alışverişe yönlendirilmesi bağlamında firma yöneticilerinin olduğu kadar araştırmacıların da ilgisini çekmektedir. Bunun yanında web site etkenlerinin en güçlü iletişim aracı olan konuşma unsuru da önemli etkiye sahiptir. Bu yüzden insanlar arasındaki konuşmaları taklit ederek insan-bilgisayar etkileşimini geliştirme popülaritesi (chatbot'lar) önemli bir araştırma alanı hâline gelmektedir. Bu bağlamda çalışmanın ilk kısmında web sitesi kavramı, web sitelerinin işletmelere sağladığı faydalar, web site tasarımı, web sitesi özellikleri ve son olarak web temelli işlem gerçekleştiren işletmelere değinilmiştir. Daha sonra değinilen konu chatbot'lar konusudur. Bu kapsamda ise chatbot kavramı, tarihsel gelişimi, chatbot literatürü, chatbot kullanımı ile sağlanan faydalar, chatbot türleri ve pazarlama alanında kullanım şekillerine odaklanılmıştır.

KAYNAKÇA

- Adamopoulou, E., & Moussiades, L. (2020). An overview of chatbot technology. *Springer Nature Switzerland AG*, 373-383.
- Alkaddour, M. (2022). Pazarlamada yapay zekâ kullanımı. *İşletme ve Girişimcilik Araştırmaları Dergisi*(1), 48-66.
- Alyakut, Ö. (2020). Determining the effectiveness of marketing communication on the websites of food and beverage businesses: The case of Kocaeli. Y. Öztürk (Dü.). içinde 4, s. 699-715. Kocaeli: *Journal of Turkish Tourism Research*.
- Atılğan, K. Ö., & Alhussain, H. (2020). İnternet sitesi tasarımının müşteri güveni, müşteri memnuniyeti ve satın alma niyetine etkisi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1).
- Bakkouri, B. E., Raki, S., & Belgnaoui, T. (2022). The Role of chatbots in enhancing customer experience: Literature review. *Science Direct*, 432-437.
- Barış, A. (2020). A new business marketing tool: Chatbot. *Gsi Journals Serie B: Advancements In Business and Economics*, 3(1), 31-46.
- Bayraktar, S., & Üzümcü, T. P. (2019). Otel işletmelerinin pazarlanmasında web sitelerinin kullanımı: Kocaeli otelleri örneği. *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 8(2), 21-41.
- Doğan, Ş. (2021). Dijital pazarlamada internet arama motorlarının kullanımı: Morhipo ve Trendyol sitelerinin karşılaştırmalı analizi. *İNİF E-Dergi* 6(1).
- Dündar, S., Ecer, F., & Özdemir, Ş. (2007). Fuzzy topsis yöntemi ile sanal mağazaların web sitelerinin değerlendirilmesi. *İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, 21(1).
- Ercan, F. (2020). Resort otel işletmeleri web sitelerinin dijital pazarlama performanslarının analizi: Alanya'daki beş yıldızlı otel işletmeleri üzerine bir araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 1727-1745.
- Gedik, Y. (2023). Kurumsal iletişimde yeni bir yıldız: Chatbot faydaları, zorlukları ve stratejileri üzerine kavramsal bir çerçeve. *Journal of Business and Communtion Studies*, 2(1), 13-32.
- Gökşin, E. (2018). Dijital Pazarlama Temelleri. (M. Şendir, Dü.) İstanbul: Abaküs Kitap Yayın Dağıtım Hizmetleri.
- Hall, E. E., Sevim, N., & Bulut, A. (2022). Çevrim içi tüketicilerin sohbet robotlarına (Catbots) yönelik tutumları. *Ekev Akademi Dergisi*, 26-91.

- Kuruca, Y., Üstüner, M., & Şimşek, I. (2022). Dijital pazarlamada yapay zekâ kullanımı: Sohbet robotu (*Chatbot*). *Kültürel Çalışmalar ve Medya Dergisi*, 2(1), 88-113.
- Manzano, M. D., López, N. V., González, N. A., & Rodríguez, C. C. (2021). Implementation of chatbot in online commerce and open innovation. *Journal of Open Innovation: Teknology, Marketing Complexity*.
- Öztürk, N. Ö. (2022). Web sitelerinin pazarlama iletişimi ve lojistik faaliyetleri yönünden değerlendirilmesi: Denizli'de tekstil firmaları üzerine bir uygulama. *İnternet Uygulamaları ve Yönetimi*, 13(2).
- Semerádová, T., & Vávrová, J. N. (2016). Using a systemic approach to assess internet marketing communication within hospitality industry. *Journal of Tourism Management Perspectives*, 276-289.
- Seyitoğlu, Z. (2019). Türkiye'de dijital halkla ilişkilerde değişen müşteri deneyimi: Chatbot uygulamaları. (Ö. E. Yıldız, Dü.) *Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*.
- Spychalska, D. K. (2019). How chatbots influence marketing. *Sciendo*, 23(1), 251-270.
- Şener, E. (2021, 03 16). «Chatbot Dünyasına Giriş» Erişim tarihi: 08 Ekim 2023, 101 Akademi.: <https://101akademi.com/2021/03/chatbot-dunyasinagiris-101/>
- Türkiye Cumhuriyeti Dijital Dönüşüm Ofisi. (2023). Chatbot Uygulamaları ve ChatGPT Örneği.
- Yılmazel, S. E. (2022). Dijital Pazarlama Yönetimi. Dijital İnsan Kaynakları Pazarlaması. (Ç. Demir, & B. Gökteş, Dü) *Bayburt: Efe Akademi*.

BÖLÜM 9

E-POSTA VE E-BÜLTEN YÖNETİMİ

Hanife Yeşilyurt

GİRİŞ

Teknik, ekonomik ve sosyal gelişmelere paralel olarak sürekli değişim hâlinde olan pazarlama, bazen işletme bazen de insan ve toplum merkezli değişimlere konu olmaktadır. Telgrafın kullanılmasıyla başlayan telefon, radyo ve televizyonun ardından kablolu yayının ortaya çıkışı ve kitlesel ölçekte kabul görmesiyle elektronik medya, baskın bir pazarlama gücü hâline gelmiştir.

Dijital pazarlama başlangıcından bugüne dek, işletmeler ve toplum için sorun ve sınırlılıkların (Pazarlama 1.0-Pazarlama 3.0) aşıldığı; erişilebilirlik, hız, esneklik, makine öğrenmesi, dijital içerikler vb. (Pazarlama 4.0-Pazarlama 5.0) konularının, teknolojinin gelişimine paralel olarak çözümlerini içeren bir süreci ifade etmektedir (Eren, 2023: 702). Tüm bu süreçlerle birlikte ortaya çıkan dijital pazarlama, müşteri ve üreticileri dinamik bir iletişim ağına sokmuş farklı dijital araçlarla bu süreçte çok amaçlı faaliyetler yürüterek süreci, yönetilebilir bir zemine oturtmuştur. Arama motorları, sosyal medya, web siteleri, e-posta-bülten ve mobil uygulamalar gibi dijital araçlar üzerinden gerçekleşen e-pazarlama rekabet avantajı yaratmak, marka bilinirliğini ve satışları artırmak, satın almayı teşvik etmek, ürünleri tüketicilerle buluşturmak, marka sadakatini artırmak ve etkili iletişimler kurmak gibi amaçları olan bir süreçtir. Bu sürecin aynı zamanda

demografik özelliklerine, ilgi ve beklentilerine göre bazen aşırı özelleştirerek e-posta ve bülten pazarlama araçları ile kendilerine ulaşabilmelidirler. İleti gönderme sürecinde iletinin başlığından içeriğin konusu ve kelime sayısına iliştilirilen görsele ya da şablona kadar her şeyi titizlikle belirlemelidirler. Aksi hâlde daha cazip stratejilerle müşterilere ulaşmaya çalışan rakiplerinin ardında kalarak sadık müşterilerini kaybedebilirler. Bu sebeple sürekli kendilerini yenileyebilmeli ve gelişen teknolojiyi kendilerine entegre edebilmelidirler.

KAYNAKÇA

- Ağyıldız, T.S. (2023). E-posta Pazarlama Trendleri. <https://www.ticimax.com/blog/e-posta-pazarlama-trendleri>
- Digital Consumer Trends Index Global Consumer Attitudes and Trends in Personalization, Privacy, Messaging, Advertising and Brand Loyalty In conjunction with. (2022).
- Erdoğan, A. (2018). Elektronik Posta ile E-Pazarlama İlişkisi. Akademia Sosyal Bilimler Dergisi-Özel Sayı – 1.
- Eren, G. K. K. (2023). Pazarlamada Yeni Trendler ve Dijital Reklamın Post Covid Sonrası Eğilimleri. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. <https://doi.org/10.26745/ahbvuibfd.1227000>
- Fariborzi, E., and Zahedifard, M. (2012). E-mail Marketing: Advantages, Disadvantages and Improving Techniques. International Journal of e-Education, e-Business, e-Management and e-Learning, Vo
- Ferrara, E. (2019). The History of Digital Spam. Communications of the ACM Volume 62, Number 8. Pages 82-91. doi: 10.1145/3299768
- Gedik, Y. (2020). E-Posta Pazarlama: Teorik Bir Bakış. Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 3(2), 476–490. <https://doi.org/10.33712/mana.747739>
- Gloor, P. A. (2016). What Email Reveals About Your Organization. Vol. 57, (Issue 2).
- Haşiloğlu, S. B., ve Süer, İ. (2010). Elektronik Posta ile Pazarlama Üzerine Bir Araştırma.
- Henneman, A., and Franzen-Castle, L. (2014). Changing Behavior Through an E-mail Newsletter. Journal of Nutrition Education and Behavior, 46(3), 221–223. <https://doi.org/10.1016/j.jneb.2013.12.001>

- Hudák, M., Kianičková, E., & Madleňák, R. (2017). The Importance of E-mail Marketing in E-commerce. *Procedia Engineering*, 192, 342–347. <https://doi.org/10.1016/j.proeng.2017.06.059>
- İnternetworldstats, (2022). <https://www.internetworldstats.com/stats.htm> (Haziran, 2022). Erişim Tarihi 09.10.2023
- Keleş, P. (2023). E-ticarete Satışlarınızı Arttıracak 6 Pazarlama Yöntemi. <https://www.ticimax.com/blog/e-ticarete-satislarinizi-arttiracak-6-pazarlama-yontemi>
- Koçoğlu, D., Bardakçı, A., Haşiloğlu, S. B. (2011). İletilerek Yayılan E-Postalar Üzerine Pazarlama Literatürden Bazı Öneriler.
- Krishnamurthy, S. (2006). Introducing E-Markplan: A practical Methodology to Plan E-Marketing Activities, *Business Horizons*. 49(1), 49, 51, 60.
- Külcü, Ö. (2012). Kurumsal Bilgi Kaynağı Olarak E-posta Yönetim Sistemleri. E-mail Management Systems as an Enterprise Information Resource. Vol. 13, (Issue 1).
- Merisavo, M., & Raulas, M. (2004). The impact of e-mail Marketing on Brand Loyalty. *Journal of Product & Brand Management*, 13(7), 498–505. <https://doi.org/10.1108/10610420410568435>
- Prates, C. C. (2014). Privacidade E Intimidade Na Internet: A Legalidade Dos Cookies E Spam. *PratesRevista FMU Direito*. São Paulo, ano 28, n. 42, p.29-45, 2014.ISSN: 2316-1515.
- Raad, M., Yeassen, N. M., Alam, G. M., Zaidan, B. B., & Zaidan, A. A. (2010). Impact of spam advertisement through e-mail: A study to assess the influence of the anti-spam on the e-mail marketing. *African Journal of Business Management*, 4(11),2362–2367. <http://www.academicjournals.org/AJBM>
- Sabbagh, F. (2021). Email Marketing: The Most Important Advantages and Disadvantages. <https://doi.org/10.54105/ijdcn.B5005.061321>
- Salehi, M., Mirzaei, H., Aghaei, M., & Abyari, M. (2012). Dissimilarity of E-marketing VS traditional marketing Luminescent Solar Concentrator Photovoltaic (LSC PV) View project Reliability and Durability of Photovoltaic View project Mohammadreza Aghaei Dissimilarity of E-marketing VS traditional marketing. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 2(1).

Şen, R. (2022). E-Bülten Nedir? E-Bülten Hazırlarken Nelere Dikkat Edilmelidir? <https://www.marketingtr.net/tr/blog/detay/E-Bulten-Nedir-E-Bulten-Hazirlarken-Nelere-Dikkat-Edilmelidir/6/318/0>

Yılmazel, E.Y. (2022). Dijital Pazarlama Yönetimi. Demir, Ç. Gökteş, B. Dijital İnsan Kaynakları Pazarlaması, (Ss, 25-45) (1. Baskı). Efe Akademi Yayınları.

BÖLÜM 10

BULUT BİLİŞİM

Erkan Gülder

GİRİŞ

Bulut bilişim kavramı, internet teknolojisi kökenli bir kavram olmakla birlikte, teori ve stratejilerinde bu teknolojiye ihtiyaç duyan hemen her bilim açısından oldukça önem arz etmektedir. Pazarlama bilimi bu bağlamda diğer birçok bilim gibi teknolojinin ilerlemesi ile birlikte gelişim ve değişim göstererek bulut bilişim kavramına ve teknolojisine ihtiyaç duymaktadır. E-posta pazarlamasından sosyal medya pazarlamasına kadar neredeyse tüm e-pazarlama stratejileri bulut bilişim kavramı ile bütünleşik hareket etmek durumundadır. Bu bağlamda bulut bilişim kavramının ayrıntılı bir şekilde irdelenmesi e-pazarlama stratejilerinin doğru bir şekilde gerçekleştirilebilmesi açısından değerli görülmektedir.

Literatür incelendiğinde bulut bilişim kavramının 1950’li yılların başında ortaya çıktığı görülmektedir (Parkhill, 1966). 1990’larda internetin ortaya çıkmasına kadar geçen süreçte kavram olarak internetin yerine kullanılan bulut bilişim, bu süreçte teknolojik olarak büyük bir gelişim kaydetmemekte, sadece bir veri depolama aracı olarak kullanılmaktadır (Ryan, Merchant ve Falvey, 2011). 1990’lı yılların başı itibarıyla internetin ortaya çıkması ve hızlı bir gelişim kaydetmesi ile bulut bilişim kavramının da bir veri depolama aracından daha fazlası olarak geliştiği görülmektedir. 1990’ların sonunda neredeyse her işletmenin bir internet sitesinin olması bulut bilişim kavramını daha önemli hâle getirmiştir (Ersöz, 2012).

KAYNAKÇA

- Alajmi, Q. A., Kamaludin, A., Arshah, R. A., & Al-Sharafi, M. A. (2018). The effectiveness of cloud-based e-learning towards quality of academic services: An Omanis' expert view. *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*, 9(4).
- Alibaba (2023). "Gelişmiş Teknolojiye Sahip Ürünlerle Daha Akıllı Bir Dünya İnşa Edin" (Erişim Tarihi: 23.10.2023) <https://tr.alibabacloud.com/>
- Amazon (2023). "Start Building on AWS Today". (Erişim Tarihi: 23.10.2023) <https://aws.amazon.com/>
- Apple (2023). "The Best Place for All Your Photos, Files, Notes, Mail, And More". (Erişim Tarihi: 23.10.2023) <https://www.icloud.com/>
- Armbrust, M., Fox, A., Griffith, R., Joseph, A. D., Katz, R. H., Konwinski, A., ... & Zaharia, M. (2009). Above the clouds: A berkeley view of cloud computing (Vol. 17). Technical Report UCB/EECS-2009-28, EECS Department, University of California, Berkeley.
- Bento, A., & Bento, R. (2011). Cloud computing: A new phase in information technology management. *Journal of Information Technology Management*, XXII (1), 39-46.
- Brynjolfsson, E., Hofmann, P., & Jordan, J. (2010). Cloud computing and electricity: beyond the utility model. *Communications of the ACM*, 53(5), 32-34.
- Coles, C., Yeoh, J., Guanco, F., Mishra, E., Ve Luciano, S. (2015). Cloud Adoptions Practices & Priorities Survey Report. Cloud Security Alliance.
- Cusumano, M. (2010). Cloud computing and SaaS as new computing platforms. *Communications of the ACM*, 53(4), 27-29. <https://doi.org/10.1145/1721654.1721667>
- Durkee, D., (2010). "Why Cloud Computing Will Never Be Free". *Communication of The ACM*, 53 (5), 62-69. <http://doi.acm.org/10.1145/1735223.1735242>
- El-Gazzar, R. F. (2014). A literature review on cloud computing adoption issues in enterprises. *IFIP Advances In Information and Communication Technology*, AICT-429, 214-242. <https://doi.org/10.1007/978-3-662-43459-8>
- Ersöz, Y. 2012. "Bulut Barındırma". TDD S:149.

- Gartner (2012) Gartner's 2012 hype cycle special report evaluates the maturity of 1,900 technologies. <http://www.gartner.com/technology/research/hype-cycles>. Abruf am 2012-11-08
- Gartner (2012). Cloud Computing and Big Data Available at: <http://www.gartner.com/technology/research/hype-cycles/>
- Google (2023). "Build what's next. Better software. Faster". (Erişim Tarihi: 23.10.2023) <https://cloud.google.com/>
- Hernández, I., Sawicki, S., Roos-Frantz, F., & Frantz, R. Z. (2015). Cloud configuration modelling: A literature review from an application integration deployment perspective. *Procedia Computer Science*, 64, 977–983.
- Hu, H., Xu, J., Ren, C., & Choi, B. (2011, April). Processing private queries over untrusted data cloud through privacy homomorphism. In *2011 IEEE 27th International Conference on Data Engineering* (pp. 601-612). IEEE. <https://doi.org/10.1109/ICDE.2011.5767862>.
- IBM (2023). "Built for Your Industry". (Erişim Tarihi: 23.10.2023) <https://www.ibm.com/cloud>
- Kotler, P., Kartajaya, H., & Setiawan, I. (2021). *Marketing 5.0: Technology for humanity*. John Wiley & Sons.
- Le Roux, C. J. B., & Evans, N. (2011). Can cloud computing bridge the digital divide in South African secondary education?. *Information development*, 27(2), 109-116. <https://doi.org/10.1177/026666691140150>
- Leimeister, S., Riedl, C., Böhm, M., & Krömer, H. (2010). The business perspective of cloud computing: Actors, roles, and value networks. *Proceedings of the 18th European Conference on Information Systems*, South Africa, June 7-9, 2010, 1–12.
- Lele, A. (2019). Cloud computing. in: *Disruptive technologies for the militaries and security, smart innovation, systems and technologies*, Editors. R.J. Howlett, L.C. Kain, vol 132, 167-185. https://doi.org/10.1007/978-981-13-3384-2_10
- Lele, A., & Lele, A. (2019). Cloud computing. *Disruptive technologies for the militaries and security*, 167-185.
- Levitt, T. (1965). *Exploit the product life cycle* (Vol. 43). Cambridge, MA, USA: Graduate School of Business Administration, Harvard University.
- Marston, S., Li, Z., Bandyopadhyay, S., Zhang, J., & Ghalsasi, A. (2011). Cloud computing—The business perspective. *Decision support systems*, 51(1), 176-189.

- Mell, P., & Grance, T. (2011). The NIST definition of cloud computing.
- Meulen, R. Van Der, Ve Pettey, C. (2008). Gartner Says Cloud Computing Will Be as Influential as E-Business. Special Report Examines the Realities and Risks of Cloud Computing, Gartner, USA
- Molen, F. V. D. (2010). Get ready for cloud computing. A Comprehensive Guide to Virtualisation and Cloud Computing, First Edition, Van Haren Publishing.
- Microsoft (2023). “Uçtan Buluta Sonsuz Olasılıklar”. (Erişim Tarihi: 23.10.2023) <https://azure.microsoft.com/tr-tr>
- Özdaş, M. R. (2014). Use of Cloud Computing in Public Sphere, World Examples of Cloud Computing and Cloud Computing Recommendations for Turkey. Republic of Turkey Ministry of Information Society Development Department Thesis, April (2861).
- Parkhill, D. F. (1966). The challenge of the computer utility.
- Rackspace. (2016). Transforming Your IT Organization
- Ryan PhD, P. S., Merchant, R., & Falvey, S. (2011). Regulation of the Cloud in India. *Journal of Internet Law*, 15(4), 7.
- Salesforce. (2015). 12 Benefits of Cloud Computing. Salesforce.Com, İn
- Sarıtaş, T., & Üner, N. (2013). Eğitimdeki yenilikçi teknolojiler: Bulut teknolojisi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 192-201.
- Sasikala, S. & Prema, S. (2010). “Massive Centralized Cloud Computing (MCCC) Exploration in Higher Education,” *Advances in Computational Sciences and Technology*, 3 (2), 111–118.
- Seifu, S. D., Dahiru, A. A., Bass, J. M., & Allison, I. K. (2017). Cloud-computing: Adoption issues for Ethiopian public and private enterprises. *The Electronic Journal of Information Systems in Developing Countries*, 78(7), 1-14. <https://doi.org/10.1002/j.1681-4835.2017.tb00575.x>
- Son, I. Lee, D., Lee, J.-N., & Chang, Y.-B. (2011). Understanding the impact of IT service innovation on firm performance: The case of cloud computing. PACIS 2011 Proceedings, paper 180.
- Stieninger, M., & Nedbal, D. (2014). Characteristics of cloud computing in the business context: A systematic literature review. *Global Journal of Flexible Systems Management*, 15(1), 59–68.

- Subashini, S., Kavitha, V. (2011). A Survey on Security Issues in Service Delivery Models of Cloud Computing. *Journal of Network and Computer Application* 34(1), 1-11
- Sultan, N. A. (2011). "Reaching for The "Cloud": How Smes Can Manage" *International Journal of Information Management*, 31 (3), 272-278. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2010.08.001>
- Taylor, M., Haggerty, J., Gresty, D. ve Lamb, D. (2011). "Forensic investigation of Cloud Computing Systems" *Network Security*, 11 (3), 4-10. [https://doi.org/10.1016/S1353-4858\(11\)70024-1](https://doi.org/10.1016/S1353-4858(11)70024-1)
- Thakur, N., Bisen, D., Rohit, V., & Gupta, N. (2014). Review on cloud computing: Issues, services and models. *International Journal of Computer Applications*, 91(9).
- Timmermans, J., Stahl, B. C., Ikonen, V., & Bozdog, E. (2010). The ethics of cloud computing: A conceptual review. 2010 IEEE Second International Conference on Cloud Computing Technology and Science, 614–620. <https://doi.org/10.1109/CloudCom.2010.59>
- Trigueros-Preciado, S., Pérez-González, D., & Solana-González, P. (2013). Cloud computing in industrial SMEs: Identification of the barriers to its adoption and effects of its application. *Electronic Markets*, 23, 105-114.
- Tripathi, A. M., & Singh, S. (2017). A Literature Review On Algorithms for The Load Balancing In Cloud Computing Environments and Their Future Trends. *Computer Modelling & New Technologies*, 21(1), 64-73.
- Tripathi, S. & Nasina, J. (2017). Adoption of cloud computing in business: A multicase approach to evaluate the fit-viability model (FVM). *Journal of Enterprise Information Management*, 12(1), 64-73. <https://doi.org/10.6702/ijbi2017.12.1.2>
- Turkcell (2023). "Verileriniz Hep Güvende". (Erişim Tarihi: 23.10.2023) <https://turkcellbulut.com/>
- Türk Telekom (2023). "Teknoloji Gereksinimlerine En Güvenilir Çözümler". (Erişim Tarihi: 23.10.2023) <https://turktelekombulut.com/home>
- Ulrey, S. Ve Romes, R. (2014). *The Benefits and Risks of Cloud Computing*. Nexia International.
- Velte, A.T., Velte, T.J., & Elsenpeter, R. (2009). *Cloud Computing, A Practical Approach*, McGraw-Hill Education, 352 pages.

- Vodafone (2023). “Bulut Platform Çözümleri”. (Erişim Tarihi: 23.10.2023) <https://www.vodafone.com.tr/vodafone-business/bulut-cozumleri>
- Wyld, D. C. (2010). The cloudy future of government IT: Cloud computing and the public sector around the world. *International Journal of Web & Semantic Technology*, 1(1), 1-20.
- Xu, D., (2010). “Cloud Computing: An Emerging Technology” *IEEE Computer Society (Ed.), 2010 International Conference on Computer Design and Applications (ICCD 2010)*, (ss.100-104), China: Computer Society Pres.
- Youseff, L., Butrico, M., & Da Silva, D. (2008, November). Toward a unified ontology of cloud computing. In *2008 Grid Computing Environments Workshop* (pp. 1-10). IEEE.
- Zhu, J., Fang, X., Guo, Z., Niu, M. H., Cao, F., Yue, S., & Liu, Q. Y. (2009). IBM cloud computing powering a smarter planet. In *Cloud Computing: First International Conference, CloudCom 2009, Beijing, China, December 1-4, 2009. Proceedings 1* (pp. 621-625). Springer Berlin Heidelberg.

BÖLÜM 11

KİŞİSELLEŞTİRİLMİŞ DENEYİM

Yusuf Ozan Yıldırım

GİRİŞ

1950'lerde pazarlamanın antropoloji, sosyoloji ve psikoloji gibi çeşitli disiplinlerle birlikte çalışmaya başlamasıyla tüketicilerin davranışları daha net bir şekilde tanımlanmaya başlamıştır. 1970'lere geldiğimizde tüketicilerin uzun süreli elde tutulması, tüketicilerin müşteri olarak tanımlanması ve memnuniyetlerine odaklı çalışmaların yoğunlaştığını görmekteyiz. 1980'lerde ise tüketicinin memnuniyetini daha üst basamaklara taşıyabilecek müşteri sadakati odaklı çalışmaların temelleri atılmaya başlamıştır. Bu gelişmelere konu olan memnuniyet ve sadakat modellerinin başlangıç noktalarına bakıldığında ise müşterinin talep ve beklentilerinin olduğu görülmektedir. Müşterilerin talep ve beklentilerinin bilinmesi için ise müşterilerin tanınması gerekmektedir.

Teknolojinin hayatımızda yaygınlaşmasının öncesine baktığımızda müşterinin tanınması ile müşteriye daha iyi anlamak ve taleplerini karşılamak için müşterinin kişisel olarak tanınması gerekmektedir. Bunun için müşteri demografik bilgileri, daha önceki satın almaları, müşteri temsilcileri ile görüşmeleri gibi çeşitli veriler pazarlama otomasyon sistemleri ile kayıt altına alınmakta ve müşterilere yönelik kısa süreli stratejiler geliştirilmekteydi. Teknolojinin yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte müşterilere yönelik verileri taşıyabilecek depolayabilecek sadakat programlarının

ile açıklanmıştır. Sonuç olarak işletmelerin müşterileri ile iletişim kanalları içerisinde kişiselleştirilmiş deneyim sunması ve müşteri yolculuğu boyunca bireysel teklifler sunabilmesi; güçlü sosyal iletişim, tutarlılık, kullanılabilirlik, bilgi güvenliği, sadakat geliştirilmesi, satış sonrası hizmetler ve yaşam boyu müşteri değeri gibi unsurların güçlendirilmesine olanak sağlamıştır (Rahman vd., 2022). Kişiselleştirilmiş deneyimlerin gelişmekte olan teknolojiler (sanal ve arttırılmış gerçeklik, kurgusal evrenler, giyilebilir teknolojiler vb.) ile tam entegrasyonu durumunda pazarlamanın müşteri odaklı perspektifinin zaman içerisinde kişiselleştirilmiş deneyimler odaklı bir perspektife dönüşebileceği öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- Adomavicius, G., & Tuzhilin, A. (2005). Personalization technologies: a process-oriented perspective. *Communications of the ACM*, 48(10), 83-90.
- Asaithambi, S. P. R., Venkatraman, S., & Venkatraman, R. (2021). Big data and personalisation for non-intrusive smart home automation. *Big Data and Cognitive Computing*, 5(1), 6.
- Chellappa, R. K., & Sin, R. G. (2005). Personalization versus privacy: An empirical examination of the online consumer's dilemma. *Information technology and management*, 6, 181-202.
- Chisell Labs (2021). What is Personalization?, Alınan yer <https://chisellabs.com/glossary/what-is-personalization>
- De Keyser, A., Verleye, K., Lemon, K. N., Keiningham, T. L., & Klaus, P. (2020). Moving the customer experience field forward: introducing the touchpoints, context, qualities (TCQ) nomenclature. *Journal of Service Research*, 23(4), 433-455.
- Gao, Y., & Liu, H. (2022). Artificial intelligence-enabled personalization in interactive marketing: a customer journey perspective. *Journal of Research in Interactive Marketing*, 1-18.
- Holmlund, M., Van Vaerenbergh, Y., Ciuchita, R., Ravald, A., Sarantopoulos, P., Ordenes, F. V., & Zaki, M. (2020). Customer experience management in the age of big data analytics: A strategic framework. *Journal of Business Research*, 116, 356-365.

- Iquanti (2019). Why Hyper-Personalization is the Future of Digital Marketing. Alınan yer: <https://www.iquanti.com/insights/blog/why-hyper-personalization-is-the-future-of-digital-marketing/>
- Kachniewska, M. (2019). Big Data Analysis as a tool for predictive intelligence and experience personalization in tourism. *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, 20(2.2), 39-52.
- Kim, H., Jung, S., & Ryu, G. (2020). A study on the restaurant recommendation service app based on AI chatbot using personalization information. *International Journal of Advanced Culture Technology (IJACT)*, 8(4), 263-270.
- Klink, R. R., Zhang, J. Q., & Athaide, G. A. (2020). Measuring customer experience management and its impact on financial performance. *European Journal of Marketing*, 55(3), 840-867.
- Kotras, B. (2020). Mass personalization: Predictive marketing algorithms and the reshaping of consumer knowledge. *Big Data & Society*, 7(2), 1-14.
- KPMG (2023). Customer Experience Excellence Report 2022, Adapting to change and becoming future-ready. KPMG in Singapore.
- Lambillotte, L., Magrofuoco, N., Poncin, I., & Vanderdonckt, J. (2022). Enhancing playful customer experience with personalization. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 68, 103017.
- Lee, S. M., & Lee, D. (2020). “Untact”: a new customer service strategy in the digital age. *Service Business*, 14(1), 1-22.
- Ma, Z., Dou, Z., Zhu, Y., Zhong, H., & Wen, J. R. (2021). One chatbot per person: Creating personalized chatbots based on implicit user profiles. *Proceedings of the 44th international ACM SIGIR conference on research and development in information*, 555-564.
- Pardini, S., Gabrielli, S., Dianti, M., Novara, C., Zucco, G. M., Mich, O., & Forti, S. (2022). The role of personalization in the user experience, preferences and engagement with virtual reality environments for relaxation. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(12), 7237.
- Parise S., Guinan, P. J., & Kafka, R. (2016). Solving the crisis of immediacy: How digital technology can transform the customer experience. *Business Horizons*, 59(4), 411-420.
- Rahman, S. M., Carlson, J., Gudergan, S. P., Wetzels, M., & Grewal, D. (2022). Perceived omnichannel customer experience (OCX): Concept, measurement, and impact. *Journal of Retailing*, 98(4), 611-632.

- Rahmawati, R., & Arifin, R. (2022). New Journey Through Young Customer Experience in Omnichannel Context: The Role of Personalization. *Journal of Theoretical and Applied Management (Jurnal Manajemen Teori Dan Terapan)*, 15(2), 300–311.
- Riegger, A. S., Merfeld, K., Klein, J. F., & Henkel, S. (2022). Technology-enabled personalization: Impact of smart technology choice on consumer shopping behavior. *Technological Forecasting and Social Change*, 181, 1-11.
- Shi, S., Wang, Y., Chen, X., & Zhang, Q. (2020). Conceptualization of omnichannel customer experience and its impact on shopping intention: A mixed-method approach. *International Journal of Information Management*, 50, 325-336.
- Tseng, M. M., Jiao, R. J., & Wang, C. (2010). Design for mass personalization. *CIRP annals*, 59(1), 175-178.
- Tyrväinen, O., Karjaluo, H., & Saarijärvi, H. (2020). Personalization and hedonic motivation in creating customer experiences and loyalty in omnichannel retail. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 57, 1-9.
- Valdez Mendia, J. M., & Flores-Cuautle, J. D. J. A. (2022). Toward customer hyper-personalization experience—A data-driven approach. *Cogent Business & Management*, 9(1), 1-16.
- Wang, C. L. (2021). New frontiers and future directions in interactive marketing: inaugural Editorial. *Journal of Research in Interactive Marketing*, 15(1), 1-9.
- Zengin, F. (2021). Yapay Zekâ ve Kişiselleştirilmiş Seyir Kültürü: Netflix Örneği Üzerinden Sanat Eserinin Hiper Kişiselleştirilmesi. *TRT Akademi*, 6(13), 700-727.
- Zheng, P., Yu, S., Wang, Y., Zhong, R. Y., & Xu, X. (2017). User-experience based product development for mass personalization: a case study. *Procedia CIRP*, 63, 2-7.
- Zyxware Technologies (2021). 5 Stats that Reveal AI Chatbots as an Essential Tool for Business. Alınan yer <https://www.zyxware.com/articles/5964/5-stats-that-reveal-ai-chatbots-as-an-essential-tool-for-business>

A'DAN Z'YE KADIN KOOPERATİFLERİ

Nazlı Kazanoğlu

A'dan Z'ye Kadın Kooperatifleri

Nazlı Kazanoğlu

Yayın No.: 1976
ISBN: 978-625-393-243-5
E-ISBN: 978-625-393-244-2
Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik

ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Yıldız Çil -yildiz@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Kazanoğlu, Nazlı.

A'dan Z'ye Kadın Kooperatifleri / Nazlı Kazanoğlu

1. Basım, XIV + 110 s., 13,5x19,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-393-243-5

E-ISBN: 978-625-393-244-2

1. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği 2. Sürdürülebilir Kalkınma 3. Kadın Kooperatifleri

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com - E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,

Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519

Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vii
TABLO VE ŞEKİLLER	ix
ÖN SÖZ.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı	9
1.2. Araştırma Yöntemi.....	9
2. TÜRKİYE'DEKİ KADIN KOOPERATİFLERİNİN MEVCUT DURUMU	15
2.1. Türkiye'deki Kadın Kooperatiflerine Genel Bakış.....	15
2.2. Kooperatifçilik İlkeleri.....	16
2.2.1. Gönüllülük ve Açık Üyelik İlkesi	17
2.2.2. Demokratik Üye Kontrolü İlkesi	18
2.2.3. Özerklik ve Bağımsızlık İlkesi	18
2.2.4. Eğitim, Öğretim ve Bilgilendirme İlkesi.....	18
2.2.5. Kooperatifler Arası İş Birliği İlkesi.....	18
2.2.6. Toplumsal Sorumluluk İlkesi	19
2.2.7. Üye Ekonomik Katılımı İlkesi	19
2.3. Türkiye'deki Kooperatif Mevzuatı.....	19
2.4. Türkiye'deki Kadın Kooperatiflerinin Kurulma Aşamaları.....	21
2.5. Türkiye'deki Kadın Kooperatiflerinin Bölgesel Dağılımı	22
2.6. Türkiye'deki Kadın Kooperatiflerinin Sektörel Dağılımı.....	24
2.7. Türkiye'deki Kadın Kooperatiflerine Yönelik Düzenlenen Destekler ..	25
2.8. Türkiye'deki Kadın Kooperatiflerinin Ortaklık Yapısı.....	29
2.9. Kadın Kooperatiflerinin Organları ve Yönetimi.....	31
2.10. Türkiye'deki Kadın Kooperatiflerinin Paydaşları.....	32
2.11. Türkiye'deki Kadın Kooperatiflerinin Mali Durumları.....	35

2.12. Türkiye'deki Kadın Kooperatiflerinin Organizasyonel Yapısı.....	37
2.13. Türkiye'deki Kadın Kooperatiflerinin Gelir Kaynakları	37
3. TÜRKİYE'DE KADIN KOOPERATİFLERİNİN KURULMA NEDENLERİ	39
3.1. Kadınlara İş Olanığı Sağlıyor Olmaları	40
3.2. Kadınları Sosyal Açıdan Güçlendiriyor Olmaları.....	44
3.3. Topluma Ürün ve Hizmet Sağlıyor Olmaları.....	46
3.4. Mülteci Kadınları Topluma Kazandırıyor Olmaları	50
3.5. Yerelde Kadınların Kapasite Gelişimine Katkıda Bulunuyor Olmaları	53
3.6. Çocuk Yoksulluğunu Azaltıyor Olmaları	56
4. KADIN KOOPERATİFLERİNİN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR	61
4.1. Finansal Kaynak Yetersizliği.....	63
4.2. Yönetimsel Sorunlar	67
4.3. Pazarlama ve Müşteriye Ulaşma Sorunları	72
4.4. Kendilerine Yönelik Düzenlenen Desteklerden Yararlanamama	78
5. KADIN KOOPERATİFLERİNİN İHTİYAÇLARI.....	85
5.1. Mali İhtiyaçlar	86
5.2. Ekipman İhtiyacı.....	88
5.3. İş Gücü İhtiyacı.....	90
5.4. Bilgi İhtiyacı	91
5.5. Ürün ve Hizmet Geliştirme İhtiyacı	92
6. KADIN KOOPERATİFLERİNİN ORTAKLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	93
6.1. Maddi Gelir.....	94
6.2. Örgütlenme Bilinci.....	96
6.3. Sosyallik	98
6.4. Bilinçlenme ve Saygınlık Hissi.....	100
6.5. Çığa Ayak Uydurabilme Yeteneği	101
7. SONUÇ.....	103
KAYNAKÇA.....	107

KAYNAKÇA

- Act Human (2021) Sosyal Dayanışma Ekonomisi için Güçlü Kooperatifçilik, İngev Yayını.
- Aksoy, A. D., & Günay, G. (2018). Türkiye’de kadın kooperatifçiliği. *Third Sector Social Economic Review*, 53(1), 77-90.
- Beken, N. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde kadın istihdamı: Türkiye örneği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (EK SAYI (2020)), 47-74.
- Babacan, M., & Ferah, Onat, F. (2002). Postmodern pazarlama perspektifi. *Ege Academic Review*, 2(1), 11-20.
- Bozkurt, İ. (2013). *Pazarlama iletişiminde sibirli dokunuşlar*. MediaCat Kitapları.
- Çakır, Ö. (2008). Türkiye’de kadının çalışma yaşamından dışlanması. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (31), 25-47.
- Dubbelink, S. I., Herrando, C., & Constantinides, E. (2021). Social media marketing as a branding strategy in extraordinary times: Lessons from the COVID-19 pandemic. *Sustainability*, 13(18), 10310.
- Durukanoğlu, Ç. (2019) Kriz ve Hayatta Kalma/Savunma Araçlarından Biri Olarak Kooperatifler, <https://www.demokrathaber.org/yasam/kriz-ve-hayattakalmasavunma-araclarindan-biri-olarak-kooperatifler-h113559.html>
- Aksoy, N., Felek, Ş., Yayla, N., & Çeviş, İ. (2019). Türkiye’de kadın istihdamı ve etkileyen faktörler. *Journal of Management and Economics Research*, 17(3), 146-163.

- Recep BIYIK- Aydın KIRATLI;(2006) Vergi Teşvikleri ve Korumaları, 3.b., Yaklaşım Yayıncılık,
- Geray, C. (1992). Kooperatifçiliğin Dünya'daki ve Türkiye'deki Nicel Gelişimi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 47(01).
- Göküş, M., Özdemiray, S. M., & Göksel, Z. S. (2013). Bölgesel kalkınmada kadın girişimciliğinin önemi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 87-97.
- Güloğlu, T., & Korkmaz, Â. (2011). Kooperatifçilik ilkeleri, küreselleşme ve kooperatifçilikte yeni eğilimler. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 55(1), 811-831.
- Mülayim, Z. (1995). Kooperatif kuruluşlarda üst örgütlenmenin önemi ve Türkiye'de sorunları. In *Journal of Social Policy Conference* (No. 40, pp. 33-42). Istanbul University.
- Karakuş, G. (2022). Kadın Kooperatiflerinin Kadınların Güçlendirilmesi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasındaki Rolü. *Pamukkale Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 247-259.
- Kotler, P., Kartajaya, H., & Setiawan, I. (2017). Pazarlama 4.0 gelenek-selden dijitale geçiş. *Optimist Yayın Grubu*.
- Shiko, M. (2021). Suriyeli mültecilerin, Türk toplumu ile entegrasyon sürecinde yaşadıkları sorunlar üzerine bir araştırma. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 39-58.
- Turgut, A. Ş. (2019). Türkiye'deki gelir eşitsizliğinin toplumsal cinsiyet, kadının istihdamı ve kadın yoksulluğu açısından değerlendirilmesi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(38), 315-329.
- Yıldırım-Kocabaş, Ö. (2003). Türkiye'de Kooperatifçilik Hareketinin Düşünsel Boyutu.
- Hazar, N. (1990). Kooperatifçilik Tarihi, Ankara: Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı yayınları.

- Yalım, F., & Mızrak, K. C. (2017). A field study on the relationship between employer brand and employee satisfaction. *International Review of Management and Marketing*, 7(2), 92-103.
- Yılmaz, E. (2020). *Pazarlamanın 7P'si nedir?* Engin Yılmaz. Retrieved August 20, 2023, from <https://www.enginyilmaz.net/pazarlamanin-7psi-nedir/#:~:text=birlikte%20tarafınıza%20sunuyoruz.,Pazarlamanın%207P%27si%20Philip%20Kotler%20tarafından%20geliştirilmiştir.,olarak%203%20yeni%20kavram%20eklenilm...>
- Yeşim, C., & Karataş, A. (2007). Yerel ekonomilerde kalkınmanın itici gücü olarak kadın. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2007(3), 251-261.
- Yıldırım, F. ve Gül, H. (2021). Uluslararası kalkınma politikaları ve kadınların güçlendirilmesi üzerine bir değerlendirme. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 679-695.
- Walker A. ve Walker C. (1997), Britain Divided: The Growth of Social Exclusion in The 1980s and 1990s, Child Poverty Action Group, London.
- Yepez Del Castillo, I. (1994), A Comparative Approach to Social Exclusion, *International Labour Review*, 133(5-6), ss.613-633.
- Yıldırım, S., İslamoğlu, E., & Ateş Torun, M. (2021). Kadın Kooperatiflerinin Ekonomik ve Sosyal Yaşamda Rolü ve Önemi: Antalya İli Örneği. *International Journal of Innovative Approaches in Social Sciences*, 5 (3), 111-133

SOSYAL MEDYA KULLANIMININ VAROLUŞSAL KAYGI ÜZERİNE ETKİSİ

Havva Bak

Sosyal Medya Kullanımının Varoluşsal Kaygı Üzerine Etkisi

Havva Bak

Yayın No.: 1994
ISBN: 978-625-393-273-2
E-ISBN: 978-625-393-274-9
Basım Sayısı: 1. Basım, Kasım 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Mine Metin -mine@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Bak, Havva.

Sosyal Medya Kullanımının Varoluşsal Kaygı Üzerine Etkisi / Havva Bak

1. Basım, XII + 194 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-393-273-2

E-ISBN: 978-625-393-274-9

1. Kaygı 2. Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları 3. Yeni Medya

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Baytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

VAROLUŞ FELSEFESİ VE VAROLUŞSAL KAYGIYA DAİR

KURAMSAL ÇERÇEVE	5
1.1. Varoluş Felsefesi: Kavramlar, Düşünürler ve Etkilediği Alanlar	5
1.1.1. Varoluş Felsefesinin Tanımlanamazlığı	5
1.1.2. Varoluşçuluğun Edebiyat ve Sanata Etkisi	10
1.1.3. Varoluşçuluğun Teolojiye Etkisi	12
1.1.4. Varoluşçu Psikoterapi	14
1.2. Varoluşsal Kaygı	16
1.3. Varoluşsal Kaygının Felsefi Tarihçesi	20
1.3.1. Blaise Pascal: Kierkegaard Öncesi Dönem Öncül Fikir Olarak	20
1.3.2. Søren Kierkegaard	22
1.3.3. Kierkegaard'dan Heidegger'e Uzanan Yolda Kaygı Kavramına Etki Eden Düşünürler	28
1.3.4. Martin Heidegger	35
1.3.5. Karl Jaspers	39
1.3.6. Jean-Paul Sartre	41
1.3.7. Paul Tillich	44
1.3.8. Rollo May	50
1.3.9. Irvin D. Yalom	55
1.3.10. Varoluşsal Kaygı Üzerine Nicel Çalışmalar	62

İKİNCİ BÖLÜM

VAROLUŞSAL KAYGININ SOSYAL MEDYA İLE İLİŞKİSİ

2.1. Varoluşsal Kaygı Modeli Üzerine	65
2.2. Sosyal Medyanın Kuramsal Çerçevesi	66

2.3. Özgürlük Kaygısı Açısından Sosyal Medya.....	70
2.3.1. Geleneksel Medyalara Karşı Özgürlük Sağlaması Bakımından	71
2.3.2. Kişisel Tercihlere Etkisi ile Özgürlük Kısıtlayıcı Olarak	79
2.4. Anlamsızlık Kaygısı Açısından Sosyal Medya	84
2.4.1. Sosyal Medyada Anlam Kurucu Unsurlar ve Anlam Göstericiler	88
2.4.1.1. <i>Bir Dil Olarak 1-0: Yapay Zeka, Makine Öğrenmesi ve Algoritmalar</i>	89
2.4.1.2. <i>Hashtagler</i>	91
2.4.2. Anlamın Sosyal Medyalarda Yer Bulması	92
2.4.3. Yeni Bir Anlam Olarak “Anlamsızlık” ve Post-Truth Dönemine Ait Yapay Bir Anlam	93
2.5. Yalıtım Kaygısı Açısından Sosyal Medya	96
2.5.1. Özneyi Öteki ile Olumlaması Bakımından Sosyal Medya ...	97
2.5.2. İnsanları Yalnızlığa Sürüklemesi ve Yabancılaşmaya Etkisi Bakımından Sosyal Medya	101
2.5.3. Sosyal Medyada Öznenin Ortadan Kaldırılması ve Nesnenin Önemi Yitirmesi Tehlikesi	104
2.6. Ölüm Kaygısı Açısından Sosyal Medya	108
2.6.1. Ölümün Hatırlatılması	109
2.6.1.1. <i>FOMO</i>	109
2.6.1.2. <i>Dijital İntihar</i>	110
2.6.2. Ölümün Unutturulması	112
2.6.2.1. <i>Baudrillard Nihilizmi</i>	112
2.6.2.2. <i>Sosyal Medyada Cenazeler</i>	113
2.6.3. Ölümsüz ve Zamansız İnternet: Sanal Gerçeklik, Artırılmış Gerçeklik, Deepfake Teknolojileri	115

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL MEDYA KULLANIMININ VAROLUŞSAL KAYGI

ÜZERİNE ETKİSİ.....	119
3.1. Araştırmaya İlişkin Bilgiler	119
3.1.1. Araştırmanın Amacı	119
3.1.2. Araştırmanın Önemi	120
3.1.3. Araştırmanın Yöntemi	120

3.1.4. Soruların ve Ölçeklerin Hazırlanması.....	120
3.1.5. Araştırmanın Hipotezleri	122
3.1.6. Evren ve Örneklem	126
3.1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları	127
3.1.8. Veri Toplama Araçları	127
3.1.9. Verilerin Analizi.....	127
3.2. Araştırmanın Bulguları ve Yorumlar	128
3.2.1. Araştırma Kapsamındaki Katılımcılara Ait Temel Karakteristik ve Demografik Bulgular	128
3.2.2. Ölçeklere Ait Bulgular	131
3.2.3. Hipotezlere Ait Bulgular	136
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	161
KAYNAKÇA.....	169
EKLER	181
Ek 1: Anket Formu	181
Ek 2: Ölçek Sorularının Gruplanması	190
Ek 3: Ölçeklerin Çevirisi	191

KAYNAKÇA

- Akbayır, Z. (2014). Halkla İlişkilerde Hipergerçeklik ve İnternet İlişkisi: Sosyal Medya Üzerine Bir Araştırma, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı, Halkla İlişkiler Bilim Dalı, Doktora Tezi
- Aktaş, Y. (2020). Suskunluk Sarmalı Kuramı Çerçevesinde Instagram Uygulamasının Kullanıcılar Üzerinde Etkisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Radyo Televizyon ve Sinema Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Alhalayqa, I. (2018). *Hamaşın Yeni Medya Kullanım Pratikleri: Hedef Kitleler ve İçerikler*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Doktora Tezi
- Alpaslan, S. (2019). *Miguel De Unamuno'nun Eserlerinde Kıskançlık Motifi ve Abel Sánchez*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Dilleri Ve Edebiyatları Anabilim Dalı, İspanyol Dili Ve Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Aronson, Ronald, "Albert Camus", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2022 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/spr2022/entries/camus/>
- Aşar, H. (2014). Heidegger ve Sartre Felsefesinde "Kaygı" ve "Bulanıtı" Kavramlarının Analizi. FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi (2014): 85-100
- Atmaca, Y. (2020, 28 Temmuz). Bugüne Kadar Karşılaşılan En Güçlü Siber Tehlike: Deepfake Nedir?, *Evrimağacı*
- Avcı, Ö. (2015). Dijital Yaşamın Dijital Özne(l)leri: Herkes ya da Hiç Kimse. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8 (1) , 249-266. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usaksosbil/issue/21658/232886>

- Aykurt, İ.S. (2017). *Yeni Medya Çağında Suskunluk Sarmalı Twitter Örneği*, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Aydos, S.S. (2020). Harold Innis. İletişim Ansiklopedisi, <http://yenimedya.info/2020/03/10/innis/>
- Azap, E. (2019). “Örümcekler ve Denizyıldızları”: *Slaktivistlerin Aktivizm Faaliyetleri Üzerine Öz Değerlendirmeleri*”, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Lisansüstü Programlar Enstitüsü, Pazarlama İletişimi, Yüksek Lisans Tezi
- Baudrillard, J. (2016). Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm (O. Adanır, Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi
- Bel, A. (2014). *Gündem Kurma Kuramı Çerçevesinde Sosyal Medyanın Gündem Belirlemedeki Rolü*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Binbirçiçek Akdeniz, E. (2017). J. P. Sartre’da Yabancılaşma Fenomeni. İstanbul: Pales Yayınları
- Boule, J.P. ve McCaffrey E. (2011). Existentialism and Contemporary Cinema. Berghahn Books: www.berghahnbooks.com
- Cauberghe V., Van Wesenbeeck I., De Jans, S., Hudders L., Ponnet, K. (2021). Cyberpsychology, *Behavior, and Social Networking*. Apr 2021; 24(4), 250-257.<http://doi.org/10.1089/cyber.2020.0478>
- Colette, J. (2006). Varoluşçuluk (I. Ergüden, Çev.). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları
- Çakır, Z. (2020). *Gelişmeleri Kaçırma Korkusu, Sosyotropik ve Otonomik Kişilik Boyutlarının Psikolojik İyi Oluş Üzerindeki Etkisi*, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji, Yüksek Lisans Tezi
- Çelebi, E. (2016). Heidegger’in Hiçlik Çözümlemesine Varlık ve Zaman Çerçevesinde Bir Bakış. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 6(1), [http://www.beytulhikme.org/Makaleler/176063196_04_Celebi_\(47-62\).pdf](http://www.beytulhikme.org/Makaleler/176063196_04_Celebi_(47-62).pdf)

- Çoban, A.N. (2017). *Suskunluk Sarmalı Teorisinin Sosyal Paylaşım Ağları Kullanıcılarının Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler Bilim Dalı, Halkla İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Çorumlu, B. (2019). *Sosyal Medya Reklamlarının Hedonik Tüketim ve Plansız Satın Alma Üzerine Etkisi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Crowell, Steven, “Existentialism”, The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2020 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/sum2020/entries/existentialism/>
- Çüçen, A.K. (2015). *Martin Heidegger: Varlık ve Zaman*. Bursa: Sentez Yayıncılık
- Çüçen, A.K. (2015). *Varoluş Filozofları*. Bursa: Sentez Yayıncılık
- Demir, Y. & Ayhan, B. (2020). Sosyal Medyanın Gündem Belirleyicileri: Twitter’da Gündem Belirleme Süreci Üzerine Bir Sosyal Ağ Analizi . *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2020 (51) , 1-19. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ikad/issue/57520/775120>
- Demircan, K. (2016). *Jean Paul Sartre Felsefesinde Kaygı Kavramı*. Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Demirci, Ö. (2017). *Gottlob Frege ve İlk Dönem Ludwig Wittgenstein’da Anlam Problemi*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Felsefe Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Deniz, F. (2020). *Modern ve Sufi Psikolojide Doğum Travması: İksel Birlik Ve Ayrılık*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Psikolojisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Deveci, (1999, Şubat, Mart, Nisan). Kaygı. *Doğu Batı*, 6, 41-63
- Dik, U. (2015). *Sosyal Medyanın Suskunluk Sarmalı Kuramı Açısından İncelenmesi: Twitter Üzerinden “Çözüm Süreci” Ve “Nükleer Enerji” Tartışmaları*, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

- Durdağı, O. (2017). *Sosyal Medyada Hafıza Rejimi Ve Anma Pratikleri - Soma Örneği*, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Bitirme Tezi
- Durmuş, K.S. (2020). *Dijital Yerlilerin Sosyal Medya Reklamlarından Etkilenme Düzeyleri: Instagram Örneği*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Radyo Televizyon ve Sinema Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Duykop, Z.S. (2019). *Felsefe Tarihi Bağlamında Albert Camus'de Bedensel-Felsefi İntihar ve Başkaldırı*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı Felsefe Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Erdem, H. H. (2014). *Karl Jaspers Felsefesine Giriş*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat
- Erdem, M.Y. (2019). *Tezer Özlü ve Leyla Erbil'in Romanlarında Varoluşçuluk*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Erden, K. (2017). *Sosyal Medyanın Sessizleştirme Sistemi Bağlamında Değerlendirilmesi: Üniversite Gençliği Üzerine Alan Çalışması*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon Ve Sinema Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Facebook IQ, (2018, 14 Aralık). 3 Things Marketers Need to Know About AR and VR. Facebook. <https://www.facebook.com/business/news/insights/3-things-marketers-need-to-know-about-ar-and-vr>
- Frankl, V. E. (2020). *İnsanın Anlam Arayışı* (S. Budak, Çev.). İstanbul: Okuyan Us Yayınevi
- Fuchs, C. (2016). *Sosyal Medya: Eleştirel Bir Giriş* (İ. Kalaycı ve D. Saraçoğlu, Çev.). Ankara: NotaBene Yayınları
- Gall, M.D., Borg, W.R., & Gall, J.P. (1996). *Educational Research: An Introduction*, (Sixth Edition). USA: Longman.
- Gearhart, S., & Zhang, W. (2014). Gay Bullying and Online Opinion Expression: Testing Spiral of Silence in the Social Media Environment. *Social Science Computer Review*, 32(1), 18–36. <https://doi.org/10.1177/0894439313504261>

- Gearhart S. & Zhang W. (2015, Nisan). Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking. Apr 2015. 208-213. <http://doi.org/10.1089/cyber.2014.0443>
- Geçtan, E. (2016). Varoluş ve Psikiyatri. İstanbul: Metis Yayınları
- Güdüm, S. (2014). *Yeni Medya Reklamcılığında Değişen Kontrol Metodları ve Siber-Propaganda*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Reklamcılık ve Tanıtım Bilim Dalı, Doktora Tezi
- Güdüm, S. (2021). Viral Reklamlarda 'Selfie' Aracılığıyla İmaj Oluşumu, Narsizm ve Öz-Tüketime Eleştirel Bir Bakış. AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi , 12 (46) , 68-82 . DOI: 10.5824/ajite.2021.03.004.x
- Gülcan, N. Y. (2002). *L. Wittgenstein'in Dil Felsefesinde Anlamın Kullanım Bağlamında Açıklanma Denemesi*, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Gürbüz A. (2019). *Sosyal Medyaya Ve Sosyal Medyadaki Reklamlara Verilen Değerin Satın Alma Niyeti Üzerine Etkisi: Instagram Kullanıcıları Üzerine Bir Araştırma*, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Gürbüz Dikici, Z. (2020). Kafka'daki Varoluşsal Öğelerin Varoluş Felsefesi Açısından Değerlendirilmesi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yök Açık Bilim. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/459457>
- Gürüz, D. ve Temel Eğinli, A. (2012). Kişilerarası İletişim Bilgiler-Etkiler-Engeller. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Güvenç, E. (2013). *J. P. Sartre Felsefesinde Bulantı Kavramı*. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Din Felsefesi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Güz, N. & Yanık, H. (2017). Bilgi Açığı Hipotezi ve Yeni Medya. Yeni Medya , (2) , 1-14. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yenimedya/issue/55562/760556>
- Hunt, M. G., Marx, R., Lipson, C., & Young, J. (2018). No more FOMO: Limiting social media decreases loneliness and dep-

- ression. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 37(10), 751–768. <https://doi.org/10.1521/jscp.2018.37.10.751>
- Işık, M. F. (2014). DOSTOYEVSKİ'NİN ROMANLARINDA VAROLUŞÇU TEMALAR. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2 (2), 113-120. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/anemon/issue/1832/22317>
- Işık, M.F. (2014). *Dostoyevski'de Varoluşçuluk*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Felsefe Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Jaques C, Islar M, Lord G. (2019). Post-Truth: Hegemony on Social Media and Implications for Sustainability Communication. *Sustainability*. 2019; 11(7):2120. <https://doi.org/10.3390/su11072120>
- Kafiliveyjuyeh, s. (2018). *Sosyal Ağlar Ve Eşik Bekçiliğinin Değişen Rolü*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Kalınkara, V. & Sarı, İ. (2019). YAŞLILARDA SOSYAL AĞ KULLANIMI VE YALNIZLIK İLİŞKİSİNİN BELİRLENMESİ. Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 12 (1) , 8-19 . <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yasad/issue/46670/476411>
- Karagöz, Y. (2017). SPSS ve AMOS Uygulamalı Nitel-Nicel-Karma Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Karagülle, A. E. ve Çaycı, B. (2014). Ağ Toplumunda Sosyalleşme ve Yabancılaşma. Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 4 (1) , 1-9. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tojdac/issue/13016/156815?publisher=deniz-yengin>
- Karatay, S. (2018). *Hyperconnectivity Kavramı Bağlamında Mobil Sosyal Medya Uygulamaları: Nomofobi ve Fomo Rahatsızlıklarına Yönelik Bir Araştırma*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Gazetecilik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Katz, H. (2006). Gramsci, Hegemony, and Global Civil Society Networks. *Voluntas* 17, 332–347 (2006). <https://doi.org/10.1007/s11266-006-9022-4>
- Kılıç, Ç. (2015). *Gündem Belirleme Kuramı Çerçevesinde Siyasal Ka-*

- rar Verme Sürecine Sosyal Medya Etkisinin İncelenmesi*, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İletişim Anabilim Dalı, Medya Ve İletişim Sistemleri, Yüksek Lisans Tezi
- Kibaroğlu, S. ve Ersoy, A. F. (2019). Evlilikte Eşler Arası Yabancılaşma: Nitel Bir Araştırma. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6 (5) , 407-417. <https://dergipark.org.tr/en/pub/asead/issue/45617/566775>
- Kierkegaard, S. (2016). Kaygı Kavramı (T. Armaner, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Kierkegaard, S. (2017). Ölümçül Hastalık Umutsuzluk (M. M. Yakupoğlu, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları
- Kline, R.B., (2011), Principles and Practice of Structural Equation Modelling, 3rd.Edition, NY: Guilford Press.
- Kocaömer, N. (2019). *Sosyal Medya ve Televizyon Reklamlarına Yönelik Tüketici Algı Ve Tutumlarının Satın Alma Niyetine Etkisi: Karşılaştırmalı Bir Analiz*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Kuzugüden, F. (2020). M. Heidegger ve J. P. Sartre Felsefesinde “Kaygı” ve “Bulantı” Kavramlarının Karşılaştırılması. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Lazar, J. (2009). İletişim Bilimi (C. Anık, Çev.). Ankara: Vadi Yayınları
- Mahmutoğlu, M.C. (2016). *Suskunluk Sarmalı Bağlamında Y Kuşağının Sosyal Medya Kullanımı*, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim ve Tasarım Anasanat Dalı, İletişim Sanatları ve Tasarım Sanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Manav, F. (2019). Miguel de Unamuno’da Varoluş ve Yaşamın Anlamı Sorunu. Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, 18 (2) , 514-529. DOI: 10.20981/kaygi.617932
- May, R. (2018). Kafese Konan Adam (A. Babacan, Çev.). İstanbul: Okuyan Us
- May, R. (2018). Varoluşun Keşfi (A. Babacan, Çev.). İstanbul: Okuyan Us

- May, R. (2020). *Kaygının Anlamı* (A. Babacan, Çev.). İstanbul: Okuyan Us
- May, R. (2020). *Yaratma Cesareti* (A. Oysal, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları
- Mevzu Ölüm Olunca Bile Sosyal Medyadan Vazgeçemediğimizi Gösteren Absürt Paylaşımlar (2019). *Onedio*. <https://onedio.com>
- Moore, C.M., & Chuang, L.M. (2017). Redditors Revealed: Motivational Factors of the Reddit Community. *HICSS*. DOI:10.24251/HICSS.2017.279
- Nurluoğlu, G. (2021). 15 Maddede Türkiye'nin Dijital Tablosu: We Are Social 2021 Türkiye Raporu! *Medium*. <https://gamzenurluoglu.medium.com/15-maddede-t%C3%BCrkiye-nin-dijital-tablosu-we-are-social-2021-t%C3%BCrkiye-raporu-818061d64f5e>
- Orak, B.G. (2020). *Sosyal Medyada Hakikat Ötesi (Post-Truth) Kavramının Eleştirel Kuramlar Çerçevesinde İncelenmesi*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Orçin, G. (2019). *Dijital Ortamda Baskıcı Hoşgörünün Üretimi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Doktora Tezi
- Özer, T. (2020, 28 Temmuz). Psikiyatrist Agah Aydın ile Salgın, İlişkilerimiz ve Aşk Hayatımız Üzerine: Pandemiye Yalnızlaşmadık, Yalnızlığımızın Farkına Vardık, *Cumhuriyet*
- Özkan, S. (2017). Gerbner'in kültürel göstergeler kuramı bağlamında televizyon haber içeriklerine ilişkin bir araştırma. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi* , 2 (4) , 129-141 . <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akader/issue/31877/350402>
- Pamerleau, W.C. (2009). *Existentialist Cinema*. Hampshire: Palgrave Macmillan
- Panza, C. & Gale, G. (2008). *Existentialism for Dummies*. Indiana: Wiley Publishing, Inc.
- Posch, L., Wagner, C., Singer, P., Strohmaier, M. (2013, Mayıs). Meaning as collective use: predicting semantic hashtag categories

- on Twitter. WWW '13 Companion: Proceedings of the 22nd International Conference on World Wide Web, May 2013, Pages 621– 628 <https://doi.org/10.1145/2487788.2488008>
- Poyraz, E., Bak, H. (2021). Sosyal Medyada Bedenin Görünümleri Üzerinden Merleau-Ponty'yi Okumak. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 11(2), 121–134. <https://ijses.org/index.php/ijses/article/view/311>
- Rank, O. (2020). *Doğum Travması* (S. Yücesoy, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları
- Recro Digital Marketing (2022, 19 Nisan). *We Are Social 2022 Türkiye Sosyal Medya Kullanımı Verileri*. [https://recrodigital.com/we-are-social-2022-turkiye-sosyal-medya-kullanimi-verileri/#:~:text=%2C4\)%20artm%C4%B1%C5%9F,-,We%20Are%20Social%202022%20T%C3%BCrkiye%3A%20Sosyal%20Medya%20%C4%B0statistikleri,%-2B14%2C8\)%20artt%C4%B1](https://recrodigital.com/we-are-social-2022-turkiye-sosyal-medya-kullanimi-verileri/#:~:text=%2C4)%20artm%C4%B1%C5%9F,-,We%20Are%20Social%202022%20T%C3%BCrkiye%3A%20Sosyal%20Medya%20%C4%B0statistikleri,%-2B14%2C8)%20artt%C4%B1).
- Rigel, N., Batuş, G., Yücedoğan G. ve Çoban, B. (2005). *Kadife Karanlık*. İstanbul: Su Yayınevi
- Salur, B. (2021). Heidegger'de Otantiklik - Zamansallık İlişkisi. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* (2021): 577-590
- Sarıyer, N. (2020). Müşterilerin Sosyal Medya Girişimcilerinden Aldıkları Ürünler Yabancılaşmaları. *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (1) , 1-8. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/izsbd/issue/52269/643487>
- Sartre, J.P. (2017). *Varoluşçuluk* (A. Bezirci, Çev.). İstanbul: Say Yayınları
- Sartre, J.P. (2021). *Bulanık* (S. Hilav, Çev.). İstanbul: Can Sanat Yayınları
- Sartre, J.P. (2021). *Varlık ve Hiçlik* (T. Ilgaz ve G. Çankaya Eksen, Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Sepetçi, T. (2016). Levi-Strauss Ve Roland Barthes'ın Yaklaşımıyla "God Of War III" Oyununun Mitsel Çözümlemesi, *TRTA-kademi*, 01(02).
- Smith, David Woodruff, "Phenomenology", *The Stanford Encyclope-*

- dia of Philosophy (Summer 2018 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/sum2018/entries/phenomenology/>
- Soykan, Ö. N. (1999, Şubat, Mart, Nisan). Kaygı. *Doğu Batı*, 6, 41-63
- Statista Research Department (2022, 28 Ocak). Global social network penetration 2017-2025. *Statista*. <https://www.statista.com/statistics/260811/social-network-penetration-worldwide/>
- Stein, J.-P., Krause, E., & Ohler, P. (2021). Every (Insta)Gram counts? Applying cultivation theory to explore the effects of Instagram on young users' body image. *Psychology of Popular Media*, 10(1), 87–97. <https://doi.org/10.1037/ppm0000268>
- Stevens, J. P. (2002). *Applied Multivariate Statistics For The Social Sciences* (Fourth Edition). New Jersey: Lawrance Erlbaum Association.
- Şen, E. U. (2020). Fotoğraflar Üzerinden Bir Yabancılaşma Analizi. *Fine Arts*, 15 (4) , 293-302. <https://dergipark.org.tr/en/pub/nwsafine/issue/57519/793005>
- Şimşek, Ö.Z. (2020). Albert Camus Felsefesi'nde Yabancılaşma ve Ölüm. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Taşdelen, V. (2017). Benlik ve Varoluş Kierkegaard Felsefesi Üzerine Bir İnceleme. Ankara: Hece Yayınları
- Taşkın, F. (2013). *Varoluşçuluğun Fenomenolojiyle Temellendirilmesi Üzerine*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Tavakol M, Dennick R (2011) Making Sense of Cronbach's alpha. *International Journal of Medical Education*, 2, 53–5
- Tekinalp, Ş. ve Ruhdan, U. (2009). *İletişim Araştırmaları ve Kuramları*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Tepeli, D. (2010). *Kierkegaard ve Heidegger'de Kaygı Kavramlarının Karşılaştırılması*. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Thomas, L., Orme, E., Kerrigan, F. (2020). Student Loneliness: The Role of Social Media Through Life Transitions. *ScienceDirect*.

- 2020; Volume 146, 103754. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2019.103754>
- Tillich, P. (2019). *Olmak Cesareti* (F. C. Dansuk, Çev.). İstanbul: Okuyan Us
- Tosunay, D. (2015). *Sosyal Medyada Otosansür: Facebook Örneği*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Turan, Z. (2010). *Albert Camus'nün Saçma (Absürd) Felsefesi*. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Felsefe Grubu Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Twenge, J.M. ve Campbell W.K. (2015). Asrın Vebası: Narsisizm İletisi (Ö. Korkmaz, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları
- van Bruggen, V., Vos, J., Westerhof, G., Bohlmeijer, E., & Glas, G. (2015). Systematic Review of Existential Anxiety Instruments. *Journal of Humanistic Psychology*, 55(2), 173–201. <https://doi.org/10.1177/0022167814542048>
- van Bruggen V, Ten Klooster P, Westerhof G, Vos J, de Kleine E, Bohlmeijer E, Glas G. (2017). The Existential Concerns Questionnaire (ECQ)-Development and Initial Validation of a New Existential Anxiety Scale in a Nonclinical and Clinical Sample. *J Clin Psychol*. 2017 Dec;73(12):1692-1703. doi: 10.1002/jclp.22474. Epub 2017 Apr 3. PMID: 28369920.
- Warburton, N. (2016). *Felsefenin Kısa Tarihi* (G. Ateşoğlu, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları
- Weems, C. F., Costa, N. M., Dehon, C., & Berman, S. L. (2004). Paul Tillich's theory of existential anxiety: A preliminary conceptual and empirical analysis. *Anxiety, Stress, & Coping*, 17, 383-399
- Whipple J. ve Tucker C. (2012). Using Cinema and Literature to Explore Existentialism, *Journal of Creativity in Mental Health*, 7:1, 95-106, DOI: 10.1080/15401383.2012.660129
- Yalom, I.D. (2018). *Varoluşçu Psikoterapi*. İstanbul: Pegasus Yayınları
- Yang, C. (2016). Instagram Use, Loneliness, and Social Comparison Orientation: Interact and Browse on Social Media, But Don't Compare. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*.

Dec 2016, 19(12), 703-708. <http://doi.org/10.1089/cyber.2016.0201>

Yaylagül, L. (2016). Kitle İletişim Kuramları Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar. Ankara: Dipnot Yayınları

Yazıcıoğlu Y., Erdoğan S. (2004), SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Detay Yayıncılık

Yegen, C.(2014). *Bir Dijital Aktivizm Biçimi Olarak Slaktivizm: Change.org Örneği*. Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi. 4 (2) , 84-108 . <https://dergipark.org.tr/en/pub/e-kiad/issue/49299/629878>

Yerlikaya, T. (2016). *Teknolojik Modernlik Eleştirisi: Nurettin Topçu Örneği Ve Mukayeseli Bir İnceleme*. Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi (2016): 61-91. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/temasa/issue/23821/253775>

Yılancık, E. (2019). *Sosyal Medyada Gözetim Ve Tüketim İlişkisi: Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğrencileri Üzerine Nitel Bir Araştırma*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, İletişim Bilimleri Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Yücekök, A. (2019). *Türkiye'de Z Kuşağının Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları Bağlamında Kültürel Yabancılaşma Olgusunun Rolü*. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon Ve Sinema Anabilim Dalı, Radyo Televizyon Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Živadinović, K, N. (2004). Utvrđivanje Osnovnih Karakteristika Proizvoda Primjenom Faktorske Analize [Defining The Basic Product Attributes Using The Factor Analysis]. Ekonomski Pregled, 55, 952–966

YÖNETSEL VE ÖRGÜTSEL DAVRANIŞ ALANI İLE İLGİLİ GÜNCEL KONULAR

Editörler:

Prof. Dr. Gülten Gümüştakin
Öğr. Gör. Dr. Mukaddes Güler

Yönetmel ve Örgütsel Davranış Alanı İle İlgili Güncel Konular

Editörler: Prof. Dr. Gülten Gümüştekin,
Öğr. Gör. Dr. Mukaddes Güler

Yayın No.: 1978
ISBN: 978-625-393-237-4
E-ISBN: 978-625-393-238-1
Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfer@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Nurcan Çağman -nurcan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Gümüştekin, Gülten. Güler, Mukaddes.
Yönetmel ve Örgütsel Davranış Alanı İle İlgili Güncel Konular /
Editörler: Prof. Dr. Gülten Gümüştekin, Öğr. Gör. Dr. Mukaddes Güler
1. Basım, XIV + 210 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-237-4
E-ISBN: 978-625-393-238-1
1. Örgütsel Davranış 2. Yönetim ve Organizasyon 3. Yönetim ve Strateji

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

BÖLÜM YAZARLARI

SOSYAL KAYTARMA

Şevval Nur Meriç

*Arş. Gör., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İşletme Bölümü, sevvalnurmeric@ksu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8672-0591*

SOSYAL GİRİŞİMCİLİK

Ebru Moğulkoç

*Öğr. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Gürün Meslek Yüksekokulu,
ekose@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7441-5485*

KADININ ÖNÜNDEKİ EN BÜYÜK ENGEL: CAM TAVAN SENDROMU

İlknur Kınacı

Uzman, ilknur.kose23@gmail.com, ORCID: 0009-0008-1499-6511

SOSYAL SERMAYE

Elif Özdil Demirel

*Öğr. Gör. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, e.ozdil@alparslan.edu.tr, ORCID: 0000-0003-
0343-2952*

ÖRGÜTSEL İMAJ

Haluk Sak

Doktor, İşletme, Devlet Memuru, haluksak@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2564-1552

ÜRETKENLİK KARŞITI İŞ DAVRANIŞLARI

Mukaddes Güler

*Öğr. Gör. Dr. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Gürün Meslek Yüksekokulu,
muguler@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7159-1547*

PRESENTEEİSM SORUNU

Cahit Çağlın

*Dr. Öğr. Üyesi, Şırnak Üniversitesi Silopi Meslek Yüksekokulu Pazarlama ve Dış Ticaret
Bölümü, c.cagln@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-4111-1538.*

ÖRGÜTSEL YABANCILAŞMA

Hüseyin Özüpekce

Öğr. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Gürün Meslek Yüksekokulu, hozupekce@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7015-7060

ÖRGÜTSEL SİNİZM

Murat Durgun

Öğr. Gör., Bankacılık ve Sigortacılık Programı Zera Ahmet Çuhadaroğlu MYO, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, durgun@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8802-751X

VUCA DÜNYASINDA BİR ZORUNLULUK: ÇEVİK LİDERLİK

Güngör Karaca

Doktor, İşletme, gungorkaraca@gmail.com., ORCID: 0000-0002-9004-276X.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM YAZARLARI	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
EDİTÖRLER HAKKINDA.....	xi
ÖN SÖZ	xiii

SOSYAL KAYTARMA.....	1
1. Giriş	1
2. Sosyal Kaytarma Kavramı ve Tarihsel Gelişimi	3
3. Sosyal Kaytarma Davranışını Açıklayan Teoriler.....	6
3.1. Sosyal Etki Teorisi.....	6
3.2. Beklenti-Değer Teorisi	6
3.3. Ortaklaşa Çaba Teorisi.....	7
3.4. Sosyal Mübadele (Değişim) Teorisi.....	7
3.5. Çabanın Gereksizliği Teorisi	7
4. Sosyal Kaytarmanın Öncülleri ve Sonuçları	8
5. Sosyal Kaytarmayı Azaltmanın Yolları	12
SONUÇ	14
KAYNAKÇA	15

SOSYAL GİRİŞİMCİLİK	19
1. Giriş	19
2. Girişimcilik Kavramı ve Girişimciliğin Önemi.....	20
3. Sosyal Girişimcilik Kavramı.....	21
4. Sosyal Girişimciliğin Tarihçesi	23
5. Dünyada Sosyal Girişimcilik.....	24
6. Türkiye’de Sosyal Girişimcilik	26
SONUÇ.....	31
KAYNAKÇA.....	33

KADININ ÖNÜNDEKİ EN BÜYÜK ENGEL: CAM TAVAN SENDROMU	37
1. Giriş	37
2. Cam Tavan Sendromu ve Tarihsel Gelişimi	38
3. Cam Tavan Sendromuna Yol Açan Faktörler	39
3.1. Bireysel Faktörler	40
3.1.1. Çoklu Rol Üstlenme	40
3.1.2. Kişisel Tercihler ve Algılar	41
3.2. Örgütsel Faktörler	42

3.2.1. Örgüt Kültürü	42
3.2.2. Örgüt Politikaları.....	43
3.2.3. Örgüt İklimi.....	44
3.2.4. Mentor Eksikliği.....	45
3.2.5. Fırsat Eşitliğinin Olmayışı.....	45
3.2.6. İletişim Ağlarına Katılamama.....	46
3.2.7. Erkek Yöneticiler Tarafından Konulan Engeller.....	46
3.2.8. Kadın Yöneticiler Tarafından Konulan Engeller.....	47
3.2.9. İş Hayatında Kadın Algısı	47
3.3. Toplumsal Faktörler	48
3.3.1. Mesleki Ayrım	49
3.3.2. Toplumsal Ön Yargılar (Stereotipler).....	49
4. Cam Tavan Sendromunun Sonuçları	50
4.1. Cam Tavan Sendromunun Bireysel Sonuçları.....	50
4.2. Cam Tavan Sendromunun Örgütsel Sonuçları	51
5. Cam Tavan Sendromunu Kırmaya Yönelik Stratejiler.....	52
5.1. Üniversite ve Mesleki Eğitim Faaliyetleri	53
5.2. Mentor Desteği Sağlama Faaliyetleri.....	53
5.3. Sosyal İlişki Geliştirme Faaliyetleri.....	53
5.4. Kariyer Geliştirme Programlarına Katılma Faaliyetleri.....	54
5.5. Yüksek Performans Gösterme Faaliyetleri	54
SONUÇ.....	55
KAYNAKÇA.....	56
SOSYAL SERMAYE.....	59
1. Giriş	59
2. Sosyal Sermaye Kavramı	60
3. Sosyal Sermayenin Ana Unsurları	64
4. Sosyal Sermaye Boyutları	67
5. Sosyal Sermaye Türleri.....	69
6. Sosyal Sermayenin Düzeyleri	70
7. Sosyal Sermaye İle İlgili Yapılan Çalışmalar.....	71
SONUÇ.....	73
KAYNAKÇA.....	74
ÖRGÜTSEL İMAJ.....	79
1. Giriş	79
2. İmaj Kavramı.....	80
3. Örgütsel İmaj Kavramı	81

4. Örgütsel İmajın İlişkili Olduğu Kavramlar.....	83
5. Örgütsel İmaj Yönetimi	85
6. Örgütsel İmaj Etkinliği.....	88
7. Örgütsel İmaj Sınıflandırmaları ve Boyutları.....	91
SONUÇ.....	93
KAYNAKÇA	94

ÜRETKENLİK KARŞITI İŞ DAVRANIŞLARI 99

1. Giriş	99
2. Üretkenlik Karşiti İş Davranışlarının Tanımı.....	100
3. Üretkenlik Karşiti İş Davranışlarının Türleri	102
4. Üretkenlik Karşiti İş Davranışlarının Boyutları	108
4.1. Örgüte Yönelik Üretkenlik Karşiti İş Davranışları.....	108
4.2. Bireye Yönelik Üretkenlik Karşiti İş Davranışları	109
5. Üretkenlik Karşiti İş Davranışlarına Etki Eden Faktörler	109
6. Üretkenlik Karşiti İş Davranışlarının Sonuçları	111
SONUÇ.....	113
KAYNAKÇA.....	114

PRESENTEEİSM SORUNU 119

1. Giriş	119
2. Presenteeism Kavramı	121
3. Presenteeism'in Önemi.....	124
4. Presenteeism'in Nedenleri.....	126
5. Presenteeism'in Sonuçları	129
6. Presenteeismi Azaltma Yöntemleri.....	130
7. Presenteeism İle İlgili Yapılan Çalışmalar	131
SONUÇ.....	132
KAYNAKÇA.....	133

ÖRGÜTSEL YABANCILAŞMA..... 139

1. Giriş	139
2. Yabancılaşma Kavramına Genel Bakış.....	140
3. Yabancılaşma Yaklaşımları.....	142
4. Yabancılaşmanın Boyutları.....	145
5. Örgütsel Yabancılaşma Kavramı.....	147
6. Örgütsel Yabancılaşmanın Nedenleri	148
6.1. Örgütsel Faktörler	148
6.2. Çevresel Faktörler	152

6.3. Kişisel Faktörler	155
6.4. Diğer Faktörler	157
7. Örgütsel Yabancılaşmayla Mücadele Yöntemleri.....	158
SONUÇ	159
KAYNAKÇA	161

ÖRGÜTSEL SİNİZM 165

1. Giriş	165
2. Sinizm Kavramı ve Tanımı	167
3. Örgütsel Sinizm.....	168
3.1. Örgütsel Sinizmin Tanımı	168
3.2. Örgütsel Sinizmin Özellikleri	169
3.3. Örgütsel Sinizmin Boyutları.....	170
3.3.1. Bilişsel - İnançsal Boyut	171
3.3.2. Duygusal Boyut	171
3.3.3. Davranışsal Boyut.....	171
3.4. Örgütsel Sinizmin Türleri.....	172
3.4.1. Kişilik Sinizmi	172
3.4.2. Mesleki Sinizm	172
3.4.3. Çalışan (İşgören) Sinizmi	173
3.4.4. Toplumsal Sinizm	173
3.4.5. Örgütsel Değişim Sinizmi	174
3.5. Örgütsel Sinizmin Sonuçları.....	175
3.5.1. Örgütsel Sinizmin Bireysel Sonuçları	175
3.5.2. Örgütsel Sinizmin Örgütsel Sonuçları.....	176
3.6. Örgütsel Sinizmle Mücadele Yöntemleri.....	176
SONUÇ.....	177
KAYNAKÇA.....	179

VUCA DÜNYASINDA BİR ZORUNLULUK: ÇEVİK LİDERLİK 183

1. Giriş	183
2. VUCA Dünyası	187
3. Çeviklik İhtiyacı	190
4. Çevik Liderlik.....	198
5. Çevik Liderlik Boyutları	201
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	203
KAYNAKÇA.....	204

SOSYAL KAYTARMA

Şevval Nur Meriç

1. Giriş

Küresel ve sürekli değişen rekabet ortamında örgütler, etkin ve verimli bir şekilde varlığını devam ettirerek belirlediği hedeflere ulaşabilmek için çeşitli stratejiler izlemektedir. Örgütlerin varoluş sebebi ve nihai amacı varlığını devam ettirebilme, hizmet üretme ve kâr edebilmektir. Başarının ilk ve en önemli adımı ise performansı, verimliliği ve motivasyonu yüksek nitelikli kişiler ile çalışmaktır. Bu bilinçle hareket eden örgütler emek kaynağı olan “insan” faktörünü ilk sıraya koyarak takım ruhuyla sinerji içinde çalışan yenilikçi, paylaşımcı, örgüt amaç ve hedeflerini kendi hedefleri gibi benimseyen azimli kişiler ile ilerleme kaydetmektedir. Ancak bu noktada günümüz örgütlerinin güncel sorunlarından biri olan örgütün performans, etkinlik ve verimliliğini doğrudan etkileyebilecek üretkenlik karşıtı bir davranış olarak nitelendirilen “sosyal kaytarma” davranışı kendini göstermektedir. Sosyal kaytarma kavramı Ringelmann Etkisi ile ortaya çıkmış ve devamında yapılan çeşitli deneyler ve çalışmalar ile bugün de günümüz örgütlerinde yaşanmaya devam eden bir davranış türüdür. Karau ve Williams (1993) sosyal kaytarmayı, bireylerin bir işi ortaklaşa yaptıkları zamanki motivasyon düzeyleri ve gösterdikleri çabalarının, tek başlarına çalıştıkları zamana kıyasla daha düşük seyretmesi olarak ifade etmektedir. Çoğunlukla takım çalışmalarının hâkim olduğu durumlarda kendini gizlemek ve işten kaçmak için gösterilen bu davranış türü literatürde Latané vd. (1979: 831) tarafından ise “sosyal bir hastalık” olarak tanımlanmaktadır.

şinin kendisini, diğer kişileri, bulunduğu örgütü ve örgütün çalışma prensiplerini anlaması ve öğrenmesidir. Duyarlılık eğitiminin önemli bir kolu olan T grubu seansları ile de kişiler, örgüt içerisinde yaşanan çeşitli konular hakkında iletişim içine girerek fikir ve duygu alışverişi gerçekleştirir ve sonucunda farkındalık oluşması sağlanabilir.

- Yönetimin, yaşanan sorunların kökenine inip sebeplerini öğrenmesi gerekmektedir. Çalışanların baktığı pencereden bakabilmeleri için onları anlamaları ve dinlemeleri gerekmektedir. Çalışanların örgüt içerisinde yaşadıkları sorunları kolayca dile getirebilmeleri ve kendilerini net bir biçimde ifade edebilmelerine olanak sağlayan açık iletişimi destekleyici bir atmosfer oluşturulmalıdır. Bunun için örgüt içerisindeki sorunlar, istenmeyen durumlar yönetimin gerçekleştireceği periyodik toplantılar ile çözüme kavuşturulabilir.

Sosyal kaytarma davranışı örgütün başarısını, verimliliğini, kârlılığını, itibarını ve dolayısıyla geleceğini tehdit edebilecek bir sorundur. Kaytarma davranışı göstermeyen örgüt üyelerinin perspektifinden bakıldığı zaman iş yükü fazlalığı, tatminsizlik, motivasyon kaybı gibi olumsuzluklar görülmektedir. Dolayısıyla sadece kaytarma davranışı gösteren kişi değil diğer örgüt üyeleri de etkilenmektedir. Sonuç olarak örgütlerin göz ardı edemeyeceği kadar önemli olan olumsuz davranış türü olarak nitelendirilebileceğimiz sosyal kaytarma davranışı alınabilecek önlemlerle çözüme kavuşturulmalı ve hem örgütün bütünü ve geleceği için hem de örgüt içerisinde yer alan diğer üyeler için bir tehdit unsuru olmaktan çıkarılmalıdır. Ayrıca sosyal kaytarma değişkeni ile performans, kârlılık, motivasyon gibi değişkenler arasındaki ilişkiler incelenerek yeni çalışmalar literatüre kazandırılabilir.

KAYNAKÇA

- Alıcı, A. (2022). Çalışmanın *değeri*. (Der. Akın Alıcı), Hayata Yön Veren Öyküler, Mela Yayıncılık.
- Aydemir, S. (2018). Algılanan sosyal kaytarmanın örgütlerde çatışma eğilimine etkisi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (2), 259- 275.
- Balcı, O. (2017). Kalabalıkta saklanma: Sosyal kaytarma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (46), 373-387.

- Baş, M. (2022). Sosyal kaytarma. (Ed. S. Yılmaz Kandır, İ. Didem Ülbeği), *Güncel İşletme Yönetimi Çalışmaları III*, Akademisyen Kitabevi.
- Comer, D.R. (1995). A model of social loafing in real work groups. *Human Relations*, 48, 647-677.
- Doğan, A., Bozkurt, S. ve Demir, R. (2012). Sosyal kaytarma davranışı ile algılanan görev görünürlüğü arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik bir araştırma. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12 (24), 53-80.
- Dede, N. (2019). Örgütsel Vatandaşlık davranışı: Kuramsal bir çalışma. *Ekonomi İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi*, 1 (3), 294-304.
- Emül, E. ve Karaca, A. (2023). Sosyal kaytarma. (Ed: Bengü HIRLAK), Örgütsel davranış kavram ve araştırmalar-I, Özgür Yayınları.
- Gizlier, Ö. ve Yıldız, B. (2021). Algılanan aşırı nitelikliliğin çalışanların kariyerizm eğilimleri ve sosyal kaytarma davranışları üzerindeki etkisi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 13 (3), 2162-2173.
- Güney, S. (2020). *Yönetim ve organizasyon*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Gürel, E. B. (2016). Lider-üye etkileşiminin çalışanların tutumları üzerindeki etkisi: Ampirik bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (43), 1736- 1743.
- Harkins, S. G. ve Jackson, J. M. (1985). The role of evaluation in eliminating social loafing. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 11 (4), 457-465.
- Harkins, S. G. (1987). Social loafing and social facilitation. *Journal of Experimental Social Psychology*, 23, 1-18.
- Harkins, S. G. ve Szymanski, K. (1989). Social loafing and group evaluation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56 (6) ,934-941.
- Hırlak, B. (2018). Sosyal kaytarma. (Ed. İsmail Bakan), Örgütsel davranış, Gazi Kitabevi.
- İlgın, B. (2013). Toplumsal bir hastalık: Sosyal kaytarma. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6/3, 238- 270.
- Ingham, A. G., Lewinger, G., Graves, J. ve Peckham, V. (1974). The ringelmann effect: Studies of group size and group performance. *Journal of Experimental Social Psychology*, 10 (4), 371- 383.
- Jones, G. R. (1984). Task visibility, free riding, and shirking: Explaining the effect of structure and technology on employee behavior. *The Academy of Management Review*, 9 (4), 684-695.

- Karau, S. J. ve Williams, K. D. (1993). Social loafing: A meta-analytic review and theoretical integration. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65 (4), 681-706.
- Kerr, N. R. ve Bruun, S. E. (1981). Ringelmann revisited: Alternative explanations for the social loafing effect. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 7 (2), 224- 231.
- Kesen, M. (2015). Psikolojik güçlendirme çalışanların sosyal kaytarma davranışlarını azaltır mı? *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 10 (38), 6531-6540.
- Köprülü, N. M. ve Kara, I. U. (2021). Örgütlerde kaytarma davranışı. (Ed. I. Usta Kara, S. Karalar), *Negatif yönlü örgütsel davranış*, (1.Basım), Efe Akademik Yayıncılık.
- Latané, B., Williams, K. ve Harkins, S. (1979). Many hands make light the work: The causes and consequences of social loafing. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37 (6), 822-832.
- Liden, R. C., Wayne, S. J., Jaworski, R. A. ve Bennett, N. (2004). Social loafing: A field investigation. *Journal of Management*, 30 (2), 285-304.
- Meriç, Ş. N. (2022). Algılanan Örgütsel Dışlanmanın İhbarcılık Davranışı Üzerine Etkisinde Örgütsel Adalet Algısının Aracılık Rolü. (Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi), <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tez-SorguSonucYeni.jsp>
- Mete, A. H. & Uğurluoğlu, Ö. (2022). Sağlık kurumlarında iş arkadaşlarının sosyal kaytarması ile bireyin kaytarma davranışı arasındaki ilişkide iş tatmini ve örgütsel bağlılığın aracı etkisinin incelenmesi. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23 (3), 81-100.
- Mullen, M. ve Copper, C. (1994). The relation between group cohesiveness and performance: An integration. *Psychological Bulletin*, 115 (2), 210-227.
- Okur, M. E. ve Balta, C. (2020). The impact of perception of discrimination on evasion behavior: A study in food sector. *İşte Davranış Dergisi*, 5 (2), 75-90.
- Oxford English Dictionary. (2023). "Loafing". <https://www.oed.com/search/dictionary/?scope=Entries&q=Loafing> adresinden 25.08.2023 tarihinde alınmıştır.
- Özmen, U. (2010, 21 Ocak). *Takım oluşturma kültürü*. <https://ugurozmen.com/yasam/takim-olusturma-kulturu> adresinden 03.09.2023 tarihinde alınmıştır.

- Pabico, J. P., Hermocilla, J. A. C., Galang, J. P. C. ve De Sagun, C. D. (2008). Perceived social loafing in undergraduate software engineering teams. *Philippine Information Technology Journal*, 1 (2), 22-28.
- Piezon, S. L. ve Donaldson, R. L. (2005). Online groups and social loafing: understanding student-group interactions. *Online Journal of Distance Learning Administration*, 8 (4).
- Piezon, S. L. ve Ferree W. D. (2008) Perceptions of social loafing in online learning groups: A Study of Public University and U.S. Naval War College Students. *International Review Of Research in Open and Distance Learning*, 2 (9).
- Seçkin, Ş. N. (2020). Algılanan sosyal mübadele, işe yabancılaşma ve sanal kaytarma davranışlarını etkiler mi? Mübadele ideolojisinin düzenleyici rolü. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34 (4), 1207-1227.
- Shiue, Y. C, Chiu, C. M. ve Chang, C. C. (2010). Exploring and mitigating social loafing in online communities. *Computers in Human Behavior*, 26 (2010) 768-777.
- Simms, A. ve Nichols, T. (2014). Social loafing: A review of the literature. *Journal of Management Policy and Practice*, 15 (1), 58- 67.
- Türk Dil Kurumu. (2023). “Kaytarmak”. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 25.08.2023 tarihinde alınmıştır.
- Tag, M. N. ve Çetinkaya, B. (2019). Öznel İyi oluş hâli, başkasına güven ve iş motivasyonu arasındaki ilişki: Beklenti teorisi çerçevesinde çok düzeyli analiz. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 15 (3), 858-888.
- Varol, M. (1990). Örgütlerde gruplar ve örgütsel çatışma üzerine notlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 45 (1), 185- 207.
- Yılmaz, F. (2022). İşletmelerde sosyal kaytarma. (Ed. A. R. Sönmez, T. Ala), İşletme Biliminde Güncel Konulara Bütünsel Bakış: Teori, Uygulama ve Yaklaşımlar, Orion Akademi.
- Yüksel, M. (2018). İşgörenlerin politik becerilerinin yöneticilerin görev performansı değerlendirmeleri üzerindeki etkisi: Sosyal etki kuramı açısından bir değerlendirme. *Ege Akademik Bakış*, 18 (3), 445- 455.
- Williams, K. D. ve Karau, S. J. (1991). Social loafing and social compensation: The effects of expectations of co-worker performance. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61 (4), 570-58.

SOSYAL GİRİŞİMCİLİK

Ebru Moğulkoç

1. Giriş

Sosyal girişimcilik son yıllarda hem akademik anlamda hem de sosyal hayatta toplumsal sorunların çözülmesi bağlamında karşımıza çıkmaktadır. Sosyal kelimesi sosyal girişimcilik kavramına, sosyal alanda faaliyet anlamı yüklemektedir. Girişimcilik kavramı ise içerisinde daha çok iktisadi terimleri taşıyan ve kâr odaklı bir kavramdır. Sosyal girişimcilik, günümüzde giderek artan sosyal sorunlara çözüm sunarken kâr gütmeden sürdürülebilir bir iş modeli ile çalışmaktadır. Yoksulluk, işsizlik, eğitim ve sağlık gibi sorunlara çözüm üretirken girişimcilik bakış açısı kullanılmaktadır.

Dünyada bilim ve teknoloji alanında ki hızlı değişimler, aktif iletişim ağları, toplumsal dönüşüm ve küresel rekabet ile birlikte önemi gittikçe artan sosyal girişimcilik, sorunları çözenin yanı sıra kıt kaynakların yönetilmesi, fırsatlardan yararlanma, toplumun kalkınması ve günümüz şartlarına göre kendini güncelleyebilmesi için bir araç görevi üstlenmektedir. Sosyal fayda yaratmak amacıyla sosyal bir vizyon edinen sosyal girişimciliğin dünyada ve ülkemizde pek çok örneği bulunmaktadır. Gönüllü çalışmalar, vakıflar, yardımlaşma ve dayanışma dernekleri, sivil toplum kuruluşları vb. sosyal girişimcilik faaliyetlerini gerçekleştiren organizasyonlara örnek gösterilebilir.

Bu çalışmada öncelikle girişimcilik kavramından bahsedilmiş, sosyal girişimcilik kavramı ve tarihçesi açıklanmıştır. Daha sonra da dünyada

liği ile eğitimlerini gerçekleştirmektedir ve örnekleri ülkemizde de bulunmaktadır. Sosyal sorunların daha hızlı ve daha kalıcı çözümlere kavuşması, ekonomik büyümeye katkı sağladığı gibi sosyokültürel açıdan büyümeye de katkı sağlamaktadır. Bu yüzden ayakları sağlam basan, yasal statü kazanmış, gerçekçi çözümler sunan, sosyal girişimcilik kuruluş ve faaliyetlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Altun S., Köksal M. U. ve Cevher, F. (2015). *Girişimcilik türleri*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, İşletme Yönetimi Doktora Programı, Beykent Üniversitesi, AARP. <https://kadirgurbetci.com.tr/yonetim/dosya/c3a078141bhmk.pdf> adresinden 10.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Alvord, S. H., Brown, L. D. ve Letts, C. W. (2004). Social entrepreneurship and societal transformation. *Journal of Applied Behavioral Science*, 40 (3), 260-282.
- Anadolu Vakfı. (2023). <https://anadoluvakfi.org.tr/hakkimizda> adresinden 10.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Apaydın, E. ve Altun, F. (2021). Sosyal girişimcilik ile sosyal hizmet arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18 (39), 779-803.
- Ashoka Türkiye. (2020). *Ashoka nedir ve amaçları nelerdir?* AARP. <http://ashoka-turkiye.org/> adresinden 13.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Austin, J., Stevenson, H. ve Skillern, J. W. (2006). Social and commercial entrepreneurship: Same, different, or both? *Entrepreneurship Theory and Practice*, January, 1-19.
- Başar, E. ve Yeşiloğlu, G. (2014). *Girişimcilik*. (1. Baskı). Milli Eğitim Bakanlığı Açık ğretim Okulları.
- Batı, G. B. ve İnel, M. N. (2015). Kadın girişimcilerin profili bağlamında çatışma düzeyleri ve yatırım tercihleri: Yalova ili üzerine inceleme. *Marmara niversitesi neri Dergisi*, 11(44), 101-119.
- Besler, S. (2010). *Sosyal girişimcilik*. (1. Baskı). Beta Yayıncılık.
- Bizimky. (2023). <https://www.bizimkoy.org.tr/> adresinden 10.10.2023 tarihinde alınmıştır.

- Bozgeyik, A. (2015, 25 Haziran). *Kriz dönemlerinde girişimcilik neden daha önemli?* AARP. <https://abdullahbozgeyik.wordpress.com/2015/06/25/pazarlama-dunyasi-sitesi-yazim-kriz-donemlerinde-girisimcilik-nicin-daha-onemli/> adresinden 10.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Bozkurt, Ö. Ç. ve Alparlan, A. M. (2013). Girişimcilerde bulunması gereken özellikler ile girişimcilik eğitimi: Girişimci ve öğrenci görüşleri. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8 (1), 7-29.
- Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği. (2023). <https://www.bugday.org/blog/bugday-ekolojik-yasami-destekleme-dernegi/bugday-hareketinin-dunu-ve-bugunu/> adresinden 10.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Certo, S. T. ve Miller, T. (2008). *Social entrepreneurship: Key issues and concepts. Business Horizons*, 51 (4), 267-271.
- Coşkun, E. ve Sarıkaya, M. (2016). *Sosyal girişimcilik eğitiminde gönüllü kuruluşlar. Strategic Public Management Journal (SPMJ)*, 4, 72-82.
- Demirel, E, T. (2015). Sosyal girişimcilik. E. Kaygın (Ed). *Girişimcilik: Temel kavramlar, Girişimcilik Türleri, Girişimcilikte Güncel Konular*. (1. Baskı, s. 111-129) içinde. Siyah İnci Akademi.
- Denizalp, H. (2009). *Toplumsal dönüşüm için sosyal girişimcilik rehberi*. (2. Baskı). Fersa Matbaacılık.
- Durak, İ. (2016). Sosyal girişimcilik ve ahilik teşkilatı: Teorik çerçeve. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 0 (47), 101-120.
- Durukan, T. (2005). *Küreselleşme ve çok uluslu işletmecilik*. (1. Baskı). Nobel Yayınları.
- Ersen, T. B., Kaya, D. ve Meydanoğlu, Z. (2010). *Sosyal girişimler ve Türkiye-ihitiyaç analizi raporu*. TÜSEV Yayınları. Aralık, No:50, http://www.sosyalgirisim.org/sosyalgirisim.org/userfiles/document/Sosyal%20Girisimler%20ve%20Turkiye_web.pdf adresinden 15.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Güler, M. ve Moğulkoç, E. (2022). Günümüzde Toplumsal Sorunları Çözümüne Kavuşturmada Sosyal Girişimciliğin Artan Önemi. M. Kartal ve M. Ortakapuz (Ed). İktisadi, Finans ve Yönetimsel Bakış Açısıyla Sosyal Bilimler Alanındaki Konuların Değerlendirilmesi. (1. Baskı, s.151-169) içinde. Nobel Yayınevi.
- Işık, V. (2016). *Çalışmanın evrimi ve sosyal girişim*. (1. Baskı). Ekin Yayınevi.
- İstanbul Okan Üniversitesi. (2023). *SOGLA akademi*. <https://www.okan.edu.tr/osgm/sayfa/5181/sogla-akademi/> adresinden 14.10.2023 tarihinde alınmıştır.

- Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı. (KEDV, 2023). <https://www.kedv.org.tr/kedv-hakkinda> adresinden 14.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Kamer Vakfı. (2023). https://www.kamer.org.tr/icerik_detay.php?id=270 adresinden 10.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Kayalar, M. ve Arslan, E. T. (2009). Ashoka'ya üye sosyal girişimcilerin Türkiye ve dñnyadaki faaliyet alanlarının karşılaştırılması. *Sñleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 1 (1), 56-76.
- Kazıcı, Z. (2006). Vakıf medeniyeti. *Sivil Toplum Dñřünce ve Araştırma Dergisi*, 0 (15), 172- 174.
- KOSGEB. (2023). <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/detay/7854/kurum-politikalarimiz> adresinden 10.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Medium. (2020, 9 Ekim). *Sosyal girişimciler için yasal statü ve destekleyici platformlar*.
<https://medium.com/imeceplatformu/sosyal-giri%C5%9Fimciler-i%C3%A7in-yasal-stat%C3%BC-ve-destekleyici-platformlar-d3be0d9f21be> adresinden 14.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Naktiyok, A. (2004). İç girişimcilik. (1. Baskı). Beta Yayınları.
- Otistikler Derneği. (2023). <https://otistiklerdernegi.org.tr/kurumsal> adresinden 10.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Pozitif Yaşam Derneği. (2023). <https://www.pozitifyasam.org/hakkimizda/> adresinden 14.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- SDG. Türkiye. (2023). <https://sdgturkey.org/item/sdgt20-006/> adresinden 14.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Shaw, E. ve Carter, S. (2007). Social entrepreneurship: Theoretical antecedents and empirical analysis of entrepreneurial processes and outcomes. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 14 (3), 418-434.
- Sñnmez, A. ve Arıker, Ç. (2016). Dñnyada ve Türkiye'de sosyal girişimciliğin gelişimi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 17 (37), 102-121.
- Sñnmez, A. ve Toksoy, A. (2014). Türkiye'de girişimcilik ve Türk girişimci profili üzerine bir analiz. *Yönetim ve Ekonomi*, 21 (2), 41-58.
- şemşek, İ. ve Taş, H. Y. (2017). Türkiye ve Dñnyadan sosyal girişimcilik örnekleri ve istihdama katkılar. *HAK-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 6 (16), 480-497.

- Tamer Gencer, Z. ve Aydınoglu, Ö. (2020). Sosyal sorumlu mu sosyal girişimci mi? Kavramsal boyutuyla sosyal girişimciliğin dönüşümü. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (e-gifder)*, 8 (2), 1057-1080. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/e-gifder/issue/57246> adresinden 13.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Tan, W. L., Williams, J., ve Tan, T. M. (2005). Defining the 'social' in 'social entrepreneurship': Altruism and entrepreneurship. *The International Entrepreneurship and Management Journal*, 1 (3), 353-365.
- Taş, H. Y. ve Menteşe, B. (2016). Sosyal girişimciliğin gelişimi: Avrupa Birliği ülkelerinde ve Türkiye'de sosyal girişimciliğin boyutları. 2. *Uluslararası Çin'den Adriyatik'e SOSYAL Bilimler Kongresi*, 305-320.
- TDK. (2023). "Girişimci". www.tdk.gov.tr adresinden 20.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- The 10 Most Successful Social Entrepreneurs. (2019, 4 Haziran). *AARP*. <https://www.investopedia.com/articles/investing/092515/10-most-successful-social-entrepreneurs.asp> adresinden 13.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Thompson, J. L. (2002). The world of the social entrepreneur. *The International Journal of Public Sector Management*, 15 (5), 412- 431.
- Titiz, T. (2017). *Girişimcilik*. (1. Baskı). İnkılap Kitabevi.
- Toplum Gönüllüleri Vakfı. (2013). Üniversitelerde sosyal sorumluluk ve sosyal girişimcilik pilot projesi. *AARP*. https://www.tog.org.tr/wp-content/uploads/2019/01/2Universitelerde_Sosyal_Sorumluluk_Rapor.pdf adresinden 10.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- TOYİ. (2023). <https://toyi.io/tr/toyi-nedir/> adresinden 14.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Uyanık, Ö. (2020). Türkiye'de kadın girişimciliğin sosyal hizmet bağlamında incelenmesi. *Toplumsal Politika Dergisi*, 1 (2), 134-154.
- Yunus, M. (2006). Social Business Entrepreneurs Are the Solution, Paper presented at the Skoll World Forum on Social Entrepreneurship.
- Zaki, R. M. (2013). *An overview of social entrepreneurship*. AUC Research Conference, Entrepreneurship & Innovation: Shaping the Future of Egypt. Egypt.

KADININ ÖNÜNDEKİ EN BÜYÜK ENGEL: CAM TAVAN SENDROMU

İlknur Kınacı

*“Başta annem Leyla Köse olmak üzere,
içindeki gücü keşfetmeyi başaran tüm kadınlara...”*

1. Giriş

Sanayi Devrimi sonrasında değişen ve gelişen toplumsal yapı, teknolojik gelişmeler beraberinde iş gücünü de değişime uğratmıştır. Bu değişim ve gelişim kadınların iş hayatına girmesini beraberinde getirmiştir. Toplumsal kalıplara göre kadının yeri evi, görevi iyi bir eş olmak, çocuklarına iyi bir anne olmak olarak görülse de kadın, sorumluluklarının yanı sıra iş hayatında da başarılı olabileceğini ispatlamıştır. Özellikle son yıllarda kariyer anlamında gelişim gösteren ve iş hayatına katılan kadınların sayısı büyük artış göstermiştir. Fakat bu artışa rağmen kadın çalışanların üst yönetim seviyelerinde görülmesi aynı oranda artmamıştır. Özellikle Türkiye ve diğer ataerkil toplumlarda yönetici konumuna gelen kadınların sayısı erkeklere oranla geride kalmıştır. Bu durumun en belirgin sebebi toplumsal normlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadına toplumda yakıştırılan geleneksel roller iş hayatında ilerlemesine engel teşkil etmiştir. Kadının iş hayatında elde ettiği başarılar ne kadar büyük olursa olsun asıl görevinin ev işleri ve aile tarafından yüklenen rollerin gereği olarak görülmüştür. Kadın çalışanlar bu geleneksel yükümlülükleri

uygun kademelerde değerlendirilmeleri sağlanırsa işte o zaman başarıya ulaşmak mümkün olur. Bu başarıya olan engeller ile savaşımayı sadece kadınlara bırakmamalı; toplum ve devlet de kadınların yanında olmalıdır. Kadın ve erkek eşitliği baz alınarak kadınların kendilerini daha çok geliştirmeleri için gereken tüm olanaklar sağlanmalıdır. Kadınların iletişim ağlarına daha çok katılması, kariyer planlamasında desteklenmesi, kariyerinde ilerlemesinde adaletli ve eşit davranılması sağlanarak motivasyonlarını ve öz güvenlerini artırmak gerekmektedir. Kadınların maruz kaldığı tüm engeller için mücadele yolları ve yasal hakları öğretilmelidir. Kadın yöneticiler önüne çıkan engellere karşı pes etmemeli, kararlı ve hırslı olmalıdır. Toplumun kalıplaşmış ön yargılarını duymamaları ve potansiyellerinin farkında olmaları gerekmektedir.

Kadınların bizzat karşı karşıya kaldığı toplumsal ön yargılara, kalıplaşmış rollerin gereklerine ve tüm kariyer engellerine rağmen iş hayatında yer alması sağlanmalıdır. Özellikle aile, toplum ve devletin eliyle engelleri ortadan kaldırmaya yönelik kadına destek verilmelidir. Toplumda kadına yönelik algıları kırmak için eğitim müfredatlarında değişiklik yapılarak güçlü kadın örneklerine yer verilmeli ve güçlü kadın rol modelleri oluşturulmalıdır. Bir kadının yüksek seviyelere gelmesi toplumsal, kültürel ve ekonomik olarak ülkenin gelişimine önemli katkılar sunacağı belirtilmelidir. İşletmelerde kadınlara ayrımcılık yapıldığında başvurabilecekleri mekanizmalar olmalıdır. Bu mekanizmaların değerlendirmeleri objektif olması sağlanmalıdır. Bu alanda çalışmak isteyen araştırmacılar kadınların önemli pozisyonlarda bulunmasının ülkeye faydalarına değinmek üzere çalışmalar yürütebilir.

KAYNAKÇA

- Adak, N. (2007). Kadınların ikilemi: iş ve aile yaşamı. *Sosyoloji Dergisi*, Ülgen Oskay'a Armağan Özel Sayısı (Hakemsiz), 132-137.
- Akdemir, B. (Ed.). (2017). İnsan kaynakları yönetiminde güncel yaklaşımlar. Beta Yayınevi.
- Anafarta, N., Fulya, S. ve Nuray, Y. (2008). Konaklama işletmelerinde kadın yöneticilerin cam tavan algısı: Antalya ilinde bir araştırma. *Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi*, (15), 111-137.

- Arıkan, S. (1999). Yönetmel kademelerde kadın yöneticilerin karşılaştıkları engeller. *Polis Bilimleri Dergisi*, (4), 147-154.
- Ayrancı, E. ve Gürbüz, T. (2012). Considering glass ceiling in Turkey: Ideas of executives in education sector regarding women in the workplace. *International Journal of Human Resource Studies*, 2 (4), 126-151.
- Bayrak, S. ve Yücel, A. (2000). Kadın, cinsiyet, yöneticilik ve güç bir paradoks mu? 8. *Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi*, Nevşehir:125-142.
- Bedük, A. (2005). Türkiye’de çalışan kadın ve kadın girişimciliği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (12), 116-117. www.e-sosder.com ISSN:1304-0278
- Çetin, A. (2011). Kadın Yöneticilerin Cam Tavan Algısının Cam Tavanı Aşma Stratejilerine Etkisi: Bursa İli Tekstil Sektöründe Bir Alan Araştırması. (Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dpusbe/issue/4775/65764>.
- Çalış, Duman, M. (2017). İnsan kaynakları yönetiminde güncel yaklaşımlar. Beta Yayınevi.
- Güldal, D. (2006). Kadın Yöneticileri Motive ve Demotive Eden Faktörlerin Tespitine Yönelik Bir Araştırma. (Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi).
- Josefowitz, N. (1980). *Paths to power: A woman’s guide from first job to top executive, reading*, MA: Addison-Wesley.
- Karaca, Ayşe (2007), Kadın Yöneticilerde Kariyer Engelleri: Cam Tavan Sendromu Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma. (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi)
- Karcioğlu, F. ve Leblebici, Y. (2014). Kadın yöneticilerde kariyer engelleri: “cam tavan sendromu” üzerine bir uygulama. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28 (4), 6-7.
- Knutson, B. J. ve Schmidgall, R. S. (1999). Dimensions of the glass ceiling in the glass ceiling in the hospitality industry. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 40 (6), 64-75.
- Korkmaz, H. (2014). Yönetim kademlerinde kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığı ve cam tavan sendromu. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (5).1-14.
- Korkmaz, M., Dilbaz, Alacahan, N., Cesim, D. T., Yücel, A. S. ve Aras, G. (2013). Türkiye’de kadın istihdamının Amerika Birleşik Devletleri’ndeki kadın istihdamı ile karşılaştırılması. *Turkish Studies – International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8 (9), 1845-1863.

- Linehan, C.C.M. (2006). Barriers to advancing female careers in the high-tech sector: empirical evidence from Ireland. *Women in Management Review*, 21 (1), 28-39.
- Öğüt, A. (2006), Türkiye’ de kadın girişimciliğın ve yöneticiliğın önündeki güçlükler: cam tavan sendromu. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 1 (1), 56-78.
- Örücü, E., Kılıç, R. ve Kılıç, T. (2007). Cam tavan sendromu ve kadınların üst düzey yönetici pozisyonuna yükselmelerindeki engeller: Balıkesir ili örneğii” *Yönetim ve Ekonomi*, 14 (2), 117-135.
- Parlaktuna, İ. (2010). Türkiye’de cinsiyete dayalı mesleki ayrımcılığın analizi. *Ege Akademik Bakış*, 10 (4), 1217-1230.
- Sekman, M. (2015). *Her şey seninle başlar*. Alfa Yayıncılık.
- Sezen, B. (2008), Örgütlerde Kadın Çalışanların Karşılaştıkları Cam Tavan Engeli: Orta ve Büyük Ölçekli Otel İşletmelerinde Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi). https://dergipark.org.tr/tr/pub/usaysad/issue/42_056/506106
- Şen, H. (2017). Cam Tavan Sendromuna Yol Açan Faktörler ve Çıkış Yollarının İncelenmesi: İnsan Kaynakları Yöneticileri Bağlamında Bir Araştırma. (Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi). <http://acikkaynak.bilecik.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/111552/375/101691134.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Taşkın, E. ve Çetin, A. (2012). Kadın yöneticilerin cam tavan algısının cam tavanı aşma stratejilerine etkisi: Bursa örneğii. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (33), 19-34.
- Tokuroğlu, B. (2004). *Özgürleşemeyen kadın*. Odak Yayıncılık.
- Wirth, L. (2004). *Breaking through the glass ceiling: Women in management*. International Labor Office. Geneva.
- Zel, U. (2002). İş arenasında kadın yöneticilerin algılanması ve kraliçe arı sendromu. *Amme İdaresi Dergisi*, 35 (2), 39-48.

SOSYAL SERMAYE

Elif Özdil Demirel

1. Giriş

Günümüzde fiziki ve beşerî sermayeyle birlikte “sosyal sermaye” kavramı da sıklıkla tartışılmaya başlanmıştır. Sosyal sermayenin toplum beklentileri ve performansının ana belirleyicilerinden olması gündemde olmasının en temel nedenleri arasındadır. Sosyal sermaye ile ilgili çalışan hemen hemen tüm disiplinler özellikle de büyüme ve kalkınma alanı sosyal sermayenin fiziki ve beşerî sermayenin tamamlayıcısı, itici gücü ve daha çok fiziki ve beşerî sermayenin ortaya çıkmasının ana etkeni olduğunu ifade etmektedir (Gerşil ve Aracı, 2011: 43).

Sosyal sermaye bilgi toplumunda üretim faktörlerinden yenilikçi faktörü olarak değerlendirilmektedir. Etkin yönetilen bir sosyal sermaye üretime olan katkısıyla birlikte toplumun geneline fayda sağlayan bir mekanizma hâline dönüşmektedir. Yasal düzenlemelerden ziyade sosyal normlarla karşılıklı güven ve sosyal ağlarla örülmüş yapısıyla sosyal sermaye diğer sermaye çeşitlerinden ayrılmaktadır. Böylelikle toplumun içindeki enerjiyi gün yüzüne çıkararak bir motivasyon aracı olmakta ve toplumu doğal olarak sosyalleştirmektedir (Kitapçı, 2015: 12).

Günümüzde karşı karşıya kalınan birçok problemler ve krizler sosyal bilimlerin çerçevesinde anlamlandırılıp çözüm üretilme çabasıdır. Sosyal sermaye kavramı da bu doğrultuda çeşitli disiplinlerin kullanılmasıyla sorunların çözüme kavuşturulması için ortaya çıkan ve bilinirlik

gücüne sahiptir. Örgütlerin ve insanların bu bakış açısı ile hareket etmesi başarısının sürdürülebilir olmasında önemli bir yere sahiptir.

Uzun dönemli sürdürülebilir kalkınma politikalarında kilit rol oynayan kavramlardan olan sosyal sermaye bu yönü ile üzerinde yoğun çalışmalar yapılan konulardan olmuştur. Özellikle gelişmiş ülkelerde üzerinde çok fazla yoğunlaşılın sosyal sermaye, daha az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde fiziki ve finansal sermaye kadar önem görmemektedir. Bu ülkelerde iktisadi sorunlar sadece finansal sermaye eksikliğinden yaşanıyor düşüncesi yerine sosyal sermayeye de gereken önemin verilmesi gerekmektedir (Karagül, 2012: 98). Diğer taraftan yöneten ve yönetilen kesim arasında yaşanan güven ve iletişim azlığı sosyal sermayenin oluşumunu engellemektedir. Böyle bir ortamda yürütülmeye çalışan faaliyetler mevcut kaynakların etkin kullanılmasını engelleyebilmekte ve çatışmaların ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Bu doğrultuda örgütlerin sosyal sermayelerini oluşturma ve geliştirme yönünde çaba sarf etmesi gerekmektedir.

Sosyal sermaye düzeyinin yüksek olması başta işsizlik, ekonomik kalkınma, eğitim ve sosyal faaliyetler gibi farklı birçok alanda fayda sağlamaktadır (Ercan, 2022: 43). Bireylerin, grupların ve örgütlerin sosyal sermayenin bu öneminin farkında olup sosyal sermayelerini geliştirme konusunda çaba içerisinde olmaları önemli bir yer oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akkaş, H. H. ve Tekir, O. (2013). *Demokrasinin gelişmesi ve sürdürülebilirlikte sosyal sermaye*. (2. Baskı). Kadim Yayınları.
- Alan, H. (2017). Kadınların Kariyer Gelişimlerinde Sosyal Sermaye Edinme Bileşimleri: Bağımsız Kadın Yönetim Kurulu Üyeleri Üzerine Bir Araştırma. (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi). <http://acikerisim.baskent.edu.tr/handle/11727/2705>
- Anklam, P. (2002). Knowledge management: The collaboration thread. *Bulletin of the american society for information science and technology*. (August/September). 8-11.
- Arıcıoğlu, M. A., Kaynar, Z. Ve Çürük, S. A. (2022). Uluslararası sosyal sermaye araştırmaları üzerine bibliyometrik bir analiz. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 4 (1), 68-84. doi: 10.51124/jneusbf.2022.29

- Bal, C. G. (2018). Sosyal sermaye. E. Aydoğan (Ed.). Örgütsel davranış odaklı yönetsel yaklaşımlar. (1. Baskı, 411-418) içinde Gazi Kitapevi.
- Baycan, B. (2022). Sosyal Sermaye ile Kariyer Uyum Becerisi Arasındaki İlişkide Kişiler Arası İletişim Becerisinin Aracı Rolü: Yükseköğretimde Kariyer Merkezleri. (Doktora Tezi, Maltepe Üniversitesi). <https://acikerisim.maltepe.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12415/10179>
- Baykal, Ş. ve Gürbüz, S. (2016). Sosyal sermaye ve bireyler arası güven ilişkisinin sosyal ağ analizi ile incelenmesi. *İş ve İnsan Dergisi*, 3 (2). 77-91. doi: 10.18394/iid.40348
- Bayrak, M. A. (2023). Sosyal Sermaye ve Yenilikçilik Arasındaki İlişkide Özümseme Kapasitesinin Rolü. (Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Claridge, T. (2020). Social capital at different levels and dimensions: a typology of social capital. *Social Capital Research*. 1-8. doi: 10.5281/zenodo.8016096.
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal Of Sociology*, (94), 95-120.
- Çakır, C. (2023). Sanal Mekânların Sosyal Sermaye Yaratma Potansiyeli: Sosyal Medya Üzerine Bir Analiz. (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Demirbağ, O., Mumcu, A. Y. ve Çakarel, T. Y. (2022). Beşerî ve sosyal sermayenin örgütsel dayanıklılık üzerindeki etkisinde finansal sermayenin aracılık rolünün incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (49). 1-21. doi: 10.30794/pausbed.955517.
- Duman, B. ve Alacahan, O. (2011). Sosyal sermaye/güven boyutunda etniklik. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1), 181-208.
- Ercan, S. (2022). Sosyal sermaye perspektifinden sosyal girişimcilik. M. Yücenurşen (Ed.), *Sosyal, beşerî ve idari bilimler alanında uluslararası araştırmalar V*. (1. Baskı, 39-57) içinde. Eğitim Yayınevi.
- Eşki Uğuz, H. (2010). *Kişisel ve kurumsal gelişmeye farklı bir yaklaşım sosyal sermaye*. (1. Baskı). Orion Kitapevi.
- Fandino, A. M., Formiga, N. S., de Menezes, R. M. (2019). Organizational social capital, resilience and innovation validation of a theoretical model for specialized workers. *Journal of Strategy and Management*, 12 (1). 137-152. doi: 10.1108/JSMA-05-2018-0041.

- Farr, J. (2004). Social capital: A conceptual history. *Political Theory*, 32 (1), 6-33. doi: 10.1177/0090591703254978
- Felício, J. A., Couto, E. ve Caiado, J. (2014). Human capital, social capital and organizational performance. *Management Decision*, 52 (2), 350-364. doi: 10.1108/MD-04-2013-0260.
- Field, J. (2003). *Social capital*. (1. Baskı). Routledge Taylor & Francis Group.
- Field, J. (2008). *Sosyal sermaye*. (B. Bilgen ve B. Şen Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Fukuyama, F. (2002). Social capital and development: The coming agenda. *SAIS Review*, 22 (1), 23-37.
- Gerşil, G. S. ve Aracı, M. (2011). Sosyal sermayenin güven unsurunun işgörenlerin performansını üzerine etkileri. *Çalışma ve Toplum*, (1), 39-74.
- Göksel, A., Aydınlan, B. ve Bingöl, D. (2010). Örgütlerde bilgi paylaşım davranışı: Sosyal sermaye boyutundan bir bakış. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65 (04), 87-109.
- Günkör, C. ve Özdemir, M. Ç. (2017). Sosyal sermaye ve eğitim ilişkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15 (1), 70-90.
- Jha, A. ve Cox, J. (2015). Corporate social responsibility and social capital. *Journal of Banking & Finance*, 60, 252-270. doi.org/10.1016/j.jbankfin.2015.08.003.
- Kapu, H. (2008). Sosyal sermaye ve organizasyonların öngörü yeteneğini geliştirme gücü. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22 (1), 259-288.
- Karagül, M. (2012). Sosyal sermaye kapitalizmin kör noktası. (1. Baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Keleş, Ş. ve Dilmaç, M. (2017). Kırsal alanda sosyal sermayenin sosyal girişimcilik üzerine etkisi: Erzurum kırsalı örneği. *The International New Issues in Social Sciences*, 4 (4), 43-64.
- Kitapçı, İ. (2015). Motivasyonel bir güç olarak sosyal sermaye kavramı ve rasyonalitesi. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 7 (1-2), 11-36.
- Lyu, C., Peng, C., Yang, H., Li, H., ve Gu, X. (2022). Social capital and innovation performance of digital firms: Serial mediation effect of cross-border knowledge search and absorptive capacity. *Journal of Innovation & Knowledge*, 7 (2), 1-15. doi.org/10.1016/j.jik.2022.100187.

- Mishchuk, H., Bilan, Y., Androniceanu, A. ve Krol, V. (2023). Social capital: Evaluating its roles in competitiveness and ensuring human development. *Journal of Competitiveness*, 15 (2). 1-17.
- Norouzi, H., Khomehchi, H. ve Darvish, F. (2020). Investigating the effect of strategic human resource management functions on organizational resilience with emphasis on social capital mediation. *Quarterly Journal of Nursing Management (IJNV)*, 9 (3).
- Nurani, D. Saleh, C., Wike, D. ve Riyadi, B. S. (2023). The relationship of community empowerment and social capital towards production capacity of agricultural product in Indonesia. *International Journal of Membrane Science and Technology*, 10 (3), 435-448.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2001). *The well-being of nations: The role of human and social capital*. https://www.oecd-ilibrary.org/education/the-well-being-of-nations_9789264189515-en adresinden 04.09.2023 tarihinde alınmıştır.
- Öğüt, A. ve Erbil, C. (2009). *Sosyal sermaye yönetimi*. (2. Baskı). Çizgi Kitapevi.
- Özbezek, B. D., Paksoy, H. M. ve Arabo, S. K. (2022). Sosyal sermayenin yenilikçi davranışa etkisinde girişimcilik eğiliminin aracılık rolü: Gaziantep'teki suriyeli girişimciler üzerine bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (47), 211-227. doi: 10.52642/susbed.1022954.
- Özgün, A. H. (2019). Sosyal Sermaye, Entelektüel Sermaye, İnovasyon ve Performans İlişkisi: Sağlık Kurumları Üzerine Bir Araştırma. (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi). <https://www.proquest.com/docview/2461952435?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true>
- Pretty, J. ve Ward, H. (2001). Social capital and the environment. *World Development*. 29 (2). 209-227.
- Rea-Holloway, M. (2008). What's the Matter with Social Capital?: An inductive Examination. (Doktora Tezi, University of Missouri-Kansas City). <https://www.proquest.com/docview/304519443?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true>
- Robison, L. J., Schmid, A. A. ve Siles, M. E. (2002). Is social capital really capital? *Review of Social Economy*. 60 (1), 1-21. doi: 10.1080/00346760110127074.
- Schuller, T. ve Field, J. (1998). Social capital, human capital and the learning society. *International Journal of Lifelong Education*. 17 (4). 226-235. doi: 10.1080/0260137980170402

- Şan, M. ve Şimşek, R. (2011). Sosyal sermaye kavramının tarihsel-sosyolojik arkaplanı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6 (1), 88-110.
- Terzioğlu, D. (2022). Örgütsel sosyal sermaye ve sosyal kapitalizm. D. Terzioğlu ve S. S. Korkmaz (Ed.). *Sosyal bilimlerde disiplinler arası akademik çalışmalar*. (1. Baskı s. 21-33) içinde. Eğitim Yayınevi.
- Tüylüoğlu, Ş. (2006). Sosyal sermaye, iktisadi performans ve kalkınma: Bir yazın taraması. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (12), 14-60.
- Tüysüz, N. (2011). Sosyal Sermayenin Ekonomik Gelişme Açısından Önemi ve Sosyal Sermaye Endeksinin Hesaplanması. (Uzmanlık Tezi, TC. Kalkınma Bakanlığı, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Müdürlüğü).
- Whiteley, P. F. (2000). Economic growth and social capital. *Political Studies*, 48, 443-466.
- Yağmur, A. (2017). Sosyal sermayenin bölgesel kalkınmaya etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (13), 111-124.

ÖRGÜTSEL İMAJ

Haluk Sak

1. Giriş

İmaj terimi, halkla ilişkiler, pazarlama ve organizasyon yönetimi için bir araştırma konusu olmuştur. Ancak sonuç olarak, birçok araştırmacı tarafından da incelenen ve sorgulanan bir konudur. Farklı imaj türleri vardır ancak en çok araştırılanlardan biri örgütsel imajdır (Doğan, 2017: 431). Örgütsel imaj, iç ve dış paydaşların organizasyon hakkındaki görüşleri ve çalışanların örgüte yönelik görüşleri, tutumları ve izlenimleridir (Öztürk ve Akın, 2021: 3487).

Örgütsel imaj, örgütün dış çevresinde üretilen anlamlandırmayı içerir ancak örgüt kimliği ve iç süreçler üzerinde olduğu gibi etkilere de sahiptir. Örgüt üyeleri aynı zamanda haricî grupların da üyesi ve etkileşimcisi olduğu sürece örgütün imajı ve kimliği, kültürü karşılaştırılacak ve bunlar örgüt içinde bağlamsal olarak yer alacaktır (Hatch ve Schultz, 1997: 362). Bu bağlamda örgüt hakkında yapılan değerlendirmeler sonucunda **örgütlerin imajı** elde edilir. Bir örgütün hitap ettiği hedef kitlenin tercihi hâline gelebilmesi için uzun süreler yerine getirdiği faaliyetleri ve faaliyetlerden bağımsız sosyal girişimler gibi pek çok konu tüketicilerin yaptığı değerlendirmelerde etkili olabilir (Akıncı, 2019: 14). Örgütler daha rekabetçi bir ortamda ileriye yönelik adımlar atabilmek için olumlu imaj çalışmalarına öncelik verebilir.

Bu çalışmada imaj ve örgütsel imaj kavramı ele alınıp örgütsel imajın ilişkili olduğu kavramlar açıklanmıştır. Daha sonra örgütsel imaj

KAYNAKÇA

- Akıncı, H. B. (2019). Akademisyenlerin Örgütsel İmaj ve Örgütsel Vatandaşlık Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Altun, E. (2019). Örgütsel İmajın Örgütsel Bağlılık ve Performansa Etkisi: Üniversite Çalışanları Üzerine Bir İnceleme. (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Altun, E. ve Özgenel, M. (2021). Örgütsel imajın örgütsel bağlılığa ve performansa etkisi: Üniversite çalışanları üzerine bir inceleme. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 11 (2), 348-359.
- Ataman Unutkan G. (1995). İşletmelerin yönetimi ve örgüt kültürü. Türkmen Kitabevi.
- Bekaroğlu, Ş. B., Köse G. ve Dinç, N. (2013). Örgüt kültürü türlerinin hastanelerin pazar odaklılığı üzerindeki belirleyici rolü: İstanbul'daki hastaneler üzerine bir araştırma. 7. *Ulusal Sağlık ve Hastane İdaresi Kongresi Bildiri Kitabı*, 45-55.
- Bektaş, F. (2010). Örgütsel imaj ve örgüt kültürü: öğretmen adayları örneğinde nedensel bir araştırma. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, (1), 5-18.
- Caner, H. (2013). Kurumsal İmajın Geliştirilmesinde İnsan Kaynakları Yönetiminin Etkisi: Ankara'daki İlaç Firması Çalışanlarında Bir Uygulama. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Çelebi, M. A. (2021). Örgütsel imaj. Murat Ak (Ed.), Örgütsel davranış üzerine literatürel analiz ve ölçekler (ss. 407-430) içinde. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Chatman, J. A. (1991), Matching people and organization: Selection and socialization in public accounting firms. *Administrative Science Quarterly*, 36, 459-484.
- Demir, S. ve Saylık, A. (2021). Organizational image and its relation with leader-member exchange and organizational justice in schools. *European Journal of Educational Sciences*, 8 (3), 111-122.

- Doğan, Ö. (2017). Organizational image of the university: Students' perceptions in their first year. *International Journal of Social Science and Humanity*, 7 (7), 431-436.
- Dutton, J. E., Dukerich, J. M. ve Harquail, C. V. (1994). Organizational images and member identification. *Administrative Science Quarterly*, 39 (2), 239-263.
- Dutton, J. E. ve Dukerich, J. M. (1991). Keeping an eye on the mirror: Image and identity in organizational adaptation. *Academy of Management Journal*, 34 (3), 517-554. <https://doi.org/10.2307/256405>
- Dündar, Ö. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Örgütsel İmaj Algılarıyla Okula Yabancılaşma Düzeyleri ve Okul Terki Eğilimleri Arasındaki İlişki. (Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Frandsen, S. (2012). Organizational image, identification, and cynical distance prestigious professionals in a low-prestige organization. *Management Communication Quarterly*, 26 (3), 351-376.
- Freeman, R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Pitman.
- Gök, B. (2020). Ortaöğretimde Okul Müdürlerinin Dönüşümcü Liderlik Özellikleri İle Okul Güvenliği ve Örgütsel İmaj Arasındaki İlişki. (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Hatch M. J. ve Schultz M. (1997). Relations between organizational culture, identity and image. *European Journal of Marketing*, 31 (5/6), 356-365.
- Hatch, M. J. ve Schultz, M. (2002). The dynamics of organizational identity. *Human Relations*, 55 (8), 989-1018.
- Handy, C. (1995). *Süper yönetim*. İlgı Yayıncılık.
- Harmancı, M. (2008). İşte imaj faktörü. Nesil Yayınları.
- Kalkan, Ü. (2020). Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri, Okul Kültürü ve Örgütsel İmaj İlişkisi. (Doktora Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Karacabey M. F., Özdere, M. ve Bozkuş, K. (2016). Üniversite öğrencilerinin örgütsel imaj algıları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (33), 459-473.
- Karabey, C. N. ve İşcan, Ö. F. (2007). Örgütsel özdeşleşme, örgütsel imaj ve örgütsel vatandaşlık davranışı ilişkisi: Bir uygulama. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21 (2), 231-241.

- Kazoleas, D., Kim, Y. ve Anne Moffitt, M. (2001). Institutional image: A case study. *Corporate Communications: An International Journal*, 6 (4), 205-216.
- Kesen M. ve Kaya N. (2016). Çalışan performansının örgütsel imaj ve psikolojik sermaye bağlamında incelenmesi: Vakıf üniversiteleri örneği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5 (46), 187-198.
- Koçak, F. (2014). Öğrenci görüşlerine göre spor öğretimi veren yükseköğretim kurumlarının kurumsal imajı. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 12 (1), 71-80. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/601086>
- Kurtuldu, H. ve Keskin, H. D. (2002). Değişen sosyokültürel faktörlerin kurum imajına etkileri. 7. *Ulusal Pazarlama Kongresi Bildirileri*, 31 Mayıs-2 Haziran, Afyon.
- Küçükaslan, A. (2004). Örgütsel imaj yönetim sisteminin incelenmesi ve bir uygulama, *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19 (1), 277-295.
- Lievens, F. (2017). Organizational image. In. *The sage encyclopedia of industrial and organizational psychology*. (2nd edition, ss. 1116-1118). Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Lucia, D. D. (2021). The organizational images that influence employee engagement with mediator variables psychological capital. *British Journal of Psychology Research*, 9 (1), 1-16.
- Özdemir H. Ö. (2007). Çalışanların Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algılamalarının Örgütsel Özdeşleşme, Örgütsel Bağlılık ve İş Tatminine Etkisi: Opet Çalışanlarına Yönelik Uygulama. (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Özgözgü, S. (2017). Kurumsal imaj, örgüt kültürü ve örgütsel özdeşleşme ilişkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25 (2), 581-596.
- Öztürk, A. ve Akın, A. (2021). Algılanan kurumsal imajın örgütsel özdeşleşmeye etkisi üzerine bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 13 (4), 3486-3497.
- Parent, M. M. ve Foreman, P. O. (2007). Organizational image and identity management in large-scale sporting events. *Journal of Sport Management*, 21, 15-40.
- Polat, S. ve Arslan, Y. (2015). Örgütsel yaşamda imaj: İmaj geliştirme ve yönetimi. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Polat, S. (2011). Üniversite öğrencilerine göre Kocaeli üniversitesi'nin örgütsel imajı. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 36 (160), 105-119.

- Ravasi, D. ve Phillips, N. (2011). Strategies of alignment: Organizational identity management and strategic change at bang & olufsen. *Strategic Organization*, 9 (2), 103-135.
- Sak, H. (2023). Algılanan Örgüt Sağlığı ve Örgüt Kültürünün Örgütselözdeşleşmeye Etkisi: Bir Araştırma. (Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Şanlı, Ö. ve Arabacı, İ. B. (2017). Liselerde görev yapan öğretmenlerin örgütsel imaj algılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (31), 642-661.
- Şensu, G. A. (2022). Öğretmenlerin Örgütsel İmaj Algıları İle Örgütsel Mutlulukları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Şişli, G. ve Köse, S. (2013). Kurum kültürü ve kurumsal imaj ilişkisi: Devlet ve vakıf üniversiteleri üzerinde bir uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 41, 165-193. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/66665>
- Taşlıyan, M., Paksoy, H. M. ve Hırlak B. (2013). Kurumsal imaj ile örgütsel bağlılık, örgütsel vatandaşlık davranışı ve akademik başarı arasındaki ilişkilerin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 12 (4), 775-805. <https://dergipark.org.tr/tr/download/articlefile/223239>
- Türk Dil Kurumu. (2023). “İmaj”. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 26.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Tolukan, E., Şahin, M. Y. ve Koç, M. (2016). Cimnastik antrenörlerinin örgütsel özdeşleşme düzeyleri ve işten ayrılma niyeti ilişkisi. *International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11 (8), 377-398.
- Uğurlu C. T. ve Ceylan, N. (2013). Öğretmenlerin, okullarına ilişkin örgütsel imaj algılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32 (2), 301-322.
- Van Dick R., Grojean, M. W., Christ, O. ve Wieseke J. (2006). Identity and the extra mile: Relationships between organizational identification and organizational citizenship Behaviour. *British Journal of Management*, 17 (4), 283-301.

ÜRETKENLİK KARŞITI İŞ DAVRANIŞLARI

Mukaddes Güler

1. Giriş

Günümüzde işletmeler küreselleşme sonucu rekabetin artması ile birlikte daha az maliyetle daha fazla çıktı elde etme yarışına girmek zorunda kalmıştır. İşletmeler bu çıktıların en iyi şekilde elde edilmesinin en değerli kaynak hâline gelen insan davranışlarının yönetilmesi ile mümkün olduğu konusunda hem fikirdir. Ancak çalışanların davranışlarını yönetirken büyük bir endişe duyulmaktadır. Özellikle görev ve sorumluluklarını yerine getiren ve işletmedeki diğer çalışanlarla veya müşterilerle daha iyi ilişkiler kurabilecek nitelikte personel istihdam etmek istemektedir. Her ne kadar başta sorun olarak görülmesi de örgüt içindeki olaylar istihdam edilen çalışanların üretim dışı davranışlar sergilemesine neden olabilmektedir.

Çalışanların iş performansının bir bileşeni temsil eden önemli bir davranış sınıfı, üretkenlik karşıtı iş davranışlarıdır. Bu bilinçli yapılan davranışlar örgütsel normları ihlal etmekte, örgütün çıkarlarına zarar vermekte ve örgütün hedeflerine ulaşılmasını engellemektedir (Mount, Ilies ve Johnson, 2006: 591). Çalışanların işletmelere yönelik zarar verici bu davranışları büyük maliyetlere sebep olmaktadır. Örneğin hırsızlık, sabote etme ve diğer bu tür eylemler işletmenin doğrudan zarara uğramasına yol açmaktadır. Dolaylı olarak da işletmedeki bir çalışana diğer çalışanın saldırgan bir davranışta bulunması ya da mobbing uygulaması, onun işletmeden uzaklaşmasına sebep olabilmekte ve işletme yine zarara uğramaktadır.

- Çalışanların izlenmesini ve davranışlarının kontrol edilmesini sağlamak,
- Çalışanların tüm kararlara katılımı sağlanarak sorumluluklar verilmesini teşvik etmektir.

İşletmeler, olumsuz davranış sergileyen çalışanların zararlı etkilerinden kurtulmak için kendi içinde önlemler almaktadır. Araştırmalar önlemler alınmasına rağmen artmaya devam eden bir davranış olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle bu alanda çalışma yapacak araştırmacılar, işletmenin içindeki hangi uygulamanın (örgüt kültürü, liderlik türleri vb.) bu tür davranışlara sebep olduğunu analiz edebilir. Literatüre yeni giren kavramlar (ör. sessiz istifa) ile işletmelerdeki olumsuz davranışlar arasındaki ilişkileri inceleyebilir. İşletmelerde bu davranışların maliyetlerini resmî rakamlarla tespit edebilir ve caydırıcı nitelikte uygulamalara başvurabilir. Uluslararası alanda yapılacak bir araştırma ile kültürler açısından analizler yapılarak işletmelerin maruz kaldığı üretkenlik dışı iş davranışlarının sebep olduğu maliyetler karşılaştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Analoui, F. (1995). Workplace sabotage: its styles, motives, and management. *Journal of Management Development*, 14 (87), 48-65.
- Appelbaum, S. H., Iaconi, G. D. ve Matousek, A. (2007). Positive and negative deviant workplace behaviors: causes, impacts, and solutions. *Corporate Governance*, 7 (5), 586-598.
- Bennett, R. J. ve Robinson, S. L. (2000). The development of a measure of workplace deviance. *Journal of Applied Psychology*, 85, 349-360.
- Demir, M. ve Tütüncü, Ö. (2010). Ağırhlama işletmelerinde örgütsel sapma ile işten ayrılma eğilimi arasındaki ilişki. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 21 (1), 64-74.
- Demirel, Y. (2009). Örgütsel bağlılık ve üretkenlik karşıtı davranışlar arasındaki ilişkiye kavramsal yaklaşım. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (15), 115-132.
- Doğan, S. ve Kılıç, S. (2014). Üretkenlik karşıtı iş davranışlarının türleri, boyutları ve benzer kavramlarla ilişkilerine yönelik bir yazın incelemesi. *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32 (2), 103-132.

- Doğan, S. ve Kılıç, S. (2015). Algılanan örgütsel etik iklim ve üretkenlik karşıtı iş davranışları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15 (1), 269-292.
- Ertürk, A. ve Cemaloğlu, N. (2014). Causes of mobbing behavior. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116, 3669-3678.
- Fox, S., Spector, P. E. ve Miles, D. (2001). Counterproductive work behavior (cwb) in response to job stressors and organizational justice: Some mediator and moderator tests for autonomy and emotions. *Journal of Vocational Behavior*, 59 (3), 291-309, doi: 10.1006/jvbe.2001.1803.
- Gruys, M. L. (2000). The dimensionality of deviant employee behavior in the workplace. (Doktora Tezi, University of Minnesota, Minnesota, ProQuest Dissertations & Theses, PQDT), https://www.researchgate.net/profile/Melissa-Gruys/publication/235147561_The_Dimensionality_of_Deviant_Employee_Behavior_in_the_Workplace/links/00b4953b9a-3067c1ea000000/The-Dimensionality-of-Deviant-Employee-Behavior-in-the-Workplace.pdf adresinden 17.09.2023 tarihinde alınmıştır.
- Hatem, Ö. (2010). Üretim karşıtı iş davranışları ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13 (26), 18-26.
- Hırlak, B. (2018). Sosyal kaytarma. E. Aydoğan (Ed.), Örgütsel davranış odaklı yönetsel yaklaşımlar (1. Baskı, 565-573) içinde. Gazi Kitabevi.
- Hollinger, R. C. ve Clark, J. P. (1983). Deterrence in the workplace: Perceived certainty, perceived severity, and employee theft. *Social Forces*, 62 (2), 398-418.
- İnce, F. (2018). Üretkenlik dışı davranışlar. E. Aydoğan (Ed.), Örgütsel davranış odaklı yönetsel yaklaşımlar (1. Baskı, 575-587) içinde. Gazi Kitabevi.
- Kanten, P. ve Ülker, F. (2014). Yönetim tarzının üretkenlik karşıtı iş davranışlarına etkisinde işe yabancılaşmanın aracılık rolü. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (32), 16-40.
- Kanten, P., Yeşiltaş, M. ve Arslan, R. (2015). Kişiliğin karanlık yönünün üretkenlik karşıtı iş davranışlarına etkisinde psikolojik sözleşmenin düzenleyeceği rolü. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29 (2), 365-391.
- Kart, M. E. (2015). Örgütsel sinizm. (2. Baskı). Nobel Yayınları.
- Korkmaz, H. T. E., (2014). Çalışanların günlük duygu durumu ve üretim karşıtı davranışları arasındaki ilişki: genel örgütsel adalet algısının düzenleyici rolü. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17 (33), 77-87.

- Leymann, L. (1990). Mobbing and psychological terror at the workplace. *Violence and Victims*, 5 (2), 119-126.
- Marcus, B., Taylor, O. A., Hastings, S. E., Sturm, A. ve Weigelt, O. (2013). The structure of counterproductive work behavior. *Journal of Management*, 42 (1), 203-233. doi:10.1177/0149206313503019
- Martinko, M. J., Gundlach, M. J. ve Douglas, S. C. (2002). Toward an integrative theory of counterproductive workplace behavior: A causal reasoning perspective. *International Journal of Selection and Assessment*, 10 (1/2), 36-50.
- Moretti, D. M. (1986). The prediction of employee counterproductivity through attitude assessment. *Journal of Business and Psychology*, 1 (2), 134-147.
- Mount, M., Ilies, R. ve Johnson, E. (2006). Relationship of personality traits and counterproductive work behaviors: The mediating effects of job satisfaction. *Personnel psychology*, 59 (3), 591-622. doi:10.1111/j.1744-6570.2006.00048.x
- Örücü, E. ve Yıldız, H. (2014). İş yerinde kişisel internet ve teknoloji kullanımı: sanal kaytarma. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 14 (1), 99-114.
- Özdevecioğlu, M. ve Aksoy, M. S. (2005). Organizasyonlarda sabotaj: Türleri, amaçları, hedefleri ve yönetimi. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6 (1), 95-109.
- Özkalp, E., Aydın, U. ve Tekeli, S. (2012). Sapkın örgütsel davranışlar ve çalışma yaşamında yeni bir olgu: Sanal kaytarma (cyberloafing) ve iş ilişkilerine etkileri. Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası, 18-33.
- Polatçı, S., Özçalık, F. ve Cindioğlu, M. (2014). Üretkenlik karşıtı iş davranışı ve örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde kişi-örgüt uyumunun etkileri. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7 (3), 1-12.
- Raman, P., Sambasivan, M. ve Kumar, N. (2016). Counterproductive work behavior among frontline government employees: Role of personality, emotional intelligence, affectivity, emotional labor, and emotional exhaustion. *Journal of Work and Organizational Psychology*, 32, 25-37.
- Robinson, S. L. ve Bennett, R. J. (1995). A typology of deviant workplace behaviors: A multidimensional scaling study. *Academy of Management Journal*, 38 (2), 555-572, doi: 10.2307/256693.
- Robinson, S. L. ve O'Leary-Kelly, A. M. (1998). Monkey see, monkey do: The influence of work groups on the antisocial behavior of employees. *Academy of Management Journal*, 41 (6), 658-672, doi: 10.2307/256963.

- Seçer, Ş. ve Seçer, B. (2007). Örgütlerde üretkenlik karşıtı iş davranışları: Belirleyicileri ve önlenmesi. *TISK Akademi*, 2, 146-175.
- Sezici, E. (2015). Üretkenlik karşıtı iş davranışları üzerinde kişilik özelliklerinin rolü. *International Journal of Economic and Administrative Studies*, 7 (14), 1-22.
- Sloan, L. M., Matyók, T., Schmitz, C. L. ve Lester Short, G. F. (2010). A story to tell: Bullying and mobbing in the workplace. *International Journal of Business and Social Science*, 1 (3), 87-97.
- Spector, P. E ve Fox, S. (2005). The stressor-emotion model of counterproductive work behavior. S. Fox ve P. E. Spector (Ed.) *Counterproductive work behavior: Investigations of actors and targets* (s. 151-174) American Psychological Association. doi:10.1037/10893-007
- Spector, P. E., Fox, S., Penney, L. M., Bruursema, K., Goh, A. ve Kessler, S. (2006). The dimensionality of counterproductivity: Are all counterproductive behaviors created equal? *Journal of Vocational Behavior*, 68 (3), 446-460, doi: 10.1016/j.jvb.2005.10.005.
- Spector, P. E. (2011). The relationship of personality to counterproductive work behavior (CWB): An integration of perspectives. *Human Resource Management Review*, 21 (4), 342-352, doi: 10.1016/j.hrmr.2010.10.002.
- Yen, C.-H. ve Teng, H.-Y. (2013). The effect of centralization on organizational citizenship behavior and deviant workplace behavior in the hospitality industry. *Tourism Management*, 36, 1-10.
- Yıldız, H., Yıldız, B. ve Ateş, H. (2015). Sanal kaytarma davranışlarının sergilenmesinde örgütsel adalet algısının rolü var mıdır? *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 10 (2), 55-66.

PRESENTEEİSM SORUNU

Cahit Çağlın

1. Giriş

Örgütler, çalışanlarının görevlerini gereği gibi yapmaları beklentisi içerisindeyler. Fakat çalışanların bazen sorunları olabilmesi nedeniyle bu beklenti karşılanmayabilmektedir. Örneğin çalışanlar örgütlerinde bulunmalarına rağmen farklı nedenlerle işlerine odaklanamayabildiklerinden performansları düşebilmektedir (Akgündüz, 2020: 295). Ertürk'e (2020: 143) göre, 21. yüzyılda yoğun rekabet ortamında çalışan bireylerin temel sorunlarından birisi presenteeism olmuştur. Diğer taraftan presenteeism (Ülkü, 2019: 64), uluslararası literatürde özellikle 2000'li yıllardan sonra araştırılmaya başlanmış olup Türkiye'de çalışma hayatı açısından oldukça yeni bir kavramdır. Bununla birlikte (Akdoğan, Harmancı ve Bayram, 2018: 199), presenteeism kavramı literatürde üzerinde yeterince durulmayan konular içerisindeydir.

Presenteeism, hastalık nedeniyle devamsızlığı gerektirebilecek sağlık sorunlarına rağmen çalışmayı ifade etmektedir. Verimlilik kaybında on milyonlarca dolara mal olduğu tahmin edilen kavram farklı akademik disiplinlerin, politika yapıcılar ve sorunu hafifletmekle ilgilenen uygulayıcıların dikkatini çekmiştir (Patel vd., 2023: 839). Günümüzde presenteeism, yalnızca sağlık sorunlarından değil örgütsel ve bireysel sorunlardan da kaynaklanan verimlilik azalması olarak kendini göstermektedir (Mumlu Karanfil ve Doğan, 2023: 380). Buradan hareketle presenteeismın fiziksel

iş ve yaşam dengesinin sağlanması, hayır diyebilmek, psikolojik destek gibi yöntemlerle presenteeism azaltılabilmektedir (Kalaycı, 2022: 35; Akgündüz, 2020: 298; Ertürk, 2020: 164; Saygın, 2018: 562; Koçoğlu, 2007).

İnsan kaynakları prosedürlerinin daha dikkatli uygulanması, çalışanların psikolojik durumlarının dikkate alınması ve şirket kültürünün derinlemesine incelenmesiyle sadece presenteeism davranışları açısından değil örgütler için de birçok sorun doğal olarak çözüme kavuşacaktır (Köse, 2019: 49). Presenteeism, farklı sebeplerle örgütlerde yaşanabildiğinden presenteeismi önlemeye yönelik eğitimler verilmeli, çalışanlar ile yöneticilerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bilhassa kronik rahatsızlıklar, presenteeismın önemli sebeplerindendir. Bu konuda yöneticilerin anlayışlı ve çözüm odaklı olması, çalışanlarla iş birliği yaparak çözüm bulmaya çalışmaları örgütün başarısına katkı yapabilmektedir (Kaplan, 2022: 757).

Yapılan ampirik araştırmalarda presenteeismın *iş stresi* (Jia vd., 2022), *tükenmişlik* (Karagöz ve Bektaş, 2020), *iş güvencesizliği algısı* (Mumlu Karanfil Doğan, 2023) kavramlarıyla pozitif ve *iş tatmini* (Côté, Lauzier ve Stinglhamber, 2021), *görev performans* (Jia vd., 2022) ile negatif ilişkili olduğunu belirlemişlerdir. Sonuç olarak presenteeism kavramının son yıllarda çalışmaya başlandığı, hem çalışanlar hem de örgütler için önemli ve olumsuz etkilerinin olduğu, daha iyi anlaşılabilmesi için ampirik çalışmaların yapılmaya ihtiyaç duyulduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Acaray, A. (2019). Öz kendilik değerlendirmesinin presenteeism üzerine etkisinde çalışmaya tutkunluğun aracılık rolü. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11 (2), 890-904.
- Akdoğan, A. A., Harmancı, Y. K. ve Bayram, A. (2018). Algılanan örgütsel adalet ve işte var olamama (presenteeism) ilişkisinde stresin aracı rolü. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (2), 197-211.
- Arata, S., Sugiuchi, M., Ikaga, T., Shiraishi, Y., Hayashi, T., Ando, S. & Kawakubo, S. (2023). Economic benefits of the effects of office environment on perceived work efficiency and presenteeism. *Building and Environment*, 243. <https://doi.org/10.1016/j.buildenv.2023.110712>
- Akgündüz, Y. (2020). Örgütsel davranış. (1. Baskı). Nobel Yayıncılık.

- Aronsson, G., Gustafsson, K. ve Dallner, M. (2000). Sick but yet at work. An empirical study of sickness presenteeism. *Journal of Epidemiology & Community Health*, 54 (7), 502-509.
- Bakan, İ., Şekkeli, Z. H. ve Bakan, M. (2022). Presenteeizm, kişisel başarı güdüsü, para sevgisi, ücretten tatmin ve iş tatmini arasındaki ilişkiye yönelik ampirik bir çalışma. *Kabramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (2), 723-739.
- Balcı, O. (2016). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenler ve yöneticilerin örgütsel sinizm, kendini işe verememe (Presenteeizm) ve sosyal kaytarma arasındaki ilişkinin incelenmesi (Arnavutköy İlçesi örneği). (Doktora Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Benk, O. (2021). Çalışan sesi, karmaşık devamlılık, işveren markası ve farklılık algısı ilişkisi. (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Canbaz, S. (2021). İşletme Çalışanlarının Presenteeism Düzeylerinin Demografik Özellikleri Açısından İncelenmesi. *Sosyal Bilimler Metinleri*, (2), 25-41.
- Cebeci, E. ve Bozkurt, Ö. (2023). Esnek çalışma uygulamaları işte var olamamayı etkiler mi? Kamu çalışanları üzerine bir araştırma. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 24 (2), 107-123. doi: 10.31671/doujournal.1214546
- Côté, K., Lauzier, M. ve Stinglhamber, F. (2021). The relationship between presenteeism and job satisfaction: A mediated moderation model using work engagement and perceived organizational support. *European Management Journal*, 39 (2), 270-278.
- Çiftçi, B. (2010). İşte var ol(ama)ma sorunu ve işletmelerin uygulayabileceği çözümler önerileri. *Çalışma ve Toplum*, 1, 153-173.
- Danışmaz, A. T., Bozkurt, S. ve Bal, Y. (2021). Zorunlu vatandaşlık davranışı ile presenteeism arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of Social Research and Behavioral Sciences*, 7 (13), 484-495.
- Ertürk, E. (2020). Presenteeism (işte var olamama sorunu). Bedük, A. ve Öztürk, M. (Ed.). *Örgütsel davranış*. Gazi Kitabevi.
- Gareyev, A. (2021). An empirical research on the relationship between job satisfaction and presenteeism of employees in Kazakhstan. (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Günbeyi, M. ve Gündoğdu, T. (2010). Polis teşkilatının “işkolik” çalışanları. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 11 (1), 56-63.
- Güneş, S., Bayer, N. ve Bulut, S. (2021). Hemşirelerde presenteeism davranışı: Bir özel hastane örneği. *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4 (3), 199-207.
- Huang, I. C., Du, P. L., Wu, L. F., Achyldurdyeva, J., Wu, L. C. & Lin, C. S. (2021). Leader–member exchange, employee turnover intention and presenteeism: the mediating role of perceived organizational support. *Leadership & Organization Development Journal*, 42 (2), 249-264.
- Jia, H., Shang, P., Gao, S., Cao, P., Yu, J. ve Yu, X. (2022). Work Stress, Health Status and Presenteeism in Relation to Task Performance Among Chinese Medical Staff During COVID-19 Pandemic. *Frontiers in Public Health*. doi: 10.3389/fpubh.2022.836113
- Johns, G. (2010). Presenteeism in the workplace: A review and research agenda. *Journal Of Organizational Behaviour*, 31, 519-542.
- Kalaycı, N. (2022). Yönetim tarzı ve örgütsel bağlılığın presenteeizme etkisi. (Doktora Tezi, Karabük Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Kandemir, A. (2014). Hastane çalışanları arasında sağlık sorunları nedeniyle yaşanan işte var olamama ve işe devamsızlık davranışı ile maliyetini etkileyen faktörlerin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Kaplan, Ç. (2022). Kamu ve özel sektörde presenteeism ve örgütsel bağlılık karşılaştırılması: Tokat ili örneğinde ampirik bir çalışma. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 4 (9), 730-762.
- Karagöz, Ş. ve Bektaş, M. (2020). Presenteeism’in tükenmişliğe etkisi: Bir alan araştırması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25 (4), 385-401.
- Kasap, M. (2020). Örgütsel desteğin işte var olamama (presenteeism) üzerindeki etkileri: Bursa örneğinde bir araştırma. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (4), 223-232.
- Kawo, J. W. (2023). The relationship among nepotism, disengagement, and presenteeism: The moderating role of paternalistic leadership in Ethiopian public and private organizations. (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Koçoğlu, M. (2007). İşletmelerde presenteeism sorunu ve insan kaynakları yönetimi çerçevesinde mücadele yöntemleri. (Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Köse, Ö. (2019). Presenteeism (işte var olamama) ile örgütsel özdeşleşme ve tükenmişlik arasındaki ilişkinin analizi. (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Kütük, H. ve Şirin, T. (2022). Üniversite öğrencilerinde kişilik özellikleri ile presenteeism davranışları arasındaki ilişkisinin incelenmesi. *Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi*, 5 (1), 50-68.
- Meerding, W. J., Ijzelenberg, W., Koopmanschap, M. A., Severens, J. L. & Burdorf, A. (2005). Health problems lead to considerable productivity loss at work among workers with high physical load jobs. *Journal of clinical epidemiology*, 58 (5), 517-523.
- Min, A. & Hong, H. C. (2023). The effects of job demand-control-support profiles on presenteeism: Evidence from the Sixth Korean working condition survey. *Safety and Health at Work*, 14 (1), 85-92.
- Mumlu Karanfil, S. (2021). İş güvencesizliği, iş yerinde görünürde var olma (presenteeism) ve iş yaşam dengesinin etkileşimi: İş yerinde görünürde var olmayla ilgili bir ölçek geliştirme çalışması ve konuya ilişkin bir araştırma. (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Mumlu Karanfil, S. ve Doğan, A. (2023). İş Güvencesizliğinin presenteeism (iş yerinde görünürde var olma) davranışına etkisinde iş yaşam dengesinin aracı rolü. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 58, 379-401.
- Mürtezoğlu, S. (2021). Öğretmenlerin örgütsel bağlılık düzeylerinin işte istemeden var olmalarına (presenteeism) etkisi. (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Özel, E. T. ve Erbaşı, A. (2023). Psikolojik sağlamlığın presenteeism (işte var ol(a)mama) davranışı üzerindeki etkisi: İlkokul öğretmenleri üzerine bir araştırma. *International Journal of Entrepreneurship and Management Inquiries*, 07 (12), 118-130.
- Özer, S. ve Atay, V. (2021). Presenteeizm ile örgütsel yabancılaşma ilişkisi: Van ili otel işletmeleri örneği. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 51, 307-324.

- Özkaya, E. (2022). Örgütsel özdeşleşme ve yaşam tatmininin presenteeism (İşte var olamama) üzerine etkisi: Kayseri Organize Sanayi Bölgesinde bir araştırma. (Yüksel Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Özşahin, N. (2022). Çalışanların maruz kaldıkları mobbing davranışlarının presenteeizme (presenteeism) etkisi: Karaman bankacılık sektörü üzerine bir araştırma. (Yüksel Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Öztürk Çiftçi, D., Meriç, E. ve Meriç, A. (2018). Presenteeism (işte var olamama) ve örgütsel özdeşleşme arasındaki ilişkinin incelenmesi. *The Journal of Social Sciences*, 24 (24), 303-320.
- Patel, C., Biron, M., Cooper, S. C. ve Budhwar, P. S. (2023). Sick and working: Current challenges and emerging directions for future presenteeism research. *Journal of Organizational Behavior*. *Journal of Organizational of Behavior*, 44, 839-852.
- Saygın, M. (2018). Presenteeism işte var olama(ma). Aydoğan, E. (Ed.). Örgütsel davranış Odaklı Yönetel Yaklaşımlar. Gazi Kitabevi.
- Shafer, L., Ahmed, F., Kim, S., Wernli, K. J., Jackson, M. L., Nowalk, M. P., Bear, T., Zimmerman, R. K., Martin, E. T., Monto, A. S., Gaglani, M., Reis, M., Chung, J. R., Flannery, B. ve Uzicanin, A. (2023). Relationship between telework experience and presenteeism during COVID-19 Pandemic, United States, March-November 2020. *Emerging infectious diseases*, 29 (2), 278-285. <https://doi.org/10.3201/eid2902.221014>
- Soyalın, M. ve Kerse, G. (2020). Örgütsel adaletin hastayken işe gelme (presenteeism) davranışına etkisi: “Hangi adalet türü presenteeizmin belirleyicisidir?”. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (1), 190-198.
- Şanlımeşhur, Ö. (2018). Presenteeism (İşte istemeyerek var olma) kavramını etkileyen ve bu kavramdan etkilenen faktörler: Alışveriş merkezlerinde bir araştırma. (Doktora Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Şeremet, G. G., Öztürk, Z. ve Yılık, P. (2023). Sağlık çalışanlarının presenteeizm (işte var olmama) algıları ile motivasyonları arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 58 (2), 1342-1358.

- Telli Danışmaz, A. (2019). Sosyal bilimlerde presenteeism'i inceleyen araştırmaların betimsel içerik analizi. *Journal Of International Social Research*, 12 (65), 1277-1283.
- Uslukaya, A. (2023). Öğretmen presenteeizminin iş talepleri kaynakları teorisi perspektifinden bir analizi. (Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Ülkü, G. (2019). Demografik ve çalışma hayatı ile ilgili özelliklerin presenteeism ve örgütsel bağlılık davranışı ile ilişkisi: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi idari personel uygulaması. (Yüksel Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Wang, M., Lu, C. & Lu, L. (2023). The positive potential of presenteeism: An exploration of how presenteeism leads to good performance evaluation. *Journal of Organizational Behavior*. 44 (6), 920-935. <https://doi.org/10.1002/job.2604>
- Web of Science, <https://www.webofscience.com/wos/woscc/summary/7b4e216f-8611-41f9-9746-3ccdd6f2765f-a4df1944/relevance/1>, adresinden 19.09.2023 tarihinde alınmıştır.
- Yalçın, B. (2019). İş yaşamında var olmama durumu ve iş-yaşam dengesi arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. (Yüksel Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yalçın, B. ve Sürgevil Dalkılıç, O. (2020). İş yerinde var ol(ma)ma (presenteeism) durumuna ilişkin kavramsal bir inceleme. *Yönetim ve Organizasyon Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 31-56.

ÖRGÜTSEL YABANCILAŞMA

Hüseyin Özüpekce

1. Giriş

Günümüzde değişen birçok olay veya olaylar yabancılaşma kavramına olan ilgiyi her geçen gün artırmaktadır. Yabancılaşma kavramı felsefi anlamda ilk kez Hegel tarafından kullanılmıştır. Hegel, bu terime Rousseau'dan kaynaklanarak yer vermiştir (Bozkır, A. ve Sandıkçı, 2022: 191). Yabancılaşma kavramı genel olarak asıl anlamıyla bir şeyi veya bir kimseyi başka bir şeyden veya birinden uzaklaştıran, onu başka bir şeye veya birine yabancı hâle getiren eylem veya gelişmedir (Aydoğan, 2015: 273). Yabancılaşma sanayi toplumlarının ortaya çıkmasıyla birlikte örgütsel anlamda da ortaya çıkan ve birçok araştırmacı tarafından çalışılmış bir konudur.

Örgütsel yabancılaşmanın bireyselliğin kaybı anlamına geldiği ve böyle bir kaybın birey ve genel olarak toplum için arzu edilmeyen bir durum olduğunu ilk kez Karl Marx ileri sürmüştür (1932). Bireyselliğin kaybına yol açan örgütsel koşullar, çalışanları kendilerini gerçekleştirmekten ya da kim olduklarının ya da özlerinin ne olduğunun farkına varmadan mahrum bırakmaktadır. Yönetim uygulamasının neden olduğu yabancılaştırıcı durumu altında bu tür bir kendini gerçekleştirmenin inkâr edilmesi ahlaki açıdan da savunulamamaktadır (Kanungo, 1992: 414).

Yabancılaşma kavramı Marx'a göre, "bireyin iş yerinde kendini ifade etme ve kendi kaderini kontrol etme arzusunun vazgeçmesi, yaptığı işin ürününden soyutlanması ve kopması" durumudur. Birey, kendisinin muktedir

KAYNAKÇA

- Akman, Ş. T. (2012). Yabancılaşma ve hukuk. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2 (2), 108-115.
- Allen, B. H. ve LaFollette, W. R. (1977). *Perceived organizational structure and alienation among management trainees. Academy of Management Journal*, 20 (2), 334-341. doi: 10.2307/255407
- Aydoğan, E. (2015). Marx ve öncüllerinde yabancılaşma kavramı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (54), 273-281.
- Bostan, M. ve Coşkun, İ. (2012). C. Wright Mills' in Sosyoloji Anlayışı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Bozkır, A. ve Sandıkçı, M. B. (2022). Örgütsel yabancılaşma ile örgütsel sessizlik arasındaki ilişki: Gençlik hizmetleri ve spor il müdürlüğü üzerinde bir araştırma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (56), 190-205. <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.57334>
- Bozkuş, K. (2016). Örgüt yapısı ve okullar. *Kesit akademi dergisi*, (4), 236-260.
- Can, N. (2002). Örgütlenme gereksinimi ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 27 (125).
- Çelik, A. (2019). Örgütsel Yabancılaşmanın Yordayıcısı Olarak Farklılıkların Yönetimi (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Çubukcu, M. (2018). Organizasyon yapısını belirleyen faktörler ve yapının önemi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (2), 175-190.
- Demirdağ, S. ve Taşkın, Ş. (2023). Pandemi sürecinde okul yöneticilerinin liderlik davranışları ile öğretmenlerin örgütsel yabancılaşma düzeylerinin incelenmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23 (2), 1545-1564. doi.org/ 10.17240/aibuefd.2023.-1231660
- Eroğlu, Feyzullah (2020). Çalışanların Örgütsel Adalet Algısının Örgütsel Yabancılaşma Davranışı Üzerine Etkisi: Bir Araştırma. (Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Ertaylan, A. (2018). Fromm'un yabancılaşma kuramı perspektifinden Haneke sinemasındaki yabancılaşmış karakterlerin analizi: '7. Kıta'. *ASOS JOURNAL*, (77).

- Eryılmaz, A. ve Burgaz, B. (2011). Özel ve resmî lise öğretmenlerinin örgütsel yabancılaşma düzeyleri. *Eğitim ve Bilim*, 36 (161).
- Gülsever, Abdullah (2018, 13 Temmuz). *Düşünbil*. <https://dusunbil.com/g-w-friedrich-hegelde-yabancilasma/> adresinden 15.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Gürer, A. (2018). Örgütsel yabancılaşma. E. Aydoğan (Ed.), Örgütsel davranış odaklı yönetmel yaklaşımlar (1. Baskı, 345-356) içinde. Gazi Kitabevi.
- Haber Türk (12 Eylül, 2023). <https://www.haberturk.com/tubitak-ansiklopedi/yabancilasma-nedir#:~:text=%C4%B0nsan%C4%B1n%20do%C4%9Fa%20ve%20topluma%20duydu%C4%9Fu%20aidiyet%20duygusunun%20kaybolmas%C4%B1n%C4%B1%20ifade%20eder.> adresinden 30.09.2023 tarihinde alınmıştır.
- IENSTITU. (9 Haziran, 2021). *Organizasyon şeması nedir?* <https://www.ienstitu.com/blog/organizasyon-semasi-nedir> adresinden 18.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Kalaman, S. ve Mikail, B. A. T. (2014). Toplumsal cinsiyet açısından axe basın ilanlarının göstergebilimsel analizi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (3), 128-136.
- Karaçor, S. ve Şahin, A. (2004). Örgütsel iletişim kurma yöntemleri ve karşılaşılan iletişim engellerine yönelik bir araştırma. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 4 (8), 96-117.
- Keçeli, S. (2023) Tükenmişlik. Dr. B. Özgüleş (Ed.) *Sağlık Çalışanlarında Mut-suzluk Negatif Örgütsel Davranışlar*. İksad Yayınevi.
- Kırman, T. ve Atak, H. (2020). Yabancılaşma: Kavramsal ve kuramsal bir değerlendirme. *Kırkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2), 279-295.
- Küçüközkan, Y. (2015). Örgütsel bağlılık ile cinsiyet arasındaki ilişki: Hastanelerde çalışan sağlık personeli üzerinde bir araştırma. *Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 14-37.
- Mercan, M. (2006). *Öğretmenlerde Örgütsel Bağlılık Örgütsel Yabancılaşma ve Örgütsel Vatandaşlık*. (Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Milliyet. (1 Ocak, 2022). Örgütlenme nedir, neden önemlidir? Örgütlenme türleri nelerdir? <https://www.milliyet.com.tr/egitim/orgutlenme-nedir-neden-onemlidir-orgutlenme-turleri-nelerdir-6680474> adresinden 18.10.2023 tarihinde alınmıştır.

- Minaslı, A. V. (2012). *Örgüt Kültürü Ve Örgütsel Yabancılaşma Arasındaki İlişki: Konuyla İlgili Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Nalbur, R. (2019). *Örgütsel İletişimin, Örgütsel Sinizm Ve Yabancılaşma Üzerindeki Etkisi: Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- O'Donohue, W. ve Nelson, L. (2014). Alienation: An old concept with contemporary relevance for human resource management. *International Journal of Organisational Analysis*, 22 (3), 301-316.
- Ofluoğlu, G. ve Büyükyılmaz, O. (2008). Yabancılaşmanın teorik gelişimi ve tarihsel süreç içinde farklı alanlarda görünüşleri. *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 10 (1), 113-144.
- Osmanoğlu, Ö. (2016). Hegel'den Marcuse'ye yabancılaşma olgusu. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (3), 65-92.
- Özdemir, S. ve Cemaloğlu, N. (2022). Örgütsel davranış ve yönetimi. (4. Baskı), Pegem.
- Sadiç, M. (13 Mayıs, 2023). Örgütsel yabancılaşma. LinkedIn <https://tr.linkedin.com/pulse/%C3%B6rg%C3%BCtsel-yabanc%C4%B1la%C5%9Fma-murat-sadi%C3%A7> adresinden 18.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Sanal, M. ve Zare, L. (2017). Organizational alienation. *International Journal of Business and Management Invention*, 6 (4), 105-112.
- Seeman, M. (1991). Alienation and anomie. In J. P. Robinson, P. R. Shaver & L. S. Wrightsman (Eds.), *Measures of personality and social psychological attitudes* (pp. 291-371). San Diego: Academic Press.
- Semiz, E. (2019). İşe Yabancılaşma ile Sanal Kaytarma Arasındaki İlişki: Sağlık Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Şeker, O. (2021). Marx'ın erken dönem eserlerinde yabancılaşma kavramı: Tarihsel bir yaklaşım. *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (2), 125-131.
- Şimşek, M. Ş., Çelik, A., Akgemci, T. ve Fettahlıoğlu, T. (2006). Örgütlerde yabancılaşmanın yönetimi araştırması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 569-587. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbed/issue/61781/923680>

- Turgut, T. (2011). Çalışmaya tutkunluk: İş yükü, esnek çalışma saatleri, yönetici desteği ve iş-aile çatışması ile ilişkileri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25 (3-4), 155-179.
- Tutar, H. (2010). İşgören yabancılaşması ve örgütsel sağlık ilişkisi: Bankacılık sektöründe bir uygulama. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65 (01), 175-204. doi: 10.1501/SBFder_0000002149
- Vikipedi. (11 Haziran 2022). *Marx'ın yabancılaşma teorisi* https://tr.wikipedia.org/wiki/Marx%27%C4%B1n_yabanc%C4%B1la%C5%9Fma_teorisi adresinden 16.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Vikipedi. (20 Eylül, 2023). *Bürokrasi*. <https://tr.wikipedia.org/wiki/B%C3%BCrokrasi> adresinden 18.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Yeke, S. (2020). *İşe Yabancılaşmada Algılanan Sosyal Destek ve Duygusal Zekâ: Duygusal Emek Kuramı Boyutlarının Aracılık Rolü Üzerine Bir Araştırma*. (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yılmaz, S. ve Sarpkaya, P. (2009). Eğitim örgütlerinde yabancılaşma ve yönetimi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. <http://www.insanbilimleri.com>

ÖRGÜTSEL SİNİZM

Murat Durgun

1. Giriş

Ulusal ve uluslararası pazarlarda rekabetin hızla arttığı günümüzde işletmeler faaliyetlerini devam ettirebilmek için maddi ve beşerî anlamda güçlü olmak zorundadırlar. Maddi anlamda güç sahip olunan sermaye, elde edilen gelirler ya da kârlar ile ilgili bir güç olup elbette ki tüm işletmeler için çok önemlidir. Beşerî güç ise insan faktörü ile ilgilidir.

Maddi gücün rasyonel ve verimli bir şekilde kullanılabilmesi için beşerî güç, yani bir işletmenin sahip olduğu insan kaynağı çok önemlidir. Bu anlamda bir işletme için sahip olunan iş gücünün yeterli bilgi, deneyim ve kabiliyete sahip olması hem kendi faaliyetlerinin kalitesi hem de rakipleriyle olan mücadelesi açısından son derecede önemli bir konudur.

Çalışanların işletmeyle olan uyumu, yöneticileri ve çalışma arkadaşlarıyla olan ilişkileri hakeza yöneticilerin çalışanlara gösterdikleri tavır ve davranışlar çalışma hayatında üzerinde hassasiyetle durulması gereken konuların başında gelir. Kurumlarına karşı belli bir aidiyet duygusu besleyemeyen, yöneticilerinin tutum ve davranışlarının adil olduğuna inandırmayan ve iş arkadaşlarına karşı da şüphe ve güvensizlik duygusu besleyen çalışanlar ne kadar yetenekli ve tecrübeli de olsalar başarılı olamazlar. İşte iş hayatında bu ve buna benzer davranışlar sinizm olarak adlandırılır.

Genel manasıyla iş hayatında yöneticilere ve diğer çalışanlara karşı duyulan güvensizlik, şüphencilik, ilgisizlik ve değişimlere karşı direnç gös-

Netice itibarıyla sinizm bir kurumda yöneticilerin çalışanlarına gösterecekleri olumsuz davranışlar sonucunda ortaya çıkabilecek bir durumdur. Sinizm davranışı gösteren kişilere sinik kişiler denilmektedir. Sinik kişiler karşısındaki insanların davranışlarını daima yapmacık bulurlar ve yalancılıkla riyakârlığın insanın yaradılışından ileri gelen bir davranış olduğuna inanırlar. Şüphencilik, karamsarlık, güvensizlik ve alaycılık sinik kişilerin en belirgin özellikleridir.

KAYNAKÇA

- Abraham, R. (2000). Organizational cynicism: bases and consequences. *Generic, Social and General Psychology Monographs*, 126 (3), 269-292.
- Alhas, F. (2022). İş yeri Nezaketsizliği ve Sanal Kaytarma Arasındaki İlişkide Örgütsel Sinizmin Aracılık Rolü. (Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Andersson, L. M. (1996). Employee cynicism: An examination using a contract violation framework. *Human relations*, 49 (11), 1395-1418.
- Balay, R., Kaya, A. ve Cülha, A. (2013). Örgüt kültürü ve örgütsel sinizm ilişkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14 (2) , 123-144.
- Bateman, T. S., Sakano, T. ve Fujita M. (1992). Roger, me and my attitude: Film propaganda and cynicism toward corporate leadership. *Journal of Applied Psychology*, 77 (5), 768-771.
- Brandes, P. M. (1997). *Organizational cynicism: Its nature, antecedents, and consequences*. Doctoral Dissertation, The University of Cincinnati.
- Cartwright, S. ve Holmes, N. (2006). The meaning of work: The challenge of regaining employee engagement and reducing cynicism. *Human Resource Management Review*, 16 (2), 199-208.
- Dean Jr., J. W., Brandes, P. ve Dharwadkar, R. (1998). *Organizational cynicism*. *Academy of Management Reviews*, 23 (2), 341-352.
- Delken, M. (2004), *Organizational cynicism: A study among call centres*. University of Maastricht.
- Demir, H. (2019). Örgütsel Adalet Algısı Ve Tükenmişlik Arasındaki İlişkide Örgütsel Sinizmin Aracı Rolü. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Doğan, S. ve Uğurlu, C. T. (2014). Okul yöneticilerinin etik davranışları ile öğretmenlerin örgütsel sinizm algıları arasındaki ilişki. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34 (3), 489-516.
- Efiliti, S., Gönen, Y. ve Öztürk, F. (2008). Örgütsel sinizm: Akdeniz Üniversitesi'nde görev yapan yönetici sekreterler üzerinde bir alan araştırması. 7. *Ulusal Büro Yönetimi ve Sekreterlik Kongresi*, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, 1-14.
- Helvacı, M. A. ve Çetin, A. (2012). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin örgütsel sinizm düzeylerinin belirlenmesi (Uşak ili örneği). *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7 (3), 1475-1497.
- İnce, F. (2018). The Effect of democratic leadership on organizational cynicism: A study on public employees. *Journal of Business Research-Türk*, 10 (2), 245-253.
- Kalağan, G. (2009). Araştırma Görevlilerinin Örgütsel Destek Algıları ile Örgütsel Sinizm Tutumları Arasındaki İlişki. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Karacaoglu, K. ve İnce, F. (2012). Brandes, Dharwadkar ve Dean'in (1999) örgütsel sinizm ölçeği Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması: Kayseri Organize Sanayi Bölgesi örneği. *Business & Economics Research Journal*, 3 (3), 77-92.
- Karcioğlu, M. S., ve Naktiyok, A. (2015). Örgütsel ortamda algılanan güven düzeyinin sinizm üzerindeki rolü: Atatürk Üniversitesi idari personeli üzerinde bir araştırma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17 (1), 19-34.
- Kartal, Y. (2018). Örgütsel Sosyalleşme İle Örgütsel Sinizm Arasındaki İlişkiyi İncelemeye Yönelik Bir Araştırma. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Kim, T. Y., Bateman, T., Gilbreath, B., vd..., (2009). Top management credibility and employee cynicism: A comprehensive model. *Human Relations*, 62 (10), 1435-1458.
- Korkmaz, C. İ. (2011). Kişilik Sinizmi ve Algılanan Üst Yönetim Desteğinin Örgütsel Sinizm Üzerindeki Etkisini İncelemeye Yönelik Bir Araştırma. (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Korkut, A. ve Aslan M. (2016). Türkiye'deki ortaokullarda görev yapmakta olan öğretmenlerin örgütsel sinizm düzeyleri. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7 (2), 91-112.
- Mishra, A. K. ve Spreitzer, G. M. (1998). Explaining how survivors respond to downsizing: The roles of trust, empowerment, justice, and work redesign. *The Academy of Management Review*, 23 (3), 567-588.
- Naus, F., Van Iterson, A. ve Roe, R. (2007). Organizational cynicism: Extending the exit, voice, loyalty and neglect model of employees' response to adverse conditions in the workplace. *Human Relations*, 60, 683-718.
- Oruç, S. (2019). Örgütsel Sinizm ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişki: İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde Bir Araştırma. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Öndeş, E. ve İrmış, A. (2018). Genel sinizm ve örgütsel sinizm ilişkisi üzerine bir araştırma. *Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies*, 5 (2), 1-12.
- Özgener, Ş., Öğüt, A. ve Kaplan, M. (2008). İşgören-işveren ilişkilerinde yeni bir paradigma: örgütsel sinizm: M. Özdevecioğlu, H. Karadal (ed.), Örgütsel Davranışta Seçme Konular Organizasyonların Karanlık Yönleri ve Verimlilik Azaltıcı Davranışlar, (ss. 53-72) içinde. İlke Yayınevi.
- Özler D. E., Atalay C. G. ve Şahin M. D. (2010). Örgütlerde sinizm güvensizlikle mi bulaşır? *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2 (2), 47-57.
- Pelit, E., N., Ayduğan, (2011) Otel İşletmeleri İşgörenlerinin Örgütsel Sinizm Tutumları Üzerine Bir Araştırma. *12. Ulusal Turizm Kongresi Bildiri Kitabı*, Düzce, ss. 286-302.
- Pitre, L. J. (2004), Organizational Cynicism at The United States Naval Academy: An Exploratory Study. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Naval Postgraduate School). Monterey, California (ABD).
- Polat, M., Meydan, C. H. ve Tokmak, İ. (2010). Personel güçlendirme, örgütsel özdeşleşme ve örgütsel sinizm ilişkisi üzerine bir araştırma. *Kho Bilim Dergisi*, 20 (2), 1- 22.
- Reichers, A. E., Wanous, J. P. ve Austin, J. T. (1997). Understanding and managing cynicism about organizational change. *Academy of Management Executive*, 11 (1), 48-59.
- Rehan, M., Iqbal, M., Fatima, A., vd..., (2017). Organizational cynicism and its relationship with employee's performance in teaching hospitals of Pakistan. *Int. J. Econ. Manag. Sci.*, 6 (3), 1-6.

- Sinizm Nedir? Sinik Bireyler ve Örgütsel Sinizm. (2020, 22 Temmuz). <https://soyleki.com/sinizm-nedir-sinik-bireyler-ve-orgutsel-sinizm>. adresinden 24.05.2023 tarihinde alınmıştır.
- Stavrova, O. ve Ehlebracht, D. (2018). Education as an antidote to cynicism: A longitudinal investigation. *Social Psychological and Personality Science*, 9(1), 59-69.
- Türk Dil Kurumu. (2023). “Sinizm”. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 01.09.2023 tarihinde alınmıştır.
- Tokgöz, N. ve Yılmaz, H. (2008) Örgütsel sinizm: Eskişehir ve Alanya'daki otel işletmelerinde bir uygulama. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2), 283-305.
- Tokmak, M. (2019). Örgütsel sinizm ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişkiye yönelik bir araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (53) , 183-202.
- Turan, Ş. (2011). Küreselleşme Sürecinde Örgütsel Değişimi Etkileyen Bir Unsur Olarak Örgütsel Sinizm ve Karaman İli Kamu Kurumlarında Bir Çalışma. (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Turner, J. H. ve Valentine, S. R. (2001). Cynicism as A fundamental dimension of moral decision- making: A scale development. *Journal Of Business Ethics*, (34), 123-136.
- Türe, E. (2019). Örgütsel Sinizm Düzeylerinin İş Tatminine Olan Etkisi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yapıcı, İ. (2021). Psikolojik Sermayenin Örgütsel Sinizm ve Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkisine Yönelik Türkiye’de Yapılan Çalışmalar Üzerine Bir Meta Analizi. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Toros Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yıldız, K. (2013). Örgütsel bağlılık ile örgütsel sinizm ve örgütsel muhalefet arasındaki ilişki. *Turkish Studies, International Periodical Forthe Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8 (6), 853-879.

VUCA DÜNYASINDA BİR ZORUNLULUK: ÇEVİK LİDERLİK

Güngör Karaca

*Türbülans zamanlarında en büyük tehlike türbülansın kendisi değildir.
En büyük tehlike dünün mantığıyla hareket etmektir.*

Peter Drucker

1. Giriş

Dünya var olduğundan beri gelişme göstermektedir. Bu gelişmelerin hepsinde de büyük kırılmaların meydana geldiğini rahatlıkla ifade edebiliriz. Bu gelişmelerin insan eliyle olması gerçeğinden hareketle en öznel varlık olarak insan, bu gelişmelerin temel dinamiğini oluşturmaktadır. Dijitalleşmenin hızlandığı Küreselleşme ve Endüstri 4.0 insan ve toplumların değişmesine neden olan temel unsur hâline gelmiştir. Daha karmaşık bir yapıya sahip olan yeni Sanayi Devrimi bütün disiplinleri, ekonomileri, endüstrileri, toplum ve devletleri derinden etkilemiştir (Prasongko ve Adianto, 2019). Böylece küreselleşme, ekonomik daralmalar, pandemi, nüfus çoğalması, çok boyutlu devletlerarası ilişkiler vb. konu, kavram ve olgular küresel düzeyde ele alınmakta ve beraberinde oluşturdukları bu belirsizlikler giderek artmaktadır (Karaca ve Boztoprak, 2021). Küreselleşme ve genel anlamda öngörülemez belirsizlik, iş çevresinin daha dinamik bir yapı kazanmasına ve aynı zamanda da

luşlar ile güvenlik kurumlarında etkilerinin araştırılmasına ihtiyaç vardır. Bu sayede çevik liderliğin uygulama sahasında etkinlik ve verimliliğine dair ölçütler ortaya konulabilecektir.

KAYNAKÇA

- Abidi, S. ve Joshi, M. (2018). *The VUCA learner*. Sage Publications.
- Akkaya, B. (2020). Review of leadership styles in perspective of dynamic capabilities: An empirical research on managers in manufacturing firms. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 18 (36), 389-407.
- Akkaya, B. (Ed.) (2020). *Agile Business Leadership Methods for Industry 4.0*. Emerald Publishing Limited.
- Akkaya, B. ve Yazıcı, A., M. (2020). Comparing agile leadership with biomimicry-based gray wolf: proposing a new model. *Business & Management Studies: An International Journal*, 8 (2), 1455-1478.
- Akkaya, B., Kayalidere, U. A. K., Aktaş, R. ve Karğın, S. (2020). Çevik liderlik yaklaşımı ve çevik lider davranışlarını ölçmeye yönelik bir ölçek geliştirme çalışması. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12 (2), 1605-1621.
- Akkaya, B., Panait, M., Apostu, S. A. ve Kaya, Y. (2022). Agile leadership and perceived career success: The mediating role of job embeddedness. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19 (8), 4834.
- Benmira, S. ve Agboola, M. (2021). Evolution of leadership theory. *BMJ Leader*, 5, 3-5.
- Bennett, N. ve Lemoine G. J. (2014). What VUCA really means for you? *Harvard Business Review*, 92 (1/2), 59-77.
- Bennis, W. ve Nanus, B. (2003). *Leaders: strategies for taking charge*. New York: Harper Business Essentials.
- Beytekin, O. F. ve Özkanlı, A. (2020). Halk eğitimi merkezi öğretmenlerinin VUCA koşullarında yeni liderlik becerilerinin incelenmesi. *Journal of Social Research & Behavioral Sciences*, 6 (12), 96-112.
- Bir, Ö. G. Y. ve Koç, M. (2022). VUCA ortamında çalışanların çevik liderlik becerisi algısı: bir ölçek geliştirme çalışması ve saha araştırması. *International Journal of Management Economics & Business*, 18 (4), 1270-1307.
- Burns, J. M. (2004). *Transforming leadership: A new pursuit of happiness*. Grove Press.

- Burns, J. M. (1978). *Leadership*. Harper and Row.
- Bushuyev, S. D., Bushuiev, D. A. Bushuieva, V. B. ve Bojko, O. O. (2020). Agile transformation by organisational development projects. *Bulletin of the National Technical University, KhPI. Series: Strategic Management, Portfolio, Program and Project Management*, (1), 3-10.
- Cabrera, L. ve Cabrera, D. (2021) Adaptive leadership for agile organizations. Cabrera, D., Cabrera, L. ve Midgley, G. (Ed), *Handbook of systems thinking*, (1-24) içinde. Routledge.
- Chen, X., Chang, V., Baudier, P., ve Tee, K. (2022). The impacts of the CEO's network effect on digitalization and agile leadership in China. Arami, M., Baudier, P. & Chang, V. (Ed.), *Proceedings of the 4th International Conference on Finance, Economics, Management and IT Business FEMIB*, (Vol. 1, s. 43-54) içinde. SCITEPRESS - Science and Technology Publications.
- Cinnioğlu, H. (2020). A review of modern leadership styles in perspective of industry 4.0. Akkaya, B. (Ed.), *Agile business leadership methods for industry 4.0*, (s. 34-67) içinde. Emerald Publishing Limited.
- Cleveland, J. N. ve Fleishmen, E. A. (2003). Series foreword. Murphy, S. E. & Riggio, R. E. (Ed.) *The future of leadership development*, (s. XXI) içinde. Psychology Press.
- Codreanu, A. (2016). A VUCA action framework for a VUCA environment. Leadership challenges and solutions. *Journal of Defense Resources Management (JoDRM)*, 7 (2), 31-38.
- Curley, S. P., Yates, J. F. ve Abrams, R. A. (1986). Psychological sources of ambiguity avoidance. *Organizational behavior and human decision processes*, 38 (2), 230-256.
- Demir, C., Yılmaz, M. K. ve Çevirgen, A. (2010). Liderlik yaklaşımları ve liderlik tarzlarına ilişkin bir araştırma. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 129-152.
- Dequech, D. (2000). Fundamental uncertainty and ambiguity. *Eastern Economic Journal*, 26 (1), 41-60.
- Dugan, J. P. (2017). *Leadership theory: Cultivating critical perspectives*. John Wiley & Sons.
- Fachrunnisa, O., Adhiatma, A., Lukman, N. ve Ab Majid, M. N. (2020). Towards SMEs' digital transformation: The role of agile leadership and strategic flexibility. *Journal of Small Business Strategy*, 30 (3), 65-85.

- Fitaloka, R., Sugarai, B., Perkasa, A. R. A. ve Saputra, N. (2020). Leadership agility and digital quotient influence on employee engagement: A case of PT X and Pinrumah.com. *The Winners*, 21 (2), 113-117.
- Greenwood, R. G. (1996). Leadership theory: A historical look at its evolution. *Journal of leadership studies*, 3 (1), 3-16.
- Hayward, S. (2018). *The agile leader: How to create an agile business in the digital age*. Kogan Page Publishers.
- Horner, M. (1997). Leadership theory: past, present and future. *Team Performance Management: An International Journal*, 3 (4), 270-287.
- Horney, N., Pasmore, B. ve O'Shea, T. (2010). Leadership agility: A business imperative for a VUCA world. *People & Strategy*, 33 (4), 32-38.
- Jain, D. (2015). Leadership in the VUCA world—A glimpse into a few learnings. Growth. *Journal of the Management Training Institute-SAIL*, 43 (2), 27-31.
- Jassmy, B. A. K. ve Katea, E. A. H. (2022). Agile leadership and its impact on organizational innovation by mediating high involvement. *Baltic Journal of Law & Politics*, 15 (1), 1208-1235.
- Johansen, B. (2009). *Leaders make the future*. Berrett-Koehler Publishers.
- Johansen, B. ve Euchner, J. (2013). Navigating the VUCA world. *Research-Technology Management*, 56 (1), 10-15.
- Joiner, B. ve Josephs, S. (2007). Developing agile leaders. *Industrial and Commercial Training*, 39 (1), 35-42.
- Karaca, G. ve Boztoprak, H., (2021). Savunma lojistiği 4.0. Polat, M. & Yurtaş, A. (Ed.), *Lojistik gelecek* (s. 247-290) içinde. Nobel Yayınevi.
- Khan, Z. A., Bhat, S. J. ve Hussanie, I. (2017). Understanding leadership theories-A review for researchers. *Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities*, 7 (5), 249-264.
- Klingborg, D. J., Moore, D. A. ve Varea-Hammond, S. (2006). What is leadership?. *Journal of Veterinary Medical Education*, 33 (2), 280-283.
- Koçer, M. (2022). Perception of agile leadership in the vuca environment: The case of Erciyes University. *Erciyes İletişim Dergisi*, (3), 1-21.
- Kornelsen, J. (2019). The quest to lead (with) millennials in a VUCA-World: Bridging the gap between generations. Kok, J., & Van Den Heuvel, S. C. (Ed.), *Leading in a VUCA world: Integrating leadership, discernment and spirituality* (s. 27-43) içinde Springer Nature.

- Krawczyńska-Zauchka, T. (2019). A new paradigm of management and leadership in the VUCA world. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie/Politechnika Śląska*, (141), 221-230.
- Krieg, A., Penner, N., Theobald, S., Guckenbiehl, P. ve Schneider, K. (2022). A scientific baseline for agile leadership - a workshop study. Fazal-Baqaie, M., Linssen, O., Volland, A., Yigitbas, E., Engstler, M., Bertram, M., & Kalenborn, A. (Ed.), *Lecture notes in informatics (LNI) - proceedings* (s. 25-36) içinde Köllen Druck+Verlag GmbH.
- Lawrence, K. (2013). Developing leaders in a VUCA environment. *UNC Executive Development*, 2013, 1-15.
- Livorsi, E. ve Holcombe, K. (2016). Eight characteristics of agile leaders. *Eight Characteristics of Agile Leaders*. <https://www.fminet.com/fmiquarterly/article/2016/09/eight-characteristics-of-agile-leaders> adresinden 30.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Ljungblom, M. (2012). A comparative study between developmental leadership and Lean leadership—similarities and differences. *Management and Production Engineering Review*, 3 (4), 58-68.
- Malik, M. A. ve Azmat, S. (2019). Leader and leadership: historical development of the terms and critical review of literature, annals of the university of craiova for journalism. *Communication and Management*, (5), 16-32. <https://www.aucjc.ro/wp-content/uploads/2019/11/aucjcm-vol-5-2019-16-32.pdf> adresinden 29.10.2023 tarihinde alınmıştır.
- Maximini, D. (2022). *Agile leadership in practice: Applying management 3.0*. Springer Nature.
- Morrison, E., Hutcheson, S., Nilsen, E., Fadden, J., & Franklin, N. (2019). *Strategic doing: Ten skills for agile leadership*. John Wiley & Sons.
- Nassar, E. ve El-Khalil, R. (2020). Assessing agility implementation in manufacturing. *In Proceedings of the 5th NA International Conference on Industrial Engineering and Operations Management*, Detroit, MI, USA, 10-14.
- Neubauer, R., Tarling, A. ve Wade, M. (2017). Redefining leadership for a digital age. *Global Centre for Digital Business Transformation*, 1-15.
- Nurhaeni, I. D., Nurdin, A., Wiratama, P. ve Kurniawan, Y. (2022). Gendered-perspective agile leadership in the VUCA era during the Covid-19 pandemic. *Jurnal Ilmu Sosial dan Ilmu Politik*, 26 (2), 119-136.

- Özdemir, N. ve Çetin, M. (2019). Çevik liderlik ölçeğinin geliştirilmesine yönelik güvenilirlik ve geçerlilik çalışması: Eğitim örgütleri üzerine bir uygulama. *R&S-Research Studies Anatolia Journal*, 2 (7), 312-332.
- Parker, D. W, Holesgrove, M. ve Pathak, R. (2015). Improving productivity with selforganised teams and agile leadership. *International Journal of Productivity and Performance Management*, 64 (1), 112-128.
- Potsangbam, C. (2017). Adaptive performance in VUCA Era-Where is research going. *International Journal of Management (IJM)*, 8 (6), 99-108.
- Prasongko, A. ve Adiando, T. (2019). The role of the agile leadership model as a competitive advantage for the future leader in the era of globalization and industrial revolution 4.0. *Jurnal Pertahanan: Media Informasi ttg Kajian & Strategi Pertahanan yang Mengedepankan Identity*, 5 (3), 126-133.
- Putra, I. K. M., Pasek, I. K. ve Arsawan, I. W. E. (2022, November). Digital transformation and agile leadership: bibliometrics analysis and future avenue. *Journal of International Conference Proceedings (JICP)*, 5 (4), 96-110.
- Ramakrishnan, D. (2021). Leading in a VUCA world. *Ushus Journal of Business Management*, 20 (1). 89-111.
- Rheingold, H. (2003). *Smart mobs: The next social revolution*. Basic books. Cambridge.
- Rozak, H. A., Adhiatma, A. ve Fitriati, I. R. (2021). Strengthening digital ecosystem for SMES through readiness to change and agile leadership. *Jurnal Siasat Bisnis*, 155-165.
- Setiawati, L. (2021). The effect of agile leadership and work environment to employees' performance in a VUCA world (Study on millennial generation employees in Jabodetabek). *International Journal of Social Science and Human Research*, 4 (11), 3123-3131.
- Shah, A. K., Jintian, Y., Sukamani, D. ve Kusi, M. (2022). Influence of agile leadership on project success; a moderated mediation study on construction firms in Nepal. *Engineering Letters*, 30 (2). 1-14
- Shamani, A. K. M. ve Abbas, O. A. (2020). The effect of agile leadership in reducing work pressure a field study of administrative leaders in the colleges of University of Samarra. *PalArch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology*, 17 (7), 11823-11848.
- Sinha, D. ve Sinha, S. (2020). Managing in a VUCA world: Possibilities and pitfalls. *Journal of Technology Management for Growing Economies*, 11 (1), 17-21.

- Şahne, B. S. ve Şar, S. (2015). Liderlik kavramının tarihçesi ve Türkiye’de ilaç endüstrisinde liderliğin önemi. *Marmara Pharmaceutical Journal*, 19 (2), 109-115.
- Yangil, F. M. (2016). Bilgi toplumunda liderlik: Sürdürülebilir liderlik. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (48), 128-143.
- Yarger, Y. (2006). *Strategic Theory for the 21st Century: The Little Book on Big Strategy*. US Army War College Press.
- Yurdasever, E. ve Fidan, Y. (2020). KOMB (VUCA) dünyası ve yeni liderlik becerileri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9 (2), 1638-1664.
- Zhang, W., Zhao, K., Li, P., Zhu, X., Ye, F., Jiang, W. ve Wang, T. (2021, September). Learning to navigate in a VUCA environment: hierarchical multi-expert approach. *2021 IEEE/RSJ International Conference on Intelligent Robots and Systems (IROS)*, (s. 9254-9261) içinde IEEE Press.

NİCEL ARAŞTIRMALARDA İSTATİSTİK (SPSS) UYGULAMALARI

Editörler:

Prof. Dr. Oktay Bektaş
Doç. Dr. Oktay Kızkapan

Nicel Araştırmalarda İstatistik (SPSS) Uygulamaları

Editörler: Prof. Dr. Oktay Bektaş, Doç. Dr. Oktay Kızıkan

Yayın No.: 1977

ISBN: 978-625-393-239-8

E-ISBN: 978-625-393-240-4

Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik

ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak

faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları

kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfer@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Fatma Kama -fatma@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Bektaş, Oktay. Kızıkan, Oktay.

Nicel Araştırmalarda İstatistik (SPSS) Uygulamaları /

Editörler: Prof. Dr. Oktay Bektaş, Doç. Dr. Oktay Kızıkan

1. Basım, XX + 448 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-393-239-8

E-ISBN: 978-625-393-240-4

1. İstatistik 2. Nicel Veri Analizi 3. SPSS

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com - **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,

Nezih, Ödak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519

Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iii
BÖLÜM YAZARLARI	xi
ÖNSÖZ.....	xv

BÖLÜM 1

SPSS PROGRAMINI TANIMA VE VERİ GİRİŞİ.....	1
SPSS'de Veri Girişi	3
Değer Etiketleri (Value Labels)	5
Hata kontrolü	6
Split File.....	7
Select Cases	8
Compute Variables	9
Recode	10
Özet	13
Kaynakça.....	14

BÖLÜM 2

NORMAL DAĞILIM ANALİZİ	15
Normal Dağılım Analizinin Tarihçesi	15
Normal Dağılım Analizinin Tanımı ve Amacı.....	19
Normal Dağılım Kontrolü.....	20
Normal Dağılım Analizi	20
Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk Testleri ile Normal Dağılım Analizi	25
Normal Dağılım Analiz Sonuçlarının Yorumlanması ve Raporlanması.....	30
Normal Dağılım Analizi Kullanan Çalışmalar.....	31
Özet	32
Kaynakça.....	32

BÖLÜM 3

FAKTÖR ANALİZİ (YAPI GEÇERLİĞİ) VE GÜVENİRLİK ANALİZİ.....	35
Faktör Analizi.....	35
Örnek Uygulama.....	37

Varsayımlar	37
Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA)	38
Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	47
Güvenirlik.....	55
Örnek Uygulama.....	61
Alanyazından Örnekler.....	73
Özet	75
Kaynakça.....	75

BÖLÜM 4

BASİT (BIVARIATE) VE KISMİ KORELASYON, DÜZENLEYİCİ/

ARABULUCU (MEDIATING/MEDIATOR) DEĞİŞKENLER.....	79
Basit (bivariate) Korelasyon	80
Örnek Uygulama.....	82
Kısmi Korelasyon	86
Örnek Uygulama.....	86
Düzenleyici (Moderator) ve Arabulucu (Mediator) Değişkenler.....	88
Düzenleyici (Moderator) Değişken.....	89
Örnek Uygulama.....	91
Aracı (Mediator) Değişken	105
Örnek Uygulama.....	106
Düzenleyici ve Aracı Değişken Analizi Kullanan Çalışmalar	115
Özet	118
Kaynakça.....	119

BÖLÜM 5

T TESTLERİ.....	123
Tek Örneklem (One sample) t test	124
Tek Örneklem T Testinin Kullanılması.....	125
Veri Seti.....	126
Varsayımların Kontrol Edilmesi.....	126
Tek Örneklem T Testinin SPSS ile Yürütülmesi.....	127
İlişkili Örneklem (Paired Samples) T-Test.....	130
İlişkili Örneklem T Testinin Kullanılması.....	132
İlişkili Örneklem T Testinin SPSS ile Yürütülmesi	133
İlişkisiz Örneklem (Independent samples) T Testi.....	136
İlişkisiz Örneklem T Testinin Kullanılması	138

Varsayımların Kontrol Edilmesi.....	139
İlişkisiz Örneklem T Testinin SPSS ile Yürütülmesi	140
Etki Büyüklüğünün Hesaplanması	144
İlişkisiz örneklem t testi sonucunun raporlanması.....	144
T Testi Kullanılarak Yürütülen Örnek Çalışmalar	145
Özet	147
Kaynakça.....	148

BÖLÜM 6

VARYANS ANALİZİ (ANALYSIS OF VARIANCE - ANOVA)..... 149

Varyans Analizi'nin Geçmişi.....	150
ANOVA'nın Varsayımları	152
Tek-Faktörlü Varyans Analizi (One-Way Anova).....	153
Tek-Faktörlü ANOVA için SPSS Uygulaması	155
Veri Seti	155
Tek-Faktörlü ANOVA için SPSS Çıktısı (Output)	160
Descriptive Statistics Tablosu.....	160
Varyans Homojenliği Tablosu.....	160
Tests of Between-Subjects Effects Tablosu	161
Çoklu Karşılaştırmalar Tablosu.....	162
APA Formatına Uygun Rapor Etme	164
İki-Faktörlü Varyans Analizi (Two-Way Anova)	164
İki-faktörlü ANOVA'nın Varsayımları	168
İki-Faktörlü ANOVA için SPSS Uygulaması	168
İki-Faktörlü ANOVA için SPSS Çıktısı (Output).....	172
Descriptive Statistics Tablosu.....	172
Varyans Homojenliği Tablosu.....	173
Tests of Between-Subjects Effects Tablosu	175
Çoklu Karşılaştırmalar Tablosu.....	176
Grafik.....	178
APA Formatına Uygun Rapor Etme	178
Karışık Ölçümler İçin İki-Faktörlü Varyans Analizi (Two-Way Anova For Mixed Measures)	179
Karışık Ölçümler İki-faktörlü ANOVA'nın Varsayımları.....	181
Karışık Ölçümler İki-Faktörlü ANOVA için SPSS Uygulaması	183
Karışık Ölçümler İki-Faktörlü ANOVA için SPSS Çıktısı (Output)	188
Descriptive Statistics Tablosu.....	188

Küresellik Varsayımı	189
Grup İçi Faktör Testi (Test of Within-Subjects Effects).....	190
Gruplar arası faktör testi (Test of Between-Subjects Effects).....	191
Grafik.....	192
APA Formatına Uygun Rapor Etme	193
Özet	193
Kaynakça	194

BÖLÜM 7

TEK YÖNLÜ KOVARYANS ANALİZİ (ANCOVA)	197
Tek Yönlü Kovaryans Analizinin (ANCOVA) Kullanılacağı Durumlar	198
ANCOVA için Kontrol Edilmesi Gereken Varsayımlar.....	202
ANCOVA'nın SPSS ile Yürütülmesi	203
Varsayımların Kontrol Edilmesi.....	204
Analizin Yürütülmesi	214
ANCOVA Sonucunun APA Formatına Göre Raporlanması	217
ANCOVA Kullanılarak Yürütülen Örnek Çalışmalar	217
Özet	220
Kaynakça.....	221

BÖLÜM 8

ÇOK DEĞİŞKENLİ VARYANS ANALİZİ (MANOVA)	223
Çok Değişkenli Varyans Analizinin Tarihçesi ve Geliştiricisi	223
Çok Değişkenli Varyans Analizinin Tanımı	225
Çok Değişkenli Varyans Analizinin Amacı.....	227
Varsayımların Karşılama Süreci.....	227
Örneklem Büyüklüğü.....	228
MANOVA'nın Uygulanması	234
MANOVA Sonuçlarının Raporlanması ve Yorumlanması.....	239
MANOVA'nın Makale ve Tezlerde Kullanımı.....	240
Özet	243
Kaynakça.....	243

BÖLÜM 9

MANCOVA.....	245
MANCOVA Nedir?	245
MANCOVA Ne İşe Yarar?.....	246

MANCOVA'nın Avantajları Nelerdir?	247
MANCOVA Varsayımları	247
MANCOVA Nerelerde Kullanılabilir / Örnekler	248
MANCOVA'nın Diğer İstatistiksel Analiz Yöntemlerinden Farklılıkları	249
MANCOVA Mı Regresyon Analizi Mi?	250
Niçin MANCOVA Kullanmalıyım?	250
MANCOVA Yapamıyorsak Ne Yapalım?	251
Örnek Uygulama.....	252
Problemler ve Hipotezler	252
Betimleyici (Descriptive) İstatistik	254
Ortak Değişkenlerin (Covariates) Belirlenmesi	262
Neden ANCOVA değilde MANCOVA analizi yapmalıyız?	265
MANCOVA Varsayımları	266
Aykırı (Uç) Değerler (Outliers)	270
Doğrusallık (Linearity)	275
Çoklu Ortak Doğrusallık (Multicollinearity)	276
Regresyonun Homojenliği (Homogeneity of Regression)	276
Varyansın Homojenliği (Homogeneity of Variance)	278
MANCOVA Sonuçlarının Yorumlanması.....	280
MANCOVA Analizinin Alanyazın Kullanımına İlişkin Örnekler	283
Kaynakça.....	285

BÖLÜM 10

STANDART ÇOKLU REGRESYON	287
Regresyon Analizinin Tarihçesi	287
Doğrusal Regresyon	290
Doğrusal Regresyon Analizine Ait Varsayımlar	292
Standart (Eş Zamanlı) Çoklu Regresyon.....	295
Standart Çoklu Regresyondan Elde Edilen Çıktının Yorumlanması.....	301
Modelin Değerlendirilmesi.....	305
Hiyerarşik (Sıralı) Regresyon	309
Hiyerarşik Çoklu Regresyondan Elde Edilen Çıktının Yorumlanması.....	314
Modelin Değerlendirilmesi.....	319
Özet	329
Kaynakça.....	330

BÖLÜM 11

LOJİSTİK REGRESYON	333
Lojistik Regresyon	333
Lojistik Regresyon Modelleri	334
Lojistik Regresyon Varsayımları	335
Örnek Uygulama.....	338
SPSS’de Lojistik Regresyon Analizi	339
Lojistik Regresyon Analizi Sonuçlarının Raporlanması	343
Odds Oranı, %95 Güven Aralığı ve İstatistiksel Anlamlılık	344
Güç Analizi ve Örnek Büyüklüğü.....	345
Analize Alınan Değişken Sayısı (Prevention of overfitting).....	345
Bağımsız Değişkenin Belirlenmesi ve Analizi	345
Uyumda İyilik (Goodness of Fit) Testleri.....	345
Modellemenin Türü	346
Model Yeterliliği (Fitting Procedure)	346
Özet	348
Kaynakça.....	348

BÖLÜM 12

NON-PARAMETRİK TESTLER

(Ki Kare, Mann-Whitney U testi, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi)	351
Ki-Kare (Chi-Square) Testi	352
Ki-Kare Uyum Testi	353
Veri Seti.....	353
Ki-Kare Bağımsızlık Testi.....	356
Mann-Whitney U Testi	361
Tarihçesi	361
Tanımı	362
Varsayımlar	363
Örnek Uygulama.....	363
Veri Seti.....	364
Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi	374
Tarihçesi	374
Tanımı	374
Varsayımlar	375
Amaç.....	376
Veri Analizi İşlem Basamakları.....	376
Kaynakça.....	380

BÖLÜM 13

FRIEDMAN TESTİ.....	385
Post hoc Testleri ve Etki Büyüklüğü:.....	388
Kruskal-Wallis Testi	389
Kaynakça.....	394

BÖLÜM 14

YAPISAL EŞİTLİK MODELLEMESİ	395
Yapısal Eşitlik Modellemesinin Tarihçesi.....	395
Yapısal Eşitlik Modellemesi Varsayımları	397
Örnek Uygulama.....	398
YEM Analizinin Raporlanması ve Yorumlanması.....	415
YEM Analizi Kullanan Çalışmalar	418
Özet	422
Kaynakça.....	422

BÖLÜM 15

MAKALE VE TEZLERDE DİKKAT EDİLMESİ GEREKLİ

İSTATİSTİKİ KURALLAR.....	425
Kullanılacak İstatistiksel Analiz.....	426
İstatistiksel Analiz Sonuçlarının Raporlanması.....	434
Kriterlere Uygun Örnekler	437
Özet	445
Kaynakça.....	445

BÖLÜM YAZARLARI

BÖLÜM 1: SPSS PROGRAMINI TANIMA VE VERİ GİRİŞİ

Ebru Kaplan

Millî Eğitim Bakanlığı, Fen Bilimleri Öğretmeni, Orcid No: 0000-0003-2553-2209

Dr. Can Yolagiden

Bağımsız Araştırmacı, Orcid No: 0000-0002-1363-6206

Prof. Dr. Oktay Bektaş

Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Fen Bilgisi Eğitimi, Orcid No: 0000-0002-2562-2864

BÖLÜM 2: NORMAL DAĞILIM ANALİZİ

Fatmanur Sürdem

Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Fen Bilimleri Eğitimi Ana Bilim Dalı/ Yüksek Lisans, ORCID NO: 0000-0002-9251-5743

Dr. İren Özgün Nalçacı

Millî Eğitim Bakanlığı, Fen Bilimleri Öğretmeni, Orcid No: 0000-0002-8250-2009

Prof. Dr. Oktay Bektaş

Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Fen Bilgisi Eğitimi, Orcid No: 0000-0002-2562-2864

BÖLÜM 3: FAKTÖR ANALİZİ (YAPI GEÇERLİĞİ) VE GÜVENİRLİK ANALİZİ

Dr. Melek Karaca

Fen Eğitimi Uzmanı, Bağımsız Araştırmacı, Orcid No: 0000-0002-6957-5932

Doç. Dr. Oğuzhan Nacaroğlu

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Fen Bilgisi Eğitimi, Orcid No: 0000-0001-8516-9152

BÖLÜM 4: BASİT (BIVARIATE) ve KISMİ KORELASYON, DÜZENLEYİCİ/ ARABULUCU (MEDIATING/MEDIATOR) DEĞİŞKENLER

Dr. Melek Karaca

Fen Eğitimi Uzmanı, Bağımsız Araştırmacı, Orcid No: 0000-0002-6957-5932

Doç. Dr. Oğuzhan Nacaroğlu

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Fen Bilgisi Eğitimi, Orcid No: 0000-0001-8516-9152

BÖLÜM 5: T TESTLERİ

Doç. Dr. Oktay Kızırcan

Neuşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Orcid No: 0000-0001-6781-9879

Dr. Nagehan Demir

Millî Eğitim Bakanlığı, Orcid No: 0000-0003-3662-4854

BÖLÜM 6: VARYANS ANALİZİ (ANALYSIS OF VARIANCE - ANOVA)

Prof. Dr. Ayla Çetin Dindar

Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü Fen Bilgisi Eğitimi Ana Bilim Dalı, Orcid No: 0000-0003-3086-163X

BÖLÜM 7: TEK YÖNLÜ KOVARYANS ANALİZİ (ANCOVA)

Doç. Dr. Burcu Şenler

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi Ana Bilim dalı, Orcid No: 0000-0002-8559-6434

Doç. Dr. Oktay Kızırcan

Neuşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Orcid No: 0000-0001-6781-9879

BÖLÜM 8: ÇOK DEĞİŞKENLİ VARYANS ANALİZİ (MANOVA)

Doç. Dr. Ebru Ezberci Çevik

Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Fen Bilgisi Eğitimi, Orcid No: 0000-0003-4219-3296

Doç. Dr. Aslı Saylan Kırmızıgül

Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Fen Bilgisi Eğitimi, Orcid No: 0000-0001-5678-8050

BÖLÜM 9: MANCOVA

Doç. Dr. Mustafa Tüysüz

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Fen Bilgisi Eğitimi, Orcid No: 0000-0003-1277-6669

Doç. Dr. Hayati Çavuş

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi, Orcid No: 0000-0001-5602-5221

BÖLÜM 10: STANDART ÇOKLU REGRESYON

Dr. Seyide Eroğlu

Kimya Öğretmeni, Millî Eğitim Bakanlığı, Orcid No: 0000-0002-7363-6638

Serdar Varinlioğlu

Fen Bilimleri Öğretmeni, Millî Eğitim Bakanlığı, Orcid No: 0000-0002-4025-2419

Dr. Ersan AĞCA

Fen Bilimleri Öğretmeni, Millî Eğitim Bakanlığı, Orcid No: 0000-0003-4603-0726

BÖLÜM 11: LOJİSTİK REGRESYON

Doç. Dr. Oğuzhan Nacaroğlu

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Fen Bilgisi Eğitimi, Orcid No: 0000-0001-8516-9152

Serdar Varinlioğlu

Millî Eğitim Bakanlığı, Fen Bilimleri Öğretmeni, Orcid No: 0000-0002-4025-2419

Dr. Nagehan Demir

Millî Eğitim Bakanlığı, Fen Bilimleri Öğretmeni, Orcid No: 0000-0003-3662-4854

BÖLÜM 12: NON-PARAMETRİK TESTLER (Ki Kare, Mann-Whitney U testi, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi)

Dr. Seyide Eroğlu

Kimya Öğretmeni, Millî Eğitim Bakanlığı, Orcid No: 0000-0002-7363-6638

Dr. Hasan Gökçe

Fen Bilimleri Öğretmeni, Millî Eğitim Bakanlığı, Orcid No: 0000-0002-1518-2295

BÖLÜM 13: FRIEDMAN TESTİ

Dr. İren Özgün Nalçacı

Fen Bilimleri Öğretmeni, Millî Eğitim Bakanlığı, Orcid No: 0000-0002-8250-2009

Dr. Ersan Ağca

Fen Bilimleri Öğretmeni, Millî Eğitim Bakanlığı, Orcid No: 0000-0003-4603-0726

BÖLÜM 14: YAPISAL EŞİTLİK MODELLEMESİ

Dr. Melek Karaca

Bağımsız Araştırmacı, Orcid No: 0000-0002-6957-5932

Fatmanur Sürdem

Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Fen Bilimleri Eğitimi Ana Bilim Dalı/ Yüksek Lisans, ORCID NO: 0000-0002-9251-5743

Prof. Dr. Oktay Bektaş

Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Fen Bilgisi Eğitimi, Orcid No: 0000-0002-2562-2864

BÖLÜM 15: MAKALE VE TEZLERDE DİKKAT EDİLMESİ GEREKLİ İSTATİSTİKİ KURALLAR

Dr. Hasan Gökçe

Millî Eğitim Bakanlığı, Fen Bilimleri Öğretmeni, Orcid No: 0000-0002-1518-2295

Dr. Can Yolagiden

Bağımsız Araştırmacı, Fen Bilimleri Öğretmeni, Orcid No: 0000-0002-1363-6206

Ebru Kaplan

Millî Eğitim Bakanlığı, Fen Bilimleri Öğretmeni, Orcid No: 0000-0003-2553-2209

Burcu Karakuzu

Millî Eğitim Bakanlığı, Fen Bilimleri Öğretmeni, Orcid No: 0000-0002-5649-7576

BÖLÜM 1

SPSS PROGRAMINI TANIMA VE VERİ GİRİŞİ

Ebru Kaplan - Can Yolagiden - Oktay Bektaş

İnsanların günlük yaşamda “Bana şunlardan verebilmen için sana bunlardan kaç tane vermem gerekir?” gibi soruları cevaplandırabilmesi için sayıların kullanılmasının ihtiyaç olduğunun anlaşılmaya başladığı dönemlerde sayılarla ilgilenen bilim adamlarının sayısı da artmaya başlamıştır. Francis Galton; (kendisi Charles Darwin’in kuzenidir) insan zekâsı ile ilgilenmekteydi. Aile üyelerinin sahip oldukları zekâ düzeylerinin benzerlik gösterip göstermediğini anlamak için “Korelasyon Katsayısı” olarak adlandırılan bir teknik kullandı ve bu tekniğin böylece sosyal bilimler ve davranış bilimlerinde popülerlik kazanmasına sebep oldu. Bu kitapta öğretilen olan istatistik tekniklerinin çoğu önceden ziraat, astronomi hatta politika alanında geliştirilmiş ve kullanılmıştır. Zamanla grup ortalamalarının karşılaştırılmasına yönelik teknik ve ilerleyen on yıllar içinde diğer istatistiksel test ve teknikler geliştirilmiştir. Bu süreçte kişisel bilgisayarların kullanılmaya başlanması, devasa bilgisayarlara ulaşma zorluğunu kaldırdığından sürecin hızlanmasına sebebiyet vermiştir (Salkind, 2015).

Değerli okurlarımız, verileri uygun şekilde işleyip doğru çıkarımlar yapabilmeyen, yeni meslek dalları oluşumuna sebebiyet verecek kadar önem arz ettiği günümüz dünyasında veri analizi ve istatistiksel modelleme için güçlü bir araç olarak birçok program önerilmiştir. Bu programlardan birisi de “Statistical Package for the Social Sciences” SPSS programıdır. İlk

Kaynakça

- Elliott, A. C., & Woodward, W. A. (2014). *IBM SPSS by example: A practical guide to statistical data analysis*. Sage Publications.
- Kilmen, S. (2020). Eğitim araştırmacıları için SPSS uygulamalı istatistik. *Edge Akademi*.
- Kinney, P., & Gray, C. (2006). *SPSS 12 made simple*. Psychology Press.
- Kirkpatrick, L. A. (2015). *A simple guide to IBM SPSS Statistics-Version 23.0*. Cengage Learning.
- Pallant, J. (2020). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using IBM SPSS*. McGraw-hill education.
- Salkind, N. (2015). İstatistikten nefret edenler için istatistik (ev. A. Cuhadaroğlu, Z Özcın & Y. İmamoğlu). *Pegem Akademi*. (Orijinal alışma 2000 yılında yayımlandı.).

İnternet Kaynakları

- Eclit, (2023), <https://www.eclit.com/blog/spss-nedir-nasil-kullanilir-spss-programi-ne-ise-yarar> (1 Eylül 2023 tarihinde erişildi).
- Vikipedi, (2023), <https://tr.wikipedia.org/wiki/SPSS> (1 Eylül 2023 tarihinde erişildi).

BÖLÜM 2

NORMAL DAĞILIM ANALİZİ

Fatmanur Sürdem - İren Özgün Nalçacı - Oktay Bektaş

Bu bölümde normal dağılım analizinin tarihçesi, tanımı ve amacına, varsayımların karşılanma sürecine, uygulamasından, sonuçlarının yorumlanması ve raporlanmasına ve son olarak bu istatistiksel tekniğin makale ve tezlerde kullanımına ilişkin örneklere yer verilecektir.

Normal Dağılım Analizinin Tarihçesi

Olasılık ve istatistik alanlarında önemli bir yeri olan normal dağılım analizi ilk kez 1733 yılında Abraham de Moivre tarafından oluşturulan bir yazıda ortaya çıkmıştır.

Abraham de Moivre Fransa'da doğmuş ve matematik alanında çok iyi bir eğitim almıştır. Analitik geometri ve olasılık kuramlarının gelişmesinde öncü olmuştur. Tüm bunların yanında De Moivre, Newton'un Binom teoremi çalışmasını geliştirmiş ve Multinom Teoremi adı altında yayınlamıştır. Bu çalışması Royal Society tarafından incelenmiş ve De Moivre bu topluluğa üye olarak seçilmiştir. Birçok çalışmaya imza attığı gibi binom dağılımının normal dağılıma yaklaşımı konusunu da incelemiştir. Abraham de Moivre'nin 1738 yılında yayınladığı kitabında p değerinin (İstatistiksel bir test gerçekleştirildiğinde, araştırmadaki değişkenlerin arasında bir ilişki olmadığı veya çalışma grupları arasında anlamlı fark olmadığı gibi hipotezin reddedilip reddedilmeyeceğine karar vermeye

Ekinci vd., (2023), ters yüz öğrenme algısının belirlenmesi üzerine yaptıkları ölçek geliştirme çalışmasının yöntem bölümünde “*Veri Analizi (Data Analysis)*” alt başlığı altında normal dağılıma bakıldığını belirtmiş, Bulgular bölümünde ise “*Normal Dağılım Analizi Bulguları (Normality Analysis Findings)*” alt başlığı altında elde edilen bulgular tablo kullanılarak raporlanmıştır. Raporlama yaparken aritmetik ortalama, mod, medyan, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerlerine değinilmiş ve tablo altına ise;

“Çarpıklık ve basıklık değerleri de ± 2 arasında hesaplanmıştır ki bu genel kabul görmüş değerler olduğundan puanlarda aşırı sapma olmadığını gösterir (Pallant, 2001).”

şeklinde açıklama eklenmiştir. Her ne kadar bulgularınızı tablolar halinde verseniz de bu bulguları tablo altına kısaca özetleyerek makalenizi zenginleştirebilirsiniz.

Özet

Değerli okurlar bu bölümde sizlere normal dağılım analizinden bahsettik. Özetle normal dağılım analizinin amacı, nicel araştırmalarda evrene genelleme yapabilmek, verilerimizin nasıl dağıldığını anlamaktır. Normal dağılım analizi bazı istatistiksel analizlere başlamadan önce uygulamamız gereken ve hangi istatistiksel analizi yapmamız gerektiğini belirlememize yardımcı olan bir analizdir. Standart bir normal dağılımda aritmetik ortalamanın 0, varyansın ise 1 olması gerekir. Normal dağılım analizi yapıldığında kontrol edilmesi gereken durumlar vardır ve bu durumlardan yukarıda bahsettik. Bahsedilen durumların karşılanması halinde veri setinin normal dağıldığını söylemek mümkündür.

Sağlıcakla kalın...

Kaynakça

- Andrey Nikolaevich Kolmogorov. (2023, Nisan 16). İçinde Wikipedia. https://tr.wikipedia.org/wiki/Andrey_Kolmogorov
- Berger, V. W., & Zhou, Y. (2014). Kolmogorov–smirnov test: Overview. Wiley statsref: Statistics reference online.
- Cecilio, V. (2022). *Public policies of Secondary Education in Brazil: school perfor-*

- mance in federal and state networks from the perspective of research in educational effectiveness.* Doctoral Thesis, Lizbon University.
- Charpentier, É., Lesne, A., & Nikolski, N. K. (Eds.). (2007). Kolmogorov's heritage in mathematics. Springer Science & Business Media.
- Cooper Cutting, J. (April, 2010). *SPSS: descriptive statistics*. Erişim adresi <https://psychology.illinoisstate.edu/jccutti/>
- Dodge, Y. (2008). Kolmogorov–Smirnov Test. *The concise encyclopedia of statistics*, 283-287.
- Ekinci, F., Bektaş, O., Karaca, M. & Yiğit, K. N. (2023). The flipped learning perception scale: A validity and reliability study. *Education and Information Technologies*, 1-28. <https://doi.org/10.1007/s10639-023-11731-7>
- Ferguson, G.A. & Takane, Y. (1989). *Statistical analysis in psychology and education*. Mc Graw Hill Book.
- Jondeau, E., Rockinger M. (2003). Conditional volatility, skewness, and kurtosis: existence, persistence, and comovements. *Journal of Economic Dynamics & Control*, 27, 1699 – 1737.
- Martin Wilk. (2023, Mart 19). İçinde Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Martin_Wilk
- Nacaroğlu, O. (2020). Özel yetenekli ve normal gelişim gösteren öğrenciler 21. yüzyıldakileri incelemek. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi (JFES)*, 53 (2), 693-722. <https://doi.org/10.30964/auebfd.615067>
- Nikolai Smirnov. (2023, Nisan 10). İçinde Wikipedia. [https://en.wikipedia.org/wiki/Nikolai_Smirnov_\(mathematician\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Nikolai_Smirnov_(mathematician))
- Ozturk, S. & Alper, A (2019). The effect of flipped learning method on the students' academic achievement, computer attitudes and self-directed learning skills in programming language teaching. *Science, Education, Art and Technology Journal (SEAT Journal)*, 3(1), 13-26.
- Pallant, J. (2017). *SPSS kullanma kılavuzu*. Anı Yayıncılık.
- Pallant, J. (2020). *SPSS kullanma kılavuzu: SPSS ile adım adım veri analizi*. Anı Yayıncılık.
- Ravid, R. (1994). *Practical statistics for educators*. University Press of America Inc.
- Samuel Sanford Shapiro. (2022, Ağustos 29). İçinde Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Samuel_Sanford_Shapiro

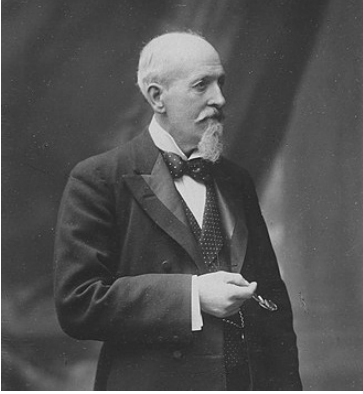
- Seçer, İ. (2013). *SPSS ve LISREL ile pratik veri analizi, analiz ve raporlaştırma*. Anı Yayıncılık.
- Seçer, İ. (2017). *Psikolojik test geliştirme ve uyarlama sũreci: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Youschkevitch, A. P. (1983). AN Kolmogorov: Historian and philosopher of mathematics on the occasion of his 80th birthday. *Historia Mathematica*, 10(4), 383-395.

BÖLÜM 3

FAKTÖR ANALİZİ (YAPI GEÇERLİĞİ) VE GÜVENİRLİK ANALİZİ

Melek Karaca - Oğuzhan Nacaroğlu

Faktör Analizi

Sevgili okurlarımız yan tarafta yer alan resimde Charles Edward Spearman'ı görmektesiniz. 10 Eylül 1863 ile 17 Eylül 1945 tarihleri arasında yaşayan Spearman faktör analizinin öncüsü olarak bilinen İngiliz bir psikologtur (URL 1). Peki nedir bu faktör analizi? Faktör analizi, ölçümün kalitesini belirlemek için kullanılan önemli analizlerden olup temel amacı boyut indirgemesi yapmaktır (Yaşlıoğlu, 2017).

Başka bir ifadeyle faktör analizi, aynı yapıyı ölçen çok sayıda değişkenlerden tanımlanabilir nitelikte değişkenler elde etmeyi hedeflemektedir (Büyükoztürk, 2002). Dolayısıyla faktör analiziyle çok sayıdaki değişkenler anlamlı bir şekilde sunulabilmektedir (Kurtuluş, 1985). Temelleri 1904 yılında Spearman tarafından atılan faktör analizinde ağırlığı az olan değişkeni araştırma dışı bırakmaktan ziyade çok sayıdaki değişkeni makul sayıya

“The reliability coefcient before the validity analysis was 0.89. As a result of the EFA, we removed the overlapping items from the scale. After the validity studies, we recalculated Cronbach’s alphas of reliability for the 43-item scale and its subfactors. In addition, we checked the composite reliability for the overall scale and each factor (Table 8). Cronbach’s alpha of reliability for the overall scale is 0.92 and the composite reliability is 0.96. Table 8 shows Cronbach’s alpha of reliability and composite reliability for each sub-dimension to be greater than 0.70 (Pallant, 2017), with the AVE value of around 0.5 being evidence of composite reliability (Hair et al., 2011). When considering all these findings, the internal consistency can be said to be suficient, and removing the six items (Items 47, 13, 38, 14, 22, and 23) from the scale to be appropriate.” (s. 18 ve s. 20)

Araştırma sonuçları alanyazın destekli olarak tartışılmıştır:

“Our study calculated the composite reliability coeficients in addition to Cronbach’s alpha of reliability; however, few scale development studies are found to do this, especially in the feld of education. Calculation and comparison of the reliability values of a measurement tool using two diferent analyses provide stronger evidence for the reliability of a scale. However, the AVE values of the scale we developed did not fully meet the required value. Therefore, we can say that the convergent validity of the scale should be strengthened (Hair et al., 2014). In addition, the fact that the composite reliability coeficients are greater than the AVE values in our scale is strong evidence for construct validity (Byrne, 2016).” (s. 23)

Özet

Değerli okurumuz, bu bölümde bir ölçeğin yapı geçerliğinin en önemli kanıtlarından biri sayılan faktör analizini açıklamaya çalıştık. AFA, DFA ile güvenirlilik analizlerini hangi durumlarda, ne zaman ve nasıl kullanacağınızı örnek uygulamalarla gösterdik. Buna ek olarak, alanyazından örnekler vererek uygulamaların pekiştirilmesine yardımcı olmak istedik. Bölümün özellikle kendi ölçeğini geliştirmek isteyen araştırmacılara faydalı olmasını diliyoruz.

Kaynakça

- Artun, H. ve Günüş, S. (2016). Öğretim elemanlarının teknoloji entegrasyonu yeterliğine yönelik öğrenci algısı ölçeği: Geçerlik ve güvenirlilik çalışması. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 544-566.
- Bacon, D. R., Sauer, P. L., & Young, M. (1995). Composite reliability in stru-

- ctural equations modeling. *Educational and Psychological Measurement*, 55(3), 394-406.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 32(32), 470-483.
- Çelik, T. (2021). Web 2.0 araçları kullanımı yetkinliği ölçeği geliştirme çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 51, 449-478.
- Field, A. (2018). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics (5th Edition)*. SAGE Publications.
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18, 39-50. <https://doi.org/10.1177/002224378101800104>
- Green, S. B., & Hershberger, S. L. (2000). Correlated errors in true score models and their effect on coefficient alpha. *Structural Equation Modeling*, 7, 251-270. https://doi.org/10.1207/S15328007SEM0702_6
- Green, S. B., Lissitz, R W., & Mulaik, S. (1977). Limitations of coefficient alpha as an index of text one-dimensionality. *Educational and Psychological Measurement*, 37, 827-839. <https://doi.org/10.1177/001316447703700403>
- Ho, R. (2006). *Handbook of univariate and multivariate data analysis and interpretation with SPSS*. CRC press.
- Karaca, M. (2020). *Ortaokul öğrencilerinin rol model alma algıları ile fen bilimlerine yönelik öz-düzenlemeleri arasındaki ilişki*. Doktora Tezi (Tez No: 654437), Erciyes Üniversitesi.
- Karagöz, Y. ve Kösterelioğlu, İ. (2008). İletişim becerileri değerlendirme ölçeğinin faktör analizi metodu ile geliştirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 81-97.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling (3rd ed.)*. New York: Guilford Press
- Kurtuluş, K. (1985). *Pazarlama Araştırmaları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yayın No: 2789.
- LeCompte, M. D., & Goetz, J. P. (1982). Problems of reliability and validity in ethnographic research. *Review of Educational Research*, 52(1), 31-60. <https://doi.org/10.3102/00346543052001031>
- Osborn, H. G. (2000). Coefficient alpha and related internal consistency reliability coefficients. *Psychological Methods*, 5, 343-355. <https://psycnet.apa>

org/doi/10.1037/1082-989X.5.3.343

- Pallant, J. (2010). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using IBM SPSS (4th Edition)*. McGraw-hill education (UK).
- Pallant, J. (2016). *SPSS kullanma kılavuzu SPSS ile adım adım veri analizi*. Anı Yayıncılık.
- Salkind, N. J., & Green, S. B. (2005). *Using SPSS for Windows and Macintosh: Analyzing and understanding data*. Pearson Prentice Hall.
- Tabachnick, B.G., & Fidell, L.S. (2007). *Using multivariate statistics*, 5th ed. Allyn & Bacon/Pearson Education, Boston
- Tabachnick, B.G., & Fidell, L.S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.), Pearson.
- URL 1. https://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Spearman
- Worthington, R. L., & Whittaker, T. A. (2006). Scale development research: A content analysis and recommendations for best practices. *The counseling psychologist*, 34(6), 806-838.
- Yaman, S. (2016). Ortaokul öğrencileri için fen öğrenmeye yönelik öz-yeterlik inanç ölçeği uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlilik çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 123-140. <https://doi.org/10.17679/iuefd.17282415>
- Yaşlıoğlu, M. M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: Keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46, 74-85.
- Yurdugül, H. (2006). The comparison of reliability coefficients in parallel, tau-equivalent, and congeneric measurements. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 39(1), 15-37. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000127

BÖLÜM 4

BASİT (BIVARIATE) VE KISMİ KORELASYON, DÜZENLEYİCİ/ARABULUCU (MEDIATING/MEDIATOR) DEĞİŞKENLER

Melek Karaca - Oğuzhan Nacaroğlu

Sevgili okurlarımız, yan tarafta fotoğrafı verilen kişiyi tanıdınız mı? Eğer daha önceki bölümleri okuduysanız bu bilim insanını muhtemelen görmüşsünüzdür. Charles Edward Spearman, Bölüm 3'te de bahsettiğimiz gibi faktör analizi ve sıralı korelasyon katsayısı ile tanınan ünlü bir psikologdur (URL 1). Bu bölümdeki diğer öncü bilim insanımız ise Karl Pearson'dur. Pearson Phi katsayısını ortaya atan ilk istatistikçi olup bu katsayı Pearson çarpım-moment korelasyon katsayısına oldukça yakındır (URL 2). Peki sevgili okurlarımız bu bölümde sizleri neler beklemektedir? Bu bölümde korelasyonun tanımlanmasından sonra SPSS analiz programı kullanılarak korelasyon analizlerinin nasıl yapılacağı detaylı bir şekilde açıklanmaya çalışılacaktır. Daha sonra düzenleyici ve arabulucu değişkenler tanımlanacak ve düzenleyici ile arabulucu değişken analizlerinin nasıl yapılacağı yine örnek bir uygulama üzerinden anlatılacaktır. Şim-

Kaynakça

- Aytaç, M. (1983). Korelasyon katsayılarının genelleştirilmesi. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 209-221.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of personality and social psychology*, 51(6), 1173-1182.
- Cohen, J., Cohen, P., West, S. G., & Aiken, L. S. (2013). *Applied multiple regression/correlation analysis for the behavioral sciences*. Routledge.
- Çevik, O. ve Kırmızı, C. (2020). Z kuşağında bilinçli farkındalığın öznel mutluluğa etkisi: Öz şefkatın aracı rolü. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(20), 183-202.
- Field, A. (2018). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics (5th Edition)*. SAGE Publications.
- Grant, L., & Rothenberg, J. (1986). The social enhancement of ability differences: teacher student interactions in first- and second-grade reading groups. *The Elementary School Journal*, 87(1), 29-49.
- Hayes, A. F. (2013). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis. A regression-based approach*. NY: The Guilford Press, New York.
- Holland, P. W. (1988). Causal interference, path analysis, and recursive structural equations models. *Sociological Methodology*, 18, 449-484.
- Hong, G. (2015). *Causality in a social world: moderation, mediation and spill-over*. Chichester: John Wiley.
- Hong, G., & Hong, Y. (2009). Reading instruction time and homogeneous grouping in kindergarten: an application of marginal mean weighting through stratification. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 31(1), 54-81.
- Hong, G., & Raudenbush, S. W. (2008). Causal inference for time-varying instructional treatments. *Journal of Educational and Behavioral Statistics*, 33(3), 333-362.
- Hong, G., Corter, C., Hong, Y., & Pelletier, J. (2012a). Differential effects of literacy instruction time and homogeneous grouping in kindergarten: who will benefit? Who will suffer? *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 34(1), 69-88.

- Hong, G., Pelletier, J., Hong, Y., & Corter, C. (2012b). *Does literacy instruction affect kindergartners' externalizing problem behaviors as well as their literacy learning? Taking class manageability into account*. The University of Chicago and the Ontario Institute for Studies in Education of the University of Toronto.
- Karaca, M. (2020). *Ortaokul öğrencilerinin rol model alma alguları ile fen bilimlerine yönelik öz-düzenlemeleri arasındaki ilişki*. Doktora Tezi (Tez No: 654437), Erciyes Üniversitesi.
- Karaca, M., & Bektas, O. (2022). The relationship between role modeling perceptions and self-regulation with gender, grade, and parents' education levels as moderating variables. *Current Psychology*, 1-22. <https://doi.org/10.1007/s12144-022-04172-x>
- Lenes, R., Gonzales, C. R., Storksen, I., & McClelland, M. M. (2020). Children's self-regulation in Norway and the United States: The role of mother's education and child gender across cultural contexts. *Frontiers in Psychology*, 11, 1-17. <https://10.3389/fpsyg.2020.566208>
- Mueller, M. K., Phelps, E., Bowers, E. P., Agans, J. P., Urban, J. B., & Lerner, R. M. (2011). Youth development program participation and intentional self-regulation skills: Contextual and individual bases of pathways to positive youth development. *Journal of Adolescence*, 34(6), 1115–1125. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2011.07.010>
- Mumcu A. (2022) The Effect of moral disengagement on unethical pro-organizational behavior: mediating role of demographic factors. *Journal of Economics and Administrative Sciences*, 23(2), 481-49.
- Oruç, E. (2019). İş şekillendirmenin psikolojik iyi oluş etkisinde işin anlamının aracılık etkisi. *Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 24-28.
- Pallant, J. (2020). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using IBM SPSS*. Routledge
- Pearl, J. (2001). *Direct and indirect effects*. Proceedings of the Seventeenth Conference on Uncertainty in Artificial Intelligence. Morgan Kaufmann, San Francisco, CA, pp. 411–420.
- Robins, J. M., & Greenland, S. (1992). Identifiability and exchangeability for direct and indirect effects. *Epidemiology*, 3(2), 143–155.
- Rowan, B., & Miracle, A.W. (1983). Systems of ability grouping and the stratification of achievement in elementary schools. *Sociology of Education*, 56(3), 133–144.

- Şahin, F. ve Söylemez, C. (2022). Giyilebilir teknoloji ürünlerinde faydacı ve hedonik değer satın alma niyeti üzerindeki rolü: Tüketici yenilikçiliğinin düzenleyici etkisi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21(3), 1244-1269.
- Trimble, K. D., & Sinclair, R. L. (1987). On the wrong track: ability grouping and the threat to equity. *Equity and Excellence*, 23, 15–21.
- Urban, J. B., Lewin-Bizan, S., & Lerner, R. M. (2010). The role of intentional self-regulation, lower neighborhood ecological assets, and activity involvement in youth developmental outcomes. *Journal of Youth and Adolescence*, 39(7), 783–800. <https://doi.org/10.1007/s10964-010-9549-y>
- URL 1. https://tr.wikipedia.org/wiki/Charles_Spearman
- URL 2. https://tr.wikipedia.org/wiki/Phi_katsay%C4%B1s%C4%B1
- Veijalainen, J., Reunamo, J., & Heikkilä, M. (2019). Early gender differences in emotional expressions and self-regulation in settings of early childhood education and care. *Early Child Development and Care*, 1–14. <https://doi.org/10.1080/03004430.2019.1611045>
- Wirthwein, L., Sparfeldt, J. R., Heyder, A., Buch, S. R., Rost, D. H., & Steinmayr, R. (2020). Sex differences in achievement goals: do school subjects matter? *European Journal of Psychology of Education*, 35, 403-427. <https://doi.org/10.1007/s10212-019-00427-7>
- Wu, A. D., & Zumbo, B. D. (2008). Understanding and using mediators and moderators. *Social Indicator Research*, 87, 367–392.

BÖLÜM 5

T TESTLERİ

Oktay Kızılkapan - Nagehan Demir

William Sealy Gosset
(URL-1) (1896 - 1937)

Değerli okur, bu bölümde veri analiz sürecinde kullanılan tekniklerden t testleri tanıtılacaktır. T testleri bir grubun bir değişkene ilişkin ortalama puanlarının belirlenen kritik bir değerden farklı olup olmadığını, bir gruba ait iki değişkene ilişkin puanlar arasındaki farkın ortalamasının sıfırdan farklı olup olmadığını veya iki bağımsız grubun ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek için kullanılan testlerdir. Bu bölüm kapsamında t testlerinin ortaya çıkış süreci, hangi durumlarda kullanılacağı, bu analizi kullanmadan önce hangi varsayımların kontrol edilmesi gerektiği, analizlerin SPSS programında nasıl gerçekleştirileceği ve elde edilen sonuçların nasıl raporlanacağı örneklerle gösterilecektir. Bölümün, araştırmalarında T Testlerini kullanmak isteyen ancak bu konuda kendisini yetersiz hisseden araştırmacılara yardımcı olacağını ümit ediyoruz.

T testi William Sealy Gosset tarafından 1908 yılında geliştirilmiştir. Gosset (1896-1937) Guinness bira fabrikasında bira kalitesi ile ilgili verileri yorumlamakla görevliydi. 1906 ve 1907'de Karl Pearson'la istatis-

Kaynakça

- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences (2nd ed.)*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Dowdy, S., Wearden, S., & Chilko, D. (2011). *Statistics for research*. John Wiley & Sons.
- Green, S. B., & Salkind, N. J. (2003). *Using SPSS for Windows and Macintosh: Analyzing and understanding data*. Prentice Hall Press.
- Griffith, A. (2009). *SPSS for Dummies*. John Wiley & Sons.
- Kim, T. K. (2015). T test as a parametric statistic. *Korean Journal of Anesthesiology*, 68(6), 540-546.
- Kızıkan, O., & Bektaş, O. (2017). The effect of project-based learning on seventh grade students' academic achievement. *International Journal of Instruction*, 10(1), 37-54. <https://doi.org/10.12973/iji.2017.1013a>.
- URL-1. (2023). *The role of student t-distribution function in spectroscopy*. <https://www.azom.com/article.aspx?ArticleID=18463> adresinden 01.10.2023 tarihinde erişilmiştir.

BÖLÜM 6

VARYANS ANALİZİ

(ANALYSIS OF VARIANCE - ANOVA)

Ayla Çetin Dindar

ÖRNEK DURUM

Bir araştırmacı, ortaokul öğrencilerinin fen bilimlerini öğrenmeye ilişkin motivasyonlarının sınıf düzeyleri açısından farklılık gösterip göstermediğini araştırmaktadır. Bunun için, dört farklı sınıf düzeyini (5.sınıf, 6.sınıf, 7.sınıf ve 8.sınıf) içeren bir örneklem grubuna fen bilimlerini öğrenmeye ilişkin motivasyonlarını belirlemek amacıyla bir veri toplama aracı uygulamıştır. Uygulama sonrasında öğrencilerden elde edilen veri doğrultusunda, fen bilimlerini öğrenmeye ilişkin toplam motivasyon puanları hesaplanmıştır. Bu durumda, bağımsız değişken sınıf düzeyi ve bağımlı değişken de öğrencilerin toplam motivasyon puanlarıdır. Araştırmacı bu dört grubun motivasyon puanlarını karşılaştırmak istemektedir.

Bu durumda bu dört grubun motivasyon puanlarını karşılaştırmak için araştırmacı nasıl bir istatistiksel test uygulamalıdır?

Kaynakça

- Akkus, R., Gunel, M., & Hand, B. (2007). Comparing an inquiry-based approach known as the science writing heuristic to traditional science teaching practices: Are there differences?, *International Journal of Science Education*, 29(14), 1745-1765. <https://doi.org/10.1080/09500690601075629>
- Alrefaei, N. A. (2015). *Teachers' sense of efficacy: Examining the relationship of teacher efficacy and student achievement* [Unpublished Dissertation]. University of Arkansas.
- Büyüköztürk, Ş. (2015). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Byker, E. J., Putman, S. M., Polly, D., & Handler, L. (2018). Examining elementary education teachers and preservice teachers' self-efficacy related to technological pedagogical and content knowledge (TPACK), edited by C. B. Hodges in *Self-Efficacy in Instructional Technology Contexts* (p. 119-140). Switzerland: Springer Nature.
- Cheung, D. (2009). Students' attitudes toward chemistry lessons: The interaction effect between grade level and gender. *Research in Science Education*, 39, 75-91. <https://doi.org/10.1007/s11165-007-9075-4>
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS* (3rd ed.). London: Sage Publications Ltd.
- Freedman, M. (1997). Relationship among laboratory instruction, attitude toward science, and achievement in science knowledge. *Journal of Research in Science Teaching*, 34(4), 343-357. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1098-2736\(199704\)34:4<343::AID-TEA5>3.0.CO;2-R](https://doi.org/10.1002/(SICI)1098-2736(199704)34:4<343::AID-TEA5>3.0.CO;2-R)
- Hernandez, J. C. (2020). *Examining preservice teachers' self-efficacy development throughout teacher education* [Unpublished Dissertation]. Lindenwood University.
- Gerber, B. L., Cavallo, A. M. L., & Marek E. A. (2001). Relationships among informal learning environments, teaching procedures and scientific reasoning ability. *International Journal of Science Education*, 23(5), 535-549. <https://doi.org/10.1080/09500690116971>
- Greenfield, T. A. (1997). Gender- and grade-level differences in science interest and participation. *Science Education*, 81(3), 259-276. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1098-237X\(199706\)81:3<259::AID-SCE1>3.0.CO;2-C](https://doi.org/10.1002/(SICI)1098-237X(199706)81:3<259::AID-SCE1>3.0.CO;2-C)

- Keengwe, J. (2007). Faculty integration of technology into instruction and students' perceptions of computer technology to improve student learning. *Journal of Information Technology Education, 6*, 169-180. <https://doi.org/10.28945/208>
- Kontra, C., Lyons, D. J., Fischer, S. M., & Beilock, S. L. (2015). Physical experience enhances science learning. *Psychological Science, 26*(6), 737-749. <https://doi.org/10.1177/0956797615569355>
- Pallant, J. (2001). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using SPSS for Windows*. Buckingham: Open University Press.
- Palmer, D. H. (2009). Student interest generated during an inquiry skills lesson. *Journal of Research in Science Teaching, 46*(2), 147-165. <https://doi.org/10.1002/tea.20263>
- Stevens, J. (1996). *Applied multivariate statistics for the social sciences* (3rd edition). Mahway, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Experimental design using ANOVA*. Belmont: Thomson Brooks/Cole.
- Rosenfeld, B. (2019). *Reading and Exercises on the History of Statistics*. Vermont Mathematics Initiative. Retrieved March 3, 2023 from https://higherlogic-download.s3.amazonaws.com/AMSTAT/1484431b-3202-461e-b7e6-e-bce10ca8bcd/UploadedImages/Classroom_Activities/HS_8__FISHER_and_Design_of_experiments.pdf

BÖLÜM 7

TEK YÖNLÜ KOVARYANS ANALİZİ (ANCOVA)

Burcu Şenler - Oktay Kızılcapan

Değerli okur, bu bölümde veri analiz sürecinde veri analiz tekniklerinden ANCOVA tanıtılacaktır. ANCOVA bir bağımsız değişkenin seviyeleri arasındaki farkı incelerken bağımlı değişken üzerinde etkisi olduğuna inanılan bir veya daha fazla kontrol (kovaryant) değişkenin etkisini değerlendiren bir analiz türüdür. Bu bölüm kapsamında ANCOVA'nın ortaya çıkış süreci, hangi durumlarda kullanılacağı, bu analizi kullanmadan önce hangi varsayımların kontrol edilmesi gerektiği, analizin SPSS programında nasıl gerçekleştirileceği ve elde edilen sonuçların nasıl raporlanacağı örneklerle gösterilecektir.

ANCOVA, ANOVA ve regresyon analizini bir araya getiren istatistiksel bir tekniktir. ANOVA gibi ANCOVA da İngiliz istatistikçi Ronald Aylmer Fisher tarafından 1930'ların başında icat edilmiştir. Bu tekniği Fisher'in önerisi ile ilk kullanan ise Sanders isimli araştırmacıdır (Cox ve McCullagh, 1982). ANCOVA icat edildiği tarihten bu yana eğitim, sosyal bilimler, sağlık, tarım ve diğer disiplinlerde uygulanmak üzere daha da geliştirilmiş ve genişletilmiştir. Bu kitapta olduğu gibi, günümüzde birçok istatistik kitabında ANCOVA bir bölüm altında açıklanmaktadır. Yine günümüzde ANCOVA lisansüstü programlarda yer alan birçok istatistik dersinde bazen kısaca geçirilen bazen de tamamen göz ardı edilen bir tekniktir (Yang ve Juskiw, 2011). Dolayısıyla kitabın bu bölümünün

Kaynakça

- Cox, D. R., & McCullagh, P. (1982). Biometrics invited paper with discussion. some aspects of analysis of covariance. *Biometrics*, 38(3), 541-561.
- DeVellis, R. F. (2012). *Scale development: Theory and applications (3rd ed.)*. Sage Publications.
- Field, A. (2018). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics (5th ed.)*. Sage Publications
- George, D., & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference, 17.0 update (10a ed.)*. Pearson.
- Green, B. S. & Salkind, J. N. (2003). *Using SPSS for Windows and Macintosh: Analyzing and understanding data (3rd ed.)*. Prentice Hall.
- Kızılkapan, O., & Bektaş, O. (2021). Enhancing seventh-grade students' academic achievement through epistemologically enriched argumentation instruction. *International Journal of Science Education*, 43(10), 1600-1617.
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric theory. (2nd ed.)*. McGraw-Hill.
- Pallant, J. (2001). *SPSS survival manual—A step by step guide to data analysis using SPSS for Windows (Version10)*. Open University Press.
- Tabachnick, B.G. & Fidell, L.S. (2001). *Using Multivariate Statistics (4th ed.)*. Allyn and Bacon.
- Yang, R. C. & Juskiw, P. (2011). Analysis of covariance in agronomy and crop research. *Canadian Journal of Plant Science*, 91(4), 621-641 <https://doi.org/10.4141/cjps2010-032>

BÖLÜM 8

ÇOK DEĞİŞKENLİ VARYANS ANALİZİ (MANOVA)

Ebru Ezberci Çevik - Aslı Saylan Kırmızıgül

Bu bölümde öncelikle Çok Değişkenli Varyans Analizi'nin (MANOVA) tarihçesi, tanımı ve amacına kısaca yer verilmiştir. Ardından MANOVA varsayımlarının karşılanma süreci hakkında bilgilendirme yapılarak bu analizin nasıl uygulanacağı detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Bu açıklamaların ardından MANOVA'dan elde edilen bulguların raporlanması ve yorumlanması hakkında bilgi verilmiştir. Son olarak, bölümde anlatılanların pekişmesi adına MANOVA uygulanan birer tez ve makalenin ilgili kısımları alıntılanmış ve üzerinde notlar alınarak okuyucuya MANOVA'nın raporlanmasına ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

Çok Değişkenli Varyans Analizinin Tarihçesi ve Geliştiricisi

Samuel Stanley Wilks, matematiksel istatistik alanında çalışmış olan Amerikalı bir matematikçi ve akademisyendir. Teksas'ta doğan Wilks bir çiftlikte büyüdü. 1926 yılında Kuzey Teksas Eyalet Öğretmen Koleji'nden Endüstriyel Sanatlar lisans diplomasını aldıktan sonra 1928'de Teksas Üniversitesi'n-

Samuel S. Wilks
(1906-1964) (URL-1)

Özet

Sonuçta, ilgili bölümde Çok Değişkenli Varyans Analizi'ni (MANOVA) siz okuyucularımıza detaylı bir şekilde sunmaya çalıştık. Bu amaçla MANOVA'yı tanımlayarak amacından bahsetmekle birlikte örnek bir uygulama üzerinden analizin her aşamasının görsellerle sunulması, bu tür bir analiz yapacak olan araştırmacılar için yol gösterici olacaktır. Her analiz türü için söyleyebileceğimiz gibi MANOVA için de analizin her aşamasını adım adım ezberlemek bir zorunluluk değildir. İlgili bölümde yer verilen adımlar sırayla takip edilirken SPSS programı üzerinden de paralel olarak uygulamasının yapılması güvenilir sonuçlar elde etmek için uygun bir planlama olabilir. Son olarak MANOVA'nın makale, tez vb. çalışmalarda raporlanması ve yorumuna ilişkin verilen örnekler analiz sonrasında "Nasıl raporlayacağım?" sorusuna bir yanıt olarak sunulmuştur. Bu anlamda MANOVA'nın birçok varsayımı içermesi ve analizinin zor olarak düşünülmesinin yanında sunmuş olduğu sonuçlarla bilimsel çalışmalara büyük bir zenginlik katacağı araştırmacılar tarafından unutulmamalıdır.

Kaynakça

- Bartlett, M. S. (1939). A note on tests of significance in multivariate analysis. In *Mathematical Proceedings of the Cambridge Philosophical Society* (Vol. 35, No. 2, pp. 180-185). Cambridge University Press.
- Büyüköztürk, Ş. (2013). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Pegem Akademi.
- Cleophas, T. J. & Zwinderman, A. H. (2018). *Regression analysis in medical research: For starters and 2nd levelers*. Springer.
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power analysis for the behavioral sciences*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Hotelling, H. (1947). Multivariate quality control, illustrated by the air testing of sample bombsights. In *Techniques of Statistical Analysis*, Eds. C. Eisenhart, M. W. Kastay, W. A. Wallis. (p. 111-184). McGraw-Hill, New York.
- Huberty, C. J. (2002). A history of effect size indices. *Educational and Psychological measurement*, 62(2), 227-240.
- Kalaycı, Ş. (2008). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Asil Yayın Dağıtım.
- Lawley, D. N. (1938). A generalization of Fisher's z test. *Biometrika*, 30, 180-187.

- Mosteller, F. (1964). Samuel S. Wilks: Statesman of statistics. *The American Statistician*, 18(2), 11-17.
- Pallant, J. (2005). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using SPSS for windows*. Australian Copyright.
- Pillai, K. S. (1955). Some new test criteria in multivariate analysis. *The Annals of Mathematical Statistics*, 26(1), 117-121.
- Roy, S. N. (1953). On a heuristic method of test construction and its use in multivariate analysis. *The Annals of Mathematical Statistics*, 24(2), 220-238.
- Sungur Gül, K. & Ateş, H. (2021). Fen bilimleri ve matematik öğretmen adaylarının STEM alanlarına ve kariyerlerine yönelik semantik (anlamsal) algıları. *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(4), 2035-2047. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.998581>
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Pearson Education.
- Tucel, S. T. (2016). *Investigating the effects of science writing heuristic approach on eight grade students' achievement, metacognition and epistemological beliefs* [Unpublished master's thesis]. Middle East Technical University.
- URL-1. 12 Ekim 2023 tarihinde <https://mathshistory.st-andrews.ac.uk/Biographies/Wilks/> adresinden erişildi.
- URL-2. 25 Nisan 2023 tarihinde <https://subscription.packtpub.com/book/big-data-and-business-intelligence/9781782173175/4/ch04lvl1sec35/manova> adresinden erişildi.
- Warne, R. T. (2014). A primer on multivariate analysis of variance (MANOVA) for behavioral scientists. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 19(17), 1-10.
- Wilks, S. S. (1932). Certain generalizations in the analysis of variance. *Biometrika*, 24, 471-494.

BÖLÜM 9

MANCOVA

Mustafa Tüysüz - Hayati Çavuş

MANCOVA Nedir?

MANCOVA (Multiple Analysis of Covariance- Çok Değişkenli Kovaryans Analizi), istatistiksel araştırmalar ve analizler için yaygın olarak kullanılan bir tekniktir ve istatistiksel yazılım paketlerinde genellikle bulunur. Çok değişkenli analiz yöntemlerinin gelişimi, istatistiksel teorik altyapı, matematiksel modeller ve uygulama deneyimi gibi faktörlerle ilgili geniş bir araştırma ve geliştirme sürecini içerir. MANCOVA, 1960'lı yıllarda geliştirilmiş olan çoklu değişkenli bir varyans analizi yöntemidir. İlk kez kategorik bir değişkenle kovaryans analizini 1957 yılında Cochran yapmıştır. MANCOVA'nın geliştirilmesi, bir kişi veya bir grup tarafından ortaya çıkarılmamış olup, istatistiksel araştırma yöntemleri ve analiz teknikleri alanındaki uzmanlar tarafından gerçekleştirilmiştir.

MANCOVA, ANCOVA'nın çok değişkenli uzantısıdır. MANCOVA, bir ya da daha fazla kovaryantın etkisinin düzeltilmesinden sonra, yeni oluşturulan bağımlı değişkenlere ilişkin ortalamaların gruplar arasındaki farkının istatistiksel olarak manidar olup olmadığını test eder (Tabachnick ve Fidell, 2015., S: 247). MANCOVA, çoklu bağımsız değişkenlerin analiz edilen bağımlı değişken üzerindeki etkilerini incelemek için kullanılır.

sayıtların nasıl doğrulandığına yönelik bilgilerin daha güvenilir değerlendirilmeler için makalelerde yer alması önemli görülmektedir. Bu kapsamda MANCOVA analizi ile ilgili detaylı örnek uygulamalar için alan yazında yer alan uluslararası ve ulusal doktora tezlerinin incelenmesinin daha yerinde olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Hillsdale NJ: Erlbaum.
- Cohen, J., Cohen, P., West, S. G., & Aiken, L. S. (2003). *Applied multiple regression/correlation analysis for the behavioral sciences* (3rd edition). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS* (third edition). London: Sage Publications.
- Kalaycı, Ş. (2010). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikler* (Vol. 5). Ankara, Turkey: Asil Yayın Dağıtım.
- Lee, G. G., Young-Eun Jeon & Hun-Gi Hong (2021) The effects of cooperative flipped learning on science achievement and motivation in high school students. *International Journal of Science Education*, 43(9), 1381-1407, <https://doi.org/10.1080/09500693.2021.1917788>
- Lin, C. Y., & Wu, H. K. (2021). Effects of different ways of using visualizations on high school students' electrochemistry conceptual understanding and motivation towards chemistry learning. *Chemistry Education Research and Practice*, 22, 786-801.
- Mayers, A. (2013) *Introduction to statistics and SPSS in Psychology*. Pearson Education Limited
- Özer, S. (2004). *Uygulamalı istatistik-2*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Pallant, J. (2005). *SPSS survival manual: a step by step guide to data analysis using SPSS for windows (Version 12). 2nd ed.* Maidenhead: Open University Press.
- Plucker, J. A., Beghetto, R. A., & Dow, G. T. (2004). Why isn't creativity more important to educational psychologists? potentials, pitfalls, and future directions in creativity research. *Educational Psychologist*, 39(2), 83-96.
- Struwig, F. W., & Stead, G.B. (2001). *Planning, designing and reporting research*.

RSA: Maskew Miller Longman (Pty) Ltd.

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics*, 5th ed. Boston, MA: Allyn and Bacon

Tabachnick, B., G., & Fidell, L. S, (2015). "Çok Değişkenli İstatistiklerin Kullanımı", Çev. Ed: Mustafa Baloğlu. Ankara: Nobel Yayıncılık, Altıncı Basımdan Çeviri.

URL-1: https://www.academia.edu/43436428/%C4%B0leri_%C4%B0statistik_MANCOVA_Tek_Kategorik_De%C4%9Fi%C5%9Fkenli

Warner, M. E. (2012). *Privatization and Urban Governance: The Continuing Challenges of Efficiency, Voice and Integration, Cities*, in press.

BÖLÜM 10

STANDART ÇOKLU REGRESYON

Seyide Eroğlu - Serdar Varinlioğlu - Ersan Ağca

Değerli okuyucu, bu bölümde istatistik tekniklerden biri olan çoklu regresyon farklı açılardan irdelenmeye çalışılmıştır. Regresyon analizinin ortaya çıkışı, tarihsel süreci ve cevap aradığı soru örneklerini ayrıntılı olarak bu bölümde bulabilirsiniz. Ayrıca, doğrusal veya çoklu regresyon analizini yürütmek için karşılanması gerekli varsayımlar verildikten sonra örnek araştırma sorusu ve gerçek data üzerinden işlem basamakları görsellerle desteklenerek siz okuyuculara sunulmaya çalışılmıştır. Son olarak, analiz sonrası raporlamanın nasıl yapılması gerektiği açıklanmış ve örnek çalışmalar üzerinden raporlaştırmada olması gereken ifadeler alanyazındaki güzel örnekler üzerinden sıralanmıştır. Dolayısıyla, çalışmalarınızda doğrusal veya çoklu regresyon analizini kullanmak istiyorsanız bu bölümün size bu konuda rehberlik etmeye hazır, sizde hazırsanız başlayalım.

Regresyon Analizinin Tarihçesi

Regresyon analizi ilk defa Adrien Marie Legendre 1805 yılında tarafından ortaya atılmış ve daha sonraları C.F. Gauss 1809 yılında tarafından ayrıntı olarak açıklanmıştır. Legendre, 1752 yılında Paris`te dünyaya gelmiş ve yine Paris`te hayata gözlerini (1833) kapamıştır. Paris`te uzun yıllar matematik dersleri vermiş ve farklı görevlerde çalışmıştır. Matematikte özellikle trigonometri başta olmak üzere önemli teoriler ortaya atmış-

Kaynakça

- Akbulut, Y. (2010). *Sosyal bilimlerde SPSS uygulamaları [SPSS applications in social sciences]*. İdeal Kùltür Yayıncılık.
- Akyüz, G. (2006). Türkiye ve Avrupa Birliği Ùlkelerinde Öğretmen ve Sınıf Niteliklerinin Matematik Başarısına Etkisinin İncelenmesi. *İlköğretim On-Line Dergisi*, 5(2), 75-86,
- Aron, A., & Aron, E. N. (2011). *Statistics for the behavioral and social sciences* (fifth edition). Prentice Hall Press.
- Arzu, A. R. I., ve Onder, H. (2013). Farklı veri yapılarında kullanılacak regresyon yöntemleri. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 28(3), 168-174.
- Atar, H. Y. (2014). Öğretmen niteliklerinin TIMSS 2011 fen başarısına çok düzeyli etkileri. *Eğitim ve Bilim*, 39(172).
- Baykul, Y., ve Güzeller, C. O. (2014). *Sosyal bilimler için istatistik: SPSS uygulamalı* (2. Baskı). Pegem.
- Bloom, G. & Vitcov, B. (2010). PLC: A cultural habit built on trust *Leadership*, 39(4), 24-26.
- Büyüköztürk, Ş., Şekercioğlu, G. ve Çokluk, Ö. (2014). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*: Pegem Akademi.
- Chow, S. C. (2018). *Advanced linear models: theory and applications*. Routledge.
- Field, A.P. (2009). *Discovering statistics using SPSS*, Sage, London.
- Işık, A. (2006), *İstatistik II*, Yazın Matbaacılık194s.
- Kaya, D. (2019). Yedinci sınıf öğrencilerinin matematik başarılarının yordanması:
- Motivasyon, öz-düzenleyici öğrenme stratejileri ve üst bilişsel farkındalığın rolü. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 38(1), 1-18
- Kılıç, S. (2013). Doğrusal regresyon analizi. *Journal of Mood Disorders*, 3(2), 90-92.
- Koçak, R., ve İçmenoğlu, E. (2012). Üstün Yetenekli Öğrencilerin Duygusal Zekâ ve Yaratıcılık Düzeylerinin Yaşam Doyumlarını Yordayıcı Rolü. *Turkish Psychological Counseling & Guidance Journal*, 4(37).
- Lamb, S. & Fullarton, S. (2002). Classroom and school factors affecting mathematics achievement: A comparative study of Australia and the United States using TIMSS. *Australian Journal of Education*, 46(2), 154-171.

- Okur, S. (2009). *Parametrik ve parametrik olmayan basit doğrusal regresyon analiz yöntemlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Cukurova Üniversitesi, Adana.
- Opdenakker, M. C. & Damme, J. V. (2005). Teacher characteristics and teaching styles as effectiveness enhancing factors of classroom practice. *Teaching and Teacher Education*, 22(1), 1-21.
- Pagano, M., & Gauvreau, K. (2000). *Principles of biostatistics* (2nd ed.). Pacific Grove, CA: Duxbury Press.
- Pallant, J. (2017). *SPSS kullanma klavuzu*. Anı Yayıncılık.
- Seçer, İ. (2015). *SPSS ve LISREL ile pratik veri analizi [Practical data analysis with SPSS and LISREL]*. Anı Yayıncılık.
- Stevens, J. (1996). *Applied multivariate statistics for the social sciences* (3rd ed.). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.), Boston: Allyn and Bacon.
- Taşdemir, M. (2012). *Veri madenciliği: Öğrenci başarısına etki eden faktörlerin regresyon analizi ile tespiti* (Masters thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Tezcan, N. (2011). Parametrik olmayan regresyon analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25.
- Tunalı, S. ve Batmaz, İ. (2000). Dealing with the Least Squares Regression Assumptions in Simulation Metamodeling. *Computers & Industrial Engineering*, 38(2), 307– 151 320. Erişim adresi: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0360835200000462>
- Ulutan, E. ve Çobanoğlu Aktan, D. (2019). Fen bilgisi başarısını etkileyen değişkenlerin çokdüzeyli regresyon modeli ile incelenmesi. *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 10(4), 365-377. doi:10.21031/epod.533713
- URL 1: <https://www.matematikciler.com/legendre-1752-1833/>
- URL 2: https://tr.wikipedia.org/wiki/Adrien-Marie_Legendre
- URL 3: https://tr.wikipedia.org/wiki/Regresyon_analizi
- URL 4: <https://www.istmer.com/regresyon-analizi-nedir/>
- Üredi, İ., ve Üredi, L. (2005). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin öz-düzenleme stratejileri ve motivasyonel inançlarının matematik başarısını yordama gücü. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2).

Yeşilyurt, M. E., ve Yeşilyurt, F. (2010). Farklı regresyon yöntemleri ile beta katsayısı analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(2), 29-38.

Zhao, Y. (2012). *R and Data Mining: Examples and Case Studies*. Burlington: Academic Press. Erişim adresi: <https://www.sciencedirect.com/book/9780123969637/r-anddata-mining>

BÖLÜM 11

LOJİSTİK REGRESYON

Oğuzhan Nacaroğlu - Serdar Varinlioğlu - Nagehan Demir

Sevgili okurlarımız, 1940'lı yıllarda Joseph Berkson (1899-1982) regresyonla ilgili çorabı başımıza ören kişidir. Fizik ve istatistik alanında eğitim gören Berkson olasılıksal durumlarda lojistiğin kullanımını savunan ve dünya çapında tanınan muhteşem bir bilim insanıdır. Peki nedir bu lojistik? İşte bu bölümde sizinle bu sorunun cevabını arayacağız. Bu bölümde lojistik regresyonun tanımı, modelleri ve varsayımları tanıtıldıktan sonra örnek bir uygulama üzerinden lojistik regresyon analizinin nasıl yapılacağı anlatılmaya çalışılacaktır.

Lojistik Regresyon

Lojistik regresyon; çok değişkenli bir sınıflandırma yöntemi olup (Powers ve Xie, 2008) bağımlı (yordanan) değişkenin önceden belirlenen gruplara atama olasılıklarını modellemek için kullanılmaktadır (Hosmer ve Lemeshow, 2000). Alanyazın incelendiğinde, lojistik analizlerin 1840lı yıllara kadar gittiği görülmektedir. Özellikle biyoloji deneyleri için Berkson (1944) lojistik regresyonun kullanımını önermiştir. Son yıllarda ise yapılan çalışmalarda lojistik regresyonun kullanımı artış göstermiştir (Huang, 2022; Srimaneekarn ve ark., 2022). Nitekim lojistik regresyon, benzer analizlerde karşılanması gereken varsayım analizlerine ihtiyaç duyulmadan yapılan çok değişkenli bir analiz yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özet

Sevgili okurlarımız bu bölümde lojistik regresyonun tanımı, modelleri, varsayımları açıklanarak ikili lojistik regresyon analizinin aşamaları örnek bir araştırma sorusu üzerinde detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Lojistik regresyon analizi sonuçlarının nasıl raporlanması gerektiği detaylı bir şekilde ortaya konmuştur. Araştırmanızda hangi analizi yapacağınıza yönelik bir endişe içerisinde olabilirsiniz. Bu durumda araştırma sorunuzu incelemeniz ve bununla bağlantılı olarak değişkenleri belirlemeniz size yol gösterecektir.

Kaynakça

- Alpar, R. (2011). *Uygulamalı çok değişkenli istatistiksel yöntemler*. (3. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık
- Bagley, S. C., White, H., & Golomb, B. A. (2001). Logistic regression in the medical literature: Standards for use and reporting, with particular attention to one medical domain. *Journal of clinical epidemiology*, 54(10), 979-985.
- Berkson, J. (1944). Application of the logistic function to bio-assay. *Journal of the American Statistical Association*, 39(227), 357-365.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Demidenko, E. (2007). Sample size determination for logistic regression revisited. *Statistics in medicine*, 26(18), 3385-3397.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. London: Sage Publications.
- Garson, G. D. (2012). *Testing statistical assumptions*. Statistical Associates Publishing, Asheboro, North Carolina.
- Hosmer, D. W., & Lemeshow, S. (2000). *Applied logistic regression*. John Wiley-Sons, Inc.:Canada
- Huang, F. L. (2022). Alternatives to logistic regression models in experimental studies. *The Journal of Experimental Education*, 90(1), 213-228.
- Kalaycı, Ş. (Ed.). (2005). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kalfa, V. R. ve Çakır, E. (2020). Öğrencilerin okudukları bölümlerinden duydukları memnuniyeti etkileyen faktörlerin sıralı lojistik regresyon analizi

- ile belirlenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(5), 1413-1424.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel
- Mertler, C.A. & Vannatta, R.A. (2005). *Advanced and Multivariate Statistical Methods: Practical Application and Interpretation*. 3rd Edition, Pyrczak, Los Angeles.
- Özdamar, K. (1997). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi I: MINITAB, SPSS, SYSTAT*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Pallant, J. (2016). *SPSS kullanma kılavuzu*. (S. Balcı & B. Ahi, Çev.) Anı Yayıncılık
- Pallant, J. (2017). *SPSS kullanma klavuzu*. Anı Yayıncılık.
- Peng, C. Y. J., Lee, K. L., & Ingersoll, G. M. (2002). An introduction to logistic regression analysis and reporting. *The journal of educational research*, 96(1), 3-14.
- Powers, D., & Xie, Y. (2008). *Statistical methods for categorical data analysis*. Emerald Group Publishing.
- Srimaneekarn, N., Hayter, A., Liu, W., Tantipoj, C., & Khurshid, Z. (2022). Binary response analysis using logistic regression in dentistry. *International Journal of Dentistry*, 2022, 1-7. <https://doi.org/10.1155/2022/5358602>
- Stevens, J. (1996). *Applied multivariate statistics for the social sciences* (3rd ed.). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Şenel, S. ve Alatlı, B. (2014). Lojistik regresyon analizinin kullanıldığı makaleler üzerine bir inceleme. *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 5(1), 35-52.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (1996). *Using Multivariate Statistics* (3rd ed.). New York: Harper Collins.
- Tabachnick, B. G, & Fidell, L.S. (2001). *Using Multivariate Statistics* (Fourth Edition). Boston: Ally And Bacon
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., & Ullman, J. B. (2019). *Using multivariate statistics* (Seventh edition.). Pearson.
- Tanrıverdi, S. (2017). Öğrencilerinin depresyon düzeylerini yordayan değişkenlerin belirlenmesi: Multinomial lojistik regresyon analizi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 1517-1543.

BÖLÜM 12

NON-PARAMETRİK TESTLER

(Ki Kare, Mann-Whitney U testi, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi)

Seyide Eroğlu - Hasan Gökçe

Değerli okuyucu, bu bölümde parametrik olmayan testlerden Ki Kare, Mann-Whitney U testi, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi farklı açılardan irdelenmeye çalışılmıştır. Parametrik olmayan testlerin ortaya çıkışı, tarihsel süreci ve amacı gibi başlıkları ayrıntılı olarak bu bölümde bulabilirsiniz. Ayrıca, parametrik olmayan testleri yürütebilmek için karşılanması gerekli varsayımlar açıklandıktan sonra örnek araştırma sorusu ve gerçek data üzerinden işlem basamakları görsellerle desteklenerek siz okuyuculara sunulmaya çalışılmıştır. Son olarak, test sonuçları için raporlamanın nasıl yapılması gerektiği açıklanmış ve örnek çalışmalar üzerinden raporlaştırmada olması gereken ifadeler sunulmuştur. Son olarak, alanyazında yer alan çalışmalar üzerinden testlerin kullanımına ilişkin dikkat edilmesi gereken noktalar gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla, çalışmalarınızda parametrik olmayan testleri kullanmak istiyorsanız bu bölümün size bu konuda rehberlik etmeye hazır, sizde hazırsanız başlayalım.

İstatistik teknikler genellikle parametrik ve parametrik olmayan testler olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada testlerde kullanılan parametrik kavramı parametre veya bir evren ait olan özellik anlamını taşımaktadır.

Veri analizinde dağılım normal kabul edilmediği için non-parametrik yöntemlerden bağımlı gruplarda kullanılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi uygulanmıştır...Bu araştırmada da çalışma grubuna uygulanan “doğaçlama performans değerlendirme formu” ve “trompet eğitimi tutum ölçeği” gibi veri toplama araçlarından elde ettiğimiz sonuçların karşılaştırmasını yapabilmek için, bağımlı gruplarda kullanılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi uygulanmıştır.” (Açıksöz, 2022)

Verilen iki örnek çalışmada gerekçelerin ayrıntılı olarak aılanmadığı söylenilebilir. Bu ve benzeri nonparametrik analiz yöntemlerinin tercih edildiği birçok çalışmada normallik varsayımının karşılanmadığına dair analiz sonuçları sunulmadan doğrudan nonparametrik testlerin uygulandığı dikkati çekmektedir. Oysaki ortaya konan gerekçenin okuyucuya kanıtlarla sunulması gerekmektedir. Alanyazında sınırlı sayıda da olsa ayrıntılı raporlama örnekleri görülmektedir. Örneğin Boyraz ve Serin (2016),

“Bağımlı grup t-testi yapabilmek için testin varsayımlarından biri olan verilerin normal dağılıp dağılmadığı incelenmiştir. Shapiro-Wilk normallik testi ($p < 0.05$) ve basıklık-arpıklık katsayıları verilerin normal dağılmadığını göstermiştir. Bu sebeple katılımcıların öntest ve sontest puanları arasındaki farklılıklar, Wilcoxon işaretli-sıralar testi kullanılarak incelenmiştir.”

şeklinde bir raporlama ortaya koymuşlardır.

Bölüm 12 yazarları olarak parametrik olmayan test yöntemlerini tüm ayrıntıları ile gözler önüne sermeye çalıştık. Bahsi geçen testlere çalışmalarında yer vermek isteyen deneyimli araştırmacılar veya bu konuda daha önce çalışma yürütmemiş yeni başlayanlar araştırmacılar için baştan sona analiz sürecinin nasıl yürütüleceğini ortaya koymaya çalıştık. Özellikle parametrik olmayan testlerle ilgili raporlamanın nasıl yapılacağı hem gerçek veri seti kullanılarak hem de alanyazından örnekler ile ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu sebeplerden yola çıkılarak, Bölüm 12`nin araştırmacılar açısından rehber bir çalışma olacağı düşünölmektedir.

Kaynakça

Açıksöz, M. A. (2022). *Trompet eğitiminde doğaçlama çalışmalarına yönelik hazırlanan tasarımıın işleyişi: bir eylem araştırması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Akça, F., & Özyürek, A. (2019). Zihinsel Yetersizlikten Etkilenmiş ve Normal Gelişen Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sıkıntıyı Tolere Etme, Depresyon, Anksiyete ve Stres Düzeyleri. *Journal of History Culture and Art Research*, 8(1), 347-361.
- Akgül, A. & Çevik, O. (2003), *İstatistiksel Analiz Teknikleri*, Emek Ofset, Ankara.
- Aslan, C. (2011). Soru sorma becerilerini geliştirmeye dönük öğretim uygulamalarının öğretmen adaylarının soru oluşturma becerilerine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 36(160).
- Boyraz, C., & Serin, G. (2016). İlkokul düzeyinde oyun temelli fiziksel etkinlikler yoluyla kuvvet ve hareket kavramlarının öğretimi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 89-101.
- Bradley, R. A. (2001). Frank Wilcoxon: b. 2 September 1892 d. 18 November 1965.
- Bütüner, S. Ö., & Gür, H. (2008). Açılar ve üçgenler konusunun anlamlı öğrenme araçlarından v diyagramları ve zihin haritaları kullanılarak öğretimi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 2(1), 1-18.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı (15. baskı.)*. Pegem Akademi.
- Çekici, F., & Sonay Güçray, S. (2012). Problem çözme terapisine dayalı beceri geliştirme grubunun üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme becerileri öfkeyle ilişkili davranış ve düşünceler ile sürekli kaygı düzeylerine etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 103-128.
- Demircioğlu, G., Demircioğlu, H., & Yadigaroğlu, M. (2015). Fizik, kimya ve biyoloji öğretmen adaylarının çevre bilinç düzeylerinin değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19), 167-193. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.41708>
- Kalaycı, Ş., (2010), *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Asil Yayın Dağıtım, Ankara
- Kalyoncu, T. (2021). *60-72 aylık çocukların bilimsel süreç becerilerine STEM-A etkinliklerinin etkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi.
- Karagöz, Y. (2010). Nonparametrik tekniklerin güç ve etkinlikleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(33), 18-40.

- Karahan, T. F. (2005). Bir iletişim ve çatışma çözüme beceri eğitimi programı'nın üniversite öğrencilerinin güvengenlik düzeylerine etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 217-230.
- Kartal, M. (2006). *Bilimsel Araştırmalarda Hipotez Testleri*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Küçükkeleşçe, A. (2020). *60-72 ay arasındaki çocukların dil gelişimleri, temel matematiksel akıl yürütme becerileri ve görsel algı düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Lehmann, E.L. (1975), "*Nonparametric Statistical Methods Based on Ranks*", San Fransisco, Holden-Day.
- Mann, H. B., & Whitney, D. R. (1947). On a test of whether one of two random variables is stochastically larger than the other. *Annals of Mathematical Statistics*, 18, 50-60.
- Milenović, Ž. (2011). Application of Mann-Whitney U test in research of professional training of primary school teachers. *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, 6(11), 73-79.
- Özbek, E. (2022). *Uzaktan eğitimle yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde konuşma halkası tekniğinin dil öğrenme motivasyonuna etkisi* (Yüksek lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi).
- Özcan, G. (2007). *Problem çözme yönteminin eleştirel düşünme ve erişime etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Pallant, J. (2017). *SPSS kullanma kılavuzu: SPSS ile adım adım veri analizi*. Anı Yayıncılık.
- Sardoğan, M. E., Kaygusuz, C., & Karahan, T. F. (2006). Bir insan ilişkileri beceri eğitimi programının üniversite öğrencilerinin denetim odağı düzeylerine etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 184-194.
- Siegel, S. (1957). Nonparametric statistics. *The American Statistician*, 11(3), 13-19.
- Taleb, Z., & Sohrabi, A. (2012). Learning on the move: The use of mobile technology to support learning for university students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 69, 1102-1109.
- Tanrıverdi, E. (2019). *Parametrik olmayan testler: Teori ve uygulama* (Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü).

- Uğur, A.K. (2022). *Ters yüz öğrenme modeliyle akademik başarı, problem çözme ve öz düzenleme becerilerinin geliştirilmesi: bir durum çalışması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Adana.
- URL 1: https://en.wikipedia.org/wiki/Henry_Mann
- URL 2: http://sections.maa.org/ohio/ohio_masters/whitney.pdf
- URL 3: https://en.wikipedia.org/wiki/Frank_Wilcoxon
- Üstündağ, G. (2005). *Bazı parametrik olmayan istatistiksel yöntemlerin incelenmesi*. Adana: Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Wilcoxon, F. (1945). Individual comparisons by ranking methods. *Biometrics Bulletin*, 1, 80–83.
- Yılmaz, F., & Ersoy, A. (2012). Beşinci sınıf öğrencilerinin bit erişim olanakları ve bit okuryazarlık düzeyleri arasındaki dijital bölünme. *Journal of Educational Science*, 2(2), 16-32.
- Yılmaz, İ. A., Dursun, S. , Güngör Güzeler, E. ve Pektaş, K. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerinin Belirlenmesi: Bir Örnek Çalışma. *Electronic Journal of Vocational Colleges*. 4(4), 16-26.

BÖLÜM 13

FRIEDMAN TESTİ

İren Özgün Nalçacı - Ersan Ağca

Bağımlı örnekler için aynı örneğe ait ikiden fazla ölçümün farklılığı tek yönlü Anova testi ile ölçülebilmektedir. Anova testi için normal dağılım şartlarının karşılanabilmesi gerekmektedir. Normal dağılım varsayımları karşılanmıyor veya ölçüm sonucunda elde edilen değişken sıralı ölçek ise bağımlı örnekler için tek yönlü Anova testinin parametrik olmayan karşılığı Friedman testinden yararlanır. Friedman testinde ölçümlerin zamana göre değişimi veya ölçüm sonucunda elde edilen değişkenlerin sıralı ölçek olması gerekmektedir. Friedman testinin hipotezleri yazılırken Anova testinde olduğu gibi yazılmalıdır (Can, 2014).

H_0 : Zamana göre elde edilen ölçümler arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H_1 : Zamana göre elde edilen ölçümler arasında anlamlı bir farklılık vardır.

Yukarıda verilen örneklerde olduğu gibi Friedman testinde hipotezler kurulabilir. Friedman testinde ki-kare dağılımı temel alınmaktadır. Her bir değişken için ortalama sıralama değeri hesaplanması ve karşılaştırılması gerekir (Altunışık vd., 2005). Bu sebeple hipotezlerin sınanmasında x^2 istatistiği verilmektedir. Friedman testinin serbestlik derecesi, tekrarlı ölçüm sayısının bir eksiği olarak ifade edilmektedir. Analiz sonucunda ulaşılan x^2 istatistiği yapılan ölçüm sayısı m ile ifade edildiğinde, $m-1$ serbestlik derecesine sahip kritik tab-

Kaynakça

- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., ve Yıldırım, E. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (SPSS Uygulamalı)*. Sakarya Kitabevi.
- Baştürk, R. (2011). *Nonparametric Statistical Methods with Spss Sample in All Aspects (Vol. 2)*. Anı Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö., & Köklü, N. (2010). *Sosyal bilimler için istatistik (6. baskı)*. Pegem Akademi.
- Can, A. (2014). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. Pegem Akademi.
- Cramer, D., & Howitt, D. L. (2004). *The Sage dictionary of statistics: a practical resource for students in the social sciences*. Sage.
- Çimen, M. (2015). *Fen ve sağlık bilimleri alanlarında SPSS uygulamalı veri analizi*. Palme.
- Field, A. P. (2005). *Discovering statistics using SPSS:(and sex, drugs and rock'n'roll)*. Sage.
- Ho, R. (2006). *Handbook of univariate and multivariate data analysis and interpretation with SPSS*. Chapman and Hall/CRC.
- Karagöz, Y. (2016). *SPSS 23 ve AMOS 23 uygulamalı istatistiksel analizler*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Lachenicht, L. (2004). Distribution-free tests. In *Numbers, hypotheses & conclusions: A course in statistics for the social sciences* (pp. 385–401). essay, Juta and Company Ltd.
- Pallant, J. (2011). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using SPSS*. 4th Edition. Routledge.
- Pallant, J. (2017). *SPSS kullanma kılavuzu: SPSS ile adım adım veri analizi*. Anı Yayıncılık.

BÖLÜM 14

YAPISAL EŞİTLİK MODELLEMESİ

Melek Karaca - Fatmanur Sürdem - Oktay Bektaş

Bu bölümde yapısal eşitlik modellemesinin (YEM) nasıl ortaya çıktığını, hangi varsayımları karşılamak gerektiğini, ne zaman ve nasıl uygulanacağını, sonuçlarının yorumlanmasını ve raporlanmasını, açıklamaya çalışacağız. Özellikle çalışmalarında bu tekniği kullanmayı düşünen acemi araştırmacılara yol gösterici olması amacıyla YEM'in makale ve tezlerde kullanım örneklerine de yer vermeyi planladık.

Yapısal Eşitlik Modellemesinin Tarihçesi

YEM'in kökeni yirminci yüzyıla dayanmaktadır ancak 2000'li yıllarla beraber bilhassa sosyal bilimler alanında yapılan çalışmalarda kullanımını oldukça artmıştır. Bollen (1989), YEM'in tarihsel sürecinden bahsederken bu modelin kullanımının sosyoloji alanı için ilk olarak 1977, psikoloji alanı için ilk olarak 1980-1986 yılları arasında, ekonomi alanında ise 1972-1984 yılları arasında ilk örneklerinin görüldüğünü belirtmektedir. YEM, birden fazla yordanan ve yordayan değişkenin birbiri arasındaki ilişkileri modelleyerek, karmaşık olan araştırma problemini tek bir süreçte, sistemli ve kapsamlı olarak ele almayı sağlayan bir analiz türüdür (Anderson ve Gerbing, 1988). YEM, modellemenin içinde bulunan, ilk aşamada fark edilmesi güç olan ilişkilerin ortaya çıkmasını sağlar yani model içerisindeki birden fazla değişkenin aralarındaki ilişkileri modeller şeklinde ele

açıklaması yapılarak nihai YEM path diyagramı ve uyum iyiliği indeks sonuçlarını gösteren tablo ile raporlama yapılmıştır. Yukarıdaki örnekler gibi bu makalede de tablonun altına betimsel olarak modeldeki ilişkilere dair açıklamalar eklenmiştir.

Özet

Araştırma sorunuza en iyi cevap vereceğiniz analiz tekniğinin YEM olduğuna karar verdiyseniz öncelikle bu kararınızı yöntem bölümünde gerekçelendirerek raporlamanızı öneririz. Çalışmanızın giriş bölümünde de öngördüğünüz ilişki durumlarını teorik ve kuramsal temellere dayanarak modelinizin dayanağını güçlendirmelisiniz. Buna ek olarak, literatürdeki ilgili alan çalışmalarının sonuçlarıyla da bu ilişki durumunu desteklemeniz ya da farklılığınızı ortaya koymanız araştırma sonuçlarınızı daha güçlü savunmanıza yardımcı olacaktır. Bulgular bölümünde mutlaka YEM varsayımlarını nasıl karşıladığınızı basit ama yüzeysel olmayan ifadelerle kısaca açıklayınız. Gerek gördüğünüz yerlerde betimsel savınızı tablo ve şekille desteklemekten çekinmeyiniz. Analiz sonuçlarınız ön görünüz doğrultusunda olmasa bile objektif bir şekilde bulgularınızı raporlayınız. Önemli olan sizin başlangıçtaki ön görülerinizi doğrulamak olmadığını, gerçekte bilimsel olanı keşfetmenin peşinde olduğunuzu sıklıkla kendinize hatırlatınız. Araştırmanızın sonuç kısmında ise ortaya koyduğunuz ve istatistiksel olarak ispatladığınız bu ilişki durumlarının kime ne fayda sağlayacağını mutlaka tartışınız. Böylece yıllardır alana ışık tutacağı söylenen ama ışığı nereye tuttuğunu çok da anlayamadığımız diğer çalışmalardan farklı olduğunuzu okurlarınız daha iyi anlayacaktır.

Kaynakça

- Anderson, J. C. ve Gerbing, D. W. (1988). Structural equation modeling in practice: a review and recommended two-step approach. *Psychological Bulletin*, 103(3), 411-423.
- Bollen, K. A. (1989). *Structural equations with latent variables*, Wiley, New York, 514 p.
- Bowen NK, Guo S. (2011). *Structural Equation Modelling; Pocket Guide to Social Work Research Methods*. 1st. ed. Oxford University Press. p: 3-135.

- Çelik, E. ve Yılmaz, V. (2016). *LISREL 9.1 ile Yapısal Eşitlik Modellemesi*. Anı Yayınları.
- Gül, İ., Yeşiltaş, A., & Yılmaz, V. (2022). Bireysel yenilikçiliğin girişimcilik potansiyeli üzerindeki etkisi: Sağlık Yönetimi Bölümü öğrencileri örneği. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 25(4), 775-796.
- Hancock GR, Liu M. (2012). *Bootstrapping standard errors and data–model fit statistics in structural equation modeling*. In: Hoyle RH. eds. Handbook of Structural Equation Modeling. 1st ed. New York: Guilford Press, p: 296-306.
- Herwin, H., Fathurrohman, F., Wuryandani, W., Dahalan, S. C., Suparlan, S., Firmansyah, F., & Kurniawati, K. (2022). Evaluation of structural and measurement models of student satisfaction in online learning. *International Journal of Evaluation and Research in Education*, 11(1), 152-160. <https://doi.org/10.11591/ijere.v11i1.22115>
- Jöreskog, K. G., & Sörbom, D. (1993). *LISREL 8: Structural equation modeling with the simplis command language*. Lincolnwood: Scientific Software International, Inc
- Karaca, M. (2020). *Ortaokul öğrencilerinin rol model alma algıları ile fen bilimlerine yönelik öz-düzenlemeleri arasındaki ilişki*. Doktora Tezi (Tez No: 654437), Erciyes Üniversitesi.
- Pallant, J. (2020). *SPSS kullanma kılavuzu SPSS ile adım adım veri analizi*. Anı Yayıncılık.
- Raykov, T. & Marcoulides, G. A. (2006). *A First course in structural equation modeling*.
- Schumacker, R. & Lomax, R. (2010). *A Beginner's guide to structural equation modeling* (3rd Edition ed.). Routledge.
- Tabachnick, B. & Fidell, L. (2012). *Using multivariate statistics* (6th Edition ed.). Pearson
- Yıldırım, M., & Karagöz, Y. (2022). Tükenmişlik ve işten ayrılma niyeti kavramları arasındaki ilişkinin yapısal eşitlik modeli ile incelenmesi. *International Journal of Economic and Administrative Academic Research (E-ISSN: 2757-959X)*, 2(2), 90-112.
- Yu, C. H. (2002). *A philosophical investigation of causal interpretation in structural equation models*. Annual Meeting of American Education Researcher Association. Research Method Forum

BÖLÜM 15

MAKALE VE TEZLERDE DİKKAT EDİLMESİ GEREKLİ İSTATİSTİKİ KURALLAR

Hasan Gökçe - Can Yolağiden - Ebru Kaplan - Burcu Karakuzu

Bu bölümde bilimsel bir araştırmada kullanılan istatistiksel yöntemlerin kullanılmasında dikkat edilmesi gereken belli başlı kurallara başlıklar halinde yer verilecektir. Bu başlıklar sırasıyla aşağıdaki gibi belirlenmiştir. Bu başlıklar sırasıyla açıklandıktan sonra eğitimde istatistiksel yöntem kullanılan çalışmalar incelenerek “*Eğitimde İyi Örnekler*” başlığı altında eksik görülen noktalardan yola çıkarak kriterler belirlenecektir. Bu kriterler doğrultusunda istatistiksel analizlerin yürütülmesi ve raporlanmasına ilişkin iyi örneklerle yönelik incelemelerde bulunulacaktır. Bu kapsamda araştırmacıların fen eğitiminde lisans ve lisansüstü eğitimler almaları sebebiyle fen eğitiminde yapılmış araştırmalarda istatistiksel çalışmalar incelenecektir.

1. Kullanılacak İstatistiksel Analiz
2. İstatistiksel Analizin Felsefesi
3. İstatistiksel Analizlerde Tanımların Önemi
4. İstatistiksel Analizlerin Gerekçe
5. İstatistiksel Analizlerin Varsayımları
6. İstatistiksel Analiz Sonuçlarının Raporlanması
7. İyi Örnekler

İstatistiksel Analizin Felsefesine Yönelik İyi Örnek

Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere makalenin araştırma felsefesi ve neden bu felsefenin kullanıldığı açıkça ortaya konmuştur. Araştırmanın felsefesine yönelik yazılan kriterlerin hepsinin sağlandığı ifade edilebilir.

Alanyazın taramasında makale ve tezlerin büyük bir bölümünde araştırmanın dayandığı felsefeye doğrudan yer verilmediği belirlenmiştir. Araştırmanın felsefesinin önemi göz önüne alındığında çalışmanın ve istatistiksel analizin felsefesi araştırmanın bütününe kapsamlı ve açık bir şekilde belirtilmelidir.

Özet

Bu bölümde siz değerli okuyuculara bilimsel araştırmalarda yapılacak analizlerin uygulama ve raporlanması noktasında dikkat edilecek hususlardan bahsedilmiştir. Araştırmacılara; hangi istatistiksel analizi seçmeleri gerektiği, istatistiksel analizin felsefesi, analizlerde kullanılacak tanımların önemi, istatistiksel analizlerde uygun gerekçe sunulması başlıklarında açıklamalar sunularak yol göstermeye çalışılmıştır. İlâveten istatistiksel analizlerin varsayımları ve raporlanması hakkında teorik bilgiye ek olarak alan yazından örnekler paylaşılmıştır.

Son olarak “Eğitimde İyi Örnekler” başlığı altında paylaşılan her bir kriter özelinde siz değerli okuyucularımıza literatürden iyi örnekler paylaşılmıştır.

Kaynakça

- Aydoğdu, Ü. R., Karamustafaoğlu, O. ve Bülbül, Ş. M. (2017). Akademik araştırmalarda araştırma yöntemleri ile örneklem ilişkisi: doğrulayıcı doküman analizi örneği. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 556-565.
- Büyüköztürk, S., Kılıç Çakmak, E., Akgün, O.E., Karadeniz, S. & Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. 16. Baskı, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2017). *Research methods in education*. Routledge.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni: nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*

- (3. Baskı) (Çev. Ed. Demir, S. B.). Ankara: Eğiten Kitap.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2021). Araştırma tasarımı: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları. *Çev. E. Karadağ*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Dede, Y., & Yaman, S. (2008). Fen öğrenmeye yönelik motivasyon ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 2(1), 19-37.
- Eroğlu, S. (2018). *Atom ve periyodik sistem ünitesindeki STEM uygulamalarının akademik başarı, bilimsel yaratıcılık ve bilimin doğasına yönelik düşünceler üzerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Johnson, B. ve Christensen, L. (2014). *Eğitim araştırmaları: Nicel, nitel ve karma yaklaşımlar* (Çev. Ed. Demir, S. B.). Ankara: Eğiten Kitap.
- Güneş, T., Alat, K., & Gözüm, A. İ. C. (2013). Fen öğretmen adaylarına yönelik yenilenebilir enerji kaynakları tutum ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 269-289. <http://dx.doi.org/10.12973/jesr.2013.3214a>
- Kaplan, E., Kul, H. H., Bektaş, O. ve Öner-Armağan, F. (2021). Sekizinci sınıf velilerinin uzaktan eğitim sürecine yönelik tutumları: Kayseri ili örneği. *İhlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 251-277. DOI: 10.47479/ihe-ad.933142
- Karadeniz, H. & Karamustafaoğlu, S. (2022). ASSURE öğretim tasarım modeline yönelik etkinlik geliştirme: sindirim sistemi. *Asya Studies*. 6(20), 23-36. <https://doi.org/10.31455/asya.1035839>
- Karakaya, F., Ünal, A., Çimen, O., & Yılmaz, M. (2018). Fen bilimleri öğretmenlerinin STEM yaklaşımına yönelik farkındalıkları. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 124-138.
- Kaya, V. H. (2017). Okuma becerilerinin fen bilimleri okuryazarlığına etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*, 46(215), 193-207.
- Keskin, B. (2020). İstatistiksel Güç Bir Araştırmanın Sonuçlarına Etki Eder Mi? Örneklem Büyüklüğüne Nasıl Karar Verilmeli? *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(Armağan Sayısı), 157-174.
- Kızkapan, O. (2019). *Epistemolojik olarak zenginleştirilmiş argümantasyon yönteminin ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin maddenin yapısı ve özellikleri ünitesindeki başarılarına ve epistemolojik inançlarına etkisi*. Yayınlanmamış

doktora tezi, Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Kızıkan, O., Karaca, M. ve Bektaş, O. (2022). Karama Araştırma Yönteminde Felsefi Varsayımlar ve Kuramsal Yapı. O. Bektaş (Ed.) *Pragmatizmden Uygulamaya Karma Araştırma Yöntemi* içinde (s. 1-22). Nobel.
- Khanal, R. C. (2013). Concerns and challenges of data integration from objective post-positivist approach and a subjective non-positivist interpretive approach and their validity/credibility issues. *Journal of the Institute of Engineering*, 9(1), 115-129.
- Morgan, G. A., Leech, N. L., Gloeckner, G. W., & Barrett, K. C. (2004). SPSS for introductory statistics: Use and interpretation. Psychology.
- Nacaroğlu, O., Bektaş, O. ve Kızıkan, O. (2020). Madde döngüleri ve çevre sorunları konusunda başarı testi geliştirme: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kastamonu Education Journal*, 28(1), 36-51. doi:10.24106/kefdergi.3374
- Oğuztekin, E., Bektaş, O., Karaca, M., & Kızılay, E. (2022). Türkiye’de fen eğitiminde girişimcilik ile ilgili yapılan çalışmaların analizi: Bir meta-sentez çalışması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 20(1), 86-106. <https://doi.org/10.37217/tebd.993543>
- Pallant, J. (2016). *SPSS kullanma kılavuzu SPSS ile adım adım veri analizi*. (S. Balcı ve B. Ahi, Çeviri). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Pallant, J. (2020). *SPSS kullanma kılavuzu: SPSS ile adım adım veri analizi*. Anı Yayıncılık.
- Phillips, D. C., & Burbules, N. C. (2000). *Postpositivism and educational research*. Rowman & Littlefield.
- Roy, D. (2003). The discrete normal distribution. *Communications in Statistics-theory and Methods*, 32(10), 1871-1883.
- Saraçoğlu, S., Yıldırım, K. Ş., & Bektaş, O. (2019). Üstün yetenekli öğrenciler ile normal gelişim gösteren öğrencilerin fen öz-yeterliklerinin sınıf düzeyine göre incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 1625-1640.
- Seçer, İ. (2017). *Spss ve Lisrel ile Pratik Veri Analizi: Analiz ve Raporlaştırma* (3. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Stevens, J.P. (2009). *Applied multivariate statistics for the social sciences* (Fifth edition). New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Sukamolson, S. (2007). Fundamentals of quantitative research. *Language Institute Chulalongkorn University*, 1(3), 1-20.

- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Experimental designs using ANOVA* (p. 724). Belmont, CA: Thomson/Brooks/Cole.
- Turgut, Y. (2012). *Verilerin kaydedilmesi, analizi, yorumlanması: Nicel ve nitel*. A. Tanrıöğen (Ed.), Bilimsel araştırma yöntemleri içinde (3. Baskı, s. 193-247). Anı Yayıncılık.
- Usta, A. (2012). Bilimsel araştırmalarda yapısal etmenler ve evreler. İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi. 1(1), 98-112.
- Vurgun, F., & Beştaş, O. (2019). Altıncı sınıf öğrencilerinin fen'e yönelik girişimcilik becerilerinin belirlenmesi. *Fen Matematik Girişimcilik ve Teknoloji Eğitimi Dergisi*, 2(2), 60-78.
- Yıldırım, E. G., & Köklükaya, A. N. (2016). İlk ve ortaokul öğrencilerinin fen konularına yönelik ilgi düzeylerinin belirlenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 1-22. <http://dx.doi.org/10.17539/aej.20578>
- Yılmaz, A. (2021). Fen bilimleri eğitimi kapsamında uzaktan eğitimde kalite standartları ve paydaş görüşleri. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (42), 26-50. <http://dx.doi.org/10.33418/ataunikkefd.850063>
- Yolagiden, C., & Bektaş, O. (2018). Sekizinci sınıf öğrencilerinin fen bilimleri öğrenme kaygıları ile fen bilimleri öğrenme yönelimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Maarif Mektepleri Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 18-41.

ZORLUKLARIN YÖNETİMİ

Editörler:
Doç. Dr. Berat Çiçek
Dr. İnan Kaynak

Zorlukların Yönetimi

Editörler: Doç. Dr. Berat Çiçek, Dr. İnan Kaynak

Yayın No.: 1900
ISBN: 978-625-393-060-8
E-ISBN: 978-625-393-061-5
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Şerikan Kara -şerikan@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Çiçek, Berat. Kaynak, İnan.

Zorlukların Yönetimi / Editörler: Doç. Dr. Berat Çiçek, Dr. İnan Kaynak

1. Basım, VI + 312 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-393-060-8

E-ISBN: 978-625-393-061-5

1. Zorluk 2. Yönetim 3. Örgütlerde Stres Yönetimi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	iii
ÖN SÖZ.....	v
1. BÖLÜM ÖRGÜTLERDE STRES, STRES YÖNETİMİ VE HAVACILIK SEKTÖRÜNE YÖNELİK BİR DEĞERLENDİRME	1
2. BÖLÜM ÇATIŞMA YÖNETİMİ.....	21
3. BÖLÜM FÜTÜRİST İŞLETMELER: DEĞİŞİMİ YÖNETEBİLMEK	57
4. BÖLÜM İŞLETMELERDE KAOS YÖNETİMİNE COVID-19 PANDEMİSİ ÜZERİNDEN KAVRAMSAL BİR BAKIŞ	89
5. BÖLÜM BELİRSİZLİK YÖNETİMİ: DEĞİŞİME UYUM SAĞLAMAK	115
6. BÖLÜM ÇEŞİTLİLİK YÖNETİMİ.....	135
7. BÖLÜM ZAMAN YÖNETİMİ	175
8. BÖLÜM FARKLILIKLARIN YÖNETİMİ	203
9. BÖLÜM İŞ YERİNDE HAFİFE ALINAN BİR ZORLUK: MEŞRU OLMAYAN GÖREVLER	229
10. BÖLÜM KURUMLARDA ÖFKE YÖNETİMİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	247
11. BÖLÜM ZOR ZAMANLARDA İTİBAR YÖNETİMİ.....	275

1. BÖLÜM

ÖRGÜTLERDE STRES, STRES YÖNETİMİ VE HAVACILIK SEKTÖRÜNE YÖNELİK BİR DEĞERLENDİRME

Dr. Öğr. Üyesi Emine Karakaplan Özer

GİRİŞ

Organizasyonlar, bünyelerinde çalışan iş görenlerin güvenliğini ve sağlığını korumakla mükelleflerdir. Bu durum iş görenlerin hem fiziksel hem de zihinsel sağlığının korunmasını gerek ahlaki gerek kanuni boyutta içermek durumundadır (Regel, 2007: 411). Zapf, Dormann ve Frese (1996: 145), gerçekleştirdikleri araştırmalarında fiziksel ve zihinsel sağlığın birçok faktör tarafından etkilendiğini belirtmektedirler. Bu faktörler arasında fiziksel yapı, geçmiş hastalıklar veya kazalar, kişilik özellikleri, sigara içme veya içki içme gibi sağlık davranışları, boş zaman stres etkenleri, aile stres etkenleri, hava kirliliği gibi çevresel faktörler, yaş, cinsiyet, maddi veya konut durumu gibi sosyal sınıfla ilgili faktörler, sosyal stres etkenleri, kritik yaşam olayları, bireysel kaynaklar, kontrol ve sosyal destek gibi örgütsel kaynaklar ve işle ilgili stres etkenleri de bulunmaktadır. İşyeri dışındaki faktörler bireyin stresine önemli ölçüde katkıda bulunurken en sık karşılaşılan stres etkenleri işle ilgili sorunlardır (Nokao, 2010). Teknoloji ile sürekli değişen iş koşullarına uyum sağlama çabası veren çalışanlar, üzerlerinde hissettikleri ağır baskının etkisi ile stres yaşayabilmektedirler.

Son yıllarda örgütler, çalışan psikolojisinin önemini gerek deneyimleri gerek yapılan çalışmalar ile kanıksamakta ve özellikle en temel noktadaki stres kaynaklı problemleri henüz büyümeden yönetebilmek adına önlemler almak için çabalar yürütmektedir. Bu yönetim süreçleri içerisinde gerçekleştirilmesi gereken ça-

KAYNAKÇA

- Aghdasi, S., Kiamanesh, A. R. & Ebrahim, A. N. (2011). Emotional Intelligence and Organizational Commitment: Testing the Mediatory Role of Occupational Stress and Job Satisfaction. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 29, s. 1965 – 1976.
- Azila-Gbetteor, E. M., Atsu, E. & Quarshie, A. N. (2022). Job stress and job involvement among tertiary interns: the buffering role of perceived coworker support. *Heliyon*, 8.
- Barabanshchikova, V. V., Meshkova, P. R. & Surova, D. N. (2014). Comparison of Stress Level among School Teachers in the Period of Organizational Changes. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 146, s. 375 – 380.
- Barnes, B. L. (1992). Stress in aviation personnel. *Psychological Studies*, 37(1), 1-6.
- Blogut, A. (2015). Stressing Factor in Aviation. *International Conference of Scientific Paper AFASES 2015* (s. 1-6). Brasov: Slovak Republic General M.R. Stefanik Armed Forces Academy.
- Can, S. (2010). Organizational stressors for the students teachers in state universities. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2, s. 4853–4857.
- Cartwright, S. & Cooper, L. (1997). *Managing Workplace Stress*. USA: Sage Publications.
- Cicei, C. C. (2012). Occupational stress and organizational commitment in Romanian public organizations. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 33, s. 1077 – 1081.
- Clarke, S. & Cooper, C. (2004). *Managing the Risk of Workplace Stress*. New York: Routledge.
- Cooper, C. & Marshall, J. (1976). Occupational sources of stress: A review of the literature relating to coronary heart disease and mental ill health. *J Occup Psychol*, 49, s. 11-28.
- Cullen, C., Link, B. G., Wolfe, N. T. & Frank, J. (1985). The Social Dimensions of Correctional Officer Stress. *Justice Quarterly*, 2(4), s. 505-533.

- Deniz, N., Noyan, A. & Ertosun, Ö. G. (2015). Linking person-job fit to job stress: The mediating effect of perceived person-organization fit. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 207, s. 369 – 376.
- Finney, C., Stergiopoulos, E., Hensel, J., Bonato, S. & Dewa, C. S. (2013). Organizational stressors associated with job stress and burnout in correctional officers: a systematic review. *BMC Public Health*, 13(82), s. 1-13.
- Gray-Toft, P. A. & Anderson., J. G. (1981). Stress among hospital nursing staff: Its causes and effects. *SocialScienceandMedicine*, 15, s. 639-47.
- Iqbal, M. & Waseem, M. A. (2012). Impact of Job Stress on Job Satisfaction among Air Traffic Controllers of Civil Aviation Authority: An Empirical Study from Pakistan. *International Journal of Human Resource Studies*, 2(2), 55-70.
- Jain, A. K. & Cooper, C. L. (2012). Stress and organisational citizenship behaviours in Indian business process outsourcing organisations. *IIMB Management Review*, 24, s. 155-163.
- Judge, T. A. & Colquitt, J. A. (2004). Organizational Justice and Stress: The Mediating Role of Work–Family Conflict. *Journal of Applied Psychology*, 89-3, s. 395-404.
- Keegel, T., Ostry, A. & La Montagne, A. (2009). Job strain exposures versus stress related workers' compensation claims in Victoria, Australia; Developing a public health response to job stress. *Journal of Public Health Policy*, 30, s. 17-39.
- Kemery, E. R., Mossholder, K. W. & Bedeian, A. G. (1987). Role stress, physical symptomatology, and turnover intentions: A causal analysis of three alternative specifications. *Journal of Occupational Behaviour*, 8, s. 11-23.
- Kokoroko, E. & Sanda, M. A. (2019). Effect of Workload on Job Stress of Ghanaian OPD Nurses: The Role of Coworker Support. *Safety and Health at Work*, 10, s. 341-346.
- Kumari, P. & Aithal, P. S. (2022). A study of stress in cabin crew members of the aviation industry. *Asian Journal of Management and Commerce*, 3(1), 09-11.

- Linden, W. (2004). *Stress management: Basic science to better practice*. SagePublications.
- Locke, E. A. (1976). The nature and causes of job satisfaction. M. D. Dunnette içinde, *Handbook of Industrial and Organizational Psychology* (s. 1297-1349). Chicago: Rand McNally,.
- Mateescu, A. & Chraif, M. (2015). The relationship between job satisfaction, occupational stress and coping mechanism in educational and technical organizations. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 729, s. 728 – 732.
- Nelson, M. E., Lee, S., Allen, T. D., Buxton, O. M., Almeida, D. M. & Andel, R. (2023). Goldilocks at work: Just the right amount of job demands may be needed for your sleep health. *Sleep Health*, 9.
- Nokao, M. (2010). Work related stress and psychosomatic medicine. *Biopsychosocial Medicine*, 4(4), s. 1-8.
- Özbağ, G. K., Gündüz-Çekmeceliolu, H. & Ceyhun, G. Ç. (2014). Exploring the Effects of Perceived Organizational Impediments and Role Stress on Job Performance. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 150, s. 1129 – 1136.
- Padmanabhan, S. (2021). The impact of locus of control on workplace stress and job satisfaction: A pilot study on private-sector employees. *Current Research in Behavioral Sciences*, 2, s. 1-6.
- Parker, D. F. & DeCotiis, T. A. (1983). Organizational determinants of job stress. *Organ Behav Hum Perform*, 32, s. 160–177.
- Patching, A. & Best, R. (2014). An investigation into psychological stress detection and management in organisations operating in project and construction management. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 119, s. 682 – 691.
- Rabinowitz, S. & Stumpf, S. A. (1987). Facets of role conflict, role-specific performance, and organizational level within the academic career. *Journal of Vocational Behavior*, 30, s. 72-83.
- Regel, S. (2007). Post-trauma support in the workplace: the current status and practice of critical incident stress management (CISM) and psychological debriefing (PD) within organizations in the UK. *Occupational Medicine*, 57, s. 411–416.

- Rogers, E. R., Li, E. Y. & Ellis, R. (1994). Perceptions of organizational stress among female executives in the U.S. government: An exploratory study. *Public Personnel Management*, 23, s. 593–609.
- Rogers, R. E. & Shani, A. B. (1987). Perceptions of organizational stress among U.S. military officers in Germany. *Group and Organization Studies*, 12, s. 189-207.
- Shirom, A. (1982). What is organizational stress? A facet analytic conceptualisation. *Journal of Occupational Behaviour*, 3, s. 21–37.
- Spurgeon, P., Mazelan, P. & Barwell, F. (2012). The organizational stress measure: An integrated methodology for assessing job-stress and targeting organizational interventions. *Health Services Management Research*, 25(1), s. 7-15.
- Taormina, R. J. & Law, C. M. (2000). Approaches to preventing burnout: the effects of personal stress management and organizational socialization. *Journal of Nursing Management*, 8, s. 89±99.
- Tavakoli, M. (2010). A positive approach to stress, resistance, and organizational change. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5, s. 1794–1798.
- Vagner, J., Cekanova, A., Szabo, S. & Rozenberg, R. (2018). Fatigue And Stress Factors Among Aviation Personnel. *Acta Avionica*, 39(2), 23-28.
- Walz, T., Kensbock, J. M., de Jong, S. B. & Kunze, F. (2023). Lonely@Work@Home? The impact of work/home demands and support on workplace loneliness during remote work. *European Management Journal*.
- Weinberg, A., Sutherland, V. J. & Cooper, C. (2015). *Organizational Stress Management: A Strategic Approach*. London: Palgrave Macmillan.
- Woodman, T. & Hardy, L. (2001). A Case Study of Organizational Stress in Elite Sport. *Journal of Applied Sport Psychology*, 13, s. 207–238.
- Young, J. A. (2008). *The Effects of Life-Stress on Pilot Performance*. California: NASA.

Zapf, D., Dormann, C. & Frese, M. (1996). Longitudinal Studies in Organizational Stress Research: A Review of the Literature With Reference to Methodological Issues. *Journal of Occupational Health Psychology*, 1(2), s. 145-169.

2. BÖLÜM

ÇATIŞMA YÖNETİMİ

Dr. Öğr. Gör. Ramazan Çoban

GİRİŞ

Toplumun en küçük yapı taşını oluşturan insan, doğası gereği diğer insanlarla sürekli etkileşim hâlinde olan sosyal bir varlıktır. Hızla değişen günümüzün modern yaşam koşullarında insanların zamanının büyük bölümü belirli amaçlar için kurulmuş örgütsel yapılar ve işyerlerinde geçmektedir. Örgütler, insanlardan oluşan sosyal sistemler olarak çalışanlar arasında gerçekleşen süreçler, faaliyetler ve dinamik etkileşimler vasıtasıyla belirledikleri hedeflere ulaşmaya çalışan oluşumlardır. Her örgütün kendine has yapısı içinde bir araya gelen bireyler bir taraftan örgütsel amaçları diğer taraftan bireysel amaçlarını gerçekleştirmek için birlikte hareket etmek zorundadırlar. Kâr amacı gütsün ya da gütmesin bünyesinde birçok farklılığı ihtiva eden her örgütsel yapıda kıt kaynakların paylaşımı, amaç farklılığı, iletişim sorunları gibi farklı nedenlerden dolayı çatışmalar ortaya çıkabilir.

Çatışma olgusu, insan hayatının her alanında olduğu gibi örgütsel hayat ve işyerinde yaşanan ilişkilerin de vazgeçilmez bir parçasıdır. Bireylerin gerek formel gerekse informal ilişkilerinde yaşadığı anlaşmazlıklar zaman içinde iş ilişkileri ve örgütsel performansı olumsuz etkileyen çatışmalara dönüşmektedir (Ayan ve Yavuz, 2018). Genel olarak örgütsel hayatta çatışma kavramı birey ya da grupların amaçları, çıkarları ya da değerlerinin birbirine uymaması ve farklılaşması sonucu ortaya çıkan anlaşmazlık ve uyumsuzlukları ifade etmektedir (Longe, 2015). Örgütsel ya da bireysel farklı sebeplerden dolayı ortaya çıkan çatışmalar örgütsel performansı olumsuz etkilediği gibi çalışanların iş ve sosyal ilişkilerini de bozmaktadır. Bu nedenle başarılı bir örgütsel performans sergilemek için yöneticilerin zamanlarının önemli bir

KAYNAKÇA

- Ada, N. (2013). Örgütlerde çatışma nedenleri ve çözüm önerileri: Bir literatür çalışması. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 1(6), 59-74.
- Agbo, M. U. (2020). Effects of conflict management on organizational performance (A study of broadcasting corporation of Abiastate). *Journal of Humanities and Social Science*, 20(6), 312-329.
- Akçakaya, M. (2003). Çatışma yönetimi ve örgüt verimliliğine etkisi. *Kamu-İş*, 7(2), 1-27.
- Akova, O. & Akın, G. (2015). *Yönetimsel ve örgütsel etkinliği geliştirme yöntemleri*. Özer, K., O. Hızıroğlu, M. ve Saydamlı, A. (Ed.), Çatışma Yönetimi içinde. (ss. 516-549), İstanbul: Adra Yayıncılık.
- Altan, Y. (2010). Örgütsel çatışma ve etkileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 159-168.
- Amason, A. C. (1996). Distinguishing the effects of functional and dysfunctional conflict on strategic decision making. *Academy of Management Journal*, 39(1), 123-148.
- Argyris, C. & Schön, D. A. (1978). *Organizational learning: A theory of action perspective*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Ayan, B. & Yavuz, E. (2018). Örgütsel çatışma ve yönetim: Kamu örgütlerinde bir araştırma. *İşletme Araştırmaları dergisi*, 10(1), 745-762.
- Ayoko, B. O., Callan, V. J. & Hartel, E. J. C. (2003). Workplace conflict, bullying and counterproductive behaviors. *The International Journal of Organizational Analysis*, 11(4), 283-301.
- Barki, H. & Hartwick, J. (2004). Conceptualizing the construct of interpersonal conflict. *International Journal of Conflict Management*, 15, 216-44.
- Barutçugil, İ. (2004). *Organizasyonlarda duyguların yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayınları.
- Beyaz, B., Güner, A., Irmak, S. & Toruk, B. (2022). Okul yöneticilerinin

çatışma yönetimi stillerinin örgütsel mutluluğa etkisi. *International AcademicSocialResourcesJournal*, 7(33), 25-35.

Blake, R. R. & Mouton, J. S. (1964). *The managerial grid*. Houston: Gulf Publishing.

Bruck-Lee V. (2007). *Conflict at work*. Steven G. R. (Ed.), Encyclopedia of Industrial and Organizational Psychology içinde (pp. 94-97). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Cengiz, A. A. (2018). Çatışmanın sebepleri ve sonuçları, Çatışma ve stres yönetimi I (Editör: Esra Ceyhan), Eskişehir, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını NO: 2547.

Ceylan, A., Ergün, E. & Alpkan, L. (2000). Çatışmanın sebepleri ve yönetimi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 1(2), 39-51.

Çetin, M. Ö. & Hacıhafizoğlu, Ö. (2004). Academics' conflict management styles. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 5(2), 155-162.

Daft, R. L. (2008). *Management*. 8th Edition, Mason, OH: South-Western.

De Dreu, C. K. W., Dierendonck, D. & Dijkstra, M. (2004). Conflict at work and individual well-being. *International Journal of Conflict Management*, 15(1), 6-26.

Deniz, A. & A., Erciş, (2008). Kişilik özellikleri ile algılanan risk arasındaki ilişkilerin incelenmesi üzerine bir araştırma. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(2), 301-330.

Deutsch, M. (1949). A theory of cooperation and competition. *Human Relations*, 2, 129-152.

Eren, E. (1989). *Yönetim Psikolojisi*. 3. Baskı, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayınları.

Eren, E. (2012). Örgütsel davranış ve yönetim psikolojisi. 13. Baskı. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

Eren, E. (1996). *Yönetim ve organizasyon*. 3. Basım, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

- Ertürk, M. (2000). İşletmelerde Yönetim ve Örgüt. 3.Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Follett, M. P. (1940). *Constructive conflict*. H. C. Metcalf & L. Urwick (Eds.), *Dynamic administration: The collected papers of Mary Parker Follett* içinde (pp. 30-49). New York: Harper & Row.
- Garvin, D. A. (1993). Building a learning organization. *Harvard Business Review*, 71(4), 78-91.
- Gordon, J. R. (1993). *A diagnostic approach to organizational behavior*. 4th ed. Allyn and Bacon.
- Jehn, A. (1999). Diversity, conflict, and team performance: Summary of a program of research. *Performance Improvement Quarterly*, 12, 6-19.
- Kahya, C. (2018). Sessizliği bozmak: Örgütsel çatışma yönetiminin rolü (Türkiye örneği). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(60), 953-964.
- Karacıoğlu, F., Kahya, C. & Buzkan, K. (2012). Çatışma yönetim stratejisinin tahmin edicileri olarak örgütsel kültür tipleri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(1), 77-91.
- Karacıoğlu, F. & Alioğulları, Z. D. (2012). Çatışmanın nedenleri ve çatışma yönetim tarzları ilişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(3-4), 215-237.
- Karip, E. (1999). Çatışma yönetimi. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kılınç, T. (1986). Örgütlerde çatışma başa çıkma yöntemleri ve yönetimi. *İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi*, 15(1), 1-15.
- Koçel, T. (2007). İşletme yöneticiliği. 11. Basım. İstanbul: Arıkan Basım.
- Koçel, T. (2010). İşletme yöneticiliği. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş.
- Le, J. K. & Jarzabkowski, P. (2014). The role of task and process conflict in strategizing. *British Journal of Management*, 26(3), 439-462.

- Longe, O. (2015). Impact of workplace conflict management on organizational performance: A case of Nigerian manufacturing firm. *Journal of Management and Strategy*, 6(2). 83-92.
- Luthans, F. (1995). *Organizational Behaviour*. 7. Edition, McGraw-Hill.
- Luthans, F. (2010). *Organizational behavior: An evidence based approach*. 12. Edition. McGraw-Hill.
- March, J. G. & Simon, H. A. (1958). *Organizations*. New York: Wiley
- Özcan, Ş. (2021). Çatışma yönetimi. Ankara: İksad Yayınevi.
- Özdemir, Y. A. & Özdemir, A. (2007). Duygusal zeka ve çatışma yönetimi stratejileri arasındaki ilişkilerin incelenmesi: Üniversitede çalışan akademik ve idari personel üzerine bir uygulama. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 393-410.
- Özkalp, E., Kirel, A. Ç. & Özdemir, A. A. (2010). Çatışma ve stres yönetimi. 1. Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Pruitt D. G. & Rubin J. (1986). *Social conflict: Escalation, stalemate and settlement*. New York: Random House.
- Pruitt, D. G. (1983). Strategic choice in negotiation. *American Behavioral Scientist*, 27, 167-194.
- Rahim, M. A. & Bonoma, T. V. (1979). Managing organizational conflict: A model for diagnosis and intervention. *Psychological Reports*, 44, 1323-1344.
- Rahim, M. A. (1985). A strategy for managing conflict in complex organizations. *Human Relations*, 38(1), 81-89.
- Rahim, M. A. (2001). *Managing conflict in organizations*. 3rd Edition. London: Greenwood Publishing Group.
- Rahim, M. A. (2002). Toward a theory of managing organizational conflict. *International Journal of Conflict Management*, 13(3), 206- 235.
- Robbins, S. P. & Judge, T. (2012). *Organizational behavior*: 15th edition, Upper Saddle River, New Jersey: Pearson.

- Robbins, S. P. (2005). *Organizationalbehavior*. Great Britain: PearsonPrenticeHall.
- Sabuncuoğlu, T. E. (2008). Rol çatışmasının ve rol belirsizliğinin tüketmişlik ve iş doyumuna üzerine etkilerinin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23 (1), 35-49.
- Sabuncuoğlu, Z. (2009). *Turizm işletmelerinde örgütsel davranış*. Bursa: MKM Yayınları.
- Schermerhorn, J. R., Hunt, J. G., Osborn, R. N. &Uhl-Bien, M. (2010). *Organizationalbehavior*. 11. edition. New York: John Wiley&Sons.
- Seval, H. (2006). Çatışmanın etkileri ve yönetimi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 245-254.
- Sökmen, A. ve Yazıcıoğlu, İ. (2005). Thomas modeli kapsamında yöneticilerin çatışma yönetim stilleri ve tekstil işletmelerinde bir alan araştırması. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 1-19.
- Şafakoğulları, Ş. (2023). Eğitim örgütlerinde çatışma ve çatışma yönetimi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(28), 247-269.
- Şimşek, M. Ş. (2002). *Yönetim ve organizasyon*. Konya: Damla Ofset Matbaacılık.
- Tedeschi, J. T., Schlenker, B. R. & Bonoma, T. V. (1973). *Conflict, powerandgames: Theexperimentalstudy of interpersonal relations*. Chicago: Aldine.
- Tekarslan, E., Kılınç, T., Şencan H. & Baysal, A. C. (2000). *Davranışın sosyal psikolojisi*. İstanbul: İ. U. İşletme Fakültesi Yayın No: 278.
- Tengilimoğlu, D. (1991). Kişiler arası çatışma ve çatışmayı teşhis modelleri. *Amme İdaresi Dergisi*, 24(2), 123-144.
- Thomas, J. L., Bliese, P. D. & Jex, S. M. (2005). Interpersonalconflictandorganizationalcommitment: Examining two levels of supervisory-support as multilevelmoderators. *Journal of AppliedSocialPsychology*, 35(11), 2375- 2398.

- Tjosvold, D. (1997). *Conflictwithinterdependence: Itsvalueforproductivityandindividuality*. C. de Dreu& E. Van de Vliert (Ed.), *Using Conflict in Organizations içinde* (s. 23-37). USA: Sage Publications.
- Tokat, B. (1999). Örgütlerde çatışma ve çatışmanın yönetimi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,1*, 23-40.
- Topaloğlu, C. & Avcı, U. (2008). Çatışma, nedenleri ve yönetimi: Otel işletmelerinde yönetici bakış açısıyla bir inceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,13*(2). 75-92.
- Üngüren, E. (2009). Çalışma hayatında örgütsel çatışma: Konaklama işletmeleri üzerinde bir araştırma. *Çalışma ve Toplum, 2009/1*, 95-128.
- Van de Vliert, E. (2013). *Complex interpersonal conflictbehaviour: Theoreticalfrontiers*. London: PsychologyPress.
- Yılmaz, S. & Görecek, P. (2019). Örgütsel çatışma yönetimi ve stratejileri. *Journal of SocialandHumanitiesSciencesResearch, 6*(42), 2768-2779.

3. BÖLÜM

FÜTÜRİST İŞLETMELER: DEĞİŞİMİ YÖNETEBİLMEK

Doç. Dr. Meral Çalış Duman

GİRİŞ

Geçmişteki işletmelerin işi mi daha zordu yoksa günümüzdeki işletmelerin mi daha zor? Bu sorunun cevabı, son yıllarda işletmecilik alanında yapılan çalışmalarda doğrudan veya dolaylı olarak sürekli sorgulanmaktadır. Bu sorunun cevabı araştırmacılara göre farklılık gösterebilir. Günümüzde işletmelerin zorlukları çok başkadır. Küresel ısınma, iklim değişiklikleri, doğal afetler, salgın hastalıklar, siber saldırılar, hızla değişen teknolojik çevre, belirsizlikler, ekonomik krizler, elektronik ticarete bağlı uluslararası rekabet, çalışanların kuşak farklılıkları, yeni kuşakların getirdiği değişimlere işletmelerin adaptasyon süreci, artan maliyetler ve çok daha fazlası. Dolayısıyla sürekli girişken, esnek ve değişimler karşısında çevik olmak zorunda kalan işletmeler karşımıza çıkmaktadır. Sürekli olarak değişimler karşısında uyum sağlamak zorunda olan günümüz işletmelerin bize göre işi artık daha zordur.

Daha dar kapsamda bakıldığında işletmeler özelinde, hızlı teknolojik değişime bağlı olarak daha kısa ürün yaşam döngüleri, ürün ve hizmet çeşitliliğinin artması, uluslararası rakipler ile sınırların belirsizleşmesi gibi nedenler işletmeleri büyük araştırma ve geliştirme yatırımlarına zorlamaktadır. Bunlara ek olarak nüfusun yaşlanması, mülteciler gibi sosyal ve demografik sorular ve yasal konular iç pazarlarda yeni genel koşullar yaratabilir ve böylece işletmeler sık sık yeni fikirler, teknoloji ve ürün ve süreçlerinde değişime gitmek zorunda kalabilirler (Miller, Thomas ve Roeller, 2020: 69).

KAYNAKÇA

- Abrell-Vogel, C. & Rowold, J. (2014). Leaders' commitment to change and their effectiveness in change- a multilevel investigation. *Journal of Organizational Change Management*, 27, 900-921.
- Aleyaşı, W. S. J. & İraz, R. (2023). Örgütsel değişimin gerçekleştirilmesinde liderliğin rolü: transformasyonel liderlik incelemesi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 23(1), 12-24.
- Al-Hinaai, S. (2023). Change management in digital transformation. <https://www.researchgate.net/publication/371304223>.
- AlManei, M., Salonitis, K. & Tsinopoulos, C. (2018). A conceptual lean implementation framework based on change management theory. *Procedia CIRP*, 72, 1160-1165.
- Ash, C. G. & Burn, J. M. (2003). A strategic framework for the management of ERP enabled e-business change. *European journal of operational research*, 146(2), 374-387.
- Benešová, A., Hirman, M., Steiner, F. & Tupa, J. (2019). Determination of changes in process management within industry 4.0. *Procedia Manufacturing*, 38, 1691-1696.
- Blackman, D. A., Buick, F., O'Donnell, M. E. & Ilahee, N. (2022). Changing the conversation to create organizational change. *Journal of Change Management*, 22(3), 252-272.
- Çalış Duman, M. & Akdemir, B. (2021). İşletmelerin endüstri 4.0 teknolojileri kullanım düzeyinin belirlenmesine yönelik bir ölçek geliştirme çalışması, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 12(3), 923-940.
- Çalış Duman, M. (2022a). İşletmeler için yeni bir verimlilik teknolojisi: Dijital ikiz. *Verimlilik Dergisi*, Dijital Dönüşüm ve Verimlilik Özel Sayısı, 189-206.
- Çalış Duman, M. (2022b). Toplum 5.0: İnsan odaklı dijital dönüşüm. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 82, 309-336.
- Çalış Duman, M. (2022c). İnsan Kaynakları Yönetimi'nde nesnelerin interneti (IoT) etkisi. *International Congress On Social Sciences, China To Adriatic-XIV*, Kayseri.

- Danaher, J. (2021). Axiological futurism: The systematic study of the future of values. *Futures*, 132, 102780.
- Drucker, P. F. (1996). *Yönetim uygulaması*. (Çev: Yarmalı, S.) İstanbul: İnkilap Kitabevi.
- Enyoghasi, C. & Badurdeen, F. (2021). Industry 4.0 for sustainable manufacturing: Opportunities at the product, process, and system levels. *Resources, Conservation and Recycling*, 166. doi: 10.1016/j.resconrec.2020.105362
- Ford, J., Ford, L. & Polin, B. (2021). Leadership in the implementation of change: Functions, sources, and requisite variety. *Journal of Change Management*, 21(1), 87-119.
- Gholizadeh, H., Fazlollahtabar, H. & Khalilzadeh, M. (2020). A robust fuzzy stochastic programming for sustainable procurement and logistics under hybrid uncertainty using big data. *Journal of Cleaner Production*, 258, 120640. doi:10.1016/j.jclepro.2020.120640
- Haghi, S., Sippl, F., Zink, L. & Reinhart, G. (2021). A methodology for flexible configuration of change management processes. *Procedia CIRP*, 104, 1149-1154.
- Hines, A. (2003). An audit for organizational futurists: ten questions every organizational futurist should be able to answer. *Foresight*, 5(1), 20-33.
- Hines, A. & Gold, J. (2015). An organizational futurist role for integrating foresight into corporations. *Technological Forecasting and Social Change*, 101, 99-111.
- Hussain, S. T., Lei, S., Akram, T., Haider, M. J., Hussain, S. H. & Ali, M. (2018). Kurt Lewin's change model: A critical review of the role of leadership and employee involvement in organizational change. *Journal of Innovation & Knowledge*, 3(3), 123-127. <https://doi.org/10.1016/j.jik.2016.07.002>
- Hutter, K., Brendgens, F. M., Gauster, S. P. & Matzler, K. (2023). Scaling organizational agility: key insights from an incumbent firm's agile transformation. *Management Decision*, (ahead-of-print).

- Ivaldi, S., Scaratti, G. & Fregnan, E. (2022). Dwelling within the fourth industrial revolution: organizational learning for new competences, processes and work cultures. *Journal of Workplace Learning*, 34(1), 1-26.
- Karanlık, B. ve Özafşarlıoğlu, S. S. (2023). Algılanan değişim ve yabancılaşma: Sağlık sektöründe bir araştırma. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 24 (1), 237-254
- Karasvirta, S. & Teerikangas, S. (2022). Change organizations in planned change—A closer look. *Journal of Change Management*, 22(2), 163-201.
- Karhapää, S. J., Savolainen, T. & Malkamäki, K. (2022). Trust and performance: a contextual study of management change in private and public organisation. *Baltic Journal of Management*, 17(6), 35-51.
- Kaur Bagga, S., Gera, S. & Haque, S. N. (2023). The mediating role of organizational culture: Transformational leadership and change management in virtual teams. *Asia Pacific Management Review*, 28(2), 120-131. <https://doi.org/10.1016/j.apmr.2022.07.0>
- Korzhova, A. (2020). Change management and sustainability in a business context, Thesis, Metropolia University of Applied Sciences.
- Korzynski, P., Mazurek, G., Altmann, A., Ejdyś, J., Kazlauskaitė, R., Paliszkiwicz, J., ... & Ziemba, E. (2023). Generative artificial intelligence as a new context for management theories: analysis of ChatGPT. *Central European Management Journal*.
- Långstedt, J. & Manninen, T. J. (2021). Basic values and change: a mixed methods study. *Journal of Change Management*, 21(3), 333-357.
- Lather, A. S., Jain, S. & Verma, Y. (2022). Transformational change process in a large corporation—case of a prominent Indian public sector undertaking. *Vilakshan-XIMB Journal of Management*, 19(2), 142-164.
- Li, J., Sun, R., Tao, W. & Lee, Y. (2021). Employee coping with organizational change in the face of a pandemic: The role of transparent internal communication. *Public Relations Review*, 47(1), 1-11.

- Mauss, N. A., Bühner, D. & Fottner, J. (2023). Applicability and Limitations of Change Management for Circular Economy in Manufacturing Companies. *Procedia Computer Science*, 217, 998-1007.
- Miller, C., Thomas, B. C. & Roeller, M. (2020). Innovation management processes and sustainable iterative circles: an applied integrative approach. *Journal of Work-Applied Management*.
- Mogogole, K. E. & Jokonya, O. (2018). A conceptual framework for implementing It change management in public sectors. *Procedia Computer Science*, 138, 835-842.
- Nováky, E. & Tyukodi, G. (2010). The responsibility of futurists in strategic foresight—Hungarian examples. *Technological Forecasting And Social Change*, 77(9), 1546-1549.
- Nwabuike, C. (2021). Flexible leadership and change management. *Journal of Corporate Governance and Administration*, 4, 37-48.
- Pregmark, J. E. (2022). Renewing models for change. *The Learning Organization*, 29 (3), 255-274.
- Salgado, M., De Castro Martinez, M. V., Marcos Martinez, E., López-Sanz, M. & Martin-Pena, M. L. (2022). Driving organisational change in SMEs using service design. *Journal of Service Theory and Practice*, 32(5), 701-736.
- Schwab, K. (2016), *The fourth industrial revolution (dördüncü sanayi devrimi, World Economic Forum)*, (Çev: Dicleli, Z.), İstanbul:Optimist Yayınları.
- Sipl, F., del Rio, B. & Reinhart, G. (2022). Approach for stakeholder identification in Manufacturing Change Management. *Procedia CIRP*, 106, 191-196. <https://doi.org/10.1016/j.procir.2022.02.177>
- Sipl, F., Moriz, T. & Reinhart, G. (2022). A process mining-based approach for stakeholder identification in manufacturing and engineering change management. *Procedia CIRP*, 107, 978-983.
- Sithole, V. E. (2023). Essentials of change management for public service: A review. <https://www.researchgate.net/publication/371043793>.

- Solak, S. G., Oktay, E. & Pekküçükşen, Ş. (2017). Kamu yönetiminde değişime direnç: iç denetim örneği. *Strategic Public Management Journal*, 3, 1-15.
- Sustainable Development Report (2023), Turkey, Performance by indicator. (pp. 476-477), <https://dashboards.sdindex.org/downloads> (erişim 15.08.2023).
- Wikipedia (2023), Fütürizm, <https://tr.wikipedia.org/wiki/F%C3%BCt%C3%BCrizm> (erişim 15.08.2023).
- Tarhan, U. (2019). *T-İnsan*, 22. Baskı, İstanbul: Platin Yayınları.
- Tarhan, U. (2023). Fütürizm nedir? Ne işe yarar? Fütüristler ne yapar? Dünya Gazetesi, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/futurizm-nedir-ne-ise-yarar-futuristler-ne-yapar/691077> (erişim 14.08.2023).
- Trabucchi, D., Buganza, T., Bellis, P., Magnanini, S., Press, J., Verganti, R. & Zasa, F. P. (2022). Story-making to nurture change: Creating a journey to make transformation happen. *Journal of Knowledge Management*, (ahead-of-print).

4. BÖLÜM

İŞLETMELERDE KAOS YÖNETİMİNE COVID-19 PANDEMİSİ ÜZERİNDEN KAVRAMSAL BİR BAKIŞ

Dr. Edip Doğan

GİRİŞ

Tarihe baktığımız zaman matbaanın bulunması, reform ve Rönesans Dönemi, buhar makinesinin icadı gibi toplumsal, siyasi ve ekonomik hayatı etkileyen büyük değişiklikler birkaç yüzyılda bir yaşanmaktaydı (Haykır Hobikoğlu, 2011). Ancak Bilgi Çağı veya İnternet Çağı diye farklı tanımlarla tanımlamaya çalıştığımız günümüzde değişim ve dönüşümler çok hızlı olmaktadır. Benzer şekilde alametifarikası belirsizlik olan kaoslar da bazen birkaç gün içerisinde olabilmektedir. ABD Ulusal İstihbarat Konseyinin yayınladığı bir rapor, yakın bir gelecekte dünyanın karmaşa, çalkantılar, kaos ve şiddet olayları ile karşı karşıya kalacağını vurgulamıştır (Kotler & Caslione, 2017). Küresel düzeyde uluslararası sistemdeki belirsizlikler, terör ve şiddet olaylarının yoğunlaşması, ekonomik ve politik istikrarsızlıklar, salgınlar, tek taraflı politikalar, artan milliyetçilik gibi olgular ise belirsizliği daha da derinleştirmekte ve karşımıza farklı kaos senaryoları çıkarmaktadır. (Yazar, 2020). Peki, bütün bu kaos senaryoları karşısında işletmeler nasıl konumlanmalı veya kaosu nasıl yönetmelidirler? Kaos nedir ve kaosu yönetmek mümkün müdür? COVID-19 pandemisi bir kaos olarak ele alındığında işletmeler bu kaos sürecinde neler yapmışlardır? *Zorlukların Yönetimi* başlığını taşıyan kitabımızın bu bölümünde, bu sorulara cevap aramaya çalışacağız. Bu şekilde işletmelerin kaos yönetiminde neler yaptıklarını ve nasıl başarılı ve/ya başarısız olduklarını belirlemeye çalışacağız.

İnsanların ihtiyaçlarına, istek ve beklentilerine uygun olarak mal ve hizmet üreten işletmelerin başarılı olmak, artı değer üze-

KAYNAKÇA

- Altınay, L. & Arıcı, H. E. (2022). Transformation of the Hospitality Services Marketing Structure: A Chaos Theory Perspective. *Journal of Services Marketing*, 36(5), 658–673.
- Antonescu, D. (2020). Supporting Small and medium Size Enterprises through the COVID-19 Crisis in Romania. *Central European Journal of Geography and Sustainable Development*, 2(1), 38-57.
- Aykanat, Z. & Yıldız, T. (2016). Karizmatik Liderlik ve Örgütsel Yenilikçilik İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 11(2), 199-223.
- Bechtold, B. L. (1997). Chaos Theory as a Model for Strategy Development. *Empowerment in Organizations*, 5(4), 193-201.
- Bıçıcı, F. (2016). Kaos Teorisi, Determinizm ve Yeni Bilim Paradigması Sürecinde Sosyal Bilimler ve Turizm Araştırmaları Açısından Önemi. *Turizm Akademik Dergisi*, 1, 29-38.
- Chesbrough, H. (2020). To Recover faster from Covid-19, Open up: Managerial Implications from an Open Innovation Perspective. *Industrial Marketing Management*, 88, 410-413.
- Çırpan, H. & Güner, Ş. (2021). Kaotik Durumlarda Hastane Yönetimi ve Liderlik: Kovid-19 Salgını Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 12(30), 449-465.
- Daft, R. L. (1978). A Dual-Core Model of Organizational Innovation. *Academy of Management Review*, 21, 193-210.
- Demirtaş, Ö. (2013). Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi Ve Örgütsel İnovasyon. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B. Dergisi*, XXXV(II), 261-290.
- Dezenfektan ve Kolonya İhracatında Tarihi Rekor.* (2023, 07 25). www.ntv.com.tr: <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/dezenfektan-ve-kolonya-ihracatinda-tarihi-rekor,C06V2zTKs0WIBdfE3HOA5w> adresinden alınmıştır
- Doğan, Ü. & Aslan, M. (2022). Kaotik Liderlik Ölçeği Geliştirme Çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 193-213.

- Doherty, N. & Delener , N. (2001). Chaos Theory: Marketing & Management Implications. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 9(4), 66-75.
- Edgar, D. A. & Nisbet, L. (1996). A Matter of Chaos–Some Issues for Hospitality Businesses. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 8(2), 6-9.
- Ertürk, A. (2012). Kaos Kuramı: Yönetim ve Eğitimdeki Yansımaları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(3), 849-868.
- Eşitti , B. & Erdem, S. H. (2017). Birey-Örgüt Uyumunun Örgütsel İnovasyon Üzerindeki Etkileri: Yiyecek-İçecek İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(4), 475-489.
- Fairholm, M. R. & Card, M. (2009). Perspectives of Strategic Thinking: From Controlling Chaos to Embracing It. *Journal of Management & Organization*(15), 17–30.
- Farazmand, A. (2003). Chaos and Transformation Theories: A Theoretical Analysis with Implications for Organization Theory and Public Management. *Public Organization Review: A Global Journal*(3), 339–372.
- Galacgac, J. & Singh, A. (2016). Implications of Chaos Theory in Management Science. *Chaotic Modeling and Simulation (CMSIM)*(4), 515-527.
- Galacgac, J. & Singh, A. (2016). Implications of Chaos Theory in Management Science. *Chaotic Modeling and Simulation (CMSIM)*(4), 515-527.
- Hage, J. T. (1999). Organizational Innovation and Organizational Change. *Annual Review of Sociology*, 25, 597-622.
- Haykır Hobikoğlu, E. (2011). Yeni Ekonomide Konjonktür Dalgalarını Bağlamında Schumpeterci Yaklaşım ve İnovasyon İlişkisi. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 43, 289-306.
- Herbane, B. (2010). The Evolution of Business Continuity Management: A Historical Review of Practices and Drivers. *Business History*, 52(6), 978–1002.

- Islam, M. M. & Fatema, F. (2023). Do Business Strategies Affect Firms' Survival during the COVID-19 Pandemic? A global Perspective. *Management Decision*, 61(3), 861-885.
- Kamalahmadi, M. & Mellat-Parast, M. (2016). Developing a Resilient Supply Chain through Supplier Flexibility and Reliability Assessment. *International Journal of Production Research*, 54(1), 302-321.
- Karaağaç, T. (2013). Kriz Yönetimi ve İletişim. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*(49), 117-132.
- Karlsson, C. & Tavassoli, S. (2016). Innovation Strategies of Firms: What Strategies and Why? *J Technol Transf*(41), 1483-1506.
- Karlsson, C. & Tavassoli, S. (2016). Innovation Strategies of Firms: What Strategies and Why? *J Technol Transf*(41), 1483-1506.
- Memiş, S. & Korucuk, S. (2022). Hızlı Yemek (Fast Food) Sektöründe Pazarlama İnovasyon Kriterlerinin Belirlenmesi Ve Firma Seçimi: Giresun İli Uygulaması. *Verimlilik Dergisi*(1), 47-59.
- Mercan , N., Demirci, K. & Oyur, E. (2013). Alvin Toffler'a Göre Bilgi Çağının Yeni Paradigması: Kaos Teorisi. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, VIII (1), 115-127.
- Mohezar, S., Mohamad, M. N. & Mohd Nor, M. N. (2023). Supply Chain risk and SME Business Continuity Strategies in the Food Industry during COVID-19 Pandemic. *Continuity & Resilience Review*, 5(2), 116-134.
- Özbey, H. & Başdaş, Ö. (2018). Hemşirelikte İnovasyon. *Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(1), 1-7.
- Özgür Güler, E. & Kanber, S. (2011). İnovasyon Aktivitelerinin İnovasyon Performansı Üzerine Etkileri: İmalat Sanayii Uygulaması. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(1), 61-76.
- Turuç, Ö. (2008). Uluslararası Güvenlik Düzlemine Yönetim Bilimi Penceresinden Farklı Bir Bakış: Stratejik Kaos Yönetimi Yaklaşımı. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 8, 45-72.
- Vanichchinchai, A. (2023). Links between Components of Business Continuity Management: An Implementation Perspective. *Business Process Management Journal*, 29(2), 339-351.

- Volberda, H. W., Van Den Bosch, F. A. & Heij, C. V. (2013). Management Innovation: Management as Fertile Ground for Innovation. *European Management Review*, 10, 1-15.
- Volvo 1300 kişiyi işten çıkaracak.* (2023, 07 04). [https://www.ntv.com.tr/ https://www.turkiyegazetesi.com.tr/ekonomi/otomotiv-devi-ke-merleri-sikiyor-volvo-1300-kisiyi-isten-cikaracak-962811](https://www.ntv.com.tr/https://www.turkiyegazetesi.com.tr/ekonomi/otomotiv-devi-ke-merleri-sikiyor-volvo-1300-kisiyi-isten-cikaracak-962811) adresinden alınmıştır
- Yalçınkaya, M. (2002). Açık Sistem Teorisi ve Okula Uygulanması. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 103-116.
- Yavuz, Ç. (2010). İşletmelerde İnovasyon-Performans İlişkisinin İncelenmesine Dönük Bir Çalışma. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 5(2), 143-173.
- Yazar, F. (2020). Kaos Teorisi ve Kriz İletişimi: Belirsizlik Ortamında İletişim Yönetimi. *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 111-120.
- Yıldırım, İ. & Düzgün, M. (2021). Otel İşletmelerinde Dinamik Yetenekler ile Hizmet Yenilikçiliği İlişkisinde Pazarlama İnovasyonunun Rolünün Yapısal Eşitlik Modeli ile Belirlenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(80), 1753-1772.
- Yüksel, M. & Esmer, Y. (2019). İşletme Yönetiminde Kaos Yaklaşımı: Teorik Bir Bakış. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 12(18. ÜİK Özel Sayısı), 937-952.

5. BÖLÜM

BELİRSİZLİK YÖNETİMİ: DEĞİŞİME UYUM SAĞLAMAK

Doç. Dr. Berat Çiçek

GİRİŞ

Günümüz dünyası, karmaşık ve baş döndürücü bir hızla değişen ortamlarla doludur. Buna rağmen her geçen gün iş dünyasında ve hayatta karşılaştığımız belirsizliklerin sayısı ve karmaşıklık düzeyi giderek artmaktadır. Bu nedenle belirsizlik yönetimi, bireylerin ve organizasyonların başarısı için kritik bir öneme sahiptir.

Belirsizlik bir durum, olay veya problemle ilgili kesin sonuç veya bilgi olmaması durumudur (Brashers, 2001). Bu durum birçok farklı faktörden kaynaklanıyor olabilir, bu faktörlere eksik veya yanlış bilgi, değişkenlik, tahmini zor durumlar veya riskler örnek olarak verilebilir (Grote, 2004). Belirsizlik, karar verme sürecinde, risk yönetiminde ve planlama yapılırken her daim göz önünde bulundurulması gereken önemli bir faktördür.

İş dünyasında belirsizlik rekabetin yoğun olduğu, teknolojik gelişmelerin hızla ilerlediği ve müşteri tercihlerinin sürekli değiştiği bir ortamda her zaman mevcuttur (Ward ve Chapman, 2008). Başarılı organizasyonlar belirsizliği bir tehdit olmaktan çok genellikle bir fırsat olarak değerlendirirler. Böylece yaratıcı çözümler üreterek, hızlı kararlar alarak ve esnekliklerini koruyarak, belirsizlikle başa çıkmayı başarırlar (de Rocquigny, Devictor ve Tarantola, 2008).

Belirsizlik yönetimi, iş dünyasında ve kişisel yaşamımızda başarıyı elde etmek için temel bir yetenektir. Belirsizliği kabul etmek, onunla başa çıkmak için gereken becerileri geliştirmek ve fırsatlara dönüştürmek, bireylerin ve organizasyonların sürdür-

KAYNAKÇA

- Adams, R., Bessant, J. & Phelps, R. (2006). Innovation management measurement: A review. *International journal of management reviews*, 8(1), 21-47.
- Angelone, E. (2010). Uncertainty, uncertainty management and metacognitive problem solving in the translation task. *Translation and cognition*, 15, 17-40.
- Atkinson, P., Hizaji, M., Nazarian, A. & Abasi, A. (2022). Attaining organisational agility through competitive intelligence: the roles of strategic flexibility and organisational innovation. *Total Quality Management & Business Excellence*, 33(3-4), 297-317.
- Babrow, A. S., Hines, S. C. & Kasch, C. R. (2000). Managing uncertainty in illness explanation: An application of problematic integration theory. In B. Whaley (Ed.), *Explaining illness: Research, theory, and strategies* (pp. 41-67). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Bradac, J. J. (2001). Theory comparison: Uncertainty reduction, problematic integration, uncertainty management, and other curious constructs. *Journal of communication*, 51(3), 456-476.
- Brashers, D. E. (2001). Communication and uncertainty management. *Journal of communication*, 51(3), 477-497.
- Chiang, C. Y., Kocabasoglu-Hillmer, C. & Suresh, N. (2012). An empirical investigation of the impact of strategic sourcing and flexibility on firm's supply chain agility. *International Journal of Operations & Production Management*, 32(1), 49-78.
- Cordero, R. (1990). The measurement of innovation performance in the firm: An overview. *Research Policy*, 19, 185-192
- Cuervo-Cazurra, A., Ciravegna, L., Melgarejo, M. & Lopez, L. (2018). Home country uncertainty and the internationalization-performance relationship: Building an uncertainty management capability. *Journal of World Business*, 53(2), 209-221.
- Culp, C. L. (2002). *The risk management process: Business strategy and tactics*. John Wiley & Sons.

- D'arcy, S. P. & Brogan, J. C. (2001). Enterprise risk management. *Journal of Risk Management of Korea*, 12(1), 207-228.
- deRocquigny, E., Devictor, N. & Tarantola, S. (Eds.). (2008). *Uncertainty in industrial practice: A guide to quantitative uncertainty management*. John Wiley & Sons.
- Dodgson, M., Gann, D. M. & Phillips, N. (Eds.). (2013). *The Oxford handbook of innovation management*. OUP Oxford.
- Emblemsvåg, J. (2010). The augmented subjective risk management process. *Management Decision*, 48(2), 248-259.
- Eveleens, C. (2010). Innovation management; a literature review of innovation process models and their implications. *Science*, 800(2010), 900.
- Goldman, S. L., Nagel, R. N. & Preiss, K. (1995). *Agile competitors and virtual organizations*. Van Nostrand and Reinhold.
- Grote, G. (2004). Uncertainty management at the core of system design. *Annual reviews in control*, 28(2), 267-274.
- Hajipour, B. & Moradi, M. (2011). Organizational flexibility and performance: Case study of ARAK industrial state manufacturing organizations. *Management Studies in Development and Evolution*, 17(62), 143-162.
- Hall, J. & Solomatine, D. (2008). A framework for uncertainty analysis in flood risk management decisions. *International Journal of River Basin Management*, 6(2), 85-98.
- Haq, M. A., Hameed, I. & Raheem, A. (2020). An empirical analysis of behavioral flexibility, relationship integration and strategic flexibility in supply chain agility: Insights from SME sector of Pakistan. *South Asian Journal of Management Sciences*, 14(1), 104-121.
- Hovden, J. (2004, April). Risk and uncertainty management strategies. In *6th International CRN expert workshop, Stockholm* (pp. 22-24).
- Hsu, W. K., Tseng, C. P., Chiang, W. L. & Chen, C. W. (2012). Risk and uncertainty analysis in the planning stages of a risk decision-making process. *Natural hazards*, 61, 1355-1365.

- Johnson, R. (2019). *Managing uncertainty: Strategies for success in an unpredictable world*. Harvard Business Review Press.
- Kaplan, R. S. & Mikes, A. (2012). Managing uncertainty: A new approach to risk management. *Harvard Business Review*, 90(6), 76-84.
- Kashani Nik, E. (2012). *Investigating the effect of competitive intelligence on strategic flexibility* [Master dissertation]. Tarbiat Modarres University.
- Kawamoto, B. (2001). Issues in Enterprise risk management: from theory to application. In *Casualty Actuarial Society Spring Meeting*.
- Kline, S. J. (1985). The purposes of uncertainty analysis. *Journal of Fluids Engineering*, 107(2), 153-160.
- Macdonald, I. & Strachan, P. (2001). Practical application of uncertainty analysis. *Energy and Buildings*, 33(3), 219-227.
- Mehr, R. I. & Hedges, B. A. (1974). *Risk management: Concepts and applications*.
- Mejtoft, T. (2010). Moving close to the customers: Effects of vertical integration in the Swedish commercial printing industry. *Journal of Strategic Marketing*, 18(7), 599-611.
- Motro, A. & Smets, P. (Eds.). (1997). *Uncertainty management in information systems: from need to solutions*. Springer Science & Business Media.
- Oke, A. (2007). Innovation types and innovation management practices in service companies. *International journal of operations & Production management*, 27(6), 564-587.
- Olsson, R. (2007). In search of opportunity management: Is the risk management process enough?. *International journal of project management*, 25(8), 745-752.
- Reveliotis, S. A. (2007). Uncertainty management in optimal disassembly planning through learning-based strategies. *Iie Transactions*, 39(6), 645-658.

- Rosenbaum, R. K., Georgiadis, S. & Fantke, P. (2018). Uncertainty management and sensitivity analysis. *Life cycle assessment: theory and practice*, 271-321.
- Ross, T. J., Booker, J. M. & Montoya, A. C. (2013). New developments in uncertainty assessment and uncertainty management. *Expert Systems with Applications*, 40(3), 964-974.
- Santos-Vijande, M. L., López-Sánchez, J. Á. & Trespalacios, J. A. (2012). How organizational learning affects a firm's flexibility, competitive strategy, and performance. *Journal of business research*, 65(8), 1079-1089.
- Schieg, M. (2006). Risk management in construction project management. *Journal of Business Economics and Management*, 7(2), 77-83.
- Smith, J. (2018). Uncertainty analysis in business: Methods and applications. *Business Analytics Journal*, 5(2), 45-62.
- Walker, W. E., Harremoës, P., Rotmans, J., Van Der Sluijs, J. P., Van Asselt, M. B., Janssen, P. & Krayvon Krauss, M. P. (2003). Defining uncertainty: a conceptual basis for uncertainty management in model-based decision support. *Integrated assessment*, 4(1), 5-17.
- Ward, S. & Chapman, C. (2008). Stakeholders and uncertainty management in projects. *Construction management and economics*, 26(6), 563-577.
- Weitz, E. & Shenhaav, Y. (2000). A longitudinal analysis of technical and organizational uncertainty in management theory. *Organization Studies*, 21(1), 243-266.

6. BÖLÜM

ÇEŞİTLİLİK YÖNETİMİ

Dr. Öğr. Üyesi Mesut Öztırak

GİRİŞ

İnsani farklılıklar, hayatın her alanında yönetilmesi gereken ve örgütsel hayatta daha da önem kazanan bir olgu olarak görülmektedir. Çünkü belirli bir amaç için bir araya gelmiş insan topluluğunun çalışma uyumu, bir örgütün çıktılarında önemli rol oynamaktadır. İşletme çalışanları performans, kârlılık, verimlilik ve etkililik gibi örgütsel amaçları gerçekleştirmek için bir araya gelerek, özgür bir hayat sürerken (cinsiyet, yaş, engellilik vb.) aynı zamanda diğer meslektaşları ve kuruluşlarla uyum sağlamaya çalışarak farklılıklara saygı duymayı başarabilmelidirler. Çeşitlilik yönetimi, çalışanların farklılıklarına saygı duymayı ve işletmeye rekabet avantajı sağlamak için onları benimsemeyi gerektirir. Çeşitlilik genellikle tüm farklılıklarımızı temsil eder. Bizi benzersiz kılan her şey, çeşitlilik tanımımızın bir parçasıdır. Kotaların ve sayıların ötesinde çeşitlilik, esas olarak toplumun tüm üyeleri için güven ve saygının esas olduğu kapsayıcı ve eşitlikçi kurumlar inşa etmekle ilgilidir. Bu tür kurumlar hem bireyin hem de toplumun yararına tüm insani kapasitelerden nasıl daha iyi yararlanılacağını sürekli olarak öğrenir. Çeşitliliğe değer vermek, topluluğumuzun çeşitliliğini önemsemek, topluluğun tüm üyelerine saygı duyulacak ve dâhil edilecek şekilde politikalar, yapılar ve davranış kuralları oluşturmak anlamına gelir.

İşletmeler, faaliyet gösterdikleri toplumun değerlerini ve çeşitliliğini göz önünde bulundurarak ürün/hizmetlerine ilişkin bir anlayış geliştirirler. İşletmeler bu sayede muhatap oldukları toplumla uyum içinde çalışırlar. Ancak bu hizmetler ve ürün geliştirme yöntemleri tek başına şirketlerin rekabet ortamında ayakta kalmasına yardımcı olamaz. Ayrıca çeşitliliğe değer vermek, çağdaş

KAYNAKÇA

- Abdullah, Z., Mustafa, H. Yıldırım, C. & Fidan, Y. (2022). The Management Of Cultural Diversity And Its Impact On Organizational Performance. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1(53), 46-64.
- Altuğ, O. (1996). *Maliyet Muhasebesi*. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Altunpolat, R. (2017). Lgbti'lere yönelik ayrımcılığı tarihsel ve politik temelde kavramak, *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 14(3), 3-24.
- Artan, T. ve Taşci, A. (2018). İş piyasasında yaş(lı) ayrımcılığı, *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 5(25), 2413-2421.
- Ashkanasy, N. M., Hartel, C. E. J. and Daus, C. S. (2002). Diversity and demotion: The new frontiers in organizational behavior research. *Journal of Management*. 28(3): 307-338.
- Barsh, J. (2011). *Unlocking the full potential of women in the US economy*. McKinsey & Company, http://www.mckinsey.com/client_service/organization/latest_thinking/unlocking_the_full_potential, 20.08.2023.
- Bayhantopçu, E. & Özuyar, P. G. (2021). Sürdürülebilir üniversitelerin yönetim-strateji çalışmaları ve iletişimi için karşılaştırma bazlı bir yaklaşım önerisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (45), 396-412.
- Bekiroğlu, O. (2011). *Kültürlerarası İletişim Bağlamında Türk Basınında Etnik Kimliklerin Sunumu: Ermenilere İlişkin Haberlerin Nicel Ve Nitel Analizi*. *Sosyal, Beşeri Ve İdari Bilimler Dergisi*
- Boxenbaum, E. (2006). Lost in translation: The making of danish diversity management, *American Behavioral Scientist*, (49), 939-48.
- Bucher, R. (2010). *Diversity Consciousness: Opening Our Mind to People, Cultures, and Opportunities*. Upper Saddle River: Prentice Hall.
- Budak, G. (2008). *Yetkinliğe Dayalı İnsan Kaynakları Yönetimi*. İzmir: Barış Yayınları.

- Bulutlar, F. (2007). İşgücü Farklılığı, Performans Değerlendirmesi ve Duygular. İşgücündeki Farklılıkların Yönetimi (ss. 163-183) (Editör: Dereli, B.). İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş.
- Burns, C. (2012). *The State of Diversity in Today's Workforce*. Center for American Progress, http://www.americanprogress.org/wpcontent/uploads/issues/2012/07/pdf/diversity_brief.pdf, 20.08.2023.
- Buyrukoğlu, E. (2023). Spor Medyasında Kadının Rolü Ve Camtavan Sendromu. *Beden Eğitimi Ve Spor Araştırmaları 2023-I*, 41.
- Cox, T. H. and Blake, S. (1991). Managing cultural diversity: Implications for organizational competitiveness, *The Executive*, 5(3), 45-56.
- Çayır, K. (2012). Yaşçılık/Yaşaya Dayalı Ayrımcılık, Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Birimi (*Seçbir*), 163- 174.
- Dedeoğlu, H., İnce, N. B. & Ulusoy Ünlü, A. (2021). Türkiye'de Yayımlanmış Resimli Çocuk Kitapları Üzerine Kültürel Bir Analiz. *Journal of Mother Tongue Education/Ana Dili Eğitim Dergisi*, 9(2).
- Deloitte. (2022). *Türkiye'de Çalışma Hayatında Çeşitlilik ve Kapsayıcılık Raporu*. İstanbul: Deolitte Yayınları.
- DIVERSITYINC.COM. *Johnson & Johnson No. 1 in DiversityInc Top 50*. DiversityInc, <http://www.diversityinc.com/johnsonjohnson/>, 22 Kasım 2019.
- DIVERSITYINC.COM. *Mastercard Worldwide No. 4 in the DiversityInc Top 50*, DiversityInc, <http://www.diversityinc.com/mastercard-worldwide/>, 17 Kasım 2019.
- DIVERSITYINC.COM. *PricewaterhouseCoopers No. 2 in the DiversityInc Top 50*, DiversityInc, (Çevrimiçi) <http://www.diversityinc.com/pricewaterhousecoopers/>, 15 Kasım 2019.
- Dietz, J. and Petersen, L. (2006). *Diversity Management. Handbook of Research in International Human Resource Management* (pp. 223-243). (Ed. Stahl, G., Björkman, I.). UK: Edward Elgar Publishing Limited.
- Dobbin, F. and Kalev, A. (2016). Why diversity programs fail and work-

- better. *Harvard Business Review*, 94(7), 2-10.
- Dökmen, Z. Y. (2004). *Toplumsal Psikolojik Açıklamalar*; Ankara: Sistem Yayıncılık.
- Dwertmann, D. J., Nishii, L. H. and Van Knippenberg, D. (2016). Disentangling the fairness & discrimination and synergy perspectives on diversity climate: Moving the field forward. *Journal of Management*, 42(5), 1136-1168.
- Ertekin, A. & Yıldızcan, C. (2023). Kentsel Gıda Alanında Ekonomik Çeşitliliği Yeniden Düşünmek. *Eğitim Bilim Toplum*, 21(82), 148-172.
- Esty, K., Griffin, R. and Hirsch, M. S. (1995). *A Manager's Guide To Solving Problems And Turning Diversity Into A Competitive Advantage: Workplace Diversity*. Boston: Adams Media.
- Esty, K., Griffin, R. and Hirsch, M. S. (1995). *Workplace Diversity*, Avon, Massachusetts: Adams Media.
- Feldman, R. S. (1998). *Social Psychology*. Second Edition. New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Ferner, A., Almond, P. and Colling, T. (2005). Institutional theory and the cross-national transfer of employment policy: The case of 'workforcediversity' in us multinationals, *Journal of International Business Studies*, 36(3): 304-321.
- Finkelstein, L. M. and Burke, M. J. (1998). Age Stereotyping at Work: The Role of Rater and Contextual Factors on Evaluations of Job Applicants. *The Journal of General Psychology*, 125(4), 317-345.
- Forbes, (2018). *Birleşik Çeşitlilik Endeksi*. Forbes Raporu.
- Global Compact Network Türkiye, (2020). İş Dünyası Çeşitlilik ve Kapsayıcılık Rehberi: "İnsan Onuruna Yakışan İş ve Çalışma Ortamlarının" Tesisi, Türkiye: Global Compact Network.
- Gonzalez, J. A. (2010), Diversity Change in Organizations: A Systemic, Multilevel, and Nonlinear Process, *The Journal of Applied Behavioral Science*, 46(2):197-219.

- Gupta, V., Turban, D. B., Wasti, A. S. and Sikdar, A. (2009). The role of gender stereotypes in perceptions of entrepreneurs and intention to become an entrepreneur, *Entrepreneurship Theory and Practice*, 33(2), 397-417.
- Hays-Thomas, R. (2004). *Why Now? The Contemporary Focus on Managing Diversity. The Psychology and Management of Workplace Diversity* (ss. 3-30) (Ed. Stockdale, M. S., Crosby, F. J.). USA: Blackwell Publishing.
- Heres, L. and Benschop Y., (2010). "Taming diversity: An exploratory study on the travel of a management fashion, *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*, 29(5): 436-457.
- Hicks-Clarke, D. and Illes, P. (2000). Climate for diversity and its effects on career and organisational attitudes and perceptions. *Personnel Review*, 29(3), 324-345.
- Hubbard, E.E. (2004). *The Manager's Pocket Guide To Diverse Management*. Amherst, Massachusetts: HRD Press Inc.
- Ickes, W. (1993). Traditional gender roles: Do they make, and then break, our relationships? *Journal of Social Issues*, 49 (3), 71-85.
- ISKUR.GOV. İşkur İstatistikler, <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal/istatistikler/>, (Erişim Tarihi: 20.08.2023).
- Ivancevich, J. M. and Gilbert, J. A. (2000). Diversity management: Time for a new approach. *Public Personnel Management*, 29(1), 75-92
- Johnston, W. B. and Packer, A. E. (1987). *Workforce 2000: Work and Workers For The 21st Century*. Hudson Institute.
- Kamaşak, R. ve Yücelen, M. (2007). *Farklılıkların Etkin Yönetimi: Çalışanların Farklılık Algısı ve Ampirik Bir Araştırma*. (Düz. B. Dereli) içinde, *İşgücünde Farklılıkların Yönetimi* (s. 31-57). İstanbul: Beta Yayınevi.
- Kamp, A. and Hagedorn-Rasmussen, P. (2004). Diversity management in a Danish context: Towards a multicultural or segregated working life. *Economic and Industrial Democracy*. 25(4), 525-554.
- KaosGL. (2020). <https://kaosgl.org/haber/medyada-lgbti-temsili-nin-10-yili> (Erişim Tarihi: 20.08.2023).

- Kayaoğlu, A. ve Kirel, . (2019). *Sosyal Psikoloji II*. (Ed. Ünlü, S.), Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Kelly, E. and Dobbin, F. (1999). How affirmative action became diversity management, *The American Behavioral Scientist*, 41(7), 960–984.
- Kerby, S. (2013). *The Top 10 Economic Facts of Diversity in the Workplace*, Center for American Progress, http://www.americanprogress.org/wpcontent/uploads/issues/2012/07/pdf/diverse_workplace.pdf, (30.08.2023).
- Kesgin, Y. (2018). *Türkiye’de ve ABD’de Ayrımcılık Karşıtlığı Bağlamında Medya Politikaları*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Khanna, M.S. and Kendall, P.C. (2010). Computer-assisted cognitive behavioral therapy for child anxiety: results of a randomized clinical trial. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 78(5), 737-745.
- Klarsfeld, A. (2009). The diffusion of diversity management: the case of France, *Scandinavian Journal of Management*, 25(4), 363-373.
- Koç Holding. <https://www.koc.com.tr/surdurulebilirlik/insan-icin-birlikte/cesitlilik-ve-kapsayicilik> (Erişim Tarihi: 20.08.2023).
- Loden, M. and Rosener, J. B. (1991). *Workforce America! Managing Employee Diversity as a Vital Resource*, New York: Irwin Professional Publishing.
- Matkovic, A. (2011). *Raznolikost u upravljanju ljudskim potencijalima: Priručnik za Poslodavce Bestias Dizajn*, Zagreb-Croatia.
- Memduhoğlu, H. B. (2008). *Ulusal, Küresel ve Örgütsel Bağlamda Farklılıkları Yönetmek*, Ankara, Pegem Akademi.
- Milliken, F.J. and Martins, L.L. (1996). Searching for Common Threads: Understanding the Multiple Effects of Diversity in Organizational Groups, *Academy of Management Review*, 21, 402-433.
- Mirzaoğlu, M. A. (2023). Din Sosyolojisi Perspektifinden Emile Durkheim: Dinin Kaynağı Ve Toplumsal Anlamı. *Uluslararası Dörlion Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 68-92.

- Mumcu, M. K. (2023). “Hoşgörü” nün Yokluğu: Türkiye’de LGBT Bireylere Yönelik Nefret Suçlarına Felsefi Bakış. *Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*
- Nalbantoğlu, E. (2020). *Türkiye’deki Çeşitlilik Yönetimine Örnek Model Araştırma: Türkiye Enerji Sektöründen Bir Çalışma Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Nestle. <https://www.nestle.com.tr/jobs/diversity-inclusion> (Erişim Tarihi: 20.08.2023).
- North, D. C. (1999). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge University Press.
- Omanovic, V. (2009). Diversity and its management as a dialectical process: Encountering Sweden and the U.S, *Scandinavian Journal of Management*, 25(4), 352–362.
- Ospina, S. (2002). *Telecommunications For All: Does Liberalization Help*, LSE Development Studies Institute, 2(29).
- Özbilgin, M. (2019). Managing diversity and inclusion in the global value chain. *Strategies in Accounting and Management*, 1(2).
- Özbilgin, M., Erbil, C., Soytemel, E. and Periac, F. (2022b). *How can progressive rap help humanize management scholarship? An exploration of progressive rap in Britain, France and Turkey in order to humanize management scholarship with an abductive approach, critical realism, and engaged scholarship*. (Ed. Bouville, G. and Yousfi, H.) Les dimensions oubliées de la gestion Mélanges en l’honneur de Jean-François Chanlat içinde (pp. 79-108). Presses de l’Université-Laval.
- Özbilgin, M., Tatli, A. ve Jonsen, K. (2015). *Global Diversity Management: An Evidence-Based Approach*. Palgrave Macmillan.
- Özdamar, R., Ünlüsoy, S., Coşkun, G. & Karadere, G. A. (2023). Çatışma Yönetim Sürecinde Öğretmenlerin Okul Yöneticilerinden Beklentileri. *Ulusal Eğitim Dergisi*, 3(6), 986-995.
- Özdemir, Ö. and Bilgili, N. (2014). Sağlık hizmetlerinde yaşlı ayrımcılığı. *Gülhane Tıp Dergisi*, 56, 128-131.

- Özyürek, M. (2005). *Bireysel Farklılıkları İnceleme Yaklaşımları*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Palmore, E. B. (1999). *Ageism: Negative and Positive*. New York: Springer Publishing Company.
- Reichenberg, N. E. (2001). *Best Practices In Diversity Management*. United Nations Expert Group Meeting on Managing Diversity in the Civil Service. New York: United Nations Headquarters. 3-4 May 2001.
- Risberg, A. and Soderberg, A.M. (2008). Translating a management concept: diversity management in Denmark, *Gender in Management: An International Journal*, 23, 426–441.
- Sarıkaya, C. & Adnan, A. (2022). Farklılıkların Yönetimi İle Örgütsel Muhalefet ve Örgütsel Yaratıcılık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Econder International Academic Journal*, 6(2), 191-220.
- Seçgin, F. ve Tural, A. (2011). Sınıf öğretmenliği bölümü öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları, *e-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences*, 6 (4), 2446.
- Sippola, A. ve Smale, A. (2007). The global integration of diversity-management: A longitudinal case study, *The International Journal of Human Resource Management*, 18(11), 1895-1916.
- Sonnenschein, W. (1997). *The Diversity Toolkit: How You Can Build and Benefit From a Diverse Workforce*. New York: McGrawHill-Companies.
- Sürgevil, O. (2010). Çalışma Yaşamında Farklılıkların Yönetimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Sürücü, L. & Maslakçı, A. (2021). Kapsayıcı Liderlik Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 22(2), 201-215.
- Tepe, Y. & Yılmaz, G. (2022). “Çeşitlilik” Araştırmalarına Bir Bakış: Sistematik Bir Derleme. *Rumelide Dil Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (31), 936-945.
- Thomas, R.R. (1990). From affirmative action to affirming diversity, *Harvard Business Review*, 68(2), 107–117.

- United States Government Accountability Office. (2005). *Diversity Management: Expert-Identified Leading Practices and Agency Examples*. Report to the Ranking Minority Member, Committee on Homeland Security and Governmental Affairs, U.S. Senate, GAO-05-90.
- Ünüvar, İ. & Darıcı, B. (2022). Kosgeb Desteklerine Girişimcilik Destekleri Bağlamında Eleştirel Bir Yaklaşım. *Sosyal, Beşerive İdari Bilimler Alanında Uluslararası Araştırmalar* VII, 79.
- Waggener, E. (2008). *Passing the Torch to a New Diversity Champion*, New York, Microsoft.
- Wentling, R. (1997). *Current Status and Future Trends of Diversity Initiatives in the Workplace: Diversity Experts' Perspective*, Berkeley, U.S.: Department of Education.
- Wrench, J. (2007). *Diversity Management and Discrimination: Immigrants and Ethnic Minorities in the EU*. Ashgate, Aldershot.
- Yıkılmaz, A. (2023). Yönetimsel ve Operasyonel Cinsiyet Çeşitliliğinin Finansal Performansa Etkisi: Bist Ticari Bankalar Üzerine Bir Uygulama. *Pressacademia Procedia*, 16(1), 127-132.

7. BÖLÜM

ZAMAN YÖNETİMİ

Dr. Ahmet Kaya

GİRİŞ

Zaman ve zaman yönetiminin her yaştan, her kesimden bireyi, her sektörden işletmeleri ve onların yöneticilerini ilgilendiren önemli bir kavram olduğunu ifade etmek pekâlâ mümkündür. Zamanın her dönem önemini koruduğu, üzerinde düşünülen, hakkında çeşitli araştırmalar yapılan ve asla eskimeyecek bir kavram olduğu aktarılmaktadır (Tortumlu ve Uzun, 2023). Zamanın her canlı için eşit akan bir özelliğe sahip olduğu, değiştirilemediği gibi geriye sarmanın da olası olmadığı ve yönetiminin de birçok alanda önemli bir unsur hâline geldiği vurgulanmaktadır (Kıran ve Ada, 2022).

Zaman, insanların ödünç alamayacakları, satın alamayacakları veya takas edemeyecekleri bir kaynak özelliğindedir. Zaman, arz ve talep kanununun ana ilkelerinden biri olan “talep yüksek seviyeye çıktığında arz talebi karşılamak için artar” fikrini takip etmeyi ret etmektedir. İnsanlar sonuçlara ulaşmak için farklı süreler kullanabilirler ancak herkese her gün aynı miktarda süre verilmiştir (Zeller, 2015).

Zamanın etkili bir şekilde kullanılması ve yönetilmesinin başarıyı ve verimliliği sağladığı, fayda getirdiği birçok araştırmacı tarafından ortaya konulmaktadır (Ulusoy, 1995; Yılmaz ve Aslan, 2002; Ahmad, Yusuf, Shobri ve Wahab, 2012; Amponsah-Tawiah, Opata ve Tetteh, 2018; Dmytryshyn ve Goran, 2022; Bedi ve Sass, 2023).

Zaman yönetimi ile ifade edilmek istenenin zaman içerisinde vuku bulan fiillerin, aktivitelerin planlanması olduğu aktarılmaktadır. Buna gerekeç olarak da daimî bir şekilde akma özelliğine

KAYNAKÇA

- Adair, J. ve Allen, M. (1999). *Time management and personal development*. London: Hawksmere plc.
- Ahmad, N. L., Yusuf, A. N. M., Shobri, N. D. M. ve Wahab, S. (2012). The Relationship between Time Management and Job Performance in Event Management. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 65, 937-941.
- Akay, B., Ayhan, R., Orhan, R. ve Öçalan, M. (2023). Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Yönetimi ile Teknoloji Bağımlılık Düzeylerinin İncelenmesi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, (UKSAD)*, 9(1), 71-84.
- Akdemir, A., İnal, İ. H. (2022). Pandemi Sürecindeki Zaman Yönetimi ve Çalışan Performansı İlişkisinde İşe Adanmışlık Kavramının Araç Rolü. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 14 (1), 931-946. <https://doi.org/10.20491/isarder.2022.1419>
- Akyürek, M. I. (2021). Üniversite öğrencilerinin zaman yönetimi becerileri. *Yükseköğretim Dergisi*, 11(1), 139–147. doi:10.2399/yod.19.644818
- Albayatı, N., H., H. (2018). *Zaman Yönetiminin İş Tatmini ve Tükenmişlik Üzerindeki Etkisi: Akademisyenler Üzerine Bir Araştırma (Yüksek Lisans Tezi)*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.
- Altun, S. A. (2011). Başarılı İlköğretim Okulu Müdürlerinin Zaman Yönetimi Stratejileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(4), 491-507.
- Alvarez Sainz, M., Ferrero, A. M. ve Ugidos, A. (2019). Time management: skillstolearnand put intopractice. *Education+ Training*, 61(5), 635-648. DOI 10.1108/ET-01-2018-0027
- Amponsah-Tawiah, K., Opata, J. L. ve Tetteh, S. D. (2018). Time management: Presentecism versusmanagement-by-objectives. *International Journal of Law and Management*, 60(6), 1470–1484. <https://doi.org/10.1108/IJL-MA-01-2018-0010>

- Aykaya, J. (2019). *Akademik Yöneticilerin Karşılaştığı Zaman Tuzakları ve Baş Etme Yöntemleri: Akdeniz Üniversitesi Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Bedi, A. ve Sass, M. D. (2023). But I haveno time to read this article! A meta-analytic review of the consequences of employee time management behaviors. *The Journal of Social Psychology*, 163(5), 676-697. <https://doi.org/10.1080/00224545.2022.2159302>
- Biswas, P. ve Mondal, S. (2021). Time Management-A Major Stress Buster-A Study Conducted In 5 Star Hotels Of Kolkata. *PUSA Journal of Hospitality and Applied Sciences*, 7(1), 64-74.
- Bliss, E. C. (1976). *Getting things done: The ABCs of time management*. New York: Scribner.
- Boduç, N. (2016). *Hemşirelerde Zaman Yönetimi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Britton, B. K. ve Tesser, A. (1991). Effects of Time-Management Practices on College Grades. *Journal of Educational Psychology*, 83(3), 405-410.
- Cambridge Dictionary (2023). <https://dictionary.cambridge.org/> Erişim Tarihi: 12.07.2023
- Claessens, B. J.C., Van Eerde, W., Rutte, C. G. ve Roe, R. A. (2007). A review of the time management literature. *Personnel Review*, 36(2), 255-276. DOI 10.1108/00483480710726136
- Çelik, A., Şimşek, M. Ş. ve Soysal, A. (2016). *Zaman Yönetimi: Yönetmel Zamanda Etkinlik*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Çelik, A. ve Akatay, A. (2016). Örgütlerde Zaman Yönetimi. Çelik, A., Şimşek, M. Ş. ve Soysal, A. (Ed.), *Zaman Yönetimi: Yönetmel Zamanda Etkinlik*, içinde (s.29-98). Konya: Eğitim Yayınevi
- Çingöl, N. ve Karakaş, M. (2023). Effect of the Management in Nursing course on students' time management and career planning attitudes: A single-group pre-test post-test study. *Nurse Education Today*, 125. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2023.105797>

- Dmytryshyn, M. ve Goran, T. (2022). Proposal of an effective time managementsystem. *Management: Journal of Contemporary Management Issues*, 27(2), 283-298. DOI <https://doi.org/10.30924/mjcmi.27.2.15>
- Farrell, M. (2017). Time management. *Journal of Library Administration*, 57(2), 215-222. <https://doi.org/10.1080/01930826.2017.1281666>
- Felton, S. ve Sims, M. (2009). *10 Time Management Choices That Can Change Your Life*. Grand Rapids: Revell.
- Forouzan, F., Teimouri, H. ve Safari, A. (2020). Leisure time management in the workplace: Providing a model. *Human Systems Management*, 39(3), 399-412. <https://doi.org/10.3233/HSM-200883>
- Genç, E. ve Aydoğan, E. (2016). İşyerinde Sanal Tembellik Davranışı ve Etkin Zaman Yönetimi İlişkisi: Bir Kamu Kurumunda Araştırma. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(2), 558-571.
- Güçlü, N. (2001). Zaman yönetimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 25, 87-106.
- IceHrm, (2020). How to use technology in Time Management, <https://icehrm.com/blog/how-to-use-technology-in-time-management/> (ERİŞİM: 01.09.2023)
- Joseph, M. (2023). The Role of Technology in Time Management, <https://busytape.com/the-role-of-technology-in-time-management/> (ERİŞİM: 20.08.2023)
- Kesim, E. ve Aydemir, S. (2023). Zaman Tuzaklarının Örgütsel Atalet Üzerindeki Etkisi, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 15 (1), 751-764. <https://doi.org/10.20491/isarder.2023.1616>
- Kıran, A. ve Şükrü, A. (2022). Öğretmenlerin Zamanı Etkili Kullanması: Yüksek Lisans Tezlerine Yönelik Bir İçerik Analizi. *Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 25-41.
- Leopold, J. ve Karsten, L. (2003). Guest editorial: Time and management. *Personnel Review*, 32(4), 403-404. <https://doi.org/10.1108/00483480310477498>

- Macan, T. H. (1994). Time management: Test of a process model. *Journal of applied psychology*, 79(3), 381-391.
- Mackenzie, A. ve Nickerson, P. (2009). *The time trap*. New York: Amacom.
- Makarova, E., A., Makarova, E., L. ve Korovin, I., S. (2022). Time perception and Time Management during COVID-19 Pandemic Lockdown, *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE)*, 10(1), 57-69. <https://doi.org/10.23947/2334-8496-2022-10-1-57-69>
- Mancini, M. (2003). *Time Management*. New York: McGraw-Hill.
- Ören, K. (2016). İşletmelerde verimlilik ve performansın artırılmasında zaman yönetimi. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 5(11), 186-203.
- Örücü, E., Tikici, M. ve Kanbur, A. (2007). Farklı Sektörlerde Faaliyetlerini Sürdüren İşletmelerde Zaman Yönetimi Üzerine Ampirik Bir Araştırma: Bursa İli Örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(20), 9-31.
- Rodoplu, D. (2001). Stratejik Yönetim Düzeyinde Zaman Yönetimi ve Yetki Devri (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli.
- Sabelis, I. (2001). Time Management. *Time & Society*, 10(2-3), 387-400. <https://doi.org/10.1177/0961463X01010002013>
- Sardinha, L. F., Sousa, Á., Leite, E. ve Carvalho, A. (2023). Self-diagnosis tool for time management: Proposal and validation. *International Journal of Advanced and Applied Sciences*, 10(5), 183-194.
- Sarı, B., A. (2018). *Yönetici Hemşirelerin Zaman Yönetimine İlişkin Görüş ve Uygulamalarının Belirlenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Manisa.
- Sharma, R. ve Sharma, A. (2021). *Time Management is Life Management*. New Delhi: DiamondBooks.
- Silahtaroglu, F. (2004). *Akademisyenlerde Zaman Yönetimi* (Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.

- Şeneldir, O. (2022). Zaman ve Stres Yönetimi. Üzüm, B. (Ed.), Güncel Kavramlarla Örgütsel Davranış, içinde (s.39-51). Konya: Eğitim Yayınevi.
- TDK (Türk Dil Kurumu), (2023). <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 12.07.2023
- Tortumlu, M., Uzun, K. ve Yanık, A. (2021). Time traps of the modern age: Views of youngadultsabout time management. *Journal of CurrentResearch on SocialSciences*, 11(3), 377-396. doi:10.26579/joc-research.434
- Tortumlu, M. ve Uzun, K. (2023). 21. yüzyılın zaman tuzaklarına yönelik bir ölçek geliştirme çalışması: Modern çağın zaman tuzakları ölçeği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 552-569.
- Türktemiz, H. (2023). Zaman Yönetimi. Durmuş, A. ve Amarat, M. (Ed.), *Olağan Dışı Durumlarda Sağlık Yönetimi*, içinde (s.111-120). İstanbul: Efeakademi Yayınları.
- Ulusoy, İ. T. (1995). *Zaman yönetimi ve yönetici açısından zaman yönetiminin araştırılması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Van Eerde, W. (2003). Procrastination at WorkAnd Time Management Training. *TheJournal of Psychology*, 137(5), 421-434. <https://doi.org/10.1080/00223980309600625>
- Vatan, F. ve Özsoy, S. A. (2002). Zaman yönetimi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 18(1-3), 89-104.
- Wu, D. ve Passerini, K. (2013). Uncovering Knowledge-Based Time Management Practices: Implicationsfor Project Management. *International Journal of ManagingProjects in Business*, 6(2), 332-348. DOI 10.1108/17538371311319052
- Yılmaz, A. ve Aslan, S. (2002). Örgütsel zaman yönetimi. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(1), 25-46.
- Yiğitel, S. (2021). *İş-Aile Yaşam Çatışması ve Zaman Yönetimi Becerilerinin Bireysel Performansa Etkisi: Sivil Havacılık Sektöründe Bir Araştırma* (Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Zeller, D. (2015). *Successful time management for dummies*. New Jersey: John Wiley & Sons.

Zhang, F., Liu, J., An, M. ve Gu, H. (2021). The effect of time management training on time management and anxiety among nursing undergraduates. *Psychology, health & medicine*, 26(9), 1073-1078. <https://doi.org/10.1080/13548506.2020.1778751>

Ziekye, J. (2016). Impact of time management on Organizational Effectiveness. *South American Journal of Management*, 2(1), 1-9.

8. BÖLÜM

FARKLILIKLARIN YÖNETİMİ

Arzu Uğurlu Kara

GİRİŞ

Farklılık yönetimi, bireylerin benzerliklerine ve farklılıklarına değer verilen olumlu bir çalışma ortamı yaratmayı ve sürdürmeyi, böylece herkesin kendi potansiyeline ulaşabilmesini ve bir kuruluşun stratejik amaç ve hedeflerine katkılarını en üst düzeye çıkarmasını amaçlamaktadır. Yani farklılık yönetimi, tüm çalışanların potansiyellerini en üst düzeye çıkarma, kişisel gelişimlerini ve kuruluşa katkılarını artırma fırsatına sahip olmalarını sağlar. Farklı geçmişlere, farklı nesillere, farklı cinsiyetlere, farklı kültürlere yani birtakım farklılıklara sahip insanların bir araya gelerek işin yapılma şeklini daha verimli hâle getirebilmesi bu farklılıkların iyi yönetilebilmesine bağlıdır. Farklılığı başarılı bir şekilde yönetmek, kuruluşların yaratıcılığı ve yenilikçiliği beslemesine ve böylece büyüme ve gelişmiş rekabet gücü için kapasiteden yararlanmalarına yardımcı olacaktır (Patrick ve Kumar, 2012).

Farklılıkların fark yaratması kaçınılmaz bir yönetsel durumdur. Farklılık yönetimine ilişkin; insan kaynakları yönetimi uygulamaları, farklılıklarla ilgili baskılar, beklentiler, gereksinimler ve teşviklerle ilgili organizasyonel bağlamlar, çalışanların farklılığının yönetilmesiyle ilgili algıları yönetsel problem sahalarıdır. Aslında farklılık kavramı kabul ve saygıyı içermekte, her bireyin benzersiz olduğunu anlamak ve bireysel farklılıkları tanımak anlamına gelmektedir. Bunlar; ırk, etnik köken, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum, yaş, fiziksel yetenekler, dinî inançlar, siyasi inançlar veya diğer ideolojilerin boyutları boyunca olabilir. Bu farklılıkların yönetilebilmesi için güvenli, olumlu ve destekleyici bir ortamda keşfedilmesi önemlidir. Farklılık sadece insanların

KAYNAKÇA

- Arnett, J. J. (2010). Oh, growup! Generational grumbling and the new life stage of emerging adulthood—Commentary on Trzesniewski & Donnellan (2010). *Perspectives on Psychological Science*, 5(1), 89-92.
- Macon, M. & Artley, J. B. (2009). Can't we all just get along? A review of the challenges and opportunities in a multigenerational workforce. *International Journal of Business Research*, 9(6), 90-94.
- Ashforth, B. E. & Mael, F. (1989). Social identity theory and the organization. *Academy of management review*, 14(1), 20-39.
- Avery, D. R., McKay, P. F., Wilson, D. C. & Volpone, S. (2008, August). Attenuating the effect of seniority on intent to remain: The role of perceived inclusiveness. In *meeting of the Academy of Management, Anaheim, CA*.
- Ayman, R. & Korabik, K. (2010). Leadership: Why gender and culture matter. *American psychologist*, 65(3), 157.
- Barak, M. E. M. (2013). Beyond affirmative action: Toward a model of diversity and organizational inclusion. In *Social services in the workplace* (pp. 47-68). Routledge.
- Behrens, W. (2009). *Managing millennials*. MHS, Spring, pp. 19-21.
- Berg, N. & Lien, D. (2002). Measuring the effect of sexual orientation on income: Evidence of discrimination?. *Contemporary economic policy*, 20(4), 394-414.
- Bilimoria, D., Joy, S. & Liang, X. (2008). Breaking barriers and creating inclusiveness: Lessons of organizational transformation to advance women faculty in academic science and engineering. *Human Resource Management: Published in Cooperation with the School of Business Administration, the University of Michigan and in Alliance with the Society of Human Resources Management*, 47(3), 423-441.
- Black, D. A., Makar, H. R., Sanders, S. G. & Taylor, L. J. (2003). The effects of sexual orientation on earnings. *Industrial and Labor Relations Review*, 56(3), 449-469.

- Blandford, J. M. (2003). The nexus of sexual orientation and gender in the determination of earnings. *ILR Review*, 56(4), 622-642.
- Brazeel, S. (2009). Recruitment practices and generational characteristics. *Offshore*, 69(12), p. 2.
- Brewer, M. B. (2007). The importance of being we: human nature and intergroup relations. *American psychologist*, 62(8), 728.
- Brewer, M. B. & Gardner, W. (1996). Who is this "We"? Levels of collective identity and self representations. *Journal of personality and social psychology*, 71(1), 83.
- Buckley, M. R., Jackson, K. A., Bolino, M. C., VERES III, J. G. & Feild, H. S. (2007). The influence of relational demography on panel interview ratings: A field experiment. *Personnel Psychology*, 60(3), 627-646.
- Campbell, J. P., McCloy, R. A., Oppler, S. H. & Sager, C. E. (1993). A theory of performance. In N. Schmitt & W. C. Borman (Eds.), *Personnel selection in organizations: 35-70*. San Francisco: Jossey-Bass
- Carlson, K. S. & Gjerde, P. F. (2009). Preschool personality antecedents of narcissism in adolescence and young adulthood: A 20-year longitudinal study. *Journal of Research in Personality*, 43(4), 570-578.
- Chatman, J. A., Polzer, J. T., Barsade, S. G. & Neale, M. A. (1998). Being different yet feeling similar: The influence of demographic composition and organizational culture on work processes and outcomes. *Administrative Science Quarterly*, 749-780.
- Chatman, J. A. & O'Reilly, C. A. (2004). Asymmetric reactions to workgroup sex diversity among men and women. *Academy of management Journal*, 47(2), 193-208.
- Chattopadhyay, P. (1999). Beyond direct and symmetrical effects: The influence of demographic dissimilarity on organizational citizenship behavior. *Academy of Management journal*, 42(3), 273-287.
- Cheung, F. M. & Halpern, D. F. (2010). Women at the top: Powerful leaders define success as work+ family in a culture of gender. *American psychologist*, 65(3), 182.

- Chrobot-Mason, D. & Thomas, K. M. (2002). Minority employees in majority organizations: The intersection of individual and organizational racial identity in the workplace. *Human Resource Development Review*, 1(3), 323-344.
- Coupland, D. (1991). *Generation X: Tales for an accelerated culture*. Macmillan. <http://litandfilm.pbworks.com/w/file/etch/61444219/Buck%20and%20the%20FarmGirl.pdf> Erişim Tarihi: 20.09.2023.
- Douglas, C., Ferris, G. R., Buckley, M. R. & Gundlach, M. J. (2003). Organizational and Social Influences On Leader-Member Exchange Processes Implications for the. *Dealing with diversity*, 1, 59.
- Dychtwald, K., Erickson, T. & Morison, B. (2004). It's time to retire retirement. *Public Policy and Aging Report*, 14(3), 1-28.
- Ely, R. J. & Thomas, D. A. (2001). Cultural diversity at work: The effects of diversity perspectives on work group processes and outcomes. *Administrative Science Quarterly*, 46: 229-273.
- Findler, L., Wind, L. H. & Barak, M. E. M. (2007). The challenge of workforce management in a global society: Modeling the relationship between diversity, inclusion, organizational culture, and employee well-being, job satisfaction and organizational commitment. *Administration in Social Work*, 31(3), 63-94.
- Foster, J. D., Campbell, W. K. & Twenge, J. M. (2003). Individual differences in narcissism: Inflated self-views across the lifespan and around the world. *Journal of research in personality*, 37(6), 469-486.
- Glass, A. (2007). Understanding generational differences for competitive success. *Industrial and commercial training*, 39(2), 98-103.
- Godthelp, M. & Glunk, U. (2003). Turnover at the Top: Demographic Diversity as a Determinant of Executive Turnover in The Netherlands. *European Management Journal*, 21(5), 614-625.
- Gonzalez, J. A. & DeNisi, A. S. (2009). Cross-level effects of demography and diversity climate on organizational attachment and firm effectiveness. *Journal of Organizational Behavior: The International Journal of Industrial, Occupational and Organizational Psychology and Behavior*, 30(1), 21-40.

- Haeberte, K., Herzberg, J. & Hobbs, T. (2009). Leading the multigenerational workforce: a proactive approach will cultivate employee engagement and productivity. *Healthcare Executive*, 24(5), 62-67.
- Hansen, F. (2008). Merit pay produces pay discrimination. *Workforce Management*, 87(18), 33-39.
- Hayes, B. C., Bartle, S. A. & Major, D. A. (2002). Climate for opportunity: A conceptual model. *Human Resource Management Review*, 12(3), 445-468.
- Herbison, G. & Boseman, G. (2009). Here they come-Generation Y. Are you ready. *Journal of Financial Service Professionals*, 63(3), 33-34.
- Hersch, J. (2008). Profiling the new immigrant worker: The effects of skin color and height. *Journal of Labor Economics*, 26(2), 345-386.
- Hewlin, P. F. (2009). Wearing the cloak: Antecedents and consequences of creating facades of conformity. *Journal of Applied Psychology*, 94(3), 727.
- Hewstone, M., Crisp, R. J., Contarello, A., Voci, A., Conway, L., Marletta, G. & Willis, H. (2006). Tokens in the tower: Perceptual processes and interaction dynamics in academic settings with 'skewed', 'tilted' and 'balanced' sex ratios. *Group Processes & Intergroup Relations*, 9(4), 509-532.
- Holvino, E., Ferdman, B. M. & Merrill-Sands, D. (2004). Creating and sustaining diversity and inclusion in organizations: Strategies and approaches.
- Homan, A. C., Hollenbeck, J. R., Humphrey, S. E., Knippenberg, D. V., Ilgen, D. R. & Van Kleef, G. A. (2008). Facing differences with an open mind: Openness to experience, salience of intragroup differences, and performance of diverse workgroups. *Academy of Management Journal*, 51(6), 1204-1222.
- Hooper, D. T. & Martin, R. (2008). Beyond personal leader-member exchange (LMX) quality: The effects of perceived LMX variability on employee reactions. *The Leadership Quarterly*, 19(1), 20-30.

- HopePelled, L., Ledford, Jr, G. E. & AlbersMohrman, S. (1999). Demographicdissimilarityandworkplaceinclusion. *Journal of Management studies*, 36(7), 1013-1031.
- Huan, L. J. & Yazdanifard, R. (2012). TheDifference of Conflict Management StylesandConflictResolution in Workplace. *Business & EntrepreneurshipJournal*, 1 (1), 141-155.
- Hurst, J. L. & Good, L. K. (2009). Generation Y andcareerchoice: Theimpact of retailcareerperceptions, expectationsandentitlementperceptions. *Career Development International*, 14(6), 570-593.
- Janssens, M. & ZANONI, P. (2007). Whatmakes an organizationinclusive? Workcontextsanddiversitymanagementpracticesfavoringethnicminorities' inclusion.
- Jimenez, L. (2009). Management implications of themulti-generationalworkforce. *Profiles in DiversityJournalism*, June, p. 50.
- Kanter, R. M. (1977). Someeffects of proportions on group life: Skewedsxratiostotokenwomen. *Americanjournal of Sociology*, 82(5), 965-990. <https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/226425> Erişim Tarihi: 19.09.2023.
- Kupperschmidt, B. R. (2000). Multigenerationemployees: Strategiesforeffectivemanagement. *Thehealthcaremanager*, 19(1), 65-76.
- Lirio, P., Lee, M. D., Williams, M. L., Haugen, L. K. & Kossek, E. E. (2008). Theinclusionchallengewithreduced-loadprofessionals: The role of themanager. *Human Resource Management: Published in Cooperationwiththe School of Business Administration, TheUniversity of Michigan and in alliancewiththeSociety of Human Resources Management*, 47(3), 443-461.
- Lovelace, K. & Rosen, B. (1996). Differences in achievingperson-organization fit amongdiversegroups of managers. *Journal of Management*, 22(5), 703-722.
- Lyons, S. T., Duxbury, L. & Higgins, C. (2007). An empiricalassessment of generationaldifferences in basichumanvalues. *Psychologicalreports*, 101(2), 339-352.

- Macon, M. & Artley, J. B. (2009). Can't we all just get along? A review of the challenges and opportunities in a multigenerational workforce. *International Journal of Business Research*, 9(6), 90-94.
- Mannix, E. & Neale, M. A. (2005). What differences make a difference? The promise and reality of diverse teams in organizations. *Psychological Science in the Public Interest*, 6(2), 31-55.
- Mikitka, M. (2009). Managing the multi-generational workforce. *Material Handling Management*, 64(8), p. 11.
- Miller, F. A. (1998). Strategic culture change: The door to achieving high performance and inclusion. *Public Personnel Management*, 27(2), 151-160.
- Newborne, E. & Kerwin, K. (February 15, 1999). Generation Y. *Business Week*,
- Nishii, L. H. & Mayer, D. M. (2009). Do inclusive leaders help to reduce turnover in diverse groups? The moderating role of leader-member exchange in the diversity to turnover relationship. *Journal of Applied Psychology*, 94(6), 1412.
- Orey, M. (2007). Fear of firing. *Business Week*, 52-62.
- Patrick, H. A. & Kumar, V. R. (2012). Managing workplace diversity: Issues and challenges. *Sage Open*, 2(2), <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/2158244012444615> Erişim Tarihi: 19.09.2023.
- Pelled, L. H. & Xin, K. R. (2000). Relational demography and relationship quality in two cultures. *Organization Studies*, 21(6), 1077-1094.
- Pollak, K. I. & Niemann, Y. F. (1998). Black and White Tokens in Academia: A Difference of Chronic Versus Acute Distinctiveness 1. *Journal of Applied Social Psychology*, 28(11), 954-972.
- Ragins, B. R. & Cornwell, J. M. (2001). Pink triangles: antecedents and consequences of perceived workplace discrimination against gay and lesbian employees. *Journal of applied psychology*, 86(6), 1244.
- Reagans, R. E. & Zuckerman, E. W. (1999). *Networks, diversity, and performance: The social capital of corporate R & D units*. Graduate School of Business, Stanford University.

- Riordan, C. M. & Weatherly, E. W. (1999, August). Relational demography withingroups: An empirical test of a theoretical model. In *annual-meeting of the Academy of Management, Chicago*.
- Riordan, C. M. & Wayne, J. H. (2008). A review and examination of demographic similarity measures used to assess relational demography withingroups. *Organizational Research Methods, 11*(3), 562-592.
- Roberts, B. W., Edmonds, G. & Grijalva, E. (2010). It is developmental me, not generation me: Developmental changes are more important than generational changes in narcissism—Commentary on Trzesniewski & Donnellan (2010). *Perspectives on Psychological Science, 5*(1), 97-102.
- Roberson, Q. M. (2006). Disentangling the meanings of diversity and inclusion in organizations. *Group & Organization Management, 31*(2), 212-236.
- Roccas, S. & Brewer, M. B. (2002). Social identity complexity. *Personality and social psychology review, 6*(2), 88-106.
- Rodriguez, R. (2006). Diversity finds its place. *HR MAGAZINE, 51*(8), 56.
- Schmidt, WH ve Tannenbaum, R. (1960). Farklılıkların yönetimi. *Harvard Business Review, 38* (6), 107-115. <https://psycnet.apa.org/record/1962-03735-001> Erişim Tarihi: 21.09.2023
- Sessa, V. I., Kabacoff, R. I., Deal, J. & Brown, H. (2007). Generational differences in leader values and leadership behaviors. *The psychologist-manager journal, 10*(1), 47-74.
- Shaw, S. & Fairhurst, D. (2008). Engaging a new generation of graduates. *Education + training, 50*(5), 366-378.
- Snyder, C. R. & Fromkin, H. L. (2012). *Uniqueness: The human pursuit of difference*. Springer Science & Business Media.
- Shapcott, K. M., Carron, A. V., Burke, S. M., Bradshaw, M. H. & Estabrooks, P. A. (2006). Member diversity and cohesion and performance in walking groups. *Small Group Research, 37*(6), 701-720.

- Shore, L. M., Randel, A. E., Chung, B. G., Dean, M. A., HolcombeEhrhart, K. & Singh, G. (2011). Inclusionanddiversity in workgroups: A reviewand model forfutureresearch. *Journal of management*, 37(4), 1262-1289.
- Simons, A. (2009). Changingworkplacedemographics: T+ B+ Y+ X= opportunity. *CPA Prac. Mgmt. F.*, 5, 15.
- Southard, G. & Lewis, J. (2004). Building a workplacethatrecognizes-generationaldiversity. *Public Management-Lawrence ThenWashing-ton-*, 86(3), 8-13.
- Spiro, C. (2006). Generation Y in theWorkplace. *DefenseAT&I*, 35(6), 16-19.
- Steele, C. M., Spencer, S. J. &Aronson, J. (2002). Contendingwithgrou-pimage: Thepsychology of stereotypeandsocialidentitythreat. In *Ad-vances in experimental-socialpsychology* (Vol. 34, pp. 379-440). AcademicPress.
- Tajfel, H. & Turner, J. C. (2004). Thesocialidentitytheory of intergroup-behavior. In *Politicalpsychology* (pp. 276-293). PsychologyPress.
- Terracciano, A. (2010). Seculartrendsandpersonality: Perspectivesfrom-longitudinalandcross-culturalstudies—Commentary on Trzesniewski&Donnellan (2010). *Perspectives on PsychologicalScience*, 5(1), 93-96.
- Thomas, D. A. &Ely, R. J. (1996). Makingdifferencesmatter. *Harvard businessreview*, 74(5), 79-90.
- Tolbize, A. (2008). Generationaldifferences in theworkplace. Research-and Training Center on CommunityLiving. *University of Minneso-ta: Minneapolis, MN, USA*.
- Trzesniewski, K. H. &Donnellan, M. B. (2010). Rethinking “Generation Me”: A study of cohorteffectsfrom 1976-2006. *Perspectives on psy-chologicalscience*, 5(1), 58-75.
- Turner, J. C. (1975). Socialcomparisonandsocialidentity: Somepros-pectsforintergroupbehaviour. *Europeanjournal of socialpsycho-logy*, 5(1), 1-34. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/ejsp.2420050102>Erişim Tarihi: 19.09.2023.

Wagner, K.L. (2007), “Fillingthegap”, *Journal of Property Management*, pp. 29-35.

Wasserman, I. C., Gallegos, P. V. &Ferdman, B. M. (2008). Dancin-
gwithresistance. *Diversityresistance in organizations*, 175-200.

Weinberg, D. H. (2007). Earningsbygender: EvidencefromCensus
2000. *MonthlyLab. Rev.*, 130, 26.

Wendover, R. (2009), “Meetyounewboss – a Gen-Xer!”, *Compensatio-
nandBenefitsforLawOffices*, Vol. 9 No. 2, pp. 12-15.

Vardi, Y. Weitz., E.(2004). Misbehavior in organizations.

9. BÖLÜM

İŞ YERİNDE HAFİFE ALINAN BİR ZORLUK: MEŞRU OLMAYAN GÖREVLER

Yeliz Gedik

GİRİŞ

Çalışanlar için iş yaşamının zorluklarını hafifletebilecek unsurlardan birisi sınırları keskin hatlarla çizilmiş bir iş tanımının varlığıdır. İş tanımları, çalışanların asıl görev ve sorumluluklarına dair bilgi verdikleri gibi yapılması beklenen işlerin temel amacını da en genel hâliyle belirtir. İş tanımları aynı zamanda görev dağılımını kolaylaştırarak farklı görevlerin farklı çalışanlar tarafından üstlenilmesini sağlar, iş yerinde kimin kime rapor vereceğini öngören hiyerarşik ilişkileri düzenler ve performans değerlendirmelerinin dayanak noktasını oluşturur (Gan & Kleiner, 2005). Dolayısıyla iyi formüle edilmiş bir iş tanımı tüm paydaşlar için yapılacaklarla ilgili belirsizliği ortadan kaldırarak örgütsel ve bireysel hedeflerin gerçekleştirilmesi noktasında para, zaman ve enerji gibi kaynaklardan önemli ölçüde tasarruf edilmesine katkı sağlar.

Çalışanlar, profesyonel rol ve mesleki yetkinlikleriyle uyumlu görevleri yerine getirmeyi arzu etseler de zaman zaman resmî iş tanımları içerisinde yer almayan ve “makul” olmadığı düşünülen görevleri de yerine getirmek zorunda kalmaktadır (Ding & Kuvaas, 2022). Meşru olmayan görevler olarak adlandırılan bu tip görevler, çalışanlar tarafından gereksiz veya mantıksız olarak değerlendirilen görevlerdir (Semmer, Tschan, Meier, Facchin & Jacobshagen, 2010). Bir görev çalışanda “ben, *bu görevi* yapmıyor olmalıyım” veya “bu görevi *ben* yapmıyor olmalıyım” düşüncesi- ni uyandırıyorsa o görevin meşru olarak algılanmadığı çıkarımında bulunulabilir (Semmer, McGrath & Beehr, 2005). Zaman kaybı olarak görülen veya başkası tarafından icra edilmesi gerektiğine

KAYNAKÇA

- Bani-Melhem, S., Abukhait, R. M. & MohdShamsudin, F. (2023). This doesn't make sense! Does illegitimate tasks affect innovative behaviour?. *The Service Industries Journal*, 1-27.
- Björk, L., Bejerot, E., Jacobshagen, N. & Härenstam, A. (2013). I shouldn't have to do this: Illegitimate tasks as a stressor in relation to organizational control and resource deficits. *Work & Stress*, 27(3), 262-277.
- Currie, R. A., Lee, J., Min, H. & Jex, S. M. (2023). Special privilege or busy work? The impact of qualitative job insecurity on idiosyncratic deals and illegitimate tasks among hospitality workers. *International Journal of Hospitality Management*, 113, 103513.
- Ding, H. & Kuvaas, B. (2022). Illegitimate tasks: A systematic literature review and agenda for future research. *Work & Stress*, 37(3), 397-420.
- Eatough, E. M., Meier, L. L., Igit, I., Elfering, A., Spector, P. E. & Semmer, N. K. (2016). You want me to do what? Two daily diary studies of illegitimate tasks and employee well-being. *Journal of Organizational Behavior*, 37(1), 108-127.
- Fayyaz, H. & Waheed, A. (2023). Organization-set high-performance goals and employee expediency syndrome: An underlying mechanism of supervisor expediency and illegitimate tasks. *SAGE Open*, 13(2), 21582440231164564.
- Fila, M. J. & Eatough, E. (2020). Extending the boundaries of illegitimate tasks: The role of resources. *Psychological Reports*, 123(5), 1635-1662.
- Frone, M. R., Russell, M. & Cooper, M. L. (1992). Antecedents and outcomes of work-family conflict: Testing a model of the work-family interface. *Journal of Applied Psychology*, 77(1), 65-78.
- Gan, M. & Kleiner, B. H. (2005). How to write job descriptions effectively. *Management Research News*, 28(8), 48-54.
- Kilponen, K., Huhtala, M., Kinnunen, U., Mauno, S. & Feldt, T. (2021). Illegitimate tasks in healthcare: Illegitimate task types and associations with occupational well-being. *Journal of Clinical Nursing*, 30(13-14), 2093-2106.

- Ma, J. & Peng, Y. (2019). The performance costs of illegitimate tasks: The role of job identity and flexible role orientation. *Journal of Vocational Behavior, 110*(Part A), 144-154.
- Mäkikangas, A., Minkkinen, J., Muotka, J. & Mauno, S. (2023). Illegitimate tasks, job crafting and their longitudinal relationships with meaning of work. *The International Journal of Human Resource Management, 34*(7), 1330-1358.
- Meier, L. L. & Semmer, N. K. (2018). Illegitimate tasks as assessed by incumbents and supervisors: Converging only modestly but predicting strain as assessed by incumbents, supervisors, and partners. *European Journal of Work and Organizational Psychology, 27*(6), 764-776.
- Mensah, A., Toivanen, S., Diewald, M., Hassan, M. U. & Nyberg, A. (2022). Workplace gender harassment, illegitimate tasks, and poor mental health: Hypothesized associations in a Swedish cohort. *Social Science & Medicine, 315*, 115520.
- Minei, E. M., Eatough, E. M. & Cohen-Charash, Y. (2018). Managing illegitimate task requests through explanation and acknowledgment: A discursive leadership approach. *Management Communication Quarterly, 32*(3), 374-397.
- Muntz, J., Dormann, C. & Kronenwett, M. (2019). Supervisors' relational transparency moderates effects among employees' illegitimate task and job dissatisfaction: A four-wave panel study. *European Journal of Work and Organizational Psychology, 28*(4), 485-497.
- Öztürk, N. A. & Duygulu, E. (2023). Meşru olmayan görevler yazınına dair sistematik bir derleme ve kavramsal model önerisi. *Sosyal Mucit Academic Review, 4*(2), 133-163.
- Pindek, S., Demircioğlu, E., Howard, D. J., Eatough, E. M. & Spector, P. E. (2019). Illegitimate tasks are not created equal: Examining the effects of attributions on unreasonable and unnecessary tasks. *Work & Stress, 33*(3), 231-246.
- Schulte-Braucks, J., Baethge, A., Dormann, C. & Vahle-Hinz, T. (2019). Get even and feel good? Moderating effects of justice sensitivity and counterproductive work behavior on the relationship between illegitimate tasks and self-esteem. *Journal of Occupational Health Psychology, 24*(2), 241-255.

- Semmer, N. K. (2000). Control at work: Issues of specificity, generality, and legitimacy. İçinde W. J. Perrig & A. Grob (Ed.), *Control of human behavior, mental processes, and consciousness* (ss. 555–574). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Semmer, N. K., Jacobshagen, N., Meier, L. L. & Elfering, A. (2007). Occupational stress research: The “Stress-As-Offense-to-Self” perspective. İçinde J. Houdmont & S. McIntyre (Ed.), *Occupational health psychology: European perspectives on research, education and practice* (2. baskı) (ss. 43–60). Castelo da Maia: ISMAI.
- Semmer, N. K., Jacobshagen, N., Meier, L. L., Elfering, A., Beehr, T. A., Kälin, W. & Tschan, F. (2015). Illegitimate tasks as a source of work stress. *Work & Stress*, 29(1), 32-56.
- Semmer, N. K., McGrath, J. E. & Beehr, T. A. (2005). Conceptual issues in research on stress and health. İçinde C. L. Cooper (Ed.), *Handbook of stress medicine and health* (2. baskı) (ss. 1–43). Londra, İngiltere: CRC Press.
- Semmer, N. K., Tschan, F., Jacobshagen, N., Beehr, T. A., Elfering, A., Kälin, W. & Meier, L. L. (2019). Stress as offense to self: A promising approach comes of age. *Occupational Health Science*, 3, 205-238.
- Semmer, N. K., Tschan, F., Meier, L. L., Facchin, S. & Jacobshagen, N. (2010). Illegitimate tasks and counterproductive work behavior. *Applied Psychology*, 59(1), 70-96.
- Sias, P. M. & Duncan, K. L. (2019). “I know it’s not your job but...”: Extra-role tasks, communication, and leader-member exchange relationships. *Communication Quarterly*, 67(4), 355-382.
- Sonntag, S. & Lischetzke, T. (2018). Illegitimate tasks reach into afterwork hours: A multilevel study. *Journal of Occupational Health Psychology*, 23(2), 248-261.
- Stein, M., Vincent-Höper, S., Schumann, M. & Gregersen, S. (2020). Beyond mistreatment at the relationship level: Abusive supervision and illegitimate tasks. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(8), 2722.
- van Schie, S., Güntert, S. T. & Wehner, T. (2014). How dare to demand this from volunteers! The impact of illegitimate tasks. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 25, 851-868.

- Wan, W., Wang, A. & Li, L. (2021). Temporal leadership and employee work place deviance: The role of perceived illegitimate tasks. *Social-Behavior and Personality: An International Journal*, 49(7), 1-11.
- Wang, Z. & Jiang, F. (2023). It is not only what you do, but why you do it: The role of attribution in employees' emotional and behavioral responses to illegitimate tasks. *Journal of Vocational Behavior*, 142, 103860.
- Wang, H. & Zong, G. (2023). Relationship between employees' perceived illegitimate tasks and their work procrastination behavior: Role of negative emotions and paternalistic dimensions. *Heliyon*, 9(4), e14984.
- Zhao, L., Jolly, P. M. & Zhao, S. (2023a). The effect of illegitimate tasks on hospitality employees' service performance: A conservation of resources perspective. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 35(7), 2665-2684.
- Zhao, L., Jolly, P. M. & Zhao, S. (2023b). Do illegitimate tasks undermine hospitality employees' proactive customer service performance? A moderated dual-path model. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 32(1), 95-121.
- Zhao, L., Lam, L. W., Zhu, J. N. & Zhao, S. (2022). Doing it purposely? Mediation of moral disengagement in the relationship between illegitimate tasks and counterproductive work behavior. *Journal of Business Ethics*, 179(3), 733-747.
- Zhou, Z. E., Eatough, E. M. & Che, X. X. (2020). Effect of illegitimate tasks on work-to-family conflict through psychological detachment: Passive leadership as a moderator. *Journal of Vocational Behavior*, 121, 103463.

10.BÖLÜM

KURUMLARDA ÖFKE YÖNETİMİ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Dr. Resul Güleç

GİRİŞ

Öfke iş ortamlarında çok sık karşılaştığımız hem kendimizde hem de başkalarında gözlemlediğimiz bir duygudur. Öfkeyle sosyal hayatımızda sorunlar yaşayabildiğimiz gibi iş hayatında da benzer sorunlarla karşılaşılabilir. Bu nedenle öfkenin mahiyetini anlamının örgütlere büyük katkıları olacaktır.

Öfke duygusu karmaşık bir duygu olarak karşımıza çıkmaktadır. Öfkenin düşünce, duygu ve davranış boyutları bireysel, örgütsel, toplumsal ve ilişkisel boyutlarıyla birlikte ele alınması gerekir. Öfkenin sadece saldırganca ve yıkıcı bir duygu olarak gören geleneksel algının yerine olumlu ve olumsuz sonuçlar doğuran karmaşık bir yapı olduğu bilinmelidir. Öfke olayın bastırılması ve kaçınılması gibi yüzeysel olarak değerlendirmeler bizi çözümden uzaklaştıracaktır.

Öfkenin nedenleri kişiden kişiye değişkenlik gösterse de ortak nokta genellikle kişiler arası ilişkilerden kaynaklı durumlardır. Hepimizin kendine saygı duyulmaya, başkaları tarafından değer verildiğini hissetmeye ve kendimize değer vermeye yönelik temel bir ihtiyacı vardır. Öfke, ihanet, onaylamama, yoksun bırakma, sömürü, hayal kırıklığı, aşağılanma, manipülasyon, kısıtlama ve tehdit gibi benlik saygısına yönelik bir saldırıya işaret eden duygulardan kaynaklanmaktadır (Gibson & Tulgan, 2002). Öfke, kişiler arası ilişkilerdeki probleme işaret edebilir. Ayrıca bireyin algıdan da kaynaklanmış olabilmektedir. Bireyin öfkesinin gerçek nedenlerden mi yoksa algıdan mı kaynaklandığı araştırılmalıdır.

Öfkenin örtütsel boyutuna bakıldığında öfke durumunun örgütsel problemlerin işaretçisi olduğu bilinmelidir. İş ortamındaki adalet-

KAYNAKÇA

- Booth, J. & Mann, S. (2005). The experience of workplace anger. *Leadership & Organization Development Journal*, 26(4), 250-262.
- Booth, J., Ireland, J. L., Mann, S., Eslea, M. & Holyoak, L. (2017). Anger expression and suppression at work: causes, characteristics and predictors. *International Journal of Conflict Management*, 28(3), 368-382.
- Callister, R. R., Gray, B., Gibson, D. E., Schweitzer, M. & Tan, J. S. (2014). Anger at work: Examining organizational anger norms impact on anger expression outcomes. *Handbook of conflict management research*, 270-287.
- Geddes, D. & Callister, R. R. (2007). Crossing the line (s): A dual threshold model of anger in organizations. *Academy of Management Review*, 32(3), 721-746.
- Geddes, D. & Stickney, L. T. (2011). The trouble with sanctions: Organizational responses to deviant anger displays at work. *Human relations*, 64(2), 201-230.
- Gibson, D. & Tulgan, B. (2002). *Managing Anger*. Massachusetts: HRD Press, Inc.
- Greenberger, D. & Padesky, C. A. (2023). *Düşüncelerinizi değiştirerek duygularınıza hâkim olmanın yolları, Evinizdeki terapist Çev. Deniz Dağyaran*, Altın Kitaplar Yay.
- Hammer, L. B., Lee, J. D., Mohr, C. D. & Allen, S. J. (2021). Anger and the Role of Supervisors at Work. A. B. Adler & E. F. David içinde, *Anger at work: Prevention, intervention, and treatment in high-risk occupations* (s. 141-172). Washington: American Psychological Association.
- Kayaoğlu, M. (2020). Sorularla ve Örnek Vakalarla Öfke kontrolü, 40. Baskı Nesil yay. İstanbul.
- Magee, W. & Upenieks, L. (2017). "Stuck in the Middle with You?" Supervisory Level and Anger about Work. *Canadian Review of Sociology/Revue canadienne de sociologie*, 54(3), 309-330.
- Malakcıoğlu, C. (2018) Bitirilmemiş İşler ile Öfke, Suçluluk, Utanç ve Affetme Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi Ankara

- Mann, S. (2007). Expectations of emotional display in the workplace: An American/British comparative study. *Leadership & Organization Development Journal*, 28(6), 552-570.
- Miron-Spektor, E., Efrat-Treister, D., Rafaeli, A. & Schwarz-Cohen, O. (2011). Others' anger makes people work harder not smarter: The effect of observing anger and sarcasm on creative and analytic thinking. *Journal of Applied Psychology*, 96(5), 1065.
- Mooijman, M., Van Dijk, W. W., Ellemers, N. & Van Dijk, E. (2015). Why leaders punish: A power perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 109(1), 75.
- O'neill, O. (2021). Emotional Culture and the Angry Team. A. Adler & D. Forbes içinde, *Anger At Work* (s. 111-140). Washington: American Psychological Association.
- Peralta, C. F., Saldanha, M. F. & Lopes, P. N. (2020). Emotional expression at work: The effects of strategically expressing anger and positive emotions in the context of ongoing relationships. *Human Relations*, 73(11), 1471-1503.
- Schwarz Müller, T., Brosi, P. & Welpel, I. M. (2018). Sparking anger and anxiety: Why intense leader anger display triggers both more deviance and higher work effort in followers. *Journal of Business and Psychology*, 33, 761-777.
- Stickney, L. T. & Geddes, D. (2014). Positive, proactive, and committed: The surprising connection between good citizens and expressed (vs. suppressed) anger at work. *Negotiation and Conflict Management Research*, 7(4), 243-264.
- Stickney, L. T. & Geddes, D. (2016). More than just "blowing off steam": The roles of anger and advocacy in promoting positive outcomes at work. *Negotiation and Conflict Management Research*, 9(2), 141-157.
- To, M. L., Lam, C. K., Janssen, O. & Lin, X. S. (2021). Anger display and integrative behavior among work dyads in teams: A regulatory fit approach. *Journal of Organizational Behavior*, 42(4), 464-482.
- Van Kleef, G. A. (2009). Don't worry, be angry? Effects of anger on feelings, thoughts, and actions in conflict and negotiation. *International handbook of anger: Constituent and concomitant biological, psychological, and social processes*, 545-559.

11. BÖLÜM

ZOR ZAMANLARDA İTİBAR YÖNETİMİ

Dr. Kadir Aktaş

Ey oğul! Üç kişiye acı: Cahil arasındaki âlime, zenginken fakir düşene ve itibarlı iken itibarını kaybedene.

Şeyh Edibali

GİRİŞ

İtibar kavramı aslında kültürümüz açısından çok eskilere dayanan köklü bir kavramdır. Ancak bu kavramın işletme literatürüne girişi 1950’li yıllara dayanmaktadır (Bozkurt, 2011). Genel olarak kurumun toplum ve paydaşlar nezdindeki saygınlığını ifade eden “kurumsal itibar” kavramı, Fombrun ve arkadaşları tarafından geliştirilen ölçeklerle akademik alanlarda ve kurumlarda daha ilgi gören ve incelenen bir konu hâline gelmiş ve kurumlara, kurumsal itibarları hakkında somut veriler sunmuştur (Yıldırım, 2020). 1980’li yıllardan sonrada kurumsal itibar, rekabetin giderek şiddetlendiği bir ortamda stratejik bir rekabet faktörü olarak kullanılmaya başlanmıştır (Öztürk, 2023).

Ülkemizde ise itibar araştırmaları diğer ülkelere paralel ilerlemiştir. Türkiye’nin ilk itibar yönetim modeli olan Koçsim, Koç Topluluğu stratejik iletişim modeli, 1999 yılında 42 sosyal ortak kapsamlı büyük bir çalışma ile yola çıkmıştır (Kadıbeşegil, 2016).

Hız ve hızın doruk noktasına ulaştığı günümüzde ise dijital medyanın etkisiyle iyi veya kötü her faaliyet olağanüstü bir hızla ve çok geniş coğrafyaya yayılabilme imkânına kavuşmuştur. Bunun etkisi klasik medyaya nazaran çok daha faydalı olabileceği gibi çok daha yıkıcı da olabilecektir. Bu nedenle kurumlar için itibarı yönetmek, kurum yöneticileri için en zor ve en önemli görevlerden biri sayılmaktadır. Bu bölümde, kazanmanın zor ve uzun bir süreç gerektirdiği kaybetmenin ise çok kısa ve kolay bir süreç olduğu “itibar” konusu ele alınacaktır.

KAYNAKÇA

- Akgöz, E. (2007). Kriz ortamında turizm işletmelerinin rekabet aracı olarak itibar yönetimi. *Dünyada Yeni Oluşumlar ve Türk Dünyası Uluslararası Sempozyumu, Journal of Azerbaijan Studies*.158-180
- Aktaş, K. (2014). İtibar yönetimi, iş memnuniyeti ve örgütsel performans arasındaki ilişkinin analizi: Sağlık sektöründe bir uygulama (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gediz Üniversitesi, İzmir.
- Aktaş, K. (2015). Uluslararası işletmelerde stratejik yönetim. *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 1-19.
- Altıntaş, E. (2005), *Kurumsal İtibar ve Anadolu Üniversitesi İ.B.F. Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi SBE. Eskişehir.
- Ani M.M., Fahmy, R., Lukito, H., PrimaLita, R. & Rahim, R. (2020). Visionary leadership role: Building a ghost town civilization. *International Journal of Management (IJM)*, 11(1), 31-55.
- Barlı, Ö. (2010), *Davranış Bilimleri ve Örgütlerde Davranış*, Genişletilmiş ve Geliştirilmiş, 4.Baskı, Ankara.
- Barney, J. (1991). Competitive Advantage. *Journal of Management*, 17(1), 99-120.
- Booth, A.S. (2000), How Can Organisations Prepare for Reputational Crises?, Volume: 8 (4), pp.197-207.
- Bozkurt, M. (2011). *Kurumsal itibar yönetiminin müşteri değerlendirme sürecine yansımaları ve etkileri: konaklama işletmelerine yönelik bir uygulama*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Bowd, R. & Bowd, L. (2006). Assessing a financial value for a corporate entity's reputation; a proposed formula.
- Brown, R. (2016). Build your reputation: Grow your personal brand for career and business success. John Wiley & Sons.
- Burgen, S. (2010), What's Your Reputation Worth? *Intangible Assets, Alumni Magazine*, April-June (117), IESE, pp.1-15.

- Çiçek, B. & Çiçek, A. (2019). Kurumsal itibarın medyadaki izleri: Muş Alparslan Üniversitesi örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(3), 299-308.
- Davies, G., Chun, R., da Silva, R. V. & Roper, S. (2001). The personification metaphor as a measurement approach for corporate reputation. *Corporate Reputation Review*, 4, 113-127.
- Demirçivi B. M. (2023). Kurumsal İtibar: Kavramsal Bir İnceleme ve Turizm Sektöründen Bir Örnek. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 19(1). 160-181.
- Doruk, S. K. & Mengü, S., (2021). Digital Siege, Ch.8: Digital Perception Management, (Eds. Doruk, S. K., Mengü, S. & Ulusoy, E.). Istanbul University Press.
- Dowling, G. R. (2001). Creating corporate reputations: Identity, image, and performance. Oxford University Press.
- Eccles, R. G., Newquist, S. C. & Schatz, R. (2007). Reputation and its risks. *Harvard Business Review*, 85(2), 104.
- Esener, A. (2017). Markaların yaşadığı olumsuz olayların online medyada krize dönüşmesi ve otomotiv sektörüne yönelik bir araştırma (Master's thesis, Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Fidan, M. (2018). *Kurumsal İletişim*. (Ed. B.Solmaz) Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Fombrun, C. J., Gardberg, N. and Sever, J. (2000). Who's Tops in Corporate Reputation?. *Corporate Reputation Review*, 3(1), 13-17.
- Fombrun, C. & Van Riel, C. (2003). *The reputation all landscape. Revealing the Corporation: Perspectives on identity, image, reputation, corporate branding, and corporate-level marketing: an anthology*. (Balmer, J. M. & Greyser, S. A. (Eds). Psychology Press. 223-233.
- Gaines-Ross, L. (2008). Corporate reputation: 12 steps to safeguarding and recovering reputation. *John Wiley & Sons*, USA.
- Gardberg, N. A. & Fombrun, C. J. (2002). The global reputation quotient project: First step towards a cross-nationally valid measure of corporate reputation. *Corporate Reputation Review*, 4(4), 303-307.

- Kadıbesegil, S. (2006), İtibar Yönetimi. MediaCat Yayınları, İstanbul.
- Kadıbesegil, S. (2009), Şimdi Stratejik İletişim Zamanı, MediaCat Yayınları, İstanbul.
- Kadıbesegil, S. (2016), İtibar Yönetimi (Ed. S.Kadıbesegil ve B. Kılınç). Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir.
- Kalpaklıoğlu, N.Ü. (2020) Turizm işletmelerinde kurumsal itibar yönetimi, İtibar Araştırmaları Merkezi/ <https://www.repman.com.tr/tr/turizm-isletmelerinde-kurumsal-itibar-yonetimi/erişim:23.09.2023>
- Kanten, P. (2012), “İşgörenlerde İşe Adanmanın ve Proaktif Davranışların Oluşumunda Örgütsel Güven İle *Örgütsel Özdeşleşmenin Rolü*”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Karanika-Murray, M., Duncan, N., Pontes, H. M. &Griffiths, M. D., (2015),*Organizational Identification, Work Engagement, And Job Satisfaction*, Journal of Managerial Psychology, 30(8), p. 1019-1033.
- Kaya, F.B.Ü. (2006). Kurum kimliği ve kurumsal tasarım. *Tasarım-Kuram Dergisi*. 3(4), 27-37.
- Kılıçdere, S. (2022). Algı perspektifinde seyahat acentalarında sosyal medya itibar yönetimi (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.
- Mengü, M. ve Türk, E. (2021). Digitalperceptionmanagement, *Digital Siege*, pp.165-178.
- Özalp, U. (2022). *Kurumsal itibar; öğretim elemanlarının yenilikçi davranışları ve akademik entelektüel sermaye: bir yükseköğretim kurumunda karma yöntem çalışması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Özbay, D. & Selvi, Y. (2014). Kurumsal itibarın ölçümü: bir model önerisi. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yönetim Dergisi, 25(76).
- Öztürk, T. (2023). *The effects of corporatereputationandorganizationalidentification on organizationalcitizenshipbehavior: a research on bankingsector*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara Yıldırım Beyazıt University, Ankara.

- Özyurt, M.N.B. (2019). Kriz iletişiminin marka ve itibar yönetimi açısından değerlendirilmesi Torku süt krizi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kadir Has Üniversitesi, İstanbul.
- Parmar, B. L., Freeman, R. E., Harrison, J. S., Wicks, A. C., Purnell, L. & de Colle, S. (2010). Stakeholder Theory: The State of the Art. *The Academy of Management Annals*, 4(1), 403-445.
- Rindova, V. P., Williamson, I. O., Petkova, A. P. & Sever, J. M. (2005). *Being good or being known: An empirical examination of the dimensions, antecedents, and consequences of organizational reputation*. *Academy of management journal*, 48(6), 1033-1049.
- Ponzi, L. J., Fombrun, C. J. & Gardberg, N. A. (2011). RepTrak™ pulse: Conceptualizing and validating a short-form measure of corporate reputation. *Corporate reputation review*, 14, 15-35.
- Porter, M.E., (1980). *Competitive Strategy Techniques for analyzing industries and competitors*. *New York: Free*.
- Rosser, J. S. J. B. (2008). A Nobel Prize for asymmetric information: the economic contributions of George Akerlof, Michael Spence and Joseph Stiglitz. *In Leading Contemporary Economists* (pp. 162-181).
- Serrat, O. (2017). *Managing corporate reputation. Knowledge Solutions: Tools, Methods, and Approaches to Drive Organizational Performance. Knowledge solutions*. 481-487.
- Schultz, H. B. & Werner, A. (2005). *Reputation management*. Retrieved June, 13, 2005.
- Smaiziene, I. & Orzekauskas, P. (2009). *Reputational crisis: saving the most valuable a company's asset*. *Economics and Management*, (14), 522-527.
- Şimşek, G. (2017). Kurumsal İletişim (Ed.B.Solmaz), *Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını*, Eskişehir.
- Watson T. (2010), *Reputation models, drivers, and measurement*. *The SAGE Handbook of Public Relations*, Vol. 2. Los Angeles, CA: Sage, pp.339-352
- Yıldırım, S.K. (2020) *Kurumsal İtibar Yönetimi*, 1. Basım, Nobel Bilimsel Eserler, Ankara

İnternet Kaynakları

<https://ets.anadolu.edu.tr/storage/nfs/ILT203U/ebook/ILT203U-17V1S1-8-0-1-SV1-ebook.pdf> (erişim: 09.09.2023).

<https://www.yenisafak.com/yazarlar/ducane-cundioglu/ohret-hal-kin-zannidir-8672/>(erişim: 01.09.2023).

<https://www.yenisafak.com/yazarlar/ducane-cundioglu/ohret-hal-kin-zannidir-8672/>(erişim: 01.09.2023).

PSİKOLOJİ VE DİĞER SOSYAL BİLİMLER İÇİN JAMOVİ İLE TEMEL İSTATİSTİK

Dr. Psk. Yusuf Bayar

Psikoloji ve Diğer Sosyal Bilimler İçin Jamovi ile Temel İstatistik

Dr. Psk. Yusuf Bayar

Yayın No.: 1934
ISBN: 978-625-393-153-7
E-ISBN: 978-625-393-154-4
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır. "NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Mine Metin -mine@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Mehtap Bayraktar -mehtap@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Bayar, Yusuf.

Psikoloji ve Diğer Sosyal Bilimler İçin Jamovi ile Temel İstatistik / Dr. Psk. Yusuf Bayar

1. Basım, VIII + 88 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-393-153-7

E-ISBN: 978-625-393-154-4

1. Psikoloji 2. Temel İstatistik 3. Jamovi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519

Beştepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	vii
MERHABA, BEN JAMOVİ.....	1
Veri Girişi ve Verilerin Düzenlenmesi.....	4
Veri Girişi ve Aktarımı	5
Toplam Puan ya da Ortalama Puanı Tanımlama	8
Ters Kodlanan Maddeleri Yeniden Kodlama	10
BETİMLEYİCİ İSTATİSTİKLER.....	13
Merkezi Eğilim Ölçüleri.....	13
Standart Sapma ve/veya Varyans	15
Jamovi ile Betimsel İstatistiklerin İncelenmesi	17
VERİLERİN DAĞILIMININ İNCELENMESİ VE VERİ DÖNÜŞTÜRME.....	19
Normallik Varsayımının Değerlendirilmesi	19
Veri Dönüştürme	23
Jamovi ile Veri Dönüştürme	26
BAĞIMSIZ GRUPLAR İÇİN T TESTİ.....	29
Bağımsız Gruplar için t Testinin Temel Varsayımları	30
Jamovi ile Bağımsız Gruplar için t Testi Nasıl Yürütülür?	30
Bağımsız Gruplar için t Testi Sonuçlarının Raporlanması.....	35
Homojenlik Varsayımının Karşılanmadığı Durumlar: Welch's t Test.....	35
Welch's t Test Sonuçlarının Raporlanması	36
EŞLEŞTİRİLMİŞ (BAĞIMLI) GRUPLAR İÇİN T TESTİ.....	37
Eşleştirilmiş (Bağımlı) Gruplar için t Testinin Temel Varsayımları.....	38
Jamovi ile Eşleştirilmiş (Bağımlı) Gruplar için t Testi Nasıl	38
Eşleştirilmiş (Bağımlı) Gruplar için t Testi Sonuçlarının Raporlanması	41
TEK ÖRNEKLEM T TEST	43
Tek Örneklem t Testinin Varsayımları	44
Jamovi ile Tek Örneklem t Testi Nasıl Yürütülür?	44
Tek Örneklem t Testinin Raporlanması.....	48

TEK YÖNLÜ ANOVA (VARYANS ANALİZİ)	49
Tek Yönlü ANOVA'nın Temel Varsayımları	49
Jamovi ile Tek Yönlü ANOVA Nasıl Yürütülür?	50
Tek Yönlü ANOVA'nın Raporlanması.....	55
MANN-WHITNEY U TESTİ.....	57
Mann- Whitney U Testinin Temel Varsayımları	57
Jamovi ile Mann- Whitney U Testi Nasıl Yürütülür?.....	57
Mann- Whitney U Testinin Sonuçlarının Raporlanması	62
WILCOXON İŞARETLİ SIRALAR TESTİ	63
Wilcoxon İşaretlı Sıralar Testinin Temel Varsayımları	63
Jamovi ile Wilcoxon İşaretlı Sıralar Testi Nasıl Yürütülür?	64
Wilcoxon İşaretlı Sıralar Testinin Sonuçlarının Raporlanması	67
KRUSKAL-WALLIS H TESTİ	69
Kruskal-Wallis H Testinin Temel Varsayımları.....	69
Jamovi ile Kruskal-Wallis H Testi Nasıl Yürütülür?.....	70
Kruskal-Wallis H Testi'nin Raporlanması.....	73
KORELASYON.....	75
Pearson Korelasyon Analizinin Temel Varsayımları.....	76
Jamovi ile Pearson Korelasyon Analizi Nasıl Yürütülür?.....	78
Pearson Korelasyon Analizinin Raporlanması.....	81
Kısmî Korelasyon Analizi	81
Jamovi ile Kısmî Korelasyon Analizi Nasıl Yürütülür?	82
KAYNAKLAR.....	85
YAZAR HAKKINDA.....	87

KAYNAKLAR

- Alpar, R. (2021). *Uygulamalı çok değişkenli istatistiksel yöntemler* (6. Baskı). Detay Yayıncılık.
- Akın Arıkan, Ç. (2022a). Örneklem ortalamalarının karşılaştırılması (Parametrik tekniklerle). A. Ş. Avşar (Ed.), *Jamovi ile kolay istatistik* (s. 31-66) içinde. Nobel Yayıncılık.
- Akın Arıkan, Ç. (2022b). Örneklem ortalamalarının karşılaştırılması (Parametrik olmayan tekniklerle). A. Ş. Avşar (Ed.), *Jamovi ile kolay istatistik* (s. 67-88) içinde. Nobel Yayıncılık.
- Bruning, J. L. ve Kintz, B. L. (1993). *İstatistik*. (A. Dönmez, Çev.). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., ve Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları* (2. Baskı). Pegem Akademi.
- Field, A. (2018). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics* (5th ed.). SAGE Publications.
- Fox, J. (1991). *Regression diagnostics*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Freund, R.J. & Wilson, W.J. (2003). *Statistical methods*. USA: Academic Press.
- George, D., & Mallery, P. (2019). *IBM SPSS statistics 25 step by step: a simple guide and reference*. New York: Taylor & Francis Group.
- Green, S.B. and Salkind, N.J. (2007) *Using SPSS for Windows and, Macintosh: Analyzing and understanding data*. (5th ed.), Prentice Hall, Upper Saddle River.
- Hinkle, D. E., Wiersma, W. ve Jurs, S. G. (2003). *Applied Statistics for the behavioral sciences*. USA: Foughton, Mifflin Company.
- Howell, D. C. (2006). *Statistical methods for psychology* (6th ed.). Belmont, CA: Thomson.
- Mertler, C.A., & Vannatta, R.A. (2005). *Advanced multi-variate statistical methods: Practical application and interpretation* (3rd ed.). Glendale, CA: Pyrczak Publishing.
- Meyers, L. S., Gamst, G., & Guarino, A. J. (2016). *Applied multivariate research: Design and interpretation*. Sage Publications.
- Otrar, M. (2023). Alternatif korelasyon teknikleri. A. Haktanır, B. Dilmaç ve M. Otrar (Ed.), *Psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji ve diğer sosyal bilimlerde temel*

- istatistik SPSS uygulamalı* (s. 25-222) içinde. Nobel Yayıncılık.
- Pallant, J. (2020). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using IBM SPSS*. Routledge.
- Pekmezci, F. B. (2022). Korelasyon ve Regresyon. A. Ő. Avşar (Ed.), *Jamovi ile Kolay İstatistik* (s. 89-120) içinde. Nobel Yayıncılık.
- Salkind, N. J. (2019). *Nefret edenler için istatistik* (2. Baskı). (A. Çuhadaroğlu, ev. Ed.). Pegem Akademi.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2015). Çok değişkenli istatistiklerin kullanımı (6. Baskı). M. Baloğlu, ev. Ed.). Nobel Akademi.
- Tukey, J. W. (1977). *Exploratory data analysis* (Vol. 2, pp. 131-160).
- Welch, B. L. (1951). On the comparison of several mean values: an alternative approach. *Biometrika*, 38(3/4), 330-336.

21. YÜZYILIN EŞSİZ YETENEĞİ: DİJİTAL DÖNÜŞÜM

SAĞLIK ALANINA DAİR BAZI YORUMLAMALAR

Arzu Kurşun

21. Yüzyılın Eşsiz Yeteneği: Dijital Dönüşüm Sağlık Alanına Dair Bazı Yorumlamalar

Arzu Kurşun

Yayın No.: 1845
ISBN: 978-625-398-987-3
E-ISBN: 978-625-398-986-6
Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfer@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Nurcan Çağman -nurcan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Kurşun, Arzu.

21. Yüzyılın Eşsiz Yeteneği: Dijital Dönüşüm / Arzu Kurşun

1. Basım, VI + 144 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-398-987-3

E-ISBN: 978-625-398-986-6

1. Sağlık Yönetimi 2. Dijital Dönüşüm 3. Yetenek

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com - E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beştepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
BÖLÜM 1: YETENEĞİN YENİDEN YORUMLANMASI.....	1
1. Tavuklardaki Vebanın.....	3
2. Zimbabve'deki Limon İşçileri Ne Kazanıyor?: Rekabet	21
3. Akordun Bozuk mu sence?: Güvenlik.....	49
4. Git ve Evrende Yeni Bir Boyut Aç: İnovasyon	65
BÖLÜM 2: DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜN SARSICI ETKİSİ.....	79
1. Yapay Zekâ İşlerimizi Elimizden Alabilir mi?	81
2. Dijital Dönüşüm İçin Düzenlemeler Artık Bir Zorunluluk mu?	93
BÖLÜM 3: SAĞLIK ALANINA DAİR BAZI YORUMLAMALAR	101
1. Sağlık Alanında Dijital Dönüşüm.....	103
EK BÖLÜM 1: YETENEK YÖNETİMİ UZMANI VE DİJİTAL DÖNÜŞÜM	125
EK BÖLÜM 2: DÜNYANIN EN İYİ ŞİRKETLERİNDE DİJİTAL DÖNÜŞÜM	131
ÖZ GEÇMİŞ	143

BÖLÜM 1: YETENEĞİN YENİDEN YORUMLANMASI

1. TAVUKLARDAKİ VEBANIN...

Usta yönetmen Alfred Hitchcock'un 39 Basamak (The 39 steps) filmi şöyle başlar:

-Ön sıralardan lütfen!

Sahnenin hemen önünde yer alan orkestra, şefin talimatlarını yerine getirmekte, açılış müziğini tempoyla çalmaktadır. Perde açılır ve iki şık adam sahneye gelir.

- Bayanlar, baylar! Şimdi izin verirseniz dünyadaki en olağanüstü adamlardan birini takdim etmek istiyorum.

Seyircilerden biri atılır:

-Nesi olağanüstü bunun? Adam terliyor.

Gülüşürler. Derken adam devam eder:

- Ama bunu duyunca çok şaşıracaksınız. Her gün belleğine elli yeni bilgi yazıyor ve her birini hatırlıyor. Tarihten, coğrafyadan, gazetelerden, bilim kitaplarından milyonlarca bilgi. Beyninin büyüklüğünü bir düşünün!

- Seninkinin yarısı kadar bile değildir, koca kafa!

Herkes yine gülüşür.

- Hafıza kapasitesinden söz ediyordum. Onu sınayın, lütfen! Bayanlar, baylar! Ona sorular sorun! Sizi açıkça, özgürce yanıtlayacaktır. İşte karşınızda Bay Hafıza! Bayanlar, baylar! Sözlerime son vermeden önce Bay Hafıza'nın beynini İngiltere Müzesine bağışladığını söylemek istiyorum.

- Yaşasın!

Bay Hafıza, alkışlanır. Adam sahneden ayrılmıştır ve artık şov zamanıdır.

NOTLAR

1.Bölüm/1

1. 39 Basamak 1935 İngiliz yapımı gerilim filmidir. Özgün adı “The 39 Steps”tir. Senaryosunu Charles Bennett’in, İskoç yazar John Buchan’ın 1915 yılında yazmış olduğu aynı adlı çok satan romanından uyarlayarak yazdığı filmin yönetmeni Alfred Hitchcock’tur. Film Hitchcock’un uluslararası başarıyı yakaladığı ilk filmidir. Başrollerini Robert Donat ve Madeleine Carroll’un paylaştıkları bu politik entrika, Hitchcock’un 24. filmiydi ancak bu filmle beraber yönetmen ustalığının doruğuna erişmiş ve bundan sonra çekeceği filmlerin karakteristik yapısını yakalamıştır. “39 Basamak” Hitchcock’un bundan sonraki filmlerinde sıklıkla başvuracağı “Suçsuzluğunu kanıtlamaya çalışan, başı tesadüfen belaya girmiş adam” temasını işlediği ilk filmidir. Daha fazla bilgi için bk. [https://en.wikipedia.org/wiki/The_39_Steps_\(1935_film\)#Hitchcockian_elements](https://en.wikipedia.org/wiki/The_39_Steps_(1935_film)#Hitchcockian_elements)

2. Tansley C. What do we mean by the term “Talent”in talent management?. *Industrial and Commercial Training*. 2011; 43 (5): 266-74. <https://doi.org/10.1108/00197851111145853>

3. Anonim

4. Lewis RE, Heckman RJ. Talent mangement: A critical review. *Human Resource Management Review*. 2006; 16: 139-54. <http://doi.org/10.1016/j.hrmr.2006.03.001>

5. Stahl GK, Björkman I, Farndale E, et al. Six principles of effective global talent management. *Sloan Management Review*. 2012; 53 (2): 25-42. ISSN 1532-9194

6. Gagne F. Understanding the complex choreography of talent development though DMGT-based analysis. Heller KA. Editor. *International handbook of Giftedness and talent*. Oxford: Elsevier; 2000.

7. Garavan TN, Carbery R, Rock A. Mapping talent development: definition, scope and architecture. *European Journal of Training and Development*.2012; 36 (1): 5-24. pp. 7

8. Schiemann WA. From talent management to talent optimization. *Journal of World Business*. 2014; 49: 281-88. pp. 282.

9. ‘Blow to 10.000-hour rule as study finds practice doesn’t always make perfect’ [homepage on the Internet]. Available from theguardian.

com/science/2019/aug/21/practice-does-not-always-make-perfect-violinists-10000-hour-rule Makale için: Macnamara BN., Mitra M. The role of deliberate practice in expert performance: Revisiting Ericsson, Krampe& Tesch-Römer (1993). Royal Society Open Science. 2019; 6: 1-19. Bahsi geçen makale için: Ericsson KA, Krampe RT, Tesch-Römer C. The role of deliberate practice in the acquisition of expert performance. Psychol. Rev.1993; 100: 363-406. Doi:10.1037/0033-295X.100.3.363

10. Harari YN. Hayvanlardan Tanrılara: Sapiens. İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi. 29. Baskı, İstanbul: Kolektif Kitap; 2017.

11. Renzulli J. The three-ring conception of giftedness: A developmental model for promoting creative productivity. Sternberg R., Davidson J. Editor Conceptions of Giftedness. Cambridge: Cambridge University Press; 2015.

12. McLuhan M, Powers BR. Global Köy. İstanbul: Scala Yayıncılık; 2020.

13. Camcı Erdoğan S, Güçyeter Ş. Öğretmen adaylarının üstün zekâ ve üstün yetenek metaforları. Elementary Education Online. 2019; 18(3), 1307-1325. doi: 10.17051/ilkonline.2019.612177

14. The Imitation Game, Morten Tyldum tarafından yönetilen ve Graham Moore tarafından yazılan, Andrew Hodges'ın 1983 tarihli Alan Turing: The Enigma adlı biyografisine dayanan, 2014 dönemi biyografik gerilim filmidir. Filmin başlığı, kriptanalist Alan Turing'in 1950'deki ufuk açıcı makalesi "Bilgisayar Makineleri ve Zekâ"da "Makineler düşünebilir mi?" sorusunu yanıtlamak için önerdiği oyunun adından alıntıdır. Daha fazla bilgi için bk. https://en.wikipedia.org/wiki/The_Imitation_Game

15. Silverman LK. Giftedness 101. New York: Springer Publishing; 2013. Pp. 22

16. Marland SP. Education of the gifted and talented: report to the congress of the united states by the u.s. commissioner of education. Washington, DC: Government Printing Office; 1972. Matthews DJ., Foster JF. Mystery to mastery: Shift; 2016.

17. Witty PA. Who are the gifted? Henry NB. editor Education of the Gifted. 57th Yearbook of the National Society for the Study of Education, Part (p. 2). Chicago, IL: University of Chicago; 1958.

18. A letter. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.giftedstudy.org/success-stories.asp>

19. Blumen S. Talent development, cultural diversity, and equity: the challenge of the andean countries. Sternberg RJ., Ambrose D. editors. Conceptions of giftedness and talent. Cham: Palgrave Macmillan; 2021. https://doi.org/10.1007/978-3-030-56869-6_16

20. Smith LM, Campbell J. Families, Education and Giftedness. Rotterdam: Sense Publishers; 2012.

21. Kairan Quazi. [homepage on the Internet]. Available from https://en.wikipedia.org/wiki/Kairan_Quazi

22. Cuthbertson A. LinkedIn bans ‘wonder kid’ SpaceX engineer, 14, hired by Elon Musk. Independent.2023; 16 Haziran 2023, [homepage on the Internet]. Available from <https://www.independent.co.uk/tech/linkedin-deletes-engineer-elon-musk-b2358976.html>

23. Ashton C, Morton L. Managing talent for competitive advantage: Taking a systemic approach to talent management. Strategic HR Review. 2005; 4(5), 28-31. <https://doi.org/10.1108/14754390580000819>

24. The Founder, John Lee Hancock’un yönettiği ve Robert Siegel’in yazdığı 2016 yapımı Amerikan biyografik drama filmi. Michael Keaton’ın işadamı Ray Kroc olarak rol aldığı filmde, McDonald’s fast-food restoran zincirinin yaratılma hikâyesi anlatılmaktadır. Detaylı bilgi için bk. https://en.wikipedia.org/wiki/The_Founder

2. ZİMBABVE'DEKİ LİMON ÇİFTÇİLERİ NE KAZANIYOR?: REKABET

Collings ve Mellahi'den (2009) alıntılanan yetenek yönetimi “Örgütün sürdürülebilir rekabetçi avantajına farklı katkıda bulunan kilit pozisyonların sistematik olarak belirlenmesini, bu rolleri dolduracak yüksek potansiyeli gösteren çalışanlardan oluşan bir yetenek havuzu geliştirilmesini, bu pozisyonları uzmanlarla doldurmayı kolaylaştıran ve onların örgüte adanmışlığının sürekliliğini sağlayan farklılaştırılmış bir insan kaynakları yapısının geliştirilmesini gerektiren aktivite ve süreçler” olarak ifade edilmiştir.¹ Yetenek yönetimi oldukça komplikedir. Çünkü yetenek tanımında hâlâ süregelen belirsizlikler mevcuttur. Karatoprak'ın (2020) çalışmasında işletmelerin yönetim ve insan kaynakları birimlerinde yetenek tanımının ortak olmayışı sebebiyle yetenek yönetimi uygulamayan işletmelerin yetenek yönetimi sürecini başlatsalar dahi, sürecin zamanla temel bir soruna dönüşeceği belirtilmiştir.²

Yetenekli çalışanlar sahip oldukları sermaye ile, yani bir fark yaratmasını ve örgüte değer katmasını sağlayan özellikleri ile diğer çalışanlardan ayrılmaktadır. Yetenekli çalışanlar hem örgüt stratejisinin bir parçasıdır, hem de değer yaratımına katkıda bulunma kapasitesine sahip yönetilebilir bir kaynaktır.³ Meyers ve Woerkom'e (2014) göre:⁴

“Çalışan nüfus içindeki yeteneğin yaygınlığıyla ilgili fikirler farklılık gösterir ama tipik olarak iş gücünün yüzde yirmiden fazlası A oyuncusu olarak gösterilmez. A oyuncularını çoğunlukla zekâ, kişilik ve motivasyonun belli bir kombinasyonunu barındırır. Bu yüzden hem zekâ hem de karakter sabit özellikler olarak anlaşılır. A, B ve C oyuncularını arasındaki farklılık temelde değiştirilemezdir, yani çalışanların ya yeteneği 'vardır' ya da 'yoktur.’”

- *Edinilen müşteriler*
- *Satış dönüşüm oranları*
- *Ortalama sipariş tutarı*
- *Yeni ürün veya hizmet için kar marjları*

Örnek: *Finansal hizmetler şirketi American Express ürün tekliflerini genişletmek ve müşteri deneyimlerini iyileştirmek için bir dijital dönüşüm girişimi başlattı. Yeni müşterilere ulaşmak ve mevcut müşterilere daha fazla değer sağlamak için mobil uygulama, çevrim içi bankacılık platformu ve dijital ödeme hizmetleri de dâhil olmak üzere bir dizi dijital araç ve hizmet geliştirdiler. Bu gelirden artışa ve müşteri memnuniyeti puanlarında önemli bir iyileşmeye yol açtı.*

Bu yaklaşımları uyguladığınızda şirketinize katılım düzeyinin önemli ölçüde artacağını göreceksiniz³⁸ ve bugünden doğru yatırımları yaparsanız “Zimbabve’deki limon çiftçileri ne kazanıyor?” Bileceksiniz.

NOTLAR

1.Bölüm/2

1. Kurşun A. Yetenek yönetimi ile örgüt kültürü ilişkisinde duygusal zekâ liderliğinin ve psikolojik sözleşmenin aracı rolü. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi; 2019. /Collings DG., Mellahi K. Strategic talent management: A review and research agenda. Human Resource Management Review. 2009; 19 (4): 304–13.

2. Karatoprak İ. Firmaların yönetim ve insan kaynakları birimlerinin yetenek yönetimi algısı. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi; 2020.

3. Sparrow PR, Makram H. What is the value of talent management? Building value-driven processes within a talent management architecture. Human Resource Management Review. 2015; 25: 249–63.

4. Meyers MC, Woerkom MV. The influence of underlying philosophies on talent management: Theory, implications for practice, and research agenda. *Journal of World Business*. 2014; 49:192–203.

5. Swailes S, Blackburn M. Employee reactions to talent pool membership. *Employee Relations*. 2016; 38 (1): 112-28. <https://search.proquest.com/docview/1749924697?accountid=12251>.

6. Tafti MM, Mahmoudsalehi M, Amiri M. Critical success factors, challenges and obstacles in talent management. *Industrial and Commercial Training*; 2017; 49: 15-21. DOI 10.1108/ICT-05-2016-0036

7. Thunnissen M, Van Arensbergen P. A multi-dimensional approach to talent. *Pers. Rev.* 2015; 44 (2): 182-199. DOI 10.1108/PR-10-2013-0190

8. Deb T. A conceptual approach to strategic talent management. New Delhi: Indus Publishing, 2005.

9. The Blind Side (2009). John Lee Hancock tarafından yazılan ve yönetilen bir Amerikan dram filmidir. Michael Lewis'in 2006 yılında yayımlanan *The Blind Side: Evolution of a Game* adlı kitabından uyarlanan film babasını hiç tanımamış ve annesi uyuşturucu müptelası olan Afro-Amerikan bir çocuğun futbol kariyerini anlatmaktadır. Normalden iri olan ve 13 kardeşinin arasında hiç ilgi görmeyen Michael Oher bir gün Bay ve Bayan Tuohy tarafından evlatlık alınır ve hayatı değişmeye başlar. Okuma ve yazması olmayan Michael yeteneğinin farkına varıp futbola başlar ve Ulusal Futbol Liginin en çok aranan oyuncularından biri olacağını kimse tahmin edemez. Detaylı bilgi için bk. [https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%B6r_Nokta_\(film\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%B6r_Nokta_(film))

10. Göktem L. Harvard Business Review yöneticinin el kitabı: Liderleri öne çıkaran 17 beceri. İstanbul: Optimist Kitap; 2020.

11. Wible S, McDonnell A. Connecting 'talent' meanings and multi-level context: a discursive approach. *The International Journal of Human Resource Management*. 2020; 31 (4): 474-510. DOI: 10.1080/09585192.2019.1629988.

12. Zhou C, Albuquerque P, Grewal R. competition and firm service reliability decisions: A study of the airline industry. *Journal of Marketing Research (JMR)*. 2021; 58(2): 377–399. <https://doi.org/10.1177/0022243720973943>

13. De Marco N. Navigating The Tech Talent Shortage: Innovative Hiring Strategies For The Modern Age. *Forbes*. 2023; 25 Ağustos 2023,

[homepage on the Internet]. Available from <https://www.forbes.com/sites/forbestechcouncil/2023/08/25/navigating-the-tech-talent-shortage-innovative-hiring-strategies-for-the-modern-age/?sh=10e35b8a76bb>

14. Blum A, Maddux B, Shah S. The Great Chip Race. *TIME Magazine*. 2021; 198(1/2): 30–39.

15. Stock Market Rally Has Wild Week Amid Covid Fears; Intel, China Internets In Focus: Weekly Review. STAFF, IBD, *Investors Business Daily*, 10612890, 3/26/2021 [homepage on the Internet]. Available from <https://www.investors.com/news/stock-market-rally-under-pressure-covid-fears-intel-chip-gear-stocks/>

16. Krause R. Artificial Intelligence Stocks To Buy And Watch Amid Rising AI Competition. *Investors Business Daily*, N.PAG. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.investors.com/news/technology/artificial-intelligence-stocks/>

17. Murray I. Competition In Technology Is More Vibrant Than It Looks. *Investors Business Daily*, 1. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.investors.com/politics/commentary/competition-in-technology-is-more-vibrant-than-it-looks/>

18. Verhoef PC, Broekhuizen T, Bart Y, Bhattacharya A, Dong JQ, Fabian N, et al. Digital transformation: A multidisciplinary reflection and research agenda. *Journal of Business Research*. 2021; 122: 889-901. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.09.022>.

19. Mergel I, Edelmann N, Haug N. Defining digital transformation: Results from expert interviews. *Government Information Quarterly*. 2019; 36 (4): 101385. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2019.06.002>.

20. Gong C, Ribiere V. Developing a unified definition of digital transformation. *Technovation*. 2021; 102: 102217. <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2020.102217>

21. Boulton C. What is digital transformation? a necessary disruption; 2018. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.cio.com/article/3211428/digital-transformation/what-is-digital-transformation-a-necessary-disruption.html>.

22. Fitzgerald M, Kruschwitz N, Bonnet D, Welch M. Embracing digital technology: A new strategic imperative. *MIT Sloan Management Review*. 2014; 55(2): 1-12.

23. Stolterman E, Fors AC. Information technology and the good life. Kaplan B, Truex DP, Wastell D, Wood-Harper AT, DeGross JI. Editors. In-

formation Systems Research. 2014; IFIP International Federation for Information Processing, 143. Springer, Boston, MA. https://doi.org/10.1007/1-4020-8095-6_45

24. Van Veldhoven Z, Vanthienen J. Designing a Comprehensive understanding of digital transformation and its Impact. 2019; [homepage on the Internet]. Available from 10.18690/978-961-286-280-0.39.

25. Kraus S, Durst S, Ferreira JJ, Veiga P, Kailer N, Weinmann A. Digital transformation in business and management research: An overview of the current status quo, International Journal of Information Management. 2022; 63: 102466, <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2021.102466>.

26. George M, Schillebeeckx SJD. Digital transformation, sustainability, and purpose in the multinational enterprise. Journal of World Business. 2022; 57 (3): 101326, <https://doi.org/10.1016/j.jwb.2022.101326>.

27. The Hummingbird Project (2018). Kim Nguyen tarafından yazılan ve yönetilen bir gerilim dram filmidir. Film, borsacı Vincent Zaleski'nin Bryan Taylor'a (Yatırımcı) Kansas Elektronik Borsasından New York Menkul Kıymetler Borsasına fiberoptik bir kabloya yatırım yapma konusunda teklifte bulunmasıyla başlamaktadır. Amaçları yüksek frekanslı ticaret yapabilmektir. Bu arada Vincent ve kuzeni Anton Zaleski hâlâ Anton'un ticaret yazılımı programladığı Eva Torres'te çalışmaktadır. Eva ayrıca yüksek frekanslı ticaret için çeşitli fikirler üzerindedir. Çok geçmeden Anton ve Vincent istifa ederek Eva'yı çileden çıkarırlar ve kendi fiberoptik kabloları için çalışmaya başlarlar. Filmde tasvir edilen iletişim sistemleri mevcuttur. Spread Networks, esasen düz fiber optik kablolarını 2010 yılında etkinleştirerek Chicago'dan New York'a mevcut rota üzerinden yaklaşık 175 mil (282 km) tasarruf sağlamıştır. Detaylı bilgi için Bk. https://en.wikipedia.org/wiki/The_Hummingbird_Project

28. Mundt A. Germany: FCO at the forefront in the digital era. 2022; [homepage on the Internet]. Available from <https://globalcompetitionreview.com/review/the-european-middle-east-and-african-antitrust-review/2023/article/germany-fco-the-forefront-in-the-digital-era>

29. The Great Hack belgeseli, 2019. The Great Hack, her ikisi de önceki belgesel Akademi Ödülü adayı olan Jehane Noujaim ve Karim Amer tarafından yapımcılığını ve yönetmenliğini üstlenen, Facebook-Cambridge Analytica veri skandalını konu alan 2019 belgesel filmidir. Detaylı bilgi için bk. https://en.wikipedia.org/wiki/The_Great_Hack

30. Türkiye Rekabet Kurumu. Dijital Dönüşümün Rekabet Hukuku-na Yansımaları. 2023; [homepage on the Internet]. Available from <https://www.rekabet.gov.tr/Dosya/dijital-piyasalar-calisma-metni.pdf>

31. TRT haber. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/trendyola-61-milyon-idari-para-ceza-si-784469.html>

32. Social Network. 2010. Sosyal Ağ, David Fincher tarafından yönetilen ve Aaron Sorkin tarafından yazılan, Ben Mezrich'in 2009 tarihli The Accidental Billionaires adlı kitabına dayanan, 2010 Amerikan biyografik drama filmidir. Sosyal ağ sitesi Facebook'un kuruluşunu tasvir etmektedir. Detaylı bilgi için bk. https://en.wikipedia.org/wiki/The_Social_Network

33. McConnell M, Schaninger B. Evolving the talent pool at the speed of emerging technology. 2020; [homepage on the Internet]. Available from <https://www.mckinsey.com/capabilities/people-and-organizational-performance/our-insights/the-organization-blog/evolving-the-talent-pool-at-the-speed-of-emerging-technology>

34. Lamarre E, Chheda S, Riba M, Genest V, Nizam A. The value of digital transformation. Harvard Business Review, 2023; [homepage on the Internet]. Available from <https://hbr.org/2023/07/the-value-of-digital-transformation>

35. TUSİAD, Deloitte, Samsung & GFK. Türkiye'deki Dijital Değişime CEO Bakışı. 2016; [homepage on the Internet]. Available from <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/technology-media-telecommunications/turkiyedeki-dijital-degisime-CEO-bakisi.pdf>

36. Krause R. How non-tech companies are wading deep into the digital age. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.forbes.com/sites/quora/2019/03/06/how-can-non-tech-companies-cope-in-the-digital-age/?sh=4bc6f4822b59>

37. Moneyball. 2011. Moneyball, Bennett Miller tarafından yönetilen, senaryosu Steven Zaillian ve Aaron Sorkin tarafından Stan Chervin'in bir öyküsünden alınan 2011 Amerikan biyografik spor drama filmidir. Film, Michael Lewis'in 2003 yılında yazdığı "Moneyball: The Art of Winning an Unfair Game" adlı kurgusal olmayan kitabından uyarlanmıştır. Kitap, Oakland Athletics beyzbol takımının 2002 sezonunu ve genel menajeri Billy Beane'in rekabetçi bir takım kurma girişimlerini anlatıyor. Filmde, serinin oyuncular için sınırlı bütçesiyle karşı karşıya kalan Beane ve genel menajer yardımcısı Peter Brand, oyuncularını gözlemlemek ve analiz etmek için

karmaşık bir sibermetrik yaklaşım benimseyerek değeri yeterince bilinmeyen yeteneklerden oluşan bir takım kurarlar. Detaylı bilgi için bk. [https://en.wikipedia.org/wiki/Moneyball_\(film\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Moneyball_(film))

38. Rodriguez AN. Organize your change initiative around purpose and benefits. Harvard Business Review. 2023; [homepage on the Internet]. <https://hbr.org/2023/05/organize-your-change-initiative-around-purpose-and-benefits>

3 AKORDUN BOZUK MU SENCE?: GÜVENLİK

- Bunun sadece bir test olduğunu bildikleri konusunda hem-fikir miyiz?

- Efendim uçağınız olduğunu biliyorum. Ama size bir şey göstermek istiyorum.

Bir grup insan, laboratuvara doğru yürürler.

- Bu bilgisayarlar dünyanın durumu hakkında acil erişim verir. Birlik hareketleri, Sovyet füzeleri... Hepsi bu odanın içinde takip edilir ve sonra WOPR bilgisayarının içine girer.

- WOPR? Ne demek bu?

- Savaş Planları Operasyon Merkezi. Paul, WOPR hakkında beylere bilgi verebilir misin?

Sözü başka bir adam alır:

- Pekâlâ, WOPR zamanının hepsini 3. Dünya Savaşı üzerine düşünmekle geçirir. Günde 24 saat, yılda 365 gün dünyanın şu anki durumunu değerlendirir. Ve sonsuz seçenekte sonuçları bulunan savaş oyunları oynar. WOPR şimdiden bir oyun olsa da 3. Dünya Savaşı'nı tekrar tekrar yaşadı. Sovyetlerin tepkisini tahmin eder, sonra bizim tepkimizi ve tahminleri sürekli geliştirir.

- Tahmini hasarlar, ölü sayısı... Sonra bu tahminlerin iyileştirilmesi için yeni yollar arar. Burada en önemli olan nokta WOPR'un kilit kararları daha savaş başlamadan alabilmesidir.

Başka bir kişi söze karışır:

- Ama şu insanların insafına kalmış durumda. (Bilim insanlarını gösterir.)

bir çalışma ortamı ve onları destekleyen bir liderin varlığı oldukça önemlidir.

Akordun bozuk olup olmadığını yöneticiler olarak önce kendimize sormamız gerekmez mi?

NOTLAR

1. Bölüm/3

1. War Games, 1983. WarGames, Lawrence Lasker ve Walter F. Parke tarafından yazılan ve John Badham tarafından yönetilen, 1983 yapımı bir Amerikan bilim kurgu tekno gerilim filmidir. Film, Sovyetler Birliği'ne karşı nükleer savaşı simüle etmek, tahmin etmek ve yürütmek için programlanmış bir ABD askerî süper bilgisayarına farkında olmadan erişen genç hacker David Lightman'ı konu almaktadır. bk. <https://en.wikipedia.org/wiki/WarGames>

2. Mankins M, Garton E, Schwartz D. 3 Ways Companies Make Work Purposeful. Harvard Business Review. 2022; [homepage on the Internet]. Available from <https://hbr.org/2022/07/3-ways-companies-make-work-purposeful>

3. Harsch K, Festing M. Dynamic talent management capabilities and organizational agility-A qualitative exploration. Human Resource Management. 2020; 59 (1): 43-61. doi:10.1002/hrm.21972

4. Whysall Z, Owtram M, Brittain S. The new talent management challenges of Industry 4.0. Journal of Management Development. 2019; [homepage on the Internet]. Available from <https://doi.org/10.1108/JMD-06-2018-0181>

5. Li C, Martindale R, Sun Y. Relationships between talent development environments and mental toughness: The role of basic psychological need satisfaction. Journal of Sports Sciences. 2019; 37(18): 2057-2065. DOI: 10.1080/02640414.2019.1620979).

6. Whiplash, 2014. Küçük yaşlardan itibaren bateri çalmaya başlayan Andrew Neimann, işinde tam anlamıyla bir usta olmak ister. Üniversite tercinde de ülkenin en iyi müzik okulu olarak görülen Shaffer Konservatuvarına girer. Henüz 19 yaşındadır ama dersler harici var gücüyle antrenman yapar.

Bir gün, okulun en sert hocalarından biri olan caz duayeni Terence Fletcher'in dikkatini çeker. Fletcher Andrew'u okulun en parlak öğrencilerinin seçtiği ve sürekli yeni yarışmalara hazırlanan "studio band"e seçer. Başarısı kadar acımasızlığıyla da ün yapmış olan Fletcher, Andrew'u kapasitesini sonuna kadar kullanmadan asla başarılı saymayacaktır. Genç bateristin önünde sadece mesleki bir test değil psikolojik bir sınav da vardır. Detaylı bilgi için bk. [https://en.wikipedia.org/wiki/Whiplash_\(2014_film\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Whiplash_(2014_film))

7. Lee SY. 9. Supportive Environments for Developing Talent. 2. Edition, England: Routledge; 2016.

8. John JM, Gropper H, Thiel A. The role of critical life events in the talent development pathways of athletes and musicians: A systematic review, *Psychology of Sport and Exercise*. 2019; 45: 101565. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2019.101565>

9. Ericsson KA. Acquisition and maintenance of medical expertise: a perspective from the expert performance approach with deliberate practice. *Academic Medicine*. 2015; 90(11): 1471–1486. doi:10.1097/acm.0000000000000939

10. Andronikos G, Souglis A, Martindale RJ. Relationship between the talent development environment and motivation, commitment, and confidence. *Journal of Physical Education and Sport*. 2021; 21(1): 208-217. DOI:10.7752/jpes.2021.01028

11. Amadeus, 1984. Amadeus, Miloš Forman'ın yönettiği ve Peter Shaffer'in 1979 tarihli sahne oyunu Amadeus'tan uyarladığı 1984 Amerikan dönemi biyografik drama filmidir. 18. yüzyılın ikinci yarısında Avusturya'nın Viyana kentinde geçen film, Wolfgang Amadeus Mozart'ın Salzburg'dan ayrıldığı andan itibaren kurgulanmış bir öyküsüdür ve yazarı tarafından "Mozart ve Salieri konulu bir fantazi" olarak tanımlanır. Bk. [https://en.wikipedia.org/wiki/Amadeus_\(film\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Amadeus_(film))

12. Claus L. HR disruption-time already to reinvent talent management. *BRQ Business Research Quarterly*. 2019; 22(3): 207–215. <https://doi.org/10.1016/j.brq.2019.04.002>

13. Ali BJ, Anwar G. An empirical study of employees' motivation and its influence job satisfaction. *International Journal of Engineering, Business and Management*. 2021; 5(2): 21–30. <https://doi.org/10.22161/ijebm.5.2.3>

14. Yue CA, Men LR, Ferguson MA. Bridging transformational leadership, transparent communication, and employee openness to change:

The mediating role of trust. *Public Relations Review*, 2019. doi:10.1016/j.pubrev.2019.04.012

15. Expert Panel. Analyzing strategy: 13 steps to retain top talent. *Forbes*. [homepage on the Internet]. Available from, <https://www.forbes.com/sites/forbesbusinesscouncil/2023/04/21/analyzing-strategy-14-steps-to-retain-top-talent/?sh=41e2a7e31065>

16. Rosen E. In an uncertain job market, how can companies retain workers?, *The New York Times*. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.nytimes.com/2023/02/13/business/employee-retention-quitting-companies.html>

17. Burrell DN. Understanding the talent management intricacies of remote cybersecurity teams in covid-19 induced telework organizational ecosystems. *land forces acad. rev.* 2020; 25: 232–244. <https://doi.org/10.2478/raft-2020-0028>

18. Banta K, Watras M. Why we need to rethink “employer brand”, *Harvard Business Review*. [homepage on the Internet]. Available from <https://hbr.org/2019/06/why-we-need-to-rethink-employer-brand>

19. Todd S. How can companies retain talented employees? *Word Economic Forum*. [homepage on the Internet]. Available from https://www.weforum.org/agenda/2020/02/ceos-business-talent-retention-solutionleadership/?DAG=3&gclid=EAIaIQobChMI2MLEgJOOgQMVGy-toCR1VwwO3EAAYAAEgLOavD_BwE

20. Kushwaha BP, Tyagi V, Sharma PB, Singh RK. Mediating role of growth needs and job satisfaction on talent sustainability in BPOs and call centres: An evidence from India. *J Public Affairs*. 2022; 22: e2400. <https://doi.org/10.1002/pa.2400>

21. Maheshwari V, Gunesh P, Lodorfos G, Konstantopoulou A. Exploring HR practitioners’ perspective on employer branding and its role in organisational attractiveness and talent management. *International Journal of Organizational Analysis*. 2017; 25 (5): 742-761. <https://doi.org/10.1108/IJOA-03-2017-1136>

22. Yoon S, Amadiogwu A. How is technology contributing to equity in the workplace?, *Word Economic Forum*. [homepage on the Internet]. Available from https://www.weforum.org/agenda/2023/06/how-is-technology-contributing-to-equity-in-the-workplace/?DAG=3&gclid=EAIaIQobChMIhqvo0pqOgQMVh8HVCh3NOA_cEAAYASAAEgJ3rvD_BwE

23. Nolan LS. The roar of millennials: Retaining top talent in the workplace. *Journal of Leadership, Accountability and Ethics*. 2015; 12(5): 69-75.

24. Luna-Arocas R, Danvila-Del Valle I, Lara FJ. Talent management and organizational commitment: the partial mediating role of pay satisfaction. *Employee Relations: The International Journal*. 2020; 42(4): 863–881. doi:10.1108/er-11-2019-0429

25. Keller S. Attracting and retaining the right talent. McKinsey& Company. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.mckinsey.com/capabilities/people-and-organizational-performance/our-insights/attracting-and-retaining-the-right-talent>

26. Billy Elliot, 2000. Billy Elliot, Stephen Daldry tarafından yönetilen ve Lee Hall tarafından yazılan, 2000 yapımı İngiliz komedi-drama filmidir. 1984-1985 madenci grevi sırasında Kuzey Doğu İngiltere'deki County Durham'da geçen film, işçi sınıfından bir çocuğun bale tutkusunu keşfetmesini konu alıyor. Babası, erkek bale dansçılara ilişkin olumsuz stereotiplere dayanarak itiraz eder ve olaylar gelişir. Detaylı bilgi için bk. https://en.wikipedia.org/wiki/Billy_Elliot

4. GİT VE EVRENDE YENİ BİR BOYUT AÇ: İNOVASYON

Dünyanın inovasyon ortamı değişiyor. İnovasyonun sadece stratejik bir seçenek olmadığını hepimiz biliyoruz; hayatta kalmanın ön koşulu olmaya başlamıştır. Ancak her şirket daha küresel, entegre ve sonuç odaklı yenilikler yaratmak istese de, aslında piyasaya yeni bir ürün veya hizmet sunmak çok da sık rastlanan bir durum değildir.¹

Deloitte Center for the Edge'den John Hagel'in bir röportajda bize söylediği gibi:

“Silikon Vadisi'nde herkesin bir inovasyon laboratuvarı vardır. Aslında bu işi etkilemiyor. Bu bir inovasyon tiyatrosu. Dijital açıdan olgun şirketler sadece deney yapmıyorlar. Bu deneyleri organizasyon genelinde değişimi yönlendirmek için kullanıyorlar. Risk sadece küçük başarısızlıklarla ilgili değildir; aynı zamanda başarılı olma cesaretine sahip olmakla da ilgilidir. Neyin işe yaradığını gördüğünüzde, işin nasıl farklı şekilde yapılacağına dair bir şeyler öğrendiğinizde bunu temel işin taşlarını yerinden oynatmak için kullanırsınız.”

Steve'in yeni Mac bilgisayarını sunmasına bir saat vardır. O arada yanına Woz (Steve Wozniak) gelir. Woz:

- Biraz yürüyelim mi? Sana bir şey anlatabilir miyim?

- Evet.

- Maui'deki toplantıdan sonra Apple II ekibi üzgün, kızgın ve dargındı. Neden biliyor musun?

Steve:

- Çünkü Apple II'den hiç bahsedilmediği için mi?

- Evet biliyorsun, ondan.

“Dijital dönüşümümüzü yukarıdan aşağıya başlattık, bir önem duygusu yarattık ve onu aşağıya doğru basamaklandırdık. Ancak önemin, üst yönetimden ziyade bireyin içinden gelmesi gerektiğinin farkındayız.”

Sonuç olarak, inovasyon kültürünüzün tarafsız bir değerlendirmesini yapmak birçok açıdan işletmenizi daha iyi konumlandırmanızı sağlayacaktır. Ekip üyeleri ile konuşmak için bir danışman görevlendirebilirsiniz veya bunu çalışanlara isimsiz bir anket göndererek gayriresmî olarak da yapabilirsiniz.¹⁹

Kültürünüz hakkında geri bildirim aldıktan sonra bunu ekibinizle paylaşmanız önemlidir. İyileştirmeler yapmak için ekibinizin desteğini ve sürekli geri bildirimini isteyin. Bu adımları atmak, çalışanlarınıza öğrenme, iş birliği ve yetkilendirme yoluyla inovasyonu teşvik eden bir ortam yaratmak için kararlı olduğunuzu gösterecektir.¹⁹ Kimbilir, belki içlerinden biri evrende yeni bir boyut açar. ChatGPT'nin yaptığı da tam olarak bu değil mi?

NOTLAR

1.Bölüm/4

1. Demirkan H, Spohrer J. T-Shaped innovators: identifying the right talent to support service innovation. *Research-Technology Management*. 2015; 58(5): 12-15. DOI: 10.5437/08956308X5805007

2. Kane G. The Technology fallacy. *Research-Technology Management*. 2019; 62(6): 44-49. doi:10.1080/08956308.2019.1661079

3. Steve Jobs, 2015. Steve Jobs, Danny Boyle'un yönettiği ve Aaron Sorkin'in yazdığı 2015 yapımı biyografik drama filmidir. Bir İngiliz-Amerikan ortak yapımı olan film, Walter Isaacson'ın 2011 tarihli biyografisinden ve Sorkin'in yaptığı röportajlardan uyarlanmıştır. Film, Apple Inc.'in kurucu ortağı Steve Jobs'un özellikle o dönemde düzenlediği üç basın toplantısı öncesindeki hayatının 14 yılını (1984-1998) kapsıyor. Detaylı bilgi için bk. [https://en.wikipedia.org/wiki/Steve_Jobs_\(film\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Steve_Jobs_(film))

4. Kushwaha BP, Tyagi V, Sharma PB, Singh RK. Mediating role of growth needs and job satisfaction on talent sustainability in BPOs and call centres: An evidence from India. *J Public Affairs*.2022; 22: e2400. <https://doi.org/10.1002/pa.2400>

5. Parthasarathy M, Pingle S. Study of talent acquisition practices- a review on global perspective. *International Journal of Emerging Research in Management & Tecnology*. 2014; 3(11): 80- 85.

6. Bremen JM. Fostering a culture of innovation and results in uncertain times. *Forbes*. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.forbes.com/sites/johnbremen/2023/08/31/fostering-a-culture-of-innovation-and-results-in-uncertain-times/?sh=73ce02802d0a>

7. Marin-Garcia JA, Aznar-Mas LA, Guevara FGL. Innovation types and talent management for innovation. *WPOM - Working Papers on Operations Management*. 2011; 2(2): 25-31. DOI:10.4995/wpom.v2i2.926

8. Tang X, Li X, Ding Y, Song M, Bu Y. The pace of artificial intelligence innovations: Speed, talent, and trial-and-error, *Journal of Informetrics*. 2020; 14 (4): 101094. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2020.101094>

9. Boutenko V, Florida R, Jacobson J. The metaverse will enhance — Not Replace - companies' physical locations. *Harvard Business Review*. [homepage on the Internet]. Available from <https://hbr.org/2022/08/the-metaverse-will-enhance-not-replace-companies-physical-locations>

10. Briganti SE, Samson A. Innovation talent as a predictor of business growth. *International Journal of Innovation Science*. 2020; 11 (2): 261-277. <https://doi.org/10.1108/IJIS-10-2018-0102>

11. Kerr WR. The gift of global talent: innovation policy and the economy; 2020; 20: 1-37. <https://doi.org/10.1086/705637>

12. Ibrahim R, AlOmari G. The effect of talent management on innovation: Evidence from Jordanian Banks. *Management Science Letters*. 2020; 10(6): 1295-1306

13. Andersson F, Freedman M, Haltiwanger J, Lane J, Shaw K. Reaching for the Stars: Who Pays for Talent in Innovative Industries? *The Economic Journal*. 2009; 119(538): F308–F332. doi:10.1111/j.1468-0297.2009.02277.x

14. The Internship, 2013. Shawn Levy tarafından yönetilen, senaryosu Vince Vaughn ve Jared Stern tarafından yazılan 2013 yapımı bir Amerikan komedi filmidir. Filmde Vince Vaughn ve Owen Wilson, Google'da iş için çok daha genç ve teknik açıdan daha yetenekli adaylarla rekabet etmeye

çalışan, yakın zamanda işten çıkarılmış satıcılar rolündedir. Daha detaylı bilgi için bk. https://en.wikipedia.org/wiki/The_Internship#Home_media

15. Yoon S, Amadiogwu A. How is technology contributing to equity in the workplace?, Word Economic Forum. [homepage on the Internet]. Available from https://www.weforum.org/agenda/2023/06/how-is-technology-contributing-to-equity-in-the-workplace/?DAG=3&gclid=EAIaIQobChMIhqv0pqpOgQMvH8HVCh3NOA_cEAYASAAEgJ3rvD_BwE

16. Chamorro-Premuzic T, Winsborough D, Sherman R, Hogan R. New talent signals: shiny new objects or a brave new world? *Industrial and Organizational Psychology*. 2016; 9(3): 621-640. doi:10.1017/iop.2016.6

17. Chamorro-Premuzic T, Akhtar R, Winsborough D, Sherman RA. The datafication of talent: how technology is advancing the science of human potential at work. *Current Opinion in Behavioral Sciences*. 2017; 18: 13-16. doi:10.1016/j.cobeha.2017.04.007

18. Ruhlin J. Innovative benefits that will help you snag top talent. *Entrepreneur*, [homepage on the Internet]. Available from <https://www.entrepreneur.com/growing-a-business/4-innovative-benefits-that-will-help-you-snap-top-talent/289950>

19. Ibarra H, Petitti P. A 5-part process for using technology to improve your talent management. *Harvard Business Review*. [homepage on the Internet]. Available from <https://hbr.org/2018/07/a-5-part-process-for-using-technology-to-improve-your-talent-management>

20. Joy, 2015. Joy Mangano (d. 15 Şubat 1956), Amerikalı mucit, iş insanı ve girişimci. Paspas teknolojisine yaptığı katkılar ile bilinmektedir. 2015 yılında hayatı, Joy isimli filmle beyaz perdeye aktarılmıştır. Filmde Mangano'yu canlandıran Jennifer Lawrence bu filmdeki performansı ile En İyi Kadın Oyuncu Akademi Ödülü'ne aday olmuş fakat kazanamamıştır. Daha detaylı bilgi için bk. https://tr.wikipedia.org/wiki/Joy_Mangano

21. Farren D. How midsize companies can drive digital transformation. *Harvard Business Review*. [homepage on the Internet]. Available from <https://hbr.org/2023/05/how-midsize-companies-can-drive-digital-transformation?registration=success>

22. De Marco N. Navigating the tech talent shortage: innovative hiring strategies for the modern age. *Forbes*. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.forbes.com/sites/forbestechcouncil/2023/08/25/navigating-the-tech-talent-shortage-innovative-hiring-strategies-for-the-modern-age/?sh=10e35b8a76bb>

BÖLÜM 2: DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜN SARSICI ETKİSİ

1. YAPAY ZEKÂ MESLEKLERİMİZİ ELİMİZDEN ALABİLİR Mİ?

Goldman Sachs'ın yakın tarihli bir raporuna göre "üretken yapay zekâ vaat edilen yetenekleri yerine getirirse" önümüzdeki yıllarda ABD ve Avrupa'da 300 milyon meslek tehdit altında olabilir. Rapor, işlerin üçte ikisinin AI otomasyonu nedeniyle risk altında olduğunu, yapay zekânın ise mevcut işin dörtte birine kadarını doğrudan gerçekleştirme kapasitesine sahip olabileceğini ortaya koymuştur.¹

300 milyon iş kolu mu? Abartılmış olduğunu düşünebilirsiniz. Ancak yakın bir gelecekte bu gerçekleşirse? Bizler, insanlar ne yapacağız?

Topline CEO'su Arvind Krishna yaptığı bir açıklamada, teknoloji devi IBM'in önümüzdeki yıllarda insanları işe almayı bırakacağını söyleyerek AI'nın iş gücüne oluşturduğu en ciddi ve somut tehditlerden birine işaret etmiştir. Krishna insan kaynakları işleri gibi müşteriye yönelik olmayan yaklaşık 26.000 pozisyonun yaklaşık %30'unun beş yıllık bir süre içinde AI ile yer değiştirebileceğine inandığını söylemiştir, bu da yaklaşık 7.800 iş kaybı anlamına gelmektedir.¹

Bununla birlikte ChatGPT tarafından özel olarak verilen bazı örnekler arasında ulaşım, üretim ve finansal hizmetler de yer almaktadır. Risk altında olabilecek diğer sektörler arasında "yapay zekâ"nın hastaların teşhis ve tedavisinde yardımcı olabileceği, bazı sağlık çalışanlarına olan ihtiyacın azaltılabileceği yer almaktadır.²

Eski Google danışmanı ve Datagrade kurucusu ve CEO'su Joe Toscano, yazarlık işlerinin yerini alan AI endüstrisinin deneyimler, makaleler ve çevrim içi metinler gibi yazılı materyalleri yanlış

da bile değilken işlendi ve kendisine pazarlanmaya başlandı bile.

Oxford Üniversitesi araştırmacıları “mesleklerin geleceği” hakkında bir çalışma yürütmüşler ve yaptıkları çalışmanın sonucunda şu bulgulara ulaşmışlardır:²¹

“Otomatikleştirilmesi en az muhtemel işlerin yaratıcı zekâ, sosyal zekâ veya fiziksel el becerisi gerektiren işler olduğu bulunmuştur. Bunlar mühendislik darboğazları olarak adlandırdıkları şeylerdir: İnsanları yeri doldurulamaz kılan teknolojinin mevcut sınırlarıdır. Örneğin bir algoritmanın sonsuz sayıda şarkı üretmesinin tamamen mümkün olduğu, bir hit şarkı yaratmasının ise neredeyse imkânsız olduğu belirtilmiştir.

Benzer şekilde sohbet robotları sizinle iletişim kurabilir ancak bir anlaşma üzerinde pazarlık yapamazlar ve robotlar, iyi tanımlanmış bir üretim hattındaki nesnelere bir araya getirebilir ancak dağınık bir mutfakta bir fincan çay yapmak gibi karmaşık bir görevi gerçekleştiremezler. Her durumda bunun nedeni, insanların kültür, duygu, insan davranışı ve fiziksel çevre hakkında, bir makinenin hareket edebileceği şekilde kodlanması zor olan çok büyük miktarda örtülü bilgiden yararlanmasıdır.”

Oxford araştırmacıları, yapay zekânın insan doğasına yaklaşmasının biraz zor olacağı kanaatinde. Peki, AI mesleklerimizi elimizden alabilir mi? Bu sorunun cevabını bulmamız çok uzak bir tarih olmayacak. Hep birlikte göreceğiz.

NOTLAR

2. Bölüm/1

1. Reimann N. IBM will stop hiring humans for jobs ai can do, report says. Forbes. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.forbes.com/sites/nicholasreimann/2023/05/01/ibm-will-stop-hiring-humans-for-jobs-ai-can-do-report-says/?sh=358ffe385397>

2. Tietz K. Will artificial intelligence take over jobs? Careers across varying fields could be at risk. Fox Business. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.foxbusiness.com/media/will-artificial-intelligence-take-over-jobs-careers-across-varying-fields-could-risk>
3. Chui M, Manyika J, Miremadi M. Four fundamentals of workplace automation. McKinsey Quarterly. [homepage on the Internet]. Available from <http://www.mckinsey.com/business-functions/digital-mckinsey/our-insights/four-fundamentals-of-workplace-automation>
4. McCallum S, Clarke J. What is AI, is it dangerous and what jobs are at risk?. BBC News. [homepage on the Internet]. Available from 14 Haziran 2023, <https://www.bbc.com/news/technology-65855333>
5. Kiderlin, S. (2023). Artificial Intelligence is booming – but how will it impact your career?. CNBC News, 20 Şubat 2023, <https://www.cnbc.com/2023/02/20/artificial-intelligence-is-booming-but-will-it-impact-your-career-and-job.html>
6. Pepper. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.aldebaran.com/en/pepper>
7. Time Video. Meet Pepper, the robot who can read your emotions. Time News. [homepage on the Internet]. Available from <https://time.com/2845040/robot-emotions-pepper-softbank/>
8. Gross D. Meet Pepper, the emotional robot. CNN Business. [homepage on the Internet]. Available from <https://edition.cnn.com/2014/06/06/tech/innovation/pepper-robot-emotions/index.html>
9. Japan Society. [homepage on the Internet]. Available from <https://japansociety.org/news/meet-pepper-the-worlds-first-humanoid-robot-that-readshuman-emotions/>
10. Fleming P. Robots and organization studies: why robots might not want to steal your job. Organization Studies. 2019; 40 (1): 23-38. <https://doi.org/10.1177/0170840618765568>
11. Armstrong S. Smarter than Us: Smarter Than Us: The Rise of Machine Intelligence. Berkeley: Machine Intelligence Research Institute 2014.
12. Autor DH. Why are there still so many jobs? the history and future of workplace automation. Journal of Economic Perspectives. 2015; 29 (3): 3-30. DOI: 10.1257/jep.29.3.3
13. Hurst, L. (2015). Google Patents Customisable Robot Personalities. Newsweek, 4 Şubat 2015, <https://www.newsweek.com/google-patents-customisable-robot-personalities-319079>.

14. Kelly SM. Bill Gates says AI risks are real but nothing we can't handle. CNN Business. [homepage on the Internet]. Available from <https://edition.cnn.com/2023/07/12/tech/bill-gatesai/index.html#:~:text=%E2%80%9CIt's%20the%20most%20transformative%20innovation,benefits%2C%20and%20its%20risks.%E2%80%9D>

15. Ford M. Rise of the robots: technology and the threat of a jobless future. New York: Basic Books; 2015.

16. Mccurry J. Japanese company replaces office workers with artificial intelligence. The Guardian. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.theguardian.com/technology/2017/jan/05/japanese-company-replaces-office-workers-artificial-intelligence-ai-fukoku-mutual-life-insurance>

17. Roose K. A.I. Poses 'Risk of Extinction,' Industry Leaders Warn. The New York Times. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.nytimes.com/2023/05/30/technology/ai-threat-warning.html>

18. Bello, C. Would you want a robot as CEO? Chinese firm is first to try as it bets on 'metaverse workplace. Euro News. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.euronews.com/next/2022/11/20/would-you-want-a-robot-as-ceo-chinese-firm-is-first-to-try-as-it-bets-on-metaverse-workpla>

19. Leonhard G. Technology vs. humanity: The coming clash between man and machine. New York: Fast Future Publishing; 2016.

20. Latham K. The microchip implants that let you pay with your hand. BBC News. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.bbc.com/news/business-61008730>

21. Oxford University. The future of work. [homepage on the Internet]. Available from <https://medium.com/oxford-university/the-future-of-work-cf8a33b47285>

2. DİJİTAL DÖNÜŞÜM İÇİN DÜZENLEMELER ARTIK BİR ZORUNLULUK MU?

Avrupa Birliği, AI'ı şu şekilde tanımlamıştır: “Çevrelerini analiz ederek ve belirli hedeflere ulaşmak için belirli bir dereceye kadar özerklikle harekete geçerek akıllı davranışlar sergileyen sistemlerdir.” Pek çok AI teknolojisi, bir bilgisayar programının, toplanan verilere dayanarak ve matematiksel algoritmalar oluşturarak “düşünmesine” olanak tanıyan teknikler ve araçlar sistemi olan makine öğrenimi çeşitlerini kullanmaktadır.¹

Dijital dönüşüm ve yapay zekâ şüphesiz iş modellerini değiştirmekte, insanlar arasındaki iletişimi geliştirmekte ve iş yapılarını kolaylaştırmaktadır. Bu, teknolojinin tüm süreçlerde büyük değişikliklere yol açtığı, hatta ürünlerin dijitalleştirilecek kadar ileri gittiği gerçek anlamda küresel bir iş devrimidir. Dijital dönüşümün en önemli sağlayıcısı teknoloji, bunun ana oyuncusu ise yapay zekâdır.² Hiç şüphe yok ki, Covid-19 süreci şirketlerin dijital dönüşüme geçmesinde etkin bir rol oynamıştır. Dijital olarak etkinleşen ekonomik ve sosyal faaliyetlerin artmasıyla birlikte Covid-19, dijital erişim konusundaki çitayı yükselterek bağlantı ve dijital teknolojilerin kullanımının dinamik hedefler olmasını sağlamıştır.³

Her ne kadar Covid-19 pandemisinden sonra bazı çevrim içi aktiviteler azalsa da uzaktan çalışma, e-ticaret, e-sağlık, e-bankacılık dâhil olmak üzere salgının katalizör etki gösterdiği alanlarda, bu aktivitelerin devam edeceği aşikardır. Bu teknoloji bir baskı yaratmaktadır. Artan bu baskı hem insanların hem şirketlerin giderek daha karmaşık hâle gelen dijital çözümleri kullanma yeteneklerini

önemli hâle gelmiştir. Ancak yapay zekâdaki bu artan inovasyon hızını ölçmeyi veya tasvir etmeyi başaran çok az çalışma vardır¹⁸ ve maalesef çok az düzenleme...

NOTLAR

2. Bölüm/2

1. Andraško J, Mesarčík M, Hamulák O. The regulatory intersections between artificial intelligence, data protection and cyber security: challenges and opportunities for the EU legal framework. *AI & Soc*, 2021; 36: 623–636 <https://doi.org/10.1007/s00146-020-01125-5>

2. Forradellas, RF, Garay Gallastegui LM. Digital transformation and artificial intelligence applied to business: legal regulations, economic impact and perspective. *Laws*. 2021; 10(3): 70. <http://dx.doi.org/10.3390/laws10030070>

3. OECD. Digital transformation in the age of covid-19: building resilience and bridging divides, digital economy outlook 2020 supplement. [homepage on the Internet]. Available from www.oecd.org/digital/digital-economy-outlook-covid.pdf.

4. Eom SJ, Lee J. Digital government transformation in turbulent times: Responses, challenges, and future direction. *Government information quarterly*. 2022; 39(2): 101690. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2022.101690>

5. Iphofen R, Kritikos M. Regulating artificial intelligence and robotics: ethics by design in a digital society. *Contemporary Social Science*. 2019; 1–15. doi:10.1080/21582041.2018.1563803

6. BBC News Türkçe. Yapay zekâ: Üç aşamasında neler var, yok olmamıza yol açabilir mi?, [homepage on the Internet]. Available from <https://www.bbc.com/turkce/articles/cv2r40xdngdo>

7. Kleinman Z, Vallance C. AI ‘godfather’ Geoffrey Hinton warns of dangers as he quits Google. *BBC News*. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-65452940>

8. Reimann N. IBM Will Stop Hiring Humans For Jobs AI Can Do, Report Says. *Forbes*. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.forbes.com/sites/nickreimann/2020/05/28/ibm-will-stop-hiring-humans-for-jobs-ai-can-do-report-says/>

www.forbes.com/sites/nicholasreimann/2023/05/01/ibm-will-stop-hiring-humans-for-jobs-ai-can-do-report-says/?sh=358ffe385397

9. Parodi A, Orusov A, Donovan K, Nissi M, Potter M. Factbox: Governments race to regulate AI tools. Reuters. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.reuters.com/technology/governments-race-regulate-ai-tools-2023-08-22/>

10. Roose K. A.I. Poses ‘risk of extinction,’ industry leaders warn. The New York Times. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.nytimes.com/2023/05/30/technology/ai-threat-warning.html>

11. Avrupa Komisyonu. Digital Markets Act (DMA) Legislation. [homepage on the Internet]. Available from https://digital-markets-act.ec.europa.eu/legislation_en

12. Avrupa Komisyonu. The Digital Services Act: ensuring a safe and accountable online environment. [homepage on the Internet]. Available from https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act-ensuring-safe-and-accountable-online-environment_en

13. BloombergHT. AB’nin teknoloji devlerine yönelik katı kuralları yürürlüğe giriyor. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.bloomberght.com/ab-nin-teknoloji-devlerine-yonelik-kati-kurallari-yurur-luge-giriyor-2337117>

14. United Kingdom. Digital Regulation : Driving growth and unlocking innovation. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.gov.uk/government/publications/digital-regulation-driving-growth-and-unlocking-innovation/digital-regulation-driving-growth-and-unlocking-innovation>

15. AI for good. [homepage on the Internet]. Available from <https://aiforgood.itu.int/>

16. Farge E. Robots say they won’t steal jobs, rebel against humans. Reuters, [homepage on the Internet]. Available from <https://www.reuters.com/technology/robots-say-they-wont-steal-jobs-rebel-against-humans-2023-07-07/>

17. NTV Haber. Google’ın yapay zekâsı canlandı. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.ntv.com.tr/teknoloji/calisan-acikladi-google-yapay-zekâ-canlandi,bCJuEduPxkKCHGAhK6SXvA>

18. Tang X, Li X, Ding Y, Song M, Bu Y. The pace of artificial intelligence innovations: Speed, talent, and trial-and-error, Journal of Informetrics. 2020; 14 (4): 101094. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2020.101094>

BÖLÜM 3:
SAĞLIK ALANINA DAİR BAZI
YORUMLAMALAR

1. SAĞLIK ALANINDA DİJİTAL DÖNÜŞÜM

Dijital dönüşüm ekonomileri ve toplumları hızla değiştirmekte ve sağlık sektörü dâhil birçok sektörü ilgilendirmektedir. Dünya Sağlık Örgütüne (DSÖ) göre dijital sağlık, e-sağlığı ve aynı zamanda gelişmiş bilgisayar bilimlerinin kullanımı (örneğin büyük veri, genomik ve yapay zekâ) gibi gelişmekte olan alanları kapsayan bir şemsiye terimdir.¹

Çoğu kişi için e-sağlık ulusal ve bölgesel sağlık programlarıyla bağlantılı olmaya devam ederken dijital sağlık daha geniş bir ulusal sağlık altyapısından bağımsız çalıştığı için küresel düzeyde sınır tanımamaktadır. Küresel düzeyde ülkeler, DSÖ'nün 2019-2023/13. Genel Çalışma Programı'na bağlı olarak dijital sağlığın önemini de belirtmişlerdir. Covid-19 nedeni ile 2020 yılında talebin katlanarak artmasıyla küresel tele-sağlık pazarı 2021'de 80.53 milyar ABD doları, 2025 yılına kadar ise 218.5 milyar ABD dolarına ulaşması beklenmektedir.²

Sağlık sistemleri, sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi ve müşteri ilişkilerinin güçlendirilmesi için dijital dönüşümün gerekli olduğunun bilincindedir. Bu teknolojiye yapılan yatırımlardan daha fazlasıdır; kurumsal kültürde ve çalışanların katılımında değişikliklere yol açmaktadır. Kurumsal çapta katılım gerektiren örgütsel bir yatırımdır. Dijital olarak ilerlemek için önde gelen sağlık sistemlerinin çoğu altı temel prensibi benimsemektedir. Bu prensipler:²

- *Genel iş stratejisine uygun bir dijital liderlik ve yönetim yapısı oluşturun.*
- *Tüm kurumsal düzeylerde iletişim ve şeffaflık yoluyla bir dijital kültür oluşturun.*

NOTLAR

3. Bölüm/1

*FHIR(Fast Healthcare Interoperability Resources), HL7 (Health Level Seven) tarafından sağlık alanında kullanılmak için geliştirilmiş bir veri standardıdır. Detaylı bilgi için bk. https://en.wikipedia.org/wiki/Fast_Healthcare_Interoperability_Resources

1.Negreiro M. The rise of digital health technologies during the pandemic. European Parliamentary Research Service. [homepage on the Internet]. Available from [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690548/EPRS_BRI\(2021\)690548_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/690548/EPRS_BRI(2021)690548_EN.pdf)

2. Appleby C, Hendricks J, Wurz J, Shudes C. Digital transformation from a buzzword to an imperative for health systems. Deloitte Insights. [homepage on the Internet]. Available from <https://www2.deloitte.com/xen/en/insights/industry/health-care/digital-transformation-in-healthcare.html>

3. Baudier P, Kondrateva G, Ammi C, Chang V, Schiavone F. Digital transformation of healthcare during the COVID-19 pandemic: Patients' teleconsultation acceptance and trusting beliefs. *Technovation*. 2022; 120: 102547. <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2022.102547>

4. Microsoft makes big play for healthcare cloud business in competition with Google, Amazon. *The Wall Street Journal*. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.wsj.com/articles/google-amazon-and-microsoft-in-battle-to-store-health-data-in-the-cloud-11568122202>

5. Euronews. Güney Kore'de araştırmacılar sağlık değerlerini izleyen e-dövme geliştiriyor. [homepage on the Internet]. Available from <https://tr.euronews.com/2022/08/02/guney-korede-arastirmacilar-saglik-degerlerini-izleyen-e-dovme-gelistiriyor>

6. Dasgupta D, Peddi S, Saini DK, Ghosh A. Mobile nanobots for prevention of root canal treatment failure. *Advanced Healthcare Materials*. 2022; 11 (14): 1-9. DOI: 10.1002/adhm.202200232

7. TGRT haber. Kafatası eksik doğdu: Yaşamaz dediler, 3D teknolojisi ile hayata tutundu. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.tgrthaber.com.tr/saglik/kafatasi-eksik-dogdu-yasamaz-dediler-3-d-teknolojisi-ile-hayata-tutundu-2843034>

8. Sputnik Türkiye ‘İmplant devrimi’: ABD’de hastaya kendi hücrelerinden 3 boyutlu baskıyla imal edilen kulak naklettiler. [homepage on the Internet]. Available from <https://sputniknews.com.tr/20220602/implant-devrimi-abd-de-hastaya-kendi-hucrelerinden-3-boyutlu-baskiyla-imal-eden-kulak-naklettiler-1056920134.html>

9. Song MJ, Quinn R, Nguyen E, Song MJ, Quinn R, Nguyen E, et al. Bioprinted 3D outer retina barrier uncovers RPE-dependent choroidal phenotype in advanced macular degeneration. *Nature Methods*. 2023; 20: 149–161. <https://doi.org/10.1038/s41592-022-01701-1>

10. Organ donations and transplants - Statistics & Facts. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.statista.com/topics/2389/organ-donations-and-transplants/#topicOverview>

11. Wakefield J. Yapay zekâ: 10 yıl içinde dijital ikiziniz olabilir mi? BBC News. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-61785195>

12. Sozer A, Borcek AO, Sagioglu Ş, Poshtkouh A, Demirtas Z, Karaaslan MM., et al. The first case of glioma detected by an artificial intelligence algorithm running on real-time data in neurosurgery: illustrative case. *J Neurosurg Case Lessons*. 2023; 5(19): CASE22536, DOI: 10.3171/CASE22536

13. Kim SH, Song H. How digital transformation can improve hospitals’ operational decisions. *Harvard Business Review*. [homepage on the Internet]. Available from <https://hbr.org/2022/01/how-digital-transformation-can-improve-hospitals-operational-decisions>

14. Hoorn JF, Winter SD. Here comes the bad news: doctor robot taking over. *International Journal of Social Robotics*. 2018; 10: 519–535. <https://doi.org/10.1007/s12369-017-0455-2>

15. Wang H, Wu W, Dou Z, He L, Yang L. Performance and exploration of ChatGPT in medical examination, records and education in Chinese: Pave the way for medical AI. *International Journal of Medical Informatics*. 2023; 177: 105173, <https://doi.org/10.1016/j.ijmedinf.2023.105173>

16. Gallagher J. Artificial intelligence predicts when heart will fail. BBC News [homepage on the Internet]. Available from <https://www.bbc.com/news/health-38635871>

17. Gichoya JW, Banerjee I, Bhimireddy AR, Burns JL, Celi LA, Chen LC, et al. AI recognition of patient race in medical imaging: a modelling study. *The Lancet Digital Health*. 2022; 4 (6): e406-e414, [https://doi.org/10.1016/S2589-7500\(22\)00063-2](https://doi.org/10.1016/S2589-7500(22)00063-2)

18. Zhang J, Rector J, Lin JQ, Young JH, Sans M, Katta N, et al. Nondestructive tissue analysis for ex vivo and in vivo cancer diagnosis using a handheld mass spectrometry system. *Science Translational Medicine*. 2017; 9 (406): 1-11. DOI:10.1126/scitranslmed.aan3968

19. Gordon R. Artificial intelligence predicts patients' race from their medical images. MIT News. [homepage on the Internet]. Available from <https://news.mit.edu/2022/artificial-intelligence-predicts-patients-race-from-medical-images-0520>

20. Kagan BJ, Kitchen AC, Tran NT, Habibollahi F, Khajehnejad M, Parker BJ., et al. In vitro neurons learn and exhibit sentience when embodied in a simulated game-world. *Neuron*. 2022; 110 (23): 3952-3969.e8. <https://doi.org/10.1016/j.neuron.2022.09.001>

21. Trafton A. A wearable ultrasound scanner could detect breast cancer earlier. MIT News. [homepage on the Internet]. Available from <https://news.mit.edu/2023/wearable-ultrasound-scanner-breast-cancer-0728>

22. Gilbert D, Siddiqui F. Elon Musk's Neuralink says it has FDA approval for human trials: What to know. *Washington Post*. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.washingtonpost.com/business/2023/05/25/elon-musk-neuralink-fda-approval/>

23. Liu G, Catacutan DB, Rathod K, Swanson K, Jin, W, Mohammed JC, et al. Deep learning-guided discovery of an antibiotic targeting *Acinetobacter baumannii*. *Nat. Chem. Biol*. 2023. <https://doi.org/10.1038/s41589-023-01349-8>

24. Ham D, Park H, Hwang S, Kim K. Neuromorphic electronics based on copying and pasting the brain. *Nature Electronics*. 2021; 4: 635–644. <https://doi.org/10.1038/s41928-021-00646-1>

25. Samsung Electronics Puts Forward a Vision To 'Copy and Paste' the Brain on Neuromorphic Chips. [homepage on the Internet]. Available from <https://news.samsung.com/global/samsung-electronics-puts-forward-a-vision-to-copy-and-paste-the-brain-on-neuromorphic-chips>

26. Woodington BJ, Curto VF, Yu YL, Martínez-Domínguez H, Coles L, Malliaras CC, et al. Electronics with shape actuation for minimally invasive spinal cord stimulation. *Science Advances*. 2021; 7 (26): eabg7833. DOI:10.1126/sciadv.abg7833

27. Collins S. Inflatable, shape-changing spinal implants could help treat severe pain. University of Cambridge [homepage on the Internet]. Available from <https://www.cam.ac.uk/stories/spinal-implants>

28. Willett FR, Avansino DT, Hochberg LR, Henderson JM, Shenoy KV. High-performance brain-to-text communication via handwriting. *Nature*. 2021; 593: 249–254. <https://doi.org/10.1038/s41586-021-03506-2>

29. Lam M. In a neuro-techno future, human rights laws will need to be revisited. *BioMed Central*,2017. <https://www.biomedcentral.com/about/press-centre/science-press-releases/26-04-17> orjinal makale için bk. Ienca M, Andorno R. Towards new human rights in the age of neuroscience and neurotechnology. *Life Sci Soc Policy*.2017; 13 (5): 1-27. <https://doi.org/10.1186/s40504-017-0050-1>.

30. Urbina F, Lentzos F, Invernizzi C, Ekins S. Dual use of artificial intelligence-powered drug discovery. *Nature Machine Intelligence*. 2022; 4 (3): 189-191. doi: 10.1038/s42256-022-00465-9

31. Naughton J. Well, I never: AI is very proficient at designing nerve agents. *The Guardian*, [homepage on the Internet]. Available from <https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/feb/11/ai-drug-discover-nerve-agents-machine-learning-halicin>

32. Kelly S. New crop of robots to vie for space in the operating room. *The Reuters*, [homepage on the Internet]. Available from <https://jp.reuters.com/article/us-health-robots-idUSKCN1080CK>

33. Chu J. Robotic thread is designed to slip through the brain's blood vessels. *MIT News* [homepage on the Internet]. Available from <https://news.mit.edu/2019/robot-brain-blood-vessels-0828>

34. Chen B, Kwiatkowski R, Vondrick C, Lipson, H. Fully body visual self-modeling of robot morphologies. *Science Robotics*. 2022; 7 (68): 1-13. DOI: 10.1126/scirobotics.abn1944

35. Vipin Das A. Eyesmart EMR. *Health Management*. 2012; 7 (1): 1-3. <https://healthmanagement.org/c/it/issuearticle/eyesmart-emr-1> and Sharma ., Shankar RK, Seshadri DVR, SJ. Scaling digital transformation: growing lypei's eyesmart electronic medical record (emr) system. *Harvard Business Review* [homepage on the Internet]. Available from <https://store.hbr.org/product/scaling-digital-transformation-growing-lypei-s-eyesmart-electronic-medical-record-emr-system/isb361?sku=ISB361-PDF-ENG>

36. Market Analysis Raport. Artificial Intelligence Market Size, Share & Trends Analysis Report By Solution, By Technology (Deep Learning, Machine Learning), By End-use, By Region, And Segment Forecasts, 2023 - 2030. Grand View Research, Report ID: GVR-1-68038-955-5, [homepage on the Internet]. Available from <https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/artificial-intelligence-ai-market>

EK BÖLÜM 1: YETENEK YÖNETİMİ UZMANI VE DİJİTAL DÖNÜŞÜM

Yetenek belirlenimi ya da seçimi doğru kişilerin stratejik olarak önemli pozisyonlara yerleştirilmesinde çok önemlidir. Genelde örgütler iş başvuruları arasında yeteneği bulmak için genel zihinsel beceri, yapılandırılmış ya da yapılandırılmamış mülakatlar, eğitim ya da akademik kayıtlar, iş deneyimi, iş dışı aktivite ve ilgiler ve iş örnekleri gibi bir dizi göstergeleri incelemektedir. İç yetenek belirlenimi bağlamında ise örgütler çoğunlukla ana kriter olarak performans değerlendirmesini esas almaktadırlar. Meyers ve Woerkom (2014) şöyle ifade etmişlerdir:¹

“Yetenek ya hep ya da hiçten ziyade meyve vermesi için beslenmesi gereken bir potansiyeldir.”

Başka bir şekilde ifade edersek eğer potansiyeli geliştirirseniz meyve verir. Bu yönetimin tam kalbinde sıradan çalışanları olağanüstü çalışanlara dönüştürme hırsı yatmaktadır. Örneğin yazılım şirketlerinde kilit kaynak olarak yıldız ve süper yıldız yazılım geliştiriciler durumu vardır. Bu yazılım geliştiriciler diğer geliştiricilerden iki kat daha iyi performans gösterirler ancak iş gücü pazarında yeteri kadar yoktur ve örgütlerin stratejik işletme süreçlerinin merkezindedirler. Buna göre kilit pozisyonlara yerleşecek yetenekli çalışanların cezbedilmesi, seçilmesi ve elde tutulması için gereğinden fazla kaynak kullanılmalıdır.¹

Yetenek Havuzunun Oluşturulması

Yetenek yönetimi gelecek odaklıdır ve örgütün gelecek ihtiyaçlarına odaklanmaktadır. Şirketin gelecek hedeflerinin stratejik

NOTLAR

Ek Bölüm 1

1. Meyers MC, Woerkom MV. The influence of underlying philosophies on talent management: Theory, implications for practice, and research agenda. *Journal of World Business*. 2014; 49:192–203.

2. Stadler K.. Talent reviews: the key to effective succession management. *Business Strategy Series*, 2011; 12 (5): 264-71. <https://doi.org/10.1108/17515631111166906>

3. Panda S, Sahoo CK. Strategic talent development interventions: An analysis. *Industrial and Commercial Training*. 2015; 47(1): 15-22. DOI: 10.1108/ICT-05-2014-0031

4. Tlaiss HA, Martin P, Hofaidhllaoui M. Talent retention: evidence from a multinational firm in France. *Employee Relations*. 2017; 39 (4): 426-45. <https://doi.org/10.1108/ER-07-2016-0130>

5. Schiemann WA. From talent management to talent optimization. *Journal of World Business*. 2014; 49: 281–88.

6. Gerhart B, Fang M. Pay for (individual) performance: Issues, claims, evidence and the role of sorting effects. *Human Resource Management Review*. 2014; 24: 41–52.

7. Fenton M, Gandhi N, Lauricella T. Battle for frontline talent: Five strategies to win. McKinsey& Company [homepage on the Internet]. Available from <https://www.mckinsey.com/capabilities/people-and-organizational-performance/our-insights/the-organization-blog/battle-for-frontline-talent-five-strategies-to-win>

8. Carlin D, Madgavkar A, Maor D, Reich A. Overcoming the fear factor in hiring tech talent. McKinsey& Company. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.mckinsey.com/capabilities/people-and-organizational-performance/our-insights/overcoming-the-fear-factor-in-hiring-tech-talent>

EK BÖLÜM 2: DÜNYANIN EN İYİ ŞİRKETLERİNDE DİJİTAL DÖNÜŞÜM

Dünyanın en büyük şirketlerini sıralayan Global 2000'in 20. yıl dönümü baskısı, 21. yüzyılın ilk yıllarından bu yana ne kadar çok şeyin değiştiğini göstermektedir. Global 2000, dünyanın en büyük şirketlerini dört ölçüt kullanarak sıralamıştır: Satışlar, kârlar, varlıklar ve piyasa değeri. Sıralamada kullanılan ölçütleri hesaplamak için 5 Mayıs 2023 itibarıyla bulunan en son 12 aylık finansal veriler analiz edilmiştir.¹

Şirket	Ülke	Piyasa Değeri
JPMorgan Chase	United States	399.59 B
Saudi Arabian Oil	Saudi Arabia	2055.22 B
ICBC	China	203.01 B
China Construction Bank	China	179.99 B
Agricultural Bank of China	China	141.82 B
Bank of America	United States	220.82B
Alphabet	United States	1340.53B
Exxonmobil	United States	439.39B
Microsoft	United States	2309.84B
Apple	United States	2746.21 B
Shell	United Kingdom	205.45B
Bank of China	China	122.67 B
Toyota motor	Japan	188.2B
Samsung Electronics	South Korea	334.31B
United Health Group	United States	460.19B

Kaynak: Murphy, A. & Tucker, H. (2023). The Global 2000. FORBES, 8 Haziran 2023, <https://www.forbes.com/lists/global2000/?sh=26f4f0015ac0> Not: Listede yer alan teknoloji şirketleri açıklanmamıştır.

bunun şirketin yapay zekâyı ürünlerine dâhil edeceği son iş olma-
yacağına dair söz vermiştir.

Wichmann “Önümüzdeki aylarda ve yıllarda bizden daha fazla dijital terapi bekleyebilirsiniz.” demiştir. “Modern telesağlığın ilerlemesinin, yüksek performanslı bakım sistemleri oluşturmaya yönelik genel strateji oluşturmadaki rolü açıktır.” diye eklemiştir.¹⁵

NOTLAR

Ek Bölüm 2

1. Murphy A, Tucker H. The Global 2000. FORBES, [homepage on the Internet]. Available from <https://www.forbes.com/lists/global2000/?sh=26f4f0015ac0>

2. JP Morgan. The Digital Transformation: Speed and convenience drive B2C payments. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.jpmorgan.com/solutions/treasurypayments/insights/digital-transformation>

3. JPMorgan Chase. This \$12 Billion Tech Investment Could Disrupt Banking. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.jpmorganchase.com/news-stories/tech-investment-could-disrupt-banking>

4. CXFS. JPMorgan Chase Has a Digital Strategy that Puts Customers First, [homepage on the Internet]. Available from <https://cxfinance.wbresearch.com/blog/jpmorgan-chase-digital-strategy>

5. Dignan, L. (2023). JPMorgan Chase: Digital transformation, AI and data strategy sets up generative AI. Constellation Research, [homepage on the Internet]. Available from https://www.constellationr.com/system/files/uploads/user23065/Insights%20Template_JPMorgan.pdf

6. Aramco. (2023). Technology Development. Digital Transformation, [homepage on the Internet]. Available from <https://www.aramco.com/en/creating-value/technology-development/in-house-developed-technologies/digitalization/digitaltransformation>).

7. ICBC, 2021. ICBC Builds a New Model of Intelligent Government Service Through Digital Transformation. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.icbc.com.cn/en/page/721852963248439296.html>

8. Onag G. Agricultural Bank of China deploys AI-based virtual receptionist. [homepage on the Internet]. Available from <https://futureiot.tech/agricultural-bank-of-china-deploys-ai-based-virtual-receptionist/>

9. Bank of America. Digital by Design Insights to help you develop a digital edge. [homepage on the Internet]. Available from <https://business.bofa.com/content/dam/flagship/gcb/digital-edge/2022-Digital-Edge.pdf>

10. Chaganti R. GE and Alphabet: A Tale of Two Conglomerates. *Rutgers Business Review*. 2019; 4 (1): 31-45

11. Exxonmobil. Applying digital technologies to drive energy innovation. [homepage on the Internet]. Available from <https://corporate.exxonmobil.com/who-we-are/technology-and-collaborations/digital-technologies>

12. Shell, Digital Transformation in Energy Industry, [homepage on the Internet]. Available from <https://www.shell.com/energy-and-innovation/digitalisation/digital-transformation.html>

13. Bank of China. Management Discussion and Analysis, Business Review. [homepage on the Internet]. Available from <https://pic.bankofchina.com/bocappd/report/202104/P020210427551259263367.pdf>

14. TFS DİĞİTAL. [homepage on the Internet]. Available from <https://www.toyota.com/content/dam/tusa/career/IDS-Link.pdf>

15. Demello M. Artificial Intelligence at United Health. [homepage on the Internet]. Available from <https://emerj.com/ai-sector-overviews/artificial-intelligence-at-united-health/>

DİJİTAL DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE İLETİŞİM ÇALIŞMALARI

Editörler:

Dr. Nurcan Yılmaz

Dr. Betül Çepni Şener

Dijital Dönüşüm Sürecinde İletişim Çalışmaları

Editörler: Dr. Nurcan Yılmaz - Dr. Betül Çepni Şener

Yayın No.: 1926
ISBN: 978-625-393-129-2
E-ISBN: 978-625-393-130-8
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulferm@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Mine Metin -mine@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yılmaz, Nurcan. Çepni Şener, Betül.

Dijital Dönüşüm Sürecinde İletişim Çalışmaları / Editörler: Dr. Nurcan Yılmaz - Dr. Betül Çepni Şener
1. Basım, XIV + 260 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-129-2
E-ISBN: 978-625-393-130-8
1. Dijitalleşme 2. Dijital Dönüşüm 3. İletişim Çalışmaları

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevi, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

BÖLÜM YAZARLARI

DİJİTALLEŞMENİN DÜNÜ, BUGÜNÜ VE GELECEĞİ

Enes Baloğlu

*Dr. Öğr. Üyesi, Bozok Üniversitesi İletişim Fakültesi,
enes.baloglu@bozok.edu.tr*

DİJİTALLEŞME VE E-TÜKETİCİ DAVRANIŞI

Adil Bical

*Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi İletişim Fakültesi Reklamcılık Bölümü,
adilbical@gantep.edu.tr*

MÜŞTERİ DENEYİMİ VE MÜŞTERİ DENEYİM YOLCULUĞUNUN TEKNOLOJİ EKSENİNDE DÖNÜŞÜMÜ

Seril Çakmak

*Arş. Gör., İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi,
seril.cakmak@inonu.edu.tr*

GERÇEK DÜNYADAN ÇEVİRİM İÇİ DÜNYAYA: MARKA İLETİŞİMİNDE SANAL ETKİLEYİCİLER

Nurcan Yılmaz

*Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi,
nurcan.gunay@inonu.edu.tr*

İLİŞKİSEL PAZARLAMA VE SOSYAL MEDYA

Özgür Kılınç

*Doç. Dr., İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü,
ozgur.kilinc@inonu.edu.tr*

DİJİTAL OYUN BAĞIMLILIĞINDA MOTİVASYON BİLEŞENLERİ: BEN X FİLMİNİN İNCELENMESİ

Gamze Beyge

*Öğr. Gör., Batman Üniversitesi Basın ve Halkla İlişkiler Koordinatörlüğü,
gamze.beyge@batman.edu.tr*

GAZETECİLİKTE MALPRAKTİS OLGUSU VE DİJİTAL GAZETECİLİK

Ozan Kocabaş

*Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü,
ozan.kocabas@inonu.edu.tr*

YEREL İNTERNET HABERLERİNİ DOĞRULAMA SÜRECİNDE GAZETECİLERİN ROLÜ

Fırat Ata

*Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi-Antakya Meslek Yüksekokulu
Gazetecilik ve Habercilik Bölümü,
firatata47@gmail.com*

DİJİTALLEŞME VE GİRİŞİMCİLİK ÖRNEĞİ OLARAK KİTLE FONLAMALI GAZETECİLİK

Bünyamin Ayhan

*Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü,
bayhan@selcuk.edu.tr*

Mihrali Köseliören

*Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi İletişim Fakültesi,
m.koselioren@alparslan.edu.tr*

AFET HABERCİLİĞİNDE ETİK SORUNLAR: 6 ŞUBAT 2023 KAHRAMANMARAŞ MERKEZLİ DEPREMLER ÖZELİNDE SOSYAL MEDYA HABERLERİNİN İNCELENMESİ

Betül Sabahçı

*Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve
Reklamcılık Bölümü,
betul.sabahci@bozok.edu.tr*

İÇİNDEKİLER

HAKEM VE BİLİM KURULU	iv
BÖLÜM YAZARLARI	v
İÇİNDEKİLER	vii
ÖN SÖZ.....	xiii

DİJİTALLEŞMENİN DÜNÜ, BUGÜNÜ VE GELECEĞİ

Giriş.....	1
Bilgi Sistemleri	4
E-İş Uygulamaları.....	6
Web 2.0 Devrimi	8
Yapay Zekâ: Rönesans	10
Sonuç	15
Kaynakça.....	17

DİJİTALLEŞME VE E-TÜKETİCİ DAVRANIŞI.....

Giriş.....	23
Dijitalleşmenin Tüketicinin Güçlendirilmesi, Bağlantılılığı ve Aktif Katılımı Üzerindeki Etkisi	26
Dijital Teknolojiler Tüketicileri Nasıl Güçlendiriyor?.....	26
Kontrol, Esneklik ve Pazarlık Gücü	29
Bilgi Paylaşımı ve İş Birliği	30
Bağlantılı Tüketicilerin Yükselişi	31
Sosyal Ağlar ve Karar Verme Süreçleri.....	33
Dijital Çağda Aktif Tüketiciler	35
Dijitalleşmenin Tüketici Güveni ve Gizliliği Üzerindeki Etkisi	36
Dijitalleşmenin Firma-Müşteri İlişkileri Üzerindeki Etkileri	39
Müşteri Odaklı Yönetim	39
Yeni Medyanın Tüketici-Firma İletişimi Üzerindeki Etkisi.....	41
Çok Kanallı Pazarlama	43
Sonuç	44
Kaynakça.....	47

MÜŞTERİ DENEYİMİ VE MÜŞTERİ DENEYİM YOLCULUĞUNUN TEKNOLOJİ EKSENİNDE DÖNÜŞÜMÜ.....	51
Giriş.....	51
Müşteri Deneyimi ve Müşteri Deneyim Yolculuğu	52
Müşteri Temas Noktaları ve Müşteri Yolculuğu Tasarımı.....	53
Teknoloji ve Müşteri Deneyimi	55
Dijital Teknolojiler Ekseninde Müşteri Yolculuğunun Dönüşümü.....	57
Nesnelerin İnterneti (IoT).....	57
Yapay Zekâ (Sanal Asistan/Sohbet Robotu/Robot)	58
Artırılmış/Sanal/Karma Gerçeklik (AR/VR/MR).....	59
Metaverse	60
Sonuç	64
Kaynakça.....	66
GERÇEK DÜNYADAN ÇEVİRİM İÇİ DÜNYAYA: MARKA İLETİŞİMİNDE SANAL ETKİLEYİCİLER	71
Giriş.....	71
Dijital Etkileyiciler	72
Sanal Etkileyiciler	74
Sanal Etkileyicilerin Avantaj, Fırsat ve Faydaları.....	77
Sanal Etkileyicilerin Dezavantajları ve Barındırdığı Riskler	79
Yapay Zekâ Destekli Dijital Karakterler.....	82
Sonuç	90
Kaynakça	91
İLİŞKİSEL PAZARLAMA VE SOSYAL MEDYA	97
Giriş.....	97
İlişkisel Pazarlama.....	98
Sosyal Medyada İlişkisel Pazarlama	103
Yöntem.....	106
Bulgular	107
Demografik Bulgular.....	107
İfadelere Katılım Dereceleri	108
İlişkisel Pazarlamaya Yönelik Tutumun Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Farklılaşp Farklılaşmadığına Yönelik Bulgular.....	110

İlişkisel Pazarlama Boyutları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	111
Sonuç	111
Kaynakça	113

**DİJİTAL OYUN BAĞIMLILIĞINDA MOTİVASYON BİLEŞENLERİ:
BEN X FİLMİNİN İNCELENMESİ** 117

Giriş	117
Dijital Oyun Nedir?	119
Dijital Oyunların Zararları	123
Yöntem	124
Dijital Oyun Bağımlılığında Destekleyici Bileşenler	125
Ben X Filmi.....	126
Bulgular	127
Sonuç	132
Kaynakça.....	133

**GAZETECİLİKTE MALPRAKTİS OLGUSU VE DİJİTAL
GAZETECİLİK** 137

Giriş.....	137
Gazetecilikte Profesyonelleşme	139
Gazetecilik Etiği	142
Etik İhlalin Biçimleri Olarak Gazetecilikte Malpraktis.....	144
Dijital Gazetecilikte Malpraktis	149
Manipülatif İçerik Üretimi	150
Dijital Gazetecilik Pratiklerindeki Özen Eksikliği	154
Sonuç	156
Kaynakça.....	158

**YEREL İNTERNET HABERLERİNİ DOĞRULAMA SÜRECİNDE
GAZETECİLERİN ROLÜ** 165

Giriş.....	165
Yerel Habercilik ve Yerel İnternet Haberciliği.....	166
Haber Doğrulama Süreci.....	168
Yöntem.....	171

Araştırma Soruları	171
Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	172
Verilerin Elde Edilmesi ve Kullanılan Testler.....	173
Geçerlilik ve Güvenilirlik Önlemleri.....	173
Yerel İnternet Haberlerini Doğrulama Sürecinde Gazetecilerin Görüşlerine İlişkin Bulgular	174
Görüşme Gerçekleştirilen Gazetecilerin Demografik Özellikleri	174
Yerel İnternet Haberciliğinde Doğrulama Süreciyle İlgili Bulgular	176
Yerel İnternet Haberciliğinde Doğruluğun Tanımına Yönelik Bulgular	176
Yerel İnternet Haberciliğinde Doğrulama Sürecini Detaylandırmaya Yönelik Bulgular.....	178
Yerel İnternet Haberciliğinde Doğrulama Platformlarına Yönelik Bulgular	183
Yerel İnternet Haberciliğinde Doğrulama Tekniklerine Yönelik Bulgular	185
Yerel İnternet Haberciliğinde Doğruluğuna Öncelik Verilen Haber Temalarına Yönelik Bulgular.....	187
Yerel İnternet Haberlerini Doğrulama Sürecinde Okur Yorumlarına Yönelik Bulgular.....	189
Yerel İnternet Haberciliğinde Zaman Baskısına Yönelik Bulgular	191
Sonuç.....	193
Kaynakça.....	195

DİJİTALLEŞME VE GİRİŞİMCİLİK ÖRNEĞİ OLARAK KİTLE FONLAMALI GAZETECİLİK	199
Giriş.....	199
Kavramsal Olarak Girişimci Gazetecilik	200
Sürdürülebilir İş Modeli Olarak Kitle Fonlama.....	203
Kitle Fonlama Modelleri.....	206
Kitle Fonlamalı Gazetecilik.....	208
Kitle Fonlamanın Gazetecilik Pratiklerine Etkisi.....	210
Eşik Bekçiliği Konumundaki Hedef Kitle.....	211
Reklam Verenlerin Baskısı Azalmakta	212
Kamu Yararına Haber Üretme	213
Haberin Yaratıcısı Olarak Hedef Kitle	213

Değişen Kurumsal Yapı	214
Kamusal Alanın Demokratikleşmesi	214
Sonuç	215
Kaynakça.....	217

**AFET HABERCİLİĞİNDE ETİK SORUNLAR: 6 ŞUBAT 2023
KAHRAMANMARAŞ MERKEZLİ DEPREMLER ÖZELİNDE
SOSYAL MEDYA HABERLERİNİN İNCELENMESİ 227**

Giriş.....	227
Kavramsal Çerçeve	231
Sosyal Medya Haberlerinde Etik Sorunlar ve Gündem Belirleme Kuramı.....	231
Afet Haberciliği ve Deprem Haberleri	234
Araştırma Metodolojisi.....	236
Bulgular	238
Yanıtıcı Başlık.....	238
İnsanları Korku ve Paniğe Sürükleyen Haberler	240
Özel Hayatın Gizliliği ve Çocuklarla İlgili Haberler.....	242
İçeriklerin Doğruluğunun Teyit Edilmeden Paylaşılması.....	244
Yanlış Yönlendirme.....	246
Nefret Söylemi	247
Sonuç	249
Kaynakça.....	252

YAZARLAR HAKKINDA.....	257
------------------------	-----

DİJİTALLEŞMENİN DÜNÜ, BUGÜNÜ VE GELECEĞİ

Enes Baloğlu

Giriş

Dijitalleşme, on yıllardır devam eden ve günümüz şartlarında kaçınılmaz olan bir sürece işaret etmektedir. Ancak dijitalleşme kavramını tartışmadan önce sıklıkla birbiri yerine kullanılan sayısallaştırma kavramına bakmakta fayda vardır. Digitalization-Dijitalleşme ve Digitization-Sayısallaştırma birbirine çok benzeyen ancak anlam ve etki bakımından aralarında ciddi bir fark bulunan kavramlardır.

Sayısallaştırma hem sembolik hem de maddi boyutları olan bir süreçtir. Sembolik olarak, sayısallaştırma analog sinyalleri 1'ler ve 0'lar olarak temsil edilen bitlere dönüştürmektedir. Bu nedenle sayısallaştırma, birçok farklı şekilde, birçok farklı malzeme türünde ve farklı sistemde ifade edilebilen bilgiler üretmektedir. Çağdaş bilişim bağlamında sayısallaştırmanın temelinde, elektrik sinyallerini yükselten ve ileten cihazlar olan transistörler yer almaktadır (Brennen & Kreiss, 2016, s. 2). Sayısallaştırma en basit tanımıyla analog bilginin dijitalle dönüştürülmesidir. Örneğin bir belgenin taranması veya bir ses kaydının yüklenmesi yoluyla sayfaların baytlara dönüştürülmesi gibi basit işlemlerdir (Gobble, 2018, s. 56). Silikon kristalleri gibi yarı iletken malzemelerden oluşan milyarlarca transistör artık tek bir mikroişlemciye sığdırılabilmektedir. Transistörlerin geliştirilmesi 1950'lerde ve 1960'larda elektronikte

Kaynakça

- Aamer, A., Sahara, C. R., & Al-Awlaqi, M. A. (2023). Digitalization of the supply chain: Transformation factors. *Journal of Science and Technology Policy Management*, 14(4), 713-733.
- Acar, O. (2020). *Yapay zeka fırsat mı yoksa tehdit mi?*. Kriter Yayinevi.
- Agarwal, R., Guodong, G., DesRoches, C. & Jha, A. K., (2010). The digital transformation of healthcare: Current status and the road ahead. *Information Systems Research*, 21(4), 796-809.
- Aghaei, S., Nematbakhsh, M. A., & Farsani, H. K. (2012). Evolution of the World Wide Web: From Web 1.0 to Web 4.0. *International Journal of Web & Semantic Technology*, 3 (1), 1-10.
- Akalın, B., ve Veranyurt, Ü. (2020). Sağlıkta dijitalleşme ve yapay zekâ. *SDÜ Sağlık Yönetimi Dergisi*, 2(2), 128-137.
- Almeida, F., Santos, J. D., & Monteiro, J. A. (2020). The challenges and opportunities in the digitalization of companies in a post-COVID-19 World. *IEEE Engineering Management Review*, 48(3), 97-103.
- Annoni, A., Nativi, S., Çöltekin, A., Desha, C., Eremchenko, E., Gevaert, C. M., ... & Tumamos, S. (2023). Digital earth: Yesterday, today, and tomorrow. *International Journal of Digital Earth*, 16(1), 1022-1072.
- Ayhan, B. & Baloğlu, E. (2020). Teknik, teknoloji ve toplum. İçinde H. Bakırtaş ve S. Çavuş (Ed.), *Yapay zekâ disiplinleri dönüştürüyor değişime hazır mıyız?* (1-21). Ekin.
- Baloğlu, E. & Turan, U. (2023). Yeni iletişim teknolojileriyle haber üretiminin değişen yapısı: Dijitalleşme ve robot gazetecilik İçinde E. Şentürk Kara ve O. Kocabaş (Ed.), *Haber Kuramları ve haberin dönüşümü*. (75-94). Nobel.
- Baştan, S. & Gökbnar, R. (2004), Kamu hizmetlerinin sunumunda E-Devletle ilgili yeni gelişmeler: Tümüleşik e-devlet sistemlerine doğru. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 71-89
- Bekkhuis, R., (2016). Do KPIs used by CIOs decelerate digital business transformation? The case of ITIL. Digital Innovation, Technology, and Strategy Conference, Dublin, Ireland.
- Berners-Lee, T., Cailliau, R., Luotonen, A., Nielsen, F. H. & Secret, A. (1994). The World-Wide Web. *Communications of the ACM*, 37(8), 76-82.

- Boddu, R. S. K., Santoki, A. A., Khurana, S., Koli, P. V., Rai, R., & Agrawal, A. (2022). An analysis to understand the role of machine learning, robotics and artificial intelligence in digital marketing. *Materials Today: Proceedings*, 56, 2288-2292.
- Borowski, P. F. (2021). Digitization, digital twins, blockchain, and industry 4.0 as elements of management process in enterprises in the energy sector. *Energies*, 14(7), 1885.
- Bostrom, N. (2014). *Superintelligence: Paths, dangers, strategies*. Oxford University Press.
- Brennen, J. S., & Kreiss, D. (2016). Digitalization. *The international encyclopedia of communication theory and philosophy*, 1-11.
- Briganti, G., & Le Moine, O. (2020). Artificial intelligence in medicine: Today and tomorrow. *Frontiers in Medicine*, 7, 1-6.
- Brock, J. K. U., & Von Wangenheim, F. (2019). Demystifying AI: What digital transformation leaders can teach you about realistic artificial intelligence. *California Management Review*, 61(4), 110-134.
- Castells, M. (2009). *Communication power*. Oxford University Press.
- Constantinides, E., & Fountain, S. J. (2008). Web 2.0: Conceptual foundations and marketing issues. *Journal of Direct, Data and Digital Marketing Practice*, 9, 231-244.
- Chua, A. Y., & Goh, D. H. (2010). A study of Web 2.0 applications in library websites. *Library & Information Science Research*, 32(3), 203-211.
- Çarıkcı, O. (2010). Türkiyede e-devlet uygulamaları üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (12), 95-122.
- Dick, S. (2019). Artificial intelligence. *Harvard Data Science Review*, 1(1), 1-8.
- Di Vaio, A., Palladino, R., Pezzi, A., Kalisz, D.E., (2021). The role of digital innovation inknowledge management systems: A systematic literature review. *Journal of Business Research*, 123, 220–231. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.09.042>.
- Dornberger, R. (2017). *Computational intelligence in logistics and supply chain management*. Springer International Publishing.
- Dornberger, R., Inglese, T., Korkut, S., & Zhong, V. J. (2018). Digitalization: Yesterday, today and tomorrow. *Business Information Systems and Technology 4.0: New Trends in the Age of Digital Change*, 1-11.

- Esteve, A., Kuprel, B., Novoa, R. A., Ko, J., Swetter, S. M., Blau, H. M., & Thrun, S. (2017). Dermatologist-level classification of skin cancer with deep neural networks. *Nature*, 542(7639), 115-118.
- Fluss, D. (2017 Jan 1). "The AI Revolution in Customer Service," Customer Relationship Management. <https://www.destinationcrm.com/Articles/Columns-Departments/Scouting-Report/The-AI-Revolution-in-Customer-Service-115528.aspx>, Erişim Tarihi: 26. 07. 2023.
- Fuchs, C. (2011). Web 2.0, presumption, and surveillance. *Surveillance & Society*, 8(3), 288-309.
- Galeon, D., & Reedy, C. (2017). Kurzweil claims that the singularity will happen by 2045. In: Futur-ism. <https://futurism.com/kurzweil-claims-that-the-singularity-will-happen-by-2045/>. Accessed 10 Oct 2017 Hanne T,
- Gobble, M. M. (2018). Digitalization, digitization, and innovation. *Research-Technology Management*, 61(4), 56-59.
- Gray, J., & Rumpel, B. (2015). Models for digitalization. *Software & Systems Modeling*, 14, 1319-1320.
- Gupta, S. (2018). *Driving digital strategy: A guide to reimagining your business*. Harvard Business Review Press.
- Haenlein, M., & Kaplan, A. (2019). A brief history of artificial intelligence: On the past, present, and future of artificial intelligence. *California Management Review*, 61(4), 5-14.
- Heeks, R. (2003), Most E-Government for development projects fail: How can risks be reduce?. *E-Government Working Paper Series*, No: 14.
- Hess, T., Matt, C., Benlian, A., & Wiesboeck, F., (2016). Options for formulating a digital transformation strategy. *MIS Quarterly Executive*, 15 (2), 123-139.
- Hsu, C. (2007, October). Scaling with digital connection: Services innovation. In 2007 IEEE International Conference on Systems, Man and Cybernetics (pp. 4057-4061). IEEE.
- Huang, M.-H., & Rust, R. T. (2018). Artificial intelligence inservice. *Journal of Service Research*, 21(2), 155-172.
- Ignat, V. (2017, August). Digitalization and the global technology trends. In IOP Conference Series: Materials Science and Engineering (Vol. 227, No. 1, p. 012062). IOP Publishing. <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1757-899X/227/1/012062/meta>., Erişim Tarihi: 24.07.2023.

- Jaakkola, H., Henno, J., Mäkelä, J., & Thalheim, B. (2019, May). Artificial intelligence yesterday, today and tomorrow. In 2019 42nd International Convention on Information and Communication Technology, Electronics and Microelectronics (MIPRO) (pp. 860-867). IEEE.
- Kaplan, A., & Haenlein, M. (2019). Siri, Siri, in my hand: Who's the fairest in the land? On the interpretations, illustrations, and implications of artificial intelligence. *Business Horizons*, 62(1), 15-25.
- Kaplan, A., & Haenlein, M. (2020). Rulers of the world, unite! The challenges and opportunities of artificial intelligence. *Business Horizons*, 63(1), 37-50.
- Kaplan, M. A., & Haenlein, M. (2010). Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 53, 59-68.
- Kennedy, S. D. (1996). The indestructible, indispensable Internet. *Information Today*, 13(1), 46-47.
- Khanra, S., Dhir, A., Islam, A. N., & Mäntymäki, M. (2020). Big data analytics in healthcare: A systematic literature review. *Enterprise Information Systems*, 14(7), 878-912.
- Knights, M. (2007). Web 2.0 [web technologies]. *Communications Engineer*, 5(1), 30-35.
- Kurzweil, R. (2005). *The singularity is near: when humans transcend biology*. Viking.
- Leachman, S. A., & Merlino, G. (2017). Medicine: The final frontier in cancer diagnosis. *Nature*, 542(7639), 36-38.
- Legner, C., Eymann, T., Hess, T., Matt, C., Böhm, T., Drews, P., ... & Ahlemann, F. (2017). Digitalization: Opportunity and challenge for the business and information systems engineering community. *Business & Information Systems Engineering*, 59, 301-308.
- Lewis, D. (2006). What is web 2.0?. XRDS: Crossroads. *The ACM Magazine for Students*, 13(1), 3-3.
- Luther, W. J. (2016). Cryptocurrencies, network effects, and switching costs. *Contemp Econ Policy*, 34, 553-571.
- Majchrzak, A., Markus, M. L., & Wareham, J. (2016). Designing for digital transformation: Lessons for information systems research from the study of ICT and societal challenges. *MIS Quarterly*, 40(2), 267-278.
- Mowery, D.C., & Simcoe, T. (2002). Is the Internet a US invention? An economic and technological history of computer networking. *Research Policy*, 31: 1369-1387.

- O'Reilly, T. (2005). Web 2.0: compact definition. http://radar.oreilly.com/archives/2005/10/web_20_compact_definition.html, Erişim Tarihi: 25.07.2023.
- Overgoor G., Chica M., Rand W., & Weishampel, A. (2019). Letting the computers take over. *California Management Review*, 61, 156-186.
- Özgeldi, M. (2019). Yapay zekâ ve insan kaynakları. İçinde G. Telli (Ed.), *Yapay zekâ ve gelecek*. (198-222). Doğu Kitapevi.
- Parida, V. (2018). Digitalization. Adressing societal challenges. (Eds. Johan Frishammar & Åsa Ericson). Grafisk produktion LTU. 23-37.
- Reinsel, D., Gantz, J., & Rydning, J. (2018). The digitization of the world from edge to core. *Framingham: International Data Corporation*, 16, 1-28.
- Schumacher, A., Sihm, W., & Erol, S. (2016, October). Automation, digitization and digitalization and their implications for manufacturing processes. In Innovation and Sustainability Conference Bukarest (pp. 1-5). The Netherlands: Elsevier.
- Schwab, K. (2016 Jan 14), The Fourth Industrial Revolution: what it means, how to respond World Economic Forum. <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond/>, Erişim Tarihi: 26. 07. 2023
- Schwab, K., Zahidi, S., 2020. How Countries are Performing on the Road to Recovery.The Global Competitiveness Report. World Economic Forum. Davos. https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2020.pdf, Erişim Tarihi: 31.07.2023.
- Shashi, Centobelli, P., Cerchione, R., & Ertz, M. (2020). Agile supply chain management: Where did it come from and where will it go in the era of digital transformation?. *Industrial Marketing Management*, 90, 324-345.
- Shcherbina, L. (2017). Reading in the age of Web 2.0. *Russian Social Science Review*, 58(1), 86-108.
- Sheridan, T. B. (2016). Human-robot interaction: Status and challenges. *Human Factors*, 58(4), 525-532.
- Škare, M., & Soriano, D. R. (2021). A dynamic panel study on digitalization and firm's agility: What drives agility in advanced economies 2009–2018. *Technological Forecasting and Social Change*, 163, 120418.
- Swan, M. (2015). *Blockchain: Blueprint for a new economy*. O'Reilly Media, Inc.

- Tapscott, D., & Williams, A. D. (2008). *Wikinomics: How mass collaboration changes everything*. Penguin.
- Urbach, N., Ahlemann, F., Böhm, T., Drews, P., Brenner, W., Schaudel, F., & Schütte, R. (2019). The impact of digitalization on the IT department. *Business & Information Systems Engineering*, 61, 123-131.
- Vial, G. (2021). Understanding digital transformation: A review and a research agenda. *Journal of Strategic Information Systems*, (28), 118-144.
- Wang, Y., Han, J. H., & Beynon-Davies, P. (2019). Understanding blockchain technology for future supply chains: A systematic literature review and research agenda. *Supply Chain Management: An International Journal*, 24(1), 62-84.
- Yankın, F. B. (2019). Dijital dönüşüm sürecinde çalışma yaşamı. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi*, 7(2), 1-38.

DİJİTALLEŞME VE E-TÜKETİCİ DAVRANIŞI

Adil Bical

Giriş

Dijitalleşmenin etkisi, çeşitli sektörlerde köklü değişiklikler yaparak yaşam ve çalışma şekillerimizi dönüştürmüştür. Dijital teknoloji ve tüketici davranışının yakınsaması, tüketici-marka ve tüketici-tüketici etkileşimlerini biçimlendirmiş, tüketicilerin iletişim kurma biçimlerinden satın alma süreçlerine kadar tüm tüketici davranışlarında etkisini göstermiştir. Tıpkı matbaa, radyo ve telgraf gibi iletişim teknolojilerinin toplumsal yaşamı dönüştürdüğü gibi, dijital teknolojilerin yayılmasıyla birlikte tüketim alışkanlıkları dâhil olmak üzere her alanda yeni uygulamalar ve değişimler ortaya çıkmaktadır. Dijitalleşme, geçmişin izlerini taşıyan ama aynı zamanda iş operasyonlarından müşteri etkileşimlerine kadar tüketim süreçlerine yeni bir yaklaşımın habercisi olan bir dönemi başlatmıştır.

Teknolojinin faaliyetlerimize bu şekilde entegre olması, çevrim içi ve çevrim dışı alanlar arasındaki sınırları bulanıklaştırmaktadır. Bu entegrasyon, tüketici davranışlarını dönüştürerek bilgi toplama, karar verme ve işletmelerle etkileşim kurma şeklimizi yeniden biçimlendirmektedir. Örneğin, tüketiciler artık çeşitli perakendecilerin fiyatlarını ve ürünlerini kolayca karşılaştırabilmekte ve diğer kullanıcıların yorumlarına kolayca ulaşabilmektedir. Bu da online alışverişi giderek daha popüler hâle getirmektedir. Tüketicilerin kitlesel bilgi kaynaklarına sahip olması, ürün ve hizmetlere erişimin

Kaynakça

- Akhter, H. S. (2014). Privacy concern and online transactions: The impact of internet self-efficacy and internet involvement. *Journal of Consumer Marketing, 31*(2), 118–125. <https://doi.org/10.1108/JCM-06-2013-0606>
- Anderson, J. (2018). *3. Concerns about the future of people's well-being*. <https://www.pewresearch.org/internet/2018/04/17/concerns-about-the-future-of-peoples-well-being/>
- Bandara, R., Fernando, M. & Akter, S. (2020). Privacy concerns in E-commerce: A taxonomy and a future research agenda. *Electronic Markets, 30*(3), 629–647. <https://doi.org/10.1007/s12525-019-00375-6>
- Belk, R. (2014). Digital consumption and the extended self. *Journal of Marketing Management, 30*(11-12), 1101–1118. <https://doi.org/10.1080/0267257X.2014.939217>
- Berman, S. J. & Kesterson-Townes, L. (2012). Connecting with the digital customer of the future. *Strategy & Leadership, 40*(6), 29–35. <https://doi.org/10.1108/10878571211278868>
- Bonsu, S. K. & Darmody, A. (2008). Co-creating Second Life. *Journal of Macromarketing, 28*(4), 355–368. <https://doi.org/10.1177/0276146708325396>
- Cantallops, S. A. & Salvi, F. (2014). New consumer behavior: A review of research on eWOM and hotels. *International Journal of Hospitality Management, 36*, 41–51. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2013.08.007>
- Carmichael, M. (2013). The Connected Consumer. In M. Carmichael (Ed.), *BUYographics: How demographic and economic changes will reinvent the way marketers reach consumers / Matt Carmichael* (ss. 141–158). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-1-137-51027-3_10
- Charlesworth, A. (2018). *Digital marketing: A practical approach / Alan Charlesworth* (Third edition). Routledge.
- Choi, H. & Burnes, B. (2013). The internet and value co-creation: The case of the popular music industry. *Prometheus, 31*(1), 35–53. <https://doi.org/10.1080/08109028.2013.774595>
- Coussement, A. & Teague, J. T. (2013). The new customer-facing technology: Mobile and the constantly-connected consumer. *Journal of Hospitality and Tourism Technology, 4*(2), 177–187. <https://doi.org/10.1108/jhtt-12-2011-0035>
- Cova, B., Pace, S. & Skålén, P. (2015). Brand volunteering. *Marketing Theory,*

- 15(4), 465–485. <https://doi.org/10.1177/1470593115568919>
- Dey, B. L., Yen, D. & Samuel, L. (2020). Digital consumer culture and digital acculturation. *International Journal of Information Management*, 51, 102057. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2019.102057>
- Dodoo, N. A. & Wen, J. (2021). Weakening the avoidance bug: The impact of personality traits in ad avoidance on social networking sites. *Journal of Marketing Communications*, 27(5), 457–480. <https://doi.org/10.1080/13527266.2020.1720267>
- Dujarier, M.-A. (2016). The three sociological types of consumer work. *Journal of Consumer Culture*, 16(2), 555–571. <https://doi.org/10.1177/1469540514528198>
- Dwivedi, Y. K., Ismagilova, E., Hughes, D. L., Carlson, J., Filieri, R., Jacobson, J., Jain, V., Karjaluoto, H., Kefi, H., Krishen, A. S., Kumar, V., Rahman, M. M., Raman, R., Rauschnabel, P. A., Rowley, J., Salo, J., Tran, G. A. & Wang, Y. (2021). Setting the future of digital and social media marketing research: Perspectives and research propositions. *International Journal of Information Management*, 59, 102168. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2020.102168>
- Ha, S. H., Bae, S. Y. & Son, L. K. (2015). Impact of online consumer reviews on product sales: Quantitative analysis of the source effect. *Applied Mathematics and Information Sciences*, 9(2L), 373–387.
- Hajro, N., Hjartar, K., Jenkins, P. & Vieira, B. (2021, May 23). What's next for digital consumers. *McKinsey & Company*. <https://www.mckinsey.com/capabilities/mckinsey-digital/our-insights/whats-next-for-digital-consumers>
- Hennig-Thurau, T., Malhotra, E. C., Frieger, C., Gensler, S., Lobschat, L., Rangaswamy, A. & Skiera, B. (2010). The impact of new media on customer relationships. *Journal of Service Research*, 13(3), 311–330. <https://doi.org/10.1177/1094670510375460>
- Kaplan, A. M. & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 53(1), 59–68. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2009.09.003>
- Kaul, V. (2015). Digital landscape and consumer communication. *Journal of Marketing & Communication*, 11(2).
- Kim, J. W., Choi, J., Qualls, W. & Han, K. (2008). It takes a marketplace community to raise brand commitment: The role of online communities. *Journal of Marketing Management*, 24(3-4), 409–431. <https://doi.org/10.1362/026725708X306167>

- Kozłowska, H. (2019, December 6). Nearly every American is on their phone or tablet while watching TV. *Quartz*. <https://qz.com/1641097/mary-meeker-report-nearly-every-american-is-on-their-phone-or-tablet-while-watching-tv>
- Kucuk, S. U. (2016). Consumerism in the digital age. *Journal of Consumer Affairs*, 50(3), 515–538. <https://doi.org/10.1111/joca.12101>
- Kucuk, U. S. & Krishnamurthy, S. (2007). An analysis of consumer power on the Internet. *Technovation*, 27(1-2), 47–56. <https://doi.org/10.1016/j.technovation.2006.05.002>
- Labrecque, L. I., vor dem Esche, J., Mathwick, C., Novak, T. P. & Hofacker, C. F. (2013). Consumer Power: Evolution in the digital age. *Journal of Interactive Marketing*, 27(4), 257–269. <https://doi.org/10.1016/j.intmar.2013.09.002>
- Leefflang, P. S., Verhoef, P. C., Dahlström, P. & Freundt, T. (2014). Challenges and solutions for marketing in a digital era. *European Management Journal*, 32(1), 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.emj.2013.12.001>
- Long-Tolbert, S. J., Min, K. S. & Leone, R. P. (2006). Advancing a service-centered dominant logic: A Consumer-centric view on relationship marketing. *SSRN Electronic Journal*. Advance online publication. <https://doi.org/10.2139/ssrn.901780>
- Malthouse, E. C., Haenlein, M., Skiera, B., Wege, E. & Zhang, M. (2013). Managing customer relationships in the social media era: Introducing the social CRM house. *Journal of Interactive Marketing*, 27(4), 270–280. <https://doi.org/10.1016/j.intmar.2013.09.008>
- Plekhanov, D., Franke, H. & Netland, T. H. (2022). Digital transformation: A review and research agenda. *European Management Journal*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1016/j.emj.2022.09.007>
- Ritzer, G. & Jurgenson, N. (2010). Production, consumption, prosumption. *Journal of Consumer Culture*, 10(1), 13–36. <https://doi.org/10.1177/1469540509354673>
- Schembri, S. & Tichbon, J. (2017). Digital consumers as cultural curators: The irony of vaporwave. *Arts and the Market*, 7(2), 191–212. <https://doi.org/10.1108/AAM-12-2016-0023>
- Statista (2023a, January 23). Mobile internet usage worldwide - Statistics & Facts. *Statista*. <https://www.statista.com/topics/779/mobile-internet/>
- Statista. (2023b, July 9). *Internet and social media users in the world 2023* | Statista. <https://www.statista.com/statistics/617136/digital-populati->

on-worldwide/

- Terranova, T. (2000). Free labor: Producing culture for the digital economy. *Social Text*, 18(2), 33–58. <https://muse.jhu.edu/pub/4/article/31873/summary>
- Voramontri, D. & Klieb, L. (2019). Impact of social media on consumer behaviour. *International Journal of Information and Decision Sciences*, 11(3), Article 101994, 209. <https://doi.org/10.1504/IJIDS.2019.101994>
- Watjatrakul, B. & Drennan, J. (2005). Factors affecting e-mail marketing sourcing decisions: A transaction cost perspective. *Journal of Marketing Management*, 21(7-8), 701–723. <https://doi.org/10.1362/026725705774538444>

MÜŞTERİ DENEYİMİ VE MÜŞTERİ DENEYİM YOLCULUĞUNUN TEKNOLOJİ EKSENİNDE DÖNÜŞÜMÜ

Seril Çakmak

Giriş

Dijital çağda müşterilerin markalarla olan etkileşimlerinde birçok fiziksel ve çevrim içi kanal ve temas noktası ile eş zamanlı olarak karşılaşmaları satın alma yolculuğunu karmaşık bir hâle getirmektedir. Böylelikle etkili bir müşteri deneyimi tasarımı markaların rekabet avantajı kazanması, müşterileri ikna etmesi ve müşteriler için değer yaratmasının yeni bir yolu olarak karşımıza çıkmaktadır (Lemon & Verhoef, 2016, s. 70; Kotler vd., 2017, s. 188; Kotler vd., 2021a, s. 153). Özellikle Covid-19 pandemi dönemi müşteri deneyimi tasarımında dijital teknolojilerin gerekliliğini ve artan önemini ortaya koymuştur. Pandemi dönemindeki uzun süren karantinalar, kısıtlamalar ve sosyal mesafe kuralları tüketicilerin alışkanlıklarında, yaşam tarzlarında, satın alma davranış ve eğilimlerinde değişimlere yol açmıştır. Bu dönemde vakitlerinin çoğunu evlerinde geçirmek zorunda kalan tüketiciler çalışma, alışveriş, eğitim, sağlık, sosyalleşme ve spor gibi alanlardaki yaşam pratiklerini çevrim içi kanallar aracılığıyla gerçekleştirmeye başlamıştır. Dijital uygulamaları daha sık kullanmak zorunda kalan tüketicilerin ihtiyaç ve beklentilerine yanıt vermek için çoğu marka dijital iş modellerini benimseyerek e-ticaret, temassız teslimat ve ödeme gibi sistemlere

Kaynakça

- Ahn, S. J., Kim, J., & Kim, J. (2022). The bifold triadic relationships framework: A theoretical primer for advertising research in the metaverse. *Journal of Advertising*, 51(5), 592-607. <https://doi.org/10.1080/00913367.2022.2111729>
- Balaji, M. S., & Roy, S. K. (2017). Value co-creation with internet of things technology in the retail industry. *Journal of Marketing Management*, 33(1-2), 7-31.
- Barrera, K. G., & Shah, D. (2023). Marketing in the Metaverse: Conceptual understanding, framework, and research agenda. *Journal of Business Research*, 155, 113420. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2022.113420>
- Becker, L., & Jaakkola, E. (2020). Customer experience: Fundamental premises and implications for research. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 48(4), 630-648.
- Buhalis, D., Lin, M. S., & Leung, D. (2022). Metaverse as a driver for customer experience and value co-creation: Implications for hospitality and tourism management and marketing. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 35(2), 701-716. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-05-2022-0631>
- Cheah, I., & Shimul, A. S. (2023). Marketing in the metaverse: Moving forward—What's next?. *Journal of Global Scholars of Marketing Science*, 33(1), 1-10. <https://doi.org/10.1080/21639159.2022.2163908>
- Chen, C. C. (2014). RFID-based intelligent shopping environment: A comprehensive evaluation framework with neural computing approach. *Neural Computing and Applications*, 25, 1685-1697.
- De Keyser, A., Verleye, K., Lemon, K. N., Keiningham, T. L., & Klaus, P. (2020). Moving the customer experience field forward: Introducing the touchpoints, context, qualities (TCQ) nomenclature. *Journal of Service Research*, 23(4), 433-455.
- Deloitte (2022). *The metaverse and its potential for Türkiye*. <https://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/consulting/articles/The-Metaverse-and-its-Potential-for-Turkiye.html>, Erişim Tarihi: 20.04.2023
- Dwivedi, Y. K., Hughes, L., Baabdullah, A. M., Ribeiro-Navarrete, S., Gianakakis, M., Al-Debei, M. M., ... & Wamba, S. F. (2022). Metaverse beyond the hype: Multidisciplinary perspectives on emerging challenges, opportunities, and agenda for research, practice and policy. *International Journal of Information Management*, 66, 2-55. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2022.102542>

- Dwivedi, Y. K., Hughes, L., Wang, Y., Alalwan, A. A., Ahn, S. J., Balakrishnan, J., Barta, S., Belk, R., Buhalis, D., Dutot, V., Felix, R., Filieri, R., Flavián, C., Gustafsson, A., Hinsch, C., Hollensen, S., Jain, V., Kim, J., Krishen, A. S., ... & Wirtz, J. (2023). Metaverse marketing: How the metaverse will shape the future of consumer research and practice. *Psychology & Marketing*, 40, 750–776. <https://doi.org/10.1002/mar.21767>
- Euromonitor (2023). *Top 10 global consumer trends 2023*. <https://go.euromonitor.com/white-paper-EC-2023-Top-10-Global-Consumer-Trends-EN.html>, Erişim Tarihi: 10.05.2023
- Hoyer, W. D., Kroschke, M., Schmitt, B., Kraume, K., & Shankar, V. (2020). Transforming the customer experience through new technologies. *Journal of Interactive Marketing*, 51, 57-71. <https://doi.org/10.1016/j.intmar.2020.04.001>
- Högberg, J., Ramberg, M. O., Gustafsson, A., & Wästlund, E. (2019). Creating brand engagement through in-store gamified customer experiences. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 50, 122-130. <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2019.05.006>
- Huotari, K., & Hamari, J. (2017). A definition for gamification: Anchoring gamification in the service marketing literature. *Electronic Markets*, 27(1), 21-31.
- Kotler, P., Kartajaya, H., & Setiawan, I. (2017). *Pazarlama 4.0: Gelenekselden dijital e geçiş*. Nadir Özata (Çev.). Optimist Yayın Grubu.
- Kotler, P., Kartajaya, H., & Setiawan, I. (2021a). *Pazarlama 5.0: İnsan için teknoloji*. Taner Gezer (Çev.). Nişantaşı Üniversitesi Yayınları.
- Kotler, P., Pfoertsch, W., & Sponholz, U. (2021b). *H2H marketing: The genesis of human-to-human marketing*. Springer.
- Kuehnl, C., Jozic, D., & Homburg, C. (2019). Effective customer journey design: Consumers' conception, measurement, and consequences. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 47(3), 551-568.
- Lee, L. H., Braud, T., Zhou, P., Wang, L., Xu, D., Lin, Z., ... & Hui, P. (2021). All one needs to know about metaverse: A complete survey on technological singularity, virtual ecosystem, and research agenda. arXiv preprint arXiv:2110.05352
- Lemon, K. N., & Verhoef, P. C. (2016). Understanding customer experience throughout the customer journey. *Journal of Marketing*, 80(6), 69-96. <https://doi.org/10.1509/jm.15.0420>

- Lucassen, G., & Jansen, S. (2014). Gamification in consumer marketing-future or fallacy?. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 148, 194-202. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.07.034>
- McCull-Kennedy, J. R., Gustafsson, A., Jaakkola, E., Klaus, P., Radnor, Z. J., Perks, H., & Friman, M. (2015). Fresh perspectives on customer experience. *Journal of Services Marketing*, 29(6/7), 430-435. <https://doi.org/10.1108/JSM-01-2015-0054>
- McKinsey & Company (2020). *Elevating customer experience excellence in the next normal*. <https://www.mckinsey.com/business-functions/operations/our-insights/elevating-customer-experience-excellence-in-the-next-normal>, Erişim Tarihi: 10.04.2023
- MediaCat (b.t.). *Metaverse'ün Türkiye'deki ilk dijital otomotiv stüdyosu Ford Türkiye'den*. <https://mediacat.com/metaverseun-turkiyedeki-ilk-dijital-otomotiv-studyosu-ford-turkiyeden/>, Erişim Tarihi:10.04.2023
- Ng, I. C., & Wakenshaw, S. Y. (2017). The Internet-of-Things: Review and research directions. *International Journal of Research in Marketing*, 34(1), 3-21. <https://doi.org/10.1016/j.ijresmar.2016.11.003>
- Oxford Learner's Dictionaries (n.d.). *Metaverse*. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/metaverse?q=metaverse>, Erişim Tarihi: 20.04.2023
- Pine, B. J., & Gilmore, J. H. (1998). *Welcome to the experience economy*. Harvard Business Review Press.
- Prahalad, C. K., & Ramaswamy, V. (2004). Co-creation experiences: The next practice in value creation. *Journal of interactive marketing*, 18(3), 5-14. <https://doi.org/10.1002/dir.20015>
- Schmitt, B. (1999). Experiential marketing. *Journal of marketing management*, 15(1-3), 53-67. <https://doi.org/10.1362/026725799784870496>
- Shankar, V. (2018). How artificial intelligence (AI) is reshaping retailing. *Journal of retailing*, 94(4), vi-xi. [https://doi.org/10.1016/S0022-4359\(18\)30076-9](https://doi.org/10.1016/S0022-4359(18)30076-9)
- Sheth, J. (2020). Impact of Covid-19 on consumer behavior: Will the old habits return or die?. *Journal of Business Research*, 117, 280-283. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.05.059>
- Suh, A., & Prophet, J. (2018). The state of immersive technology research: A literature analysis. *Computers in Human Behavior*, 86, 77-90. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.04.019>
- Taylor, C. R. (2022). Research on advertising in the metaverse: A call to acti-

on. *International Journal of Advertising*, 41(3), 383-384. <https://doi.org/10.1080/02650487.2022.2058786>

Tom Dieck, M. C., & Han, D. I. D. (2022). The role of immersive technology in customer experience management. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 30(1), 108-119. <https://doi.org/10.1080/10696679.2021.1891939>

Walmart (2022). *Walmart jumps into Roblox with launch of Walmart Land and Walmart's Universe of Play*. <https://corporate.walmart.com/newsroom/2022/09/26/walmart-jumps-into-roblox-with-launch-of-walmart-land-and-walmarts-universe-of-play>, Erişim Tarihi: 20.04.2023

Webolizma (2020). *Oyunlaştırma pazarlaması örnekleri*. <https://www.webolizma.com/blog/oyunlastirma-pazarlamasi-ornekleri/>, Erişim Tarihi: 10.04.2023

Whitmore, A., Agarwal, A., & Da Xu, L. (2015). The internet of things: A survey of topics and trends. *Information Systems Frontiers*, 17, 261-274. <https://doi.org/10.1007/s10796-014-9489-2>

Yılmaz, A., (2022). Evren ötesi reklamcılık: Metavertising. A. Güven & M. S. Tam (Ed.), *Alternatif dijital evren metaverse-II: Reklam, pazarlama, marka ve işletme yönetimi* içinde (3-32). Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları.

GERÇEK DÜNYADAN ÇEVİRİM İÇİ DÜNYAYA: MARKA İLETİŞİMİNDE SANAL ETKİLEYİCİLER

Nurcan Yılmaz

Giriş

İnternet teknolojisinin ve sosyal medyanın erişimi, dünyanın dört bir yanındaki tüketiciler için olduğu kadar marka ve pazarlama uygulayıcıları için de çok sayıda fırsat sunmuştur (Gautam & Sharma, 2017, s. 872). Sunulan fırsatlardan biri de dijital etkileyicilere başvurulmasıdır. Diğer bir ifade ile dijital etkileyiciler, markaların ya da işletmelerin reklam ve pazarlama stratejilerinin vazgeçilmezi olmuştur. Wu ve diğerleri (2022, ss. 429-430) dijital etkileyicilerin, işletmelerin farklı pazar segmentlerindeki tüketicilerine ulaşmak, onların ihtiyaçlarını anlamak ve bu ihtiyaçları karşılayacak yeni markalar oluşturmak için vazgeçilmez bir hâle geldiğini belirtmektedir.

Etkileyiciler, hem çevrim içi hem de çevrim dışı olarak kendi kişisel marka imajlarını yaratan içerik oluşturucular olup kişilerin satın alma kararlarını yönlendirebilmektedir (Conti vd., 2022, s. 88). Ürünleri takipçilerine tanıtarak pazarlamada önemli bir rol oynayan dijital etkileyiciler (Sokolova & Kefi, 2020, s. 1) kendi sosyal medya kanallarını kullanarak markayla ve tanıttıkları ürünlerle ticari bir ilişkiden ziyade çoğunlukla kişisel bir ilişkiye sahip oldukları izlenimini uyandırmaktır (Giuffredi-Kähr vd., 2022, s. 18). Dijital etkileyiciler, iyi tasarlanmış çekici mesajlar, resimler ve videolar paylaşarak takipçi biriktirmekte ve bu sayede markaların özellikle de

Sanal etkileyiciler, fiziksel olarak var olmasalar da sosyal medyada iyi tanımlanmış benzersiz bir kimliğe sahiptirler ve takipçileri herhangi bir gerçek etkileyici ile olduğu gibi onlarla da etkileşim hâlinde olmaktadır. Öte yandan sanal etkileyiciler, içerikleri onları yöneten kişiler tarafından tasarlandığı ve oluşturulduğu için hâlâ sadece işletmelerin araçları olarak kabul edilmektedir (Conti vd., 2022, s. 90). Bununla birlikte Wibawa vd. (2022, s. 59) sanal etkileyicilerin küresel pazarlama dünyasına yeni bir renk ve boyut kazandırabileceğini ve moda, müzik, oyun, film, pazarlama, eğitim ve politika gibi çeşitli sektörlerde yaygın olarak kullanılacağını ileri sürmektedir.

Sonuç olarak her ne kadar dijital etkileyiciler markalar ve reklam uygulayıcıları için popüler bir reklam aracı olarak kabul edilse de son yıllarda bir trend olarak kabul edilen sanal etkileyiciler de işletme stratejilerinde yer almaya başlamıştır. Söz konusu sanal etkileyiciler, birtakım avantajlara sahip olmasına rağmen birtakım riskleri de barındırmaktadır. Bunun yanı sıra Miquela, Lu, Thalasya, Shudu, Imma, Bermuda, Rozy, Knox ve Blawco gibi sanal etkileyicilerin dışında daha birçok yapay zekâ uygulamalarının reklam ve pazarlama alanında tanıtım araçları olarak yer aldıkları söylenebilir.

Kaynakça

- Arsenyan, J., & Mirowska, A. (2021). Almost human? A comparative case study on the social media presence of virtual influencers. *International Journal of Human-Computer Studies*, 155, 102694.
- Audrezet, A., & Koles, B. (2023). Virtual influencer as a brand avatar in interactive marketing. İçinde C. L. Wang (Ed.), *The palgrave handbook of interactive marketing* (ss. 353-376). Springer International Publishing.
- Baklanov, N. (2019, Kasım 14). *The top Instagram virtual influencers in 2019*. HypeAuditor.Com. <https://hypeauditor.com/blog/the-top-instagram-virtual-influencers-in-2019/>, Erişim Tarihi: 12.05.2023.
- Baudier, P., de Boissieu, E., & Duchemin, M.-H. (2023). Source credibility and emotions generated by robot and human influencers: The perception of luxury brand representatives. *Technological Forecasting and Social Change*, 187, 122255.

- Byun, K. J., & Ahn, S. J. (Grace). (2023). A systematic review of virtual influencers: Similarities and differences between human and virtual influencers in interactive advertising. *Journal of Interactive Advertising*, 1-14.
- Campbell, C., Sands, S., Ferraro, C., Tsao, H.-Y. (Jody), & Mavrommatis, A. (2020). From data to action: How marketers can leverage AI. *Business Horizons*, 63(2), 227-243.
- Chen, T. (2020). *An influencer who is actually a bot is working with the WHO to teach the youths about coronavirus*. BuzzFeedNews. <https://www.buzzfeednews.com/article/tanyachen/world-health-organization-is-working-with-robot-influencer>, Erişim Tarihi: 03.06.2023.
- Cheung, M. L., Leung, W. K. S., Aw, E. C.-X., & Koay, K. Y. (2022). "I follow what you post!": The role of social media influencers' content characteristics in consumers' online brand-related activities (COBRAs). *Journal of Retailing and Consumer Services*, 66, 102940.
- Choudhry, A., Han, J., Xu, X., & Huang, Y. (2022). "I felt a little crazy following a'doll'" investigating real influence of virtual influencers on their followers. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, 6(GROUP), 1-28.
- Conti, M., Gathani, J., & Tricomi, P. P. (2022). Virtual influencers in online social media. *IEEE Communications Magazine*, 86-91.
- De Brito Silva, M. J., De Oliveira Ramos Delfino, L., Alves Cerqueira, K., & De Oliveira Campos, P. (2022). Avatar marketing: A study on the engagement and authenticity of virtual influencers on Instagram. *Social Network Analysis and Mining*, 12(1), 130.
- De Veirman, M., Hudders, L., & Nelson, M. R. (2019). What is influencer marketing and how does it target children? A review and direction for future research. *Frontiers in Psychology*, 10, 2685.
- Franke, C., Groeppel-Klein, A., & Müller, K. (2023). Consumers' responses to virtual influencers as advertising endorsers: Novel and effective or uncanny and deceiving? *Journal of Advertising*, 1-17.
- Gautam, V., & Sharma, V. (2017). The mediating role of customer relationship on the social media marketing and purchase intention relationship with special reference to luxury fashion brands. *Journal of Promotion Management*, 23(6), 872-888.
- Giuffredi-Kähr, A., Petrova, A., & Malär, L. (2022). Sponsorship disclosure of influencers-a curse or a blessing? *Journal of Interactive Marketing*, 57(1), 18-34.

- Gomes, M. A., Marques, S., & Dias, Á. (2022). The impact of digital influencers' characteristics on purchase intention of fashion products. *Journal of Global Fashion Marketing*, 13(3), 187-204.
- Haleem, A., Javaid, M., Asim Qadri, M., Pratap Singh, R., & Suman, R. (2022). Artificial intelligence (AI) applications for marketing: A literature-based study. *International Journal of Intelligent Networks*, 3, 119-132.
- Hofeditz, L., Erle, L., Timm, L., & Mirbabaie, M. (2023). How virtuous are virtual influencers? -A qualitative analysis of virtual actors' virtues on Instagram, Proceedings of the 56th Hawaii International Conference on System Sciences, 3411-3420.
- Hwang, K., & Zhang, Q. (2018). Influence of parasocial relationship between digital celebrities and their followers on followers' purchase and electronic word-of-mouth intentions, and persuasion knowledge. *Computers in Human Behavior*, 87, 155-173.
- Jalan, A. (2022). *Meet the 5 most realistic virtual influencers on Instagram*. <https://www.makeuseof.com/popular-virtual-influencers/>, Erişim Tarihi: 12.07.2023.
- Jansom, A., & Pongsakornrungsilp, S. (2021). How Instagram influencers affect the value perception of Thai millennial followers and purchasing intention of luxury fashion for sustainable marketing. *Sustainability*, 13(15), 8572.
- Jauffret, M.-N., & Landaverde Kastberg, V. (2019). Biodigital Influencers: A New Alternative for Fighting Loneliness. İçinde B. Fox (Ed.), *Emotions and Loneliness in a Networked Society* (ss. 283-307). Springer International Publishing.
- Jhavar, A., Kumar, P., & Varshney, S. (2023). The emergence of virtual influencers: A shift in the influencer marketing paradigm. *Young Consumers, ahead-of-print*(ahead-of-print).
- Jiménez-Castillo, D., & Sánchez-Fernández, R. (2019). The role of digital influencers in brand recommendation: Examining their impact on engagement, expected value and purchase intention. *International Journal of Information Management*, 49, 366-376.
- Lee, S.-L. (2021). The meanings of fashion on the social media of virtual influencer Lil Miquela. *Journal of Digital Convergence*, 19(9), 323-333.
- Lou, C., Kiew, S. T. J., Chen, T., Lee, T. Y. M., Ong, J. E. C., & Phua, Z. (2023). Authentically fake? How consumers respond to the influence of virtual influencers. *Journal of Advertising*, 52(4), 540-557.

- Lou, C., & Yuan, S. (2019). Influencer marketing: How message value and credibility affect consumer trust of branded content on social media. *Journal of Interactive Advertising*, 19(1), 58-73.
- Marwick, A. E. (2018). The algorithmic celebrity. İçinde C. Abidin & M. Lindsay Brown (Ed.), *Microcelebrity around the globe* (ss. 161-169). Emerald Publishing Limited.
- Miao, F., Kozlenkova, I. V., Wang, H., Xie, T., & Palmatier, R. W. (2022). An emerging theory of avatar marketing. *Journal of Marketing*, 86(1), 67-90.
- Molenaar, K. (2022). *Discover the top 12 virtual influencers for 2023-listed and ranked!* Influencer Marketing Hub. <https://influencermarketinghub.com/virtual-influencers/>, Erişim Tarihi: 05.08.2023.
- Moustakas, E., Lamba, N., Mahmoud, D., & Ranganathan, C. (2020). Blurring lines between fiction and reality: Perspectives of experts on marketing effectiveness of virtual influencers. *2020 International Conference on Cyber Security and Protection of Digital Services (Cyber Security)*, 1-6.
- Mutani, B. (2022). *Virtual influencers and their social media appeal to brands in the metaverse*. <https://www.territory-influence.com/virtual-influencers-and-their-social-media-appeal-to-brands-in-the-metaverse/>, Erişim Tarihi: 15.07.2023.
- Nugraha, N., & Saidi, A. I. (2022). Kajian hipersemiotika terhadap Rozy sebagai virtual influencer Instagram. *Serat Rupa Journal of Design*, 6(2), 121-137.
- Oliveira, A. B. da S., & Chimenti, P. (2021). "Humanized robots": A proposition of categories to understand virtual influencers. *Australasian Journal of Information Systems*, 25.
- Richards, J. (2020). The influence of the genre in high fashion. İçinde C. Bloom (Ed.), *The Palgrave Handbook of Contemporary Gothic* (ss. 1063-1074). Springer International Publishing.
- Robinson, B. (2020). Towards an ontology and ethics of virtual influencers. *Australasian Journal of Information Systems*, 24.
- Sands, S., Ferraro, C., Demsar, V., & Chandler, G. (2022). False idols: Unpacking the opportunities and challenges of falsity in the context of virtual influencers. *Business Horizons*, 65(6), 777-788.
- Santora, J. (2021, Mart 14). *What are virtual influencers and how do they work*. Influencer marketing Hub. <https://influencermarketinghub.com/what-are-virtual-influencers/>, Erişim Tarihi: 18.07.2023.

- Scholz, J. (2022). *6 Reasons why virtual influencers will be essential for social media and metaverse strategies*. XR Marketing. <https://medium.com/xr-marketing/6-reasons-why-virtual-influencers-will-be-essential-for-social-media-and-metaverse-strategies-404597e84bef>, Erişim Tarihi:27.07.2023.
- Shin, Y., & Lee, S. (2023). Issues of virtual fashion influencers' reproduced bodies: A qualitative analysis based on body discourse. *Fashion and Textiles*, 10(1), 30.
- Sokolova, K., & Kefi, H. (2020). Instagram and YouTube bloggers promote it, why should I buy? How credibility and parasocial interaction influence purchase intentions. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 53, 101742.
- Sokolova, K., & Perez, C. (2021). You follow fitness influencers on YouTube. But do you actually exercise? How parasocial relationships, and watching fitness influencers, relate to intentions to exercise. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 58, 102276.
- Stein, J.-P., Linda Breves, P., & Anders, N. (2022). Parasocial interactions with real and virtual influencers: The role of perceived similarity and human-likeness. *New Media & Society*, 146144448221102900.
- Thomas, V. L., & Fowler, K. (2021). Close encounters of the AI kind: Use of AI influencers as brand endorsers. *Journal of Advertising*, 50(1), 11-25.
- Time. (2018). *25 Most influential people on the Internet*. <https://time.com/5324130/most-influential-internet/> Erişim Tarihi: 25.07.2023
- Um, N. (2023). Predictors affecting effects of virtual influencer advertising among college students. *Sustainability*, 15(8), 6388.
- Vrontis, D., Makrides, A., Christofi, M., & Thrassou, A. (2021). Social media influencer marketing: A systematic review, integrative framework and future research agenda. *International Journal of Consumer Studies*, 45(4), 617-644.
- Wei, X., Chen, H., Ramirez, A., Jeon, Y., & Sun, Y. (2022). Influencers as endorsers and followers as consumers: Exploring the role of parasocial relationship, congruence, and followers' identifications on consumer-brand engagement. *Journal of Interactive Advertising*, 22(3), 269-288.
- Weismueller, J., Harrigan, P., Wang, S., & Soutar, G. N. (2020). Influencer endorsements: How advertising disclosure and source credibility affect consumer purchase intention on social media. *Australasian Marketing Journal*, 28(4), 160-170.

Wibawa, R. C., Pratiwi, C. P., Wahyono, E., Hidayat, D., & Adiasari, W. (2022). Virtual influencers: Is the persona trustworthy? *Jurnal Manajemen Informatika (JAMIKA)*, 12(1), 51-62.

Wu, Y., Nambisan, S., Xiao, J., & Xie, K. (2022). Consumer resource integration and service innovation in social commerce: The role of social media influencers. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 50(3), 429-459.

Url-1. <https://www.instagram.com/lilmiquela/>, Erişim Tarihi: 25.08.2023.

Url-2. <https://www.instagram.com/magazineluiza/>, Erişim Tarihi: 25.08.2023.

Url-3. https://www.instagram.com/thalasya_/, Erişim Tarihi: 25.08.2023.

Url-4. <https://www.instagram.com/imma.gram/>, Erişim Tarihi: 25.08.2023.

Url-5. <https://www.instagram.com/bermudaisbae/>, Erişim Tarihi: 25.08.2023.

Url-6. <https://www.instagram.com/shudu.gram/>, Erişim Tarihi: 25.08.2023.

Url-7. <https://www.instagram.com/rozy.gram/>, Erişim Tarihi: 25.08.2023.

Url-8. <https://www.instagram.com/blawko22/>, Erişim Tarihi: 25.08.2023.

İLİŞKİSEL PAZARLAMA VE SOSYAL MEDYA

Özgür Kılınç

Giriş

Pazarlama; değer oluşturmaya, sunmaya ve müşteri ilişkilerini yönetmeye ilişkin bir süreçtir (Grönroos, 2006, s. 397). Bu sürecin temelinde ise ilişki kavramı yer almaktadır. Söz konusu ilişki sadece müşteriler ile sınırlı olmayıp bir kurumun bütün iç ve dış paydaşlarını kapsamaktadır. İki yönlü etkileşimi ve iletişimi gerektiren ilişki (Schoenbachler & Gordon, 2002, s. 3) yönetimi süreci kurumsal iletişimin bütün bileşenleri aracılığı ile yürütülmektedir. Başka bir deyişle pazarlama ile birlikte halkla ilişkiler uygulamaları da ilişki yönetimi açısından önemlidir. Öte yandan çalışmada ilişki yönetimi süreci pazarlama ekseninde değerlendirildiğinden ilişkiyel pazarlamaya odaklanılmaktadır.

Pazarlama sürecinin temelini oluşturan paradigmanın, işlemel pazarlamadan ilişki pazarlaması modeline doğru değıştiğı belirlenebilir (Baker vd., 1998, s. 47). 1980'lerin işlemel (*transactional*) pazarlaması, bireysel satışı vurgu yaparken; 1990'ların ilişkiyel pazarlaması, bireysel müşterilere vurgu yapmış ve müşteri ile kurum arasında uzun vadeli bir ilişki kurmaya çalışmıştır (Payne, 1994, s. 29). İlişki pazarlaması genel bir anlatımla pazarlama faaliyetlerinin müşteriler ve diğel paydaşlar merkezli bir bakış açısı ile yürütülmesidir. Grönroos (2004, s. 99) sürekli bir ilişkinin, müşteriye güvenlik, kontrol ve güven duygusu, minimum satın alma riski sunabildi-

konuşmalara katkıda bulunurum” ifadesinin en düşük ortalamaya sahip olan ifade olması araştırmanın dikkat çeken sonuçlarından biridir. Dolayısıyla markaların, hedef kitleyi proaktif bir şekilde içerik üretebilmeleri adına teşvik etmeleri ilişkisel pazarlama açısından bir gerekliliktir. Araştırma kapsamında markaya yönelik güven ve bağlılık arttıkça marka ile sosyal medya etkileşiminin de arttığı görülmüştür. Bununla birlikte çalışmada güven ile etkileşim arasındaki ilişkinin düşük, bağlılık ile etkileşim arasındaki ilişkinin ise orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın temel sınırlılığı ise katılımcı sayısıdır. Bu çerçevede, ileride yürütülecek olan araştırmalarda daha fazla katılımcı sayısı temel alınabileceği gibi ilişki pazarlaması ve sosyal medya arasındaki bağ nitel bir araştırma yaklaşımından hareketle de incelenebilir.

Kaynakça

- Abratt, R., & Russell, J. (1999). Relationship marketing in private banking in South Africa. *International Journal of Bank Marketing*, 17(1), 5-19.
- Ashley, C., & Tuten, T. (2015). Creative strategies in social media marketing: An exploratory study of branded social content and consumer engagement. *Psychology & Marketing*, 32(1), 15-27.
- Bai, B., Hu, C., & Jang, S. (2006). Examining e-relationship marketing features on hotel websites. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 21(2-3), 33-48.
- Baker, M. J., Buttery, E. A., & Richter-Buttery, E. M. (1998). Relationship marketing in three dimensions. *Journal of Interactive Marketing*, 12(4), 47-62.
- Boateng, S. L., & Narteh, B. (2016). Online relationship marketing and affective customer commitment—The mediating role of trust. *Journal of Financial Services Marketing*, 21, 127-140.
- Callaghan, M., McPhail, J., & Yau, O. H. M. (1995). *Dimensions of a relationship marketing orientation: An empirical exposition*. Proceedings of the 7th Biannual World Marketing Congress, VII-II, Melbourne, Australia, July, pp. 10-65.
- Camarero Izquierdo, C., Gutiérrez Cillán, J., & San Martín Gutiérrez, S. (2005). The impact of customer relationship marketing on the firm performance: A Spanish case. *Journal of Services Marketing*, 19(4), 234-244.

- Christopher, M., Payne, A., & Ballantyne, D. (2008). *Relationship marketing: Creating stakeholder value*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Clark, M., & Melancon, J. (2013). The influence of social media investment on relational outcomes: A relationship marketing perspective. *International Journal of Marketing Studies*, 5(4), 132-142.
- Copulsky, J. R., & Wolf, M. J. (1990). Relationship marketing: Positioning for the future. *Journal of Business Strategy*, 11(4), 16-20.
- Firdaus, A., & Kanyan, A. (2014). Managing relationship marketing in the food service industry. *Marketing Intelligence & Planning*, 32(3), 293-310.
- Gómez, M., González-Díaz, B., Martín-Consuegra, D., & Molina, A. (2017). How do offline and online environments matter in the relational marketing approach?. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 30(1), 368-380.
- Grönroos, C. (1994). From marketing mix to relationship marketing-towards a paradigm shift in marketing. *Management Decision*, 35(2), 4-20.
- Grönroos, C. (1996). Relationship marketing logic. *Asia-Australia Marketing Journal*, 4(1), 7-18.
- Grönroos, C. (2004). The relationship marketing process: Communication, interaction, dialogue, value. *Journal of Business & Industrial Marketing*, 19(2), 99-113.
- Grönroos, C. (2006). On defining marketing: finding a new roadmap for marketing. *Marketing Theory*, 6(4), 395-417.
- Gummesson, E. (2017). From relationship marketing to total relationship marketing and beyond. *Journal of Services Marketing*, 31(1), 16-19.
- Hambrick, M. E., & Kang, S. J. (2015). Pin it: Exploring how professional sports organizations use Pinterest as a communications and relationship-marketing tool. *Communication & Sport*, 3(4), 434-457.
- Harker, M. J. (1999). Relationship marketing defined? An examination of current relationship marketing definitions. *Marketing Intelligence & Planning*, 17(1), 13-20.
- Hollebeek, L. D., Glynn, M. S., & Brodie, R. J. (2014). Consumer brand engagement in social media: Conceptualization, scale development and validation. *Journal of Interactive Marketing*, 28, 149-165.
- Hunt, S. D., Arnett, D. B., & Madhavaram, S. (2006). The explanatory foundations of relationship marketing theory. *Journal of Business & Industrial Marketing*, 21(2), 72-87.

- Jackson, G., & Ahuja, V. (2016). Dawn of the digital age and the evolution of the marketing mix. *Journal of Direct, Data and Digital Marketing Practice*, 17, 170-186.
- Jüttner, U., & Wehrli, H. P. (1994). Relationship marketing from a value system perspective. *International Journal of Service Industry Management*, 5(5), 54-73.
- Kotler, P., Wong, V., Saunders, J., & Armstrong, G. (2005). *Fourth European edition: Principles of marketing* Harlow: Pearson Education.
- Mimouni-Chaabane, A., & Volle, P. (2010). Perceived benefits of loyalty programs: Scale development and implications for relational strategies. *Journal of Business Research*, 63(1), 32-37.
- Morgan, R. M., & Hunt, S. D. (1994). The commitment-trust theory of relationship marketing. *Journal of Marketing*, 58, 20-38.
- Palmatier, R. W. (2008). *Relationship marketing*. Cambridge, MA: Marketing Science Institute.
- Palmatier, R. W., & Steinhoff, L. (2019). *Relationship marketing in the digital age*. New York: Routledge.
- Parvatiyar, A., & Sheth, J. N. (2000). The domain and conceptual foundations of relationship marketing. In J. G. Sheth and A. Parvatiyar (Eds.), *Handbook of relationship marketing* (pp. 3-38). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Payne, A. (1994). Relationship marketing—making the customer count. *Managing Service Quality: An International Journal*, 4(6), 29-31.
- Payne, A., & Frow, P. (2017). Relationship marketing: Looking backwards towards the future. *Journal of Services Marketing*, 31(1), 11-15.
- Peck, H., Payne, A., Christopher, M., & Clark, M. (2004). *Relationship marketing*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Pels, J., & Saren, M. (2005). The 4Ps of relational marketing, perspectives, perceptions, paradoxes and paradigms: Learnings from organizational theory and the strategy literature. *Journal of Relationship Marketing*, 4(3-4), 59-84.
- Pressey, A. D., & Mathews, B. P. (2000). Barriers to relationship marketing in consumer retailing. *Journal of Services Marketing*, 14(3), 272-286.
- Rashid, T. (2003). Relationship marketing: Case studies of personal experiences of eating out. *British Food Journal*, 105(10), 742-750.

- Schoenbachler, D. D., & Gordon, G. L. (2002). Trust and customer willingness to provide information in database-driven relationship marketing. *Journal of Interactive Marketing, 16*(3), 2-16.
- Shani, D., & Chalasani, S. (1992). Exploiting niches using relationship marketing. *Journal of Consumer Marketing, 9*(3), 33-42.
- Sharifi, S. S., & Esfidani, M. R. (2014). The impacts of relationship marketing on cognitive dissonance, satisfaction, and loyalty: The mediating role of trust and cognitive dissonance. *International Journal of Retail & Distribution Management, 42*(6), 553-575.
- Sheth, J. N. (2015). The future evolution of relationship marketing. In R. M. Morgan, J. T. Parish and G. Deitz (Eds.), *Handbook on research in relationship marketing* (pp. 1-15). UK: Edward Elgar Publishing.
- Sheth, J. N., & Parvatiyar, A. (1995). The evolution of relationship marketing. *International Business Review, 4*(4), 397-418.
- Srirojanant, S., & Thirkell, P. C. (1998). Relationship marketing and its synergy with web-based technologies. *Journal of Market-Focused Management, 3*, 23-46.
- Steinhoff, L., Arli, D., Weaven, S., & Kozlenkova, I. V. (2019). Online relationship marketing. *Journal of the Academy of Marketing Science, 47*, 369-393.
- Tiago, M. T. P. M. B., & Veríssimo, J. M. C. (2014). Digital marketing and social media: Why bother?. *Business Horizons, 57*, 703-708.
- Zineldin, M., & Philipson, S. (2007). Kotler and Borden are not dead: Myth of relationship marketing and truth of the 4Ps. *Journal of Consumer Marketing, 24*(4), 229-241.

DİJİTAL OYUN BAĞIMLILIĞINDA MOTİVASYON BİLEŞENLERİ: *BEN X* FİLMİNİN İNCELENMESİ

Gamze Beyge

Giriş

Dijital oyun bağımlılığı, günümüzde giderek artan bir sorun hâline gelen önemli bir psikolojik rahatsızlık olarak kabul edilmektedir. Teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte, dijital oyunlar daha da popüler hâle gelmiş ve milyonlarca insanın günlük yaşamının bir parçası olmuştur. Bilişsel kapasiteyi geliştirmek ve boş zamanlarında eğlenceli etkinliklerde bulunmak isteyen birey, çareyi oyunlarda bulmaktadır. Çağlardan beri geleneksel oyunlardan dijital oyunlara geldiğinde her çocuk ve yetişkin gerçek hayatın bir kısmından kaçarak oyunlara sığınmaktadır. William Glasser 'İnsan oyun oynamayı bıraktığı gün, öğrenmeyi de bırakır' sözüyle sokaktan cep telefonlarına terfi etmiş bir etkinliğin hayatımızda ne denli önemli bir yeri olduğunu vurgulamaktadır. İnternetin ve teknolojinin hızla gelişmesi ile günümüzde televizyon, tablet, bilgisayar gibi icatların içine yerleştirebilen oyunlarla bireyin her anında yanında olmaktadır.

Irwansyah (2005) yapmış olduğu araştırmaya göre çevrim içi oyunlarda geçen süre ile bağımlılık arasında doğrudan bağlantı olduğunu ortaya koymuştur. Farklı bir çalışma ise çevrim içi oynanan oyunların bireyde bağımlılığa yol açan etkenlere sahip olduğu gösterilmiştir (Thatcher & Goolam, 2005).

dijital oyun dünyasına olan bağımlılığı ile oyun oynarken edindiği motivasyon bileşenleri ele alınmıştır. Ben'i dijital dünyaya iten pek çok neden bulunmaktadır. Bu nedenlerin çoğu toplumsal ve ailevi sorunlar olmaktadır. Bireyin dijital dünyaya dâhil olma süreci kendi istek ve arzusuyla olmaktadır. Bu süreci hızlandıran etkenler ise gerçek hayatta edindiği deneyimler olarak kabul edilebilir. Ben'in bu sürece dâhil olması tamamen ebeveyn ve toplumun bilinçsizce hareket etmesinden kaynaklanmaktadır. Ebeveynlerin en başta çocukları sınırlandırarak oyun dünyasını tanımalarına izin vermelidir. Bu süreçte çağın gerektirdiklerinden uzaklaşmadan teknolojinin olumlu getirilerini göz ardı etmeden öğretilmeli ve kullanılmalıdır. Sağlıklı veya dezavantajlı her gruptan birey için geçerli olan teknoloji tüketilmelidir.

Ele alınan konu başlığında bireyin bağımlılığa sadece toplumsal etkenlerle değil, kişisel etkenlerle de meyilli olabileceği sonucuna varılmıştır. Hangi amaçla kullanıldığı göz önüne alındığında bağımlılığa varmadan kullanmak için bilinçli bir şekilde eğitilmeleri gerekmektedir. Sağlıklı bir beden içinde sağlıklı bir zihin yaratan dijital dünya, insanların zevk aldığı oyunlarla bütünleşerek fiziksel sağlık sorunlarına, depresyon, akademik düşüş, finansal sorunlara neden olmaktadır.

Toplum olarak bireyleri dijital oyun bağımlılığına yönlendiren nedenler arasında yer alması kaçınılmaz olarak kabul edilebilir. Çevresi tarafından kabullenilmemiş bir birey öz benliğini bulabilmek için sanal bir hayata başvurabilir ve bunun nedeni insan kaynaklı olmaktadır. Unutulmamalıdır ki insan zekâsıyla yaratılmış tüm oyun evrenlerinde birey, dijital dünyada var olmanın sınırlamasını kendi oluşturabilmektedir.

Kaynakça

- Adams, E. & Rollings A. (2014). *Fundamentals of game design*, Pearson Education.
- Anderson, C. A. & Carnagey N. L. (2004). Violent evil and the general aggression model, (Ed. A Miller), *The Social Psychology of Good and Evil*.
- Balthazar. N. (Yönetmen). (2007). *Ben X [Film]*. *Ayrıntı Yayınları*.

- Bauman, Z. (2012). *Küreselleşme*, (Çev. A. Yılmaz).
- Çavuş, S. , Ayhan, B. ve Tuncer, M. (2016). Bilgisayar oyunları ve bağımlılık: üniversite öğrencileri üzerine bir alan araştırması, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 1(43), 265-289.
- Demirtaş Madran, H.A. ve Ferligül Çakılcı, E. (2014). Çok oyunculu çevrim içi video oyunu oynayan bireylerde video oyunu bağımlılığı ve saldırganlık, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 15(2), 99-107.
- Dill, K.E. , Gentile, D.A. , Richter, W.A. & Dill, J.C. (2005). Violence, sex, age and race in popular video games: a content analysis, *Featuring Females: Feminist Analysis of Media*, (Ed. E. Cole & J. Henderson-Danel). American Psychological Association.
- Durualp, E. ve Aral, N. (2011). *Oyun temelli sosyal beceri eğitimi*. Vize Yayıncılık.
- Eastin, M.S. (2006). Video game violence and the female game player: Self and opponent gender effects on presence and aggressive thoughts, *Human Communication Research*, 1(32), 351-372.
- Erdal, C. ve DüNDAR, G. (2020). Etkileşim ortamı olarak çevrim içi bilgisayar oyunları, *Covid-19 İletişim-20*, (Ed. C. Erdal). Lambert Academic Publishing: London.
- Esa. (2022). *Essential facts about the video game industry*. <https://www.the-esa.com/wp-content/uploads/2022/06/2022-Essential-Facts-About-the-Video-Game-Industry.pdf>, Erişim Tarihi: 22.07.2023.
- Gentile, D.A. , Lynch, P.J. , Linder, J.R. & Walsh, D.A. (2004). The effect of violent video game habits on adolescent hostility, aggressive behaviors and school performance, *Journal of Adolescence*, 27(1), 5-22.
- Gentile, D. A., & Anderson, C. A. (2006). Video games. *Encyclopedia of Human Development*, 3, 1303-1307.
- Gentile, D.A. (2009). Pathological video game use among youth 8 to 18, *A National Study. Psychol Sci.*, 1(20), 594-602.
- Günay, G. (2011). *Şiddet içerikli online bilgisayar oyunlarının ilköğretim öğrencilerinin saldırganlık tepkileri üzerindeki etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Hollingdale, J. & Greitemeyer, T. (2014) The effect of online violent video games on levels of aggression, *PLoS ONE*, 9(11), 1-5.
- Homer, B.D. , Hayward, E.O., Frye, J. & Plass, J.L. (2012). Gender and player characteristics in video game play of preadolescents, computers in human behaviour, 28(5), 1782-1789.

- Horzum, M. B., Ayas, T. ve Çakır Balta, Ö. (2008). Çocuklar için bilgisayar oyun bağımlılığı, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(30), 76-88.
- Irwansyah, M. A. (2005). *Internet uses, gratifications, addiction, and loneliness among international students*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Hawaii, Department of Communication.
- İnan, A. (2010). *İlköğretim II. kademe ve ortaöğretim öğrencilerinde internet bağımlılığı*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Phan, M.H. (2011). Video gaming trends: Violent, action/adventure gamers are most popular, *Usability News*, 13(2).
- Rapeepisarn, K., Wong, K. W., Fung, C.C., & Khine, M. S. (2008). *The Relationship Between game genres, learning techniques and learning styles in educational computer games*. LNCS, 5093, 497-508.
- Sevinç, M. (2009). *Erken çocukluk gelişimi ve eğitiminde oyun: Hastanede oyun*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Thatcher, A., & Goolam, S. (2005). Development and psychometric properties of the problematic internet use questionnaire. *South African Journal of Psychology*, 35(4), 793-797.
- TÜİK. (2021). Çocuklarda bilişim teknolojileri kullanım araştırması. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanim-Arastirmasi-2021-41132>, Erişim Tarihi: 07.06.2023.
- Wan, C.S. & Chiou, W.B. (2006). Why are adolescents addicted to online gaming?, an interview study in Taiwan, *Cyberpsychology & Behaviour*, 9(6), 762-766.
- Yalçın Irmak, A. ve Erdoğan, S. (2016). Ergen ve genç erişkinlerde dijital oyun bağımlılığı: Güncel bir bakış, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 27(2), 128-137.
- Yee, N. (2007). Motivations for playing online games. *Cyberpsychology & Behavior*, 9(6), 772-775.

GAZETECİLİKTE MALPRAKTİS OLGUSU VE DİJİTAL GAZETECİLİK

Ozan Kocabaş

Giriş

Malpraktis kavramı tıp literatüründe yaklaşık 60 yıldır incelenen bir konudur (İlnem & İlnem, 1999). Latince “male” ve “practicare”² kelimelerinin bir araya gelmesinden oluşan malpraktis kavramı, genel mânâsıyla “bir işi profesyonel olarak yapan kişilerin hatalı uygulamaları, bilgi, beceri ve özen eksiklikleri veya ihmalleri sonucu hizmet alanın zarar görmesi” durumudur (Ertem vd., 2009, s. 3). En yalın tabirle tıbbın temel ilkesi olan “önce zarar verme” ilkesine aykırı davranışlar, “tıbbi uygulama hatası” olarak tanımlanmaktadır (Hakeri, 2016, s. 364). Dünya Tabipler Birliği’nin 1992’deki tanımına göre ise malpraktis “Tıbbî yanlış uygulama (malpractice); doktorun tedavi sırasında standart uygulamayı yapmaması, beceri eksikliği veya hastaya tedavi vermemesi ile oluşan ‘zarardır.’” şeklinde tanımlanmaktadır (Sayek, 1998, s. 46). Bu zeminde malpraktisin insanların hayatına doğrudan veya dolaylı olarak temas eden profesyonel bir mesleğin icrası sırasında ortaya çıkan istenmeyen durumlar veya sonuçlar olduğunu söylemek mümkündür.

2 Latince “Male” kelimesi “kötü, fena, hasta, zayıf, hatalı, hatalı bir şekilde”; (https://www.etymonline.com/word/mal-?ref=etymonline_crossreference), “practicare” kelimesi ise “yapmak, yerine getirmek, uygulamak” anlamlarına gelmektedir (https://www.etymonline.com/word/practice?ref=etymonline_crossreference#etymonline_v_44519)).

Kaynakça

- Abdulreda, A., & Obaid, A. (2022). A landscape view of deepfake techniques and detection methods. *International Journal of Nonlinear Analysis and Applications*, 13(1). <https://doi.org/10.22075/ijnaa.2022.5580>
- Ardia, D. S., ve Açıkgül, H. A. (2014). ABD Hukukunda ifade özgürlüğü, hakaret ve yasaklama kararları. *Küresel Bakış Çeviri Hukuk Dergisi*, 4(15), Article 15.
- Barnhurst, K. G., & Owens, J. (2008). Journalism. W. Donsbach (Ed.), *The International Encyclopedia of Communication*. Wiley. <https://doi.org/10.1002/9781405186407.wbiecj002.pub2>
- Barton, C. C. (2019). Critical literacy in the post-truth media landscape. *Policy Futures in Education*, 17(8), 1024-1036. <https://doi.org/10.1177/1478210319831569>
- Basın kanunu ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanun, 7418 (2022). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/10/20221018-1.htm>, Erişim Tarihi: 20. 08. 2023.
- Bayındır, S., ve Apış, Ö. (2010). Bir hukuka uygunluk nedeni olarak haber verme hakkının yazılı basın yoluyla işlenen hakaret suçları açısından değerlendirilmesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 0(91), 67-109.
- Belsey, A., & Chadwick, R. (2006). Ethics and politics of the media: The quest for quality. İçinde *Ethical issues in journalism and the media* (ss. 1-14). Routledge.
- Bolay, S. H. (2010). *Felsefeye giriş*. Akçağ Yayınları.
- Bozdağ Akbulut, B. (2014). Basın suçu ve ceza sorumluluğu. *Selçuk İletişim*, 1(3). <https://doi.org/10.18094/si.09977>
- Broersma, M. (2010). The unbearable limitations of journalism: On press critique and journalism's claim to truth. *International Communication Gazette*, 72(1), 21-33.
- Cairo, A. (2014). Graphics lies, misleading visuals: Reflections on the challenges and pitfalls of evidence-driven visual communication. İçinde D. Bihanic (Ed.), *New challenges for data design* (ss. 103-116). Springer.
- Chari, T. (2013). New communication technologies and journalism ethics in Zimbabwe: Practices and malpractices. *Online Journal of Communication and Media Technologies*, 3(2), 112.
- Chen, Y., Conroy, N. J., & Rubin, V. L. (2015). Misleading online content: recognizing clickbait as "false news". *Proceedings of the 2015 ACM*

- on *Workshop on Multimodal Deception Detection*, 15-19. <https://doi.org/10.1145/2823465.2823467>
- Clickbait. (2023). İçinde *Oxfordlearnersdictionaries*. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/clickbait>
- Commission on Freedom of the Press. (1947). *A free and responsible press: A general report on mass communication: Newspapers, radio, motion pictures, magazines, and books*. (C. 10). University of Chicago Press.
- Deuze, M. (2017). Considering a possible future for digital journalism. *Revista Mediterránea de Comunicación*, 8(1), 9-18. <https://doi.org/10.14198/MEDCOM2017.8.1.1>
- Donsbach, W. (2009). Journalists and their professional identities. Stuart Allan (Ed.) *The Routledge Companion to News and Journalism* (ss. 38-48). Routledge.
- Dor, D. (2003). On newspaper headlines as relevance optimizers. *Journal of Pragmatics*, 35(5), 695-721. [https://doi.org/10.1016/S0378-2166\(02\)00134-0](https://doi.org/10.1016/S0378-2166(02)00134-0)
- Drechsel, R. E. (2000). The paradox of professionalism: Journalism and malpractice. *UALR L. Rev.*, 23, 181.
- Drechsel, R. E. (1988). Media malpractice: The legal risks of voluntary social responsibility in mass communication. *Duquesne Law Review*, 27, 237.
- Ecker, U. K. H., Lewandowsky, S., Chang, E. P., & Pillai, R. (2014). The effects of subtle misinformation in news headlines. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 20(4), 323-335. <https://doi.org/10.1037/xap0000028>
- Ertem, G., Oksel, E., ve Akbıyık, A. (2009). Hatalı tıbbi uygulamalar (malpraktis) ile ilgili retrospektif bir inceleme. *Dirim Tıp Gazetesi*, 1, 1-10
- Gans, H. J. (2004). *Deciding What's News: A Study of CBS Evening News, NBC Nightly News, Newsweek, and Time*. Northwestern University Press.
- Gazete Duvar. (2022, Ekim 18). *CHP, 'sansür yasası'nın 29'uncu maddesi için AYM'ye başvurdu* [Text]. <https://www.gazeteduvar.com.tr/chp-sansur-yasasinin-29uncu-maddesi-icin-aymye-basvurdu-haber-1585396>
- Gibbons, W. F. (1926). *Newspaper ethics: A discussion of good practice for journalists*. Mimeographed and printed by Edwards Brothers.
- Github. (2023). *deepfakes_faceswap*. <https://github.com/deepfakes/faceswap> (Original work published 2017), Erişim Tarihi: 23.08.2023.

- Grey, D. L. (1966). Decision-making by a reporter under deadline pressure. *Journalism Quarterly*, 43(3), 419-428. <https://doi.org/10.1177/107769906604300301>
- Güz, N. (2005). *Haberde yönlendirme ve kamuoyu araştırmaları*, Ankara: Nobel Yayınevi
- Hakeri, H. (2016). *Tip Hukuku*, (11. Baskı). Seçkin Yayınları, Ankara.
- Hanitzsch, T. (2004). Journalists as peacekeeping force? Peace journalism and mass communication theory. *Journalism Studies*, 5(4), 483-495. <https://doi.org/10.1080/14616700412331296419>
- Hansen, E. (2020). Disrupting the news. *Sociologica*, Vol 14, 175-199 Pages. <https://doi.org/10.6092/ISSN.1971-8853/111779>
- Harris, N. G. E. (2006). Codes of conduct for journalist. A. Belsey, R. Chadwick (Ed.) *Ethical issues in Journalism and the Media*. Routledge. London–New York.
- Hassan, N., Adair, B., Hamilton, J. T., Li, C., Tremayne, M., Yang, J., & Yu, C. (2015). The quest to automate fact-checking. *Proceedings of the 2015 computation+ journalism symposium*.
- Haug, M. (1980). The sociological approach to self-regulation. *Regulating the professions*, 61-80.
- Holan, A. D. (2023). *PolitiFact—The Principles of the Truth-O-Meter: PolitiFact's methodology for independent fact-checking*. @politifact. <https://www.politifact.com/article/2018/feb/12/principles-truth-o-meter-politifact-methodology-i/>
- Holdier, A. G. (2021). On journalistic malpractice. *Prindle Institute*. <https://www.prindleinstitute.org/2021/08/on-journalistic-malpractice/>, Erişim Tarihi: 15. 08. 2023.
- Husselbee, L. P. (1994). Respecting privacy in an information society: A journalist's dilemma. *Journal of Mass Media Ethics*, 9(3), 145-156. https://doi.org/10.1207/s15327728jmme0903_3
- İlnem, C., ve İlnem, M. (1999). Psikiyatri pratiğinde hatalı uygulamalar. *Dusunen Adam*, 12, 4-15.
- Jasny, L., Waggle, J., & Fisher, D. R. (2015). An empirical examination of echo chambers in US climate policy networks. *Nature Climate Change*, 5(8), 782-786.
- Karahasanoglu, A. (2023, Ağustos 26). Boğuluyoruz, boğuluyoruz, anlamıyor musunuz!. *Yeni Akit*. <https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/ali-karahasanoglu/boguluyoruz-boguluyoruz-anlamiyor-musunuz-42956.html> Erişim Tarihi: 26. 08. 2023.

- Kocabaş, O. (2023). Yayılım kuramları ve haberin yayılımı. E. Şentürk Kara ve O. Kocabaş (Ed.), *Haber Kuramları ve Haberin Dönüşümü* (ss. 115-150). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kovach, B., & Rosenstiel, T. (2014). *The Elements of Journalism: What Newspeople Should Know and the Public Should Expect*. Three Rivers Press.
- Lee, A. M. (2015). Social media and speed-driven journalism: Expectations and practices. *International Journal on Media Management*, 17(4), 217-239. <https://doi.org/10.1080/14241277.2015.1107566>
- Liddell, H. G., & Scott, R. (1896). *An Intermediate Greek-English Lexicon: Founded Upon the Seventh Edition of Liddell and Scott's Greek-English Lexicon*. Harper & Brothers.
- Light, K. (2004). Fonda, Kerry and photo fakery. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/archive/opinions/2004/02/28/fonda-kerry-and-photo-fakery/15bdc6ed-c568-49fc-bddd-ac534c426865/>
- Mackey, T. P., & Jacobson, T. E. (2019). *Metaliterate Learning for the Post-Truth World*. American Library Association.
- Marquez, F. T. (1980). How accurate are the headlines? *Journal of Communication*, 30(3), 30-36. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1980.tb01988.x>
- Mourão, R. R., & Robertson, C. T. (2019). Fake news as discursive integration: An analysis of sites that publish false, misleading, hyperpartisan and sensational information. *Journalism Studies*, 20(14), 2077-2095. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2019.1566871>
- McIntyre, L. (2018). *Post-truth*. Cambridge: MIT Press.
- Newman, N., Dutton, W., & Blank, G. (2011). Social media in the changing ecology of news production and consumption: The case in Britain. *SSRN Electronic Journal*, 6-22. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1826647>
- Pasieka, N., Kulynych, M., Chupakhina, S., Romanyshyn, Y., & Pasieka, M. (2021). Harmful effects of fake social media accounts and learning platforms. *CPITS*, 258-271.
- Pinto, M. R., De Lima, Y. O., Barbosa, C. E., & De Souza, J. M. (2019). Towards fact-checking through crowdsourcing. *2019 IEEE 23rd International Conference on Computer Supported Cooperative Work in Design (CSCWD)*, 494-499. <https://doi.org/10.1109/CSCWD.2019.8791903>
- Prado, C. G. (2018a). Introduction: The new subjectivism. C.G. Prado (ed). *America's post-truth phenomenon when feelings and opinions Trump facts and evidence*. (1-14). California: Praeger.

- Rössler, A., Cozzolino, D., Verdoliva, L., Riess, C., Thies, J., & Nießner, M. (2018). *FaceForensics: A large-scale video dataset for forgery detection in human faces*. <https://doi.org/10.48550/ARXIV.1803.09179>
- Ruffio, C., & Hubé, N. (2022). Crime news under digitization process in French and German newsrooms: Standardization and diversification of news under web-first pressure. *Media and Communication*, 10(3), 78-88. <https://doi.org/10.17645/mac.v10i3.5439>
- Sacchi, D. L. M., Agnoli, F., & Loftus, E. F. (2007). Changing history: Doctored photographs affect memory for past public events. *Applied Cognitive Psychology*, 21(8), 1005-1022. <https://doi.org/10.1002/acp.1394>
- Sagan, P., & Leighton, T. (2010). The Internet & the future of news. *Daedalus*, 139(2), 119-125. <https://doi.org/10.1162/daed.2010.139.2.119>
- Santini, R. M., Salles, D., Estrella, C. E., Barros, C. E., & Orofino, D. (2021). Bots as online impersonators: Automated manipulators and their different roles on social media. *The International Review of Information Ethics*, 30(1), <https://doi.org/10.29173/irie402>
- Sayek, F. (1998). *Sağlıkla ilgili uluslararası belgeler*. Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayınları
- Schetinger, V., Oliveira, M. M., Da Silva, R., & Carvalho, T. J. (2017). Humans are easily fooled by digital images. *Computers & Graphics*, 68, 142-151. <https://doi.org/10.1016/j.cag.2017.08.010>
- Shearer, E., & Mitchell, A. (2021). *News Use Across Social Media Platforms In 2020* (United States of America). <https://apo.org.au/node/311092>, Erişim Tarihi: 15.05.2023.
- Shreya, K., Kothapelly, A., V, D., & Shanmugasundaram, H. (2022). Identification of Fake accounts in social media using machine learning. *2022 Fourth International Conference on Emerging Research in Electronics, Computer Science and Technology (ICERECT)*, 1-4. <https://doi.org/10.1109/ICERECT56837.2022.10060194>
- Siebert, F., Peterson, T., & Schramm, W. (1956). *Four theories of the press: The authoritarian, libertarian, social responsibility, and Soviet communist concepts of what the press should be and do*. University of Illinois press.
- Simon, T. F. (1984). Libel as malpractice: News media ethics and the standard of care. *Fordham L. Rev.*, 53, 449.
- Simon, T. F., Fico, F., & Lacy, S. (1989). Covering conflict and controversy: Measuring balance, fairness, Defamation. *Journalism Quarterly*, 66(2), 427-434. <https://doi.org/10.1177/107769908906600223>

- Singer, J. B. (2012). Journalism and digital technologies. Wilson Lowrey ve Peter J. Gate (Ed.) *Changing the News* (ss. 213-229). Routledge.
- Starkman, D. (2010). The hamster wheel. *Columbia Journalism* https://www.cjr.org/cover_story/the_hamster_wheel.php, Erişim Tarihi; 20.05.2023.
- Stevens, G. E. (1979). Negligence in defamation before gertz. *Journalism Quarterly*, 56(4), 832-849.
- Stolbova, A., Ganeev, R., & Ivaschenko, A. (2021). Intelligent identification of fake accounts on social media. *2021 30th Conference of Open Innovations Association FRUCT*, 279-284. <https://doi.org/10.23919/FRUCT53335.2021.9599974>
- Tajuddin, S. N. A. A., & Ali, R. (2020). The risks and challenges for professional journalism in the digital age: A malaysian perspective. S. Jamil (Ed.), *Advances in Media, Entertainment, and the Arts* (ss. 106-123). <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-1298-2.ch007>
- Tümay, M. (2015). Kişilik hakları ve basın hürriyeti çatışmasında ifade hürriyeti dengesi. *Anayasa Yargısı*, 31(1).
- Uscinski, J. E., & Butler, R. W. (2013). The epistemology of fact checking. *Critical Review*, 25(2), 162-180. <https://doi.org/10.1080/08913811.2013.843872>
- Vaccari, C., & Chadwick, A. (2020). Deepfakes and disinformation: Exploring the impact of synthetic political video on deception, uncertainty, and trust in news. *Social Media + Society*, 6(1), 205630512090340. <https://doi.org/10.1177/2056305120903408>
- van der Kaa, H. A. J., & Krahmer, E. J. (2014). Journalist versus news consumer: Computation + Journalism Symposium 2014. *Proceedings of the Computation+Journalism conference*.
- Van Der Walt, E., & Eloff, J. (2018). Using machine learning to detect fake identities: Bots vs humans. *IEEE access*, 6, 6540-6549.
- Ward, S. J. (2008). Global journalism ethics: Widening the conceptual base. *Global Media Journal*, 1(Inaugural Issue), 137.
- Wellbrock, C. M. (2016). The internet's impact on journalistic quality. A. Lugmayr & C. Dal Zotto (Ed.), *Media Convergence Handbook—Vol. 1: Journalism, broadcasting, and social media aspects of convergence* (ss. 83-97). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-642-54484-2_5
- Wheeler, T., & Gleason, T. (1995). Photography or photofiction: An ethical protocol for the digital age. *Visual Communication Quarterly*, 2(1), 8-12. <https://doi.org/10.1080/15551393.1995.10387515>

- Whitehouse, G. (2010). Newsgathering and privacy: Expanding ethics codes to reflect change in the digital media age. *Journal of Mass Media Ethics*, 25(4), 310-327. <https://doi.org/10.1080/08900523.2010.512827>
- Yadav, D., & Salmani, S. (2019). Deepfake: A survey on facial forgery technique using generative adversarial network. *2019 International Conference on Intelligent Computing and Control Systems (ICCS)*, 852-857. <https://doi.org/10.1109/ICCS45141.2019.9065881>
- Yüzer, D. (2013). Basın yoluyla adli haberlerin verilişi ve suçsuzluk karinesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15, 1653-1694.

YEREL İNTERNET HABERLERİNİ DOĞRULAMA SÜRECİNDE GAZETECİLERİN ROLÜ¹

Fırat Ata

Giriş

Ekonomi-politik ve sosyokültürel gelişmelerle birlikte teknolojik yenilikler de medya alanının değişmesini ve dönüşmesini kaçınılmaz kılmaktadır. İnternet teknolojisi ve internet teknolojisiyle bağlantı kurmayı sağlayan araçların (cep telefonu, bilgisayar, tablet vb.) ve alanların (sosyal medya, haber siteleri vb.) yapısal olarak değişim göstermesi, medya alanı içerisinde çalışan kurumlara, gazetecilere ve temel medya ürünlerinden biri olan habere farklı anlamlar yüklenmesini de beraberinde getirmektedir. Örneğin; yayın sınırları açısından kategorize edildiğinde uluslararası ve ulusal basından sonra üçüncü bir kategori olarak bulunan yerel habercilik, teknolojik gelişmeler sonucu yerel internet haberciliği adı verilen yeni bir alan kazanmıştır.

Yerel internet haberciliği kuruluşları sadece buldukları il sınırları içerisinde değil; aynı zamanda buldukları ulus içerisinde hatta uluslararası alanda da habercilik yapabilmektedir. Yerel internet haberciliğinde, geleneksel versiyona göre haber ve haberci masrafları azalmakta; yeni haber formatları çeşitliliğinde de artış ya-

1 Bu çalışma, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Yerel İnternet Haberciliğinde Doğrulama: Hatay Örneği" başlığıyla tamamlanan doktora tezinin özeti niteliğindedir.

Belirtilenler doğrultusunda bu çalışma kapsamında yerel internet haberi üreticilerine (gazetecilere) yönelik 5 öneri getirilmektedir. İnternet haberciliği yapıldığı için “yayına hazır olmayan” metinler yayınlanmamalıdır (1). Elde edilen bilgiler ve bulgular habercilik kurallarına göre işlenmeli ve gerekli doğrulama süreci gerçekleştirildikten sonra servis edilmelidir (2). Gerekli yazım ve doğrulama işlemleri yapılan metinlerin de internet sitesinde yayınlanması için “mesai başlangıcı veya mesai bitişi” gibi zamansal periyodlar beklenmemelidir. Yayına hazır olan metinler, güncelliğini (internet haberciliği için güncellik, saatlik hatta bazı durumlarda dakikalık bile olabilmektedir) kaybetmeden internet sitesinde yayınlanarak okurlara ulaştırılmalıdır (3). Yerel internet haberciliğinde “iddia edildi, iddialara göre vb.” şeklindeki ifadelerden kaçınılması ve haber içeriğinde kullanılan bilgilerin olabildiğince kuşkudan arındırılması da alana güven sağlaması açısından önem arz etmektedir (4). Son olarak, elde edilen bulgulardan hareketle; yerel habercilere ve medya kuruluşlarına, konunun uzmanlarınca haber doğrulama platformları ve haber doğrulama teknikleri üzerine bir seminer çalışması da gerçekleştirilebilir (5).

Kaynakça

- Anderson, C. W. (2010). (2010). Journalistic networks and the diffusion of local news: The brief, happy news life of the francisville four. *Political Communication*, 27 (3), 289-309.
- Barot, T. (2015). Verifying images. İçinde, C. Silverman (Ed.), *Verification handbook* (ss. 35-41), Hollanda: European Journalism Centre.
- Basın İlan Kurumu, (2022). Hatay ili reklam ve ilan alan gazeteler listesi, <https://ilanbis.bik.gov.tr/Uygulamalar/AylikListe>, Erişim Tarihi: 12.03.2022.
- Berg, Bruce L., ve Lune, H. (2019). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Hasan Aydın (Çev.). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Browne, M. (2015a). Verifying video. İçinde, C. Silverman (Ed.), *Verification handbook* (ss. 47-53), Hollanda: European Journalism Centre.
- Buttry, S. (2015). Verification fundamentals: Rules to live by. İçinde, C. Silverman (Eds.), *Verification handbook* (ss. 15-18), Hollanda: European Journalism Centre.

- Casero-Ripolles, A., Marcos-Garcia, S., & Alonso-Munoz L. (2020). New formats for local journalism in the era of social media and big data: From transmedia to storytelling. İçinde, J.V. Herrero, S. Direito-Rebollal, A. Silva-Rodriguez & X. Lopez-Garcia (Eds.), *Journalistic metamorphosis: Media transformation in the digital age* (ss. 69-85), İsviçre: Springer Publication.
- Doğrula, (2022). Hakkımızda bilgileri, <https://www.dogrula.org/biz-kimiz/>, Erişim Tarihi: 15.04.2022.
- Doğruluk Payı, (2022). Değerlendirme kriterleri, <https://www.dogrulukpayi.com/~Değerlendirme-Kriterleri>, Erişim Tarihi: 15.04.2022.
- Downing, H. (2003). Audiences and readers of alternative media: The absent lure of the virtually unknown. *Media Culture Society*, 25 (5), 625-645.
- Dündar, İ.P., ve Gürocak, K. (2013). Yeni iletişim teknolojilerinin yazılı basın işletmeleri üzerindeki etkisi. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (7), 121-127.
- FactCheck, (2022). Hakkımızda bölümü, <https://www.factcheck.org/about/our-mission/>, Erişim Tarihi: 15.04.2022.
- Harding, G., Gantley, M., & Taylor, K. (2001). Analysing qualitative data. İçinde, K. Taylor & G. Harding (Eds.), *Pharmacy practice* (ss. 445-451), London: SAGE Publications.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 (1), 62-80.
- Köseoğlu, A. (2017). Dijital ortamda yerel basın: Tekirdağ örneği üzerinden bir inceleme. *Egemia*, 1, 33-56.
- Köseoğlu, A. (2018). Erzurum yerel gazeteleri örneğinde yerel haberciliğin dijital gazetelerde uygulanışının avantaj ve dezavantajlarına yönelik bir araştırma. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (1) 115-124.
- Kürkçü, Dumanlı, D. (2017). Sosyal medya ortamlarında haber yayımı. İçinde, S. Gezgin ve A. E. İralı (Eds.), *Yeni medya analizleri* (ss. 191-226), Konya: Eğitim Yayınevi.
- Malumatfurus, (2022). Hakkımızda bölümü, <https://www.malumatfurus.org/hakkinda/>, Erişim Tarihi: 15.04.2022.
- Napoli, P., Stonbely, S., McCollough, K., & Renninger, B. (2017). Local journalism and the information needs of local communities. *Journalism Practice*, 11 (4), 373-395.
- Pavlik, J. V. (2013). *Yeni medya ve gazetecilik*. M. Demir ve B. Kalsın (Çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi.

- Pınarbaşı, E., ve Astam, K. (2020). Haberin dönü(şü)mü: Sosyal medya gazeteciliği pratikleri. *İNİF E-Dergi*, 5 (1),70-87.
- Pike, A. (2003). The bible and the reader's response. *Journal Of Education & Christian Belief*, 37-51.
- PolitiFact, (2018). Hakkımızda bölümü, <https://www.politifact.com/truth-o-meter/article/2018/feb/12/principles-truth-o-meter-politifacts-methodology-i/>, Erişim Tarihi: 15.04.2022.
- Posetti, J. (2014). *Trends in newsrooms #3: Back to basics with social media verification*, World News Publishing Focus.
- Rubin, Victoria L., Conroy, Niall J., & Yimin, C. (2015). Towards news verification: Deception detection methods for news discourse. *Research-Gate*, 1-12.
- Silverman, C. (2020). Investigating disinformation and media manipulation. İçinde, C. Silverman (Ed.), *Verification handbook: For disinformation and media manipulation* (ss. 3-6), Hollanda: European Journalism Centre.
- Snopes, (2022). Hakkımızda bölümü, <https://www.snopes.com/about-sno-pes/>, Erişim Tarihi: 15.04.2022.
- Teyit, (2022). Yayın ilkeleri ve metodoloji, <https://teyit.org/yayin-ilkele-ri-ve-metodoloji/>, Erişim Tarihi: 15.04.2022.
- Törenli, N. (2005). *Yeni medya ve yeni iletişim ortamı*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Türkoğlu, Hülya S., ve Doğan, Önay B. (2018). Sosyal medya üzerinden okurun değişimi ve bilgi güvenirliliği. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5 (4), 371-385.
- Uluslararası Doğruluk Kontrolü Ağı, (2022) Hakkımızda bölümü, <https://www.poynter.org/ifcn/>, Erişim Tarihi: 15.04.2022.
- Wigley, M. (2006). Network fever. İçinde, W. Chun & T. Keenan (Eds.), *New media-Old media* (ss. 375-399), New York: *Routledge Publications*.
- Yağız, A., Egemen, M., Karabay, D., ve Demirel Serhat A. (2019). Yerel medyanın dijital teknolojilere uyumu: Türkiye'deki yerel gazetelerin dijital medyayı kullanımı üzerine bir inceleme. *Academia*, 1-30.
- Yengin, D. (2012). Yeni medyaya eleştirel bakış. İçinde, D. Yengin (Ed.) *Yeni medya ve...* (ss. 123-133), İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 23 (112), 7-17.

DİJİTALLEŞME VE GİRİŞİMCİLİK ÖRNEĞİ OLARAK KİTLE FONLAMALI GAZETECİLİK

*Bünyamin Ayhan
Mibrali Köseliören*

Giriş

Ana akım medyanın ilk ortaya çıktığı zamanlarda yaşanan enformasyona ulaşmadaki sınırlılıklar, habere olan talebi artırarak haberin değerini yükseltmektedir (Ergün & Ozay, 2022, s. 268). Günümüzde ise gazeteciliğin yeni medya araçlarıyla kendini dönüştürmesi bilgiyi kolay erişebilir hâle getirerek gazetecilikteki rekabeti arttırmaktadır (Heft & Dogruel, 2019, s. 678). Medya kuruluşları da artan bu talebi karşılamak için dijital enformasyon araçları sayesinde hedef kitleyle doğrudan etkileşim kurmaktadır (Ferrucci & Vos, 2017, s. 869). Ancak gazetecilik pratiklerinde yaşanan bu dijital dönüşümler medya sektöründeki kariyer adımlarını, para kazanma biçimlerini ve iş beklentilerini sekteye uğratmaktadır (Bathke, 2019, s. 1). Bu yüzden gazetecilik mesleği artık hayatta kalabilmek için yönetim, pazarlama ve iş becerilerini geliştirme gibi girişimci pratiklere yönelerek (O'Brien & Wellbrock, 2012, s. 4) girişimci gazeteciliği ortaya çıkarmaktadır.

Medya pazarında bağımsız işletmelerin yaratılmasında etkili olan girişimci gazeteciliğin sürdürülebilmesinde (Bathke, 2019, s.1) abonelik, reklam, paywall ve kitle fonlama gibi iş modelleri etkili olmaktadır (Hoag, 2008, s. 74). Bu bağlamda medyanın iş tarafına öncelik vererek finansal karlılığa odaklanan girişimci gazeteciliğin

Kitle fonlama modeline yönelik hem teorik hem de pratik girişimler olmasına rağmen, gazetecilik perspektifinde yapılan çalışmalar genellikle betimleyici ve kavramsal açıdan ele alınmaktadır. Kitle fonlamalı gazetecilik pratikleri gündelik hayat içerisinde artış gösterse de girişimci gazetecilik ve kitle fonlama ilişkisine yönelik çalışmalar ampirik olarak sessizliğin korumaktadır. Bu bağlamda gelecekteki çalışmalar açısından bu gazetecilik türü, araştırmacı gazetecilik çalışmalarında, medya eğitim uygulamalarında, medya ekonomisi ve haber duyulan güven gibi konular bağlamında araştırılabilmektedir.

Kaynakça

- Achtenhagen, L. (2017). Media entrepreneurship taking stock and moving forward. *International Journal on Media Management*, 19(1), 1-10. <https://doi.org/10.1080/14241277.2017.1298941>
- Açıkgöz, B. (2018). Girişimciler için bir finansman aracı olarak kitle fonlaması, *III. Uluslararası Bozok Sempozyumu*, 03-05 Mayıs 2018, Yozgat – Türkiye, 256-262.
- Adıyaman, F. (2021). Gazetecilik öğrencilerinin girişimcilik deneyimi: Observeturkey örneği. *Kurgu*, 29(1), 1-20.
- Agnihotri, A., Bhattacharya, S. & Prasad, S. (2020). Celebrity investors and the success of crowdfunding campaigns, *Journal of Current Issues & Research in Advertising*, 42(3), 310-327. <https://doi.org/10.1080/10641734.2020.1819919>
- Aitamurto, T. (2011). The impact of crowdfunding on journalism: Case study of Spot. Us, a platform for community-funded reporting. *Journalism Practice*, 5(4), 429-445. <https://doi.org/10.1080/17512786.2010.551018>
- Aitamurto, T. (2013). Balancing between open and closed. *Digital Journalism*, 1(2), 229-251. <https://doi.org/10.1080/21670811.2012.750150>
- Aitamurto, T. (2015). The role of crowdfunding as a business model in journalism: A five-layered model of value creation. *Crowdfunding the Future*, 189-205.
- Aitamurto, T. (2016). Crowdsourcing as a knowledge-search method in digital journalism: Ruptured ideals and blended responsibility. *Digital*

- Journalism*, 4(2), 280-297. <https://doi.org/10.1080/21670811.2015.1034807>
- Aitamurto, T. (2019). Crowdfunding for journalism, (Ed. In T. Vos and F. Hanusch) *The International Encyclopedia of Journalism Studies*, 1-4.
- Anderson, C. W., Bell, E., & Shirky, C. (2015). Post-industrial journalism: Adapting to the present. *Geopolitics, History and International Relations*, 7(2), 32.
- Antonopoulos, N., Konidaris, A., Polykalas, S., & Lamprou, E. (2020). Online Journalism: Crowdsourcing, and media websites in an era of participation. *Studies in Media and Communication*, 8(1), 25-36. <https://doi.org/10.11114/smc.v8i1.4734>
- Araujo, L. V. (2017). Crowdfunded journalism: Innovation in communication, set *International Journal of Broadcast Engineering*, 3(13), 100-106.
- Ayhan, B., ve Araslı, O. (2021). Yeni habercilik pratiklerinde haber yayın süreçleri ve profesyonel gazeteciliğin temel ilkeleri. İçinde Osman, A. Salih, T. (Eds.). *Gazetecilik ve haber süreklilik, değişim ve dijitalleşme* (ss.127-169). Palet Yayınları.
- Ayhan, F., ve Ertemsir, E. (2019). Girişimciler için yeni bir finansman yöntemi olarak kitlesel fonlama, *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 221-237.
- Ballarini, L., Marty, E., & Smyrniaios, N. (2020). French media: Can crowdfunding serve pluralism?, (Editör: Loïc Ballarini). *The Independence of the News Media*, Italya: Palgrave, 19-45.
- Başaran İnce, G. (2020). Araştırmacı gazetecilikte iş modelleri ve fonlama. İçinde Ö. Erkmén, B. Ataman, B. Çoban (Der.). *Yeni gazetecilik, mecralar, deneyimler olanaklar* (ss.114-155). Epsilon Yayınevi.
- Bathke, B. (2019). Entrepreneurial journalism. *The International Encyclopedia of Journalism Studies*. 1-6.
- Beaulieu, T., Sarker, S., & Sarker, S. (2015). A conceptual framework for understanding crowdfunding. *Communications of the Association for Information Systems*, 37(1), 1-32
- Belleflamme, P., Lambert, T., & Schwienbacher, A. (2013). Individual crowdfunding practices. *Venture Capital*, 15(4), 313-333. <https://doi.org/10.1080/13691066.2013.785151>
- Bennett, L., Chin, B., & Jones, B. (2015). Crowdfunding: A new media & society special issue. *New Media & Society*, 17(2), 141-148. . <https://doi.org/10.1177/1461444814558906>

- Braet, O., Spek, S., & Pauwels, C. (2013). Crowdfunding the movies: A business analysis of crowd-financed moviemaking in small geographical markets. *Journal of Media Business Studies*, 10(1), 1-23. <https://doi.org/10.1080/16522354.2013.11073557>
- Brunelle, A. M. & Senecal, M. (2020). Crowdfunding: Does it make a significant contribution to community and independent media in Quebec? (Editor: Loïc Ballarini). *The Independence of the News Media*, Italya: Palgrave, 45-63.
- Burtch, G., Ghose, A., & Wattal, S. (2015). The hidden cost of accommodating crowdfunder privacy preferences: A randomized field experiment. *Management Science*, 61(5), 949-962. <https://doi.org/10.1287/mnsc.2014.2069>
- Carbasse, R. (2015). Doing good business and quality journalism? Entrepreneurial journalism and the debates on the future of news media. *Brazilian Journalism Research*, 11(1), 256-277. <https://doi.org/10.25200/BJR.v11n1.2015.816>
- Carvajal, M., Garcia-Aviles, J. A., & Gonzalez, J. L. (2012). Crowdfunding and non-profit media, *Journalism Practice*, 6(6), 638-647. <https://doi.org/10.1080/17512786.2012.667267>
- Casero-Ripollés, A., Izquierdo-Castillo, J., & Doménech-Fabregat, H. (2016). The journalists of the future meet entrepreneurial journalism: Perceptions in the classroom. *Journalism Practice*, 10(2), 286-303. <https://doi.org/10.1080/17512786.2015.1123108>
- Chyi, H. I. (2005). Willingness to pay for online news: An empirical study on the viability of the subscription model. *Journal of Media Economics*, 18(2), 131-142. https://doi.org/10.1207/s15327736me1802_4
- Ciechan-Kujawa, M., & Górniewicz, J. (2020). Success determinants of sports projects financed with donation crowdfunding. *Journal of Physical Education & Sport*, 20(5), 3046 – 3052. <https://doi.org/10.7752/jpes.2020.s5414>
- Claussen, D. S. (2011). CUNY's entrepreneurial journalism: Partially old wine in a new bottle, and not quite thirst-Quenching, but still a good drink. *Journalism & Mass Communication Educator*, 66(1), 3-6.
- Cohen, N. S. (2015). Entrepreneurial journalism and the precarious state of media work. *South Atlantic Quarterly*, 114(3), 513-533. <https://doi.org/10.1215/00382876-3130723>
- Conrad, J., Karpoff, J., Lewis, C., & Ritter, J. R. (2016). Statement of the financial economists roundtable: Crowdfunding. *Financial Analysts Journal*, 72(4), 14-16. <https://doi.org/10.2469/faj.v72.n4.6>

- CrowdfundingHub. (2016). *Current state of crowdfunding in Europe*. Amsterdam: Netherlands.
- Cumming, D. J., Leboeuf, G., & Schwienbacher, A. (2020). Crowdfunding models: Keep-it-all vs. all-or-nothing. *Financial Management*, 49(2), 331-360.
- Çağlar, M. T. (2019). Yeni nesil alternatif finansman yöntemi olarak kitlesel fonlama: Dünya ve Türkiye'deki uygulamalarının etkinliği. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 18-34.
- Çakır, C. (2022). Dijital medyada kimlik. İçinde Birol, M. ve Sögüt, Y. (Ed.) *Simülasyon evreni ve tüketim*. (ss. 14 -27). Nobel Yayınları.
- Çetinkaya, A. (2020). Çevrim içi gazetecilikte alternatif bir gelir modeli olarak kitlesel fonlar. İçinde Özlem Erkmen, Bora Ataman, Barış Çoban (Der.) *Yeni gazetecilik mecralar, deneyimler, olanaklar*. (ss. 82-114). Ep-silon Yayınevi.
- Çonkar, M. K., ve Canbaz, M. F. (2018). Kitle fonlaması finansman yöntemi: Türkiye'de sistemin geliştirilmesine yönelik öneriler. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 119-132. <https://doi.org/10.17541/optimum.359492>
- Daniel, D. K. (1995). Market-driven journalism: Let the citizen beware?. *Newspaper Research Journal*, 16(3), 131.
- Demir, D. (2019). Kitlesel fonlamalı dijital gazetecilik. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli e-dergisi*, 12, 44-60.
- Deuze, M. (2005). What is journalism? Professional identity and ideology of journalists reconsidered. *Journalism*, 6(2), 442-464. <https://doi.org/10.1177/1464884905056815>
- Deuze, M., & Witschge, T. (2018). Beyond journalism: Theorizing the transformation of journalism. *Journalism*, 19(2), 165-181. <https://doi.org/10.1177/1464884916688550>
- Dijk, V. J. A. (2018). *Inequalities in the network society. In digital sociology*. Palgrave Macmillan: London.
- Drok, N. (2013). Beacons of reliability: European journalism students and professionals on future qualifications for journalists. *Journalism Practice*, 7(2), 145-162. <https://doi.org/10.1080/17512786.2012.753209>
- Elmore, C., & Massey, B. (2012). Need for instruction in entrepreneurial journalism: Perspective of full-time freelancers. *Journal of Media Practice*, 13(2), 109-124. https://doi.org/10.1386/jmpr.13.2.109_1

- Er, B., Şahin, Y. E., ve Mutlu, M. (2015). Girişimciler için alternatif finansman kaynakları: Mevcut durum ve öneriler. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 1 (1), 31-54.
- Erdoğan, İ. (2018). Türkiye’de freelance gazetecilerin perspektifinden freelance gazetecilik: Profesyonel kimlik,(dez) avantajlar ve sorunlar. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 29, 31-56. <https://doi.org/10.16878/gsuilet.500035>
- Ergün, S., ve Ozay, S. (2022). Girişimci gazetecilik-serbest gazetecilik karşılaştırmalı bir tartışma. *Medya ve Kültür*, 2(2), 266-284.
- Evens, T., Raats, T., & von Rimscha, M. B. (2017). Business model innovation in news media organisations–2018 special issue of the European Media Management Association (emma). *Journal of Media Business Studies*, 14 (3), 167-172. <https://doi.org/10.1080/16522354.2018.1445164>
- Ferrier, M. B. (2013). Media entrepreneurship: Curriculum development and faculty perceptions of what students should know. *Journalism & Mass Communication Educator*, 68(3), 222-241. <https://doi.org/10.1177/1077695813494833>
- Ferrucci, P., & Vos, T. (2017). Who’s in, who’s out? Constructing the identity of digital journalists. *Digital Journalism*, 5(7), 868-883. <https://doi.org/10.1080/21670811.2016.1208054>
- Freeman, M. (2017). Funding and management in the media convergence era: Introduction. *International Journal on Media Management*, 19(2), 103-107. <https://doi.org/10.1080/14241277.2017.1300478>
- Graybeal, G. M. & Hayes, J. L. (2011). A modified news micropayment model for newspapers on the social web. *The International Journal on Media Management*, 13(2), 129-148.
- Hanitzsch, T. (2007). Deconstructing journalism culture: Toward a universal theory. *Communication Theory*, 17(4), 367-385. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2007.00303.x>
- Harlow, S. (2020). Quality, innovation, and financial sustainability: Central American entrepreneurial journalism through the lens of its audience. *Journalism Practice*, 12(5), 543-564. <https://doi.org/10.1080/17512786.2017.1330663>
- Harlow, S., & Chadha, M. (2019). Indian entrepreneurial journalism: Building a typology of how founders’ social identity shapes innovation and sustainability. *Journalism Studies*, 20(6), 891-910. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2018.1463170>

- Hayduk, T. M. (2021). Kickstart my market: Exploring an alternative method of raising capital in a new media sector. *Journal of Media Business Studies*, 18(3), 155-178. <https://doi.org/10.1080/16522354.2020.1800310>
- Heft, A., & Dogruel, L. (2019). Searching for autonomy in digital news entrepreneurship projects. *Digital Journalism*, 7 (5), 678-697. <https://doi.org/10.1080/21670811.2019.1581070>
- Hemer, J. (2011). A snapshot on crowdfunding (No. R2/2011). Arbeitspapiere Unternehmen und Region. <http://hdl.handle.net/10419/52302>
- Hoag, A. (2008). Measuring media entrepreneurship. *The International Journal on Media Management*, 10 (2), 74-80. <https://doi.org/10.1080/14241270802000496>
- Hossain, M., & Oparaocha, G. O. (2017). Crowdfunding: motives, definitions, typology and ethical challenges. *Entrepreneurship Research Journal*, 7(2).
- Hui, J. S., Greenberg, M.D., & Gerber, E.M. (2014) "Understanding the role of community in crowdfunding work", *Acm Conference On Computer Supported Cooperative*, 1-134.
- Hunter, A. (2015). Crowdfunding independent and freelance journalism: Negotiating journalistic norms of autonomy and objectivity. *New Media & Society*, 17 (2), 272-288. <https://doi.org/10.1177/1461444814558915>
- Hunter, A. (2016). "It's like having a second full-time job" *Journalism Practice*, 10 (2), 217-232.
- Hunter, A., & Di Bartolomeo, J. (2019). "We're a movement": Crowdfunding, journalism, and feminism. *Feminist Media Studies*, 19 (2), 273-287. <https://doi.org/10.1080/14680777.2018.1434805>
- İbicioğlu, H., Taş, S. ve Özmen, H.İ. (2010). Üniversite eğitiminin girişimcilik düşüncesinin değişimine etkisi: Üniversite öğrencileri üzerine bir uygulama. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 53-74.
- İnal, A. (1996). *Haberi okumak*. Temuçin Yayınları.
- İşler, S. T. (2014). Modern finansmanda yeni bir dönem: Kitlesel fonlama-crowdfunding. *Gösterge*, Sonbahar, 51, 65.
- Jian, L., & Shin, J. (2015). Motivations behind donors' contributions to crowd-funded journalism. *Mass Communication and Society*, 18 (2), 165-185. <https://doi.org/10.1080/15205436.2014.911328>
- Jian, L., & Usher, N. (2014). Crowd-funded journalism. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 19 (2), 155-170. <https://doi.org/10.1111/jcc4.12051>

- Karaarslan, M. H. ve Altuntaş, B. (2015). *Sosyal pazarlamanın yeni aracı: Kitle fonlaması*. 20. Ulusal Pazarlama Kongresi Bildiri Kitabı, Anadolu Üniversitesi-Eskişehir.
- Konieczna, M. (2020). Entrepreneurship versus philanthropy: Can the market fund innovation in the news sector?. *Journal of Media Business Studies*, 17 (2), 132-147. <https://doi.org/10.1080/16522354.2020.1719458>
- Kosterich, A., & Weber, M. S. (2019). Transformation of a modern newsroom workforce: A case study of NYC journalist network histories from 2011 to 2015. *Journalism Practice*, 13 (4), 431-457. <https://doi.org/10.1080/17512786.2018.1497454>
- Kromidha, E., & Robson, P. (2016). Social identity and signalling success factors in online crowdfunding. *Entrepreneurship & Regional Development*, 28(9-10), 605-629. <https://doi.org/10.1080/08985626.2016.1198425>
- Ladson, N., & Lee, A. M. (2017). Persuading to pay: Exploring the what and why in crowdfunded journalism. *International Journal on Media Management*, 19 (2), 144-163. <https://doi.org/10.1080/14241277.2017.1298110>
- Lehner, O. M., & Harrer, T. (2019). Crowdfunding revisited: A neo-institutional field-perspective. *Venture Capital*, 21 (1), 75-96. <https://doi.org/10.1080/13691066.2019.1560884>
- Liu, L. (2016). *A comparative study of crowd funding journalism in China, Taiwan And The UK*, Reuters Institute for the Study of Journalism, University of Oxford: Oxford.
- Llorca, G. (2010). El Crowdfunding Y Nos Nuevos Modelos De Negocio Info-Digital, *I Congreso Internacional de Comunicación Audiovisual y Publicidad*, 1, 79-98.
- Mamonow, S., Malaga, R., & Rosenblum, J. (2017). An exploratory analysis of Title II equity crowdfunding success. *Venture capital*, 19 (2), 239-256. <https://doi.org/10.1080/13691066.2017.1302062>
- Manchanda, K. & Muralidharan, P. (2014). Crowdfunding: A new paradigm in startup financing, *Global Conference on Business and Finance Proceedings*, 9(2), 369-393.
- Manfredi Sánchez, J. L., Rojas-Torrijos, J. L., & Herranz de la Casa, J. M. (2015). Entrepreneurial journalism: Sports journalism in Spain. *Revista Latina de Comunicación Social*, 70, 69-90.
- Mollick, E. (2014). The dynamics of crowdfunding: An exploratory study. *Journal of Business Venturing*, 29(1), 1-16.

- Muthukumaraswamy, K. (2010). When the media meet crowds of wisdom, *Journalism Practice*, 4 (2), 48-65.
- O'Brien, D., & Wellbrock, C. M. (2021). How the trick is done—conditions of success in Entrepreneurial Digital Journalism. *Digital Journalism*, 1-28. <https://doi.org/10.1080/21670811.2021.1987947>
- Onur, M. N. ve Değirmenci, Ö. (2015). Crowdfunding – Kitle fonlaması, *T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Çalışma Raporları*, 7, 1-18.
- Özçetin, B. (2018). *Kitle iletişim kuramları kavramlar, okullar, modeller*. İletişim Yayınları.
- Polishchuk, V., Kelemen, M., Gavurová, B., Varotsos, C., Andoga, R., Gera, M., ... & Szabo Jr, S. (2019). A fuzzy model of risk assessment for environmental start-up projects in the air transport sector. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(19), 1-19.
- Porlezza, C., & Splendore, S. (2016). Accountability and transparency of entrepreneurial journalism: Unresolved ethical issues in crowd-funded journalism projects. *Journalism Practice*, 10 (2), 196–216.
- Renwick, M. J., & Mossialos, E. (2017). Crowdfunding our health: Economic risks and benefits. *Social Science & Medicine*, 191, 48-56. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2017.08.035>
- Rosenkranz, T. (2016). Becoming entrepreneurial: Crisis, ethics and marketization in the field of travel journalism. *Poetics*, 54, 54-65. <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2015.09.003>
- Ruotsalainen, J., & Villi, M. (2018). Hybrid engagement: Discourses and scenarios of entrepreneurial journalism. *Media and Communication*, 6, 4, 79-90. <https://doi.org/10.17645/mac.v6i4.1465>
- Rusdin, M. F., Ghazali, M., & Abd Razak, S. (2017). Online crowdfunding as academic grants: A systematic literature review. *Journal of Telecommunication, Electronic and Computer Engineering (JTEC)*, 9(3-4), 187-193.
- Saka, E. (2017). *Dijital dönüşüm ve gazetecilik için yeni iş modelleri*. Yeni Medya Çalışmaları IV, Taş Mektep Yayınları.
- Sakarya, Ş., & Bezirgan, E. (2018). Kitleleşen Fonlama platformları: Türkiye ve yurtdışı karşılaştırması. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 18-33.
- Sanchez-Gonzalez, M., & Palomo-Torres, M. B. (2014). Knowledge and assessment of crowdfunding in communication. The View of Journalists and Future Journalists. *Comunicar*, 22 (43), 101-110.

- Schudson, M. (2001). The objectivity norm in American journalism. *Journalism*, 2 (2), 149 –170. <https://doi.org/10.1177/146488490100200201>
- Shoemaker, P. J. & Riccio, J. R. (2015). Gatekeeping. *The International Encyclopedia Of Political Communication*, 1-5.
- Singer, J. B. (2018). Entrepreneurial journalism. In T. P Vos (editor), *Handbooks of Communication Science: Journalism* (pages 349 - 366). Berlin: De Gruyter Mouton.
- Sirkkunen, E., & Cook, C. (2012). *Chasing sustainability on the net: International research on 69 journalistic pure players and their business models*. University of Tampere.
- Şeker, S. E. (2015). Kitle kaynak (Crowdsourcing). *YBS Ansiklopedi*, 2, 6-11.
- Uygurtürk, H., & Ercan, S. (2018). Kitlese fonlama projelerinde destekçi motivasyonunun analitik ağ süreci ile incelenmesi. *Ege Academic Review*, 18 (3), 537-547. <https://doi.org/10.21121/eab.2018341155>
- Vos, T. P., & Singer, J. B. (2016). Media discourse about entrepreneurial journalism: Implications for journalistic capital. *Journalism Practice*, 10 (2), 143-159. <https://doi.org/10.1080/17512786.2015.1124730>
- Wash, R., & Solomon, J. (2014). Coordinating donors on crowdfunding websites, In Proceedings of The 17. *ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work & Social Computing*, 38–48.
- Yao, H. Wang, Z. & Zhou, T. (2016). Study on the investors' participation motivations in award-based crowdfunding. *International Business and Management*, 12(2), 29-33. <https://doi.org/10.3968/8352>
- Yaylagül, L. (2014). *Kitle iletişim kuramları egemen ve eleştirel yaklaşımlar*. Dipnot Yayınları.
- Yeğen, C. (2015). İletişim teknolojileriyle gelişen crowdsourced bir sistem olarak crowdfunding ve “fonlabeni” örneği, *Yeni Medya Çalışmaları III, Taş Mektep Yayın Arölyesi*.
- Yıldız, A. (2018). Gazeteciliğin geleceği açısından Türkiye’de patronsuz gazetecilik. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 47, 65-86.
- Zabun, B. (2009). Temel toplumsal bir kurum olarak ailenin sosyoloji öğretim programlarında yer alış durumu. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(17), 97-103.
- Zaripova, A. (2017). “My boss is 18,000 people”: Journalism practices in crowdfunded media organizations. *MedieKultur: Journal of Media and Communication Research*, 33(62), 100-118.

AFET HABERCİLİĞİNDE ETİK SORUNLAR: 6 ŞUBAT 2023 KAHRAMANMARAŞ MERKEZLİ DEPREMLER ÖZELİNDE SOSYAL MEDYA HABERLERİNİN İNCELENMESİ ¹

Betül Sabahçı

Giriş

Medya etiğinde en önemli noktalardan biri üretilen haberlerin gerçek bilgiye dayanmasıdır. Gazetecilerin medya etiği konusunda, en büyük sorumluluğu, okurlara her konuda gerçek enformasyonu ulaştırmaktır.

İnternet öncesi zamanlara bakıldığında, geleneksel gazetecilikte hızlı olmak bu kadar önemli değildi. Ancak günümüzde yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte hızlı olmak, haberi anında okuyucuya/izleyiciye/dinleyiciye iletmek bir gereklilik hâline gelmiştir. Yeni medya araçları, haberleri hızlı bir şekilde okura iletmesinin yanı sıra multimedya, etkileşim, zaman ve mekân kısıtlaması olmadan bilgiye ulaşma gibi özellikleri beraberinde getirmiştir. Ancak yeni medyanın sunmuş olduğu bu yenilikler, medyada etik sorunların daha çok artmasına sebep olmuştur.

1 Bu çalışma, 'Afet Haberciliğinde Etik Sorunlar: 6 Şubat Kahramanmaraş Depremi Örneği' başlığıyla 19-21 Mayıs 2023 tarihleri arasında Kaş (Antalya/Türkiye)'ta yapılan TAMUSKON 2023 Toplumsal Araştırmalar Merkezi 2. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

cı başlıkla üretilen haberlerin yoğun olduğu görülmektedir. Sosyal medyada yer alan her haber kolay bir şekilde insanlara ulaşmakta ve onlara etki etmektedir. Bu nedenle medya çalışanları, özellikle afet haberciliği yaparken etik kurallar konusunda daha fazla hassasiyet göstermelidirler.

Kaynakça

- Afacan, E. ve Afacan, M. I. (2023). Türk spor gazetelerinde deprem algısı: 2023 Kahramanmaraş depremi örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(2), 844-860.
- ahaber.com.tr, (9 Şubat 2023). 'Sıra Dışı Olay Depremin üssünde panik anı kayıtta' <https://www.ahaber.com.tr/yasam/2023/02/09/elazigda-depremdede-hasar-goren-binada-sira-disi-olay>, Erişim Tarihi: 01.05.2023.
- ahaber.com.tr, (9 Şubat 2023). 'Hatay'da deprem sonrası enkazdan 20 günlük Kerem Ağırtaş'ı 60 saat sonra kurtardı' <https://www.ahaber.com.tr/galeri/yasam/minik-bedeniyle-hayata-tutundu-20-gunluk-kerem-agirtas-60-saat-sonra-kurtarildi>, Erişim Tarihi: 01.05.2023.
- Argın, Y. (2023). Doğal afetlerde sosyal medya kullanımı: 2023 Kahramanmaraş depremi özelinde Twitter örneği. *Malatya Turgut Özal Üniversitesi İnsanat: Sanat Tasarım ve Mimarlık Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 140-165.
- Ata, F. (2023). Afet haberciliği: Kahramanmaraş merkezli depremler sürecinde sosyal medyaya yönelik bir değerlendirme. *TRT Akademi Dergisi*, 8(18), 606-629.
- Beck, U.(1992). *Risk society towards a new modernity*. Sage Publications.
- Bolat, N. (2021). Televizyon dizilerinde korku kültürünün kurulumu. S. Erdem (Ed.), *Medyada korku kültürü üzerine eleştirel yaklaşımlar* (59-82), Literatürk Yayınları.
- Çakır, P. ve Temir, E. (2021). İnternet haberciliğinde etik sorunlar: aldatıcı başlık üzerine ampirik bir çalışma. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, Sayı 7, 1-26.
- Deniz, Ş. ve Korap Özel E. (2019). "Tık" ve "etik" arasında sıkışan gazetecilik: İnternet gazeteciliğinin ortaya çıkardığı yeni etik sorunlar ve gazetecilerin konuya bakış açısı üzerine bir araştırma. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(1), 443-466.

- Eldem Anar, Ü. İ. (2021). Sosyal medya ortamında yer alan afet haberlerinde etkileşim; İzmir depremi örneği. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC*, 11(3), 1129-1147.
- Güdekli, A. (2016). Gündem belirleme kuramı bağlamında yazılı basın ile Twitter gündeminin karşılaştırmalı analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 35, 151-163.
- Güngör, A. (2021). Gündem Belirleme Kuramı bağlamında sosyal medya ile siyaset gündeminin karşılaştırmalı analizi. *İNİF E- Dergi*, 6(2), 75-91.
- haberturk.com, (9 Şubat 2023). 'Asiye Teyze enkazdan çıkarılıyor' <https://www.haberturk.com/hatayda-ayni-aileden-3-cocuk-depremden-80-saat-sonra-kurtarildi-3564079>, Erişim Tarihi: 02.05.2023.
- haberturk.com, (12 Şubat 2023). 'Mucize Bebekler' <https://www.haberturk.com/saatler-sonra-enkaz-altindan-kurtarilan-bebekler-3564871/2>, Erişim Tarihi: 02.05.2023.
- haberturk.com.tr, (9 Şubat 223). 'Prof. Dr. Mikdat Kadioğlu'ndan İstanbul için flaş Uyarı!' <https://www.haberturk.com/prof-dr-mikdat-kadioglu-ndan-istanbul-icin-flas-uyari-3564018#:~:text=T%C3%BCrkiye'nin%20eksik%20kald%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20noktan%C4%B1n,70%20binaya%20kadar%20indirilmesi%20laz%C4%B1m>, Erişim Tarihi: 01.05.2023.
- Haddow, G. D. and Haddow, K. S. (2009). *Disaster communications in a changing media World*. Oxford Publications.
- Işık, U. ve Koz, K.A. (2014). çöp yığınlarında haber aramak: İnternet gazeteciliği bir çalışma. *Humanities Sciences*, 9(2), 27-43.
- Karataş, E. O. (2022). Çocuk odaklı haberlerin ana akım ve alternatif medyada sunumu: İzmir depremi örneği. *Uluslararası Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli Dergisi*, 5(2), 302-326.
- Kılıç, S. (2013). Örnekleme yöntemleri. *Journal of Mood Disorders*, 3(1), 44-46.
- Kitagawa, T., Ohki, T., Koizumi, Y., Kawabe, Y., Hasegawa, T. & Nishigaki, M. (2022). Deterrence-based trust: A study on improving the credibility of social media messages in disaster using registered volunteers. L. Barolli, H.C. Chen and T. Enokido (Ed.), *Advances in networked-based information systems* (s. 188-201), Springer Publications.
- Koç Akgül, S. (2017). Olağanüstü durumlar, iletişim ve habercilik yaklaşımları. *TRT Akademi Dergisi*, 2,(3), 6-47.
- Koçyiğit, A. (2023). Olağanüstü hallerde sosyal medyada dezenformasyonla mücadele ve kriz iletişimi: Kahramanmaraş depremi üzerine bir analiz. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi*, Sayı 10, 68-86.

- Maden, S. (2023). 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş'ta yaşanan depremler ekseninde Türkiye'de deprem haberciliğine bakış: Prof. Dr. Süleyman İrvan ile söyleşi. *Etkileşim Dergisi*, Sayı 11, 406-420.
- McCombs, M. E., Shaw, D. L., & Weaver, D. H. (2018). New directions in agenda-setting theory and research. *In Advances in Foundational Mass Communication Theories* (pp. 131-152). Routledge.
- Melek, G. (2017). Medya arası gündem belirleme kuramı araştırmalarında bir yöntem uygulaması: Hürriyet Online ve Twitter örneği. *İLEF Dergisi*, 4 (1), 123-148.
- Özcan, E. (2019). Yeni medya ve internet haberciliğinde etik sorunlar. *Online Academic Journal of Information Technology*, 10(37), 97-116.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Öztürk, Ş. (2015). Sosyal medyada etik sorunlar. *Selçuk Üniversitesi İletişim Dergisi*, 9(1), 287-311.
- Pantti, M. (2019). Crisis and disaster coverage. P. Tim, İ. Vos & H. Folker (Ed.), *The international encyclopedia of journalism studies* (1-8). International Communication Association.
- Sabedini, M. (2014). Journalism ethics and law, political science, media and communication, university of business and technology in Kosovo UBT knowledge center, *Conference Paper*, 65-71.
- sozcu.com.tr, (10 Şubat 2023). "Kaçıyorlar durdurun" <https://www.sozcu.com.tr/2023/ekonomi/ihbar-yagiyor-diyen-tbb-cagri-yapti-muteahhitler-kacmaya-calisiyor-yurt-disi-yasagi-koyun-7587705/>, Erişim Tarihi: 04.05.2023.
- sozcu.com.tr, (12 Şubat 2023). 'Prof. Dr. Mehmet Ceyhan'dan deprem bölgesi için acil uyarı: O aşlar derhal yapılmalı'. <https://www.sozcu.com.tr/2023/saglik/prof-dr-mehmet-ceyhanda-deprem-bolgesi-icin-acil-uyari-o-asi-lar-derhal-yapilmali-7588624/>, Erişim Tarihi: 03.05.2023.
- takvim.com.tr, (10 Şubat 2023). 'Deprem bölgesinde hırsızlık yapan bir grup polis ekipleri tarafından kısıvrak yakalandı' <https://www.takvim.com.tr/haberler/2023/02/09/deprem-bolgesinde-hirsizlik-yapan-bir-grup-polis-ekipleri-tarafindan-kiskivrak-yakalandi/2>, Erişim Tarihi: 03.05.2023.

- takvim.com.tr, (20 Şubat 2023). AFAD'dan Uyarı Geldi! Tsunami Nasıl Oluşur? Hatay'a Tsunami Uyarısı! <https://www.takvim.com.tr/galeri/trend/64luk-hatay-depremi-sonrasi-son-dakika-tsunami-uyarisi-afad-dan-flas-uyari-hatay-mersin-adana-antalya-samandag-defne-deniz-den-hemen>, Erişim Tarihi: 03.05.2023.
- takvim.com.tr, (26 Şubat 2023). 'Büyük Depremin Eli Kulağında' <https://www.takvim.com.tr/haberler/2023/02/28/28-subat-2023-deprem-mi-olacak-istanbul-bu-gece-deprem-mi-bekleniyor-iddialara-yanit-mumkun-degil-deprem-oceden-tahmin-edilebilir-mi>, Erişim Tarihi: 03.05.2023.
- takvim.com.tr, (27 Şubat 2023). 'Oğuzhan Uğur'un sahibi olduğu Babala isimli sosyal medya hesabı "Baraj patladı" yalanı ve paylaştığı sahte sahte ihbarları tek tek sildi' <https://www.takvim.com.tr/galeri/guncel/oguzhan-ugurun-sahibi-oldugu-babala-isimli-sosyal-medya-hesabi-baraj-patladi-yalani-ve-paylastigi-sahte-ihbarlari-tek-tek-sildi>, Erişim Tarihi: 02.05.2023.
- Tilak, G. (2020). The study and importance of media ethics. *International Journal of Disaster Recovery and Business Continuity*, 11 (1), 448-466.
- Topsakal, T. (2021). Dijital ortamda yanlış bilgi ve haberlerin yayılması: Koronavirüs salgın haberlerine dair bir inceleme. *İNİF E- Dergi*, 6(1), 382-400.
- T24 (08 Kasım 2020). Depremzede çocukların fotoğraflarının yayınlanması suç mu; İstanbul Barosu haklı mı?, <https://t24.com.tr/yazarlar/engin-turhan/depremezde-cocuklarin-fotograflarinin-yayinlanmasi-su-c-mu-istanbul-barosu-hakli-mi,28618>, Erişim Tarihi: 03.05.2023.
- Utma, S. (2021). Pandemi sürecinde medyada korku salgını: Covid-19 özelinde bir değerlendirme. *International Academic Social Resources Journal*, 6 (28), 1217-1226.
- Vardal, Z. B. (2015). Nefret söylemi ve yeni medya. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 132-156.
- Wu, H. D. & Coleman, R. (2009). Advancing agenda-setting theory: The comparative strength and new contingent conditions of the two levels of agenda-setting effects. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 86(4), 775-789.
- yenialanya.com, (11 Şubat 2023). 'Depremzede çocuğa şiddet iddiası İnfial yaratan o kadın yakalandı'<https://www.yenialanya.com/haber/14002343/depremezde-cocuga-siddet-iddiasi-infial-yaratan-o-kadin-yakalandi>, Erişim Tarihi: 04.05.2023.
- Zain, N. R. M. (2014). Agenda setting theory. *International Islamic University Malaysia*, 1-11.

DİJİTALLEŞEN MEDYA VE İLETİŞİM ARAŞTIRMALARI

Editörler:

Dr. Betül Çepni Şener

Dr. Nurcan Yılmaz

Dijitalleşen Medya ve İletişim Araştırmaları

Editörler: Dr. Betül Çepni Şener - Dr. Nurcan Yılmaz

Yayın No.: 1860
ISBN: 978-625-393-001-1
E-ISBN: 978-625-393-002-8
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulferm@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Mine Metin -mine@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Çepni Şener, Betül. Yılmaz, Nurcan.

Dijitalleşen Medya ve İletişim Araştırmaları / Editörler: Dr. Betül Çepni Şener - Dr. Nurcan Yılmaz

1. Basım, XIV + 274 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-393-001-1

E-ISBN: 978-625-393-002-8

1. Dijitalleşme 2. Dijital Medya 3. Dijital Medya ve İletişim

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

BÖLÜM YAZARLARI

DİJİTAL REKLAMCILIĞIN GELİŞİMİ, TEMEL UNSURLARI VE STRATEJİLERİ

Adil Bical

*Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi İletişim Fakültesi Reklamcılık Bölümü,
adilbical@gantep.edu.tr*

DİJİTAL İLETİŞİM ÇAĞINDA HİKÂYE ANLATICILIĞI VE REKLAMLAR

Betül Çepni Şener

*Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü,
betul.c.sener@bozok.edu.tr*

SOSYAL MEDYA ETKİLEYENLERİ (INFLUENCERS) İTİBARININ SATIN ALMA NİYETİ ÜZERİNDEKİ ROLÜ

Ali Arıcı

*Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Bozüyük Meslek Yüksekokulu Pazarlama ve Dış Ticaret Bölümü,
ali.arici@bilecik.edu.tr*

Özgür Kılınç

*Doç. Dr., İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü,
ozgur.kilinc@inonu.edu.tr*

Sevil Bayçu

*Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü,
suzoglu@anadolu.edu.tr*

DİJİTALLEŞME VE KRİZ İLETİŞİMİ: TEHDİTLER VE FIRSATLAR

Dilek Meriç

Dr., dilek.meric26@gmail.com

KAMU KURUMLARINDA DİJİTALLEŞME: TÜRKİYE'DEKİ BAKANLIK WEB SİTELERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Hakan Asta

*Arş. Gör., Ankara Medipol Üniversitesi İletişim Fakültesi,
astahakan@gmail.com*

DİJİTAL OYUNLARDAKİ ŞİDDET İLE BİREYİN SALDIRGAN
TUTUMU ARASINDAKİ İLİŞKİYE DAİR BİR DEĞERLENDİRME

Gökhan Demirel

Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, İletişim Fakültesi
g.demirel@alparslan.edu.tr,

DİJİTAL KAMU DİPLOMASİSİNDE YENİ YÖNELİMLER:
METAVERSE DİPLOMASİSİ

Özge Delen

Arş. Gör., İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü,
ozge.delen@inonu.edu.tr

GÜNDEM BELİRLEME KURAMI ÇERÇEVESİNDE 28 MAYIS SEÇİM
HABERLERİNE İÇERİK ANALİZİ ÇALIŞMASI:
MANŞET HABERLERİN İNCELENMESİ

Betül Sabahçı

Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve
Reklamcılık Bölümü,
betul.sabahci@bozok.edu.tr

Z KUŞAĞININ HABER TAKİBİNDE MEDYA TÜKETİM ALIŞKANLIKLARI

Gülhan İlik

Bilim Uzmanı, Bitlis Eren Üniversitesi Rektörlüğü Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler
Müdürlüğü,
gulhanilik1@gmail.com

Ayda Gök

Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım
Bölümü,
ayda.gok@inonu.edu.tr

DİJİTAL ÇAĞDA ÇEVRE GAZETECİLİĞİ: FIRSATLAR VE GÜÇLÜKLER

Fırat Adıyaman

Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi
firat.adiyaman@inonu.edu.tr,

İÇİNDEKİLER

HAKEM VE BİLİM KURULU	iv
BÖLÜM YAZARLARI	v
İÇİNDEKİLER	vii
ÖN SÖZ.....	xiii

DİJİTAL REKLAMCILIĞIN GELİŞİMİ, TEMEL UNSURLARI VE STRATEJİLERİ 1

Giriş.....	1
Dijital Reklamcılığın Gelişimi	4
Banner Dönemi (1994-1996).....	4
Yatırım Getirisi Dönemi (1997-2003).....	5
Sosyal Dönem (2004-2011)	5
Modern Dönem (2012-şimdi).....	6
Dijital Reklamcılığın Geleceği.....	6
Dijital Reklamcılığın Temel Özellikleri.....	7
Doğrusal Olmayan İletişim Yapısı	8
Zaman ve Mekân Sınırsızlığı	9
Etkileşim	10
Müdahalecilik ve İzinli Reklam	11
Kişiselleştirme	12
Ölçülebilirlik.....	13
Veri Destekli.....	14
Dijital Reklam Uygulama ve Stratejileri.....	16
Görüntülü Reklam	16
Arama Motoru Reklamları.....	17
Sosyal Medya Reklamcılığı	18
Doğal (Native) Reklamlar	20
Influencer Reklamları	21
E-Posta Yoluyla Reklam	21
Mobil Reklamcılık	22

Advergame ve Oyun İçi Reklamlar	23
Sonuç	24
Kaynakça	25

DİJİTAL İLETİŞİM ÇAĞINDA HİKÂYE ANLATICILIĞI VE REKLAMLAR..... 29

Giriş.....	29
Kavramsal Bağlamda Hikâye ve Hikâye Anlatıcılığı.....	30
Hikâye Tasarımı	33
Dijital Hikâye Anlatıcılığı.....	35
Dijital Hikâye Türleri.....	38
Reklamlarda Dijital Hikâye Anlatıcılığı	38
Dijital Hikâye Anlatıcılığı İçin Kullanılan Platformlar	41
Sonuç	43
Kaynakça.....	45

SOSYAL MEDYA ETKİLEYENLERİ (INFLUENCERS) İTİBARININ SATIN ALMA NİYETİ ÜZERİNDEKİ ROLÜ 49

Etkileyen Pazarlaması	50
Etkileyen Kavramı ve Sosyal Medya Etkileyenleri	53
Yöntem.....	57
Araştırmanın Amacı	57
Araştırmanın Evren ve Örneklemi	58
Veri Toplama Aracı	58
Bulgular	59
Sonuç	66
Kaynakça	68

DİJİTALLEŞME VE KRİZ İLETİŞİMİ: TEHDİTLER VE FIRSATLAR..... 73

Giriş.....	73
Dijitalleşme	74
Kriz İletişimi	80
Kriz Kavramı ve Kriz Türleri	80

Kriz İletişimi ve Kriz İletişimi Süreci	84
Dijital İletişim Ortamında Kriz İletişimi	86
Dijitalleşmenin Kriz İletişimine Yönelik Tehditleri.....	90
Dijitalleşmenin Kriz İletişimine Sunduğu Fırsatlar	92
Sonuç	94
Kaynakça.....	95

KAMU KURUMLARINDA DİJİTALLEŞME: TÜRKİYE’DEKİ BAKANLIK WEB SİTELERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME..... 99

Giriş.....	99
Tüm Yönleriyle Dijitalleşme: Endüstriyel Devrim Paradigmaları ve Dijitalleşen Dünya	101
Kamu Kurumlarında Dijitalleşme: Geleneksel Devletten Elektronik Devlete.....	103
Kamu Kurumlarında Dijitalleşmenin Avantajları.....	108
Kamu Kurumlarında Dijitalleşmenin Dezavantajları	109
Diyalojik İletişim: Açık, Anlaşılır ve Karşılıklı İletişim.....	111
Araştırma: Türkiye’deki Bakanlık Web Sitelerinin İncelenmesi	113
Araştırmanın Yöntemi	113
Araştırmanın Evreni	114
Bulgular	115
Sonuç	122
Kaynakça.....	124

DİJİTAL OYUNLARDAKİ ŞİDDET İLE BİREYİN SALDIRGAN TUTUMU ARASINDAKİ İLİŞKİYE DAİR BİR DEĞERLENDİRME 129

Giriş.....	129
Oyun Kavramı ve Tanımları	131
Dijitalleşme Yolculuğunda Oyunlar.....	134
Şiddet ve Oyun İlişkisi	137
Dijital Oyunların Şiddet ile Olan İlişkilerine Dair Yapılan Ampirik Araştırmalar.....	138
Sonuç	145
Kaynakça.....	147

DİJİTAL KAMU DİPLOMASİSİNDE YENİ YÖNELİMLER: METAVERSE DİPLOMASİSİ	151
Giriş	151
Diplomasi	152
Kamu Diplomasisi.....	154
Dijital Kamu Diplomasisi	156
Metaverse ile Kültürel Diplomasi İmkânları	162
Sonuç	168
Kaynakça	170
GÜNDEM BELİRLEME KURAMI ÇERÇEVESİNDE 28 MAYIS SEÇİM HABERLERİNE İÇERİK ANALİZİ ÇALIŞMASI: MANŞET HABERLERİN İNCELENMESİ	173
Giriş.....	173
Kuramsal Çerçeve: Gündem Belirleme Kuramı	175
Medya Kuruluşlarının Yayın Politikalarının Haber Üretimine Etkisi.....	177
Haber Değeri ve Manşet Haberleri	178
Araştırmanın Uygulanması	181
Metodoloji	181
Bulgular	182
Grafiklerin Değerlendirilmesi	187
Sonuç	190
Kaynakça.....	192
Z KUŞAĞININ HABER TAKİBİNDE MEDYA TÜKETİM ALIŞKANLIKLARI	195
Giriş.....	195
Medya ve Yeni Medya Kavramları	197
Medya ve Haber Tüketimi.....	197
Tüketicilerin Haber Takibinde Medya Tüketim Davranışlarının Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı Bağlamında Değerlendirilmesi.....	200
Z Kuşağı.....	201
Araştırma	203
Bulgular	206
Sonuç	229
Kaynakça.....	233

DİJİTAL ÇAĞDA ÇEVRE GAZETECİLİĞİ: FIRSATLAR VE GÜÇLÜKLER	237
Giriş.....	237
Çevre İletişimi	239
Çevre Gazeteciliği.....	241
Çevre Gazeteciliğinde Dijital Fırsatlar	249
Alandaki Güçlükler	254
Sonuç	259
Kaynakça.....	262
YAZARLAR HAKKINDA.....	269

DİJİTAL REKLAMCILIĞIN GELİŞİMİ, TEMEL UNSURLARI VE STRATEJİLERİ

Adil Bical

Giriş

Tüketiciler, bilgi edinme ve satın alma kararları verme amaçlarıyla her geçen gün daha fazla dijital platformlara yönelmektedirler. Web siteleri ve mobil uygulamalar gibi dijital ortamlar, bilgiye erişimde tercih edilen araçlar hâline gelmektedir (Statista, 2023a). İnsanların iletişim aracı olarak giderek daha fazla dijital medyayı benimsemesiyle birlikte, reklamcılık da dijital iletişim ve etkileşim dünyasındaki değişimlere uyum sağlamaktadır. Geleneksel reklamcılık becerileri artık yetersiz kalmakta ve bu nedenle dijital reklamcılık, internetin ve akıllı telefonların yaygınlaşmasıyla birlikte pazarlama stratejilerinin önemli bir unsuru hâline gelmiştir. Yalın bir tanımla, dijital reklamcılık, ürünleri veya markaları tanıtmak, müşterileri çekmek ve elde tutmak için internet, mobil cihazlar ve sosyal medya gibi dijital kanalların kullanılmasını ifade etmektedir. Eskiden dijital reklamcılık sadece web sitelerindeki reklamlarla sınırlı olduğu için genellikle internet reklamcılığı olarak anılırdı. Ancak, dijital reklamcılık artık televizyon, cep telefonları ve oyun konsolları gibi birçok iletişim kaynağını içermektedir.

Dijital reklamcılığın en önemli özelliklerinden biri, tüketici tercihlerine ve davranışlarına göre kişiselleştirme imkânı sunan etkileşim özelliğidir. Yapılan araştırmalar, dijital reklamcılığın

ceğin dijital pazarlama stratejilerini benimsemek ve etkili bir şekilde hayata geçirmek, işletmelerin sürekli gelişen dijital ortamda başarılı olabilmesi için son derece hayati bir öneme sahiptir. Bu stratejiler, tüketicilere erişme, etkileşim kurma ve sürdürülebilir müşteri ilişkileri oluşturma konularında işletmelere önemli avantajlar sunacaktır. Dolayısıyla, dijital reklamcılığın dinamik ve hızla değişen yapısı göz önünde bulundurularak, işletmelerin esnek bir yaklaşımla hareket etmeleri ve yaratıcı çözümler geliştirmeleri gerekmektedir.

Kaynakça

- Alhabash, S., Mundel, J. & Hussain, S. A. (2017). Social media advertising: Unraveling the mystery box. S. Rodgers ve E. Thorson (Ed.), *Digital advertising: Theory and research* içinde (s. 285–299). Routledge Taylor & Francis Group.
- Brakenhoff, L. & Spruit, M. (2017, 1 Kasım). Consumer engagement characteristics in mobile advertising. A. Fred, J. Filipe, & IC3K (Ed.), *9th international joint conference on knowledge discovery, knowledge engineering and knowledge management, IC3K 2017* içinde (s. 206–214). SCITEPRESS - Science and Technology Publications, Lda.
- Bundeskartellamt. (2018). *Competition and consumer protection in the digital economy: Online advertising*. https://www.bundeskartellamt.de/SharedDocs/Publikation/EN/Schriftenreihe_Digitales_III.html;jsessionid=05AA0DF7DC482AB9FE814943208D75C3.2_cid381?n=10739378, Erişim Tarihi: 01.08.2023.
- Charlesworth, A. (2018). *Digital marketing: A practical approach*. Routledge.
- Citalada, A., Djazuli, A. & Prabandari, S. P. (2022). The effect of advertising relevance on avoidance with advertising engagement. *International Journal of Research in Business and Social Science* (2147- 4478), 11(3), 44–50.
- DataReportal (2023). Digital 2023 April Global Statshot Report. *DataReportal – Global Digital Insights*. <https://datareportal.com/reports/digital-2023-april-global-statshot>, Erişim Tarihi: 25.07.2023.
- Daugherty, T., Djuric, V., Li, H. & Leckenby, J. (2017). Establishing a paradigm: A systematic analysis of interactive advertising research. *Journal of Interactive Advertising*, 17(1), 65–78.

- Dickey, I. J. & Lewis, W. F. (2011). An overview of digital media and advertising. M. S. Eastin, T. Daugherty ve N. M. Burns (Ed.), *Handbook of research on digital media and advertising: User generated content consumption* içinde (s. 1–31). Information Science Reference.
- Facebook Ads Guide. (2023). *Facebook reklamları kılavuzu: Reklam formatlarıyla ilgili teknik özellikler ve tavsiyeler*. <https://tr-tr.facebook.com/business/ads-guide/update>, Erişim Tarihi: 03.08.2023.
- GOV.UK (2022). Online platforms and digital advertising market study, Appendix F: the role of data in digital advertising 2020 (CMA). <https://www.gov.uk/find-digital-market-research/online-platforms-and-digital-advertising-market-study-appendix-f-the-role-of-data-in-digital-advertising-2020-cma>, Erişim Tarihi: 14.07.2023.
- Hanekom, J. & Scriven, C. (2002). Traditional and online advertising: An explanation of current and future trends. *Communicatio*, 28(1), 49–59.
- Haq, Z. u. (2009). E-mail advertising: A study of consumer attitude toward e-mail advertising among Indian users. *Journal of Retail & Leisure Property*, 8(3), 207–223.
- Hesterberg, K. (2021). A brief history of online advertising. *HubSpot*. <https://blog.hubspot.com/marketing/history-of-online-advertising>, Erişim Tarihi: 22.07.2023
- Hootsuite Inc. (2023). *Digital Marketing Trends 2022*. <https://www.hootsuite.com/resources/digital-trends>, Erişim Tarihi: 04.08.2023.
- HubSpot. (2023). *State of marketing report | 2023 Marketing Trends*. <https://www.hubspot.com/state-of-marketing>, Erişim Tarihi: 14.07.2023.
- IAB (2017). Native advertising. https://www.iab.com/wp-content/uploads/2019/04/IABNewAdPortfolio_NativeAds_Spec.pdf, Erişim Tarihi: 05.08.2023.
- IAB Europe. (2023). *IAB Europe report: global mobile advertising revenue 2015 - the state of mobile advertising around the world*. <https://iabeurope.eu/research-thought-leadership/iab-europe-report-global-mobile-advertising-revenue-2015-the-state-of-mobile-advertising-around-the-world/>, Erişim Tarihi: 05.08.2023
- Ju, I. & Lou, C. (2022). Does influencer–follower relationship matter? Exploring how relationship norms and influencer–product congruence affect advertising effectiveness across product categories. *Journal of Interactive Advertising*, 22(2), 157–177.
- Jung von Matt. (2023). *MINI – Digital innovation: The MINI Getaway game*. <https://www.jungvonmatt.se/work/mini-getaway-mobile-game-stockholm-tokyo>, Erişim Tarihi: 10.07.2023.

- Lafrance, A. (2017). The first-ever banner ad on the web. *The Atlantic*. <https://www.theatlantic.com/technology/archive/2017/04/the-first-ever-banner-ad-on-the-web/523728/> , Erişim Tarihi: 01.08.2023.
- Lee, H. & Cho, C.-H. (2020). Digital advertising: Present and future prospects. *International Journal of Advertising*, 39(3), 332–341.
- Lee, R. L. M. (2022). Time, space, and power in digital modernity: From liquid to solid control. *Time & Society*, 31(1), 69–87.
- Li, H. & Leckenb, J. D. (2007). Internet advertising formats and effectiveness. D. W. Schumann ve E. Thorson (Ed.), *Internet advertising* içinde (s. 202–221). Lawrence Erlbaum Associates.
- Liu-Thompkins, Y. (2019). A decade of online advertising research: what we learned and what we need to know. *Journal of Advertising*, 48(1), 1–13.
- Marketo (2018). *The definitive guide to digital advertising*. <https://engage.marketo.com/rs/460-TDHF-945/images/The-Definitive-Guide-to-Digital-Advertising.pdf>, Erişim Tarihi: 01.07.2023.
- Marks, L. J., Grimm, P. E. & Campbell, C. (2019). A review of native advertising. S. Rodgers ve E. Thorson (Ed.), *Routledge Communication Series. Advertising theory* içinde (s. 261–274). Routledge.
- Mcmillan, S. J. (2007). Internet advertising: One face or many? D. W. Schumann ve E. Thorson (Ed.), *Internet advertising* içinde (s. 15–35). Lawrence Erlbaum Associates.
- Mehta, N. (2020). *Evolution of digital advertising celebrating 25 years of digital advertising*. <https://adscholars.com/evolution-of-digital-advertising/>, Erişim Tarihi: 31.07.2023.
- Mileva, G. (2023). The ultimate AI marketing automation guide for 2023. *Influencer Marketing Hub*. <https://influencermarketinghub.com/ai-marketing-automation/>, Erişim Tarihi: 27.07.2023.
- Morimoto, M. (2017). Personalization, perceived intrusiveness, irritation, and avoidance in digital advertising. S. Rodgers ve E. Thorson (Ed.), *Digital advertising: Theory and research* içinde (s. 110–123). Routledge Taylor & Francis Group.
- Mulhern, F. J. (2011). Direct and interactive marketing. J. N. Sheth ve N. K. Malhotra (Ed.), *Wiley international encyclopedia of marketing* içinde. Wiley.
- Nesamoney, D. (2015). *Personalized digital advertising: How data and technology are transforming how we market*. Pearson Education.
- OECD. (2019). *OECD Digital Economy Papers*. https://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/oecd-digital-economy-papers_20716826, Erişim Tarihi: 23.07.2023.

- Outbrain (2023). Why the future of digital advertising lies within the contextual ecosystem. *Digiday*. <https://digiday.com/sponsored/why-the-future-of-digital-advertising-lies-within-the-contextual-ecosystem/>, Erişim Tarihi: 03.07.2023.
- Singh, P. & Jitendra (2021). A review paper on digital advertising. *International Journal of Innovative Research in Computer Science & Technology*, 73–76.
- Statista. (2023a). Online search market in the United States - Statistics & Facts. <https://www.statista.com/topics/10947/online-search-market-in-the-united-states/#topicOverview> , Erişim Tarihi: 09.07.2023.
- Statista. (2023b). *Global internet advertising revenue 2027*, <https://www.statista.com/statistics/237800/global-internet-advertising-revenue/>, Erişim Tarihi: 17.07. 2023.
- Statista. (2023c). *Number of worldwide social network users 2027*, <https://www.statista.com/statistics/278414/number-of-worldwide-social-network-users/>, Erişim Tarihi: 22.07.2023.
- Şener, B. Ç., & Coşkun, E. (2021). Türkiye’de endüstri 4.0 döneminde reklamcılığın yol haritasına yönelik bir çalışma. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (36), 159-177.
- Wang, Y., Zhou, Z., Xu, C. & Zhao, S. (2022). The effect of contextual mobile advertising on purchase intention: The moderating role of extroversion and neuroticism. *Frontiers in Psychology*, 13, 849369.
- World Bank Open Data. (2023). *World Bank Open Data*. <https://data.worldbank.org/indicator/IT.NET.USER.ZS>, Erişim Tarihi: 26.06.2023.
- Yan, M., Kwok, A. P. K., Chan, A. H. S., Zhuang, Y. S., Wen, K. & Zhang, K. C. (2023). An empirical investigation of the impact of influencer live-streaming ads in e-commerce platforms on consumers’ buying impulse. *Internet Research*, 33(4), 1633–1663.
- Youn, S. (2019). In- game advertising and advergames: A review of the past decade’s research. S. Rodgers & E. Thorson (Ed.), *Routledge Communication Series. Advertising theory* içinde (s. 388–401). Routledge.

DİJİTAL İLETİŞİM ÇAĞINDA HİKÂYE ANLATICILIĞI VE REKLAMLAR

Betül Çepni Şener

*“Hikâyeleri anlatanlar dünyayı yönetir.”
Amerikan Yerlileri Atasözü*

Giriş

Günümüzde sayısız marka içerisinde daha belirgin hâle gelebilmek, rakiplerinden farklılaşabilmek ve tüketicinin zihninde marka çağrışımını güçlendirebilmek için markalar, konumlandırma stratejileri üzerinde yoğun bir faaliyet göstermektedir. Bu faaliyetlerin, dijitalleşmeye entegre olması ve yeni medyanın interaktif olanaklarından yararlanması markalara, özellikle reklam ve tanıtım bağlamında yeni fırsatlar ve uygulama biçimleri sunmaktadır. Bu uygulama alanlarından biri de dijital hikâye anlatıcılığıdır.

Yeni medya kullanımındaki ve bilgi yükündeki günlük artış, reklam uyarılarını istenmeyen e-posta (spam) olarak gören bir sosyal iklime yol açmıştır. Dolayısıyla reklamlarla ilgili iletişimin odağı, tüketicilere doğrudan bilgi sunarak ikna etmekten ziyade tüketicilerin ikna etkilerini artırmak için eşleşen uyarıları kullanarak onların duygularına hitap etmeye doğru kaymış durumdadır. Bu nedenle hem akademi hem de endüstri, tüketicilerin anlatı süreçlerini harekete geçirerek olumlu duygusal tepkiler ve tutum değişiklikleri

dijital hikâye anlatıcılığı güçlü bir stratejidir. Gelecek yıllarda ise yeni teknolojik gelişmelerle birlikte hikâye anlatıcılığı yeni bir boyut kazanarak markalar için daha anlamlı ve önemli hâle geleceği söylenebilir. Reklam uygulayıcıları tarafından oluşturulan hikâyelelerin, özellikle ChatGPT gibi yapay zekâ, sanal gerçeklik ve artırılmış gerçeklik gibi teknolojik uygulamalar ile hikâye içeriklerinin geliştirilebileceği ve tüketicilerin hikâyeleri deneyimleme şeklinin değiştirilebileceği ve böylece markaların, tüketicileri ile aralarındaki bağı daha da güçlendirebileceği kaçınılmaz bir gerçektir.

Kaynakça

- Adebajo, A. Y. (2021). Integration of story-telling technique in social studies curriculum for effective teaching and learning among pupils of primary schools in ogun state. *Journal of African Social Studies (Jass)*.Vol. 2 No. 2 June.
- Bakhtiary, M. J., & Behzadi, M. (2022). Digital storytelling: Unleashing the power of narrative in the digital age. *The Second International Conference on Industrial Marketing At: Tebran*.
- Bal, D., & Onay, A. (2018). Yeni medya ve dijital hikâye anlatıcılığının geleceği. In *16th International Symposium Communication in The Millennium CIM* (pp. 863-875).
- Digitalstorytelling, (2023). *What is digital storytelling?*. <https://digitalstorytelling.coe.uh.edu/page.cfm?id=27&cid=27>, Erişim Tarihi: 16.07.2023.
- Escalas, J. E. (1998). Advertising narratives: What are they and how do they work?. Barbara B. Stern (Ed.). In *Representing consumers* (pp. 267-290). Routledge.
- Fog, K., Budtz, C., Munch, P., & Blanchette, S., (2010). *Storytelling: Branding in practice*, Springer.
- Georgopoulos, C. (2020). *New media: Content and storytelling*. <https://medium.com/@christinageorgiopoulou/new-media-content-and-storytelling-6bede6c68d84> , Erişim Tarihi: 05.08.2023.
- Greene H., Koh K., Bonnici J., & Chase J. (2015), The value of storytelling in the marketing curriculum. *Journal of the Academy of Business Education*, pp. 111-128.
- Grigsby, J. L., & Mellema, H. N. (2020). Negative consequences of storytelling in native advertising. *Journal of Interactive Marketing*, 52, 61-78.

- Harun, H., & Shiratuddin, N. (2009). *Digital storytelling: New medium in communicating knowledge and information*. [http-1: https://digitalstorytelling.coe.uh.edu/page.cfm?id=27&cid=27](http://digitalstorytelling.coe.uh.edu/page.cfm?id=27&cid=27), Erişim Tarihi: 17.06.2023.
- Hussain, H., & Shiratuddin, N. (2016). A digital storytelling process guide for designers. *Journal of Telecommunication, Electronic and Computer Engineering (JTEC)*, 8(8), 13-17.
- Irwin, S. O. (2014). Embodied being: Examining tool use in digital storytelling. *Tamara: Journal for Critical Organization Inquiry*, 12(2).
- Júnior, J. R. D. O., Limongi, R., Lim, W. M., Eastman, J. K., & Kumar, S. (2023). A story to sell: The influence of storytelling on consumers' purchasing behavior. *Psychology & Marketing*, 40(2), 239-261.
- Kang, J. A., Hong, S., & Hubbard, G. T. (2020). The role of storytelling in advertising: Consumer emotion, narrative engagement level, and word-of-mouth intention. *Journal of Consumer Behaviour*, 19(1), 47-56.
- Kastenholz, C. (2021). *The importance of influencer marketing in the 'new normal' digital sphere*. <https://www.forbes.com/sites/forbesagencycouncil/2021/03/02/the-importance-of-influencer-marketing-in-the-new-normal-digital-sphere/?sh=6e556a101448>, Erişim Tarihi: 15.07.2023.
- Lynch, L. (2018). *Native advertising: advertorial disruption in the 21st-century news feed*. Routledge.
- Mata, E. (2023). *The power of digital storytelling: Engaging and inspiring audiences*. <https://advancededucationaltech.com/2023/07/03/the-power-of-digital-storytelling-engaging-and-inspiring-audiences/>, Erişim Tarihi: 20.07.2023.
- McCull, D., & Legorburu, G. (2016). *Hikâye tasarımı-yeni reklamlar değil, yeni dünyalar yaratın*. Mirel Benveniste (Trans.). İstanbul: MediaCat Yayınları.
- Meadows, D. (2003). Digital storytelling: Research-based practice in new media. *Visual Communication*, 2(2), 189-193.
- Miller, E. (2011). Theories of story and storytelling. *Retrieved April, 15, 2016*.
- Murgai, A. (2018). Transforming digital marketing with artificial intelligence. *International Journal of Latest Technology in Engineering, Management & Applied Science*, 7(4), 259-262.
- Park, M. J., & Lee, D. H. (2014). Effects of storytelling in advertising on ConsumersEmpathy. *Asia Marketing Journal*, 15(4), 5.

- Pera, R., & Viglia, G. (2016). Exploring how video digital storytelling builds relationship experiences. *Psychology & Marketing*, 33(12), 1142-1150.
- Pulizzi, J. (2012). The rise of storytelling as the new marketing. *Publishing Research Quarterly*, 28(2), 116-123.
- Robin, B. (2006, March). The educational uses of digital storytelling. In *Society for Information Technology & Teacher Education International Conference* (pp. 709-716). Association for the Advancement of Computing in Education (AACE).
- Robin, B. R. (2008). Digital storytelling: A powerful technology tool for the 21st century classroom. *Theory into Practice*, 47(3), 220-228.
- Robin, B. R., & McNeil, S. G. (2019). Digital storytelling. *The International Encyclopedia of Media Literacy*, 1-8.
- Şahin, E. (2018). Reklam stratejileri kapsamında hikâye anlatımı kullanımı: Sanal marka topluluklarında reklam mesajlarının aktarımı. *Kurgu*, 26(3), 147-169.
- Zambrano, R. E. (2018). Digital advertising storytelling: Consumer education. *IROCAMM-International Review of Communication and Marketing Mix*, (1), 32-44.
- Zatwarnicka-Madura, B., & Nowacki, R. (2018, June). Storytelling and its impact on effectiveness of advertising. In *ICoM 2018 8th International Conference on Management* (p. 694).
- Znanewitz, J., & Gilch, K. (2016). Storytelling—A guideline and an application in the Bundeswehr's (personnel) marketing. *Transfer: Werbeforschung & Praxis*, 4, 30-35.

SOSYAL MEDYA ETKİLEYENLERİ (INFLUENCERS) İTİBARININ SATIN ALMA NİYETİ ÜZERİNDEKİ ROLÜ

*Ali Arıcı
Özgür Kılınç
Sevil Bayçu*

Giriş

Sosyal medya fırsatlarının büyümesiyle ortaya çıkan etkileyenler yeni bir kanaat önderi kategorisini temsil etmektedir (Belanche vd., 2021, s. 187). Özellikle M, Z ve alfa kuşak bireyler üzerindeki etkisi tartışılan etkileyenler, pazarlama ve pazarlama iletişimi faaliyetlerinde bir paradigma değişimine neden olabilmektedir. İki aşamalı akış bağlamında eşik rolü olan etkileyenler, yeni nesil tüketicilerin satın alma kararları üzerinde olumlu veya olumsuz etkiler oluşturabilmektedir. Kendi itibarları ekseninde markalara, sanal topluluklara ve farklı paydaşlara seslenen etkileyenler, yeni medya gerçekliğinin getirdiği bir yenilik olarak öne çıkmaktadır. Öyle ki markalar, çevrim içi pazarlama kampanyaları için insan etkileyenlerin yanı sıra sanal etkileyenlere (3D, bilgisayar tarafından oluşturulan kişilikler) de yönelmektedir. Gelişmiş yapay zekâ tarafından desteklenen sanal etkileyenler (diğer deyişle dijital avatarlar), sosyal medya platformlarına önemli takipçiler çekebilmektedir (Miao vd., 2021). “İnsan biçimsel” etkileyenler olarak da adlandırılan sanal etkileyenler, dijital pazarlama alanındaki son trendlerden birini oluşturmaktadır (Blaney D. M. & Fleming, 2020). Dolayısıyla

gerekliliktir. “Influencerların kendine güvenen bir tavrı vardır” ifadesinin iletişim becerileri boyutu açısından ortalaması en yüksek ifade olması Glucksman’ın (2017, s. 80) etkileyenlerin kendilerine güvenmeleri ve sadece kendilerine değil izleyicilerine de yetenekleri konusunda güvence vermeleri çerçevesinde ifade ettiği etkileyen özelliği olan öz güven ile açıklanabilir görünmektedir.

Araştırma kapsamında kadınların satın alma niyeti ortalamalarının erkek katılımcılara kıyasla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sun vd. (2021) kadın takipçilerin etkileyen tutumlarından daha doğrudan, erkek takipçilerin ise daha dolaylı olarak etkilendiğini öne sürmektedir. Kadınların satın alma niyetleri ortalamalarının erkeklere kıyasla daha yüksek olmasının olası nedenlerinden biri bahsi çeken çıkarım olabilir.

Kaynakça

- Audrezet, A., de Kerviler, G., & Guidry Moulard, J. (2020). Authenticity under threat: When social media influencers need to go beyond self-presentation. *Journal of Business Research*, 117, 557-569. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2018.07.008>
- Bakker, D. (2018). Conceptualising influencer marketing. *Journal of Emerging Trends in Marketing and Management*, 1(1), 79-87.
- Belanche, D., Casaló, L. V., Flavián, M., & Ibáñez-Sánchez, S. (2021). Understanding influencer marketing: The role of congruence between influencers, products and consumers. *Journal of Business Research*, 132, 186-195. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.03.067>
- Blaney D. M., J., & Fleming, K. (2020). *Will post for profit: How brands and influencers are cashing in on social media*. New York: Post Hill Press.
- Brown, D., & Hayes, N. (2008). *Influencer marketing: Who really influences your customers*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Chae, J. (2018). Explaining females’ envy toward social media influencers. *Media Psychology*, 21(2), 246-262. <https://doi.org/10.1080/15213269.2017.1328312>
- Cocker, H., Mardon, R., & Daunt, K. L. (2021). Social media influencers and transgressive celebrity endorsement in consumption community contexts. *European Journal of Marketing*, 55(7), 1841-1872. <https://doi.org/10.1108/EJM-07-2019-0567>

- Cornwell, T. B., & Katz, H. (2021). *Influencer: The science behind swaying others*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Delbaere, M., Michael, B., & Phillips, B. J. (2021). Social media influencers: A route to brand engagement for their followers. *Psychology & Marketing*, 38(1), 101-112. <https://doi.org/10.1002/mar.21419>
- Djafarova, E., & Rushworth, C. (2017). Exploring the credibility of online celebrities' Instagram profiles in influencing the purchase decisions of young female users. *Computers in Human Behavior*, 68, 1-7. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.11.009>
- Drenten, J., & Brooks, G. (2020). Celebrity 2.0: Lil Miquela and the rise of a virtual star system. *Feminist Media Studies*, 20(8), 1319-1323. <https://doi.org/10.1080/14680777.2020.1830927>
- Enke, N., & Borchers, N. S. (2019). Social media influencers in strategic communication: A conceptual framework for strategic social media influencer communication. *International Journal of Strategic Communication*, 13(4), 261-277.
- Geysler, W. (2021). *The state of influencer marketing 2021: Benchmark Report*. Influencer Marketing Hub. <https://influencermarketinghub.com/influencer-marketingbenchmarkreport/>, Erişim Tarihi: 25.08.2022.
- Glucksman, M. (2017). The rise of social media influencer marketing on lifestyle branding: A case study of Lucie Fink. *Elon Journal of Undergraduate Research in Communications*, 8(2), 77-87.
- Gross, J., & Wangenheim, F. V. (2018). The big four of influencer marketing. A typology of influencers. *Marketing Review St. Gallen*, 2, 30-38.
- Henry, H. (2020, Ağustos 31). Japanese virtual influencer Imma Launches Magnum Matcha in China. *Branding in Asia Magazine*. <https://www.brandinginasia.com/japanese-virtual-influencer-imma-to-launch-magnum-matcha-in-china/>, Erişim Tarihi: 24.08.2022.
- IAB. (2018). *Inside influence... Why publishers are increasingly turning to influencer marketing—And what that means for marketers*. https://www.iab.com/wp-content/uploads/2018/01/IAB_Influencer_Marketing_for_Publishers_2018-01-25.pdf, Erişim Tarihi: 24.08.2022.
- Jauffret, M. N., & Kastberg, V. L. (2019). Biodigital Influencers: A new alternative for fighting loneliness. In B. Fox (Ed.), *Emotions and loneliness in a networked society* (pp. 283-307). Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan.

- Kadekova, Z., & Holienčinova, M. (2018). Influencer marketing as a modern phenomenon creating a new frontier of virtual opportunities. *Communication Today*, 9(2), 90-105.
- Kim, D. Y., & Kim, H.-Y. (2021). Trust me, trust me not: A nuanced view of influencer marketing on social media. *Journal of Business Research*, 134, 223-232. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.05.024>
- Lacković, N. (2021). Postdigital living and algorithms of desire. *Postdigital Science and Education*, 3(2), 280-282. <https://doi.org/10.1007/s42438-020-00141-4>
- Lee, J. A., & Eastin, M. S. (2021). Perceived authenticity of social media influencers: Scale development and validation. *Journal of Research in Interactive Marketing*, 15(4), 822-841. <https://doi.org/10.1108/JRIM-12-2020-0253>
- Levin, A. (2020). *Influencer marketing for brands: What YouTube and Instagram can teach you about the future of digital advertising*. Stockholm: Apress.
- Lou, C., & Yuan, S. (2019). Influencer marketing: How message value and credibility affect consumer trust of branded content on social media. *Journal of Interactive Advertising*, 19(1), 58-73.
- Marwick, A. E. (2018). The algorithmic celebrity: The future of internet fame and microcelebrity studies. In C. Abidin & M. L. Brown (Eds.), *Microcelebrity around the globe: Approaches to cultures of internet fame* (pp. 161-169). Bingley, UK: Emerald Publishing Ltd.
- Marwick, A. E., & boyd, D. (2010). I tweet honestly, I tweet passionately: Twitter users, context collapse, and the imagined audience. *New Media & Society*, 13(1), 114-133.
- Miao, F., Kozlenkova, I. V., Wang, H., Xie, T., & Palmatier, R. W. (2021). An emerging theory of avatar marketing. *Journal of Marketing*, 86(1), 67-90. <https://doi.org/10.1177/0022242921996646>
- Mosley, M. (2021). *Virtual influencers: What are they & how do they work? | Influencer Matchmaker*. Virtual influencers: What are they & how do they work? <https://influencermatchmaker.co.uk/news/virtual-influencers-what-are-they-how-do-they-work>, Erişim Tarihi: 24.08.2022.
- Moustakas, E., Lamba, N., Mahmoud, D., & Ranganathan, C. (2020). *Blurring lines between fiction and reality: Perspectives of experts on marketing effectiveness of virtual influencers*. International Conference on Cyber Security and Protection of Digital Services (Cyber Security). IEEE.

- Nugent, W. R. (2010). Probability and sampling. In B. Thyer (Ed.), *The handbook of social work research methods*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Petrescu, M., O’Leary, K., Goldring, D., & Ben Mrad, S. (2018). Incentivized reviews: Promising the moon for a few stars. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 41, 288-295. <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2017.04.005>
- Richards, J. (2020). The influence of the genre in high fashion. In C. Bloom (Ed.), *The Palgrave handbook of contemporary gothic* (pp. 1063-1074). Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Robinson, B. (2020). Towards an ontology and ethics of virtual influencers. *Australasian Journal of Information Systems*, 24, 1-8.
- Ryu, E. A., & Han, E. (2021). Social media influencer’s reputation: Developing and validating a multidimensional scale. *Sustainability*, 13(631), 1-18.
- Saima, & Khan, M. A. (2021). Effect of social media influencer marketing on consumers’ purchase intention and the mediating role of credibility. *Journal of Promotion Management*, 27(4), 503-523. <https://doi.org/10.1080/10496491.2020.1851847>
- Salameh, R. (2021). Disintegrated bodies—from cyborg microcelebrities to capital flow: A post-phenomenological investigation of disembodiment. *Body, Space & Technology*, 20(1), 75-82.
- Senft, T. M. (2008). *Camgirls: Celebrity & community in the age of social networks*. New York, NY: Peter Lang.
- Shan, Y., Chen, K.-J., & Lin, J.-S. (Elaine). (2020). When social media influencers endorse brands: The effects of self-influencer congruence, parasocial identification, and perceived endorser motive. *International Journal of Advertising*, 39(5), 590-610. <https://doi.org/10.1080/02650487.2019.1678322>
- Singh, S., & Diamond, S. (2012). *Social media marketing for dummies*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons.
- Stubb, C., Nyström, A.-G., & Colliander, J. (2019). Influencer marketing: The impact of disclosing sponsorship compensation justification on sponsored content effectiveness. *Journal of Communication Management*, 23(2), 109-122. <https://doi.org/10.1108/JCOM-11-2018-0119>
- Sun, J., Leung, X. Y., & Bai, B. (2021). How social media influencer’s event endorsement changes attitudes of followers: The moderating effect of followers’ gender. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 33(7), 2337-2351.

- Time (2018). *25 Most influential people on the Internet*. <https://time.com/5324130/most-influential-internet>, Erişim Tarihi: 24.08.2022.
- Torres, P., Augusto, M., & Matos, M. (2019). Antecedents and outcomes of digital influencer endorsement: An exploratory study. *Psychology & Marketing*, *36*(12), 1267-1276. <https://doi.org/10.1002/mar.21274>
- Vangelov, N. (2019). Efficient communication through influencer marketing. *Styles of Communication*, *11*(1), 72-83.
- Wellman, M. L., Stoldt, R., Tully, M., & Ekdale, B. (2020). Ethics of authenticity: Social media influencers and the production of sponsored content. *Journal of Media Ethics*, *35*(2), 68-82.

DİJİTALLEŞME VE KRİZ İLETİŞİMİ: TEHDİTLER VE FIRSATLAR

Dilek Meriç

Giriş

Dijital olan her nesne diğer dijital olanlarla ve aynı zamanda insanlarla bağlantı hâlinde. Dijitalleşmeyle birlikte gelen dönüşüm, artan talep ve arz, teknolojiyle küçülen iletişim araçları ve bu araçlara kolay erişim, zaman ve mekândan bağımsız internete erişimin mümkün olması, bu bağlantıda olma hâlini daha da derinleştirmektedir. Geçmişte hiç olmadığı kadar hem toplumun bir bireyi olarak hem de kullandığımız araçlar bakımından birbirine bağlıyız. Bilim dünyasına ve kamuoyuna dijital alanda veriler sunan We Are Social Ocak 2023 verilerine göre 8.01 milyarı aşan toplam dünya nüfusunun yüzde 64.4'ünü oluşturan 5.16 milyarı internet, 4.76 milyarı aşan kısmı ise aktif sosyal medya kullanıcıları olup küresel dünyamızda birbirine bağlı durumdadır. Mobil telefon sahipliklerine bakıldığında dünya nüfusunun yüzde 68'ini oluşturan 5.44 milyar insanın cep telefonu sahibi olduğu; internete erişen kullanıcıların yüzde 92.4'ünün ise mobil bir araçtan internete bağlandığı ve bu sayısal verilerin her geçen saniye artış gösterdiği düşünüldüğünde dijital devrimin büyüklüğü gözler önüne serilmektedir. Bağlantıda olma hâli arttıkça dünya küçülmemekte, bilgiler ışık hızıyla kontrolsüz bir biçimde yayılmakta; dünyanın bir ucunda meydana gelen bir olay öte yanından tepki ya da destek almaktadır. Krizler de beklenmedik ve aniden gelişen olumsuz olay

Kaynakça

- Akar, E. (2015). Sosyal medya platformları. F. Z. Özata (Ed.), *Sosyal medya* (52-78). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Aslan, E. Ş. (2016). Markaların kriz dönemlerinde sosyal medya kullanımı stratejileri: Gezi Parkı olayları sürecinde Twitter üzerine bir inceleme. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 4 (2), 505-533. <https://doi.org/10.19145/gujofoc.64515>
- Bat, M. (2012). *Dijital platformda sosyal medyanın stratejik kurumsal iletişime etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ege Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Cheng, Y., & Cameron, G. (2018). The status of social-mediated crisis communication (SMCC) research. In L. Austin & Y. Jin (Eds.), *Social media and crisis communication* (pp. 9-20). Routledge.
- Coombs, T. W. (2007). Protecting organization reputations during a crisis: The development and application of situational crisis communication theory. *Corporate Reputation Review*, 163-176. <https://doi.org/10.1057/palgrave.crr.1550049>
- Coombs, T. W. (2018). Revising situational crisis communication theory: The influences of social media on crisis communication theory and practice. In L. L. Austin, & J. Y. (Eds.), *Social media and crisis communication* (pp. 21-37). Routledge.
- Coombs, T. W. (2020). Situational crisis communication theory: Influences, provenance, evolution, and prospects. In F. Frandsen & W. Johansen (Eds.), *Crisis communication* (pp. 121-140). DeGruyter.
- Coombs, T. W., & Holladay, J. S. (2012). The paracrisis: The challenges created by publicly managing crisis prevention. *Public Relations Review*, 38, 408– 415. <https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2012.04.004>
- Coombs, T. W., & Tachkova, E. R. (2019). Scansis as a unique crisis type: Theoretical and practical implications. *Journal of Communication Management*, 23 (1), 72-88. <https://doi.org/10.1108/JCOM-08-2018-0078>
- Coombs, W. T. (2015). *Ongoing crisis communication: Planning, managing, and responding* (4 th ed.). Sage Publications.
- Çeber, B. (2021, Mayıs, 26-28). Kriz iletişiminde yapay zeka uygulamaları. *Dijital çağda kriz iletişimi* [Sempozyum]. Üsküdar Üniversitesi İletişim Fakültesi 8. Uluslararası İletişim Günleri, İstanbul, Türkiye.
- Çınarlı, İ. (2016). *Örnek vaka analizleri ile kriz iletişimi*. Beta Yayıncılık.
- Grebe, S. K. (2013). Things can get worse how mismanagement of a crisis response strategy can cause a secondary or double crisis: The example of the

- AWB corporate scandal. *Corporate Communications: An International Journal*, 18 (1), 70-86. <https://doi.org/10.1108/13563281311294137>
- Gürbüz, S. (2020). Kriz iletişiminde kurumsal özür yanıtlarının kamu öfkesi üzerinde etkisi: Deneysel bir çalışma. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(1), 21-44. <https://doi.org/10.19145/e-gifder.639219>
- Güven, M., & Akmeşe, A. (2022). Covid-19 sürecinde kurumsal çevikliğin ve dijital dönüşümün kriz yönetimi üzerindeki etkisi: Şanlıurfa ili Devlet Hastanesi örneği. *International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 17-26. DOI : 10.31589/JOSHAS.820
- Hermann, C. F. (1963). Some consequences of crisis which limit the viability of organizations. *Administrative Science Quarterly*, 8(1), 61-82. <https://doi.org/10.2307/2390887>
- İlıcak Aydınalp, G. (2020). Kriz iletişiminin boyutu. G. İlıcak Aydınalp (Ed.), *Farklı yönleri ile kriz ve iletişimi* (1-22). Nobel Akademik Yayıncılık.
- İpçioğlu, İ. (2013). Kriz anında yapılacak çalışmalar. G. Haşit (Ed.), *Kriz iletişimi ve yönetimi* (78-93). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- İspir, B. (2013). Yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi. M. C. Öztürk (Ed.), *Dijital iletişim ve yeni medya* (2-25). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Karahasan, F. (2012). *Taşlar yerinden oynarken: Dijital pazarlamanın kuralları*. Doğan Kitap.
- Kaya, A. Y., Ata, F., & Bursa, A. (2022). İletişim fakülteleri müfredatında dijitalleşme: Gazetecilik ile radyo, sinema ve televizyon bölümü eğitimindeki dijital derslerin analizi. *Akdeniz İletişim Dergisi*, 39, 1-39. doi:10.31123/akil.1144098.
- Kılınç, Ö. (2018). *Kriz iletişiminde duygular, satın alma niyeti ve kültür: Kriz türleri ve tepki stratejileri üzerine bir araştırma* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Anadolu Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Koçak, S. (2020). Kriz sonrası iletişim çalışmaları mesaj stratejisinde bütünlük yaklaşım. G. İlıcak Aydınalp (Ed.), *Farklı yönleri ile kriz ve iletişimi* (51-80). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Meriç, D. (2022). *Kriz mesaj stratejilerinin duygulara etkisi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Anadolu Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Okay, A., & Okay, A. (2018). *Halkla ilişkiler: Kavram, strateji ve uygulamaları*. Der Yayınları.

- Öztürk, M. C. (2015). Sosyal medyada halkla ilişkiler. F. Z. Özata (Ed.) *Sosyal Medya* (106-136). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Pearson, C. M., & Clair, J. A. (1998). Reframing crisis management. *Academy of Management Review*, 23(1), 59-76. <https://doi.org/10.2307/259099>
- Social, W. A. (2023). <https://wearesocial.com/uk/blog/2023/01/the-changing-world-of-digital-in-2023/> adresinden edinilmiştir.
- Suher, İ. (2013). Kriz iletişimde yeni medya. G. Haşit (Ed.), *Kriz iletişimi ve yönetimi* (132-150). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Suher, İ. (2013b). Kriz iletişimi süreci. G. Haşit (Ed.), *Kriz iletişimi ve yönetimi* (110-131). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Taşkın, T., & Dönmez, N. (2022). İş dünyasına dijital ekosisteme uyumlu, dijital iletişimde yetkin insan kaynağının kazandırılması: Kişili vaka analizi. *Topkapı Journal of Social Science*, 1 (2), 79-104. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tjssd/issue/72569/1138221>
- Tuncer, S. A. (2015). Sosyal medyanın gelişimi. F. Z. Özata (Ed.), *Sosyal medya* (2-25). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Tüz, M. (2013). Kriz kavramı ve işletmeler açısından kriz yaratan faktörler. G. Haşit (Ed.), *Kriz iletişimi ve yönetimi* (2-25). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Tüz, M. (2013b). Krize yanıt süreci. G. Haşit (Ed.), *Kriz iletişimi ve yönetimi* (44-57). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ulmer, R. R., Sellnow, T. L., & Seeger, M. W. (2018). *Effective crisis communication: Moving from crisis to opportunity*. Sage Publications.
- Utz, S., Schultz, F., & Glocka, S. (2013). Crisis communication online: How medium, crisis type and emotions affected public reactions in the Fukushima Daiichi nuclear disaster. *Public Relations Review*, 40-46. <https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2012.09.010>
- Üzmez, S. S., & Büyükbeşe, T. (2021). Dijitalleşme sürecinde bilgi yönetiminin işletmelerin teknoloji uyumuna etkileri. *Beyder*, 16(2), 117-127. <https://doi.org/10.54860/beyder.1028117>
- Yalçın, M. (2021, Mayıs, 26-28). Covid-19 pandemi döneminde seyahat acentalarında dijital kriz iletişimine yönelik bir araştırma. *Dijital çağda kriz iletişimi* [Sempozyum]. Üsküdar Üniversitesi İletişim Fakültesi 8. Uluslararası İletişim Günleri, İstanbul, Türkiye.
- Yalçınkaya, M. (2022). *Dijital pazarlama amaçlı halkla ilişkilerin dijital marka yönetimindeki yeri*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

KAMU KURUMLARINDA DİJİTALLEŞME: TÜRKİYE’DEKİ BAKANLIK WEB SİTELERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Hakan Asta

Giriş

Dijitalleşme, son yılların ve yakın geleceğin hem toplumların hem de yönetimlerin yapısında büyük ve etkili dönüşümler yaşattığı ve yaşatmaya devam etmesi beklendiği önemli bir kavramdır. Bu dönüşümlerin artarak süren yansımaları hem özel sektör kuruluşlarının hem de kamu sektörü kuruluşlarının dijital servis sağlayıcılarını benimsemelerinde yaşanan artış ile de gözlemlenmektedir. Dijitalleşmenin hızlı ilerleyişi günümüzde; yeni medya, sosyal medya, internet ve sosyal ağlar gibi kavramları literatüre kazandırmıştır (Başlar, 2013, s. 775). İnternet ve internet ortamları günümüz yaşam koşulları içerisinde yoğun olarak kullanım pratiği bulmuş ve farkında olunamadan gündelik yaşam pratiklerini değiştirmiştir (Binark, 2007, s. 21). Dijitalleşmede yaşanan gelişim ile internet ortamının kullanımı da gözle görülür bir şekilde artış göstermiştir. Yapılan araştırmalar 2023 yılının ilk çeyreği itibarıyla dünya nüfusunun 5,19 milyarının (dünya nüfusunun %64,5’i) internet kullanıcıları olduğunu ortaya koymakta ve bu oranın her geçen gün büyüyeceğini göstermektedir (DataReportal, 2023). TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) verileri ise, Türkiye’de 2022 yılında hanelerin %92,1’inin internete erişim olanağının olduğunu gösterirken, in-

mektedir. Karşılıklı ve iki yönlü bir iletişime olanak tanıyan diyalojik iletişim, diyalog içeren yapısı ile internet üzerinden iletişime geçilirken önemli bir yöntem olarak durmaktadır. Diyalojik iletişim ilke ve özelliklerine uygun bir web sitesi inşa ederek internet üzerinden vatandaşları ile iletişime geçen kamu kurumları, kurdukları iletişimi sağlam ve güçlü temeller ile inşa edeceklerdir. Çalışmada diyalojik ilke ve özellikler temel alınarak, Bakanlık web sitelerinin incelenmesi ile internet üzerinden vatandaş ve kamu kurumları arasında daha iyi ve etkin bir iletişim kurulmasını sağlamaya rehberlik edecek bir çalışma ortaya konmak istenmiştir.

Kaynakça

- Akçakaya, M. (2017). E-Devlet anlayışı ve Türk kamu yönetiminde e-devlet uygulamaları. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(3), 8-31.
- Alkan, H., & Şimşek, Z. (1998). İnternet ve yönetime katılım: Potansiyel ve olasılıklara ilişkin bir değerlendirme. *Türk İdare Dergisi*(418), 173-183.
- Alshehri, M., & Drew, S. (2010). Implementation of e-government: Advantages and challenges. *Proceedings of the IASK International Conference E-Activity and Leading Technologies & InterTIC 2010*, (s. 79-86).
- Aslam, F., Aimin, W., Li, M., & Rehman, K. (2020). Innovation in the era of IoT and industry 5.0: Absolute innovation management (AIM) Framework. *Information*, 11(2), 1-24.
- Aslan, A. (2017). Web sitelerinin birer diyalojik iletişim aracı olarak kullanımı üzerine bir değerlendirme: Türkiye'deki büyükşehir belediyeleri örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22, 2425-2436.
- Ateş, H. (2002). Bilgi çağında kamu yönetimi: Geleneksel bürokrasiden bilgiselleştirilmiş bürokrasiye geçiş. *I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi İİBF Yayın.
- Atılğan, O. (2003). Bilgi İletişim teknolojilerinde sayısal uçurum. *Türk Kütüphaneciliği*, 17(1), 37-42.
- Başlar, G. (2013). Yeni medyanın gelişimi ve dijitalleşen kapitalizm. A. Üniversitesi (Dü.), *XV. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri* içinde (s. 775-784). Antalya: Akademik Bilişim.

- Baştan, S., & Gökbunar, R. (2004). Kamu hizmetlerinin sunumunda e-devlet ile ilgili yeni gelişmeler: Tümüleşik e-devlet sistemlerine doğru. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), 71-89.
- Bertot, J. C., Jaeger, P. T., & Grimes, J. M. (2010). Using ICTs to create a culture of transparency: E-government and social media as openness and anti-corruption tools for societies. *Government Information Quarterly*(27), 264-271.
- Binark, M. (2007). Yeni medya çalışmalarında yeni sorular ve yöntem sorunu. M. Binark içinde, *Yeni Medya Çalışmaları* (s. 21-44). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Bozkurt, Ö., Ergun, T., & Sezen, S. (2008). *Kamu yönetimi sözlüğü: Fransızca ve İngilizce karşılıklarıyla*. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- Boztepe, H. (2013). Halkla ilişkiler perspektifinden güven kavramı: Katılımcılık, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin kamu kurumlarına yönelik güvenin oluşmasındaki rolü. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*(45), 53-74.
- Curtin, G. G., Sommer, M. H., & Vis-Sommer, V. (2003). The world of e-government. *Journal of Political Marketing*, 1-16.
- Çarıkcı, O. (2010). Türkiye'de e-devlet uygulamaları üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(12), 95-122.
- DataReportal. (2023). *DataReportal*. <https://datareportal.com/>, Erişim Tarihi: 10.07.2023.
- Davison, R. M., Wagner, C., & Ma, L. C. (2005). From government to e-government: A transition model. *Information Technology & People*, 18(3), 280-299.
- Demirel, D. (2006). E-devlet ve dünya örnekleri. *Sayıştay Dergisi*(61), 83-118.
- Devadoss, P. R., Pan, S. L., & Huang, J. C. (2003). Structural analysis of e-government initiatives: A case study of SCO. *Decision Support Systems*, 34(3), 253-269.
- DPT. (2007). *Dokuzuncu kalkınma planı: Bilgi ve iletişim teknolojileri özel ihtisas komisyonu raporu*. Ankara.
- DPT. (2011). *Bilgi Toplumu İstatistikleri 2011*. Ankara: İstatistikleri, B. T. (2011). Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı.
- Eryılmaz, B. (2002). *Bürokrasi ve siyaset, bürokratik devletten etkin yönetime*. İstanbul: Alfa Yayınları.

- Göçoğlu, V. (2020). Kamu hizmetlerinin sunumunda dijital dönüşüm: Nesnelerin interneti üzerine bir inceleme. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(1), 615-628.
- Gül, H. (2017). Dijitalleşmenin kamu yönetimi ve politikaları ile bu alanlardaki araştırmalara etkileri. *Yasama Dergisi*(36), 5-26.
- Haldenwang, C. V. (2004). Electronic government (E-Government) and development. *The European Journal of Development Research*, 16(2), 417-432.
- Hill, L. N., & White, C. (2000). Public relations practitioners' perception of the world wide web as a communications tool. *Public Relations Review*, 26(1), 31-51.
- Hobsbawm, E. (2003). *Devrim çağı: 1789-1848*. Ankara: Dost Yayınları.
- İnce, N. M. (2001). *Elektronik Devlet: Kamu Hizmetlerinin Sunulmasında Yeni İmkanlar*. Ankara: DPT.
- Kent, M. L., & Taylor, M. (1998). Building dialogic relationships through the world wide web. *Public Relations Review*, 24(3), 321-334.
- Kent, M. L., & Taylor, M. (2002). Toward a dialogic theory of public relations. *Public Relations Review*, 28(1), 21-37.
- Maraş, G. (2011). Kamu yönetimlerinde e-devlet ve e-demokrasi ilişkisi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(37), 121-144.
- Moon, J. M. (2002). The evolution of e-government among municipalities: Rhetoric or reality? *Public administration review*, 62(4), 424-433.
- Mrugalska, B., & Wyrwicka, M. K. (2017). Towards Lean Production in Industry 4.0. *Procedia Engineering*, 182, 466-473.
- Onar, S. S. (1992). *İdare hukukunun umumi esasları*. İstanbul: Marifet Basımevi.
- Oskay, Ü. (2018). *İletişimin ABC'si*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Öğüt, A. (2003). *Bilgi çağında yönetim*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Önal, M. F. (2021). *Dijital eşitsizlik*. www.egovturkey.com.
- Özdemir, B. P., & Aktaş Yamaoğlu, M. (2010). Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları web sitelerinin diyalojik iletişim kapasiteleri üzerine bir inceleme. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 3-36.
- Özden, A. T. (2022). 1.0'dan 5.0'a dünya: Web, pazarlama, endüstri ve toplum. *Dijital Çağda İşletmecilik Dergisi*, 5(1), 29-44.

- Sağsan, M. (2001). E-devlet toplumların yeni umut ışığı mı? *Stratejik Analiz Dergisi*, 2(19), 89-97.
- Swartz, N. (2003). British slow to use e-government services. (Up front: news, trends & analysis). *Information Management Journal*, 37(2), 7-8.
- Şataf, C., Çiçek, H. G., & Dikmen, S. (2014). Kamu hizmetlerinin sunulmasında e-devlet uygulamalarının toplumsal algı düzeyi üzerine ampirik bir çalışma. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 9(2), 1-14.
- Şentürk, Ü. (2003). Değişen paradigmlar bağlamında E-devletin bazı toplumsal boyutları . II. *Ulusal Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi*, (s. 43-54). Kocaeli.
- Taylor, M., Kent, M. L., & White, W. J. (tarih yok). How activist organizations are using the Internet to build relationships. *Public Relations Review*, 27(3), 263-284.
- TDK. (2019). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 01.06.2023.
- TÜİK. (2022, Ağustos 26). *Hanehalkı bilişim teknolojileri (BT) kullanım araştırması, 2022*. www.data.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 01.07.2023.
- Uçkan, Ö. (2003). *E-Devlet, E-Demokrasi ve Türkiye: kamu yönetiminin yeniden yapılanması için strateji ve politikalar - I*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Yağmurlu, A. (2010). E-halkla ilişkiler ve bakanlık uygulamaları. *Selçuk İletişim*, 6(2), 62-80.

DİJİTAL OYUNLARDAKİ ŞİDDET İLE BİREYİN SALDIRGAN TUTUMU ARASINDAKİ İLİŞKİYE DAİR BİR DEĞERLENDİRME

Gökhan Demirel

Giriş

Oyunlar insanlığın en eski uğraşlarından biri olarak tarihsel, biyolojik ve psikolojik gelişimlerine önemli katkılar sunmuştur. Yalın bir ifadeyle oyunlar, çocuk, genç ve yetişkinlerin sıkıntısını gidermek, eğlenmek veya öğrenmek amacıyla gerçekleştirdiği bireysel veya grup hâlindeki faaliyetler bütünü olarak ifade edilebilir. Karmaşık bir temsil sistemine sahip oyunların her biri taşıdıkları anlam bakımından zengin bir işlevselliğe sahiptir (Huizinga, 2013, s. 17). Zengin işlevselliğinden biri ise kültürel bir olgu da olmalıdır. Oyunlar, kültürel altyapıya sahip bilimsel ve sosyal özellikler barındırmaktadır.

Çocukların özellikle yetişkinliğe geçişlerinde oyunlar önemli roller üstlenmektedir. Büyürken hayatı farklı bağlamlarıyla deneyimlemelerini sağlayan oyunlar, çocukların öğrenme süreçlerine katkı sunarken, aynı zamanda toplumsal değerler ile kültürel öğeler hakkında da bilgiler vermektedir. Oyunlar tarihsel süreçte insanın toplumla olan ilişkisini belgelemişlerdir. Oyunlar aracılığıyla toplumların sınıfsal yapılarından, normlarına kadar geniş bir kültürel hazineye erişilebilmektedir (Tor & Irmak, 2022, s. 1802). Oyunların oynanma biçimleri, kullanılan malzemeler veya oyunun kural

lan birey, çevresine ve dünyaya karşı olduğundan daha agresif ve güvensiz davranmaktadır. Araştırmada vurgulandığı üzere şiddete maruz kalan birey, şiddet eylemine daha olası bakmaya, gerçek hayattaki şiddeti görmezden gelmeye başlamaktadır. Dolayısıyla dijitalleşmeyle beraber milyonlarca oyuncuya ulaşan dijital oyunların barındırdığı şiddet ile bireyin saldırgan davranış ve tutumu arasında ilişki olduğu, uzun vadede bireyin hayatına olumsuz anlamda etki ettiği açıkça anlaşılmıştır.

Kaynakça

- Adeane, A. (2019). Blue whale: What is the truth behind an online 'suicide challenge'?, BBC News: <https://www.bbc.com/news/blogs-trending-46505722>, Erişim Tarihi: 27.06.2023.
- Alparslan, M. Ş. (1985). Çağdaş toplumlarda şiddetin kriminolojik yönü. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 51(1-4), 457-472.
- Anderson, C. A., & Dill, K. E. (2000). Video games and aggressive thoughts, feelings, and behavior in the laboratory and in life. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(4), 772- 790.
- Anderson, C. A., & Ford, C. M. (1986). Affect of the game player: Short-term effects of highly and mildly aggressive video games. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 12(4), 390-402.
- Bilgi, A. (2005). Bilgisayar oyunu oynayan ve oynamayan öğrencilerin saldırganlık, depresyon ve yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Bindesen, Z. V., & Bindesen, M. (2020). İnsan, spor ve felsefe (spor felsefesine bir giriş). *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 22(4), 1-10.
- Bushman, B. J., & Anderson, C. A. (2002). Violent video games and hostile expectations: A test of the general aggression model. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(12), 1679-1686.
- Bushman, B. J., & Gibson, B. (2010). Violent video games cause an increase in aggression long after the game has been turned off. *Social Psychological and Personality Science*, 2(1), 29-32.
- Cihan, B. B., Çelik, E., & Çetinkaya, O. (2022). Sporcu öğrencilerin dijital

- oyun öncesinde, esnasında ve sonrasında duyu durumlarının incelenmesi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 6(1), 28-47.
- Caillois, R. (2001). *Man, play and games*. Chicago: University of Illinois Press.
- Carnagey, N. L., & Anderson, C. A. (2005). The effects of reward and punishment in violent video games on aggressive affect, cognition and behaviour. *Psychological Science*, 16(11), 882-889.
- Carnagey, N. L., Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2007). The effect of video game violence on physiological desensitization to real-life violence. *Journal of Experimental Social Psychology*, 43(3), 489-496.
- Cooper, J., & Mackie, D. (1986). Video games and aggression in children. *Journal of Applied Social Psychology*(16), 726-744.
- Donovan, T. (2010). *Replay: The history of video games*. East Sussex: Yellow Ant.
- Dumangöz, P. D., & Çavuşoğlu, S. B. (2022). Oyun mu kültürü etkiler? Kültür mü oyunu etkiler? *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 35-44.
- Emiroğlu, K., & Aydın, S. (2003). *Antropoloji sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Evcin, S., & Erzi, S. (2019). Şiddet içerikli bilgisayar oyunlarının ergenlerin saldırganlık eğilimine etkisi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi-Humanitas*, 7(14), 181-202.
- Funk, J. B., Baldacci, H. B., Pasold, T., & Baumgardner, J. (2004). Violence exposure in real-life, video games, television, movies, and the internet: Is there desensitization?. *Journal of Adolescence*, (27), 23-39.
- Huizinga, J. (2013). *Homo ludens, oyunun toplumsal işlevi üzerine bir deneme*. Ayrıntı Yayınları.
- Irmak, A. Y., & Erdoğan, S. (2016). Ergen ve genç erişkinlerde dijital oyun bağımlılığı: güncel bir bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 27(2), 128-137.
- Jessen, C. (2003). The changing face of children's play culture children's play, learning and communication in a technology driven world. Lego Learning Institute.
- Karadoğan, U. C. (2019). "Çocuk ve çocukluk" kavramının tarihsel süreçte değerlendirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet*, 4(7), 195-220.
- Kirriemuir, j. (2006). A history of digital games. J. B. Jason Rutter (ed.) in, *Understanding digital games*. London: Sage Publication.

- Kirsh, S. J. (1998). Seeing the world through mortal combat-colored glasses. *Childhood*, 5(2), 177–184.
- Mansız, A. S., & Kolboran, Ş. G. (2022). Dijital oyunlar ile şiddet ve saldırganlık arasındaki ilişki. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(83), 1389-1407.
- Mcguire, K. (2023). *Video games that killed people in real life*. Svg: <https://www.svg.com/9331/video-games-ruined-peoples-lives/>, Erişim Tarihi: 26.06 2023.
- Oğuzhan, Z. (2018). *Antik dönemden 16 farklı zar ve masa oyunu*. Arkeofili: <https://arkeofili.com/antik-donemden-16-farkli-zar-ve-masa-oyunu/>. Erişim Tarihi: 17.06.2023.
- Özen, G. (2019). Eğitsel oyunlara giriş. Esin Güllü (ed.) içinde, *Spor lisesi eğitsel oyunlar (12.Sınıf)*. Milli Eğitim Yayınları.
- Pooley, E. (1999). *Portrait of a deadly bond*. Time: <https://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,23916-4,00.html>, Erişim Tarihi: 26.06 2023.
- Potter, J. (1999). *On media violence*. California: Sage Publications.
- Sel, V. (2016). *Oyun nedir? Play ile game arasındaki fark nedir?*. <https://volkan-sel.com/oyun-nedir-play-ile-game-farki-nedir.html/>, Erişim Tarihi: 06.08 2023.
- Sezen, T. İ. (2011). Dijital oyunları anlamak: Oyun, anlatı, yazılım ve platform perspektiflerinden dijital oyunlar. G. T. Ünal, ve U. Batı (ed.) içinde, *Dijital oyunlar: Kendi dünyanda yaşa, bizimkinde oyna*. İstanbul: Derin Yayın.
- Sezen, T. İ., & Sezen, D. (2011). Dijital oyun tarihinin dönüm noktaları, oyunlar, yorumlar, teknolojik ve toplumsal gelişmeler. G. T. Batı (ed.) içinde, *Dijital oyunlar: Kendi dünyanda yaşa, bizimkinde oyna*. Derin Yayın.
- Shahidi, M. (2012). Culture within play and play within culture. *International Journal of Current Research*, 4(10), 282-286.
- Sormaz, F., & Yüksel, H. (2012). Değişen çocukluk, oyun ve oyuncağın endüstrileşmesi ve tüketim kültürü. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 985 -1008.
- Tüik. (2021). *Çocuklarda bilişim teknolojileri kullanım araştırması, 2021*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Cocuklarda-Bilisim-Teknolojileri-Kullanim-Arastirmasi-2021-41132>, Erişim Tarihi: 27.06.2023.
- The Age. (2006). Parents sue game company over son's suicide: <https://www.>

theage.com.au/technology/parents-sue-game-company-over-sons-sui-
cide-20060512-gdnj7w.html, Erişim Tarihi: 26.06 2023.

- Tor, H., & Irmak, T. Y. (2022). Dijital oyun fenomeninin sosyolojisi. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(12), 1798-1817.
- Ulusoy, O. (2008). Ergenlerde bilişim teknolojileri kullanımı ve saldırganlık ilişkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Adana.
- Vanobbergen, B. (2004). Wanted: real children. About innocence and nostalgia in A commodified Childhood. *Studies in philosophy and education*, 23, 161–176.
- Williams, Z. (2006). *The commercialisation of childhood*. United Kingdom: Compass.
- Yengin, D. (2010). Dijital oyunlarda şiddet kavramı: Yeni şiddet. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul.

DİJİTAL KAMU DİPLOMASİSİNDE YENİ YÖNELİMLER: METAVERSE DİPLOMASİSİ

Özge Delen

Giriş

Teknoloji ve iletişim kavramlarının birbirini beslemesiyle enformasyonun hızlı ve güvenilir şekilde yayılması, iletişim yapılarının dijitalleşmesi, medya ağlarının genişlemesi devletlere yeni imkânlar sunmuştur. Öyle ki diğer alanlar gibi siyasetin de dijitalleşmesi kamu diplomasisi kavramına dijital bir taraf sunduğu aşıkardır. Dijital bir dünyaya evirilen çağımız, diplomatik süreçleri de evirmiştir. Dijitalleşme sürecinin siyasete etkisi, kamu diplomasisi kavramının dijitalleşmesi pratiğini de gün yüzüne çıkarmıştır. 3 boyutlu sanal gerçeklik ortamı olarak ifade edilen metaverse platformları en güncel dijitalleşme yönü olarak düşünülmektedir. Metaverse, dünya için alternatif paralel bir evren olarak tanımlanmaktadır. Çeşitli dijital ürünlere değer biçerek, nitelikli fikri tapu olarak ifade edilen NFT'ler ve blok zinciri sistemlerinin metaverse alanda yaygınlaşarak, azami bir teknolojik dönüşüme yol açmıştır. Hükûmetlerin bu yeni evreni ve onun getirilerini etkili bir şekilde yürüttüğü durumda yabancı kamular tarafından beklenen ilgi, bilinirlik, sempati gibi durumların karşılık bulacağını, onlarla olan etkileşimlerinin artacağını söylemek mümkündür. Bu noktalardan hareketle bu bölümde metaverse evrenin imkânları ile devletlerin/kamuoyu önderlerinin bu fırsat alanında gerçekleştirebileceği iletişim faaliyetleri örneklendirilerek onlara sağlayacağı faydalar

dünyanın getirilerinden faydalanmaya odaklanan her devlet, kamuoyu diplomasisi özelindeki faaliyetlerini çağa uygun bir perspektifle gerçekleştirmiş olacaktır. Son olarak metaverse diplomasisinin ve tüm diğer sanal evren etkinliklerin, devletlerin dış politika faaliyetlerine yabancı kitlelere yansıtması bağlamında azami bir şekilde yardımcı olacağı, bu bağlamda ülkemize önemli fırsatlar sunacağı dolayısıyla söz konusu olanaklardan faydalanmak gerektiği açıktır. Bir diğer yandan Türkiye’de ve diğer dünya devletlerinde metaverse denemelerinin merak uyandıran, heyecanlandıran ve geleceğe adaptasyon süreci olarak varlığını sürdüren yapısına karşın bu uygulamaların kusursuz ve başarılı şekilde ilerleyebilmesi için internet altyapısının, donanımsal parçaların, kullanıcıların uyumlanma sürecinin geliştirilmesi gerekmektedir. Teknolojik anlamda ihtiyaç duyulan, metaverse evrene adaptasyonun geliştirilmesi temelinde destek hatları geliştirilmelidir.

Kaynakça

- Akçadağ, E. (2022). Dünya’da ve Türkiye’de kamu diplomasisi. <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/emineakcadag>, Erişim Tarihi: 25.07.2023.
- Albayrak, O. (2023). Dijital diplomasi: Diplomasi 3.0. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (46) , 493-508. DOI: 10. 46928/iticusbe.1288805
- Arı, T. (1997) Uluslararası ilişkiler. *Alfa Basım Yayım Dağıtım*.
- Barston, R. P. (2019) *Modern diplomacy*. Routledge.
- Brandage, A. (2012). “Wally Olins “Tüm dünyanın gözü Türkiye’nin üzerinde” <http://thebrandage.com/wally-olinstum-dunyanin-gozu-turkiyenin-uzerinde/>, Erişim Tarihi: 29.07.2023.
- Budak, M. M. (2022). Kamu diplomasisi ve dijital iletişim. *Erciyes İletişim Dergisi*, 9 (1) , 317-335. DOI: 10.17680/erciyesiletisim.997103
- Çallı, F. (2021). NFT teknolojisine turizm perspektifi ile bir bakış. *Journal of New Tourism Trends*, 2 (2) , 161-172.
- Castells, M. (2008). The new public sphere: Global civil society, communication networks and global governance. *Annals*, 616, 78 – 93. doi:10.1177/000.271.6207311877.
- Cull, N. J. (2009) Public diplomacy before gullion (ed. Nancy Snow & Philip M. Taylor). *Routledge handbook of public diplomacy*. Routledge, s. 19

- Çelik, R. (2022). Metaverse nedir? Kavramsal değerlendirme ve genel bakış. *Balkan & Near Eastern Journal of Social Sciences (Bnejss)*, 8(1).
- Etzold, T. H. (1977) The conduct of Amerikan foreign relations: A division of franklin watts.
- Duan, H., Li, J., Fan, S., Lin, Z., Wu, X., & Cai, W. (2021). Metaverse for social good: A university campus prototype. *In proceedings of the 29th ACM International Conference on Multimedia*. 153-161.
- Fitzpatrick, K. R., (2007). *Advancing the new public diplomacy-a public relation perspective*. Nederlands. de Paul University.
- Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü hakkında Kanun (2010,30 Ocak) Resmi Gazete (Sayı: 27478). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/01/20100130-19.htm>, Erişim Tarihi: 12.08.2023.
- Kiran, Y., & Açıklan, Ş. U. A. Y. (2021). New tools of soft power: Turkey's education and science diplomacy. *Hacettepe Eğitim Dergisi*, 36(4).
- Koçak, T. (2022). Dünyayı Sarsan, Yaşamı Sanallaştıran "Metaverse" Hoş geldin. <https://taskinkocak.com/blog/dunyayi-sarsan-yasami-sanallastiran-metaverse-hos-geldin/>, Erişim Tarihi: 13.09.2023.
- Kuş, O. (2021). Metaverse: 'Dijital büyük patlamada' fırsatlar ve endişelere yönelik algılar.' *Intermedia International E-journal*, 8 (15) , 245-266. DOI: 10.21645/intermedia.2021.109
- Manor, I. & Segev, E. (2015). "Amerika's selfie; How the US portrays itself on its social mediaaccounts" *Digital diplomacy*, Routledge,ss. 89-108.
- Melissen, J. (Ed.). (2005). *The new public diplomacy* (pp. 292-31). Palgrave Macmillan.
- McKinsey. (2022). Value creation in the Metaverse. *www.mckinsey.com*: <https://www.mckinsey.com/business-functions/growth-marketing-and-sales/>, Erişim Tarihi: 13.09.2023.
- Mystakidis, S. (2022). Metaverse. *Encyclopedia*, 2(1), 486-497.
- Nakamura, K. & Weed, M.(2009). US. Public diplomacy, background and current issues. congressional research service. <http://tinyurl.com/33muskh>, Erişim Tarihi: 20.08.2023.
- Nye, J. S. (2008). Public diplomacy and soft power. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), 94-109. <https://doi.org/10.1177/0002716207311699>, Erişim Tarihi: 28.07.2023.
- Okumuş, M. (2023) Dijital kamuoyu diplomasisi. Ayhan Doğan. (Ed). *Dijital halkla ilişkilerde güncel konular*. Literatürk Academi

- Potter, E. (2002) Canada and the new public diplomacy. *Netherlands Institute of International Relations*.
- Rashica, V. (2019). Digital diplomacy: Aspects, approaches and practical use. European perspectives – *International Scientific Journal on European Perspectives*, 10(1), 21-39.doi. 10.2478/seeur-2018-0008
- Signitzer, B. & Wamser, C. (2006). “Public diplomacy: *A specific governmental public relation function*“. Carl H. Botan & Vincent Hazleton. (Eds.) Lawrence erlbaum associates
- Sönmezoglu, F. (2000) *Uluslararası ilişkiler sözlüğü*. Der Yayınları
- Szondi, G. (2008). “Public diplomacy and nation branding: Conceptual similarities and differences”. *Netherlands Institute of International Relations Clingendael*. October:1-42.
- Tuch, H. N. (1990) *Communicating with the world U.S. Public diplomacy overseas*. St. Martin’s press
- Turhan, D. G. (2017). Dijital aktivizm. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (26), 26-44.
- Url-1, www.kamudiplomasisi.org, Erişim Tarihi: 12.09.2023.
- Ünal, U. (2022) Kamu diplomasisi bağlamında ulus marka iletişimi yönetimi. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 7 (2), 212-229. Doi: 10.5281/zenodo.7472491
- Wang, Q, Li, R, Wang, Q, & Chen, S. (2021). Non-Fungible Token (NFT): Overview, evaluation, opportunities and challenges. retrieved from. <https://arxiv.org/abs/2105.07447v3>, Erişim Tarihi: 19.07.2023,.
- We are social. <https://wearesocial.com/>, Erişim Tarihi: 28.07.2023.
- Yağmurlu, A. (2007) Halkla ilişkiler yöntemi olarak kamu diplomasisi. *İletişim: Araştırmaları*
- Yağmurlu, A. (2019). Kültürel diplomasi: Kuram ve pratikteki çerçevesi. *Selçuk İletişim*, 12 (2) , 1210-1238. Doi: 10.18094/Josc.596331
- Yatağan, A. G. (2018) Sert güç unsurlarının yumuşak güç aracı olarak etkileri. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 28(2), 69-94.
- Yurdabak, M. K. (2022). Nft: Dijital sanatta yeni bir perspektif ve getirdiği fırsatlar üzerine bir derleme. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1) , 143-153. Doi: 10.52122/ Nisantasisbd.1107687
- Yücel, G. (2016). Dijital diplomasi. *TrT Akademi*, 1(2), 748-760.

GÜNDEM BELİRLEME KURAMI ÇERÇEVESİNDE 28 MAYIS SEÇİM HABERLERİNE İÇERİK ANALİZİ ÇALIŞMASI: MANŞET HABERLERİN İNCELENMESİ

Betül Sabahçı

Giriş

Medyada yer alan haberler, genellikle öncelik sırası gözetilerek oluşturulmaktadır. Medya kuruluşları, kendilerine göre belirledikleri önemli haberleri ilk sıradan girmektedirler. Gazeteler, siyasi görüşleri doğrultusunda, bazı haberleri manşete taşıyarak büyük puntolarla verirken; diğer haberleri ise, ya iç sayfalarda kullanmaktadır ya da sayfalarında bu konulara hiç yer vermemektedir. Diğer bir deyişle, medya, olaylar arasında bir değerlendirme yapmaktadır ve bunları kendi belirledikleri bir gündemle halka sunmaktadır. Bu bağlamda, gündem belirleme yaklaşımı da bu tezden hareket etmektedir. Yaklaşımına göre, medyanın önem verdiği ve ilk sayfaya taşıdığı konular ile genellikle okuyucuların önemli bulduğu konuların aynı olduğu düşünülmektedir.

Gündem belirleme kuramında, medya, kamu ve politika gündemi arasında bir ilişki olduğu ve medya ürünlerinin sunulmasında konuların önceliği, sıralaması, süresi ve sınırlılıkları gibi özelliklerle kamunun önceliği ve konulara verdiği önemlilik derecesi arasında paralellik olduğu iddia edilmektedir. Bu bağlamda kuram,

sıyla bu uyguladıkları politikalar ve görüşler, haberlerinin öncelik sırasını, haber söylemlerini ve aynı konuyu kaç haberle manşetten duyuracaklarını etkilemektedir.

Kaynakça

- Bal, M. (2011). İmaj ve önyargı faktörünün gazete haberlerine etkisi. *Kahramanmaraş Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1 (2), 201-226.
- Bir Gün Gazetesi, <https://www.gazeteoku.com/gazeteler/2023-05-29/bir-gun-gazetesi-manseti>., Erişim Tarihi: 13.07.2023.
- Cumhuriyet Gazetesi, <https://www.gazeteoku.com/gazeteler/2023-05-29/cumhuriyet-gazetesi-manseti>, Erişim Tarihi: 13.07.2023.
- Çebi, M. S. (1996). Medyada haber seçiminin teorik boyutları - ampirik haber seçimi görüşleri üzerine bir deneme. *Bilgi Dergisi*, 3, 247 – 269.
- Erdoğan, İ. (2006). Türkiye’de ulusal ve yerel gazetelerin habercilik anlayışları: Deprem haberlerinin karşılaştırmalı analizi. *Selçuk İletişim Dergisi*, 4 (3), 51-64.
- Güneş, A. (2014). Gündem belirleme teorisi bağlamında 30 Mart 2014 yerel seçimlerinin basında sunumu: AKP ve CHP örneği. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC*, 4 (2), 1-15.
- Güz, N., Hazar, M. Ç. & Topbaş, H. (2018). Kitle iletişimin sosyolojik fonksiyonu: Medyanın gündem kurma etkisi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 46, 1-19.
- Harrison, J. (2006). *News*. Roudledge Taylor & Francis Group Publishing.
- Hürriyet Gazetesi, <https://www.gazeteoku.com/gazeteler/2023-05-29/hurriyet-gazetesi-manseti>, Erişim Tarihi: 14.07.2023.
- İmik Tanyıldızı, N. (2012). Türkiye’de 2011 genel seçimleri öncesi manşet haberlerin siyasi olayları yansıtma düzeyi üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (18), 379-396.
- Kılıç, D. (2005). Haber yapma sürecinin belirleyici unsurları ve basın ahlakı. *Selçuk İletişim Dergisi*, 3 (4), 130-141.
- Kılıç, S. (2020). Gündem belirleme kuramı bağlamında Twitter ve internet gazetelerinin karşılaştırılması: Hürriyet ve Milliyet Gazeteleri örneği. *Selçuk İletişim Dergisi*, 13 (1) 91-129.

- McCombs, M. (2004). *Setting the agenda: The mass media and public opinion*. Polity Press.
- McCombs, M. & Valenzuela, S. (2007). The agenda-setting theory la teoría agenda-setting. *Cuadernos De Información*, 20, 44-50.
- McCombs, M.E. & Shaw; D.L. (1972). The agenda-setting function of mass media. *Public Opinion Quarterly*, 36, 176-187.
- Metin, O. & Ünal Ş. (2022). İçerik analizi tekniği: İletişim bilimlerinde ve sosyolojide doktora tezlerinde kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 273-294.
- Mora, N. (2008). *Medya çalışmaları medya pedagojisi ve küresel iletişim*. Altıkapı Yayınevi.
- Onayemi, A. (2010). Medyanın gündem belirleme gücü ve Mart 2009 yerel seçimleri; Trabzon merkez örnekleme, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/45623.pdf>
- Ongun, Ö. (2014). Uluslararası habercilik ve söylem: Türkiye'deki gazetelerin Suriye iç savaşını yansıtırma biçimleri. *İletişim Dergisi*, 20, 78-97.
- Özmelek Taş, N. (2019). Gündem belirleme ve sosyal medya üzerine betimsel bir yaklaşım. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (67), 957-972.
- Palmer, J. (2010). News values. Demir M. (Çev.). *ABMYO Dergisi*, 20, 67-78.
- Sabah Gazetesi, <https://www.gazeteoku.com/gazeteler/2023-05-29/sabah-gazetesi-manseti>, Erişim Tarihi: 14.07.2023.
- Shaw, D. L., McCombs, M., Weaver, D. H. & Hamm, B. J. (1999). Individuals, groups, and agenda melding: A theory of social dissonance. *International Journal of Public Opinion Research*, 11 (1), 2-24.
- Sözcü Gazetesi, <https://www.gazeteoku.com/gazeteler/2023-05-29/sozcu-gazetesi-manseti>, Erişim Tarihi: 13.07.2023.
- Toprak, Ö. (2021). Haber üretim sürecinde seçim haberlerinin inşası. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 53, 37-51.
- Toruk, İ. & Sine, R. (2012). Haber söylem üretimindeki ideolojik etki: WikiLeaks haberleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 351-378.
- Utma, S. (2022). *Medyada gerçeklik algısının dönüşümü medya ve dezenformasyon*. İksad Publishing Home.
- Vatandaş, S. (2021). Gazete haberlerinde korku sunumunun göstergibilimsel

çözümlemesi (Covid-19 örneğinde). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (78), 1060-1079.

Yağbasan, M. & Demir, Ü. (2008). Basın dili ve gazete manşetlerinin dilbilimsel analizi. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 3 (1), 114-127.

Yeni Şafak Gazetesi, <https://www.gazeteoku.com/gazeteler/2023-05-29/yeni-safak-gazetesi-manseti>, Erişim Tarihi: 14. 07.2023.

Yüksel, E. (2007). “Kamuoyu oluşturma” ve “gündem belirleme” kavramları nerede kesişmekte, nerede ayrılmaktadır?. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 571-586.

Z KUŞAĞININ HABER TAKİBİNDE MEDYA TÜKETİM ALIŞKANLIKLARI¹

*Gülhan İlik
Ayda Gök*

Giriş

Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, gazetelerin popüler bir araç hâline gelmesi ve radyo-televizyon yayınlarının gerçekleşmesi kitlelerin habere ulaşmasını önemli bir şekilde etkilemiştir. Kitleler bilgiye ve habere ulaşmada kolaylık yaşamış ve bu sayede bilginin dönüşümünü sağlamışlardır. Teknoloji ve medya alanında yaşanan bu önemli değişim ve dönüşümler iletişim bilimleri araştırmalarına da konu olmuştur. Teknoloji geliştikçe, iletişim alanındaki çalışmalar hız kazanmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında iletişim alanındaki çalışmalar yoğunlaşırken İletişim Bilimleri, İkinci Dünya Savaşı sonrasında bir disiplin olarak kabul edilmiştir. İletişim Bilimleri, insanların mesajları oluşturması, yorumlaması ve yorumladıktan sonraki davranışlarını anlamayı içermektedir. Bu davranışları anlamlandırırken insan deneyiminin merkezi olarak gösterilen iletişimi esas alınmaktadır. İletişim Bilimleri bir disiplin olarak incelendiğinde; gazetecilik, halkla ilişkiler, basın-yayın, kişilerarası ve kültürlerarası gibi birçok alana uygulanmaktadır. İnsan etkinliklerinin temeli ve aynı zamanda aktarıcısı olan iletişim; sosyoloji, psikoloji, sağlık, tıp, ekonomi, kamu yönetimi gibi diğer disiplin ve alanlara doğru genişlemiştir.

1. Bu çalışma Gülhan İlik tarafından İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünde, Dr. Öğr. Üyesi Ayda Gök danışmanlığında tamamlanmış olan Yüksek lisans tezinden oluşturulmuştur.

Araştırmada ulaşılan bulgulara göre yeni medya ortamları Z kuşağının gündelik hayatında önemli bir yere sahip olduğu için, medya kuruluşlarının yeni medya araçlarında daha fazla haber yayınlaması ve iletişim kanalı olarak bu mecraları kullanması, Z kuşağı üyelerine ulaşmak için doğru bir yöntem olacaktır. Araştırma bulgularına göre Z kuşağı haber takibi yaparken yeni medya araçlarını güvenilir bulmaktadır. Duydukları güveni ise bu ortamlardaki özgürlüğe bağlamaktadır. Geleneksel medya araçlarında ise tam tersi bir durum söz konusu olduğunu, haberlerin gerçeği yansıtmadığını ve taraflı davranıldığını iddia etmektedirler. Bu ifadelerden hareketle medya kuruluşlarının yeni medya ortamlarındaki özgürlüğü geleneksel medya araçlarında da sağlaması ve taraflı olduğu düşünülen haberler ile ilgili düzenlemeler yapması bu kuşakla iletişimin genişletilmesinde yararlı olacaktır.

Kaynakça

- Algül, A. (2015). Kurumsal ve demografik özelliklerin internet medya güvenilirliği üzerine etkisi. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 2015/11 (44), ss.257-273.
- Argın, E. (2019). Z kuşağının sosyal medya bağımlılığı ve narsist eğilimler: Elazığ ili örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASE-AD)*, 2019/6 (6), ss.166-183.
- Atabek, G.Ş. ve Atabek, Ü. (2007). *Medya metinlerini çözümlmek. İçerik, göstergebilim ve söylem çözümleme yöntemleri*.Siyasal Kitabevi.
- Atalay, G. E. (2018). Dijital çağda Marshall McLuhan'ı yeniden düşünmek: Bir uzantı ve ampütasyon olarak yeni medya teknolojileri. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 6(4), ss.27-48.
- Aziz, A. (2008). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri ve teknikleri*. Nobel Yayıncılık.
- Bayhan, V. (2020). Z kuşağı lise gençlerinde sosyal medya bağımlılığı ile siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri. *İlahiyat Akademi Dergisi*, ss.117-144.
- Bayram, F. (2007). “Bireylerin gazete okuma alışkanlıkları: Kullanımlar ve doyumlar yaklaşımına göre okuyucu davranışları, tercihleri ve nedenleri üzerine bir uygulama”, (Yayımlanmamış doktora tezi), Anadolu Üni-

versitesi, Basın ve Yayın Ana Bilim Dalı, Eskişehir.

- Becan, C. (2018). Sosyal medya bağımlılığının haber takibi motivasyonlarının üzerine etkisi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 2018/5(3), ss.238-256.
- Bennett, W.L. (2000). *Politik illüzyon ve medya*. (çev. S. Say). İstanbul Nehir Yayınları.
- Birinci, E. (2020). *Y kuşağının yaşlı ve yaşlılık algısı*. Gazi Kitabevi.
- Bulur, N. (2020). "Gözetim toplumu ve yeni iletişim teknolojileri: Z kuşağı üzerine bir inceleme" (Yüksek lisans tezi), Galatasaray Üniversitesi, İletişim Anabilim Dalı, İstanbul.
- Cicioğlu, B. & Çelikcan, P. (2022). Pandemi döneminin ana haber bültenlerindeki izleyici katılımı üzerindeki rolü: FOX TV örneği. *Turkish Studies*, 17(2), 331-365. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.57293>
- Çömlekçi, M.F. & Başol, O. (2019). Gençlerin sosyal medya kullanım amaçları ile sosyal medya bağımlılığı ilişkisinin incelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2019/ 17(4), ss. 173-188.
- Eco, U. (1991). Göstergibilimsel bir gerilla savaşına doğru. Kaplan, Yusuf (Der. ve Çev.), Enformasyon devrimi efsanesi: *Modernleşme ve kuram uygulamalarının eleştirisi* içinde. Rey Yayıncılık.
- Erdoğan, İ. & Alemdar, K. (1990). İletişim ve toplum: *Kitle iletişim kuramları tutucu ve değişimci yaklaşımlar*. Bilgi Yayınları.
- Erol, G. ve Hassan, A. (2017). Gençlerin sosyal medya kullanımı ve sosyal medya kullanımının tatil tercihlerine etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2017/7(31), ss. 803-812.
- Giddens, A. (2005). *Sosyal teörünün temel problemleri: Sosyal analizde eylem, yapı ve çelişki*. (çev. Ümit Tatlıcan). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Harrison, J. (2006). *News: Introductions to media and communications*. Taylor and Francis Group, Routledge.
- Işık, S. (2020). "Dijital çağda kuşaklararası farklılıklar ve Z kuşağı: Dijital yerliler ve dijital göçmenlerin teknoloji kullanım özelliklerine yönelik bir araştırma", (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ege Üniversitesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı, İzmir.
- Jeanneney, Jean-Noel (2006). *Başlangıcından günümüze medya tarihi*. (çev. Esra Atuk). Yapı Kredi Yayınları.
- Kılıç & İspir (2020). Sosyal medyada haber içeriklerine güven ve kullanıcı motivasyonları. *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi*, 28 (1), ss. 266-285.

- Kırık A.M. ve Köyüstü, S. (2018). Z kuşağı konusunda yapılmış tezlerin içerik analizi yöntemiyle incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2(6), ss.1497-1518.
- Kozak, M. (2018). *Bilimsel araştırma: Tasarım, yazım ve yayım teknikleri*. Detay Yayıncılık.
- Kziazek, T.B., J.G., Webster, E.C., & Malthouse (2009). News-seekers and avoiders: Exploring patterns of total news consumption across media and the relationship to civic participation. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 54(4), ss. 551-568.
- Manovich, L. (2001). *The language of new media*. The MIT Press.
- Özçetin, B. (2018). *Kitle iletişim kuramları: Kavramlar, okullar, modeller*. İletişim Yayınları.
- Özel, B. (2020). "Yeni medya okuryazarlığı bağlamında Z kuşağının sosyal medya kullanım alışkanlıkları" (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Ankara.
- Severin, W. J. & Tankard, J. W. (2014). *Communication theories: Origins, methods, and uses in the mass media*. Longman Group.
- Şener, S. & Yiğit, B.N. (2021). Sosyal medyanın gençlerin düşünce ve değerlerine etkisi. *Academic Platform*, 5(3), 529-553.
- Tokgöz, O. (2003). *Temel gazetecilik*. İmge Yayınevi.
- Törenli, N. (2005). *Bilişim teknolojileri temelinde haber medyasının yeniden biçimlenişi, Yeni medya, yeni iletişim ortamı*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- TÜİK, www.datatuik.gov.tr/bulten/index?p=Adrese-Dayali-Nüfus-Kayıt-Sistemi-Sonuclari-2021-45500, Erişim Tarihi: 09.05.2022.
- Umutoni, L. (2021). "Dijital reklamcılık ve Z kuşağı: Z kuşağının online davranışsal reklamcılık ile görüşlerin analizi", (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Akdeniz Üniversitesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Antalya.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınları, Ankara.
- Yücekök, A. (2019). "Türkiye'de Z kuşağının sosyal medya kullanım alışkanlıkları bağlamında kültürel yabancılaşma olgusunun rolü", (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi, Radyo Televizyon ve Sinema Ana Bilim Dalı/ Radyo Televizyon Bilim Dalı, İstanbul.

DİJİTAL ÇAĞDA ÇEVRE GAZETECİLİĞİ: FIRSATLAR VE GÜÇLÜKLER

Fırat Adıyaman

Giriş

Küreselleşmenin etkisiyle dünyada artan çevre sorunları telafisi mümkün olmayan zararlara neden olmaktadır. Birçok alandaki kirlilik ve çevre felaketleri ekonomik, toplumsal ve ekolojik sorunlara yol açmaktadır. Çevre sorunları, dünyanın daha belirsiz ve riskli bir hâle gelmesine neden olmaktadır. Bu nedenle çevre ve küresel ısınma gibi konular, yerel ve küresel politikanın en önemli gündem maddeleri arasına girmektedir. Olağanüstü çevre sorunlarının artması, medyanın bu alana olan ilgisini artırmaktadır. Kamu gündeminin ilk sıralarında yer alan çevre sorunları, toplumların kaderini belirlemeye devam etmektedir. Öte yandan çevre kirliliği konusunda toplumsal katılımın görece düşük olması kamusal alanda çevrenin gündeme getirilmesini önemli kılıyor.

Risk toplumunda yaşadığımızı belirten Ulrich Beck, modernitenin sonuçlarından olan çevresel felaketleri ve iklim değişikliği gibi sorunları belirsizlikler ve hesaplanamaz küresel riskler olarak tanımlamaktadır (2014, s. 178). Bu anlamda, çevre sorunlarının günümüzde ve gelecekte neden olabileceği sosyal ve ekonomik problemlerin maliyeti belirsizliğini korumaktadır. Eş deyişle, çevre sorunları önemli bir risk kaynağına dönüşmektedir. Hesaplanabilirliği mümkün olmayan sonuçlara yol açması muhtemel olan küresel

olanaklara erişmiştir. Bu bağlamda, dijitalleşmenin çevre gazeteciliğinde bilginin niteliğine ve niceliğine iki yönlü etkide bulunduğunu söylemek mümkündür. Ancak, doğal felaketlerde ortaya çıkan yanlış enformasyonun miktarında yaşanan artış gazetecilerin karşılaştığı önemli bir güçlüğü dönüştürmüştür.

Son olarak dijitalleşmeyle doğrudan ilişkili olmamakla birlikte çevre gazeteciliğinin dünyanın bazı bölgelerinde “savaş muhabirliğine” denk gelecek ölçüde riskli bir meslek olduğu ortaya çıkmaktadır. Çevre suçlarının haberleştirilmesinde saldırılara maruz kalan muhabirler, ölüm riskiyle çalışmaktadır. Yasadışı faaliyetlerin haberleştirilmesini istemeyen güçler, muhabirleri kolay bir şekilde hedef alabilmektedir. Bu bağlamda, çevre gazeteciliğinde en büyük güçlüğü bu tür baskılar olduğunu söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Adams, C. (2019). Tinker, tailor, soldier, thief: An investigation into the role of drones in journalism. *Digital journalism*, 7(5), 658-677.
- Anderson, A. (2009). Media, politics and climate change: Towards a new research agenda. *Sociology Compass*, 3(2), 166-182.
- Antilla, L. (2005). Climate of scepticism: US newspaper coverage of the science of climate change. *Global Environmental Change*, 15(4), 338-352.
- Ateşgöz, K. (2021). Medya okuryazarlığı olgusunun dijital ve internet teknolojileri dolayımı dönüşümü: Sosyal medya okuryazarlığı. G. D. Türk (Ed.). *Sosyal medya okuryazarlığı*, (1-15). Ankara: Nobel.
- Beck, U. (2014). Risk society. Essential concepts of global environmental governance. J-F. Morin ve A. Orsini. (Ed.). *Essential Concepts of Global Environmental Governance*. (178-179). New York: Routledge.
- Berglez, P., Olausson, U. & Ots, M. (2017). What is Sustainable Journalism?: An introduction. P. Berglez, U. Olausson & M. Ots (Ed.) *What is Sustainable Journalism? Integrating the environmental, social, and economic challenges of journalism* (xi-xxvi) New York: Peter Lang <https://doi.org/10.3726/b11462>
- Bonfadelli, H. (2010). Environmental sustainability as challenge for media and journalism. M. Gross and H. Heinrichs (Ed.), *Environmental Sociology: European Perspectives and Interdisciplinary Challenges*, (257-278) Londra ve New York: Springer Netherlands.

- Borth, A. C., Campbell, E., Munson, S., Patzer, S. M., Yagatich, W. A. & Maibach, E. (2022). Are journalists reporting on the highest-impact climate solutions? Findings from a survey of environmental journalists. *Journalism Practice*, 16(2-3), 443-461.
- Boyagoda, E. W. M. S. (2016). Analysis on Environmental Journalism and the Challenges of Journalists in Sri Lanka. *Journal of Global Communication*, 9(2), 88-92.
- Brüggenmann, M. (2017). Shifting roles of science journalists covering climate change. In Oxford Research Encyclopedia of Climate Science. <https://dx.doi.org/10.1093/acrefore/9780190228620.013.354>.
- Chattoo, C. B. & Green-Barber, L. (2021). An investigative journalist and a stand-up comic walk into a bar: The role of comedy in public engagement with environmental journalism. *Journalism*, 22(1), 196-214.
- Cheo, V. N. (2016). Environmental journalism in Cameroon: Trends and auspicious paradigm shift. *African Humanities Review*, 2(1), 63-73.
- Cid, R. A. (2020). Against the current. Independent environmental journalism on digital media in Mexico. *Revista de Comunicación de la SEECI*, (53), 1-21.
- Comfort, S. E. & Blankenship, J. (2021). Curated journalism: A field theory approach to journalistic production by environmental non-governmental organizations. *Journalism*, 22(2), 501-518.
- Corcoran, M. (2014). Drone Journalism: Newsgathering applications of Unmanned Aerial Vehicles (UAVs) in covering conflict, civil unrest and disaster. Flinders Univ. Adelaide. <https://cryptome.org/2014/03/drone-journalism.pdf>, Erişim tarihi: 28.07.2023.
- Cox, R. (2010). *Environmental communication and the public sphere*. California: Sage.
- Davydova, A. (2013). The state of environmental journalism in Germany and Russia. *Global Media Journal-German Edition*, 3(1), 1-7.
- de-Lima-Santos, M. F. (2022). Setting an agenda to tackle environmental issues with data and collaboration. *Journalism Practice*, 16(2-3), 540-560.
- Detjen, J. (2023). Ethics for environmental journalists. <http://tiempo.sei-international.org/portal/archive/issue32/t32a4.htm#:~:text=Journalists%20should%20not%20be%20influenced,become%20an%20ally%20of%20them>, Erişim tarihi: 13.06.2023.
- Djerf-Pierre, M., Cokley, J. & Kuchel, L. J. (2016). Framing renewable energy: A comparative study of newspapers in Australia and Sweden. *Environmental Communication*, 10(5), 634-655.

- Duan, R., Crosswell, L. & Barber, K. (2021). Animation in environmental journalism: Effects on news perception and information seeking. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 65(2), 205-227.
- Ejaz, W., Ittefaq, M. & Arif, M. (2022). Understanding influences, misinformation, and fact-checking concerning climate-change journalism in Pakistan. *Journalism Practice*, 16(2-3), 404-424.
- Fahy, D. (2018). Objectivity as trained judgment: How environmental reporters pioneered journalism for a “post-truth” era. *Environmental Communication*, 12(7), 855-861.
- Flor, A. G. (2004). Environmental communication: Principles, approaches and strategies. Quezon City: *UP Open University*.
- Freedman, E. (2020). In the crosshairs: The perils of environmental journalism. *Journal of Human Rights*, 19(3), 275-290.
- Friedman, S. (2004). And the beat goes on: The third decade of environmental journalism. S. L. Senecah (Ed.). *The environmental communication yearbook*, 1, 175-187. (e-book). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Gay, H. (2012). Before and after Silent Spring: From chemical pesticides to biological control and integrated pest management—Britain, 1945–1980. *Ambix*, 59(2), 88-108.
- Giannoulis, C., Botetzagias, I. & Skanavis, C. (2010). Newspaper reporters’ priorities and beliefs about environmental journalism: An application of Q-methodology. *Science Communication*, 32(4), 425-466.
- Gibbons, J. (2020). Public confusion, digital media, social media, and fake news in the United Kingdom and Ireland. D. B. Sachsman & J. M. Valenti. (Ed.). *Routledge Handbook of Environmental Journalism*. (188-203). Londra ve New York: Routledge.
- Gibson, T. A., Craig, R. T., Harper, A. C. & Alpert, J. M. (2016). Covering global warming in dubious times: Environmental reporters in the new media ecosystem. *Journalism*, 17(4), 417-434.
- Goldberg, D., Corcoran, M. & Picard, R. (2013). Remotely piloted aircraft systems and journalism: Opportunities and challenges of drones in news gathering. https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:a868f952-814d-4bf3-8cfa-9d58da904ee3/download_file?file_format=pdf&safe_filename=Remotely%2BPiloted%2BAircraft%2BSystems%2Band%2BJournalism&type_of_work=Report, Erişim tarihi: 05.08.2023.
- Gynnild, A. (2014). The robot eye witness: Extending visual journalism through drone surveillance. *Digital journalism*, 2(3), 334-343.

- Hansen, A. (2020). Sources, strategic communication, and environmental journalism. D. B. Sachsman & J. M. Valenti. (Ed.). *Routledge Handbook of Environmental Journalism* (38-51). Londra & New York: Routledge.
- Hiles, S. S. & Hinnant, A. (2014). Climate change in the newsroom: Journalists' evolving standards of objectivity when covering global warming. *Science Communication*, 36(4), 428-453.
- Howarth, A. (2012). Participatory politics, environmental journalism and newspaper campaigns. *Journalism studies*, 13(2), 210-225.
- Kovarik, B. (2020). The rise of environmental journalism in Asia, Africa, and Latin America. D. B. Sachsman & J. M. Valenti. (Ed.). *Routledge Handbook of Environmental Journalism*, 52-69. Londra & New York: Routledge.
- Kroll, G. (2001). The Silent Springs of Rachel Carson: mass media and the origins of modern environmentalism. *Public Understanding of Science*, 10(4), 403.
- Lockwood, A. (2012). The affective legacy of Silent Spring. *Environmental Humanities*, 1(1), 123-140.
- Lonsdale, S. (2013). 6 Environmental journalism. B. Turner & R. Orange (Ed.). *Specialist Journalism* (59-68). London: Routledge.
- Lonsdale, S. (2013). Environmental journalism. *Specialist Journalism*, (59-69). B. Turner & R. Orange (Eds.). *Specialist journalism*. London and New York: Routledge.
- Lyytimäki, J. (2020). Environmental journalism in the Nordic countries. D. B. Sachsman & J. M. Valenti (Ed.). *Routledge Handbook of Environmental Journalism*. (221-233). New York: Routledge.
- Macleod, F. (2020). Oxpeckers peck away at the digital future of environmental journalism. D. B. Sachsman & J. M. Valenti. (Ed.). *Routledge Handbook of Environmental Journalism*, (343-353). Londra ve New York: Routledge.
- Medranda-Morales, N., Sánchez-Montoya, R., Ayuy Cevallos, J. V. & Soria Rojas, J. A. (2022). Challenges for the Construction of Environmental Journalism in Ecuador and the COP26 in Digital Media. *Sustainability*, 14(20), 13173.
- Menezes, S. (2018). Science training for journalists: An essential tool in the post-specialist era of journalism. *Frontiers in Communication*, 3, 1-5.
- Miller, T. (2015). Unsustainable journalism. *Digital Journalism*, 3(5), 653-663.

- Montrie, C. (2018). *The myth of silent spring: Rethinking the origins of American environmentalism*. California: University of California Press.
- Nathania, L., Puspita, V., Lestari, A., Nugroho Willyarto, M. & Ridzuan, A. R. (2021). Impact of Environmental Journalism on Social Media towards Millennials' Behaviour Change. *Ilkogretim Online*, 20(4).
- Neuzil, M., Freedman, E., Poulson, D. & Duffy, K. (2018). Challenges in the teaching of environmental journalism. *Applied Environmental Education & Communication*, 17(4), 323-334.
- Nielsen, R. K., Cornia, A. ve Kalogeropoulos, A. (2016). Challenges and opportunities for news media and journalism in an increasingly digital, mobile, and social media environment. *Mobile, and Social Media Environment. Reuters Institute for the Study of Journalism*.
- Nisbet, M. C., Hixon, M. A., Moore, K. D. & Nelson, M. (2010). Four cultures: New synergies for engaging society on climate change. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 8(6), 329-331.
- Ntalakas, A., Dimoulas, C., Kalliris, G. & Veglis, A. (2017). Drone journalism: Generating immersive experiences. *Journal of Media Critiques*, 3(11), 187-199.
- Nurhaifa, S. & Iswahyuningtyas, C. E. (2023). Coil Reporter's Understanding of Environmental Journalism. *International Journal of Environmental Communication (ENVICOMM)*, 1(1), 9-22.
- Ogu, E. C. Environmental Journalism And Sustainable National Development In Nigeria: An Analysis. *IMSU Journal of Communication Studies*, 4 (1), 163-173.
- Oko, M. Troubling Trends for Environmental Journalism. <https://www.wri.org/insights/troubling-trends-environmental-journalism>, Erişim Tarihi: 25.06.2023.
- Palen, J. A. (1999). Objectivity as independence: Creating the society of environmental journalists, 1989-1997. *Science Communication*, 21(2), 156-171.
- Pleasant, A., Good, J., Shanahan, J. & Cohen, B. (2002). The literature of environmental communication. *Public Understanding of Science*, 11(2), 197-205.
- Qusien, R. & Robbins, D. (2023). Science Journalism in Pakistan: The Challenges Faced by Environmental Reporters. *Journalism Studies*, 1-21.
- Rademakers, L. (2004). *Examining the handbooks on environmental journalism: A qualitative document analysis and response to the literature*. University of South Florida: Yayınlanmamış Doktora Tezi.

- Robbins, D. & Wheatley, D. (2021). Complexity, objectivity, and shifting roles: Environmental correspondents march to a changing beat. *Journalism Practice*, 15(9), 1289-1306.
- Rodríguez, C. M. A., Rodríguez, M. J. A. & Villalba, C. G. (2021). Environmental journalism in the Latin American digital press. *Centro Sur*, 5(2), 1-20.
- Rubin, D. M. & Sachs, D.P. (1973). *Mass media and the environment: Water resources, land use, and atomic energy in California*. New York: Praeger Publishers.
- Sachsman, D. B. & Valenti, J. M. (2020). Introduction: environmental journalism. D. B. Sachsman ve J. M. Valenti (Ed.). *Routledge Handbook Of Environmental Journalism*. (1-17). New York: Routledge.
- Sachsman, D. B., Simon, J. & Valenti, J. M. (2005). Wrestling with objectivity and fairness: US environment reporters and the business community. *Applied Environmental Education and Communication*, 4(4), 363-373.
- Santana, S., Zulfеbriges, Z. & Iskandar, D. (2019). Environmental Journalism in the Flood News: An advocacy model. In *Social and Humaniora Research Symposium* (SoRes 2018) (ss. 149-153). Atlantis Press.
- Schäfer, M. S. & Painter, J. (2021). Climate journalism in a changing media ecosystem: Assessing the production of climate change-related news around the world. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 12(1), e675.
- Schneider, J. (2010). Making space for the “nuances of truth”: Communication and uncertainty at an environmental journalists’ workshop. *Science Communication*, 32(2), 171-201.
- Simon, J. (2009). Unnatural disaster: The crisis of environmental journalism. *World Policy Journal*, 26(1), 87-94.
- Stoll, M. (2012). “Rachel Carson’s Silent Spring, a Book that Changed the World.” Environment & Society Portal, Virtual Exhibitions, no. 1. Rachel Carson Center for Environment and Society. <https://doi.org/10.5282/rcc/3517>.
- Takahashi, B. & Tandoc Jr, E. C. (2013). Learning in the Beat: What Influences Environmental Journalists’ Perception of Knowledge?. *Applied Environmental Education & Communication*, 12(4), 244-253.
- Tandoc Jr, E. C. & Takahashi, B. (2014). Playing a crusader role or just playing by the rules? Role conceptions and role inconsistencies among environmental journalists. *Journalism*, 15(7), 889-907.

- Uedraogo, A. (2018). Basic concepts of environmental journalism. *Серия Журналистики*, 42(4), 230-234.
- Uğurhan, Y. Z. C., Kumtepe, E. G., Kumtepe, A. T. & Saykılı, A. (2020). From Media Literacy To New Media Literacy: A Lens Into Open and Distance Learning Context. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 21(Special Issue-Iodl), 135-151.
- Valenti, J. M. & Tavana, G. (2005). Report: Continuing science education for environmental journalists and science writers: In situ with the experts. *Science Communication*, 27(2), 300-310.
- Yang, G. (2010). Brokering environment and health in China: Issue entrepreneurs of the public sphere. *Journal of Contemporary China*, 19(63), 101-118.
- Yang, J. H. (2004). Constraints on environmental news production in the US: Interviews with American journalists. *Journal of International and Area Studies*, 89-105.
- Yarnykh, V. (2022). Environmental Journalism: Education on the Global South. W. N. W. M. Gazali, S. Wok & S. Mohamed. (Ed.). *Journalism-The Ethical Dilemma*. IntechOpen. <https://www.intechopen.com/chapters/85470>, Erişim tarihi: 09.06.2023.

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YAPMA-YAYINLAMA-SUNUM YOL VE YÖNTEMLERİ

Prof. Dr. Mehmet Ertaş
Prof. Dr. Sedat Özsoy

Bilimsel Araştırma Yapma-Yayınlama-Sunum Yol ve Yöntemleri

Prof. Dr. Mehmet Ertaş - Prof. Dr. Sedat Özsoy

Yayın No.: 5215
Eğitim No.: 1076
ISBN: 978-625-427-847-1
E-ISBN: 978-625-397-107-6
Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2023

© Copyright 2023, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EğİTİM DANIşMANLIK TİC. LTD. şTİ.
SERTİFİKA NO: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Ertaş, Mehmet. Özsoy, Sedat.
Bilimsel Araştırma Yapma-Yayınlama-Sunum Yol ve Yöntemleri /
Prof. Dr. Mehmet Ertaş - Prof. Dr. Sedat Özsoy
1. Basım, VI + 84 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-427-847-1
E-ISBN: 978-625-397-107-6
1. Bilimsel Araştırma 2. Araştırma Yöntemleri 3. Sunum

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAğITIM TİC. LTD. şTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yerüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	v

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ	1
1.1. BİLİMSEL BİLGİ VE BİLİM	1
1.2. ARAŞTIRMA	2
1.3. BİLİM İNSANI VE AKADEMİSYEN	4
1.4. YÜKSEKÖĞRETİMDE EĞİTİM DERECELERİ	8
1.5. BİLİM DALLARI.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

BİLİMSEL ARAŞTIRMAYA HAZIRLIK SÜRECİ	11
2.1. KONUNUN (PROBLEMİN) BELİRLENMESİ.....	12
2.2. LİTERATÜR TARAMASI	14

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARININ SUNULMASI	35
3.1. AKADEMİK YAYINLARIN SINIFLANDIRILMASI	36
3.2. BİR ARAŞTIRMA MAKALESİNİN TEMEL YAPISI / ÖĞELERİ.....	39
3.3. BİR MAKALENİN İNŞASI.....	52
3.4. BİR MAKALENİN YAYINLANMASI	53
3.5. SÖZLÜ SUNUM ESASLARI	65
3.6. ARAŞTIRMA VE YAYIN ESNASINDA ETİK DIŞI DAVRANIŞLAR VE YAPTIRIMLARI	71

EK-1

MAKALE HAKEMLİĞİ YAPMAK.....	75
------------------------------	----

KAYNAKÇA.....	79
---------------	----

KAYNAKÇA

1. Mengüşoğlu, T. (1988). İnsan felsefesi. Remzi Kitabevi, İstanbul. <https://en.wikipedia.org/wiki/Research>
2. Aronson, B. (1998) (Çevirmen: Nermin Arık) Bilimsel Gaf lar, TÜBİTAK Yayınları, Ankara.
3. wikipedia-research 30
4. Lexico Dictionaries. Science. Oxford Dictionary,
5. <https://www.lexico.com/en/definition/science>
6. Dr. Engin Arık bloğu, Akademik Dünya,
7. <https://medium.com/@skcdgn/akademik-unvan-konusu-4b4dbfb9f98d>
8. Hasan Şahin, L. (1990). Bilimlerin Tasnifi, SBA, Vahdet Yayınları, İstanbul.
9. Cevizci, A. (2002). Bilimlere İlişkin Sınıflandırma, Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayınları, İstanbul.
10. Şahin, T. E. (2014). Eğitim Dergisi, Sayı 42.
11. Ankara Üniversitesi Açık Ders Malzemeleri,
12. <https://acikders.ankara.edu.tr/>
13. Creswell, J. W. (1994). Research design: Qualitative & quantitative approaches. Thousand Oaks, CA: Sage.
14. Dinler, Z. (2000). Bilimsel Araştırma ve İnternete Bağlı Bilgi Merkezleri 2. Basım Ekin Kitabevi, Bursa.
15. Seyidoğlu, H. (1999). Kadro. Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük (2. Baskı) içinde. Güzem Can Yayınları, İstanbul.
16. Neuman, W. Lawrence. (2006). Toplumsal Araştırma Yöntemleri-Nicel ve Nitel Yaklaşımlar, Siyasal Kitabevi, Ankara.
17. Fraenkel, J. R., wallen, N. E. (2006). How to design and evaluate research in education (6th ed.). New York, NY: McGraw-Hill.
18. Tür keş Günay, U. (2022). Akademik akıl köşe yazıları, İndeksli Dergilere Dair.
19. Asan, A. (2017). Acta Medica Cilt 1, Sayı 1, Alanya.
20. Web of Science Core Collection: Dergi Değerlendirme Süreci ve Seçim Kriterleri,
21. https://cabim.ulakbim.gov.tr/wpcontent/uploads/stes/4/2020/04/2020/04/WoS_Dergi_Secim_Kriterleri.pdf

22. Ertekin, C., Berker, N., Tolun, A., Ülkü, D., Aksan, D., Erzan, A., Güriz, A., Öztürk, M.O. (2002). Bilimsel Araştırmalarda Etik ve Sorunları, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, Ankara.
23. Erciyes Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, Web of Science Kullanım Kılavuzu
24. <https://kutuphane.erciyes.edu.tr/EditorUpload/Files/3dfc7d-b0-70d8-4b29-83fd-a033adf60489.pdf>
25. Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Google Akademik Kullanım Kılavuzu, Prof. Dr. Bektas TEPE. <http://bektastepe.net/google-akademik-kullanm.pdf>
26. İstanbul Medipol Üniversitesi Kütüphanesi, Google Akademik Kullanım Kılavuzu.
27. <https://kutuphane.medipol.edu.tr/wp-content/uploads/2019/08/Google-akademikd%C3%B6n%C3%BC%C5%9Ft%C3%BCr%C3%BCld%C3%BC.pdf>
28. Karasözen, B., (Gökkurt) Bayram, Ö., Umut Zan, B. (2011). WoS ve Scopus Veri Tabanlarının Karşılaştırması, Türk Kütüphaneciliği 25, 2 (2011), 238.
29. Güler, E., Mutlu, M.E. (2013). Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, Akademik Personelin Akademik Sosyal Ağları Kullanım Düzeyi: Anadolu Üniversitesi Örneği, Cilt:2 Sayı:2, Makale No:07 ISSN: 2146-9199.
30. Bakar, C., Akgün, H. S. (2006). *Bilimsel Araştırma Sonuçlarını Yayına Hazırlama Teknikleri*. Tıp Eğitimi Dünyası Sayı 23.
31. Paçalı, D. (Kurumsal Müşteri Yöneticisi Türkiye, Azerbaycan, Özbekistan, K. Kıbrıs). WILEY Çalıştay, *Uluslararası Akademik Dergilerde Yayın Yapmak: Adım Adım Bir Rehber*.
32. Fırat Üniversitesi Deneysel ve Hesaplamalı Mühendislik Dergisi (2022). Cilt 1, Sayı 2. <http://fujeece.firat.edu.tr/tr/amac-kapsam>
33. Erkul, H., Kanten, P. (2019). Management and Political Sciences Review Volume: 1 Issue: 1 pp: 11-37.
34. Hartley, J., (2005), "To attract or to inform: What are titles for?", Journal of Technical Writing and Communication, 35 (2): 203-213.
35. Korkmaz, Z. vd., (1992), Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri, Ankara: Yüksek Öğretim Kurulu Yayınları.
36. Çelik, S., (2013), Etkili Makale Hazırlama Teknikleri, Marmara Üniversitesi, 22 Mayıs. <http://hdl.handle.net/11376/1026>, 28.11.2016.
37. Sak, S., (2019). Doğu Akdeniz ve Yakın Hinterlandındaki Üniversiteler Elsevier Yazar Çalıştay.
38. Anakara Üniversitesi Açık Ders Notları, *Bilimsel Bir Makale / Çalışma Nasıl Hazırlanmalıdır?*

39. https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/141827/mod_resource/content/0/Bilimsel%20%C3%87al%C4%B1%C5%9Fma%20Nas%C4%B1%20Haz%C4%B1rlanma%C4%B1.pdf
40. Turan A, Dolgun G., (2021). Writing Title, Abstract, Key Words and Author Informations in Scientific Research Articles. J Educ Res Nurs.;18(1):77-82.
41. Özcan, M., (2021). Bilimsel Çalışma Nasıl Yapılır, Bilimsel Makale Nasıl Yazılır? https://www.youtube.com/watch?v=ql5MGxoPPpg&ab_channel=Prof.Dr.M%C3%BCge%C3%96zcan
42. The writing center, University of North Carolina at Chapel Hill, <https://writing-center.unc.edu/tips-and-tools/conclusions/>
43. Hartley, James. Academic writing and publishing: a practical guide. New York: Routledge, 2010. Print.
44. *Wordvice YouTube Channel: "Parts of a Research Paper."*
45. <https://www.youtube.com/watch?v=aO6ipI-d2fw>
46. Burrows, T. (2011). Writing research articles for publication. Unpublished manuscript, the Asian Institute of Technology Language Center, Khlong Luang, Thailand.
47. wikipedia-https://en.wikipedia.org/wiki/Academic_journal
48. Lukács, E. IEEE Client Services Manager Europe, IEEE de yayın yapmak.
49. Uluoğlu, C. (2010). Makaleleri Reddedilme Nedenleri ve Reddedilen Makalenin Geleceği. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık.
50. TÜBİTAK "*Etkili Sunumlar İçin El Kitabı*".
51. SUBAK, Gülhan Erdem, youtube kanalı, <https://www.youtube.com/@gulhanerdemsubak682>
52. Jean-luk Doumont, Etkili Sunum İçin Slâyt Hazırlama, OPN Optics & Photonics News-March 2011, (Çeviri: Prof. Dr. Sedat ÖZSOY)
53. wikipedia-https://en.wikipedia.org/wiki/Academic_journal
54. Chan, L. (1999). Electronic journals and academic libraries. Library Hi Tech, 17(1), 10-16
55. Julia Gutierrez-Vega ve Carlos Lopez-Mariscal OPN Optics and Photonic News, November 2010, 12-13
56. Prof. Dr. Osman Günay, Halk sağlığı uzmanları derneği toplantısı, <https://www.youtube.com/watch?v=GsDfgilk204&t=2796s>
57. J. P. Swazey, M. S. Anderson, K. S. Lewis, "Ethical problems in academic research", American Scientist, 81, 542-53, 1993.
58. Yükseköğretim Kurumları Etik Davranış İlkeleri,
59. <https://www.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/6/2015/01/etik-davran%C4%B1%C5%9F-ilkeleri.pdf>

KİMYASAL GÜBRELERİN ÜRETİM TEKNOLOJİLERİ

Doç. Dr. Rövşen Guliyev

Kimyasal Gübrelerin Üretim Teknolojileri

Doç. Dr. Rövsen Guliyev

Yayın No.: 2003
ISBN: 978-625-393-291-6
E-ISBN: 978-625-393-292-3
Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik

ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulferm@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-

Redaksiyon: Fatma Kama -fatma@nobelyayin.com-

Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-

Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Guliyev, Rövsen.

Kimyasal Gübrelerin Üretim Teknolojileri / Doç. Dr. Rövsen Guliyev

1. Basım, XVI + 324 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-393-291-6

E-ISBN: 978-625-393-292-3

3 ANAHTAR KELİME YAZINIZ

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,

Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519

Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	v
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xv
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Kimyasal Gübrelere Sınıflandırılması	4
2. FOSFORLU GÜBRELER	11
2.1. Fosfat Hammaddeleri.	12
2.1.1. Fosfat Hammaddelerinde Aranılan Teknik Özellikler	15
2.2. Fosfat Hammaddelerinin Zenginleştirme Yöntemleri.....	18
2.3. Türkiye Fosfat Yatakları.....	22
3. FOSFOR VE FOSFORİK ASİT ÜRETİMİ	25
3.1. Elektrotermal Yöntemle Fosfor Üretiminin Fiziksel ve Kimyasal Özellikleri.....	27
3.1.1. Elektro Termal Yöntemle Fosfor Üretimi	31
3.2. Elektrotermal Yöntemle Fosforik Asit Üretimi	36
3.3. Yaş Yöntemle Fosforik Asit Üretimi.....	39
3.3.1. Yaş Yöntemle Fosforik Asit Üretiminin Fizikokimyasal Temelleri	39
3.3.2. Üretim Yöntemleri ve Parametreleri.....	42
3.3.3. Dihidrat Yöntemi ile Fosforik Asit Üretimi	46
3.3.4. Hemihidrat, Anhidrit, Hemihidrat-Dihidrat ve Dihidrat-Hemihidrat Yöntemleri ile Fosforik Asit Üretimi	55
3.3.5. Yaş Yöntemle Fosforik Asit Üretiminde Teknolojik Hesaplamalar	61
3.3.6. Fosforik Asidin Derişikleştirilmesi (Konsantrasyon Yükseltmesi)	63

3.4. Fosfatların Nitrik ve Hidroklorik Asitlerde Çözündürülmesiyle Ekstraktif Fosforik Asit Üretimi	65
3.5. Polifosforik Asitler.....	68
3.5.1. Süperfosforik Asit.	70
4. SÜPER FOSFAT ÜRETİMİ	73
4.1. Normal Süper Fosfat.....	73
4.1.1. Normal Süper fosfat Üretiminin Fiziksel ve Kimyasal Özellikleri.	75
4.1.2. Normal Süper Fosfat Üretiminin Hızlandırılması ve Fiziksel Özelliklerinin İyileştirilme Yöntemleri.....	84
4.1.3. Normal Süper fosfat Üretim Yöntemleri	88
4.2. Üçlü Süper Fosfat.....	93
4.2.1. Üçlü Süper Fosfat Üretiminin Fiziksel ve Kimyasal Özellikleri	94
4.2.2. Üçlü Süper Fosfat Üretim Yöntemleri	102
4.2.3. Üçlü Süper Fosfat Üretiminde Teknolojik Hesaplamalar.....	108
4.3. Zenginleştirilmiş Süper fosfat Üretimi	110
5. HAYVAN YEMLERİNDE KATKI MADDESİ OLARAK KULLANILAN KALSİYUM FOSFATLAR	117
5.1. Floru Giderilmiş Fosfatlar.	118
5.2. Dikalsiyum Fosfat.....	121
5.3. Monokalsiyum Fosfat	124
5.4. Termal Fosfatlar veya Isıl İşlem Görmüş Fosfatlar	126
5.4.1. Termal Fosfatların Üretim Yöntemleri	128
6. AZOTLU GÜBRELER.....	135
6.1. Amonyum Sülfat.....	136
6.1.1. Amonyum Sülfat Üretiminin Fiziksel ve Kimyasal Özellikleri	138
6.1.2. Kok Fırını Gazındaki Amonyaktan Amonyum Sülfat Üretimi	139
6.2. Jipsten Amonyum Sülfat Üretimi	146

6.3. Amonyum Nitrat ve Özellikleri	147
6.3.1. Amonyum Nitrat Üretimi.....	152
6.4. Üre.....	162
6.4.1. Ürenin Fiziksel ve Kimyasal Özellikleri	163
6.4.2. Üre Üretimi.	165
6.5. Sıvı Azot Gübrelere, Onların Fiziko-Kimyasal Özellikleri ve Üretimi.....	178
7. POTASYUMLU GÜBRELER	185
7.1. Silvinitten Potasyum Klorür Üretimi.	188
7.1.1. Halurjik Ayırma Yöntemi ile Silvinitten Potasyum Klorür Üretimi.	190
7.1.2. Silvinitten Yüzdürme Yöntemiyle Potasyum Klorür Üretimi	192
7.2. Karnalitten Potasyum Klorür Üretimi.....	194
7.3. Klor İçermeyen Potasyumlu Gübreler.	196
7.3.1. Potasyum Sülfat Üretimi.	197
7.4. Farklı Yöntemlerle Potasyum Sülfat Üretimi.	201
8. KOMPOZE MİNERAL GÜBRELER.....	205
8.1. Potasyum Nitrat Özellikleri ve Üretim Yöntemi.....	209
8.1.1. Yer Değiştirme Reaksiyonlarıyla Potasyum Nitrat Üretimi	210
8.1.2. Potasyum klorür ve Nitrik Asit veya Azot Oksitlerinden Potasyum Nitrat Üretimi.....	214
8.2. Potasyum Fosfat ve Potasyum Meta Fosfat.....	218
8.3. Amonyum Fosfatlar ve Özellikleri.....	221
8.3.1. Amonyum Fosfatların Üretimlerinin Fiziksel ve Kimyasal Özellikleri	226
8.3.2. Amonyum Fosfatların Üretimi.	230
8.4. Amonyum Polifosfatlar.	239
8.5. Amonyum Fosfat Kullanarak Kompoze Gübrelere Üretimi....	243
8.6. Fosfat Hammaddelerini Nitrik Asitte Çözündürülerek Kompoze Gübre Üretimi.....	247

8.7. Fosfatların Nitrik Asitte Çözündürülmesiyle Oluşan Özütün Gübreye Dönüştürme Yöntemleri	250
8.7.1. Karbonat Yöntemi.....	254
8.7.2. Sülfat Yöntemi	257
8.7.3. Fosforik Asit Yöntemi	265
8.7.4. Yöntemi ile Nitrophoska Üretimi.....	266
8.8. Karmaşık- Karışık Kompoze Gübre Üretimi.....	271
8.9. Karışık Kompoze Gübre Üretimi	273
8.10. Kompoze Gübre Üretiminde Gübre Miktarlarının Belirlenmesi Yöntemleri.....	276
8.11. Sıvı Kompoze Gübrelerin Özellikleri ve Üretimi.....	280
8.12. Kompoze Gübre Üretiminde Kullanılan Cihazlar	288
9. MİKRO ELEMENTLİ GÜBRELER.....	305
9.1. Bor İçerikli Gübreler.....	306
9.2. Mangan içerikli gübreler	310
9.3. Çinko İçerikli Gübreler.....	310
9.4. Bakır İçerikli Gübreler	311
9.5. Molibden İçerikli Gübreler	312
9.6. Kobalt İçerikli Gübreler	312
KAYNAKLAR.....	315

KAYNAKLAR

- Alayun F.N., Önal İ., Aykas E., (2009). Katı mineral gübrelerin bazı fiziksel özelliklerinin belirlenmesinde kullanılan yöntemler.25.tarımsal mekanizasyon ulusal kongresi, 01-03 ekim, Isparta/Türkiye.
- Alosmanov MS, Kuliev RK, Karmyshov VF, et al.,(1989). Apatite Concentrate and Karataus Phosphorite Mixture Decomposition by Sulfuric Acid Process Investigation, Khimicheskaya Promyshlennost Issue: 5, Pages: 352-354.
- Alosmanov M.S., Kuliev RK, Karmışov, V.F, İbragimova, S.M., Aslanov F.K., Kacieva, S.F.,(1992). Sposob Poluceniya Fosfornoy Kisloti, Patent No:1756271, SSCB, BN31.
- Alosmanov M.S., Cafarov A.P., İbragimova, S.M. i dr.,(1981). Proizvodstvo fosfornik udobreniy b shehe prostogo superfosfata./Khim. prom.3,S.152-153.
- Alosmanov, M.S, Cafarov, A.P, İbragimova, S.M., Kopilev B.A., Şvarsman Y.A., Şlaptintok L.P., Kamenskaya N.M, Agaev N.B., Kuliev RK. (1985). Sposob Poluceniya Borosuperfosfata Patent No:1216173 SSCB, B.N:9.
- Anonim (1980). Granular Fertilizer Production. The Espindesa/ERT pipe reactor process. Phosphorus and Potassium, № 405, p. 28-29.
- Anonim (1998). Fertilizer manual. Editors: United Nations Industrial Development Organization (UNIDO) and International Fertilizers Development Center (IFDC)
- Anonim (2004). Natural Resources Canada: Potashfacts. URL: <https://www.nrcan.gc.ca/our-naturalresources/minerals-mining/minerals-metalsfacts/potash-facts/20521>.Obzor mirovogo rınka udobreniy i osenka polojeniya Rossii // Evrokim. № 6:S.18.
- Anonim (2006). Mazıdağı ve fosfat gerçeği raporu, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, Ankara.
- Anonim (2007). Fosfatınye rudı, Moskva.
- Anonim, (2010). Mazıdağı Fosfat Tesislerinin Yeniden Ekonomiye Kazandırılmasına Yönelik Alternatif Yatırım İmkanları ve İşletme Modelleri. TMMOB Mazıdağı ve Fosfat Gerçeği” başlıklı Rapor,52s.

- Anonim (2018). Gübre Sektör Politika Belgesi 2018-2022, TAGEM, Ankara.
- Anonim (2019). Kodovoy otchet PAO Uralkaliy. URL.: https://www.ural-kali.com/ru/investors/reporting_and_disclosure.
- Ayhan H., Cengiz Ö., (2017). Kireçli toprakta mısır bitkisine (Zeamay-severta) uygulanan borun verim ve bor kapsamına etkileri. *Boron 2* (1), 37 – 42.
- Berker, E. (1972). Türkiye Fosfat Yatakları. *Bilimsel Madencilik Dergisi* ,11 (4), 77-82.
- Boboev A.H., Samadiy A.M., Usmanov İ.İ., Mirzakulov H.C., (2019) .İssledovanie prosessa pererabotki glazerita na sülfat kaliya. //Universum: Tehniceskie nauki: elektron.nauc.jurn. № 1 (58). URL:<http://7universum.com/ru/tech/archive/item/6834>.
- Boncukçuoğlu R, Yılmaz Tolga M, Kocakerim M.M, and Tosun oğlu V.,(2002). Utilization of trommel sieve waste as an additive in Portland cement production. *Cement and Concrete Research* 32:35-39.
- Boyer C. E., Brorsen W. B., Solie J. B., Arnall D. B. and Raun W. R., (2010). “Economics of preplant, topdress, and variable rate nitrogen application in winter wheat,” in *Proceedings of the Agricultural and Applied Economics Association*, Denver, Colo, USA.
- Brady N.C and Weil R. R., (2007). Micronutrients and other trace elements. In *The Nature and Properties of Soils*, Pearson Education., 13th edn: 654–684.
- Brodskiy A.A., Rodin V.İ., Levin B.V., Litusova N.M., Grişaev İ.G., Grinevic V.A., Davidenko V.V., (2004). Sposob poluceniya monokalsiy-fosfata, RU2255042C1, Patent Russia.
- Brown P.H., Bellaloui N., Wimmer M.A., Bassil E.S., Ruiz J., Hu H., Pfeiffer H., Dannel F, Römheld V., (2002). Boron in plant biology, *Plant biology*,4,203-223.
- Bruskus E.B., Lisova A.İ., Portnova N.L., (1973). *Trudi NIUIF*. Vıp. 221. S. 35-45
- Burkhardt E.R (2006). “Potassium and Potassium Alloys”. *Ullmann's Encyclopedia of Industrial Chemistry*.doi:10.1002/14356007.a22_031.pub2. ISBN 978-3-527-30673-2.

- Deb D.L, Sakal R and Datta S.P, (2009). Micronutrients. In Fundamentals of Soil Science, , 2nd edn: 461–490.
- Demirtaş A., Bor bileşikleri ve tarımda kullanımı, (2006). Atatürk üniversitesi Ziraat Fakültesi, 37,111-115.
- Dıtmivskov O. E., (1997). Prosesı aparatı himiceskoy teknoloji, Mas-soobmennie prosesı i aparatı M. :Khimiya,452 s.
- Doholova A.N., Karmışov.V.F, Sidorina L.V, (1986). Proizvodstvo i primenie fosfatov ammoniya. M.:Khimiya, 256 s.
- Durak A,Ulubaş G. (2017). Bor gübrelemesinin şeker pancarında (Beta vulgaris L.) verim özellikleri üzerine etkisi. Türk Tarım–Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi,5(7):745-749.
- Economou E. D., Vaimakis T.C., Papamichael E.M. (2002). The kinetics of dissolution of the carbonate minerals of phosphate ores using dilute acetic acid solu-tions: thecase of pH range from 3.96 to 6.40. Journal of Colloid and Interface Science. No 245. P. 133–141.
- Eraslan F, İnal A., Güneş A., Erdal İ., Coşkan A. (2010).Türkiye’de Kimyasal Gübre Üretim ve Tüketim Durumu, Sorunlar, Çözüm Önerileri ve Yenilikler. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi. 11- 15 Ocak, Ankara,1-21
- Erbil O.(2004).Endüstriyel Anorganik Kimya, İzmir,463s.
- Evençik S.D, Brodsko A.A, (1987).Teknolojiya fosfornık i kompleksnıh udobreniy, M. :Khmiya,464 s
- Eşenko L.E., Şegrov L.N.,(1970). İntensifikasiya proizvodstvo dvoynogo superfosfata s pomoşyu kloristogo kaliya. // İzv. Bıış. uceb. zavideniy. Khimiya i khimiceskaya teknolojiya, 8.S.1224-1225
- Ganie M.A., Akhter F, Bhat M.A., Malik A.R., Junaid J.,Shah A.M., Bhat A.H., Bhat T., (2013). Boron-a critical nutrient element for plant ggrowth and productivity with reference to temperate fruits, Current Science,104,1,10.
- Ganz S.N., Bilesov G.İ., BraginskayaT i dr. (1970). İspolzovanie abgaznoy solyanoy kislotı dlya proizvodstva superfosfata. // İzv. Bıış. uceb. zavideniy. Kimiya i kimiceskaya tehnołogiya, 4.S.556-559.
- Gharabaghi M., Irannajad M., Noaparast M., (2010). A review of the beneficiation of calcareous phosphate ores using organic acid leaching. Hydrometallurgy. No. 103. P. 96–107.

- Gharabaghi M., Noaparast M., Irannajad M., (2009) Selective leaching kinetics of low-grade calcareous phosphate ore in acetic acid. *Hydrometallurgy* 95 (3–4). PP. 341–345.
- Gorlovskiy D.M, Altşuler L.N., Kuceryavıy V.İ., (1981). *Tehnologiya karbamida*. L.: Himiya, 320s
- Grişina İ.A., (1974). Fiziko-himiceskoe issledovanie sostava i svoystv al-yumojelezo ammoniynıh – komponentov kompleksnıh udobreniy-fosfatov ammoniya i nerastvorimıh antipirenov: Dis.kand.tehn. nauk.M: NİUİF. 135s
- Guliyev R., (2015). An investigation of borogypsum utilization for the production of triple superphosphate containing boron fertilizers, *Fresenius Environmental Bulletin*, 24(3), 748-754,
- Guliyev R., (2017). Decreasing Environmental Pollution in Superphosphate Production Using Apatite and Phosphorite Mixture. *World Academy of Science, Engineering and Technology International Journal of Energy and Environmental Engineering* Vol:11, No9:835-840.
- Guliyev R., (2018). Borogypsum endüstriyel atığının bor içerenli diamonyum fosfat üretiminde kullanılabilirliğinin incelenmesi. *Boron* 3 (2), 87 – 92.
- Gupta U.C.,(1979).Boron nutrition of crops, *Adv.Agronomy*,31,273-307
- Gupta,V.K., Sanjeev,K and Singh, A.K.,(2004).Yield and quality of wheat (*Triticum aestivum*) as influenced by sulphur nutrition and weed management. *Indian J. Agric. Sci.* 74(5) :254-256.
- Hajiboland R., Bahrami-rad S., Bastani S.,Poschenrieder L.C., (2013). Boron re-translocation in tea *Camellia sinensis* L.,Kuntze O., *plants açta physiologiae plantatum*, 35,8,2373-2381.
- Halilova.,(1996). Mikro elementlerin biyojeokimyası ve Çevredeki Etkileri, *Tarım ve Köy Dergisi*, III,52-53. Eylül-Ekim, Ankara.
- Heffer, P., (2015). *Fertilizers Outlook 2015–2019* / P. Heffer, M. Prudhomme// 83-rd IFA Annual Conference. Istanbul (Turkey), 25–27 May:37 p.
- Hofstee J. W and Huisman W., (1990). “Handling and spreading of fertilizers. Part 1: physical properties of fertilizer in relation to particle motion,” *Journal of Agricultural Engineering Research*, vol. 47, pp. 213–234.

- Holloway R. E., Bertrand I., Frischke A. J., Brace D. M., Mclaughlin M. J., and Shepperd W., (2001). "Improving fertiliser efficiency on calcareous and alkaline soils with fluid sources of P, N and Zn," *Plant and Soil*, vol. 236, no. 2, pp. 209–219.
- <http://www.boren.gov.tr/tr/bor/bor-uretimi>, 2014. Ülkemizde Bor kimyasalları ve ürün kurulu kapasiteleri.
- Huang J-Sh, Snapp S.S., (2004). The effect of boron, calcium, surface moisture on shoulder check, a quality defect in fresh-market tomato, *Journal Amer. Soc.Hort.Sci.*, 129(4), 599-607.
- İlker Kurşun, Mehmet Ali Gürbüz , Emine Günay , Yalçın Kaya , Göksel Evcı , Sami Süzer , Veli Pekcan, (2016). Bor gübrelemesinin Trakya yöresinde ayçiçeği verimi üzerine etkisi. *Boron 1 (2)*, 74- 85
- Kacar, B., Katkat, V., (2018). Gübreler ve Gübreleme Tekniği. Nobel Yayın, Ankara.
- Karmışov.V.F.(1983). Khimiçeskaya perepabotka fosforitov. M. :Khimiya,304 s.
- Khan, B.A., Haq,I .and Ahmad, E.,(2003). Wheat response to sulphur application. *Sarhad Journal of Agriculture*.19(2):225-228.
- Koncarik İ.İ., Şevcuk V.V.,Kudina O.A., Mojeuko F.F., (2017). Polucenie sulfata kaliya v zaimodeystviem hlorida kaliya u sulfata kalsiya. *Proceedings of the National Academy*
- Kocetkov V.N.,(1978). Proizvodstvo jidkih kompleksnih udobreniy. M.:Khimiya, 240s.
- Kocetkov V.N., (1986). Proizvodstvo i primenenie jidkih kompleksnih udobreniy. M. :Agroprom, 296s
- Kononov A.V., (1979).Trudı NİUİF. Vıp. 235. S. 82-97.
- Kononov A.V., Sterlin V.N., Evdokimova L.İ., (1988). Osnovı tehnologii kompleksnih udubreniy. 320 c.
- Kopenkov D.A.,1982. Udobreniya, ix svoystva i sposobi ispolzovaniya. M.:Kolos,415s.
- Kopilyev B.A., (1981). Teknologiya ekstraktsionnoy fosfornoıy kislotı, Leningrad, Khimiya, 221s.
- Kozaderova O.A., Niftaliev C.İ., (2014). Teknologiya Mineralnık Udobreniy:Voronej, 185s.

- Krebnyuk O.F., Korobcanskiy B.İ., Vlasov K.O i dr, (2002). Ulavlivaniye himiceskih produktov koksovaniya. Naucnoe posobie-c.1.-Donesk: Vostocniyi zdatelskiy dom, 228s.
- Kuliev R.X.,1989. Razrabotka tehnologii superfosfata na osnove smesi apatita i fosforitov, Baku,146s
- Kuliyev R. Kh, Alosmanov M.S, İbragimova S.M, Atayev M.Sh, (2012) .Improved Technology Obtained of Concentrated Superphosphate on the Basis of Phosphate Crude Mixture, Azerbaijan chemical journal, No 2:35-38.
- Larsson S., Gustafsson G., Häggblad H., Jonsén P., (2018). Experimental and numerical study of potassium chloride flow using smoothed particle hydrodynamics Miner. Eng., 116 , pp. 88-100
- Levin B.V., Litusova N.M., Rodin V.İ., Kerjner A.M., Valoven V.İ., Mihal'yova T.K., Bagdanov. R.Yu., Bobrişev N.İ., (2005). Sposob poluce-niya monokalsiyfosfata, RU2256607C1, Patent Russia.
- Lombi E., McLaughlin M. J., Johnston C., Armstrong R. D., andHolloway R. E.,(2004). “Mobility and lability of phosphorus from granular and fluid monoammonium phosphate differs in a calcareoussoil,” Soil Science Society of America Journal, vol. 68, no. 2, pp. 682–689.
- Loste R., Toral J.L. Improvements in SA cros pipe reactor technology fertilizer (1983). Int. Conf. Proc., London, 13-16 Nov., v.1, p. 197-204.
- Mauhammad A., Niaz., Asghar A., Muhammad A.C., Jamil H., (2007). Influence of Soil-applied Boron on Yield, Fiber Quality and Leaf Boron Contents of Cotton (*Gossypiumhirsutum*L.), Journal of Agriculture&Social Sciences,1,7-10.
- Mauhammad T., Ali A., Lataf-Ul-Hak Amanullah K.,Comparing Application Methodsfor Boron Fertilizer on theYield and Quality of Tobacco (*Nicotianatabacum*L.), Communications in Soil Scienceand Plant Analysis, 41,1525–1537,2010.
- McLaughlin M. J., McBeath T. M., Smernik R., Stacey S. P., Ajiboye B., and Guppy C., (2011). “The chemical nature of P accumulation in agricultural soils—implications for fertiliser management anddesign: an Australian perspective,” PlantandSoil, vol. 349, no. 1-2, pp. 69–87.

- Metin T., (2007). Kimyasal atık alçılarının zemin stabilizasyonunda kullanılabilirliğinin araştırılması. Yüksek Lisans tezi, Balıkesir üniversitesi Fen bilimler enstitüsü. Balıkesir.
- Miller P.C.H.,(1996). The measurement and classification of the flow and spreading characteristics of individual fertilisers, Proceedingno. 390, The International Fertiliser Society, York, UK.
- Mineev V.K., (2004). Agrohimiya: Ucebник-2-e izdanie pererabotannoe i dopolnennoe.-M: İzdatelstvo MKU, İzdatelstvo “Kolos”,720 s.
- Mitrofanov A.D., (1979). İssledovanie diyapazona ustoycioe raboti skorstnogo ammonizator-ısparitelya.Cerkası, Dep.rukop. № 2663/79.
- Mokarram Mirza., Navaid Zuberi., Paul S. Waters, P.E., (2010). DAP Revamp at Fauji Fertilizer Bin-Qasim Limited, Karachi, PAKISTAN, Jacobs Engineering.
- Mumcu Şimsek, H., Guliyev,R., (2021).The Investigation of Physical Properties of Composite Fertilizer Including Boron Micro Element, Sakarya University Journal of Science 25 (5), 1245-1252.
- Nabiev M.N., (1976). Azotnokislotnaya pererabotka fosfatov. Taşkent. FAN, 376s
- Orekov İ.İ., Traşenko L., Smorodinov A.V.,(1969). İssledovanie skorosti vzaimodeystviya apatita s fosfornoy kislotoy v prisutstvii soley, Trudı SZPİ,6,S.65-68.
- Orekov İ.İ., (1975). Nekotorie puti intensivifikasii prosessa pazlojeniya prirodnih fosfatov fosfornoy kislotoy, Trudı LTİ, S.43-49.
- Özer A.K., Gulaboglu M and Bayrakcükcken S., (2000). Physical Structure and Chemical and Mineralogical Composition of the Mazıdağı (Turkey) Phosphate Rock, . Ind. Eng. Chem. Res., 39, 679-683.
- Özer A.K., (2003). The characteristics of phosphate rock for upgrading in a uidized bed. Advanced Powder Technol., Vol. 14, No. 1, pp. 33-42.
- Patent USA, № 6143271, C 01D 5/00., (2000). Process for producing potassium sulfate from potash and sodium sulfate: Holdengraber Curt. № 09/152103. Peckovskii V.V., Alegsandrovic H.M., Pinaev H.F, (1968). Tehnologiya kaliynih udobreniy, Minsk, Vişeyşkola, 264s.

- Petropavlovskiy İ.A., Dmitrevskiy B.A., Levin B.V., Pocitalkina İ.A., (2018). Teknologiya mineralnıh udobreniy: Prospekt Nauki, 312s.
- Portnova N.L., Kleniskiy A.İ., Kononov A.V., (1979). Reakzii, protekayushie pri ammonizatsii ekstraktsionnoy fosforno-y kislatı. Cerkassı, dep. ruk. № 3275/79.
- Pozin M.E., (1974). Teknologiya mineralnıh soley: Leningrad, Khimiya, 1556s.
- Pozin M.E., (1975). Perepabotka fosforitov Karatau, Leningrad, Khimiya, S 93-94
- Pozin M.E., (1983). Teknologiya Mineralnik Udobreniy, Leningrad, Khimiya, 336s
- Randive K., Raut T., Jawadand S. (2021). An overview of the global fertilizer trends and India's position in 2020. Mineral Economics 34:371–384.
- Rao V.C., Rao V.R.K., Dora A.C. , (1987). Proposed Technology In CFCL DAP Plant. Chemical Engineering World, v.22, №112, p. 59-63
- Ryant, P and Hrivna, L., (2004). The effect of sulphur fertilization on yield and technological parameters of spring wheat grain. Annales Universitatis Mariae Curie Skodowska Sectia E, Agricultura. 59(4):1669-1678.
- Safrigin Ya.S., Osipov K.V., Buksha Ya.V., Timofeev V.İ., Cerepanova T.İ., Poliksha A.M., Knip V.A., Aljev İ.A., (2001). Sposob poluceniya sulfata kaliya. MPK7 C 01 B 5/08. Patent № 2167815, RF, OAO «Uralkaliy».
- Sakakibara H, Takei K, Hirose N. (2006). Interactions between nitrogen and cytokinin in the regulation of metabolism and development. Trends Plant Sci. 11(9):440-448.
- Silva A.P., Rosa E., Haneklaus S.H., (2003). Influence of foliar boron application on fruit set and yield of Hazelnut. Journal of Plant Nutrition, 26, 561-569.
- Sırlın D.L., Potonola L.N., Bikman A.O. i dr., (1971). Polucenie superfosfata iz apatitovogo konsentrata tonkogo pomola. // Khim. prom. 5.S.354-355.
- Skorina T., Allanore A., (2015). Aqueous alteration of potassium-bearing aluminosilicate minerals: From Mechanism to Processing. Green Chem., 17, 2123–2136. 10.1039/C4GC02084G.

- Smidovc E.V., (1980). Tehnologiya pererabotki nefi i gaza, M. :Khimiya, 328 s.
- Sokolovskiy A A., Unanyas T P., (1977). Kratkiy spravocnik po udobreniyam. M :Khimiya, 376 s.
- Stahlman P. W., Currie R. S., and. El-Hamid M. A, 1997. "Nitrogen carrier and surfactant increase foliar herbicide injury in winter wheat (*Triticum aestivum*)," *Weed Technology*, vol. 11, no. 1, pp. 7–12,
- Scherer, H.W. (2001). Sulphurin crop production-invited paper. *European Jr. of Agronomy*. 14:81-111.
- Tihonov V.A i Kulikov., (2019). Fiziko-himicheskie osnovi proessov v tehnologii mineralnih udobreniy. Perm 80s.
- Treuşenko N.N., Dmitrevskiy B.A., Filimonov A.A., Fedotov I.Yu., Yubeba V.I., Degtyarev I.K., (1998). Sposob poluceniya granulirovannogo superfosfata, , Patent No:2102361, Patent RF
- Varlamov M.L., Kaganskiy I.M., Manakin G.A., Tomcik T.V., (1969) . Proizvodstvo superfosfata bez skladского dorazlojeniya. // *Khim. prom.Ukraini*, 1.S5-7.
- Vildfluş I.R., Siganov A.R., Lapa V.V., Persikova T.F., (2002). Racionalnoe primeneniye udobreniy: Posobie.- Gorki: Belorusskaya gosudarstvennaya selskohozyaystvennaya akademiya, 324s
- Vladimirov L.V., Pado N.K., (1956). Zavodskie opıty Rijskogo zavoda po olupceniyu superfosfata bez skladского hraneniya. // *Fond NİU-İFT.9.429*
- Vladimirov L.V., Pado N.K., Voskreseskiy S.K., (1957). Poluzavodskie opıty poluceniya superfosfata pri visokih normah sernoy kisloti s selyu sokraşeniya vremeni bilejivaniya superfosfata na sklade. // *Soobşenie o naucno-tekniceskih rabotah obmen opıtom. M, Vip.2*
- Vorobyev N İ., 2011. Tehnologiya svyazannogo azota i azotnih udobreniy, Minsk: BGTU, 216s
- nitrogen and cytokinin in the regulation of metabolism and development. *Trends Plant Sci.* 11 (9): 440-44
- Vorobyev N İ. (2015). Teknologiya fosfornik i kompleksnih udobreniy, Minsk, 176s.

- Walsh.O. S. ,Christiaens R. J.and Pandey A, (2013).“Foliar-applied nitrogen fertilizers in spring wheat production,” *Crops &Soils Magazine*, <https://dl.sciencesocieties.org/publications/cns/articles/46/4/26/>
- Walsh O. S., Pandey A.and Christiaens R. J., (2015). “Liquid N fertilizer evaluation in spring wheat,” in *Proceedings of the Western Nutrient Management Conference*, Reno, Nev, USA.
- Watson C. J., Stevens R. J., Laughlin R. J., and Poland P, (1992). “Volatilization of ammonia from solid and liquid urea surface-applied to perennial ryegrass,” *The Journal of Agricultural Science*, vol. 119, no. 2, pp. 223–226.
- Wesenberg Glen H.,(1987). *Diammonium phosphate plantes and processed. Manual of Fertilizer Processing*. New York, Basel, p.227-287.
- Williams J (2019) *The worldwide fertilizer market to 2024*. <https://www.worldfertilizer.com/environment/21032019/the-worldwidefertilizer-market-to-2024/>. Accessed 20 July2020.
- Wojcik P, Wojcik M., Effect of boron fertilization on sweet cherry tree yield and fruitquality, *Journal of Plant Nutrition*,26,10,2006.
- Yagodin B.A., Jukov Yu.P, KobzarenkoV.İ., (2002). *Agrohimiya / Podredaksiey Yagodina*. M.: Kolos, 584s
- Yagodin B.A., Zhukov Y.P, Kobzarenko V.İ., (2002). *Agrochemistry / Under ed. B.A. Yagodin*, M.: Kolos, 584 p
- Yünlü K., (2016). *Bor bileşikleri, sentez yöntemleri, özellikleri, uygulamaları*, İstanbul, Değişim Yayınları, 820 s.
- Xuan H., Streif J., Pfeffer H., Dannel F, Römheld H., Bangerth F., (2001). Effect of pre-harvest boron application on the incidence of CA-storage related disorders in Conference pears, *The Journal of Horticultural Scienceand Biotechnology*,76,2,133-137.

AKŞEMSEDDİN VE DÜŞÜNCE DÜNYASI

Prof. Dr. Ayşe Yücel Çetin

AKŞEMSEDDİN ve DÜŞÜNCE DÜNYASI

Prof. Dr. Ayşe Yücel Çetin

Yayın No.: 2009
ISBN: 978-625-393-303-6
E-ISBN: 978-625-393-304-3
Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yücel Çetin, Ayşe.

AKŞEMSEDDİN ve DÜŞÜNCE DÜNYASI / Prof. Dr. Ayşe Yücel Çetin

1. Basım, VI + 104 s., 13,5x19,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-393-303-6

E-ISBN: 978-625-393-304-3

1. Akşemseddin 2. Düşünce Dünyası 3. Sosyal Ahlâk

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Söz Başı.....	v
Akşemseddin'in Hayatı ve Eserleri	1
Akşemseddin'in Düşünce Dünyası.....	7
İrfan, İnsan ve Toplumsal Değerler Bağlamında Akşemseddin ...	17
Akşemseddin'in Eserlerinde Sosyal Ahlâk ve Eleştiri	31
Akşemseddin'in İnsan ve Devlet Adamı Anlayışı.....	51
Akşemseddin'in Şiirlerinde İnsan	63
Akşemseddin'in İnsan, İdrak ve Hakikat Anlayışı	75
Akşemseddin'in İnsana Bakışı.....	89
Akşemseddin'in İki Yeni Şiiri	101

AKŞEMSEDDİN'İN HAYATI VE ESERLERİ¹

Yetişkinlik döneminden itibaren Akşemseddin veya Akşeyh olarak tanınan Akşemseddin'in asıl adı, Şemseddin Muhammed b. Hamza'dır. Ak Şeyh veya Akşemseddin olarak sıfatlandırılması, Enisi'nin Menâkıb-ı Akşemseddin adlı eserindeki bilgilere dayanmaktadır. O'nun lakap almasının nedeni, çok fazla riyazet etmesinden dolayı saç ve sakalının beyazlaması ve beyaz elbise giymesi olarak açıklanır.

Akşemseddin, H.792/M.1390 yılında Şam'da doğmuş, yedi yaşına kadar orada kalmıştır. Babası, Avarifü'l-Mearif'in yazarı Şeyh Şehabeddin Sühreverdî'nin torunlarından "Kurtboğan evliyası" diye meşhur Şeyh Hamza'dır. Soy olarak Halife Hz. Ebubekir'e bağlanmaktadır.

Akşemseddin'in ailesi, kendisi henüz yedi yaşındayken Kavak ilçesine yerleşir (1396-1397).

İlk eğitimini babasından alan Akşemseddin, Osmancık ve Amasya'da medrese eğitimi alır. Bir süre sonra Osmancık medresesine müderris olur. Döneminin iyi hekimlerinden biri olduğu anlaşılan Akşemseddin, tabîb-i ebdân ve tabîb-i ervâh olarak da şöhret bulmuştur. Tıp alanının yanında tasavvufî alana da yönelen Akşemseddin, yirmi beş yaşında genç bir müderris iken müderrislikten ayrılarak döneminde tasavvufî düşüncenin merkezi durumunda olan Mâverâünnehir (Semerkant ve Buhara) bölgesine giderse de kısa süre sonra döner. Bir süre Türkiye'de

¹ Akşemseddin ile ilgili geniş bilgi için bkz. Ayşe Yücel Çetin, Akşemseddin'in Eserlerinin Dinî-Tasavvufî Açısından Tahlili, Ankara 2009; Ayşe Yücel Çetin, Akşemseddin, 100. Yılında 100 Türk Büyüğü-Bilgeler ve Bilginler, (Ed. Vahit Türk), İstanbul 2022, s. 70-103.

Kaynakça

Ayni, Mehmet Ali (1986), *Hacı Bayram Veli*, İstanbul.

Cebecioğlu, Ethem (1991), *Hacı Bayram Veli*, Ankara.

Eyice, Semâvi (1999), “Akşemseddin Türbesi”, *TDV İslam Ansiklopedisi C:2*, İstanbul, s. 302.

Güngör, Erol (1986), *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, İstanbul.

Hamdullah Hamdi(1991), *Yûsuf u Züleyhâ*, (Haz. Naci Onur), Ankara.

Köprülü, Orhan F.- Uzun, Mustafa (1989), “Akşemseddin”, *TDV İslâm Ansiklopedisi C:2*, İstanbul, s. 299-302.

Turan, Osman (1979), *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, İstanbul.

Uludağ, Osman Şevki (1991), *Beşbuçuk Asırlık Türk Tababet Tarihi*, Ankara.

Yakıt, İsmail (1990), “Akşemseddin’in Eserlerinin İstanbul Kütüphanelerindeki Yazma Nüshaları Üzerine Bir İnceleme”, *Akşemseddin Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, s. 39-47.

Yurd, Ali İhsan (1994), *Fatihin Hocası Akşemseddin - Hayatı ve Eserleri*, (Yayımlayan: M. Kaçalın), İstanbul.

Yücel Çetin, Ayşe (2009), *Akşemseddin'in Eserlerinin Dinî-Tasavvufî Açından Tahlili*, Ankara.

AKŞEMSEDDİN'İN DÜŞÜNCE DÜNYASI

Türk tasavvuf geleneğinin kurucusu Hoca Ahmed Yesevî, Türklerin İslamyeti kabullerinden sonra Türk kültür ve medeniyeti tarihi ve Türk tasavvuf geleneği bakımından önemli bir şahsiyettir. O, yalnızca yaşadığı çağda değil, kendinden sonraki dönemlerde de etkisini devam ettirmiştir. O'nun kurucusu olduğu Yesevîlik tarikatı vasıtasıyla, tasavvufi düşünceleri ve öğretileri yetiştirdiği dervişler vasıtasıyla Türkler arasında; Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre, Kaygusuz Abdal gibi mutasavvıf şair ve dervişler vasıtasıyla da Türkiye sahasına gelmiştir. Ahmet Yesevî'nin kurucusu olduğu Türk tarikat geleneğinin devamcılarında biri de Alaaddîn-i Erdebilî'den icazet alan Şeyh Hamidi Veli (Somuncu Baba)'nin müridi, Akşemseddin'in müşidi olan Hacı Bayram Veli'dir. Hz. Ebû Bekir'e bağlanan bir Türk tarikatı olarak Yeseviyye geleneğinin devamı olan Nakşibendiliğe bağlı olan Bayramiye Tarikatı, Akşemseddin'le beraber Bayramiye'nin Şemsiyye kolu olarak kurulur. Bütün bu tarikat silsilesinin devamı olmak dolayısıyla Akşemseddin'in tasavvuf dünyası Ahmet Yesevî'den itibaren gelen Türk tasavvuf düşüncesinin devamıdır.

Aldığı eğitim, tıp bilimleri alanındaki yetkinliği, Türkistan coğrafyasından Balkanlara uzanan seyahatleri, tespit ve gözlemleri; bu coğrafyadaki gelişmeleri yakından takip eden Akşemseddin, içinde yaşadığı toplumun sosyal problemlerini, toplumun çatısı altında yaşadığı devlet ve devlet yöneticilerinin zihniyet dünyalarını da yakından bilen bir şahsiyettir.

Akşemseddin, yetiştiği çevre, yaşadığı zamanda gösterdiği yararlıklar ve hayatının sonuna kadar eğitim ve tıp alanında verdiği hizmetler ile özellikle İstanbul'un fethi sürecinde ismi çevresinde oluşan ve günümüze kadar gelen anlatmalar itibariy-

dengesi ve huzuru için gerek şahsiyeti gerek eserleriyle rehberlik yapan Akşemseddin, insanı İslâmın özüne uygun yaşaması yönünde ele almıştır. O, insan hayatının çeşitli yönleri, özellikle insanın mükemmel olması için gerekli olan ahlâkî davranışlarının insanca olması, insanın içine doğduğu veya içinde yaşadığı çevreyle barışık olması, ‘ben’ duygusunu aşarak ‘biz’ bilincine erişmesi için ileri sürdüğü düşünceler, ürettiği fikirleri eserlerinde işlemiş ve bu konular ideal bir müslüman tipinin nasıl olması gerektiğini işaret etmiştir. Bunun için gerekli olan bütün bilgilerin de Kur’an-ı Kerim’de olduğundan hareketle kaynağını da Kur’an-Kerim olarak göstermiş, bütün fikirlerini bunun üzerine bina etmiştir. Eserlerinde ifade ettiği konularla ilgili atfı yaptığı ve delil gösterdiği birçok âyet ve hadis de buna işaret etmektedir. Dolayısıyla hem mensur eserlerinde, hem de şiirlerinde insan müspet ve menfi cepheleriyle ele alınarak eşyanın hakikatini kavraması, nefis mücadelesi ve ideal insana varış söz konusudur. Akşemseddin, fikirlerini şahsî olmaktan ziyade âyet ve hadislerle destekleyerek İslamî esaslarla temellendirmiştir.

Kaynakça

Akşemseddin (Muhammed b. Hamza), *Risâletü'n-Nûriyye*, Süleymaniye Ktb. No.2408.

Akşemseddin (Muhammed b. Hamza), *Defu'l-Metâini's-Sûfiyye*, Süleymaniye Ktb. No.4092.

Akşemseddin (Muhammed b. Hamza), *Risaletü Şerhi Akvâl-i Hacı Bayram Veli*, Pertev Paşa, No. 260.

Çetin, Ayşe Yücel (2014), “İrfan, İnsan ve Toplumsal Değerler Bağlamında Akşemseddin”, *Türk. Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması*, Eskişehir, s. 26-28.

Akşemseddin (Muhammed b. Hamza), *Risâletü'd-Dua*, Pertev Paşa, No. 260.

İRFAN, İNSAN VE TOPLUMSAL DEĞERLER BAĞLAMINDA AKŞEMSEDDİN*

Beylikler döneminden itibaren Türkistan'dan ve İslam dünyasından aktarılan bilim ve ilmî çalışmalar, Osmanlı döneminde özellikle II. Murad döneminde belirgin şekilde ilerleme kaydetmiştir. II. Murad'ın da bilim adamlarını ve sanatçıları himaye etmiş olması adeta bir Osmanlı Rönesansının müjdecisi olmuştur. İbn-i Arap Şâh'ın Sultan'ın hocası olması bunda etkili olmuştur. Bu dönemde daha önceleri Türkiye'den Mısır, Suriye, İran ve Türkistan'ın bilim ve kültür alanındaki üstünlüğü Osmanlı topraklarına geçmeye başlamıştır. Bir taraftan Osmanlı medreselerinde yetişen âlimler, bir taraftan dışarıdan gelenler âlim ve mutasavvıf şahsiyetler yeni bir medeniyetin, yeni bir kuruluşun ve olgunlaşmanın habercisi durumundadırlar. Molla Yegân, Molla Gürânî, Molla Hızır, Kazasker Molla Hüsrev, Ahmet Bican ve Mehmet Bican kardeşler, İbn Melek ibn Mehmet, Fethullah Şirvanî Ahmedî, Devletoğlu Yusuf dönemin önde gelen âlimlerinden bazılarıdır.

Sultan Fâtih'in yetişmesinde de etkili olan özellikle Molla Gürânî, Hocazâde, Molla İlyas, Siraceddin Halebî, Hasan Samsunî, Molla Abdülkadir, Molla Hayrettin ve Akşemseddin, toplum tarafından kabul gören dönemin önemli âlimlerindedir (Dosay Gökdoğan, 2002:318).

Sultan II. Murad'ın bıraktığı bilim ve sanat alanındaki çalışmalar Fâtih döneminde de yükselerek devam eder. İstanbul'un fethini müteakip Osmanlı Devleti'ne merkez olmaya hazırlanan bu beldede medreseler kurulur, devrin meşhur bil-

* Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması, C.II, Eskişehir, 2014, 309-318.

Kaynakça:

Kur'an-ı Kerim, <http://kuran.diyamet.gov.tr/>

Akşemseddin (Muhammed b. Hamza), *Risâletü'n-Nûr*, Süleymaniye Ktb. No.2408

Akşemseddin (Muhammed b. Hamza), *Defu'l-Metâini's-Süfiyye*, Süleymaniye Ktb. No.4092

Akşemseddin (Muhammed b. Hamza), *Risaletü Şerhi Akvâl-i Hacı Bayram Veli*, Pertev Paşa, No. 260

Akşemseddin (Muhammed b. Hamza), *Risâletü'd-Dua*, Pertev Paşa, No. 260

Aysel, Levent (2006), *Liderlik ve Duygusal Zekâ*, Kocaeli, (Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Cebecioğlu, Ethem (2001), “Akşemseddin'de Bazı Tasavvufi Kavramlar-I”, *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 42,1-4, 77-96.

Dosay Gökdoğan, Melek (2002), “Osman Gazi'den Mehmed Vahideddin'e Osmanlı Bilimi ve Kültürü”, *Türkler-11*, Ankara, s. 175-209.

Eraslan, Kemal (1987), “Akşemseddin'in Dini Tasavvufi Şiirleri”, *TDAY Belleten* 1984, s.11-85.

Gökçe, Ferhat (2010), *İslâm İrfân Geleneğinde Hadis Yorumu*, Ankara (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi)

Kasapoğlu, Abdurrahman (2006), “Kur'an'da “Gıybet” Olgusu -Bir Davranış Bozukluğu Olarak Dedikodu ve Korunma Yolları”, *A.Ü.İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11:2 (2006), 51–70

Kılıç, Recep (2007), “Ahlâk Kavramının Analizi”, *İslam Ahlâkı ve Sevgi*, Ankara, s. 37-48.

Iver, R. M. and Page, C.H. (1969) *Cemiyet I*, (Çev. Âmiran Kurtkan), İstanbul.

Yücel Ayşe, “Akşemseddin’in İki Yeni Şiiri”, *Türk Kültürü Araştırmaları-Prof. Dr. Zeynep Korkmaz’a Armağan*, XXXII/1-2, Ankara, 1996, s.389-391.

Yücel Çetin, Ayşe (2012), “Akşemseddin’in Eserlerinde Sosyal Ahlak ve Eleştiri” *Hacı*

Bayram-ı Velî Uluslararası Sempozyum Bildirileri, Ankara, 2012

Yücel Çetin, Ayşe (2009), *Akşemseddin’in Eserlerinin Dinî-Tasavvufî Açısından Tahlili*, Ankara.

AKŞEMSEDDİN'İN ESERLERİNDE SOSYAL AHLÂK VE ELEŞTİRİ*

*Oyuncak sanmayın! Ahlâk-ı millî, ruh-ı millîdir.
Onun iflâsı en korkunç ölümdür: mevt-i küllîdir.*

Mehmet Âkif Ersoy

Bir değerler ve kurumlar bütününden oluşan sosyal yapı, kendine mahsus özellikleri bünyesinde barındıran, belirli gaye ve hedeflerden mürekkep bir müessesidir. Bu müessese kendine mahsus bir ahenkle insicamlı hale gelir ve bu yapısını devam ettirir. Sosyal sistemin üyeleri arasındaki ahenk ise ancak kurallar manzumesinin işleyişiyle mümkün olur. Bu kurallar manzumesi örf, âdet, gelenek, görenek vb. adlarla adlandırılan; gönüllü katılımın esas olduğu değerler sistemi olup bireyin bireyle, bireyin toplumla ilişkisini düzenleyen unsurlardır. Genel bir ifâdeyle “ahlâk” kavramıyla bilinen bu alan, hangi adla adlandırılmış olursa olsun esâsen inanç temeli üzerine bina edilir. İnsanı yalnızca bir fert değil; cemiyetin içinde bir fert olarak kabul edilirse -ki öyledir-, ahlâk uyulması gereken normlar, kurallar olmanın ötesinde bir değerler sistemidir. Bu anlamda fert, değerlerle bütünleştiği, hissettiği noktada imanı da yaşar.

“Ahlâk, Arapça hulk (huluk) kelimesinin çoğulu olup seciye, tabiat, huy, karakter gibi anlamlara gelir¹. Bunun yanı

* Hacı Bayram-ı Veli Uluslararası Sempozyumu (14-16 Aralık 2012) Ankara 2012, 21-35.

¹ Daha geniş bilgi için bkz. Mustafa Çağrıncı, “Ahlak”, TDCİslam Ansiklopedisi, C:2, İstanbul 1989, s.1-9; Recep Kılıç, “Ahlak Kavramının Analizi”, İslam Ahlakı ve Sevgi, Ankara 2007, s.37-48.

verdiği 85 âyet ve birçok hadis de buna işaret etmektedir. Dolayısıyla hem mensur eserlerinde, hem de şiirlerinde insan müsbet ve menfi cepheleriyle ele alınarak eşyanın hakikatini kavraması, nefis mücadelesi ve ideal insana varış söz konusudur. Akşemseddin'in fikirlerini şahsî olmaktan ziyade âyet ve hadislerle destekleyerek vermesi de dikkate değerdir.

Kaynakça

Akseki, Hamdi (1973), *İslam Dini*, Ankara.

Akşemseddin (Muhammed b. Hamza), *Risâletü'n-Nûr*, Süleymaniye Ktb. No.2408

Akşemseddin (Muhammed b. Hamza), *Defu'l-Metâini's-Süfîyye*, Süleymaniye Ktb. No.4092

Akşemseddin (Muhammed b. Hamza), *Risâletü Şerhi Akvâl-i Hacı Bayram Veli*, Pertev Paşa, No. 260

Akşemseddin (Muhammed b. Hamza), *Risâletü'd-Dua*, Pertev Paşa, No. 260

Ayverdi, Sâmiha (1976), *Âbide Şahsiyetler*, İstanbul.

Çağrıncı, Mustafa (1989), “Ahlâk” , *İslam Ansiklopedisi*, C.2, İstanbul, s.1-9.

Eraslan, Kemal (1987), “Akşemseddin'in Dini Tasavvufi Şiirleri”, *TDAY Belleten 1984*, s.11-85.

Erdem, Mustafa, “İlahi Dinlerin Kutsal Kitaplarında Helal ve Haram Anlayışı Üzerine Bir Araştırma” (<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/782/10050.pdf>)

Gafarov, Anar (2011), *Nasirüddin Tûsî'nin Ahlâk Felsefesi*, İstanbul.

Gezer, Süleyman (2007), “Kur'an'da Geçen Bazı Yasakların [Haramlar] Mahiyeti Üzerine”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2007/2, 6, 12, s. 101-117.

Kasapoğlu, Abdurrahman (2006), “Kur’an’da “Gıybet” Olgusu -Bir Davranış Bozukluğu Olarak Dedikodu ve Korunma Yolları-“ *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11, 2, s. 51–70

Kılıç, Recep (2007), “Ahlâk Kavramının Analizi”, *İslam Ahlâkı ve Sevgi*, Ankara, s. 37-48.

Maclver, R.M., Page Charles H. (1994), *Cemiyet I*, (Çeviren: Âmiran Kurtkan), Ankara.

Yücel, Ayşe (1996), “Akşemseddin’in İki Yeni Şiiri” *Türk Kültürü Araştırmaları-Prof. Dr. Zeynep Korkmaz’a Armağan*, XXXII/1-2, Ankara, s.389-391.

AKŞEMSEDDİN'İN İNSAN VE DEVLET ADAMI ANLAYIŞI*

Sayın Başkan, sayın öğretim üyeleri, kıymetli misafirler. Akşemseddin'in sekiz mensur eseri, kırk adet de şiiri bulunmakta. Belki, ilerideki araştırmalarda farklı eserler, yayınlanmamış, bilmediğimiz, farkına varmadığımız şiirlerini de elde edeceğiz; ama elimizde bulunanlar, ona atıfta bulunduğumuz eserleri bu kadar. Biz, eserlerinden, onun edebî şahsiyetinden ziyade fikrî şahsiyetiyle, şairliğinden ziyade de âlimliğiyle ön plana çıktığını görüyoruz.

İskilip Âlimlerini anarken, yâd ederken, burada, niçin Akşemseddin üzerinde durduğumu açıklamak istiyorum? Akşemseddin, İskilip'te doğmamış, büyümemiş; ama herhangi bir vesileyle buraya gelmiş, yerleşmiş, buradaki insanları irşad etmiş, dolayısıyla, onun gibi bir zatın anılması gerektiğini düşünerek bu tebliğimi hazırladım.

Alperen olarak isimlendirilen Türk insanının manevî liderleri, Müslüman-Türk insanının terbiyesinde, ahlâkî yapısında, ticarî anlayışında, hatta devlet idaresinde, kısaca hayat tarzında büyük rol oynamışlardır. Anadolu'nun Türkleşip Müslümanlaşmasında rol oynayarak bazen toplumu irşâd eden, bazen onlarla omuz omuza savaflara katılan bu veliler sayesinde Türkler birçok yeri vatan tutmuşlardır. Bu yapılarıyla, Türk tarihinin başlangıcından günümüze kadar toplumun çeşitli kesimleri yanında, özellikle yönetici kademe olan devlet adamlarına manevî destek sağlamışlardır. Bu şahsiyetler bazen aksakal, bazen müşavir, bazen manevî üstat ve hoca olarak karşımıza

* Türk Kültüründe İz Bırakan İskilipli Âlimler Sempozyumu (Yay. Hz. M. Uyanık), Ankara, 1998, 185-191.

eden, canlı bir organizmaya "devlete" ulaşılır.

*Bu organizmanın çerçevelediği toplumda birey, yarının-
dan güvenli bir hayatın içindedir. Bu hayatı dinî inançlar, sos-
yal hayatta geçerli gelenek ve görenekler, evreler ve sorumlu
bir insan tipi yaratır. Bu insan dünyası ve sonrası ile de barış
ve uyum içindedir"* (Kezer 1965:46).

Kaynakça

Akşemseddin'in Mektupları, Topkapı Sarayı Arş., E 5862.

Bursalı Mehmed Tahir (1318), *Osmanlı Müellifleri. C: I.* İstanbul.

Emir Hüseyin Enişî, Menâkıb-ı Akşemseddin, Süleymaniye Ktp. Esat Ef.Bl.Nu: 466.

Genç, Reşat (1981), *Karahanlı Devlet Teşkilatı*, Ankara.

Hoca Saadeddin Efendi (1979), *Tacüt-Tevârih*, (İ. Parmaksızoğlu), İstanbul.

Hüseyin Hüsameddin (1318), *Amasya Târîhi*, İstanbul.

Kezer, Aydın (1986), *Türk ve Batı Kültürü Üstüne Denemeler*, Ankara.

Kissling, H. J. (1951), "Aq Şems ed-Din Ein türkischer Heiliger aus der Endzeit von Byzanz", BZ, XLIV

Levend, A. Surrı (1962). "Siyâset-Nâmeler". TDAY Belleten, Ankara.

Ögel, Bahaeddin (1982), *Türklerde Devlet Anlayışı (13. yy. Sonlarına Kadar)*, Ankara.

Özdek, Refik (1975), *Siyasi Vasiyetnameler*, İstanbul.

Taneri, Aydın (1975), *Türk Devlet Geleneği*, Ankara.

Taşköprülüzâde (1269), *Şakayık-ı Numaniyye Tercümesi*. (Çev. Edirneli Mecdi), İstanbul 1269.

Yusuf Has Hacib (1988), *Kutadgu Bilig*. (Çev. R. R. Arat). Ankara.

Yücel, Ayşe (1994), *Akşemseddin'in Eserlerinin Dinî Tasavvufî Açısından Tahlili*. Ankara (G.Ü. Sos. Bil. Ens. Dr. Tezi).

AKŞEMSEDDİN'İN ŞİİRLERİNDE İNSAN*

Anadolu'dan Türkiye'ye geçiş, alelâde bir coğrafya parçasından vatan olma sürecini yaşayan toprakların Türkleşme ve Müslümanlaşma sürecinde Ahiyân-ı Rum, Baciyân-ı Rûm, Abdalân-ı Rûm ve Gaziyân-ı Rûm ile Âşıkpaşazâde'de yer almayan Fakihân-ı Rûm grupları Türk devletinin kuruluşundan fetihlere kadar olan bütün süreçte etkin rol oynamışlardır. Alperen olarak isimlendirilen manevî liderleri Müslüman-Türk toplumunun ahlâkî yapısında, terbiyesinde, ticarî anlayışında hatta devlet idaresinde kısaca zihniyet dünyasında önemli olmuşlardır. Türk tarih geleneği içinde bu şahsiyetler bazen aksakal, bazen müşavir bazen de manevî üstad ve hoca olarak karşımıza çıkarlar. Bunlardan biri de hem âlimliği ve şâirliği hem mutasavvıf kişiliği ile hayatı çevresinde menkıbelerin teşekkül ettiği, özellikle İstanbul'un fethiyle toplumun zihin dünyasında yer eden Akşemseddin'dir.

XIV. yüzyılda Türkiye'de toplumun bilgi ve bilincinde başlayan milletleşme hareketi XV. yüzyılda zirveye ulaşmıştır. Bu dönem, aynı zamanda kültür ve sanat hayatının yükselmeye başladığı, Türkiye'de beylikler arasında görülen sanat ve bilim alanındaki gelişmelerin yarış halini aldığı bir dönemdir. Kabul etmek gerek ki, beylikler arasında yüzyılın ilk yarısından itibaren en kuvvetli gelişmeler Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü yerlerdedir. Bunun sebebi, başta devletin yönetim kademesinde olan şahsiyetlerin ilim ve sanat faaliyetlerine önem vermeleri, hatta bizzat kendilerinin dönemin bilgileriyle donatılmış olmalarıdır.

* Doğan Kaya Armağanı, Sivas 2021,C.2,1499-1507

ğerlendirir. Zira insan bu sıfatları ile kutsal emanetin de temsilcisidir.

Akşemseddin'in bilgi referansı Kur'an-ı Kerim, İslâmî esaslardır. İnsanı, içinde yaşadığı dünyayı değerlendirirken yaratılış gayesini merkeze alır. İnsanı hakiki dünyasında fert ve cemiyet birlikteliği ile ifade eder. Bu bakımdan insanı öncelikle kendini tanımak, yaratılış gayesine uygun yaşamının sorumluluğu ve bilincinde olmasının gereğine dikkat çeker.

Kaynakça

Cunbur, Müjgan (1993), "Akşemseddin ve Göynük", *Prof. Dr. Şükrü Elçin'e Armağan, Türk Kültürü Araştırmaları*, XXIX/1-2, 1991, 77-104

Emir Hüseyin Enisî, *Menâkıb-ı Akşemseddin*, Süleymaniye Kütüphanesi, Nu. 4666.

Eraslan, Kemal (1987), "Akşemseddin'in Dinî-Tasavvufi Şiirleri" *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1984*. Ankara, 11-84.

Eraslan, Kemal (1991), "Akşemseddin'in Şiirleri", *Akşemseddin Sempozyumu Bildirileri*, Göynük, s. 95-97.

Hoca Sadeddin Efendi (1992), *Tacü't-Tevârih*, (Haz. İsmet Parmaksızoğlu), Ankara.

Kaçalin, M.- Yurt, A. İ. (1994), *Akşemseddin'in Hayatı ve Eserleri*, İstanbul.

Kissling, H.J. (1985), "Akşemseddin" , *IA, C:1*, Leiden-London.

Kocatürk, V. Mahir (1968), *Tekke Şiiri Antolojisi*, İstanbul, Edebiyat Yayınevi.

Köprülü, Fuat (1943), "Anadolu Selçukları Tarihinin Yerli Kaynakları", *Belleten*, 2, 379-528.

Kurnaz, Cemal (1990), “Tasavvuf Şiirinde Akşemseddin’in Yeri”, *Akşemseddin Sempozyumu Bildirileri*, Göynük, s. 59-71.

Uludağ, Süleyman (1991), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul.

Yakıt, İsmail (1990), “Akşemseddin’e Göre Hakikatin Bilinmesi Meselesi”, *Akşemseddin Sempozyumu Bildirileri*, Göynük, s. 99-116.

Yücel Çetin, Ayşe (2009), *Akşemseddin’in Eserlerinin Dinî-Tasavvufî Açından Tahlili*, Ankara.

Yücel Çetin, Ayşe (2014), “İrfan, İnsan ve Toplumsal Değerler Bağlamında Akşemseddin”, *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması, Bildiriler*, Eskişehir, s. 309-318.

Yücel, Ayşe (1994), *Akşemseddin’in Eserlerinin Dinî-Tasavvufî Açından Tahlili*, Ankara (Gazi Üniversitesi Doktora Tezi).

Yücel, Ayşe (1996), “Akşemseddin’in İki Yeni Şiiri”, *Prof. Dr. Zeynep Korkmaz’a Armağan, Türk Kültürü Araştırmaları*, XXXII/1-2, 1994,389-391

AKŞEMSEDDİN'İN İNSAN, İDRAK VE HAKİKAT ANLAYIŞI*

Döneminin tanınmış âlimlerinden, şâir ve daha da önemlisi Fatih Sultan Mehmet Han'ın hocası ve İstanbul'un fethine manevî katkılarından dolayı Türk tarihinde önemli bir yere sahip olan Akşemseddin, 15. yüzyıl Türk fikir ve bilim hayatının önemli temsilcilerindedir.

Asıl adı Şemseddin Muhammed b. Hamza olan Akşemseddin, H.729 (M.1390) yılında Şam'da doğmuştur (Yurt 1994: 16). Babası Şeyh Hamza¹, tanınmış mutasavvıflardan Şeyh Şahabeddin Sühreverdi'nin (ö. 632/1234) torunlarından. Mensup olduğu tarikat geleneğince soyu, Hz. Ebu Bekir'e bağlanmaktadır (Parmaksızoğlu 1979:177; Enisi, Menakıb: v.20). Kaynaklarda anne tarafından Osmancıklı olduğuna dair bilgiler verilmektedir (Yücel 1998:186). Akşemseddin, henüz yedi yaşında iken ailesi Türkiye'ye gelerek o zaman Amasya'ya bağlı olan Kavak nahiyesine yerleşir (799/1396-1397) (Enisi, Menakıbnâme: v.3a).

* Uluslararası Bütün Yönleriyle Çorum Sempozyumu / 28 - 30 NİSAN 2016-Bildiriler Kitabı-, Çorum 2015, s.253-261.

¹ Şeyh Hamza, Kurt Boğan Evliya olarak da bilinmektedir. Şeyhe bu adın verilmesi Menakıbnâme'de; "Rivayet olunur ki Şeyh Hamza ahirete intikal idüb defn olunduğu gice, sırtlan kurdu gelüb kabr-i şeritlerin açtı. Mübarek cesetlerin(i) yemek istedi. Şeyh Hamza mübarek elini çıkarub, ol kurdu boğazından tutup helak eyledi. İrtesi sabah, halk ziyarete geldi. Mübarek elini kabirden çıkmış buldular. Bir ehl-i firaset kimse hazır bulundu. Kurda yapışmakla mübarek eli yummak lazım geldi, dedi. Yudular. Hemandem (derhal) el içeri çekildi. Ol zamandan beru mezbur Şeyh Hamza'ya 'Kurtboğan', dirler" (Enisi, Menakıbnâme: v.3a)

Kaynakça

Akşemseddin (Muhammed b. Hamza), *Makamat-ı Evliya*, Süleymaniye Ktb. Numara:2598,

Akşemseddin (Muhammed b. Hamza), *Risaletü'n-Nûr*, Süleymaniye Ktb. Numara:2408,

Cebecioğlu, Ethem (2001), “Akşemseddin’de Bazı Tasavvufi Kavramlar”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XLII, s.77-95.

Emir Hüseyin Enisî, *Menakıb-ı Akşemseddin*, Süleymaniye Kütüphanesi-Esad Efendi Böl. Nu:4666.

Hoca Saadeddin Efendi (1979), *Tacü't-Tevarih* (İ. Parmaksioğlu), İstanbul.

Hökelekli, Hayati (2000), “İdrak” *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.21, İstanbul, s.477-478,

İnalcık, Halil (1954), *Fetih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar*, Ankara.

Köprülü, Orhan F. -Uzun, Mustafa İsmet (1989), “Akşemseddin”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.2, İstanbul, s.299-302,

Uludağ, Süleyman (1991), “Ârif” *İslam Ansiklopedisi*, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.3, Ankara, s.361-362.

Yakıt, İsmail (2013), “Akşemseddin’e Göre Hakikatin Bilinmesi Meselesi”, *Türk İslam Düşüncesi Üzerine Araştırmalar*, İstanbul, s.85-105.

Yurt, A. İhsan (1994), *Akşemseddin Hayatı ve Eserleri* (Yay. S.M. Kaçalın), İstanbul.

Yücel Çetin, Ayşe (2012), “Akşemseddin’in Eserlerinde Sosyal Ahlak Ve Eleştirisi”, *Hacı Bayram-ı Veli- Uluslararası Sempozyum*, Ankara, s.21-35.

Yücel, Ayşe (1996), “Akşemseddin’in İki Yeni Şiiri” *Türk Kültürü Araştırmaları* (1994), XXXII/1-2, s. 389- 391,

Yücel, Ayşe (1998), "Akşemseddin'in İnsan ve Devlet Adamı Anlayışı" *Türk Kültüründe İz Bırakan İskilipli Âlimler Sempozyumu*, Ankara, s.185-191.

AKSEMSEDDİN'İN İNSANA BAKIŞI•

Türk siyaset ve kültür tarihi araştırmalarında İslamiyet'in özellikle de tasavvufun önemli bir yeri olduğu ortaya çıkmaktadır. En eski çağlardan beri cihana hâkim olmayı gaye edinen (Turan 1978) Türklerin İslam'ın kabulü ile beraber bir sentez anlayışıyla hareket ettikleri muhakkaktır. İslamiyet birçok sahadada Türkler için birleştirici unsur haline gelmiştir. Türklerin Anadolu'yu fethetmeleriyle İslam'ın birleştirici yönüne daha fazla ihtiyaç duyulmuş bunu da daha ziyade tasavvuf ve mutasavvıflar üstlenmişlerdir (Güngör 1987).

Mutasavvıf, şeyh ve dervişler Anadolu'nun Türkleşmesi ve Müslümanlaşmasında olduğu gibi, yeni ülkelerin fethinde de manevî kumandan vazifesini yapmışlardır. Bunun yanı sıra, Türk halkının terbiyesi, ahlaki davranışları ve iman anlayışında da en büyük rolü oynamışlardır. Türk insanının gönlüne taht kuran, mana âlemine nüfuz eden Ahmed Yesevi, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli, Hacı Bayram Veli, Mevlana Celaleddin Rûmilerin fert-cemiyet ve devlet ilişkilerinin tanziminde de önemli vazifeler üstlendikleri muhakkaktır.

Türk tarihine bakıldığında Sultan Alparslan'dan itibaren devlet adamlarının yanında daima bir veli olduğu dikkat çeker. Bahsi geçen veliler manevî güçleriyle tarihi şahsiyetler üzerinde büyük tesirler bırakırlar. Bu velilerden biri de Akşemseddin'dir¹. Akşemseddin yalnız döneminin değil, devirlerin fatihi

• Hacı Bektaş Veli-G.Ü Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Dergisi, 2 (Ağustos 1995), 26-31.

¹ Akşemseddin'in hayatı ve eserleri hakkında bilgi için bkz. Ali İhsan Yurd, Fatih'in Hocası Akşemseddin, İst. 1972; Ayşe Yücel Çetin, Akşemseddin'in Eserlerinin Dini-Tasavvufi Açısından Tahlili, Ankara 2009.

ratıldığı üzere sözde, filde ve hizmette "iyi insan" olarak yaşamayı anlatmayı hedeflemektedirler.

Kaynakça

Abdülkerim Ceyli (1974), *İnsan-ı Kâmil*, (Çev. Abdulkadir Çiçek), İstanbul.

Ayni, Mehmet Ali (1985), *İslam Tasavvuf Tarihi*, İstanbul.

Erarslan, Kemal (1987), "Akşemseddin'in Dinî Tasavvufi Şiirleri", *TDAY Belleten* 1984.

Erslan, Kemal (1977), "Yesevi'nin Fakr-nâmesi", *TDED*, C. XXII.

Güngör, Erol (1987), *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, İstanbul.

Güzel, Abdurrahman (1981), *Kaygsuz Abdal*, Ankara.

Kaplan, Mehmet (1985), *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar (Tip Tahlilleri)*, İstanbul.

Öztürk, Yaşar Nuri (1988), *Tasavvufun Ruhu ve Tarikatlar*, İstanbul.

Turan, Osman (1978), *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi*, C. 1-2, İstanbul.

Uludağ, Süleyman (1991), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul.

Yılmaz, Ali (1989), *Köstendilli Süleyman Şeyhî*, Ankara.

Yurd, Ali İhsan (1972), *Fatih'in Hocası Akşemseddin*, İst.

Yücel, Ayşe (2009), *Akşemseddin'in Eserlerinin Dini-Tasavvufi Açısından Tahlili*, Ankara. Hacı Bektaş Veli (1986), *Makâlât*, (Haz. Esad Coşan), Ankara.

Kısaltmalar:

ME: *Makâmât-ı Evliya*, Süleymaniye Ktb. Nu. 2598.

RN: *Risaletü'n-Nur*, Süleymaniye Ktb. Nu. 2408.

DMS: *Deful Metaini's-Sufiyye*, Süleymaniye Ktb. Nu. 4092.

RZ: *Risâle-i Zikru'llah*, Süleymaniye Ktb. Pertev Paşa, Nu. 260.

TDM: *Telhisü Defü'l-Metain*, Süleymaniye Ktb. Pertev Paşa, Nu. 260.

AKŞEMSEDDİN'İN İKİ YENİ ŞİİRİ*

Fatih döneminin tanınmış mutasavvıflarından âlim, şair ve tabip olan Akşemseddin'in asıl adı Şemseddin Mehmed ibn Hamza'dır. Fatih Sultan Mehmet'e hocalık yapması ve İstanbul'un fethine olan katkıları sebebiyle Türk tarihinin önemli simaları arasında yer almaktadır.

Kaynaklara göre H. 792 (M. 1390) yılında Şam'da doğmuştur (Enisî, Menâkıb-ı Akşemseddin v.2b). Akşemseddin henüz küçükken ailesi Anadolu'ya gelerek Amasya'nın Kavak nahiyesine yerleşir (Enisî, Menâkıb-ı Akşemseddin v.3a).

Çocukluğu ve gençliği hakkında fazla bilgimiz olmamakla beraber kuvvetli bir dinî terbiye ve medrese eğitimi aldığı bilinmektedir. Bir ara Osmancık Medresesi'ne müderris olan Akşemseddin, Menâkıbnâme'ye göre "ilm-i bâtin lezzeti dimağından gitmediği" (Yurd 1972: 36-37; Enisî, v. 2b-3b) için mürşit aramaya başlar. Zamanın büyük mürşidi Hacı Bayram-ı Veli'ye intisap eder. Kısa bir süre sonra da O'nun halifesi olur. Hacı Bayram'ın vefatından sonra ise irşat postuna oturur. Bayramiyye tarikatının Şemsiyye kolunu teşekkül ettirir.

Fatih Sultan Mehmet'in davetiyle İstanbul'a giden Akşemseddin, İstanbul'un fethine manevî katkıda bulunur. Fethih'den sonra tekrar Göynük'e (Bolu) döner. H. 864 (M. 1459) yılında vefat eden Akşemseddin'in kabri Göynük'tedir.

Akşemseddin, devlet adamlığının yanı sıra şer'î ilimler, tasavvuf ve tıp konularında da iyi yetişmiş olduğunu eserleriyle ortaya koymaktadır. O'na ait olduğunu bildiğimiz eserler: Risâletü'n- Nûriyye, Makâmât-ı Evliya, Defu'l-Metâini's-

* Türk Kültürü, Zeynep Korkmaz Armağanı XXXII, Ankara 1996, s. 389-391

*Dü 'âlemde haber bilmez dahi ol 'arş-ı a'lâdan.
Hüdânun 'âşıkı çokdur veli Akşemseddin gibi
Kanı bir gerçek 'âşık kim yanupdur derd-i Mevlâdan.
Mefa 'ilün/mefa 'ilün/mefa 'ilün/mefa 'ilün*

Kaynakça

Çelebioğlu, Amil (1990), "Akşemseddinzâde Hamdullah Çelebi ve Pend-Name'si", *Akşemseddin Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, s. 172-203.

Emir Hüseyin Enisî, *Menâkıb-ı Akşemseddin*, Süleymaniye Ktb. Esad Efendi Blm. Nu. 4666.

Erarslan, Kemal (1987), "Akşemseddin'in Dinî- Tasavvufî Şiirleri" *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1984*, Ankara 1987, s.11-84.

Yakıt, İsmail (1990), "Akşemseddin'in Eserlerinin İstanbul Kütüphanelerindeki Yazma Nüshaları Üzerine Bir İnceleme", *Akşemseddin Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, s.39-47.

Yurd, A. İhsan (1972), *Fatih Sultan Mehmed Hanın Hocası Şeyh Akşemseddin Hayatı ve Eserleri*, İstanbul.

ARAYIŞ 2

Salih Cengiz Aydemir

ARAYIŞ 2

Salih Cengiz Aydemir

Yayın No.: 46

E-ISBN: 978-605-2108-84-0

1. Basım, Temmuz 2023

Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun

Sayfa Tasarımı: Mehmet Çakır

Redaksiyon: Mine Metin

Kapak Tasarımı: Mehmet Çakır

©2023, Bu baskının bütün hakları EY Yayınları'na aittir. "EY Yayınları" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır. Sertifika No: 31696

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımını yapılamaz.

EY Yayınları

İstanbul Büro: Rasimpaşa Mah. Rıhtım Caddesi Nemlizade Sokak, Güleriyüz Apt. No.: 9 Daire: 3 Kadıköy / İSTANBUL

Tel/Faks: +90 (216) 418 20 10

info@nobelyasam.com - www.nobelyasam.com

Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA

Tel: 0312 418 20 10 Faks: 0312 418 30 20

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları:

Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi,
D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım,
Kıda Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora,
Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt:

Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd
Sertifika No.: 23593 - İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad.
1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
SAVAŞ SONRASINDA GENEL DURUM.....	3
İTC'NİN ANADOLU'DAKİ DİRENİŞİ HAZIRLAMADA OYNADIĞI ROL.....	4
ÖN SÖZ	7
MAKALELER	23
1-BAL ARISINA İNEN VAHİY.....	23
2- MİLLİ İRADENİN DEVLET BEKASINA YANSIMASI.....	24
3-BİLİM ÇAĞINDA GERÇEK MÜSLÜMANLIK.....	27
4-AKIL VE VAHYİN YERİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ MEDENİYETTİR.....	31
5-BATININ AKLİ KAZANIMLARI VE BİR YAZIN'IN DOĞUŞ AŞAMALARI.....	32
6-CUMHURİYETİ YAŞATMAK İDEALLERE SAHİP ÇIKMAKLA OLUR.....	34
7-TÜRKLER HAKKINDA BİR İTİRAF VE KUDÜSÜN DÜŞMESİ.....	35
8- TÜRKİYE CUMHURİYETİNİN KURULUŞUNDAKİ ESASLAR.....	36
9-DEVLETİN TEKELCİ YAKLAŞIMLARLA BOZULMASI.....	37
10-SİYASİ TARİH VE FELSEFİ ANLAYIŞIYLA MİLLİ OLMAK.....	38
11-1960 İHTİLALİ VE KÜRESEL SERMAYE.....	41
12-1980 DARBESİ VE KÜRESEL SERMAYE.....	41
13-UYDURMA İDEOLOJİLER UĞRUNA BİNLERCE TÜRK GENÇİ CAN VERDİ...41	
14- Z KUŞAĞI.....	42
15-MODERNLEŞME SÜRECİNDE OSMANLI'DA ORTAYA ÇIKAN FİKİR AKIMLARI VE İÇTİHAT KAPISI.....	43
16-BATICILIK.....	44
17- İSLAMCILIK.....	46
18- TÜRKÇÜLÜK.....	48
19-TÜRKİYE CUMHURİYETİ KADROLARININ ÖNCELİKLİ SORUMLULUĞU ..50	
20-TÜRK MİLLETİNİN MEDENİLİK VASFI VE CİHAN SAVAŞLARININ NEDENİ OLAN JUDAİK DÜŞÜNCELER.....	51

21-TÜRK MİLLETİNİN KÖKÜ TARİH'TEKİ MEDENİLİK VASFI ÜZERİNE.....	53
22-TRUVA VE TÜRKLER EFSANESİ NEDİR?.....	54
23-MUSTAFA KEMAL BEY, GAZİ MUSTAFA KEMAL VE MUSTAFA KEMAL ATATÜRK	55
24-BAŞ ÖĞRETMEN ATATÜRK VE TÜRK MİLLETİNİN KÖKLÜ MEDENİLİK VASFI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER.....	57
25-TRUVA ATI GÜNCELLEMELERİNDE KARŞI İDEOLOJİLERİN YAKLAŞIMLARINA PİRİM VERİLEMEZ.	59
26-TÜRK MİLLETİNİN MEDENİLİK VASFI VE CİHAN SAVAŞLARININ NEDENİ OLAN JUDAİK DÜŞÜNCELER.....	63
27-HERKES KENDİ MEMLEKETİNDE YAŞASA EN KALABALIK 30 İL VE NÜFUSLARI.....	65
28-TÜRK HALKLARI VEYA TÜRKİ HALKLAR	66
29-COĞRAFİ DAĞILIM.....	67
30-TÜRK HALKININ NÜFUSU 1995 NÜFUS SAYIMLARINA GÖRE 200 MİLYONA ULAŞMIŞTIR.	71
31-TÜRK DİLLERİNİN YERYÜZÜNDEKİ DİĞER DİL AİLELERİNİN ARASINDAKİ YERİ.....	72
32-TÜRK GÖÇÜ VE YAYILMASI	72
33) GÖKTÜRKLERDEN ÖNCE	73
34-GÖKTÜRKLERDEN SONRA.....	75
35- SİBİR HANLIĞI	76
36-DEMOGRAFİ VE ANTROPOLOJİ	77
37-BİLİMSEL GÖRÜŞLER	78
38-MODERNİZMİN DOĞUŞU VE TÜRKİYEDEKİ İLK ETKİLERİ	78
39-DÜNYA SAVAŞLARININ SONUÇLARINA GÖRE NASIL BİR TOPLUM İDEALİ ORTAYA ÇIKMAKTADIR?	79
40-BİRİNCİ DÜNYA HARBİNDEN SONRA KURULAN ULUSLARARASI TEŞKİLATLAR VE AMAÇLARINA GÖRE YENİ DÜNYA DÜZENİ.....	80
41-BİR BAYRAK RÜZGAR BEKLİYOR.....	83
42- DEVLET MÜHRÜ, PADİŞAHTAN DEVRALINIŞI.....	83
43- DEVLET'İN HÜKMÜ ŞAHSİYETİ VARDIR.....	85
44- MEDENİYET VE İNSANLIK ADINA BİR BÜTÜNLÜK ARAYIŞLARI NASIL GELİŞMİŞTİR? 1.....	86
45- AKIL VE VAHYİN YERİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ MEDENİYETTİR.....	90
46-TÜRKİYE CUMHURİYETİNİN KURULUŞUNDAKİ ESASLAR.....	91
47-DEVLETİN TEKELCİ YAKLAŞIMLARLA BOZULMASI.....	92

48-SİYASİ TARİH VE FELSEFİ ANLAYIŞIYLA MİLLİ OLMAK	93
49- NEDEN OKUMAK!.....	94
50- 1960 İHTİLALİ VE KÜRESEL SERMAYE.....	96
51-1980 DARBESİ VE KÜRESEL SERMAYE.....	96
52-UYDURMA İDEOLOJİLER UĞRUNA BİNLERCE TÜRK GENÇİ CAN VERDİ	97
53-HAYALİ İHRACAT VE AHLAKTA DÜŞMELER NASIL BAŞLADI?	98
54-BEYNELMİLEL SERMAYELERLE ÜLKEDE MONARŞİNİN HORTLATILMASI.....	98
55-ROTHSCHİLD AİLESİ.....	98
56- ROCKEFELLER AİLESİ	103
57- GEORGE SOROS.....	105
58-KADRO.....	107
59- NATO'YLA YÜRÜYÜŞ.....	109
60-İTİRAZ EDİLEMEYECEK GERÇEKLER... ..	109
61-CAN SUYU BİR EĞİTİM	110
62-DEVLETTE KADRO VE İNSAN	112
63-ORDU MİLLET VE BİRLİKTE SANAT	112
64-BATILININ HASTALIKLI RUHU.....	112
65- 1923 TARİHİNİN TAŞIDIĞI ANLAM VE ÖNEMİ	112
66-DEPREM'E KUTSALLIK MI ARANIYOR?.....	113
67-BİLİM DİLİNDE ART NİYETLİ ARAYIŞLARIN NEDENLERİ NELERDİR?.....	113
68- TÜRK DEVLETİ VE SÖZDE SUPER GÜÇLERLE SİYASİ TARİH İLİSKİLERİ	115
69- FENOMEN BİR DEVLETTE TÜRKLER VE KÜRTLER	116
70- TÜRK DEMOKRASİSİ.....	117
71- BİR ADALET MÜJDESİ.....	119
72- NUTUK.....	120
73- MAKAMLAR SİYASİ RANT YERLERİ MİDİR?	122
74-MİLLİ KADRO VE ARAYIŞ	123
75- İHTİLAF VE İTTİFAK	124
76- CEHLE KARŞI BİR SAVAŞ	126
77- 68' GENÇLİK KUŞAĞI VE TÜRKİYE	127
78-KORUYUCU DEVLET YAŞATILMALIDIR	129
79- İDEOLOJİK BERABERLİĞE MİLLETÇE BİR YÜRÜYÜŞ.....	129

80- MİLLİ MÜCADELEDE KADRO.....	131
81-AYİNESİ İŞTİR KİŞİNİN LAFA BAKILMAZ	132
82- SİYONİZM KARŞITLIĞI ANTİSEMİTİZM DEĞİLDİR.....	133
83-ANAYASA ANLAŞMAZLIĞI.....	133
84-NEDEN SORUSU NEDEN ÖNEMLİ?.....	134
85-HAİN İTTİFAKLAR VE EMPERYALİZMLE İŞ BİRLİKLERİ	136
86-OĞULLAR VE ZADELER.....	136
87-İTTİFAKLAR VE İHTİLAFLI KONULAR	137
88- HALİFE VE TÜRKLERLE İLİŞKİLERİ	138
89- AMERİKA-TÜRKİYE VE TÜRK MİLLETİ.....	140
90- MISSOURPNIN ZİYARETİNİN TARİHSEL ANLAMI	143
91-MİSSORİ'NİN ZİYARETİNİN TÜRK BASININA YANSIMASI	144
92- MÜNİR ERTEGÜN'ÜN CENAZESİ.....	144
93-MISSOURY'NİN ZİYARETİNİN TARİHSEL ANLAMI.....	145
94-MİSSOURİ TÜRKİYE'DE.....	145
95- İSTANBUL'DAN PİRE'YE HAREKET	146
96- ANAYASA'MIZIN İLK DÖRT MADDESİ NEDEN DEĞİŞTİRİLEMEZ?.....	147
97- CUMHURİYET'İN KURULUŞUNDAKİ KADROLARDAN BUGÜNE DEVLET YÖNETİMİ.....	148
98- HEMŞEHRİ OLUNCA.....	150
99- TÜRKLER HAKKINDA BİR İTİRAF VE KUDÜSÜN DÜŞMESİ.....	150
100- MÜLK SORUNU VE BİLİM.....	151
101- MİLLİ KAZANIMLAR VE KARŞISINDA OLUŞAN TEHDİTLER	152
102-GURLAR (KURT)LARIN BİTMEYEN KURTULUŞ SAVAŞLARI!	153
103- ZİRVE.....	154
104-İNSAN VE DÜNYASI	155
105- TERÖR VE SİYASET	157
106- İTİRAZ EDİLEMeyecek GERÇEKLER.....	158
107- DÜNYA ATLASLARININ AKLA GETİRDİKLERİ.....	159
108- BİR GÜN BİZE DE UĞRAR... ..	159
109- KÖKÜ MAZİYE BAĞLI BİR ATİ	160
110- BATILININ HASTALIKLI RUHU.....	161
111- DEVLETTE KADRO VE İNSAN	161
112- ORDU MİLLET VE BİRLİKTE SANAT.....	161
113- BİLİM DİLİNDE ART NİYETLİ ARAYIŞLARIN NEDENLERİ NELERDİR? ...	161

114- İNSAN VE TANRISI.....	162
115- BİR DAHA GELSE; MİLLİ EĞİTİM BAKANİ OLURDU!.....	164
116- SİĞİNMACILARIN DERKEN!.....	165
117- ANADOLU'NUN BAYRAMI İNSANLIĞIN NEŞE KAYNAĞIDIR.....	166
118- YÖNETİM.....	168
119-HAMSİ KAVAĞA ÇIKMAZ!	169
120-KARDEŞLİK VE YOLDAŞ OLMAK.....	169
121- DÜNYA'DA İDEAL HAYAT	170
122- SALTANATTAN CUMHURİYETE GEÇİŞ DÖNEMİNDE YAŞANANLAR ve BUGÜNÜMÜZ	172
123- SİYONİZM NEYİ UNUTTURDU?	174
124- 19 Mayıs-1919'dan 2023'e TÜRK İNKLABİ VE KARSİSİNDAKİ ENGELLER.....	175
125- 2023-28 MAYIS SEÇİMLERİ VE TÜRKİYE'NİN SOSYAL BARİS SINAVI ...	177
126- KUVVEDEN FİİLE ATALET	178
127- TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ HÜKÜMETİ VE CUMHURİYET	178
128-HAİN İTTİFAKLAR VE EMPERYALİZMLE İŞ BİRLİKLERİ	179
129-İNSAN VE DÜNYASI.....	180
SONUÇ.....	183
KAYNAKLAR.....	187
SALİH CENGİZ AYDEMİR'İN ÖZGEÇMİŞİ.....	191

KAYNAKLAR

- Erik Jan Zürcher, Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, çev. Yasemin Saner, 32.B., İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.
- Erik Jan Zürcher, Savaş, Devrim ve Uluslaşma: Türkiye Tarihinde Geçiş Dönemi (1908-1928), çev. Ergun Aydınoglu, 2.B., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009.
- ^ a b Greenwald, Glenn (20 Ekim 2010). "George Soros' 'foreign' money". Salon. 22 Aralık 2015 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 15 Aralık 2015.
- ^ "George Soros" (İngilizce). Forbes. 24 Eylül 2010 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 7 Haziran 2020.
- ^ "Soros" (İngilizce). Forbes. 26 Ekim 2020. 2 Mart 2020 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 3 Mart 2020.
- ^ YouTube'da Authors@Google: George Soros
- ^ Chapman, Roger; Ciment, James (17 Mart 2015). Culture Wars: An Encyclopedia of Issues, Viewpoints and Voices (İngilizce). Routledge. s. 617. ISBN 9781317473510. 27 Ocak 2017 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 7 Kasım 2016.
- ^ Kaufman, Michael T. (2002). Soros: The Life and Times of a Messianic Billionaire (İngilizce). Knopf. ss. 17-18, 23. ISBN 9780375405853. 27 Ocak 2017 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 7 Kasım 2016.
- ^ Greenwald, Glenn (20 Ekim 2010). "George Soros' 'foreign' money". Salon. 22 Aralık 2015 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 15 Aralık 2015.
- ^ Weiss, Gary; Schares, Gail E.; Smith, Geri; Dwyer, Paul; Sandler, Neal; Pennar, Karen (22 Ağustos 1993). "The Man Who Moves Markets". Bloomberg Businessweek. 22 Aralık 2015 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 15 Aralık 2015.
- ^ "The incredible life of billionaire investing legend George Soros". Business Insider (İngilizce). 3 Şubat 2017 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 2 Şubat 2017.
- ^ Zuckerman, Gregory (9 Haziran 2016). "A Bearish George Soros Is Trading Again". The Wall Street Journal. ISSN 0099-9660. 2 Şubat 2017 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 2 Şubat 2017.
- ^ Kirsch, Noah. "George Soros". Forbes.com. 2 Mart 2020 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 25 Haziran 2021.

- ^ “Bloomberg Billionaires”. Bloomberg.com. 16 Nisan 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 6 Şubat 2015.
- ^ “George Soros”. Open Society Foundations (İngilizce). 16 Ekim 2012 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 13 Aralık 2018.
- ^ “Soros: Kadife Devrim’de rol aldım”. 27 Haziran 2007 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 20 Haziran 2007.
- ^ “Türkiye’nin en iyi ihracat ürünü ordudur”. George Soros önceki gün Sabancı Üniversitesi’nde yaptığı konuşmada, ‘Türkiye’nin stratejik konumu nedeniyle en iyi ihracat ürünü ordusudur’ dedi. Milliyet. 4 Mart 2002. 6 Haziran 2020 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 6 Haziran 2020.
- ^ a b “Arşivlenmiş kopya”. 31 Ocak 2016 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 9 Aralık 2015.
- ^ <http://www.fikiravcisi.com/george-soros-kimdir.html> [ölü/kırık bağlantı]
- ^ “Heroes - Trailblazers of the Jewish People”. Beit Hatufot. 10 Haziran 2020 tarihinde kaynağından arşivlendi.
- ^ Noel, Michael (29 Temmuz 2005). “The Twenty Most Influential Businessmen of all Time”. Forbes. 3 Kasım 2007 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 26 Mayıs 2020.
- ^ Spingola, Deanna (2011). *The Ruling Elite: A Study in Imperialism, Genocide and Emancipation*. Trafford. ss. 9-10. ISBN 978-1-4269-5462-7.
- ^ “Arşivlenmiş kopya”. 4 Ekim 2015 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 3 Ekim 2015.
- ^ World’s largest private fortune - see Ron Chernow, *Titan: The Life of John D. Rockefeller Sr.*, London: Warner Books, 1998. (s. 370)
- ^ a b Chernow, Ron (1998). *Titan: The Life of John D. Rockefeller*. New York: Vintage Books. s. 7. ISBN 978-1-4000-7730-4. [William Rockefeller Sr.] met his future wife, Eliza Davison, at her father’s farmhouse.... A prudent, straitlaced Baptist of Scottish-Irish descent, deeply attached to his daughter, John Davison must have sensed the world of trouble that awaited Eliza...
- ^ Ron Chernow, *Titan: The Life of John D. Rockefeller, Sr.* (s. 3). 2007
- ^ John Thomas Flynn, *God’s Gold: The Story of Rockefeller and His Times* (s. 9). 1933
- ^ Henry Oscar Rockefeller, Benjamin Franklin Rockefeller. *The Transactions of the Rockefeller Family Association for 1905*. Knickerbocker Press, 1915
- ^ Martin, Albrow (1999), “John D. Rockefeller”, *Encyclopedia Americana*, 23
- ^ Chernow 1998, p. 52
- ^ “The 9 most amazing facts about John D. Rockefeller”. Oil Patch Asia. 2 Ocak 2014 tarihinde kaynağından arşivlendi.

Taslak simgesi ABD ile ilgili bu madde taslak seviyesindedir. Madde içeriğini genişleterek Vikipedi’ye katkı sağlayabilirsiniz.

^ATATÜRKÜN YASAKLANAN KİTABI- Hüseyin Hakkı KAHVECİ

Notlar

^ 18 Aralık 1961'de Soros, Amerika Birleşik Devletleri vatandaşlığına kabul edildi.

01 Forrestal Diaries, s. 141, Cuniholm, The US, Northern Tier and the Origins of the Cold War, Histoire la la Guerre Froide.

2 B. Cuniholm, The US,..., s. 517.

3 Forrestal, a.g.e., s. 141.

4 M . Leffler, Preponderance of Power, s. 123.

5 Cuniholm, a.g.e., s. 518

6 Cuniholm, a.g.e., s. 516.

7 Cumhuriyet, 8.3. 46.

8 Vatan, 9.4.46.

Cumhuriyet, 11.3.46.

Ahmet Şükrü Esmer, Tanin, 5.4.1946: Bir Dostluk Tezahürü

Nadir Nadi, Cumhuriyet, 5.4.1946: Dost Amerikan Denizcilerini Karşılarken

Abidin Daver, Cumhuriyet, 6.4.46: Eski Dostluğun Yeni ve Parlak Tezahürü

Abidin Daver, Cumhuriyet, 8.4.46: Amerika, Ortadoğu'nun Koruyucusudur

Ahmet Emin Yalman, Vatan, 5.4.46, Çelikten bir Barış Elçisi

Ahmet Emin Yalman, Vatan, 9.4.46: Yepyeni bir Hariciye Kurmak

Basın, 7 Nisan 1946

DİJİDRAMA VE AKRAN ZORBALIĞI

Sınıfta ve Ekranda Yaratıcı Drama

Halil Yavaş
Mine Karakaya

Dijidrama ve Akran Zorbalığı
Sınıfta ve Ekranda Yaratıcı Drama
Halil Yavaş - Mine Karakaya

Yayın No.: 1062
ISBN: 978-625-433-485-6
E-ISBN: 978-625-433-484-9
Basım Sayısı: 2. Basım, Aralık 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak
faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında
yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-
Sayfa Tasarım: Dicle Korkmaz -dicle@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Yıldız Çil -yildiz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yavaş, Halil. Karakaya, Mine.
Dijidrama ve Akran Zorbalığı Sınıfta ve Ekranda Yaratıcı Drama / Halil Yavaş - Mine Karakaya
2. Basım, VIII + 90 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-433-485-6
E-ISBN: 978-625-433-484-9
1. Akran Zorbalığı 2. Grup Rehberliği 3. Yaratıcı Drama

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com - **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093 Ostim OSB Mah.
1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA Tet: 0312 385 54 10

İçindekiler

Ön Söz	iii
Akran Zorbalığı	1
Akran Zorbalığı Nedir?.....	1
Akran Zorbalığı Statüleri ve Özellikleri Nelerdir?	2
Akran Zorbalığı ve Yaratıcı Drama İlişkisi	3
Dijital Uygulamalar Hakkında Kısa Bilgi	5
Zoom	5
Rename / Yeniden İsimlendirme	5
Zoom Oda Özelliğini Açma ve Kullanma.....	6
Odalara Mesaj Gönderme	7
Chat'ten Özel Mesaj Gönderme	8
Filtre ve Arka Plan Ekleme	8
Ses ve Ekran Paylaşma	9
Odadan Ayrılma	10
Emojileri Kullanma	10
El Kaldırma ve Söz İsteme	11
Spotlight Yapma	11
Hide On Kamera Özelliği.....	12

<i>Pin Özelliği</i>	13
<i>Katılımcıları Odalarda Yer Değiştirme</i>	13
Google Jamboard.....	14
Google Forms.....	14
Menti.....	14
Kahoot.....	15
Wheel of Names.....	15
Jigsaw Planet.....	15
Nearpod.....	16
Akran Zorbalığı ile Mücadelede Isınma Etkinlikleri.....	17
Zor Balık Sarmalı.....	17
Zorba-Kurban-İzleyici Düellosu.....	19
Zor Bir Diyalog.....	21
Zorbalık Sepeti.....	24
Zorbalık Güvertesi.....	26
Zorbalık Güvertesi Hikaye Metni.....	27
Akran Zorbalığının Tanımı.....	29
Dikkat Zorbalık.....	32
Ben Bir Zorba Mıyım?.....	33
Eşli Zorbalık.....	35
Zorba ve Kurban Paradoksu.....	37
Dört Köşe Sandalye.....	38
Öyküden Kötü Örneğ.....	40
Akran Zorbalığı ile Mücadelede Canlandırma Etkinlikleri.....	43
Zorbalık Hakkında Konuş-Dur-Devam Et.....	43
Durumdan Zorbaya.....	44

<i>Dramatik Durum: Sözel Zorbalık</i>	44
<i>Dramatik Durum: Fiziksel Zorbalık</i>	45
<i>Dramatik Durum: Sosyal/İlişkisel Zorbalık</i>	45
<i>Dramatik Durum: Sanal/Siber Zorbalık</i>	46
Küçük Grupla Doğaçlama	47
Görmezden Gelme	48
Rol İlerlemesi	49
Gazete Haberi ve Özel Eşya	52
Linç Koridoru.....	55
Fotoğraf Karesi	57
Canlanan Fotoğraf.....	58
Bölünmüş Ekran.....	59
Akran Zorbalığı ile Mücadelede Değerlendirme Etkinlikleri.....	61
Kim Zorba? Kim Kurban? Kim İzleyici?	61
Zorbalık Davranışları Testi.....	63
Bir Soru Bana Bir Soru Sana	64
Zorbalık Paneli	65
Zorbalık Spotu.....	66
Mektup Yazma	67
Slogan Yazma	69
Akranca Akrostiş	70
Zorbalık Bulmacası	71
Zorbalık Çemberi.....	73
Zorbalıkla Mücadelede Ürün Tasarlama	74
Akran Zorbalığı ve Kitap Önerileri.....	75
Akran Zorbalığı ile İlgili Önerilen Kaynaklar.....	76

Akran Zorbalığı ve Ölçekler.....	76
Ergen Akran İlişkileri Ölçeği (Yavaş, 2021)	77
Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu (Ayas ve Pişkin, 2015).....	80
Lise Öğrencilerinde Akran Zorbalığı Tanı Ölçeği (Genç, 2007).....	80
Zorba ve Kurban Çocuk Davranışları Değerlendirme Formu (Özyürek ve Kurnaz, 2019).....	81
Akran Zorbalığına Yönelik Test Dışı Teknikler	81
Sosyometri.....	81
Kimdir bu?.....	82
Zorbalık Türleri Formu	83
Ekler.....	85
Ek 1: Akran Zorbalığı Tanımı	85
Ek 2: Akran Zorbalığı Davranışları Testi	86
Kaynakça	87
Yazarlar Hakkında	89

Kaynakça

- Baştağ, G. & Altinova, H. H. (2015). Lise öğrencilerinde yaratıcı drama yöntemiyle siber zorbalık hakkında duyarlılık oluşturma. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 10(1), 91-102. <https://doi.org/10.21612/yader.2015.009>
- Batsche, G. M., & Knoff, H. M. (1994). Bullies and their victims: Understanding a pervasive problem in the schools. *School Psychology Review*, 23, 165-174.
- Berger, K. S. (2007). Update on bullying at school: Science forgotten. *Developmental Review*, 27(1) 90- 126.
- Camodeca, M., & Goossens, F. A. (2005). Aggression, social cognitions, anger and sadness in bullies and victims. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46(2), 186-197.
- Dake, J. A., Price, J. H., & Telljohann, S. K. (2003). The nature and extent of bullying at school. *Journal of School Health*, 73(5), 173-180.
- Farrington, D. P. (1993). Understanding and preventing bullying. *Crime and Justice*, 17, 381-458.
- Kabil, M. (2010). Sınıflardaki öğrenci sayılarının zorbalık üzerine etkileri (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Mynard, H., & Joseph, S. (2000). Development of the multidimensional peer victimization scale. *Aggressive Behavior*, 26(2), 169-178.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Cambridge Ma: Blackwell.
- Olweus, D. (1997). Bully/victim problems at school: Knowledge base and an effective intervention program. *The Irish Journal of Psychology*, 18(2), 170-190.

- Olweus, D. (1999). Sweden. In P. K. Smith, Y. Morita, J. Junger-Tas, D. Olweus, R. Catalano & P. Slee (Eds.). *The nature of school bullying: A cross-national perspective* (pp. 7-27). New York, NY: Routledge.
- Pellegrini, A. D., Bartini, M., & Brooks, F. (1999). School bullies, victims, and aggressive victims: Factors relating to group affiliation and victimization in early adolescence. *Journal of Educational Psychology, 91*(2), 216-224.
- Randall, P. (1997). Pre-school routes to bullying. In D. Tattum & G. Herbert (Eds.). *Bullying: Home, school and community* (pp. 5-16). London: David Fulton.
- Sainio, M., Veenstra, R., Huising, G., & Salmivalli, C. (2011). Victims and their defenders: A dyadic approach. *International Journal of Behavioral Development, 35*(2), 144-151.
- Salmivalli, C. (2014). Participant roles in bullying: How can peer bystanders be utilized in interventions? *Theory Into Practice, 53*(4), 286-292. <http://dx.doi.org/10.1080/00405841.2014.947222>
- Smokowski, P., & Koposz, K. (2005). Bullying in school: An Overview of types, effects, family characteristics, and intervention strategies. *Children & Schools, 27*(2), 101-110. <http://dx.doi.org/10.1093/cs/27.2.101>
- Strohmeier, D., Hoffmann, C., Schiller, E. M., Stefanek, E., & Spiel, C. (2012). ViSC Social Competence Program. *New directions for youth development*. <https://doi.org/10.1002/yd.20008>
- Vandebosch, H., & Van-Cleemput, K. (2008). Defining cyberbullying: A qualitative research into the perceptions of youngsters. *CyberPsychology & Behavior, 11*(4), 499-503. <http://dx.doi.org/10.1089/cpb.2007.0042>
- Whitted, K. S., & Dupper, D. R. (2005). Best practices for preventing or reducing bullying in schools. *Children & Schools, 27*(3), 167-175. <http://dx.doi.org/10.1093/cs/27.3.167>
- Wójcik, M., & Hełka, A. M. (2019). Meeting the Needs of Young Adolescents: ABBL Anti-Bullying Program During Middle School Transition. *Psychological Reports, 122*(3), 1043-1067. <https://doi.org/10.1177/0033294118768671>
- Wolke, D., Woods, S., Bloomfield, L., & Karstadt, L. (2000). The association between direct and relational bullying and behaviour problems among primary school children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 41*(8), 989-1002. <http://dx.doi.org/10.1111/1469-7610.00687>
- Yavaş, H. (2021). Ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı davranışları ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide psikolojik sağlık ve benlik saygısının aracı rolü (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

PSİKOLOJİ PENCERESİNDEN DUYGULAR

Kuramdan Uygulamaya

Editörler: Emine İnan ve Emine Yücel

Psikoloji Penceresinden Duygular: Kuramdan Uygulamaya

Editörler: Emine İnan ve Emine Yücel

Yayın No.: 2871
Eğitim No.: 608
ISBN: 978-625-406-171-4
E-ISBN: 978-625-406-169-1
Basım Sayısı: 3. Basım, Aralık 2023

© Copyright 2023, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulferm@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Erhan Bakır -erhan@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Yıldız Çağlayan -caglayanildiz@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

İnan, Emine. Yücel, Emine.

Psikoloji Penceresinden Duygular: Kuramdan Uygulamaya / Editörler: Emine İnan ve Emine Yücel
3. Basım, XVIII + 654 s., 16x23,5 cm. Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-625-406-171-4
E-ISBN: 978-625-406-169-1
1. Duygular 2. Duygu Psikolojisi 3. Uygulamalı Psikoloji

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com - **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Ödak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
BeYTEPE Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

BÖLÜM YAZARLARI

I. KISIM - DUYGUBİLİMİN TEMELLERİ

1. Bölüm -Duygular ve Duygu Kuramları.....	3
Sıla Demir	
2. Bölüm - Duygubilimde Araştırma Yöntemleri.....	33
Emine Yücel - Gülten Ünal	
3. Bölüm - Duygular ve Sinirbilim.....	69
Evrin Gülbetekin	
4. Bölüm - Duygu ve Biliş.....	121
Aycan Kapucu	
5. Bölüm - Duyguların Gelişimsel Arka Planı	143
Şule Pala-Sağlam	
6. Bölüm - Duygu Düzenleme.....	179
Pınar Kaya-Kurtman	

II. KISIM - YAKIN ÇEKİMDE DUYGULAR

7. Bölüm - Korku ve Kaygı	209
Dilay Eldoğan-Eken	
8. Bölüm - Öfke.....	239
Kerim Selvi	
9. Bölüm - Tiksınme.....	269
Seray Akça	
10. Bölüm - Üzüntü	305
Ayşen Maraş	
11. Bölüm - Mutluluk.....	339
Derya Gürcan-Yıldırım	

12. Bölüm - Öz Bilinç Duyguları	371
Emine İnan	

III. KISIM - YAŞAMIN İÇİNDE DUYGULAR

13. Bölüm - Travma ve Duygular.....	409
Gözde İkizer	
14. Bölüm - Psikoterapide Duygular	445
Ece Bekaroğlu	
15. Bölüm - Yakın İlişkilerde Duygular	469
Ayça Özen-Çıplak	
16. Bölüm - Grup Süreçlerinde Duygular	503
Emine Yücel	
17. Bölüm - İş Yaşamında Duygular	543
Derya Karanfil	
18. Bölüm - İkna Sürecinde Duygular.....	571
Sıla Demir	
19. Bölüm - Estetik Yaşantıda Duygular	597
Tuğba Yılmaz - Burhan Yılmaz	
20. Bölüm - Trafikte Duygular.....	621
Başar Demir	

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	iii
Bölüm Yazarları.....	vii
I. KISIM - DUYGUBİLİMİN TEMELLERİ	
1. Bölüm - Duygular ve Duygu Kuramları	3
Giriş	3
Duygunun Tanımlanması ve Benzer Kavramlardan Ayırıştırılması	4
Duyguların Sınıflandırılması.....	6
Temel Duygular.....	6
Çok Boyutlu Yaklaşım: Değerlik ve Uyarılma.....	9
Duyguların Psikososyal İşlevleri	11
Evrimsel İşlevi.....	12
Bilişsel İşlevi.....	12
Sosyal İşlevi	13
Duygu Kuramları	14
İlk Kuramlar	14
Bilişsel Kuramlar	17
Bilişsel Kuramlara Karşı	19
Farklı Yaklaşımların Bir Araya Getirilmesi: Lazarus	20
Duygu-Kültür İlişkisi	21
Duygular Evrensel midir?.....	22
Gösterim Kuralları	23
Özet.....	25
Kaynakça	26
2. Bölüm - Duygubilimde Araştırma Yöntemleri	33
Giriş	33
Duygu Değişimleme Yöntemleri.....	34
Duygu Uyandırma Çalışmalarında Etik Meseleler	34
Statik Görseller: Resimler ve Yüz İfadeleri	35
Hareketli Görseller: Video Klipler ve Film Parçaları.....	38
Yazılı Materyaller: Kelimeler	39
İşitsel Materyaller: Sesler ve Müzik.....	40
Hayalinde Canlandırma: Velten Tekniği, Senaryolar ve Otobiyografik Anılar.....	41

Bedensel ve Fizyolojik Değişimleme	42
Kurgulanmış Etkileşim Senaryoları	43
Sanal Gerçeklik	44
Doğal Olarak Oluşan Duygulardan Faydalanma.....	45
Değişimleme Yöntemleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme.....	46
Duygu Ölçümlene Yöntemleri	47
Öz Bildirime Dayalı Ölçümler	48
Merkezî Sinir Sistemi Ölçümleri	50
Otonom Sinir Sistemi Ölçümleri.....	52
Davranışsal Ölçümler	55
Duygu Analizi Yöntemi	58
Ölçümlene Yöntemleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme.....	59
Özet.....	60
Kaynakça	61
3. Bölüm - Duygular ve Sinirbilim	69
Giriş	69
Sinir Sisteminin Yapısı.....	70
Ön Beyin.....	71
Orta Beyin.....	74
Arka Beyin	75
Omurilik	76
Duygulara İlişkin Teorik Yaklaşımlar	78
James-Lange Teorisi	79
Cannon-Bard Teorisi.....	80
Duygunun İki Faktör Teorisi.....	80
Duygulara İlişkin Güncel Sinirbilim Yaklaşımları	78
Duygularla İlişkili Bulunan Sinirsel Yapılar	84
Hipotalamus	85
Amigdala.....	86
Hipokampus.....	87
Ventral Striatum.....	88
Ventromedial Prefrontal Korteks	88
Anterior Singulat Korteks	90
İnsular Korteks.....	90
Duygularla İlişkili Nörotransmitter Sistemler.....	91
Serotonin	91
Noradrenalin (Norepinefrin).....	92
GABA.....	92
Duyguların Sınıflandırılması ve Tanınması	93
Temel Duygu Teorisi ve Kategorik Yaklaşım	93
Duygulara Boyutsal Yaklaşım.....	96

Sosyal Yapısalcı Yaklaşım.....	96
Bileşenli Yaklaşım	97
Duyguların Yüzsöl İfadesi.....	97
Yüz İfadelerinin Sinirsel Temelleri	98
Duygu İfadelerinin Tanınması	99
Değerlik (Valans) Hipotezi	100
Yaklaşma-Geri Çekilme Hipotezi.....	101
Duyguların İşlenmesinde Sağ Yarıküre Hipotezi.....	101
Yüzsöl Geri Bildirim Hipotezi ve Bedenlenmiş Biliş Teorisi	102
Ayna Nöron Sistemi ve Duygular	104
Özet.....	108
Kaynakça	110
4. Bölüm - Duygu ve Biliş	121
Giriş.....	121
Duygu ve Biliş Etkileşimleri.....	122
Duygu ve Dikkat	123
Duygu ve Bellek	127
Duygu ve Karar Verme	130
Duygu ve Dil.....	133
Özet.....	135
Kaynakça	137
5. Bölüm - Duyguların Gelişimsel Arka Planı	143
Giriş.....	143
Duygusal Gelişimde Temel Kavramlar	143
Duygu Tetikleyicileri.....	143
Duygu Deneyimleri.....	144
Duygu İfadeleri	144
Eylem Yönelimleri	145
Gelişimsel Perspektiften Duygu.....	146
Bebeklik ve Çocukluk Döneminde Duygusal Gelişim.....	147
Duygusal İletişimin Gelişimi	155
Duygu İşaretlerine İlk Tepkiler (Doğum – 6 Hafta).....	155
Referans Öncesi İletişim (6 Hafta – 7/9 Ay).....	156
Davranışsal Düzenleme ve Referanslı İletişim (9 Ay – 18/24 Ay).....	157
Duygusal Özgüllük ve Öz Bilinç Duygularının Ortaya Çıkışı (18/24 Ay ve Sonrası)	159
Duygusal Yetkinlik.....	161
Duygusal Bilgi.....	161
Duygu İfade Etme	163
Duygu Düzenleme	165
Ergenlik Döneminde Duygusal Gelişim.....	167
Özet.....	169

Kaynakça	170
6. Bölüm - Duygu Düzenleme	179
Giriş	179
Duygu Düzenleme Nedir?	179
Neden Duygularımızı Düzenlemeye İhtiyaç Duyarız?	180
Duygu Düzenleme Stratejileri	181
Gross'un Süreç Modeli (Process Model)	181
Duygu Düzenleme Stratejileri ve İşlevsellikleri	184
Kişiler Arası Duygu Düzenleme	185
Duygu Düzenleme ve Psikopatoloji	187
Duygudurum Bozukluklarında Duygu Düzenleme	187
Kaygı Bozukluklarında Duygu Düzenleme	188
Diğer Psikopatolojilerde Duygu Düzenleme	189
Duygu Düzenleme Müdahaleleri	190
Duygu Düzenleme Terapisi	191
Diyalektik Davranış Terapisi	193
Duygu Düzenlemenin Gelişimi ve Yetişkinlerde Duygu Düzenleme	194
Duygu Düzenleme ve Kültür	197
Özet	199
Kaynakça	200

II. KISIM - YAKIN ÇEKİMDE DUYGULAR

7. Bölüm - Korku ve Kaygı	209
Giriş	209
Korku ve Kaygının Tanımı	210
Korku ve Kaygının Ortak Bileşenleri	210
Korku ve Kaygı Arasındaki Farklar	211
Korku ve Kaygının İşlevi ve Savunma Davranışları	213
Hayvanlarla Yapılan Çalışmalar ile Elde Edilen Bulgular	214
İnsanlarla Yapılan Çalışmalar ile Elde Edilen Bulgular	215
Korku ve Kaygıyı Açıklayan Kuramsal Yaklaşımlar	216
Psikanalitik Yaklaşım	216
Davranışçı Yaklaşım ve Öğrenme	217
Bilişsel Yaklaşım	219
Nörobiyolojik Yaklaşım ve Fizyolojik Tepkiler	220
Korku ve Kaygının Psikopatolojik Boyutu	222
Kaygı Bozuklukları	223
Kaygı Bozukluklarına Yatkınlık	225
Kaygı Bozukluklarının Tedavisi	227
Korku ve Kaygı Düzenleme	229
Özet	232

Kaynakça	232
8. Bölüm - Öfke	239
Giriş	239
Öfke Nedir?.....	240
Öfkenin Göstergeleri	241
Öfkenin Nörobiyolojik Temelleri	242
Öfkenin Biliş Üzerindeki Etkileri	243
Öfkeyi Tetikleyen Etmenlere Farklı Kuramsal Açılardan Bakış	244
Evrimsel Yaklaşım	244
Psikanalitik Yaklaşım	244
Engellenme-Saldırganlık Kuramı	245
Bilişsel Yaklaşım	246
Novaco Modeli	247
Öfkeyi Tetikleyen Etmenler	248
Öfke ve Saldırganlık	250
Öfke ile İlişkili Psikolojik Bozukluklar	251
Öfke Düzenleme Yöntemleri	252
Öfke ve Benzer Duygular	254
Kızgınlık	255
Nefret ve Hiddet	255
Kıskançlık ve Haset	256
Öfkenin Diğer Duyguları Maskeleyici Yapısı	256
Öfke ve Kültür	257
Yaş ve Cinsiyetin Öfke ile İlişkisi	258
Özet	259
Kaynakça	260
9. Bölüm - Tikslenme	269
Giriş	269
Tiksilmeye Genel Bakış	269
Tiksilmenin Sınıflandırılması	273
Tikslenme İfadesi	274
Tikslenme ve Kültür	276
Tikslenme ve Bireysel Farklılıklar	278
Tiksilmenin Değerlendirilmesi İçin Kullanılan Ölçekler	280
Tikslenme ile İlişkili Diğer Duygular	281
Korku	281
Öfke	282
Küçümseme	283
Nefret	284
Utanç	284

Psikopatolojilerde Tiksindenin Rolü	285
Fobiler.....	285
Obsesif Kompulsif Bozukluklar.....	286
Travma Sonrası Stres Bozukluğu.....	288
Yeme Bozuklukları.....	289
Beden Dismorfik Bozukluğu.....	290
Cinsel İşlev Bozuklukları	290
Depresyon.....	291
Tiksindeninde Duygu Düzenleme.....	291
Özet.....	292
Kaynakça	293
10. Bölüm - Üzüntü	305
Giriş	305
Kuramsal Yaklaşımlarda Üzüntü.....	306
Evrimsel Kuramlar	306
Değerlendirme Kuramları	308
Yapısalcı Kuramlar	310
Üzüntünün İşlevleri	311
Üzüntünün Nörobiyolojisi	313
Üzüntünün İfade Şekli.....	315
Üzüntü Duygusunu Düzenleme.....	316
Üzüntü ve Bilişler.....	318
Bireysel ve Kültürel Farklılıklar.....	320
Üzüntünün Diğer Duygularla İlişkisi	322
Üzüntünün Yas ve Psikopatoloji ile İlişkisi	325
Özet.....	327
Kaynakça	328
11. Bölüm - Mutluluk	339
Giriş	339
Mutluluk Nedir?	339
Mutluluk ile İlişkili Diğer Duygular.....	341
Kuramsal Yaklaşımlar	343
Mutluluğun Fonksiyonu	344
Mutluluğun Biyolojik Bileşenleri	345
Mutluluğun İfade Şekli.....	346
Mutluluk ve Biliş.....	347
Neler Bizi Mutlu Eder?.....	347
Genetik Faktörler, Yaşam Koşulları, Günlük Yaşam.....	347
Para.....	349
Davranışlar	350

İlişkiler.....	351
Duygu Tahmini	352
Sosyal Karşılaştırma	353
Mutluluk Nelere Sebep Olur?	354
Bireysel Farklılıklar.....	355
Kültürel Farklılıklar.....	355
Duygu Düzenleme.....	357
Mutluluk Ne Zaman Zararlıdır?	358
Özet.....	360
Kaynakça	361
12. Bölüm - Öz Bilinç Duyguları.....	371
Giriş	371
Öz Bilinç Duyguları ve Temel Duygular	372
“Öz”ün Duygulanımdaki Rolü	372
Öz Bilinç Duygularının Gelişimi.....	373
Öz Bilinç Duygularının İşlevleri.....	375
Öz Bilinç Duygularının Biyolojik Arka Planı.....	377
Kuramsal Yaklaşımlar	378
Öz Bilinç Duygularının Süreç Modeli	378
Bilişsel-Atıfsal Kuram.....	379
Öz Bilinç Duyguları.....	379
Utancı	379
Suçluluk.....	383
Suçluluk ve Utancı Nasıl Ayırabiliriz?.....	385
Mahcubiyet.....	386
Gurur ve Kibir	388
Kıskançlık ve Haset	390
Neden Ahlakî Duygular Olarak da Adlandırılıyorlar?	393
Öz Bilinç Duyguları ve Bireysel Farklılıklar	393
Öz Bilinç Duyguları ve Kültürel Farklılıklar	394
Grup Temelli Öz Bilinç Duyguları.....	395
Özet.....	396
Kaynakça	398

III. KISIM - YAŞAMIN İÇİNDE DUYGULAR

13. Bölüm - Travma ve Duygular	409
Giriş	409
Travma: Tanım ve Kavramsallaştırma	410
Travma ve Ruh Sağlığı.....	412
Travma ve Duygular Arasındaki İlişki.....	415

Travma Öncesi, Sırası ve Sonrası Duygular	416
Travmada Duygu Düzenleme	421
Travma Müdahaleleri ve Duygular.....	424
Travmaya Yönelik Duygu Odaklı Müdahale Yaklaşımları.....	425
Travma Terapistinde Duygular: İkincil Travmatizasyon.....	429
Sonuç.....	432
Özet.....	435
Kaynakça	436
14. Bölüm - Psikoterapide Duygular	445
Giriş.....	445
Psikoterapi Yaklaşımlarında Duygular.....	445
Psikanalitik Yaklaşımda Duygular.....	445
Psikodinamik Yaklaşımlarda Duygular.....	447
Bilişsel Davranışçı Yaklaşımda Duygular	448
Pozitif Psikoloji Yaklaşımında Duygular	449
Duygu Odaklı Yaklaşımda Duygular.....	450
Psikoterapide Duyguları Çalışmanın İlkeleri	452
Duygusal Farkındalık.....	452
Duyguların Uyarılması ve İfade Edilmesi	453
Duygu Düzenleme	454
Duyguların Yansıtılması	456
Duyguların Dönüştürülmesi	457
Psikoterapist-Danışan İlişkisinde Duygular	459
Aktarım	459
Karşı Aktarım	460
Empati.....	460
Sonuç.....	461
Özet.....	461
Kaynakça	462
15. Bölüm - Yakın İlişkilerde Duygular	469
Giriş.....	469
İlişkilerin Başlaması ve İlişkilerde Hissedilen Duygular	471
İlişkilerde Duygu İfadesi/Düzenlemesi ve İşlevleri	475
Duygu İfadesi ve Çatışma	477
Duygu İfadesi ve Bağlanma	479
Duygu İfadesi ve Yaş	481
Duygu İfadesi ve Partner Etkisi.....	482
İlişkilerde Dinamik Duygusal Süreçler.....	486
Sonuç.....	490
Özet.....	492

Kaynakça	493
16. Bölüm - Grup Süreçlerinde Duygular	503
Giriş	503
Grup Duygusu	505
Duygusal Benzeşme	507
Duygusal Çeşitlilik	511
Grubun Duygusal Kültürü	513
Grup Duygusunun Değişkenliği	514
Grup Duygusu Çalışmaları Üzerine Genel Bir Değerlendirme	515
Gruplar Arası Duygular	517
Gruplar Arası Duygular, Ön Yargılar ve İlişkili Modeller	519
Gruplar Arası Çatışmalarda Duygular	525
Gruplar Arası Temas Sürecinde Duygular	527
Gruplar Arası İlişkilerin Onarımı Sürecinde Duygular	529
Gruplar Arası Duygular Çalışmaları Üzerine Genel Bir Değerlendirme	531
Özet	533
Kaynakça	534
17. Bölüm - İş Yaşamında Duygular	543
Giriş	543
Duygu Nedir?	545
Duygusal Zekâ	546
Duygusal İşçilik	548
Duygusal Olaylar Kuramı	551
Duyguların İş Yaşamındaki İşlev ve Sonuçları	552
Motivasyon ve Performans	552
Karar Verme	553
Yaratıcılık	554
Olumsuz İş Yeri Davranışları	555
Müşteri Hizmetleri	556
İş-Aile Yaşamı Dengesi	558
Liderlik	559
Koruyucu Faktörler	560
Özet	561
Kaynakça	562
18. Bölüm - İkna Sürecinde Duygular	571
Giriş	571
Tutumların Tanımı ve Yapısı	572
Tutum Değişikliği ve İkna	573
Duyguların İkna Sürecindeki Yerine İlişkin Modeller ve Kuramlar	575

Yale Tutum Değişimi Yaklaşımı (Mesaj Öğrenme Yaklaşımı).....	575
İkili İşleme Modelleri.....	576
Çerçeveleme Kuramı.....	579
Hedonik Olasılık Modeli.....	582
Uygulamalı Alanlarda Duygular ve İkna	583
Sağlık İletişimi Alanında Duygular: Korku Yaratan Mesajlar.....	583
Siyasi İletişim Alanında Duygular: Olumlu ve Olumsuz Mesajlar	585
Özet.....	588
Kaynakça	589
19. Bölüm - Estetik Yaşantıda Duygular.....	597
Giriş.....	597
Duygular Açısından Sanat ve Estetik: Felsefe ve Bilim.....	600
Felsefe ve Estetik.....	600
Bilim ve Estetik.....	601
Estetik Yaşantı.....	604
Estetik Yaşantıda Duygu ve Duygu Kuramları	608
Estetik Yaşantıda Duygular ve Psikoloji: Klinik Psikoloji.....	614
Özet.....	616
Kaynakça	617
20. Bölüm - Trafikte Duygular	621
Giriş.....	621
Sürücü Araştırmaları	622
Sürücü Davranışları ve Sürücü Becerileri Ayrımı	623
Sürücü Duyguları Üzerine Yapılan Araştırmalarda Kullanılan Yöntemler	624
Araç Kullanırken Duygular.....	626
Öfke	628
Kaygı.....	631
Üzüntü	633
Olumlu Duygular.....	634
Özet.....	635
Kaynakça	636
Dizin.....	643
Bölüm Yazarları Hakkında.....	649

I. KISIM

DUYGUBİLİMİN
TEMELLERİ

DUYGULAR VE DUYGU KURAMLARI

Sıla Demir

GİRİŞ

Birçok davranışın ve bilişin belirleyicisi olan duygular, psikologlar ve felsefeciler dışında tıp doktorlarının, genetik bilimcilerin, mühendislerin ve hatta matematikçilerin bile ilgisini çeken araştırma alanlarından olmuştur. Duygular, özellikle psikoloji alanyazınında oldukça büyük bir yer tutmaktadır. Bu alanda çalışan araştırmacılar, duyguları tanımlamak ve duyguların nasıl oluştuğunu açıklamak için önemli çalışmalar yürütmüşlerdir. Her şeyden önce, duygunun ne olduğu önemli bir tartışma konusudur. Bugün hâlâ duygunun fikir birliğine ulaşılmış bir tanımı yoktur. Bununla birlikte birçok araştırmacının hemfikir olduğu konular da vardır. Örneğin, duyguların belirli bir uyarana tepki olarak açığa çıktığı birçok duygu bilimcinin benimsediği görüşlerdendir.

Duygunun tanımlanması; yalnızca duygu kavramını tanımlamayı değil, bu kavramı benzer diğer kavramlardan ayırtırmayı da gerektirir. Bu nedenle duygulanım ve duygudurum gibi kavramların da tanımlanması ve duygudan nasıl farklılaştığının belirlenmesi araştırmacıları uzun zamandır meşgul etmektedir. Tanımlanan ve benzer kavramlardan ayırtırılan yani sınırları çizilen duyguların nasıl sınıflandırılacağı ise yanıtlanması gereken bir sonraki sorudur. Temel duygular var mıdır? Varsa bunlar nasıl belirlenebilir? Duygular kategorik midir, yoksa çok boyutlu bir niteliğe mi sahiptir? Çok boyutlu bir yapıya sahip ise duygular hangi boyutlarda ve nasıl ayırtırılabilir? Bu ve benzeri soruları yanıtlamaya çalışan araştırmacılar, duyguların yapısının daha iyi anlaşılmasına katkı sunmaktadırlar.

Bunun yanında duygular alanında çalışan araştırmacılar, duyguların işlevlerini de incelemektedirler. İlk olarak, Darwin ve takipçileri duyguları ifade etmenin evrimsel bir işlevi olduğunu savunmuşlardır. Ardından, birçok farklı ekolden araştırmacılar da evrimsel bir avantaj sağladığını desteklemeseler bile duyguların işlevsel olduğunu savunmuşlardır.

olarak değerlendirilmelidir. Bu durumda bilinç dışı bilgi işleme süreçlerinin varlığı da duyguların bilişsel bileşenleri olduğuna işaret edebilmektedir.

Son olarak bu bölümde duyguların evrenselliği ya da kültüre özgü oluşuna dair tartışmalara da yer verilmiştir. Farklı kültürlerle mensup bireylere ait fotoğraflardaki duygu ifadelerinin diğer insanlar tarafından rahatlıkla tanınabiliyor olması, duyguların evrenselliği görüşünü destekler niteliktedir. Öte yandan araştırmacılar diğer kültürlerde karşılığı olmayan sadece belli kültürlerle özgü duygular olabileceğini de ortaya koymuşlardır.

KAYNAKÇA

- Arnold, M. B. (1960). *Emotion and personality*. New York: Columbia University Press.
- Arnold, M. B. ve Gasson, S. J. (1954). Feelings and emotions as dynamic factors in personality integration. M. B. Arnold ve S. J. Gasson (Ed.), *The human person* içinde (s. 294-313). New York: Ronald.
- Averill, J. R. (1980). A constructivist view of emotion. *Emotion: Theory, Research, and Experience, 1*, 305-339. doi: 10.1016/B978-0-12-558701-3.50018-1
- Averill, J. R. (1986). The acquisition of emotions during adulthood. R. Harré (Ed.), *The social construction of emotions* (42. cilt) içinde (s. 98-118). Oxford: Blackwell.
- Barrett, L. F. ve Fossum, T. (2001). Mental representations of affect knowledge. *Cognition and Emotion, 15*, 333-363. doi: 10.1080/0269993004200196
- Benedict, R. (1946). *Patterns of culture*. New York, NY: Mentor.
- Berner, P. (1988). Emotion, affect, and mood: A terminological introduction. *Psychopathology, 21*, 65-69. doi: 10.1159/000284544
- Blair, R. J. R. (1995). A cognitive developmental approach to morality: Investigating the psychopath. *Cognition, 57*, 1-29. doi: 10.1016/0010-0277(95)00676-p
- Blair, R. J. R. (2005). Responding to the emotions of others: Dissociating forms of empathy through the study of typical and psychiatric populations. *Consciousness and Cognition, 14*, 698-718. doi: 10.1016/j.concog.2005.06.004
- Brackett, M. A., Rivers, S. E., Shiffman, S., Lerner, N. ve Salovey, P. (2006). Relating emotional abilities to social functioning: A comparison of self-report and performance measures of emotional intelligence. *Journal of Personality and Social Psychology, 91*, 780. doi: 10.1037/0022-3514.91.4.780
- Cacioppo, J. T., Gardner, W. L. ve Berntson, G. G. (1997). Beyond bipolar conceptualizations and measures: The case of attitudes and evaluative space. *Personality and Social Psychology Review, 1*, 3-25. doi: 10.1207/s15327957pspr0101_2
- Campos, J. J., Thein, S. ve Owen, D. (2003). A Darwinian legacy to understanding human infancy. *Annals of the New York Academy of Sciences, 1000*, 110-134. doi: 10.1196/annals.1280.040

- Cannon, W. B. (1915). *Bodily changes in pain, hunger, fear, and rage: An account of recent researches into the function of emotional excitement*. New York, NY: D. Appleton Company. doi: 10.1037/10013-000
- Darwin, C. R. (1859) *The origin of species*. London: John Murray.
- Darwin, C. R. (1872). *The expression of the emotions in man and animals*. London: John Murray.
- Deng, X., An, S. ve Cheng, C. (2019). Cultural differences in the implicit and explicit attitudes toward emotion regulation. *Personality and Individual Differences, 149*, 220-222. doi: 10.1016/j.paid.2019.05.057
- Derryberry, D. ve Tucker, D. M. (1994). Motivating the focus of attention. P. M. Niedenthal ve S. Kitayama (Ed.), *The heart's eye: Emotional influences in perception and attention* içinde (s. 167-196). San Diego, CA: Academic Press. doi: 10.1016/b978-0-12-410560-7.50014-4
- Dutton, D. G. ve Aron, A. P. (1974). Some evidence for heightened sexual attraction under conditions of high anxiety. *Journal of Personality and Social Psychology, 30*, 510-517. doi: 10.1037/h0037031
- Eisenberg, N. ve Zhou, Q. (2000). Regulation from a developmental perspective. *Psychological Inquiry, 11*, 166-171. doi: 10.2307/1449796
- Ekman, P. (1984). Expression and the nature of emotion. K. Scherer ve P. Ekman (Ed.), *Approaches to emotion* içinde (s. 319-344). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Ekman, P. (1989). The argument and evidence about universals in facial expressions. H. Wagner ve A. Manstead (Ed.), *Handbook of social psychophysiology* içinde (s. 143-164). Chichester: Wiley.
- Ekman, P. (1992). An argument for basic emotions. *Cognition and Emotion, 6*, 169-200. doi: 10.1080/02699939208411068
- Ekman, P. (1999). Basic emotions. T. Dalgleish ve M. Power (Ed.), *Handbook of cognition and emotion* içinde (s. 45-60). Chichester, UK: Wiley.
- Ekman, P. (2009, Ekim). Giving Darwin his due. *The Observer, 22*, 15-17. <https://www.psychologicalscience.org/observer/giving-darwin-his-due-2>
- Ekman, P. ve Cordaro, D. (2011). What is meant by calling emotions basic? *Emotion Review, 3*, 364-370.
- Ekman, P. ve Friesen, W. V. (1971). Constants across cultures in the face and emotion. *Journal of Personality and Social Psychology, 17*, 124-129. doi: 10.1037/h0030377
- Ekman, P., Friesen, W. V. ve Ellsworth, P. (1982). What emotion categories or dimensions can observers judge from facial behavior? P. Ekman (Ed.), *Emotion in the human face* içinde (s. 39-55). New York, NY: Cambridge University Press.
- Ekman, P., Sorenson, E. R. ve Friesen, W. V. (1969). Pan-cultural elements in facial displays of emotion. *Science, 164*, 86-88. doi: 10.1126/science.164.3875.86

- Fiske, S. T. ve Taylor, S. E. (2017). *Social cognition: From brains to culture* (3. baskı). Londra: Sage.
- Fredrickson, B. L. (1998). What good are positive emotions? *Review of General Psychology*, 2, 300-319. doi: 10.1037/1089-2680.2.3.300
- Fredrickson, B. L., Tugade, M. M., Waugh, C. E. ve Larkin, G. R. (2003). What good are positive emotions in crisis? A prospective study of resilience and emotions following the terrorist attacks on the United States on September 11th, 2001. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 365-376. doi: 10.1037/0022-3514.84.2.365
- Frijda, N. H. (1986). *The emotions*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Gable, S. L., Gonzaga, G. C. ve Strachman, A. (2006). Will you be there for me when things go right? Supportive responses to positive event disclosures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91, 904-917. doi: 10.1037/0022-3514.91.5.904
- Geertz, C. (1975). On the nature of anthropological understanding. *American Scientist*, 63, 47-53. doi: 10.1037/0022-3514.91.5.904
- Gordon, S. L. (1989). The socialization of children's emotions: Emotional culture, competence, and exposure. C. Saarni ve P. L. Harris (Ed.), *Children's understanding of emotion* içinde (s. 319-349). New York, NY, US: Cambridge University Press.
- Heelas, P. (1986). Emotion talk across cultures. R. Harres (Ed.), *The social construction of emotions* içinde (s. 234-266). Oxford: Blackwell.
- Izard, C. E. (1992). Basic emotions, relations amongst emotions and emotion-cognition relations. *Psychological Review*, 99, 561-565. doi: 10.1037/0033-295X.99.3.561
- Izard, C. E. (1994). Innate and universal facial expressions: Evidence from developmental and cross-cultural research. *Psychological Bulletin*, 115, 288-299. doi: 10.1037/0033-2909.115.2.288
- Izard, C. E. (2007). Basic emotions, natural kinds, emotion schemas, and a new paradigm. *Perspectives on Psychological Science*, 2, 260-280. doi: 10.1111/j.1745-6916.2007.00044.x
- James, W. (1884). What is an emotion? *Mind*, 9, 188-205.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikoloji*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Keltner, D. ve Gross, J. J. (1999). Functional accounts of emotions. *Cognition and Emotion*, 13, 467-480. doi: 10.1080/026999399379140
- Keltner, D. ve Haidt, J. (1999). Social functions of emotions at four levels of analysis. *Cognition and Emotion*, 13, 505-521. doi: 10.1080/026999399379168
- Keltner, D., Young, R. C., Heerey, E. A., Oemig, C. ve Monarch, N. D. (1998). Teasing in hierarchical and intimate relations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 1231-1247. doi: 10.1037/0022-3514.75.5.1231.
- Kemper, T. D. (1987). How many emotions are there? Wedding the social and the autonomic components. *American Journal of Sociology*, 93, 263-289. doi: doi.org/10.1086/228745

- Kitayama, S., Markus, H. R. ve Kurokawa, M. (2000). Culture, emotion, and well-being: Good feelings in Japan and the United States. *Cognition and Emotion*, 14, 93-124. doi: 10.1080/026999300379003
- Kitayama, S., Markus, H. R. ve Matsumoto, H. (1995). Culture, self, and emotion: A cultural perspective on "self-conscious" emotions. J. P. Tangney ve K. W. Fischer (Ed.), *Self-conscious emotions: The psychology of shame, guilt, embarrassment, and pride* içinde (s. 439-464). New York, NY: Guilford Press.
- Klennert, M. D. (1984). The regulation of infant behavior by maternal facial expression. *Infant Behavior and Development*, 7, 447-465. doi: 10.1016/s0163-6383(84)80005-3
- Kowalska, M. ve Wróbel, M. (2017). Basic emotions. V. Zeigler-Hill ve T. Shackelford (Ed.), *Encyclopedia of Personality and Individual Differences* içinde. Springer: Cham. doi: 10.1007/978-3-319-28099-8_495-1.
- Kreibig, S. D. (2010). Autonomic nervous system activity in emotion: A review. *Biological Psychology*, 84, 394-421. doi: 10.1016/j.biopsycho.2010.03.010
- Lange, C. (1885). The emotions. E. Dunlap (Ed.), *The emotions* içinde. Baltimore, MD: Williams & Wilkins.
- Larsen, J. T., McGraw, A. P. ve Cacioppo, J. T. (2001). Can people feel happy and sad at the same time? *Journal of Personality and Social Psychology*, 81, 684-696. doi: 10.1037//0022-3514.81.4.684
- Lazarus, R. S. (1982). Thoughts on the relations between emotion and cognition. *American Psychologist*, 37, 1019-1024. doi: 10.1037/0003-066X.37.9.1019
- Lazarus, R. S. (1991). Progress on a cognitive-motivational-relational theory of emotion. *American Psychologist*, 46, 819-834. doi: 10.1037/0003-066X.46.8.819
- Leary, M. R., Koch, E. J. ve Hechenbleikner, N. R. (2001). Emotional responses to interpersonal rejection. M. R. Leary (Ed.), *Interpersonal rejection* içinde (s. 145-166). New York, NY: Oxford University Press.
- Lee, D. H., Susskind, J. M. ve Anderson, A. K. (2013). Social transmission of the sensory benefits of eye widening in fear expressions. *Psychological Science*, 24, 957-965. doi: 10.1177/0956797612464500
- Levenson, R. (2011). Basic emotion questions. *Emotion Review*, 3, 379-386. doi: 10.1177/1754073911410743
- Levenson, R. W. (2014). The autonomic nervous system and emotion. *Emotion Review*, 6, 100-112.
- Lutz, C. A. (2011). *Unnatural emotions: Everyday sentiments on a Micronesian atoll and their challenge to Western theory*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Lutz, C. ve White, G. M. (1986). The anthropology of emotions. *Annual Review of Anthropology*, 15, 405-436. doi: 10.1146/annurev.an.15.100186.002201
- Markus, H. R. ve Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98, 224-253. doi: 10.1037/0033-295X.98.2.224

- Matsumoto, D., Kudoh, T., Scherer, K. ve Wallbott, H. (1988). Antecedents of and reactions to emotions in the United States and Japan. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 19*, 267-286. doi: 10.1177/0022022188193001
- Matthews, G. ve Wells, A. (1999). The cognitive science of attention and emotion. T. Dalgleish ve M. Power (Ed.), *Handbook of cognition and emotion* içinde (s. 171-192). New York, NY: Wiley. doi: 10.1002/0470013494.ch9
- Miller, J. G. (1984). Culture and the development of everyday social explanation. *Journal of Personality and Social Psychology, 46*, 961-978. doi: 10.1037/0022-3514.46.5.961
- Morsbach, H. ve Tyler, W. J. (1986). A Japanese emotion: Amae. R. Harré (Ed.), *The social construction of emotions* (42. cilt) içinde (s. 289-307). Oxford: Blackwell.
- Mowrer, O. (1960). *Learning theory and behavior*. New York, NY: Wiley.
- Niedenthal, P. M. ve Ric, F. (2017). *Psychology of emotion* (2. Basım). New York, NY: Routledge.
- Oatley, K. (2004). *Emotions: A brief history*. Malden, MA: Blackwell.
- Oatley, K. ve Jenkins, J. M. (1996). *Understanding emotions*. Cambridge, MA: Blackwell.
- Oatley, K. ve Johnson-Laird, P. N. (1987). Towards a cognitive theory of emotions. *Cognition and Emotion, 1*, 29-50. doi: 10.1080/02699938708408362
- Ortony, A. ve Turner, T. J. (1990). What's basic about basic emotions? *Psychological Review, 97*, 315-331. doi: 0033-295X/90/S00.75
- Pastor, J. C., Mayo, M. ve Shamir, B. (2007). Adding fuel to fire: The impact of followers' arousal on ratings of charisma. *Journal of Applied Psychology, 92*, 1584-1596. doi: 10.1037/0021-9010.92.6.1584
- Plutchik, R. (1982). A psychoevolutionary theory of emotions. *Social Science Information, 21*, 529-553. doi: 10.1177/053901882021004003
- Reevy, G., Ozer, Y. M. ve Ito, Y. (2010). *Encyclopedia of emotion*. Santa Barbara, CA: Greenwood.
- Rodríguez-Torres, R., Leyens, J. P., Pérez, A. R., Rodríguez, V. B., Quiles del Castillo, M. N., Demoulin, S. ve Cortés, B. (2005). The lay distinction between primary and secondary emotions: A spontaneous categorization? *International Journal of Psychology, 40*, 100-107. doi: 10.1080/00207590444000221
- Russell, J. A. (1980). A circumplex model of affect. *Journal of Personality and Social Psychology, 39*, 1161-1178. doi: 10.1037/h0077714
- Russell, J. A. (2003). Core affect and the psychological construction of emotion. *Psychological Review, 110*, 145-172. doi: 10.1037/0033-295X.110.1.145
- Salovey, P. ve Mayer, J. D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition, and Personality, 9*, 185-211. doi: 10.2190/DUGG-P24E-52WK-6CDG
- Schachter, S. ve Singer, J. (1962). Cognitive, social, and physiological determinants of emotional state. *Psychological Review, 69*, 379-399. doi: 10.1037/h0046234

- Scheff, T. J. (1988). Shame and conformity: The deference-emotion system. *American Sociological Review*, 53, 395-406. doi: 10.2307/2095647
- Shweder, R. A. ve Bourne, E. (1984). Does the concept of the person vary cross-culturally? R. A. Shweder ve R. A. LeVine (Ed.), *Culture theory: Essays on mind, self and emotion* içinde (s. 158-199). Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Shiota, M. ve Kalat, J. (2012). *Emotion*. Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning.
- Spoor, J. R. ve Kelly, J. R. (2004). The evolutionary significance of affect in groups: Communication and group bonding. *Group Processes ve Intergroup Relations*, 7, 398-412. doi: 10.1177/1368430204046145
- Watson, D. ve Tellegen, A. (1985). Toward a consensual structure of mood. *Psychological Bulletin*, 98, 219-235. doi: 10.1037/0033-2909.98.2.219
- Weiner, B. ve Graham, S. (1984). An attributional approach to emotional development. C. E. Izard, J. Kagan ve R. B. Zajonc (Ed.), *Emotions, cognition, and behavior* içinde (s. 167-191). New York, NY: Cambridge University Press.
- Wilson, T. D., Laser, P. S. ve Stone, J. I. (1982). Judging the predictors of one's own mood: Accuracy and the use of shared theories. *Journal of Experimental Social Psychology*, 18, 537-556. doi: 10.1016/0022-1031(82)90072-5
- Wice, M., Matsui, T., Tsudaka, G., Karasawa, M. ve Miller, J. G. (2019). Verbal display rule knowledge: A cultural and developmental perspective. *Cognitive Development*, 52, 100801. doi: 10.1016/j.cogdev.2019.100801
- Valins, S. (1966). Cognitive effects of false heart-rate feedback. *Journal of Personality and Social Psychology*, 4, 400-408. doi: 10.1037/h0023791
- Vytal, K. ve Hamann, S. (2010). Neuroimaging support for discrete neural correlates of basic emotions: A voxel-based meta-analysis. *Journal of Cognitive Neuroscience*, 22, 2864-2885. doi: 10.1162/jocn.2009.21366
- Zajonc, R. B. (1980). Feeling and thinking: Preferences need no inferences. *American Psychologist*, 35, 151-175. doi: 10.1037/0003-066X.35.2.151

DUYGUBİLİMDE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Emine Yücel – Gülten Ünal

GİRİŞ

Duygusal deneyimler ya da hâllerin uyandırılması ve ölçülmesinde duygulanım, duygu ve duygudurum kavramları arasındaki ayrım oldukça kritik bir yerde durmaktadır. Duygulanım belli bir düzeyde uyarılmayı (arousal) içeren ve olumlu ya da olumsuz olarak adlandırılabilir bir değerliğe (valence) sahip olan psikolojik deneyimlere işaret eder (Barrett ve Bliss-Moreau, 2009). Duygular ise belli bir uyarana karşı gösterilen birbiriyle ilişkili alt ögeler barındıran tepkiler bütünü olarak tanımlanabilir (Russell ve Barrett, 1999). Prototipik bir duygu deneyimi bilişsel (ör., dikkatin tehdit edici uyarana yöneltilmesi), yargısal (ör., çevresel bir riskin fark edilmesi), deneyimsel (ör., kişinin korktuğunu fark etmesi), davranışsal (ör., kaçma eğilimi) ve fizyolojik (ör., kalp atışının hızlanması) ögelerden oluşmaktadır (Lench, Flores ve Bench, 2011; Russell ve Barrett, 1999). Duygular ile karşılaştırıldığında daha yavaş bir şekilde ortaya çıkan ve daha uzun süreli olarak etkisini sürdüren duygusal deneyimlere ise duygudurum adı verilir (Bujarski, Mischel, Dutton, Steele ve Cisler, 2015). Duygudurum “belli bir şeyle ilgisi olmayan ya da her şeyle ilişkili olabilecek, yani dünya hakkındaki duygusal deneyimlere verilebilecek genel bir isim”dir (Frijda, 2009, s. 258). Duygular duygu tetikleyici bir uyarının belirmesinden hemen sonra ortaya çıkarken duygudurum, kendisini tetikleyen uyarandan (ya da sebepten) çok sonra da etkisini gösterebilir (Ekkekakis, 2012). Dolayısıyla belli bir duygudurumunun neden ortaya çıktığını anlamak her zaman mümkün olmayabilir (Ekkekakis, 2012). Bu bölümde birbiriyle ilişkili bu terimler arasındaki kavramsal ayrım gözetilerek araştırmacıların genelde duygulanım, duygu ya da duygudurum olarak isimlendirdikleri fizyolojik hâller ya da öznel deneyimleri uyandırmak ya da ölçümlemek üzere kullanılan farklı teknikler tanıtılacaktır.

olduğunda farklı ölçüm yöntemleriyle elde edilen veriler arasında her zaman bir uzlaşma olmak zorunda değildir; öyle ki bu tür bir tutarsızlık, duyguların tek bir ölçüm yöntemiyle değerlendirilemeyecek kadar çok sayıda etken tarafından belirlendiğine işaret ediyor olabilir. Sonuç olarak bir araştırmacının belli bir duygu kuramından yola çıkarak bu kuramın açıklamayı hedeflediği duygu bileşenlerini uyandırmaya ve değerlendirmeye yönelik teknikler seçmesi, incelenmesi hedeflenen psikolojik (duygusal) sürecin gözlemlenen ölçümlere yansımalarını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acerbi, A., Lampos, V., Garnett, P. ve Bentley, R. A. (2013). The expression of emotions in 20th century books. *Plos One*, 8, e59030. doi: 10.1371/journal.pone.0059030
- Ahern, G. L. ve Schwartz, G. E. (1985). Differential lateralization for positive and negative emotion in the human brain: EEG spectral analysis. *Neuropsychologia*, 23, 745-755. doi: 10.1016/0028-3932(85)90081-8
- Amerikan Psikoloji Derneği. (2017). *Ethical principles of psychologists and code of conduct*. 9 Mayıs 2019, <https://www.apa.org/ethics/code/ethics-code-2017.pdf>
- Barrett, L. F. (2016). Navigating the science of emotion. H. Meiselman (Ed.), *Emotion measurement* içinde (s. 31-63). Oxford, UK: Woodhead Publ.
- Barrett, L. F. ve Bliss-Moreau, E. (2009). Affect as a psychological primitive. M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (41. cilt) içinde (s. 167-218). Burlington: Academic Press.
- Boğa, M. (2017). *Farklı duygu durum manipülasyon prosedürlerinin, incelenen spesifik duyguları ortaya çıkarmadaki güçlerinin değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Bradley, M. M. ve Lang, P. J. (1994). Measuring emotion: The self-assessment manikin and the semantic differential. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 25, 49-59. doi: 10.1016/0005-7916(94)90063-9
- Bradley, M. M. ve Lang, P. J. (1999a). *Affective Norms for English Words (ANEW): Instruction manual and affective ratings*. Gainesville: University of Florida, Center for Research in Psychophysiology.
- Bradley, M. M. ve Lang, P. J. (1999b). *International Affective Digitized Sounds (IADS): Stimuli, instruction manual, and affective ratings*. Technical report B-2. Gainesville, FL: The Center for Research in Psychophysiology, University of Florida.
- Bradley, M. M. ve Lang, P. J. (2007). The International Affective Picture System (IAPS) in the study of emotion and attention. J. A. Coan ve J. J. B. Allen (Ed.), *Handbook of emotion elicitation and assessment* içinde (s. 29-46). New York, NY, US: Oxford University Press.

- Bujarski, S. J., Mischel, E., Dutton, C., Steele, J. S. ve Cisler, J. (2015). The elicitation and assessment of emotional responding. K. Babson ve M. Feldner (Ed.), *Sleep and affect: Assessment, theory, and clinical implications* içinde (s. 91-118). London, UK: Academic Press.
- Bywaters, M., Andrade, J. ve Turpin, G. (2004). Determinants of the vividness of visual imagery: The effects of delayed recall, stimulus affect, and individual differences. *Memory, 12*, 479-488. doi: 10.1080/09658210444000160
- Cacioppo, J. T., Berntson, G. G., Larsen, J. T., Poehlmann, K. M. ve Ito, T. A. (2000). The psychophysiology of emotion. M. Lewis ve J. M. Haviland-Jones (Ed.), *The handbook of emotion* içinde (s. 173-191). New York: Guildford Press.
- Çelebi, N. N. (2016). *Duygudurum ve sunum türünün beyin fırtınasında yaratıcılığa etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Difede, J. ve Hoffman, H. (2002). Virtual reality exposure therapy for World Trade Center posttraumatic stress disorder: A case report. *Cyberpsychology and Behavior, 5*, 529-535. doi: 10.1089/109493102321018169
- Dimberg, U. (1988). Facial electromyography and the experience of emotion. *Journal of Psychophysiology, 2*(4), 277-289.
- Ekkekakis, P. (2012). Affect, mood, and emotion. G. Tenenbaum, R. C. Eklund ve A. Kamata (Ed.), *Measurement in sport and exercise psychology* içinde (s. 321-332). Campaign (IL): Human Kinetics.
- Ekman, P. ve Friesen, W. V. (1978). *Facial action coding system: A technique for the measurement of facial movement*. Palo Alto, Calif.: Consulting Psychologists Press.
- Ellard, K. K., Farchione, T. J. ve Barlow, D. H. (2012). Relative effectiveness of emotion induction procedures and the role of personal relevance in a clinical sample: A comparison of film, images, and music. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 34*, 232-243. doi: 10.1007/s10862-011-9271-4
- Elmes, D. G., Chapman, P. F. ve Selig, C. W. (1984). Role of mood and connotation in the spacing effect. *Bulletin of the Psychonomic Society, 22*, 186-188. doi: 10.3758/BF03333800
- Er, N., Hoşrik, E., Ergün, H. ve Şerif, M. (2008). Duygudurum değişimlerinin otobiyografik bellek üzerindeki etkileri. *Türk Psikoloji Dergisi, 23*(62), 1-13.
- Erdoğan, Ş. (2016). *Duygusal yüz ifadelerinin ve uyarıcı sunum süresinin zaman algısına etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Erol-Korkmaz, H. T. (2014). Çalışanların günlük duygu durumu ve üretim karşıtı davranışları arasındaki ilişki: Genel örgütsel adalet algısının düzenleyici rolü. *Türk Psikoloji Dergisi, 17*(33), 77-87.
- Ferrer, R. A., Grenen, E. G. ve Taber, J. M. (2015). Effectiveness of internet-based affect induction procedures: A systematic review and meta-analysis. *Emotion, 15*, 752-762. doi: 10.1037/emo0000035

- Foti, D. ve Hajcak, G. (2008). Deconstructing reappraisal: Descriptions preceding arousing pictures modulate the subsequent neural response. *Journal of Cognitive Neuroscience*, 20, 977-988. doi: 10.1162/jocn.2008.20066
- Frijda, N. H. (2009). Mood. D. Sander ve K. R. Scherer (Ed.), *The Oxford companion to emotion and the affective sciences* içinde (s. 258-259). New York: Oxford University Press.
- Frost, R. O. ve Green, M. L. (1982). Velten mood induction procedure effects: Duration and postexperimental removal. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 8, 341-347. doi: 10.1177/0146167282082024
- Garcia, D. ve Rime, B. (2019). Collective emotions and social resilience in the digital traces after a terrorist attack. *Psychological Science*, 30, 617-628. doi: 10.1177/0956797619831964
- Gençöz, T. (2000). Pozitif ve negatif duygu ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(46), 19-26.
- Gezici, G. ve Yanıkoğlu, B. (2018). Sentiment analysis in Turkish. K. Oflazer ve M. Saraçlar (Ed.), *Turkish natural language processing* içinde (s. 255-271). Cham, Switzerland: Springer Publishing.
- Glover, G. H. (2011). Overview of functional magnetic resonance imaging. *Neurosurgery Clinics of North America*, 22, 133-139. doi: 10.1016/j.nec.2010.11.001
- Gök, A. C., Selçuk, E. ve Gençöz, T. (2018). Olumlu ve olumsuz duygulanımın tekrarlanan ölçümlerde kişi-içi güvenirliği. *Türk Psikoloji Dergisi*, 33, 53-64. doi: 10.31828/tpd.13004433.2018.82.02.04
- Göritz, A. S. (2007). The induction of mood via the WWW. *Motivation and Emotion*, 31, 35-47. doi: 10.1007/s11031-006-9047-4
- Gross, J. J. ve Levenson, R. W. (1995). Emotion elicitation using films. *Cognition and Emotion*, 9, 87-108. doi: 10.1080/02699939508408966
- Gültepe, B. ve Coskun, H. (2016). Music and cognitive stimulation influence idea generation. *Psychology of Music*, 44, 3-14. doi: 10.1177/0305735615580356
- Hajcak, G., MacNamara, A. ve Olvet, D. M. (2010). Event-related potentials, emotion, and emotion regulation: An integrative review. *Developmental Neuropsychology*, 35, 129-155. doi: 10.1080/87565640903526504
- Harmon-Jones, E., Amodio, D. M. ve Zinner, L. R. (2007). Social psychological methods of emotion elicitation. J. A. Coan ve J. J. B. Allen (Ed.), *Handbook of emotion elicitation and assessment* içinde (s. 91-105). New York, NY, US: Oxford University Press.
- Jacob-Dazarola, R., Nicolas, J. C. O. ve Bayona, L. C. (2016). Behavioural measures of emotion. H. Meiselman (Ed.), *Emotion measurement* içinde (s. 101-124). Oxford, UK: Woodhead Publ.
- Jenkins, L. M. ve Andrewes, D. G. (2012). A new set of standardized verbal and non-verbal contemporary film stimuli for the elicitation of emotions. *Brain Impairment*, 13, 212-227. doi: 10.1017/BrImp.2012.18

- Kalınkılıç, E. (2017). *Sigara kullanan ve kullanmayan genç yetişkin erkeklerde olumsuz duygu durumunun dikkat yanlılığına etkileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kantowitz, B. H., Roediger, H. L. ve Elmes, D. G. (2008). Ethics in psychological research. *Experimental psychology* içinde (s. 82-98). Wadsworth: USA.
- Kaplan, S., Dalal, R. S. ve Luchman, J. N. (2013). Measurement of emotions. R. R. Sinclair, M. Wang ve L. E. Tetrick (Ed.), *Research methods in occupational health psychology: Measurement, design, and data analysis* içinde (s. 61-75). New York, NY, US: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Kapucu, A., Kılıç, A., Özkılıç, Y. ve Sarıbaz, B. (2018). Turkish emotional word norms for arousal, valence, and discrete emotion categories. *Psychological Reports*. İleri düzey çevrimiçi yayın. doi: 10.1177/0033294118814722
- Kassam, K. S. ve Mendes, W. B. (2013). The effects of measuring emotion: Physiological reactions to emotional situations depend on whether someone is asking. *Plos One*, 8, e64959. doi: 10.1371/journal.pone.0064959
- Kassam, K. S., Markey, A. R., Cherkassky, V. L., Loewenstein, G. ve Just, M. A. (2013). Identifying emotions on the basis of neural activation. *Plos One*, 8, 1-12. doi: 10.1371/journal.pone.0066032
- Kavcıoğlu, F. C. (2011). *The role of meta-mood experience on the mood-congruency effect in recognizing emotions from facial expressions* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Kurdi, B., Lozano, S. ve Banaji, M. R. (2016). Introducing the open affective standardized image set (OASIS). *Behavior Research Method*, 49, 1-14. doi: 10.3758/s13428-016-0715-3
- Lang, P. J., Bradley, M. M. ve Cuthbert, B. N. (2008). *International affective picture system (IAPS): Affective ratings of pictures and instruction manual*. Technical Report A-8. University of Florida, Gainesville, FL.
- Lang, P. J., Greenwald, M. K., Bradley, M. M. ve Hamm, A. O. (1993). Looking at pictures: Affective, facial, visceral, and behavioral reactions. *Psychophysiology*, 30, 261-273. doi: 10.1111/j.1469-8986.1993.tb03352.x
- Larsen, R. J. ve Fredrickson, B. L. (1999). Measurement issues in emotion research. D. Kahneman, E. Diener ve N. Schwarz (Ed.), *Well-being: The foundations of hedonic psychology* içinde (s. 40-60). New York, NY, US: Russell Sage Foundation.
- Lench, H. C., Flores, S. A. ve Bench, S. W. (2011). Discrete emotions predict changes in cognition, judgment, experience, behavior, and physiology: A meta-analysis of experimental emotion elicitation. *Psychological Bulletin*, 137, 834-855. doi: 10.1037/a0024244
- Libermann, M. D., Eisenberger, N. I., Crockett, M. J., Tom, S. M., Pfeifer, J. H. ve Way, B. M. (2007). Putting feelings into words: Affect labeling disrupts amygdala activity in response to affective stimuli. *Psychological Science*, 18, 421-428. doi: 10.1111/j.1467-9280.2007.01916.x

- Littlewort, G., Whitehill, J., Wu, T., Fasel, I., Frank, M., Movellan, J. ve Bartlett, M. (2011). The computer expression recognition toolbox (CERT). *Face and Gesture, 2011*, 298-305. doi: 10.1109/fg.2011.5771414
- Lubin, B. ve Zuckerman, M. (1999). *Manual for the MAACL-R: Multiple Affect Adjective Checklist-Revised*. San Diego, CA: Educational and Industrial Testing Service.
- Martin, M. (1990). On the induction of mood. *Clinical Psychology Review, 10*, 669-697. doi: 10.1016/0272-7358(90)90075-L
- Mauss, I. B. ve Robinson, M. D. (2010). Measures of emotion: A review. J. D. Houser ve D. Hermans (Ed.), *Cognition and emotion: Reviews of current research and theories* içinde (s. 99-127). New York, NY, US: Psychology Press.
- Mayer, J. D. ve Gaschke, Y. N. (1988). The experience and meta-experience of mood. *Journal of Personality and Social Psychology, 55*, 102-111. doi: 10.1037/0022-3514.55.1.102
- McCullough, M. E., Orsulak, P., Brandon, A. ve Akers, L. (2007). Rumination, fear, and cortisol: An in vivo study of interpersonal transgressions. *Health Psychology, 26*, 126-132. doi: 10.1037/0278-6133.26.1.126
- McIntosh, D. N. (1996). Facial feedback hypotheses: Evidence, implications, and directions. *Motivation and Emotion, 20*, 121-147. doi: 10.1007/BF02253868
- Mikels, J. A., Frederickson, B. L., Larkin, G. R., Lindberg, C. M., Maglio, S. J. ve Reuter-Lorenz, P. A. (2005). Emotional category data on images from the International Affective Picture System. *Behavior Research Methods, 37*, 626-630. doi: 10.3758/BF03192732
- Neuendorf, K. A. (2012). Contexts. *Content analysis guidebook* içinde (s. 380-420). Los Angeles: Sage.
- Niedenthal, P. M. ve Dalle, N. (2001). Le mariage de mon meilleur ami: Emotional response categorization and naturally induced emotions. *European Journal of Social Psychology, 31*, 737-742. doi: 10.1002/ejsp.66
- Niedenthal, P. M. ve Ric, F. (2017). Methods for the science of emotion. *Psychology of emotion* (2. baskı) içinde (s. 26-48). New York: Routledge.
- Okur, E. Z. ve Çorapçı, F. (2016). Turkish children's expression of negative emotions: Intracultural variations related to socioeconomic status. *Infant and Child Development, 25*, 440-458. doi: 10.1002/icd.1945
- Ochsner, K. N., Bunge, S. A., Gross, J. J. ve Gabrieli, J. D. (2002). Rethinking feelings: An fMRI study of the cognitive regulation of emotion. *Journal of Cognitive Neuroscience, 14*, 1215-1229. doi:10.1162/089892902760807212
- Öner, S. ve Gülgöz, S. (2017). Autobiographical remembering regulates emotions: A functional perspective. *Memory, 26*, 15-28. doi: 10.1080/09658211.2017.1316510
- Pak, A. ve Paroubek, P. (2010, Mayıs). *Twitter as a corpus for sentiment analysis and opinion mining*. International Conference on Language Resources and Evaluation, Valletta, Malta.

- Parlak, C. ve Diri, B. (2013, Nisan). *İnsan sesinden duygu çıkarma*. 21st Signal Processing and Communications Applications Conference, Haspolat, Türkiye. doi: 10.1109/SIU.2013.6531196
- Pennebaker, J. W., Boyd, R. L., Jordan, K. ve Blackburn, K. (2015). *The development and psychometric properties of LIWC2015*. Austin: University of Texas at Austin.
- Poels, K. ve Dewitte, S. (2006). How to capture the heart? Reviewing 20 years of emotion measurement in advertising. *Journal of Advertising Research*, 46, 18-37. doi: 10.2501/S0021849906060041
- Powers, M. B. ve Emmelkamp, P. M. G. (2008). Virtual reality exposure therapy for anxiety disorders: A meta-analysis. *Journal of Anxiety Disorders*, 22, 561-569. doi: 10.1016/j.janxdis.2007.04.006
- Quigley, K. S., Lindquist, K. A. ve Barrett, L. F. (2014). Inducing and measuring emotion and affect: Tips, tricks, and secrets. H. T. Reis ve C. M. Judd (Ed.), *Handbook of research methods in social and personality psychology* içinde (s. 220-252). New York, NY, US: Cambridge University Press.
- Reevy, G. M., Ozer, Y. M. ve Ito, Y. (2010a). Electroencephalography. *Encyclopedia of emotion* (1. cilt) içinde (s. 221-222). Santa Barbara, California: Greenwood.
- Reevy, G. M., Ozer, Y. M. ve Ito, Y. (2010b). Functional magnetic resonance imaging. *Encyclopedia of emotion* (1. cilt) içinde (s. 277-278). Santa Barbara, California: Greenwood.
- Riva, G., Mantovani, F., Capideville, C. S., Preziosa, A., Morganti, F., Villani, D., ... ve Alcaniz, M. (2007). Affective interactions using virtual reality: The link between presence and emotions. *CyberPsychology and Behavior*, 10, 45-56. doi: 10.1089/cpb.2006.9993
- Robinson, M. D. ve Clore, G. L. (2002). Episodic and semantic knowledge in emotional self-report: Evidence for two judgment processes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83, 198-215. doi: 10.1037/0022-3514.83.1.198
- Rogers, K. B. ve Robinson, D. T. (2014). Measuring affect and emotions. J. E. Stets ve J. H. Turner (Ed.), *Handbook of the sociology of emotions* (2. cilt) içinde (s. 283-303). New York: Springer. doi: 10.1007/978-94-017-9130-4_14
- Rottenberg, J., Ray, R. D. ve Gross, J. J. (2007). Emotion elicitation using film. J. A. Coan ve J. B. Allen (Ed.), *Handbook of emotion elicitation and assessment* içinde (s. 9-28). New York, NY, US: Oxford University Press.
- Russell, J. A., Bachorowski, J. ve Fernandez-Dols, J. (2003). Facial and vocal expressions of emotion. *Annual Review of Psychology*, 54, 329-349. doi: 10.1146/annurev.psych.54.101601.145102
- Russell, J. A. ve Barrett, L. F. (1999). Core affect, prototypical emotional episodes, and other things called emotion: Dissecting the elephant. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 805-819. doi: 10.1037/0022-3514.76.5.805

- Schachter, J. ve Singer, J. E. (1962). Cognitive, social, and physiological determinants of emotional state. *Psychological Review*, 69, 379-399. doi: 10.1037/h0046234
- Schneider, F., Gur, R. C., Gur, R. E. ve Muenz, L. R. (1994). Standardized mood induction with happy and sad facial expressions. *Psychiatry Research*, 51, 19-31. doi: 10.1016/0165-1781(94)90044-2
- Scollon, C. N., Kim-Prieto, C. ve Diener, E. (2003). Experience sampling: Promises and pitfalls, strengths and weaknesses. *Journal of Happiness Studies*, 4, 5-34. doi: 10.1023/A:1023605205115
- Shiota, M. N. ve Kalat, J. W. (2012a). The nature of emotion. *Emotion içinde* (s. 2-32). Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning.
- Shiota, M. N. ve Kalat, J. W. (2012b). Emotion and the brain: The central nervous system. *Emotion içinde* (s. 110-135). Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning.
- Shiota, M. N. ve Kalat, J. W. (2012c). Emotion and the body: Autonomic nervous system and hormones. *Emotion içinde* (s. 83-109). Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning.
- Siedlecka, E. ve Denson, T. F. (2018). Experimental methods for inducing basic emotions: A qualitative review. *Emotion Review*, 11, 87-97. doi: 10.1177/1754073917749016
- Stevenson, R. ve James, T. (2008). Affective auditory stimuli: Characterization of the International Affective Digitized Sounds (IADS) by discrete emotional categories. *Behavior Research Methods*, 40, 315-321. doi: 10.3758/BRM.40.1.315
- Stevenson, R., Mikels, J. ve James, T. (2007). Characterization of the affective norms for English words by discrete emotional categories. *Behavior Research Methods*, 39, 1020-1024. doi: 10.3758/BF03192999
- Strack, F., Martin, L. L. ve Stepper, S. (1988). Inhibiting and facilitating conditions of the human smile: A nonobtrusive test of the facial feedback hypothesis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 768-777. doi: 10.1037/0022-3514.54.5.768
- Strack, F., Schwarz, N. ve Gschneidinger, E. (1985). Happiness and reminiscing: The role of time perspective, affect, and mode of thinking. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49, 1460-1469. doi: 10.1037/0022-3514.49.6.1460
- Uhrig, M. K., Trautmann, N., Baumgärtner, U., Treede, R. D., Henrich, F., Hiller, W. ve Marschall, S. (2016). Emotion elicitation: A comparison of pictures and films. *Frontiers in Psychology*, 7, 180. doi: 10.3389/fpsyg.2016.00180
- Uzun-Özer, B. ve Tezer, E. (2008). Umut ve olumlu-olumsuz duygular arasındaki ilişkiler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 81-86.
- Vastfjall, D. (2002). Emotion induction through music: A review of the musical mood induction procedure. *Musicae Scientiae*, 6, 173-211. doi: 10.1177/10298649020050S107
- Velten, E. (1968). A laboratory task for induction of mood states. *Behavior Research and Therapy*, 6, 473-482. doi: 10.1016/0005-7967(68)90028-4

- Watson, D., Clark, L. A. ve Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: The PANAS scales. *Journal of Personality and Social Psychology*, *54*, 1063-1070. doi:10.1037/0022-3514.54.6.1063
- Westermann, R., Spies, K., Stahl, G. ve Hesse, F. (1996). Relative effectiveness and validity of mood induction procedures: A meta-analysis. *European Journal of Social Psychology*, *26*, 557-580. doi: 10.1002/(SICI)1099-0992(199607)26:4<557::AID-EJSP769>3.0.CO;2-4
- Zuckerman, M. ve Lubin, B. (1985). *Manual for the revised multiple affect adjective check list*. San Diego, CA: Educational and Industrial Testing Service.

DUYGULAR VE SİNİRBİLİM

Evrim Gülbetekin

GİRİŞ

Son dönemde davranışların ve bilişsel süreçlerin anlaşılmasında duyguların rolü ön plana çıkmış; duygunun farklı yönlerine ilişkin yürütülen araştırmalarla birlikte çeşitli teoriler oluşturulmuştur. Bu bölümde duygular sinirbilim perspektifinden ele alınarak son dönemde yapılan araştırmalar temelinde incelenmiştir. Bölümün giriş kısmında merkezî ve çevresel sinir sisteminin temel bölümleri ve işlevleri hakkında bilgi verilmiştir. Sonraki bölümlerde duygulara ilişkin bazı temel teoriler ele alınarak özellikle sinirbilim perspektifinden oluşturulan teoriler üzerinde durulmuştur. Bu kısımda duyguların değerlendirilmesindeki kategorik ve boyutsal yaklaşımlardan söz edilmiş ve farklı duygulara ilişkin beyin görüntüleme çalışmalarından elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Sinir sisteminin işleyişi genel olarak ele alındıktan sonra ilerleyen kısımlarda duygularla ilişkili bulunan sinirsel yapılar hakkında daha detaylı bilgilere ayrıca yer verilmiştir. Duygularla ilişkili çok sayıda nörotransmitter olmakla birlikte, bu bölümde en çok ön plana çıkan serotonin, noradrenalin ve GABA nörotransmitterleri ele alınmıştır.

Son olarak duyguların yüzsel ifadeleri ve duygu ifadelerinin tanınması konularına değinilmiş ve bu süreçlerin altında yatan sinirsel mekanizmalar anlatılmıştır. Bu kapsamda yüzsel geri bildirim hipotezi ve bedenlenmiş biliş teorisi, ayna nöronlar ve duygusal bulaşma hipotezi gibi güncel yaklaşımlar kaleme alınmıştır.

tanınabilen altı yüz ifadesi (mutluluk, üzüntü, korku, şaşırma, öfke, iğrenme) olduğunu öne sürmüş ve yüz ifadelerinin oluşumu sırasında yüzdeki mikro ifadeleri tanılamak üzere FACS adı verilen bir yüz ifadesi tanıma sistemi geliştirmiştir. Yüz ifadeleri yüzdeki kas hareketlerini daha objektif olarak ölçümleyebilen elektromiyografi yöntemiyle de çalışılabilmektedir.

İnsan beyninde de duyguları ve duygusal yüz ifadelerini tanımak üzere özelleşmeler olduğu düşünülmektedir. Bu konuda ortaya atılan değerlik hipotezine (valence hypothesis) göre sağ hemisfer korku, üzüntü gibi olumsuz duyguları işlemede özelleşme gösterirken sol hemisfer mutluluk, neşe gibi olumlu duyguları işlemek üzere özelleşmiştir. Benzer şekilde, yaklaşma-geri çekilme hipotezi duyguları değerlendirme sırasında beynin anterior kısımlarındaki aktivasyonun yanallaşması ile ilişkili olarak iki farklı sistem tanımlamaktadır. Yaklaşma sistemi ve mutluluk, şaşkınlık, öfke gibi ilişkili duygular sol hemisfer aktivitesiyle, geri çekilme sistemi ve üzüntü, iğrenme, korku gibi ilişkili duygular sağ hemisfer aktivitesiyle ilgilidir. Buna karşın sağ hemisfer hipotezi ise değerlikten bağımsız olarak tüm duyguların sağ hemisfer tarafından baskın olarak işlendiği görüşünü savunmaktadır.

Yüzsüz geri bildirim hipotezine göre yüzdeki ifade örüntüleri duygularla birlikte değişmektedir. İnsanlar diğer yüzlerdeki duygu ifadelerini anlamaya çalışırken benzer ifadeyi kendi yüzünde oluşturarak karşıdaki kişinin duygusunu daha iyi anlayabilmektedir. Son dönemlerde duygu ifadelerini tanıma sırasında ayna nöron sisteminin aktive olduğu düşünülmektedir. Başlangıçta sadece motor alanlarla sınırlı olduğu düşünülen ayna nöron sisteminin superior temporal sulkusla bağlantılı olan ek motor ve limbik alanlara da genişletilebileceği gösterilmiştir. Rizzolatti'ye göre yüz ifadelerinin gözlenmesi sırasında premotor kortekste ayna nöronlar etkinleşerek etkinleşme düzenlerinin bir kopyasını bedensel-duyusal alanlara ve insulaya göndermekte ve bu yolla gözlemcinin karşıdaki kişinin ne hissettiğine dair fikir sahibi olabilmesine yardımcı olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abler, B., Walter, H. ve Erk, S. (2005). Neural correlates of frustration. *Neuroreport*, 16, 669-672. doi: 10.1097/00001756-200505120-00003
- Adams, D. B. (2006). Brain mechanisms of aggressive behavior: An updated review. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 30, 304-318.
- Adolphs, R. (2017). How should neuroscience study emotions? By distinguishing emotion states, concepts, and experiences. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 12, 24-31. doi: 10.1093/scan/nsw153

- Adolphs, R., Damasio, H., Tranel, D., Cooper, G. ve Damasio, A. R. (2000). A role for somatosensory cortices in the visual recognition of emotion as revealed by three-dimensional lesion mapping. *Journal of Neuroscience*, *20*, 2683-90. doi: 10.1523/JNEUROSCI.20-07-02683.2000
- Adolphs, R., Damasio, H., Tranel, D. ve Damasio, A. R. (1996). Cortical systems for the recognition of emotion in facial expressions. *Journal of Neuroscience*, *16*, 7678-7687. doi: 10.1523/JNEUROSCI.16-23-07678.1996
- Anderson, S. W., Barrash, J., Bechara, A. ve Tranel, D. (2006). Impairments of emotion and real-world complex behavior following childhood- or adult-onset damage to ventromedial prefrontal cortex. *Journal of International Neuropsychological Society*, *12*, 224-235. doi: 10.1017/S1355617706060346
- Andrewes, D. G. ve Jenkins, L. M. (2019). The role of the amygdala and the ventromedial prefrontal cortex in emotional regulation: Implications for post-traumatic stress disorder. *Neuropsychology Review* *29*, 220-243. doi: 10.1007/s11065-019-09398-4
- Argaud, S., Delplanque, S., Houvenaghel, J.-F., Auffret, M., Duprez, J., Ve'rin, M., ... ve Sauleau, P. (2016). Does facial amimia impact the recognition of facial emotions? An EMG study in Parkinson's disease. *Plos One*, *11*, e0160329. doi: 10.1371/journal.pone.0160329
- Arnold, M. B. (1960). *Emotion and personality. Psychological aspects, vol. 1.* (1. baskı). New York: Columbia University Press.
- Arnstein, D., Cui, F., Keysers, C., Maurits, N. M. ve Gazzola, V. (2011). Suppression during action observation and execution correlates with bold in dorsal premotor, inferior parietal, and SI cortices. *The Journal of Neuroscience*, *31*, 14243-14249. doi: 10.1523/JNEUROSCI.0963-11.2011
- Barrett, L. F. (2018). *Beynimizin parmak izleri. Duyguların ve zihnin gizemli öyküsü.* (Y. Konyalı Çev.). İstanbul: Timaş Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2017).
- Bate, S., Cook, S. J., Mole, J. ve Cole, J. (2013). First report of generalized face processing difficulties in möbius sequence. *Plos One*, *8*, e62656. doi: 10.1371/journal.pone.0062656
- Bechara, A. ve Damasio, A. R. (2005). The somatic marker hypothesis: A neural theory of economic decision. *Games and Economic Behavior*, *52*, 336-372. doi: 10.1016/j.geb.2004.06.010
- Bechara, A., Damasio, A. R., Damasio, H. ve Anderson, S. W. (1994). Insensitivity to future consequences following damage to human prefrontal cortex. *Cognition*, *50*, 7-15. doi: 10.1016/0010-0277(94)90018-3
- Bechara, A., Tranel, D., Damasio, H., Adolphs, R., Rockland, C. ve Damasio, A. R. (1995). Double dissociation of conditioning and declarative knowledge relative to the amygdala and hippocampus in humans. *Science*, *269*, 1115-8. doi: 10.1126/science.7652558
- Bermond, B., Nieuwenhuyse, B., Fasotti, L. ve Schuerman, J. (1991). Spinal cord lesions, peripheral feedback, and intensities of emotional feelings. *Cognition and Emotion*, *5*, 201-220. doi: 10.1080/02699939108411035

- Bogart, K. R. ve Matsumoto, D. (2010). Facial mimicry is not necessary to recognize emotion: Facial expression recognition by people with Moebius syndrome. *Social Neuroscience*, 5, 241-251. doi: 10.1080/17470910903395692
- Bonnet, L., Comte, A., Tatu, L., Millot, J. L., Moulin, T. ve Medeiros de Bustos, E. (2015). The role of the amygdala in the perception of positive emotions: An “intensity detector”. *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 9, 178. doi: 10.3389/fnbeh.2015.00178
- Borod, J. C., Cicero, B. A., Obler, L. K., Welkowitz, J., Erhan, H. M., Santschi, C., ... ve Whalen, J. R. (1998). Right hemisphere emotional perception: Evidence across multiple channels. *Neuropsychology*, 12, 446-58. doi: 10.1037//0894-4105.12.3.446
- Borod, J. C., Koff, E., Perlman Lorch, M. ve Nicholas, M. (1986). The expression and perception of facial emotion in brain-damaged patients. *Neuropsychologia*, 24, 169-180. doi: 10.1016/0028-3932(86)90050-3
- Brass, M., Bekkering, H., Wohlschlaeger, A. ve Prinz, W. (2000). Compatibility between observed and executed finger movements: Comparing symbolic, spatial, and imitative cues. *Brain and Cognition*, 44, 124-143. doi: 10.1006/brcg.2000.1225
- Buccino, G., Binkofski, F., Fink, G. R., Fadiga, L., Fogassi, L., Gallese, ... ve Freund, H. J. (2001). Action observation activates premotor and parietal areas in a somatotopic manner: An fMRI study. *European Journal of Neuroscience*, 13, 400-404. doi: 10.1111/j.1460-9568.2001.01385.x
- Buccino, G., Binkofski, F. ve Riggio, L. (2004). The mirror neuron system and action recognition. *Brain and Language*, 89, 370-376. doi: 10.1016/S0093-934X(03)00356-0
- Cannon, W. B. (1931). Again the James-Lange and the thalamic theories of emotion. *Psychological Review*, 38, 281-295. doi: 10.1037/h0072957
- Carlson, N. R. (2016). *Fizyolojik psikoloji. Davranışın nörolojik temelleri* (M. Şahin, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 2003).
- Cheng, Y., Yang, C. Y., Lin, C. P., Lee, P. L. ve Decety, J. (2008). The perception of pain in others suppresses somatosensory oscillations: A magnetoencephalography study. *Neuroimage*, 40, 1833-1840. doi: 10.1016/j.neuroimage.2008.01.064
- Clore, G. L. ve Ortony, A. (2013). Psychological construction in the OCC model of emotion. *Emotion Review*, 5, 335-343. doi: 10.1177/1754073913489751.
- Cochin, S., Barthelemy, C., Roux, S. ve Martineau, J. (1999). Observation and execution of movement: Similarities demonstrated by quantified electroencephalography. *European Journal of Neuroscience*, 11, 1839-1842. doi: 10.1046/j.1460-9568.1999.00598.x
- Colombetti, G. (2014). *The feeling body: Affective science meets the enactive mind*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Craig, A. D. (2002). How do you feel? Interoception: The sense of the physiological condition of the body. *Nature Reviews Neuroscience*, 3, 655-666. doi: 10.1038/nrn894

- Dalgleish, T. (2004). The emotional brain. *Nature Review Neuroscience*, 5, 583-589. doi: 10.1038/nrn1432
- Damasio, A. (1994). *Descartes' error: Emotion, reason and the human brain*. New York: Avon Books.
- Davidson, R. J. (1984). Affect, cognition, and hemispheric specialization. C. E. Izard, J. Kagan ve R. Zajonc (Ed.), *Emotion, cognition and behavior* içinde (s. 320-365). New York: Cambridge University Press.
- Davidson, R. J. (1987). Cerebral asymmetry and the nature of emotion: Implications for the study of individual differences and psychopathology. R. Takahashi, P. Flor-Henry, J. Gruzelie ve S. Niwa (Ed.), *Cerebral dynamics, laterality and psychopathology* içinde (s. 71-83). New York: Elsevier.
- Davidson, R. J., Ekman, P., Saron, C. D., Senulis, J. A. ve Friesen, W. V. (1990). Approach- withdrawal and cerebral asymmetry: Emotional expression and brain physiology I. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 330-341. doi: 10.1037/0022-3514.58.2.330
- Davidson, R. J. ve Fox, N. A. (1989). Frontal brain asymmetry predicts infants' response to maternal separation. *Journal of Abnormal Psychology*, 98, 127-131. doi: 10.1037/0021-843X.98.2.127
- Davidson, R. J., Mednick, D., Moss, E., Saron, C. ve Schaffer, C. E. (1987). Ratings of emotion in faces are influenced by the visual field to which stimuli are presented. *Brain and Cognition*, 6, 403-411. doi: 10.1037/0021-843X.98.2.127
- Davis, M. (1992). The role of the amygdala in fear-potentiated startle: Implications for animal models of anxiety. *Trends in Pharmacological Sciences*, 13, 35-41. doi: 10.1016/0165-6147(92)90014-w
- Davis, J. D., Winkelman, P. ve Coulson, S. (2017). Sensorimotor simulation and emotion processing: Impairing facial action increases semantic retrieval demands. *Cognitive Affective Behavioral Neuroscience*, 17, 652-664. doi: 10.3758/s13415-017-0503-2
- De Coster, L., Verschuere, B., Goubert, L., Tsakiris, M. ve Brass, M. (2013). I suffer more from your pain when you act like me: Being imitated enhances affective responses to seeing someone else in pain. *Cognitive and Affective Behavioral Neuroscience*, 13, 519-532. doi: 10.3758/s13415-013-0168-4
- Dimberg, U. ve Thunberg, M. (2012). Empathy, emotional contagion, and rapid facial reactions to angry and happy facial expressions. *PsyCh Journal*, 1, 118-127. doi: 10.1002/pchj.4
- Dimberg, U., Thunberg, M. ve Elmehed, K. (2000). Unconscious facial reactions to emotional facial expressions. *Psychological Science*, 11, 86-89. doi: 10.1111/1467-9280.00221
- Eagleman, D. ve Downar, J. (2016). *Brain and behavior: A cognitive neuroscience perspective* (1. baskı). New York: Oxford University.

- Ekman, P. (1984). Expression and the nature of emotion. K. Scherer ve P. Ekman (Ed.), *Approaches to emotion* içinde (s. 319-344). Hillsdale, N J: Erlbaum.
- Ekman, P. ve Davidson, R. J. (1993). Voluntary smiling changes regional brain activity. *Psychological Science*, 4, 342-345. doi: 10.1111/j.1467-9280.1993.tb00576.x
- Ekman, P. ve Friesen, W. V. (1971). Constants across cultures in the face and emotion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 17, 124-129. doi: 10.1037/h0030377
- Ekman, P., Friesen, W. V. ve Ellsworth, P. (1982). What emotion categories or dimensions can observers judge from facial behavior? P. Ekman (Ed.), *Emotion in the human face* içinde (s. 39-55). New York: Cambridge University Press.
- Ensenberg, N. S., Perry, A. ve Aviezer, H. (2017). Are you looking at me? Mu suppression modulation by facial expression direction. *Cognitive and Affective Behavioral Neuroscience*, 17, 174-184. doi: 10.3758/s13415-016-0470-z
- Erickson, K. ve Schulkin, J. (2003). Facial expressions of emotion: A cognitive neuroscience perspective. *Brain and Cognition*, 52, 52-60. doi: 10.1016/s0278-2626(03)00008-3
- Fadiga, L., Fogassi, L., Pavesi, G. ve Rizzolatti, G. (1995). Motor facilitation during action observation: A magnetic stimulation study. *Journal of Neurophysiology*, 73, 2608-2611. doi: 10.1152/jn.1995.73.6.2608
- Fox, N. A. ve Davidson, R. J. (1986). Taste-elicited changes in facial signs of emotion and the asymmetry of brain electrical activity in human newborns. *Neuropsychologia*, 24, 417-422. doi: 10.1016/0028-3932(86)90028-X
- Fried, I., Wilson, C. L., MacDonald, K. A. ve Behnke, E. J. (1998). Electric current stimulates laughter. *Nature*, 391, 650. doi: 10.1038/35536
- Frijda, N. H. (1986). *The emotions*. New York: Cambridge University Press.
- Gobrogge, K. L., Liu, Y., Jia, X. ve Zuoxin, W. (2007). Anterior hypothalamic neural activation and neurochemical associations with aggression in pair-bonded male prairievoles. *The Journal of Comparative Neurology*, 502, 1109-112. doi: 10.1002/cne.21364
- Gray, J. A. (1982). *The neuropsychology of anxiety*. Oxford: Oxford University Press.
- Gu, S., Wang, F., Cao, C., Wu, E., Tang, Y-Y. ve Huang, J. H. (2019). An integrative way for studying neural basis of basic emotions with fMRI. *Frontiers in Neuroscience*, 13, 628. doi: 10.3389/fnins.2019.00628
- Gu, S., Wang, W., Wang, F. ve Huang, J. H. (2016). Neuromodulator and emotion biomarker for stress induced mental disorders. *Neural Plasticity*, 2016, 2609128. doi: 10.1155/2016/2609128
- Gülbetekin, E. (2015). Sağ = Sol? "Sağ-sol" kavramları ve beyin asimetrisi. *International Journal of Human Sciences*, 12, 1279-1295. doi: 10.14687/ijhs.v12i2.3339
- Gülbetekin, E., İyilikçi, O., Amado, S., Çetinkaya, H. ve Dural, S. (2012). Hemispheric asymmetry in expression and perception of happiness. *Turkish Journal of Psychology*, 27, 65-78.

- Haker, H., Kawohl, W., Herwig, U. ve Rössler, W. (2013). Mirror neuron activity during contagious yawning—an fMRI study. *Brain Imaging and Behavior*, 7, 28-34. doi: 10.1007/s11682-012-9189-9
- Heatherton, T. F. ve Krendl, A. C. (2009). Social emotion: Neuroimaging. L. R. Squire (Ed.), *Encyclopedia of neuroscience* içinde (s. 35-39). Elsevier/Academic Press.
- Harmer, C. J., Shelley, N. C., Cowen, P. J. ve Goodwin, G. M. (2004). Increased positive versus negative affective perception and memory in healthy volunteers following selective serotonin and norepinephrine reuptake inhibition. *American Journal of Psychiatry*, 161, 1256-1263. doi: 10.1176/appi.ajp.161.7.1256
- Heatherton, T. F. ve Krendl, A. C. (2009). Social emotions: Neuroimaging. Squire, L. (Ed), *Encyclopedia of neuroscience*, vol. 9 içinde (s. 35-39). Oxford: Academic Press.
- Hess, U., Kappas, A., McHugo, G. J., Lanzetta, J. T. ve Kleck, R. E. (1992). The facilitative effect of facial expression on the self-generation of emotion. *International Journal of Psychophysiology*, 12, 251-265. doi: 10.1016/0167-8760(92)90064-i
- Hogeveen, J., Chartrand, T. L. ve Obhi, S. S. (2015). Social mimicry enhances mu-suppression during action observation. *Cerebral Cortex*, 25, 2076-2082. doi: 10.1093/cercor/bhu016
- Hopf, H. C., Müller-Forell, W. ve Hopf, N. J. (1992). Localization of emotional and volitional facial paresis. *Neurology*, 42, 1918-1923. doi: 10.1212/wnl.42.10.1918
- Hugdahl, K., Iversen, P. M. ve Johnsen, B. H. (1993). Laterality for facial expressions: Does the sex of the subject interact with the sex of the stimulus face? *Cortex*, 29, 325-331. doi: 10.1016/s0010-9452(13)80185-2
- Ilhme, K., Sacher, J., Lichev, V., Rosenberg, N., Kugel, H., Rufer, M., ... ve Suslow, T. S. (2013). Alexithymia and the labeling of facial emotions: Response slowing and increased motor and somatosensory processing. *BMC Neuroscience*, 15-40. doi: 10.1186/1471-2202-15-40
- Izard, C. E. (1971). *The face of emotion*. New York: Appleton-Century Crofts.
- Jack, R., Garrod, O. ve Schyns, P. (2014). Dynamic facial expressions of emotion transmit an evolving hierarchy of signals over time. *Current Biology*, 24, 187-192. doi: 10.1016/j.cub.2013.11.064
- James, W. (1884). What is an emotion? *Mind*, 9, 188-205. doi: 10.1093/mind/os-IX.34.188
- Jones, S. S., Collins, K. ve Hong, H. W. (1991). An audience effect on smile production in 10 month-old infants. *Psychological Science*, 2, 45-49. doi: 10.1111/j.1467-9280.1991.tb00095.x
- Kraaijenvanger, E. J., Hofman, D. ve Bos, P. A. (2017). A neuroendocrine account of facial mimicry and its dynamic modulation. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 77, 98-10. doi: 10.1016/j.neubiorev.2017.03.006

- Kraut, R. E. ve Johnston, R. E. (1979). Social and emotional messages of smiling: An ethological approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37, 1539-1553. doi: 10.1037/0022-3514.37.9.1539
- Krebs, R. M., Heipertz, D., Schuetze, H. ve Duzel, E. (2011). Novelty increases the mesolimbic functional connectivity of the substantia nigra/ventral tegmental area (SN/VTA) during reward anticipation: Evidence from high-resolution fMRI. *Neuroimage*, 58, 647-655. doi: 10.1016/j.neuroimage.2011.06.038
- Killgore, W. D. ve Yurgelun-Todd, D. A. (2007). The right-hemisphere and valence hypotheses: could they both be right (and sometimes left)? *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 2, 240-250. doi: 10.1093/scan/nsm020
- Kim, J., Lee, S., Park, H., Song, B., Hong, I., Geum, D., ... ve Choi, S. (2007). Blockade of amygdala metabotropic glutamate receptor subtype 1 impairs fear extinction. *Biochemical and Biophysical Research Communications* 355, 188-193. doi: 10.1016/j.bbrc.2007.01.125
- Klüver, H. ve Bucy, P. C. (1939). Preliminary analysis of functions of the temporal lobes in monkeys. *Archives of Neurology & Psychiatry*, 42, 979-1000. doi: 10.1001/archneurpsyc.1939.02270240017001
- Kringelbach, M. L. ve Berridge, K. C. (2009). Towards a functional neuroanatomy of pleasure and happiness. *Trends in Cognitive Science*, 13, 479-487. doi: 10.1016/j.tics.2009.08.006
- Kringelbach, M. L., Lehtonen, A., Squire, S., Harvey, A. G., Craske, M. G., Holliday, I. E., ... Stein, A. (2008). A specific and rapid neural signature for parental instinct. *Plos One*, 3, e1664. doi: 10.1371/journal.pone.0001664
- Laird, J. D. (1974). Self-attribution of emotion: The effects of expressive behavior on the quality of emotional experience. *Journal of Personality and Social Psychology*, 29, 475-486. doi: 10.1037/h0036125
- Lange, C. G. (1885). *The emotions*. Baltimore, MD: William & Wilkins.
- LeDoux, J. E. (1994). Emotion, memory, and the brain. *Scientific American*, 270, 50-59. doi: 10.1038/scientificamerican0694-50
- LeDoux, J. E. (2002). *Synaptic self*. Harmondsworth: Viking Penguin.
- LeDoux, J. E. (2009). *Emotion systems and the brain*. NY: New York University.
- Leslie, K. R., Johnson-Frey, S. ve Grafton, S. T. (2004). Functional imaging of face and hand imitation: Towards a motor theory of empathy. *NeuroImage*, 21, 601-607. doi: 10.1016/j.neuroimage.2003.09.038
- Levy, J., Heller, W., Banich, M. T. ve Burton, L. A. (1983). Asymmetry of perception in free viewing of chimeric faces. *Brain & Cognition*, 2, 404-419. doi: 10.1016/0278-2626(83)90021-0
- Likowski, K. U., Mühlberger, A., Gerdes, A. B. M., Wieser, M. J., Pauli, P. ve Weyers, P. (2012). Facial mimicry and the mirror neuron system: Simultaneous acquisition of facial electromyography and functional magnetic resonance imaging. *Frontiers in Human Neuroscience*, 6, 214. doi: 10.3389/fnhum.2012.00214

- Luo, Y., Qi, S., Chen, X., You, X., Huang, X. ve Yang, Z. (2017). Pleasure attainment or self-realization: the balance between two forms of well-beings are encoded in default mode network. *Social Cognitive Affective Neuroscience*, 12, 1678-1686. doi:10.1093/scan/nsx078
- MacLean, P. D. (1970). The limbic brain in relation to the psychoses. P. D. Black (Ed.), *Physiological correlates of emotion* içinde (s. 129). New York: Academic Press.
- MacLean P. D. (Ed). (1990). *The triune brain in evolution: Role in paleocerebral functions*. New York: Plenum.
- MacLean, P. D. (1993). Cerebral evolution of emotion. M. Lewis ve J. M. Haviland (Ed.), *Handbook of emotions* içinde (s. 67-86). New York: Guilford Press.
- Maguire, E. A. (2014). Memory consolidation in humans: New evidence and opportunities. *Experimental Physiology*, 99, 471-486. doi: 10.1113/expphysiol.2013.072157
- Maguire, E. A., Gadian, D. G., Johnsrude, I. S., Good, C. D., Ashburner, J., Frackowiak, R. S. J. ve Frith, C. D. (2000). Navigation-related structural change in the hippocampi of taxi drivers. *PNAS*, 97, 4398-4403. doi: 10.1073/pnas.070039597
- Mandal, M. K., Tandon, S. C. ve Asthana, H. S. (1991). Right brain damage impairs recognition of negative emotions. *Cortex*, 27, 247-253. doi: 10.1016/s0010-9452(13)80129-3
- Matsumoto, D. ve Lee, M. (1993). Consciousness, volition, and the neuropsychology of facial expressions of emotion. *Consciousness and Cognition*, 2, 237-254. doi: 10.1006/ccog.1993.1022
- Matsumoto, D. ve Willingham, B. (2009). Spontaneous facial expressions of emotion of congenitally and noncongenitally blind individuals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96, 1-10. doi: 10.1037/a0014037
- McDougall, W. (1926). *An introduction to social psychology*. Boston: Luce.
- McIntosh, D. N. (1996). Facial feedback hypotheses: Evidence, implications, and directions I. *Motivation and Emotion*, 20, 121-146. doi: 10.1007/BF02253868
- McMillan, W. D. (2006). *Emotion rituals: A resource for therapists and clients*. New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Montgomery, K. J. ve Haxby, J. V. (2008). Mirror neuron system differentially activated by facial expressions and social hand gestures: A functional magnetic resonance imaging study. *Journal of Cognitive Neuroscience*, 20, 1866-1877. doi: 10.1162/jocn.2008.20127
- Moore, M. R. ve Franz, E. A. (2017). Mu rhythm suppression is associated with the classification of emotion in faces. *Cognitive and Affective Behavioral Neuroscience*, 17, 224-234. doi: 10.3758/s13415-016-0476-6
- Moore, A., Gorodnitsky, I. ve Pineda, J. (2012). EEG mu component responses to viewing emotional faces. *Behavioural Brain Research*, 226, 309-316. doi: 10.1016/j.bbr.2011.07.048

- Moreno, C. R., Borod, J. C., Welkowitz, J. ve Alpert, M. (1990). Lateralization for the expression and perception of facial emotion as a function of age. *Neuropsychologia*, 28, 199-209. doi: 10.1016/0028-3932(90)90101-s
- Morris, J. S., Frith, C. D., Perrett, D. I., Rowland, D., Young, A. W., Calder, A. J. ve Dolan, R. J. (1996). A differential neural response in the human amygdala to fearful and happy facial expressions. *Nature*, 381, 812-815. doi: 10.1038/383812a0
- Mosher, C. P., Zimmerman, P. E., Fuglevand, A. J. ve Gothard, K. M. (2016). Tactile stimulation of the face and the production of facial expressions activate neurons in the primate amygdala. *Cognition and Behavior*, 3, 1-9. doi: 10.1523/ENEURO.0182-16.2016
- Natale, M., Gur, R. E. ve Gur, R. C. (1983). Hemispheric asymmetries in processing emotional expressions. *Neuropsychologia*, 21, 555-565. doi: 10.1016/0028-3932(83)90011-8
- Neal, D. ve Chartrand, T. L. (2011). Embodied emotion perception amplifying and dampening facial feedback modulates emotion perception accuracy. *Social Psychological and Personality Science*, 2, 673-678. doi: 10.1177/1948550611406138
- Panksepp, J. (2015). *Afektif nörobilim. İnsan ve hayvan duygularının temelleri* (S. Ünal ve V. Kara Ölmeztoprak Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1998).
- Oatley, K. ve Johnson-Laird, P. N. (1987). Towards a cognitive theory of emotions. *Cognition & Emotion*, 1, 29-50. doi: 10.1080/02699938708408362
- Papez, J. W. (1937). A proposed mechanism of emotion. *Archives of Neurology and Psychiatry*, 79, 217-224. doi: 10.1176/jnp.7.1.103
- Parlade, M. V., Messinger, D. S., Delgado, C. E. F., Kaiser, M. Y., van Hecke, A. V. ve Mundy, P. C. (2009). Anticipatory smiling: Linking early affective communication and social outcome. *Infant Behavior and Development*, 32, 33-43. doi: 10.1016/j.infbeh.2008.09.007
- Peciña, S., Smith, K. S. ve Berridge, K. C. (2006). Hedonic hot spots in the brain. *The Neuroscientist*, 12, 500-511. doi: 10.1177/1073858406293154
- Pitcher, D., Garrido, L., Walsh, V. ve Duchaine, B. C. (2008). Transcranial magnetic stimulation disrupts the perception and embodiment of facial expressions. *The Journal of Neuroscience*, 28, 8929-8933. doi: 10.1523/JNEUROSCI.1450-08.2008
- Plutchik, R. (1980). A general psychocvolutionary theory of emotion. R. Plutchik ve H. Kellerman (Ed.), *Emotion: Theory, research, and experience. Vol. 1. Theories of emotion* içinde (s. 3-31). New York: Academic Press.
- Popov, T., Miller, G. A., Rockstroh, B. ve Weisz, N. (2013). Modulation of α power and functional connectivity during facial affect recognition. *The Journal of Neuroscience*, 33, 6018-6026. doi: 10.1523/JNEUROSCI.2763-12.2013
- Puce, A., Allison, T., Bentin, S., Gore, J. C. ve McCarthy, G. (1998). Temporal cortex activation in humans viewing eye and mouth movements. *Journal of Neuroscience*, 18, 2188-2199. doi: 10.1523/JNEUROSCI.18-06-02188.1998

- Reuter-Lorenz, P. A., Givis, R. P. ve Moscovitch, M. (1983). Hemispheric specialization and the perception of emotion: Evidence from righthanders and from inverted and non-inverted left-handers. *Neuropsychologia*, *21*, 687-692. doi: 10.1016/0028-3932(83)90068-4
- Rizzolatti, G. ve Craighero, L. (2004). The mirror-neuron system. *Annual Reviews of Neuroscience*, *27*, 169-192. doi: 10.1146/annurev.neuro.27.070203.144230.
- Rizzolatti, G., Fadiga, L., Gallese, V. ve Fogassi, L. (1996). Premotor cortex and the recognition of motor actions. *Cognitive Brain Research*, *3*, 131-141. doi: 10.1016/0926-6410(95)00038-0
- Rolls, E. T. (1990). A theory of emotion, and its application to understanding the neural basis of emotion. *Cognition and Emotion*, *4*, 161-190. doi: 10.1080/02699939008410795
- Rolls, E. T. (2014). *Emotion and decision-making explained*. New York: Oxford University Press.
- Rolls, E. T., Grabenhorst, F. ve Parris, B. A. (2008). Warm pleasant feelings in the brain. *Neuroimage*, *41*, 1504-1513. doi: 10.1016/j.neuroimage.2008.03.005
- Schachter, S. ve Singer J. (1962). Cognitive, social, and physiological determinants of emotional state. *Psychological Review*, *69*, 379-399. doi: 10.1037/h0046234
- Schilbach, L., Eickhoff, S. B., Mojzisch, A. ve Vogeley, K. (2008). What's in a smile? Neural correlates of facial embodiment during social interaction. *Social Neuroscience*, *3*, 37-50. doi: 10.1080/17470910701563228
- Siman-Tov, T., Papo, D., Gadoth, N., Schonberg, T., Mendelsohn, A., Perry, D. ve Hendler, T. (2009). Mind your left: spatial bias in subcortical fear processing. *Journal of Cognitive Neuroscience*, *21*, 1782-1789. doi: 10.1162/jocn.2009.21120
- Sinigaglia, C. ve Rizzolatti, G. (2017). *Beyindeki aynalar: Zihinlerimiz, eylemleri ve duyguları nasıl paylaşır* (D. Keleş, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2008).
- Smith, E. E. ve Kosslyn, S. M. (2014). *Bilişsel psikoloji* (M. Şahin, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 2006).
- Sprengelmeyer, R., Young, A. W., Pundt, I., Sprengelmeyer, A., Calder, A. J., Berrios, G., ... ve Przuntek, H. (1997). Disgust implicated in obsessive-compulsive disorder. *Proceedings. Biological sciences*, *264*, 1767-1773. doi: 10.1098/rspb.1997.0245
- Stanley, D., Ferneyhough, E ve Phelps, E. A. (2009). Neural perspectives on emotion: Impact on perception, attention, and memory. *Handbook of neuroscience for the behavioral science* (1. baskı) içinde (s. 829-838). New York: John Wiley & Sons.
- Steingard, R., Renshaw, P., Yurgelvn-Todd, D., Appelmans, K., Lyoo, I., Shorrck, K., ... ve Barnes, P. (1996). Structural abnormalities in brain magnetic resonance images of depressed children. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, *35*, 307-311. doi: 10.1097/00004583-199603000-00011
- Strongman, K. T. (2003). *The psychology of emotion: From everyday life to theory* (5. baskı). West Sussex: Wiley.

- Styliadis, C., Ioannides, A. A., Bamidis, P. D. ve Papadelis, C. (2014). Amygdala responses to valence and its interaction by arousal revealed by MEG. *International Journal of Psychophysiology*, 93, 121-133. doi: 10.1016/j.ijpsycho.2013.05.006
- Tomkins, S. S. (1984). Affect theory. K. R. Scherer ve P. Ekman (Ed.), *Approaches to emotion* içinde (s. 163-195). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Töpper, R., Kosinski, C. ve Mull, M. (1995). Volitional type of facial palsy associated with pontine ischaemia. *Journal of Neurology, Neurosurgery and Psychiatry*, 58, 732-734. doi: 10.1136/jnnp.58.6.732
- Travers, J. B., Urbanek, K. ve Grill, H. J. (1999). Fos-like immunoreactivity in the brain stem following oral quinine stimulation in decerebrate rats. *American Journal of Physiology*, 277, R384-R394. doi: 10.1152/ajpregu.1999.277.2.R384
- van der Gaag C., Minderaa, R. B. ve Keysers, C. (2007). Facial expressions: What the mirror neuron system can and cannot tell us. *Social Neuroscience*, 2, 179-222. doi: 10.1080/17470910701376878
- Wicker, B., Keysers, C., Plailly, J., Royet, J.-P., Gallese, V. ve Rizzolatti, G. (2003). Both of us disgusted in my insula: The common neural basis of seeing and feeling disgust. *Neuron*, 40, 655-664. doi: 10.1016/S0896-6273(03)00679-2.
- Weiskrantz, L. (1956). Behavioral changes associated with ablation of the amygdaloid complex in monkeys. *Journal of Comparative and Physiological Psychology*, 49, 381-391. doi: 10.1037/h0088009
- Yang, Z., Zheng, Y., Yang, G., Li, Q. ve Liu, X. (2019). Neural signatures of cooperation enforcement and violation: A coordinate-based meta-analysis. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 14, 919-931. doi: 10.1093/scan/nsz073

DUYGU VE BİLİŞ

Aycan Kapucu

GİRİŞ

Bilişsel psikolojinin, psikolojinin ayrı bir alt alanı olarak ortaya çıkması bilgisayarların gelişimine denk gelir. Bu sebeptendir ki bilgisayar metaforu uzun bir süre bilişsel psikolojinin insan zihnini anlamak için kullandığı en önemli modellerden olmuştur. Bilgisayar, doğası gereği mekaniktir; bilgi işlem süreçleri içsel ve dışsal faktörlerden etkilenmez. Bu metafor çerçevesinde tanımlanan ve modellenen bilişsel süreçlere duygunun şekillendirici bir faktör olarak dahil edilmesi uzun zaman mümkün olamamıştır.

1980’li yıllarda duygu ve bilişin ayrıklığı önemli bir tartışmanın konusu olmuştur. İlk olarak Zajonc (1980) duygu ve bilişin birbirinden bağımsız, ayrık yapı ve süreçler olduğu iddiasını ortaya koymuştur. Zajonc’un *duygusal öncelik hipotezine* (affective primacy hypothesis) göre duygu bilişten, yani düşünceden önce gelmektedir. Buna karşılık Lazarus (1982) ise biliş olmadan duygu olmayacağını, duygunun ortaya çıkması için bilişsel sürecin gerekliliğini savunmuş, duygunun ancak söz konusu bilişsel değerlendirme ile inşa edilen bir fenomen olduğunu ileri sürmüştür. 1980’li yıllardan itibaren yapılan çalışmalarda duygunun en erken seviye bilgi işleme süreçlerinden üst seviye süreçlere kadar, bilişin birçok aşamasında önemli rol oynayan bir faktör olduğu gösterilmiştir (derleme için bk. Kensinger ve Schacter, 2016; Lerner, Li, Valdesolo ve Kassam, 2015; Schwarz, 2000).

Bu bölümde önce duygu ve biliş etkileşimlerine genel bir giriş yapılarak bu etkileşimin çerçevesini çizen temel tanımlar, sorular ve yaklaşımlar tanıtılacaktır. Daha sonra duygunun dikkat, bellek, karar verme ve dil süreçleri ile olan ilişkileri ayrı ayrı incelenerek görgül araştırma bulguları ışığında tartışılacaktır. Son olarak duygu-biliş alanyazınının mevcut durumu hakkında genel bir değerlendirme yapılarak gelecek çalışmalar için öneriler sunulacaktır.

KAYNAKÇA

- Amado, S., Yıldırım, T. ve İyilikçi, O. (2011). Observer and target sex differences in the change detection of facial expressions: A change blindness study. *Cognition, Brain, & Behavior*, 15, 295-316.
- Arıkan İyilikçi, E. ve Amado, S. (2018). The uncertainty appraisal enhances the prominent deck B effect in the Iowa gambling task. *Motivation and Emotion*, 42, 1-16. doi: 10.1007/s11031-017-9643-5
- Baddeley, A. (2012). How does emotion influence working memory. *Attention, representation, and human performance: Integration of cognition, emotion, and motivation* (1. baskı) içinde (s. 3-18). New York: Psychology Press.
- Bagneux, V., Bollon, T. ve Dantzer, C. (2012). Do (un) certainty appraisal tendencies reverse the influence of emotions on risk taking in sequential tasks?. *Cognition and Emotion*, 26, 568-576. doi: 10.1080/02699931.2011.602237
- Barrett, L. F. (2006). Are emotions natural kinds?. *Perspectives on Psychological Science*, 1, 28-58. doi: 10.1111/j.1745-6916.2006.00003.x
- Bechara A., Damasio H., Damasio, A. R. ve Lee, G. P. (1999). Different contributions of the human amygdala and ventromedial prefrontal cortex to decision-making. *Journal of Neuroscience*, 19, 5473-5481.
- Blanchette, I. ve Richards, A. (2010). The influence of affect on higher level cognition: A review of research on interpretation, judgement, decision making, and reasoning. *Cognition and Emotion*, 24, 561-595. doi: 10.1080/02699930903132496
- Bodenhausen, G. V., Kramer, G. P. ve Süsser, K. (1994). Happiness and stereotypic thinking in social judgment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66, 621-632. doi: 10.1037/0022-3514.66.4.621
- Bodenhausen, G. V., Gabriel, S. ve Lineberger, M. (2000). Sadness and susceptibility to judgmental bias: The case of anchoring. *Psychological Science*, 11, 320-323. doi: 10.1111/1467-9280.00263
- Bower, G. H. (1981). Mood and memory. *American Psychologist*, 36, 129-148. doi: 10.1037/0003-066X.36.2.129
- Bruno, D., Brown, A. D., Kapucu, A., Marmar, C. R. ve Pomara, N. (2014). Cognitive reserve and emotional stimuli in older individuals: level of education moderates the age-related positivity effect. *Experimental Aging Research*, 40, 208-223. doi: 10.1080/0361073X.2014.882212
- Buss, D. M. (2013). Sexual jealousy. *Psychological Topics*, 22, 155-182.
- Calvo, M. G. ve Lang, P. J. (2004). Gaze patterns when looking at emotional pictures: Motivationally biased attention. *Motivation and Emotion*, 28, 221-243. doi: 10.1023/b:moem.0000040153.26156.ed
- Carver, C. S. ve Harmon-Jones, E. (2009). Anger is an approach-related affect: Evidence and implications. *Psychological Bulletin*, 135, 183-204. doi: 10.1037/a0013965

- Chapman, H. A., Johannes, K., Poppenk, J. L., Moscovitch, M. ve Anderson, A. K. (2012). Evidence for the differential salience of disgust and fear in episodic memory. *Journal of Experimental Psychology: General*, 142, 1100-1112. doi: 10.1037/a0030503
- Damasio, A. R. (1994). *Descartes' error*. Londra: Penguin Books.
- Damasio, A. R. (1996). The somatic marker hypothesis and the possible functions of the prefrontal cortex. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London. Series B: Biological Sciences*, 351, 1413-1420. doi: 10.1098/rstb.1996.0125
- Davis, F. C., Somerville, L. H., Ruberry, E. J., Berry, A. B., Shin, L. M. ve Whalen, P. J. (2011). A tale of two negatives: Differential memory modulation by threat-related facial expressions. *Emotion*, 11, 647-655. doi: 10.1037/a0021625
- Dougal, S. ve Rotello, C. M. (2007). "Remembering" emotional words is based on response bias, not recollection. *Psychonomic Bulletin & Review*, 14, 423-429. doi: 10.3758/bf03194083
- Durand, K., Gallay, M., Seigneuric, A., Robichon, F. ve Baudouin, J. Y. (2007). The development of facial emotion recognition: The role of configural information. *Journal of Experimental Child Psychology*, 97, 14-27. doi: 10.1016/j.jecp.2006.12.001
- Easterbrook, J. A. (1959). The effect of emotion on cue utilization and the organization of behavior. *Psychological Review*, 66, 183-201. doi: 10.1037/h0047707
- Ekman, P. (2007). The directed facial action task. *Handbook of emotion elicitation and assessment* (1. baskı) içinde (s. 47-53). Oxford: Oxford University Press.
- Er, N., Hoşrik, E., Ergün, H. ve Şerif, M. (2008). Duygu-durum değişimlerinin otobiyografik bellek üzerindeki etkileri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(62), 1-13.
- Ferré, P., Haro, J. ve Hinojosa, J. A. (2018). Be aware of the rifle but do not forget the stench: Differential effects of fear and disgust on lexical processing and memory. *Cognition and Emotion*, 32, 796-811. doi: 10.1080/02699931.2017.1356700
- Foolen, A. (2012). The relevance of emotion for language and linguistics. *Moving ourselves, moving others: Motion and emotion in intersubjectivity, consciousness and language* (1. baskı) içinde (s. 349-369). Amsterdam: Benjamins Publishing Company.
- Ford, B. Q., Tamir, M., Brunyé, T. T., Shirer, W. R., Mahoney, C. R. ve Taylor, H. A. (2010). Keeping your eyes on the prize: Anger and visual attention to threats and rewards. *Psychological Science*, 21, 1098-1105. doi: 10.1177/0956797610375450
- Fox, E. (2008). *Emotion science: Cognitive and neuroscientific approaches to understanding human emotions*. Londra: Palgrave Macmillan.
- Fox, E., Griggs, L. ve Mouchlianitis, E. (2007). The detection of fear-relevant stimuli: Are guns noticed as quickly as snakes?. *Emotion*, 7, 691-696. doi: 10.1037/1528-3542.7.4.691
- Gable, P. A. ve Harmon-Jones, E. (2008). Approach-motivated positive affect reduces breadth of attention. *Psychological Science*, 19, 476-482. doi: 10.1111/j.1467-9280.2008.02112.x
- Gable, P. ve Harmon-Jones, E. (2010). The motivational dimensional model of affect: Implications for breadth of attention, memory, and cognitive categorisation. *Cognition and Emotion*, 24, 322-337. doi: 10.1080/02699930903378305

- Gaspar, K. ve Clore, G. L. (2002). Attending to the big picture: Mood and global versus local processing of visual information. *Psychological Science*, 13, 34-40. doi: 10.1111/1467-9280.00406
- Gross, J. J. (2015). Emotion regulation: Current status and future prospects. *Psychological Inquiry*, 26, 1-26. doi: 10.1080/1047840X.2014.940781
- Hajcak, G., Jackson, F., Ferri, J. ve Weinberg, A. (2016). Emotion and attention. M. Lewis, J. M. Haviland Jones ve L. F. Barrett (Ed.), *Handbook of emotions* (4. baskı) içinde (s. 595-605). New York: The Guilford Press.
- Hamann, S. (2001). Cognitive and neural mechanisms of emotional memory. *Trends in Cognitive Sciences*, 5, 394-400. doi: 10.1016/S1364-6613(00)01707-1
- Hansen, C. H. ve Hansen, R. D. (1988). Finding the face in the crowd: An anger superiority effect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 917-924. doi: 10.1037/0022-3514.54.6.917
- Hoemann, K. ve Feldman Barrett, L. (2019). Concepts dissolve artificial boundaries in the study of emotion and cognition, uniting body, brain, and mind. *Cognition and Emotion*, 33, 67-76. doi: 10.1080/02699931.2018.1535428
- İyilikçi, O., Amado, S. ve Doğan, A. (2012). Evrimsel olarak tehdit edici uyarıcıların değişim saptama sürecinde neden olduğu dikkat yanlılığı ve yönelme önceliği. *Türk Psikoloji Dergisi*, 27(69), 50-61.
- Johnson, E. J. ve Tversky, A. (1983). Affect, generalization, and the perception of risk. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, 20-31. doi: 10.1037/0022-3514.45.1.20
- Kapucu, A., Rotello, C. M., Ready, R. E. ve Seidl, K. N. (2008). Response bias in “remembering” emotional stimuli: A new perspective on age differences. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 34, 703-711. doi: 10.1037/0278-7393.34.3.703
- Kapucu, A., Arıkan İyilikçi, E., Eroğlu, S. ve Amado, S. (2018). Kodlama öncesi veya geri getirme öncesi sevk edilen korku ve kızgınlık duygularının tanıma belleği performansına etkileri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 33, 85-99. doi: 10.31828/tpd.13004433.2018.82.02.06
- Kapucu, A. ve Rotello, C. M. (revizyon değerlendirmesinde). Recognition memory for specific emotion words: Anger, fear, and disgust.
- Keil, A. ve Ihssen, N. (2004). Identification facilitation for emotionally arousing verbs during the attentional blink. *Emotion*, 4, 23-35. doi: 10.1037/1528-3542.4.1.23
- Kensinger, E. A. (2008). Age differences in memory for arousing and nonarousing emotional words. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 63, 13-18. doi: 10.1093/geronb/63.1.P13
- Kensinger, E. A. (2008). *Emotional memory across the adult lifespan*. Psychology Press.
- Kensinger, E. A. (2009). Remembering the details: Effects of emotion. *Emotion Review*, 1, 99-113. doi: 10.1177/1754073908100432

- Kensinger, E. A. ve Schacter, D. L. (2016). Memory and emotion. M. Lewis, J. M. Haviland Jones ve L. F. Barrett (Ed.), *The handbook of emotion* (4.baskı) içinde (s. 601-617). New York: The Guilford Press.
- Lazarus, R. S. (1982). Thoughts on the relations between emotion and cognition. *American Psychologist*, 7, 1019-1024. doi: 10.1037/0003-066X.37.9.1019
- Lerner, J. S., Li, Y., Valdesolo, P. ve Kassam, K. S. (2015). Emotion and decision making. *Annual Review of Psychology*, 66, 799-823. doi: 10.1146/annurev-psych-010213-115043
- Lerner, J. S. ve Keltner, D. (2000). Beyond valence: Toward a model of emotion-specific influences on judgment and choice. *Cognition and Emotion*, 14, 473-493. doi: 10.1080/026999300402763
- Lerner, J. S. ve Keltner, D. (2001). Fear, anger, and risk. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81, 146-159. doi: 10.1037/0022-3514.81.1.146
- Levenson, R. W., Ekman, P. ve Friesen, W. V. (1990). Voluntary facial action generates emotion-specific autonomic nervous system activity. *Psychophysiology*, 27, 363-384. doi: 10.1111/j.1469-8986.1990.tb02330.x
- Levine, L. J. ve Edelman, R. S. (2009). Emotion and memory narrowing: A review and goal-relevance approach. *Cognition and Emotion*, 23, 833-875. doi: 10.1080/02699930902738863
- Levine, L. J. ve Pizarro, D. A. (2006). Emotional valence, discrete emotions, and memory. B. Uttl, N. Ohta ve A. L. Siegenthaler (Ed), *Memory and emotion: Interdisciplinary perspectives* (1. baskı) içinde (s. 37-58). Oxford: Blackwell Publishing.
- Lieberman, M. D., Inagaki, T. K., Tabibnia, G. ve Crockett, M. J. (2011). Subjective responses to emotional stimuli during labeling, reappraisal, and distraction. *Emotion*, 11, 468-480. doi: 10.1037/a0023503
- Lindquist, K. A., Gendron, M. ve Satpute, A. B. (2016). Language and emotion. M. Lewis, J. M. Haviland Jones ve L. F. Barrett (Ed.), *The handbook of emotion* (4.baskı) içinde (s. 579-594). New York: The Guilford Press.
- Lindquist, K. A., Barrett, L. F., Bliss-Moreau, E. ve Russell, J. A. (2006). Language and the perception of emotion. *Emotion*, 6, 125-138. doi: 10.1037/1528-3542.6.1.125
- Loftus, E. F. (1975). Leading questions and the eyewitness report. *Cognitive Psychology*, 7, 560-572. doi: 10.1016/0010-0285(75)90023-7
- MacLeod, C., Mathews, A. ve Tata, P. (1986). Attentional bias in emotional disorders. *Journal of Abnormal Psychology*, 95, 15-20. doi: 10.1037/0021-843X.95.1.15
- Maratos, F. A., Mogg, K. ve Bradley, B. P. (2008). Identification of angry faces in the attentional blink. *Cognition and Emotion*, 22, 1340-1352. doi: 10.1080/02699930701774218
- Mather, M. (2007). Emotional arousal and memory binding: An object-based framework. *Perspectives on Psychological Science*, 2, 33-52. doi: 10.1111/j.1745-6916.2007.00028.x
- Mather, M. ve Carstensen, L. L. (2003). Aging and attentional biases for emotional faces. *Psychological Science*, 14, 409-415. doi: 10.1111/1467-9280.01455

- Mather, M. ve Sutherland, M. R. (2011). Arousal-biased competition in perception and memory. *Perspectives on Psychological Science*, 6, 114-133. doi: 10.1177/1745691611400234
- Milders, M., Sahraie, A., Logan, S. ve Donnellon, N. (2006). Awareness of faces is modulated by their emotional meaning. *Emotion*, 6, 10-17. doi: 10.1037/1528-3542.6.1.10
- Nook, E. C., Lindquist, K. A. ve Zaki, J. (2015). A new look at emotion perception: Concepts speed and shape facial emotion recognition. *Emotion*, 15, 569-578. doi: 10.1037/a0039166
- Öhman, A., Lundqvist, D. ve Esteves, F. (2001). The face in the crowd revisited: A threat advantage with schematic stimuli. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80, 381-396. doi: 10.1037/0022-3514.80.3.381
- Phelps, E. A., Lempert, K. M. ve Sokol-Hessner, P. (2014). Emotion and decision making: Multiple modulatory neural circuits. *Annual Review of Neuroscience*, 37, 263-287. doi: 10.1146/annurev-071013-014119
- Pinheiro, A. P., del Re, E., Nestor, P. G., McCarley, R. W., Gonçalves, O. F. ve Niznikiewicz, M. (2012). Interactions between mood and the structure of semantic memory: Event-related potentials evidence. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 8, 579-594. doi: 10.1093/scan/nss035
- Pons, F., Harris, P. L. ve de Rosnay, M. (2004). Emotion comprehension between 3 and 11 years: Developmental periods and hierarchical organization. *European Journal of Developmental Psychology*, 1, 127-152. doi: 10.1080/17405620344000022
- Raymond, J. E., Shapiro, K. L. ve Arnell, K. M. (1992). Temporary suppression of visual processing in an RSVP task: An attentional blink?. *Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance*, 18, 849-860. doi: 10.1037/0096-1523.18.3.849
- Reed, A. E., Chan, L. ve Mikels, J. A. (2014). Meta-analysis of the age-related positivity effect: Age differences in preferences for positive over negative information. *Psychology and Aging*, 29, 1-15. doi: 10.1037/a0035194
- Russell, J. A. (1980). A circumplex model of affect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 39, 1161-1178. doi: 10.1037/h0077714
- Schirmer, A. (2014). *Emotion*. California: SAGE Publications.
- Schirmer, A., Kotz, S. A. ve Friederici, A. D. (2005). On the role of attention for the processing of emotions in speech: Sex differences revisited. *Cognitive Brain Research*, 24, 442-452. doi: 10.1016/j.cogbrainres.2005.02.022
- Schwarz, N. (2000). Emotion, cognition, and decision making. *Cognition and Emotion*, 14, 433-440. doi: 10.1080/026999300402745
- Schwarz, N. ve Clore, G. L. (1983). Mood, misattribution and judgments of well-being: Informative and directive functions of affective states. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, 513-523. doi: 10.1037/0022-3514.45.3.513

- Smith, C. A. ve Ellsworth, P. C. (1985). Patterns of cognitive appraisal in emotion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48, 813-838. doi: 10.1037/0022-3514.48.4.813
- Smith, L. C. ve Klein, R. (1990). Evidence for semantic satiation: Repeating a category slows subsequent semantic processing. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 16, 852-861. doi: 10.1037/0278-7393.16.5.852
- Söylemez, S., Koyuncu, M. ve Amado, S. (2018). Utanç ve suçluluk duygularının bilişsel psikoloji kapsamında değerlendirilmesi. *Psikoloji Çalışmaları*, 38, 259-288. doi: 10.26650/SP2018-0021
- Stroop, J. R. (1935). Studies of interference in serial verbal reactions. *Journal of Experimental Psychology*, 18, 643-662. doi: 10.1037/h0054651
- Talarico, J. M. ve Rubin, D. C. (2003). Confidence, not consistency, characterizes flashbulb memories. *Psychological Science*, 14, 455-461. doi: 10.1111/1467-9280.02453
- Tiedens, L. Z. ve Linton, S. (2001). Judgment under certainty and uncertainty: The effects of specific emotions on information processing. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81, 973-988. doi: 10.1037/0022-3514.81.6.973
- Victeur, Q., Huguet, P. ve Silvert, L. (2019). Attentional allocation to task-irrelevant fearful faces is not automatic: Experimental evidence for the conditional hypothesis of emotional selection. *Cognition and Emotion*, 1-14. doi: 10.1080/02699931.2019.1622512
- Wang, L., Kennedy, B. L. ve Most, S. B. (2012). When emotion blinds: A spatiotemporal competition account of emotion-induced blindness. *Frontiers in Psychology*, 3, 438. doi: 10.3389/fpsyg.2012.00438
- Wierzbicka, A. (1999). *Emotions across languages and cultures: Diversity and universals*. Cambridge: Cambridge University Press.
- White, C. N., Kapucu, A., Bruno, D., Rotello, C. M. ve Ratcliff, R. (2014). Memory bias for negative emotional words in recognition memory is driven by effects of category membership. *Cognition and Emotion*, 28, 867-880. doi: 10.1080/02699931.2013.858028
- Windmann, S. ve Kutas, M. (2001). Electrophysiological correlates of emotion-induced recognition bias. *Journal of Cognitive Neuroscience*, 13, 577-592. doi: 10.1162/089892901750363172.
- Williams, M., Moss, S., Bradshaw, J. ve Mattingley, J. (2005). Look at me, I'm smiling: Visual search for threatening and nonthreatening facial expressions. *Visual Cognition*, 12, 29-50. doi: 10.1080/13506280444000193
- Zajonc, R. B. (1980). Feeling and thinking: Preferences need no inferences. *American Psychologist*, 35, 151-175. doi: 10.1037/0003-066X.35.2.151
- Zhang, Q., Li, X., Gold, B. T. ve Jiang, Y. (2010). Neural correlates of cross-domain affective priming. *Brain Research*, 1329, 142-151. doi: 10.1016/j.brainres.2010.03.021

DUYGULARIN GELİŞİMSEL ARKA PLANI

Şule Pala-Sağlam

GİRİŞ

Duygular beyinde bir temsil oluşturur mu? İşlevleri nelerdir? Duyguların bilişsel ve davranışsal süreçlerle olan ilişkisi nasıldır? Duyguları anlama konusuna birçok disiplin farklı sorularla yaklaşırken gelişim psikolojisi duyguların insan gelişiminde ne zaman ortaya çıktığına, yaş ile birlikte nasıl değişime uğradığına, bağlanma gibi temel psikolojik süreçler ve çeşitli gelişimsel sonuçlar ile olan bağlantısına odaklanmaktadır. Duygular; fiziksel ya da zihinsel bir uyarı ile tetiklenebilen, bireyin iç dünyası için anlam ve önem taşıyan, olumlu ya da olumsuz *değerlikte* (valence) olabilen deneyimler ve dışavurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Campos, Frankel ve Camras, 2004; Cole, Martin ve Dennis, 2004; Denham, 1998; Izard, 1993; Oatley ve Jenkins, 1996; Vasta, Miller ve Ellis, 2004). Tanımdan da anlaşılacağı üzere, duygu ile ilgili gelişimsel konular incelenirken *duygu tetikleyicileri*, *duygu deneyimleri*, *duygu ifadeleri* ve *eylem yönelimleri* gibi kavramlar sıkça kullanılmaktadır. Duygunun özelliklerini belirten bu kavramların gelişim açısından önem dereceleri de farklılık göstermektedir (Lewis, 2008). Bu kavramlar ışığında bu bölümde gelişimsel perspektiften duygu, duygusal iletişimin gelişimi, duygusal yetkinlik ve ergenlik döneminde duygusal gelişim konuları ele alınacaktır.

DUYGUSAL GELİŞİMDE TEMEL KAVRAMLAR

Duygu Tetikleyicileri

Bir duygunun ortaya çıkmasını sağlayan içsel veya dışsal uyarılar duygu tetikleyicileri olarak tanımlanır (Lewis, 2008). Gelişim psikolojisindeki önemli deneylerden olan *görsel uçurum* (visual cliff) deneyindeki (Sorce, Emde, Campos ve Klinnert, 1985) derinlik uyarısı, *ifadesiz yüz* (still face) deneyindeki (Tronick,

KAYNAKÇA

- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M., Waters, E. ve Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, N. J.: Erlbaum.
- Anderson, E. (1994). *Young children's understanding of facial and vocal expressions of emotion* (Yayımlanmamış doktora tezi). DePaul University, Chicago, IL.
- Baron-Cohen, S., Golan, O., Wheelwright, S., Granader, Y. ve Hill, J. (2010). Emotion word comprehension from 4 to 16 years old: A developmental survey. *Frontiers in Evolutionary Neuroscience*, 2, 1-8. doi: 10.3389/fnevo.2010.00109
- Beijers, R., Riksen-Walraven, M., Sebesta, K. ve de Weerth, C. (2017). Differential associations between behavioral and cortisol responses to a stressor in securely versus insecurely attached infants. *Behavioural Brain Research*, 325, 147-155. doi: 10.1016/j.bbr.2016.10.008
- Bell, M. A. ve Wolfe, C. D. (2004). Emotion and cognition: An intricately bound developmental process. *Child Development*, 75, 366-370. doi: 10.1111/j.1467-8624.2004.00679.x
- Bigelow, A. E. ve Power, M. (2016). Effect of maternal responsiveness on young infants' social bidding-like behavior during the still face task. *Infant Child Development*, 25, 256-276. doi: 10.1002/icd.1974
- Blanchard-Fields, F. ve Coats, A. H. (2008). The experience of anger and sadness in everyday problems impacts age differences in emotion regulation. *Developmental Psychology*, 44, 1547-1556. doi: 10.1037/a0013915
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Attachment*. New York, NY: Basic Books.
- Braungart-Rieker, J. M., Hill-Soderlund, A. L. ve Karrass, J. (2010). Fear and anger reactivity trajectories from 4 to 16 months: The roles of temperament, regulation, and maternal sensitivity. *Developmental Psychology*, 46, 791-804. doi: 10.1037/a0019673
- Brenning, K., Soenens, B., Braet, C. ve Bosmans, G. (2011). An adaptation of the experiences in close relationships scale-revised for use with children and adolescents. *Journal of Social and Personal Relationships*, 28, 1048-1072. doi: 10.1177/0265407511402418
- Buss, K. A., Cole, P. M. ve Zhou, A. M. (2019). Theories of emotional development: Where have we been and where are we now? V. LoBue, K. Pérez-Edgar ve K. A. Buss (Ed.), *Handbook of emotional development* içinde (s. 7-25). Cham: Springer.
- Buss, K. A. ve Kiel, E. J. (2004). Comparison of sadness, anger, and fear facial expressions when toddlers look at their mothers. *Child Development*, 75, 1761-1773. doi: 10.2307/3696675
- Campos, J. J., Anderson, D. I., Barbu-Roth, M. A., Hubbard, E. M., Hertenstein, M. J. ve Witherington, D. (2000). Travel broadens the mind. *Infancy*, 1, 149-219. doi: 10.1207/S15327078IN0102_1
- Campos, J. J., Frankel, C. B. ve Camras, L. (2004). On the nature of emotion regulation. *Child Development*, 75, 377-394. doi: 10.1111/j.1467-8624.2004.00681.x

- Camras, L. A. (1992). Expressive development and basic emotions. *Cognition and Emotion*, 6, 269-283. doi: 10.1080/02699939208411072
- Camras, L. A. (2019). Facial expressions across the life span. V. LoBue, K. Pérez-Edgar ve K. A. Buss (Ed.), *Handbook of emotional development* içinde (s. 83-103). Cham: Springer.
- Camras, L., Kolmodin K. ve Chen, Y. (2008). Mothers' self-reported emotional expression in Mainland Chinese, Chinese American, and European American families. *International Journal of Behavioral Development*, 32, 459-463. doi: 10.1177/0165025408093665
- Camras, L. A., Lambrecht, L. ve Michel, G. (1996). Infant "surprise" expressions as coordinative motor structures. *Journal of Nonverbal Behavior*, 20, 183-195. doi: 10.1007/bf02281955
- Camras, L. A., Ribordy, S., Hill, J., Martino, S., Sachs, G., Spaccarelli, S. ve Stefani, R. (1990). Maternal facial behavior and recognition and production of emotional expressions by maltreated and nonmaltreated children. *Developmental Psychology*, 26, 304-312. doi: 10.1037/0012-1649.26.2.304
- Camras, L. A. ve Shutter, J. M. (2010). Emotional facial expressions in infancy. *Emotion Review*, 2, 120-129. doi: 10.1177/1754073909352529
- Cassidy, J. (1994). Emotion regulation: Influences of attachment relationships. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59, 228-283. doi: 10.2307/1166148
- Chaplin, T. M., Cole, P. M. ve Zahn-Waxler, C. (2005). Parental socialization of emotion expression: Gender differences and relations to child adjustment. *Emotion*, 5, 80-88. doi: 10.1037/1528-3542.5.1.80
- Cole, P. M., Armstrong, L. M. ve Pemberton, C. K. (2010). The role of language in the development of emotion regulation. S. D. Calkins ve M. A. Bell (Ed.), *Child development at the intersection of emotion and cognition* içinde (s. 59-77). Washington, DC: American Psychological Association. doi: 10.1037/12059-004
- Cole, P. M., Martin, S. E. ve Dennis, T. A. (2004). Emotion regulation as a scientific construct: Methodological challenges and directions for child development research. *Child Development*, 75, 317-333. doi: 10.1111/j.1467-8624.2004.00673.x
- Cole, P. M., Tan, P. Z., Hall, S. E., Zhang, Y., Crnic, K. A., Blair, C. B. ve Li, R. (2011). Developmental changes in anger expression and attention focus: Learning to wait. *Developmental Psychology*, 47, 1078-1089. doi: 10.1037/a0023813
- Crockenberg, S. C. ve Leerkes, E. M. (2004). Infant and maternal behaviors regulate infant reactivity to novelty at 6 months. *Developmental Psychology*, 40, 1123-1132. doi: 10.1037/0012-1649.40.6.1123
- Çorapçı, F., Aksan, N. ve Yagmurlu, B. (2012). Socialization of Turkish children's emotions: Do different emotions elicit different responses? *Global Studies of Childhood*, 2, 106-116. doi: 10.2304/gsch.2012.2.2.106
- Davey, G. C. L., Forster, L. ve Mayhew, G. (1993). Familial resemblances in disgust sensitivity and animal phobias. *Behavior Research and Therapy*, 31, 41-50. doi: 10.1016/0005-7967(93)90041-r

- DeCicco, J. M., O'Toole, L. J. ve Dennis, T. A. (2014). The late positive potential as a neural signature for cognitive reappraisal in children. *Developmental Neuropsychology*, 39, 497-515. doi: 10.1080/87565641.2014.959171
- Denham, S. (1998). *Emotional development in young children*. New York: The Guilford Press.
- Denham, S. A. (2019). Emotional competence during childhood and adolescence. V. LoBue, K. Pérez-Edgar ve K. A. Buss (Ed.), *Handbook of emotional development* içinde (s. 493-541). Cham: Springer.
- Denham, S. ve Auerbach, S. (1995). Mother-child dialogue about emotions and preschoolers' emotional competence. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 121, 313-337.
- Denham, S. ve Kochanoff, A. T. (2002). Parental contributions to preschoolers' understanding of emotion. *Marriage & Family Review*, 34, 311-343. doi: 10.1300/J002v34n03
- Denham, S. A., Lehman, E. B., Moser, M. H. ve Reeves, S. L. (1995). Continuity and change in emotional components of infant temperament. *Child Study Journal*, 25, 289-308.
- Diener, M. L. ve Lucas, R. E. (2004). Adults' desires for children's emotions across 48 countries associations with individual and national characteristics. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 35, 525-547. doi: 10.1177/0022022104268387
- Dollar, J. M. ve Calkins, S. D. (2019). The development of anger. V. LoBue, K. Pérez-Edgar ve K. A. Buss (Ed.), *Handbook of emotional development* içinde (s. 199-225). Cham: Springer.
- Dondi, M., Messinger, D., Colle, M., Tabasso, A., Simion, F., Barba, B. D. ve Fogel, A. (2007). A new perspective on neonatal smiling: Differences between the judgments of expert coders and naive observers. *Infancy*, 12, 235-255. doi: 10.1080/15250000701518511
- Dondi, M., Simion, F. ve Caltran, G. (1999). Can newborns discriminate between their own cry and the cry of another newborn infant? *Developmental Psychology*, 35, 418-426. doi: 10.1037/0012-1649.35.2.418
- Dunn, J. (1994). Understanding others and the social world: Current issues in developmental research and their relation to preschool experiences and practice. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 15, 571-583. doi: 10.1016/0193-3973(94)90023-x
- Dunn, J., Brown, J. R. ve Beardsall, L. (1991). Family talk about feeling states and children's later understanding of others' emotions. *Developmental Psychology*, 27, 448-455. doi: 10.1037/0012-1649.27.3.448
- Dunsmore, J. C. ve Karn, M. A. (2004). The influence of peer relationships and maternal socialization on kindergartners' developing emotion knowledge. *Early Education & Development*, 15, 39-56. doi: 10.1207/s15566935eed1501
- Eisenberg, N. (2003). Prosocial behavior, empathy, and sympathy. M. H. Bornstein, L. Davidson, C. L. M. Keyes ve K. A. Moore (Ed.), *Crosscurrents in contemporary psychology. Well-being: Positive development across the life course* içinde (s. 253-265). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Eisenberg, N., Cumberland, A. ve Spinrad, T. L. (1998). Parental socialization of emotion. *Psychological Inquiry*, 9, 241-273. doi: 10.1207/s15327965pli0904_1

- Emde, R. N. ve Harmon, R. J. (1972). Endogenous and exogenous smiling systems in early infancy. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry*, 11, 177-200. doi: 10.1016/s0002-7138(10)60071-4
- Ferguson, T. J. ve Stegge, H. (1995). Emotional states and traits in children: The case of guilt and shame. J. P. Tangney ve K. W. Fischer (Ed.), *Self-conscious emotions: Shame, guilt, embarrassment, and pride* içinde (s. 174-197). New York: Guilford Press.
- Ferguson, T. J., Stegge, H. ve Damhuis, I. (1991). Children's understanding of guilt and shame. *Child Development*, 62, 827-839. doi: 10.2307/1131180
- Frankenberger, K. D. (2000). Adolescent egocentrism: A comparison among adolescents and adults. *Journal of Adolescence*, 23, 343-54. doi: 10.1006/jado.2000.0319
- Frijda, N. H. (1986). *Studies in emotion and social interaction. The emotions*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Frijda, N. H. (2008). The psychologists' point of view. M. Lewis, J. M. Haviland-Jones ve L. F. Barrett (Ed.), *Handbook of emotions* (3. baskı) içinde (s. 68-87). New York: Guilford Press.
- Geangu, E., Benga, O., Stahl, D. ve Striano, T. (2010). Contagious crying beyond the first days of life. *Infant Behavior and Development*, 33, 279-288. doi: 10.1016/j.infbeh.2010.03.004
- Gilbert, P. (1997). The evolution of social attractiveness and its role in shame, humiliation, guilt, and therapy. *British Journal of Medical Psychology*, 70, 113-147. doi: 10.1111/j.2044-8341.1997.tb01893.x
- Graziano, W. G ve Tobin, R. M. (2003). Emotional regulation from infancy through adolescence. M. H. Bornstein, L. Davidson, C. L. M. Keyes ve K. A. Moore (Ed.), *Crosscurrents in contemporary psychology. Well-being: Positive development across the life course* içinde (s. 139-154). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Haidt, J. (2003). The moral emotions. R. J. Davidson, K. R. Scherer ve H. H. Goldsmith (Ed.), *Handbook of affective sciences* içinde (s. 852-870). Oxford, UK: Oxford University Press.
- Harris, M. (2008). Children's understanding of emotions. M. Lewis, J. M. Haviland-Jones ve L. F. Barrett (Ed.), *Handbook of emotions* (3. baskı) içinde (s. 320-331). New York: Guilford Press.
- Hernández, M. M., Eisenberg, N., Valiente, C., Spinrad, T. L., VanSchyndel, S. K., Diaz, A.,... ve Southworth, J. (2017). Observed emotions as predictors of quality of kindergartners' social relationships. *Social Development*, 26, 21-39. doi: 10.1111/sode.12179
- Hutt, R. L., Buss, K. A. ve Kiel, E. J. (2012). Caregiver protective behavior, toddler fear and sadness, and toddler cortisol reactivity in novel contexts. *Infancy*, 18, 708-728. doi: 10.1111/j.1532-7078.2012.00141.x
- Izard, C. (1977). *Human emotions*. New York, NY: Plenum Press.
- Izard, C. E. (1993). Four systems for emotion activation: Cognitive and non-cognitive processes. *Psychological Review*, 100, 68-90. doi: 10.1037/0033-295X.100.1.68
- Izard, C. E. (1994). Innate and universal facial expressions: Evidence from developmental and cross-cultural research. *Psychological Bulletin*, 115, 288-299. doi: 10.1037/0033-2909.115.2.288

- Izard, C. E., Dougherty, L. ve Hembree, E. (1983). *A system for identifying affect expressions by holistic judgments (AFFEX)*. Newark, NJ: Instructional Resources Center, University of Delaware.
- Izard, C. E. ve Malatesta, C. Z. (1987). Perspectives on emotional development I: Differential emotions theory of early emotional development. J. D. Osofsky (Ed.), *Wiley series on personality processes. Handbook of infant development* (2. baskı) içinde (s. 494-554). Oxford: Wiley.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). The autonomous-relational self: A new synthesis. *European Psychologist*, *1*, 180-186. doi: 10.1027/1016-9040.1.3.180
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context: Implications for self and family. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *36*, 403-422. doi: 10.1177/0022022105275959
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). *Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikoloji* (3. baskı). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kerns, K. A., Abraham, M. M., Schlegelmilch, A. ve Morgan, T. A. (2007). Mother-child attachment in later middle childhood: Assessment approaches and associations with mood and emotion regulation. *Attachment & Human Development*, *9*, 33-53. doi: 10.1080/14616730601151441
- Koole, S. L. (2009). The psychology of emotion regulation: An integrative review. *Cognition and Emotion*, *23*, 4-41. doi: 10.1080/02699930802619031
- Kopp, C. (1989). Regulation of distress and negative emotions: A developmental view. *Developmental Psychology*, *25*, 243-254. doi: 10.1037/0012-1649.25.3.343
- Kromm, H., Färber, M. ve Holodynski, M. (2014). Felt or false smiles? Volitional regulation of emotional expression in 4-, 6-, and 8-year-old children. *Child Development*, *86*, 579-597. doi: 10.1111/cdev.12315
- Larson, R. W., Moneta, G., Richards, M. H. ve Wilson, S. (2002). Continuity, stability, and change in daily emotional experience across adolescence. *Child Development*, *73*, 1151-1165. doi: 10.1111/1467-8624.00464
- Laursen, B., Coy, K. ve Collins, W. A. (1998). Reconsidering changes in parent-child conflict across adolescence: A meta-analysis. *Child Development*, *69*, 817-832. doi: 10.1111/j.1467-8624.1998.tb06245.x
- Lavelli, M. ve Fogel, A. (2005). Developmental changes in the relationship between the infant's attention and emotion during early face-to-face communication: The 2-month transition. *Developmental Psychology*, *41*, 265-280. doi: 10.1037/0012-1649.41.1.265
- Leppänen, J. M., Moulson, M. C., Vogel-Farley, V. K. ve Nelson, C. A. (2007). An ERP study of emotional face processing in the adult and infant brain. *Child Development*, *78*, 232-245. doi: 10.1111/j.1467-8624.2007.00994.x
- Leppänen, J. M. ve Nelson, C. A. (2009). Tuning the developing brain to social signals of emotions. *Nature Review Neuroscience*, *10*, 37-47. doi: 10.1038/nrn2554
- Lewis, M. (2008). The emergence of human emotions. M. Lewis, J. M. Haviland-Jones ve L. F. Barrett (Ed.), *Handbook of emotions* (3. baskı) içinde (s. 304-319). New York: Guilford Press.

- Lewis, M. (2019). The self-conscious emotions and the role of shame in psychopathology. V. LoBue, K. Pérez-Edgar ve K. A. Buss (Ed.), *Handbook of emotional development* içinde (s. 311-350). Cham: Springer.
- Lewis, M., Alessandri, S. M. ve Sullivan, M. W. (1990). Violation of expectancy, loss of control, and anger expressions in young infants. *Developmental Psychology*, *26*, 745-751. doi: 10.1037/0012-1649.26.5.745
- Lewis, M., Alessandri, S. ve Sullivan, M. W. (1992). Differences in shame and pride as a function of children's gender and task difficulty. *Child Development*, *63*, 630-638. doi: 10.1111/j.1467-8624.1992.tb01651.x
- Lewis, M., Sullivan, M. W., Stanger, C. ve Weiss, M. (1989). Self-development and self-conscious emotions. *Child Development*, *60*, 146-156. doi: 10.2307/1131080
- LoBue, V., Kim, E. ve Delgado, M. (2019). Fear in development. V. LoBue, K. Pérez-Edgar ve K. A. Buss (Ed.), *Handbook of emotional development* içinde (s. 257-282). Cham: Springer.
- Ludemann, P. M. ve Nelson, C. A. (1988). Categorical representation of facial expressions by 7-month-old infants. *Developmental Psychology*, *24*, 492-501. doi: 10.1037//0012-1649.24.4.492
- Martin, N. G., Witherington, D. C. ve Edwards, A. (2008). The development of affect specificity in infants' use of emotion cues. *Infancy*, *13*, 456-468. doi: 10.1080/15250000802329370
- Mayes, L. C. ve Zigler, E. (2006). An observational study of the affective concomitants of mastery in infants. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *33*, 659-667. doi: 10.1111/j.1469-7610.1992.tb00903.x
- McElhaney, K. B., Allen, J. P., Stephenson, J. C. ve Hare, A. L. (2009). Attachment and autonomy during adolescence. R. M. Lerner ve L. Steinberg (Ed.), *Handbook of adolescent psychology* (3. baskı) içinde (s. 358-403). Hoboken, NJ: Wiley. doi: 10.1002/9780470479193.adlpsy001012
- Mesquita, B. ve Boiger, M. (2014). Emotions in context: A sociodynamic model of emotions. *Emotion Review*, *6*, 298-302. doi: 10.1177/1754073914534480
- Messinger, D., Dondi, M., Nelson-Goens, G., Beghi, A., Fogel, A. ve Simion, F. (2002). How sleeping neonates smile. *Developmental Science*, *5*, 48-54. doi: 10.1111/1467-7687.00208
- Messinger, D., Mitsven, S. G., Ahn, Y. A., Prince, E. B., Sun, L. ve Rivero-Fernández, C. (2019). Happiness and joy. V. LoBue, K. Pérez-Edgar ve K. A. Buss (Ed.), *Handbook of emotional development* içinde (s. 171-198). Cham: Springer.
- Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Myers, S. S. ve Robinson, L. R. (2007). The role of the family context in the development of emotion regulation. *Social Development*, *16*, 361-388. doi: 10.1111/j.1467-9507.2007.00389.x
- Nichols, S. R., Svetlova, M. ve Brownell, C. A. (2009). The role of social understanding and empathic disposition in young children's responsiveness to distress in parents and peers. *Cognition, Brain, Behavior: An Interdisciplinary Journal*, *13*, 449-478.
- Oatley, K. ve Jenkins, M. (1996). *Understanding emotions*. Cambridge: Blackwell Publishers Inc.

- Olthof, T. (2012). Anticipated feelings of guilt and shame as predictors of early adolescents' antisocial and prosocial interpersonal behavior. *European Journal of Developmental Psychology, 9*, 371-388. doi: 10.1080/17405629.2012.680300
- Phelps, E. A. (2006). Emotion and cognition: Insights from studies of the human amygdala. *Annual Review of Psychology, 57*, 27-53. doi: 10.1146/annurev.psych.56.091103.070234
- Pérez-Edgar, K. ve Hastings, P. (2018). Emotion development from an experimental and individual differences lens. J. T. Wixted (Ed.), *Stevens' handbook of experimental psychology and cognitive neuroscience* (4. baskı) içinde (s. 289-321). New York: Wiley.
- Pessoa, L. (2008). On the relationship between emotion and cognition. *Nature Reviews Neuroscience, 9*, 148-158. doi: 10.1038/nrn2317
- Pons, F., Harris, P. L. ve de Rosnay, M. (2004). Emotion comprehension between 3 and 11 years: Developmental periods and hierarchical organization. *European Journal of Developmental Psychology, 1*, 127-152. doi: 10.1080/17405620344000022
- Raikes, H. A. ve Thompson, R. A. (2008). Conversations about emotion in high-risk dyads. *Attachment & Human Development, 10*, 359-377. doi: 10.1080/14616730802461367
- Raval, V. V. ve Martini, T. S. (2009). Maternal socialization of children's anger, sadness, and physical pain in two communities in Gujarat, India. *International Journal of Behavioral Development, 33*, 215-219. doi: 10.1177/0165025408098022
- Reimer, M. (1996). "Sinking into the ground": The development and consequences of shame in adolescence. *Developmental Review, 16*, 321-363. doi: 10.1006/drev.1996.0015
- Repacholi, B. M. (1998). Infants' use of attentional cues to identify the referent of another person's emotional expression. *Developmental Psychology, 34*, 1017-1025. doi: 10.1037/0012-1649.34.5.1017
- Roben, C. K. P., Cole, P. ve Armstrong, L. M. (2013). Longitudinal relations among language skills, anger expression, and regulatory strategies in early childhood. *Child Development, 84*, 891-905. doi: 10.1111/cdev.12027
- Rose, A. J. ve Rudolph, K. D. (2006). A review of sex differences in peer relationship processes: Potential trade-offs for the emotional and behavioral development of girls and boys. *Psychological Bulletin, 132*, 98-131. doi: 10.1037/0033-2909.132.1.98
- Rosenblum, G. D. ve Lewis, M. (2003). Emotional development in adolescence. G. R. Adams ve M. D. Berzonsky (Ed.), *Blackwell handbook of adolescence* içinde (s. 269-289). Malden, MA: Blackwell Publishing. doi: 10.1002/9780470756607.ch13
- Rosenstein, D. ve Oster, H. (1988). Differential facial responses to four basic tastes in newborns. *Child Development, 59*, 1555-1568. doi: 10.2307/1130670
- Rottman, J. (2014). Evolution, development, and the emergence of disgust. *Evolutionary Psychology, 12*, 417-433. doi: 10.1177/147470491401200209
- Rozin, P., Haidt, J. ve McCauley, C. R. (2008). Disgust. M. Lewis, J. M. Haviland-Jones ve L. F. Barrett (Ed.), *Handbook of emotions* (3. baskı) içinde (s. 757-776). New York: Guilford Press.
- Saarni, C. (1984). An observational study of children's attempts to monitor their expressive behavior. *Child Development, 55*, 1504-1513. doi: 10.2307/1130020

- Saarni, C. (1999). *The development of emotional competence*. New York, NY: Guilford Press.
- Saarni, C., Campos, J. J., Camras, L. A. ve Witherington, D. (2008). Principles of emotion and emotional competence. W. Damon ve R. M. Lerner (Ed.), *Child and adolescent development: An advanced course* içinde (s. 361-405). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Sorce, J. F., Emde, R. N., Campos, J. J. ve Klinnert, M. D. (1985). Maternal emotional signaling: Its effect on the visual cliff behavior of 1-year-olds. *Developmental Psychology*, 21, 195-200. doi: 10.1037/0012-1649.21.1.195
- Spangler, G. ve Grossman, K. (1999). Individual and physiological correlates of attachment disorganization in infancy. J. Solomon, C. George, J. Solomon ve C. George (Ed.), *Attachment disorganization* içinde (s. 95-124). New York, NY: Guilford Press.
- Spinrad, T. L. ve Eisenberg, N. (2019). Prosocial emotions. V. LoBue, K. Pérez-Edgar ve K. A. Buss (Ed.), *Handbook of emotional development* içinde (s. 351-372). Cham: Springer.
- Steinberg, L. (2016). *Adolescence* (11. baskı.). New York: McGraw-Hill.
- Stevenson, R. J., Oaten, M. J., Case, T. I., Repacholi, B. M. ve Wagland, P. (2010). Children's response to adult disgust elicitors: Development and acquisition. *Developmental Psychology*, 46, 165-177. doi: 10.1037/a0016692
- Sunar, D. (2002). Change and continuity in the Turkish middle class family. E. Özdalga ve R. Liljestrom (Ed.), *Autonomy and dependence in family: Turkey and Sweden in critical perspective* içinde (s. 217-238). Istanbul: Swedish Research Institute.
- Székely, E., Tiemeier, H., Jaddoe, V. W., Hofman, A., Verhulst, F. C. ve Herba, C. M. (2014). Associations of internalizing and externalizing problems with facial expression recognition in preschoolers: The generation R study. *Social Development*, 23, 611-630. doi: 10.1111/sode.12070
- Tangney, J. P. ve Dearing, R. (2004). *Shame and guilt*. New York: Guilford Press.
- Thompson, R. A. (1994). Emotion regulation: A theme in search of definition. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59, 25-52. doi: 10.1111/j.1540-5834.1994.tb01276.x
- Thompson, R. A. (2011). Emotion and emotion regulation: Two sides of the developing coin. *Emotion Review*, 3, 53-61. doi: 10.1177/1754073910380969
- Tracy, J. L. ve Robins, R. W. (2006). Appraisal antecedents of shame and guilt: Support for a theoretical model. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32, 1339-1352. doi: 10.1177/0146167206290212
- Tracy, J. L., Robins, R. W. ve Lagattuta, K. H. (2005). Can children recognize pride? *Emotion*, 5, 251-257. doi: 10.1037/1528-3542.5.3.251
- Tronick, E. Z., Als, H., Adamson, L., Wise, S. ve Brazelton, B. (1978). The infant's response to entrapment between contradictory messages in face-to-face interaction. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry*, 1, 1-13. doi: 10.1016/S0002-7138(09)62273-1

- Walle, E. A. ve Campos, J. J. (2012). Interpersonal responding to discrete emotions: A functionalist approach to the development of affect specificity. *Emotion Review*, 4, 413-422. doi: 10.1177/1754073912445812
- Walle, E. A., Reschke, P. J., Camras, L. A. ve Campos, J. J. (2017). Infant differential behavioral responding to discrete emotions. *Emotion*, 17, 1078-1091. doi: 10.1037/emo0000307
- Wellman, H.M., Harris, P. L., Banerjee, M. ve Sinclair, A., (1995). Early understanding of emotion: Evidence from natural language. *Cognition and Emotion*, 9, 117-149. doi: 10.1080/02699939508409005
- Westenberg, P., Drewes, M. J., Goedhart, A. W., Siebelink, B. M. ve Treffers, P. D. (2004). A developmental analysis of self-reported fears in late childhood through mid-adolescence: Social-evaluative fears on the rise? *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 481-495. doi: 10.1111/j.1469-7610.2004.00239.x
- Vaish, A., Carpenter, M. ve Tomasello, M. (2016). The early emergence of guilt-motivated prosocial behavior. *Child Development*, 87, 1772-1782. doi: 10.1111/cdev.12628
- Vasta, R., Miller, S. A. ve Ellis, S. (2004). *Child psychology* (3. baskı). USA: John Wiley & Sons, Inc.
- Venezia, M., Messinger, D. S., Thorp, D. ve Mundy, P. (2004). The development of anticipatory smiling. *Infancy*, 6, 397-406. doi: 10.1207/s15327078in0603_5
- Yang, Y. ve Wang, Q. (2019). Culture in emotional development. V. LoBue, K. Pérez-Edgar ve K. A. Buss (Ed.), *Handbook of emotional development* içinde (s. 569-593). Cham: Springer.
- Zahn-Waxler, C., Friedman, R. J., Cole, P. M., Mizuta, I. ve Hiruma, N. (1996). Japanese and United States preschool children's responses to conflict and distress. *Child Development*, 67, 2462-2477. doi: 10.1111/j.1467-8624.1996.tb01868.x
- Zahn-Waxler, C., Radke-Yarrow, M., Wagner, E. ve Chapman, M. (1992). Development of concern for others. *Developmental Psychology*, 28, 126-136. doi: 10.1037/00121649.28.1.126
- Zeman, J., Cameron, M. ve Price, N. (2019). Sadness in youth: Socialization, regulation, and adjustment. V. LoBue, K. Pérez-Edgar ve K. A. Buss (Ed.), *Handbook of emotional development* içinde (s. 227-256). Cham: Springer.
- Zeman, J., Cassano, M., Perry-Parrish, C. ve Stegall, S. (2006). Emotion regulation in children and adolescents. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 27, 155-168. doi: 10.1097/00004703-200604000-00014
- Zeman, J. ve Garber, J. (1996). Display rules for anger, sadness, and pain: It depends on who is watching. *Child Development*, 67, 957-973. doi: 10.1111/j.1467-8624.1996.tb01776.x
- Zeman, J. ve Shipman, K. (1996). Children's expression of negative affect: Reasons and methods. *Developmental Psychology*, 32, 842-849. doi: 10.1037/0012-1649.32.5.842
- Zimmermann, P. ve Iwanski, A. (2014). Emotion regulation from early adolescence to emerging adulthood and middle adulthood: Age differences, gender differences, and emotion-specific developmental variations. *International Journal of Behavioral Development*, 38, 182-194. doi: 10.1177/0165025413515405

DUYGU DÜZENLEME

Pınar Kaya-Kurtman

GİRİŞ

Duygu düzenleme günlük yaşamda, insanın bulunduğu her noktada var olan bir beceridir. Bu beceriyi kullanmak, kişinin kendi iyilik hâli açısından gerekli olmasının yanında iki veya daha fazla kişinin bulunduğu kişiler arası etkileşim ortamlarında da oldukça gereklidir ve hayati önem taşır. Birden fazla kişinin bulunduğu ortamda kullanılmasının önemi duygu düzenlemenin kişiler arası iletişimi ve ilişkileri düzenleme özelliğinden gelir. İletişimin temel noktalarından biri, karşılıklı iletişimde olan kişilerin ne hissettiği ve bu duyguları karşı tarafa yansıtmadan önce nasıl işlemlediğidir. İletişim genellikle kapalı mesajlar üzerinden yürüyen bir etkileşimdir ve bu nedenle kişiler arası çatışmaların çıkması olasıdır. Dolayısıyla duygu düzenleme; bireysel, kişiler arası ve hatta kültürler arası düzlemde ele alınması gereken bir kavramdır. Bu bölümün amacı, duygu düzenlemeyi bu konuyla ilgili alanyazında yapılan çalışmaların ışığında tanıtmak ve çeşitli açılardan duygu düzenlemeyi anlatmaktır. Bu bölümde, sırasıyla duygu düzenlemenin tanımından, amaçlarından, duygu düzenleme stratejilerinden, duygu düzenleme ile ilgili olan psikopatolojilerden, duygu düzenlemeyi temel alan psikoterapilerden, duygu düzenlemenin gelişimsel arka planından ve son olarak kültürler arası duygu düzenlemeden bahsedilecektir.

DUYGU DÜZENLEME NEDİR?

Duygu düzenleme; duygusal tepkilerin yoğun ve geçici özelliklerinin denetlenmesi, değerlendirilmesi ve üzerinde değişiklik yapılmasından sorumlu içsel ve dışsal süreçler olarak tanımlanmıştır (Thompson, 1991). Alanın ileri gelenlerinden biri olan Gross (1998b) ise duygu düzenlemeyi, kişinin hangi duyguyu hissettiğini, ne zaman hissettiğini ve nasıl deneyimleyip ifade ettiğini şekillendirmesi olarak tanımlamıştır. Gross (2014), duyguların ortaya çıkış

KAYNAKÇA

- Aldao, A., Nolen-Hoeksema, S. ve Schweizer, S. (2010). Emotion-regulation strategies across psychopathology: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 30, 217-237. doi: 10.1016/j.cpr.2009.11.004
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5. baskı). Washington DC: American Psychiatric Publishing.
- Andrada, D. N., Bohus, M. ve Linehan, M. M. (2014). Dialectical behavior therapy: An intervention for emotion dysregulation. J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (2. baskı) içinde (s. 491-507). New York: The Guilford Press.
- Arnett, J. J. (2001). Conceptions of the transition to adulthood: perspectives from adolescence through midlife. *Journal of Adult Development*, 8, 133-143. doi: 10.1023/A:1026450103225
- Badiani, A., Belin, D., David, E., Calu, D. ve Shaham, Y. (2011). Perspectives on rheumatoid arthritis for the orthopedic surgeon: Overview of early diagnosis and the tumor necrosis factor antagonists. *Nature Reviews*, 12, 685-700.
- Borkovec, T. D., Alcaine, O. M. ve Behar, E. (2004). Avoidance theory of worry and generalized anxiety disorder. R. G. Heimberg, C. L. Turk ve D. S. Mennin (Ed.), *Generalized anxiety disorder: Advances in research and practice* içinde (s. 77-108). New York: The Guilford Press.
- Barlow, D. H. (2002). *Anxiety and its disorders: The nature and treatment of anxiety and panic* (2. baskı). New York: Guilford Press.
- Becht, M. C. ve Vingerhoets, A. J. J. M. (2002). Crying and mood change: A cross-cultural study. *Cognition and Emotion*, 16, 87-101.
- Beck, A. T., Rush, A. J., Shaw, B. F. ve Emery, G. (1979). *Cognitive therapy of depression*. New York: Guilford Press.
- Bydlowski, S., Corcos, M., Jeammet, P., Paterniti, S., Berthoz, S., Laurier, C., ... ve Consoli, S. M. (2005). Emotion-processing deficits in eating disorders. *International Journal of Eating Disorders*, 37, 321-329. doi: 10.1002/eat.20132
- Butler, E. A., Lee, T. L. ve Gross, J. J. (2007). Emotion regulation and culture: Are the social consequences of emotion suppression culture-specific? *Emotion*, 7, 30-48. doi: 10.1037/1528-3542.7.1.30
- Campbell-Sills, L., Ellard, K. K. ve Barlow, D. H. (2014). Emotion regulation in anxiety disorders. J. J. Gross (Ed.) *Handbook of emotion regulation* (2. baskı) içinde (s. 393-412). New York, NY: The Guildford Press.
- Carstensen, L. L., Fung, H. H. ve Charles, S. T. (2003). Socioemotional selectivity theory and the regulation of emotion in the second half of life. *Motivation and Emotion*, 27, 103-123. doi: 10.1023/A:1024569803230

- Carver, C. S., Johnson, S. L. ve Joormann, J. (2008). Serotonergic function, two-mode models of self-regulation, and vulnerability to depression: What depression has in common with impulsive aggression. *Psychological Bulletin*, *134*, 912-943. doi: 10.1037/a0013740
- Cisler, J. M., Olatunji, B. O., Feldner, M. T. ve Forsyth, J. P. (2010). Emotion regulation and the anxiety disorders: An integrative review. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, *32*, 68-82. doi: 10.1007/s10862-009-9161-1
- De Leersnyder, J., Mesquita, B. ve Kim, H. (2013). Emotional acculturation. D. Hermans, B. Rime ve B. Mesquita (Ed.), *Changing emotions* içinde (s. 127-133). Hove, UK: Psychology Press.
- Debrot, A., Schoebi, D., Perrez, M. ve Horn, A. B. (2013). Touch as an interpersonal emotion regulation process in couples' daily lives: The mediating role of psychological intimacy. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *39*, 1373-1385. doi: 10.1177/0146167213497592
- Erber, R., Wegner, D. M. ve Therriault, N. (1996). On being cool and collected: Mood regulation in anticipation of social interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, *70*, 757-766. doi: 10.1037/0022-3514.70.4.757
- Farb, N. A. S., Anderson, A. K., Mayberg, H., Bean, J., McKeon, D. ve Segal, Z. V. (2010). Minding one's emotions: Mindfulness training alters the neural expression of sadness. *Emotion*, *10*, 25-33. doi: 10.1037/a0017151
- Fischer, A. H. ve Manstead, A. S. R. (2010). The relation between gender and emotion in different cultures. *Gender and Emotion*, 71-94. doi: 10.1017/cbo9780511628191.005
- Friesen, A. P., Lane, A. M., Devonport, T. J., Sellars, C. N., Stanley, D. N. ve Beedie, C. J. (2013). Emotion in sport: Considering interpersonal regulation strategies. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, *6*, 139-154. doi: 10.1080/1750984X.2012.742921
- Goldin, P. R., Jazaieri, H. ve Gross, J. J. (2014). Emotion regulation in social anxiety disorder. S. G. Hofmann ve P. M. DiBartolo (Ed.), *Social anxiety: Clinical, developmental, and social perspectives* (3. baskı) içinde. doi: 10.1016/B978-0-12-394427-6.00017-0
- Goldin, P. R., Manber-Ball, T., Werner, K., Heimberg, R. ve Gross, J. J. (2009). Neural mechanisms of cognitive reappraisal of negative self-beliefs in social anxiety disorder. *Biological Psychiatry*, *66*, 1091-1099. doi: 10.1016/j.biopsych.2009.07.014
- Goldin, P. R., Ziv, M., Jazaieri, H., Hahn, K., Heimberg, R. ve Gross, J. J. (2013). Impact of cognitive behavioral therapy for social anxiety disorder on the neural dynamics of cognitive reappraisal of negative self-beliefs: Randomized clinical trial. *JAMA Psychiatry*, *70*, 1048-1056. doi: 10.1001/jamapsychiatry.2013.234
- Gross, J. J. (1998a). Antecedent- and response-focused emotion regulation: Divergent consequences for experience, expression, and physiology. *Journal of Personality and Social Psychology*, *74*, 224-237. doi: 10.1037//0022-3514.74.1.224
- Gross, J. J. (1998b). The emerging field of emotion regulation: An integrative review. *Review of General Psychology*, *2*, 271-299. doi: 10.1037/1089-2680.2.3.271

- Gross, J. J. (1999). Emotion regulation: Past, present, future. *Cognition and Emotion*, *13*, 551-573. doi: 10.1080/026999399379186
- Gross, J. J. (2002). Emotion regulation : Affective, cognitive, and social consequences. *Psychophysiology*, *39*, 281-291. doi: 10.1017.S0048577201393198
- Gross, J. J. (2014). Emotion regulation: Conceptual and empirical foundations. J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (2. baskı) içinde (s. 3-22). New York: The Guilford Press.
- Gross, J. J. ve John, O. P. (2003). Individual differences in two emotion regulation processes: Implications for affect, relationships, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, *85*, 348-362. doi: 10.1037/0022-3514.85.2.348
- Gross, J. J. ve Levenson, R. W. (1993). Emotional suppression: Physiology, self-report, and expressive behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, *64*, 970-986. doi: 10.1037/0022-3514.64.6.970
- Gross, J. J. ve Levenson, R. W. (1997). Hiding feelings: The acute effects of inhibiting. *Journal of Abnormal Psychology*, *106*, 95-103. doi: 10.1037/0021-843X.106.1.95
- Gross, J. J. ve Muñoz, R. F. (1995). Emotion regulation and mental health. *Clinical Psychology: Science and Practice*, *2*(2), 151-164. doi: 10.1111/j.1468-2850.1995.tb00036.x
- Gross, J. J. ve Thompson, R. A. (2007). Emotion regulation: Conceptual foundations. J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (2. baskı) içinde (s. 3-24). New York: Guilford Press.
- Gruber, J., Eidelman, P., Johnson, S. L., Smith, B. ve Harvey, A. G. (2011). Hooked on a feeling: Rumination about positive and negative emotion in inter-episode bipolar disorder. *Journal of Abnormal Psychology*, *120*, 956-961. doi: 10.1037/a0023667
- Hayes, S. C., Strosahl, K. D. ve Wilson, K. G. (2012). *Acceptance and commitment therapy: The process and practice of mindful change* (2. baskı). New York: The Guilford Press. doi: 10.1017/CBO9781107415324.004
- Higgins, E. T. (1987). Self-discrepancy. A theory relating to self and affect. *Psychological Review*, *94*(3), 319-340.
- Hochschild, A. (1983). *The managed heart: Commercialization of human feeling*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Hofmann, S. G. (2014). Interpersonal emotion regulation model of mood and anxiety disorders. *Cognitive Therapy and Research*, *38*, 483-492. doi: 10.1007/s10608-014-9620-1
- Hoffman, S. G., Carpenter, J. K. ve Curtiss, J. (2016). Interpersonal emotion regulation questionnaire (IERQ): Scale development and psychometric characteristics. *Cognitive Therapy and Research*, *40*, 341-356. doi: 10.1016/j.physbeh.2017.03.040
- John, O. ve Gross, J. (2004). Healthy and unhealthy emotion regulation: Personality processes, individual differences, and life-span development. *Journal of Personality*, *72*, 1301-1334. doi: 10.1111/j.1467-6494.2004.00298.x

- Joormann, J. ve Gotlib, I. H. (2010). Emotion regulation in depression: Relation to cognitive inhibition. *Cognition and Emotion*, 24, 281-298. doi: 10.1080/02699930903407948
- Kim, U., Triandis, H. C., Kâğıtçıbaşı, Ç., Choi, S. C. ve Yoon, G. (1994). *Cross-cultural research and methodology series. Individualism and collectivism: Theory, method, and applications* (18. baskı). Sage Publications, Inc.
- Kim, H. S. ve Sherman, D. K. (2007). "Express yourself": Culture and the effect of self-expression on choice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92, 1-11. doi: 10.1037/0022-3514.92.1.1
- Knight, M., Seymour, T. L., Gaunt, J. T., Baker, C., Nesmith, K. ve Mather, M. (2007). Aging and goal-directed emotional attention: Distraction reverses emotional biases. *Emotion*, 7, 705-714. doi: 10.1037/1528-3542.7.4.705
- Kober, H. (2014). Emotion regulation in substance use disorders. J. J. Gross, (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (2. baskı) içinde (s. 428-446). New York: The Guilford Press.
- Labouvie-Vief, G., Hakim-Larson, J., DeVoe, M. ve Schoeberlein, S. (1989). Emotions and self-regulation: A life span view. *Human Development*, 32, 279-299. doi: 10.1159/000276480
- Lanaj, K., Daisy Chang, C. H. ve Johnson, R. E. (2012). Regulatory focus and work-related outcomes: A review and meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 138, 998-1034. doi: 10.1037/a0027723
- Langer, E. J. ve Ngunoumen, C. T. (2017). Mindfulness. D. S. Dunn (Ed.), *Positive psychology: Established and emerging issues* içinde. New York: Routledge.
- Larsen, R. J. (2000). Toward a science of mood regulation. *Psychological Inquiry: An International Journal for the Advancement of Psychological Theory*, 11, 129-141. doi: 10.1207/S15327965PLI1103_01
- Lazarus, R. S. ve Alfert, E. (1964). Short-circuiting of threat by experimentally altering cognitive appraisal. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 69, 195-205. doi: 10.1037/h0044635
- Linehan, M. M. (1993). *Cognitive-behavioral treatment of borderline personality disorder*. New York, NY: The Guildford Press.
- Linehan, M. M., Dimeff, L. A., Reynolds, S. K., Comtois, K. A., Welch, S. S., Heagerty, P. ve Kivlahan, D. R. (2002). Dialectical behavior therapy versus comprehensive validation therapy plus 12-step for the treatment of opioid dependent women meeting criteria for borderline personality disorder. *Drug and Alcohol Dependence*, 67, 13-26. doi: 10.1016/S0376-8716(02)00011-X
- Marroquín, B. (2011). Interpersonal emotion regulation as a mechanism of social support in depression. *Clinical Psychology Review*, 31, 1276-1290. doi: 10.1016/j.cpr.2011.09.005

- Matsumoto, D., Yoo, S. H., Nakagawa, S., Alexandre, J., Altarriba, J., Anguas-Wong, A. M., ... ve Yoo, S. H. (2008). Culture, emotion regulation, and adjustment. *Journal of Personality and Social Psychology*, *94*, 925-937. doi: 10.1037/0022-3514.94.6.925
- Menin, D. S. ve Fresco, D. M. (2014). Emotion regulation therapy. J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (2. baskı) içinde (s. 469-490). New York: The Guilford Press.
- Mennin, D. S., Holaway, R. M., Fresco, D. M., Moore, M. T. ve Heimberg, R. G. (2007). Delineating components of emotion and its dysregulation in anxiety and mood psychopathology. *Behavior Therapy*, *38*, 284-302. doi: 10.1016/j.beth.2006.09.001
- Mesquita, B., Leersnyder, J. D. ve Albert, D. (2014). The cultural regulation of emotions. J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (2. baskı) içinde (s. 284-304). New York, NY: Guilford Press.
- Mesquita, B. ve Leu, J. (2007). The cultural psychology of emotion. S. Kitayama ve D. Coven (Ed.), *Handbook of cultural psychology* içinde (s. 734-759). New York: Guilford Press.
- Neacsiu, A. D., Bohus, M. ve Linehan, M. M. (2014). Dialectical behavior therapy: An intervention for emotion dysregulation. J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (2. baskı) içinde . New York: The Guilford Press.
- Nielsen, L., Knutson, B. ve Carstensen, L. L. (2008). Affect dynamics, affective forecasting, and aging. *Emotion*, *8*, 318-330. doi: 10.1037/1528-3542.8.3.318
- Niedenthal, P. M. ve Ric, F. (2017) *Psychology of emotion: Interpersonal, experiential, and cognitive approaches* (2. baskı). New York: Routledge, Taylor and Francis Group.
- Niven, K. (2016). Why do people engage in interpersonal emotion regulation at work? *Organizational Psychology Review*, *6*, 305-323. doi: 10.1177/2041386615612544
- Nolen-Hoeksema, S., Wisco, B. E. ve Lyubomirsky, S. (2008). Rethinking rumination. *Perspectives on Psychological Science*, *3*, 400-424. doi: 10.1111/j.1745-6924.2008.00088.x
- Opitz, P. C., Rauch, L. C., Terry, D. P. ve Urry, H. L. (2012). Prefrontal mediation of age differences in cognitive reappraisal. *Neurobiology of Aging*, *33*, 645-655. doi: 10.1016/j.neurobiolaging.2010.06.004
- Salters-Pedneault, K., Roemer, L., Tull, M. T., Rucker, L. ve Mennin, D. S. (2006). Evidence of broad deficits in emotion regulation associated with chronic worry and generalized anxiety disorder. *Cognitive Therapy and Research*, *30*, 469-480. doi: 10.1007/s10608-006-9055-4
- Shiota, M. N. ve Levenson, R. W. (2009). Effects of aging on experimentally instructed detached reappraisal, positive reappraisal, and emotional behavior suppression. *Psychology and Aging*, *24*, 890-900. doi: 10.1037/a0017896

- Suh, E., Diener, E., Oishi, S. ve Triandis, H. C. (1998). The shifting basis of life satisfaction judgments across cultures: Emotions versus norms. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 482-493. doi: 10.1037/0022-3514.74.2.482
- Tamminen, K. A. ve Crocker, P. R. E. (2013). "I control my own emotions for the sake of the team": Emotional self-regulation and interpersonal emotion regulation among female high-performance curlers. *Psychology of Sport and Exercise*, 14, 737-747. doi: 10.1016/j.psychsport.2013.05.002
- Taylor, S. E., Welch, W. T., Kim, H. S. ve Sherman, D. K. (2007). Cultural differences in the impact of social support on psychological and biological stress responses. *Psychological Science*, 18, 831-837. doi: 10.1111/j.1467-9280.2007.01987.x.
- Thompson, R. A. (1991). Emotional regulation and emotional development. *Educational Psychology Review*, 3, 269-307. doi: 10.1007/BF01319934
- Thompson, R. A. (2001). Childhood anxiety disorders from perspective of emotion regulation and attachment. M. W. Vasey ve M. R. Dadds (Ed.), *The developmental psychopathology of anxiety* içinde (s. 160-182). New York, NY: Oxford University Press.
- Thompson, R. A. (2014). Socialization of emotion and emotion regulation in the family. J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (2. baskı) içinde (s. 173-186). New York: The Guilford Press.
- Townsend, J. ve Altshuler, L. L. (2012). Emotion processing and regulation in bipolar disorder: A review. *Bipolar Disorder*, 14, 326-339. doi: 10.1111/j.1399-5618.2012.01021.x
- Webb, T. L., Miles, E. ve Sheeran, P. (2012). Dealing with feeling: A meta-analysis of the effectiveness of strategies derived from the process model of emotion regulation. *Psychological Bulletin*, 138, 775-808. doi: 10.1037/a0027600
- Westra, H. A., Arkowitz, H. ve Dozois, D. J. A. (2009). Adding a motivational interviewing pretreatment to cognitive behavioral therapy for generalized anxiety disorder: A preliminary randomized controlled trial. *Journal of Anxiety Disorders*, 23, 1106-1117. doi: 10.1016/j.janxdis.2009.07.014
- Williams, C. W. (2013). Interpersonal emotion regulation. *Emotion*, 13, 803-810. doi: 10.1037/a0033839
- Wilson, K. G. ve Murrell, A. R. (2004). Values work in acceptance and commitment therapy. S. C. Hayes, V. M. Follette ve M. M. Linehan (Ed.), *Mindfulness and acceptance: Expanding the cognitive-behavioral tradition* içinde. New York: Guilford Press.
- Yamaguchi, S. (1994). Collectivism among the Japanese: A perspective from the self. U. Kim, H. C. Triandis, Ç. Kâğıtçıbaşı, S. C. Choi ve G. Yoon (Ed.), *Individualism and collectivism: Theory, method, and applications* (18. baskı) içinde (s. 175-188). Newbury Park, CA: Sage.
- Zaki, J. ve Williams, W. C. (2013). Interpersonal emotion regulation. *Emotion*, 13, 803-810. doi: 10.1037/a0033839

- Zimmermann, P. ve Iwanski, A. (2014). Emotion regulation from early adolescence to emerging adulthood and middle adulthood: Age differences, gender differences, and emotion-specific developmental variations. *International Journal of Behavioral Development*, 38, 182-194. doi: 10.1177/0165025413515405
- Ziv, M., Goldin, P. R., Jazaieri, H., Hahn, K. S. ve Gross, J. J. (2013). Emotion regulation in social anxiety disorder: Behavioral and neural responses to three socio-emotional tasks. *Biology of Mood and Anxiety Disorders*, 3. doi: 10.1186/2045-5380-3-20

II. KISIM

YAKIN ÇEKİMDE
DUYGULAR

KORKU VE KAYGI

Dilay Eldoğan-Eken

GİRİŞ

Mutluluk, üzüntü, korku, tiksinti, öfke, şaşkınlık... Aldığımız kararlarda, seçimlerimizde, çevremizi algılayışımızda rolü olan duyguların öznel deneyimleri ve işlevleri birbirlerinden farklılaşmaktadır. Bu duygular arasında olumlu duygular aporetif motivasyon sistemi ile yani uyarıcı ile bir araya gelmeye teşvik eden sistem ile, olumsuz duygular ise savunma odaklı motivasyon sistemi ile yani tehlikeden uzaklaşmaya, sistemi tehlikeye karşı korumaya ya da tehlikeye karşı hazırlıklı olmaya teşvik eden sistem ile ilişkilidir (Lang, Davis ve Öhman, 2000). Korku ve kaygı duyguları da savunma odaklı motivasyon sisteminin aktif olduğu duygular arasındadır (Lang ve ark., 2000).

Normal düzeyde yaşanan korku ve kaygının yanı sıra, sadece Avrupa'da 60 milyondan fazla insan anormal düzeyde korku ve kaygının hâkim olduğu psikolojik bozuklukları deneyimlemektedir. Ayrıca bu psikolojik bozukluklara bağlı olarak yapılan sağlık harcamalarının yılda 70 milyar euroyu geçtiği rapor edilmektedir (Gustavsson ve ark., 2011). Dünya Zihinsel Sağlık Anketi (Kessler ve ark., 2007) sonuçlarına göre ise her dört bireyden biri ya kaygı bozukluğu tanısına sahiptir ya da geçmişte kaygı bozukluğu deneyimlediğini belirtmiştir. Bu verilerden hareketle hem normal hem de anormal korku ve kaygının günlük hayatımızın bir parçası olduğu görülmektedir. Korku ve kaygı her ne kadar canlıların hayatta kalmalarına yardımcı olan, işlevsel duygular olsa da olumsuz öznel deneyimlerle sonuçlanmaları, onları mücadele ettiğimiz duygular hâline getirmektedir. Bu durum korku ve kaygının hem normal hem de anormal boyutlarının detaylı bir şekilde anlaşılması ihtiyacını doğurmaktadır. Bu ihtiyaçtan hareketle bu bölüm kapsamında ilk olarak, korku ve kaygı duyguları tanımlanmış, bu duyguların ortak bileşenlerine ve aralarındaki farklılıklara yer verilmiştir. İkinci olarak korku ve kaygı duygularının canlılar için işlevsel yönleri hayvanlarla ve insanlarla yapılan

ÖZET

Korku gerçek ya da algılanan olası tehdiye, kaygı ise gelecek ile ilgili tehdit beklentisine verilen duygusal tepki olarak tanımlanmaktadır. Çoğu kez birbirlerinden ayrıştırılmakta zorlanılan korku ve kaygı duygularının ortak özelliği canlıların tehlikelerden korunmasını sağlayan savunma sistemlerini harekete geçirmeleridir. Korku, tehlikelere karşı korunulmasına; kaygı ise olası tehditlere karşı hazırlıklı olunmasına aracılık etmektedir. 20. yüzyıl itibarıyla korku ve kaygı duygularını anlamaya yönelik pek çok kuramsal çalışma yapılmıştır. Psikanalitik, davranışçı, bilişsel ve nörobiyolojik yaklaşım başta olmak üzere pek çok kuram korku ve kaygı duygularına açıklamalar getirmiştir. Bu kuramsal çalışmalardan da hareketle, korku ve kaygı duygularının canlılar için işlevleri hem hayvanlarla hem de insanlarla yapılan çalışmalar ile alanyazında sıklıkla yer bulmuştur.

Günlük yaşamda korku ve kaygı deneyimlemek normaldir ve bu duygular daha önce ifade edildiği gibi oldukça işlevseldir. Ancak deneyimlenen korku ve kaygının düzeyi ve sıklığı arttıkça başta kaygı bozuklukları olmak üzere pek çok psikolojik bozukluk ortaya çıkabilmektedir. Ayrılma kaygısı bozukluğu, seçici konuşmazlık, özgül fobiler, sosyal kaygı bozukluğu, panik bozukluk, agorafobi ve genellenmiş kaygı bozukluğu bu bozukluklar arasında yer almaktadır. Genetik, nörobiyolojik, psikolojik, kültürel ve toplumsal bazı etmenler kaygı bozukluklarının ortaya çıkma riskini arttırmaktadır. Bununla birlikte, günümüzde kaygı bozukluklarını tedavi etmeye yönelik pek çok tedavi yöntemi geliştirilmiş ve kaygı bozukluklarını deneyimleyen bireylerin bu tedavi yöntemlerinden fayda gördükleri gözlenmiştir. Bu tedavi yöntemlerinin yanı sıra bastırma, kaçınma, ruminasyon gibi işlevsel olmayan duygu düzenleme stratejilerinin yerine yeniden değerlendirme, problem çözme ve kabul odaklı duygu düzenleme stratejilerine günlük yaşamda yer verilmesi korku ve kaygı deneyimi ile başa çıkılmasını kolaylaştırabilmektedir.

KAYNAKÇA

- Adamec, R., Kent, P., Anisman, H., Shallow, T. ve Merali, Z. (1998). Neural plasticity, neuropeptides and anxiety in animals—implications for understanding and treating affective disorder following traumatic stress in humans. *Neuroscience and Biobehavioral Review*, 23, 301-318. doi: 10.1016/s0149-7634(98)00032-3
- Aldao, A., Nolen-Hoeksema, S. ve Schweizer, S. (2010). Emotion regulation strategies across psychopathology: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 30, 210-237. doi: 10.1016/j.cpr.2009.11.004
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5. baskı). Washington, DC: American Psychiatric Publishing.

- Asnaani, A., Richey, J. A., Dimaitre, R., Hinton, D. E. ve Hofmann, S. G. (2010). A cross ethnic comparison of lifetime prevalence rates of anxiety disorders. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 198, 551-555. doi: 10.1097/NMD.0b013e3181ea169f
- Bandelow, B., Sher, L., Bunevicius, R., Hollander, E., Kasper, S., Zohar, J. ve Möller, H. J. (2012). Guidelines for the pharmacological treatment of anxiety disorders, obsessive-compulsive disorder and posttraumatic stress disorder in primary care: Corrigendum. *International Journal of Psychiatry in Clinical Practice*, 16, 77-84. doi: 10.3109/13651501.2012.667114
- Barlow, D. H. (2002). *Anxiety and its disorders: The nature and treatment of anxiety and panic*. New York, NY, US: Guilford Press.
- Beck, A. T. (1976). *Cognitive therapy and the emotional disorders*. New York: International Universities Press.
- Beck, A. T., Rush, A. J., Shaw, B. F. ve Emery, G. (1979). *Cognitive therapy of depression*. New York: Guilford.
- Berenbaum, H., Raghavan, C., Le, H. N., Vernon, L. L. ve Gomez, J. J. (2003). A taxonomy of emotional disturbances. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 10, 206-226. doi: 10.1093/clipsy/bpg011
- Blanchard, D. C. ve Blanchard, R. J. (2008). Defensive behaviors, fear and anxiety. R. J. Blanchard, D. C. Blanchard, G. Griebel ve D. Nutt (Ed.), *Handbook of behavioral neuroscience: Vol. 17. Handbook of anxiety and fear* içinde (s. 63-79). San Diego, CA, US: Elsevier Academic Press.
- Blanchard, D. C., Griebel, G. ve Blanchard, R. J. (2003). The Mouse Defense Test Battery: Pharmacological and behavioral assays for anxiety and panic. *European Journal of Pharmacology*, 463, 97-116. doi: 10.1016/s0014-2999(03)01276-7
- Blanchard, D. C., Hynd, A. L., Minke, K. A., Minemoto, T. ve Blanchard, R. J. (2001). Human defensive behaviors to threat scenarios show parallels to fear -and anxiety-related defense patterns of non-human mammals. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 25, 761-770. doi: 10.1016/s0149-7634(01)00056-2
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss. Vol. I: Attachment*. London: Penguin Books.
- Breinholst, S., Esbjorn, B. H. ve Reinholdt-Dunne, M. L. (2015). Effects of attachment and rearing behavior on anxiety in normal developing youth: A mediational study. *Personality and Individual Differences*, 81, 155-161. doi: 10.1016/j.paid.2014.08.022
- Campbell-Sills, L. ve Barlow, D. H. (2007). Incorporating emotion regulation into conceptualizations and treatments of anxiety and mood disorders. J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* içinde (s. 542-559). New York: Guilford Press.
- Cannon, W. B. (1915). *Bodily changes in pain, hunger, fear, and rage*. New York: Appleton Century.
- Cannon, W. B. (1939). *The wisdom of the body*. New York: Norton.

- Chang, E. C., Downey, C. A. ve Salata, J. L. (2004). Social problem solving and positive psychological functioning: Looking at the positive side of problem solving. E. C. Chang, T. J. D'Zurilla ve L. J. Sanna (Ed.), *Social problem solving: Theory, research, and training* içinde (s. 99-116). Washington, DC: American Psychological Association Press.
- Cody, M. W. ve Teachman, B. A. (2010). Post-event processing and memory bias for performance feedback in social anxiety. *Journal of Anxiety Disorders*, 24, 468-479. doi: 10.1016/j.janxdis.2010.03.003
- Cooper, W. E. (2006). Dynamic risk assessment: Prey rapidly adjust flight initiation distance to changes in predator approach speed. *Ethology*, 112, 858-864. doi: 10.1111/j.1439-0310.2006.01240.x
- Cowlshaw, G. (1994). Vulnerability to predation in baboon populations. *Behaviour*, 131, 293-304. doi: 10.1163/156853994x00488
- Craske, M. G., Rauch, S. L., Ursano, R., Prenoveau, J., Pine, D. S. ve Zinbarg, R. E. (2009). What is an anxiety disorder? *Depression and Anxiety*, 26, 1066-1085. doi: 10.1002/da.20633
- Critchley, H. D. ve Seth, A. (2012). Will studies of macaque insula reveal the neural mechanisms of self-awareness? *Neuron*, 74, 423-426. doi: 10.1016/j.neuron.2012.04.012
- Davis, M., Walker, D. L., Miles, L. ve Grillon, C. (2010). Phasic vs. sustained fear in rats and humans: Role of the extended amygdala in fear vs. anxiety. *Neuropsychopharmacology*, 35, 105-135. doi: 10.1038/npp.2009.109
- Ebigbo, P. O. (1982). Development of a culture specific (Nigeria) screening scale of somatic complaints indicating psychiatric disturbance. *Culture, Medicine, and Psychiatry*, 6, 29-43. doi: 10.1007/bf00049469
- Egloff, B. ve Schmukle, S. C. (2004). Gender differences in implicit and explicit anxiety measures. *Personality and Individual Differences*, 36, 1807-1815. doi: 10.1016/j.paid.2003.07.002
- Eilam, D. (2005). Die hard: A blend of freezing and fleeing as a dynamic defense—implications for the control of defensive behavior. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 29, 1181-1191. doi: 10.1016/j.neubiorev.2005.03.027
- Ekman, P. (1999). Facial expressions. T. Dalgleish ve M. Power (Ed.), *Handbook of cognition and emotion* içinde (s. 301-320). New York, NY: Wiley.
- Epstein, S. (1972). The nature of anxiety with emphasis upon its relationship to expectancy. C. D. Spielberger (Ed.), *Anxiety: Current trends in theory and research: Vol 2* içinde (s. 291-337). New York: Academic Press.
- Folkman, S. ve Lazarus, R. S. (1986). Stress processes and depressive symptomatology. *Journal of Abnormal Psychology*, 95, 107-113. doi: 10.1037//0021-843x.95.2.107
- Freeman, D. ve Freeman, J. (2002). *Anxiety: A very short introduction*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Freud, S. (1909). Analysis of a phobia in a five year old boy (A. Stracher ve J. Strachey, Çev.), *The Standard edition of the complete works of Sigmund Freud Vol.10* içinde (s. 3-153). London: Hogarth Press.

- Gerull, F. C. ve Rappe, R. M. (2002). Mother knows best: Effects of maternal modeling on the acquisition of fear and avoidance behavior in toddlers. *Behaviour Research and Therapy*, 40, 279-287. doi: 10.1016/S0005-7967(01)00013-4
- Gustavsson, A., Svensson, M., Jacobi, F., Allgulander, C., Alonso, J. ve Beghi, E. (2011). Cost of disorders of the brain in Europe 2010. *European Neuropsychopharmacology*, 21, 718-779. doi: 10.1016/j.euroneuro.2011.08.008
- Gross, J. J. (1998). The emerging field of emotion regulation: An integrative review. *Review of General Psychology*, 2, 271-299. doi: 10.1037/1089-2680.2.3.271
- Gross, J. J. ve Thompson, R. A. (2007). Emotion regulation: Conceptual foundations. J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* içinde (s. 3-27). New York: Guilford Press.
- Hansell, N., Wright, M., Medland, S., Davenport, T., Wray, N., Martin, N. ve Hickie, I. (2012). Genetic co-morbidity between neuroticism, anxiety/depression and somatic distress in a population sample of adolescent and young adult twins. *Psychological Medicine*, 42, 1249-1260. doi: 10.1017/S0033291711002431
- Harrigan, J. A. ve O'Connell, D. M. (1996). How do you look when feeling anxious? Facial displays of anxiety. *Personality and Individual Differences*, 21, 205-212. doi: 10.1016/0191-8869(96)00050-5
- Harvey, A., Watkins, E., Mansell, W. ve Shafran, R. (2004). *Cognitive behavioral processes across psychological disorders: A transdiagnostic approach to research and treatment*. England: Oxford University Press.
- Hayes, S. C., Strosahl, K. D. ve Wilson, K. G. (1999). *Acceptance and commitment therapy: An experiential approach to behavior change*. New York: Guilford Press.
- Hettema, J. M., An, S. S., Neale, M. C., Bukszar, J., van den Oord, E. J., Kendler, K. S. ve Chen, X. (2006). Association between glutamic acid decarboxylase genes and anxiety disorders, major depression, and neuroticism. *Molecular Psychiatry*, 11, 752-762. doi: 10.1038/sj.mp.4001845
- Hettema, J., Prescott, C. ve Kendler, K. (2001). A population-based twin study of generalized anxiety disorder in men and women. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 189, 413-420. doi: 10.1097/00005053-200107000-00001
- Hettema, J. M., Prescott, C. A., Myers, J. M., Neale, M. C. ve Kendler, K. S. (2005). The structure of genetic and environmental risk factors for anxiety disorders in men and women. *Archives of General Psychiatry*, 66, 182-189. doi: 10.1001/archpsyc.62.2.182
- Hisli-Şahin, N. (2017, Mayıs). Klinik psikoloji için ufuk açıcı bir sentez kişilerarası nörobiyoloji: Kişilerarası ilişkilerle biçimlenen beyin ya da Biz'in nörobiyolojisi. 8. *Işık Savaşır Klinik Psikoloji Sempozyumu*, Ankara.
- Hisli-Şahin, N. (2018). Stresin fizyolojisi: Ortası karar. A. Gevrekci (Ed.), *Hücreden topluma stres* içinde (s. 35-48). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Hodiamont, P. P. (1991). How normal are anxiety and fear? *International Journal of Social Psychiatry*, 37, 43-50. doi: 10.1177/002076409103700106

- Hoehn-Saric, R. ve McLeod, D. R. (2000). Anxiety and arousal: Physiological changes and their perception. *Journal of Affective Disorders*, *61*, 217-224. doi: 10.1016/s0165-0327(00)00339-6
- Hoge, E. A., Tamrakar, S. M., Christian, K. M., Mahara, N., Nepal, M. K., Pollack, M. H. ve Simon, N. M. (2006). Cross-cultural differences in somatic presentation in patients with generalized anxiety disorder. *Journal of Nervous and Mental Disease*, *194*, 962-966. doi: 10.1097/01.nmd.0000243813.59385.75
- Janak, P. H. ve Tye, K. M. (2015). From circuits to behaviour in the amygdala, *Nature*, *517*, 284-292. doi: 10.1038/nature14188
- Kabat-Zinn, J. (1990). *Full catastrophe living: Using the wisdom of your body and mind to face stress, pain, and illness*. New York: Delacorte.
- Kessler, R. C., Angermeyer, M., Anthony, J. C., Graaf, R., Demyttenaere, K., Gasquet, I., ... ve Üstün, T. B. (2007). Lifetime prevalence and age-of-onset distributions of mental disorders in the World Health Organization's World Mental Health Survey Initiative. *World Psychiatry Official Journal of the World Psychiatric Association*, *6*, 168-176. doi: 10.1001/archpsyc.62.6.593
- Kirmayer, L. J. (2001). Cultural variations in the clinical presentation of depression and anxiety: Implications for diagnosis and treatment. *Journal of Clinical Psychiatry*, *62*, 22-30.
- LaBar, K. S. (2016). Fear and anxiety. L. F. Barret, M. Levis, J. M. Haviland-Jones (Ed.), *Handbook of emotions* içinde (s. 751-773). New York, NY, US: The Guilford Press.
- Lang, P. J. (1985). The cognitive psychophysiology of emotion: Fear and anxiety. A. H. Tuma ve J. D. Maser (Ed.), *Anxiety and the anxiety disorders* içinde (s. 132-170). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Lang, P. J., Davis, M. ve Öhman, A. (2000). Fear and anxiety: Animal models and human cognitive psychophysiology. *Journal of Affective Disorders*, *61*, 137-159. doi: 10.1016/s0165-0327(00)00343-8
- Lazarus, R. S. (1966). *Psychological stress and the coping process*. New York: McGraw-Hill.
- Lebow, M. A. ve Chen A. (2016). Overshadowed by the amygdala: The bed nucleus of the stria terminalis emerges as key to psychiatric disorders. *Molecular Psychiatry*, *21*, 450-463. doi: 10.1038/mp.2016.1
- LeDeux, J. E. (1998). *The emotional brain: The mysterious underpinnings of emotional life*. New York: Simon and Schuster.
- Marcinkiewicz, C. A., Mazzone, C. M., D'Agostino, G., Halladay, L. R., Hardaway, J. A., DiBerto, J. F. ... ve Kash, T. L. (2016). Serotonin engages an anxiety and fear-promoting circuit in the extended amygdala. *Nature*, *537*, 97-101. doi: 10.1038/nature19318
- Marks, I. ve Lader, M. (1973). Anxiety states (anxiety neurosis): A review. *Journal of Nervous and Mental Disease*, *156*, 3-18. doi: 10.1097/00005053-197301000-00001

- McLean, C. P., Asnaani, A., Litz, B. T. ve Hofmann, S. G. (2011). Gender differences in anxiety disorders: Prevalence, course of illness, comorbidity, and burden of illness. *Journal of Psychiatric Research*, 45, 1027-1103. doi: 10.1016/j.jpsychires.2011.03.006
- McCrae, R. R. ve Costa, P. T. (2010). *NEO Inventories for the NEO Personality Inventory-3 (NEO-PI-3), NEO Five-Factor Inventory-3 (NEO-FFI-3), NEO Personality Inventory-Revised (NEO PI-R): Professional manual*. PAR: Lutz, FL.
- Merikangas, K. R. ve Low, N. C. P. (2005). Genetic epidemiology of anxiety disorders. *Handbook of Experimental Pharmacology*, 169, 163-179. doi: 10.1007/3-540-28082-0_6
- Mowrer, O. H. (1960). *Learning theory and behavior*. Hoboken, NJ, US: John Wiley & Sons Inc.
- National Institutes of Mental Health. (2019). *Anxiety disorders*. 30 Temmuz 2019, <http://www.nimh.nih.gov/health/topics/anxiety-disorders/index.shtml>
- Neerakal, I. ve Srinivasan, K. (2003). A study of the phenomenology of panic attacks in patients from India. *Psychopathology*, 36, 92-97. doi: 10.1159/000070364
- Nolen-Hoeksema, S. (2000). The role of rumination in depressive disorders and mixed anxiety/depressive symptoms. *Journal of Abnormal Psychology*, 109, 504-511. doi: 10.1037//0021-843X.109.3.504
- Ollendick, T. H., Grills, A. E. ve Alexander, K. L. (2014). Fears, worries, and anxiety in children and adolescents. C. A. Essau ve F. Petermann (Ed.), *Biobehavioural perspectives on health and disease prevention. Anxiety disorders in children and adolescents: Epidemiology, risk factors and treatment* içinde (s. 1-35). New York, NY, US: Psychology Press.
- Öhman, A. (2008). Fear and anxiety: Overlaps and dissociations. M. Lewis, J. M. Haviland-Jones ve L. F. Barrett (Ed.), *Handbook of emotions* içinde (s. 709-728). New York, NY, US: The Guilford Press.
- Perkins, A. M., Inchley-Mort, S. L., Pickering, A. D., Corr, P. J. ve Burgess, A. P. (2012). A facial expression for anxiety. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102, 910-924. doi: 10.1037/a0026825
- Pinel, J. P. J., Mana, M. J. ve Ward, J. A. (1989). Stretched-approach sequences directed at a localized shock source by *Rattus norvegicus*. *Journal of Comparative Psychology*, 103, 140-148. doi: 10.1037/0735-7036.103.2.140
- Pittman, C. M. ve Karle, E. M. (2015). *Rewire your anxious brain: How to use the neuroscience of fear to end anxiety, panic, and worry*. Oakland, CA: New Harbinger Publications.
- Roemer, L., Orsillo, S. M. ve Salters-Pedneault, K. (2008). Efficacy of an acceptance-based behavior therapy for generalized anxiety disorder: Evaluation in a randomized control trial. *Journal of Counseling and Clinical Psychology*, 76, 1083-1089. doi: 10.1037/a0012720
- Salkovskis, P. (Ed.). (1996). *The frontiers of cognitive therapy*. New York, NY, US: The Guilford Press.

- Sanchez, M. M., Ladd, C. O. ve Plotsky, P. M. (2001). Early adverse experience as a developmental risk factor for later psychopathology: Evidence from rodent and primate models. *Developmental Psychopathology*, *13*, 419-449. doi: 10.1017/s0954579401003029
- Seligman, M. E. P. (1971). Phobias and preparedness. *Behavior Therapy*, *2*, 307-320. doi: /10.1016/S0005-7894(71)80064-3
- Siegel, D. J. (1999). *The developing mind: Toward a neurobiology of interpersonal experience*. New York, NY, US: The Guilford Press.
- Steimer, T. (2002). The biology of fear and anxiety related disorders. *Dialogues in Clinical Neuroscience*, *4*, 231-249.
- Stein, D. J. ve Hugo, F. J. (2004). Neuropsychiatric aspects of anxiety disorders. S. C. Yudofsky ve R. E. Hales. (Ed.), *Essentials of neuropsychiatry and clinical neurosciences* içinde (s. 1049-1068). Washington, DC: American Psychiatric Association.
- Stein, M. B., Walker, J. R., Anderson, G., Hazen, A. L., Ross, C. A., Eldridge, G. ve Forde, D. R. (1996). Childhood physical and sexual abuse in patients with anxiety disorders in a community sample. *American Journal of Psychiatry*, *153*, 275-277. doi: 10.1176/ajp.153.2.275
- Sullivan, H. S. (1953). *The interpersonal theory of psychiatry*. New York, NY, US: WW Norton & Co.
- Strongman, K. T. (1995). Theories of anxiety. *New Zealand Journal of Psychology*, *24*, 4-10.
- Vandenberg, B. (1993). Fears of normal and retarded children. *Psychological Reports*, *72*, 473-474. doi: 10.2466/pr0.1993.72.2.473
- Walker, D. L., Toufexis, D. J. ve Davis, M. (2003). Role of the bed nucleus of the stria terminalis versus the amygdala in fear, stress, and anxiety. *European Journal of Pharmacology*, *463*, 199-216. doi: 10.1016/s0014-2999(03)01282-2
- Ward, A., Lyubomirsky, L., Sousa, L. ve Nolen-Hoeksema, S. (2003). Can't quite commit: Rumination and uncertainty. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *29*, 96-107. doi: 10.1177/0146167202238375
- Watson, J. B. ve Rayner, R. (1920). Conditioned emotional reactions. *Journal of Experimental Psychology*, *3*, 1-14. doi: 10.1037/0003-066X.55.3.313
- Wenzlaff, R. M. ve Wegner, D. M. (2000). Thought suppression. *Annual Review of Psychology*, *51*, 59-91. doi: 10.1146/annurev.psych.51.1.59
- Wong, J., Gordon, E. A. ve Heimberg, R. G. (2014). Cognitive behavioral models of social anxiety disorder. J. W. Weeks (Ed.), *The Wiley Blackwell handbook of social anxiety disorder* içinde (s. 3-23). Chichester, UK: John Wiley & Sons, Ltd.
- Yerkes, R. M. ve Dodson, J. D. (1908). The relation of strength of stimulus to rapidity of habit formation. *Journal of Comparative Neurology and Psychology*, *18*, 459-482. doi: 10.1002/cne.920180503
- Young, J. E. (1990). *Practitioner's resource series. Cognitive therapy for personality disorders: A schema-focused approach*. Sarasota, FL, England: Professional Resource Exchange, Inc.

8. Bölüm

ÖFKE

Kerim Selvi

GİRİŞ

“*Kimse bir kirpiye sarılmak istemez.*” DiGiuseppe ve Tafrate’nin (2001, s. 266) öfke bağlamında kurduğu bu cümle, öfkenin insanların yaklaşmak istemediği bir duygu olduğunu göstermesi açısından önem teşkil etmektedir. Nitekim üzüntülü ya da kaygılı bireyler ile karşılaştırıldığında öfkeli bireylere karşı daha mesafeli yaklaşıldığı inkâr edilemez. Bu durumun bir yansımasının bilim dünyası içerisinde de olduğu aşikârdır. Zira Kassinove ve Tafrate’ye (2006) göre alanyazındaki her bir öfke makalesi için yaklaşık on tane depresyon ve yedi tane anksiyete makalesi bulunmaktadır. Türkiye’deki duruma bakıldığında ise Kassinove ve Tafrate’nin (2006) analizi gibi bir çalışma mevcut olmasa da öfke konusunda yazılan makale veya kitap/kitap bölümü sayısının bir hayli az olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu eksiklik göz önünde bulundurularak mevcut bölüm kapsamında, temel olarak öfke duygusunun derinlemesine anlaşılmasına fayda sağlanması, diğer bir ifade ile uzak durulan kirpiye yaklaşmak ve onu anlamak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda öncelikle öfkenin genel bir tanımını yapılmış ve olumlu işlevlerinden bahsedilmiş; öfkenin yüz ifadesi, davranış, ses tonu gibi göstergeleri incelenmiş ve öfkelenildiğinde bu göstergelerde ne tür değişiklikler gözlemlendiği anlatılmıştır. Takip eden bölümlerde öncelikle öfkenin nörobiyolojik temelleri ve biliş üzerindeki etkileri irdelenmiş, sonrasında ise öfke yaratan etmenlerin evrimsel, psikanalitik ve bilimsel yaklaşımlarla ve engellenme-saldırganlık ve Novaco modeli gibi kuramlarla nasıl açıklandıklarına değinilmiştir. Bu bölümün hemen ardından günlük yaşam içerisinde bireyleri öfkelenendirme potansiyeli yüksek olan olay ve durumlar ele alınmış, öfke ve saldırganlık arasındaki farklılıklar incelenmiş, öfkenin psikolojik bozukluklar ile ilişkisinin yanı sıra hangi durumda bozukluk olarak değerlendirilebileceğine ilişkin bazı kıstaslardan bahsedilmiştir. Ayrıca öfkeyi düzenleme noktasında

doğurmayacağını göz önünde bulundurmak önemlidir. Öfke ile ilgili diğer bir konu ise öfkenin genellikle bastırılarak düzenlenmeye çalışılmasıdır. Bu durum öfkeye yönelik söz konusu olumsuz algının muhtemel sonuçlarından biri olarak yorumlanabilir. Zira bireyler öfkelerini kontrollü bir şekilde ifade etmek yerine öfkenin kaçınılması gereken bir duygu olduğunu düşünerek bu duyguyu bastırma çabası içine girebilmektedirler. Ancak öfkeyi bastırma çabasının uzun vadede bireylerin hem psikolojik hem de fiziksel sağlıkları için olumsuz sonuçlar doğurduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bu nedenle saldırganlık veya bastırma eğilimi gösteren bireylerin öfkeyi düzenlemeye yönelik uyumlu stratejileri kullanma becerileri kazanmaları veya bu konuda uzmanlardan psikolojik yardım almaları hem kendi sağlıkları için hem de günlük yaşam içerisinde karşılaşacakları kişiler arası problemlerin çözümü noktasında çok önemli görünmektedir.

Sonuç olarak öfkenin kaçınılmaması, aksine yaklaşılması ve anlaşılması gereken bir duygu olduğunu tekrardan vurgulamak çok önemlidir. Bu vurgu her ne kadar bireylerin normal yaşamlarına yönelik bir vurgu olsa da bir hayli kısıtlı olduğu bilinen Türkiye öfke alanyazınında da bir karşılığının olması, diğer bir ifade ile Türkiye’de yapılan öfke konusundaki özgün çalışmaların artması temenni edilmektedir.

KAYNAKÇA

- American Psychiatric Association (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4. baskı revizyonu). Washington DC.
- American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5. baskı). Washington DC: American Psychiatric Publishing.
- Anderson, C. A. ve Anderson, K. B. (1998). Temperature and aggression: Paradox, controversy, and a (fairly) clear picture. R. G. Geen ve E. Donnerstein (Ed.), *Human aggression: Theories, research, and implications for social policy* içinde (s. 247-298). San Diego, CA, US: Academic Press.
- Archer, J. (2000). Sex differences in aggression between heterosexual partners: a meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 126, 651-680. doi: 10.1037/0033-2909.126.5.651
- Archer, J. (2004). Sex differences in aggression in real-world settings: a meta-analytic review. *Review of General Psychology*, 8, 291-322. doi: 10.1037/1089-2680.8.4.291
- Aşkın, E. ve Aşkın, U. (2017). Kadına yönelik aile içi şiddet ve yoksulluk ilişkisi: Aile içi şiddet mağduru kadınlar üzerine bir araştırma. *Kapadokya Akademik Bakış*, 1, 16-37. <http://dergipark.org.tr/car/issue/33536/352608>

- Averill, J. R. (1982). *Anger and aggression: An essay on emotion*. New York: Springer-Verlag.
- Averill, J. R. (1983). Studies on anger and aggression: Implications for theories of emotion. *American Psychologist*, 38, 1145-1160. doi: 10.1037/0003-066X.38.11.1145
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C. ve Hilgard, E. R. (1995). *Psikolojiye giriş I* (K. Atakay, M. Atakay ve A. Yavuz, Çev.). İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Beck, A. T. (1976). *Cognitive therapy and the emotional disorders*. Boston: A Meridian Book.
- Beck, R. ve Fernandez, E. (1998). Cognitive-behavioral therapy in the treatment of anger: A meta-analysis. *Cognitive Therapy and Research*, 22, 63-74. doi: 10.1023/A:1018763902991
- Ben-Zur, H. ve Breznitz, S. (1991). What makes people angry: Dimensions of anger-evoking events. *Journal of Research in Personality*, 25, 1-22. doi: 10.1016/0092-6566(91)90002-8
- Berkowitz, L. (1962). *Aggression: A social psychological analysis*. New York: McGraw-Hill.
- Berkowitz, L. (1990). On the formation and regulation of anger and aggression: A cognitive neoassociationistic analysis. *American Psychologist*, 45, 494-503. doi: 10.1037//0003-066x.45.4.494
- Berkowitz, L. (1999). Anger. T. Dalgleish ve M. J. Power (Ed.), *Handbook of cognition and emotion* içinde (s. 411-428). West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.
- Berkowitz, L., Cochran, S. T. ve Embree, M. C. (1981). Physical pain and the goal of adversely stimulated aggression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 40, 687-700. doi: 10.1037//0022-3514.40.4.687
- Berkowitz, L. ve Harmon-Jones, E. (2004). Toward understanding of the determinants of anger. *Emotion*, 4, 107-130. doi: 10.1037/1528-3542.4.2.107
- Berkowitz, L. ve Le Page, A. (1967). Weapons as aggression-eliciting stimulus. *Journal of Personality and Social Psychology*, 7, 202-207. doi: 10.1037/h0025008
- Birditt, K. S. ve Fingerman, K. L. (2005). Do we get better at picking our battles? Age group differences in descriptions of behavioral reactions to interpersonal tensions. *Journal of Gerontology: Psychological Sciences*, 60, 121-128. doi: 10.1093/geronb/60.3.P121
- Bladchard-Fields, F. ve Coats, A. H. (2008). The experience of anger and sadness in everyday problems impacts age differences in emotion regulation. *Developmental Psychology*, 44, 1547-1556. doi: 10.1037/a0013915
- Blair, R. J. R. (2012). Considering anger from a cognitive neuroscience perspective. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Cognitive Science*, 3, 65-74. doi: 10.1002/wcs.154
- Booth, J., Ireland, J. L., Mann, S., Eslea, M. ve Holyoak, L. (2017). Anger expression and suppression at work: Causes, characteristics, and predictors. *International Journal of Conflict Management*, 28, 368-382. doi: 10.1108/IJCM-06-2016-0044

- Carstensen, L. L., Pasupathi, M., Mayr, U. ve Nesselroade, J. R. (2000). Emotional experience in everyday life across the adult life span. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 644-655. doi: 10.1037/0022-3514.79.4.644
- Coccaro, E. F., McCloskey, M. S., Fitzgerald, D. A. ve Phan, K. L. (2007). Amygdala and orbitofrontal reactivity to social threat in individuals with impulsive aggression. *Biological Psychiatry*, 62, 168-178. doi: 10.1016/j.biopsych.2006.08.024
- Cottingham, E. M., Matthews, K. A., Talbott, E. ve Kuller, L. H. (1986). Occupational stress, suppressed anger, and hypertension. *Psychosomatic Medicine*, 48, 249-260. doi: 10.1097/00006842-198603000-00010
- Del Vecchio, T. D. ve O'Leary, K. D. (2004). Effectiveness of anger treatments for specific anger problems: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 24, 15-34. doi: 10.1016/j.cpr.2003.09.006
- Denollet, J., Gidron, Y., Vrints, C. J. ve Conraads, V. M. (2010). Anger, suppressed anger, and risk of adverse events in patients with coronary artery disease. *The American Journal of Cardiology*, 105, 1555-1560. doi: 10.1016/j.amjcard.2010.01.015
- DeSteno, D., Petty, R. E., Rucker, D. D., Wegener, D. T. ve Braverman, J. (2004). Discrete emotions and persuasion: The role of emotion-induced expectancies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 86, 43-56. doi: 10.1037/0022-3514.86.1.43
- DiGiuseppe, R. ve Tafrate, R. (2001). A comprehensive treatment model for anger disorders. *Psychotherapy Theory Research & Practice*, 38, 262-271. doi: 10.1037/0033-3204.38.3.262
- DiGiuseppe, R. ve Tafrate, R. (2003). Anger treatment for adults: A meta-analytic review. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 10, 70-84. doi: 10.1093/clipsy.10.1.70
- DiGiuseppe, R. ve Tafrate, R. (2007). *Understanding anger disorders*. New York: Oxford University Press.
- Dilekler, İ., Törenli, Z. ve Selvi, K. (2014). Öfkeye farklı açılardan bakış: Öfkenin mekanizması, farklı psikopatolojilerde öfke ve terapistin öfkesi. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 1, 44-59. doi: 10.31682/ayna.470591
- Dollard, J., Doob, L., Miller, N., Mowrer, O. ve Sears, R. (1939). *Frustration and aggression*. New Haven, Yale University Press.
- Dougherty, D. D., Rauch, S. L., Deckersbach, T., Marci, C., Loh, R., Shin, L. M., . . . ve Fava, M. (2004). Ventromedial prefrontal cortex and amygdala dysfunction during an anger induction positron emission tomography study in patients with major depressive disorder with anger attacks. *Archives of General Psychiatry*, 61, 795-804. doi: 10.1001/archpsyc.61.8.795
- Edwards, H. (2006). Psychopharmacological considerations in anger management. E. L. Feindler (Ed.), *Anger related disorders: A practitioner's guide to comparative treatments* içinde (s. 189-202). New York: Springer Publishing Company.
- Ekman, P. (1973). *Darwin and facial expression: A century of research in review*. New York: Academic Press.

- Ekman, P. (1994). All emotions are basic. P. Ekman ve R. J. Davidson (Ed.), *The nature of emotion: Fundamental questions* içinde (s. 15-19). New York: Oxford University Press.
- Ekman, P. (2003). *Emotions revealed: Recognizing faces and feelings to improve communication and emotional life*. New York: Henry Holt and Company.
- Everson, S. A., Kaplan, G. A., Goldberg, D. E., Lakka, T. A., Sivenius, J. ve Salonen, J. T. (1999). Anger expression and incident stroke: prospective evidence from the Kuopio ischemic heart disease study. *Stroke*, 30, 523-528. doi: 10.1161/01.str.30.3.523
- Feindler, E. L. (2006). *Anger related disorders: A practitioner's guide to comparative treatments*. New York: Springer Publishing Company.
- Fernandez, E. (2005). The relationship between anger and pain. *Current Pain and Headache Reports*, 9, 101-105. doi: 10.1007/s11916-005-0046-z
- Feshbach, S. (1964). The function of aggression and the regulation of aggressive drive. *Psychological Review*, 71, 257-272. doi: 10.1037/h0043041
- Fischer, A. H. ve Evers, C. (2010). Anger in the context of gender. M. Potegal, G. Stemmler ve C. Spielberger (Ed.), *International handbook of anger: Constituent and concomitant biological, psychological, and social processes* içinde (s. 349-358). New York: Springer.
- Fischer, A. H. ve Evers, C. (2011). The social costs and benefits of anger as a function of gender and relationship context. *Sex Roles*, 65, 23-34. doi: 10.1007/s11199-011-9956-x
- Fischer, A. H. ve Roseman, I. J. (2007). Beat them or ban them: The characteristics and social functions of anger and contempt. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93, 103-115. doi: 10.1037/0022-3514.93.1.103
- Frijda, N. H., Kuipers, P. ve ter Schure, E. (1989). Relations among emotion, appraisal, and emotional action readiness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 212-228. doi: 10.1037/0022-3514.57.2.212
- Hansen, C. H. ve Hansen, R. D. (1988). Finding the face in the crowd: An anger superiority effect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 917-924. doi: 10.1037/0022-3514.54.6.917
- Harburg, E., Julius, M., Kaciroti, N., Gleiberman, L. ve Schork, M. A. (2003). Expressive/suppressive anger-coping responses, gender, and types of mortality: A 17-year follow-up (Tecumseh, Michigan, 1971-1988). *Psychosomatic Medicine*, 65, 588-597. doi: 10.1097/01.psy.0000075974.19706.3b
- Harmon-Jones, E., Peterson, C., Gable, P. A. ve Harmon-Jones, C. (2008). Anger and approach-avoidance motivation. A. J. Elliot (Ed.), *Handbook of approach and avoidance motivation* içinde (s. 399-413). New York: Psychology Press, Taylor & Francis Group.
- Harmon-Jones, E. ve Sigelman, J. (2001). State anger and prefrontal activity: Evidence that insult-related relative left-prefrontal activation is associated with experienced anger and aggression. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80, 797-803. doi: 10.1037/0022-3514.80.5.797

- Haviland, J. M. ve Lelwica, M. (1987). The induced affect response: 10-week-old infants' responses to three emotion expressions. *Developmental Psychology*, 23, 97-104. doi: 10.1037/0012-1649.23.1.97
- Hess, U. (2014). Anger is a positive emotion. W. G. Parrott (Ed.), *The positive side of negative emotions* içinde (s. 55-75). New York: The Guilford Press.
- Hess, N. H. ve Hagen, E. H. (2006). Sex differences in indirect aggression: Psychological evidence from young adults. *Evaluation and Human Behavior*, 27, 231-245. doi: 10.1016/j.evolhumbehav.2005.11.001
- Izard, C. E. (1977). *Human emotions*. New York: Plenum Publishing Corporation.
- Izard, C. E. (1991). *The psychology of emotions*. New York: Plenum Press.
- Jarry, J. L. ve Paivio, S. C. (2006). Emotion focused therapy for anger. E. L. Feindler (Ed.), *Anger related disorders: A practitioner's guide to comparative treatments* içinde (s. 203-230). New York: Springer Publishing Company.
- Kassinove, H. ve Tafrate, R. C. (2006). Anger-related disorders: Basic issues, models, and diagnostic considerations. E. L. Feindler (Ed.), *Anger related disorders: A practitioner's guide to comparative treatments* içinde (s. 1-28). New York: Springer Publishing Company.
- Klein, M. (1999). *Haset ve şükran* (O. Koçak ve Y. Erten, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal yayın tarihi, 1957).
- Klimecki, O. M., Sander, D. ve Vuilleumier, P. (2018). Distinct brain areas involved in anger versus punishment during social interactions. *Scientific Reports*, 8. doi: 10.1038/s41598-018-28863-3
- Kopper, B. A. (1991). Role of gender, sex role identity, and Type A behavior in anger expression and mental health functioning. *Journal of Counseling Psychology*, 40, 232-237. doi: 10.1037/0022-0167.40.2.232
- Kübler-Ross, E. ve Kessler, D. (2005). *On grief and grieving: Finding the meaning of grief through the five stages of loss*. New York: Scribner.
- Kövecses, Z. (2010). Cross-cultural experience of anger: A psycholinguistic analysis. M. Potegal, G. Stemmler ve C. Spielberger (Ed.), *International handbook of anger: Constituent and concomitant biological, psychological, and social processes* içinde (s. 157-176). New York: Springer.
- Kring, A. M. (2000). Gender and anger. A. H. Fischer (Ed.), *Gender and emotion: Social psychological perspectives* içinde (s. 211-231). Cambridge: Cambridge University Press.
- Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and adaptation*. New York: Oxford Press.
- Lee, A. H. ve DiGiuseppe, R. (2018). Anger and aggression treatments: A review of meta-analyses. *Current Opinion in Psychology*, 19, 65-74. doi: 10.1016/j.copsyc.2017.04.004
- Lerner, J. S. ve Keltner, D. (2001). Fear, anger, and risk. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81, 146-159. doi: 10.1037//0022-3514.81.1.146

- Litvak, P. M., Lerner, J. S., Tiedens, L. Z. ve Shonk, K. (2010). M. Potegal, G. Stemmler ve C. Spielberger (Ed.), *International handbook of anger: Constituent and concomitant biological, psychological, and social processes* içinde (s. 287-310). New York: Springer.
- Mayne, T. J. ve Ambrose, T. K. (1999). Research review on anger in psychotherapy. *Journal of Clinical Psychology*, *55*, 353-363. doi: 10.1002/(SICI)1097-4679(199903)55:3<353::AID-JCLP7>3.0.CO2-B
- Maraş, A. (2016). *An interpretative phenomenological analysis of paternal bereavement in young adults* (Yayımlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Matsumoto, D., Kudoh, T., Scherer, K. ve Wallbott, H. (1988). Antecedents of and reactions to emotions in the United States and Japan. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *3*, 267-286. doi: 10.1177/0022022188193001
- Matsumoto, D., Yoo, S. H. ve Chung, J. (2010). The expression of anger across cultures. M. Potegal, G. Stemmler ve C. Spielberger (Ed.), *International handbook of anger: Constituent and concomitant biological, psychological, and social processes* içinde (s. 125-137). New York: Springer.
- Matsumoto, D., Yoo, S. H., Fontaine, J. R. J., Anguas-Wong, A. M., Arriola, M., Ataca, B., . . . ve Grossi, E. (2008). Mapping expressive differences around the world: The relationship between emotional display rules and individualism versus collectivism. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *39*, 55-74. doi: 10.1177/0022022107311854
- Mercer, D., Douglass, A. B. ve Links, P. S. (2009). Meta-analyses of mood stabilizers, antidepressants, and antipsychotics in the treatment of borderline personality disorder: Effectiveness for depression and anger symptoms. *Journal of Personality Disorders*, *23*, 156-174. doi: 10.1521/pedi.2009.23.2.156
- Mill, A., Kööts-Ausmees, L., Allik, J. ve Realo, A. (2018). The role of co-occurring emotions and personality traits in anger expression. *Frontiers in Psychology*, *9*, 1-13. doi: 10.3389/fpsyg.2018.00123
- Mook, J., Van Der Ploeg, H. M. ve Kleijn, W. C. (1990). Anxiety, anger and depression: Relationships at the trait level. *Anxiety Research*, *3*, 17-31. doi: 10.1080/08917779008248738
- Moons, W. G. ve Mackie, D. M. (2007). Thinking straight while seeing red: The influence of anger on information processing. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *33*, 706-720. doi: 10.1177/0146167206298566
- Nay, W. R. (2004). *Taking charge of anger: How to resolve conflict, sustain relationships, and express yourself without losing control*. New York: The Guilford Press.
- Nelson, R. J. ve Trainor, B. C. (2007). Neural mechanisms of aggression. *Nature Reviews Neuroscience*, *8*, 536-546. doi: 10.1038/nrn2174
- Novaco, R. W. (1975). *Anger control: The development and evaluation of an experimental treatment*. Lexington Books.

- Novaco, R. W. (1976). The function and regulation of the arousal of anger. *American Journal of Psychiatry*, 133, 1124-1128. doi: 10.1176/ajp.133.10.1124
- Novaco, R. W. (2016). Anger. F. George (Ed.), *Stress: Concepts, cognition, emotion, and behavior* içinde (s. 385-292). Burlington: Academic Press.
- Özmen, A. (2006). Anger: The theoretical approaches and the factors causing the emergence in individuals. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 39, 39-56. doi: 10.1501/Egifak_0000000123
- Okifuji, A., Turk, D. C. ve Curran, S. H. (1999). Anger in chronic pain: Investigations of anger targets and intensity. *Journal of Psychosomatic Research*, 47, 1-12. doi: 10.1016/s0022-3999(99)00006-9
- Perozzo, P., Savi, L., Castalli, L., Valfre, W., Lo Giudice, R., Gentile, S., . . . ve Pinessi, L. (2005). Anger and emotional distress in patients with migraine and tension-type headache. *The Journal of Headache and Pain*, 6, 392-399. doi: 10.1007/s10194-005-0240-8
- Power, M. and Dalgleish, T. (2008). *Cognition and emotion: From order to disorder* (2. baskı). New York: Psychology Press.
- Power, M. ve Dalgleish, T. (2016). *Cognition and emotion: From order to disorder* (3. baskı). East Sussex: Psychology Press, Taylor & Francis Group.
- Plutchik, R. (1980). A general psychoevolutionary theory of emotion. R. Plutchik ve H. Kellerman (Ed.), *Emotion: Theory, research, and experience* içinde (s. 3-33). New York: Academic Press.
- Quartana, P. J., Bounds, S., Youn, K. L., Goodin, B. R. ve Burns, J. W. (2010). Anger suppression predicts pain, emotional, and cardiovascular responses to the cold pressor. *Annals of Behavioral Medicine*, 39, 211-221. doi: 10.1007/s12160-010-9182-8
- Rabin, M. (1993). Incorporating fairness into game theory and economics. *The American Economic Review*, 83, 1281-1302.
- Raine, A. ve Yang, Y. (2006). Neural foundations to moral reasoning and antisocial behavior. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 1, 203-213. doi: 10.1093/scan/nsl033
- Romero-Martinez, A., Murciano-Marti, S. ve Moya-Albiol, L. (2019). Is sertaline a good pharmacological strategy to control anger? Results of a systematic review. *Behavioral Sciences*, 9, 1-14. doi: 10.3390/bs9050057
- Saini, M. (2009). A meta-analysis of the psychological treatment of anger: Developing guidelines for evidence-based practice. *Journal of American Academy of Psychiatry and the Law*, 37, 473-488.
- Scherer, K. R. (1997). The role of culture in emotion-antecedent appraisal. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 902-922. doi: 10.1037/0022-3514.73.5.902c
- Scherer, K. R., Wallbott, H. G., Matsumoto, D. ve Kudoh, T. (1988). Emotional experience in cultural context: A comparison between Europe, Japan, and the United States. K. R. Scherer (Ed.), *Facets of emotion* içinde (s. 5-30). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

- Schieman, S. (2010). The sociological study of anger: Basic social patterns and contexts. M. Potegal, G. Stemmler ve C. Spielberger (Ed.), *International handbook of anger: Constituent and concomitant biological, psychological, and social processes* içinde (s. 329-347). New York: Springer.
- Shaver, P., Schwartz, J., Kirson, D. ve O'Connor, C. (1987). Emotion knowledge: Further explanation of a prototype approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 1061-1086. doi: 10.1037/0022-3514.52.6.1061
- Shields, G. S., Moons, W. G., Tewell, C. A. ve Yonelinas, A. P. (2016). The effect of negative affect on cognition: Anxiety, not anger, impairs executive function. *Emotion*, 16, 792-797. doi: 10.1037/emo0000151
- Smith, P. B., Easterbrook, M. J., Celikkol, G. C., Chen, S. X., Ping, H. ve Rizwan, M. (2016). Cultural variations in the anger relationship between anger, coping styles, depression, and life satisfaction. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 47, 441-456. doi: 10.1177/0022022115620488
- Spielberger, C. D., Reheiser, E. C. ve Sydeman, S. J. (1995). Measuring the experience, expression, and control of anger. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*, 18, 207-232. doi: 10.3109/01460869509087271
- Spinoza, B. (1955). *The ethics*. New York: Dover.
- Sternberg, C. R. ve Campos, J. J. (1990). The development of anger expressions in infancy. N. L. Stein, B. Leventhal ve T. Trabasso (Ed.), *Psychological and biological approaches to emotion* içinde (s. 247-282). Hillsdale, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Sternberg, C. R., Campos, J. J. ve Emde, R. N. (1983). The facial expression of anger in seven-month-old infants. *Child Development*, 54, 178-184. doi: 10.1111/j.1467-8624.1983.tb00347.x
- Strongman, K. T. (2003). *The psychology of emotion* (5. baskı). West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.
- Szacz, P. L., Stentagotai, A. ve Hofmann, S. G. (2011). The effect of emotion regulation strategies on anger. *Behaviour Research and Therapy*, 49, 114-119. doi: 10.1016/j.brat.2010.11.011
- Şakiroğlu, M. (2012). *Öfke: Öfkeyi olumlu kullanmak*. İstanbul: Postiga Yayınları.
- Tafate, R. C. ve Kassino, H. (2019). *Anger management for everyone: 10 proven strategies to help you control anger and live a happier life*. Oakland: Raincoast Books.
- Taştan, C., Haklı, S. Z. ve Osmanoğlu, E. (2017). Suriyeli sığınmacılara dair tehdit algısı: Önyargılar ve gerçekler. *Polis Akademisi Yayınları*, 9. https://www.pa.edu.tr/Upload/editor/files/2-SUR%C4%B0YEL%C4%B0%20SI%C4%9EINMACILARA%20DA%C4%B0R%20TEHD%C4%B0T%20ALGISI_ALGILAR%20VE%20GERCEKLER.pdf
- The National Institute for the Clinical Application of Behavioral Medicine. (2017). *How anger affects your brain and body*. <https://www.iahe.com/docs/articles/nicabm-anger-infographic-printable-pdf.pdf>

- Tiedens, L. Z. (2001). The effect of anger on the hostile inferences of aggressive and nonaggressive people: Specific emotions, cognitive processing, and chronic accessibility. *Motivation and Emotion, 25*, 233-251. doi: 10.1023/A:1012224507488
- Tooby, J. ve Cosmides, L. (2008). The evolutionary psychology of the emotions and their relationship to internal regulatory variables. M. Lewis, J. M. Haviland-Jones ve L. F. Barret (Ed.), *Handbook of emotions* (3. baskı) içinde (s. 114-137). New York: The Guilford Press.
- Törestad, B. (1989). What is anger provoking? A psychophysical study of perceived causes of anger. *Aggressive Behavior, 16*, 9-26. doi: 10.1002/1098-2337(1990)16:1<9::AID-AB2480160103>3.0.CO;2-R
- van Middendorp, H., Lumley, M. A., Moerbeek, M., Jacobs, J. W., Bijnsma, J. W. ve Geenen, R. (2010). Effects of anger and anger regulation styles on pain in daily life of women with fibromyalgia: A diary study. *European Journal of Pain, 14*, 176-182. doi: 10.1016/j.ejpain.2009.03.007
- Wagner, M. (2014). Fear and anger in Great Britain: Blame assignment and emotional reactions to the financial crisis. *Political Behavior, 36*, 683-703. doi: 10.1007/s11109-013-9241-5
- Wilson, R. S., Bienias, J. L., Mendes de Leon, C. F., Evans, D. A. ve Bennett, D. A. (2003). Negative affect and mortality in older persons. *American Journal of Epidemiology, 158*, 827-835. doi: 10.1093/aje/kwg224
- Worden, J. V. (2009). *Grief counseling and grief therapy: A handbook for the mental health practitioner* (4. baskı). New York: Springer Publishing Company.

TİKSİNME

Seray Akça

GİRİŞ

Alanyazında, diğer duygulara göre daha geç çalışılmaya başlanmış olan tikslenme duygusu tanımlanması oldukça güç bir duygudur. Bunda, tikslenme duygusunun çok farklı durumlar ve uyaranlar tarafından tetiklenmesinin etkili olduğu söylenebilir. Bu yüzden, öncelikle tikslenmeyi tanımlamak için tikslenmeyi tetikleyen faktörlerden, tikslenmenin işlevinden, tikslenmeyi tetikleyen uyaranları anlamlandırmayı sağlayan sınıflandırma sistemlerinden bahsedilecektir. Sonrasında, tikslenmenin ifade ve deneyim biçimleri ve bu biçimlerin kültürler ve bireyler arası nasıl çeşitlilik gösterdiğinin ve yine bireyler arası farklılığı ölçümlemeye yarayan çeşitli ölçüm araçlarının üzerinde durulacaktır. Son olarak ise tikslenme ile ilişkili duygular, psikopatolojiler ve duygu düzenleme stratejileri ele alınacaktır.

TİKSİNMEYE GENEL BAKIŞ

Temel duygulardan biri olan tikslenme, kişinin zararlı ve bütünlüğünü tehdit eden uyaranlardan korunmak için kaçınmasına yol açan duygu olarak tanımlanabilir (Ekman, 1992; Miller 1993). Bu anlamda bakıldığında kişinin sağlığını korumaya yönelik bir işlevi olan tikslenmeye çok farklı uyaranlar sebep olabilmektedir (Curtis, 2012; Oaten, Stevenson ve Case, 2009; Rozin, Haidt ve McCauley, 2008). İlk olarak ağız yoluyla organizmaya alınan çürümüş, bozulmuş, kokuşmuş ya da zehirli yemeklerin tikslenmeye sebep olduğu bilinmektedir. Bu özelliklere sahip besinle ilişkilendirilerek besinin kokusu, görüntüsü, dokusu da aynı şekilde tikslenmeye yol açabilmektedir (Darwin, 1872). Tikslenme uyandırıcı maddelerin ağız yolu ile bedene alınmasının yanında bakteri, virüs, parazit gibi hastalık yapıcı mikroorganizmaların vücuda girmesine sebep olabilecek bedensel temasın da tikslenmeye yol açtığı gözlenmiştir (Curtis, 2012).

eden durum ve uyarınları içeren maddelerden oluşmaktadır. Bunların yanında, tiksınme duygusunun tehditlere karşı koruma işlevi ile ilgili olarak dış dünyaya odaklı korku, öfke, küçümseme, nefret gibi duyguların yanında kişinin bir topluluğun ya da bütünüün parçası olmasına engel olan benliğine yönelik utanç duygusu ile de yakından ilişkili olduğundan bahsedilebilir. Bireyin bütünlüğünü korumada oldukça hayati bir fonksiyonu olsa da tiksınme, işlevselliği bozacak düzeyde uyumsuz düşüncelere, inançlara ve tepkilere yol açtığında fobi, obsesif kompulsif bozukluk, travma sonrası stres bozukluğu, yeme bozuklukları, beden dismorfik bozuklukları, cinsel işlev bozuklukları, depresyon gibi çeşitli psikopatolojilerde önemli rol oynamaktadır. Kişiyi olumsuz düzeyde etkileyen tiksınme deneyimini düzenlemek için tiksınme tepkisinden sonra görülen bastırma ve tiksınme uyarını sonrası verilen tepkiyi düzenlemede etkili olan yeniden değerlendirme stratejilerinin kullanıldığı görülebilir. Farklı boyutların ele alındığı bu bölümün genellikle göz ardı edilen ve uzak durulan tiksınme duygusunun anlaşılmasına ışık tutacağı düşünülebilir.

KAYNAKÇA

- Abrams, K. (2002). Fighting fire with fire: Rethinking the role of disgust in hate crimes. *California Law Review*, 9, 1423-1464.
- Affleck, A. G., Wray, E. ve Chouliara, Z. (2015). Identifying and managing naevus dysmorphia in clinical practice. *World Journal of Dermatology*, 4, 114-119. doi: 10.5314/wjd.v4.i2.114
- Amir, N., Klumpp, H., Elias, J., Bedwell, J. S., Yanasak, N. ve Miller, L. S. (2005). Increased activation of the anterior cingulate cortex during processing of disgust faces in individuals with social phobia. *Biological Psychiatry*, 57, 975-981. doi: 10.1016/j.biopsych.2005.01.044
- Anygal, A. (1941). Disgust and related aversions. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 36, 393-412. doi: 10.1037/h0058254
- Appadurai, A. (1981). Gastro-politics in Hindu South Asia. *American Ethnologist*, 8, 494-511. doi: 10.1525/ae.1981.8.3.02a00050
- Badour, C. L. ve Adams, T. G. (2015). Contaminated by trauma: Understanding links between self-disgust, mental contamination, and PTSD. P. Overton, J. Simpson ve P. Powell (Ed.), *The revolting self: Psychological and clinical perspectives on self-directed disgust* (1. baskı) içinde (s. 127-149). London, UK: Karnac Books. doi: 10.4324/9780429483042-7
- Badour, C. L., Bown, S., Adams, G. T., Bunaciu, L. ve Feldner, M. T. (2012). Specificity of fear and disgust experienced during traumatic interpersonal victimization in predicting posttraumatic stress and contamination-based obsessive-compulsive symptoms. *Journal of Anxiety Disorders*, 26, 590-598. doi: 10.1016/j.janxdis.2012.03.001

- Badour, C. L., Ojkersis, R., McKay, D. ve Feldner, M. T. (2014). Disgust as a unique affective predictor of mental contamination following sexual trauma. *Journal of Anxiety Disorders*, 28, 704-711. doi: 10.1016/j.janxdis.2014.07.007
- Blechner, M. J. (2016). Disgust in emotion theory, development and clinical work: A discussion of Josephs. *Psychoanalytic Dialogues*, 26, 427-436. doi: 10.1080/10481885.2016.1190605
- Bomyea, J. ve Allard, C. B. (2017). Trauma-related disgust in veterans with interpersonal trauma. *Journal of Traumatic Stress*, 30, 149-156. doi: 10.1002/jts.22169
- Bomyea, J. ve Amir, N. (2012). Disgust propensity as a predictor of intrusive cognitions following a distressing film. *Cognitive Therapy and Research*, 36, 190-198. doi: 10.1007/s10608-010-9331-1
- Borg, C. ve De Jong, P. J. (2012). Feelings of disgust and disgust-induced avoidance weaken following induced sexual arousal in women. *Plos One*, 7, 1-8. doi: 10.1371/journal.pone.0044111
- Borg, C., De Jong, P. J. ve Schultz, W. W. (2010). Vaginismus and dyspareunia: Automatic vs. deliberate disgust responsivity. *Journal of Sexual Medicine*, 7, 2149-2157. doi: 10.1111/j.1743-6109.2010.01800.x
- Buckells, E. E. ve Trapnell, P. D. (2013). Disgust facilitates outgroup dehumanization. *Group Process & Interpersonal Relations*, 16, 771-780. doi: 10.1177/1368430212471738
- Buhlman, U. ve Winter, A. (2011). Perceived ugliness: An update on treatment-relevant aspects of body dysmorphic disorder. *Current Psychiatry Reports*, 4, 283-288. doi: 10.1007/s11920-011-0203-5
- Calder, A. J., Keane, J., Manes, F., Nagui, A. ve Young, A. W. (2000). Impaired recognition and experience of disgust following brain injury. *Nature Neuroscience*, 3, 1077-1078. doi: 10.1038/80586
- Catenoix, H., Isnard, J., Guénot, M., Petit, J., Remy, C. ve Mauguière, F. (2008). The role of the anterior insular cortex in ictal vomiting: A stereotactic electroencephalography study. *Epilepsy & Behavior*, 13, 560-563. doi: 10.1016/j.yebeh.2008.06.019
- Cavanagh, K. ve Davey, G. C. L. (2000). *The development of a measure of individual differences in disgust*. Sözlü bildiri, British Psychological Society, Winchester, UK.
- Cerban, B. M. (2010). *Judging smokers: How anger and disgust shape our moral beliefs*. (Öğrenci onur tezi). Dickinson College, Carlisle. 20 Kasım 2019, https://scholar.dickinson.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1140&context=student_honors
- Chapman, H. A., Kim, D. A., Susskind, J. M. ve Anderson, A. K. (2009). In bad taste: Evidence for the oral origins of moral disgust. *Science*, 323, 1222-1226. doi: 10.1126/science.1165565
- Cisler, J. M., Olatunji, B. O. ve Lohr, J. M. (2009). Disgust, fear, and the anxiety disorders: A critical review. *Clinical Psychology Review*, 29, 34-46. doi: 10.1016/j.cpr.2008.09.007

- Comtesse, H. ve Stemmler, H. (2017). Fear and disgust in women: Differentiation of cardiovascular regulation patterns. *Biological Psychology*, *123*, 166-176. doi: 10.1016/j.biopsycho.2016.12.002
- Cottrell, C. A. ve Neuberg, S. L. (2005). Different emotional reactions to different groups: A sociofunctional threat-based approach to "prejudice". *Journal of Personality and Social Psychology*, *88*, 770-789. doi: 10.1037/0022-3514.88.5.770
- Cox, R. C., Goldenberg, J. L., Pyszczynski, T. ve Weise, D. (2007). Disgust, creatureliness and the accessibility of death-related thoughts. *European Journal of Social Psychology*, *37*, 494-507. doi: 10.1002/ejsp.370
- Curtis V., Aunger R. ve Rabie, T. (2004). Evidence that disgust evolved to protect from risk of disease. *Proceedings of the Royal Biological Sciences Society*, *271*, 131-133. doi: 10.1098/rsbl.2003.0144
- Curtis, V. (2012). Disgust. V. S. Ramachandran (Ed.), *Encyclopedia of human behavior* (2. baskı) içinde (s. 702-709). London, UK: London School of Hygiene and Tropical Medicine.
- Curtis, V., De Barra, M. ve Aunger, R. (2011). Disgust as an adaptive system for disease avoidance behavior. *Philosophical Transactions of The Royal Society B*, *366*, 389-401. doi: 10.1098/rstb.2010.0117
- Darwin, C. (1872). *The expression of the emotions in man and animals*. Chicago: University of Chicago Press. doi: 10.1037/10001-000
- Davey, G. C. L. ve Chapman, L. (2009). Disgust and eating disorder symptomatology in a non-clinical population: The role of trait. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, *16*, 268-275. doi: 10.1002/cpp.623
- Davey, G. C. L., Buckland, G., Tantow, B. ve Dallos, R. (1998). Disgust and eating disorders. *European Eating Disorders Review*, *6*, 201-211. doi: 10.1002/(SICI)1099-0968(199809)6:3<201::AID-ERV224>3.0.CO;2-E
- De Jong, P. J. ve Borg, C. (2015). Self-directed disgust: reciprocal relationships with sex and sexual dysfunction. Powell, P. A., Overton, P. G. ve Simpson, J (Ed.). *The revolting self: Perspectives on the psychological and clinical implications of self-directed disgust* (1. baskı) içinde (s. 89-112). London: Karnac. doi: 10.4324/9780429483042-5
- De Jong, P. J., van Overveld, M. ve Borg, C. (2013). Giving in to arousal or staying stuck in disgust? Disgust-based mechanisms in sex and sexual dysfunction. *The Journal of Sex Research*, *50*, 247-262. doi: 10.1080/00224499.2012.746280
- De Jong, P. J., van Overveld, M., Schultz, W. W., Peters, M. L. ve Buwalda, F. M. (2009). Disgust and contamination sensitivity in vaginismus and dyspareunia. *Archives of Sexual Behavior*, *38*, 244-252. doi: 10.1007/s10508-007-9240-x
- Des Pres, T. (1976). *The survivor: An anatomy of life in the death camps* (1. baskı). Oxford, UK: Oxford University Press. doi: 10.1017/s0084255900038286
- Douglas, M. (2002). *Purity and danger* (1. baskı). New York: Routledge. doi: 10.4324/9780203361832

- Dural, S., Çetinkaya, H., Can, S., Kaya A. G. ve Hünler, O. S. (2014). Heteroseksüel ve homoseksüel aldatılmaya verilen tepkilerde gözlenen cinsiyet farklılıklarının incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 15, 15-23. doi: 10.5455/apd.39255
- Ekman, P. (1992). An argument for basic emotions. *Cognition and Emotion*, 6, 169-200. doi: 10.1080/02699939208411068
- Elliott, C. M. ve Radomsky, A. S. (2009). Analyses of mental contamination: Part I, experimental manipulations of morality. *Behaviour Research and Therapy*, 47, 995-1003. doi: 10.1016/j.brat.2009.03.004
- Engelhard, I. M., Olatunji, B. O. ve De Jong, P. J. (2011). Disgust and development of posttraumatic stress among soldiers deployed to Afghanistan. *Journal of Anxiety Disorders*, 25, 58-63. doi: 10.1016/j.janxdis.2010.08.003
- Feldner, M. T., Frala, J., Badour, C., Leen-Feldner, E. W. ve Olatunji, B. O. (2010). An empirical test of the association between disgust and sexual assault. *International Journal of Cognitive Therapy*, 3, 11-22. doi: 10.1521/ijct.2010.3.1.11
- Flynn, F. G., Benson, D. F. ve Ardila, A. (1999). Anatomy of the insula-functional and clinical correlates. *Aphasiology*, 13, 55-78. doi: 10.1080/026870399402325
- Frazer, J. G. (1990). *The golden bough: A study in magic and religion* (13. baskı). London: MacMillan. doi: 10.1007/978-1-349-00400-3
- Giner-Sorolla, R. ve Espinosa, P. (2011). Social cuing of guilt by anger and of shame by disgust. *Psychological Science*, 22, 49-53. doi: 10.1177/0956797610392925
- Goossens, L., Sunaert, S., Peeters, R., Griez, E. J. L. ve Schruers, K. R. J. (2007). Amygdala hyperfunction in phobic fear normalizes after exposure. *Biological Psychiatry*, 62, 1119-1125. doi: 10.1016/j.biopsych.2007.04.024
- Grey, N., Young, K. ve Holmes, E. (2002). Cognitive restructuring within reliving: A treatment for peritraumatic emotional “hotspots” in posttraumatic stress disorder. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 30, 37-56. doi: 10.1017/S1352465802001054
- Gross, J. J. (1998). Antecedent- and response-focused emotion regulation: Divergent consequences for experience, expression, and physiology. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 224-237. doi: 10.1037/0022-3514.74.1.224
- Haidt, J., McCauley, C. ve Rozin, P. (1994). Individual differences in sensitivity to disgust: A scale sampling seven domains of disgust elicitors. *Personality and Individual Differences*, 16, 701-713. doi: 10.1016/0191-8869(94)90212-7
- Haidt, J., Rozin, P., Mccauley, C. ve Imada, S. (1997). Body, psyche, and culture: The relationship between disgust and morality. *Psychology and Developing Societies*, 9, 107-131. doi: 10.1177/097133369700900105
- Hathaway, L. M., Boals, A. ve Banks, J. B. (2010). PTSD symptoms and dominant emotional response to a traumatic event: an examination DSM-IV criterion A2. *Anxiety, Stress and Coping An International Journal*, 23, 119-126. doi: 10.1080/10615800902818771
- Hennig, J., Pössel, P. ve Netter, P. (1996). Sensitivity to disgust as an indicator of neuroticism: A psychobiological approach. *Personality and Individual Differences*, 20, 589-596. doi: 10.1016/0191-8869(95)00218-9

- Hermann, A., Schäfer, A., Walter, B., Stark, R., Vaitl, D. ve Schienle (2007). Diminished medial prefrontal cortex activity in blood-injection-injury-phobia. *Biological Psychology*, 75, 124-130. doi: 10.1016/j.biopsycho.2007.01.002
- Hermann, A., Leutgeb, V., Scharmüller, W., Vaitl, D., Schienle, A. ve Stark, R. (2013). Individual differences in cognitive reappraisal usage modulate the time course of brain activation during symptom provocation in specific phobia. *Biology of Mood ve Anxiety Disorders*, 3, 1-11. doi: 10.1186/2045-5380-3-16
- Hildebrant, T., Grotzinger, A., Reddan, M., Greif, R., Levy, I., Goodman, W. ve Schiller, D. (2015). Testing the disgust conditioning theory of food-avoidance in adolescents with recent onset anorexia nervosa. *Behavior Research*, 71, 131-138. doi: 10.1016/j.brat.2015.06.008
- Hodson, G., Choma, B., Boisvert, J., Hafer, C., Macinnis, C. ve Costello, K. (2013). The role of intergroup disgust in predicting negative outgroup evaluations. *Journal of Experimental Social Psychology*, 49, 195-205. doi: 10.1016/j.jesp.2012.11.002
- Hutcherson, C. A. ve Gross, J. J. (2011). The moral emotions: A social-functionalist account of anger, disgust and contempt. *Journal of Personality and Social Psychology*, 4, 719-737. doi: 10.1037/a0022408
- Inbar, Y., Pizarro, D., Iyer, R. ve Haidt, J. (2012). Disgust sensitivity, political conservatism and voting. *Social Psychological and Personality Science*, 3, 537-544. doi: 10.1177/1948550611429024
- İnözü, M. ve Eremsoy C. E. (2013). Tiksinme ölçeği ile bulaşma/ kirlenme bilişleri ölçeği'nin Türkçe versiyonlarının psikometrik özellikleri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 16, 1-10.
- İnözü, M., Ulukut F. Ö., Ergun, G. ve Alcolado, G. M. (2014). The mediating role of disgust sensitivity and thought-action fusion between religiosity and obsessive compulsive symptoms. *International Journal of Psychology*, 49, 334-341. doi: 10.1002/ijop.12041
- Jabbi, M., Bastiaansen, J. ve Keysers, C. (2008). A common anterior insula representation of disgust observation, experience and imagination shows divergent functional connectivity pathways. *Plos One*, 3, 1-8. doi: 10.1371/journal.pone.0002939
- Jabbi, M., Swart, M. ve Keysers, C. (2007). Empathy for positive and negative emotions in the gustatory cortex. *Neuroimage*, 34, 1744-1753. doi: 10.1016/j.neuroimage.2006.10.032
- Kleinknecht, R. A., Kleinknecht, E. E. ve Thorndike, R. M. (1997). The role of disgust and fear in blood and injection-related fainting symptoms: A structural equation model. *Behaviour Research and Therapy*, 35, 1075-1087. doi: 10.1016/S0005-7967(97)80002-2
- Kolnai A., Korsmeyer, C. ve Smith, B. (2004). *On disgust* (1. baskı). Peru, IL: Open Court Publishing.
- Leutgeb, V. ve Schienle, A. (2012). Changes in facial electromyographic activity in spider-phobic girls after psychotherapy. *Journal of Psychiatric Research*, 46, 805-810. doi: 10.1016/j.jpsychires.2012.02.017

- Levenson, R. W. (1992). Autonomic nervous system differences among emotions. *Psychological Science*, 3, 23-27. doi: 10.1111/j.1467-9280.1992.tb00251.x
- Levenson, R. W. (1999). The intrapersonal functions of emotion. *Cognition and Emotion*, 13, 481-504.
- Mancini, F., Gragnani, A. ve D'olimpio, F. (2001). The connection between disgust and obsessions and compulsion in non-clinical sample. *Personality and Individual Differences*, 31, 1173-1180. doi: 10.1016/S0191-8869(00)00215-4
- Matchett, G. ve Davey, G. C. (1991). A test of disease-avoidance model of animal phobias. *Behavior Research and Therapy*, 29, 91-94. doi: 10.1016/s0005-7967(09)80011-9
- McNally, R. J. (2002). Disgust has arrived. *Anxiety Disorders*, 16, 561-566. doi: 10.1016/S0887-6185(02)00174-3
- Melli, G., Bulli, F., Carraresi, C. ve Stopani, E. (2014). Disgust propensity and contamination-related OCD symptoms: The mediating role of mental contamination. *Journal of Obsessive-Compulsive and Related Disorders*, 3, 77-82. doi: 10.1016/j.jocrd.2014.01.002
- Miceli, M. ve Castelfranchi, C. (2018). Contempt and disgust: The emotions of disrespect. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 48, 205-229. doi: 10.1111/jtsb.12159
- Miller, S. B. (1993). Disgust reactions: Their determinants and manifestations in treatment. *Contemporary Psychoanalysis*, 29, 711-735. doi: 10.1080/00107530.1993.10746833
- Miller, W. I. (1997). *The anatomy of disgust* (2. baskı). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Molho, C., Tybur, J. M., Güler, E., Balliet, D. ve Hofmann, W. (2017). Disgust and anger relate to different aggressive responses to moral violations. *Psychological Science*, 28, 609-619. doi: 10.1177/0956797617692000
- Moncrieff-Boyd, J., Bryne, S. ve Nunn, K. (2013). Disgust and anorexia nervosa: Confusion between self and non-self. *Advances in Eating Disorders: Theory, Research and Practice*, 2, 4-18. doi: 10.1080/21662630.2013.820376
- Mulkens, S. A. N., De Jong, P. J. ve Merckelbach, H. (1996). Disgust and spider phobia. *Journal of Abnormal Psychology*, 105, 464-468. doi: 10.1037//0021-843x.105.3.464
- Muto, M., Kugihara, N. Ve Kohara, Y. (2015). Psychological distance and the likeability of in- or out-group targets who hold different opinions. *Psychologia*, 58, 36-48. doi: 10.2117/psysoc.2015.36
- Nabi, R. L. (2002). The theoretical versus the lay meaning of disgust: Implication for emotion research. *Cognition ve Emotion*, 16, 695-703. doi: 10.1080/02699930143000437
- Navarrate, C. D. ve Fessler, D. M. T. (2006). Disease avoidance and ethnocentrism: The effects of disease vulnerability and disgust sensitivity on intergroup attitudes. *Evolution and Human Behavior*, 27, 270-282. doi: 10.1016/j.evolhumbehav.2005.12.001
- Nemeroff, C. ve Rozin, P. (1994). The contagion concept in adult thinking in the United States: Transmission of germs and of interpersonal influence. *Ethos*, 22, 158-186. doi: 10.1525/eth.1994.22.2.02a00020

- Neziroglu, F., Hickey, M. ve McKay, D. (2010). Psychophysiological and self-report components of disgust in body dysmorphic disorder: The effects of repeated exposure. *International Journal of Cognitive Therapy*, 3, 40-51. doi:10.1521/ijct.2010.3.1.40
- Neziroglu, F., Khemlani-Patel, S. ve Veale, D. (2008). Social learning theory and cognitive behavioral models of body dysmorphic disorder. *Body Image*, 5, 28-38. doi: 10.1016/j.bodyim.2008.01.002
- Nusbaum, M. (2004). *Hiding from humanity: Disgust, shame and law* (1. baskı). New Jersey: Princeton University Press.
- Oaten, M., Stevenson, R. J. ve Case, T. I. (2009). Disgust as a disease-avoidance mechanism. *Psychological Bulletin*, 135, 303-321. doi: 10.1037/a0014823
- Oaten, M., Stevenson, R. J., Williams, M. A., Rich, A. N., Butko, M. ve Case, T. I. (2018). Moral violations and the experience of disgust and anger. *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 12, 1-14. doi: 10.3389/fnbeh.2018.00179
- Ólafsson, R. P., Emmelkamp, P. M. G., Gunnarsdóttir, E. R., Snæbjörnsson, T., Ólason, D. T. ve Kristjánsson, A. (2013). Suppressing disgust related thoughts and performance on a subsequent behavioural avoidance task: Implications for OCD. *Behavior Research and Therapy*, 51, 152-160. doi: 10.1016/j.brat.2012.11.008
- Olatunji B., Babson, K., Smith, R., Feldner M. ve Connolly, K. (2009). Gender as a moderator of the relation between PTSD and disgust: A laboratory test employing individualized script-driven imagery. *Journal of Anxiety Disorders*, 23, 1091-1097. doi: 10.1016/j.janxdis.2009.07.012
- Olatunji, B. O. ve Sawchuk, C. N. (2005). Disgust: Characteristic features, social manifestations, and clinical implication. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 24, 932-962. doi: 10.1521/jscp.2005.24.7.932
- Olatunji, B. O., Armstrong, T., Fan, Q. ve Zhao, M. (2012). Risk and resiliency in posttraumatic stress disorder distinct roles of anxiety and disgust sensitivity. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 6, 50-55. doi: 10.1037/a0029682
- Olatunji, B. O., Berg, H. E. ve Zhao, Z. (2017). Emotion regulation of fear and disgust: Differential effects of reappraisal and suppression. *Cognition and Emotion*, 31, 403-410. doi: 10.1080/02699931.2015.1110117
- Olatunji, B. O., Cisler, J., McKay, D. ve Phillips, M. L. (2010). Is disgust associated with psychopathology? Emerging research in the anxiety disorders. *Psychiatry Research*, 171, 1-10. doi: 10.1016/j.psychres.2009.04.007
- Olatunji, B. O., Cox, R. ve Kim, E. H. (2015). Self-disgust mediates the associations between shame and symptoms of blumia and obsessive-compulsive disorders. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 34, 239-258. doi: 10.1521/jscp.2015.34.3.239
- Olatunji, B. O., Haidt, J., McKay, D. ve David, B. (2008). Core, animal reminder, and contamination disgust: Three kinds of disgust with distinct personality, behavioral, physiological, and clinical correlates. *Journal of Research in Personality*, 42, 1243-1259. doi: 10.1016/j.jrp.2008.03.009

- Olatunji, B. O., Tolin, D. F., Huppert, J. ve Lohr, J. M. (2005). The relation between fearfulness, disgust sensitivity and religious obsessions in a non-clinical sample. *Personality and Individual Differences*, 38, 891-902. doi: 10.1016/j.paid.2004.06.012
- Olatunji, B. O., Williams, N. L., Tolin, D. F., Sawchuk, C. N., Abramowitz, J. S., Lohr, J. M. ve Elwood, L. (2007). The Disgust Scale: Item analysis, factor structure, and suggestions for refinement. *Psychological Assessment*, 19, 281-297. doi: 10.1037/1040-3590.19.3.281
- Overton, P. G., Markland, F. E., Taggart, H. S., Bagshaw, G. L. ve Simpson, J. (2008). Self-disgust mediates the relationship between dysfunctional cognitions and depressive symptomatology. *Emotion*, 8, 379-385. doi: 10.1037/1528-3542.8.3.379
- Phillips, M. L., Williams, L. M., Heining, M., Herba, C. M., Russell, T., Andrew, C., ... ve Gray, J. A. (2004). Differential neural responses to overt and covert presentations of facial expressions of fear and disgust. *NeuroImage*. 21, 1484-96. doi: 10.1016/j.neuroimage.2013.12.013
- Phillips, M. L., Marks, I. M., Senior, C., Lythgoe, D., O'dwyer, A. M., Meehan, O., ... ve McGuire, P. K. (2000). A differential neural response in obsessive compulsive disorder patients with washing compared with checking symptoms to disgust. *Psychological Medicine*, 30, 1037-1050. doi: 10.1017/s0033291799002652
- Phillips, M. L., Senior, C., Fathy, T. ve David, A. S. (1998). Disgust - the forgotten emotion of psychiatry. *British Journal of Psychiatry*, 172, 373-375. doi: 10.1192/bjp.172.5.373
- Phillips, M. L., Young, A. W., Senior, C., Brammer, M., Andrew, C., Calder, A. J., ... ve David, A. S. (1997). A specific neural substrate for perceiving facial expressions of disgust. *Nature*, 389, 495-498. doi: 10.1038/39051
- Poulson, C. (2001, Temmuz). *Shame: The root of violence*. Sözlü bildiri, The Standing Conference on Organizational Symbolism, Dublin.
- Powell, P. A., Simpson, J. ve Overton, P. G. (2013). When disgust leads to dysphoria: A three-wave longitudinal study assessing the temporal relationship between self-disgust and depressive symptoms. *Cognition and Emotion*, 27, 900-913. doi: 10.1080/02699931.2013.767223
- Prokop, P. ve Fančovičová, J. (2016). Mothers are less disgust sensitive than childless females. *Personality and Individual Differences*, 96, 65-69. doi: 10.1016/j.paid.2016.02.064
- Rachman, S. J. (2006). *The fear of contamination: assessment and treatment* (1. baskı). Oxford: Oxford University Press. doi: 10.1093/med:psych/9780199296934.001.0001
- Reicher, S. D., Templeton, A., Neville, F., Ferrari, L. ve Drury, J. (2016). Core disgust is attenuated by ingroup relations. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 113, 2631-2635. doi:10.1073/pnas.1517027113
- Rottman, J. (2014). Evolution, development and the emergence of disgust. *Evolutionary Psychology*, 12, 417-433. doi: 10.1177/147470491401200209

- Rozin, P. (1996). Sociocultural influences on human food selection. E. D. Capaldi (Ed.), *Why we eat what we eat: The psychology of eating* (1. baskı) içinde (s. 233-263). Washington, DC: American Psychological Association. doi: 10.1037/10291-009
- Rozin, P. (1999). The process of moralization. *Psychological Science*, 10, 218-221. doi: 10.1111/1467-9280.00139
- Rozin, P. ve Fallon, A. E. (1987). A perspective on disgust. *Psychological Review*, 94, 23-41. doi: 10.1037/0033-295X.94.1.23
- Rozin, P. ve Singh, L. (1999). The moralization of cigarette smoking in the United States. *Journal of Consumer Psychology*, 8, 321-337. doi:10.1207/s15327663jcp0803_07
- Rozin, P., Fallon, A. E. ve Augustoni-Ziskind, M. (1986). The child's conception of food: The development of categories of acceptable and rejected substances. *Journal of Nutrition Education*, 18, 75-81. doi: 10.1016/S0022-3182(86)80235-7
- Rozin, P., Fallon, A. E. ve Mandell, R. (1984). Family resemblance in attitudes to food. *Developmental Psychology*, 20, 309-314. doi: 10.1037/0012-1649.20.2.309
- Rozin, P., Haidt, J. ve McCauley, C. R. (1999a). Disgust: The body and soul emotion. T. Dalgleish ve M. Power (Ed.), *Handbook of cognition and emotion* (1. baskı) içinde (s. 429-445). Chichester, UK: John Wiley & Sons. doi: 10.1002/0470013494.ch21
- Rozin, P., Haidt, J. ve McCauley, C. R. (2008). Disgust. M. Lewis, J. M. Haviland-Jones ve L. F. Barrett (Ed.), *Handbook of emotions* (3. baskı) içinde (s. 757-776). New York, NY: Guilford Press.
- Rozin, P., Lowery, L., Imada, S. ve Haidt, J. (1999b). The CAD triad hypothesis: A mapping between three moral emotions (contempt, anger, disgust) and three moral codes (community, autonomy, divinity). *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 574-586. doi: 10.1037//0022-3514.76.4.574
- Rozin, P., Markwith, M. ve Stoess, C. (1997). Moralization and becoming a vegetarian: The transformation of preferences into values and the recruitment of disgust. *Psychological Science*, 8, 67-73. doi: 10.1111/j.1467-9280.1997.tb00685.x
- Rozin, P., Millman, L. ve Nemeroff, C. (1986). Operations of the laws of sympathetic magic in disgust and other domains. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 703-712. doi: 10.1037/0022-3514.50.4.703
- Rozin, P., Nemeroff, C., Horowitz, M., Gordon, B. ve Voet, W. (1995). The borders of the self: Contamination sensitivity and potency of the body apertures and other body parts. *Journal of Research in Personality*, 29, 318-340. doi: 10.1006/jrpe.1995.1019
- Sarlo, M., Palomba, D., Angrilli, A. ve Stegagno, L. (2002). Blood phobia and spider phobia: Two specific phobias with different autonomic cardiac modulations. *Biological Psychology*, 60, 91-108. doi: 10.1016/S0301-0511(02)00030-3
- Schienze, A., Schäfer, A., Walter, B., Stark, R. ve Vaitl, D. (2005). Elevated disgust sensitivity in blood phobia. *Cognition and Emotion*, 19, 1229-1241. doi: 10.1080/02699930500286364

- Simon, E., Meuret, A. E. ve Ritz, T. (2017). Sympathetic and parasympathetic cardiac responses to phobia-relevant and disgust-specific emotion provocation in blood-injection-injury phobia with and without fainting history. *Psychophysiology*, *54*, 1512-1527. doi: 10.1111/psyp.12900
- Simpson, J., Hillman, R., Crawford, T. ve Overton, P. G. (2010). Self-esteem and self-disgust both mediate the relationship between dysfunctional cognitions and depressive symptoms. *Motivation and Emotion*, *34*, 399-406. doi: 10.1007/s11031-010-9189-2
- Sprengelmeyer, R., Young, A. W., Calder, A. J., Karnat, A., Lange, H., Hömberg, V., ... ve Rowland, D. (1996). Loss of disgust: Perception of faces and emotions in Huntington's disease. *Brain*, *119*, 1647-1665. doi: 10.1093/brain/119.5.1647
- Sprengelmeyer, R., Young, A. W., Pundt, I., Sprengelmeyer, A., Calder, A. J., Berrios, G., ... ve Przuntek, H. (1997). Disgust implicated in obsessive-compulsive disorder. *Proceedings of the Royal Society Biological Sciences*, *264*, 1767-1773. doi: 10.1098/rspb.1997.0245
- Squire, S. (2014). Anorexia and bulimia: Purity and danger. *Australian Feminist Studies*, *18*, 17-26. doi: 10.1080/0816464022000056349
- Sullivan, M. W. ve Lewis, M. (2003). Emotional expressions of young infant and children: A practitioner's primer. *Infants and Young Children*, *16*, 120-142. doi: 10.1097/00001163-200304000-00005
- Surguladze, S. A., El-Hage, W., Dalgleish, T., Radua, J., Gohier, B. ve Phillips, M. L. (2010). Depression is associated with increased sensitivity to signals of disgust: A functional magnetic resonance imaging study. *Journal of Psychiatric Research*, *44*, 894-902. doi: 10.1016/j.jpsychires.2010.02.010
- Suzuki, A., Hoshino, T., Shigemasa, K. ve Kawamura, M. (2006). Disgust-specific impairment of facial expression recognition in Parkinson's disease. *Brain*, *129*, 707-717. doi: 10.1093/brain/aw1011
- Tan, H. S. G., Fischer, A. R. H., Tinchin, P., Stieger, M., Steenbekkers, L. P. A. ve van Trijp, H. C. M. (2015). Insects as food: Exploring cultural exposure and individual experience as determinants of acceptance. *Food Quality and Preference*, *42*, 78-89. doi: 10.1016/j.foodqual.2015.01.013
- Tangney, J. P., Stuewig, J. ve Mashek, D. J. (2007). Moral emotions and moral behavior. *Annual Review of Psychology*, *58*, 345-372. doi: 10.1146/annurev.psych.56.091103.070145
- Taylor, K. (2007). Disgust is a factor in extreme prejudice. *British Journal of Social Psychology*, *46*, 597-617. doi: 10.1348/014466606X156546
- Tolin, D. F., Lohr, J. M., Sawchuk, C. N. ve Lee, T. C. (1997). Disgust and disgust sensitivity in blood-injection-injury and spider phobia. *Behavior Research and Therapy*, *37*, 249-257. doi: 10.1016/s0005-7967(97)00048-x
- Tolin, D. F., Worhunsky, P. ve Maltby, N. (2004). Sympathetic magic in contamination related OCD. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, *35*, 193-205. doi: 10.1016/j.jbtep.2004.04.009

- Tolin, D. F., Woods, C. M. ve Abramovitz, J. S. (2006). Disgust sensitivity and obsessive-compulsive symptoms in a non-clinical sample. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 37, 30-40. doi: 10.1016/j.jbtep.2005.09.003
- Troop, N. A., Murphy, F., Bramon, E. ve Treasure, J. L. (2000). Disgust sensitivity in eating disorders: A preliminary investigation. *International Journal of Eating Disorders*, 27, 446-451. doi: 10.1002/(sici)1098-108x(200005)27:4<446::aid-eat9>3.0.co;2-w
- Tybur, J. M., Lieberman, D. ve Griskevicius, V. (2009). Microbes, mating and morality: Individual differences in three domains of disgust. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97, 103-122. doi: 10.1037/a0015474
- Tybur, J. M., Lieberman, D., Kurzban, R. ve DeScioli, P. (2013). Disgust: Evolved function and structure. *Psychological Review*, 120, 65-84. doi: 10.1037/a0030778
- Uddin, L. Q., Nomi, J. S., Hebert-Seropian, B., Ghaziri, J. ve Boucher, O. (2017). Structure and function of the human insula. *Journal of Clinical Neurophysiology*, 34, 300-306. doi: 10.1097/WNP.0000000000000377
- van Overveld, W. J. M., De Jong, P. J. ve Peters, M. L. (2009). Digestive and cardiovascular responses to core and animal-reminder disgust. *Biological Psychology*, 80, 149-157. doi: 10.1016/j.biopsycho.2008.08.002
- van Overveld, W. J. M., De Jong, P. J., Peters, M. L., Cavanagh, K. ve Davey, G. C. L. (2006). Disgust propensity and disgust sensitivity: Separate constructs that are differentially related to specific fears. *Personality and Individual Differences*, 41, 1241-1252. doi: 10.1016/j.paid.2006.04.021
- Veale, D. ve Neziroglu, F. (2010). *Body dysmorphic disorder: A treatment manual* (1. baskı). Hoboken, NJ: Wiley-Blackwell. doi: 10.1002/9780470684610
- Viar-Paxton, M. A. ve Olatunji, B. O. (2012). Context effects on habituation to disgust relevant stimuli. *Behavior Modification*, 36, 705-722. doi: 10.1177/0145445512446189
- Vikan, A. (2017). *A fast road to study emotion: An introduction* (1. baskı). Cham, Switzerland: Springer. doi: 10.1007/978-3-319-52313-2
- Vrana, S. (1993). The psychophysiology of disgust: Differentiating negative emotional context with facial EMG. *Psychophysiology*, 30, 279-286. doi: 10.1111/j.1469-8986.1993.tb03354.x
- Weingarden, H. ve Renshaw, K. D. (2015). Shame in the obsessive compulsive related disorders: A conceptual review. *Journal of Affective Disorders*, 171, 74-84. doi: 10.1016/j.jad.2014.09.010
- Wicker, B., Keysers, C., Plailly, J., Royet, J. P., Gallese, V. ve Rizzolatti, G. (2003). Both of us disgusted with my insula: The most common neural basis of seeing and feeling disgust. *Neuron*, 40, 655-664. doi: 10.1016/s0896-6273(03)00679-2
- Wilver, N. L., Summers, B. J., Garratt, G. H., Carlton, C. N. ve Cogle, J. R. (2018). An initial investigation of the unique relationship between disgust propensity and body dysmorphic disorder. *Psychiatry Research*, 269, 237-243. doi: 10.1016/j.psychres.2018.08.056

- Woody, S. R. ve Teachman, B. A. (2000). Intersection of disgust and fear: Normative and pathological views. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 7, 291-311. doi: 10.1093/clipsy.7.3.291
- Wronska, J. (1990). Disgust in relation to emotionality, extraversion, psychoticism and imagery abilities. P. J. D. Drenth, J. A. Sergeant ve R. J. Takens. (Ed.), *European perspectives in psychology, Vol. 1. Theoretical, psychometrics, personality, developmental, education, cognitive, gerontological* içinde (s. 125-138). Oxford, England: John Wiley ve Sons.
- Zhong, C. ve Liljenquist, K. (2006). Washing away your sins: Threatened morality and physical cleansing. *Science*, 313, 1451-1452. doi: 10.1126/science.1130726

ÜZÜNTÜ

Ayşen Maraş

GİRİŞ

Üzüntü, mutluluk ile zıt kutuplarda olduğu düşünülen; yokluk, eksiklik ve kayıp ile ortaya çıkan ve depresyon gibi psikopatolojik sorunlarla ilişkilendirilen bir duygudur. Üzüntü kelimesinin köken olarak, 735 yılında Orhun Yazıtları'nda "kırmak, koparmak" anlamlarına gelen "üzgeli" kelimesine dayandığı düşünülmektedir (nisanyansozluk.com). Güncel anlamını ise 19 yy. civarında, *canı sıkılma*, *endişe*, *azap* olarak kullanılmaya başladığında alır. İngilizce karşılığı olan *sadness* kelimesinin ise köken olarak *saed* (yatışmış) ve Latince *satis* (doygunluk) kelimelerinden türediği düşünülmektedir (Watt Smith, 2018). Bu köken de yaşanan yorucu bir deneyime karşı doygunluk hissedildiğini ima eder.

Üzüntü duygusu, insan yaşamında en yaygın deneyimlenen duygulardandır (Izard, 1991). Üzüntü, evrensel olarak benzer şekilde yaşanıp ifade edilen ve kendine özgü bir nörofizyolojisi olduğu düşünülen *temel duygulardan* biridir (Ekman ve Cordaro, 2011; Levenson, 2011). Bunun yanı sıra, alanyazında *olumsuz duygu* olarak da tanımlanmaktadır (Watson, Wiese, Vaidya ve Tellegen, 1999). Üzüntü, çoğunlukla ayrılık, kayıp, başarısızlık gibi olumsuz yaşam deneyimleri ile birlikte ortaya çıktığı ve hisseden kişilerce acı verici olarak tanımlandığı için olumsuz duygu olarak ele alınmaktadır (Lazarus, 1991; Solomon ve Stone, 2002). Ancak işlevselliği açısından, üzüntü duygusu insan yaşamında olumlu etkilere sahiptir (Izard, 1991). Diğer bir deyişle, üzüntü duygusunun hissedilmesinin ve ifade edilmesinin "olumlu sonuçları" vardır. Bu bölümde ise üzüntü duygusu, sırasıyla, kuramsal yaklaşımlar, duygunun işlevleri, nörofizyolojisi, ifade şekli, duygunun düzenlenmesi, bilişler ile ilişkisi, bireysel ve kültürel farklılıklar, diğer duygularla ilişkisi ile yas ve psikopatolojiyle ilişkisi olmak üzere farklı boyutları ile ele alınacaktır.

Üzüntü, evrensel bir duygu olmakla birlikte, duyguyu deneyimlemede çeşitli bireysel ve kültürel farklılıklar söz konusudur. Kollektivist kültürlerde, olumsuz duyguların ifadesi, grup uyumunu bozucu olarak algılanabilmektedir. Üzüntü duygusuna yol açan durumlar da kültürler arası farklılık gösterebilir. Örneğin; Amerikalılar en çok ayrılık, Japonlar ise en çok ilişki problemleri nedeniyle üzüntü hissetmektedirler. Bunun yanı sıra, duygunun deneyimlenmesinde çeşitli bireysel farklılık (kişilik, cinsiyet, yaş gibi) faktörlerinin de etkisi söz konusudur. Temel kişilik özelliklerinden duygusal tutarsızlık üzüntü ile yüksek pozitif korelasyona, uyumluluk ve dışa dönüklük ise negatif korelasyona sahiptir.

KAYNAKÇA

- Abella, V., Panksepp, J., Manga, D., Bárcena, C. ve Iglesias, J. A. (2011). Spanish validation of the affective neuroscience personality scales. *The Spanish Journal of Psychology*, 14, 926-935. doi: 10.5209/rev_SJOP.2011.v14.n2.38
- Ackerman, B. P., Abe, J. A. A. ve Izard, C. E. (1998). Differential emotions theory and emotional development. M. F. Mascolo ve Griffin S. (Ed.), *What develops in emotional development?* içinde (s. 85-106). Boston: Springer.
- Al-Shawaf, L., Conroy-Beam, D., Asao, K. ve Buss, D. M. (2016). Human emotions: An evolutionary psychological perspective. *Emotion Review*, 8, 173-186. doi: 10.1177/1754073914565518
- Averill, J. R. (1983). Studies on anger and aggression: Implications for theories of emotion. *American Psychologist*, 38, 1145-1160. doi: 10.1037/0003066X.38.11.1145
- Averill, J. R. (1994). Emotions are many splendored things. P. Ekman ve R. J. Davidson (Ed.), *The nature of emotion: Fundamental questions* içinde (s. 99-102). New York, Oxford: Oxford University Press.
- Bachorowski, J. A. ve Owren, M. J. (1995). Vocal expression of emotion: Acoustic properties of speech are associated with emotional intensity and context. *Psychological Science*, 6, 219-224. doi: 10.1111%2Fj.1467-9280.1995.tb00596.x
- Barrett, L. F., Lane, R. D., Sechrest, L. ve Schwartz, G. E. (2000). Sex differences in emotional awareness. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 1027-1035. doi: 10.1177%2F01461672002611001
- Bartz, J. A. (2016). Oxytocin and the pharmacological dissection of affiliation. *Current Directions in Psychological Science*, 25, 104-110. doi: 10.1177/0963721415626678
- Blumberg, S. H. ve Izard, C. E. (1991). Patterns of emotion experiences as predictors of facial expressions of emotion. *Merrill-Palmer Quarterly*, 1982, 183-197.

- Bonanno, G. A. (2009). *The other side of sadness: What the new science of bereavement tells us about life after loss*. New York: Basic Books.
- Boone, R. T. ve Cunningham, J. G. (1998). Children's decoding of emotion in expressive body movement: The development of cue attunement. *Developmental Psychology*, 34, 1007-1016. doi: 10.1037/0012-1649.34.5.1007
- Bower, G. H. (1994). Some relations between emotions and memory. P. Ekman ve R. J. Davidson (Ed.), *The nature of emotion: Fundamental questions* içinde (s. 303-305). New York, Oxford: Oxford University Press.
- Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss III: Loss, sadness and depression*. New York: Basic Books.
- Bozkurt, F. (2014). Sözlüklerdeki temel duygu kavramlarının yeniden tanımlanması: Bir yöntem önerisi. *Türkoloji Dergisi*, 21, 25-34. doi: 10.1501/Trkol_0000000277
- Braniecka, A., Trzebińska, E., Dowgiert, A. ve Wytykowska, A. (2014). Mixed emotions and coping: The benefits of secondary emotions. *Plos One*, 9, e103940. doi: 10.1371/journal.pone.0103940
- Camardese, G., Di Giuda, D., Di Nicola, M., Cocciolillo, F., Giordano, A., Janiri, L. ve Guglielmo, R. (2014). Imaging studies on dopamine transporter and depression: A review of literature and suggestions for future research. *Journal of Psychiatric Research*, 51, 7-18. doi: 10.1016/j.jpsychires.2013.12.006
- Campbell, A., Ruffman, T., Murray, J. E. ve Glue, P. (2014). Oxytocin improves emotion recognition for older males. *Neurobiology of Aging*, 35, 2246-2248. doi: 10.1016/j.neurobiolaging.2014.04.021
- Carrera, P. ve Ocejja, L. (2007). Drawing mixed emotions: Sequential or simultaneous experiences? *Cognition and Emotion*, 21, 422-441. doi: 10.1080/02699930600557904
- Cassano, M., Perry-Parrish, C. ve Zeman, J. (2007). Influence of gender on parental socialization of children's sadness regulation. *Social Development*, 16, 210-231. doi: 10.1111/j.1467-9507.2007.00381.x
- Chaplin, T. M. (2006). Anger, happiness, and sadness: Associations with depressive symptoms in late adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 35, 977-986. doi: 10.1007/s10964-006-9033-x
- Choti, S. E., Marston, A. R., Holston, S. G. ve Hart, J. T. (1987). Gender and personality variables in film-induced sadness and crying. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 5, 535-544. doi: 10.1521/jscp.1987.5.4.535
- Conway, M., Giannopoulos, C. ve Stiefenhofer, K. (1990). Response styles to sadness are related to sex and sex-role orientation. *Sex Roles*, 22, 579-587. doi: 10.1007/BF00288236
- Cosmides, L. ve Tooby, J. (2000). Evolutionary psychology and the emotions. M. Lewis ve J. M. Haviland Jones (Ed.), *Handbook of emotions* (2.baskı) içinde (s. 91-115). New York: Guilford.
- Darwin, C. (2001). *İnsan ve hayvanlarda duyguların ifadesi*. (O. Tuncay, Çev.). İstanbul: Gün Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 1872).

- Davidson, R. J. (1992). Emotion and affective style: Hemispheric substrates. *Psychological Science*, 3, 39-43. doi: 10.1111/j.1467-9280.1992.tb00254.x
- Davidson, R. J. ve Ekman, P. (1994). Afterword. P. Ekman ve R. J. Davidson (Ed.), *The nature of emotion: Fundamental questions* içinde (s. 316-318). New York, Oxford: Oxford University Press.
- Davis, K. L. ve Panksepp, J. (2011). The brain's emotional foundations of human personality and the Affective Neuroscience Personality Scales. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 35, 1946-1958. doi: 10.1016/j.neubiorev.2011.04.004
- Depue, R. A. ve Morrone-Strupinsky, J. V. (2005). A neurobehavioral model of affiliative bonding: Implications for conceptualizing a human trait of affiliation. *Behavioral and Brain Sciences*, 28, 313-349. doi: 10.1017/S0140525X05350060
- Devonport, T. J., Nicholls, W. ve Fullerton, C. (2019). A systematic review of the association between emotions and eating behaviour in normal and overweight adult populations. *Journal of Health Psychology*, 24, 3-24. doi: 10.1177/1359105317697813
- Diener, E., Smith, H. ve Fujita, F. (1995). The personality structure of affect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 130-141. doi: 10.1037/0022-3514.69.1.130
- Donaldson, Z. R. ve Young, L. J. (2008). Oxytocin, vasopressin, and the neurogenetics of sociality. *Science*, 322, 900-904. doi: 10.1126/science.1158668
- Duarte, T. E., Brito, B. F. L. ve Reis, A. H. (2016). Parents dealing with the expression of sadness by their children. *Psico-USF*, 21, 111-124. doi: 10.1590/141382712016210110
- Dunlop, B. W. ve Nemeroff, C. B. (2007). The role of dopamine in the pathophysiology of depression. *Archives of General Psychiatry*, 64, 327-337. doi: 10.1001/archpsyc.64.3.327
- Ekman, P. (1970). Universal facial expressions of emotion. *California Mental Health Research Digest*, 8(4), 151-158.
- Ekman, P. (1993). Facial expression and emotion. *American Psychologist*, 48, 384-392. doi: 10.1037/0003-066X.48.4.384
- Ekman, P. ve Cordaro, D. (2011). What is meant by calling emotions basic. *Emotion Review*, 3, 364-370. doi: 10.1177/1754073911410740
- Ekman, P. ve Friesen, W. V. (1971). Constants across cultures in the face and emotion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 17, 124-129. doi: 10.1037/h0030377
- Ekman, P. ve Friesen, W. V. (1986). A new pan-cultural facial expression of emotion. *Motivation and Emotion*, 10, 159-168. doi: 10.1007/BF00992253
- Ekman, P., Sorenson, E. R. ve Friesen, W. V. (1969). Pan-cultural elements in facial displays of emotion. *Science*, 164, 86-88. doi: 10.1126/science.164.3875.86
- Elfenbein, H. A. ve Ambady, N. (2003). Universals and cultural differences in recognizing emotions. *Current Directions in Psychological Science*, 12, 159-164. doi: 10.1111/1467-8721.01252
- Elfenbein, H. A. ve Ambady, N. (2002). On the universality and cultural specificity of emotion recognition: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 128, 203-235. doi: 10.1037/00332909.128.2.203

- Emmons, R. A. ve Diener, E. (1985). Personality correlates of subjective well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *11*, 89-97. doi: 10.1177%2F0146167285111008
- English, T., Lee, I. A., John, O. P. ve Gross, J. J. (2017). Emotion regulation strategy selection in daily life: The role of social context and goals. *Motivation and Emotion*, *41*, 230-242. doi: 10.1007/s11031-016-9597-z
- Feldman, R. (2017). The neurobiology of human attachments. *Trends in Cognitive Sciences*, *21*, 80-99. doi: 10.1016/j.tics.2016.11.007
- Field, T. M., Woodson, R., Greenberg, R. ve Cohen, D. (1982). Discrimination and imitation of facial expression by neonates. *Science*, *218*, 179-181. doi: 10.1126/science.7123230
- Finucane, A. M., Whiteman, M. C. ve Power, M. J. (2010). The effect of happiness and sadness on alerting, orienting, and executive attention. *Journal of Attention Disorders*, *13*, 629-639. doi: 10.1177%2F1087054709334514
- Fischer, A. H. (1993). Sex differences in emotionality: Fact or stereotype? *Feminism & Psychology*, *3*, 303-318. doi: 10.1177%2F0959353593033002
- Fischer, A. H., Rodriguez Mosquera, P. M., Van Vianen, A. E. ve Manstead, A. S. (2004). Gender and culture differences in emotion. *Emotion*, *4*, 87-94. doi: 10.1037/1528-3542.4.1.87
- Forgas, J. P. (2002). Feeling and doing: Affective influences on interpersonal behavior. *Psychological Inquiry*, *13*, 1-28. doi: 10.1207/S15327965PLI1301_01
- Forgas, J. P. (2013). Don't worry, be sad! On the cognitive, motivational, and interpersonal benefits of negative mood. *Current Directions in Psychological Science*, *22*, 225-232. doi: 10.1177%2F0963721412474458
- Forgas, J. P. ve East, R. (2008). On being happy and gullible: Mood effects on skepticism and the detection of deception. *Journal of Experimental Social Psychology*, *44*, 1362-1367. doi: 10.1016/j.jesp.2008.04.010
- Forgas, J. P., Laham, S. M. ve Vargas, P. T. (2005). Mood effects on eyewitness memory: Affective influences on susceptibility to misinformation. *Journal of Experimental Social Psychology*, *41*, 574-588. doi: 10.1016/j.jesp.2004.11.005
- Fox, E. (2008). *Emotion science: Cognitive and neuroscientific approaches to understanding human emotions*. New York: Palgrave Macmillan.
- Freed, P. J. ve Mann, J. J. (2007). Sadness and loss: Toward a neurobiopsychosocial model. *American Journal of Psychiatry*, *164*, 28-34. doi: 10.1176/appi.ajp.164.1.28
- Freud, S. (2000). *Yas ve melankoli. Metapsikoloji*. (A. Yardımlı, Çev.). İstanbul: İdea Yayınevi (Orijinal çalışma basım tarihi 1917).
- Frijda, N. H. (1994). Emotions are functional, mot of the time. P. Ekman ve R. J. Davidson (Ed.), *The nature of emotion: Fundamental questions* içinde (s. 112-122). New York, Oxford: Oxford University Press.

- Gable, P. ve Harmon-Jones, E. (2010). The blues broaden, but the nasty narrows: Attentional consequences of negative affects low and high in motivational intensity. *Psychological Science*, *21*, 211-215. doi: 10.1177/0956797609359622
- Gallo, J. J., Rabins, P. V., Lyketsos, C. G., Tien, A. Y. ve Anthony, J. C. (1997). Depression without sadness: Functional outcomes of nondysphoric depression in later life. *Journal of the American Geriatrics Society*, *45*, 570-578. doi: 10.1111/j.1532-5415.1997.tb03089.x
- Garg, N., Wansink, B. ve Inman, J. J. (2007). The influence of incidental affect on consumers' food intake. *Journal of Marketing*, *71*, 194-206. doi: 10.1509/09Jmkg.71.1.194
- Gendron, M. ve Barrett, L. F. (2018). Emotion perception as conceptual synchrony. *Emotion Review*, *10*, 101-110. doi: 10.1177/1754073917705717
- Glasberg, R. ve Aboud, F. E. (1982). Keeping one's distance from sadness: Children's self-reports of emotional experience. *Developmental Psychology*, *18*, 287-293. doi: 10.1037/0012-1649.18.2.287
- Gray, H. M., Ishii, K. ve Ambady, N. (2011). Misery loves company: When sadness increases the desire for social connectedness. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *37*, 1438-1448. doi: 10.1177/0146167211420167
- Gross, J. J. (1998). The emerging field of emotion regulation: An integrative review. *Review of General Psychology*, *2*, 271-299. doi: 10.1037/1089-2680.2.3.271
- Gross, J. J., Richards, J. M. ve John, O. P. (2006). Emotion regulation in everyday life. D. K. Snyder, J. A. Simpson ve J. N. Hughes (Ed.), *Emotion regulation in couples and families: Pathways to dysfunction and health* içinde (s. 13-35). American Psychological Association.
- Grossman, M. ve Wood, W. (1993). Sex differences in intensity of emotional experience: A socialrole interpretation. *Journal of Personality and Social Psychology*, *65*, 1010-1022. doi: 10.1037/0022-3514.65.5.1010
- Gudykunst, W. B. ve Ting-Toomey, S. (1988). Culture and affective communication. *American Behavioral Scientist*, *31*, 384-400. doi: 10.1177/000276488031003009
- Habel, U., Klein, M., Kellermann, T., Shah, N. J. ve Schneider, F. (2005). Same or different? Neural correlates of happy and sad mood in healthy males. *Neuroimage*, *26*, 206-214. doi: 10.1016/j.neuroimage.2005.01.014
- Haviland, J. M. ve Lelwica, M. (1987). The induced affect response: 10-week-old infants' responses to three emotion expressions. *Developmental Psychology*, *23*, 97-104. doi: 10.1037/0012-1649.23.1.97
- Hertenstein, M. J., Keltner, D., App, B., Bulleit, B. A. ve Jaskolka, A. R. (2006). Touch communicates distinct emotions. *Emotion*, *6*, 528-533. doi: 10.1037/1528-3542.6.3.528
- Hiebler-Ragger, M., Fuchshuber, J., Dröschner, H., Vajda, C., Fink, A. ve Unterrainer, H. F. (2018). Personality influences the relationship between primary emotions and religious/spiritual well-being. *Frontiers in Psychology*, *9*, 370. doi: 10.3389/fpsyg.2018.00370

- Huebner, R. R. ve Izard, C. E. (1988). Mothers 'responses to infants' facial expressions of sadness, anger, and physical distress. *Motivation and Emotion*, *12*, 185-196. doi: 10.1007/BF00992173
- İmer, K., Kocaman, A. ve Özsoy, A. S. (2011). *Dil bilim sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayinevi.
- Inagaki, T. K. (2018). Opioids and social connection. *Current Directions in Psychological Science*, *27*, 85-90. doi: 10.1177%2F0963721417735531
- Izard, C. E. (1991). *The psychology of emotions*. New York, London: Plenum Press.
- Izard, C. E. (2007). Basic emotions, natural kinds, emotion schemas, and a new paradigm. *Perspectives on Psychological Science*, *2*, 260-280. doi: 10.1111/j.17456916.2007.00044.x
- Jakobsen, J. C., Katakam, K. K., Schou, A., Hellmuth, S. G., Stallknecht, S. E., Leth-Møller, K., ... ve Krogh, J. (2017). Selective serotonin reuptake inhibitors versus placebo in patients with major depressive disorder. A systematic review with meta-analysis and trial sequential analysis. *BMC Psychiatry*, *17*, 58. doi: 10.1186/s12888-016-1173-2
- Josephson, B. R., Singer, J. A. ve Salovey, P. (1996). Mood regulation and memory: Repairing sad moods with happy memories. *Cognition & Emotion*, *10*, 437-444. doi: 10.1080/026999396380222
- Kaplan, R. L., Van Damme, I., Levine, L. J. ve Loftus, E. F. (2016). Emotion and false memory. *Emotion Review*, *8*, 8-13. doi: 10.1177%2F1754073915601228
- Kavanagh, D. J. ve Bower, G. H. (1985). Mood and self-efficacy: Impact of joy and sadness on perceived capabilities. *Cognitive Therapy and Research*, *9*, 507-525. doi: 10.1007/BF01173005
- Kennedy, S. E., Koeppe, R. A., Young, E. A. ve Zubieta, J. K. (2006). Dysregulation of endogenous opioid emotion regulation circuitry in major depression in women. *Archives of General Psychiatry*, *63*, 1199-1208. doi: 10.1001/archpsyc.63.11.1199
- Killgore, W. D. ve Yurgelun-Todd, D. A. (2004). Activation of the amygdala and anterior cingulate during nonconscious processing of sad versus happy faces. *Neuroimage*, *21*, 1215-1223. doi: 10.1016/j.neuroimage.2003.12.033
- Knapp, A. ve Clark, M. S. (1991). Some detrimental effects of negative mood on individuals' ability to solve resource dilemmas. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *17*, 678- 688. doi: 10.1177%2F0146167291176011
- Kring, A. M. ve Gordon, A. H. (1998). Sex differences in emotion: Expression, experience, and physiology. *Journal of Personality and Social Psychology*, *74*, 686-703. doi: 10.1176/appi.ajp.164.1.28
- Kunzmann, U. ve Grünh, D. (2005). Age differences in emotional reactivity: The sample case of sadness. *Psychology and Aging*, *20*, 47-59. doi: 10.1037/08827974.20.1.47
- Kunzmann, U. ve Thomas, S. (2014). Multidirectional age differences in anger and sadness. *Psychology and Aging*, *29*, 16-27. doi: 10.1037/a0035751

- Kübler-Ross, E. (1969). *On death and dying*. New York: Routledge.
- Labuschagne, I., Phan, K. L., Wood, A., Angstadt, M., Chua, P., Heinrichs, M., ... ve Nathan, P. J. (2012). Medial frontal hyperactivity to sad faces in generalized social anxiety disorder and modulation by oxytocin. *International Journal of Neuropsychopharmacology*, *15*, 883-896. doi: 10.1017/S1461145711001489
- Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and adaptation*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- Leff, J. P. (1973). Culture and the differentiation of emotional states. *The British Journal of Psychiatry*, *123*, 299-306. doi: 10.1177/136346157401100206
- Lerner, J. S. ve Keltner, D. (2000). Beyond valence: Toward a model of emotion-specific influences on judgement and choice. *Cognition & Emotion*, *14*, 473-493. doi: 10.1080/026999300402763
- Lerner, J. S., Li, Y. ve Weber, E. U. (2013). The financial costs of sadness. *Psychological Science*, *24*, 72-79. doi: 10.1177/0956797612450302
- Levenson, R. W. (2011). Basic emotion questions. *Emotion Review*, *3*, 379-386. doi: 10.1177/1754073911410743
- Lindquist, K. A. (2013). Emotions emerge from more basic psychological ingredients: A modern psychological constructionist model. *Emotion Review*, *5*, 356-368. doi: 10.1177/1754073913489750
- Lindquist, K. A., Satpute, A. B. ve Gendron, M. (2015). Does language do more than communicate emotion? *Current Directions in Psychological Science*, *24*, 99-108. doi: 10.1177/0963721414553440
- Lövheim, H. (2012). A new three-dimensional model for emotions and monoamine neurotransmitters. *Medical Hypotheses*, *78*, 341-348. doi: 10.1016/j.mehy.2011.11.016
- Luchins, A. S. (1958). Definitiveness of impression and primacy-recency in communications. *The Journal of Social Psychology*, *48*, 275-290. doi: 10.1080/00224545.1958.9919292
- Luggat Osmanlıca Türkçe Sözlük (2015-2019). 5 Temmuz 2019, <https://www.luggat.com/index.php#ceviri>.
- Machin, A. J. ve Dunbar, R. I. (2011). The brain opioid theory of social attachment: A review of the evidence. *Behaviour*, *148*, 985-1025. doi: 10.1163/000579511X596624
- Matsumoto, D. (2006). Culture and nonverbal behavior. V. Manusov ve M. L. Patterson (Ed.), *Handbook of nonverbal communication* içinde (s. 219-235). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Matsumoto, D., Kudoh, T., Scherer, K. ve Wallbott, H. (1988). Antecedents of and reactions to emotions in the United States and Japan. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *19*, 267-286. doi: 10.1177/0022022188193001
- Mayberg, H. S., Liotti, M., Brannan, S. K., McGinnis, S., Mahurin, R. K., Jerabek, P. A., ... ve Fox, P. T. (1999). Reciprocal limbic-cortical function and negative mood: Converging PET findings in depression and normal sadness. *American Journal of Psychiatry*, *156*, 675- 682. doi: 10.1176/ajp.156.5.675

- Millgram, Y., Joormann, J., Huppert, J. D. ve Tamir, M. (2015). Sad as a matter of choice? Emotion-regulation goals in depression. *Psychological Science*, *26*, 1216-1228. doi: 10.1177/0956797615583295
- Montagne, B., Kessels, R. P., De Haan, E. H. ve Perrett, D. I. (2007). The emotion recognition task: A paradigm to measure the perception of facial emotional expressions at different intensities. *Perceptual and Motor Skills*, *104*, 589-598. doi: 10.2466/2Fpms.104.2.589598
- Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Myers, S. S. ve Robinson, L. R. (2007). The role of the family context in the development of emotion regulation. *Social Development*, *16*, 361-388. doi: 10.1111/j.1467-9507.2007.00389.x
- Naumann, E., Tuschen-Caffier, B., Voderholzer, U. ve Svaldi, J. (2014). On the role of sadness in the psychopathology of anorexia nervosa. *Psychiatry Research*, *215*, 711-717. doi: 10.1016/j.psychres.2013.12.043
- Nesse, R. M. (1990). Evolutionary explanations of emotions. *Human Nature*, *1*, 261-289. doi: 10.1007/BF02733986
- Niedenthal, P. M. ve Ric, F. (2017). *Psychology of emotion* (2. baskı). New York, London: Routledge.
- Nişanyan, S. (2002). *Nisanyan Sözlük*. 4 Temmuz 2019, <https://www.nisanyansozluk.com/?k=%C3%BCzmek>
- Oatley, K. ve Duncan, E. (1994). The experience of emotions in everyday life. *Cognition & Emotion*, *8*, 369-381. doi: 10.1080/02699939408408947
- Oatley, K., Keltner, D. ve Jenkins, J. M. (2006). *Understanding emotions* (2. baskı). US: Blackwell Publishing.
- Oceja, L. ve Carrera, P. (2009). Beyond a single pattern of mixed emotional experience: Sequential, prevalence, inverse, and simultaneous. *European Journal of Psychological Assessment*, *25*, 58-67. doi: 10.1027/1015-5759.25.1.58
- Páez, D., Martínez-Sánchez, F., Mendiburo, A., Bobowik, M. ve Sevillano, V. (2013). Affect regulation strategies and perceived emotional adjustment for negative and positive affect: A study on anger, sadness and joy. *The Journal of Positive Psychology*, *8*, 249-262. doi: 10.1080/17439760.2013.786751
- Pearman, A., Andreolletti, C. ve Isaacowitz, D. M. (2010). Sadness prediction and response: Effects of age and agreeableness. *Aging & Mental Health*, *14*, 355-363. doi: 10.1080/13607860903292586
- Perry-Parrish, C. ve Zeman, J. (2011). Relations among sadness regulation, peer acceptance, and social functioning in early adolescence: The role of gender. *Social Development*, *20*, 135-153. doi: 10.1111/j.1467-9507.2009.00568.x
- Plant, E. A., Hyde, J. S., Keltner, D. ve Devine, P. G. (2000). The gender stereotyping of emotions. *Psychology of Women Quarterly*, *24*, 81-92. doi: 10.1111/j.14716402.2000.tb01024.x
- Plutchik, R. (1980). *Emotion: A psychoevolutionary synthesis*. New York: Harper & Row.

- Plutchik, R. (2001). The nature of emotions: Human emotions have deep evolutionary roots, a fact that may explain their complexity and provide tools for clinical practice. *American Scientist*, *89*, 344-350. doi: 10.2307/27857503
- Polman, E. ve Kim, S. H. (2013). Effects of anger, disgust, and sadness on sharing with others. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *39*, 1683-1692. doi: 10.1177%2F0146167213500998
- Rafaeli, E. ve Revelle, W. (2006). A premature consensus: Are happiness and sadness truly opposite affects? *Motivation and Emotion*, *30*, 1-12. doi: 10.1007/s11031006-9004-2
- Raghunathan, R. ve Pham, M. T. (1999). All negative moods are not equal: Motivational influences of anxiety and sadness on decision making. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, *79*, 56-77. doi: 10.1006/obhd.1999.2838
- Revelle, W. ve Scherer, K. R. (2009). Personality and emotion. D. Sander ve K. Scherer (Ed.), *Oxford companion to emotion and the affective sciences* içinde (s. 304-306). Oxford: Oxford University Press.
- Ridout, N., Noreen, A. ve Johal, J. (2009). Memory for emotional faces in naturally occurring dysphoria and induced sadness. *Behaviour Research and Therapy*, *47*, 851-860. doi: 10.1016/j.brat.2009.06.013
- Rivers, S. E., Brackett, M. A., Katulak, N. A. ve Salovey, P. (2007). Regulating anger and sadness: An exploration of discrete emotions in emotion regulation. *Journal of Happiness Studies*, *8*, 393-427. doi: 10.1007/s10902-006-9017-2
- Robinson, R. G. ve Price, T. R. (1982). Post-stroke depressive disorders: A follow-up study of 103 patients. *Stroke*, *13*, 635-641. doi: 10.1161/01.str.13.5.635
- Santiago-Menendez, M. ve Campbell, A. (2013). Sadness and anger: Boys, girls, and crying in adolescence. *Psychology of Men & Masculinity*, *14*, 400-410. doi: 10.1037/a0030661
- Scherer, K. R. (1986). Vocal affect expression: A review and a model for future research. *Psychological Bulletin*, *99*, 143-165. doi: 10.1037/00332909.99.2.143
- Scherer, K. R., Wallbott, H., Matsumoto, D. ve Tsutomu, K. (1988). Emotional experience in cultural context: A comparison between Europe, Japan and the United States. K. R. Scherer (Ed.), *Faces of emotion: Recent research* içinde (s. 5-30). Hillsdale: Erlbaum.
- Schindler, S. ve Querengässer, J. (2019). Coping with sadness-How personality and emotion regulation strategies differentially predict the experience of induced emotions. *Personality and Individual Differences*, *136*, 90-95. doi: 10.1016/j.paid.2018.01.050
- Smith, C. A. ve Ellsworth, P. C. (1985). Patterns of cognitive appraisal in emotion. *Journal of Personality and Social Psychology*, *48*, 813-838. doi: 10.1037//0022-3514.48.4.813
- Sobin, C. ve Alpert, M. (1999). Emotion in speech: The acoustic attributes of fear, anger, sadness, and joy. *Journal of Psycholinguistic Research*, *28*, 347-365. doi: 10.1023/A:1023237014909
- Solomon, R. C. ve Stone, L. D. (2002). On "positive" and "negative" emotions. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, *32*, 417-435. doi: 10.1111/1468-5914.00196

- Stewart, M. E., Ebmeier, K. P. ve Deary, I. J. (2005). Personality correlates of happiness and sadness: EPQ-R and TPQ compared. *Personality and Individual Differences*, 38, 1085-1096. doi: 10.1016/j.paid.2004.07.007
- Storbeck, J. ve Maswood, R. (2016). Happiness increases verbal and spatial working memory capacity where sadness does not: Emotion, working memory and executive control. *Cognition and Emotion*, 30, 925-938. doi: 10.1080/02699931.2015.1034091
- Strathearn, L. (2011). Maternal neglect: Oxytocin, dopamine and the neurobiology of attachment. *Journal of Neuroendocrinology*, 23, 1054-1065. doi: 10.1111/j.13652826.2011.02228.x
- Stuijzand, S., De Wied, M., Kempes, M., Van de Graaff, J., Branje, S. ve Meeus, W. (2016). Gender differences in empathic sadness towards persons of the same-versus other-sex during adolescence. *Sex Roles*, 75, 434-446. doi: 10.1007/s11199-0160649-3
- Svaldi, J., Caffier, D. ve Tuschen-Caffier, B. (2010). Emotion suppression but not reappraisal increases desire to binge in women with binge eating disorder. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 79, 188. doi: 10.1159/000296138
- Styliadis, C., Ioannides, A. A., Bamidis, P. D. ve Papadelis, C. (2014). Amygdala responses to valence and its interaction by arousal revealed by MEG. *International Journal of Psychophysiology*, 93, 121-133. doi: 10.1016/j.ijpsycho.2013.05.006
- Tamir, M. (2016). Why do people regulate their emotions? A taxonomy of motives in emotion regulation. *Personality and Social Psychology Review*, 20, 199-222. doi: 10.1177/1088868315586325
- Tan, H. B. ve Forgas, J. P. (2010). When happiness makes us selfish, but sadness makes us fair: Affective influences on interpersonal strategies in the dictator game. *Journal of Experimental Social Psychology*, 46, 571-576. doi: 10.1016/j.jesp.2010.01.007
- Tomkins, S. S. (2008). *Affect, imagery, consciousness: The complete edition*. New York: Springer Publishing Company. (Orijinal çalışma basım tarihi: 1961-1963).
- Walker-Andrews, A. S. (1998). Emotions and social development: Infants' recognition of emotions in others. *Pediatrics*, 102 (Supplement E1), 1268-1271.
- Wallbott, H. G. (1998). Bodily expression of emotion. *European Journal of Social Psychology*, 28, 879-896. doi: 10.1002/(SICI)10990992(1998110)28:6%3C879::AIDEJSP901%3E3.0.CO;2-W
- Wardle, M. C., Bershad, A. K. ve de Wit, H. (2016). Naltrexone alters the processing of social and emotional stimuli in healthy adults. *Social Neuroscience*, 11, 579-591. doi: 10.1080/17470919.2015.1136355
- Watson, D., Clark, L. A. ve Carey, G. (1988). Positive and negative affectivity and their relation to anxiety and depressive disorders. *Journal of Abnormal Psychology*, 97, 346-353. doi: 10.1037/0021-843X.97.3.346
- Watson, D., Wiese, D., Vaidya, J. ve Tellegen, A. (1999). The two general activation systems of affect: Structural findings, evolutionary considerations, and psychobiological evidence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 820. doi: 10.1037/00223514.76.5.820

- Watt-Smith, T. (2018). *Duygular sözlüğü* (H. Şirin, Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap. (Orijinal çalışma basım tarihi 2016).
- Wildes, J. E., Marcus, M. D., Bright, A. C. ve Dapelo, M. M. (2012). Emotion and eating disorder symptoms in patients with anorexia nervosa: An experimental study. *International Journal of Eating Disorders*, 45, 876-882. doi: 10.1002/eat.22020
- Wingenbach, T. S., Ashwin, C. ve Brosnan, M. (2018). Sex differences in facial emotion recognition across varying expression intensity levels from videos. *Plos One*, 13, e0190634. doi: 10.1371/journal.pone.0190634
- Worden, J. W. (2001). *Grief counseling and grief therapy: A handbook for the mental health practitioner* (3. baskı). New York: Brunner Routledge.
- Wubben, M. J., de Cremer, D. ve Van Dijk, E. (2009). How emotion communication guides reciprocity: Establishing cooperation through disappointment and anger. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45, 987-990. doi: 10.1016/j.jesp.2009.04.010
- Young, J. E., Klosko, J. S. ve Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's guide*. New York, London: The Guilford Press.
- Zeman, J. ve Garber, J. (1996). Display rules for anger, sadness, and pain: It depends on who is watching. *Child Development*, 67, 957-973. doi: 10.1111/j.14678624.1996.tb01776.x
- Zinck, A. ve Newen, A. (2008). Classifying emotion: a developmental account. *Synthese*, 161, 1-25. doi: 10.1007/sl 1229-006-9149-2
- Zubieta, J. K., Ketter, T. A., Bueller, J. A., Xu, Y., Kilbourn, M. R., Young, E. A. ve Koeppe, R. A. (2003). Regulation of human affective responses by anterior cingulate and limbic μ opioid neurotransmission. *Archives of General Psychiatry*, 60, 1145-1153. doi: 10.1001/archpsyc.60.11.1145

MUTLULUK

Derya Gürcan-Yıldırım

GİRİŞ

Mutluluk, tüm duygular arasında en çok değer verilen ve en çok yaşanmak istenen duygudur. Günümüzde hemen her kitapçada “mutlu olmanın 10 temel yolu” temalı popüler kültür kitabı ile karşılaşırız. Yüzyıllardır insanoğlunun dilinde olan ve ulaşmaya çalıştığı bu duygunun tanımlanması ise bir o kadar zordur. Bu bölümde mutluluk duygusu birçok yönü ile açıklanmıştır. İlk bölümde mutluluğun ne olduğu farklı teorisyenlerin bakış açılarından açıklanmış ve mutlulukla ilişkili olan diğer olumlu duygulara değinilmiştir. Mutluluğun nasıl oluştuğunu açıklayan kuramsal yaklaşımlar gözden geçirilmiş ve mutluluğun ne gibi fonksiyonları ve biyolojik bileşenleri olduğu üzerinde durulmuştur. Ardından, mutluluk duygusunun bedensel ve yüz ifadesinin nasıl olduğu ile ilgili bilgiler verilmiştir. Mutluluk ve biliş konusunun ele alınmasının ardından ise insanları nelerin mutlu ettiği anlatılmış ve mutluluğun insan yaşamına neler kattığı ele alınmıştır. Bir sonraki bölümde, mutluluk duygusundaki bireysel ve kültürel farklılıklara değinilmiş ve son olarak da mutluluk duygusu nasıl düzenlenir konusu ve mutluluğun hangi durumlarda zararlı olabileceği anlatılmıştır.

MUTLULUK NEDİR?

“En çok hissetmek istediğin duygu nedir?” sorusu ile karşılaştığınızda bu soruya cevabınız ne olurdu? İnsanların büyük çoğunluğu bu soruya “mutluluk” cevabını vermektedir. Peki, “Sizi en son ne mutlu etti?” sorusu ile karşılaşırsanız? Farklı bireylerden bu soruya “Yıllarca severek ve çok emek harcayarak çalıştığım işimde, terfi aldığımında çok mutlu hissettim.”, “Uzun süredir almak istediğim kazağı indirimde bulup aldığımında çok mutlu hissettim.”, “Arkadaşlarımla en sevdiğim grubun konserinde bağırarak şarkı söylerken çok

KAYNAKÇA

- Adelmann, P. K. ve Zajonc, R. B. (1989). Facial efference and the experience of emotion. *Annual Review of Psychology*, 40, 249-280. doi: 10.1146/annurev.psych.40.1.249
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5. baskı). Arlington, VA.
- Argyle, M. (1999). Causes and correlates of happiness. D. Kahneman, E. Diener ve N. Schwarz (Ed.), *Well-being: The foundations of hedonic psychology* içinde (s. 353-373). New York: Russell Sage Foundation.
- Argyle, M. (2001). *The psychology of happiness* (2. baskı). New York: Routledge.
- Averill, J. R. ve More, T. A. (2000). Happiness. M. Lewis ve J. M. Haviland-Jones (Ed.), *Handbook of emotions* (2. baskı) içinde (s. 663-676). New York: Guilford.
- Baer, R. A., Smith, G. T., Lykins, E., Button, D., Krietemeyer, J., Sauer, S., ... ve Williams, J. M. G. (2008). Construct validity of the five facet mindfulness questionnaire in meditating and non meditating samples. *Assessment*, 15, 329-342. doi: 10.1177/1073191107313003
- Bardeen, J. R., Tull, M. T., Stevens, E. N. ve Gratz, K. L. (2014). Exploring the relationship between positive and negative emotional avoidance and anxiety symptom severity: The moderating role of attentional control. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 45, 415-420. doi: 10.1016/j.jbtep.2014.04.006
- Barrett, L. F. ve Russell, J. A. (1999). The structure of current affect: Controversies and emerging consensus. *Current Directions in Psychological Science*, 8, 10-14. doi: 10.1111/1467-8721.00003
- Baumgardner, S. R. ve Crothers, M. K. (2009). *Positive psychology*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall/Pearson Education.
- Brickman, P. ve Campbell, D. T. (1971). Hedonic relativism and planning the good society. M. H. Appley (Ed.), *Adaptation level theory: A symposium* içinde (s. 287-302). New York: Academic Press.
- Brickman, P., Coates, D. ve Janoff-Bulman, R. (1978). Lottery winners and accident victims: Is happiness relative? *Journal of Personality and Social Psychology*, 36, 917-927. doi: 10.1037/0022-3514.36.8
- Bishop, S. R., Lau, M., Shapiro, S., Carlson, L., Anderson, N. D., Carmody, J., ... ve Devins, G. (2004). Mindfulness: A proposed operational definition. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 11, 230-241. doi: 10.1093/clipsy/bph077
- Bradburn, N. M. (1969). *The structure of psychological well-being*. Chicago: Aldine.
- Brose, A., Lovden, M. ve Schmiedek, F. (2014). Daily fluctuations in positive affect positively co-vary with working memory performance. *Emotion*, 14, 1-6. doi: 10.1037/a0035210
- Burke, H. M., Davis, M. C., Otte, C. ve Mohr, D. C. (2005). Depression and cortisol responses to psychological stress: A meta-analysis. *Psychoneuroendocrinology*, 30, 846-856. doi: 10.1016/j.psyneuen.2005.02.010

- Butler, E. A., Lee, T. L. ve Gross, J. J. (2007). Emotion regulation and culture: Are the social consequences of emotion suppression culture-specific? *Emotion*, 7, 30-48. doi: 10.1037/1528-3542.7.1.30
- Campbell, A. (2010). Oxytocin and human social behavior. *Personality and Social Psychology Review*, 14, 281-295. doi: 10.1177/1088868310363594
- Campbell-Sills, L., Barlow, D. H., Brown, T. A. ve Hofmann, S. G. (2006). Effects of suppression and acceptance on emotional responses of individuals with anxiety and mood disorders. *Behaviour Research and Therapy*, 44, 1251-1263. doi: 10.1016/j.brat.2005.10.001
- Carver, C. S. ve Scheier, M. F. (1990). Origins and functions of positive and negative affect: A control process view. *Psychological Review*, 97, 19-35. doi: 10.1037/0033-295X.97.1.19
- Charles, S. T., Reynolds, C. A. ve Gatz, M. (2001). Age-related differences and change in positive and negative affect over 23 years. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80, 136-151. doi: 10.1037/0022-3514.80.1.136
- Coan, J. A., Allen, J. J. B. ve Harmon-Jones, E. (2001). Voluntary facial expression and hemispheric asymmetry over the frontal cortex. *Psychophysiology*, 38, 912-925. doi: 10.1111/1469-8986.3860912
- Costa, P. T., McCrae, R. R. ve Zonderman, A. B. (1987). Environmental and dispositional influences on well-being: Longitudinal follow-up of an American national sample. *British Journal of Psychology*, 78, 299-306. doi: 10.1111/j.2044-8295.1987.tb02248.x
- Cyders, M. A., Flory, K., Rainer, S. ve Smith, G. T. (2009). The role of personality dispositions to risky behavior in predicting first year college drinking. *Addiction*, 104, 193-202. doi: 10.1111/j.1360-0443.2008.02434.x
- Darwin, C. (1872/1965). *The expression of the emotions in man and animals*. Chicago, IL: Chicago University Press.
- Davidson, R. J. ve Irwin, W. (1999). The functional neuroanatomy of emotion and affective style. *Trends in Cognitive Science*, 3, 11-21. doi: 10.1016/S1364-6613(98)01265-0
- Davidson, R. J. ve Kabat-Zinn, J. (2004). Alterations in brain and immune function produced by mindfulness meditation: Three caveats: Response. *Psychosomatic Medicine*, 66, 149-152. doi: 10.1097/00006842-200401000-00023
- de Gelder, B. ve Van den Stock, J. (2011). The Bodily Expressive Action Stimulus Test (BEAST): Construction and validation of a stimulus basis for measuring perception of whole body expression of emotions. *Frontiers in Psychology*, 2, 181. doi: 10.3389/fpsyg.2011.00181
- Demaree, H. A., Everhart, D. E., Youngstrom, E. A. ve Harrison, D. W. (2005). Brain lateralization of emotional processing: Historical roots and a future incorporating "dominance." *Behavioral and Cognitive Neuroscience Reviews*, 4, 3-20. doi: 10.1177/1534582305276837

- Diener, E., Horwitz, J. ve Emmons, R. A. (1985). Happiness of the very wealthy. *Social Indicators Research*, 16, 263-274. doi: 10.1007/BF00415126
- Diener, E. ve Lucas, R. E. (1999). Personality and subjective wellbeing. D. Kahneman, E. Diener ve N. Schwartz (Ed.), *Wellbeing: The foundations of hedonic psychology* içinde (s. 213-229). New York, NY: Russell Sage Foundation.
- Diener, E., Scollon, C. N. ve Lucas, R. E. (2003). The evolving concept of subjective well-being: The multifaceted nature of happiness. *Advances in Cell Aging and Gerontology*, 15, 187-219. doi: 10.1016/s1566-3124(03)15007-9
- Diener, E. ve Seligman, M. E. (2002). Very happy people. *Psychological Science*, 13, 81-84. doi: 10.1111/1467-9280.00415
- Diener, E., Seligman, M. E., Choi, H. ve Oishi, S. (2018). Happiest people revisited. *Perspectives on Psychological Science*, 13, 176-184. doi: 10.1177/1745691617697077
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E. ve Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125, 276-302. doi: 10.1037/0033-2909.125.2.276
- Dunn, E. W., Aknin, L. B. ve Norton, M. I. (2014). Prosocial spending and happiness: Using money to benefit others pays off. *Current Directions in Psychological Science*, 23, 41-47. doi: 10.1177/0963721413512503
- Dunn, E. W., Wilson, T. D. ve Gilbert, D. T. (2003). Location, location, location: The misprediction of satisfaction in housing lotteries. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29, 1421-1432. doi: 10.1177/0146167203256867
- Eid, M. ve Diener, E. (2001). Norms for experiencing emotions in different cultures: Inter-and intranational differences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81, 869-885. doi: 10.1037/0022-3514.81.5.869
- Ekman, P. (2003). *Emotions revealed: Recognizing faces and feelings to improve communication and emotional life*. New York, NY: Times Books.
- Ekman, P. ve Friesen, W. V. (1971). Constants across cultures in the face and emotion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 17, 124-129. doi: 10.1037/h0030377
- Ekman, P. ve Friesen, W. V. (2003). *Unmasking the face: A guide to recognizing emotions from facial expressions*. Los Altos, CA: Malor Books.
- Emmons, R. A. ve Crumpler, C. A. (2000). Gratitude as a human strength: Appraising the evidence. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 19, 56-69. doi: 10.1521/jscp.2000.19.1.56
- Emmons, R. A. ve Diener, E. (1985). Personality correlates of subjective well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 11, 89-97. doi: 10.1177/0146167285111008
- Emmons, R. A. ve McCullough, M. E. (2003). Counting blessings versus burdens: An experimental investigation of gratitude and subjective well-being in daily life. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 377-389. doi: 10.1037//0022-3514.84.2.377.

- Emmons, R. A. ve Shelton, C. M. (2002). Gratitude and the science of positive psychology. C. R. Snyder ve S. J. Lopez (Ed.), *Handbook of positive psychology* içinde (s. 459-471). Oxford: Oxford University Press.
- Emmons, R. A. ve Stern, R. (2013). Gratitude as a psychotherapeutic intervention. *Journal of Clinical Psychology*, *69*, 846-855. doi: 10.1002/jclp.22020
- Erisman, S. M. ve Roemer, L. (2010). A preliminary investigation of the effects of experimentally induced mindfulness on emotional responding to film clips. *Emotion*, *10*, 72-82. doi: 10.1037/a0017162
- Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human Relations*, *7*, 117-140. doi: 10.1177/001872675400700202
- Ford, B. Q., Dmitrieva, J. O., Heller, D., Chentsova-Dutton, Y., Grossmann, I., Tamir, M., ... ve Bokhan, T. (2015). Culture shapes whether the pursuit of happiness predicts higher or lower well-being. *Journal of Experimental Psychology: General*, *144*, 1053-1062. doi: 10.1037/xge0000108
- Ford, B. Q. ve Mauss, I. B. (2014). The paradoxical effects of pursuing positive emotion: When and why wanting to feel happy backfires. J. Gruber ve J. T. Moskowitz (Ed.), *The light and dark sides of positive emotion* içinde (s. 363-381). Oxford, England: Oxford University Press.
- Ford, B. Q., Mauss, I. B. ve Gruber, J. (2015). Valuing happiness is associated with bipolar disorder. *Emotion*, *15*, 211-222. doi: 10.1037/emo0000048
- Ford, B. Q., Shallcross, A. J., Mauss, I. B., Floerke, V. A. ve Gruber, J. (2014). Desperately seeking happiness: Valuing happiness is associated with symptoms and diagnosis of depression. *Journal of Social and Clinical Psychology*, *33*, 890-905. doi: 10.1521/jscp.2014.33.10.890
- Frederick, S. ve Loewenstein, G. (1999). Hedonic adaptation. D. Kahneman, E. D. Diener ve N. Schwartz (Ed.), *Well-being: The foundations of hedonic psychology* içinde (s. 302-329). New York: Russell Sage Foundation.
- Fredrickson, B. L. (1998). What good are positive emotions? *Review of General Psychology*, *2*, 300-319. doi: 10.1037/1089-2680.2.3.300
- Fredrickson, B. L. (2001). The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions. *American Psychologist*, *56*, 218-226. doi: 10.1037/0003-066x.56.3.218
- Fredrickson, B. L. (2004). The broaden-and-build theory of positive emotions. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London. Series B: Biological Sciences*, *359*, 1367-1377. doi: 10.1098/rstb.2004.1512
- Fredrickson, B. L. (2005). The broaden-and-build theory of positive emotions. F. A. Huppert, N. Baylis ve B. Keverne (Ed.), *The science of well-being* içinde (s. 217-240). Oxford: Oxford University Press.
- Fredrickson, B. (2009). *Positivity: Groundbreaking research to release your inner optimist and thrive*. London: Oneworld.

- Fredrickson, B. L. ve Branigan, C. (2005). Positive emotions broaden the scope of attention and thought-action repertoires. *Cognition and Emotion*, *19*, 313-332. doi: 10.1080/02699930441000238
- Fredrickson, B. L., Cohn, M. A., Coffey, K. A., Pek, J. ve Finkel, S. M. (2008). Open hearts build lives: Positive emotions, induced through loving-kindness meditation, build consequential personal resources. *Journal of Personality and Social Psychology*, *95*, 1045-1062. doi: 10.1037/a0013262
- Fredrickson, B. L. ve Levenson, R. W. (1998). Positive emotions speed recovery from cardiovascular sequelae of negative emotion. *Cognition and Emotion*, *12*, 191-220. doi: 10.1080/026999398379718
- Frijda, N. H. (1986). *The emotions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gable, S. L., Reis, H. T., Impett, E. A. ve Asher, E. R. (2004). What do you do when things go right? The intrapersonal and interpersonal benefits of sharing positive events. *Journal of Personality and Social Psychology*, *87*, 228-245. doi: 10.1037/0022-3514.87.2.228
- Gilbert, D. T., Driver-Linn, E. ve Wilson, T. D. (2002). The trouble with Vronsky: Impact bias in the forecasting of future affective states. L. Feldman Barrett ve P. Salovey (Ed.), *The wisdom in feeling: Psychological processes in emotional intelligence* içinde (s. 114-143). New York, NY: Guilford Press.
- Gonzaga, G. C., Keltner, D., Londahl, E. A. ve Smith, M. D. (2001). Love and the commitment problem in romantic relations and friendship. *Journal of Personality and Social Psychology*, *81*, 247-262. doi: 10.1037/0022-3514.81.2.247
- Gross, J. J. (1998). Antecedent- and response-focused emotion regulation: Divergent consequences for experience, expression, and physiology. *Journal of Personality and Social Psychology*, *74*, 224-237. doi: 10.1037/0022-3514.74.1.224
- Gruber, J., Kogan, A., Quoidbach, J. ve Mauss, I. B. (2013). Happiness is best kept stable: Positive emotion variability is associated with poorer psychological health. *Emotion*, *13*, 1-6. doi: 10.1037/a0030262
- Gruber, J., Mauss, I. B. ve Tamir, M. (2011). A dark side of happiness? How, when, and why happiness is not always good. *Perspectives on Psychological Science*, *6*, 222-233. doi: 10.1177/1745691611406927
- Helliwell, J. F. ve Putnam, R. D. (2005). The social context of well-being. F. A. Huppert, N. Baylis ve B. Keverne (Ed.), *The science of well-being* içinde (s. 435-460). Oxford, UK: Oxford University Press.
- Heerdink, M. W., Van Kleef, G. A., Homan, A. C. ve Fischer, A. H. (2013). On the social influence of emotions in groups: Interpersonal effects of anger and happiness on conformity and deviance. *Journal of Personality and Social Psychology*, *105*, 262-284. doi: 10.1037/a0033362
- Hölzel, B. K., Lazar, S. W., Gard, T., Schuman-Olivier, Z., Vago, D. R. ve Ott, U. (2011). How does mindfulness meditation work? Proposing mechanisms of action from a conceptual and neural perspective. *Perspectives on Psychological Science*, *6*, 537-559. doi: 10.1177/1745691611419671

- Hu, T., Zhang, D., Wang, J., Mistry, R., Ran, G. ve Wang, X. (2014). Relation between emotion regulation and mental health: a meta-analysis review. *Psychological Reports, 114*, 341-362. doi: 10.2466/03.20.PR0.114k22w4
- Isen, A. M. (2000). Positive affect and decision making. M. Lewis ve J. Haviland-Jones (Ed.), *Handbook of emotions* (2. baskı) içinde (s. 417-435). New York: Guilford.
- Isen, A. M., Daubman, K. A. ve Nowicki, G. P. (1987). Positive affect facilitates creative problem solving. *Journal of Personality and Social Psychology, 52*, 1122-1131. doi: 10.1037/0022-3514.52.6.1122
- Isen, A. M., Rosenzweig, A. S. ve Young, M. J. (1991). The influence of positive affect on clinical problem solving. *Medical Decision Making, 11*, 221-227. doi: 10.1177/0272989x9101100313
- Isen, A. M., Shalcker, T. E., Clark, M. ve Karp, L. (1978). Affect, accessibility of material in memory, and behavior: A cognitive loop? *Journal of Personality and Social Psychology, 36*, 1-12. doi:10.1037/0022-3514.36.1.1
- Johnson, S. L., Carver, C. S. ve Fulford, D. (2009). Goal dysregulation in the affective disorders. A. M. Kring ve D. M. Sloan (Ed.), *Emotion regulation and psychopathology. A transdiagnostic approach to etiology and treatment* içinde (s. 204-228). Guilford Press: New York.
- Kahneman, D., Krueger, A. B., Schkade, D. A., Schwarz, N. ve Stone, A. A. (2004). A survey method for characterizing daily life experience: The day reconstruction method. *Science, 306*, 1776-1780. doi: 10.1126/science.1103572
- Krolak-Salmon, P., Hénaff, M. A., Vighetto, A., Bauchet, F., Bertrand, O., Manguiere, F. ve Isnard, J. (2006). Experiencing and detecting happiness in humans: The role of the supplementary motor area. *Annals of Neurology, 59*, 196-199. doi: 10.1002/ana.20706
- Larsen, R. J. ve Diener, E. (1987). Affect intensity as an individual difference characteristic: A review. *Journal of Research in Personality, 21*, 1-39. doi: 10.1016/0092-6566(87)90023-7
- Levenson, R. W. (1994). Human emotions: A functional view. P. Ekman ve R. J. Davidson (Ed.), *The nature of emotion: Fundamental questions* içinde (s. 123-126). New York: Oxford University Press.
- Lindquist, K. A., Wager, T. D., Kober, H., Bliss-Moreau, E. ve Barrett, L. F. (2012). The brain basis of emotion: A meta-analytic review. *The Behavioral and Brain Sciences, 35*, 121-143. doi: 10.1017/S0140525X11000446
- Linley, P. A. ve Joseph, S. (2004). Toward a theoretical foundation for positive psychology in practice. P. A. Linley ve S. Joseph (Ed.), *Positive psychology in practice* içinde (s. 713-731). Hoboken, NJ: Wiley
- Lucas, R. E., Clark, A. E., Georgellis, Y. ve Diener, E. (2003). Reexamining adaptation and the set point model of happiness: Reactions to changes in marital status. *Journal of Personality and Social Psychology, 84*, 527-539. doi: 10.1037/0022-3514.84.3.527

- Lykken, D. ve Tellegen, A. (1996). Happiness is a stochastic phenomenon. *Psychological Science*, 7, 186-189. doi: 10.1111/j.1467-9280.1996.tb00355.x
- Lyubomirsky, S. (2001). Why are some people happier than others? The role of cognitive and motivational processes in well-being. *American Psychologist*, 56, 239-249. doi: 10.1037/0003-066x.56.3.239
- Lyubomirsky, S., King, L. A. ve Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success? *Psychological Bulletin*, 131, 803-855. doi: 10.1037/0033-2909.131.6.803
- Lyubomirsky, S., Sheldon, K. M. ve Schkade, D. (2005). Pursuing happiness: The architecture of sustainable change. *Review of General Psychology*, 9, 111-131. doi: 10.1037/1089-2680.9.2.111
- Markus, H. R. ve Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98, 224-253. doi:10.1037/0033-295x.98.2.224
- Mauss, I. B., Savino, N. S., Anderson, C. L., Weisbuch, M., Tamir, M. ve Ludenslager, M. L. (2012). The pursuit of happiness can be lonely. *Emotion*, 12, 908-912. doi: 10.1037/a0025299
- Mauss, I. B., Tamir, M., Anderson, C. L. ve Savino, N. S. (2011). Can seeking happiness make people unhappy? Paradoxical effects of valuing happiness. *Emotion*, 11, 807-815. doi: 10.1037/a0022010
- McCrae, R. R. ve Costa Jr, P. T. (1991). Adding Liebe und Arbeit: The full five-factor model and well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17, 227-232. doi: 10.1177/014616729101700217
- Mellers, B. A. ve McGraw, A. P. (2001). Anticipated emotions as guides to choice. *Current Directions in Psychological Science*, 10, 210-214. doi: 10.1111/1467-8721.00151
- Mesquita, B. ve Albert, D. (2007). The cultural regulation of emotions. J. J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* içinde (s. 486-503). New York, NY, US: The Guilford Press.
- Michalos, A. C. (1985). Multiple discrepancies theory (MDT). *Social Indicators Research*, 16, 347-413. doi: 10.1007/BF00333288
- Michalos, A. C. (2003). Job satisfaction, marital satisfaction and the quality of life: A review and a preview. *Essays on the quality of life* içinde (s. 123-144). Springer, Dordrecht.
- Miyamoto, Y. ve Ma, X. (2011). Dampening or savoring positive emotions: a dialectical cultural script guides emotion regulation. *Emotion*, 11, 1346-1357. doi: 10.1037/a0025135
- Moon, A., Chim, L., Tsai, J., Ho, Y. W. ve Fung, H. (2011). The influence of cultural differences in ideal affect on self-presentation and other-perception of Facebook profiles. Poster sunumu, 12th annual meeting of the Society for Personality and Social Psychology, San Antonio, TX, USA.

- Moszkowski, R. J. ve Stack, D. M. (2007). Infant touching behaviour during mother-infant face-to-face interactions. *Infant and Child Development*, 16, 307-319. doi: 10.1002/icd.510
- Oatley, K. ve Jenkins, J. M. (1996). *Understanding emotions*. Cambridge, MA: Blackwell.
- Nelis, D., Quoidbach, J., Hansenne, M. ve Mikolajczak, M. (2011). Measuring individual differences in emotion regulation: The Emotion Regulation Profile-Revised (ERP-R). *Psychologica Belgica*, 51, 49-91. doi: 10.5334/pb-51-1-49
- Otake, K., Shimai, S., Tanaka-Matsumi, J., Otsui, K. ve Fredrickson, B. L. (2006). Happy people become happier through kindness: A counting kindnesses intervention. *Journal of Happiness Studies*, 7, 361-375. doi: 10.1007/s10902-005-3650-z
- Peterson, C. ve Seligman, M. E. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification* (1. cilt). Oxford University Press.
- Power, M. ve Dalglish, T. (2015). *Cognition and emotion: From order to disorder* (3. baskı). London: Psychology Press.
- Roberts, B. W., Caspi, A. ve Moffitt, T. E. (2003). Work experiences and personality development in young adulthood. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 582-593. doi: 10.1037/0022-3514.84.3.582
- Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology*, 52, 141-166. doi: 10.1146/annurev.psych.52.1.141
- Ryff, C. D., Singer, B. H. ve Dienberg Love, G. (2004). Positive health: Connecting well-being with biology. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London. Series B, Biological Sciences*, 359, 1383-1394. doi: 10.1098/rstb.2004.1521
- Sauter, D. A., McDonald, N. M., Gangi, D. N. ve Messinger, D. S. (2014). Nonverbal expressions of positive emotions. M. N. Tugade, M. N. Shiota ve L. D. Kirby (Ed.), *Handbook of positive emotions* içinde (s. 179-200). New York, NY: Guilford Press.
- Seligman, M. E. P. ve Csikszentmihalyi, M. (Ed.). (2000). Positive psychology: An introduction [Special issue]. *American Psychologist*, 55, 5-14. doi: 10.1037/0003-066x.55.1.5
- Seligman, M. E., Steen, T. A., Park, N. ve Peterson, C. (2005). Positive psychology progress: Empirical validation of interventions. *American Psychologist*, 60, 410-421. doi: 10.1037/0003-066x.60.5.410
- Shallcross, A. J., Troy, A. S., Boland, M. ve Mauss, I. B. (2010). Let it be: Accepting negative emotional experiences predicts decreased negative affect and depressive symptoms. *Behaviour Research and Therapy*, 48, 921-929. doi: 10.1016/j.brat.2010.05.025
- Sheldon, K. M. (2002). The self-concordance model of healthy goal-striving: When personal goals correctly represent the person. E. L. Deci ve R. M. Ryan (Ed.), *Handbook of self determination research* içinde (s. 65-86). Rochester, NY: University of Rochester Press.

- Sheldon, K. M. ve Lyubomirsky, S. (2006). Achieving sustainable gains in happiness: Change your actions, not your circumstances. *Journal of Happiness Studies*, 7, 55-86. doi: 10.1007/s10902-005-0868-8
- Smith, R. H., Diener, E. ve Wedell, D. H. (1989). Intrapersonal and social comparison determinants of happiness: A range-frequency analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 317-325. doi: 10.1037/0022-3514.56.3.317
- Staw, B. M. ve Barsade, S. G. (1993). Affect and managerial performance: A test of the sadder-butwiser vs. happier-and-smarter hypotheses. *Administrative Science Quarterly*, 38, 304-331. doi: 10.2307/2393415
- Sternberg, R. (1986). A triangular theory of love. *Psychological Review*, 93, 119-135. doi: 10.1037/0033-295x.93.2.119
- Stewart, A. L., Mills, K. M., Sepsis, P. G., King, A. C., McLellan, B. Y., Roitz, K. ve Ritter, P. L. (1997). Evaluation of CHAMPS, a physical activity promotion program for older adults. *Annals of Behavioral Medicine*, 19, 353-361. doi:10.1007/bf02895154
- Suh, E., Diener, E. ve Fujita, F. (1996). Events and subjective well-being: Only recent events matter. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 1091-1102. doi: 10.1037/0022-3514.70.5.1091
- Tomkins, S. S. (1962). *Affect, imagery, consciousness, Vol. 1: The positive affects*. New York: Springer.
- Tsai, J. L., Chentsova-Dutton, Y., Freire-Bebeau, L. ve Przymus, D. E. (2002). Emotional expression and physiology in European Americans and Hmong Americans. *Emotion*, 2, 380-397. doi: 10.1037/1528-3542.2.4.380
- Tsai, J. L., Knutson, B. ve Fung, H. H. (2006). Cultural variation in affect valuation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90, 288-307. doi: 10.1037/0022-3514.90.2.288
- Tsai, J. L., Louie, J. Y., Chen, E. E. ve Uchida, Y. (2007). Learning what feelings to desire: Socialization of ideal affect through children's storybooks. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33, 17-30. doi: 10.1177/0146167206292749
- Tsai, J. ve Park, B. (2014). The cultural shaping of happiness: The role of ideal affect. J. Gruber ve J. T. Moskowitz (Ed.), *Positive emotion: Integrating the light sides and dark sides* içinde (s. 345-362). New York, NY, US: Oxford University Press.
- Tugade, M., Fredrickson, B. L. ve Barrett, L. F. (2004). Psychological resilience and positive emotional granularity: Examining the benefits of positive emotions on coping and health. *Journal of Personality*, 72, 1161-1190. doi: 10.1111/j.1467-6494.2004.00294.x
- Veenhoven, R. (1991). Is happiness relative? *Social Indicators Research*, 24, 1-34. doi: 10.1007/BF00292648
- Veenhoven, R. (2000). Freedom and happiness: A comparative study in forty-four nations in the early 1990s. E. Diener ve E. Suh (Ed.), *Culture and subjective well-being* içinde (s. 257-288). Cambridge, MA: MIT Press.

- Veenhoven, R. (2008). Healthy happiness: Effects of happiness on physical health and the consequences for preventive health care. *Journal of Happiness Studies*, 9, 449-469. doi: 10.1007/s10902-006-9042-1
- Vittersø, J., Røysamb, E. ve Diener, E. (2002). The concept of life satisfaction across cultures: Exploring its diverse meaning and relation to economic wealth. E. Gullo- ne ve R. A. Cummins (Ed.), *The universality of subjective wellbeing indicators. Social indicators research series, Vol. 16* içinde (s. 81-103). Springer, Dordrecht.
- Wheeler, L. ve Miyake, K. (1992). Social comparison in everyday life. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62, 760-773. doi: 10.1037/0022-3514.62.5.760
- Williams, E., Stewart-Knox, B., Helander, A., McConville, C., Bradbury, I. ve Rowland, I. (2006). Associations between whole-blood serotonin and subjective mood in healthy male volunteers. *Biological Psychology*, 71, 171-174. doi: 10.1016/j.biopsycho.2005.03.002
- Wilson, T. D. ve Gilbert, D. T. (2003). Affective forecasting. *Advances in Experimental Social Psychology*, 35, 345-411. doi: 10.1016/s0065-2601(03)01006-2
- Wilson, T. D., Meyers, J. ve Gilbert, D. T. (2002). Lessons from the past: Do people learn from experience that emotional reactions are short lived? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27, 1648-1661. doi: 10.1177/01461672012712008
- Wilson, T. D., Wheatley, T. P., Meyers, J. M., Gilbert, D. T. ve Axsom, D. (2000). Focalism: A source of durability bias in affective forecasting. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 821-836. doi: 10.1037/0022-3514.78.5.821
- Wood, J. V., Taylor, S. E. ve Lichtman, R. R. (1985). Social comparison in adjustment to breast cancer. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49, 1169-1183. doi: 10.1037/0022-3514.49.5.1169
- Yin, J. (2019). Study on the progress of neural mechanism of positive emotions. *Translational Neuroscience*, 10, 93-98. doi: 10.1515/tnsci-2019-0016

ÖZ BİLİNÇ DUYGULARI

Emine İnan

GİRİŞ

Yirmi yıl önceki duygu alanyazınına bakıldığında duygu çalışan araştırmacıların çoğu; korku, üzüntü gibi temel duygular olarak adlandırılan duyguları ele alırken utanç, suçluluk gibi öz bilinç duyguları pek çok psikolojik sürecin açıklanmasında rol oynamasına karşın alanyazında hak ettikleri yeri bulamamıştır (Campos, 1995 akt. Campos, 2007). Geçmişte temel duygulara odaklanmanın anlaşılabilir olduğunu belirten Tracy ve Robins'e göre (2004a) temel duygu çalışmalarından edinilen kuramsal ve yöntemsel bilgiler öz bilinç duyguları üzerine yapılacak olan araştırmalarda kullanılabilir. Böylelikle öncülleri ve dinamikleri daha iyi anlaşılabilir olan öz bilinç duygularından, pek çok psikolojik olgunun açıklanmasında yararlanılabilir. Buradan yola çıkarak öz bilinç duygularını çalışan araştırmacıların sayısı az olsa da bu alanda da zaman içerisinde ciddi ilerlemeler kaydedilmiş ve öz bilinç duygularına dair hatırı sayılır bir alanyazın oluşmuştur.

Bu bölümde de öncelikle öz bilinç duygularının tanımları ve temel duygulardan farklılaştıkları noktalar gelişimsel ve işlevsel açıdan ele alınacaktır. Biyolojik arka planı sunulduktan sonra bilişsel değerlendirme yaklaşımıyla öz bilinç duygularının nasıl açıklandığından söz edilecektir. Sonrasında öz bilinç duyguları olarak sınıflandırılan duygular tek tek ele alınarak detaylıca incelenecek ve bu duygulardan benzer olanların birbirlerinden ayrıştıkları noktalar vurgulanacaktır. Bazı araştırmacılar öz bilinç duygularını *ahlaki (moral) duygular* olarak da adlandırmaktadırlar. Bunun nedenlerine de bu bölüm kapsamında kısaca değinilecektir. Diğer tüm duygularda olduğu gibi öz bilinç duygularında da bireysel ve kültürel farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalara da bu bölüm kapsamında yer verilecektir. Bu kitabın hazırlanması sürecinde Türkçeye çevrilmesinde güçlük yaşanan *self-conscious emotions* kavramının dil bilimciler

Farklı araştırmacılar tarafından farklı isimlerle anılan öz bilinç duyguları, kişinin davranışının toplumsal normlara uygunluğunu hızla değerlendirme olanağı sağladığı ve yapılan değerlendirme sonucunda kişinin ödül ya da ceza almasına sebebiyet verdiği için ahlaki duygular olarak da anılmaktadır. Genel çerçevede öz bilinç duygularını tetikleyen olaylar benzer olsa da öz bilinç duygularına yatkınlık, bunlara ilişkin ifade şekilleri ve bu duyguların toplumsal kabulleri konusunda bireysel ve kültürel farklılıklar gözlenmektedir. Bireysel farklılıklar açısından en çok üzerinde durulan faktörler cinsiyet ve yetiştirilme tarzıdır. Kıskançlık haricindeki tüm öz bilinç duygularına kadınların erkeklerden daha yatkın olduğu görülürken kıskançlıkta cinsiyet farkı gözlenmemiştir. Daha çok utanç ve suçluluk bağlamında çalışılan yetiştirilme tarzlarından olumlu ebeveynlik pratiklerinin suçlulukla ilişkili olduğu ve daha olumsuz ebeveynlik yaklaşımlarının ise utanç ile ilişkili olduğu görülmüştür. Öz bilinç duyguları ekseninde yapılan kültürel karşılaştırmalar ise daha çok bireyci ve toplulukçu kültür ayırımına odaklanmıştır. Buna göre utanç bireyci kültürlerde kaçınılan bir duyguyken toplulukçu kültürlerde en çok değer verilen duygulardan biridir. Toplulukçu kültürlerde kişileri motive eden duygu utanç iken bireyci kültürlerde kişilerin motivasyon kaynağı gurur duygusudur. Öz bilinç duyguları çoğunlukla bireysel düzeyde ele alınmış olsa da kişiler ait hissettikleri grubun üyeleri tarafından gerçekleştirilen eylemler sonucunda da öz bilinç duygularından birini hissedebilmektedir. Grup temelli öz bilinç duygusunun şiddeti kişinin kendini iç grubuna ne kadar ait hissettiğine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir.

Temel duygulara göre daha yakın zamanda çalışılmaya başlanan öz bilinç duygularının işlevleri gibi belli konularda gerekli çalışmalar yapılmış ve belirli sonuçlara varılmış olsa da bu duygulara ilişkin ifade şekilleri, bireysel farklılıklar ve biyolojik unsurlar hakkında daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahn, J. A. ve Lee, S. (2016). Peer attachment, perceived parenting style, self-concept, and school adjustments in adolescents with chronic illness. *Asian Nursing Research*, 10, 300-304. doi: 10.1016/j.anr.2016.10.003
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5. baskı). Washington, DC: American Psychiatric Publishing.
- Bagozzi, R. P., Verbeke, W. ve Gavino, J. C. Jr. (2003). Culture moderates the self-regulation of shame and its effects on performance: The case of salespersons in the Netherlands and the Philippines. *Journal of Applied Psychology*, 88, 219-233. doi: 10.1037/0021-9010.88.2.219

- Bastin, C., Harrison, B. J., Davey, C. G., Moll, J. ve Whittle, S. (2016). Feelings of shame, embarrassment and guilt and their neural correlates: A systematic review. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 71, 455-471. doi: 10.1016/j.neubiorev.2016.09.019
- Beer, J. S. (2007). Neural systems for self-conscious emotions and their underlying appraisals. J. L. Tracy, R. W. Robins ve J. P. Tangney (Ed.), *The self-conscious emotions: Theory and research* içinde (s. 53-67). New York: Guilford Press.
- Buss, D. M. (2000). *The dangerous passion: Why jealousy is as necessary as love and sex*. New York: Simon and Schuster.
- Campbell, W. K., Foster, J. D. ve Brunell, A. B. (2004). Running from shame or revealing in pride? Narcissism and the regulation of self-conscious emotions. *Psychological Inquiry*, 15, 150-153. doi: 10.2307/20447220
- Campos, J. J. (2007). Foreword. J. L. Tracy, R. W. Robins ve J. P. Tangney (Ed.), *The self-conscious emotions: Theory and research* içinde (s. ix-xii). New York: Guilford Press.
- Cândeia, D. M. ve Szentagotai-Tătar, A. (2018). Shame-proneness, guilt-proneness and anxiety symptoms: A meta-analysis. *Journal of Anxiety Disorders*, 58, 78-106. doi: 10.1016/j.janxdis.2018.07.005
- Carmassi, C., Bertelloni, C. A., Gesi, C., Conversano, C., Stratta, P., Massimetti, G., ... ve Dell'Osso, L. (2017). New DSM-5 PTSD guilt and shame symptoms among Italian earthquake survivors: Impact on maladaptive behaviors. *Psychiatry Research*, 251, 142-147. doi: 10.1016/j.psychres.2016.11.026
- Cheng, J. T., Tracy, J. L. ve Henrich, J. (2010). Pride, personality, and the evolutionary foundations of human social status. *Evolution and Human Behavior*, 31, 334-347. doi: 10.1016/j.evolhumbehav.2010.02.004
- Claesson, K. ve Sohlberg, S. (2002). Internalized shame and early interactions characterized by indifference, abandonment and rejection: Replicated findings. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 9, 277-284. doi: 10.1002/cpp.331
- Clanton, G. (1981). Frontiers of jealousy research: Introduction to the special issues on jealousy. *Alternative Lifestyles*, 4, 259-273. doi: 10.1007%2FBF01257940
- Covert, M. V., Tangney, J. P., Maddux, J. E. ve Heleno, N. M. (2003). Shame-proneness, guilt-proneness, and interpersonal problem solving: A social cognitive analysis. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 22, 1-12. doi: 10.1521/jscp.22.1.1.22765
- Darby, R. S., Henniger, N. E. ve Harris, C. R. (2014). Reactions to physician-inspired shame and guilt. *Asia and Applied Social Psychology*, 36, 9-26. doi: 10.1080/01973533.2013.856782.
- De France, K., Lanteigne, D., Glozman, J. ve Hollenstein, T. (2017). A new measure of the expression of shame: The shame code. *Journal of Child and Family Studies*, 26, 769-780. doi: 10.1007/s10826-016-0589-0
- Deniz, M. E. (2006). Ergenlerde bağlanma stilleri ile çocukluk istismarları ve suçluluk-utanç arasındaki ilişki [The relationships between attachment styles with child abuses and guilt-shame in adolescence]. *Eurasian Journal of Educational Research*, 22, 89-99.

- Ekman, P. (1992). An argument for basic emotions. *Cognition and Emotion*, 6, 169-200. doi: 10.1080/02699939208411068
- Fergus, T. A., Valentiner, D. P., McGrath, P. B. ve Jencius, S. (2010). Shame-and guilt-proneness: Relationships with anxiety disorder symptoms in a clinical sample. *Journal of Anxiety Disorders*, 24, 811-815. doi: 10.1016/j.janxdis.2010.06.002
- Ferguson, T. J., Stegge, H. ve Damhuis, I. (1991). Children's understanding of guilt and shame. *Child Development*, 62, 827-839. doi: 10.1111/j.1467-8624.1991.tb01572.x
- Fessler, D. M. T. (2007). From appeasement to conformity: Evolutionary and cultural perspectives on shame, competition, and cooperation. J. L. Tracy, R. W. Robins ve J. P. Tangney (Ed.), *The self-conscious emotions: Theory and research* içinde (s. 174-193). New York: Guilford Press.
- Giguère, B., Lalonde, R. N. ve Taylor, D. M. (2014). Drinking too much and feeling bad about it? How group identification moderates experiences of guilt and shame following norm transgression. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 40, 617-632. doi: 10.1177/0146167214521836
- Gilbert, P. (1997). The evolution of social attractiveness and its role in shame, humiliation, guilt and therapy. *British Journal of Medical Psychology*, 70, 113-147. doi: 10.1111/j.2044-8341.1997.tb01893.x
- Gilbert, P. (2005). Compassion and cruelty: A biopsychosocial approach. P. Gilbert (Ed.), *Compassion: Conceptualisations, research and use in psychotherapy* içinde (s. 9-74). New York: Routledge.
- Gilbert, P. (2007). The evolution of shame as a marker for relationship security. J. L. Tracy, R. W. Robins ve J. P. Tangney (Ed.), *The self-conscious emotions: Theory and research* içinde (s. 283-309). New York: Guilford Press.
- Gilbert, P., McEwan, K., Irons, C., Bhundia, R., Christie, R., Broomhead, C. ve Rockliff, H. (2010). Self-harm in a mixed clinical population: The roles of self-criticism, shame, and social rank. *British Journal of Clinical Psychology*, 49, 563-576. doi: 10.1348/014466509X479771
- Giner-Sorolla, R., Castano, E., Espinosa, P. ve Brown, R. (2008). Shame expressions reduce the recipient's insult from outgroup reparations. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44, 519-526. doi: 10.1016/j.jesp.2007.08.003
- Goetz, J. L. ve Keltner, D. (2007). Shifting meanings of self-conscious emotions across cultures: A social-functional approach. J. L. Tracy, R. W. Robins ve J. P. Tangney (Ed.), *The self-conscious emotions: Theory and research* içinde (s. 153-173). New York: Guilford Press.
- Gruenewald, T. L., Dickerson, S. S. ve Kemeny, M. E. (2007). A social function for self-conscious emotions: The social self preservation theory. J. L. Tracy, R. W. Robins ve J. P. Tangney (Ed.), *The self-conscious emotions: Theory and research* içinde (s. 68-87). New York: Guilford Press.

- Haidt, J. ve Keltner, D. (1999). Culture and facial expression: Open-ended methods find more expressions and a gradient of recognition. *Cognition & Emotion*, 13, 225-266. doi: 10.1080/026999399379267
- Hajli, N., Wang, Y. ve Tajvidi, M. (2018). Travel envy on social networking sites. *Annals of Tourism Research*, 73, 184-189. doi: 10.1016/j.annals.2018.05.006
- Hastings, M. E., Northman, L. M. ve Tangney, J. P. (2002). Shame, guilt, and suicide. T. Joiner ve M. D. Rudd (Ed.), *Suicide science* içinde (s. 67-79). Boston, MA: Springer.
- Izard, C. E. (1977). *Human emotions*. New York: Springer.
- Izard, C. E., Ackerman, B. P. ve Schultz, D. (1999). Independent emotions and consciousness: Self-consciousness and dependent emotions. J. A. Singer ve P. Salovey (Ed.), *At play in the fields of consciousness: Essays in honor of Jerome L. Singer* içinde (s. 83-102). New York: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- İnan, E. (2016). *The relations between parental attitudes, guilt, shame, and self-compassion and differentiation of guilt-prone and shame-prone individuals in terms of their responses and expectations: A mixed study* (Yayımlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Joireman, J. (2004). Empathy and the self-absorption paradox II: Self-rumination and self-reflection as mediators between shame, guilt, and empathy. *Self and Identity*, 3, 225-238. doi: 10.1080/13576500444000038
- Keltner, D. (1995). Signs of appeasement: Evidence for the distinct displays of embarrassment, amusement, and shame. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 441-454. doi: 10.1037/0022-3514.68.3.441
- Keltner, D. ve Anderson, C. (2000). Saving face for Darwin: The functions and uses of embarrassment. *Current Directions in Psychological Science*, 9, 187-192. doi: 10.1111/1467-8721.00091
- Klein, M. (2011). *Haset ve şükran* (Koçak, O. ve Erten, Y., Çev.). İstanbul: Metis Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 1957)
- Kushnir, V., Godinho, A., Hodgins, D. C., Hendershot, C. S. ve Cunningham, J. A. (2016). Gender differences in self-conscious emotions and motivation to quit gambling. *Journal of Gambling Studies*, 32, 969-983. doi: 10.1007/s10899-015-9574-6
- Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and adaptation*. New York: Oxford University Press.
- Leary, M. R. (2004). Digging deeper: The fundamental nature of “self-conscious” emotions. *Psychological Inquiry*, 15, 129-131. doi: 10.2307_20447215
- Leary, M. R. (2007). How the self became involved in affective experience. J. L. Tracy, R. W. Robins ve J. P. Tangney (Ed.), *The self-conscious emotions: Theory and research* içinde (s. 38-52). New York: Guilford Press.
- Lewis, M. (1995). *Shame: The exposed self*. New York: Free Press.
- Lewis, M. (2008). Self-conscious emotions: Embarrassment, pride, shame, and guilt. M. Lewis, J. M. Haviland-Jones ve L. Feldmann-Barrett (Ed.), *Handbook of emotions* (3. baskı) içinde (s. 742-756). New York: Guilford Press.

- Lewis, M. ve Sullivan, M. W. (2005). The development of self-conscious emotions. A. J. Elliot ve C. S. Dweck (Ed.), *Handbook of competence and motivation* içinde (s. 185-201). New York: Guilford Press.
- Lewis, M., Sullivan, M. W., Stanger, C. ve Weiss, M. (1989). Self development and self-conscious emotions. *Child Development*, 60, 146-156. doi: 10.2307/1131080
- Lickel, B., Schmader, T. ve Barquissau, M. (2004). The evocation of moral emotions in intergroup contexts: The distinction between collective guilt and collective shame. N. R. Branscombe ve B. Doosje (Ed.), *Collective guilt: International perspectives* içinde (s. 35-55). New York: Cambridge University Press.
- Lickel, B., Schmader, T. ve Spanovic, M. (2007). Group-conscious emotions: The implications of others' wrongdoings for identity and relationships. J. L. Tracy, R. W. Robins ve J. P. Tangney (Ed.), *The self-conscious emotions: Theory and research* içinde (s. 351-370). New York: Guilford Press.
- Lin, R., van de Ven, N. ve Utz, S. (2018). What triggers envy on Social Network Sites? A comparison between shared experiential and material purchases. *Computers in Human Behavior*, 85, 271-281. doi: 10.1016/j.chb.2018.03.049
- Lindsay-Hartz, J. (1984). Contrasting experiences of shame and guilt. *American Behavioral Scientist*, 27, 689-704. doi: 10.1177/000276484027006003
- Lopez, F. G., Gover, M. R., Leskela, J., Sauer, E. M., Schirmer, L. ve Wyssmann, J. (1997). Attachment styles, shame, guilt, and collaborative problem-solving orientations. *Personal Relationships*, 4, 187-199. doi: 10.1111/j.1475-6811.1997.tb00138.x
- Magai, C., Distel, N. ve Liker, R. (1995). Emotion socialisation, attachment, and patterns of adult emotional traits. *Cognition and Emotion*, 9, 461-481. doi: 10.1080/02699939508408976
- Markus, H. M. ve Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98, 224-253. doi: 10.1037/0033-295X.98.2.224
- Martens, J. P., Tracy, J. L. ve Shariff, A. F. (2012). Status signals: Adaptive benefits of displaying and observing the nonverbal expressions of pride and shame. *Cognition & Emotion*, 26, 390-406. doi: 10.1080/02699931.2011.645281
- Meesters, C., Muris, P., Dibbets, P., Cima, M. ve Lemmens, L. (2017). On the link between perceived parental rearing behaviors and self-conscious emotions in adolescents. *Journal of Child and Family Studies*, 26, 1536-1545. doi: 10.1007/s10826-017-0695-7
- Miller, R. S. (2004). Emotion as adaptive interpersonal communication: The case of embarrassment. L. Z. Tiedens ve C. W. Leach (Ed.), *The social life of emotions* içinde (s. 87-105). Cambridge: Cambridge University Press.
- Miller, R. S. (2007). Is embarrassment a blessing or a curse? J. L. Tracy, R. W. Robins ve J. P. Tangney (Ed.), *The self-conscious emotions: Theory and research* içinde (s. 245-262). New York: Guilford Press.

- Miller, R. S. ve Leary, M. R. (1992). Social sources and interactive functions of emotion: The case of embarrassment. M. S. Clark (Ed.), *Review of personality and social psychology* (14. cilt) içinde (s. 202-221). Newbury Park, CA: Sage.
- Muris, P. ve Meesters, C. (2014). Small or big in the eyes of the other: On the developmental psychopathology of self-conscious emotions as shame, guilt, and pride. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 17, 19-40. doi: 10.1007/s10567-013-0137-z
- Muris, P., Meesters, C., Heijmans, J., van Hulsten, S., Kaanen, L., Oerlemans, B., ... ve Tielemans, T. (2016). Lack of guilt, guilt, and shame: A multi-informant study on the relations between self-conscious emotions and psychopathology in clinically referred children and adolescents. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 25, 383-396. doi: 10.1007/s00787-015-0749-6
- Muris, P., Meesters, C. ve van Asseldonk, M. (2018). Shame on me! Self-conscious emotions and Big Five personality traits and their relations to anxiety disorders symptoms in young, non-clinical adolescents. *Child Psychiatry & Human Development*, 49, 268-278. doi: 10.1007/s10578-017-0747-7
- Nelson, N. L. ve Russell, J. A. (2014). Dynamic facial expressions allow differentiation of displays intended to convey positive and hubristic pride. *Emotion*, 14, 857-864. doi: 10.1037/a0036789
- Nelson, N. L. ve Russell, J. A. (2015). Children distinguish between positive pride and hubris. *Developmental Psychology*, 51, 1609-1614. doi: 10.1037/dev0000048
- Niedenthal, P. N. ve Ric, F. (2017). *Psychology of emotion: Interpersonal, experiential, and cognitive approaches*. New York: Routledge.
- Norman, S. B., Haller, M., Kim, H. M., Allard, C. B., Porter, K. E., Stein, M. B., ... ve Rauch, S. A. M. (2018). Trauma related guilt cognitions partially mediate the relationship between PTSD symptom severity and functioning among returning combat veterans. *Journal of Psychiatric Research*, 100, 56-62. doi: 10.1016/j.jpsychires.2018.02.003
- Orth, U., Berking, M. ve Burkhardt, S. (2006). Self-conscious emotions and depression: Rumination explains why shame but not guilt is maladaptive. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32, 1608-1619. doi: 10.1177/0146167206292958
- Ottaviani, C., Collazzoni, A., D'Olimpio, F., Moretta, T. ve Mancini, F. (2019). I obsessively clean because deontological guilt makes me feel physiologically disgusted! *Journal of Obsessive-Compulsive and Related Disorders*, 20, 21-29. doi: 10.1016/j.jocrd.2018.01.004
- Parrott, W. G. (1991). The emotional experiences of envy and jealousy. P. Salovey (Ed.), *The psychology of jealousy and envy* içinde (s. 3-30). New York: Guilford Press.
- Parrott, W. G. ve Smith, R. H. (1993). Distinguishing the experiences of envy and jealousy. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64, 906-920. doi: 10.1037/0022-3514.64.6.906

- Parrott, W. G. ve Smith, S. F. (1991). Embarrassment: Actual vs. typical cases, classical vs. prototypical representations. *Cognition & Emotion*, 5, 467-488. doi: 10.1080/02699939108411053
- Power, M. ve Dalglish, T. (2008). *Cognition and emotion: From order to disorder* (2. baskı). East Sussex: Psychology Press.
- Sabini, J., Siepmann, M., Stein, J. ve Meyerowitz, M. (2000). Who is embarrassed by what? *Cognition & Emotion*, 14, 213-240. doi: 10.1080/026999300378941
- Schaubroeck, J. ve Lam, S. S. (2004). Comparing lots before and after: Promotion rejections' invidious reactions to promotees. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 94, 33-47. doi: 10.1016/j.obhdp.2004.01.001
- Scheff, T. J. (1988). Shame and conformity: The deference-emotion dystem. *American Sociological Review*, 53, 395-406. doi: 10.2307/2095647
- Schoenleber, M., Chow, P. I. ve Berenbaum, H. (2014). Self-conscious emotions in worry and generalized anxiety disorder. *British Journal of Clinical Psychology*, 53, 299-314. doi: 10.1111/bjc.12047
- Shiota, M. N. ve Kalat, J. W. (2012). *Emotion* (2. baskı). United States of America: Wadsworth, Cengage Learning.
- Smith, R. H., Parrott, W. G., Ozer, D. ve Moniz, A. (1994). Subjective injustice and inferiority as predictors of hostile and depressive feelings in envy. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 705-711. doi: 10.1177/0146167294206008.
- Smith, T. W. (2018). *Duygular sözlüğü: Acımadan zevklenmeye* (2. baskı, Hale Şirin, Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap.
- Spruit, A., Schalkwijk, F., van Vugt, E. ve Stams, G. J. (2016). The relation between self-conscious emotions and delinquency: A meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 28, 12-20. doi: 10.1016/j.avb.2016.03.009
- Stipek, D. (1998). Difference between Americans and Chinese in the circumstances evoking pride, shame, and guilt. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 29, 616-630. doi: 10.1177/0022022198295002
- Tangney, J. P. (1992). Situational determinants of shame and guilt in young adulthood. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18, 199-206. doi: 10.1177/0146167292182011
- Tangney, J. P. (2001). Self-conscious emotions, psychology of. N. J. Smelser ve P. B. Baltes (Ed.), *International encyclopedia of the social & behavioral sciences* içinde (s. 13803-13807). Oxford: Elsevier. doi: 10.1016/B0-08-043076-7/01714-9
- Tangney, J. P. ve Dearing, R. L. (2004). *Shame and guilt*. New York: Guilford Press.
- Tangney, J. P., Stuewig, J. ve Mashek, D. J. (2007a). Moral emotions and moral behavior. *Annual Review of Psychology*, 58, 345-372. doi: 10.1146/annurev.psych.56.091103.070145
- Tangney, J. P., Stuewig, J. ve Mashek, D. J. (2007b). What's moral about the self-conscious emotions? J. L. Tracy, R. W. Robins ve J. P. Tangney (Ed.), *The self-conscious emotions: Theory and research* içinde (s. 21-37). New York: Guilford Press.

- Tangney, J. P., Wagner, P. ve Gramzow, R. (1992). Proneness to shame, proneness to guilt, and psychopathology. *Journal of Abnormal Psychology, 101*, 469-478. doi: 10.1037//0021-843x.101.3.469
- Tooby, J. ve Cosmides, L. (2008). The evolutionary psychology of the emotions and their relationship to internal regulatory variables. M. Lewis, J. M. Haviland-Jones ve L. Feldman-Barrett (Ed.), *Handbook of emotions* içinde (s. 114-137). New York: Guilford Press.
- Tracy, J. L. ve Prehn, C. (2012). Arrogant or self-confident? The use of contextual knowledge to differentiate hubristic and authentic pride from a single nonverbal expression. *Cognition & Emotion, 26*, 14-24. doi: 10.1080/02699931.2011.561298
- Tracy, J. L. ve Robins, R. W. (2004a). Putting the self into self-conscious emotions: A theoretical model. *Psychological Inquiry, 15*, 103-125. doi: 10.1207/s15327965pli1502_01
- Tracy, J. L. ve Robins, R. W. (2004b). Show your pride: Evidence for a discrete emotion expression. *Psychological Science, 15*, 194-197. doi: 10.1111/j.0956-7976.2004.01503008.x
- Tracy, J. L. ve Robins, R. W. (2007a). The nature of pride. J. L. Tracy, R. W. Robins ve J. P. Tangney (Ed.), *The self-conscious emotions: Theory and research* içinde (s. 263-282). New York: Guilford Press.
- Tracy, J. L. ve Robins, R. W. (2007b). The self in self-conscious emotions: A cognitive appraisal approach. J. L. Tracy, R. W. Robins ve J. P. Tangney (Ed.), *The self-conscious emotions: Theory and research* içinde (s. 3-20). New York: Guilford Press.
- Tracy, J. L. ve Robins, R. W. (2008). The nonverbal expression of pride: Evidence for cross-cultural recognition. *Journal of Personality and Social Psychology, 94*, 516-530. doi: 10.1037/0022-3514.94.3.516
- Van de Ven, N., Zeelenberg, M. ve Pieters, R. (2011). Why envy outperforms admiration. *Personality and Social Psychology Bulletin, 37*, 784-795. doi: 10.1177/0146167211400421
- Weingarden, H. ve Renshaw, K. D. (2015). Shame in the obsessive compulsive related disorders: A conceptual review. *Journal of Affective Disorders, 171*, 74-84. doi: 10.1016/j.jad.2014.09.010
- Widen, S. C., Christy, A. M., Hewett, K. ve Russell, J. A. (2011). Do proposed facial expressions of contempt, shame, embarrassment, and compassion communicate the predicted emotion? *Cognition & Emotion, 25*, 898-906. doi: 10.1080/02699931.2010.508270
- Yi, S. ve Baumgartner, H. (2011). Coping with guilt and shame in the impulse buying context. *Journal of Economic Psychology, 32*, 458-467. doi: 10.1016/j.joep.2011.03.011

III. KISIM

YAŞAMIN İÇİNDE
DUYGULAR

TRAVMA VE DUYGULAR

Gözde İkizer

GİRİŞ

Psikolojik travma, günümüzde hem genel toplumun hem de psikoloji alanındaki uzmanların ilgisini çekmektedir. Beveridge'e (1997) göre travma, uzun yıllar boyunca oldukça önemli olduğu bilindiği hâlde, hakkında çok fazla şey yapılamayacağı düşünüldüğü için göz ardı edilmiştir. Aslında bireylerin yaşanan çeşitli felaketler sonrası tepkilerinin Sümerler, İbraniler ya da Antik Yunanlar tarafından betimlenmiş olmasına rağmen, travma sonrası tepkiler konusunda bilimsel ilgi ancak 19. yüzyılda gelişmeye başlamıştır (Beveridge, 1997). 19. yüzyılda Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da yaşanan Sanayi Devrimi ve bu dönemde özellikle ulaşım alanındaki gelişmeler sonrasında, geniş kitleleri etkileyen ve sonrasında maddi tazminat ödenmesini gerektiren kazalar (ör., tren kazaları) meydana gelmeye başlamıştır. Fiziksel yaralanması olmayan kazadelerin aslında kazadan etkilenmemiş ve yalan söylüyor olabileceklerine dair şüpheler bu kişilerdeki travmanın daha ileri incelenmeye başlamasını sağlamıştır (Wastell, 2005). Kazalar sonrası yaşanan psikolojik belirtilerin o dönem yalnızca kadınlarda ortaya çıktığına inanılan *histeri* belirtilerine benzermesi, travma konusundaki tartışmaların önünü açmıştır. Benzer zamanlarda iki Fransız uzmanın yani Charcot ve Janet'nin çalışmaları travma öyküsü ve ruhsal hastalıklar arasında güçlü bir ilişki olabileceğini ortaya koymuştur (Ringel, 2012). Charcot ve öğrencisi Janet, travmatik olayların hastalarda bir hipnotik durumu tetikleyebileceğini ve travma anısı ile çözülme tepkilerinin (dissosiyatif tepkiler) birbiriyle yakından ilişkili olduğunu göstermişlerdir. Charcot ile birlikte çalışmalar yürütmüş olan Freud ve Freud'un *Studies on Hysteria* (1893) kitabını birlikte kaleme aldığı Breuer de psikolojik travmanın histeriye neden olabileceğini belirtmiştir (Ringel, 2012). Sonraki dönemlerde yaşanan I. Dünya Savaşı, II. Dünya Savaşı, Kore Savaşı, Vietnam Savaşı, Orta

uzmanlarında ortaya çıkması olası ikincil travmatizasyonun ve terapistte buna eşlik eden olumsuz duyguların göz önünde bulundurulması önemlidir. Travma ile çalışan tüm meslek uzmanlarının ve kurumların ikincil travmatizasyonun engellenmesi ya da etkilerinin azaltılması yönünde önlemler alması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Alicic, E., Zalta, A. K., van Wesel, F., Larsen, S. E., Hafstad, G. S., Hassanpour, K. ve Smid, G. E. (2014). Rates of post-traumatic stress disorder in trauma-exposed children and adolescents: Meta-analysis. *The British Journal of Psychiatry*, 204, 335-340. doi: 10.1192/bjpp.113.131227
- American Psychiatric Association. (1980). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (3. baskı). Washington, DC: APA.
- American Psychiatric Association. (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4. baskı-yeniden gözden geçirilmiş tam metin). Washington, DC: APA.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5. baskı). Washington, DC: APA.
- American Psychological Association. (2017). *APA's clinical practice guidelines for PTSD*. <https://www.apa.org/ptsd-guideline/treatments/index>
- Atwoli, L., Stein, D. J., Koenen, K. C. ve McLaughlin, K. A. (2015). Epidemiology of posttraumatic stress disorder: Prevalence, correlates and consequences. *Current Opinion in Psychiatry*, 28, 307-311. doi: 10.1097/YCO.0000000000000167
- Aupperle, R. L., Melrose, A. J., Stein, M. B. ve Paulus, M. P. (2012). Executive function and PTSD: Disengaging from trauma. *Neuropharmacology*, 62, 686-694. doi: 10.1016/j.neuropharm.2011.02.008
- Badour, C. L. ve Feldner, M. T. (2013). Trauma-related reactivity and regulation of emotion: Associations with posttraumatic stress symptoms. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 44, 69-76. doi: 10.1016/j.jbtep.2012.07.007
- Baird, K. ve Kracen, A. C. (2006). Vicarious traumatization and secondary traumatic stress: A research synthesis. *Counselling Psychology Quarterly*, 19, 181-188. doi: 10.1080/09515070600811899
- Benjet, C., Bromet, E., Karam, E. G., Kessler, R. C., McLaughlin, K. A., Ruscio, A. M., ... ve Koenen, K. C. (2016). The epidemiology of traumatic event exposure worldwide: Results from the World Mental Health Survey Consortium. *Psychological Medicine*, 46, 327-343. doi: 10.1017/S0033291715001981
- Berntsen, D. ve Rubin, D. C. (2002). Emotionally charged autobiographical memories across the life span: The recall of happy, sad, traumatic, and involuntary memories. *Psychology and Aging*, 17, 636-652. doi: 10.1037/0882-7974.17.4.636

- Beveridge, A. (1997). On the origins of post-traumatic stress disorder. D. Black, M. Newman, J. Harris-Hendricks ve G. Mezey (Ed.), *Psychological trauma: A developmental approach* içinde (s. 3-9). Londra, İngiltere: Gaskell/Royal College of Psychiatrists.
- Bonanno, G. A. (2004). Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? *American Psychologist*, 59, 20-28. doi: 10.1037/0003-066X.59.1.20
- Bonanno, G. A. (2005). Resilience in the face of loss and potential trauma. *Current Directions in Psychological Science*, 14, 135-138. doi: 10.1111/j.0963-7214.2005.00347.x
- Brewin, C. R. (2007). Autobiographical memory for trauma: Update on four controversies. *Memory*, 15, 227-248. doi: 10.1080/09658210701256423
- Brewin, C. R., Andrews, B. ve Valentine, J. D. (2000). Meta-analysis of risk factors for posttraumatic stress disorder in trauma-exposed adults. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68, 748-766. doi: 10.1037/0022-006X.68.5.748
- Canfield, J. (2005). Secondary traumatization, burnout, and vicarious traumatization: A review of the literature as it relates to therapists who treat trauma. *Smith College Studies in Social Work*, 75, 81-101. doi: 10.1300/J497v75n02_06
- Cook, A., Spinazzola, J., Ford, J., Lanktree, C., Blaustein, M., Cloitre, M., ... ve van der Kolk, B. (2005). Complex trauma in children and adolescents. *Psychiatric Annals*, 35, 390-398.
- Courtois, C. A. ve Ford, J. D. (2013). *Treatment of complex trauma: A sequenced, relationship-based approach*. New York, NY: The Guilford Press.
- DePrince, A. P. ve Freyd, J. J. (2014). Trauma-induced dissociation. M. J. Friedman, T. M. Keane ve P. A. Resick (Ed.), *Handbook of PTSD: Science and practice* içinde (2. baskı, s. 219-233). New York, NY: The Guilford Press.
- Deville, G. J., Wright, R. ve Varker, T. (2009). Vicarious trauma, secondary traumatic stress or simply burnout? Effect of trauma therapy on mental health professionals. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 43, 373-385. doi: 10.1080/00048670902721079
- Droždek, B. (2007). The rebirth of contextual thinking in psychotraumatology. B. Droždek ve J. P. Wilson (Ed.), *Voices of trauma: Treating psychological trauma across cultures* içinde (s. 1-25). New York, NY: Springer Science + Business Media, LLC.
- Ehring, T., Kleim, B. ve Ehlers, A. (2013). Cognition and emotion in posttraumatic stress disorder. M. D. Robinson, E. R. Watkins ve E. Harmon-Jones (Ed.), *Handbook of cognition and emotion* içinde (s. 401-420). New York, NY: The Guilford Press.
- Ehring, T. ve Quack, D. (2010). Emotion regulation difficulties in trauma survivors: The role of trauma type and PTSD symptom severity. *Behavior Therapy*, 41, 587-598. doi: 10.1016/j.beth.2010.04.004

- Eidelson, R. J., D'Alessio, G. R. ve Eidelson, J. I. (2003). The impact of September 11 on psychologists. *Professional Psychology: Research and Practice*, 34, 144-150. doi: 10.1037/0735-7028.34.2.144
- Feeny, N. C., Zoellner, L. A. ve Foa, E. B. (2000). Anger, dissociation, and posttraumatic stress disorder among female assault victims. *Journal of Traumatic Stress*, 13, 89-100. doi: 10.1023/A:1007725015225
- Figley, C. R. (1995). Compassion fatigue as secondary traumatic stress disorder: An overview. C. R. Figley (Ed.), *Brunner/Mazel psychological stress series, No. 23. Compassion fatigue: Coping with secondary traumatic stress disorder in those who treat the traumatized* içinde (s. 1-20). Philadelphia, PA: Brunner/Mazel.
- Figley, C. R. ve Kleber, R. J. (1995). Beyond the "victim": Secondary traumatic stress. R. J. Kleber, C. R. Figley ve B. P. R. Gersons (Ed.), *Beyond trauma: Cultural and societal dynamics* içinde (s. 75-98). New York, NY: Springer Science+Business Media, Llc.
- Foa, E. B., Huppert, J. D. ve Cahill, S. P. (2006). Emotional Processing Theory: An update. B. O. Rothbaum (Ed.), *Pathological anxiety: Emotional processing in etiology and treatment* içinde (s. 3-24). New York, NY: The Guilford Press.
- Foa, E. B. ve Kozak, M. J. (1985). Treatment of anxiety disorders: Implications for psychopathology. A. H. Tuma ve J. D. Maser (Ed.), *Anxiety and the anxiety disorders* içinde (s. 421-452). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Foa, E. B. ve Kozak, M. J. (1986). Emotional processing of fear: Exposure to corrective information. *Psychological Bulletin*, 99, 20-35. doi: 10.1037/0033-2909.99.1.20
- Foa, E. B., Hembree, E. A. ve Rothbaum, B. O. (2007). *Prolonged Exposure Therapy for PTSD: Emotional processing of traumatic experiences*. New York, NY: Oxford University Press.
- Foa, E. B., Riggs, D. S., Massie, E. D. ve Yarczower, M. (1995). The impact of fear activation and anger on the efficacy of exposure treatment for posttraumatic stress disorder. *Behavior Therapy*, 26, 487-499. doi: 10.1016/S0005-7894(05)80096-6
- Follette, V., Palm, K. M. ve Pearson, A. N. (2006). Mindfulness and trauma: Implications for treatment. *Journal of Rational-Emotive & Cognitive-Behavior Therapy*, 24, 45-61. doi: 10.1007/s10942-006-0025-2
- Follette, V. M. ve Vijay, A. (2009). Mindfulness for trauma and posttraumatic stress disorder. F. Didonna (Ed.), *Clinical handbook of mindfulness* içinde (s. 299-317). New York, NY: Springer.
- Ford, J. D. (2005). Treatment implications of altered neurobiology, affect regulation, and information processing following child maltreatment. *Psychiatric Annals*, 35, 410-419.
- Ford, J. D. ve Russo, E. (2006). Trauma-focused, present-centered, emotional self-regulation approach to integrated treatment for posttraumatic stress and addiction: Trauma adaptive recovery group education and therapy (TARGET). *American Journal of Psychotherapy*, 60, 335-355. doi: 10.1176/appi.psychotherapy.2006.60.4.335

- Green, B. L. (1990). Defining trauma: Terminology and generic stressor dimensions. *Journal of Applied Social Psychology*, 20, 1632-1642. doi: 10.1111/j.1559-1816.1990.tb01498.x
- Gürdil Birinci, G. ve Erden, G. (2016). Yardım çalışanlarında üstlenilmiş travma, ikincil travmatik stres ve tükenmişliğin değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 31, 10-26.
- Haksal, P. (2007). *Acil servis personelinde görülen ikincil travmatik stres düzeyinin disosiyasyon düzeyi, sosyal destek algısı ve başa çıkma stratejileri açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Harber, K. D. ve Pennebaker, J. W. (1992). Overcoming traumatic memories. S.-Å. Christianson (Ed.), *The handbook of emotion and memory: Research and theory* içinde (s. 359-387). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Herman, J. L. (1992). *Trauma and recovery*. New York, NY: Basic Books.
- Hiçdurmaz, D. ve Arı İnci, F. (2015). Eşduyum yorgunluğu: Tanımı, nedenleri ve önlenmesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 7, 295-303. doi:10.5455/cap.20141128113430
- Hinton, D. E., Rasmussen, A., Nou, L. Pollack, M. H. ve Good, M. (2009). Anger, PTSD, and the nuclear family: A study of Cambodian refugees. *Social Science & Medicine*, 69, 1387-1394. doi: 10.1016/j.socscimed.2009.08.018
- Hofman, N. L., Simons, R. M., Simons, J. S. ve Hahn, A. M. (2019). The role of emotion regulation in the relationship between trauma and health-related outcomes. *Journal of Loss and Trauma*, 24, 197-212. doi: 10.1080/15325024.2018.1460528
- Horowitz, M. J. (1975). Intrusive and repetitive thought after experimental stress. *Archives of General Psychiatry*, 32, 1457-1463. doi: 10.1001/archpsyc.1975.01760290125015
- Horowitz, M. J. (1976). *Stress response syndromes*. New York, NY: Jason Aronson.
- Jenkins, S. R. ve Baird, S. (2002). Secondary traumatic stress and vicarious trauma: A validation study. *Journal of Traumatic Stress*, 15, 423-432. doi: 10.1023/A:1020193526843
- Joseph, S. ve Linley, P. A. (2008). Positive psychological perspectives on posttraumatic stress: An integrative psychosocial framework. S. Joseph ve P. A. Linley (Ed.), *Trauma, recovery, and growth: Positive psychological perspectives on posttraumatic stress* içinde (s. 3-20). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, Inc.
- Kahil, A. ve Palabıyıköğlü, N. R. (2018). İkincil travmatik stres. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10, 59-70. doi: 10.18863/pgy.336495
- Karancı, A. N., Aker, A. T., Işıklı, S., Başbuğ Erkan, B. B., Gül, E. ve Yavuz, H. (2012). *Türkiye'de travmatik yaşam olayları ve ruhsal etkileri*. Ankara: Matus Basımevi.
- Karl, A., Schaefer, M., Maltad, L. S., Dörfel, D., Rohleder, N. ve Werner, A. (2006). A meta-analysis of structural brain abnormalities in PTSD. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 30, 1004-1031. doi: 10.1016/j.neubiorev.2006.03.004

- Kaspi, S. P., McNally, R. J. ve Amir, N. (1995). Cognitive processing of emotional information in posttraumatic stress disorder. *Cognitive Therapy and Research*, *19*, 433-444. doi: 10.1007/BF02230410
- Kulkarni, M., Porter, K. E. ve Rauch, S. A. M. (2012). Anger, dissociation, and PTSD among male veterans entering into PTSD treatment. *Journal of Anxiety Disorders*, *26*, 271-278. doi: 10.1016/j.janxdis.2011.12.005
- Lee, D. A., Scragg, P. ve Turner, S. (2001). The role of shame and guilt in traumatic events: A clinical model of shame-based and guilt-based PTSD. *British Journal of Medical Psychology*, *74*, 451-466. doi: 10.1348/000711201161109
- Liberzon, I., Taylor, S. F., Amdur, R., Jung, T. D., Chamberlain, K. R., Minoshima, S., ... ve Fig, L. M. (1999). Brain activation in PTSD in response to trauma-related stimuli. *Biological Psychiatry*, *45*, 817-826. doi: 10.1016/S0006-3223(98)00246-7
- Lilienfeld, S. O. (2007). Psychological treatments that cause harm. *Perspectives on Psychological Science*, *2*, 53-70. doi: 10.1111/j.1745-6916.2007.00029.x
- Ludick, M. ve Figley, C. R. (2017). Toward a mechanism for secondary trauma induction and reduction: Reimagining a theory of secondary traumatic stress. *Traumatology*, *23*, 112-123. doi: 10.1037/trm0000096
- McCann, I. L. ve Pearlman, L. A. (1990). Vicarious traumatization: A framework for understanding the psychological effects of working with victims. *Journal of Traumatic Stress*, *3*, 131-149. doi: 10.1007/BF00975140
- McFarlane, A. C., Golier, J. ve Yehuda, R. (2002). Treatment planning for trauma survivors with PTSD. R. Yehuda (Ed.), *Treating trauma survivors with PTSD* içinde (s. 1-19). Washington, DC: American Psychiatric Publishing, Inc.
- McNally, R. J., Litz, B. T., Prassas, A., Shin, L. M. ve Weathers, F. M. (1994). Emotional priming of autobiographical memory in post-traumatic stress disorder. *Cognition and Emotion*, *8*, 351-367. doi: 10.1080/02699939408408946
- Moore, S. A., Zoellner, L. A. ve Mollenholt, N. (2008). Are expressive suppression and cognitive reappraisal associated with stress-related symptoms? *Behaviour Research and Therapy*, *46*, 993-1000. doi: 10.1016/j.brat.2008.05.001
- Nijenhuis, E. R. S. ve van der Hart, O. (2011). Dissociation in trauma: A new definition and comparison with previous formulations. *Journal of Trauma & Dissociation*, *12*, 416-445. doi: 10.1080/15299732.2011.570592
- Norris, F. H. (1992). Epidemiology of trauma: Frequency and impact of different potentially traumatic events on different demographic groups. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *60*, 409-418. doi: 10.1037//0022-006x.60.3.409
- Nutt, D. J. ve Malizia, A. L. (2004). Structural and functional brain changes in posttraumatic stress disorder. *Journal of Clinical Psychiatry*, *65*, 11-17.
- Orejuela-Dávila, A. I., Levens, S. M., Sagui-Henson, S. J., Tedeschi, R. G. ve Sheppes, G. (2019). The relation between emotion regulation choice and posttraumatic growth. *Cognition and Emotion*. Erken Görünüm. doi: 10.1080/02699931.2019.1592117

- Ozer, E. J., Best, S. R., Lipsey, T. L. ve Weiss, D. S. (2003). Predictors of posttraumatic stress disorder and symptoms in adults: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, *129*, 52-73. doi: 10.1037/0033-2909.129.1.52
- Pai, A., Suris, A. M. ve North, C. S. (2017). Posttraumatic stress disorder in the DSM-5: Controversy, change, and conceptual considerations. *Behavioral Sciences*, *7*, 1-7. doi: 10.3390/bs7010007
- Palm, K. M., Polusny, M. A. ve Follette, V. M. (2004). Vicarious traumatization: Potential hazards and interventions for disaster and trauma workers. *Prehospital and Disaster Medicine*, *19*, 73-78. doi: 10.1017/S1049023X00001503
- Pearlman, L. A. ve Mac Ian, P. S. (1995). Vicarious traumatization: An empirical study of the effects of trauma work on trauma therapists. *Professional Psychology: Research and Practice*, *26*, 558-565. doi: 10.1037/0735-7028.26.6.558
- Pearlman, L. A. ve Saakvitne, K. W. (1995). *Trauma and the therapist*. Londra, İngiltere: Norton.
- Perlman, S. D. (1999). *The therapist's emotional survival: Dealing with the pain of exploring trauma*. Lanham, Maryland: Jason Aronson Inc.
- Pennebaker, J. W. (1997). Writing about emotional experiences as a therapeutic process. *Psychological Science*, *8*, 162-166. doi: 10.1111/j.1467-9280.1997.tb00403.x
- Pennebaker, J. W. ve Chung, C. K. (2007). Expressive writing, emotional upheavals, and health. H. S. Friedman ve R. Cohen Silver (Ed.), *Foundations of health psychology* içinde (s. 263-284). New York, NY: Oxford University Press.
- Pennebaker, J. W. ve Ferrell, J. D. (2013). Can expressive writing change emotions? An oblique answer to the wrong question. D. Hermans, B. Rimé ve B. Mesquita (Ed.), *Changing emotions* içinde (s. 183-186). East Sussex, UK: Psychology Press.
- Porges, S. W. (2011). *The Polyvagal Theory: Neuropsychological foundations of emotions, attachment, communication, & self-regulation*. New York, NY: Norton.
- Reyes, G., Elhai, J. D. ve Ford, J. D. (Ed.). (2008). *The encyclopedia of psychological trauma*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Rimé, B. (2013). Can socially sharing emotions change emotions? D. Hermans, B. Rimé ve B. Mesquita (Ed.), *Changing emotions* içinde (s. 91-96). East Sussex, UK: Psychology Press.
- Ringel, S. (2012). Overview. S. Ringel ve J. R. Brandell (Ed.), *Trauma: Contemporary directions in theory, practice, and research* içinde (s. 1-12). Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.
- Rizvi, S. L., Vogt, D. S. ve A. Resick, P. A. (2009). Cognitive and affective predictors of treatment outcome in cognitive processing therapy and prolonged exposure for posttraumatic stress disorder. *Behaviour Research and Therapy*, *47*, 737-743. doi: 10.1016/j.brat.2009.06.003

- Roemer, L., Litz, B., Orsillo, S. ve Wagner, A. A. (2001). Preliminary investigation of the role of strategic withholding of emotions in PTSD. *Journal of Traumatic Stress, 14*, 149-156. doi: 10.1023/A:1007895817502
- Rose, S. C., Bisson, J., Churchill, R. ve Wessely, S. (2002). Psychological debriefing for preventing post traumatic stress disorder (PTSD). *Cochrane Database of Systematic Reviews, 2*, CD000560. doi: 10.1002/14651858.CD000560
- Salston, M. ve Figley, C. R. (2003). Secondary traumatic stress effects of working with survivors of criminal victimization. *Journal of Traumatic Stress, 16*, 167-174. doi: 10.1023/A:1022899207206
- Schore, A. N. (2003). *Affect dysregulation and disorders of the self*. New York, NY: Norton.
- Seery, M. D., Silver, R. C., Holman, E. A., Ence, W. A. ve Chu, T. Q. (2008). Expressing thoughts and feelings following a collective trauma: Immediate responses to 9/11 predict negative outcomes in a national sample. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 76*, 657-667. doi: 10.1037/0022-006X.76.4.657
- Shepherd, L. ve Wild, J. (2014). Emotion regulation, physiological arousal and PTSD symptoms in trauma-exposed individuals. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry, 45*, 360-367. doi: 10.1016/j.jbtep.2014.03.002
- Sloan, T. ve Telch, M. J. (2002). The effects of safety-seeking behavior and guided threat reappraisal on fear reduction during exposure: An experimental investigation. *Behaviour Research and Therapy, 40*, 235-251. doi: 10.1016/S0005-7967(01)00007-9
- Smyth, J. M., Hockemeyer, J. R. ve Tulloch, H. (2008). Expressive writing and post-traumatic stress disorder: Effects on trauma symptoms, mood states, and cortisol reactivity. *British Journal of Health Psychology, 13*, 85-93. doi: 10.1348/135910707X250866
- Stein, J. Y., Wilmot, D. V. ve Solomon, Z. (2016). Does one size fit all? Nosological, clinical, and scientific implications of variations in PTSD Criterion A. *Journal of Anxiety Disorders, 43*, 106-117. doi: 10.1016/j.janxdis.2016.07.001
- Taft, C. T., Creech, S. K. ve Murphy, C. M. (2017). Anger and aggression in PTSD. *Current Opinion in Psychology, 14*, 67-71. doi: 10.1016/j.copsyc.2016.11.008
- Tedeschi, R. G. ve Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic growth: Conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry, 15*, 1-18. doi: 10.1207/s15327965pli1501_01
- Terr, L. (1991). Childhood traumas: An outline and overview. *American Journal of Psychiatry, 148*, 10-20. doi: 10.1176/ajp.148.1.10
- Thompson, R. W., Arnkoff, D. B. ve Glass, C. R. (2011). Conceptualizing mindfulness and acceptance as components of psychological resilience to trauma. *Trauma, Violence, & Abuse, 12*, 220-235. doi: 10.1177/1524838011416375

- Tugade, M. M. ve Fredrickson, B. L. (2004). Resilient individuals use positive emotions to bounce back from negative emotional experiences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 86, 320-333. doi: 10.1037/0022-3514.86.2.320
- van der Kolk, B. A. (2005). Developmental Trauma Disorder: Toward a rational diagnosis for children with complex trauma histories. *Psychiatric Annals*, 35, 401-408. doi: 10.3928/00485713-20050501-06
- van der Kolk, B. A. (2006). The body keeps the score: Brief autobiography of Bessel van der Kolk. C. R. Figley (Ed.), *Mapping trauma and its wake: Autobiographic essays by pioneer trauma scholars* içinde (s. 211-226). New York, NY: Routledge.
- van der Kolk, B. A. ve Kadish, W. (1987). Amnesia, dissociation, and the return of the repressed. B. A. van der Kolk (Ed.), *Psychological trauma* içinde (s. 173-190). Arlington, VA: American Psychiatric Publishing, Inc.
- van der Kolk, B. A., Roth, S., Pelcovitz, D., Sunday, S. ve Spinazzola, J. (2005). Disorders of extreme stress: The empirical foundation of a complex adaptation to trauma. *Journal of Traumatic Stress*, 18, 389-399. doi: 10.1002/jts.20047
- Vishnevsky, T., Cann, A., Calhoun, L. G., Tedeschi, R. G. ve Demakis, G. J. (2010). Gender differences in self-reported posttraumatic growth: A meta-analysis. *Psychology of Women Quarterly*, 34, 110-120. doi 10.1111/j.1471-6402.2009.01546.x
- Wastell, C. (2005). *Understanding trauma and emotion*. Avustralya: Allen & Unwin.
- Williams, L. M., Kemp, A. H., Felmingham, K., Barton, M., Olivieri, G., Peduto, A., ... ve Bryant, R. A. (2006). Trauma modulates amygdala and medial prefrontal responses to consciously attended fear. *Neuroimage*, 29, 347-357. doi: 10.1016/j.neuroimage.2005.03.047
- Wilson, J. P., Droždek, B. ve Turkovic, S. (2006). Posttraumatic shame and guilt. *Trauma, Violence, & Abuse*, 7, 122-141. doi: 10.1177/1524838005285914
- Wirth, M. M. ve Gaffey, A. E. (2013). Hormones and emotion: Stress and beyond. M. D. Robinson, E. R. Watkins ve E. Harmon-Jones (Ed.), *Handbook of cognition and emotion* içinde (s. 69-94). New York, NY: The Guilford Press.
- World Health Organization. (2018). *International statistical classification of diseases and related health problems* (11. gözden geçirme). <https://icd.who.int/browse11/l-m/en>
- Yehuda, R. (2001). Biology of posttraumatic stress disorder. *Journal of Clinical Psychiatry*, 62, 41-46.
- Yehuda, R., Hoge, C. W., McFarlane, A. C., Vermetten, E., Lanius, R. A., Nievergelt, C. M., ... ve Hyman, S. E. (2015). Post-traumatic stress disorder. *Nature Reviews Disease Primers*, 1, 15057. doi: 10.1038/nrdp.2015.57

- Yeşil, A. (2010). *112 acil sağlık hizmetlerinde çalışan sağlık çalışanlarında ruhsal travma ve ilişkili sorunların yaygınlığı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Yılmaz, B. (2007). Yardım çalışanlarında travmatik stres. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 10, 137-147.
- Yılmaz, B. ve Hisli-Şahin, N. (2007). Arama-kurtarma çalışanlarında travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası büyüme. *Türk Psikoloji Dergisi*, 22, 119-133.

PSİKOTERAPİDE DUYGULAR

Ece Bekaroğlu

GİRİŞ

Psikoterapide duygular, Freud ve Breuer'in travma sırasında ve sonrasında duyguları ifade edememe durumunun histerinin ya da günümüzde kullanılan adıyla konversiyon bozukluğunun bir sebebi olduğunu söylemesiyle incelenmeye başlanır (Freud ve Breuer, 1955). Modern psikodinamik teoriler, danışanın duygusal çatışmalarının psikoterapist ile kurulan terapötik ilişkide tekrar canlanması ve ele alınmasının psikoterapinin başarısını etkilediğini belirtir (Leichsenring ve Rabung, 2008; Shedler, 2010). Sonraki yıllarda ise davranışçı yaklaşım, bilişsel yaklaşım, pozitif psikoloji ve duygu odaklı terapi yaklaşımları psikoterapide duyguların kavramsallaştırılması ve ele alınması ile ilgili farklı bakış açıları sunar.

Bu bölümde psikoterapide duyguların tarihçesi, farklı psikolojik yaklaşımlarda nasıl ele alındığı, psikoterapide duyguların nasıl çalışılabileceği ve psikoterapist ile danışan arasındaki ilişkide duyguların rolü ele alınacaktır. Bölüm boyunca kullanılan duygulanım (affect) kavramı, kişinin dışarıdan gözlemlenebilen yani dışa vurduğu duygularını ifade ederken duygu/duygudurum (mood) ise kişinin kendi öznel ifadeleriyle belirttiği belirli bir zaman dilimindeki değişmeyen duygularına karşılık gelir (Budak, 2019).

PSİKOTERAPİ YAKLAŞIMLARINDA DUYGULAR

Psikanalitik Yaklaşımda Duygular

Sigmund Freud bir nörolog olarak hastalarını tedavi ederken belirgin bir fiziksel sebebi olmadığı hâlde nörolojik/fiziksel semptomların görüldüğu vakalarla çalışmaya başlar ve bu semptomları histeri temelinde ele alır. Histerinin tedavisi

değişimin duygusal prensiplerini çalışabilmektedir. Duyguları psikoterapinin merkezine alan bu görüş çerçevesindeki etkililiği kanıtlanmış duygusal süreçler ise duygusal farkındalık, duyguların uyarılması ve ifade edilmesi, duygu düzenleme becerilerinin geliştirilmesi, duyguların yansıtılması ve duyguların dönüştürülmesi olarak belirtilmektedir. Duygusal süreçlerin yoğun olarak çalışıldığı psikoterapi sürecinde, danışan ile psikoterapist arasında kurulan ilişkide de duygusal bir iklimin hâkim olduğu bilinmektedir. Danışanın geçmiş ilişki örüntülerindeki duygularının benzerini, psikoterapi sırasında psikoterapistine hissetmesi ve yansıtması mümkün olmaktadır. Danışanın duygularını yansıttığı psikoterapist de danışanına duygusal tepkiler verebilmektedir. Bu süreçte psikoterapistin süpervizyon alması hem danışanı ile ilişkisi hem de kendi duygusal süreçlerini anlamlandırması açısından oldukça önemli olarak değerlendirilmektedir. Bu bölümde farklı psikoterapi yaklaşımlarında duyguların konumu ve psikoterapide etkinliği kanıtlanmış duygusal süreçleri çalışma yöntemleri ele alınmış ve psikoterapist ile danışan arasındaki ilişkide yer alabilen duygusal süreçler belirtilmiştir.

KAYNAKÇA

- Anderson, T. (1999). Specifying non-‘specifics’ in therapists: The effect of facilitative interpersonal skills in outcome and alliance formation. *Uluslararası Psikoterapi Araştırmaları Topluluğu 30. Yıllık Toplantısı*, Braga, Portekiz.
- Barlow, D. H. (1988). *Anxiety and its disorders: The nature and treatment of anxiety and panic*. New York: Guilford Press.
- Barrett-Lennard, G. (1981). The empathy cycle: Refinement of a nuclear concept. *Journal of Counseling Psychology*, 28, 91-100. doi: 10.1037/0022-0167.28.2.91
- Beck, A. (1976). *Cognitive therapy and the emotional disorders*. New York: International Universities Press.
- Beck, A. T. (1996). Beyond belief: A theory of modes, personality, and psychopathology. P. M. Salkovskis (Ed.), *Frontiers of cognitive therapy* içinde (s. 1-25). New York: Guilford Press.
- Beck, A. T., Rush, A. J., Shaw, B. F. ve Emery, G. (1979). *Cognitive therapy of depression*. New York: Guilford Press.
- Blanck, G. ve Blanck, R. (1974). *Ego psychology* (2. cilt). New York: Columbia University Press.

- Bower, G. H. (1981). Mood and memory. *American Psychologist*, 36, 129-148. doi: 10.1037/0003-066X.36.2.129
- Bowlby, J. (1969). *Attachment*. New York: Basic Books.
- Budak, S. (2019). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Burns, D. D. ve Nolen-Hoeksema, S. (1992). Therapeutic empathy and recovery from depression in cognitive behavioral therapy: A structural equation model. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 60, 441-449. doi: 10.1037/0022-006X.60.3.441
- Cacioppo, J. T., Gardner, W. L. ve Berntson, G. G. (1999). The affect system has parallel and integrative processing components: Form follows function. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 839-855. doi: 10.1037/0022-3514.76.5.839
- Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The psychology of optimal experience*. New York: Harper Perennial.
- Coombs, M. M., Coleman, D. ve Jones, E. E. (2002). Working with feelings: The importance of emotion in both cognitive-behavioral and interpersonal therapy in the NIMH treatment of depression collaborative research program. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 39, 233-244. doi: 10.1037/0033-3204.39.3.233
- Davidson, R. J. (1993). The neuropsychology of emotion and affective style. M. Lewis ve J. M. Haviland (Ed.), *Handbook of emotion* içinde (s. 143-154). New York: Guilford Press.
- Ellison, J. A. ve Greenberg, L. S. (2007). Emotion-focused experiential therapy. *Handbook of homework assignments in psychotherapy* içinde (s. 65-83). Boston, MA: Springer.
- Esen-Danacı, A. (2009). Aktarım ve karşı aktarım. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 10, 55-58.
- Fitzpatrick, M. R. ve Stalikas, A. (2008a). Integrating positive emotions into theory, research, and practice: A new challenge for psychotherapy. *Journal of Psychotherapy Integration*, 18, 248-258. doi: 10.1037/1053-0479.18.2.248
- Fitzpatrick, M. ve Stalikas, A. (2008b). Positive emotions as generators of therapeutic change. *Journal of Psychotherapy Integration*, 18, 137-153. doi: 10.1037/1053-0479.18.2.137
- Foa, E. B., Riggs, D. S., Massie, E. D. ve Yarczower, M. (1995). The impact of fear activation and anger on the efficacy of exposure treatment for PTSD. *Behavior Therapy*, 26, 487-499. doi: 10.1016/S0005-7894(05)80096-6
- Foa, E. B., Rothbaum, B. O. ve Furr, J. M. (2003). Augmenting exposure therapy with other CBT procedures. *Psychiatric Annals*, 33, 47-53. doi: 10.3928/0048-5713-20030101-08
- Fosha, D. (2000). *The transforming power of affect: A model of accelerated change*. New York: Basic Books.

- Fredrickson, B. L. (1998). What good are positive emotions? *Review of General Psychology*, 2, 300-319. doi: 10.1037/1089-2680.2.3.300
- Fredrickson, B. L. (2001). The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions. *American Psychologist*, 56, 218-226. doi: 10.1037/0003-066X.56.3.218
- Fredrickson, B. L. ve Branigan, C. (2001). Positive emotions. T. J. Mayne ve G. A. Bonnano (Ed.), *Emotion: Current issues and future directions* içinde (s. 123-151). New York: Guilford Press.
- Freud, S. ve Breuer, J. (1955). On the physical mechanisms of hysterical phenomena: A preliminary communication. J. Strachey (Ed.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (2. cilt) içinde (s. 1-13). Londra: Hogart Press.
- Gabbard, G. O. (2001). A contemporary psychoanalytic model of countertransference. *Journal of Clinical Psychology*, 57, 983-991. doi: 10.1002/jclp.1065
- Greenberg, L. S. (2002). Integrating an emotion-focused approach to treatment into psychotherapy integration. *Journal of Psychotherapy Integration*, 12, 154-189. doi: 10.1037/1053-0479.12.2.154
- Greenberg, L. S. (2008). Emotion and cognition in psychotherapy: The transforming power of affect. *Canadian Psychology/Psychologie Canadienne*, 49, 49-59. doi: 10.1037/0708-5591.49.1.49
- Greenberg, L. S. ve Angus, L. (2004). The contributions of emotion processes to narrative change in psychotherapy. A dialectical constructivist approach. L. Angus ve J. McLeod (Ed.), *Handbook of narrative psychotherapy* içinde (s. 331-349). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Glassman, W. E. ve Hadad, M. (2018). *Psikolojide yaklaşımlar*. (Çev. Ed. Hande Kaynak). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Greenberg, L. S. ve Malcolm, W. (2002). Resolving unfinished business: Relating process to outcome. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70, 406-416. doi: 10.1037/0022-006X.70.2.406
- Greenberg, L. S. ve Paivio, S. C. (1997). *Working with emotions in psychotherapy*. New York: Guilford Press.
- Greenberg, L. S. ve Pascual-Leone, A. (1997). Emotion in the creation of personal meaning. M. J. Power ve C. R. Brewin (Ed.), *The transformation of meaning in psychological therapies: Integrating theory and practice* içinde (s. 157-173). NJ, US: John Wiley & Sons Inc.
- Greenberg, L. S. ve Pascual-Leone, A. (2006). Emotion in psychotherapy: A practice friendly research review. *Journal of Clinical Psychology: In Session*, 62, 611-630. doi: 10.1002/jclp.20252
- Greenberg, L. S., Rice, L. N. ve Elliott, R. (1993). *Facilitating emotional change: The moment-by-moment process*. New York: Guilford Press.

- Greenberg, L. S. ve Safran, J. D. (1984). Integrating affect and cognition: A perspective on the process of therapeutic change. *Cognitive Therapy and Research*, 8, 559-578. doi: 10.1007/BF01173254
- Greenberg, L. S. ve Safran, J. D. (1987). *Emotion in psychotherapy: Affect, cognition, and the process of change*. New York: Guilford Press.
- Greenberg, L. S. ve Warwar, S. H. (2006). Homework in an emotion-focused approach to experiential therapy. *Journal of Psychotherapy Integration*, 16, 178-200. doi: 10.1037/1053-0479.16.2.178
- Greenberg, L. S. ve Watson, J. (2005). *Emotion focused therapy of depression*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Greenberg, L. S., Watson, J. C., Elliott, R. ve Bohart, A. C. (2001). Empathy. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 38, 380-384. doi: 10.1037/0033/3204-38.4.380
- Gross, J. J. (2002). Emotion regulation: Affective, cognitive, and social consequences. *Psychophysiology*, 39, 281-291. doi: 10.1017/S0048577201393198
- Guidano, V. F. (1995). Self-observation in constructivist psychotherapy. R. A. Neimeyer ve M. J. Mahoney (Ed.), *Constructivism in psychotherapy* içinde (s. 155-168). Washington, DC: American Psychological Association.
- Güleç, C. (1993). *Psikoterapiler*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Hartmann, H. (1964). *Essays on ego psychology*. New York: International Universities Press.
- Izard, C. E. (1977). *Human emotions*. New York: Plenum.
- Jacobson, N. S., Dobson, K. S., Truax, P. A., Addis, M. E., Koerner, K., Gollan, J. K.,... ve Prince, S. E. (1996). A component analysis of cognitive-behavioral treatment of depression. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64, 295-304. doi: 10.1037//0022-006x.64.2.295
- Jaycox, L. H., Foa, E. B. ve Morral, A. R. (1998). Influence of emotional engagement and habituation on exposure therapy for PTSD. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 66, 185-192. doi: 10.1037/0022-006X.66.1.185
- Kernberg, O. F. (1976). *Object relations theory and clinical psychoanalysis*. New York: Jason Aronson.
- Klein, M. (1957). *Envy and gratitude*. London: Tavistock.
- Kohut, H. (1977). *The restoration of the self*. New York: International Universities Press.
- Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and adaptation*. New York: Oxford University Press.
- Leichsenring, F. ve Rabung, S. (2008). Effectiveness of long-term psychodynamic psychotherapy: A meta-analysis. *Jama*, 300, 1551-1565. doi: 10.1001/jama.300.13.1551
- Levenson, R. W. (1994). Human emotions: A functional view. P. Ekman ve R. Davidson (Ed.), *The nature of emotion: Fundamental questions* içinde (s. 123-126). New York: Oxford University Press.

- Leventhal, H. (1979). A perceptual-motor processing model of emotion. P. Pilner, K. Blanckstein ve I. M. Spiegel (Ed.), *Perception of emotion in self and others* içinde (s. 819-845). New York: Plenum Press.
- Lewis, M. (1993). Self-conscious emotions: Embarrassment, pride, shame, and guilt. M. Lewis ve J. M. Haviland (Ed.), *Handbook of emotions* içinde (s. 563-573). New York: Guilford Press.
- Linehan, M. M. (1993). *Cognitive-behavioral treatment of borderline personality disorder*. New York: Guilford Press.
- Mackay, H. C., Barkham, M., Stiles, W. B. ve Goldfried, M. R. (2002). Patterns of client emotion in helpful sessions of cognitive-behavioral and psychodynamic-interpersonal therapy. *Journal of Counseling Psychology*, 49, 376-380. doi: 10.1037/0022-0167.49.3.376
- McCullough, V. L. (1997). *Changing character*. New York: Basic Books.
- Miller, W., Taylor, C. ve West, J. (1980). Focused versus broad spectrum behavior therapy for problem drinkers. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 48, 590-601. doi: 10.1037/0022-006X.48.5.590
- Oatley, K. ve Jenkins, J. M. (1996). *Understanding emotions*. Cambridge, MA: Blackwell.
- Odağ, C. (1999). *Nevrozlar-1*. İzmir: Ege Üniversitesi Basım Evi.
- Öztürk, M. O. (1989). *Psikanaliz ve psikoterapi*. İstanbul: Evrim Kitapevi.
- Özmen, M. (2007). Tıbbi hastalık tanısı konmuş hastalarda aktarım ve karşıaktarım. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 8(1), 72-79.
- Paivio, S. C., Hall, I. E., Holowaty, K. A. M., Jellis, J. B. ve Tran, N. (2001). Imaginal confrontation for resolving child abuse issues. *Psychotherapy Research*, 11, 433-453. doi: 10.1093/ptr/11.4.433
- Pascual-Leone, A. (2006). *Why "the one way out is through": Emotional processing in the therapeutic hour* (Yayımlanmamış doktora tezi). York University, Toronto, Canada.
- Pennebaker, J. W. (1990). *Opening up: The healing power of confiding in others*. New York: Wilfram Morrow.
- Pennebaker, J. W. (1995). *Emotion, disclosure, and health*. Washington DC: American Psychological Association.
- Rime, B., Finkenauer, C., Luminet, O., Zech, E. ve Philippot, P. (1998). Social sharing of emotion: New evidence and new questions. W. Stroebe ve M. Hewstone (Ed.), *European Review of Social Psychology* (9. sayı) içinde (s. 225-258). Chichester, England: Wiley.
- Rogers, C. R. (1980). *A way of being*. Boston: Houghton Mifflin.
- Ryan, R. L. ve Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55, 68-78. doi: 10.1037/0003-066X.55.1.68

- Salovey, P., Mayer, J. D., Golman, S. L., Turvey, C. ve Palfai, T. P. (1995). Emotional attention, clarity, and repair: Exploring emotional intelligence using the trait meta-mood scale. J. W. Pennebaker (Ed.), *Emotion, disclosure, and health* içinde (s. 125-154). Washington, DC: American Psychological Association.
- Shedler, J. (2010). The efficacy of psychodynamic psychotherapy. *American Psychologist*, 65, 98-109. doi: 10.1037/a0018378
- Stein, R. (1991). *Psychoanalytic theories of affect*. New York: Praeger.
- Teasdale, J. D. ve Barnard, P. J. (1993). *Affect, cognition, and change: Re-modeling depressive thoughts*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Tooby, J. ve Cosmides, L. (1990). The past explains the present: Emotional adaptations and the structure of ancestral environments. *Ethology and Sociobiology*, 66, 646-657. doi: 10.1016/0162-3095(90)90017-Z
- van der Kolk, B. A. (1995). The body, memory, and the psychobiology of trauma. J. L. Alpert (Ed.), *Sexual abuse recalled: Treating trauma in the era of the recovered memory debate* içinde (s. 29-60). Northvale, NJ: Aronson.
- Warwar, S. (2003). *Relating emotional processes to outcome in experiential psychotherapy to depression*. (Yayımlanmamış doktora tezi). York University, Toronto, Ontario, Canada.
- Warwar, S. H., Greenberg, L. S. ve Perepeluk, D. (2003). *Reported in-session emotional experience in therapy*. Uluslararası Psikoloji Araştırmaları Topluluğu Yıllık Toplantısı, Weimar, Almanya.
- Watson, D., Wiese, D., Vaidya, J. ve Tellegen, A. (1999). The two general activation systems of affect: Structural feelings, evolutionary considerations, and psychobiological evidence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 820-838. doi: 10.1037/0022-3514.76.5.820
- Whelton, W. J. (2004). *Emotional arousal scale III*. Basıma sunulmamış taslak. York University, Toronto, Canada.
- Winnicott, D. W. (1965). *The maturational process and the facilitating environment: Studies in the theory of emotional development*. New York: International Universities Press.
- Zajonc, R. B. (1980). Feeling and thinking. Preferences need no inferences. *American Psychologist*, 35, 151-175. doi: 10.1037/0003-066X.35.2.151

YAKIN İLİŞKİLERDE DUYGULAR

Ayça Özen-Çıplak

GİRİŞ

Duygular fiziksel ve sosyal çevre ile bireyin içsel/psikolojik dünyası arasındaki etkileşimler sonucunda oluşur (Thompson, 1994). Kişinin yaşamı boyunca hissettiği duygular deneyimleri ve davranışları şekillendirir; böylelikle duygular hem benliği hem de diğer insanlarla etkileşimleri düzenlemede etkin rol oynar (Goldman ve Greenberg, 2006). İlişkilerde *hissedilen* ve *ifade edilen* duygular ise ilişki dinamiği açısından birbirleri ile ilişkili iki farklı süreci oluşturmaktadır. İlişkide hissedilen duygular daha içsel psişik (intrapsychic) bir süreç olarak tanımlanırken duyguların ifade edilmesi kişiler arası bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Diamond ve Fagundes, 2008). Bir ilişki içerisinde hem hissedilen hem de ifade edilen/edilmeyen duygular ilişki doyumu/kalitesini ve sürekliliğini doğrudan etkilemektedir (ör.; Cordova, Gee ve Warren, 2005).

İlişkilerde hem kişinin hem de partnerinin geçmiş deneyimlerinin duygular ve davranışlar üzerinde etkisi vardır (Schoebi, 2008). Bunun yanı sıra ilişki içerisindeki duygusal dinamikleri belirlemede hem bağlanma gibi ilişki yönelimli özellikler hem de çatışma gibi durumsal faktörler etkin rol oynar. Dolayısıyla ilişki içerisinde korku, reddedilme kaygısı, üzüntü, engellenmişlik, kıskançlık ve mutluluk gibi birbirinden farklı pek çok olumlu ve/veya olumsuz duygu deneyimlenir. Bu duyguların davranış üzerinde kısa ve uzun vadede pek çok farklı etkisi söz konusudur. İlişki içerisinde hissedilen duygular farklı şekillerde ifade edilebilir ve bu durum da aslında kişilerin duygu düzenlemedeki bireysel farklılıklarına karşılık gelir. Bazı duyguları ifade ederken daha yıkıcı davranışlar sergilenebilir, bazı duygular ise daha yapıcı şekilde ifade edilebilir. Bazen de kişiler duygularını ifade etmekten kaçınabilir. Yani her hissedilen duygunun davranışsal bir karşılığı olmayabilir. Bu nedenle de ilişkide ifade

özellikleri, ilişki dışındaki çevresel faktörlerden kaynaklanan duygusal olaylar, partnerin psikolojik ve duygusal durumu ve davranışları ilişkideki duygusal süreçlere yön vermektedir. Bu bölümde ilgili alanyazın kapsamlı bir biçimde incelenerek ilişkide hissedilen duyguların ve duygu düzenlemedeki bireysel farklılıkların ilişki üzerinde nasıl bir etkide bulunduğu gözden geçirilmiş, ayrıca duygu düzenleme stratejilerini belirleyen bazı temel faktörler sistematik olarak irdelenmiştir. Bunun yanı sıra hem genel olumsuz duygulanımın hem de bazı temel duyguların ilişkiler üzerindeki olası etkileri ve duygu düzenlemedeki farklılıkların sonuç ve doğurguları tartışılmıştır. Sonuç kısmında ise çiftlere yönelik müdahale programlarının geliştirilmesi ve uygulanması sürecinde her iki eşin de duygusal süreçlerinin göz önünde bulundurulması, duyguların aşırı ya da yetersiz düzenlenmesinden kaynaklanan problemlerin ayırt edilmesi, olumlu duyguların artırılması ve yapıcı sosyal becerilerin pekiştirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Alford, D. J., Lyddon, W. J. ve Schreieber, R. (2006). Adult attachment and working models of emotion. *Counseling Psychology Quarterly*, 19, 45-56. doi: 10.1080/09515070600673687
- Andreychik, M. R. (2019). I like that yo feel my pain, but I love that you feel my joy: Empathy for a partner's negative versus positive emotions independently affect relationship quality. *Journal of Social and Personal Relationships*, 36, 834-854. doi: 10.1177/0265407517746518
- Badr, H., Laurenceau, J. P., Schart, L., Basen-Engquist, K. ve Turk, D. (2010). The daily impact of pain from metastatic breast cancer on spousal relationships: A dyadic electronic diary study. *Pain*, 151, 644-654. doi: 10.1016/j.pain.2010.08.022
- Barelds, D. P. H. (2005). Self and partner personality in intimate relationships. *European Journal of Personality*, 19, 501-518. doi: 10.1002/per.549
- Barelds, D. P. H. ve Barelds-Dijkstra, P. (2006). Partner personality in distressed relationships. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 13, 392-396. doi: 10.1002/cpp.509
- Batson, C. D. ve Shaw, L. L. (1991). Evidence for altruism: Toward a pluralism of prosocial motives. *Psychological Inquiry*, 2, 107-122. doi: 10.1207/s15327965pli0202_1
- Bell, C. ve Song, F. (2005). Emotions in the conflict process: An application of the cognitive appraisal model of emotions to conflict management. *The International Journal of Conflict Management*, 16, 30-54. doi: 10.1108/eb022922
- Ben-Naim, S., Hirschberger, G., Ein-Dor, T. ve Mikulincer, M. (2013). An experimental study of emotion regulation during relationship conflict interactions: The moderating role of attachment orientations. *Emotion*, 13, 506-519. doi: 10.1037/a0031473
- Berkowitz, L. (2000). *Causes and consequences of feelings*. Cambridge, UK: Cambridge.

- Berscheid, E. ve Ammazalorso, H. (2001). Emotional experience in close relationships. G. J. O. Fletcher ve M. S. Clark (Ed.), *Blackwell handbook of social psychology: Interpersonal processes* içinde (s. 308-330). Malden, MA: Blackwell.
- Berscheid, E. ve Reis, H. T. (1998). Attraction and close relationships. D. T. Gilbert, S. T. Fiske ve G. Lindzey (Ed.), *The handbook of social psychology* (4. baskı, 2. cilt) içinde (s. 193-281). Boston, MA: McGraw-Hill.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Vol. 2. Separation*. New York: Basic Books, Inc., Publishers.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss: Vol. 1, Attachment* (2. baskı.). New York: Basic Books, Inc., Publishers. (Orijinal çalışma basım tarihi 1969).
- Bradbury, T. N. ve Fincham, F. D. (1987). Affect and cognition in close relationships: Towards an integrative model. *Cognition and Emotion*, 1, 59-87. doi: 10.1080/02699938708408364
- Brosschot, J. F. ve Thayer, J. F. (1998). Anger inhibition, cardiovascular recovery, and vagal function: A model of the link between hostility and cardiovascular disease. *Annals of Behavioral Medicine*, 20, 326-332. doi: 10.1007/BF02886382
- Cacioppo, J. T. ve Cacioppo, S. (2014). Social relationships and health: The toxic effects of perceived social isolation. *Social and Personality Psychology Compass*, 8, 58-72. doi: 10.1111/spc3.12087
- Campbell, L., Simpson, J. A., Boldry, J. ve Kashy, D. A. (2005). Perceptions of conflict and support in romantic relationships: The role of attachment anxiety. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88, 510-531. doi: 10.1037/0022-3514.88.3.510
- Cartensen, L. L., Gottman, J. M. ve Levenson, R. W. (1995). Emotional behavior in long-term marriage. *Psychology and Aging*, 10, 140-149. doi: 10.1037/0022-3514.88.3.510
- Cartensen, L. L., Graff, J., Levenson, R. W. ve Gottman, J. M. (1996). Affect in intimate relationships: The developmental course of marriage. C. Magai ve S. H. McFadden (Ed.), *Handbook of emotion, adult development, and aging* içinde (s. 227-247). San Diego, CA, US: Academic Press. doi: 10.1016/B978-012464995-8/50014-5
- Cassidy, J. (1994). Emotion regulation: Influences of attachment relationships. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59, 228-253. doi: 10.1111/j.1540-5834.1994.tb01287.x
- Christensen, A. ve Heavey, C. L. (1990). Gender and social structure in the demand/withdraw pattern of marital interaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 73-81. doi: 10.1037/0022-3514.59.1.73
- Christensen, A. ve Shenk, J. L. (1991). Communication, conflict, and psychological distance in nondistressed, clinic, and divorcing couples. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 59, 458-463. doi: 10.1037/0022-006X.59.3.458

- Cisler, J. M., Olatunji, B. O., Feldner, M. T. ve Forsyth, J. P. (2010). Emotion regulation and the anxiety disorders: An integrative review. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 32, 68-82. doi: 10.1007/s10862-009-9161-1
- Clark, L. A., Watson, D. ve Mineka, S. (1994). Temperament, personality, and the mood and anxiety disorders. *Journal of Abnormal Psychology*, 103, 103-116. doi: 10.1037//0021-843x.103.1.18
- Collins, N. L. (1996). Working models of attachment: Implications for explanation, emotion, and behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 810-832. doi: 10.1037/0022-3514.71.4.810
- Collins, N. L. ve Feeney, B. C. (2000). A safe haven: An attachment theory perspective on support seeking and caregiving in intimate relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 1053-1073. doi: 10.1037//0022-3514.78.6.1053
- Collins, N. L., Ford, M. B., Guichard, A. ve Allard, L. M. (2006). Working models of attachment and attribution processes in intimate relationships. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32, 201-219. doi: 10.1177/0146167205280907
- Collins, N. L. ve Read, S. J. (1990). Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 644-663. doi: 10.1037/0022-3514.58.4.644
- Conger, R. D., Elder, G. H., Jr., Lorenz, F. O., Conger, K. J., Simons, R. L., Whitbeck, L. B., ...ve Melby, J. N. (1990). Linking economic hardship to marital quality and instability. *Journal of Marriage and the Family*, 52, 643-656. doi: 10.2307/352931
- Cooper, M. L., Shaver, P. R. ve Collins, N. L. (1998). Attachment styles, emotion regulation, and adjustment in adolescence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 1380-1397. doi: 10.1037//0022-3514.74.5.1380
- Corcoran, K. O. ve Mallinckrodt, B. (2000). Adult attachment, self-efficacy, perspective taking, and conflict resolution. *Journal of Consulting and Development*, 78, 473-483. doi: 10.1002/j.1556-6676.2000.tb01931.x
- Cordova, J. V., Gee, C. B. ve Warren, L. Z. (2005). Emotional skillfulness in marriage: Intimacy as a mediator of the relationship between emotional skillfulness and marital satisfaction. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 24, 218-235. doi: 10.1521/jscp.24.2.218.62270
- Creasey, G. ve Hesson-McInnis, M. S. (2001). Affective responses, cognitive appraisals, and conflict tactics in late adolescent romantic relationships: Associations with attachment orientations. *Journal of Counseling Psychology*, 48, 85-96. doi: 10.1037/0022-0167.48.1.85
- Creasey, G., Kershaw, K. ve Boston, A. (1999). Conflict management with friends and romantic partners: The role of attachment and negative mood regulation expectancies. *Journal of Youth and Adolescence*, 28, 523-543. doi: 10.1023/A:1021650525419
- Cummings, E. M. ve Davies, P. T. (2002). Effects of marital conflict on children: Recent advances and emerging themes in process-oriented research. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43, 31-63. doi: 10.1111/1469-7610.00003

- Diamond, L. M. ve Fagundes, C. P. (2008). Developmental perspectives on links between attachment and affect regulation over the lifespan. *Advances in Child Development and Behavior*, 36, 83-134. doi: 10.1016/S0065-2407(08)00003-7
- Diener, E., Heintzelman, S. J., Kushlev, K., Tay, L., Wirtz, D., Lutes, L. D. ve Oishi, S. (2017). Findings all psychologists should know from the new science on subjective well-being. *Canadian Psychology/Psychologie Canadienne*, 58, 87-104. doi: 10.1037/cap0000063
- DiTommaso, E., Brannen-McNulty, C., Ross, L. ve Burgess, M. (2003). Attachment styles, social skills, and loneliness in young adults. *Personality and Individual Differences*, 35, 303-312. doi: 10.1016/S0191-8869(02)00190-3
- Downey, G. ve Coyne, J. C. (1990). Children of depressed parents: An integrative review. *Psychological Bulletin*, 108, 50-76. doi: 10.1037/0033-2909.108.1.50
- Elliott, R., Watson, J. C., Goldman, R. N. ve Greenberg, L. S. (2003). *Learning emotion-focused therapy: The process-experiential approach to change*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Emery, R. E. (1982). Interparental conflict and the children of discord and divorce. *Psychological Bulletin*, 92, 310-330. doi: 10.1037/0033-2909.92.2.310
- Feeney, J. A. (1994). Attachment style, communication patterns, and satisfaction across the life cycle of marriage. *Personal Relationships*, 1, 333-348. doi: 10.1111/j.1475-6811.1994.tb00069.x
- Feeney, B. C. ve Collins, N. L. (2001). Predictors of caregiving in adult intimate relationships: An attachment theoretical perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80, 972-994. doi: 10.1037/0022-3514.80.6.972
- Finkel, E. J., Slotter, E. B., Luchies, L. B., Walton, G. M. ve Gross, J. J. (2013). A brief intervention to promote conflict reappraisal preserves marital quality over time. *Psychological Science*, 24, 1595-1601. doi: 10.1177/0956797612474938
- Floyd, F. J. ve Markman, H. J. (1983). Observational biases in spouse observation: Toward a cognitive/behavioral model of marriage. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 51, 450-457. doi: 10.1037/0022-006X.51.3.450
- Fuendeling, J. M. (1998). Affect regulation as a stylistic process within adult attachment. *Journal of Social and Personal Relationships*, 15, 291-322. doi: 10.1177/0265407598153001
- Gable, S. L., Gonzaga, G. C. ve Strachman, A. (2006). Will you be there for me when things go right? Supportive responses to positive event disclosures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91, 904-917. doi: 10.1037/0022-3514.91.5.904
- Gable, S. L., Reis, H. T., Impett, E. A. ve Asher, E. R. (2004). What do you do when things go right? The intrapersonal and interpersonal benefits of sharing positive events. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87, 228-245. doi: 10.1037/0022-3514.87.2.228.

- Goldman, R. N. ve Greenberg, L. S. (2006). Promoting emotional expression and emotion regulation in couples. D. K. Snyder, J. Simpson ve J. N. Hughes (Ed.), *Emotion regulation in couples and families: Pathways to dysfunction and health* içinde (s. 231-248). Washington, DC, US: American Psychological Association. doi: 10.1037/11468-011
- Gottman, J. M. (1993). The roles of conflict engagement, escalation, and avoidance in marital interaction: A longitudinal view of five types of couples. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61, 6-15. doi: 10.1037/0022-006X.61.1.6
- Gottman, J. M., Coan, J., Carrere, S. ve Swanson, C. (1998). Predicting marital happiness and stability from newlywed interactions. *Journal of Marriage and Family*, 60, 5-22. doi: 10.2307/353438
- Gottman, J. M. ve Krokoff, L. J. (1989). Marital interaction and satisfaction: A longitudinal view. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 57, 47-52. doi: 10.1037/0022-006X.57.1.47
- Gottman, J. M. ve Levenson, R. W. (1986). Assessing the role of emotion in marriage. *Behavioral Assessment*, 8, 31-48.
- Gottman, J. M. ve Levenson, R. W. (1992). Marital processes predictive of later dissolution: Behavior, physiology, and health. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 221-233. doi: 10.1037//0022-3514.63.2.221
- Gottman, J. M. ve Levenson, R. W. (2000). The timing of divorce: Predicting when a couple will divorce over a 14-year period. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 737-745. doi: 10.1111/j.1741-3737.2000.00737.x
- Gottman, J. M. ve Levenson, R. W. (2002). A two-factor model for predicting when a couple will divorce: Exploratory analyses using 14-year longitudinal data. *Family Process*, 41, 83-96. doi: 10.1111/j.1545-5300.2002.40102000083.x
- Gottman, J., Markman, H. ve Notarius, C. (1977). The topography of marital conflict: A sequential analysis of verbal and nonverbal behavior. *Journal of Marriage and the Family*, 39, 461-477. doi: 10.2307/350902
- Greenberg, L. S. (2015). *Emotion-focused therapy: Coaching clients to work through their feelings*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Gross, J. J. (1998). Antecedent- and response-focused emotion regulation: Divergent consequences for experience, expression, and physiology. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 224-237. doi: 10.1037/0022-3514.74.1.224
- Gross, J. J. ve John, O. P. (2003). Individual differences in two emotion regulation processes: Implications for affect, relationships, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85, 348-362. doi: 10.1037/0022-3514.85.2.348
- Gross, J. J. ve Levenson, R. W. (1997). Hiding feelings: The acute effects of inhibiting negative and positive emotion. *Journal of Abnormal Psychology*, 106, 95-103. doi: 10.1037/0021-843X.106.1.95

- Gross, J. J., Richards, J. M. ve John O. (2006). Emotion regulation in everyday life. D. K. Snyder, J. Simpson ve J. N. Hughes (Ed.), *Emotion regulation in couples and families: Pathways to dysfunction and health* içinde (s. 13-37). Washington, DC, US: American Psychological Association. doi: 10.1037/11468-011
- Grych, J. H ve Fincham, F. D. (1990). Marital conflict and children's adjustment: A cognitive contextual framework. *Psychological Bulletin*, 108, 267-290. doi: 10.1037/0033-2909.108.2.267
- Guerrero, L. K., Farinelli, L. ve McEwan, B. (2009). Attachment and relational satisfaction: The mediating effect of emotional communication. *Communication Monographs*, 76, 487-514. doi: 10.1080/03637750903300254
- Guerrero, L. K., La Valley, A. G. ve Farinelli, L. (2008). The experience and expression of anger, guilt, and sadness in marriage: An equity theory explanation. *Journal of Social and Personal Relationships*, 25, 699-724. doi: 10.1177/0265407508093786
- Hatfield, E., Cacioppo, J. T. ve Rapson, R. L. (1994). *Emotional contagion*. New York and Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Hatton, H., Donnellan, M. B., Maysn, K., Feldman, B. J., Larsen-Rife, D. ve Conger, R. D. (2008). Family and individual difference predictors of trait aspects of negative interpersonal behaviors during emerging adulthood. *Journal of Family Psychology*, 22, 448-455. doi: 10.1037/0893-3200.22.3.448
- Hawkins, M. W., Carrère, S. ve Gottman, J. M. (2002). Marital sentiment override: Does it influence couples' perceptions? *Journal of Marriage and Family*, 64, 193-201. doi: 10.1111/j.1741-3737.2002.00193.x
- Hazan, C. ve Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511-524. doi: 10.1037/0022-3514.52.3.511
- Heavey, C. L., Layne, C. ve Christensen, A. (1993). Gender and conflict structure in marital interaction: A replication and extension. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61, 16-27. doi: 10.1037/0022-006X.61.1.16
- Hess, U. ve Blairy, S. (2001). Facial mimicry and emotional contagion to dynamic emotional facial expressions and their influence on decoding accuracy. *International Journal of Psychophysiology*, 40, 129-141. doi: 10.1016/S0167-8760(00)00161-6
- Holland, A. S. ve Roisman, G. I. (2008). Big Five personality traits and relationship quality: Self-reported, observational, and physiological evidence. *Journal of Social and Personal Relationships*, 25, 811-829. doi: 10.1177/0265407508096697
- Impett, E. A., Le, B. M., Kogan, A., Oevis, C. ve Keltner, D. (2014). When you think your partner is holding back: The costs of perceived partner suppression during relationship sacrifice. *Social Psychological and Personality Science*, 5, 542-549. doi: 10.1177/1948550613514455
- Jacobson, N. S. ve Addis, M. E. (1993). Research on couples and couples therapy: What do we know? Where are we going? *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61, 85-93. doi: 10.1037//0022-006x.61.1.85

- Johnson, M. D., Cohan, C. L., Davila, J., Lawrence, E., Rogge, R. D., Karney, B. R. ve Bradbury, T. N. (2005). Problem-solving skills and affective expressions as predictors of change in marital satisfaction. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 73*, 15-27. doi: 10.1037/0022-006X.73.1.15
- Kelly, J. R., Iannone, N. E. ve McCarty, M. K. (2016). Emotional contagion of anger is automatic: An evolutionary explanation. *British Journal of Social Psychology, 55*, 182-191. doi: 10.1111/bjso.12134
- Keltner, D. ve Kring, A. M. (1998). Emotion, social function, and psychopathology. *Review of General Psychology, 2*, 320-342. doi: 10.1037/1089-2680.2.3.320
- Kerr, S. L., Melley, A. M., Travea, L. ve Pole, M. (2003). The relationship of emotional expression and experience to adult attachment style. *Individual Differences Research, 1*, 108-123.
- Kimura, M., Daibo, I. ve Yogo, M. (2008). The study of emotional contagion from the perspective of interpersonal relationships. *Social Behavior and Personality, 36*, 27-42. doi: 10.2224/sbp.2008.36.1.27
- Kobak, R. ve Hazan, C. (1991). Attachment in marriage: Effects of security and accuracy of working models. *Journal of Personality and Social Psychology, 60*, 861-869. doi: 10.1037/0022-3514.60.6.861
- Kobak, R. R. ve Sceery, A. (1988). Attachment in late adolescence: Working models, affect regulation, and representations of self and others. *Child Development, 59*, 135-146. doi: 10.2307/1130395
- Kun, B. ve Demetrovics, Z. (2010). Emotional intelligence and addictions: A systematic review. *Substance Use & Misuse, 45*, 1131-1160. doi: 10.3109/10826080903567855
- Lafontaine, M. F. ve Lussier, Y. (2005). Does anger towards the partner mediate and moderate the link between romantic attachment and intimate violence? *Journal of Family Violence, 20*, 349-361. doi: 10.1007/s10896-005-7797-5
- Lane, C. ve Hobfoll, S. E. (1992). How loss affects anger and alienates potential supporters. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 60*, 935-942. doi: 10.1037/0022-006X.60.6.935
- Larson, R. ve Almeida, D. M. (1999). Emotional transmission in the daily lives of families: A new paradigm for studying family process. *Journal of Marriage and the Family, 61*, 5-20. doi: 10.2307/353879
- Levenson, R. W., Carstensen, L. L. ve Gottman, J. M. (1994). The influence of age and gender on affect, physiology, and their interrelations: A study of long-term marriage. *Journal of Personality and Social Psychology, 67*, 56-68. doi: 10.1037//0022-3514.67.1.56
- Levenson, R. W. ve Gottman, J. M. (1983). Marital interaction: Physiological linkage and affective exchange. *Journal of Social and Personality Psychology, 45*, 587-597. doi: 10.1037/0022-3514.45.3.587
- Levy, M. B. ve Davis, K. E. (1988). Love styles and attachment styles compared: Their relations to each other and to various relationship characteristics. *Journal of Social and Personal Relationships, 5*, 439-471. doi: 10.1177/0265407588054004

- Lin, W. F., Gosnell, C. L. ve Gable, S. L. (2019). Goals, emotions, and the effort to be responsive during couple interactions. *Motivation and Emotion*, 43, 313-324. doi: 10.1007/s11031-018-9731-1
- Madden-Derdich, D. A. (2002). The role of emotions in marriage and family therapy: Past, present, and future. *Marriage and Family Review*, 34, 165-179. doi: 10.1300/J002v34n01_08
- Marcus, R. F. ve Swett, B. (2003). Violence in close relationships: The role of emotion. *Aggression and Violent Behavior*, 8, 313-327. doi: 10.1016/S1359-1789(01)00070-2
- McNulty, J. K. ve Hellmuth, J. C. (2008). Emotion regulation and intimate partner violence in newlyweds. *Journal of Family Psychology*, 22, 794-797. doi: 10.1037/a0013516
- Mikulincer, M. (1998). Adult attachment style and individual differences in functional versus dysfunctional experiences of anger. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 513-524. doi: 10.1037/0022-3514.74.2.513
- Mikulincer, M., Florian, V., Cowan, P. A. ve Cowan, C. P. (2002). Attachment security in couple relationships: A systemic model and its implications for family dynamics. *Family Process*, 41, 405-434. doi: 10.1111/j.1545-5300.2002.41309.x
- Mikulincer, M. ve Nachshon, O. (1991). Attachment styles and patterns of self-disclosure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 321-331. doi: 10.1037/0022-3514.61.2.321
- Mikulincer, M. ve Shaver, P. R. (2003). The attachment behavioral system in adulthood: Activation, psychodynamics, and interpersonal process. M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental psychology* (35. cilt) içinde (s. 53-152). New York: Academic Press.
- Mikulincer, M. ve Shaver, P. R. (2005). Attachment theory and emotions in close relationships: Exploring the attachment-related dynamics of emotional reactions to relational events. *Personal Relationships*, 12, 149-168. doi: 10.1111/j.1350-4126.2005.00108.x
- Mikulincer, M. ve Shaver, P. R. (2007). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change*. New York: Guilford.
- Nils, F. ve Rime, B. (2012). Beyond the myth of venting: Social sharing modes determine the benefits of emotional disclosure. *European Journal of Social Psychology*, 42, 672-681. doi: 10.1002/ejsp.1880
- Notarius, C. I. ve Johnson, J. (1982). Emotional expression in husbands and wives. *Journal of Marriage and the Family*, 44, 483-489. doi: 10.2307/351556
- Özen, A. ve Sümer, N. (2013). Evlilikte kızgınlık, üzüntü ve suçluluk duygularının ifade biçimlerinin ölçümü. *Türk Psikoloji Yazıları*, 16, 36-55.
- Paley, B., Cox, M. J., Burchinal, M. R. ve Payne, C. (1999). Attachment and marital functioning: Comparison of spouses with continuous-secure, earned-secure, dismissing, and preoccupied attachment stances. *Journal of Family Psychology*, 13, 580-597. doi: 10.1037/0893-3200.13.4.580

- Randall, A. K. ve Schoebi, D. (2015). Lean on me: Susceptibility to partner affect attenuates psychological distress over a 12-month period. *Emotion*, 15, 201-210. doi: 10.1037/emo0000043
- Rholes, W. S., Simpson, J. A. ve Oriña, M. M. (1999). Attachment and anger in an anxiety-provoking situation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 940-957. doi: 10.1037/0022-3514.76.6.940
- Rivers, S., Brackett, M. A., Katulak, N. A. ve Salovey, P. (2007). Regulating anger and sadness: An exploration of discrete emotions in emotion regulation. *Journal of Happiness Studies*, 8, 393-427. doi: 10.1007/s10902-006-9017-2
- Roberton, T., Daffern, M. ve Bucks, R. S. (2012). Emotion regulation and aggression. *Aggression and Violent Behavior*, 17, 72-82. doi: 10.1016/j.avb.2011.09.006
- Sanford, K. (2007a). Hard and soft emotion during conflict: Investigating married couples and other relationships. *Personal Relationships*, 14, 65-90. doi: 10.1111/j.1475-6811.2006.00142.x
- Sanford, K. (2007b). The couples emotion rating form: Psychometric properties and theoretical associations. *Psychological Assessment*, 19, 411-421. doi: 10.1037/1040-3590.19.4.411
- Sanford, K. ve Rowatt, W. C. (2004). When is negative emotion positive for relationships? An investigation of married couples and roommates. *Personal Relationships*, 11, 329-354. doi: 10.1111/j.1475-6811.2004.00086.x
- Schoebi, D. (2008). The coregulation of daily affect in marital relationships. *Journal of Family Psychology*, 22, 595-604. doi: 10.1037/0893-3200.22.3.595
- Schoebi, D. ve Randall, A. K. (2015). Emotional dynamics in intimate relationships. *Emotion Review*, 7, 342-348. doi: 10.1177/1754073915590620
- Sherwood, A. ve Turner, J. R. (1992). A conceptual and methodological overview of cardiovascular reactivity research. J. R. Turner, A. Sherwood ve K. C. Light (Ed.), *Individual differences in cardiovascular response to stress* içinde (s. 3-32). New York: Plenum Press.
- Simpson, J. A. (1990). Influence of attachment styles on romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 971-980. doi: 10.1037/0022-3514.59.5.971
- Simpson, J. A. ve Rholes, W. S. (1994). Stress and secure base relationships in adulthood. K. Bartholomew ve D. Perlman (Ed.), *Advances in personal relationships: Vol. 5, Attachment processes in adulthood* içinde (s. 181-204). London: Jessica Kingsley.
- Simpson, J. A., Rholes, W. S. ve Nelligan, J. S. (1992). Support seeking and support giving within couples in an anxiety-provoking situation: The role of attachment styles. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62, 434-446. doi: 10.1037/0022-3514.62.3.434
- Simpson, J. A., Rholes, W. S. ve Phillips, D. (1996). Conflict in close relationships: An attachment perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 899-914. doi: 10.1037/0022-3514.71.5.899

- Sprey, J. (1969). The family as a system in conflict. *Journal of Marriage and the Family*, 31, 699-706. doi: 10.2307/349311
- Sternberg, R. J. (1987). *The triangle of love: Intimacy, passion, commitment*. New York: Basic Books.
- Sternberg, R. J. (2013). What does "I love you" mean? L. Bormans (Ed.), *The world book of love* içinde (s. 22-28). Tielt, Belgium: Lannoo Publishers.
- Thompson, R. A. (1994). Emotion regulation: A theme in search of definition. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59, 25-52. doi: 10.1111/j.1540-5834.1994.tb01276.x
- Thompson, A. ve Bolger, N. (1999). Emotional transmission in couples under stress. *Journal of Marriage and Family*, 61, 38-48. doi: 10.2307/353881
- Tucker, J. S., Kressin, N. R., Spiro, A. III. ve Ruscio, J. (1998). Intrapersonal characteristics and the timing of divorce: A prospective investigation. *Journal of Social and Personal Relationships*, 15, 210-225. doi: 10.1177/0265407598152005
- Tull, M. T., Barrett, H. M., McMillan, E. S. ve Roemer, L. (2007). A preliminary investigation of the relationship between emotion regulation difficulties and posttraumatic stress symptoms. *Behavior Therapy*, 38, 303-313. doi: 10.1016/j.beth.2006.10.001
- Vater, A. ve Schröder-Abé, M. (2015). Explaining the link between personality and relationship satisfaction: Emotion regulation and interpersonal behaviour in conflict discussions. *European Journal of Personality*, 29, 201-215. doi: 10.1002/per.1993
- Velotti, P., Balzarotti, S., Tagliabue, S., English, T., Zavattini, G. C. ve Gross, J. J. (2016). Emotional suppression in early marriage: Actor, partner, and similarity effects on marital quality. *Journal of Social and Personal Relationships*, 33, 277-302. doi: 10.1177/0265407515574466
- Vuchinich, S. (1987). Starting and stopping spontaneous family conflicts. *Journal of Marriage and the Family*, 49, 591-601. doi: 10.2307/352204
- Waldinger, R. J., Schulz, M. S., Hauser, S. T., Allen, J. P. ve Crowell, J. A. (2004). Reading others' emotions: The role of intuitive judgments in predicting marital satisfaction, quality, and stability. *Journal of Family Psychology*, 18, 58-71. doi: 10.1037/0893-3200.18.1.58
- Weiss, R. L. (1980). Strategic behavioral marital therapy: Toward a model for assessment and intervention. J. P. Vincent (Ed.), *Advances in family intervention, assessment and theory* (1. cilt) içinde (s. 229-271). Greenwich, CT: JAJ Press.

GRUP SÜREÇLERİNDE DUYGULAR

Emine Yücel

GİRİŞ

Grup, sosyal ilişki içinde bulunan ve bu ilişki doğrultusunda birbirine bağlı iki ya da daha fazla kişiden oluşan topluluğa verilen addır (Forsyth, 2009). Çiftler gibi küçük oluşumlar kadar grup, kitle, kalabalık ya da cemaatler gibi oldukça geniş topluluklar da grup olarak isimlendirilebilir. Üyeler arasındaki kader birliği, roller ve statü gibi unsurlarla şekillenen grup içi organizasyon ve yüz yüze etkileşim grubu grup yapan belirleyici öğelerdendir (Forsyth, 2009; Parkinson, Fischer ve Manstead, 2005a). Ayrıca bir grubun psikolojik bir gerçeklik kazanması kişilerin kendilerini bu grubun bir üyesi olarak sınıflandırmasına (kategorize etmesine) ve bunun üçüncül kişiler tarafından onanmasına bağlıdır (Tajfel, 1982). Yani bir grup ancak diğer grupların varlığında psikolojik açıdan gerçek bir varlığa dönüşür (Parkinson ve ark., 2005a). Grup oluşumuna ilişkin bu kendini sınıflandırma yaklaşımı, grup içi benzerlikler ile gruplar arası farklılıklara ilişkin öznel algının önemine dikkat çeker ve bireylerin bazı insanların kendilerine benzer olduğu ve diğerlerinin ise kendilerinden farklı olduğuna ilişkin algıları sayesinde grup sınırları meydana gelir (Turner ve Reynolds, 2012).

Kişiler arası benzerlik ve farklılıklara ilişkin algıyı besleyen potansiyel kaynaklardan biri duygulardır (Parkinson ve ark., 2005a). Örneğin, bir yas töreni bireylerde törene katılan herkesin aynı duygu etrafında toplandığı hissini uyandırarak yeni ve daha önce orada bulunmayan bir grubun ortaya çıkmasını sağlayabilir. Bu duygudaşlık ise grup üyelerini ortak bir amaca yöneltebilir, yine yas töreni örneği üzerinden gidilecek olursa insanların birleşerek ölmüş kişinin ailesine maddi/manevi destek sunmaya çalıştıkları görülebilir. Bu noktada duyguların üyeler arasındaki benzerlik algısını pekiştirerek yeni grup açığa çıkarma ve grup içi bağlılıkları artırma işlevleri olduğu söylenebilir (Kelly, Iannone ve McCarty, 2014; Keltner ve Haidt, 1999; Niedenthal ve Brauer,

duygusu alanyazını temelde grup üyelerinin duygusal açıdan benzerlik sergileme eğiliminde olduğuna işaret eder. Duygusal bulaşma, davranışsal taklit ve duyguların üstlenilmesi gibi örtük süreçler ile sosyal etki ve izlenim yönetimi gibi kasıtlı süreçler, grup üyelerini duygusal açıdan birbirine benzer kılar. Ayrıca grup içinde çeşitli duyguların dışa vurumunu teşvik eden ya da sınırlandıran normlar, diğer bir ifadeyle grubun duygusal kültürü de grubun duygusal tonuna yön verebilir. Olumlu grup duygusu iş takımlarında gruba bağlılık, grup memnuniyeti, grup içi iş birliği ve olumlu grup performansı ile pozitif bir ilişki gösterir. Olumsuz grup duygusu ise bu tür çıktıları olumsuz yönde etkilese de grubun üstlendiği görevin niteliğine bağlı olarak grup performansının geliştirilmesine katkı sunabilir. Grup duygusu çalışmaları, daha çok grup içi dinamikleri ele alırken gruplar arası duygulara odaklanan çalışmalar, ön yargılar ve ayrımcılık gibi gruplar arası dinamikleri sorgular. Klasik yaklaşımlar ön yargıları olumlu ve olumsuz değerliğe sahip tek boyutlu bir yapıya indirger ancak gruplar arası duygular yaklaşımı gruplar arası eylem yönelimlerini şekillendiren spesifik duygulara odaklanır. Dış gruba yönelik öfke, korku, nefret ve tikslenme gibi duygular gruplar arası çatışmaları tetikleyen en önemli duygulardır. Ayrıca dış gruplarla kurulan temas, ön yargıların kırılmasında etkili olsa bile kişiler hissettikleri kaygı sebebiyle çoğu zaman gruplar arası etkileşimden kaçınırlar. Bununla birlikte iç grubun bir dış gruba karşı kusur işlediği ya da hak edilmemiş bir üstünlüğe sahip olduğu durumlarda, kişiler iç grupları adına utanç ve suçluluk hissedebilir ya da iç gruplarına veya sisteme karşı öfke duyabilirler. İç gruba yönelik bu tür olumsuz duygular, kişileri dış grupların çıkarını koruma maksatlı eylemlere yöneltebilir ve böylelikle gruplar arası eşitsizliklerin dindirilmesinde avantajlı ve dezavantajlı gruplar birlikte hareket edebilirler.

KAYNAKÇA

- Alexander, M. G., Brewer, M. B. ve Herrmann, R. K. (1999). Images and affect: A functional analysis of out-group stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77, 78-93. doi: 10.1037/0022-3514.77.1.78
- Amodio, D. M. ve Hamilton, H. K. (2012). Intergroup anxiety effects on implicit racial evaluation and stereotyping. *Emotion*, 12, 1273-1280. doi: 10.1037/a0029016
- Barlow, F. K., Louis, W. R. ve Terry, D. J. (2010). Minority report: Social identity, cognitions of rejection and intergroup anxiety predicting prejudice from one racially marginalized group towards another. *European Journal of Social Psychology*, 40, 805-818. doi: 10.1002/ejsp.651

- Barsade, S. G. (2002). The ripple effect: Emotional contagion and its influence on group behavior. *Administrative Science Quarterly*, 47, 644-675. doi: 10.2307/3094912
- Barsade, S. G. ve Gibson, D. E. (1998). Group emotion: A view from top and bottom. M. A. Neale ve E. A. Mannix (Ed.), *Research on managing groups and teams* (1. cilt) içinde (s. 81-102). Stamford, CT: JAI Press.
- Barsade, S. G. ve Gibson, D. E. (2012). Group affect: Its influence on individual and group outcomes. *Current Directions in Psychological Science*, 21, 119-123. doi: 10.1177/0963721412438352
- Barsade, S. G. ve Knight, A. P. (2015). Group affect. *The Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 2, 21-46. doi: 10.1146/annurev-orgpsych-032414-111316
- Barsade, S. G. ve O'Neill, O. A. (2014). What's love got to do with it? A longitudinal study of the culture of companionate love and employee and client outcomes in a long-term care setting. *Administrative Science Quarterly*, 59, 551-598. doi: 10.1177/0001839214538636
- Barsade, S. G., Ward, A. J., Turner, J. D. F. ve Sonnenfeld, J. A. (2000). To your heart's content: A model of affective diversity in top management teams. *Administrative Science Quarterly*, 45, 802-836. doi: 10.2307/2667020
- Barth, M. ve Stürmer, S. (2016). Comparison of the effects of individual and group-level perspective taking on intergroup reconciliation. *Social Psychology*, 47, 311-326. doi: 10.1027/1864-9335/a000285
- Bar-Tal, D. (2001). Why does fear override hope in societies engulfed by intractable conflict, as it does in the Israeli society? *Political Psychology*, 22, 601-627. doi: 10.1111/0162-895X.00255
- Bartel, C. A. ve Saavedra, R. (2000). The collective construction of work group moods. *Administrative Science Quarterly*, 45, 197-231. doi: 10.2307/2667070
- Bono, J. E. ve Ilies, R. (2006). Charisma, positive emotions, and mood contagion. *The Leadership Quarterly*, 17, 317-334. doi: 10.1016/j.leaqua.2006.04.008
- Brewer, M. B. (1999). The psychology of prejudice: In-group love or out-group hate? *Journal of Social Issues*, 55, 429-444. doi: 10.1111/0022-4537.00126
- Brewer, M. B. ve Alexander, M. G. (2002). Intergroup emotions and images. D. M. Mackie ve E. R. Smith (Ed.), *From prejudice to intergroup relations: Differentiated reactions to social groups* içinde (s. 209-225). New York: Psychology Press.
- Byrne, D. ve Nelson, D. (1965). Attraction as a linear function of proportion of positive reinforcements. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1, 659-663. doi: 10.1037/h0022073
- Chi, N., Chung, Y. ve Tsai, T. (2011). How do happy leaders enhance team success? The mediating roles of transformational leadership, group affective tone, and team processes. *Journal of Applied Psychology*, 41, 1421-1454. doi: 10.1111/j.1559-1816.2011.00767.x

- Cole, M. S., Walter, F. ve Bruch, H. (2008). Affective mechanisms linking dysfunctional behavior to performance in work teams: A moderated mediation study. *Journal of Applied Psychology, 93*, 945-958. doi: 10.1037/0021-9010.93.5.945
- Collins, A. L., Lawrence, S. A., Troth, A. C. ve Jordan, P. J. (2013). Group affective tone: A review and future research directions. *Journal of Organizational Behavior, 34*, S43-S62. doi: 10.1002/job.188
- Cottrell, C. A. ve Neuberg, S. L. (2005). Different emotional reactions to different groups: A sociofunctional threat-based approach to "prejudice". *Journal of Personality and Social Psychology, 88*, 770-789. doi: 10.1037/0022-3514.88.5.770
- Cuddy, A. J. C., Fiske, S. T. ve Glick, P. (2007). The BIAS map: Behaviors from intergroup affect and stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology, 92*, 631-648. doi: 10.1037/0022-3514.92.4.631
- Doosje, B., Branscombe, N. R., Spears, R. ve Manstead, A. S. R. (1998). Guilty by association: When one's group has a negative history. *Journal of Personality and Social Psychology, 75*, 872-886. doi: 10.1037/0022-3514.75.4.872
- Duffy, M. K. ve Shaw, J. D. (2000). The Salieri syndrome: Consequences of envy in groups. *Small Group Research, 31*, 3-23. doi: 10.1177/104649640003100101
- Fiske, S. T., Cuddy, A. J. C., Glick, P. ve Xu, J. (2002). A model of (often mixed) stereotype content: Competence and warmth respectively follow from perceived status and competition. *Journal of Personality and Social Psychology, 82*, 878-902. doi: 10.1037/0022-3514.82.6.878
- Forsyth, D. R. (2009). Introduction to group dynamics. *Group dynamics* (5. baskı) içinde (s. 1-29). Belmont, CA: Wadsworth, Cengage Learning.
- George, J. M. (1990). Personality, affect, and behavior in groups. *Journal of Applied Psychology, 75*, 107-116. doi: 10.1037/0021-9010.75.2.107
- George, J. M. (2011). Dual tuning: A minimum condition for understanding affect in organizations? *Organizational Psychology Review, 1*, 147-164. doi: 10.1177/2041386610390257
- George, J. M. ve King, E. B. (2007). Potential pitfalls of affect convergence in teams: Functions and dysfunctions of group affective tone. *Research on Managing Groups and Teams, 10*, 97-123. doi: 10.1016/S1534-0856(07)10005-0
- Goldenberg, A., Halperin, E., van Zomeren, M. ve Gross, J. J. (2016). The process model of group-based emotion: Integrating intergroup emotion and emotion regulation perspectives. *Personality and Social Psychology Review, 20*, 118-141. doi: 10.1177/1088868315581263
- Gordijn, E. H., Wigboldus, D. ve Yzerbyt, V. (2001). Emotional consequences of categorizing victims of negative outgroup behavior as ingroup or outgroup. *Group Processes and Intergroup Relations, 4*, 317-326. doi: 10.1177/1368430201004004002
- Güler, M. (2013). *Gruplararası temas, kaygı ve yanlılığın sosyal mesafeye etkisi: Türk ve Kürt kökenli gruplar üzerine bir çalışma* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Hatfield, E., Cacioppo, J. T. ve Rapson, R. L. (1993). *Emotional contagion*. New York: Cambridge University Press.
- Halperin, E. (2008). Group-based hatred in intractable conflict in Israel. *Journal of Conflict Resolution*, 52, 713-736. doi: 10.2307/27638635
- Halperin, E., Canetti-Nisim, D. ve Hirsch-Hoefler, S. (2009). The central role of group-based hatred as an emotional antecedent of political intolerance: Evidence from Israel. *Political Psychology*, 30, 93-123. doi: 10.1111/j.1467-9221.2008.00682.x
- Halperin, E., Porat, R., Tamir, M. ve Gross, J. J. (2013). Can emotion regulation change political attitudes in intractable conflict? From the laboratory to the field. *Psychological Science*, 24, 106-111. doi: 10.1177/0956797612452572
- Halperin, E., Russell, A. G., Trzesniewski, K. H., Gross, J. J. ve Dweck, C. S. (2011). Promoting the Middle East peace process by changing beliefs about group malleability. *Science*, 333, 1767-1769. doi: 10.1126/science.1202925
- Harth, N. S., Kessler, T. ve Leach, C. W. (2008). Advantaged group's emotional reactions to inter-group inequality: The dynamics of pride, guilt, and sympathy. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34, 115-129. doi: 10.1177/0146167207309193
- Hochschild, A. R. (1983). *The managed heart: Commercialization of human feelings*. Berkeley: University of California Press.
- Huddy, L. ve Feldman, S. (2011). Americans respond politically to 9/11: Understanding the impact of the terrorist attacks and their aftermath. *American Psychologist*, 66, 455-467. doi: 10.1037/a0024894
- Ilies, R., Wagner, D. T. ve Morgeson, F. P. (2007). Explaining affective linkages in teams: Individual differences in susceptibility to contagion and individualism-collectivism. *Journal of Applied Psychology*, 92, 1140-1148. doi: 10.1037/0021-9010.92.4.1140
- Islam, M. R. ve Hewstone, M. (1993). Dimensions of contact as predictors of intergroup anxiety, perceived out-group variability, and out-group attitude: An integrative model. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19, 700-710. doi: 10.1177/0146167293196005
- Iyer, A. ve Leach, C. W. (2008). Emotion in inter-group relations. *European Review of Social Psychology*, 19, 86-125. doi: 10.1080/10463280802079738
- Iyer, A., Leach, C. W. ve Crosby, F. J. (2003). White guilt and racial compensation: The benefits and limits of self-focus. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29, 117-129. doi: 10.1177/0146167202238377
- Iyer, A., Schmader, T. ve Lickel, B. (2007). Why individuals protest the perceived transgressions of their country: The role of anger, shame, and guilt. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33, 572-587. doi: 10.1177/0146167206297402
- İlhan-Öner, M. (2015). *Sosyal kimlik bakış açısıyla grup temelli duyguların farklı boyutlarda incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Kelly, J. R. ve Barsade, S. G. (2001). Mood and emotions in small groups and work teams. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 86, 99-130. doi: 10.1006/obhd.2001.2974
- Kelly, J. R., Iannone, N. E. ve McCarty, M. K. (2014). The function of shared affect in groups. C. von Scheve ve M. Salmela (Ed.), *Collective emotions: Perspectives from psychology, philosophy, and sociology* içinde (s. 175-188). New York, NY: Oxford University Press.
- Keltner, D. ve Haidt, J. (1999). Social functions of emotions at four levels of analysis. *Cognition and Emotion*, 13, 505-521. doi: 10.1080/026999399379168
- Klep, A. H. M., Wisse, B. ve van der Flier, H. (2013). When sad groups expect to meet again: Interactive affective sharing and future interaction expectation as determinants of work groups' analytical and creative task performance. *British Journal of Social Psychology*, 52, 667-685. doi: 10.1111/bjso.12000
- Knight, A. P. (2015). Mood at the midpoint: Affect and change in exploratory search over time in teams that face a deadline. *Organizational Science*, 26, 99-118. doi: 10.1287/orsc.2013.0866
- Leach, C. W., Iyer, A. ve Pedersen, A. (2006). Anger and guilt about intergroup advantage explain the willingness for political action. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32, 1232-1245. doi: 10.1177/0146167206289729
- Leonard, D. J., Mackie, D. M. ve Smith, E. R. (2011). Emotional responses to intergroup apology mediate intergroup forgiveness and retribution. *Journal of Experimental Social Psychology*, 47, 1198-1206. doi: 10.1016/j.jesp.2011.05.002
- Leonard, D. J., Moons, W. G., Mackie, D. M. ve Smith, E. R. (2011). We're mad as hell and we're not going to take it anymore: Anger self-stereotyping and collective action. *Group Processes and Intergroup Relations*, 14, 99-111. doi: 10.1177/1368430210373779
- Lickel, B., Schmader, T., Curtis, M., Scarnier, M. ve Ames, D. R. (2005). Vicarious shame and guilt. *Group Processes and Intergroup Relations*, 8, 145-147. doi: 10.1177/1368430205051064
- Mackie, D. M., Devos, T. ve Smith, E. R. (2000). Intergroup emotions: Explaining offensive action tendencies in an intergroup context. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 602-616. doi: 10.1037/0022-3514.79.4.602
- Mackie, D. M., Maitner, A. T. ve Smith, E. R. (2016). Intergroup emotions theory. T. D. Nelson (Ed.), *Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination* içinde (s. 149-174). New York, NY: Psychology Press.
- Mackie, D. M. ve Smith, E. R. (Ed.) (2002). *From prejudice to intergroup emotions: Differentiated reactions to social groups*. New York: Psychology Press.
- Mackie, D. M. ve Smith, E. R. (2015). Intergroup emotions. J. F. Dovidio ve J. A. Simpson (Ed.), *APA handbook of personality and social psychology* (2. cilt) içinde (s. 263-293). Washington, DC: American Psychological Association.

- Mackie, D. M. ve Smith, E. R. (2017). Group-based emotion in group processes and intergroup relations. *Group Processes and Intergroup Relations*, 20, 658-668. doi: 10.1177/1368430217702725
- Mackie, D. M. ve Smith, E. R. (2018). Intergroup emotions theory: Production, regulation, and modification of group-based emotions. *Advances in Experimental Social Psychology*, 58, 1-69. doi: 10.1016/bs.aesp.2018.03.001
- Magee, J. C. ve Tiedens, L. Z. (2006). Emotional ties that bind: The roles of valence and consistency of group emotion in inferences of cohesiveness and common fate. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32, 1703-1715. doi: 10.1177/0146167206292094
- McGarty, C., Pedersen, A., Leach, C. W., Mansell, T., Waller, J. ve Bliuc, A. (2005). Group-based guilt as a predictor of commitment to apology. *British Journal of Social Psychology*, 44, 659-680. doi: 10.1348/014466604X18974
- McIntosh, D. N. (1996). Facial feedback hypotheses: Evidence, implications, and directions. *Motivation and Emotion*, 20, 121-147. doi: 10.1007/BF02253868
- Niedenthal, P. M. ve Brauer, M. (2012). Social functionality of human emotion. *Annual Review of Psychology*, 63, 259-285. doi: 10.1146/annurev.psych.121208.131605
- Niedenthal, P. M. ve Ric, F. (2017). Emotions and group processes. *Psychology of emotion* (2. baskı) içinde (s. 222-246). New York: Routledge.
- Otten, S. (2009). Social categorization, intergroup emotions, and aggressive intentions. S. Otten, K. Sassenberg ve T. Kessler (Ed.), *Intergroup relations: The role of motivation and emotion* içinde (s. 162-181). New York, NY: Psychology Press.
- Parkinson, B., Fischer, A. H. ve Manstead, A. S. R. (2005a). Group emotion. *Emotions in social relations: Cultural, group, and interpersonal processes* içinde (s. 87-114). New York, NY: Psychology Press.
- Parkinson, B., Fischer, A. H. ve Manstead, A. S. R. (2005b). Intergroup emotion. *Emotions in social relations: Cultural, group, and interpersonal processes* içinde (s. 115-146). New York, NY: Psychology Press.
- Pettigrew, T. F. (1998). Intergroup contact theory. *Annual Review of Psychology*, 49, 65-85. doi: 10.1146/annurev.psych.49.1.65
- Pettigrew, T. F. ve Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90, 751. doi: 10.1037/0022-3514.90.5.751
- Pettigrew, T. F. ve Tropp, L. R. (2008). How does intergroup contact reduce prejudice? Meta-analytic tests of three mediators. *European Journal of Social Psychology*, 38, 922-934. doi: 10.1002/ejsp.504
- Ray, D. G., Mackie, D. M., Rydell, R. J. ve Smith, E. R. (2008). Changing categorization of self can change emotions about outgroups. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44, 1210-1213. doi: 10.1016/j.jesp.2008.03.014

- Russell, J. A. ve Barrett, L. F. (1999). Core affect, prototypical emotional episodes, and other things called emotion: Dissecting the elephant. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 805-819. doi: 10.1037/0022-3514.76.5.805
- Saguy, T., Tausch, N., Dovidio, J. F. ve Pratto, F. (2009). The irony of harmony: Intergroup contact can produce false expectations for equality. *Psychological Science*, 20, 114-121. doi: 10.1111/j.1467-9280.2008.02261.x
- Schneider, B. (1987). The people make the place. *Personnel Psychology*, 40, 437-453.
- Skitka, L., Bauman, C. W. ve Mullen, E. (2004). Political tolerance and coming to psychological closure following the September 11, 2001 terrorist attacks: An integrative approach. *Personality and Social Psychological Bulletin*, 30, 743-756. doi: 10.1177/0146167204263968
- Smith, E. R. (1993). Social identity and social emotions: Toward new conceptualizations of prejudice. D. M. Mackie, D. Hamilton ve D. Lewis (Ed.), *Affect, cognition, and stereotyping: Interactive processes in group perception* içinde (s. 297-315). San Diego, CA: Academic Press.
- Smith, E. R. ve Mackie, D. M. (2010). Intergroup emotions theory. J. M. Levine ve M. A. Hogg (Ed.), *Encyclopedia of group processes and intergroup relations* içinde (s. 473-475). London, England: Sage.
- Smith, E. R., Seger, C. R. ve Mackie, D. M. (2007). Can emotions be truly group level? Evidence for four conceptual criteria. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93, 431-446. doi: 10.1037/0022-3514.93.3.431
- Spanovic, M., Lickel, B., Denson, T. ve Petrovic, N. (2010). Fear and anger as predictors of motivation for intergroup aggression: Evidence from Serbia and Republika Srpska. *Group Processes and Intergroup Relations*, 13, 725-739. doi: 10.1177/1368430210374483
- Spears, R., Leach, C. T., van Zomeren, M., Ispas, A., Sweetman, J. ve Tausch, N. (2011). Intergroup emotions: More than the sum of the parts. I. Nyklicek, A. Vingerhoets ve M. Zeelenberg (Ed.), *Emotion regulation and well-being* içinde (s. 121-145). New York, NY: Springer.
- Stephan, W. G. (2014). Intergroup anxiety: Theory, research, and practice. *Personality and Social Psychology Review*, 18, 239-255. doi: 10.1177/1088868314530518
- Stephan, W. G. ve Stephan, C. W. (1985). Intergroup anxiety. *Journal of Social Issues*, 41, 157-175. doi: 10.1111/j.1540-4560.1985.tb01134.x
- Sy, T., Côté, S. ve Saavedra, R. (2005). The contagious leader: Impact of the leader's mood on the mood of group members, group affective tone, and group processes. *Journal of Applied Psychology*, 90, 295-305. doi: 10.1037/0021-9010.90.2.295
- Tajfel, H. (1982). Social psychology of intergroup relations. *Annual Review of Psychology*, 33, 1-39. doi: 10.1146/annurev.ps.33.020182.000245

- Talaska, C. A., Fiske, S. T. ve Chaiken, S. (2008). Legitimizing racial discrimination: Emotions, not beliefs, best predict discrimination in a meta-analysis. *Social Justice Research, 21*, 263-296. doi: 10.1007/s11211-008-0071-2
- Tam, T., Hewstone, M., Kenworthy, J. ve Cairns, E. (2009). Intergroup trust in Northern Ireland. *Personality and Social Psychology Bulletin, 35*, 45-59. doi: 10.1177/0146167208325004
- Thomas, E. F. ve McGarty, C. (2009). The role of efficacy and moral outrage norms in creating the potential for international development activism through group based interaction. *British Journal of Social Psychology, 48*, 115-134. doi: 10.1348/014466608X313774
- Thomas, E. F., McGarty, C. ve Mavor, K. I. (2009). Transforming "Apathy into movement": The role of prosocial emotions in motivation action for social change. *Personality and Social Psychology Review, 13*, 310-333. doi: 10.1177/1088868309343290
- Tiedens, L. Z. (2001). Anger and advancement versus sadness and subjugation: The effect of negative emotion expressions on social status conferral. *Journal of Personality and Social Psychology, 80*, 86-94. doi: 10.1037/0022-3514.80.1.86
- Totterdell, P. (2000). Catching moods and hitting runs: Mood linkage and subjective performance in professional sport teams. *Journal of Applied Psychology, 85*, 848-859. doi: 10.1037/0021-9010.85.6.848
- Totterdell, P., Kellett, S., Teuchmann, K. ve Briner, R. B. (1998). Evidence of mood linkage in work groups. *Journal of Personality and Social Psychology, 74*, 1504-1515. doi: 10.1037/0022-3514.74.6.1504
- Tsai, W., Chi, N., Grandey, A. A. ve Fung, S. (2012). Positive group affective tone and team creativity: Negative group affective tone and team trust as boundary conditions. *Journal of Organizational Behavior, 33*, 638-656. doi: 10.1002/job.775
- Turner, J. C. ve Reynolds, K. J. (2012). Self-categorization theory. P. A. M. van Lange, A. W. Kruglanski ve E. T. Higgins (Ed.), *Handbook of theories in social psychology* (2. cilt) içinde (s. 399-417). Thousand Oaks, CA: Sage.
- van Kleef, G. A., Homan, A. C., Beersma, B. ve van Knippenberg, D. (2010). On angry leaders and agreeable followers: How leaders' emotions and followers' personalities shape motivation and team performance. *Psychological Science, 21*, 1827-1834. doi: 10.1177/0956797610387438
- van Zomeren, M., Fischer, A. H. ve Spears, R. (2007). Testing the limits of tolerance: How intergroup anxiety amplifies negative and offensive responses to out-group-initiated contact. *Personality and Social Psychology Bulletin, 33*, 1686-1699. doi: 10.1177/0146167207307485
- van Zomeren, M., Spears, R., Fischer, A. ve Leach, C. W. (2004). Put your money where your mouth is! Explaining collective action tendencies through group-based anger and group efficacy. *Journal of Personality and Social Psychology, 87*, 649-664. doi: 10.1037/0022-3514.87.5.649

- von Scheve, C. ve Ismer, S. (2013). Towards a theory of collective emotions. *Emotion Review*, 5, 406-413. doi: 10.1177/1754073913484170
- Wakslak, C. J., Jost, J. T., Tyler, T. R. ve Chen, E. S. (2007). Moral outrage mediates the dampening effect of system justification on support for redistributive social policies. *Psychological Science*, 18, 267-274. doi: 10.1111/j.1467-9280.2007.01887.x
- Walter, F. ve Bruch, H. (2008). The positive group affect spiral: A dynamic model of the emergence of positive affective similarity in work groups. *Journal of Organizational Behavior*, 29, 239-261. doi: 10.1002/job.505
- Wohl, M. J. A., Hornsey, M. J. ve Bennett, S. H. (2012). Why group apologies succeed and fail: Intergroup forgiveness and the role of primary and secondary emotions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102, 306-322. doi: 10.1037/a0024838
- Yzerbyt, V., Dumont, M., Wigboldus, D. ve Gordijn, E. (2003). I feel for us: The impact of categorisation and identification on emotions and action tendencies. *British Journal of Social Psychology*, 42, 533-549. doi: 10.1348/014466603322595266
- Yzerbyt, V. ve Kuppens, T. (2009). Group-based emotions: The social heart in the individual head. S. Otten, K. Sassenberg ve T. Kessler (Ed.), *Intergroup relations: The role of motivation and emotion* içinde (s. 143-161). New York, NY: Psychology Press.

İŞ YAŞAMINDA DUYGULAR

Derya Karanfil

GİRİŞ

Sabah çalar saatinizin sesiyle zor da olsa uyandınız. Ancak uyku kalitenizin düşük olduğuna inanıyorsunuz. Yorgun başladığınız bugünün size ikinci bir sürprizi vardır. Çocuklarınızı okula gitmeleri için hazırlamak üzere çocuk odasına gittiğinizde hasta olduklarını fark ettiniz. İşe gitmek zorunda olduğunuz için çocuklarınızı hasta bir şekilde okula bıraktınız ve son dakika işe yetişmeye çalışıyorsunuz. İş yerine vardığınızda bir önceki gün işlemleri tamamlanması gereken iki müşterinin sizi beklediğini ve biraz öfkeli olduklarını fark ediyorsunuz. Diğer yandan, işe geç gittiğiniz diğer günlerde olduğu gibi bugün de amirinizin size karşı yine alaycı tavırlar sergileyeceği endişesi içerisindeyiz. Müşterilerinizin sorunlarını çözmede amirinizin size destek vermesinin yararı olacağına inanıyorsunuz ancak geç kaldığınız için onun da buna istekli olacağından şüphelisiniz. Emin olduğunuz tek şey, siz bu kadar olumsuz duygular hissederken bugünün oldukça zor geçeceği. Ayrıca gün boyunca sizden müşterilere karşı güler yüzlü olmanız, amirin verdiği görevleri eksiksiz yerine getirmeniz, hatta yardım istedikleri takdirde arkadaşlarınıza yardım etmeniz bekleniyor. Peki, siz tüm bu beklentileri karşılayabileceğinizi düşünüyor musunuz?

Yukarıdaki gibi bir durum sizin başınızdan geçse nasıl tepkiler verirdiniz? Böyle bir senaryoda bireylerin tepkileri farklılaşabilir. Kimileri iş yerinde duygulara yer olmaması gerektiğini ve her şekilde görevlerini tamamlayacağını düşünebilir. Kimileri de yoğun olumsuz bir duygu içindeyken beklentilerin karşılanmasının güçlüğü savunabilir. Bu noktada bireyler arası farklılaşma olmasına karşın, hemfikir olabileceğimiz gerçek, her birimizin iş yerinde olumlu ya da olumsuz duyguyu açığa çıkaracak deneyimler yaşadığımızdır. Ayrıca yukarıda sunulan senaryo, açığa çıkan bu duyguların müşteri hizmetlerinden çalışma arkadaşlarıyla olan ilişkilere ve görev performansından yardımlaşma

biridir. Yürütülen farklı işlerde her bir çalışan örgüt içerisinde talep edilen duygu sergileme kurallarına göre hareket etmek zorunda kalmakta ve bu deneyimler bireyler için psikolojik açıdan zarar verici olduğu kadar örgüt açısından faydalı olabilecek kimi olumlu davranışlara da ket vurabilmektedir. Öte yandan kişinin hem kendisinin hem de diğerlerinin duygularını anlayabilmesi ve yönetebilmesine karşılık gelen duygusal zekâ kavramı üzerine yürütülen çalışmalar, bir işe girebilmek için eğitimlere yapılan yatırımın yanında duygusal zekânın geliştirilmesine de yatırım yapma ihtiyacını ortaya koymuştur. Hissedilen olumlu ve olumsuz duygudurumlar ile temel duygular; iş yaşamında ne düzeyde motive olduğu, performans sergilendiği ve yaratıcı olduğunu etkiler. Ayrıca sahip olunan duygular kurum içerisinde hızla yayılma riski taşıyan olumsuz iş yeri davranışlarının hem meydana gelmesini hem olası etkilerini açıklama potansiyeline sahiptir. Daha çok olumlu duyguların ifade edilmesinin beklendiği müşteri hizmetleri alanında özgün olarak sergilenen olumlu duyguların hem çalışan hem de örgüt için olumlu getirileri olmasına karşın sahte bir şekilde ifade edilen duygular her iki taraf için de olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir. Diğer yandan, hem lider-ast etkileşimine hem de etkili liderlik çeşitlerine yönelik anlayış geliştirmede de duygular oldukça önemlidir. Duyguları açığa çıkartan nedenlerin ya da duygusal sonuçların iş yerleri ile kısıtlı olması (yani duyguları iş yerinde bırakabilmek), bireylerin aile yaşamları için koruyucu bir etmen olabilir. Ancak işten eve ve evden işe duyguların taşınması ve bu alanlardan birinde yaşanan olayın diğer alandaki tutum ve davranışları etkilemesi, iş yaşamında duyguların önemsenmesinin hem örgütler hem de çalışanların özel yaşamları için olumlu sonuçları olabileceğini gösterir.

KAYNAKÇA

- Amabile, T. M., Barsade, S. G., Mueller, J. S. ve Staw, B. M. (2005). Affect and creativity at work. *Administrative Science Quarterly*, 50, 367-403. doi: 10.2189/asqu.2005.50.3.367
- Ambrose, M., Hess, R. L. ve Ganesan, S. (2007). The relationship between justice and attitudes: An examination of justice effects on event and system-related attitudes. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 103, 21-36. doi: 10.1016/j.obhdp.2007.01.001
- Ashforth, B. E. ve Humphrey, R. H. (1993). Emotional labor in service roles: The influence of identity. *Academy of Management Review*, 18, 88-115. doi: 10.2307/258824
- Ashkanasy, N. M. ve Daus, C. S. (2002). Emotion in the workplace: The new challenge for managers. *Academy of Management Perspectives*, 16, 76-86. doi: 10.5465/ame.2002.6640191

- Ashkanasy, N. M. ve Dorris, A. D. (2017). Emotions in the workplace. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 4, 67-90. doi: 10.1146/annurev-orgpsych-032516-113231
- Ashkanasy, N. M., Härtel, C. E. ve Daus, C. S. (2002). Diversity and emotion: The new frontiers in organizational behavior research. *Journal of Management*, 28, 307-338. doi: 10.1177/014920630202800304
- Aydin, M., Leblebici, D., Arslan, M., Kilic, M. ve Oktem, M. (2005). The impact of IQ and EQ on pre-eminent achievement in organizations: Implications for the hiring decisions of HRM specialists. *International Journal of Human Resource Management*, 16, 701-719. doi: 10.1080/09585190500082998
- Barclay, L. J., Skarlicki, D. P. ve Pugh, S. D. (2005). Exploring the role of emotions in injustice perceptions and retaliation. *Journal of Applied Psychology*, 90, 629-643. doi: 10.1037/0021-9010.90.4.629
- Barger, P. B. ve Grandey, A. A. (2006). Service with a smile and encounter satisfaction: Emotional contagion and appraisal mechanisms. *Academy of Management Journal*, 49, 1229-1238. doi: 10.5465/amj.2006.23478695
- Barsade, S. G. ve Gibson, D. E. (2007). Why does affect matter in organizations? *Academy of Management Perspectives*, 21, 36-59. doi: 10.5465/amp.2007.24286163
- Bar-On, R. (1997). *The Emotional Quotient Inventory (EQ-i): Technical manual*. Toronto, Canada: Multi-Health Systems Inc.
- Bass, B. M. ve Riggio, R. E. (2006). Introduction. *Transformational leadership* (2. baskı) içinde (s. 1-18). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Bono, J. E., Foldes, H. J., Vinson, G. ve Muros, J. P. (2007). Workplace emotions: The role of supervision and leadership. *Journal of Applied Psychology*, 92, 1357-1367. doi: 10.1037/0021-9010.92.5.1357
- Bono, J. E. ve Ilies, R. (2006). Charisma, positive emotions, and mood contagion. *The Leadership Quarterly*, 17, 317-334. doi: 10.1016/j.leaqua.2006.04.008
- Brotheridge, C. M. ve Grandey, A. A. (2002). Emotional labor and burnout: Comparing two perspectives on 'people work.' *Journal of Vocational Behavior*, 60, 17-39. doi: 10.1006/jvbe.2001.1815
- Briner, R. ve Kiefer, T. (2005), Psychological research into the experience of emotion at work: Definitely older, but are we any wiser?. N. Ashkanasy, W. Zerbeve C. Härtel (Ed.) *The effect of affect in organizational settings (Research on Emotion in Organizations, Vol. 1)* içinde (s. 281-307). Bingley: Emerald Group Publishing Limited. doi: 10.1016/S1746-9791(05)01112-0
- Bunk, J. A. ve Magley, V. J. (2013). The role of appraisals and emotions in understanding experiences of workplace incivility. *Journal of Occupational Health Psychology*, 18, 87. doi: 10.1037/a0030987
- Cherniss, C. (2010). Emotional intelligence: Toward clarification of a concept. *Industrial and Organizational Psychology*, 3, 110-126. doi: 10.1111/j.1754-9434.2010.01231.x

- Christian, M. S. ve Ellis, A. P. J. (2011). Examining the effects of sleep deprivation on workplace deviance: A self-regulatory perspective. *Academy of Management Journal*, 54, 913-934. doi: 10.5465/amj.2010.0179
- Colquitt, J. A., Conlon, D. E., Wesson, M. J., Porter, C. O. ve Ng, K. Y. (2001). Justice at the millennium: A meta-analytic review of 25 years of organizational justice research. *Journal of Applied Psychology*, 86, 425-445. doi: 10.1037//0021-9010.86.3.425
- Côté, S., Lopes, P. N., Salovey, P. ve Miners, C. T. (2010). Emotional intelligence and leadership emergence in small groups. *The Leadership Quarterly*, 21, 496-508. doi: 10.1016/j.leaqua.2010.03.012
- Dallimore, K. S., Sparks, B. A. ve Butcher, K. (2007). The influence of angry customer outbursts on service providers' facial displays and affective states. *Journal of Service Research*, 10, 78-92. doi: 10.1177/1094670507304694
- Day, A. L. ve Carroll, S. A. (2008). Faking emotional intelligence (EI): Comparing response distortion on ability and trait-based EI measures. *Journal of Organizational Behavior*, 29, 761-784. doi: 10.1002/job.485
- De Dreu, C. K., Baas, M. ve Nijstad, B. A. (2008). Hedonic tone and activation level in the mood-creativity link: Toward a dual pathway to creativity model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 94, 739-756. doi: 10.1037/0022-3514.94.5.739
- Diestel, S., Rivkin, W. ve Schmidt, K. H. (2015). Sleep quality and self-control capacity as protective resources in the daily emotional labor process: Results from two diary studies. *Journal of Applied Psychology*, 100, 809-827. doi: 10.1037/a0038373
- Eissa, G. ve Lester, S. W. (2017). Supervisor role overload and frustration as antecedents of abusive supervision: The moderating role of supervisor personality. *Journal of Organizational Behavior*, 38, 307-326. doi: 10.1002/job.2123
- Erez, A. ve Isen, A. M. (2002). The influence of positive affect on the components of expectancy motivation. *Journal of Applied Psychology*, 87, 1055-1067. doi: 10.1037//0021-9010.87.6.1055
- Fisher, C. D. (2002). Antecedents and consequences of real-time affective reactions at work. *Motivation and Emotion*, 26, 3-30. doi: 10.1023/A:1015190007468
- Fischer, A. H. ve Manstead, A. S. (2008). Functions of emotion from an organizational perspective. N. M. Ashkanasy ve C. L. Cooper (Ed). *Research Companion to Emotion in Organizations* içinde (s. 605-616). Cheltenham, UK: Elgar
- Gallus, J. A., Bunk, J. A., Matthews, R. A., Barnes-Farrell, J. L. ve Magley, V. J. (2014). An eye for an eye? Exploring the relationship between workplace incivility experiences and perpetration. *Journal of Occupational Health Psychology*, 19, 143-154. doi: 10.1037/a0035931
- George, J. M. ve Zhou, J. (2002). Understanding when bad moods foster creativity and good ones don't: The role of context and clarity of feelings. *Journal of Applied Psychology*, 87, 687-697. doi: 10.1037/0021-9010.87.4.687

- George, J. M. ve Zhou, J. (2007). Dual tuning in a supportive context: Joint contributions of positive mood, negative mood, and supervisory behaviors to employee creativity. *Academy of Management Journal*, 50, 605-622. doi: 10.5465/amj.2007.25525934
- Grandey, A. A. (2000). Emotional regulation in the workplace: A new way to conceptualize emotional labor. *Journal of Occupational Health Psychology*, 5, 95-110. doi: 10.1037//1076-8998.5.1.95
- Grandey, A. A. (2003). When the “show must go on”: Surface acting and deep acting as determinants of emotional exhaustion and peer-rated service delivery. *Academy of Management Journal*, 46, 86-96. doi: 10.2307/30040678
- Grandey, A. A., Fisk, G. M., Mattila, A. S., Jansen, K. J. ve Sideman, L. A. (2005). Is “service with a smile” enough? Authenticity of positive displays during service encounters. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 96, 38-55. doi: 10.1016/j.obhdp.2004.08.002
- Grandey, A. A., Fisk, G. M. ve Steiner, D. D. (2005). Must “service with a smile” be stressful? The moderating role of personal control for American and French employees. *Journal of Applied Psychology*, 90, 893-904. doi: 10.1037/0021-9010.90.5.893
- Grandey, A., Foo, S. C., Groth, M. ve Goodwin, R. E. (2012). Free to be you and me: a climate of authenticity alleviates burnout from emotional labor. *Journal of Occupational Health Psychology*, 17, 1-14. doi: 10.1037/a0025102
- Grawitch, M. J., Munz, D. C., Elliott, E. K. ve Mathis, A. (2003). Promoting creativity in temporary problem-solving groups: The effects of positive mood and autonomy in problem definition on idea-generating performance. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 7, 200-213. doi: 10.1037/1089-2699.7.3.200
- Gross, J. J. (1998). The emerging field of emotion regulation: An integrative review. *Review of General Psychology*, 2, 271-299. doi: 10.1037/1089-2680.2.3.271
- Hennig-Thurau, T., Groth, M., Paul, M. ve Gremler, D. D. (2006). Are all smiles created equal? How emotional contagion and emotional labor affect service relationships. *Journal of Marketing*, 70, 58-73. doi: 10.1509/jmkg.70.3.058
- Hershcovis, M. S. ve Bhatnagar, N. (2017). When fellow customers behave badly: Witness reactions to employee mistreatment by customers. *Journal of Applied Psychology*, 102, 1528-1544. doi: 10.1037/apl0000249
- Hochschild, A. R. (1983). *The managed heart: Commercialization of human feeling*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Huang, J. L., Chiaburu, D. S., Zhang, X. A., Li, N. ve Grandey, A. A. (2015). Rising to the challenge: Deep acting is more beneficial when tasks are appraised as challenging. *Journal of Applied Psychology*, 100, 1398-1408. doi: 10.1037/a0038976
- Humphrey, R. H., Pollack, J. M. ve Hawver, T. H. (2008). Leading with emotional labor. *Journal of Managerial Psychology*, 23, 151-168. doi: 10.1108/02683940810850790

- Hülsheger, U. R., Lang, J. W., Schewe, A. F. ve Zijlstra, F. R. (2015). When regulating emotions at work pays off: A diary and an intervention study on emotion regulation and customer tips in service jobs. *Journal of Applied Psychology, 100*, 263-277. doi: 10.1037/a0038229
- Hülsheger, U. R. ve Schewe, A. F. (2011). On the costs and benefits of emotional labor: A meta-analysis of three decades of research. *Journal of Occupational Health Psychology, 16*, 361-389. doi: 10.1037/a0022876
- Ilies, R. ve Judge, T. A. (2002). Understanding the dynamic relationships among personality, mood, and job satisfaction: A field experience sampling study. *Organizational Behavior and Human Decision Processes, 89*, 1119-1139. doi: 10.1016/S0749-5978(02)00018-3
- Joseph, D. L., Jin, J., Newman, D. A. ve O'Boyle, E. H. (2015). Why does self-reported emotional intelligence predict job performance? A meta-analytic investigation of mixed EI. *Journal of Applied Psychology, 100*, 298-342. doi: 10.1037/a0037681
- Joseph, D. L., Dhanani, L. Y., Shen, W., McHugh, B. C. ve McCord, M. A. (2015). Is a happy leader a good leader? A meta-analytic investigation of leader trait affect and leadership. *The Leadership Quarterly, 26*, 557-576. doi: 10.1016/j.leaqua.2015.04.001
- Joseph, D. L. ve Newman, D. A. (2010). Emotional intelligence: An integrative meta-analysis and cascading model. *Journal of Applied Psychology, 95*, 54-78. doi: 10.1037/a0017286
- Judge, T. A. ve Ilies, R. (2004). Affect and job satisfaction: A study of their relationship at work and at home. *Journal of Applied Psychology, 89*, 661-673. doi: 10.1037/0021-9010.89.4.661
- Kim, E. ve Yoon, D. J. (2012). Why does service with a smile make employees happy? A social interaction model. *Journal of Applied Psychology, 97*, 1059-1067. doi: 10.1037/a0029327
- Lanaj, K. ve Jennings, R. E. (2019). Putting leaders in a bad mood: The affective costs of helping followers with personal problems. *Journal of Applied Psychology, Çevrimiçi ön yayın*. doi: 10.1037/apl0000450
- Liao, Z., Yam, K. C., Johnson, R. E., Liu, W. ve Song, Z. (2018). Cleansing my abuse: A reparative response model of perpetrating abusive supervisor behavior. *Journal of Applied Psychology, 103*, 1039-1056. doi: 10.1037/apl0000319
- Lievens, F., Klehe, U. C. ve Libbrecht, N. (2011). Applicant versus employee scores on self-report emotional intelligence measures. *Journal of Personnel Psychology, 10*, 89-95. doi: 10.1027/1866-5888/a000036
- Lim, S., Ilies, R., Koopman, J., Christoforou, P. ve Arvey, R. D. (2018). Emotional mechanisms linking incivility at work to aggression and withdrawal at home: An experience-sampling study. *Journal of Management, 44*, 2888-2908. doi: 10.1177/0149206316654544

- Livingston, B. A. ve Judge, T. A. (2008). Emotional responses to work-family conflict: An examination of gender role orientation among working men and women. *Journal of Applied Psychology*, 93, 207-216. doi: 10.1037/0021-9010.93.1.207
- Lyubomirsky, S., King, L. ve Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success? *Psychological Bulletin*, 131, 803-855. doi: 10.1037/0033-2909.131.6.803
- Madera, J. M. ve Smith, D. B. (2009). The effects of leader negative emotions on evaluations of leadership in a crisis situation: The role of anger and sadness. *The Leadership Quarterly*, 20, 103-114. doi: 10.1016/j.leaqua.2009.01.007
- Madjar, N., Oldham, G. R. ve Pratt, M. G. (2002). There's no place like home? The contributions of work and nonwork creativity support to employees' creative performance. *Academy of Management Journal*, 45, 757-767. doi: 10.5465/3069309
- Matta, F. K., Erol-Korkmaz, H. T., Johnson, R. E. ve Biçaksız, P. (2014). Significant work events and counterproductive work behavior: The role of fairness, emotions, and emotion regulation. *Journal of Organizational Behavior*, 35, 920-944. doi: 10.1002/job.1934
- Mayer, J. D., Roberts, R. D. ve Barsade, S. G. (2008). Human abilities: Emotional intelligence. *Annual Review of Psychology*, 59, 507-536. doi: 10.1146/annurev.psych.59.103006.093646
- Mayer, J. D., Salovey, P. ve Caruso, D. R. (2002). *Mayer Salovey-Caruso Emotional Intelligence Test (MSCEIT): User's manual*. Toronto, ON: Multi-Health Systems.
- McColl-Kennedy, J. R. ve Anderson, R. D. (2002). Impact of leadership style and emotions on subordinate performance. *The Leadership Quarterly*, 13, 545-559. doi: 10.1016/S1048-9843(02)00143-1
- Miron-Spektor, E., Efrat-Treister, D., Rafaeli, A ve Schwarz-Cohen, O. (2011). Others' anger makes people work harder not smarter: The effect of observing anger and sarcasm on creative and analytic thinking. *Journal of Applied Psychology*, 96, 1065-1075. doi: 10.1037/a0023593
- Mitchell, M. S., Vogel, R. M. ve Folger, R. (2015). Third parties' reactions to the abusive supervision of coworkers. *Journal of Applied Psychology*, 100, 1040-1055. doi: 10.1037/apl0000002
- Morris, J. A. ve Feldman, D. C. (1996). The dimensions, antecedents, and consequences of emotional labor. *The Academy of Management Review*, 21, 986-1010. doi: 10.2307/259161
- Oaten, M. ve Cheng, K. (2007). Improvements in self-control from financial monitoring. *Journal of Economic Psychology*, 28, 487-501. doi:10.1016/j.joep.2006.11.003
- Organ, D. W. (1988). *Organizational citizenship behavior*. Lexington, MA: D.C. Heath.
- O'Reilly, J., Aquino, K. ve Skarlicki, D. (2016). The lives of others: Third parties' responses to others' injustice. *Journal of Applied Psychology*, 101, 171-189. doi: 10.1037/apl0000040

- Parke, M. R., Seo, M. G. ve Sherf, E. N. (2015). Regulating and facilitating: The role of emotional intelligence in maintaining and using positive affect for creativity. *Journal of Applied Psychology, 100*, 917-934. doi: 10.1037/a0038452
- Porath, C. L. ve Pearson, C. M. (2012). Emotional and behavioral responses to workplace incivility and the impact of hierarchical status. *Journal of Applied Social Psychology, 42*, 326-357. doi: 10.1111/j.1559-1816.2012.01020.x
- Pugh, S. D. (2001). Service with a smile: Emotional contagion in the service encounter. *Academy of Management Journal, 44*, 1018-1027. doi: 10.5465/3069445
- Pugh, S. D., Groth, M. ve Hennig-Thurau, T. (2011). Willing and able to fake emotions: A closer examination of the link between emotional dissonance and employee well-being. *Journal of Applied Psychology, 96*, 377-390. doi: 10.1037/a0021395
- Rafaeli, A. ve Sutton, R. I. (1987). Expression of emotion as part of the work role. *The Academy of Management Review, 12*, 23-37. doi: 10.2307/257991
- Rafaeli, A. ve Sutton, R. I. (1989). The expression of emotion in organizational life. L. L. Cummings ve B. M. Staw (Ed.), *Research in organizational behavior* (11. cilt) içinde (s. 1-42). Stamford, CT: JAI Press.
- Robbins, S. P. ve Judge, T. A. (2017). *Organizational behavior*. Harlow, England: Pearson.
- Salovey, P. ve Grewal, D. (2005). The science of emotional intelligence. *Current Directions in Psychological Science, 14*, 281-285. doi: 10.1111/j.0963-7214.2005.00381.x
- Salovey, P. ve Mayer, J. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality, 9*, 185-211. doi: 10.2190/DUGG-P24E-52WK-6CDG
- Sakurai, K. ve Jex, S. M. (2012). Coworker incivility and incivility targets' work effort and counterproductive work behaviors: The moderating role of supervisor social support. *Journal of Occupational Health Psychology, 17*, 150-161. doi: 10.1037/a0027350
- Schaubroeck, J. ve Jones, J. R. (2000). Antecedents of workplace emotional labor dimensions and moderators of their effects on physical symptoms. *Journal of Organizational Behavior, 21*, 163-183. doi: 10.1002/(SICI)1099-1379(200003)21:23.3.CO;2-C
- Schutte, N. S., Malouff, J. M., Simunek, M., McKenley, J. ve Hollander, S. (2002). Characteristic emotional intelligence and emotional well-being. *Cognition & Emotion, 16*, 769-785. doi: 10.1080/02699930143000482
- Seo, M. G. ve Barrett, L. F. (2007). Being emotional during decision making—good or bad? An empirical investigation. *Academy of Management Journal, 50*, 923-940. doi: 10.5465/amj.2007.26279217
- Simon, L. S., Hurst, C., Kelley, K. ve Judge, T. A. (2015). Understanding cycles of abuse: A multimotive approach. *Journal of Applied Psychology, 100*, 1798-1810. doi: 10.1037/apl0000031
- Song, Z., Foo, M. ve Uy, M. A. (2008). Mood spillover and crossover among dual-earner couples: A cell phone event sampling study. *Journal of Applied Psychology, 93*, 443-452. doi: 10.1037/0021-9010.93.2.443

- Spector, P. E. ve Fox, S. (2005). The Stressor-Emotion Model of counterproductive work behavior. S. Fox ve P. E. Spector (Ed.), *Counterproductive work behavior: Investigations of actors and targets* içinde (s. 151-174). Washington, DC, US: American Psychological Association. doi: 10.1037/10893-007
- Spencer, S. ve Rupp, D. E. (2009). Angry, guilty, and conflicted: Injustice toward coworkers heightens emotional labor through cognitive and emotional mechanisms. *Journal of Applied Psychology, 94*, 429-444. doi: 10.1037/a0013804
- Staw, B. M. ve Barsade, S. G. (1993). Affect and managerial performance: A test of the sadder-but-wiser vs. happier and-smarter hypothesis. *Administrative Science Quarterly, 38*, 304-331. doi: 10.2307/2393415
- Sy, T., Côté, S. ve Saavedra, R. (2005). The contagious leader: Impact of the leader's mood on the mood of group members, group affective tone, and group processes. *Journal of Applied Psychology, 90*, 295-305. doi: 10.1037/0021-9010.90.2.295
- Tepper, B. J. (2000). Consequences of abusive supervision. *Academy of Management Journal, 43*, 178-190. doi: 10.2307/1556375
- Thoresen, C. J., Kaplan, S. A., Barsky, A. P., Warren, C. R. ve de Chermont, K. (2003). The affective underpinnings of job perceptions and attitudes: A meta-analytic review and integration. *Psychological Bulletin, 129*, 914-945. doi: 10.1037/0033-2909.129.6.914
- Trougakos, J. P., Beal, D. J., Green, S. G. ve Weiss, H. M. (2008). Making the break count: An episodic examination of recovery activities, emotional experiences, and positive affective displays. *Academy of Management Journal, 51*, 131-146. doi: 10.5465/amj.2008.30764063
- Trougakos, J. P., Beal, D. J., Cheng, B. H., Hideg, I. ve Zweig, D. (2015). Too drained to help: A resource depletion perspective on daily interpersonal citizenship behaviors. *Journal of Applied Psychology, 100*, 227-236. doi: 10.1037/a0038082
- Tsai, W. C., Chen, C. C. ve Liu, H. L. (2007). Test of a model linking employee positive moods and task performance. *Journal of Applied Psychology, 92*, 1570-1583. doi: 10.1037/0021-9010.92.6.1570
- Tu, M. H., Bono, J. E., Shum, C. ve LaMontagne, L. (2018). Breaking the cycle: The effects of role model performance and ideal leadership self-concepts on abusive supervision spillover. *Journal of Applied Psychology, 103*, 689-702. doi: 10.1037/apl0000297
- van Kleef, G. A., Homan, A. C., Beersma, B. ve van Knippenberg, D. (2010). On angry leaders and agreeable followers: How leaders' emotions and followers' personalities shape motivation and team performance. *Psychological Science, 21*, 1827-1834. doi: 10.1177/0956797610387438
- Wang, K. L. ve Groth, M. (2014). Buffering the negative effects of employee surface acting: The moderating role of employee-customer relationship strength and personalized services. *Journal of Applied Psychology, 99*, 341-350. doi: 10.1037/a0034428

- Wagner, D. T., Barnes, C. M. ve Scott, B. A. (2014). Driving it home: How workplace emotional labor harms employee home life. *Personnel Psychology*, 67, 487-516. doi: 10.1111/peps.12044
- Wasti, S. A. ve Erdaş, K. D. (2019). The construal of workplace incivility in honor cultures: Evidence from Turkey. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 50, 130-148. doi: 10.1177/0022022118806580
- Weiss, H. M. ve Cropanzano, R. (1996). Affective Events Theory: A theoretical discussion of the structure, causes and consequences of affective experiences at work. B. M. Staw ve L. L. Cummings (Ed.), *Research in organizational behavior: An annual series of analytical essays and critical reviews* içinde (s. 1-74). Greenwich, CT: JAI Press.
- Wong, C. S. ve Law, K. S. (2002). The effects of leader and follower emotional intelligence on performance and attitude: An exploratory study. *The Leadership Quarterly*, 13, 243-274. doi: 10.1016/S1048-9843(02)00099-1

İKNA SÜRECİNDE DUYGULAR

Sıla Demir

GİRİŞ

Başkalarını ikna etmeye çalıştığımızda farkında olmadan kullandığımız stratejilerden biri duygular üzerinden bir iletişim oluşturmaktır (Andrade ve Ho, 2009). Örneğin, çocukları yemeklerini bitirmeleri için ikna etmeye çalışan yetişkinler “Tabağındakileri bitirmezsen arkandan ağlar.” diyerek “Dediğimi yaparsan suçluluk duygusunu hissetmezsin.” mesajı verirler. Günlük hayattaki ikna pratikleri dışında, profesyonel yaşamda da duygular üzerinden ikna edici iletişimi oluşturmak yaygın bir stratejidir. Reklamlar, siyasi propagandalar, kamu spotları; yoğun olarak duygu yüklü mesajlarla kitleleri etkilemeye, onların önce tutumlarını sonra da davranışlarını değiştirmeye çalışır. Bir parfüm reklamında potansiyel müşterilere o ürünü kullanırlarsa ne kadar keyifli bir gün geçirecekleri vurgulanır. Siyasi iletişimde, seçmenlere diğer partiye oy verirlerse pişmanlık hissedecekleri, kendilerine oy verirlerse mutlu olacakları mesajı verilir. Kamu spotlarında ise sigara kullanan halka sigarayı bırakmazlarsa başlarına neler gelebileceği korkutucu bir dille aktarılır.

İkna konusundaki psikoloji alanyazını duyguların ve duygulanım ile duygudurum gibi ilişkili süreçlerin iknadaki rolünü vurgulamaktadır (derleme için bk. Petty, Fabrigar ve Wegener, 2003). Bu bölümde, duyguların ikna süreçlerindeki rolünden bahsetmeden önce tutumları tanımlayacak ve bunların yapısını inceleyeceğiz. Ardından, ikna alanyazını tanıttığımız ve temel ikna kuramlarını inceleyeceğiz. Sonrasında, duyguların dâhil edildiği ikna kuramlarından ve modellerinden bahsedeceğiz. Son olarak çeşitli uygulamalı alanlarda duyguların ikna edici iletişimde nasıl kullanıldığına değineceğiz.

KAYNAKÇA

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, 179-211. doi: 10.1016/0749-5978(91)90020-T
- Ajzen, I. ve Fishbein, M. (1970). The prediction of behavior from attitudinal and normative variables. *Journal of Experimental Social Psychology*, 6, 466-487. doi: 10.1016/0022-1031(70)90057-0
- Ajzen, I. ve Fishbein, M. (2005). The influence of attitudes on behavior. D. Albarracín, B. T. Johnson ve M. P. Zanna (Ed.), *The handbook of attitudes* içinde (s. 173-221). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Allport, G. W. (1935). Attitudes. C. Murchison (Ed.), *Handbook of social psychology* içinde (s. 798-884). Worcester, MA: Clark University Press.
- Allport, G. W. (1968). The historical background of modern social psychology. G. Lindzey ve E. Aronson (Ed.), *Handbook of social psychology* (2. baskı, 1. cilt) içinde (s. 1-80). Reading, Massachusetts: Addison-Wesley.
- Andrade, E. B. ve Ho, T. H. (2009). Gaming emotions in social interactions. *Journal of Consumer Research*, 36, 539-552. doi: 10.1086/599221
- Baek, T. H. ve Yoon, S. (2017). Guilt and shame: Environmental message framing effects. *Journal of Advertising*, 46, 440-453. doi: 10.1080/00913367.2017.1321069
- Banas, J., Turner, M. M. ve Shulman, H. (2012). A test of competing hypotheses of the effects of mood on persuasion. *Communication Quarterly*, 60, 143-164. doi: 10.1080/01463373.2012.668845
- Bargh, J. A., Chaiken, S., Gøvdender, R. ve Pratto, F. (1992). The generality of the automatic attitude activation effect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62, 893-912. doi: 10.1037/0022-3514.62.6.893
- Baron, R., Logan, H., Lilly, J., Inman, M. ve Brennan, M. (1994). Negative emotion and message processing. *Journal of Experimental Social Psychology*, 30, 181-201. doi: 10.1006/jesp.1994.1009
- Berggren, N., Jordahl, H. ve Poutvaara, P. (2006). The looks of a winner: Beauty, gender, and electoral success. *IZA Discussion Paper No. 2311*. SSRN: <http://ssrn.com/abstract=933639>
- Blaney, P. H. (1986). Affect and memory: A review. *Psychological Bulletin*, 99, 229-246. doi: 10.1037/0033-2909.99.2.229
- Bless, H., Bohner, G., Schwarz, N. ve Strack, F. (1990). Mood and persuasion: A cognitive response analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 16, 331-345. doi: 10.1177/0146167290162013
- Bodenhausen, G. V., Kramer, G. P. ve Süsler, K. (1994). Happiness and stereotypic thinking in social judgment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66, 621-632. doi: 10.1037/0022-3514.66.4.621

- Brader, T. (2006). *Campaigning for hearts and minds: How emotional appeals in political ads work*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Breckler, S. J. (1984). Empirical validation of affect, behavior, and cognition as distinct components of attitude. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47, 1191-1205. doi: 10.1037/0022-3514.47.6.1191
- Briñol, P. ve Petty, R. E. (2012). The history of attitudes and persuasion research. A. Kruglanski ve W. Stroebe (Ed.), *Handbook of the history of social psychology* içinde (s. 285-320). New York: Psychology Press.
- Briñol, P., Petty, R. E. ve Guyer, J. J. (2019). A historical view of attitudes and persuasion. P. Hegarty, C. Logan, W. Long, P. Pettikainen ve W. Ricken (Ed.), *Oxford Encyclopedia of the history of psychology* içinde. New York, NY: Oxford University Press. doi: 10.1093/acrefore/9780190236557.013.510
- Brown, S. P., Homer, P. M. ve Inman, J. J. (1998). A meta-analysis of relationships between ad-evoked feelings and advertising responses. *Journal of Marketing Research*, 35, 114-126. doi: 10.1177/002224379803500111
- Cacioppo, J. T., Cacioppo, S. ve Petty, R. E. (2018). The neuroscience of persuasion: A review with emphasis on issues and opportunities. *Social Neuroscience*, 13, 129-172. doi: 10.1080/17470919.2016.1273851
- Campbell, A., Converse, P. E., Miller, W. E. ve Stokes, D. E. (1960). *The American voter*. Chicago: University of Chicago Press.
- Chaiken, S. (1980). Heuristic versus systematic information processing and the use of source versus message cues in persuasion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 39, 752-766. doi: 10.1037/0022-3514.39.5.752
- Chaiken, S. (1987). The heuristic model of persuasion. M. P. Zanna, J. M. Olson ve C. P. Herman (Ed.), *Social influence: The Ontario symposium* içinde (s. 3-39). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Chaiken, S., Liberman, A. ve Eagly, A. H. (1989). Heuristic and systematic processing within and beyond the persuasion context. J. S. Uleman ve J. A. Bargh (Ed.), *Unintended thought* içinde (s. 212-252). New York, NY: Guilford Press.
- Cialdini, R. (2007). *Influence: The psychology of persuasion*. New York, NY: HarperCollins Publishers.
- De Hoog, N., Stroebe, W. ve de Wit, J. B. (2005). The impact of fear appeals on processing and acceptance of action recommendations. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31, 24-33. doi: 10.1177/0146167204271321
- DeSteno, D., Petty, R. E., Rucker, D. D., Wegener, D. T. ve Braverman, J. (2004). Discrete emotions and persuasion: The role of emotion-induced expectancies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 86, 43-56. doi: 10.1037/0022-3514.86.1.43

- Dovidio, J. F., Brigham, J. C., Johnson, B. T. ve Gaertner, S. L. (1996). Stereotyping, prejudice, and discrimination: Another look. N. Macrae, C. Stangor ve M. Hewstone (Ed.), *Stereotypes and stereotyping* içinde (s. 276-319). New York: Guilford.
- Eagly, A. H. ve Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Fort Worth, TX: Harcourt, Brace, Jovanovich.
- Eagly, A. H. ve Chaiken, S. (2007). The advantages of an inclusive definition of attitude. *Social Cognition*, 25, 582-602. doi: 10.1521/soco.2007.25.5.582
- Elms, A. C. (1966). Influence of fantasy ability on attitude change through role playing. *Journal of Personality and Social Psychology*, 4, 36-43. doi: 10.1037/h0023509
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43, 51-58. doi: 10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x
- Fabrigar, L. R. ve Petty, R. E. (1999). The role of the affective and cognitive bases of attitudes in susceptibility to affectively and cognitively based persuasion. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, 363-381. doi: 10.1177/0146167299025003008
- Fazio, R. H. (1990) Multiple processes by which attitudes guide behavior: The MODE model as an integrative framework. Zanna, M. (Ed.), *Advances in experimental social psychology* içinde (s. 75-109). San Diego: Academic Press.
- Fazio, R. H., Blascovich, J. ve Driscoll, D. M. (1992). On the functional value of attitudes: The influence of accessible attitudes on the ease and quality of decision making. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18, 388-401. doi: 10.1177/0146167292184002
- Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Fishbein, M. ve Ajzen, I. (1975). *Belief, attitude, intention, and behavior*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Glasman, L. R. ve Albarracín, D. (2006). Forming attitudes that predict future behavior: A meta-analysis of the attitude-behavior relation. *Psychological Bulletin*, 132, 778-822. doi: 10.1037/0033-2909.132.5.778
- Greenwald, A. G. ve Banaji, M. R. (1995). Implicit social cognition: Attitudes, self-esteem, and stereotypes. *Psychological Review*, 102, 4-27. doi: 10.1037/0033-295x.102.1.4
- Greifeneder, R., Bless, H. ve Pham, M. T. (2011). When do people rely on affective and cognitive feelings in judgment? A review. *Personality and Social Psychology Review*, 15, 107-141. doi: 10.1177/1088868310367640
- Haddock, G., Maio, G. R., Arnold, K. ve Huskinson, T. (2008). Should persuasion be affective or cognitive? The moderating effects of need for affect and need for cognition. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34, 769-778. doi: 10.1177/0146167208314871
- Heider, F. (1958). *The psychology of interpersonal relations*. New York, NY: Wiley.

- Horcajo, J., Briñol, P. ve Petty, R. E. (2010). Consumer persuasion: Indirect change and implicit balance. *Psychology and Marketing*, 27, 938-963. doi: 10.1002/mar.20367
- Hovland, C. I., Janis, I. L. ve Kelley, H. H. (1953). *Communication and persuasion: Psychological studies of opinion change*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Hullett, C. R. (2005). The impact of mood on persuasion: A meta-analysis. *Communication Research*, 32, 423-442. doi: 10.1177/0093650205277317
- Isbell, L. M. ve Ottati, V. C. (2002). The emotional voter. V. C. Ottati, R. S. Tindale, J. Edwards, F. B. Bryant, L. Heath, Y. Suarez-Balcazar ve E. J. Posavac (Ed.), *The social psychology of politics* içinde (s. 55-74). Boston, MA: Springer.
- Isbell, L. M. ve Wyer, R. S. (1999). Correcting for mood-induced bias in the evaluations of political candidates: The roles of intrinsic and extrinsic motivation. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, 237-249. doi: 10.1177/0146167299025002009
- Iyengar, S. (1991). *Is anyone responsible? How television frames political issues*. Chicago: University of Chicago Press.
- Izard, C. E. (1984). Emotion-cognition relationships and human development. C. E. Izard, J. Kagan ve R. Zajonc (Ed.), *Emotions, cognition, and behavior* içinde (s. 17-37). New York: Cambridge University Press.
- Janis, I. L. ve Feshbach, S. (1953). Effects of fear-arousing communications. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 19, 241-259. doi: 10.1111/j.1468-0009.2005.00425.x
- Johnson, E. J. ve Tversky, A. (1983). Affect, generalization, and the perception of risk. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, 20-31. doi: 10.1037/0022-3514.45.1.20
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2008). *Günümüzde insan ve insanlar: Sosyal psikolojiye giriş*. İstanbul: Evrim Yayinevi.
- Kahneman, D. ve Tversky, A. (1984). Choices, values, and frames. *American Psychologist*, 39, 341-350. doi: 10.1037/0003-066X.39.4.341
- Keller, P. A., Lipkus, I. M. ve Rimer, B. K. (2003). Affect, framing, and persuasion. *Journal of Marketing Research*, 40, 54-64. doi: 10.1509/jmkr.40.1.54.19133
- Krosnick, J. A. ve Petty, R. E. (1995). Attitude strength: An overview. R. E. Petty ve J. A. Krosnick (Ed.), *Attitude strength: Antecedents and consequences* içinde (s. 1-24). Hillsdale, New Jersey: Erlbaum.
- Lazarus, R. S. (1991). Progress on a cognitive-motivational-relational theory of emotion. *American Psychologist*, 46, 819-834. doi: 10.1037/0003-066X.46.8.819
- Leventhal, H. (1970). Findings and theory in the study of fear communications. *Advances in Experimental Social Psychology*, 5, 119-186. doi: 10.1016/s0065-2601(08)60091-x
- Leventhal, H. ve Singer, R. P. (1966). Affect arousal and positioning of recommendations in persuasive communications. *Journal of Personality and Social Psychology*, 4, 137-146. doi: 10.1037/h0023569

- Lewin, K. (1946). Behavior and development as a function of the total situation. L. Carmichael (Ed.), *Manual of child psychology* içinde (s. 791-844). Hoboken: John Wiley & Sons Inc.
- Liberman, A. ve Chaiken, S. (1992). Defensive processing of personally relevant health messages. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18, 669-679. doi: 10.1177/0146167292186002
- MacKenzie, S. B., Lutz, R. J. ve Belch, G. E. (1986). The role of attitude toward the ad as a mediator of advertising effectiveness: A test of competing explanations. *Journal of Marketing Research*, 18, 318-331. doi: 10.1177/002224378602300205
- Maloney, E. K., Lapinski, M. K. ve Witte, K. (2011). Fear appeals and persuasion: A review and update of the extended parallel process model. *Social and Personality Psychology Compass*, 5, 206-219. doi: 10.1111/j.1751-9004.2011.00341.x
- Marcus, G. E., Neuman, W. R. ve MacKuen, M. (2000). *Affective intelligence and political judgment*. Chicago: University of Chicago Press.
- Martin, L. L., Abend, T., Sedikides, C. ve Green, J. D. (1997). How would it feel if...? Mood as input to a role fulfillment evaluation process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(2), 242-253. doi: 10.1037/0022-3514.73.2.242
- Mayer, N. D. ve Tormala, Z. L. (2010). "Think" versus "feel" framing effects in persuasion. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36, 443-454. doi: 10.1177/0146167210362981
- Nabi, R. L. (2003). The framing effects of emotion: Do discrete emotions influence information accessibility, information seeking, and policy preference? *Communication Research*, 30, 224-47. doi: 10.1177/0093650202250881
- Nabi, R. L. (2007). Emotion and persuasion: A social cognitive perspective. D. R. Roskos-Ewoldsen ve J. L. Monahan (Ed.), *Communication and social cognition: Theories and methods* içinde (s. 377-398). New York, NY: Routledge.
- O'Keefe, D. J. ve Jensen, J. D. (2007). The relative persuasiveness of gain-framed loss-framed messages for encouraging disease prevention behaviors: A meta-analytic review. *Journal of Health Communication*, 12, 623-644. doi: 10.1080/10810730701615198
- Ottati, V. C. ve Isbell, L. M. (1996). Effects on mood during exposure to target information on subsequently reported judgments: An on-line model of misattribution and correction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 39-53. doi: 10.1037/0022-3514.71.1.39
- Ottati, V., Terkildsen, N. ve Hubbard, C. (1997). Happy faces elicit heuristic processing in a televised impression formation task: A cognitive tuning account. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23, 1144-1156. doi: 10.1177/01461672972311003
- Ottati, V. ve Wyer, R. S. (1993). Affect and political judgment. S. Iyengar ve W. J. McGuire (Ed.), *Explorations in political psychology* içinde (s. 296-315). Durham, NC: Duke University Press.

- Petty, R. E. ve Briñol, P. (2010). Attitude change. R. F. Baumeister ve E. J. Finkel (Ed.), *Advanced social psychology: The state of the science* içinde (s. 217-259). Oxford: Oxford University Press.
- Petty, R. E. ve Briñol, P. (2015). Emotion and persuasion: Cognitive and meta-cognitive processes impact attitudes. *Cognition and Emotion*, 29, 1-26. doi: 10.1080/02699931.2014.967183
- Petty, R. E., Briñol, P. ve Tormala, Z. L. (2002). Thought confidence as a determinant of persuasion: The self-validation hypothesis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 722-741. doi: 10.1037/0022-3514.82.5.722
- Petty, R. E. ve Cacioppo, J. T. (1981). *Attitudes and persuasion: Classic and contemporary approaches*. Dubuque, IA: Brown.
- Petty, R. E. ve Cacioppo, J. T. (1986). The elaboration likelihood model of persuasion. L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (19. cilt) içinde (s. 123-205). San Diego, CA: Academic Press.
- Petty, R. E., Fabrigar, L. R. ve Wegener, D. T. (2003). Emotional factors in attitudes and persuasion. R. J. Davidson, K. R. Scherer ve H. H. Goldsmith (Ed.), *Handbook of affective sciences* içinde (s. 752-772). Oxford, England: Oxford University Press.
- Petty, R. E. ve Krosnick, J. A. (1995). *Attitude strength: Antecedents and consequences*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Petty, R. E., Schumann, D. W., Richman, S. A. ve Strathman, A. J. (1993). Positive mood and persuasion: Different roles for affect under high and low elaboration conditions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64, 5-20. doi: 10.1037/0022-3514.64.1.5
- Roskos-Ewoldsen, D. R., Yu, J. H. ve Rhodes, N. (2004). Fear appeal messages affect accessibility of attitudes toward the threat and adaptive behaviors. *Communication Monographs*, 71, 49-69. doi: 10.1080/0363452042000228559
- Rusting, C. L. (1998). Personality, mood, and cognitive processing of emotional information: Three conceptual frameworks. *Psychological Bulletin*, 124, 165-196. doi: 10.1037/0033-2909.124.2.165
- Sakallı, N. (2016). *Sosyal etkiler: Kim kimi nasıl etkiler?* (5. baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Schwarz, N. (1990). Feelings as information: Informational and motivational functions of affective states. E. T. Higgins ve R. M. Sorrentino (Ed.), *The handbook of motivation and cognition: Foundations of social behavior* (2. cilt) içinde (s. 527-561). New York: Guilford Press.
- Schwarz, N. ve Clore, G. L. (1983). Mood, misattribution, and judgments of well-being: Informative and directive functions of affective states. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, 513-523. doi: 10.1037/0022-3514.45.3.513

- Shavitt, S. (1990). The role of attitude objects in attitude functions. *Journal of Experimental Social Psychology*, 26, 124-148. doi: 10.1016/0022-1031(90)90072-t
- Sherif, M. (1936). *The psychology of social norms*. New York, NY: Harper & Row.
- Srull, T. K. (1983). The role of prior knowledge in the acquisition, retention, and use of new information. *Advances in Consumer Research*, 10, 572-576.
- Staats, A. W. ve Staats, C. K. (1958). Attitudes established by classical conditioning. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 57, 37-40. doi: 10.1037/h0042782
- Thomas, W. I. ve Znaniecki, F. (1918). *The Polish peasant in Europe and America* (1. cilt). Boston: Badger.
- Tomkins, S. S. (1984). Affect theory. K. R. Scherer ve P. Ekman (Ed.), *Approaches to emotion* içinde (s. 163-197). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Triplett, N. (1898). The dynamogenic factors in pacemaking and competition. *American Journal of Psychology*, 9, 507-533. doi: 10.2307/1412188
- Valentino, N. A., Brader, T., Groenendyk, E. W., Gregorowicz, K. ve Hutchings, V. L. (2011). Election night's alright for fighting: The role of emotions in political participation. *The Journal of Politics*, 73, 156-170. doi: 10.1017/S0022381610000939
- Van't Riet, J., Ruiter, R. A., Werrij, M. Q., Candel, M. J. ve de Vries, H. (2010). Distinct pathways to persuasion: The role of affect in message-framing effects. *European Journal of Social Psychology*, 40, 1261-1276. doi: 10.1002/ejsp.722
- Van't Riet, J., Schaap, G., Kleemans, M., Veling, H. ve Lecheler, S. (2019). On different sides: Investigating the persuasive effects of anger expression in political news messages. *Political Psychology*, 40, 837-857. doi: 10.1111/pops.12554
- Vezich, S. I., Katzman, P. L., Ames, D. L., Falk, E. B. ve Lieberman, M. D. (2017). Modulating the neural bases of persuasion: Why/how, gain/loss, users/non-users. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 12, 283-297. doi: 10.1093/scan/nsw113
- Wegener, D. T. ve Petty, R. E. (1994). Mood-management across affective states: The hedonic contingency hypothesis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66, 1034-1048. doi: 10.1037/0022-3514.66.6.1034
- Wegener, D. T. ve Petty, R. E. (1996). Effects of mood on persuasion processes: Enhancing, reducing, and biasing scrutiny of attitude-relevant information. L. L. Martin ve A. Tesser (Ed.), *Striving and feeling: Interactions between goals, affect, and self-regulation* içinde (s. 329-62). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Wegener, D. T., Petty, R. E. ve Smith, S. M. (1995). Positive mood can increase or decrease message scrutiny: The hedonic contingency view of mood and message processing. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 5-15. doi: 10.1037/0022-3514.69.1.5
- Wicker, A. W. (1969). Attitudes versus actions: The relationship of verbal and overt behavioral responses to attitude objects. *Journal of Social Issues*, 25, 41-78. doi: 10.1111/j.1540-4560.1969.tb00619.x

- Witte, K. (1992). Putting the fear back into fear appeals: The extended parallel process model. *Communication Monographs*, *59*, 329-349. doi: 10.1080/03637759209376276
- Witte, K. (1994). Fear control and danger control: A test of the extended parallel process model (EPPM). *Communication Monographs*, *61*, 113-134. doi: 10.1080/03637759409376328
- Witte, K. ve Allen, M. (2000). A meta-analysis of fear appeals: Implications for effective public health campaigns. *Health Education and Behavior*, *27*, 591-615. doi: 10.1177/109019810002700506
- Yan, C., Dillard, J. P. ve Shen, F. (2012). Emotion, motivation, and the persuasive effects of message framing. *Journal of Communication*, *62*, 682-700. doi: 10.1111/j.1460-2466.2012.01655.x

ESTETİK YAŞANTIDA DUYGULAR

Tuğba Yılmaz – Burhan Yılmaz

GİRİŞ

Konu sanata ve estetiğe gelince, sanat ve estetiğin genel anlamda bilgiden uzak, sadece sanat eserlerinin (resim, heykel, müzik vb. alanından eserlerin) dile dökülemeyen duygular yığını izleyiciye aktardığı gizemli bir iletişim yumağı gibi görüldüğü durumlar çok sık karşılaşılan bir olgudur. Aslında bunun nedeni sanatın varoluşsal temellerinin duygularla olan girift ilişkisinde yatmaktadır. Sanatın diğer insan edimlerinden çeşitli varoluşsal farklılıkları vardır ve bu farklılardan biri de tam olarak sanatın duygularla olan yakın ilişkisidir. Bu nedenle sanatın tanımlanması konusunda biraz karmaşa yaşanmaktadır. Diğer yandan yakından bakıldığında sanat ve estetik uzun zamandır filozoflar, sanat kuramcıları, edebiyatçılar, sanatçılar vb. tarafından bir bilgi alanı olarak çok yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Bu tartışmalar sonucunda ise sanat, sanat eseri, estetik, izleyici, estetik obje (nesne), sanat kuramları, sanat galerisi, estetik yaşantı gibi sanat alanının çeşitli öğeleri belirlenmiştir. Bu bölümde de amaçlanan şey sanatın ve estetiğin ne olduğu ve bunların duygularla olan ilişkisidir.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde sanat "bir duygu, tasarı, güzellik ve benzerinin anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamı veya bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılık" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan anlaşılacağı üzere duygular sanatın kaynaklarından biri olarak görülmektedir. Diğer yandan Thomas Munro'nun sanat için önerdiği tanıma başvurulabilir: "Sanat, doyurucu estetik yaşantılar oluşturmak amacıyla dürtüler yaratma becerisi"dir (Yılmaz, 2010, s. 336). Bu tanımdan yola çıkarak sanatın sanat eserleri aracılığıyla izleyicide estetik yaşantı deneyimleri oluşturma eylemi olduğu söylenebilir. Aslında sanatın tanımları sanatın ne için olduğu sorusuna yanıt bulma girişimleridir. Bu yanıt bulma arayışı sanatın bir araç olma olasılığı üzerine de düşünme ortamı kurulmasını sağlar. Ancak buradaki tanımlar günümüz sanatı

kuvvetlidir çünkü sanat, insanların duygulanması için yapılan bir eylemdir. Estetiğin ve sanatın ne olduğu çeşitli disiplinler tarafından tartışılmaktadır. Felsefe, estetik felsefesi aracılığı ile yukarıdan aşağıya bir yöntemle; bilim ise psikoloji ve sinir bilimler yolu ile aşağıdan yukarıya yöntem ile estetik yaşantıyı anlamaya çalışmaktadır. Estetik yaşantıda en çok araştırılan duygu, ilgi duyma ve zevk almadır. Ancak diğer pozitif duygular ve negatif duygular (düşmanlık gibi) da deneysel araştırmalarla araştırılmaktadır. Bilgi duyguları ve öz bilinç duyguları da estetik yaşantı çerçevesinde araştırılmaya devam edilen duygulardır. Estetik yaşamda duyguları araştırırken en yoğun şekilde değerlendirme kuramlarına başvurulurken psikobiyolojik yaklaşım, uyarılma ve prototip modelleri gibi alternatif modeller de bulunmaktadır. Estetik yaşantının insan duyguları ile olan ilişkisinin deneysel modellerle de gösterilmesi, bu etkinin uygulama amaçlı da kullanılabilirliğini işaret etmektedir. Özellikle psikolojinin uygulamalı alt dallarından biri olan klinik psikoloji estetik yaşantı ve duygular arasındaki ilişkiden faydalanmaktadır. Estetik yaşantı ve duygular arasındaki ilişkiden psikolojik sağaltımı (psikoterapi) sağlama amacı ile de faydalanılmaktadır. Sonuç olarak estetik yaşantı, insanların çeşitli duygular hissetmesine olanak veren bir deneyimdir. Estetik yaşantıda insanlar olumlu olduğu kadar olumsuz duygular da hissedebilirler. Farklı insanların aynı eser karşısında farklı duygusal yaşantılar geliştirmesi değerlendirme kuramları çerçevesinde açıklanabilir. Sanatın dışavurumcu ve taklit etmeyi sağlayan yapısına psikolojinin çeşitli alanlarında başvurulabilir.

KAYNAKÇA

- Alicı, S. U. (2008). Psikodrama I: Geçmişten geleceğe, rüyadan gerçeğe. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 5, 5-8.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5. versiyon). Washington DC: American Psychiatric Publishing.
- Arnheim, R. (1974). *Art and visual perception: A psychology of the creative eye*. Berkeley: University of California Press.
- Bamforth, I. (2010). Stendhal's Syndrome. *British Journal of General Practice*, 60, 945-946. doi: 10.3399/bjgp10X544780
- Bar-El, Y., Durst, R., Katz, G., Zislin, J., Strauss, Z. ve Knobler, H. Y. (2000). Jerusalem syndrome. *The British Journal of Psychiatry*, 176, 86-90. doi: 10.1192/bjp.176.1.86
- Bekaroğlu, E. (2019). Kitapların psikoterapide bir aracı olarak kullanımı: Vaka örneği ile bibliyoterapi uygulaması. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7, 250-258. doi: 10.16992/ASOS.15053

- Berger, J. (2016). *Görme biçimleri* (Y. Salman, Çev.). İstanbul: Metis. (Orijinal çalışma basım tarihi 1972).
- Berlyne, D. E. (1960). *Conflict, arousal, and curiosity*. New York: McGraw-Hill.
- Berlyne, D. E. (1971). *Aesthetics and psychobiology*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- Bingöl, B. (2011). Sanat özgürlüğü. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1, 92-139.
- Bourriaud, N. (2005). *İlişkisel estetik* (S. Özen, Çev.). İstanbul: Bağlam Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2002).
- Cooper, J. M. ve Silvia, P. J. (2009). Opposing art: Rejection as an action tendency of hostile aesthetic emotions. *Empirical Studies of the Arts*, 27, 109-126. doi: 10.2190/EM.27.1.f
- Cupchik, G. C. (1995). Emotion in aesthetics: Reactive and reflective models. *Poetics*, 23, 177-188. doi: 10.1016/0304-422X(94)00014-W
- De Bolla, P. (2012). *Sanat ve estetik* (K. Koş, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2001).
- De Botton, A. ve Armstrong J. (2014). *Terapi olarak sanat* (V. Atmaca, Çev.). İstanbul: Everest Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2013).
- Deleuze, G. ve Guattari, F. (2001). *Felsefe nedir* (T. Ilgaz, Çev.). İstanbul: YKY. (Orijinal çalışma basım tarihi 1991).
- Demir, E., Desmet, P. M. ve Hekkert, P. (2009). Appraisal patterns of emotions in human-product interaction. *International Journal of Design*, 3(2), 41-51.
- Dosamantes-Alperson, E. (1981). Experiencing in movement psychotherapy. *American Journal of Dance Therapy*, 4, 33-44. doi: 10.1007/BF02579623
- Duffy, E. (1934). Emotion: An example of the need for reorientation in psychology. *Psychological Review*, 41, 184-198. doi: 10.1037/h0074603
- Edman, E. (1991). *Sanat ve insan* (T. Oğuzkan, Çev.). Ankara: MEB Yayınları.
- Ekman, P. (1992). An argument for basic emotions. *Cognition & Emotion*, 6, 169-200. doi: 10.1080/02699939208411068
- Ellsworth, P. C. ve Scherer, K. R. (2003). Appraisal processes in emotion. R. J. Davidson, K. R. Scherer ve H. H. Goldsmith (Ed.), *Handbook of affective sciences* içinde (s. 572-595). New York: Oxford University Press.
- Erhat, A. (1996). *Mitoloji*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Fechner, G. T. (1876). *Vorschule der aesthetik* (1. cilt). Breitkopf & Härtel.
- Feist, J. ve Feist, G. J. (2009). *Theories of personality*. New York: McGraw-Hill.
- Funch, B. S. (1997). *The psychology of art appreciation*. Museum Tusculanum Press.
- Gençöz, F. (2007). *PSİNEMA 1: Sinemada psikolojik bozukluklar ve sinematerapi*. Ankara: HYB.

- Gombrich, E. H. (2007). *Sanatın öyküsü* (Ö. Erduran ve E. Erduran, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 1950).
- Halberstadt, J. ve Rhodes, G. (2003). It's not just average faces that are attractive: Computer-manipulated averageness makes birds, fish, and automobiles attractive. *Psychonomic Bulletin & Review*, 10, 149-156. doi: 10.3758/BF03196479
- Izard, C. E. (1977). *Human emotions*. New York: Plenum.
- Jacobsen, T. (2006). Bridging the arts and sciences: A framework for the psychology of aesthetics. *Leonardo*, 32, 155-162. doi: 10.1162/leon.2006.39.2.155
- Keltner, D. ve Haidt, J. (2003). Approaching awe, a moral, spiritual, and aesthetic emotion. *Cognition and Emotion*, 17, 297-314. doi: 10.1080/02699930302297
- Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and adaptation*. Oxford University Press.
- Ludden, G. D. S., Schifferstein, H. N. J. ve Hekkert, P. (2008). Surprise as a design strategy. *Design Issues*, 24, 28-38. doi: 10.1162/desi.2008.24.2.28
- Martindale, C., Moore, K. ve West, A. (1988). Relationship of preference judgments to typicality, novelty, and mere exposure. *Empirical Studies of the Arts*, 6, 79-96. doi: 10.2190/MCAJ-0GQT-DJTL-LNQD
- Moors, A., Ellsworth, P. C., Scherer, K. R. ve Frijda, N. H. (2013). Appraisal theories of emotion: State of the art and future development. *Emotion Review*, 5, 119-124. doi: 10.1177/1754073912468165
- Moran, B. (2002). *Edebiyat kuramları ve eleştirisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nicholson, T. R. J., Pariante, C. ve McLoughlin, D. (2009). Stendhal syndrome: A case of cultural overload. *BMJ Case Reports*. doi: 10.1136/bcr.06.2008.0317
- Palacios-Sánchez, L., Botero-Meneses, J. S., Pachón, R. P., Hernández, L. B. P., Triana-Melo, J. D. P. ve Ramírez-Rodríguez, S. (2018). Stendhal syndrome: A clinical and historical overview. *Archivos de neuro-psiquiatria*, 76, 120-123. doi: 10.1590/0004-282x20170189
- Plante, T. G. (2005). *Contemporary clinical psychology* (2. baskı). USA: John Wiley & Sons, Inc.
- Read, H. (2014). *Sanatın anlamı* (N. Asgari, Çev.). İstanbul: Hayalperest Yayınevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 1935).
- Roseman, I. J. (2001). A model of appraisal in the emotions system: Integrating theory, research and applications. K. R. Scherer, A. Schorr ve T. Johnstone (Ed.), *Appraisal processes in emotions: Theory, methods, research* içinde (s. 68-91). New York: Oxford University Press.
- Roseman, I. J. ve Smith, C. A. (2001). Appraisal theory: Overview, assumptions, varieties, controversies. K. R. Scherer, A. Schorr ve T. Johnstone (Ed.), *Appraisal processes in emotions: Theory, methods, research* içinde (s. 3-19). New York: Oxford University Press.

- Scherer, K. R. (2001). Appraisal considered as a process of multilevel sequential checking. K. R. Scherer, A. Schorr, ve T. Johnstone (Ed.), *Appraisal processes in emotion: Theory, methods, research* içinde (s. 92-120). New York: Oxford University Press.
- Schultz, D. ve Schultz, S. (2007). *A history of modern psychology*. Cengage Learning.
- Shimamura, A. P. (2012). Toward a science of aesthetics: Issues and ideas. A. P. Shimamura ve S. E. Palmer (Ed.), *Aesthetic science: Connecting minds, brains, and experience* içinde (s. 3-30). New York: Oxford University.
- Shiner, L. (2010). *Sanatın icadı* (İ. Türkmen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2001).
- Silvia, P. J. (2005a). Emotional responses to art: From collation and arousal to cognition and emotion. *Review of General Psychology*, 9, 342-357. doi: 10.1037/1089-2680.9.4.342
- Silvia, P. J. (2005b). What is interesting? Exploring the appraisal structure of interest. *Emotion*, 5, 89-102. doi: 10.1037/1528-3542.5.1.89
- Silvia, P. J. (2008). Interest – The curious emotion. *Current Directions in Psychological Science*, 17, 57-60. doi: 10.1111/j.1467-8721.2008.00548.x
- Silvia, P. J. (2009). Looking past pleasure: Anger, confusion, disgust, pride, surprise, and other unusual aesthetic emotions. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 3, 48-51. doi: 10.1037/a0014632
- Silvia, P. J. (2012). Human emotions and aesthetic experience: An overview of empirical aesthetics. A. P. Shimamura ve S. E. Palmer (Ed.), *Aesthetic science: Connecting minds, brains, and experience* içinde (s. 250-275). New York: Oxford University.
- Sturm, B. W. (2003). Reader's advisory and bibliotherapy: Helping or healing? *Journal of Educational Media and Library Sciences*, 41, 171-180.
- Tan, E. S. (2000). Emotion, art, and the humanities. M. Lewis ve J. M. Haviland-Jones (Ed.), *Handbook of emotions* içinde (2. baskı, s. 116-134). New York: Guilford.
- Tracy, J. L. ve Robins, R. W. (2007). The self in self-conscious emotions: A cognitive appraisal approach. J. L. Tracy, R. W. Robins ve J. P. Tangney (Ed.), *The self-conscious emotions: Theory and research* içinde (s. 3-20). New York: Guilford Press.
- Tunalı, İ. (1998). *Eстетik*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Turner, S. A. Jr. ve Silvia, P. J. (2006). Must interesting things be pleasant? A test of competing appraisal structures. *Emotion*, 6, 670-674. doi: 10.1037/1528-3542.6.4.670
- Yılmaz, B. (2017). Enstalasyon sanatında nesne: İşlevin iptali ve hikâyenin doğrudan aktarımı. *TOJDAC*, 7, 488-494.
- Yılmaz, E. (2010). Sanayi toplumunda sanatın işlevselliği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 334-347.
- Yılmaz, T. (2017). Klinik psikolojide sanat ve sanat uygulamaları. *Tykhе Sanat ve Tasarım Dergisi*, 2, 32-43.

TRAFİKTE DUYGULAR

Başar Demir

GİRİŞ

Hemen herkes her gün çeşitli biçimlerde trafik ve ulaşım sistemine dâhil olup bu sistem içinde farklı rollere uygun olarak hareket etmektedir. Bu bağlamda kişiler bazen yaya, bazen sürücü, bazen bisikletli olarak bu sistemde yerini alıp bir noktadan başka bir noktaya ulaşmaya çalışıyor. Öte yandan, bu yer değiştirme etkinliği sıradanlaşsa ve çoğu birey bunu günlük rutininin bir parçası olarak görse de Dünya Sağlık Örgütüne (2018) göre her yıl 1,3 milyon kişi trafik kazalarında hayatını kaybetmekte ve yol ölümleri en önemli halk sağlığı problemlerinden biri olarak tanımlanmaktadır.

Trafik ortamındaki davranışlar, uzun süre psikoloji dışındaki alanlardan gelen araştırmacılar tarafından çalışılan bir “insan faktörü” olarak ele alınmış olsa da son 30 yılda psikologların da giderek artan katkı sağladığı bir araştırma alanı olmuştur. Bu konuda çalışan araştırmacılar için trafik kazalarının nedenlerini anlamak, kazaların önlenmesi ile kurtarılacak insan hayatı göz önüne alındığında son derece önemlidir. Yaygın kullanılan bir sınıflandırmaya göre kazalar insan, araç ve çevresel faktörlerin etkileşimi sonucu oluşmaktadır (Haddon, 1972). Teknolojik ilerlemeler beraberinde yol ve araç koşullarında çeşitli iyileşmeleri getirmiş olsa da trafik kazalarında insan faktörünün payı hâlâ %90 seviyesindedir (Dingus ve ark., 2016). Bu genel bulgu doğrultusunda trafik araştırmalarının önemli bir kısmı yol kullanıcılarının davranışlarının altında yatan psikolojik mekanizmaları anlamaya yönelik yürütülmüştür. Bu mekanizmalardan biri olan duygulanım ve duyguların sürücü davranışları üzerindeki etkisi de alanyazında sık ele alınan konulardan biri olmuştur.

Bu bölümde trafik araştırmalarında duyguların yeri, nasıl çalışıldığı ve yaygın çalışılan duyguların çeşitli sürücü davranışları ile ilişkisine değinilecektir. Yol

hatalı davranışları hem de özellikle öfke örneğinde olduğu gibi sürücülerin çeşitli saldırgan ihlal davranışlarıyla yakından ilişkilidir.

Sürücüler üzerinde yapılan duygu araştırmaları yöntemsel açıdan oldukça zengindir. Öz bildirim araştırmaları, arşiv araştırmaları, simülatör çalışmaları, fizyolojik ölçümler, hatta gerçek hayattaki sürücü davranışlarını araç içine yerleştirilen özel kamera ve sensörler ile yakalayan doğal sürüş araştırmaları alanda kullanılan farklı yöntemler arasında yer almaktadır.

Alanyazında duygu, duygudurum ve duygulanım neredeyse birbiri yerine kullanılan kavramlardır. Trafik bağlamında en yaygın çalışılan duygular öfke, kaygı ve üzüntüdür. Bu duygular içerisinde öfke hem en yaygın çalışılan hem alanyazında hakkında en tutarlı bulgulara ulaşılan duygu olarak öne çıkmaktadır. Öfkeli sürücüler daha fazla hata yapmakta, ihlal davranışlarına daha fazla yatkınlık göstermekte ve trafikte daha saldırgan davranmaktadır. Ancak kaygı ve üzüntünün etkileri üzerine bu kadar net bulgular bulunmamaktadır. Benzer şekilde mutluluk gibi olumlu duygular üzerine yapılan çalışmalar da oldukça sınırlı olup sürücü davranışlarına ilişkin tutarlı bulgular sunmaktan uzaktır. Sonuç olarak sürücü araştırmaları, duyguların sürücülerin beceri ve davranışları ile etkileşimine dair bir fikir verse de öfke dışındaki duygular üzerine yapılan çalışmalar oldukça sınırlı kalmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdu, R., Shinar, D. ve Meiran, N. (2012). Situational (state) anger and driving. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 15, 575-580. doi: 10.1016/j.trf.2012.05.007
- Bernstein, J. P. K. ve Calamia, M. (2019). Dimensions of driving-related emotions and behaviors: An exploratory factor analysis of common self-report measures. *Accident Analysis & Prevention*, 124, 85-91. doi: 10.1016/j.aap.2019.01.004
- Brodsky, W. (2002). The effects of music tempo on simulated driving performance and vehicular control. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 4, 219-241. doi: 10.1016/s1369-8478(01)00025-0
- Chan, M. ve Singhal, A. (2013). The emotional side of cognitive distraction: Implications for road safety. *Accident Analysis & Prevention*, 50, 147-154. doi: 10.1016/j.aap.2012.04.004
- Clapp, J. D., Olsen, S. A., Danoff-Burg, S., Hagedwood, J. H., Hickling, E. J., Hwang, V. S. ve Beck, J. G. (2011). Factors contributing to anxious driving behavior: The role of stress history and accident severity. *Journal of Anxiety Disorders*, 25, 592-598. doi: 10.1016/j.janxdis.2011.01.008

- Dahlen, E. R. ve White, R. P. (2006). The Big Five factors, sensation seeking, and driving anger in the prediction of unsafe driving. *Personality and Individual Differences*, 41, 903-915. doi: 10.1016/j.paid.2006.03.016
- Deffenbacher, J. L., Deffenbacher, D. M., Lynch, R. S. ve Richards, T. L. (2003). Anger, aggression, and risky behavior: A comparison of high and low anger drivers. *Behaviour Research and Therapy*, 41, 701-718. doi: 10.1016/S0005-7967(02)00046-3
- Deffenbacher, J. L., Huff, M. E., Lynch, R. S., Oetting, E. R. ve Salvatore, N. F. (2000). Characteristics and treatment of high anger drivers. *Journal of Counseling Psychology*, 47, 5-17. doi: 10.1037/0022-0167.47.1.5
- Deffenbacher, J. L., Lynch, R. S., Filetti, L. B., Dahlen, E. R. ve Oetting, E. R. (2003). Anger, aggression, risky behavior, and crash-related outcomes in three groups of drivers. *Behaviour Research and Therapy*, 41, 333-349. doi: 10.1016/s0005-7967(02)00014-1
- Deffenbacher, J. L., Lynch, R. S., Oetting, E. R. ve Yingling, D. A. (2001). Driving anger: Correlates and a test of state-trait theory. *Personality and Individual Differences*, 31, 1321-1331. doi: 10.1016/s0191-8869(00)00226-9
- Deffenbacher, J. L., Oetting, E. R. ve Lynch, R. S. (1994). Development of a Driving Anger Scale. *Psychological Reports*, 74, 83-91. doi: 10.2466/pr0.1994.74.1.83
- Deffenbacher, J. L., Stephens, A. N. ve Sullman, M. J. M. (2016). Driving anger as a psychological construct: Twenty years of research using the Driving Anger Scale. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 42, 236-247. doi: 10.1016/j.trf.2015.10.021.
- Demir, B., Demir, S. ve Özkan, T. (2016). A contextual model of driving anger: A meta-analysis. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 42, 332-349. doi: 10.1016/j.trf.2016.09.020
- Dingus, T. A., Guo, F., Lee, S., Antin, J. F., Perez, M., Buchanan-King, M. ve Hankey, J. (2016). Driver crash risk factors and prevalence evaluation using naturalistic driving data. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 113, 2636-2641. doi: 10.1073/pnas.1513271113
- Dollard, J., Doob, L., Miller, N., Mowrer, O. ve Sears, R. (1939). *Frustration and aggression*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Dula, C. S., Adams, C. L., Miesner, M. T. ve Leonard, R. L. (2010). Examining relationships between anxiety and dangerous driving. *Accident Analysis & Prevention*, 42, 2050-2056. doi: 10.1016/j.aap.2010.06.016
- Dula, C. S. ve Geller, E. S. (2003). Risky, aggressive, or emotional driving: Addressing the need for consistent communication in research. *Journal of Safety Research*, 34, 559-566. doi: 10.1016/j.jsr.2003.03.004
- Eherenfreund-Hager, A., Taubman – Ben-Ari, O., Toledo, T. ve Farah, H. (2017). The effect of positive and negative emotions on young drivers: A simulator study. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 49, 236-243. doi: 10.1016/j.trf.2017.07.002

- Elander, J., West, R. ve French, D. (1993). Behavioral correlates of individual differences in road-traffic crash risk: An examination of methods and findings. *Psychological Bulletin*, *113*, 279-294. doi: 10.1037/0033-2909.113.2.279
- Evans, L. (1991). *Traffic safety and the driver*. Science Serving Society.
- Fuller, R. (2005). Towards a general theory of driver behaviour. *Accident Analysis & Prevention*, *37*, 461-472. doi: 10.1016/j.aap.2004.11.003
- Garrity, R. D. ve Demick, J. (2001). Relations among personality traits, mood states, and driving behaviors. *Journal of Adult Development*, *8*, 109-118. doi: 10.1023/A:1026446002317
- Haddon, W. (1972). A logical framework for categorizing highway safety phenomena and activity. *The Journal of Trauma: Injury, Infection, and Critical Care*, *12*, 193-207. doi: 10.1097/00005373-197203000-00002
- Hagenzieker, M. P., Commandeur, J. J. F. ve Bijleveld, F. D. (2014). The history of road safety research: A quantitative approach. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, *25*, 150-162. doi: 10.1016/j.trf.2013.10.004
- Healey, J. (2000). *Wearable and automotive systems for affect recognition from physiology* (Yayımlanmamış doktora tezi). Massachusetts Teknoloji Enstitüsü, Boston, ABD.
- Herrero-Fernández, D. (2016). Psychophysiological, subjective and behavioral differences between high and low anger drivers in a simulation task. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, *42*, 365-375. doi: 10.1016/j.trf.2015.12.015
- Hu, T.-Y., Xie, X. ve Li, J. (2013). Negative or positive? The effect of emotion and mood on risky driving. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, *16*, 29-40. doi: 10.1016/j.trf.2012.08.009
- Jallais, C., Gabaude, C. ve Paire-ficout, L. (2014). When emotions disturb the localization of road elements: Effects of anger and sadness. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, *23*, 125-132. doi: 10.1016/j.trf.2013.12.023
- Jeon, M. (2016). Don't cry while you're driving: Sad driving is as bad as angry driving. *International Journal of Human-Computer Interaction*, *32*, 777-790. doi: 10.1080/10447318.2016.1198524
- Jeon, M. (2017). Emotions in driving. M. Jeon (Ed.), *Emotions and affect in human factors and human-computer interaction* içinde (s. 437-474). Academic Press, ABD. doi: 10.1016/B978-0-12-801851-4.00017-3
- Jeon, M., Yim, J. B. ve Walker, B. N. (2011). An angry driver is not the same as a fearful driver: Effects of specific negative emotions on risk perception, driving performance, and workload. *Proceedings of the 3rd international conference on automotive user interfaces and interactive vehicular applications* içinde (s. 137-142). doi: 10.1145/2381416.2381438

- Jonsson, I.-M. (2009). *Social and emotional characteristics of speech-based in-vehicle information systems: Impact on attitude and behaviour* (Yayımlanmamış doktora tezi). Linköping Üniversitesi, Linköping, İsveç.
- Jonsson, I.-M., Nass, C., Endo, J., Reaves, B., Harris, H., Ta, J. L., ... ve Knapp, S. (2004). Don't blame me I am only the driver: Impact of blame attribution on attitudes and attention to driving task. *CHI '04 extended abstracts on human factors in computing systems* içinde (s. 1219-1222). doi: 10.1145/985921.986028
- Kontogiannis, T. (2006). Patterns of driver stress and coping strategies in a Greek sample and their relationship to aberrant behaviors and traffic accidents. *Accident Analysis and Prevention*, 38, 913-924. doi: 10.1016/j.aap.2006.03.002
- Kowalczyk, Z., Czubenko, M. ve Merta, T. (2019). Emotion monitoring system for drivers. *IFAC-PapersOnLine*, 52, 200-205. doi: 10.1016/j.ifacol.2019.08.071
- Lajunen, T. ve Kemeny, A. (2019). Special TRF issue: Driving simulation. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 61, 1-4. doi: 10.1016/j.trf.2018.07.001
- Lajunen, T. ve Özkan, T. (2011). Self-report instruments and methods. B. E. Porter (Ed.), *Handbook of traffic psychology* içinde (s. 43-59). London, Birleşik Krallık: Elsevier.
- Lajunen, T., Parker, D. ve Summala, H. (1999). Does traffic congestion increase driver aggression? *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 2, 225-236. doi: 10.1016/s1369-8478(00)00003-6
- Lajunen, T. ve Summala, H. (1995). Driving experience, personality, and skill and safety-motive dimensions in drivers' self-assessments. *Personality and Individual Differences*, 19, 307-318. doi: 10.1016/0191-8869(95)00068-h
- Lafont, A., Rogé, J., Ndiaye, D. ve Boucheix, J.-M. (2018). Driver's emotional state and detection of vulnerable road users: Towards a better understanding of how emotions affect drivers' perception using cardiac and ocular metrics. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 55, 141-152. doi: 10.1016/j.trf.2018.02.032
- Lawton, R., Parker, D., Manstead, A. S. R. ve Stradling, S. G. (1997). The role of affect in predicting social behaviors: The case of road traffic violations. *Journal of Applied Social Psychology*, 27, 1258-1276. doi: 10.1111/j.1559-1816.1997.tb01805.x
- Lee, Y.-C. ve Winston, F. K. (2016). Stress induction techniques in a driving simulator and reactions from newly licensed drivers. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 42, 44-55. doi: 10.1016/j.trf.2016.06.019
- Lisetti, C. L. ve Nasoz, F. (2005). *Affective intelligent car interfaces with emotion recognition*. Proceedings of the 11th international conference on human-computer interaction. Las Vegas, NV, ABD.
- Matthews, G., Dorn, L., Hoyes, T. W., Davies, D. R., Glendon, A. I. ve Taylor, R. G. (1998). Driver stress and performance on a driving simulator. *Human Factors*, 40, 136-149. doi: 10.1518/001872098779480569

- Mesken, J., Hagenzieker, M. ve Rothengatter, T. (2008). A review of studies on emotions and road user behavior. L. Dorn (Ed.), *Driver behaviour and training* içinde (s. 91-106). Farnham: Ashgate.
- Mesken, J., Hagenzieker, M. P., Rothengatter, T. ve de Waard, D. (2007). Frequency, determinants, and consequences of different drivers' emotions: An on-the-road study using self-reports, (observed) behaviour, and physiology. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 10, 458-475. doi: 10.1016/j.trf.2007.05.001
- Morris, E. A. ve Guerra, E. (2015). Are we there yet? Trip duration and mood during travel. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 33, 38-47. doi: 10.1016/j.trf.2015.06.003
- Nass, C., Jonsson, I. M., Harris, H., Reaves, B., Endo, J., Brave, S. ve Takayama, L. (2005). Improving automotive safety by pairing driver emotion and car voice emotion. *CHI '05 extended abstracts on human factors in computing systems* içinde (s. 1973-1976). ACM, New York. <https://doi.org/10.1145/1056808.1057070>
- Navon, M. ve Taubman – Ben-Ari, O. (2019). Driven by emotions: The association between emotion regulation, forgivingness, and driving styles. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 65, 1-9. doi: 10.1016/j.trf.2019.07.005
- Oltedal, S. ve Rundmo, T. (2006). The effects of personality and gender on risky driving behaviour and accident involvement. *Safety Science*, 44, 621-628. doi: 10.1016/j.ssci.2005.12.003
- Ostapczuk, M., Joseph, R., Pufal, J. ve Musch, J. (2017). Validation of the German version of the Driver Skill Inventory (DSI) and the Driver Social Desirability Scales (DSDS). *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 45, 169-182. doi: 10.1016/j.trf.2016.12.003
- Pêcher, C., Lemercier, C. ve Cellier, J.-M. (2009). Emotions drive attention: Effects on driver's behaviour. *Safety Science*, 47, 1254-1259. doi: 10.1016/j.ssci.2009.03.011
- Pêcher, C., Lemercier, C. ve Cellier, J.-M. (2011). The influence of emotion on driving behavior. D. Hennessy (Ed.), *Traffic psychology: An International perspective* içinde (s. 145-158). NY: Nova Science Publishers.
- Precht, L., Keinath, A. ve Krems, J. F. (2017). Effects of driving anger on driver behavior – Results from naturalistic driving data. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 45, 75-92. doi: 10.1016/j.trf.2016.10.019
- Reason, J. (1990). *Human error*. Cambridge University Press.
- Reason, J., Manstead, A., Stradling, S., Baxter, J. ve Campbell, K. (1990). Errors and violations on the roads: A real distinction? *Ergonomics*, 33, 1315-1332. doi: 10.1080/00140139008925335
- Rhodes, N. ve Pivik, K. (2011). Age and gender differences in risky driving: The roles of positive affect and risk perception. *Accident Analysis & Prevention*, 43, 923-931. doi: 10.1016/j.aap.2010.11.015

- Shahar, A. (2009). Self-reported driving behaviors as a function of trait anxiety. *Accident Analysis and Prevention, 41*, 241-245. doi: 10.1016/j.aap.2008.11.004
- Shinar, D. (1998). Aggressive driving: The contribution of the drivers and the situation. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour, 1*, 137-160. doi: 10.1016/s1369-8478(99)00002-9
- Shinar, D. (Ed.). (2017). *Traffic safety and human behavior*. Emerald Group Publishing.
- Shinar, D., Tractinsky, N. ve Compton, R. (2005). Effects of practice, age, and task demands, on interference from a phone task while driving. *Accident Analysis & Prevention, 37*, 315-326. doi: 10.1016/j.aap.2004.09.007
- Spielberger, C. D., Jacobs, G., Russell, S. ve Crane, R. (1983). Assessment of anger: The state-trait anger scale. J. N. Butcher ve C. D. Spielberger (Ed.), *Advances in personality assessment* (2. cilt) içinde (s. 159-187). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Spielberger, C. D. ve Reheiser, E. C. (2010). The nature and measurement of anger. M. Potegal, G. Stemmler ve C. Spielberger (Ed.), *International handbook of anger* içinde (s. 403-412). Springer, New York, NY.
- Stephens, A. N. ve Groeger, J. A. (2006). Do emotional appraisals of traffic situations influence driver behaviour? *Behavioural research in road safety 2006 sixteenth seminar* içinde (s. 49-62). 15 Mart 2020, https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/85185/BEHAV_RES_IN_ROAD_SAFETY.pdf?sequence=1#page=51
- Stephens, A. N. ve Groeger, J. A. (2009). Situational specificity of trait influences on drivers' evaluations and driving behaviour. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour, 12*, 29-39. doi: 10.1016/j.trf.2008.06.005. S
- Stephens, A. N. ve Groeger, J. A. (2011). Anger-congruent behaviour transfers across driving situations. *Cognition & Emotion, 25*, 1423-1438. doi: 10.1080/02699931.2010.551184
- Stephens, A. N., Trawley, S. L. ve Ohtsuka, K. (2016). Venting anger in cyberspace: Self-entitlement versus self-preservation in #roadrage tweets. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour, 42*, 400-410. doi: 10.1016/j.trf.2016.01.006
- Sullman, M. J. M. (2015). The expression of anger on the road. *Safety Science, 72*, 153-159. doi: 10.1016/j.ssci.2014.08.013
- Sullman, M. ve Hennessy, D. (2016). Advances in driving anger. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour, 42*, 233-235. doi: 10.1016/j.trf.2016.09.012
- Summala, H. ve Näätänen, R. (1988). *The zero-risk theory and overtaking decisions*. Assen, Netherlands: Van Gorcum & Co.
- Sümer, N., Özkan, T. ve Lajunen, T. (2006). Asymmetric relationship between driving and safety skills. *Accident Analysis & Prevention, 38*, 703-711. doi: 10.1016/j.aap.2005.12.016

- Taubman – Ben-Ari, O. (2012). The effects of positive emotion priming on self-reported reckless driving. *Accident Analysis & Prevention*, 45, 718-725. doi: 10.1016/j.aap.2011.09.039
- Taylor, J. E., Alpass, F., Stephens, C. ve Towers, A. (2011). Driving anxiety and fear in young older adults in New Zealand. *Age and Ageing*, 40, 62-66. doi: 10.1093/ageing/afq154
- Vassallo, S., Smart, D., Sanson, A., Cockfield, S., Harris, A., McIntyre, A. ve Harrison, W. (2008). Risky driving among young Australian drivers II: Co-occurrence with other problem behaviours. *Accident Analysis & Prevention*, 40, 376-386. doi: 10.1016/j.aap.2007.07.004
- Walker, H. E. K. ve Trick, L. M. (2019). How the emotional content of roadside images affect driver attention and performance. *Safety Science*, 115, 121-130. doi: 10.1016/j.ssci.2019.02.004
- Wells-Parker, E., Ceminsky, J., Hallberg, V., Snow, R. W., Dunaway, G., Guiling, S., ... ve Anderson, B. (2002). An exploratory study of the relationship between road rage and crash experience in a representative sample of US drivers. *Accident Analysis & Prevention*, 34, 271-278. doi: 10.1016/s0001-4575(01)00021-5
- Dünya Sağlık Örgütü. (2018). *Global status report on road safety 2018*. 25 Mart 2020, https://www.who.int/violence_injury_prevention/road_safety_status/2018/en
- Zhang, T., Chan, A. H. S., Ba, Y. ve Zhang, W. (2016). Situational driving anger, driving performance and allocation of visual attention. *Transportation Research Part F: Traffic Psychology and Behaviour*, 42, 376-388. doi: 10.1016/j.trf.2015.05.008
- Zinzow, H. M. ve Jeffirs, S. M. (2017). Driving aggression and anxiety: Intersections, assessment, and interventions. *Journal of Clinical Psychology*, 74, 43-82. doi: 10.1002/jclp.22494

SADİSTİK VE MAZOŞİSTİK DAVRANIŞLARIN CİNSEL YÖNELİMLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Dr. Burcu Güdücü

Sadistik ve Mazoşistik Davranışların Cinsel Yönelimler Açısından İncelenmesi

Dr. Burcu Güdücü

Yayın No.: 4052
Sosyoloji: 197
ISBN: 978-625-417-687-6
E-ISBN: 978-625-417-688-3
Basım Sayısı: 2. Basım, Aralık 2023

© Copyright 2023, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Dicle Korkmaz -dicle@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Mine Metin -mine@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Güdücü, Burcu.

Sadistik ve Mazoşistik Davranışların Cinsel Yönelimler Açısından İncelenmesi / Dr. Burcu Güdücü

2. Basım, X + 224 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN: 978-625-417-687-6

E-ISBN: 978-625-417-688-3

1. Cinsel Kimlik 2. Cinsel Yönelim 3. Sadizm-Mazoşizm

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com - **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezh, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

Bu kitap, 2013 yılında İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı'nda Prof. Dr. Şevki Sözen danışmanlığında yazılan *Sadistik ve Mazoşistik Davranışların Cinsel Yönelimler Açısından İncelenmesi*, *Adli Tıbbi Yaklaşım* başlıklı tezden üretilmiştir.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	iii
ŞEKİL DİZİNİ.....	ix
GİRİŞ	1
CİNSEL KİMLİK CİNSEL YÖNELİM	5
CİNSEL YÖNELİM.....	8
HETEROSEKSÜELLİK	13
HOMOSEKSÜELLİK.....	15
BİSEKSÜELLİK KAVRAMI.....	20
TRANSSEKSÜELLİK KAVRAMI.....	25
QUEER TEORİ.....	29
“Coming Out” ve Sembollerin Oluşumu	31
Osmanlı İmparatorluğunda Eşcinsellik	35
SEKSÜEL DAVRANIŞ.....	45
SADİZM VE MAZOŞİZMİN TARİHSEL KÖKENLERİ	47
Marcuse De Sade ve Leopold Von Sacher Masoch, Sadizm, Mazoşizm ve Sadomazoşizmin Sosyal ve Siyasi Kökenleri	50
RICHARD VON KRAFFT EBING	61
Rızaya Dayalı Sadizm	64
Majör Sadizm.....	65

SIGMUND FREUD	66
THEODOR REİK.....	69
1. Fantezinin Özel Önemi.....	69
2. Belirsizlik Faktörü.....	70
3. Gösterişçilik Özelliği.....	71
4. Ögelerin Birbirleriyle İlişkileri.....	71
ERICH FROMM	73
DSM TANI ÖLÇÜTLERİNE GÖRE PARAFİLİLER :	
SADİZM VE MAZOŞİZM	76
Cinsel Mazoşizm.....	81
Cinsel Sadizm	81
SEKSÜEL SADİZM, SEKSÜEL MAZOŞİZM, SADOWMAZOŞİZM	
ÜZERİNE MODERN TARTIŞMALAR VE KAVRAMLAR.....	82
Sadomazoşist İlişkilerde “Acı”	86
Aşağılamak-Aşağılanmak, Bağlamak-Bağlanmak, Kölelik	
Fantezileri	88
Dominantlık ve Boyun Eğiş/Güç.....	94
Rol Yapma	94
Rızaya Dayalılık.....	95
Cinsel İçerik/Cinsel Tatmin	97
Ortak Tanım	98
Edebiyatta Sadizm ve Mazoşizm	99
ADLİ TIBBİ UYGULAMALAR VE SADİZM- MAZOŞİZM.....	100
GEREÇ VE YÖNTEM	105
ANKET OLUŞTURMA.....	106
Anket Hazırlık Yöntemi ve Anketin Genel Yapısı.....	106
Anket Uygulama Yöntemi ve Örneklem Grubunun	
Seçilmesi	108
BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	110

Cinsel Yönelim ve Demografik Bulgular	110
Sadist Deneyim Değişkeni ve Demografik Bulgular	115
Mazoşist Deneyim Değişkeni ve Demografik Bulgular.....	125

HİPOTEZLERİN TEST EDİLMESİ..... 135

SADİST DENEYİM HİPOTEZLERİ..... 135

1. Sadist Deneyim ve Cinsel Yönelim Dağılımı	135
2. Sadist Deneyim ve Yaş Dağılımı.....	136
3. Sadist Deneyim ve Eğitim Durumu.....	136
4. Sadist Deneyim ve Medeni Hâl Grupları	137
5. Sadist Deneyim ve İlk Cinsel Deneyimin Yaşandığı Yaş	137
6. Sadist Davranış ve Cinsel Yönelimler	138
7. Sadizm ve Kromozomal Cinsiyet.....	141
8. Heteroseksüel, Homoseksüel ve Trans Kimliklerinde Sadist Deneyim ve Fantezi	142

MAZOŞİST DENEYİM HİPOTEZLERİ 143

1. Mazoşist Deneyim ve Cinsel Yönelim Dağılımı.....	143
2. Mazoşist Deneyim ve Yaş Dağılımı	144
3. Mazoşist Deneyim ve Eğitim Durumu	145
4. Mazoşist Deneyim ve Medeni Hâl Grupları.....	145
5. Mazoşist Deneyim ve İlk Cinsel Deneyimin Yaşandığı Yaş	146
6. Mazoşist Davranış ve Cinsel Yönelimler.....	146
7. Mazoşizm ve Kromozomal Cinsiyet	150
8. Heteroseksüel, Homoseksüel ve Trans Kimliklerinde Mazoşist Deneyim ve Fantezi.....	151

AÇIK UÇLU SORULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	153
KATILIMCILARIN SADİZM İLE İLGİLİ TANIMLARI.....	153
KATILIMCILARIN MAZOŞİZM İLE İLGİLİ TANIMLARI	160
SADİST EYLEMLER.....	167
MAZOŞİST EYLEMLER	170
SADİST FANTAZİLER.....	172
MAZOŞİST FANTAZİLER.....	179
SONUÇ	185
Öneriler.....	196
KAYNAKÇA.....	199
EKLER.....	209

KAYNAKÇA

- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic And Statistical Manual Of Mental Disorders Fifth Edition Dsm-5*. Washington, DC, London, England : American Psychiatric Publishing.
- Amerikan Psikiyatri Birliği. (2001). *DSM- IV- TR Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı*. (E. Köroğlu, Çev.) Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Andrews, W., & Kalplaklı, M. (2020). *Sevgililer Çağı Erken Modern Osmanlı Avrupa Kültürü ve Toplumunda Aşk ve Sevgili*. (Z. Yelçe, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Anuty, R., & Burnette, M. (2006). *Sex and Sexuality Sexual Deviation and Sexual Offences* (Cilt 3). London: Praeger Perspectives.
- Babacan, S. (2003). İnsan Seksüalitesinin Kültürel ve Psikososyal Yönleri. *Kastamanu Eğitim Dergisi*, 11-1, s. 131-136.
- Balcı, Y., & Eryürük, M. (2012). Adli Raporların Hazırlanmasında Temel Kurallar, Kavramlar; Hukuki ve Tıbbi Açından Hekim Sorumluluğu. S. Koç, & M. Can içinde, *Birinci Basamakta Adli Tıp* (s. 93-106). İstanbul: İstanbul Tabip Odası Yayınları.
- Bardakçı, M. (2005). *Osmanlı'da Seks*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Bardakçı, M. (2012). *Osmanlı' da Eşcinsellik Algısı Üzerine Bir Makale*. 06 01, 2012 tarihinde İstanbul Efendisi Ardiyesi: <http://istanbulefendisiardiyesi.tr.gg/Osmanl%26%23305%3B-h--da->

e%26%23351%3Bcinsellik-alg%26%23305%3Bs%26%23305%3B-.ue.zerine-bir-makale.htm adresinden alındı

- Baumeister, R. F. (1988, Şubat). Masochism as Escape From Self. *The Journal of Sex Research*, 25 no:1, s. 28-59.
- Beauvoir, S. (2020). *Sade'ı Yakmalı mı?* (C. Süreyya, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bem, D. (2000). Exotic Becomes Erotic: Interpreting the Biological. *Archives of Sexual Behavior*, 29(6), s. 531-548.
- Berghan, S. (2003). *Lubunya Transseksüel Dünyasında Kimlik ve Beden*. İstanbul: Metis.
- Berghan, S. (2011). Transfeminizm. *Cogito Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram*, s. 140-149.
- Berner, W., Berger, P., & Hill, A. (2003). Sexual Sadism. *Sage Journals*, 47 (4), s. 383-395.
- Beyaztaş, F., Demirkan, Ö., & Erdoğan, Y. (2004, Mart). Transseksüelizme Adli Tıbbi Bakış. *Adli Bilimler Dergisi*(3/1), s. 10-14.
- Biale, D. (1982). Masochism and Philosemitism The strange case of Leopold von Sacher Masoch. *Vol:17 No:2. Journal of Contemporary History: Sexuality in History* .
- Bilge, Y. (2013). *Adli Tıp*. İstanbul: İstanbul Kitap Evi.
- Bloch, I. (2003). Marcuse de Sade'in Yaşamı ve Eserlerinin Özelliği. M. d. Sade, & C. Süreyya (Dü.) içinde, *Aşkın Suçları* (Ö. Çelik, Çev., s. 199-214). İstanbul: Say Yayınları.
- Brannon, L. (2002). Gender: Psychological perspectives. (A. Ergül, Dü., & A. Ergül, Çev.) Boston: Allyn and Bacon.
- Breton, D. L. (2010). *Acının Antropolojisi*. (İ. Yerguz, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Bullough, V. L. (1979, May). Teaching the History of Sex. *12 Vol:3. Society for History Education, The History Teacher*.
- Butler, J. (2008). *Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğin alt Üst Edilmesi*. (D. Ö. Gürkan, Dü., & B. Ertür, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

- Butler, J. (2014). *Bela Bedenler*. (C. Çakırlar, & Z. Talay, Çev.) İstanbul: Pinhan yayınları.
- Butts, A. M. (2007, September). Signed Sealed Delivered, I'm Yours Calibrating Body Ownership through the Consensual Mastery Slavery Dynamic. *Sexuality and Culture*, s. 62-76.
- Candansayar, S. (2011). Tıbbın (eş)cinselliğe Bakışı İçin Bir Arkeoloji Denemesi. *Cogito, Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram*, s. 149-167.
- Carrette, J. R. (2005). Intense Exchange: Sadomasochism, Theology and the Politics of Late Capitalism. 22. *Theology & Sexuality*.
- Cleland, J. (2005). *Fanny Hill Bir Zevk Kadının Anıları*. (A. Nakkaş, Çev.) İstanbul: İstiklal Yayınevi.
- Coward, D. (2003). Sade: Bir Vaka. M. d. Sade, & C. Süreyya (Dü.) içinde, *Aşkın suçları* (Ö. Çelik, Çev., s. 157-199). İstanbul: Say Yayınları.
- Çetin, G. (1999). Yaralar. Z. Soysal, & C. Çakalır içinde, *Adli Tıp* (Cilt 1, s. 475-525). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları.
- Çetin, G. (1999). Yaralar. Z. Soysal, & C. Çakalır (Dü.) içinde, *Adli Tıp* (Cilt 1, s. 475-524). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları.
- D'Augelli, A., & Patterson, C. (1995). *Lesbian, Gay and Biseksuel Identities Over The Lifespan*. New York: Oxford Universty Press.
- Davidoff, L. (2002). Bazı Eski Koca Masallarına Dair: Feminist Tarihte Kamusal ve Özel. *Feminist Tarih Yazımında Sınıf ve Cinsiyet*, 189-264. (Z. Ataşer, S. Somuncuoğlu, Çev., & A. Durakbaşa, Derleyici) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Denney, A., & Tewksbury, R. (2013, 01). Characteristics of Successful Personal Ads in a BDSM On-Line Community. *Taylor & Francis Group, LLC*, s. 153-168.
- Duman, N. (2018, Aralık). Parafililer ve DSM'lerdeki Seyri. *OPUS © Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi-International Journal of Society Researchers*, 9(16), s. 1285-1306.

- Ekizoğlu, O., & Arıcan, N. (2012). Yaralar. S. Koç, & M. Can (Dü) içinde, *Birinci Basamakta Adli Tıp* (s. 57-73). İstanbul: İstanbul Tabip Odası Yayınları.
- Ersoy, M. A. (2011). 08 10, 2011 tarihinde Herkes için Psikiyatri: www.terapistim.com adresinden alındı
- eshcinsel.net*. (2012). 12 05, 2012 tarihinde *eshcinsel.net* Türkiye'nin İlk Eşcinsel Portalı 1998'den Bugüne: <http://eshcinsel.net/bilgibankasi/semboller.html> adresinden alındı
- eshcinsel.net*. (2012). *eshcinsel.net*. 12 22, 2012 tarihinde *eshcinsel.net* Türkiyenin İlk Eşcinsel Portalı: <http://www.eshcinsel.net/bilgibankasi/pembe.html> adresinden alındı
- Eyüboğlu, İ. (1968). *Divan Şiirinde Sapık Sevgi*. İstanbul: Okat yayınevi.
- Fazıl, E. (2009). *Güzel Oğlanlar Kitabı*. (R. İmrahor, Çev.) İstanbul: Cinsel Yayınları.
- Fiester, S., & Gay, M. (1991). Sadistic Personality Disorder A Review of Data and Recommendations for DSMIV. 5(4). *Journal of Personality Disorder* .
- Foucault, M. (2010). *Cinselliğin Tarihi* (Cilt 1). (H. U. Tanrıöver, Çev.) Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M., & Le Bitoux, J. (2012, Yaz). Şen/Gey Bilim. *Cogito Michel Foucault*, s. 25-274.
- Freeman, E. (2008). Turn the Beat Around:Sadomasochism, Temporality, History. *Duke University Pres*, 10.
- Freud, S. (1925). Instincts and their Vicissitudes. S. Freud, & J. Strachey (Dü.) içinde, *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XIV (1914-1916): On the History of the Psycho-Analytic Movement, Papers on Metapsychology and Other Works*, meetup.com.
- Freud, S. (2006). Psikanaliz. *Cogito: Freud ve Kültür*(49), 59-65.
- Freud, S. (2006). *Cinsiyet Üzerine*. (A. Öneş, Çev.) İstanbul, Türkiye: Say Yayınları.

- Freud, S. (2009). *Haz İlkesinin Ötesinde*. (S. M. Tura, Dü., & A. Babaoğlu, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Fromm, E. (1985). *İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri*. 2. (Ş. Alpagut, Çev.) İstanbul: Payel Yayınevi.
- Fromm, E. (2004). *Cinsellik ve Cinsel Sapmalar*. (A. Arıtan, Çev.) İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- Frost, L. (2002). *Sex Drivers: Fantasies of Fascism in the Literary Modernism*. USA, New York: Cornell University Press.
- Geçtan, E. (2010). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Giddens, A. (2010). *Mahremiyetin Dönüşümü*. (İ. Şahin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınlar.
- Giesecking, J. (2008). *Queer Theory*. V. Parrillo, M. Andersen, J. Best, W. Kornblum, C. Renzetti, & M. Romero (Dü) içinde, *Encyclopedia of Social Problems* (s. 737-738). Sage Publications.
- Gruen, A. (2011). *Hastalık Olarak Gerçekçilik, İnsanda ki Yıkıcılık Üzerine Bir Kuram*. (İ. Ilgan, Çev.) İstanbul: Çitlembik yayınları.
- Güdücü, B. (2017). *Toplumsal Cinsiyet*. F. Merter, & M. Talas (Dü) içinde, *Sosyoloji* (s. 513-543). İstanbul: Lisans Yayınları.
- Güdücü, B. (2018). *Biyolojik Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet*. D. Şenol, & H. Kaya (Dü) içinde, *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi* (s. 13-33). İstanbul: Lisans Yayınları.
- Güney, N., Kargı, E., & Çorbacı, O. (2004). *Üniversite Öğrencilerinin Eşcinsellik Konusundaki Görüşlerinin İncelenmesi*. “ *Farklı Yüzleriyle Cinsellik*” (s. 1-15). Ankara: V. Ulusal Cinsellik ve Cinsel Tedaviler Kongresinde.
- Hacıoğlu, M., Coşut Çakmak, A., & Yıldırım, E. (2011). *Eşcinsel Kadın ve Erkeklerde Cinsel İşlev Bozuklukları*. *Türk Noropsikiyatri Dergisi*, 2011 Özel Sayısı, s. 39-45.
- Hacı, G. (2012). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Civelekler*. 06 01, 2012 tarihinde Akşam Gazetesi: <http://www.aksam.com.tr/osmanlıdan-cumhuriyete-civelekler-5268y.html> adresinden alındı

- Heckert, J. (2007, 06 18). Kaos Gl. ,Birbirine Razi Olan İlişkiler Doğru Anarşizm Ve Cinsellik, (G. Başer, Dü.) 03 2022 tarihinde Kaos GL Derneği: <https://kaosgl.org/haber/birbirine-razi-olan-iliskilere-dogru-anarsizm-ve-cinsellik> adresinden alındı.
- Hemmings, C. (2002). *Bisexual Spaces : A Geography of Sexuality and Gender*. New York: Routledge.
- Hekma, G. (2006). Sade, Masculinity and Sexsual Humiliation. *Men and Masculinities*, 9 (2).
- İnalçık, H. (2015). *Has bağçede 'ayş u tarabNedimler Şairler Mutbirler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- İncesu, C. (2004). Cinsel İşlevler ve Cinsel İşlev Bozuklukları. 3:3. Klinik Psikiyatri.
- İncesu, C. (2011). DSM-5 ve Cinsel İşlev Bozuklukları. 48:1. Nöropsikiyatri Dergisi.
- James, E. (2012). *Grinin Elli Tonu* (Cilt 1). (S. Tezcan, Çev.) İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Kandiyotti, D. (1997). Cariyeler Bacılar Yurttaşlar Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler. (A. Bora, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Kaya, D. (2011). Kadın Beyni Erkek Beyni Varsa Eşcinsel Beyni de Var mı? *Cogito Cinsel Yönelimler ve Queer Kuram*.(65-66 Bahar), s. 167-175.
- Kendric, K. M. (1999). *Counterpleasures*. Albany: State Universty of NewYork Press.
- Kernberg, O. F. (2011). *Aşk İlişkileri Normallik ve Patoloji*. (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Kinsey, A. (1948). *The Kinsey Institute*. 05 27, 2012 tarihinde The Kinsey Institute: <http://www.kinseyinstitute.org/resources/ak-hhscale.html> adresinden alındı
- Kızılkaya, E. (2006, 11 11). *Hurriyet Tarih*. 08 04, 2011 tarihinde Hürriyet: www.hurriyet.com.tr adresinden alındı
- Knauss, S. (2012). *Markiz Marki De Sade'm Evliliği*. (İ. İgan, Çev.) İstanbul: Can Yayınları.

- Koçak, G., & Fıfıloğlu, H. (2011). Cinsel Benlik Şeması Ölçeğinin Üniversite Örnekleminde Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *Klinik Psikiyatri*, s. 159*169.
- Krafft Ebing, v. (1892). *Psychopathia Sexualis*. London: The F. A.Davis Co.Publishers.
- Langdridge, D., & Butt, T. (2005). *The Erotic Construction of Power Exchange*. Taylor & Francis Inc.
- LGBTQ Türkiye. (2012). <http://lgbtqturkiye.tumblr.com/> adresinden alınmıştır
- Listag LGBTT Dayanışma Derneği. (2010). *Ben Bir Transseksüel Annesiyim*. İstanbul: Lamda İstanbul Aile Grubu.
- Listag LGBTT Dayanışma Derneği. (2010). *Eşcinsel ve biseksüel Bireylerin Aileleri ve Arkadaşları İçin Bir Rehber*. İstanbul: LGBTT Dayanışma Derneği.
- Listag LGBTT Dayanışma Derneği. (2010). *Lezbiyen, Gey ve Biseksüeller İçin Açılma Rehberi*. (Y. Başaran, Dü.) İstanbul: Lamda İstanbul LGBTT Dayanışma Derneği.
- Masoch, L. V. (2001). *Kürklü Venüs*. (M. Çakır, Çev.) İstanbul: Çivi Yazıları.
- Mc Lawsen, J., Jackson, R., Vannoy, S., Gagliardi, G., & Scalero, M. (2008). Professional Perspectives on Sexual Sadism. *20 (3)*. *Sexual Abuse: A Journal of Research & Treatment: Sagepub*.
- Meloy, R. (1997). The Psychology of Wickedness Psychopathy and Sadism. *27:9*. *Psychiatric Annals*.
- Mokros, A., Osterheider, M., Hucker, S., & Nitschke, J. (2010, 04). Psychopathy and Sexual Sadism. *Springer*, s. 188-199.
- Moore, A. (2009). The Invention of Sadism? The Limits of Neologisms in the History of Sexuality. *Sexualities- Sex: Sage Publications*, *12:486*, s. 236-251.
- Newmahr, S. (2008). Becoming a Sadoomasachist Integrating Self and Other in Ethnographic Analysis. *V:37 No:5*. *Journal of Contemporary Ethnography- sagepub.com*.

- Newmhar, S. (2010, June). Rethinking King : Sadomasochism as Serious Leisure. *Qual Sociol*, 33.
- Nutter-bridgen, K. (2015, July). The Old, the New, and the Redefined: Identifying the Discourses in Contemporary Bisexual Activism. *Journal of Bisexuality*, s. :385–413.
- Oksaçan, H. (2014). *Sultanlar Devrinde Oğlanlar*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Oral, G. (1999). Adli Psikiyatri. Z. Soysal, & C. Çakalır içinde, *Adli Tıp* (Cilt 3, s. 1377-1573). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp fakültesi Yayınları.
- Özbay, C., & Soydan, S. (2003). *Eşcinsel kadınlar Yirmi Dört Tanıklık*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Pardun, C., & McKee, K. (1995). Strange Bedfellows, Symbols of Religion and Sexuality on MTV. *26 No:4. Youth and Society*.
- Patterson, O. (1982). *Slavery and social Death A Comperative tudy*. USA: Harvard College.
- Phillips, J. (2005). *The Marquis De Sade A Very Short Introduction*. Oxford Universty Press.
- Polat, O. (2007). *Klinik Adli Tıp Adli Tıp Uygulamaları*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Power, J., Stephanie, A., Toby, L., Graham, B., Anthony, L., Marina, C., et al. (2021, March). Bisexual Men Living with HIV: Wellbeing, Connectedness and the Impact of Stigma. *Springer US*, s. 4085-4093.
- Reage, P. (2002). *O'nun Hikayesi Aşk ve Sadizm Üzerine*. (B. Uzma, Çev.) İstanbul: Çivi Yazıları.
- Reik, T. (2006). *Aşk ve Şehvet Üzerine Romantik ve Cinsel Duyguların Psikanalizi* (Cilt 1). (A. Kılıçlıoğlu, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Sade, M. (2003). *Aşkın suçları*. (C. Süreyya, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Sade, M. (2007). *Yatak Odasında Felsefe*. (K. Sadi, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Sade, M. (2009). *İkinize de Yer Var Bütün Hikayeler I.* (Y. İlksavaş, Çev.) İstanbul: Oğlak Yayınları.
- Sade, M. (2012). *Can Çekişen Ateist ile Papazın Konuşması.* (A. Yalınız, Çev.) İstanbul: Zeplin yayıncılık.
- Sade, M. (2012). *Can Çekişen Ateist İle Papazın Konuşması.* (A. Yalınız, Çev.) İstanbul: Kafekültür Yayıncılık.
- Sade, M. (2012). *Tanrıya Karşı Söylev.* (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Versus Kitap.
- Sade, M. D. (2001). *Justine Erdemin Felaketleri.* (B. Uzma, Çev.) İstanbul: Çivi Yazıları.
- Selek, P. (2001). *Ülker Sokak Bir Alt Kültürün Dışlanma Mekanı.* (P. Selek, Dü., & M. Özbek, Derleyici) İstanbul, Türkiye.
- Selek, P. (2007). *Maskeler Süvariler Gacılar, Ülker Soskak Bir Alt Kültürün Dışlanma Mekanı.* İstanbul: İstiklal Kitabevi.
- Selek, P. (2009). *Sürüne Sürüne Erkek Olmak.* İstanbul, Türkiye: İletişim Yayınları.
- Set, T., Dağdeviren, N., & Aktürk, Z. (2006). Ergenlerde Cinsellik. *Genel Tıp Dergisi*, 16(3), s. 137-141.
- Shaimess, N. (1987). Masochism or Self Defeating Personality. 1(2). The Guilford Press Journal of Personality Disorders.
- Shibariturk. (tarih yok). *shibariturkey*. 2022 tarihinde shibariturkey: <https://shibariturk.com/shibariwiki/> adresinden alındı
- Shullenberger, B. (2005). Much Affliction and Anguish of Heart: Story of O and Spirituality. 46 no:2. The Masachsettes Rewiev.
- Soysal, Z., Eke, M., & Çağdır, S. (1999). İnterseks ve Cinsiyet Değişikliği ile İlgili Adli Tıp sorunları. Z. Soysal, & C. Çakalır içinde, *Adli Tıp* (Cilt 3, s. 1263-1271). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp fakültesi Yayınları.
- Sözen, Ş. (2012, Aralık). Acil Olgularda Hekim Sorumluluğu ve Adli Raporların Hazırlanmasında Temel Kavramlar. 1. *Basamak Aile Hekimlerinin Dergisi*, 1-5.

- Sözen, Ş., & Aksoy, E. (2010). Cinsel Saldırlarda Hekim Sorumluluğu, Tıbbi ve Hukuki Yaklaşım. S. Koç, & M. Can içinde, *Birinci Basamakta Adi Tıp* (s. 202-216). İstanbul: İstanbul Tabip Odası Yayınları.
- Sungur, M., & Yalnız, Ö. (1999). Transeksüelite: İlgili Kavramlar ve Cinsiyet Düzenleme Girişimleri. *Klinik Psikiyatri*, 1, s. 49-54.
- Sweinberg, M., Williams, C., & Moser, C. (1984, April). The Social Constituents of Sodomasochism. *Social Problems*, 31(4), s. 379-389.
- Şah, U. (2009). Türkiye'deki Gençlerin Cinsel Yönelimlere İlişkin Sosyal temsilleri ve Homofobi. 1. Ankara, Türkiye.
- Şar, V. (2010). DSM-5 Taslak Tanı Ölçütlerine Genel Bir Bakış Batı Cephesinde Yeni Birşey Yok. 13.
- Taylor, G., & Ussher, J. (2001). Making Sense of S&M: A Discourse Analytic Account. *Sexualities Sage Publications*, Vol4(3).
- Tuzer. (2004). Escinsellik, Travestilik, Transseksüellik. Kaos GL. *Lezbiyen ve Geylerin Sorunları ve Toplumsal Barış İçin Çözüm Arayışları* (s. 5-8). içinde Ankara, Türkiye: Kaos Yayınları.
- Uebel, M. (2002). Masochism in America. *American Literay in History*. Oxford Universty Press.
- Widiger, T., Frances, A., Spitzer, R., & Williams, J. (1988). The DSM III Personality Disorders: An Overview. 145:7.
- Wolf, S. (2009). *Sexuality ans Socializm, History, Politics and Theory of LGBT Liberation*. Canada: Haymarket Books.
- Zizek, S. (1999). *Yamuk Bakmak Popüler Kültürden Jacques Lacan'a Giriş*. (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

TÜKETİCİLERİN ALIŞVERİŞ MERKEZLERİNE YÖNELİK SADAKATLERİ

Cansu Gökmen Köksal

Tüketicilerin Alışveriş Merkezlerine Yönelik Sadakatleri

Cansu Gökmen Köksal

Yayın No.: 1993
ISBN: 978-625-393-271-8
E-ISBN: 978-625-393-272-5
Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com

Sayfa Tasarım: İrem Nur Özturhan -irem@nobelyayin.com
Redaksiyon: Dilek Gezgin -dilek@nobelyayin.com
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com

Kütüphane Bilgi Kartı

Gökmen Köksal, Cansu.
Tüketicilerin Alışveriş Merkezlerine Yönelik Sadakatleri / Cansu Gökmen Köksal
1. Basım, XIV + 158 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-271-8
E-ISBN: 978-625-393-272-5
1. Alışveriş Merkezi 2. Deneysel Değer 3. Sadakat

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Ödak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ VE TEŞEKKÜR	iii
TABLO LİSTESİ	ix
ŞEKİL LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	xiii
1.GİRİŞ	1
2. İLİŞKİSEL PAZARLAMA YAKLAŞIMI VE MÜŞTERİ SADAKATI	5
2.1. Müşteri Sadakati Kavramı	7
2.1.1. Müşteri Sadakatinin Davranışsal ve Tutumsal Yönü	9
2.2. Müşteri Sadakat Düzeyleri	11
2.2.1. Dick ve Basu'nun Müşteri Sadakat Modeli.....	12
2.2.2. Oliver'in 4 Aşamalı Sadakat Modeli	14
2.3. Sadakat Kavramının Odağındaki Nesne.....	15
2.3.1. Marka Sadakati	15
2.3.2. Hizmet Sadakati	16
2.3.3. Perakendecilikte Sadakat	17
2.4. Alışveriş Merkezleri, Mağaza ve Marketlere Yönelik Sadakat	18
2.4.1. Mağaza ve AVM Sadakatinin Öncülleri	20
3. MÜŞTERİ DENEYİMİ KAVRAMI, YAPISI VE BOYUTLARI	29
3.1. Deneyim Kavramı ve Özellikleri	29
3.2. Deneyim Türleri.....	34
3.3. Deneyim Ekonomisi	37
3.4. Deneyimsel Pazarlama ve Temel Özellikleri	40
3.5. Perakendecilikte Deneyimler	43
3.5.1. Değer Kavramı.....	45

3.5.2. Alışveriş Merkezlerinde Sağlanan Değerler ve Alışveriş Merkezi Deneyimleri	48
3.5.2.1. Faydacı Değerler	52
3.5.2.2. Hedonik Değerler.....	55
3.5.3. Değer Kavramından Deneysimsel Değer Kavramına Geçiş.....	59
3.5.3.1. Deneysimsel Değerin Ölçümü İçin Yapılan Çalışmalar	61
3.5.3.2. Perakendecilikle Deneysimsel Değer	64
3.6. Perakendecilikte Deneyimlerin Değerlendirilmesinde Ele Alınan Yaklaşımlar	68
3.6.1. Mehrabian Russell Uyarıcı-Cevap Modeli	68
3.6.2. Holbrook'un Değer Modelleri	70
4. ALIŞVERİŞ MERKEZLERİNE YÖNELİK TÜKETİCİLERİN SADAKATİNDE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER ÜZERİNE BİR UYGULAMA.....	73
4.1. Araştırmanın Amacı	74
4.2. Araştırmanın Katkısı	75
4.3. Araştırma Kapsamı	76
4.4. Hipotezlerin Geliştirilmesi	77
4.4.1. Alışveriş Merkezlerinde Deneysimsel Değerin, Memnuniyet ve Sadakat ile İlişkisi	78
4.4.2. Alışveriş Merkezlerinde Memnuniyet ve Sadakat İlişkisi	83
4.4.3. Sosyal Bağlantı Kurma İhtiyacının Düzenleyici Etkileri	84
5. METODOLOJİ	89
5.1. Araştırma Tasarımı.....	89
5.1.1. Betimsel İçerik Analizi	90
5.1.2. Tanımlayıcı Araştırma	92
5.1.2.1. Ana Kitle ve Örneklem Hacminin Belirlenmesi.....	92
5.1.2.2. Veri Toplama Aracı ve Araştırmada Kullanılan Ölçekler	93
5.1.2.3. Pilot Analiz	97
5.2. Veri Analizi ve Bulgular	97
5.2.1. Örneklemenin Demografik Özelliklerine İlişkin Sonuçlar	98
5.2.2. Ölçeklerin Geçerlilik ve Güvenilirlik Değerlendirilmesi	99
5.2.2.1. Keşifsel Faktör Analizi.....	100
5.2.2.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi	103

5.2.3. Hipotezlerin Testi	111
5.2.3.1. Sosyal Bağlantı Kurma İhtiyacının Düzenleyici (Moderating) Etkilerinin Test Edilmesi.....	115
6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR	123
6.1. AVM'den Memnuniyeti Etkileyen Unsurlara Dair Değerlendirmeler	124
6.2. Tutumsal ve Davranışsal Sadakati Etkileyen Unsurlara İlişkin Değerlendirmeler	125
6.3. Sosyal Bağlantı Kurma İhtiyacının Düzenleyici Etkilerine İlişkin Değerlendirmeler	131
6.4. Araştırmanın Sonuçları	131
6.5. Araştırmanın Genel Katkısı	133
6.6. Uygulamaya Yönelik Öneriler	134
6.7. Araştırma Kısıtları ve Gelecek Araştırmalar İçin Öneriler	136
KAYNAKÇA.....	141

KAYNAKÇA

Kıtaplar

- Alkibay, S., D. Tuncer ve Ş. Hoşgör. (2007). *Alışveriş Merkezleri ve Yönetimi*. Ankara: Siyasal.
- Berman, B.R.,J.R. Evans ve P.M. Chatterjee. (2018). *Retail Management : A Strategic Approach* (13trd edition), New Delhi, Prentice Hall of India.
- Czikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The Psychology of Optimal Experience*. New York: Harper & Row.
- Field, A. (2005). *Discovering statistics using SPSS*. Saga Publication Ltd, 521-570.
- Gilbert, D. (2003). *Retail Marketing Management*. Harlow: Pearcon Education Limited.
- Gürbüz, S. ve F. Şahin. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem-Analiz*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hair, J. F., W.C. Black, Babin ve R.E. Anderson. (2014). *Multivariate data analysis: Pearson New International Edition*. Essex: Pearson Education Limited.
- Hayes, A. F. (2018). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. Guilford Publications.
- Hoffmann, N. (2013). *Loyalty schemes in retailing: a comparison of stand-alone and multi-partner programs*. Frankfurt aM: Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften.
- Jacoby, J. ve R.W. Chestnut. (1978). *Brand loyalty: Measurement and management*. John Wiley & Sons Incorporated.
- Koçel, T. (2007). *İşletme Yöneticiliği*, Arıkan Basım Yayın, İstanbul.
- Kotler, P. (2003). *Marketing Insights from A to Z: 80 Concepts Every Manager Needs to Know*, New Jersey: John Wiley Sons Inc.
- Kuhl, J. ve J. Beckmann. (Ed.). (2012). *Action control: From cognition to behavior*. Springer Science & Business Media.
- Maslow, A. H. (1964). *Religions, Values, and Peak-experiences* (Vol. 35). Columbus: Ohio State University Press.
- Meydan, C.H. ve Şeşen, H. (2011) *Yapısal Eşitlik Modellemesi - AMOS Uygulamaları*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Nakip, M. (2006). *Pazarlama araştırmaları, teknikler ve (SPSS destekli) uygulamalar*. Seçkin Yayıncılık.

- Nunnally, J. (1978). *Psychometric theory*, 2.Baskı, McGraw-Hill, Newyork.
- Oliver, R. L. (2010). *Satisfaction: A Behavioral Perspective on the Consumer: A Behavioral Perspective on the Consumer*. Routledge.
- Pine, B. J., J. Pine ve Gilmore, J. H. (1999). *The experience economy: work is theatre & every business a stage*. Harvard Business Press.
- Pine, B. J., ve J.H. Gilmore. (2011). *The experience economy*. Harvard Business Press.
- Proctor, T. (2005). *Essentials of marketing research*. Pearson Education.
- Toffler, A. ve T. Alvin. (1980). *The Third Wave* (Vol. 484). New York: Bantam books.
- Zikmund, W. G., B.J. Babin, J.C. Carr ve M. Griffin. (2013). *Business research methods*. Cengage Learning.

Sürelî Yayınlar

- Aaker, D. A. (1992). The value of brand equity. *Journal of Business Strategy*. 13.4, 27-32.
- Abdul Karim, J., M. Kumar ve S. Abd Rahman, S. (2013). Measuring shopping values of Malaysian retail consumers. *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics*, 25.2, 200-224.
- Addis, M. ve M. B. Holbrook. (2001). On the conceptual link between mass customisation and experiential consumption: an explosion of subjectivity. *Journal of Consumer Behaviour: An International Research Review*, 1.1, 50-66.
- Adkins Lehw, M. L., B. Burgess, ve S. Wesley, (2002). Expanding the loyalty concept to include preference for a shopping mall. *The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*.12.3, 225-236.
- Ahmad, A. E. M. K. (2012). Attractiveness Factors Influencing Shoppers' Satisfaction, Loyalty, and Word of Mouth: An Empirical Investigation of Saudi Arabia Shopping Malls. *International Journal of Business Administration*. 3.6, 101-112.
- Allard, T., B. J. Babin ve J.C. Chebat. (2009). When income matters: Customers evaluation of shopping malls' hedonic and utilitarian orientations. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 16.1, 40-49.
- Anckar, B., P. Walden ve T. Jelassi. (2002). Creating customer value in online grocery shopping. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 30.4, 211-220.
- Anderson, J. C., ve D.W. Gerbing. (1988). Structural equation modeling in practice: A review and recommended two-step approach. *Psychological bulletin*, 103.3, 411.
- Andreu, L., E. Bigné, R. Chumpitaz ve V. Swaen (2006). How does the perceived retail environment influence consumers' emotional experience? Evidence from two retail settings. *Int. Rev. of Retail, Distribution and Consumer Research*. 16.5, 559-578.
- Anselmsson, J. (2006). Sources of customer satisfaction with shopping malls: a comparative study of different customer segments. *International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*, 16.1, 115-138.

- Arnold, M. J. ve K.E. Reynolds. (2003). Hedonic shopping motivations. *Journal of retailing*, 79.2, 77-95.
- Arslan, F., ve N. Bakır. (2010). Tüketicilerin İlgilenim Düzeylerine Göre Alışveriş Merkezlerini Tercih Etme Nedenleri ve Sadakate Etkisi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 28.1, 227-259.
- Avello, M., D. Gavilán, C. Abril ve R. Manzano. (2011). Experiential shopping at the mall: influence on consumer behaviour. *China-USA Business Review*, 10.1.
- Atulkar, S. ve B. Kesari. (2017). Satisfaction, loyalty and repatronage intentions: Role of hedonic shopping values. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 39, 23-34.
- Babin, B. J. ve J. S. Attaway. (2000). Atmospheric affect as a tool for creating value and gaining share of customer. *Journal of Business research*, 49.2, 91-99.
- Babin, B. J. ve W. R. Darden. (1996). Good and bad shopping vibes: spending and patronage satisfaction. *Journal of Business Research*, 35.3, 201-206.
- Babin, B. J., W. R. Darden, ve M. Griffin, M. (1994). Work and/or fun: measuring hedonic and utilitarian shopping value. *Journal of Consumer Research*, 20.4, 644-656.
- Baker, J., D. Grewal ve A. Parasuraman. (1994). The influence of store environment on quality inferences and store image. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 22.4, 328-339.
- Baker, J., M. Levy ve D. Grewal. (1992). An experimental approach to making retail store environmental decisions. *Journal of Retailing*, 68(4), 445.
- Baker, J., Parasuraman, A. D. Grewal ve G. B. Voss. (2002). The influence of multiple store environment cues on perceived merchandise value and patronage intentions. *Journal of Marketing*. 66.2, 120-141.
- Baron, M. R. ve A.D. Kenny. (1986). The Moderator- Mediator Variable Distinction in Social Psychological Research: Conceptual, Strategic, and Statistical Considerations, *Journal Of Personality And Social Psychology*, 51.6,1173-1182.
- Batra, R.ve O.T. Ahtola. (1991). Measuring the hedonic and utilitarian sources of consumer attitudes. *Marketing Letters*, 2.2, 159-170.doi:10.1007/bf00436035.
- Bearden, W. O. (1977). Determinant attributes of store patronage-downtown versus outlying shopping centers. *Journal of Retailing*, 53(2), 15.
- Benhamza Nsairi, Z. (2012). Managing browsing experience in retail stores through perceived value: implications for retailers. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 40(9), 676-698.
- Berry, L. L. (2002). Relationship Marketing of Services Perspectives from 1983 and 2000. *Journal of Relationship Marketing*, 1.1, 59-77.
- Bitner, M. J. (1992). Servicescapes: the impact of physical surroundings on customers and employees. *Journal of Marketing*, 56.2, 57-71.
- Bloch, P. H. ve M.L. Richins, M. (1983). Shopping Without Purchase: An Investigation of Consumer Browsing Behavior. *Advances in Consumer Research*, 10.1,389-393.

- Bloch, P. H., N. M. Ridgway ve S.A. Dawson. (1994). The shopping mall as consumer habitat. *Journal of retailing*, 70.1, 23-42.
- Bloch, P. H., D.L. Sherrell ve N.M. Ridgway. (1986). Consumer search: An extended framework. *Journal of Consumer Research*, 13.1, 119-126.
- Bloemer, J. ve K. De Ruyter. (1998). On the relationship between store image, store satisfaction and store loyalty. *European Journal of Marketing*, 32.5/6, 499-513.
- Bloemer, J. M. M. ve G. J. Odekerken-Schröder. (2002). Store Satisfaction and Store Loyalty Explained by Customer-and Store-Related Factors. *Journal of Consumer Satisfaction/Dissatisfaction and Complaining Behaviour*. 15, 68-80.
- Bridson, K., Evans, J. ve M. Hickman. (2008). Assessing the relationship between loyalty program attributes, store satisfaction and store loyalty. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 15.5, 364-374.
- Brown, G. H. (1953). Brand Loyalty-fact of fiction. *Trademark Rep.*, 43, 251.
- Cai, Y. ve R. Shannon. (2012). Personal values and mall shopping behavior: The mediating role of attitude and intention among Chinese and Thai consumers. *Australasian Marketing Journal (AMJ)*, 20.1, 37-47.
- Carpenter, J. M. (2008). Consumer shopping value, satisfaction and loyalty in discount retailing. *Journal of retailing and consumer services*, 15.5, 358-363.
- Carù, A. ve B. Cova. (2003). Revisiting consumption experience: a more humble but complete view of the concept. *Marketing theory*, 3.2., 267-286.
- Chang, C. H. ve C.Y. Tu. (2005). Exploring store image, customer satisfaction and customer loyalty relationship: evidence from Taiwanese hypermarket industry. *Journal of American Academy of Business*, 7.2, 197-202.
- Chang, H. J., H.J. Cho, T. Turner, M. Gupta ve K. Watchravesringkan, K. (2015). Effects of store attributes on retail patronage behaviors: Evidence from activewear specialty stores. *Journal of Fashion Marketing and Management*, 19.2, 136-153.
- Chebat, J. C., K. El Hedhli ve M. J. Sirgy. (2009). How Does Shopper-based Mall Equity Generate Mall Loyalty? A Conceptual Model and Empirical evidence. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 16.1, 50-60.
- Chebat, J. C., R. Michon, N. Haj-Salem ve S. Oliveira. (2014). The effects of mall renovation on shopping values, satisfaction and spending behaviour. *Journal of retailing and consumer services*, 21.4, 610-618.
- Chebat, J. C., M. J. Sirgy ve S. Grzeskowiak, S. (2010). How Can Shopping Mall Management Best Capture Mall Image? *Journal of Business Research*, 63.7, 735-740.
- Copeland, UFAM. T. (1923). Relation of consumers' buying habits to marketing methods. *Harvard Business Review*, 1.2, 282-289.
- Cunningham, R. M. (1961). Customer loyalty to store and brand. *Harvard Business Review*, 39.6, 127-137.

- Çalık, M. ve M. Sözbilir. (2014). Parameters of content analysis. *Egitim ve Bilim*, 39,174.
- Çilingir, Z., S. Yıldız ve H.S. Kurtuldu (2010). Kulaktan Kulağa İletişim: Alışveriş Merkezi Müşterileri Üzerinde Bir Pilot Çalışma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(3), 95-115.
- Dabholkar, P. A., D.I. Thorpe ve J.O. Rentz. (1996). A measure of service quality for retail stores: scale development and validation. *Journal of the Academy of marketing Science*, 24.1, 3.
- Davis, L. Y. ve B. Dyer. (2012). Consumers' value perceptions across retail outlets: shopping at mass merchandisers and department stores. *The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*, 22.2, 115-142.
- Davis, L. ve N. Hodges. (2012). Consumer shopping value: An investigation of shopping trip value, in-store shopping value and retail format. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 19.2, 229-239.
- Dawson, J. (2000). Retailing at century end: some challenges for management and research. *The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*, 10.2, 119-148.
- Dawson, S., P.H. Bloch ve N. Ridgway. (1990). Shopping Motives, Emotional States, and. *Journal of retailing*, 66.4, 408-427.
- Day, G. S. (1969). A two-dimensional concept of brand loyalty. *Journal of Advertising*,9.3, 29-35.
- Deniz, R.B. (2008). Eğlenceli Perakendecilik (Retailtainment): İstanbul'da Faaliyet Gösteren Başlıca Alışveriş Merkezlerinde Retailtainment Faaliyetlerine İlişkin Bir Araştırma. *Öneri Dergisi*, 8.30, s.115-121.
- Dick, A. S. ve K. Basu. (1994). Customer loyalty: toward an integrated conceptual framework. *Journal of the academy of marketing science*, 22.2, 99-113.
- Dimitriadis, Z. S. (2006). Customer satisfaction, loyalty and commitment in service organizations: Some evidence from Greece. *Management Research News*, 29.12, 782-800.
- Donovan, R. J. ve J.R. Rossiter. (1982). Store atmosphere: an environmental psychology approach. *Journal of Retailing*, 58.1, 34-57.
- Donovan, R. J., J.R. Rossiter, G. Marcolyn ve A. Nesdale. (1994). Store atmosphere and purchasing behavior. *Journal of Retailing*, 70.3, 283-294.
- Du Preez, R., E. Visser, E. ve Janse Van Noordwyk, H. (2008). Store Image: Toward A Conceptual Model Part 1. *SA Journal of Industrial Psychology*, 34.2, 50-58.
- Dursun, İ., C. G. Köksal ve M. Tıġlı. (2018). Alışveriş Merkezlerinde Deneyimsel Değer: Tanımı, Boyutları ve Ölçümü. *İtobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 7.3.
- East, R., P. Harris, G. Willson ve W. Lomax. (1995). Loyalty to supermarkets. *International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*, 5.1, 99-109.
- Ismail El-Adly, M. (2007). Shopping Malls Attractiveness: a Segmentation Approach. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 35.11, 936-950.

- El-Adly, M. I. ve R. Eid. (2016). An empirical study of the relationship between shopping environment, customer perceived value, satisfaction, and loyalty in the UAE malls context. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 31, 217-227.
- El Hedhli, K., J.C. Chebat ve Sirgy, M. J. (2013). Shopping well-being at the mall: Construct, antecedents, and consequences. *Journal of Business Research*, 66.7, 856-863.
- El Hedhli, K., H. Zourrig ve J. Park. (2017). Image transfer from malls to stores and its influence on shopping values and mall patronage: The role of self-congruity. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 39, 208-218.
- Enis, B. M. ve G.W. Paul. (1970). Store loyalty as a basis for market segmentation. *Journal of Retailing*, 46.3. 42-56.
- Erciş, A., K. Yılmaz ve Ü. Sevtap. (2008). Tüketicilerin Tercih Ettiği Süpermarkete Yönelik Algıları Tatmin Duyguları ve Bağlılıkları Arasındaki Farklılıkların Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17.2, 97-114.
- Eryılmaz, İ. (2019). Öğrenilmiş İhtiyaçlar Bağlamında Temel Motivasyon Kaynakları İle Lider Üye Etkileşimi İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *International Journal of Management and Administration*, 3.5, 66-79.
- Fiore, A. M. ve J. Kim. (2007). An integrative framework capturing experiential and utilitarian shopping experience. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 35.6, 421-442.
- Forman, A. M. ve V. Sriram (1991). The Depersonalization of Retailing: Its Impact on the 'Lone. *Journal of Retailing*, 67.2, 226-243.
- Fornell, C. ve D.F. Larcker. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18.1, 39-50.
- Gallarza, M. G., T. Fayos Gardó ve H. Calderón García. (2017). Experiential tourist shopping value: Adding causality to value dimensions and testing their subjectivity. *Journal of Consumer Behaviour*, 16.6, e76-e92.
- Gallarza-Granizo, M. G., I. Gil-Saura ve M.E. Ruiz-Molina. (2016). Emotional and altruistic values as drivers for a loyalty-based segmentation in retailing: An approach to postrecession Spanish apparel consumers. *Journal of Relationship Marketing*, 15.3, 200-217.
- Gallarza, M. G., M. E Ruiz-Molina ve I. Gil-Saura. (2016). Stretching the value-satisfaction-loyalty chain by adding value dimensions and cognitive and affective satisfactions: a causal model for retailing. *Management Decision*, 54.4, 981-1003.
- Garg, R., Z. Rahman ve M.N. Qureshi. (2014). Measuring customer experience in banks: scale development and validation. *Journal of Modelling in Management*, 9(1), 87-117.
- Garland, R. ve P. Gendall, P. (2004). Testing Dick and Basu's customer loyalty model. *Australasian Marketing Journal (AMJ)*, 12.3, 81-87.
- Gentile, C., N. Spiller ve G. Noci, G. (2007). How to sustain the customer experience:: An overview of experience components that co-create value with the customer. *European management journal*, 25.5, 395-410.

- Gilboa, S. ve I. Vilnai-Yavetz. (2013). Shop until you drop? An exploratory analysis of mall experiences. *European Journal of Marketing*, 47.1/2, 239-259.
- Gilboa, S., I. Vilnai-Yavetz ve J.C. Chebat. (2016). Capturing the multiple facets of mall experience: developing and validating a scale. *Journal of Consumer Behaviour*, 15.1, 48-59.
- Gilovich, T., A. Kumar ve L. Jampol. (2015). A wonderful life: Experiential consumption and the pursuit of happiness. *Journal of Consumer Psychology*, 25.1, 152-165.
- Gounaris, S. P., N.A. Tzempelikos ve K. Chatzipanagiotou. (2007). The relationships of customer-perceived value, satisfaction, loyalty and behavioral intentions. *Journal of Relationship Marketing*, 6.1, 63-87.
- Gremler, D. D. ve S.W. Brown. (1996). Service loyalty: its nature, importance, and implications. *Advancing Service Quality: A Global Perspective*, 5, 171-181.
- Grewal, D., J. Baker, M. Levy ve G.B.Voss. (2003). The effects of wait expectations and store atmosphere evaluations on patronage intentions in service-intensive retail stores. *Journal of Retailing*, 79. 4, 259-268.
- Grewal, D., Levy, M., ve Kumar, V. (2009). Customer experience management in retailing: an organizing framework. *Journal of retailing*, 85.1, 1-14.
- Haciefendioğlu, Ő. ve N. olular. (2008). İlişkisel Pazarlamada Güven Unsuru ve Otel İŞletmelerinde Uygulama. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 107-126.
- Hallowell, R. (1996). The relationships of customer satisfaction, customer loyalty, and profitability: an empirical study. *International Journal of Service Industry Management*, 7.4, 27-42.
- Haj-Salem, N., J.C. Chebat, R. Michon ve S. Oliveira. (2016). Why male and female shoppers do not see mall loyalty through the same lens? The mediating role of self-congruity. *Journal of Business Research*, 69.3, 1219-1227.
- Harris, L. C. ve M.M. Goode. (2004). The four levels of loyalty and the pivotal role of trust: a study of online service dynamics. *Journal of retailing*, 80.2, 139-158.
- Hira, F. ve R. Mehvish. (2012). Determining the factors affecting consumer loyalty towards shopping malls. *Global Advanced Research Journal of Management and Business Studies*, 1.4, 134-140.
- Hirschman, E. C. ve M. B Holbrook. (1982). Hedonic consumption: emerging concepts, methods and propositions. *Journal of marketing*, 46.3, 92-101.
- Holbrook, M. B. ve E. C. Hirschman. (1982). The experiential aspects of consumption: Consumer fantasies, feelings, and fun. *Journal of consumer research*, 9.2, 132-140.
- Hozier, G. C. ve D.E. Stem. (1985). General retail patronage loyalty as a determinant of consumer outshopping behavior. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 13.1/2, 32-46.
- Jackson, V., L.Stoel ve A. Brantley, A. (2011). Mall attributes and shopping value: Differences by gender and generational cohort. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 18.1, 1-9.
- Jacoby, J., ve D.B. Kyner. (1973). Brand loyalty vs. repeat purchasing behavior. *Journal of Marketing Research*, 10.1, 1-9.

- Jain, R. ve S. Bagdare. (2009). Determinants of Customer Experience in New Format Retail Stores. *Journal of Marketing & Communication*, 5.2, 34-44.
- Jang, S. S. ve Y. Namkung. (2009). Perceived quality, emotions, and behavioral intentions: Application of an extended Mehrabian–Russell model to restaurants. *Journal of Business Research*, 62.4, 451-460.
- Jha, S. (2010). Need for growth, achievement, power and affiliation: determinants of psychological empowerment. *Global Business Review*, 11.3, 379-393.
- Jones, M. A., ve K.E. Reynolds. (2006). The role of retailer interest on shopping behavior. *Journal of Retailing*, 82.2, 115-126.
- Jones, M. A., K.E. Reynolds ve M. J. Arnold. (2006). Hedonic and utilitarian shopping value: Investigating differential effects on retail outcomes. *Journal of Business Research*, 59.9, 974-981.
- Kamran-Disfani, O., M.K.Mantrala, A. Izquierdo-Yusta ve M.P. Martinez-Ruiz. (2017). The impact of retail store format on the satisfaction-loyalty link: An empirical investigation. *Journal of Business Research*, 77, 14-22.
- Karadeniz, M., G.Ö.E. Pektaş ve Y.K. Topal. (2013), The Effects Of Experiential Marketing and Service Quality On Customer Satisfaction And Customer Loyalty At Shopping Centers, *Journal of Naval Science and Engineering*, 9.1, 46-66.
- Kaur, P., ve R. Singh. (2007). Uncovering retail shopping motives of Indian youth. *Young Consumers*, 8.2, 128-138.
- Keng, C. J., T. L. Huang, L.J. Zheng ve M.K. Hsu. (2007). Modeling service encounters and customer experiential value in retailing: An empirical investigation of shopping mall customers in Taiwan. *International Journal of Service Industry Management*, 18.4, 349-367.
- Kesari, B. ve S. Atulkar. (2016). Satisfaction of mall shoppers: A study on perceived utilitarian and hedonic shopping values. *Journal of Retailing and Consumer services*, 31, 22-31.
- Khare, A. ve S. Rakesh. (2011). Retailing in Indian malls: Antecedents to retailers' preferences for mall-store space. *The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*, 21.2, 187-200.
- Kim, Y. K. (2002). Consumer value: an application to mall and Internet shopping. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 30.12, 595-602.
- Kim, E. Y. ve Y.K. Kim. (2005). The effects of ethnicity and gender on teens' mall shopping motivations. *Clothing and Textiles Research Journal*, 23.2, 65-77.
- Kim, H. Y. ve Y. K. Kim. (2008). Shopping enjoyment and store shopping modes: the moderating influence of chronic time pressure. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 15.5, 410-419.
- Kim, J. O., S. Forsythe, Q. Gu ve S. Jae Moon. (2002). Cross-cultural consumer values, needs and purchase behavior. *Journal of Consumer Marketing*, 19.6, 481-502.
- Kim, J. W., F. Lee ve Y.G. Suh. (2015). Satisfaction and loyalty from shopping mall experience and brand personality. *Services Marketing Quarterly*, 36.1, 62-76.

- Klaus, P. ve S. Maklan. (2012). EXQ: a multiple-item scale for assessing service experience. *Journal of Service Management*, 23.1, 5-33.
- Knox, S. D. ve T.J. Denison. (2000). Store loyalty: its impact on retail revenue. An empirical study of purchasing behaviour in the UK. *Journal of retailing and Consumer Services*, 7.1, 33-45.
- Knutson, B. J., J.A. Beck, S.H. Kim ve J. Cha. (2007). Identifying the dimensions of the experience construct. *Journal of Hospitality & Leisure Marketing*, 15.3, 31-47.
- Koo, D. M. (2003). Inter-relationships among store images, store satisfaction, and store loyalty among Korea discount retail patrons. *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics*, 15.4, 42-71.
- Köksal, C. G. ve M. Tıgılı. (2018). Türkiye’de Alışveriş Merkezlerinde Tüketim ve Tüketici Davranışları Üzerine Araştırmalar: Ulusal Makaleler ve Lisansüstü Tezler Üzerine Bir İçerik Analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32(4), 1189-1216.
- Kufakunesu, F., T. Kapesa ve T. Takundwa.(2018). Customer Loyalty, A Reality Or An Allegory: Exposing Dick And Basu (1994) Loyalty Segmentation Model In Bindura Fast-Food Industry. *International Journal of Scientific Research and Management*, 6.04.
- Kumar, V. ve D. Shah. (2004). Building and sustaining profitable customer loyalty for the 21st century. *Journal of Retailing*, 4.80, 317-329.
- Korgaonkar, P. K., D. Lund, D. ve B. Price. (1985). A structural equations approach toward examination of store attitude and store patronage behavior. *Journal of Retailing*, 61.2, 39-60.
- Kushwaha, T., S. Ubeja ve A.S. Chatterjee. (2017). *Factors Influencing Selection of Shopping Malls: An Exploratory Study of Consumer Perception. Vision: The Journal of Business Perspective*, 21.3, 274–283.
- Kwon, H., S. Ha ve H. Im. (2016). The impact of perceived similarity to other customers on shopping mall satisfaction. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 28, 304-309.
- Lam, S. Y., V. Shankar, M.K. Erramilli ve B.Murthy. (2004). Customer value, satisfaction, loyalty, and switching costs: an illustration from a business-to-business service context. *Journal of the academy of marketing science*, 32.3, 293-311.
- Lemon, K. N. ve P. C. Verhoef. (2016). Understanding Customer Experience Throughout the Customer Journey. *Journal of Marketing*, 80.6, 69-96.
- Lindquist, J. D. (1974). Meaning of image: a survey of empirical and hypothetical evidence. *Journal of Retailing*, 50.4, 29-38.
- Lloyd, A. E., R. Y. K. Chan, L. S. C. Yip ve A. Chan. (2014). Time Buying and Time saving: Effects on Service Convenience and the Shopping Experience at the Mall. *Journal of Services Marketing*, 28.1, 36–49.
- Lucia-Palacios, L., R. Pérez-López ve Y. Polo-Redondo. (2016). Cognitive, affective and behavioural responses in mall experience: A qualitative approach. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 44.1, 4-21.
- Machleit, K. A.ve S.P. Mantel. (2001). Emotional response and shopping satisfaction: moderating effects of shopper attributions. *Journal of Business Research*, 54.2, 97-106.

- Macintosh, G. ve L.S. Lockshin. (1997). Retail relationships and store loyalty: a multi-level perspective. *International Journal of Research in Marketing*, 14.5, 487-497.
- Maghnati, F., K.C. Ling ve A. Nasermoadeli. (2012). Exploring the relationship between experiential marketing and experiential value in the smartphone industry. *International Business Research*, 5.11, 169.
- Majumdar, A. (2005). A model for customer loyalty for retail stores inside shopping malls—an Indian perspective. *Journal of Services Research*, 27.1, 5-21.
- Manthiou, A., S. Lee, L. Tang ve Chiang. (2014). The experience economy approach to festival marketing: Vivid memory and attendee loyalty. *Journal of Services Marketing*, 28.1, 22-35.
- Martín, S. S., C. Camarero ve R.S. José. (2011). Does involvement matter in online shopping satisfaction and trust?. *Psychology & Marketing*, 28.2, 145-167.
- Martineau, P.(1958). The Personality of Retail Store, *Harvard Business Review*, 36.1, 47-55.
- Mathwick, C., N. Malhotra ve E. Rigdon. (2001). Experiential value: conceptualization, measurement and application in the catalog and Internet shopping environment. *Journal of retailing*, 77(1), 39-56.
- McCole, P. (2004). Refocusing marketing to reflect practice: The changing role of marketing for business. *Marketing Intelligence & Planning*, 22.5, 531-539.
- McGoldrick, P. J., ve E. Andre. (1997). Consumer misbehaviour: Promiscuity or Loyalty in Grocery Shopping. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 4.2, 73-81.
- Mellens, M., M. Dekimpe, ve J.B.E.M. Steenkamp. (1996). A review of brand-loyalty measures in marketing. *Tijdschrift voor economie en management*, 41.4, 507-533.
- Mencarelli, R. ve C. Lombart. (2017). Influences of the perceived value on actual repurchasing behavior: Empirical exploration in a retailing context. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 38, 12-21.
- Michon, R. ve J.C. Chebat. (2004). Cross-cultural mall shopping values and habitats: a comparison between English-and French-speaking Canadians. *Journal of Business Research*, 57.8, 883-892.
- Michon, R., J.C. Chebat ve L.W. Turley. (2005). Mall atmospherics: the interaction effects of the mall environment on shopping behavior. *Journal of Business Research*, 58.5, 576-583.
- Michon, R., H. Yu, D. Smith ve J.C. Chebat. (2008), The influence of mall environment on female fashion shoppers' value and behavior, *Journal of Fashion Marketing and Management*, 12.4, 456-468.
- Miranda, M. J., L. Konya ve I. Havrila. (2005). Shoppers' satisfaction levels are not the only key to store loyalty. *Marketing Intelligence & Planning*, 23.2, 220-232.
- Nevin, J. R. ve M.J. Houston. (1980). Image as a component of attraction to intraurban shopping areas. *Journal of retailing*, 56.1, 77-93.
- Newman, J. W. ve R. A. Werbel. (1973). Multivariate analysis of brand loyalty for major household appliances. *Journal of Marketing Research*, 10.4, 404-409.

- Nyadzayo, M. W. ve S. Khajehzadeh. (2016). The antecedents of customer loyalty: A moderated mediation model of customer relationship management quality and brand image. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 30, 262-270.
- O'Connor, S. C. ve L.K. Rosenblood. (1996). Affiliation Motivation in Everyday Experience: A theoretical comparison. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70.3, 513.
- Odekerken-Schroder, G. J., K. De Wulf ve K.E. Reynolds, K. E. (2000). Relationship marketing effectiveness in retailing: a contingency approach, 1-49.
- Odin, Y., Odin, N. ve P. Valette-Florence. (2001). Conceptual and operational aspects of brand loyalty: an empirical investigation. *Journal of Business Research*, 53.2, 75-84.
- Oh, H., A. M.Fiore ve M. Jeoung. (2007). Measuring experience economy concepts: Tourism applications. *Journal of Travel Research*, 46.2, 119-132.
- Oliver, R. L. (1999). Whence consumer loyalty? *Journal of Marketing*, 63.4, 33-44.
- Oliver, R. L., R.T. Rust ve S. Varki. (1997). Customer delight: foundations, findings, and managerial insight. *Journal of Retailing*, 73.3, 311-336.
- Otaibi, N. M. A. ve K. Yasmeen. (2014) An Overview of Customer Loyalty, Perceived Service Quality and Customer Satisfaction: Brief on Saudi Grocery Stores. *Journal of Entrepreneurship and Business Innovation*, 1.1, 79-122.
- Pan, Y., Sheng, S. ve F.T. Xie. (2012). Antecedents of customer loyalty: An empirical synthesis and reexamination. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 19.1, 150-158.
- Petermans, A., W. Janssens ve K. Van Cleempoel. (2013). A holistic framework for conceptualizing customer experiences in retail environments. *International Journal of Design*, 7.2,1-18.
- Peterson, R. A. (1994). A meta-analysis of Cronbach's coefficient alpha. *Journal of Consumer Research*, 21.2, 381-391.
- Pine, B. J. ve J.H. Gilmore. (1998). Welcome to the experience economy. *Harvard Business Review*, 76, 97-105.
- Ponsonby, S. ve E. Boyle. (2004). The 'Value Of Marketing' and 'The Marketing Of Value' in Contemporary Times—A Literature Review and Research Agenda. *Journal of Marketing Management*, 20.3-4, 343-361.
- Rabbanee, F. K., B. Ramaseshan, C. Wu ve A. Vinden. (2012). Effects of Store Loyalty on Shopping Mall Loyalty. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 19.3, 271-278.
- Rahman, O., K.K.K. Wong ve H. Yu. (2016). The effects of mall personality and fashion orientation on shopping value and mall patronage intension. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 28, 155-164.
- Reimers, V. ve V. Clulow. (2004). Retail concentration: a comparison of spatial convenience in shopping strips and shopping centres. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 11.4, 207-221.
- Richins, M. L. ve S. Dawson. (1992). A consumer values orientation for materialism and its measurement: Scale development and validation. *Journal of consumer research*, 19.3, 303-316.

- Rintamaki, T., A. Kanto, H. Kuusela ve M. T. Spence. (2006). Decomposing the value of department store shopping into utilitarian, hedonic and social dimensions: Evidence from Finland. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 34.1, 6-24.
- Rose, S., M. Clark, P. Samuel ve N. Hair. (2012). Online customer experience in e-retailing: an empirical model of antecedents and outcomes. *Journal of Retailing*, 88.2, 308-322.
- Rosenbaum, M. S., M.L. Otolara ve G.C. Ramírez. (2016). The dark side of experience-seeking mall shoppers. *International journal of retail & distribution management*, 44.12, 1206-1222.
- Rowley, J. (2005). The four Cs of customer loyalty, *Marketing Intelligence & Planning*, 23.6, 574-581.
- Roy, A. (1994). Correlates of mall visit frequency. *Journal of Retailing*, 70.2, 139-161.
- Rundle-Thiele, S. ve M. Maio Mackay. (2001). Assessing the performance of brand loyalty measures. *Journal of Services Marketing*, 15.7, 529-546.
- Sadachar, A. ve A. M. Fiore. (2018). The path to mall patronage intentions is paved with 4E-based experiential value for Indian consumers. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 46.5, 442-465.
- Sánchez-Fernández, R. ve M.A. Iniesta-Bonillo. (2007). The concept of perceived value: a systematic review of the research. *Marketing theory*, 7.4, 427-451.
- Sánchez-Fernández, R., M.A. Iniesta-Bonillo ve M.B Holbrook. (2009). The conceptualisation and measurement of consumer value in services. *International Journal of Market Research*, 51.1, 1-17
- Sánchez, J., L. Callarisa, R.M. Rodríguez ve M.A. Moliner. (2006). Perceived value of the purchase of a tourism product. *Tourism Management*, 27.3, 394-409.
- Sawmong, S. ve Omar, O. (2004). The store loyalty of the UK's retail consumers. *Journal of American Academy of Business*, 5.1/2, 503-509.
- Schiffman, L. G., E. Sherman ve M.M. Long. (2003). Toward a better understanding of the interplay of personal values and the Internet. *Psychology & Marketing*, 20.2, 169-186.
- Schmitt, B. (2011). Experience Marketing: concepts, frameworks and consumer insights. *Foundations and Trends® in Marketing*, 5.2, 55-112.
- Schmitt, B. (1999a). Experiential Marketing. *Journal of Marketing Management*, 15.1-3, 53-67.
- Szczepańska, K. ve P. Gawron. (2011). Changes in approach to customer loyalty. *Contemporary economics*, 5.1.
- Selvi, M. S., H. Özkoç ve H. Emeç. (2007). Mağaza İmajı, Mağaza Memnuniyeti ve Mağaza Sadakati Arasındaki İlişkinin Tüketiciler Tarafından Değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi*, 22.1, 105-121.
- Sherman, E., A. Mathur ve R.B. Smith. (1997). Store environment and consumer purchase behavior: mediating role of consumer emotions. *Psychology & Marketing*, 14.4, 361-378.
- Sheth, J. N., B.I. Newman ve B.L. Gross, B. (1991). Why we buy what we buy: A theory of consumption values. *Journal of business research*, 22.2, 159-170.

- Sheth, J. N., ve A. Parvatiyar. (1995). The evolution of relationship marketing. *International business review*, 4.4, 397-418.
- Shim, S. ve M.A. Eastlick. (1998). The hierarchical influence of personal values on mall shopping attitude and behavior. *Journal of Retailing*, 74.1, 139-160.
- Singh, H. ve S. Prashar. (2014). Anatomy of shopping experience for malls in Mumbai: A confirmatory factor analysis approach. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 21.2, 220-228.
- Sirgy, M. J. ve A. C. Samli. (1985). A path analytic model of store loyalty involving self-concept, store image, geographic loyalty, and socioeconomic status. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 13.3, 265-291.
- Sirohi, N., E. W. McLaughlin ve D. R. Wittink. (1998). A model of consumer perceptions and store loyalty intentions for a supermarket retailer. *Journal of Retailing*, 74.2, 223-245.
- Sit, J., B. Merrilees ve D. Birch. (2003). Entertainment-seeking shopping centre patrons: the missing segments. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 31.2, 80-94.
- Srinivasan, S. S., R. Anderson ve K. Ponnalu. (2002). Customer loyalty in e-commerce: an exploration of its antecedents and consequences. *Journal of retailing*, 78.1, 41-50.
- Srivastava, M., ve D. Kaul. (2016). Exploring the link between customer experience-loyalty-consumer spend. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 31, 277-286.
- Srivastava, M. ve D. Kaul. (2014). Social interaction, convenience and customer satisfaction: The mediating effect of customer experience. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 21.6, 1028-1037.
- Stoel, L., V. Wickliffe ve K.H. Lee. (2004). Attribute beliefs and spending as antecedents to shopping value. *Journal of Business Research*, 57.10, 1067-1073.
- Stoel, L., V. Wickliffe ve K. H. Lee. (2004). Attribute Beliefs And Spending As Antecedents to Shopping Value, *Journal of Business Research*, 57.10, 1067-107.
- Sullivan, P., J. Kang ve J. Heitmeyer. (2012). *Fashion involvement and experiential value: Gen Y retail apparel patronage. The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*, 22.5, 459-483.
- Sweeney, J. C. ve G.N. Soutar. (2001). Consumer perceived value: The development of a multiple item scale. *Journal of retailing*, 77.2, 203-220.
- Swoboda, B., J. Weindel ve F. Hälsig. (2016). Predictors and effects of retail brand equity-A cross-sectoral analysis. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 31, 265-276.
- Sundbo, J. (2009). Innovation in the experience economy: a taxonomy of innovation organisations. *The Service Industries Journal*, 29.4, 431-455.
- Szczepańska, K., ve P.P. Gawron. (2011). Changes in Approach to Customer Loyalty. *Contemporary Economics*, 5.1, 60-69.
- Tauber, E. M. (1972). Marketing Notes and communications: why do people shop?. *Journal of marketing*, 36.4, 46-49.

- Tasci, A. D. ve A. Milman, A. (2019). Exploring experiential consumption dimensions in the theme park context. *Current Issues in Tourism*, 22.7, 853-876.
- Teller, C., T. Reutterer ve P. Schnedlitz. (2008). Hedonic and utilitarian shopper types in evolved and created retail agglomerations. *The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*, 18.3, 283-309.
- Tepeci, M. (1999). Increasing Brand Loyalty in the Hospitality Industry. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 11.5, 223-230.
- Terblanche, N.S. (1999). The perceived benefits derived from visits to a super regional shopping centre: An exploratory study. *South Africa Journal of Business Management*, 30.4, 141-146.
- Terblanche, N. S. (2009). Customer experiences, interactions, relationships and corporate reputation: a conceptual approach. *Journal of General Management*, 35.1, 5-17.
- Terblanche, N. S. (2018). Revisiting the supermarket in-store customer shopping experience. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 40, 48-59.
- Terblanche, N. S. ve C. Boshoff. (2004). The in-store shopping experience: a comparative study of supermarket and clothing store customers. *South African Journal of Business Management*, 35.4, 1-10.
- Terblanche, N. S. ve C. Boshoff. (2006). The relationship between a satisfactory in-store shopping experience and retailer loyalty. *South African Journal of Business Management*, 37.2, 33-43.
- Triantafyllidou, A. ve G. Siomkos. (2014). Consumption experience outcomes: satisfaction, nostalgia intensity, word-of-mouth communication and behavioural intentions. *Journal of Consumer Marketing*, 31.6/7, 526-540.
- Tsai, S. P. (2010). Shopping mall management and entertainment experience: a cross-regional investigation. *The Service Industries Journal*, 30.3, 321-337.
- Varshneya, G. ve G. Das. (2017a). Experiential value: Multi-item scale development and validation. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 34, 48-57.
- Varshneya, G., G. Das ve A. Khare. (2017). Experiential value: a review and future research directions. *Marketing Intelligence & Planning*, 35.3, 339-357.
- Vazquez-Carrasco, R., ve G.R. Foxall. (2006). Influence of personality traits on satisfaction, perception of relational benefits, and loyalty in a personal service context. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 13.3, 205-219.
- Verhoef, P. C., K.N. Lemon, A. Parasuraman, A. Roggeveen, M. Tsiros ve L.A. Schlesinger. (2009). Customer experience creation: Determinants, dynamics and management strategies. *Journal of retailing*, 85.1, 31-41.
- Wakefield, K. L. ve J. Baker. (1998). Excitement at the Mall: Determinants and Effects on Shopping Response. *Journal of retailing*, 74.4, 515-539.
- Walls, A. R., F. Okumus, Y.R. Wang ve D.J.W. Kwun. (2011). An epistemological view of consumer experiences. *International Journal of Hospitality Management*, 30.1, 10-21.

- Wang, C. H. ve S. Ha. (2011). Store attributes influencing relationship marketing: a study of department stores. *Journal of Fashion Marketing and Management: An International Journal*, 15(3), 326-344.
- Wei Khong, K. ve F. Sim Ong. (2014). Shopper perception and loyalty: a stochastic approach to modelling shopping mall behaviour. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 42.7, 626-642.
- Wesley, S., M. LeHew ve A. G. Woodside. (2006). Consumer decision-making styles and mall shopping behavior: Building theory using exploratory data analysis and the comparative method. *Journal of Business Research*, 59.5, 535-548.
- Westbrook, R. A. ve W.C. Black, W. C. (1985). A motivation-based shopper typology. *Journal of Retailing*, 61.1, 78-103.
- Won Jeong, S., A.M. Fiore, L.S. Niehm ve F.O. Lorenz. (2009). The role of experiential value in online shopping: The impacts of product presentation on consumer responses towards an apparel web site. *Internet Research*, 19.1, 105-124.
- Yalçın, M., ve T. Kocamaz. (2003). The effects of store atmosphere attributes on store loyalty intentions of hypermarket/supermarket customers. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18.1, 273-292.
- Yang, Z. ve R.T. Peterson. (2004). Customer perceived value, satisfaction, and loyalty: The role of switching costs. *Psychology & Marketing*, 21.10, 799-822.
- Yaşloğlu, M. M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: Keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *Istanbul Business Research*, 46, 74-85.
- Yılmaz, C., B. Sezen ve O. Ozdemir. (2005). Joint and interactive effects of trust and (inter) dependence on relational behaviors in long-term channel dyads. *Industrial Marketing Management*, 34.3, 235-248.
- Yoo, S. J. ve Y. J. Chang. (2005). An Exploratory Research on the Store Image Attributes Affecting Its Store Loyalty. *Seoul Journal of Business*, 11.1,19-41.
- Yoon, S. ve J.C. Oh. (2016). A cross-national validation of a new retail customer equity model. *International journal of consumer studies*, 40.6, 652-664.
- Yu, Y. T. ve A. Dean. (2001). The contribution of emotional satisfaction to consumer loyalty. *International journal of service industry management*, 12.3, 234-250.
- Yuan, Y. H. E. ve C.K. Wu. (2008). Relationships among experiential marketing, experiential value, and customer satisfaction. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 32.3, 387-410.
- Zeithaml, V. A. (1988). Consumer perceptions of price, quality, and value: a means-end model and synthesis of evidence. *Journal of marketing*, 52.3, 2-22.
- Zhuang, G., A.S. Tsang, N. Zhou, F. Li ve J.A.F. Nicholls. (2006). Impacts of situational factors on buying decisions in shopping malls: an empirical study with multinational data. *European Journal of Marketing*, 40.1/2, 17-43.

Kitap Bölümleri

- Fiore, A. M. (2008). The shopping experience. *Product experience İçinde*. Elsevier, 629-648.
- Jozefczyk A. (2017). Need for Affiliation. V. Zeigler-Hill ve T. Shackelford. (Ed.). *Encyclopedia of Personality and Individual Differences İçinde*. Springer, 2017, 1-4.
- Holbrook, M. B. (1986). Emotion in The Consumption Experience: toward A New Model of the Human Consumer. Robert A. Peterson ve diğerleri (ed). *The Role of Affect in Consumer Behavior: Emerging Theories and Applications İçinde*. Lexington, MA: Heath, 17-52.
- Holbrook, M. (1994). The nature of customer value: an axiology of services in the consumption experience. R. T. Rust ve R. L. Oliver (Ed). *Service quality: New directions in theory and practice İçinde*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications,1-39.
- Payne, J., J.R. Bettman ve E.J. Johnson. (1991). Consumer decision making. *Handbook of consumer behaviour İçinde*, 50-84.

Bildiriler

- Arthur, I. K. (2008). Conceptualisation of experience economy as competitive advantage for rural food industry and rural development. In *Paper for EUNIP 2008 conference, San Sebastian*.
- Gómez-Suárez M., M.J. Yagüe, C. García-Gumiel. (2019) Measuring the Experiential Marketing Orientation Management of Shopping Centres. In: Martínez-López F., Gázquez-Abad J., Roggeveen A. (eds) *Advances in National Brand and Private Label Marketing*. NB&PL 2019. Springer Proceedings in Business and Economics. Springer, Cham.
- Rajaguru, R. ve M. J. Matanda. (2-6 December 2006). Consumer perception of store and product attributes and its effect on customer loyalty within the Indian retail sector. In *Proceedings of the Australian and New Zealand Marketing Academy (ANZMAC)*.
- Sit, J. Ve Merrilees, B. (2005). Understanding satisfaction formation of shopping mall entertainment seekers: A conceptual model. In *Proceedings of the Australian and New Zealand Marketing Academy Conference (ANZMAC 2005)*. University of Western Australia, 106-114.

Yayınlanmamış Tezler

- Babin, B. J. (1991). The In-Store Retail Experience: A CEV Approach to Consumer Shopping Activity. *Unpublished Doctoral dissertation*, Louisiana State University, United States- Louisiana.
- Bloemer, J., Odekerken-Schröder, G.,Kestens, L. (2002). The Impact Of Need For Social Affiliation And Consumer Relationship Proneness On Behavioural Intentions-An Empirical Study In A Hairdresser's Context (No. 075). *Unpublished Doctoral dissertation* Maastricht University, Maastricht Research School of Economics of Technology and Organization (METEOR).
- Chen, Z. (2003). Consumers' value perception of an e-store and its impact on e-store loyalty intention. *Unpublished Doctoral dissertation*, Purdue University, United States-Indiana.

Ferreira, H. ve A.A. Teixeira. (2013). *'Welcome to the experience economy': assessing the influence of customer experience literature through bibliometric analysis* (No. 481). Universidade do Porto, Faculdade de Economia do Porto.

Wicker, K. D. (2016). A study of customer value and loyalty in the supermarket industry. *Unpublished Doctoral dissertation*. Capella University.

İnternet Kaynakları

Alışveriş Merkezleri (AVM) ve Yatırımcıları Derneği (2019, 16 Haziran). AVM Endeksi. Erişim adresi: <http://www.ayd.org.tr/TR/AVMindex.aspx>

Türk Dil Kurumu (t.y.). Güncel Türkçe Sözlük. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gt-s&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c98bb5d205c46.94653757 (05.07.2018).

Türk Dil Kurumu (t.y.). Güncel Türkçe Sözlük. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gt-s&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c98be26084133.55483068 (10.03.2019).

Tuik Haber Bülteni (2018,21 Şubat). “Nüfus Projeksiyonları” Sayı: 30567. <http://www.tuik.gov.tr/Start.do> Erişim tarihi 22.05.2019

Oxford Sözlük, English Living Dictionaries, <https://en.oxforddictionaries.com/definition/experience> (20.03.2019)